ALPHONSI

TOSTATI

HISPANI

EPISCOPI ABVLENSIS

PHILOSOPHI THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæſareique conſultiſſimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritiſſimi

Commentaria in Primam Partem IOSVE;

ANTEQVAM IMPRIMERENTVR CORRECTA, DVM EXCVDERENTVR diligenter reuiſa, ac demum impreſſa a quamplurimis erroribus expurgata.

Addito Quadruplici Indice copioſiſſimo, fideliſſimoq;

PER R. P. F. PAVLINVM BERTI LVCENSEM ORD. EREMIT.
S. Auguſt. Congregat. Lombardiæ Sacræ Theologiæ Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem,

Ad COSMVM II. Magnum Hetruriæ Ducem IV.

VENETIIS, M DC XV.
De Licentia, Superiorum, & cum Priuilegijs.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS.

PRÆFATIO QVÆSTIONIBVS SECTA In librum Iosue.

Quòd ordines seu sectiones librorum Sacræ scripturæ sint quatuor. *Quæst. I.*

SACRARVM Scripturarum totus canon in tres librorum ordines scinditur, vel vt comprehensorie magis loquamur, in quatuor partitur sectiones. Nã legales quidam sunt, scilicet quinque libri Moysi, quos Iudæi communi nomine Thora, idest legẽ vocãt: quia in illis lex tradita tota cõprehẽditur. Secundus ordo prophetalis est, qui plures continet libros secundum Iudæos: horũ principium à Iosue auspicatur, qui apud eos Iosue Benum, idest Iosue filius Nun dicitur. Secundus est liber Iudicum, qui apud eos Sophtim appellatur Huic autem Ruth compingunt librum, quoniam in diebus vnius iudicis eiusdem historia accidisse refertur. Quamquam moderni Iudæi hunc cum Canticis canticorum, & libro Threnorũ, atque Esther, & quibusdam paruis collocant: sed conueniens ordo nequaquam est. Tertius est liber Samuelis, quem nos primum, & secundum libros Regum appellamus. Quartus est liber Malachin, idest Regum, quem nos tertium & quartum libros Regum appellamus. Quintus Isaias est. Sextus Hieremias. Septimus Ezechiel. Octauus liber duodecim minorum prophetarum.

Tertius ordo agiographa continet, idest libros sacræ doctrinæ: in quibus primum Iob locant. Secundum vero Dauid ponunt, quem Psalmorum librum dicunt quinque incisionibus sectum, omnesque psalmos continentem. Tertius est Salomon, qui tres libros habet, s. Parabolas, quas Iudæi Masloth vocant. Secundus est Ecclesiastes, quẽ Hebræo nomine Coheleth nuncupamus. Tetius est Cantica canticorum, quem Hebræo nomine Sirhasirim vocant. Sextus autem huius ordinis Daniel est. Septimus verba dierum, qui hebraice Dabraiamin corruptè more nostro, proprie autẽ Diureyamin dicitur: Græco autem atque vsitato nobis vocabulo proferentes Paralipomenon appellamus. Octauus Esdras est, qui in duos libros diuisus est. Nonus Esther. Librũ etiam Ruth & Threnorum quidam inter agiographa computant, sed melius in secundo ordine prophetalium conscribuntur. Hi tres librorum ordines in canone sacræ scripturæ continentur: de quo Hieronymus in prologo, quem Galeatum appellat.

Alij autem sunt, qui ad sacram scripturam pertinent, qui in canone non sunt, sed quartum obtinent locum: scilicet Iudith, & Machabæi: liber Sapientiæ, & Iesu Sirach, Tobiæ: hos apocriphorum loco censent. Quamquam autem horum doctrina ad conuincendum, quæ in disputationem veniunt, minus idonea sit, aut non itavt cæterorum auctoritas solida sit: Sacra tamen scriptura & si prioribus minorem, eis tamen auctoritatem accommodat.

An liber Iosue sit historicus, vel prophetalis: & qui libri sint prophetales, & historici. Et de Pentateucho Moysi. *Quæst. II.*

HORVM autem distributore gratiarum iuxta largifluam bonitatem suam cõferente Spiritu sancto primum ordinem, scilicet legalem explicuimus, totũ Moysi Pentateuchum transeuntes, quo velut grandi fęnore liberati ad Iosue manum mittimus; cum enim de legalibus actum sit, de prophetalibus agi consequens est. Vel, vt alij referunt, cum de legalibus actum sit, de historicis attingendum est; & vtrunque quidem conuenienter dicitur, sed non ęquè. Si enim dicamus præcedentes legales, & hos prophetales esse, obijciet quis libros quinque Moysi prophetales esse, quia eos prophetarum præcipuus scriptitauerit. Si autem dixerimus præcedentes legales, & hos historicos esse, obijcietur etiam pręcedentes magnam temporum historiã continere. Totus quidem Genesis liber nudam historiam texit. Liber quoque Exodi, & Numerorum pro maiori eorum portione idem faciunt. Cui dicendum neutrum horũ totaliter esse distinctiuum, nam vtrique historiam continent, & a prophetis cõscripti sunt, communior tamen antiquorum inualuit auctoritas, vt Pentateuchus legalis, sequentes autem prophetales dicantur; eo quòd Pentateuchus & si historias quasdã tradat, potissima tamen intentio ad legis lationem est. Hi autem totaliter historiã continent, & si in quibusdam eorum admonitiones, & futurorum contineantur prouisiones; sed quòd de præteritis aut futuris enarretur, nihil in hoc differt; nam eos sub historicis comprehendemus.

An liber Iob computetur inter Prophetales: & quid requiritur ad esse librum prophetalem. *Quæst. III.*

DE libro Iob quibusdam inquirendum videbitur, quod inter prophetales locandus sit. nam libros prophetales dicemus, quòd a prophetis conditoribus scriptitentur; de Iob autem auctoritas hebraica tradit, quòd Moyses illum scripserit, vere ergo prophetalis est. Cui respondendum est librum Iob inter prophetales non poni, quia non solum exigitur librum a propheta esse conscriptum, vt prophetalis appelletur; sed etiam vt amplam sortiatur auctoritatem. Librum autem Iob etiã si a Moyse iuxta communem traditionem scriptum asseruerimus: tantæ tamen nec apud Iudęos nec apud Latinos auctoritatis est, vt inter prophetales locari meruerit. Hoc autem Danielis liber mõstrat. Ipse quippe a propheta conscriptus est, & quod amplius est a propheta conditus fuit; inter prophetales tamen nequaquam reperitur, sed inter agiographa sextum possidet locum; vt patet in prologo Galeato B. Hieronymi super libros Regum. Liber etiam Ruth ab eo conscriptus est, a quo & liber Iudicũ, cum decisus asseratur ex libro Iudicum, sed cum liber Iudicum ab omnibus secundum locum in prophetalibus teneat, liber Ruth inter agiographa a quibusdã nomẽ & locũ sumpsit. De libro quoque Threnorum quem Iudæi Cinoth vocant, perspicuũ est magis, quòd a Hieremia conscriptus sit: sed cum volumen eius inter prophetales computetur, librum Threnorum quidam Iudæorum inter agiographa computant.

An liber Iob debeat præponi libro Iosue, cum præcesserit per multa tempora. Et quòd ordo præcessionis librorum circa tria attenditur. *Quæst.* IIII.

DE libro Iob adhuc inquirendum videtur, cur ante librum Iosue non ponatur: nam ante eum, per multa tempora facta seculorum priorum narrāt. Siue enim dicamus Iob fuisse de genere Nachor, vt quorundam tradit assertio, de quo Gen. 22. cap. disseruimus: siue sit de progenie Esau de regibus Idumęorum, de quo late Gen. 36. dictum est: semper ante Iosue magna seculorum ætate fuisse patet. Item quoniam & his non stantibus; quia à Moyse librum Iob scriptum fore communis tradit assertio, patet eum ante Iosue aliquantis fuisse temporibus. nam gesta narrata in libro Iosue post mortem Moysi acciderunt, vt patet ex principio libri huius, scilicet & factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun. Cui respondendum est librum Iob non debere præcedere librum Iosue: nam ordo præcessionis librorum in sacra scriptura, aut quantum ad dignitatem & auctoritatem dictorum attenditur: aut quantum ad ordinem temporalem rerum narratarum, aut personarum scribentium. Primo enim modo in toto veteri testamento libri Moysi præcedunt: nam & si alij auctentici sint, hi tamē solidioris auctoritatis robur habēt. Sic quoque in nouo testamento Euangelistarum quatuor libri cæteros præcedunt, quoniam solius Christi dogmata continent. Quantum ad hunc modū liber Iob librū Iosue antecedere nequit: nam minoris auctoritatis est: cum enim inter prophetales locum primum libet Iosue teneat, inter eos liber Iob locari immeritus agiographorum seriem tenet. Cum ergo omnibus prophetalibus in auctoritate minor sit, post omnes prophetales debuit collocari. Secundo modo libri sacræ scripturæ se præcedunt interdum secundum ea quæ in eis gesta narrantur: & hoc modo liber Geneseos cæteros antecedit. In eo quippe rerum creatio non entium, & nascentis orbis, & aliqualiter procedentis historia texitur. Hoc modo liber Iudicum præcedit libros Regum: & librum Iudicum liber Iosue antecedit. Qui modus si attēdatur, Iob cæteros præcedere debuit soli Gen. postpositus. Sacra tamen scriptura magis auctoritatē, quàm temporanearum cessionum ordines in quibusdam attendit. Tertius modus procedendi est ex persona scribentis, vt quòd illi libri præcedant quorum scriptor præcessit, etiam si res enumeratæ hunc ordinem non teneant. Sic enim in prophetis est: nam non potest in eis accipi ordo secundum dignitatem vel auctoritatem omnium enim dicta æquali veneramur honore, præter librum Danielis: qui quamquam auctenticus sit, inter prophetales locum non accepit, sed agiographorum sedem sortitus est. Quidam tamen alios præcedunt secundum quod in scribendo præcesserunt: vnde Agæus ante Zachariam ponitur in ordine librorum: quia Agæus ante Zachariam per duos menses prophetauit: vt patet Agæi primo: & Zachariæ primo. nam Agæus anno secundo regis Darij mense sexto prædicauit. Zacharias autem eodem anno mense octauo. Et hanc præcessionis causam Hieronymus assignat in prologis super eorundem libros. Iste quoque ordo inter Euangelistarum libros inter catholicos obseruatur: nam omnes Euangelistæ idem dicunt. Matthæus tamen ante omnes euangelium scripsit in Iudæa; ideo omnes antecessit: sic ait Hieronymus in prologo super Matthæum. Consequens autem ordo in reliquis Euangelistis fuit: ideo sic eorum libri ordinati sunt. Liber ergo Iob ante librum Iosue poni nequaquam debuit: sed conuenientissimus ordo est, vt post Pentateuchum Iosue subsequatur. quod ex duobus euenit. Primo quidem quoniam post legales succedūt in au

ctoritatis robore libri prophetales: liber ergo Iosue, qui huius ordinis primus est, consequenter poni debuit. Secundo autem ex ordine temporis hoc accidit: nam post ea quæ in libris Pentateuchi facta narrantur, succedunt ordine historico ea quæ leguntur in libro Iosue, nullo mediante quasi ad eundem prorsus librũ pertineat, sed velut articulus quidam distinctiuus fit: quia quædam per Moysen, alia vero per Iosue dicta & facta referuntur.

Quis fuerit Iosue; & de laudibus eius. Et continentia totius libri. Quæst. V.

ISTE Iosue erat vir strenuus in armis, & morum pollens probitate: nam cum Iudæi in deserto bella facturi essent, Iosue princeps statuebatur, vt cum pugnatũ est contra Amalech, & fugauit eum; vt patet Exo. 17. cap. orante Moyse pro Israel. Iterum autem cum Israelitæ bellum agerent contra Madianitas, Iosue electis viris de populo, factus est princeps belli, & deleuit Madianitas cęsis quinque regibus eorũ: de quo Numeri 31. cap. Vnde tunc erudiuit eum Deus in bellis, vt postea pugnandi modũ & audaciam haberet contra Chananæorum gentes. Ob hoc autem de tribu Ephraim ipse missus est explorator in terram Chanaan: vt patet Numeri 13. cap. Hunc valde Moyses diligebat: vnde cum iret cum cæteris exploratoribus, Moyses mutauit nomen eius vocans eum Iosue, cum prius vocaretur Osee: vt patet Numeri 13. & valde familiariter adhærebat Moysi, ita vt vocaretur puer eius, quia illi seruiebat: sic patet Exodi trigesimotertio. scilicet Iosue filius Nun puer Moysi non recedebat de tabernaculo. Et ob hoc cum Moyses ascendit in montem suscepturus tabulas decalogi, solus Iosue ascendit cum eo vsque ad caliginem montis, vt patet Exo. 24. cap. expectauitque eum decem diebus, non descendens in castra, donec reuerteretur portans tabulas: nam tunc Iosue descẽdit cum Moyse, vt patet Exodi 32. cap. Ipse quoque nimis diligebat Moysen zelans pro eo, vt patet Numeri 11. cap. Et cum Moyses descendit de monte, & posuit tabernaculum suum extra castra, veniente Moyse in castris, manebat Iosue custodiens tabernaculum: vt patet Exodi 33. cap. Postea autem cum Deus tollere voluit Moysen, iussit vt constitueretur Iosue princeps super populum sicut Moyses: & quòd eum Moyses erudiret, vt patet Deuter. cap. 3. & Moyses ante mortem suam constituit Iosue super populum ponens manum suam super eum, & dans ei partem gloriæ suæ: de quo Num. 27. & Deuteron. 31. cap. & mortuo Moyse surrexit pro eo Iosue: & obediuit ei totus populus sicut Moysi: vt patet Deuter. 34. & primo huius. Iste autem vnus de prophetis dicitur: quia ad eum sæpe Dominus locutus est, vt manifestatur ex processu libri. Sic quoque dicitur Ecclesiastici 46. cap. Fortis in bello Iesus Naue successor Moysi magnus in prophetis iuxta nomen suum: & ibi multæ eius laudes continentur. Huius autem libri intentio & continentia est, quòd sicut legales & partim historici libri descripserunt egressum Israelitici populi de dura Ægyptiorum seruitute, & discursum per vagas deserti solitudines, hic introitus eorum in terram promissam describatur, & bella contra hostes & locorum possessio; atque deletis ex maxima parte hostibus diuisio sortialis totius terræ per tribus & familias: & tandem in admonitionibus in colendo Deum, & morte Iosue tota libri series consumatur: & in isto libro nouus Iudaici populi status tangitur, s. pugnantis: vt postea in libris Regum altior subdatur status eiusdem regnantis.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS,

IN PROLOGVM D. HIERONYMI In librum Iosue Commentarij.

ANDEM finito Pentateucho Moysi velut grandi fęnore liberati ad Iesum filium Naue manũ mittimus, quem Hebręi Iosue Benum, ideſt Iosue filium Nun vocant: & ad Iudicum librum quem Sophtim appellant: ad Ruth quoque & Eſther, quos eiſdem nominibus efferunt.

ANDEM. Prologos enim beatus Hieronymus ſingulis libris ſuis apponit: quia p hos quid intendat ediſſerit: vbi quoque qui ab alijs vitiari ſunt docet. Aemulis et & oblatrantibus reſpondet. De his enim C tota prologorum ſuorum materia eſt. Iſte autem prologus ſuper Ioſue in quinque partes ſcinditur. Quarum prima huius libri opus ad præcedentem continuat Pentateuchum. Secunda lectorem reddit attentum. Tertia æmulorum compeſcit latratum. Quarta multipliciter eos arguit, qui præter ſeptuaginta interpretum tranſlationem recipiendum nihil dicunt. Quinta declarat poſt huius operis expletionem ad prophetarum explanationem interpretatiuam accedendum. Secunda ibi. *Memenusque lectorem*. Tertia ibi. *Vnde ceſſet arcuato vulnere*. Quarta ibi. *Quod ſi vetus*. Quinta ibi. *Caeterum poſt*. D

Diuiſio prologi.

Quare Ioſue & Iudicum libri continuantur poſt Pentateuchum. Et quid ſignificet Pentateuchus. De nomine Ioſue apud Hebræos: & quomodo apud nos ſit corruptum. Et quod multi ſunt eo nomine Ieſus vocati. *Quæſt. I.*

CIrca primum. *Tandem finito Pentateucho*. Continuat ſe Hieronymus ad ea quæ ſuperius expleuerat. E Pentateuchum enim conſcripſerat ad preces epiſcopi cuiuſdam qui Deſiderius vocabatur, vt habetur in prologo ſuper Gen. qui incipit. Deſiderij mei. Sed dum hæc ageret Paula & Euſtochium filia eius pro li-

A bro Iudicum, & Ioſue, & Ruth, orauerunt. Dum tamen Hieronymus Pentateuchum ſcriberet, Paula defuncta eſt: ipſe autem quia Paulæ & Euſtochio hos promiſerat libros, Euſtochio viuenti reddidit: ſic ſignificatur infra cum dicitur. Cæterum poſt dormitionem B. Paulæ, cuius vita virtutis exemplum eſt, & hos libros Euſtochio virgini negare non potui, decreuimus dum ſpiritus hos reget artus, prophetarum explanationi incumbere. Ideo in prologi huius exordio notat poſt completionem præcedentis operis librorum Ioſue & Iudicum facere initium, quaſi hoc ad illa conſequens B ſit: quod dupliciter conſequitur. Primo ſecundum exigentiam hiſtorici ordinis, & roboris in auctoritate. Secundum quidem eſt propter promiſſionis ineuitabilitatem nam vt in præcedenti apologetico argumento explicuimus, finis hiſtoriæ Pentateuchi, & principium librorum Ioſue, & Iudicum continua ſunt: vt patet Deuter. vltimo. Sicut enim ibi de morte Moyſi, & prælatione ſuccedentis Ioſue agitur, ita & in principio libri huius. Conſequitur etiam hoc ex robore auctoritatis: nam poſt legales libros, quos Pentateuchus continet, nulli tam ſolidæ auctoritatis ſunt ſicut prophe- C tales: in quibus liber Ioſue exordium eſt.

Conſequitur autem ſecundo ex ordine promiſſionis. Nam poſtquam Deſiderio epiſcopo promiſerat Hieronymus explanare Pentateuchum, promiſit Paulæ & Euſtochio vertere in latinum ſermonem librum Ioſue & Iudicum. Ideo finito Pentateucho ad Ioſue labor ſecundus vertendus erat. *Pentateucho*. Eſt Pentateuchus nomen Græcum quinque volumina ſignans: quoniam libri Moyſi quinque ſunt, qui in præcedentibus explanati ſunt: & hoc nomen correſpondet cuidam Hebrææ dictioni: ipſi enim hos libros Humas vocant, id- D eſt quinarium, quia quinque ſunt: & quia nullum latinum nomen in vſu accepimus, quod hanc librorum quinque ſeriem denotaret, Græco nomine vtentes Pẽtateuchum appellamus. *Tandem finito Pentateucho*. Ideſt cum poſt multos labores & tempora Pentateuchum transferentes expleuerimus, reſtat vt ad Ioſue manum mittamus. Quod autem hoc laborioſum ſit, expreſſit Hieronymus in prologo ſuper Gen. qui incipit, Deſiderij mei dicens, vt tranſlatum in latinam linguam de Hebræorum ſermone Pentateuchum noſtro- E rum auribus traderem, periculoſum opus certe, & obtrectatorum latratibus patens. Et in fine eiuſdem prologi eius operis magnitudinem expreſſit, dicens. Nunc te precor Deſideri cariſſime, vt quia tantum opus me ſubire feciſti: & cætera. *Moyſi*. Quia totius Penta-

teuchi Moyses verba retulit Iudęus potissime de præcepris, F vt patet ex plurimis locis eiusdem. Ipse quoque cũ scripsit,& vocatur lex Moysi continentia totius Pentateuchi,non quòd ipse condiderit,sed quia retulerit, & annunciauerit populo Israelitarum.Sic patet Malach.ca. 4.scilicet,Mementote legis Moysi serui mei. Quomodo tamen omnes quinque libri sint lex Moysi : Et an omnes quinque libri dicantur lex Moysi : sicut dicitur Deuteronomins.Et an sit vna lex vel plures:late declaratum est Deuteron.29.cap. & aliquid Deuteron. 1. *Velut grandi fœnore liberati.* Idest liberati a magna promissione. Desiderius episcopus petierat a beato Hieronymo, vt ei in latinum sermonem verteret totum Pentateuchũ: vt patet in secundo prologo super Gen.Hoc autem Hieronymus spopondit : erat autem ista magna promissio, quia opus magnum,ac periculosum erat : vt patet in eodem prologo.Cum ergo illud expleuit,dicitur liberatus G a magno promisso:& ponitur hic fœnus quòd signat debitum sub vsuris. Est autem magnæ grauitatis aliquid debere sub vsuris : quia sic opprimuntur homines,& eorum exhauriuntur facultates. Sic patet Exod. 22. cap. scilicet, Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum,non vrges eũ quasi exactor, nec vsuris opprimes eum. Ad designandum ergo magnitudinem debiti caussati in promisso ad transferendum Pentateuchum,dixit Hieronymus se à fœnore liberatũ : sicut recipiens denarios sub vsuris data sorte & fœnore liberatus est. *Ad Iesum filium Naue manum mittimus.* Idest oportet inchoari Iosue librum. Ordo huius supra positus est,quare post Pentateuchum poni debeat liber Iosue. Sed hunc vocat Iesum filium Naue : & dicit hoc nomen esse secundum latinos,quod patet,quia dicit apud Hebræos vocari Iosue Benum. Pro quo sciendum H quòd nomina quæ nos his imponimus ab origine Hebræa deriuantur. vocabatur autem iste apud Hebræos Osua,& nos corrupto nomine illum Oseæ appellabamus ; vt patet Num. 13.cap. Sed cum in exploratorem mitti debuit pro tribu Ephraim,Moyses qui illum diligebat, mutauit nomen eius addens vnam literam, scilicet primam nominis Dei tetragramaton, scilicet, Yod. & posita in principio nominis componit Yosua:& istud est proprie nomen apud Hebræos Iosue. De priori nomine,& mutatione eius habetur Num. 13. cap. nos tamen corrupto nomine cum deberemus dicere Yosua, dicimus Iosue. Deinde cum Biblia in sermonem verteretur Græcorum,non fuit in hoc nomine seruata litera sed significatio : nam Yosua in Hebræo saluator dicitur : ita vt Iesus interpretatur : sic patet Matthæi primo cap.scilicet,& vocabis nomen eius Iesum : ipse enim saluum I faciet populum suum a peccatis eorum.

Multi quoque inter Hebræos hoc nomen acceperũt : nam & post hunc alium scimus dictum Iesum sacerdotem magnum,de quo Zach.3.cap.& ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini,& Sathan a dextris eius, vt aduersaretur ei : de quo etiam in primo lib.Esdræ.

Alius etiam vocatus fuit Iesus qui Ecclesiasticum scripsit, & dicitur Iesus filius Sirach. Multi quoque alij fuerunt, qui in sacra scriptura celebres non sunt:& omnes hi inter Hebræos Yosua appellabantur.

Quod autem iste Iosue appelletur Iesus, patet in aliquibus libris tam noui quam veteris testamenti : sic.n. Ecclesiastici 46.cap. Fortis in bello Iesus Naue magnus secundum nomen suum : ibi tamen de Iosue agitur, vt euidentissime litera prodit. Sic quoque habetur ad Hebræos K cap.4.scilicet nam si eis Iesus requiem præstitisset. nunquam de hac loqueretur post hanc diem : vbi Apostolus tradit de requie tradita Iudæis per Iosue ingredientem cũ eis in terrã promissam,& eũ Iesum vocat.

Ad Iesum filium Naue. Dicitur filius Naue, idest filius Nun : quoniam in Hebræo pater eius Nun dicitur : sed in latinam & græcam formam versum Naue dicitur : quamquam in hoc non multum differebat, an apud nos filius Nun diceretur : sic vocatur Ecclesiastici 46. cap.Fortis in bello Iesus Naue magnus secundum nomen suum.

F *Manum mittimus.* Idest eum explanare in latinum sermonem vertentes incipimus. & est modus loquendi vulgaris mittere manum ad aliquid,idest incipere operari, & est frequentata locutio in libris Moysi, scilicet, vt benedicat tibi Dominus in cunctis ad quæ miseris manum : vt patet Deuteronomij 12.& 15.& 24.cap. & venit ex hoc ista locutio,quia manus est organum organorum potissimum inter omnia executiua instrumenta.

Quem Hebræi Iosue Benum. Hebræi non vocant Iesum Naue etiam Iosue. Sed istud nomen Iosue est similius nomini Hebraico quàm cætera,scilicet Iosua:sed nos corrupte ex more latino Iosue dicimus.vocatur Benun,idest filius Nun : non est enim vna dictio apud Hebræos Benun : sed duæ,scilicet Ben & Nun. Ben filius interpretatur. Nun vero est nomen patris Iosue : & declaratur in eo quod subditur,s.idest *Iosue filium Nun vo-* G *cant.* Non solum est istud nomen hominis,sed & libri. In quo patet quòd Hebræi non semper vocant libros ab exordijs suis,sicut aliquando dicitur. Nam non incipit sic liber iste. Sed tunc Iudæi libros suos a principijs nominant, quando vnus multos edidit libros, qui distingui nequeunt : nisi specialia eis nomina apponantur. Ex auctore quippe eis distinctio nulla est,cum omnibus cõmunis auctor sit:quod patet in quinq; libris Moysi, qui non distinguerentur ex auctoribus,sed ex nominibus proprijs.Et quoniam nulla eis conuenientiora nomina occurrerunt,ab exordijs illorum nomina imposuerunt, vt quòd Genesis vocetur Beresith,id est in principio : quia sic liber incipit:& de cæteris identidem.Liber autem Iosue,quoniam nullos ab eodem auctore nominandos habuit,a quibus differendum sibi esset, ab auctore nomen assumpsit,& non a literarum exordio.

H *Et ad Iudicum librum.* Hunc librum Iudicum intendit tractans Hieronymus exponere in latino sermone: in quo de gestis Iudicum,qui varijs temporibus iudicabant, agitur.

An liber Iudicum poni debeat post librum Iosue. Quæst. II.

FVerunt autem iudices in Israel tempore quo nõ erat aliquis rex:nam ante Saulem nemo concorditer vel electus,vel sumptus in regem fuit. Nam Abimelech filius Gedeonis fuit rex,sed non a toto Israel electus : sed solum in Sichem,vt patet Iudi.9.cap.Sed in his temporibus erant aliqui viri in Israel, qui iudicabant populũ, & liberabant ab hostibus, quos liber ille saluatores vocat:vt patet de Sangar Iudi.3. cap. Hunc librum scribit I Hieronymus post librum Iosue propter duo. Primo ex ordine temporis. Secundo ex conditione promissionis. Tempus quidem continuum in vtrisque fuit. Nam & in 1.cap. Iudicum agitur de morte Iosue,& quid acciderit immediate post Iosue mortem.

An liber Ruth poni debeat ante librum Iudicum. Quæst. III.

ET si aliquis obijciat librum Ruth forte ante librum Iudicum esse ponendum,quoniam non videtur liber Iudicum præcessisse librum Ruth. Respondendum est priorem esse librum Iudicum:quia historia Ruth accidit in temporibus vnius iudicis,vt patet Ruth 1.cap. Ergo Iudicum liber fuit,qui agit de exordijs Iudicum : & de aliquibus quæ ante iudices acciderunt, scilicet de bel- K lis factis per aliquos qui non erant iudices:vt cum quæsierunt Israelitæ post mortem Iosue, quis præcederet eos in bellum.Respondit Deus. Iudas sit dux vester : vt patet Iudic.1.cap. & de alijs temporibus, quæ fuerunt absque iudice.Et non solum liber Ruth accidit in tempore Iudicum, sed etiam in temporibus vltimis Iudicum.Nam agitur de Ruth quæ fuit vxor Booz,qui fuit proauus Dauid secundi regis Israelitarũ : vt patet Ruth 4.cap.ergo inter Booz & principia regum paucum fuit tempus.Aliqua tamen tempora fuerunt in Israel,in quibus nullus fuit iudex nec rex:sed quilibet quod rectum sibi videbatur faciebat:vt patet Iudi.cap.18. & 20. ergo

circa finem Iudicum accidit historia libri Ruth. Hoc tamen quod dicitur de temporibus medijs ex ordine literæ satis apparet: quia post omnes iudices enarratos ponitur: tamen secundum Iosephum quinto antiquitatum, falsum est: sed est ibi mutatio ordinis; nam illa acciderunt antequam inciperent iudices inter Iosue, & primũ de iudicibus: vt declarabitur Iudi. 18. & sic inter Samsonem, qui in libro Iudi. ponitur vltimus, & Eli qui fuit iudex, de quo patet 1. Regum primo. & fuit iudex 1. Reg. 4. non intercidit aliquod tempus; vt ait Iosephus 5. antiquitatum. Sed hoc non obstante stat ratio præcedens de Ruth tempore.

An liber Iob poni debeat ante librum Iudicum. Quæstio. IIII.

QVAERET autem amplius aliquis an debuerit liber Iob poni ante librum Iudicũ: quoniam quæ ibi narrantur, & personæ de quibus ibi, tempore præcesserunt ea quæ habentur in libro Iudicum. Respondendum est sicut in libro Iosue, scilicet, quòd sacra scriptura non solum considerat præcessionem temporum: sed interdum magis considerat præcessionem auctoritatis & dignitatis. Et quia libri prophetales secundum sacræ scripturæ ordinem tenent: Agiographorum autem postremus in toto canone auctoritatis locus est: sed liber Iudicum secundus inter prophetales est. Liber autem Iob inter eos poni demeritus agiographorum serie locatus est: non ergo debuit præcedere librum Iudicum. Secundum propter quod liber Iudicum consequebatur ad librum Iosue erat, quia etiam promissionis ordo id exposcebat. Nam Paula & Eustochium petierunt, vt librum Iosue, & Iudicum, & Ruth, & Esther in latinum C sermonem verteret. Et quoniam in his secundum promiserat Iudicum librum, ordine promissorum ad Iudicum librum expleto Iosue tenebatur. *Quem Sophtim appellant.* Idest Hebræi appellant librum Iudicum Sophtim: quod idem significat quod Iudicum. Describuntur autem tempora Iudicum vsque ad Heli sacerdotẽ: de quibus dicitur quòd quilibet iudex in stilum redegerit ea, quæ temporibus suis acta sunt. Sed ea postea in vnum volumen compegit Samuel: vt quidam volunt. Alij vero Isaiam hoc fecisse dicunt. Quidam autem asserunt Esdram legis scribam hoc primo compilasse. De auctoribus autem librorum veteris testamenti, magis dictum est Deuter. 34. cap.

Quare Pentateuchus & liber Iosue non vocantur libri Iudicum. Et quare Moyses & Iosue dicti non sunt iudices. Quæst. V.

SED adhuc quisquam quæreret quare liber Iosue & Moysi non vocantur libri Iudicum: nam Moyses & Iosue Israeliticum populum regulauerunt, sicut & alij qui iudices appellantur. Respondendum est de libris Moysi non vocari libros Iudicum: nam libri Iudicum gesta Iudicum edisserunt. Sed de libris Moysi longe secus est: nam non referunt gesta Moysi, sed leges a Deo datas: & quandoque historias populi Dei interponunt: ideo concordi omnium nomine libri isti legales appellati sunt: quia de legibus Israelitarum eorum præcipua continentia est. De libro autem Iosue ratio esse potest: nam in hoc gesta Iosue enarrantur, sicut in libro Iudicũ de singulis iudicibus historia texitur. Illi tamen de quibus in libro illo agitur, iudices conuenienter appellantur. Iosue autem & Moyses iudices non sunt: nam iudices nullam imperandi auctoritatem habebant super populum, quasi ex iurisdictione eis competeret: sed solum erant homines industrij ad bellicas actiones & consilia: & eorum consilio populus in cunctis dirigebatur: nihil tamen magis habebant super populum, quam eis populus tribuere vellet: vnde populus interdum eos assumebat, vt patet de Iepte Galadite quem omnes Israelitæ rogauerunt, vt præesset eis in bello contra Ammonitas: vt patet Iudi. 11. cap. Moysi autem maior potestas fuit: nã ipse a Deo constitutus est dux, vt educeret Israelitas de A. Aegypto: vt patet Actuum 7. cap. Et habebat potestatẽ coercẽdi exercendo iudicia sanguinis in populares: nam cum Israelitæ adorauerunt vitulum, occidit Moyses vigintitria millia de eis, mandans alijs qui non peccauerant, vt adiuuarent eum ad occidendum peccatores: dicens qui Domini est, iungatur mihi, idest qui habet zelum Dei veniat ad me: & congregati sunt ad eum omnes filij Leui: & occiderunt vigintitria millia: vt patet Exo. 32. cap. Hoc tamen erat ex iurisdictione. Habuit ẽt Moyses super Israelitas omne genus iurisdictionis tam spiritualis quam temporalis: non fuit ergo iudex qui nullam habet iurisdictionem. Sed potest dici q́ fuit rex vel magis quam rex quamquam nomen regnatiuum inter Iudæos nondum inoleuerat: quamquam videtur regem eum vocari ex auctoritate sacræ scripturæ: vt patet Deuter. 33. c. scilicet erit rex apud rectissimum quod de B solo Moyse agi videtur. Iudex ergo dici non debuit. De Iosue quoq; idem dicendum est, scilicet quòd ipse plusquam iudex extiterit: nam potestas sua a Deo collata est, cum iussit Deus vt Moyses eum poneret coram tota turba: & daret ei partem suæ gloriæ: & post mortem eius illi omnes obedirent: de quo dicitur Deuteron. 3. & 31. & Num. 27. cap. Fuit quoque potestas sua plusquam iudicis: quoniam habuit auctoritatem in criminalibus. Eo quippe condemnãte lapidatus est Achor: vt patet Iosue 7. cap. Ad iudices ergo isti non pertinuerunt.

Ad Ruth quoque & Esther. Idest post librum Iudicum agetur ad explanationem libri Ruth, quod identidem ex ordine temporis euenire docet: nam historia libri Ruth in tempore vnius iudicis facta esse refertur: vt patet Ruth cap. 1. Conuenit etiam ex cõditione promissionis: nam post librum Iudicum, librum Ruth transferre promisit, & iste ad secundum ordinem canonis veteris testamenti, scilicet prophetalium librorum pertinet: licet quidam eum inter agiographa scriptitent, sed eos falli apparet: quoniam liber Ruth apocopa est libri Iudicum. *Et Esther.* Liber Esther est continens gesta Mardochei, qui tradidit Esther filiam fratris sui in vxorem regi Asuero: & eius precatu Iudæi liberati sunt a morte, quæ eis fuerat decreta vniuersaliter in eadem die: propter quod beneficium Iudæi inter sacræ scripturæ libros Esther supputant. Ad eundem tamen ordinem nõ pertinet, ad quem liber Iosue, & Iudicum, & Ruth. Hi quippe de prophetali ordine sunt: sed Esther inter agiographa computatur: vt patet per Hieronym. ex prologo galeato. Pro his libris Paula, & Eustochium rogauerũt, vt eis in latinum verterentur sermonem, quoniam historici sunt: & hos magis intelligere poterant & attendere. D Ad ea enim quæ difficillima cognitu sunt deuotio nulla est, quãquã honorabilia sunt: vt habetur ex principio secundi de anima. *Quos eisdem nominibus efferunt.* Idest, & Iudæi vocant eos eisdem nominibus, quibus nos appellamus.

Opinio quadam Iudæorum de ordine librorum Ruth & Esther. Quæst. VI.

IN quo quidam dicunt esse sensum: quòd Iudæi efferunt eisdem nominibus Ruth & Esther, vt cæteros, idest dicunt eos esse eiusdem ordinis, cuius Iosue, & liber Iudicum, scilicet quòd liber Iosue, & liber Iudicum pertinent ad secundum ordinem canonis sacræ scripturæ, scilicet ad prophetales: & Ruth, atque Esther eodem E modo vocantur prophetales. Sed hoc stare nequit: nam licet de libro Ruth conuenienter dicatur quòd ad libros pertineat prophetales, quia est finis libri Iudicum: tamẽ de libro Esther falsum est: quoniam in tertio ordine ponitur, scilicet inter agiographa. Nam in prophetalibus octo libri ponuntur, scilicet Iosue, Iudicum, Samuel, & libri Regum, Isaias, Hieremias, Ezechiel: & liber duodecim Prophetarum. Alij sunt agiographi: quos nouem dicunt, scilicet David, Iob, & tres libros Salomonis, & Paralipomenon, Daniel, Esdras, & Esther. De his autem ordinibus, & nominibus, & causis magis dicetur super prologum galeatum. Alio modo intelligitur: quos eisdem

nominibus efferunt, ideſt quòd Iudæi vocãt eos eiſdem nominibus, quibus nos, ſcilicet quòd ita ipſi Ruth vocant & Eſther: ſicut & nos. Et ponitur hoc: quia ſupra de libro Ioſue dixit: quòd ſecundum Hebræos vocaretur Ioſue Benun: & de libro Iudicum quod vocitetur Sophtim. Dubitaret ergo aliquis quomodo apud Hebręos Ruth, & Eſther appellentur. Et reſpondetur quòd eiſdem nominibus efferunt, ideſt taliter eos appellant Iudæi ſicut nos.

Liber Ioſue, Iudicum, Ruth, & Eſther, quando B. Hieronymus tranſtulit. Quæſt. VII.

DE his quatuor libris, quos tangit hic Hieronymus, dicitur in hiſtorijs communibus, quòd ipſe eos de Hebræo ſermone verterit ad petitionem beatæ Paulę & Euſtochij. In huius tamen prologi fine dicitur, G cæterum poſt ſanctæ Paulæ dormitionem, cuius vita exemplum eſt, hos libros Euſtochio virgini Chriſti negare nõ potui. Videtur ergo quòd poſt mortem Paulæ, Euſtochium petierit, & ad preces eius facta iſta tranſlatio ſit. Reſpondendum eſt, quòd Paula & Euſtochium a Beato Hieronymo hos libros transferri eis petierunt, quibus conſenſit. Sed tunc explanatione Pentateuchi tenebatur: vnde antequam inciperet horum librorum tranſlationẽ defuncta eſt Paula: quia tamẽ manſit virgo Chriſti Euſtochium Paulæ filia Beatus Hieronymus adhuc ei ex promiſſione tenebatur obligatus: Ideo quamquam mortua eſſet Paula, tamen hos libros negare non potuit. Nõ tamen eſt ſenſus quòd Euſtochium poſt mortem Paulæ precata ſit beatum Hieronymũ, vt ei hos libros tranſferret, quos beatus Hieronymus tranſtulerit tanquam ex promiſſione obligatus.

Monemuſque lectorem, vt ſyluam Hebraicorum nominum, & diſtinctiones per membra diuiſas diligens ſcriptura conſeruet: ne & noſter labor, & illius ſtudium pereat. Et vt in primis (quod ſæpe teſtatus ſum) ſciat me non in reprehenſionẽ veteris noua cudere, ſicut amici mei criminantur.

Hic ponitur ſecundum in quo lector redditur attentus: & hoc dupliciter oſtenditur. Primo per operis difficultatem. Secundo per multiplicem monſtratam vtilitatem. ibi. *Vnde & in primis.* Circa primum. *Monemuſque lectorem.* ponitur hic operis huius difficultas in legentibus. Ideo attente lectores circa horum librorum lectionem vigilare debent, alioquin omnia corrumpentur. Attentum igitur reddit admonendo ne paruipendat: & I circa ſcriptores librorum potiſſime hoc eſt, ſcilicet, vt correcte ſcribant hos libros: nam in his ſunt multa Hebræa nomina: quorum Latini ignari ſunt: quæ ſi lectores & ſcriptores nõ attenderint, omnia vitiabunt: ita vt poſtea legentibus nulla intelligendi facultas ſit. Sæpius namq; plures dictiones Hebraicæ coniunguntur in vnam vitio ſcriptorum noſtrorũ: & vna in plures incongrua ſectione diuiditur. ita vt iam non maneant eadem quæ prius fuerunt, ſed quædam potius ſarmatica aut valde barbara ſunt: vt dicit Hieronymus in prologo ſuper Paralipomenon, qui incipit. Euſebius. *Vt ſyluam Hebraicorũ.* Vocatur ſylua Hebraicorum nominum propter duo, ſcilicet propter obſcuritatem, vt quidam volũt, ſcilicet, quia latinis ignota ſunt. Sed magis dicendum eſt vocari ſyluam propter multitudinem: ſicut in ſylua arborum vel lignorum quorumcunque grandis copia eſt: K ſic autem in hoc libro eſt. Nam in diuiſione terrę promiſſionis cum nominantur diſtributorum locorum nomina, numeroſa ponitur hebraicarum dictionum multitudo, vt apparet a c. 14. vſque ad 20. in alijs multa ſunt: ſed in his potiſſime reperiuntur. Et non vocatur ſylua propter obſcuritatem: nam nihil differebat, an nomina hebræa nobis manifeſta, vel obſcura in hoc ſint: potiſſimè quia omnia quæ hic ponuntur locorum aut perſonarum propria ſunt: in quibus nihil obſcurum eſſe poteſt: ſolam igitur multitudinem ſylua ſignat.

Et diſtinctiones per membra diuiſas diligens ſcriptor obſeruet. Hic poteſt eſſe duplex ſenſus. Vnus vt referantur

F iſtæ diſtinctiones ad dictiones ſingulares hebraicas: in quibus beatus Hieronymus fecit diuiſiones per mẽbra id eſt membratim, vel diſtinctè poſuit nomina hebraica ſcilicet, vt quamquam ad eiuſdem ordinis compagẽ multa pertinerent, & ſub eodem cõtextu plurima necterentur: in eis tamen diſtinctio ſeruaretur, & hoc eſt eſſe diſtinctionem per membra: nam omnia corporis membra eadem totius animalis compage continentur, ſingula tamen a cæteris diſtincta ſunt, quod maximè competit dictionibus in contextu orationis locatis, cum debitum ordinem tenent, & ſcripturæ congruentiam. Et tũc eſt ſenſus, quòd Hieronymus poſuit nomina hebræa diſtinctè quaſi membra, ita vt ſingula ex conditione ſcripturæ a reliquis diſtincta pateant. Hunc tamen ordinem diligenter tenere debent ſcriptores ſequentes: alioquin erunt lacerata hebraica nomina, & prorſus nihil intelligetur, quod in omnibus fere libris, in quibus hebraicarum dictionum grandis copia eſt, Hieronymus in prologis conqueritur ſcriptorum vitio corrupta fore, vt patet hic, & ſuper Paralipomen. & ſuper Eſdrã, vnde iſta fuit vna de potiſſimis cauſis, quibus Hieronymus poſt tranſlationem. 70. interpretum, aliam adhuc neceſſariam fore putauit. Erant quippe eorum ſcripturæ negligentia librariorum vitiatæ. Sic patet in prologo ſuper Paralipomen. qui incipit. Si 70. interpretum pura, & vt ab eis in græcum verſa eſt, editio permaneret, ſuperfluum me Chromati epiſcoporum ſanctiſſime, atq; doctiſſime impelleres, vt tibi Hebræa volumina ſermone latino transferrẽ. Et poſtea ibidem ſequitur de corruptione tam in dictionibus quàm in ſententijs. in dictionibus tamen Hebraicis, quoniam peregrinæ linguæ ſunt, latinis deuiare facilius eſt. In hoc igitur credidit admoneri neceſſe eſſe li-H brarios, vt ſollicitè dictionum ſcripturam membratim cuſtodirent.

Vitium librariorum in hebraeis.

Alius ſenſus eſt, vt dicantur hic diſtinctiones per mẽbra. i. diſtinctiones ſententiarum per puncta, ſiue per cõmata, vel colos, vel periodos, aut virgulas, ſicut ſcripturæ conditio expetit. Et cum iſta puncta obſeruantur a librarijs, tenetur ſententia, alioquin cuncta confundentur. nã ſicut literæ eædem alio, & alio modo mixtæ diuerſas efficiunt ſyllabas, & ſyllabæ dictiones, vt ait Priſcianus in principio minoris voluminis: Ita dictiones eædem ſub eadem orationis compage ſecundum aliam & aliam iuncturam, aliam longeque diſtantem ſententiam efficiunt. Vnde hinc quidam modus fallaciæ compoſitionis & diuiſionis eſt, vt in hac oratione. facio te ſeruum entem liberum. ſi illud participium entem, coniungatur cum ſubiecto liberum, longe diſſona ſententia eſt, quàm ſi con-I iungatur cum ſubiecto ſeruum. Iſte autem modus fallaciæ per compoſitionem & diuiſionem frequentiſſimus eſt in ſacris ſcripturis, & in alijs ſcriptoribus. Iſta tamen ambiguitas ſententiarum maxima ex parte abrogata foret, ſi omnes orationes diligenter punctatim ſcriptæ forent. vtraque ergo diſtinctio neceſſaria eſt, atque tenenda: ideo vtramq; ſcriptores vigilanter obſeruare debent. Hieronymus tamen in præſenti, magis ait de prima diuiſione membratim nominum Hebræorũ, ne copulentur plura in vnũ, aut vnum inconcinne non ſecetur in plura.

Diſtinctiones per puncta ſunt maxime vtiles & neceſſariæ.

Et dicuntur hic diſtinctiones diuiſæ per membra, qui improprius modus loquendi eſt: quoniam diſtinctio nõ diuiditur, nec eſt diuiſa, ſicut albedo non eſt alba, & motus non mouet iuxta Ariſt. 2. Topic. ſed eſt ſenſus. *Diſtinctiones per membra diuiſas.* Ideſt dictiones Hebræas diuiſas per membra. i. per ſpatia. Vel per membra. i. in modũ K membrorum, vt ſupra expoſitum eſt. *Diligens ſcriptor obſeruet.* Scribendo omnia puncta & ſpatia, ſicut fuerint in libro quem Hieronymus tranſtulit ex Hebræo.

Ne & labor illius, & noſtrum ſtudium pereat. Si ſcriptores non attenderent diligenter puncta & membra in ſcribendo quantum ad dictiones & contextus earum: perit labor ipſorum, quoniam quod ſcribũt, ad nihil vtile eſt: cum nihil ex eis ſcriptis intelligi queat. Studium quoq; beati Hieronymi perit: quoniam fruſtra fuit ipſum emẽdando deſudaſſe, niſi eius emendatio a librarijs conſeruetur. Sic ait beatus Hieronymus in prologo ſuper Eſdrã, verum difficilius ſit: dicens. admonentes, vt Hebræa no-

thina quorum grandis in hoc volumine copia est, distincte & per interualla transcribant: nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio librariorum diligentia obseruetur. *Et vt in primis.* Hic secundo admonet scriptores, & lectores attentos reddit ex multiplici operis huius vtilitate. Et primo tollit quorundam opinionē de ipso. Dicebant enim, quòd ipse hæc omnia faciebat, vt 70. interpretes damnaret atque argueret, monstrans non conuenienter transtulisse, hoc autem testatur nequaquam esse intentionis suæ, sed ad vtilitatem futurorum agit: qui sine magno labore veritatem hebraicæ literæ per hanc emendatam translationem poterunt inuenire. *Et vt in primis.* Id est in primo ego testor me non facere hoc in criminationem veterum. Hoc primo poni debuit: quoniam Hieronymus hic ponit vtilitatem huius translationis emendatę.

Sed aliquis diceret, quod quamquam ista translatio multipliciter vtilis lectoribus esset, translator tamen nō merebatur eam ab aliquibus recipi, quia eam ex liuore cudebat, vt antiquorum reprobaret doctrinam. Primo ergo excusari de hoc oportuit, vt dicta sua de vtilitate multiplici huius operis recipiantur, & est ordo literæ. In primis sciant me non cudere .i. fabricare noua .i. nouam translationem in reprehensionem veterum .i. 70. interpretum, vt ego sæpe testatus sum.

Quod sæpe testatus sum. Scilicet id quod infra sequitur s. quod non cudebam noua ad criminandum vetera, & hoc testatur in multis prologis. Sic patet in prologo super Genesim, qui incipit. Desiderij mei: dicente ibidem Hieronymo. Periculosum opus certe, & obtrectatorum meorum latratibus patens, qui me asserunt in 70. interpretum sugillationem noua pro veteribus cudere. Sic patet in prologo super Iob, qui incipit. Cogor per singulos scripturæ diuinæ libros aduersariorum respondere maledictis, qui interpretationem meam reprehensionem 70. interpretum criminantur.

Sciant me non in reprehensionem veterum noua cudere. Id est intelligant, quòd ego non cudo .i. formo noua .i. nouam translationem ad reprehensionem veterum .i. 70. interpretum, sicut ipsi criminantur. Vel in reprehensionem veterum .i. aliorum priorum translatorum & facientium editiones. magis tamen intelligitur de 70. interpretibus quàm de alijs. Primo, quia ipsi proprie veteres appellantur, quia ante ipsos nemo transtulit, & ipsi multo tempore ante omnes. s. ad preces regis Ptolomei, de quo dictum est super prologum, qui incipit. Desiderij mei. Alij autem non erant in interpretatione valde antiqui. Secundo quia non arguebat Hieronymus, quòd aliorum translatorum & facientium editiones, translationes, aut editiones reprehenderet, quia illæ non erant maiores auctoritatis quàm sua interpretatio: sed solum culpabatur, quòd vellet redarguere Interpretes septuaginta, qui in maxima auctoritate a tota ecclesia tenebantur, quod de translatione sua nondum patebat. Sic patet in prologo super Paralipomen. qui incipit. Si septuaginta cum dicitur quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascētis ecclesiæ roborauerat fidem: Iustum erat &c. nostro silentio comprobari. Cudere significat formare, vel facere fabricare, ferire, polire, & sculpere, & maxime pertinet ad monetam, quæ cuditur, id est feriendo in charactere formam recipit imprimendam: hic autem accipitur pro facere vel fabricare.

Sicut amici mei criminantur. Id est sicut arguunt vel reprehenderunt mei æmuli. Criminari est crimina imponere vel de criminibus argui, infamari, vel accusare, & in eadem voce habet vtranque tam passiuam quàm actiuā significationem, quia est de nouem cōmunibus verbis, & accipitur hic in significatione actiua, scilicet quòd amici sui, id est æmuli sui criminabantur .i. accusabant vel infamabant eum de hoc. & est hic antiphrasis, quia æmuli vocantur amici: nam amicorum non est crimina imponere, sed æmulorū. Sic patet in prologo super Iob, qui incipit. Cogor per singulos sacræ scripturę libros maledictis aduersariorum respondere. Aduersarios criminatores vocauit, & non amicos.

Aliter accipi potest, vt amici teneantur proprie, scili-
A cet quòd amici mei criminantur de hoc .i. arguuntur, ita quòd criminari teneatur in passiua significatione, & est sensus, quòd æmuli criminantur .i. accusant amicos meos dicentes eis: Ecce amicus vester Hieronymus ex liuore antiquorum, vt eorum detrahat operibus, nouam cudit translationem. & est sensus, quòd detractores non audebāt ista Hieronymo in faciem dicere, sed amicis eius ista murmurabant, vt quoquo modo conceptum virus effunderent, sed magis videtur primus sensus quàm iste.

SED pro virili portione offerre lingua mea hominibus, quos tamen nostra delectant, vt pro græcorum hexaplis, quæ & sumptu & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes inueniāt quod requirūt. Maxime cum apud latinos tot sint exemplaria quot codi-
B *ces, & vnusquisque pro arbitrio suo, vel addiderit vel subtraxerit, quod ei visum est. & vtique non possit verum esse, quod dissonat.*

Sed pro virili parte offerre lingua mea hominibus quos tamen nostra delectant. Id est non est intentio nostra cudere noua in sugillationem veterum, sed est intentio offerre supple vnius linguæ meę hominibus: quos nostra scripta delectant, & hoc pro virili parte, id est æqualiter sicut antiqui. *Sed pro virili parte.* Id est pro parte æquali. Iste modus loquendi venit ex legibus humanis, vt habetur. ff. de regulis iuris. vbi vocatur pars virilis pars æqualis, scilicet quando paterna hæreditas in plures partes diuiditur secundum numerum filiorum, & omnes partes sunt æquales. Dicitur autem pars virilis, id est pars debita viro, scilicet filio succedenti, qui omnes sunt æquales,
C cum ab intestatu succedunt, nisi aliqua primogenituræ iura obseruentur. Et iste modus loquendi etiam est apud poetas. sic ait Ouidius in primo libro de Ponto in principio, scilicet.

Virilis pro qd signet.

Gaudia Cæsareæ domus pro parte virili.
Sunt mea, priuati nil habet illa domus.

Id est omnia gaudia & bona domus imperatoriæ sunt mea pro parte virili, id est æquali, scilicet quantum alijs rationis prouenit. & hoc, quia illa domus nihil habet priuati, id est non habet aliquid proprium, sed omnia communicat ex magnifica largitate. Alij libri habent. *Sed pro parte vili.* Scilicet quod Hierony. se humiliet hic dicēs se offerre partem vilem, id est pauci valoris, sed nihil est. non est enim ista intentio beati Hierony. nec aliquo modo correspõderet intentioni arguentium ipsum.

Lingua mea hominibus, quos tamen nostra delectant, of-
D *ferre.* Id est ego volo impēdere obsequium linguę meę dicitur impendere obsequium linguæ qui docet, aut ad aliorum vtilitatem qualitercunque loquitur: *Quos tamen nostra delectant.* Id est hoc solum facio pro his, quibus placent dicta nostra. nam fastidientibus ingessisse superfluum, quoniam non audient & contemnent. iuxta illud Ecclesiastici. vbi non est auditus non proferas sermonem. Sic patet in prologo super Esdrā, qui incipit. Vtrū difficilius sit; cum dicitur. Itaque obsecro vos mi Domnion & Rogatiane carissimi, vt priuata lectione contenti librum non efferatis in publicum, ne fastidiosis ingeratis cibos: vitetisque eorum supercilium, qui iudicare tantum de alijs, & ipsi nihil facere nouerunt: si qui autem fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar. *Vt pro græcorum hexaplois.* Hic ponit magnam vtilitatem quæ consequitur ex hoc opere, scilicet, quòd
E excusantur valde magni sumptus requisiti ad exemplaria habenda, quæ apud græcos habentur, scilicet vt suscipiant istam editionem beati Hieronymi, quæ paucos requirit sumptus pro græcorum hexaplois .i. loco grecarū hexaploarum, quæ magnis sumptibus indigent.

De labore Origenis circa bibliam, & quòd descripsit eam per sex columnellas seu hexaploas.
Quæst. VIII.

PRO quo considerandum est, quòd sicut ait Eusebius in sexto libro ecclesiasticæ historiæ, Origenes

primus famosissimos codices composuit, in quibus per F singulas columnellas separatim è regione opus cuiuslibet interpretis descripsit, vt primo omnium ipsa hebraica verba hebraicis literis describeret, secundo vulgatæ editionis verba poneret tertio Aquilæ editionem subiungeret quarto Symmachii, quinto, 70. interpretum, quæ nostra est, sexto Theodotionis editionem collocaret. & propter huiusmodi compositionem vocauit hanc editionem hexaploas, idest sextuplici ordine scriptam. Dicuntur autem hexaploa, idest scripturæ positæ in sex columnis. Est autem istud nomen hexaploa trisyllabum, quam quam secundum nostram prolationem quadrisyllabum est, quia diphthongū græcā vnam syllabam cōstituentē in duas syllabas diuidimus Et dicitur hexaploa ab hexa quod est sex, & ploa quod est plica vel planum, quasi sex plicæ vel planities, vel sex columnellæ in quarū singulis singula continebantur editiones: vel dicuntur hexaploæ ab G hex, quod est sex & ploa, quod est simplex vel rectum, id est sex editiones recte vel simpliciter positæ, quia quę libet in vna ponebatur columnella recta, & simpliciter ponebatur, quia non adijciebatur ad editionem cuiuslibet Interpretis aliqua expositio, sed simpliciter ponebatur. Et vocantur hexaploa pluraliter declinata, scilicet hexaploa hexaploorum, sicut plurima nomina sunt, quæ singulari carent, vt arma armorum: exta extorum: ilia iliuro. quidam tamen nostrorum corrupte in singulari per primam declinant hexaploas pluraliter appellantes. An vero nomen istud in primordio aspirari debeat, ita hexaploas, vel per S. loco aspirationis signari, vt sexaploas proferamus: patet per Isidorum Etymolog. lib. 4. dicit enim. sex & septem a græco veniunt. In multis enim nominibus, quæ in græco aspirationem habent, nos pro aspiratione. s. ponimus. Inde est, quod pro hexa. sex. & H pro hepta septem, sicut pro herpillo herba serpillum appellamus. *Vt pro græcorum hexaplois*. Dicit de hexaplois, quòd ista exemplaria maximè auctoritatis, siue reputationis inter græcos habebantur. Fuerat quippe Origenes horum auctor græcus: ideo eius scripta magno pendebantur honore. nam his maxima ex parte græci catholici vtebantur.

Hexaploa quid sit.

Quæ & sumptu & labore maximo indigent. Duo erant retractiua, ne homines circa hexaploa laborarent. Primum erat magnitudo sumptuum. Secundum erat vehementia laborum. De sumptu manifestum est: quia cum hexaploa totam bibliam veteris testamenti per sex columnas distinctam haberent: qui vnam bibliam scribere vellet, necesse est, vt sex biblias scriptitaret. Nec solum sex, sed vltra sex. nam quælibet aliarum translationum amplius aliquid habet quàm litera veritatis hæbraicæ, I vt in quibusdam explanare, & non solum transferre videantur. Cum igitur sex hæ expositiones adiunctæ fuerint: necesse est plusquàm sex bibliarum scripturam simul poni. Erat præter hoc magnorum laborum opus. nam qui inquirere vellet veritatem, sex exemplaria simul perlegere deberet, & hoc difficile erat.

Amplius autem dubia inexterminabilia inde nascebantur. nam cum ponerentur istę sex columnæ sex exemplarium pro textu sacræ scripturæ, & tamen inter se dissentiebant istę editiones & translationes, & ea quæ inter se dissonant vera non sunt: quoniam alterum falsum esse necesse est: difficultas sub apparebat maxima quid pro veritate in his accipiendum foret. Et si daremus aliquā illarum editionum, vel continentiam exemplarium veram esse, alias quę ei dissonabant inutiles esse patebat. labor ergo in eorum impensus studio superfluus erat. ma- K gnam ergo difficultatem Origenis pręstabant hexaploa ad intelligentiam sacrę scripturę. In translatione autem beati Hieron. vtrunque exclusum est. Primo, quia ista paruorum sumptuum est, cum vnica habeatur translatio, & simpliciter veritas hebraica hic scripta sit. Secundo, quia non insurgunt aliqua dubia ex hac translatione. nam nihil est hic dissonans cum vnicum sit, sed firma & vera translatio hebraicæ soliditatis. *Editionem nostram habeant*. i. translationem istam, quæ minoris sumptus & laboris est, vt in præcedentibus declaratum fuit.

In quo differunt editio & translatio. Et de approbatione & vtilitate translationis B. Hieronymi. Quæst. IX.

Sciendum, quòd editio & translatio differunt. Tráslatio nempe solam conuersionem vnius linguæ in alteram obseruatis sententijs continet nullo addito explanatiuo commento, sic enim ipsum nomen translationis notat, scilicet vnius linguæ in alteram conuersio. Editio enim aliquid vltra signat, scilicet quando ipse qui transfert aliquid de proprio apposuit, vel subtraxit, aut mutauit, vt veritas clarior, aut artificiosior ad intelligendum sit. Secundum hoc translatio quam Hieronymus facit, debet solum vocari translatio, quia nihil addidit, nec mutauit in sententia, & in verbali contextu rarissime pręter id, quod idiomatis ratio exigebat. Editio autem vocari debet Theodotionis translatio, quoniam multa addidit quæ in veritate hebraica non habentur. Aliæ autē in hunc modum editiones sunt: vnde interpretatio beati Hieronymi non debuit editio, sed translatio appellari, interdum tamen hęc differentia non seruatur.

Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitauerint: hac illis conferentes inueniant quod requirunt. Hic subiungitur alia vtilitas, quæ est in translatione beati Hieronymi, scilicet ad tollendam dubietatem. Erat autem potissima dubitatio in translatione septuaginta Interpretum, quæ maxime recipiebatur tam inter gręcos quàm latinos, & ista erat pluralitas translatorum: quoniam de illa interpretatione quilibet transferebat secundum iudicium suum, vt patet in prologo super Paralipomen. qui incipit. Si septuaginta Interpretum, cum dicitur. Quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis ecclesiæ fidem roborauerat: iustum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero cum pro varietate regionum, varia ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata: nostri arbitrij putas, aut e pluribus iudicare quid verū sit, aut nouum opus in veteri opere cudere. Et postea ponit quomodo varij de interpretatione septuaginta varias fecerunt postea translationes. & has diuersæ ecclesiæ sequebantur: dicens. Alexandria, & Aegyptus in 70. suis Esitium laudant auctorem. Constantinopolis vsque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouincię Palesthinos codices legunt: quos ab Origine elaboratos Eusebius, & Pamphilus vulgauerunt: totusque orbis terrarum inter se trifaria varietate compugnat. Ecce igitur qualiter variæ factæ interpretationes de septuaginta Interpretibus inter se repugnabant, sed falsum est, quod vtrique repugnat sicut infra dicitur. Necesse igitur erat harum translationum plurimas esse mendaces, & quamquam non omnes essent mendaces, sed quędam, quia tamen repugnabant, & non constabat, quæ earum essent veriores, omnes erant suspectę de mendacio, aut saltem nulla earum satis solidam continebat veritatem. Cum ergo plura horum exemplarium voluerentur, & inter se repugnantia reperirentur, lectores de veritate efficiebantur incerti: in quo succurrendum duxit horum ambiguitati beatus Hieronymus transferens ex hebraica veritate. Et dicit, quòd per hunc modum, cum dubitetur de antiquis voluminibus, idest de translationibus factis post translationem septuaginta Interpretum, quæ illarum contineat veritatem interpretationis, conferatur cum eis translatio ista, idest comparetur, & illa, quæ huic consonauerit, cæteris verior est & hoc dicebat beatus Hieronymus, an Chromatius episcopus peteret ab eo, quòd declararet, quæ harum translationum, quæ post septuaginta Interpretes factæ fuerant, veritatem contineret, aut faceret vnam nouam tráslationem ex veritate antiquæ translationis septuaginta Interpretum, vt patet in eodem prologo super Paralip.

Alio modo intelligi potest, quòd cum dubitatum fuerit in lectione antiquorum voluminum, id est septuaginta Interpretum, conferatur eis istud exemplar beati Hieronymi, & tunc cognoscetur quid verum sit in his. Iste sensus procedit constante translatione septuaginta Interpretum in sua puritate. nam adhuc hoc dato quædam au

ctoritates

A ctoritates deficiũt in translatione septuaginta Interpretum, quæ in litera hebraica habentur, & Euangelistæ tanquam a Christo dictæ, sic protulerunt, de quibus septuaginta Interpretes penitus subticuerunt, aut longe aliter protulerunt, vt declarat Hieronymus in prologo, 2. super Genes. qui incipit. Desiderii mei. Quia ergo in quibusdam septuaginta Interpretum translatio a veritate hebraica delirauit, cuius erroris causas Hieronymus subticet, adhuc post Interpretum translationem sua necessaria fuit. Et tunc est sensus cum translatio septuaginta Interpretum in quibusdam a veritate hebraica deuiauerit, & nesciatur in quo, conferantur exemplaria illa translationi beati Hieronymi, & ex hac cognoscetur in quo concordent septuaginta Interpretes veritati hebraicæ, & in quo dissonent. Vterque sensus conueniens est, quia vtrorumque voluminum veritas per Hieronymi translationem comprehẽditur. *Inuenient quod requirunt*. Ipsi enim

B volunt certificari de veritate hebraica, & hoc inuenient conferendo hanc meam translationem cæteris. *Maxime cum & apud latinos tot sint exemplaria quot codices.* Ista litera potest dupliciter introduci. Vno modo, vt sic expositio & approbatio præcedentium. Alio modo, vt sit causa distincta vtilitatis huiusmodi translationis beati Hieronymi.

Primo modo est sensus. Supra dicebatur, quòd cũ dubitarentur in lectione antiquorum voluminum, induceretur translatio beati Hieronymi ad cognoscendum veritatem harum. & quia dubitatio erat in antiquis voluminibus propter diuersitatem, subiungit hic quomodo ista volumina erant varia. s. quia erant multa. nã tot erant exemplaria quot codices, idest non erat aliquis liber, qui esset tractus de alio, & ei consonaret: sed quilibet erat nouum exemplar aliquid addens ad cæteros mutuans, aut

C minuens. Et quia non poterat esse maior librorum diuersitas, necesse erat maximam suboriri diuersitatem in sententijs, & ambigi vbi veritas esset. vel an in aliquo veritas esset propter quod fuit necessaria translatio Hieron.

Alio modo introduci potest ista litera, scilicet quòd translatio Hieronymi fuit necessaria ad tollendum librorum pluralitatem. nam tot erant exemplaria quot codices. Ideo si quis de veritate firmam cuperet habere constantiam, oportebat vt omnium inquireret exemplaria. Et adhuc sic veritas non constaret, cum nulli illarũ translationum, aut editionum firmam crederemus inesse constantiam. vt ergo euitetur ista pluralitas librorum, conueniens fuit vnum habere exemplar, scilicet beati Hieronymi translationem, quæ proculdubio veritati hebraicæ consona est.

D Alio modo adhuc introduci potest, scilicet quòd necesse est exemplaria, quæ ab ecclesijs recipiebantur, esse vitiata. nam quod repugnat verum non est, sed ipsa inter se non mediocriter repugnabant. vera ergo erant nequaquam, & tunc non videbatur aliquod eorum cui fides potior danda esset, ergo nulli dãdi erat, cum omnia ęquè suspecta de vitio erant. necessaria erat igitur alia translatio, quæ immediate esset a veritate hebraica, vt omnium harum tolleret ambiguitatem.

Cum & apud latinos tot sint exemplaria quot codices. Apud gręcos quoque erat exemplarium varietas: quoniam quidam simplices per se translationes sequebantur, vt Theodotionis, vel Aquilæ aut Symmachi: alij autem exaploas alij vero septuaginta Interpretum solum tenebant expositionem. Sed beatus Hieronymus solum meminit varietatem latinorum, & hoc propter duo.

E Primo quia inter latinos maior quàm inter græcos varietas erat, & de eis potius dicendum fuit. Quod patet: nam latini a græcis transtulerunt. necessario igitur maior in latinis quàm in græcis varietas sequebatur. & sicut inter græcos inter minor varietas, ita quoque erant exemplaria emendatiora, quia exemplaria cum per manus librariorum in amplius dilatantur, necesse est magis vitiari.

Error impressorum maxime nocet præsertim in libris sacra scriptura.

Hanc arguendi radicem habet Hieronymus in prologo secundo super Genesi. qui incipit. Desiderij mei. vbi per ironiam arguit cõtra illos, qui dicunt hebræos corrupisse libros suos, vt nobis nocerent, inquiens. Aliud est si contra se postea vsurpata testimonia probauerũt, & emẽdatiora sunt exemplaria latina quàm græca & græca quàm hebræa. quasi dicat non sunt emendatiora latina exemplaria quàm græca, & græca quàm hebræa, sed hebræa magis quam græca, & græca magis quàm latina.

Alia ratio est, quia Hieronymus volebat inducere vtilitatem suæ translationis, quę potissimum proficiebat propter varietatem exemplarium, sed ipsa non erat profectura græcis, sed duntaxat latinis, cum in latino sermone transcriberet, ideo de varietate latinorum exemplariũ tãtummodo dicendum fuit. De græcis autem nihil attinebat. *Tot sunt exemplaria quot codices.* Dicuntur exemplaria libri primi cõpositi ab aliquibus, a quibus cæteri trahunt scripta, & ea quæ inde trahuntur vocantur exẽplata. vnde idem est exemplar, quod liber originalis. codex autem dicitur quicunque liber, & dicitur a codice qui

B est secundus cortex arboris, in quo antiquorum mos fuit scribere prius quàm membranarum & papyrorum vsus inuentus foret. Et est sensus, quòd tot sunt libri originales quot libri. in quo innuitur, quòd nullus per alterum translatus est, sed aliquid in eo est, quod a cæteris differt, & hoc erat, quia nemo de scriptoribus dignabatur, quod in exemplari inuenisset, transcribere, sed aliquid de proprio sensu addebat vel minuebat, aut aliquo modo alias quàm in cæteris haberetur ordinabat, in quo manifeste arguitur nullam in huiusmodi solidam esse veritatem.

Et vnusquisque pro arbitrio suo addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum fuit. Idest non sunt aliqui libri tracti ab alijs, sed omnes sunt velut exemplaria, propter quod necesse est esse falsum in eis, quia vnusquisque scriptor addidit vel immutauit. *Pro arbitrio suo.* Idest non sequẽs aliquam rationem deducentem ad hoc, vtpote si vnus va-

C riaret a cæteris, vt quia diuersum ab eis veritas hebraica protulisset, rationabiliter mutasse videretur. Hoc modo beatus Hieronymus transferens a cæteris differebat: quoniam ipse hebraicã veritatem summopere inquisiuit.

Et vtique non possit esse, quod discrepat. Idest ea quæ in inter se repugnant, non possunt simul esse vera quamquã possunt simul esse falsa, secundum legem propositionum contrariarum. Et patet. nam vero omnia consonant existentia. Falso autem verum dissonat, vt patet in primo. Ethicor. Si igitur istæ translationes essent omnes simul veræ: impossibile erat, quod sibi repugnarent. Intendit autem hic beatus Hieronymus facere aliquas rationes, & non ponit formam earum, sed duntaxat ponit virtutem earum. Est intentio hic in fine, quòd ea quæ inter se repugnant, vera esse simul nequeunt, sed latinorũ exemplaria simul discrepant, cum tot sint exemplaria quot

D codices, ergo codices latini non sunt veri, aut saltem nullus eorum de veritate certus est, sed ex quolibet suspicandi falsum occasio magna est. Cum autem dicitur. Et non vtique possit esse verum, quod discrepat, id est contrariatur: non est sensus, quòd id quod discrepat, id est quælibet pars discrepantiæ non sit vera. nam nunc esset sensus, quòd quælibet contrariarum semper esset falsa, potissime, quia hic non accipitur repugnare in genere contrariarum propositionum solum, sed in quacunque repugnantia. s. siue contrarietatis, siue contradictionis. & necesse est alteram partem contradictionis esse veram: alioquin omnis propositio erit falsa, quia omnis propositio est vnum extremum contradictionis. sed accipitur qd discrepat pro tota contrarietate vel contradictione. s. pro ambabus extremitatibus simul. Et tunc verum est, quod

E id quod discrepat, id est extremitates contrarietatis vel contradictionis non sunt veræ. Et sic est necesse accipi hic. nam vna extremitas contrarietatis vel contradictionis per se sumpta non dicitur discrepare: quoniam discrepantia ad alteram est. sed hic non exprimitur ad quid sit ista repugnantia, ergo necesse est per discrepantiam intelligi vtranque partem contradictionis vel contrarietatis. & sic per hoc quod hic dicitur, scilicet quod discrepant; intelliguntur omnia volumina latinorum tempore beati Hieronymi existentia, quæ inter se discrepabãt.

Vnde cesset arcuato vulnere contra nos insurgere scorpius, & sanctum opus venenata carpere lingua desistat, vel

suscipiens

suscipiens si placet, vel cōtemnens si displicet. Meminerintque illorum versuum. Os tuum abundabat malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti, & tacui. Existimasti inique, quod ero tui similis: arguam te & statuam illa contra faciem tuā. Quæ enim audientis vel legentis vtilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare? dolere Iudæos, quod calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio, & ecclesiæ homines id despicere immo lacerare vnde aduersarij torqueantur?

Hic ponitur tertia particula: in qua compescit detractiones æmulorum, & tangit mala, quæ eis eueniunt ꝓpter quæ vitare deberent, ne æmuli essent. Sunt enim æmuli venenosi in corde, dolosi in ore, pernitiosi in opere. Et primo tangitur venenositas in corde, scilicet

Vnde cesset arcuato vulnere in nos insurgere scorpius. Vocat scorpiones uel scorpios æmulos: quoniam uelut scorpius facie blanditur, & in posterioribus unco pungit uel uulnerat, atque venenum diffundit. Ita ęmuli nostri, cum nobis colloquuntur sermone blando affabiles sunt, sed in posterioribus pungunt: quoniam cum absentes fuerimus, vitam nostram, & omnia opera lacerant. Hoc modo Hieronymo accidebat: quoniam æmuli sui non audebant ei in faciem resistere, sed post tergum calumniabantur dicētes, eum liuore antiquorum commotum noua pro veteribus cudere, cum magis ipsi in eum sæuo odio concitati, & maledico liuore hoc obijciant. De detractoribus quomodo scorpionibus similes sint, patet Hierem. 9. capitu. scilicet in ore suo pacem, cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. Dicuntur contra Hieronymum insurgere scorpiones, quia venenum liuoris sui effundunt maledicta enunciantes. Dicuntur habere arcuatum vulnus, idest quòd nō infigunt vulnus rectum, scilicet a parte anteriori, sicut omnia, siue venenata, siue laniantia morsu animalia. omnia enim hęc ab anteriori parte nocent: in posterioribus autem nullum nocendi genus est. Scorpius autem cum in vultu nihil lędat arcuat caudam, idest conuertit in arcum ad anteriora, vt aculeum infigat, & sic vulnus arcuatum est, scilicet infixum per arcuationem caudę, & hoc faciebant detractores palam nihil audentes, & in abscondito repugnantes.

Et sanctum opus venenata carpere lingua desistat. Idest iam cesset. reprehendere lingua sua maledica opus istud plenum sanctitate. Ecce iam egreditur terminos metaphorę. nam si conferatur æmulus scorpioni, nullus ei aculeus in lingua ponendus est: quoniam aculeus in anteriori nihil lędit, sed in posterioribus. hic tamen conuertitur ad veritatem manifestam, scilicet quòd ęmulus linguam habet venenatam, quia venenum in prauo corde conceptum per linguam effundit, & hoc iam pertinet ad malum quod ęmuli in lingua habent, de quibus in psalmo venenum aspidum sub labijs eorum.

Vocat hic opus sanctum Hieronymus translationem suam quia facta intentione fiebat, scilicet nullo liuore, nec desiderio gloriandi, sed solum ad profectum lectorum secundum vtilitatem supra positas. Vel vocatur opus sanctum, quia ipsum in se sanctum est, scilicet sacra scriptura, qua nullum studium sanctius est, nec approbatius, aut solidius. laborare autem in rebus sanctis laudabile est, & non arguendum. Vel vocatur opus sanctum, idest preciosum, scilicet quia veritatem continet cum immediate sit eductum de libris hebraicę veritatis, & hoc ponitur ad retundendum eorum inuidentia, cum ipse opus suum sanctum comprobauerit. Carpere signat hic reprehendere, vel lacerare: habet tamen multas significationes, scilicet sex, vt patet in hoc versu.

Dissipo, purgo, pato, scindo minuo, reprehendo.
Dicendo carpo sex simul ista noto.

Vel suscipiens si placet. Idest si videtur ei conueniens translatio, suscipiat & legat eam non maledicens, nec murmurans. Fiebat tamen ē contrario, quoniam quibusdam placebat translatio Hieronymi, & eam legebant in occulto inde aliquid scire cupientes, sed in publico illi manifestè repugnabant; dicentes nō esse recipiendam. & hoc
F est maximę inuidentię, scilicet obuiare cognitæ veritati. de hoc patet in prologo super Paralipomenon, qui incipit. Si septuaginta Interpretum, cum dicitur. hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt in publico detrahentes & legentes in angulis ijdem & accusatores & defensores cum in alijs probent, quod in me reprobant, quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur.

Aut contemnens si displicet. Idest si alicui displicuerit mea translatio, quia forte non conuenienter vertisse videor ex hebręo sermone, despiciat, & contemnat eam nihil curans, sed non detrahens.

Quomodo loquitur hic Hierony. & in quo sensu contra æmulos suos. Quæstio. X.

G SEd dicet aliquis, quòd non loquatur Hieron. hic bene distinguendo, scilicet quòd æmuli, aut susciperent, aut contemnerent: quoniam certum est illos contemnere hanc translationem. ipse tamen videtur innuere, quòd nec recipiunt, ne contemnunt eam.

Respondetur, quia æmuli nec recipiebant, nec contenebant. nam reciperent si publice legentes approbarent, & maledictis non lacerarent: sed hoc quidem non faciebant, sed potius econtrario.

Etiam non contemnebant, & hoc intelligitur dupliciter. Vno modo, quòd si non displicet eis contemnant eā, scilicet reputando inanem, & non legant eam, sed hoc ipsi non faciebant. nam in publico arguebant, & legebāt in anguli, vt ipse conqueritur in prologo super Paralipomenon. qui incipit. Si septuaginta Interpretum. Alio modo est sensus, quòd si displicebat contemnerent, idest non cu
H rarent de ea laniantes, sed cessarent a detractione, & sic quocunque modo sequebatur, quòd non deberent detrahere de hac translatione.

Meminerintque illorum versuum. Qui habētur in psalmo 49. in quibus tangitur cōditio detractorum propter quā (quia vituperabilis est) deberent fugere detractionē.

Os tuum abundabat malitia. Id est in ore detractoris sunt multa verba mala, & non accipitur proprie malitia, quia malitia in anima est, siue vt dicit actum, siue habitum. sed ipsa verba mala, quæ procedunt a malitia sunt in ore. vel accipitur os pro corde, quia inde omnia mala deriuantur vel bona, sicut in lingua omnis sermo malus, vel bonus est. Et tales modi mutationum frequentes sunt in sacra scriptura.

Et lingua tua concinnabat dolos. Idest lingua tua componebat falsitatem, & deceptiones. Concinnare enim est
I commiscere, componere, ordinare, separare. Et sic accipitur sæpe in Exodo oleum ad concinnanda luminaria, idest ad componenda vel ordinanda. & aliquis dolos cōcinnat, cum multa coniungit, vt fallat. Isti primo concinnantur in corde, sed postea in lingua concinnantur, cum sic caute verba proferuntur, vt fallant.

Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris. Hic adhuc tangitur magis detractorum prauitas, quia non solum contra alienos arguunt & maledicunt, sed etiam coniunctos sibi amicitia, vel consanguinitate, venenata lingua carpunt. nihil enim isti sibi bonum facere videntur, nisi detraxerint. nec est qui a lingua eorum immunis sit, nemini parcūt. nullus est, qui se abscondat a calore eorum.

Et dicitur, quia sedens loquebatur. hoc dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd iste detractor sedens loquebatur, ita quòd hoc sit cautela, vt adhibeatur fides:
K ne videatur aliqua leuitate hoc dicere. vel commotus ira perturbante, quia ista non sinunt esse quietum, sed tranquillo vultu & pacato toto corporis habitu ista profert, quasi ex sola rei dignitate, & magnitudine ad dicendum inducatur. Sic est modus in iudicibus, quia ad hoc ne videantur sententiare ex quadam leuitate, iubentur sedere, cum sentētiaturi sunt. & ista est magna nequitia, quia qui sic agunt, non ideo detrahunt, quia detrahendo delectantur. sicut Aristotel. vanos vocat in quarto Ethicorum, sed hi parum mali sunt. detractores autem huiusmodi ex iniquitate agunt nocere cupientes.

Alio modo intelligi potest, quòd isti sedentes loque-

bantur aduersum fratres suos:ad significandum magnitudinem detractionis, scilicet quòd tanta de proximis suis detrahentes dicebant, quò fatigarentur si starent: ideo sedebant ad dicendum.

Alio modo adhuc posset intelligi, scilicet quòd sedēs loquebatur aduersus fratrem suum, idest quandocunque sederet, loquebatur contra fratrem suum, scilicet quòd istud erat opus eius, quando sedebat maledicere, scilicet fratribus suis.

Et aduersum filium matris tuæ ponebas scādalum. Ista est replicatio eiusdem sententiæ,& pertinet ad modum cantorum. sic est in psalmis proprius stilus, quoniam Psalmi cantici sunt, siue in voce, siue in organis musicis. Frater & filius matris idem est. & dicebat quòd ponebat scandalum contra eum, quia detractor praua enarrat.& tali modo,vt mouere possit, & tunc frequentissime ad inimicitias alicuius concitamur,vel ei mala inferimus auditu detractorum informati, & hoc est scandalum contra eum,de quo detrahitur: quoniam sic plurimi pereunt,sic quoque plurimæ amicitiæ dissoluuntur, sed non de firmatis solide. Nam veri amici secundum virtutem detractoribus non accommodant aures, & si interdum audierint,non accommodant fidem:quoniam difficile est,vt quis credat praua de eo, qui ab ipso magno tempore probatus est. De amicis autem secundum vtilitatem & delectationem inconueniens non est interdum praua suspicari:quoniam suam causam agunt, & non amicorum.De hoc Aristotel.octauo Ethicorum.

Hæc fecisti & tacui. Deus loquitur hic ad detractores dicens,quòd quamquam ipsi ista mala fecerunt, tamen Deus tacuit,idest non inflixit aliquam punitionem, misericorditer expectans, vt conuertantur. Et non ponitur proprie tacere pro non clamare, sed pro nihil agere, & iste est modus vsitatus in vulgari nostro, cum enim alicui iubemus,vt ab omni motu cesset,dicimus ei,quod taceat.Sic quoque in sacra scriptura interdum ponitur, vt patet Exodi 14.cap.cum dixit Moyses ad Iudæos. dominus pugnabit pro vobis,& vos tacebitis,idest nihil agetis,scilicet quòd vos non pugnabitis, quia ipse solus Deus conuertit aquas maris super Aegyptios nihil agentibus Iudæis,vt patet eodem cap.

Existimasti,quod ero similis tui. Hic tollitur falsa existimatio detractorum,in quo Deus deterret eos a detrahendo.nam est sensus,quòd detractores videbant impunitatem suam, quæ ad tempus eis ex diuina clementia proueniebat,& existimabant sic eis semper futurum, & in hoc putabant Deum esse similem eis.nam nemo malos arcere potens puniendo eos tolerat, nisi in malis eorum aliquo modo delectetur:aut si non delectetur, tamen ex aliqua parte consentit, quia cum potuerit mala tollere,non abstulit, in quo malus est,& pœna dignus, quia non solum pœna digni sunt,qui faciunt mala, sed qui consentiunt etiam facientibus, vt patet ad Roma.1. capitu.Si ergo putaremus,quòd Deus simpliciter tolerabat mala,scilicet quòd poterat punire, & tamen nullo modo puniebat: existimaremus Deum esse similem malis,sed malis non similatur, ergo non deseret scelera impunita,licet ad tempus non puniat,expectans nos, vt misereatur nostri,vt patet Isa.30.& hoc subdit.

Arguam te. Hoc non de argumento, vel reprehensione in verbo,nam de hoc non curat, licet aliquando Deus præmoneat peccatores antequam puniat:sed illa præmonitio non est pertinens ad pœnam, sed magis ad excusationem pœnæ,cum per hoc erudiri potest homo,vt malum euitet & pœnam. Hic tamen ponitur argui tanquā pœna:ideo intelligitur de arguendo quod est in inflictione pœnarum.nam cum pœnæ alicui pro opere suo infliguntur,tunc de opere suo arguitur. nam si malum non esset,non argueretur in pęnarum inflictione pro illo.

Et statuam contra faciem tuam. Idest statuam contra te pęnam.Contra faciem enim alicuius quicquam poni, est contra ipsum poni.statuere autem firmitatem notat, in quo signatur,quòd pœna quam Deus posuerit, certissime infligetur,& istum modum loquēdi habet scriptura in multis locis,vt patet Leui.17.cap.Homo si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animā

A illius,& disperdam eam de populo suo, idest ponam faciem meam firmiter contra illam,donec disperdam eam de populo suo,& Leuit.19.cap.scilicet quòd si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominē,qui dederit de semine suo idolo Moloch,nec voluerit occidere eum,ponam faciem meam super hominem illum,& cognationem eius, & succidam ipsum,& omnes qui ei consenserunt, vt fornicaretur cū idolo Moloch. Vel potest esse. *Statuam contra faciem tuam.* Idest ego statuam contra te peccata æmulationū, & detractionum tuarum imputando ea ad pœnam. Iste modus loquendi habetur Actuum.7.cap.cum Iudæi lapidarent Stephanum dixit. Domine ne statuas illis hoc peccatum,quia nesciunt quid faciunt.

Quæ enim audientis vtilitas est. Hic ponitur tertiū malum,quod habent æmulatores, scilicet impediunt bonū

B aliorum,quod est perniciositas in opere.Ad introductionem huius literæ considerandum est,quòd præter vtilitates multas particulares,quæ ex hoc opere eueniebant, duæ erant potissimæ vniuersales vtilitates.

Prima erat, quòd legentes multum proficiebant per istam translationem,& hoc quia tollebatur magnitudo sumptuum requisitorum ad habendum hexaploas, vel multitudinem exemplarium inter latinos, cum iam tot essent exemplaria quot codices,vt supra patet.

Euitabatur etiam laboris vehementia:nam ad inquirendam veritatem, sine hac translatione multis egebamus exemplaribus. data autem ista translatione omnia ablata sunt,& quod potissimum est alijs perquisitis pro pter varietatem,aut verum,quod inueniebatur nō erat, aut nequaquam constans,sed in hac translatione veritas solida hebraica exemplata est. *Nota vtilitates vniuersales translationis Hiero.*

C Alia vtilitas est ablatio improperij & irrisionis Iudaicæ. Irridebant enim Christianos habentes septuaginta Interpretum translationem, quòd in ea plenam bibliæ translationem non haberent: quoniam multa in veritate hebraica habebantur,quæ apud latinos non erant codices,vel longe aliter habebantur:nunc translata per beatum Hieronym. in latinum sermonem nihil in hebræa veritate relictum est, quod in latinis codicibus non habeatur:deridere ergo non poterunt,sed dolebunt. Nunc dicit,quòd vtraque vtilitas tollitur,aut saltem diminuitur propter detractores. Et primo dicit. *Quæ audientis vtilitas non laborando sudare,& alios detrahendo laborare.* Quasi dicat, quæ esse potest vtilitas, cum tantum alij laborent in improbando opus meæ translationis, quantum ego laboraui in transferendo? Nulla enim vtilitas esse potest, quòd propter hoc accidit: nam vtilitas

D huius translationis est, vt dubia aliarum translationum tollat:ad quod oportebat,vt maioris ei firmitudinis daretur auctoritas quàm cæteris.Alioquin ita de ipsa vt de cæteris dubitabitur.Sed si eam improbant aliqui, diminuitur auctoritas eius,vel prorsus aufertur, ergo non poterit proficere, quia audientes non præbebunt plenum assensum,potissime cum æmuli non leuiter redarguant, sed violentissime, quoniam tantum ipsi ad destruēdum laborant quantum nos ad construendum: est destructio ista in detrahendo.

Secunda vtilitas tollitur & significatur immediate cum dicitur.

Dolere Iudæos,quòd calumniandi eis & irridendi Christianos occasio ablata sit. Idest quæ vtilitas est, quòd Iudæi doleant,quòd iam non habent occasionem irridendi Christianos,dicendo bibliam suam nullam esse, quia

E non contineret ea,quæ continet biblia hebræorum. Hoc autem ablatum est eis per translationem Hiero.quæ continet omnia,quę sunt in biblia eorum,& ista magna erat vtilitas & honor,quòd Iudæi qui miserrimi sunt non illudant nobis. sed nunc non videbatur esse vtilitas cum nosipsi Christiani dicamus hoc nihil esse detrahendo. nam gaudium nobis esse debebat, cum intelligeremus aliquid nos habere secundum quòd Iudæi non illuderent nobis,& ipsi in hoc dolerēt,quia ęmuli nostri sunt, sed quia nos intelligimus nihil esse, non gaudemus. & quia Iudæi vident,quòd nos abijcimus id, in quo nobis contra ipsos erat defensio, non tristantur, sicut tristari eos necesse

eos necesse erat, sed magis gaudent, ergo nulla vtilitas est habere vnde Iudæi doleant, cum nos id detestemur detrahendo. *Calumniandi eos & irridendi occasio ablata sit.* Duo faciebant Iudæi contra Christianos, quando habebant translationem septuaginta Interpretũ, & nondũ erat translatio beati Hieron. scilicet irridebant & calumniabantur. Irrisio erat quantum ad incompletionẽ translationis septuaginta Interpretum. Nam Iudæi eam dicebant nullam esse: monstrantes multa in biblia sua, quæ in translatione septuaginta Interpretum minime haberentur, aut longe secus, & hoc irrisione dignum erat, scilicet fidem attribuere illi translationi, quæ ab exemplari deuiaret. Calumniabantur etiam interdum habentes occasionem illudendi Christianos id arguendo. nam interdum Christiani arguebant contra Iudæos de aliquibus articulis legis, vt communiter argui solet, & cum Christiani nitebantur probare ex textu veteris testamenti, allegantes translationem septuaginta Interpretum: dicebant sic non haberi apud Iudæos etiam si sic haberetur. & isto modo eludendo eos his calumnijs euadebãt. Quòd autem non haberetur sic in hebræo, erat satis verisimile per hoc, quòd multa alia non haberentur in hebræo, quæ apud Interpretes erant, & econuerso. & illa exempla demonstrabant, ita per vnam dissimilitudinem dicebant multa dissimilia esse, etiam si non essent. Data autem Hieròn. translatione, nec calumniantur, nec irrident: quoniam veritas hebraica perfecte exemplata est in hac translatione.

Duo faciebãt Iudæi cõtra christianos ante translationẽ Hieronymi.

Et ecclesiæ homines id despicere, immo lacerare vnde aduersarij torqueantur. Repetenda est litera superior ad constructionem, scilicet quæ vtilitas est ecclesiæ homines despicere id, vnde Iudæi aduersarij torqueri debẽt? quasi dicat, si viri ecclesiastici tempore Hiero. non contẽnerent suam translationem, Iudæi torquerentur ex illa ex causis supradictis, quia tamen contemnebant, non erat aliqua vtilitas, quia iam Iudæi non torquerentur ex ea, videntes quòd Christiani eam contemnebant, & hoc faciebant detractores, ergo ipsi tollebant multiplices vtilitates. *Et ecclesiæ omnes id despicere.* Dicit ecclesiæ homines quoslibet Christianos ad differentiam Iudæorum. quasi dicat quòd Iudæi detraherent de hac translatione: quamquam non conuenienter agerènt, tamen admirabile non erat, quia erant hostes Christianorum, & ista translatio tollebat eis occasionem deridendi & calumniandi, sed quia viri ecclesiæ, idest Christiani detraherent de ea, deterius erat, cum ipsis potius gaudendum erat, quia ad eorum defensionem ista proficiebat. Etiam aliter potest introduci. q.d. si Iudæi insultarent huic translationi, non ex hoc tollebatur vtilitas eius, quia Iudæis hostibus non crederetur, cum tamen Christiani detrahũt ei, quod ad eorum adiutorium est, credendum est eis. Ideo eorum detractio facit translationem nullius esse vtilitatis.

Alio modo vocare potest hic viros ecclesiæ ipsos viros pertinentes ad ministerium ecclesiæ, quia isti erant qui contemnebant & detrahebant, & erat iniustius. nam magis decebat hos veritatem & iustitiam colere, & ea quæ ad statum fidei faciebant erigendum, amare. Iterũ faciebat hoc translationem esse minoris vtilitatis: nam si qui de popularibus hoc contemnerent, eis nihil aut parem credendum foret, quia tamen viri ecclesiæ, idest sapientes, & ecclesiæ ministri hoc contemnebant detrahentes, iure ei detrahendum videbatur.

Immo lacerare. Exaggerat æmulationem detractorũ, qui non solum despiciebant translationem Hieron. sed etiã lacerabant, idest destruebãt, vel in frusta diuidebãt.

Quod si vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non displicet, & nihil extra recipiendum putant: cur ea quæ sub asteriscis & obelis vel addita sunt, vel amputata, legunt & negligunt? Quare Danielem iuxta Theodotionis translationem ecclesiæ susceperunt? Cur Origenem mirantur, & Eusebium Pamphili cunctas editiones similiter differentes? Aut quæ fuit stultitia, postquam vera dixerint proferre quæ falsa sunt? Vnde autem in nouo testamento probare poterunt assumpta testimonia, quæ in libris veteribus nõ **F** *habentur? Hæc dicimus ne omnino calumniantibus tacere videamur.*

Hic ponitur quarta particula, in qua multipliciter cõfutat eos qui præter translationem. 70. Interpretum nihil suscipiendum dicunt, & confutat quadrupliciter. Secunda ibi. *Quare Danielem.* Tertia ibi. *Cur Origenem.* Quarta ibi. *Aut quæ fuit stultitia.*

Circa primum confutat hos ex veritate cognita quã contemnunt. nam si nihil præter. 70. Interpretum translationem recipiendum erat, non erat legendũ quod Origenes in emendationem. 70. Interpretum fecit, quædam amputans, & alia addens, distinguendo opus per asteriscos & obelos, & tamen isti detractores legebant. *Quòd si vetus eis interpretatio tantum placet.* i. si solũ placet eis interpretatio vetus, & hanc recipiendam solam dicunt: **G** vocat veterem interpretationem ipsam, quæ est. 70. Interpretum: quoniam inter interpretationes aut editiones ante eam nulla facta est, & omnes aliæ multo tempore post eam factæ sunt. *Quæ & mihi non displicet.* Non refertur hoc ad totam complexionem superiorem, sed solum ad veterem interpretationem: nam si ad totam complexionem referatur, cum supradictum sit, quòd istis solum vetus interpretatio placet, erit sensus, quòd Hieronymo placet hoc scilicet quòd sola interpretatio vetus recipiatur, sed hoc est contra intentionem suam: nam si sola interpretatio vetus suscipienda est, ergo non erat suscipienda ista noua translatio Hieronymi, sed refertur ad interpretationem solum scilicet quæ mihi non displicet. i. non displicet mihi interpretatio. 70. interpretum. Sic ipse declarat in prologo super Paralipo. qui incipit: Si 70. interpretum. vbi dicit, quòd si interpretatio. 70. in **H** terpretum pura, & vt ab illis in græcum versa est permaneret, non oporteret, quòd ipse quicquam scriberet, sed quia cuncta additionibus & detruncationibus vitiata sunt, aliam oportuit fieri translationem. *Et nihil extra recipiendum putant.* Idest dicunt nullam aliam interpretationem præter eam quæ est. 70. interpretum debere recipi. qui autem talia existimant, possunt ex hoc moueri, quia credunt illam interpretationem continere solidissimam veritatem, & tunc omnes aliæ interpretationes, aut ei cõsonant, aut dissentiunt. Si autem ei dissentiunt, recipiendæ non sunt: nam manifeste falsum est, quòd a vero discrepat: quoniam iuxta Arist. 1. Ethic. vero omnia consonant existentia idest vera: si autem ei consonant quamquam veræ sint, tamen recipi non oportet, cum eadem veritas in translatione. 70. iam habeatur. Argumentum istorum fortassis aliqualiter procederet, sed defuit in fun **I** damentis: translatio quippe. 70. interpretum tota lacerata est, & a veritate hebraica additionibus & detruncationibus sæpissime differens, ergo alia quæ veritatem solidam contineret, necessaria erat.

Cur ea quæ sub asteriscis & obelis, vel addita sunt, vel amputata legunt & negligunt. Idest quare legunt interpretationem. 70. interpretum correctam ab Origene, & distinctam per asteriscos & obelos, vbi plurima addidit & diminuit, & cum ista legerint, contemnunt, dicentes solam septuaginta interpretum esse recipiendam interpretationem.

Obijcit contra prædicta, quæ ad 70. interpretum expositionem pertinent. Quæstio. XI.

Sed diceт aliquis, quòd ea quæ posita sunt sub asteri **K** scis & obelis pertinent ad interpretationem. 70. interpretum. Respondendum est, quòd in hoc nemo dubitat, nisi qui nihil de hac materia nouit. nam neque ipsi græci hoc dicunt, quoniam constat ibi multa posita esse & adempta ex arbitrio Origenis, & ideo cum illa legerint, contemnenda dicunt, vt hic recitat Hieron. Si tamen hæc ad additionem. 70. interpretum pertinerent, non legerent, & contemnerent, sed approbarent. Item quoniam etiam si dixerimus illa pertinere ad translationem. 70. interpretum, ipsi asterisci & obeli contrarium eloquuntur.

Quomodo

Quomodo se habeant ea quæ posita sunt in translatione Origenis sub asteriscis & obelis. & hæc quid erant, & quid signabant. Quæst. XII.

PRo quo sciendum est, quòd Origenes in opere suo, quod hexaploa nuncupauit, idest sex columnarum, de quo supra diximus vltra quatuor editiones, quas simpliciter recitauit, nihil addens, aut minuens, posuit. 70. interpretum translationem, & in hac miscuit editionem Theodotionis: hoc modo, vt de duabus, translationem vnam faceret, sed vbi littera 70. interpretum, cum Theodotionis editione concordabat relinquebat intactum, vbi vero dissonabat alterũ ab altero, si aliquid haberetur in littera. 70. interpretum, quod apud editionẽ Theodotionis non esset, obelis distinguebat, vt confoderet: designans illa superflue haberi. Si vero aliquid in Theodotione haberetur qđ 70. subticuissent interpretes, literæ septuaginta illud adijciebat, distinguens a litera interpretum per asteriscos, idest per quædam signa que posita erant ad illuminandum, idest ad signandum id, quod additum erat ad declarationem maiorem pertinere translationis. Tangit hęc Hieron. succinctè in prologo 2. super Gen. qui incipit. Desiderij mei, & hic, & magis in prologo super Paralipom. qui incipit. Si 70. interpretum, cum ait; & certe Origenes non solum exemplaria composuit quatuor editionum e regione singula verba describens, vt vnus dissentiens statim cęteris inter se consentientibus arguatur, sed quod maioris audacię est in editione 70. Theodotionis editionem miscuit, asteriscis, videlicet designans quę minus ante fuerant, & virgulis que ex superfluo videbantur apposita. De asteriscis, & obelis considerandum est, quod sunt duæ notę sententiarum non ad pausandum, vel distinguendum sicut commata, & coli, atq; periodi, sed notę exteriores ad denotandum operis diminutionem, vel falsitatem. Et est asteriscus quoddam signum in modum astri radiantis factum, & ab astro deriuatum, quod ibi ponitur vbi aliquid defecisse signatur, quod postea suppletur, sic erat in translatione 70. ab Origene factum, vbi aliquid de editione Theodotionis habebatur. Obelus dicitur quędam nota sententiarum in modum sagittę, & ideo ponitur vt confodere, & iugulare videatur. Hoc autem ad sententias illas est, quę superflue ab aliquibus positę in editione 70. videbantur.

Quid sit asteriscus, & quid obelus, & quid significant.

De his dicit Isidor. Etym. lib. 1. asteriscus apponitur in his quę omissa sunt, vt illucescant per eam notam, quę de esse videntur: stella enim aster dicitur Græco sermone, a quo asteriscus est deriuatus. Obelus est virga iacens, quæ apponitur in verbis, vel in sententijs superfluis iteratis, siue in his locis, vbi lectio aliqua falsitate notata est, vt quasi sagitta iugulet superuacua, atque falsa confodiat. Sagitta enim Græce obelus dicitur. *Quæ sub asteriscis, & obelis addita sunt & amputata.* Additum ad asteriscos pertinet. Amputatum vero ad obelos, non est tamen intelligendum, quod aliquid eius quod in translatione 70. interpretum haberetur, Origenes amputauerit, quasi detraxerit resecando: sed dicitur amputando, quia apponebat quibusdam sententijs obelos, signans superfluas esse, vel falsas, & sic manente integritate vtriusque editionis, s. Theodotionis & septuaginta interpretum, quod in eis vetum, aut superfluum, vel falsũ esset, solis asteriscis, & obelis appositis designabat.

Legunt & negligunt. Est argumentum Hieronymi contra hos. Si enim falsa, aut non recipienda sunt quęcunque pręter septuaginta interpretes sunt, non deberent legere, quidam tamen legunt & contemnunt, idest contemnendum dicunt.

Est enim præsumptio contra ipsos, quod ipsi intelligant vera vel vtilia esse, quæ ab Origene apposita, & amputata sciunt, cum in illis magno labore studeant, quod ergo contemnant, idest postea contemnendum dicãt, nequitia est. nam eruditiuntur ex eo, quod contemnendum dicunt, & tamen intra se non contemnunt. Ita autem de suis scriptis conquerebatur Hieronymus, quòd in publico reprehendebant, & legebant in angulis, vt patet in prologo super Paralip. qui incipit, si. 70. interpretum.

A Sciendum autem circa asteriscos, & obelos, quod licet istum modum scribendi in trãslatione Biblię apud Origenem primum inuenerimus, tamen in Hiero. aliquando licet rarissime comperimus. Sic patet in Daniele, vbi in cap. 3. Danielis, vbi multa ponuntur ex dictis Theodotionis, quæ in Hebręis voluminibus non habentur, & 13. atque 14. cap. eiusdem Danielis de sola Theodotionis editione translata sunt: vt patet ibidem. & hęc in quibusdam antiquis libris per obelos, & asteriscos designantur. Ad obelos namq; pertinent. in libro quoque Esther iste modus est, nã multa ibi sunt quæ in vulgata habẽtur editione, sed nullum Hebræorum codicem sui testem habent, quę ibi quoq; in antiquis Biblijs sub his sententiarum notis designantur. *Quare Danielem.* Hic ponit Hieron. secundam confutationem contra illos qui solam 70. interpretum translationem recipiendam dicunt, B & est de singulari opinione. s. quod non suscipiebant ea quæ omnes ecclesiæ susceperunt, & hoc erat liber Danielis ex editione Theodotionis.

Translatio septuaginta in libro Danielis non fuit recepta ab ecclesia. Quæst. XIII.

AD huius euidentiam considerandum est, quòd tempore beati Hieron. translatio 70. interpretum maximæ erat auctoritatis, quia nascentis ecclesiæ fidem roborauerat, vt patet in Prologo super Paralip. qui incipit. Si 70. interpretũ. Sed specialiter in libro Danielis non receperunt accipientes Theodotionis editionem, & hoc quia multa falsa in libro illo reperiebantur. De his dicit Hieron. in prologo super Danielem cum incipit. Danielem prophetam iuxta 70. interpretes domini ecclesię nõ C legunt vtentes Theodotionis editione, & hoc cur acciderit nescio, siue quia sermo caldaicus est, & in quibusdã proprietatibus a nostro eloquio discrepat, noluerunt 70. interpretes easdem linguæ lineas in translatione seruare, siue sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis Caldæam linguam sciente editus liber est, siue aliud quid causæ extiterit, ignorans hoc vnum affirmare possum, quòd multum a veritate discordet, & recto iudicio repudiatus sit. Isti tamen detractores in hac parte singularem tenentes opinionem 70. interpretũ suscipiebant interpretationem: Thodotionis vero editionem quã omnes susceperant ecclesiæ repudiabant, quod dementiæ non mediocris affirmare ausim. *Quare Danielem iuxta Theodotionis translationem ecclesiæ susceperunt.* idest si sola 70. interpretum expositio recipienda est. Quare omnes ecclesiæ susceperunt Theodotionem in Daniele, abiicientes D translationem interpretum, & tamen omnes ecclesiæ non errauerunt? ergo aliquid recipiendum erat vltra 70. interpretationem. quin potius recto iudicio translatio 70. in quibusdam repudiari debuit? *Cur Origenem.* Hic ponitur 3. confutatio dicentium nihil recipi debere præter trãslationem 70. interpretum, & hoc ex indiscretione, scilicet quia commendant valde ea quæ recipienda non iudicant. *Cur Origenem imitantur, & Eusebium Pamphili cunctas editiones similiter differentes,* i. si isti debent nihil recipiendum esse præter 70. interpretum translationem, quare ipsi imitantur studium Origenis, & Eusebij Pamphili, scilicet quòd describunt simul omnes editiones, sicut isti scripserunt? Stultum est quippe tanto labore consumi, & tantarum expensarum effusioni incumbere faciendo omnes has editiones digesto ordine in eodem libro, sicut Origenes, & Eusebius Pam- E phili primo fecerunt.

De natiuitate Origenis, & laboribus suis in scriptura sacra. Quis fuit Eusebius, & quis Pamphilus. Quæstio. XIIII.

AD euidentiam huius considerandum est de Origene, quòd fuit vir natione Græcus, qui & Adamantius dictus est, de quo Hieron. in libro illustrium virorũ dicit. Origenes qui & Adamantius Alexandriæ dispersa Ecclesia. 18. suæ ætatis anno catheseon, idest doctrinæ opus aggressus per multos annos floruit, quis ignorat,

quòd

quòd tantum habuit in sacris scripturis studij, vt Hebræam linguam contra ritum gentis suæ, & naturam ad disceret? & exceptis 70. interpretibus alias quoque editiones in vnum cógregaret Aquilæ scilicet Pontici Proseliti, & Theodotionis Ebionei, & Simmachi einsdem dogmatis. Præterea quintam, sextam, & septimam editionem: quas etiam nos de eius Bibliotheca habemus, multo labore reperit, & cum cæteris edictionibus comparauit. Istæ omnes editiones differuit, quia in exaplois illas collocauit singulas in columnellis suis è regione, vt sic in quo conueniant, & discrepent cognoscatur.

De Eusebio Pamphili dicitur etiam, quòd isti imitātur hos duos differentes omnes editiones, sicut ipsi. In quo videtur, quòd isti duo compegerunt omnes editiones. De Origene certissimum est, quòd prius compegerit in vnum omnes editiones, an vero Eusebius Pamphili idem fecerit, non constat, sed Hieron. hic videtur hoc G velle. Fortassis cuiquam dicendum videbitur, quòd Origenes fuit auctor compingendi in vnum volumen has omnes editiones, sed eum Eusebius Pamphili adiuuit, vnde & ipse de auctoribus ponitur. Dicendum est non posse stare, nam Eusebius Pamphili, & Origenes nō fuerunt eodem tempore, quia Eusebius Pamphili, & historiographus fuit, & in suis historijs de Origene egit narrans diuinitatem ingenij sui, & solertiam circa studium & ex ordine historiæ suæ videtur quòd post eum aliquātis fuerit temporibus. Sed dici poterit, quòd hic agitur de Eusebio Pamphili, quia post Origenem ipse excellēter laborauit ipsas editiones in vnum colligere, & hoc potest signare litera dicens. *Cur mirantur Origenem, & Eusebium Pamphili cunctas editiones similiter differentes*. Idest cur mirabiliter isti commendant Origenem, & Eusebium Pamphili, nam Origenes cunctas editio- H nes differuit, idest simul posuit in eadem plana in sex columnellis, & Eusebius Pamphili similiter differuit, idest non differebat ab hoc in compingendo has editiones, & isti æmuli vtrunque laudant qui similiter posuerūt has editiones, ergo debent approbare, & recipere, quod laudant. Alio modo poterat in hoc intelligi quantum ad similitudinem studiorum, nam sicut Origenes in sacra Scriptura studiosius fuit, ita & Eusebius Pamphili multa operum genera digessit. Vnde ipse primus historiam Ecclesiasticam apud Christianos descripsit: vt ait Isidorus Etym. lib. 6. Isti autem laudantur, quia diuersis generibus operum studuerunt: ergo non videtur rationabile, quòd sola interpretatio 70. tenenda sit. Sed primus modus est conuenientior, scilicet quòd Eusebius similiter digesserit omnes expositiones, vt Origenes: & hi laudantur a Græcis & Latinis, qui æmulantur Hieronymo om I nibus obuiantes, præterquam translationi 70. interpretum. Forte autem ista dicuntur de Eusebio Pamphili, quia ipse fuit valde diligens perscrutator sacræ Scripturæ, & edidit multa volumina, & fortassis de translationibus, & huiusmodi editionibus tenuit modum quem Origenes: de hoc Hierony. in lib. de Illustribus viris: ait Eusebius Cæsareæ Palestinæ episcopus in scripturis diuinis studiosissimus, cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator edidit infinita volumina. Vocatur iste Eusebius Pāphili tanq̄ prænomē huius prænominis causam assignat Hier. in prædicto libro illustrium virorum dicens, quòd propter amicitiam contractam cum Pamphilo martyre ab eo cognomentum sortitus est. De Pamphilo martyre dicit Hieron. ibidē Pamphilus pres- K byter Eusebij Cæsarien. episcopi tanto Bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, vt maximam partem Origenis voluminum sua manu descripserit. Sciendum, quòd ista litera potest dupliciter intelligi propter istud participium differentes, nam potest referri ad Origenem, & Eusebiū Pamphili, vel ad æmulos. Si referatur ad Origenem, & Eusebium est sensus, quòd isti admirantur, & collaudāt Origenem, & Eusebium similiter differentes cunctas editiones, idest sicut Origenes transtulit omnes editiones in hexaplois, similiter & Eusebius Pamphili, idest etiam iste idem egit, nihil differens in comparatione omnium editionum, & vtrumque isti æmuli admirantur, & laudant, & tunc est sensus, quòd cum isti laudent

F hos duos recipientes, & facientes alias editiones præter interpretum 70. translationem, quare non recipiunt illa? q. d. videtur irrationabiliter factum. Alio modo potest esse sensus, vt istud participium referatur ad æmulos, scilicet cur admirantur Origenem, & Pamphili Eusebium, scilicet qui præter 70. interpretū translationem multa alia volumina fecerunt super sacram Scripturam, & coniunxerunt? & hoc similiter differentes. i. non solum laudant eos, sed etiam differunt similiter cunctas editiones, i. ita isti ęmuli faciebant scribi omnes editiones semel in vna plana per sex columnellas, sicut fecerat Origenes in hexaplois. Et iste sēsus etiam verus est, nam hi faciebant transferri libros Origenis quosdam, quia supra dicit, quod isti legebant ea quæ scripta erant sub astericis, & obelis, & hec sunt hexaploa, in quibus erant omnes editiones distincte per columnellas, sed non poterāt isti legere in his libris, nisi eos scribi facerent, ergo isti similiter differebant omnes translationes vel editiones, sicut Origenes & Eusebius Pamphili. Et dicitur differentes, idest distinguentes. nam differere est sapienter loqui, & confirmare, & distinguere. Quomodocunque autem litera accipiatur, s. siue isti similiter differant, vt Origenes & Eusebius, vel ipsi laudent Eusebium & Origenem, similiter differentes, nihil differt, nam semper redarguendi sunt, s. si vituperant, quod laudauerint, vel quod imitantur. *Aut quæ fuit stultitia*. Hic ponit quarta confutatio eorum qui solos 70. interpretes recipiendos asserunt. Et isti arguebant contra translationem beati Hieron. dicentes in ea falsa esse expressa, & arguunt sic. Interpretatio 70. est vera: ergo tua est falsa. Valet consequentia, quia interpretatio beati Hieron. erat contraria interpretationi 70. sed vnum verum alteri vero non repugnat, ergo interpretatio Hieronymi est falsa, & ob hoc quod stulte egerit interpretando. Et ad hoc respondet Hieronymus dicens, quę fuit stultitia postquam vera dixerint, proferre quę falsa sunt? quasi dicat, si constaret, quod 70. interpretes veritatem dixerint, cum ego post illos transtulerim, quę stultitia erat cognita veritate delirare; quasi dicat, maxima: nec erat vlla huic comparabilis. Est autem argumentum istud rhetoricum. Et satis quidem probabile, sed non necessarium, & non debent ista omnia verba referri ad idem suppositum, sed ad suppositum, s. quæ stultitia fuit postquam vera dixerint, s. 70. interpretes (vt vos dicitis) proferre quæ falsa sunt, id est, quod ego proferrem falsa contra intentionem eorū? Beatus Hieronymus recipit argumentum istud: sed negat fundamentum, s. quod interpretes verum dixerint, nam aut verum non dixerunt, aut incompletum, aut ab aliquibus vitiati sunt librarijs. Ideo ego proferens contra eos non protuli falsa. sed quę vera sunt. Ista litera potest dupliciter introduci. Vno modo, quod sit litera beati Hieronymi arguentis probabiliter, quod ea quę dixit, vera sunt: nam si ea quæ dixit, manifeste falsa sunt, quia repugnant dictis septuaginta interpretum, quę stultitia esset, quod postquam interpretes vera dixissent, & illa manifesta essent, quod Hieronym. vellet dicere falsitatem? quasi dicat, magna valde stultitia erat, sed non est præsumendum, quod tantam incurrerit stultitiam beatus Hieron. ergo non est credendum, quod ea quæ dixerit quamquam sint contra continentiam 70. interpretū sint falsa. Alio modo potest introduci ista litera, s. quod sit de intentione ęmulorum, & sint verba eorum dicentium quę stultitia fuit in hac tua translatione, vt post veritatem 70. interpretum velles describere falsitatem? Ad hoc respondet secundum hanc expositionem in sequenti litera beatus Hieron. dicens, quod ipse non protulit falsa, sed potius 70. interpretes false, aut in quibusdam diminute protulerunt. Quod probat ex auctoritatibus quę sunt in nouo testamento adductę de continentia sacrę Scripturę, & tamen non reperiuntur in aliquo libro 70. interpretum, & inueniuntur in translatione beati Hieron. ergo translatio beati Hieron. est vera, & translatio 70. interpretum est diminuta, aut in quibusdam vitiata sententia. *Vnde autem in nouo testamento probare poterūt assumpta testimonia*. Hic probat beatus Hieronym. suam translationem esse completam, quia continet omnia testimonia

Argumentum Hier. quo currit.

monia quę allegat Christus in euangelijs,& Apostoli in A epistolis.

Nam interdum Christus quædam probat inducens auctoritatibus veteris testamenti:& non est dicendum, quòd Christus non tetigerit veritatem literæ Hebraicæ, vbi tale habetur testimonium. Sic quoque de Apostolis allegauerunt aliqua in epistolis suis, tamen ista non reperiuntur in translatione 70. interpretum, aut longe secus habentur. In translatione autem beati Hieronymi sic reperiuntur, vt in nouo testamento allegantur, ergo ista translatio vera est. Quæ autem sint testimonia quæ in Euangelijs, & toto nouo testamento allegata sint, quæ non inueniantur apud 70. interpretes, habetur in Prologo 2. super Gene. qui incipit. Desiderij mei,& partim in Prologo super Paralipom. qui incipit. Si 70. interpretum.

Vnde poterunt in nouo testamento probare assumpta testimonia. Istud casuale cum propositione scilicet in nouo testamento non determinat istud verbum probare, B sed istud participium assumpta. Nam primo modo esset sensus vnde poterunt probare in nouo testamento, idest ex quo loco noui testamenti poterunt probari assumpta testimonia? Sed iste sensus nullus est: quoniā non debebant aliqua testimonia probari ex nouo testamento, sed ex veteri potissime, quia hic est controuersia de translatione septuaginta interpretum: & tamen ipsi nihil transtulerunt de nouo testamento, sed de veteri. non ergo stat vllo modo ille sensus.

Accipiendo alio modo, quòd istud casuale cum præpositione determinet istud participium assumpta, est sensus conueniens, scilicet vnde probare poterunt, idest, ex quo loco totius scripturæ septuaginta interpretū poterunt isti æmuli probare testimonia assumpta in nouo C testamento, quasi dicat, nullum habent locum in suis interpretibus ad demonstrandum hæc: tamen necesse est, quòd dicamus ista haberi in canone Biblię, quia a Christo, & Apostolis allegantur. Ergo translatio septuaginta interpretum, in qua non habentur hæc, sufficienter probatur quòd sit diminuta, sed in libris translationis beati Hieronymi habentur, ergo consonantior est ista veritati Hebraicæ.

Quæ in libris veteribus non habentur. Idest non habentur ista testimonia, quæ in Euangelio & in epistolis reperiuntur, in libris veteribus, idest in libris translationis septuaginta interpretum, qui vocantur libri veteres, idest primæ translationis, ante eam quippe nulla fuit translatio.

Hæc dicimus ne omnino calumniantibus tacere videamur. Hic excusat arrogantiam, quoniam ex argumento D suprapositio infertur implicite, quod translatio sua melior & verior est, quàm translatio septuaginta interpretum, nam septuaginta interpretes non expresserunt omnia quæ erant in veritate Hebraica, vel non eodem modo quo in veritate Hebraicā habebantur, & translatio Hieronym. hæc omnia complet, vt patet ex assumptis testimonijs in nouo testamento: ergo sua expositio melior est.

De hoc autem aliqui eum arguerent, quòd 70. interpretibus qui in tanta auctoritate habebantur se præferret, Ideo dicit, quòd quicquid ex verbis suis infertur, ipse non intendit hoc, nisi ad monstrandum se inculpabilem, scilicet ne omnino tacere videatur calumniantibus: calumniantur enim ęmuli de suprapositis, & si ipse omnino subticuisset videretur eis omnino consentire, E vel non posse respondere, ex quo confirmaretur intentio eorum, & translatio Hieron. semper infirmior videretur, ideo in omnibus fere prologis respondet ęmulis, Istum modum loquendi habet in prologo super Paralipo. qui incipit. Si 70. interpretum vbi ait postquā posuit argumenta confutantia translationem 70. interpretum, vt non directe videatur contra eos arguisse, sed hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me laniant in publico detrahentes, legentes in angulis.

Aemulis respondere quando oportet, & quando nō

Quando iniuriæ non sunt tolerandæ etiam a viro sancto. Quæst. XV.

IN talibus autem virtuosum est respondere aduersarijs, nec est conueniens simpliciter tolerare iniurias, nam si iniuria est simpliciter personalis, vt quòd diceretur aliquem hominem esse malum virum, vel esse malæ famæ, & sic de cæteris quæ solam personam commaculant, tolerare virtutis erat. Si tamen dicatur doctrina tua est falsa, vel tu es deceptus in fide, tunc non solū est iniuria personalis, sed etiam est iniuria, vel damnum doctrinæ & fidei. Ideo tunc respondendum est, & si non spiritu iræ concitato. Sic autem erat hic. Beatus Hieronymus transtulerat hanc Bibliam, quæ continebat veritatem Hebraicam: Aemuli autem dicebant, hic multa falsa contineri. Si autem beatus Hieronym. toleraret hanc iniuriam, non solum esset iniuria eius qui in transferendo erudite non se habuerat, sed magis esset dānum huius veritatis fidei nostræ quam fineret indefensam. Malum ergo valde erat si subticuisset, nam sicut contra eos qui fidem nostram violenter delere volunt, moriendo vsque ad sanguinem resistendum est: ita & si oportuerit mori, est mors gratis acceptanda. Consimiliter si quis detractionibus, aut quibusuis argumētis fidem nostram, aut aliquam veritatem catholicam eneruare conetur, peccatum grauissimum est, si quis ei habens vim in sermone ex negligentia, timore, amore, aut verecundia accedat, velut si quis a confessione nominis Christi mortis timore ductus recedat. Valde ergo conuenienter factum est, vt Hieronymus detractoribus responderet, & sic cuilibet viro in opere doctrinæ, potissime circa sacram Scripturam pro defensione veritatis quilibet respondere debet.

Cæterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cuius vita virtutis exemplum est, & hos libros quos Eustochio virgini Christi negare non potui. decreuimus dum spiritus hos reget artus, prophetarum explanationi incumbere, & emissum iam diu opus, quasi quodam postliminio repetere: præsertim cum & admirabilis sanctusque vir Pammachius hoc idem literis flagitet, et nos ad patriam festinantes mortiferos syrenarum cantus surda debeamus aure transire.

Hic ponitur quinta particula, scilicet continuatio ad futuros labores quomodo post istud tempus se habere debeat, transferendo se ad libros cęteros prophetales. *Cæterum post dormitionem sanctæ Paulæ.* Dicit quòd promisit Paulæ & Eustochio virgini, scribere libros prophetales, ideo quamquam iam defuncta foret Paula, tamen Eustochio virgini manenti obligabatur reddere hos libros. Et dicitur. *Post dormitionem sanctæ Paulæ.* idest post mortem: vocat enim dormitionem mortem, & sic dicitur Io. 11. scilicet Lazarus amicus noster dormit, idest mortuus est. Et prima ad Thessalon. cap. 4. dicitur: Nolumus vos ignorare de dormientibus ne contristemini, sicut cæteri, qui spem non habent, & in multis locis similiter.

Historia Paulæ & Eustochij. Et quare Hieronymus eas nimis dilexit. Quæst. XXI.

AD euidentiam eorum quæ dicūtur de Paula, & Eustochio considerandū est, quòd Paula ista de qua hic agit nobilissima inter Romanas fuit, cuius vitā scripsit B. Hieronym. Huius mater fuit Blesilla, & fuit de primis in Romano senatu Scipionū Gracchorumq; progenies. Pater eius Rogatus Agamemnonis soboles. Coxatius maritus ipsius descendens de stirpe Aeneę, & Iuliorum. Quinque liberos edidit Blesillam, Paulinam matrem Pammachij, Eustochium, Ruffinam, & Coxatiū. Cumque orientis, & occidentis episcopos ob quasdam ecclesiarum dissensiones Romam imperiales literę contraxissent: Epiphanium Salaminæ Cypri episcopū hospitem habuit, & Paulinum Antiochenæ vrbis episcopum in alia manentem domo, quasi propria humanitate possedit, quorum accensa virtutibus exacta hyeme redeuntibus ipsis ad ecclesias suas, ipsa assumpta se-

cum Eustochio virgine cum eis nauigauit: & in Cypro F decem diebus commorata, lustratis monasterijs refrigeria sumptuũ fratribus dereliquit. Inde per Seleuciam ascendens Antiochiam sancti Paulini modicum charitate detenta, per maritima ascendit Hierosolymam, & lustratis sanctis locis terræ promissionis descendit in Aegyptum, & visitatis Heremitis, atque monachis ibi degentibus habitare inter tot millia monachorum cum puellis cupiebat. Sed cum maius desiderium sanctorum locorum eam retraxisset, in Bethlehem reuersa est, in qua ædificauit tria monasteria virginum, quas ex diuersis prouincijs congregauit, & in tres turmas diuisit, ita dumtaxat, vt in opere, & cibo separatæ Psalmis, & orationibus iungerentur. Mane hora Tertia, & Sexta, & Nona, & Vespere, & noctis medio per ordinem psalterium canebant, vixit in sancto proposito Romę annos quinque. Bethlehem 20. omne tempus vitæ eius im- G pleuit annos 56. menses octo, dies 20. hæc enim de illa Hieronymus. Eustochium autem de qua hic dicitur, huius erat filia. *Cuius vita virtutis exemplum est.* Idest vita sanctæ Paulæ est exemplum ad recte viuendum, quoniã virtuose valde vixit, vt patet ex prædictis de ea. *Et hos libros Eustochio virgini Christi negare non potest.* Idest post mortem Paulæ, ego non potui negare hos libros Eustochio superstiti filiæ eius. Sciendum enim ꝙ Hieronymus nimis dilexit has sanctas fœminas, cum vita earum etiam viris viuendi norma foret. ideo precibus earum multos sacræ Scripturæ libros transtulit, & commentarios edidit. De libris autem his, scilicet Iosue, Iudicum, Ruth. & Esther, vt ex præcedentibus patet, dicendum est, quòd Paula & Eustochium petierunt a beato Hieronymo sibi transferri, sed dũ occupatus teneretur in translatione Pentateuchi ad preces H Desiderij episcopi, Paula mortua est, quia tamen Eustochium Christi virgo supererat, cui cum Paula promissio facta extiterat, non poterat negare beatus Hieronymus illi libros quos promiserat. nam cum vtrique hoc promissum sit, cuilibet insolidum debetur. Et dato ꝙ beatus Hieronym. posset negare hos libros Eustochio virgini, tamen propter matrem suã Paulam nimis.n.eã diligebat, ideo ea rogante non negaret hos libros. *Virgini Christi.* Vocat Eustochium virginem, vt faciat differentiam a Paula, quæ matrona erat, & quinque liberos ediderat. Vocatur virgo Christi, quia manebat cum alijs monialibus in sancto proposito vsque ad mortem in monasterijs quæ mater eius Paula construxit. *Decreuimus dum spiritus hos reget artus prophetarum explanationi incumbere.* Idest ego apud me decreui, quòd dum vixero, laborem vertendo libros prophetarum in Latinũ I sermonem. Accipitur hic spiritus pro anima, quæ viuificat, & vegetat corpus, & mouet. Vel potest accipi spiritus pro spiritu vitali, qui est aliquid causatum a corde. Et distinguũtur duplices spiritus, scilicet vitales, & pulsatiles. Sed iste spiritus dicitur instrumentum animæ ad vegetandum corpus, quoniam anima, nisi per virtutes suas non posset aliquid operari. *Reget artus.* Artus membra sunt. Dicitur autem spiritus regere artus, quia per se artus vitam, aut motum nullum habent, sed totum a spiritu sortiũtur. *Prophetarum explanationi incumbere.* Prophetæ possunt hic accipi dupliciter. Vno modo prophetæ pro libris qui vocantur prophetales, idest quia a prophetis scripti sunt, etiam si non contineant prophetiam. Alio modo prophetæ pro libris continentibus futurorũ prænunciationem, & hoc modo nos accipimus prophetas in communi vsu. Primo modo est sensus, ꝙ Hiero- K nymus dicat decernere se, vt in tota vita laboret transferendo libros prophetales.

Qui libri pertineant ad sacram Scripturam. Et quid libri sacræ Scripturæ in quatuor ordines distinguuntur. Quæst. XVII.

AD huius euidentiam considerandum est, quòd omnes libri, tam noui quàm veteris testamẽti in quatuor ordines distinguuntur, & præcipue libri veteris testamenti, de quibus hic, scilicet in legales, prophetales, & agiographos, & isti tres ordines ad canonem sacræ Scripturæ pertinent. [illegible]ius autem, scilicet quartus ordo apocripha complectitur. Ad primum ordinẽ pertinet solus Pentateuchus. Ad secundum ordinem pertinent libri octo, scilicet Iosue, Iudicum, Malachin, & Samuelis & Isaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, & 12. prophetarum minorum. De his & alijs dicit Hieronymus late in Prologo galeato super libros Regum, & supra in proœmio huius operis actum est. Quantum ergo ad istum modum exponendi erat sensus, quòd Hieron. incumberet librorum prophetarum expositioni, idest laboraret ad vertẽdum de Hebræo in Latinum sensum. Et iste est conueniens sensus, quia ante hoc beatus Hieronymus solum transtulerat Pentateuchum, qui pertinebat ad primum ordinem librorum, scilicet ad legales. Secundum ergo continentiam veteris testamenti sequebatur ordo librorum prophetalium, in quibus erat primus Iosue, de his ergo prophetis, i. prophetalibus libris intelligitur. Item quoniam B. Hieronymus intelligit hic continuare opus istud ad præcedentia, sicut in principio prologi dixerat, scilicet tandem finito Pentateucho ad Iesum Naue manum mittimus. Si ergo diceret, quòd totum tempus vitæ suæ volebat impendere libris prophetarum, idest prophetarum maiorum, vel minorum, non conuenienter litera coaptaretur, quoniam hic nullum librum prophetarum inchoabat. Item dixit supra quod manum mittebat ad librum Iosue, & Iudicum, & Ruth, & Esther: ergo non erat vita sua impendenda libris prophetarũ quousque illa finiret, quæ aliquanti laboris erant. Dicendũ ergo est, quòd accipiuntur hic libri prophetarum, idest libri prophetales, siue contineant prophetiam, siue non: dum tamen a prophetis scripti sint, qui prophetales appellantur, & in istis libris prophetalibus includũtur omnes libri prophetarum, quos nos vulgariter solum prophetas appellamus. Alio modo intelligi potest, vt assumantur libri prophetarum pro libris continentibus prophetias, quæ sunt futurorum prænunciationes. Et tunc est sensus, quòd dum beatus Hieron. vixerit incumbet expositioni prophetarum, i. laborabit vertendo de Hebræo in Latinum libros prophetales, quod intelligendũ est postquã compleret quæ promisit, scilicet quòd scriberet librum Iosue, & librum Iudicum, & Ruth, atq; Esther: his quippe ex obligatione ꝓmissionis primo incumbere debebat. In his duobus modis accipitur expositio prophetarum, idest translatio in Latinum, quoniã quod sub Hebræo sermone claudebatur, nobis obscurũ erat, cum vero in Latinum vertitur eloquium, manifestum vel expositum redditur Alio modo potest intelligi ista litera, ita quod expositio accipiatur pro declaratione commentariorum. Et tunc est sensus, quòd dum beatus Hieron. viueret, incumberet scripturæ ad explanationem prophetarum, scilicet faciẽdo commentarios in libris prophetarum, & istos fecit ad preces Pammachij nepotis Paulæ, filij Paulinæ, de quo in Prologo habetur immediate. Et isti commentarij beati Hieronymi apud nos habentur super prophetas, & quamquam sensus superius assignati videantur esse conuenientes, tamẽ vera intentio est ista vltima, scilicet ꝙ beatus Hieron. intendit incumbere commentarijs prophetarum faciendo aliquod declaratiuum opus super prophetas. Q̃d patet, nam nõ refertur hoc ad librum istum & alios, quos precibus Paulæ, & Eustochij transferebat: Sed ad id quod precibus sancti Pammachij faciebat, vt dicit litera inferior, scilicet præsertim cum admirabilis sanctusque vir Pammachius hoc idem litteris flagitet. Item patet, quia istud opus prophetarum, scilicet expositionis, cui se incubiturum dicit, iã incęperat sed omiserat. Nũc vero ad illud se rediturum pollicebatur cũ ait, & omissum diu opus quodam quasi postliminio repetere. Sed de libro Iosue, & alijs prophetalibus non stat hoc, quia nondum incęperat, vt patet hic in principio prologi, cũ ait tandem finito Pentateucho ad Iesum Naue manum mittimus: ergo nondum cęptum opus istud erat. Et sic Hieronymus vult cõplere opus, quod promiserat Paulæ, & Eustochio, scilicet Iosue, & Iudicum, & Ruth, atque Esther libros ad quos se manum mittere dice-

bat &

bat: & postea tota vita sua prophetarum explanationi intendit incumbere. Sed non sic factum est: quoniam postea precibus aliorum quosdam alios scribebat libros, quousque totum vtriusque testamenti compleuit corpus. Commentarios tamen non omisit, quosdam autem fecit, qui inter nos habentur, an vero plures confecerit cognitum nobis non est. *Et omissum iam diu opus*. Non refertur ad librum Iosue, vel Iudicum, quos precibus Paulæ, & Eustochij scribit, nam hos nunquam inchoauerat, cum nunc ad eos manum mittat, sed ad commentarios super prophetas, quibus se incubiturum dicit, dum spiritus reget artus, quia hos iam diu incœperat, scilicet antequam cœpisset transferre Pentateuchum: sed postea superuentus nouo labore transferendi, scilicet Pentateuchi precibus Desiderij episcopi omiserat illud, nunc quoque Iosue, & Iudicum, Ruth, atque Esther libris insudabit: diu igitur est, quòd commentarios super prophetas cœperat. *Quodam postliminio repetere*. Idest ego decreui repetere, idest iterum redire ad opus expositionis prophetarum, & hoc quodam postliminio, idest quadam reuersione facta super ipsum, cum olim a nobis relictum sit. Et est quidam modus loquendi secundum metaphoram: quoniam postliminium est reditus de captiuitate. Et sic in legibus humanis dicitur de reuersis post liminium. Isti autem secundum iura recuperabant omnia, quæ primo possederant, & vocantur postliminij, idest de captiuitate reuersi. Ita beatus Hieronym. cum pridem esset libere interpretationi, & explanationi librorum prophetarum insistens promissione facta episcopo Desiderio cœpit Pentateuchum in latinum vertere sermonem, & iam recedebat ab expositione prophetarum. Nunc vero finito illo cum finierit istos libros conuertere, quos Paulæ, & Eustochio promiserat, redibit ad commentarios prophetarum, quasi de captiuitate rediens, velut si pridem iuris sui non fuerit, cum Pentateuchum conuerteret, erit autem iuris sui cum hæc finierit libere vacans quibus placuerit.

Postliminium quid sit.

Pro quo sciendum, quòd Hieronymus antequam quicquam de veteri testamento in sermonem nostrum verteret, precibus Paulæ, & Eustochij, commentarios super Naum, Ageum, Sophoniam, Michæam ediderat, aliorumque intendebat expositioni, sed superueniente translatione Pentateuchi intermiserat. Nunc vero libertati redditus idem reincipere tendit.

Præsertim cum admirabilis. Dat causam huius, & est duplex. Prima erat intentio sua a principio quæ ad hoc fuit, vt prophetarum intenderet expositioni.

Secunda erat, quòd Pammachius hoc literis suis sæpe fieri petierat, & in hoc signatur maioritas causæ, scilicet quòd magis mouetur ad hoc faciendum, quia Pammachius hoc fieri expetit, quam propter desiderium suum a principio, *Præsertim cum admirabilis sanctusque vir Pammachius hoc literis afflagitet*. Idest Pammachius monachus vir sanctus hoc petit, quem admirabilem vocat, quia de conuersatione sua admirandum, scilicet quod cum magni, & altissimi generis extiterit senatorum, se tantum abiecerit propter Christum, vt monachus in paupertate degens efficeretur sanctus vocatur, quia eius munda erat cõuersatio: iste Pammachius filius fuit Paulinę sororis Eustochij & Blesillæ. Has .n. tres filias Paula legitur habuisse, vt patet in epistola de dormitione sanctæ Paulæ, quam fecit beatus Hieronymus, in qua epistola commendat Pammachium monachum dicens. Nobis post dormitionem Paulinæ Pammachium monachum ecclesia peperit, nunc multi monachi potentes, nobiles, sapientes, quibus cunctis Pammachius sapientior, potentior, nobilior: quis hæc crederet, vt consulum pronepos, & Fusiani germinis decus, in ter purpuras senatorum, furna tunica pullatus incederet, & non erubesceret oculos sodalium, vt deridentes ipse derideret. Hunc enim Pammachium nimis dilexit Hieronymus, ideo ad eius preces Hieronymus cõmmẽtarios fecit super Osee, Ionam, & Abdiam, Ioel, & Amos, vt patet in commento super Abacuch. *Et nos ad patriam festinantes*. Hic Hieronymus ad suprapposita re-

Quis fuerit Pãmachius, & de laudib. eius.

Quare de detractoribus non est curandum

dit. Dixerat supra de detractoribus quòd cum corroderent, ex quo alicui lacessito, & angustijs affecto cedendi a proposito occasio nasceretur. Dicit tamen non esse de hoc curandum, quoniam sibi via ad patriam cœlestem est, ideo dicta, & clamores maledicorum surda aure pręteriet. Dicit se festinatę ad patriam, quoniam sic Apostolus admonet ad Hebræos 4. capit. scilicet festinemus fratres in illam ingredi requiem. Festinare autem dicitur, qui in omnibus actionibus suis nititur, vt illuc tendat, sic in beato Hieronymo erat. *Mortiferos syrenarum cantus surda debeamus aure pertransire*. Id est quamquã syrenæ sibilent nos ad naufragium deducentes, tamen nõn est curandum, sed festinanter transeundum ne noceant, vtitur autem hac metaphora de syrenibus.

De syrenibus, & cantu earum periculisque nautarum, & remedijs.
Quæst. XVIII.

PRO quo sciendum, quòd syren syrenis, vel syrena syrenæ, secundum Isidorum Etymologiarum libro vndecimo. vbi agit de transformatis, & portentis: dicit fuisse tres syrenes. quæ ex parte erant habentes vultus virgineos, & ex parte piscium substantiam, & cantu suo dormire cogunt nautas inducentes in loca periculosa, vel facientes, vt dormientibus, & toto gubernaculo derelicto, nauis submergatur in fluctibus. Vel cum viderint nautas consopitos se naui applicantes regimine carentem subuertant: vnde nautæ timent periculum syrenarum cantu. quoniam horum inexperti nesciebant remedium. immo quid malum subsequi posset, ignorabant: incauti subuersi sunt, & isti vocati sunt Argonautæ. Audito autem periculo Argonautarum, alij nautæ contra syrenes remedia inquisierunt. & quoniam cantus dulcedine incautos nautas in discrimina perducebant, vt cantus cantu excluderetur, musicos dulciter canentes sibi nautæ inquisierunt, vt cum syrenes cantare inciperent, ipsi quoque musicis concentibus eorum impedientes, aut superantes melodiam dulce periculum disturbarent. Ideo Hercules cum nauigauit in Hispaniam, contra periculum Argonautarum habuit in classe sua Mercurium magnum musicum, vt sunt vulgatæ historiæ, & recitat Ioannes Aegidij Zamorem. in Chronica de laudibus Hispaniæ.

Alij autem contra Syrenes alia inquirunt remedia, scilicet vt cum eas viderint, antequam quicquam de cantus dulcedine audierint, aures cera, aut quomodocunque firmiter obturent, vt sic nihil audientes, consopiri nequeant. sic enim Vlysses, & socij eius Syrenum discrimina euaserunt, de quibus vulgatæ historiæ sunt. Et illud remedium tangit hic aliqualiter Hieronym. dicens: mortiferos cantus syrenarum surda debeamus aure transire. auris autem surda, idest non audiens efficitur, cum obturatur ne audiat.

De istis syrenibus dicitur libr. 18. de proprietatibus rerum, quòd ex parte piscis, & ex parte fœmineum habet vultum. Vnde hominem quem apprehendere potuerit ad littus perducit, & secum commisceri cogit, quod si effecerit, eum liberum dimittit. si autem nequiuerit, aut noluerit, illum necat. De his dicit, quod festinantes debemus surda pertransire aure, quasi dicat, siquis dulcędinem cantus syrenum attente audire voluerit, discrimen subibit. Si vero festinanter transeat, non soporabitur, nec mortem incurret. & hoc si surda aure transierimus scilicet non audientes quicquam. nam si quicquam audire voluerimus, etiam si velociter transeamus, dulcedine cantus permoti sistemus, & soporem incurremus æternum. Has autem syrenes, æmulos & detractores dicit, quos tanquam syrenas vitare debemus, nam si eis aurem præbeamus, necesse est nos interire. qui & si non sint syrenibus similes in cantus dulcedine, cum potius atrocia, & aspera oblatrent, in hoc tamen similantur, quòd nos aures eis præbentes, ad mortem vsque perducunt. Cum enim nobis quidpiam boni agentibus, aut saltem sincera affectione quicquam boni efficere conantibus, detractorum obsistunt

Æmuli quo assimilantur syrenibus.

maledicta, si aures præbemus, tædio affecti desistemus. A quod est in veram mortem incidere, quia nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, est aptus regno Dei, vt patet Lucæ 9. cap. Et sunt ista duo extrema fortitudinis, scilicet quòd aliquis syrenum blanditiei, & dulcedini cedat, vel quòd maledictis asperis detractorum terreatur. firmis ergo viribus medium tenendum est vtrunque fugiendo extremum. & erit nobis quicquam boni agentibus facile detractoribus non cedere, si ad patriam festinemus, idest, si sit totum desiderium nostrum ad vitam æternam, & vt Deo placeamus; tunc enim nihil nobis de detractorum maledictis quoniam de his quæ foris sunt, nihil ad nos celestem nobis inquirentibus mansionem, si vero desiderium no- B strum ad hæc quæ videntur præsentia, & caduca bona sit, detractorum verbis credemus, quoniam honorem diligimus qui ab his, aut tollitur, aut conculcatur. Et

A hoc quidem facilius est, quia festinanter in patriam tendimus, idest omnem operationem nostram illuc dirigimus; nam tunc circa alia minime implicabimur. festinanter autem transeuntes parum ab obuijs permouentur, facillimum aut detractores elidere est, si aure surda transeamus. idest si non accommodauerimus aurem detractorum maledictis. nam & si festinanter transeamus, si tamen eis quomodolibet aurem impenderimus, retrahemur. surdis ergo auribus transeundum est hæc aspera euitantes; quoniam & si amara detractorum verba sint penetrabiliora omni gladio ancipiti, pertingentia vsque ad diuisionem animæ & spiritus: tamen vaniloquia sunt, nihilque nobis efficere queunt, sed virtu- B tis exercendæ materia sunt, omnibus ergo nobis consilium hoc est, cum beatus Hieronymus hoc sibi faciendum esse censuerit.

Prologi B. Hieronymi in Iosue Finis.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS.

IN LIBRVM IOSVE Commentaria.

CAPITVLVM PRIMVM.

ET factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur dominus Iosue filium Nun ministrũ Moysi,& diceret ei. Moyses seruus meus mortuus est Surge,& transi Iordanem istum,tu & omnis populus tecum,in terram quam ego dabo filijs Israel. Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri, vobis tradam,sicut locutus sum Moysi. (*Deut. 11.*) A deserto,& Libano vsque ad fluuium magnum Euphratẽ omnis terra Ethæorum vsque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ. Sicut fui cum Moyse,ita ero tecum:non dimittam nec derelinquam te. (*Infra 3. Hebr. 3.*)

An a Iosue fuerit iste liber scriptus. Quaest. I.

ET *factum est* ¶De libro isto Iosue a quo scriptus sit, in Prologo tetigimus,& Deuter. 34. cap. nec enim ideo Iosue vocatur liber, quia eum Iosue descripserat: de hoc enim nihil referebat: nam nec eum totum a Iosue scriptum esse possibile erat, cum in eo quædam sint in vltimo ca. quæ ab eo, vel eo viuente scripta fuisse impossibile est,quia ad eius funera pertinent, & quæ- A dam alia post eius obitum euenisse enarrat, sed ab alio conscriptus est.

An liber Iosue vocetur prophetalis. Et diuisio totius ipsius continentia. Quaest. II.

NEc etiam vocatur liber iste de prophetalibus, quãquam Iosue Propheta fuerit, quia Deus cum eo loquebatur, vt patet Ecclesi. 46. scilicet fortis in bello B Iesus Naue successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus iuxta nomen suum. sed quia a quodam Propheta conscriptus est, nam hoc modo libri Iudicum non vocarentur prophetales, quia non fuerunt iudices Prophetæ. Etiam liber Ruth de prophetalibus est, tamen Ruth non fuit prophetes. sed ideo illi dicuntur prophetales, quia a prophetis conscripti sunt. Et si quis arguet de libro Iob qui scriptus fuit a Moyse, & tamen non ponitur inter prophetales, supra in Prologo meo C auctoris responsum est. Si quæratur de libro Danielis qui est liber prophetalis, idest factus a Propheta & scriptus, atque futurorum continens pronunciationes, responsum est ibidem. De Psalmis autem Dauid eadem erit argumentatio, quoniam a Propheta compositi sunt,sed non ponuntur in serie prophetali. Respondendum est, quòd ordo librorum prophetalium nimis auctenticus est. Psalmi autem Dauid tantam auctoritatem sortiti non sunt, ideo in serie illa poni non D meruerunt. De Iosue autem quis fuerit, aut qualiter se habuerit, liber iste in processu manifestat, sed sub quadam brachilogia in Prologo auctoris comprehensum est. Nunc autem his tactis liber iste Iosue diuiditur in quatuor partes. Primo determinatur de terræ promissionis introitu. Secundo de multiplici conflictu infra cap. 6. Tertio de terræ diuisione, & hæreditario obtentu infra cap. 13. Quarto de Ducis ordinatione, & obitu cap. 22.

E Circa primum agitur primo de dispositione bellatorum. Secundo de missione exploratorum seq. ca. Tertio ad loca explorata eorum ingressio infra 3. cap. Prima in duas,qua primo ponitur Iosue facta præceptio. Secũdo subiũgitur executio. ibi. *Præcepitque Iosue.* Prima in tres secundum q́ Iosue triplex mandatum imponitur. Primum de terra promissionis capienda. Secundum de ea diuidenda.

diuidenda. Tertium de lege Domini seruandæ. Secũda ibi, *Confortare & esto robustus*. Tertia ibi. *Confortare igitur*. Circa primum dicitur. *Et factum est post mortem Moysi.*

An Iosue deberet præesse tempore Moysi. Quæst. III.

HIc agitur de principatu, & operibus Iosue, & determinatur in quibus temporibus fuerit, s. post mortem Moysi. nam Iosue fuit successor Moysi, vt patet Eccl. 46. cap. & hunc Deus sibi dedit antequam moreretur, cum ipse hoc petijt a domino, vt patet Num. 27. cap. s. prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis hominem qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare, & educere illos, vel introducere, ne sit populus domini, sicut oues sine pastore. Et sequitur responsio Dei. tolle Iosue filium Nun virum, in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine &c. Non debuit ergo iste tempore Moysi præesse, quamquam Moyses ei viuenti pauco tempore ante mortem suam, postquam Deus prænunciauit, quòd non introiret in terram promissionis, honorem quendam, & auctoritatem dabat in populo, faciens vt aliquando loqueretur ad multitudinem tanquam imperans, & regens, atque concionans. & hoc innuitur Nume. 27. cap. cum dicitur. & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, & audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Sed ista quæ viuente Moyse faciebat Iosue: non erant tanquam apud eum exercitium, & iurisdictio imperandi resideret, sed vt instrueretur, & vt assuesceret populus ei auctoritatem præbere. nunc vero defuncto Moyse, cępit Iosue habere auctoritatem, & exercitium mandandi, & Israelitæ ei obedire cęperũt, vt patet Deuter. 34. c. Iosue autem filius Nun impletus est spiritu sapiętię, quia Moyses imposuit sup. eũ manus suas, & obedierunt ei filij Israel, feceruntq; sicut præcepit dominus.

An apparitio Dei ad Iosue fuerit ante finem planctus Moysi, vel post. Et quando Iosue impletus est spiritu sapientiæ. Quæst. IIII.

CIrca hoc est dubium, an ista apparitio Dei facta Iosue de qua hic dicitur, & præcepta data, fuerint post planctum Moysi, qui durauit per 30. dies, vt patet Deut. 34. vel fuerint ante. Quibusdam videtur, quod fuerint facta ante finem dierum planctus siue luctus, quoniam prius ista facta sunt, quam Iosue mitteret exploratores. & tamen exploratores secundum quod dicunt expositores Hebręorum, fuerunt missi ante dies finitos planctus, ergo & ista. Alij de nostris dicunt, quod tam apparitio Dei facta Iosue, quam missio exploratorũ fuit post expletionem planctus. Nicolaus autem dicit rationabilius esse dictum Hebræorum, de quo postea dicetur. Sed dictum nostrorum confirmari videtur ex eo, quod habetur Deut. 34. cap. s. fleuerunt filij Israel in campestribus Moab Moysen, & finiti sunt dies planctus lugentium Moysen. ergo videtur, quod ante fuerunt finiti quam quicquam Iosue ageret. Ad hoc responderi potest, quod planctus lugentium Moysen finitus est, s. quod non recesserunt Israelitæ de mansione quæ vocatur Belsethim, quousq; finitus fuit iste planctus. non tamen intelligitur, quod finitus fuit planctus ante omnia alia quæ facta sunt per dominum ad Iosue, vel per Iosue ad populum. Sed adhuc conuenientius dicendum videtur, quod Israelitæ, & Iosue non miserunt exploratores vsq; ad completionem planctus, nec Deus apparuerit Iosue dicens hoc, quia diuersa negotia erant plangendi, & de rebus bellicis agendi, ideo diuersa tempora eis distribui debuerunt: non enim videretur alioquin honorabiliter planctus super Moysen factus. Item Deut. 34. cap. dicitur, quòd Iosue fuit impletus spiritu sapientię, quia Moyses posuerat super eum manus suas, & ista impletio sapientiæ fuit per collocutionem Dei ad ipsum in qua roboratus est, & edoctus in his quæ agere debe-

Opin. catholicorũ inf. 6. seq. quæst. 9.

Determinatio auctoris.

F bat, sed impletio sapientiæ fuit completo planctu super Moysen: ergo collocutio Dei ad eum non fuit vsq; ad expletionem planctus. Patent hæc, quia non obstat si quis dicat Iosue fuisse impletum sapientia ante mortem Moyse scilicet quando Moyses imposuit manus suas super eum, vt patet Deuter. 34. scilicet Iosue autem impletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit manus suas super eum: ergo in impositione manuum ei sapientia data est, sed ista fuit viuente Moyse. Respondendum est, quòd Iosue habuit spiritum sapientiæ post mortem Moysi, quando Deus locutus est ad eum, & confortatus atque edoctus est. Et cum dicitur, quia imposuit super eum Moyses manus suas, non est sensus, quod tunc quando manus impositæ sunt, sapientia sit data, sed quòd ista impositio fuit causa. nã non dicitur, quãdo Moyses imposuit manus suas, sed quia, & est sensus. Iõ

G post mortem Moysi Deus impleuit Iosue sapientia, vt esset dux Israel, quia Moyses posuerat manus suas super eum, designando illum sibi successorem ex mandato Dei. si autem alium ante mortem designasset, tunc non impleuisset Deus Iosue spiritu sapientiæ ad præsidendum Israeli, sed alterum. ista tamen impletio sapientiæ post mortem Moysi, & completionem planctus propriæ fuisse dicitur, vt patet Deut. 34. cap. cum dicitur. Fleueruntque filij Israel eum 30. diebus in campestribus Moab, & completi sunt dies planctus lugentium Moysen. Iosue vero filius Nun repletus fuit spiritu sapientiæ. ergo videtur, quod prius completi sunt 30. dies plãctus super Moysen, quam Iosue impleretur sapientia. Et quãdo supra respondebatur, quod ista completio non inducet hoc, sed solum, quod non recesserunt Israelitæ de loco planctus, quousque finiti fuerunt 30. dies. Dicendum est non

H posse stare, nam ad hoc sufficiebat, quod dicebatur in litera, s. fleueruntq; eum filij Israel in cãpestribus Moab 30. diebus. ergo non recesserunt de campestribus quousque expleti fuerunt 30. dies. nec oportebat addi, & completi sunt dies lugentium Moysen, nisi aliquid alterum sit ad quod referatur. & necessario debet referri ad immediata. Ergo cum sequatur ibi, Iosue vero filius Nun repletus fuit spiritu sapientiæ, dicendum erit, quod sit sensus, quod postquam completi sunt dies lugẽtium Moysen, Iosue filius Nun fuit repletus spiritu sapientiæ. & tunc non potuit hoc esse, nisi in apparitione Dei, & confortatione, de qua dicitur hic. Item Hebræorum quidam dicunt, quòd missio exploratorum, & apparitio Dei facta Iosue fuerunt ante completionem dierum planctus super Moysen. Sed hoc stare nequit, nam immediate, vt fuit facta ista apparitio Iosue, mandauit præconizari

I per omnia castra, vt omnes ad recedendum inde se pararent. si tamen ista apparitio fuisset facta ante completionem dierum fletus super Moysen, sequeretur quòd non fuisset finitus numerus dierum fletus, cum omnes se parauerint ad recedendum eo tempore quo iusserit Iosue, vt patet infra in litera, sed 30. dies impleti sunt in campestribus Moab lugendo Moysen, ergo non fuit facta ista apparitio, vel missio exploratorum, vsque quo complerentur dies 30. fletus. *Et factum est.* Sciendum quòd ista clausula non ponitur ad signandum aliquid contigisse, quod per eam importetur. sed est tanquam principium rationis ex more latini idiomatis. nam non potest poni aliquis actus qui hic per hanc clausulam importetur: non enim potest dici, quòd importetur mor-

K tuo Moyse locutio facta ad Iosue. nam ista in littera exprimitur, & tunc ista clausula esset superflua, sed est modus incipiendi, sicut ista dictio igitur, quæ ex viribus suis importat illationem, ponitur aliquando in principio rationum ad signandum inchoationem, & iste modus loquendi est frequẽtatus in sacra Scriptura, vt patet 2. Reg. 1. c. scilicet factum est autem, vt Dauid reuerteretur. & Threnorum 1. & factũ est postquam, & Ezech. 1. & factum est in 3. anno. *Vt post mortem Moysi.* Non immediate post mortẽ, sed post mortem, & dies luctus triginta, vel in fine horum dierum, s. die triginta, vel duobus ante, quia hoc dato satis supra inducta stãt. *Post mortem Moysi serui Domini.* Scriptura sacra dat testimoniũ quod Moyses fuerit seruus Dei, quoniã actus eius valde

placebant

Quando Iosue impletus est spiritu sapientia.

placebant ei, & habetur ex testimonio ipsius Dei, vt patet Nume.12.cap.scilicet siquis fuerit inter vos propheta Domini In visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.at non talis seruus meus Moyses. Idem patet Mala.4.cap.mementote legis Moysi serui mei.

An opinio quorundam, quòd Moyses fuerit æternaliter damnatus sit erronea. Quæst. V.

IN hoc confutatur quorundam error dicētium, quod Moyses damnatus fuerit post mortem æternaliter, quia ad aquam contradictionis peccauit, vt patet. Num. 20.& 27.cap. Sed stare nequit, quia hic post mortem vocat eum Deus seruum suum. si tamen damnaretur non vocaretur seruus Dei. Et si obijcias, quod non vocat eū Deus seruum suum, sed scriptura vocat eum seruū Dei. Respondendum est tantundem hoc esse, ac si Deus cum seruum suum vocet. verba quippe sacræ Scripturæ impermutabilis veritatis sunt. ideo necesse est verum esse, quod hic dicitur, s. quod Moyses vere seruus Dei dici mereretur post mortem, sed qui damnatus est æternaliter, seruus Dei dici non debet. ergo Moyses non fuit damnatus. sed adhuc post mortem habemus testimonium, quo eum Deus seruum suum dicat. nam Malac. cap.4. dicitur mementote legis Moysi serui mei. Ecce enim ex persona Dei propheta loquitur. ergo Deus eū seruum vocat.

Vtrum valeat ista consequentia iste peccauit, & non legitur eius pœnitentia ergo damnatus est. Quæst. VI.

AMplius autem hi qui Moysen damnatum dicunt, nihil verisimilitudinis habent: nam quia de eo reperiunt, quod peccatum vnum fecerit, eum damnatum asserunt; sed ista est iniquissima consequentia: nam hoc modo arguetur, beatus Petrus peccauit. ergo condemnatus est: & Maria Magdalena peccatrix fuit, & magna quidem: ergo morti æternę mancipata est. sed ista consequentia absurda est. de vtroque enim horum notum est, ꝙ æternæ perennitatis gaudia assecutus est. Sed dices forte de vtroque horum legitur, ꝙ peccauerit, & ꝙ pœnitentiam egerit. Ideo quanquam peccatum præcesserit absolutio secuta est, sed de Moyse non legitur. Ad hoc dupliciter responderi potest. vno modo non valere consequentiam, s. de hoc, vel illo legitur, ꝙ peccauit, & non, ꝙ pœnituit. ergo damnatus est: nam hoc pacto cum de nullo horum qui nunc decedunt legatur, ꝙ saluentur, & de quolibet eorum constat, ꝙ peccet. ergo nemo horum saluatur, nihil tamen absurdius. Alio modo responderi potest, quòd de Moyse satis apparet, quòd pœnituerit, & quòd saluatus sit. Primo, quia ipse precatus fuit sæpe Dominum, vt remitteret peccatum eius, vt patet Deut.3.cap. & Deus nolēs remittere pœnam temporalem ait. caue ne vltra loquaris ad me de hac re, sufficit tibi. ascende cacumen Phasge, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & aquilonem, & austrum, & Orientem, & aspice: nec enim transibis Iordanem istum. Ex quo apparet, quòd Deus remisit ei pœnam æternam debitam pro culpa, quia doluit. si enim non doluisset non petijsset pro remissione peccati. & dato, quòd non orasset pro remissione peccati, sufficiebat quod pęniteret. Est autem impossibile, quòd si quis pro peccatorum suorum remissione orauerit, Deus illum non exaudiat, quia quacūque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non ero memor. vt patet Ezech.18.c. Potissime, quia peccatum Moysi fuit valde paruum, vt declaratum est Deut.34.& Num. 20. & fortassis dici posset de venialibus aut de paruis mortalibus. nihil enim ex malitia fecit, sed ex quadam omissione. nam cum debuisset excitare Israelitas ad laudandum Deum propter beneficium aquarum de petra excussarum, motus zelo Dei cœpit increpare Israelitas de infidelitate in Deum dicens, audite rebelles, & increduli: num de petra hac aquam vobis poterimus eijcere? Modicum ergo peccatum fuit, & hoc quidem quodam iusto zelo concitatus egit, licet non di-

Impossibile est, quod quis doleat de peccato & q̄ damnetur æternaliter.

screte. de quo magis Numeri 20. capitu. paruam ergo maculam incurrens faciliter eam excutere poterat.

An valeat ista consequentia. Deus post peccatum locutus est Moysi, ita familiariter, sicut prius, ergo pœnituit de peccato. Et quod nec ad purgatorium descendit Moyses. Quæst. VII.

ALiquis forte vellet probare pœnitentiam, & acceptationem Moysi a Deo post peccatum, eo quòd postea multoties ei Deus locutus est multa declarans. sed non fecisset si non pœniteret. Respondendum est nō tenere istam rationem, nam donum propheticū, ita malis, sicut bonis indifferenter datur quod patet in Balaam qui erat vir malus, & conabatur maledicere Iudæis ponens aras, & faciens multas cæremonias, & tamen Deus ei apparebat, & loquebatur, multa dicens, vt patet Numer.22.23.& 24.cap. Et si aliquis dicat, quòd non constat, an tunc Balaam esset in peccato mortali. Respondēdum satis constare: nam Deus nolebat, quòd malediceret, ipse autem conabatur maledicere, vt patet in præal. cap. Potissime, quia cum iret via sua. Angelus stetit in via inter duas macerias vinearum, & voluit percutere eū nisi asina dedisset locum. & hoc, quia erat praua intentio eius. sic patet Nume.22.cap. scilicet ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua: mihique contraria, & nisi asina declinasset de via dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret. Idem patet de principe sacerdotū Caypha, qui cum esset princeps anno illo prophetauit: & tamen erat vir nequam desiderans mortem nostri Redemptoris, vt patet Io. 11. non ergo ex hac parte quicquam argui potest, etiam si sæpius Deus locutus fuerit Moysi post peccatum quam ante. Sed ex alijs hoc inducitur. Primo: quia consensit Deus partim eius precibus, ipse equidem rogauit, vt transiret ad videndum terram promissionis. Deus autem non concessit hoc simpliciter, sed fecit eum ascendere in cacumen Phasga, & ostend it omnem terram promissionis, vt patet Deut.34.& hoc fuit factum per quandam supernaturalem eleuationem, vt ibidem probatum est. ergo Deus tunc diligebat eum. Idem patet hoc, quia Moyses benigne suscepit pœnam a Deo impositam pro peccato, nihil resistens, vt patet Numer.20.& 27.& Deut.3.cap. sed qui patienter pro peccatis pęnam sustinet, eorundem remissionem proculdubio adipiscitur. hoc autem manifestatur: nam ad mandatum Dei moriturus in montem Abarim spontaneus ascēdit, vt patet Deut. 34.cap. Item patet, quia Deus tanquam eius acceptans obedientiam fecit ei sepulchrum, & nemini inueniendum dedit vsque in præsentem diem, vt patet Deut.34.cap. ergo non decessit in peccato. & consequenter iuxta horum insaniam nō fuit æternaliter morti adiudicatus. Item ad hoc sufficit totius sacræ Scripturæ fides, quæ eum semper tenuit, & tenet post mortem tanquam virum sanctum.

Peccator qui pro peccato patiēter pœnā sustinet, remissionem cōsequitur

Dicendum ergo, quòd non fuit æternaliter damnatus. sed etiam ad purgatorium non descendit, quia peccatum suum valde paruum fuit, vt ex parte supra declaratum fuit, & magis Numeri 20. cap. Pœna autem fuit satis grauis, scilicet quòd non ingrederetur in terram quam tantum desiderabat. & demonstrat hoc Deut. 3. & plangit propter hoc Deuterono.4.cap. Etiam pœnalitates aliæ quas tolerabat, erant in satisfactionem pro hoc peccato. Grauiter enim Moyses laborabat vsque ad mortem, ita vt aliquando rogaret, vt Deus eum occideret, vt patet Num.11.cap. cum dicitur. sed & Moysi intoleranda res visa est. & ait ad dominum. cur affixisti seruum tuum, & quare non inuenio gratiam coram te? cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum? Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? flent contra me dicentes, da nobis carnes, vt comedamus: non possum sustinere solus hunc populum, quia grauis mihi est. sin ali-

Determinatio autoris.

ter tibi videtur, obsecro, vt interficias me & inueniã gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Tantus ergo quotidianus labor sufficiebat ad euacuandas multas pœnalitates debitas pro peccatis. Dicendum ergo rationabiliter: quòd Moyses non descendit in purgatorios ignes, sed in sinum Abrahæ qui locus nullius pœnalitatis est. *Loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun.*

Ad quid profuit locutio Dei quam habuit hic ad Iosue. Quæst. VIII.

ISta locutio Dei Iosue multum fuit vtilis, & quasi necessaria ex præsuppositione finis. Deus enim instituerat hunc ducem belli, vt introduceret Israelitas in terrã promissionis, & iuberet quid agendum esset, & pugnaret contra multitudinem hostium. pro hoc autem opus erat, vt esset vir confortatus animo. Alioquin visa magnitudine rerum, quas aggressurus erat, deficeret: sicut exploratores Israelitarum quando iuerunt in terram Chanaan lætati sunt de fertilitate terræ, sed consternati sunt videntes multitudinem, & magnitudinem gẽtis, & structuras murorum. & postea conturbauerunt Israelitas dicentes, venimus in terram, ad quam misisti nos quæ reuera lacte, & melle fluit, vt ex his fructibus cognosci potest, sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes atq; munitas. & postea in fine eiusdẽ c. dicitur, populus quẽ aspeximus proceræ staturę est, ibi vidimus monstra quędam filiorum Enach de genere gigantęo, quibus comparati quasi locustæ videbamur. vt patet Nume. 13. c. populus autem Israelitarum audiens hæc fleuit tota nocte, & murmurauit dicẽs: vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine: vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam. nonne melius erat reuerti in Aegyptum? Cum ergo nunc essent in maiori discrimine, quam quando murmurauerunt in deserto Pharam, indigebant confortatione a Deo. Nec sufficiebat, quòd Moyses moriens confortasset Iosue, dicens ei, confortare & esto vir robustus tu enim introduces populum istum in terram quam daturum se patribus eorum iurauit dominus, & forte diuides, & Dominus qui ductor est nostri, ipse erit tecum, & non dimittet te nec derelinquet, nam licet ista Moyses dixisset ex parte Dei, vt patet Deut. 31. & Deus ante dixisset, & Iosue iste transibit ante te. tamen poterat intelligere Iosue, quòd Deus esset mutatus propter peccata plebis ad alteram sententiam. sicut de Moyse cui Deus mandauerat, vt introduceret Israelitas in terram promissionis, vt patet Deut. 10. c. & tamen postea propter peccata Israelitarum concitatus est dominus contra Moysen, & diffiniuit ne intraret in terram promissionis, vt patet Deut. 3. ca. & Num. 20. & 27. & cum se non ita dignum crederet, vt Moysen, arbitratus est Deum facilius in eum concitari posse quã contra Moysen. Oportuit ergo, vt nunc post mortem Moysi loqueretur Deus Iosue, vt crederet Deum esse adiutorem suum. Item hoc necessarium videbatur, quia nunc magnum discrimen Iudæis imminebat, nisi Deus eis auxiliator esset, quia ingrediebantur in terram gentiũ multarum, & robustarum transito Iordane, vt ergo non pauore conciderent, apparuit eis. Item quia iam expleto planctu post mortem Moysi consistebant in campestribus Moab super Iordanem, vbi eis transitus erat ad terram hostilem. decuit ergo Deum eis loqui, vt quid facturi essent præcognoscerent. *Et loqueretur dominus*

Quis hic vocatur dominus, & an glos. ordinaria in hoc sit vera. Quæst. IX.

DIcit glos. ordinaria interlinearis, quòd qui vocatur hic Dominus est Deus pater. Sed dicendum, quòd illud non pertinet ad sensum literalem. nam non est verum, quòd Deus pater, aut filius, vel Spiritus sanctus locutus fuerit, quia qui loquitur hic, non est Deus, sed Angelus loco Dei. vt statim dicitur. ideo non est facienda distinctio inter personas quę illarum loquatur. Sed dato, quòd diuinæ personæ secundum esse diuinum loquerentur: non poterat loqui vna diuina persona, quin loque-

F tur alia, quia istæ sunt actiones non notionales, ideo communes oportet esse tribus personis, ideo non poterat loqui Deus pater, quin Filius, & Spiritus sanctus loquerẽtur. Neque obstat, quòd vox patris audita est super Christum Matth. 3. & Luc. 3. cap. quia ista vox nullius personæ diuinæ erat, sed cuiusdam Angeli nomine solius Dei patris, & non alterius personæ, vt declarabitur Matth. 4. cap. Sed dicendum, quòd illa gloss. loquitur mystice, & non ad literam, & nomine Domini dicit intelligi patrẽ, eo quòd statim adiungit nomine Iosue intelligi filium, quia cum dicitur, vt loqueretur Dominus ad Iosue dicit gloss. vt loqueretur ad Iesum filium Dei. & tamen quia inter loquentem, & eum ad quem fit locutio est distinctio personarum, necesse est, quòd si sit locutio ad filium Dei, ipse loquens solum sit pater. Et tamen secundum veritatem nihil horum erat, quia neque qui

Determinatio.

G loquebatur erat Deus pater, neque ille ad quem locutio fiebat erat filius, sed erat Iosue ad quem fiebat ista locutio ex parte Dei. Sed fuit occasio gloss. vt sic diceret: quia Iosue vocatur Iesus in Hebræo, & habet vere idem nomen, quod Saluator noster, & cum eisdem literis, & pronunciatione, ideo in alijs translationibus Bibliæ de Gręco in Latinum, quę apud antiquos innumerabiles erant, vt dicunt Hieronym. & August. ponitur Iesus vbicunque nostra translatio dicit Iosue, vnde secundum alias translationes dicetur in litera, vt loqueretur Dominus ad Iesum. & sic gloss. occasione nominis in mystico sensu, dixit ad Iesum filium Dei. Multa huiusmodi continet gloss. illa de quibus non curamus, quia sunt in sensu mystico. nos autem solum literalem prosequi intendimus, & tamen quædam illorum interdum parum sapientibus dubium faciunt, an in sensu literali, vel in my-

H stico dicantur, sed ea prudens lector aduertat. Considerandum autem circa hoc, quòd iste qui loquebatur non erat Deus, sed Angelus eius. Deus quippe nulli loquitur nec vnquam locutus est. nam voces formare non potest, quia actio Dei eo, quod æterna est simul tota est, ideo nõ põt formare vocem q̃ cum successione, & motu est. Itẽ non potest eam creare, quia vox creabilis nõ est, quia essentia sua est in successione partiũ syllabicarũ, sicut motus consistit in successione partium, & est impossibile motum abstrahi a successione. manifestum est ergo nullo modo Deum posse formare vocem, & consequenter, quod nulli locutus sit. De hoc latius disputatum est Exod. 23. et 25. & Leuit. 1. capit. Sed dicendum est, quòd iste qui loquebatur, erat Angelus Dei qui in sacra Scriptura Deus sępe appellatur, vt declarauimus Exo. 3. & 19. Potissime, quia loco Dei verba proferebat, ideo Dei nomine potest

Deus non potest formare voces.

I appellari. Si quis vero de Christo arguat qui verus Deus erat, & tamen loquebatur. Respondendum est, vt declaratum fuit Exo. 23. & in dictis c.

An locutio Dei ad Iosue fuerit in voce, vel per somnium. Quæst. X.

QVæreret autem quispiam de ista locutione Dei ad Iosue, an fuerit in reali apparitione, vel per somnium aut quomodo. Aliquis respondere posset, quod ista locutio Domini ad Iosue fuerit in vigilia, s. quia Angelus qui erat super arcam inter duo Cherubin loquebatur. sic enim iterum factum est ad eum, quando iacuit coram arca conspersus puluere caput, & locutus est ei dominus quod Israel foratus fuerat de Anathemate, vt patet infra. 7. cap. Sed dicendum est, quod iste modus applicari

K non potest, quia nemini loquitur Deus de propitiatorio, nisi cum intrat ad inquirendum oraculum ab intentione. De Iosue autem non videtur sic hic, quia significatur quod Deus venerit ad loquendum ei, & non, quod ipse inquireret a domino oraculum. nam aliter diceretur, quod Iosue locutus est ad dominum, & Deus respondit ei. Aliquis dicere posset istam locutionem aliter fuisse factam, s. quod Iosue dixit sacerdoti magno Elezaro, quod inquireret pro eo a domino oraculum quid agendum esset, & Deus respondit Elezaro, & Eleazarus Iosue. sic enim iusserat Deus fieri, s. vt Eleazarus consuleret dominum pro Iosue. vt patet Nume. 27. cum dicitur tolle Iosue

le Iosue

le Iosue filium Nun virum in quo est spiritus sapientiç. & postea sequitur. pro hoc si quid agendum fuerit Eleazar sacerdos consulet dominum. Ad verbum eius ingredientur, & egredientur ipse, & omnes filij Israel cum eo. Sed non stat iste modus, sicut nec præcedens. quoniam ad hoc oportebat, vt Iosue consuleret Dominum, & tamen non videtur hic, quod Iosue per se, vel alius pro eo consuleret Dominum, sed quod Dominus ad loquendum veniret.

Item quia si Eleazarus sacerdos consuluisset Dominum pro Iosue, poneretur aliqua quæstio ad quã Deus respondisset, Sed nihil tale ponitur, sed quçdam confortatio, & admonitio de custodienda lege. ergo non respondit Deus hic ad aliquid, sed ipse locutus est non inquisitus. Hoc autem poterat esse duobus modis. vno modo, quod appareret ei in somnijs, & loqueretur, & iste modus apud alios fuerat: sicut patet de rege Abimelech cui apparuit dominus per noctem ne tangeret vxorem Abrahç, vt patet Gene. 20. sic etiam, & in prophetis est. nam quibusdam per somnium nocturnum reuelatio fit, vt patet Nume. 12. cap. s. siquis inter vos fuerit propheta domini in visione apparebo ei, aut per somnium loquar ad illum. Daniel, quoq; aliquãdo fiebant visiones per somnium. vt patet Danie. 7. s. anno primo Balthasar regis Babylonis Daniel somnium vidit. visio autem capitis eius in cubiculo suo, & sic multoties in eodem libro. Alio modo esse poterat ista locutio per vigiliã, sicut consueuerat loqui dominus ad Moysen, vt patet ex processu pentateuchi, ipsi quoque Iosue in visione vigiliarum aliquando locutio facta est, vt patet infra 5. cap. cum dicitur, cũq; esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos suos, viditque virũ stantẽ cõtra se, & euaginatum tenentẽ gladiũ, perrexitq; ad eũ, & ait. noster es, an aduersariorum? cui respondit. nequaq̃, sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Vtroque igitur horum duorum modorum dici potest de Iosue, q̃ locutus fuerit ei dominus, sed verisimilius est, q̃ isto secundo modo, cum postea similiter ei locutum legamus, & nunquam per visionem nocturnam. *Ministrum Moysi.* Vocatur Iosue minister Moysi, id est qui quondam ministrabat Moysi erat enim puer eius. sic patet Exod. 33. c. s. cumque ille reuerteretur in castra, minister eius Iosue filius Nun non recedebat de tabernaculo. & ob hoc sequebatur Iosue Moysen quocunque iret. vnde & in montem ascendit cum ipso, & mansit ibi in aliqua parte inferiori montis, quando iuit pro tabulis legis, vt patet Exod. 24. cap. & postea descendit cum Moyse descendente, vt patet Exo. 32. diligebatque eum Moyses valde, quia erat vir industrius, & in cunctis prospere agens. *Moyses seruus meus mortuus est.* Ecce vocat Deus Moysen seruum suũ post mortem. Ex quo conuincitur. q̃ tunc eum acceptum habebat. ergo non erat æternaliter damnatus, sicut insipientissimi quidam arbitrantur, & istud ponitur tanquam causa eius, qđ sequitur, s. quia Moyses seruus meus mortuus est, surge & transi Iordanem, s. dirigendo populũ, quasi dicat, si Moyses superuiueret nõ erat necesse, quod tu introduceres populum, sed quia mortuus est, surge tu ad regendum pro eo.

Quare sacra Scriptura dicit Moysen mortuum, & eum esse seruum Dei, & an op. insto. schola. sit vera. Quæst. XI.

DVbium est quare dicitur hic Moyses seruus meus mortuus est. Dicendum q̃ vt aliqui volunt, fuit ad tollendum duos errores. Primus est, quia aliqui putauerunt, q̃ Moyses non fuerat mortuus, sed dixerunt eũ raptum in cœlũ, vel in paradisum Dei, sicut fuit Enoch. Gen. 5. c. vel Elias 4. Reg. 2. cap. & ad hoc fuit mortuũ, quia non viderunt Israelitæ morientem Moysen: neque etiam sciuerunt locum sepulchri, sicut dicitur Deut. 34. c. sepeliuit eum Deus in valle terræ Moab contra Phegor, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque ad pręsentem diem, & sic cum nemo viderit eum mortuũ, neque cognouerit sepulchrum eius, potuit putari raptus a Deo. Sed dicendum, q̃ non dubitatum fuit hoc a Iu-

A dæis, quia non potuit rõnabiliter dubitari, quia de morte Moysi multa testimonia extabant. Primo, quia quando ad aquas contradictionis Moyses non laudauit Deũ, iussit Deus, q̃ moreretur ante introitum in terram Chanaan Num. 20. c. s. dixit Dominus ad Moysen, & Aaron; quia non credidistis, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quã ego dabo eis. & tamẽ Aaron mortuus est paulopost hoc Nume. 21. ca. ergo de Moyse idem dicendum est. Secundo, quia scriptura asserit Moysen ante hoc mortuũ Deute. 34. capit. s. mortuus est Moyses seruus domini in terra Moab. Aliquis dicet, q̃ de hoc non constabat, quia ista litera non fuit scripta per Moysen, quia ipse non scripsit de morte sua, sed postea fuit addita per Esdram, & sic tempore istorum Hebræorum non erat, quando scripta fuit litera huius libri. & ita ex hoc non constare de mor-

De morte Moysi nullus poterat dubitare propter sex rationes.

B te Moysi. Dicendum, q̃ non est certum, an Esdras istud scripserit, vel Moyses viuens, quia certum est, quod poterat scribere Moyses de morte propria, quia erat propheta, & reuelaret Deus ei ista, sicut rem præteritam, & sic posset scribere. Tertio patet, quia dato, q̃ ex hoc non constaret, sunt alia clara testimonia, vt Num. 27. ca. cum Deus vellet constituere principem ipsum Iosue, vocauit populum, & exposuit causam quare ille constitui deberet, s. dixit Dominus ad Moysen. ascende in montem istum Abarim, & contemplare, & vide terram, quam daturus sum filijs Israel. cumq; videris eam, ibis tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron. & tamen certum est, quod Aaron mortuus fuerat Nume. 21. cap. ergo, & Moyses mortuus est. Et non potest dici, quod populus ignorauerit istud dictũ esse ad Moysen, quia alias non haberet Moyses causam constituendi Iosue in

C principem loco sui: nisi exprimeret populo, quod ipse moriturus erat, & Deus insinuerat illud, & ita sciret illud populus. Maxime quia hoc exprimitur ibi Nume. 27. c. s. quod imposuit Moyses manus super Iosue, & replicauit cuncta quę dixerat Dominus, & ita de morte sua dixit. Quarto: quia iterum dixit hoc Deus Moysi Nume. 31. cap. vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum, idest vindica illos antequam moriaris, quia colligi ad populum suum est mori talis est modus loquendi scripturę. nam cum diceret de Abraham, quod mortuus est, dixit quod congregatus est ad populum suum Gene. 25. cap. Et de Isaac dicitur, quod appositus est ad populum suum. Gene. 35. cap. De Iacob eodem modo dicitur Gene. 49. cap. ideo iste modus locutionis est ad signandum mortem. & sic dixit Deus ad Moysen; quod iret ad populum suum idest

Colligi ad populum suum est mori.

D moreretur. Quinto patet, quia Deut. 31. cap. dixit Moyses ad totum populum, quod Deus dixerat illi, quod nõ transiret Iordanem, & tunc confortauit Iosue ad principandum: ideo sciret ex hoc populus, quod Moyses moriturus erat cum non esset transiturus Iordanem, quia tunc transiret cum eis cum esset dux eorum.

Alia quatuor rationes quibus Moysi mors probatur. Quæst. XII.

ADhuc sunt manifestiora testimonia ad hæc. Et pater sexto, quia Deu. 31. dicitur, q̃ ait Deus ad Moysen, ecce prope sunt dies mortis tuæ voca Iosue, & sta in tabernaculo testimonij, & dixit Dominus, ad Moysen ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste con-

E surgens fornicabitur. ergo notificabatur hic mors Moysi. Septimo adhuc patet, quia eod. cap. confessus fuit hoc Moyses coram Israelitis, quando contestabatur eis mala quæ ventura erant, s. scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam, adhuc viuente me, & ingrediente, & egrediente vobiscum semper contentiose egistis cõtra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero? & ita confitebatur mortem coram toto populo. Octauo patet, adhuc certius, quia Deut. 4. cap. congregato toto populo dixit Moyses. ecce morior in hac humo, & non trãsibo Iordanem. vos autem transibitis, & possidebitis terram egregiam, ideo iam nemo de morte Moysi dubitare posset. & ideo quandocunq; post hoc Iudæi scirent

Moysen

Moysen absentem, crederent eum mortuum. Deus igitur completis his dixit ei, ascende in montem istum Abarim, & morere in monte, & iungeris patribus tuis, sicut mortuus est Aaron in monte Hor. Deuter. 32. & ideo post hoc ascendit Moyses in montem iubēte Deo, & ibi mortuus est, atque sepultus in valle terræ Moab. Deut. 34. c. Nono adhuc magis istud confirmatur, quia Israelitæ fleuerunt Moysen, vt mortuum triginta diebus Deut. 34. cap. quomodo ergo dubitarēt ipsi, an mortuus esset ille, pro quo velut pro mortuo triginta diebus flebant secundum consuetudinem celebrium exequiarum? nam tot diebus fleuerant pro Aaron quem sciuerunt vere esse mortuum Nume. 21. c.

Opinio reprobatur quam affert historia scholastica de morte Moysi. Et quod hic liber a Iosue non fuit scriptus. Quæst. XIII.

DIcendum ergo, ꝙ nō poterat esse dubium apud Hebræos an Moyses mortuus fuisset. Dicit tamen historia scholastica, nota: quia cum dixit dominus, mortuus est Moyses, sigillauit errorem quorundam dicentium Moysem raptum esse cum Helia, & Enoch, quia nullum vestigium mortis eius relictum est. Sed dicendum istam opinionem esse erroneam: vt patet ex dictis. Et motiuum non est conueniens, siquis vellet certificare Israelitas de morte Moysi per scripta huius libri, quia non fuit liber iste scriptus per Iosue statim post mortem Moysi, immo neque scriptus fuit vnquam per Iosue: cū in eo contineantur multa quæ fuerunt post mortem Iosue, sed fuit scriptus per Samuelem prophetam: vnde non poterat scriptura ista tollere dubium si nasceretur de morte Moysi, cum illud deberet tolli in illis qui fuerunt post mortem Moysi statim, quia in illis poterat esse hoc dubium, & tamen scriptura ista fuit multo post scripta. Sed dicendum, ꝙ si tale dubium insurrexisset in Israelitis qui fuerunt tempore Moysi, poterat melius istud dubium aliter tolli. s. nōn per scripturam libri huius, sed per locutionem Dei factam ad Iosue quæ fuit post mortem Moysi, sicut dicitur hic, & factum est, vt post mortem Moysi loqueretur dominus ad Iosue. & fuit pauco tempore ista locutio post mortem Moysi, vt declaratum fuit supra q. 4. & dixit tunc Deus ad Iosue. Moyses seruus meus mortuus est, tunc Iosue certificaretur de morte Moysi, & ipse certificaret Israelitas de Moysi morte per id, quod ei dixerat Deus. & tamen nulla dubitatio erat apud Israelitas de morte Moysi, ideo neque certificatione circa hoc opus erat.

Responsio ad motiuum historiæ scholasticæ de morte Moysi. Quæst. XIIII.

MOtiuum etiam, quod allegant non est conueniens, s. ꝙ putarent eum raptum, & non mortuum, quia non inueniebant illum, neque signū aliquod sepulchri eius. Primo quia istud haberet aliquem colorem si nihil præcessisset notificans mortem Moysi, & tamē multa præcesserant, quia ipse sæpe dixerat Israelitis, ꝙ moriturus erat, & ꝙ statim moreretur, vt patet ex dictis supra q. 11. & 12. ideo etiam si nulla alia vestigia mortis eius inuenirent, sufficienter eis cōstare deberet Moysen esse mortuum. Secundo: quia ꝙ Israelitæ non vidissent mori Moysen, aut mortuum, non faciebat eis dubitate de morte eius: quia ipsi non viderunt Aaron mori, neq; mortuum: quia Eleazarus, & Moyses soli affuerunt cū moreretur in monte Hor Nume. 21. c. & tamen cognouerunt Israelitæ certissime mortuum esse Aaron, & plāxerunt eum eod. c. Nec valet si dicas, ꝙ Moyses, & Eleazarus descendentes de monte certificauerunt eos, quia antequam isti aliquid dicerent Israelitæ videntes Eleazarum indutum vestibus patris cognouerunt mortuū, & planxerunt, vt colligitur Num. 21. c. sicut ergo illud signum erat eis sufficiens, cum nulla alia prænunciatio facta fuisset de morte Aaron, a fortiori cum de morte Moysi toties per Deum, & per ipsum dictum fuisset populo, certum signum eis esset ad cognoscēdum Moy-

A sen esse mortuum, quando eum viderent absentem, & non putarent raptum. Tertio quia non inueniri sepulchrum Moysi non erat sufficiens motiuum ad credendū eū raptū esse, quia Deus fecit hoc ex causa, vt Israelitæ nō haberēt cām idolatrandi cognito sepulchro eius. Ideo sepulto Moyse Sathanas qui sciebat sepulchrum eius, volebat illud reuelare Iudæis, vt peccandi occasionem haberent, sed Michael Archangelus impediuit eū, increpans & dicens, imperet Deus in te Satha, vt patet in Epistola Iudæ. & iō Deus voluit, ꝙ nullus esset præsens morti eius neq; sepulchro. Et verū est, ꝙ si nihil p̄cessisset in quo mors Moysi prænunciaretur: poterāt aliqualiter dubitare Hebręi, an raptus esset vel mortuus, tamen multa pręcesserant quę hoc ostendebant, cum ipse sępe hoc dixisset, vt patet supra q. 11. & 12, ergo etiam si non inueniretur sepulchrum eius, non deberet credi

Quare Deus voluit, quod sepulchrū Moysi non appareret.

G raptus sed mortuus. Quarto quia si deberet rapi Moyses deberet prius denunciari, vt cognosceretur. nam ita factum fuit de Helia quando raptus est: nam cognouerūt hoc filij prophetarum, & annunciauerunt illud Heliseo discipulo eius, & postea illud vidit Heliseus cum raperetur, & clamabat ad illum 4. Reg. 2. ca. Sed de Moyse nihil prænunciatum erat quantum ad raptum, ergo non poterant hoc verisimiliter credere, vel suspicari, quod Moyses raptus fuisset, sed potius, quod mortuus esset, quia ad hoc præcesserant multa signa, vt dictum est.

Determinatio dubij, verborum antecedentium, scilicet, quod Moyses mortuus est. Quæst. XV.

DIcendum ergo, quod ista verba, s. Moyses mortuus est: non dicta fuerunt ad certificandum de morte
H Moysi quasi Israelitę putarent eum raptum, sed dicta sunt ad ostendendam causam sequentium. Nam Deus volebat, quod Israelitę transirent Iordanem, & transituri erant cum duce suo, quia ibant ad bellum, & ita dixit Deus Iosue, surge: & trāsi Iordanem istum tu, & omnis populus tecum. & tamen ante hoc semper fuerat Moyses dux, & ipse pręcedebat populum. Si autem ille viueret, etiam ipse præcederet, & non Iosue. vt ergo ostendatur, quod Iosue deberet pręcedere, dictum est Moyses mortuus est, idest, quia ille mortuus est oportet, quod tu pręcedas. Quod autem dicit historia scholastica dictum esse hoc ad certificandum de Moyse an raptus esset, vel mortuus cum putaretur raptus. Dicendum, quod sequitur opinionem quorundam habentium paucam auctoritatem. Motiuum quoque suum leuissimum est, quia satis manebant probationes sufficientes mortis Moysi, li-
I cet sepulchrum eius a nullo sciretur, & nemo eum vidisset morientem, vt ostendimus.

Quare sacra Scriptura appellat Moysen seruum Dei, & an fuerint damnatus. Quinimmo quod Deus in multis eum magnificauit. Quæst. XVI.

QVod autem dicebatur de alio dubio, s. quare dicitur Moyses seruus, & quod dicatur ad tollendum opinionem illorum, qui dixerūt Moysen fuisse damnatum, quia irritauit Deum ad aquas contradictionis non satis stat. Primo: quia tunc satis staret semel potest hoc dici, quod Moyses erat seruus Dei, quia tunc tollebatur dubium. & tamen non fit sic, sed sępissime in isto libro, & in alijs quando fit locutio de Moyse vocatur seruus Dei. & maxime fit hoc, quando introducitur Deus loquens
K de ipso Moyse. nam vocat eum seruum suum, ideo non fit ad tollendum istud dubium, sed ad aliquid alterum. Secundo quia etiam si peccauerit Moyses ad aquas contradictionis, non mansit semper in peccato illo, sed expiatum fuit peccatum illud quantum ad culpam, vel maculam, licet manserit quantum ad quendam reatum pęnæ. nam Deus pro hoc fecit, quod non introiret in terram Chanaan vltra Iordanem Num. 27. & Deut. 4. ca. & hoc sufficiebat ad hoc, quod Moyses esset seruus Dei, quia esse obligatum ad pęnam non tollit charitatem, neq; facit aliquem non esse seruum Dei, sed manere in culpa, vel macula peccati. Quod vero Moyses post peccatum illud fuerit

Obligatio ad pęnam nō arguit non esse in charitate, sed manere in culpa

fuerit acceptus Deo, sicut prius, satis patet: quia ita lo-
quebatur ei familiariter sicut prius, vt patet Num.2.cap.
21.vsq; ad finem. & per totum Deut. etiam quia post
hoc Deus dedit Israelitis per manum Moysi magnificas
victorias, s. contra regem Sehon, & regem Og Chananæ
os Num.21.& Deut.2.& 3.cap. etiam contra Madiani-
tas Num.31.& postea dedit ei Deut. legis, & dedit ei ver
ba cantici contra Israelitas, vt patet Deut.31.& 32. Etiã
Deus honorauit eum valde post hoc in morte sua, nam
dicitur Deut.34.cap. quod Deus sepeliuit eum in valle
terræ Moab. & istum honorem non legitur fecisse alijs,
ideo ante mortem, & in ipsã morte apparuit Moyses, vt
seruus Dei, & vt ei valde acceptus, & non sicut aliquis
qui deberet puniri æternaliter, & sic non diceretur istud
ad tollendum illam dubitationem. Tertio patet adhuc
manifestius, quia si post mortem solum Moysi dixisset
Deus de Moyse, quod erat famulus eius; posset putari,
quod dicebat ad tollendum istud dubium: & tamen dũ
Moyses viueret dicebat hoc Deus de illo, vt patet Nu.
12.cap. s. at non talis Moyses seruus meus. ergo cum, ita
diceret in vita, non fuit dictum post mortem tollendum
istam dubitationem. Dicendum igitur ꝙ non fuit dictũ
hoc ad tollendum aliquod dubium de salute, vel damna
tione Moysi, sed solum fuit dictum ad laudẽ eius; quia
scriptura vult laudare eum, eo quod ipse fuit valde excel
lens. Deus enim magnificauerat eum in multis: tam in
familiaritate locutionis diuinæ, quàm in operatione mi-
raculorum, & prodigiorum, quàm in magnitudine me-
ritorum. & de omnibus his laudat eum scriptura. quia
Deus non voluit, quod laudes eius tacerentur cum in il-
lis magnificaretur Deus. De primo patet Deut.34. cap.
s. & non surrexit vltra propheta in Israel, sicut Moyses,
quem nosset dominus facie ad faciem in omnibus signis
atq; portẽtis, quę p eũ misit, vt faceret in terra Aegypti.
De alijs patet Nu.12.c.s. at non talis seruus meus, idest
non est talis, sicut alij, sed multo excellẽtior illis. & sequi
tur qui in omni domo mea fidelis est, idest nullus est fi-
delis mihi, sicut ipse inter omnes seruos meos, & sequi-
tur, ore ad os loquor ei, & palã, & nõ p ęnigmata Deum
videt. & sic erat excellentior omnibus in ista familiarita-
te colloquij. Etiam erat excellens in meritis, & virtute.
quia dicitur eo.c. Moyses erat vir mitissimus sup omnes
homines, qui morabantur in terra. ideo ad ostendẽdum
istam excellẽtiam Moysi tam in vita quam post mortẽ,
vocat scriptura Moysen famulum Dei, siue Deus loqua
tur ex seipso, sicut nunc, siue scriptura loquatur ex se.
sunt ergo ista ad laudem Moysi, & non ad aliquam ex-
cusationem eius. de his diximus supra q.6.& 7. *Surge, et
transi Iordanem.* Ex hoc patet, ꝙ Deus locutus fuit ista
Iosue post mortem, & planctum pro Moyse. nam Deus
iussit Iosue, vt surgeret inde, s. ꝙ moueret castra de man
sione in qua erãt vsque ad transitum Iordanis, & Iosue
immediate obediuit, vt subiungitur. ergo videtur, ꝙ fa-
ctum fuit post finitum planctum pro morte Moysi, cũ
dicat litera Deut.34. ꝙ completi sunt dies 30. pro plan-
ctu in morte Moysi. potissime, quia Deus non iuberet,
vt recederent Israelitę de loco illo vsque ad finem plan-
ctus, quia volebat, vt Moyses defunctus ab Israelitis in
hoc honoraretur. Nicolaus autem dicit, ꝙ ante comple-
tum terminum planctus per aliquod tempus Israelitę
recesserunt de illa mansione, exploratores quoque prius
missi sunt quàm compleretur, & hoc magis probare ni
titur infra sequenti c. sed ibi de hoc dicetur quòd stare
nequit. *Surge, & transi Iordanem.* Non est sensus, quòd
Iosue tunc iaceret, & Deus iuberet ei, vt surgeret ad trã-
seundum, sed est modus sacræ scripturæ: quòd cũ quis
non agebat, & postea agere incipit, surgere dicatur, quia
ab ocio in actione surgit. etiam dicitur egredi, idest exi-
re in actum, quamquam non sit ibi vlla quæuis egres-
sio, vt patet Exod.2.c. per ibi declarata. Et quamquam
Deus iuberet, vt Iosue transiret Iordanem, non tamen
iubebat, vt immediate transiret, quoniam prius ad tran-
seundum parari debebant. & sic Iosue fecit, vt patet in-
fra, iubens vt diceretur per medium castrorum præpa-
rate vobis cibaria, quoniam post diem tertium transibi
tis Iordanem. Ideo sensus huius dicti est, surge & transi

A Iordanem, id est incipe te præparare ad transeundum
Iordanem. *Iordanem istum.* Dixit hoc per demonstratio
nem quoniam Iordanis erat apud mansionem illam in
qua tunc erant Israelitæ. quod patet, quia quando Israe
litæ recesserunt de mansione illa in qua tunc erant, per
noctem recesserunt, & peruenerunt vsque in Iordanis
fluenta. vt patet Iosue 3.ca. Item patet hoc Num.33. vbi
ponitur catalogus mansionum, quia ibi in fine dicitur,
ꝙ castrametati sunt in campestribus Moab super Iorda
nem contra Iericho, & hoc erat in quadam mansione,
quæ vocatur Bethsimon. inde vero recesserunt in Belse-
thim ad planiora loca Moab. ergo videtur, quod erat
ista mansio multum coniuncta Iordani: ea autem quæ
coniuncta sunt, digito monstrari possunt. *Tu, & om-
nis populus tecum.* Ad Iosue loquitur principaliter: quia
ipse erat dux populi, & dux est eminẽter totus populus.
B Et dicitur omnis populus qui tecum est, idest sub custo
dia tua, quia Deus tradiderat Iosue ad dirigendũ Israe-
litarum populum per manum Moysi confirmantis, &
corroborantis eum, vt patet Deut.3.& 31.& Num.27.
Ideo omnes cum eo esse dicebantur. *In terram quam
ego dabo filijs Israel.* Quia terram septem gentium quæ
erant vltra Iordanem Deus traditurus erat Iudæis. &
dicitur ipse traditurus, quia licet ipsi Iudæi pugnaue-
rint contra gentes illas, & deleuerint eas, non ipsi hoc
fecerunt, sed Deus qui illis robur conferebat. ipsi quip-
pe tanta agere non sufficissent, vt patet Deut.8.cap. s. ne
diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus
meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis do-
mini Dei tui: quod ipse vires tibi præbuerit, vt imple-
ret pactum suum, & ipse misit terrorem in gentes illas,
vt fugerent a facie Israelitarum. vt patet Exo.23. Et nõ
C solum dedit terrorem, sed etiam misit crabrones, qui
occiderent eos, qui euaderent de manu Israelitarum,
cum dicitur. timorem meum mittã in præcursum tuũ,
& occidam omnem populum ad quem ingredieris: cũ-
ctorumq; inimicorum tuorum coram te terga vertam,
emittens prius Crabrones qui fugabunt Heuęum ante
quam introeas. & Deut.cap.7. dicitur. insuper & Cra-
brones mittet dominus Deus in eos donec deleat om-
nes, atque disperdat qui te fugerint, & latere potuerint.

*An solum terra quæ erat vltra Iordanem, dicatur terra
promissionis. Et an Moyses intrauit in eam.
Quæst. XVII.*

EX hoc arguunt quidam, quod terra quę erat vltra
Iordanem quam nunc Israelitę ingressuri erant, di-
D ceatur solum terra promissionis. nam de hac dicit
Deus, quod ipse hanc daturus esset Israelitis, sed ipse da
turus erat terram promissam, hęc ergo duntaxat erat ter
ra promissionis. Item patet hoc, quia Deus dedit in pę-
nam Moysi, quod videret a longe terram promissionis,
sed non intraret in eam, ipse tamen intrauit in totam ter
ram vsque ad planiora Iordanis terrę Moab, s. in man-
sione quę vocatur Belsethim: ibi enim mortuus est iubẽ
te domino, & sepeliuit eum Deus in valle terræ Moab,
quod patet: quia Israelitæ manserunt 30. dies plangen-
tes mortem Moysi, vt patet Deut.34. Et cum recesserũt
finito planctu dicitur, quod recesserunt de Belsethim,
vt patet sequen.c. & infra 3. ergo ista quæ erat vltra Ior-
danẽ, erat terra promissionis. Item patet, quia Aaron, &
Moyses in eodẽ peccauerunt delicto ad aquas contradi-
ctionis in Cades deserti Sin, & eadem pęna eis data est.
E sed Aarõ data est pęna, quod non intraret in terram pro
missionis. ergo neq; Moysi concessũ est introire. patet
Num.20.c. s. pergat inquit Aaron ad populos suos: non
enim introibit terram quam dedi filijs Israel, eo quod
incredulus fuit ori meo. Ad hoc respõderi posset, quod
Moyses introiuit in terram promissionis nam terra pro Solutio quæ[stio]nis.
missionis dicitur quæcunq; a Deo Israelitis in hæredi-
tate promissa est, sed constat, quod Moyses introiuit in
aliquam partem terræ huius ergo introiuit in terram
promissionis, & hoc constat quomodocunq; accipere
velimus terram promissionis. Nam si dicamus ter-
ram promissionis totum quod promisit Deus Abra-
hæ i ma-

hæ: manifestum est, quod Moyses introiuit in terram promissionis, ei quippe gentes decem promisit, & tamen inter eos erant gentes quas occupauerant Israelitæ ante mortem Moysi, vt patet Gen. 15. cap. ibi quippe dicitur de Raphaim, idest gigantibus, & tamen terrā regis Og contra quem pugnauerat Moyses, & cuius regnum occupauerunt Israelitæ, erat terra gigantum, qui Hebraice vocatur Raphaim. sic patet Deuter: 3. cap. s. solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum. & in Hebræo dicitur de stirpe Raphaim, ergo terram Raphaim ceperant.

Item terra regis Og, erat terra gigantum, quia Og erat rex Basan, vt patet Deut. 3. & tamen ibidem dicitur cuncta Basan vocabatur terra gigantum. & in Hæbræo dicitur terra Raphaim, hanc autem cepit Moyses vt patet eod. c. & Num. 21. ergo introiuit in terram promissionis. Si autem accipiatur aliter terra promissionis prout est terra septem populorum, vt patet Deut. 7. & sæpe in alijs libris Moysi: Adhuc introiuit Moyses in terram promissionis, quia inter hos septem populos computatur Amorrhæus, & tamen in terram Amorrhæorum introiuit Moyses, quia introiuit in regnum regis Sehon, & regis Og, & hos duos reges Moyses deleuit atque eorum terram cepit, isti tamen duo reges erant Amorrhęi, vt patet seque. c. s. audiuimus, quod siccauerit dominus aquas maris ad vestri introitum, quando egressi estis de Aegypto, & quid feceritis duobus regibus Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem Sehō, & Og, quos interfecistis. Et Deut. 3. cap. dicitur tulimusque illo tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, & dicitur de Og rege Basan, & de Sehon rege Esebon. Apparet igitur quod introiuerit Moyses in terrā promissionis, quia introiuit in duo regna regū Amorrhęorū. sed non introiuit in totā terrā promissionis, quia non transiuit Iordanem. Ideo quando de ipso dicitur, quod non intrauit in terram promissionis, debet intelligi, quod non introiuit in terram vltra Iordanem. & ideo non est proprius modus loquendi, quòd non introiuerit Moyses in terram promissionis, sed quòd non introiuerit in partem terræ promissionis quæ erat vltra Iordanem.

Respondit ad argumenta, valentium quod terra quæ erat vltra Iordanem, esset sola promissa Iudæis. Quæst. XVIII.

AD argumenta respondendum est. Ad primum, quando dicitur, quod illa erat terra promissionis quam Deus Israelitis traditurus erat, sed de ea quę erat tam Iudæis, ergo ipsa sola erat terra promissionis. Respondendum est non valere consequentiam. nam quamquam de terra quę erat vltra Iordanem dicatur, quod Deus erat Iudæis traditurus eam, non tamen de ea duntaxat dicitur, sed etiam de terra regum duorum Amorrhæorum, s. Og, & Sehon dicitur. Patet hoc generaliter, & specialiter. Generaliter patet Genes. 15. vbi Deus pollicetur Abrahæ se daturum gentes multas inter quas cōputātur Amorrhæi, & isti duo reges quos deleuit Moyses erāt Amorrhæi. ergo terrā eorū Deus dare pollicitus fuerat. Idē patet in multis locis præcedentis Pētatenchi Moysi, vbi Deus frequenter se gentem Amorrhęorū cū alijs daturum pollicetur. patet etiam hoc in speciali de quolibet horum regum duorum Amorrhęorum. de rege. Og habetur. Nu. 21. cū pugnaturus esset Moyses contra regem Og: ait ei Deus. ne timeas eum, quia in manu tua tradidi eum, & omnem populum ac terram eius, faciesque illi, sicut fecisti Sehon regi Amorrhęorum habitatori Esebon. Idem totaliter patet Deuteron. 3. cap. cum dicitur. dixitque dominus ad me, ecce cępi tibi tradere Sehon, & terram eius, incipe possidere eam. ergo ita vocabatur proprie terra horum duorum regum terra promissionis, sicut terra quę erat vltra Iordanem. Ad secundum argumentum quando dicebatur, Deus dedit Moysi in pęnam, vt non introiret in terram promissionis. sed ipse introiuit vsque ad Belsethim quę est apud Iordanem. ergo non est terra promissionis, nisi ea, quę est

F vltra Iordanem. Respondetur maiorem esse falsam, scilicet quòd Deus dedit in pęnam Moysi non ingredi terram promissionis. nam quamquam hoc a quibusdam vulgariter referatur, falsum tamen est, quia abutuntur hoc nomine terra promissionis, immo vt proprius loquamur ignorant quid dicatur terra promissionis. sed si volumus proprie enunciare de Moyse dicetur, quòd dedit ei Deus in pęnam ne ingrederetur in terram promissionis quę erat vltra Iordanem. sed non in terram promissionis simpliciter.

Ad tertium cum dicitur, quòd Moyses, & Aaron eodem crimine peccauerunt. ergo vtrique eandem sustinuerūt pęnam. sed Aaron nō introiuit. ergo neque Moyses. Respondetur, quòd neque eadem pęna fuit Moysi, & Aaron: nec eadem culpa. nec tantum Deus aggrauat culpam Moysi, sicut Aaron: quia vocat Aaron incredu-

Culpa & pœna Moysi, & Aarō non fuit eadem.

G lum ori eius, vt patet Numer. 20. c. de Moyse tamen nūquam dictum est, quòd esset incredulus ori Dei vbicunque agitur de pęna imposita ei pro hoc peccato, scilicet Num. 27. & Deute. 3. & 32. Fuit etiam inęqualis pęna, quia Aaron mortuus est antequam accederet ad aliquā partem terrę promissionis, scilicet ante terram Amorrhęorum, & non vidit bellum factum contra duos reges Amorrhęorum Sehon, & Og, nec introiuit in terram eorum qui iam pertinebant ad reges terrę promissionis, vt patet Numer. 20. vbi Aaron mortuus est, & sequenti c. 21. agitur de pugna contra duos reges Amorrhęos. Moyses autem intrauit in terram regum horum, & adeptus est illam occisis regibus, vt patet Numer. 21. & Deute. 2. & 23. Item non tantum fuit punitus Moyses, vt Aaron: quia prętet hoc, quòd Moyses intrauit in terrę promissionis quandam particulam, Deus ostendit ei reli-

H quam quam non intrabat eleuans supernaturaliter oculos eius. de quo Deut. 34. c. Aaron autem neque introiuit in particulam quamcunque terrę promissionis, nec quicquam ei Deus a longe ostendit, sed simpliciter ei Deus mandauit, quod moreretur in monte Hor, vt patet Nu. 20. cap. Quamquam ergo Aaron non introiuit in terram promissionis, tamen Moyses introiuit, licet non totam incedens penetrauerit, sed solum vsque ad Iordanem.

Prima obiectio contra prædicta, scilicet, quòd Moyses non introierit terram promissionis. Et quod tribus Leui non fuit prohibita intrare terram promissionis. Quæst. XIX.

ALiquis adhuc arguet, quòd Moyses non introiuerit in aliquam partem terrę promissionis, ita

I vt dici possit, quod introiuerit in terram promissionis, quia de omnibus qui erāt numerati a 20. annis, & supra, eo tempore quo venerunt exploratores, & murmurauit populus in deserto Pharan, nullus introiturus erat in terram promissionis pręter Iosue, et Caleb, vt patet Nu. c. 14. sed Moyses erat plurium quàm 80. annorum: quia annorum erat 80. quando egressus est de Aegypto, ut patet Exo. 7. Ergo non introiuit in terram promissionis. Respondendum est, quòd illa sententia non intelligitur de Leuitis, sed solū de alijs Israelitis, quia dicitur, quòd de omnibus numeratis a 20. annis, & supra nemo præter Iosue, & Caleb introiuit in terram promissionis, tamen Leuitę non erant de computatis, vt patet Numer. 1. vbi computantur viri bellatores a 20. annis, & supra in omnibus tribubus, & subiūctū est de tribu Leui tribū Leui noli numerare nec ponas summā eorū cū filijs Israel. et

K patet hoc, quia intelligebatur illa sententia de viris bellatoribus, vt patet Numer. c. 26. & Deute. 2. sed Leuitę non computabantur inter bellatores, vt patet Nume. 1. ergo non intelligitur de eis. sed Moyses erat Leuita, ergo non fuit sententia ista data contra eum, nec contra aliquem de Leuitis, & sic potuit intrare in terram promissionis. Aliter autem argui potest contra Moysen ex eo quod habetur Nume. 27. cap. scilicet Dixit dominus ad Moysen ascende montem istum Abarim, & contemplare terram quam daturus sum filijs Israel. cumque videris eam, ibis ad populum tuum, sicut iuit Aaron frater tuus, quia offendistis me in deserto Sin. Ecce qualiter Deus dixit, q

non In-

non introiturus esset Moyses in terram quam daturus erat Deus Israelitis, & ista est terra promissionis. Item patet ex eo, quod habetur Deute.3.cap. cum dicitur, nec enim transibis Iordanem istum, præcipe Iosue, & corro bora eum atque conforta, quia ipse præcedet populum istum, & diuidet eis terram quam visurus es. Idem arguitur ex eo quod habetur Deut.32.cap. scilicet e contra videbis eam, & non ingredieris in eam, quam ego dabo filijs Israel. & semper loquitur de terra promissionis, ergo illam Moyses visurus erat solum, & non introiturus. Respondendum, quòd Moyses introiuit in terram promissionis, licet non in totã, vt supra declaratum est, & quando supra dicebatur Num.27. contemplare terram quam daturus sum filijs Israel, & ibis ad populum tuũ, idest morieris, non intelligitur de terra tota promissionis sed quadam parte eius, scilicet quam possessuræ erant nouem tribus, & dimidia. nam terra duarum tribuum, B & dimidiæ est ante Iordanem, & ipse ambulauerat eam, quia pugnans Israelitis subiecerat. & cum dicitur quam daturus sum filijs Israel, non est sensus, quòd non vidisset Moyses aliquam portionem terræ eius quã Deus dedisset, quoniã iam viderat, sed eius quã daturus erat nullam partem Moyses introiuit. nam postquam ista verba dicta sunt, Moyses recitauit legem, & ascendit in montem Abarim, & mortuus est. Ad aliud quod habetur Deute.3. euidētior est responsio. solum enim dixit Deus, quòd Moyses non transiret Iordanem, & hoc verum erat, quia mortuus est in monte Abarim pertinente ad terram Moab, & sepeliuit Deus illum in terra Moab, vt patet Deute.34.ca. & tamen ambulauerat quandam partem terræ promissionis, scilicet terrã duarum tribuum, & dimidiæ. & cum dicitur, quòd Iosue diuisurus esset terram, quam Moyses videret: verum est, scilicet de terra vltra Iordanem quam Moyses non introiuit, ipse tamē diuisit aliquam terram promissionis, scilicet duabus tribubus, & dimidiæ, Ad id, quod habetur Deut.32.c. scilicet videbis eam, & non ingredieris in illam, quam ego dabo filijs Israel. Respondendum, quòd terram quã tunc daturus erat Deus filijs Israel solum vidit Moyses, & non introiuit in eam. vidit tamen terram quam iam dederat, & introierat in eam. Et non est dicendum, quòd non introiuit Moyses in terrã promissionis simpliciter, sed quòd non introiuit in partem terræ quam daturus erat Deus eo tempore quo ista verba dicta sunt. Nam si propter illam partem quam daturus erat Deus Israelitis tunc, quãdo ista dicta sunt, & non introiuit in eam Moyses, diceretur non ingressus in terram promissionis, etiã diceretur Iosue non ingressus in terram promissionis, quia non introiuit in omnes partes eius. quod patet, quia D mortuo Iosue manserunt multæ partes terræ promissionis adhuc in manu hostili, vt patet Iudi.cap.3. scilicet hę sunt gentes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis omnem Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum, vt postea discerent filij eorum certare, & haberent consuetudinem præliandi, quinque satrapas Philisthinorum, omnemque Chananęum, & Sidonium: atque Heuæum qui habitabat in monte Libano a monte Hermon vsque ad introitum Emath. Et postea sequitur. itaque filij Israel habitauerunt in medio Chananæi, & Ethei, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi. duxeruntque vxores, &c. Ad has autem terras non introiuit Iosue, & tamen post eum Israelitæ acceperunt magnam partem harum terrarum. sicut patet Iudi.1.& 18. & postea reges iudæorum acceperunt multas terras, E vt patet de Saule ex processu primi libri Regum, & magis de Dauid. Vltimo autem tempore Salomonis subiectæ sunt omnes gentes terræ promissionis quæ vsque ad tempus illud non fuerant subiectæ, vt patet Paralip.2. in cap.8. & tamen Iosue dicitur intrasse terram promissionis, vt patet Numero 14. vbi soli Caleb, & Iosue dicuntur ingressuri in terram promissionis, & Numer.27. & Deut.3.& 31. atque 32. dicitur, quòd Iosue intraret in terram atque diuideret. non igitur dicetur Moyses non intrauisse in terram promissionis, quia quamdam eius partem reliquit in quam non introiuit.

Solum ad tempus Salomonis tota terra promissionis fuit subiecta iudæis.

Quinta obiectio contra conclusionem principalem. Et quæ sit proprie terra promissionis definitur. Quæst. XX.

Sed adhuc arguetur, quòd nullo modo Moyses introierit in terram promissionis, quia non introiuit in terram quam Deus iurauit, vt daret Abrahæ, & Isaac, & Iacob, ergo non introiuit in terram promissam. patet, quia nulla alia vocatur terra promissionis: nisi pro qua Deus iurauit Abrahæ, Isaac, & Iacob. Quod autem in hanc non intrauerit, patet quia Deut.24.c. dicitur. dixit que dominus ad eum: hæc est terra pro qua iuraui Abraham, Isaac, & Iacob dicens, semini tuo dabo eam: vidебis eam oculis tuis, & non transibis ad illam: ergo non introiuit in terram promissionis. Respondendum est Moysen introiuisse in terram promissionis. & cum dicitur, quòd illa est terra pro qua iurauit Deus Abrahæ Isaac, & Iacob, &c. Dicendum est verum esse. non tamē pro hac sola iurauit. nam cum Deus iurauerit pro terra septem gentiũ danda Israelitis, pro qualibet parte illius terræ iurauit. cum ergo Moyses introierit in aliquam partem terræ huius, scilicet in terram duorum regum Amorrhæorum, introiuit in terram pro qua Deus iurauerat Israelitis. De terra quoque quæ vltra Iordanem est, dicendum est, quòd pro illa iurauit dominus, & non introiuit in eam Moyses. non tamē sequitur, quòd Moyses nō intrauit in terram pro qua iurauit dominus, quia arguitur a suppositione determinata ad confusam. Hoc enim modo sequeretur, quòd Iosue, & Caleb non introierunt in terram pro qua iurauit dominus Israelitis, quia cum Deus iurauerat pro terra septem gentium tribuenda Iudæis, iurabat pro qualibet parte harum terrarum. sed multæ partes manserunt in quas Iosue, & Caleb non introierunt, quia illæ acquisitæ sunt post mortē eorum tempore regum Israel. ergo quantum ad illas partes erit verum, quòd Iosue, & Caleb non ingressi fuerint in terram pro qua iurauit Deus patribus eorum. sed hoc falsum est. De Caleb patet Nume.14.cap. s. attamen omnes homines, qui viderunt maiestatem meam, & tētauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meę: non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam. seruum meum Caleb qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit. De Iosue patet Num.27.& Deut.3.& 31. ergo nō debet dici de Moyse, quòd non introiuit in terram promissionis, quamquam nō introierit in partem terrę illius quæ erat vltra Iordanem. Quod autem introierit in aliquam partem terræ pro qua Deus iurauerat Abrahæ Isaac, & Iacob patet, quia Deus promisit terram Amorrhæorum vt patet Gene. 15. & frequentissime per totum Pentateuchum, & tamen terra istorum duorum regum, in quam Moyses introiuit, erat terra Amorrhęorũ, vt patet Deut. 3. & infra 2.ca. ergo introiuit in terram promissionis. Amplius autem ista terra in qua manebant duæ tribus, & dimidia, erat terra promissionis, & Moyses introiuit in eã. ergo introiuit in terram promissionis. Secundum patet, quia Moyses distribuit terram istam duabus tribubus, & dimidiæ, vt patet Nume.32. & ipse pugnauit contra reges tenentes eam, vt patet Numeri 21.& Deut.2.& 3.

Quid proprie sit terra promissionis.

Primum patet, quia tunc diceretur, quòd non introierũt omnes tribus Israel in terram promissionis, & quòd aliquę tribus fuerũt, quę nunquam habitauerunt in terra promissionis. nemo tamen hoc confitetur qui quicquam attendat, igitur. sed hoc sequeretur dato, quòd terra duarum tribuum, & dimidiæ non erat promissionis.

Item si ista non fuisset terra promissionis, sequeretur quòd Deus daret Israelitis aliquarum gentium terram quam non promisisset. sed hoc quoque falsum est. iõ hęc erat pars terrę promissionis, cum eam Deus Israelitis dederit. Item patet hoc ex eo quod habetur Gene.45. ibi quidem dixit Iacob ad Ioseph, quòd Deus promiserat terram Chanaan, & constituit, quòd duo filij Ioseph, s. Ephraim, & Manasses acciperent sortes integras, sicut Ruben, & Simeon. & tamen si terra illa in qua habitauerunt duæ tribus, & dimidia, non est de terra promissionis, non

nis,non accepit Manasses sortem in terra promissionis
sicut Simeon,& aliç tribus, quia Manasses suscepit me-
dietatem sortis suç ante transitũ Iordanis, vt patet Nu-
meri 32.& Deuterono.3.cap. Et fortius adhuc arguitur
de Ruben.nam hunc constituit Iacob tanquam princi-
palem in sorte sua. ipse tamen non accepit sortem vltra
Iordanem,sed ante transitum, vt patet in præalleg.cap.
ergo non accepit sortem in terra promissionis nisi terra
duarum tribuum & dimidiæ in quam introiuit Moyses
dicatur terra promissionis.Item patet hoc ex pęna infli-
cta Iudæis propter murmurationem. nam dixit domi-
nus, quòd nullus eorum videret terram quam daturus
erat,& iurauerat se daturum patribus eorum, sed quòd
omnes morerentur antequam illuc accederent, vt patet
Nume.14.& tamen omnes isti mortui sunt, antequam
ingrederentur in terram duorum regum Amorrhçorũ,
vt patet Deuterono.2.vbi dicitur. surgentes transiuimus
torrẽtem Zaret.tempus autem quo ambulauimus a Ca-
desbarne vsque ad torrentem Zareth 38 annorum fuit
donec consumeretur omnis generatio bellatorum homi
num de castris,sicut iurauerat dominus, & tamen post
torrentem Zareth immediate est terra Ammon, & Mo
ab simul,& inter eas est terminus duarum terrarum re-
gum Amorrhçorum : quod patet Deuteronom.2. vbi
Deus iubet,quod Israelitę non transeant per terminos
terræ Ammon,& Moab,sed per terram regis Sehon, &
sic post torrentẽ Zareth immediate ingressi sunt Israeli
tæ in terram duorũ regum Amorrhçorum. Hoc magis
patet Nu.21.c.vbi post torrẽtem Zareth ponitur vnica
mansio ante terram Amorrhæorum,quæ est terminus
Amorrhæorum,cum dicitur: & inde mouentes vene-
runt in torrentem Zareth,quem relinquentes castrame
tati sunt contra Arnon,quæ est in deserto, & prominet
in finibus Amorrhæi.sed ante istum torrentem Zareth
fecit Deus mori omnes,qui murmurauerant, & dam-
nati erant ne intrarent in terram promissionis. Videtur
ergo quod terra duorum regum Amorrhçorum, quç
sequitur,sit de terra promissionis : alioquin non fecisset
Scriptura mentionem specialem.quod Deus fecerit om
nes illos mori ante torrẽtẽ Zareth, & mortuis eis iussit
Moysi,vt trãsiret torrentẽ. Itẽ patet hoc ex diuisione.nã
terra tota diuisa fuit in 12. sortes per 12. tribus.sed ma-
nifestum est, quod non fuerunt factæ omnes sortes in
terra quæ vltra Iordanem est,sed solum nouem, & di-
midia:vt patet ex discursu libri Iosue ex cap.15. vsque
20.Et ante transitum Iordanis factæ fuerunt duæ sor-
tes,& dimidia:ergo ista terra etiam pertinebat ad terrã
promissionis.Quod autem terra promissionis diuiden-
da esset per omnes 12.tribus patet Num.26. cum enim
enumeratæ fuissent familiæ omnium tribuum,& perso
næ:subiunctum est : istis diuidetur terra iuxta numerũ
vocabulorum in possessiones suas. ergo inter omnes 12.
tribus terra diuisa est. sed diuisa est terra duorum regũ
Amorrhçorum inter duas tribus & dimidiam. ergo illa
erat terra promissionis.

Arguit contra prædicta.quòd terra duorum regum Amor rhæorum non sit terra promissionis. Et an Iordanes esset terminus terræ promissionis, Quæst. XXI.

SEd Contra hoc aliquis arguet, quod terra duorum
regum Amorrhæorum nullo modo computetur in
terra promissionis, quod patet ex terminis assignatis
Num.34.c.quia terra Amorrhçorum est ex parte Orien
tali ad reliquam terram,quam postea Israelitæ accepe-
runt,vt patet.Num.32.cap.vbi Rubenitæ, & Gaditæ at
que dimidia tribus Manasse dixerunt Moysi volentes
possidere terram duorum regum Amorrhæorum, non
reuertemur in domos nostras vsq; dum possideant filij
Israel hæreditatem suam:nec quicquam quęremus trãs
Iordanem,quia iam habemus possessionem nostram in
Orientali plaga eius,& ista terra est ante Iordanẽ. quod
patet, quia antequam Iudçi transirent Iordanem exie-
runt de terra duorum regum Amorrhæorum, vt patet
hic,& infra 3.cap.& tamen terminus terrę promissio-
nis a parte Orientali est fluuius Iordanis, vt patet Nu.

F 34.cap. ergo extra terminos terrę promissionis.s. vltra
orientalem plagam eius est terra duorum regum Amor
rhæorum, & sic Moyses qui non transiuit Iordanem,
non transiuit in terram promissionis.Ad hoc responden
dum est,quòd Moyses transiuit in terram promissionis
vt supra declaratum est.Et cum dicitur, quod illi termi
ni,qui ponuntur Num.34.c.sunt termini terræ promis
sionis,est falsum simpliciter assumendo, sed est sensus,
quod erant solum termini terræ illius, quæ assumenda
erat & tradenda Israelitis, sed nõ terminus totalis ter-
ræ promissionis.Et patet ex litera textus : cum dicitur.
cum ingressi fueritis terram Chanaan,& in possessionẽ
vobis sorte ceciderit:his finibus terminabitur. Ecce so-
lum locutus est de terra quam accepturi erant, & non
de terra quam iam habebant:ergo non ponebatur termi
nus totius terræ:sed solum eius quæ restabat assumẽda.
sed in partem quæ cepta fuerat Moyses intrauerat,
quia ipse eã cepit pugnans, ergo intrauit in terrã pmis-
G sionis:& hoc necessario tenẽdu est. *Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis, vestri vobis tradam*. Idest,
omnis locus ad quem intraueritis, & quem calcaue-
ritis,vester erit,quod intelligitur inter terminos terræ il
lius quam Deus promiserat Israelitis.Sic patet Deuter.
11.cum dicitur omnis locus quem calcauerit pes vester,
vester erit a deserto & Libano,& flumine magno Eu-
phrate : vsque ad mare Occidentale erunt termini ve
stri.De terra autem non promissa eis non intelligeba-
tur: nam quamquàm transirent per eam : tamen nihil
habebant,sicut de terra Idumæorum,vt patet Deute. 2.
cap.transibitis per terminos fratres vestrorum filiorum
Esau,qui habitant in Seir,& timebunt vos. videte dili-
genter ne moueamini contra eos; nec enim dabo vobis
H de terra eorum quantum vnius pedis potest calcare ve-
stigium.Idem præceptum ponitur de terminis Moabi-
tarum & Ammonitarum,vt patet eod.c.Hæc sententia
satis patet ex litera huius textus,quæ ponit terminos gẽ
tium,quas Iudæi accepturi erant.

An Deus hic promiserit Iudæis dominium totius orbis Et an Salomon habuerit illius dominium:item an habebit Messias. Quæst. XXII.

DIcunt autem Iudæi quidam ꝙ promittitur hic to-
tus orbis eorum subdendus imperio : & sic intelli-
gunt quod habetur Gen.49.in benedictione Ioseph: cũ
dicitur.donec veniret desiderium collium æternorũ. In
Hebræo dicitur collium seculi.s.q. benedictio facta Ia-
cob extendebatur vsque ad colles seculi,s.vsque ad fines
I orbis possidendi per semen eius:& hoc dicunt fuisse im
pletũ tempore Salomonis, cui tota terra deferebat mu- *Opin. Hebræorum.*
nera,& desiderabat vultũ illius videre : vt patet 3. Reg.
4.c.s.vniuersa desiderabat vultum Salomonis,& singuli
deferebant ei munera.i. tributa secundum expositionẽ
suam; & istud dominium adhuc perfectius expectant
dilatandum in Christo.s.Messia quem dicunt super cun
ctas gentes regnaturum.Sed ista non possunt stare:quo- *De hoc latius Gene. 49. dicit.*
niam conuincuntur ex textu.nam de quocunque intelli
gant falsum est, cum litera ponat immediate terminos
vsque ad quos intelligi debeat, quod tota terra quam
calcarent sua esset,vlterius autem etiam si transirent, ad
eos non pertinebat.Sed hoc quod dicunt de dominio to
tius orbis,pure confictum ab eis est.Cum autem dicunt
K de Salomone,quod dominaretur toti terræ, quis fal-
sum esse dubitet?nam & ipse hostes habuit in senectu-
te sua,vt patet 2.Reg.11.Et cum dicunt,quod tota ter-
ra desiderabat videre vultum Salomonis, non erat hoc
propter dominium eius:sed propter sapientiam.quia ad
mirabantur omnes in sapientia,& verbis eius, & dispo-
sitione rei domesticæ eius. sicut,omnibus his visis dixit
regina Sabba.Beati viri tui,& beati serui tui hi, qui stãt
coram te semper,& qui audiunt sapientiam tuam,vt pa
tet 3.Reg.10.& 2.Paralip.9.cap.Quod autem dicunt de
muneribus non est tanquam debitum datum Salomo-
ni,sed dona gratis data ad prouocandum eum, vt be-
neuole responderet. Sic patet de regina Sabba, quæ
cum venisset inquisitura a Salomone, attulit aromata
multa

multa & plurima alia donauit patet 3.Reg.10. & 2.Par. 9. c. Et ipsa a Salomone multa quoq; dona recepit: & tamen constat reginam Sabba non esse subditam Salomonis; sed de terra longinqua venisse. non ergo erat ei subdita tota terra vsque ad finem seculi. Quod etiam de Messia dicunt. s. quod ipse perfectius regnaturus sit, & obtenturus omnia regna terræ. Verum est quod regnaturus sit, regnum tamen eius non est de hoc mundo, vt ipse testatus est Ioan. 18. Ideo cum in hoc mundo non regnaret, paupertatem induit. Sic enim Zacharias. cap. 9. prodit quod rex filiæ Sion, scilicet Messias quem ibi Saluatorem vocat in paupertate veniret: de quo alibi dicendi latior erit locus.

Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri: vester erit. Designatur hic facilitas consequendi promissam terram. s. quod quācunque terram calcatam consequerentur Israelitæ. *Sicut locutus sum Moysi.* Idest, omnem terram illam dabo. de qua dixi Moysi, quod darem. nam sępe per Moysen Deus dixit, quod traderet Iudæis terram septem gentium. Vel dicitur, sicut locutus sum Moysi, idest, locutus sum hoc Moysi, vt patet Deute. 11. cap. s. omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit a deserto, & Libano &c. *A deserto & Libano.* Hic ponuntur termini terræ promissionis, & non quidē totius, sed solum eius, quæ adhuc vltra Iordanem capiē da erat; quamquàm in hoc non multum differt. Nam termini totius terræ promissionis, & terræ, quæ capienda manebat Iosue, solum differebant in terminis Orientalibus. nam in cęteris eadem erat. Orientalis quippe terminus terræ illius, quæ capienda manebat, erat Iordanis vt patet Nume. 34. cap. Et terra Amorrhæorum erat Orientalis respectu Iordanis. s. respectu terræ capiendæ erat magis Orientalis quam Iordanis. Si autem accipiatur terminus totius terræ promissionis a parte Orientali, non erat Iordanis Orientalis terminus: sed id quod erat finis Amorrhæorum regnorum ex parte Orientali, scilicet, torrens Zareth, vel ea, quę sunt coniuncta torrenti Zareth, & Arnon, vt patet Num. 21. cap. In alijs autē terminis communicabat terra, quæ erat trans Iordanem cum terra Amorrhæorum regum, quæ erat ante transitum Iordanis.

Qui sunt termini terræ promissionis secundum diuersas assignationes, et computationes sacræ Scripturæ. Et quod aliqui termini variis appellentur nominibus.
Quæst. XXIII.

Circa Hoc notandum, quod Deus posuit terminos terræ promissionis quando promisit eam tradere Abrahę, & semini eius, vt patet Gen. 15. s. semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem, & ibi ponuntur soli duo termini terræ illius. s. Australis, & Septentrionalis. Flumen quippe Aegypti est terminus terræ illius a parte Meridiana per solitudines Arabicas. Flumen autem Euphrates est terminus a parte Aquilonis, siue Aquilonari. Nam venit per Babylonem, & terram Caldæorum, quæ est Septentrionalis, vel Aquilonaris terræ Iudæę, vt patet Hierem. 1. s. ab Aquilone pandetur omne malum, quia ecce ego conuocabo cognationes regnorum Aquilonis, vt patet hoc dici de Caldęis destructuris Hierusalem: etiam est Euphrates aliquo modo a parte Orientis. Iterum autem Deus posuit terminos terræ huius. Exo. 23. & Num. 34. Et iterum Deuteronom. 11. Sed differunt istæ assignationes terminorum secundum tempora, quibus fiebant. nam assignatio facta Exod. 23. erat quando Iudæi erant in monte Sinai, & nondum venerant in terram promissionis, nec quicquam de ea attigerant, Ideo posuit Deus omnes terminos simpliciter terræ promissionis, non considerans de parte, quę erat ante Iordanem, vel de parte, quæ erat vltra Iordanem, & posuit terminos ex omni parte mundi dicens. ponam terminos tuos a mari rubro vsque ad mare Palestinorum, & a deserto vsque ad fluuium. Cum dixit, a mari rubro, notauit terminum Oriē talem: cùm vero dixit mare Palestinorum, designauit terminum Occidentalem: & posuit hos duos terminos oppositos. Quòd autem mare rubrum sit a parte Orientali patet. Nam Iudæi venerunt in terram promissionis de Aegypto, & intrauerunt per partem eius Orientalem. s. per Iordanem: qui est in capite Orientalis terræ huius, vt patet Num. 34. & tamen ante hoc steterunt circa mare rubrum. ergo mare rubrum adhuc magis Oriē tale est terræ promissionis, quàm Iordanis. Quando ergo designatur hic mare rubrum pro termino terræ promissionis, necesse est, vt assignetur tanquam terminus Orientalis. Aliter potest patere ex oppositione terminorum. nam hic ponuntur termini, vt sunt oppositi. Sed constat mare Palestinorum quod hic ponitur tanquā terminus oppositus mari rubro esse Occidentalem terminum, vt patet Num. 34. & Deuter. 11. ergo mare rubrum est terminus Orientalis. Item patet hoc, quia quādo Moyses erat recitans legem ante mortem suam in terra duorum regum Amorrhæorum, dicitur, q erat in solitudine campestri contra mare rubrum quod venit de superiori parte Indiæ, vt declarauimus. Deute. 1. cap. & intrat per Orientale caput Aegypti; erat hic tanquam Oriens ad terram Amorrhæorum, in qua tunc erat Moyses. Item terra duorum regum Amorrhæorū erat Orientalis respectu Iordanis, & terræ, quę est vltra Iordanem: ergo mare rubrum quod est Orientale ad terrā duorū regū Amorrhæorum, erit magis Orientale ad terram stantem post Iordanem versus Occidentem. Quòd autem mare rubrum ad terram duorum regum Amorrhęorum sit Orientale, patet, quia cum venirent Israelitę in illam, accesserunt ad mare rubrum, non quidem cum de Aegypto exeuntes transierunt in mare rubrum, sed cum accessuri erant ad terram Amorrheorū. sic patet Deut. 2. c. s. profecti inde. i. de Cadesbarne, de qua dictum fuerat in fine 1. cap. venimus ad solitudinē, quę ducit in mare rubrum: & post hoc venerunt in terram Amorrhæorum regum circuëuntes terram Seir, Item magis patet eo. c. quia dicitur. Cumq; transissemus fratres nostros filios Esau per viam campestrē de Elath, & Asiongaber venimus ad desertum iter quod ducit Moab. Ecce igitur de Elath, & Asiongaber venerunt in desertum Moab, sed Asiongaber est in littore maris rubri: ergo de maris rubri littore venerunt in terram Moab. hoc patet 3. Reg. 9. cap. s. classem quoq; fecit rex Salomon in Asiongaber, quę iuxta Hayla in littore maris rubri in terra Idumeæ, & tamen termini Oriē talis terrę Moab, & Ammon sunt simul, & inter vtrosque est angusta frons Orientalis terrę regum Amorrhæorum, quia regnum Amorrhęorum quantum ad aliquid est pars regni Moab. Hęc patent Deuter. 2. cap. vbi cum dictum sit, quod venerint de Asiongaber Israelitæ in iter deserti Moab, iussum est ne intrarent per terram Moab, nec Ammon, sed per terram Amorrhæi regis Sehon, quę est intermedia his: ergo mare rubrum quod est Orientale ad terram Moab & Ammon, erit Orientale, & propinquum terræ Amorrhęorum regū. Hęc etiam aliqualiter colliguntur Num. 21. c. Apparet ergo poni hic terminos terrę promissionis habere ab Oriente mare rubrum, & includere in se terram Amorrhæorum regum. Alius terminus ponitur mare Palestinorum, & est terminus terrę promissionis a partē Occidentali, quod patet ex oppositione. Nam probatum est mare rubrum esse terminum a parte Orientali ergo mare Palestinorum est terminus Occidentalis, quod vocabatur in sacra Scriptura mare magnum. Et patet quod sit iste terminus Occidentalis, quia Nu. 34. cap. ponuntur termini terræ promissionis, & dicitur porrò plagę Occidentalis a mare magno termini incipient, & in ipso fine claudentur. Idem patet Deuter. 11. cap. s. a deserto Libano, & flumine magno Euphrate vsque ad mare Occidentale erunt termini vestri. Et idem subijcitur hic in litera. s. omnis terra Ethæorum vsque ad mare magnum ad Solis occasum erit terminus vester. Alius terminus ponitur Meridianus terræ huius. s. a deserto. Vocatur autem desertum ipsa solitudo Arabica, quæ tāgit terram Iudęorum in latere Meridiano: vt patet Nume. 34. cum ponuntur termini terræ promissionis dicitur: pars Meridiana incipiet a solitudine

Sin, quæ

Sin, quæ est iuxta Edem. Iste etiam terminus ponitur Deut. 11. s. a deserto & Libano, & posuit ibi desertum pro parte Meridiana, & Libanum pro parte Aquilonari, & mare pro Occidentali. Idem modus ponitur hic.

Vltimus terminus terræ huius promissionis ponitur a parte Aquilonari, & est vsque ad fluuium. vocat autẽ fluuium ipsum Euphratem, qui ponitur sine nomine proprio propter excellentiam suam, sicut dicimus Philosophum. i. Aristotelem, vel Apostolum. i. Paulum: & hoc propter magnitudinem suam. sic enim vocat eum Scriptura flumen magnum Euphratem. Etiam ponitur sine nomine, quia valde notus erat Iudæis: cum per eorum terram transiret. Ideo cum Moyses in 2. cap. Genes. descripsisset de 4. fluminibus Paradisi, ad quas terras tenderent, de Euphrate nõn expressit, quia cognitus erat. de hoc habetur Deut. 11. & hic in litera. ponuntur ergo totaliter claudentes terram promissionis termini: & intra hos clauduntur sortes omnium tribuum 12. & ipsa terra duorum regum Amorrhæorum. Alibi autem ponuntur termini terræ promissionis, & non ponuntur secundum eandem determinationem. s. Num. 34. & hoc quia non fuerunt in eodem tempore designati, quo illi, qui ponuntur Exo. 23. sed postea cum adepti fuissent Israelitæ terram duorum regum Amorrhæorum, & eam possiderent: ideo ibi solum ponuntur termini terræ capiendæ. quod patet, quia cum dicitur. cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. de capienda ergo solum loquebatur. Idem patet magis, quia postea in eodẽ cap. dicitur. hæc est terra quam sorte possidebitis, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidię tribui: tribus enim Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum, media quoque pars Manasse. i. duæ, & semis tribus acceperunt partem suam trans Iordanem contra Iericho ad Orientalem plagam, & sic cum pro solis nouem tribubus & dimidia ibi assignentur termini terræ promissionis, necesse est variari a suprapositis terminis, & est variatio in solis terminis Orientalibus. nam tota terra promissionis habet terminum Orientalem ipsam terram coniunctã mari rubro, vel mare rubrum, vt patet Exo. 23. terra autem nouem tribuum & dimidiæ habet terminũ Orientalem Iordanem, & mare Cenereth, vt patet Num. 34.

Secunda assignatio terminorũ terræ promissionis.

Alibi autem ponuntur termini terræ promissionis, scilicet, Deut. 11. & isti fuerunt assignati cum Moyses moriturus esset, & coincidunt cum illis, qui habentur Num. 34. cap. sed non ponuntur ita explicite. & solum ponũtur ibi termini tres. s. Aquilonaris, qui est Libanus & Meridianus, qui est desertum, & Occidentalis. s. mare magnum. Hic autem eodem modo termini designantur. *A deserto.* Hic ponitur terminus a parte Meridiana: & est maior pars terræ promissionis a parte Meridiana habens coniunctum desertum, vt patet Num. 34. s. pars Meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est contra Edom: & in eodem Meridiano latere ponitur ascensus Scorpionis, & Cadesbarne, quæ tota terra est deserta, quia ibi est magna solitudo Arabiæ.

Tertia assignatio terminorum.

Et Libano. Iste est terminus a parte Aquilonari, quia Libanus est ad Aquilonem terræ promissionis apud Sidonem, & Tyrum, quæ sunt Aquilonares terræ Iudæorum, & est Libanus in confinio lateris Occidentalis, & Aquilonaris. Idem ponitur Num. cap. 51.

Isti duo termini Aquilonaris, & Meridionalis aliter assignantur Gen. 15. & Exo. 23. nam Gene. 15. dicitur a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem, & probatum est, quòd isti sunt termini Meridianus, & Aquilonaris. Sed dicendum est, quòd ad idem redeant, quia a parte Meridiana est desertum, & est etiam fluuius Aegypti. & patet hoc Num. 34. vbi ponuntur termini explicatius. Dicitur q plaga Meridiana incipiet a deserto, vel solitudine Sin, & posteã cõcluditur: ibique per gyrum terminus ab Esemona vsq; ad torrentem Aegypti, & ibi vocatur torrẽs Aegypti id q Gen. 15. vocatur fluuius Aegypti. nec solum ista duo. s. desertum, & solitudo ponuntur in latere Meridiano terræ promissionis. sed etiam multa alia nominantur, quia

F est latus illud longum, & continet multa loca, vel solitudines, quarum quælibet potest appellari terminus Meridianus. de his Num. 34. vbi ponuntur loca multa in latere Meridiano. Item in termino Septentrionali ponitur differentia Gen. 15. & Exod. 23. vbi ponitur solum Euphrates: hic autem ponitur Libanus. Pro quo dicendũ est, q sicut in latere Meridiano terræ promissionis multa loca sunt, ita & in latere Aquilonari, & hoc habetur Num. 34. vbi nominantur. Et tamen adhuc non vocantur inter hęc Libanus, & Euphrates: quamquam de Libano potest dici, q ibi nominetur: quia dicitur, q mons altissimus terminus sit Septentrionalis terræ promissionis, & iste est Libanus: cum inter omnes montes terrę promissionis altior sit. De Euphrate autem penitus nulla mentio fit. est tamen Euphrates terminus in latere Septentrionali magis coniunctus Orientali lateri quàm Libanus. est autem Libanus in cõfinio maris magni Occidentalis, & hoc signatur Num. 34. s. porro ad Septen-
G trionalem plagam a mari magno termini incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum. & vocatur mõs altissimus Libanus: deinde ponuntur alia loca in latere Aquilonari.

Vsque ad flumen magnum Euphratem. Non ponuntur isti duo termini oppositi, scilicet, Libanus, & Euphrates. sed magis sunt in eodem latere. s. Aquilonari, vt declaratum est. tamen dicitur vsque ad flumen magnum, quia Libanus tangit terram promissionis in confinio lateris Occidẽtalis, & Aquilonaris. Quod patet, quia mare magnum erat terminus Occidentalis terræ Iudæorum, vt patet hic, & Exod. 33. & Num. 34. & tamen radices mõtis sunt circa mare. quod patet, quia quando fabricata sunt ligna ad constructionem templi Salomonis, Sido-
H nij deponebant ligna de libano ad mare, & componebant ea in ratibus, atque portabant in Hierusalem. vt patet 3. Reg. c. 5. & 2. Paralipom. c. 2. Euphrates autem erat terminus quidã in latere Aquilonari, sed magis ad Orientale latus accedebat, & quia vtrunque satis insigne, & famosum erat, nominata sunt hæc duo. Vocatur hic flumen magnum Euphrates, quia inter omnia flumina terræ promissionis nullum erat ita magnum, quamquã Iordanis erat insignis fluuius. etiam quia iste fluuius est vnus de quatuor, qui egrediuntur de Paradiso terrestri: vt patet Gen. c. 2. *Omnis terra Ethæorum vsque ad mare magnum.* Hic accipitur terra Ethęorum pro terra omnium septem populorum. nam sicut aliquando omnes hi populi vocantur Chananæi, ita vocantur Ethæi, & interdum Amorrhęi, & aliquando accipiuntur pro specialibus populis. hic autem nõ potest accipi pro populo ali-
I quo speciali. quia tunc esset sensus, q Deus eis promitteret terram solius populi Ethæi, quod falsum patet ex assignatione positorum terminorum. non enim occupabat populus Ethæorum totam hanc terram. Sed omnes populi vocantur Ethæi, sicut interdum vocãtur Amorrhæi, vt patet Deut. 1. c. s. venite ad montem Amorrhæorum, vbi secundum quosdam vocantur Amorrhæi omnes gentes terræ promissionis & melius Gen. 15. cap. nõdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum vsque ad præsens tempus.

Ethæi hic pro quibus populis accipiantur.
Quæst. XXIIII.

K SEd forte aliquis dicet, quòd Ethæi sunt hic gens specialis distincta ab alijs sex populis Chananæorum. tamen dicitur hic omnis terra Ethæorum vsque ad mare magnum, quia isti sunt postremi in tota terra Chananæorum coniuncta mari magno. Respondendum est stare non posse, quia Ethæi non sunt vltimi in terra promissionis versus mare magnum. Alij enim populi sunt magis coniuncti. s. Chananæi. nam Ethæi habitabant in Montanis, & Chananæi in littore maris, vt patet Nu. 13. c. s. Amalech habitabat in meridie: Ethęus, & Iebusæus, & Amorrhæus in montanis. Chananęus iuxta mare, & iuxta fluenta Iordanis. Necesse est igitur accipi hic Ethęum pro omnibus populis Chananæorum, quos generali nomine Ethæos vocant. *Vsque*

ad mare

ad mare magnum. Iste est terminus Occidentalis terræ promissionis. nam non possederunt Israelitæ nisi vsque ad mare, & istud vocatur mare Occidentale, vt patet Deuteronom. 11. quia erat ad partem Occidentalem totius terræ promissionis. vocatur etiam mare Palestinorum. vt patet Exod. 23. vbi ponitur tanquam terminus Occidentalis, & hoc est, quia apud mare erant ciuitates Philisthinorum, quos Iudæi Pelistin, & Græci Palestinos vocant, quia vbi nos ponimus prolationem, & vim huius literæ scilicet in principio: Hebræi. p. ponunt: idẽ est in medio. Vocatur etiam mare magnum ad differentiam aliorum marium paruorum, quę erãt in terra promissionis scilicet mare solitudinis, siue mare salsissimũ, de quo infra 3. ca. & istud vocatur nunc mare mortuum vel mare Sodomorum. Erat etiam aliud mare quod vocatur mare Genesareth, vel mare Cenereth, vt patet Numer. 34. & est mare Cenereth in parte Orientali terræ promissionis, & mare salsissimum, ut patet eo. capitu. & istud uocatur aliquando mare Tyberiadis, uel lacus Tyberiadis, ut patet Io. 6. & 21. Ista enim erant maria parua, quæ uerius sunt lacus magnæ, ut ex libro de descriptione terræ sanctę patet. Mare magnum uocatur hic ipsum mare Mediterraneum quod exit a mari Oceano, & transiens per medium terræ habitabilis, diuidens Africam, & Europam tendit per Athlanticas fauces: ascẽdens per magnos terræ tractus usque ad Asiam, & ibi circunflectitur in modum crucis imperfectæ, & descendit in mare Oceanum, ut quidam dicunt: claudens Asiam a parte Occidentali. & sic terra Iudęorum est in fine Asiæ uersus Occidentem: & tamẽ non claudit istud mare Asiam a parte Occidentis, quia non extenditur cõtra Meridiem, & Septentrionem usque ad Oceanum. & licet istud mare non sit magnum respectu maris Oceani quod est mater aquarum, uocatur tamen mare respectu aliorum marium paruorum prænominatorum, quę sunt in terra Iudææ. *Contra Solis occasum*. Idest, mare magnum est terminus a parte Occidentis terræ promissionis. *Vrit terminus vester*. Idest, tota ista terra inclusa his terminis erit vestra. non tamen cessit ista terra tota in possessionem Iudæorum vllo tempore, nam tempore Iosue, & omnium iudicum semper restiterunt hostes, cum quibus Israelitę dimicabant. In tempore regum etiam hoc fuit, nam Saul coutra Philisthinos pugnabat tota vita sua, vt patet ex processu 1. Regum 31. capitu. Dauid quoque contra alienigenas pugnabat. De bello eius contra Philisthinos patet 2. Reg. 5. cap. Tempore Salomonis cum fuit maxima gloria & pax Israelitarum, non fuit tota terra in possessionem Iudæorum, vt patet 2. Paralip. 8. sed solum omnes populi qui relicti fuerant de illis septem, effecti sunt tributarij. sed multo tempore adhuc post manebant gentes quædam de illis in terra sua. Immo etiam tempore Saluatoris de his aliquæ supererant, vt patet Matth. cap. 15. cum dicitur. Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa. Chananæi ergo supererant: immo & expulsis Iudæis de terra illa per Romanos, manserunt multæ de his gentibus in terris suis antiquis. sed Deus dedit Iudęis istam terram, scilicet, vt partem earum possiderent habitantes. aliam vero tenerent dominantes etiam si eam non incolerent. *Nullus poterit vobis resistere*. Expellens vos de terra, vel defendens se a vobis. & subditur quandiu hoc duraturum foret, scilicet.

Cunctis diebus vitæ tuæ. Idest omni tempore quo viueret Iosue. nã post mortem Iosue sæpissime afflicti sunt. gentes quippe illos in seruitutem subdiderunt, & angustiauerunt. Deus tamen liberabat eos mittens Saluatores, vt ibidem patet discurrendo. Idem autem tempore regum accidit. tempore autem Iosue nihil horum accidit. nam semper Iosue victor extitit subijciens sibi omnes populos contra quos pugnauit. Sed hoc eueniebat, quia tunc Israelitę timebant Dominum, & obseruabãt vias eius non declinantes ad idola. Post mortem eius aliquantis temporibus declinauerunt ad idola, & cõmixti sunt gentibus terræ, & tunc tradidit Deus illos in manus hostium, vt patet Iudi. 2. capit. quoniam etiam post mortem Iosue tempore aliquorum seniorum, qui post

A eum fuerunt, non recesserunt a via Domini: Deus illos conseruauit ab hostibus vsquequo peccauerunt. vt patet Iudi. 2. cap.

Quo tempore Iosue nunquam hostes potuerunt resistere Israelitis. Quæst. XXV.

SEd obijciet aliquis, quòd tempore Iosue hostes restiterunt ei immo fugauerunt Israelitas, vt patet infra. 7. c. quando ascẽderunt Israelitæ ad oppidum Hay, & occisi sunt. 36. fugientesque verterunt terga, & Iosue clamauit ad Dominum prostratus coram arca fęderis, vt patet eo. ca. Respondendum est, quòd istud, quia valde paruum fuit, computatur ac si nihil fuisset. nam Iosue non fuit in pugna illa nec totus Israel. sed quidam de Israel.
B scilicet tria millia pugnatorum, vt patet Iosue 7. c. Hi versi sunt in fugam, atq; 36. solum de eis corruerũt. Iuste ergo pro nihilo computatur: quia paruum quid fuit. sed adhuc ista resistentia, & fuga Israelitarum non fuit sine meritis, quoniam pręuaricatus populus legem tulit spolia quędam de anathemate Iericho: vt patet eo. cap. *Sicut fui cum Moyse ita ero, & tecum*. Idest, ita te adiuuabo, sicut adiuui Moysen. omnia enim quę populus facit, principes facere dicitur. & omnia quę Deus dabat Israelitis, dicebantur dari principi eorum. erat autẽ princeps Moyses ab exitu de Aegypto vsq; ad Iordanẽ. & quia Deus populo Israelitarum multa bona fecerat, Moysi omnia illa fecisse dicebatur. Adiuuerat enim Moysen Deus dirigens in cunctis contra hostes, & administrãs populo necessaria, ita & tempore Iosue Deus adiuuaret Israelitas, & sic factum est.

C

Deus adiuuit amplius Israelitas duce Iosue quàm Moyse. Et quòd maiora miracula fecit Duce Iosue quàm Duce Moyse. Quæst. XXVI.

QVoniam Adhuc amplius Deus adiuuit Israelitas Duce Iosue quam Duce Moyse. nam tẽpore Moysi miracula pro Israel facta sunt, ita & tẽpore Iosue. fuit enim insigne miraculum quòd tempore Moysi Deus aperuerit mare rubrum, vt transirent Israelitæ per siccũ, vt patet Exod. 14. cap. Ita ęque magnum factum est, cũ Iordanis diuisus est, & pars aquarum surrexit in modũ montis, & pars fugit vsque in mare solitudinis, vt patet infra 3. capit. Fuit etiam datum manna tempore Moysi, ita & tempore Iosue durauit vsquequo ingressus
D est populus trans Iordanem, & comedit de panibus terræ illius, vt patet infra 5. c. Amplius autem facta sunt miracula tempore Iosue maiora quam vnquam fuerint tempore Moysi. nam Sol stetit spatio vnius diei non declinans donec Iosue de hostibus suis se vlcisceretur, vt patet infra 10. c. Omnia quippe alia q̃ tempore Moysi facta sunt, & si miracula fuerint, quoniam Deo iubente facta sunt. tamen per Angelos fieri potuerunt, vt diuisio maris rubri, & sic de cæteris. sed mãsio Solis per diei spatium iudicio hominum maius est, atq; manifestius miraculum. Nam in hac elementali natura dæmonib. operatiuam attribuimus potestatem, in corporibus autem cœlestibus nihil efficiunt: quoniam a bonis Angelis illa mouentur: & magi, qui multa, quæ mirabilia in naturalibus videntur, efficiunt, in cęlestibus nihil unquã agũt, aut agere queunt. Amplius autem & tempore Iosue la-
E pides magni de cęlo ceciderunt super hostes, quib. plures hostium ceciderũt, q̃ Iudæi gladio occidissent, vt patet infra 10. c. Tpa ergo Moysi miraculis non superant tpa Iosue. Præter hoc, tpe Moysi Deus in bello Israelitas adiuuit, vt cum pugnauit Israel cõtra Amalech, & deuicit eum, vt patet Exo. 17. & cũ pugnauit contra Chananæum, & deleuit vrbes eius, vt patet Nu. 21. & cũ pugnauit contra Sehon regem Esebon, & contra Og regẽ Basan, vt patet Num. 21. & Deuteron. 2. & 3. cap. Et cum pugnauit contra Madianitas, vt patet Numeri 31. Iosue autem plurima bella fecit, & in omnibus adiutus est. Tẽpore Moysi quinque reges Madianitarum Iudæi occi-

derunt, vt patet Num. 31. cap. & duos reges Amorrhæorum, A vt patet Numer. 21. capit. sed tempore Iosue occisi sunt reges 31. vt patet infra 12. cap. vbi omnes numerantur, & cuius terræ quilibet rex fuerit. Item tempore Iosue multa terra Iudæis subiecta est scilicet possessio nouem tribuum & dimidiæ. Tempore autem Moysi solum possessio duarum tribuũ & dimidiæ, vt patet Numer. 32. & Deuteronom. 3. Item tempore Moysi Iudæi aliquãdo superati sunt. nam percussit posteriora eorum semel Amalech occidens eos, qui lassi resederant in via, vt patet Deuteronom. 26. capitu. Iterum autem Iudæi a Chananæis superati sunt anno 2. ab exitu de Aegypto cum Amalechitæ, & Chananæi descendentes de montibus percusserunt eos vsque ad Horma, vt patet Num. 14. Iterum autem Chananæi præualuerunt contra Iudæos, & ceperunt de eis prædam, vt patet Numer. 21. Tempore autem Iosue nunquã Israelitæ superati sunt: G nisi cum semel missi exploratores pauci contra vrbem Hay terga verterunt, & corruerunt vulnerati 36. vt patet infra 7. capitu. quod nihil penè erat. Adiuuit ergo Iosue, sicut Moysen, quin potius magis adiuuit Israelitas tempore Iosue quàm Moysi, *Non dimittam te nec derelinquam te*. Ponuntur ista duo verba idem significantia ad magis certificandum, quia duplicatio semper est causa certitudinis, sicut patet de somnis Pharaonis, vt patet Gen. 41. cum respondit Ioseph ad somnia duo, quæ idem significabant. cumque primum exposuisset subiungit dicens. quod autem vidisti secundò, ad eandem rem pertinet, somnium secundum firmitatis iudicium est, eo quod fiat sermo Domini & velocius impleatur. Alio modo intelligi potest conuenientius, quod ista duo verba ad diuersa pertinẽt. dimittere quippe simpliciter dimittere est idest solum significat dimittere: H & est dimissio temporalis. derelinquere autem est magis quam dimittere, ita quòd primum signat dimissionem temporalem scilicet quòd Deus ad tempus dimitteret Iosue pati ab hostibus aliqua damna, vel incidere in aliqua mala, quamquàm hoc non semper duraret. derelinquere est totaliter dimittere scilicet ad nunquam redeundum, vt si dimitteret Deus Israelitas simpliciter in manus hostium nunquam eos redimens, sicut nunc eis accidit a tempore quo a Romanis captiuati sunt. Primus modus accidit eis quando tempore iũdicum Deus tradebat illos propter peccata in manus hostiles: & deinde mittebat illis Saluatorem, qui eos liberaret. vterque autem modus cessaturus, aut nunquam futurus erat tempore Iosue. nã neque Deus reliquit Iudæos totaliter eos deserens, nunquam ad eos rediẽs, nec vnquam deseruit ita vt permitteret in manu hostiũ, ita I vt postea non liberaret. Et si arguatur de eo quod accidit super ciuitatem Hay, iam supra respõsum est hoc c.

Maiora mala passi sunt Iudæi sub Moyse quam sub Iosue.

Quæstione præcedenti.

Infra eo. Deut. 32.

Confortare: & esto robustus. Tu enim sorte diuides populo huic terram, pro qua iuraui partibus tuis, vt traderem eam illis.

Hic ponitur admonitio & mandatum de terra sorte diuidenda, & ad præceptum præmittitur diuina confortatio: cum dicitur. *Confortare*. Pertinet confortatio ad casum. scilicet vt homo sit confidens non timens in aduersis, & hoc dicebatur, quia in promptu erat, vt Iosue intraret in terram hostilem inter tãntas populorum numerosas multitudines, quæ omnes vno animo colligebãtur ad delendum eum, & populum suum. erat ergo K sibi causa timoris: ideo Deus subiungit confortationem siue consolationem dicens: confortare non timeas istas multitudines, quia facile est concludi multitudinẽ in manu paucorum, vt patet primo Machabæorum capitul. 3. & hoc quia non est Deo difficile saluare in multitudine, vel in paucis, vt patet 1. Reg. cap. 14. Alio modo potest introduci ista litera, scilicet, quod Iosue, qui fuerat minister Moysi, & semper eum fuerat comitatus, vt patet hic, & Exo. 33. vidit quomodo Moyses propter Israelitas inductus est ad peccandum ad aquas contradictionis, & Deus priuauit eum ingressu terræ promissionis, vt patet Deuteron. 3. cap. Quamquam ei primo iussisset, quòd introduceret Israelitas in terram promissionis, vt patet Deuteron. 10. capit. quia ergo ille sanctissimus vir erat, vt Deus de eo testimonium perhibet Numer. 12. scilicet, quòd erat mitis super omnes, qui habitabãnt in terra, & quòd famulus suus specialis esset, cui aliter loqueretur quã cęteris prophetis. & tamẽ iste priuatus est terra promissionis, quæ erat vltra Iordanẽ. rationabiliter ergo timere poterat Iosue, quòd cum ipse fragilior esset, facillime peccare poterat, ita vt Deus ipsum & populum in hostilem traderet potestatem. ad hoc autem Deus confortat eum, quòd non timeat hoc. nam certissime ipse diuidet terram promissionis trans Iordanem. *Et esto robustus:* Robur dicit vires non quidem animi confidentiam, quæ ad animositatem passionalem, aut ad moralem virtutem pertinet, sed corporis qualitatem ad fortiter operandum. & istud robur ex complexione euenit, quamquam per assuefactionẽ nutritur, & conseruatur. sic ait Arist. 2. Ethi. ex multum cibum assumere, & frequentes labores sustinere, efficitur quis fortis. Manifestum tamen est quòd de fortitudine, quæ est virtus, vel confidentia animi, hic agitur. Hęc tamen fortitudo, aut magis proprie dicendo robur ad libertatem nostram non pertinet. Ideo non iuberet hic Deus hoc Iosue, sed robustus accipitur large idest fortis, vel bene sperans in periculis, aut quibuscunque aduersitatibus, & tale est quod Iosue timere poterat. *Tu enim sorte diuides populo huic terram*. Ista est prophetia secundum certam prædestinationem, in qua Deus promittit Iosue quod ipse diuidet Iudæis terrã promissionis, in quo plura significat quã videatur promittere. nã qui terram diuisurus erat necesse erat, vt prius terrã de manu hostium vendicaret, deletis eis, & ipse incolumis maneret, atq; populus suus cui terram diuideret. omnia ergo bona Deus promittebat Iosue promittendo, quòd terram diuideret. hæc promissio facta extiterat: Deuteronom. 3. & 31. atque 32. sed non fuit facta Iosue in persona sua, sed Deus faciebat promissionem. Moysi de Iosue. nunc autem ad magis dandam certitudinem spei Deus promisit ipsi Iosue, & necessaria erat ista promissio, vt supra declaratum fuit. *Sorte diuides*. Hoc potest poni in modum pręcepti, aut in modum prænunciationis. Accipiendo primo modo dat Deus Iosue præceptũ, vt terram quam adeptus fuerit, sorte diuidat inter Israelitas, & patet etiam hoc ad Moysen dictum fuisse Nume. 36. cap. & hoc parum est. quia cum iam datum esset hoc præceptum Moysi, sciebat Iosue se obligatum ad obseruationem præcepti huius si superuiueret. non erat ergo hic opus repeti tale præceptũ. Alio modo põt intelligi in modum prænunciationis, scilicet, quòd Deus diceret pręnuncio tibi, quòd non peribis tu nec populus tuus in manu hostili. sed tu venies ad tale tempus, in quo diuidas terram huic populo sorte. & istud est aliquid valde magnum, scilicet, significare Iosue aliquam magnam lætitiam, scilicet, vt ipse in tanta multitudine hostili superuiueret, & vt omnibus calcatis, & vendicata terra eam populo Hebraico sorte diuideret possidendã. & iste est sensus proprie literæ huius, ita vt non sit præceptum, vt quidam volunt, sed magis prophetica prænunciatio. *Populo huic*. Signat hic Deus Iosue aliud bonũ. s. quod populus ille superuiueret. nã poterat esse, quod Iosue hostes deuinceret, sed populus eius periret, sicut aliqñ in historijs factum legitur, vt ipsi victores, aut totaliter, aut maxima ex parte in bello defecerint. vt patet in bello Lacedæmoniorum contra Persas, in quo princeps Leonida gloriosus ait: Prandete hic commilitones mei apud inferos cęnaturi. hi autem omnes, qui cum eo congressi contra Persas sunt, inter occisorum a se hostium globos, & gelatum cruorem lassi corruentes, cum deletis hostibus euadere viuentes potuissent concepto feruore pugnandi defecerunt, vt ait Paulus Orosius lib. 2. de Ormesta mũdi. nunc autem dicitur de Iudæis, quòd quãquàm ipsi hostium cateruas funderent, tamen non defecerunt, aut minorati sunt. *Terram pro qua iuraui patribus eorum.* Vocat hic Deus patres horũ, eos qui fuerunt primi viri clarissimi in hac descendente progenie, quorũ primus fuit

Victores, aut totaliter, aut ex maxima parte i bello defeceũt

Abraham

Abraham ad quem promissiones factæ sunt, vt patet ad Galat. 3. cap. secundus Isaac, tertius Iacob. hos enim tres Patriarchas computamus, quia patrum principes extiterunt, vel principales patres. Fuit autem iuramentũ istud factũ Abrahæ, vt patet Gen. 22. c. scilicet, per memetipsum iuraui dicit Dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo, semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris, quia obedisti voci meæ, & possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. De promissione autem terræ euidentius habetur Genes. 15. scilicet, in die illa pepigit Dominus fœdus cum Abraham dicens, semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad fluuium magnum Euphratem, &c. Et quamquam dicas ibi non exprimi iuramentum, satis tamen patet intercessisse iuramentum, quia fuit fœdus initum, sed in fœdere iuramentum interuenit, & omnes validationes pactorum fortes, intelligi ergo datur, quòd fuit factum iuramentum.

Et traderem eam illis. Non est sensus, quòd Deus iurauit, vt traderet Iudæorum patribus hanc, s. eis, quibus iurauit, nam quamquam iurauit Deus Abrahæ tradere terram, non tamen ei, sed semini eius, vt patet Genes. 15. c. ergo istud relatiuum eis, non refertur ad patres, sed ad antecedens quod intelligitur in illo relatiuo eorum, quod præcessit.

3. Reg. 2. *Confortare igitur, & esto robustus valde, vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus. Nec declines ab ea ad dexteram, vel ad sinistram: vt intelligas cuncta, quæ agis. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, & meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias, & facias omnia, quæ scripta sunt in eo. Tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Ecce præcipio tibi: confortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere,* Supra eo. *quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus, ad quacunque perrexeris.*

Hic ponitur præceptum & admonitio de lege seruanda scilicet quòd Iosue obseruaret legem, & qui sub eo erant. & hoc iubetur ad implendas promissiones factas. intelligitur quippe diuina promissio conditionaliter. scilicet si illi quibus fit promissio maneant in statu illo, in quo facta fuit promissio: alioquin eis abijcientibus Deum non implet Deus, quæ promisit, vt patet 1. Reg. 2. & Hierem. 18. nunc autem quando Deus Iosue ista iubebat, non erant inclinati Iudæi ad Deos alienos, sed obseruabant legem Dei veri. Si igitur manerent in eodem statu maneret diuina promissio facta ad eos: alioquin minime. & quia per legem in hoc statu mansuri erant, iussit Deus, vt legem obseruarent. Sic autem factũ est, quia toto tempore vitę Iosue, & seniorum, qui longo tempore post eum vixerunt, non declinauerunt Israelitę a pręceptis Dei, vt patet Iudi. 2. cap. & ob hoc mansit promissio Dei semper in illis hoc tempore. *Confortare.* secundum animi confidentiam. *Et esto robustus valde.* Idest, habeas magnum constantię vigorem non consternatus mente. robustus ad corpus pertinebat. sed non iubet hoc Deus cum non sit vllatenus in potestate Iosue effici robustũ corpore, vel non, sed bene de robore quod ad constantiam pertinet. *Vt custodias omnem legem.* Idest, ad hoc confortare, vt custodias legem. est enim necessaria fortitudo animi ad complendum iussa legis. nam lex veteris testamenti erat quoddam iugum, & valde graue, vt patet Actuum 15. vbi dixit beatus Petrus hoc esse iugũ qđ nec ipsi nec patres sui ferre potuissent.

Promissio facta Iudæis fuit conditionalis.

Quare Iosue indigebat confortari, & ad quid Et duo in prelato requiri, vt bene præsit. Quæst. XXVII.

AD subdendum ergo se huic grauitati, & ferendum eam, confortatione indigebat. potissime, quia concupiscentia non vrget quando non est lex prohibens. cum vero lex vetans insurrexerit, incipit concupiscentia repugnare. Sic ait Apostolus ad Rom. ca. 7. Peccatum non cognoui nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret non cõcupisces. occasione autem accepta. peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. sine lege enim peccatum mortuum erat: ego autem sine lege viuebam aliquando, sed cum venisset mandatum, peccatum reuixit. ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum quod erat ad vitam hoc est ad mortem. nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit me. necesse erat igitur, vt Iosue, qui ista obseruaturus erat quæ tantam ingerebant grauitatem, confortaretur. Et dicitur, vt custodias omnem legem. idest omnia præcepta legis, scilicet vt faciens quædam, non omittas alia: quoniam oportebat hæc facere, & illa non omittere, vt patet Matth. 23. cap. Vnde si aliquod mandatum Iudæi infringerent cæteris obseruatis, pro illius violatione perirent, quia delinquens in vno factus est omnium reus, vt patet extra de regu. iur. in regula deficeat peccator. Et dicitur custodire Iosue legem, non quòd ipse solum in persona sua custodiat, sed etiam quòd cæteros ad custodiendum inducat, & cogat. Hoc enim prælatorum est, qui coercendi vim habent. Et ad hoc requiritur maior animi vigor quam si quis in seipso solum legem obseruare debeat. Aliqui namque sunt, qui bene viuunt, sed non bene præsunt, quoniam aut remissi circa subditos sunt, vel rubore, aut animi inconstantia, & impotentia resoluuntur. Hi autem sine culpa graui non sunt, quoniam prælatorum status non solum in se vitæ puritatem exigit, sed etiam in alijs rectitudinem dirigentis disciplinæ. sic patet Eze. in ca. 3. scilicet fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, & ex ore meo audies verba & annunciabis eis. si dicẽte me ad impium morte morieris, non annunciaueris ei: nec locutus fueris, vt auertatur a via sua impia, & viuat. ipse impius in iniquitate sua morietur. sanguinem autem eius de manu tua requiram. ita enim prælati pro alienis, sicut pro suis tenentur: atque pro peccatis alienis interdum moriuntur, sicut patet de sacerdote Heli, qui in se iustus & sanctus erat, quia tamen filiorum suorum peccatum graue non corripuit, perijt ipse, & tota domus eius, vt patet 1. Reg. cap. 4. de hoc etiam extra de symonia. in cap. licet Heli. Adhuc autem ad tenendum istam disciplinæ rectitudinem inflexam, maiori virtute & robora prælati indigent, & animi vigore, quam vt ipsi in se solum bene viuant. confortari ergo valde Iosue debebat, vt tantam populi numerosam multitudinem sibi subiectam ad obseruantiam legis plenariam induceret, atque compelleret. Dicitur hic. *Vt custodias & facias omnem legem.* Custodire ad animum pertinet scilicet vt mente propositum teneas semper seruandi legem, & cogites quomodo obserues, vt infra patet. facere ad executionem pertinet scilicet vt legem Dei apud se semper cogitet, & in ea explenda se exerceat, quia neutrum sine altero sufficit. *Quam præcepit tibi Moyses seruus meus.* Aliquis dicit hoc intelligi de aliquibus præceptis specialibus, quæ dedisset Moyses Iosue de dirigendo Israelitas, vel de diuidendo eis terram. nam dicitur hoc datum ipsi Iosue. de alia tamen lege, quæ est Moysi, dicendum est quòd non solum fuit data a Moyse Iosue, sed etiam cæteris Israelitis.

An hæc lex fuerit aliqua specialis data Iosue a Moyse. Quæst. XXVIII.

SCiendum est, quòd intelligitur de tota lege Mosaica, quæ data fuit Israeli. quod patet, quia dicitur, vt custodias & facias omnem legem. Si tamen diceretur de quibusdam specialibus præceptis, non diceretur, vt custodias omnem legem. Item patet debere intelligi de lege, quam dedit Moyses toti Israel, quia dicitur infra non recedat volumen legis huius de ore tuo, sed meditaberis in eo. sed non vocaretur volumen legis si essent aliqua præcepta data Iosue a Moyse, quia illa non facerent volumen, potissime, quia dixit volumen legis huius. Dicendum igitur est, quòd hoc volumẽ intelligitur de lege tota quam dedit Moyses ex parte Dei Israeli.

obseruandam, & principaliter pro Deuteronomio, in quo continentur præcepta totius legis recollectis in vnũ. *Quam præcepit tibi Moyses.* Non est sensus, quòd Moyses hanc legem soli Iosue mandauerit, quoniam toti Israeli mandauit, siue intelligatur de lege, quæ habetur in Exodo, & Leuitico, atq; Numero, siue de lege, quę hr in Deuteronom. nam lex quæ habetur in primis tribus libris ad totum Israelem data est, vt patet ex tenore cuiuslibet legis earum. nam fit in eis mentio de filijs Israel. & de aduenis. De lege, quæ habetur in Deuteron. patet q; fuerit data omnibus Israelitis. nam omnes personaliter fuerunt congregati ad audiendam eam, siue Israelitæ, siue aduenæ, præter eos, qui cædebant ligna, & comportabant aquas, vt patet Deuteronom. 29. cap. sed dicitur, q̃d data fuit ista lex Iosue, quia quemlibet de Israelitis specialiter obligabat, & omnes generaliter. *Moyses seruus meus.* Non dedit eam Moyses quasi ipse eam dictauerit quoniam nihil ipse dictabat cum non haberet potestatem condendi legem, sed Deus condebat, & Moyses ferebat leges ad populum, quas ei Deus dedisset. nam Deus per se non loquebatur Israelitis, sed mandabat Moysi vt perferret ad eos leges, quas ab eo audiebat, vt patet ex processu 4. librorum Pentateuchi. nunquam enim Deus per se Israelitis leges tulit nisi decalogum præceptorum in monte Synai, vt patet Exod. 20. & Deuteronom. 4. & 5. cap. Iudæi autem eum ibi rogauerunt, vt non loqueretur eis Deus, sed Moyses, ne morerentur, vt patet in eisdem capit. Et ob hoc Deus dedit prophetam intermedium Moysen, & tangitur hoc Deuteronom. 18. Causa autem quare Deus per se, siue per Angelum nihil nisi decalogum protulerit; declarata est Exod. 20. capitul. Ecce Deus vocat hic Moysen seruum suum. ex quo videtur quòd ipse erat in vita æterna in spe certa. nam si damnatus foret, non vocaret eum seruum suum, quia veraciter seruus non esset. Deus tamen non perhibet testimonium falsitati. *Nec declines ab ea ad dexteram neque ad sinistram.* Idest, nullo modo declines a lege Dei. sed quidquid iubet facito. & est iste modus loquendi vulgaris. nam rectum est inter dextrum & sinistrum. cum autem tenditur in dextrum, vel in sinistrum, relinquitur medium rectitudinis. & quia non pôt variari in aliquid alterum nisi in hoc, dicitur nec in dexteram, nec sinistram. Aliter potest accipi, quia per dexteram prospera vel bona designantur, per sinistram vero mala, & est sensus non declines vllo modo a lege siue faciendo aliquid quod videatur tibi melius quam lex quod vocatur dextrum idest bonum, nec faciendo aliquid quod manifeste malum videatur, tamen illud facias ex passione, vel malitia, & hoc vocatur sinistrum legi. nam neque licet addi aliquid super legem quod alicui videretur bene factum, neque detrahere ex his, quæ lex iubet, quę viderentur manifeste mala. sic patet Deuteronom. 4. capitu. scilicet non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo. sic quoque patet Deuteronomio. 12. capit. scilicet quod præcipio tibi hoc tantum facito nec addas quicquam nec minuas. Potest etiam hoc accipi modo quo comparantur vitia ad virtutem. nam virtutes iuxta Aristo. 2. Ethic. media quædam sunt. vitia autem sunt extrema, & medium quod est æquale & rectum bonum est. supra autem & infra sunt tanquam dextrum & sinistrum, & ista declinant a medio virtutis, & mala sunt. *Vt intelligas cuncta quæ agis.* Idest, vt intelligas quomodo cuncta, quæ agis sunt bene facta, vel vt intelligas an ea, quæ agis bona, vel mala sint. actus enim nostri habent bonitatem, vel malitiam secundum operationem suam ad regulam rectitudinis mensurantem in bono & malo. est enim lex regula directiua actuum humanorum, secundum ergo quòd actus nostri conformantur regulæ, quæ est lex diuina: intelligimus eos esse bonos: secundum autem quòd deuiant ab illa regula, scimus eos deuiare a bono; ideo per legem intelligemus. Adempta autem lege diuina data, vel humana, vel conformitate ad legem naturalem, quæ est in principijs rationis practicæ secundum quam gentes, quæ legem non habent natura liter ea, quæ legis sunt faciunt, vt patet ad Rom. capit. 2.

F non erit aliquid secundum quod appareat, actus huiusmodi nos esse bonos, vel malos. habet enim se sic lex ad actus nostros, sicut principia in speculatiuis ad conclusiones, & cunctas veritates. cum. n. aliqua propositio concordat principijs rationis speculatiuæ nobis innatis, iudicamus illam esse veram. si vero dissonet, iudicamus eam esse falsam. & ideo sicut cognitio speculatiua vocatur sapientia, ita cognitio diuinarum legum sapientia appellatur, vt patet Deuteronom. 4. cap. scilicet hæc est sapientia vestra, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc dicant; ecce populus sapiens, & intelligens.

Non recedat volumen legis huius de ore tuo. Idest, nunquam cesses recitare, & ruminare præcepta legis huius, vt mente illa teneas ad faciendum ea. Et dicitur non recedat de ore. idest de corde. nam non erat opus, quod Io
G sue vel quisquam de Israelitis ista recitaret, sed quod recogitaret penes se & legeret. quod patet ex sequentibus scilicet sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. & hoc ponitur hic tanquam aduersatiuum, & tamen meditari diebus ac noctibus non est aduersatiuum huius, quod est cadere volumen de ore, sed cadere de corde. Intelligitur autem hoc volumen de volumine quod est Pentateuchus, in quo sunt omnia præcepta legis, & in hoc meditari debebat Iosue. Vel magis accipitur volumen pro Deuteronomio in hoc enim erat tota lex repetita & explanata, quantum attinebat ad omnes de populo. Ideo Moyses compilauit, & recitauit coram tota multitudine, quando moriturus erat, vt patet Deuteronom. 1. cap. & cap. 29. Et maxime conuenit hoc in Iosue, quia ipse erat princeps totius huius gentis; & ad principes pertinebat scire Deuteronomium, vt scirent
H dirigere subditos in iustitia, vt patet Deuteronom. 17. cap. vbi dicitur de regibus, quòd haberent Deuteronomium apud se scilicet postquam autem sederit in solio regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius, accipiens exemplar a sacerdotibus Leuitici generis, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitę suę, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodiat verba, ac ceremonias eius. Et non solum reges, & principes habere debebant Deuteronomium, sed etiam iubebatur, vt popularibus legeretur Deuter. de septennio in septennium in anno remissionis, quando congregabantur omnes in locum Sanctuarij in festo tabernaculorum, vt patet Deuteronom. 31. ca. scilicet præcepitque eis dicens, post septem annos remissionis in solennitate tabernaculorum, conuenientibus cunctis filijs Israel, vt appareat in conspectu Domini in loco quem elegerit, le
I ges verba legis huius coram omni Israel audientibus eis tam viris, quam mulieribus. Videbatur namque quòd Deuteronomium solus necessarius esset ad communem statum popularium; ad statum autem sacerdotum præter hoc erat necessarius Leuiticus, quia ibi omnes eorum ceremonię continentur. *Sed meditaberis in eo diebus ac noctibus.* Ista dicuntur ad signandum magnam attentionem, quam habere debebant Israelitę circa legem non tamen tanta erat necessaria, nec possibilis scilicet vt tota die ac nocte considerarent circa legem Dei, quia tunc non vacaret eis tempus ad vllam actionem. sed similiter ista accipienda sunt scilicet quòd frequenter Iudęi imaginari debebant circa legem, siue per diē, siue per noctem, & similis modus habetur Deuteron. cap. 6. scilicet eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & medi
K taberis ea sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos; scribes ea in limina, & ostijs domus tuę. Sufficiebat enim tantum in his considerare, vt homo non ignoraret legem, & memoria quasi assidua horum non permitteret cogitantem errare contra legem Dei.

Deuteronomium quare erat magis necessarium Iudæis quidem tota lex.

Vt custodias ea, & facias omnia quæ scripta sunt in eo. Cognatio assidua legis ad nihil aliud prodest, nisi ut secundum eam faciamus, quoniam lex non est propter intelligere, sed propter agere, cum sit mensura, & regula humanarum actionum.

Ad quid

Ad quid prodest cogitatio assidua legis & sanctarum Scripturarum. Et de vario modo sciendi circa agibilia. Quaest. XXIX.

ET dicitur ista consideratio esse dupliciter ad custodiendum, & faciendum omnia, quae in lege scripta sunt. Primo modo tollendo ignorantiam. nam si quis ignoraret, quid lege iubeatur, aut quid caueatur nesciēs quid agendum, aut fugiendum sit, nec faciet. cum vero meditationem assiduam in lege habuerit, non poterit ignorare quid lege iubeatur, vel caueatur. Alio modo proficiebat meditatio quasi continua ad faciendum ea, quae in lege continentur. nam quamquam aliquis plene nosset quid in lege vetaretur, aut iuberetur, si illud non consideraret actualiter, sed solum cognosceret secundum habitum, bene posset facere contrarium, quia habitus non repugnat actui: sed actus actum impedit, & ei repugnat. Et quamquam aliquis cognoscat bonum secundum habitum, potest iudicare malum actualiter: si tamen bonum cogitauerit, & iudicauerit, nequibit malum iudicare. Sic enim distinguit Aristot. 7. Ethic. tractans de syllogismo incontinētis. s. quomodo sciens decipiatur. & ponit aliquas distinctiones. s. quòd aliqui habēt scientiam impeditam, sicut dormientes & vinolenti. Alij habent eam non impeditam, vt sobrij vigilantes. Item quoddā est scire secundum propositionem vniuersalem: aliud est scire secundum propositionē particularem. qui scit bonū in vniuersali satis potest errare. qui autem cognoscit, & iudicat bonum in particulari, non potest errare. Item quoddam scire est secundum habitum, & aliud secundum actum. scientes bonum secundum habitum cōtingit errare iudicando. scientes autem secundum actū, errare impossibile est. Sic igitur est in proposito. nam ēt si quis sciat legem Dei secundum habitum, vtilis valde est frequens cogitatio in illa, nam dato quod sciat eam, si tamen actualiter non consideret, falli continget faciliter. si verò meditatio frequens sit, non continget sic faciliter errare. & ob hoc valde laudatur in sacra Scriptura assidua meditatio in lege Dei. sic patet Psal. 1. vbi vir beatus designatur, & dicitur. si in lege eius meditabitur die ac nocte. Ex hoc autem nimis falli eos patet, qui cum viri sapientes circa sacras Scripturas sint, sermones verborum Dei a praedicantibus audire contemnunt, dicentes se haec praecognouisse, quae a praedicantibus audituri sunt. nam non est sola vtilitas praedicantis, vt nescientes erudiantur, sed & adhuc potissima est, vt scientes secundum habitum tepidum, audito verbo Dei ad feruorem quendam redeant: & meditatio ex nouo auditu eos firmiores ad resistendum vitijs efficiat, qui forte secundū habitum cognoscentes tentationi succubituri erant. *Vt custodias, & facias, quae in eo scripta sunt.* Custodire & facere possunt ad idem pertinere, vt ex modo vulgaris locutionis sit: ita vt nihil importet alterum super alterum. Alio modo dici potest, quòd custodire pertinet ad praecepta negatiua, & facere ad affirmatiua. Negatiua quippe vetant, & in his cauendum est ne contra inhibitionem agamus, & hoc est custodire nos ab agendo. facere ad affirmatiua pertinet, quia actionem quandam dicunt, & vtraque Deus teneri volebat. Alio modo distinguuntur, quia custodire pertinet ad mentem. scilicet vt praecepta teneantur in mente scilicet quòd ea facere proponamus, et facere pertinet ad opus, scilicet quòd ea in opere compleamus. *Tunc diriges viam tuam.* Idest, cum tenueris in mente volumen legis scilicet Deuteronomij meditans die ac nocte diriges viam tuam idest erunt omnes operationes tuę bene se habentes. vocatur via hominis ipsa eius operatio, & dicitur ista via directa quando operationes secundum legem Dei componuntur. operationes enim rectę via dici debent. nam sicut ambulans antequam ambulet nihil de seipso manifestat, postea verò via eum manifestat, ita operatio operantem prodit. nam nihil de nobis constat nisi per operationem, quia quod non agentes, in potentia sumus, hoc actus anunciat. vt ait Aristo. ethi. lib. 9. Ista A via directa esse dicitur, quia secundum leges regulatur. Dicitur enim via alicuius recta, si rectè tendat illuc quo ambulans peruenire intendit, si vero non perducat illuc, non est via sed deuium quoddam. Ita operationes cum se habeant respectu illius, sicut rectae vel non rectae, cum illuc perueniunt dicuntur directae, vel non directae. finis autem operationis nostrae est foelicitas, quae est in Deo. illa igitur est conueniens, vel recta operatio qua in Deum rectè tendimus. tales autem sunt omnes, quae per legem eius regulantur.

Et intelliges eam. Idest cum feceris ista obseruans mandata legis cognosces viam tuam, scilicet, qualis sit an recta, vel distorta. vel intelliges qualiter ad rectitudinem viam tuam perducere possis, etiam si recta non sit. *Ecce praecipio tibi confortare.* Repetuntur hic admonitiones, scilicet, quòd Iosue confortaretur, & est sensus B confortare, idest habe fiduciam non succumbendi hostibus, vel non deficiendi ab omnibus, quę tibi dicta sunt. & hoc, quia ego praecipio tibi, quasi dicat, quia ego praecipio tibi, quòd conforteris dans fiduciam de promissis confortari debes certissime sperando, quae dicta sunt. *Et esto robustus.* Ad animi fiduciam pertinet non ad corporis robur, quia non erat hoc in potestate Iosue, ita vt Deus admoneret, vt acciperet robur.

Et ponuntur ista duo, quia confortare signat acceptionem. & robustum esse signat permanentiam. & est sensus, quòd Iosue, qui fortassis tunc timebat, robur acciperet, quod erat cōfortari, & maneret postea in eo istud robur quod erat esse robustum. *Noli metuere, & noli timere.* Scilicet, non timeas, quòd succumbes hostibus. vel non timeas, quòd ego te deseram propter aliquod peccatum, sicut Moyses impeditus est ne transiret Ior- C danem. sed certissime omnia fient, quae tibi praedicta sunt, scilicet, quòd tu diuides terram sorte. & ponuntur ista duo ad signandum maiorem certitudinem, & magis mouendum, sicut supra dicebatur, non dimittam te, nec derelinquam te. Alio modo accipi potest, quòd ista duo significent diuersa scilicet quòd timere significet timorem quemcunque, & metuere significet maiorem timorem, scilicet, quòd nullum timorem haberet magnum, vel paruum. sicut differentia est inter timere, & tremere. quia timere simplicem notat pauorem tremere autem est valido timore concuti, ita vt tota corporis statura moueatur. *In quo differunt timere, & tremere.*

Et patet, quod ponatur inter ista verba differentia. quia Deuterono. 31. vbi ponitur ista commonitio facta a Deo Iosue mediante Moyse dicitur, noli timere: nec paueas. est enim pauere magis quàm timere. quia time- D re dicit minimum gradum. pauere autem pertinet ad aliquantam corporis mutationem. Et ad populum ponitur eadem commonitio. & dicitur ibidem viriliter agite, & confortamini, nolite timere, nec paueatis ante conspectum eorum. *Quia tecum est Dominus Deus tuus.* Idest Deus adiuuat te, & tunc nullus aduersum te poterit praeualere, quoniam si Deus pro nobis, quis contra nos? vt patet ad Rom. 9. cap. *In omnibus ad quacunque perrexeris.* Idest Deus te adiuuabit in omnibus, quae facere tētaueris, ita quòd in nullo eorum succumbas, sed prosperentur opera tua.

Praecepitque Iosue principibus populi dicens. Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac dicite. Praeparate vobis cibaria, quoniam post diem tertium E *transibitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.*

Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, mandati diuini executio, & erat hic executio quantum ad duas partes. Primo quantum ad totum populum. Secundo quantum ad duas tribus, & dimidiam solū ibi. *Rubenitis quoque.* Circa primū ponitur pręceptum quātum ad totum populum, ut disponat se ad recedendum de mansione illa: Et ex hoc patet quod supra dicebatur, scilicet, quòd locutio, quę facta fuit ad Iosue a Domino, facta fuit mortuo Moyse, & facto planctu perfectè. nā cum Deus locutus fuit Iosue subiungitur hic, quòd *Quaest. 4.*

ipse mandauerit omnibus Israelitis, quòd se pararent ad recedendum de loco illo,& recesserunt. & tamen recessus eorum fuit completo planctu pro Moyse.nam finiti sunt dies plangentium Moysen in Belsethim,vt patet Deuteronom. 34. capit. & tamen si quando datum est mandatum, & ista fiebant, non essent completi, recessissent Israelitæ de loco planctus pro Moyse ante finitum planctum.dicendum est ergo,quòd locutio ad Iosue facta fuit post finitum planctum pro Moyse, & omnia,quæ sequuntur. *Præcepitque Iosue*. Immediate, vt Deus dixit Iosue, quòd transiret Iordanem, ipse dedit mandatum, quòd omnes se pararent ad transeundum. *Principibus populi dicens.*

Qui vocentur principes populi modis quatuor assignantur. Quæ. XXX.

POssunt hic vocari principes populi iudices constituti a Moyse per manum Ietro soceri sui,scilicet, decani,quinquagenarij, centuriones, & tribuni, vt patet Exo. 18.cap.totus quippe populus in his diuisus erat,& isti principabantur, quia dirimebant litigia, & ad horum imperium cæteri spectabant. Alio modo dici potest, quòd vocentur hic principes illi, qui vocabantur ad consilium cum aliqua facienda forent:nam inter Indæos erant viri proceres, & prudentes, & nominatim vocabantur ad consilium cum quid agendum foret.sic patet Nume.16.cap.cum dicitur,alij quoque filij Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ,qui tempore consilij per nomina vocabantur, & quia inter istos de liberabatur de rebus magnis,poterat isti vocari principes populi, sicut rectores ciuitatum principes vocari queunt. Alio modo vocantur,principes populi, & conuenientius principes tribuum, scilicet quia in qualibet H tribu erat vnus princeps, qui veniebat directè a capite illius tribus per lineam primogenitorum, & isti erant honorabiliores viri in tota tribu.de his patet Num. 1.cap. vbi ponuntur 12.principes 12.tribuum,& hi cum Moyse fecerunt numerationem bellatorum, de qua ibi dicitur. Vocantur etiam isti principes, & erant excellentissimi in tota plebe. nam in dedicatione tabernaculi obtulerunt in 12. diebus quilibet in die sua munera specialia, & non agitur de reliqua plebe, sed de istis tanquam de illustribus personis. & ad imperium istorum mouebantur reliqui de tribubus suis, & cognationibus suis. Alio modo adhuc strictius possunt vocari principes populi ipsi, qui erant principes vexillorum:nam erant castra Israelitarum in deserto disposita per quadrum,scilicet in 4.partes,& inter eas erat Sanctuarium, & erant sub 4. vexillis scilicet sub vexillo tribus Iuda erat ipsa tribus Iuda, & duæ aliæ tribus. Et sub vexillo Ruben ipsamet tribus, & aliæ duæ. Et sub vexillo Ephraim ipsamet tribus & aliæ duæ. Et sub vexillo Dan, ipsamet tribus, & aliæ duæ, vt patet Numer. 2. cap. quia ergo erant hic 4. principes vexillorum, essent 4.principes specialiter in tota plebe Iudæorum,qui præsidebant super principes etiam aliarum tribuum.& hos faceret vocari Iosue. Et sic videtur, quòd principes populi vocentur hic aliquo horum duorum modorum postremorum. vocarit autem eos Iosue,eo quòd debebant omnes Israelitæ se parare ad transeundum, vt isti notificarent in tribubus suis facientes præconizari. *Conclusio.*

Transite per medium castrorum. Iste transitus erat clamando voce præconis,vt audirent cuncti quòd recessuri erant de loco illo ad transeundum Iordanem. & non K est sensus, quòd Iosue mandaret ista principibus,scilicet,vt ipsi transirent per media castra,& ista clamarent, quia vilissimum officium præconis est, sed quòd ipsi mandarent cuilibet in sua tribu alicui, vt transiret per totam tribum clamans, quòd pararent se ad recedendũ vsque in dies tres,& sic breuiter sciri posset per omnia castra. *Transite per medium castrorum*. Medium signat hic interpositionem,scilicet,quòd omnia,quæ erant intra terminos castrorum,vocarentur medium castrorum nam si per medium castrorum,accipiendo medium secundum æquã distantiam clamandum foret, rari audi- F rent.sed per partes omnes castrorum transitus fieri debebat,vt omnes audirent.

Et imperate populo,& dicet. Idest faciatis,vt præcones imperent populo, & dicant,quæ sequuntur, scilicet præparate vobis cibaria. hoc autem præcones imperabant,non quidem ex se ipsis imperatiue loquentes, sed dicentes hæc mandat Iosue dux noster, vt omnes parent cibaria,quia post tres dies transire debemus Iordanem. *Preparate vobis cibaria*. Mandauit parari cibaria, quia in expeditione bellica non est facile parari cibos; ideo ante parandi sunt.

Qui cibi erant quos præcepit Iosue parare Israelitis, cum transituri essent Iordanem. Quæst. XXXI.

G QVæret aliquis,quæ cibaria essent ista: an esset manna. Et dicendum est,non posse esse manna, quoniã manna dato, quòd colligeretur, non posset conseruari per aliquot dies,sed scaturiebat vermibus,nisi cum colligebatur sexto die pro sabbato, cum non liceret colligi in sabbato, quia tunc duobus diebus manebat. sed hic pro pluribus diebus iubentur parari cibaria. de hoc Exodi 16.

Item quamquàm manna posset per multos dies conseruari, ita quòd non scaturiret vermibus:tamen superfluum erat illud pro multis diebus colligi, quia quolibet die cadebat in campo extra castra:ideo quotidie colligere possent sine labore non facientes parationem vllã.

An ob id parare debebant cibos,quòd Manna iam defecerat. Quæst. XXXII.

SEd ad huc aliquis obijciet,quòd manna iam non erat sed alij cibi. quia accesserant Israelitæ ad terminos terræ Chanaan,& de istis parare possent,& iubebantur. Respondendum est esse falsum,quoniam nondum cessauerat manna, nec cessauit immediate post transitum Iordanis. sed in die 15. mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto cum transissent Iordanem,& facerent phase in Galgalis in campestribus Iericho. die 15. comederunt panes azymos, & tunc cessauit manna cum comedit populus de panibus,& polenta anni illius in terra Chanaan. vt patet infra 5. capitu. cum dicitur, & fecerunt phase decima quarta die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ die altero azymorum panes, & polentam eiusdem anni,defecitque manna postquam comederunt de frugibus præsentis anni in terra Chanaan. Ergo ante trãsitum Iordanis quando Iosue ista dici iubebat,nondum cessauerat manna. *Quando cessauit manna.* I

An Israelitæ pararent cibos de manna in crastinum. Quæst. XXXIII.

SEd adhuc dicet aliquis, quòd Israelitæ parabant cibos de manna,quia quidã comedebant manna simpliciter sumptum.& in his paratio nulla necessaria erat nec fiebat.alij autem coquebant in ollis densantes in formam tortularum,vt patet Numer.11. cap.cum dicitur, circuibatque populus, & colligens illud frangebat mola,siue terebat in mortario coquens in olla faciens ex eo tortulas,saporis quasi panis oleati.Et de hoc diceretur, quòd quamquàm manna simpliciter sumptum in cibos parationem nullam susciperet: tamen istud quod coquebatur in olla indigebat paratione, & pro hoc instrueretur populus,vt pararet sibi cibos.

Respondendum est non posse stare:nam; poterant Iudæi colligere quotidie pro quolibet capite gomor vnũ, & illa mensura sufficiebat pro quolibet die, ita quòd qualibet die comedere posset.& nullus est,qui vltra hoc cibos expeteret. & si quis conaretur plus accipere, magis non habebat,vt patet Exod.16. ca. ergo quamquàm Iudæi parare vellent cibos de manna pro alijs diebus, non possent accipere illud. Amplius autem quoniam, & si accipere possent de manna quantum vellent,tamen non posset illud manere ad aliquot dies. sed in eo die quo

quo sumebatur comedi debebat, alioquin vermibus scaturiret, vt patet Exo. 16. non poterat ergo vllatenus hoc intelligi de manna, sed de quibusdam alijs cibis.

An, vt Iudæi in deserto præter panem, & manna interdum alios cibos habebant, ita & hic possent habere. Quæst. XXXIIII.

CONsiderandum autem est, quòd quamquam Iudęi in deserto panem habere non possent, poterant tamen habere quosdam alios cibos, de carnibus enim patet, quoniam pecora multa de Aegypto eduxerunt, vt patet Exo. 12. Et nunc ante exitum de deserto quidam eorum valde multa pecora habebant, vt patet de tribu Ruben, & Gad, & dimidia tribu Manasse. & propter hoc petierunt terram duorum regum Amorrhæorum, scilicet Og, & Sehon, sibi dari ante transitum Iordanis, vt patet Num. 32. Alios quoque cibos interdum habebant, vt patet cum transierunt Israelitę per terram Moabitarum, qui habitabant in Ar, & per terram Idumęorum, vt patet Deut. 2. scilicet cibos emetis ab eis pecunia & comedetis, aquam emptam haurietis, & bibetis, & postea sequitur in eo. c. quomodo vendiderint eis cibos. sed non potest intelligi de manna, quia illi non habebant manna in ptāte, sua, vt possent vendere Iudęis, sed de alijs cibis. Similes cibos poterant hic habere Hebręi, siue de carnibus, siue aliarum rerum, & de his dicitur hic, quòd pararent ad recedendum.

An Iudæi nunc hic ab aliquibus gentibus reciperent cibos. Quæst. XXXV.

FOrte adhuc aliquis dicet, quòd Iudæi ab aliquibus gentibus nunc recipiebant cibos emptos, & de his dicitur, quòd pararent.

Respondendum est non posse stare, quia nunc Iudæi non habebant aliquam gentem eis confęderatam, quæ eis cibos daret, omnes quippe eis obuiæ erant, & timebant eos de solis enim Moabitis, & Idumæis legitur, quòd eis cibos darent, & non aliæ gentes.

Sed adhuc quicquam dicet, quòd Moabitæ darent nunc sibi cibos venditos, quia erant propinqui terræ Idumæorum: immo duæ mansiones dicebantur esse in terra Idumæorum, scilicet, vna in campestribus Moab, & aliæ in planioribus locis terræ Moab circa Iordanem vt patet Num. 32. cap. in catalogo mansionum.

Respondendum est, quòd nunc non recipiebant Israelitæ cibos a Maobitis, quia solum receperant ab eis cibos quando transierant per ciuitatem nomine Ar. vt patet Deuteron. cap. 2. cum dicitur, quòd Idumæi. & Moabitæ, qui morantur in Ar, dederunt viam Israelitis, & cibos venditos, sed Ar est ciuitas quædam in principio terræ Moab, vt patet Nume. 21. & Deuteron. 2. cap. dicitur, tu transibis hodie terminos Moab vrbem nomine Ar, & accedes in vicinia filiorum Ammon. postea vero ingressi sunt Israelitæ terram duorum regum Amorrhæorum, & nūc vltimo circa Iordanem accesserunt ad terram Moab. tamen Moabitæ nō darent eis cibos quin potius excluderent eos, quia adduxerant contra eos Balaam ariolum filium Beor, ad maledicendum illos, vt patet Num. 22. & Deuteron. 23. non ergo poterant habere nunc cibos ab aliqua gente. sed ipsi poterant parare de carnibus, siue de alijs condimentis varijs, quę homines facere solent.

Nec posset etiam dici, quòd in loco illo iam essent fruges, & Iudęi comedere possent. Respondendum est, quod cum Iudęi transierunt, & delebant terram duorum regum Amorrhęorum, poterant inde habere aliquos cibos de his, quę habebant ad vitam ipsi Amorrhæi: non tamen possent habere panes, vel polentam de nouis frugibus anni illius, quia nondum fruges aliquæ ad maturitatem peruenerunt. nam quando Iudæi Iordanem transierunt, erat decima dies mensis primi anni 41. vt patet infra 4. cap. & tunc est mensis Martius, in quo terra Chanaan incipit habere fruges primas aliqualiter venientes ad maturitatem. & vocatur iste men-

A sis nouarum frugum, vt patet Exo. 13. & Deuteronom. 16. tunc enim Israelitæ exierunt de Aegypto, & dicebantur exire mense nouarum frugum. ergo tempore præcedente, scilicet, in mense 11. & 12. quando erant in vltima mansione deserti in campestribus, & planioribus locis terrę Moab circa Iordanem, nondum erant fruges maturę ad cibum, sed forte nullæ erant. Cum autem transierunt Iordanem stantes in Galgalis vsque ad diem 14. mensis primi ad vesperum, inceperunt comedere sequenti die 15. panes, & polentam de nouis frugibus, vt patet infra 5. cap. & sic videtur, quòd ante hoc habere non poterant nouas fruges in terra regum Amorrhæorum.

Sed dicendum est, quòd in terra regum Amorrhæorum Iudæi inuenerunt cibaria. manifestum est enim, q̄ illæ gentes sine cibis non erant, & quia velociter deletę

B sunt, manebant cibi earum nondum consumpti, & possent illos accipere Iudęi tam in panibus quàm in carnibus, & cęteris rebus: potissime, quia manerent veteres fruges, & farina, de quibus poterant ali.

Respondebit adhuc quisquam ad hoc, quòd quamquàm ista manerent: tamen non licebat Iudęis accipere hęc de gentilibus, quia immunda computarentur.

Sed hoc stare nequit, quia Israelitę susceperunt cibos a Moabitis, qui morabantur in Ar, & ab Idumęis, vt patet Deut. 2. capitu. & tamen isti erant gentiles. ergo poterant recipere ab Amorrhęis.

An Hebræis non liceret accipere cibos ab Amorrhæis. Quæst. XXXVI.

C AD hoc forte quisquam respondebit, quòd licebat Iudæis accipere cibos de manu Idumæorum, & Moabitarum, & non de manu Amorrhæorum, quia Amorrhæi erant de gentilibus illis cum quibus nullum fœdus habituri erant, sed deleturi illos, Idumæi erant fratres eorum: Moabitæ autem etiam descendebant ex eodem genere propter Abrahā, & iusserat Deus, vt his populis non nocerent, vt patet Deuteron. 2. cap.

Respondendum, quòd non tenet positio istorum, nam sicut licebat Israelitis accipere ab Idumæis cibos, ita licebat de manu omnium aliorum gentilium, quia omnes erant idolatræ, nec valet assignata ratio diuersitatis, quia Iudæi accepissent cibos libenter ab Amorrhęis si ipsi darent, immo petierunt ab eis, vt patet Deuteronom. 2. & Num. 21. cum dicitur transibimus per terram tuam, publica gradiemur via, non declinabimus ad dexteram, nec ad sinistram, alimenta precio

D vende nobis, vt vescamur, aquam pecunia tribue. Ergo licebat Israelitis accipere alimenta ab Amorrhęis, sicut à cęteris gentibus. Ideo cum eis interfectis manerent in domibus suis multa cibaria, haberent inde gentes Iudęorum sustentationem pro multis diebus, potissime in farina, & frumento, quę haberent Amorrhęi recondita pro anno sequenti.

Item, quia dato, quòd non liceret Iudęis accipere de cibis gentilium, verum esset hoc de cibis confectis, quę vocantur pulmenta, poterant tamen de alijs cibis, quę natura sunt, vel sine humana confectione. sicut de fructibus, & de animalibus viuentibus, & de farina, & frumento. Hanc differentiam Iudęi, qui paternarum legum sectatores sibi videntur, ad cibos nostròs obseruant adeo omnia alia acciperent Iudęi de manu Amorrhęorum.

E Dicendum ergo videtur, quòd Iudęi de rebus inuentis in domibus Amorrhęorum asportauerunt vniuersa, quę poterant ad cibos. & de his sibi cibi parandi nunc erant, vt si deberent fruges terere, vel farinam in panes formare, egebant enim paratione: ideo dati sunt tres dies ad parandum.

An Hebræi comederint in terra Amorrhæorum de cibarijs eorum. Quæst. XXXVII.

SEd adhuc aliquis arguet, q̄ non comederint Iudęi talia in terra Amorrhęorū. Nā si talia comedissent,

deficeret eis manna, sed non defecit. ergo non comede- F runt. quòd autem non defecerit, patet quia non defecit vsque post transitum Iordanis die 15. mensis primi, vt patet infra cap. 5. Quòd autem defecisset, si comederent de frugibus terræ Amorrhæorum patet, quia quando ingressi sunt in terram vltra Iordanem, & cœperunt comedere de frugibus terre, illico manna cœpit deficere, vt patet infra cap. 5. cum dicitur. defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ præsentis anni in terra Chanaan. ergo eodem modo si comedissent in terra Amorrhæorum de frugibus, defecisset manna.

Solutio.

Respondendum est, quòd comederunt Iudæi in terra duorum regum Amorrhæorum de frugibus terrę veteribus, & cæteris alimentis, atque de eis separare potuerunt antequam transirent Iordanem, quia Iudæi desiderauerunt habere de cibis Amorrhæorum, vt alerentur, & potuerunt habere nemine impediente. ergo accepe- G runt, & comederunt. Primum patet Deutero. 2. vbi petierunt Iudęi a rege Sehon Amorrhęo viam, & alimenta precio vendi. Quòd autẽ habere potuerint, patet quia subiecerunt sibi Iudæi duorum regum Amorrhæorum terram. ergo poterant accipere quæcunque in ea erant.

An post bellum Amorrhæorum manserunt ibi aliqui cibi, quibus vterentur Hebræi.
Quæst. XXXVIII.

SEd aliquis dicet nullos superfuisse cibos nec veteres fruges quas Iudæi possent accipere in alimentũ, quoniam bello premente consumpta erant, sicut alias fieri solet in vastitate hostili, ita vt interdum comedant homines cibos infames, & compellantur comedere fructũ vteri sui, sicut patet Leui. 26. & Deuter. 28. & 4. Regum H 6. in his ergo bellis poterant esse deleta vniuersa cibaria Amorrhæorum regum. ita vt nihil Iudæis relinqueretur comedendum. Respondendum, stare non posse, quoniam Amorrhæorum reges non fuerunt a' Iudæis diutino bello consumpti, aut longa obsessione fatigati, sed vnico bello quilibet regnum illorum deletus est: nam vno fuit bello extinctus Sehon cum populo suo. Idem quoque accidit in rege Og, vt patet Num. 21. & Deuter. 2. & 3. ideo non poterant esse consumpta alimenta, quæ ipsi recondita habebant pro sequenti anno saltem. Ideo necesse erat, vt Iudæi inuenirent in domibus Amorrhæorum cibos, & nullus impediret eos, quin acciperent de eis, cum deleti forent vniuersi Amorrhæi terrę illius, & ante hoc desiderarent de cibis illis; ergo nunc inuenientes eos, & a nullo impediti comederunt.

Et quando arguebatur, quòd si Israelitæ comedissent I de cibis in terra Amorrhæorum defecisset manna, non tenet consequẽtia. nam eodem modo argueretur, quòd quia Iudæi comederunt de cibis Moabitarum, & Idumæorum cessauit manna. sed falsum est. Quòd enim istorum cibos Iudæi comedissent, patet Deuteronom. 2. vbi mandat Deus, quòd transeant per terram Idumęorum, & accipiant cibos pecunia emptos, & idem postea dicitur de Moabitis. Et postea sequitur quomodo ab vtrisque alimenta acceperunt in eodem ca. & tamen non defecit manna vsquequo intrauerunt in terram vltra Iordanem, vt patet infra 5. capitu.

Quare manna cessauit post transitum Iordanis & non ante.

Cum vero arguitur, quòd manna defecit, cũ comederunt Iudæi de fructibus terrę Chanaan: ergo similiter deficere debuisset, cum comederent de frugibus terrę Amorrhęorum. Respondendum non esse simile de terra Amorrhęorum, & de terra vltra Iordanẽ, & hoc pro K pter duo. Primo, quia Israelitę, qui transibant Iordanẽ, manebant in terra illa, sed non erant mansuri in terra Amorrhæorum. Ideo in terra vltra Iordanem manna cessare debuit eis, quia iam erant in terra populata in qua mansuri erant.

Cum vero erant in terra Amorrhęorum, quia non erant ibi mansuri, si ibi defecisset manna non haberent quid postea comederent dum transibant; & aliqualiter sedebant in terra, in qua mansuri erant.

Secunda causa, & potissima fuit, quia quando Iudęi erant in terra Amorrhęorum, nondum venerant nouę fruges, ita vt de eis comedere possent, sed aliquid de veteribus supererat. iõ nõ debebat cessare manna quousq; haberent solidum, & certum nutrimentum. Hoc autem eis fuit in terra Chanaan vltra Iordanem; nã ibi habuerunt nouas fruges de quibus comederunt antequam cessaret manna, & ista est causa potissima. nam non immediate cessauit manna vt Iudæi transierunt Iordanem, sed postquam incęperunt comedere de frugibus nouis illius anni, vt patet infra ca. 5. nã quinque diebus postquam Israelitæ transierunt Iordanem, cessauit manna. Quod patet, quia decima die mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto transierunt Iordanem, vt patet infra 4. cap. sed die 15. sequenti, quę erat prima dies mensis Azymorum, cum comedissent Iudæi Azyma de frugibus nouis anni illius cessauit manna, vt patet infra 5. ca. hoc autem non habuerunt Iudæi in terra Amorrhęorum, vt supra probatum est. ergo non debuit ibi cessare manna.

Quoniam post diem tertium trãsibitis Iordanem, Idest parate cibaria nunc pro aliquibus diebus sequentibus: non enim habebitis semper spatium, & hoc, quia post tres dies transibitis Iordanem, scilicet, quia sic determinatum est, vt post tres dies moueamus castra ad transeundum Iordanem, erant quippe castra prope Iordanem, scilicet, in planioribus locis apud Iordanem, vt patet Num. 33. capitu.

Et intrabitis ad possidendum terram. Non dicitur, quòd intrabunt ad possidẽdum, quasi nihil aliud facturi essent nisi possidere. nam primo expulsuri aut verius deleturi erant hostes. Sed dicitur, quòd intrabunt ad possidendum dupliciter. Vno modo, quòd finis ingressus terræ erat iste, scilicet, quod possiderent, quamquã ad possessionem præcederet deletio hostium. nam quãquam Israelitæ debellarent hostes, tamen ista debellatio non erat propter seipsam, sed propter possidendam terram, & res a suo fine denominari debet. Alio modo intelligitur, quòd intrabant Israelitæ ad possidendam terram, quasi dicat, quamquàm agente hoc hostes debellare deberent: tamen illud Deo agente, ita leue erat, quòd non videbatur esse alicuius laboris, & sic videbatur Iudæis nihil superesset nisi possidere terram, quæ erat vltra Iordanem. si autem difficilis esset hostium debellatio, diceretur quòd intrarent ad debellandum hostes, tãquam illud esset opus suum, quod facturi essent. Et dicitur ad possidendam terram non, quia Israelitę iã nihil possiderent de terra quam Deus eis promiserat, cũ possiderent terram duorum regum Amorrhęorum, quæ data fuit duabus tribubus, & dimidiæ, vt patet Num. 32. & Deuter. 3. & infra in litera. sed dicitur ad possidendam terram, idest partem terræ, quia pars iam capta erat, & pars capienda restabat.

Quam Dominus Deus vester daturus est vobis. Idest, quam pro parte Deus iam vobis dedit, & pro parte adhuc daturus est, vt possideatis. nam dederat terram duarum tribuum, & dimidiæ, restabat autem danda, & possidenda terra pro nouem tribubus, & dimidia: hanc autem quamquam Iudæi de manibus hostium accepturi erant, tamen dicebatur eam daturus eo, quòd non accipiebant eam Iudæi viribus suis, sed Deus conferebat vires recordatus pacti quod ad patres eorum habuerat, vt patet Deut. 8. nam mittebat terrorem in gentes aduersantes, & in fugam compellebat, atque coram eis corruere cogebat, vt patet Exo. 23. & Deuter. 7. de his magis declaratum est Leuit. 26. cap.

Rubenitis quoque, & Gaditis. Hic ponitur præceptũ Iosue, & admonitio quantum ad duas tribus, & dimidiam. nam istę duæ tribus, & dimidia, acceperant possessionem ante transitum Iordanis, in terra duorum regum Amorrhęorum, vt patet Num. 32. & vsque ad Iordanem in mansione in qua nunc erant Israelitæ, pertingebat possessio eorum; cum ergo nunc transeundum esset ad obtinendam terram, quæ erat vltra Iordanem, quæ nullo modo ad eos pertinere debebat, nollent transire istæ duæ tribus, & dimidia fortassis, ideo Iosue admonet vt transeant ante fratres suos, sicut conuentũ fuerat inter eos.

Post diem tertium transibitis Iordanem. Idest dispo-natis cibaria vestra, quia oportet, vt post tres dies transeatis Iordanem.

An Iosue cum dixit post diem 3. transibitis Iordanem, mentitus fuerit seu errauerit. vt Augustinus, & alij dixerunt vel; sic factum fuerit vt Iosue dixit. Quæst. XXXIX.

IN hoc aliqui de nostris expositoribus dicunt Iosue mentitum fuisse falsa prænunciando. nam non transierunt Israelitæ Iordanem tribus diebus postquam istud præceptum factum est, sed ad minus septem, quod probāt ex ordine literę. nam exploratores missi sunt de ista mansione, in qua tunc erant Iudęi, quę vocatur Sethim, vel alio nomine Belsethum. vt patet Numeri 33. ca. & isti ad minus manserunt quatuor diebus antequam reuerterentur in castra ad Iosue. quia hospitati sunt apud Raab Ierichontinam meretricem, & cum quæreret eos rex Ie-richo, consilio Raab ascenderunt in montana, & manserunt ibi diebus tribus, vt patet seq. cap. & postea venerūt ad Iosue. hoc autem ad minus 4. vel 5. dies exigebat. venientibus autem exploratoribus, mouit Iosue castra ad Iordanem, & mansit ibi diebus tribus, vt patet infra 3. cap. Ideo ad minus erant isti dies septem vel 8. postquā datum fuit istud præceptum, & nō transierunt post dies tres. False ergo preconizabatur, scilicet, quoniam post diem tertium transibitis Iordanē. Et dicunt, quòd Deus permisit Iosue errare, quia consilio humano ductus non quęsiuit consilium Domini. potissime enim Deus iussisset, vt quomodocunque Iosue aliquid acturus esset, consuleret sacerdos magnus pro eo Dominum. vt patet Numeri 27. c. scilicet, tolle Iosue filium Nun virum in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote pro hoc si quid agendū erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Esset autem ei iste error instructio ad futura, ne amplius in his, quæ agenda forent suo sensu niteretur.

An dicendum sit. vt ponit Historia Scholastica, quòd humano consilio errauerit Iosue, quid & Augusti. tenuit. Quæst. XL.

ISTam positionem tenet historia scholastica dicens, quod enim dixit de tertio die, humano consilio dixit Iosue. non enim transierunt Iordanem vsque ad septimum diem. exploratores enim quos tunc misit, per triduum morati sunt, post reditum quorum per triduum expectauit populus diminutionem aquarum, tunc & præparauit sibi cibaria iuxta mandatum Iosue. permisit ergo Dominus (vt ait Augusti.) errare Iosue, ne deinceps simile aliquid sine diuino consilio aggrederetur, præsertim cū Dominus dixisset Moysi in electione eius: Iosue succedet tibi. pro eo si quid agere voluerit Eleazar sacerdos consulet Dominum, quòd autem errauerit, patet: ignorabat enim, vtrum in diem tertium nubes attolleretur, sine cuius motu non mouerentur castra. hęc dicit historia. De Augustino dicendum, quòd idem tenet, scilicet, quòd fluxerit ab illa preconizatione vsq; ad trāsitum Iordanis saltem septem dies. & quando Iosue istud dixit non fuit motus spū Dei, sed humano consilio. putauit. n. quòd vsque ad tempus illud redirent exploratores, & transire possent Israelitæ, sed accidit, quòd tardarēt exploratores, & non potuerit fieri, quod cogitauit Iosue. Vnde ait Augusti. Quęritur quomodo pręcepit, post quam Dominus exhortatus est eum, & confirmauit. promittēs se cum illo futurum, cum post multo plures dies transierit Iordanem. cum. n. hoc mandasset misit exploratores in Iericho, qui diuerterunt ad Raab, & ab illa occultati, & a rege quæsiti, & non inuenti ipsa dimittente illos per fenestram, & monente, vt triduo in montanis manerent. quatuor ergo dies in his videntur esse consumpti, cumque nunciassent. quę circa se gesta erant promouit Iosue cum omni populo de loco vbi erant diluculo, & veniens ad Iordanem diuertit. Hucusq; Augustinus, & tamē ipse vult, q̄ ista verba Iosue fuerint vera, nō pro

A prima vice, sed pro secunda. Vnde innuit, quòd Iosue semel pręconizari fecit hoc per castra, antequam mitteret exploratores in Iericho, & quia ab ipso die vsq; ad transitum Iordanis fuerunt plures, quam tres dies, non fuerūt vera verba Iosue. sed vult, quòd reuersis exploratoribus in castra promouerit populus cum Iosue vsque ad Iordanem, & cum ibi essent, rursus preconizari fecit Iosue, q̄ pararent cibaria, quia post die tertium transirent Iordanem, Et hoc apparet, quia statim subiungit Augu. scilicet & veniens ad Iordanem diuertit, tūc populus admonetur rursus, vt post triduum prępararet se transire Iordanē. Fuit ergo humana dispositio, quod prius fecit nunciari. sperauit. n. sicut homo, hoc fieri posse si exploratores cito reuertissent, quibus tardantibus intelligitur, & si Scriptura taceat, cętera diuina dispōne impleta, vt iā inciperet apud populum glorificari Iosue: nā & illi qui-

B bus Deus loquitur dispōne aliquid agere volunt humana, in qua Deum rectorem sibi esse cōfidunt, sed eorum consilia sępe ab illo mutantur, cuius prouidentia reguntur. vnde Moyses tamquam homo, putauit omnes causas populi sibi esse audiendas, sed dispositio eius suggerente Ietro, diuinitus mutatur.

Confutatio vrbana opinionis Augu. ex verbis sacræ scripturæ Et quòd recapitulatio, & anticipatio narrationis sæpe fit in sacra Scriptura, & non semper seruatur rectus ordo, immo illud quòd fit prius, narratur posterius, & econtra, & per hoc tolluntur multa dubia. Quæst. XLI.

DIcendum ad intentionem Augustini, quòd satis cōcederemus Iosue errasse, & in hoc humanitus fuisse

C locutum, vt sequeremur auctoritatem eius, nisi aliqua nos mouerent. Primo, quia Iosue erat Propheta Domini, & ab eo dirigebatur, Secundo, quia Deus locutus fuerat sibi nunc de transitu Iordanis, & dixit sibi, q̄ transiret Iordanem, vt patet in litera, & ita videtur, quòd dixerit ei omnia circa hoc conuenientia. s. quando transirent, & quomodo, non ergo erat verisimile, quòd Deo sibi loquēte de his erraret ipse in illis. Tertio, quia Deus dixit ei nunc non dimittam te, neque derelinquam. & tamen si ipse erraret in his, quę facturus erat, & pręsertim in principio ducatus sui, videretur eum Deus deserere. ergo non est satis concedendum. Quarto, & principaliter, quia non est aliquod inconueniens concedendum sine necessitate, & tamen errasse Iosue in prænuntiatione sua est aliquod inconueniens: ideo non est concedendum sine necessitate, & tamen nulla necessitas mouet ad con-

D cedendum prænunciationem Iosue esse falsam. ergo nō est concedendum. Cum autem arguitur, quòd transierint plures dies quam tres ab ista pręnunciatione ad trāsitum Iordanis. Dicendum, quòd non sequitur, illud. n. esset, si eēt semper rectus ordo literæ, & nunquam esset anticipatio, neque recapitulatio: & tamen sępe fit anticipatio, & recapitulatio in hoc libro, & in alijs libris sacrę scripturę, nam multa ponuntur hic facta, vt infra 10. & 11. & 14. & 15. cap. de captione vrbium, & deletione Gigantum, quæ constat facta esse post mortem Iosue. Ita hic mutatus est ordo. nam prius misit Iosue exploratores quam pręnunciauerit illud. & fuit ordo, quòd Deus locutus fuit ad Iosue de transeundo Iordanem, & quòd mitteret illuc exploratores, licet Scriptura illud taceat. & misit illuc exploratores, expectauitq; in loco in quo erat cum toto populo, quousq; redierunt exploratores, quia

E nesciebat quandiu moraturi essent, & quid afferrent. cū vero redierunt referentes traditam esse terram in manus ipsorum, & quòd elanguerint corda Chananęorum, prænunciari fecit Iosue, quòd pararent se omnes, quia post triduum transirent Iordanem, & ita factum est: vnde vera fuerunt verba Iosue. Cā autem anticipationis fuit. vt seruaretur ordo artificialis scripturæ qui interdum seruari non potest nisi recedatur ab ordine naturali rerum gestarum, nam ante omnia hęc fuit, quod Deus loqueretur Iosue. quod transiret Iordanem, quod ponitur hic in principio literæ. & post hoc fuit totum quod ponitur sequenti cap. de missione, & reditu exploratorum,

& statum

.& statim fuit prænunciatio Iosue de transeundo Iordanem, si autẽ interponeretur quod pertinet ad exploratores, quia illud est magna narratio, oportebat rursus repeti de locutione Dei ad Iosue de transeundo Iordanem, quia aliàs videretur multum discontinuata narratio de eadem re. ideo vt non rumperetur continuitas narrationis, statim vt dictum est, quòd Deus dixerit ad Iosue, quod transiret Iordanem, adiungitur, quod fecerit ipse prænunciari, quod pararent se omnes ad transeundum Iordanem post tertium diem, & cętera, quæ ad istum transitum pertinent ponuntur, & postea ponitur de exploratoribus sequenti cap. & ita facta fuit hic quędam anticipatio.

Non potest dici, quòd ista verba bis dicta fuerint, vt Augustin. putauit, sed quòd semel. Et regula de diuina correctione ad eos, qui cum amici Dei sunt, aliquid tamen humana dispositione agunt.
Quæst. XLII.

ET hoc vult aliquo modo. Aug. nam dixit, ꝙ Iosue istud dixit, & tamen non mouit castra. & postea misit exploratores, quibus reuersis ipse cum toto populo mouerunt castra vsque ad Iordanem, & ibi prænunciauit iterum, quod pararent se ad transeundum post tertium diem, & ita secundum eum necesse est dici ista verba dicta fuisse post regressum exploratorum. Ex quo satis argui potest contra intentionem Augustini. Primo de pluralitate. s. quia ponit bis dicta fuisse ista verba vel factam prænunciationem, cum tamen Scriptura semel tantum ponat, & ista pluralitas non habet necessitatem aliquam, quia satis est poni semel factum. Secundo, quia ponendo semel, sunt verba Iosue vera. s. ꝙ fuerint ista dicta post regressum explorator ũ facta anticipatione, ponẽdo autem bis dicta esse, oportebit semel falsa esse. s. quando prima vice dicta sunt: & tamen hoc est magnum inconueniens. ꝙ addendo aliquid ad scripturam reddamus illam falsam, cum potius additio, vel subauditio fiat ad reddendum verum, quod aliàs videbatur esse falsum. Tertio, quia cum Aug. addat hic aliquid ad scripturam faciendo pluralitatem, idest, ꝙ bis dictum fuerit, semel ante misionem exploratorum, & semel post, oportet quod ista pluralitas fieret ad saluandũ aliquid quod aliter saluari non poterat, quia aliàs esset vitium poni pluralitatem sine necessitate: & tamen ponendo hoc bis non saluat Aug. verba Iosue neque facit aliquam vtilitatem, sed potius corrumpit verba, quia facit semel esse falsa inquantum fuerunt dicta ante missionem exploratorum, & nihil plus saluat verba, quàm si dicat semel dicta fuisse. s. ante misionem exploratorum. ergo videtur, ꝙ ad nihil profuit asserere sic, ꝙ bis dicta fuerint ista verba. Si autem diceret semel tantum dicta. s. post regressũ exploratorem, essent verba vera: ideo conuenientius est dici, quòd fuerint semel dicta, & hoc post regressum exploratorum, & sic fit anticipatio. Cum autem Aug. conabatur respondere ad id, quod arguebat. s. ꝙ Iosue nunc fuerat confirmatus a Deo, quomodo ergo erraret in verbis? dicit, quòd illi cum quibus Deus loquitur interdum aliquid humana dispositione agere volũt, in qua Deum rectorem sibi esse confidunt, sed eorum consilia sæpe ab illo mutantur cuius prouidentia regũtur. & ita vult concludere applicando ad Iosue, quòd ille loquebatur cum Deo, & nunc putauit istud Deo placere, sed a Deo mutatum est hoc, vt non sic eueniret qualiter Iosue cogitauerat.

Solutio ad motiuum Augustini.

K Dicendum, quod in multis accidit istud, qui habent diuini colloquij facultatem, & tamen in Iosue licet potuisset accidere, non est concedendum, quòd acciderit propter illa, quæ diximus præceden. q. Etiam, quia quando talia accidunt, si sunt aliqua de quibus fiat mentio in scripturis, sequitur statim correctio illorum diuinitus facta, siue a Deo per seipsum, siue per alium. De primo patet, vt in Propheta Nathan, cui Deus loquebatur. nam Dauid vocauit eum dicens. vides quod ego habitem in domo cedrina, & arca Domini posita sit in medio pellium, in quo innuit, quòd volebat ædificare domum Domino, & dixit Nathan. Omne quod est in F corde tuo, vade, & fac, quia Dominus tecum est. & tamen statim in ipsa nocte apparuit Deus prophetæ Nathan mandans, quòd diceret Dauid, ne ædificaret templum Domino 2. Regum 7. & primo Paralip. 17. cap. & sic, quia hoc non futurum erat, licet Nathan Propheta hoc putaret: Deus statim illud correxit per seipsum apparendo prophetæ Nathan.

De secundo patet in Moyse cui erat familiare colloquium ad Deum, cum nemo eum ita nosset facie ad faciem: Num. 12. & Deuter. 24. & ille putauit Deo placere, quòd ipse audiret causas totius populi, sed non placebat Deo: ideo Deus illum statim correxit per Iettho sacerdotem Madian faciendo, quòd constitueret diuersos iudices. Exodi 18. cap. & tamen istud verbum Iosue non legitur hic emendatum a Deo per se, vel per hominem: ideo nõ est cõcedẽdũ, quòd hic errauerit Iosue ista G faciendo prænũciari, & quòd postea aliter res euenerit.

Quæ detur Solutio ad motiua illa historia Schol.
Quæst. XLIII.

DE eo autem quod dicebat historia Scholastica, minus curandum est, cum sit minoris auctoritatis quam Aug. cui tamen propter honorem veritatis interdum nõ assentimus. Cum enim dicit certum esse, quòd Iosue hoc dixerit humano consilio. Non patet, immo potius tenendum, quòd diuino consilio dixerit, vt sicut Deus dixit ei, quòd transiret Iordanem ipse, & totus populus, ita credendum est, quòd diceret ei quando transiret, & cętera quantum ad hoc opportuna, & sic non ageret consilio humano. maxime, quia historia Scholastica hoc dixit, innuens, quòd Iosue in hoc errauerit, quod H non fieret si consilio diuino egerit. & tamen iam supra ostendimus, quòd Iosue in hoc non errauerit.

Cum autem dicit, quòd non transierunt Israelitæ Iordanem post diem tertium, sed post septimum postquã dicta fuerunt verba ista. Dicendum, quòd falsum est. Primo, quia hoc staret aliqualiter, si ista litera staret in ordine recto. & tñ ẽ hic anticipatio, vt dictũ fuit supra.

Secundo, quia si diceremus, quòd fuit ordo rectus. adhuc non sequitur id quod hic dicitur de septem diebus, quia tunc non magis constaret an transirent Iordanem post septem dies quàm post triginta, vel centum. quod patet, quia ad concludendum istos septem dies oportet præsupponi aliqua. Primum est, quòd in ipsa die qua ista annũciari fecit Iosue, miserit exploratores, & in ipsa die introierint illi in Iericho, atque exierint inde per murum. & quòd tribus diebus sequentibus la I tuerint in montibus, & in die tertio istorum redierint in castra Hebræorum. & post hoc expectauerint Israelitæ tribus diebus ad aquas Iordanis, & tunc transierint, & ita transirent die septimo, vel post septimum.

Sed ista non constant, quia non potest apparere, an Iosue in ipso die quo pręnunciari fecit ista, miserit exploratores. & dato, quòd miserit, non constat an ipso die intrauerint in vrbem Iericho, & si intrarent nõ constat an in ipso die exirent, & ita de cęteris: ideo non poterat asseri, quòd die septimo post istam pręnuntiationem transierint Israelitæ Iordanem. Sed dicendum est, quòd ex ista argumentatione hoc solum colligi videtur, scilicet, quòd si staret ordo rectus literæ, ꝙ non potuissent Israelitæ ante septimum diem a prænuntiatione ista transire Iordanem, poterant autem tardius transire quantumcũque vellemus.

Solutio ad tertium motiuum Historiæ Scholasticæ. Quæst. XLIIII.

CVm autem dixit historia Scholastica, quòd post aduentum exploratorum, mãsit populus per tres dies, & tunc transiuit Iordanem, aliquis diceret, quod non uidetur quare posuerit istos tres dies, quia potius deberent Israelitæ statim, vt eis exploratores bona nunciauerunt, transire Iordanem.

Dicendum, quòd hoc accipit, quia vult tenere totam istam literam secundum ordinem rectum, & quia hic dicitur,

citur, quòd Iosue fecit annunciari hoc per castra, ꝙ post tres dies transirent Iordanem, putat quòd fuit hoc ante missionem exploratorum. Sed post reditum exploratorum de quo dicitur seq. cap. dicitur statim in principio 3. cap. Igitur Iosue de nocte consurgens mouit castra egredientesque de Sethim venerunt ad Iordanem ipse, et omnes filij Israel, & morati sunt ibi per tres dies. intelligit ergo istos tres dies fuisse alios, & ita cum quatuor præcedentibus constituunt septem dies. Est dicendum, necesse esse poni tres dies post reditum exploratorum ante transitum Iordanis, sed isti tres dies non sunt alij ab illis tribus de quibus hic. Sed fuit ordo, sicut dictum est, scilicet, ꝙ postquam Deus locutus fuit ipsi Iosue misit ille exploratores expectans in castris quousque illi redirēt & interim nihil annunciari fecit Iosue, reuersis autem illis fecit præconizari Iosue, quia post tres dies transirent Iordanem, & in ipsa nocte mouit castra perueniens vsque ad Iordanem, & stetit ibi vsque ad finē tertij diei, & tunc transijt. Vel vt alij volunt post reditum exploratorū monit statim castra per noctem, & peruenit in Iordanem, & ibi fecit præconizari, ꝙ post tres dies transirent: & sic quocunque modo accipiatur solum fuerunt tres dies ab ista præconizatione vsque ad transitū Iordanis. Sed Scriptura decipit aliquos, quia posuit bis istos tres dies, s. semel hic, & iterum infra 3. cap. & sic putāt esse distinctos. sed hoc factum est propter anticipationem factam. nam posuerat hoc Scriptura semel hic ante locum proprium, scilicet, ante missionem exploratorum. & postea redeuntibus exploratoribus, posuit iterum, & hoc fuit infra 3. cap. Et vtrobique rectè factum est. hoc enim, vt non rumpatur continuitas narrationis, & maximè, vt adiungantur ea, quæ pertinebant ad Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse, quę in nullo loco melius quā hic ponuntur. & tamen nō poterat conuenienter poni de transitu istorum, nisi etiam poneretur de transitu totius populi. ideo posuit Scriptura hic, quod Iosue fecerit annunciari per castra, ꝙ post tertium diem transituri erant Iordanem, & ista fuit causa potissima. Sed reuersis exploratoribus ponitur iterum in loco proprio, ꝙ fecerit Iosue annunciari, ꝙ transituri erant Iordanem. & hoc fuit, vt haberent locum ea, quę dicuntur infra 3. cap. de modo transitus Iordanis. & licet idem sit quod annunciatur hic, & infra 3. c. & vnus, & idem actus: tamen quia Scriptura bis ponit, non ponit per eadem verba, sed hic dicitur præcepit Iosue principibus populi trāsite per mediū castrorum, & imperate populo ac dicite, præparate cibaria, quoniam post diem tertium trāsibitis Iordanem. sed infra 3. cap. dicitur. quibus euolutis transierunt præcones per castrorum medium, & clamare cęperunt, quando videritis arcam Domini &c. verum est autem, quòd tam id quod dicitur hic de apparatu ciborum, quàm quod dicitur de transitu arcæ fuit præconizatum simul, licet Scriptura illud diuidat. Vel potest dici aliter, & magis conuenienter ad literam, quòd duæ fuerunt prænunciationes, & tamen soli fuerunt tres dies, & est ordo, quòd post reditum exploratorum ante mota castra fuerit annunciatum, præparate cibaria, quia post tertium diem transibitis Iordanem, & tunc mota fuerunt castra vsque ad Iordanem, ibique expectatum fuit vsque ad diem tertium. & ista præconizatio habetur hic, licet per anticipationem. cum autem esset dies tertius, & statim transituri essent Israelitæ Iordanem, præcones transierunt per medium castrorum dicentes, quando videritis arcam Domini &c. & istud magis conuenuiens est ad literam, & rationem, sed quomodocunque sit nulla præconizatio ponenda est ante reditum exploratorum.

Expositio Auctoris veridica.

Confutat aliud dictum Historiæ Scholasticæ, & quod fuerit motiuum eius erroris ostendit. Quæst. XLV.

SEd dixit litera Scholasticæ historiæ, quòd expectauerant Israelitæ tribus diebus diminutionem aquarū Iordanis. Sed dicendum, quòd istud non est verum neque conuenienter dictum. Primò, quia scriptura non

A signat hoc, quòd autem istud asseratur sine causa, inconueniens est.

Secundò, & principaliter, quia istud esset verum, aut verisimile, si Israelitæ transissent modo humano post cessationem aquarum. & tamen non fuit sic, sed potius transierunt miraculosè diuisis aquis Iordanis, & stantibus pro muro, vt patet infra 3. cap. ergo non expectabant diminutionem aquarum, immo potius quanto esset maior aquarum magnitudo, tanto magis cognosceretur diuinum miraculum. Aliquis fortè dicet, quòd Israelitæ ad istum finem expectabant. & tamen, quia non cessauit abundantia aquarum, fuit necessarium, quòd transirent miraculosè. Sed dicendum, quòd non stat, quia hoc posset concedi: si Israelitæ sponte sua aut humano consilio expectassent istis diebus, quia posset hoc accidere præter mentem eorum, quòd non diminuerentur aquæ: & ta-

B men non fuit hoc, sed potius manserunt ex diuino mandato, quia Deus iusserat, quòd post tres dies transirent. Hoc enim dixit Iosue, & ipse à Deo illud acceperat. si autem Deus ad hunc finem dixisset, necesse erat, quòd post tertium diem aquæ decrescerent, ita quod possent Israelitæ transire sine miraculo, quia Deus non potest falli in eo, quod cogitat. & tamen non factum est sic. ergo non expectauerunt his tribus diebus apud Iordanem ad hunc finem, sed ad alium. Dicendum tamen, quòd historia Scholastica mota est ad dicendum hoc, quia dicitur infra 3. cap. in litera. Iordanis autem tempore messis ripas aluei sui impleuerat, & sic erat magna abundantia aquarum. & ita putat ad hoc illud esse dictum, vt ostenderetur, quòd expectabant Iudæi quousque cessaret illa aquarum abundantia. Sed dicendum, quod non scriptum fuit ad alium finem, sed solum ad ostendendum quomodo fie-

C rit miraculum in transitu Iordanis. nam aliquis diceret, quòd non erat necessarium miraculum, neque crederetur fuisse, quia Iordanis habebat vada per quæ transiri posset. patet seq. cap. & consueuerant homines per illa transire, vt patet Iudi. 3. & 8. & 12. cap. & ita transirent Israelitæ per illa vada, & non esset necessarium miraculum. Ad ostendendum autem, quòd non erat locus aliquis transeundi illo tempore, nisi miraculosè: dicitur, quòd Iordanis impleuerat ripas aluei sui tempore messis, scilicet, illo tempore quo transierunt Israelitæ, quia tunc erat messis, & in transitu comederunt ipsi de frugibus nouis terræ Chanaan. & sic cessauit manna infra 5. cap. & tunc, quia impleuerat Iordanis ripas sui aluei, nō poterant transire Israelitæ, nisi per miraculum, & sic fuit conueniens illud poni.

Quod fuit vere motiuū quod errare fecit Hist. Schol.

D *Quare tribus diebus expectauerunt Israelitæ antequam transirent Iordanem. & quare Iordanes crescit tempore messis. Quæst. XLVI.*

CAusa autem quare expectauerunt Israelitæ tribus diebus iubente Deo per Iosue, videtur fuisse ad parandum cibos, quia ista fuit expressa, scilicet, parate cibaria, quia post tertium diem transibitis Iordanem, vt patet in litera. Volebat enim Deus, quòd pararent cibaria pro aliquot diebus post transitum Iordanis, & quia melius poterat fieri ista paratio ante transitum Iordanis cū essent in terra sua, scilicet, quam ceperunt de manibus duorum regum Amorrhæorum, quàm post Iordanem, cum essent inter hostes, iussit Deus illam fieri, & ad hoc concessit tres dies, quibus manserunt apud Iordanem parando hæc, & ista est satis sufficiens causa. Alia causa vi-

E detur, & magis ad intentionem Dei quare expectare fecerit istis tribus diebus, & pluribus alijs transitum Iordanis, scilicet, vt haberet locum transitus miraculosus. nam poterant Israelitæ transire alijs temporibus per vada Iordanis, sicut postea sæpe faciebant tam ipsi quàm aliæ gentes. Iud. 3. & 8. cap. & non voluit Deus, quòd illo tempore transirent, quia tunc nō esset miraculum, sed expectauit tempus in quo necessarium esset miraculum, nam in omnibus temporibus habebat Iordanis aliqua vada, nisi tempore messis, quando implebat ripas aluei sui, & hoc modico tempore durabat: nam solum illo tempore fiebat, vt patet Eccl. 24. c. & causa momentanea erat

idest

idest pauci temporis, scilicet, resolutio niuium de monte libano, quia in monte libano semper sunt niues. Iere. 18. cap. & in tempore messis resoluuntur, & implent Iordanem in quem influunt, quia Iordanis oritur ad radices libani, & quia resolutio aquarum ex niuibus, fit subito, durat illa impletio Iordanis paucis diebus. Vnde hoc notauit litera infra 3. ca. scilicet, Iordanis ripas aluei sui tempore messis impleuerat, quasi dicat, si non fuisset istud tẽpus in quo Iordanis solet implere ripas sui aluei, non fuisset necesse fieri miraculum ad transeundum. fecit ergo Deus expectari vsque ad tempus illud, vt locum haberet miraculum, quod in alio tempore non haberet locum.

Et adhuc specialiter de istis tribus diebus dicendum, quòd Deus fecit expectari propter hoc, quia si non expectaretur, adhuc non inceperat abundantia aquarum, vel alluuio, & possent Israelitæ transire sine miraculo. Et pa- G tet, quia exploratores Iudæorum, tam eundo in Iericho quàm redeundo transierunt Iordanem, quia non poterant aliter ire, & tamen nullum miraculum fuit in transitu ipsorum, sed potius transierunt per vada, vt colligitur seq. c. ita ergo possent Israelitæ facere, si statim vellẽt transire, vt redierunt exploratores, expectauerunt ergo per dies tres, & interim venit abundantia aquarum, & iã non poterant transire Israelitæ sine miraculo.

Quare Deus voluit, vt Iudæi transirent Iordanem cum miraculo, cum possent transire sine miraculo, vt transierunt exploratores. Quæst. XLVII.

SEd dicetur ad quid volebat Deus inducere istam necessitatem, vt oporteret Israelitas transire Iordanem H cum miraculo? Dicendum, quod fuit primo ad hostẽdendam gloriam suam. nam sicut diuisio maris rubri fuit ad magnam gloriam Dei, quia per hoc cognouerũt gentes ipsum esse Deum, sicut dixit Raab Ierichontina, quòd ipse erat Deus in cęlo, & in terra. & hoc, quia diuiserat aquas maris, sequen. c. ita & statio aquarum Iordanis, quia non erat minus miraculum, manifestate gloriã Dei. & si Chananæi cognouerunt Deum Israel esse Deũ potentem, quia diuisit mare rubrum quod ab eis multum distabat: multo conuenientius hoc agnoscerent per diuisionem. & stationem aquarum Iordanis, quia hoc fiebat in terra ipsorum, & manifestaretur magis miraculum.

Secundo fuit procurata necessitas istius miraculi ad exaltationem Iosue coram Israelitis. vt cognoscerent Israelitæ Iosue esse valde familiarem Deo, & quòd fa- I ciebat Deus magnalia, quæ dicebat Iosue. & hoc patet, quia erat valde conueniens tam propter Iosue quàm propter populum. De Iosue patet, quia erat dux popoli, & conueniens erat, quòd populus haberet eum in magna veneratione, quia alias non libenter, & prompte obedirent ei: propter pópulum autem erat conueniens, quia si populus sciret ducẽ suũ esse familiarẽ Deo, & quod Deus faciebat magnalia per manũ eius, sumerent animositatẽ, & crederent sibi felicia cũcta vẽtura esse sub ducatu eius, sicut fuit, si autem non scirent, timerent in omnibus dubitantes an bene euenturum esset eis ex mandatis ducis sui: ideo erat conueniens, quòd Iosue princeps Iudæorum, cognosceretur a Iudæis, vt valde acceptus Deo, & per quem Deus faceret magnalia. Ad hoc autem erat cõueniens modus, vt Deus faceret miraculum aliquod, quod videtur factum per manum Iosue, vel ipso dicente, & sic K haberetur ipse, vt honorabilis ualde coram populo. Sic patet in Moyse. nam in principio ducatus sui quando Deus voluit eum ostendere reuerendum toti populo, vt honoraret eum totus populus voluit loqui ei vidente toto pópulo, & facere mirabilia, quę pronunciaret ipse, sic dicitur Exodi 19. c. & ait ei Dominus. Iam nunc veniã ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. ita nunc cum Israelitæ viderent aperiri Iordanem prenunciante illud Iosue, crederent eum acceptum Deo, & haberent eum de cætero valde venerabilem. sic dicitur infra 3. ca. Dixit Domi- F nus ad Iosue. Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel, vt sciant, quod sicut cum Moyse fui, ita & tecum sum, & tamen hoc erat valde necessarium, scilicet, quòd haberet Iosue talem auctoritatem, & venerationẽ apud populum; ergo debuit dari necessitas huius miraculi ex quo istud consequeretur.

Tertia causa eiusdem transitus Iordanis cum miraculo facti. Quæst. XLVIII.

TErtio fuit ad confortationem populi, quia Iudæi erãt timidi, & increduli egẽtes multis signis ad hoc quòd crederent, & sic dicitur ad Corint. primo capitul. Iudæi signa petunt. Greci autem sapientiam quærunt. Tempore aũt Moysi dederat eis Deus multa signa, per quæ crederent dictis, & promissis eius: & tamen nũc erant in G maiori periculo, quam viuente Moyse, quia erant in terra hostili: & pugnaturi erant contra hostes ad eruendũ terram de manu eorum: ideo egebant pluribus signis, quam tempore Moysi: ideo Deus debuit nunc in introitu in terram Chanaam ostendere aliquod magnum signum per quòd confortaretur animus Iudęorum: vt auderent incipere bella contra multitudinem Chananæorum. Fuit autem conueniens ualde miraculum istud de diuisione Iordanis: ideo opportunum fuit, quod Deus illud nunc faceret ad confortationem Iudæorum, quod autem fieret ad istam intentionem patet, quia infra dicitur tertio capitulo dixit Iosue ad filios Israel: accedite huc & audite verbum domini Dei vestri. in hoc inquã scietis, quod dominus Deus viuens in medio vestri sit, & disperdet in conspectu vestro gentes quas promisit eicere scilicet, quando videritis tam magnum signum H factum ad introitum vestrum in terram hostilem.

Quarto fuit hoc ad incutiendum magnum timorem Chananæis: vt sic non auderent insurgere contra Israelitas. nam Chananęi septem populi erant, multo plures, & robustiores, quam Israelitæ. Deuteronomio septimo, & octauo, & nono capitulo: si autem Deus nõ incuteret timorem eis, tum acriter pugnarent contra Israelitas, quod formidarent Israelitæ congredi cum eis. Debuit ergo incutere timorem Chananæis. Incusserat autem Deus aliqualiter hunc timorem eis per ea, quæ fecerat in fauorem Israelitarũ in diuisione maris rubri, & in alijs quæ facta sunt in deserto: sicut dixit Raab Ierichontina sequenti capitulo scilicet noui, quod tradiderit vobis dominus terram: etenim irruit in nos terror vester: & elanguerunt omnes habitatores terræ. audiuimus, quod siccauerit dominus aquas maris rubri ad introitum vestrũ I quando egressi estis de Aegypto, & quæ feceritis duobus regibus Amorrhæis Sehon. & Og: quos interfecistis. & hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum: & non remansit nobis spũs ad introitum vestrũ. Ad magis autem incutiendum hunc timorem debuit Deus nunc aliqua facere de nouo, per quæ amplius timerent Chananæi, aut saltem confirmaretur timor iam dudum incussus, & ita fuit in ista diuisione, & apertione Iordanis. nam omnes populi Chananæorum hoc audientes timuerunt valde. sic patet infra quinto capitulo scilicet postquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem, quod siccasset dominus fluenta Iordanis coram filijs Israel donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis animus, timentium introitum filiorum Israel. Fuit ergo valde conueniens quæri necessitatem ad faciendum K miraculum istud.

An exploratores Iudæorum transierint Iordanem cum miraculo eodem, quo postea Israelitæ omnes transierunt scilicet desiccato ipsius Iordanis alueo. Quæst. XLIX.

SEd tunc dicetur, quomodo potuit stare, quòd nunc esset necessitas faciendi istud miraculum, quia exploratores Iudæorum nunc transierant Iordanem, & tamẽ non fuit miraculum aliquod in transitu cum bis transierint.

Aliquis

Aliquis forsitan dicet, quòd etiam fuit apertio miraculosa Iordanis in transitu eorum, licet scriptura illud taceat, cum multa quoque alia taceat, quæ facta sunt.

Sed dicendum, quòd hoc non est verisimile. Primo quia quando misit eos Iosue in Iericho, ita misit ac si non esset necessarium miraculum, sed ipsi transituri essent Iordanem sine labore aliquo: quia nihil eis dixit, nisi quòd misit eos in Iericho.

Secundo patet, quia si in transitu exploratorum fuisset diuisio miraculosa aquarum Iordanis, scriptura non tacuisset illud. nam diuisionem factam in transitu Israelitarum expressit quasi pro magno miraculo, & cum lõga narratione infra tertio, & quarto cap. ergo etiam illud non tacuisset: sed nihil dixit, ergo non fuit aliquid tale factum.

Tertio, quia si fuisset diuisus aut siccatus Iordanis ad transitum exploratorum; fuisset aliqualiter istud miraculum maius, quam in transitu Israelitarum, eo quod bis fieret pro exploratoribus scilicet eundo, & redeundo, pro Israelitis autem semel tantum: ideo non taceretur istud, cum id quod minus erat exprimeretur: & tamen tacitum fuit: ideo credendũ est non fuisse.

Dicendum certum esse, quod in transitu Israelitarũ fuit miraculum, sed non in transitu exploratorum, neque in regressu: sed transierunt exploratores per vada Iordanis: quia Iordanis habebat vada per quæ solitum erat Israelitis transire, & alijs gentibus. Iud. tertio, & octauo capitulo, & per illa poterant transire exploratores. Item patet hoc: quia sequenti capitulo cum agitur de reuersu exploratorum de Iericho dicitur. quibus vrbem ingressis reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte, & Iordane transmisso venerunt ad Iosue: & ita fit ibi mentio de transitu Iordanis plane, quasi in illo transitu non accidisset aliquid speciale, sed solum, quod transierunt, sicut aliæ gentes transire solebant.

Cum autem obiicitur quomodo ergo nõ transierunt Iordanem sicut transierunt exploratores? Dici potest dupliciter, vno modo quòd quando exploratores transierunt, nondum venerat alluuio ex niuibus resolutis: ideo per vada erat transitus, cum autem Israelitæ transire voluerunt, venerat iam alluuio, & non poterant transire per vada, neque per alia loca.

Aliter potest dici, quod etiam Israelitæ poterant nunc transire Iordanem per vada, sed non iuerunt ad loca vadorum. Per alia autem loca nõ erat transitus, nisi miraculose, vada tamen non erant in quocunque loco, sed in rarissimis: & ita locus per quem nunc Israelitæ transibant, non erat vadabilis. Istud satis colligitur, quia Iudicum tertio capitulo, Aiod mãdauit Israelitis, quod obseruarent vada Iordanis ad occidendum Moabitas, & Gedeon iussit obseruari vada Iordanis ad transitum Orientalium populorum, Iudicum octauo, & occisi fuerunt ibi plurimi. Iephte quoque Galadites fecit obseruari vada Iordanis contra Ephraitas, & occisi fuerunt ibi quadraginta millia virorum, Iudicum duodecimo capitulo, ex quo apparet, quod erant vada Iordanis in vno loco tantum, vel in valde paucis, quia alias licet obseruarentur aliqua loca, esset transitus per alia, & sic parum proderat talis obseruatio, & non possent ibi fieri illa, quæ signantur facta, Iudicum tertio, & octauo, & duodecimo capitulo. ideo cum essent vada illa in raris locis vel in vno tantum, accideret quòd non transirent Israelitæ per illa loca, & sic esset necessarium miraculum ad transeundum.

Quis istorum duorum supradictorum modorum sit verisimilior scilicet, quomodo transierint Israelitæ Iordanem. Quæst. L.

SEd tunc est dubium, quis de istis duobus modis sit verisimilis: Dicendum est, quod primus est credibilior.

Primo patet, quia si non esset tunc alluuio sed Iordanis esset vadabilis per loca solita: verisimile erat, quod Iudæi tunc per loca illa transirent, quia illa non longe distabant a castris Israelitarum cum exploratores eun- A tes de castris in Iericho, & redeuntes transierint per vada, & ita ad illa vada poterant declinare Israelitæ, sed nõ declinauerunt ideo verisimile est, quòd tunc non erat transitus per vada.

Secundo, quia si tũc esset Iordanis vadabilis, & Israelitæ non transirent per vada, videretur miraculum factũ sine necessitate: & hoc Deus non consueuit facere: quia esset aliquid inordinatum, s. quod deitas subueniat, vbi sufficit humana facultas, & tamen factum fuit miraculum, ergo videtur, quòd non poterat tunc transiri Iordanis per vada aliqua.

Deus non consueuit facere miraculum sine necessitate.

Tertio patet, & efficacius, quia aliter non cognoscerent Chananæi istud miraculum. Deus autem volebat, quod Chananæi illud cognoscerent, ad hoc, quòd dissolueretur cor eorum, & timerent Israelitas sicut factum est, quando cognouerunt siccationem aquarum Iordanis B infra 5. cap. & tamen si Iordanis tunc esset vadabilis, possent putare, quod Israelitæ transissent per vada, & ita nunquam crederent, fuisse miraculum in transitu.

Quarto, & adhuc manifestius, quia infra tertio cap. cũ ponitur causa huius miraculi dicitur, Iordanis quippe ripas aluei sui tempore messis impleuerat, & sic impletio Iordanis erat causa quare non potuerunt transire sine miraculo, & non quod non declinauerint ad vada, & istud est necessarium concedi.

Quinto, quia si aliter diceretur, esset illa littera superuacua nam cum littera dicat, quod Iordanis impleuerat ripas suas, tunc quæretur an manerent tunc aliqua vada Iordanis, aut non, si nulla vada manerent, manifestum erat, quod non poterat esse transitus sine miraculo, si autem dicatur, quod manebant adhuc vada, per quæ esset transitus, esset littera superuacua, & de nullo seruiens C scilicet, quod impleuisset Iordanis ripas suas tempore messis; quia etiam in omnibus alijs temporibus Iordanis non erat transibilis per omnia loca nisi solum per vada: & tamen scriptura expressit hoc, ergo videtur, quod tunc non erat transibilis Iordanis, etiam per aliqua vada.

Dicendum ergo est, quod illud tempus Deus obseruauit in quo alluuio superueniens faceret Iordanem non esse vadabilem, & tunc maneret miraculum sine calumnia etiam apud Chananæos, cum ipsi scirent, qđ illo tempore quo veniebat, & durabat alluuio ex resolutis niuibus, non erat Iordanis vadabilis per aliquem locum, quia vada erant tunc valde profunda; & ita cum transirent Iudæi, manifeste cognoscebant, quod siccasset dominus aquas Iordanis. nã etiam puppes non erant ad transitum neq; pontes aliqui.

D

Insurgit iterum contra motiua Histo. Schol. in multis falsis eius dictis, de preconizatione trium dierum a Iosue denunciata, ad transeundum Iordanem. Quæst. LI.

CVm autem adiunxit Historia Schol. quòd Iosue errauit, dicendo post tertium diem transibitis Iordanem, negandum est cum iam ostensum fuerit, quod fuerint vera illa verba, & quod post tres dies transiuerint. Cum vero addidit, quod Deus eum permisit errare, ne de cætero similia aggrederetur. Dicendum, qđ est fundatum super falso, nam cum Iosue nõ errauerit, non est verum, quòd Deus eum errare permiserit; & si Deus non permisit eum errare, non est danda causa quare errare permiserit, quia non entis non est causa, si au- E tem verum esset, quod Iosue hic errasset, diceremus, qđ Deus eum permisisset errare, & peteretur causa quare fecisset, essetque satis conueniens illa, quæ allegatur. Cũ autem adiungitur, quod errauit Iosue, quia non secutus fuit formam sibi traditam, nam Deus dixerat si quid agendum esset, consuleret Eleazar sacerdos Deum pro Iosue Num. 27. cap.

Dicendum, quòd quandocunque Iosue super aliquo dubitabat, consulebat dominum per Eleazar sacerdotem, & tamen quando non dubitabat, vtpote, quia Deus loquebatur ipsi Iosue per seipsum, nõ expediebat, quòd Eleazar consuleret dominum, & tamen ita fuit hic, quia

Deus

Deus locutus est Iosue,quod transiret Iordanem supra F
in littera,ergo credendum est,quod etiam diceret ei de tempore transeundi,& de omnibus,quæ pertinebant ad transitum Iordanis. Vnde non oportebat, quod Iosue per se,vel per alium consuleret dominum ad faciendũ illam prænunciationem.

Iterum insurgit contra alium errorem Hist.Scho. & eum impugnat in omnibus,quæ dixit in hac materia, a planta pedis vsq; ad verticem propter honorem veritatis. Quæst. LII.

ADhuc addidit Hist.Scho.volens ostendere manifeste,quòd errauerit Iosue dicens quòd ignorabat Iosue an in diem tertium attolleretur nubes, sine cuius motu non mouerentur castra. Sed in hoc est magnus error Histo.Scholasticæ. Primo,quia dicit, quod hoc ignorabat Iosue,& tamen non potest ei constare, an Io- G
sue istud ignoraret,quia scire illud poterat Deo reuelante siue per se,siue per sacerdotem. Secundo,quia non solum poterat scire,sed etiam erat verisimile, quod illud sciret Iosue,si aliquid tale esset: quia Deus locutus fuerat Iosue de trãsitu Iordanis,& ita erat verisimile, quòd tam tempus transeundi,quam cætera ad transitum pertinentia reuelaret & ita si diceret ei tertio die transibitis Iordanem,certum erat ipsi Iosue,quòd illo die futurus esset transitus,& omnia alia sine quibus non esset transitus: & ita quòd moueretur nubes, si ad motum eius castra mouenda forent.

Adhuc autẽ,& principalius errat, quia præsupponit quòd castra non mouerentur sine motu nubis.

Sed hoc falsum est:quia post mortem Moysi nunquã nubes direxit castra.per desertum.n.vsq; ad Iordanẽ nubes direxerat castra:eo quod solũ tunc proficiscebãtur, H
vt irent in terrã Chanaan:vt aũt scirent, quãdo placeret Deo,q; mouerẽt castra,& per quẽ locum irent,& vbi castrametarentur,& quanto tempore ibi manerent,mouebat angelus nubem, & sine illius motu non mouebantur.Exodi cap.40.& Nu.9.cap. Cum autem essent in terra Chanaan, iam non iterandum esset ad aliam regionem:sed solum pugnandum contra hostes: & tamen ad hoc non oportebat sequi nubem, quia Israelitæ diuidendi erant in multas partes, quidam ituri ad bellum,alij mansuri in castris: sicut factum est. Ad bellum autem magis est motus voluntarius sequendo hostes,quam expectando nubem ideo iam non oportebat esse nubem dirigentem, immo non conuenirent nubes ad directionẽ. Et ideo antequam transirent Israelitæ Iordanem, cum in prima vice mouit Iosue castra, cœperunt habere arcam tanquam directricem,quæ præcedebat eos: sic di- I
citur infra 3.ca.scilicet quando videritis arcam Dñi vestri,& sacerdotes portãtes eam, vos quoque consurgite, & sequimini;& ita nõ habebant nubem dirigentem,cũ poneretur arca ad dirigendum.

Item patet hoc magis,quia infra 3.cap. dicitur,sitque inter vos,& arcam spatium cubitorum duorum milliũ, vt possitis procul videre,& nosse,per quam viam ingrediamini:quia prius non ambulastis per eam:& ita apparet,quod arca sola dirigebat eos,quia innuitur, quòd si non viderent arcam,nescirẽt, per quam viam ituri essent & tamen si nubes præcederet eos sicut solitum erat, etiã si non præcederet arca,scirent viã,& adhuc manifestius, quam si arca præcederet, quia a pluribus poterat videri nubes,quam arca,eo q; illa erat eleuata in sublime. Arca vero portabatur ab hominibus ambulantibus per viam super humeros suos.Ergo non præcedebat columna nu K
bis,& sicut tunc non præcessit, ita neque postea vnquã, quia iam non erat conueniens directio eius. Et ideo dicẽdum est,falsum esse id quod præsupponit historia scholastica scilicet, quod Iosue nesciebat, quando futurus erat transitus Iordanis,quia nesciebat, quando eleuaretur nubes.

Quod esset inconueniens magnum, si diceretur, quòd Iosues errasset in illa prænunciatione transitus Iordanis. Quæst. LIII.

IDeo reddendo ad propositum, dicendum, quod vera fuerunt verba Iosue,& non errauit.Et cum obiicitur, quod non fuit transitus post tertium diem, & quod errauerit.

Respondendum uidetur,quod Iosue non errauerit in hoc præcepto præconizando,sed post dies 3.post factum præconium Iordanem transijt totus populus.& inducitur non esse verisimile, quod errauerit, quia hoc erat in principio ducatus sui, nullum enim præceptũ ante hoc tribuerat,quo concesso in 1.præcepto errauisset, Deus tamen promiserat,quòd non dimitteret eum, vt patet supra cum dicitur,ecce præcipio tibi,confortare,& esto robustus,noli metuere,& noli timere, quoniam tecum est dominus Deus tuus in omnibus ad quæcunque perrexeris:& tamen si Iosue errasset in primo præcepto, uideretur Deus maxime eum dereliquisse, quia ad primordia magis,quam ad sequentia respicitur,& multum contẽptibilis coram populo apparuisset.Ergo non est rationabiliter dictum,quod errauerit in hoc præcepto.

Obiectio, tacita.scilicet Histo.Schola.contra prædicta. Quæst. LIIII.

AD hoc aliquis respondebit dicens,quod Iosue errarit,& hoc non obstat,quia Deus nunquam relicturus erat Iosue quandiu ipse obseruauerit legem Moysi: vt patet supra,sed ipse non obseruauit eam cũ egerit ductus humano consilio,ergo Deus rationabiliter eum in hac parte relinquere potuit.Patet antecedens.s. quod intelligatur hoc,quando Iosue obseruaret legem Dei,nam dicitur supra confortare, & esto robustus, vt custodias omnem legem, quã præcepit tibi Moyses seruus meus, non declines ad dexteram neque ad sinistram, ut intelligas cuncta,quæ agis,& postea sequitur, tunc diriges viã tuam,& intelliges eam.Ex quo innuitur, quòd quando Iosue non sequeretur legem Moysi non dirigeret viam suam,sed nunc non secutus fuit viam legis Moysi: vt isti referunt,ergo non prosperauit viam suam, quod probãt quia iusserat Deus,vt quãdo aliquid acturus esset Iosue, consuleret dominum pro eo Eleazar, vt habetur Num. 27.& hic non consuluit,ergo non tenuit legem Moysi.

Ad hoc respondetur,quod isti non probant,quod intendunt, nam si Iosue non fuisset secutus legem Moysi in hoc præcepto præconizãdo:satis erat verisimile,quod Deus eum dereliquisset in hoc,non tamen probant isti, quod non secutus fuerit hic Iosue legem Moysi, sed solum hoc dicunt.s.quod non egerit ex consilio Dei.non tenet ergo ratio sua,potissime, quia constat contrarium.s. quod fecerit Iosue hoc ex Dei consilio,& mandato,nam supra in principio capituli ponitur, qđ apparuerit Deus Iosue,& post hoc Iosue fecit præconizari, quod transirent Iordanem post tres dies.ergo videtur rationabiliter dictũ,quod Deus ei hoc prænunciauerit.potissime, quia dixit ei Deus,surge,& transi Iordanem istum,tu, & omnis populus tecum,quamquam non fuerit ibi positum tempus, quando transituri erãt,videtur quod Deus illud Iosue prædixerit ex quo mandauit, quod transiret, sed non fuit expressum,quia sacra scriptura breuiloqua est,& non facit frequentes repetitiones nisi causa subsit, potissime,quia hic subiungendum erat de termino, & sic sæpe ibi poneretur.

Et cum obijcis,quod non consuluit hic Iosue dominum per Eleazar. Respondendum non fuisse conueniẽs, quia Deus venit ad loquendum Iosue nondum quærenti,si autem Deus non loqueretur,fuisset conueniens, vt Iosue consuleret dominum.

An decuerit,quòd Deus permiserit Iosue in prima prænunciatione sua mentiri, & quod postea in alijs verum diceret. Quæst. LV.

ADhuc autem dicendum est, quod quãquam Iosue errasset hic aliqualiter a lege domini non consulẽs dominum in agendis, tamen Deus non permisisset eum errare in primo præcepto suo, quia error Iosue non solum esset ad ignominiam eius, & afflictionem, sed etiã ad populi desolationem. Nam si viderent, quod Iosue in primo actu ducatus sui errare inciperet. consternarentur men-

A tur mente, & non auderent transire Iordanem: totum namque bonum eorum erat in hoc ꝙ Deus prosperaret actus ducis sui, nam non solum ipsi Iosue promisit dominus, quod prosperaret actus eius, sed etiam Israelitis hoc idem dixit de duce suo, & in hoc admonuit eos confortari debere, vt patet Deut. 31. s. locutus est Moyses ad vniuersum Israel, dominus Deus tuus transibit ante te, & ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, & possidebis eas: & Iosue iste transibit ante sicut locutus est dominus. de ergo populus magno concuteretur timore, atque in desperationem caderet, non permitteret Deus Iosue quòd erraret in isto primo actu ducatus sui. nam ex hoc crederet populus, quòd non erat in eo spiritus Dei cum erraret. Deus tamen perhibuerat testimonium, ꝙ in eo esset spiritus Dei: vt patet Num. 27.

Item hoc repugnat intentioni Dei volentis eum exaltare, vt coram toto populo admirabilis, & reuerendus B appareret, & eum hostes timerent; vt patet infra 3. ca. cum dicitur. Hodie incipiam te exaltare coram omni Israel, vt sciant, quòd sicut cum Moyse fui, ita sum tecum. si tamen in primo mandato erraret, non esset exaltatus corā toto populo, sed magis ignominiosus, ergo non errauit: sed vt ipse dixit, ita factum est, vt post tres dies transirent Iordanem,

Quomodo intelligitur, ꝙ Israelitæ post dies tres transierint Iordanem, secundum duplicem textus expositionem aliquorum. Quæst LVI.

QVomodo autem præceptum istud Iosue stare posset aduertendum est, quod quidam volunt istam litteram intelligere per modum apparationis, & non per modum prænunciationis. Ita ꝙ non sit sensus, ego annūcio vobis, quod post tres dies transibitis Iordanem: sed C sit intentio, parate vobis cibaria ad hoc, quod trāseamus Iordanem pòst tres dies, & tunc non asserit, quod post tres dies Iordanem transibunt: sed quòd est intentio sua. vt transeant Iordanem pòst tres dies, & tunc non est verum neque falsum: quia veritas, & falsitas est solum in his, quæ indicatiue proferuntur, quæ vero ad operātem aut imperantem pertinent, nec vera nec falsa sunt.

Sed hoc non multum conuenit litteræ. nam ad hoc deberet dici: præparate vobis cibaria, vt post diem tertium transeamus Iordanem, vel ad transeundum: sed ponitur magis per modum indicantis. s. transibitis Iordanem.

Item magis adhuc patet, quia ponitur ibi, quoniam post diem tertium transibitis: & illa dictio est redditiua causæ, cum ergo transitus Iordanis ponatur hic tanquā causa, necesse est, vt ponatur per modum indicātis: quia coniunctio causalis non conuenit nisi indicatiuo: ideo ne D cesse est vt ista propositio verum vel falsum significet.

Item adhuc videtur, quòd ad istum tertium diem veritas huius litteræ referenda sit, quia infra 3. cap. dicitur quod post tres dies fecit Iosue: vt arca domini & totus populus transiret Iordanem, & sic sicut de tribus diebus enunciatum fuit, ita ibi completum est.

Alio modo potest secundum quosdam exponi littera ista. s. quòd ista limitatio post tertium diem non referatur ad istud verbum transibitis, sed ad verbum parate, scilicet, quod sit sensus parate vobis cibaria in his tribus diebus sequentibus, quia transituri estis Iordanē, & tūc siue transirent post tres dies siue post viginti, non erat falsitas vlla in dicto Iosue.

Ad hoc dicendum est, quod stare nequit, quia hic sunt duæ clausulæ distinctæ: & ista determinatio post tertium diem ponitur in secunda: & nullo modo potest pertinere ad primam.

Item quoniam si deberet esse iste sensus, non diceretur post tertium diem, sed ad tertium diem: scilicet; quod in illis tribus diebus sequentibus pararēt cibaria: sed non potest stare, quia ista dictio post, facit vt actus quem determinat cum suo casuali non sit immediate, & sic esset sensus, quod Iudæi non deberent parare cibaria immediate. sed post tres dies parare deberent incipere: quod nequaquam conuenit. Ideo debet ista determinatio temporalis referri ad illud verbum transibitis: & tunc conuenit.

Item non stat iste sensus, quia ponitur hic *quoniam* nam si non poneretur hic quoniam: posset littera sic pūctuari. *Præparate vobis cibaria post tertium diem.* & tunc sequatur *transibitis Iordanem* tāquam alia clausula, sed quia mediat ibi *quoniam* necesse est vt referatur ista limitatio temporalis ad verbum sequens scilicet transibitis Iordanem post tertium diem, non potest igitur vlla harum expositionum consistere.

Vera expositio auctoris, super sensu prædicto, saluando verba textus, vt iacent, & sonant. Quæst. LVII.

ALiter dicendum est scilicet. quod vere Iosue locutus fuerit asserendo, quod Israelitæ transirent Iordanem post tres dies: & sic factum fuerit quod a die, qua istud mandatum præconizatum est, vsque ad transitum Iordanis tres dies effluxerint. & hoc videtur innui infra tertio capitulo cum dicitur, quod recedentes de Sethim posuerunt castra apud Iordanem, & ibi morati sunt diebus tribus; & postea transierunt, Argumentum autem factum militat ex ordine litteræ scilicet, quod prius factum fuit istud mandatum, quam mitterentur exploratores, & ipsi morati sunt per quatuor aut quinque dies saltem eundo, & redeundo, & stando, & post hoc fuerunt tres dies quibus manserunt Israelitæ apud fluenta Iordanis, & sic non fuit transitus post dies tres a præconizato præcepto.

Dicendum est non procedere argumentum, vt supra dictum est: quia hic est anticipatio, & consequenter per mutatio ordinis, sicut frequentissime fit in sacra scriptura. Ita quod quamquam ponatur hic istud pręceptum datum, & præconizatum, & postea sequatur de missione exploratorum, tamen missio exploratorum fuit ante pręconizationem huius mandati, & tunc non stat argumentum.

Est autem ordo in hoc, primo, quod apparuerit Deus Iosue, & locutus fuerit, vt transiret Iordanem, vt patet in principio. Et forte ibi dixit ei quod mitteret exploratores, quamquam scriptura non enarret quoniam multa subticet sacra scriptura de his quæ gesta sunt, maxime quando ex aliis intelligi possunt: & sic est hic, quia non erat verisimile, quod auderet Iosue mittere exploratores non dicente domino. Pręsertim cum prius quando misit eos Moyses de Cadesbarne, in malum recessierint facientes populum murmurare, vt patet Numeri decimotertio, & decimo quarto, & Deuteronomio primo Auditis autem verbis Dei misit duos exploratores, vt patet sequenti capitulo, & isti manserunt quattuor vel quinque diebus aut pluribus eundo, & redeundo & stando: & in hoc non differt an pluribus, vel paucis diebus morati fuerint: cum vero redierunt in castra nunciauerunt Iosue ea, quæ viderant, & eadem die mandauit Iosue, vt præconizaretur per castra, quòd pararēt cibaria quòd trāsituri erant Iordanem post dies tres, eademque die Iosue mouit castra de Sethim, & posuit ea super ripam Iordanis, & manserunt ibi tribus diebus. Post diem autem 3. scilicet in 4. transierunt Iordanem, vt patet infra tertio, & 4. cap. & sic verum est, quod post diem 3. a pręconizatione mandati huius transierunt Iordanem sicut Iosue prędixerat, & nihil fefellit, nec præter diuinum consilium egit. tota autem ambiguitatis ratio in anticipatione ortum habet.

E *Rubenitis quoque & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse, ait. Mementote sermonis quem præcepit vobis Moyses famulus domini dicens. Dominus Deus vester dedit vobis requiem, & omnem terram. Vxores vestræ, & filij vestri, ac iumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem. Vos autem transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis donec det dominus requiem fratribus vestris, sicut & vobis dedit: & possideant ipsi quoque terram, quam dominus Deus vester daturus est eis: & sic reuertemini in terram possessionis vestræ. & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses famulus domini trans Iordanem contra solis ortum: Responde-*

sponderuntque ad Iosue, atque dixerunt. Omnia quæ præcepisti nobis faciemus, & quocunque miseris, ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus, & tibi: tantum sit Dominus tecum sicut fuit cum Moyse. Qui contra dixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, & viriliter age.

R*Vbenitis.* Hæ duę tribus, & dimidia acceperant sortem ante Iordanis transitum, & pactum fecerant cũ reliquo Israel, vt adiuuarent eos quousque acciperent terram quam possessuri erant: alioquin perderent terram, quam recipiebant, vt patet Numer. 32. ideo ad has duas tribus, & dimidiam fuit specialiter hic locutus Iosue.

Quare tribus Manasse non mansit integra sicut cæteræ, sed vna medietas accepit possessionem trans Iordanem, alia citra. Et an ea fuerit maior cæteris. Quæst. LVIII.

QVæret aliquis quare tribus Manasse diuisa est, vt medietas acciperet possessionẽ ante Iordanem, & reliqua medietas vltra Iordanem, cum magis videretur, quòd deberet tribus integra esse, sicut omnes aliç tribus permanebant.

Ad hoc aliquis respondebit hoc factum esse, quia tribus Manasse erat maior, quam tribus aliæ: ideo non debuit vnicam sortem accipere sed duas: & sic medietas eius accepit hęreditatem ante Iordanem, & medietas vltra Iordanem.

Sed dicendum est rationem istam stare nõ posse quia errat in duobus. Primo, quia falsum dicit. Secundo, quia inconuenienter concludit.

Primo quippe falsum est populosiorem fuisse tribum Manasse alijs tribubus. nam antequam aliqui nascerentur in his tribubus, prophetatum fuerat de tribu Manasse quòd esset minor tribu Ephraim. sic patet Gen. 48; cui dicitur in benedictione Iacob. scio quidem fili mi, scio. & iste quidem erit in populos, sed frater eius iunior maior illo erit, & crescet in gentes: & sic dixit ibi tribũ Ephraim futuram esse maiorem tribu Manasse. Idem signauit Moyses in benedictione, qua benedixit filijs Israel cum moriturus esset, vt patet Deut. 33. dicens: hæ sunt multitudines Ephraim; hæc millia Manasse. posuit enim multitudines pro Ephraim sine numero ad signandum maioritatem: in Manasse numerum posuit, dicens millia.

Item patet ꝙ non fuerat tribus Manasse maior, quod clare inducitur ex numerationibus factis in deserto per Moysen, in quibus computabantur omnia capita domorum. Et sunt duæ computationes. prima habetur Num. 1. cap. & in hac recensiti sunt omnes potentes ad bellum a. 20. annis, & supra vsque ad 60. sed tunc non fuit maior tribus Manasse alijs, quin potius econtra nulla fuit minor, vt patet ibidem. quia in tribu Manasse fuerunt. 32. millia, & ducenti viri. sed in qualibet aliarum tribuum fuerunt plures. s. in tribu Ruben quadraginta sex millia quingenti. In tribu Simeon quinquaginta nouem millia trecenti. In tribu Gad quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. In tribu Iuda, septuaginta quatuor millia sexcenti. In tribu Isachar, quinquaginta quatuor millia, & quadringenti. In tribu Zabulon, quinquaginta quatuor millia quadringenti. In tribu Ephraim quadraginta millia quingenti. De tribu Beniamin triginta quinque millia quadringenti. In tribu Dan sexaginta duo millia septingẽti: in tribu Aser. quadraginta millia, & mille, & quingenti. In tribu Nephthalim quinquaginta tria millia, & quadringenti. Ecce igitur ꝙ in hac tota comparatione non fuit aliqua tribus paucioris numeri, quàm tribus Manasse. Alia numeratio fuit facta anno. 40. ab exitu de Aegypto postquam mortui sunt omnes, qui murmurauerant, de hac habetur Num. 26. & fuit cum ingressuri forent Israelitæ in terram trans Iordanem. in hac computatione nõ fuit tribus Manasse minor omnibus nec tamen fuit maior, sed quędam fuerũt maiores. s. quinque trib. ꝙ patet: quia in Tribu Manasse F inuenta sunt quinquaginta duo millia septingenti, vt patet eo c. sed trib. Iudæ habuit septuaginta millia quingẽtos. Trib. Isachar habuit sexaginta quatuor millia trecentos. Tribus Zabulon habuit sexaginta millia quingẽtos. Trib. Dan habuit sexaginta quatuor millia quadringẽtos. Tribus Aser habuit quinquaginta. tria millia quadringentos: vt patet eo. c. Patet igitur, ꝙ nequaquam debuit tribus Manasse magis diuidi, quam quæcunque de alijs tribubus, sed poterat accipere sortem vnam.

Secundo errant isti, quia non bene cõcludunt. nam dato quod tribus Manasse cæteris maior foret. non tamen ex hoc infertur, quod deberet diuidi in duas sortes. hoc enim fortassis haberet colorem, si omnes distributiones sortium æquales essent: & ista tribus si maior esset, deberet diuidi, vt acciperet quantum ei conueniens foret. Sed falsum est: non enim erant sortes æquales, sed maiori tri G bui dabatur maior sors, & minori minor sors, vt patet Numeri 26. cap. cum dicitur istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas: pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem.

Item patet hoc, quia tribus Iuda erat valde magna: iõ data est ei grandis sors. tribus autem Simeõ erat parua, ideo non accepit distinctam sortem, sed locata est in medio tribus Iuda: vt patet infra 19. cum dicitur: & egressa est sors secũda filiorum Simeõ per cognationes suas; fuitque hæreditas eorum in medio possessionis filiorum Iuda. Et postea subditur ibidem causa huius cum dicitur hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas, in funiculo, & possessione filiorum Iuda, quia maior erat; ideo possederunt filij Simeon in medio eius. Cum ergo semper tribus Iuda fuerit maior tribu Manasse, & illa non diuisa est, poterat non diuidi tri H bus Manasse.

Conueniens erat diuidi vnam de tribubus in duas partes, quare magis fuit conueniens in Manasse, quam in alijs. Quæst. LIX.

ALiter ergo respondendum est ad prædicta, & hoc dupliciter. Vno modo, quod diuisa fuerit tribus Manasse, quia magis conueniebat ei diuidi, quam cuiquam alteri, eo quòd consonabat tribus Ruben, & Gad magis, quam cæteræ tribus. nam tribus Ruben, & Gad ideo voluerũt accipere possessionẽ ante Iordanem, quia terra illa magis pascualis erat; ipsi vero multa pecora habebant, sic patet Numeri 32. cap. De dimidia vero tribu Manasse sic erat, quòd multa pecora, & iumenta habebant: ideo voluerunt etiam in terra illa morari.

I Alio modo responderi potest, & forte conuenientius scilicet, quòd dimidia tribus Manasse acceperit possessionem ante Iordanem, non quia pecora habuerit, sed quia Moyses vidit terram illam esse latam nimis, & sufficere pluribus, quam duabus tribubus. Dedit ergo partem eius dimidiæ tribui scilicet Manasse: sed quare magis hoc fecerit in tribu Manasse, quã in cęteris ratio non patet.

Fortassis aliquis dicet, quòd ideo cepit eam dimidia tribus Manasse, quia princeps huius dimidiæ tribus scilicet Iair de filijs Machir accepit terram istam expulso Amorrhæo habitatore ęius, & nominauit ciuitates, & oppida terræ illius de nomine suo scilicet Anoth Iayr. i. villas Iayr, vt patet Numeri 32. rationabilius ergo fuit ei dari villas has, quam alteri tribui.

Sed dicendum est non stare responsionem hanc: quia K non cepit Iayr, vel dimidia tribus Manasse terram hanc de manu hostium prius, quam ei diuideretur in possessionem, sed primo cepit in possessionem, deinde pugnauit, & expulit Amorrhæum habitatorem terrę; nam antequam caperet in possessionem, non erat sibi vlla specialis iustura pugnandi contra habitatores terræ illius magis, quam alijs Iudæis, imo quamquam ipsi acquirere vellent per se terram illam de manu hostium, non permitterent cæteri Israelitæ, quia non pertinebat ad eos specialius ex aliquo iure: sed Moyses dedit dimidiæ tribui Manasse terram illam, in qua adhuc manebant aliqui Amorrhæi, & Iayr princeps huius dimidiæ tribus pu-

gnans expugnauit Amorrheum habitatorem terrę: sic fecerunt omnes alię tribus vltra Iordanem. nam cum diuisa est terra, manebant adhuc in ea quidam de Chananęis: & singulariter quęlibet tribus pugnabat contra eos qui erant in sorte sua, vt patet infra a c. 15. usque ad cap. 19. inclusiue.

Determinatio auctoris duplex.

Sed dicendum est, quòd tribus dimidia Manasse acceperit terram hanc ante Iordanem, quia forte nulla alia tribus hoc voluit: & elegit possessionem hanc dimidia tribus Manasse.

Vel forte melius dicendum est, quòd multę tribus hanc partem possessionis volebant, sed Moyses forte diremit inter omnes sicut Deus iusserat. & hoc videtur habere apparentiam infra decimoseptimo capitulo cum dicitur. terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse, qui reliqui erant, & sic fuit ibi sors: de terra autem aliarum duarum tribuum scilicet Ruben, & Gad constat, quòd sorte non diuisa sit: sed istæ duæ tribus petierunt terram illam alijs non petentibus. ideo concessa est, vt patet Numeri. 32. & in hoc aliæ tribus cedebant iura sortiendi, quod habebant super terram illam. alioquin si aliæ quoque tribus petiuissent terram illam, sorte diuidendum foret. De dimidia autem tribu Manasse eodem modo faciliter dici potest.

Quia si obijcias cecidisse eis in sortem terrã hanc Galaad: respondebitur, quòd est sensus, quòd acceperunt eam in sortem idest in hęreditatem: non tamen quòd posuerunt sortem, sicut factæ sunt postea sortes in alijs tribubus residuis. Quod autem non habuerit dimidia trib. Manasse terram Amorrhæi ante Iordanem propter multitudinem pecorum, & iumentorum, sicut Ruben tribus, & Gad, videtur induci Numeri 32. cap. quia ibi solum fit mentio, quòd tribus Ruben, & Gad petierunt terram trans Iordanem in possessionem. & de eis solum dicitur, quòd haberent pecora multa, & iumenta. De tribu autem dimidia Manasse omnino subticetur: nec cum eis factum videtur fędus de transeundo Iordanem, sed cũ alijs duabus tribubus, sed in fine c. dicitur quomodo Moyses dederit terram illam dimidiæ tribui Manasse.

An tribus Manasse diuisa fuerit in duas medietates secundum numerum virorum, vel secundum numerum familiarum.
Quæst. LX.

QVæret amplius aliquis, quomodo tribus Manasse diuisa sit in duas medietates, an per numerum virorum, vel per familias, scilicet quod familiæ quædam tribus Manasse acceperint possessionem ante Iordanem, & aliæ post. Et dicendum est, quod non diuisa sit tribus Manasse in duas medietates æquales per capita virorum sed solum facta fuit diuisio per familias. nam in tribu Manasse fuerunt familiæ scilicet familia Machiritarum, Galaditarum, Iezeritarum Elechitarum, Asrielitarum, Sechimitarum, Semidaitarum, Epheritarum, vt patet Numer. 26. cap. Aliquæ autem harum familiarum acceperũt terram Galaad ante Iordanem; aliæ aũt acceperũt terrã post Iordanẽ, & non sic conuenienter dictum, qđ diuideretur tribus ista in partes æquales per capita virorum, quia tunc non solum diuideretur tribus, sed etiam familiæ: & hoc non est conueniẽs quia cuilibet familiæ dabatur specialis possessio in sortem cuiuslibet tribus.

Mementote sermonis quem præcepit vobis Moyses. Idest nunc est tempus, vt recordemini sermonis Moysi quasi dicat in tempore elapso non erat conueniens memorari sermonis Moysi, quia nihil conferebat. nunc vero, quia secundum illum, tempus operandi venit, recordari oportet. Fuit autem sermo iste, pactum factum inter Israelitas omnes, & Moysen ex parte vna, cum duabus tribubus, & dimidia: quamquam de dimidia tribu mentio non fiat, & habetur Num. 32. scilicet, quòd quando tribus Ruben, & Gad petierunt terram ante Iordanem, increpauit eos valde Moyses existimans, quod ipsi recusarent transire Iordanem. Ipsi vero dixerunt, quod volebant transire Iordanem cum alijs tribubus non redituri in possessionem suam, quousque aliæ tribus pacifice
A possiderent terram suam: huic pacto consensit Moyses adiiciens, quod si filii Gad & Ruben transirent Iordanem facientes quod dixerant, daretur eis terra, quam petebant, si vero non complerent, auferretur, possessio illa de manu eorum: nunc vero tempus erat explendi: ideo admonuit Iosue, quod memorarentur pacti huius. *Moyses famulus Domini.* Hic perhibet Iosue testimonium, quòd Moyses sit famulus Dei, quia Deus primo phibuerat loquẽs ad Iosue, vt patet supra in littera.

Dominus Deus vester dedit vobis requiem.

An verba hæc sint Moysi, vel Iosue.
Quæst. LXI.

IN ista littera aliqui dubitant dicentes esse verba Moysi: quia dicitur hic, mementote sermonis quem præ-
B cepit Moyses dicens. Dominus Deus vester &c. sed hõ potest stare: quin potius necessarium est dici, esse ista verba Iosue ad Rubenitas, & Gaditas, quod patet: quia tota ista littera: vsq; ad illam partem. *Responderuntq; ad Iosue atque dixerunt.* Est continuata sub eodem contextu, ideo necesse est, vt vel tota ad Moysen pertineat, vel tota ad Iosue, Nullatenus enim diuidi potest. sed tota nequit pertinere ad Moysen, quod patet, quia cum ista verba prolata fuissent, Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse responderunt ad Iosue, vt patet infra, sed non responderunt ad Iosue, nisi eis loqueretur Iosue. ergo ista sunt verba Iosue, & non Moysi.

Item non possunt ista esse verba Moysi, quia hic fit mentio de Moyse in tertia persona cum dicitur, & sic reuertimini in terram possessionis vestræ, quam vobis dedit Moyses famulus domini. hoc autem nullo modo
C Moyses sic loqueretur. ergo sunt verba Iosue: & sic dicendum est quod omnia ista verba ad eum pertinent. Et tunc quoque dicendum est, quod istud participium dicens, non refertur ad Moysen: ita vt dicamus, quam præcepit vobis famulus Dei dicens. sed referendum est ad Iosue: & punctabitur sic. Iosue ait. mementote sermonis quem præcepit Moyses famulus Dei. & hoc dicens scilicet Iosue, dominus Deus vester & cætera: nam si istud participium dicens, ad Moysen referatur, necesse est, vt omnia verba, quæ sequuntur pertineant ad Moysen: quod falsum est, nullum quippe eorum pertinet ad Moysen: vt probatum est.

Dominus Deus vester dedit vobis requiem. Scilicet Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse, & hoc quia dederat eis terram possessionis, quam pacifice tenebant, exclusis inde habitatoribus terræ Amorrhæis. nã,
D & post hoc construxerant isti vrbes, & caulas pro pecoribus: & collocauerunt ibi vxores, & filios, & pecora atq; iumenta, vt patet Num. 32. cap. aliæ autem tribus nondum habebant requiem, quia adhuc habituræ erant possessionem vltra Iordanem. sed nihil adhuc possidebant quiete, vel litigiose.

Et omnem terram. Idest omnem terram, quam possessuri estis quasi dicat totam terram, quam habituri eratis, habetis, nihilque vobis acquirendum manet, ideo completam habetis quietem. si vero aliquid eis acquirendum maneret, adhuc non haberent plenam quietẽ. Quod autem non essent amplius habituri de possessione in terra promissionis patet, quia ipsi confessi sunt se recepisse integraliter totam sortem suam, vt patet Numeri trigesimosecundo cum dicitur, non reuertemur in possessiones nostras, vsque dum possideant filii Israel hære-
E ditatem suam. Nec quicquam quærimus trans Iordanem: quoniam iam habemus possessiones nostras in orientali plaga eius.

Vxores vestræ, & filij vestri, ac iumenta manebunt in terra. Dat hic modũ Iosue quomodo transire debeant duæ tribus, & dimidia Iordanem scilicet, quòd dimittant vxores, & filios, & pecora in terra possessionis suæ: ipsi vero duntaxat præcedant ante filios Israel armati, de istis rationabile erat, quod dimitterent vxores, & omnia in terra, quam acceperant: nam isti non erant quicquam vltra Iordanẽ accepturi, nec ibi moraturi, frustra ergo erat iumẽta, & pecora, & vxores illuc transducere,

quia ista ad pugnam impeditiua sunt, & nihil prosunt. F Alij autem de nouem tribubus, & dimidia portauerunt secum vxores suas, & pecora, & quicquid habere potuerunt vltra Iordanem, quia ipsi accepturi erant possessionem suam vltra Iordanem, & ibi moraturi. congruum ergo fuit, quòd transducerent illuc vxores suas, & pecora ad manendum.

Item quia non habebant nouem tribus, & dimidia quicquam citra Iordanem, vbi dimitterent vxores, & pecora, quia tota illa terra erat duarũ tribuum, & dimidię.

Vxores vestræ, & filij.

Vxores, & senes grandæui duarum tribuum non transierunt Iordanem, & quare. Quæst. LXII.

NOn solum isti manserunt in terra illa, sed etiam viri, qui erant grandæui, & vltra sexaginta annos, nã G isti non procedebant ad bellum, nec computabantur inter alios hi tamen solum procedebant, qui poterant pugnare adiuuando alias tribus. Quod patet, quia dicitur, vos autem transite armati ante fratres vestros, sed transire armatos solum pertinebat ad bellatores, ergo alij, qui non erant ad bellum scilicet vltra sexaginta annos non transierunt cum eis Iordanem.

Itẽ, quia dicitur omnes fortes manu, & pugnate pro eis. sed manifestum est, quòd viri vltra sexaginta annos, quando iam non computantur inter bellatores, non sunt viri fortes, ergo non erant isti transituri cum aliis Iordanem, & sic manserunt omnes fœminæ istarum duarum tribuum ante Iordanem, & cum eis omnes pueri, qui nõdum compleuerant annum vigesimum, & omnes senes, qui annum sexagesimum excedebant.

Et iumenta. Idest pecora, quæ sunt ad cibum, & alia H animalia, quæ non sunt ad cibum, sed ad ferenda onera, sicut equi, & asini, & cameli, atque huiusmodi, quæ propriè a iuuando iumenta vocata sunt.

Cum solæ fœminæ viderentur manere in terra duorum regum Amorrhæorum transeuntibus Iudæis Iordanem, quomodo potuerunt defensari, & an dici possit quòd hoc fuerit modico tempore. Quæst. LXIII.

QVæret aliquis circa hoc, cum solæ fœminæ manerent in terra duarum tribuum, & dimidiæ ante Iordanem, quomodo interim defensari poterat terra illa ab hostibus.

Aliquis forte respondebit modicũ fuisse tempus quo manserunt fęminę solę in terra illa: nam cito ad illas viri I sui redierunt, ideo potuit satis conseruari terra illa, quod eam hostes non inuaderent nec occuparent.

Sed hic est duplex error. Primus, quia falsum dicitur. Secundus, quia non conuenienter respondetur.

Primus patet, quia duæ tribus, & dimidia manserũt cum aliis nouem tribubus, & dimidia, donec acceperunt terram de manu hostium, & eam diuiserunt, atque sortiti sunt, & pacifice possederunt. hoc autem fuit magnum tempus, quòd patet infra 22. c. cum dicitur, eodem tempore vocauit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse, dixitque ad eos: fecistis omnia, quę pręcepit vobis Moyses famulus domini. Mihi quoq; in omnibus obedistis, nec reliquistis fratres vestros longo tempore vsque in præsentem diem, & sequitur, reuertimini in tabernacula vestra, & in terram possessionis vestræ. Non potest ergo dici modicum fuisse tempus absentiæ K virorum mulieribus manentibus ante Iordanem: ita vt locus non esset hostibus occupandi terram.

Secundo isti errant quia non conuenienter respõdent. dato enim quòd modicum fuisset tempus quo mãserũt solæ uxores uirorum de his duabus tribubus, & dimidia: tamen in illo paruo tempore poterant hostes occupare terram illã. nã tota terra in circuitu erat hostilis, mox igitur ut hostes sentirẽt recessisse viros relictis mulierib. irruerent super eas, & iumenta, occupantes totã terram. non ergo stat rationabiliter modus iste positionis.

Secunda opinio aliorum. Et an transeuntibus Israelitis Iordanem manserit tota circumstans terra sine hostibus ita, quòd nullus posset inuadere res Iudæorum relictas. Quæst. LXIIII.

ALiter videtur aliis respondendum scilicet quòd nõ manebant hostes vlli qui possent irruere super mulieres, & pecora ad occupandam terrã, quia totus Israel deleuerat duos reges habitatores terrę illius .s. Sehon, & Og cum populis suis ut patet Numeri. 21. & Deuteron. 2. & 3. capit. remanserunt autem pauci de Amorrhæis in terra, quæ proueniebat dimidiæ tribui Manasse, & illos expulit Iayr de filiis Manasse princeps in familia illa, & occupauit terram illorum, vt patet Numeri. 32. ca. non ergo poterant hostes ulli insurgere ad occupandum terram hanc.

Respondendum est non posse hoc stare. nam dato quod hostes qui habitauerant in terra deleti forent, sed illi, qui morabantur in confinibus terræ illius, quam occupauerant Iudæi, non erant deleti. nã Iudæi non pugnauerunt contra ullam gentem, nisi contra eam cuius terram accepturi erant, præter quam contra Madianitas, quia hostiliter se habuerant contra eos. de hoc Numeri. 31. cap. manebant ergo omnes gentes non expugnatæ, quæ erant in confinibus terræ regum Amorrhęorum. De Moabitis patet Num. 21. ca. ubi dicitur quòd Arnon terminus est Moab diuidens Moabitas, & Amorrhęos de omnibus his gentibus simul habetur Deuteronomio 2. vbi dicitur quod cum ingressuri essent Israelitæ terram Amorrhęorum regum: accesserunt ad confinia Idumæorum, & Moabitarum, & Ammonitarum, & iussit ne contra eos mouerentur in bellum. ergo adhuc manebant hostes coniuncti terrę in qua manebãt uxores Iudęorum qui possent occupare terram illam, quod patet: nam etiam ista mansio in qua nunc erant scilicet Sethim, vel Belsethim, dicebatur esse in campestribus Moab. vt patet Numeri trigesimotertio c. leuissime ergo poterant Moabitæ incurrere super hostes, & iumenta relicta, & occupare terram.

Ad hoc aliquis respondebit, quod Moabitæ forte erant amici Iudæorum, & non mouerentur contra eorũ terram, sicut nec ipsi Israelitę voluerunt pugnare contra eos iubente domino contra eos non moueri: de hoc Deuteronomio secundo cap.

Sed hoc non stat quin potius Moabitę erant hostes & æmuli Iudæorum, & noluerunt eis occurrere cum pane, & aqua, vt patet Deut. 23. & conduxerunt contra eos Balaam ariolum, vt malediceret eis atque morerentur, vt patet Numeri vigesimosecundo & Deuteronomij vigesimotertio capitulis, si ergo possent mouerentur contra eos ad occupandam terram eorum, potissime cum pars quædam terræ occupatę nunc a Iudęis de manibus regis Sehon, fuisset quõdam pertinens ad regnũ Moab: & rex Sehon accepit in bello eam de manu regis Moab. vt patet Numeri vigesimoprimo capitulo: cum dicitur. vrbs Esebon fuit regis Sehon Amorrhęi, qui pugnauit contra Moab regem, & tulit omnem terram, quę ditionis illius fuerat vsque Arnon. Cum ergo non potuissent recuperare terram suam de manu regis Sehon, forte vellent eam nunc recuperare de manu Iudæorum, qui successerant in ea, & videbantur eodem modo detentatores. data autem nunc opportunitate, melius erat sibi eam accipere quàm aliàs, potissime cum post multa tempora post trecentos annos, & plures rex Ammon, & Moab petierunt terram hanc ab Israelitis, cum esset iudex in Israel Iephte Galadites, vt patet Iudi. 11. capit. & ipse respondit multiplici ratione ad vltimum: & si cætera non obstarent, defendit se longissima præscriptione, scilicet, trecentorum annorum, & sic pugnatum est. Nunc ergo, quia nouiter accepta fuerat terra: maiorem colorem habebant Moabitæ, & Ammonitæ irruendi super vxores Iudęorum, & occupandi terram ab eis susceptam de manu Sehon regis, quæ quondam fuerat Moabitarum. non ergo potest stare ista responsio.

Tertia

Tertia opinio aliorum ad quæstionem. Et an in terra præ-dicta manserunt aliqui viri ad defendendam eam. *Quæst.* LXV.

ALiter quidam respondere conantur dicentes, quòd in terra duarum tribuum, & dimidiæ manserunt viri aliqui bellatores, qui eam ab incursantibus hostibus tuerentur, cæteri autem perrexerunt transeuntes Iordanem cum reliquis Israelitis.

Sed dicendum est hoc non posse stare. nam non proficiebat paucos de his duabus tribubus, & dimidia manere in terra suscepta, cæteris transeuntibus Iordané, quia terra illa duorum regum Amorrhæorum magna erat, & spatiosa satis, ita vt vix duæ tribus, & dimidia ibi manentes possent eam ab hostibus defensare, quanto magis pauci de eis.

B Item non potest hoc stare, scilicet, quòd aliqui de viris bellatoribus harum duarum tribuum & dimidiæ manserint ad tuendum terram. nam hic iubet Iosue, quod omnes de his tribubus, qui ad arma viri fortes sunt, transeant Iordanem dicens. vos trãsite armati ante fratres vestros omnes fortes manu. nullus ergo de fortibus ad pugnam mansit quin transiret Iordanem. Nec obstat si dicas, quòd quamquàm sic iusserit Iosue; tamen non sic factum est: nam Iosue testatur, quòd in omnibus ei obediérint: vt patet infra 22. c. scilicet fecistis omnia, quæ præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihique in omnibus obediuistis: & ipsimet immediate, vt ista eis mandauit, Iosue dixerunt se per omnia obedituros, vt patet immediate in litera, quòd si in aliquo quantum ad hoc recusarent mandatum Iosue, cogerentur dimittere terram duorum regum Amorrhæorum, quam acceperant: talis quippe inter eos, & reliquum Israel conditio interuenerat, vt patet Num. 32. cap. C

Aliquis autem aliter respondebit, quòd alii qui manebant in terra illa ante annum vigesimum nondum attingentes, & excedentes sexagesimum, eam ab hostibus defensarent: hi quippe non transierunt Iordanem.

Ad hoc respondetur, quòd non habet vllam apparentiam: nam omnes qui ad bellum fortes erant, transierunt Iordanem, vt patet hic. Reliqui vero manentes ad defensandam terram prorsus erant inutiles: ideo quippe non transierunt Iordanem, quia ad bellum inepti erant.

Quinta opinio aliorum satis apparens. Et quòd nullus vir bellator manserit ad defensionem illius terræ. *Quæst.* LXVI.

DIcendum igitur videtur quibusdam, quòd in terra illa duarum tribuum, & dimidiæ non mansit vllus vir de bellatoribus, transeuntibus omnibus cum Iosue Iordanem: nec erat qui posset terram tueri ab incursantibus hostibus si eam expugnare tentarét, sed relique runt eam soli diuinæ protectioni, quamquam hostes vndique sonarent. confidebant enim Iudæi, quòd Deus cõprimeret omnes hostes eorum qui in circuitu habitabãt nec auderet quispiam eorum insurgere ad occupandam terram eorum quamquàm solitaria maneret. sic enim promisserat Deus Iudæis, quando essent in terra promissionis, iubens quòd ascenderent ter quolibet anno in locum sanctuarii omnes masculi, promittés quod nullus hostiũ tunc inuaderet terram eorum, & sic fiebat, vt patet Exo. 34. c. cum dicitur: cum enim tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te, & comparente in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ita autem Iudæi de duabus tribubus, & dimidia, confidebant sibi euenturũ esse in hoc tempore, cum ex mandato Moysi transirent Iordanem ad adiuuãdum fratres suos. Et credendum est, quod modus fuerit. s. quòd Moyses dederit his certam fiduciam de Deo, quod cõprimeret hostes incutiens eis timorem, ne auderét insurgere contra terram, quæ tunc quasi solitaria erat, uel distrahebat eos ab his dando eis in corde, vt alia facerent. De primo patet exemplũ in Iacob, & filiis eius. nam cũ filii Iacob dolose occidissent Sichimitas manentes, vel iacentes inermes 3. die ex dolore circuncisionis, vt patet

Alob, Tost. super Iosue.

A Gen. 34. c. congregati sunt oẽs habitatores terræ illius pariter, vt delerent Iacob. & domum eius. Deus tñ incussit timorem omnibus eis, & non ausi sunt persequi Iacob, & filios eius recedentes, vt patet Gen. 35. ca. De secundo patet exemplum. s. quod Deus distraheret corda hostiũ ne desiderarent ascendere ad occupandum terram Iudæorũ vel dato, quod desiderarent, occupabat Deus circa alia, ita vt non vacaret eis ascendere ad terrã Iudæorum, sicut factũ est in rege Senacherib qui veniebat deleturus Hierosolymam, Deus tamé peruertit cor eius, quia fecit venire nũcios ad eum, quod rex Aethiopiæ veniebat in pugnam contra eum. & reuersus est, nec venit in Hierusalem, vt patet 4. Regum 19. c. cum dicitur. hæc dicit dominus noli metuere a facie sermonum quos audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me. Ecce ego mittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terrã suã, B & deijciã eum gladio in terra sua. Et postea sequitur ibidem quõ venerunt nuncij ad Senacherib, quod Tharaca rex Aethiopiæ exierat contra eum in pugnam, & reuersus est, nec iuit in Hierusalem. Aliquo modo ergo istorũ Deus fecit toto hoc tpe quo mansit solitaria terra illarũ duarum tribuum, & dimidiæ solis mulieribus ibi manentibus, viris euntibus in bellum. De hoc autem confidebant Iudæi Deum firmiter facturum. ideo transierunt intrepide Iordanem relictis vxoribus, filiis, pecoribus, & iumentis. Hoc satis verisimile erat ex similibus: constat tamen, quòd non fuit factum sic, quia de duabus tribubus, & dimidia soli 40. millia virorum trãsierunt Iordanem, vt patet infra 4. constat tamen, quod plures erant, quàm 80. millia virorum in his duabus tribubus & dimidia: immo plus quam centum millia computando summã eorum Num. 23. in vltima computatione, & quamquã C dicatur hic, quòd omnis vir fortis transiret Iordanem, quia tamen Iosue vidit sufficere 40. millia, reliquit cęteros ad defensionem terrę illius, & isti erant multi,

Determinatio auctoris.

De his latius dicit infra 4. c. q. 20.

Quomodo toto tempore quo Israelitæ manserunt trans Iordanem pugnando, potuerunt habere cibos fœminæ relictæ citra Iordanem. *Quæst.* LXVII.

QVæret adhuc aliquis de toto hoc tempore quo manserunt fęminæ in terra harum duarum tribuum, & dimidiæ solitariæ, vnde cibum habebant. Cui quispiam respondebit, quod comederunt de his quæ manserant recondita in promptuariis hostium: nam cum illa terra duorum regum Amorrhæorum capta est, non fuerunt multa bella, sed quilibet illorum duorum Regum D vnico bello cum populo suo deletus est, vt patet Nume. 21. c. Deut. 2. & 3. cap. manserunt ergo multa pertinentia ad cibos, quæ non fuerant consumpta, & hæc ipsi recondita tenebant pro expensis annalibus. de his autem alimentari poterant, donec redirent viri de bello. Sed dicendum est, hoc stare non posse. nam ea quę tenebant recondita Amorrhęi in cibis pro alimento anni ipsius, exercitus Iudæorum breui tempore deuastaret, quia erant Hebręi in magna valde multitudine. s. plures, quã septingenti mille viri bellatores, pręter minores anno vigesimo, & maiores sexagesimo, & fęminas, & Aegyptios ascendentes cum eis, qui erant infinitę multitudinis, vt patet Exod. 12. cap. ita de omnes simul essent plus quam ter mille millia hominum: ita vt inexcogitabilis ciborum copia breuiter ab eis consumeretur, sic conquerebatur Moyses cum Israelitæ petierunt ab eo carnes, vt E patet Nume. 11. c. cum dicitur. Nunquid ouium, & boũ multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satiẽt? isti ergo in breui tempore deuorare poterant omnia, quę parauerant Amorrhęi pro anno illo, potissime quia manserunt in terra illa aliquanto tempore scilicet dum viri harum duarum tribuum, & dimidiæ extruxerunt oppida vxoribus, & filijs suis, & caulas pecoribus, vt patet Nume. 32. & postea Moyses recitauit totum Deuteronomium manens in terra illa, vt patet Deuteronom. 3. ca. & postea mortuus est in terra eadem, & manserunt ibidem Israelitę plangentes eum diebus 30. vt patet Deu

Numerus Iudæorũ in ingressu terræ promissionis, & adhuc plures erant in egressu de Aegypto.

teronom. 34. & nunc consumato hoc tempore inde rece-
debant, & sic in hoc tempore poterant deuorare ea, quæ
mansissent recondita in cellariis & promptuariis Amor
rhæorum pro quotidiano victu. Item patet hoc maxi-
me, quia hoc erat in fine anni circa tempus nouarum fru
gum, & hoc tempore deficere solent translati anni fru-
ges, vt patet in omnibus terris. Quod autem hoc tem-
pus esset, apparet, quia Israelitæ transierunt Iordanẽ die
decima mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, vt pa
tet infra 4. cap. & post dies quinque comederunt de fru
gibus nouis anni illius polentam, & azymam: vt patet in
fra 5. cap. Erat igitur finis anni quando reliquerunt viri
duarum tribuum & dimidiæ vxores suas ante Iordanis
transitum, & sic non possent habere alimenta de residuis
reconditis ab Amorrhæis. Item dato quòd multa mane
rent de reconditis q̃ Hebræorum exercitus ibidem com
moratus diu non deuorasset, tamen non sufficeissent ad ci
bum virorum, & mulierum manentium in terra illa, &
filiorum, & filiarum, atque veterum: quia mãsio virorũ
vltra Iordanem fuit per plures annos. Aliqui enim di-
cunt hos fuisse 14. sicut historia scholastica asseuerat, &
alij historiographi. quidquid autẽ sit, dicitur fuisse lon-
gum tempus, vt patet infra. 22. c. & sic non sufficerent eis
in toto hoc tempore: aliter ergo eis prouidendum erat.

Secunda responsio aliorum, ad idem quæsitum.
Quæst. LXVIII.

ALiqui forte respondebunt, quòd toto tempore quo
manserunt fœminæ solitariæ in terra illa euntibus
viris in bellum, pluit manna de cœlo ad saturitatem, si-
cut pluerat in deserto, & inde alebantur. Sed hoc non cõ
uenienter dicitur. nam si hoc tempore pluisset manna,
pluribus, quam 40. annis: immo pluribus quam. 50. pluis
set manna. scriptura tamen solis. 40. annis manna de cœ-
lo descendisse asseuerat: vt patet Deut. 8. & 29. c. ergo nõ
potest dici, quod manna pluerit ad alimenta harum mu
lierum. Itẽ Exo. 16. dicitur de manna. hoc cibo aliti sunt
filij Israel 40. annis quousque tangerent fines terræ Cha
naan, sed cum manserunt mulieres istæ in terra duo-
rum regum Amorrhæorum, transierant Iordanem
viri Israelitæ tangẽtes terminos terrę Chanaan. ergo ces-
sauerat manna. non potest igitur dici, quòd mulieres istę
interim fuerint sumentes manna. Item patet, quia infra
5. c. dicitur, quòd cum Israelitę comederunt panes, & po
lentam de frugibus nouis anni illius, altero die post pha
se. s. 15. die mensis primi anni illius, defecit manna, nec
vltra hoc cibo aliti sunt. hoc autem fuit. 5. diebus postq̃
Israelitæ transierunt Iordanem. nam die decimo mensis
primi transierunt Israelitæ Iordanem, vt patet infra. 5. c.
& die 15. mensis eiusdem comederunt panes, & polentã
de frugibus nouis anni eiusdem, & cessauit manna quin
que diebus ergo solum durauit manna post transitũ Ior
danis. mulieres ergo, virorum duarum tribuum, & dimi
diæ, quæ manebant in terra duorum regum Amorrhęo
rum qui erant ante Iordanem, non poterant alimento
hoc vti tempore absentiæ virorum.

Mãna tã tum durauit an. 40

Determinatio aucttoris super eodem quæsito.
Quæst. LXIX.

ALiter ergo dicendum est scilicet quòd istę mulieres
& viri, & veteres atque pueri manentes cum eis:
alebantur de agricultura. nam cum ipsæ manserunt in
terra illa recedentibus viris: incęperunt comedere de fru
gibus nouis anni illius. quod patet, quia Israelitæ tran-
seuntes Iordanem, post dies quinque comedere cœpe-
runt de frugibus nouis terræ illius: vt ante hoc probatũ
est. ergo ipsæ in terra sua ante Iordanem fruges maturas
haberent, quibus vesci possent. nam terra ante Iordanẽ,
& vltra eiusdem complexionis est, cum solus Iordanis
mediet inter eas. has autem fruges seminauerant Amor-
rhæi. sequentibus autem annis de agricultura viuebant,
& sicut viri exercere debebant agros. nam erant ibi viri
sexagenarii, & vltra qui ad labores agricultiuos adhuc
potentes erant. Pueri quoque pertingentes annum vige-

F simum, vel paulo ante hoc: poterant enim hi vacare agri
culturæ, vt haberent faciliter sufficientiam ad vitam. Itẽ
& si viri nulli extarent, fœminæ solitariæ agriculturę va
carent. nam in terra Amazonum vir nullus est inter eas,
sed agriculturæ ipsæ insudant, atque panibus abundant.
Inter nos quoque fœminę agriculturæ vacant. potissime
quia necessitas ad omnia impellit. nec esset in hoc vlla dif
ficultas. Sic namque quibusdam philosophis visum est,
vt fœminæ æqualiter sicut viri, circa agriculturam vaca-
re deberent, & circa actus bellicos sumentes parabolam
ab animalibus cæteris, & hoc tenuit Socrates in politia
sua. Hoc idem Plato, vt refert Aristo. 2. Polit. ca. 2. quan-
tum ergo ad hoc nulla difficultas erat quin fœminæ sibi
in cibis prouidere possent, sed adhuc viri multi manse-
rant in terra illa qui possent terram colere, vt supra decla
ratum est. isti tamen fundant rationem super falso. scili-
G cet quòd solæ fœminæ manserint.

Quomodo potuerunt se bene habere viri ad vxores, cum
toto tempore bellorum fere annorum 14. nun-
quam ad eas redierint.
Quæst. LXX.

QVæret aliquis adhuc amplius, quomodo fœminæ,
& viri se habuerunt toto hoc tempore longo, scili-
cet quòd viri non viderunt vxores suas Aliquis
autem fortassis respondebit, quòd viri istarum duarum
tribuum & dimidiæ successiue, & per partes dimitteban
tur, vt venirent ad visitandum vxores suas, & postea re-
dirent ad aciem. Sed ad hoc non videtur modus quomo
do dimitterent reliquos in acie, & ipsi venirent ad vxo-
res. Item patet esse falsum, quia toto tempore quo bella
H durauerunt, quousque terra pacifice possessa est, & diui-
sa. non reliquerunt toto tempore Rubenitæ, & Gaditæ,
atque dimidia tribus Manasse alios Israelitas: dimisis-
sent tamen si cateruatim, & per successiones venirent ad
visitandũ vxores suas per tempora. de hoc infra. 22. cap.
cum dicitur. fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses
famulus domini: mihi quoq; in omnibus obedistis: nec
reliquistis fratres vestros longo tempore, vsque in præ-
sentem diem. ergo nunquam veniebãt ad visitandas vxo
res toto hoc tempore quousque ad vltimum terra susce-
pta, & pacifice possessa, dimisit eos Iosue, vt pacifice redi
rent, vt patet infra 22. capit. De vxoribus autem faciliter
respondendum est, quòd compellerentur continere toto
hoc tempore. nec iniuria, quoniam mulię alię maiori tẽ-
pore conuenẽt cum suis viris in bellicam expeditionem,
sicut fuit in bello Troiano, quod decem annis durauit &
I non reuerti fuerunt Græci in terram suam, vsque ad cõ-
pletionem illius temporis, & multi detenti sunt magno
tempore in reditu, sicut Vlisses, & socij eius, & tamen cõ
tinebant vxores eorum interim, & tantum fuit hoc tem-
pus, quòd quidam relinquentes vxores suas puellas, re-
periebant eas veteres cum redirent, sic conqueritur Pe-
nelope de viro suo Vlisse tarde redeunte, vt patet per O-
uid. in lib. Heroidum, qui alio nomine dicitur liber epi-
stolarum, in epist. 1. quę incipit.

Hanc tua Penelope lento tibi mittit Vlisses, dicens
Quæ fueram dudum te recedente puella,
Protinus vt veneris facta videbor anus. i. vetula.

De viris tamen difficilius est responderi, quia ipsi diffici
lius continent, quam fęminę, potissime viri assueti ad
bellũ. nã bellum nimis incitat homines ad libidinem, po
tissime in equestribus. causa autem satis patet. Ideo Aris.
K increpat politiam Lacedęmoniorum. in 2. Polit. vt in ca.
de politia Lacedęmoniorũ. erat enim inter hos lex nõ du
ci fœminas vllas ad bellũ: ita vt uiri nunquã commisce-
rentur fœminis dum uacarent bellis. dicit Arist. hoc in-
continens esse, quia hinc sequitur coitus sodomiticus.
lex autẽ dans occasionem ad talia, iniqua aut inconside-
rata est. Dat causam huius, quia bellatores nimis ad libi-
dinem pręcipites sunt, & dicit, quod propter hoc poetę
Venerẽ Marti nupsuerũt. s. q̃ uiris belli libido maxime
coaptatur. abstrahẽdo ergo his Iudęis fœminas difficilis
sequebatur illatio. sed quomodo huic prouideretur, cui-
cunque facile apparet. sed non oportet ad omnia respon-
dere.

Viri bellatores maxime equestres sunt nimis libidinosi, & quare.

dere. An vero inter Iudæos meretrices esse possent, declaratum est, quod hic Leuit. c. 21. quamquàm videantur prohiberi Deut. 23. Patet ergo qualiter se habere possent, tam viri, quàm vxores eorum diuturnam absentiam patientes,

Vera aucτoris opinio, & determinatio ad antecedens quæsitum. Quæst. LXXI.

PRædicta satis sustineri possunt. sed melius dicetur, quod non passi sunt tam longam absentiam, & continentia, Primo propter periculum adulterij, tam ex parte virorũ cum mulieribus aliarum tribuum quàm ex parte mulierum cum viris, qui manserant in terra ante Iordanem. Secundo, quia erat detrimentum totius populi Israel, & potissime harum duarum tribuum, & dimidiæ, quod in 13. vel 14. annis non vacarent proli, quia sic minueretur populus, & præstaretur impedimentum ad postea non generandum: cùm tam viri, quam vxores multæ interim efficerentur veteres elapso tempore generandi. Tertio, quia erat cogere, tam viros, quam fœminas ad duram vitam. s. ad tamdiu continendum, cum hoc non sit præcepti, sed consilij. 1. Corint. 7. c. & Apostolus suadet coniugibus, quod non se fraudent debito, nisi ad modicum tempus, vt interim orationi vacent: ne eos tentet Sathanas propter incontinentiam suam. Quarto, quia modus ille qui dabatur ad satisfaciendum desiderio. s. existentibus in populo meretricibus non est satis conueniens. Primo, quia non poterant esse meretrices aliquæ de filiab. Israel. Deut. 23. c. & tamen de alijs gentibus non erat satis prõptum dicere, quomodo nunc essent meretrices inter Israelitas, quia non erant nunc cum Israelitis, nisi quidam Aegyptij qui cum eis ascenderant de Aegypto. Exod. 12. cap. & hi pro maiori parte perierunt in sepulchris concupiscentiæ, quia flebant concupiscendo carnes. Nu. 11. cap. Secundo, quia, etiam si essent tunc meretrices inter Israelitas, Deus non induceret Israelitis talem, quasi necessitatem, vt meretricibus iungerentur, cum hoc sit peccatum mortale, potissime cum possent misceri vxoribus suis. sed hoc videretur fieri quantum ad homines imperfectos cogendo eos abstinere ab vxoribus per annos quatuordecim, aut plures. ergo non abstinebant, sed miscebantur interim suis vxoribus.

Quomodo Israelitæ miscebantur vxoribus suis, licet illæ non transierint cum eis Iordanem, idq; dupliciter. Quæst. LXXII.

DIcendum ergo, quòd isti viri de duabus tribubus & dimidia, hoc tempore miscebantur vxoribus suis, quando opus erat, licet illę non transierint cum eis Iordanem. & hoc fieri poterat duobus modis. Primus erat, quòd viri nunquam redirent ad terram suam & tamen vxores eorum aliquando venirent ad eos, & manerent aliquandiu cum eis. Secundus modus erat, quòd viri irent aliquando ad terram ante Iordanem in qua manebant vxores.

Tenendo primum modum diceremus, quòd non veniebant omnes vxores horum in castra simul, sed quod quorundam vxores venirent, & manerent aliquandiu ibi, & illis redeuntibus in terram suam, ibant, alię ad visitandum viros suos, & ibi quoque paruo tempore manebant, & sic non grauarentur castra pugnatorum ex multitudine simultanea mulierum. & etiam non videretur deseri terra, in qua illæ manere debebant.

Ad istud non sequebatur aliquod inconueniens. Primo, quia non erat difficile mulieres istas ire ad visitandum viros suos in bello existentes. quia terra illa in qua fuerunt bella, non erat procul a terra ante Iordanem, in qua manebant istæ mulieres.

Secudo, & principaliter, quia non oporteret mulieres istas sequi Israelitas per omnia loca ad quę ibant ad pugnam, sed solum venirent in castra, quæ erant in Galgalis. iste fuit modus Israelitarum, quod die qua transierunt Iordanem, fixerunt castra in Galgalis, infra 4. cap. non longe a Iordane. ibi autem mansit sanctuarium domini, & mulieres omnes, & pecora, & paruuli, atque to-

A ta possessio nouem tribuum, & dimidiæ, fere toto tempore quo durauerunt Israelitæ in subijciendo terram vltra Iordanem. Et quando ibant ad pugnandum contra aliquam vrbem, facto bello redibant in castra illa, & postea inde ibant rursus ad pugnam, & quando ibãt ad pugnandum non ferebant secum omnia sua, quia hoc potius eos impediret, sed manebant illa in Galgalis, & reuertebantur rursus Israelitæ in castra Galgalæ. illuc ergo poterant venire mulieres duarum tribuum, & dimidiæ ad viros suos, quando essent in Galgalis, & erat parua distantia, quia terra duarum tribuum, & dimidiæ, & terra nouem tribuum, & dimidiæ non distinguebantur, nisi mediante Iordane. vt dicitur infra 12. cap. & tamen castra, quæ erant in Galgalis, non distabant a Iordane ad huc itinere diei vnius, quia ibi castrametatus est Israel die qua transiuit Iordanem, infra 4. cap. ergo paruũ iter
B erat mulieribus duarum tribuum, & dimidiæ, vt venirent ad visitandum viros suos in castra Galgalæ.

Tertio, quia non est aliquid contra scripturam, quod ita ponatur. nam dicendo, quòd viri venirent ad eas existentes ante Iordanem, videtur esse saltem in superficie literæ contra id, quod habetur infra 22. cap. scilicet neque reliquistis fratres vestros longo tempore, vsque in præsentem diem: De mulieribus non negatur, quod ad eos iuerint, ideo non est inconueniens, quod ad eos irent.

Obiectio contra supradicta, Quæst. LXXIII.

SEd obijcietur, si vxores istorum ituræ erant ad eos vltra Iordanem, ad quid relinquebant eas ante Iordanem ad orientem eius. Dicendum quòd causa fuit: viri isti non acceperant possessionem aliquam vltra
C Iordanem, quia iam habebant partem suam ante Iordanem Num. 32. cap. ideo pecora, iumenta, filios, & possessa omnia relinquere debuerunt in terra illa ante Iordanem in vrbibus suis, & ibi quoque relinquere vxores, & omne quod eis impedimentum erat ad bellum. secus de alijs qui non acceperant adhuc sortes suas, quia non habebant vbi relinquerent res suas, ideo transierunt Iordanem ipsi, & omnia quæ ad eos pertinebant. Secundo, quia isti relinquebant terram suam, quam iam acceperant in possessionem. & ibi relinquebant pecora sua, & iumenta, quæ multa erant. Num. 32. & tamen non poterant ista manere ibi, nisi quis gereret curam illorũ: ideo debuerunt saltem vxores manere, quæ ordinant rem domesticam. Tertio poterat hoc esse ad prouidendum exercitui, qui erat vltra Iordanem ad occidentem, quia cum
D essent impediti bellis, & non possent conuenienter vacare agriculturæ, neque iam haberent manna in cibum, egebant prouisione humana ad quam conferebant istæ fęminę: vt infra dicetur. ideo debuerunt ipsæ manere ibi cum filijs suis, & alijs. & poterant aliquando ire in castra vltra Iordanem in Galgalam, & ibi conuenire cum viris suis.

Propter tria reliquerunt vxores ante Iordanem.

Sicut vxores poterant ire ad viros, ita, & e contra, neque sequebatur aliquod inconueniens. Quæst. LXXIIII.

SEcundus modus erat, quòd viri irent aliquando ad vxores, quæ erant trans Iordanem ad oriẽtalem partem eius. Et poterat hoc fieri faciliter quia Israelitæ toto illo tempore quo durauerunt subiugando terram, non
E semper pugnabant, sed sæpe quiescebant. etiam aliquando ibant pauci ad bellum, & cæteri manebant in castris: sicut quando iuerunt contra vrbem Hay soli tria millia virorum infra 7. c. His enim temporibus manebat totus exercitus in castris Galgalæ, vbi erat tabernaculum, & arca domini, & cum interim nihil facerent Israelitæ, sed requiescerent a labore bellorum, poterant viri de duabus tribubus, & dimidia ire ad vxores suas, quæ erant trans Iordanẽ, & in hoc nulla difficultas erat, quia inter castra Galgalæ, & terram illorum nõ erat vna dieta integra, vt ostensum fuit. Etiam nihil videbatur cõuenientius, quã hoc agere, quia cæteri viri Israelitæ non ducebant ẽt se-

cum vxores suas quando ibant ad bellum, sed euntes expediti relinquebant tam vxores quam totam suppellectilem in castris Galgalæ, cum autem cessarent aliqualiter a bello, reuertebantur ad castra vbi erant vxores eorum, & refocillabantur paulisper a labore belli: interim autem nihil negotij erat duabus tribubus, & dimidiæ: nihil ergo opportunius eis esset, quam redire ad vxores suas, & filios qui erant ante Iordanem, vt ipsi quoque refocillarentur. Et hoc modo non grauarentur plus in abstinentia ab vxoribus viri de duabus tribubus, & dimidię, quã cæteri Israelitæ: quia quando hi redirent ad vxores, & illi similiter facerent. Secundus modus poterat esse quantum ad hoc quod viri de duabus tribubus, & dimidia redirent ad vxores suas per vices, idest nõ omnes simul, sed aliqui nunc, & alij post, & hoc possent facere etiam durãtibus bellis, quia tunc quòd omnes simul redirẽt ad vxores suas, forte esset inconueniens, sed quòd aliqui pauci per vices redirent, non nocebat.

Alius modus eundi ad vxores.

Sed dicendum, quòd adhuc modus præcedens erat conuenientior, quia non fieret tunc aliquid specialius in duabus tribubus, & dimidia, quam in reliquo Israel.

Cum autem obijcitur tunc de eo, quòd habetur infra 22. cap. s. neque reliquistis fratres vestros longo tempore, vsque in præsentem diem. Potest dici vno modo q; non reliquerunt: quia relinquere erat ire in terram suam cum intentione non redeundi in castra. Et tamen quandocunque isti ibant ad vxores suas, ibant cum intentione statim redeundi, & dimittebant arma sua, vel res bellicas ad eos pertinentes in castris: ideo nunquam relinquebant fratres suos.

Secundo potest dici; quòd non relinquebant fratres suos scilicet quia nunquam omnes ipsi redibant simul ad vxores, sed aliqui ipsorum per vices. ideo censebãtur omnes manere. & sic non relinquebant eos.

Tertio potest adhuc dici, quod hoc accipiatur quantum ad bella, scilicet, quòd illi nunquam reliquerant alios Israelitas in bellis, sed in omnibus bellis in quibus erant illi, erant ipsi quoque, & quãdo redibant illi ad castra ad refocillandum, ibant quoque isti vltra Iordanem ad vxores suas. Et quia viri de duabus tribubus, & dimidia solum comitabantur Israelitas ad adiutoria bellorũ, cum nunquam dimitterent eos in aliquo bello, dicebantur absolute, nunquam eos dimittere, licet aliquando recederent ab eis, scilicet tempore quo non pugnabant.

An omnes viri bellatores duarum tribuum, et dimidiæ fuerint plures, quam 40. millia, & an omnes transierint Iordanem. Quæst. LXXV.

DVbium quoque est circa præcedentia: cum dicatur de viris duarum tribuum, & dimidię, quòd transierunt Iordanem omnes armati de illis tribubus, & tamen erant valde pauci: nam solum transierunt quadraginta millia infra 4. c. Aliquis dicet, quòd non transierũt omnes viri bellatores de his duabus tribubus, & dimidia, & sic licet multi essent, transierunt hi soli. Sed obijcietur quòd hoc non stet: quia videtur quòd omnes transierint. nam ita præcepit Moyses Numer. 32. cap. vbi istę petierunt terram ante Iordanem, & dicitur, quibus ait Moyses si facitis, quod promittitis expediti pergetis coram domino ad pugnam, & omnis vir pugnator armatus Iordanem transeat, donec subuertat dominus inimicos suos. Aliquis dicet verum esse quòd Moyses iussit quòd omnes viri pugnatores de his tribubus transirent: & tamen postea non fecit illud Iosue, sed accepit aliquos, idest quadraginta millia. Sed adhuc obijcietur, q; non stat. primo, quia Iosue seruabat mandata Moysi per omnia. ita enim Deus ei iusserat, vt patet supra in litera, etiam Moyses quando constituit eum in principem coram multitudine, docuit eum quid obseruare deberet. Numer. 27. & Deut. 31. capitu. & sic non erat verisimile, quòd modo Iosue in aliquo contrafaceret. Secundo, & principaliter patet, quia hic in litera apparet, quòd seruatum fuerit istud, quia dicitur vxores vestræ, ac filij, & iumenta manebunt in terra, quam dedit vobis dominus trans Iordanem. vos autem transibitis, & ita innuitur,

F quòd solæ vxores, & filii paruuli mãserunt, & transierũt omnes viri. Tertio patet, quia dicitur: vos autem transite ante fratres vestros omnes fortes manu, sed omnes numerati a viginti annis supra vocantur fortes manu, immo viri fortissimi. Numer. 1. c. & isti erant multu plures quam quadraginta millia, ergo non transierunt isti soli. Quarto patet, quia dicitur, quòd responderunt isti ad Iosue: omnia quę præcepisti nobis faciemus, vt patet in litera, Et tamen Iosue dixit eis: vos autem transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu. ergo omnes transierunt, & sic non fueruut soli quadraginta millia.

Determinatio auctoris, circa præcedẽtis quæsitum, Quæst. LXXVI.

G DIcendum quòd multitudo istorum duorum pugnatorum de tribu Ruben, & Gad, & dimidia tribu Manasse, erat valde maior, quã quadraginta millia, quia Numer. 26. cap. ponitur numerus virorum singularum tribuum. & de Ruben sunt 43. millia septingenti & triginta. in tribu Gad fuerunt quadraginta millia quingenti. in tribu Manasse fuerunt quinquaginta duo millia, & septingenti: quorum medietas est vigintisex millia trecenti, & quinquaginta, & fit tota summa centum, & decem millium quingentorum, & octoginta. Sed hoc dato dicunt aliqui, quod omnes numerati de his tribubus transierunt cum Iosue. & tamen tempore transitus non supererant de tota illa multitudine, nisi quadraginta millia, & ita putant se satisfacere mãdatis Moysi Num. 32. cap. & eis, quæ nunc dixit Iosue, & responderunt istę tribus, vt patet hic in litera. Et ad hoc oportet, quòd isti dicant, quòd de ista multitudine perierunt post illã

H numerationem plusquam septuaginta millia virorum, & nunc manebant solum quadraginta millia. Sed dicẽdũ, quòd non stat, quia si ista multitudo defuisset, aut esset bello, aut morbo, sed neutro mõ. De primo patet, quia iuxta ordinem scripturæ post istam numerationẽ non habuerunt Israelitæ aliquod bellum, nisi contra Madianitas, quia numeratio habetur Num. 26. & bellum contra Madianitas Num. 31. & post illud bellũ nullũ aliud habuerunt Israelitæ, vsque ad transitum Iordanis, vt patet ex sequenti scriptura libri Numerorum, vbi ponitur historia, vsque ad transitum Iordanis. & tamen in bello cõtra Madianitas nullus de Iudæis mortuus est, vt patet Num. 31. sed nos serui tui recensuimus numerũ pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & neque vnus quidem defuit. Similiter non põt dici, quòd ista multitudo perierit morbo. primo, quia si tanta multitudo pe-

I rijsset de his tribubus morbo, esset morbus ille valde grauis, & talem non taceret scriptura, cum alia multo minora referat, quæ pertinent ad progressum huius populi p desertum. & tñ de hoc nihil expressum est. ergo nõ fuit. Secundo, quia si tam grauis morbus incidisset, esset pp aliquod graue peccatum, illud aũt scriptura referret, sicut ibidem ante hoc. s. Num. 25. ponitur peccatũ quorũdam Israelitarũ. s. de idolatria, & meretricio cũ Madianitis, & simul ponitur pęna. s. q; perierint 24. millia, a fortiori si pro alio peccato perijssent ista 70. millia virorum, & vltra, referret scriptura, tam peccatum, quàm pęnã, sed neutrum expressit. ergo credendum est non fuisse. Tertio, quia videtur, quòd post istam numerationẽ non videtur quod fuerit aliquod peccatum, neq; pęna inflicta Israelitis, sed iam crimina eorum erant sufficienter

K punita Num. 26. c. vbi ponitur ista numeratio, tanquam pro causa numerationis dicitur, postquam sanguis noxiorum effusus est dixit dominus ad Moysen, & Eleazarum, numerate omnem summam filiorum Israel, ac si dicat antequam funderetur sanguis impiorum frustra erat numerare populum, quia statim de ista summa numeratorum multi deficerent. ideo facta est numeratio, postq̃ sanguis impiorum effusus est, vt de illis qui computarẽtur, nullus iam deesset. Quarto patet, quia facta ista numeratione Num. 26. statim ibidem additur; locutus est dominus ad Moysen, istis diuidetur terra iuxta numerũ vocabulorum in possessiones suas, pluribus maiorẽ partem dabis, & paucioribus minorem: singulis, vt nunc

recensiti

Recensiti sunt tradetur possessio, in quo innuitur, ꝙ omnibus istis qui nunc numerabantur, tradenda erat possessio terræ, & tamen ista terra erat vltra Iordanem. ergo omnes transituri erant, & nemo eorum moriturus erat ante Iordanis transitum. vnde non moreretur tota ista multitudo. Aliquis diceret, ꝙ isti non mortui sunt inflicta aliqua plaga propter aliquod peccatum, sed mortui sunt naturaliter in longitudine temporis, sicut naturale est hominibus mori, Sed dicendum, ꝙ non stat. primo, quia vt patet ex prædictis innuebatur, ꝙ nullus eorum qui numeratus tunc fuerat moreretur ante introitum in terram vltra Iordanem, & ita non moreretur tanta multitudo. Secundo, & principaliter, quia inter illam numerationẽ, & introitum Iosue vltra Iordanem, quasi nullum tempus fuit, & ita non poterat naturaliter mori aliqua multitudo illo tempore, patet hoc, quia ista numeratio Israelitarum fuit in loco vbi nunc erat Iosue, quando ista locutus fuit ad istas duas tribus & dimidiam. s. iuxta Iordanem, quod patet Num. 26. c. vbi Deus iubet fieri istã numerationem, & dicitur locuti sunt Moyses, & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Iordanem contra Iericho ad eos, qui erant a vigniti annis, & supra, sed quando nunc Iosue locutus est viris istis, erant circa Iordanẽ, & transierunt cum eo: ergo paucum tempus fuit inter numerationem, & transitum, & ita nõ potuit mori multitudo ista medio tempore. maxime, quia totũ hoc fuit in fine anni quadragesimi, & principio anni quadragesimi primi, quando mortuus est Moyses, & populus incępit esse sub principatu Iosue, & tunc ista facta sunt, & transierunt Iordanem. ideo hoc non stat.

Secunda opinio aliorum, quòd solum 40. millia erant viri fortes. Et quos vocet sacra scriptura viros fortes, & potentes ad bella. Quæst. LXXVII.

Alij respondent aliter scilicet quòd illa tota multitudo istarum duarum tribuum, & dimidiæ, quarum posita fuit summa Num. 26. cap. manebat nunc, & nemo eorum perierat, aut valde pauci, & tamen non iuerũt cum Iosue, nisi 40. millia: & hoc quia isti soli erant viri fortes ad pugnandum de tota illa multitudine: & hoc consonat litteræ inquantum dicitur: vos autem transite Iordanem, & pugnate ante fratres vestros omnes fortes manu: & ita non voluit, quòd omnes transirent, sed solũ qui erant fortes manu, & illi erant soli 40. millia. Dicendum quòd non stat primum, quia non concordat hoc verbis Iosue: nam ipse dixit, vxores vestræ, & filij, atque iumenta manebunt. vos autem transite, & ita innuitur, ꝙ soli filij paruuli transituri non erant, qui non ponuntur in numero virorum, sed computantur nomine filiorum. Secundo patet, quia Iosue mandauit nunc istis viris, ꝙ mandauerat eis Moyses, sed Moyses mandauit omnibus viris numeratis in dabus tribubus & dimidia, quòd transirent Iordanem, ergo omnibus iussit nunc transire Iosue. patet hoc, quia Num. 32. cap. quando Moyses arguebat viros de his duabus tribubus & dimidia, quia petebant hæreditatem ante Iordanem, dixerunt causas enim fabricauimus, & stabula iumentorum, paruulis quoque nostris vrbes munitas, nos autem ipsi armati, & accincti pergemus ante fratres nostros filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua: paruuli autem nostri, & quidquid habere possumus, erũt in vrbibus munitis, propter habitatorum insidias. Tertio patet ex verbis Moysis ibi: nam dixit si facitis, quod promittitis, expediti pergite ad pugnam, & omnis vir bellator armatus Iordanem transeat: & ita nõ elegit aliquos de ipsis, sed voluit quòd omnes transirent Iordanem, pręter paruulos, scilicet qui non perueniẽbant ad annum 20. Adhuc autem magis cõfirmatur ex verbis sequentibus ipsorum scilicet dixerũt Gad, & Ruben ad Moysen, serui tui sumus, & quod iubet dominus noster faciemus: paruulos nostros, & mulieres, ac pecora relinquemus in vrbibus Galaad. nos autẽ famuli tui omnes expediti pergemus ad bellũ: ergo omnes præter paruulos transituri erant Iordanem. Cum autem obijcitur, quòd soli viri fortes transituri erant. Dicẽdum, quòd per viros fortes manu non intellexit Iosue aliquos in speciali de tota multitudine illarum duarum tribuum, & dimidiæ, sed omnes viros qui numerati erãt a 20. annis, & supra: quia de omnibus illis intellexerat Moyses expresse, & tamen Iosue loquebatur iuxta intentionem Muysi: & omnes illos qui numerati erant, vocauit Iosue fortes manu.

Secundo patet, quia ista est consuetudo scripturæ, scilicet, quòd viri potentes ad bellum vocentur viri fortes, vt patet Num. 1. cap. vbi omnes numerati a 20. anno vocantur potentes ad bella procedere, & viri fortes, quia illa fortitudo non signat aliquam specialem potestatem, sed solum potentiam exercẽdi se in armis, quod possunt communiter qui sunt supra 20. annum. Et ita Iosue locutus est hic dicens: vos autem transite ante fratres vestros, omnes fortes manu, idest qui habetis fortitudinem in manibus ad pugnandum.

Determinatio auctoris, & resolutio totius quæstionis, cum responsionibus ad argumenta. Quæst. LXXVIII.

Dicendum veritatem esse, quòd nunc supererat tota illa multitudo duarum tribuum, & dimidiæ, quæ fuit in numeratione Num. 26. cap. Et de tota illa dixerat Moyses, quod transiret Iordanem cum Iosue, & Israelitis. ipse quoque Iosue omnibus illis dixit nunc quod trãsirent, & ita illi obedientes tunc Iosue promittebant se facturos cum dixerunt: omnia quæcunque præcipisti faciemus, & quocunque miseris ibimus. sicut obediuimus Moysi, ita obediemus tibi. Sed post hoc Iosue, & cæteri Israelitæ considerantes, quòd non esset necessaria tota illa multitudo acceperunt quadraginta millia de illis, reliquos vero manere permiserunt in terra sua, tam ad defensionem terrę, quam ad agriculturam. Et ita non manet aliquod inconueniens. Et iuxta hoc potest respondere ad argumenta posita supra, quæst. 56. Ad primum dicendum, quòd Iosue seruauit omnia mandata Moysi, & in hoc etiam seruauit. Nam ius fit omnibus viris duarũ tribuum, & dimidiæ transire Iordanem: sed postea visum est Israelitis, quòd satis erat transire quadraginta millia, & ita voluerunt. Poterant autem isti facere hoc, quia potest quilibet realiter renunciare iuri suo. Erat autem ista obligatio introducta in fauorem Israelitarum. s. quòd ipsi pugnando acquisierant terram duarum tribuum, & dimidiæ: ideo iustum erat, quòd duæ tribus, & dimidia transirent Iordanem ad adiuuandum Israelitas, vt acquirerent terram pro seipsis, & ita innuitur ex verbis Moysi. Numeri. 32. poterant ergo Israelitæ renunciare huic iuri pro se introducto in toto, vel in parte. & sic poterant facere, quòd non transirent cum eis omnes viri duarum tribuum, & dimidiæ, sed soli quadraginta millia. Ad secundum cum dicitur vxores vestræ, & filij, atque iumenta manebunt. Dicendum quòd Iosue mandabat omnibus viris illarum duarum tribuum, & dimidię transire Iordanem, & tamen postquam illi obedierunt, placuit vniuersu Israeli, quòd soli quadraginta millia transirent, & Iosue non faciebat in hoc contra mandata Moysi. nam si ipse inuitis Israelitis absoluisset duas tribus & dimidiam ab hac obligatione transeundi Iordanem, faceret contra mandatum Moysi. & tamen de voluntate populi, immo populo tòto hoc concedente potuit ipse hoc facere. Ad tertium dicendum, quòd per omnes fortes manu intelligebantur omnes numerati a vigesimo anno supra, & tamen non omnes illi fuerunt, quia licet nunc Iusue illud præceperit, postea obedientibus illis visum est toti Israeli, quod satis erat ire quadraginta millia, & non transierunt plures. Ad quartum dicendum, quod viri de duabus tribubus & dimidia, quando responderunt, intendebant transire omnes sicut promiserant Moysi, & sicut iusserat Iosue. tamen postea visum est Israeli, quod aliter fieret, & transierunt soli quadraginta millia.

Manebunt in terra quam tradidit vobis Moyses. Non erat conueniens, quod isti transirent Iordanem, quia nihil acturi erant vltra Iordanem, in hac autem terra mansuri erant semper melius ergo ibi essent.

Quam tradidit vobis Moyses. Nam cum ista terra tra F
dita fuit duabus tribubus & dimidiæ. adhuc viuebat
Moyses,& ipse dedit terram cum ea conditione,quæ ha
betur Num.32.cap.

Trans Iordanem. idest trãsitũ Iordanis,est.n. terra ista
ad orientalem plagam Iordanis ante transitum, vt patet
Numer.32.cap.& hic,& quando Moyses eam tradidit,
nondum transierant Iordanem. nam Moyses non transi
uit Iordanem,vt patet Deuteronom.3.cap. cum dicitur
non transibis Iordanem istum,& dicitur trans Iordanẽ,
idest citra Iordanem,ista tamen respectiue dicuntur, &
id quod a quibusdam vocatur citra Iordanem, vocatur
ab aliis vltra Iordanem, secundum diuersas positiones
locorum.

Vos autem transite armati ante fratres vestros. Iussit
Iosue,vt transirent armati,quia ad bella ibant,& ob hoc
soli illi transierunt Iordanem de his duabus tribubus, G
& dimidia, qui erant apti ad pugnandum. Alii autem
manserunt cum mulieribus, & paruulis ante transitum
Iordanis.

Quomodo Israelitæ potuerunt habere arma, vt transirent armati Iordanem. Quæst. LXXIX.

QVæret aliquis quomodo Israelitæ potuerunt habe
re arma,vt transirent armati. Respondendum est,
quod de Aegypto eduxerunt arma,vt habetur Exod.13.
cap. cum dicitur,& armati exierunt filij Israel de Aegy-
pto. quomodo autem filij Israel potuerint in Aegypto
habere arma,cum in rectis politiis non permittantur ser
ui habere arma, vt sæpe tangit Arist. in libris politi. dato
quòd habuerint,quomodo potuerint educere de Aegy- H
pto,habitum fuit supra.13.capit.Exod. Item potuerunt
Israelitæ postea habere multa in deserto, quando facie-
bant bella,& delebant,vel superabant aliquam gentem,
& de spolijs ditabantur. Et primo factum est hoc in lit-
tore maris rubri,cum conuersi sunt fluctus super Aegy-
ptios,& suffocauerunt eos,atque ad ripam corpora eorũ
appulsa sunt. vt patet Exod.14.& dicunt doctores hoc fa
ctum esse,vt Hebræi caperent arma,& spolia Aegyptio-
rum: sicut cum percussi sunt ab Angelo Assyrij vna no-
cte centum octoginta quinque millia,vt patet 4.reg.19.
ca.& manserunt eorum vestes illęsę,& arma. inde autem
potuerunt habere arma multa Israelitæ. Amplius autem
habere potuerunt cum pugnauerunt contra Amalechi-
tas in Raphidim. vt patet Exod. 17. quia ibi fugatus est
Amalech, & multi ex eis corruerunt gladio, & horum
arma atque spolia poterant capere Iudæi. Item poterant I
capere arma multa cum pugnauerunt contra Chana-
næum habitantem ad meridiem, & subuerterunt vr-
bes eius,sic patet Num.21.cap. sed an ibi omnia anathe-
matizata fuerint,sicut ciuitates,ita vt nihil assumere li-
ceret,dictum est Num.21.cap.

Item acceperunt arma multa, cum pugnauerunt con
tra duos reges Amorrhæorum Sehon,& Og,& occide-
runt eos cum populo suo,& assumpserunt omnia spolia
eorum,vt patet Num.21.& Deut. 2.& 3.c. Item accepe-
runt arma multa,cum pugnauerunt contra Madianitas
ante transitum Iordanis viuente Moyse, & occiderunt
quinque reges eorum,& acceperunt omnia spolia terrę
Madian,vt patet Nu.31.c. Poterant ergo habere multa
arma Iudęi cum transirent Iordanem, ita vt Rubenitę,
& Gaditę,atq; dimidia trib. Manasse pręcederent arma
ti,potissime,quia horum arma leuis erat cũ essent pede- K
stres & pugna pedestris expeditior est,quam equestris.

Ante fratres vestros.

Ista prepositio Ante, quomodo capitur in proposito. Et quo ordine procederent, cum mouebantur castra. Quæst. LXXX.

ISta pręposițio,ante,potest teneri pro cũ scilicet, quòd
istę duę tribus & dimidia procederent cum cęteris
Israelitis,qui erant fratres eorũ, vel potest teneri in pro-
pria vi,scilicet,vt Rubenitę, & Gaditę, & dimidia tri-
bus Manasse pręcederent cęteros ad pugnam euntes in
fronte belli,& hoc propter duo.

Primo, quia isti expeditiores erant, cum non por-
tarent secum iumenta,& pecora,nec vxores,aut quicquã
de supellectilibus,sed ipsi expediti ibant. Alij autem por
tabant vxores,& omnia sua secum; ideo non erant sic ex
pediti: conuenientius ergo isti in itinere præcedebant.
Alia ratio est,vt cæteri Israelitę securiores essent de his,
ne retrocederent reuertentes in terram suam,quam acce
perant ante transitum Iordanis. Cum ergo præcederent
reliquos Israelitas, non poterant retrocedere. Si tamen
Gaditæ, Rubenitę,& dimidia tribus Manasse præcede-
rent reliquos Israelitas itinerando vltra Iordanem, iam
periret totus ordo quem tenuerant Israelitę in deserto.
Nam ibi cum castra mouenda forent, primum vexillũ
tribus Iuda mouebatur, & tota tribus, & consequenter
G tribus Isachar,quę erat sub vexillo Iuda,& postea tribus
Zabulon,quæ erat sub eodem vexillo. Deinde moueba-
tur vexillum secundum filiorum Ruben,& tota tribus,
& consequenter tribus Simeon sub eodem vexillo,& po
stea tribus Gad sub eodem. Deinde mouebatur totum
sanctuarium portatũ per ordinem suum a Leuitis Chaa
thitis, Gersonitis. & Meraritis. Deinde tertium vexillũ
mouebatur filiorum Ephraim cum tota tribu Ephraim
& cõsequenter tribus Manasse sub eodem vexillo,& tri-
bus Beniamin sub eodem. Vltimo mouebatur 4.vexillũ
filiorum Dan cum tota tribu,& cum eis tribus Aser, &
tribus Nephthalin sub eodem vexillo, iste ordo proce-
dendi in via habetur Num.10.c. ordo autem figendi ten
toria,& castra sub quatuor vexillis per quadrum, habe-
tur Num.2.c. dato tamen hoc,quòd Rubenitæ,& Gadi
te,& dimidia tribus Manasse præcederet cæteros Israeli
H tas in transeundo Iordanem, & deinde procedendo ad
bellum,turbaretur omnis ordo, qui prius erat a Deo in-
stitutus inter Israelitas: non est ergo credendum, quòd
præcederet hic cęteros,sed quòd manerent in ordine pri
stino. Quod autem dicitur hic, quòd præcederent isti cę
teros,non accipitur ibi ante propriè,sed solum pro cum,
scilicet,quòd irent cum fratribus suis in transitu Iorda-
nis. Et patet quòd in transeundo Iordanem non transie-
runt isti ante reliquos,nam sacerdotes pręcesserunt, dein
de totus populus secutus est. vt patet infra. 4.c. Sed hoc
opinantur hi: falsum tamen est,quia non mansit idem or
do post transitum Iordanis in motu castrorum qui ante
erat: nec erat conueniens,quia ante mouebantur, vt itine
rantes,nunc vero vt bellum acturi,sed Rubenitæ, & Ga
ditæ,atque dimidia tribus Manasse pręcedebat alias tri-
bus,vt patet infra 4.c. cum dicitur filij quoque Ruben,
I & Gad,& dimidia tribus Manasse armati præcedebant
filios Israel, sicut eis pręceperat Moyses. *Omnes fortes
manu.* i. omnes qui inter vos sunt potentes ad pugnan-
dum transite. Vocantur.n. viri bellatores potẽtes, vel for
tes manu ex quo videtur sequi,quod supra ab aliquibus
dicebatur. s. quòd in terra ante Iordanem quæ fue-
rat duorum regum Amorrhæorum,non mansit aliquis
vir fortis potens pugnare ad tuendum terram ab hosti-
bus, sed solæ fœminę, & paruuli,& viri grandæui vltra
60.annos,sed de hoc veritas supra quæstio.78.posita est:
nam multi manserunt.

Et pugnate pro eis. idest pugnate adiuuando eos.q.d.
id quod nunc pugnantes agitis, nõ est pro vobis,sed pro
ipsis,quod patet, quia Israelitæ transibant ad pugnandum
vltra Iordanem, vt eriperent terram illam pro se de po-
testate hostium,sed Rubenitæ,& Gaditę,& dimidia tri
K bus Manasse nihil de hac terra habituri erant, sicut ipsi
composuerunt cum reliquo Israel, vt habetur Num.32.
cap. scilicet non reuertemur in terras nostras vsque dum
possideant filij Israel hæreditatem suam: nec quicquam
quærimus trans Iordanem, quoniam iam habemus pos
sessiones nostras in orientali eius plaga: ergo id quod agẽ
tes pugnabant, non erat pro eis, sed pro fratribus ipso-
rum,vt hæreditatem acciperent.

Donec det requiem dominus fratribus vestris. i. nõ solũ
pugnare debetis pro eis aliquo tempore,sed quousq; ha
beant requiem,possidentes, sicut iam vos possidetis, &
ob hoc Rubenitę,& Gaditæ,& dimidia tribus Manasse

non redirent ad possessiones suas, quę erant ante transi-
tum Iordanis, quousque hostes subiecti essent Israelitis,
& possiderent terram pacifice, atque diuisa fuisset per
sortes, & tradita cuilibet tribui, & ad hoc manserunt lon
go tempore cum eis, non reuertentes in possessiones suas
vt patet infra vigesimosecundo cap.

An duæ tribus, & dimidia manserint cum reliquis trans Iordanem vsquequo pacifice possederunt terram Et quòd triplex fuit status Iudæorum in terra Chanaam. *Quæst.* *L X X X I.*

SEd dicet aliquis, quòd non manserunt Rubenitę, et
Gaditæ, & dimidia tribus Manasse cum cęteris Israe
litis, quousque habuissent pacifice terram vltra Iordanē.
nam hoc mō nunquam redijssent in possessionem suam, B
cum toto tempore Iosue bella manserint contra gentes
illas ad expellendum eas de terra, & post mortem Iosue
pugnabat etiam Israel contra Chananæos, vt patet Iudi-
cum primo, quia cōsuluerunt dominum quis esset dux
eorum in pugna, & respondit, quòd Iudas. Toto etiam
tempore iudicum, bella fuerunt Israelitis contra Cha-
nanęos, vt patet ex processu libri Iudicum: ergo non mā
serunt isti quousque Israelitę pacifice possiderent.
Respondendum est, quòd status Iudæorum possiden
do terram Chananæorum fuit triplex.
Primus fuit cum aliquid possidebant, & tamen a bel-
lis nondum cessabāt, vt plura obtinerent: nec manebant
habitantes in locis quæ acquisiuerant, nec illa diuiserāt.
Et hoc est cum pugnarent contra Chananæos, & accipe
rent aliqua loca, atque tenerent ea: istud tamen non erat
pacifice possidere, quia nondum manebant Iudæi in lo- C
cis acquisitis, sed semper manebant in bellica expeditio-
ne pugnantes contra hostes, & iste status durauit quous-
que Israelitę acceperunt magnam partem terræ Chana-
næorum, & diuiserunt eam in sortes Israelitis, atque ces-
sauerunt continue pugnare contra gentes. & manere in
expeditione bellica, sed incęperunt habitare in locis, ac-
ceptis de manu hostium.
Secundus status Iudæorum fuit in terra promissio-
nis, postquam cęperunt manere in terra Chanaan in lo-
cis acceptis de manu hostium, & cessauerunt a bellis. Et
tamen aliquando surgebant in pugnam ad accipiendum
aliqua loca vlteriora, quæ nondum capta fuerant tempo
re Iosue, nam Deus dixerat a principio, quod non trade-
ret totam terram simul in manus Hebræorum, sed pau-
latim atque per partes. & hoc quia terra erat spaciosa, &
non sufficerent Iudæi ad replendum eam, vnde multi- D
plicarentur bestiæ contra eos, vt patet Deut. septimo, &
Exod. 23. cap. & sic tempore Iosue pugnatum fuit vno
impetu bellico tamdiu, vsquequo esset tanta terra capta,
quæ sufficeret ad habitationem Israelitarum existentiū,
& tunc Deus dedit in mentem Iosue, quòd non pugna-
ret vltra contra superstites Chananæos. de quibus habe-
tur Iudicum 3. cap. sed diuisit terram per sortes, & incę-
pit populus habitare in locis, quæ ceperat, & cessauerunt
a quotidianis bellis.
Deinde per aliquanti temporis successionem creue-
runt in maiorem numerum Israelitę, & indigebant plu-
ribus locis: ideo singulę tribus incipiebant pugnare cō-
tra Gentiles, qui manebant in sortibus suis, & paulatim
expellebant eos de locis, & durauit iste status secundus
vsque ad tempus illud quo Iudæi fuerunt in magna glo
ria, & maxima. s. tempore regis Salomonis. nam tūc om- E
nes gentes quæ manserant de Chananæorum septem po
pulis subiectæ fuerunt Israelitis, vel cedentes locis, vel
effectæ tributariæ, vt patet 2. Paralip. 8. cum dicitur. om-
nem populum qui derelictus fuerat de Ethæis, & Amor
rhæis, & Pherezæis, Heuæis, & Iebusæis, qui non
erant de stirpe Israel de filijs eorum, & posteris, quos
non interfecerant filij Israel: subiugauit Salomon in tri
butarios vsque in diem hanc. Ante tempus autem hoc
bellum erat Iudæis contra gentes has, accipiendo aliquā
loca earum ad manendum in eis. De tempore iudicum
patet in toto libro Iudicum. nam in primo cap. dicitur.
quomodo in bellum iuerunt, & ceperunt quandam ci-
uitatem. Etiam hoc fuit tempore regum. nam tota vita
Saulis fuit bellum potens contra Philistæos, vt patet pri
mo Reg. c. 14. Fuit etiam bellum tempore Dauid. nam
ipse cepit Ierusalem de manu Iebusæorum, vt patet 2.
Reg. cap. 5. Tempore autem Salomonis ista bella con-
summata sunt.
Status tertius populi Iudaici fuit in terra Chanaan,
cum creuisset ad maximum numerum suum, & habe-
ret omnia loca quæ posset occupare, & iam non habebat
aliquod bellum contra Chananæos, subiectis sibi omni-
bus. iste status mansit post Salomonem vsque ad reges
finitos in transmigratione Babylonis. nam sic dicitur 2.
Paralip. 8. cap. quod subiectæ fuerint omnes nationes il-
læ, & manserint vsque in præsentem diem, quod refer-
tur ad tempus scripturæ libri illius, quæ, quomodocun-
que aut quocunque tempore facta assignetur, pertinebit
ad tempus post reges finitos, cum historia ipsa de fine
regum, & de transitu in Babylonem agat. de statu autem
Iudæorum in terra illa post reditum de Babylone, non
comprehensum est in aliquo præcedentium statuum. nā
secundum quòd Iudæi translati fuerunt de sedibus suis
per Babylonios, ita per eos & Assyrios multæ gentes, quę
in terra illa erant, mutatæ sunt.
Nunc autem applicandum est ad propositum. s. quan
do Iudæi dicantur habuisse requiem, & dicendum est,
quòd in toto primo statu qui fuit in bellis continuis,
non commorantibus Iudæis in aliquibus locis specia-
liter, & durauit vsque ad diuisionem terræ per sortes: nō
dicūntur Iudæi quieuisse, nec pacifice possedisse, quam-
quam aliquid possiderent, cum semper essent continua
bella. ideo toto hoc tempore manserūt Rubenitæ & Ga-
ditę, atque dimidia pars tribus Manasse, cum reliquis
Israelitis vltra Iordanem.
In secundo autem & tertio statu, dicuntur Israelitæ
mansisse in pace, quamquàm magis in tertio, quam in se
cundo statu: ideo in principio status secundi, poterant
Rubenitæ & Gaditæ redire in terram suam, & sic factū
est, quia cum accepta esset maxima pars terræ promissio
nis a Iudæis, & deinde per sortes eam diuisissent, Iosue
dimisit Rubenitas & Gaditas, vt venirent in terram suā,
vt patet infra 22. cap. & hoc modo accipienda est posses-
sio pacifica, & non stricte.
Sicut vobis dedit. Quia isti Rubenitæ & Gaditæ, atq;
dimidia tribus Manasse acceperant sedes, in quibus ha-
bitarent ante Iordanem exclusis Amorrhæis habitato-
ribus terræ: Ita vt iam eis nihil laborandum esset pro
assecutione sedium.
*Et possideant quoque ipsi terram quam dominus Deus
daturus est eis.* Sic factum est: nam non venerunt Rubeni
tæ, & Gaditæ in terras suas, quousque accepta terra illa,
& diuisa quæ erat vltra Iordanem, quælibet tribus incę
pit possidere, quod ei sorte ꝓueniebat, vt patet infra 22.

De tribus causis propter quas magna pars terræ Chanaam mansit non capta moriente Iosue. *Quæst.* *L X X X I I.*

SEd adhuc differentia aliqua erat inter Rubenitas &
Gaditas & dimidiam tribum Manasse a reliquis po-
pulis nouem tribuum & dimidiæ. nam istæ duę tribus
& dimidia totum possidebant, quod possessuræ erant: ni
hil quippe postea acceperunt cum reliquis tribubus vel
ab alijs gentibus. nouem autem tribus & dimidia non
acceperunt tempore Iosue totum, quod accepturæ erāt:
multa quippe terra Chananæorum mansit post mortem
Iosuē nondum occupata a Iudæis, vt patet Iudicum c. 2.
Quod ex tribus causis accidit. Prima, quia gens Iudęo
rum tunc pauca erat, & terra Chananæorum erat lata ni
mis. q̄ si tota eis data fuisset immediate habitanda, non
possent eam implere: & sic crescerent bestiæ contra eos,
quod erat inconueniens. dedit ergo Deus terram illam
Iudæis paulatim & per partes, vt patet Exod. 23. cum di-
citur. non eijciam eos à facie tua anno vno, ne terra in soli
tudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ paulatim
expellam eos de conspectu tuo, donec augearis & possi-
deas terram. Idem patet Deut. 7. cap.

Secunda

Secunda causa fuit propter peccata Iudæorum. nam Deus insserat Israelitis, vt nullam haberent communicationem cum Chananæis in connubijs, aut quibuscunque alijs, ipsi autem cum eis fecere connubia, & alia participia: ideo Deus reliquit gentiles vt essent eis in ruinam. sic patet Iudicum cap. 2. cum dicitur. Ascenditque Angelus Domini de Galgala in locum flentium & ait. eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram pro qua iuraui patribus vestris, & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita duntaxat, vt non feriretis fędus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis, & noluistis audire vocem meã. cur hoc fecistis? quamobrem nolui delere eos à facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorũ sint vobis in ruinã. Cã tertia fuit ad hoc ꝙ Iudæi non fierent inepti per lõgam pacem, quæ homines viribus eneruare solet, & effeminate, & ineptos ad virilia opera efficere. & quia si Deus tradidisset mox Iudæis omnes hostes in manus, non manęret aliquis cum quo possent habere consuetudinem prælìandi. ideo fuit valde vtile eis, quòd aliqui manerent cũ quibus Hebræi possent interdum habere bellicam cõcertationem. sic patet Iudicum 3. cap. cum dicitur, hæ sunt gentes quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem: & omnes qui non nouerant bella Chananæorũ: vt postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinem prælìandi, Quomodo autem poni possunt hic tres causæ, quarum duæ sunt ad bonum Iudæorum, & vna ad malum eorum, & propter demerita in eadem re, videtur esse ambiguum: sed Iudicum 2. cap. dissoluetur.

Et sic reuertemini in terram possessionis vestræ. Id est cũ hęc feceritis transeuntes cum fratribus uestris. s. nouẽ tribub. & dimidia, & pugnaueritis pro eis quousq; possideant terram, sicut vos possidetis, poteritis reuerti in terram vestram. Aliter. n. non dabitur vobis licentia reuertẽdi: & si nunc volueritis in ea permanere non permittemini. & hoc quia conuentum fuerat inter eos & reliquum Israel, iudice Moyse, ꝙ si transire vellent Iordanem, & pugnare quousque fratres sui quietem haberent, daretur eis terra Amorrhæorum regum, quam petebant a Moyse, alioquin auferretur eis, vt patet Num. 32. capi.

Vt habitetis in ea. Quasi dicat, tunc redibitis ad firmiter manendum in ea. nam nunc quamquam possideatis eam pacifice, tamen in ea manere non potestis, quousque fratres vestri possideant terram suam vltra Iordanem.

Quam dedit vobis Moyses famulus Dei. Dicitur eam dedisse Moyses, quia quando isti Gaditę & Rubenitæ, atque dimidia tribus Manasse petierunt terram hanc, viuebat Moyses, & ipse eis tradidit terram illam, adiecta conditione quę habetur Num. 32. cap. Vocatur autem Moyses famulus Dei in laudem. sic enim eum Deus vocauit, vt patet supra in litera.

Trans Iordanem. Idest terra ista vestra est trans Iordanem, idest ante transitum Iordanis venientibus de parte orientali ad terram Chanaan.

Trans diuersimode significat.

Ista tamen positio non semper manet eadem, quia aliquando id quod est ante transitum Iordanis ex parte orientali, vocatur trans Iordanem, sicut hic, & supra in litera. Aliquando vero id, quod vltra Iordanem est, scilicet ad partem occidentalem Iordanis vocatur trans Iordanem. sic patet Num. 32. cap. cum dicitur. nec quicquã quærimus trans Iordanem, quia iam habemus possessiones nostras in orientali eius plaga, & sic loquebantur ibi Rubenitæ & Gaditæ, quod nolebant aliquid trans Iordanem, sed manifestum est, quòd non accipitur trans Ior K danem pro eo, quòd in parte orientali est, quia tunc dicerent se nolle possessionem quam habebant in terra duorum reg. Amorrhęorum, quod falsum est, cum ipsi dicant se aliquid nolle trans Iordanem, quia iam habebant ad partem orientalem Iordanis. non ergo accipitur vniformiter trans Iordanem, sed aliquando dicitur trans Iordanem, idest citra Iordanem, & aliquando vltra.

Oriens & occidens sumuntur respectiue.

Contra solis ortum. Idest ad partem orientalem, hoc dicitur respectiue. nam accipiendo absolute quæcunque terra est ad solis ortum & occasum, quia in quocunque puncto notato, est oriens alicuius orizontis, & occasus al

F terius. nec secundum naturam vocatur magis vna terrã orientalis, quam alia. sed secundum dispositionem habitatorum. constituta ergo terra Indię tanquam fronte orientis, eam terram quæ magis propinqua Indię sit, magis orientalem dicimus, quę vero magis recedit inde, uocatur magis occidentalis. Et sic est de terra duorum regum Amorrhæorum, quam susceperunt in sortem Rubenitæ & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse, quòd ipsa magis appropinquat terræ Indicæ quàm Iordanis, ideo vocatur ad orientalem eius plagam. Cætera autem terra Chananæorum est ad occidentalem partem Iordanis. Vnde in descriptione terminorum terrę illius, Iordanis ponitur terminus orientalis, vt patet Nu. 33. cap. Ideo nunc quando Israelitæ transibant Iordanem, veniebant directe ab orientali plaga terræ promissionis in eius occidentem.

G *Responderuntque ad Iosue.* Scilicet Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse, scilicet quòd principes harum tribuum respondebant loco totius multitudinis, & quod isti agunt, tota multitudo agere dicitur. quia princeps eminenter continet populum. Vel potest dici. quòd totus populus responderet simul vna voce. sic enim aliquando Israelitę respondebant Moysi, sicut patet in datione legis, cum quæreret Moyses ex parte Dei, an suscipere vellent legem eius, & subiungitur. responditq; vniuersus populus simul, cuncta quæ locutus est dominus faciemus. Simile factum est iterum in confirmatione legis, quando Moyses iterum recitauit populo totam legem datam, an eam vellent tenere, & subiungitur. rñdit que cunctus populus vna voce, omnia verba domini, quę locutus est faciemus. De primo patet Exod. 16. de secundo habetur Exo. 24. cap. quid autem horum fuerit ni

H hil differt. *Atque dixerunt omnia quæ præcepisti nobis faciemus.* Iam ista promiserant istæ duæ tribus & dimidia ideo tenere volebant. nam & si recusarent, compellerentur secundum conditionem positam ab initio quę habetur Num. 32. nam necesse erat quocũque modo, vt Israelitę transirent terram vltra Iordanem, nam si vellent tenere conditionem positam, cum Moyse, transirent, vt patet Num. 32. si autem nollent tenere eam eriperetur de manu eorum terra duorum regum Amorrhęorum, & cogerentur inquirere possessionem, sicut alię tribus faciebant. quocunque modo igitur oportebat transire Iordanem. melius ergo eis erat, vt libenter Iosue obedirent.

Et quocunque miseris ibimus. In hoc duę tribus & dimidia se sponte offerunt ad id, quod in contractu expressum non erat. s. vt irent quocunque Iosue mitteret eas, & hoc intelligitur, postquam transirẽt Iordanem, si mit-

I teret eos Iosue solos ad explorandum aliquam gentem, vel pugnandum contra eam irent. nam aliquando non ibat totus exercitus, sed mittebantur aliqui, sicut ad explorandum ciuitatem Hay, missi sunt viri tres mille, vt patet infra 7. cap.

Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi. Hic designant istę duę tribus & dimidia magnã obedientiam, quam haberent ad Iosue: nam ęqualiter ei se obedituros dicunt, vt Moysi, nec irrationabile hoc est. nam quemadmodum Moyses iussu Dei erat pręfectus populi, ita & Iosue, vt patet Deuter. 3. & 31. & 36. & Numeri 27. Signãt etiam Rubenitę & Gaditę in hoc, quòd semper fuerunt obedientes Moysi non enim legitur, qđ aliquando ei non obedientes fuerint.

Obiectio contra prædicta, scilicet quòd non semper obedierunt Moysi, viri de tribu Ruben.

Quæst. LXXXIII.

SI obijciatur de viris de tribu Ruben, qui conspirauerunt contra Moysen & Aaron, vt acciperent sibi sacerdotium, vt patet Num. 16. & 26. & Admoniti atque increpati a Moyse non destiterunt, vt patet ibidem.

Respondendum est, quòd isti loquebantur pro seipsis, quoniam quamquam aliqui de tribu istorum errauerunt contra Moysen, illi tamen non deliquerunt. immo patet, quod obedierint tunc, si aliqui horum erant viuentes. nam Moyses iussit omnibus, vt recederent a taber-

raculo horum, vt patet Num. 16. cum dicitur recedite a A tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quę ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorũ, & sequitur ibidem, quomodo omnes recesserunt ab eis, & ipsi absorpti sunt.

Litera duplex sensus. *Tantum sit Dominus Deus tuus tecum.* Ista litera habet duos sensus. Vno modo intelligitur, quod illæ duæ tribus & dimidia, promitterent se obedituros Iosue cũ hac conditione, quòd id quod mandaret, esset ex consilio vel mandato Dei. s. quod non esset inhonestum vel illicitum: nam ad illicita & inhonesta nemo obedire tenetur alicui iubenti. & sic est sensus obediemus tibi in omnibus, sicut obediuimus Moysi, dum tamen sit dominus tecum, sicut fuit cum Moyse. i. dum tamen mandatum sit ex parte Dei, quod est esse Deum tecum. s. in iubendo, sicut fuit cum Moyse, quia ipse omnia quę mãdabat, ex parte Dei mandabat, nec vnquam mandabat B aliquid illicitum, vel inhonestum. Alio modo est sensus: tantum sit dominus tecum. i. non multum te oportet laborare, vt nos inducas ad faciendum, quod iusseris, quia sponte faciemus, sed tantummodo labora in hoc, quod sit dominus tecum adiuuando te & prosperando actus tuos, sicut factum est cum Moyse, cuius omnes actus prosperati sunt. *Sicut fuit cum Moyse*, Duos sensus habet, sicut supra declaratũ est. vnus est, quod Deus fuit semper cum Moyse, scilicet quòd omnia, quæ mandabat Moyses, erant cum Deo non discordantia ab intentione diuina, quoniam vel Deus illa primo mandabat, vel contra Deum nequaquam militabant.

Alio modo fuit Deus cum Moyse, & Moyses cum Deo, quia omnia in manu eius directa, atque prosperata sunt, & Deus propter eum multa beneficia populo contulit, atque miraculose operatus est in multis, & quantũ C ad horum vtrumque, fuit Deus cum Iosue. nam ipse quicquid mandauit licitum fuit, & a Dei consilio & mãdato procedens. Item Deus prosperauit actus eius. nam plura atque clariora miracula, & ampliora beneficia tempore eius collata sunt, quàm tempore Moysi, vt declaratum fuit supra circa princ.

In isto. ca. q. 26. Contra dictio dupl. est. *Qui contradixerit ori tuo.* Contradicere ori est contradicere eis quæ ore proferuntur: nam ad os contradictio aut contrarietas nulla est. Est autem cõtradictio duplex, s. in verbis, & in rebus. in verbis contradicit qui publice testatur se facere nolle, quod iubetur, aut dicit nequaquam faciendum esse. & ista est magna repugnantia. Rebus cõtradicit, qui quamquam ore nihil proferat, ea tamẽ quæ iussa sunt exequi non curat, & ista minor videtur iniuria: vtraque tamen satis grauis est, cum in eum est, qui iubendi auctoritatem habet, & vtraque exprimitur hic. D Prima, quia dicitur, qui contradixerit ori tuo, dicens se facere nolle, aut ad faciendum obligatum non esse. Secunda tangitur in litera sequenti cum dicitur. Et nõ obedierit cunctis in sermonibus quos præceperis. q. d. dato, quòd aliquis non repugnet tibi directe dicens nolle facere, q; iubeo, si tamẽ iussa tua non expleuerit & punia tur. *Moriatur.* Ponitur vltimum supplicium, & nõ ponitur aliqua differentia in peccato, sed quicquid illud sit, in quo aliquis repugnauerit ori tuo, vel non executus fuerit quę ei iubes moriatur.

Quare qui repugnat principi ore, vel facto mortem meretur. Quæst. LXXXIIII.

IN quo dicet aliquis iniustum esse, quia non omnia peccata eadem pęna punienda sunt. Respondendũ est, E quod non est respiciendum id, in quo quis repugnauerit principi ore vel facto, sed quicquid illud fuerit faciens, mortem meretur, & hoc, quia non punitur hęc faciens pro ea re quam facit, sed quia illam faciendo, principem contemnit. contemptus autem principis quicunque sit, morte plectendus est, quia de maximis vitijs est. nihil quippe magis obuiat statui reipublicæ, quam non obedire principi. nam hoc modo iura nihil sunt. ideo cõtemptus principis aut iudicantis mortem meretur. sic patet Deuter. 17. s. qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat, decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malũ de Israel. & quia iste non obediens principi turbat statum publicum tota communitas de eo vindictam petit, & eum omnes lapidant, vt patet ibidem, cum dicitur ante hoc, de quibusdam alijs delictis, quòd pœna lapidationis punirentur.

Tu tantum confortare & viriliter age. Est quasi repetitio superioris sententiæ: s. tu non cures multum laborare in ducendo nos ad obediendum tibi, quia omnes libenter obediemus, & si quis repugnauerit, occidemus eum, sed solum de hoc habe curam, quod confortetis. s. vt non timeas hostes, & agas viriliter contra eos dimicando, & aggrediendo fortia: quoniam nos te sequemur quocunque ieris, & quicquid miseris, exequemur. & sic est sensus, habe curam de mandando nobis taliter, vt viriliter agamus: quoniam de obedientia satis poteris esse securus, quod subijciemur tibi.

CAP. II.

MIsit igitur Iosue filius Nun de Sethim duos viros exploratores in abscondito. Et dixit eis, Ite & considerate terram, vrbemque Iericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine Raab, *Iacob. 2. Heb. 11. 32. q. 1. S. cum ergo.* & quieuerunt apud eam. Nunciatumque est regi Iericho, & dictum. Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filijs Israel, vt explorent terram. Misitque rex Iericho ad Raab meretricem dicens. Educ viros qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam, Exploratores quippe sunt, & omnem terram considerare venerũt.

MIsit ergo. Præcedens cap. expediuit diuinam ad Iosue locutionem. hic transitus ad exploratorum missionem, & diuiditur in particulas. 5. Primo agitur de exploratorum missione. Secundo de eorum facta absconsione. Tertio de contracta cum Raab pactione. Quarto de signi ad liberandum appositione. Quinto de eorum in castra reuersione. Secunda ibi. *Tollensque mulier.* Tertia ibi. *Nec dum obdormierant.* Quarta. *Dimisit ergo eos.* Quinta ibi. *Illi vero ambulantes.*

Quomodo capitur hic ista dictio ergo, quia inceptiue. Quæstio. I.

CIrca primum. *Misit ergo Iosue.* Ista dictio ergo, non ponitur hic illatiue. s. quòd propter supradicta inferit Iosue exploratores. Esset enim error hic in duobus. Primo quia in superioribus non ponitur aliquid propter quod moueri debuisset Iosue ad mittendum exploratores. nõ ergo debet poni hic illatiue ista dictio. Item secundus error esset, quia tunc sequeretur, quòd hic non esset aliqua anticipatio, sed rectus ordo, eo quod superiora erant causa illationis ad mittendum exploratores. hoc tamen falsum est, quia supra probatum est præcedenti ca. q. 38. quòd hic est anticipationem prius fuit anticipatũ quod postetius esse debebat. prius enim exploratores missi sunt, quàm præconizaretur per castra id quod supra positum de transitu Iordanis post tres dies. non ponitur ergo illatiue, sed inceptiue. sicut plerunque ista dictio igitur

ctio, igitur, ponitur ad inchoandum, sicut quoniam, vel similes coniunctiones, & ponit hic ergo, quasi pro &. s. & misit Iosue filius Nun, duos viros exploratores, sic enim habetur in Hebræo.

Quare cum prius fuerit exploratorum missio quàm præconizatio, prius posita est præconizatio. Quæstio. II.

QVæret aliquis cum prius fuerit missio exploratorum, quam preconizatio eius, quod super dictum est. quare posterius ponitur missio exploratorum. Respondetur, quod ratio anticipationis fuit hic ad continuandam sniam, & ad enarrandum complete historiã.

In narratione historica est duplex ordo. s. naturalis, & artificialis. Et quadam animaduersio in illis ordinibus.

Est enim ordo duplex in enarratione historica. s. ordo naturalis, & ordo artificialis. Ordo naturalis est quandocũque res totaliter enarratur ordine quo gesta est. Ordo artificialis est quando res non totaliter narratur eo ordine, quo gesta est, sed aliquo modo fit permutatio ex aliqua causa. Tenere autem ordinẽ naturalem in omnibus narrationibus, nec pulchrum est, nec vtile. nam hoc pacto necesse est varias historiarum truncationes fieri, & incõpletas narrationes. nam cum multa interdum simul facta sint, & non possint simul narrari, necesse est, vt ex aliqua parte, rerum gestarum in enarrando diminutio & detruncatio fiat. Amplius autem, sicut in disciplinis quędam sunt quæ sine principijs non intelliguntur, cum in speculatiuis conclusiones dependeant ex principijs, sicut in moralibus omnes electiones dependent ex fine, iuxta Aristot. 7. Ethic. & non possunt intelligi conclusiones, nisi præcognitis principijs: Ita in narrationibus historicis quædam sunt quæ ad aliorum intellectum præexiguntur. Ideo quamquam ordo rei gestæ illa posteriora esse faciat, necessitas tamen cognitionis facit ea esse priora. ob hoc igitur inuentus est ordo artificialis, secundum quẽ in narrationibus sunt frequentes anticipationes, & recapitulationes, & hoc ordine singula complete & manifeste enarrantur. decuit ergo nunc ordinem artificialem in sacra Scriptura obseruari, & obseruatur, cum crebra in ea fiat anticipatio.

Nota.

Et tamen notandum, quòd nunquam ab ordine naturali in historia deuiandum sit, nisi ex aliqua causa. Cum ergo hic fiat anticipatio est sciendum quare factum sit, nam cum res ita conuenienter narrari possint in ordine naturali, sicut aliàs, peccatum est ab ordine naturali deuiare. Dicendum ergo est, quòd causa naturalis ordinis mutati hic, est duplex. Prima est continuitas sententiæ. nam in principio præcedentis cap. dictum fuerat, quòd Deus apparuerat Iosue, & iusserat ei, vt transiret Iordanem. debebat ergo enarrari quomodo ipse ista populo iusserit. Et quia si interponeretur de missione exploratorum, cum lõga narratio sit, cum postea rediretur ad preconizationem pręcepti Iosue, videretur non pertinere ad superiora. Potissime cum interposita fuerit narratio de missione exploratorum, quæ impertinens videretur. Cõueniens ergo ordo fuit, vt postquam positum est, quomodo Deus dederit præceptum de transeundo Iordanem, poneretur pręconizatio eius facta mandato Iosue, & hoc facit ad euidentiorem notitiam eorum quæ narrantur. nam cum ea quæ ad idem pertinent collecta ponuntur, faciliter intelliguntur. cum vero dispersa sunt, difficile intelligi est. Secunda ratio prædictorum est, vt non esset necesse detruncari historias. nam si post datum præceptum de transeundo Iordanem poneretur missio explorator ũ, priusq̃ apponeretur eiusdẽ præcepti pręconizatio, vt ista viderentur aliquo modo pertinere ad idẽ, decurtaretur historia media de missione exploratorum: alioquin cum multum quibusdam interpositis distarẽt, viderentur, non pertinere ad idem. vt ergo non detruncaretur historia, conuenientius fuit permutari ordinem secundum anticipationem.

Iosue filius Nun. Cognitum erat nomen eius. sed ponitur ad differentiam aliorum, qui etiam Iosue vocabantur. *De Sethim.* Idest quando Iosue misit exploratores erant castra Israelitarum in Sethim. iste met erat locus, in quo dominus locutus fuit ei, vt patet præcedenti cap. &

F erat vltima de mansionibus Israelitarum per desertum, quæ fuit in planioribus locis Iordanis. Et vocatur in catalogo mansionum Belsethim, vt patet Nu. 33. cap. cum dicitur: profectique de montibus Abarim transierunt ad campestria Moab super Iordanem contra Iericho: ibique castrametati sunt, de Bethsimon vsque ad Belsethim in planioribus locis Moabitarum. Et patet esse eandem mansionem Sethim & Belsethim, quia constat Sethim esse mansionem circa Iordanem cum dicatur sequenti cap. quod Israelitę egredientes de Sethim venerunt vsque ad Iordanem. & tamen Num. 33. cap. ponitur tanquam vltima mansio, & apud Iordanem contra Iericho. eadem ergo est. ista etiam mansio est, in qua erant Israelitæ cum mortuus est Moyses, quia post mortem Moysi non moti fuerunt Israelitæ per aliquam mansionem, quousque locutus fuit Deus ad Iosue, sed

Sethim & Belsethim idem sunt.

G Deus locutus est ad Iosue in Sethim, siue Belsethim, vt hic apparet, ergo in Belsethim mortuus est Moyses.

In qua mãsione est mortuus Moyses.

Item Moyses ambulauit per omnes mansiones cum Israelitis: nam & in Belsethim iussit ei Deus, vt loqueretur ad Israelitas, quòd disperderent Chananæos, & deos eorum, atque aras, vt patet Num. 33. cap. & in Belsethim erat Iosue post mortem Moysi, quando ei Deus locutus est. ergo in Belsethim mortuus est Moyses. *Duos viros exploratores,* Idest duos viros ad inquirendum de statu terræ & de vrbe Iericho.

Quare Iosue exploratores miserit, & an in hoc fuerit modicæ fidei. Et quando quis peccat vtendo humana prudentia, & quando non: immo ea tenetur vti. Quæstio. III.

H QVæret aliquis circa istos exploratores, quare Iosue exploratores miserit. nam videtur hoc esse modicæ fidei. debuisset enim Iosue confidere Deo, qui promiserat ei, quòd eum in omnibus dirigeret, & non erat necesse, quòd mitteret exploratores, sed quòd ipse secure introiret confidens, quòd Deus traderet hostes in manus eius.

Respondendum est, q Iosue nihil peccauerit mittendo exploratores. nam Moyses misit exploratores de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, vt patet Num. 13. cap. & tamen non fuit a Deo increpatus.

Item mittere exploratores est actus prudentiæ humanæ. agere autem secundum humanam prudentiam, vbi Deus non diffiniuit certum modum agendi, nec vetuit actum humanæ prudentiæ, iustum est. immo non agere in tali casu secundum humanam prudentiam imprudẽ

I tia est. si autem Deus diffinierit nobis in re certum modum agendi, vel vetuerit actum humanę prouidentiæ, est modicę fidei recurrere ad humanam prouidentiam. Sic erat in apostolis, quibus Christus dixerat Matth. 10. cap. cum enim tradent vos, nolite cogitare qualiter aut quid loquamini: dabitur. n. vobis in illa hora q d loquamini. non. n. estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Vnde si aliquis de apostolis, cum duceretur ante reges & pręsides, nollet respõdere antequam præcogitaret, grauiter peccaret magnam Deo iniuriam faciens: quoniam diffidebat verbis eius, cũ promisisset, quòd in illa hora daret eis quid loquerentur. Si tamen Christus non dixisset ista discipulis, quamquã ipsi firmiter credere deberent, q ipse poneret in ore ipsorum quid loquerentur, quia eius causam agebant, & propter eum moriebantur, tamen sapienter agerent, si ante-

K quam inquirerentur, pręcogitarent de responsione, quia ad prudentiam humanam hoc pertinet. In Iosue autem sic erat, quia Deus non vetuerat ei mittere exploratores, nec dederat contrarium modum: quin potius credendũ est, q iusserit, quamquam subticeatur, cum non omnia enarrentur in sacra Scriptura. rectè ergo Iosue fecit secũdum humanam prudentiam exploratores mittẽs. vt inquirerent de statu terrę. & sic consueuerat in alijs locis terrę promissionis, sicut hic fecit ad vrbem Iericho. nam contra vrbem Hay misit exploratores priusquam in bellum irent. vt patet infra 7. cap. Et isti exploratores multũ proficiebant, quia ex narratu istorum sciebat Iosue, quo modo

modo populus deberet ad pugnam disponi,& an ire deberent omnes vel pauci vel multi. sic factum est eũtibus exploratoribus contra oppidum Hay: nam venientes dixerant, non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia pergant,& deleant ciuitatem, vt patet infra 7.ca.& si isti non exiuissent ad explorandum, iuisset omnis populus frustra in bellum contra paruulam ciuitatem. non erat ergo inconueniens mitti exploratores, sed valde congruum, ergo Iosue non peccauit: nam sic cognouit de statu terræ, de quo aliter non cognouisset. Et præter cetera quæ profecit ista missio exploratorum, saltem profuisse videtur ad duo.

Ad quid vtilis fuit missio exploratorũ. quia ad duo.

Primo ad corroboratioñe Iudæorum. nam cum quis pugnat contra alios, nihil magis fortificat cũm,& cor apponit, quàm si cognoscat aduersarios timere. hoc autem cognouerunt Iudæi missis exploratoribus, quod aliàs cognoscere non potuissent, quod patet infra in litera. cũ Raab retulit exploratoribus dicens. noui, quòd tradiderit vobis dominus terram: etenim irruit in nos terror vester,& elanguerunt omnes habitatores terræ. & sequitur infra. hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum.& sic postea enarrauerunt exploratores Iosue, vt patet infra in fine cap. cum dicitur: tradidit dominus in manus nostras omnem terram hãc,& timore prostrati sunt omnes habitatores eius.

Secundum ad quod profuit missio exploratorum erat liberatio Raab Ierichontinæ: statuerat Deus liberare Raab, quia de ea volebat nasci progeniẽ regalem Israel, ad vltimum per eius lineam deriuari lineam generationis Messiæ,& ad liberandum eam, & vt Israelitæ haberent curam accipiendi eam inter se. non videbatur conuenientior modus, quam vt missos exploratores ipsa saluaret,& daret eis signum quomodo ipsi eam saluarent. hoc autem non cõtingebat sine exploratorum missione. ergo fuit conueniens mitti exploratores.

Quare misit nunc Iosue exploratores, cum alios iam misisset Moyses,& an illi suffecerint.
Quæst. IIII.

QVæreret adhuc aliquis dicens, ꝙ dato, quod debuissent exploratores mitti, ad quid mittebat nunc eos Iosue, nam Moyses miserat eos de Cadesbarne, vt patet Num. 13.c. suffecisset ergo illa missio, ita vt non esset necesse, quòd iterum mitteret Iosue exploratores.

Respondendum videretur alicui, quòd magnum tempus erat quod miserat Moyses exploratores, & ꝙ non maneret idem status rerum.

Pro quo sciendum, ꝙ a tempore quo Moyses miserat exploratores, vsque ad tempus quo misit Iosue, transierunt anni 39. vel quasi, quod patet, quia Moyses misit exploratores in secundo anno ab exitu de Aegypto ad medium anni, vel ante, quod patet, quia Israelitæ recesserunt de monte Sinai, anno secundo ab exitu de Aegypto, mense secundo, die 20.& postea venerunt in mansionem, quæ vocatur sepulchra concupiscentiæ, de his patet Num. 10.& 11.c. Post hoc manentes ibi plusquam per mensem in comestione coturnicum, vt patet Num. 11.& in lepra Mariæ sororis Aaron, vt patet ibidem 12.c. venerunt in desertum Pharan, vbi erat mansio quæ vocatur Cadesbarne, vel Cades deserti Sin. vt patet Nu. 13.& inde misit Moyses exploratores, qui manserunt quadraginta diebus explorando terram Chanaan, vt patet Nu. 14.c.& tunc attulerunt botrum pẽdentem cum vna sua, ex quo conuincitur, ꝙ nondum erat medietas anni, vel non erat vltra medietatem, quia illa terra valde temporanea est, cum fruges sint maturæ in primo mense anni. s. in Martio secundum computationem Iudæorum, vt patet Exo. 12. Ecce igitur qualiter in 2. anno ab exitu de Aegypto ad medietatem anni, vel ante misit Moyses exploratores ad terram Chanaan. Iosue autem misit exploratores in principio anni 41. ab exitu de Aegypto. quod patet, quia postquam exploratores missi a Iosue venerunt in castra, mouit exercitum Iosue ad Iordanem, vt patet ex fine huius iuncto principio sequentis cap. & post tres

A dies transierunt Iordanem, vt patet sequenti cap. & tamen dies transitus Iordanis fuit decima dies mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet infra 4. capi. & tamen in exploratione paucis diebus manserunt viri, isti quia ad plus. 5. vel 6. vt colligitur ex hoc cap. ergo missio eorum fuit in principio mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, s. die primo, vel secundo anni.& sic fuerunt quasi anni 39. inter missionem exploratorum a Moyse, & missionem factam a Iosue.

Exploratores missi a Iosue non inquirebant aliquid eorum, quæ inquisiuerunt exploratores missi a Moyse,
Quæstio V.

NVnc autem diceret aliquis conuenientem fuisse missionem exploratorum factam a Iosue, quia in tanto tempore fuisset mutatus status rerum, de quibus renũciauerant exploratores missi per Iosue,& Moysen.

B

Respondendum est non posse stare. nam exploratores missi a Moyse iuerunt ad considerandum terram, an cõueniret eis ascendere per vnam partem, vel alteram,& an primo ire in pugnãm contra has ciuitates vel illas, vt patet Deut. 1. cum dicitur: mittamus viros, qui considerẽt terram,& renuncient nobis per quod iter ascendere debeamus,& ad quas pergere ciuitates. propter hoc autem non oportebat mitti exploratores vllos, quia iam manifestum esset, quod deberent ascendere per iter Iordanis, & primo ad vrbem Iericho, quæ eis propinqua erat. Item exploratores missi a Moyse iuerunt ad explorandum de habitudine gentis in robore,& multitudine, & de conditione terrę in vbertate,& statu vrbium in munitionibus vt patet Num. 13. cum dicitur. cumq; veneritis ad montes considerate terram qualis sit, & populum qui habitator eius est: vtrum fortis sit, an infirmus, pauci numero, an plures: ipsa terra bona, an mala: vrbes quales, munitę, an absque muris: humus pinguis, an sterilis: nemorosa an absq; arboribus. Manifestum est autem, quòd non oportebat mitti rursus etiam post 40. annos ad inquirendum de statu horum. nam omnia hæc in eodem statu manerent, in quo enarrauerunt exploratores missi a Moyse. Nam quod dicitur de robore, & infirmitate habitatorum semper idem maneret. ista quippe a natura originem sumunt, cum gentes quarundam terrarum ex natura locorum robustiores,& animosiores, atq; prudentiores sint, gentibus aliorum locorum secundum diuersa climata,& varias mundi positiones, iuxta Aristo. 7. Polit. c. 5. ista igitur, quia naturalia sunt, eadem manerent, nec oportebat rursus de eis inquiri, cum semel cognouissent de conditione eorũ. De paucitate quoq; & multitudine incolarum non oportebat rursus inquiri, quia cum illi populi. Chananæorum essent antiqui, non fierent in eis mutationes notabiles augendo, vel diminuendo gentem. eadem ergo habitudo deberet existimari manens tempore Iosue, quæ erat tempore missionum exploratorum a Moyse. Cum vero de terra inquiritur an murata esset, vel non, & exploratores Moysi respondissent eam esse muratam vsque ad cęlos vt patet, Num. 13.& Deuteron. primo, nõ oportebat rursus inquiri de statu murorum, quia illi idem muri manerent,& aliqui forte nouiter constructi forent. Quantum autem ad habitudinem terræ, an sit sterilis vel pinguis, & nemorosa, vel sine arboribus, adhuc minus inquiri oportebat, quia ista pure procedũt ex radice naturę. Ideo semper eadem manent, nisi interdum quædam valde magnæ mutationes, vt pinguis terra in sterilem conuertatur. sed ista secundum naturam non contingunt, nisi in magno tempore, quod non conueniebat hic in 40. annis.

C D E

Dicendum igitur est, quòd non expediebat, vt Iosue mitteret exploratores ad cognoscendum aliquid eorum pro quibus Moyses miserat.& sic consequenter patet nõ bene dici, quòd oportuerat, vt cognosceretur status, rerum, quia inter tempus missionis Moysi & Iosue multa spatia interciderant: potissime cum hic in litera non videatur, quod Iosue miserit exploratores ad aliquid eorum, quæ miserit Moyses.

Dicendum est igitur, quòd conueniens fuit, vt mitteret Iosue

Determinatio auctoris.

ret Iosue exploratores, non tamen mittebat ad aliquid eorum ad quæ mittebat Moyses, sed quia Iosue erat ascẽsurus ad vrbem Iericho, quæ propinqua erat post transitum Iordanis, & Chananæi cognoscebant adesse exercitũ Iudeorum, voluit scire, an parati essent Chananæi ad bellum, vtrum esset magna multitudo, & an vrbs Iericho haberet aliqua noua propugnacula. & hoc patet aliqualiter ex litera infra cum dicitur. ite considerate terram vrbemque Iericho, & hoc faciebat Iosue in alijs locis ad que iturus esset ad vrbem Hay quæ propinqua erat, misit exploratores, & illi renunciauerunt, quòd non oportebat ire totum exercitum, sed duo millia, vel tria millia virorum, ut patet infra 7. cap. Patet ergo ex dictis, quòd congruum fuerit mitti exploratores, & ad quid miserit. F

Qui fuerunt, & quo nomine appellabantur exploratores missi a Iosue.

Duos viros exploratores. De istis duobus viris dicit Ra. Salo. ꝙ erant Phinees & Caleb. erat enim Caleb de tribu Iuda, vt patet Num. 13. & infra. 14. & 15. Phinees G autem erat filius Eleazari nepos Aaron. sed an isti fuerint, vel alteri, non constat, nec videtur aliqua ratio fundamentalis. satis tamen intelligendum est, quòd Iosue diligenter inquisiuerit viros bonos, qui haberent zelum Dei, ne iterum turbarent populum, sicut exploratores missi a Moyse, de quo Num. 13. & 14.

Ad dictum Ra. Salo. potest esse aliqua ratio probabilitatis, quia in omnibus exploratoribus primis, nullus fuit bonus, nisi Iosue & Caleb. Iosue autem non poterat nunc mitti in exploratorem, quia erat dux populi. solum ergo manebat Caleb, qui mitti posset de bonis exploratoribus quod autem ille bonus esset, patet Numeri, 14. cum dicitur. Caleb autem seruum meum qui plenus alio spiritu, secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semẽ eius possidebit eam. De reliquis autem Israelitis non esset visum Ra. Salo. quòd aliquis esset magis zelator Dei quam Phinees filius Eleazari, quia ipse transfodit Zambri principem tribus Simeon coeuntem cum Madianitide, & dicitur placauisse iram Dei, vt patet Nu. 25. cap. ideo hunc cum Caleb posuit exploratorem. H

Quare Iosue misit duos exploratores cum Moyses miserit. 12. Quæstio. VI.

QVęret aliquis quare misit Iosue duos exploratores solum cum Moyses miserit. 12. cum erat in Cadesbarne, vt patet Num. 13. cap. Respondendum est, quòd quando Moyses misit exploratores ad terram Chanaan, stabant magis Israelitæ a terra Chanaan quam nunc cũ erant apud Iordanem. Etiam non audierant Chananæi aliqua referri de Israelitis, ita vt timere deberent, vel cauere se ab eis. Ideo quamquam multi exploratores mitterentur, non aduerterent ad hoc Chananęi, nec putarent illos esse exploratores, & sic factum est: nam ipsi lustrauerunt totam terram Chanaan, 40. diebus, vt patet Nume. 13. cum dicitur. cumque ascendissent exploratores terrã a deserto Sin vsque Roob intrantibus Emath, & ascenderunt ad meridiem, & venerunt in Hebron. & postea concluditur, reuersique exploratores terræ post. 40. dies omni regione circuita &c. poterat ergo Moyses hoc tempore secure mittere quocũque vellet exploratores, & nemo cognouit, an exploratores essent, nec quæsiuit. nunc autẽ erant Israelitæ in cõfinio Iericho apud Iordanem, & sciebant Chananæi ibi esse Israelitas volentes intrare ad capiendam terram eorum. Audierant etiam de eis quomodo pugnauerant contra duos reges Amorrhęorum fortissimos, & eos occiderant, & occupauerant terram eorum. K & hæc audientes timebant valde, vt infra patet ex verbis Raab Ierichontinę ad exploratores, ideo diligenter custodiebant Chananæi ne intrarẽt Israelitæ, & sic si multi de exploratoribus Iudæorum iuissent in Iericho, statim cogniti fuissent & comprehendissent eos Ierichontini. nam adhuc duos quos misit Iosue comprehendere uoluerunt & immediate, vt in ciuitate fuerunt cogniti, dictum est regi Iericho, quòd erant ibi exploratores, & misit ad tenendum eos, qui fugerunt occultati a Raab, vt infra patet. quanto magis si multi fuissent multi.

Item quia Iosue voluit eos mittere abscondite, vt patet in litera, & tamen si multos misisset non poterant esse absconditi, quoniam ipsa pluralitas eos notos efficeret: non decuit ergo plures mitti.

Quare misit duos, quia sufficeisset vnus, Et quare duos misisse expedierit. Quæst. VII.

SEd dicet aliquis quare Iosue non misit vnum solum exploratorem, vt magis esset absconditus? Respondẽdum est, quòd paucum differt quantum ad esse manifestum, vel absconditum esse vnum, vel duos. & tamen quamquam magis abscõditus vnus sit, non decuit vnum mitti. Non enim decet ad aliquos actus similes, & quoscunque in quibus aliqua deliberatio, vel consilium requiritur, vnum solum mitti. Nam vnus nõ perfecte iudicat, neque deliberat, quia consilia eius timida & incompleta sunt. cum vero duo sunt, melius deliberant, & de agendis iudicant. Et ista est causa quare expedit hominem semper habere amicum cui communicat. quia duo firmius iudicant & agunt. sic dicit Aristotel. octauo Ethicorum in principio. Simulque duo viuentes: etenim agere & intelligere potentiores sunt.

Item vnus homo quando solus est vltra quàm debitũ sit, trepidat in his, quæ agenda sunt, & non audet aggredi. timet. n. quia non hẽt adiutorem, nec consiliatorem. non est ergo bonum esse vnum solum. sic dixit Salomon, Eccle. ca. 4. melius est ergo duos esse simul, quam vnum. habent enim emolumentum societatis suę. si enim vnus ceciderit ab alio fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit nõ habet subleuantem, & si quispiam præualuerit contra vnum, duo resistunt ei. non ergo fuit decens vnum solum mitti, quia forte ille non auderet ire.

Item erat prudentia, quia si vnum contingeret comprehendi, poterat alius renunciare Israelitis: si autem vnicus mitteretur & comprehenderetur, nemo esset potens renunciare in castris, decuit ergo duos simul mitti.

An exploratores missi fuerint a Iosue post terminum luctus pro Moyse, vel ante. Quæst. VIII.

NVnc quoque quærendum est de tempore missionis exploratorum a Iosue, quidam namque dicunt eos missos fuisse ante terminum luctus pro morte Moysi, alij vero post. Rabbi Sal. dicit missos fuisse ante terminum luctus, quod probat ex duobus fundamentis. s. ex tempore quo Iudæi transierunt Iordanem, & ex tẽpore quo mortuus est Moyses, transierunt enim Israelitæ Iordanem die decima mensis primi, anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet infra 4. cap.

I Idem Moyses secundum Iudæos mortuus fuit die 7. mensis. 12. immediate præcedentis, s. in anno 40. ab exitu de Aegypto. Hoc autem non probat Ra. Salo. ex aliquo loco sacrę scripturæ. sed dicit hoc Nicolaus esse verisimile, ꝙ Iudæi in annalibus suis istam diem registrauerint certissimè, quia fieret mentio de die mortis Moysi, cum fuisset inter Iudæos tam excellens vir. ergo computãdo a die mortis Moysi vsque ad transitum Iordanis solum sunt dies 33. Quod patet, quia assumentur dies 23. de mense 12. in quo mortuus fuit Moyses, & decem de mense 1. anni, in quo Israelitæ transierunt Iordanem. Patet autem ista computatio ex modo faciendi menses secundum Iudæos, quia Iudæi computant menses per lunationes. & duę lunationes faciunt dies quinquaginta nouẽ, & sunt duo menses, & sic combinando duos menses faciunt primum mensem dierum triginta. secundum vero viginti & nouem, & sic consequenter de alijs mensibus vsque ad finem anni. Et hoc modo mensis duodecimus continebit apud Iudęos dies 29. a quibus demantur sex dies mensis huius duodecimi, qui pręcesserunt mortem (fuit quippe ipsa mense eodem, die septimo) manebunt dies viginti tres, quibus addantur dies decem (quia decimo die mensis primi anni sequentis transierunt Israelitę Iordanem) erunt dies 33. a morte Moysi vsque ad transitum Iordanis sumendo vtrumque diem inclusiue. Luctus autem Moysi mortui durauit diebus. 30. vt patet Deut. 34. Manent ergo soli tres dies a fine luctus Moysi vsque ad trãsitum Iordanis. A missione tamen exploratorum vsque

ad

A ad transitum Iordanis inclusiue sunt ad minus septem dies. ergo missio ista exploratorũ fuit ad minus quatuor diebus ante terminum luctus Moysi. Patet antecedens, quia exploratores venerunt ad Iosue in castra antequam mouerentur castra de Sethim ad Iordanem, vt patet ex fine huius iuncto cap. sequenti. Et tamen exploratores ad minus ex die, qua missi sunt vsque ad reditum, morati sunt diebus quatuor vel quinque. Quod patet, quia tribus diebus manserunt absconditi in montibus, vt patet infra in litera. in eundo tamen & redeundo, & manendo in Iericho ad minus manerent vno die, vel duobus, & sic a die qua iuerunt, vsquequo redierunt, fuerunt dies quatuor vel quinque ad minus, post hoc autem mouit Iosue castra Sethim, & venit vsque in ripam Iordanis, & manserunt ibi diebus tribus, vt patet seq. c. & sic a die missionis exploratorum vsque trãsitum Iordanis, fluxerũt dies septem, vel octo ad minus. Et cum ex prędictis constet B planctum pro Moyse finitum fuisse tribus diebus duntaxat ante transitum Iordanis, sequitur quòd quatuor vel quinque diebus ante finitum planctum pro morte Moysi exploratores fuerint missi.

Ex hoc etiam inferre poterunt, ꝙ die quo finitus fuit plãctus pro morte Moysi, recesserunt Israelitę de Sethim siue Belsethim. ꝙ patet, quia ex prędictis. 33. diebus ante transitum Iordanis mortuus est Moyses, vtrunque inclusiue sumendo, & tribus diebus post finitum planctum ꝓ Moyse fuit transitio Iordanis, sed diebus tribus ante trãsitum Iordanis recesserunt Israelitę de Sethim, vt patet seq. c. s. ꝙ Israelitę recesserunt de Sethim: venientes vsq; ad ripam Iordanis per noctem, & manserunt diebus tribus, quo finito planctu pro Moyse in die septimo mensis primi per noctem, mota sunt castra & applicita ad Iordanem.

Determinatio auctoris antecedentis quæsiti. Et quo tempore Moyses obierit. Quæstio. IX.

IN contrarium autem alij dicunt non fuisse exploratores missos dum durarent dies planctus pro Moyse, sed post. & hoc tenendum est. Dependet autem quęstio ista ex ea quam pręcedenti cap. ventilauimus, scilicet an Deus apparuerit Iosue completis diebus luctus ꝓ Moyse vel ante: nam si dicamus ante completionem luctus apparitionem factam, consequenter dicemus, quòd ante finitum luctum fuerit facta missio exploratorum, quod patet, quia immediate, vt Deus iuberet aliquid, Iosue disponeret ad faciendum illud, sed ipse dixit ei. Surge & transi Iordanem istum, tu & omnis populus tecum. ergo confestim mitteret exploratores ad cognoscendum de D statu vrbis Iericho. Si autem dicamus, quòd fuerit facta apparitio post completa tempora luctus: consequenter dicendum erit missionem postea fuisse, cum prius fuerit apparitio Dei facta Iosue quàm missio exploratorum: ipse quippe non moueretur ad aliquid agendum, nisi consulto Deo. Supra tamen declaratum est, quòd ista locutio fuerit facta post tempus luctus expletum. necesse est igitur posterius fuisse factam missionem exploratorum.

Quo die et mense mortuus est Moyses.

Ad argumentum autem Nicolai ex parte Ra. Sal. & aliorum Iudęorum: Respondendum est satis concludi intentionem eorum datis fundamentis, sed negandum est vnum fundamentum, s. quòd Moyses mortuus fuerit die septima mensis duodecimi anno 40. ab exitu de Aegypto. non enim hoc probare possunt ex aliquo loco autentico. immo contrarium magis probabiliter patet, scilicet quòd Moyses mortuus fuerit ante transitum Iordanis E pluribus quam sexaginta tribus diebus, quod patet, quia Moyses peccauerat ad aquas contradictionis non sanctificans Deum coram Israelitis, ideo in pœnam ei dedit, quòd non transiret Iordanem ad videndam terram illam Israelitarum. Ideo cum peruentum est ad mansionem quæ vocatur Sethim, & alio nomine Belsethim, dixit ei Deus, quòd ascenderet in montem Abarim, & videret terram filiorum Israel, quia non erat transiturus in eam, vt patet Num. 27. c. tunc Moyses expletis quibusdam alijs quæ facturus erat, incœpit declarare Iudęis legem antequam moreretur, conuocans totum Israel præter cęsores lignorum, & aquarum portatores, vt patet Deuterono. 29. cap. & coram eis recitauit totum Deuteronomium, vt patet Deuter. primo cap. & 29. cap. Finito autem eo, dedit illum scriptum Israelitis, vt Leuitę tenerent eum in latere arcæ fœderis, vt patet Deuter. 31. & tunc confortauit Israelitas & Iosue, & proposuit canticum contra Israelitas, & ad vltimum benedixit illis, vt patet Deuter. 32. & 33. & tunc ascendit in montem, & contemplatus est terram, atque mortuus est, vt habetur Deut. 34. cap. ista autem facta sunt in tribus vel quatuor diebus, vel etiam breuius, vt quidam de Iudæis dicunt, & hoc satis probabiliter, quia Moyses solum recitabat Deuteron. totum coram Israelitis, quod breuiter fieri poterat, & sic post tres vel quatuor dies; quando sic cæpit Moyses recitare Deuteronomium mortuus est. scil. Moyses cępit hoc anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense vndecimo, die primo mensis illius, ergo B moreretur in tertio vel quarto eiusdem mensis i t

Nota mirabilem, atque irrefragabilẽ computationem contra Iudeos ex intimis penetralib. sacra scriptura.

Quòd autem hoc tempore cępit recitare Deuter. patet Deut. primo cap. Computando ergo a die. 3. vel 4. mensis vndecimi, vsque ad diem decimum mensis primi anni sequentis, cum fuit transitus Iordanis, manebunt dies sexaginta sex vel quasi. quod patet, quia mensis vndecimus, & duodecimus simul apud Iudęos continent dies quinquaginta nouem, qui sunt duę lunationes integrę. his addantur dies decem mensis primi anni sequentis, quia in decimo fuit transitus Iordanis, erunt dies sexaginta nouem. Ab his demantur tres dies, si volumus, quòd Moyses moreretur quarto die mensis vndecimi, scilicet quòd duraret in recitãdo Deuteronomium quatuor diebus, & dies quartus erit inclusiue de luctu Moysi, cum eo die moreretur: manebunt dies sexaginta sex a morte Moysi C vsque ad transitum Iordanis, assumendo vtrunque inclusiue. & sic erit spatium duplicatum, ad id quod dãt Rab. Sal. & Nicolaus. Facta ergo hac computatione demantur dies luctus Moysi triginta manebunt triginta sex. & ab his demantur septem vel octo dies, qui ad minus esse poterant ex die missionis exploratorum vsque ad diem trãsitus Iordanis, manebunt viginti octo dies post planctũ Moysi, & missionem exploratorũ. & in his poterat Deus apparere Iosue, & loqui de transitu Iordanis, & poterant mitti exploratores, qui manerent pluribus diebus in explorando terram vsque ad reditum. & ista positio videtur esse, quasi necessaria ex fundamento literæ Deuteron. primo, inducendo, vt inductum est.

Quare mouentur Iudæi ad dicendum, quòd Moyses mortuus fuerit die. 7. mensis. 12. Quæst. X.

SEd dicet aliquis, vnde ergo Iudæi mouentur, vt dicant Moysen fuisse mortuũ die septima mensis duodecimi, anno 40. ab exitu de Aegypto? Respondetur motiuũ esse suum, vt non detur aliquod tempus superuacuum in mansione, quæ dicitur Belsethim, siue Sethim post mortem Moysi. & tamen si dicunt Moysen mortuum fuisse ante diem septimum mensis duodecimi, dabunt aliquod tempus, in quo nescient dare, quid fecerint Iudæi in mãsione illa: dederunt ergo ꝙ mortuus fuisset Moyses die septimo mensis duodecimi.

Inductionis huius modus est, si dicamus Moysen mortuum die septima mensis duodecimi, computando. 30. dies planctus eius, peruenietur ad diem. 7. mensis primi anni sequentis. & accipiantur tres dies, quibus steterunt Israelitæ ad ripam Iordanis postquam recesserunt de Sethim: erit dies decimus mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto. & iste est dies transitus Iordanis. vt patet infra 4. c. ergo modo non dabitur aliquod tempus superfluum in mansione Sethim post mortem Moysi. nam vt supra inducebatur ex positione Nicolai. & Ra. Sal. in ea die qua expletus est planctus pro Moyse, mouerunt castra Israelitę per noctem, s. in nocte sequenti, & venerunt ad littus Iordanis. Si autem Iudæi dicant mortem Moysi fuisse post diem septimam mensis duodecimi anni 40. ab exitu de Aegypto, repugnabit eis litera, vt pote si dicant eam fuisse die decima mensis. 12. tunc accipiuntur dies. 30. luctus Moysi, quibus steterunt in Sethim: nõ

receden-

recedentes quousque finiretur pro Moyse, vt patet Deu. 34. & tunc perueniretur ad diem decimum mensis primi anni sequentis. tunc accipiantur tres dies, quibus post recessum de Sethim, steterunt Israelitæ super Iordanẽ antequam transirent, vt patet sequenti cap. erunt dies tredecim mensis primi. & sic in die tredecimo mensis primi fuisset transitus Iordanis. fuit tamen in decimo, vt patet infra 4. cap. tres dies, ergo deficiunt. hoc autem est, quia diximus mortuum fuisse Moysen die 10. anno. 40. non potest igitur dici mortuus post diem septimum mensis duodecimi.

Si autem dicant eum mortuum ante diem septimum mensis duodecimi anni. 40. non videtur eis posse dari, in quo totum tempus impensum sit in mansione Sethim post mortem Moysi, quod patet, vt verbi gratia dicatur. Moyses mortuus die primo mensis duodecimi anno. 40. accipiantur dies 30. luctus Moysi, perueniretur ad diem primum inclusiue mensis sequentis, cum mensis duodecimus secundum computationem Iudæorum sit viginti nouem dierum, vt supra declaratum est. Accipiãtur etiã vltra tres dies, quibus Iudæi manserunt super Iordanem antequam transirent, postquam peruenerunt de Belsethim, vt patet sequenti cap. erunt dies quatuor mẽsis primi anni sequentis, & sic in hac die quarta mensis sequitur fuisse factam transitionem Iordanis. fuit tamẽ in die decimo, vt patet infra 4. ca. ergo dies sex, qui excedunt inter quartum & decimum, anticipati sunt. redeundum ergo erit ad hoc, vt fuerit mors Moysi in die 7. mensis duodecimi anni quadragesimi ab exitu de Aegypto.

Motiuum illud Iudæorum nihil valet, nec probat.
Quæst. XL.

Sed istud motiuum Iudæorum nõ est habens aliquid rationis. nam si volunt dare aliquod tempus superuacuum Iudæis in Sethim post mortem, dent quid fecerint per 40. annos, quibus vagantes fuerint in deserto retrocedendo, & nihil agendo, vt patet Numeri 14. qui tamen vagus est nihil agit.

Dent etiam quid fecerint Israelitæ in Cadesbarne, in qua manserunt Israelitæ multo tempore, vt patet Deut. 1. c. Dent etiam quid fecerint. 38. annis quibus venerunt de Cadesbarne vsque ad torrẽtem Zareth, vt patet Deu. 2. c. & tamen non erat iter dierum vndecim, quia de monte Sinai vsque ad mansionem quæ est Belsethim in qua Moyses Deuteronomium recitauit, est iter dierum vndecim, vt patet Deuteron. 1. cap. & tamen inter montem Sinai & Cadesbarne sunt multe mansiones, & inter torrentem Zareth & Belsethim, vt patet Numeri 33. capit. vbi ponitur catalogus mansionum. & sic hoc quòd Iudæi annis. 38. ambulauerunt, non erat forte iter sex dierum. quid ergo in tanto tempore fecerunt? sed de his non poterit dari quid egerint. ergo nec est petendum quid egerint in Sethim post mortem Moysi. Potissime quoniam adhuc dari poterit, quid egerint Israelitæ hoc tempore quo steterunt in Sethim post mortem Moysi nam dicetur, quòd apparuit Deus Iosue, postea miserũt exploratores, & expectauerunt eos quousque redirẽt in castra. Hoc autem tempus missorum exploratorum non computant Iudæi tempore intermedio, sed in tempore luctus pro Moyse, quæ non est rationabilis computatio, vt patet ex dictis præced. cap.

Item dicetur, quòd toto tempore intermedio inter finitum planctum Moysi, & missionem exploratorum, atque transitum Iordanis, expectauerunt Israelitæ in pœnam, sicut expectauerunt toto tempore præcedente, quousque complerentur. 40. anni mansionis deserti, quibus condemnauerat Deus Israelitas ne transirent Iordanem, vt patet Num. 14. si tamen immediatè post mortem Moysi transirent, nondum esset completus annus. 40. cum ipse mortuus fuerit mense 11. anni. 40. die tertio vel quarto, vt supra inductum est. Non ergo statim, vt completum fuit tempus luctus, debuerunt Israelitæ transire Iordanem, sed manere in Sethim vsque ad principium sequentis anni, qui erat. 41. in cuius die prima vel secunda videntur missi exploratores in Iericho, vt ex

F præpositis inductum est. Patet ergo ex superioribus, quòd exploratores non fuerunt missi in Iericho ante finitum tempus luctus pro Moyse, sed postea.

In abscondito. Alia litera habet. *abscondite*, Sed ad idem pertinet: Hebræi habent hic vnam dictionem æquiuocam, s. hæres, quæ nimis apud eos aspiratur contra cõditionem latini idiomatis. Et signat quatuor, s. magistrũ, vel testam terream, vel surdum, vel absconditũ, & in qualibet harum significationum exponunt Iudæi.

Ista dictio heres 4. significat apud Hebræos.

Primo modo, quòd misit exploratores magistros, s. dãdo eis instrumenta fabrilia pertinentia ad fabros lignarios, quę gestarent manibus, ita vt Chananæis Ierichontinis viderentur artifices, & non putarent eos exploratores. Sed iste sensus nõ cõuenit, quia hoc mõ isti exploratores deberẽt se ostẽdere Ierichontinis. & sic caperẽt eos in sermone, si irẽt tãquã artificiabile aliquid inquisituri.

G Secundo modo, hæres, signat testam. & dicunt Iudæi, quod Iosue dedit his duobus exploratoribus ollas fictiles quæ testeæ sunt, pendentes ad collum, vt viderentur ire ad vendendum ollas in Iericho. Sed hoc ridiculum est, nec oportet contra hoc argui.

Tertio modo dicitur, hęres, idest surde, & dicitur, quòd Iosue misit istos exploratores tanquam surdos, scilicet vt fingerent se surdos, & mutos. sic enim finxit se Dauid fatuum coram Achis rege Geth. & pingebat monstra in portis, & defluebant saliuæ per barbam eius, vt incognitus esset. sic 1. Reg. 21. c. Isti autem debebant se fingere surdos, vt neminem audirent, nec attenderent loquentem, ita vt non haberent occasionem manendi cum aliquo, sed vt ab omnibus se expedirent fingebãt se mutos, vt non cognoscerentur per linguam Hebręam. Sed ista expositio non tenet. primo quia isti non se finxe-

H runt surdos & mutos. nam locuti sunt cum Raab Ierichontina, vt patet hic in litera.

Item si fingerent se surdos & mutos, darent maiorem occasionem suspicandi de se aliquod malum. nã qui surdus & mutus est, non põt habere humanam communicationem cum incognitis, & tales nunquam solitarij vadunt in exteras regiones, quia nesciunt quo vadunt, nec petere locum ad viam, & non poterunt habere alios modos explicandi diffusiores, qui requiruntur ad incognitos. non enim sufficiunt nutus & signa, sicut inter cognitos. cum ergo Ierichontini viderent hos esse alienigenas & mutos & surdos, manifeste arguerent, nec surdos, nec mutos esse, quia in terram alienam venerant. & quia hoc fingebant, conuincerent eos velle fallere. & sic arbitrarẽtur esse exploratores. non ergo decebat illos ire, vt mutos & surdos.

I Item cum dicitur, quòd erant simulantes esse mutos, ne cognoscerentur per linguam Hebræam nihil arguitur, quia poterãt isti Israelitæ loqui in lingua Aegyptia, in qua semper nutriti fuerant patres eorum, potissime quia credẽdum est aliquos fuisse missos, qui scirent idioma Ierichontinorum.

Quarto modo accipitur, hæres, idest absconditum, & dicunt quidam Iudæi, quod misit Iosue istos exploratores abscondite, scilicet ita vt non viderent cæteri Israelitæ. & hoc vt non suspicarentur aliquod malum futurũ sibi per exploratores sicut euenerat quando Moyses misit exploratores de Cadesbarne. Sed hoc non stat, quia non poterat celari missio exploratorum: nam cum redirent, nunciaturi erant quæ vidissent, & sic cognosceret missos fuisse exploratores, & tunc irascerentur cur eis nescientibus Iosue exploratores miserit.

K Dicendum est igitur, quòd de consilio & voluntate plebis missi sunt exploratores, & quantum ad hoc non missi sunt abscondite, sed quia Iosue misit eos, ita secrete, quod Chananęi non intelligerent eos missos, vt non comprehenderent nec impedirent. erat quippe facile eos cognosci a Ierichontinis, quia circa hoc aduertebant, potissime si mitterentur palam, sicut cum misit eos Moyses, debuerunt ergo multum secrete mitti. *Qui dixit eis*. Idest mandauit. *Ite considerate terram vrbemque Iericho*. Non iussit Iosue, vt irent exploratores ad considerandũ omnem terram, propinquam vrbi Iericho, & trãsitui Iordanis. nam Ierichontini & cæteri Chananæi cognoscebant

Determinatio authoris.

bant Iudæos adesse, ideo suspicabatur Iosue, quòd aliquas insidias ponerent circa transitum Iordanis, & ante vrbem Iericho. hoc autem voluit scire per exploratores inquisituros statum terræ ante Iericho. etiam iussit, vt contemplarentur statum vrbis Iericho, scilicet an ibi multa gens armatorum esset, vel ponerentur ibi aliqua specialia defensacula. De alijs autem locis terræ vltra Iordanem non differebat nunc inquiri, quoniam post quam deuentum esset ad Iericho, cognosceretur de statu aliorum locorum *Qui pergentes*. Scilicet in vrbem Iericho.

Quomodo exploratores potuerunt transire Iordanem, cum Israelitæ non potuerint postea transire sine miraculo. Quæst. XII.

QVæret aliquis quomodo exploratores trãsierunt Iordanem, vt irent in Iericho. nam cæteri Israelitæ nõ potuerunt transire, nisi Deus miraculose diuisisset aquas Iordanis, vt patet in sequen. cap.

Aliquis ad hoc respondebit, quòd ad transitum exploratorum transierunt aquæ inferiores Iordanis, & superiores steterunt, sicut factum fuit post in transitu omnium Israelitarum. Sed hoc non conuenienter dicitur. nã istud erat valde magnum miraculum, in quo Deus ostendebat magnitudinem suam, & beneuolentiam Iudæis, vt patet sequenti cap. cum Deus diceret se diuisurum aquam Iordanis, dictum est: in hoc scietis, quòd dominus Deus viuens in medio vestrum est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Ethæum &c. Tantum ergo miraculum factum cum exploratoribus non subticuisset scriptura, sicut non subticuit cum factum est hoc transeuntibus omnibus Israelitis.

Item exploratores cum redierunt in castra, narrauissent Israelitis hoc miraculum, sicut narrauerunt alia quæ eis acciderant, & in conspectu huius nullius erant momenti: potissime cum infra dicatur, quòd exploratores venientes narrauerunt Iosue omnia quæ eis acciderant. vt patet infra in litera: & tamen nihil tale narrauerunt: dicendum ergo nihil tale accidisse. Aliquis ergo dicet quòd exploratores transierunt Iordanem per aliquem pontem. nam tantus fluuius haberet pontem in aliquo loco. Sed cõtra hoc arguetur: si aliquis pons erat in Iordane per quem Israelitæ transirent, & transierunt exploratores, ad quid faciendum est miraculum in diuisione aquarum Iordanis? nam miracula non fiunt sine necessitate. Dicendum est ergo nõ fuisse pontem in Iordane per quem transitus esset. quod patet: nam si pons esset quando Ierichontini secuti sunt exploratores Iudæorum vt eos comprehẽderent, iuissent per viam pontis Iordanis. dicitur tamen infra in litera quòd Ierichõtini secuti sunt Iudæos exploratores per viã quæ ducit ad vadum Iordanis. non erat ergo pons in Iordane ad transeundum. Dicendum est igitur quòd exploratores transierunt Iordanem per vadum. nam quamquã Iordanis magnus fluuius sit, habet tamen vada in quibusdam locis, specialiter in quodam loco versus Iericho. Qđ patet quia infra dicitur. hi autem qui missi fuerant secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vada Iordanis. Item patet quòd Iordanis haberet vadã, vt patet Iudicum 3. cap. cum dicitur: descendei ũtque post eum, & occupauerunt vada Iordanis, quæ transmittunt in Moab. Sed tunc argues, si Iordanis vada habebat, & exploratores poterant transire, atque transierunt, quare non transierunt omnes Israelitæ per vada? & ad quid factum est miraculum diuisionis aquarum Iordanis? Respondendum est quòd Iordanis est fluuius altus, & in paucissimis locis vada habet: & hæc non manent omni tempore. aliquando quidem vadatur, interdum vero nequaquam: sicut contingit in alijs fluminibus magnis. habet autem Iordanis consuetudinẽ, vt in tempore messis intumescat: cuius causam infra seq. cap. tangemus. & quando transierunt exploratores eundo & redeundo, nondum intumuerat Iordanis: ideo faciliter transierunt, cum vero Israelitæ transire debuerunt, scilicet quatuor diebus postquam transierunt exploratores, intumuerat Iordanis: quia alluuiones repente fiunt, & non potuerunt transire Israelitę. hoc totum patet sequen. cap. cum dicitur. Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat, idest tunc fuit factus tumor ex conditione temporis, quia tunc annuatim solet intumescere Iordanis. ad hoc igitur quòd Israelitæ transirent, necesse fuit vt diuiderentur aquæ Iordanis. *Ingressi sunt in domum mulieris meretricis nomine Raab*. Illa tenebat hospitium, & colligebat hospites in domo sua, & ob hoc intrauerunt in domum eius exploratores.

Determinatio auctoris.

Iordanis habeqat vada. & vbi.

Quare exploratores potius ingressi sunt in domum Raab quàm aliud hospitium. Quæst. XIII.

MAgis autem ingressi sunt exploratores in domum Raab quàm in aliud hospitium: quia Deus dirigebat eos vt in domo illa liberarentur. nam si iuissent in domum aliam, hospes prodidisset eos esse exploratores, cum inquireret eos rex Iericho, nam vt isti fuerunt in domo Raab, misit eos ad quærendum rex Iericho: quia annunciatum erat ei, quòd exploratores venissent: & Raab abscondit eos. si tamen fuisset alia hospes, prodidisset eos. direxit ergo Deus illos ad domum Raab Item factum est hoc, quia Deus volebat saluare Raab & domum eius: & hoc modo posita conditione inter eam & exploratores saluata est. alioquin autem non potuisset saluari, sed periisset cum tota Iericho. Deus tamen eam saluare volebat, quia per eam deriuata est posteritas regum Israel, & Messias quoque ex ea descendit: vt patet Matth. 1. cap. & Lucę 3. Sed quamquam ista fuerit ratio, quare Deus direxit exploratores, ipsi tamen nihil horum intelligebant, sed faciebant propter aliam causam, scilicet quia hospitium Raab erat ad portam ciuitatis Iericho. & ipsi volebant manere apud portam, vt non cogerentur manentes per vrbẽ Iericho discurrere: quia sic certius cognoscerentur: etiam si opportunum foret, liberiorem haberent exitum manentes apud portam vrbis: quam si manerẽt in medio vrbis. Quòd autem domus Raab esset in confinio portę ciuitatis satis colligitur, quia dicitur infra. domus enim eius hærebat muro. Etiam quia Raab dimisit exploratores per murum, vt patet infra. Et etiam hoc conueniens erat domui Raab, quia erat hospitium transeuntium, vt esset apud portam vrbis: vt sic facilius declinarent viatores in domum eius. *In domum mulieris meretricis*. Aliquid dicunt istam esse meretricem, idest venditricem, quia vendebat diuersa in domo sua. & colligebat ad se viatores. & hoc satis notum est, cum ad eam declinauerint duo exploratores Iudæorum, alioquin nesciuissent in domum eius ire, nec haberent eundi causam.

An Raab fuerit vere meretrix, vel fuerit hospitalaria, aut venditrix: vt Nicolaus asserit. Quæst. XIIII.

SEd an Raab hæc sit meretrix, videtur quibusdam dubium. Dicunt autem quidam eam fuisse vere meretricem: & exploratores intrasse in domum eius, non desiderio fornicandi, sed diuertendi & manendi apud ipsam in abscondito. sciebant enim esse peccatum cognoscere alienigenas mulieres. nam propter hoc Deus multas fecerat punitiones in Israelitis, cum miscuerunt se Madianitarum virginibus apud montem Phegor, & coluerunt Deum alienum: vt patet Num. 25. cap. Alij dicunt quòd ista mulier fuerat quondam meretrix, & tamen nunc non erat meretrix. vocabatur tamen meretrix ex actibus præteritis sic patet de Pharisęo apud quem discubuit Iesus, vt comederet panem. nam dicitur quòd recubuit in domo Simonis leprosi: vt patet Marci. 14. Ille tamen non erat tunc leprosus, sed aliquando fuerat. nam si tunc leprosus esset nõ haberet domum in vrbe, nec quisquam de sanis tunc comederet cum eo, nec ad eum accederet, sed maneret extra vrbem discoperto capite, & cooperto ore, atque disutis uestibus: vt patet Leuit. 14. cap. sic ergo de Raab diceretur quòd meretrix fuisset, tamen nunc non erat. Nicolaus dicit vtrunq; horum esse irrationabiliter dictum, quia ista fuit postea copulata in matrimonium Salmõ principi tribus Iudæ, vt patet Matth. 1. c. non tamen est verisimile, ꝙ accepisset in matrimonium mulierem tam infamẽ vir de nobiliori tribu Israelitarum. sed dicit quòd vocatur meretrix, idest hospitalaria, quod probat ex auctoritate translationis Chaldaicæ, in qua vocatur Raab hospitalaria. Dicit autem

cit autem Nicolaus fuisset hoc factum, propter aequiuocationem nominis Hebraici, quod hic ponitur, quod interdum sonat meretricem, & interdum hospitalariam. Iudaeis autem dicentibus eam esse meretricem, vel aliquando fuisse, non consentit. Ad hoc tamen dicendum est quod sacra scriptura vocat Raab meretricem proprie, ideo necesse est vel quod aliquando meretrix fuerit, quod magis concedendum est: vel quod tunc meretrix esset, quod absurdius patet. Et quando Nicolaus dicit non fuisse eam meretricem, sed hospitalariam, nihil arguit. nam ex translatione Chaldaica nihil tale patet. Verum est enim quod ista mulier hospitalaria erat secundum quod eam litera Chaldaica vocat: tamen non negatur ibi, esse meretricem. nam eam fuisse hospitalariam, tam ex litera nostra quam ex Hebraea patet: cum ipsa receperit in domo sua exploratores hos, & ipsi declinauerint in domum eius. Ipsi quippe incogniti in terra illa non habuissent occasionem declinandi in domo eius, nisi esset hospitium ceteris viatoribus praebens. Meretricem tamen eam esse, aut fuisse non excusabimus: quia scriptura eam meretricem vocat. Et cum dicat Nicolaus quod illud nomen quod ponitur hic, in Hebraeo est aequiuocum ad hospitalariam, & meretricem, stare nequit: quia hic ponitur in Hebraeo Zona quod semper & proprie significat meretricem, vel quamcunque fornicariam. Si vero ex aliqua occasione, aut proprietate ad hospitalariam transferre voluerit, non dissentio, sed hoc necesse est, vt semper transsumatur secundum conditionem fornicandi: ita vt simul fornicaria, & hospitalaria sit. Item patet hanc fuisse intentionem translationis nostrae, quia beatus Hieronymus qui vir peritus fuit in transferendo Hebraicam scripturam in Latinam, non posuit hospitalariam, sed meretricem, cuius clara & sine aequiuocatione apud Latinos significatio est. Si tamen potuisset Hieronymus conuenienter transferre ad hospitalariam, non posuisset meretricem: quia honestius erat eam hospitalariam quam meretricem appellare. Primo quia in genealogia Saluatoris posita est, vt patet Matth. primo & tamen honestius esset eam non fuisse meretricem, vt ex honestioribus feminis Saluatoris linea texeretur, vt videtur. Item hoc similiter propter Salmon qui duxit eam in vxorem, & erat princeps in tribu Iuda, tamen vocauit meretricem: ergo videtur quod intellexerit non posse eam aliter vocari ex sacra Scriptura. Cum autem dicitur secundum Nicolaum quod non stat vllo modo eam fuisse meretricem, quia assumpta est in vxorem a principe tribus Iuda. Respondendum est honestius esse si dari posset, vt ipsa poneretur non meretrix: non tamen potest vllo modo subterfugi, quin meretrix appelletur. Et quando dicitur quod non est verisimile, quod Salmon princeps filiorum Iuda sumeret eam in vxorem, si meretrix esset vel fuisset. Respondendum est Raab non esse tunc meretricem, quando ad eam diuerterunt exploratores, sed aliquando fuit: & tamen manebat ei nomen illud. sicut dictum est de Simone leproso, quod ille esset leprosus, & tamen non erat leprosus: sed quondam fuerat. & sic non erat tanta infamiae nota. Item considerandum est quod Raab non fuerit meretrix, scilicet publice prostituta, sed solum fuit fornicaria, quia aliquibus se commiscebat: sicut dictum est de Magdalena Lucae septimo, quod erat mulier peccatrix, & hoc in fornicatione. nemo tamen de ea dicit, quod fuerat prostituta venaliter, vel omnium libidini satiandae: sed aliquibus amatoribus se inhoneste tradiderit. non enim erat verisimile, vt mulier de tanto genere, & tam diues, exponeret se publice venalem. & sic quamquam infamia esset aliqua, nimis tamen differt ab ea quam incurrit publice prostituta. non ergo erat valde absonum: quod Salmon hanc duceret in vxorem, quia non erat publice prostituta. Erat autem alia causa ad hoc inducens, scilicet quia Israelitae promiserunt facere misericordiam cum ea, vt ergo regratiarentur beneficio ab ea suscepto, princeps nobilioris tribus eam in vxorem suscepit. Intelligendum quoque est Raab de magno genere inter Ierichontinos extitisse: vnde eam gratanter Salmon susciperet. *Nomine Raab*. Ponitur nomen eius, quia ista postea inter Iudaeos magni honoris fuit, cum accepta fuerit in vxorem a Salmon principe tribus Iuda, & & ex linea eius reges descenderint, & de ea in nouo testamento mentio fiat. *Quieuerunt apud eam*. Idest manserunt in domo illius. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo quod quieuerint apud eam, idest manserunt in domo illius non excuntes in vrbem, nec ambulantes per vicos, & hoc forte facere poterant: quia timebant cognosci in vrbe, & comprehendi. Alio modo potest intelligi quod quieuerunt apud eam, idest acceperunt in domo sua locum ad manendum, & hoc secundum verius est: quia non poterant bene explorare isti duo viri vrbem Iericho, nisi ambularent per eam. & sic cognitum est quod essent in vrbe, & dictum est regi. *Nunciatumque est regi Iericho*. Erat in vrbe illa rex qui iusserat diligenter inspici, an aliqui alienigenae ingrederentur vrbem. ideo mox vt cognitum est Iudaeos esse in ciuitate, nunciatum est regi quod venissent exploratores. *Ecce viri ingressi sunt huc de filiis Israel*. Qui viderunt hos Israelitas, non comprehenderunt eos: non enim voluerunt sine regis mandato hoc efficere, praecipue quia cum essent in domo Raab, existimabant eos non posse euadere capta vrbis porta. Et dato quod Iericontini non cognouissent certissime esse exploratores, vel de filiis Israel viros illos, tamen existimabant eos esse de Israelitis, quia illos solos sciebant tunc insidiari, & imminere terrae suae capiendae. *Per noctem*. Idest illi duo viri exploratores ingressi sunt in crepusculo noctis, ita vt non viderentur, nec cognoscerentur. & ex hoc Iericontini magis intellexerunt illos esse exploratores: quia qui male agit, odit lucem: vt patet Lucae 6. capitu. & mox vt ingressi sunt, venerunt Iericontini ad regem nunciantes venisse exploratores. quod patet: quia viri Israel ingressi sunt vrbem Iericho per noctem: vt patet hic: & tamen antequam ipsi obdormiuissent, venerunt nuncii a rege ad Raab, vt proderet viros qui in domo sua erant, quoniam exploratores erant. & sic paucum noctis spatium intercidit inter ingressus eorum in Iericho, & aduentum nunciorum regis. Ideo necesse est dici quod immediate vt ingressi sunt viri Israelitae Iericho, nunciatum est regi. Patet etiam ex hoc quod Israelitae exploratores valde modico tempore manserunt in vrbe Iericho: forte non per quatuor vel quinque horas. Quod patet: quia ipsi introierunt ad vesperum illic per noctem, vt hic dicitur, & antequam obdormissent, venerunt nuncii regis, vt comprehenderent eos, & tunc Raab dimisit eos per murum: vt patet infra. Et sic non potuerunt aliquid cognoscere de statu vrbis Iericho, nisi quod omnes habitatores terrae erant timidi, quod audierunt a Raab: vt patet infra. Et hoc solum etiam narrauerunt in castris, vt patet in litera.

Determinatio auctoris.

Solutio ad secundum.

Zona non est nomen aequiuocu: vt putat Nicolaus.

Raab non fuit meretrix publice prostituta: sed fornicaria sicut Magdalena.

Quid dicit Iosephus historiographus Iudaeus de exploratoribus istis: & in quo concordat litera sacrae Scripturae: & in quo discordat.

Quaest. XV.

Quamuis de exploratoribus vera sciamus esse ea quae infra declarantur, & quae tangit litera scripturae sacrae: quia tamen Iosephus inter Hebraeos est historiographus famosissimus, qui & sacram Scripturam non ignorauit, dicemus quid ille de exploratoribus asserit vt videatur in quo nobis concordat, aut discordat. Dicit enim ille lib. 5. antiquitatum: cumque fuisset illic Iosue castramentatus, repente exploratores aduenerunt nihil horum quae agebantur apud Chananaeos ignorantes. latenter enim prius omnem vrbem eorum licenter considerauerunt simul & muros: & quicunque fortes, & qui non ita tuti esse viderentur: sed & portas quae dum essent fragiles, opportunum praeberent inuasuris introitum. Non autem curabant ciues quicunque vidissent eos ista considerare, putantes visionis gratia peregrinos aptissima ciuitatis loca singula perscrutari, non voluntate hostili tamen: cumque vespere factum fuisset, & discedentes in habitaculum quoddam muro vicinum venissent, in quo & cenaturi erant: essetque eis iam discedendi cura, nunciatum est regi cenanti, quia exploratores quidam ciuitatis Hebraeorum exercitus venientes essent in Raab habitaculo cum multa

latendi prouidentia constituti. ille verò repente præcepit eos comprehensos adduci, vt eos torquẽs agnosceret quid agere volentes adessent. cumq; inuasionem eorum Raab agnouisset, nam supra murum stipulam lini siccabat. exploratores quidem illic abscondit, his autem qui fuerant missi a rege, dicebat quòd peregrini qui ignoti fuerant, ante paululum quàm sol occubuisset apud eam cœnantes abscesserunt: quos si timorem ciuitati & periculum regi ferentes venisse putarent, sine labore eos comprehenderent persequentes. illi verò muliere ita loquente nullum eius dolum cognoscentes abscesserunt, neque perscrutati sunt habitaculum eius. cumque pertexissent per vias, per quas potissime ire credebant, & quæ ducerent ad vada Iordanis, & nullum signum agnoscerent, a labore quieuerunt: tumultu autem sedato Raab educens viros, & periculum pro eorum salute faciens suum: nam si capi in eorum occultatione potuisset, nequaquã supplicia regis euaderet, sed cum omni domo pessime deperijsset, rogabat vt haberent sui memoriam. Et dum Chananæorum terram obtinerent, huius salutis recompensationẽ sibi afferre poscebat: cætera quæ Iosephus de exploratoribus dicit cum sacra Scriptura omnia concordant.

Applicatio dictorum Iosephi literæ sacræ Scripturæ. Quæst. XVI.

NVnc ea quæ Iosephus dicit applicabimus. Inquantum dicit quòd exploratores repente aduenerunt. conueniens est, quia scriptura dicit quòd misit eos secretè vel in abscondito: sed quæ secretè fiunt cito fiunt, quia per longinquitatem temporis cognosceretur, quid vellent isti exploratores. Cum autem dicitur nihil horum quæ agebantur apud Chananæos ignorantes: est sensus quod cognouerant omnia pro quibus venerant. & hoc poterat esse referente Raab statum vrbis, & totius gentis Chananæorum, scilicet quò nõ haberent Chananæi animos ad se defendendum, sed omnes defecerant corde, nam dicitur infra in litera. noui quòd tradiderit vobis Dominus terram etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ: & postea sequitur. hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum: & non remansit nobis spiritus ad introitum vestrum. aliter autem non videtur quomodo exploratores possent cognoscere totum statum Chananæorum. Et cũ dicit Iosephus. latenter enim prius omnem vrbem totam licenter considerauerunt. in quo innuit Iosephus quòd antequam exploratores intrarent domum Raab ad hospitandum, ambulauerant totam vrbem, & considerauerant muros. Quod aliquis negabit dicens non esse verisimile, quòd daretur eis locus ad hoc, cũ Iericho̅tini sub tanto timore cõstituti essent, & sub multa custodia: cum dicatur infra 6. cap. & Iericho clausa erat atque munita: nullusque audebat egredi, aut ingredi timore filiorum Israel.

Sed dici potest quòd neque istud omnino obstat. Primo, quia licet ita esset, constat quòd exploratores ingredi potuerunt vrbem: & ingressi fuerant sine vlla difficultate non ergo erat tam diligenter custodita ciuitas, cum scriptura non referat aliquam difficultatem eis accidisse in introitu in vrbem. Secundo quia illud quod dicitur infra 6. cap. intelligitur in tempore postquam Israelitæ transierãt Iordanem, erantque in Galgalis iuxta Iericho, vt patet ex ordine literæ: & tunc necessarium erat, vt multo magis timerent Israelitas Chananæi quàm cum venerunt exploratores Iericho. Primo quia quando venerunt exploratores, nondum transierant Israelitæ Iordanem, & nesciebãt Chananæi an transirent Israelitæ: quia Iordanis impediebat eos tempore alluuionis. tunc verò iam transierant. & ita magis eos timebant Chananæi. Secundo quia tunc erant propinquiores, scilicet iuxta Iericho: nam dicebantur esse in agro vrbis Iericho infra 5. cap. ideo tunc Chananæi clauserunt vrbem: ita vt nullus auderet ingredi, aut egredi timore filiorum Israel, qui erant ita vicini: vnde si tunc irent exploratores, non possent intrare in vrbem, cũ neque Iericho̅tini possent exire. & tamen quando venerunt exploratores, non erat talis timor, neque erant portæ conclusæ, sed solum custodiebantur. Tertio quia quando

A venerunt exploratores, nondum acciderat miraculum de siccatione aquarũ Iordanis: tunc verò iam fuerat, & illud intulit magnum timorem Chananæis, ita vt dissoluerentur corda eorum sicut aqua: infra 5. cap. & ideo nunc claudebant portas, atque muniebant præ timore, quod prius non sic faciebant in aduentu exploratorum.

Confutatur Iosephus a planta pedis vsque ad verticem: quia in multis sentit contra sacram Scripturam, Quæstio XVII.

DIcendum ergo quòd non obstantibus contrarijs satis poterat concedi quod Iosephus asseruit, sed sacra Scriptura aliqualiter repugnat: nam innuit Iosephus q̃ exploratores venerunt per diem, & introeuntes in vrbem antequam declinarent in domum Raab perambulauerũt B vrbem: & considerauerunt muros eius, & omnia infirma, atque fortia: & tamen infra in litera innuitur quòd exploratores venerunt in vrbem ad noctem, idest occidente sole, & in ipsa nocte recesserunt. Constat ergo quòd nõ potuerunt ambulare per vrbem, neque scire aliquid de statu vrbis, nisi quòd Raab eis exponeret. Et patet hoc cum dicitur in litera, qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine Raab, & quieuerunt apud eam: nunciatumque est regi Iericho, & dictum. ecce viri ingressi sunt huc per noctem, vt explorarent terram. Et ita apparent hic duo. Primum quòd quando venerunt exploratores non ambulauerunt per vrbem, sed manserunt in domo Raab. & antequam de domo exirent, cum dicatur q̃ ingressi sunt in domum Raab, & quieuerunt apud eam: manebant in domo eius quando venerunt nuncij regis. Et licet sua intentio esset ambulare postea per vrbem, & C considerare omnia quæ Iosephus dicit: tamen præoccupauit rex Iericho mittere nuncios in domum Raab: & sic non fuit locus exploratoribus exeundi de domo eius ad videndum quæ dicta sunt. Secundum est quòd exploratores non intrauerunt in Iericho per diem, sed per noctem: & ita non poterant quicquam videre de vrbe vsque ad sequentem diem, & tamen in ipsa nocte recesserunt postquã venerunt nuncij regis: ergo non viderant aliquid de vrbe. Dicendum igitur quòd omnia quæ exploratores cognouerunt de statu vrbis Iericho, & omnium Chananæorum sciuerunt referente Raab, & non per visum. Dum autem dicit Iosephus latenter prius omnem vrbem considerauerunt: intelligit non quòd considerauerunt non videntibus Iericho̅tinis, cum per diem asserat ea facta: sed quòd Iericho̅tini videbant illos, sed nesciebant ad quid ista facerent: ideo latenter facere dicebantur quia latebat intenD tio, licet non opus. Dicit etiam quòd licenter considerauerunt, idest sine difficultate aliqua, quasi esset licentia ad hoc data, & nemo prohiberet. Et cum non concedamus hoc factum, sicut patet ex præcedentibus: ideo neque licenter, neque cum difficultate considerabant ista: & tamen si exploratores ista considerarent, necesse erat ita fieri sicut Iosephus dicit. nam si non licenter ista possent facere, non auderent facere.

Determinatio auctoris contra Iosephum.

Cõfutatio alterius dicti.

Confutatio alterius dicti falsi. Et eiusdem obiectio ex dicto Ambrosij, quod non tenet. Quæst. XVIII.

DIcit etiam Iosephus quòd exploratores considerauerunt muros, & quicunque fortes & qui non cauti esse viderentur. Certum est quòd exploratores si eis licuisE set ista considerassent, quia ad hæc mittebantur, & tamen non licuit: quia mox vt ingressi fuerant vrbem, misit rex Iericho ad capiendum eos: vt dictum est. Sed obijcietur: quia præsuponit in hoc Iosephus muros Iericho fuisse ex aliqua parte infirmos. & tamen muri Iericho erant fortissimi. Sic ait Ambrosius super Lucam, scilicet meminimus itaq; quòd Iericho, sicut legimus in libro qui scribitur Iesus Naue, magna ciuitas fuit mirabilibus septa parietibus, quæ non ferro peruia, non ariete posset esse penetrabilis. Dici posset vno modo quòd auctoritas Ambrosij non multum militat contra Iosephum, quia non videtur esse maioris auctoritatis Ambrosius in hoc

quàm Iosephus: cum Iosephus sit famosissimus inter historicos, qui & sacræ scripturæ curiosus est: & istud tam ad historiam quàm ad scripturam sacram pertinet. Alio modo pôt dici ꝙ Ambrosius & Iosephus non repugnāt sibi in hoc: quia Iosephus nō asserit infirmos fuisse muros Iericho: sed dicit ꝙ exploratores ibant ad uidendum qui muri essent fortes, & qui infirmi. nam nesciebant Israelitæ quales essent muri Iericho quando miserunt exploratores. si enim sciuissent, non mitterent exploratores: & tamen si respicerent eos, inuenirent omnes esse fortes, & nullos infirmos. sic fuit quando Moyses misit de Cadesbarne exploratores ad considerandum terram Chanaan, nam dixit eis considerate terram qualis sit, & populum qui habitator est eius, utrum fortis an infirmus. pauci numero an plures: ipsa terra bona an mala: urbes quales, muratæ an absque muris. Numeri 13. cap. & ita de hoc tunc dubitabat Moyses, & Israelitæ: tamen regressi exploratores dixerunt cultores habet fortissimos: urbes grandes atque muratas. Et licet utrunque teneri posset, magis dicendum uidetur quòd fuerit ciuitas fortiter munita admirabilibus muris, licet Ambrosius ut orator exaggerando in laudem aliquid amplianerit. fortitudo autem murorum Iericho aliqualiter colligitur, quia Deus uoluit ostendere fortitudinem circa illos a fundamentis eos eruendo modo mirabili, quod in nullo alio loco fecit.

Confutatio alterius dicti Iosephi, scilicet, quòd portæ Iericho erant fragiles. Et alterius quoque, scilicet quòd ciues nihil mali timebant. Quæst. XIX.

Dicit quoque Iosephus quòd considerauerunt portas, quæ dum essent fragiles, opportunum præberent inuasuris introitum. Sed hoc vnde Iosephus acceperit, non apparet, neque enim ex sacra scriptura, neque ex rei verisimilitudine. Immo potius in hoc videtur ei scriptura resistere, & in hoc expresse repugnat Ambrosius, qui dixit ꝙ Iericho erat mirabilibus septa parietibus, quæ neque ferro peruia, nec arieti esset penetrabilis. & tamen si portæ essent fragiles, ita vt inuasuris opportunum præberent introitum, essent ferro peruię & ariete penetrabiles: immo sine ferro & ariete faciliter superabiles. ergo non potest stare hic Ambrosius cum Iosepho. Item videtur hoc esse cōtra intentionem scripturæ: quia dicitur infra 6. capit. Iericho erat clausa atque munita, in quo signatur fortis clausura, potissime, quia in Hebræo dicitur Iericho erat clausa, atque conclusa: quod signat bis claudi, scilicet magna clausione.

Ad hoc posset aliquis dicere, quòd istud fuit postquā Israelitæ transeuntes Iordanem manebant in Galgalis apud Iericho. nam tunc præ timore fortiter clauserunt vrbem: & tamen non erat sic quando venerunt exploratores in Iericho. Sed dicendum neque istud esse satis verisimile, Primo quia ciuitas quæ fortis erat Iericho: non haberet portas fragiles ad hoc quòd cito capi posset. Secundo: quia etiam si prius haberet Iericho fragiles portas: nō est verisimile quòd quando Israelitæ accesserunt ad Iordanē, permitterent Ierichontini sic eas, & non munirent, cum iam timerent valde ipsos Israelitas, sicut dixit Raab: vt patet infra in litera. & ideo istud non est satis verisimile de dictis Iosephi, potissime cum non habeat fundamentum ex aliquo loco.

Dixit etiam Iosephus quòd non curauerunt ciues, quicunque vidissent eos ista considerare putantes visionis gratia peregrinos aptissima ciuitatis loca singula perscrutari. Innuit quòd potuerant licenter, idest sine difficultate ista considerare: quia ciues nihil mali suspicabantur ex his.

Ista autem negata sunt, quia supra ostendimus. quæst. 16. & 17. quòd exploratores non ambulauerunt per vrbem Iericho, sed statim vt venerunt introeuntes in domū Raab, non exierunt inde: sed quiescente modicum, & præoccupati a nuncijs regis, coacti sunt recedere ipsa nocte per murum.

Et tamen Iosephus rationabiliter dicit ista, vt consequentia ad præcedentia. nam ipse dixerat quòd exploratores licenter considerauerunt muros vrbis Iericho, & alia vrbis loca. & quia aliquis diceret quomodo poterant hoc facere, quia Ierichontini videntes eos alienigenas, statim suspicarentur contra eos, potissime videndo quòd isti considerarent muros, & loca per quæ capi & inuadi deberet ciuitas; dicit quòd hoc erat, quia ciues Ierichontini qui videbant eos ista considerare, nihil suspicabantur mali: quia si suspicarentur, statim eos caperent, & torquerent ad eruendam veritatem. Et quia aliquis diceret quomodo poterat esse quòd non præsumeretur contra eos, cum ista respicerent? dicit quod hoc erat, quia Ierichontini putabant quòd isti facerent, sicut peregrini, quorum proprium est velle videre singula pulchra & magnifica, atque memoratu digna in locis, ad quæ declinauerint. & ita putabant quòd isti facerent visionis gratia, & non animo hostili

Clarissime probat Iosephum falsum dixisse. Quæst. XX.

Sed sciendum quòd ista non fuerunt sic, vt supra ostensum est, ideo neque excusatione indigent: & tamen si sic fuissent, non potuissent melius defendi, atque excusari, quàm Iosephus illud faciat. quia non videtur aliquid aliud quod insuspicabiles redderet exploratores ista considerantes, nisi quòd ciues putarent istos, vt peregrinos singula apta ciuitatis velle conspicere. Et tamen istud non fuit, cum nullam partem ciuitatis deambulauerint, sed statim coacti fuerint fugere. Etiam non erat istud verisimile, quòd Iosephus dixit. nam si Ierichontini essent in pace, sublato omni timore bellorum, poterat putari quòd si aliqui peregrini deambulantes per vrbem conspicerent muros, & cætera loca: quòd facerent hoc visionis gratia, & non animo hostili; cum tamen haberent Ierichontini hostes tam de propinquo, scilicet apud Iordanem: & timerent eos nimium, ita vt elanguisset cor ipsorum, & non maneret in eis spiritus: vt dicitur infra in litera: non erat verisimile quòd reciperent peregrinos sine suspitione. ideo non solum si mores, & alia loca vrbis considerarent, sed & si solum introirent in vrbem nihil contemplantes, haberent eos suspectos, & inquirerent ab eis singula. Et hoc confirmatur ex eo quod hic factum legitur: nam mox vt intrauerunt exploratores, nunciatum est regi Iericho quòd exploratores venerant, & misit ad tenendum eos, & tamen non vagati fuerant per vrbem, neque etiam ad petendum hospitium, quia statim vt introierunt, declinauerunt in domum Raab: quæ erat coniuncta portæ vrbis, & muro. Et non solum fuit aliqualis vel parua suspitio contra istos, sed dictum est quòd erant exploratores, scilicet ecce viri de filijs Israel ingressi sunt huc per noctem, vt explorent terram. & cum dictum fuit regi, adhuc ipse auxit suspitionem istam dicens per nuncios, & omnem terram explorate venerunt: vt patet supra in litera.

Confutatio alterius dicti Iosephi, scilicet quòd ambulauerant iam per vrbem. Quæst. XXI.

Dicit vlterius Iosephus. cumque vespere factum fuisset. & discedentes in habitaculum quoddam muro vicinum, in quo & cęnaturi erant: essetque his iam discedendi cura. Ista ponit Iosephus ad reddendum rationem dictorum suorum. verum est quòd isti venerunt in habitaculum muro vicinum. quia istud erat habitaculum Raab quod erat super murum. sed præsupponit Iosephus quòd venerunt ad noctem in domum Raab. & hoc verum est, quia scriptura ita significat hic, scilicet quòd per noctem intrauerint ad eam. Sed præsupponit Iosephus quòd iam isti perambulauerant ciuitatem, & contemplati fuerant muros, & portas, & tunc redierunt in domum, quasi expletis eis pro quibus venerant. hoc tamen non est verum; vt iam ostensum est, quia non potuerunt ambulare per vrbem, sed mox vt ingressi vrbem declinauerunt in domum Raab, pręoccupati fuerunt a nuncijs regis, vt caperentur.

Sed Iosephus putauit necessarium esse istud asseri: quia si sine hoc vanum esset opus exploratorum. nam postquā declinaue-

declinauerunt in domum Raab, constat quòd non exie-
runt inde:sed præoccupati a nuncijs regis coacti sunt fu-
gere.si autem prius non ambulasßent per vrbem, videre-
tur quod nihil fecisßent de eo ad quod venerant.& tamen
quando reuersi sunt ad castra Israel, nunciauerunt omnia
quæ apud Chananæos gerebantur:vt patet in litera. ergo
videtur quòd per diem ambulauerant per vrbem, & ad
vesperum cum omnia expleuisßent, declinauerunt in do-
mum Raab.

Dicendum quòd hoc valde rationabile dictum est, si
concedemus aliquando exploratores ambulasse per vrbē.
& tamen iam ostendimus quòd non ambulauerant.Quia
autem Iosephus putat necessarium esse dari,ꝙ explorato-
res per vrbem ambulauerint ad contemplandum muros,
ad hoc quòd scirent referre Israelitis statum vrbis : nō est
necessarium.quia verum est quòd exploratores hoc inten
debant si permitterentur : sed non fuerunt permissi, ve-
rum tamen cognouerunt statum vrbis & gentis, & hoc
non quasi aliquid ipsi contemplati essent, sed quia didice-
runt illud a Raab.

Et patet hoc : quia exploratores reuersi ad Iosue nihil
aliud retulerunt,nisi quod audiuerant a Raab.quod appa
ret:quia infra in litera dicitur,reuersi exploratores narra-
uerunt omnia quæ acciderant eis,atque dixerunt.tradidit
Dominus omnem terram hanc in manus nostras,& timo
re prostrati sunt omnes habitatores eius.sed hæc omnia la
tius dixerat eis Raab,scilicet nouit quòd tradiderit vobis
Dominus terram : etenim irruit in nos terror vester : &
elanguerunt omnes habitatores terræ. ideo patet ꝙ etiam
si nihil contemplati fuissent exploratores, poterant plene
informare Israelitas de statu vrbis, & gentis;vnde neque
legitur quòd aliquid dixerint de conditione murorum,
scilicet, quia non conspexerunt illos, neque Raab quic-
quam de illis retulit.

*Confutatio alterius dicti Iosephi, scilicet quòd ad cœ-
nandum redirent,Et alterius, scilicet quod
erant cum magna prouidentia latentes.
Quæst. XXII.*

QVod autem dicit Iosephus rediisse exploratores in
domum Raab ad noctem.ponit propter duo. Pri-
mo propter scripturam, quia asserit illos fuisse in domo
Raab,& tamen Iosephus non vult,quòd ibi fuerint ante-
quàm deambularent vrbem. ideo oportet quod dicat il-
los redijsse ad vesperum.Secundo vt locus sit eis quæ po-
stea acciderant,scilicet quòd vellent eos capere nuncij re-
gis,& quòd per murum dimitterentur per funem : quæ
non potuerunt fieri,nisi in domo hospitij.Cum vero dicit
quòd ad cœnandum redibant exploratores in domum
Raab:non habet illud sacra scriptura,immo neque est ve-
rum:cum nō redierint in domum perambulata vrbe. Sed
hoc potest dicere propter duo.Primo quia hoc potest con
sonare aliqualiter verbis sacræ scripturæ, licet non sensui
eius.cum dicatur supra in litera. ingressi sunt in domum
mulieris meretricis nomine Raab : & quieuerunt apud
eam. ista autem quies posset accipi pro quiete in mandu-
cando. Secundum & præcipue quia non potest Iosephus
reddere aliam causam verisimilem:quare exploratores re
uerterentur in domum Raab. nam ipsi explorauerunt iā
vrbem, & non supererat sibi quicquam agendum de eo
ad quod venerant.& sic verisimile est quòd non contrahe
rent ampliorem moram in vrbe:ideo cum necesse esset po
ni,quòd redierint,ponit causam propter quam reuerti vo
luerunt,scilicet,quia ibi cœnaturi erant. Addidit Iosephus
nunciatum est regi cœnanti quòd exploratores quidam vt
bis Hebræorum exercitus venientes essent in Raab habi-
taculo,cum multa latendi prouidentia constituti. Quòd
autem dixit nunciatum esse regi cœnanti : non habet illud
scriptura,neque patet vnde acceperit Iosephus. sed forte
accepit ex tempore,scilicet quia illud tempus quo nūcia-
tum est regi,erat tempus cœnandi.Quod autem dixit nun
ciatum esse quòd manerent exploratores in domo Raab,
vel illuc introissent,cum scriptura sacra concordat, quæ
dicit ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine
Raab.Cum vero dicit quòd erant cum magna prouiden-

A tia latendi constituti,idest latebant cum multa diligentia,
non multum conuenit. Primo,quia non conuenit verbis
præcedentibus Iosephi.ipse enim dixit ꝙ isti exploratores
discurrebant latenter per vrbem, & ciues non suspicaban
tur quicquam contra eos.quomodo ergo in domo vellent
diligenter latere, qui per vrbem palam & sine suspitione
incedebant? Secundu quia si verum esset quòd explorato
res(vt Iosephus asserit)vagabantur per vrbem licenter,&
hoc viderant qui regi renunciauerunt,nō poterant illi co-
gitare,ꝙ vellent exploratores valde latere in domo Raab.
Tertio,quia non concordat hoc ad sacram Scripturā.nā si
dictum esset regi quod exploratores cum multa latendi
prouidentia essent in domo Raab, iuberet eos diligenter
ibi inquiri: & tamen non factum est, quia quando nuncij
regis venerunt in domum Raab quærentes de explorato-
ribus,audito ꝙ recessissent:non curauerunt inquirere ali-
B quid in domo.ergo nulla eis suspitio erat absconditos esse
viros in domo. quia sic diligenter omnia domus latibula
scrutarentur, antequam inde recederent, quòd scriptura
asserit non factum esse.Dicendum ergo videtur: quòd re-
gi non fuit nūciatum exploratores latere,cum magna pro
uidentia in domo Raab,sed quòd illi viri Israelitæ ingres
si fuerant domum:& ob hoc misit illuc : sed non fecit per
quiri domum. & tamen Iosephus potest hoc accipere ex
eo quod mulier postea fecit,s.quia abscondit viros sub sti
pula lini.sed istud postea factum est:& nōdum fuerat,qn̄
regi nunciatum fuit de exploratoribus:immo si ita fuisset
regi nunciatum,fecisset eos quæri sub stipula lini.

*Confutatio reliquorum verborum Ioseph:& aliqualis conue
nientia cum sacra Scriptura. Quæst. XXIII.*

C QVod autem Iosephus addidit:ille vero repente præce
pit eos comprehensos adduci : verum est. nam ad
hoc misit nuncios in domum Raab, vt explorato-
res caperent,& adducerent ad eum.cum vero adiunxit,vt
eos torquens agnosceret quid agere volentes adessent.non
habet istud scriptura, sed est credibile. nā ad hoc rex vo-
lebat tenere eos,vt ab eis disceret quid illi facere voluerāt
& non permitteret redire annunciaturos quæ vidissent.&
si illi non confiterentur sponte ad quid venissēt, tormen-
tis erueret veritatem.

Addidit Iosephus. cumque inuasionem eorum Raab
agnouisset(nam supra murum lini stipulam siccabat.)ex-
ploratores quidem illic abscōdit.hoc verū est : quia Raab
non abscondit viros a principio cum introierunt domum
eius,quia istud sine causa erat,sed quando vidit quòd nun
cij regis veniebant ad tenendum eos.Et tamen non est pu-
D tandum ꝙ fuerit ordo, qd̄ nuncij regis venirent ad Raab
quærentes de exploratoribus: & responderit non esse ibi,
& tunc absconderit illos.Et hoc quia istud non proderat.
nam quando Raab respondit recessisse viros, abierunt nū
cij regis ad quærendum eos per viam:vt patet infra in lite
ra.& tunc ad nihil proderat occultari viros in domo,cum
non quærerentur ibi.sed dicendū est ꝙ ista absconsio fuit
antequam nuncij regis quærerent aliquid à Raab.& quia
illa timuit,quòd ingressi nuncij regis domum eius quære
rent viros,abscōdit eos.Et fuit ordo ad hoc: quia erat nox
quando venerunt nuncij regis ad quærendum explorato-
res,& clausa erat porta domus Raab. cumq; illi clamarēt
ad portā,cognito Raab ꝙ nuncij regis essent,abscondito ci
to viros sub stipula lini,& tunc exiuit ad rn̄dendum nun-
cijs aperiens portā:quasi nihil nosset, & rn̄dit eis ꝙ reces-
sissēt viri illi.Et hoc adhuc patet:quia qn̄ Raab redijt ad
E viros,erant sub stipulā lini.nam dr̄ in litera. nondū obdor
mierant qui latebant:& ecce mulier ascendit ad eos, s. post
quam rn̄dit nuncijs regis ad portam domus nō esse ibi vi
ros illos,ascendit ad partē superiorē domus,s.ad solarium
vbi siccabat linū super murū:& illi latebant sub stipula li-
ni,sed nondū obdormierant.Addidit Iosephus:his autem
qui a rege fuerant missi, dicebat ꝙ peregrini, qui ignoti
fuerant,ante paululum q̄ sol occumberet apud eam cœnā-
tes,abscesserunt.hæc cōuenientia sunt scripturæ.nā Raab
finxit se non cognouisse illos, nisi quod peregrini erant :
& permisisset recedere. sed quòd dicit ille ante paulu-
lum quàm sol occumberet.dicit litera:cumque porta clau

deretur in tenebris pariter exierunt.& ita necesse est dicere quod asseruisset Raab exploratores exiuisse per noctem in principio noctis,& non ante solis occubitum:sed possumus facere quod concordet cum scriptura, scilicet quòd illa determinatio de occasu solis referatur ad cœnam, & non ad exitum.scilicet quòd cœnauerunt apud eam paulo ante solis occasum, & postea recesserunt quando porta claudebatur in tenebris in principio noctis.Cetera q̃ de exploratoribus Iosephus dicit, concordant cum sacra scriptura.ideo non expedit illa applicare.*Vt explorent terram.* Quamquam non scirent Ierichontini venisse viros illos ad explorandum, tamen arbitrati sunt, quòd cognouerunt illos esse viros alienigenas, & hostes de propinquo imminebant.

Misitque rex Ierico ad Raab meretricem. Forte viri Ierichontini qui viderunt Israelitas ingredientes, non ausi sunt capere eos, quia erant tuti cum manerent in domo Raab.& si traherentur inde violenter.fieret iniuria Raab. nemo igitur ausus est tenere illos,donec venit regis imperium.& hoc notatur aliqualiter ex verbis nunciorum regis Raab.nam etiam rex non volebat adducere viros illos de domo Raab sola voluntate,sed expressit causam huius scilicet:Exploratores enim sunt, quasi dicat, non debent propter hoc gaudere immunitate locorũ. *Educ viros qui venerunt ad te.* Quasi dicat educ tu eos, vt nemo ingerat violentiam domui tuæ educendo eos te inuita. Ista enim erat coactio aliqua propter hoc quòd præsumebatur viros esse exploratores:non tamen erat violentia:sicut si inuita Raab, aliquis eos de domo illius eduxisset. *Qui venerunt ad te.* Idest ad hospitandum in domo tua. Vel vt aliqui exponunt:qui venerunt ad te,idest ad coeundum tecum,eo quod Raab meretrix esset. nam venire ad aliquã vel ingredi ad eam, est accedere ad carnaliter cognoscendum.Sic patet Gen.16.cum dixit Sarra Abrahæ, ingredere ad ancillam meam, idest cognosce eam carnaliter. & Gen.29.cum dixit Iacob ad Laban.Da mihi vxorem meã quia tempus est,vt ingrediar ad illam,idest vt cognoscam eam carnaliter.Non tamen est sic intelligendum: quia vt dictum est,Raab non erat tunc meretrix,& dato quòd esset meretrix,viri Iudæi non cognoscerent eam, quia erat de alienigenis.Item nõ innuitur ex litera: quia ingredi ad aliquam vel venire ad eam sit cognoscere carnaliter illam nam quamquam aliquando sic assumatur, tamen non est semper generale.nam dicitur de Pharaone Exod.8.c.ad te & ad seruos tuos ingredientur ranæ:tamen non significatur ibi carnalis cognitio.

Exploratores non ingressi fuerunt domum Raab ad coeundum.

Et ingressi sunt domum tuam. Additum fuit hoc,ne posset Raab negare ingressos fuisse viros in domum suam. nam dicere posset Raab.venerũt ad me viri isti,tamen nõ ingressi sunt domum meam,quia non recepi eos.rex ergo excludit hanc excusationem dicens:quòd ingressi fuissent domum eius. & sic Raab cognoscens hoc scitum a rege, non inficiata est introiisse ad eam viros, sed asseruit recessisse.*Exploratores quippe sunt.*

Quare viri inquirentes exploratores in domo Raab dixerunt exploratores sunt:quia propter duas rationes. Quæst. XXIIII.

HOc adiunctum est a Domino. Primum ne Raab moleste ferret:quòd rex de domo sua educere vellet hospites,cum ad quiescendum ibi declinassent,& in hoc fieret aliqua iniuria ipsi Raab.sicut patet de Loth quando viri Sodomitæ circundederunt domum eius iubẽtes,vt educeret viros qui ingressi fuerant domum eius,alioquin effringerent fores:vt patet Gen.19.Respondit Loth dicens nolite quæso fratres mei,nolite hoc malum facere: habeo duas filias quæ nondum cognouerunt viros, educam eas ad vos,& abutimini eis vt placet,dummodo viris istis nihil faciatis mali,qui ingressi sũt sub vmbra culminis mei Cum tñ exprimeretur Raab cã legitima quare deberent educi,non fieret ei iniuria,nec debebat moleste ferre.

Secundum erat,vt Raab dignaretur eos prodere. nam dato, quòd iustum esset viros illos educi de domo Raab propter aliquod maleficium,tamen Raab forte misereretur eorum,& non proderet illos:cum tamen sciret eos ex-

F ploratores,nullatenus tegeret: quia veros illos superstites relinqui redundat in malum publicũ vrbis Iericho. quia illi denunciarent hostibus statum vrbis:& sic delerent eã. Etiam erat malum redundans in Raab & totam eius cognationem,quia exploratores illi facerent deleri vrbem: qua pereunte,Raab & totam eius cognationẽ eadem ruina inuolui necesse erat.Ideo credebant quòd hoc audito, ipsa eos proderet,si apud se haberet. & sic rationabile erat fieri.& proculdubio sic fecisset Raab, nisi eam Deus mouisset specialiter ad occultandum Iudæos illos, & sperandum saluationem cæteris pereuntibus.

Quòd autem Raab a Deo mota fuerit ad tegendum exploratores,& saluandum eos,patet ex verbis, quę ipsa locuta est ad eos. nam mulier Chananæa non mota a Deo, non potuisset loqui ea quæ Raab protulit dicens, noui q̃ tradiderit vobis Dominus terram.etenim irruit in nos ti- *Raab a Deo mota est speciali ter ad tegẽdum exploratores.*

G mor vester,& elanguerunt omnes habitatores terræ. Ecce enim qualiter potentiam Dei Hebræorum ad tradendam terram confessa est.& quòd corda mouere posset faciẽdo ea pauitare. Nec solum hoc confessa est, sed etiam eum Deum verum esse,& excellentiam habere in omnibus rebus cum dixit: Dominus.n. Deus vester ipse est Deus in cœlo sursum,& in terra deorsum. Mota fuit ergo Raab ad faciendum hæc a Deo quæ non fecisset quispiam alius motus prudentia & consilio humano. *Et omnem terram considerare venerunt.* Ierichontini in omnibus his loquebantur ex præsumptione:nihil quippe secundum certitudinem cognoscebant, tamen in primo verum dixerunt, scilicet quòd isti duo viri Israelitæ exploratores essent. In hoc autem secundo errauerunt,quia nõ venerant isti duo considerare omnem terram,sed solum vrbem Iericho, & terram in circuitu eius:vel apud eam:vt patet supra, cum

H dicitur,Ite considerate terram vrbemq; Iericho.dixerunt tamen nuncij regis ad Raab,quòd isti venerant ad explorandum omnem terram propter duo.Primo quia sic opinabantur.nam putabant quòd non solum vrbem Iericho Israelitæ accipere vellent, sed etiam totam terram illam. & hoc verum est.& ex hoc arguebant, exploratores missos ad explorandum omnem terram. Secundum erat vt mouerent magis Raab ad prodendum viros illos si teneret domi.nam acrius sonat quòd isti vellent totam terram explorare,quàm solam vrbẽ Iericho. magis ergo sic ei persuaderent.

Tollensque mulier viros abscondit:& ait. Fateor venerunt ad me,sed nesciebam vnde essent. Cumque porta clauderetur in tenebris,& illi pariter exierunt, nescio quo abierunt. Persequimini cito,& comprehendetis eos. Ipsa autem *Infra 6.*

I *fecit ascendere viros in solarium domus suæ: operuitque eos stipula lini quæ ibi erat. Hi autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Iordanis. Illisque egressis statim porta clausa est.*

Hic ponitur secundum principale, scilicet de exploratorum facta occultatione.

Quare Raab occultauit exploratores: nam potius debuisset eos prodere pro salute sua, & vrbis Iericho. Quæst. XXV.

QVæret aliquis quare Raab abscondit exploratores,cũ potius debuisset eos prodere,non solum propter salutem publicam, sed etiam propter salutem suam & cognationis suæ.quia exploratores ad malum totius patriæ *Causa quibus Raab abscondit exploratores.*

K veniebant. Respondendum est quòd Raab si ducta fuisset prudentia & consilio humano,non texisset exploratores,sed magis eos duxisset ad mortem.fuit tamen hoc propter duo.Primo quia fuit a Deo mota ad faciendum hoc, vt supra probatum est.nã patet satis ex verbis eius. quòd ipsa cognouerit Deum Hebræorum satis distincte: quòd non eueniret vni simplici mulieri Chananææ,quę de Deo vero nihil vnquam audierat.

Secundo fuit hoc factum,quia ipsa audierat miracula, quæ Deus fecerat in ducendo Israelitas per desertum, & diuidendo mare rubrum, & occidendo postea reges fortes Amorrhæorum:sicut ipsa enarrauit exploratoribus:vt infra

infra patet.& ob hoc putauit: quòd sicut illi præualuerāt contra Amorrhæos, qui erant fortissimi, ita contra eos præualerent, & adhuc facilius, potissime, quia intelligebant ꝑ miracula esse eis terram tradendam, quando aliter tradi non posset. intellexit ergo bonum sibi esse, vt liberaret eos, & committeret se fidei eorum, vt eam postea a morte liberarent. & tamen adhuc istud sine diuino speciali motu nō fecisset. est igitur causa huius præcipua, & quasi totalis, quia Deus mouit Raab.

Quando Raab abscondit exploratores, scilicet an mox vt ingressi sunt domum eius, vel quando venerunt nuncij regis ad eam. Quæst. XXVI.

QVæretur etiam circa hoc quando Raab absconderit exploratores an immediatè vt ingressi sunt ad eam, vel quando venerunt nuncij a rege. Non est dicendum quòd absconderit eos immediate, vt ad eam introierunt. nam non videbatur aliqua causa quare absconderet eos immediate. Et si dicas quòd absconditi sunt exploratores immediate vt venerunt: quia timebant quòd Ierichontini ad comprehendendum eos venirent, sicut factum est. non videtur rationabiliter dictum: quia tunc immediate vt ingressi sunt domum Raab, requisiuissent ab ea de statu terræ, & recessissent antequam venissent nuncij a rege. sed non factum est. non ergo dicendum est quòd exploratores immediate vt ad Raab venerunt, absconditi fuerunt. Nec rursus dicendum est: quòd absconderit Raab viros istos, postquam locuti sunt ei nuncij a rege missi. nam tunc non poterat eos abscondere. Sed modus fuit quòd Raab concluserat domum suam, postquam ad eam ingressi sunt exploratores: quia iam nox erat, cum ad eam ingressi sunt, vt patet supra: cum dicitur. ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israel, vt explorent terram. Cum autem venissent nuncij regis ad fores, ipsa habebat exploratores in parte inferiori domus, & fecit eos ascendere ad partem superiorem: vt patet infra: cum dicitur, ipsa autem fecit ascendere viros in solario domus suæ, & abscondit eos sub stipula lini: & dum hoc faceret Raab non respondit clamantibus ad fores. deinde velociter descendens de solario aperiens fores respondit quæ habentur infra nunciis a rege missis. Contra hoc aliquis obijciet exploratores fuisse absconditos postquam Raab locuta est ad nuncios regis, quia infra dicitur. persequimini cito, & comprehendetis eos: ipsa autem fecit ascendere viros in solario domus suæ: operuitque lini stipula. Respondendum prius fuisse absconditos exploratores, quàm loqueretur Raab ad nuncios regis: sicut supradictum est. Et quando arguitur ex litera quod prius locuta fuerit Raab quam absconderit exploratores. Respondendum est non posse hunc esse literæ sensum. nam valde esset hoc frustra. quid enim proderat, vt operirentur exploratores stipula lini, postquā persecutores eorū recesserant a domo Raab, & exierant vrbem ad persequendum eos? non ergo fieret hoc vllo modo, sed antequam loqueretur Raab nuncijs regis. causa quippe occultationis huius erat, vt si forte nuncij regis non credentes Raab scrutarentur domum eius, non inuenirent eos. Et cum ex ordine literæ arguis: quia prius dicitur de collocutione ad nuncios regis quàm de modo occultationis. dicendum ex litera eodem modo arguendo contrarium concludi. nā antequam loquatur hic Raab aliquid nuncijs regis: dicit tollensque mulier viros abscondit. Si vero dicas: quomodo ergo stabit litera ista? Respondendum est hic poni recapitulationem quandam nam primo Raab abscondit viros exploratores, quam loqueretur ad nuncios regis: & hoc signat hic litera: cum ponit primo quòd mulier absconderit viros, quam quòd loqueretur ad regis nuncios. & tamen quia voluit facere distinctionem magnam inter aduentum nunciorum regis ad Raab, & locutionem ad ipsos: subticuit hic modum occultationis exploratorum. & postea interpositis quibusdam enarrauit illum per recapitulationem. & iste modus obseruatur in frequentissimis narrationibus historicis sacræ scripturæ, vt artificiosius tradantur, & breuius quā si teneretur ordo naturalis semper in narrando.

Determinatio auctoris.

Tollensque mulier viros abscondit. Scilicet faciens eos ascendere in solarium domus. & ponens eos substipula lini vt infra datur modus horum. In Hebræo dicitur hic. *Tollensque mulier viros abscondit eum.*

Quid fabulantur Iudæi de absconsione exploratorum qui vocatur vnus in Hebræo: & an ex hoc arguatur de incarnatione contra eos: vt putat Nicolaus. Quæst. XXVII.

HOc autem exponunt Iudæi multipliciter. Primo ꝙ Raab festinabat abscondere viros illos, & in tā paruo loco abscondit eos quòd non videbatur posse sufficere ad capiendum nisi vnum virum.

Sed iste modus exponendi nihil est, nec habet aliquem colorem aut apparentiam.

Secundo modo exponunt dicentes: quòd solum vnus vir fuit absconditus. & hoc tenet Rabbi Salomon, dat enim modum huius, dicens quòd isti duo exploratores erant Caleb & Phinees: & Phinees erat Angelus. ideo quādo volebat videbatur ab hominibus. cum autem nolebat non videbatur: ideo non fuit necesse abscondi hunc, sed solum Caleb. & sic vnicus fuit absconditus.

Nicolaus autem dicit quod quamquam hoc falsum sit tamen ex hac positione Iudæorum potest contra ipsos cōcludi possibilitas diuinæ incarnationis. Nam cum Phinees esset Angelus & homo: necesse erat vt esset ibi Angelus incarnatus, & esset natura humana suppositata, in supposito Angeli. si ergo Angelus potest suppositare naturam humanam, facilius poterit eam suppositare diuina. ergo est satis possibilis incarnatio.

Dicendum est: quòd nihil contra Iudæos ex hoc arguitur. quia Iudæi non vocant hic Angelum Dei secundum substātiam, ita quòd verè sit Angelus. sed dicunt hoc, quia erat sacerdos. Nam erat Phinees filius Eleazari sacerdotis magni filii Aaron: vt patet Num. 25. & primo Machabæorum 2. cap. & sacerdotes vocantur Angeli in sacra scriptura, vt patet Malac. 2. cap. scilicet labia sacerdotis custodiēt scientiam, & legem exquirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. & tamen nemo intelligit sacerdotes esse vere Angelos.

Quod si dicas non posse fieri inuisibilem, nisi esset Angelus secundum substantiam: non valet argumentum contra eos, quia ipsi satis imperite ista accipiunt: nec habent aliunde occasionem accipiendi esse angelos sacerdotes, nisi ex dicto Malachiæ. Ideo ex illa litera est contra eos arguēdum: sed ex illa nihil concludetur.

Item adhuc non tenet argumentum Nicolai contra Iudæos. quia quamquam dicerent quòd Phinees erat vere Angelus: non ex hoc concluderetur incarnatio possibilis apud eos. Nam non diceretur Phinees esse Angelus in carne assumpta, sed vocarent eum angelum in corpore aereo assumpto ad apparendum inter mortales: sicut frequenter in sacra scriptura apparuerunt Angeli in specie virorum. vt patet Gen. 18. vbi tres Angeli apparuerūt Abrahæ vt viri: & postea viri illi Angeli appellantur. idem patet Gen. 19. de duobus Angelis horum euntibus ad Loth in ciuitatem Sodomam, qui etiam in specie virorum apparuerunt, & viri appellantur.

Sed ista Hebræorum expositio nullo modo stare potest, quia nullo modo potest Eleazari filius Phinees Angelus dici. non enim potest dici Angelus in assumpto corpore aereo. quia tunc non esset verus homo, fuit tamē verus homo, vt patet ex sacra Scriptura, quæ vocat eum filium Eleazari, vt habetur Num. 25. & 1. Machab. 2. cap. Item fuit sacerdos magnus, quia Deus promisit ei sacerdotium magnum, vt patet 25. cap. & postea refertur ei collatum, 1. Machab. c. 2. Si autē dicas, ꝙ sit homo verus, & Angelus. hoc non stat, quia nullus Iudæorum hoc concederet, nec imaginaretur. Item adhuc ista nihil agunt. nā dato quòd Phinees fuisset Angelus Domini habens corpus humanum, non poterat se occultare ex hoc, quia erat Angelus, nisi per quædam artificia quæ in maleficijs sunt: ita vt interdum se inuisibiles faciant, vel poterant facere percutiendo cæcitate, sicut fecerunt duo Angeli in domo

domo Loth in vrbe Sodomorum, quia omnes de populo appropinquantes domui Loth cęcitate percusserunt, vt patet Genes. 19. cap. & hoc modo potuisset Phinees cęcitate percutere Ierichontinos si fuisset Angelus, & non potuissent accedere ad eos, nec oportebat occultari illos in stipula lini. Nihil ergo habet apparentiam, quod vnus istorum fuerit Angelus, & nunquam fuerit occultatus. Dicendum ergo, quòd hic ponitur in Hebræo tollens viros abscondit eum, ex improprietate idiomatis, quia interdū ponitur singulare pro plurali, & nimis barbarice. sicut patet Isaiæ 19. cap. vbi litera nostra dicit. & tradam Aegyptum in manum dominorum crudelium. dicit litera Hebraica: ponam super Aegyptum dominos durum. cum deberet dicere dominos duros. Et cum verbum ponatur in plurali, ponitur suppositum in singulari. sicut patet Ecclesiast. 2. cap. quis est homo qui posset ingredi post regem, qui fecerunt eum. ita igitur cum deberet hic poni abscondit eos, positum est abscondit eum nec potest hoc saluari ex aliqua figura, vt in nominibus collectiuis, vel quasi collectiuis, in quibus cum singulari nomine ponitur verbum plurale. Nec potest dici, quòd ponatur hic singulare pro plurali, sicut dicitur Exodi 8. venit musca grauissima, idest multitudo muscarum. nam ibi ex modo loquendi vulgari ponitur singulare pro plurali. hic autem nihil tale est, sed sola Barbarici idiomatis inconcinna congeries. *Et ait.* Scilicet ad nuncios missos a rege, postquam descendit de solario vbi absconderat exploratores. *Fateor venerunt ad me.* Confessa fuit Raab venisse ad eam exploratores: quoniam sciebat, quòd cognitum esset ad eā venisse. si ergo negaret, & post conuinceretur mendacii: argueretur rea & conscia facti confessa est igitur ad eam venisse. *Sed nesciebam vnde essent.* Non respondit Raab: venerunt ad me, & recesserunt, quia tunc argueretur rea sceleris. diceretur quippe, cū ad te venissent viri isti qui erant exploratores, & veniebant terram scrutari, ut delerent, & fauisti eis, recipiendo in domo tua, & non prodidisti hoc, ipsa uideris particeps sceleris, quòd huiusmodi sceleratos non prodidisti, sed fouisti. nam receptatores criminosorū puniuntur, sicut in receptatoribus hæreticorum, vt patet extra de hæreticis, & scismaticis, in cap. ad abolendam. Respondit ergo Raab se non fuisse horum consciam dicens, nesciebam vnde essent idest nesciui an essent de Israelitis, vel de alia gente. q. d. si cognouissem eos Israelitas fore, tenuissem eos, & renunciassem vobis vt comprehendissetis. in hoc autem Raab mentita est, sciebat quidem eos esse de Israelitis, & esse exploratores, cum eos occultauit, alioquin non occultasset.

Determinatio auctoris.

Barbaries Hebraici idiomatis.

De hic dicit latius Abulen. in repetitione de beata Trinitate quam multum nota pro isto loco contra Iudæos.

G

An Raab mentiendo, peccauerit vel meruerit, quia sic excusabat Hebræos a morte. Et quomodo mereamur apud Deum. Quæst. XXVIII.

QVæret aliquis, circa mendacium istud Raab, an peccauerit, vel meruerit apud Deum. Cui aliquis fortassis dicet nimis meruisse Raab apud Deum, quia occultauit exploratores. nam adiuuare voluit exploratores exercitus Dei. alioquin caperentur a Iericontinis, & occiderentur.

In contrarium videtur, quòd peccauerit, quia Raab mentita est, & mendacium peccatum est.

Quid est proprie mereri.

Primo videndum est, an Raab meruerit, & pro hoc distinguendum est de merito, & de hoc, quō meremur.

Et dicendum est, quòd cum nos mereamur a Deo, quādocunque meremur, scilicet quia ipse iudicat actus nostros eē dignos aliquo bono remuneratiuo, oportet, vt nos accepti simus Deo ad hoc, quòd mereamur. est autem homo acceptus Deo per charitatem: tunc enim actus nostri Deo placiti sunt. nam qui diligit Deum vnus spiritus est, cum eo, vt patet 2. ad Corinth. 6. & qui non diligit in morte manet, vt patet 1. Ioan. 4. c. Vnde ad hoc, quòd quis proprie mereatur, debet esse in charitate: sine hac enim nemo Deo placet. est autem proprie mereri, quando quis vitam æternam meretur, quam per actum bonum meremur. nā per actum bonum in charitate factum non possumus minus mereri, quàm vitam æternam, quia bona temporalia

F quantacunque sint, non sunt sufficiens præmium pro aliquo actu bono, etiam secundum doctrinam Philosophorum, vt late declaratum fuit super Leui. 26. ca. Potest autē quispiam mereri large sumendo meritum, inquantum actus suus est dignus, vt pro eo aliquod bonum detur, licet non vita æterna. Et isto modo dicendum est, quòd mereri proprie, quod est mereri vitam æternam, non stat nisi in eis qui non sunt in peccato mortali, sed ex charitate agunt quæ informat actus nostros. mereri autem prosperitatem in diuturnitate vitæ, aut longa pace, & larga rerum fertilitate, est mereri temporalia bona. Ideo hoc contingit sine charitate, vt in eis qui in mortali peccato sunt. Et hoc modo dicimus eleemosynam factam in mortali peccato, & cætera bona, prodesse ad temporalium multiplicationē, & ad quędam alia, sicut doctores sacri assignant. & notat Henricus in c. omnis vtriusque sexus. de pęnitentijs, & remiss. Nunc autem applicando ista ad Raab: dicendum est, quòd Raab non meruerit primo modo, s. vitam ęternam in actu isto, quia in isto mendacio erat peccatum, in peccato aūt nemo meretur vitam ęternam. Et non solum non meremur per ipsum actū mortalis peccati, quia hoc erat contra naturam sed etiam non meremur, quādo sumus in peccato mortali per quemcūq; actum, siue bonū, siue malum faciamus, quia non habemus charitatē quæ est merendi radix, & forma. Si aūt accipiatur meritū large pro mereri bonum quodcunq; temporale, dicendum est, quòd meruerit Raab. Nam q̄q̄ in mentiendo peccauerit, tamen quia istud mēdaciū fuit vtile valde Iudęis, & ipsa fecit intentione proficiēdi eis: ergo meruit, potissime quia mouebatur a Deo ad faciendū hæc. nam si Raab consilio, & prudentia humana egisset, prodidisset exploratores. sed a Deo mota fuit ad hęc, vt supra declaratum fuit. qui tn̄ a Deo

H mouetur specialiter ad aliquid, non male agit in illo.

Si Deus mouet hominem ad malum, vt ad occidendum alterum, an ex hoc excusetur homicidia. Et quomodo dicatur Deus mouere ad aliquod malum. Quæst. XXIX.

SEd contra hoc aliquis arguet, quia Deus mouet aliquē hominem ad occidendum alterum, & tamen occidere hominem peccatum est. patet antecedens. quia quando aliquis occiditur a casu, Deus mouit occisorem, vt taliter percuteret, vel ageret, quòd alius ex actu suo moreretur, & mouit occisum, vt caderet percussus ab alio. Sic patet Exod. 21. cap. s. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum quo

I fugere dēas. ecce enim dicit, quòd Deus tradidit occisum in manus occidentis, quod est mouere occidentem ad occidendum. Ad hoc respondeti potest dupliciter. Vno mō, quòd Deus non mouit istum ad occidendum, nec hoc dicit litera. sed solū, quòd mouit occisum, vt caderet in manus occisoris, qm̄ dicitur ego tradidi eū in manus eius. Et quamquam iste occiderit alterum, tn̄ non motus est ad occidendum, quia voluit occidere, q̄q̄ occidit. nam dicitur inuoluntarius p ignorantiam, & secundū violentiam, iuxta Arist. 3. Ethic. & inuolūtaria non merentur laudes, nec pęnas. vt patet in eod. 3. & sic Deus hunc non mouit, quia ipse nesciuit quid faciebat. Vel si confiteri velimus hunc a Deo motū ad occidendum. Respōdendum est, ꝙ moueri aliquē ad malū est dupliciter. s. determinate, vel indeterminate. Quod. n. aliquis moueatur ad malum indetermi

K nate a Deo satis stat, quia malū indeterminate non est malum, & sic Deus ad malum mouet. Alio mō accipitur moueri determinate ad malū, quia cognitum est id in quod homo mouetur. Et tunc dicendum est, quòd Deus nō mouet quemquam in malum, quia Deus non est tētator, nec incentor ad malum, sed quilibet a cupiditate sua tentatur, vt patet Iaco. ca. 1. Alio mō responderi potest, quòd Deus mouit occidentem a casu ad occidendum, & tn̄ non mouit ad malum, siue mortale peccatum. nam occidere a proposito malum est: occidere autem a casu nullum malum est, quia omne malum est voluntarium. Quod autem per ignorantiam fit, inuoluntarium est: cum dupliciter dicatur inuoluntarium. & hoc est, quia non determinate mouet Deus

uet Deus aliquem ad occidendum, sed ad iaciendũ sagittam, vel telum. & sic sequitur inde mors quam Deus intẽdit, & non est intenta ab isto qui iecit sagittam vel telum. cum ergo iste terminet se ad ea quæ sunt immediata, & non ad ea quæ sunt mediate sequentia: non dicitur Deus mouere ad occidendum, nec ad malum.

An Deus posset mouere hominem ad peccatum veniale, & cum sit malum qualiter mouet. Quæst. XXX.

SEd adhuc quæreretur, quomodo Deus potest mouere aliquem ad peccatum veniale. nam peccatum veniale malum est, tamen Raab quàm à Deo motam dicimus, necesse est ad minus venialiter peccauisse. Respondendum est, q; de peccato veniali non est sic respondendum, sicut de peccato mortali. nam cum peccato mortali non consistit aliquis ordo amoris in Deum, cum veniali autem consistit charitas. Deus ergo ad mortale non mouebit. Quod autem ad veniale aliquando moueat, non videtur esse inconueniens, potissime si ex veniali aliquod bonum proueniat. Pro quo sciendum, q; Deus aliquando mouet hominem ad peccatum veniale, non quidẽ ratione venialis peccati, aut peccati quomodocunque. nam peccatum in quacunque ratione, habet naturam vel rationem mali. Deus autem non potest mouere ad rationem mali. cum non sit ens. contingit tamen q; ille actus qui est peccatum veniale, contineat occasionaliter bonum aliquod, & Deus intendens bonum illud mouebit ad veniale, quod non est directe contra Deum. Ideo dicendum est, q; Deus non potest mouere hominem ad quodcũque veniale. Causa est, quia quędam sunt venialia quæ ad nullum bonum proficere videntur, sed solum sunt defectus nostri. Et ad tales actus venialis peccati Deus non mouet. Aliqua autem venialia peccata sunt, quæ ad bonum quoddam proficiunt. immo si non fiant, sequitur maius malum, & in tali casu Deus mouet ad peccata illa, quoniam si non inciderimus in peccata illa, incidemus necessario in maiora, vt si quis alterum quærat ad mortem iniustam, & alius simplici mendacio eius vitam conseruare possit, conseruare debet, & si mentiri recusauerit, alius iniuste peribit, melius est peccare venialiter mentiendo quàm vera proferendo alteri causam mortis iniquę præstare, quod ad mortalia pertinet, & in multis simile est. sic ergo Deus mouebit hominem ad peccandum venialiter propter magnum bonum, quod inde sequitur, & ne in maiora peccata incidat.

Quæ bona temporalia meruit Raab apud Deum. Quæst. XXXI.

DE peccato Raab sic factum est, s. q; eam mentiri peccatum erat, & tamen quia magnum bonum inde seq̃batur, s. liberatio exploratorum, Deus mouit eam ad hoc paruum peccatum, quod veniale erat, & non repugnabat charitatis ordini. non est ergo hoc modo inconueniens, quòd aliquis mouetur a Deo ad peccatum veniale. Deus ergo mouit Raab ad abscondendum exploratores, & mẽtiendum pro eorum conseruatione, & in hoc merebatur. propter quod sicut ipsa benefecerat Iudæis eorum exploratores conseruando & dirigendo, ita meruit apud Deũ, vt faceret eam magnam temporaliter apud Iudæos. Et fecit eam primo misericordiam reperire apud Iudæos, quia eam, & totam eius cognationem propter illam a morte liberauerunt, sicut promiserunt hic exploratores, & postea factum est, vt habetur infra 6. cap. Etiam fecit eam mereri apud Iudæos, vt esset coniuncta magnis principibus. nã Salmon filius Naason princeps in tribu Iuda accepit eam in vxorem, vt patet Matth. 1. c. cum dicitur. Salmon autẽ genuit Booz de Raab. Hæc tamen bona temporalia sine Deo non dispensantur. Nec valet si dicas ista bona euenisse Raab ex alia causa, & non meruisse hoc apud Deum propter liberationem exploratorum Iudæorum. Respondendum est, quòd Raab propter hoc meruit hanc exaltationẽ à Deo inter Iudæos. nam obstetricibus duabus Aegyptiorum quarum altera dicebatur Sephora, & altera Phua idem accidit, mentitæ quippe sunt Pharaoni, vt liberarent paruulos Iudæorũ a morte, & dicitur, quòd propter hoc

A Deus ædificauit eis tabernacula. s. fecit eas diuites. sicut patet Exo. 1. c. Cum Raab similiter a morte eripuerit Iudæorum exploratores, promeruit vt Deus ædificaret ei tabernaculum, & sic factum est, quoniam ędificauit ei Deus domum regiam, cum tradita fuerit in vxorem nobilissimo principi Iudæorum, & de progenie illius reges deriuati sunt, & ad vltimũ ipse Messias, vt patet ex genealogia Saluatoris quæ retexitur Matth. 1. c. Sciendum autem est, q̃d in his, quando dicitur, q̃d obstetrices mentiendo aliquid meruerunt, vel Raab Ierichontina, non est sic accipiendũ, nam mentiri veniale peccatum saltem hic erat, in mentiendo vero, & male faciendo, non poterant mereri, quia tunc malum secundum se proficeret ad meritum: sed dicitur, obstetrices meruerunt apud Deum, quòd eis ædificaret tabernacula, non quidem quia mentitæ sunt, sed quia paruulos Hebræorũ liberauerunt. Et Raab mentita est, & apud B Deum promeruit, vt inter Iudæos exaltaretur, non quidem quia mentita est, sed quia exploratores liberauit & q̃ quam liberatio fuerit per mendacium nihil differt, quia actus distincti sunt. Ideo in vno venialiter peccatur, & in alio est meritum, quantum ad bona temporalia. Per peccatum enim, siue mortale, siue veniale sit, mereri impossibile est, nec per ipsum actum peccati, sed bene aliquis merebitur bona temporalia cum venialiter peccat, quia cum illo malo veniali consistit aliquis alius actus, qui est bonus saltẽ materialiter, per quem est meritum rerum tp̃alium.

Arguit contra prædicta probando, quòd Raab per istud mendacium, seu peccatum veniale potuit mereri vitam æternam, & est forte argumentum ad probandum, quòd per veniale quis possit mereri vitam æternam. Et quomodo id intelligi debeat. Quæst. XXXII.

C SEd adhuc aliquis dicet, quod Raab potuit hic mereri vitam æternam liberando exploratores a morte, quod patet, quia mortale peccatum est, quod facit nos non posse mereri. nam radix merendi est charitas, & cum peccato mortali non consistit charitas. Ideo non poterit vitam ęternam mereri per quemcunque actum, qui in mortali peccato est. Peccatum autem veniale non repugnat charitati, nec excludit eam. ideo cum peccato veniali poterit stare meritum proprie dictum, quod est mereri vitam æternã, quia manebit ibi actus charitatis. sed in Raab sic factũ est, quia mendacium istud in conseruandis exploratoribus fuit peccatum veniale. ergo nõ potuit per hoc auferri charitas, & consequenter potuit ibi esse meritum proprie dictum de vita æterna, quia manebat radix merendi. s. charitas. Respondendum est, quòd Raab non potuit mereri D vitam æternam mentiendo, & per hoc mendacium exploratores liberando, quia in hoc peccabat, & in eo in quo est peccatum, non est meritum proprie dictum de vita æterna, sed de bonis temporalibus. Cum vero arguitur, quòd peccatum veniale non tollit charitatem, quæ est radix merendi, ideo manente ipso adhuc stat meritum proprie dictum. Respondendum est, quòd cum peccato veniali bene stat meritum proprie dictum de vita æterna, s. quòd aliquis qui habet multa venialia potest facere aliquẽ actũ directum in Deum per charitatem, & per illum merebitur vitam æternam, & tamen per ipsum actum in quo est peccatum veniale nemo meretur vitam æternam, quia valde repugnat, vt in eo actu qui aliqualiter deordinatus est, sit meritum de vita æterna. Vt si quis mentiatur officiose, s. vt eripiat aliquem a morte, vel ne grauis iactura cuiquam infligatur, & manens in isto mendacio officioso eli- E ciat aliquem actum bonum in Deum qui non sit peccatũ veniale, nec mortale, poterit vitam æternam mereri per istum actum. tamen si aliquis solum commiserit vnum veniale, per illud veniale non potest vllo modo promereri vitam ęternam. Et si obijcias, quòd per peccatum veniale potest aliquis promereri bona temporalia, ergo poterit per illum actum, in quo est peccatum veniale promereri vitam æternam: dum tamen nullum sit peccatum mortale. Respondendum est non esse simile, quia si aliquis faciat actum, qui est bonus ex genere, etiã si in peccato mortali sit, promerebitur temporalia bona, nemo tamen confitebitur, q; quisquam in peccato mortali existens possit

prome-

promereri vitam æternam. non ergo est ex hoc arguendũ. Etsi dicas, q; cum ipso actu peccati venialis est aliquis actus bonus, vt cum mendacio est liberatio a morte. Ideo quamquam non possit aliquis mereri vitam æternã, quia mentitur; merebitur tamen eam, quia liberat aliquem a morte. Respondendum hoc quidem sufficere ad meritũ rerum temporalium, quæ non requirunt perfectam ordinationem actus in eo qui meretur; non tamen sufficit ad merendum vitam æternam. sed sicut vita æterna est verũ, & perfectum bonum, quod a solo Deo datur: ideo oportet, qd̃ actus ille per quem meremur illam, sit totaliter ordinatus, quod non contingit in actu illo cum quo intercidit peccatum veniale. non potest igitur mereri vitam æternam, qui peccat venialiter in eo actu in quo venialiter peccat, quamquam possit eandem mereri per alios actus, qui non sunt peccatum mortale nec veniale, cum manserit in peccatis venialibus. De Raab autem sic factum est, quoniam ipsa nõ potuit mereri vitam æternam per liberationem exploratorum, quia ipsa cum peccato veniali patrata est. solum ergo promeruit bona temporalia, vt fuit declaratum.

An peccauerit Raab excusando per mendacium a morte exploratores, & de multis regulis circa mendacium, quod triplex esse statuitur. Quæst. XXXIII.

SEcundo inquirendum est de Raab, an in mendacio pro liberatione exploratorum Iudæorum peccauerit, & arguetur sicut in principio arguebatur. Respondendũ, quod peccatum Raab fuit hic in mendacio. Est autem mẽdacium triplex. s. pernitiosum, officiosum, & iocosum. De pernitioso mendacio, quod ad alicuius damnum vergit iudicandum est, quòd semper sit peccatum mortale. De mendacio autem iocoso a doctoribus communiter dicitur, quòd veniale sit, nisi ex assuefactione mentiendi, vel ex desiderio. nam tunc interdum illud mortale faciunt. De mendacio autem officioso, quod ad vtilitatem alicuius est, & in nullius vergit præiudicium, dicunt quòd veniale sit. sed adhuc in hoc differt, quia culpa quæ est in officioso mendacio, potest aggrauari vel diminui diuersimode. nam cum generale sit, quod in mendacio officioso alicui bonum proueniat, & nulli noceatur, nimis differt, an bonum, quod alicui prouenit sit in lucro captando, vel in malo euitando: nam multa permittuntur in iuribus diuinis, & humanis pro damno euitando, quæ non licerent pro captando lucro. nam licet alicui defendẽdo bona, pro euitando damno, occidere alterum, sed non licet nobis quenquam occidere, vt lucrum capiamus, quomodocunque. Est ergo regula, quòd quandocunque mendacium officiosum est pro captando lucro, est maioris culpæ quam si sit pro euitando malo. Adhuc autem malum, quod euitatur differt, quia quædam sunt mala in perditione rerum, & alia in damnis personalibus. peiora autem sunt quæ infliguntur personæ quam quæ infliguntur rebus. Est ergo regula mendacium officiosum pro euitando dãno personali, est minoris culpæ quam mendacium ꝓ euitando damno rerum. Amplius autem nocumenta personalia differunt. s. quædam grauiora, quædam vero minus grauia sunt, vt percuti infamari, occidi, deflorari. & tũc est regula, quòd mendacium officiosum pro maiori nocumento personali euitando, est semper minoris culpæ. & mendacium officiosum ad euitandum maximum nocumentum, est minimæ culpæ. Adhuc autẽ nimis in his differt, quia nocumentorum personalium quæ alicui infligũtur, quædam infliguntur iuste, alia vero hominibus nihil meritis. & quia ea quæ nihil meritis infliguntur maiora mala sunt, est regula quòd mendacium personale pro euitandis nocumentis personalibus iniuste inflictis, cęteris paribus semper est minoris culpæ: rationes harum regularũ satis per se notæ sunt. Nunc vero applicando ad mendacium Raab, dicendum est, quòd mendacium Raab fuit officiosum, quia in eo nulli nocebatur, & procurabatur bonum aliquorum.

Item non erat mendacium officiosum pro lucro captãdo, sed pro damno euitando. nam nullum bonum hic acquirebatur, vel inuestigabatur, sed solum exploratorum

F vita conseruabatur. Item non erat officiosum mendacium pro euitando damno rerum, sed pro euitando damno personali. nam auferri vitam in personis est. Item non erat istud mendacium ad euitanda parua damna personalia, sed maximum. s. mortem, nam mors vltimum terribilium est, iuxta Arist. 2. Ethic. cum per illam totum bonũ indiuidui tollatur. Raab quippe mendacium ad defendẽdam vitam exploratorum erat. Amplius quoniam Raab iuste istos exploratores defendit, quia erant exploratores exercitus Dei. & hoc ipsa cognoscebat, vt patet inf. in litera. fuit ergo mendacium Raab officiosum, & veniale, & leuissimæ culpæ, sicut fuit mendacium obstetricum Aegypti pro liberandis paruulis Iudæorum, quas leuissime peccasse asseruut doctores sacri.

G *Quæ peccauit leuius mentiendo, an Raab Ierichontina, vel obstetrices Aegypti. Et regula ad cognoscendum, quod mendacium est vnum altero damnabilius. Quæst. XXXIIII.*

QVæret aliquis cum mendacium Raab fuerit officiosum pro saluanda vita exploratorum, & mendaciũ obstetricum identidem officiosum pro saluanda vita paruulorum Hebręorum, quod eorum fuerit leuioris culpę.

Ad hoc quispiam forte respondebit vtrunque ęquale fuisse. nam vtrunque fuit officiosum, & pro vitando damno, & vtrobique erat damnum personale, & vtrobique erat maximum, s. euitatio mortis: ergo per regulas suprapositas vtrobiq; erit ęqualis culpę mendacium. Respondendum est. quod peccatum obstetricum fuit minoris culpæ quàm peccatum Raab. nam quanquam sint ęqualia quantum ad omnia suprapofita, tamen adhuc manent H aliqua in quibus sint inęqualia. Et potest argui per vnam de regulis superioribus, scilicet mendacium officiosum, quod est ad euitandum maius malum vel damnum, siue nocumentum personale, dupliciter est maius, vel minus, s. intensiue, & extensiue. Intensiue est maius nocumentum personale, quando duę personæ in eodem actu vel diuersis lęduntur in seipsis, & tamen vna magis quàm alia. Damnum maius extensiue est personale, quando in vno actu lęditur vna persona, vel paucæ, & in alio lęduntur multo plures, etiam si quęlibet harum plurium non magis lędatur, quàm quęlibet personarum paucarum quæ in alio actu lęditur, vel dato quòd quęlibet harum multarum non tantum lędatur. Tunc ergo sit regula, quod quandocunque sunt duo nocumenta personalia, vel in rebus, & ambo sunt æqualia intensiue & vnum maius extẽ- I siue est, simpliciter est maius nocumentum. Si autem sunt duo nocumenta inęqualia intensiue aut vnum est maius altero intensiue. & extensiue simul. Aut vnum est maius in intensione, & minus in extensione. Et alterum est minus in intensione, & maius in extensione. Si autem primo modo se habeãt nocumenta personala vel realia: manifestum est, quod nocumentum illud, quod tam intensiue, q̃ extensiue maius est, erit simpliciter maius. Si autem vnũ sit maius intensiue, & minus extensiue, & alterum a contrario, non poterit fieri comparatio immediate per vniuocum s. per intensionem vel extensionem, sed comparanda est magnitudo intẽsionis magnitudini extensionis, & erit ista cõparatio in vniuoco magnitudinis eo modo quo poterit reperiri vniuocatio. nã satis cognosci poterit quid dicatur esse maius, s. an intensio vnius, vel extensio alte- K rius. Et si intensio vnius fuerit maior, quam extensio alterius, id quod est intensius est maius simpliciter. si autem extensio vnius fuerit maior, quam alterius intensio, id qđ est intensius, est maius simpliciter. Et secundum hoc dari poterunt regulæ. s. quando mendacia officiosa sunt ad euitanda duo damna realia, vel personalia, quorum vnum est maius altero extensiue, & ambo sunt æqualia intẽsiue, vel ambo sunt ęqualia extensiue, & alterum est maius intensiue, mendacium officiosum erit minoris culpę, quod est ꝓ euitando maiori damno intensiue, vel extensiue. & similiter de ęquali. Quantum ad aliquum horum sit alia regula, quando sunt duo mendacia officiosa ad euitanda duo nocumenta personalia, vel realia illud quod est pro euitando maiori nocumento intensiue, & extensiue, est minoris culpæ.

culpæ. Sit tertia regula, quod quando sunt duo mendacia officiosa, quorum alterum est ad euitandum maius malũ intensiue, & aliud ad euitandum maius nocumentum extẽsiue: illud est minoris culpæ, quod est pro maiori simpliciter, siue extensione, siue intensione, vt supra commensurabatur.

Alia determinatio circa damnum, & nocumentum futurum nisi mentitæ fuissent obstetrices Aegypti, & Raab. Quæst. XXXV.

NUnc vero magis applicando ad mendacium officiosum obstetricum, & Raab. Dicendum est, quòd dubium forte videbitur, quid esset maius nocumentum intensiue, s. occidi exploratores, vel occidi paruulos. & forte dicetur quod occidi paruulos erat maius peccatum intẽsiue, quia ad occisionem istorum non erat aliqua causa saltem colorata. Ad occisionem autem exploratorum videbantur habere Ierichontini aliquam causam, quia veniebant ad explorandam terram eorum. & hoc dato manifestum erit minoris culpæ fuisse mendacium obstetricum quàm Raab. Si tamen adhuc aliquis volens aliter sentire dicat intensiue æquale malum esse in morte exploratorum, vel maius quàm in morte paruulorum in Aegypto. tamen in nocumento secundum extensionem non poterant æquari: nam dato quòd Raab non mentita foret, solum perijssent duo exploratores missi in Iericho. si tamẽ obstetrices Aegyptiæ non mentitæ fuissent perijsset tota posteritas Iudæorum, iusserat quippe Pharao obstetricibus, vt totum genus fœmininum cum in partu effunderetur obseruarẽt. De masculis autem iusserat, vt in ipsa emissione ab vtero necarentur, vt patet Exod. 1. cap. excedit ergo in immensum malum, quod esset in occisione paruulorum ipsum, quod erat in occisione exploratorum, & consequenter mendacium obstetricum minoris culpæ erat valde quàm mendacium Raab Ierichontinæ. Amplius autem quia obstetrices per mendacium suum maius malum excusauerunt quam Raab excusauerit. nam Raab per mendaciũ solum excusauit mortem exploratorum, obstetrices autẽ excusauerũt mortem paruulorum Hebræorum, & peccatum, quod ipsæ alioquin patraturæ forent. nam Pharao iusserat eis, vt occiderent in partu omne genus masculinum, & si ipsæ non mentitæ fuissent dicentes, quòd Hebreę nõ erant, sicut Aegyptiæ, quia ipsæ habebant scientiam obstetricandi, & prius quam ad eas venirent, pariebant, compulisset rex illas ad occidendum paruulos, vel eas occideret. ipsæ vero ne occiderentur, fortassis ad necandum paruulos in natiuitate magis inclinarentur, & sic peccarent grauiter. excusauerunt ergo per mendacium scelus, quod aliàs patraturæ essent mortem paruulorum. minoris ergo culpæ fuit in eis mendacium quã in Raab, quia Raab solum fecisset perire exploratores si non mentita fuisset. cũ ipsa non induceretur ad aliquod vlterius peccatum, quia non erat occisura eos. Amplius autem ex quadam regula de superioribus patet, maius fuisse mendacium Raab. nã datis damnis realibus, vel nocumentis pluribus æqualib. illud mendacium officiosum minoris culpæ est, quod est ad excusandum pœnam iniustiorem, quia pœna quanto iniustius illata fuerit, peior est, sed pœna quæ inferenda erat in occisione paruulorum Iudæorum esset iniustior, quam pœna quæ esset in occisione exploratorũ. nam Pharao rex Aegypti nullam causam habebat veram vel coloratã saltem rationabilem ad occidendum paruulos Hebręorum. & ob hoc non fecit eos publice occidi, sed iussit obstetricibus, vt eos secrete in ipsa effusione ab vtero necarent, vt patet Exod. 1. cap. Ierichontini autem habebant causam rationabilem ad occidendum exploratores Iudæorum, quia veniebant ad inquirendum quomodo terram illam subuerterent: leges autem cuiuslibet politię cum iuste puniant peccata, quę in alterutrum fiunt, iustius puniũt peccata facta contra statum publicum. non est enim mors iustius inflicta, quam ea quę patrię proditoribus irrogatur. exploratores autem huiusmodi se habent, quia veniebant ad subuertendum statum vrbis Ierichontinę. iustissime igitur Ierichontini eis mortem intulissent, nec aliquo modo poterant dici peccasse in Deum, quamquã occidissent exploratores exercitus Dei, quia pro tuendo statu patriæ hoc faciebant. Deus tamen vult, vt nos statum patriæ, & leges eius obseruemus, est quippe naturaliter hoc mentibus nostris insitum, & tanquam vnum de præceptis naturalibus quæ secundum legistas præcepta iurisgentium appellantur, quod tamen vere naturale est. De hoc. ff. de iustitia, & iure. in l. veluti, scilicet veluti religio erga Deum, & quòd parentibus, & patriæ pareamus. agentes ergo isti secundum ius naturale nihil peccabãt. Raab ergo excusans per mendacium suum mortem exploratorum grauius, quàm obstetrices Iudæorum paruulos per mendacium eripientes peccauit, quamquam vtrunque veniale fuit.

An peccauerit Raab contra ius naturale, & contra rectas leges excusando exploratores Iudæorum per mendacium a morte, & an fuerit fautrix proditorum, & rea criminis proditionis patriæ, Quæst. XXXVI.

QVæret autem aliquis, an Raab peccauerit excusando exploratores a morte, quę eis alias per Ierichontinos inferenda erat. Dicet aliquis, quòd peccauerit. nam qui agit contra ius naturale peccat: sed Raab egit contra ius naturale, ergo peccauit: maior patet, quia ius naturale est aliquid innatum in principijs practicis rationis nostrę vbi nos conscientiam vocamus, & in hoc est totum bonũ nostrum, quòd agamus secundum dictamen iuris huius. sicut ait Apostolus: hæc est gloria nostra testimonium cõscientiæ nostrę. 2. Corin. 1. idest in hoc est bonum nostrũ, quòd conscientia nostra reddat nobis testimonium, quòd bene agimus. Idem signatur ad Rom. cap. 2. vbi Apostolus de iure naturali agit, & cum cõtra conscientiam istam agimus peccatum est. sic patet ad Rom. 14. cap. s. omne, quod non est ex fide peccatum est, idest quicquid est contra conscientiam, est peccatum mortale, vel ædificat ad gehennam, vt patet extra, de restitutione spoliatorum, cap. literas. Quod autem Raab egerit contra ius naturale, patet quia de iure naturali est desiderium cõseruãdi patriã, vt supra probatum est. & ad hoc exponere se debet homo multis periculis, vt eam defendat: nam virtuoso viro pro patria si contingat, moriendum est, & dimittet honores & omnia bona, vt eam conseruet. magisq; eliget pro patria semel moriens perfectam operationem bonam facere, quàm a morte honesta pro patria conseruanda se subtrahens ad multas, & paruas actiones bonas in futurum se conseruet: sic ait Arist. 9. Eth. cap. 5. verum, & studioso amicorum gratia multa agere, & patrię, & sic oportet mori: projiciet enim pecunias, & honores, & totaliter circũpugnabilia bona procurans sibiipsi bonum: paucum enim tempus delectari valde magis diliget vtique quàm multum & quiete. & viuere bene vnum annum quàm multos annos qualitercunque, & vnam actionem bonam, & magnam, quam multas & paruas. Cum ergo virtuosi debeant pro patriæ conseruatione mori, quanto magis cauere debet quis ne causa desolationis patriæ sit? sed Raab hoc faciebat, quia conseruabat a morte eos qui totum statum Ierichontinæ vrbis subuertere laborabant, & ad vltimum subuerterunt. Nec solum Raab conseruabat salutẽ exploratorum, sed etiam fauebat eis, vt cõplerent explorationem suam referentes ad Iosue, vt sic cognosceretur status vrbis. nã & si Raab exploratores morte dignos apud ciues Ierichontinos a morte liberasset, nihil vltra agens, paruum malũ erat, quia non dabat occasionẽ vllã, vel fauorem ad desolationẽ patriæ, quia tamen conseruauit exploratores, & dedit eis modũ quomodo redirẽt in castra Israelitarũ ad renũciandum statum terræ illius, manifeste suam patriam læsit: ergo peccauit valde.

Qd' non intelligitur ex, quod non est ex fide peccatum est.

Item non solum hoc fecit, sed etiam exploratoribus statum patriæ prodidit. nam illi non poterant ex aliquo alio in tota ciuitate Iericho statum patrię, nisi ex Raab cognoscere. quod patet, quia ipsi intrauerunt in vrbem Iericho per noctem, vt patet supra, cum dicitur ingressi sunt huc per noctem viri de filijs Israel. & isti etiam per noctem reuersi sunt pauco interiecto spatio, vt supra declaratum est nec cum aliquo in tota ciuitate Iericho locuti sunt, ita vt ab eo statum vrbis possent addiscere, nec ipsi quoque per vrbem

faciatis cum domo patris mei. Si autem sciret Raab, aut saltem dubitaret, vrbem Iericho posse permanere, & non constaret ei contrarium, s. quòd tradenda erat in manus Israelitarũ, peccasset nimis si fauisset exploratoribus occultans eos, & dans opportunitatem redeundi: quia tamen sciuit omnimode tradẽdam vrbem, nihil magis proderat impedire exploratores quam adiuuare. Item si exploratoribus non redeuntibus in castra Israelitarum posset excusari subuersio vrbis Iericho, vel saltem Raab existimaret hoc modo posse excusari, teneretur prodere hostes exploratores, vt occiderentur, & impedire eorum reditum in castra, & si daret eis opportunitatem redeundi, vel occultaret eos ne morerentur, valde grauiter peccabat. Sed de omnibus his desperauit: firmam enim Dei sententiã sciebat, vt traderetur vrbs Iericho in manus Iudæorum, & hoc nullo modo euitabile, ideo non potens aliquo modo succurrere patriç succurrit saltem sibi, in quo nimia prudentia recte egit, nec ordini charitatis repugnauit in aliquo, quin potius a Deo ad hæc mota est, vt ipsa declarauit. sed dato quod Deus eam ad hoc specialiter non mouisset recte agebat. non est igitur Raab in aliquo arguenda, nec peccauit. quòd exploratores Iudęorum occultare & a morte excusare voluit. Secundum erat, an peccauerit in hoc, quòd mentita est, & ad hoc responsum supra fuit, peccatum non fuisse mortale, quia mendacium officiosũ erat, quod inter mortalia non computatur, sed fuit veniale, nec quidem fuit magna culpa venialis, sed de leuissimis. Tertium erat in actu Raab, quòd exploratores occultauerit, & à morte protexerit, hoc autem non differt a primo, nisi tanquam actus imperatus ab elicito, vel tanquam actus voluntatis ab actu executiuarum potentiarum. Isti autem semper pertinent ad eundem gradum, vel modum bonitatis & malitię, quia actus exterior non habet aliquid bonitatis, vel malitię, nisi secundum quod est procedens a uolũtate & intellectu, quia sensus siue potentię executiuę ad quas ptinet actus exterior, nõ sũt principia actionũ humanarũ proprie sumendo, sed solũ intellectus, & uolũtas, iuxta Arist. 6. Eth. 1. c. cũ ergo actus interior bonus est. necesse est actũ fore bonũ exteriorẽ. si autẽ actus interior malus fuerit, necesse erit, vt actus exterior malus sit, sicut ergo de primo dictum est, ita de isto tertio dicendum erit.

Secunda pars quæst. 37.

Quæst. 33.

Tertia pars quæstionis.

Ad primum argumentum positum quæstione 36. Quæst. XXXIX.

NVnc vero respondendum est ad argumenta quæ fiebant contra Raab: & primo cum dicebatur, q̃ conseruare patriam est de iure naturæ, & qui non conseruat, vel qui eam prodit, facit contra ius naturæ. sic autem fecit Raab quæ exploratores conseruauit, & fauit eis ad redeundum. Respondendum est, q̃ Raab non infregit ius naturæ, quia ipsa desiderauit salutem Ierichontinæ vobis quantum desiderare debuit, & doluit de casu eius: & tamen quia cognouit necessario tradendam vrbem in manus Iudæorum, nec ipsam posse aliquid proficere vrbi, siue exploratores comprehenderet atque occideret, vel occidi faceret, vel occultaret, & in via dirigeret: non potens consulere saluti vrbis, consuluit saluti suę, & cognationis suę pacificans sibi Hebræorum exploratores, vt misererẽtur eius, cum subuerterent vrbem. In hoc autem nihil mali intulit vrbi non prodens exploratores, qui ad subuersionem eius veniebant. nam sic non profecisset aliquo modo vrbi, & seipsam cum cęteris de vrbe faceret deleri. nec deletis exploratoribus vrbs ex hoc liberanda erat. melius ergo fuit, vt cum vrbs semper delenda erat, Raab cum cognatione sua superesset, quàm vt indigne ciuitati commoreretur. Et cum dicitur, q̃ agens Raab ista in fauorem exploratorum agebat contra conscientiam, ergo peccabat. Respondendum est nihil egisse contra cõscientiam. nam cum occultauit exploratores, non credidit se aliquid facere contra vrbem quam sciebat in omni casu delendam ab hostibus, sed magis credidit se bene agere, quia salutem suam, & cognationis suæ sine alicuius ꝑiudicio ꝓcurabat.

Raab non fecit cõtra ius naturæ nec ordini charitatis repugnauit, imme fecit secundum eum.

Ad secundum argumentum, quando dicebatur, quòd Raab egit contra leges iustas positas, quæ puniunt rece-

A ptatores, & fautores proditorum patrię, & omnium destruentium statum publicum. Respondendum est, non egisse Raab contra hos leges, sed magis conformauit se intentioni legislatoris, quia legislator posuit legem de puniendis proditoribus patriæ, & fautoribus atque receptatoribus, quia intellexit patriã posse defendi. si tñ intellexisset legislator aliquẽ casũ esse in quo necesse erat statũ publicũ destrui, siue abijcerentur proditores, siue non, nihil curasset de fautoribus, & receptatoribus. Ita tamen fuit in destructione vrbis Iericho, quia siue exploratores venirẽt ad vrbem Iericho, siue non: & siue ibi occiderentur, siue redirent in castra, semper vrbs delenda erat. & hoc clare cognoscebat Raab, cum dixit, noui q̃ tradiderit vobis dominus terram: etenim irruit in nos terror vester. nihil ergo Raab contra leges agebat. Aliquis fortassis vellet excusare Raab, sicut fuit de obstetricibus dicendo, q̃ sicut fecerunt obstetrices Aegyptiæ per mendacium liberantes paruulos Aegyptiorum a morte, ita & Raab eruens exploratores. sed obstetrices commendantur in sacra Scriptura. & dicitur, q̃ non peccauerunt dimittendo paruulos Hebræorum, ergo sic erit de Raab. Respondendum est non esse simile de Raab, & de obstetricibus. nam obstetrices habebant iustam causam faciendi hoc, quia paruuli Hebræorum nullum malum meruerant, nec patres eorũ, vt necarentur in partu. exploratores tamen aliquod malum meruerant, nam iuste eis poterant Ierichontini mortem infligere, quia veniebant ad subuertẽdam ciuitatem suã, & habebant contra eos omne ius, quod habent iustum fouentes bellum. nam iustius adhuc videbatur bellũ, quod gerebant Ierichontini pro ciuitate sua, q̃ Hebræi ad capiẽdã eã. Itẽ nõ erat simile in Raab, & obstetricib. nã obstetrices mentitæ sunt, vt excusarent se a sanguine innocentum C paruulorum, quem ipsæ effunderent iuxta Pharaonis imperium, nisi ei mentirentur. Raab vero nihil tale actura erat, quoniam ipsa non erat occisura exploratores Iudæorum, quamquam non mentiretur. & dato quòd occideret ipsa illos, non videbatur ipsa peccare, sicut peccarent obstetrices occidendo paruulos Hebræorum, quia Hebræi erant hostes Ierichontinorum, & Raab tanquã vna de Ierichontinis potuit hostiliter se habendo cõtra exploratores Iudæorum eos occidere. nõ est ergo conueniẽs argumentum de actu obstetricum ad actum Raab quantũ ad omnia. Item principaliter aliud mouebat: nam obstetrices etiam si non occiderent paruulos Hebræorũ in partu, non putabant, quod in aliquo lædebant Aegyptios, quia non erat inde malum prouẽturum Aegyptijs, nec verisimiliter præsumebatur. ideo nihil mali agebant in nõ occidendo paruulos. Sed Raab non manifestando explo- D ratores verisimiliter lædebat patriam suam, quia poterat rationabiliter cogitare, quòd illis proditis, & occisis in vrbe Iericho, impediretur conatus Israelitarum, quia non haberent instructionem, & formidarent. ideo non erat simile de Raab, & obstetricibus.

Quælibet lex necessitate conformanda est intentioni legislatoris, & non curare de verbo legis.

An peccauisset Raab, nisi abscondisset, & direxisset exploratores Hebræorum, vel an peccasset si prodidisset eos tradendo in manus Ierichontinorum, & an ex fide hospitalitatis teneretur eos seruare. Quæst. XL.

SEd adhuc quærendum est de Raab, an peccauisset, nisi absconderet, & dirigeret Hebræorum exploratores. Cui aliquis poterit respondere, quantum ad terminos huius quæstionis manifestum esse nihil teneri Raab. nam ne- E mo cogitur alteri benefacere: sed occultare exploratores, & dirigere eos in via, erat eis benefacere. non tenebatur ergo ad hoc Raab, nec quisquam de Ierichontinis, vel alijs gentibus. Ideo aliter ponatur quæstio. s. an peccasset Raab si prodidisset exploratores Iudæorum tradendo in manus Ierichontinorum, vt occiderentur. nec est simile huic cũ superiori quæstione, nam prior erat in benefaciendo, hæc autem est de non nocendo. ad benefaciendum autem nemo alteri tenetur, sed ad non nocendum obligatur. Qđ autem Raab traderet exploratores in manus Ierichontinorum, erat eis nocumentum inferre, ideo longe distant.

Ad hoc arguet aliquis Raab peccare si tradidisset eos.

Primo

Primo ex fide quã tenebatur obseruare Raab ipsis exploratoribus Iudæorum venientibus in domum suam. collegerat quidem eos Raab in domum suam, & ipsi ad eam declinauerant, vt requiescerent apud eam. videbatur ergo agere contra ius naturę tradendo ad mortem commissos fidei suæ. potissime, quia hospitalarij tenẽtur tueri hospites declinantes ad eos, cum ad eorum protectionem cucurrerint. Hoc videbatur significare Loth Genes. 19. cum dixit. nolite quęso fratres mei, nolite hoc malum facere: habeo enim duas filias quæ nondum cognouerunt virũ, educam eas ad vos, & abutemini eis, sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil faciatis mali, qui ingressi sunt sub vmbra culminis mei. Et sic ex hoc, quòd in domum suam, tanquam ad protectionem intrauerant, videbatur Loth, quòd erat obligatus ad eos tuendum.

Item videtur idem, quia Raab fuit a Deo mota ad agẽdum ista, quoniam Deus monstrauit Raab vrbem Iericho, & totam terram Chananęorum delendam a Iudęis, & mouit eã ad hoc, quod susciperet hos exploratores, & conseruaret eos, ergo si nõ ageret, sicut a Deo mouebatur, peccaret. Respondendũ est, q Raab non peccauisset quicquam nec saltem leuissime, si prodidisset Iudęorum exploratores, & tradidisset eos in manibus Ierichontinorũ occidendos. nec hoc solum (si nollet pro eorum vitæ defensione mentiri, nam quamquam hoc in aliquo casu bonũ esse poterat, tamen non obligabatur ad id) sed etiam non peccasset Raab, si ab intentione fallere cuperet exploratores Iudęorum, vt traderet in manus Ierichontinorum occidendos. Ratio huius est, quia Israelitę erant publici hostes ciuitatis Iericho, & totius terrę Chanaan, ideo hostiliter contra eos agendo poterant eis inferre mortem infligere quocunque modo possent. pręsertim quia Ierichontini erant defendendo se, & plura licent defensori quàm aggressori. De iure ergo naturali, quod legittę ius gentium vocant est, vt hostes capiantur vel occidantur, aut subdantur in seruitutem, vt patet. ff. de iustitia & iure, in l. ex hoc iure. & quia hostes non solum agunt contra vnam personam sed contra statum publicum vrbis, & contra omnes personas, & quaslibet diuisim, expetitio vindictæ competit toti vrbi simul, vel cuilibet priuatarum personarum. Licebat ergo Raab, q ipsa quocunque modo occideret, vel falleret exploratores Iudæorum, cum essent hostes publici, & ei tanquam vni de ciuitate competebat vindictæ expetitio. si autem Raab abscondidit exploratores, & pro ipsis mentita est, atque direxit in via, non fuit ex aliqua obligatione, vel vt non incideret in peccatum: sed quia eis benefica esse voluit, & ita ipsa signauit infra dicens. se agere misericorditer cum exploratoribus, ideo quòd ipsi misericorditer se haberent cum ea, & domo patris sui, vt in litera patet. Et tamen si obligata esset aliquo iure Raab ad defendendum eos; vel non occidendum, non esset beneficium, quoniam beneficium actio voluntaria est.

Quicunque de ciuitate cõpetit vim dicta expetitio cõtra hostes, & sic põt eos tradere, & occidere.

Hospitalarij tenentur tueri hospites declinantes ad eos de iure naturali, & seruare eis fidem. Quæst. XLI.

AD argumenta respondendum est. Ad primum quãdo dicitur de fide quam tenebatur seruare Raab, q a collegerat eos in domum suam. Dicendum q cuicunque homini tenenda est fides hospitalitatis, quia ex iure naturę hoc est. s. q si declinauerit ad hospitium meum, tãquã ibi secure mansurus, q eum nec opprimam, nec oppressoribus tradam, hostibus tamen fides nulla seruanda est, q a illi moliuntur destruere funditus eos quorũ hostes sunt, immo rationi disconuenire videtur, vt fidem aliquã hostibus obseruemus. quamquam ergo declinassent in domum Raab ad manendum, tamen non tenebatur eos conseruare, sed magis poterat licite tradere illos occidendos. ipsi quoque exploratores Iudæorum si quid sapiebant, satis notum haberent Raab, non obligari ad obseruandũ eis aliquam fidem. sed potius econtra obligari vbi Ierichontinæ ad obseruandam fidem, & incolumitatem vrbis, & ob hoc obligari ad occidendum eos, vel ad tradendum in manus Ierichontinorum, vt occiderentur; & sic vere erat, quoniam grauiter peccauisset Raab contra ius naturale, & patriæ pietatem, si non prodidisset explorato-

F res, nisi quia vidit certissime patriam perituram quocunque modo, nihilque proficere impeditionem exploratorum vel occisionem. Ideo benefaciens eis acquisiuit salutem sibi, cum non potuerit eam acquirere patriæ necessario perituræ.

Quæst. 37

Ad alterum argumentum, quando dicebatur, quòd Deus mouerat Raab ad conseruandos exploratores, & notificauerat sibi excidium patriæ indubitatum, ideo facere tenebatur hoc, nec euadebat reatum criminis contrafaciens. Respondendum est differre nimis, q Deus notificet alicui aliquid futurum esse. Vel quòd mandet ei expresse facere illud. Vel quod moueat eum ad faciendum illud. Quantum ad primum dicendum est, quòd non teneor facere, aut velle ea quæ Deus notificat nobis futura nam si Deus notificat mihi, quòd pater meus ab aliquo occidendus est, non obligor ad occidendum eum, nec ad

G volendum, quòd occidatur quod adhuc minus est. sed potius obligor ad dolendum. quòd sic de patre meo diffinitum est, & ad defendendum eum a quolibet inuasore, vt supra declaratũ est, s. quòd non tenemur conformari Deo in volito, sed in modo volendi.

Aliud est, quòd Deus nobis aliquid expresse facere iubeat, nam tunc siue bonum sit secundum se, vt dare eleemosynam, vel colere ipsum, siue indifferens, sicut ire ad talem, vel talem locum, siue malum secundum se videatur, vt occidere fratrem, filium, vel sororem, aut patrem, tenemur obedire. De bono secundum se, & indifferenti non est dubium, quin obedire teneamur. De malo tamen secundum se, vt occidere aliquem innocentem, maxime patrem vel matrem, sororem vel alium cognatum, dubium videtur magis. Sed de hoc dicẽdum est, quòd obligamur nam a Deo totum esse recipimus: ei ergo ad omnia obli-

H gamur. Potissime quia voluntas diuina regula est omniũ agendorum errare non potens. quicquid ergo iubet proculdubio ius est, & ad illud obligamur. Sic patet in Abraham, cui Deus mandauit, vt immolaret vnigenitum filiũ suum Isaac, quem diligebat, & confestim executus est vadens in locum quem Deus iusserat ad immolandum, vt patet Gen. 22. c. & ob hoc apud Deum nimis promeruit, vt patet ex iuramento, quod Deus fecit ei, eodem ca. cum dicitur. per memetipsum iuraui dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuũ, sicut stellas cœli, & arenam quæ est in littore maris, & possidebit semen tuum portas inimicorum suorũ, & in semine tuo benedicentur omnes gentes terrę: quia obedisti voci meę constat tamen q si non fecisset bonum. Abraham obediẽs Deo ad occidendum filium suum, non laudauisset eum

I Deus ita admirabiliter, nec tanta ei promisisset bona. Sit ergo regula, q quomodocunque nobis Deus quicquam expresse mandat, de quo nobis constat, quòd ipse mãdat, tenemur illud proculdubio exequi sine aliqua deliberatione quæsita, siue iubeat occidere patrem, siue matrem, siue fornicari, siue occidere nosmetipsos.

Regula theologica, quodcunq. nobis Deus facere iubeat, dũ rñ constet expresse, quod Deus iubet tenemur illud proculdubio facere quantũcunque malum & difficile, vt occidere nosmetipsos sine aliqua mora.

Cauendum tamen in his est diligenter, ne quis velociter moueatur ad credendum talia, quæ secundum se mala sunt, & sceleratissima, a Deo iuberi: nam Deus talia rarissime iubet. Ideo inuestigandum est, an Deus dicat. nã iuxta doctrinam Apostoli non est credendum omni spiritui, sed probandum est, an ex Deo sit, quomodo autem scire possimus, an Deus talia iubeat, vel qui iubet, an Deus sit, vel dęmon, habetur modus in eis quę declarauimus satis late Genes. 20. & 22. s. de præcepto facto Abimelech, & postea Abrahæ.

Nota bonũ consilium, circa visiones, & inspirationes quæ ad malum aliquid suadent.

K Tertium erat, quando Deus mouet hominem ad faciendum aliquid dato, quòd non iubeat. & in hoc dicendum est, q aut id ad quod impellimur est bonum, aut indifferens, vel est aliquid malum secundum se. Si est bonũ vel indifferens, dicendum est, q si a Deo mouemur dato, q non sit totaliter motus iste determinate a Deo, illud facere debemus, & hoc quidem consilium est, non autem obligatio. nam obligatio nulla causatur ad agendum, nisi manifeste sciamus a Deo esse, veint si expresse pręcepit, aut ita clare moueat intellectum nostrum, & voluntatem omnia ista significans, tanquam si verba eius nostris auribus insonarent.

A Si tamen id ad quod mouet est malum per se, vt proditio contra ius naturæ, vel est aliquod scelus, distinguendum est, an Deus moueat nos multum efficaciter, vel non. Si mouet nos non multum efficaciter, est dicendum, quod nec obligamur illa agere ad quæ inclinamur, nec licitum nobis est illa agere, quia non constat plene an talis spiritus à Deo sit. Si vero motus ille à Deo ita sit intensus, vt certissime nobis videatur, quod Deus hoc iubet, nec in hoc vllo modo hæsitemus, agendum est. Sic patet de Moyse, qui putabat se à Deo constitutum iudicem filiorum Israel, & ad hoc inclinabatur tanquam certissime à Deo motus, ideo vindicabat iniurias illatas filijs Israel ab Aegyptijs. Sic patet Act. 7. c. existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt. Nunc autem ista ad Raab applicanda sunt. Et B dicendum, quod si primum fuisset in Raab, s. quod Deus notificasset ei, quod procul dubio vrbs Iericho tradenda foret in manum Iudæorum, non propter hoc ipsa tenebatur cooperari ad tradendum eam illis, immo si cooperaretur propter hoc solum, peccabat valde grauiter, velut si Deus notificaret mihi, quod pater meus erat ab aliquo occidendus, & propter hoc, ego eum occiderem, non est dubium quin grauissimum perpetrassem scelus. Et non solum hoc, sed etiam non tenebatur Raab velle perire vrbem Iericho, nihil cooperando ad eius destructionem, quamquam certissime cognosceret hoc Deum velle, nam vulgatum est non teneri nos conformari Deo in volito, sed in modo volendi, quin potius grauissimum esse scelus, interdum Deo in volito conformari. Si igitur primum hoc solum fuisset in Raab, non obligabatur ad conseruandos, vel non detegendos exploratores, nec saltem in occidendo eos, vel traden- C do ad mortem qualitercunque, peccaret venialiter, sed magis videretur iuste agens. Si autem secundum fuit in Raab, scilicet, quod Deus ei mandauerit, quod exploratores Iudæorum occultaret, tenebatur ad faciendum, & non prodendum illos Ierichontinis, etiam ad exponendum se morti indubitatæ apud Ierichontinos, si contingeret, vt exploratores saluaret, & tunc si Raab aliquid horum omisisset, grauiter peccabat, quamquam id quod agebat esse videbatur contra ius naturale. Hoc tamen non fuit in Raab, quia non meminit huius sacra Scriptura. Si tamen Deus ei mandaret, quod occultaret, & conseruaret exploratores Iudæorum, ipsa expressisset exploratoribus, sicut retulit eis, quod notum erat ei Deum tradidisse terram illam in manus Iudæorum, & per hoc adhuc magis poterat suadere exploratoribus, quod cum vastanda foret vrbs Iericho, eam cum cognatione sua reseruarent, quia si cognoscerent magis de D terminate exploratores, voluntatis diuinæ esse, vt Raab non periret. Non ergo ex hoc fuit Raab obligata ad seruandum, vel non prodendum exploratores cum nihil tale extiterit, nec peccaret prodens eos. Erat autem tertium quod Raab fuerit mota à Deo ad hoc faciendum. Et in hoc secundum distinctionem supra positam quantum ad hanc particulam dicendum est, quod Raab abscondere exploratores, & dare eis opportunitatem cognoscendi statum vrbis, & renunciandi illum hostibus, erat contra ius naturæ, quia infringebat fidelitatem quam debebat patriæ, ideo non debebat hoc facere ex qualicunque motu Dei ad hoc. Sed requirebatur motus ita intensus, & euidens, quod traheret quasi in vim præcepti. Tale autem motum non apparet fuisse in Raab, ideo ex hac parte obligari non videbatur ad conseruandum, vel non prodendum exploratores. Sed dicendum est, quod Raab non fuit E obligata ex aliquo istorum, vel ex aliquibus alijs, & dato quod prodidisset, & occidisset, vel occidi fecisset Israelitas non peccaret, voluit tamen eos abscondere saniori ducta consilio. Nam cum sciret vrbem certissime tradendam in manibus Iudæorum, siue exploratores custodirentur, siue non, maluit vt corruente patria quæ nullatenus conseruari poterat, ipsa incolumis cum sua consanguinitate seruaretur, quam vt ipsa cum patria inutiliter caderet, non tamen ex aliqua obligatione actum est, vt exploratores incolumes ab ea seruarentur. Ad argumenta facta in principio litis responsio patet ex prædictis.

Respondet ad argumenta facta supra q̃ne 28. pro & contra.

Ad primum quando dicitur, Raab voluit occultare & adiuuare exploratores exercitus Dei, ergo non peccauit, verum est, quia cognoscebat terram, necessario tradendam Iudæis, alioquin peccasset tanquam proditrix patriæ. Nec tamen meruit in hoc bona vitæ æternæ, sed solum temporalia, vt patet ex prepositis.

Ad secundum argumentum quando dicitur, quod Raab mentita est quando abscondit exploratores.

Respondendum est eam peccauisse, sed hoc solum venialiter, vt patet in primo declamus.

Cumque porta clauderetur. Hic ponitur modus colorationis mendacij Raab, scilicet, quod exploratores exierint cum clauderetur porta.

Hæc porta an fuerit ciuitatis, vel domus.
Quæstio XLII.

B ISta porta potest intelligi de porta ciuitatis Iericho, vel de porta domus suæ. Si intelligatur de porta domus suæ, est sensus, quod illi viri fuerant in domo Raab, vt tamen cum iam esset nox, & ipsa clauderet portam, exierint per tenebras viri illi, non vidente Raab. Et tunc ponitur ista clausula ad duo. Primum, ad colorandum factum, nam Raab enarratura erat nuncijs missis à rege Iericho, quid de viris illis factum esset, & ad enarrandum decenter mendacium, quod commentabatur, exposuit illum ordinem rei gestæ, quoniam iste videbatur esse conueniens ordo, & probabilis ad hoc, quod accidisset res illa. Secundum est, vt nuncij regis non inquirerent domum eius: nam si forte Raab posuisset aliam excusationem, nuncij regis non certificarentur, & inquirerent domum eius, dixit eos recessisse cum clauderetur porta, vt sic recederent, non curantes scrutari domum illius. Alio modo potest intelligi C de porta vrbis, s. quod viri illi egressi fuerunt è ciuitate, si quod exploratores isti steterunt in domo Raab, & postea cum tenebræ essent, & clauderetur porta vrbis, illi egressi sunt de vrbe, nec cogniti sunt à custodibus portarum. Hoc autem dicit Raab ad excludendum, ne inquirant domum eius, quia cum esset clausa porta vrbis, & viri non essent in domo Raab, existimarent nuncij regis, quod essent viri in vrbe, & perquirerent eos per vrbem, & postea redirent ad ipsam domum Raab, cum non inuenirent in vrbe. Vel quod magis consonum est rationi, dixit eos exiuisse portam vrbis, quia si diceret eos manere in vrbe, vel non diceret exiuisse de vrbe, daretur locus suspicandi, quod in domo Raab essent, quia illi non auderent ambulare per vrbem, ne cognoscerentur, cum propter hoc venissent per noctem in domum Raab, verisimile erat eos manere in domo Raab, si in vrbe manebant, & sic scrutarentur do- D mum Raab.

Quomodo poterat dicere Raab, quod exploratores iam exierant portam vrbis, & vnde hoc scire poterat. Quæstio XLIII.

SEd dices quomodo poterat dicere Raab, quod illi egressi fuerant portam vrbis, vnde cum ipsa scire poterat, vel dato, quod verum esset illos exiuisse, & ipsam aliquo casu hoc cognouisse, quomodo verisimile esset ipsam scire potuisse, quod illi exiuerant portam vrbis, nam si non esset verisimilis narratio eius, non crederetur ei, sed potius conuinceretur eam velle fallere, & tunc inquireretur domus eius. Respondendum est, verisimile esse potuisse Raab cognoscere, an viri illi exiuissent per portam vrbis, quia domus eius erat contigua portæ ciuitatis, & E stans in domo sua scire poterat, an aliquis egrediebatur, & quis erat egrediens. Hoc patet ex litera, quia dicitur infra, quod domus Raab hærebat muro, & ipsa dimisit exploratores per funiculum per murum. Erat ergo domus apud portam, ita ut faciliter cognosci possent omnes ingredientes, & egredientes vrbem. Sed dices, quod quamuis constet domum fuisse apud murum, non constat an fuerit apud portam, quia satis stat vnum sine altero.

Respondendum est non concludi necessario ex litera fuisse domum Raab apud portam ciuitatis, sed cum dicatur fuisse apud murum, & quia ipsa erat hospitalaria, quam ad hoc est, vt viatores ad se colligat, verisimilius est eam habuisse domicilium apud portam vrbis, quam in alio loco, & sic dicere potuit verisimiliter de exitu portam.

Cum

Cum dixit Raab. quòd egressi fuerant exploratores portam, an intellexit de porta domus, vel vrbis. Quæst. XLIIII.

QVæret aliquis, cum possit ista litera de porta vrbis, vel de porta domus Raab intelligi, de qua verisimilius intelligantur. Respondendum est verisimilius deberi intelligi de porta vrbis, quam de porta domus Raab.

Quod patet, quia si intelligeretur de porta domus Raab, non diceret ipsa ad nuncios regis, persequimini cito, & comprehendetis eos, in quo dicebat eis, quòd irent extra vrbem ad persequendum exploratores. Si tamen ipsa diceret de porta domus suæ, nihil ageret ad propositũ, quòd ipsi persequerentur eos extra vrbem. Sed intelligẽndo hoc de porta vrbis, est conueniens sensus, scilicet egressi sunt per tenebras, quando claudebatur porta ciuitatis, ideo persequimini eos cito.

Item patet iste sensus ex eo, quod fecerunt nuncij regis. nam immediate vt eis ista dixit Raab, egressi sunt portam vrbis, & persecuti sunt exploratores per viam, quæ ducit ad vada Iordanis, vt patet infra, & tamen si non diceret Raab illos egressos portam vrbis, non persequerentur illos nuncij regis. Item verisimile est, quod Raab magis de hac porta dixerit, quàm de porta domus suæ. nam ipsa intendebat excludere nuncios regis, ne scrutarentur domum suam. verisimile est igitur, quod ipsa posuerit cum colorem in narrandũ, qui efficacior ad hoc esset, cum falsum coartaret ad colorandum, & tamen valde magis suadebat intentum, dicens illos egressos fore vrbem, quam egressos fore portam domus suæ. de porta ergo vrbis locuti sunt Raab, & nuncij regis. Patet hoc, quia si Raab diceret eos egressos domum suam, & non vrbem, ipsi non persequerentur eos immediate extra vrbem, sed primo inquirerent vrbem, & ad hoc inquirerent domum Raab, ne forte laterent in domo sua, & deinde totam vrbem, & hoc modo inuenirentur. Et dato, quòd nõ scrutarentur domum Raab, scrutarentur totam vrbem reliquam, & cum non reperirent eos, redirent ad domum Raab inquirentes, an illuc rediissent, vel ibi mansissent: & tunc aut teneret Raab exploratores in domo, vel dimisisset eos p funẽ extra vrbem: si teneret eos in domo, possent reperire Iericho[n]tini, cũ diligenter inquirerent, vel si dimisisset eos, cũ Ierichontini nõ repertis exploratoribus in vrbe vellẽt eos inquirere per viã Iordanis, possent reperire, non erat ergo modus cõuenientior, quàm vt Raab diceret nũcijs regis, vt psequerentur eos, & postquam illi exirent, mitteret exploratores ad montana, ne eos haberent obuios Ierichontini redeuntes, & sic factum est. illud autem artificium quãquam ab homine fieri satis faciliter posset, tamen credendum est Deum specialiter direxisse Raab ad sic agendũ, quoniam multa hic dicta, & facta sunt, & omnia valde ordinate, & exitum prosperum habuerunt.

Clauderetur porta in tenebris. Idest, quãdo claudebatur porta hora tenebrarum, quia iam erat nox atra, cum porta Iericho clausa est. Dicitur hoc, quia forte nuncij regis dicerent ad Raab, nõ est hoc verisimile, quia si exiissent portam ciuitatis visi fuissent, & custodes ciuitatis tenuissent eos, excludit hoc Raab dicens, quòd clausa fuit porta in tenebris, id est hora qua erant iam tenebræ, & sic potuerunt faciliter egredi a nullo cogniti.

Si autem obijceretur ipsi Raab, quomodo ipsa cognouit eos egressos vrbem. Respondere posset, q egressi sunt de domo eius, & hoc ipsa vidit, & quia domus sua erat cõtermina, foribus vrbis, potuit eos videre egredi portas vrbis, & cognoscere, quia sciebat antequam egrederentur qui erant.

Illi pariter exierunt. Idest simul illi exierunt, & porta clausa est, quasi dicat, illi expectabant, vt egrederentur per noctem atram a nullo cogniti, & ob hoc tandiu expectauerunt, quousque porta claudebatur, & tunc ipsi exierũt, & quia erant in domo Raab quæ erat contermina foribus ciuitatis, poterant videre quando custodes claudere pararent, & tunc per tenebras egressi sunt. Omnia ista quamquam falsa forent, erant tamen verisimilia, quia erat porta Raab apud portã vrbis. Quod autem dicebatur supra, ex-
F ploratores egressos esse, cum clauderetur porta vrbis per tenebras, necesse est clausam fuisse portam, quando tenebræ erant. nam exploratores introierunt in vrbem, cum esset nox. vt supra, cum dictum fuit ad regem Iericho. ecce viri ingressi sunt huc de filiis Israel per noctem, sed postea clausa est porta, necesse est igitur illam clausam fuisse per noctem. *Et nescio quo abierunt*. Hoc dicit Raab ne dicatur conscia facti eorum. nam si ipsa sciret quo ipsi iuissent, signum erat ipsam cognouisse, quomodo exploratores essent, & tunc criminis rea ageretur, q exploratores cognitos non prodidisset. Sed dicet aliquis non posse hoc stare, quia infra dixit Raab ad persecutores, persequimini eos cito, & comprehendetis, non poterat tamen dici conueniẽter, q comprehenderentur, nisi cognosceretur via illorum. Respondendum est: q Raab fingebat se nescire per certitudinem, quo iuissent tanquam nihil ei expressissent, exi-
G stimabat tamen, q ipsi redirẽt in castra Israelitarum a quibus venerunt, ideo monebat, vt per viam quæ illuc ducit, eos persequerentur, & hoc significat, q comprehenderent eos. *Et nescio quo abierunt*. Scilicet per certitudinem, sed existimo, q redierint in castra Israelitarũ, vt patet ex prædictis. *Persequimini cito*. Idest immediate eatis post eos, & comprehendetis illos. Intentio Raab erat, quòd exploratores non inuenirentur, & adhuc non volebat eos tenere in domo sua vsque ad sequentem diem, quia sic posset cognosci, q essent in domo eius, & inciderent in mortem tam exploratores quam Raab, nec voluit eos dimittere sequẽti die, quia inuenirentur per diem, & tenerentur, potissime quia, vel exirent per portam vrbis, vel per murum: nõ per portam vrbis, quia tenerentur, non per murum, quia viderentur, & nõ auderet hoc facere Raab. expediebat igitur, vt illa nocte emitteret eos Raab, & quia si prius explorato-
H res mitterentur a Raab, quàm exirent Ierichontini ad persequendum eos, possent eos inuenire Ierichõtini velocius currentes, ideo expediebat, vt primo irent Ierichõtini, posterius vere exploratores. Et quia si post exeuntes exploratores reperirẽtur a Ierichontinis requirentibus eos per diuersa loca tenerentur, dixit Raab, vt Ierichõtini persequerentur cito Israelitas, s. vt immediate recederent, & in itinere non morarentur, & tunc postquam egressi sunt viri Iericho per aliquantum spatium, misit Raab exploratores per murum.

Et comprehendetis eos. Loquitur Raab non per certitudinem, sed quasi suspicans hoc esse rationabile, vel verisimile. nam exploratores exeuntes vrbem, verisimile est, vt ad suos redirent renunciaturi quæ viderant, ideo si Ierichontini cito procederent, verisimile est, quòd comprehenderent eos, quia exploratores Iudæorum nesciebant
I vias terræ illius, ideo non possent, ita expedite procedere potissime per noctẽ: Ierichontini autem, quia optime terrã nouerant, velociter gradientes eos comprehenderent.

Ipsa autem fecit ascendere viros. Hic ponitur modus quo abscondit Raab exploratores, hoc legendum est per recapitulationem nam supra posuerat: quòd Raab abscondit viros istos, & postea subiũctum est de verbis eius ad nuncios regis, nunc vero reuertitur scriptura ad enarrandum modum occultationis.

Quare auctor intelligit istam literam per recapitulationem. Quæst. XLV.

SEd dicet aliquis, quare ponis recapitulationem, nunquid non sufficit ordo naturalis hic literæ huic? Respondendum est impossibile esse literam istam intelligi
K eo ordine, quo describitur, quia primo ponitur occultatio deinde verba ad nuncios regis, deinde subditur modus occultationis, sed manifestum est inter occultationẽ, & modum occultationis nihil posse intercidere, cum vnum sit accidens alterius. necesse est ergo hic esse mutationem ordinis a naturali processu rei gestæ, & oportet poni anticipationẽ, vel recapitulationẽ. erit. n. anticipatio, si dicamus, q prius Raab locuta fuit nũcijs regis, & postea abscondit exploratores: & tamẽ, quia tãgitur ab initio, q mulier tulerit exploratores, erit anticipatio ordinis. Si aũt dicamus, q primo Raab absconderit exploratores, & postea locuta fuerit ad nũcios regis, erit recapitulatio ordinis pmutati.

A

Quid verius hic poni debet anticipatio, vel recapitulatio. Quæst. XLVI.

SEd tunc queres, cum hic necesse est poni anticipationē, vel recapitulationem. quid eorum verius poni debeat? Respondendum est dici debere, quòd sit recapitulatio. scilicet quòd fuerit Raab locuta ad nuncios regis, postquam abscondit exploratores, quòd patet. nam non videtur rationabiliter dictum vllatenus, quòd Raab non curauerit abscondere exploratores, antequam venirent nuncij regis ad inquirendum eos, & absconderit postquam reliquerunt nuncij illi domum Raab. nam absconsio fiebat, ne viderentur, aut inuenirentur si inquirerentur, sed periculum erat adhuc, cum nuncij regis venerunt ad domum Raab, & poterant inquirere domum, cum vero recesserunt de domo eius, non erat vllum periculum, nec causa abscondendi, B ergo si prius Raab non abscondisset, non absconderet posterius. Aliæ rationes ad hoc suprapositę sunt.

Determinatio vel explicatio veri. Dicendum ergo, quòd est sensus huius literę. *Ipsa autem fecit ascendere viros.* idest, quòd quando Raab audiuit nuncios regis clamantes ad portam, fecit cito ascendere exploratores in solarium domus antequam aperiret portam, vel responderet illis, & operiens eos stipula lini descēdit, & reserata porta, locuta est ea quę supra posita sunt nuncijs regis.

In solarium domus suæ. Solarium dicitur locus ad solem expositus, vel soli patens, in litera Hebraica ponitur tectū, & idem est. Sunt enim domus in terra Chanaan habentes tecta plana non operta tegulis, sicut apud nos sunt, sed de terra, vel calce fabricata sunt, & ibi conueniunt homines ad quiescendum, secundum quòd in aliquibus terris Hispanię sunt. Loca autem illa vocantur tecta, quia his do- C mus regitur. Vocātur etiam solaria, quia soli exposità sunt, eo quòd non sunt cooperta, vel sunt facta, vt ibi homines sint ad solem, & iste status tectorum, in quibus homines manerent ad quiescendum, signatur Deut. 22. c. cum dicitur, cum ędificaueris domum nouam, facies murum tecti in circuitu, ne effundatur sanguis innoxius in domo tua, & sis reus labente alio, & in pręceps ruente, & sic videtur, quòd super tectum homines sunt. cum inde ruere possint. Sed hoc intelligi non potest, nisi tecta domorum talia sint, qualia designata sunt. *Operuitque eos lini stipula quæ ibi erat* Idest super solarium illud parabat Raab linum terēs illud & posuit linum super eos. vocatur autem stipula lini ipsum linum nondum factū, quod in more stipularū est vel vocatur stipula lini ipsa purgatura lini, quia in fractura decorticantur quędam partes quę non sunt per modum fili, sed ad modum stipularum, aliæ vero filosę sunt, & flexibi D les. quomodocunque assumatur stipula lini non differt, quia vtroque modo tegi poterant. *Hi autem qui missi fuerant.* Scilicet qui missi fuerant a rege ad inquirendum exploratores in domo Raab. *Secuti sunt eos.* Scilicet exploratores. Audierant enim isti Ierichontini uina Raab, quòd exiuissent exploratores portam vrbis, in quo arbitrabantur eos iuisse ad vadum Iordanis, vt redirent ad Iudæos, a quibus missi fuerant, & ob hoc secuti sunt eos. hoc autem non secundum veritatem erat, quia exploratores non ibant per viam illam, nec per aliquam aliam, cum manerent in domo Raab absconditi, sed secundum, quod existimabant, Ierichontini persequebantur eos, hoc autem fecerunt nuncij regis, quia secuti sunt consilium Raab. *Per viam quæ ducit ad vadum Iordanis.* Cum existimarent certissime Ierichontini decepti a Raab exploratores egressos portam vrbis, non potuit eis venire in mentem, quòd irent alio itine E re quàm redeuntes in castra Israelitarum.

Vt in vulgata, & in maxima parte Bethica.

Domus terræ Chanaā erant sine tegulis.

Ad illa autem iter erat per vadum Iordanis, ideo Ierichōtini persecuti sunt eos per viam quę illuc ducit, ex hoc innuitur, quòd Iordanis non habebat pontem per quem Israelitę transire possent, sed solum erat vadum & per locū illum iter erat omnibus transeuntibus, & quia non erant multa loca vadabilia in Iordane, erat locus determinatus, quo irent ad vada Iordanis, & per hunc locum exploratores transierunt tam euntes, quam redeuntes.

Quare non transierunt Israelitæ per vada Iordanis. Quæst. XLVII.

SEd quæreret aliquis quare non transierunt Israelitę per vadum Iordanis, cum irent in Iericho, sicut transierunt exploratores. Respondendū est, sicut supra dicebatur scilicet, quod Iordanis tunc inundasset, & omnes ripę eius plenę essent in diebus messis, vt patet infra 3. c. *Illisque egressis.* Scilicet nuncijs regis.

Statim porta clausa est Scilicet porta vrbis, vel porta domus Raab, de vtraque enim intelligi potest. si accipiatur de porta domus Raab, est sensus, quòd steterunt nuncij regis Iericho cum Raab in domo sua inquirentes de exploratoribus, cum vero eis Raab respondisset exierunt, & tunc porta domus Raab clausa est, & hoc ne aliqui alij ingrederentur domum Raab, qui uidere possent exploratores, uel potest intelligi hoc de porta vrbis, scilicet, quòd cum Raab dixit egressos de urbe exploratores, nuncij regis uolentes persequi illos per viam, quę ducit ad uadum Iordanis, aperuerunt portam vrbis, & cum ipsi exirent, porta clausa est, & hoc vt si forte manerent exploratores in urbe, non possent egredi postea, vel ne aliqui alij subingredi possent, & iste sensus est conuenientior. nam de porta domus Raab quòd clauderetur, nihil attinebat ad hoc, & tunc ponitur ista clausula tanquam redditiuum rationis eius, quod infra ponitur de dimissione exploratorum per murum. nam Raab postea uoluerat dimittere exploratores per portam ciuitatis, quę erat apud portam domus suę, sed nequiuit, quia clausa erat. Nam mox, ut exierant nuncij regis ad persequendum exploratores per viam vadi Iordanis, porta clausa est.

Necdum obdormierant qui latebant, & ecce mulier ascendit ad eos, & ait. Noui quod dominus tradiderit vobis terram. Et enim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Audiuimus quod siccauerit dominus aquas maris rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Aegypto, & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus qui erant trans Iordanem, Sehon & Og quos interfecistis. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum. Nunc ergo iurate mihi per dominum, vt quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei, detisque mihi verum signum. vt saluetis patrem meum, & matrem, fratres, ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras a morte. Qui responderunt ei. Anima nostra sit pro vobis in mortem. si tamē non prodideris nos. Cumque tradiderit nobis dominus terrā, faciemus in te misericordiam, & veritatem.

Exod. 2.

Infra 6.

Hic ponitur tertium, scilicet de conuentione facta inter Raab, & exploratores, & ista fuit postquam recesserant nūcii regis, & requisiuit exploratores Raab de pacto ineūdo postquam eis periculum demonstrauit, & nondum plene illud euaserant. Nam si nollent tunc conuenire exploratores cum Raab, vt facerent misericordiam cum ea, & domo patris sui, poterat adhuc eos tradere in manus Ierichontinorum, & sic conuenientius tempus ineundi fęderis, cum exploratoribus erat, postquam aduenientibus nuncijs regis absconditi sunt, quam antequam occultarentur. *Necdum obdormierant.* Vocātibus nuncijs regis ad portam domus Raab, abscondit exploratores sub stipula lini, & postea descendens de solario ad nuncios regis, locuta est cum eis, & mansit aliquanto tempore deorsum non ausa ascendere ad solarium ne sentiretur quomodo illuc ascendebat, & præsumeretur aliquid contra ipsam: etiam quia ipsa volebat ascendere ad solarium, vt dimitteret eos per murum, tamen non decebat, quòd dimitterētur vsque ad magnam partem ipsius noctis in conticinio, ne videretur Raab deponens eos per funem de muro ab aliquibus Ierichontinis quia sic criminis rea esset, & exploratores capi possent. In toto igitur hoc spatio dormire poterant exploratores, non tamen adhuc dormierant, quod fiebat in eis, quia in magno timore erant, veriti ne nuncii regis ascenderent ad inquirendum ipsos, vel Raab eos prodere vellet. nam tunc

F erat

erant in manu eius, & adhuc non confidebant plene ei, q̄ q̄ ista faceret, vt patet infra: cum dicitur. responderunt ei, anima nostra sit pro vobis in mortem, si tñ non prodideris nos si tñ nullatenus dubitarent de fide Raab, non adiecissent hanc conditionem. satis ergo erat rationabile, non posse exploratores dormire quousque veniret ad eos Raab.

Forte aliquis dicet, ꝙ non erant absconditi isti, qñ dicitur, quòd nondum obdormierant. nam positi sub stipula lini nullatenus poterãt dormire, frustra ergo erat dici de eis, ꝙ nondum obdormierant, & sic videbitur dicendum non fuisse eos tunc absconditos. Respondendum est, ꝙ absconditi erant, quando dicitur, quòd nondum obdormierant, quod patet ex litera quæ dicit, nondum obdormierant qui latebant, ergo tunc latebant. Cum dicitur ꝙ non poterant dormire absconditi. Respondendum est, ꝙ taliter erant dispositi sub stipula lini, ꝙ dormire possent, nisi eos tenuisset terror, & ob hoc dicitur, quòd nondum obdormierãt, *Ecce mulier ascendit ad eos.* Idest ascendit Raab ad solariũ domus, non enim ausa est ascendere immediate, vt recessissent ab ea nuncij regis, quia erat tunc parua pars noctis, & timuit uideri ab aliquo de Ierichontinis quando deponeret exploratores per murum, & sic tam ipsa q̄ exploratores caperentur atq; occiderentur. Item timuit, ne quis illam audiret colloquentem. Item quia non oportebat eam ascendere ad illos immediate, quia solum ascensura erat ad deponendum eos per murum, & tamen non expediebat, ita cito eos deponere, cum tunc exiuissent nuncij regis euntes via Iordanis, & exploratores si exirent possent eos habere obuios atque caperentur: expectauit ergo Raab aliquantam noctis partem, antequam ascenderet ad exploratores in solatium.

Noui quod tradiderit vobis dominus terram. Hic ponitur causa quare Raab fecit omnia quæ ad pietatem erga exploratores pertinebant, scilicet quia sciebat, quòd Deus traditurus erat totam terram Chananæorum in manus Israelitarum, & non poterant effugere aliquo modo cõmota fuit ergo vtcunque pacificare obsequijs, & beneficijs Iudæorũ exploratores, vt misererentur illius cum opportunum foret, Nam si ignoraret terram tradendam necessario siue ineuitabiliter in manus Iudæorum, & hoc faceret, esset proditrix ciuitatis, & teneretur rea legum, atque grauiter peccaret, hoc tamen eam excusauit, quia cum non posset succurrere patriæ cadenti, sibi saltem succurrit.

Quomodo Raab sciuit, quòd Deus traditurus esset terram in manum Israelitarum, Et quod Gentilibus Deus multa reuelabat secreta: & quomodo. Quæst. XLVIII.

QVæret aliquis, quo sciuisset Raab, quòd Deus tradidisset terram hanc. idest traditurus esset in manus Israelitarũ, Et dicẽdũ est, quòd dupliciter hoc intelligi posset. vno modo, quòd hoc sciret Raab per coniecturas quasdam modo humano, quod non est scire sed suspicari, & tunc applicatur sic, viderat Raab, quòd timor inciderat in omnes populos terrę, & hoc valde magnum signũ est. nã qui alios valde sic timent, non audent congredi cum illis, vel si congrediantur timor eos victos reddit, sicut patet de Moabitis qui timore magno concepto de Israelitis, nõ ausi sunt congredi cum eis, sed vocauerunt Balaam Ariolũ ad maledicendum eis, vt patet Num. 22. s. videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo, & quòd Moabitæ timuissent eum, & eius impetum ferre nõ possent, dixit ad maiores natu Madian, ita delebit hic populus omnes qui in nostris finibus commorantur, quo solet bos herbas vsque ad radices carpere, vel si aliquando timentes aggrediantur, vel resistant, postea timore prementte deficient, talis autem timor inciderat in Chananæos, vt testata fuit Raab, & patet immediate. Ideo ex hoc modo humano aliqualiter argui poterat, quòd traditi essent in manus Iudæorum. Item iudicio humano poterat hoc prænosticari ex præcedentibus nam viderant Chananæi quòd Deus aperuisset mare rubrum ad introitum Iudæorum, & hoc manifeste erat miraculum Dei: ideo sicut Deus pro eis dignabatur hoc efficere, ita hostes eorum deleret. præsumebat ergo Raab, quòd traderet Deus in manus Israelitarum Chananæos. Item arguebat hoc ex deletione Amor-

F rhæorum regum duorum. nam hi erant reges fortissimi, & hos destruxerunt Israelitę, poterant ergo destruere Chananæos. Alio modo potest ista litera capi, vel accipi. scilicet quòd Raab cognouerit hoc Deo reuelante illi tradendam esse terram: non enim est inconueniens, quòd Deus gentilibus quædam reuelet. nam Ballam filius Beor erat propheta, tamen gentilis erat de Haram, vt patet Num. 22. c. & 23. posset igitur aliquid reuelari Raab. Amplius aũt q̄m Balaam erat idolatra pessimus, & Ariolus, vt patet Deut. 23. tamen Deus ei loquebatur. Raab autem ad Deum conuersa est, & tunc bonæ mentis erat, quãdo ista fiebant. ergo rationibilius adhuc videtur Deum debuisse loqui ei, q̄ ad Balaam. Nec tamen adhuc oportet. ꝙ poneretur Deum fuisse locutum, vel misisse aliquem Angelũ ad Raab, sed sufficiebat, quòd illustraret intellectum eius, dans ei cognoscere manifeste istam futuram veritatem, s. quòd Deus tra-
G diturus erat certissime terram illam in manus Iudæorum. Si autẽ arguas, quia hic dicitur, etenim irruit in nos terror vester. Hoc autem argumẽtum humanũ est, & per hoc probat Raab, quòd Deus tradiderit terrã Iudęis, ergo non est cognitum ex reuelatione, sed modo humano. Respondendum est hoc non stare: satis est enim conueniens argumentum. nã per terrorem incussum poterat Raab iudicare esse tradẽdam terram, quia põt timor iste intelligi, ꝙ nõ euenirer naturaliter, sed supernaturaliter. nam sicut Deus interdũ hominibus infligit ęgritudines, & alia mala inuitis, ita infligit timorem, & hanc pęnã Deus infligebat Iudæis interdum pro peccatis suis, vt patet Leui. 26. cum dicitur, & qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorũ, in regionibus hostium terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium, cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugiẽtes. Idem
H patet Deut. 28. c. Ideo poterat talis timor nunc incuti Chananæis, & hoc in se experientes iudicare possent, ꝙ Deus tradere vellet illos in manus hostiles. Potest autem discerni iste timor a cęteris, Nam cum aliquis ex humana infirmitate timet, non est timor ita durus, & penitus eneruans, cũ vero a Deo infligitur, durior est, ita quòd totaliter cor deficit. ita enim in Chananęis factum est, quia non remansit in eis spiritus ad introitũ Iudæorum, vt patet hic. Et necesse est de timore isto Chananæorũ dici, ꝙ nõ fuerit naturalis infirmitatis, quasi ipsi Iudęos timerent, quia multo plures & fortiores erant Chananæi, quàm Iudęi, vt patet Deuter. 7. immo Iudæi timuerunt Chananęos, ita ꝙ reuerti voluerunt in Aegyptũ, vt patet Nu. 14. c. sed fuit timor supernaturaliter a Deo incussus, ipse eos faciebat timere, quamq̄ audaces, vel constantes esse vellent, sic patet Exo. 23. c. cum dicitur terrorem mittam in præcursum tuũ, & occidam
I omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumq; inimicorum tuorum terga vertam. Idem patet Deut. 7. conuenienter ergo valde Raab per timorem incussum, iudicabat terram tradendam in manus Iudæorũ, quia terror iste non erat talis qualis humanus, sed durior. Nunc autem cum litera posset vtroque modo intelligi quid verisimilius sit, an Deus mouerit Raab, & spiritu eius ista locuta fuerit, vel humana solum præsumptione hoc dixerit. Et dicendum est verisimilius esse, quòd diuino spiritu afflata fuerit. Nam necesse est dici, quòd ipsa a Deo illuminata sit, quoniam ipsa cognouit veritatem deitatis, & vniuersalitatem potestatis in Deo Hebræorum, vt patet infra, cum dicitur, Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum, ipsa tamen Raab quæ Chananęa erat, & rudis, in gentilitate semper edocta, non potuisset hæc cognoscere, nisi eam Deus illustraret. *Noui, quòd tradi-*
K *deris vobis dominus Deus terram.* Scilicet totam terram Chanaan, quasi dicat, ego cognoui reuelante Deo tradendam esse in manus vestras totam terram hanc. *Etenim irruit in nos terror vester.* In hoc declarat Raab, quod dixerat, scilicet quòd Deus tradidisset in manus Iudæorum terram, quia terror eorum, idest terror conceptus de eis irruit super nos, scilicet ꝙ timebant omnes gẽtes Iudæos. Et hoc quia siue Deus posuerat timorem suum super omnes gentes, vt promiserat Exod. 23. siue quòd auditis miraculis de transitu maris, & alijs quę Deus pro Israelitis fecerat, incœperunt contremiscere, ad vtrunque enim referri potest secundum quod põt accipi de timore humano, & timore

In quo p̄pe discernitur timor diuinus, & supernaturaliter immissus ab humano.

a Deo

a Deo incusso, quilibet enim horum modorum est conueniens probatio, ad hoc, q Deus vellet tradere Chananæos in manus Iudæorum, magis tamen pertinet ad hoc, q intelligitur a Deo cognouisse, quia dicitur, quód tradiderit Deus, aliter enim, q q Chananæi viderent se victos a Iudæis, non imputarent Deo Iudæorum, dicentes Deũ tradidisse illam terram eis, sed magis hoc euenisse temerario rerum fluctu sine aliquo prouidentiæ regimine, sicut inter gentiles pleriq; arbitrarẽtur, vel dicerẽt hoc esse a Deo aliquo de gentilibus, sicut dixerunt Syri serui regi Benadab, cum viderunt se victos ab Achab rege Israel in montibus, q dij Israelitarũ erant dij montium, & non valliũ, iõ præualuerant in montibus, sed si instauraretur bellum in vallibus præualerent Syri, sic patet 3. Reg. 20. c. s. serui vero regis Syriæ dixerunt ei, dij mõtium dij eorum, ideo superauerunt nos, sed melius est, vt pugnemus cum eis in campestribus, & obtinebimus eos, & postea sequitur, quõ Deus iratus pp verba ista tradidit iterum Syros in manũ Israelitarũ. sed Raab cognouit Deum Iudæorũ esse verũ Deũ & attribuit ei potestatem dicens, noui q tradidet it vobis dñs terrã, & non solũ potestatẽ, sed ẽt potestatem vniuersalẽ, cũ dicatur infra Deus. n. vester ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum. Dicendum ergo est, q Raab cognouerit Deũ, & ab eo mota dixerit ista. *Et elanguerunt omnes habitatores terræ.* Idest facti sunt viribus debiles tanq̃ languentes, quia sicut languentes membra inualida habent. ita & timẽtes valde, donec timor si grauis fuerit eos corruere faciat, & metuant nullo persequente, atq; fugiãt a facie folij volãtis tanq̃ qui fugit gladium, de hoc Leui. c. 26. & Deut. 28. c. *Audiuimus, quod siccauerit dominus aquas maris rubri.* Hic ponuntur ea, ex quibus incutiebatur timor oĩbus habitatoribus Chanaan. In quo sciendum, q non oportet poni Raab, & oẽs Chananæos eodẽ mõ cognouisse atq; sensisse de capienda terra. Nã Chananæi nihil cognoscebant reuelante Deo, nec apparet, q ipsi cognouerint capiendã terrã Chanaan, sed timebant valde, & erat modus iste timoris ex radice eorũ, q̃ audierant pro Iudęis facta. Nã sicut audierant ante Deũ operatũ fuisse admiranda pro Iudæis, ita & nunc suspicabantur, & timebant valde, nec tñ intelligendũ est, q Chananęi solum timuerint, quia audierunt ea q̃ narrantur hic, quia tunc esset iste timor humanus conceptus ex auditis, sed pter hæc immittebat Deus in corda Chananæorũ quendã terrorẽ pęnalẽ, qui non consurgebat ex aliqua consideratione rerũ, sed ex sola Dei inflictione, & de hoc dr̃ Exo. 23. c. timorem meũ mittã in pręcursum tuum, & occidã omnẽ populum ad quem ingredieris, & cunctorum inimicorũ tuorum coram te terga vertã. *Quod siccauerit dominus aquas maris rubri.* Hoc factum est admirabile, & cognitum est per gentes omnes, quæ in circuitu erant, & timuerunt valde, vt patet Exod. 15. cũ dr̃, ascenderũt populi, & irati sunt & dolores obtinuerunt omnes habitatores Philisthim, tũc turbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Duplex sensus literæ.

Ad introitum vestrum. Istud põt intelligi duobus modis. Vno mõ ad introitum vestrum, i. qñ vos introistis in mare rubrum, q tunc est sensus, q Iudęi ingressi sunt primo in mare, & tũc diuisę sunt aquę maris. Sed falsum est, quia nullus Iudęorum intrauit, aut saltẽ tetigit aquas maris, quousq; apertũ fuit, vt patet Exo. 14. vbi ponitur quõ Moyses eleuata virga diuiserit mare, & postea filij Israel ingressi sunt, sed dẽt esse hic secundus sensus, s. q ad introitũ Iudęorũ diuisum est mare rubrũ, i. diuisum est ad hoc, quód ingrederẽtur, & sic præcederet diuisio ipsam ingressionẽ: primus tñ sensus in sacra Scriptura aliqñ est, sic patet Gene. 30. c. s. benedixit tibi dñs ad introitum meum, i. benedixit tibi dñs, qñ ego ingressus sum vel postq̃, & hoc intẽdebat dicere Iacob ad Laban, q ante aduentum suum ad eum, nihil habuerat, & postq̃ ad eum venerat Iacob, diues effectus fuerat, & sic patet ibidem, ponitur ergo introitus prior q̃ benedictio. *Quando egressi estis de Aegypto.* Determinatur tps, hoc dicit Raab, quia apertio maris rubri a multis temporibus acciderat, s. ab anno primo exitus de Aegypto, & iam erat annus 41. ideo nõ debebat dici egressus de Aegypto simpliciter, sed determinaretur tempus, & non fuit transitus maris rubri in ipsa prima die ab exi-

A tu de Aegypto, quia ea die peruenerunt in Sochoth, vt patet Exod. 12. & Numer. 33. cap. sed aliquibus diebus post primam diem recessus de Aegyptto, paucis tamen interpositis, vt patet ex mansionibus quæ describuntur Num. 33. quód recedẽtes Israelitæ die prima de Ramesse, in qua comederunt agnum paschalem, venerunt in Sochoth, de Sochoth uenerunt in Ethan, quæ est in extremis finibus solitudinis, inde egressi venerunt contra Phiaroth quæ respicit Helsephon, & castrametati sunt ante Magdalũ, profecti de Phiaroth transierunt per medium mare rubrum. Idem patet Exo. 14. Si tamen dicere velimus aliter, poterimus dicere, q Israelitæ non fecerunt aliquas mansiones inter exitum de Aegypto, & transitum maris rubri, sed magis mare rubrum est terminus Aegypti ex illa parte qua Israelitæ exierunt, fuerunt tñ aliquæ mansiones inter ciuitatẽ Ramesses, de qua primo mouerunt Israelitę castra vs

B que ad mare rubrũ, & iste est cõueniẽs modus loquendi.

Et quæ feceritis duobus regibus Amorrhæorum. Ista etiã terruerunt Chananæos nimis. nam erant isti duo reges, s. Og, & Sehon reges fortissimi inter alios reges Chananæorum, & cum hos Israelitæ deleuissent velociter, timebant Ierichontini, & omnes Chananæi similiter sibi futurum: nec terrebantur isti, quia Israelitæ solum occidissent hos duos reges Amorrhęos gladio superatos, sed quia ita velociter, s. vnico bello superassent. Nam in alijs bellis solum per diuturnitatẽ satis erat deleri aliquod regnum, Iudæi aũt vno in tempore abstulerunt duo regna de manu Chananæorum, siue Amorrhęorum quod idem est. Admirabantur ẽt, quia nullum viuere permittebãt sub aliqua conditione pacis vel seruitutis, aut tributi, sed oẽs occidebant gladio, hoc aũt erat, quia Deus iusserat, vt de populis quorum terrã in possessionem accepturi essent,

Iudæi omnes occidebant & nullũ viuere permittebãt sub aliqua cõditione pacis, seu tributi, & quare.

C nullum omnino viuere permitterent, vt patet Nũm. 33. & Deut. 20. gentiles aũt hoc ignorabãt. Ideo de tanta crudelitate admirabantur. sic innuebat rex Moabitarũ Balac loquens ad maiores natu Madian, & dicẽs, sic delebit populus iste oẽs qui in nostris finib. cõmorantur, sicut solet bos herbas vsque ad radices carpere, s. nihil relinquendo.

Duobus regibus Amorrhæorum. Non solum erãt Amorrhæi ante transitum Iordanis, ẽt erãt alij reges Amorrhæorum vltra Iordanem post transitum, quia quamquam totus populus Amorrhæus simul habitaret nullo alio populo interposito, tamen Iordanis mediabat per terram Amorrhæorum. Quod autem alij reges Amorrhæorum essent post transitum Iordanis, patet infra 5. c. cũ dicitur, postq̃ audierunt, ergo oẽs reges Amorrhæorum qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam, & cũcti reges Chanaan, &c. *Sehon, & Og quos interfecistis.* Sehõ erat rex

D Esebon. & habitabat in principio introitus Israelitarum, apud confinia frontis Orientalis terræ Moabitarũ, & Ammonitarum, vt colligitur Num. 21. iuncto. 2. c. Deut. & cõtra hunc primo pugnauerunt Israelitæ, & deleuerunt eũ cum populo suo, vt patet Deut. 2. c. Og erat secundus rex Amorrhæorum, & iste erat de genere gigantum, vt patet Deut. 3. cum dicitur, solus quippe Og restiterat de genere gigantũ, monstratur lectus eius ferreus in Rabath filiorũ Ammon nouem cubitos habens longitudinis & quattuor cubitos latitudinis, cõtra istum pugnatum fuit secundo loco. & deletus est ipse cum toto populo suo, iste veró vocabatur rex Basan fiat terra Basan erat principalis in toto regno suo, & fuerat olim terra gigantum.

Et hæc audientes pertimuimus. Loquitur hic Raab de toto genere Chananæorum, quia auditis his omnes timore concussi sunt. Et fuit iste timor rationabilis, quia cum vi-

E derent Deum operatũ fuisse miracula in diuisione maris rubri pro Iudæis, ita verisimiliter operari posset, & faceret in pugna contra hostes. Itẽ sicut præualuerunt vnico impetu cõtra reges duos Amorrhæorũ, s. Og, & Sehõ, quemlibet eorũ vnico delentes bello, ita & contra alias gentes pręualerent. Nec tamẽ timor qui irruerat in Chananæos, erat solum conceptus modo humano pro his quæ audierant de Iudæis, sed etiam Deus incussit eis quendam specialem timorẽ in pęnam, & iste durius affligebat, atq; tollebat animositatẽ, & robur, q̃ quicunq; timor humano more conceptus, sicut s̃. declaratum est. Et nõ dr̃ hic, q timuimus, sed q pertimuimus: nã timere est simpliciter timere

siue parũ, siue multum, ptimescere, vel ptimere est valde timere, vel totaliter timere, quia ista præpositio per côiunĉta per compositionẽ augmentat, vt ait Ebrardus, & sic acciderat Chananæis, quia non solum timebant, sed erat in eis timor validus, ita vt consternarentur mente penitus deficientes. *Et elanguit cor nostrum.* Dicitur cor elanguescere qñ præ magnitudine mali futuri deficiunt vires, ita q resistere nõ audeamus.

Timor quid est.

In quo sciendum est, q timor est passio circa malum, & ponitur sub ira, est autem ad futurum malum. vnde diffinitur, quòd timor est expectatio mali futuri. Quando aũt malum futurũ paruũ æstimatur, per timorẽ cauti efficimur, sed non deficimus. Cũ vero res terribilis nobis magna atq; intoleranda vř, desperãtes posse euadere, vel resistere, viribus deficimus, mente totaliter cõsternata, & ista vocatur desperatio. In primo modo non elanguescunt vires animi, sed acuuntur ad resistendũ, cũ vero increuerit magnitudo mali, hebetantur vires animi, sed non deficiũt prorsus, cum vero ad valde magnã quãtitatẽ peruenerit terribile, desperatio facit vires animi elãguescere, & hoc est, quod dř elanguisse cor Chananæorũ pp timorẽ validum. *Nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum.* idest non mansit aliquod robur animi ad resistendum vobis. nam nec voluntatem resistendi habebamus, & hoc notat magnum timorem.

Magnus timor qua fa cias.

Interdũ quippe nos corpore debiles efficimur, ita q non maneant vires in corpore ad pugnandum, tamẽ adhuc est virtus in animo nostro ad volendũ resistere, magnus tamẽ timor vtrũque tollit. nã eneruat vires corporis, & animi, cuius cã est, quia omnes vires sunt in nobis propter discursum spirituũ per venas pulsatiles, & per corpus totum, & cũ cessat, vel debilitatur aliqualiter ista multiplicatio spirituũ, quæ a corde fit, lassamur. & ista est cã quare homines qui per aliquantũ tẽpus sine quiete media laborauerint, lassantur.

Quare homines qui sine quiete media laborant lassantur.

quia per frequentem motũ, spiritus multi defecerunt, & euaporarũt: cũ vero sumpsẽrimus aliquantã requiẽ, resumimus vires, cuius est cã, quia dũ quiescimus, non euaporãt spiritus, sicut in labore. Iõ tunc collectis spiritibus efficimur potentes ad labores, donec iterum euanuerint per calorẽ laboris. In timentibus aũt valde, hoc euenit, q propter timorẽ recurrunt spiritus ad cor, & cætera membra deserta ab illis vires nullas habẽt, cum propter spiritus vires sint, necessarium est igitur, vt tunc mẽbra viribus destituta corruant, sicut in somnis est, tunc enim nullæ vires in membris sunt, sed totus spiritus vires suas emittit ad loca digestionis ad celebrandas operationes virium naturaliũ, operationes autem virium animalium, vel motiuarũ tunc nihil sunt. In Hebræo habetur. *Nec remansit spiritus in viro ad introitum vestrum.* Eadem sententia est.

Quid dicat Rabbi Salomõ de Raab, qua multa absurda, & impudica. Et an illa potuerit cognoscere naturaliter qua hic dicit, cum de Deo cognitionem naturaliter habere possimus. Et de omnipotentia Dei secundum Christianos negata a gentilibus probatur. Quæst. XLIX.

SEd Rab. Salom. dicit, q Raab erat meretrix, & incepit meretricari anno quo Israelitæ exierant de Aegypto, & tunc ipsa erat annorum decem & fornicata est vsq; ad annum quo transierunt Iordanem, ita q esset iam 50. annorum, & durasset in fornicatione per annos. 40. nunc vero venientibus Iudæis apud terram Chanaã nullus poterat eam cognoscere. Et de hoc ipsa conqueritur dicens, q non remansit in viro spiritus, idest in nullo viro remansit spiritus inflans genitalia. nam secũdũ medicos vnũ de necessarijs ad coitũ est spiritus, & in hoc cognouit Raab, q Israelitæ accepturi essent terram. Sed ista absurda sunt, & impudica, nec oportet contra illa argui, nec saltem ore cõtingi. *Ad introitum vestrum.* Idest quando vos ingressi estis in terram istam venientes prope terminos Iordanis. *Dominus enim Deus vester ipse est Deus.* Hic ponit Raab fundamentũ oĩum istorũ, s. quomodo Raab posset scire, q Deus daturus esset terrã Chanaan in manus Iudæorũ, s. q Deus Iudæorũ erat verus Deus, & dij aliarũ gentiũ nõ erant dij, nec poterant eripere cultores suos de manu Iudæorũ. Deus aũt Israelitarũ, quia erat verus Deus, poterat tradere oẽs gentes in manus cultorũ suorũ Iudæorum, in

F hoc patet, q Raab fuit a Deo illuminata: nam ipsa non poterat cognoscere Deũ Iudæorũ esse verũ Deũ, nisi Deus ipsam ad hoc illuminaret. Et si dicas, q cognitio Dei naturaliter inest. ergo poterat cognosci a Raab. Respõdendũ est, q cognoscere hoc, q aliquis Deus sit. inest naturaliter, & sic Raab cognoscebat aliquẽ Deũ esse, & nulla gẽs in hoc dubitabat, sed non sequitur ex hoc, q crederet Deũ Hebræorũ esse verũ Deũ. Et si obijcias, q non solũ de Deo naturaliter cognoscitur, q sit, sed q vnus sit, & q æternus, & similia attributa, sicut ait Apostolus ad Ro. 1. s. inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, a creatura mundi intellecta conspiciũtur, sempiterna quoq; eius deitas, ergo poterat hoc Raab cognoscere. Ad hoc rñdendũ est multipliciter primo, q dato, q omnia ista cognoscerẽtur naturaliter de Deo, tñ nõ cognouit ea Raab naturaliter. nã simplices mulieres nõ cognoscũt de Deo oĩa, quæ de eo naturaliter co-

G gnoscibilia sũt. Hoc quippe satis est pro ipsis viris magni ingenij occupatis circa speculatiuã negociationẽ, cum ergo Raab ista cognouerit, quamquam naturaliter cognosci possent, tamen non est arbitrij probabilis eam naturaliter cognouisse, cum fœminæ nunquam circa speculabilia insudent. Aliter responderi potest; quòd quamquam naturaliter cognosci posset Deum esse per ordinẽ causarum, & quamquam cognosci posset esse vnicũ perueniendo vsque ad primam causam secundum, q Arist. in 12. Meta. declarat statuens esse vnam primam causam, quam nos Deũ vocamus, de qua multas proprietates probat, quas nos Deo soli attribuimus, q ñ de Deo probetur, & cognoscatur naturaliter æternitas, vt dicit Apostolus ad Ro. 1. quoniã, & Aristote. statuit æternitatẽ primi motoris naturaliter in 8. Phy. Tamen omnipotentiã Dei nullus adhuc Philosophorũ concessit aut protulit. concessit

H quippe Arist. infinitatẽ primæ causæ in duratione, sed in essentia aut potentia non concessit. Et quidẽ rõnabiliter q̃tũ ad intentionẽ suã. nã si concedat omnipotentiam Dei, non dimitteret aliq̃ propositionẽ necessariã in naturalibus, quæ sunt in motu, cũ tamen ipse oẽs asserat necessarias, asserit necessario solẽ cras oriturũ, & similes propositiones, quarum veritas dependet ex motu, & has dicit ineuitabiles, quia existimat nullã causam esse in tota rerum vniuersitate potentem impedire hunc euentum. Si tamen concedat omnipotentiam primæ causæ nullã harũ propositionum q̃ in motu sunt, siue ad naturã, siue ad astronomicã considerationẽ pertineant, dicet esse necessariã, & cõsequẽter tollet necessitatẽ simpliciter sine qua non existimat esse scientiã. Nã tunc scire aliquid opinamur simpliciter, & non sophistico mõ, qđ est secundum accidens, cum cau-

Nota Philosopho hoc esse contra communẽ opinionem omnium vo & sentientiũ in via Arist.

I sam cognoscimus pp q̃ res est, & quoniã illius cã est, & quia non est contingens aliter se habere, vt patet in 1. Poste. & tamen Philosophi volebant hr̃i scientiã, iõ excluserunt omnia illa per q̃ tollebatur scientia. Hoc aũt est per omnipotentiã primæ causæ, iõ negauerunt aliq̃ causam esse in rebus omnipotentem, & hoc dicit impijssimus Cõmentator, q Nazareni, i. Christiani sunt indispositi ad scire, quia concedunt miracula, & omnipotentiam Dei. & hoc mõ tollunt necessitatẽ rerum. Et tamẽ nos pp hoc nõ tollimus scientiã, nec propositionũ necessitatẽ, non tamen vocamus propositiones necessarias eas, quarũ euentus non potest vllatenus distorqueri, sed illas q̃ secundũ naturã, & ordinẽ causarum suarũ, determinate se habent ad vnum euentũ, semper relicta libertate omnipotẽtis causæ, & q̃ q̃ postea signatũ per talẽ propositionem impediatur, nõ mi-

K nus vocatur necessaria, sicut solẽ cras oriturũ, dicimus necessariã propositionem, & veritatẽ, tamẽ Deus põt distorquere, & aliquando distorquet, sicut perturbauit motum cœli stante sole contra Gabaon, vt patet infra x. c. & cũ reuersus est sol lineis decẽ in horologio Acham, vt patet 4. Reg. 20. & Isa. 38. c. Et tamen non vocamus minus necessariam illã propositionẽ q̃ aliquando impeditur ne sit vera, q̃ illã propositionẽ cuius veritas nunq̃ impeditur, cum ex natura sua æqualiter determinata sit ad talem, vel talẽ modũ res, quando impeditur, in suo actu, & qñ non impeditur. Ecce igitur qualiter antiqui Philosophi non cõcesserunt infinitatem potentiæ in aliqua causa, quamquã fuerunt valde speculantes. Non potuisset ergo Raab hoc naturaliter cognoscere, sed ipsa dixit hic de Dei omnipotentia, cum

Non ex eo quòd nos Christiani ponimus primã causam esse infinitam vigore tollimus propositiones necessarias.

ſũ, cũ ait, dominus.n. Deus veſter ipſe eſt Deus in cęlo ſuſum, & in terra deorſum, & ſic conceſſit, & aſſeruit eũ omnipotentem. in omnibus ergo neceſſe eſt, ꝗ hoc ſupernaturaliter, ſ. Deo reuelante cognouerit. Aliter reſponderi poterat ad hoc, ſ. ꝗ dato, ꝗ naturaliter poſſet cognoſci Deum eſſe omnipotentem (ꝗ nequaquam eſt) & omnia alia attributa, tamen adhuc non inferretur Raab cognoſcere potuiſſe iſta naturaliter. nam quamquam cognoſcatur Deũ eſſe vnicum, & omnipotentem, tamen non cognoſcitur, an ſit iſte quem colunt Iudæi, vel aliæ gentes, ſed cognitio huius ad alterum modum pertinet. Sed Raab non ſolum cognouit hic, Deum eſſe verum, & omnipotentem, ſed et hunc eſſe Deum quem colebant Iudæi, ergo cognouit aliquid, quod non poterat cognoſci naturaliter. fuit igitur ſupernaturalis iſta cognitio, ſcilicet quòd Deus reuelauit hoc Raab illuſtrando mentem eius.

B *Dominus enim Deus veſter*. Scilicet, Deus quẽ vos colitis. *Ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum*. Idest ipſe habet poteſtatem in cęlo qđ eſt ſupra nos, & in terra quæ eſt infra nos, & nomine horum duorũ intelligit omnia ꝗ ſunt, ſ. terram, & aꝗ nomine terræ, & aerem, & ignẽ atq; cęleſtia corpora nomine cęli. Et non eſt ſenſus, quòd Deus ſit in cęlo, & in terra, accipiendo proprie eſſe. nam eſſe non habet relationem ad aliquem locũ, vel tp̃s, nec hõ eſt magis homo in cęlo ꝗ in terra, ꝗ ꝗ moratur in terra, & non alibi, & ita de Deo. Etiam ꝗ tum ad hunc ſenſum nõ eſt magis Deus Hebræorum Deus in cęlo, & in terra, quã dij aliarum gentium qui ſolum ſunt idola. Sed accipitur eſſe Deũ in cęlo, & terra, i. h̃e poteſtatem in cęlo, & in terra, & in hoc faciebat Raab Deũ Hebręorũ differre a diis quos colebant Chananæi, & non conceſſit eis omnipotentiã, & eſt ſenſus, ꝗ Deus veſter hñs ptãtẽ in cęlo, & terra põt vobis tradere totã terrã hanc, & ego noui, ꝗ tradet, itõ C volo, ꝗ miſereamini mihi, cũ ipſe tradiderit terram hanc in manus veſtras. *Nunc ergo iurate mihi per Deum*. Vult Raab firmitatẽ de exploratoribus, ſ. ꝗ miſereãtur eius. ſicut ipſa eorũ miſerta eſt, & quia firmitas maior habetur conteſtando p Deũ, ꝗ ſimpliciter pmittẽdo, petiuit Raab ab exploratoribus, ꝗ iurarent, & hoc per Deũm ſuum.

Chriſtiani quomodo accipiunt iuramenta a Iudæis, & ab alijs infidelibus, & è contra. *Quæſt. L.*

Iſte eſt modus apud oẽs gentes, ꝗ ꝗñ ſunt gentes diſparis ritus, & abinuicẽ aſſumunt iuſm, non aſſumit vna gens ab altera per Deũ quem colit ipſa gens, iuſm, ſed per Deum quem colit ipſa gens ꝗ iurat, & ſic Chriſtiani a Iudæi poſcent iuſm non ſecundum, ꝗ Chriſtiani iurant ſuper crucem, vel euangelia, ſed ſuper thorath iuxta cęremonias ipſorum Hebræorum. Et a Sarracenis ſimiliter patitur iuramentum ſecundum ritus ipſorum Sarracenorum D Ita quoq; cum Iudæi petunt ſacramentũ dari a Chriſtianis, petunt ſuper euangelium, vel crucem, & ſic ſe hẽt ꝗlibet gens ad alteram, & hoc fit, quia ſi Chriſtiani peterent a Iudæis iuſm ſuper crucem, vel euangelia, vel in nomine Chriſti, non dicerent veritatem, quia exiſtimant iſta nihil eſſe, ita Raab petijt iuſm ab exploratoribus ſuper Deum ſuum, quia ſi peteret, vt iurarent ſuper Deos Chananęorũ ipſi non iurarent, immo nec nominare vellent, quia prohibitum eis erat, vt patet Exo. 23. c. ſ. per nomen Deorũ externorum non iurabitis, nec audientur ex ore veſtro, vel ſi aliqñ vellet iurare exploratores per nomina Chananæorũ Deorum, nihil ſe feciſſe, vel obligatos eſſe exiſtimaſent, quia dij illi nihil erant. conuenit ergo aſſumi iuſm ab exploratoribus in Deo ſuo. Itẽ fecit hoc Raab, quia ipſa iam a Deo, vero illuſtrata credebat Deũ Hebræorum eſſe Deũ E verum, Deus aũt aliarum gentiũ nihil eſſe, ideo nollet, ꝗ iurarent per Deos aliarũ gẽtium. An liceat Chriſtiano petere iuſm ab Hebręo, vel Sarraceno ſecundũ ritus, & an peccet Hebręus iurando ſuper thorath, vel talmud, & euãgelium: Et an peccet Agarenus iurando ſuper Alceranum vel ſuper crus Mahometicũ, & de multis particularib. qõ nibus circa hoc dictũ fuit ſare Exo. 23. c. *Vt quemadmodũ ego feci vobiſcum miſericordiam*. Quia liberauerat eos a morte ex ſola pietate. nã cum eſſet de gente hoſtili deberet magis prodere illos, & morti tradere; nec ſecundum Deũ obligata erat ad non detegendum eos, vel liberãdũ a mor-

Alph. Toſt. ſuper Ioſue.

A te, vt declaratum fuit in præcedentib. & cũ quis alicui nõ merito benefacit miſericordia eſt, iuxta cõem vocem, ꝗ ꝗ differret, quia qui alteri bonũ facit, aut agit ex obligatione, & tunc iuſte agit, quia iuſtitia eſt qua vnicuique diſtribuimus que ſua ſunt. Si aũt bonum agimus alicui nondũ merito, aut eſt in liberatione a malis, aut in conferendo bonum, ſi aũt eſt in liberando a malo, vocatur miſericordia, ſ. qñ aliquis eſt poſitus in amaritudine, & miſeria, & aliis eum inde eripit, vnde miſericordia a miſeris dr. Si aũt alicui benefaciamus qui in miſeria non eſt, miſericordia nõ eſt, ꝗ ꝗ nos abutentes vocibus eam miſericordiam appellamus. Cum ergo aliquis proficit alicui conferendo bonum aut eſt bonum in collatione aliquorum bonorum, aut in remiſſione pęnatum. Si vero ſit bonum in collatione aliquorum deſiderabilium dicitur eſſe liberalitas, vel magnificẽtia. Liberalitas quidem quãtũ ad ea ꝗ mediocria ſunt, ma B gnificentia aũt quantum ad maxima, & inſolita. ſi aũt ſit in remiſſione pęnarum vocatur clementia, vt cum aliquis nobis offenſus fuit, & poſſemus eũ punire, ſed parcimus. Recte autem vocatur hic miſericordia quam exercent hic Raab ad exploratores, ipſi equidem in miſeria poſiti erãt. nam eos Ierichontini caperent, niſi Raab cuſtodiſſet eorum miſeria. *Ita & vos faciatis cum domo patris mei*. Vocatur domus patris Raab tota cognatio Raab, ſ. pater, & mater, & fratres, & ſorores, & cæteri cognati, qui tunc ſuperſtites aderant: vel vocatur domus patris quantũ ad omnes illos qui deſcẽdũt a patre ſuo, & iſte eſt cõueniens modus accipiendi domum patris ſui. nam nõ eſt aliquid cõtinens rõnis, ꝗ tota cognatio alicuius dicatur domus patris eius, cum non pertineãt omnes ad domum patris eius, ſed illa, quæ dicuntur eſſe domus alicuius ad eum pertinent. & hoc ſignatur cum dicitur. Detiſque mihi ſignũ, C vt eruatis patrem meum & matrem, & fratres & ſorores meas, & omnia quæ eorum ſunt. Ecce hic cum explicatet domũ patris ſui, ſolũ tetigit matrẽ, & omnes deſcẽdẽtes a patre & matre. cæteri vero cognati, qui trãſuerſaliter ſe habent ad patrem, vocari non poſſunt domus patris.

In benefaciendo diuerſimodo nos habemus.

Domus accipitur in ſacra Scriptura quadrupliciter. *Quæſt. LI.*

Conſiderandum, quòd domus accipitur multipliciter in ſacra Scriptura. Primo modo accipitur domus ꝓ quadam maxima congregatione, quæ eſt congregatio omnium tribuum, & iſto modo dicitur domus Iacob pro tota congregatione Iſraelitarum, & eadem vocatur domus Iſrael, cum dicitur. In exitu Iſrael de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro. Et aliquando iſta vocatur domus D Iſrael, vt patet Pſ. eodẽ 113. cum dicitur. Benedixit domuĩ Iſrael. Alio modo accipitur domus pro tota congregatione vnius tribus, & hoc modo dicitur eodem Pſ. benedixit domui Iſrael, benedixit domui Aaron. Alio modo accipitur domus pro quadam congregatione plurium perſonarum ſub eadem familia, & continet in ſe plures œconomias. & ſic accipitur Iudic. 6. cum dicitur. ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. Ecce dixit ibi ſe eſſe Gedeon in domo patris ſui, ſed non poteſt accipi domus pro congregatione viri, & vxoris ad communicationem œconomicam: nam hoc modo Gedeon non pertinebat ad domum patris ſui, quia ipſe per ſe habebat vnam œconomiam, & ſatis magnã, habẽs filios & vxores, atque cõcubinas & ſeruos. nã 70. filios maſculos habuit de cõiugibus, & vnũ de cõcubina, vt patet Iud 9. c. ergo accipitur ibi domus ꝓ cõgregatione omE niũ deſcendentiũ ab eodẽ patre viuenie, ſ. filiorũ & filiarũ ꝗ ꝗ diuerſas habeant œconomias. & hoc mõ accipitur hic domus patris Raab. nã non poteſt accipi domus ſtricte ꝓ cõicatione œconomica, quia hoc modo Raab non pertinebat ad domum patris ſui, quia ipſa habebat domum per ſe diſtinctã. quod patet, quia ſi ipſa maneret in familia patris ſui, non diceret ſcriptura, ꝗ venerunt exploratores in domum mulieris meretricis nomine Raab, ſed vocaretur domus a patre eius, qui eſſet paterfamilias. Itẽ ſi ipſa manſiſſet in domo paterna, non potuiſſet facere libere ea ꝗ faciebat, exploratores occultando. nã hęc ad habentem liber tatem agendi pertinebant. Erat ergo Raab habens domũ

per se sine domo paterna, Dicebatur tamen ad domũ paternam pertinere, secundum ꝙ omnes descendentes a patre superstite, dicuntur pertinere ad domú eius. Alio modo accipitur domus stricte, pro cóicatione viri, & vxoris cum boue aratore, iuxta doctrinam Hesiodi, quam approbat Arist. 1. Polit. c. 1. Vel dicitur domus cóicatio œconomica viri & vxoris, domini & serui, patris, & filiorum, vt ait Arist. 1. Polit. c. 2. Et quamquam ponantur sex termini cóicationis œconomicæ, tamen ad quatuor personas reducuntur. Nam qui pater est, ipse est dominus & vir, sed nõ ad idem relatus, sed ad vxorem est vir, ad filios est pater, ad seruos est dominus. Dicit hic Ra. Dauid Canhi, quòd non rogauit hic Raab, quòd exploratores facerent cum ea misericordiam, quia ad eam non erat misericordia, sed iustitia. nam tenebantur eam a morte eripere si possent, cum ipsa a morte eos liberasset, sed rogabat ꝓ domo patris sui, idest pro aliis. ad illos quidem erat misericordia, quia ni- G hil meruerant, sed pp meritum Raab saluari deberent a morte: & inducit hoc etiam ex verbis exploratorum, qui dixerunt. faciemus in te veritatem, & misericordiã. dicuntur facere cum ipsa veritatem quantum ad ipsam, quia iã ipsa meruerat. dicũtur facere misericordiam cum reliqua domo patris eius, quę nihil meruerat. Sed dicendum est, quòd Raab per domum patris sui non solum intellexit alios qui erant de eadem domo, sed etiam seipsam, sicut Ionathas filius Gedeonis, dixit ad viros Sichem, quòd male fecerant Gedeoni, & domui eius, & per domum Gedeonis, qui erat pater eius, intellexit Ionathas ẽt seipsum. s. qd male se habuissent ad eum viri Sichem. Et cũ dixit, ꝙ ad Raab non erat misericordia. Respondendũ est, quòd formaliter non erat misericordia, eo quòd erat aliquid debitum: tamen materialiter erat misericordia, s. ꝙ Israelitæ occiderent omnes Ierichontinos & non Raab. Et cum di- H cunt ꝙ exploratores dixerunt, se ei facturos misericordiã & veritatem. Misericordiam quidem quantũ ad domum patris eius, veritatem autem quantum ad eam. Dicendũ est, quòd quantũ ad ipsam erat vtrunq; in hoc ꝙ non occiderent eã, sed hoc vocaretur veritas, inquantum erat aliquid promissum, & iuro firmatum. vocaretur misericordia, inquãtũ videbatur ei impẽdi aliqd boni existẽti in miseria, ꝙ cæteri Ierichõtini perirẽt gladio, & ipsa euaderet.

Quare Raab non rogauit, vt facerent misericordiam cum ea.

Detis mihi signum verum. Intelligebat Raab, quòd Iudæi venturi essent ad delendum vrbem Iericho, ideo volebat pro tunc habere aliquod signum, per quod euaderet, & ad hoc dixit, detis mihi aliquod signum verum. i. detis mihi signum, in quo non fallamini, scilicet, quòd vos non obliuiscamini, nec possitis errare.

Vt saluetis patrem meum & matrem, & fratres & sorores. I Orauerat Raab pro domo patris sui. & ponuntur hic qui sunt qui comprehenduntur nomine patris, & dicit, quòd domus patris dicit patrem, & matrem, fratres & sorores, & descendentes ab istis, si qui sunt: pro omnibus his orauit Raab, quia habebat totã istam cognationem, & petebat saluationẽ horum. i. liberationem a morte. *Et omnia quæ eorum sunt.* Hoc põt referri ad possessa, vel ad natos, quia nominauerat fratres & sorores. forte isti habebant filios, aut filias, & pro his ẽt orabat. hi autẽ dicebantur esse eorũ, quia pertinebant ad eos: vel pertinet ad res possessas. s. quòd nõ caperent iure bellico ea, quę pertinebãt ad eos.

Et eruatis animas nostras de morte. Expositio est eiusdẽ sententiæ, s. quòd Israelitæ eruerent Raab, & totam domũ patris eius, vt nõ caderent gladio inter ruinas Iericho.

Qui responderunt. K Exploratores viderunt quòd Raab iuste petebat, ideo concesserunt petitionem eius.

An exploratores poterant promittere Raab, quòd liberarent eam a morte, cum non liceret respectu alicuius Chananæi. Quæst. LII.

SEd aliquis arguet, dicens, quòd exploratores nõ potuerunt promittere, ꝙ liberarent eã a morte & cognationem eius. nam Deus vetuerat hoc dicens Nu. 33. & Deut. 30. ꝙ de Ethæis Heuęis, Chananæis, &c. nullum omnino dimitterent viuere. de aliis autem gentibus poterant accipere in tributarios. Sed de his nulla conditione pacis dicẽdum est, ꝙ possent eos dimittere. Ierichontini tñ pertine- F bant ad hos populos. s. ad Chananęos. ideo non poterant exploratores promittere, quòd dimitterẽt Raab, & cognationem eius, & peccabant in dimittendo, & cæteri Israelitæ nõ debuissent complere, q̃q̃ exploratores promitterẽt.

Respondendum est, quòd de his populis nullos poterant Israelitæ dimittere viuentes, alioquin peccarent cum Deus vetuisset. Hoc verum est si ad placitum dimitterẽt: hic tamen suberat causa valde rationabilis quare fieri deberet, sed quia Raab liberauerat a morte exploratores Israelitarum, tenebantur ei ad liberandum eã, nec erat contra intentionem legis Dei, quòd ista fierent, potissime cũ ista diuino instinctu acta sunt. *Anima nostra sit pro vobis in mortem.* Ista est ꝓmissio ac iuramentum explorator ũ, & non ponitur hic forma iuramenti, vel verba exprimentia iuramentum, q̃q̃ Raab petierit iuramẽtũ ab eis, vt patet supra cum dicitur. nunc ergo iurate mihi per dominũ.

G Forte potest dici, quòd quamquam petierit Raab iuramentum, ipsi tamen responderunt verba hæc, & Raab nõ curauit postea petere maiorem firmitudinem.

Vel põt dici, ꝙ q̃q̃ expresserint exploratores verba iuramenti, tñ scriptura subticuit illa, & expressit verba hæc.

Vel potest dici, quòd ista verba quæ protulerunt Israelitarum exploratores, habebantur tanquam iuramentum, quod petijt Raab, & dixerunt exploratores ad Raab, anima nostra sit pro vobis, i. anima nostra pereat, si anima vestra perierit. ponitur hic anima pro ipso homine: non potest accipi pro anima, quæ est spiritus: nã spiritus non moritur. non potest etiam accipi pro vita, quia vita perit per mortem: tamen non dicitur mori. solum enim moritur, ꝙ animatum est, & hoc est ipsum animal: ideo dicebant exploratores, anima nostra, idest nos ambo sumus in mortẽ, idest moriamur pro vobis, scilicet pro te, & pro tota do- H mo patris tui, quasi dicat rogamus Deum, quòd si aliquis de vobis mortuus fuerit gladio, nos pro illo pereamus.

Anima quo capitur hic.

Si tamen non prodideris nos. Adijciunt conditionem exploratores, si ipsa Raab nõ proderet eos: prodere est declarare hostibus de statu eorũ. dicunt hoc exploratores, quia non perfecte adhuc confidebant de Raab. Si enim de ipsa confisi forent, non expressissent hanc conditionem.

Poterat autem Raab prodere exploratores tunc dũ adhuc manerent apud eã, quia poterat vocare Ierichontinos vt eos tenerent, & dato, ꝙ tunc vellent discedere exploratores, posset hoc reuelare Ierichontinis, & persequerentur eos cito, atq; cóprehenderent. Item poterat alio modo ꝓdere, s. ꝙ diceret ad se venisse exploratores etiam postquã recederent exploratores & hoc tenet Ra. Danid, Canhi.

Sed iste modus non conuenit, quia nihil videbatur pro- I ficere Ierichontinis, ꝙ tunc diceret Raab venisse exploratores, cum non possent eos comprehendere. Et si dicas, vt ait Rab. Dauid Canhi, ꝙ proficeret ad hoc, quòd Chananæi munirentur armis, & gentibus multis.

Repondendum est non cõuenire. nam nihil pp hoc magis agerẽt de bellicis parationibus, q̃ aliter facturi essent. nam iam sciebant Ierichontini venisse viros exploratores in vrbẽ Iericho, cũ ipsi iuissent ad regem dicẽtes, ingressi sunt huc viri per noctem de filiis Israel, vt explorarẽt terrã. ergo si propter exploratores parari deberẽt, pararentur nihil etiam dicente Raab, quia hoc iam cognoscebant.

Item nihil magis cognoscere possent Ierichontini post recessum Israelitarum exploratorum a Raab, q̃ cognouerant ipsis præsentibus. qd patet, quia ipsa confessa fuit, ꝙ in domum suã intrauerant, sed ea nesciente quo irent, re- K cesserũt, vt patet supra. Si ergo postea cõfiteretur eos fuisse in domo sua, non poterant aliquid amplius confiteri.

Item non nocebat aliquo modo talis confessio, & proditio exploratoribus, quia ipsi tunc essent reuersi in castra Israelitarum. ergo non erat rationabile, quòd tunc proderet eos, etiam si haberet oculum ad malum, & vellet eos prodere, nec exploratores hoc modo intelligerent, quia iste modus non erat vllo modo probabilis.

Item quia si Raab proderet exploratores fuisse in domo sua, ipsa traderet se in mortem. nam Ierichontini eam occiderent, quia occultasset exploratores, & ore suo conuinceretur tenuisse eos. non ergo intelligebant hoc exploratores, sed erat sensus, quod non proderet eos Raab tunc quando erant adhuc in domo sua, quia quamquam dimit-

teret eos

teret eos per murum, tamen poterat post eos mittere Ierichontinos qui caperent illos, & tunc nihil differebat, q̄ proderet eos in domo sua, vel cum irent itinere suo.

Vel timebant, quòd proderet eos, dum adhuc tenebat in domo, scilicet, quòd locuta fuisset nuncijs regis de ipsis, & quod ipsi ascenderent ad tenendum eos.

Sed quæret aliquis, quomodo exploratores dicebant Raab, quòd anima eorum esset in mortem pro animabus domus patris Raab, si non proderet eos, quasi dicat, quòd se obligabant ad mortem si quis periret de domo Raab, & hoc si non proderet eos, & si proderet, non obligabant se ad hoc. nam si Raab proderet. exploratores occiderentur a Ierichontinis, quomodo ergo dicunt, quod si proderet eos, non maneret obligatio?

Respondendum est, quod exploratores intelligebant, quod dato, quòd Raab eos proderet, tamen Deus eos a morte miraculose liberaret, & tunc non manerent astricti (B) iuramento, quod præstiterant Raab: sed venientes in vrbē Iericho, delerent eus cum tota domo sua, sicut cæteros Ierichontinos: quia iam non manerent aliquid ex quo ei tenerentur ad gratiarum actiones.

Cumque tradiderit nobis terram dominus. Credebant certissime exploratores tradendam terram illam eis, quia Deus hoc sępe promiserat. Item quia multa mirabilia ab eo viderant, per quæ arguebatur eum posse dare, & velle. Item quia partem terræ iam tradiderat, scilicet terrā duorum regum Amorrhæorum. Item quia videbant conterritos Chananæos, quod erat signum perditionis eorū, & hoc ipsa Raab confitebatur.

Faciemus in te misericordiam, & veritatem. Non loquuntur exploratores nomine suo, quia ipsi modicum facere possent, sed nomine totius populi Israelitici qui eos miserat. Credendum satis erat, quod totus Israel consenti- (C) ret misericorditer agi cum muliere illa, quæ exploratores eorum a morte seruauerat, & hoc etiam credebat Raab. iō si ipsi procurare hoc vellent, credebant omnes Israelitas consensuros. Dicitur, quòd facerent veritatem, & misericordiam, ad eundem actum ista pertinent, scilicet ad hoc quòd liberarent a morte eam, & domum patris eius. Dicitur tamen obseruari veritas quantum ad promissionem iuramento firmatam. Iurauerāt quippe eam, & domum patris eius seruare a morte. veritatem ergo complebant hoc facientes. dicebantur obseruare misericordiam inquantū videbatur conferri hoc quod erat misericordia, scilicet liberatio a morte, & dicūt, quod obseruabant hoc in Raab. tamen non solum intelligitur de Raab, sed etiam de domo patris sui, nam hoc petijt sibi Raab. hoc etiam concesserunt exploratores. vt infra patet. sed dicendo, quòd facerent misericordiam, & veritatem ad eam, intelligebant de (D) domo patris eius. sed quia misericordia ad omnes illos fiebat propter Raab solam, dictum fuit de eā duntaxat.

32.q.3.S. cum ergo. *Dimisit ergo eos per funem de fenestra. Domus enim eius hærebat muro. Dixitque ad eos. Ad montana conscendite ne forte occurrant vobis reuertentes: ibique latitate tribus diebus donec redeant: & sic ibitis per viam vestram. Qui dixerunt ad eam Innoxij erimus a iuramento hoc, quo adiurasti nos: si ingredientibus nobis terram signum non fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestra per quam dimisisti nos, & patrem tuum ac matrem, fratresque, & omnem cognationem tuam congregaueris in domum tuam. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, reus sibi erit: sanguis ipsius erit in caput eius, & nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis qui tecū in domo fuerit redūdabit in caput nostrū, si eos aliquis tetigerit. Qd̄ si nos prodere volueris, & sermonē* (E) *istum proferre in medium: erimus mundi ab hoc iuramento quo adiurasti nos. Et illa respondit. Sicut locuti estis, ita fiat. Dimittensque eos vt pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra*.

Hic ponitur quartum. s. de exploratorū emissione: & ponitur modus dimissionis eorū, & recessus. *Dimisit eos per funem*. Idest dependit de muro deorsum per funem: & dimisit eos Raab postquam iurauerunt secundum q̄ ipsa petierat, & non dimisit eos idest, dimisit abire sed dimisit, idest dependit per funem. vt sic descenderent nā non poterant exire per portam ciuitatis, quia clausa fue- (A) rat immediate, vt exierunt exploratorum persecutores Ierichontini: vt patet supra. coacta fuit ergo eos sic dimittere ne expectarent vsque ad sequentem diem ad apertionē portæ: quia tunc viderentur exire, & tenerentur. *Per funem* scilicet deponendo eos deorsum per funem.

Opi. Ra. Sal. quòd Raab recipiebat fornicarios per funem. Quæst. LIII.

Dicit Ra. Sa. quòd erat Raab meretrix, & recipiebat fornicarios ad se per funem illum ascendentes per partem muri. & quia cognouerat se per hoc peccasse, voluit per hoc peccatorum suorum remissionem habere, ita vt eadem essent instrumenta merendi indulgentiam, quæ fuerunt instrumenta ad iniquitates, & scelera. Sed hoc nihil est. nam dato quòd Raab meretrix esset, & per locum (B) illum reciperet ad se fornicarios, tamen non propter hoc dimisit exploratores per locum illum, sed quia porta ciuitatis clausa erat, sicut supradictum est. Item non est conuenienter dictum, quòd Raab reciperet fornicarios per locū illum, quia hoc modo oportebat vt ipsi essent extra ciuitatem. satis enim habet modicam apparentiam, sed in hoc non oportet multū argui. *De fenestra*. Erat domus Raab apud murū ciuitatis, & forte ædificiū domus eius erat super męnia vrbis, & per aliquam fenestram domus eius super mænia ciuitatis potuit dimittere exploratores. Alio modo dici potest, quòd domus sua non eminebat mænibus vrbis, sed vnum latus domus eius erat ipse murus ciuitatis, & per murum erat facta aliqua fenestra, per quam dimitterentur exploratores. sic enim multæ domus sunt in vrbibus apud muros habētes fenestras in muris. *Domus enim eius hærebat muro*. Hic declaratur supe- (C) rius dictum. quoniam aliquis diceret quomodo poterat Raab dimittere exploratores extra vrbem per fenestram. & dicitur hoc fuisse, quia domus eius hærebat muro. i. habebat vnum latus suum murū vrbis. *Dixitque ad eos*. Hic ponitur instructio Raab ad exploratores quomodo deberent in via procedere, & ponitur hoc per recapitulationē necessario. nam Raab non fuit locuta ad exploratores postquam descenderunt de muro vrbis per funem, quia timeret ne aliquis audiret, quod vertebatur in discrimen, tam Raab, quam exploratorum. Etiam quia non esset conueniens locutio, sed locuta fuit eis hæc antequam descenderent per funē. Scriptura tn̄ facit recapitulationes, & anticipationes frequenter, vt ordo artificiosior, & cōuenientior in enarrando sit. *Ad montana conscendite*. i. ascendite ad loca montuosa. ista erant ad vnā partē vrbis Iericho. via aūt, quæ ducebat ad vadū Iordanis erat plana. *Ne forte occur-* (D) *rant vobis reuertentes*. Cōueniens admonitio fuit illa. nā si hoc nō fecisset, caperētur exploratores a Ierichōtinis: nō. n. poterāt attingere in via exploratores Ierichontinos eūtes, quia illi ibant veloci motu, cum dixisset eis Raab. persequimini cito, & comprehendetis eos: at illi persecuti sunt eos per viam, quæ ducit ad vadum Iordanis, vt patet supra. in reditu tamen necesse erat, vt obuiarent Ierichontini exploratoribus, cum irent via eadem, & tenerent eos. expediuit ergo quòd non irent per viam eandem, nec per aliam, quia nesciebant aliam, cum nunquam stetissent in terra illa. Vel quia non erat alia via quæ duceret ad vada Iordanis. oportuit ergo, quòd manerent diebus aliquot in montibus absconditi. Et dixit ne occurrerent eis Ierichōtini reuertentes, quia non poterant exploratores inuenire in itinere, donec reuerterentur Ierichontini, & hoc quia isti præcesserant, & velociter mouebantur.

(E) *Ibiq; latitate diebus tribus*. Quæret aliquis quare Raab dixit, quòd laterent, alias manerent in montanis diebus tribus donec redirent Ierichontini qui eos persecuti fuerant, & quo modo scire poterant, quòd post tres dies reuerterentur. *Quare Raab dixit exploratorib. quòd manerent tribus diebus in montanis.*

Rab. Salom. respondet, & quidam alij Iudęi, q̄ Deus reuelauit Raab ad salutem exploratorum post tres dies reuersuros esse exploratorum persecutores Ierichontinos. ideo dixit vt tribus diebus laterent.

Aliquis forte dicet, quòd non manserunt Ierichontini inquirentes exploratores per tres dies extra vrbem Iericho, sed post paululum reuersi sunt.

Ad hoc dicendum est, quòd vsque ad tres dies non fuerunt reuersi viri illi in vrbem, vt patet infra cum dicitur. illi vero ambulantes peruenerunt ad montana; & manserunt ibi tres dies, donec reuerterentur qui fuerant persecuti eos, quibus in vrbem regressis descenderunt exploratores de monte.

Alij vero dicunt, vt Rab. Dauid Canhi, quòd non cognouit istam moram exploratorum Deo reuelante, sed æstimatione humana. nam a Iericho, vsque ad transitũ Iordanis erat vnius diei iter, & in reditu esset iter alterius diei & inquirendo morarentur quasi die altera, & sic fierent dies tres. admonuit ergo, vt absconderentur tres dies, quo vsque redirent Ierichontini, & sic est factum. Dicit Nicolaus, quòd non distat multum Iordanis ab vrbe Iericho in loco transitus vadorum, tamen quia Ierichontini quæsierunt exploratores, non solum in itinere, sed in latibulis circumquaque, morati sunt diebus tribus, quòd autem persecutores quæsierint exploratores in latibulis, aliqualiter conuincitur infra cum dicitur. quærentes enim per omnẽ viam non inuenerunt eos. An tamen Iordanis distaret aliquantulum ab vrbe Iericho, non multum apparet ex litera, sed satis videtur dicendum, quòd Iordanis distet a Iericho, quasi per diem vnam, & in eundo, & redeundo Ierichontini morarentur, quasi duobus diebus, & reliquo tempore morarentur, inquirendo per vias & latibula.

Iordanis quantũ distat a Iericho.

Quod autem Iordanis aliquantum distet a Iericho, & quasi per iter diei vnius, patet quia Iudæi surrexerunt per noctem in die, qua transierunt Iordanem, vt patet sequenti c. & postea ambulauerunt tota die, cum dixerit ei Deus infra 4. q. sumerent. 12. lapides de Iordane, & portarent vsque ad locum in quo ipsa die figerent castra, & tamen ipsa die non peruenerunt Iericho, sed vsque ad campũ quẽdam qui vocatur Galgala, vt patet infra 5. c. & locus iste aliquantum distat a Iericho, ita quòd vocatur ager Iericho vt patet eodem 5. c. ergo quamquam dicamus Iudæos ea die parum itineris transisse, ita quòd non sit dieta cõpleta erit tamen quasi dieta. *Donec redeant.* Ierichontini persequentes exploratores. & sic factum est, quia post tres dies redierunt, vt patet infra cum dicitur. illi vero ambulantes peruenerunt vsque ad montana, & mãserunt ibi dies tres, donec reuerterentur qui fuerant persecuti. quærẽtes enim per omnem viam non inuenerant eos, quibus vrbẽ ingressis descenderunt, exploratores de monte. *Et sic ibitis viam vestram.* scilicet postquam latueritis per dies tres, poteritis ire ad castra Israelitarum securi, quia presecutores iam redierint. Ante autem non licet ambulare, quia reperirent vos in regressu. *Qui dixerunt ad eum.* Ista etiam verba exploratorum ad Raab fuerunt antequam descenderent de muro per funem, cum ipsa adiurauit eos, quia postea non erat eis conueniens colloquendi locus. & ideo necessario in omnibus istis verbis est recapitulatio, sicut in superioribus. *Innoxij erimus a iuramento hoc quo adiurasti nos.* i. absoluti erimus a iuramento, quod tibi præstitimus, vel absoluti erimus a pœna quam imprecati sumus super nos iurantes, atque dicentes. anima nostra sit pro nobis in mortem, si tamen non prodideris nos. hoc dicebant exploratores si non manerent in domo Raab omnes pertinentes ad domum patris eius, quia ipsi non cognoscebant eos. ideo si quando discurrerent per vrbem inuenirent aliquos de eis extra domum, occiderent eos per errorem, & tunc dicunt exploratores, quòd non teneantur, quia non est in eis si tamen aliquis intra portam domus Raab fuerit occisus, sit peccatum super eos.

Etiam dicunt hoc: si non poneret signũ in domo Raab ad cognoscendum domum, quia Israelitæ ingredientes non cognoscerent domum Raab, nisi esset insignita, & si esset signum habens, obligabantur iuramento, & maledictione, si periret aliquis in domo Raab. si autem nullum signum esset, erant innoxii a iuramento.

Duplex litera Biblia.

Ista litera dupliciter habetur in Bibliis, quidam habẽt cum negatione. scilicet. *Si ingredientibus nobis terram signum non fuerit funiculus iste coccineus.* Et tunc est sensus qui supra positus est, scilicet quòd quamquam Israelitæ occiderent aliquos de eis qui erant in domo Raab, tamen non inciderent in pœnam iuramenti, nec in periurium: si non esset funiculus in fenestra, tanquam pro signo. Aliæ

F Bibliæ habent literam istam, sine negatione scilicet. *Si ingredientibus nobis terram signum fuerit funiculus iste coccineus.* Et tunc est sensus, innoxij erimus a iuramento si fuerit funiculus pro signo, quasi dicat, si non esset funiculus pro signo, nos possemus facere contra iuramentũ nescientes, & sic non essemus innoxii a iuramento saltem materialiter, quia possemus occidere aliquem de existentibus in domo tua. Si tamen fuerit pro signo erimus innoxii, quia nullum occidemus in domo tua: & sic non incidemus in pęnam iuramenti formaliter, vel materialiter. sed prima litera conuenientior est. *Si ingredientibus nobis terram.* i. vrbem Iericho: quia non erat necesse, quòd esset signum illud in fenestra, quando Iudæi transirent Iordanem, & in omnibus diebus antequam intrarent in vrbem Iericho. *Signum fuerit funiculus iste.* Hebræi dicunt globum filorum, quem nos vulgariter madexa appellamus scilicet quod

G posuerit Raab ad fenestram quendam globum coccineũ, vt viderent exploratores. litera tamen nostra non dicit sic, sed funem. vnde quidam dicunt eundem fuisse funiculũ, qui positus est in signum, & illum quo dimissi sunt exploratores per murum. Raab petierat, vt exploratores darent ei signum, vt liberarent patrem suum, & matrem, fratres & sorores, & cuncta quæ illorum erant. ipsi autem dederunt pro signo funiculum, & de consensu ipsorũ, a Raab positus fuit funiculus dependens.

Funiculus iste coccineus. Vocatur coccineus idest rubeus valde, quia est de cocco bis tincto. sicut dicebatur de filis pro cortinis, quòd essent de cocco bis tincto, vt patet Exo. 26. cap. & de vestibus sacerdotalibus in rationali & super humerali, quòd essent de cocco bis tincto. vt patet Exod. 28. & aliquando ponitur coccinum sine aliqua additione pro re nimis rubea. sic patet Isa. 1. cum dicitur, si fuerint

H peccata vestra velut coccinum, sicut nix dealbabuntur: & si fuerint, sicut vermiculus rubra, velut lana alba erunt. erat igitur funiculus iste coccineus: idest valde rubeus, vel rubricitatus.

Coccineum rubeum, coccus bis tinctus idem sunt.

Vestis sacerdotalis in lege erat de rubeo ad denotandum sanguinẽ Christi effundendum.

Aliqui quęrunt quare fuit funiculus iste coccineus & non alterius coloris. Respondet Adamantius, & glo. ordi: quòd fuit, quia pannus coccineus sanguinis formam gerebant. sciebat enim, quòd nulli esset salus, nisi in sanguine Christi.

Sed dicendum, quòd ista sunt mystica, quia secundum veritatem literę Raab nihil tale intelligebat, sed solum volebat dare exploratoribus signũ ad cognoscẽdum domũ suam, & exploratores hoc volebant, & ad hoc sufficiebat funiculus cuiuscunque coloris, de quo concordatum esset inter Raab, & exploratores. Quòd autem ille funiculus potius esset coccineus, idest rubeus, quam alterius coloris causa potuit esse quia forte tempore huius pacti ini

I ti accidit ibi reperiri illum, & non alium, & ille positus est in signum. Aut forte fuit coccineus, & non fuit positus funiculus coloris communis, vt maior distinctio haberi posset, & cognosceretur manifeste, quòd ad distinctionem, & signum positus fuisset

Ex hoc fit collige causa quare Papa. & Cardinales vestiuntur colore coccineo, seu rubeo.

Ad quid ponebatur signum cum domus Raab esset satis nota. Quæst. LIIII.

SEd dicet aliquis ad quod ponebatur in signum funiculus, quia satis cognosci poterat domus Raab sine signo, cum esset apud portam vrbis & habebat fenestram in muro. Respondendum est necessarium fuisse signum, quia forte aliæ domus quæ hęrebãt muro, habebant fene

K stras per murum, vel super męnia, sicut domus Raab. iõ distingui non posset, nisi poneretur aliquod signum, *Et ligaueris eum in fenestram per quam nos dimisisti.* In hoc videtur: quòd exploratores dicerent ista verba Raab: postquam dimissi essent per murum, quia dicebant per quam nos dimisisti. Respondendum est locutionem istam, & omnes alias fuisse ante dimissionem, quamquam hic post ponantur, quia hic sit recapitulatio, & quando dicitur dimisisti in præterito.

Respondendum est, quòd dicitur hoc referendo ad tempus quo venirent Israelitæ super Iericho, & esset funiculus ad fenestram, nam tunc præterita esset dimissio exploratorum, quamquam nunc quando ista dicebantur

non erat

non erat facta. Similis modus loquendi habetur. Leui. 26. c. vbi dicitur, ꝙ postquam Deus affligeret, ducendo in captiuitates, recordaretur fœderis sui pristini, quod pepigerat cum eis. Et tamen fœdus de quo ibi Deus loquitur referendo ad ipsum tempus in quo ista loquebatur, erat valde nouum, quia fuerat iussum in monte Synai, vt patet Exod. 19. & in eodem monte vocauit Deus fœdus ipsum pristinum, vt patet Leuiti. 26. non tamen dicitur fœdus pristinum respectu tẽporis, in quo ista Deus proferebat, sed respectu temporis in quo essent in captiuitatibus, & Deus recordaretur fœderis sui, vt magis eodem c. declaratũ est. Dixerunt exploratores, ꝙ in eadem fenestra, per quam dimissi fuerant, ligaretur coccineus funiculus. Ex quo apparet, ꝙ funiculus pendebat ad partem exteriorem vrbis per murum, per partem, per quam ipsi exploratores descenderant, & Iudæi venientes parte exteriori vrbis, per viam quæ est ad vadum Iordanis, venturi erant ad portam illam, & locum, in quo pendebat coccineus funiculus. & sic factum est in deletione Ierichontinæ vrbis, quia duo viri exploratores ingressi sunt ad vrbem in domum Raab, & eduxerunt eam, & cognatos illius, & omnia quæ eorum erãt, vt patet infra 6. Deinde tota vrbs incensa est.

Patrem tuum, atque matrem, & fratres aggregaueris in domum tuam. Duas conditiones posuerunt exploratores, prima erat, quòd poneretur coccineus funiculus pendens: secunda conditio erat, quòd omnes cognati eius in domo essent. alioquin si aliquis eorum occideretur, non erat imputandum Israelitis. nam si non poneretur funiculus in fenestra pendens in signum, quamquam omnes cognati eius in domo essent congregati, occiderent eos Israelitæ, quia non cognoscerent domum. Item si deficeret secundum signum, s. dato, quòd penderet funiculus ad fenestram, tamen non essent in domo Raab congregati omnes cognati, occiderentur ab Israelitis, quia non cognoscerent illos, quamquam cognoscerent domum.

In hoc patet, quòd dicebatur supra, scilicet, ꝙ Raab nõ viuebat in domo patris sui, quasi sub patria potestate, & custodia, sed per se domum habebat. alioquin non congregaret ipsa ad domum suam patrem, & matrẽ, & fratres, sed ipsa esset in domo patris sui.

Item patet ex hoc, quòd domus patris Raab non accipitur hic pro quadam œconomica communicatione constante ex viro, & vxore, domino & seruo, patre & filio, vt patet in primo Politicorum, cap. 2. sed pro quadam congregatione omnium cognatorum, descendentium ex eodẽ patre superstite, quamquã aliquando largius assumatur in sacra scriptura, hic tamen solum assumitur pro hoc,

Sed dicetur quomodo non fit hic mentio de Raab sororibus, cum ipsa supra dixerit de fratrib. suis, & sororib.

Respondendum est, ꝙ exploratores intelligebant se ad strictos ad seruandum a morte sorores Raab sicut fratres, tamen non exprimuntur, quia nomine fratrum intelligũtur sorores potissime in lingua vulgari, ideo non oportuit explicite de sororibus dici. Etiam non oportuit nominari sorores specialiter, quia comprehenduntur clausula generali, quæ sequitur, scilicet. *Et omnem cognationem tuam.* Nam sorores ad cognationem pertinent. etiam intelliguntur per cognationem omnes alij descendentes, qui hic non nominantur. s. filij fratrum, & sororum Raab, quia illi ad cognationem pertinebant, & ad domum patris Raab. hos etiam exploratores a morte custodierunt.

An si Raab haberet consanguineos collateraliter se habentes ad patrem eius, an hi liberarentur hac promissione. Quæst. LV.

Sed quæret aliquis si Raab haberet patruos, vel auunculos, materteras, vel amitas, aut alios consanguineos collateraliter se habentes ad patrem suum in secundo, vel tertio, vel quarto gradu, an illi liberari debebant hac promissione facta ab exploratoribus.

Respondendum est, quòd non intelligebantur per hãc promissionem, nisi pater, & mater, & omnes descendentes ab eis. alij autem collaterales eis in 2. vel 3. vel 4. gradibus, non pertinent ad hunc modum. ideo non saluabantur hac promissione.

Item quia solum petiit Raab pro se, & de domo patris sui, manifestum est collaterales patri suo nihil pertinere ad domum eius, sed solum descendentes ab illo. Item quia Raab explicando qui essent qui liberari debebant, dixit. Detis mihi signum verum, vt liberetis patrem meũ, fratres, & sorores meas: ergo isti soli habebant saluari hac compositione facta inter eam & exploratores. Credendũ autem est Raab non habuisse aliquos cognatos in aliqua propinquitate, nisi fratres, & sorores, & parẽtes: ideo pro his duntaxat intercessisse. Si tamen habuisset alios, & intercessisset, non refutassent petitionem eius exploratores, etiam si ad amplius petijsset.

Si Raab haberet auos, & proauos, an per hanc promissionem saluari deberent. Quæst. LVI.

Sed nunc inquirendum est, si Raab haberet auos, & proauos, an per compositionem hanc saluari deberent illi, cum de illis mentio non fiat. Aliquis respondebit, ꝙ non venirent saluandi hac conuentione, quia non pertinebant ad domum patris pro qua solum rogauerat Raab, sed in compositione non veniunt, nisi ea quæ exprimuntur, vel quæ necessario intelliguntur ex expressis.

Item quia in petitionis suæ declaratione, solum posuit patrem & matrem, fratres & sorores.

Respondendum est, ꝙ etiam si nulla alia fieret expressio, per pactionem factam saluarentur aui, & proaui Raab & cæteri ascendentes, si qui essent ex vtroque latere, & nõ solum hi, sed etiam tota cognatio descendentium ab eis, s. patrui, & auunculi Raab, materteræ, & amitæ, & omnes alij attinentes patri, & matri Raab in secundo, & tertio, & quarto gradu, vel in omnibus illis in quibus apud veteres cognatio vocabatur. Fundamentum huius est, quia orauit Raab pro domo patris sui. & vocatur domus patris tota congregatio descendentium ab aliquo superiore adhuc superstite. Ideo si viuẽte Raab aliquis de proauis, aut abauis Raab superuiueret, omnes descendentes ab eo dicerentur pertinere ad domũ illius, & quia ille vocatur pater Raab cum sacra Scriptura vocet patrem, auum, & proauum, & vlterius. vt patet extra de verborum significationibus. ca. nam & Nabuchodonosor pater tuus. Et iste idem modus obseruatur in legibus humanis. ergo diceretur domus patris Raab tota cognatio omnium descendentium ab illo. & sic auunculi, & patrui, qui sunt collaterales patri Raab, de quibus ante dicebatur, quòd nõ saluantur per hãc promissionem, saluabuntur. Causa diuersitatis est, quia in casu præcedenti, non ponebatur habere Raab aliquem superiorem, nisi patrem immediatum, quo dato auunculi, & patrui non pertinebant ad domum paternam, nec saluabantur hac compositione. in hoc autem casu conceditur quod Raab haberet aliquos superiores præter patrem. s. auum, vel proauum, & tunc auunculi, & patrui, & materteræ atq; amitæ pertinent ad domum patris, & liberandi sunt hac compositione. Cum autem arguitur quòd Raab solum rogauit pro domo patris, ergo aui, & proaui, & alij superiores non intelliguntur. respondendum est, quod immo econuerso valet consequentia formaliter. s. rogauit Raab pro domo patris sui. ergo orauit pro auis, & proauis, & omnibus ascendentibus. cum illi more sacræ Scripturæ, & legum humanarum vocentur patres, & maiores. vt patet extra de verborum significationibus. cap. nam & Nabuchodonosor. iuncta glo. Ad argumentũ dicitur, quòd errat in accipiendo istud nomen pater stricte more vulgari. tamen non solum immediati genitores vocantur parentes, vel patres, sed etiam alij superiores. Ad secundum argumentum quando dicebatur, quòd Raab solum expressit patrem & matrem, fratres & sorores. responderi potest dupliciter. vno modo quod Raab solum expressit istos, quia non habebat alios cognatos, quos saluari desideraret: & tamen alij etiam comprehendebantur nomine paternæ domus si existerent. Alio modo responderi potest, ꝙ Raab non curauit exprimere per singula q̃quam essent alij cognati, quia alij necessario intelligebantur nomine horum, cum ipsa expressisset de domo paterna: per quam etiam intelligebantur aui, & proaui si existerent, & omnes descendentes ab eis. Verisimile tamen est: quod

Sacra Scriptura & iura vocant patrẽ auum, & proauũ, & vocant domũ patris totam congregationẽ descendentium ab aliquo superstite.

quòd Raab solum habuisset istos cognatos, quos expressit, alioquin etiam de illis expressisset, cum libenter ei concederetur quicquid peteret.

Congregaueris in domum tuam. Scilicet, in domum istã in qua pendens erit funiculus coccineus. nam dato quòd Raab haberet aliam domum, & poneret ibi cognatos suos nõ fuissent liberati, sed solum in illa vbi absconditi fuerãt exploratores, ꝓpter hoc enim positus fuerat funiculus coccineus pendens, vt scirent exploratores ingredi domum illam ad saluandum a morte eos, quos reperirent.

Qui ostiũ domus egressus fuerit. Hic ponitur alia cõditio ab exploratoribus.s. ꝙ omnes cognati Raab essent in domo illa, in qua latuerant exploratores, & non prodirent foras. nam si exirent, occiderentur, quia non cognoscerentur ab Israelitis: immo si ipsa Raab discurreret per ciuitatem occideretur, quia quanquam cognoscerent eam exploratores, reliqui tamen Israelitæ non cognoscebant, & non distinguentes occiderent. *Sanguis ipsius erit in caput eius.* Idest, sanguis effundetur in caput ipsius, quia morietur. Dicitur sanguis alicuius super eum, cum propter culpam suã moritur: sic esset de illis, qui egrederentur limen domus Raab, quia ob culpam suam perirent.

Et nos erimus alieni. Idest, nos erimus alieni a crimine, quia nihil nos culpabimur de morte eius. *Cunctorum autem sanguis, qui tecum fuerint in domo.* Si autẽ essent aliqui in domo cum Raab, & occiderentur non exeũtes portam culpa erat exploratorum, quia omnes conditiones ibi obseruabantur, scilicet, quòd esset pendens funiculus coccineus ad fenestram, & ꝙ omnes cognati Raab congregati essent cum ea in domo pendentis funiculi. *Redundabit in caput nostrum.* Idest, si aliquis occubuerit gladio de manẽtibus tecum, nos pro ipso mori obligamur, & confitemur culpam mortis eius super nos fuisse. *Si eos aliquis tetigerit.* Scilicet, ad lædendum, & non solum exploratores obligabantur pro seipsis, sed etiam nomine omnium Israelitarũ, quia ibi gerebãt personã totius populi, & credebant, ꝙ cũ Raab adiuuisset eos, ita adiuuabat totum populum, & omnis multitudo haberet gratam quamcunque initam pactionem in fauorem eius, & sic factum est, quia Israelitæ plene obseruauerunt cuncta, quæ pepigerant exploratores cum Raab. *Quod si nos perdere volueris.* Nondum erant securi exploratores de Raab, quia adhuc cum manebant cum ipsa, poterant capi a Ierichontinis ipsa prodente. vel post eorum recessum poterat mittere Ierichõtinos ad loca ad quæ missi fuerant exploratores, & tenerẽtur ab eis. quocunq; ergo modo Raab proderet exploratores, non tenebantur iuramento præstito. De modo proditionis huius supra declaratum est magis, & dicitur. *Si nos prodere volueris.* Idest, si nos prodideris, quia dato, ꝙ Raab aliquando deliberaret prodere exploratores, & tamen postea ob aliquam causam impediretur proditio: non erant absoluti exploratores a præstito iuramẽto, quia voluntas sola in his pœnam non habet. Item non poterat peruenire ad notitiam exploratorum an Raab eos prodere voluisset, nisi actualiter prodidisset. Ipsi tamen adiecerunt hanc conditionem tanquam aliquid, de quo eis constare posset, & soluerentur per hoc a iuramento. Ponitur ergo prodere volueris, idest, prodideris.

Et sermonem istum proferre in medium. Idest, si publicaueris. Proferre in medium sermonem aliquem est publicare illũ, scilicet in medio aliorum proferre, & si Raab hoc publicaret, exploratores non manerent obligati præstito iuramento.

Erimus mundi ab hoc iuramento, quo adiurasti nos. Idest erimus absoluti, scilicet, quòd nihil tanget nos de pœna quamquàm contrafaciamus: nec quidquam periurij incidemus: & dicuntur fore mundi, tanquam aliquid contagionis ex iuramento accidere posset, & verum est, quòd fractio iuramenti est peccatum, & frangentes culpam incurrunt, quæ vere commaculat. Si tamen Raab proderet exploratores, quamquàm contra iuramentum agerẽt, essent mundi, scilicet, quòd non inciderent culpam periurij, ità vt ex hoc commacularentur. *Et illa respondit, sicut locuti estis ita fiat.* Ecce pactum hic vtroruinque consensu firmatum est. consensit enim Raab, quia valde rationabiliter exploratores petierunt. *Dimittensque eos, vt pergerent.*

F Istud dimittere refertur ad dimissionẽ per funẽ. & istud ponitur hic ad signandum, ꝙ omnia verba collocutionis huius fuerunt antequam Raab dimitteret eos per funem. nam postquam descenderent de domo eius, non erat expediens locutio. quia forte ipsi viderentur stantes apud murum ab aliquibus, & audirentur colloquentes: ꝙ in discrimen vtrorumque redundabat. Supra autem dicitur, ꝙ dimisit eos per funem. sed illud necessario per anticipationem intelligendum est, & tamen fiunt anticipationes, & recapitulationes in sacra Scriptura, ad tradendum artificiosus ipsum quod enarratur, & vt explicatius cognoscatur: nam semper obseruato naturali ordine, quędam sententiæ fient longiores quàm deceat: & alijs non cohærenti ordine cohærebunt.

Multa per anticipationem & recapitulationem intelliguntur.

Alio modo potest intelligi, ꝙ dimisit eos, vt pergerent idest expediuit eos a se cum salutatione dicens, ꝙ Deus dirigeret

G iter eorum, & conseruaret eos ab hostibus, vt exponit Rab. Da. Canhi. sed prima expositio melior est. *Appendit funiculum coccineum.* Idest, funiculum valde rubeum in fenestra, sicut supra declaratum est. & dicitur, ꝙ iste funiculus fuerit appensus, quãdo recesserũt exploratores, & hoc, vt dicunt quidam, ad hoc ne obliuisceretur Raab illũ ponere aliqua occasione. & hoc modo dicendũ est, ꝙ manserit funiculus coccineus pendens toto tpe intermedio, vsquequo venerunt Israelitæ in Iericho: sed an fuerit sic pendens nõ differt. Est tñ saltẽ dicendum rationabiliter, quòd diebus septem quibus Iudæi cum arca circundabãt vrbẽ Iericho, penderet funiculus, vt sic viderent eum. nam fenestra illa erat in muro, & Israelitæ lustrantes vrbem in quolibet septem dierum videre poterant, cum apud murum & fenestram pendentis funiculi coccinei transirent, & hoc modo constitutum foret inter illos de liberanda Raab.

Quãdo funiculus fuerit appensus.

H Alio modo intelligi potest ista litera.s. quòd Raab appendit funiculum per fenestram quando recesserunt exploratores, non vt toto tempore intermedio ibi penderet signum, sed vt exploratores cognoscerent modum pendentis funiculi, ne postea dubitarent: & iste est conuenientior sensus.

Illi vero ambulantes peruenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies: donec reuerterentur, qui fuerant persecuti. Quærentes enim per omnem viam non repererunt eos. Quibus vrbem ingressis reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte, & transmisso Iordane venerunt ad Iosue filium Nun narraueruntque ei omnia quæ acciderant sibi: atq; dixerunt. Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt cuncti habitatores eius.

I Hic ponitur quintum.s. eorum reuersio ad castra Israelitarum *Illi vero ambulantes.* Non per viam, quæ ducit ad vada Iordanis, quia per hanc viam haberent obuios Ierichontinos reuertentes, & hoc vetuerat eis Raab, sed ambulauerunt per viam ad montana ducentem. *Peruenerunt ad montana.* Idest, ad loca montana. est hic montana accusatiuus pluralis numeri nominis adiectiui. sic habetur Luc. primo cap.s. exurgens autem Maria in diebus illis abijt cum festinatione in montana, idest, ad loca montuosa, in quibus morabatur Zacharias pater Beati Ioannis. erant & loca ista ad vnam partem vrbis semota a via quæ ducit ad vada Iordanis, & ibi conuenienter latere poterãt quousque redirent Ierichontini: & dato, quod inquirerentur a persecutoribus, non inuenirentur propter distantiã, & quia erat ibi magnitudo, & pluralitas latibulorum. nã

K si circa viam latuissent, poterant eos inuenire Ierichontini. nam per totam viam quæsierunt eos: vt patet infra cum dicitur. quærentes enim per omnem viam non inuenerũt eos. *Manserunt enim tres dies.* Scilicet, tres dies sequentes nam per noctem recesserunt exploratores de domo Raab vt patet hic in litera.

Quid comederunt exploratores tribus diebus quibus manebant in montanis, & an comederint de manna.

Quæstio. LVII.

QVæret Aliquis, quid comederunt Israelitæ exploratores his tribus diebus quibus latuerunt in montanis

Aliqui

Aliqui fortassis respondebunt, quòd comederunt de manna, sed dicetur contra hos, quòd non erat manna cadens de cœlo, tempore quo intrauerunt illi exploratores in terram Iericho. nam manna solum durauit vsquequo accederent Israelitæ ad terminos Chanaan, vt patet Exo. 16. cum dicitur. filij autem Israel comederunt manna 40. annis, donec venirent in terram habitabilem, & vsquequo tangerent fines terræ Chanaan: constat tamen quod accedendo ad Iordanem erant Israelitę in terminis terræ Chanaã. ergo postquam illuc introierunt exploratores non habuerũt mãna.

Dicendum est hoc non posse stare, quia siue acci[...]antur termini terræ Chanaan large siue stricte, prius tetigerunt Israelitę terminos terrę Chanaan quam manna cessauerit. nam terra duorum regum Amorrhęorum erat de terra Chanaan. nam Amorrhęus est vnus de septem populis pertinentibus ad terram Chanaan, sed manifestum est, quòd non cessauit manna immediate, vt tetigerunt termi- B nos Amorrhęorum Israelitæ, quia tunc ad ciuitatem nomine Ar propè Arnon cessauisset manna, quia ibi est ingressus in terram Amorrhæorum, & Moabitarum, vt patet infra 21. c. Sed hoc falsum est, quia tunc non durasset p 40. annos manna, quia postquam accesserunt ad terram illam vsque ad finem anni quadragesimi transierunt aliqua tempora, s. totũ tempus pugnę contra duos reges Amorrhęorum, & contra Madianitas, & constructio caularũ, & reparatio vrbium pro tribu Rubẽ, & Gad, & dimidia tribu Manasse: hæc omnia facta sunt ante finẽ anni quadragesimi, vt patet Num. 21. & 31. & 32. cap.

Item non potest dici, quòd cessauerit manna postquã accesserint Israelitæ ad terminos terrę Chanaan strictius assumendo pro Iordane. nam post transitum Iordanis per quatuor, vel quinque dies cessauit manna. quod patet, quia transitus Iordanis fuit die 10. mensis primi anni quadra- C gesimiprimi ab exitu de Aegypto, & in eodem mense 1. die 18. cessauit manna. De primo patet infra 4. De secũdo patet infra 5. cum dicitur. fecerunt phase 14. die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terrę die altero azymos panes, & polẽtam eiusdem anni. Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terrę. non est ergo verum, quòd immediate, vt Israelitæ ad terminos Chanaan accesserunt, cessauit manna.

Et quando obijcitur de eo quod habetur Exo. 16. quòd Israelitę comederunt mãna vsque ad terminos terræ Chanaan, responderi posset ꝙ quamquàm dicatur eos comedisse vsque illuc manna, tamen non sequitur postea non comedisse, sicut patet Psa. 108. s. sede a dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. tamẽ nõ sequitur, quòd postea non sederit ad dexteram eius: & Genes. 28. non dimittam te donec compleuero vniuersa quæ D dixi: & tamen non dimisit Deus Iacob immediate, vt illa cõpleuit. sed hoc modo dicemus, quòd ista dictio donec, non taxat terminum. Satis tñ apparet ex modo sacræ Scripturę, quòd ibi sit taxatiua temporis, quo durauit manna.

Quo sunt nes ista dictio donec & vsque & an sint taxatiuę tẽporis.

Aliter ergo respõderi potest, quòd quamquàm donec, vel vsquequo sit taxatiua termini, tamẽ nõ accipitur multum stricte ista assignatio: ideo post terminos terræ Chanaan adhuc durauit manna per aliquot dies.

Quomodo est intelligendum, quòd quadraginta annis comederunt manna Iudæi. Et quando Iudæi cœperunt computare annum inchoantes primum. *Quæst. LVIII.*

AD hoc autem quòd istud cõuenienter intelligatur est dicendum, quòd Exo. 16. voluit Scriptura ostendere quanto tempore durauerit, & dixit. filii autem Israel co- E mederũt manna 40. annis, donec venirent in terram habitabilem. Hoc enim cibo aliti sunt vsquequo tangerent fines terræ Chanaan. in quo ponuntur tres designationes tẽporis. Prima est proprie designatio temporis: aliæ duę licet ad locum pertineant, tamen limitant tempus: cum enim dicitur, quòd filii Israel comederunt manna quadraginta annis intelligendum est, quòd non fuerant completi quadraginta anni, sed defuit vnus mensis ad complendum quadraginta annos. Et hoc patet, quia Israelitæ cœperunt comedere manna anno, quo egressi sunt de Aegypto in mense secundo eiusdem, die decimo sexto eiusdẽ A mensis. nam prius comederant panem: cessauit autem mãna anno quadragesimo primo ab exitu de Aegypto die quintodecimo, vel tertiodecimo mensis eiusdem. Ad cõplendum autem annos quadraginta quibus Hebræi manducarent manna, sicut cęperunt manducare die decimosexto mensis secundi anni primi, ita deberet cessare manna die decimo sexto mensis secundi anni quadragesimi primi: & tamen cessauit die quintodecimo, vel decimosexto mensis primi anni quadragesimi primi. ergo defuit vnus mensis ad hoc, quòd complerentur quadraginta anni, quibus Israelitæ manducauerunt manna.

Antecedentia patent, quia Israelitæ dicuntur mansisse quadraginta annis in deserto in pęnam præuaricationum suarum Num. 14. cap. & isti anni cęperunt computari in ipso die, quo de Aegypto egredi cęperunt. Veruntamen quando cęperunt egredi, erat dies quintusdecimus men- B sis primi anni illius. nam quando Deus voluit educere illos, iussit quòd ille mensis, in quo educebat, esset principium annorum semper. Exod. 12. cap. scilicet, dixit Dominus ad Moysen, & Aaron in terra Aegypti. mẽsis iste principium mensium primus erit in mensibus anni: & non egressi sunt in die primo mẽsis illius, qui erat primus dies anni, sed manserunt vsque ad quintumdecimum. nam fecerunt phase iubente Deo die quartodecimo mensis eiusdem ad vesperum. Exod. 12. cap. & sequenti die quintodecimo incęperunt exire, vt patet eodem cap. & Num. 33. Et tamen non cępit computari annus a die exitus de Aegypto. sed a primo die mensis eiusdem ne mutaretur ordo mensium, & ita computantur quadraginta anni vsq; ad finem. In toto isto tempore annorum quadraginta viuebat Moyses: nam in anno quadragesimo mense vndecimo, die prima mensis ipsius cępit ille recitare verba C Deuteronomij coram toto populo, vt patet Deuterono. primo capit. & vixit post aliquot diebus, sed paucis, & mortuus est ante complementum anni ipsius quadragesimi, vt patet ex dictis præcedenti capitu. Erant autem tunc Iosue & Israelitæ omnes in planioribus locis terræ Moab iuxta Iordanem, & mortuo Moyse fleuerunt eum triginta diebus. Deuteron. 34. capit. & sic finitus est annus quadragesimus. in sequenti vero anno in mẽse 1. die 10. mensis eiusdem transierunt Israelitæ Iordanẽ cum Iosue, vt patet infra 4. c. & ita apparet, ꝙ non fuerũt completi anni quadraginta, in quibus Israelitæ in pœnã præuaricationum suarum vagati sunt per desertum: nam defecerunt dies quinque, quia in die 15. mensis primi anni primi cœperunt egredi de Aegypto, idest, de Ramesse vbi manebant in Aegypto. Num. 33. c. & in die 10. mensis primi, anni quadragesimi primi transierunt Iordanem, & D tunc cessauerunt peregrinari, quia iam erant in terra sua: sed quia dies quinque non faciunt quantitatem notabilẽ respectu annorum quadraginta, dictum est, ꝙ quadraginta annis vagati sunt per desertum quasi totum tẽpus quadraginta annorum in hoc expendissent. Nam si quis dicat, ꝙ completi fuerunt isti quadraginta anni, quia computari incipiunt non a die quo egredi cęperunt Israelitæ, sed a die primo mensis eiusdem, qui erat primus mensis anni illius, vt dictum est hic. & sic computando manserunt Israelitæ in deserto annis quadraginta completis. & diebus nouem, quia die decimo transierunt Iordanem infra 4. ca. & vsque ad illum transitum dicũtur fuisse in deserto. Sed dicendum, quod in hoc parum differt, sed quomodocunque computentur anni vndecunque incipiant, constat ꝙ non fuerunt completi quadraginta anni, quibus vagati sunt Israelitæ per desertum, quia defuerunt dies E quinque. Ex hoc apparet manifestius quod volebamus, s. ꝙ non manducauerunt Israelitæ manna annis quadraginta completis, sed defuit vnus mensis. nam Israelitæ egressi sunt de Aegypto die 15. mensis primi anni illius, & non comederunt manna statim, quia portabant secum massas azymas ligatas in pallijs. Exo. 12. c. & de illis manducauerunt quasi triginta diebus, s. ad diem quintamdecimam mensis secundi eiusdem anni. nam tunc deficientibus panibus murmurauerunt Israelitæ, & Deus dedit eis manna die sequenti, s. decimosexto eiusdem mensis. hoc patet Exo. 15. & 16. c. s. profecti de Helim venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Helim, & Sinai

Iudæi non vagati sũt per desertum 40. annis completis.

Iudæi non manducauerunt mãna annis 40. completis.

& Sinai quintodecimo die mensis secundi postquā egressi sunt de terra Aegypti.& sequitur: & murmurauit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen, & Aarõ. & ita die 15. mensis secundi murmurauerunt. & in ipsa die prouidit Deus Israelitis mittendo ipsa die ad vesperam coturnices ad saturitatem, & sequenti die, idest, 16. in aurora misit Deus manna.nādicitur eodem c.dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & mane panes in saturitate. Et ita de illo anno transierat mensis & dimidius, in quo non comederunt Israelitæ manna, sed cessauit manna die 15.mensis primi anni 41.ab exitu de Aegypto, vt patet infra 5.c.feceruntque phase 14.die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ die altero azymos panes,& polentam eiusdem anni.Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.& tamen ad complendum annos 40.quibus comedissent Israelitæ manna, oportebat q cessaret manna, die 15. mensis secūdi, in quo cœperat, sed quia vnus mensis non facit quantitatem notabilem in respectu ad 40.annos, dictum est, quia filij Israel aliti sunt 40.annis cibo illo, idest, manna quasi toto illo tēpore quadraginta annorum comederint manna.

Declarat alias duas limitationes temporis, quo comederunt manna. Quæst. LIX.

ALiæ duę limitationes erant.scomederunt manna, donec venirent in terram habitabilem,& vsquequo tāgerent fines terrę Chanaan.De prima dicendum, quod notantur duo in ea.vnum est causa manducationis māna. & alterum simul limitatio temporis. Et de isto secundo dicēdum, quòd per hoc limitatur tempus, quia aduentus ad terram habitabilem ostendit, quę pars anni 40.erat, an cõpletus esset, vel aliquid insuper abūdaret, ne putaretur omnino tempus illud fuisse completum, quia non fuit, sicut ostendimus pręcedenti q.De primo dicendum, quòd designatur causa, quia ideo Israelitę manducabant manna, quia non erant in terra habitabili.nam erat ille cibus miraculose datus.miracula autem non fiunt a Deo, nisi quādo deficit humana possibilitas. Israelitæ autē pertransituri erāt per terram, in qua non erant habitatores, a quibus possent accipere necessaria ad cibos, ideo Deus prouidit cœlitus de cibo, sic dicitur Hiere.2.cap.ascendere vos fecit de terra Aegypti,& transduxit vos per desertum per terram inhabitabilem,& inuiam, per terram sitis,& imaginē mortis, per terram in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo. Sed obijcietur, quòd manna durauit, etiam postquam venerunt ad terram habitabilem.nam venerunt ad vicinia terræ Edom,& Moab,& Ammon Numeri 20. & 21.cap.& tamen non cessauit manna. Dicendum, quòd intelligitur ad terram habitabilem, idest ad terram, quæ ab eis habitari deberet. illa tamen terra non erat habitanda ab Israelitis, quia Deus vetuerat eis facere bellum contra habitatores terrarum illarum dicens, quòd non daret Israelitis de regionibus illis neque passum pedis. Deuter. 2.cap.Etiam nondum cessabat causa habendi manna, quia Israelitæ, licet peruenerint ad regiones illas, non intrauerunt in eas, sed per confinia earum transierunt: immo, & habitatores earum noluerunt concedere transitum Israelitis per terras illas,& noluerunt eis vendere cibaria Nume.20.& Deut.2.& 23.cap. ideo adhuc erat necessarium manna.cum autem venirent ad terram, in qua ipsi habitarent, iam poterant habere cibos per seipsos, & ibi deberet deficere manna. Sed adhuc obijceretur, quod venerunt ad terram habitabilem, idest a se habitandam, & in ea habitauerant,& adhuc non deficiebat manna. nam venerūt ad terram duorum regum Amorrhæorum quam ceperunt Num.21.cap.& Deuteron.2.& 3. cap. & tamen non cessauit manna quousque transierunt Iordanem post mortem Moysi infra 5.cap.

Dicendum, quòd intelligitur de terra habitabili, idest, in qua omnes Israelitæ habitare deberent. hoc autem fuit vltra Iordanem ad occidentalem partem eius. nam terra duorum regum Amorrhæorum ante transitum Iordanis solis duabus tribubus.& dimidiæ concessa est ad habitandum: Num.32.ideo quandiu ibi manserunt Israelitæ, nõ cessabat manna, sed postquam transierūt Iordanem, quia erant in terra habitabili in qua omnes ipsi habitaturi erāt cessauit manna.

Declarat tertiam limitationem, eiusdem temporis. Quæst. LX.

TErtia limitatio erat.hoc cibo aliti sunt vsquequo tangerent fines terræ Chanaan.per hoc enim magis apparet in qua parte temporis cessauit manna, quia certum est quando Israelitæ tetigerunt terminos terræ Chanaan.

Sed obijcietur, quòd non cessauit manna statim, vt tetigerunt terminos terræ Chanaan.nam terra duorum regum Amorrhæorum erat de terra Chanaan,& tamen nõ cessauit manna quando ibi fuerunt Israelitæ. Dicendum, quòd licet illa terra pertineat ad terram Chanaan,& Israelitæ ideo illam acceperant in possessionem: tamen non est illa intra terminos terræ Chanaan secundum consuetudinem loquendi Scripturæ: nam quando Deus limitauit terminos terræ Chanaan, posuit Iordanem, vt terminum orientalem Num.34.c.& sic terra, quæ est ante Iordanem ad orientalem eius, extra terminos terræ Chanaā est, sed terra duorum regum Amorrhęorum, quam ceperunt duæ tribus & dimidia in possessionem, est ad orientalem partem Iordanis.Num.32.c.ideo secundum modū loquendi Scripturæ non est illa terra intra terminos terræ Chanaan.& sic non cessauit manna quando ad terram illam peruentum est. *Solutio.*

Sed dicetur quare non cessauit manna quando peruentum est ad terram duorum regum Amorrhæorum: cum illam acceperunt Iudęi deletis habitatoribus eius, & poterant ibi manducare de fructibus terræ ipsius.Dicendum, q voluit Deus prouidere Iudæis de cibo quandiu ipsi cõuenienter,& sufficienter non poterant habere aliunde.sed in terra duorum regum Amorrhęorum non poterant habere cibos sufficienter:ideo prouidit Deus faciendo,q nõ cessaret manna.Et hoc fuit propter duo.Primo, quia terra duorum illorum non erat tanta, vt inde possent oēs Israelitæ habere cibos.nam neque ad habitandum sufficiebat omnibus, sed solis duabus tribubus,& dimidię, secus autem de terra vltra Iordanem, quæ erat lata,& magna, & fructus eius sufficerent.

Secundo & principaliter, quia quando Israelitæ occupauerunt terram duorum regum Amorrhęorum, erat finis anni, vel quasi:nam fuit parum ante mortem Moysi, qui mortuus est mense 11.anni, quadragesimi:& tamen circa finem anni solēt deficere cibi.vocatur enim finis anni secundum consuetudinem Hebręorū Februarius, aut Martius,& tunc incipiunt nouæ fruges in terra Chanaā: ideo non debuit Deus tali tempore facere, q cessaret manna, quia Iudęi non haberent cibos sufficientes, & ob hoc distulit vsque ad principium sequentis anni, quando erāt iam nouę fruges:nam tunc poterat esse copia fructuum. & hęc est vera causa:nam ob hoc cessauit māna die 15.mēsis 1.& tūc erāt nouę fruges in terra, & hoc innuit Scriptura infra 5.cap.dans causam cessationis mannę, scilicet manserunt filij Israel in Galgalis,& fecerunt phase quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho,& comederunt de frugibus terrę die altero azymos panes, & polentam eiusdem anni. Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, neque vsi sunt vltra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan. Sed dicet aliquis, quòd fundamentum huius rationis non est certum: nam non constat quanto tempore ante mortem Moysi acceperunt Israelitæ terram regum Amorrhæorum,& ita poterat esse, quòd acceperint illam in principio anni quadragesimi, & tunc esset copia frugum in terra,& posset conuenienter cessare manna. Dicendum, quòd licet non cõstet quāto tempore ante mortem Moysi capta fuerit illa terra, constat tamen quod erat post medietatem anni aliquanto tēpore.nam istud fuit post mortem Aaron, quia de morte Aaron habetur Numeri 20.cap. Et de bello contra duos reges Amorrhæos, & occupatione terræ eorum habetur Num.21.Aaron tamen mortuus est in anno quadragesimo ab

Quo tempore capta fuit terra duorum regū Amorrhæorum.

fan ab exitu de Aegypto, mense 5. eiusdem anni. vt patet Num. 33. c. Et tamen adhuc non fuit occupatio illius terræ statim post mortem Aaron. ipse enim mortuus est in monte Hor, & planxit eum ibi populus triginta diebus Num. 20. cap. Et postea ambulauit populus per multas mansiones, antequam pugnaret contra duos reges Amorrhęos. Num. 21. cap. & ita esset octauus, vel nonus mensis anni illius quadragesimi, vel plus quando caperetur terra illa, & sic manet fundamentum datum. s. quod cum esset circa finem anni, essent pauci fructus: ideo non erat conueniens tunc cessare manna.

Bona dubitatio contra prædicta. & determinatio auctoris. Quæst. LXI.

SEd adhuc dicet aliquis, quòd non cessauit manna quando peruenerunt ad terminos terræ Chanaan, quia vltra Iordanem transierant, quando cessauit manna, & tamē Exod. 16. cap. dicitur, quòd solum durauit manna vsquequo tangerent terminos terræ Chanaan.

Dicendum, quòd debent accipi stricte termini terrę Chanaan, sicut accipit Scriptura Num. 34. c. & tunc non dicebantur tangere terminos terræ Chanaan quousque venirent ad Iordanem, quia Iordanis est terminus orientalis terræ illius. eo. cap. Cum autem dicitur, quòd iam transierant Iordanem, nondum cessauerat manna, dicendum ꝙ Israelitæ transierunt Iordanem die decimo mensis primi, vt patet infra 4. cap. & die quinto decimo cessarit manna, vt patet infra 5. cap. & sic quatuor diebus, vel quinque comederunt manna post transitum Iordanis, & tamen dicēdum, quòd tunc in terminis terræ Chanaan erant, vel dicebantur contingere ipsos, quia licet transiuissent Iordanē, nondum peruenerant ad aliquem locum terræ Chanaā, sed erant in agris. nam manserunt in Galgalis, vbi non erat locus aliquis, sed campus. primus autem locus in terra illa erat Iericho ad quem nondum peruenerant: ideo cum ad nullum adhuc locum terræ Chanaan venissent, quando cessauit manna, licet essent intra eam, dicebantur esse intra terminum eius, vel tangere terminos. Redeundo autem ad id quod incęperamus de exploratoribus, dicendū quòd manna adhuc erat inter Israelitas qui nondum Iordanem transierant, sed ipsi non potuerunt comedere de illo quando latebant.

Respondio ad motiuum.

Aliter ergo respondēdum est ad quęsitū, scilicet, quòd non potuerunt habere manna exploratores tribus diebus illis quibus fuerant in montanis. nam quāq̄ tunc duraret manna, & durauerit vltra Iordanem vsque ad campestria Iericho in mansione quæ dicitur Galgala tamē non poterāt habere exploratores, quia solum cadebat manna in circuitu castrorum, vt patet Exo. 16. c. scilicet, mane quoque ros iacuit per circuitum castrorum, & Num. 11. dicitur cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter, & manna. exploratores autem erant distantes a castris. ergo non pluebat illis manna ad vescendum.

Dicet aliquis, ꝙ exploratores in triduo quo latuerunt comederunt de herbis siluestribus. nam in angustijs exponunt se homines quibuscunque cibis, quousque veniant ad cibos infames. & cum durauerint solum per tres dies, leue erat tolerare. Aliter dicendum est, & conuenientius, quòd exploratores duxerunt cibos de vrbe Iericho pro illis tribus diebus. nam cum Raab illos admonuisset per dies illos tres manere in occulto, & ipsi irent cum proposito manendi, ducerent cibos de domo Raab, quia in montanis nihil se nouerant inuenturos. *Donec reuerterentur, qui fuerant persecuti.* Idest donec reuerterentur nuncij regis Iericho, qui persecuti fuerant exploratores, post tres dies autem illi regressi sunt. non est autem sensus, ꝙ tandiu exploratores morarentur absconditi quousque redirent Ierichontini, ita ꝙ illi cognoscerent illorum regressum, & post hoc ipsi recederent de mōtanis, sed quòd eos Raab in montanis per tres dies admonuerit manere, quia vsque ad illud tempus verisimile erat regressuros esse exploratores, & ipsi tandiu permanserunt. *Quærentes enim per omnem viam non inuenerant eos.* Ierichontini primo gressu concito peruenerunt vsque ad Iordanis vada, vt attingere possent exploratores quos fugisse arbitrabantur: vltra Iordanem autem transire noluerunt, quia castra Israelitarum erant apud Iordanem, & non erat his tutum transire. cum vero non inuenerunt eos, incęperunt eos inquirere in circuitu viarum an alicubi laterent, & sic morati sunt vsque ad diem tertium.

Determinatio Auctoris.

Quibus vrbem regressis. Ante completionem trium dierum regressi sunt Ierichontini persecutores exploratorum in vrbem. Exploratores autem manserunt in montanis tota illa nocte qua exierunt ab vrbe, & diebus illis sequentibus tribus: Ideo post regressum persecutorum recesserunt exploratores. *Descenderunt exploratores de monte.* In quo latebant per tres dies, & venerunt per iter quod ducit ad vada Iordanis. *Et Iordane transmisso.* Per vadum, quia per illum locum prius transierāt, quoniam tunc Iordanis vadabilis erat. nondum enim intumuerat impletis ripis suis, sicut factū est post, quando trāsiuit totus Israel, vt patet sequenti capitu.

Venerunt ad Iosue filium Nun. Venerunt exploratores in castra, quæ erant non procul a Iordane. dicuntur venisse ad Iosue, quia ipse erat princeps Israelitarum, & fit denominatio a principali. Vel dicuntur venisse ad eum, quia primo venerunt ad narrandum ei, quæ acciderant illis, quam narrarent reliquæ multitudini, cum ab ipso destinati fuissent.

Narrauerunt ei omnia, quæ acciderant eis. Scilicet, ista quæ supra enarrata sunt. Scriptura tamen non repetit ea, quia sufficienter supra enarrata sunt.

Et dixerunt tradidit Deus in manus nostras. Dicebant terram traditam in manibus eorum, quia videbatur eis certum esse, quòd traderetur terra illis: ideo de ea tradenda loquebantur tanquam dę iam tradita, vel dicebant, ꝙ tradita erat terra in manus eorum, quia ita modicum laborem existimabant ad capiēdam eam, velut si iam capta foret. hoc dicebant exploratores propter signa timoris magni, quem conspexerant in Chananęis, vt infra patet.

Omnem terram hanc. Idest totam terram Chananęorū quæ est vltra Iordanem. est autem hic demonstratio ad intellectum, quia Iosue, & exploratores non habebant præsentem oculis suis terram, de qua loquebantur, sed demōstrabant ad intellectum. sicut dicitur, hic est vere martyr. & dicimus, iste confessor Domini sacratus: & tamen neutrum horum videmus. & dixerunt exploratores, tradidit Deus terram hanc, & non dixerunt tradita est terra hec in manus n[…]stras, quia signa traditionis terræ, quæ videbant exploratores, non erant ab eis, sed a Deo. nam hoc iudicauerunt ipsi per timorem hostium, sed iste timor nō fuit incussus a Iudæis, sed a Deo, vt patet Exo. 23. & Deuteronom. 7. scilicet, terrorem meum mittam in pręcursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam, & sicut Deus posuit signa tradendi populi huius in manus Iudęorum, ita ipse tradidit per mirabilia, & portenta, vt patet infra 10. mittendo lapides grandes, qui plures occiderunt de hostibus, quam occiderent Iudęi. item tenendo solem immotum, quousque Iosue vlcisceretur se de hostibus suis, vt patet eodem cap. & in eis, quę Israelitę per se faciebant, adhuc Deus dicebatur eis dare vires ad agendum, vt patet Deuteronomij 8. ne diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia prestiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires prębuerit.

Et timore prostrati sunt omnes habitatores eius. Non solum dicunt, quòd timuerunt, sed quòd timore prostrati sunt, in quo magnitudo timoris signatur, quia qui timore cadit, maximum timorem patitur. Hoc autem fit cum concutiente valido timore, vires animi nostri elanguescūt, & corpus viribus destitutum corruit, non erat adhuc tantus timor in Chananęis, sed ad magnitudinem timoris eorum signandam, positum fuit hoc, & est talis sententia per hyperbolem, quę est transcensus veri, vt dicitur in Doctrinali, vt astra ferit clangor. consueti sunt similes modi loquendi in Scr[…]tura.

CAP. III.

IGITVR Iosue de nocte consurgẽs mouit castra. Egredientesque de Sethim venerunt ad Iordanem, ipse & omnes filij Israel, & morati sunt ibi per tres dies. Quibus euolutis transierunt præcones per castrorum mediũ, & clamare cęperunt. Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leuiticæ portantes eam, vos quoque consurgite, & sequimini præcedentes, sitque inter vos, & arcam spatium cubitorum duũ millium, vt procul magis videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini: quia prius non ambulastis per eam. Et cauete appropinquetis ad arcam. Dixitque Iosue ad populum.
Leui. 20. Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia.
Nume. 11 Et ait ad sacerdotes. Tollite arcam fęderis, & præcedite populum. Qui iussa cõplẽtes tulerunt, & ambulauerũt ante eos.

IGitur. In superioribus dictum est de missione exploratorum ad terrę statum cognoscendum. hic consequenter agitur de transitu Iordanis ad hostes de terra expellendũ,
Diuisio. & diuiditur in tres partes, quia primo dicitur quid populus egerit transeundo. Secundo quid fecerit de Iordane exeundo. Tertio quid egerit post transitum Iordanis castra figendo. Secunda sequenti cap. Tertia infra 5. cap. Prima diuiditur in tres partes. Primo de transeundo Iordanem datur pręceptum. Secundo additur signum a Deo implendum. Tertio ponitur vtriusque complementum. Secunda ibi. *Dixitque Dominus ad Iosue.* Tertia ibi. *Egressus est populus:* Circa primum dicitur. *Igitur Iosue de nocte consurgens.* Hic ponitur recessus Israelitarum de mansione Sethim, in qua ante erant.

Quòd præconizatio trium dierum ad transitum Iordanis fuit post aduentum exploratorum.
Quæst. 1.

IN quo sciendum, quòd postquam Iosue misit exploratores in Iericho mansit populus in Sethim quousq; venirent, cum redierunt, iussit Iosue principibus populi, vt facerent præconizari per omnia castra, quòd omnes pararent cibos, quia post tres dies transirent Iordanem, tunc totus populus parauit se & in nocte sequenti surrexit Iosue per noctem ad faciendum populum parari ad recessum, & in aurora diei illius recedentes fixerunt castra apud Iordanem, & manserunt ibi die ipsa, & sequentibus duobus, die autem quarta transierunt Iordanem. erat autẽ Sethim apud Iordanem: ideo non morati sunt per vnam dietam Israelitæ veniẽdo de Sethim in Iordanem; sed factum est hoc, vt essent apud ripas Iordanis in illis tribus diebus, & contemplarentur multitudinem aquarum Iordanis, vt postea magis admirarentur de transitu miraculoso.

In Hebræo habetur hic. *Igitur Iosue de mane consurgẽs.*

F Ratio diuersitatis est, quia id quod vocatur aurora, potest vocari nox. nam mane, vel aurora est vltima pars noctis, & prima pars lucis magis communicans cum nocte, quàm cum die. Ideo id quod Hebræi vocauerunt mane, litera nostra latino more noctem appellauit. Similis modus respondendi est Nicolai, & est satis conueniens. Alio modo respõderi potest, quod hic potest poni nox pro ipsa nocte, vel potest poni aurora, quæ est dies, & hoc secundum quod refertur, ad diuersa. nam dicitur, quod Iosue de nocte consurgens mouit castra. ista determinatio temporis, scilicet de nocte, potest referri ad istud participium consurgens, vel ad illud verbum, scilicet mouit castra.

Et sciendum, quod Iosue surrexit de nocte ad faciendum, G vt Israelitæ pararentur ad recedendum de Sethim: & tamen quando parari cœperunt mouere castra, erat iam mane, siue aurora. vnde si ista determinatio temporis, quę hic ponitur referatur ad participium consurgens, debet dici de nocte, scilicet Iosue de nocte consurgens mouit castra. Si autem ista determinatio referatur ad verbum illud mouit castra debet dici de mane, quia in mane mota sunt castra, & tunc erit sensus, & punctuatio. Iosue consurgens mouit castra de mane.

Quomodo tollũtur cõtrarietates temporis, quæ videntur esse in Euangelijs.

Hoc modo tolluntur similes contrarietates, quæ videntur esse in Euãgeliis, quia beatus Marcus dicit venisse mulieres ferentes vnguenta ad sepulchrum Domini orto iam sole, vt patet Marci 16. Sed beatus Ioannes dicit hoc fuisse factum per noctem, vt patet Ioan. 20. cum dicitur. vna autem sabbati Maria Magdalenæ venit cum adhuc tenebræ essent ad monumentum. Et beatus Lucas idem vult cum H dicat: vna autem sabbati valde diluculo venerũt ad monumentum, vt patet Lucæ 24. Soluitur autem cõtrarietas ista apparens, quia venire potest significare terminum a quo, respectu cuius est venire, vel terminum in quem, respectu cuius est peruenire. Si autem accipiatur respectu termini a quo dicendum est, quod mulieres ferentes aromata surrexerunt per noctem, cum adhuc essent tenebræ: & tamen dũ se parauerunt, & peruenerunt ad monumentum. quod satis tunc ab vrbe distabat, facta est dies, & ortus est Sol, & sic dictum beati Ioannis, & Lucę intelligitur de surgẽdo, & parando, dictum vero beati Marci intelligitur de tempore, quo ad monumentum peruenerunt. Et soluitur ista contrarietas in eadem litera Marci 16. cap. cum dicitur, & valde mane vna sabbatorum venerunt ad monumentum orto iam sole: ecce dixit fuisse valde mane, & tamen esse ortum Solem. nam si ad idem referantur impossibilia sunt, I aut saltem incompossibilia. nam quomodo Sol ortus est, quamquàm mane dici posset: tamen non est valde mane: sed necessario referenda sunt ista ad diuersa, s. ad terminũ a quo, & terminum in quem, & tunc verũ est, quod valde mane vna sabbatorum venerunt, idest venire incœperunt, aut ad veniendum separauerunt: & tamen orto iã Sole ad monumentum venerunt, quia ortus erat quando illuc peruenerunt, sic dicendum est in diuersitate litteræ Hebraicæ, & nostræ. *Mouit castra.* Idest fecit moueri castra. ad mouendum castra oportebat, vt clangeretur buccinis, & erat clangor prolixus atque concisus, vt patet Num. 10. & tũc audito clangore mouebant castra, qui erant ad partem orientalem sub vexillo filiorum Iuda, s. filij Iuda, & tribus Isachar, atque Zabulon, deinde mouebãt castra, quæ erãt in vexillo partis Meridianæ. s. filii Ruben, & Simeon, & K Gad. De toto autem ordine pręcedentium in itinere habetur Numeri 10. de situatione autem castrorum in manentibus, patet Numeri 2. cap. An vero in trãsitu Iordanis, & postea obseruatus fuerit idem modus procedendi, qui habetur in deserto declaratum est supra primo cap. scilicet, quòd non, quia tribus Gad, & Ruben, & dimidia tribus Manasse præcedebant accinctæ armis reliquam multitudinem Israelitarum, vt patet infra sequenti. c. & hoc factum fuit in ista mutatione de Sethim, vsque ad ripas Iordanis. *Progredientesque de Sethim.* Istud est nomen mansionis in qua tunc erant Israelitæ, & ista fuit vltima in mansionib. quæ habentur in catalogo mansionum Numeri 33. cap. & ibi mortuus est Moyses: mansio autem, vel castrametatio facta in ripa Iordanis, non computatur inter mansiones, vocatur ista mansio Belsethim Num. 33. c. Sciendum aũt, quod de ista mansiòne non recesserunt Israelitæ, sicut de cæ-

teris:

teris: quia in aliis nunquam fiebat motus castrorum, nisi mota nube, & in nullo loco quiescebatur, aut figebantur castra, nisi nubes primo quieuisset, vt patet Exod. 40. & Numer. 9. cap. & hoc siue paruo, siue magno tempore nubes maneret. hic autem cessauit nubes post mortē Moysi: ideo cum de ista mansione recedere debuerunt Israelitæ, non præcessit nubes: nec mota sunt castra ad motum nubis, sed Iosue mouit castra. & loco nubis pręcedentis fecit præcedere castra arcam Dei, vt patet infra. Et ipsa disponebat locum castrorum. Quare autem cessauit nubes post mortem Moysi, infra dicetur,

Venerunt ad Iordanem ipse, & omnes filij Israel. i. venerunt ad ripas Iordanes: nam fuerunt castra fixa apud aquas Iordanis: ante enim cum essent in Sethim aliqualiter distabant ab aquis Iordanis. *Ipse & omnes filij Israel.* Quia Iosue erat dux, & quo ipse iret omnes Israelitæ pariter irent: hic autem nomine Israelitarum intelliguntur B etiam Leuitæ. nam non solum alię tribus iuerunt cum Iosue, sed etiam Leuitæ, & sacerdotes: quoniam isti portabant sanctuarium, & arcam. Raro tamen nomine filiorū Israel comprehenditur Leuitæ, & hoc quia Leuitæ non acceperunt sortem, vel partem hereditatis cum reliquis Israelitis, vt patet Num. 18. & 35. quia Deus erat sors eorum, Item iussit Deus, vt non computarentur cum Israelitis, nec poneretur summa eorum cum tota Israelitarum summa, vt patet Num. 1. cum dicitur: tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filiis Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonii. vbi tamen agitur de aliquo speciali nomine Israelitarum intelliguntur Leuitę, & hoc magis declaratum est Num. 1. c.

Expositio hebręorū. *Et cōmorati sunt ibi per tres dies.* In litera Hebraica ponitur, quædam dictio, quæ significat manere, vel dormire, & Hebręi exponunt dicentes, quòd venerunt Israelitæ in C Iordanem, & dormierunt: & post tres dies transierunt. & est sensus horum quòd non manserunt Israelitæ apud Iordanem diebus tribus, sed solum dormierunt ibi, & postea recesserunt, s. sequenti die: & cum dicitur post tres dies. dicunt quòd refertur ad missionem exploratorum. scilicet quòd tribus diebus post missionem exploratorū transierunt Iordanem.

Sed hoc non stat; quia ad minus necesse est fuisse 4. vel. 5. dies quia a mansione Sethim, vsque Iericho esset vna dieta vel amplius, cum a vadis Iordanis vsque ad Iericho quidam vnam dietam ponant: quod satis rationabile videtur ex pręcedenti cap. & tamen magis distat Sethim a Iericho, quam Iordanis, cum sit iter per vadum Iordanis & post hoc steterunt exploratores. in vrbe Iericho: & dimissi a Raab latuerunt in montibus tribus diebus, vt patet præcedenti. c. & postea redierunt in castra. ergo ad D minus eundo, & redeundo morarentur exploratores diebus. 4. vel. 5. & sic nō stat ꝙ tribus diebus post exploratorum missionem fuerit transitus Iordanis, Aliter respōderi posset: ꝙ isti tres dies ponant a tpe illo quo posuit Iosue edictū publicū dicens. pręparate vobis cibaria, quia post diē tertium transibitis Iordanem: vt patet supra primo. c. Et hoc satis saluatur ex litera: conueniētius tamen stare videtur litera nostra dicens, quòd venerunt Israelitę in Iordanem, & morati sunt ibi per tres dies. s. simpliciter morati sunt: postea tamen dicitur, & post tres dies, litera ergo nostra coniunxit ista faciens clariorem sensum. s. māserut ibi tribus diebus, & postea ait: quibus euolutis vbi litera hebraica dicit: & post dies tres.

Ad quid manserit tota Iudæorum multitudo tribus diebus ad ripam Iordanis, Quæst. II.

CIrca istos tres dies dubitatur ad quid manserit ibi Israel: Aliqui de doctoribus nostris respondent ad hoc, ꝙ Iordanis eo tempore intumuerat aquis resolutis ex niuibus, & alluuio ista erat breuis: expectauerunt ergo per tres dies, vt interim Iordanis aliquantulum decresceret: & sic transire possent. Contra hos arguit Nicolaus dicens non concordare veritati Hebraicæ. nam vbi nos dicimus. *Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat.* In hebręo habetur. *Iordanis super omnes ripas suas om*

A *nibus diebus messis.* i. ꝙ toto tempore quò messis duraret, Iordanis in tumore suo manebat, & tamē tempus messis secūdum Hebræos est duorum mensium: vt declaratum fuit Genes. 8. ideo non manerent Israelitæ tribus diebus solum, sed pluribus expectantes diminui tumorem Iordanis. non ergo videtur conuenienter dictum. Dictū istorum non est conueniens, & tamen argumentum Nicolai non militat cōtra illud. nam cum dicitur in litera Hebraica, quòd Iordanis impleuerat super omnes ripas suas omnibus diebus messis: non est sensus, ꝙ duraret ille tumor toto tempore messis. s. per duos menses, aut amplius. sed est sensus ꝙ Iordanis ripas suas implebat omnibus dieb. messis. i. in quolibet anno tempore messis Iordanis ex resolutis niuibus implebatur. an vero duraret per vnum diē vel paucos aut multos, non constat ex litera: & tunc non infertur quicquam contra dictum illorum, quia quamB quam Iordanis non esset tumens, non transirēt eum Israelitę: quia fuerat positum edictum, quòd post dies tres trāsirent Iordanem, vt patet supra primo. c. ergo quamquā accederent ante, non auderent transire. Nicolaus dicit, ꝙ causa expectationis huius fuit, quia Iosue expectabat reuelationem domini de modo transeundi Iordanem: & ista reuelatio fuit facta tertia die. ergo tunc transire debuerunt. s. facta reuelatione in die tertia, fuit transitus in die quarta. quod erat transire post tertiam diem, & hoc inducit ex litera cum dicitur infra, sanctificamini: cras enim faciet dominus inter vos mirabilia. Si enim sciuisset Iosue, quòd ad eorum transitum siccari debebat alueus Iordanis, non oportuisset expectare diem neque horam, sed immediate transiuissent. Sed adhuc ista positio non totaliter stat. dicit enim quòd solum expectabat responsum Dei, & quod si sciuisset Iordanem siccandum ad introitum C suum, non expectasset Iosue diem, nec horam. huic tamē repugnat litera etiam allegata per ipsum Nicolaum. s. sanctificamini: cras enim faciet inter vos mirabilia. ecce in die priori sciuit Iosue quid facturus esset Deus in transitu Iordanis: sed non transiuit, quoniam prius expectauit vsque ad sequentem diem. nam in sequenti die dixerat Deus se facturum mirabilia. & si in eadem die tentasset Iosue transire Iordanem, non siccaretur alueus eius.

Determinatio auctoris. Conuenientius ergo dicendum est, quod Israelitæ expectauerunt in his tribus diebus expletionem mandati Dei nam Deus mandauerat Iosue, ꝙ transiret Iordanem: vt patet supra 1. cap. & Iosue pręcepit pręconizari ꝙ pararent se ad trāseundū post tres dies: & istud creditꝰ recepisse Iosue a Deo in mandatis: alioquin non auderet iubere, & post istud præconium, sequēti nocte recesserunt Israelitæ de Sethim, & venerūt in ripas Iordanis in primo die D rum trium prædictorum: expectauit ergo populus his tribus diebus non audens transire, donec expleretur tempus præfinitum a Deo.

Quare Iosue iussit ne transirent Iudæi Iordanem, vsque ad tres dies. Quæst. III.

SEd quęret aliquis quare iussum est, vt non transiret populus vsque ad tres dies. Forte responderi poterit secūdum aliquos factum fuisse, vt populus videret magnitudinem aquarum Iordanis his diebus tribus, vt sic magis admiraretur de admirabili transitu. Sed melius forte dicendum erit, quòd Deus voluit, vt Israelitæ expectarent per illos tres dies, donec inciperet tumescere Iordanis. nā cum ad ripas eius venerunt non erat tumens, & satis hoc colligi potest, quia exploratores transierunt bis Iordanem E euntes. s. & redeuntes, & semper per vadum eius, in quo appareret, ꝙ non erat tumens. nam tunc nō esset alicubi vadabilis, & tamen immediate, vt exploratores redierunt ad castra, mouit Iosue de Sethim, & castrametatus est super ripas Iordanis. sicut ergo præcedenti die transeuntibus exploratoribus, nihil tumoris extiterat, ita probabile erat ea die, qua illuc castra Israelitarum peruenerunt nihil creuisse, & post tres dies fuisse tumores aquarum niuibus resolutis. nam si esset Iordanis vadabilis, nulla esset occasio ad faciendum miraculum, quia sic totus Israel transiret, & tamen Deus volebat facere miraculosum transitum Israelis ad cōcutiendum tremore corda Chananęorum, quod

sic factum

sic factum est.nã audita siccatione aluei Iordanis omnes contremuerunt,vt patet infra 5.c.s. postquam igitur audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabãt trãs Iordanem ad occidentalem plagam,& omnes reges Chanaan,q siccasset Deus fluẽta Iordanis, dissolutum est cor eorum,& non remansit in eis spiritus.Dicunt quidam de Hebræis,& Nicolaus, q ista dies prima horum triũ dierum fuit dies trigesima mortis Moysi, in qua completus fuit planctus Moysi.nam 30.diebus durauit fletus pro eo, vt patet Deut.34.c.& probãt hoc præsupposita inductione,quam fecerunt.supra.1.c.& magis in secundo.s. quòd 33.diebus post mortem Moysi fuit transitus Iordanis assumendo diem vtrunque inclusiue, & tamẽ manifestum est,quòd post istos tres dies fuit transitus Iordanis.s. die. 4.ergo dies iste primus erat trigesimus, & consequenter erat vltimus dies fletus pro Moyse.Sed ista positio improbata fuit.supra.1.& 2.cap.& satis apparet ex hoc. nã pro Moyse fuerunt 30.dies planctus,vt patet Deute.34.& isti fuerunt completi in mansione in qua mortuus est Moyses.s.in vallibus terræ Moab,vt patet Deut.34. ergo ante finitum planctum nõ recesserunt de loco ipso planctus.tamen data ipsa positione requiritur,q ante finitum planctum Israelitæ mouerunt castra.s.die vltima,quòd conuenit.ergo non erat ista dies trigesima a morte Moysi. *Quibus euolutis*.s.in fine diei tertii.erat iste dies tertius, a tempore quo venerant in ripas Iordanis,& quantum ad assignationem,quæ facta fuerat in Belserhim.s.post tres dies transibitis Iordanem.

Primo ca. 9.4. & 2. c.4.8.&9.

An ista quæ dicuntur hic fuerint facta die 4. vel 3. Quæst. IIII.

DIcet aliquis, quòd ista quæ dicuntur hic,facta sunt in 4. die, quia dicuntur facta euolutis diebus tribus, sed cum dies tres euoluti sunt, dies quartus est. Respondendum est hunc diem fuisse tertium, in quo ista dicta sunt,quod patet ex sequentibus verbis Iosue ad populum.s.sanctificamini: cras.n. faciet dominus inter vos mirabilia,& istud necessario est in die transitus,quia tunc facta sunt mirabilia. ergo dicta fuerunt hæc die 3.qui erat præcedens ad introitum in Iordanem,& dicuntur tunc dies tres euoluti,quia forte ista dicta sunt in illo die ad vesperum, & sic erant euoluti dies tres. *Transierunt præcones per castrorum medium*. Iosue mandauerat eis,vt præconizarent hæc,quæ habentur hic, & sic in hac tertia die facta est Iosue reuelatio de transitu Iordanis,sed non declarauit ipse immediate in speciali, sed solum dixit in generali,quòd facturus esset dominus mirabilia inter Israelitas sequenti die. *Quando videbitis arcam domini Dei vestri*. Hic ponitur quando deberent Israelitæ moueri ad ambulandum,& mouendum castra, & dicitur quod quando arca portaretur a sacerdotibus, omnes mouerentur ad procedendum secundum ordinem suum.

Duplex erat directiuum Iudæorum in itinere post cessationẽ nubeculæ.s.clangor,& arca. Et quòd non erat idẽ modus profectionis præcedente arca, aut nube. Quæst. V.

SCiendum autem sicut supra dictum fuit, iam cessauerat nubecula dirigens Israelitas in itinere,ideo indigebant directiuis ad procedendum: erat autem duplex directiuum.vnum ad assignandum tempora mouendorũ castrorum: aliud ad signandum per quam viam pergere deberent.Primum erat,quòd ad motum castrorum clangeretur tubis argenteis.de quibus Num.10.& cum esset clãgor prolixus,atque concisus, mouebant singuli tentoria sua colligentes sarcinulas,& iste erat motus castrorum.Secundum directiuum erat ad dirigendum in via.nam dato quòd Israelitæ per clangorem tubarum scirẽt quando mouenda essent castra,tamen nescirent per quam viam eundum erat.adhuc ergo egebant alio directiuo,& istud erat arca,quia illa præcedebat per viam qua ituri erant Israelitæ,& eam videntes sequebantur,Cum vero nubes dirigeret Israelitas per desertum, ipsa vtrumque explebat offi-

F cium.nam dabat signum ad tempus mouendi castra,nam toto tempore quo nubes pendebat super tabernaculum, Israelitæ manebant in castrametationibus suis, siue magno tempore,siue paruo maneret nubes.cum autem recederet de tabernaculo,mouebant castra Israelitæ secũdum ordinem suum,primo filij Iuda qui erant ad partem orientalem,& aliæ duæ tribus existentes sub vexillo eius, & cõsequenter aliæ secundum ordinem,qui habetur Num.10. & ista nubes ab omnibus Israelitis videbatur, siue stans,siue recedens,vt patet Exod.40.cum dicitur.nubes quoque domini incubabat per diem tabernaculo,& ignis in nocte videntibus populis Israel per cunctas mansiones suas,& hoc quidem proficiebat,siue Israelitæ castra mouere deberent per diem,vel per noctem.nam per noctem apparebat figura ignis lucentis,& videbatur an staret,vel moueretur,& secundum hoc scirent Iudæi an castra mutanda

G forent,vel manendum. Et quamquàm raro Iudæi castra mouerent per noctem,& tamen si quando contingeret,q mouerent,ita videbant signum motus castrorum in specie ignis,sicut in die in columna nubis sic patuit in transitu maris rubri.nam tunc per noctem transierunt Israelitæ,& columna posita est inter Aegyptios, & Israel illuminans Israel,& excæcans Aegyptios,vt tota nocte non possent Aegyptij irruere in Iudæos,vt patet Exo.14.cum dicitur.stetit nubes inter castra Aegyptiorũ & castra Israel, & erat nubes tenebrosa,& illuminans noctem, ita vt ad se toto noctis tempore accedere non valerent. Nubes quoq; ista in via dirigebat.nam ipsa præcedebat Israelitas eleuata,ita vt in motu suo videri posset ab omnibus, sicut ante videbatur stans,& qua via pergeret,illac Israelitis currendum erat.quo modo dum,sola nubes Iudæis sufficiebat. Nunc vero ea cessante non sufficiebat vnum signum.nam

H quamquàm clangor argenteorum tubarum esset conueniens signum mouendorum castrorum, tamen non erat ad dirigendum in via.Arca etiam testamenti quamquàm præcedens viam monstraret Israelitis, tamen non erat signum conueniens Israelitis ad mouendum castra quia non poterat videri quando mouebatur, vel quãdo stabat. Et quando dixerunt hic præcones,q cum Israelitæ viderent arcam Dei,q mouerentur:non est sensus, q arca sola esset eis signum mouendi,sed prius clangebatur buccinis, & tunc Israelitæ parabant se ad gradiendum tollentes castra quæ fixerant,& tunc respiciebant per quam partem iret arca domini,& per illam proficiscebantur. Considerãdum etiam,quod omnibus istis adhuc assignatis non erat idem modus profectionis,qando nubes præcedebat dirigens Israelitas,& quando præcedebat arca.nam nubes so-

I lo iudicio Angeli,qui in ea erat,mouebatur, & Hebræi nesciebant quo itura foret,sed quocunque pergeret, sequebantur.In arca autem præcedente, sic fieri non poterat, quia ipsa non mouebatur ab Angelo, sed a sacerdotibus, vt patet hic,vel a Leuitis,vt dicitur Num.4.c. necesse erat igitur,vt prius Israelitæ concordarent,qua via eis pergendum erat,siue per diuinum oraculum, siue humanum cõsilium,& tunc princeps dicebat sacerdotibus portantibus arcam,per talem viam procedatis,& in tali loco consistite & tunc sacerdotibus iussa complentibus,totus populus videns arcam mouebatur,vt dictum est, quousque arca quiesceret,vel quousque assignaretur a Iosue, hoc autem dicitur,quia in transitu Iordanis arca præcessit Israelitas ad intrandum in fluuii alueum,sed ipsa manente in fluuio,trãsierunt omnes Israelitę,& postea arca incæpit præcedere,

K vsque ad locum castrametationis.

Quare post mortem Moysi cessauit nubes, & successit arca. Et an fuerit in terra Chanaan necessaria nubes. Quæst. VI.

NVnc autem aliquis inquiret,quare post mortẽ Moysi cessauit nubes,& successit arca.Respondendum est: quod Deus prouidere voluit Iudæis in eis in quibus ipsi per se insufficientes erant,sicut non poterant in deserto habere cibos:ideo Deus eis manna de cœlo contulit:vt patet Exod.16.& hoc quidem non datum est, quousque defecisset panis,& Israelitæ clamarent pro alimento. Ita,& de vestibus factum est,atque calceamentis.nam annis 40.mã-

vt Israel

sit Israel in deserto, & his non communicauit cum aliqua gente, quæ ei in necessarijs vestibus, & calceis sufficere posset: Deus igitur fecit, vt vestes & calcei educti de Aegypto sufficerent eis usque ad introitum terræ Chanaan, vt patet Deut. 8. c. ita & in directione itinerum factum est, nam terra illa per quam ibant Israelitæ erat deserta, & inuia, ita vt nescirent qua pergendum eis erat, & dato quod scirent aliquam viam, nesciebant per quam partē terræ Deus vellet ingredi Israelitas. dedit ergo Deus nubem dirigentē p diem & speciem ignis per noctem. Hæc autē necessitas nō mansit in terra promissionis, nam cū Iudæi tūc essent in terra populata, non erat eis necessarius motus nubis, ipsi namq; scirent ad quas ciuitates, vel loca moueri vellent, & ad hoc sufficiebat eis arca præcedens per viam illam, q̄ ipsi determinassent. in deserto autem non sufficisset motus arcę, nā non fuit arca fabricata, vsq; ad mansionē Synai: vt patet ex processu Exodi. ergo vsq; ad montē Synai non haberēt aliquid quo dirigerentur. Itē adhuc post fabricationem arcę non sufficiebat motus eius ad dirigendum in via, quia arca ab hominibus ducebatur. necesse erat ergo hoc mō, vt homines portantes præcognoscerent viam: sed hoc non cōtingebat per solitudinem illam magnam: ergo non sufficeret arca. Nisi forte dicamus secundum insaniam Ra. Salo. s. q̄
4.c. huius 5.20. arca portabat portantes se, de quo infra dicetur; necesse erat igitur dari præcedentem nubem, quæ angelico motu dirigeret, impotentibus hominibus regulare.

An in terra Chanaan conuenientius fuerit Israelitis dirigi nube quam arca, vel econtra, aut interdum motu proprio. Et cur arca fœderis dicatur. Quæst. VII.

COgnito q̄ non esset necessaria nubes ad directionem Israelitarum accedentium ad terrā promissionis, inquirendū est an conuenientius erat dirigi per nubem, vel per arcam, aut interdum motu proprio. R̄ndendum est conuenientius fuisse in terra promissionis non dirigi per nubem, quia varius modus procedendi Israelitarum erat per desertum, & in terra Chanaan. nā per desertum procedebant directe via sua, non flectentes se ad aliquam partem. In terra aūt Chanaan, non erat eis recto itinere procedendum, sed nunc ad vnā ciuitatem, nunc vero ad alterā flectebātur. Itē non conueniebat propter motus bellicos, quia postq̄ Israelitæ introierunt, in terram Chanaā, tota vita eis in bellis ducenda erat, quousque subiicerent hostes habentes sufficientem terrā ad habitandum. cum aūt semel adepti essent terram, non egebant aliquo directiuo viarum, quia iam quiescendum eis erat. cū autem in bello manerent, non conueniebat eis nubes, quia valde varius est motus bellicus. nam interdū standum est, nunc vero huc atq; illuc discurrendū vel prosequendo, aut fugiendo, & in hoc nulla regula necessaria est, nisi habitudo hostium, quia per hos sciri potest an deceat huc vel illuc moueri, stare, vel progredi. Si autē nubem haberent Israelitæ dirigentem, oportebat eos respicere motum nubis, & non habitudinem hostium, & respicientes eam disturbarētur ab eis, quæ agerent alias. In hoc ergo bellico tumultu non fuit necessarium aliqđ directiuū, sed prudentia pugnatorum. secundum dispositionē hostiū sufficienter dirigens. Non igitur conueniens erat directio nubis Israelitis post ingressum in terrā promissionis, nec ēt arcæ, quia raro castra mouebantur simul, sed manebant in Galgalis apud Iericho, aut in alio loco, & pars virorum pugnatorum procedebat ad bellum, vt patet infra 7. & 8. reliquis manentibus in castris, & tunc nō pręcedebat arca, nec aliquid alterum. Aliqñ vero oēs viri pugnatores procedebant ad pugnam, manentibus fixis Israelitarū castris, qui non procedebant ad pugnam. Aliqñ aūt castra mouebantur simul ad aliquē locum, & tunc arca domini præcedebat, & sic factum fuit hic. *Quando videritis arcam domini Dei vestri*, s. qñ videritis eam præcedentem post clangorē tubarum qui præcedebat ad motum castrorū. In Hebręo dicitur. *Quando videritis arcam Deum vestrum*. Et tñ non potest legi ista litera intransitiue scilicet vt arca sit Deus, hoc enim nullus existimat, sed intelligendum est possesso-

A rie. s. quum videritis arcam Dei vestri. Sed in hebræo ponitur illa litera, quia non est differentia in casibus, cum non sint ibi variæ terminationes, & formationes casuales, sicut inter Latinos, & Græcos, sed solum distinguuntur casualia per habitudines quæ ponuntur inter Iudæos, & nō inter Latinos. & quia hic non ponitur aliqua habitudo possessoria, in Hebræo legunt intransitiue. s. qñ videritis arcā dñm vestrū, quia tñ iste modus nō pōt stare, reducēdū est ad habitudinē possessoriam transitiuā, vt dicatur arca Dei vr. Aliqui Hebræi aliter legunt, dicētes istam literam esse diminutam. s. quòd intelligatur ibi copulatiua, &. s. quando videritis arcam, & Deum vestrum, quia cum arca erat Deus, cū diceretur sedere inter Cherubin, vt patet 1. Reg. 4. & 2. Reg. 6. sed conuenientior est litera nostra. nam quā quam large diceretur sedere Deus super propitiatorium arcę inter duo Cherubin, tamen præcedente arca nihil videbant Iudæi nisi arcam. non diceretur ergo conuenienter quando videritis arcam, & Deum vestrum: sed quando videritis arcam Dei vestri. Vocatur ista arca fęderis. quia in se continebat fędus quod pepigit Deus cum Israelitis. fędus enim pactum, vel compositio est, & in hoc aliquid Deus obseruare promisit, & aliquid Iudęi. Deus promisit quod acciperet Israelitas in gentem sanctam, & regale sacerdotium, et populum peculiarem de cunctis populis terræ, & quod eis specialia faceret beneficia, vt patet Exo. 19. c. Israelitæ autem promiserunt omnia mandata Dei obseruare, vt patet Exo. 19. & 24. Et quia prima mādata fuerūt ipse decalogus, qui lapideis tabulis scriptus in arca reconditus erat, dicebatur illa arca fęderis. i. continens compositionem Dei, & Iudæorum. *Et sacerdotes stirpis Leuiticæ*. Non vocantur hic sacerdotes stirpis Leuiticæ ad d̄rīam aliorum sacerdotum, quasi aliqui alii essent sacerdotes inter Iudæos præter hos, sed vocantur sacerdotes stirpis Leuiticæ, quod, sic verum erat, quòd erāt de stirpe Leuitica. Quā quam aliquando accipiendo sacerdotes valde large pro viris potentibus, & excellentibus secundum varietatem Hebraicæ æquiuocationis, alii sunt sacerdotes p̄ter filios Leuij. & sic dicitur de filiis Dauid. filii autem Dauid erant sacerdotes, vt patet 2. Reg. 8. c. constat autem sacerdotes sacientes sacra in sola tribu Leuitica fuisse, & si quis extraneorum vellet ministrare, moriebatur. vt patet Num. 3. & 18. sicut factum est in Chore, & Dathan, atq; Abiron, cæterisque eorum complicibus cum ministrare voluerunt vsurpantes sacerdotium, vt patet Nu. 16. Ideo nullus de tribu Iuda de qua erant filii Dauid, fuit vnquam sacerdos, sic ait Apostolus ad Hebræ. cap. 7. in quo enim hæc dñr de tribu illa est, de qua nullus altari præsto fuit. manifestum enim quòd de Iuda ortus est dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus locutus est Moyses. *Portantes arcam*. Ecce iubet hic Deus, vt sacerdotes portent arcam. & hoc speciale fuit, quia sacerdotibus non competebat portare arcam, sed Leuitis, ad quos pertinebant minores ministrationes.

Hebræi nō seruant varietatem in casibus, nec numeros nec personas vide infra. q. 10

Viri potentes & excellentes quandoque vocantur sacerdotes

Diuisio tribus Leui per Leuitas, & sacerdotes, & de familijs Leuitarum, & officijs eorum distinctis. Quæst. VIII.

PRo quo sciendum est, quod tribus Leui, prima sui diuisione diuidebatur in tres familias, scilicet Chaathitas, Meraritas, Gersonitas, vt patet Nu. 3. & 4. & hoc quia Leui habuit tres filios. s. Chaath, Merari, & Gerson, vt patet Exo. 6. postea autem diuiduntur aliæ familiæ specialiores p nepotes Leui. de quibus habetur Nu. 26. In familia autē Chaathicarū fuerūt Amranitæ, quia Amram fuit filius Chaath, vt patet Exo. 6. filij Amram sunt Moyses, & Aarō. De Aarō egressi sunt sacerdotes. præter familiam ergo Aaronitarū oēs alij, siue Chaathitæ; siue Meraritæ, siue Gersonitę, vocabātur Leuitæ: solum aūt diuisit Deus istis ministeria, q̄ a Aaronitis dedit, q̄ ministrarēt in sāctuario in sacrificiis, & oblatione thimiamatis quotidiani, & panibus ppositionis, & apparatione candelarū, q̄ erāt ministeria sanctuarij. ad hec āt nulli accedere licebat, nisi Aaronitis. si autem aliorum quispiam accederet, moriebatur, vt

G patet

patet Nu. 3. & 18. hos aût pro sanctitate ministeriorũ sacerdotes appellant, reliquos aût vocauit Leuitas nomine trib. suæ, & quia erant 3. familiæ Chaathitarum, & Gersonitarum, atq. Meraritarum distinxit eis officia. erant tñ eis oia officia circa sanctuarium, vt patet Nu. 3. s. tribum Leui noli numerare: nec ponas summam eorum cum filiis Israel: sed constitue eos super tabernaculũ testimonii. i. da eis officia ministrationum pertinentium ad tabernaculum. Omnib. aût eis, tam Leuitis q̃ sacerdotibus erat vnũ cõe. s. quod excubarent in circuitu sanctuarii, figentes ibi tentoria sua secundum ordinẽ assignatũ eis, vt patet Nu. 3. c. Nullus autẽ de popularib. poterat figere tentorium suum apud sanctuarium, quĩ moreretur, vt patet Num. 1. c. In aliis aũt officiis differebant sacerdotes, & Leuitæ: & Leuitę inter se. nã cũ ad oẽs familias Leuitarum pertineret portare sanctuariũ, tñ non portabant easdem partes, sed distinctũ est totũ sanctuarium in tres partes. Nã q̃dam erant in sanctuario, quæ erant vela vtensilia, & non erant partes sanctuarii; sicut arca & candelabrum, & altare holocaustorum, atq; thimiamatum, & mensa propositionis cum vasis eorum, & labrum æneum in quo lauabantur sacerdotes, & vasa singulorum. Ista oĩa pertinebant ad Chaathitas, qui portabant ea inuoluta vestimẽtis rubeis, & hyacinthinis super humeros suos impositis vectibus. prius tñ, q̃ ipsi portarent, sacerdotes tegebãt ea vestimentis, atq; ligabant. nã Leuitæ non poterãt accedere ad ista, cum essent nuda, alioquin morerentur. de his omnibus Nu. 3. & magis. 4. c. Alia aũt q̃ erãt in sanctuario, erant partes eius, sed istæ erant duplices. Quædam. n. erant partes duræ, sicut tabulæ, & columnæ. & bases, atq; capitella. & ista pertinebant ad Gersonitas. ipsi enim portabant ea cum mouerentur castra, vt patet Num. 3. & 4. cap. Aliæ autem partes sanctuarii erant molles, sicut cortinę, & saga, atque pelles rubricatæ, & hyacinthinæ, & vela, atq; tentoria, quæ operiebant tabernaculum, & circũdabant atriũ. Ista aũt pertinebant ad Meraritas, vt patet Nu. 3. & 4. Sed differebat portatio ista, quia Chaathitæ ferebant onera sua humeris per vectes. Gersonitæ autem, & Meraritæ portabant in plaustris, vt patet Num. 7. ca. Ratio diuersitatis est ponderositas eorum quæ portabantur.

Totum sanctuarium erat diuisum in 3. partes.

Ad hos Leuitas pertinebat deponere tabernaculum, cũ castra mouenda forent. & ad eos pertinebat erigere, cum locabantur castra.

Depositio tabernaculi quomodo fiebat.

Modus aũt horũ erat, q cũ nubes recederet desuper tabernaculum, & mouenda essent castra, vt patet Exo. 40. & Nu. 9. ingrediebantur sacerdotes in sancta Sanctorum, & cooperiebant arcam, deponentes velum, qđ ante eam erat, & operiebant altare thimiamatum, & holocaustorum, & labium æneũ, candelabrum aureum, atq; propositionis mẽsam cũ vasis suis, singula vestimentis propriis velabant, & sic dimittebant. Chaathitæ aũt tunc ingrediebãtur sanctuarium, tollentes onera sua, quæ aptata reperiebant. Meraritę ibant in sanctuarium, & deponebant cortinas, & omnia velamenta. atq; aptantes in onera sua ferebãt in plaustris. remanebant aũt tunc tabulæ nudæ, & columnæ, atque bases, & tunc Gersonitæ venientes, hæc portabant in plaustris. In figendo aũt sanctuarium cum castrametabãtur Israelitæ cõtrarius modus erat, quia tunc Gersonitę figebãt primo tabulas, & colũnas secundũ ordinẽ dispositionis sanctuarii. post hęc Meraritæ appẽdebãt cortinas, & cętera operimẽta, atq; vela sup tabulas, & colũnas secũdũ ordinẽ, q habetur Exo. 26. & 27. Chaathitæ aũt nihil faciebant, sed deponebãt onera sua, relinquentes ea operta, sicut inuenerant. Postea aũt sacerdotes, disponebãt vasa illa locis suis tollentes vestimenta, & ligamenta soluentes. Chaathitis non licebat hoc, quia nunq̃ debebant videre nuda vasa sanctuarii, vt patet Num. 4. c. Ex prædictis patet q portare arcã nõ pertinebat ad sacerdotes, sed ad solos Chaathitas qui erãt simplices Leuitę, Ad sacerdotes autem pertinebant ministrationes, quæ fiebant in sanctuario. Hic tñ dr. q sacerdotes portabant arcam. In quo dicendum est, quod generale erat Leuitas de genere alias de familia Caathitarum portare arcam. Sacerdotes tñ legitur ter vel quater portasse arcam. Primo in transitu Iordanis, de quo habetur hic. Secundo in lustratione Iericho quando per septem dies septies lustrauerunt Israelitæ ciuitatem, & arca domini cũ illis. portabatur autem tunc arca a sacerdotibus, vt patet

In figendo sãctuariũ quis modus, quia contrarius

Portare arcam conueniebat solis Leuitis.

F infra. 6. cum dicitur. vocauit autem Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: tollite arcam fœderis & postea sequitur in eodem cap. quomodo sacerdotes arcam portauerint. Tertio legitur portata arca a sacerdotibus, in portatione eius de domo Obededom Gethęi ad domũ Dauid, vt patet 1. Paral. 15. c. cum dicitur, quòd dixerit Dauid sacerdotibus, vt portarent arcam: Quarto legitur portata a sacerdotibus in regressu ad sanctuarium, quãdo exierat arca domini cum Dauid fugiente filium suum Absalonem: & iussit sacerdotibus, vt reducerent arcam in sanctuarium. ibi enim dicitur quòd Sadoch, & Abiathar portauerunt arcam in sanctuarium. & tum isti erant de maximis sacerdotibus, vt patet. 2. Reg. 15. c. *Vos quoque sequimini præcedentes.* id est quando videritis arcam vos sequimini euntes post eam. ex quo apparet, quòd non erat hic idem ordo mouendi arcam qui erat in deserto. nam ibi præcedebant sex tribus cum duobus vexillis, & deinde G sequebatur arca cum toto sanctuario, & postea sex aliæ tribus cũ duobus aliis vexillis, vt patet Num. 15. cap. Hic autem arca pręcedebat: causa diuersitatis est, quia in deserto Israelitæ non dirigebantur per arcam, sed per nubem præcedentem, ideò non oportebat, quòd præcederet. nunc autem quia non erat nubes præcedens dirigebat arca, ideo necesse erat, quòd pręcederet.

Quoties sacerdotes portauerint arcã.

An arca præcederet necessario, & in quanta spatij distantia præcedebat Hebræos. Quæst. IX.

SEd dicet aliquis, quòd arca non præcedebat, sed Israelitæ ibant ante arcam: quia dicitur hic sequimini præcedentes. Respondendum est, arca præcedebat: alioquin nullum sensum haberet istud pręceptum, scilicet, quòd quan H do arca moueretur, Israelitę ambularent. non enim esset conueniens directiuum ad motum, nisi pręcederet.

Item patet ex litera, quòd arca pręcederet, quia dicitur, cum videritis arcam, & sacerdotes portantes eã, vos quoq; sequimini. si tamen pręcederent, non dicerentur sequi.

Item quia dicitur infra, quòd inter arcam, & Iudæos esset spatium duorum millium passuum, vt possent eam procul videre. ergo præcedebat arca.

Item quia dicitur, quòd arca distabat ab eis, vt ipsi scirent viam per quam ingredi deberent. necesse erat igitur, quòd arca præcederet: alioquin non monstraret viam. Et quando obiicitur, quòd hic dicatur præcedentes, respondetur quòd non ponitur præcedentes propriè, sed progredientes vel procedentes.

Sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duum millium. Ista distantia ponebatur inter populum, & arcam pro I pter duo.

Primo ad reuerentiam maiorem arcæ: vt ad eam non accederent populares & existimarent se indignos accedere. sic enim Deus magis honorabatur in æstimatione nostra.

Secundo fiebat ad demonstrandum viam, vt omnes viderent arcam. nam si arca iret in prima fronte præcedentiũ Israelitarum, soli ipsi viderent eam. cum vero spatium duũ millium cubitorum distaret, videri poterat ab omnibus, & hoc videtur signari infra, cum dicitur. vt procul videre possitis, & nosse per quam uiam ingredi debeatis. & forte ista est potissima causa, quam causa reuerentiæ. nam in deserto eodem modo tenebatur arca in magna reuerẽtia. sed in medio Israelitarum portabant eam Leuitæ, vt patet Nu. 10.

Vbi dicitur. *Sitque inter vos, & arcam spatium duum millium cubitorum*, In Hebræo dicitur. *Sitque inter vos, & ipsas spatium, &c.* Ita quòd arca ponatur pluraliter.

K

An arca in qua portabantur ossa Ioseph ferebatur simul apud arcam Dei. Quæst. X.

ET Rab. Salom. dicit hoc poni, quia erant duæ arcæ, vna erat arca fœderis Dei, & alia erat arca, in qua ferebantur ossa Ioseph: adiurauerat enim Israelitas, vt secũ ducerent ossa sua, vt patet Gene. 50. postea vero Moyses in exitu de Aegypto eduxit illa, vt patet Exod. 13. istam arcam ossium Ioseph dicebat esse simul cum arca fœderis. Sed dicendum est verum esse, quòd Israelitæ portauerint ossa Ioseph, & postea sepelierint ea in Sichem, vt patet infra 24. cap.

24.cap.tamen ista non ferebatur simul cum arca fœderis.
Multum enim videtur hoc detrahere honori arcæ fœderis
nam inter omnes immunditias, quæ sunt per simplicem ta
ctum, nulla maior est, quam in morticino humano, vnde
si quis in illo polluatur, est septem diebus immundus, &
non poterat accedere ad res sacras, vt patet Nume. 19. cap.
Quanto magis ergo ipsa humana morticina essent immun
da, & procul a sanctuario? sed in arca fœderis erat maxima
sanctitas Iudæorum. ergo procul inde esse debebat omne
morticinum, & consequenter ossa Ioseph. nullatenus ergo
conueniens erat, vt portaretur simul arca ossium cum ar-
ca fœderis. Sed aliquis forte dicet non esse aliquam immũ-
ditiam in ossibus Ioseph. esset tamen si ibi esset morticinũ
habens carnem, quæ tabida est & immunda, & contagio-
ne sua omnia polluit, atque fœtore conturbat. ossa autem a
multis temporibus desiccata, nihil hoc habent.

Respondendum est, q̃ q̃q̃ ad pollutionem naturalem,
quæ est secundum rem, maior sit pollutio in morticino ha
bente carnes, q̃ in ossibus solum. tñ quantum ad pollutio-
nem, quæ est secundum opinionem, & positionẽ legis ni-
hil differt. nam æquale tempus immunditiæ est, si quis te-
tigerit cadauer, vel ossa mortui hominis reperta in agro,
vel sepulchrum aliquod, vt patet Num. 19. c. esset ergo im
munditia in ossibus Ioseph, sicut si esset cadauer fœtidum
carnem habens tabidã. Itẽ quod amplius est, necesse erat,
quòd ille qui portaret cassam, vel arcam in qua erant ossa
Ioseph, esset immundus. nam qui tangeret sepulchrũ ho-
minis mortui, erat immundus septem diebus, sed portãs
ossa Ioseph in arca super se portabat semper sepulchrum
hominis mortui: ergo semper erat immundus. Consequẽ
ter ergo nunquam accedere debebat ad sanctuarium, & a
fortiori, nec ipsa arca in qua erant ossa Ioseph, De immun
ditia tangentis sepulchrum, patet Num. 19. cap. valde er-
go absurdum est arcam ossium Ioseph simul esse cum ar-
ca fœderis. nam & tunc æque honorabilem vtranque sim
plices arbitrarentur, cum ponerentur in loco æqualiter re
uerendo: Deus nimis hoc zelabat, potissime, quòd dare-
tur occasio idolatrandi. nam sicut cũ Israelitæ transierunt
Iordanem, stetit arca domini donec omnes transissent, &
manente ista, steterunt aquæ immotæ: exeunte autem
fluxerunt, & signabatur hoc fieri a Deo, cuius fœdus erat
in arca illa, ita crederent Israelitæ aliquam numinis virtu
tem fuisse in ossibus Ioseph ad tenendas aquas ne fluerẽt,
in quo nimis diuino detrahebatur honori. Motiuum aũt
Ra. Sal. nullum est, quia q̃q̃ ponatur hic pluraliter, tamẽ
Barbaries Hebraici idiomatis. signatur in singulari. sed fit pp inconcinnam barbariem
Hebraici idiomatis. non. n. obseruat numeros, nec perso-
nas, nec cæteras conuenientias suppositi & appositi, & re-
latiuorum & antecedentium & satis apparet, quia cũ su-
pra etiam in litera Hebræa, diceretur de arca simpliciter
alias singulariter, adiunctum est relatiuum pluraliter di-
ctum. & ponitur plurale cum deberet poni singulare. ecõ-
trario fit præcedenti c. cũ dr̃ de exploratoribus tollensque
mulier uiros abscondit eũ. debebat tñ dici eos. ibi declara
tum est de hoc solum igitur erat arca fœderis. & sic dicit
Quæst. 27 Ra. Dauid Canhi, quòd accipiatur plurale pro singulari.

Spatium cubitorum duum millium. Est cubitus secundũ
quosdam spatium pedis & dimidij: secundũ alios est spa-
Cubitus quid sit. tium duorum pedum. Quantum ad primum modũ dice
tur, quòd inter arcam & populum erat spatium triũ mil-
lium pedum. Per secundam opinionem dicetur fuisse spa
tium. 4. millium pedum. Qualitercunque autem sit: erat
inter populum, & arcam satis magnum spatium.

An inter arcam & populum erant duo mille cubiti, adeo vt posset populus venire ad orandum in sabbato, an ob aliud. Quæst. XI.

Dicit Ra. Sal. q̃ istud spatium constitutum fuerat in-
ter arcam, & populum, & nõ maius, vt populus ha-
beret licẽtiã veniẽdi circa ipsam ad orandũ in Sabbato: nã
tñ eis progredi licebat in Sabbato, si autẽ, amplius dista-
ret arca a sanctuario, non potuissent ad eam accedere ora-
turi. Ad hoc dicendum est, non fuisse hanc intentionem
Dei iubentis. & primo posset argui ex fundamento ipsius
Ra. Sa. s. q̃ arca erat distans a popularib. pp reuerentiam.

A ergo ẽt in sabbato ad eã accedere non possent, quia tũc nõ
maneret reuerentia hæc. Sed hoc abiecto dicendum est nõ
posse stare. nam hoc non erat pro quolibet die, ita vt eue-
niret sabbatum dũ sic arca moueretur ante Israelitas, sed
solum pro ipsa die qua transierunt Israelitæ Iordanẽ. sed
in vespere ad eandẽ mansionẽ peruenerunt Israelitæ & ar
ca Dei. s. in Galgalam in campestribus Iericho, vt patet
infra. 5. c. Et postea fuit arca simul cum Israelitis in castris
in diebus sequentibus. quando obsessa est Iericho, & Israe
litæ apud arcam ambulantes lustrabant ciuitatem per dies
septem, vt patet infra 6. c. Item dato, q̃ debuisset continua
ri via illa per dies multos, ita q̃ intercideret sabbatum me
dium, vel multa sabbata: non ob hoc erat distantia duorũ
millium cubitorum, quia quamquam arca præcederet Is
raelitas in via dum moueretur ad monstrandum viam, tñ
quando castrametaturi essent, arca manebat. quod patet,
B quia si arca semper præcederet per duo millia passuum,
nunquam Israelitæ scirent locum castrametationis suæ. ne
cesse erat igitur, vt quando castrorum locus assumendus
foret. arca consisteret, & Israelitæ mouerentur quousque
peruenissent ad locum illum, in quo arca quieuisset, & ibi
figerent castra. cum ergo perueniret dies sabbati, & quie
scerent Israelitæ: necesse erat, vt arca esset in eadem man-
sione, in qua Israelitæ. ideo poterant tunc orare qualitercũ
que, vellent, nec oportebat moueri per duo milliaria pas-
suum. nihil igitur ad hoc faciebat, magis distare arcam ab
Israelitis in via per duo millia passuum, quàm per qua-
tuor millia, vel amplius.

Dicendum igitur q̃ rõ assignata per Rab. Salo. non est
vera, neq; conueniens. Sed sciendum q̃ duo erant hic. s. po
pulus non habebat signum ad cognoscẽdum viam per q̃
progressuri erant transito Iordane & indigebat illo. & ad
C hoc prouidit Deus dando q̃ arca præcederet populum di
stando per duo millia cubitorum: quia sic arca præcedens
ostenderet eis viam. quod non posset fieri si arca iret inter
eos, vel parum eos præcederet. quia si inter illos iret, nõ di-
rigeret: quia dirigentem oportet præcedere. si aũt præcede
ret, & tamen iuxta eos, non videretur nisi a paucis, s. ab il-
lis qui essent in fronte exercitus. volebat tamen Deus q̃
videretur a tota multitudine, ideo debuit præcedere lon-
go interuallo. & hoc fuit taxatum a Deo q̃ esset spatium
duorum millium cubitorum. Ambo prædicta patent in li
tera cum dicitur. sitq; inter vos & arcam spatium cubito-
rum duorum millium, vt magis procul videre possitis, &
nosse per quam viam ingrediamini, quia prius non ambu
lastis per eam. Inquantum dicitur vt magis procul videre
possitis, datur primum, s. signum directiuum, s. q̃ cum ar
ca præcederet eos per duo millia cubitorum viderent eam
D de procul, s. totus populus tã qui erant in una parte præce
dentium, q̃ qui erant in alia parte opposita multum distã
te: quod non fieret si arca esset inter eos, vel iuxta eos. In-
quantum aũt dicitur: & nosse viam per q̃ ingrediamini:
pertinet ad idem, s. quia arca præcedens magno interuallo
ostenderet eis viã q̃ sine signo taliter præcedẽte nõ cogno
scerent. Inquantũ dicitur, quia prius nõ ambulastis p eã, si
gnatur necessitas signi, s. quia si Iudæi ambulassent prius
per terrã illã, non indigerent nunc aliquo signo dirigente.

Est aũt supponendum: q̃ Iudæi nullum aliud signũ ha
bebant nunc ad dirigendum in via nisi arcam. quia si ha-
berent aliquod aliud sufficiens signũ, non daretur q̃ præ-
cederet arca. & ita dicendum q̃ nunc non præcedebat nu
becula in figura columnæ quæ solebat præcedere in deser
to, quia si illa præcederet non daretur aliud signum.

Supradicta s̃nia est Aug. & glo. ordin: dicit enim, longe
E iussum est arcã p̃cedere vt posset a populo videri. tã gran-
de enim agmen erat, q̃ si post eam proxime pergeret, non
eã videret præire: nec nossent qui sequerentur. ex hoc in-
nuitur q̃ columna nubis q̃ solebat mouẽdis castris signũ
dare, & iter ostendere, iam recesserat: neq; eis apparebat.

Vt procul videre possitis. Hic ponitur causa huius distã-
tiæ arcæ ab Israelitis, scilicet arca p̃cedebat vt monstraret
viam. tamen si solum præcederet paruo spatio ante fron-
tẽ castrorum, non possent videre: omnes Israelitæ arcam
præcedentem, sed soli qui præcederent in prima fronte.
cum autẽ distaret duobus millibus passibus, possent om-
nes qui in castris erant videre propter distantiam: & satis

notatur cum dicitur, vt procul videre possitis, idest sic in magna distantia poteritis eam videre, & aliter non.

Et nosse per quam viam ingrediamini. Idest motus arcę declarabit vobis per quam viam debeatis moueri: non poterant omnes Israelitæ ire per vnam viam in successione. nam sic valde longum agmen texeretur: sed procedebant simul quidam per viam, alii per deuia. & quia aliqui eorum non tenentes viam nescirent contra quam partē gressus dirigere deberent, oportuit vt viderent arcam præcedentem: & sic cognoscerent quò pergendum foret.

Cum autem nubes dirigebat Israelitas, non tantum distabat ab eis: sed præcedebat frontem primæ aciei tribus Iuda, videbatur tamen ab omnibus, quia erat in sublime eleuata, de arca non poterat sic esse, cum portaretur a sacerdotibus.

Quia prius per eam non ambulastis. Quasi dicat, arca ponitur præcedens ad dirigendum vos in via, quia non ambulauistis ante hoc in via hac, ita vt eam cognoscere possitis. hoc ponitur, quia nunc erat nouiter facta mutatio dirigentis in via. hactenus enim direxerat nubes pręcedens nunc vero non præcedebat. ideo oportebat dari aliquod directiuum, & dabatur arca secundum modum assignatum supra.

Litera Hebraica.

In Hebręo dicitur. *Quia non ambulastis eam ab heri, & nudius tertius.* Ista aduerbia temporalia secundum propriam significationem inducunt dies tres, scilicet quòd a tribus diebus ante hoc non ambulauerant per hanc viam, & sensus est, quòd nunquam ambulauerant per uiā istam istum modum loquendi sequitur Apostolus ad Hebr. ca. 13. vbi volens signare æternitatem Christi, & ꝙ numquā cępisset, nec esset finem accepturus ait. Christus est ab heri, & hodie, & ipse vsque in secula, per heri & hodie signat carentiam principii temporis a parte ante.

Et cauete ne appropinquetis ad arcam. Forte Israelitę, vt velociter ambularent, vellent appropinquare ad arcam festinantes, hoc autem Deus vetat. Causa huius est ipsā propter quam datum est mandatum: nam non cognoscebāt Israelitę viam, sed cogniturí erant præcedente arca. hanc autem videre non poterant si propinqua esset primæ fronti præcedentium Iudæorum. Decuit ergo, vt non mouerentur festinantes ad appropinquandum ei, si quis autem contra præceptum hoc, conaretur festinanter appropiare arcæ, tanquam contemptor diuinæ iussionis moreretur, & cum dicitur, quòd distarent ab arca Iudæi duobus millibus passibus non est sensus, quòd præcise duobus millibus passibus distarent. nam hoc cognoscere non possent Israelitę, s. an duobus millibus, vel amplius, aut minus. sed vocatur hic spatium duorum millium passuum, tantum quantum intelligerent Iudæi esse duo millia passuum.

Dixitque Iosue ad populum. Istud fuit dictum in tertia die postquam recesserunt de Sethim cum complebantur tres dies, de quibus ibi dictum fuerat, præparamini quia post tres dies transibitis Iordanem, & patet, quia sequenti die fuit transitus Iordanis, cum infra dicatur, sanctificamini quia cras faciet dominus inter vos mirabilia, quod in transitu fuit.

Sanctificatio quid importet.

Sanctificamini. Quidam de expositoribus nostris dicunt sanctificationem istam fuisse, quòd continerent Israelitæ ab vxoribus suis in die ipsa, quia propter honorem apparitum miraculi in crastinum a coniugalibus amplexibus ad tempus cessandum erat. hoc autem dicunt, quia in datione facta legis in monte Synai iussum est, vt Israelitæ lauarent vestimenta sua, & abstinerent ab vxoribus vsque in diem tertium, vt patet Exodi 19. an vero hic similiter esse debuerit non apparet. Dicunt Hebræi, quòd sanctificare significat hic apparationē, & sic multoties accipitur, vt patet Num. 11. populo quoq; dices sanctificamini, cras enim comedetis carnes, idest sitis parati ad comedendum carnes in crastinū accepturi coturnices. & iste videtur conueniens modus, s. ꝙ Israelitæ essent parati ad videndū miraculum, quod Deus facturus erat, ista admonitio erat ad maiorem attentionem. nam Israelitæ si non admouerētur, non multum accederent sequēti die ad miraculum. & sic contemneretur, vel minus æstimaretur miraculum Dei, q̄ rationabile foret, debuerunt ergo præmoneri, vt sic essent soliciti quid facturus esset dominus. *Cras enim faciet dominus inter vos mirabilia.* Quasi dicat, non erunt mirabilia ad tempora nimis distantia, sed cras, nec erunt procul a vobis in gente alia, vel loco, ita vt videre non possitis, sed inter vos: ideo attenti valde esse debetis, attenti ad contemplādum hoc. Fuit autem istud mirabile in diuisione aquarum Iordanis, quia sequenti die nullum aliud miraculū fuit. *Et ait ad sacerdotes.* Hoc quod hic dicitur ad alterū diem pertinet, scilicet ad quartum diem, in quo fuit trāsitus Iordanis. nam in die tertio non acceperunt sacerdotes arcam ad præcedendum populum, sicut dicitur hic. Hic patet, quod supra dicebatur, scilicet quòd sacerdotes portauerint arcam hac vice in transitu Iordanis, & non Leuitæ Chaathitæ ad quos ex officio pertinebat, vt patet Nu. 4. c. & hoc fiebat ad maiorem reuerentiam: etiam non erat aliquod inconueniens, quòd sacerdotes explerent ministeria Leuitarum, erat tamen inconueniens, ꝙ Leuitæ vsurparent ministeria sacerdotum. minores enim nunquam possunt in id in quo maiores, sed maioribus semper licent ea quæ minoribus. & sic est de sacerdotibus minoribus ad ministrationem summi sacerdotis. *Tollite arcam fœderis, & præcedite populum.* In duobus erat hic motus arcæ differens a motibus consuetis. Primo, quia in alijs consueuerat ire in medio procedentium, vt patet Num. 10. c. nunc vero præcedebat totum populum.

Secundū erat, quia consueuerat arca portari a Chaathitis qui sunt Leuitæ simplices, vt patet Num. 4. nunc vero a sacerdotibus portabatur, & patet ex hoc, quod ante dicebatur, s. ꝙ non deberet populus præcedere arcam: sed magis e conuerso, & hoc fuit in motu castrorum. nā die quarto, cum castra mouenda erant, facto clangore tubarū qui fieri debebat in motu castrorum, vt patet Num. 10. cœpit arca portari a sacerdotibus, & per eam partem qua ipsa tendebat, alij Israelitæ mouebantur. nam die præcedenti hoc publicatum fuerat a præconibus per castra, vt patet supra cum dicitur, quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri &c.

Quomodo Israelitæ obedierunt Iosue, quando iussit sacerdotibus portare arcam quia videbatur agere contra legem. Et quod officia sacerdotalia tempore necessitatis Leuitis conueniebant. Qu. XII.

QVi iussa complentes tulerunt, & ambulauerunt ante eos. Hoc ponitur, quia forte aliquis putaret quòd sacerdotes recusarent hoc facere. nam erat officium Chaathitarum portare arcam, vt patet Num. 4. quod autem sacerdotes hoc vellent, videbatur vsurpatio ministerij Leuitarum. potissime, quia ante hoc, nunquam fuerat consueta talis portatio. Postea autem aliquando facta est, s. ter facta legitur, vt supra declaratum fuit. Ratio tamen quare sacerdotes non debebant recusare erat, quia Deus dederat mandandi auctoritatem Iosue non solum super populares, sed etiam super sacerdotes, nec solum super minores, sed etiam super summum sacerdotem, vt patet. Num. 27. c. non dicitur, pro hoc si quid agendum erit Eleazar sacerdos consulet dominum, ad verbum eius ingredietur, & egredietur ipse, & omnes filii Israel: cum ergo iuberet hoc, tenebantur obedire. Sed obijciet aliquis quòd tenebantur Israelitæ obedire Iosue, quando mandatum suum non cōtineret intolerabilem errorem, vtpote, quia esset expresse contra legem Dei, in qua Iosue non poterat dispensare, nec eam mutare. Iosue autem mandante oppositum, non tenebantur. sed talia mandare poterat, pro quibus totus populus tenebatur eum lapidare, vt si iuberet ire ad colendum Deos alienos, vt patet Deut. 13. & 17. sic autem videbatur esse in hoc mandato, quia iubebat vsurpari officium Leuitarum a sacerdotibus. ergo non debuit ei obediri. Respondendum est, vt supra dicebatur; quòd quando maiores ministrant in officio minorū, nunq̄ est vsurpatio, sed qn̄ ministrant minores in officiis ptinētibus ad maiores. sacerdotes quippe agere q̄ Leuitæ cōsueuerūt, nulla vsurpatio, est nec pęna dignū. si aūt Leuitæ attētarēt facere, q̄ sacerdotes, vsurpatio est, & mors infligēda est. sicut patet in Chore & sociis eius. Num. 16. Hic aūt Iosue præcepit sacerdotibus explere ministeria simplicium Leuitarum: nihil ergo vsurpari iussit

pati iussit, aut contra legem agi. Esset tamen aliqua vsurpatio si iussisset, vt Leuitæ facerent sacrificia, vel offerrent thimiama coram dño, & si talia iuberet, non erat obediendum ei, donec constaret, q̄ ista Deus iuberet: q̄q̄ ex necessitate officia sacerdotalia aliqñ Leuitis licuerunt, vt facere sacrificia iugulando & decoriando, & cęteras sacrificiorū cæremonias cōplendo, sacerdotum est: tn̄ Leuitæ aliquando fecerunt, s. tēpore regis Ezechiæ, qñ purgauit Sanctuarium ab immunditijs, quas ibi posuerant reges priores, & cum essent pauci sacerdotes consecrati, qui non sufficiebant ad explendas cæremonias sacrificiorum, adiuuerunt eos Leuitę, vt patet 2. Paralip. c. 29. cum dicitur. sacerdotes vero pauci erant, nec poterāt sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent. vnde & Leuitæ fratres eorū adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & cōsecraretur antistes. Item consenserunt sacerdotes verbis Iosue, quia ipse erat propheta cui Deus loquebatur, vt patet supra. 1. c. & erat vir, in quo erat spiritus Dei, vt ipse Deus testimonium perhibuit Num. 27. cum dicitur. tolle Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus Dei, & nō solū erat i eo spiritus Dei & sapientiæ: sed etiā erat plenus hoc spiritu, sicut patet Deuter. 34. c. cū dicitur. Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapiētiæ, quia posuit super eū Moyses manus suas. nō erat ergo verisimile, q̄ iste aliquid contra Dei legē & voluntatem mandaret. obediebant ergo ei simpliciter Israelitæ, quicquid ab eo dicebatur, a Deo iussum esse putantes.

Dixitque Dominus ad Iosue. Hodie incipiam exaltare te
1. Reg. 16. *coram omni Israel, vt sciant quòd sicut cum Moyse fui, ita*
Supra 1. *& tecum sim. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis. Cum ingressi fueritis partem aquæ Iordanis. state in ea. Dixitque Iosue ad filios Israel. Accedite huc & audite verbum Domini Dei vestri. Et rursum. In hoc inquit scietis, quòd Dominus Deus viuens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum, & Ethæum Heuæum & Pherezæum, & Gergezæum quoque & Iebusæum, & Amorrhæum. Ecce arca fœderis domini omnis terræ antecedet vos per Iordanem. Parate duodecim viros de duodecim tribubus Israel, singulos per singulas tribus. Et cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes, qui portant arcam fœderis domini Dei vniuersæ terræ in aquis Iordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficiēt, quæ autem desuper veniunt, in vna mole consistent.*

Hic ponitur secundum huius c. s. mandatum diuinitus complēdum. *Dixitque Dominus ad Iosue.* Ista locutio fuit facta ad Iosue in die transitus Iordanis. quod patet ex sequentibus verbis, scilicet hodie incipiam te exaltare. & fuit hoc in transitu Iordanis.

Quomodo Deus loquebatur hic Iosue, & de modis loquendi ad eum, & ad Moysen: & in quibus locis. Et quare Iosue non licebat intrare in sancta sanctorum. Quæst. XIII.

Circa hoc aliquis quæret: quomodo Deus loquebatur Iosue. Non enim potest videri eo modo, quo respondebatur de Moyse. nam Moysi solitus erat Deus frequenter loqui: & hoc erat in tribus locis, Primus locus erat intra sancta sanctorum super propitiatorium. nam ibi erat Angelus qui in corpore formato de aere formabat voces ad respondendum, de hoc Num. 7. cap. dicitur. cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubin. vnde & loquebatur ei. Secundus locus erat ad ostium tabernaculi testimonij, vt patet Exod. 29. & Num. 12. vbi dicitur ibi constituam, vt loquar ad te, atque præcipiam filiis Israel. & Num. 12. vocauit Deus Mariam & Aaron ad ostium tabernaculi, & locutus est ad eos. Aliquando Deus loquebatur Moysi in columna nubis extra castra: vt patet Exo. 16. & 33. cum dicitur. Ingresso autem illo tabernaculum fœderis descēdebat columna nubis, & stabat ad ostium, loquebaturque Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum. Nō po-

A terat fieri locutio Dei ad Iosue in quolibet horum locorum. nam non poterat fieri intra sancta sanctorum desuper propitiatorium. illuc enim nulli ingredi licebat nisi summo sacerdoti, & hoc semel in anno: vt patet Leuit. 16. & ad Hebræos 9. immo non licebat alicui homini esse in toto tabernaculo, quando sacerdos magnus introibat in sancta sanctorum: vt patet Leui. 16. cap. Moysi autem specialiter licuit ingredi ad sancta sanctorum quandocunq; voluit, vt patet Num. 7. cap. sed hoc fuit speciale, quia non fuit aliquis cui Deus tam familiariter vnquam loqueretur, vt patet Nu. 12. & Deuteronomij 34.

Alia autem duo loca erant licita Iosue & cuicunque. nā in ostiu tabernaculi cuicunque etiam populari stare licebat. quoniam cum Maria & Aaron murmurauerunt contra Moysen vocati sunt ad ostium tabernaculi, & ibi locutus fuit eis, vt patet Nume. 12. cap. de alio autem loco, sci-
B licet nube extra castra vel in castris, manifestum est quòd posset Iosue accedere quandocunque vellet: potissime cū ipse esset propheta, quia Deus ante hoc locutus fuerat ei, vt patet supra 1. cap. in quocunque ergo horum duorum locorum Deus ei loqui poterat.

Amplius etiam dici potest quòd loqueretur desuper arcam. non quidem quando arca esset intra sanctuarium in propitiatorio: quia tunc non licebat vlli illuc intrare, sed cum esset foris: vt quando castra mouebantur, & portabatur, per se arca a sacerdotibus. & sic aliquando Deus locutus fuit Iosue coram arca manente: vt patet infra 7. cum dicitur quòd erat pronus Iosue coram arca: & dixit Deus ei. surge cur iaces pronus in terra? peccauit Israel &c. Causa diuersitatis, s. quare non posset intrare coram arca in sancta sanctorum, & tamen liceret ei & cuilibet alteri stare coram ea, erat: quia cum arca esset in sancta sanctorū erat
C nuda: cum vero extra esset, manebat cooperta pallijs: vt patet Numeri 4 etiam quia non licebat intrare laico in tabernaculum, nec videre aliquod de vasis sanctis, cum nuda essent. nam ipsi Leuitæ qui humeris suis portabant ea, si viderent ea nuda, morerentur, vt patet Num. 4. & populus multus periit, scilicet quinquaginta millia, & de populo Dei perierunt septuaginta viri, quia viderunt arcam Dei nudam, vt patet 1. Reg. 6. c. Item causa principalis huius erat, quia quando erat arca Dei in sancta Sanctorum, erat gloria Domini super eam, scilicet Angelus in corpore assumpto de aere ad loquendum, & non licebat videri ab aliquo, nisi a Moyse. ideo sacerdos magnus intraturus illuc nihil videbat, sed ponebat ante se thymiama emittēs fumum grossum, vt operiretur propitiatorium, & nihil posset videre, vt patet Leui. 16. c. & ibi de hoc late dictum est. Cum vero arca esset extra sancta Sanctorum, nihil ho-
D rum ibi erat. ideo licebat Iosue, & cuilibet videre. de hoc magis declaratum est Leui. 16. Dicendum igitur, q̄ ista locutio Dei ad Iosue fieri potuit in tribus locis, s. super arcā opertam non manentem in Sanctuario, & ad ostium tabernaculi, & in aliqua nube in castris, vel extra castra.

Quorundam obiectio contra prædicta, scilicet, quod locutio ista non fuerit immediate facta a Deo ad Iosue. Et eius obiectionis solutio. Et differentia excellentia Moysi & Iosue, Q. XIIII.

Aliquis autē forte dicet, quòd ista locutio fuit facta ad Iosue nō immediate, sed mediante Elezaro, quia Num. 27. c. dicitur de eo, pro hoc si quid agendum fuerit Eleazar sacerdos consulet dominum. ergo ad Eleazarum Deus loqueretur primo, & ipse ad Iosue Respondendum
E est, quòd non fuit facta ista locutio ad Eleazarum, deinde ad Iosue, sed immediate ad Iosue nam ad hoc quòd Deus loqueretur Iosue mediante Eleazaro, oportebat, vt Iosue inquireret aliquid a Deo, & Eleazarus pro hoc consuleret Deus autem tunc responderet. hic tamen nihil tale factū est, quia Iosue nunc non consuluit, nec fecit consuli dominum: sed Deus ad eum nihil tale cogitantem locutus est. & patet infra. 7. quia cum conquereretur Iosue corā arca Israel fugisse a facie hostium. Deus dixit: surge cur iaces pronus; peccauit Israel: manifestum est enim, quòd ista verba non fuerunt dicta per aliquem mediatorem.

Quando aūt Deus iussit, vt Eleazarus consuleret pro Io-

sue, si quid agendum foret. R̄ndendum est, ꝙ verbū Dn̄i erat dupliciter ad Iosue: vno mō per modū simplicis enū ciationis: alio modo per viā r̄nsi ad inquisita. Primo modo loquebatur Deus ad Iosue non mediante Eleazaro, sed per seipsum. nec erat hoc in potestate Iosue, s. quō, & quā do Deus ei loqueretur, ideo de hac locutione præceptum nullum datum est, quia non erat in potestate Iosue. Secūdus modus locutionis Dei ad Iosue per modum responsi nō erat ad Iosue immediate, sed mediāte Eleazaro qui cōsulebat dominum pro eo, sicut iussum fuerat. Et quātum ad istam viam secundam non auderet Iosue consulere dominum, quia non erat ei licitum intrare in sancta Sanctorum, cum non esset sacerdos magnus. Item non licebat ei inquirere applicito Ephod, & rationali. Nullus ergo modus inquirendi ei manebat per se, sed per sacerdotem magnum Eleazarum. Et in hoc manifesta est magna differētia excellentiæ inter Iosue, & Moysen, quia licet Deus impleuerit sapientia Iosue, vt patet Deut. 34. c. tñ nunq̄ fuit æqualis Moysi, quia Moyses non inquirebat dominū per aliquem sacerdotem, sed ipse introibat in sancta Sanctorum quotiescunq; volebat, vt patet Num. 7. & adhuc magis q̄ sacerdotes magni. illis enim solum semel in anno ingredi licebat, vt patet Leui. 16. & ad Hebræos 9. & ibi diuersitatis ratio posita est. de Iosue autem non fuit sic factum, ideo quando Deus mandauit eum assumi in ducē populi, dedit ei immediate consultorem adiuuantē quantum ad ea quæ a Deo perquirere vellet cum dictum fuit, pro hoc si quid agendum fuerit, Eleazar consulet dominū. Patet ergo, ꝙ locutio Dei ad Iosue fuerit facta in vno de tribus locis, vt ex prædictis colligitur. *Hodie incipiam te exaltare coram omni Israel.* Ante hoc Iudæi obediebant Iosue, quia dixerunt ei, sicut obediuimus in cūctis Moysi, ita obediemus tibi, vt patet supra primo. tamen nondū aliquid patuerat in Iosue propter quod deberent eum Israelitæ nimis honorare. in die autē hac promisit ei Deus, quòd exaltaret eum coram toto Israel. hoc fuit, quia fecit miraculum transeunte Israel Iordanem per siccum, & in hoc exaltabatur Iosue, quia regente eo populum factum est miraculum hoc. Item quia factum est sciente Iosue, & Deo sibi prius reuelante q̄ fieret. Ipse quoq; dedit populo modo qūo se haberent in transitu, vt patet in litera. Simili mō dixit Deus Moysi, ꝙ exaltaret Deus illum in monte Synai, quando audiente tota plebe locutus est cum eo, vt patet Exo. 19. c. Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me omnis populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. & non dixit Deus hodie te exaltabo, sed hodie te incipiam exaltare, quia non est facta tota exaltatio Iosue corā Israelitis die hac, sed adhuc magis cum postea exaltauit, quando orante eo stetit Sol contra Gabaon, & Luna contra vallem Hayalon, vt patet infra 10. cap. maius namque miraculum erat in statione solis, quàm in diuisione, & siccatione Iordanis.

Quomodo est verum, quòd in die isto incæpit Deus exaltare Iosue, & an exaltatus fuit tempore Moysi, & Quomodo. Quæst. XV.

SEd aliquis dicet, quomodo Deus dixit hodie incipiam te exaltare. nam multa miracula ante hoc facta fuerāt per quę poterat esse exaltatio.

Respondet ad hoc Adamantius, ꝙ hoc fuit, quia istud fuit in transitu Iordanis, in quo signatur baptismus, & ibi cœpit exaltari Christus, & cōpleta est exaltatio sua in passione cum ait, multa ꝓdigia in heremo facta sunt, & nunquam dicitur exaltatus Iesus. vbi vero transitur Iordanis, dicitur hodie incipiam te exaltare. exaltatio Iesu in cōspectu populi a baptismo sumit exordiū, cuius mors in Crucis exaltatione completur. Sed dicendum, quòd iste sensus mysticus est. nam litera non agit hic de exaltatione Iesu Domini nostri, sed de exaltatione Iosue principis Iudæorum, qui habet idem nomen cum Deo nostro.

Et ad huc si quis vellet intelligere de Iesu Deo nostro, non videtur satis verū, quia exaltatio sua potius vr̄ incepisse in natiuitate, cū Angeli annunciauerunt eum natum pastoribus, & cantauerunt Gloria in excelsis Deo. Luc. 2. c. et exaltatus est in aduētu Magorū, & ortu stellę. nā vniuer F sa Ierusalem cōmota est ad eorum aduentum. Matth. 2. c. nisi forte dicatur, quòd tūc fiebant opera mirabilia pp eū. sed adhuc ipse latebat, i baptismo tñ apparuit. vel dicatur quòd in natiuitate, & aduentu Magorū incępit ostēdi, & statim occultatus est, ita vt neque de eo fieret sermo: post baptismum autem cū manifestatus est, nunq̄ postea fuit occultatus, sed semper in publico apparuit & operatus est quod ante baptismum non faciebat. Sed quicquid sit, dicendum, ꝙ ista litera nō intelligitur de Christo, sed de Iosue, & de illo verum est, quòd incępit exaltari in transitu Iordanis. nā post illum semper cōtinuata est exaltatio sua, & tñ ante transitū Iordanis in nullo exaltatus fuerat. Cū aūt dicitur, quòd ante illum transitum in deserto fuerant facta multa mirabilia, concedendum est. & tñ illa nō fuerant facta propter Iosue, sed pp Moysen. & ideo non pertinebant ad exaltationem Iosue, cū nondum ipse esset prin- G ceps. nunc vero mortuo Moyse apud Iordanem, factus est ipse princeps. ideo tunc cœpit exaltari, & non prius.

Sed obijcietur, quod prius incęperat exaltari Iosue. nā ipse pugnauit & vicit Amalechitas. Exod. 17. cap. etiam ipse ascēdit solus in montem cū Moyse. Exo. 24. & 32. etiam ipse rediens cum exploratoribus mansit incolumis alijs pereuntibus. Nu. 14. etiam de eo iussit Deus, ꝙ esset princeps totius populi, & ꝙ ei obediret totus Israel, & summus sacerdos Num. 27. & ista omnia sunt ante transitum Iordanis. Dicēdū, ꝙ ista & alia multa pertinuerant ad laudes Iosue ante transitum Iordanis, & tamen non pertinent ista ad exaltationem, quia exaltatio non dicit quamlibet laudem, sed magnam & de re magna. talia autem fuerūt quæ ad Iosue pertinuerunt post transitum Iordanis. ideo ab ipso transitu dr̄, ꝙ cœpit exaltatio & non prius. Secundo potest dici, ꝙ etiam si omnia ista pertinerent ad maximam H excellentiam Iosue, non facerent ad propositum, quia oia illa fuerunt antequam ille inciperet esse princeps populi. Deus tñ non loquitur, nisi de exaltatione, quæ fuit postq̄ cœpit esse princeps, & ista non potuit esse ante transitum Iordanis, quia ibi mortuus est Moyses iuxta Iordanem, & assumptus est in principem Iosue, vt patet supra 1. cap. & hoc innuitur in litera, cum dr̄. Dixitque Dominus ad Iosue: hodie incipiam te exaltare coram omni Israel, vt sciāt ꝙ sicut fui cum Moyse, ita & tecum sum. & sic intelligitur de tempore quod est post mortē Moysi in ducatu Iosue. & ista est veritas. Tertio potest responderi quantum ad singula istorum, ꝙ non fuerunt exaltationes. De primo dicendum, ꝙ nō apparet ibi magna laus Iosue, immo nulla: sed potius laus omnis Moysi, quia dicitur ꝙ quotiescūque Moyses orando teneret manus eleuatas, superabat Io- I sue Amalechitas. cum autem Moyses deprimeret manus, vincebatur Iosue ab Amalechitis. Exod. 17. cap. & ita nulla erat laus Iosue, sed solius Moysi in hoc facto.

Ad secundum dicendum, ꝙ ibi non est exaltatio Iosue, sed Moysi. nam ipse solus ascendit ad caliginem montis, & locutus fuit cum Deo. Exo. 24. ca. Iosue autem non fuit locutus cum Deo, sed expectauit Moysen extra caliginem tanquam minister eius. e. cap. & postea descendit cum eo, quando ille descendit de monte Exo. 32. cap.

Ad tertiū dicendum, ꝙ istud pertinet solum ad laudē Iosue, sed æquales fuerunt in hoc Caleb & Iosue. ambo. n. superuixerunt pereuntibus alijs exploratoribus Num. 14 & Iosue 14. c. talia autē, q̄ pertinent æqualiter ad Iosue & alios non computantur in exaltationē Iosue, sicut etiā victoria de quinq; regibus Madianitarum, quādo Iosue & K Phinees fuerunt duces belli. Num. 31. Ad quartum dicendum, quod nō fuit tunc exaltatus Iosue, quia viuēte Moyse, nunquam exercuit principatum Iosue, sed Moyses, sed solum per hoc fuit designatus in successorem Moysi. & sic post mortem Moysi cępit exaltatio eius.

Coram omni Israel. Quia totus Israel videns hoc, tenuit Iosue in maiori reuerentia, credens esse magnum virum, & nimis acceptum Deo, cum in ducatu suo tā insigne miraculum factum foret. Non solum tamen coram Israelitis fuit exaltatus Iosue in hoc facto, sed adhuc magis coram Chananæis, qui audito hoc miraculo totaliter viribus defecerunt, vt patet infra 5. c. cum dicitur. postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges

Chananæorum

Chananæorum, quòd ſiccaſſet Dominus fluenta Iordanis coram filijs Iſrael diſſolutum eſt cor eorum, nec remã ſit in eis ſpiritus. *Vt ſciant, quia ſicut cum Moyſe fui, ita tecum ſum.* Quamquam Iſraelitæ ſciebant quòd Deus ſtatuiſſet Ioſue principem ſuper Iſrael, vt patet Num. 27. & Deuter. 3. & 31. & 32. tamen neſciebãt adhuc an acceptus eſſet Deo, & proſperaretur populus in manu eius, ſicut fuit proſperatus duce Moyſe. hoc autem patet ex verbis Iſraelitarum ſupra 1. cap. qui contradixerit ori tuo, & nõ obedierit cunctis ſermonibus tuis, moriatur. Tu autẽ confortare & uiriliter age: & ſic dubitabant adhuc de eo, qualiter ſe habiturus eſſet. & ante hoc dixerunt, ſicut obediuimus Moyſi in cunctis, ita obediemus & tibi. tãtum ſit Dominus Deus tuus tecum, ideſt in hoc ſolum delibera, vt Deus proſperet actus tuos.

Nunc autem Deus volebat dare Iſraelitis certitudinẽ, quòd ſicut proſperati fuerant in manu Moyſi, ita proſperarentur in manu Ioſue. *Vt ſciant.* Manifeſta cognitio erat Iſraelitis in hoc miraculo. nam conſtabat a Deo eſſe. ſicut ergo Moyſes acceptus Deo dicebatur, quia ducatus in manu eius fuit nobilitatus miraculis, ita & ducatus in manu Ioſue. *Quòd ſicut fui cum Moyſe.* Aperiẽdo mare Rubrũ. *Ita tecum ſum.* Scilicet diuidendo Iordanem: & vtrumq; miraculum æquale eſt, quamquam plures fuerint aquæ maris Rubri. ſed hoc nihil facit differre. nam qui potuit tenere aquas Iordanis pendentes in modum muri, atq; in ſublime elatas, potuit totum Oceanum deſiccare, vel diuidere in partes quot vellet. Vel ſicut fui cum Moyſe faciẽdo tempore ducatus eius multa miracula, ita tecũ ſum faciendo tecum multa, plura tamen & maiora miracula fecit Deus regente Ioſue, quàm Moyſe. & magis proſperatus eſt populus in manu eius, quàm Moyſi: vt declaratũ fuit in primo capit. non tamen factum eſt hoc tanquam ſanctior eſſet Ioſue Moyſe. nam valde ſanctior & excellentior fuit Moyſes, atque Deo acceptior: vt colligitur ex præpoſitis: ſed fiebat ſola Dei voluntate.

Miraculũ de diuiſione Iordanis & de diuiſione maris ſũt æqualia.

In quæſtione 83.

Tu autem præcipe ſacerdotibus quod portent arcam.

Ioſue habebat iuriſdictionem tam ſuper ſacerdotes quàm ſupra populares propter duas rationes. Et quare in veteri teſtamento non erant diſtinctæ iuriſdictiones ſecularis & eccleſiaſtica ſicut nunc, ſed vnica. Quæſt. XVI.

IOſue non ſolum erat dux popularium, ſed etiam ſacerdotum: quamquam ipſe non eſſet de ſacerdotibus vel Leuitis, ſed de tribu Ephraim: vt patet Num. 13. c. & non ſolum mandabat ſacerdotibus minoribus portantibus arcam, de quibus hic: ſed etiam ſacerdoti magno. vt patet Num. 27. c. cum dicitur. pro hoc ſi quid agendum erit Eleazar ſacerdos conſulet Dominum: ad verbum eius ingredietur & egredietur ipſe & omnes filij Iſrael. Cauſa huius eſt: quia in veteri teſtamento non erant diſtinctę iuriſdictiones ſecularis & eccleſiaſtica, vel ſacerdotalis & regalis: ſicut nunc ſunt. quamquam officia ſacerdotum & Leuitarum eſſent prorſus diſtincta ab operibus laicorum vnde poterãt occidi ſacerdotes a rege, cum delinquerent ſicut laici. quod patet, quia in toto veteri teſtõ nõ ponitur aliqua pęna diſtincta pro Leuitis vel ſacerdotibus, ſed ponuntur pęnę uniuerſaliter. ſi tñ eſſent diſtinctæ iuriſdictiones, & pęnarum inflictiones, Deus expreſſiſſet modos pœnarũ ſacerdotum & Leuitarum: ſicut expreſſit modos pœnarum laicorum: ſed nihil diſtinguitur. Si quis autem dicat non argui conuenienter negatiue in his, ſicut in locis ab auctoritate. Reſpondendum eſt eſſe conueniens argumentum. nam cum Iſraelitæ a nullo alio legem ſuſcepiſſent, niſi a Deo, non poterant ipſi facere aliquid, niſi quod Deus eis dediſſet circa cęremonialia, & iudicialia, quę magis dependent ex voluntate conditoris legis, quàm ex aliqua ratione. potiſſime quia ſi iſtud ſolum in lege datũ ſit, videntur tam laici quàm ſacerdotes ſubiecti eidem iuriſdictioni. Si quis ergo conaretur diſtinguere iuriſdictiones, præiudicaret illi iuriſdictioni primæ, quæ eſſet totalis, & indiſtincta. Item dicit Rab. Salom. ꝙ ſi ſacerdos aliquis delinqueret in crimine, ꝙ morte plectendum foret, etiam ſi eſſet in Sanctuario apud altare, debebat inde trahi, dum tamen non eſſet miniſtrando. ſi autem miniſtra-

A ret expectabatur quouſq; ſiniuiſſet miniſtrationem ſuam & exueretur veſtibus ſacris, & tunc etiam de cornibus altaris trahebatur. In nouo teſtamento immediate cęperunt eſſe duæ iuriſdictiones, ſ. Eccleſiaſtica, & ſecularis, quas Saluator noſter ſignauit in duobus gladijs quos dixit ſatis eſſe, i. ſufficere ad vniuerſi regimen. Iõ ſecundum diuerſas iuriſdictiones fuerunt diuerſæ pęnarum inflictiones, etiam in eiſdem ſceleribus, nec Eccleſia ſanguinis effuſionem facit, quod tamen legibus humanis conſentaneũ eſt.

Quare in nouo teſtamento ſacerdotalis iuriſdictio diſtincta fuit a ſeculari cum non eſſet ſic in veteri. Et quòd principatus monarchicus eſt melior inter omnes: Et is fuit ſemper apud Iudæos. Quæſt. XVII.

B CAuſa autem quare in nouo teſtamento fuit ſacerdotalis iuriſdictio diſtincta a ſeculari, quod non fuit in veteri teſtamẽto, eſt, quia in veteri teſtamento non fuit pfectum ſacerdotium, nec ordines, ſicut in nouo teſtõ, ſed quidam ſtatus incompletus, quibuſdam cæremonijs corporalibus ſolum a ſecularium ſtatu diſtans. principes ergo ſeculares debuerunt habere poteſtatẽ ſuper ſacerdotes In nouo aũt teſtõ fuerunt perfectæ cæremonię, & integrũ ſacerdotium. ideo honorabilior debuit eſſe ſtatus ſacerdotum nunc, ꝗ̃ in veteri teſtamento. Et conſequenter, nec laicis ſubeſſe debuerunt. Alia cauſa eſt in ſpeciali pp quã Ioſue debebat habere poteſtatem ſuper ſacerdotes, quia nũc Iſraelitę mouebantur in caſtris ad bellum, oportebat ergo dari vnum principem vltimatum, in quem omnia reducerentur, & cõtineret totum principatum. Alioquin ſi multi eſſent, contingeret variare, & diſcordarent, nec quicquã fieret: principatus enim qui eſt vnius, & vocatur monar- C chicus, eſt melior omnibus ſecũdum naturam, vt patet 8. Ethic. & 3. Politic. dicit tñ eum Ariſtot. eſſe periculoſum, quia difficile eſt committere omnia vni viro, pręcipue cũ tales principatus nõ ſunt eligibiles, ſed ex ſucceſſione, vel fortiales. Ideo ꝗ̃ꝗ̃ principatus democraticus non ſit de bonis principatibus, dicit eum Ariſto. ſecuriorem ciuitatib. vt patet in 3. Politico. nã & principatus ariſtocraticus qui eſt multorum, & ſecundum virtutem, ꝗ̃ꝗ̃ ſit de bonis ſecundum naturã, tñ eſt litigioſus, quia datur locus æmulationi, & viri animoſi non ferunt cum per electionem quidã alijs in probitate præponi videantur. monarchicus autem non eſt pp alterum periculoſus, niſi quia contingit eũ qui monarcha eſt, cum vnus ſit peruerti, & tunc tota politia ſubuertitur, cum tñ ſecurum eſſet de monarcha, ꝙ nõ ſubuerteretur, non eſſet aliquis principatus pręter iſtum aſſumendus, & quia Deus cognoſcit quid ſit in homine, D ſemper qñ ſtatuebat principem ponebat vnum faciẽs monarchicum principatum, ſicut fuit in Moyſe, quẽ primo fecit monarcham ſimpliciter nullo alio iudice, vel dño exiſtente, Deinde autem ad petitionem ipſius adiũxit ſibi ſeptuaginta viros, vt patet Num. 11. c. Et tñ ſemper manſit monarcha cũ ſemper ſubordinarentur ad ipſum, de quo late declaratum fuit Exod. 18. In Ioſue aũt ſic factum eſt, quia ipſe factus eſt princeps ſimpliciter in toto Iſrael, ita vt oẽs ſibi obedirent, ſic patet Nu. 27. c. ſ. ad verbum eius ingredietur, & egredietur, tam ipſe quã omnes filij Iſrael. Poſt mortem etiam Ioſue Deus ſuſcitauit alios principes Iſraelitarum qui erant iudices, ſed omnium horum principatus erat monarchicus. Ipſe enim ſuſcitabat quẽlibet de iudicibus, qui liberabat Iſrael, ſic patet in libro Iudicũ: vbicunque enim opprimerentur ab hoſtibus, dicitur ſuſcitauit eis Deus Saluatorem nomine Sangar, vel nomine E Aioth: & ſic de cęteris, vt patet 3. & 4. Iudicum, & primo Regum. 12. c. poſtea etiam, qñ factus eſt principatus regalis inter Iudęos ille monarchicus fuit. nullum enim alterũ genus principatus fuit vnꝗ̃ in Iſraelitis, quantum ad totũ populum, & tamẽ quamquã iſte ſit periculoſus neceſſe eſt interdum recurrere ad eum, & hoc maxime in bellicis expeditionibus, quæ conuenienter non fiunt, niſi imperiũ deuoluatur ad vnum. Nam Romani quamꝗ̃ fugerent principatum monarchicum propter ſuperbiam regũ, qui vrbem captiuabant, & fecerunt principatum ariſtocraticũ conſtituentes duos conſules quolibet anno, & ſenatores perpetuos, atque tribunos populi & equitum: & ſic de va-

rijs modis principatuum, qui erant partes aristocratiæ: tamen in bellis faciebant principatum monarchicũ committentes summam imperij vni. experimento enim didicerant, quòd pluralitas ducum æqualium impediebat statum belli propter discordiam, sicut fuit in bello apud Cãnas, quando contra Annibalem certatum est: nam tunc duo consules missi sunt in duces, scilicet, Terentius Varro, & Paulus Aemilius, quodam eorum volente bellum ad alteram diem differri: altero autem non consentiente, tandem cum discordia pugnatum est, non sine magna status Romani calamitate. nulla enim vnquam maiora Romanis duriora bella fuerunt, quam apud Cannas, & Transimenum, de hoc Titus Liuius, de 2. bello Punico, lib. 2. & Romuleon, lib. 4. hoc ergo edocti Romani, quãdo bella gerenda erant, dictatorem creabant, qui pauco tẽp' pore durabat. tamen potestas huius erat super consules, & absoluta. & hoc modo quamquam ambo consules irent in bellum, quia dictator imperabat eis, non sequebatur discordia, vnde prospere agebatur, quod attendebant hostes Romanorum. nam si contra Romanorum consules in bello sine dictatore creato irent, audacter aggrediebantur eos, tanquam per discordiam perituros. Cũ vero creatum haberent ad bellum dictatorem, congredi formidabant. Iudæis autem nunc sic erat, quia in expeditione bellica ibant, tam seculares, quàm sacerdotes, & Leuitæ. omnes ergo eidem principi subdi debuerunt, sed Iosue erat princeps inter seculares. ergo etiam sacerdotibus debuit imperare. *Præcipe sacerdotibus qui portant arcam fœderis.* Non dicitur qui portant, idest qui habent officium portandi, quia Leuitarum Chaathitarum hoc erat, ut patet Nume. 4. c. sed qui portant, idest qui nunc eam portant, quia tunc ex mandato Iosue illam portabant, vel qui portant, idest qui portare debent ex mandato tuo, quamquã actualiter nondum portent: *Cum ingressi fueritis partem aquæ Iordanis.* Hic dat Iosue documentum sacerdotibus qualiter deberent se habere in transeundo Iordanem, scilicet, quòd non transirent totum Iordanem, sed quòd starent in eo, donec totus populus transijsset.

Quidam dicunt de hoc transitu, quòd sacerdotes intrauerunt in partem valde paruam aquarum Iordanis quousque aquæ diuisæ sunt, & tunc substiterunt, totus autem populus tunc transijt.

An sacerdotes intrauerint in partem paruam aquæ ante diuisionem Iordanis, vt aliqui dicunt. Quæst. XVIII.

SEd hoc non stat: nam isti deficiunt in duobus. Primo, quia existimant: quòd sacerdotes intrauerunt aliquantam partem aquæ etiam si paruam antequam cessaret fluxus Iordanis. Sed hoc falsum est, quia immediate vt plantæ sacerdotum tetigerunt aquas diuisæ sunt, vt patet infra cum dicitur. Ingressisque eis Iordanem & pedibus eorum tinctis in parte aquæ, steterunt aquæ descendentes in vno loco. Secundò errant, quia dicunt quòd sacerdotes substiterint cum aqua apud ripam Iordanis trãsmissa paruula parte aquarum, sed falsum est, quia vsque ad mediũ fluminis peruenerunt, vt patet infra cum dicitur. sacerdotes qui portabant arcam fœderis domini stabant super siccam humum in medio Iordanis. ergo vsque ad medium aquarum transierunt, vbi erant maior impetus aquarum & eleuatiores. Vnde *Cum ingressi fueritis partem aquæ.* Scilicet medietatem, quæ est altera duarum æqualium partium. & dicitur partem aquæ large loquẽdo. non enim ingressi sunt sacerdotes aliquam partem aquæ, cum mox, vt tetigerunt plantæ sacerdotum aquas, cessauerit fluxus Iordanis, sed vocatur pars aquæ .i. pars alueï, per quẽ aqua decurrere solebat. *State in ea.* .i. non procedatis vltra exeuntes de Iordane, sed manete ibi. Causa huius fuit propter duo. Primo vt Iudæi intelligerent hoc miraculum fieri a Deo suo præsente arca gloriæ suæ, & cum arca exierit de Iordane conuersas aquas ad consuetum cursum. Si autem aliter fieret, non haberet tantam causam dicendi a Deo fuisse factum. Causa secunda erat ad tollendum timorem Iudæis. nam cum vidissent Iudæi, q arca introeunte in aquam cessauerit fluxus Iordanis, intelligebant propter eius præsentiam factum miraculum, & in eius absen-

F tia desiturum. timerent ergo recedẽte arca de Iordanis medio ingredi alueũ, ne voluerẽtur super eos gurgites aquarum, sicut factum fuerat super Aegyptios in mari rubro. ingressis enim illis per vias diuisi maris, sicut fecerant Iudæi, effluxerunt super eos altitudines profundi maris, vt patet Exo. 14. Fuit ergo opportunum, quòd maneret arca in medio Iordanis donec transirent omnes Israelitæ.

Dixitque Iosue ad filios Israel. Idest ad totum populũ. præcedenti die Iosue fecerat eos attentos ad futurum miraculum proponens in generali, scilicet sanctificamini. cras enim faciet dominus mirabilia inter vos. nunc autem, quia instabat futurum miraculum, declarauit eis diuisionem aquarum, & hoc fuit antequam mouerentur de castris ad transeundum Iordanem. quod patet, quia postea ponitur de motu eorum, & postea ponitur de exitu G de tabernaculis.

Accedite huc & audite uerba. Nicolaus dicit, quòd solum audierunt ista uerba principes populi. nam in principibus eminenter cõtinetur totus populus. Ideo quicquid faciunt principes populi, dicentur fecisse totus populus, & hoc dicit, quasi non potuisset totus populus audire verba Iosue.

In hoc forte dicere possemus, sicut de Moyse dictum est, quòd ipse locutus fuerit ad totam multitudinẽ Israel, & omnes audierunt eum, quando explanauit legem recitans Deuteronomium: omnes quippe de toto populo tã viri quam fœminæ, conuersi, & Iudæi ex genere astabãt, præter portantes aquas, & lignorũ cæsores, vt patet Deutero. 29. omnes tamen hi audiebant verba Moysi. ergo ita poterant omnes Israelitæ nunc audire vocem Iosue. Sed hoc an fuerit, incertum est: non tamen est curandum valH de an fuerit: satis enim nobis est, q Iosue vocauerit ad se omnes Israelitas ad audiendum miraculum quod narraturus erat: & quamquam non omnes accesserint, vel non omnes audierint, retulit eis qui accesserunt & audire potuerunt. illi autem alijs illico renunciauerunt, ita vt velocissime per omnia castra verbum istud diuulgatum esset. Nec oportet dici q ad hoc vocarentur specialiter principes, & illis præsentibus diceretur totus populus adesse, filios Israel.

An positio Rab. Salo. quòd Iosue fecit stare omnes Iudæos inter duos vectes arcæ, sit vera. Et quod miraculum de diuisione Iordanis & maris poterat fieri a Dæmonibus uel Angelis. Et quæ sunt miracula quæ sũt immediate à Deo Quæst. XIX.

I RAbbi Salomon dicit, quòd quando vocauit hic Iosue filios Israel dicens, vt accederent ad audiendum, fecit eos stare simul inter duos vectes arcæ. sunt autem vectes duo ligna longa posita per latera arcæ in circulis, vt possit portari arca, de quibus Exo. 25. cap. inter hæc duo ligna. dicit fuisse recollectos omnes Israelitas simul ad audiendum verba Iosue, est enim paruum spatium inter vectem & vectem, scilicet duorum cubitorum & dimidij: sicut declaratum est Exo. 25. in quo spatio vix caperentur unus vel tres viri.

Hoc autem valde absonum est, nam si factum esset miraculum magnum factum esset, & maius quidem quàm diuisio aquarum Iordanis. nam licet diuisio ista aquarum vere fuerit miraculum, & Deus illam operatus est: tamen opere Angelorũ vel Dæmonum fieri potuit. Facile enim erat Dæmonibus aperire vias in aquis, & tenere aquas ne K mouerentur, cum ista ad potentiam corporalẽ pertineãt: quamquam illa magna sit. & August. in 18. de ciuitate Dei. dicit facile esse Dæmonibus mouere aquas maris, & iacere ad aliquem locum ad quem alias non accedebant: cum agit de pœna inflicta Atheniensibus, quia imposuerunt nomen vrbi de nomine Palladis, & ferentes testimonium efficacius pro Pallade quàm Neptuno: de quibus ponitur concertatio in 18. de ciuitate Dei cap. 9. & ponit hoc Ouidius Meta. lib. 6.

Item constat hoc factum per Angelos, quamquã Dei iussu factum sit, nam operatio Dei non est in successione, cum esse Dei & operatio sua sint simul & idem. si ergo esse Dei simul totum est, quia æternum atque præsentariũ

est necesse

est, necesse est operationem non esse successiuam. tenere tamen aquas Iordanis ne fluerent, sed leuarentur intra magnam molem, non est aliqua operatio instantanea, sed in successione, quandiu durauit transitus Israelitici populi, & quamdiu hoc mansit, semper maioratum fuit miraculum. nam semper veniebat maior aquarum multitudo de fonte, & in sublimius tollebatur. oportebat ergo actionē continentis aquas esse successiuam, secundum quòd aduētus aquarum successiuus erat. Angeli ergo ista fecerunt quibus successio non repugnat in operatione: sicut nec in mensura essendi. operationes autem quæ sunt propriæ diuinæ, instantaneæ sunt: sicut creatio, mortuorum suscitatio, & similia. hæc enim nullam dicunt successionem, & tales actus semper sunt miraculosi, nec possunt vllo modo committi Angelis. nam tanta potestas quanta est in creatione, non potest alicui substantiæ creatæ communicari: quia est potentia increati entis. ista tamen quę ad motum & successionem pertinent, quantæcunque potentiæ sint, per se Deus illa nunquam agit nec agere potest: sed Angeli de mandato eius agunt. Ista ratio est satis apparens, sed de veritate fundamenti eius non insistimus. scilicet an Deus possit per se facere aliquid cuius fieri consistat in successione.

Quæ sunt miracula quæ nō possunt committi Angelis: sed sūt immediate a Deo facta.

Nec quisquam admiretur, quòd dicamus actionem diuisionis maris rubri, & Iordanis, non fuisse diuinam, sed angelicam, quia nemo dubitabit maioris esse potestatis mouere cęlos, quam diuidere mare, vel tenere aquas fluminis immotas. Angeli tamen mouent cęlicos orbes secūdum modum loquendi Aristo. in 8. Physic. & in 12. Metaph. & non solum est hęc positio sua, sed veritas, & assertio catholica. sic enim patet Iob 9. cap. cum dicitur. Deus cui nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem, portare orbem est mouere cęlum. est enim cęleste corpus propriè orbis propter circularitatem, et sphęricitatem, non ergo erit admirandum Angelos posse diuidere flumina, & tenere ea. Malefici quoque opere Dęmonum interdum flumina sistere possunt, & Augustinus maiora, quæ miracula nobis videntur, opere Dęmonum effecta concedit in 18. de ciuitate Dei, cum agit de quibusdam quę mirabilia videntur, & facta dicuntur a dijs gentium.

Angeli et secundum theologos mouent cælos.

Miracula fiunt opere Demonū quandoq;.

Aperte ostenditur falsitas, & mendacium Rabbi Salomonis de supradicta eius assertione. Quæst. XX.

QVod autem Israelitę omnes fuerint recollecti intra vectes Arcę, maius nec imparium est. nam hoc est reducere eos ad indiuisibile. nam quòd plures, quam ter mille millia computatis viris, & fęminis Iudæis, & conuersis, senibus, & iunioribus, maneant in loco, in quo vix duo viri manere possunt, est reducere ad indiuisibile, vel ad aliquid diuisibile. quod sensui nō subiacet. hoc autē nō subijcitur potentiæ alicuius nisi in cuius potestate natura est, sed hæc non subijcitur, nisi Deo directe. nā Angelis nō subijcitur, nisi quatenus per naturalia agentia agunt, tanquam per instrumenta, vt declaratū est super 7. Exo. Sed per naturalia agentia corporalia, nō potest reduci aliquid ad indiuisibile, cū natura semper præsupponat quātitatem extensam in quam agat, & quantumcunque in aliquid agat, nō potest illud reducere ad non corpus, vel nō quantum, vel vt aliter dicam ad non extensum, quamquā aliquando reducat ad maiorem quantitatem, & aliquando ad minorem. Angeli ergo nō poterunt, nec Dæmones istud, cum in natura non sit via vlla ad agendum, & ipsi solum agunt per virtutes naturæ. pertinebit autem ad solum Deum reducere ad indiuisibile aliquid vel ad tā paruam extensionem, ita quod sensibile non sit. Et hoc modo se habet corpus Saluatoris nostri in hostia modo indiuisibili. alioquin non posset dari integer in hostia quę est tam paruæ quantitatis, præcipue cum in qualibet particula hostiæ sit totus integer quantumcunque diuidatur hostia. Hoc tamen non contingeret, si daretur ibi Christus sub aliquanta extensione diuisibili quantumcunque parua: nam data illa extensione parua, posset diuidi hostia in minores particulas quam esset illa extensio, cum sit diuisibilis in infinitum. & tunc darentur actualiter multæ partes hostiæ consecratę in quibus non esset corpus Christi, quod est contra omnem catholicam assertionē.

Christus ī hostia & ī qualibet eius parte est modo indiuisibili, & non sub aliqua extensione diuisibili, & quare.

Item dari posset, quòd esset aliqua hostia consecrata, & ibi Christus, & diuisa ipsa in partes, in nulla parte eius, nec in omnibus simul esset Christus. hoc autem est valde inconueniens, nec quisquam concedet. Patet consequētia quia data extēsione illa parua, sub qua Christus est in hostia, diuidatur aliqua hostia consecrata in partes quarū quælibet sit minor illa extēsione, sequitur ꝙ in nulla earū sit Christus, & consequenter nec in omnibus simul sumptis nā cum omnes simul sint actualiter diuisæ, & non faciūt vnū ens per se, nō erit in omnibus Christus, nisi in qualibet earum sit, quod negabatur. erit ergo indiuisibiliter in hostia.

Patet ergo ex dictis, quòd maius miraculum est reducere ad indiuisibile Iudæos, siue ponere omnes inter duos vectes arcæ, quam diuidere aquas Iordanis. De hoc tamē satis videtur. quòd factum non fuerit, Nam miracula nūquam fiunt sine aliqua necessitate, aut vtilitate, reducere tamen omnes Iudæos ad indiuisibile ponēdo eos ad hoc, quòd essent inter duos vectes arcæ, non erat ad aliquam necessitatem aut vtilitatem. ergo non factum est. Maior patet, quia Deus nihil facit frustra, sicut nec natura: vt patet 1. Politicorum. minor manifesta est, quia intentio Rabbi Salo. ponentis hanc congregationem factam esse, vt audirent omnes Israelitæ verba Iosue, sed quòd audirēt omnes, vel quidam eorum immediate a Iosue, non videbatur aliquid differre, quia quamquam non audirent omnes simul, poterant quidam alijs referre. & hoc sufficiebat: sic enim factum est de pręceptis plurimis datis a Moyse, ad quæ audienda non conueniebant omnes Israelitæ, sed quidam, & hi cęteris referebant, sic factum est in pręcepto de celebrando Phase, & de eductione Israelitarum de Aegypto: soli enim seniores populi hæc audierunt, autem alij autem nequaquam. sic patet Exo. 12. maioris tamen ponderis, & vtilitatis erat liberatio de Aegypto, quam diuisio Iordanis: nam quamquam hoc miraculum est, tamen nō erat nimiæ necessitatis, quoniam si expectassent per aliquot dies, cessauisset tumor Iordanis, & possent per vada transire. Item hic non fuit aliqua necessitas audiēdi verba Iosue, quia non dabatur aliquod præceptum, quod Israelitæ expleturi essent, sed solum prænunciabatur miraculum, in Aegypto tamen dabatur præceptum de celebrando Phase per singulas domos, quod si non obseruaretur, erat Iudæis scandalum, illud tamen non fuit auditum ab omnibus Israelitis simul, ergo non erat probabile, quòd ad audiendum prædicendum miraculum, omnes Israelitæ clauderentur inter duos vectes arcæ. Item Scriptura sacra intendit ostendere laudem Dei in operatione miraculorum, cum ergo enarrauerit minora miracula, cōsequens est, vt maiora præcipua enarret. Sed maius miraculum erat reducere omnes Iudæos ad hoc, quòd essent inter vectes arcæ, quam diuidere aquas Iordanis, & in altum pendentes eas tenere, sed miraculum de aquarum diuisione diligenter, & per extensum expositum est. ergo illud quod erat recludendo Iudæos inter vectes arcę, magis enarraretur si accidisset, sed nihil de eo meminit scriptura, ergo non factum est.

Miracula non fiunt sine aliqua necessitate aut vtilitate.

Quarta ratio contra Rabbi Salomonem, eo quòd homo si ad indiuisibile reduceretur non posset agere secundum naturam, nec pati, cum anima humana requirat quantitatē, & figuram debitam organorum ad suas operationes. Quæstio XXI.

ITem adhuc fortius patet intentum, quia dato quòd tale miraculum factum fuisset, non habebatur intentio Rabbi Salom. scilicet, quod omnes Israelitæ audirent verba Iosue, nam qui ad indiuisibile reductus est, non potest secundum naturam agere, nec pati. De actione patet, quia omnis actio fit per virtutem quæ est in aliquo corpore applicando partes illius corporis partibus rei passæ, sed in indiuisibili non sunt partes extensæ: ergo non est applicatio, nec actio.

Item in actione in animalibus anima præexigit conuenientiā organorū quantū ad debitā quantitatē, & figurā, & qua-

& qualitates actiuas. iō dicimus non posse animã humanã vegetare corpus habēs quantitatē vnius digiti, quia paruitas quãtitatis excludit distinctionē organorũ pluriũ, vel si sit distinctio, crũt partes in tam parua quãtitate, vt anima non sufficiat per illas explere motum aliquem: sed in indiuisibili minor adhuc proportio est organorum in quantitate debita: quoniam proportio nulla est: cum indiuisibile ad diuisibile nullam omnino habeat collationem, sicut finitum ad infinitum. ergo in indiuisibili existente ipsa re naturali, nihil agere poterit. Itē anima nostra in nobis existens non habet operationes suas (præter intelligere, & velle) se ipsã, sed per deriuationē virtutis per organo: sed corpore reducto ad indiuisibile non est aliquod organum, cũ organum dicat quandam partem integralem corporis determinatam in quantitate & figura, quod tamen indiuisibile est, non habet vllam figuram nec extensionem, & ita anima non poterit operari per illud, sicut per seipsam solã quia illud iam non habet conditiones vllas corporum, sicut nec habet anima: nec dicetur vllatenus habere organa, sicut ipsa anima per se existens organa non habet, quia solum quicquid in ea est, indiuisibile est.

De patientibus autem manifestum est, quòd secũdum naturam oportet esse corporea, & extensa. nam etiam si actio naturalis semper fit ab extenso agente in passum extēsum, tamen agens interdum potest esse spiritus, & erit extensio in eo in virtutem, & non secundum quantitatem, ita ꝙ partes uirtutis agentis spiritus, applicentur partib. corporis passi. sicut in motu cœli, qui fit ab Angelis, qui sunt incorporei: applicant tamen totam uirtutem suam cœlo. in patientibus autem secundum naturam generale est, ꝙ omne patiens sit extensum: nec est possibile in indiuisibili patiente fieri passionem naturalem, quia tunc passio excederet suum subiectum. nam actio, & passio sunt motus, & vnus motus iuxta Aristotilem. 2. de anima: & Gilbertum in 6. principijs, sed motus non potest excedere corpus, qđ est subiectum suum: necesse est igitur, quandocunque fiat motus, esse ibi corpus sub conditionibus corporis: cum tamen corpus reducitur, vt sit sub indiuisibili, non habet cōditionem vllam corporis naturalis, nec est corpus naturale proprie loquendo, quia si semper sic maneret, nunquam esset corpus naturale. ergo in corpore reducto ad indiuisibile, impossibile est fieri aliquam actionem.

Item actio, & passio fiunt per contactum iuxta Aristotilem. 2. de generatione, & corruptione, si tamen aliquid reducatur ad indiuisibile nullo modo contingi potest. ergo nec poterit pati. Hoc patet: quia quamquam agens contingere posset secundum extensionem quantitatis, vel extensionem virtutis applicatæ ad passum: ipsum tamē passum nunquam potest contingi nisi secundum quantitatem quoniam contingit secundum virtutem nihil est, nec talis contactus ab vllo ponetur quia tunc indiuisibile contingeret indiuisibile, ergo non poterit fieri actio in tale, quòd reductum est ad indiuisibile. de hoc latius dictũ est Exodi 23. cap.

Secunda ratio principalis ad probationem maioris quartæ rationis antedictæ. Quæst. XXII,

Item magis in speciali hoc patet. s. ꝙ si Iudæi fuissent reducti ad indiuisibile inter arcæ vectes, non potuissent videre Iosue, nec audire verba eius.

Primum patet de visione, quia visio fit per piramidem radiosam multiplicatã a re visa, vsque ad pupillam videntis, & tunc recipitur spēs intra pupillam, & fit visio: sed non potest fieri vlla talis visibilis speciei receptio reducto corpore ad indiuisibile, quia intra indiuisibile, nihil habens conditionem corporis recipitur, ergò non fiet visio. Item patet, quia ad visionem requiritur dispositio in oculo omnium humorum distinctorum in eo, in suis qualitatibus, sed reducto homine ad indiuisibile nihil horum manere potest. cum illa dispositio requirat extensionem: ergo non fiet visio. Item argui potest ex natura radiosæ piramidis terminantis conum in pupilla oculi nostri, & ex alijs principijs perspectiuæ.

Item quia si reducatur aliquid ad indiuisibile siue albũ siue nigrum, nos manentes in naturali dispositionē illud

F videre non possumus. ita si manente obiecto visibili in sua conditione nos reducti ad indiuisibile non poterimus illud videre, ergo Iudæi reducti ad indiuisibile non possent videre, & si Iosue cum eis pariter reductus esset ad indiuisibile, non posset videri ab eis, & hoc propter duo.

Primo, quia ipse indiuisibilis erat, & indiuisibile non videtur. Secundo, quia Iudæi indiuisibiliter se habebant, & indiuisibile ens non immutatur a passibilibus qualitatib. Secundum erat, quia Iudęi non possent audire verba Iosue, quod patet, quia ad audiendum requirebatur, quòd perueniat sonus ipse realis, vel imago soni ad pelliculam aeris connaturalis, & tangat eam: si tamen Iudęi reducti essent ad indiuisibile, non esset ibi distincta pellis connaturalis aeris a reliquis partibus corporis humani: non posset ergo permutari a specie audibili, & consequenter non fieret auditio. Nullatenus ergo Iudæi reclusi sunt inter vectes arcę
G reducti ad indiuisibile, vt audirent verba Iosue.

Sed dicet aliquis, ꝙ quamquam Iudæi fuerint collecti intra vectes arcæ, non sequitur ꝙ fuerint reducti ad indiuisibile: nam spatium inter duos vectes erat diuisibile. s. duorum cubitorum & dimidium secundum longitudinem maiorum laterum arcæ, vt patet Exodi 25. cap. ergo poterant ibi contineri diuisibiliter existentes. Respondendum est, ꝙ illud spatium erat valde paruum, & si plura quam ter tria millià hominum Iudæorum, & alienigenarum marium & fœminarum, iuuenum, & senum recludi deberent intra vectes arcæ, necesse erat, vt quilibet eorũ reduceretur ad quãtitatem penne insensibilem ad magnitudinem auciforicani, vel pulicis, & tunc sub tam parua quantitate non possunt manere distincta membra corporis humani secundum situm, vel erunt totaliter indiuisibilia ex paruitate. Et sicut per indiuisibile anima non potest
H operari, vt ex præpositis patet, ita & per illa ita parua & insensibilia organa impossibile erit aliquam fieri operationem. Nullatenus ergo Iudæi congregati fuerunt inter duos vectes arcę, siue indiuisibiliter, siue diuisibiliter extitisse videantur. non stabit ergo vllo modo dictum R a. Sal. s. quòd fuerint omnes Iudæi inter vectes arcæ collecti ad audiendum verba Iosue: sed dicendum est, vt supra dicebatur.

Et audite verba Domini Dei vestri. Idest verba quę ego dico vobis ex parte Dei vestri. s. quod ipse mihi ista dixit, vt vobis manifestarem. *Et rursus.* Istud aduerbium iterandi non signat hic iterationem. s. quòd Iosue dixerit Israelitis: accedite & audite verba Domini Dei vestri. Et sic procul erat verba dicens, & nunc iterum loqui incipiat quædam alia: nam tunc non ponerentur hic verba quæ protulisset Iosue ex parte Dei. etiam signaretur, quòd ista verba
I quæ hic subduntur. in hoc inquit scietis, quòd Dominus Deus vester in medio vestri est &c. non essent verba Dei. Sed falsum est, quia non conuenienter poneretur hic quomodo populus ad audiendam vocem Dei vocatus sit, & subticerentur verba. dicendum ergo, quod verba quæ ex parte Dei Iosue protulit, sunt ea, quæ sequuntur, s. in hoc inquit scietis: ponitur tamen istud aduerbium iterandi nō, ꝙ aliqua verba intercciderint, quæ significētur per hoc aduerbium & rursum: Sed est sensus, ꝙ Iosue dixerit: accedite huc & audite verba Domini Dei vestri. & tunc subticuerit quousq; Iudæi accederent ad eum, quo facto incępit dicere quòd subditur scilicet in hoc scietis, quod dominus Deus vester in medio vestrum est. & quia non fuit vnica locutio sed interpolata, ponitur istud aduerbium rursum, ad significandam aliam inchoationem, si tamen fuisset vnica prolatio non interponeretur, & rursum. *In*
K *hoc inquit scietis.* Idest Iosue dixit, in hoc scietis, id est per istud signum, quod nunc Deus facit pro vobis aperiendo Iordanem, cognoscetis manifeste, quòd ipse traditurus sit vobis terram Chananæorum.

An verba ista Iosue essent vera scilicet, quòd Israelitæ scirent, quod a facie eorum Deus deleturus esset gentes per hoc, quòd aperiebat eis Iordanem. Quæst. XXIII

Est autem modus iste, quia cum aquæ Iordanis scinderentur coram Iudæis, manifestum erat istam esse operationem

rationem diuinam. per hanc autem duo significari debebant. s. q Deus posset introducere Israelitas delendo Chananæos. secundum erat q ipse vellet hoc: quia ista duo requiruntur ad hoc, q faceret. Quantum ad primum sufficiens signum erat diuisio aquarum Iordanis, nam qui hoc posset, posset etiam expellere Chananęos, & introducere Iudęos in terram illam: vtrumque enim ad magnam potentiã pertinet, & cõcesso alicui potentię facere vnũ miraculum concedemus infinita posse facere. Quod aũt Deus vellet eos introducere satis patet, quia ipse Deus promittebat, q introduceret Iudęos in terram Chanaan, & expelleret hostes eorum, & in signum huius faciebat miraculũ diuisionis aquarum per quod signaretur Deum esse faciẽtem, & promittentem hęc, sed Deus nunquam mentitur, ergo cum ipse faceret istud miraculum ad demonstrãdũ, q Iudęos introducturus esset, certissime introduceret: q a fidelis est Deus, & non mentitur, quia seipsum negare nõ potest, vt patet 2. ad Timot. c. 2. hoc enim omnibus propositum est, q si Deus aliquid promittat non fallet. Ad sciendum tamen an Deus promittit vel non est miraculum præcedẽs, quod manifeste notat Deum promittere, q dr.

An per signa, quæ prophetæ ponunt, confirmetur prophetia eorum, & an ex signis datis ab eis cognoscatur certitudo rei futuræ. Quæst. XXIIII.

SEd aliquis arguet dicens, de his non esse dubium, si Deus promisisset, quòd introduceret Israelitas in terrã Chanaan, & daret hoc in signum; sed ista solum sunt verba Iosue, & non Dei.

Respondendum quòd quamquam non sint verba Dei, sed cuiuscunque hominis, per istud signum datum erunt certa. Aliqui tamẽ dicent ista verba credi esse certa quamquam non essent verba Dei, quia erant verba Iosue, qui erat propheta. Sed hoc non stat. nam si ideo crederentur verba, quia sunt alicuius prophetæ: non magis crederetur eis datis cum signo, quam sine signo. hoc tamen falsum est quia signi additio multum operatur.

Item quamquam ille, qui propheta est, cum a Deo mouetur uera dicat, interdum tamen dicere potest aliquid, quod Deus ei non iussit, sed confinxit per tumorem cordis sui: ut patet Deuteronomio 18. cap. Nam in prophetis etiam, qui vera dixerunt, & signa dederunt contingit interdum, quòd aliquid postea per tumorem cordis sui dicant, vt patet Deuteronomio 13. cap. Non ergo credẽdum esset Iosue solum, quia erat ante hoc propheta, quia primo dicẽs aliquid uerum, postea poterat fallere in his, quę diceret. sed dicendum est, q ista verba Iosue data cum isto signo addito sunt certa, non quia dicta sunt a Iosue, sed quia cum signo immediate futuro, & patenti data sunt, nam Deus dat istum modum cognoscendi veritatem prophetarum, nam prophetarum, quidam præmittunt signa ad confirmationem eorum, quę dicunt, quidam non. Si autem non præmittant signum, non potest cognosci veritas prophetię sed solum creditur prophetę illi, quia alias vera dixit, vel quia approbatus est sicut in prophetis qui iam mortui sunt, quorum dicta suscepit Ecclesia tanquam uerissima. & in his non oportet inquiri certitudinem veritatis alio modo, nam & prophetia eorum iam in factis Messiæ completa sunt. Quando autem prophetæ erant viuẽtes, & non credebatur eis, faciebãt signa sicut patet in Helia de sacrificio facto in monte Carmeli. 3. Regum. 18. c. cum aũt credebatur eis simpliciter dicentibus, non oportebat esse aliãs probationes: sed dato, quòd aliquis non crederet prophetæ a principio prædicenti aliqua antequam illa per signum demonstrarent: non videbatur aliquis modus certitudinis in dictis, nec etiam non credens, non videbatur peccare nisi omnes illi assentirent. & iam esset approbatus, & vnus vel rari nollent ei consentire. Si autem propheta vult confirmare dicta sua per aliquod signum: Aut signum venit antequam dicantur verba quæ vult confirmare per signum, aut prius dicuntur uerba, & postea euenit signum.

Si primo modo dicendum est, quòd nullo modo confirmatur veritas eorum, quæ dicuntur per signum, q a signũ non venit ad confirmandum illa, vt si postquã euenisset diuisio aquarum Iordanis, diceret aliquis vrbs Iericho tradẽ da est nobis. & do uobis in signum huius, diuisionem aquarum, quæ facta est: nam istud signum datum est a Deo: & nesciret iste qui postea talia prædiceret, ad quam intentionem Deus istud signum dedisset. Ideo, quòd iste vellet applicare ad propositum suum, non videtur aliqua ratio manifesta: nam postquam factum est signum, sicut possumus applicare ad vnam intentionem, ita possumus ad quãcunque, & nulla applicatio habet aliquam firmitudinem, quia non apparet fundamentum applicationis. hoc enim modo quilibet esset ppheta, quoniam postquam euenit aliquod miraculum, dabit illud in signum cuiuscunq; rei, quam prædicere voluerit, & tamen nihil est, quia non constat illud miraculum fuisse signum datum ad aliquid pręmonstrandum.

Si autem verba, quæ aliquis dicat significantia futuros euẽtus, dicantur ante euentum significant illud miraculum euẽ turum ponitur tanquam signum illorum, quæ prædicuntur post illud futura: aut non. si non ponitur tanquam signum, sed solum ipsum miraculum prædicitur, & post illud alia futura esse prædicuntur, quamquam eueniat miraculum illud, non confirmatur veritas eorum, quæ dicuntur euentura post ipsum miraculum. Vt si Iosue dixisset: ego prædico vobis esse Iordanem diuidendum, & annuncio vobis, quod post annũ debemus colere idola, & non Deum, quamquam eueniret Iordanis diuisio, non erat intelligendum, quòd idola vtcunque colenda forent. & hæc satis stãt, quia primum potuit a Deo cognoscere propheta, secundum vero confingere potuit ex animo suo, quia eo q aliquis est propheta, non sequitur quòd sit factus nũquam peccans. nam contrarium patet de Balaam, qui prædicebat ea quæ Deus iubebat, & tamen habebat intentionem faciẽdi contra ea, quæ Deus ei mandabat, ut patet Numeri 22. & 23. & 24. capit.

Prædicta patent Deuteronomio 13. cum dicitur. si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium se uidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit, quod locutus est, & dixerit tibi, eamus & sequamur Deos alienos quos ignorans, & seruiamus eis. non audies verba prophetę illius. Ecce enim Deus dixit ista posse stare. s. quòd propheta prædicat verum signum futurum: & p stea adiungat falsa alia, quæ futura non sunt, vel quæ fieri non oportet.

Et sicut posuit Deus exemplum in isto facto vetito. s. quando propheta dixit eamus, & seruiamus dijs alienis: ita potest poni in quolibet: nam si propheta potuit prædicere verum signum, & postea adiungere istud factum tam detestabile, ita & a fortiori poterit adiungere quodlibet aliud factum indifferens: & erit falsum, vel saltẽ non confirmabitur veritas eius ex miraculo dato. Vt si dixisset Iosue. ego dico vobis diuidendas esse cras aquas Iordanis, & quòd tota terra Chananeorum erit tradenda in manus vestras ante quinque, vel sex annos, nã hoc falsum esset, quia non fuit tota tradita vsque ad tempus regis Salomonis, vt patet. 2. Paralipom. 8. cap.

Quod autem propheta posset prædicere verum signũ, & simul prædicere aliquid quod non eueniet, satis stat, quia non includit aliquod inconueniens: nam cum duæ propositiones, vel orationes de futuro sint, & vna non dependet quantum ad veritatem aliquo modo ex altera, poterit prædicere vnam veram, & aliam falsam, quia sic se habet in propositionibus de præsenti, quia ego possum proferre simul duas propositiones, quarum altera sit necessaria, & altera impossibilis vt triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & asinus est risibilis, si tamen veritas vnius propositionis dependeret ex altera, non posset simul proferre duas quarum altera esset falsa, & altera vera, sed aut vtraque falsa, aut vtraque vera.

Obiectio tacita ad prædicta. Et quòd falsa quandoque Deus permittit a prophetis dici ad tentationem nostram. Quæst. XXV.

SEd dices verum est. quòd secundum se ex parte propositionum non includitur aliquod inconueniens, quòd proferat quis simul duas propositiones de futuro quarũ altera sit vera, & altera sit falsa. tamen ex parte Dei est inconueniens

conueniens.scilicet quòd ipso det signa, & permittat illa
esse ad falsitatem.

Respondendum est, quòd talia mirabilia, quæ prædicũ
tur, non ponuntur tanquam signa: sed simpliciter prænun
ciantur, & alia quæ cum eis dicuntur, eodem modo sim-
pliciter prædicuntur: Deus tamen scit, quòd iste cui dedit
verum signum prędicere est adiuncturus falsa illi signo
vero a Deo dato, & tamen interdum illa consentit ad ten-
tationem nostram. nec in hoc in Deo aliquod inconueniẽs
inducitur, aut falsitas in eis, quæ ab ipso dicuntur, sic pa-
tet Deuteronomio 13. vbi cum posuisset non esse audien-
dum prophetã, qui signo vero admiscuit falsa, quę Deus
non dixit, ait, quia tentat vos Deus vester, vt palam fiat an
diligatis eum, an non, in toto corde vestro.

Si autem aliquis predicat aliquid futurum, & in signũ
eius prædicat aliquid futurum, & eueniat, necesse est id ꝙ
prędicitur esse verum, vt si Iosue prædixisset, ego dico vo-
bis Iericho esse tradendam in manus vestras, & in signum
huius Iordanis diuidetur ad transitum vestrum. si Iorda-
nis aperiatur, necesse est, vt Iericho tradatur in manus Iu-
dæorum, alioquin si Iericho non esset tradenda in manus
Iudæorum, Deus non permitteret, quod eueniret, vel non
faceret eueniret, id quod posuit tanquam signum,
qui talia loqueretur. Causa huius est, quia Deus nos
directe deciperet, & esset confirmator falsitatis, ꝙ nimis
repugnat dignitati Dei atque est impossibile: nam mirabi-
lia a solo Deo fieri possunt. Si ergo prædiceret Iosue, ego
dico vrbem Iericho esse tradendam, & in signũ huius Ior
danis aperietur ad transitum vestrum, si falsum esset ꝙ Ie
richo traderetur: & tamen postea Deus aperiret Iordanẽ
ad transitum Iudæorum, esset Deus auctor, & confirma-
tor falsitatis. Ideo si falsum esset, quòd vrbs Iericho tradẽ
da esset in manus Iudæorum, & Iosue prędixisset traden-
dam dans in signum diuisionem futuram Iordanis, illa nõ
accideret. hoc patet Deut. 18. c. cum dicitur, quod si tacita
cogitatione responderis quomodo possum intelligere ver
ba, quæ non est locutus dominus, hoc habebis signum,
quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non
euenerit, hoc dominus non est locutus, sed per tumorem
animi sui propheta ille confinxit, econtrario autem cõclu-
ditur, quòd si aliquid futurum prędixerit, & in signũ eius
prædixerit aliquid qđ eueniat; dominus locutus est illud.

Diuersitas autem inter casum istum, & superiorem est
quia in superiori casu non ponebatur miraculum, quod
prædicebatur tanquam signum alterius, quod postea fu-
turum prænunciabatur: sed simpliciter vtrumque prædi-
cebatur, ita quod non haberet vnum ad alterum habitu-
dinem tanquam signi ad significatum, in secundo autem
casu ponitur vnum tanquam signum alterius. Ideo in pri-
mo casu Deus non decipit nos: in secundo autẽ casu nos
decipit: nam si aliquis pronunciet futurum aliquid mi-
rabile, & deinde dicat quod ad alterum aliquid euentu-
rum est, aut primum eueniat, & secundum non: & nos
credamus secundum propter primum atque fallamur, nõ
decipimur a Deo, quia quamquam aliquis proferat vnã
veritatem, postea potest proferre mendacium, & istæ duæ
propositiones dstę, nec secundum veritatem, nec secundũ
modum dicentis habent connexionem aliquam inter se.
Tamen in secundo modo quando ponuntur duo futura,
& vnum prædicitur tanquam alterius signum, ex modo
proferentis videtur dependere veritas vnius ex veritate al
terius, & sic in re esset, si essent tanquam vere signum, & si
gnatum. ideo si data aliqua re euẽtura vt signum alterius,
Deus faciat primam euenire, quæ solum per ipsum eueni
re poterat cum miraculosa sit: ipse nos decipit si secunda
non euenit, quia nos ei credimus cum sciamus præcedens
miraculum quod ponebatur tãquam signum ab eo factũ,
& cum hoc credentes decipimur.

*Si Deus prædicat prophetæ aliquod signum futurum, an pote
rit ille per malitiam suam ponere illud ad confirma
tionem alicuius falsi. Quæst. XXVI.*

SEd aliquis arguet contra hæc, vt ponatur, quòd alicui
prophetæ Deus reuelauerit aliquid futurum qđ man
dauit vt diceret, & dedit ei aliquod signum ad illud, & po

F stea ille propheta per tumorem animi sui noluit prędicere
futurum esse, quod Deus iussit, sed aliquid alterum, ꝙ fal
sum est, vtpote contrarium eius, ꝙ Deus iussit: & tamen
ad confirmationem huius dat signum, quòd Deus ei prę-
dixit euenturum esse: Ecce hoc eueniet signum, quòd iste
propheta dat, quia Deus prædixit illud euenturum, & ta
men non eueniet id ad quòd signandum positum est, quia
est contra id, ꝙ Deus futurum prædixit. Quod autem sit
possibilis casus patet, quia propheta potest contingere per
tumorem animi sui quòd voluerit, sicut Deus dicit Deu-
teronom. 13. & 18. cap. ergo non erit aliqua certitudo ex si
gnis datis a prophetis.

Ad hoc respondendum est, quòd non potest stare, quòd
inducitur, sed responderi debet ad casum quòd id ꝙ Deus
posuit in signum rei alicuius futuræ, & mandauit prophe
tæ, vt prædiceret illud tanquam signũ, aut est tale, qđ ali-
G ter etiam euenturum esset, etiam si non futura esset res il-
la cuius Deus fecit esse signum, aut est tale quòd solum à
Deo fiet ad signandum rem illam, quam vult pręnunciare
esse futuram.

Si autem secundo modo dicatur, erit respondendum,
quod si Deus dederit prophetæ rem aliquam futuram
prædicendam, & signum futurum ad illam, si propheta
per tumorem animi sui prædixerit futurum, quod Deus
non prædixit, & prædixerit ad hoc signum, quòd Deus ad
aliam rem posuerat, non eueniet illud signum, & sic fallet
propheta tam in signo, quam in re, quam prędixit futurã.

Et tunc si arguas, quòd signum semper eueniet, quia
Deus illud prædixit euenturum. Respondendum est, ꝙ si
Deus prædixisset simpliciter euenturum non tanquam si-
gnum, etiam si iste propheta mutaret uerbum Dei, euentu
rum erat, quia tamen prædixit solum, vt esset signum alicu
H ius rei, & propheta noluit exprimere rẽ illam cuius Deus
volebat esse signum, nõ eueniet signum, esset quippe super
uacuum. Simile huius patet, quia quando Deus aliquid ali
cui promittit, non semper euenit: sed frequenter mutatur,
vt patet primo Reg. 2. c. cum dicitur, loquens locutus sum
vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspe-
ctu meo usque in sempiternum, nunc autem, dicit domi-
nus absit a me hoc, sed quicunq; glorificauerit me, glorifi-
cabo eum: & quicunq; contemnunt me, erunt ignobiles.
Simile patet Hier. 18. c. hoc autem est, quia intelliguntur
omnia ista cum conditione status secundum quem facta
est promissio, aliter non stat promissum. Sic autem est hic:
quia cum Deus daret solum vnum signum futurum ad si-
gnandam rem, quam ipse volebat, & iubebat futura signa-
ri, si propheta per tumorem animi sui transtulerit illud si-
gnum ad aliquid alterum signandum, non eueniet, quia
I iam non manet cõditio, vel causa ad quã Deus dabat illud
signum futurum in signum.

Si autem illud futurum, quod Deus dabat in signum al
terius, erat tale ꝙ euenturum erat, etiam si non poneretur
ad signandum veritatem futuram cuius ponitur signum:
est respondendum, quòd iste casus est impossibilis. Nam
quamquam secundum se non includit aliquam impossibi
litatem fieri, tamen Deus non permittet, ꝙ fiat, ne ipse sit
confirmator falsitatis. s. quod signum ab eo factum sit dece
ptiuum, ita quòd credamus per illud aliquid euenturum
esse, ꝙ nequaquam eueniet. & tunc quamquam dato isto si
gno a Deo in demonstrationem alicuius rei quam vult prę
nunciari, propheta vellet ponere illud in demonstrationem
& in signum alterius rei, quam Deus non dixit: non per-
mittet Deus illum dicere, ne sit signum falsitatis. Nec est
inconueniens, quoniam aliquando Deus facit hominem lo
K qui contra id ꝙ ipse vult pręcipue in prophetis, sicut fuit
in Balaam, qui vocatus est a rege Moabitarum ad maledi
cendum Israelitis, vt patet Num. 22. c. & ipse volebat male
dicere, & tentabat hoc efficere. Deus tamen non permitte-
bat eum maledicere, sed magis faciebat, quòd benediceret
vt patet Numeri 23. & 24. & sic ipse dixit, ad benedicendũ
datus sum benedictionem prohibere non ualeo. & iterum
si dederit mihi Balach totam domum suam plenam auri,
& argenti, non potero præterire sermonem domini, vt bo-
ni quid, vel mali proferam ex corde meo, vt patet Nume.
24. cap. Ita ergo hic cum ista essent contra Dei veritatem. s.
quòd miraculum ab eo factum, esset ad confirmationem
falsitatis,

falsitatis, non permitteret Deus, quod propheta talia loqueretur, & sic non stabit casus.

Arguit contra prædicta. Et casus quatuor exponuntur in quibus mendacium dicat Propheta.
Quæst. XXVII.

SEd contra hoc aliquis arguet dicens, quia si hoc modo dicatur, non poterunt prophetæ confingere quicquam de corde suo, quia Deus tenebit eos ne quid confingant. & tamen aliquando confingunt aliquid sicut illi, qui dicunt se aliquid accepisse a Deo, & acceperunt a dæmonibus. Vel aliqui acceperunt a Deo reuelationes, & signa vera a Deo: & tamen postea adiungũt falsitates. sicut de illo, qui dixit signum, & euenit, & postea adiunxit: & venite eamus, & colamus Deos alienos, vt patet Deut. 13. c. sic quoque eodem lib. 18. c. ergo similiter poterunt hic confingere. ꝙ voluerint, & manebit signum datum a Deo verum, & ipsi ponunt illud ad signandum aliquid quod nequaquam euenturum est. Respondendum est, ꝙ confictio, quam facit propheta de corde suo, aliquãdo redundat in diminutionem honoris, & veritatis diuinæ, aliquando non. Verbi gratia, vt si aliquis proferat miraculum, quod Deus prædixit esse futurum, & ad id ꝙ signandum dandum est: & proferat vnum tanquam signũ alterius. Postea autem adiiciat aliqua falsa, quæ prædicat esse futura: & non dicat ista signata esse per miraculum a Deo datum in signum prioris reuelationis, quamquam signum eueniat, & id ad quod signandum est datũ, & prolatum à propheta: & non eueniat secundum: non dicetur signum a Deo datum decipere nos quia non ponebatur in signum eius, quod non euenit, nec propheta ad hoc protulit. Si autem nos propter veritatem signi omnia credidimus: quæ ille propheta postea protulit, & non dixit esse signata per illud miraculum, & fallimur, non decipit nos Deus, sed nosipsi nos decipimus non distinguentes inter ea, quorum ponebatur signum illud miraculum, & 19. ca. hoc autem Deus permittit, quia non cedit in eius dehonorationem. Alius casus est. vt si propheta aliquid cognouerit a Deo euẽturum ꝙ nõ sit signũ alicuius rei, vel sit signũ alicuius rei, & propheta illã subticeat, & probato illo miraculo, vel re euentura a Deo proferat aliam quam dicat postea euenturam, & non fit, & tñ id ꝙ a Deo futurũ est non detur ab isto propheta tanquã signũ eius, ꝙ ipse p̃nũciauit. hoc mõ si nos pp primũ credamus secundo, nos seducimus nosipsos, & non futurum miraculum a Deo. Iõ in hoc casu Deus permittit prophetam confingere de corde suo, quia nõ sequitur aliqua falsitas, vel approbatio eius in prodigiis factis a Deo.

Alius casus confictionis prophetę esse potest, cum confingat aliquod signum quòd Deus non dixit, nec eventurũ est, & per illud velit confirmare aliquid quòd vlterius dicit esse futurum, & illud etiam futurum non est; & hæc est plena confictio. De hac dicitur Deut. 18. cap. & istam confictionem similiter Deus permittit, quia non redundat in diminutionem, vel dehonorationem eius.

Alius casus est confictionis, vt si propheta sciat aliquod prodigium a Deo futurum, quod non sit signum alicuius vel sit signum, & tamen non exprimat propheta id cuius est signum, sed confingat aliquid alterum, & ad confirmationem illius indicat in signum prodigium, quòd Deus reuelauit futurum, Deus non permittet talem confictionem, quia hoc modo Deus esset per prodigia sua falsitatis humanæ, & iniquitatis fautor atq; cõfirmator & sic stat solutio. Alio mõ r̃nderi poterat ad principalem obiectionem, ꝙ Deus cognoscit, quid in homine sit: ideo si aliquem cognosceret talem esse, vt vellet signa data a Deo conuertere ad alterum in quo signa Dei essent confirmatiua falsitatis, nõ dabit illi cognitionem horum, & sic tolletur inconueniens Sed prior solutio solidior est.

Secũda solutio, ad propositum.

Ex prædictis autem satis patet responsio ad id quod querebatur. s. quod quamquam non locutus fuit Deus ista sed Iosue. & quamquam non loqueretur ipse, sed quicũq; aliorum hominum, si daret in cõfirmatione dictorum suorum aliquod prodigiũ ꝙ a Deo fieret, esset certa probatio dictorũ p̃nunciatorum. Cã eius est: quia qñ aliquis dicit ali

A quòd si mõ poterit cognoscere de aliis futuris, nisi forte tale futurum sit ꝙ naturaliter cognosci possit, vt in eis, quę cognoscuntur per motũ cęli, si tamen sunt talia, quæ nullo mõ via humana cognosci possunt, cognito vno futuro, signum erit, quòd alterum cognosci possit, potissime cum illud futurum, quod datur in signum, est tale, quod a solo Deo fieri potest, nam tunc certissima atque necessaria probatio est. In quo sciendum, quòd quando aliquis prędicit aliqua futura, & in confirmationem horum dat aliqua signa futura, quæ euenient ante tem', quæ pręnunciata est: aut illud signum est aliquid tale, quòd quamquam via humana sciri non põt: tamen non fit specialiter a Deo, sed est contingens, vel est aliquid quod a solo Deo fieri possit. Si primo mõ signum ponatur, & eueniat, causat pręsumptionem magnam veritatis rerum, quę prędictæ sunt: tamen non causat sufficiens argumẽtum, aut necessitatem. Si aũt
B signum solum a Deo fieri possit, est probatio sufficiens, & certa, cum signum datum euenerit. Verbi gratia: si aliquis dicat vsque ad triginta annos erunt magna bella, vel iste patrem suum occidet, vel capietur ciuitas ab hostibus: & in signum huius iste morietur vsque ad vnum annum integrum, vel habebit filium. ecce signa data naturaliter cognosci non possunt. s. quòd moriatur iste vsque ad vnum annum, vel quòd hẽat filium: & tamẽ quando ista signa euenerint non est necessaria probatio, quòd euenient ea, que prędicebantur: quia ista signa non sunt aliquid, quòd a solo Deo fiat, sed contingentia ad vtrumlibet. Ideo sicut contingit, quòd aliquis pręnuncians ea verum dicat, ita & contingit, quòd dicat falsum. Si autem sit secundo mõ vtpote si dicatur tota ista terra erit in manu hostili, vsque ad duos annos, & in signum huius mane stabit sol immotus per duas vel tres horas, vel durabit nox per. 50. vel 60.
C horas in terra ista. manifestum est. n. ista a solo Deo fieri posse, & ponuntur a nobis tanquam signa eorum, quę pręnunciauimus. Si igitur ista euenerint eo modo, & tempore quo nos diximus, argumentum necessarium est, quòd ea que prędiximus euenient: causa est, quia alias Deus esset confirmator falsitatis. nam cum positum sit istud prodigium in signum futuri pręnunciati, & solum a Deo fieri possit: si fiat, dicemus Deum confirmasse id quòd pręnunciatum est, quòd si non euenerit, Deus est confirmator falsitatis, & tamen hoc falsum est, ergo necessario euenient, quę talib. signis confirmantur. Sic autem erat de signo posito a Iosue, quia ipse prędixit aliquid futurum. s. quod Deus introduceret Iudæos in terram illam expulsis Chananęis, & Ethæis &c. & in signum huius dixit Iordanem in transitu eorum esse aperiendum. istud signum non erat contingens, sed solum per voluntatem, & mandatum
D Dei. Ideo cum euenisset istud mandatum signum, certa probatio erat de futuro prænunciato, alioquin Deus, qui fecerat istud signum, erat confirmator falsitatis.

Quædam dubitatio, quæ restat contra prædicta, de certitudine prædictionis. Quæst. XXVIII.

SEd adhuc aliquis quęret, si aliquis a casu dicat aliquod signum, quòd Deus facturus est, & ponat illud in probationem alicuius rei, quam prędicit, & non eueniet. verbi gratia: si aliquis in die qua aperuit Deus Iordanem ante Iudæos, vel fecit stare solem, dixisset esse aliquid futurũ quòd nequaquam futurum erat, & ad hoc daret signum dicens: hodie stabit sol super Gabaón, siue aperientur Iordanis ad transitum Israelitarum, quomodo ista starent? quia iam Deus esset approbator falsitatis. Quod autem
E istud possibile sit, patet. Nam quamquam nemo scire posset per certitudinem, quæ Deus facturus est nisi ipse reuelauerit. tamen potest dicere quilibet a casu, tale, vel tale futurum esse cras, & erit sicut põt contrarium asserere. Respondendum est totaliter eodem mõ sicut supra respondebatur de propheta, qui conatur signa Dei ad aliquid data, ad alterum vertere. scilicet quòd non permittet, vel nõ dabit tale quid in corde, ne confirmator falsitatis Deus uideatur.

Quod dominus Deus vester in medio vestrum sit. Dicitur Deus esse in medio aliquorum, non quod proprie in medio eorum sit, quia Deus in nullo loco est, cum nullus

locus

locus eum capiat: tamen quòd in loco est, a loco capitur, quia mensuratur ab eo. sed loquendo large Deus vbique est, quia potentia sua vbique est: & vbique aliquid agit. Dicitur tamen Deus esse in medio alicuius gentis secundum, quòd illi genti spãliter benefacit, vel præsto est ad benefaciendum. Nam si Deus esset distans a nobis prius magno tempore peteremus, quòd nos exaudiret, & succurreret: quando ergo præsto est nobis ad succurrendum, dicitur esse in medio nostri, & hoc signatur Deut. 4. cum dicitur nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut dominus Deus noster adest cunctis obsecrationib. nostris. & istum modum loquendi hēbant Iudæi. nam si Deus concederet, quòd ipsi petebant succurrens. immediate in necessitatib. dicebant esse Deum inter se, alioquin negabant: sic patet Exo. 17. cum dicitur tentauerunt dominum dicētes: est ne dominus in nobis, an non. q. d. si in nobis est immediate dabit aquas, si non dat aquas non est inter nos. *Quod dominus Deus viuens.* Vocat hic Iosue Deum Israelitarum Deum uiuentē, & in hoc distinguit a dijs gentium, qui sunt lapides, & lignum. manus habent, & non palpabūnt, pedes habent, & non ambulabunt &c. Psal. 113. erant ergo dij mortui dij gentium, sed mortuo non competit actio, cum mortuum non sit ens, quia est connotatio distrahens, ergo non poterant operari, Deus autem Iudęorum operabatur faciēs mirabilia. ergo Deus viuens erat: immo Deus vita est, quia est purus spiritus, & est vita indeficiens, & esse permanens *Et disperdat.* i. disperdet. *In conspectu vestro Chananæum.* Illud erat quòd prædicebatur. signum huius erat Iordanis diuisio. Erat enim conueniens signum, quia a Deo ponebatur. Dicit Deus, quòd disperdet Chananæum. & Amorrhæum &c. in conspectu Iudæorum. i. ante conspectū eorum. s. quod eis videntib. Deus destruet Chananæos. sic patet cum misit lapides grandes de cęlo super illos: & plures perierunt percussi lapidib. quam occidissent manibus Iudæorum, vt patet infra 10. c. vel dicuntur in conspectu eorum disperdi, quia intrantibus Iudęis fugiebant Chananæi, vel cadebant in manib. ipsorū. Ponuntur hic omnes septem populi Chananæorum large, & ponuntur etiam Gergesæi. Ex quo concluditur contra quosdam dicentes, quòd Gergesæi non restiterunt Iudæis intrantibus sed antequam ipsi intrarent recesserunt. Vel intrantibus locū dederunt, ita quod nulla pugna cum eis fuit. Hic tamen dicit Deus, quòd etiam tradet Gergesæum in manus Iudæorum, ergo certandum erat cum eo. Dicunt tamen hoc quidam, quia cum alij populi Chananæorum nominentur plerumq; in toto Pentateucho, Gergesæus raro nominatur. habetur tamen Deut. 7. de illo: & hic.

Quomodo Deus daturus erat terram Amorrhaeorum, cum iam illam dedisset. Quæst. XXIX.

SEd aliquis obijciet: cum Deus a principio promiserit Iudęis decem gentes, vt patet Gen. 15. cap. vbi factū est fędus cum Abraham, & illæ promissiones dicuntur completæ in posteris eius: quare Deus solum hic promittit gētes septem, quid enim de alijs tribus factum est?

Respondendum est de hoc sicut declarauimus Deut. 7. vbi dicitur late de hoc. Sed adhuc aliquis quæret hic, quomodo dicat Deus se daturum Iudæis terram Amorrhæorum, cum iam ista terra data fuerit. nam tempore Moysi anno. 40. ab exitu de Aegypto pugnatum est cum duobus regibus Amorrhæorum Sehon, & Og: & tota terra capta est de manu illorum duorum regum, vt patet Num. 21. & Deut. 2. & 3. cap.

Respondendum est quòd Chananæorum populi erant septem, quorum vnus de pręcipuis erat Amorrhęus, iste erat a parte orientali aliorum populorum, & pars eius erat ante transitum Iordanis ad oriētem Iordanis: alia erat post transitum ad occidentem Iordanis. Prima pars erat quam possidebant duo reges Amorrhei. s. Sehon, & Og. & istam de manu illorum abstulit Moyses, atq; tribuit duabus tribubus, & dimidiæ, s. Ruben & Gad, & dimidię tribui Manasse, vt patet Num. 32. & Deut. 3. & de hac non dicitur hic. Alia pars terræ Amorrhæorum, erat post transitum Iordanis ad partem occidentis: & in hac etiam reges multi

F erant sicut in parte, quæ iam capta erat: sic patet infra. 5. c. cum dicitur postquam igitur audierūt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chananæorum, qui propinqua possidebant &c. de istis Amorrhæis, qui trans Iordanem erant, hic dicitur quòd Deus traderet illos in manus Iudæorum, sicut cæteros Chananæos.

Ecce arca fœderis domini omnis terræ antecedet vos per Iordanem. Sacerdotes portantes arcam primo ingressi sunt in aquas Iordanis, quam distinguerentur aquę, & tamen immediate, vt plantæ sacerdotum tetigerūt aquas, diuisus est Iordanis in duas partes.

Antecessit hic arca Israelitas, vt non timerent, & vt crederent miraculum illud a Deo fieri præsente gloria sua, quæ erat in arca. in mari rubro non est factum sic, quoniā tunc non erat arca facta, quæ pręcederet Israelitas ingre-
G dientes per profundi maris apertos gurgites fuit. n. postea facta in monte Synai, sed ibi Moyses ingressus est ante eos, qui timorem abstulit, & consequenter alij ingressi sunt.

Antecedet per Iordanem. Non transeundo vsq; ad finem aquarum, sed perueniendo vsq; ad medium, & ibi sistendo quousq; transirent omnes Israelitæ, & sic cum peruentum est ad medium aluei ipsi incęperūt præcedere arcam.

Parate duodecim viros de. 12. tribubus Israel. Ista loquebatur Iosue ad omnes Israelitas: & iubet hic parare viros duodecim, & non ponitur ad quid: sed sequenti, capi. dicitur, & exprimitur. s. ad tollendum lapides. 12. de alueo Iordanis, & educendos eos, atque portandos in locum castrorum diei ipsius.

An electio duodecim virorum ad educendum lapides de Iordane fuerit facta per Iosue, vel per Israelitas. Et an sit hic recapitulatio, vel anticipatio.
H
Quæst. XXX.

SEd arguet aliquis, quòd nō parauerint Israelitæ istos. 12. viros, sed Iosue, vt patet sequenti cap. Deus enim dixit ei, elige. 12. viros singulos per singulas tribus. ergo ad Iosue pertinebat.

Respondendum est, quòd electio, vel paratio virorum est hic duplex. Vna per modum puræ electionis, alia p modum acceptationis, & institutionis.

Prima pertinebat ad Israelitas, quia quilibet Israelitę in tribu sua, vnum virum elegerunt ad hoc, & præsentauerunt Iosue. ipse autem approbauit, & recepit hos. Ita est in patronis Ecclesiarum, & prælatis. nam patroni habent ius eligendi clericum, & præsentandi prælato. ipse autem prælatus habet ius instituendi præsentatos, & abiiciendi eos si
I indigni sunt.

Alio modo responderi potest, quòd electio ista fuit facta vere, & complete ab Israelitis, fuit tamen facta auctoritate a Iosue, quia eo præstante auctoritatem, & iubente facta est. & ponitur hic istud præceptum, & repetitur seq. c. *Scilicet in q. 1.* vnde necesse est fieri anticipationem, vel recapitulationem, erit anticipatio si istud præceptum non fuit datum vsque quo fuerint ingressi Israelitæ in Iordanem. erit autem recapitulatio si datum fuit ante introitum in Iordanem, & repetitur post introitum.

Quid autem verius sit: dicēdum videtur quibusdam quod infra ponatur per recapitulationem. nam istud præceptū fuit datum ante ingressum Iordanis, sicut cętera supra descripta. ideo fuit tactum hic. Tamen ne per enarrationem eius intercidantur, quæ narrantur, congruentius fuit po-
K stea enarrari, quam hic: quia postea non turbata historia posset plene enarrari.

Item patet, quia uiri, qui accepturi erant lapides in Iordane, debebant eos sumere antequam exirent de Iordane, nam alias oporteret eos redire cum exiissent iterum in Iordanē, & hoc erat inutile, potissime cum isti lapides assumpti fuerint non de extremitate Iordanis ad exitum eius, sed de medio. s. de loco in quo steterunt pedes sacerdotum, vt patet immediate, & tamen sacerdotes substiterunt in medio Iordanis, vt patet in fine capitu.

Nec potest aliquis dicere, quòd ista præcepta fuerint data procedentibus per Iordanem, quia tunc non potuisset Iosue congregare Israelitas ad dicendum illis, quod eligerent

viros

A viros ad educendum lapides de alueo Iordanis, quia erant in motu, & præcedebant per turmas suas, vt patet seq. c.

Dicendum ergo, quod infra ponitur istud præceptum per recapitulationem. 4. capit. quia datum fuit ante Introitum Iordanis: fuit tamen facta illa recapitulatio ex cã supra posita, vt conuenientior ordo esset. Istud quibusdam visum est: sed falsum est: veritas autem declarabitur in principio sequentis c. & ibi soluentur rationes hę.

Parate duodecim viros. Iussit parari viros. 12. quia lapides duodecim educendi erãt ab alueo Iordanis; & erãt magni, nec sufficeret aliquis eorum ad educendũ duos simul.

Singulos per singulas tribus. i. q̧ de qualibet tribu eligeretur vnus. cã est, quia hic sumebantur lapides isti in memoriam tribuum duodecim Israel, & si aliqua tribus esset de qua non sumeretur vir ad educendum lapidem, videre- B tur tribus illa inter cęteras contempta: quod esset fomes odij.

Item tunc videretur, quod pro tribu illa non relinquebatur aliquid in memoria, sicut pro ceteris.

An aliquis lapis de istis duodecim fuerit sumptus pro tribu Leui, & per aliquem Leuitam: & quando Leuitæ intelligebantur nomine duodecim tribuum, & quando non. Quæst. XXXI.

QVæret aliquis an aliquis fuerit lapis sumptus ex parte tribus Leui, sicut de cęteris. Et videbit' alicui, quod non, quia cum computantur duodecim tribus Israel, non computantur Leuitæ cum eis, vt patet Num. 1. vbi numeratis summis duodecim tribuum non ponitur ibi tribus Leui: immo iussum est, q̧ non poneretur summa, Leuitarũ C cum filijs Israel, ergo cũ hic dicatur sumptos lapides duodecim pro tribubus duodecim, non erit aliquis sumptus pro filijs Leui.

Ad hoc respondendum est, q̧ in Iordane sumptus fuerit vnus lapis pro tribu Leui, sicut pro qualibet aliarum tribuum, & vnus de Leuitis intrauit sicut de cęteris tribubus ad educendum lapidem vnum. In quo dicẽdum est, quod quãdo nominãtur 12. tribus, vel 12. filij Israel vel oẽs filij Israel, aliquando intelliguntur Leuitæ, & aliquando non. si enim est aliquid, quod sit pure temporale, nominatis omnibus filijs Israel non intelliguntur Leuitæ, quia Leuitæ p tinebant ad specialem sortem Dei: & nihil percepturi erat de hæreditate, vel similibus cum filiis Israel, sed Deus erat pars eorum, vt patet Num. 18. & 35. ideo cum dicitur, qd inter omnes filios Israel erat terra diuidenda, non intelligebantur Leuitæ. D

Si autem esset aliquid spirituale, nomine filiorum Israel intelliguntur Leuitę: vt quandocunq. datur aliqua lex constituta, quæ dicatur ad omnes filios Israel, non solũ obligabuntur ibi Israelitę laici, sed etiam Leuitę, alioquin daretur, quod Leuitæ non essent obligati ad aliquam constitutam a Deo legem, cum in eis dicatur homo de filijs Israel, vel de aduenis, qui tale vel tale fecerit, mortatur: sed hoc absurdum est, quia ad omnes leges a Deo datas, ita tenebantur Leuitæ sicut cęteri Israelitę: immo adhuc videtur, quod magis teneri deberent cum religiosiores sint. Sic autem est de celatura nominum duodecim filiorum Israel in duobus onichinis Ephod: & in duodecim lapidibus preciosis rationalis. nam ibi ponebatur nomen Leui sicut aliorum filiorum Israel: alioquin cum ista nomina ponantur, vt essent Israelitę in recordatione ante Deũ, videretur, quod tribus Leui non deberet esse in recordatione Dei. E

Item quia sacerdos magnus orabat pro his quos gestabat scriptos in pectore, & humeris. si tamen non esset ibi scriptus Leui, non oraret sacerdos magnus pro Leuitis. qd falsum est. nam primo pro eis rogabat, quam pro cęteris, & speciale sacrificium offerebat in die expiationis, vt, patet Leui. 16. cap.

Simile quoq; patet in approbatione legis, & dandis maledictionibus, & benedictionibus pro violatoribus & obseruatoribus legis: nam istæ datæ sunt ab omnibus tribubus Israel: & tamen inter duodecim interuenit tribus Leui ad hoc, quia fuit inter sex tribus benedicentes in monte Garizin, & aliæ sex steterunt ad maledicendum in monte Hebal, vt patet Deut. 27. cap. hoc autem, quia dari maledictionem, & benedictionem obseruatoribus & transgressoribus legis spirituale aliquid est. A

Sic autem in confirmatione datæ legis In monte Synai fuerunt facta sacrificia, & erecti fuerunt tituli per singulas tribus: s. duodecim tituli, & isti fuerunt in memoriam datę, & confirmatæ legis cum filijs Israel, & quia ista lex non solum dabatur laicis, sed etiam Leuitis, positus fuit vnus de titulis in memoriam Leuitarũ, de hoc Exo. 24. ca.

In hoc loco conformiter dicendum est, quia isti duodecim lapides fuerunt educti de Iordane, & positi in loco castrametationis, in signum quod Deus per Iordanem transduxisset pede sicco duodecim tribus. Israel: sed non solum transduxit laicos, quinimmo, & Leuitas. nam ad introitũ sacerdotum cum arca fuit diuisæ aquæ. Ideo pro Leuitis B quoque lapis vnus eduei debuit, sicut pro qualibet aliarum tribuum.

Cum autẽ arguebatur, q̧ nomine duodecim tribuum, non ponebantur Leuitæ: immo summa eorum distingui præcipiebatur a cõputationibus aliorum filiorum Israel.

Respondendum est, quod ibi agebatur de aliquo temporali, quoniam computabantur viri bellatores, cum in qualibet summa dicatur virorum fortium, vel procedentium ad bellum, Leuitæ autem ad istam ministrationem non pertinebant. Ideo cum his non computati sunt. sed Deus iussit, vt ponerentur super Sanctuarium, & specialiter computarentur pro distinctione operum Sanctuarij, vt patet Num. 1. & 3. ca. si tamen spirituale aliquid fuisset, non distinctæ fuissent summæ Leuitarum, & cæterorum Israelitarum. C

Quando Leuitæ computantur inter reliquas tribus, quomodo computantur duodecim tribus, cum propter Leuitas sint tredecim tribus. Quæst. XXXII.

AMplius aliquis dicet, vel quęret, cum dicamus Leuitas computari hic inter duodecim tribus, quomodo poterunt computari tribus duodecim. nam præter Leuitas sunt duodecim tribus Israel, vt patet Num. 1. c. si autem ponatur cum eis Leui, erunt tribus. 13. & tamen nunquam computantur nisi tribus duodecim quomodocunq; se habeat.

Respondendum est, quod siue computentur Leuitæ, vt vna tribus, siue non, semper sunt tribus duodecim, sed cõputantur diuersimode. nam cum ponitur Leui, vt vna tri- D bus, computantur tribus per filios, & non per sortes. cum vero non computatur Leui dicuntur duodecim tribus per duodecim sortes, & non per duodecim filios.

In quo sciendum, quod Iacob genuit duodecim filios ex quatuor vxoribus: vt patet Ge. 29. & 30. c. quando enim per capita horum denominamus tribus, ita vt cognatio tota deriuata a quolibet horum tribus dicatur, erit Leui tribus, & computabitur per viros, & non per sortes. nam Leui nullam sortem habet, & tamen computatur vna tribus, quia est vnus de filijs Iacob, & Ioseph computatur, vt vna tribus, & tamen habet duas sortes, vt patet Gen. 48. hęc autem computatio habetur Deut. 27. nã Ioseph ponitur vna de sex tribubus, quæ erat ad benedictionem super montẽ Garizin. Aliquando computatur tribus per sortes. s. vt illa cognatio in terra promissionis, quæ susceptura hæreditatem erat, diceretur vna tribus: & quia in terra promissio- E nis fuerunt factæ duodecim sortes hæreditatum, vocantur duodecim tribus illæ cognationes, quæ has sortes possederunt. Et tunc quia Leuitę nullam sortem susceperunt; sed Deus erat sors eorum: non vocantur Israelitarum vna de duodecim tribubus Leuitæ. Et ista computatio fit communiter. tunc manent filij vndecim Iacob, quia tamen Ioseph in duas partes diuisus est. s. in Manassem, et Ephraim quos tanquam filios subrogauit sibi Iacob, vt patet Gen. 48. accepit duas sortes: & sic non computatur Ioseph tanquam vna tribus, sed tanquam duæ propter duas sortes & sic Num. 1. & 2. non computatur Ioseph. Sed Manasse: & Ephraim duæ tribus loco eius. Patet ergo per hunc modum quomodo semper erunt duodecim Israelitarum tribus, siue ponatur Leui, siue subtrahatur. hic autem fuit

iste me-

iste modus primo dictus, s. quòd tribus duodecim computatæ sunt per nomina filiorum, & non per numerum sortium, de his dictum. Deut. 27. cap

Et cum posuerint pedum vestigia sacerdotes, qui portant arcam. ista verba non continuantur aliquo modo ad supra dicta, sed est alia ratio per se de diuisione aquarum Iordanis: fuit tamen interpositum præceptum de educendis duodecim lapidibus de Iordane, quòd postea seq. c. finiuit.

Et dicitur, q mox vt sacerdotes ponerent pedes in aquã cessarent fluctus labi: ita q non intrauerunt, sacerdotes per aliquam partem aquę, nec steterunt expectantes in ripa positis plantis in aqua, ad signandam immensam Dei potentiam, q̃ subito potuit diuidere & tenere magna fluenta Iordanis.

Si enim paululum morarentur in aqua nõ diuisa: & postea diuideretur, existimarẽt quidam imperiti, quòd Deus toto illo tempore non potuisset, & ad vltimũ potuit. sicut est in operibus naturę, quę non potest in instanti, vel paruo tempore explere: sed hoc ex defectu cògnitionis circa diuinam cognitionem prouenit. nam esse Dei est ęternum, qd est pręsentarium, & totum simul: ideo si nõ potest aliquid in instanti, non poterit in mille annis. Quamquam ista operatio diuisionis Iordanis non facta est a Deo, sed ab Angelis, vt supra declaratum est: & Angelus quidem non operatur sine tempore, tamen ita repente operatur, quòd non videtur mensurata tempore operatio. Et quamquam Angeli mandato Dei fecerint, si tamen non immediate, vt ingressi sunt Iordanem sacerdotes portantes arcam substitissent aquę, sed post aliquantam moram, crederetur adhuc imperfectio in Deo, qui non haberet ministros subitò aquarum moles diuidere potentes. *Aquæ, quæ inferiores sunt discurrent atque deficient.* Hic ponitur miraculum diuisionis Iordanis: & hoc non fuit quantum ad aquas inferiores, quia illę iuxta consuetum morem discurrerunt in mare solitudinis. Sed quantum ad aquas superiores, quę steterunt pendentes quasi murus. Dicuntur aquę inferiores defecisse, quia aquę manent dum continuantur quantum ad flumina. cum autem discontinuantur pereunt. nã flumina consistunt eadem semper a principio originis suę, non per vnitatem numeralem cuiuslibet partis pedalis aquę, nam nullum pedale aquę nunc est in Tago, & Dorio, quod fuerit ab vno anno retr., sed omnes tales partes in mare defluxerunt: sed dicitur manere idem Dorius vel Tagus, propter continuitatem ordinis labendi, quia semper partibus succedunt partes in fluxu: cum autem discontinuatio fit, pereunt flumina. Sic autem factum est in Iordane. nam aquę superiores non manserunt continuatę inferioribus: ergo defecerunt, nec mansit tunc propriè Iordanis, sed solum alueus Iordanis: quia Iordanis flumẽ nomat. si tamen aqua defecit non est fluuius, sed locus fluuij. dicit tamen litera aquas istas discurrisse, & defecisse: discurrisse in eo, quòd non manserunt, sicut superiores, quę fuerunt immotæ, & eleuatæ: defecisse inquantum defecerũt de alueo Iordanis, durabat enim alueus Iordanis vsque ad mare mortuum: sicut infra patet: postquam mare intrat non vocatur Iordanis: sic autem factum est q dum manerent aquæ superiores transeuntibus Israelitis per turmas suas, & ordinem, accesserunt aquæ inferiores ad mare salsum, quod non longe inde distat scilicet in valle Sodomorum, & tunc iam defecerunt, quia in toto alueo non patebant aquæ aliquæ.

Tagus, & Dorius sũt Hispaniæ famosissima flumina.

Vocantur hic aquæ inferiores Iordanis, illę quæ ad meridianam partem declinabant ad sinistram manum transeuntium Israelitarum. nam Iordanis fluminis oritur in terra Chanaan in confinibus terræ Tyri, & Sidonis in radicibus Libani montis magni, qui est vnus de terminis terrę promissionis, vt patet Deut. 11. & supra 1. cap. & hoc est in latere sinistro. s. aquilonari terrę Chanaan, quòd patet ex descensu fluminis. nam tendit ad mare mortuũ, quod est in parte meridiana terrę promissionis. s. circa desertũ Syn. ergo deriuatio sua est ab opposito. s. ab aquilone.

Versus q partem currat Iordanis. 1. c. q. 23.

Item patet ex descriptione, quę habetur Num. 34. cap. vbi in latere aquilonari terrę Chanaan ponitur mons altissimus vnus de terminis, & iste est Libanus. aquę ergo venientes a parte aquilonari erant superiores, & istę steterunt. Aquę autem euntes versus partem meridianam erãt

F inferiores, quia declinabant versus mare solitudinis, & istę discurrerunt.

Erant autem istę aquę discurrẽtes ad manum sinistrã, quia ipsi intrabant in terram Chanaam per Iordanem. ergo intrabant per partem orientalem eius & sic terra illa in qua erant Israelitę antequam transirent Iordanem, dicebatur orientalis ad terram Chanaan vt patet Numeri. 32. & supra primo cap. cum confessi sunt duę tribus, & dimidia hereditatem possidere in parte orientali Iordanis. Introeuntibus autem ab oriente versus occidentem necesse est meridianam plagam esse sinistram, & aquilonarem esse dextram, sed aquę inferiores erant meridianę, vt probatum est. ergo aquę defecerunt Iudęis transeuntibus Iordanem ad partem sinistram, & ad partem dextram eleuatę sunt tanquam murus.

Et quæ desuper veniunt, in vna mole consistent. Dicebantur G venire desuper aquę, quę veniebant de parte aquilonis, vbi erat scaturigo fontalis Iordanis. Et recte dicuntur venire desuper: quia aquę semper prona petunt ex natura ponderis, & fluxibilitatis se non valentis terminare. partes autem aquilonares mundi sunt eleuatiores partibus meridianis, ideo magis fluunt aquæ ab aquilone in austrum, q̃ econuerso; tamen quocunque res sę habeat, locus, contra quem aquæ labuntur, inferior dicitur.

Sciendum, quod Deus diuidens aquas Iordanis facere potuisset, vt toto hoc tempore quo transibant Iudæi, & erant aquæ diuisæ, non produxisset quicquam de cauernis Iordanis, nec de alijs torrentibus in eum confluentibus, & sic manerent aquæ æquales in parte superiori Iordanis a loco scaturiginis vsque ad locum per quem Iudæi transibant. hoc modo non potuissent aquæ superiores eleuari in aliquam magnam molem, quia non esset aliquid superueniens, H sed permisit, vt flueret de scaturigine Iordanis, & de confluentibus torrentibus secundum morem, ideo necesse erat, vt hoc modo aquę superuenientes in magnam altitudinem tollerentur. sic factum est.

Et tamen sciendum, quod cum conflueret in vnam molem multitudo aquarum, non solum non pręcipitabatur super Iudæos transeuntes ad hoc, quod flueret motu suo recto, sed etiam non defluebant ad ripas, ita vt extenderẽtur in amplum vltra ripas solitas per planitiem terræ: sed mansit aqua intra alueum suum non excedens terminos, solum autem eleuabatur in sublime. & cõtinuabatur ista eleuatio a loco in quo erant diuisæ aquę vsque ad aliquantam distantiam. Ponitur autem hic quantitas distantiæ, scilicet ab vrbe quæ dicitur Adom vsque ad locum, qui dicitur Sarthan.

I

Quamquam in mari rubro, & Iordane fuerit diuisio aquarum: tamen non fuit totalis similitudo inter hæc duo miracula, & quare. Quæst. XXXIII.

SCiendum autem, q hic fuit factum miraculum in diuisione aquarum Iordanis, sicut pręsente Moyse fuit factum miraculum in diuisione maris rubri: sed non est similitudo totalis inter hęc. nam in mari rubro diuisę sunt aquę: sed non fluxerunt superiores, aut inferiores, sed stabant aquę ex vtraque parte quasi murus.

Item in Iordane aquę superiores semper intumescebãt ita vt erigerẽtur in magnam molem, & maior moles fuit, quando Iudęi compleuerunt transitum suum, quam ab initio transitus, cum continuę aquę de scaturigine fontiũ K Iordanis superuenirent: in mari rubro non fuit maior tumor aquarum eleuatarum à principio noctis, quando mare diuisum est, quam quando transierunt Iudęi paulo ante vigiliam matutinam. Ratio horum est, quia aquę maris rubri non sunt fluentes in omnibus locis, quamquam vere mare rubrum oriatur apud Indum flumen Indię, & apud Caucasum montem, & Taurum, & fluat donec veniat in Aegyptum: sed non est ita fluẽs sicut flumina quorum aquę continuę de fonte manant: sed magis est mare tanquam lacus magna ęqualis vndique, non habens superius, & inferius, contra quod fluat, & a quo originem sumat, pręcipue in locis vbi stagnatur.

Maris rubri ortus & fluxus.

Ideo cum ibi non sit dare superius, & inferius in aqua non stabit aliqua pars aquę, & discurret alia: sed vtraq; stabit

ftabit non habens aliquid inferius in quod fluat, sed quasi stagnata, & manens. In Iordane autem non erat sic, quia deriuatur de latere aquilonari in terra Chanaan, ad radices Libani: & finit contra latus meridianum, quod est decliuius: ideo est in eis impetus fluendi ad prona. vnde si Deus non fecisset aliud miraculum tenendo aquas inferiores Iordanis, sicut tenebat superiores, necesse erat; quòd fluerent ad decliuia: & sic factum est. Fuit etiam conueniens quòd permitterentur labi ad infima magis quàm quòd manerent. nam consistentibus eis sicut superioribus, paruus locus manebat Iudæis ad transeundum. nunc autem eis discurrentibus, mansit liber totus alueus Iordanis Iudæis ad transitum. In mari Rubro est aqua tanquam in stagno sicut est in mari nostro Mediterraneo vel Oceano: & potissime in Mediterraneo quæ non æstuat. Ideo non habebant aquę aliquid inferius in quod fluerent: cum omnia æqualia essent eis stagnatis, imo si Deus faceret aquas maris Rubri ex vna parte stare, & ex alia discurrere, fuisset aliud miraculum pręter diuisionem aquarum, non decuit ergo addi miracula sine necessitate.

Amplius autē fuit alia causa & principalior, quare non discurrerunt aquæ maris Rubri, quia non poterat signari discursus secundum figuram transitus Iudęorum, quoniā non transierunt ipsi mare Rubrum a fronte in frontem, vel a littore in littus: sed ab eodem littore in idem, facto circulo in via transitus. nam non erat transitus a meridie in aquilonem, vel ab aquilonari plaga in austrum quę erant opposita littora, cum ibi mare veniat a parte orientali in occidentem: sed transierunt ab occidente in orientem redeundo ab eodem littore ad idem: vt patet Exod. 10. & 14. ex ibi declaratis.

Quo loco & modo Iudæi transierunt mare: & versus quam partem.

Et siue aquæ inferiores discurrerent, siue non, manentibus superioribus nihil proficiebat Iudęis transeuntibus: profecisset tamen si ipsi transirent a littore in littus oppositum.

Alia differentia erat quòd in Iordane semper aquę superiores intumescebant in altum, eleuatum habentes tumorem: aquę autem maris Rubri stantes quasi pro muro a dextris & a sinistris, non erigebantur in sublime. Ratio huius est: quia Iordanis habet ortum a fontibus superioribus & fluminibus, vel torrētibus confluentibus, & ex his, & continue per alueum Iordanis aqua deriuabatur: quę cum peruenisset ad locum vbi finiebatur motus propter transitum Iudęorum, necesse erat vt maiorem faceret eleuationem continue. In mari Rubro non est continua deriuatio aquę a superioribus, sed est tanquam stagnum. Ideo quamquam manerent aquę eius, non sequebatur maior elatio.

Quomodo diuisus fuit Iordanis, & an desiccatus fuerit alueus ad transitum Iudaeorum. Quæst. XXXIIII.

QVæret aliquis circa eleuationem Iordanis an desiccatus fuerit alueus ad transitum Iudęorum, vel solum fuerit ablata aqua manente fundo lutoso. Aliquis forte respondebit non fuisse siccatum alueum Iordanis, sed solum ablatam aquam: & ob hoc dicunt quidam erectos fuisse lapides duodecim in loco vbi steterunt pedes sacerdotum tenentium aquam, scilicet, vt ipsi non essent in luto.

Item hoc declarant, quia hic fit mentio de diuisione Iordanis, & non de desiccatione aluei: ista autem distincta erant. Ideo si fuisset facta talis desiccatio, fieret mentio de ipsa in litera.

Simile patet de diuisione maris Rubri in trāsitu Iudęorum ibi enim fit mentio de desiccatione, sicut de diuisione nam misit Deus ventum vrentem tota nocte, qui vertit in siccum fundum maris: vt patet Exod. 14. cap. cum dicitur. abstulit illud Dominus flante vento vehementi, & vrente tota nocte. & vertit in siccum.

Respondēdum est quòd Dominus diuisit aquas Iordanis, & illarum alueum siccauit: vt esse locus mundus ad transeundum. nam alicubi forte esset locus lutosus, & in-

A figerentur Iudæi, vel saltem coinquinarentur. aut manerent aliquæ aquarum partes in locis cauis, & illæ impedirent transeuntes: & tamē non factum est sicut in mari Rubro, quia ibi misit Deus ventum vrentem, & vertit lutum in siccum: hic autem non misit aliquid, sed subito versum est fundum in siccum. Et forte causa est: quia Deus diuisit mare Rubrum in principio noctis, & non erant Israelitæ ingressuri in illud vsque ad vigiliam matutinam. Ideo per totam noctem misit ventum vrentem, qui successiue verteret in siccum: in Iordane autem Iudæi statim transituri erant: ideo non missus est aliquis ventus qui verteret in siccum alueum fluminis: sed subito desiccatus est. Quod autem transeuntibus Iudæis alueus Iordanis esset siccus patet: quia infra in litera dicitur. sacerdotes qui portabant arcam fœderis stabant super siccam humum, in medio Iordanis accincti. Idem patet sequenti capit. cum dicitur.
B per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum. Ad argumentum primum in contrarium quando dicitur: quod positi fuerunt duodecim lapides sub pedibus sacerdotum, vt non coinquinarentur: ergo non erat siccus alueus.

Respondendum est, multipliciter hoc deficere. Primo: quia dato quòd esset alueus lutosus, poni istos lapides sub pedibus sacerdotum ne coinquinarentur, non staret: quia iam coinquinati essent: cum transissent vsque ad Iordanis medium: vt patet in litera. Item non fuerunt positi lapides isti sub pedibus sacerdotum: quia non dicitur, quod ponerentur lapides duodecim vbi erant pedes sacerdotum, sed vbi steterant sacerdotes portantes arcam: vt patet sequenti cap. Item non fuerunt positi isti lapides. vt essent sub pedibus sacerdotum, sed vt manerent in memoria transitus filiorum Israel: sicut lapides alij duodecim positi in Galgalis.

Quomodo intelligitur quod ponebantur lapides sub pedibus sacerdotum. Eccl. 24.

C Item non ponebantur lapides sub pedibus sacerdotum, quoniam pedibus eorum locus erat super siccam terram: vt patet infra cum dicitur: sacerdotes qui portabant arcā fęderis Domini stabant super siccam humum.

Ad aliud argumentum quando dicitur, quod de siccatione maris rubri fit mentio: hic tamen non fit mentio de siccatione: ergo non fuit desiccatus alueus.

Respondendum est: quod non fuit facta mentio de modo siccationis aluei, fit tamen mētio quod alueus siccatus fuerit cum dicatur arens terra, vt patet ex allegatis supra, patet ergo quòd Iordanis in transitu Iudæorum non solum diuisus fuerit, sed etiam siccatus.

Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, vt transirent Iordanem: & sacerdotes qui portabant arcam fœderis pergebant ante eum. Ingressisque eis Iordanem, &
D *pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat) steterunt aquæ descendentes in loco vno: & ad instar montis intumescentes apparebant procul ab vrbe quæ vocatur Adom vsque ad locum Sarthan. Quæ autem inferiores erant in mare solitudinis, quod nunc vocatur mortuum; descenderunt, vsquequo omnino deficerent. Populus autem incedebat contra Iordanem: & sacerdotes qui portabant arcam fœderis Domini stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti: omnisque populus per arentem alueum pertransibat.*

de consecra. dist. 2 ca. vt vera. vas. Iordanis.

Hic ponitur tertium; scilicet complementum signi dati quod fuit in transitu Iordanis. *Igitur egressus est po-*
E *pulus de tabernaculis suis.* Dicebatur populus egredi de tabernaculis: quia quando erant in loco castrametationis erant in tentorijs, & ista erant velut domus ipsorum; quia non poterant alio modo tegi. Ad transeundum autem Iordanem egressus est de tabernaculis, quia mouebant castra: & non solum egressus est de tabernaculis, sed etiam mouit secum sua tabernacula: & ille erat motus castrorum & erectio. Ex hoc patet quòd præcepta omnia supra posita data fuerunt, & relata antequam introirent Israelitæ in Iordanem: quia post illa dicitur de ingressu in Iordanem: *Vt transirent Iordanem.* Erant castra sup ripam Iordanis, & qn̄ egressi sunt Israelitæ de castris ad nihil aliud egressi sunt, nisi vt transirent Iordanem. *Et sacerdotes qui portabāt arcā pergebant ante eum.* Quia arcā

præcedere debebat: vt ad ingressum eius in Iordanem aquæ diuiderentur:& post subibant Israelitæ Iordanem. Sciendum autem: quòd non potuit hic obseruari lex quæ habetur supra de arca præcedente per duo millia passuũ. nam immediate vt arca Iordanem ingressa est, Israelitæ intrauerunt,& apud eam transibant:ipsaque in alueo Iordanis manebat:sed habuit locum præceptum illud post exitum de Iordane. nam tunc substiterunt Israelitæ in ripa, & arca præcessit vsque ad spatium duorum millium passuum:& tunc Israelitę ambulare cœperunt, sequentes semper in distantia quasi duum millium passuum. *Pergebant ante eum*. Scilicet ante populum qui egressus fuerat de tabernaculis suis. *Ingressis eis Iordanem*. Scilicet sacerdotibus qui ingressi sunt in margine aquarum solum, vbi tingerentur plantæ pedum sacerdotum:& non potest intelligi hoc de popularibus, quia illi nõ ingressi sunt vsquequo defecerunt omnes aquæ Iordanis detecto alueo: vnde nõ tinctæ fuerunt plantæ eorum in aquis: de his tamen dicitur: quod pedes eorum tincti fuerint. *Et pedibus eorum tinctis in parte aquæ*. Fuerunt pedes sacerdotum portantiũ arcam tincti aqua: quia primo ipsi ingressi sunt quàm aperiretur Iordanis:& hoc vt crederetur, quod Deus cuius gloria erat in arca portata a sacerdotibus, faciebat mirabilia hæc in aquis. non tamen fuerunt pedes sacerdotum tincti nisi in parte aquæ: quia immediate vt tetigerunt plantæ eorum aquarum substantiam, defecit Iordanis diuisis aquis. & hoc vt signaretur magna obedientia aquarum, & omnium rerum ad Deum, scilicet vt immediate scinderentur obedientes virtuti Dei præsenti in arca specialiter. *Iordanis autem ripas alueo sui tempore messis impleuerat*. Hic signatur magnitudo miraculi & necessitas.

Primo patet quantum ad necessitatem. diceret enim aliquis, ad quid diuisit Deus aquas Iordanis, vt transirẽt Iordanem Iudæi? nam uadabilis erat, vt patet præcedenti ca. vbi dicitur. hi autem qui missi fuerant secuti fuerunt eos per viam, quæ ducit ad vadum Iordanis. simile patet Iudicum 4. cap.

Respondetur necessitatem fuisse ad hoc miraculum: quia quamquam Iordanis aliquo tempore vadabilis sit, tamen tunc non erat; quia impleuerat omnes ripas suas tempore messis. non poterát ergo transire, nisi facto miraculo, signatur etiam magnitudo miraculi, quia omnes ripæ Iordanis plenæ erant tunc in diebus messis. Litera Hebræa habet. *Et Iordanis impleuerat super omnes ripas suas omnibus diebus messis*. Implere ripas vel super ripas idẽ signat. sed in hoc est diuersitas, quia dicitur omnibus diebus messis. & litera nostra solum dicit tempore messis. Nicolaus exponit quòd ista repletio erat omnibus diebus messis, i. durabat toto tempore illo quo durabat messis. sed tempus messis secundum Iudæos est duorum mensium, vt declarauimus Gen. 8. cap. Intelligit ergo quòd toto isto tempore manebat tumor Iordanis. Sed non est cõueniens iste sensus: quia quamquam tumor accideret Iordani ad impletionem omnium riparum suarum, tamen non duraret toto tempore messis, sed per aliquot dies:& continuo paulatim exinaniretur, quousque rediret ad solitum alueum. Sed dicendum est: quòd Iordanis impleuerat omnes ripas suas omnibus diebus messis, idest quandocunque esset messis, fiebat vnus tumor Iordanis: ita quòd in quolibet anno tempore messis, solitus erat Iordanis intumescere, & replere ripas. Et hoc siue duraret ille tumor paucis diebus siue multis. est enim generale Iordani, quòd quolibet anno messium tempore intumescat. sic patet Ecclesiastici 24. cap. scilicet qui adimplet quasi Euphrates sensum, & multiplicat quasi Iordanis in tempore messis. Item non est cõueniens sensus qui supra dabatur: quia tamen veniret tumor iste Iordanis ex causa, quæ infra describetur, & illa non erat quolibet anno æqualis, non est vllatenus verisimile quòd quolibet anno duraret tumor Iordanis toto tempore messis, scilicet per duos menses.

Litera Hebræa.

An tumor Iordanis duret toto tempore messis, idest per duos menses.

Item iste sensus secundus conuenientior est: quia in hoc approbatur verisimilitudo miraculi. nam diceret aliquis quomodo Iordanis tantum intumuit, vt esset illa diuisio necessaria? Respondetur quòd omnibus diebus messis Iordanis ripas suas replebat, idest quolibet anno tempore messis accidebat ei iste tumor. *Tempore messis impleuerat*. In

F hoc signatur quòd Iudæi transierunt Iordanem tempore messis. & tunc intumuerat Iordanis.

An ideo quod Iudæi transierunt die decima mensis primi: argui possit quòd non transierint tempore messis. Et quo mense sit messis in terra Chanaan.
Quæst. XXXV.

Sed dicet aliquis quòd non transierunt Israelitę Iordanem tempore messis, sed multo ante. nam transierunt decima die mensis primi, vt patet sequenti ca. tunc tamen non est messis; sed necdum vix apparent semina super terram, sed magis sunt magna frigora. Respondendum est argumentum istud deficere ex duobus. Primo quidem, quia non vocatur mensis primus hic qui apud nos voca-
G tur primus, scilicet Ianuarius. sed mensis primus apud Iudæos est tertius noster, scilicet Martius. & aliquando primus mensis suus coincidit cum Aprili nostro quasi totaliter. nam ipsi incipiunt mensem primum prima die lunationis propinquioris æquinoctio vernali. Est autẽ æquinoctium fere in medio Martij, scilicet vndecima die. si autem aliqua lunatio accidat tredecim vel quatuordecim diebus post ęquinoctium erit propinquior ęquinoctio, & incipiet ibi mensis primus Iudæorum. & tamen hoc est circa finem Martij nostri, scilicet die 26. vel 27. & tũc dies decima mẽsis primi erit sexta, vel 7. mensis nostri Aprilis & tunc in quibusdã terris frugum quædam maturuerũt, & sunt albæ ad messem. Secundo errant in qualitate terræ: quia arguunt de terra promissionis secundum conditionem terræ huius. nam secundum quòd terra aliqua magis vel minus accedit ad æquinoctialem, est magis vel
H minus calida propter eleuationem maiorem vel minorem solis in illa:& in terris calidioribus necesse est fruges quæ nascuntur velocius maturescere. sed terra Chanaan est valde declinãs ad æquinoctialem respectu terræ huius. Quia terra illa est in tertio climate:& pars eius in secundo. hæc autem est in quinto, & pars eius in principio sexti. nam ciuitas hæc Salamãtina in quinto est:& eleuatio poli est valde maior hic, quam in terra illa. nam in ciuitate ista Salamantina est eleuatio poli graduum 41. & minutorum 19. & in ciuitate Hierusalem, quæ est quasi in medio terræ Chanaan, est eleuatio graduum 32. & nullius minuti. Tanto ergo magis appropinquat ad æquinoctialem quanto est eleuatio poli minor, secundum regulam communem astrologicam. Ideo quamquam in terra ista in principio mensis Aprilis, vel circa medium eius, non sit tempus mes-
I sium: erit in terra illa quę calidior valde est. Quòd autem in tempore mensis primi sit in terra Chanaan tempus frugum patet: quia in festo azymorum quod est decimaquinta die mensis primi, offerebantur manipuli de nouis frugibus iam maturis, & conuertebantur in farinam: vt patet Leuit. 23. ca. Item istud tempus vocatur, in terra Chanaan tempus nouarum frugum. quod patet: quia decimaquinta die mensis primi egressus est Israel de Aegypto, vt patet Num. 33. cap. & iste mensis vocatur in scriptura nouarum frugum, vt patet Exod. 13. & Deut. 16. ca. Item quòd tempus hoc fuerit colligendarum frugum ingredientibus Iudęis terram Chanaan & Iordane transmisso, patet: quia transitus iste fuit die decima mensis primi, vt patet sequẽti cap. Sed post dies quinque, scilicet quintadecima mensis eiusdem comederunt de frugibus nouis anni eiusdem,
K & cessauit tunc manna, vt patet infra 5. cap. ergo tempus erat metendarum frugum.

Vnde prouenit quod in Iordane, quolibet anno tempore messis est inundatio aquarum, cum habeatur pro miraculo quod tempore messis pluat in terra promissionis.
Quæst. XXXVI.

QVęret nunc aliquis cum dicatur hic ꝙ quolibet anno tpe messis sequatur tumor in Iordanem vsq; ad plenitudinem riparum, vnde hoc proueniat. Non potest dici hoc fieri ex confluentib. fluuiis aut torrentib. quia tũc aut toto anno hoc maneret, aut inquireretur specialiter de cã tumoris.

tumoris illorum fluuiorũ:& coincidetur cũ quæstione de A tumore Iordanis Aliquis forte dicet hoc prouenire ex aqs pluuialibus quæ illo tempore exundant. Sed hoc non potest stare, quia tempus illud non est multum pluuiosum, potissime in terra illa quæ est calidior valde hac: Item dato ꝙ aliquando in terra illa tempore messis acciderent magnæ pluuiæ, quibus adauctus foret Iordanis: tamen nõ esset hoc regulare, cũ videatur esse contra conditionem terræ. & tamen dicitur ꝙ quolibet anno tempore messis implet ripas suas. ergo non accidit ex pluuiis. Item adhuc magis hoc apparet: quia non solum non accidit pluuia cõiter in terra Chanaan tempore messis immo quasi nunquã ibi euenit, ita ꝙ pro miraculo habetur accidere pluuiam tempore illo. Vnde pro miraculo posuit Samuel loquens contra Iudæos, & faciens ꝙ venirent pluuiæ tẽpore messis ad B contestandum eis ꝙ male fecissent petentes regem. Sic patet primo Regum 12. cum dicitur. sed nunc state & videte rem istam grandem, q̃ facturus est Dominus in conspectu vestro. nunquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & scietis, & videbitis, quòd grande malum feceritis in cõspectu Domini Dei petentes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominũ & dedit voces, & pluuias in die illa. Ecce igitur ꝙ miraculum ponitur pluuias esse tempore messis. nõ igitur est tumor Iordanis veniens ex pluuiis tempore messis. Sed dicendum est, ꝙ tumor Iordanis quolibet anno tẽpore messium euenit ex niuibus liquefactis. nam quamquam terra illa calidior ista qualibet parte anni sit, nunc tamen incipit calor confortari per eleuationem, & niues quæ in montibus sunt liquefactę Iordanem tumescere faciunt.

C *Quomodo est possibile quòd in terra promissionis cum calidissima sit niues generentur. Et quod miraculum sit quòd niues deficiant in Libano tempore veris & summis æstus.*

Quæst. XXXVII.

SEd dicet aliquis. quõ in terra Chanaan quę est tam calida, niues gignuntur? R̃ndendum est: quòd in terra plana terræ Chanaan, raro niues eueniunt, tñ in altissimis montibus propter magnitudinem frigoris, & paruam repercussionem radiorum, & vmbras magnas nemorum, niues manent. sic aũt est ibi in altissimo mõte Libano qui est in aquilonari parte terrę Chanaan: quia ibi ex causis dictis niues sunt. sic patet ex nomine mõtis huius. nam Libanus candidatio vel albedo interpretatur. nam in Hebręo lauan albedo est. & hoc dicitur propter albedinem niuiũ. Niues aũt Libani liquefactæ confluunt in Iordanem; & in con- D fluentes ei torrentes. & istæ niues semper sunt in Libano, ita quòd sit miraculum niues deficere in Libano, nec vnq̃ totaliter defecerunt: sic patet Hiere. 14. s. nunquid deficiet de petra agri nix Libani, quasi dicat, nunq̃ deficient. iõ niues inde liquefactæ confluent in Iordanem, quia Iordanis ad radices Libani nascitur. Pro quo sciendum est de origine & meatu Iordanis, secundum ꝙ habetur in libro de descriptione terrę sanctæ vbi sic est. A radice Libani oriũtur Ior & Dan fontes, illi duo de quibus sub mõtibus Gelboe Iordanis conficitur, in quo Christus à præcursore tertio lapide abiecto baptizari voluit: a montibus vsq; ad lacum Asphaltidis vallis per q̃ Iordanis labitur, Gortus appellatur, Aulon quidem vocabulo Hebræo dicitur: est vallis illa grandis, atq; campestris, ex vtraq; parte uallatur montibus continuis a Libano usq; ad deserta Pharan, diuidit autem Iordanis Galilæam, & Idumæam, & terram Bostron, E quę Idumęę est secunda metropolis. Iordanis descensus interpretatur, Dan fere ab ortu suo subterraneum suũ gurgitem ducit vsq; ad Meldan planitiem illam, in qua satis patenter suum ostendit alueum. ex planitie prædicta Dan se reddens in fluuium Suetam peragit: in qua piramis beati Iob adhuc superstes, a Græcis & Gentibus solemnis habetur: Dan contra Galilæam gentium se obliquans, ab urbe Cedar secus medicabilia balnea Spineti, plana trãsfluẽs Ior copulatur. Ior hinc longe a balneis lacum illius reddit ex se postea mare Galilęę, sumens initium inter Bethsaida & Capharnaum. De mõ aũt quo in mare mortuum Iordanis fluat ibi non habetur. *Steterunt aquæ descendentes in vno loco.* Idest aquæ Iordanis quæ fluebant per alueum Iordanis non fluxerunt, sed apud locũ transitus Iudæorũ steterunt in loco vno semper in maius extumescẽtes, & eleuatę in sublime. & hoc est de aquis descẽdẽtibus de parte superiori Iordanis ante locũ trãsitus Iudęorũ. Sed dicet aliquis repugnare literã istam, quia supra dicebatur ꝙ aquæ inferiores Iordanis discurrent, & deficient. vocantur aũt aquæ descendentes inferiores. hic tamen dicitur ꝙ aquæ descendentes steterunt in loco vno. Respondendum est ꝙ aquæ inferiores defecerunt fluentes, & aquæ superiores steterũt, erectæ in sublime. tamen aquæ descendentes non vocãtur inferiores nec superiores, quinimo tota aqua fluminis vocatur descẽdens, cum semper prona petat. ideo in toto Iordane erant aquæ descendentes: quædam tamen inferiores erant, quædam superiores.

De origine Iordanis vide Gen. 13. 4. 32.

B Si autem aliter respõdere vellemus: diceremus ꝙ aquæ descendentes dicuntur inferiores, sed tunc respectu Iudęorum non vocantur aquæ descendentes illæ quæ erant ad manum dextrã, scilicet a parte aquilonari, a qua parte fluebat Iordanis: sed illæ quæ erant ad manum sinistram, scilicet ad meridianam partem. & hoc modo non intelligitur quod aquæ descendentes steterint in vno loco: sicut litera dicit. sed magis fluxerunt & defecerunt. sed vocantur hic aquæ descendentes inferiores respectu originis fontis, & tunc quamquam aquę essent superiores respectu Iudęorũ transeuntium Iordanem, tamen erant inferiores & descendentes respectu capitis Iordanis, & sic verum est aquas descendentes stetisse in vno loco.

Quid appellentur hic aquæ descendentes.

Instar montis intumescentes. Dicuntur aquę intumescentes, quia dum mansit arca Dñi in Iordane, & perseuerauerunt Israelitæ transeuntes, semper aq̃ amplius crescebant C venientibus semper aquis a capite Iordanis, & cũ nõ fluerent, venientes ad locum illum erigebantur in sublime.

Procul ab vrbe quæ vocatur Adom vsque ad locum Sarthan. Illa litera posset intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ apparebant aquæ istæ intumescentes ab vrbe quæ vocatur Adom vsq; ad locum Sarthan, i. tumor aquarũ Iordanis nõ erat solum in loco transitus Iudæorum, quia tunc essent ibi aquę nimis eleuatę. & aquæ veniẽtes a parte capitis Iordanis ascendere deberent ad locum tumorum, vbi pariter in superioribus fieret tumor, & sic aqua perueniens ad locum vbi erat transitus Iudæorum, non potens transire intumescebat, & cum ibi nimis eleuaretur, refluebat in partem superiorem vnde venerat, & continue fiebat maior refluxus iste, cum continue aqua superueniret, & si durasset multis diebus, potuisset fieri refluxus usq; ad caput Iordanis, & amplius non flueret, in hoc tñ tempore huius reflu- D xus aqua redijt a loco qui dicitur Adom usq; ad locũ qui dicitur Sarthan: ita quòd totum spatium medium horum duorum locorum in flumine esset eleuatum in tumorem. Sed iste sensus non conuenit, quia dicitur quod istæ aquæ apparebant ab urbe Adom usque Sarthan. & sic non est Adom terminus aliquis usq; ad quem tumor iste accederet, sed a quo apparebant aquę eleuatę in sublime.

Duplex intellectus literæ.

Alius sensus est: quòd aquę Iordanis intumescentes uidebantur procul, eo ꝙ nimis intumuerant. & locus magis distans a quo uidebatur, erat, urbs Adom: quia aliqui Chananęi ibi erant tempore diuisionis Iordanis, qui uiderunt aquas eleuatas in sublime; sed non accedebant usq; ad ciuitatem Adom, sed solum usque in locum qui dicitur Sarthan. & iste sensus est conueniens. Est autem intentio ꝙ aquæ Iordanis descendentes non potentes transire ultra locum arcæ Dei intumuerant, & iste tumor per reflu- E xum redibat in partem superiorem fluminis, scilicet in partem aquilonarem: quia ab illa parte deriuatur Iordanis versus meridiem, vt patet ex prædictis. locus autem ad quẽ vltimate accesserũt isti refluxus tumoris fuit Sarthan est autem Sarthan ad manum dexteram loci illius, per quem transibant Iudæi versus Aquilonem: & refluentes fluctus ad caput Iordanis accesserunt solum vsque ad locum, qui dicitur Sarthan. *Quæ autem inferiores erant.* Vocat aquas inferiores eas quæ erant ad manum sinistram Iudæorum versus meridiem & locum descensus Iordanis. *In mare solitudinis.* Idest aquæ inferiores non steterũt, quia nõ erat opportunum eas manere, sed magis descendere, vt ampliorem locum transeuntibus Iudæis concederent: etiam quia alioquin daretur miraculum sine necessitate. nam

Secundus sensus verus istius textus.

tate.nam manere aquas inferiores ita erat miraculū ficut fuperiores manere.& tamen non erat neceffe.fi ergo manerent,effet miraculum, & non effet aliqua congruitas vel vtilitas illius:fed magis tollebatur amplitudo loci trāfeuntibus. fi tamen manfiffent aquæ Iordanis inferiores ficut fuperiores,non fuiffet factus tumor vllus in eis, ficut in fuperioribus.Caufa huius eft:quia in fuperioribus fiebat tumor fuperuenientibus nouiter aquis de capite Iordanis, ex confluentibus fluuijs,aquæ autem inferi ... es non habebant aliquas fuperuenientes aquas, cum intercifus effet meatus earum per locum tranfitus Iordanis Iudæorum: non fuiffet ergo tumor. Item fi permanfiffent aquæ inferiores Iordanis,neceffe erat, vel q̄ vfq; ad mare folitudinis detineretur totus fluxus Iordanis,vel alicubi fieret interruptio:cum aquæ fuperiores manerent fluentibus inferioribus.Iftæ aquæ inferiores fluxerunt in mare folitudinis,ideft in mare deferti. Vocatur hic mare deferti,mare mortuū:vt infra dicitur,vel mare vallis Sodomorū.& hic vocatur mare folitudinis,ideft mare deferti:quia eft apud defertum Syn & Pharan.nam Iordanis tranfit per vallem Sodomorum.vt patet Gen. 14. & antequam effet terra illa fubmerfa,erat valde irrigua,fructifera,& fertilis: cum dicitur ibidem:vidit omnem circa regionem Iordanis quæ vniuerfa irrigabatur,antequàm fubuerteret Dominus So domam & Gomorram, ficut paradifus Domini, & ficut Aegyptus venientibus in Segor.hæc terra deferta erat tempore quando fuit tranfitus Iordanis,& ante hoc,ideo mare illud mortuum,quod eft vbi erant illæ ciuitates, vocatur mare folitudinis,ideft deferti.Alio modo vocatur mare deferti:quia eft iuxta defertum Syn, nam Sodoma & Gomorra funt in confinio lateris orientalis & meridiani terræ Chanaan,& adhuc aliquāliter declinat ab oriēte eiufdem terræ. nam cum manerent Loth, & Abraham apud Bethel,in terra Chanaan citra Iericho,Loth declinans ab eo verfus Sodomam dicitur declinaffe ab oriente. ergo nō erat totaliter in confinio lateris orientalis & meridiani:fed magis in meridiano.Defertum etiam Syn dicitur effe in latere meridiano terræ Chanaan:vt patet Num.34.vbi ponitur terminorum affignatio.& dicitur incipere meridiana pars a folitudine Syn,& fic videtur quòd folitudo Syn fit circa lateris orientalis & occidentalis confinium, cum ibi dicatur incipere.& tamen in confinio orientis, & meridiani lateris vel quafi,eft mare iftud,quod hic accipitur: ergo eft apud defertum Syn.Sic patet prædicto cap. cum dicitur. pars meridiana incipiet iuxta folitudinem Syn, quæ eft iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare falfiffimum.Hoc tamen quod vocatur hic mare folitudinis,vocatur in Hebręo mare falfum.Et factum eft propter duo.Primo ex æquiuocatione.quia dictio hic pofita ad fal, & defertum trahi poffet: quamquam vulgatior fignificatio fua eft,vt pro fale affumatur.Alia ratio eft quia iftud mare eft apud folitudinem Syn, & in terra illa vocatur mare folitudinis.fic enim erat cum beatus Hieronymus totam terram illam perambulauit,vt patet in prologo quodam fuper Paralipo.qui incipit.Eufebius.pofuit ergo Hieronymus nomen illud fibi,tanquam conueniens ex loco & ex vfu,fed primum rationabilius eft. Vocatur autem fecundum litteram, Hebraicam mare falfum vel falfiffimum,vt litera noftra habet Num.34. non quidem quòd falfum fit,nam hoc omni marinæ aquæ generale eft quòd falfa fit, fed per excellentiam inter cætera maria eft falfum.Vnde hanc exprimens proprietatem litera noftra vocauit illud falfiffimum. Caufa falfitudinis magnæ eft fulphur & ignis qui de cęlo defcenderunt fuper loca illa: & aqua conferuauit poftea naturam ignis & fulphuris. hæc autem ad naturā falis tendunt quæ eft igneæ naturæ.

De mare Sodomorū quot nōia habet: & de proprietatib.eius.

Quod nunc vocatur mortuum defcenderunt. Aquæ quæ erant in parte inferiori,fcilicet ad manum finiftram tranfeuntium Iudæorum ad Meridiem,difcurrerunt nullo tenente,& venerunt vfque ad mare folitudinis quod vocatur mortuum.ponitur iftud mare tanquam terminus defcendentium aquarum,quia cum Iordanis defcenderit in mare illud,abforbetur:per mare illud Iordanem tranfire neceffe eft,cum antequam terra illa effet verfa in mare,Iordanis irrigaret totam illam vallem quæ Penthapolis dicebatur,fcilicet quinque ciuitatum:vt patet Gen.13.c. Vfq;

F ad hunc locum peruenerunt aquæ defluentes, quia ad vlteriorem locum peruenire non potuerunt, *Quod nunc vocatur mare mortuum.*

Quare mare Solitudinis feu Sodoma appellatur mortuum. Et Quadam eius proprietates: & earum caufa. Quæft. XXXVIII.

ISTud mare mortuum dicitur,quia in eo nullum animal viuere poteft,nam pifces nulli funt,ficut in alijs maribus vel fluminibus,& caufa huius eft indifpofitio aquæ q̄ eft de natura fulphurea, & repugnat difpofitioni & harmoniæ pifcium,quæ eft valdè aquatica,qualitas autē maris illius ex fulphureitate magis eft ignea quàm aquea,& apparet hoc in tenacitate aquæ. nam in cæteris aquis res
G fordidæ abluuntur quia aqua tollit inhærentias fuo humore laxando vires tenacitatis,& ipfamet nulli inhærere poteft.Ideo cum effunditur de vafe nil manet, quod eft contra naturam aliorum liquorum:qui q̄q̄ effundantur de vafis,aliquid manet in eis.fic dicitur Gen.49.Ruben primogenitus meus tu fortitudo mea &c.Et poftea dicitur effufus es ficut aqua,f.totaliter effufus es,ita quòd nihil manfit tibi de iuribus primogenituræ,f.de donis & principatu quod declaratur immediate:cum dicitur.nō crefcas, quia maculafti cubile patris tui.De ifta aqua maris mortui qđ etiam lacus Afphaltidis dicitur,econtrario accidit:quoniā ipfa adhæret tenaciter,ficut gluten,& veftes in eo proiectę non lauantur,fed magis fordidantur.fic dicit Ariftot. in 2. Meteororum.vbi de ifta aqua late agit. funt enim aq̄ eius ita fpiffæ,quòd magis videntur lutum quam aquæ:& hoc ex natura fulphuris qđ de cœlo cecidit, & ex natura ignis
H manentis in virtute,vnde in ifto mari colligitur optimum gluten fupernatans.De hoc mari dixit Ifidorus Etymologiarum lib.13.quod nullum viuens mergi poteft, f.homo vel aliquod animal,& fi fuerit aliquid mortuum illico fubmergetur.candela quoque fi ardens fuerit mergi non poterit,fi vero extincta fubmergetur.Forte caufa huius eft,ipfa groffities aquarum lutearum fuftinentium res viuentes tā quam fteiffet terra folida.Alia caufa effe poteft ex igneitate & fulphureitate aquarum,quæ de natura fua eleuare habet,& cum aliquid viuens ibi fuerit illud eleuat. Res autē quæ fpiritum fubleuantem non habent fubmerguntur. Multæ quoque funt conditiones fpeciales aquarum quarundam,vt ponit Ifidorus Etymologiarum lib.13. de quibus naturalis non occurrit ratio.fed videtur effe ex vno de duobus,uel ex influentia fpeciali cœli fuper partem illam terræ quando cepit fcaturigo fontalis, vel ex influentia q̄
I nunc eft fecundum afpectum aliquorum aftrorum quantum ad motum fphæræ octauæ.nā fecundum alium quēcunque motum non poffet aliqua cōditio fontis,aut cuiufcunque aquæ magno tempore durare: cum omnes alii afpectus cito mutentur.& ifta caufa verior eft.nam non manet rei proprietas fua quam ab origine habuit. ficut declarat Ouidius naturaliter in 15. Metamorphefeos, de multis fontibus & fluminibus alijfque rebus fermonem agēs: & de ipfo mari quod fecundum diuerfa tempora mutat fitum fuum,vt deferat partes terrarum, quas nunc tegit, & alias patentes demergat.Sic enim ait ibidem.

Vndе prouenit diuerfitas fōtium & aquarū atque aliarū rerum naturalium: de quo dicit latius Gen.5.quæ.9.et in prologo ad Paulū.c.6.

Vidi ego quod fuerat olim folidiffima tellus:
Effe fretum,& factas fpatiofo ex æquore terras.
Et procul a pelago concha iacuere marinæ.
Et vetus inuenta eft in montibus anchora fummis.

K In his ergo fontibus,quibus nūc aliqua fpecialis valde & admiranda qualitas ineft,nō femper manebit,fed fi fecula extendantur,neceffe eft vt per aliquantū motū octauæ fphæræ illa defitiat.De proprietatibus aūt huius maris mortui quod interdum mare mortuū,interdum falfiffimū,interdum mare folitudinis,aliqn̄ vero mare Diaboli,& alijs nominibus appellatur,latius fuper 19.c.Gen.dictum eft.

Quid Iofephus hiftoriographus Iudæus fcripferit de ifto tranfitu Iordanis: & quare interdum difcordat a facra Scriptura,cum fuerit peritiffimus in ea. Quæft. XXXIX.

NVnc autem videndum eft,quid Iofephus fenferit de ifto tranfitu Iordanis, & in quo concordet,aut difcordet

scordet a sacra scriptura. Dicit enim ille lib. 5. antiquitatũ. metuente vero duce transitum fluminis, cum esset eius impetus grandis, & neque pontibus trãsiretur: qui etiã si vellent ei pontem facere nequaquam se arbitrabantur propter hostes habere permissionem: inter hæc transibilẽ fluuium Deus fieri promisit magnitudinẽ eius imminuens. Et duobus diebus transactis Iosue transposuit exercitũ totamque multitudinem tali modo. præcedebant quidem sacerdotes habentes arcam. deinde Leuitæ tabernaculum & vasa quæ ad sacrificiorum ministeria necessaria sunt deferentes. sequebatur autem Leuitas per tribus suas omnis exercitus habens in medio infantes atque mulieres. metuebant enim propter eos ne vim in flumine paterentur. Cũque sacerdotibus primis introeuntibus, meabilis iam fluuius videretur altitudine quidem eius imminuta, alueo vero, eo quòd non esset fluctus, quasi ad sicca pauimenti instar exposito: omnes iam confidenter fluuium transmeabant. & qualem eum Deus futurum esse prædixerat, talẽ conspiciebant. Steterunt autem in medio sacerdotes, donec turba transiret, & securitatem attingeret. omnibus itaque transeuntibus egressi sunt sacerdotes, liberum iam fluuium relinquentes, vt more suo discurreret. & fluuius quidem egressis Hebræis denuo creuit, & magnitudinem recepit suam.

Examinantur illa verba Iosephi quo ad veritatem & probabilitatem eorum, cum sacra Scriptura. Et quare iste sit diuersimode sæpe locutus.
Quæst. X L.

CVm dicit Iosephus metuente duce transitum fluminis cum esset eius impetus grandis. innuit quòd Iosue & Israelitæ venerunt vsque ad Iordanem cum intentione transeundi, & cum viderunt multitudinem aquarũ & impetum grandem fluminis, non ausus fuit Iosue transire, neq; Israelitæ: sed ibi expectauerunt donec Deus promisit quòd faceret fluuium transibilem, & ita fecit.

Sed dicendum quòd ista neque sunt vera, neque concordant sacræ Scripturæ. nam Iosue non venit ad Iordanem, nisi cum Deus mandauit: neque habuit intentionem transeundi, quousq; Deus mandauit transire, & dedit modum transeundi. nam fuit ordo quòd castra Israelitarum erant in Sethim, vbi erant quando mortuus est Moyses: & non mota fuerunt inde, quousque Deus apparuit Iosue, & consolatus est eum, atque de multis instruens dixit: transi Iordanem istum tu & omnis populus qui tecum est supra primo cap.

Tunc Iosue missis exploratoribus, atque regressis de Iericho, annunciati fecit per castra quòd pararent cibaria: quia post diem tertium transituri essent Iordanem. tunc mouit Iosue castra vsque ad Iordanem, expectauitque populus diem tertium iuxta mandatum Domini. tunc transiuit per modum qui habetur in litera.

Sed Iosephus multũ diuerse habet se in hoc & in alijs: non quidem ignarus sacræ Scripturæ in qua peritissimus erat, sed quia scribebat historiam gentibus. nam libros viginti antiquitatum Iudaicarum gentilibus legendos scripsit. & quia gẽtiles erant infideles, & non faciliter crederẽt veritati sacræ Scripturæ, non scripsit simpliciter veritatem sacræ Scripturæ. sed in multis aliter se habuit eo modo quo res credidit fieri verisimiliores eis, quibus legendas tradebat.

Iosephus scripsit historiã gentilibus, idõ diuersimode res interpretabatur.

Et ob hoc facit duo. Primum addit aliquid ad magnificandum res Hebræas, vel tacet aliquid, quod si plane scriberetur, videretur paupertas, & paruitas status Iudæorũ. sic patet Iudicum 12. c. vbi ad ostendendum magnitudinẽ status Abdon Iudicis Israel dicitur, quòd habuit quadraginta filios & triginta tres nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum. & quia hoc magis ad ignominiam quàm ad honorem pertinebat, & apud Romanos iudicaretur hoc derisibile: dixit Iosephus quòd omnes illi septuaginta erant exercitati equis. lib. 5. antiquitatum.

Sic etiam Iudicum 4. cap. ponitur magna oppressio Iudæorum per regem Iabin. & ad hoc innuendum dicitur ibidem, quòd habebat noningẽtos currus falcatos. & quia Iosepho visum est quòd gentiles cogitantes istam paruã potentiam, subiecisse atque oppressisse Hebræos, contemnerent eos, dixit quòd habebat rex Iabin armatorum trecenta millia, equitum decem millia, & curruum tria millia possidebat. & addidit multum ad id quod sacra Scriptura dixit.

Interdum autem tacet aliqua quæ paruitatem status Iudæorum signant. sicut lib. 1. Reg. 11. c. dicitur. quando venerunt ad regem Saulem nuncii de bello Ammonitarum quòd ipse sequebatur boues suos de agro. & quia hoc pertinebat ad ignominiam status regis Iudæorum, subticuit illud Iosephus lib. 6. antiquitatum.

Secũdum est quòd ea quæ mirabilia sunt aut tacet, aut minus ea mirabiliter refert, quàm scriptura sacra commemoret. sic fuit de statione solis infra 10. cap. nam non dixit Iosephus solem stetisse tãquam Romanis incredibile, sed dixit quòd aliqualiter plus solito dies creuerat. lib. 5. antiquitatum. Etiam hic dum modus mirabilis diuisionis aquarum, vel desiccationis poneretur in Iordane, non ausus est ponere modum quẽ ponit scriptura, scilicet, quòd steterunt aquę eleuatę ad modum montis. sed dixit plane q; Deus minuit aquas Iordanis, quasi ille modus quem sacra Scriptura ponit, non esset Romanis credibilis.

Et ita fuit, cum Iosephus. lib. 2. antiquitatũ in fine scripturus esset diuisionem maris Rubri, quando trãsierunt Hebræi, non ausus fuit simpliciter asserere, nisi quædam alia induceret facta apud gentes. & tandem dixit: quod de hoc quilibet crederet sicut vellet, asserendo tamen similia accidisse Alexandro: cum ait. ego siquidem inueni in sacris libris ita: hæc singula quoque tradidi. nullus vero discredat miraculum, si antiquis hominibus, & malitia priuatis, via saluti licet per mare sit facta, siue voluntate Dei, siue sponte sit reuelata: dum & eis qui cum Alexandro rege Macedoniæ fuerunt olim & antiquitus contra resistentes Pamphilicum mare diuisum sit. & cum aliud non esset iter, transitum præbuit eis, volente Deo per eum destruere Persarum principatum. & hoc confitentur omnes qui actus Alexandri conscripserunt. de his itaque sicut placuerit cuilibet existimet.

Auctor tanquam doctor curiosus dat causam quare se intromittat hic in examinando verba Iosephi cum nihil videatur ad propositum. Quæst. X L I.

EX prędictis apparet quare Iosephus in multis aliter q̃ se haberet veritas sacrarum literarum scripsit, vt eis q bus scribebat, rem credibilem faceret. ideo cum dicta Iosephi in quibus aliquid diuersum scripsit inducimus, nõ arguimus eum velut scripturarum ignarum cum peritissimus fuerit, neque vt veritatis æmulum, aut sacrarum literarum corruptorem: sed egregii viri summum collaudamus ingenium, qui ita tradere nouit historiam, vt eis quibus scribebat conueniret. sed ideo dicta eius inducimus, vt parum scientibus hominibus dubitationem auferamus nam cum quis legeret, aliter Iosephum scripsisse quã veritas scripturæ se habeat, dubitare posset de sacris literis à quibus Iosephus dissonaret: qui earum cultor extiterat, aut saltem aliter intelligendum putaret, quàm sacræ literæ in cortice haberent, vt Iosepho velut exponenti eas assentiret. nunc vero manifestum est quòd non ob aliam causam sic scripserit, nisi vt res credibiles faceret eis quibus scribebat.

Sed nunc redeũdum est ad propositum. cum enim dicit Iosephus. metuente vero duce transitum fluminis. non est hoc tanquàm verum accipiendum, quia Iosue non accessit ad Iordanem transiturus illum antequam Deus iuberet, & ipse declarauit quomodo transituri essent per arẽtem alueum. sed Iosephus dixit hoc ad faciendum rem credibiliorem: quia non vult inducere res factas diuinitus, nisi quanto rarius potest. ideo inducit, quasi Iosue timeret transitum. & quia non erat possibilis, tunc Deus prouiderit.

Cum autem addit quòd erat eius impetus grandis, verum est. nam multas aquas Iordanis habet, præcipue cum alluuionibus intumuerit: sicut nunc erat. Dicit etiam cum neque pontibus transiretur, verum est. quia Iordanis pontes non habet propter sui magnitudinem. Et dicit, qui

etiam si vellent ei pontem facere, nequaquam se arbitrabantur propter hostes habere permissionem non est putandum quòd in animos Iudæorum ascenderit velle Iordani pontem facere ad transeundum, cum à Deo in omnibus gubernarentur, qui prouidebat in omnibus necessitatibus Sed posuit Iosephus vt credibilius hoc faceret, quasi Deus non succurreret Hebræis miraculosè, nisi cum humana facultas non sufficeret. & ita quia pons non erat, neque facere illum poterant, Deus prouidit de transitu.

Quomodo Deus minuit aquas Iordanis. Secundum positionem Iosephi. Quæst. XLII.

ET addidit inter hæc, Deus transibilem fluuium fieri promisit magnitudinem eius imminuens, idest dum Iudæi anxiarentur non inuenientes pontes ad transitum Iordanis, neque illos facere potentes, prouidit Deus faciẽs fluuium transibilem: & dicit quòd modus fuit quòd Deus minueerit aquas Iordanis.

Sciẽdum quòd Deus non minuit aquas Iordanis, quia in tanta copia fluebant de fonte suo, & alijs concursibus in quanta prius. sed modus fuit, quod fecit stare aquas quæ fluebant de superioribus in modum turrium excelsarum, & inferiores decurrerunt ad mare sicut prius. & ita mansit alueus Iordanis arens, vt per eum transire possent Hebræi: vt patet supra in litera. Et tamen Iosephus putauit modum istum non esse credibilem gentilibus quibus scribebat: ideo non scripsit illum particulariter, sed dixit in generali, quòd Deus minuit aquas Iordanis. quis autem modus minuendi fuerit, non exposuit: quia sic minus calumniabilia, atque magis credibilia essent dicta eius. cætera autem quæ ponit ibi Iosephus, satis consonant scripturæ. Nam addidit in trãsitu fuisse priores sacerdotes, quod intelligitur, quòd primi intrauerunt in aquam Iordanis: tamen non exierunt inde, quousq; transierunt omnes Israelitæ. etiam dicit quòd sequebantur Leuitæ portantes tabernaculum: satis est verisimile. de mulieribus autem quòd irent in medio exercitus, & paruuli, ne timerent altitudinem fluminis, satis est credendum ne si in fine dimitterentur quasi soli, pauerent altitudinem aquarũ. maximè quia in hoc non tenebatur alius modus quàm in progressu quẽ faciebant in deserto, vbi quælibet tribus ibat sub vexillo sibi assignato Num. 2. capit. & ibi ibant viri & mulieres & paruuli, & omnia quæ ad ipsos pertinebant. ita esset in trãsitu Iordanis: quia omnia sua secum adducebant, vt morarentur in terra Chanaan. *Vsquequo omnino deficerent.* Non est sensus quòd istæ aquæ motæ per alueum suum defecissent. nam aquæ deficiunt quando siccitate consumente soluuntur. aquæ autem quæ erant infra transitum Israelitarum, erant tantæ quòd non poterant deficere. defecissent tamen si paucæ essent, & non accederent ad mare solitudinis, istæ tamen antequam Israelitæ transirent, illuc accedebant, cum a principio fuisset continuus fluxus Iordanis.

Quo aquæ Iordanis defecerunt.

Sed dicuntur defecisse aquæ dupliciter. vno modo quod ab oculis Iudæorum defecerunt. nam mox vt Iordanis diuisus est, viderunt Iudæi aquas inferiores defluentes, & elongantes se ab oculis eorum, quousque nihil de eis videre potuerunt. hoc tamen breuiter fiet, quia aquæ velocis motus sunt. Alio modo dicitur, quousque omnino deficerent, idest aquæ istæ discurrerunt vsque ad mare solitudinis, vbi omnino defecerunt. Nam ibi Iordanis absorbetur & cum aquæ illæ peruenerunt illuc, perdiderunt nomen Iordanis, & istud est conuenientius quàm primum: quia hic ex modo literæ apparet significari magnam distantiã, & tamen a loco diuisionis aquarum vsque ad locum, vbi defecerunt aquæ ab oculis Iudæorum, parum erat. Item dicitur hic: quòd descenderunt in mare mortuum vsquequo omnino deficerent. Ideo patet quòd primo descenderint in mare quam omnino deficerent. tamen si accipiatur deficere a visu, manifestum est falsum esse: quia non viderunt Israelitæ aquas accedentes vsq; ad mare mortuum, quia locus iste satis distat a loco per quem Iudæi transierunt: cũ sit in latere meridiano, scilicet ad confinium lateris meridiani & orientalis, vt supra probatum est.

Populus autem incedebat contra Iordanem. Alia litera habet quòd populus ambularet per Iordanem, & vtraq; litera

F ra satis conuenit: quia istud erat stantibus sacerdotibus in medio Iordanis cum arca, tunc autem populares videntes diuisum Iordanem manentibus sacerdotibus intra, incęperunt ambulare contra Iordanem, idest ad intrandum in alueum Iordanis. Alio modo intelligitur quòd sacerdotes erant intra Iordanem tenẽtes arcam: & tũc populares post eos introeuntes procedebant per Iordanem.

Sacerdotes qui portabant arcam fœderis, Qui primo ingressi sunt, vt eis ingressis scinderetur Iordanis.

Stabant super siccam humum in medio Iordanis. Cum sacerdotes ingressi sunt aquas Iordanis. diuisæ sunt aquę: sed non ideo substiterunt, sed intrauerunt vsque ad medium, & ibi manserunt.

Causa huius est: quia si solum stetissent sacerdotes in introitu Iordanis diuisis iam aquis, viderentur formidare: quia vltra non transibant, & populus commotus hoc, for-
G midaret ingredi. debuerunt ergo sacerdotes introire vsq; ad medietatem aluei, vbi erat maior impetus aquæ, & profunditas: ibi enim steterunt. nam etiam non decuit vt trãseuntes totum alueum exirent, quia tunc populus formidans ne moles aquarum subito super eos pendens deflueret, absente arca Domini transire non auderent. steterunt ergo in medio, & hoc super siccam humum, hoc signat duo, scilicet quòd humus erat sicca, idest non habens aquam, vt habebat ante hoc semper: & erat sicca, quia desiccatum fuit profundum, ne limositas & aquositas inquinaret transeuntium pedes. de Iordanis desiccatione sicut maris Rubri supra declaratum est.

Omnisque populus per arentem alueum transibat. Idest ca.4.q.15.
stantibus sacerdotibus in medio Iordanis cunctus populus trãsire cępit, & pecora eorum, atque iumenta transibant per alueum arentem, idest per fundum Iordanis de-
H siccatum. Vocatur alueus fluminis locus cauus per quem aqua fluere solet. Iste erat arens dupliciter, vt dictum fuit supra. nam non solum in loco diuisionis aquarum fuit terra desiccata, sed etiam tota terra inferior, quam detegebãt aquæ fugientes in mare solitudinis, manebat sicca recedente aqua: & populus distendebatur per illam latitudinem ad transeundum, vt velocius transiret cum iumentis & pecoribus suis.

C A P. IV.

Vibus transgressis dixit Dominus ad Iosue. Elige duodecim viros singulos per singu-
I las tribus, & præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterũt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides: quos ponetis in loco castrorũ, vbi fixeritis hac nocte tentoria. Vocauitque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filijs Israel, singulos de singulis tribubus: & ait ad eos. Ite ante arcã Domini Dei vestri ad Ior-
K danis medium: & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris iuxta numerum filiorũ Israel, vt sit signum inter vos. Et quando interrogauerint vos filij vestri cras dicẽtes, quid sibi volũt isti lapides? respõdebitis eis. Defecerunt aquę Iordanis ante arcam fœderis Domini, cum transirent eum.

Idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel vsque in æternum.

QVibus *transgressis*. Agebatur in superioribus de transitu Iordanis: hic consequenter ponitur quid actũ sit post transitum eius. Id autem quod habetur in hoc ca. est de vigintiquatuor lapidibus quorum duodecim fuerũt de Iordane educti & asportati in locum castrorum, s. in Galgalã, & alij duodecim ducti intra Iordanis alueũ, de his qui extra erant. Et diuiditur in tres partes: quia primo ponitur Domini atque Iosue iussio. Secundo eiusdem expletio. Tertio temporis determinatio: Secunda ibi. *Fecerunt ergo*. Tertia ibi. *Populus autem*. Circa primum. *Quibus transgressis*. Ponitur tempus quo educti fuerunt lapi- B des de Iordanis alueo: & alij ibi positi. Et dicitur quod hoc fuit transgressis Israelitis, scilicet postquam transierunt alueum Iordanis.

An transgressi hic intelligantur tam Israelitæ quam Sacerdotes. Et an præceptum de parandis duodecim viris per tribus ad asportandum duodecim lapides: fuerit per anticipationem vel recapitulationem, Quæst. I.

ET non intelligitur hoc de omnibus tam sacerdotibus, quàm Israelitis: sed solum Israelitis: nam si sacerdotes transissent Iordanem, conclusæ fuissent aquæ vel decurrerent: & non esset locus introeundi cuiquam pro lapidibus. Sed est sensus quòd postquam Israelitæ omnes cum Iosue transierunt Iordanem manentibus sacerdotibus in alueo, locutus fuit Dominus ad Iosue vt eligeret duodecim viros ex Israel ad redeundum in Iordanem pro lapidibus duodecim, & elegit, atque introierunt, alij quoq; duodecim extra alueum existentes introducti sunt in alueum. omnibus autem completis iussum est vt sacerdotes ascenderent de Iordane: vt patet infra in litera.

Ex hoc patet solutio quæstionis positæ præcedenti ca. de isto præcepto de parandis duodecim filiis Israel per singulas tribus ad educendum lapides duodecim, an fuerit postea supra per anticipationem vel hic per recapitulationem. Alterum enim horum necessarium est: quia nihil ante transitum Iordanis dictum est: vel potest hic positum intelligi dictum post transitum Iordanis. positum autem supra intelligatur dictum priusquam Iudæi transirent.

Aliqui respondebunt esse præceptum positum hic per recapitulationem, scilicet, quod fuerit datum ante transitum Iordanis, & locus suus sit præcedenti capitulo. hic au- D tem ponitur recapitulando, vt plenius poneretur.

Determinatio anticipationis.

Sed dicendum est necessario positum fuisse hic recto ordine: & præcedenti c. per anticipationem. nam fuit datum post transitum Iordanis: & supra ponebatur de his quæ erant ante transitum. Patet autem hoc: quia quamquam in sacra Scriptura aliqua per anticipationem, & aliqua per recapitulationem intelligantur, tamen quædam sunt determinationes quæ tollunt anticipationem & recapitulationem: vt determinationes temporales, & consecutiuæ, & signantes ordinem & similes. Ita est hic, cum dicatur. quibus transgressis. in quo necesse est ista quæ dicta sunt hic, facta fuisse post transitum Iordanis. Ad motiua autem rationum positarum a quibusdam præcedenti cap. circa hoc facilis est responsio. Cum dicitur prius quòd viri qui lapi- E des hos de Iordanis alueo eduxerũt, antequam exirent de Iordane illos eduxerunt, alioquin necesse fuisset quòd redirent iterum in Iordanem, & hoc non stat conueniens, potissime cum non fuerint lapides educti de extremitate aluei, sed de medio Iordanis. Respondendum est quòd falsum præsupponit ista argumentatio, scilicet, quod ante fuerint educti lapides, quàm viri exierint de Iordane. Contrariũ enim dicit litera ista, scilicet quibus transgressis dixit Dominus ad Iosue &c. Et cum dicitur alioquin reuerterẽtur in Iordanem viri isti post exitum. Respondendum est nõ esse inconueniens. sed sic accidisse, vt patet in litera. Alia ratio erat; quòd non poterat dici datum fuisse præceptum istud præcedentibus Iudæis per Iordanem, cum congre- A gari tunc non possent ad audiendum. Respondendum est etiam rationem nihil procedere, quia præsupponit quod nemo concedet, scilicet non fuisse datum præceptum de educendis lapidibus post Iordanis transitum: & tamen sic necesse est concedi, cum litera hoc dicat. *Dixit dominus ad Iosue*.

Quomodo locutus fuerit hic Deus ad Iosue: an super arcam vel per Angelum. Et quòd Angeli apparentes in forma humana nunquam vocantur Deus, sed Angeli vel viri. & quæ est huius causa. Quæst. II.

QVæri potest de modo locutionis diuinæ non factæ ad Iosue. nam ista fuit post transitum fluminis immediatè, vt patet hic. Non potest dici quòd ista locutio facta fuerit desuper arcam, sicut facta est locutio iterum ei in- B fra 7. cap. quia arca manebat nunc in flumine cum sacerdotibus, & Iosue erat cum populo extra alueum.

Sed dicendum est quod modus locutionis istius fuit, quod Angelus Domini apparuerit ei in nube loquens: sicut frequenter loquebatur ad Moysen, ne videretur forma assumpta a loquẽte, quia non decebat fieri coram alijs Israelitis.

Et si aliquis dicat quòd apparuit Angelus Domini loquens ad eum in figura viri manifeste, sicut fuit cum esset in agro Iericho: nam tunc apparuit Angelus Domini Iosue in figura viri euaginatum habens gladium, vt patet infra seq. cap.

Respondendum est quod illa apparitio Angeli in forma viri facta fuit per noctem vel semoto Iosue ab alijs Israelitis eunte ad meditandum. nam tunc ei apparere poterat a nullo alio visus, nunc autem erat Iosue inter Israelitas. ideo non C decebat vt appareret ei vir in figura humana, quamquam in hoc fortassis alicui nihil differre videbitur, cum aliis apparuerit Angelus in figura humana.

Sed dicendum semper est non apparuisse hic Angelum in figura assumpta & manifesta, sed in nube absconditum. & est causa, quia in sacra Scriptura, quamquam qui loquuntur, vel aliquid agunt, Angeli sunt & non Deus, vt declaratum est Exod. 3. & magis decimonono. Tamen aliquando loquentes vocantur Angeli, & aliquãdo Deus. Sed hoc valde notandum est, quòd nunquam apparentes in forma humana vocãtur Deus, sed Angeli vel viri, vt patet Gen. 18. vbi tres Angeli apparuerunt Abraham in forma humana. isti tamen non vocãtur Deus, sed viri vel Angeli postea. & duo illorum cum iuerunt in Sodomam in figura virorum, vocati sunt viri. vt patet Gen. 19. Simile patet de Angelo, qui apparuit Gedeoni, qui vocatur vir & D Angelus, nam in assumpta figura fuit, vt patet Iudi. 6. ca.

Idem patet de Angelo, qui apparuit Manue patri Samsonis & vxori illius in forma viri, & postea cognouerunt esse Angelum Domini, vt patet Iudic. 13. capit. Iste autem non vocatur Deus, sed vir Dei & Angelus. Ita generaliter in toto veteri testamento, Angelus apparens in assumpta forma, nunquam vocatur Deus, sed Angelus vel vir.

Causa huius est, quia Deus voluit tollere Israelitis idolatriam, quæ est in cultu rerum per imagines, quia descenderent ad colẽdum ipsasmet imagines. & quia si Deus vnquam apparuisset in imagine sumpta, fabricarẽt ei aliquã imaginem. vel si Angelus in assumpto corpore apparens, Deum se vocaret, non decuit Angelum qui se Deum vocaret, vel loqueretur tãquam Deus, apparere in vlla assum- E pta figura. Quod autem ista fuerit intentio sacræ Scripturæ patet Deut. 4. cap. cum dicitur. custodite igitur solicitè animas vestras, nõ vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Deus in Oreb de medio ignis: ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem masculi, aut feminę: imaginem omnium iumentorum &c. quando tamen apparebat Angelus in assumpta figura, & dicebat se Angelum, non existebat ista occasio ad idolatriam, quia cum ille se Angelũ proderet, & Israelitæ scirent Angelum non esse colendum, non fabricarent ei imaginem, aut similitudinem: secus si se Deum diceret.

Hæc etiã regula obseruata fuit in apparitione facta ipsi Iosue in agro Iericho. Apparuit nanque Angelus euaginato gladio, & se Angelum appellauit, & non Deum, vt pa-

tet sequenti capitu. hic tamen dicitur, quòd Deus locutus F sit, & nō Angelus. ergo quamquam iste loquens Angelus fuerit, tamen non apparuit in forma corporea assumpta, sed in nube aliqua velatus, vt non comprehēdi posset vlla eius imago. & hoc facile erat fieri, siue in medio Israelitarum, siue distāter ab eis. nam interdum Deus loquebatur Moysi coram toto Israel in nube, vt patet Exo. 16. ca. cum apparuit gloria Domini in nube Israelitis, & locutus est Deus Moysi. *Elige. 12. viros.* De officio istorum. 12. virorum infra patet. Sed iubet Deus hic, quòd eligat eos Iosue, & immediate etiam dicitur, quòd Iosue vocauit viros quos elegerat. supra tamen præceden. cap. dicitur, quod Israel parare deberet istos. 12. viros.

Respondendum est, sicut ibi. s. quòd Iosue ex mandato Dei iussit. 12. tribubus, vt eligerent inter se hos viros. cum vero illi elegerunt, Iosue acceptauit eos. & sic dicitur ele- G gisse, idest electos a populo approbauisse, vel acceptauisse. & hoc ad quandam pertinet iurisdictionem vel potestatē, sicut in prælato est auctoritas instituendi & approbandi præsentatos per patronos. Ad hos lapides educendos non erat necessarium magnum scrutinium vel labor in eligendo, quia personæ assumptæ non eligebantur ad aliquod magnum ministerium, nec magno tempore durans. sed vocatur electio. s. quòd darent viros quos vellent, & acciperet eos Iosue auctoritate sua.

a *Singulos per singulas tribus.* Ne videretur aliqua tribus contempta in hoc, & quia lapides erant ad memoriam, quòd transierint Israelitæ per Iordanem arentem, quod omnibus tribubus collatum est, ideo debuerunt a qualibet tribu assumi, qui portarent lapidem ad memoriam tribus illius. Sciendum etiam, quòd Leuitę habuerunt hic suum lapidem. & aliquis de eis intrauit in Iordanem, quia cum hoc aliquid spirituale fuerit, non solum vocabantur ipsi, qui alias computabantur in tribus, sed etiam Leuitæ. vt patet ex declaratis præcedenti cap. q. 31.

Leuitæ habuerūt hic lapidem.

Quomodo se habeant tunc filij Manasse & Ephraim, quando computantur Leuitæ pro vna tribu, & Manasse & Ephraim constituunt solum vnam tribum Ioseph. Quæst. III.

QVæret aliquis, cum Leuitæ computentur hic, vt vna tribus, & ob hoc necesse sit Ioseph reduci in vnam tribum, cum ante duas haberet. s. Ephraim & Manasse, de qua harum duarum tribuum assumeretur vir ad intrādum in Iordanem pro lapide.

Respondendum est, quòd quādocunque computabatur Leui, vt vna tribus, & necesse erat Ephraim, & Manasse coire in vnam tribum scilicet. Ioseph. & tunc aut erat I quantum ad aliquid, in quo deberet nomen scribi tribus ipsius, aut quantum ad aliquid, quod facere deberent viri ipsarum tribuum. Si quantum ad primum non erat scribendum nomen Manasse, vel Ephraim, sed nomen Ioseph, quod complectebatur vtranque tribum. & sic factū est in descriptione. 12. tribuum Israel filiorum, in duobus onichinis super humeralis, & in lapidibus. 12. rationalis, vt patet Exo. 28. nam ibi Ioseph fuit descriptus pro vtraque tribu duorum filiorum suorum. Si autem erat aliquid, in quo deberēt viri singularum tribuum aliquid agere, aut de singulis tribubus vnus mittendus erat, aut omnes facere id debebant vel multi. si autem omnes vel multi, ibant omnes de tribu Ephraim, & Manasse loco tribus Ioseph. sic factum est in benedictionibus vel maledictionibus ponendis super montem Hebal & Garizim. nā K ibi Ioseph fuit positus, vt vna de tribubus benedicētibus. in hac autem benedictione & maledictione, nō erat vnus vir de qualibet tribu solum, sed omnes erant congregari vel multi saltem. & sic ambę tribus essent simul in benedicendo, vel multi, de qualibet harum duarum. Si autē de qualibet tribu esset solum vnus vir, poterat hoc dupliciter effici. s. vt forte dirimeretur, de qua tribu iste vir mitteretur vel daretur, aut de tribu Ephraim poneretur, & sic factum est hic. nam de qualibet tribu, vnus uir solum dabatur intraturus in Iordanem ad educendum lapidem vnum. & Manasses & Ephraim erant hic vna tribus. s. Ioseph. vnus ergo duntaxat vir de eis mittendus erat, alioquin essent viri. 13. & totidem lapides.

Nota distinctionē pulchram & memoratu cōmendandā pro multis.

Magis tamen dicendum est; quòd vir qui introiuit in Iordanem, & qui poni deberet, quandocunque de vtraque tribu vnus esset, fuit de tribu Ephraim, quia ista tribus fuit principalior tribu Manasse: quamquam Manasses primogenitus erat Ioseph. hęc autem excellentia Ephraim super Manassen, Deo dante & prænunciante facta est. sic patet Gen. 48. cum benediceret Iacob hos duos, & poneret manum dextram super Ephraim ait Ioseph. non ita conuenit pater, quia hic est primogenitus, pone dextram tuam super caput eius, qui renuens ait. scio fili mi scio. & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur. Sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes.

Fuit etiam Ephraim maior quàm Manasses in deserto in castrametatione, quia Ephraim habuit vnum de 4. vexillis. Manasses autem nullum. sed potius Manasses fuit castrametatus sub vexillo Ephraim, vt patet Nu. 1. & c. 2. c. Fuit quoque maior Ephraim, quam Manasses, quia de Ephraim fuerunt reges, cum omnes reges Israel post diuisionem regni in Roboam, facti fuerunt de stirpe Ephraim quia primus rex eorum s. Ieroboam fuit de Ephraitis, vt patet 3. Reg. 13. c. ad Ephraim igitur circa talia pertineret excellentia, quòd de tribu eius mitteretur vir, & non esset sors inter Ephraim & Manassen. de computatione autem harum tribuum quomodo se habeant, quando Manasse & Ephraim in vnam tribum colliguntur dictū fuit Deuteron. 27. cap.

Tribus Ephraim fuit semper maior tribu Manasse.

Et præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotum pedes. De medio Iordanis isti lapides tolluntur, quia ibi fuerunt sacerdotes tenentes arcam. vel secundum quod alia litera habet, isti lapides tolli debebant de sub pedibus sacerdotum. hoc ad maiorem sanctificationem & conuenientiam signati miraculi. nam ponebantur lapides isti, vt essent in recordationem & signum posteris, quòd Deus transtulisset. 12. tribus per arentem Iordanis alueum. & quia hoc factum est stantibus sacerdotibus in medio aluei Iordanis, vt tandiu aquæ consisterent, quamdiu essent ibi sacerdotes cum arca: conuenientius erat tolli lapides de loco vbi steterant pedes sacerdotum.

De sub quorum sacerdotum pedibus debebant tolli isti. 12. lapides. Quæstio. IIII.

HIc cum dicitur de sacerdotibus, non exprimitur, an de sacerdotibus tenentibus arcam, vel de alijs. sed satis notum est de sacerdotibus arcam tenentibus intelligi. nam verum est, quod alij sacerdotes transierunt per Iordanem, sicut populares. tamen non erat aliquis locus specialis pedum suorum, cum ipsi transierint per totum alueum Iordanis. hic tamen signatur specialiter aliquis locus, cum dicatur de medio Iordanis alueo, vbi steterunt pedes sacerdotum. Item si intelligendum esset de pedibus aliorum sacerdotum transeuntium, non esset maior ratio quare diceretur, vbi steterūt pedes sacerdotum quàm pedes populi. nam nihil amplius fecerunt sacerdotes non portantes arcam, quam populares. Cum tamen de sacerdotibus specialiter recolitur, necesse est aliquid speciale ad illos ptinere.

Item quia vbi steterunt, vel transierunt pedes popularium, transierunt pedes sacerdotum aliorum non habentium arcam.

Item quia in litera dicitur, vbi steterunt pedes sacerdotum. sed manifestum est, quòd pedes sacerdotum non portantium arcam non steterunt in aliquo loco Iordanis, prout stare signat quietem vel mansionem, sed solum transierunt. hic tamen dicitur, vbi steterunt. necesse est igitur referri ad sacerdotes portantes arcam, qui steterunt in medio Iordanis, donec totus populus transiret, & postea educerētur lapides, atque iuberetur eis, vt exirent de Iordane.

An in transitu Iordanis fuerint aliqui sacerdotes præter illos qui portauerunt arcam. Et an sacerdotes seu Leuitæ in deserto fuerint multiplicati vel diminuti in quadraginta annis. Quæst. V.

SEd aliquis dicet frustra fuisse positam hanc distinctionem sacerdotum. s. quorundam portantium arcam per Iordanem,

Iordanem, & aliorum transeuntium simpliciter. nam omnes sacerdotes, qui tunc erant, portauerunt arcam, & non supererant alij, qui transirent cum populo.

Ad hoc forte aliquis dicet non posse stare, quia in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, quando facta fuit consecratio, erant sacerdotes Aaron Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. hi enim consecrati sunt, vt patet Exod. 29. & Leui. 8. nec erant plures qui consecrarentur, tunc de genere Aaron, vt declaratum fuit Num. 3. capit. nunc autem erat annus. 41. ab exitu de Aegypto scilicet quòd intercciderant anni. 39. ergo in his temporibus mediis multiplicarentur isti sacerdotes ad satis magnum numerum, sicut fuit in multiplicatione Israelitarum in descensu in Aegyptum, nam 70. animæ solum descenderunt, vt patet Exo. 1. & Deut. 10. & cum compleuissent ibi annos ducentos, & quasi quindecim, vt declaratum est Gen. 15. & Exo. 12. multiplicati sunt ad tantam summam, vt essent sexcenta millia peditum armatorum, præter senes & minores anno 20. vt patet Exo. 12. & ibi, atque in 1. cap. eiusdem declaratum est. Proportionaliter ergo sacerdotes, qui erãt quinq; viri in 40. annis multiplicarent ad aliquam summam.

Aliquis respondebit non valere argumentum; quia in alijs Israelitis sic factum est: quoniam in principio anni secundi ab exitu de Aegypto computati sunt, vt patet Numer. 1. & postea in anno 40. apud Iordanem iterum computati sunt, & tamen in tẽpore intermedio non creuerunt quia non fuit maior summa in anno 40. quam in anno 2. immo minor fuit anno 40. quia in anno 2. fuit summa totalis sexcentorum trium millium quingentorum quinquaginta. vt patet Num. 1. anno autem 40. fuit summa sexcentorum & mille septingenti triginta. vt patet Num. 26. c. & sic in summa anni secundi supererant ad summam anni 40. mille septingenti septuaginta. cum ergo isti in istis annis quasi. 40. nihil creuerint, sed potius defecerint de primo numero eorum: de Leuitis & sacerdotibus satis patet fuisse verisimile, quòd non creuerit summa illorũ. non ergo essent in transitu Iordanis, s. anno. 41. ab exitu de Aegypto plures sacerdotes, quam qui possent portare arcam.

Ad hoc respondendum est, non valere istam argumentationem; quia Israelitæ populares non fuerunt in maiori summa in anno 40. quàm in secundo, quia Deus protulerat sententiam, vt omnes qui fuerant de Israelitis numerati ab anno 20. & supra morerentur in deserto, quia murmurauerant contra dominum. immo propter hoc detenti sunt 40. annis in deserto, alioquin immediate in secundo anno intrauissent terram promissionis. de hoc Num. c. 14. facta ergo fuit tam magna plaga in eis, præcipue cum ex multis murmurationibus plures perierint, & in fornicationibus, cum Moabitarũ & Madianitarum mulieribus, de quibus Num. 11. & 14. & 16. atque 21. & 25. c. In Leuitis autem non fuit data ista maledictio, quia ipsi non fuerunt denumerati a. 20. annis, cum non fuerint numerati cum reliquo Israel, vt patet Nume. 1. & dato q; numerati fuissent per se, vt patet Num. 3. tamen non fuerunt numerati ab anno. 20. sicut populares, sed ab vno mense & amplius, vt patet Num. 3. c. etiam quia non fuerunt isti de viris bellatoribus. Sententia Dei tñ solum fuit contra viros bellatores, vt patet Deuter. 2. cap. non erat ergo idem argumentum in Leuitis, vt non augerentur ad magnam summam, quod fuit in reliquis popularibus. Item quia adhuc in tribubus Israelitarum non fuit facta simpliciter diminutio. nam quædam fuerunt in valde maiori numero in anno 40. ab exitu de Aegypto, quam in anno secundo, vt patet de tribu Manasse, cuius summa fuit in secundo anno ab exitu de Aegypto triginta duo millia ducenti, vt patet Numer. 1. sed in anno quadragesimo, ab exitu de Aegypto fuit summa quinquaginta duo millia septingenti, vt patet Num. 26. & sic in quibusdam alijs tribubus facta fuit maior summa in anno quadragesimo, vt patet conferendo summas quæ habentur. Num. 1. summis quæ habẽtur Num. 26. c. Sed dicendum est, quod quicquid horum fuerit in Leuitis, siue aliqua plaga inciderit, siue ex aliqua occasione non potuerint multiplicari, paruus fuit excessus eorum in anno. 40. ab exitu de Aegypto ad annum secundum. nam in anno secundo computatis omnibus Leuitis ab vno mense & supra, inuenta est summa 20. duorum

Determinatio Auctoris.

A millium, vt patet Num. 3. cap. postea vero in anno 40. facta summa inuenta est 20. trium millium, vt patet Nu. 26. soli ergo mille in 39. annis excreuerũt ad summã priorẽ.

De sacerdotibus ergo, qui erant minima pars Leuitarum, & quasi nulla: consequenter videtur dicendum probabiliter, quia parum excreuerunt. Ad aliquantum tamẽ maiorem numerum verisimile est eos excreuisse, sed quamuis excreuissent. adhuc poterant esse omnes cum portantibus arcam, non quidem, quòd omnes humeris suis portarent, sed q; omnes portantibus adessent ad honorandum arcam. & hoc rationabilius est, quã quòd sacerdotes portantes arcam soli irent, & alij sacerdotes transirent vno impetu cum popularibus.

Duodecim lapides durissimos. Fuerunt duodecim in memoriam tribuum duodecim, ne si ponerentur pauciores, videretur aliqua de tribubus inter alias cõtempta: nec rursus debuerunt esse multi lapides, vt 30. vel 40. ut expressius hoc proficeret ad memoriam duodecim tribuum Is-B raelitarum transeuntium per arentem Iordanis alueum. Si autem plures essent, non viderẽtur determinatè ad hoc esse. sic etiam & in alijs locis, vbi aliquid ponebatur ad memoriam Israelitarum, semper ponebantur duodecim, vt patet in monte Sinai in modo confirmationis legis, præter altare ad sacrificia, erexit Moyses duodecim titulos lapideos per singulas tribus, vt patet Exo. 24. ca. *Durissimos.* Istud non habetur in Hebræo. vocantur lapides durissimi, vt non frangerentur nisi difficiliter, vel delerentur, sed manerent in æternum in memoriam.

Quare nõ fuerunt lapides plures, nec pauciores, quã asportati fuerũt de Iordane.

Quos ponetis in loco castrorum. Non posuerunt Israelitæ lapides illos in exitu Iordanis in ripa, sed in loco castrorũ noctis ipsius. Alios enim lapides duodecim intra Iordanis alueum erexerunt, vt ibi etiam in testimonium essent, vt C patet infra in litera. vocantur loca castrorum idest locus castrametationis. scilicet vbi Iudæi gradientes per noctem dormirent, ponentes ibi tentoria sua. illa autem tentoria multa simul castra vocantur.

Vbi fixeritis hac nocte tentoria. Iudæi transeuntes Iordanẽ non manserunt ad ripas eius castrametantes. nihil quippe ea die ambulauerant Israelitæ: sed solum transierant, cum de mane egressi de tabernaculis suis trãsierunt alueũ arentem Iordanis. profecti ergo illico de ripa Iordanis, portantes secum lapides illos duodecim. quos eduxerant de flumine, ambulauerunt itinere, quod ducit in Ierichõ, & peruenerunt vsque ad agrum Iericho, qui postea ex circuncisione Israelitarum nomen accepit Galgala. ibi enim manserunt nocte ipsa & alijs diebus multis. nam quamquam bellatores ad multa loca tenderent, manebant castra in Galgalis, vt patet ex processu libri huius. ibi enim D posuerunt lapides illos duodecim, & manserunt in memoriam eorum. locus autem castrorum ad quem nocte illa Israelitæ pergere debebant, non determinabatur a Deo, sicut in deserto præcedente nube, qua manente figebantur castra, & mota ea mouebantur, vt patet Exo. 40. & Num. 9. sed determinabatur ad voluntatem Israelitarum, scilicet determinabant quantum progredi vellent, & hoc dicebãt Leuitis portantibus arcam, qui præcedebant per duo millia passuum, & cum illuc accederẽt, subsistebant. & eo modo progressus totus populus dirigebatur.

Vocauitque Iosue duodecim viros quos elegerat de filijs Israel. Primo Iosue Israelitas eligere duodecim viros iussit, eosque elegerunt & Iosue præsentauerunt. ipse autem approbauit eos, & tunc dicitur vocauisse eos, atque mandasse, vt intrarent in Iordanem ad educendos lapides. t a.

E *Ite ante arcam Domini Dei vestri.* In hoc patet, de quo loco lapides educti fuerant, scilicet de conspectu arcę. & hoc est, quod supra dicebatur de medio Iordanis alueo de loco, in quo steterunt pedes sacerdotum, & non signat hic ante, processionem in motu, sed accipitur pro coram: nam arca non mouebatur, tunc ad aliquam partem, sed manebat in medio Iordanis.

Quare de conspectu arcæ lapides fuerunt educti. Quæstio. VI.

QVare autem de conspectu arcæ lapides educti fuerunt poterat esse causa duplex. Vna quia forte non erat alius locus

alius locus, in quo maiores & aptiores lapides essent in alueo toto ad erigendum in titulos, quàm in medio Iordanis apud sacerdotes tenentes arcam.

Alia causa est propter specialem memoriam huius facti. fuit enim positio ista lapidum ad memoriam eductionis, & transitus Israelitarum per arentem alueum Iordanis. Ista tamen facta sunt in virtute Dei, cuius gloria apparebat in arca: conueniens ergo fuit poni lapides in memoriam, qui fuissent ante arcam.

Ad Iordanis medium. Quia ibi manebat adhuc arca: postquam Israelitæ omnes ad aliam ripam transierant, donec educerentur lapides. 12. & erigerentur totidem in Iordane. nam si exiuisset arca, præcipitarentur tumentes fluctus, & non possent lapides tolli inde, aut alij erigi.

Et portare singuli lapides singulos. Ubi essent magni lapides quantum quilibet virorum illorum portare possent: potissime quia viri isti essent de robustissimis in toto populo, cum electi fuissent ad ferenda onera magna. si enim lapides isti parui fuissent, ad nihil videbantur vtiles, quia non posset construi inde altare sufficienter, nec poterat erigi in titulis, sicut erecti fuerant tituli. 12. in monte Synai, in loco confirmationis legis, ad memoriam. 12. tribuum, quæ ibi legem a Deo datam, et pactum vtrinque susceptũ confirmauerunt cum Deo, vt patet Exo. 12. & tamen isti lapides ad alterum illorum solum proficiebant.

In humeris vestris. In hoc signatur lapides fuisse magnos. Alioquin non oportuisset poni illos in humeris, sed in manibus portarent. & hoc fuit vsque ad ripam Iordanis. nam postea in itinere vsque ad Galgalam, vbi fuit locus castrametationis ipsius, vt patet infra. & sequenti capitu. in iumentis portati sunt. nequaquam enim sufficeissent viri ad portandum eos. nec erat aliquid quare magis portari deberent in humeris virorum, quàm in iumentis. nã & onera sacra aliquando portabantur super iumenta, vt in plaustris, sicut arca Domini quando portabatur de Cariatharim in ciuitatem Dauid. tunc enim in plaustro nouo portabatur, & boues calcitrantes inclinauerunt eam, vt patet 2. Regum 6. & primo Paralipomenon. 13. cap.

Iuxta numerum filiorum Israel. Idest tot erunt lapides quot sunt filij Israel, scilicet duodecim, & in hoc signatur, quòd ponebantur isti duodecim lapides pro memoria filiorum. 12. Israel, vt in recordatione posterorum maneret, quòd fecisset dominus transire Israelitarum duodecim tribus per Iordanem desiccatum.

Enumeratio beneficiorum quæ Deus dedit Iudæis, & quomodo pro singulis reliquit aliquod memoriale, vt non obliuiscerentur eorum Iudæi.

Quæstio. VII.

Deus enim volebat, quòd beneficia ab eo collata Israelitis manerent in memoria. ideo posuit diuersa signa. Primo enim in Aegypto liberauit primogenitos Israelitarum ab Angelo percutiente, qui ea nocte qua Israelitę erant egressuri, introibat in singulas domos percutiens omnia primogenita Aegyptiorum ab homine vsque ad pecus, ita vt non esset in toto Aegypto aliqua domus in qua nõ esset aliquis mortuus, vt patet Exo. 12. & quia istud fuit magnum beneficium collatum illis, existente sanguine agni Pascalis in postibus domus cuiuslibet Hebræi, iussit Deus, vt quolibet anno die illo quo facta fuerat ista liberatio, fieret immolatio agni Pascalis in memoriam huius, vt patet Exod. 12. & quia istud fuit magnum beneficium, non solum positum fuit istud signum, sed etiam mansit redemptio primogenitorum humanorum, & immolatio primogenitorum pecorum, vt patet Exod. 13. & Numer. 3.

Fuit quoque aliud beneficium in exitu de Aegypto collatum nam Israelitæ fuerãt in durissima seruitute Pharaonis. quæ vocabatur fornax ferrea Aegypti, vt patet Deut. 4. & dicebantur habere cathenas in ceruicibus, quia nimis premebantur, vt patet Leuit. 26. & esse in ergastulo, vt patet Exod. 6. & quia hoc fuit magnum beneficium, iussit dominus, vt quolibet anno tempore exitus comederent Iudæi panes azymos per dies septem. nam in exitu de Aegypto premente Pharaone & seruis eius non potuit massa

F fermentari, sed sic conspersa portata est, vt patet Exod. 12. & in memoriam huius. quod in exitu fuit, comedere illis iussit p septem dies azyma, vt patet Deut. 16. s. septem diebus comedes absque fermento panem afflictionis, quia in pauore egressus es de Aegypto, vt memineris diei egressionis tuæ de Aegypto omnibus diebus vitæ tuæ.

Aliud beneficium fuit in datione legis, quæ vt quidam computant, data est. 50. die post exitum de Aegypto, de quo diximus Exo. 19. & 24. & in memoriam huius fiebat festum Pentecostes; quod apud Iudæos vocatur festum hebdomadarum, vt patet Leui. 23. cap.

Alterum beneficium fuit patribus Israelitarum collatum. s. q liberauerit a morte Isaac, cum volebat eum Abraham immolare iubente Deo, & datus est pro eo aries, vt patet Gen. 22. cap. In hoc autem liberato omnes Israelitæ liberati sunt. nam si ille mortuus fuisset sine liberis, nemo

G de Israelitis natus fuisset, cum omnes ab illo descendant: pro hac liberatione faciunt festum clangoris, vt patet Leuit. 23. cap.

Alterum fuit beneficium Israelitis, quando fuit confirmatum pactum Dei cum illis in monte Synai, & ipsi promiserunt obseruare legem a Deo datam, & in memoriam confirmationis pacti. mansit erectum altare lapideum, & duodecim tituli in memoriam duodecim tribuum, vt patet Exo. 24. cap.

Alterum fuit beneficium collatum Israelitis in hoc, q annis quadraginta comederunt manna in deserto non habentes alium cibum, & in signum huius fuit reseruatum manna in vna aurea vrna capiente gomor, vt patet Exodi 16. & fuit posita ista vrna in arca fœderis, vt patet ad Hebręos. 9. c. & declaratum fuit Exo. 25.

Alterum fuit beneficium collatum Israelitis in hoc,

H quòd quadraginta annis duxit Israelitas dominus per desertum educens de Aegypto, & faciens manere sub vmbraculis de ramis arborum. & in signum huius dedit, vt quolibet anno mense septimo celebrent dies septem manentes in vmbraculis factis de frondibus arborum, vt patet Leuit. 23. cap. Alterum fuit beneficium in transitu Iordanis, & in memoriam huius fecit poni duodecim lapides in Galgalis, qui est locus non multum distans a Iordane. s. vbi castrametati sunt die quo Iordanem transierunt, & alios duodecim in Iordane erigi fecit, vt patet hic in litera.

Aliud beneficium fuit in transitu maris rubri, cum cernentibus Aegyptiis in comitatu magno curruum, & equitum atque cæteri bellici apparatus, diuisit Deus mare; & transierunt Iudæi, Aegyptij vero post eos introeuntes sub-

I mersi sunt. in memoriam huius manet vsque hodie insigne valde miraculum: orbitarum nanque curruum Aegyptiorum signa, vt arenis tunc impressa sunt, ita vsque hodie tam in propinquis arenis, quam sub aquis maris, humano aspectui peruia manent, & si quo casu puluere confundi signa orbitarum contigerit, mox Deo agente in figuram pristinam reuertuntur, ac si nouiter signa arenis impressa forent. hæc in sacra Scriptura non leguntur, sed refert ea auctor certissimus Paulus Orosius libro Primo de Ormesta mundi.

Nota miraculum flupedum de signis curruum maris rubri.

ca. 10. non longe a fine.

Alia autem minora atque minus famosa Israelitis collata beneficia sunt, ideo illorum signa in recordationem posita non sunt.

Alia autem Deus reliquit Iudæis in signum & testimonium, sed non collatorum beneficiorum, sicut tabulæ con-

K ditæ in arca, in testimonium contra Iudæos manent, si negare vellent sibi traditam fuisse legem.

Nota alia signa minora in damnationem Iudæorum.

Manet quoque contra Iudæos in testimonium virga Aaron quæ floruit; vt recordentur Israelitæ quomodo Deus dijudicauerit inter eos de quæstione assumendi sacerdotii, vt patet Num. 17. c.

Manet quoque Deuteronomius, & carmen in latere arcæ, ad testimonium contra Israelitas; quòd innouissimis temporibus peccarent, imo & non longe post mortem Moysi, de quo Deuter. 31. cap. De lapidibus ergo Iordanis eductis in memoriam sic factum est, hoc tamen ad collati beneficij memoriam pertinet.

Quid

Quid differt, cum dicitur iuxta numerum duodecim filiorū Israel, & cum dicitur, iuxta numerum duodecim tribuū. Et quod nomine filiorum Israel proprie non intelliguntur Ephraim & Manasse: bene tamen nomine tribus, & quod ista differentia non semper seruantur in sacra Scriptura. Quæstio VIII.

IVxta *numerum filiorum Israel*. Non dixit iuxta numerum tribuum Israel, sed iuxta numerum filiorū Israel. Magna enim distantia est inter ista: quia proprie accipiendo quando dicuntur duodecim tribus Israel, non debent comprehendi Leuitæ, quia tribus dicit cognationem distinctam per sortem hęreditatis susceptam: Leuitæ autē non susceperunt sortem inter alias tribus. non ergo vocantur proprie vna de tribubus Israel.

Filij Israel dicuntur personæ. siue hæreditatem habeāt siue non: & hoc modo necesse est Leui intelligi, quia ipse est vnus de duodecim filijs Israel. i. Iacob, & tunc non diuidetur Ioseph per Ephraim & Manassem, quia isti non fuerunt de filijs duodecim Iacob, sed ipse Ioseph pater eorum. Si quis autem obijciat, quòd nominatis duodecim tribubus Israel, intelligantur Manasses & Ephraim, & nominatis duodecim filijs eodem modo, quia Gen. 48. dicitur, duo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti antequam venirem ad te, mei erunt Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi.

Respondendum est, quòd Ephraim & Manasse fuerūt filij adoptati ipsi Iacob, & hoc quantum ad ius percipiendi æqualitatem hæreditatis cum alijs filijs Iacob, non tamen quantum ad hoc, quòd vocarentur filij sui: sic patet allegato. cap. scilicet Ephraim & Manasses. sicut Simeon & Ruben reputabuntur mihi: reliqui, quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabūtur. Cum ergo absolute nominantur duodecim filij Iacob, non attento ad ius percipiendę hæreditatis, non debēt Ephraim & Manasses nominari, vel vocari filij Iacob. Ideo nominatis duodecim filijs Iacob, necesse est Leui intelligi, & non Manasse & Ephraim, sed solum Ioseph patrem eorum. Ista differentia tamen non obseruatur semper in sacra scriptura. nam Exo. 28. cum diceretur de duobus onichinis, quòd ponerentur in eis nomina duodecim tribuum Israel, sex in quolibet eorum, & in duodecim lapidibus rationalis. dicitur etiam quòd essent nomina filiorum Israel subiunctū est, quòd essent nomina duodecim tribuum, nihil distinguendo inter nomina filiorum Israel & nomina tribuum. Sic est hic: nam præceden. ca. & sup. in principio eius dicebatur, quòd ad educendos lapides hos eligerentur viri per singulas tribus, vel iuxta numerū tribuum: nunc dicitur quòd erunt viri isti iuxta numerū filiorum Israel, nihil ergo distinguitur hic, proprius tamē dicitur iuxta numerum filiorum Israel, quam duodecim tribuum Israel ex causa supra data. *Vt sit signum inter vos* Idest vt isti lapides sint signum ad recordationem trāsitus Iordanis per arentem alueum.

Triplex est signum in sacra scriptura, ad indicandum. Et ad quid fuerunt positi isti duodecim lapides in signum. Quæst. IX.

VOcatur hic signum positio lapidum, nō quòd signet aliquid futurum secundum, q communiter accipitur signum, sed vt est recordatiuum alicuius præteriti. Triplex enim signum ponitur. s. prænosticatiuum a prænosticando. i. futura signando. & illo modo accipitur signum communiter in prophetis iuxta illud Esa. 6. dominus ipse dabit vobis signum, ecce uirgo concipiet &c. conceptio enim virginalis ponitur signum eius, quod prædicebatur regi Achaz de duobus regibus, qui coniurauerāt contra ipsum, & dabatur de re futura, sic accipitur signū Deutero. 13. & 18. cum agitur de signis datis a prophetis.

Signum demonstratiuum est de re præsente quam ad oculum demonstrat, & sic pendulus ante tabernam, est signum, quòd tunc ibi vinum venditur, & sic vexillum est signum regis præsentis.

Signum tertio modo dictum est rememoratiuum, & istud pertinet ad res præteritas, & hoc modo crux est signum Christi. s. passionis Christi, quę iam in pręteritum abijt: hoc tertio modo accipitur hic signum. nam lapides positi signabant apertum fuisse quondam Iordanem, transeuntibus Iudæis. Ponitur autem ista lapidum positio dupliciter hic signum, vno modo signum inter ipsos Iudęos qui transierant Iordanem siccatum.

Ad quid fuerunt positi duodecim lapides in signum.

Alio modo est signum quantum ad posteros. nam Iudæis, qui transierunt Iordanem, non erant illi lapides ad deducendum in cognitionem alicuius, quoniam etiam illis non existentibus, cognoscebant quomodo fuisset transitus Iordanis, sed solum erant istis rememoratiua signa. nā aliquando Iudæi qui transierant Iordanem, non recordarentur, nec actualiter cogitarent de beneficio Dei in transitu Iordanis. Postea tamen videntes lapides illos, reducerētur ad recordationem huius facti. & actualiter considerarent, & hoc tangitur hic quando dicitur, vt sit signū inter vos. s. qui transiuistis Iordanem desiccatum. Signum aūt. s. rememoratiuum quantum ad posteros erat signum non rememoratiuū proprie. sed magis faciens venire in cognitionem, quia isti nunquam cognouerant de transitu Iordanis, & quando viderent lapides illos, quærerēt quid illud sibi vellet, & tunc respondentibus patribus cognoscerent filij transitum Iordanis, si tamen non fuisset factum istud de lapidum eductione de Iordane, & erectione in Iordane, non habuissent posteri occasionem ad inquirendum, nec patres ad respondendum, & sic nec eis cognitus foret transitus, nisi a casu enarraretur.

Et quando interrogauerint vos filij vestri. Omnes posteri vocantur hic filii, & quicunq; minores: vnde quandocunq; aliquis de iunioribus, qui non transiuisset Iordanem, quęreret de transitu Iordanis, quærens de lapidibus illis, dicebatur quærere filius: minores quippe respectu maiorum filij dn̄r, quia vno modo patres per ętatem computantur. Ista est causa principalis propter quam ponebantur ista signa. s. vt posteri cognoscerent magnalia Dei, & hoc quia ista signa inducerent eos ad inquirendum, & cōsequenter scirent causas, quę erant aliqua beneficia a Deo collata, sic patet de sanctificatione primogenitorum quædam redimendo, quędam immolando. nam posteri quęrerent quid hoc esset cur fiebat talis redemptio, & tunc patres dicere debebant, de seruitute eduxit nos Deus in manu forti de Aegypto. nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit dominus omne primogenitū in terra Aegypti a primogenito hominis vsq; ad primogenita iumentorum idcirco immolo domino omne, quod aperit vuluam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo. sic patet Exo. 13. c. sic quoq; omnes cęremoniales obseruationes principaliter ponebātur in signa pręteritorum. s. vt interrogarent posteri cur ista fierent, & tunc responderent parentes ista fieri, quia Deus liberauit Israelitas de Aegypto de dura seruitute, sic patet Deuter. 6. c. *Filij vestri cras.* Signat hic cras omne tempus futurum, quia in quocunq; tempore interrogarent, dicerentur interrogare cras, imò non potest hic accipi cras pro die sequenti: nam in die sequenti post transitum Iordanis, nullus de hoc quęreret, quia esset tunc factum recentissimum, & nullius memoriam effugisset, nec esset tunc aliquis de Israelitis, qui Iordanem non transiuisset, sed magis cras tempus futurum post lōga curricula notat. Sic heri signat aliqn̄ omne tempus præteritum. Vnde cum Apostolus vellet designare ęternitatem Messiæ, cū ipse sit persona diuina, ait. ad Hebræos 13. Christus Iesus heri & hodie ipse, & vsque in secula. per heri & hodie, non signauit duos dies continuos, quoniam manifestum est Messiam Christum, de quo Paulus loquebatur etiam secundum carnem fuisse ab pluribus dieb. quā ab heri & hodie, sed uoluit signare æternitatem, quod patet ex adiuncto. s. vsque in secula. *Quid sibi volunt isti lapides.* Videntes iuuenes, diligenter aptatos, & non sine labore compositos, nescientes causam positionis eorum intelligent, non sine mysterio fuisse positos, quia quæ diligenter & magnis cum laboribus facta sunt, nemo inaniter ageret. *Quid sibi volunt isti lapides.* Quid uolunt signare isti lapides? vel quid operantur hic? aut ad quid positi fuerunt? *Defecerunt aquæ Iordanis.* Hic erudiuntur Israelitæ in forma respondendi ad quæstionem posterorum. s. defecerunt

Cras hic quid significat.

Heri quid significat.

aquæ

aquæ Iordanis,non est sensus,quòd defecerint aquæ.i. q; desiccatæ fuerint aut consumptæ.nam omnes aquæ, quæ in Iordane erant,introeunte arca domini mãserunt in eo. Sed dicitur defecerunt.i.defecerunt a continuitate: nã Iordanis continue fluebat,& partes aquarum partibus copulatæ erant.accedente autem arca.s.cum tincti fuerunt pedes sacerdotum portantium arcam in parte aquæ Iordanis,defecerunt aquæ.nam quæ inferiores erant, defluxerunt vsque ad mare solitudinis,quæ autem superiores,eleuatæ sunt in sublime,vt patet,præced.c.& hoc patet in litera Hebraica.quæ dicit. *Diuisa sunt aquæ Iordanis.* Vbi nos dicimus.*Defecerunt.* Est tamen conueniens vocabulũ quantum ad cursum fluminum.nam in eis diuidi est deficere,in hoc enim fluuius continuatur in sua vnitate, quia partes partibus continuantur.deficiente ergo continuitate deficit vnitas fluuij.*Ante arcã fœderis domini.* Hic potest esse duplex sensus propter duplicem habitudinem istius propositionis ante.Vno modo signat antecessionem temporis vel motus,& est proprium consignatum suum, & tũc est sensus.q; arca Dei moueretur per Iordanem, & isti viri præcederent ante eam tollentes lapides de locis p quæ arca transitura foret.sed hoc falsum est,quia arca Domini manebat in medio Iordanis stans donec omnia ista fierẽt. steteruntque sacerdotes cum ea,donec dictum est illis, q; ascenderent de Iordane.vt patet infra.

Ista præpositio ante, quot modis sumatur.

In quæst. 6

Alio modo ante signat præsentialitatẽ, & sumitur pro coram.s.quod lapides isti tollerentur coram arca manente in medio Iordanis,& hoc est verum.istorum causa supra assignata est.*Cum transirent eum.* Idest Iordanem, & refertur illud transirent ad omnes Israelitas, & dicitur cũ transirent idest quando transituri essent. nam antequam introiret populus in Iordanem,diuisus est,vt patet præcedenti cap.

Idcirco positi sunt lapides isti. Scilicet ad memoriam facti huius admirabilis ne obliuione deleatur,sed perseueret in cognitione posterorum.*In monimentum filiorum Israel* Idest ad memoriam: dicitur monimentum memoria vel recordatio,a monendo dictum, vel monimentum.i. monens mentem,quia quando talia posita videmus permouetur mens nostra ad inquirendum quid illa sint. Et dicitur monimentum filiorum Israel dupliciter.s.actiue vel passiue.ita vt ipsi recordentur per hęc,vel eorum per hæc recordatio fiat,vterque sensus est conueniens.Primus tangitur supra in litera,s. quando interrogauerint vos filij vestri cras dicentes quid sibi volunt isti lapides &c. tunc.n. deducebantur filij Israel, in cognitionem horum actiue, quia ipsi addiscebant quid factum fuisset in Iordane. etiã hoc modo proficiebat in memoriam Israelitarum, quia ipsimet Israelitæ,qui Iordanem arente alueo transierant, aliquando non cogitantes hoc si viderent lapides istos,reducerentur in memoriam & actualem cogitationem transitus Iordanis.

Alio modo intelligitur passiue.s.vt per istos lapides positos,esset recordatio de Israelitis transeuntibus.s. vt omnes gentes videntes hos duodecim lapides erectos, scirent per hos quomodo duodecim tribus Israel transierant per Iordanem arentem.*Vsque in æternum.* Scilicet vsque in valde magna tempora. nam quamdiu manserunt Iudęi in terra Chanaan,manserunt tituli lapidum.nullus.n. audebat eos deijcere,aut dispergere,ageret.n.contra statum publicum & præceptum diuinum.Dicit autem August.quomodo dicitur vsq; in æternum,cum cęlum & terra transeant,& quomodo potest esse in ęternum, cum ipsi non essent æterni? Respondet,quòd forte per ęternum significatur aliquid alterum,aut id quòd in latino dicitur in ęternum,in gręco dicitur vsq; in seculum, quòd non signat ęternitatem,sed longum tempus,& ista est veritas.

Æternum quid significat.

Fecerunt ergo filij Israel,sicut præcepit eis Iosue,portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides,vt dominus ei imperarat iuxta numerum filiorum Israel,vsque in locum, in quo castrametati sunt,ibique posuerũt eos.Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo,vbi steterunt sacerdotes,qui portabant arcam fœderis domini,& sũt ibi vsque in præsentem diem.Sacerdotes autem,qui portabãt arcam,stabant in Iordanis medio donec omnia complerẽtur,

F *quæ Iosue, vt loqueretur ad populum præceperat dominus, & dixerat ei Moyses.Festinauitque populus,& transiit.Cũque transissent omnes,transiuit & arca Domini: sacerdotes quoque pergebant ante populum. Filij quoque Ruben,& Gad & dimidia tribus Manasse,armati præcedebãt fratres suos filios Israel,sicut eis præceperat Moyses,& quadraginta pugnatorum millia per turmas,& cuneos incedebant per plana, atque campestria vrbis Iericho In die illa magnificauit dominus Iosue corã omni Israel,vt timerent eum,sicut timuerant Moysen,dum adhuc viueret Dixitque ad eum. Præcipe sacerdotibus,qui portant arcam fœderis domini,vt ascendant de Iordane.Qui præcepit eis dicens. Ascendite de Iordane.Cumque ascendissent portantes arcam fœderis domini,et siccam humum calcare cœpissent,reuersæ sunt aquæ in alueũ suum,& fluebant,sicut ante consueuerant.*

Num. 32

G

Hic ponitur secundum.s.præcepti executio qñtum ad eductionem lapidum de Iordane,& vocant hic filij, non oẽs de populo,sed soli duodecim viri qui ingressi sunt Iordanẽ.nam alij nihil habebãt qđ facerent,nisi eligere viros qui ingressuri erant in Iordanem,& hoc iam factum erat, quia post electionẽ factã,vocauerat eos Iosue,& iusserat introire in Iordanẽ:executio ergo ista,quæ hic ponitur,solũ intelligitur quantum ad duodecim viros, qui introierunt in Iordanem,quia isti nondum executi fuerant hoc.*Sicut eis præceperat Iosue.* Præceperat eis tollere lapides duodecim de conspectu arcæ de alueo Iordanis, & hoc fecerũt, vt litera replicat immediate. *Portantes de medio Iordanis.* In hoc apparet,q; filij Israel non dicãtur hic omnes Israelitæ,sed soli viri duodecim, quia non intrauerunt omnes Israelitæ in Iordanem ad tollẽdum inde lapides,,sed solũ
H duodecim,vt patet hic. *Vt ei dominus imperarat.* Idest Deus mandauit Iosue,vt pręciperet Israelitis separare viros duodecim ad tollendum lapides duodecim de alueo Iordanis.*Iuxta numerum filiorum Israel.* Idest vt pro quolibet filiorum Israel esset vnus lapis in memoriam,accipiẽdo filios Israel pro personis,& non pro tribubus, & hoc modo Leui erit vnus de eis,vt dictum est supra.

An duodecim lapides qui positi fuerunt in Galgalis, fuerint positi singillatim in modum duodecim titulorum,vel simul in modum altaris. Et quanto tempore manserunt lapides isti. Quæst. X.

DE lapidibus istis quomodo fuerint erecti in loco castrametationis.s.an in globum vnum positi fuerint,
I vt in modum altaris,vel quilibet per se erectus fuerit, vt in titulum,non constat.nam poterat vtroque modo fieri,s. vt ex omnibus constitueretur vnum altare vel vt quilibet esset per se, & essent duodecim tituli, Sed dicet aliquis quid horum,rationabilius dictum est.

Respondendum est, verisimilius atque rõnabilius fore, vt ponerentur in modum titulorum scilicet quilibet per se, quam vt ponerentur in modũ altaris simul erecti.

Primo, quia si ponerentur in cumulo vno ad formam altaris, repræsentarent aliquid,quod esset pertinens ad altare.s.quòd aliqua sacrificia solennia facta fuissent ibi, vel aliquid simile,tamen nõ ponebantur ad hoc,sed ad signãdum transitum,per Iordanem arentem. Item isti duodecim lapides positi fuerunt ad memoriam duodecim tribuum Israel,& ideo solum fuerunt duodecim, vt imme-
K diate haberetur cognitio tribuum duodecim. Alioquin non dixisset dominus tollendos duodecim lapides iuxta numerum filiorũ Israel,sed quòd tollerentur lapides,siue multi,siue pauci ad memoriam duodecim tribuũ Israel. ergo oportebat tali modo disponi lapides istos, vt cognoscerentur esse duodecim,si tamen ponerentur in altari, nõ cognoscerentur esse duodecim, cum intra altare essent de eis lapides aliqui,ergo non debuerunt poni in altari,vel aliquo tumulo,sed distincti,vt cognoscerentur. Item patet ex simili,nam in monte Synai, quando fuit facta confirmatio legis in memoriam duodecim tribuum Israel, erecti fuerunt lapides,qui non simul positi sunt, sed in duodecim titulos distincti fuerunt, sic dicitur in Exo.24.q; Moyses construxit altare, & duodecim titulos per duode

cim

eim tribus Israel, cum ergo hic ad memoriam duodecim tribuum fierent, erat rationabile duodecim erigi titulos. illi namque duodecim lapides erigerentur in duodecim titulos, ita vt cognosci distinctè possent pro duodecim tribubus positi.

Vsque ad locum vbi castrametati sunt. Refertur ad participium supra positum portantes. s. quòd isti duodecim viri portauerunt de medio Iordanis alueo duodecim lapides, & usque ad locum castrametationis, non tamen est intelligendū, quòd isti duodecim viri portauerunt hos duodecim lapides vsq; ad locum castrametationis, quia castrametatio fuit longe a Iordane, cum in die qua transierunt Iordanem nihil ambulauerint, quia de mane surgentes transierunt Iordanem, & postea tota die ambulauerunt vsque ad noctem, & venerunt circa Iericho. s. in Galgalis. non poterant tamen viri tota die portare lapides illos, immo non poterant portare per aliquod spatium notabiliter B magnum, sed imposuerunt eos iumentis, & sic portauisse dicuntur: fixerunt autem eos postea in loco castrametationis, vt manerent in memoria. fuit locus iste Galgala. scilicet circa Iericho in agro eius, qui postea ex circuncisione Iudæorum sic appellatus est, vt patet sequenti capitu.

Ibique posuerunt eos. Sic enim iusserat dominus supra cum dicitur, quos ponetis in loco castrametationis, vbi figetis hac nocte tentoria. fuit autem ista positio. s. distincta eorum collocatio, ita vt essent in forma titulorum erectorum, & manserunt ibi toto tempore quo Iudæi possederūt terram, & quamquam de his lapidibus quomodo postea manserint nihil dicitur, tamen intelligendum est, quòd semper manserint, cum Iudæi ibi fuerint, sicut dicitur infra de duodecim alijs lapidibus, qui fuerunt erecti in Iordane. s. qui ibi sunt vsque ad præsentem diem.

Alios quoque duodecim lapides. Supra fuerunt positi C duodecim lapides extra aquas Iordanis, qui fuerunt educti ex ipso alueo. nunc ponuntur alij duodecim intra ipsum alueum erecti. & hoc fuit, quia Deus volebat haberi miraculorum suorum fidem, siue ex his quæ erant in aqua, siue extra aquam, & tunc extra aquam duodecim lapides statim fecit. Ita & intra aquam similiter factum est, vt semper maneret eadem significatio duodecim tribuū, atque memoria.

An lapides duodecim, qui erecti fuerunt in Iordane, erant prius in ipso alueo, vel ducti sunt de ripa fluminis, vt communiter dicitur. Et quomodo erant collocati, ita vt videri possent.
Quæst. XI.

POsuit *Iosue in medio Iordanis alueo.* Ex hoc aliqui habent occasionem errandi dicentes istos duodecim lapides fuisse adductos extra Iordanem, & locatos in flumine vt sicut de flumine educebantur ad ponendum extra, ita de extra inducerentur in flumen. nam si de flumine fuissent lapides, non debuisset dici, quòd posuit eos ibi Iosue, sed quòd erexit, quia ibi erant: sed non erant eleuati, vt apparerent, & Iosue fecit eos eleuari. Sed dicendum est falsum esse, nam non videtur aliqua ratio, quare lapides qui erant extra Iordanem, inducerentur illuc, quia miraculū factum fuerat in alueo Iordanis, & non extra ripam, ideo lapides de extra sumi non videbatur rationabile.

Dicendum est igitur fuisse lapides istos in alueo Iordanis sicut priores: alioquin expressisset Deus debuisse sumi de extra, quoniam ipsi alias intelligerent sumendos fore de alueo, sicut priores. litera tamen non secuta fuit proprietatem dictionis, quoniam dici debuisset erexit duodecim alios, & non, posuit duodecim alios, quia positio signat, quòd res non fuerit prius ibi, vbi collocatur; erectio signat, quòd res ante ibi fuerit, sed non habuerit eundem situm. s. depressionis & eleuationis. De his duodecim lapidibus non iubetur, quòd duodecim viri erigerent eos in alueo Iordanis, sicut inde tulerunt duodecim priores, sed dicitur quòd Iosue eos posuit.

Non est autem intelligendum, quòd Iosue eos per se erexerit, quia ipse solus hoc efficere non valeret. Tum quia ipse erat princeps totius Israel. & ipse per se nō faceret ista opera corporalia. Sed dicitur fecisse, quia fieri iussit, vel quia A omnia quæ fiunt sub ducatu alicuius principis, ipse facere dicitur. Et sic dicitur de Salomone, quòd ædificauit tabernaculum siue templum domini, & domum saltus, vt patet 3. Regum. 6. & tamen Salomon qui rex erat, horum nihil per se faciebat, sed artifices iussu eius. De his lapidib. duodecim dicendum est, quòd fuerint valde magni: nō enim fuerunt sicut priores: illi enim non erant valde magni, cum quemlibet eorum duceret vir vnus super humerum suū. Isti tamen si parui fuissent nihil proderant, quia ponebantur ad memoriam facti huius de trāsitu, ideo apparere debebant. nam signum neminem ducit cognitionem. nisi cū videtur: si tamen parui essent, nunquam viderentur in aqs Iordanis, potissime, quia fuerunt positi in medio aluei: idō necesse fuit esse magnos lapides. Et erant erecti in sublime appositis sibi aliorum lapidū fulcimentis, ne cadant aqua impellente. Ad hos lapides erigendos multi de Israelitis B conuenissent, non. n. sufficiebant duodecim viri priores, idō non iubentur duodecim viri hos erigere. sicut de aliis duodecim lapidibus prioribus dictum est, sed dicitur quòd Iosue fecit, scalicet multi de populo ad mandatum eius.

Isti lapides taliter erecti sunt, quòd quando Iordanis paruo alueo continetur, capita sua extra aquas erigūt, vt duodecim discernantur. Cum autem maioribus terminis Iordanis distenditur, (nisi pluuioso impetu, aut liquefactarū niuium turbido tumore obscurus sit,) conspiciuntur inter ipsas aquas, ita vt quocunque modo, liberum sit cuicūque, illos duodecim lapides intra alueum sitos inspicere.

Lapides isti duodecim in alueo Iordanis videntur hodie a transeuntibus. & quòd de illis Ioannes locutus sit Mat. 3

De his duodecim lapidibus communiter dicitur a doctoribus, quòd locutus fuerit beatus Ioannes Baptista cū ait. potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. & valde rationabile est, quia ista loquebatur Ioannes stans apud Iordanem, venientibus ad se, vt baptizarentur C ibidem, & quia isti lapides duodecim erant insignes, magis demonstraret hos quàm alios, de hoc Matth. 3. c.

An licuerit Iudæis erigere duodecim lapides in Iordane, & totidem in Galgalis, cum videatur lege vetitum erigi titulos, et lapidem insignem. Et quod cum aliqua persona esset approbata, licebat ei erigere titulos, et altaria. Quæst. XII.

QVæret aliquis circa hoc, quomodo Iudęi potuerint erigere lapides istos duodecim in Iordane, et duodecim alios in Galgalis nam hoc erat vetitum, vt patet Leu. 26. nec insignem lapidem ponetis in terra vestra: vocantur autem lapides insignes. i. magni & eleuati, atq; distincti a cæteris, ita vt ad aliquid specialiter positi videantur. Ita autem erat de his duodecim lapidibus, qui erant positi in Galgalis. erant namque insignes, quia alias non viderentur D distincti a reliquis ad signandum id, quod intendebatur per eos, sicut Deus volebat signari. Idem est de alijs duodecim, qui erant in Iordane: isti enim insigniores erant, cum essent, ita magni, quòd existentes intra aquas videbantur.

Ad hoc dicet aliquis, quòd non erat vetitum erigi lapidem insignem simpliciter, sed erat vetitum eleuari illum ad adorandum eum. sic patet Leui 26. in eadem litera. s. nō ponetis lapidem insignem in terra vestra ad adorandum eum, ergo licebat alijs modis poni.

Respondendum, quòd adhuc non licebat cuiquam erigere tales lapides vllo modo: etiam si non erigeret ad adorandum. nam iste finis improbatur tanquam dānatus valde, & quia ad istum finem multi ponere consueuerunt, tamen etiam illicitū est, quocunque modo poni. sic patet Leui. 26. cum dicitur. non erigetis titulos. ibi enim simpliciter negauit licentiam erigendorum titulorum, non adijE ciens si ad adorandum, vel alias erigerentur. ergo isti lapides, qui erecti erant in titulum, non licite erigebantur.

Aliquis respondebit, quòd quamquam ista lex generalis sit, tamen aliquibus personis licuit erigere titulos, sicut patet de Iacob, qui ter erexit titulos: Primo in Bethel, vt patet Gen. 28. cum dicitur, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum fundens desuper oleum & postea subiungitur, & lapis iste quem erexi vocabitur domus Dei. Iterum autem in Bethel erexit titulum Iacob rediens de Mesopotamia, vt patet Gen. 35. cum dicitur. Ille vero erexit titulum lapideum in loco, in quo locutus fuerat ei dominus, libans super eum libamina, & fundens oleum. Ite-

oleum. Iterum autem erexit titulum in sepulchro Rachelis vxoris suę apud Bethleem. de hoc Gen. 35. cum dicitur. erexitque Iacob titulum super sepulchrum eius; hic est titulus monumenti Rachelis vsque in præsentem diem.

Item Moyses erexit titulos duodecim in monte Synai, vt patet Exod. 24. Similiter ergo liceret hic erigi titulos. Respondendum est ex hoc nihil induci, quia lex de nō erigendis titulis, nec ponendis lapidibus insignibus, data fuit in anno secundo ab exitu de Aegypto in monte Synai, cū sit in Leuitico, & omnes illę datæ sunt in mense primo anni secundi egressionis de Aegypto, vt probatum fuit Leu. 1. & 26. atque 27. Iacob tamen per valde multos annos ante hoc erexit titulos. Moyses quoque erexit titulos in mōte Synai, ante datam legem hanc, quia tituli illi fuerunt erecti in confirmationem legis, quæ fuit in anno primo egressionis de Aegypto mense tertio, vt patet ex declaratis Exod. 24. & aliqualiter in litera. non ergo tenebantur hac lege, cum lex ante promulgationem suam neminem obligare posset: tempore autem quo erecti fuerunt G isti tituli, siue in flumine, siue extra, erat data lex, cū fuisset data Moysi in monte Synai, ergo obligabat. Ideo respondendum est, non fuisse simile de Iacob & Moyse. & alijs qui titulos erexerunt ante datam legem, quia qui postea fuerunt, obligati sunt.

Sed dicendum est istos licite egisse, quia Deus iussit eis erigere hos titulos. sed obediens Deo iubenti, nunquam peccat: Deus autem iubens primo non erigi titulos, nunc iussit, quia ipse non potuit sibi imponere legem a qua recedere non posset, quia cum par in parem non habeat imperium, & Deus non sit se ipso maior, non potuit obligare seipsum etiam si vellet, quia includit contradictionē, quia inducens vinculum est maioris potestatis, quàm ille cui inducitur. Hæc autem vera sunt per modum legis, quod nemo possit seipsum obligare, potest tamen seipsum obligare via conuentionis, vel alias: maxime quia Deus iubendo, quòd erigerent Iudæi nunc titulos, non egit in destructionem legis, sicut dicatur secundum leges humanas, quod priuilegia non destruunt legem communem, sed sunt prę ter intentionem illarum, cum sint leges priuatæ.

Priuilegia nō destruūt legem, sed sunt leges priuatæ.

Item dato, quod non reducatur istud præceptū ad modum priuilegij, tamen adhuc nullo modo militat contra legem illam, quia intentio legis illius erat, vt non erigerentur tituli ad adorandum, nec lapides insignes, cum autem hic constet non fuisse erectos lapides ad adorandum, sed ad memoriam Israelitarum transeuntium per arentē Iordanem, licebat ergo fieri.

Cum autem arguitur, quòd non solum non licebat erigi lapides ad adorandum, sed etiam nullo alio modo licet. Dicendum est, quod totaliter vetabantur ista, quia quamquam aliquis non faceret hæc ad adorandum, tamē non constabat: ideo præsumebatur, quòd ad adorandum faceret, nisi esset talis persona, de qua non dubitaretur, quod faceret ad adorandum nequaquam, sed ad alium vsum. ideo cum aliqua persona non suspecta esset, licebat ei erigere titulos.

Simile est de fabricatione altaris, quia nemini licebat facere altare: sed conuenire debebant omnes ad immolandum victimas suas in altari vno, quod erat in loco quem elegisset dominus, vt patet Exod. 20. & Deut. 12. & Leui. 17. hoc autem erat ne daretur occasio idolatrādi: ideo quādo erat persona approbata, licebat ei immolare in alijs locis, sicut fecit Helias in monte Carmelo coram sacerdotibus Baal, vt patet 3. Regum. 18. c. idem patet de Samuele, qui aliquando sacrificabat in Masphad, vt patet 1. Reg. 7: K aliquando in Ramatha, vt patet eod. cap. aliquando in Bethleem, vt patet 1. Reg. 16. & in quocunque loco vellet: ipse enim erat famosissimus propheta temporis illius, vt patet 1. Regum. 3. cap.

Alijs tamen qui non erant personæ approbatæ, non licebat hoc facere, quòd si facerent occiderentur, sicut factū est cum duæ tribus & dimidia extruxerunt altare apud Iordanem, tunc enim insurgebant contra eas in pugnam reliquæ tribus. vt patet infra 22. cap.

Conclusio. Dicendum ergo, quòd hic licebat his tribubus omnib. facere, quia mandauerat Deus: etiam quia si non iussisset poterant facere, cum de omnibus non esset præsumptio vl F la, potissime præsente Iosue: ipse enim propheta erat domini, de quo non erat dubium, quòd nihil ageret contra Deum.

Quomodo lapides poterant videri intra flumium. Quæst. XIII.

Circa lapides duodecim supradictos si quis quærat, quomodo poterant intra Iordanem manere in memoriam cum non videantur.

Respondendum est, quòd videntur, & hoc quia sunt valde magni & erecti, ita quòd capita eorum plerunque emineant.

Aliquis forte dicet non esse valde magnos lapides, sed facile est eos apparere, cum sint circa ripam Iordanis modicum depressi in aqua. Dicendum est nō posse stare, quia lapides isti non sunt in ripa, sed in medio Iordanis alueo, vbi est maior aquarum profunditas, & impetus: vt patet G immediate, cum dicitur: posuit Iosue duodecim alios lapides in Iordanis alueo in loco vbi steterant pedes sacerdotum. ergo necessario redeundum est ad modum supra assignatum, scilicet quòd lapides isti valde magni erāt, & imminebant aquis. *In medio Iordanis alueo.* In loco illo lapides magni erant, & non duxerunt eos Israelitæ aliunde; ideo nihil fecerunt in eis, nisi quòd erexerunt eos cum iacerent, & sic non viderentur. Etiam dato, quòd aliqui lapides viderentur in fundo Iordanis perspicuis aquis, tamen non distinguerentur ad quid ibi essent: immo non viderentur ad aliquid esse, cum nulla humana industria positi constarent. Erecti fuerunt igitur in sublime, vt ipsa eorum positio signaret eos ad aliquid signādum locatos fuisse. *Vbi steterant pedes sacerdotum.* In medio Iordanis sa H cerdotes portantes arcam steterunt vsq; ad consummationem omnium horum quæ fiebant, & hoc ne viderentur formidare, cum se in maiori fluminis profunditate, & impetu aquarum ponerent, si enim in ripa quasi formidantes manerent, populo occasionem tribuerent formidandi. *Et ibi sunt vsque in præsentem diem.* Sicut positi sunt ab Israelitis, ita manserunt, & quamquam Iordanis plenis ripis interdum magnos motus agat, tamen lapides illi inconcussi manent, hoc autem Deo volente fit, vt in memoriam manerent posterorum, nam licet fulcimenta aliqua Israelitæ cuilibet lapidi circumposuerint, difficile tamen erat lapidem solitarium nullo pondere pressum intra fluctuum magnitudinem manere inconcussum. Dicitur vsq; in præsentem diem, quia liber iste non fuit scriptus a Iosue, cum hic agatur de morte Iosue, & funere eius. ista tamen ipse nequaquam descripsit. de his infra. 24. sed postea I magno tempore liber iste descriptus est, vt quidam dicūt ab Isaia, vel vt alij volūt a Samuele: de quo diximus Deut. in fine. A quocunque autem horum liber scriptus fuerit, satis magnū tempus est. inter tempus quo lapides isti positi sunt, & liber scriptus: manebant tamen eo tempore quo liber scriptus est, vt patet hic, nec solum tunc, sed etiā tempore Christi manebant, cum sacri doctores asserant tēpore Christi Baptistam Ioannem loquentem Israelitis dixisse demonstratis his lapidibus potens est Deus de his lapidibus suscitare filios Abrahæ, isti etiam forte ad hodiernum diem manent. *Sacerdotes autem qui portabant arcam stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur.* Isti sacerdotes manebant in Iordane, quia eis pręsentibus manebant immotę Iordanis aquæ, si autem ipsi exiuissent, cursu solito aquæ discurrissent, ideo quousque omnia complerentur, manebant sacerdotes tenentes arcam. ipsa tamē nihil horum faciebat. vt tenerentur, vel nō tenerētur, quia virtus nulla erat in ea similium effectiua. faciebat tamen Deus ista præsente arca, quia gloria sua manifestabatur in arca, & vt videretur, quòd Deus Hebræorū faciebat hęc, pręsente arca, quæ erat insigne suum absente autem illa nihil faciebat. stabant autem sacerdotes in medio Iordanis ex causa supra assignata. *Donec omnia complerentur.* Dicūtur omnia completa, s. transitus populi per alueum Iordanis, & ingressus duodecim virorum pro duodecim lapidibus, & erectio aliorum lapidum duodecim in alueo Iordanis. Et adhuc completis his sacerdotes non exibant cum arca quousque iussum est, vt ascenderent de Iordane. *Qua*

Lapides isti duodecim sic erecti intra Iordanē manebant tpe Christi, & manent vsque ad præsentē diē.

Iosue

Iosue vt loqueretur ad populum praeceperat dominus. Id est, donec complerentur omnia quę Dominus præceperat Iosue, vt loqueretur Israelitis, & sunt omnia supra posita.

Et dixerat ei Moyses, Idest non ascenderunt sacerdotes portantes arcam de Iordane, donec complerentur omnia, quæ iusserat dominus, & quæ dixerat Moyses Iosue.

Quae fuerunt ista quae locutus fuerat Moyses Iosue, de vt quae postea facta sunt in transitu Iordanis. Quaest. XIIII.

SEd dices quę sunt hæc? Respondendum est hoc intelligi de introductione Israelitarum in terram quam possessuri erant. nam Moyses petierat, vt Deus daret ei licentiam ingrediendi in terram vltra Iordanem, vt patet Nu. 27. & Deuteron. 3. ideo autem noluit dare propter peccatum ad aquas contradictionis in Cades, vt patet Numeri 20. & dixit, quòd Moyses non transiret Iordanem, sed Iosue transiret, & introduceret populum illuc. Hæc eadem verba dixit Moyses moriturus Iosue, confortando ipsum ad transeundum Iordanem, vt patet Deut. 31. cap. & sic est sensus, quòd non recesserunt sacerdotes de medio Iordanis alueo quousque complerentur omnia, quę Moyses dixerat Iosue. s. introductio Israelitarum in terram possessionis suæ. nam prius transierunt omnes Israelitæ quàm transiret arca domini, & hoc fuit introduci Israelitas in terrã possessionis suæ, sicut dixerat Moyses. Ad quod sciẽdũ, quod terra duorum regum Amorrhæorum, quæ erat ante transitũ Iordanis, erat pars terrę Chanaan, vt declaratum fuit supra 1. capit. & pars terræ promissionis. hanc autem possidebant duæ tribus & dimidia, s. Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, vt patet Deut. 3. cap. & dederat hãc eis Moyses. reliqui autem Israelitę, s. nouem tribus, & dimidia, nondum habebant aliquam partem possessionis suæ, quia tota terra ante Iordanem pertinebat ad Ruben, Gad, & dimidiam tribum Manasse. cum vero transierunt Israelitæ Iordanem, incœperunt manere in terra possessionis suę. facere ergo quòd transirent Iordanem, erat introducere eos in possessionem suam, & hoc fecit eis Iosue, quod impletum fuit antequam exiret arca de Iordane. Quod autem Iordanis sit medius inter terram pertinentem ad duas tribus, & dimidiam, patet ex verbis Rubenitarum, & Gaditarum, vt patet infra 22. c. cum dicitur. terminum posuit inter nos, & vos dominus o filii Ruben, & Gad Iordanem fluuium, ideo partem non habetis in domino.

In q. 20. & 23.

Festinauitque populus, & transiuit. Ista est recapitulatio superiorum. nam supradictum fuerat præcedenti cap. quod transiuerat totus populus per arentem alueum Iordanis, & in principio huius dicitur, quibus transgressis dixit dominus ad Iosue &c. Iam ergo transierant, cum post eorum transitum facta fuerint ea, quę supra enarrata sunt, fuit tamen facta ista recapitulatio ad notandum contentionem populi transeuntis, s. quod velociter transierit. dicitur populus festinasse in transeundo, quia erat magna multitudo, s. plurium, quam sexcentorum millium virorum bellatorum, præter senes & iuuenes minores anno. 20. & fœminas, vt patet in computatione quę habetur Num. 26. ipsa enim facta fuit in fine anni 40. ab exitu de Aegypto paulo ante transitum istum, erat ergo multitudo quasi innumerabilis, & si non transiret velociter, moraretur multum transeundo. Etiam festinauerunt: quia eadem die conuenerunt inter se, quòd irent vsque in agrum Iericho, s. in Galgalis, & non possent illuc vsque transcurrere, nisi festinate transirent Iordanem patet hoc, quia non determinabatur nunc quantitas dietę, & locus castrametationis a nube mota super eos, sicut in deserto, sed ipsi determinare debebant de vtroque, et tunc dicebatur portantibus arcam, quòd ad talem locum figerent castrorum notam, & ibi consistebat vniuersus Israel. *Cumque transiuissent omnes*. Idest postquam transierunt, nam dum ipsi transibant, manebat arca in medio Iordanis.

Transiuit, & arca Domini. Non est sensus, quòd immediate, vt transiuit populus transiret arca: prius enim completa sunt omnia quam transiret arca, & tamen transeunte populo, nondum erant omnia completa, cum post hoc educti fuerint lapides duodecim de Iordane, & alij duodecim fuerint erecti ibidem, vt patet supra. Item subintelligendum est hic id, quod infra ponitur. s. quod præciperet Iosue sacerdotibus, quod ascenderent de Iordane, & tunc ascenderunt. *Sacerdotesque pergebant ante populum*. Non potest hoc intelligi per Iordanem, quia dum populus transibat, sacerdotes portantes arcam non fuerunt moti. Modus autem huius fuit, quia sacerdotes primo intrauerunt in aquas Iordanis, nondum patente alueo, sed ad eorum primum ingressum patuit: tunc ambulantes vsque ad mediũ aluei Iordanis ibi substiterunt, & dum hæc fierent, manebat populus in ripa Iordanis nihil gradiens. Cum autem sacerdotes substitissent in medio alueo, incœperunt proficisci Israelitæ præcedentibus Rubenitis, & Gaditis, atque dimidia tribu Manasse, sed dum populus moueretur, mãsit semper non mota arca in medio Iordanis. Quantum ergo ad hoc non præcedebant sacerdotes populum: sed refertur ad iter post transitum Iordanis. Nam existẽte toto populo ad ripas Iordanis, mãsit ibi diuisus per turmas suas, & non fuit progressus quousque arca ascenderet de Iordane, & pergeret ante populum spatio duum millium cubitorum, vt dictum fuit supra. *Filij quoque Ruben & Gad, et dimidia tribus Manasse armati praecedebant filios Israel*. Istæ duæ tribus & dimidia præcedebant omnia castra Israelitarum, & hoc quia sic promiserant Moysi coram toto Israel.

Quare Rubenitae, & Gaditae, & dimidia tribus Manasse praecedebant reliquas tribus. Quaest. XV.

CAusa autem præcessionis suæ erat duplex. Prima erat, vt alij Israelitę confiderent magis de fide eorum. nã si manerent in posteriori extremitate castrorum, dubitarent reliqui Israelitæ, an redire vellent in terram suam, quam iam possidebant pacifice ante Iordanis transitum ad Orientem, præcedentes autem totum exercitum tollebant hanc præsumptionem.

Vide de hoc etiam supra t. c. q. 80.

Secunda causa erat propter hostes, quia erant iam Israelitæ in terra hostili, in qua timebant forte subitaneum hostium incursum ex insidijs, & quia totus populus procedebat cum vxoribus suis, & armentis, totaque supellectili, non erat promptus ad subitaneos incursus bellicos. Rubenitę autem & Gaditæ, atq; dimidia pars Manasse prompti ibant ad bellum, quia nõ portabant paruulos, nec vxores, armenta, nec reliquam supellectilem: omnibus quippe relictis in terra sua ante transitum Iordanis, accincti veniebant ad pugnam, vt patet Nume. 32. & supra primo. Ideo isti conuenienter erant in castrorum fronte.

Obiectio ad superiora diluitur. Quaest. XVI.

SEd dices non fuisse istam causam, nam tunc daretur, quod sic fuerit ordo in deserto, vt isti præcederent omnia castra, sicut hic. sed falsum est, quia semper præcedebat ibi vexillum filiorum Iudæ, & ibi tres tribus cum eo Ruben autem, & Gad in secundo vexillo gradiebantur: Manasses autem sub tertio vexillo filiorum Ephraim, vt patet Nu. 2. & 10. cap. Responderi potest, quòd in deserto non fuit ordo pugnantium, sed magis itinerantium, ideo non oportuit esse aliquos in fronte exercitus expeditos ad pugnam. Sed adhuc non stat hoc. nam cum Israelitæ peruenerunt in terram duorum regum Amorrhęorum, in qua eis pugnandum erat, & pugnauerunt cõtra reges illos, donec delerent omnes habitatores terræ illius gladio, vt patet Nume. 21. & Deuteron. 2. & 3. erat apparatus bellicus Iudæis necessarius, sed non præcedebant Rubenitę, & Gaditæ, atque dimidia tribus Manasse accincti, sed semper filij Iuda.

Dicendum ergo est, quòd Rubenitæ, & Gaditę præcedebant accincti Israelitas propter insultus hostiles, & hoc non fuit in deserto, non quidem quasi non esset necessariũ sed quia esse non poterat. nulli namque tunc erant expediti ad pugnam qui pręcederent, sicut factum est nunc. nam Rubenitæ & Gaditę, & dimidia tribus Manasse, nunquã fuerunt expediti ad pugnam, quousq; acquisita fuit tota terra duorum regum Amorrhæorum: tunc enim relictis ibi cunctis quę ad eos pertinebant, potuerunt expediri trãsire Iordanem, quamquam autem in toto deserto fuisset

necessarius

necessarius bellicus apparatus præsentibus hostibus, tamē nulli expediti præcedere castra poterant, cum nulli essent præcedebat ergo vexillum filiorum Iuda in ordine suo. Ex hoc autem patet, qđ mutatus fuit in transitu Iordanis ordo castra mouendi, qui fuit in toto deserto. nā in deserto erant quatuor vexilla, & sub illis duodecim tribubus distributa loca. In primo vexillo procedebat Iudas, & postea Isachar, deinde Zabulon. Secundum vexillum erat tribus Ruben, in quo procedebant Rubenitæ, & consequenter de tribu Simeon, postea autem tribus Gad.

Ordo castra mouendi mutatus fuit in trāsitu Iordanis.

Tertium vexillum erat in quo præcedebat Ephraim, et postea Manasses, deinde Beniamin. Sub quarto vexillo pręcedebat Dan, & postea Aser, deinde Nephtalim, & sic vt numeratæ sunt tribus illæ procedebant longo agmine, vt patet Num. 2. & 10. cap.

Nunc autem præcedebant castra Rubenitę, Gaditę & dimidia tribus Manasse. Ratio autem mutationis huius est, quia in deserto erat processus viatorum, nunc autem est via bellatorum, & potissime, quia in deserto non erat aliquis expeditus ad pugnam. ideo in præcessione castrorum tenebatur ordo secundum dignitatem. nunc vero quia istæ duæ tribus, & dimidia expeditæ erant, expediebat eis committi frontem castrorum, vt magis attenderetur vtilitas & necessitas, quam dignitas, potissime quia vnum alterum non subuertit. ratio eius patet.

An ideo quod mutatus fuerit in transitu Iordanis ordo procedendi duarum tribuum, & dimidiæ, etiam mutatus fuerit totus ordo qui erat cum reliquis in deserto, quid mutatum fuerit, & quid mansit.
Quæst. XVII.

QVæret circa hoc aliquis, an cum mutatus fuerit hic ordo procedendi præcedentibus duabus tribubus & dimidia, fuerit mutatus totus ordo a priori statu qui tenebatur in deserto. Respondendum est non posse manifeste patere, cum litera nihil horum expresserit.

Sed videtur dicendum rationabiliter, quòd nihil de priori ordine quantum ad alia mutatum fuerit. nam quandocunque debet fieri mutatio priorum statutorum, debet aliqua causa satis vrgens mouere ad mutationem eorum, & nunquam debet mutari statutum, vel lex, nisi pro alio manifeste meliori. Ideo si inueniatur alia lex, vel statutum æque conueniens, peccatum est propter illud mutari priora, nisi manifeste excedat priora: sed adhuc non semper debet mutari lex, vel statutum quandocunque inuenitur aliud melius, sed magis debet interdum tolerari iniquitas legis si magna non sit, vt non assuescat populus ad continuam mutationem legum. nam cum sit consuetus sic exuere iugum legis de collo suo, fiet indomitus & inobediens legibus bonis, quæ dantur mutatis prioribus, ita vt nullam toleret legem bonam vel malam, melius tamen est, ferre aliquales leges, quam nullas: ideo mutatio legum rara esse debet, sic declarat Arist. 2. Politic. c. de politia Hipodamij Eriphontis. sic autem erat hic, quòd ordo progressus Israelitarum erat valde conueniens: si ergo debebat nunc mutari, oportebat apparere aliquā causam, & conuenientiorem dare ordinem; ideo dicendum est nō fuisse mutatum, cum nihil tale appareat. Item dato, quòd Israelitas ordinari sic, vel sic in processu castrorum esset indifferens, tamen postquam semel datus esset ordo, non deberet mutari sine causa rationabili & vrgenti: maxime cū dixerunt sic, vel sic ordinatum esse exercitum.

Mutatio statutorū, & legū nō debet fieri nisi ob causa vrgentissima et pro alia meliora statuta, & qua est causa.

Erant autem ordinatę tribus Israelitarum in procedendo secundum ordinem quendam valde rationabilem, & non erat conueniens ordinari alias, vt particulariter declaratum est de qualibet tribu Num. 2. ca. Non debebat ergo mutari, nisi ex aliqua causa multum manifeste rationabili. In Rubenitis autem, & Gaditis, & dimidia tribu Manasse sic erat. quòd eos præcedere conueniens erat, cum accincti forent ad pugnam, vt dictum est: aliæ tamen tribus quantum ad hoc non habebant aliquam differentiam, ergo non debebant a priori ordine mutari. Dicendum est ergo hic duo fuisse mutata, quantum ad ordinem præcedendi, s. istas duas tribus, & dimidiam, quantum ad ordinem aliarum tribuum, & arcam cum Leuitis, quantum ad reli-

F qua quę erant in Sanctuario.

De duabus tribubus, & dimidia, dicēdum est, quòd in cœperint præcedere, & quia tribus Rubē habebat in priori ordine vnum de quatuor vexillis totius castrametationis, quod erat in secundo loco, haberet nunc alterum: sed in primo loco, & sub eodem esset tribus Gad, quia sub eodem in priori castrametatione manebat, esset quoq; sub eo dimidia tribus Manasse, quæ prius erat sub vexillo Ephraim. Alia autem tria vexilla priora, scilicet Dan, & Ephraim, & Iudæ manebant, vt prius: quamquam deficeret dimidia tribus vexillo Ephraim, sed in hoc nihil differebat, tribus tamen Simeon quæ quondam fuerat sub vexillo Ruben manebat extra illa 4. Sed dicendum est, q. reciperetur in vexillo tribus Iuda: quoniam sic factum est de sorte eius. nam Simeon erat parua tribus, & Iuda erat magna, atque possidens magnam sortem, ideo recepit Simeonem intra sortem suam, vt patet inf. 19. cap.

Secundum quod mutatum fuit hic, ab ordine priori,
G erat arca respectu totius Sanctuarij. ordo namque progressus Leuitarum, & sacerdotum in deserto erat, vt præcederent sex tribus, quæ erant sub duobus vexillis, & tunc Leuitæ sequerentur portantes Sanctuarium cum omnibus vasis suis per officia sua, post eos vero sequebantur alię sex tribus cum duobus vexillis, vt patet Num. 2. & 10. cap. vnde tunc portabatur arca a Chaathitis in medio castrorum progredientium, nunc vero ipsa præcedebat totum populum cum Leuitis duobus millibus passuum, vt patet præcedenti cap. Causa autem præcessionis arcæ satis declarata fuit præcedenti cap.

Armati præcedebant. Dicebantur istæ duæ tribus, & dimidia præcedere armatæ, quia accinctæ ad pugnam, s. expediti ad bellum, reliquæ vero portabant filios, & vxo-
H res, & reliqua quæ eorū erant: ideo non erant armati, idest expediti ad pugnam, vel vocantur armati, quia vere armati ibant. nam præcedebant in fronte exercitus propter subitaneos incursus hostiles, ideo cōueniebant eis arma, sed erat leuis eorum armatura, quia pedites erant: peditibus autem leuis conuenit expeditio.

In q. 7. & 2.

Pulchra obiectio ad quæsiti superioris conclusionem.
Quæst. XVIII.

SEd dicet aliquis, quòd non conueniebat Israelitis habere accinctos viros ad pugnam in fronte exercitus cum Deus dixisset eis, quia mitteret terrorem in omnes Chananæos, & fugerent a facie eorum non audentes resistere, vt patet Exo. 23. & Deuteronom. 7.

Respondendum est, quòd quamquam Deus ista pro-
I miserit Israelitis, tamen non vetabatur humana cautela, & sedulitas in operando. promissiones enim Dei quantū ad ea sunt, in quibus non valet humana potentia: sed vbi discretio nostra & robur sufficit, non est attendenda diuina operatio. ideo Iosue omnibus modis humanæ prudentię vsus est in actionibus bellicis: ideo enim exploratores misit in Iericho, antequam introiret in terram, vt patet supra 2. ca. & ad alia loca mittebat exploratores, vt sciretur loca quomodo capienda forent, vt patet infra 7.

Item aliquando ponebat insidias in bello, sed ista humanę prudentiæ sunt, vt patet infra 8. sicut ergo facere Iosue quicquid humanæ fuit prudentię, & in reliquis de diuina sperare bonitate: alioquin nō debuissent Iudæi pugnare contra Chananæos, sed expectare, quòd Deus illos per se deleret. sed nihil tale erat facturus, quin potius datu-
K rus vires Iudęis, vt pugnarent contra eos, vt patet Deuteronom. 8. cum dicitur. ne diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hęc mihi omnia contulerunt: sed recorderis domini Dei tui, quòd ipse tibi vires prębuerit, vt impleret pactum suum cōueniens erat ergo Iudęis, vt haberent in fronte exercitus sui viros expeditos ad pugnam, cum intrauerunt in terram Chanaan.

Vbi discretio nostra, & robur sufficit non est expectanda diuina operatio, immo vti debemus cautela, & sedulitate.

Præcedebant filios Israel. Vocantur hic filij Israel non omnes qui nati sunt de Iacob, sed solum nouem tribus, & dimidia, nam duæ tribus & dimidia, non vocantur filij Israel, sed quòd ipsi ibant ante filios Israel, alioquin diceretur, quòd filij Israel ibant ante filios Israel.

Sicut eis præceperat Moyses, Hoc mandatū datum est

Num.

Num. 32. cap. vbi duabus tribubus & dimidia, petentibus terram duorum regum Amorrhęorum Moyses dixit eis, quòd præcederent filios Israel armati in terram Chanaan, & donec haberent illi in pace terram possessionis suæ non redirent. si autem recusarent pactum istud, non poterant possidere terram duorum regum Amorrhęorum, sed aliqę tribus sibi erepturę erant, vt patet Num. 32.

Quadraginta pugnatorum millia per turmas suas. Idest de istis duabus tribubus & dimidia fuerunt quadraginta millia pugnatorum.

An de duabus tribubus & dimidia, solum quadraginta millia pugnatorum transierint Iordanem, & an essent plures ibi bellatores. Et quod nullus erat qui haberet sexaginta annos completos, vt ex computationibus ostenditur. Quæst. XIX.

SEd aliquis circa istum numerum pugnatorum duarũ tribuum & dimidię dubitabit, quomodo dicatur: solum quadraginta millia processisse ad pugnam. nam omnes viri pugnatores ire debebant ad bellum relictis filijs, & vxoribus in terra ante Iordanem, vt patet Num. 32. & supra primo cap.

Ad hoc forte aliquis respondebit, quòd in istis duabus tribubus & dimidia, non erant viri bellatores præter quadraginta millia.

Sed falsum est, quia fuit facta computatio in istis tribus anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, cum Israelitę transituri essent Iordanem, de qua numeratione habetur Numeri 26. cap. & in hac inuenta est summa filiorum Ruben quadragintatria millia septingenti triginta. In tribu Gad quadraginta millia quingenti. In tribu Manasse erant quinquaginta duo millia septingenti, & quamquã hic assumenda esset medietas tribus, essent saltem viginti millia, coniunctis autem his tribus summis sunt plures, quam centum quinque millia virorum, non erant igitur solum quadraginta millia pugnatorum.

Ad hoc responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd quamquam esset ista summa magna virorũ de tribu Gad, & Ruben, & dimidiæ tribus Manasse, tamen non erant omnes ad pugnam apti, quia computabantur a vigesimo anno, & supra, & inter hanc magnam multitudinem reperti solum sunt quadraginta millia virorum fortium ad pugnam, & non est hoc contra præceptum Moysi, & Iosue. nam dixit Iosue, vt patet supra primo. vos autem transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu. ideo quamquam esset summa virorum magna; quia tamen nõ erant omnes fortes manu ad pugnandum, non fuerunt inuenti vltra quadraginta millia.

Sed hoc non stat, quia isti qui computabantur a viginti annis & supra, erant apti ad bellum, quoniam non computabantur illi qui valde vetusti erant, & inepti, oẽs ergo rã in tribu Ruben, q̃ Gad, q̃ Manasse erant apti ad bellum & consequenter omnes transire debebant Iordanem.

Item adhuc, dato ꝙ computarentur senes, & inepti ad pugnã, non põt dici, ꝙ hi cõputati in tribu Rubẽ, & Gad & dimidia tribu Manasse, qui habentur Nu. 26. essent ex aliqua parte inepti pp senectutem. qđ patet, quia in cõputatione facta in exitu de deserto apud Iordanem, q̃ habetur Nu. 26. c. nullus esse potuit, qui haberet annos 60. completos præter Iosue, & Caleb. Quod patet, quia in principio anni secundi ab exitu de Aegypto fuit facta computatio Israelitarum, vt patet Nu. 1. & ista fuit ab anno 20. & supra: & sic nullus mansit tunc in Israelitis habens cõpletos annos 20. qui non cõputaretur, oẽs tñ isti numerati mortui fuerunt in deserto præter Iosue, & Caleb: sic patet Num. 14. & Deut. 2. sed clarius Nu. 26. tamen dicitur. hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt ab Eleazaro sacerdote in campestribus Moab, inter quos nullus fuit eorũ, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Synai. prædixerat enim dñs, ꝙ morerentur in solitudine, nullusq; remansit ex eis, nisi Caleb filius Iephone, & Iosue filius Nun: cum ergo nullus qui fuerit in prima numeratione potuit esse in secunda, & omnes qui in hac numeratione fuerunt computati, nõdum attigerant annum vigesimum, quando fuit facta prima numeratio, alioquin

A numerati fuissent: sed ab illo tempore quo facta fuit illa numeratio prima vsque ad secundã, transierũt quasi anni 38. & dimidius: ergo nullus eorum, quando fuit in secunda numeratione computatus, erat annorum 60. nam maior ætate omnium horum qui computati fuerunt in numeratione secũda super Iordanẽ nõdum cõpleuerat ann. 20. tpe primæ numerationis. Addãtur ergo anni 38. & dimidius, qui interciderũt inter primã numeratione & secũdã, cũ vna fuerit in principio secundi anni exitus de Aegypto, vt patet Nu. 1. & alia circa finẽ anni quadragesimi fient ad plus anni 58. & sic maior ætate qui in numeratione fuit facta super Iordanem, esset annorum quinquaginta octo, vel quasi, sed in hac ætate sunt homines adhuc conuenientes ad pugnam, potissime homines illius temporis, in quo etiam in anno octogesimoquinto, vel nonagesimo erant potentes ad pugnandum, & gradiendum. Sic patet

B de Caleb infra 24. capitul. cum dicitur. quadraginta annorum eram, quãdo misit me Moyses de Cadesbarne ad explorandum terram, & infra dicitur, hodie octogintaquinque annorum sum, sic valens vt eo valebam tempore quo ad explorandum missus sum: illius enim temporis in me vsque hodie fortitudo permanet, tam ad bellandum quã ad gradiendum. Nullus ergo de summa Rubenitarum, Gaditarum, & dimidiæ tribus Manasse, quæ habentur Numeri 26. erat senex, vel indispositus ad bellum, cũ nullus annum quinquagesimum octauum excederet. non potest ergo dici, quòd quamquam essent plures, quam centum quinque millia computati, tamen in his solum quadraginta millia virorum fortium ad pugnam fuerunt.

Sed dicendum est, quòd erant omnes hi qui computati fuerant viri fortes, poterantque de his duabus tribubus & dimidia procedere cum Israelitis plures, quàm cẽtum
C decem millia virorum pugnatorum, tamen non processerunt, nisi quadraginta millia.

Sed tunc obijcies, quòd fecerunt contra mandatum Iosue dicentis supra primo. vos autem præcedite armati ante fratres vestros omnes fortes manu.

Item facerent contra promissionem suam, quia non solum ipsi promiserunt Moysi, quòd transirent Iordanẽ, quando dedit eis terram duorum Amorrhæorum regum vt patet Numer. trigesimosecũdo sed etiam promiserunt hoc idem Iosue, nunc cum transirent Iordanem, scilicet, quòd omnes ipsi irent quocunque mandaret Iosue, vt patet supra primo, sed Iosue mandauit, vt omnes ipsi præcederent armati Israelitas, ergo omnes præcedere debebant, & præcesserunt.

Respondendum est, quòd omnes viri computati de his tribubus, quorum summa habetur Numeri 26. obtu-
D lerunt se gratis ad transeundum cum Israelitis vltra Iordanem, & pugnandũ pro eis, tamen Israelitæ cæteri viderunt sufficiens esse, vt transirent quadraginta millia pugnatorum de electis totius Israel: cæteri vero manserunt in terra possessionis suæ, & proficiebant ad defensionem aliqualem terræ ab hostibus, & ad agriculturam: si tamen Israelitæ voluissent ducere plures pugnatores de Rubenitis, & Gaditis, plures duxissent. & iste est conuenientior modus respondendi.

Et dicendum, quòd in hoc non est dubium aliqđ, quia infra 22. cap. aperte ponitur, quando consummatis bellis, & diuisione terræ dedit Iosue licentiam istis quadraginta millibus virorum de duabus tribubus & dimidia, ꝙ redirent in terram suam, dixit illis Iosue: in multa substantia atque diuitiis reuertimini ad sedes vestras, cum argento, & auro, ære, ac ferro, & veste multiplici: diuidite prædam
E hostium cum fratribus vestris. Et ita significauit, quòd multi alij de tribubus istis manserunt in terra duarum tribuum & dimidiæ, cum quibus isti diuisuri erant prædã. & sic solum quadraginta millia pugnatorum de istis duabus tribubus, & dimidia transierunt Iordanem, cum reliquo Israel, & manserunt in terra illarum duarum tribuum, & dimidiæ forte plures, quàm sexaginta millia virorum potentium præcedere ad pugnam, qui manserunt ad custodiam terræ propter timores hostiles, & vt terram colerent, & prouiderent paruulis, & vxoribus suis, & aliorum: & isti quoq; colentes terrã illam poterant in magna parte prouidere de victualibus reliquo Israel qui procede

De hoc tetigit supra 1. ca. q. 78. & magis determinate loquitur auctor Iamne quam ille propter illud de. ca. 22. infra quod totius materia decisio est.

bat ad bella, cum terra duorum regum Amorrhæorum, in qua morabantur istæ duæ tribus, & dimidia, esset coniuncta Iordani, & huic terræ in qua bella contra Chananæos exercenda erant. *Per turmas suas*. In hoc designatur ordo istorũ pugnatorũ de duabus tribubus, & dimidia ꝓcedentiũ. Nã non ibant oẽs sub vno globo cõfuso, sed per turmas suas, sc. ꝙ ipsi oẽs portarent primo vnum vexillum de quatuor principalibus exercitus, qđ erat vexillum Rubenitarum. deinde tribus Gad portaret alterũ vexillũ suũ. Idem de dimidia tribu Manasse, postea q̃libet istarum tribuum esset distincta per familias, & familiæ per domos, & in qualibet familia, & domo esset vnũ vexillum, siue signum, de his magis declaratum est Nu.2.c. & iste erat ꝓgressus ordinatus per turmas. *Et cuneos*. Cuneus dr̃ multitudo bellatorum simul debite coniunctorũ, & dr̃ cuneus a coeundo, i. coniungendo, quia simul eunt, & hoc pertinebat proprie ad istas duas tribus, & dimidiam præcedẽtes, ibant quippe dispositæ mõ bellico. *Incedebant super plana atque campestria vrbis Iericho*. Idest tam Israelitæ simul, quam duæ tribus, & dimidia præcedentes gradiebantur per plana, & campestria vrbis Iericho, totũ spatium, qđ a transitu Iordanis est vsq; ad vrbẽ Iericho, qm̃ hæc pertinent ad territorium vrbis illius. Vocantur hic plana, & cãpestria loca q̃ totaliter plana sunt, & quæ aliqualiter aspera, & ista differentia obseruatur Num. 33. vbi ponitur vna mansio in cãpestribus Moab, & postea ponitur alia mãsio in planioribus locis Moabitarum, vbi cãpestria signãt aliqua loca nõ totaliter plana: in Hebræo dr̃ hic. *Incedebant per valles vrbis Iericho*. Hoc satis cõueniebat, quia forte a Iordane vsq; ad vrbem Iericho, est ascẽsus ꝑ valles, cũ Iordanis fluat per quasdã magnas valles sicut supra declaratum est, cũ ageretur de ortu Iordanis. Tamen beatus Hieron. qui optime nouerat terram hanc, vtpote qui eam pedibus ambulauerat, cognoscens dispositionem locorum a transitu Iordanis vsq; Iericho, posuit plana & cãpestria, quia sic via disposita sit, vt aliqualiter plana, & aliqualiter aspera sit. *In illa die magnificauit dominus Iosue*. Hoc refertur ad diem transitus Iordanis: tunc enim magnificauit eũ Deus, i. fecit reuerendum, vel magnæ existimationis apud filios Israel. nam videntes tãta mirabilia facta forte in ducatu suo, & eo præcognoscente, atq; prædicente populo, existimabant oẽs Israelitæ eũ valde magnum virum & acceptum Deo, & iure honorandũ atque timendũ. honorandum quidem, quia dignus erat eum amicus Dei esset, & Deus cũ eo tanta prospera ageret. timendum autẽ, quia cũ acceptus Deo esset, poterat multa in virtute Dei agere, sicut erat de Elia, qui orans fecit cõburi duos quinquagenarios, & centũ viros eorum, vt patet 4. Regũ. 1. ca.

Israelitæ ante hoc reputabant Iosue magnũ virũ, cum Deus perhibuisset testĩm, ꝙ esset spiritum Dei habens, vt patet Num. 27. & de eo dr̃, ꝙ sapientia plenus fuerit, vt patet Deut. 34. c. nullum tamen gestum mirandum viderat, propter quod eum existimarent valde reuerendum, nunc autem viderunt aliquid quod eum magnum reddit.

Coram filijs Israel. Non solum coram filiis Israel magnificatus fuit Iosue, sed etiam coram Chananæis, qui auditis his timuerunt, & elanguit cor eorum, vt patet sequenti cap. in principio.

Vt timerent eum, sicut timuerunt Moysen. Dicitur timere Israelitę Iosue, i. reuereri, vel timere, quia cũ nõdum aliquid Deus ꝓ eo fecisset, poterant videri ꝓcepta sua nõ magnæ authoritatis, & posset ea quis contemnere, cum aũt factũ est miraculũ in transitu Iordanis, cognoscẽtes Israelitæ, ꝙ Iosue esset acceptus Deo, formidarent præcepta eius transgredi, ne incurrerẽt indignationem Dei eo faciente.

Sicut timuerunt Moysen. Idest tantum quantum venerati fuerant Moysen venerati sunt Iosue, & tantum præcepta eius timuerunt. rationabile quidem videbatur, cum conspicerent in ducatu suo, tam solennia fieri miracula quanta facta fuerant sub Moyse.

Cum adhuc viueret. Ista litera potest intelligi ex superabundantia locutionis, scilicet, quod nihil sententiæ inducat. nam manifestum est, quod nunc Israelitæ non timebant Moysen cum non esset.

Vel poterit sic induci, quod Israelitæ timebant valde Iosue, scilicet tantum, sicut Moysen.

F Ad quod diceret aliquis parum, aut nihil nunc timeri Moysen cum mortuus esset. Et respondebitur non comparari Iosue Moysi nunc mortuo, sed cum viuens esset, scilicet, quòd tantum nunc timebatur Iosue.

Alio modo accipi potest ista litera proprie, scilicet, ꝙ tantum timeretur Iosue, sicut Moyses, quando erat viuẽs, & nunc quando erat mortuus.

Primo enim, quia poterat facere, quod vellet, orando Deum, nunc autem mortuus timebatur, quia ipse præcepta, & testimonia in lege dederat q̃ timebantur. qm̃ quod ipse prædicebat certissime euenturum erat: magis tamen timebatur cum viueret quam nunc, quia facilius poterat contra rebelles inuocare Deum, & punire, quam nunc, cũ post mortem cura horum ad alterũ pertineret, præcipue quia seculares sola sensibilia attendẽtes, magis timent quẽ præsentem vident, quàm quem absentem nouerunt. Iosue autem timebatur ab Israelitis tantum, sicut Moyses, G & non sicut Moyses mortuus, quia hoc parum foret. sed tantum quantum Moyses cum viueret.

Dixitque ad eum. Idest locutus fuit Deus Iosue, semper intelligendum est esse Angelum qui loquitur: ad Deum enim ista pertinere non possunt. De modo istius locutionis dicendum est totaliter, sicut dicebatur de alia superiori, scilicet, quòd in aliqua nube Angelus fuerit locutus, & non in figura assumpta manifesta.

An vero ista locutio sit eadẽ cum superiori, i. an ista verba dicta fuerint, qñ dicta sunt superiora, non constat. ex litera satis tñ videtur dicendum, ꝙ non fuerint simul dicta quia superiora pertinent ad ingressum virorum in Iordanem, ista aũt pertinent ad totalem exitum sacerdotum de Iordane, q̃ sunt diuersa tempora. *Præcipe sacerdotibus qui portant arcam*. Iosue præcipiebat omnibus, siue sacerdotibus, siue laicis, quia erat rector omniũ a Deo constitutus, H & non solum super minores sacerdotes, sed etiam super sacerdotem magnum Eleazarum, vt patet Num. 27. & hoc præcipue, quia in veteri testamento non fuit distincta iurisdictio sacerdotalis, vel regalis, vel secularis, sicut distincta est in nouo testamento, sed ad principem laicum omnia iudicare pertinebat, causæ horum fuerunt assignatę c. preced. *Qui portant arcam fœderis*. Hi enim manebant in Iordane, & ad hos locuturus erat Iosue.

Vt ascendant ad Iordane. Idest, vt exeant de Iordane, & accipitur conuenienter ascendere, quia sacerdotes erant in parte profunda Iordanis in medio alueí, cũ ergo tenderetur ad alterã ripam, ascendere erat. Iubebat autem Iosue ascendere sacerdotes, quia ipsi intrauerant in Iordanem ante populum, & manserunt in medio aluei, dum totus populus trãsiuit: postea quoq; dum educerentur duodecim I lapides ad ponendum in loco castrametationis, & dum alii 12. erigerentur in medio aluei. his autem factis adhuc manebant sacerdotes cum arca nescientes, an aliquid agẽdum restaret, & ipsi manere deberent. omnibus ergo completis, iussit Iosue, vt ascenderent de Iordane. Iosue quoq; quamquam compleuisset prædicta, non audebat sacerdotibus mandare, quod ascenderent de Iordane, nesciebat enim, an aliquid alterum restaret agendum, quousque dixit Deus, vt ascenderent sacerdotes de aqua.

Qui præcepit eis. Mox vt Deus ei dixit, iussit sacerdotibus ascendere de Iordane. *Ascenderę de Iordane*. Idest venire ad ripam.

An in transitu Iordanis volauerit arca super aquas Iordanis, rapiens secum sacerdotes vsque ad duo millia cubitorum, vt Rabbi Salom affirmat. Quæst. XX.

K RAbbi Salom. dicit, ꝙ sacerdotes cũ arca non venerunt ad ripã illam in qua erat totus populus Iordane trãsmisso, sed reuersi sunt ad ripã per q̃ intrauerant. & tunc cum fuerunt sacerdotes in ripa, cępit Iordanis fluere, vt ante fluebat, ideo fuit inter sacerdotes, & reliquum populũ Iordanis medius, & ad hoc, ꝙ transirent aquas, eleuata est arca in sublime, & volauit super Iordanem portans secum portitores suos, & nõ solum volauit super aquas, sed etiã transiuit super totũ populum, vt transiret ad duo millia cubitorũ vltra, quia supra iussum fuerat, vt ꝓcederet arca populũ duobus millibus cubitis. Et ex hoc dixit Rabbi Salo. ꝙ peccauit Oza volens tenere arcam Domini, qñ declinauerant eam boues calcitrantes. nam arca poterat

Litera Hebraea.

Iu ea.3 q. 36.37.

In quæst. 16.

tenere

tenere se, & portatores suos. Sed ista multũ ficta esse vñr. Primo, quia nunq̃ est ponendum miraculum sine necessitate, cum sit peccatũ per plura fieri, quod fieri potest per pauciora. vt patet 8. Topic. poterant tamẽ sacerdotes ascẽdere de Iordane per ripam illam q̃ ascenderat populus, & non esset aliquod miraculum. cur ergo fieri debebat miraculum? hoc. n. erat multiplicari miracula inutiliter. si autẽ hoc volebat Deus, maius miraculum videbatur, quòd aperiret Iordanem, & transire faceret populum, deinde vt rediret, & concluso Iordane totum populum faceret volare super Iordanem, sed nihil horum fuit.

Item non est hoc rationabiliter dictum, nam solum poterant ista sine miraculo fieri, sed etiam melius fiebant sine miraculo quam adiuncto miraculo, nam postquam sacerdotes fuerunt in medio Iordanis, ita faciliter poterant exire ad ripam in qua erat populus, sicut redire in ripam per quam intrauerant. quòd ergo post hoc ad transeundũ adderetur miraculum, scilicet, quod volarent super Iordanis aquas, erat addere plura valde inutiliter.

Item non est verisimile. nam cum volatus super Iordanem arcæ, & portitorum suorum magnum miraculum esset, non subticuisset scriptura; tamen subticuit. non fuit ergo aliquid tale factum.

Incitatiuum aũt Rab. Salom. est, quia litera ista non dixit, vt transeant Iordanem, sed vt ascendant de Iordane. Sed hoc nihil est, quia congruentius est dicere, vt ascenderent, quam transirent. nam transire Iordanem erat ab extremo in extremum. nunc aũt sacerdotes erant in medio Iordanis, ideo non ponebatur valde conuenienter. melius autem ponebatur, vt ascendant, quia erãt sacerdotes in medio aluei Iordanis vbi est profunditas. ad quamcunq; ergo ripam irent, erat ascendere magis, quam transire.

Item incitatiuum ad hoc nullum est. nã stante ista litera, vt ascendant de Iordane, nihil magis signatur vna ripa Iordanis, q̃ altera, quia alueus erat profundior alterutra riparum, ideo ad quamcunq; earum pergatur de alueo, est ascensus. *Cumq; ascendissent portantes arcam.* Dũ sacerdotes ascenderent de Iordane portantes arcã, & postq̃ ascenderunt, populus nihil mouebatur, quousq; arca transiret per mediũ populi, & antecederet per duo millia passuũ.

Et siccam humum calcare cœpissent. Nõ dr̃ hoc tanq̃ ante cum transirent alueum Iordanis non pergerent p terrã siccam. nã non solum fuerat aqua ablata ne flueret, sed ẽt desiccata est planities aluei, ne inficerentur pedes transeũtium, vt supra præcedenti cap. probatum est. & dicit ibidem, sacerdotes qui portabant arcã, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti: omnisq; populus p arentem alueum transibat. vocatur tamen terra sicca, quã calcare cœperunt sacerdotes exeuntes de Iordane, quia illa non erat olim madẽs fluẽte Iordane super eã, sicut erat de aluei Iordanis terra quæ erat prius semper madens.

Reuersæ sunt aquæ in alueum suum, & fluere cœperunt. Duo erant hic, s. q aquæ reuersæ sunt in alueum, & q fluxerunt: nã aquæ Iordanis cessauerant fluere, vt transirent Iudæi, & nunc iterũ fluere cœperunt, ẽt quia in loco transitus Iordanis Israelitarum eleuatæ fuerant aquæ in sublime pendẽtes, ita vt viderentur inde procul ab vrbe q̃ vocatur Adom, vt patet præcedenti c. nunc aũt reuersæ sunt in alueum, i. decreuit tumor ille, & redditę sunt ad hoc, vt cõtinerentur intra ripas suas, sicut prius. hoc aũt factũ est, q̃do sacerdotes cœperunt calcare siccã humum, quia iã non erat expediens ad aliquid impediri Iordanẽ a suo cursu.

Sicut ante consueuerant. Sicut omni tempore fuerat natura fluxus. In Hebræo dicitur. *Sicut heri, & nudius tertius.* Idest, sicut heri, & a tribus diebus ante. & per hoc signatur totum tempus præteritum, in quo fluebat Iordanis similes modi locutionis sunt in sacra Scriptura, vt patet. Exod. 4. cũ dicitur. obsecro domine non sum eloquens ab heri, & nudius tertius. hoc autẽ dicit pro tota vita sua, quoniam vox sua non erat conueniens ad proponendum coram magnis dominis ambassiatam.

Populus autem ascendit de Iordane decimo die, mensis primi: & castrametati sunt in Galgalis contra Orientalem plagam verbis Iericho Duodecim quoque lapides quos de Iordanis alueo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, & dixit ad fi- Alph. Tost. super Iosue. A lios Israel. *Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos, & dixerint eis, quid sibi volunt lapides isti? docebitis eos atque dicetis. Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum, siccante Domino Deo nostro aquas eius in conspectu nostri, donec transiremus, sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccauit donec transiremus, vt ascant omnes terrarum populi fortissimam Dei manum, vt & vos timeatis Deum vestrum omni tempore.*

Hic ponitur tertium principale, s. temporis determinatio. s. quantum ad hæc omnia quæ facta sunt, & dicitur ascẽdisse de Iordane, idest de ripa Iordanis, scilicet quia steterunt ibi expectantes, dum fierent positiones, & ablationes lapidum. & dr̃ ascendere respectu vrbis Iericho in quam tendebant: illa enim erat altior Iordane qui in valle quadam magna atque depressa erat. vrbs autem Iericho B erat altior. Alio modo potest intelligi, quòd ascenderunt de Iordane, idest quòd ascenderunt de alueo ad ripam, in quo erat ascensus, quia erat profundior alueus quàm ripa

Vrbs Iericho erat in altum sita

Et istum sensum tenet Nicolaus. sed conuenientior est præcedens, quia Israelitę non conuenienter dicuntur ascẽdisse de Iordane, idest de alueo, sed transiuisse Iordanem, quia ad hoc, q ascenderẽt de Iordane, requirebatur quòd mansissent in alueo, sed non fuerunt ibi aliquo modo stantes sicut sacerdotes, sed transeuntes. sacerdotes autem conuenienter dicuntur ascendisse de Iordanis alueo, quia ibi manserunt aliquantum expectantes. Dicuntur tamẽ Israelitę ascendisse conuenienter de Iordane, idest de ripa eius ad loca altiora, s. ad vrbem Iericho, quia in ripa Iordanis manserunt expectantes donec figerentur lapides duodecim in alueo Iordanis, & tollerentur inde alij duodecim ad ponendum in Galgalis. *Decima die mensis primi.* Assi- C gnantur tempora transitus, s. in die 10. mensis primi. Non dicitur hic cuius anni fuerit iste mensis, quia satis induci videtur ex superioribus, cum dicatur in toto Pentateucho q quadraginta annis manserunt Israelitę in deserto, & supra in Deute. cui continuatur historia libri huius, vt patet ex principio libri, dicebatur quomodo anno 40. mense 11. locutus fuerit Moyses verba illa quæ habẽtur in toto Deuteronom. vt patet Deuter. 1. c. cum ergo successerit ei Iosue immediate, vt patet Deut. 34. & post mortem eius Deus locutus fuerit Iosue, vt patet supra. 1. cap. videtur q fuerit in 41. anno, & erat iste mensis primus eiusdem anni. Non enim potest aliquis dicere hunc esse mensem primum, anni 40. quia adhuc viuebant Aaron, & Moyses. nam Aaron mortuus est anno 40. ab exitu de Aegypto die prima, mensis quinti: vt patet Num. 33. Moyses autem viuẽs erat mense 11. anni 40. nam tunc incœpit declarare legem, D vt patet Deuteron. 1. sed Iosue non transiuit Iordanem his viuentibus, vt patet supra 1. ergo non fuit transitus iste in anno 40. Itẽ nõ potest dici, q fuerit iste transitus anno 42. quia tunc mansissent Israelitæ in deserto anno 41. Sed falsum est, quia tota scriptura assignat fuisse annos solũ 40. vt patet Exo. 16. & Deut. 8. Item daretur, q post mortem Moysi mansissent Israelitæ apud Iordanem plusquam p annum. nam Moyses accesserat vsque ad Iordanem, vt patet Deut. 3. & ibi numerauit ipse cũ Eleazaro totũ Israel, vt patet Num. 26. & hoc fuit anno 40. ergo si in principio anni 42. fuisset trãsitus Iordanis, mansissent Israelitæ post mortem Moysi circa Iordanem magis quam per annum in eadem mansione, s. in Sethim, vbi mortuus est Moyses. omnia tamen ista inconuenientia sunt, ergo necesse est, qd̃ fuerit in anno intermedio horum duorum, s. in anno quadragesimoprimo egressionis de Aegypto.

E

Quare Israelitæ transierunt Iordanem die decimo mensis, potius quam alia die. Et quare iussit Deus Iudæis, quod pararent agnum, die decimo. Quæst. XXI.

SEd aliqui quærunt, quare Israelitæ transierunt Iordanem die decimo mensis. Ad hoc dicunt quidam, qd̃ fuit, quia celebraturi erant Phase die quartadecima mensis primi, ad vesperũ, & ad hoc accipere debebãt agnũ die decimo mensis Exodi 12. cap. ideo vt celebrare possent, venerunt die decima. sic dicit Adamantius, & Glo. ordina. s. non sine causa signatur, quando venit Israel ad Iordanẽ,

A decima inquit die mensis primi, hæc est ipsa dies in qua agni mysterium præcipiebatur in Aegypto, in eandem terram promissionis intrant. Sed dicendum, quòd non est ista causa, quia licet verum sit, quòd Iudæi celebraturi essent Phase transito Iordane, satis erat ad hoc, ꝙ die quartadecima mensis transirent, quia illa die celebrandum erat ad vesperum. Exod. 12. cap. & Leuit. 23. Quod autem obijcitur Exod. 12. c. ꝙ die decimo acciperetur agnus. Dicendũ, ꝙ in illo die nihil agendum erat, quod pertineret ad festũ Paschale, quia illud incipiebat quartadecima die ad vesperum. s. ad solis occasum, vt patet Deut. 16. cap. & nunc ita factum est, vt patet infra in litera. s. fecerunt Phase quartadecima die mensis ad vesperum. & tamen Exod. 12. c. mãdatum est, ꝙ acciperetur agnus die decimo, non pro alijs vicibus, sed solum pro illa, quia tunc nouiter incipiebant, & forte si expectarent diem quartumdecimum, quãdo ce- B lebrandum erat Phase, obliti essent parare, & non occurreret eis facere, quod debebant, ideo voluit Deus, ꝙ prius haberent paratum. Alia etiam causa fuit præcipua, s. quia Iudæi recessuri erant de Aegypto illa nocte qua celebrauerunt Phase. Exo. 12. & Nume. 33. cap. & hoc sciebant Iudęi. Exo. 11. & 12. & cum pararent se ad recessum, forte obliuiscerentur parare ea quæ pertinebant ad Phase, vel non possent: ideo fuit conueniens, ꝙ per quatuor dies ante haberent agnum in domo, vt non impediretur ceremonia Paschalis: postea autem non fuit aliquid tale, ideo nihil obligabantur facere die decima. Sed dicendum, quòd ideo transierunt Iordanem die decimo, & non prius, neque posterius, quia manserunt Israelitæ apud Iordanem mortuo Moyse, quousque se ad transeundum parauerunt & quia accidit factam esse totam parationem die decimo mensis, & non prius, transierunt illo die, & ista est vera C causa, & non aliqua pertinens ad significationem numeri denarij. *Et castrametati sunt in Galgalis.* Idest fixerunt tentoria sua in loco dicto Galgala. Est autem Galgala apud Iericho, vnde vocatur ager Iericho, sic patet sequ. c. nam cũ essent Israelitæ in Galgalis, dicebãtur esse in agro Iericho. Angelus enim nudato ense apparuit Iosue in Galgalis, & tamen dicitur, quòd apparuit in agro Iericho, vt patet sequenti cap. Et ponitur hic, istud nomen per anticipationé, quia non fuit vocatus locus iste Galgala, antequam Israelitæ illuc venissent, sed postea fuit ab euẽtu sic dictus, quia ibi circuncisio facta est, vt patet sequen. cap. & ibi declarabitur causa nominis huius. fuerunt autem Israelitæ castra metati in Galgalis, quia non potuerunt venire vlterius die illa. Et potissime, quia quamquam vlterius potuissent peruenire. tamen non expediebat, quia ipsi pugnaturi erant primo contra vrbem Iericho. ideo enim miserant explora- D tores, & non expediebat transire vltra vrbem. Sciendum, ꝙ castrametari, idest figere, vel ponere castra dupliciter accipitur, quia aliquando est vnum uerbum, scilicet castrametor, aris. Aliquando autem est verbum metor metaris, idest figere, vel locare, aut ponere, & castrum. Quod autẽ aliquando sint duæ partes patet Num. 1. cap. cum dicitur: metabuntur autem castra filij Israel vnusquisq; per turmas suas, idest figent, vel ponent, & iterum ibidem cum proficiscendum fuerit, Leuitæ deponent tabernaculum, cum castra metãda fuerint, erigent. Necesse est, ꝙ metãda sit participiũ illius nominis castra, alioquin nõ esset sensus vllus, Ideo dicendũ est, ꝙ q̃q; aliqui per ignorantiam declinationis componãt istud verbum, tñ ipsum semper est simplex, s. metor, aris, sed magis ponitur cum isto nomino castra in plurali, quam cum alijs. ideo aliqui vnum verbũ per compositionem putauerunt esse.

Castrametari quid significat.

E *Contra orientalem plagam vrbis Iericho.* Idest Galgala est ad partem Orientalem Iericho. nam cum Israelitæ intrauerunt in terram Chanaan transeundo Iordanem, fuit introitus per partem Orientalem procedendo versus Occidentem, cum Iordanis sit in parte Orientali terræ huius vt patet Num. 32. cap. deinde cum procedebatur a Iordane in Iericho, erat ab Oriente in Occidentem. Erat tamen Galgala ante Iericho, ideo oportebat Galgalam ad Orientem esse Iericho, cum venientibus a Iordane in Iericho, Galgala sit in medio itineris.

Duodecim quoque lapides quos de Iordanis alueo sumpserant. Fuerunt vigintiquatuor lapides sumpti ad denota- A tionem huius miraculosi transitus, s. duodecim qui ablati de Iordane ducti sunt vsque in Galgalam, & duodecim alij qui erecti sunt in Iordane. dicitur hic de duodecim primis, quòd in Galgala positi fuerunt, scilicet in 12. titulos erecti, & distincti, ita vt cognosci posset, ad memoriam 12. tribuum Israel ista facta fuisse.

An lapides duodecim qui positi sunt in Galgalis, portati fuerint primo de Iordane in montem Hebal, & Garizin, vt Iudæi dicunt. Quæst. XXII.

Circa istos duodecim lapides Iudæi dicunt, ꝙ fuerunt portati in montẽ Hebal, & Garizin, vbi erat scribendum Deutero. & ponendæ maledictiones, & benedictiones solenniter, & super lapides illos scripserunt mandata legis, & rursus de lapidibus illis facto altari immolaue- B runt hostias, & rursus venerunt in Galgalã portantes illos duodecim lapides, quos posuerunt in signum trãsitus miraculosi. Ad hoc aũt adducunt, quod habetur supra in litera, s. donec cõplerentur q̃ Iosue, vt loqueretur ad populũ præceperat dns, & dixerat ei Moyses, s. ꝙ ista facta sunt anteq̃ veniretur in Galgalam. sed Moyses præceperat Iosue, & Israelitis, vt transito Iordane ponerent maledictioné, & benedictionem in monte Hebal & Garizin, & scriberent Deut. & cętera quę habentur Deut. 27. c. & tñ hoc dicitur anteq̃ dicatur, qũo Israelitæ iuerint ad castrametandum in Galgalis. ergo omnia hæc primo facta sunt, quã iretur in Galgalam, & habet aliqualem colorem, quia mãdauit Moyses, vt transito Iordane ponerent lapides, & læuigarẽt calce in monte Garizin, & ponerent ibi maledictiones, & benedictiones &c. putant ergo, ꝙ transito Iordane ista facta sunt. Sed dicendum est valde falsum esse, quod multi- C pliciter inducitur. Primo, quia dicitur lapides istos 12. fuisse ductos de Iordane in montem Garizin & Hebal, & ibi linitos calce in altari positos, & debuisse describi ibi Deute. non enim fuerunt ijdem lapides, sed alij satis differẽtes ideo non põt stare, quia Deut. 27. dr̃, ꝙ erigerentur in mõte Hebal, & Garizin lapides, & non ꝙ ducerentur aliunde si tamen isti lapides qui in Iordanis alueo fuerant, ibi ponerentur: non dicerentur erecti in mõte, sed adducti ad locum illum. Item quia dicitur, ꝙ erigerentur lapides ingẽtes ad scribendum legem, & ad faciendum altare. sed constat non fuisse ingentes eos qui habebantur in Iordane, & inde ducti sunt ab Israelitis, vnus. n. vir nõ posset super humerum suum valde magnum lapidem ponere, & educere de Iordanis medio ad ripam. non erant ergo isti. Item non põt hoc stare, quia dicunt, ꝙ de eisdem lapidibus duodecim, altare fabricatum est, & postea scripta fuerunt verba D legis in eis, vel é conuerso, sed contra probatum fuit Deut. 27. c. ꝙ alij lapides erigerentur ad scribendum Deut. & alij ad altare fabricandum. Item non põt stare, quia hoc ẽt dato necesse erat, ꝙ immediate, vt magno cum labore super lapides descriptus fuisset Deut. & calce lęuigati essent destrueretur tota scriptura, & solueretur cõpago dictorũ lapidum, vt inde ducerentur in Galgalam, quia in Galgala lapides 12. in memoria debebant manere, & sic confitebantur Iudæi, sed non stant prædicta, s. ꝙ descripto Deut. super lapides calce læuigatos lapidum solueretur compago, & ducerentur in Galgalã, quia iõ describebatur Deut. totus super lapides calce læuigatos, vt maneret in memoria posterorum, ꝙ datæ fuissent maledictiones effractoribus legis illius, & benedictiones obseruatoribus. quomodo ergo maneret memoria vlla, si mox vt Deuteronomius descriptus foret, tolleretur calcis læuigatura, & lapides in- E de ferrentur? Item dato, quòd non esset hoc in memoriã posterorum, sed qualitercunque ponatur, quid stultius erat quam tanto cum labore describere totum Deuteronomium super lapides calce læuigatos, & mox totum dissoluere? nullus enim hoc capit, quod isti imperite phantasiantes non aduertunt. Item ad quid Deus iubebat plane & lucide Deuteronomium describi, si mox soluendus erat ablatis lapidibus?

Confutantur Iudæi in alia parte suæ opinionis, scilicet quantum ad itinerationem. *Quæst.* XXIII.

ITem non potest stare vllo modo istud dictum. quãtum ad alterum. s. quòd primo iuerint in montem Hebal & Garizin, & fecerunt omnia hæc, & deinde venerint in Galgalam. Et primo quantum ad itinerationem. nam mons Hebal & Garizin sunt coniuncti ciuitati Bethel, quæ est post Iericho, s. quòd venientes de Iordane in Bethel primo transeunt per vrbem Iericho: & postea interposita terra veniunt in ciuitatem Hay, & Bethel. quod patet ex processu libri huius, quia postquam Israelitæ ceperunt vrbem Iericho, miserunt exploratores contra vrbem Hay, vt patet infra, 7. & capta vrbe Iosue in monte Garizin, & Hebal fecit omnia quæ iusserat Moyses. & habetur Deuteron. 27. c. vt B patet infra 8. ergo in die illa qua Israelitę trãsierunt Iordanẽ, nõ potuissent illuc vllatenus venire. nam in transeundo Iordanẽ Israelitę satis morati sunt, cũ oẽs expectarẽt, quousque totus populus plene transiuisset alueum: deinde steterunt in ripa quousque lapides duodecim in Iordane erecti sunt & alii fuerunt educti, vt ponerentur in Galgalis. in hoc ergo transijsset aliquãta pars diei, vix igitur potuisset peruenire in Iericho, quanto magis in montem Hebal & Garizin? Item dato, quòd sufficissent eo die ire vsque in montem Hebal, & Garizin, quomodo sufficerent, vt redirent ea die ad castrametandum in Galgalis? non videtur possibile.

Item dato, quòd esset vllatenus possibile, videbatur absurdum penitus, scilicet quod primo irent in montẽ Hebal & Garizin, qui satis magis distabant quam Galgala. & deinde eadem die redituri essent in Galgalam retrocedendo, nulla ratio patitur. C

Item quis nos cogit ponere hanc fatuam implicationẽ, scilicet vt dicamus lapides q̃ educti sunt de Iordane, fuisse positos in monte Hebal? cum horum nihil Moyses in Deut. 27. c. iusserit, nec postea Deus præcepit Iosue. Item dato, quod omnia ista fieri debuissent, tamen fieri non poterant eadem die qua isti asserunt: etiam si de Iordane in montem Garizin, & Hebal venire sufficissent, & regredi in Galgalam. nam multa debuerunt fieri intermedia quæ requirebant spatium plus quàm vnius diei. nam in montibus illis erant Israelitę posituri maledictiones, & benedictiones solenniter, eo modo quo describitur Deuteron. 27. capit. sed ad hoc aliquanta requirebatur mora, scilicet vt disponeretur populus in turmas suas diuisus ad benedicendum, & maledicendum: vt patet infra 8. & Deuter. 27. c. Item in eodem monte solennes epulas facturi erant, D & oblaturi holocausta, & pacificas hostias super altare factum. immolatio tamen ista plurium hostiarum & epulæ solennes populi requirebant saltem spatium diei medij. quomodo ergo in reliquo medio diei possent iter peragere veniendo a Iordane vsq; montem Hebal & Garizin, atque redeundo in Galgalam? non erat intelligibile.

Confutantur Iudæi quantum ad constructionem altaris, de illis duodecim lapidibus Iordanis. *Quæst.* XXIIII.

AMplius est maior absurditas, quia debebant construere altare de lapidibus istis duodecim, vt ipsi referũt & offerre holocausta, & postea super eos calce leuigatos, describere Deut. hoc tamen nequaquam stat, etiam si prędicta manerent, quia magna scriptura est totius Deuteronomij quam scriba satis velox calamo suo vix duobus, vel E tribus diebus celeriter transcribens conficere posset in papyro, quanto magis super lapides? cuius comparatio nulla est in tarditate, & velocitate, fortassis enim indigerent ad explendum hæc Israelitæ diebus 10. vel 12. Nec valet si quis dicat, sola decem præcepta in lapidibus illis describẽda fore, sicut quidam Iudæi astruxerunt, quoniam Moyses dixit, vt possit in eis scribere omnia verba legis huius, legem autem hanc vocabat demonstrans eam, quam tunc recitabat, scilicet Deuteronomium, & illa erat distincta a lege data in monte Synai, sic patet Deuteron. 29. cum dicitur, hæc sunt verba fœderis quod præcepit dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel in terra Moab, præter illud fœdus quod cum eis pepigit in Oreb. non ergo poterat intel A ligi decalogus per hanc legem quã tunc nominabat Moyses, quia erat distincta a decalogo. Quod autem hanc legẽ & totam eam describere deberent in lapidibus, patet infra 8. cap. cum dicitur, scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filijs Israel, totum tamen Deuteronomium super lapides scribere multorum dierum opus erat.

Item quia non qualitercunque, sed lucide, & plane scribenda omnia erant, vt patet Deuteron. 27. sed hæc moram magnam, & attentionem expectabant. Item non sufficissent 12. lapides illi qui de Iordane educti fuerant, vt super eos scriberentur hæc, quia scriptura valde multa erat, lapides autem parui, & pauci, quamquam ergo calce liti forent, forte ad medietatem non sufficerent scripturæ. Item non stat hæc facta fuisse antequam Iudæi castrametarentur in Galgalis. nam vt patet ex ordine literę, primo deuentum est in Galgalam, & facta circuncisione pugnatum est contra Iericho, & capta est ciuitas Hay, suspenso autem rege eius facta est solemnitas in monte Garizin, & Hebal, vt patet vsque ad finem 8. c. huius libri. non potest ergo dici fuisse prius illa facta, quam castrametaretur populus in Galgalis: nisi forte astruatur anticipatio, & tamẽ hoc non stat, quia nunquam recedendum est ab ordine literę, nisi ex causa necessaria, scilicet quia in litera patetit, quod sit anticipatio, vel recapitulatio, vel necessario inducitur, aut includetur aliquod inconueniens, nisi ordine literę permutatum anticipatione aut recapitulatione dicamus, hic autem nihil tale est, immo posita anticipatione multa inducuntur inconuenientia, quorum quædam in superiobus explicita sunt, quorum nullum esset stante ordine literæ.

Non est recedendum ab ordine literæ, nisi cum necessitate.

C Item dato, quòd qualitercunque vellemus facere anticipationem, vel recapitulationem non potest poni, quia quædam adiunctiones sunt, quæ tollunt omnem anticipationem, & recapitulationem, vt connotationes temporalis ordinis aut actus, vt post hoc. hoc ante hoc, quibus positis non stat anticipatio, vel recapitulatio, sed sic, vt signat scriptura, alioquin eam mendacem efficimus, cum ipsa ordinẽ suum declaret. Aliæ quoq; similes connotationes sunt tẽporum, vt nunc, ipso die, illo in tpe, eodem anno, & huiusmodi, sed hic ponitur q̃dam talis connotatio, ergo nõ põt dici facta anticipatio vel recapitulatio, vt patet j. 8. cũ dicta fuisset subiugatio vrbis Hay, & crucifixio regis eius, subditur, tunc ædificauit Iosue altare dño Deo Israel in mõte Hebal, ergo sequitur non posse poni factum ante suspẽsionem regis illius. nulla ergo erat anticipatio, aut recapitulatio.

Nota quæ sint connotationes temporalis ordinis, aut actus, quæ tollunt anticipationem aut recapitulationẽ.

D

Solutio ad duo motiua illius opinionis Iudæorum. *Quæst.* XXV.

ITem litera quam Iudæi inducunt in probatione horum nihil adiuuat eos, sed potius obstat, i. donec complerentur quæ Iosue, vt loqueretur ad populum præceperat dominus, & dixerat ei Moyses. nam si hoc modo Iudæi ex hac litera arguere vellent, cum ista litera dicat non ascendisse sacerdotes cum arca de alueo Iordanis, donec complerentur omnia quæ præceperat Deus Iosue, vt loqueretur ad populum, & dixerat ei Moyses, inducetur, quòd ante inierunt Israelitę in Galgalam, & in Garizin, & Hebal, feceruntque ibi holocausta, & positis maledictionibus, et benedictionibus descripserint Deuteronomium, quàm sacerdotes ascenderent de Iordane. Sed tunc quomodo dare- E tur, q̃ Israelitæ irent in tam longinquum relictis sacerdotibus in alueo Iordanis? & ad quid opus erat manere sacerdotes ibidem semper diuiso Iordane? valde enim absona sunt. Item non præcederet arca Israelitas duobus millibus passibus, vel cubitis, sicut dominus iusserat præceden. cap. Item non possunt hęc stare, quia quando ponebantur maledictiones, & benedictiones super montem Hebal, & Garizin, sacerdotes erant ibi tenentes arcam in medio maledicentium, & benedicentium, vt patet ex his quæ habentur infra 8. ergo non manebant in Iordane: atque consequenter non intelligetur ista auctoritas de completione eorum, quæ facta sunt in monte Garizin, & Hebal. Item totus populus expectauit in ripa Iordanis, quousque sacerdotes portantes arcam exirent de alueo. & præcederent,

derent, sed ex prædictis colligebatur arcam mansisse in alueo, donec fierent omnia quæ iusserat Moyses fieri in monte Hebal, & Garizin. ergo non recessit populus Israelitarũ de ripa Iordanis, quousq; complerentur quę fieri debebãt in monte Garizin. hoc autem non meretur auditum, quis enim ista faceret non existente ibi aliquo Israelita? cum Israelitæ iubeantur ista facere Deuterono. 27. c.

Solutio ad aliud motiuum Iudæorum.

Item quia totus populus dicitur fuisse in montibus prædictis, cum hęc facta sunt, vt patet infra 8. c. Item non debet mouere Iudæos quod dr Deut. 11. & 27. c. s. q transito Iordane, deberent ponere maledictionem, & benedictionem, non enim sequitur ex hoc, q mox post Iordanis transitum fieri debeant omnia quæ iubentur, nam licet iubeãtur fieri post Iordanem, tamen locus assignatus fuit ad ea, scilicet in monte Garizin, & Hebal, sed isti mõtes nõ sunt immediate post transitum Iordanis, ergo nõ poterant hęc fieri immediate post transitum eius, sed prius peruenire- G rent in Galgalam, & Iericho, hæc enim loca priora sunt ordine progrediendi, similis modus loquendi sæpe est in his libris præcedentibus Moysi, s. in terram quam trãsito Iordane pergis possidendam, s. quòd post transitum Iordanis possessuri erant terram illam, non tamen immediate post transitum Iordanis, prius enim plura transierunt quam transito Iordane possiderent terram.

Determinatio authoris.

Dicendum ergo est veritatem huius fuisse, q Israelitæ transito Iordane lapides duodecim inde sumptos tulerũt in Galgalam figentes eos ibi, postea facta circuncisione, & deletis duabus ciuitatibus, s. Iericho, & Hay, Iosue cũ toto populo iuit in montem Garizin, & Hebal erigens ibi lapides grandes, qui erant in eodem loco, manentibus aliis in Galgalis, & factæ sunt solennitates omnes quæ iubentur Deut. 27. siue durauerint paucis diebus ista, siue multis, quo autem intelligatur dictum illud quod adducebãt H Iudæi, s. donec complerentur, quæ vt loqueretur Iosue ad populum præceperat dominus, & dixerat ei Moyses, supra in literæ prosecutione declaratum est.

Posuit Iosue in Galgalis. Nõ posuit per se Iosue, sed Israelitæ iubẽte Iosue, dr̃. n. facere aliquis q̃ facere iubet, vt Salomon ædificauit domum domini, idest iussit ædificari.

Quid senserit Iosephus circa istum transitum Iudæorum, & circa ea quæ post transitum facta fuerunt. Et qua distantia erat Iordanis a Galgala, & a Galgala ad Iericho.
Quæst. XXVI.

SEd considerandum est quid in his Iosephus dicat, ait. n. lib. 5. antiquitatum, fluuius quidem egressis Hebræis denuo creuit, & magnitudinem recepit suam, illis vero quinquaginta stadijs pręcedentibus, exercitus vsq; ad de- I cem stadia Iericho tunc accessit. Iosue aũt altare ex lapidibus, quos singuli principes tribuũ tulerunt de profundo Iordanis iubente propheta, constituens pro facto signo interrupti fluminis, super illud sacrificauit Deo. In hoc designat Iosephus distantiam Iordanis a Galgalis, & ipsius loci a Iericho. nam postq̃ exierunt de Iordane, processerunt illo die vsq; ad vesperum. nam non dederat eis Deus certum locũ castrametandi, sed dixit, q in loco in quo castra metarentur, illa nocte figerent lapides quos acceperant de Iordane, accidit autem, q venissent vsq; ad campũ quemdam nõ longe ab vrbe Iericho vbi nulla erat habitatio, vocatusq; est locus ille postea Galgala sequ. cap. & ibi posuerunt lapides. A Iordane aũt vsque ad Galgalam erãt quin K quaginta duo stadia, quæ faciunt tres leucas, & quartam partẽ leucæ. Inde autem vsque Iericho erant stadia decem quę faciunt plus quam mediã leucam. nam octo stadia faciunt mediam leucam. Hæc aũt nõ habentur ex sacra scriptura, sed Iosepho erat facile hoc designare, quia cum ipse esset habitator terræ illius, sciret locorum distantias.

Quare Iudæi illo die non ambularunt, nisi tres leucas.
Quæst. XXVII.

CAusa autem quare Israelitæ illo die quo transierunt Iordanem, non ambulauerũt, nisi illas tres leucas, & quartam, potuisset esse prima, quia erat populus multus virorum, mulierum, & pecorum, & paruulorum, iõ non F poterat esse horũ magna itineratio, & sic forte non potuerunt progredi plus illo die.

Secunda causa est, quia illa die transierunt Iordanem in quo multum morati sunt manentibus sacerdotibus cum arca qoandiu totus populus transiret, & interim expectabat foris totus populus, quousq; transgressis omnibus exirent sacerdotes cum arca, & ipsa arca pręcederet populũ. nam debebat præcedere spatio duorum millium cubitorum, præceden. c. Etiã eduxerũt duodecim viri, duodecim lapides de Iordane, quos tulerunt in locum castrametationis, & alios duodecim lapides magnos extra fluuium acceperunt, & posuerunt in fluuio figentes eos in loco vbi steterant pedes sacerdotum, & hoc totum factum est postq̃ totus populus transiuit Iordanem, quia dum transibat, nõ poterant hæc fieri, quia fiebant in ipso loco in quo erat trãsitus, & ita magna pars diei cõsumeretur in hoc. Tertia cã G fuit, quia postq̃ totus populus trãsiuit, & omnia supra posita facta sunt, exiuerunt sacerdotes cum arca de flumine, & adhuc populus manebat, & incępit sola arca cum sacerdotibus progredi, quousq; distaret duobus millibus passuum a populo, nam causa cur Deus iussit, quòd distaret, est quòd nullus auderet appropinquare ad arcã in spatio illorum duorum millium cubitorum, & dum arca pertrãsibat istud spatium adhuc expenderetur multum temporis ideo parum possent postea Israelitæ ipsa die progredi.

Quarta fuit, quia Israelitæ erant populus multus, & indigebant loco apto ad castrametandũ, vbi essent aquæ, & Pascua, & quia in Galgalis hoc inuenerunt, ẽt si possẽt vlterius progredi nõ processerunt, ut ibi cõuenientius manerent. Quinta cã fuit, quia Israelitæ procedebant nũc via recta in vrbẽ Iericho ad q̃ iusserant exploratores, nõ erat autem cõueniens, q castra omnium virorum, mulierum, & H puerorum, atq; pecorum essent iuxta Iericho pp subitos incursus hostiles, sed q vel nulli ibi essent, vel soli viri bellatores, & tñ non debuerunt nunc esse ibi viri bellatores, quia non erat sic pugnandum cõtra Iericho, sicut cõtra alia loca. iõ fuit conueniens, vt aliquantulũ distarent castra, & ita factum est, vt distarent decẽ stadiis a Iericho, s. plus quã media leuca, ex quo loco cõuenienter poterat procedi cũ arca ad Iericho, & rediretur in castra lustrata vrbe, iõ fuit opportunũ figi castra ĩ Galgalis, & nõ procedi vltra cõtra Iericho, licet potuissẽt Israelitę ipsa die plus progredi.

Opinio Iosephi, quod de istis duodecim lapidibus factum est altare.
Quæst. XXVIII.

DIcit Iosephus, quòd de illis duodecim lapidibus factum est altare in quo sacrificauit Iosue. Aliquis di- I cet, quòd hoc non stat, quia Iosue non fecit sacrificium in Galgalis, ideo neque soper lapides illos, neque in alio loco illa fecit, nam non legitur hic, quòd sacrificia fecerit. Dicendum est certum esse, quòd in Galgalis facta sunt sacrificia. nam ibi celebratum est Phase, vt patet sequenti cap. & tamen Phase non fit sine sacrificio, & hoc dupliciter. Primo, quia in festo Phase, & azymorum præter quasdam cæremonias frugum quæ fiunt in festo ipso Leuit. 23. adhuc fiebant quotidie quædam sacrificia quæ limitantur. Numer. 28. capit. & tamen habebant nunc Israelitæ copiam omnium quæ ad istam festiuitatem requirebantur, vt dicit Iosephus lib. 5. antiquitatum, ideo facerent illa sacrificia.

Secundo facerent sacrificia, qoia immolabatur agnus K die quartadecima mensis ad vesperum, & illud erat Phase. Exod. 12. & Leui. 23. cap. & tamen agnus vocatur sacrificium. Num. 19. cap. & ob hoc non poterat quisquam celebrare Phase, nisi in loco quem Deus elegisset, scilicet, vbi erat Sanctuarium. Deuterono. 16. cap. scilicet, quia immolabatur agnus in Sanctuario in altari, sicut cætera sacrificia, ideo cum nunc fieret Phase in Galgalis, necesse erat, quòd fierent ibi sacrificia super aliquod altare.

Confutatio præcedentium verborum Iosephi.
Quæst. XXIX.

DIcendum quòd certum est sacrificia multa facta fuisse in Galgalis, & tamen illa non fuerunt facta super altare

altare factum de lapidibus illis duodecim, sed super altare holocaustorum.

Primo, quia Deus iusserat omnia sacrificia offerri super altare holocaustorum. Leuiti. 1. & 3. & 4. & 7. & tamen agnus Paschalis erat sacrificium. Num. 9. c. ergo super illud altare offerretur. Secundo, quia erat nefas offerri sacrificia super aliquod aliud altare quasi quis hominem occidisset: Leuit. 17. cap. & tamen Iosue custodiebat valde legem, cum ipse voluerit mouere bellum contra duas tribus, & dimidiam, quia fecerant altare apud Iordanem, licet nondum ibi obtulissent sacrificia intra 22. c. ergo magis istud caueret Iosue, quòd non offerret alibi sacrificia, nisi in altari holocaustorum.

Tertio, quia quomodocunque offerretur sacrificium extra locum Sanctuarij, erat graue delictum, sed grauius esset, quando præsente altari holocaustorum offerrentur sacrificia extra illud, sed ita esset hic, quia in Galgalis erat totum Sanctuarium in quo erat altare. quòd ergo ibi super lapides fierent sacrificia, grauissimum peccatum erat.

Quarto, quia videtur superuacuum istud poni, cũ scriptura non cogat ad hoc. vt patet hic, & sequen. ca. ideo non debet poni. Sed aliquis dicet, q̃ præcedentia non cogant, quia licet sit regulariter quod dictum est, tamen interdũ viri sancti offerebant sacrificia extra locum Sanctuarii, sicut Samuel immolabat in Galgalis, & Masphath, & in Ramatha, & aliquando in Bethlehẽ, vt colligitur 1. Reg. 7. & 8. & 13. & 16. sed nemo dicit eum peccasse, sic esset de Iosue qui similiter erat vir sanctus, & propheta.

Iosue non immolauit extra locũ Sãctuary.

Dicendum, quòd istud non excusat, quia non est simile. Primo, quia id quod est contra legem, non est concedendum esse factum, nisi sit aliquid quod nos cogat illud confiteri. in *Samuele* autem necesse est asseri, quòd immolauerit in multis locis extra Sanctuarium, vt patet ex dictis, iõ concedimus illud, sed de Iosue non constat hic, neque alicubi, quòd factum fuerit sacrificium per eum in aliquo altari lapideo, ideo non est concedendum, quia exorbitantia a lege non sunt concedenda sine necessitate.

Secundo, quia Samuel, & quidam alii viri sancti leguntur fecisse sacrificia alicubi extra locum Sanctuarij, quia vbi ipsi volebant offerre, & erat opportunum offerri, non erat locus Sanctuarii, neque altare holocaustorum, non tamen legitur de aliquo, quod existens in loco Sãctuarii vbi erat altare holocaustorum offerret sacrificium, & non in altari holocaustorum. sed in Galgalis vbi erat nunc Iosue erat Sanctuarium, & altare holocaustorum, ideo quòd ipse offerret ibi sacrificia super altare aliquod lapideum, erat aliter facere quàm fecerunt alij viri sancti, ideo neque est concedendum.

Probat, quod non immolauit Iosue super altare duodecim lapidum.
Quæst. XXX.

AMplius patet, quòd non fecerit Iosue sacrificium in illo altari lapideo, quia hoc posset aliqualiter concedi, si de lapidibus illis fuisset factum altare, sed istud non patet, quia non dicitur, quòd fuerit factum altare de istis lapidibus, sed solum, quòd ducerentur isti duodecim lapides. & ponerentur in Galgalis, vbi castrametarentur.

Secundo, quia Deus dixit ad quid essent isti lapides, scilicet, quòd essent ad memoriam transitus per Iordanem pro generatione futura, vt patet hic in litera, & ita videtur quòd Deus dederat eis certum vsum, ideo non erant ad hoc, quòd de ipsis fabricaretur altare in quo fierent sacrificia.

Tertio patet, quia isti lapides erant in memoriam duodecim tribuum Israel, quòd transierant per Iordanem arẽtem, & tamen si de lapidibus istis fieret altare, coniungerẽtur lapides, & aliqui eorum forte laterent, & non cognosceretur numerus lapidum. vt ergo maneret memoria duodecim filiorum Israel, necesse erat manere duodecim lapides seorsum, & non coniunctos, vt altare efficerent.

Quarto, quia isti duodecim lapides assumpti sunt ad idem significandum, ad quod illi duodecim qui accepti extra fluuium positi fuerunt intra alueum Iordanis, scilicet ad signandum transitum duodecim tribuum filiorum Israel per Iordanem, & tamen illi lapides qui positi fuerunt intra Iordanem, fuerunt seorsum positi, & non coniuncti in modum altaris. ergo & illi qui in Galgalam ducti sunt, seorsum dispositi fuerunt, & non fuit ex eis altare fabricatum.

Quinto apparet ex litera, quia quando redditur causa huius rei, in litera dicitur, dixit ad filios Israel quãdo interrogauerint filii vestri patres suos quid sibi volunt lapides isti, & ita videtur, quòd lapides distincti, & seorsum positi erant, quia aliàs non interrogarent dicentes quid sibi volunt lapides isti? sed quid sibi vult iste aceruus lapidum? vel potius quid sibi vult altare istud? & tamen non sic interrogabant ergo erant lapides seorsum.

Sexto, quia si de lapidibus illis formaretur altare, nõ retineretur conuenienter ibi intenta significatio. nã dato, q̃ omnes illi duodecim lapides apparerent in altari inde constructo, & nullus occultaretur. non videtur signari per illos lapides coniunctos in modum altaris, nisi aliquid pertinens ad altare: nã licet signarentur duodecim filii Israel, eo quod altare erat constructum ex duodecim lapidibus, tamen signarentur quantum ad aliquid pertinens ad altare, s. quod ibi obtulissent sacrificia duodecim filij Israel, Deus tamen volebat signare transitum Iordanis. ergo non debuit construi altare ex lapidibus illis, & consequenter neque Iosue obtulit sacrificium super illo altare.

Et dixit ad filios Israel. Hic instruit Iosue Israelitas in eo in quo erãt vtiles lapides duodecim qui fuerant positi in Galgalis, scilicet ad memoriam futurorum.

Quando interrogauerint filii vestri. Omnes interrogantes vocantur hic filij, & omnes respondentes uocantur hic patres, quia pater doctrina sicut ætate, & genitura dicitur, ideo non solum erant obligati respondere in hac quæstione de lapidibus duodecim, patres filiis, sed etiam omnes maiores qui aliquid nouerant minoribus. Vocantur tamẽ hic patres, & filij propter duo.

Primo, quia q̃q̃ minores a maioribus quærãt magis tamen filii a patribus inquirunt, q̃ ab aliis pp familiaritatẽ. Vel vocantur patres omnes qui tunc erant, quia ista verba dicuntur ad Israel, & omnes qui postea nascerentur, esset filij populi huius. Ideo quicunq; postea interrogaret, diceretur filius esse istorum, s. alicuius eorum. *Cras*, Scilicet in toto tempore futuro, nam non potest intelligi pro die crastina, nullus enim die crastina post Iordanis transitum inquireret de lapidibus positis in Galgalis, quoniam tunc cũctis qui aderant factum cognitum erat, cum esset valde recens, sed in temporibus diu post inueterato facto successu generationum, quæstio fieret de his lapidibus.

Patres suos. Quia magis consueuerunt filij inquirere a patribus, quã ab aliis ex causa præposita, vel quia vocãtur patres omnes qui tunc erant respectu aliorum minorum qui postea nascerentur, aut nati erant, nesciebant tamen iudicare de eo, quod factum fuerat.

Quid sibi volunt lapides isti? Idest quid signãt hi lapides sic positi. Erant enim lapides duodecim positi in Galgala artificiose, ita vt videntes illos scirent, non a casu, sed ex industria sic positos, mouerentur igitur ad inquirendũ quid volebant, idest quid signabant lapides.

Docebitis eos. Ex hoc tenebantur patres ad erudiendum filios in his.

Vnde si aliquis de minoribus interrogaret maiores de his, & non responderent, mortaliter peccabant, quia non annunciabant mirabilia Dei inquirentibus ad quę annuncianda obligabãtur. nam ex hoc diminuebatur honor Dei inter eos. cum non appareret id de quo Deus honorãdus erat. Ideo iubet scriptura, vt filii interrogent patres, & omnes maiores, & imponit illis necessitatem respondendi, sic patet Deut. 32. c. scilicet interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, & maiores tuos, & dicent tibi.

Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem. Istud est miraculum ad quod signandum ponuntur lapides, scilicet, quia transiuit Israel Iordanem alueo arente: in quo signantur duo.

Primum erat, quòd omnes aquæ Iordanis defecerant ad introitum Iudæorum, scilicet, quòd non fluxerunt. Secundum erat, quòd immediate fuit totus alueus desiccatus, ne transirent Israelitæ per lutosa loca fluminis, & inquinarentur,

quiñarentur, vtrunque autem erat miraculum. *Siccāte domine Deo vestro aquas eius.* Idest Deus miraculose desiccauit aquas. Quod non est sic intelligendum. Nullæ enim aq̃ in Iordane desiccatæ sunt, sed inferiores decurrerūt in mare solitudinis, superiores autem manserūt in mole magna erectæ, vt patet præceden. capit, solum enim fuit desiccata terræ superficies, quoniam decurrentibus aquis, mãsit imbibitus humor superficiei aluei, qui desiccatus est.

Dicuntur tamen aquę desiccatæ, quia cessauerunt a fluxu suo. & patet hoc, quia dicitur, quod dominus siccauit aquas vsquequo transirent Israelitę, nulla tamen siccatio magis ante quam post fuit, sed detentione fluerent, donec transirent Israelitę. Dicuntur tamen siccatę aquę Iordanis quoniam quilibet fluuius semper fluit, dum desiccatus non est, sed Iordanis non defluebat transeuntibus Israelitis, ergo dicebatur iure desiccatus a Deo.

In conspectu vestro. Idest vobis videntibus, & pręsentibus. *Donec transiremus.* Idest ista desiccatio aquarum vel detentio durauit dum transierunt Israelitę, nam post quã totus populus transiuit, & sacerdotes ascenderunt de alueo, reuersę sunt aquę Iordanis in priorem cursum, vt patet supra.

Sicut fecerat prius in mari rubro. De hoc habetur Exod, 14. Instantibus Aegyptiis a tergo, vt percuterent Israelitas interposuit Deus nubem quæ erat tenebrosa, & illuminãs noctem, scilicet ex parte Israelitarum erat elata, & ex parte Aegyptiorum atra, ita vt ad se toto noctis tempore accedere non valerent, postea autem diuiso mari, transierunt Israelitæ ad alteram partem.

Quod siccauit donec transiremus. Mare rubrum siccatū dicitur sicut Iordanis, non quidem, quod aquæ maris fuerint desiccatæ, sed diuisæ sunt in vnam diuisionem, vel plures, vt quidam volunt, de quo declaratum fuit Exod. 14. & ista diuisio facta est subito a Deo, deinde missus est ventus vrens tota nocte, qui siccauit alueum maris, & in vigilia vltima noctis circa matutinam horam trãsierunt Israelitæ. Dicitur tamen mare siccatum, quia diuisæ erant aquę eius, & quia stabant altrinsecus pro muro aquæ, & nō iungebantur, tanquam si essent aliquid solidum, & siccum.

Vt discant omnes populi terra fortissimam Dei manum. i. ista miraculosa diuisio Iordanis facta est, & rubri maris desiccatio, vt cognoscentes omnes populi terrarum timeant Deum, & sic factum est. nam diuisio maris rubri audita est in multas terras, & timuerunt gentes, sic patet Exod. 15. cum dicitur. Ascenderunt populi, & irati sunt, & dolores obtinuerunt omnes habitatores Philisthiin, tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores terræ Chanaan. In diuisione quoque Iordanis magnus irriguit pauor in omnes Chananęos, ad quos res ista attinebat, vt patet sequen. cap. & hoc est, quod cognoscerent manum Dei fortissimã idest potentiam Dei valde magnam quę demonstrabatur in his, non enim viderant vnq̃ gẽtiles talia a diis suis facta.

Et vos timeatis dominum Deum vestrum omni tempore. Ex his miraculis tam gentiles, quam Iudæi erudiebantur ad Dei reuerentiam. Iudęi enim quia rudes erant, non cognoscebant magnitudinem potentię Dei sui, nisi factis his miraculis, ante ergo quam cognoscerent hęc facta, nō valde reuerebantur, cognitis vero illis timuerunt, scientes eum esse Deum potentem mala infligere non colentibus eum, vel offendentibus.

C A P. V.

Ostquam ergo audierūt omnes reges Amorrhæorum qui habitabant trans Iordanem ad occidentalẽ plagam, & cuncti reges Chanaan qui propinqua possidebant magni maris loca quod siccasset dominus fluenta Iorda-
F nis coram filijs Israel donec transirent dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israel.

POstquam. Actum est in superioribus quid Israelitis in transitu Iordanis, & ante euenerit, nunc autem inquiritur quid post transitum ante pugnam cum gentilibus egerint, nam non immediate, vt Israelitę transierunt Iordanem congressi sunt cum hostibus, sed quędam intermedia acciderunt, scilicet, quod celebrauerunt Pascha, & q̃ circuncisi fuerunt, de quibus in hoc capite.

Ideo primo agitur hic de eo, q̃d Israelitę pręmiserunt.
Secundo de eo quod postea pugnantes egerunt sequen.
G cap. Prima diuiditur in tres partes.
Primo agitur de Israelitarum omnium circuncisione.
Secundo de Paschali celebratione. Tertio de populi cōfortatione. Secunda ibi. *Manseruntque.* Tertia ibi. *Cum autem esset Iosue.*

Circa primum ponitur quid ex superioribus consecutum sit, cum dicitur. *Postquam ergo audierūt omnes reges.* Hic ponitur timor immissus a Deo super Chananęos, quorum terram Iudęi possessuri erant, scilicet, quod omnes timuerunt valde ad ingressum Iudęorum. *Postquam igitur audierunt,* Cum Iudęi transierunt Iordanem, cito cognitum est per omnes Chananęos de diuisione aquarum, & timuerunt.

Quomodo poterant cognoscere reges Chananæorum, quod transiuissent Iudæi per Iordanem desiccatum.
H *Quæst. I.*

SEd dicet aliquis, quomodo reges Chananęorum cognoscere potuerunt, quod Iudęi transiuissent Iordanem diuisum, & desiccatum?

Respondendum est hoc cognitum fuisse, quia aliqui de Chananæis hoc viderunt. non enim per relationem ab aliis factam cognoscere poterant, nemo quippe eorum ad Iudæos accedebat, vt ex eis addisceret quomodo transiuissent, omnes enim Chananæi fugiebant a facie Iudæorum: nec poterit dici legatos esse intermedios. Iudæi enim non mittebant aliquos nuncios, quia erant istæ ciuitates quas possessuri erant, ideo non poterant cum eis inire aliquod fœdus pacis, aut vitæ, potuissent tamen si fuissent de ciuitatibus illis, quas Iudæi non erant suscepturi in possessionem, vt patet Deute, 20. cap. Chananæi quoque nō mit-
I terent legatos aliquos ad Israelitas, ex quibus cognoscere possent per relationem transitum Iordanis, quia audierãt isti quid fecerant Israelitæ duobus regibus Amorrhæis quomodo deleuissent eos cum populis suis non dimittentes vllas reliquias, vt patet Num. 21. & Deutero. 2. & 3. nec vllum pactum cum eis inire volebant; sic ergo certissime credebant sibi euenturum, ideo credentes inducias, aut pacis fœdera se inutiliter petituros, si peterent nihil petebant, quod colligitur ex eo quod fecit Balach rex Moabitarum qui cum timuissent Israelitas, non petiuit ab eis aliquam confœderationem, nec rursus pugnauit, quia non poterant Moabitæ eorum impetum sustinere, vt patet Numeri 22. non petijt pacis pactum, sed misit pro Balaam ad maledicendum eis, vt sic eos posset abigere, vt patet eodem cap.

Item clarius patet hoc ex eo, quod fecerunt Gabaonitæ nam scientes, quod non componerent cum eis Israelitæ
K pacem, finxerunt se de terra longinqua, & ad hoc habitū mutauerunt, de quo infra nono capitulo.

Ecce igitur qualiter isti Chananæi intellexerunt nō posse esse pacem sibi cum Israelitis, si essent de terra illa, hoc autem cęteri cognoscentes Chananæi non mittebant legationem pacis ad Iudæos, sed magis congregabantur in vnum ad delendum Israelitas, vt patet infra 9. & 10. non poterant ergo Israelitarum transitum per arentem Iordanem cognoscere Chananęi per relationem a Iudæis, cum nulla in alterutrum collocutio fuerit.

Sed dicendum est, quod cognouerunt hoc per visionẽ, scilicet, quod quidam de Chananæis viderunt Iudæos trã-

scuntes

seuntes per aluerum Iordanis arentem, latebant enim in locis secretis, cum terra non esset cognita Iudæis, & inde videbant transeuntes Iudæos. Poterat etiam fieri visio ex aliquo loco terræ Chanaan. Nam tumor aquarum visus fuit ex aliquibus locis Chananęorum, scilicet ab vrbe quæ dicitur Adom, vt patet supra 3. cap. scilicet ad instar montis intumescentes apparebat procul ab vrbe quę dicitur Adō vsque ad locum Sarthan; sicut ergo videbatur ex vrbe illa tumor aquarum, ita viderentur transeuntes Iudæi qui erant in valde magna multitudine, potissime, quia viso tumore aquarum, quamquam non videretur locus diuisionis Iordanis, satis poterat intelligi, alioquin non consisteret moles fluctuum pendentium in sublime.

Item poterant Chananęi cognoscere hoc argumentatiue. nam sciebant, quòd transiuissent Iordanem, & cognoscebant esse tumentem, & nullo modo tūc vadabilem Iordanem, necesse erat ergo imaginari aliquem modum fuisse transitus miraculosum. B

Hoc patet ex tumore aquarum quem sciebant Chananæi aduenire Iordani tempore illo, cum dicatur supra 3. cap. secundum literam Hebraicam, quod omnibus diebus messis Iordanis implet ripas suas. Sed magis dicendū est primum. scilicet aliquos de Chananæis vidisse transeūtes Iudæos Iordanem, & annunciasse reliquis, ita vt cito fama in tota terra Chanaan crebresceret. *Omnes reges Amorrhæorum qui habitabant trans Iordanem.*

Quomodo reges Amorrhæorum poterant audire hæc, cum iā fuissent occisi per Moysen. Et quod Amorrhæi sumuntur dupliciter. Et quod multi reges erant in terra Chanaan. Quæst. II.

Arguet aliquis non posse stare hanc litteram, nam reges Amorrhæorum iam mortui fuerant, vt patet Numeri 21. occiderat enim eos Moyses, & totum populum eorum, quomodo ergo nunc audire poterant hæc?

Ad hoc forte aliquis respondebit, quòd Amorrhæi accipiuntur dupliciter. Vno modo pro omnibus habitatoribus terræ Chanaan, qui vocantur in speciali nomine septē populorum, & hoc modo dicitur Gene. 15. capi. nondum completę sunt iniquitates Amorrhæorum vsque in præsentem diem, ibi non solum vocauit Amorrhæos omnem populum Amorrhæorum in speciali, sed omnes Chananæos, quia iniquitates eorum complendæ erant, sic patet Gene. 48. vbi vocantur Amorrhęi ipsi qui sunt Heuæi, scilicet habitatores Sichem, cum dicitur, do tibi partem vnā extra fratres tuos quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. Et loquitur de vrbe Sichem quam filii sui depopulauerant, & postea nō ausi sunt habitatores terræ illius venire super eum, vt patet Gene. 34. & 35. constat tamen, quòd Sichem non erat in potestate Amorrhæorū, sed Heuæorum. rex enim eius Heuæus erat, vt patet Gen. 34. non tamen esset Heuęus rex, nisi terra esset Heuęorū, dicuntur tamen Amorrhæi isti generaliter, sicut omnes septem populi vocantur generaliter Chananæi, quamquam sit inter hos vnus populus qui dicitur Chananęorum.

Alio modo Amorrhęi accipiuntur pro vno populo speciali illorum septem. cum enim numerantur, ponitur ibi Amorrhæus, vt patet infra 9. & Exodi 3. & 6. secundum hoc soluēt isti argumentum, scilicet, quòd quando dicitur, ꝙ Moyses acceperat terram regum Amorrhæorū ante Iordanem, vocantur Amorrhæi specialiter, prout sunt vnus de septem gentibus, & habebant duos reges, scilicet Sehon, & Og. cum autem dicitur hic, ꝙ audierunt reges Amorrhęi, accipientur Amorrhæi pro omnibus populis, sumendo large Amorrhęos, sed non potest hoc stare, quia quando Amorrhæi sumuntur generaliter. non distinguūtur contra alios sex populos, hic tamen distinguuntur Amorrhæi ab alijs, cum dicitur. postquam audierunt omnes reges Amorrhęorum, & omnes reges Chanaan, non ergo potest sic accipi.

Determinatio auctoris. Sed dicendum est, ꝙ Amorrhæi assumuntur hic pro vno septem populorum Chananæorum, sicut cum dicimus duos reges Amorrhęorum Sehon, & Og, sed iste Amorrhæorum populus, vel gens diuisus erat, quia quedā pars Amorrhæorum morabatur ante transitum Iordanis

A ad partem Orientalem, & erant ibi duo reges, s. Sehon, & Og. tota autem Amorrhęorum multitudo quæ erat ante Iordanem, sub his duobus regib. distributa erat: post Iordanem autem erat alia pars Amorrhęorum: & isti nō audierunt ea quæ dicuntur hic, quoniam iam occiderat eos Moyses, cùm nondum trāsisset Israel Iordanem. Et de his primo dicitur, quòd audierint quam de alijs, quia primo audire poterant cum essent propinquiores Iordani quam cæteri populi. nā cum Amorrhęi diuisi essent in duas partes, solum diuidebantur Iordane intermedio. Poterant ergo isti primo audire de transitu Israelitarum per arētem alueum Iordanis quam cęteri Chananæorum populi.

Et si dicas, quòd necesse est accipi hic reges Amorrhęorum pro omnibus regibus Chananęorum, non enim potest stare, quòd illius populi qui Amorrheus vocabatur essent tot reges, cum duo essent interfecti ante transitum Iordanis, & hic ponantur plures.

Respondendum est, quòd quilibet horum septem populorum Chananæorum habebat multos reges. nam Iosue occidit 31. reges, vt patet infra 12. cap. & tamen non subiecit sibi omnem terram Chananæorum, vt patet Iud. 3. cap. dicitur ibi. hæ sunt gentes quas Deus reliquit, vt in eis experiretur Israelem, s. quinque satrapas Philisthinorum, omnemque Chananęum, atque Sidonium, & Heuæum, qui habitabant in monte Libano de Baal Hermon vsque ad introitum Emath. Poterat ergo quilibet horum populorum habere septem, vel octo reges. nam fere singulæ vrbes habebant singulos reges. Iericho enim habebat regem, & ciuitas Hay, quæ ei propinqua erat, atq; modica habebat regē, vt patet infra. 7. & 8. ideo Amorrheus *Singulæ vrbes hēbant singulos reges.*

C populus qui erat vnus de septem multos reges habere poterat, s. aliquos ante transitum Iordanis, & alios post.

Qui habitabant trans Iordanem. Ad differentiam illorū regum qui erant de Amorrhæis, & morabantur in parte ante Iordanis transitum. *Ad Occidentalem plagam.* Hoc ponitur ad maiorem euidentiam. nam quamquam dicatur istos reges fuisse, vel esse trans Iordanem, tamen non constat ad quam partem Iordanis sint. Nam illi qui sunt in parte Orientali Iordanis respectu eorum qui in Occidentali plaga morantur, dicuntur esse trans Iordanem. *Trans Iordanē quot modis capitur in sacra Scriptura.*

Et qui sunt ad plagam Occidentalem respectu Occidentalium, dicūtur trans Iordanem. Et vterq; modus frequentatur in sacra Scriptura. Quod accipiatur trans Iordanem pro parte Occidentali Iordanis, patet Num. 32. cū dicitur, nec quicquam quærimus trans Iordanem, quia iā habemus possessionem nostram in Orientali eius plaga.

D Ecce quia ibi trans Iordanem, Occidentalem dicit partem Iordanis. ideo enim non quærebant aliquid duæ tribus, & dimidia in parte Occidentali Iordanis, quia erat possessio eorum Orientalis. Si tamen acciperetur ibi trans Iordanem pro parte Orientali, illę duę tribus, & dimidia includerent contradictionem in verbis suis dicentes se nihil quærere in parte Orientali Iordanis, cum in ea haberent possessionem suam.

Aliquando accipitur trans Iordanem pro parte Orientali Iordanis, vt patet in eo. cap. cum dicitur, & possessionem nos suscepisse confitemur trans Iordanem, s. in parte Orientali. sic enim ipsi supra eo. cap. confessi fuerant, sic accipitur supra 1. cap. vbi Iosue dicit duabus tribubus, & dimidię, ꝙ dedit eis possessionem trans Iordanem Moyses s. ad Orientem eius. ideo conueniens fuit tolli hanc ambiguitatem per istam connotationem ad plagam Occidentalem Iordanis. nec vocantur isti reges Amorrhæorum Occidentales respectu totius terrę promissionis, quia alij sūt magis Occidētales in ea, s. Philisthini, & Sidonij qui sunt apud mare magnum quod ponitur terminus Occidentalis terræ Chanaan, vt patet Exo. 23. & Deut. 11. cap. sed vocantur Occidentales respectu Iordanis, qui est in fronte terræ Chanaan Orientali, vt patet Num. 34. cap.

E *Et cunctis reges Chanaan.* Hic assumuntur generaliter reges Chanaan pro omnibus septem populis, vel magis pro sex populis qui relinquuntur præter Amorrheos.

Et adhuc magis patet in hoc nomine Chanaan, quam in isto nomine Chananæus. nam in hoc nomine Chananæus est ambiguitas, quia interdum accipitur pro vno populo, vt cum numerantur septem populi, & inter eos ponitur

nitur vnus Chananæus.aliqñ generaliter, vt cũ dr̃ hic oẽs reges Chananæorũ,& in alijs similib.locis,sed istud nomẽ Chanaan semp assumitur gñaliter.Ideo cum dicimus terram Chanaan,omnium septem populorum intelligimus regiones.

Qui propinqua possidebant magni maris loca. Idest reges Chananęorum qui erant apud mare magnum , vocatur mare magnum non Oceanus,quia iste non tangit terram Chanaan,sed solas terras quæ sunt ad extremitates mũdi, sed mare magnum ipsum Mediterraneum quod licet cõparatum ad Oceanum paruum mare sit, ad alia tamẽ maria quæ sunt in terra Chanaan collatum,magnum est, & *Quare mare Mediterraneum appellatur mare Palæstinorum.* istud ponitur tanquam terminus Occidentalis Chananęorum populorum,sic patet Num.34. & Deut.11. & supra 1.c.vocatur autem istud mare Palęstinorum, idest Philisthin,quia isti habitabant in ripa eius . erant autem alia parua maria in terra Iudęę,quæ magis sunt lacus magnæ quia ibi aliqua flumina stagnentur,sic est de mari salsissimo,vel mari solitudinis,siue mari mortuo, quod est apud Sodomam,in valle illa Pentapolis,de quo Numer.34. & supra 3.Aliud est mare Cenereth.de quo Num.34.& vocatur in Euãgelijs mare Genesaret, vel mare Tyberiadis, *Multa maria sunt in terra promissionis, & quæ.* vt patet Io.6.& 21.& multis locis. hic agitur de regibus habitantibus apud mare magnum,s.de regibus Philisthinorum,& aliarum gentium,nam mare illud vocatur mare Palæstinorum,vt patet Exo.23.cap.

Et non dicitur hic de omnibus regibus terræ Chanaan sed de regibus Chananæis qui tenebant loca propinqua maris magni . Et hoc referri potest ad duo,s.ad signandũ magnam propinquitatem ad Iordanem, vel magnam distantiam,s. postquam audiuerunt transitum Iudæorum per Iordanem reges Chananæorum qui valde propinqui erant,& potuerunt cito hoc cognoscere, liquefactum est cor eorum,vel postquam reges qui fuerunt , vel qui erant in fine terræ Chanaan,audierunt , etiam consternati sunt mente.potest autem induci vtrunque ex litera.

Si volumus signare magnam distantiam a Iordane,designabitur in hoc , quod dicitur de regibus habitantibus apud mare magnum,erat enim mare magnum Occidentalis terminus terræ Chanaan,vt patet Deut.11.cum dicitur.A deserto,& Libano,& flumine magno Euphrate vsque ad mare Occidentale erunt termini vestri. habitantes ergo apud istud mare essent maxime Occidentales,& nouissimi in tota terra Chanaan , cum mare ipsum esset nouissimũ,vt patet supra 1.cum dicitur,omnis terra Ethęorum vsque ad mare magnum contra solis occasum , erit terminus vester,& tunc dicitur de istis regibus habitantibus apud mare magnum,ad signandum , q iam audierãt omnes reges terræ Chanaan,cum isti vltimi essent,& perueniret ad eos sonitus transitus Iordanis,& tunc generaliter dissolutum est cor omnium habitantium in terra illa.

Aliò modo intelligi potest,vt referatur hoc ad paruam distantiam a Iordane,s.quòd postquam audierunt illi reges Chanæorum , qui erant apud loca propinqua maris magno,transitum Iudæorum,expauerunt totaliter.

Sed dicet aliquis,quomodo potest hoc referri ad paruã distantiam , cum reges habitantes apud mare magnum, sint maxime distantes a Iordane,cum sint maxime Occidentales,& nouissimi,vt supra declaratum est ? Respondendum est,quòd quamquam mare magnum,s.Mediterraneum sit terminus Occidentalis terræ Chanaan, & maxime distãs a Iordane tamen in quibusdã locis p subintrationes,& flexuras arcuatas subintrat terrã. & in his flexuris appropinquat valde Iordani , & parti Orientali terræ *Mare Mediterraneum Orientem versus, habet plures flexuras arcuatas.* K Chanaan.Et tales subintrationes vocantur linguæ maris, sicut patet inf.15.& in diuisionibus terræ promissionis. p has linguas maris Iordanis , qui est terminus Orientalis Chananæorum.& mare magnum,quod est terminus Occidentalis,satis sibi in quibusdam locis appropinquãt.Et hoc coniicitur aliqualiter Num.13.c.cum dicitur . Amalech habitat in Meridie,Iebusæus,& Ethæus in montanis Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis.ecce enim Chananęum apud mare , & Iordanẽ posuit,sed hoc non staret, nisi ex aliqua parte mare magnũ, & Iordanis sibi appropinquarent.

Quod autem vterque horum sensuum ex litera possit F haberi,forte aliquis dubitabit, quia non dicitur hic reges Chanaan qui possidebant loca maris magni , ita vt possit indifferenter vtrunque signari sed sola propinquitas videtur signari,quia dicitur propinqua loca maris magni .

Respondendum est in hac litera totum signari posse secundum variam punctuationem.nam si litera sic punctuetur,vt referatur illa propinquitas ad Iordanem , habetur vnus sensus,s.quòd isti reges possidebant loca maris magni propinqua,s.Iordani quem transierunt Iudæi.Si autẽ punctuetur, vt propinquitas referatur ad mare magnum scilicet quòd isti reges possidebant loca propinqua mari magno,erit sensus secundus,est autem verus huius literæ sensus,quòd isti reges Chanaan possidebant loca coniunctã mari magno sicut Palęstini , & Sidonij , & tamen ista ex aliqua parte non multum distabant a Iordane.

Quod siccasset dominus fluenta Iordanis. Nõ fuit vlla desiccatio fluentorum Iordanis.nam aquæ superiores steterunt semper erectæ in vnum cumulum nihilo deficiente G de eis,aquæ autem inferiores decurrerunt vsque ad mare mortuum,vt patet supra 3.cap.& hoc non est siccari. Sed dicuntur fluenta Iordanis desiccata , quia fluenta semper fluunt quando non desiccata sunt,& quia in transitu Israelitarum non fluxerunt superiores aquæ Iordanis dicuntur desiccatæ,vel Iordanis desiccatus.*Coram filijs Israel.* Id est antequam intrarent Israelitæ, & tunc coram non stat proprie,sed pro ante.Alio modo coram filijs Israel,idest vidẽtibus filijs Israel.*Donec transirent.* Idest desiccatio Iordanis solum mansit,dum transierunt Israelitæ . ex quo patet accipi hic desiccationem pro statu , vel non fluxu aquarũ, quia hoc durauit transeuntibus Israelitis, desiccatio tamẽ nulla magis fuit ante transitum.& post,quam dum transirent,& e contrario.*Dissolutum est cor eorum* . Idest totali- H ter perijt animositas eorum,ante enim Chananęi erãt populi animosi ad expugnandum gentes alias,& maxime ad se defendendum,& hoc quia erat in eis animositas quędã, tunc autem erat dissolutum cor eorum , id est effusæ vires animi,ita quòd nihil remaneret ,animositas autem est ex collectione animi,cum vero laxatur, pereunt vires,sic videtur innuere Boetius de consolatione,lib.1. Prosa , 4.s. tunc ego collecto in vires animo,idest , quod animositas erat p collectionem,ergo Chananæorum dissolutio erat per laxationem totius animositatis.

An timor de quo hic,fuerit a Deo inflictus Chananæis ne auderent pugnare contra Iudæos neuter circuncisos , vt putat Nicolaus.Et quod timor a Deo incussus sit maximus,& quare. Quæst. III.

I ISte timor Chananæorum fuit ex his quæ audierunt,magnitudo enim harum rerum narratarum conturbabat eos,& potissime quia non erat ista res gesta ampla,& magnifica humana magnitudine,sed diuina: Deus enim fecerat hæc,& ita cognoscebant Chananæi,vnde nimis terrore concutiebantur,quia videbant sibi non cõtra homines, sed contra Deũ pugnãdum. Ecce iam superueniebat Chananæis multiplex timor.

Primo enim timuerunt.quia audierunt fuisse diuisum mare rubrum,& quia postea audierunt atrocia bella eorũ contra duos reges Amorrhęorum,vt patet supra 2.cum dixit Raab ad exploratores,audiuimus quòd siccauerit dominus aquas maris rubri ad int[illegible]um vestrum , & quæ feceritis duobus regibus Amo[illegible]ęorum qui erant trans Iordanem quos interfecistis,hæc audientes pertimuimus, K & elanguit cor nostrum,& non remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Nunc vero nouus superaddebatur timor,quia Iordanis desiccatus est sicut quondam fuerat desiccatum mare rubrum.

Sciendum tamen,quòd iste timor non solum erat, quia audierunt Israelitas transisse alueum arentem , sed erat a Deo magis inductus eis in pœnam. Ipse enim mouet corda virorum,& facit pauitare quos vult,& quos vult fortes animo reddit . sic enim Iudæis in pœnam pauor incussus est,& Deus eis incutiendum prædixit, vt patet Leuit. 26. c.& qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordib.eorum , & in regionibus hostium terrebit eos sonitus folij volantis,& ita fugient quasi gladium,cadent nullo sequẽ-

tes, &

te, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, simile patet Deut. 28. c.

Iste timor a Deo incussus, maior est interdum, etiam si nulla res formidanda exterius sit, quàm si omnia terribilia quæ apponi possunt naturaliter apponerentur. Cuius causa est, quia formido magna est secundum speciem, quę nimis mouet phantasiam, & dum species fuerit atrocior in phantasia fortiores sunt motus secundum timorē, Deus tamen potest formare in phantasia speciem quantumcunque terribilem voluerit, etiam si extra nihil subsit, ideo timor ab eo inflictus maior est quocunque timore prouenientē de rebus visis, aut auditis solum.

Nicolaus dicit fuisse istum timorem nunc incussum a Deo Chananæis, ne auderent insurgere contra Iudæos nouiter circuncisos qui pugnare non possent, viri enim qui sunt circuncisi per aliquot dies tanquam cęteri vulnerati, nihil agere possunt bellicum, immo nec libere se mouent, ideo si eis circuncisis per vnum vel duos dies post superueniret hostilis impetus, subito delerentur non valentes resistere, sic patet de viris Sichimitis quos dolose filij Iacob circuncidi fecerunt, et postea die tertio, quando grauis vulnerum dolor insurgit, arripientes gladios, ipsi pauci viri, et quasi nulli deleuerunt totam vrbem Sichem in ore gladij, vt patet Gene. trigesimoquarto, et si alijs diebus filij Iacob pugnā commisissent contra Sichimitas, subito delerentur.

Sed forte aliquis dicet non multum stare istam rationē datam, quia Iordanis apertus est, vt transirent Israelitæ, ad apertionem autem Iordanis, secutus fuit iste timor in Chananæis, etiam si Deus specialem timorem non incuteret, & hoc, siue Iudęi circuncidendi essent, siue non.

Item non multum videtur, quòd Chananæi insurgerēt contra Iudæos, quamquam non incuteretur iste timor; nā audita apertione maris rubri, & atrocibus bellis contra Amorrhęos conterriti sunt, & non mansit in eis spiritus, vt ex verbis Raab patet supra cap. secundo. ergo quamquā non superuenisset iste timor, non auderent Chananæi insurgere in Iudæos.

Sed non multum ista cogunt, quia quamquam vterque superuenerit terror, tamen commoti sunt Chananæi contra Israelitas, vt omnes pariter venirent ad delendum eos, vt patet infra 9. & 10. ideo satis stat dictum Nicolai, magis tamen est indifferens, quam habens euidentem veritatem.

An conuenienter incussus fuerit timor Chananæis de apertione Iordanis, & an ad aliquid profecerit, & ad quid. Quæst. IIII.

SEd aliquis quæret, an iste timor incussus de apertiòne Iordanis conuenienter inflictus fuerit. Chananæis, & an aliquid profecerit. Videtur enim, quòd sufficeisset timor incussus de transitu maris rubri per siccum. & de pugna contra Amorrhęos, sicut patet supra 2. vbi his duobus auditis elanguit cor Chananæorum, & non manserunt in eis vllæ vires. Respondendum est profecisse timorem inflictū aut consequentē in Chananæis de hac diuisione Iordanis.

Primo, quia quāquam timor de apertione maris rubri secundum se sufficeret ad dissoluendum Chananęorū corda, ita vt nullę vires manerent, tamen erat factum nimis antiquatum. 40. enim anni ab eo tempore fluxerant, vetera tamen non tantum mouent, quoniam res habent magnam efficaciam in mouendo, secundum q res sunt in sensu, res aūt quāto veteratiores sūt, tāto a sensib. magis distāt qui solū pſentia contemplant, noua aūt magis immutant. Item causa huius est, quia motus in nobis fit efficacior, aut minus efficax secundū vigorē specierū retentarum in phātasia: species autem dum veteratiores sunt debiliores sunt, & faciliter delebiles, appropinquantes ad non esse, dum autem recentiores sunt, maiorem habent efficaciam, ideo magis moueri poterant Chananæi per aliquem timorem nouiter superductum, quam per antiquum de diuisione maris rubri timorem. Item Chananæi existimabant ista esse a Deo quę fiebant Israelitis, & quia Deus propitiatus bona nobis agit, offensus autem nobis pęnas irrogat, quamuis aperuerit mare rubrum Iudæis nunc ab eo tempore defluxis. 40. annis poterant Israelitæ offendisse Deum, propter quod non adiuuaret eos, sed magis traderet in manus ho-

A stiles, sicut aliquando in deserto factum est. Et hoc bis, s. primo cum Amalechitæ, & Chananæi persecuti sunt eos vsque in Horma, vt patet Numeri 14. cap. Et secundo quādo Chananæi victores existentes ceperūt pręda m de Israelitis, vt patet Numeri 21. cap. nunc autem cum nouiter Deus pro Iudæis miraculum efficeret diuidendo Iordanē non intelligerent Chananæi Deum illis offensum fore, sed magis adiuturum eos, ideo valde timerent, valde ergo profecit timor nouiter incussus propter apertionem Iordanis.

Et non remansit in eis spiritus. Idest non mansit anima, & est metaphora, sicut consueuimus, quando aliqua terribilia subito videmus, dicere, nō mansit mihi anima in corpore. Vel accipitur spiritus pro animositate, animositas enim est per collectionem irascibilis ad aliquid aggrediendum, cum laxatur, vel effunditur spiritus, non manent vires, nec animositas, sicut patet si quis irascatur nimis, & cō-

Ira intra animum retenta adiuuat ad fortitudinē, emissa vero des manuit.

B tineat in se spiritum irę suæ, erit ira fortis, & ad aliquid aggrediendum, cum vero effunduntur spiritus iræ, non manet vlla animositas, vel impetus ad aggrediendum, sic patet de iratis qui effundunt per verba iram suam, vel per punitionem, & tunc quiescunt, antea vero in eis motus difficilis est: vt patet in amaris, & difficilibus atque acrocolis, vt patet 4. Ethicor. cap. de mansuetudine. Hoc etiam patet in iratis si plorent. nam per lachrymas ira emittitur, & non sunt ita irati cum fleuerint sicut antequam fleāt, quia emiserunt spiritus per fletum, ita in Chananæis non mansit vllus spiritus, idest vlla animositas, quoniam tota per magnitudinem terribilium defecit.

Timentibus introitum filiorum Israel. Timor istorum erat de malo per eos concepto, quod sibi affuturum expectabant, ad timendum autem mouebat eos apparitio diuina in apertione Iordanis, non erat tamen illud

C malum, quod ipsi formidabant, sed aliquid infligendum ab Israelitis cum introirent, ideo erant Chananęi timentes introitum Israelitarum. Et intelligitur non de introitu in terram suam, quia iam ille fuerat, quando transierunt Iordanem, sed de introitu in terram ciuitatum, & locorum suorum.

Eo tempore ait dominus ad Iosue. Fac tibi cultros lapideos, & circuncide secundo filios Israel. Fecit quoque quod iusserat dominus, & circuncidit filios Israel in colle præputiorum. Hæc autem causa est secundæ circuncisionis.

Postquam descriptus est timor secutus in Chananæis ad transitum Iordanis, ponitur quid Israelitis tunc euenerit, & ponitur primo de circuncisione, & ponitur hic de circuncisione in introitu terrę Chanaan post Iordanem. Causa autem quare circuncisi fuerint omnes Hebræi, inf.

D in litera ponitur, vel subditur, scilicet, quia non fuerant circuncisi in toto deserto, & manebant omnes incircuncisi.

Quare circuncisi sunt Iudæi immediate post transitum Iordanis. Et quod in deserto omnes Iudæi comedentes Phase erant circuncisi. & quare nullus incircuncisus fuit prohibitus. Quæst. V.

SEd nunc quæritur, quare facta fuerit circuncisio hoc tempore, s. immediate post transitum Iordanis, Aliqui dicunt hoc fuisse factum, quia Hebręi in 14. die mēsis eiusdem primi erant celebraturi Phase, vt factum fuit postea, & patet infra in litera, nemo tamen incircuncisus poterat comedere de agno Paschali, vt patet Exodi 12. capi. omnes

E tamen Israelitæ, aut fere omnes incircuncisi erant, ergo nisi immediate post transitum Iordanis fuissent circuncisi, non potuissent celebrare Pascha.

Sed contra hoc obijcietur, quia in toto deserto nemo circuncisus fuit, sed manebant omnes in præputio, sicut nascebantur, vt patet infra in litera, & tamen ibi Pascha celebratum est secūdum omnes cęremonias suas, vt patet Numeri 9. ita ergo poterat hic.

Ad hoc forte aliquis respondebit, quòd facta fuit celebratio Paschalis, & non ab omnibus Israelitis, sed solum ab illis qui erant circuncisi, scilicet qui sic exierant de Aegypto, qui autem incircuncisi in deserto erant, non gustauerunt ex eo.

Sed contra hoc dicetur non posse stare, quia hoc modo

mult

multi fuissent prohibiti, ne comederent de agno Paschali, cum multi essent incircuncisi, pro hoc tamen nemo legitur prohibitus, sed solum duo viri fuerunt prohibiti comedere Pascha, quia erant contaminati super anima, idest in contactu hominis mortui, vt patet Num. 9. cap. de incircuncisis autem, non legitur aliquis vetitus comedere, ergo nemo fuit vetitus. Aliquis forte dicet non tenere probationem, quia licet non exprimatur aliquos propter incircuncisos esse, fuisse prohibitos, tamen non ex hoc inducitur, quia non tenet in his argumentum negatiue per locum ab auctoritate. Respondendum est sufficienter hic argui, nã si aliqui de Israelitis fuissent vetiti comedere propter esse incircũcisi, illi conquererent sicut fuerũt cõquesti polluti sup aiã, nam æquum ius erat ad non comedendũ, sed non exprimit, ergo nihil tale accidit. Dicendũ ergo est, q Israelitæ celebrauerunt Pascha in deserto, & nullus incircuncisus comedit Phase, nec tñ aliquis fuit vetitus comedere ꝓpter esse incircũcisum. Modus aũt est, quia illud Pascha solum fuit celebratum in monte Synai, in principio anni secundi ab exitu de Aegypto. nam die quartodecimo, mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, factũ est Pascha, & tunc erat vnus annus plenus, quo de Aegypto recessferant, vbi omnes qui inde exierant, fuerant circuncisi, vt patet infra in litera. In anno autem illo forte nulli nati sũt, vel dato, quòd multi nascerentur, & non circunciderẽtur, non prohiberentur ab agno Paschali: ipsi enim prohibitione non egebant, quia nondum poterant comedere carnes propter teneritudinem: non enim essent nunc ablactati: soli autem dicuntur prohiberi ne comedant, qui aliter commesturi erant, nisi prohiberentur. si autem in annis medijs scilicet decimo, & duodecimo, & omnibus alijs facta fuisset Paschalis celebritas i deserto, necesse erat, vt multi prohiberentur a comestione carnium agni, vel comederent incircuncisi, quod non licebat. Et forte ista fuit vna de causis quare Israelitæ non celebrauerunt in deserto Pascha, nisi in anno secundo ab exitu de Aegypto. In transitu autem Iordanis, non potuit fieri celebratio Paschalis, nisi ante circũciderentur, quia rarissimi circuncisi erant, vt patet infra. Alia erat causa, quare in transitu Iordanis circuncisi sunt, quia ingrediebantur in terram nouam, quam possessuri erant, & in qua custodituri erant leges Dei, sicut patet in toto Pentateucho: cum enim datur aliqua lex, dicitur; cum ingressi fueritis terram Chanaan, &c. quasi dicat, q ibi obseruaturi erant, & ante non obligabantur, sic concluditur Deuter. 12. ca. & quia circuncisio est principium totius status veteris testamenti, & per quam inducitur obligatio ad obseruandum totam veterem legem, vt patet ad Gal. 5. scilicet ego Paulus testificor omni homini circuncidenti se, quòd debitor sit vniuersæ legis faciendæ, sicut in nouo testamento baptismus est ianua omnium sacramentorũ, & totius status noui testamenti: ideo in introitu terræ promissionis debuerat inchoari legis obseruatio, quantum ad principium suum, quod simpliciter est in circuncisione, et ista etiam fuit causa, quare fuit celebratum Pascha, quia erat vna de primis cæremonijs veteris testamenti, cum fuerit data ad signandum, & commemorandum primum beneficium a Deo datum. s. eductionem de Aegypto. *Eo tempore dixit dominus ad Iosue.* s. eo tempore quo timuerunt reges Amorrhæorum, & Chananæorum propter trãsitum per arentem Iordanis alueum. Vel eo tempore quo transierunt Israelitæ Iordanem.

Determinatio auctoris

Quo die isti Iudæi fuerunt circuncisi, quia die 11. 12. 13. mensis primi, anni 41. & non ante nec post.
Quæst. VI.

DE tempore autem quo fuerit facta circuncisio, non multum potest dubitari. constat enim factam post transitum Iordanis. s. in Galgalis: nec etiam multo tempore post transitum Iordanis, nam antequam veniret ad vrbem Iericho facta est. De die tamen factæ circuncisionis, vel tempore strictè sumendo dubitabitur. Et dicendum est, quòd fuerit circũcisio facta in mense primo, anni quadragesimi primi, quia in hoc fuit transitus Iordanis, vt supra patet: fuit etiam in die vndecimo, duodecimo, & terdecimo mensis eiusdem: nam neque ante esse potuit, nec post, Quod patet, quia Israelitæ iubente Deo receperunt circuncisionem in Galgalis, vt patet hic, & ista fuit castrametatio, quam fecerunt Israelitæ die qua trãsierunt Iordanem, vt patet præcedenti c. sed ista fuit decima die, primi mensis, anni quadragesimi primi: ergo in eadem die decima: nec ante eam non potuit fieri ista circuncisio: cum decima die ad noctem venerint in Galgalam.

Non potuit etiam fieri in quartodecimo die per totũ, nam ibi erat celebratio Phase, & comestio: ante tamẽ quã quisque celebraret, Phase circuncisus esse debebat: manserunt ergo tres dies medij inter decimum, & quartumdecimum. & in his potuit fieri circuncisio. Credendum est autem, quòd in his diebus tribus & parte diei quartidecimi expleta fuerit circuncisio, quia in vno compleri non poterat, cum tot millia Israelitarum circuncidendi forent facta autem circuncisione cæpit Paschalis celebritas. *Ait*
G *dominus ad Iosue.* Quomodo locutus fuerit dominus hic responderi potest, sicut præcedenti ca. responsum est scilicet quòd apparuerit in nube: non enim potuit hic apparere in assumpta figura corporis humani, quia vocatur Deus secundum probationem factam in principio præcedentis c. q. 2. De loco autem in quo fuerit ista locutio: Dicendum est, quòd fuerit in Galgalis, ibi enim facta est circuncisio. *Fac tibi cultros lapideos.* Quidam de Hebræis dicunt fac tibi. i. fac pro te, quasi dicat, quòd Iosue fecit istos gladios pro se, quia ipse circuncidebat omnem Israelem. Quod autem solus Iosue circunciderit omnes Israelitas non stat, quia ipse solus non poterat circuncidere tot millia populi in magnis, & paruis: an vero ipse fuerit aliquis de circuncisoribus non patet. Et si obijciatur, quod infra dicitur Iosue circuncidisse omnem Israelem, nõ arguitur ipsum fecisse, quia dicitur ipse facere, quæ fieri iubet: forte
H dici posset, quòd ipse neminem circuncidit, sed magis sacerdotes, & Leuitæ fecerunt hanc circuncisionem, quia erat aliquid pertinens ad religionem veteris testamenti, sicut cæteræ cæremoniæ. Sed etiam hoc non constat, nam ex nullo loco demonstrari potest in sacra Scriptura actũ circuncidendi magis pertinere ad sacerdotes, quam ad alios. Qualitercunque ergo se habeat res, dicendum est, quod Iosue nullum circuncidit, vel saltem non omnes.

In q. 2.

An Iosue solus potuerit circuncidere omnes Iudæos.

Fac tibi cultros lapideos. Ex hoc patet, q non solum Iosue circunciderit Israelitas, sed multi fuerint circuncisores, nam pro vno non oportebat fieri multos cultros, sed sufficiebat vnus. siue ergo Iosue fuerit de circuncisoribus, siue non: multi fuerunt circuncisores.

Actus circuncidendi non magis pertinebat ad sacerdotes quam ad alios.

Cultros lapideos. Ex hoc aliqui dicunt fuisse datum præceptum de circunsione in cultris lapideis: litera tamen Hebraica dicit secundum q exponunt Iudæi, nouaculas acu-
I tas, quia est æquiuocatio nominis.

An de necessitate sacramenti circuncisionis fuerit, quòd fieret cultro lapideo, & quid est in quo circuncidebantur Iudæi. Ex sententia Magistri sententiarum.
Quæst. VII.

CIrca hoc dubium est, an de necessitate sacramenti circuncisionis fuit, quòd fieret in determinato instrumẽto, scilicet in lapide, vel ferro. Et ad hoc respondet Sanctus Thomas, in quarto sententiarum, distinctione prima, & ibi vide argumenta: concludit autem, quòd non fuit sub necessitate danda in circuncisione determinatio instrumenti.

Sed adhuc hoc dato dubium est, quid esset in quo cir-
K cunciderẽtur Israelitæ, an gladio, vel lapideo cultro, & hoc quantum ad omnia tempora. Tenet autem Magister sententiarum dist. 1. 4. q esset in lapideo cultro dicens: fiebat autem circuncisio die octaua lapideo cultro, vt in octaua resurrectionis per petram Christum omnis ab electis abscinderetur corruptio. Sed hoc non tenetur a doctoribus, vt patet per Sanctum Thomam in quarto dist. 1. Fundamentum tamen eorum, qui dicunt circuncisionem iussam fieri lapideo cultro, est id quod fecit Sephora vxor Moysi veniens de Madian in Aegyptum, cum enim Angelus Dei vellet percutere Moysen virum eius, arripuit subito acutissimam petram abscindens præputium filij sui Eliezer, vt patet Exo. 4. ca. Ex hoc tamen nihil infertur si

respiciamus: soluitur enim dupliciter, Primo, quoniam Hebræi respondere poterunt, circuncisionem Eliezer nō fuisse factam in lapide acuto, sed nouacula: nam quamquam litera nostra dicat, tulit illico Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui, tamen in Hebræo ponitur cor: vbi nos ponimus petram, & est dictio æquiuoca, & ad petram, & ad nouaculam, quod etiā patet ex litera nostra. nam Psal. 51. qui incipit, quid gloriaris in malitia; vbi litera nostra dicit, sicut nouacula acuta: ponit litera Hebraica cor: eandem. s. dictionem, quæ hic habetur, ex illo ergo loco non magis probatur esse factam circuncisionem lapideo, quàm ferreo cultro. vnde Iudæi cū exponunt particulam illam, non magis dicunt de nouacula acuta, quam de lapide acuto. Adhuc autem dato, quòd dicamus non factam fuisse circuncisionem istam nouacula acuta sicut Hebræi exponunt, sed acutissima petra, sicut habetur in litera nostra, non sequebatur ex hoc, quòd omnes successores nouacula acuta lapidea vti deberent in circuncidendo, nec quòd præcedentes ex tempore Abrahæ, vsque tunc lapide acuto vsi sint, hoc enim ex indeliberatione factum est. Erat enim Sephora tranquilla, nihil futuri suspicans mali, & vt subito Angelus domini arripuit Moysen torquens eum attonitam eam reddidit: ipsa igitur succurrere curans, ne Angelus virum suum occideret nesciens quid faceret, forte non habens gladium, vel attonita non respiciens, videns acutissimum lapidem, circuncidit filium suū: nihil enim forte tunc promptius reperijt: si tamen promptiorem sibi gladium reperijsset circuncidisset filium suum. iniustum ergo est, vt quod indeliberate gestum est, cæteris ad consequentiam sit trahendum.

B Adhuc solidius fundamentum his est: ex eo, quod hic dicitur. nam cum essent in Galgalis Iudæi iussit Deus Iosue, vt circuncideret Hebræos cultris lapideis: non potest tamen hoc dici fuisse inconsulte factum, sicut dicitur de vxore Moysi: cum iubente Deo factum sit: ergo istud mandatum fuit in prioribus seculis, & debuit manere in successoribus.

Determinatio auctoris An fieret circuncisio cultris lapideis: an aliter. Et quibus vtantur Iudæi moderni. Quæst. VIII.

AD hoc respondendum est, præceptum de circuncisione non magis obligauisse in cultro lapideo, quam ferreo. nam istud præceptum datum est Abrahæ primo, & declarati sunt omnes ritus eius. Gen. 17. inter eos tamē non ponitur instrumentum an ferreum, vel lapideū. Ad neutrum ergo erat determinate obligatio, nec quantum ad ipsum actum circuncisionis, nec quātum ad principalem significationem, nam non magis differt in lapideo, q̄ ferreo cultro fieri. Ad literam istam responderi potest eo modo quo superius dicebatur. s. q̄ secundum literam Hebraicam ponitur hic dictio æquiuoca, quæ nihil magis ad lapidem, quam ferrum applicatur. Hieronymus tamē lapideos cultros transtulit: Hebræi vero indifferenter lapideos cultros, vel nouaculas acutas dicūt: ideo nihil magis ad vnum quam ad alterum cogimur. Si autem velimus tenere applicationem literæ nostræ adhuc poterit responderi factum fuisse hoc, non quia necesse esset sic fieri, vel quia sic fecissent priores, sed quia sic nūc specialiter Deus fieri voluit. Causa huius fuit ad significationem, & memoriā: ea quippe, q̄ Iudæi in futurorum memoriā relinquebant, lapidibus efficiebant: sic patet de duodecim titulis erectis lapideis in monte Synai, in die confirmationis legis, ad recordationem duodecim tribuum Israel. Idem patet in duodecim lapidibus erectis in alueo Iordanis intra aquas. Idem in duodecim lapidibus eductis de alueo Iordanis, ad ponendum in Galgalis: de quibus præcedenti. c. Idem patet, quia totum Deuteron. Iudæi tunc scripserunt in lapidibus calce litis, vt patet Deuteron. 27. & infra 8. in hac tamen vice, quamquam lapideis cultris circuncisionem factam dicamus, tamen aliis tēporibus magis gladiis, quam lapidibus facta est. Quod apparet ex modo circuncidendi Hebræorum modernorum, qui nunquam lapideis cultris, sed ferreis circunciduntur: ergo a principio sic fecerunt, quia alias cæremonias ita obseruant, vt in lege iussæ fuerunt. Nec valet si dicas, q̄ Iudæi permutauerint cæremonias suas post mortem Christi in odiū Christianorum. nam nihil proficiebat eis hanc permutasse instrumento lapideo, vel ferreo, quia nulla eis maior defensio a nobis, vel impugnatio contra nos ex hoc erat. Et dato quòd aliqualem haberent defensionem, non est verisimile, q̄ mutauerint. Et tamen adhuc nullatenus dici potest, q̄ Iudæi obseruantias suas a ritu priorum mutauerint, qđ patet aspiciendo totum Pentateuchum: in quo omnes cæremoniæ descriptæ sunt Hebræorum, & tamen non reperietur modernos Iudæorum ab his, quicquam deuiasse. Tenent ergo Iudæi eundem modum in cæremonijs nūc, quem tenuerunt priores, præterquam q̄ aliqua omittuntur, quæ impleri lex vetat existentib. extra terrā Chanaan.

Quare Iudæi nunc circuncisi sunt cultro lapideo potius quā ferreo.

A

Circuncisio Iosue fuit facta cultris lapideis: & quare non gladijs. Et quare idem senserit, & transtulerit Hieronymus. Quæst. IX.

NVnc cum constet æqualiter dici posse, quod ista circūcisio facta a Iosue, fuerit lapideis cultris, vel gladijs quæritur quid magis dicēdum sit, an lapide, vel ferro hoc actum sit. Respondendum est, rationabilius esse dici factū lapidibus, quam gladijs. Primo, quia dicitur hic Iosue: fac tibi cultros, quicquid ergo istud factum fuerit, quo facta est circuncisio, siue lapideo cultro, siue ferreo, nondum factum erat, sed fieri iubetur: manifestum tamen est, quòd si de gladijs ferreis intelligeretur, non diceret Deus Iosue, quod faceret tunc illos cultros, quia multi cultri essent in Israel facti, & non expediebat fieri de nouo: ergo cultri lapidei fuerunt. Item cum consuetum esset a principio fieri circuncisionem gladijs illis, dato quòd nulli gladij essent in toto Israel, non iuberet Deus, quòd fierent, quia iubendo fieri circuncisionem, nullo addito, intelligebatur solitū instrumentum, sed Deus iussit fieri hic cultros ad circuncidendum: ergo rationabile videtur hoc fuisse aliquid differens a priori instrumento circuncisionis, sed priores in gladio hoc faciebant: ergo Iosue mandatum est illud facere cultris lapideis: forte enim has rationes habuit literę nostræ scriptor, vt cum in Hebræo ęquiuocationē inueniret: magis applicaret ad lapideos cultros, quam ferreos.

Circuncide secundo filios Israel.

C

An liceret bis circuncidi in veteri lege. Et quòd bis baptizari est grauissimum peccatum, & quare. Quæst. X.

D DIcunt aliqui, quòd licebat bis circuncidi eosdem Iudæos, cum dicatur circuncide secundo, & consequenter dicunt, quòd liceat eidem homini bis baptizari. Est. n. circuncisio similis baptismo: si igitur duplicari licebat circuncisionem: ergo & baptismum.

An istud argumentum teneat, non est multum insistendum, cum baptizari denuo nulli liceat, quia iniuria fit sacramento, cum semel collatum plenissimam tribuit efficaciam, ita vt postea datum nihil magis efficere queat. Sed adhuc difficilius est de circuncisione, quam de baptismo nam baptismus corporaliter nihil tollit, aut apponit, ideo quamquam non debeat, tamen possibile est millesies tribui: in circuncisione autem secus accidit. nam fit in membro determinato, & tollitur solū præputium, qui ergo semel circuncisus est, amplius circuncidi non potest. Potissime, quia isti qui nunc circuncisi fuerunt, nunquam fuerant circuncisi, vt patet immediate in litera. necesse est ergo has duas circuncisiones, nō referri ad easdem personas. E

Quare circuncisio quam nunc fecit Iosue vocetur secunda Et quòd non omnes Iudæi in nocte qua exierunt de Aegypto fuerint circuncisi. Quæst. XI.

SEd adhuc quomodo ista circuncisio dicatur secunda, difficultas est. Quidam Iudæi dicunt istam circunsionem dici secundam respectu circuncisionis factę in Aegypto: astruunt enim, quòd in nocte qua Israelitæ de Aegypto exierunt, fuit circuncisus totus populus, qui circuncisus non erat, & hoc quia Deus eos educebat de loco seruitutis,

tutis,& incipiebat sibi assumere in populum,& ibi fuit facta circuncisio multorum simul. Ita fuit hic totus Israel fere circuncisus,ideo dicitur secũda circuncisio. Et de hoc exponunt dictum illud Zachar.9.c.s.tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua,vocauit Aegyptum lacum sine aqua per metaphorã. vinctos vocauit Hebræos qui in Aegypto vincti erant, vt patet Exo.6.cap.& Leu.26.cap.sanguinem testamenti vocat sanguinem circuncisionis,quia in circũcisione sanguis effunditur,iuxta illud Exo.4.c.ꝙ dixit Sephora Moysi viro suo:sponsus sanguinis mihi es,& sequitur ibidem:hoc dixit propter circuncisionem. Vocatur circuncisio pactũ, vel testamentum,vel fœdus:sic patet Gene.17.& est sensus secundum illos,quòd per sanguinem circuncisionis eduxit Deus Israelitas de Aegypto. Ad hoc respondendum est stare non posse. Et primo dicitur ad auctoritatem Zachariæ 9.c.ꝙ non intelligatur de aliquo horum.s. nec de circuncisione,nec de agni Paschalis sanguine, sed de sanguine Messiæ,vt Deo dante declarabitur cum illuc deuen tum sit. Quod autem non fuerit facta circuncisio nocte, qua exierunt Israelitæ de Aegypto patet, quia sciebant se tunc inchoaturos iter,tamen circuncisis si confestim itinerentur pedibus suis,mortis periculum est propter quantitatem sanguinis effluentis de vulnere,potissime in genitali parte ad quam multa sanguinis concurrunt vasa, & ob hoc fuit impedita circuncisio in deserto,quia nesciebãt determinatum tempus motus sui,non ergo tunc circunciderentur, quia oportebat eos per dies aliquot manere in Aegypto.s.donec sanarentur: sic patet infra de Israelitis circuncisis in Galgalis,qui expectauerunt ibi donec sanarentur,vt patet infra cum dicitur. postquam autem omnes circuncisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco donec sanarentur. Item quia per duos vel tres dies post circuncisionem, sequitur ita grauis dolor in circuncisis etiã quando viri sunt,vt se mouere nequeant, nec resistere alicui lædenti,sicut patet de viris Sichimitis quos dolose circuncidi fecerunt filii Iacob,& postea die tertio cum grauissimus vulnerũ dolor insurgit,duo filij Iacob Symeon, & Leui deleuerunt omnes habitatores vrbis Sichem in ore gladii,vt patet Gene.34.ergo post istam circuncisionẽ oportebat,vt manerẽt Israelitæ aliquibus diebus in Aegypto,quod falsum est. Item non est hoc verisimile,quia Iudæi non poterant habere spatium circuncidendi aliquos in exitu:nam etiam ad fermentandum panem habere tẽpus nequiuerunt vrgentibus Aegyptijs,& ad recedendũ compellentibus dicendo omnes moriemur, vt patet Exo. c.12. Item non videtur esse aliqua causa quare Israelitæ nocte qua exituri erant,vellent circuncidere filios suos, nisi forte dicatur,quòd dũ fuerunt sub potestate Pharaonis, non permisit eos circuncidi, & nunc cum eam exuerẽt circuncidebantur,sicut fuit de Antiocho rege qui vetuit circuncidi paruulos Iudæorum.sic patet 1.Mach.1.ca.s.mulieres,quæ circuncidebant filios suos,trucidabantur secundum iussum regis Antiochi,& suspendebant pueros a ceruicibus per vniuersas domos eorum,& eos qui circunciderant illos trucidabant:sed nihil tale in Aegypto a regib. iussum fuit:ideo non erat vlla occasio Iudæis ad circuncidendum omnes paruulos suos,vel totum populum nocte qua exierunt de Aegypto.

Vera responsio auctoris ad hanc q. ponitur infra q. 43.

An ex Aegyptijs fuerint circuncisi multi in egressu de Aegypto. Et an vocetur circuncisio secunda propter duos actus qui in ea sunt, secundum Rab. Salo. *Quæst.* *XII.*

ALii dicunt,ꝙ in nocte qua Israelitæ exierũt de Aegypto,non fuerunt circuncisi Israelitæ, sed Aegyptij ascendentes cum Iudæis:multi enim Aegyptij cum Israelitis ascenderunt,vt patet Exod.12.s.sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis:hi autem non fuerant ante circuncisi, sed in nocte qua exierunt de Aegypto: cuius causa est,quia isti Aegyptij præcedentibus diebus non fuerant circuncisi timentes ne alij Aegyptij recedere velle eos cognoscerent cum Israelitis,& impedirent, aut læderent. Sed dicendum est stare non posse: quia omnes rationes,quæ contra superiora militabant,& inconue-

F nientia sequuntur ad hoc.

Item quia non videbatur quomodo conuenirent omnes Aegyptii,qui exituri erant cum Israelitis, vt omnes nocte præcedenti recessum,circuncideretur,quoniam sic notum fieret alijs Aegyptijs, & impedirent eos scientes conspirare cum Iudæis conuertentes se ad eorum ritum. Non stat ergo expositio istorum.s. quòd prima circuncisio dicatur facta in Aegypto nocte qua inde exierunt, & secunda sit quæ hic nunc facta est. Item patet nõ posse stare.nam quamquam fuerit facta circuncisio talis qualis dicitur in Aegypto,siue de Israelitis,siue de conuersis, tamẽ non vocabitur ista secunda circuncisio, quia illa non fuit prima,cum ante illam aliæ præcesserint circuncisiones.

Et si respondeas hoc intelligi de circuncisionibus solennibus,& in his fuerit prima in Aegypto existentib. Israelitis,& secunda hic ingredientibus terram Chanaan: sunt

G enim solennes circunsiones,quando multi simul circunciduntur,sicut hic.

Dicendum est adhuc non stare,quia hoc modo nõ fuit prima solennium circũcisionum ea quæ facta diceretur in Aegypto,sed prima fuit ea quam primo fecit Abraham, ipse enim omnes de domo sua,& seipsum eadem die circuncidit,cum prima a domino circuncisio facta est,& pactum cum Abraham. Aliter dicit Rab. Sa.s. istam vocari circuncisionem secundam, propter duos actus qui nũc facti sunt,scilicet,quòd præputium abscinderetur, & quòd postea extremitas pellis manentis replicaretur. Et dicunt, quòd Abrahæ data fuit prima circuncisio, & non secunda,quia ipse non replicuit præputium.

Iosue autem accepit secundam circuncisionem, s.quia & abscidit præputia,& replicuit. Sed hoc nihil est. nã replicatio pellis manentis nihil operatur ad circuncisionẽ:

H sed Iudæi illud faciunt,vt decentius,& sanius pelliculę extremitas maneat.ideo non debet vocari aliquid circuncisionis. Item dato,quòd ad circuncisionem esset aliquid accessorium ista replicatio pelliculæ,tamen nõ poterat vocari secunda circuncisio, sed secundus actus circunsionis. nam primus actus circuncisio vocari potest, secundus autem nequaquam.

Item adhuc dato,quod iste actus secundus in circuncisione vocaretur circuncisio,tamen non diceretur Iosue, ꝙ faceret secundam circuncisionem, sed quòd faceret primam,& secundam. Item patet hoc,quia dicitur infra.ista est causa secundæ circuncisionis: ergo videtur, quòd ista circuncisio facta a Iosue,secunda fuerit,& non prima,sed falsum est,quia vtrunque simul fuit. Item patet hoc non cõuenire literę,quia cum dicatur immediate infra hęc est causa secundæ circuncisionis,subditur, ꝙ populus egres-

I sus de Aegypto,fuit circuncisus,& in deserto nemo circũcisus est: ideo hic omnes circuncisi sunt, Ecce qualiter secundam circuncisionem,simplicem circuncisionem vocat,cum dicat eos nunc fuisse circuncisos, quia in deserto non fuerint, Aliter dicit Ra. Dauid Canhi.s. istam vocari circuncisionem secundam,quia non solum Iosue circũcidit vnum,sed multos,& post vnum alios circuncidebat, iteratio autem illa circuncisionis faciebat circuncisionem esse secundam. Sed hoc non stat,quia sic non solum fuisset ista vocata secunda circuncisio,sed etiam Abraham diceretur secundo circuncidisse, quia die circuncisionis suæ omnes vernaculos domus suæ circuncidit,vt patet Gene. 17.tamen non vocatur illa secunda, sed magis prima omnium. Item quocunque tempore fierent multæ circun-

K cisiones simul,diceretur secunda circuncisio, quia post vnam circuncisionem erat alia: & tunc poneretur aliqua circuncisio secunda ad distinctionem, & esset frustra dictum: Iosue: circuncide secundo filios Israel, sed circuncide eos cum ista connotatio secundo nihil addat.

Quinta opinio Nicolai de Lira.s.an vocetur circuncisio secunda,quia solemnis fuit. *Quæst.* *XIII.*

ALiter dicit Nicolaus istam vocari secundam circuncisionem.s.quòd circuncisiones nominantur hic solennes solum: est autem solennis quando multi simul, vt populus,aut gens,vel domus circunciditur,& ad hũc modum non pertinebant quotidianæ circũcisiones, & in his non po-

non ponitur numerus: de solennibus autem dicitur esse A ista secunda.

Primam dicit fuisse Nicolaus tempore Abrahæ. nam, cum data fuit circuncisio Abrahę, nemo circuncisus erat, & fuerunt circuncisi simul eadem die omnes vernaculi domus eius cum ipso & filio suo Ismaele, nondum nato Isaac, vt patet Gen. 17. Postea autem non fuit facta alia circuncisio solennis. Nunc autem in exitu de deserto, & transitu Iordanis fuerunt fere omnes Israelitę circuncisi, vt patet infra, & hoc simul, scilicet die vndecima, & duodecima, atque terdecima, mensis primi, anni 41. egressionis de Aegypto.

Sed dicendum est hoc rationabilius esse omnibus supra positis, sed adhuc non totaliter accedere ad intentionē literę. nam non multum conuenit intētioni literæ: in qua B redditur causa huius circuncisionis cum dicitur, hæc est causa secundæ circuncisionis, & postea dicitur, quòd in deserto nemo circuncisus fuerat, ideo circuncidit Iosue nūc omnes: hoc autem nihil magis reddit causam secundę circuncisionis solennis, quam tertiæ, quam primæ.

Sexta opinio, & est Adamantij. s. an lex Christi vocetur secunda circuncisio. Et septima opinio August. quæ fuerit. Quæst. XIIII.

ALij dicunt, quòd vocatur secunda circuncisio lex Christi. nam per legem Moysi est prima circuncisio a quibusdam peccatis, sed per legem Christi, quæ est spiritualis, plenius auferuntur peccata: ideo secundo dicitur ibi homo circuncidi, sic dicit Adamantius. Dicant Iudæi quomodo potest quis secundo circuncidi in circunci- C sione carnali? semel enim circuncisus non habet quid secundo possit auferri. a nobis vero quibus dicitur, quia lex spiritualis est, digne & conuenienter ista soluuntur, qui enim in lege per Moysen eruditus est, idolatrię errorem cultumq; deposuit, hęc est prima circuncisio per legem: si vero ad Euangelium perueniat, secundam circuncisionem accipiet per petram, quę est Christus, & auferetur ab eo opprobrium Aegypti. Sed dicendum, quod iste sensus non est literalis, neq; esse potest, sed mysticus. Primo, quia populus ille manebat in lege Moysi, immo nunc erat quasi inchoatio obseruationis eius, & sic non ageretur de aliquo, quod pertineret ad legem Euangelij, sed solum ad legem Moysi. Secundo, & pręcipue, quia adhuc istud posset habere colorem aliquem, si istud esset pręceptum solum, ita vt posset aliquid signare, quod esset futurum, & pertineret ad legem Christi, sed est historia, quia sicut dicitur, D ad Iosue, circuncide secundo filios Israel, ita sequitur in litera, quòd circuncidit eos. ideo non potest intelligi, nisi de vera circuncisione carnali. Alij dicunt, quòd vocatur secūda circuncisio non respectu eorundem hominum, sed eiusdem populi. nam idem homo non potest bis circuncidi: populus autem non est vnus vir, sed multi: ideo possunt multi circuncidi. & dicetur ille populus circuncidi, & manentibus quibusdam incircuncisis, si ipsi postea circuncidantur, dicetur ille populus secundo circuncidi, & ita erat in populo Israel, quia quidam illorum circuncisi erāt, & alij non, qui nunc a Iosue circuncisi fuerunt: ideo dicitur populus secundo circuncidi. Sic dicit Aug. s. quęritur cum dixerit circuncide iterum, non enim vnus homo bis circuncidendus erat, sed quia vnus populus erat in quibusdam circuncisus, & in quibusdam incircuncisus. ideo dictum est iterum, vt circuncisus iterum circuncideretur, non homo, sed populus; quidam exeuntium de Aegypto filij in illo populo incircuncisi erant, quos circuncidere potuit Iesus: illorum. s. filios quos genuerunt in deserto, & contempserunt eos circuncidere. Dicendum, quòd ista expositio satis accedit ad rationem, & tamen hoc modo quandocunque circuciderentur aliqui Iudęi, diceretur populus Israel circuncidi secundo, quia pro illis qui incircuncisi erant circuncidebantur secundo, & tamen circuncisio secunda, nunquam dicitur facta, nisi nunc, & quasi esset quid nouum & singulare, redditur ratio de illo in litera cum dicitur. hæc est causa secundę circuncisionis.

Nota quòd auctor nō stat cū ista expositione August. sed suam propriam, vide Is. q. 43

Quid senserit Historia Scholast. de secunda circuncisione. Quæst. XV.

ADhuc dicit circa hoc Historia Scholastica, quòd vocatur secunda circuncisio, non quidem intelligēdo, quod idem homo bis circunciderētur, sed paruuli qui nati fuerant in deserto, per quadraginta annos incircuncisi erant, alij ex mandato domini, alij ex parentum negligentia, alij vero ex eorundem cautela, ne forte mox circuncisis attolleretur nubes, & necesse haberent progredi, & sic periclitarentur paruuli.

Ex verbis istis adhuc non colligitur, quomodo vocetur secunda circuncisio. vel dicantur secundo cir- B cuncidi filij Israel, sed solum semel, quia dicit, quòd illi qui non fuerant in deserto circuncisi, fuerunt nunc circūcisi per Iosue. Sed assumenda est causa addendo ad verba ista, scilicet paruuli in deserto per quadraginta annos non fuerunt circuncisi, & toto illo tempore quadraginta annorum nemo circuncisus fuit, & quia nunc circūcisio a quadraginta annis omissa reperita fuit, dicitur secunda circūcisio, quia continuatio actus facit actum esse vnum, vel vocari eundem, interruptio autem eius facit multiplicari, vel dici plures, & tamen nunc fuerat circuncisio omissa, & reperitur: ideo vocabitur secunda.

Examinat verba Historia Scholastica. Et quòd paruuli in deserto manebant incircuncisi propter periculum, quod sequebatur. Quæst. XVI.

C CVm autem dicit, quòd paruuli in deserto manebant incircuncisi ex triplici causa. s. ex mandato Dei, ex negligentia parentum, ex cautela eorum refertur ad diuersos, quia negligentia & cautela non se compatiuntur.

Et dicendum, quòd causa vera, aut saltem principaliter motiua quare non circunciderētur paruuli in deserto fuit cautela parentum, scilicet ne sequeretur periculum paruulis: nam ipsi mouebantur ad motum nubis, & oportebat statim moueri, vt illa moueretur, & manere cum illa staret. Exod. 40. & Num. 9. c. Si autem accideret aliquem nouiter circuncisum esse, quando moueri incipiebat nubes, oportebat non obstante circuncisione, quòd portaretur in via: sed istud erat magnum periculum paruulorum, s. quod propter motum effunderetur sanguis ex vulnere, & morerentur, vel sequeretur magnus dolor, qui etiam causa periculi est. Nam non solum statim, vt quis circuncisus est periculum est ei, si moueatur, sed etiam post aliquot dies, & D non solum in paruulis, sed & in viris, vt patet Genes. 34. c. quando filij Iacob in dolo fecerunt circuncidi omnes Sichimitas, & dicitur, quòd in die tertio, quando est grauissimus dolor vulnerum, Symeon, & Leui occiderunt omnes Sichimitas. s. quia non poterant se mouere, sed erant quasi mortui, sed paruuli magis ista ferunt, & facilius periclitantur, quàm viri: ideo periculum erat eis si circunciderentur, & statim mouerentur portati per viam, & tamen non poterat aliter fieri, si circuncisio fieret in deserto, quia nunquam erat Israelitis certa mutatio nubis. sed erāt semper expectando quando moueretur, & ob hoc dicebātur semper esse in excubiis domini. i. vigilando attēte quādo Deus, si Angelus eius moueret illam nubem. Exo. c. 40 ergo non poterant sine periculo circuncidi in deserto.

Item dato, quòd esset notus motus nubis, non tolleretur omnino periculum paruulorum circuncisorum, & hoc E erat, quia circuncisio non fiebat ad placitum quocunque tempore quis vellet anticipando, vel differendo tempus, sed oportebat fieri octauo die. Gene. 17. c. & non poterat preueniri, vel tardari. si autem posset fieri quocunque tempore, & esset certus motus nubis quando fieret, poterat fieri circuncisio sine periculo paruulorum, anticipando vel posteriorando ad motum nubis, cum tamen oporteret fieri die octauo, adhuc sæpe accideret periculum circuncisis, si cum eueniret octauus dies in quo circuncisio celebratur tempore quo mouebatur nubes. & ita erat ista causa sufficiens ad hoc, quòd nemo circunciderētur in deserto, quia omnib. erat illud periculū, si accideret moueri nubem tēpore circuncisionis, vel ante curationem vulnerum.

An Iudai

An Iudæi manebant incircuncisi in deserto ex mādato Dei, scilicet, quod Deus voluit, quod non circunciderentur; quia sic secundùm positionem Historia Scholastica. Quæst. XVII.

CVm autem dicitur, quòd ex mandato Dei aliqui manebant incircuncisi. Dicendum, quòd non legitur aliquod tale mandatum de aliquo factum a Deo. Sed considerandum, quòd istud est verisimile. s. quòd Deus mandasset non seruari circuncisionem in deserto, quia mandatum de circuncisione valde arctabat Israelitas, quia dicebatur, quod anima, quę non circūcideretur, periret de suo populo. Genes. 17. c. ideo Israelitæ non auderent omittere illud sine Dei auctoritate, ne ex hoc sequeretur indignatio super omnes & morerentur, & tamen generaliter omnes omiserunt circuncisionem in deserto. ideo credendum est, quòd auctoritate Dei factum est. Secundo, quia si difficile esset haberi super hoc diuinum respōsum, sicut & nobis nunc, forte Israelitæ videntes periculum circuncisorū committerent se diuinæ dispositioni, & dimitterent filios incircuncisos, non habito diuino responso: & tamen erat facillimum illis habere diuinum responsum in quacunque re vellent, quia habebant secum Moysen, qui loq̄batur cum Deo, quandocunque volebat, siue in sanctuario super propitiatorium. Nu. 7. c. siue ad ostium tabernaculi descendente columna nubis. Exod. 33. c. nam tam familiariter ibi quotidie loquebatur Moyses Deo, & audiebat verbum eius, ꝙ dicebatur loqui ei, sicut solet homo, loqui ad amicum suum. Cum ergo tanta facilitas esset Israelitis cōsulendi dominum, non est verisimile, ꝙ in tam graui re procederent eo inconsulto, sed consuluerunt eum, & respondit, quòd cessarent a circuncisione in deserto, & licet hoc scriptum non sit, credendum est ita factum fuisse. Tertio patet, quia cum pręceptum de circūcisione obligaret sub magna necessitate. Gene. 17. cap. dato, quod aliqui non cōsultu Deo cessare vellent ab obseruatione huius præcepti, sicut & multi negligentes sunt nunc in obseruatione diuinorum præceptorum, non erat tamen verisimile, quòd in tanta multitudine omnes vellent contemnere mandatum de omittendo circuncisionem, cum essent multi viri sancti in tanta multitudine, & tamen omnes omiserunt circuncisionem, quia vt dicitur hic in litera, natos in deserto nemo circunciderat: ergo non factum est sine diuino consensu. Quarto, & potissimū, quia in ista multitudine erat Moyses, tanquam dux & rector vir sanctus, & legis Dei zelantissimus, qui nullo modo permitteret Israelitis agere contra legem Dei, sed vindicaret in transgressores, & tamen viuente eo in toto tempore deserti per quadraginta annos nemo circuncisus est, & ipse hoc patiebatur, neque obiurgabat Iudæos super hoc: ergo videtur, quod ipse cōsuluerat dominum super hoc, & responderat ei, & ita ex Dei consensu omittebatur circuncisio. Quinto patet, quia Deus dixit nunc Iosue, circuncide filios Israel, & aliter ipse non circumcideret eos: cum ergo nunc mandauerit, & ante hoc non mandabat, videtur quòd ex consensu suo toto tempore pręcedenti cessauerunt a circuncisione, quia alias sicut nunc mandauit circuncidi Israelitas, mandauisset quocunque tempore ante hoc. Sexto patet ex modo imperandi. nam dixit circuncide secundo filios Israel, & non dixit cum obiurgatione aliqua. si tamen omittentibus Iudæis circuncisionem contra voluntatem Dei ipse mandaret, quòd seruarent illam, obiurgaret eos pro præterita transgressione, sed non fecit. ergo videtur, quod toto tempore præterito cessauerant ab ista obseruatione de voluntate Dei.

Nullus mansit in deserto incircuncisus negligentia parentum, sed ex mandato Dei. Quæst. XVIII.

CVm autem dicitur, quòd aliqui paruuli manebant incircuncisi ex negligētia parentum non est concedēdum. Primo, quia vbi erat causa legitima, non potest imputari negligentia, & tamen omnes Israelitæ habebāt causam legitimam in deserto ad non circuncidendum filios. s. propter periculum incertitudinis motus nubis, vt di- F ctum est, supra. q. 16. ergo non poterat alicui eorum imputari negligentia, & ita non dici manere aliquis puer incircuncisus negligentia parentum. Secundo, quia si aliquis diceretur manere incircuncisus negligentia parentum omnes dicerētur manere incircuncisi negligentia parentum, cum omnes similiter dimitterent filios incircuncisos, & tamen non dicitur de omnibus hic: ergo non poterat dici de aliquo. Tertio, quia illi qui manebant incircuncisi, auctoritate Dei, non poterant dici incircuncisi negligētia parentum, & tamen quantum ad omnes Israelitas fuit consensus Dei, quòd cessaret circuncisio toto tempore deserti, vt ostensum est præced. q. quia mandatum non erat speciale quantum ad aliquos. ergo de nullo potest dici, ꝙ manebat incircuncisus negligentia parentū. Dicendum ergo, ꝙ illa distinctio non est conuenienter posita. s. ꝙ quidā ex mandato Dei, alij ex negligentia parentum, alij ex cautela G ipsorum manebant incircuncisi. Sed est dicendum, ꝙ omnes paruuli manebant incircuncisi ex cautela parentū, & Dei mandato, & nemo manebat incircuncisus ex parentum negligentia. Primū patet, quia omnes parentes cupiebant salutē paruulorum suorum, & prouidebant circa pericula, ne in illa incurrerent, & tn̄ oibus paruulis erat ęquale periculū si circunciderentur, & tunc mota nube deberent portari per viam: ergo oēs dimittebant paruulos suos incircuncisos ex conuenienti cautela. Secundum patet. quia mandatum Dei, vel consensus de omittendo circuncisionem, non erat specialiter ad aliquos Israelitas, sed ad omnes: cum causa esset æqualis omnibus: ideo non manerent quidam incircuncisi ex mandato Dei, & alij contra mandatum ex negligentia parentum. Tertium patet, quia vbi obseruabatur mandatum, non poterat signari negligentia, sed mādatum Dei erat omnibus Israelitis de omit H tendo circuncisionem illo tempore, vt dictum est. ergo nullus manebat incircuncisus ex negligentia.

Quod fuit motiuum Historia Scholastica, vt diceret aliquos incircuncisos fuisse negligentia parentum. Quæst. XIX.

MOtiuum autem ad dicendum circuncisionem omissam fuisse ex negligentia in quibusdam, potuit habere Historia Scholastica ex eo, quod dicitur hic in litera: nec aliquis eos in via circunciderat, & sic videtur notari negligentia. s. quod non curauerat aliquis circuncidere istos. Sed dicendum, quòd hoc non stat. Primo, quia si istud poneretur ad notandum negligentiam parentum, non ascriberetur specialiter quibusdam, sed omnibus Israelitis, quia de omnibus dicitur. s. neque aliquis eos in via circun I ciderat, & tamen Historia Scholastica non attribuit negligentiam omnibus, sed quibusdam: ergo non est illud conueniens motiuum.

Secundo, quia litera magis signat dictum esse de omnibus natis in deserto, cum ait, populus autem, qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircuncisus fuit, & ita nemo natus fuit in deserto, qui circunciderettur, & additur, neque enim aliquis eos in via circunciderat, ergo non potest hoc induci pro quibusdam specialiter eorum signando negligentiam, sed vel oēs ostendentur negligentes, vel nullus. Tertio, quia neque omnibus potest imputari negligentia ex litera illa, quia si ad signādū negligentiā poneretur, esset cū eiādē obiurgatione. tamen non est, sed plane legitur littera. Et debet acci K pi dictum, ꝙ nemo eos circunciderat, ad ostendendum veritatem facti, & reddendum causam præcepti, quia Deus dixit Iosue generaliter, quòd circunciderer filios Israel, quasi omnes essent incircuncisi. nam non dixit circuncide istos, vel illos, sed generaliter omnes. Ad ostendendum autem, quomodo omnes indigebant circuncisione, dicitur omnis populus qui natus est in deserto incircuncisus fuit, neque enim quisquam eos circūciderat. i. quia nullus fuit in deserto, qui circunciderer filios suos, manserunt omnes incircuncisi, & ita omnes egebant circuncisione, & Deus de omnibus dixit, quòd circunciderentur.

Cum man-

Cum manserint Iudæi quadraginta annis in deserto incircuncisi, quare iussit Deus omnes circuncidi transito Iordane. Quæst. XX.

SEd dicetur cum toto tempore 40. annorum Deus passus fuerit in deserto manere Israelitas incircuncisos, quare nunc mandauit, q circunciderentur? Aliquis dicet, quòd hoc fuit, quia in deserto non obligabantur Iudęi ad obseruantiā legis, transito aūt Iordane obligabantur: ideo cum nunc transierunt Iordanē, debuerūt circuncidi. Hoc colligitur Deut. 12. c. vbi dixit Moyses, q in deserto faciebat quilibet, q sibi rectum videbatur, & tamen non sic facturi essent, cum venirent ad hęreditatem suam, q̄ trāsito Iordane haberent, & ideo erat nunc tempus obseruandi le- B gem, & consequenter circuncidendi incircuncisos, cū prima ceremonia ritus Iudaici sit circuncisio. Sed dicendum quòd non stat, primo, quia non est verum, quòd circuncisio in deserto omissa fuerit, quasi tunc non obligaret, & postea cęperit obligare, sed quia erat causa multū vrgens in deserto ad hoc, quòd non fieret circuncisio. scilicet periculum paruulorum, & ideo non resumeretur nunc, quasi nunc inciperet obligare, & non prius. Secundo, quia nō est verum, quòd non obligabat lex in deserto. nam si lex non obligaret, non darentur pœnę transgressoribus legis, & tamen dabantur, quia qui blasphemauit nomen domini lapidatus est. Leui. 24. c. Etiam circa cęremonialia illud erat quia mandabat Deus, quòd in deserto non colligerētur ligna de agro. Exo. 16. c. & quidam etiam, quia inuentus est colligens ligna in sabbato lapidatus est. Num. 15. cap. ergo lex obligabat in deserto, & ita obligaret circuncisio.

An lex Moysi obligaret ad obseruantiam sui in deserto.

In lege Moysi, quæ præcepta obligabant Iudæos in deserto, & quæ non. Quæst. XXI.

CVm autem dicitur, quòd non obligabat lex in deserto sed faciebat quilibet quod sibi rectū videbatur: Dicendum, quòd non intelligitur de tota lege, sed solum de quibusdam cæremonialibus scilicet de sacrificiis, & decimis, & primitiis, & huiusmodi. Nam ista non poterāt seruare Israelitæ in deserto. eo quòd non habebant ibi, quæ necessaria erant ad hoc scilicet vinum, farinam, & thus, & quędam alia libamenta, quę erant, quasi quędam necessaria condimenta sacrificiorum. Numer. 15. Cum autem essent in terra Chanaan, possent ista habere: ideo tunc possent seruare istas cæremonias, & obligarentur ad eas. Quā- D tum ad cętera autem, quę non requirebant sacrificia, neq; sacrificiorum apparatus: obligati erant Israelitæ in deserto in omnibus generibus præceptorum scilicet tam in moralibus, quam cęremonialibus, quam iudicialibus. De moralibus patet, quia illa semper obligauerunt etiam anteq̄ darentur Israelitis, & non est aliquis locus, aut tempus in quo obseruari non possint, cum non exigant aliquas determinationes particulares, quæ non possint haberi vbique, & semper: & ita debeat cessare aliquando obseruatio eorum. Item patet, quia si non obligarent moralia, non daretur pęna violatoribus eorum: blasphemia autem est contra moralia pręcepta, & punitus fuit in deserto blasphemus. Leuitic. 24. nā lapidatus est: ergo obligabant ibi moralia. Etiam siquis velit cōputare obseruationem sabbati inter moralia inquantum est in decalogo pręceptorum, adhuc dicemus, quòd obligabat, quia lapidatus est, qui E colligebat manna in sabbato. Num. 15. ca. De iudicialibus etiam quòd obligarent apparet, quia iudicęs in deserto audiebant semper causas inter Israelitas. nam Moyses a mane, vsque ad vesperum audiebat causas populi, vt patet Exod. 18. cap. certum est ergo, quòd in procedendo, & sententiando seruarent aliqua pręcepta, quia alias iudicia nulla essent, & tamen non est rationabile dici, quòd seruarent aliquas leges, & non illa quas Deus dedisset: ergo oportet dici, quòd seruarent pręcepta iudicialia, & secundum illa iudicabant, & sic patet, quòd iudicialia obligabant in deserto. De cęremonialibus, quòd obligarent apparet, quia præcepta de excludendo de castris leprosos, & de proiiciēdo immunditias: erant cęremonialia, & tamen ista serua-

A bantur in deserto, nam leprosi iubebantur exire de castris. Leuit. 14. cap. Et ita seruatum est, quia quando Maria soror Moysi incurrit plagam leprę, eiecta fuit de castris, & mansit foras septem diebus. Numer. 12. c. Etiam de fluentibus sanguinem, & semen dicitur, quòd eiicerent eos extra castra. Numer. 5. cap. & ita apparet, quòd in deserto seruabatur ista lex, quia ibi erant castra, & sic habetur intentio. nam si ista non obseruarentur in deserto, sed solum in terra Chanaan, non diceretur de eiiciendo istos extra castra, sed solum extra vrbes, vel populos. & tamen in omnibus legibus de purificationibus dicitur de castris. Fuit ergo intentio Dei, quod ista seruarentur in deserto, vbi erāt castra, & ita dato, quòd obligarent ad obseruationem sui in terra Chanaan, directius obligabant in deserto. Et ita apparet de omnibus præceptis legis, quod omnia obligabāt in deserto, & obseruabantur omnia nisi quędam cęremonialia de sacrificiis, & decimis, aliisque dependentibus ex his, quę in deserto non poterant seruari, tam propter motus castrorum, quam etiam propter non esse in deserto materia, quę ad hoc requirebatur. & ita circuncisio, quæ nō requirit materiam, quę non posset haberi in deserto, obligaret in deserto.

Falsum est dicere, quòd lex non obligabat in deserto. Et quòd erant quatuor conditiones requisitæ ad hoc, quòd lex obligaret. Quæst. XXII.

TErtio quantum ad principale dicendum, quod illa solutio non tenebat, cum dicebatur, quòd in deserto C non obligaret lex, & trāsito Iordane obligaret. Quia istud non est verum: nam illa lex, quę non obligabat in deserto, etiam non obligabat trānsito Iordane: sed solum obligaret postquam trāsito Iordane possiderent Israelitæ terram pacifice, quam eis Deus daturus esset, & esset sanctuarium domini positum in aliquo loco quem Deus elegisset. sic patet Deuter. 12. cap. scilicet transibitis Iordanem, & habitabitis terram, quam dominus Deus vester daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum, & absq; vllo timore habitetis in loco quem dominus Deus vester daturus est vobis, vt sit nomen eius in eo, illuc omnia, quæ pręcipio conferetis holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuū vestrarum. Et ita requirebantur, quatuor conditiones ad hoc, quod inciperet lex illa obligare, de qua Deuteronomi. 12. capit. Prima, quod transissent iam Israelitę Iordanem. Secunda, quod possiderent terram, quam Deus promiserat eis. Tertia, quod possiderent pacifice sine timore hostium scilicet q iam cessatū esset a bellis. Quarta, quod iam esset designatus locus in quo sanctuarium manere deberet. Et tamen nunc sola prima conditio extabat. scilicet quod Israelitę transierant Iordane. Alię autem nondum impletę erant. immo nec inchoatę, quia nondum possidebant terram, nec pacem habebāt, aut securitatem a bellis, immo nec adhuc incęperant bella contra Chananęos, quę longo tempore postea durauerunt infra 11. cap. Etiam nondum fuerat positum sanctuarium domini in vrbe aliqua terrę Chanaan, sed multò tempore post hoc factum est, quando cessato a pręliis tempore Iosue, & diuisa tota terra per sortes, conuenit totus Israel, & posuit sanctuarium domini in Sylo infra 18. cap. ergo illa lex, quę in deserto obligabat, etiam non obligaret, nunc quando Israelitę transierunt Iordanem, & fuerunt in Galgalis. & ita si circuncisio non obligabat in deserto, non inciperet obligare statim transito Iordane. Quarto, quia etiam si verum esset, quod lex Moysi non obligaret in deserto, immo nulla pars eius obligaret. adhuc obligaret circuncisio, quia circuncisio non pertinebat ad legem Moysi: nam multo ante data fuerat scilicet tempore Abrahę. Gene. 17. c. ideo etiam si lex Moysi non obligaret in deserto, obligaret circuncisio, quia non erat eiusdem conditionis, cum neque pertineret ad eandem legis dationem: ideo non est verum quod ideo nunc circuncisi fuerunt, quia nunc inciperet obligare de nouo, vel iterum circuncisio, & in deserto non obligasset.

Determinatio auctoris ad quæsitum de secunda circuncisione hic statuta a Deo. Et quare eam præceperit.
Quæst. XXIII.

Dicendum ergo, quòd Deus iussit nunc circuncisionē, & non prius, cum essent Israelitæ in deserto. & hoc primo, quia Deus volebat, quod statim celebrarent Phase transito Iordane, sicut factum est, vt patet in litera. tñ non poterat aliquis manducare Phase, nisi prius circunciderentur Exod. 12. cap. ideo vt omnes possent manducare Phase, debuerunt omnes circuncidi, cum essent omnes incircūcisi, vt patet in litera. Sed objicietur, quod istud nō vrgeat, quia in toto deserto, nunquam aliquis circuncisus est, vt patet hic in litera, & tamen in deserto iussit Deus celebrari Phase Num. 10. cap. & non iussit ibi circuncisionem fieri ad manducandum Phase: ergo neque nunc mandaretur circuncisio propter celebrationem Phase. Dicendum, ꝙ propter hoc fuit, vt non deesset aliqua ceremonia necessaria ad manducationem Phase, & in Phase celebrato in deserto in monte Synai, fuerunt seruatæ omnes cæremoniæ necessariȩ, vt patet Num. 9. cap. s. faciant filij Israel Phase in tempore suo quartadecima mensis huius ad vesperum iuxta omnes cæremonias, & iustificationes eorum, & non solum fuerunt obseruatæ ceremoniæ, quæ requirebantur ex parte ipsius agni Paschalis, sed etiam omnes dispositiones, quæ se tenebant ex parte manducantium. s. omnis mūditia, & puritas requisita, nam eo. cap. dicitur de duobus qui erant immundi, quia contigerant mortuum, an manducarent Phase, & respondit Deus, quòd non manducarent tunc propter immunditiam, sed manducarent mense sequenti quartadecima die mensis ad vesperum, sed circūcisi esse erat cæremonia magis necessaria ad manducandū, quam quæcunque munditia. Et de ista specialiter fit mentio. Exod. 12. cap. ergo ista seruaretur.

Cum autem objicitur, quòd Deus non iussit tunc fieri circuncisionem propter Phase. Dicendum, quòd non fuit necessarium, quia omnes qui manducaturi erant Phase, erant circuncisi. nam illud Phase factum fuit anno secundo ab exitu de Aegypto. nam factum est in monte Synai mense primo, quartadecima mensis. Num. 9. & in secundo mense, anni secundi, die decimo mensis recesserunt hi Israelitæ de monte Synai. Nu. 10. cap. & ita Pascha quod prius fuit, Num. 9. fuit mense primo, anni istius secundi. Ex quo sequitur, quòd erat vnus annus integer quo recesserant de Aegypto. nam in die Phase, s. die quartodecimo ad noctem, vel quintodecimo in aurora recesserunt Israelitæ de Aegypto. Exo. 12. & Num. 33. cap. & sic transierat solum vnus annus integer a die exitus de Aegypto, vsq; ad diem quo celebratum est Phase. Ex quo patet, quòd nō erat necessaria circuncisio, tunc quia omnes, qui exierunt de Aegypto circuncisi erant, sicut dicitur hic in litera. s. omnis populus qui egressus est ex Aegypto generis masculini, & vniuersi bellatores mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus, qui omnes circuncisi erant, & tamen illi manducare poterant Phase. Relinquebantur illi soli, qui nati fuerant in deserto. nam isti non erant circuncisi, quia nemo in deserto circuncisus est, vt patet hic in litera, sed illi non poterant comedere etiam si circuncisi essent quia erant paruuli, nondum vnius anni: ideo pro istis non fuit conueniens, quòd Deus iuberet fieri circuncisionem; si tamen essent ibi aliqui viri nondum circuncisi, certum est, quòd Deus iussisset illos circuncidi ad hoc, quòd manducarent Phase, sed nunc cum transito Iordane celebraturi essent Phase, erat totus populus incircūcisus, quia per 40. annos nemo circūcisus fuerat inter Israelitas, vt patet hic in litera, ergo opus erat, quòd omnes circunciderentur, & ita factum est.

Secunda causa principalis eiusdem quæsiti, cur scilicet hic fuerit præcepta secunda circuncisio.
Quæst. XXIIII.

Alia causa circuncisionis fuit nunc, quia licet Israelitȩ non obligarentur nunc ad totam legem, sed solum ad illud ad quod obligabantur in deserto, quia nondum possidebant terram pacifice, neque erat locatum sanctuarium, in aliqua vrbe, vt ostēdimus supra. q. 22. tamē Deus voluit, quòd inciperent aliquid obseruare de eo, ꝙ prius non obseruabatur in deserto, quia intrabant nunc in terram illam in qua lex seruanda erat, quando in ipsa pax haberetur. Et hoc non erat inconueniens, quia sic fecit Deus in deserto in monte Synai. nam ibi data fuit tota lex, Exo. 19. & 20. & Deut. 4. & 5. & non erat lex ista quantum ad se totam, s. quantum ad sacrificia, & festiuitates obseruandas in deserto, sed quilibet faciebat quòd sibi rectum videbatur, Deute. 12. cap Et tamen voluit Deus, quod in principio qñ data fuit lex ista in monte Synai, tota inciperet obseruari, & ita facta sunt sacrificia, & obseruatū est Phase. Leui. 8. & 9. & Nu. 9. c. & 7. Postq̄ aūt recesserunt Israelitæ de monte Synai, neq; fuerunt facta sacrificia, neq; obseruatæ festiuitates aliquæ, sed vnusquisq; faciebat, ꝙ sibi rectū videbatur, Deut. 12. c. Ita ergo voluit Deus in introitu in terram Chanaam transito Iordane, ꝙ fieret. nam in terra illa obseruanda erat lex, licet non posset statim obseruari. Ideo statim, vt transierunt Israelitæ Iordanem, uoluit Deus, ꝙ inciperent totā legem obseruare, licet postea non obseruaturi essent eam. Vnde nunc iussit Deus, ꝙ circunciderentur, & facerent Phase, quia erat tempus faciendi illud. & non occurrebant aliqua alia seruanda, quia aliter etiam illa iussisset, & ista obseruata fuerunt in Galgalis, sed postea cum incȩperūt pugnare Israelitæ cōtra Chananæos, non obseruabant totā legem, s. quantum ad sacrificia, & festiuitates, & decimas, & primitias, & huiusmodi, quousq; data pace locauerunt tabernaculum Domini in Sylo, infra 18. Nam tūc cȩperunt obseruare totam legem, ista tamen parua obseruatio facta in Galgalis, & statim post transitū Iordanis fuit q̄dam protestatio, ꝙ in terra illa, quæ erat transito Iordane, obseruanda erat lex Dei.

Tertia adhuc causa est præcipua, quare circuncisionem iussit Deus fieri statim post Iordanem. *Quæst.* XXV.

Et licet duȩ causȩ præcedentes verȩ sint, quare circuncisionem iussit Deus fieri statim post Iordanē, tamē causa tertia est præcipua, s. quòd circuncisio erat cȩremonia multum necessaria in statu, & ipsa erat prima omniū per q̄ est introitus ad statum, & professionem Iudaicā, sicut per baptismum est introitus ad professionē Christianam. Et data fuit ante totā legem, quia nō fuit data Moysi, sed Abrahȩ, & obseruatio eius erat sub magna pœna, s. quod masculus cuius prȩputij caro non esset circūcisa periret de populo suo. Gen. 17. c. Iō debebat semper obseruari. In deserto aūt non potuit obseruari propter periculum paruulorū, vt ostensum est supra q. 16. & illa cā erat summe necessaria contra quam non obligabat aliqua cȩremonia legis: ideo cessante causa illa. s. periculo paruulorū, debuit rursus obseruari; ideo debebant circuncidi. Prȩdicta patent, quia periculum paruulorum, in deserto si circunciderentur erat pp incertitudinem motus, quia mouebātur Israelitæ ad motum columnȩ nubis. Exo. 40. & Nu. 9. c. & si contingeret nube moueri quādo erat aliquis nouiter circuncisus, oportebat portari illum per viā, quia oēs sequebantur nubem. & tamen erat periculū mortis nouiter circunciso si moueretur itinerando: ideo non circūcidebatur tūc aliquis, quia omnibus erat incertus motus nubis. Sed nunc transito Iordane, non erat istud periculum, quia non mouebantur Israelitȩ itinerando ad motum nubis, nam post transitum Iordanis nō fuerant Israelitas directi a nube, immo ante transitum Iordanis cessauit, quòd patet, q a iussit Deus quòd iam arca dirigeret Israelitȩ in via. supra 3. capitul. motus autem arcȩ non erat dubius, quia fiebat per homines, & non per Angelum, sicut motus columnæ nubis. Ideo non erat periculum circuncidi cum arca prȩcederet: erat autem periculum circuncidi, quandiu columna nubis prȩcedebat. Secundo, quia quandiu manebant Israelitȩ in deserto, licet non semper actualiter mouerentur, tamen erant semper in statu virorū, transito autem Iordane, non erant iam viatores, quia non erant ad aliam terram ituri, sed in illa mansuri: ergo cum esset locus quietis, poterāt paruuli sine periculo circuncidi. Sed objicietur, quod nec esse possent sine periculo circuncisi, quia licet non

licet non itineraturi essent ad aliam regionem, processuri A tamen erant per terram Chanaan faciendo bella contra Chananæos, & ita redit id quod prius.

Dicendum, quòd non stat, quia in terra Chanaan iã nũquam mouerentur paruuli itinerando, sed semper manerent securi in castris. Quia modus fuit iste cum transierũt Iordanem, fixerunt castra in Galgalis, vt præcedenti ca. & hic, & cum bella agenda essent, procedebant viri soli bellatores de castris, vel omnes, vel quædam pars ipsorum: reliqua autem multitudo, tam mulierum, quam paruulorũ, quàm virorum manebant semper in castris Galgalæ, & ita non erat aliquod periculum circuncisionis, cu non mouerentur circuncisi, & ista fuit causa præcipua quare circuncisi fuerunt statim transito Iordane, scilicet, quia toto tempore quo fuerunt ante Iordanem erant sub incertitudine motus, erantque viatores. transito autem Iordane cessauit motus castrorum, sed non bellatorum: ideo fuit ple- B na securitas tunc, & nunquam prius.

An hic in Galgalis quando nunc fuerunt circuncisi omnes Israelitæ, etiam fuerint nunc circuncisi viri de duabus tribubus, & dimidia. Et arguitur quod non. Quæst. XXVI.

SEd quæretur an nunc, quando iussit Deus fieri circuncisionem, fuerint circuncisi omnes viri de duabus tribubus, & dimidia. nam de nouem tribubus, & dimidia nullum dubium est, cum essent nunc cum Iosue. Aliquis dicet, quòd non fuerunt circuncisi. Primo, quia ista circuncisio fuit facta in Galgalis, & ibi sepulta sunt pputia in colle præputiorum, vt patet hic in litera, & tamen non erant in Galgalis, duæ tribus & dimidia. quia manserant ad oriẽtem Iordanis in terra duorum regum. Amorrhæorum. C Num. 32. & supra primo capit. ergo non fuerunt circuncisi. Secundo patet, quia ista circuncisio facta fuit per Iosue, quia Deus iussit ei, quòd circunciderct filios Israel, & tamen non erant duæ tribus & dimidia cũ Iosue, sed in terris habitationum suarum: ergo non fuerunt circuncisi per Iosue. Tertio, quia ista circuncisio facta fuit die vndecimo, & duodecimo, atque terdecimo mensis primi, vel in aliquo istorum, sed in his diebus non potuerunt esse præsentes viri de duabus tribubus, & dimidia: ergo non fuerunt circuncisi. Primum istorum patet, quia transitus Iordanis fuit die decimo mensis primi, præcedenti cap. Phase autem fuit celebratum die quartodecimo mensis eiusdem, vt patet infra in litera, sed circuncisio fuit post transitum Iordanis. cum fuerit facta in Galgalis, vt patet hic in litera. ergo fuit post diem decimum. etiam fuit necessario ante diem quartumdecimum, quia illo die fuit celebratũ D Phase, vt patet hic in litera. & tamen circuncisio fuit ante manducationem Phase, cum esset circuncisio quædam dispositio præuia necessaria in illis, qui manducaturi erant Phase: manent autem intermedii dies vndecimus, duodecimus, & tredecimus mensis eiusdem primi. ideo in aliquo ipsorum, vel in ipsis tribus facta est ista circuncisio. Secundum patet. s. quòd non poterant præsentes esse viri de duabus tribubus & dimidia, quia non poterant vocari, vt tam cito venirent. nam præceptum de circunsione faciẽda videtur datum fuisse Iosue die vndecimo mensis, quia datum fuit in Galgalis, & tamẽ venerunt Israelitæ in Galgalam die decimo mensis primi, præcedenti cap. & circuncisio facta est in ipso die, aut in duodecimo, vel tredecimo quia necesse fuit fieri ante quartumdecimum, vt ostẽsum E est hic. ergo non possent conuocari duæ tribus & dimidia quæ erant dispersę per ciuitates suas in tota terra duorum regum Amorrhæorum. Num. 32. cap. vt venirent statim omnes viri, & paruuli: ergo non fuerunt nunc circuncisi masculi de duabus tribubus & dimidia.

Arguit pro parte affirmatiua antecedentis quæsiti. Et quòd viri de duabus tribubus & dimidia, tam qui manserunt citra Iordanem, quam qui erant in Galgalis fuerunt circuncisi. Quæst. XXVII.

ALiqui dicunt, quòd fuerunt circuncisi viri de duabus tribubus & dimidia, quia erant nunc cum Iosue viri de duabus tribubus & dimidia nam illi præcesserũt cæteros in transitu Iordanis præcedenti cap. ergo ipsi cũ cæteris circuncidcrentur hic. Dicendum, quòd de duabus tribubus & dimidia, soli quadraginta millia virorum transierunt nunc cum Iosue, & reliquo Israel, vt patet præcedenti cap. cæteri autem viri bellatores, & paruuli manserunt in terra sua ante Iordanem, vt colligitur supra 1. & infra. 22. c. De quadraginta millibus virorum qui transierunt Iordanem, & erant nunc cum Iosue in Galgalis. non est dubium quin circuncisi fuerint scilicet omnes illi de eis, qui nati fuerant in deserto, & erant incircuncisi, & tamen de illis qui non transierunt Iordanem, sed manserunt in terra duorum regum Amorrhæorum, est dubium an fuerint circuncisi nunc. Dicendum, quòd non debet dubitari, an circuncisi fuerint illi, immo asserendum est, quòd tam illi qui erant nunc in Galgalis, quam illi qui erant in terra duorum regum. Amorrhęorum, circuncisi fuerunt. Primo, quia istud mandatum videtur datum omnibus. nam dixit Deus ad Iosue. circuncide secundo filios Israel, & ita generaliter dixit, ac si diceret circuncide omnes filios Israel, qui incircuncisi sunt, & non dixit: circuncide istos qui tecum sunt. ergo etiam qui erant in terra Amorrhæorũ, cum essent de filijs Israel, circuncisi sunt. Secundo videtur hoc innui ex causa, quę redditur in litera pro circuncisione. nam dicitur omnis populus qui egressus est ex Aegypto generis masculini, & vniuersi bellatores mortui sunt in deserto, qui omnes circuncisi erant, populus autem qui natus est in deserto per 40. annos latissimæ solitudinis incircuncisus fuit, quia neque aliquis eos in via circunciderat, & ita de omnibus Israelitis natis in deserto loquitur qui erant incircũcisi. ergo videtur velle reddere causam, quòd omnes fuerint circuncisi. Tertio patet, quia Israelitæ erant eadem gens, & habebant eadem legem, atque obligabantur ad eadem præcepta, cum omnes accepissent legem in monte, ideo posuerunt ibi duodecim titulos, pro duodecim tribubus Israel. Exod. 24. c. Circuncisio autem erat, quæ maxime obligabat, tãquam prima, & fundamentalis cæremonia, quæ omissa fuerat in deserto ex causa necessaria, vt ostẽsum est supra quæst. 16. Nũc vero cessante illa causa, iubebat Deus obseruari circuncisionem. ergo omnes illi qui prius obligati erãt ad illam, & in quibus cessabat causa omissionis rursus obligabantur seruare illam. omnes tamen Israelitę tenebantur ad circuncisionem, cum essent de stirpe Abrahæ. Gene. 17. & omnibus his data fuit hæc lex, quæ erat fundamentum totius legis, sicut dicit Apostolus ad Galat. 5. cap. quod qui se circuncidit debitor est vniuersæ legis seruandę. ergo duę tribus, & dimidia tenebantur ad circuncisionem, cum cessabat in illis causa omissionis circuncisionis: sicut in aliis nouem tribubus, & dimidia scilicet incertitudo motus columnæ nubis, & periculum paruulorum, immo in istis duabus tribubus, & dimidia magis cessabat ista causa, quam in aliis Israelitis, quia isti erant iam in vrbibus suis, quas possidebant pacifice ad Orientem Iordanis. Nume. 32. cap. ergo isti circunciderentur nũc, sicut & aliæ nouem tribus, & dimidia. Quarto, quia si isti non circunciderentur nunc, quando alii Israelitæ signarent se, viderentur nõ pertinere ad eundem Deum. neque ad eandem legem, eundemque ritum colendi, & tamen hoc abominabantur valde duæ tribus & dimidia, & ob hoc fecerunt altare magnum apud tumulos Iordanis, vt maneret in testimonium, & non possent dicere filij nouem tribuum, & dimidię filiis duarum tribuum, & dimidię, quòd non habebant partem in Deo Israel, infra 22. ca. ergo nunc etiam si non mãdaretur aliis Israelitis circuncidi, ipsi se circuncidercnt: ne viderentur pertinere ad alium Deum, & aliam gentem. Quinto, quia quadraginta millia virorum de duabus tribubus, & dimidia, qui transierunt Iordanem cum Iosue, & reliquo Israel, circuncisi fuerunt per Iosue, vt dictum fuit supra ergo cęteri de duabus tribubus & dimidia, qui manebant in terra duorũ regum Amorrhęorum, qui erant filii, & fratres istorum etiam circunciderentur, quia alias videretur valde absurdum.

An paruuli, & alij qui remanserunt trans Iordanem, fuerint circuncisi eodem loco, & tempore, quo alij. Quæst. XXVIII.

EST dicendum de masculis duarum tribuum & dimidię, qui erant in terra duorum regum Amorrhæorũ, quod non est dubium, quin omnes circuncisi fuerint, post quam Deus istud pręcepit Iosue, & tamen an circuncisi fuerint statim. s. eo tempore quo alii, & in eodem loco, est dubium. Dicendum autem videtur, quòd non fuerint circuncisi statim, neque in eodem loco: sed Deus dedit istud mandatum Iosue in Galgalis, & ibi statim circuncisi sunt ante diem quartumdecimum mensis primi, omnes de nouem tribubus, & dimidia, qui erant incircuncisi, & cum eis. 40. millibus virorum de duabus tribubus, & dimidia, qui cum Iosue erant, & post hoc nunciauerunt istud omnibus viris de duabus tribubus, & dimidia, qui erant in terra duorum regum Amorrhæorum, quomodo Deus istud iussisset, & quòd ipsi quoque circuncidererentur, quod statim illi fecerunt per totam terram suam. Et secundum hoc potest responderi ad rationes factas infra q. 26. Ad primam cum dicitur, quòd illi non fuerunt circuncisi, quia illa circuncisio fuit facta in Galgalis. Dicẽdum, quòd masculi de duabus tribubus, & dimidia circuncisi fuerunt, sicut omnes alii, & tamen non fuerunt circuncisi in Galgalis, sed in terra sua, & vrbibus suis: neque oportebat, quòd conuenirẽt ad aliquẽ locum ad hoc, quòd ibi circunciderentur in terra duorum regum Amorrhæorum, sed ibi quilibet in loco suo circuncidebatur misso mandato per Iosue. Ad secundum dicendum, quòd ista circuncisio facta fuit per Iosue, non quidem, quòd Deus iussisset circuncidere omnes Israelitas manu sua, quia forte nullum circuncidit; immo nec fieri poterat, quia oportebat expectari lõgo tempore si hoc per se facturus esset Iosue, cum esset tãta multitudo incircuncisorum, sed quicunque indifferenter circuncidere poterat alterum, ita vt intra vnam diem, vel quasi, posset hoc totum compleri. Dicebatur tamen circuncidere Iosue Israelitas, quia eo iubente, & auctore circuncidebantur, & ita Israelitæ de duabus tribubus, & dimidia, qui in terra duorum regum Amorrhæorum erant, dicuntur circuncisi per Iosue, sicut cęteri. s. quia Iosue mãdante circuncisi sunt, misso mandato in terrã eorum. Ad tertium concedendum est totum, quod dicitur scilicet quod non circuncisi fuerunt masculi de duabus tribubus, & dimidia eo tempore, quo aliæ nouem tribus, & dimidia, quia istæ nouem & dimidia, cum essent in Galgalis cum Iosue potuerunt circuncidi ipso die quo datum est mandatum de circuncidendo. s. die vndecimo, mensis primi. Ad masculos autem de duabus tribubus, & dimidia, qui erant dispersi per vrbes, & loca terræ duorum regum Amorrhæorum, non potuit ita cito perferri mandatum, neque ita cito tradi executioni. Sed dicendum, quòd facta circũcisione in Galgalis annũciatum fuit in tota terra duorum regum Amorrhæorum, & tunc omnes masculi qui incircuncisi erant, circuncisi fuerunt.

An viri de duabus tribubus, & dimidia, qui erant in terra Amorrhæorum obligabantur ad celebrandum nunc Phase, & an liceret eis celebrare in terra sua. Quæst. XXIX.

OCcasione præcedentium cum dictum fuerit, quòd viri de duabus tribubus, & dimidia circuncisi fuerũt, licet nõ in Galgalis, sed in terra sua, eo quòd illi qui in Galgalis erant cum Iosue circuncisi fuerunt, est dubium, an sicut celebrauerunt Phase, qui erant in Galgalis, celebrarent etiam Phase qui erant in terra duorũ regum Amorrhæorum. Aliquis dicet, quòd non est dubium, quia eædem rationes manent ad istud, quæ manebant ad circuncisionẽ faciendam. Et primo, quia præceptum de faciendo Phase erat datum omnibus Israelitis, quia erat præceptum legis Moysi, quæ obligabat omnes duodecim tribus, & tamen qui erant in terra duorum regum Amorrhæorũ, erant de duodecim tribubus: iõ obligabantur, & patet de hoc Nu. 9. c. s. si quis non fecerit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium non obtulit domino tẽpore suo, peccatum suum portabit ipse. peregrinus quoq; & aduena si fuerit apud vos faciet Phase domino, iuxta cæremonias, & iustificationes eius. præceptum idem erit apud vos, tam aduenæ, quam indigenæ. Secundo, quia tota erat eadem gens, & debebat sequi easdem cæremonias, quia habebat eundem Deum, & sub eadem lege. ideo etiã si viris de duabus tribubus, & dimidia non iuberetur facere Phase, si ipsi scirent, quòd viri de aliis tribubus celebrabant Phase in Galgalis, ipsi quoque celebrarent in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ erat terra sua, vt nõ possent dici alieni a reliquo Israel, & non habere partem in Deo Israel, infra 22. c. Tertio, quia quadraginta millia virorum de duabus tribubus, & dimidia, qui erant cum Iosue in Galgalis, celebrauerunt ibi cum reliquis Phase. ergo illi qui manebant in terra duorum regum Amorrhæo-
G rum, cum essent filii, & fratres istorum, sequerentur cæremonias illorum. & facerent Phase, sicut ipsi.

Determinatio, auctoris super quæsito præcedenti. Et quòd qui erant in terra duorum regum non celebrauerunt nunc Phase celebrantibus alijs in Galgalis propter septem rationes. Quæst. XXX.

DIcẽdum, quòd Israelitæ de duabus tribubus, & dimidia, qui manebant in terra duorum regum Amorrhęorum, non celebrauerunt nunc Phase celebrantibus aliis in Galgalis. Et patet primo, quia scriptura videretur innuere solum de illis qui erant in Galgalis, quòd celebrauerint Phase, & non de aliis. nam dicitur infra in littera. manserunt filii Israel in Galgalis, & fecerunt Phase quar-
H tadecima die mensis, ad vesperum, & sic solum de Galgalis innuit, quòd ibi fuerit factum Phase. non ergo in terra Amorrhæorum. Secundo, quia dicitur. fecerunt Phase die quartodecimo in campestribus Iericho. & ita qui in illis campestribus erant, signantur fecisse Phase, & non alii: sed duæ tribus, & dimidia non erant in campestribus Iericho sed in terra duorum regum Amorrhæorum. ergo non celebrauerunt Phase. Tertio, quia additur ibi in litera. & comederunt de frugibus terræ Chanaan. & ponitur istud ad signandum opportunitatem ad faciendum Phase. s. quia habebant fruges ad faciendum panes azymos. dicitur tamen de frugibus terræ Chanaan, sed terra duorum regũ Amorrhæorum non vocatur terra Chanaan, sed solum illa, quæ est ad occidentem Iordanis, vt colligitur. Gene. 10. & infra 13. & 14. c. ergo signatur solum celebratum Phase in Galgalis, quæ erat in terra Chanaan. Quarto, quia non vi-
I detur quare vellent duæ tribus, & dimidia in terra duorũ regum Amorrhæorum celebrare Phase. Et non est simile de circuncisione facta a nouem tribubus, & dimidia, quã imitatæ fuerunt duę tribus & dimidia. Primo, quia de circuncisione fuit datum mandatum per Iosue, & ideo obligabat. de celebratione autem Phase non fuit datum mandatum aliquod, sed videtur sponte facta, quia dicitur in litera, quod celebrauerunt Phase filii Israel: ideo circuncisionẽ, tanquam necessariam assumerent, celebrationem autem Phase velut spontaneam, & non necessariam non imitarẽtur. Secundo: quia videbatur illud mandatum datum Iosue extendi ad viros duarum tribuum, & dimidię habitãtes in terra duorum regum Amorrhæorum, cum dictum fuerit ei. circuncide filios Israel, & tamen illi erant filij Is-
K rael. De celebratione autem Phase nullum mandatum fuerat nunc datum, quod ad istos, vel ad alios solum extenderetur, ideo non erat simile. Tertio, quia ista duo inter seipsa non erant æqualia, quia magis obligabat circuncisio Israelitas, & magis sine limitatione, & additione aliqua, quam celebratio Phase. ideo licet in vno imitarentur, non facerent in alio.

Quinta, & sexta, & septima ratio principalis ad quæsitum antecedens. Quæst. XXXI.

ADhuc autem quantum ad principale vr, quod non possent viri de duab. tribubus, & dimidia in terra duorum Regum Amorrhęorum celebrare Phase, quia Phase celebratur determinato tempore, & non alio. s. die quartodecimo,

todecimo, mensis primi ad vesperum. Exod. 12. & Leuitic. 23. cap. & tamen hoc tempore non potuerunt illi celebrare, quia si illi celebrarent, hoc esset, quia viderent, quòd celebrabát Phase qui erát in Galgalis, sed illi celebrauerút die quartodecimo mensis, vt patet infra in litera, & ita qñ alii de hoc audirent, iam esset preteritum tempus celebrandi, & non possent celebrare. Idem esset si celebrare vellent admonéte Iosue. ille enim voluit celebrare Phase, postquam fuit iu Galgalis, sed postquam ibi fuit, non fuit tempus annunciandi manentibus in terra Amorrheorum, quia die decimo, mensis primi castrametati fuerunt Israelitæ in Galgalis, præce. c. & Phase fuit celebratum die quartodecimo, & sic interim non esset tempus annunciandi eis, vt illi possent se disponere ad celebrandum Phase. Potissime, quia iam erant. 39. anni, q̄ non celebrauerunt Phase scilicet anno secundo ab exitu de Aegypto in monte Synai. Nume. 9. c. De circuncisione non fuit sic, quia illa non requirebat nunc certũ tempus, sed poterat fieri quacunque die, ideo postquam viri de duabus, tribubus, & dimidia audierunt, quòd reliqui Israelitę, qui erát in Galgalis circuncisi fuerant, ipsi quoq; circuncisi fuerunt. Prędictæ rationes sunt probabiles ad ostendẽdum, quòd duę tribus, & dimidia non celebrauerint Phase, sed si quis velit proteruire non concluderent, sunt autem alię duæ, quæ illud necessario probant. Est autem sexta, quia nemo potest celebrare Phase, nisi fuerit circuncisus. Exo. 12. cap. & tamen viri de duabus tribubus, & dimidia in terra Amorrhęorum, non erant circuncisi. ergo non poterant celebrare Phase. Hoc patet, quia isti viri circuncisi fuerunt quando audierunt, quòd alii fuerant circuncisi in Galgalis, sed qui erant in Galgalis fuerunt circuncisi die vndecimo, & duodecimo, & celebrauerunt Phase die quartodecimo. nõ potuit autem peruenire istud tam cito ad omnes habitantes in terra Amorrhæorum, ita vt possent circuncidi ante diem quartumdecimum, cum mandatum de circuncidẽdo in Galgalis fuerit datum die vndecimo, & tamen celebrandum erat Phase die quartodecimo, & qui ante illum diem non esset circuncisus, non poterat celebrare Phase. ergo non potuerunt isti de duabus tribubus, & dimidia esse circuncisi ad hoc, quòd celebrarent Phase, quia post diem quartumdecimum non poterant celebrare, etiam si postea circunciderentur. Septima ratio, & adhuc magis conuincens, quia dato, quòd duæ tribus, & dimidia habitátes in terra Amorrhęorum essent circuncisi, & mundi, & nullũ impedimentum habentes ad celebrationem Phase, non licebat eis celebrare Phase: sed peccarent valde si facerent, quia Phase non poterant celebrare in quocunq; loco, sed solum in loco quem dominus elegisset, vt esset ibi sanctuarium eius. Deut. 16. cap. & tamen in terra Amorrhæorum non erat sanctuarium domini. ideo neq; in omnibus, neq; in aliqua vrbium terræ illius poterat nunc celebrari Phase, poterat autem celebrari in Galgalis, quia ibi erat nunc arca domini, & totum sanctuarium, ideo licite poterat ibi fieri Phase, & quæcunque sacrificia, & celebrari quæcunque festiuitates.

Distinctio eiusdem quæsiti præcedentis, & determinatio redeunda simul ad argumenta posita supra q. 29. & primo ad primam. Quæst. XXXII.

DIcendum ergo, quòd si quęratur de quadraginta millibus virorum, qui erant de duabus tribubus, & dimidia, nunc cum Iosue in Galgalis, an celebrauerint Phase, concedendum est, quòd sic. Si vero quęratur de viris, & fœminis harum duarum tribuum, & dimidiæ manentibus in terra duorum regum Amorrhæorum an celebrauerint Phase nunc. Dicendum, q̄ nec nunc, nec postea in mense secundo, quia non licebat eis, cum essent extra locũ sanctuarij. Et ita potest responderi ad rationes in contrarium positas supra. q. 29. ad primam, cum dicitur, quòd præceptum de celebrando Phase erat commune omnibus duodecim tribubus. concedendum est, & tamen non ideo sequitur, quòd tenerentur qui manebant in terram duorum regum Amorrhęorum, quia ad celebrandum Phase requirebantur multæ dispositiones, & quęcunque illarũ deficeret, non licebat celebrari Phase. Erat vna, quòd esset

A quis circuncisus. Exod. 12. c. & tamen isti non potuerunt esse circuncisi, vsque ad diem quartumdecimum, quando celebrandum erat Phase, vt ostensum est præceden. q. iõ non licebat celebrare. Alia dispositio erat, quòd celebrans esset in loco sanctuarij. Deuter. 16. & hoc quia Phase erat sacrificium. Num. 9. scilicet quia agnus Paschalis immolabatur, & nõ poterat fieri immolatio, nisi in altari holocaustorum. Leui. 17. & Deuter. 12. cap. & infra 22. ideo oportebat omnes celebrantes Phase esse in loco sanctuarii. Et ob hoc Num. 9. c. iubetur, quòd omnes Israelitæ, & aduenę, qui erant inter eos celebrarent domino Phase tempore suo. s. die quartadecima, mensis primi ad vesperum. Et excipiuntur duo casus, scilicet si quis esset immũdus, quia tetigerat immundum, vel ob aliam causam immunditię, aut si quis esset in itinere procul, & tamẽ istud secundum non poneretur, si liceret in quolibet loco celebrare Phase. B ideo innuitur in solo loco sanctuarij immolandum, atque manducandum esse Phase, sed duę tribus, & dimidia non erant nunc in loco sanctuarii, sed in terra duorum regum Amorrhæorum, ideo non obligabantur celebrare Phase: immo non licebat eis celebrare etiam si vellent.

An teneantur illi de duabus tribubus, & dimidia, qui remã serunt in terra duorum regum venire in Galgalis ad celebrandum Phase cum eis non liceret in terra sua celebrare. Quæst. XXXIII.

SEd manet nunc dubium, cum non liceret illis duabus tribubus, & dimidiæ celebrare Phase in terra duorũ regum Amorrhęorum, an tenerentur venire in Galgalam ad celebrandum ibi Phase. Aliquis dicet, quòd sic, quia obligabantur Israelitæ ter in anno venire omnes masculi in C locum sanctuarii ad celebrationem trium festorum, & p̄cipuum erat festum Phase. Exod. 23. & 34. ca. nunc autem erat prima illorum festorum. s. Phase, & erat sanctuarium domini in Galgalam, ergo obligabantur illuc ire. Dicendum, q̄ viri de duabus tribubus, & dimidia nõ obligabãtur nunc venire in Galgalam ad celebrandum Phase.

Primo, quia non erat notum, an talis celebratio futura erat, quia ante hoc nunquam fuerant soliti Israelitæ celebrare Phase, quia solum bis celebrauerant, scilicet semel in Aegypto in nocte illa qua egressuri fuerunt inde, vt patet Exod. 12. & Numer. 33. capit. & secundo celebrauerunt in monte Synai anno secundo ab exitu de Aegypto. Nume. 9. & 10. cap. manserunt autem postea triginta nouem annis in deserto non celebrantes Phase, neque facientes aliquas cęremonias sacrificiorum: nunc autem quasi ex accidenti celebratũ est tertio Phase in Galgalis: & quia istud D non fuit prænunciatum, quòd deberet celebrari, & Israelitæ essent disueti ab ista celebratione, non obligabantur venire ad celebrandum in Galgalam; nam non potuerunt scire, qui erant in terra Amorrhęorum, an celebrandum esset Phase. & Iosue non potuit pręmonere eos ante transitum Iordanis, quia Iosue tunc nesciebat an celebrandum esset Phase. & patet hoc, quia non licebat Iudæis celebrare Phase cum manerent incircuncisi, & tamen Iosue non sciebat, an circuncidendi essent, quousque fuit in Galgalis, & ibi iussit ei Deus, quòd circunciderет filios Israel. ergo ante diem vndecimum, mensis primi, in quo fuit datũ mandatum de circuncidendo, vt supra ostensum est, non potuit scire Iosue, an Phase celebrandum esset, & ita non potuit præmonere ante transitum Iordanis Israelitas manentes in terra duorum regum Amorrhæorum, vt venirent in Galgalam ad celebrandum Phase.

E Secundo, quia etiam si vellent venire, & celebrare non possent obstante Iordane, quia illi habitabant ad partem orientalem Iordanis, supra primo ca. Num. 32. & ideo ad veniendum in Galgalam oportebat trãsire Iordanem, sed Iordanis nunc intumuerat, supra 3. ca. ita vt Israelitæ non potuerint transire sine miraculo. ergo non si non transirẽt cum eis illæ duæ tribus, & dimidia non possent trãsire postea. Quia isti transierunt die 10. mensis primi, præceden. c. & celebratum est Phase die quartodecimo. ideo qui trãsituri essent ad Phase, oportebat, quòd transirent tunc, vel ad plus tribus diebus post. & tamen tunc adhuc esset impetus magnus Iordanis, & non esset fluuius transibilis: iõ

non possent transire, nisi transiuissent simul cum aliis Israelitis sed cum illis non transierunt, quia solum transiuerunt 40. millia virorum, de his duabus tribubus, & dimidia praeced. c. ergo non potuerunt transire Iordanem reliqui ad celebrandum Phase.

Tertio, quia videbatur contra intentionem Moysi, & Iosue. quòd illi venirent nunc ad celebrandum Phase. nã Moyses concessit istis duabus tribubus, & dimidiæ terrã duorum regum Amorrhæorum, vt ibi manerent, & solũ viri bellatores de eis transirent Iordanem cum aliis tribubus ad obtinendum terram Chanaan. Num. 32. c. & illud fuerat pauco tempore ante transitum Iordanis. deinde Iosue cum transituri essent Israelitæ Iordanem, cõcessit duabus tribubus, & dimidiæ, quòd aliqui de ipsis manerent in terra ad defensionem ipsius contra hostes. soli autẽ 40. millia virorum de ipsis transirent Iordanem cum aliis tribubus. supra 1. c. ergo videtur, quòd omnibus aliis mãdabat Iosue manere in terra illa, & sic non venturi erant in Galgalam ad celebrandum Phase,

An essent hic obligati ex lege Israelitæ ascendere ad locum sanctuarij pro celebrando Phase. Quæst. XXXIIII.

CVm autem obiicitur, quod Deus iusserat ter in anno omnibus masculis de Israel ascendere in locum sanctuarij. Dicendum, quod festiuitas Phase erat principalis, in qua ascendere debebant Israelitæ in locum sanctuarii. Sed dicendum, quod ista lex nondum incipiebat obligare, quousque traderetur terra pacifice in manus Israelitarũ, & sanctuarium esset in aliqua vrbe, quam elegisset dominus, vt colligitur Deut. 12. c. & hoc nondum factum fuerat, vt ostensum est, supra q. 22. immo & cum agitur de ascensu Israelitarum ad festiuitatem istam in locum sanctuarij dicitur, cum abstulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te & apparente te in conspectu domini Dei tui ter in anno. Exo. 34. cap. & ita ad hoc, quod Israelitæ obligarentur ascendere ad istam festiuitatem in locum sanctuarij, oportebat, quod iam dominus abstulisset gentes a facie eorum, & dilatasset terminos eorum, & tamen nunc neutrum erat factum; ergo lex ista non obligabat.

Respondet ad secundam, & tertiam argumentationem quæstionis 29. nam ad primam iam responsio data est q. 32. Quæst. XXXV.

NVnc respondendum ad alias duas rationes factas, supra q. 29. Ad secundam ipsarum, cum dicebatur, quod istæ duodecim tribus erant vna eademque gens, ideo deberent sequi easdem cæremonias. Concedendum est, & tamen dicendum, quòd lex de faciendo Phase erat communis omnibus Israelitis, sed illa habebat certas limitationes ex parte personarum, quæ deberent celebrare Phase, vt colligitur Num. 9. & ostensum est supra q. 31. & non concurrebant illæ cæremoniarum conditiones manentibus in terra duorum regum Amorrhæorum: quia non erant circũcisi, & etiam quia erant extra locum sanctuarii in quo solo licebat celebrare Phase. ergo licet nouem tribus, & dimidia celebrarent Phase in Galgalis, non licebat istis duabus tribubus, & dimidiæ, quæ erant de eadem gente celebrare Phase in terra Amorrhæorum. Ad tertiam rationem dicendum, quòd erant illi qui manebant in terra duorum regum Amorrhæorum filii, & fratres istorum quadraginta millium qui transiuerant Iordanem cum Iosue, & tamen nunc non poterant imitari celebritatem ipsorum, quia isti quadraginta millia erant circuncisi per Iosue nunc. & etiã erant in loco in quo erat sanctuarium. & sic non deerat eis dispositio aliqua ad celebrandum Phase. illi autem qui manebant in terra regum Amorrhæorum, licet essent fratres, & filii istorum; non erant dispositi ad istam celebritatem; quia non erant circuncisi, neque erant in loco sanctuarii, ideo nõ licebat eis celebrare Phase. vnde si isti quadraginta millia virorum, qui erant nunc cũ Iosue in Galgalis, manerent in terra duorum regum Amorrhæorum, non liceret eis celebrare Phase, sed quia accidit eos esse in tali loco, & esse dispositos, celebrauerunt. Amplius autem

F dicendum, quòd sicut non pertinebat ad manentes in terra Amorrhæorum celebrare Phase, ita neque pertinebat ad tertiam ipsam. quòd in ea celebraretur. vnde si accidisset, quòd Israelitæ tempore huius celebritatis. i. die quarto decimo, mensis primi, nondum Iordanem transissent, sed manerent in terra regum Amorrhæorum in qua erãt moriente Moyse: non celebrassent ibi Phase, licet venisset tempus in quo celebratur festum illud.

Sed illud factum est specialiter, quia illa festiuitas accidit tunc quando Israelitæ transierunt Iordanem. illa autẽ terra, quæ erat ad occidentem Iordanis, erat, in qua Israelitæ mansuri erant, & obseruaturi legem; ideo in protestationem obseruationis illius futuræ statim vt transierunt, cœperunt obseruare legem totam, quantum pro tempore obseruari poterat scilicet circuncidendo se, & celebrando Phase, quia tunc illa festiuitas accidit, & tamen nõ fuit cõtinuata illa obseruatio legis, ita vt postea semper obseruaretur, sed interrupta est, & suspendebatur vsque quo capta

G est terra de manu hostium, in qua possent habitare Israelitæ, & cessatum est a præliis; de quo infra. & tunc postea locatum est sanctuarium domini in Sylo, infra 18. c. tunc. n. cõplete fuerunt oẽs conditiones, quæ requirebantur ad hoc, quod Israelitæ obligarentur ad obseruandam legem totam, vt ostensum fuit supra q. 22. ergo tunc cœpit totaliter obseruatio eius. Ad terram autẽ duorum regum Amorrhæorũ, non pertinebat talis protestatio, quia non erat illa terra quã directe, & principaliter promiserat Deus Israelitis habitandam, sed terra ad Occidentem Iordanis, vt patet Nu. 34. capit. ideo non debuit fieri obseruatio aliqua legis in terra duorum regum Amorrhæorum in protestationem obseruationis ibi futuræ, nam ex accidenti videbatur prouenisse illa terra Iudæis, aut saltem non principaliter, & ob hoc licet ibi aliquandiu manserint, non incœperunt ibi aliquã obseruationem legis. nã & Moyse viuente manserunt ibi

H Israelitæ aliquanto tpe, & tamẽ nulla obseruatio legis ibi facta legitur, potius quam in aliis partibus deserti, nã neque fecit ibi Moyses circuncidi Israelitas qui manebant incircũcisi in deserto, neque Iosue illud precepit. ideo dicendũ, quod si accidisset aduenire diem quartumdecimũ, mẽsis primi manentibus Iudæis in terra Amorrhæorũ, non fuisset ibi facta celebratio Phase. multo ergo minus habitãtes ibi deberent celebrare illud, quã alii Israelitæ celebrabant in Galgalis, aut deberent illuc ire, vt cum eis Phase celebrarent.

An cessauit manna duabus tribubus, & dimidiæ, qui erant in terra duorum regum Amorrhæorum, tunc quando cessauit aliis Israelitis in Galgalis, vel cessauit post. Q. XXXVI.

ADimplendum autem ea, quæ pertinent ad habitationem duarum tribuum, & dimidiæ, qui manebant

I in terra duorum regum Amorrhæorum, ad nouem tribus & dimidiam, quæ nunc erant in Galgalis, adhuc manet aliud dubium, circa cessationem mannæ. nam dicitur infra in littera, quòd filii Israel fecerunt Phase die quartadecima mensis primi ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ die altero azymos panes, & polentam eiusdem anni defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, neque vsi sunt vltra cibo illo filii Israel, sed comederũt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan. cum ergo appareat, quòd cessauit manna nouem tribubus & dimidiæ, qui erant in Galgalis die altero a quintadecima mensis primi, est dubium, an tunc cessauit manna etiam duabus tribubus, & dimidiæ, quæ erant in terra Amorrhæorum regum. Dicendum, quòd aut petitur, an cessauerit mãna duabus tribubus, & dimidiæ, quasi sit dubium, an eis plus durauerit, vel quòd sit dubiũ, an minus

K durauerit, & cessauerit illis, prius quã istis nouem tribubus, & dimidiæ, quibus nunc cessauit manna in Galgalis.

De primo dicendum est, quod certum est nõ durasse plus duabus tribubus & dimidiæ in terra Amorrhæorum, quã nouem tribubus, & dimidiæ manentibus in terra Chanaã in Galgalis. hoc patet primo ex causa pro qua cessauit manna. nam dicitur hic, quod cessauit mãna, postquam comederunt de frugibus terræ; & tamen qui erant in terra regum Amorrhæorum, etiam comedebant de frugibus terræ ergo non duraret eis manna vlterius.

Secundo, quia dicitur Exo. 16. & Deute. 13. ꝙ Israelitæ manducauerunt manna quadraginta annis, & tamen nõ complebantur quadraginta anni. ideo dicendum, quòd sicut neque isti qui erant in Galgalis, ita neque illi qui erāt in terra duorum regum Amorrhæorum comederunt vltra manna, sed cessauerit. A

Tertio, quia in litera dicitur, neque vsi sunt vltra cibo illo filii Israel, & tamen duæ tribus, & dimidia manētes in terra regum Amorrhæorum erant filii Israel: ergo non manducauerunt vltra manna, sed cessauit qñ cessauit illis, qui erant in Galgala, id est saltem non plus durauit.

An cessauerit prius manna eis, qui erant in terra Amorrhæorum, quam nouem tribubus, & dimidia.
Q. XXXVII.

B

SEcundum dubium erat, an cessauerit prius manna eis qui erant in terra Amorrhæorum, quam nouem tribubus, & dimidiæ. Aliqui dicunt, quòd non: quia si cessasset, fuisset scriptum, sicut scriptum fuit nunc de istis nouē tribubus, & dimidia, quæ erant in Galgalis, ꝙ cessauerit illis manna, & tamen non fuit scriptum: ergo non cessauit prius. Scdo, quia si cessasset istis manna, vſ, ꝙ cessasset statim, vt fuerūt in terra sua: sed falsum est, quia ibi erat totus Israel simul cum duabus tribubus, & dimidia, quando capta fuit terra ista de manu hostium, & quando postea Moyses dedit eam duabus tribubus, & dimidiæ. Num. 32. c. & tamen tunc non cessabat manna neq; cessauit, quia omnes Israelitæ comedebāt manna: ergo non cessauit postea quousq; cessaret etiam aliis Israelitis in Galgalis. Tertio, quia si cessauisset illis manna, antequam cessauerit in Galgalis, non duraret manna quadraginta annis, & tamen durauit 40. annis, Exod. 16. & Deut. 14. c. ergo non cessauit illis mā na vsquequo cessauit in Galgalis. C

Dicendum, ꝙ hoc est aliqualiter dubium, quia sacra illud Scriptura non declarat aperte, & tamen potest dici satis rationabiliter, ꝙ manna cessauit duabus tribubus, & dimidiæ prius quam cessaret nouem tribubus, & dimidiæ in Galgalis. Primo, quia in illis fuit causa cessandi mannam, anteq̃ in aliis nouem tribubus, & dimidia. nā illis cessauit manna quando manducauerunt de frugib. terræ, vt patet infra in litera, & tamē duæ tribus, & dimidia, quando inceperunt habitare dispersæ per vrbes terræ duorum regum Amorrhæorum comedebant de frugibus terræ: ergo cessare debuit illis manna. Secundo, & principaliter, quia si non cessasset manna duabus tribubus, & dimidiæ, quando inceperunt habitare in terra illa Amorrhæorum, non videtur, quòd aliquando cessare debuisset. nam D non superuenit postea causa aliqua de nouo propter quā cessare deberet: manna enim, sicut ex causa incępit, ita ex causa cessare debuit, cum autē inceperunt habitare duę tribus, & dimidia terram regum Amorrhæorum, habuerūt omne, quod postea habere poterant. s. quia habitabant pacifice in terra, & comedebant de fructibus eius. ergo cum postea, lapsu temporis non superueniret aliqua noua causa ad hoc, ꝙ cessaret manna, oportet, ꝙ vel tunc cessauerit vel postea nunquam cessaret, sed hoc est falsum, quia aliquando cessauit, ergo tunc cessauit. Tertio, quia videntur esse maioris priuilegii duæ tribus, & dimidia, quā nouem, & dimidia, quia nouem tribubus, & dimidiæ cessauit manna statim, ut comederunt de frugibus terræ Chanaan in qua habitaturæ erant, vt patet in litera. ergo & cessaret duabus tribubus, & dimidiæ, quando comederēt de frugibus terræ Amorrhæorū habitando in ea, & ita prius cessaret eis, quam aliis nouem tribubus, & dimidię. Quarto, & magis fundamentaliter, quia Israelitæ manducabāt manna eo modo quo habetur Exod. 16. capit. & tamen ibi dicitur, quòd manna cadebat in circuitu castrorum: ergo solum cadebat vbi erant castra in circuitu ipsorum, & tamen quando nouem tribus, & dimidia recesserunt de terra Amorrhæorum, non manebant ibi castra: ergo non caderet ibi manna, & sic deficeret illis duabus tribubus, & dimidiæ ibi habitantibus, antequam deficeret nouem tribubus, & dimidiæ in Galgalis. E

Quando cessauit manna duabus tribubus, & dimidiæ manentibus in terra duorum regum, quia immediate, vt separati sunt a castris per vrbes suas.
Quæst. XXXVIII.

SEd nunc est dubium, cum prius deficeret duabus tribubus, & dimidiæ, quam aliis Israelitis manna, quando fuit istud tempus quo defecit. Dicendum, quòd non defecit statim, vt introierunt in terram illam, sed quando cœperunt habitare diuisim per vrbes, & loca terræ illius. Circa quod considerandum, quòd Israelitæ intrauerunt terram duorum regum Amorrhæorum, & occupauerunt eā occisis regibus, & habitatoribus eius, & ibi licet Israelitæ manducarent de fructibus terræ illius, & de illis quæ Amorrhæi habebant recondita, non defecit manna, sed durauit vsque in Galgalam. Et hoc fuit primo, quia nondum venerant omnes Israelitæ in terram habitationis: nam licet duę tribus, & dimidia haberēt ibi habitationē, non habuerunt aliæ tribus, sed vltra Iordanem, & ob hoc statim, vt transierunt Iordanem in prima castrametatione defecit manna scilicet in Galgalis. Secundo fuit hoc, quia licet in terra duorum regum Amorrhæorum comederēt Israelitæ de fructibus terræ non habebant ad sufficientiā, quia iam transierat tempus fructuum quando Israelitæ occupauerunt terram illam, ideo vsque ad fruges sequentis anni quando haberetur copia fructuum, non deberet cessare manna, & ita factum est. nam infra in litera dicitur. comederunt de frugibus terræ azymos panes die altero, & polentam eiusdem anni, defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, & sic in isto anno, incipiente copia frugum debuit cessare manna, & non in fine anni precedentis, vel vltra medium eius quando erant Israelitæ in terra Amorrhæorum, quia non haberent abundantiam, licet aliquos fructus haberent, de his tactum est supra 2. ca. quęst. 58. vsque ad 61. Considerandum etiam, quòd capta terra duorum regum Amorrhæorum manebant ibi omnes Israelitæ viuente Moyse, & quotidie mãducabant māna, licet etiam comederent de frugibus terræ, & tunc nondum diuisa terra illa duæ tribus & dimidia videntes terram illam valde pascualem, cum ipsi abundarent pecoribus, petierunt illam in possessionem a Moyse, & Israelitis, concessit autem eis Moyses. Num. 32. cap. & mãdauit, ꝙ construerent ciuitates, & caulas pro pecoribus, & inceperunt ibi morari viuente Moyse, & alii Israelitæ adhuc in castris erant in illa terra viuente Moyse, & post mortem eius vsquequo transierunt Iordanem. nam tota terra in qua fuerunt, vsque ad Iordanem pertinebat ad reges Amorrhæos, quia illa attingit, vsque ad Iordanem, & ob hoc dicendum, quòd manna cadebat semper quandiu ibi erant castra Israelitarum, illi tamen de duabus tribubus, & dimidia, qui dispersi fuerant per terram ipsam ad construendas vrbes, & caulas pro suis pecoribus, & ad habitādum in ipsis vrbibus, non habebant manna ad vescendū, sed comedebant de fructibus terrę ipsius. Et patet hoc, quia manna non cadebat, nisi in circuitu castrorum quolibet mane. Exod. 16. capit. & tamen qui diuerterant ad construendas vrbes & caulas, & manendum in eis, erant longe a castris Israelitarum. ideo ipsi non poterant habere mā na ad manducandum. Et ex hoc etiam soluitur, quod aliqui petunt de exploratoribus Iudæorum, qui tribus diebus latuerunt in montibus, quid comederunt illis tribus diebus. Aliqui dicunt, quòd comederunt manna, quia illo tempore adhuc durabat. Et dicendum, quod non comederunt manna, quia licet eo tempore duraret manna, tamen illud non cadebat, nisi in circuitu castrorum. Exod. 16. cap. exploratores tamen erant multum distantes a castris, quia erant vltra Iordanem ad occidentalem partem eius, ideo non poterant habere manna, Et ita dicendum, quòd in terra duorum regum Amorrhæorum semper cecidit manna, quousque transierunt Israelitę Iordanem, quia semper manebant in terra hac, & tamen duę tribus, & dimidia manentes in hac terra, non vescebantur manna ex eo, quòd diuerterant a castris, & inceperunt habitare in diuersis locis terrę ipsius, cum manna non caderet, nisi in circuitu castrorum.

Respondit ad argumenta facta in contrarium pro antecedenti quæsito de tempore cessationis manna. Quæst. XXXIX.

NVnc autem respondendum est ad rationes factas, supra quæst. 37. Ad primum cum dicebatur, quòd non cessauit prius, quia si cessasset scriptum fuisset sicut scribitur quando cessauit alijs nouem tribubus, & dimidiæ in Galgalis, & scriptum fuit. Dici potest vno modo, quòd ista ratio non tenet, quia multa facta sunt, q̃ non referuntur in scriptura, sed solum ea referuntur, quæ sunt conuenientia intentioni sacræ Scripturæ. Aliter potest dici, & melius quòd ista cessatio mannæ non debuit scribi, immo neque potuit, tanquam nihil esset. non enim fuit mutatum aliquid in re per hoc, quòd manna cessauit ipsis duabus tribubus, & dimidiæ, quia non fuit aliqua cessatio, sed solum, quod Israelitæ de duabus tribubus, & dimidia se subtraxerunt a loco in quo erat manna, quia mãna quotidie cadebat de cœlo in circuitu castrorum Israelitarum per quadraginta annos. Exod. 16. cap. qui autem esset in castris poterat quotidie colligere manna, & comedere, nisi in die sabbati, quando non cadebat. eod. cap. si quis autem vellet elongare se a castris, non inueniret manna. ita fuit de duabus tribubus, & dimidia, quia quando illæ petiuerunt a Moyse terram regum duorum Amorrhæorum erant in castris cum reliquis Israelitis, & manducabãt mãna, sicut illi. cum autem voluerunt diuertere ad ciuitates terræ illius, vt ibi habitarent, exierunt de castris, & elongãtes se ab eis, non poterant habere manna, & ita dicebatur deficere illis, non q non caderet manna, quod illi possent comedere vbi prius cadebat, & illi mãducabant, sed quia ipsi sponte diuerterunt ad alia loca recedentes ab illo loco & alibi non inueniebant manna, & ita non potuit scribi defectio ista ipsius mannæ, quia ex parte rei nihil erat. nã ita fieret in quacunque parte illorum 40. annorum habitationis, vel diuagationis deserti, quia quicunq; discederet a castris, non inueniret alibi manna, Secus autem fuit de cessatione manna in Galgalis, quia ibi vere defecit. nam non cecidit vltra in circuitu castrorũ, sicut prius solitum erat, immo nec alibi cecidit, neque aliquis postea comedit mãna ibi, neque alibi, neque vidit illud. vnde dicitur, q non vsi fuerunt postea isto cibo filii Israel. ideo ista cessatio debuit scribi, quia ista fuit vera cessatio quantum ad omnes Israelitas, & quantum ad omnia loca, quia postea in nullo loco inuentum est manna.

Nota contra multos dicentes manna hodie cadere in quibusdam terris.

Si autem duæ tribus, & dimidia voluissent semper manere in castris Israel, nunquam defecisset eis manna, quousque defecit omnibus in Galgalis, & tamen, quia sponte discesserunt a castris, cessauit manna quantum ad eos, licet non cessaret in terra sua, sed adhuc fuit cadens quotidie manna in terra ipsorum, vsque ad diem quo Israelitæ trãsierunt Iordanem, quia vsque ad diem illum manebant in terra duarum tribuum, & dimidiæ, quæ erat terra duorũ regum Amorrhæorum.

Solutio ad secundum argumentum. Et quòd in terra duorum regum Amorrhæorum cessauit manna per dies sex, vel quasi, prius quam cessaret alijs Israelitis in Galgalis. Quæst. XL.

AD secundum patet responsio ex dictis, & tamen dicendum est, quòd manna non cessabat duabus tribubus, & dimidiæ, quandiu erant Israelitarum castra in terra sua, & ipsæ volebant esse in castris, & tamen quando ipsæ recesserant de castris, statim cessauit eis manna, vel potius ipsi subtrahebant se a manna, & si ipsi vellent manere semper in castris Israel, nunquam cessasset eis manna, quousque cessauit omnibus in Galgalis. Et tamen dicẽdum ad hoc, quòd in terra duorum regum Amorrhæorum cessauit manna, prius quam cessaret alijs Israelitis, & hoc fuit per dies sex, vel quasi. Et hoc patet, quia manna cecidit in terra duarum tribuum, & dimidiæ, siue in terra duorum regum Amorrhæorum, quandiu manserunt ibi Israelitæ, & hoc fuit, vsque ad transitum Iordanis. nam tota terra ante Iordanem, in qua fuerunt Israelitæ, postq̃

F cęperunt terram Amorrhæorum vsquequo Iordanẽ trãsierunt, erat ipsorum regum Amorrhæorum, & tñ transierunt Iordanem Israelitæ die decimo, mensis primi, anni quadragesimi primi ab exitu de Aegypto præced. c. ergo die ipso cessauit cadere manna in terra Amorrhæorum cum præcedenti die 9. cecidisset ibi manna, & tamen manna totaliter cessauit in Galgalis die 14. mensis primi, quia dicitur infra in litera: filii Israel fecerunt Phase in Galgalis die 13. mensis primi ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ azymos panes, & polentam die altero, defecitq; manna, postquam comederunt de frugibus terræ, & ita die 14. defecit mãna qui erat dies sequens post celebrationem Phase. vnde apparet, q his quinque, vel sex diebus, s. a decimo, vsque ad quintum decimum cessauit prius cadere manna in terra duarum tribuum, & dimidiæ, quam cessaret simpliciter.

G

Solutio duplex ad tertium argumentum. Et quòd proprie loquendo non defecit manna duabus tribubus, & dimidiæ prius quam alijs. Quæst. XLI.

AD tertium dicendum, quòd cessauit manna duabus tribubus, & dimidiæ eo modo quo dictum est, ante quam cessaret in Galgalis, & tamen non sequitur ex hoc, quòd non durauerit quadraginta annis manna. Et hoc patet primo, quia manna simpliciter durauit quadraginta annis; & computatur istud tempus, vsquequo simpliciter cessauit, quod fuit in Galgalis. defectio autem facta duabus tribubus, & dimidiæ non est defectio vera, quia ita cadebat manna, sicut prius, sed quòd ipsæ recesserint a loco in quo cadebat manna, & ideo per talem cessationem non diceretur non durare manna quadraginta annis, quia
H ita cessasset illis, si in primo anno exitus de Aegypto diuertissent a castris, & alibi manerent, quia tunc deficeret eis manna, & non durasset illis manna anno vno. Et ideo si proprie loquamur dicemus, quòd non defecit mãna duabus tribubus, & dimidiæ, prius quam alijs Israelitis, sed omnibus defecit eodem die, scilicet quando desijt cadere in Galgalis, sed duæ tribus, & dimidia subtraxerũt se a loco in quo erat manna, & aliæ tribus permanserunt quousque manna simpliciter defecit. Prædicta vera sunt: nisi quis putet, quod sicut in castris Israelitarum cadebat quotidie manna, Exod. 16. cap. ita quando duæ tribus, & dimidia diuerterunt ad habitãdum in terra sua cadere deberet quotidie manna in terra ipsorum. Sed istud falsum est, quia sic nunquam cessaret manna si iam non cessaret illis, cum nullam causam haberent ad hoc, quòd caderet inter eos manna. Secundo, quia manna non dicit scriptura,
I quòd cadebat, nisi in circuitu castrorum. Exod. 16. & tamen in terra duarum tribuum, & dimidiæ non erant castra, vt in circuitu eius manna caderet. Tertio, quia si caderet in terra duorum regum Amorrhęorum, caderet in multis locis, quia oportebat, quòd caderet in circuitu cuiuslibet vrbis, & loci vbi habitarent Israelitæ. quod satis est inconueniens, neq. aliquis istud concederet, quasi dissonum sacrę Scripturæ. Alio modo poterat responderi ad hoc s. q non tenet ista ratio, quia licet accipiatur defectio mannæ duabus tribubus, & dimidiæ, quasi propria defectio, adhuc dicetur, quòd durauit manna quadraginta annis, quia accipitur annus inchoatus pro completo secundum modum loquendi sacrę Scripturę. Et ita fuit hic, quia quando data fuit terra duorum regum Amorrhæorum duabus tribubus, & dimidię, erat circa finem anni 40. ab exitu de Aegypto. Et patet hoc, quia Aaron mor-
K tuus est ante bella contra reges Amorrhęos, quia ipse mortuus est in monte Hor. Num. 20. c. & inter montem Hor, & mansionem vbi cępit pugna contra reges Amorrhęos, computantur aliquot mansiones. Num. 21. cap. & 23. & tamen mortuus est Aaron mense quinto. anni quadragesimi ab exitu de Aegypto. Num. 33. c. ergo dum fierẽt omnia hęc. s. quòd transirent Israelitę per mansiones illas, & postea pugnarent contra regem Sehon, & caperent terrã eius, & deinde pugnarent contra regem Og, & caperẽt terram ipsius, & postea traderet Moyses terrã istam duabus tribubus, & dimidię: transiret aliquantum tempus, & forte plus quam trium, aut quatuor mensium, & ita esset mensis nonus

sis nonus

sis nonus, vel decimus anni quadragesimiprimi, quando daretur terra duabus tribubus, & dimidię, & inciperent habitare in ea discedendo a castris reliquæ multitudinis, tunc cessaret illis manna, & sic deficerent duo menses ad complendum annum quadragesimum, quando deficeret istis manna. ideo poterat dici, quòd durasset illis manna quadraginta annis, ac si vere completi essent, quia de illis duobus mensibus non fieret mentio aliqua ad hoc, ꝗ minuerent numerum. Et hoc patet etiam quantum ad cessationem mannę simpliciter in Galgalis, quia dicitur Exod. 16. cap. ꝗ durauit manna quadraginta annis, & tamen cõputando stricte. s. a die primo quo cecidit manna, vsq; ad diem quo desijt cadere in Galgalis, non sunt quadraginta anni completi, sed deficit vnus mẽsis integer. Et patet hoc quia manna cecidit primum, die decimosexto, mensis secundi, in anno primo ab exitu de Aegypto, vt colligitur Exo. 15. & 16. ca. defecit autem manna die quintodecimo mensis primi, anni 41. ab exitu de Aegypto, vt colligitur hic in litera, si autem deberent compleri quadraginta anni, deberet deficere manna die quintodecimo, vel decimo sexto, mensis secundi, anni quadragesimi primi ab exitu de Aegypto: ergo defecit vnus mensis de quadraginta annis, vt magis inductum fuit supra. 2. c. q. 58. & 59. & non obstante illo dicitur, quòd manducauerunt Israelitæ manna quadraginta annis. Exo. 16. cap. ergo etiam si duabus tribubus, & dimidiæ cessaret manna duobus mensibus ante finem anni quadragesimi ab exitu de Aegypto, dicerentur manducasse manna annis quadraginta.

An debuerit plus durare manna duabus tribubus, & dimidia triplex solutio. *Quæst. XLII.*

SEd adhuc aliquis dicet, quòd plus debuit durare manna duabus tribubus, & dimidiæ, quia Exod. 16. c. dicitur, quod hoc cibo aliti sunt filij Israel, quousque attingerent terminos terrę Chanaan, & tamen non tetigerunt terminos terrę Chanaan, quousque transierunt Iordanem, quia Iordanis est terminus orientalis terræ Chanaan. Numer. 34. cap. ergo vsque ad tempus illud debuit durare mãna duab. tribubus, & dimidiæ. Dici potest vno modo, qđ verum est, quòd manna comederunt filij Israel, vsque ad terminos terræ Chanaan. s. vsque ad Iordanem: non solũ vsquequo accederent ad illum, sed etiam vsquequo trãsiuã post trãsitũ Iordanis quinq; dieb. durauit mana, quia transitus fuit die 10. præced. c. & cessatio fuit die 15. vt patet infra in litera, & ita comederũt manna etiam postquã tetigerunt terminos terrę Chanaan. Si vero duę tribus, & dimidia cessauerunt prius comedere manna, non fuit hoc, quasi non haberent manna, sed quia diuerterunt a loco in quo erat manna. Secundo potest dici, quòd etiam in terra duarum tribuum, & dimidiæ semper fuit manna, quousque Israelitę tetigerũt terminos terrę Chanaan. nam semper steterunt Israelitę in terra duorum regum Amorrhęorum, siue in terra duarum tribuũ & dimidiæ, quousque transierunt Iordanem, quia terra illa vsque ad Iordanem pertingit. & ita cum caderet manna in terra istarum duarum tribuum & dimidiæ, poterant comedere de illo si vellent. Tertio potest dici, quòd illa auctoritas nõ facit in cõtrarium. nam etiam si cessasset manna quantum ad duas tribus, & dimidiam multo tempore ante, esset vera illa auctoritas, quia ibi dicitur, quòd filij Israel comederunt mãna quadraginta annis, & hoc verum est, quia filij Israel nominant totum illum populum, & non specialiter duas tribus, & dimidiã. & verum est, quòd ille populus comedit manna vsque ad terminos terræ Chanaan, quia semper in circuitu castrorum cadebat manna vsquequo transierunt Iordanem, & fuerunt in Galgalis.

Respondet secundum propriam opinionem ad quæstionem de secunda ista circuncisione hic instituta positam, supra q. 11. & digressio ista curiosa fuit multum necessaria ideo lector attende. Ratio ad hoc etiam potest sumi ex 6. Physico. vbi ad vnitatem motus requiritur continuitas, & vnitas termini ad quem & temporis, &c. *Quæst. XLIII.*

NVnc autem redeundo ad id, quod dicebamus supra q. 14. & 15. dicendum, quòd modi præcedentes ali-

A qualiter possunt stare. Sed melius aliter dicendum est, ꝗ vocatur hic secunda circuncisio. i. iterata, vel nouiter incæpta: quando. n. aliquis actus incipit, & nunquam intercipitur, quãquam ille actus per multa valde tempora duret tamen non est iteratus, nec dicitur plures, sed vnicus, si autem actus ille interpoletur, & postea redeat, dicetur esse iteratus, vel secundus. ita fuit de circuncisione ex tempore quo data est, vsque ad exitum de Aegypto. nũquam enim cessauit, sed cum aliquis nascebatur, obseruabantur in eo omnes ritus circũcisionis. Et modus iste non interpolatus mansit etiam in Aegypto, vsque ad exitum de Aegypto, in deserto autem cessauit circũcisio, quia cum plurimi nascerentur, tamen in 40. annis, nemo circuncisus est. postea autem in transitu Iordanis iterata est circuncisio mãdãte

B Deo. necesse est igitur istam circuncisionem iam non esse vnam, quia non fuit continuata, sed iam esse hanc secundam, & iteratam, & si iterum interpoletur circuncisio necesse erit fieri tertiam circuncisionem, & sic de pluribus p multas interpolationes, & iste est conueniẽs sensus literę. *Circuncide secundo filios Israel.* Idest itera circuncisionem in Israelitis, quæ interpolata fuerat interiectis 40. annis in quibus nemo fuerat circuncisus. si autem toto medio tempore durauisset circuncisio, quamquam nunc in exitu Iordanis multi simul circunciderentur, non vocaretur secunda circuncisio, sed circuncisio simpliciter. *Fecit quod iusserat dominus.* idest fecit Iosue. quod dominus iusserat. s. cultros lapideos ad circuncidendum, & hoc dicendum est factum fuisse die 11. mensis primi, anni 41. *Et circuncidit filios Israel.* Non intelligitur, quòd Iosue circũciderit. s. quòd ipse omnes circunciderit, quia vel nullum ipse cir-

C cuncidit, vel paucos. alij enim plures circuncisores fuerũt.

An in lege veteri esset determinatus minister circuncisionis, & quod vir, vel fœmina, pater & mater, vel quicunque poterat illam conferre. In nouo testamento nemo potest sibi ipsi conferre sacramenta, bene tamen in veteri, & quæ est causa. *Quæst. XLIIII.*

ET forte aliqui dicent sacerdotes, & Leuitas fuisse istos qui ad circuncidendum adiuuerunt, quia magis ministerium cæremoniale ad eos videbatur pertinere, quam ad alios, sicut in baptismo conferendo est. nam quamquã ex necessitate quilibet baptizare posset. nemo tamen solenniter cum catechizatione baptizat, nisi sacerdos: ita de circuncisione, sed circuncisio, vt fere semper dabatur solenniter, cum esset declaratum tempus ad dandum. s. die octa-

D uo, vt patet Gene. 7. ca. ergo videtur, quòd sacerdotes dabãt, & Leuitæ. Ad hoc aliquis arguet, quòd non solum hi sed quilibet indifferenter conferebat, siue masculus, siue fœmina, & sic de cæteris differentiis. nec attenditur an sit pater, vel mater, aut aliquis non cognatus, quod in baptismate conferendo attenditur, vt patet de Sephora vxore Moysi, quæ Eliezer filium suum circũcidit, vt patet Exo. 4. Respondendum esset ex hoc nihil induci. nam istud ex necessitate temporis factum est, quia cum Angelus domini in diuersorio torqueret Moysen persequens ad mortẽ, Sephora attonita intelligens hoc esse propter necessitatem circuncisionis, quæ omissa fuerat, illico arrepta petra acutissima præcidit filii sui præputium. si tamen non fuisset necessitas illa, non circuncidisset mater, sed alius. Ad quæsitum dicendum est, quòd circuncisio non requirebat specialem ministrum. nam a principio cum data fuit circun-

E cisio, non erant aliqui sacerdotes, vel Leuitæ, sed cuilibet circuncidere se, vel alterum licebat. nam Abraham seipsum circuncidit. In nouo autem testã sacramenta requirunt specialiorem modum. non enim potest idem sibi conferre sacramenta, quamquam alijs conferre possit, sicut nemo potest seipsum absoluere, quamuis alios absoluat, vt Papa seipsum absoluere nequit, sed ab alio in confessione absoluitur. Idem in baptismo, confirmatione, vnctione, ordine, & cæteris. & hoc est ex conditione formæ, vel institutionis sacramentorum, vt sine ministris conferri nequeãt. & ob hoc est perfectior modus sacramentorum noui testamenti, quam veteris. Cum ergo in sua institutione non fuerint distincti ministri in circuncisione, non fuerunt quoque distincti adueniente statu sacerdotali, & Leuitico. sed

sicut

sicut a principio poterant viri, & fœminæ, & quicunque circuncidere, ita & postea potuerunt, & circuncidebãt matres suos paruulos, vt patet 1. Machab. 1. cap. cum dicitur, sed mulieres, quæ circuncidebant filios suos. trucidabantur secundum iussum regis Antiochi, & suspendebãt pueros a ceruicibus per vniuersas domos eorũ, & eos qui circunciderant illos trucidabant. hic videtur, quòd omnes Israelitæ poterant circuncidere alios, & multi eorum qui circuncidebantur, circuncidebant alios, antequam circunciderentur. nihilque magis ad sacerdotes & Leuitas pertinebat, quam ad cæteros.

In colle præputiorum. Iste est locus in quo circuncisi sunt Israelitæ scilicet in Galgalis, & infra patet. Et uocatur hic collis præputiorum. habet enim iste locus hęc duo nomina a circuncisione imposita.

Primum est, quòd vocatur collis præputiorum scilicet locus altus in quo præputia Israelitarum secta sunt. & in Hebræo dicitur in valle præputiorum, quia nomen positũ est æquiuocum ad vallem, & collem. littera nostra posuit collem: quoniam Hieronymus cognouit locum istum circuncisionis, quia perambulauit pedibus suis cum peritissimis Hebræorum totam terram sanctam, vt patet in prologo super Paralipom. qui incipit. Eusebius. dicitur autẽ collis præputiorum, quia non fuit aliquis collis in quo tot præputia abscinderentur sicut ibi.

Secundum nomen huius loci est Galgala, quod impositum est, quia in circuncisione abstulit Deus improperium & opprobrium Aegyptiorum, vt patet infra: & Galgala ad ablationem pertinet, de quo infra declarabitur.

Quid factum est de tot præputijs Hebræorum, Quæst. XLV.

CIrca præputia istorum Hebręorum multorum circuncisorum in Galgalis, aliquis inquiret quid de eis factum est.

Respondendum est, quòd illa sepelierint velut cadauera sepeliuntur: & adhuc honoratiori loco videbantur reponendæ istæ particulæ. tum quia istę erant abscissæ propter fœdus Dei cum Israelitis, tum quia erant carnes viuentiũ hominum, cadauera vero virorum mortuorum carnes sũt ideo minus honorabilia, quanto minus ad naturæ humanæ veritatem pertinent. sic quoque Iudęi moderni faciũt quando circuncidunt præputia paruulorum, ponunt ea in arena, vt ibi desiccentur, & deficiant resoluta.

Hæc autem est causa secunda circuncisionis. Posito mandato, & executione eius, subsequitur causa mandati. & dicitur: hæc est causa secundæ circuncisionis idest ista quæ sequitur est causa quare facta fuit secunda circumcisio, quasi dicat circuncisio, quę a tempore Abrahæ vsque ad exitum de Aegypto semper fuerat continuata, in toto deserto interpolata est. Cum ergo tempore Iosue cępit, vocatur secunda circuncisio idest iterata. causa autem quare secunda sit ponitur hic scilicet, quia non fuerit semper continuata a tempore dationis, sed nunc nouiter incipiat.

Omnis populus, qui egressus est de Aegypto generis masculini vniuersi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos via circuitus, qui omnes circuncisi erant. Populus autem, qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris latissima solitudinis, incircuncisus fuit, donec consumerentur, qui non audierunt vocem domini: & quibus ante iurauerat, vt ostenderet eis terram lacte, & melle manantem. Horum filij in locum successerunt patrum, & circuncisi sunt a Iosue: qui sicut nati fuerant in præputio erant, nec eos in via aliquis circunciderat.

Omnis populus, qui egressus est ex Aegypto generis masculini, & vniuersi bellatores. i. omnes exeuntes de Aegypto circuncisi erãt. nam non prohibebat rex Aegypti Iudęos circuncidi, sicut vetuerat Antiochus rex, vt patet 1. Mach. 1. cap. libere ergo poterant circuncidi. dicitur hic vniuersum populum, atq; viros bellatores circuncisos fuisse in Aegypto, quia bellatores dicebantur viri computati ab anno vigesimo, & qui ad bellum potentes erant vt patet Num. 1. & 2. c. hi circuncisi erant. vocatur omnis populus

F tota alia multitudo, paruulorum nondum attingentium annum vigesimum, & senum qui non computantur inter viros bellatores. hi omnes erãt circuncisi, nisi forte aliquis natus fuisset ante exitum de Aegypto per 4. vel quinque dies, ita vt non potuisset ei impleri tempus circuncisionis in Aegypto. hi enim, vel incircuncisi mortui sunt, vel in transitu Iordanis in Galgalis per Iosue circuncisi sunt. Potest etiam intellig· per omnem populum tota multitudo Aegyptiorum ascendentium cum Iudæis: multi quippe eorum cum Iudæis exierunt de Aegypto: vt patet Exod. 12. cum dicitur. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis.

An Aegyptij ascendentes cum Iudæis circuncisi fuerint, & quando. Et an cogerentur conuersi ad circuncisionem. Quæst. XLVI.

G SEd circa Aegyptios ascendentes cum Iudęis, aliquis inquiret an circũcisi fuerint, & quando circũcisi fuerint.

Aliquis forte dicet, quod circuncisi sunt in via post ipsum exitum de Aegypto, nam in Aegypto non auderent.

Respondendum est non posse stare: quia in toto deserto nullus circuncisus est, vt patet infra. sed in pręputio omnes manserunt, sicut a principio fuerant.

Si autem aliquis respondere vellet, istam litteram solũ dici de eis, qui nati fuerunt in deserto, sed non de eis, qui intrauerunt incircuncisi in desertum.

Respondendum est eandem fore causam. nam qui nati sunt in deserto, non frustra manserunt in præputio, sed ex causa, quę infra declarabitur. Ista autem causa, quę fuit in natis in deserto, fuit in eis qui intrauerunt incircuncisi in desertum, quia postea non fuerunt circuncisi, nemo. n.

H eos circuncidit. Alio modo potest dici, quod Aegyptij ascendentes cum Israelitis nunquam fuerunt circuncisi, sed fuerunt mortui in præputio, sicut nati fuerant: erat. n. eadem causa non circuncidendi in eis. & cęteris Israelitis. Et si obijciatur, quod in deserto fuit celebratio Paschalis facta anno secundo ab exitu de Aegypto in monte Synai, vt patet Num. 9. c. & tamen nemo poterat comedere de agno Paschali, nisi esset circuncisus vt patet Exodi. 12. ergo Aegyptij ascendentes cum Iudæis non poterant comedere Phase: quod erat inconueniens.

Ad hoc respondebitur, quòd non comederint de agno Paschali, nec fecerint aliquam harum cæremoniarum, sed soli Iudæi ex genere. Et si obijciatur, quod isti morerẽtur incircuncisi, & damnarentur ęternaliter. Respondendum est, quòd omittebatur circuncisio in his 40. annis ex necessitate, vt infra patebit ex Dei approbatione: ideò non pec-

I cabant, quamquam ergo morerentur in pręputio nihil peccabant nec condemnabantur ęternaliter: ut infra magis dicetur. Et si obijciatur, quòd habetur. Num. 9. cap. si peregrinus, & aduena si fuerint apud vos, faciẽt Phase iuxta ceremonias, & iustificationes eius. pręceptum idem erit apud vos tam aduenę, q̃ indigenę: ergo fecerũt isti Pascha sicut Israelitę. R ñdet ꝙ illud erat pręceptum ad futura et non ad pręterita, & pręsentia. tamen adhuc Aegyptij, qui tunc ascenderant cum Iudæis si circũcisi forent, comedissent de agno Paschali, sed non erant, ideo non poterant: vt patet Exod. 12. Sed obijcietur ex eodem scilicet, quòd cogerentur conuersi ad circuncisionem, & tunc ad expletionem omnium cæremoniarum: respondendum est, ꝙ obligatio erat in Iudæis ad circuncisionem: & magis in Iu-

K dæis ex genere, quam in conuersis. nam conuersi nondum circuncisi poterant resipiscere, & non fieri Iudæi: & erat hoc impune. si tamen aliquis de Iudęis ex genere nõ susciperet circuncisionem, mortis reus erat. sic patet Gene. 17. cap. sed Israelitæ ex necessitate causę, quæ infra exprimetur, no tenebantur ad circuncisionem: ergo valde minus tenerentur conuersi circuncidi.

In contrarium ab alijs dici posset, quòd isti conuersi ascendentes cum Iudæis de Aegypto circuncisi fuerunt in Aegypto, per aliquot dies antequam exirent. nam cum vidissent mirabilia Dei percutiẽtis Aegyptios in plagis multis. desiderauerũt exire de terra illa cum Israelitis, qui prędicentes eis per aliquot dies ante exitũ, fecerunt illos circũcidere: & fuerunt omnes circuncisi. Et tunc non habetur

aliqua de

aliqua de prioribus obiectionibus, quia comederūt hi Phase in monte Synai cum Israelitis, de quo Num. 9. cap.

Item non potest argui ꝙ perierint, cum non essent circūcisi, quia circuncisi fuerunt.

Et cum dicitur, ꝙ non potuerunt isti in Aegypto circūcidi, quia alii Aegyptij viderent, & impedirent.

Respondetur, quod potuerunt Aegyptij cum Iudæis ascensuri circuncidi nihil scientibus alijs Aegyptijs nam quilibet secrete per aliquot dies ante exitum de Aegypto circuncidi potuit.

Nunc autem cum vtrunque fuerit satis probabiliter dictum scilicet, quod Aegyptij ascendentes cum Hebræis circuncisi fuerint in Aegypto, vel quod non: quæritur q̄d eorum verius videatur.

Respondendū est rationabilius esse, quod fuerint circūcisi, quam oppositum. quod patet: quia circuncisio est ianua status totius veteris testamenti, sicut baptismus est ianua sacramentorum noui, & si non fuissent circuncisi isti ascendentes, non permitterētur comedere de agno Paschali, qui solum licebat circuncisis: etiam non permitterentur accedere ad offerendum nec intrādum in Sanctuariū, quia ista solis illis licebant qui pertinebant ad statum veteris testamenti: vt declaratum fuit Leui. 22. cap. ꝙ tamen ascendentes de Aegyptijs cum Iudæis non permitterentur comedere de agno Paschali, nec accedere ad sacrificia, vel facere alia, quę pertinebant ad Iudęos, nimis contristarentur videntes se valde abiectos esse a cæteris. Ideo credēdum est, quòd cum eis istas festiuitates, & cęremonias celebrauerint, alioquin non crederent se pertinere ad Deum Iudæorum, cum non permitterentur agere cęremonias, quas ipse Deus Hebræorum iubebat fieri.

Mortui sunt in deserto.

Sententia data in Cadesbarne de non intrando terram promissionis nullam fœminam ligauit: nullum Leuitam nullum paruorum 20. annis minorem, de quo q. 50. *Quæst. XLVII.*

NOn est intelligendum, quòd scriptura velit significare omnes, qui exierunt de Aegypto mortuos fuisse. Sed omnes, qui exierunt de Aegypto, siue mortui fuerunt in deserto, siue non, fuisse circuncisos. nati autem in deserto non fuerunt circuncisi. multi quippe exierunt de Aegypto, qui transierunt Iordanem introeuntes in terram Chanaan: nam Israelitæ manserunt 40. annis in deserto: vt consumerentur omnes viri, qui murmurauerunt de Deo. isti autem erant omnes, qui sperant cōputati a 20. annis, & supra vt patet Nu. 14. de istis nemo potuit transire Iordanem, sed de cæteris multi transierunt. nam ista sententia non dabatur super paruulos. qui nondū cōpleuerant annum 20. in principio mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, quando fuit facta computatio in monte Synai: & isti paruuli erant in valde magna multitudine. nam vbi erant plura, quam sexcenta tria millia pugnatorum virorum, essent multi paruuli, cum in populis consueuerint esse tot aut plures paruuli, quam viri, omnes autem isti poterant intrare in terram Chanaan, nō obstante hac maledictioné, & tamē exierunt de Aegypto. Item ista maledictio non fuit data super fœminas quantum apparet ex forma verborum, cum dicatur solum de viris pugnatoribus, qui computati sunt a 20. annis, & supra vt patet Num. 14. Tamen multę de fœminis mortuæ sunt propter eandem causam, propter quam ista sententia data est super viros bellatores. ipsæ enim murmurauerunt sępissime contra Deum sicut viri: quia natura importunæ, & impatientes fœminæ sunt. Item non ligabantur hac sententia aliqui, de Leuitis, quia fuit data sententia super viros bellatores, nec computantur Leuitæ cū eis a 20. annis, vt patet Num. 1. sed computati sunt ab vno mense. & supra vt patet Num. 3. Et iterum ab anno. 30. vsq; ad 50. vt patet Num. 4. Aliqui tamen de istis mortui sunt multi ergò de eis, qui exierunt de Aegypto introierunt in terram Chanaan transito Iordane. Et quando dicitur quod de exeūtibus de Aegypto nullus ingressus fuerit in terram Chanaan præter Iosue, & Caleb: vt patet Num. 14. & 26. Respondendum est: quòd hoc intelligen-

A dum est de viris bellatoribus numeratis ab anno. 20. vsq; ad magnam ętatem, de quibus erant Iosue, & Caleb, q̄d apparet ex littera Num. 26. cum dicitur. hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro sacerdote in campestribus Moab super Iordanem: inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Synai. pręd ixerat enim dominus, q̄d omnes morerentur in solitudine, nullusque remansit ex eis nisi Caleb filius Iephone, & Iosue filius Nun de alijs autem scilicet de his, qui paruuli egressi sunt de Aegypto, nondum completo anno. 19. & de mulieribus, & Leuitis, multi intrare potuerunt, quamquam exierunt de Aegypto: & intrauerūt, quod patet in Eleazaro sacerdote, qui intrauit: & post mortem Iosue mortuus est, & sepultus in terra Chanaan, vt patet infra vltimo. Iste tamen exiuit de Aegypto. nam in exitu de Aegypto habuit Aaron B quatuor filios scilicet Eleazar, Ithamar, Nadab, & Abiu. vt patet Exod. 6. cap. Et patet maxime: quia in principio anni secundi nondum completo vno anno ab exitu de Aegypto, iste & fratres sui cōsecrati sunt in sacerdotes, vt patet Exod. 29. & Leuit. 8. quod autem consecratio fuerit in principio anni secundi ab exitu de Aegypto declaratum fuit Exodi quadragesimo, & Leuiti. 8. & tamen tunc consecrati filii Aaron ministrauerunt coram eo: quòd esse nō poterat, nisi essent viri ætatis maturæ.

Itē quia nunc Eleazar filius Aaron fuit constitutus princeps super principes Leuitarum. tamen hoc non fuisset, nisi esset vir discretionis, vt patet Numeri tertio capitulo. cum ergo ponitur in littera, quod omnis populus, & viri bellatores mortui sunt, debet ibi poni (&) expositiue magis, quam copulatiue scilicet, quod totus populus virorum bellatorum mortuus fuerat. potissime, quia quam- C quam in quibusdam Bibliis per errorem ponatur hic, & *Omnis populus, qui egressus est ex Aegypto generis masculini, & vniuersi bellatores viri.* Tamen communiter non ponitur (&) ista est veritas litteræ. tunc enim non est aliqua difficultas in littera, quia intelligitur: omnis populus, qui egressus est de Aegypto vniuersi viri bellatores mortui sunt. i. omnis populus virorū bellatorū mortuus est in deserto. & hoc verū est. præter Iosue, & Caleb, vt patet Nu. 14. & 26. ca. *Mortui sunt in deserto* Quia Deus tenuit eos in deserto nō permittens transire in terram promissam donec morerentur omnes super quos sententia data fuerat, quę habetur Num. 14. & hoc patet Deuteronom. secundo cum dicitur. tempus autem quo ambulauerimus de Cadesbarne, vsque ad transitum torrentis Zareth. 38. annorū fuit, donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut iurauerat dominus, cuius ma- D nus fuit aduersus eos vt interirent de medio castrorum.

Per longissimos via circuitus. Iudæi cum venerūt in Cadesbarne in anno secundo exitus de Aegypto, quæ alias vocatur Cades deserti Syn, erant coniuncti terræ Chanaan, & miserunt exploratores, erantque immediate in eam ingressuri, nisi murmurauissent. Quod autem istud desertū Syn sit coniunctum terræ Chanaan, patet Nu. 34. cap. vbi cum ponantur termini terræ ipsius, ponitur Cades deserti Syn vel Cadesbarne, aut desertum Syn terminus a parte meridiana, quia tamen murmurauerunt, fecit Deus vagari toto residuo tempore Israelitas per desertum scilicet annis, 38. & amplius: vt patet Deuteronom. secundo scilicet tempus quo ambulauimus de Cadesbarne, vsque ad transitum torrentis Zareth annorum. 38. fuit: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, & in his temporibus non ambulabant aliquid viæ rectæ, E sed per circuitus longos vagantes. ita vt non dicatur ambulare, sed vagi esse. sic patet Num. 14. cap. scilicet filii vestri erunt vagi in deserto quadraginta annis: & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine; vnde quando fuit data ista sententia contra murmuratores, iussum fuit Moysi, quòd non procederent via qua tendebant sed reuerterentur. vt patet præallegato. 14. ca. scilicet quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallib. cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam rubri maris. Postea enim incæperunt circuire terram magnam in deserto. sic patet Deuteronom. secundo, quod consequitur ad hec, & dicitur,

profectiq;

profectiq; inde venimus in solitudinem, quæ ducit in mare rubrum sicut mihi dixerat dominus circuiuimus montem Seyr longo tempore. Isti autem circuitus, quia non erant ad procedend' um, nec transeūdum aliquid de via recta, magis pertinebāt ad stare, quam ambulare, quamquā veri motus forent, ideo scriptura sedere vocat istos motus sic patet Deuteronomio primo scilicet sedistis ergo in Cadesbarne longo tempore.

Qui omnes circuncisi erant. Idest omnes isti bellatores, qui exierant de Aegypto erant circuncisi, quia qnādo exierunt de Aegypto erant magni scilicet ad minus annorum 19. nam viri bellatores computabantur ab annis. 20. vt patet Numeri primo, & 14. sed computatio bellatorum fuit facta solum in deserto Synai, vt patet Nu. 1. & ista fuit in secundo anno exitus de Aegypto prima die mensis secundi scilicet vno anno, & 15. diebus post exitum de Aegypto, quia exitus ille fuit die 15. mensis primi, vt patet Nume. 33. cap.

Quilibet ergo numeratus inter bellatores tempore illo necessario fuit in exitu de Aegypto annorum. 19. completorum, vel ad plus deficiebant eis dies. 15. Isti autem in Aegypto circuncisi fuissent.

Populus autem qui natus est in deserto. Hoc dicitur tam de Iudeis ex genere, quam de Aegyptiis ascendentibus cū eis, & conuersis ad Iudaismum: nulli enim horum fuerunt circuncisi, vt infra patet.

Per 40. annos latissimæ solitudinis. Idest ista circūncisio durauit per omnes. 40. annos. Ex quo patet, quòd in toto deserto nullus vnquam circuncisus est, quamquam in quibusdam mansionibus magno tempore manserint Israelitæ, vt patet de Cadesbarne Deuteronomio primo, & de monte Synai, & similibus. Vocatur hic latissima solitudo quia ista terrà, per quam tunc procedebant Iudæi, erat desertum vsque ad terminos terræ Chanaan, qui possunt accipi in principio terræ regis Sehon apud torrentem Arnō & sunt ista magna deserta Arabię, quæ tunc nullus habitabat, nunc vero habitantur. fuerunt quippe a principo inaquosa, et habitationi inepta. Postquam vero Moyses excussit aquas de petra Oreb in Raphidim mansit fons ille in terra irrigans magnam partem illius deserti deriuatus in fluuium, de quo in libro nostro de diuisione terræ sanctę, sic quoque de fonte, qui factus est percutiente Moyse ad aquas contradictionis in Cades deserti Syn, de quo Numeri vigesimo capitulo. Alia autem via erat, quæ modicū habebat deserti, & erat breuior scilicet per terram Philistin: sed fecit Deus ascendere Israelitas per viam deserti, vt transirent mare rubrum ne reuerti possent commoti tędio itineris, & insurgentibus bellis in eos: sic patet Exodi decimotertio cum dicitur. igitur cum emisisset Pharao populum nō duxit eos dominus per viam terræ Philistin, quæ vicina est, reputans ne forte pęniteret eum, si conspiceret contra se bella consurgere, & reuerterentur in Aegyptum, sed circunduxit per viam deserti, quæ est contra mare rubrum.

Incircuncisus fuit. Quia non circuncidebantur in die octauo, vt iussum erat Hebræis, nec postea.

Donec consumerentur, qui non audierant vocem domini.

Quæ fuerit ista vox, quam non audierunt Iudæi pro qua susceperunt pœnam. Sola murmuratio de Cadesbarne fuit causa, quod non intrarent terram promissionis. Quæst. XLVIII.

NOn refertur hoc ad immediata scilicet incircuncisus fuit, quia hoc nihil agit: sed ad superiora scilicet 40. annis scilicet, quod populus vagatus est quadraginta annis per longissimos viæ circuitus, donec consumerentur, qui non audierant vocem domini quasi dicat non ambulauerunt Israelitæ. 40. annis per desertum ab Aegypto in terram Chanaan, quasi esset magnum iter annorum 40. non est enim tantum spatium, etiam si quis decies circuiret terram totam vel multotiens. potissime, quia inter Aegyptum, & terram Chanaan satis modicum distat; Philistini enim sunt coniuncti terrę Chanaan, tamen Philistini sunt coniuncti terræ Aegypti. Non erat ergo iter decem dierum per viam rectam, vt dicunt, qui viderunt. & dato,

F quod venirent per iter Arabicæ solitudinis, quod longius est, quia est in circuitu: tamen non erat iter mensis vnius nec 20. dierum: tamen faciebant multos circuitus: egrediebantur per vias quibus venerant Deo vetante procedere, vt supra declaratum est: & hoc vt in hoc tempore consumerentur illi, qui repugnauerant Deo, ne viderent terram, quam daturus erat Deus.

Dicuntur non audiuisse quidam vocem domini, quia non obedierunt ei: non tamen est intelligendum, quòd quilibet, qui non audierunt vocem domini, mortui sunt in deserto. nam antequam Hebræi venirent in Cadesbarne, tentauerant Deum multoties. s. super mare rubrum dicentes, nunquid deerant sepulchra in Aegypto? ideo tulisti nos, vt moreremur in hac solitudine. Et iterum Exo. 15. murmurauerunt pro aqua in Marath. Iterum autem pro manna in deserto Syn. vt patet Exod. 16. Iterum pro G aqua in Raphidim.

Pro his tamen non dederat dominus sententiam cōtra Israelitas, vt manerent in deserto quadraginta annis, & exiuissent in secundo anno, nisi murmurassent venientibus exploratoribus: de quo Nume. 13. & 14.

Iterum etiam factæ sunt murmurationes, vt in deserto ad aquas contradictionis: cum populus pro aqua murmurauerat, vt patet Numeri. 20. tamen non perierunt omnes illi: sed post parum introierunt in terram Chanaan, ista enim murmuratio facta est anno. 40. vt colligitur eodē. c.

Item in eodem anno. 40. post dimidium circa terram Amorrhæorum regum, cum tæderet populum itineris, et laboris, cœperunt de manna murmurare dicentes esse cibū leuissimum, & animam suam nauseare: vt patet Num. 21. & tamē isti ingressi sunt in terram Chanaan: solum enim habuerunt serpentes ignitos tanquam vindicantes pecca- H tum, vt patet eod. capitu. sola autem inobedientia, vel murmuratio habita in Cadesbarne venientibus exploratoribus de contemplanda terra est, quæ hoc promeruit: ibi enim clamauerunt, atq; fleuerunt dicentes. Vtinam mortui essemus in Aegypto: & non in hac vasta solitudine. Vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram: ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui: nonne melius erat nobis reuerti in Aegyptum? dixeruntq; alter ad alterum: constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Pro hac murmuratione imposita est pęna, quòd nullus de viris numeratis ingrederetur in terram promissionis: hi autem quamquam mortem mererentur infligendam a domino, sicut decem de exploratoribus, qui subito mortui sunt coram toto populo: vt patet Numeri 14. tamen non occidit Deus illos subito, sed paulatim vsque ad 40. annos: ante completionem I autem anni 40. omnes fuerunt mortui: vt patet Deut. 2. & tūc inceperūt residui pergere recto itinere terrā Chanaā.

Sex causæ sunt, propter quas quamquam Iudæi peccauerint in Cadesbarne non fuerunt illico deleti: sed successiue per 40. annos, Quæst. XLIX.

CAusa autem quare non mortui fuerunt subito omnes Israelitę murmuratores, sicut mortui fuerunt decē de exploratoribus, est multiplex.

Prima causa, quia Deus distinguit quantitatem pęnarum per quantitatem culparum. sed non tantum peccauerant cęteri Israelitę, quantum exploratores: ideo nō ęque puniri debuerunt, patet, quia cum vidissent exploratores terram bonam, & detraherent de ea, grauius peccabant, quam alij Israelitæ, qui nihil viderant. Etiam quia explo- K ratores non solum murmurauerunt, sed ad murmurandum cæteros Israelitas impulerunt: ergo grauius peccabant, & consequenter maiori pœna plectendi erant: vnde data fuit decem viris exploratoribus mors subitanea, & pœnalis: Israelitis autem cęteris post aliquanta tempora successiue mors eueniebat, & velocius eis, qui magis murmurando peccauerant.

Secunda causa quare non subito mortui sunt, fuit, ne maneret populus Dei redactus in nihilum. nam si omnes viri bellatores computati a 20. annis, & supra morerentur subito in loco murmurationis, soli paruuli manerent de populo Israelitarum: ita quòd de manentibus nullus esset

annorum

annorum 20. præterquam Leuitæ, quod patet: quia illa sententia data fuit contra omnes viros bellatores computatos ab anno. 20. ergo omnes manentes minores 20. anno essent. quod non decebat, quia hi non sunt viri, necdũ ad virorum numerum transeunt, cum transitio ad numerũ fiat ab anno 20. vt patet Exod. 30. quamquam ergo totius populi peccatum graue foret, non occideret omnes.

Causa tertia est, quia paruuli manerent siue parẽtibus, & nullus esset, qui eos aleret: cum illi, qui manerent, nõ essent viri prudentes ad aliquid adhuc disponendum: & ꝙ magis est. isti visa tanta suorum strage parentum, atq; maiorum, tum magnitudine rei permoti, tum deficientis ætatis excedenti pauore, atque disperatione, mẽte consternati deficerent: & ita finis esset totius populi Israelitici.

Quarta causa: quia tanta audita strage gentes, quę in circuitu essent, irruerent super reliquos Iudęorum: tum quia pauci erant, et nullatenus ad bellum apti, sed magis ad prędam hostilem: præter paucos de Israelitis. tum quia intelligerent Deum illos habere exosos, qui tantam multitudinem occidisset peccantem in se, & crederent alios faciliter manibus eorum Deo non protegente subijciendos: si autẽ irruerent, delerent superstites.

Quinta causa fuit propter gloriam nominis Dei. nam si tantam multitudinem Deus occidisset subito sibi in deserto peccantem, gentes quę in circuitu erant, dicerent, quòd Deus Hebræorum non poterat introducere in terram, quam promiserat populum illum: ideo occidit illos in deserto, & hoc cedebat Deo ad dedecus. Ideo Moyses cum orauit Deum, ne occideret totam illam multitudinem simul ait: vt audiant Aegyptij, de quorum medio eduxisti populum istum, & habitatores terrę huius &c. & sequitur, quòd occideris tantam multitudinem sicut hominẽ vnum, dicant; non poterat introducere populum in terrã, pro qua iurauerat; iccirco occidit eos in solitudine: vt ergo non dicerent hoc gentes, non perierunt subito Iudæi.

Sexta causa & principalissima fuit, quia multi gignendi erant de istis, qui postea futuri erant in populo Dei: si autem isti subito mortui fuissent, non nascerentur de eis filij; ideo paulisper mortui sunt per successiones vsque ad quadraginta annos, in quo tempore nasci poterant omnes, qui ab eis nascituri erant. Aliæ causæ ad hoc possunt signari, quę cuilibet patere possunt.

Si autem hę non fuissent, forte Deus subito occidisset omnes Israelitas murmuratores, sic patet ex verbis Moysi Nume. 14. capitulo scilicet, quod occideris tantam multitudinem tanquam vnum hominem. Ecce inducit Moyses inconueniens, si occideret Deus totam multitudinẽ Israelitarum simul, tamen hoc valde esset impertinens, & incõuenienter dictum, nisi Moyses intelligeret Deum velle occidere totam multitudinem.

Item patet hoc ex verbis Dei preallegato. c. Dixit, enim dimisi iuxta verbum tuum. Ecce Deus remisisse dicitur pœnam Israelitarum sicut rogauerat Moyses, tamen immediate subditur, quomodo dixit quòd omnes morerentur in solitudine, videtur ergo quòd alia pœna erat, quam volebat infligere & hanc remisit. s. quod demonstrabat se velle omnes occidere simul in deserto, & occidisset nisi ex supra dictis causis. Ecce igitur, quod vox Dei, quam non audierunt Israelitæ, pro qua susceperunt pœnam prædictam, est quòd non crediderint ei, & murmurauerint in Cadesbarne venientibus exploratoribus.

Donec consumerentur, qui non audierant vocem domini.

Qui præcise fuerint illi qui consumarentur in deserto, & qui similiter fuerunt alij, qui ea sententia de non intrando terram promissionis non fuerunt ligati.

Quæst. L.

NOn dicitur hic, quòd manserũt Israelitæ in deserto, donec consumerentur viri bellatores numerati a 20 annis qui murmurauerunt, sicut Nu. 14. c. de his dicitur, ꝙ de viris bellatorib. numeratis nullus intraret in terram promissionis, & ob hoc ista littera magis signat, ꝙ̃ illa quę habetur ibidẽ. nã ibi signatur de solis viris bellatoribus, tamen plures fuerunt, qui non intrauerunt in terram promissionis, & verum est quòd eodem ca. dicitur, nullum de A eis, qui murmurauerunt intraturum in terram Chanaan: tamen magis determinando ponitur regula de bellatoribus, quòd intraturus de eis nullus foret. causa est, quia omnes peccauerant murmurando, nec solum isti, sed fere omnes alii. sic patet Nume. 14. cum dicitur. igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen, & Aaron cuncti filii Israel. omnes ergo viri bellatores mortui sunt, & consumpti: & nõ soli ipsi, sed & plures alii. Nam multi sunt, qui non includuntur sub regula bellatorum virorum. & peccare poterant.

Primo ipsi Leuitæ: qui non erant de bellatoribus.

Secundo fœminæ, siue Leuitarum, siue de aliis tribubus.

Tertio paruuli ante annum vigesimum.

Quarto conuersi de Aegyptiis ad Iudaismum, & ascendentes cum eis cuiuscunque ætatis: isti enim non poterant B comprehendi nomine bellatorum virorum computatorũ a. 20. annis, quia soli Israelitę erãt, qui computabantur: vt patet Numeri primo. & secundo capitulo, omnes autem hi poterant peccare. Et primo ipsi Leuitę: erant enim inter eos viri magni, sicut in aliis tribubus, qui murmurare poterant, & peccare & forte nõ est negandum Leuitas aliquos murmurasse, & ob hoc impeditos simpliciter ne intrarent in terram Chanaan. De eis tamen non dicitur sicut de viris bellatoribus, quia illi vniuersaliter peccauerunt, et perierunt: nullus enim fuit de illis, qui non murmuraret in Cadesbarne. De Leuitis autẽ quamquam quidam murmurauerint, tamen non fuit generale: si autem omnes peccauissent, ita fuisset de eis data regula sicut de viris bellatoribus.

De hoc et sup. q. 47.

Secundæ, quæ non comprehenduntur nomine bellatorum sunt feminę, & de his, quod aliquæ peccauerint, im- C mo forte plures, quam viri, cum naturæ instabilis, & impatientis sint, & ad murmurandum faciles, omnes etiam de his, quæ murmurauerunt, defecerunt in deserto.

Tertii, qui non comprehenduntur nomine virorum bellatorum sunt paruuli minores, 20. anno: & quamquã non possent peccare murmurando, qui valde parui erant, tamen multi erant, qui non computabantur inter bellatores, & poterãt murmurare scilicet attingentes annum. 15. & vltra vsque ad vigesimũ: in his enim peccatũ consummatum est sicut in maioribus. Ideo de his quoque dicendum videbitur, quòd multi murmurauerint, & in deserto mortui sunt, tamen non fuit regula generalis sicut de viris bellatoribus, quia qui valde parui erant, murmurare non poterant.

Quarti sunt conuersi ad Iudaismum de Aegyptiis, de his dicendum satis videtur, ꝙ multi peccauerint murmu- D rantes, cum recordarentur natalis patriæ Aegypti, in qua quiescebant: & nunc in tantis angustiis positi erant per desertum: sic enim paulo ante hoc isti murmurauerant desiderantes carnes in solitudine, vt patet Num. 11. & isti videntur mouisse Israelitas ad desiderium carnium, de his quoque multi perierũt magis ergo exprimit ista littera scilicet donec consumerentur, qui non audierant vocem domini. nam cuiuscunque conditionis fuerint, omnes mortui sunt in deserto ante finem anni. 40. ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deut. 2. c.

Quibus ante iurauerat. Quasi dicat, quia Deus promiserat sub iuramento his dare eis terram lacte, & melle manãtem, & non crediderunt verbis eius, murmurantes merebantur, vt non viderẽt eam, sed morerentur in deserto. Est enim graue malum Deo non credere, cum summa veritas sit: potissime cum iurat: Deus tamen nihil magis veritatẽ E suam solidat, quòd eam iuramento fulciat, quam si simpliciter proferat: sed quantum ad nos differt. Nos enim securiores nobis esse videmur de diuinis promissis quando iuramento fulta sunt, quam si sint simpliciter prolata. Ideò Deus interdum volens condescendere modo humano firmandi pacta atque promissa, iuramento fulcit, quæ promittit. Etiam differt, quia ea, quæ Deus nobis sine iuramento promittitum quia conditionaliter intelliguntur; tum ex aliis causis variata leguntur, quæ tamen Deus iuramento firmauit, non reperiuntur mutata. Quid autem prosit Deum nobis iurare, quæ promittit, declaratum fuit Ge. 22. cap.

Dicitur,

Dicitur, quòd Deus iurauerat istis dare terram hanc: in quo non est intelligendum, quòd istis particulariter Deus iurauerit, sed iurauit patribus eorum: nemini namque horum legitur quomodo Deus iurauit nisi Abrahæ, postea autem Isaac, & Iacob filiis eius non iurauit personaliter, sed promittebat eis terram, quam promiserat patri eorũ, referens se ad iuramentum factum Abrahæ. Sic enim patet de Isaac Gen. 26. ca. cum dicitur apparuitque ei dominus, & ait: ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra hac, quam dixero tibi, & peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi: tibi enim, & semini tuo dabo vniuersas regiones has complens iuramẽtum, quod spopondi Abrahæ patri tuo De Iacob idem modus est: ita ergo, & de his dicebatur, quòd iurasset Deus illis, quia promissiones factæ illi personaliter erant, quamquam iuramento vallatæ non essent, quia tamen referebantur ad iuramentum præstitum Abrahæ, dicebantur omnes iuratæ. Alio modo dicitur Deus iurasse istis, quia in iuramento præstito Abrahæ fuit expressum semen eius, cum magis terra danda pertineret ad semen Abrahę, quam ad ipsum, vt patet Gen. 15. & 22. c.

An Deus violauerit pactum suum. s. quod promisit introducere Iudæos in terram Chanaam, & occidit in deserto, Et quòd pacta Dei semper intelliguntur cum conditione. Quæst. LI.

ARguet aliquis ex hac littera, quòd Deus violauerit pactum, & iuramentum suum, quia iurauit his, ꝙ introduceret eos in terram Chanaan, & factum non fuit.

Respondetur, quòd pacta Dei de beneficiis conferendis, & pęnis infligendis. quamquam simpliciter proponantur, intelliguntur cum conditione. s. si res manserit in eodem statu bonitatis, aut prauitatis: in quo fit comminatio malorum, aut promissio bonorum. Mutato autem statu rerum, mutatur diuina promissio. Sic autem in his fuit quia intelligebantur si manerent in mandatis Dei non offendentes eum: nunc autem murmurauerant, vt patet Numeri. 14. ideo pœna hæc eis inflicta est. Hoc patet 1. Reg. capit. 2. cum dicitur. loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum. Nunc autem dicit dominus, absit hoc a me, sed quicunque glorificauerit me, glorificabo eum, & qui contemnunt me erunt ignobiles. Sic, & Hieremi. 18. dicitur repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud si pęnitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego pęnitentiam de malo, quòd cogitaui ei vt facerem. Et subito loquar de gente, & regno, vt ædificem, & plantem illud, si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat uocem meam penitentiam agam super bono, quòd locutus sum, vt facerem. Hæc tanquam condõnalia quantum ad promissiones, & comminationes intelliguntur. In his autem, quæ prænunciantur futura non pertinentia ad aliquid istorum nunquam intelligitur conditio, sed immutabiliter proueniunt, vt dicta sunt: sicut pręducitur quod virgo concipiet, vel quod veniet Saluator, & similia. De quibus magis declaratum est Deut. 18. cum agebatur de prophetia secundum prædestinationem certam, vel secundum præsentem iustitiam aut iniquitatem.

Vt ostenderet eis terram lacte, & melle manantem. Dicitur, quod iurauerat ostendere his terram: non accipitur ostendere pro ostensione ad videndum, sed pro ostensione in possidendo. nam si solum ostendisset eis terram, & non introduceret eos illuc, non complebat pactum: sic fuit in Moyse, cui Deus ostendit terram vltra Iordanem de cacumine montis Abarim in vertice eius Phasga, & non introduxit eum in illam dicens: videbis eam oculis tuis, sed nõ ingredieris in illam, quam ego tradam filijs Israel: sic patet Deut. tertio & 32. & tamen in Moyse non fuit completum pactum hoc de ostendenda terra, quia in pęnam ei datum est: quòd non impleretur in eo, quod cum cæteris implebatur: dicitur ergo ostendere idest dare ad possidendum, & patet, quia in omnibus promissionibus Dei, quæ habentur in toto Pentateucho, dicitur de dando terram, & nunquam de ostendendo.

F *Lacte, & melle manantem.* Metaphora est: dicitur manare lacte, & melle ad notandum vbertatem eius in fructibus, & dulcedinem, quod patet Numeri. 13. ex verbis exploratorum dicentium, venimus in terram ad quam misisti nos, quæ reuera lacte, & melle fluit, vt ex his fructibus cognosci potest. Et sic ex abundantia & magnitudine fructuum, dicebant terram vere lacte & melle fluentem.

Horum filij successerunt in locum patrum. Istud demonstratiuum horum, non demonstrat omnes exeuntes de Aegypto, sed bellatores, & cęteros, qui non audierunt vocem domini. nam non fuerunt mortui in deserto omnes, qui exierunt de Aegypto, vt supra declaratum est: nullus tamen alteri succedere dicitur, nisi quando non est: filij tamen bellatorum, & aliorum omnium, qui non audierunt vocem domini, dicuntur successisse patribus quantum ad ingressum in terram Chanaan. nam omnes, qui exierũt de Aegypto intraturi erant in eam, nisi offendissent dominũ in deserto, quia ergo hi non ingressi sunt, fuerunt filij eo-
G rum ingressi loco eorum. Et hoc, est quod filij successerunt loco patrum.

Aliquando dicuntur filij succedere loco patrum ad peccandum. s. quod sicut patres fuerunt peccatores. ita & filij sunt: sic locutus fuit Moyses ad Rubenitas, & Gaditas, vt patet Numeri. 32. cum dicitur. cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum quẽ eis Deus daturus est: nonne ista egerunt patres vestri? Et postea sequitur: & ecce inquit vos surrexistis pro patribus vestris incrementa, & alumni hominum peccatorum.

Et circuncisi sunt a Iosue. Scilicet in Galgalis post trãsitum Iordanis: non quidem a solo Iosue, sed mãdato eius ab eo, cũ alijs executoribus huius præcepti circũcisi sunt.

Quia sicut nati fuerant in præputio, erant. Quilibet in pręputio nascitur. i. habens pelliculam, quæ postea abscinditur in circuncisione: ita Iudæi nati in deserto in præpu-
H tio, manserunt in eo, toto tempore, quo ibi fuerunt vsque ad transitum Iordanis.

Nec *eos aliquis in via circunciderat.* Idest dum venirent Israelitæ per desertum in terram Chanaan, nemo circunciderat paruulos ibi natos, nec etiam aliquos conuersos ad Iudaismum; qui enim de Aegyptijs ascenderunt cum Iudęis, non fuerunt circuncisi in deserto sed in Aegypto: vt supra declaratum est.

An Iudæi peccauerint, quia non sunt circuncisi in toto tempore quo fuerunt in deserto. Et quod ibi diuersimode alias puniti fuerint. Quæst. LII.

QVæret aliquis, an Israelitę peccauerint in deserto, quia nunquam circuncisi sunt.

Respondebit aliquis, quòd peccauerint. quia violaue-
I runt pactum domini: qui enim de Iudæis non circuncidebatur, dicebatur infringere fœdus Dei, & perire de populis suis: vt patet Gen. 17.

Dicendum tamen est, ꝙ non peccauerint, quia si peccauissent, cum hic scriptura agat de circuncisione eorum, argueret eos: tamen nequaquam increpat, nec aliquis propheta aut vir sanctus eos vnquam increpuit.

Item Moyses erat durus zelator pro lege Dei, vt patet ex toto processu Pẽtateuchi, cum fortiter redargueret male agentes, sicut patet in immolantibus vitulo, & fabricantibus eum. nam occidit tunc pro reatu hoc viginti tria millia, vt patet Exo. 32. Si ergo Iudęi in hoc peccauissent, argueret eos: sed nequaquam arguit, ergo non peccauerunt.

Item si Iudæi in hoc peccauissent. Deus illos puniuisset: sed non puniuit: ergo non peccauerunt. Antecedens patet,
K quia Deus puniebat peccata Israelitarum in deserto etiam si parua forent, vt cum murmurabãt contra eum. Et quando populus gemuit pro labore itineris, multi consumpti sunt igne. Et quando desiderauerunt carnes, mortui sunt oẽs, qui desiderauerant, & pro eis murmurauerant. sic patet Numeri 11. c. Et Maria, quia iurgata fuit contra Moysen, lepra percussa est, vt patet Numeri 12. Exploratores, quia detraxerũt terræ mortui sunt. Et Israelitæ, quia murmurauerunt, ad mortem condemnati sunt, & priuationẽ ingressus terræ Chanaan, vt patet Num. 14. de aliis similibus punitionibus habetur Numeri 16. & 21. & 25. Istud

tamen

tamen factum si esset peccatum, maxime esset puniẽdum, quia erat de maximis peccatis. nam peccatum, quanto maiori tempore durat tanto maius est: sic dicitur extra de cõsuetudine. c. vlt. §. tanto grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, sed istud maximo tempore durauit inter Iudæos. s. annis. 40. quia dicit hic, q; in via nemo circuncisus est: ergo maius esset cęteris & consequenter grauius puniendum, Quod autem non fuerit punitum, satis patet ex discursu totius Pẽntateuchi: quoniam cum pro alijs plerisque actib. reperiantur puniti, pro hoc tamen nũquam puniti sunt. Item si Iudæi peccauissent omittentes circuncisionem omnib. temporibus, quibus fuerunt in deserto, non introduxisset eos Deus in terram Chanaan quam promiserat. Sed introduxit: ergo non peccauerunt. patet hoc, quia ideo detinuit eos Deus. 40. annis in deserto, quia peccauerant in eum. Et ad extremum, eos qui peccauerant non introduxit in terram promissam, sed in solitudine mori fecit: vt patet Nu. 14. si ergo in circuncisione peccatum foret tanti temporis. non introduxisset eos in terram Chanaan, cum tempore introductionis in peccato illo manerent. Dicendum ergo, quod nequaquam peccauerunt Israelitę in omissa circuncisione, nam ex causa hoc agebant vrgente, sed ex necessitate omnia omittenda sunt.

An Leuitæ circuncisi fuerint in deserto, vt Iudæi affirmant. Quæst. LIII.

QVæret etiam aliquis circa id quòd dicitur de Leuitis secundum Iudæos, an circuncisi fuerunt in deserto. Dicit. enim. Rab. Dauid Canhi, & plures alij Iudæorum, quòd quamquã omnes Israelitæ reliquerint circuncisionem, Leuitæ tñ sp illam obseruauerunt, sic probant ex eo, quod habetur Deut. 33. cum agitur de Leuitis dicitur, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuũ seruauerunt iudicia tua o Iacob, & legem tuam o Israel. Dicũt autem ista iudicia, & legem intelligi quantum ad circuncisionem, quæ erat data in pactum, & legem, & ipsi eam seruauerunt.

Sed dicendum est, quòd Leuitæ non fuerunt circuncisi sicut nec alij Israelitæ, quia hic dicitur de omnibus qui exierunt de Aegypto, quòd erant circuncisi, filij tamen eorum manserunt in præputio, quia nemo eos circunciderat ergo non magis Leuitæ, quam cæteri hoc fecerunt.

Item aut non circuncidi in deserto erat peccatum, aut non. si erat peccatum, non videtur quomodo magis Leuitæ hoc obseruarent, quam cęteri, quia eodem modo alij cauerent peccatum, maxime quia probatum est non fuisse peccatum esse incircuncisum in deserto. Ideo non videbatur causa quare Leuitæ circunciderentur exponentes se labori, cum peccatum nullum esset manere incircuncisum.

Motiuum namque Iudæorum est: quòd cæteri Israelitæ infregerint legem Dei cum non circunciderentur: Leuitæ, autem, vt non peccarent circũciderint filios suos, & ob hoc allegant id quod dicitur Deuteron. 33. Hi custodierunt pactum tuum, & eloquium tuum seruauerunt quasi dicat cæteri, qui non fecerunt sicut isti, non custodierunt pactum Dei. Sed eorum fundamentum ablatum est scilicet, quod non erat peccatum omittendo circuncisionem hoc tempore.

Item Iudæi omiserunt circũcisionem in deserto ex causa necessaria, quæ infra declarabitur. sed ista non solũ erat in alijs Israelitis, sed etiam in Leuitis: ergo non circunciderentur. Omittebant enim Israelitæ circunsionem in deserto ad euitandum periculum mortis, siue esset propter ventum, siue propter motum itineris, vt infra declarabitur. sed hoc erat in Leuitis: ergo si circunciderentur, multi eorum morerentur, non igitur se circuncidebant.

Ad auctoritatem qua fundantur scilicet hi custodierunt eloquium tuum, & pactuum tuum seruauerunt &c.

Respondendum est, quòd ista auctoritas nihil agit, nõ enim loquitur quicquam de circuncisione, sed de occisione ipsorum idolatrarum, & de cauendo ab idolatria. nam, vt Iudæi dicunt, & declaratum fuit Exod. 32. capit. Leuitæ non peccauerunt in fabricatione vituli, & adoratione eius, & postea Moyse dicente ex parte Dei. Qui domini

A est, iungatur mihi. venerunt ad eum omnes Leuitæ vnusquisque stricto gladio super femur suum, & occiderunt de alijs Israelitis 23. millia: vt patet Exo. 32. c. & in hoc obseruauerunt dupliciter pręceptum, & pactum Dei scilicet non peccando, & peccantes iussu Dei exterminando. Quod autem intelligatur de hoc patet ibidem ex littera pręcedenti: cum dicitur. Qui dixit patri suo, & matri suę nescio vos, & fratribus suis ignoro illos: & nescierunt filios suos. hoc tamen necesse est exponi de nece facta in mõte Synai super peccantes in vitulo, & sic omnes Iudęi exponunt. Patet ergo ex prędictis, quòd Leuitæ non circunciderunt filios suos in deserto, sicut nec alij Israelitæ.

Quare cum circunsio esset cæremonia summe necessaria in veteri testamento, Iudæi omiserunt illam. 40. annis in deserto. Quæst. LIIII.

B QVæret aliquis, cum præceptum de circuncisione esset primum in statu veteris testi, sicut baptismus in nouo testamento est ianua omnium sacramentorum, & totius status nostri, & sub tanta pœna impositum esset: quare Iudæi omiserunt eam. 40. annis in deserto.

Respondent communiter Iudæi, quod non fuerũt isti circuncisi, quia in 40. annis quibus Israelitę ambulauerũt per desertum, nõ flauit ventus aquilonaris, quem nos Boream appellamus: aut septentrionalem. Fundamentũ horum est in conditione eorum, qui circunciduntur quantũ ad sanguinis effusionem. s. quòd si de vulnere facto per circuncisionem sanguis multus effluxerit, morietur: & quia fluxus sanguinis est si venę mollificentur, & debilitetur vis retentiua, quòd fit per tempus pluuiale, aut per ventũ austrum, notum, vel libicum, qui aliter africus dicitur,
C qui pene nobis ab eadem orbis parte efflant. Isti enim humidæ complexionis sunt, quorum actus est mollificare, & humiditates augere: & consequenter vires retentiuas dissoluere. Ideo tempore venti australis periculosa est circuncisio. Flatus autem Borealis, & omnium ventorum flantium ab eadem parte mundi est valde frigidus, & siccus: ideo humiditates sua siccitate desiccat; & sua frigiditate congelat, atq; consolidat, & indurat, sicut patet in aqua. nam tempore quo ventus Borealis fortis est, aquæ gelidę sunt, & redactæ ad lapideam duritiem. consequenter ergo iste ventus confortare habet potentiam retentiuam indurando venas, & capita earum, in quib. retinetur sanguineus humor ideo tunc fluere ita cito non poterit, sicut tempore flatus austrini, & magnarum pluuiarũ, sed hoc toto tempore. 40. annorum flauisse Boream nequaquam dicunt ideo quia nubes gloriæ eum detinebat: ideo non
D fuit conueniens tempus ad circuncisionem.

Improbatur Rabbi Dauid præmissa positio de circuncisione omissa in deserto. Quæst. LV.

SEd ista positio multum deficit. Primo quia pręsupponit, quòd in toto tempore quo non flat ventus aquilonaris, non sit facienda circuncisio. sed falsum est, quia tempore æstatis raro flat aquilo, sed magis zephirus, aut alij venti. Item tempore hiemis cum sunt magnæ pluuiæ, auster flat, & non aquilo, qui aquas ligat: tunc tamen infantes circunciduntur, nec Iudæi negant tunc esse circuncidẽdos, cum ipsi hoc obseruent. nam quocunque tempore nascatur infans, iussum est, vt octauo die circuncidatur. sic patet Gen. 17. Siue ergo auster, siue aquilo perflet, non impeditur circuncisio, nisi alia causa subsit: nec igitur in de-
E serto ob hoc impedita est.

Similiter arguit Ra. Dauid Canhi dicẽs, quod fiat quotidie circuncisio, & tamen non sit quotidie aquilo flans.

Respondet: quòd secundum Doctores suos quotidie flant quatuor venti, & cum eis aquilo: qui vnus de principalibus est: ideo quandocunque fiat circuncisio, fit flante aquilone. Sed hoc non stat: quia nemo dicere poterit quotidie flare aquilonem. isti. enim venti flant secundum eleuationem materiæ illius ad locum superiorem, vbi per cõcussionem causatur ventus, sed quibusdam temporibus materia eleuatur, aliquando autem nulla, sicut ad sensum patet certissimis experimentis. Item dato, quòd quotidie

flarent

flarent quattuor isti venti, & cum eis aquilo, nihil inde sol ueretur, quia cum auster fortissimus est, nihil aquilo agere potest, cum sint ab oppositis mundi partibus, & habeāt oppositas qualitates in efficiendo. Sed fundamentum est horū, quòd flante aquilone dēat fieri circuncisio, ut frigiditate sua stringat, & solidet capita venarum, & siccitate sua desiccet humiditatem, ne sanguineus effluat humor: sed flante validissimo austro omnia sunt ex opposito quamquam flet tenuis aquilo. Ideo tunc deberet impediri circuncisio, ac si nullus flaret aquilo: cum nihil, & inutile equiparentur, & non videatur habere maiorem causalitatē talis aquilo, quam nullus. Iudæi tamen vt imperitiam suam priorem tenerent, finxerunt quotidie quattuor flare ventos: sed tam quod dicunt, q̄ q̇ intendunt, falsum est. Ideo ad ultimum Ra. Dauid Canhi cogitur dicere, quod quamquam non flat aquilo quotidie, Deus custodit paruulos circuncisos ne pereant, allegans illud Psal. 114. s. custodiens paruulos dominus. sed omnia hæc nihil sunt.

Item quod dicunt non habet vllam apparentiam. s. q̇ nubes gloriæ impedierit aquilonem flantem. nam non videtur esse talis dispositio nubeculæ apparentis, & dirigentis Israelitas. illa enim erat parua, & in forma columnari erecta erat in sublime, vnde semper manebat super tabernaculum, vt patet Exod. 40. & Num. 9. Posset ergo ventus aquilonis venire, & perflare omnia castra Hebræorum, non impediente columna.

Item si columna illa nubis impediebat ventum aquilonarem, ita impediret ventum australem, & cæteros: & sic non esset tempus de qualitate alicuius venti, sed mediæ tēperaturæ: ideo circuncisis non noceret, quia non erat facta in conditionibus australi flatus.

Item Hebræi sibi repugnant. dicunt enim, quod in qua C draginta annis non flauit aquilonaris ventus, & rursus dicunt quòd nubes gloriæ impediebat ventum illum: ista tamen implicant, quia nubes gloriæ non poterat impedire aquilonem, nisi detinendo eum vt transiret: si ergo nō flabat, non impediebat eum.

Item non est habens aliquam probabilitatem, quòd nubes impediret transire ventos, aut perflare castra Iudæorum. nam tollere naturalia nunquam concedendum est accidere sine causa aliqua. sed hæc non erat aliqua causa ad impediendum flatus ventorum, quia non erat nocituum, quòd flaret aliquis ventus in castris, immo econtrario valde vtile erat: quia ventorū flatus renouant aerem nostrum, & faciunt varias mutationes in corporibus nostris: & nisi venti essent, calore desiccaremur, vnde sanius uiuunt, qui sunt in locis patentibus vento saltem aquilonari, quam vbi nulla aura perflat. Potissime, cum ad circū D cidendos conferret flatus aquilonaris. nón est ergo rationabiliter dictum, quòd nubes gloriæ impedierit ventum aquilonarem 40. annis in deserto.

Item assumptum huius positionis nullo modo est verisimile scilicet, quod in quadraginta annis nunquam flauerit ventus aquilonaris. nulla enim hiems est, in qua parum aut multum Boreas non perflet, cum temporis conditio hoc exigat. ideo dato, quod ex aliquo euentu mirabili in aliqua hieme nunquam flaret Boreas: adhuc posset aliquo modo flare: quod tamen in quadraginta annis continuis nunquam perflauerit, monstrum quoddam temporis uidebatur: immo aliquid monstro maius. s. mutatio totius naturæ.

Item videtur ista positio multum conficta, & ab intentione: nam concedunt in anno quo Israelitæ exierunt de Aegypto, antequam exirent perflauisse aquilonem, & in E anno exitus de deserto immediate, vt Iordanem transierunt, concedunt eundem flatum. quis ergo abstulit eum annis quadraginta medijs continuis? Nullam enim probabilitatem habet ista positio, sed magis totaliter quasi friuola abijcienda est.

Secunda opinio eorum, qui omissam dixerunt in deserto circuncisionem eo, quod non eguerunt ibi tali signo distinctiuo. *Quæst. LVI.*

ALiorum positio est circa impedimentū circuncisionis dicentium, quia circuncisio fuit data tanquam signū A distinctiuum populi Dei a cęteris gentibus, ut colligitur Genesis decimoseptimo, & magis ad Roma. quarto capitulo. Populus tamen Iudaicus manens quadraginta annis in deserto non eguit distingui a cæteris populis, cum nullus ibi esset, ideo non fuit tunc circuncisio ad distinguendum: cum vero transiuit in terrā Chanaan, quia conuersaturus erat inter populos gentium, indigebat distinctione. ideo tunc erat circuncisio necessaria. Et ob hoc transito Iordane fecit circuncidi omnes in Galgalis, vt patet hic. Ratio autem fundamenti horum est, quia distinctio ponitur inter extrema distinguibilia: cum autem solum vnum extremum est, distingui non potest. Sicut vnum solum non est simile, nec dissimile: maius nec minus. Iudæi autem erant vnum extremum distinguibile, qui cum erant in deserto, soli erant: nec ibi gentiles aliqui erant, a quibus distinguerentur. ideo non erat opus po B ni distinctiuum signum.

Sed ista responsio non stat.

Primo, quia circuncisio dabatur propter duo, s. propter causam præsentem, & propter significationem futurorum.

Causa præsens erat distinctio illius populi a cęteris populis: & ista est causa literalis.

Causa significatiua futuri erat, quia circuncisio cum sit abscissio cuiusdam particulæ superfluæ carnis nostræ, signat amputationem mortalitatis: & hoc fit in octaua die, quia in octaua ætate, quæ in sanctorum requie clauditur, abscindetur ab electis omnis mortalitatis corruptio, quoniam iam non erit luctus, neque clamor, nec vllus dolor, nec tanget eos sol, nec cadet super eos æstus: quoniā priora transierunt, vt patet Apoc. 7. & Esa. 55. Significatio autem multum attendebatur in sacramentis testamenti veteris, cum status ille vmbraticus foret, & omnia penè ad si C gnificandum ponebantur, sic patet prima ad Corint. 12. Omnia in figura contingebant illis. oportebat ergo, vt illi qui erant de populo Dei, semper tenerent significationē, quæ in eis intendebatur.

Item circuncisio non solum Israelitas ab alijs distinguebat, & futura designabat, sed etiam efficiebat. nam a peccato originali soluebat: licet non panderet ianuam vitæ æternæ, sicut nunc facit baptismus, qui est sacramentum perfectum nouæ legis. Si ergo existentes in deserto non circuncideerentur, nulla existente causa, rei efficerentur cōtempti præcepti: & non aboleretur in eis culpa originalis, quod erat magnum inconueniens. nam hoc eis datum est in remedium abolendę culpæ. dicendo ergo hoc modo oporteret, quod omnes, qui in deserto mortui fuissent, æternaliter perijssent, cum ex solo contemptu omisissent sacramentum remissionis originalis culpæ: hoc tamen val D de durum est.

Item tertia ratio istorum fundamentalis non stat. dicūt enim ob hoc Israelitas non eguisse circuncisione in deserto, quia erant separati a gentibus. & circuncisio erat data in signum distinctiuum. Si tamen hoc modo arguatur, dicendum est, quod Iudęi non eguerint circuncisione cum fuerint in terra Chanaan, nam non habitabant tunc inter gentiles, cum iussisset Deus, vt in locis, quæ ipsi possessuri essent, nullum omnino viuere permitterent, vt patet Deuteronomij 20. & Numeri 40. & tamen nemo concedet nō eguisse eos circuncisione in terra Chanaan.

Item si hoc modo arguatur, dato, quòd habitarent Iudæi mixti gentilibus, quod amplius erat, non esset necessaria aliquando circuncisio. nā circuncisio, quamq̄ signum distinctiuum sit, non est ita distinctiuum, vt extra patens sit, & manifeste distinguat, sicut ea quæ apparent in ha E bitu. nam si aliquis gentilis videret Iudæum, aut e contrario, nunquam cognosceret eum esse Iudæum, si sola circūcisio poneretur signum distinctiuum. non enim patet tale signum, cum sit in secretissimo loco, quia talia membra verenda sunt. Data ergo hac cognitione, nō magis quis cognosceretur per circuncisionem quam sine circuncisione. non est ergo sic accipiendum, quòd circuncisio sit signum distinctiuum, idest, quod manifestet distinctionem inter eos qui circuncisi sunt, & qui non: & hoc palam, sed quòd quamquam publice non distinguantur Iudæi ab alijs, satis est, quod per circuncisionem ipsi se cognoscant distinctos ab alijs, & q̇ Deus voluerit eos distinctos esse a cæ-

teris faciens

teris,faciens eos circuncidi. Cæteros autem nequaquam, & ipsi Iudæi cognoscunt se distinctos a cæteris,cum sciãt se circuncisos,alios autem audiunt incircuncisos esse. & ipsi sæpe hoc viderunt,sicut cum Dauid tulit ducenta prę putia Philisthinorum Sauli regi,vt fieret gener eius:vt pa ter primo Regum,cap.18.

Signum autem ad cognoscendum Iudæos distinctos a cęteris gentibus in actu interiori, erat in modo colendi Deum,& iurandi,atque faciendi singulas cęremonias.

Erat autem aliud signum adhuc manifestius in habitu distinctiuum Iudæorum a cæteris in fimbriis palliorum. Iusserat enim Deus,vt Iudæi per quatuor Angulos pallio rum portarent quatuor fimbrias hiacinthinas, vt patet Numeri 15.ideo cum aliquis istas fimbrias portans videretur,iudicabatur Hebræus,cum verò non portaret,iudicabatur gentilis.

B Item si ista causa staret,sequeretur quòd si tẽpore quo Iudæorum lex obligabat,aliquis Iudęus esset in terra mul tum solitaria, in qua nulla vnquam esset communicatio aliarum gentium, non teneretur circuncidere filios suos, quia iam non erat ibi aliquis,a quo per circuncisionẽ differret.& sic de omnibus Iudęis si habitarent in locis separatissimis mundi inadibilibus ab alijs gentibus,nunquam fuisset eis necessaria circuncisio.hoc tamen nullus concederet, quia hoc modo daretur penitus exclusum præceptum de circuncisione.

Item hoc modo esset alterum concedendum, scilicet si daretur, quòd omnes gentes conuerterentur ad Iudaismum,sequeretur non esse amplius necessariam circuncisionem.& sic si quando Deus dedit Abrahæ circuncisionem,fuissent conuersæ omnes gentes ad credẽdum,quod credebat Abraham,& expectãdum,quod expectabat. sequeretur quòd non fuisset ullo tempore circuncisio necessaria,nec conueniens.hoc tamen falsum est,nec quisquam concedet.ergo quamquam Iudęi existentes in deserto nõ distinguerentur ab alijs gentibus per circuncisionem, qđ adhuc falsum est,indigerent circuncisione.Non stat ergo vllatenus ista positio.

Cessauit circuncisio in deserto propter periculum quotidiani motus,ne circuncisi morerentur. Quæst. LVII.

DIcendum ergo,quòd causa propter quam non fuerũt circuncisi in deserto,per quadraginta annos fuit periculum motus:nam caput virgę virilis, siue præputium, est extremitas membri,& in magna venarum congerie finitur,quę propter debilitatem suam multum sanguinem interdum fundere possunt,& moreretur circuncisus. Fluxus autem huius sanguinis prouocatur per calorem subri D liantem humorem sanguineum,& propter apertionem ve narum,quæ a calore soluuntur,& debilitatur sic vis reten tiua.calor autem iste prouocatur nimis per motum, ideo motus itinerationis circuncisis nimis obest. vnde contingit sępe in ęstate,quòd cum quis multum laborauerit, & velociter motus fuerit,largum sanguinem de naribus effluere,quod raro contingit frigore,brumę.fluxus iste sanguinis per calorem maxime causatur in motu, quia motus calefacit ab intrinseco,& subtiliat interius maxime,& hoc,quia per motum causatur confricatio partium,& distensio:in calore autem solis,& ignis,si ille qui calefit non mouetur,non est huiusmodi periculum,ideo nihil magis nouiter circuncisis obest quàm motus itinerationis illi ta men qui in deserto progrediebantur, erant continue in hoc periculo,quia nesciebant,quando castra mouenda forent:sed ad motum nubis mouebantur erantque illam ex E pectantes:sic patet Exod.40.& Numer.9. ca. cum dicitur Cumque ablata fuisset nubes quæ tabernaculum protege bat,tunc proficiscebantur filii Israel,& in loco in quo stetisset,castrametabantur.ad imperium domini proficiscebantur,& ad imperium illius figebant tabernaculum &c. His ergo sic se habentibus,si circuncisio facta fuisset in de serto,aliquando contingeret,quod dum aliquis circuncidebatur,inciperet moueri columna,& immediate oporte bat moueri post ipsam,tam circuncisum,quam circuncisores:quod in periculum manifestum eius qui circuncide batur redundabat, maxime,quia circuncisi essent tenerę

A ętatis,scilicet octo dierum: & ex debilitate venarum, & paruitate potentię retentiuæ, apertis capitibus venarum terminatis ad præputium,vrgente motu itineris, necesse erat sanguinem effluere, & hoc ipsis non dubiam mortem efficeret.

Arguit contra prædictam conclusionẽ.Et an peccaret Moyses quia non circuncidit filium in via. Quæst.LVIII.

SEd contra hoc aliquis arguet de Eliezer filio Moysi. nã cum portaret duos filios suos Gerson,& Eliezer cum vxore in Aegyptum,& esset in diuersorio, Angelus Domini voluit eum occidere,quia erat incircuncisus Eliezer & cum circuncidisset eum Sephora vxor Moysi, cessauit Angelus persequi Moysen,vt patet Exod. 4. cap. Videtur ergo,quòd in itinere peccatum erat pueros portare incircuncisos,& non obstante motu itineris circuncidi deberẽt, alioquin Angelus non torsisset Moysen volens eum occidere,cum pœna sine peccatis non sit, potissime illa quę a solo Deo est,qualis hæc erat.

Ad hoc respondendum est,quòd Moyses non obligabatur circũcidere Eliezer filium suum in itinere, nec ob hoc Angelus eum occidere volebat,quia in via non circuncidebat,sed quia in terra Madian antequam inde recederet,nõ circunciderat,cum tempus habuisset. Vxor tamen Moysi videns eum torqueri ab Angelo, circuncidit filium sciens ob hoc venisse pœnam illam.

Sed adhuc videbitur alicui semper manere argumentũ scilicet quòd in itinere positi circuncidẽdi sint, quamquã periculum mortis eis immineat,sicut fuit circũcisus Eliezer. Ad hoc responderi posset, quòd non peccabat Moyses,quamuis non circunciderer filium suum in via,sed Sephora vxor eius videns illum torqueri, recurrens ad hoc C circuncidit filium propter quem putabat hec venisse, tamen quamquam tunc non circuncidisset, non peccabat Moyses.

Sed tunc obiicies,quare tunc dabatur ei pœna. Respondendum est, ꝙ pro omissione quam fecerat in terra Madian,non tamen pro hoc,vt nunc circunciderer.

Aliter responderi potest, & valde conuenienter, quòd in rebus dubijs homines agere debent secundum prudentiam suam:& maxime in periculosis debent se caute habere a periculis deuiando si tamen circa aliquod agibile dubium,vel periculosum diuina sententia habeatur,non debet inquiri vlterius aliquod cõsilium humanæ prudentię circa factum, vel modum agendi, sicut declaratum fuit Deut.1.cap.Sic autem in proposito, filii Israel in deserto existentes videbãt manifestam imminere puerorum mortem,si eos circuncidetent:secuti ergo humanam prudentiam euitantesque manifestum periculum, cum non haberent aliquam diuinam sententiam specialiter ad hunc casum,scilicet vtrum tunc deberent circuncidere,vel non, minime circuncidebant.si tamen Deus mandasset, tunc omnes circũcidi,ipsi non curassent de quocunque periculo,quantumcunque manifesto.Sic ergo Moyses videns filium suum Eliezer in periculo esse,si eum in via circunciderer,dimittebat eum in præputio, quousque veniret in Aegyptum,& ibi sine periculo puer in quiete manens, circunciderettur.Deus tamen aliter pręuiderat,scilicet quòd deberet reuerti vxor Moysi,cum liberis in terram Madian.ne ergo maneret tanto tempore incircuncisus,voluit vt in itinere circunciderettur,& reduceretur in terram sua Nam si Moyses recessisset puero incircunciso, nunquam circuncidisset eum mater,quę erat Gentilis, de circuncisione modicum curans,immo inuita hoc faciens.quod pa tet ex verbis suis,cum circuncidit puerum,& dixit. sponsus sanguinis tu mihi es,vt patet Exo.4.cap.

Sciendum,quòd istę duę rationes conuenientes sunt,tamen procedunt ex contrariis fundamentis. superior enim præsupponit, quòd Eliezer compleuerat octauum diem, in quo circuncidi deberet in terra Madian: & tamen in via Angelus eum voluit occidere.id eò fecit, quòd omiserat circuncidere filium in terra Madian.

Alia ratio præsupponit,quòd Eliezer compleuit diem octauum in itinere,cum esset Moyses in diuersorio,& ipse volebat differre circuncisionem vsque in Aegyptum. Deus autem voluit immediate compleri. Item non est si-

mile de circuncisione Eliezer filii Moysi, & puerorum natorum in deserto; nam manentes in deserto mouebantur ad motum nubis. ideo quamquam in quibusdam mãsionibus aliquanto starent tempore, tamen nesciebant quãrum ibi mansuri essent, vel an immediate recessuri. Moyses autem cum mouebatur in itinere pergens in Aegyptũ poterat circuncidere filium suum, & manere aliquot diebus: donec sanaretur puer, & esset aptus ad itinerandum, cum eo. & Angelus, ideo percutiebat Moysen, quia poterat filius eius conuenienter in itinere circuncidi, sicut postea factum est; quoniam recedente Moyse, vxor ipsa recessit in terram suam Madian, cum filiis suis, & ante hoc potuit manere, & credendum est, quòd manserit aliquot diebus in diuersorio, in quo filium suum circunciderat, donec sanaretur. hoc non contingeret in manentibus in deserto, quia si moueretur columna, non poterant postea expectare, nec per mediam horam.

Quare cum Iudæi manebant in aliqua mansione deserti magno tempore non circuncidebantur, vt in monte Synai, & in Cadesbarne. Quæst. LIX.

SEd aliquis forte arguet, quòd ista ratio teneret in anno primo, quo egressi sunt Israelitę de Aegypto, in parte quadam anni secundi, quousque exploratores missi de Cadesbarne lustrata terra redierunt, vt patet Numeri 13. & 14. & in anno quadragesimo egressionis. in his duobus annis, vel duobus & dimidio, Israelitæ moti sunt per desertum. in primo namque anno & fere dimidio, venerunt in Cadesbarne, vt patet Numeri 13. In 40. anno ab eodem loco vsque ad planiora loca Moabitarum circa ripam Iordanis peruenerunt, vbi mortuus est Moyses: toto autem medio tempore quod fuit annorum ferè trigintaocto, nõ processerunt quicquam propter maledictionem eis a Deo datam, scilicet quòd starent quadraginta annis in deserto: vt patet Numer. 14. & hoc toto tempore fixi steterunt, vt patet Deuteronomio primo scilicet, Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore, scilicet annis triginta fere. poterant ergo in hoc tempore circuncidere omnes qui in anno & dimidio pręcedenti nati fuerant, & omnes qui in eo tempore nascerentur. manerent autem hoc modo incircũcisi soli qui nati fuerunt anno quadragesimo quo processerunt de Cadesbarne vsque ad planiora loca Moabitarum super Iordanem.

Ad hoc respondetur falsum præsupponi. si enim Israelitæ trigintaocto annis vt dicitur mansissent in Cadesbarne, & ibi tam diu mansuros se cognouissent, debuissent circuncidere omnes prius incircuncisos: & qui tunc nascerentur: tamen nec tanto tempore Israelitæ ibi manserunt, & tamen quam quam aliquanto manserint tempore, nihil se tamen ibi mansuros cognouerunt secundum certitudinem: sicut Israelitæ manserunt fere vno anno in monte Synai, scilicet demptis decem diebus, scilicet a prima die mensis tertij anni primi egressionis de Aegypto, vsq; ad diem vigesimum mensis secundi anni secundi: vt colligitur Exod. 19. & Numer. 10. & tamen Iudæi nesciebant an essent mansuri ibi, saltem per duos dies. Et si aliquis obijciat: quòd Iudęi sciebant se mãsuros in Cadesbarne vsque, ad annum quadragesimum, quia dixerat eis Deus, quòd manerent quadraginta annis in deserto. Respondendum est: quòd non concluditur ex hoc aliquid, sed magis oppositum. nam Numeri 40. dicitur. Quadraginta annis erunt filii vestri vagi per desertum: & portabunt fornicationem patrum suorum. qui tamen vagus est, non manet, sed mouetur: motus tamen suus non est rectus ad eam partem in quam tendere debet. in hoc autẽ differt motus istorum trigintaocto annorum fere a reliquis: quia in primo anno mouebantur directe per solitudinem versus terram Chanaan; & in fine huius anni & dimidij fere venerunt in Cadesbarne. In anno quadragesimo, qui erat vltimus annus egressionis de Aegypto mouebantur Israelitę directe versus terram Chanaan, & accesserunt ad ripas Iordanis, qui est terminus terræ huius ab oriente. In trigintaocto annis nihil directe processerunt, sed fuerunt vagi toto tempore, verum est autem quòd in his 38. annis contrahe-

F bant maiorem moram in mansionibus, quàm cum procedebant de Aegypto in terram Chanaan: an vero vagantes Israelitę per desertum, maiorem numerum mansionum fecerint, quàm contineatur in catalogo Numeri 33. ibi declarabitur.

Secundum erat, quòd quamquam isti manserint magno tempore in Cadesbarne & quibusdam aliis mansionibus, tamen nesciebant quanto tempore ibi mansuri essent quia Deus eis nihil prædicebat, sed cum fieri debebat indicabat per motum nubis: vnde semper incerti erant quãdo castra mouenda forent expectantes motum columnæ. ideo quamquam manerent in aliquo loco, vno vel duobus annis, aut pluribus semper erant expectantes motum nubis nescientes, an immediate moueretur. ideo non erat secura circuncisio.

Idem argui põt de deserto Synai, in quo mãserũt Israe-
G litę anno demptis decẽ diebus: vt supra probatum est, & magis declaratur Exo. 18. & tamen ibi non fuit facta circuncisio, quia nesciebant, an incrastinum recederent.

Aliquis contra hoc arguet dicens Iudęis cognitũ fuisse, quòd in monte Synai multo tempore mansuri forent, quia ibi iussit fieri tabernaculum cum ornamentis suis, & tamen ista erant tanti laboris, quę manifeste in tribus, vel quatuor mensibus finiri non poterant: ergo tunc securi de motu debuissent circuncidere omnes paruulos natos post exitum de Aegypto, adhuc manentes in pręputio, & omnes qui ibi nascerentur.

Respondendum est, quod etiam hoc stante, non erant Israelitæ certi, quanto tpe mansuri essent in monte Synai. nã dato, quod inchoata forent opera Sanctuarii, poterat inde moueri nubes, & mouerentur omnia inchoata, atque in aliis mansionibus finirentur. Nulla ergo mansio fuit in toto de-
H serto, in qua Israelitis certum esset, quòd aliquanto tempore mansuri forent. si tamen quis circunciderétur, & moueretur nubes immediate, erat periculum circuncisi propter motum, ergo non debebat fieri circuncisio.

Alia causa erat propter dolorem, nã postquam aliquis circuncisus est, die tertio euenit ita magnus dolor, quòd ille qui circuncisus est, etiam si sit robustæ ætatis, erit quasi mortuus, vt nequaquã moueri posset, & si moueatur, erit periculum mortis. patet hoc de viris Sichem vrbis, quos in dolo fecerant circuncidi filii Iacob, vt secure eos occidere possent, & tunc dicitur, quòd die tertio, quãdo nimius esse solet dolor vulnerum, arreptis gladiis Simeon, & Leui duo filij Iacob intrauerunt confidenter vrbem, tanquã pugnaturi contra mortuos, & occiderunt omnes viros Sichem, ita quòd nec vnus ex eis resistere posset, vel potuit: erant enim velut exanimati. non ergo decebat tali tempo-
I re circuncisos moueri, quia eis esset certissimum mortis periculum. Ex superioribus ergo patet, quare Iudæi in deserto per quadraginta annos nõ circunciderunt filios suos & quomodo non peccauerunt.

Postquam autem omnes circuncisi fuerunt. Scilicet, tam Leuitæ quam Israelitæ, omnes enim in deserto nati in præputio, adhuc manebant.

Et non est intelligendum, quod omnes Israelitæ transeuntes Iordanem fuerint circuncisi. nam ipse Iosue non fuit ibi circuncisus, cũ de Aegypto ipse egressus sit, & qui in Aegypto nati fuerunt circuncisi erãt, vt patet hic in litera.

An oẽs generaliter fuerint circũcisi, post transitum Iordanis.

Item non fuit ibi circuncisus Caleb, qui de Aegypto quoque egressus est. hi duo enim inter viros bellatores cõputatos in monte Synai intrauerunt in terram Chanaan, vt patet Num. 14. & 26.

Item multi de aliis, nunc ingressi sunt in terram Cha-
K naan, qui circuncisi non sunt hic, scilicet, qui non fuerunt cõputati inter viros bellatores in monte Synai. nam sentẽtia vniuersalis data est contra viros bellatores a 20. annis supra, vt patet Num. 14. & fuit facta computatio illorũ bellatorum vno anno, & 15. diebus post egressum de Aegypto, vt supra declaratum est. ergo illi qui in exitu de Aegypto, nondum compleuerant annum 19. non potuerunt cõputari inter hos viros bellatores contra quos sententia data est, & tamen omnes hi erant circuncisi in Aegypto. ergo isti omnes qui essent in satis magna quantitate ingredientes in terram Chanaan, non circunciderentur in Galgalis.

De istis

De istis enim omnibus qui nondum compleuerant annum decimumnonum, cum egressi sunt de Aegypto, dicendum est, quod potuerunt ingredi in terram Chanaan, quia non obsistebat eis aliqua diuina sentētia. Sed an omnes illuc intrauerint, non constat. satis enim verisimile est quod multi eorum perierint in deserto ex frequentibus murmurationibus. & tamen multi de eis ingrederentur, & non circumciderentur in Galgalis.

Postquam autem omnes circuncisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur. Dixitque dominus ad Iosue. Hodie abstulisti opprobrium Aegypti a vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala vsque in præsentem diem.

Postquam omnes. In duobus, s. vel tribus diebus, vt supra declaratum est vsque ad diem 14. mensis eiusdem primi, in quo transierunt Iordanem. *Manserunt in loco castrorum.* Scilicet in Galgalis: ibi enim castrametati fuerāt prima die qua recesserunt de Iordane, vt patet præceden. cap. & ibi postea circuncisi sunt, vnde ex circuncisione dictus est locus Galgala. vt infra patet.

Donec sanarentur. Scilicet a vulneribus circuncisionis. nam erant inepti tunc ad motum, sicut supra declaratum est: cum ex hoc Israelitæ 40. annis in deserto manserint in præputio, quia non erant certi de temporibus manendi, & mouēdi castra, durabat autem sanatio ista per aliquot dies, nam vsque ad tertium diem semper augetur iste dolor, cum in tertio die maximus sit, ita vt ipsi circuncisi mortui videantur, sicut dictum est de viris Sichimitis, vt patet Genesi. 34. cap.

Cur Iudæi post transitum Iordanis immediate circuncisi sunt, cum tunc etiam pergerent via sua, & eadem causa manere videbatur. Quæst. LX.

Quæret aliquis quomodo Israelitæ post transitū Iordanis immediate circuncisi sunt cum tunc procederent via sua, & propter motum cessauerat in deserto circuncisio, hic autem eadem causa manere videbatur.

Respondendum est, non manere eandem causam hic, & in progredientibus per desertum: non enim impediebat in deserto motus circuncisionem, sed incertitudo motus, quia nesciebant quando castra mouenda essent. Si. n. cognouissent Israelitę quanto tempore mansuri essent in quolibet castrorum loco, etiam si non mansissent maiori tempore quam manserunt, potuissent circūcidere omnes filios suos, erant tamen semper incerti, vt supra declaratū est, cum vero transierunt Israelitę Iordanem, velocius mouebantur quā per multa loca deserti, tamen iam non erat eis incertitudo motus, cum non mouerentur nube mota, sed ad voluntatem suam præcedente arca. iam enim nubes cessauerat, vt patet supra 3. c. ex ibi declaratis, mouebātur ergo quando volebant, & manebant ad libitum, ideo potuerant manere in Galgalis quantum voluissent ad sanationem vulnerum. vnde quamquam in deserto nō fuit peccatum manere in pręputio ex causis supra datis propter motum, tamen si post transitum Iordanis cessāte nube, quisquam propter motum bellicum, aut itineris in pręputio maneret, reus legis esset, quæ exterminandos de populo incircuncisos dicit, vt patet Gene. 17. Ideo data certitudine motus cessante nube, iussit Deus Israelitis, quod circunciderentur. *Dixitque dominus ad Iosue.* Modus locutionis iste fuit, vt supra declaratum est, scilicet in nube aliqua, sicut declaratum fuit præceden. c. quamquam pluribus aliis modis Deus loqui poterat Iosue, de quibus dictum est supra primo capitu.

Hodie abstul. Hoc fuit dictum die 11. vel 12. mēsis primi anni 41. egressionis de Aegypto, tunc enim facta est circuncisio, vt supra declaratum est. *Hodie abstulisti opprobrium Aegypti a vobis.* Multipliciter enim hanc literam quidam interpretantur.

A *Quomodo opprobrium Aegypti ablatum fuit ab Israelitis die quo circuncisi sunt post transitum Iordanis. Quæst. LXI.*

Quidam de nostris expositoribus dicunt, quod istud opprobrium Aegypti est incircuncisio, & quando Israelitæ manebant in Aegypto erant circuncisi, vt patet in litera. s. omnis populus qui egressus est ex Aegypto, & vniuersi viri bellatores mortui sunt in deserto, qui omnes circūcisi erant, quia Aegyptii erant incircūcisi, Iudæi improperabant eis, quod essent incircuncisi, sed quia in deserto Iudæi erant incircuncisi, ipsi erant exprobrabiles, sicut exprobrabāt Aegyptios, sed in ingressu terræ Chanaan Deus fecit circuncidi illos, ergo abstulit opprobrium Aegypti, idest quod ipsi Aegyptiis infligebāt. Sed iste sensus nullo modo stat. Non enim erat verisimi-

B le modo vllo, quod Israelitæ in Aegypto exprobrarent Aegyptiis esse incircuncisos. nam ipsi erant in seruitute, & durissima quidem, quia affligebant eos, perducentes vitam eorum ad amaritudinem operibus duris luti & lateris, omnique famulatu quo in terræ operibus premebātur. Sed magis verisimile est, quod Aegyptii exprobrarēt Iudæis, quod essent circuncisi: nam erant domini eorum, & illudebant eis. sic patet Exod. 1. cum dicitur. Oderant filios Israel Aegyptii, & affligebant illudentes eis, & multum videbatur hoc probabile, sicut inter conuersos de Iudaismo ad Christum, qui circuncisi sunt, opprobrium est quoddam, vel saltem in opinione sic tenetur, ita vt nullo modo arbitrarentur alii qui de parētibus Christianis nati sunt, illos ad honores aliquos vel beneficia suscipiendos: Papa tamen censuit ob hoc non esse expellendos, vt patet extra de rescript. cap. eam te. cum dicitur: pro eo, quod

C Iudæus extiterit eum dedignari non debes.

Item dato, quòd Iudęi non essent serui Ægyptiorum in Ægypto, sed essent æquales: non erat verisimile, quòd Iudęi in opprobrium ducerent Aegyptios, quia non erāt circuncisi. nam quādo aliquis debet exprobrare alteri, vel qualitercunque illudere, si colorate, vel non totaliter irrationabiliter illudit, debet habere aliquem colorem, ex eo quod secundum naturam, vel secundum commune iudicium est exprobrabile. Iudęi autem contra Ægyptios nō habebant hoc quia esse incircuncisum secūdum naturam non est vituperabile, etiam secundum iudicium commune nequaquam exprobratur quia fere omnes gentes incircuncisę sunt. ergo non habebant Iudæi aliquem colorem illudendi vel exprobrandi Aegyptiis, dato quòd ęquales essent. sed magis econtrario Aegyptii habebant aliquem colorem exprobādi Iudæis. nam natura hominem in cir-

D cuncisum producit, & ista pellicula quæ tollitur in circūcisione, non est aliquid superfluum monstruosum, sed de integritate & pulchritudine corporis. si cui ergo particula illa abscissa sit, videbitur exprobrabile, sicut si quis naso careat aut digitis, quamquam in magnitudine deformitatis differt ex conditione membrorum. Item ex communi iudicio gentium erant Iudæi, exprobrabiles inter Ægyptios, quia cum omnibus gentibus vsitatum sit esse incircuncisas, cum contrarium viderint, iudicabunt vituperabile fore: inter solos Iudęos incircuncisum esse est vituperabile, quia sancitum erat inter eos quemlibet debere circuncidi. dato ergo quòd Iudæi & Aegyptii se haberent in æqualitate, maiorem causam exprobrandi habebant Ægyptii super Iudæos, quàm econtrario. nullatenus ergo tenere potest ista expositio.

E *Secunda expositio aliorum Catholicorum super quæsito præcedente. Quæst. LXII.*

Alij de expositoribus nostris dicunt aliter, intelligendum esse istud opprobrium actiue, scilicet, quòd Ægyptij illudebant Iudęis exprobantes, quòd serui essēt & pręter angustiam, quam infligebant in operibus duris adhuc maiorem infligebant illudēdo sic innuitur Exo. 1. c. s. oderātq; filios Israel Ægyptij, & affligebāt illudētes eis: atq; ad amaritudinē perducebāt vitam eorum. Istud imperiū durauit in Aegypto postquā surrexit rex nouus qui nō cognoscebat Ioseph vsque ad exitū de terra ipsa:

cum aũt Israelitæ erant in deserto, non penitus videbatur ablatum: quia nondum introducti fuerant in terram quã Deus eis promiserat: sed nũc introducti fuerunt: ergo nũc fuit ablatũ opprobrium Aegypti, s. in seruitute. Sed iste sensus non potest stare: quia cum hic dicitur, hodie abstuli opprobrium Aegypti a vobis, non agitur de liberatione a seruitute, sed de circuncisione; vt patet ex litera: ergo ad eam referendum est istud opprobrium.

Item patet hoc ex nomine quod imponitur loco huic, fuit enim vocatus Galgala; & dicunt hi quod signat liberationem, qua Israelitæ liberati sunt à seruitute. Sed falsum est, vt patet ex omnibus interpretationibus, s. Hieronymi & Remigii. Sed magis ad rotam vel ablationẽ pertinet, vt infra declarabitur; & omnes sic istud nomẽ exponunt. Item nõ applicatur sensus istorum. nam dato quod opprobrium Aegypti esset seruitus, tamen non fuit ablatũ istud in Galgalis; sed magis in exitu de terra Aegypti. Et cum dicis: quòd nondum erant perfecte liberati a seruitute quousque introducerentur in terrã promissam, nõ habet aliquem colorem. Nam quę maior liberatio a seruitute esse poterat, quàm quòd viderent Israelitæ omnes oppressores suos pristinos mortuos super littus maris rubri, s. Pharaonẽ & exercitũ eius? vt patet Exod. 14. & postea populus iste nulli per desertum subiectus est, sed magis conturbabat gentes finitimas faciens eas timere, & faciẽs pugnas magnas contra eas, vt patet ex processu libri Numerorum. Ideo tunc debet dici ablatum opprobrium Aegypti ab eis, & non in Galgalis. Item dato, quòd concedatur id quod isti dicunt, s. quòd non fuerunt Israelitæ liberati perfecte a seruitute quousque ingrederentur in terram promissionis, nõ stabit dictum istorum, quod patet: quia quando Israelitæ ingressi sunt terram duorum regũ Amorrhæorum, & inceperunt eam possidere, intrauerũt in terram suam, nam Amorrhæi erant vna de gentibus quas Deus promiserat tradendas in manus Iudæorum, vt patet Genes. 15. & sępissime per totum Pẽtateuchum. Ita ergo dicerentur liberati cum fuerunt in torrente Arnon, qui est principium terrę Amorrhæorum: sicut cum fuerunt in Galgalis.

Item patet hoc, quia terra duorum regum Amurrhęorum cessit in possessionem Israelitarum cum diuisa fuerit duabus tribubus & dimidiæ; vt patet Deut. 3. cap.

Item adhuc dato quod acciperetur terra promissionis stricte pro terra quę est vltra Iordanem, sicut sępe accipitur in sacra scriptura: vt patet Num. 34. & ponitur ibi terminus eius ab oriente Iordanis, non deberet dici, quod opprobrium seruitutis ablatum esset cum Iudęi fuerunt in Galgalis, sed cum transierunt Iordanẽ. nam transito Iordane dicebatur Iudęi esse in terra promissionis vel possessionis suę; sic patet Deutero. 4. c. s. testes inuoco hodie cælum & terram, cito vos perituros esse de terra, quam transito Iordane possessuri estis, sed non dictũ fuit hoc in Iordane, quin potius in Galgalis, ideo non dictum fuit de liberatione ab opprobrio seruitutis, sed de circuncisione.

Tertia expositio Iudæorum, & Nicolai de Lyra ad idem. Et an Aegyptij præuiderint multum sanguinem fundendum esse de corporibus Iudæorum, & completum fuerit hoc in circuncisione. Et an sanguis iste fundendus poterat cognosci per astra. Quæst. LXIII.

ALiter exponunt Iudæi, & Nicolaus cum eis, s. quod in Galgalis in circuncisione fuit ablatũ opprobriũ Aegypti, idest opprobrium quod Iudęi inceperunt ab Aegyptiis in exitu. dicitur enim, quod Aegyptii dixerunt Iudæis. ecce miseri, qui egredi vultis, quia si egrediemini multus sanguis super vos venturus est. Et tunc facta circuncisione in Galgalis effusus est multus sanguis de Iudæis, ergo completum erat, & oblatum opprobrium Aegypti. sed ista expositio forte minus constat, quam præcedentes. erat enim multipliciter. Primo, quia dicunt Aegyptios dixisse Iudæi, quod multus sanguis vẽturus erat super eos, hoc enim inducunt ex auctoritatibus quę nihil agunt. Primo ex eo, quod habetur Exo. 10. vbi dicitur in litera, cui dubium est, quod pessime cogitetis.

In Hebræo habetur, ecce malum in oculis vestris, quod **F** ad idem pertinet, s. ecce vos habetis oculos vestros ad faciendum malum. & patet, quia immediate subditur, non fiet ita. Iudæi autem dicunt; ecce malum in oculis vestris, idest, quòd videbant Aegyptii per astrorum iudiciũ multum sanguinem futurũ super Iudæos, & de hoc dixerunt ecce malum in oculis vestris idest ecce malum est coram oculis vestris, s. quòd si exieritis veniet super vos. Sed iste sensus manifeste est extortus, quiá si consideretur litera satis plane exprimitur, quomodo Pharao volebat tollere Iudæis occasionẽ recedendi totaliter de Aegypto. & ad hoc volebat, vt taliter permitterentur ire ad sacrificãdũ, vt cogerentur redire in Aegyptum pro eis quæ relinquebant. Ideo dixit Pharao, qui de ipsis erant ituri ad sacrificandum. Respõdit Moyses. cum paruulis nostris, & senibus pergemus cum filiis, & filiabus, & omnibus armentis: est enim solennitas domini magna. Respondit Pharao ironi- **G** ce. sic dominus sit vobiscum, quomodo dimittam vos, & paruulos vestros. & sequitur in litera nostra, cui dubium est, quòd pessime cogitetis, quasi dicat, manifestũ est, quod malum agere vultis, s. vt nõ redeatis in Aegyptum. Et idẽ signat litera Hebraica dicens, Ecce malũ in oculis vestris idest ecce manifestum est, quòd oculi vestri ad malum faciendum respiciunt. & patet ex adiuncto cum dicitur. nõ fiet ita, quasi dicat, non ibitis cum paruulis, & armẽtis. cũ ergo non dixerint hoc Aegyptii Iudęis in opprobriũ, nec signantes aliquid malum futurum super eos, non diceret Deus in Galgalis, quod abstulerit opprobrium Aegypti hoc modo intelligendo. Aliam auctoritatem habent ad hoc Iudęi cum dicitur in litera nostra Exod. 32. ne quęso dicant Aegyptii, callide eduxit eos, vt interficeret in montibus. in Hebręo dicitur, in malo eduxit eos. sed eodẽ modo improbauimus ibi hunc sensum, & ibi vide.

H

Præmissæ opinionis confutatio per rationes, quòd Aegyptij non poterant cognoscere Astrologice multum sanguinem per circuncisionem effundendum. Et ad quid se extendat cognitio astrologica. Quæst. LXIIII.

ITem erant, quia dato quod litera posset hoc signare, tamẽ non potest stare, quod Aegyptii cognoscerent per iudicia astrorum multum sanguinem esse effundendũ de Iudęis per circuncisionẽ. nam corpora celestia non habent significationem super illud in quo non habent efficaciam, vt declaratũ fuit Genes. 40. & latius Leuit. 19. sed corpora cęlestia non habẽt efficaciam super ea quę sunt pure libera cum corpora cęlestia habeãt causalitatem naturalem, voluntas autem nullo modo dependet ex causis naturæ, sed circuncisio erat in Iudæis pure libere inducenda, ergo nõ **I** poterat signari in astris.

Item principaliter patet hoc, quia quamquam omnis voluntas sit libera liberior tamen est volũtas diuina in quãtum magis distat a conditionibus materiæ quæ determinãt voluntatẽ ad aliquod genus volibiliũ, sicut intellectus est magis vniuersalis, & indeterminatus quam potentiæ sensitiuę, quia sensitiuæ cum sint organicę, determinantur ad certum genus obiectorum ex conditione organi. Intellectus autem quia nulli parti corporis alligatus est, non determinat sibi aliquod spẽale genus obiecti. sed sic erat, quod volũtate Dei, & non humana fuit facta circuncisio post transitum Iordanis: ipse enim hoc præcepit Iosue, nõ poterat ergo vllatenus ista circuncisio per astra signari, & consequenter nõ poterant eam præcognoscere, & prædicere. Aegyptii, & Deus ergo non diceret se abstulisse opprobrium Aegypti cum hoc Aegyptii, non pręcognouerint. Itẽ dato, quod fuisset cognoscibilis circuncisio per astra, & præcognita, atque **K** pręnunciata, Iudæis in vniuersali, s. de multo sanguine effundendo, tamen Deus in circũcisione facta nõ replicaret hoc Iudęis, sed magis subticendo dissimularet, quia si prædiceret hoc fuisse signatũ per astra, & pręedictũ ab Aegyptiis daret eis occasionẽ attribuendi virtute diuinam corporibus cælestibus quam hęc cõtingẽtia, & libera possent causare & signare, ipse tamen vetuit valde hęc, dicens, non esse curandum de iudiciis astrorum, nec de modo iudicandi gentilium circa hoc, vt patet Hieremię. 10. cum dicitur. Iuxta vias gẽtiũ nolite discere, & a signis cœli nolite timere quę timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt.

Et non solum vetuit respici ad iudicia astrorum, sed et ne eleuarent oculos ad videndum corpora cęlestia in pulchritudine sua, ne inducerentur ad co-endum ea. Sic patet Deute. 4. scaue ne eleuatis oculis in cœlum videas Solem, & Lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus colas ea atque adores quæ creauit dominus Deus tuus in ministerium cũctis gentibus. Nullo modo ergo Deus faceret hic mentionem de opprobrio ablato, si illud Aegyptii prænũciassent Iudæis. Item dato, quód Aegyptij cognouissent multum sanguinem venturum super Iudæos. & prædicerent, & postea Deus hoc repeteret, non videretur intelligẽdum de sanguine effuso in circuncisione in Galgalis, sed magis de sanguine effuso in fabricatione vituli. tunc enim Moyses cum Leuitis transeuntes per medium castrorum occiderũt viginti tria millia virorum gladio. vt patet Exo: 32. vbi manifestum est multipliciter amplius de sanguine fuisse effusum, quam si circuncideretur totus Israel vigesies, cũ per vulnera totus sanguis humanus idolatratum effluxerit: ibi ergo diceret Deus hodie abstuli opprobriũ Aegypti, & non in Galgalis. Dicendum ergo est, nullatenus stare istam expositionem.

Opprobrium Aegypti quid erat. Et est quarta, et vera expositio auctoris. Quæst. LXV.

SEd est alius sensus, quòd Deus abstulit ab Israelitis opprobrium Aegypti, idest incircuncisionem quę erat opprobrium Aegypti, idest Aegyptiorum. nam esse incircuncisum erat magnum opprobrium inter Iudæos, & reputabant alias gentes valde vituperabiles, quia incircuncisæ erant. & cum vellent eis dicere aliquod vituperium, vocabant eas incircuncisas. sic dixit Ionathas ad armigerum, suum: transeamus ad stationem incircuncisorum horum vt patet primo Regum. 14. & Dauid cum vellet pugnare contra Goliath Gethæum volens ei improperare, vocauit eum incircuncisum, vt patet primo Reg. 17. cap. cum dicitur. erit ergo Philisthæus iste incircuncisus, quasi vnus ex illis. sed Aegyptij erant incircuncisi, ergo erant exprobabiles secundum legẽ Dei & opinionem Iudæorum. In deserto autem quadraginta annis manserant Iudęi in preputio ideo sic exprobrabiles erant, vt Aegyptij, quia tamen in Galgalis ablata fuit incircuncisio, dicitur, quòd Deus abstulerit hodie, scilicet in die circuncisionis in Galgalis opprobrium Aegypti de Iudæis.

Quare circuncisio dicebatur opprobrium Aegypti, pro confirmatione positionis modo dicta. Et quare locus circumcisionis vocatus fuit Galgala, & in Hebræo Guilgala. Quæst. LXVI.

SEd dicet aliquis; quomodo incircuncisio dicitur opprobrium Aegypti, cum non solum Aegyptij, sed etiam omnes alię gentes incircuncisę essent? Respondendum est incircuncisionem esse opprobrium omnium gentium, tamen Deus vocauit hic opprobrium Aegypti, quia Iudæi steterant solum inter Aegyptios, & cognoscebant de eis quomodo essent incircuncisi. de cæteris autem gentibus non tantum cognoscebant. De his ergo magis dici debuit opprobrium esse incircuncisionem.

Vocatumque est nomen loci illius Galgala. Anteq̃ circuncisi essent Israelitæ in loco hoc, non habebat nomen speciale, sed vocabatur ager ipsius vrbis Iericho, quia erat circa vrbem illum. sic patet infra. nam cum esset Iosue in Galgalis dicitur de eo, cum autem esset Iosue in agro vrbis Iericho. accepit autem postea duo nomina hic ab ipsa circuncisione.

Primum est, quod vocatus fuit collis præputiorum, vt patet supra cum dicitur. circuncidit Iosue filios Israel in colle præputiorum. & hoc quia ibi fuerant abscissa præputia totius populi.

Secundum nomen fuit Galgala. Et hoc etiam venit ꝓpter circuncisionem. interpretatur enim Galgal, vel Galgala rota. & sic vocant Iudæi quodlibet cęlum Galgal, i. vnam rotam, & omnia cœlestia corpora vocant Galgalin, idest rotas, quia sunt rotæ vel orbes, aut sphæræ. & applicatur istud nomen ad circuncisionem, quia in circuncisio

A ne abscinditur pellicula de capite virgæ, quæ vocatur præputium, & illa rotunda est: propter illam autem rotunditatem abscissam vocatus est locus Galgala, idest rota. sic tenet Nicolaus.

Tamen secundum veritatem in Hebręo non ponitur hic Galgala, sed Guilgala. vtrunq; enim est nomen apud Hebręos, & non signat idem: quia Galgala signat rotam, Guilgala significat ablationem. & istud nomen Galgala nullo modo cõuenit literę huic. quia dicitur in littera: hodie abstuli opprobrium: ideo Galgala cum ponatur propter hanc ablationem debet significare ablationem, vel aliquid pertinens ad ablationem. & hoc nullo modo, significat Galgala, sed Guilgala. & tunc est propria causalitas, & sic voluit ponere litera nostra in latino: tamen non consentit idioma latinum omnes prolationes, q̃ in Hebræo fiunt & econuerso: quædam enim magnę aspirationes sunt, quę B mos latinus non toleraret. nullæ enim literę apud latinos talis sonoritatis sunt. Et rursus apud latinos sunt quædã prolationes quæ apud Hebræos sunt impossibiles, vt cum adiungitur nostrum I, alicui vocali in eadem syllaba, vt maior vel eius. nihil enim tale Hebræus sonare potest. ita & in differentia prolationis vulgaris ad latinam patet. quãquam ergo in Hebræo ponatur Guilgala, quia tamen talis sonoritas & prolatio non coaptatur latinis; nõ dictum fuit Guilgala, sed Galgala: sensus tamen debet reduci ad Guilgala. Simile patet in hoc nomine Israel: quod Hebręi Zrael, & adhuc expressius, & maiori collisione in dẽtibus proferunt: sed ista non idem signant, quia Zrael vt Hebræi pronunciant, est fortis Domini, vel fortis cum Domino. Israel vt nos dicimus signat virum videntem Deum quod longe distat. Sensus tamen est quod vocatum est nomen loci illius Guilgala, i. ablatio, s. quod ibi ablata est exC probratio vel opprobrium Aegypti, vt dicit litera.

Sed Iosephus lib. 5. antiquitatum, vult Galgala signare libertatem, cum alt. nomen Galgala signat liberum: transeuntes enim fluuium iam semetipsos ab Aegyptiis, & ab ærumnis deserti confidebant esse securos. *Vsque in præsentem diem.* Refertur hoc ad tempus quo scriptus est iste liber. non enim fuit scriptus a Iosue, sed a quodam de prophetis: vt declaratum fuit Deut. vlti. cap. & tunc adhuc vocabatur locus ille Galgala: vt patet 1. Reg. 11. ibi enim innouatum fuit regnum Saulis; & postea semper inter Iudæos mansit istud nomen in memoriam rei ibi gestæ.

Manseruntque filij Israel in Galgalis: & fecerunt Phase quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho: & comederunt de frugibus terræ die altero, & azymos panes, & polentam eiusdem anni. Defecitque manna D *postquam comederunt de frugibus terræ: nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel: sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.*

Hic ponitur secundum principale huius ca. de Paschali celebratione. *Manseruntque filij Israel in Galgalis.* Scilicet a die 10. mensis primi egressionis de Aegypto anno 41. vsque ad diem 14. in qua fecerunt Phase. conueniebat enim mansio in Galgalis ad duo. Primo ad sanationem a vulneribus: quia sic dictum fuit supra manserunt in eodẽ castrorum loco, donec sanarentur. & necesse erat esse hoc in tempore quando Pascha celebrandum erat. celebritas enim Paschalis fiebat die 14. mensis primi. Circuncisio tamen inchoari non potuit ante diem 11. mensis eiusdem. nam die 10. mensis ipsius transierunt Israelitæ Iordanem, & venerunt in Galgalam: vt patet præced. capit. & tamen E in Galgalis facta est circuncisio. Dato ergo quòd circunciderentur omnes die vndecima, esset maximus dolor die 14. & 13. quia in die tertio est nimius dolor in circuncisis, ita vt tunc exanimes videantur: sicut patet de Sichimitis Genes. 34. capitul. ergo tempore celebritatis Paschalis erat maximum impedimentum in Iudæis itinerandi propter circuncisionem. non enim sanati fuerunt vsque ad aliquot dies post. erat ergo ista causa necessaria manendi in Galgalis. Erat alia causa manendi celebritas Paschalis. voluit enim Deus vt inciperent obseruare aliqua de cæremonialibus. nam leges datæ in deserto non tenuerant ibi locum: vt patet Deuteron. decimussecundus sed manebat

obligatio eorum vsque post ingressum terræ Chanaan & transitum Iordanis. quia ergo nunc transierant Iordanem cœperunt obseruare quædam de cæremonialibus. nec tamen intelligendum est, quòd essent Iudæi obligati ad obseruationem cęremonialium veteris testamenti immediate post transitum Iordanis, sed vsquequo pacifice possiderent. Tempore enim bellorum non vacabat eis intendere cæremonialibus operationibus. habita autem pace fuerũt totaliter obligati. sic colligitur Deuteron. 12. propter formam tamen cœperunt tenere quasdam obseruationes, sicut cœperant obseruare circuncisionem, quam ante nullo tempore tenebant. *In Galgalis.* Iste locus aliquando vocatur Galgala singulariter, aliquãdo pluraliter Galgalæ, arũ, sicut aliquando dicitur apud Hierosolymam, & aliquando Hierosolymis.

Et fecerunt Phase. Idest celebrauerunt festiuitatem Paschalem. iam enim habebant opportunitatem ad faciendum aliquas cæremoniales obseruationes: habebant enim Israelitæ hic omnia q̃ necessaria erant in celebratione hac, de quibus Exo. 12. ca. Dicendo, quòd fecerunt Phase; non intelligitur, quòd celebrauerint dies azymorum, nisi specialiter exprimatur, quia ista erant duo festa distincta, & in significationem distinctorum beneficiorum, sicut satis declaratum fuit Leuit. 23. vbi agitur de omnibus solennitatibus Hebræorum. Ad celebrationem autem Phase solũ pertinebat agnus cum cæremonijs suis. & ista solennitas explebatur decima quarta die, mensis primi. deinde die 15. erat solennitas azymorum, & ista durat per dies septem, vt patet Exo. 12. Iudæi autem hic non solum celebrauerunt Phase, sed etiam solennitatem azymorum, vt patet infra.

Quarta die mensis. Ista erat dies signata ad faciendum Phase, & non dicitur hic, cuius mẽsis sit ista dies 14. Et respondetur, quòd erat mensis primi, sed non exprimitur propter duo. Primo, quia intelligitur ex præcedentibus cum præcedenti c. dictũ sit, quod die decima, mensis primi transierunt Israelitæ Iordanem. & eadem die venerunt in Galgalam. & hic dicitur, quòd in eodem loco celebrauerunt Phase, ergo in eodem mense esset, cum nihil interpositum fuerit. Secundo, quia dicitur de celebratione Phase. festum tamen istud habebat determinatum tempus in quo fieret, scilicet die 14. mensis primi, & non poterat anticipari, vel posteriorari, vt patet Nu. 9. c. nisi ex duabus causis. Prima erat si aliquis esset immundus, quia tunc debebat facere Phase. 14. die, mensis secundi. Secunda erat si fuisset in itinere extra terram promissionis, & tunc in secundo mense eodẽ mõ fiebat. quicunq; alias anteriorarct, vel posteriorarct, peribat de populis suis, vt patet Nu. 9. c.

Phase propter duas causas poterat anticipari. & posteriorari.

Ad vesperum. Vocant Iudæi vesperum, postquam Sol descendit a puncto circuli Meridiani vergens ad Occidentem. & tunc expurgant totam domum suam, ne maneat in ea aliquid fermentatum. nam in festo isto non solũ non comedebantur fermentata, sed etiam nõ licebat esse in domo. sic patet Exo. 12. Et quãdo occidebatur agnus Paschalis non licebat esse fermentatũ in domo. sic innuitur Exo. 23. c. s. non immolabis super fermentatum sanguinem hostiæ meę, idest manente fermentato in domo non immolabis agnum Phaschalem, qui vocatur hostia Dei. postquã autem exclusum esset fermentatum post Meridiem, dicunt Iudæi licere hostiam Paschalem immolari, sed non immolabatur quocunque tempore post Meridiem, sed solum ad solis occasum, sic patet Deut. 16. cum dicitur. immolabisque Phase domino vespere ad solis occasum, quãdo egressus es de Aegypto. Et hoc vesperum signatur hic.

In campestribus Iericho. Hic signatur quomodo Galgala sit apud vrbem Iericho, quia Israelitæ in Galgalis circũcisi sunt, & fecerunt Phase, vt patet supra. & tamen dicitur hic, q̃ fecerunt in campestribus Iericho. erat enim Iericho habens apud se locum qui dicitur Galgala, quod ẽt patet, quia cum adhuc essent in hoc loco Iudæi, apparuit Angelus Domini Iosue, & dicitur apparuisse ei in agro Iericho, vt patet infra.

Et comederunt de frugibus terræ. Scilicet de frugibus terræ illius. nam si significaretur, quòd comederunt de frugibus terræ simpliciter superuacuum erat, nemo enim de hoc dubitabat. iste cibus erat de frugibus anni eiusdem vt infra patet.

F *Quid comederunt Iudæi cum celebrauerunt Phase, post transitum Iordanis. Et quod non erat de necessitate celebrationis Phase, quod comederent azyma. Quæst. LXVII.*

SEd dicet aliquis, quid comederunt Iudæi in die 14. cũ celebrauerunt Phase? nam hic dicitur, q̃ die altero, s. post celebrationem Phase comederunt de frugibus terrę. Responderi posset, q̃ Iudęi die 14. mensis primi celebrantes Phase non comederunt panem aliquem cum agno Paschali, cum dicatur hic, q̃ die altero comederunt panes, quasi dicat, ante tempus illud non comederunt panes de frugibus terræ. Sed dicendum est, quòd comederunt de manna. sicut comedebant in deserto. Sed dices, quomodo isti celebrauerunt Phase non comedentes azyma? nam iubebatur, quòd cum agno Paschali comederentur azyma,
G vt patet Exo. 12. ergo panes comederent. Respondendum est, quod nõ erat de necessitate celebrationis Phase, quod comederentur azyma, sed quod non comederentur fermentata, vt declaratum fuit Exodi 12. sed Iudæi comedentes manna solum non comedebant fermentatum, ergo non transgrediebantur legem agni Paschalis. Item posset aliter responderi, quòd dato, quod esset de necessitate celebrationis Paschalis comedere cum azymis, impossibilitas habendi excludit omnem obligationem. Iudæi autem nõ poterant habere tunc, ergo nihil transgrediebantur de celebritate. Sed adhuc aliquis dicet, q̃ in die decimaquarta, mensis primi in Paschali celebritate comederint Israelitę azyma de frugibus terrę, quia sicut in die decimaquinta, potuerant de frugibus nouis habere aliquid ad comedẽdũ, ita potuissent habere die præcedenti 14. ergo comederunt.

Respondendum est, q̃ non comederunt de frugibus ter-
H ræ vsq; ad diem decimumquintum, mensis primi. nam manna cessauit illico, vt Israelitæ comederũt de frugibus terræ, vt hic dictum est in litera, sed cessauit manna die altero post celebrationem Phase, vt patet hic. ergo in ea die cœperunt comedere de frugibus terræ, & in decimaquarta die, non comederant. *Die altero azymos panes.* Scilicet in die decimaquinta: ista enim erat dies prima azymorũ, & cum istę duæ festiuitates sint, simul, s. Phase, & azymorum, cum celebrauerint Phase Israelitæ, celebrauerũt immediate festum azymorum. iste dies est in quo fuerũt cõpleti anni quadraginta ab exitu de Aegypto. nam die decimaquinta, mensis primi fuit egressio de Aegypto, vt patet Num. 33. c. & Exo. 12. sed de anno. 41. transierant etiã dies 15. mensis primi, ergo complebantur anni quadraginta, cum esset iste annus quadragesimus primus.

Azymos panes. Fiebant isti panes azymi de farina facta
I de spicas nouis, scilicet, quod cremarentur, & excussa inde grana iam torrida tererentr mola, atque fieret farina qualiscunque, & inde panes azymi formabantur. Iste est modus quo in festo azymorum die secundo, scilicet 16. die mensis primi, quando offerebantur manipuli spicarũ, conterebantur in farinam, & offerebatur inde simila, vt patet Leuitici 2. cap. & vigesimotertio.

Panes azymi qualiter fiebant de nouis frugibus.

Et polentam eiusdem anni. Non sufficiebat populo conuertere spicas in farinam ad comedendum azymos, quia hoc erat magni laboris. ideo comedebant polentam quæ facilius parabatur. Dicebatur esse polenta cibus factus de granis coctis ad ignem. cum enim spicas aliqualiter maturas, & aliqualiter virentes ad ignem torremus, & inde excussa grana comedimus, polentam facere dicimur. hoc au-
K tem est, cum est principium messium, & quis non habet panem, nullus ei cibus est leuior ad parandum. Dicitur, quod ista polenta & panes azymi erat anni eiusdem, quia iam cœperant messes in terra illa. quod patet, quia supra tertio, capitul. dicitur. Iordanis enim tempore messis ripas aluei sui impleuerat. & sic cum transierunt Israelitæ Iordanem tempus messis erat. Quod magis adhuc patet, quia in festo azymorum iubebat Deus offerri sibi semper in terra Chanaan manipulos spicarum in primitias, ergo iam messis erat, cum isti manipuli essent primitiæ frugum.

Defecitq; manna postquã comederunt de frugibus terræ. In toto deserto comederunt Israelitæ manna, & nũquam defecit, quamquam aliquando comederunt panem, sicut

in monte

Quare istí Iudæi comederant panem in terra Chanaan mox defecit manna, & in deserto aliquoties comedebant & non cessabat.

in monte Synai, & in transitu per terram Moabitarum, & prope Seyr. nam isti præbuerunt Iudæis alimenta, vt patet Deut. 2. cum dicitur. alimenta pretio vende nobis quibus vescamur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus. tantum est, vt nobis concedas transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui morantur in Seyr, & Moabitæ qui morātur in Ar. deinde comederunt Israelitæ de panibus in terra duorum regum Amorrhæorum, & posederunt loca eorum, & omnia quæ prius possederant Amorrhæi. & quia ibi reliquerant cibos, & aliqua pertinentia ad cibos, illi comederunt ea, vt declaratum fuit supra primo cap. ibi igitur quanquam Israelitæ comederent de frugibus terræ, non cessauit manna. hic autem mox, vt de illis gustauerunt, defecit manna.

Causa diuersitatis est, quia quamquam in deserto Israelitæ comederent panem, tamen non erat ei permanens. si ergo cessasset manna propter illum, aliquando caruissent vtroque. s. pane et manna. nunc vero ingressi fuerant in terram abundantem frugibus, in qua & mansuri erant: ideo quamquam non haberent manna, viuere possent, sicut postea victuri erant. defecit ergo manna. Erat quippe datum Iudęis, non quia semper illo vesci deberent, sed in defectū panis & cæterorum alimentorum: ideo non fuit datum Israelitis mox, vt egressi sunt de Aegypto, sed vsquequo cœperunt deficere omnibus alimentis. & murmurare, vt patet Exo. 16. Erat autem Iudæis conueniens tempus hoc ad deficiendum manna, quia erat tunc tempus messium, & poterant in agris reperire, vnde panes conficerent, vel comederent polentam leuius paratam. Etiam quia pugnabant aduersus Chananæos capientes loca eorum, in quibus promptuaria plena reperirent, quibus alimentarentur. De manna quanto tempore durauerit, & quando defecerit, & quare non prius, declaratum est latius supra. 2. cap. q. 47. vsque ad q. 52. *Defecitque manna.* s. non descēdit amplius in circuitu castrorum per noctem, sicut descendere solebat, vt patet Num. 11. & Exodi 16. manna tamē, quod collectum fuerat in vrna aurea, & positum coram domino mansit custoditum in arca, vt patet ad Hebręos. cap. 9. quia manebat ibi ad futuras generationes. quid autem māna in arca reconditum profecerit, declaratum est Exo. 16. & 20. mansit autem istud manna semper in arca, & postea cum ipsa arca absconditum fuit in sepulchro Moysi, vt patet 2. Macha. 2. c. *Nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel.* Quia iam erant in terra, in qua poterant habere frugum copiam. manna autem datum erat in defectum frugum, quæ non habebantur in deserto. Ideo quamquam Iudæi postea fame pressi fuerunt, vel alias habuerunt calamitates, manna nunquam habuerunt. *Sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.* Hoc ponitur tanquam responsiuum, quia diceret aliquis: quomodo Israelitæ viuebant ingredientes terram Chanaan, cum non haberent manna: dicitur quòd viuebant de frugibus præsentis anni, idest de frugibus quę erant in agris. hoc intelligitur de temporibus illis quibus remanserunt Iudæi antequam caperent loca aliqua Chananæorum. nam postea comedebant de frugibus, quas tenebant Chananæi reseruatas ex alijs annis. sed difficultas videbatur esse priusquam caperentur talia loca: ideo dicitur quid tunc Israelitæ comederint.

Quid factum est de manna existente in arca.

Cum aūt esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se euaginatum tenentē gladium. Perrexitque ad eum: & ait. Noster es an aduersariorum? Qui respondit. Nequaquam: sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram: & adorans ait. Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum. Solue inquit calciamentum tuum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue vt sibi fuerat imperatum.

Exo. 3. Actu. 7.

Hic ponitur tertium principale, s. confortatio populi. fuit enim Iosue cōfortatus ab Angelo apparente illi. & ex confortatione eius confortabatur totus populus, cum ipse esset dux eorum: & in principe vel duce continetur totus populus eminenter.

Cum autem esset Iosue in agro Iericho. In Hebræo dici-

A tur. *Cum esset Iosue in Iericho.* Sed non potest sic intelligi litera. non enim erat intra vrbem, cum non fuerit in ea, quousque corruerent muri post factam lustrationem diebus septem: de quibus sequenti cap. sed vocantur adiacentia Iericho vrbs Iericho. & sic exponunt Iudæi, vt habet litera nostra. Et notant ex hoc quod id quod fit circa ciuitatem, scilicet in suburbanis eius, in ciuitate fieri dicitur. Hieronymus ergo transtulit in agro Iericho sciens literā Hebraicam esse deficientem in verbis: & vocatur ager Iericho, Galgala, quia erat circa vrbem. ibi enim erat Iosue quando apparuit ei Angelus, nondum enim mouerant castra de Galgalis. Quod autem sit Galgala circa Iericho: patet supra, quia dicitur quod Phase celebratum sit in Galgalis. & postea repetitur quod comederint panes azymos in campestribus Iericho; & sic eadem dicuntur campestria Iericho & Galgala. *Leuauit oculos.* Dicitur leuasse Iosue

Hier. fuit diuinus et irrefragabilis interpres quod nota contra quosdam modernos: immo vt verius loquar hæreticos. vide similia supra qu. 66. & eodem cap q. 25.

B oculos, nō quòd in altum respexerit ad videndum virum apparentem gladio euaginato, quia iste non apparebat super eum quasi in aere, sed econtra in plano. sic patet infra cum dicitur, vidit virum stantem contra se euaginatum tenentem gladium. sed dicitur leuasse, idest direxisse in virū illum, quia ante non intendebat in virum illum: & tunc incępit intendere. & hoc modo dicimus eleuare oculos ad omnia illa quæ videmus. Vel forte Iosue erat meditans in agro solus defixis oculis in terram: & cum debuit videre virum, eleuauit oculos. *Et vidit virum contra se stantē.* Vocatur hic vir Angelus Dei: quia apparuit in forma viri tenentis gladium: & Angeli sic apparentes in sacra scriptura consueuerunt appellari viri.

Quomodo Angeli in sacra scriptura appellantur viri, & quando Deus. de quo vide etiam supra 4. cap. q. 2. & infra 6. c. q. 2. Quæst. LXVIII.

C IN quo considerandū est Angelos Dei in veteri testamēto, raro Angelos appellari, sed aliquādo viri, & aliquādo Deus. Vnde Angeli aut apparent in corporibus assumptis figuratis ad humanam effigiem, atq; manifestis nobis, & tunc vocantur viri, vt cōiter, vt patet Gen. 18. de tribus viris apparentibus Abrahæ. & Gen. 19. de duobus eorum euntibus Sodomam. Si autem Angeli loquantur nō assumpta figura humana manifesta, sed in nube vel alias, vocantur vt cōiter Deus. & iste est modus vulgatissimus in toto Pentateucho, vbi dicitur, quod locutus fuit Deus, & hoc sæpissime. & tamen Angelus erat, qui tūc loquebatur. Deus enim nūquam fuit per se, vt putatur locutus, nec est possibile loqui vt declaratum fuit Exod. 23. & 25. iste autem Angelus, qui apparuit in forma viri, vocatur vir.

D *Contra se stantem.* Idest a fronte sua vel ex opposito. Angelus enim ille posuerat se a fronte sua, vt videretur a Iosue. *Euaginatum tenentem gladium.* Apparuit vir iste gladio euaginato, quia veniebat tanq̄ auxiliator Iudęorū, sicut immediate subintulit. sum princeps exercitus dñi, & nūc venio. & quia volebat signare tradēdos esse Chananæos in manibus Israelitarum, & occidendos gladio, monstrauit gladium euaginatum, s. paratum se ad bellum indicans.

An apparitio facta Iosue fuerit multum conueniens Iudæis, & ad quid. Quæst. LXIX.

COnsiderandum, quod ista apparitio facta Iosue fuit multum conueniens Iudæis, & hoc tā ex parte totius po

E puli, q̄ ex parte ducis. Primo ex parte ducis, quia Iosue erat nouus dux: in cuius ducatu nō fuerant facta aliqua bella. licet enim Iosue esset vir strenuus in armis, & nobilis dux belli, atq; viuente Moyse agebat bella, sicut patet in primo bello, quod fuit in deserto qñ pugnauit cōtra Amalechitas, vt patet Exo. 17. c. Et iterū cū pugnatū est contra Madianitas, ipse duxit exercitum, & deleuit quinq; reges Madianitarum, vt patet Nu. 31. tñ non erat, tunc ipse dux populi, sed Moyses. solum. n. fuerat positus ad bellū. si ergo nunc esset dux Moyses, sicut præcedentibus temporib. fuerat, quia eo regente Deus prosperauerat actus bellicos, non tñ timerēt Israelitæ. In ducatu aūt Iosue nullū adhuc bellum gestum fuerat, ideo erat aliquantum dubium Israelitis de successu bellorum. Conueniens ergo fuit mitti Angelum

ti Angelum Dei auxiliatorem, vt confortaretur totus po- F pulus credens Deum illum adiuturum.

Item erat hoc conueniens ex parte populi. nam prioribus temporibus fuerant Israelitæ in deserto, vbi raros habuerant conflictus hostiles, quia distabant a terra habitata. & quia non infestabant gentes priores ad expellendum eas de terra sua. Nunc vero transito Iordane maior eis instabat pugna scilicet contra omnes reges populorum septem Chananæorum, qui erant plures quàm quinquaginta. nam Iosue occidit triginta vnum de eis, vt patet infra. 12. tamen adhuc restabat capienda magna terra post mortem eius, vt patet Iud. 3. c. Formidabilis ergo eis congressus erat cum omnibus his. Vnde Deus eis misit consolatorem & corroboratorem Angelum suum ne timerent.

Perrexitque ad eum. Vt sciret quid sibi vellet gladius euaginatus, in quo Iosue monstrauit se impauidum, quia G cum esset extra castra sua, & solus atque inermis in agro meditans, occurrit viro armato, nesciens an hostis esset.

Noster es an aduersariorum. Idest nũquid es de nostris vel de aduersarijs. Iosue nesciebat quorum esset vir iste. in quo datur intelligi, quòd ipse non cognoscebat omnes viros bellatores Hebræorum: alioquin distinxisset si erat de suis vel de aduersarijs, & non mirum, quia erat multitudo bellatorum plusquam sexcentorum millium, vt patet ex computatione facta super Iordanem Num. 26. vbi omnium horum summa ponitur. Habebat Iosue causam dubitandi, de quibus esset vir iste armatus. nam ipse erat extra exercitum suum solus meditans circa vrbem Iericho si enim fuisset intra castra Israelitarum non hæsitasset. hic tamen dubitare fuit rationabile, quia poterat esse vir egressus de Iericho vrbe, vel venisse de castris Israel.

Nequaquam, sed sum princeps exercitus domini. Ista ne- H gatio potest dupliciter referri. Vno modo, quòd sit sensus nequaquam. i. nequaquam sum de aduersarijs, & ita negauit vltimam partem quæsiti. Alio modo, quòd referatur ad totum. s. nequaquã. i. nec sum de vestris, nec de aduersarijs, sed princeps exercitus domini. & iste est conuenientior sensus, quia Iosue quærebat, an ille, quem existimabat esse virum, esset aliquis de Ierichontinis, vel aliquis vir de exercitu Iudæorum, & neutrum horum erat. ideo simpliciter negauit dicens, nequaquam, idest non sum aliquis horum.

Sed princeps exercitus domini.

Angeli vocantur milites, & castra, & exercitus. Quomodo Angeli dantur custodiam singularum personarum, & Archangeli, & maiores dantur ad custodiam vrbium, & prouinciarum. Quæst. LXX.

HOc dupliciter intelligitur. Vno modo, quòd iste Angelus esset princeps exercitus domini idest exercitus Iudæorum, qui erat exercitus Dei. s. quia Deo ducente venerant in terram illam, & ipse traditurus erat eis terram omnium illarum gentium Chananæarum. Alio modo, ꝙ sit princeps exercitus domini. i. exercitus Angelorum, vocantur enim exercitus vel castrum. sic enim quando veniebat Iacob de Mesopotamia habuit obuios Angelos Dei, & vocauit eos castra, et patet Genes. 32. scilicet Iacob autẽ abiit itinere quo cęperat: fueruntque ei obuiã Angeli Dei, quos cum vidisset ait, castra Dei sunt. Etiam quia Angeli Dei vocantur milites vel pugnatores, ergo facient exercitum, & dicentur habere ducem. sic enim dicit Iob. 25. ca. nunquid nosti numerum militum eius idest Angelorum. K Et quamquã iste qui apparuit Iosue fuit Angelus, tamen non erit idem secundum hos duos sensus. Primo enim modo est sensus, quod iste Angelus esset princeps exercitus domini idest Iudæorum. Pro quo sciendum, vt est vulgatum, homines esse traditos custodiæ Angelicæ. sed homines qui sunt personæ priuatæ, habent Angelos minorũ ordinum custodes suos, & de his dicit Christus loquens de paruulis. Angeli eorum. i. qui habent custodiam horũ paruulorũ, semper vident faciẽ patris mei, vt patet Matt. 18. Homines autem qui sunt, vt ciuitas habent Angelos maioris ordinis. & homines qui sunt, vt vna natio vel regnũ, rursus habent fortiorem Angelum custodem, & vocantur isti Angeli principes populorum. de his dicitur ps. 46. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, scilicet Angeli custodientes populos. & isti Angeli habent specialem curam de suis ad dirigendum eos tam in bono spirituali quàm in statu. & cum bellum est, quilibet Angelus adiuuat suos, donec determinate nouerit voluntatem Dei super facto illo, & nunc cessat vel exequitur, vt videt Deum velle.

Et hoc modo contingit esse pugnam & resistentiam inter Angelos diuersorum hominum & gentium super statu illorum, sicut ipsimet homines & gentes in alterutrum depugnant. sicut fuit de Michaele & Gabriele cõtra principem Persarum. nam cum Deus vellet educere Iudæos de Babylone reducendo in terram suam, princeps Iudæorum, scilicet Michael Angelus & Gabriel, qui erat reuelator visionum Danieli, insistebant, vt liberarentur Iudæi. Angelus autem, qui erat princeps regni Persarum, videns G ex hoc diminui statum regni Persarum, nolebat eos inde exire. durauerat autem ista pugna duorum principum populorum coram domino diebus viginti vno, & adhuc nõ erat consumata. sic patet Daniel. 10. cum dicitur, exaudita sunt verba tua, & ego veni pp sermones tuos. princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti vno diebus. & ecce Michael vnus de principibus vestris primis venit in adiutorium meum, & ego remansi iuxta regẽ Persarum.

Quõ inter Angelos ẽ pugna, & pro quibus rebus.

Iterum autem iste Angelus reuersus est, vt pugnaret cõtra principem Persarũ coram Deo, donec Deus declararet eis quid diffiniret, & tunc etiam vidit ibi Angelum principem Græcorum, qui pugnabat contra Principẽ Persarum coram Deo, vt Persicum dominiũ subderetur Græcis, quod & factum est. sic patet Daniel. eodem c. 10. cum dicitur. nunquid scis quare venerim ad te, & nunc reuertar, vt prælier aduersus principem Persarum. cum enim H egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. veruntamen annunciabo tibi quid expressum est in scriptura veritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. Hoc ergo modo intelligi poterit, scilicet quòd fuerit princeps exercitus domini, idest Iudæorum, & veniebat ad adiuuandum eos in bello.

Si autẽ accipiatur alio modo, scilicet quòd iste sit princeps exercitus domini, idest princeps Angelorum qui vocantur exercitus, erit iste nobilissimus inter Angelos, quia principatus semper in ordinatissimis politijs traditur nobilissimo, & tunc esset aliquis de Seraphin, qui tenent superiorem ordinem, & excellentiam inter Angelos. Sed primus sensus conuenientior est. nam principem omniũ Angelorum mitti ad Iosue nihil attinebat, quia non habebat specialem curam populi illius: potissime, quia spiritus de supremis ordinibus non mittuntur, aut raro, vel si mittan I tur est hoc ad aliquem actum conuenientem ordini suo, sicut fuit de Seraphin qui volauit ad Isaiam, vt patet Isa. 6. scilicet volauit ad me vnus de Seraphin. veniebat enim ad purgandum & incendendum Isaiam quod patet, quia dicitur ibidem. volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit. ecce tetigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. quamquam de hoc an fuerit de supremo ordine Seraphin, vel de minoribus, & quomodo hoc factum fuerit, ibidem dicetur. Magis ergo dicendum est fuisse hunc Angelum, qui princeps erat exercitus domini scilicet cui cõmendatus erat a Deo exercitus Iudęorum, vt defenderet eum, & nunc tempus erat defendendi.

Quis Angelus fuerit iste, qui apparuit Iosue, an fuerit Michael an Gabriel. Et quod Gabriel erat princeps curam agens Iudæorum: Michael verò eius adiutor. Q. LXXI.

ET tũc hoc dato dubitatur, quis fuerit Angelus iste. Quidam volunt, quòd fuerit Gabriel. & ista est intentio Ra. Sal. quamq̃ non hic, & hoc quia vocatur vir. sic enim dicit de illo viro, qui apparuit in agro Ioseph errãti, & misit eum in Dothain ad fratres suos. vult enim eũ fuisse Gabrielem apparentem: solum quia vocatur vir. Daniel nãq; eũ semper virũ vocat dicens. & ecce vir Gabriel, vt patet Daniel. 9. c. & 10. & vsq; ad finem libri. Sed ista ratio nulla est. nam Angeli, qui hominibus in forma humana, siue

figura

figura visi sunt, in sacra scriptura viri vocantur, vt patet de tribus viris apparẽtib. Abrahæ in conualle Mambræ quos sacra scriptura Angelos prodit, vt patet Genes. 18. & duo Angeli eorum apparuerunt in Sodomis, & vocantur duo viri, vt patet Gen. 19. manifestum tamen est, quod isti tres non fuerint Gabriel, aliquando, ergo apparent Angeli qui vocantur viri, & non sunt Gabriel. Vocabatur autem Gabriel vir, non tanquam specialiter, sed quia omnibus Angelis assumentibus humanam effigiem, istud nomen commune est.

De quo vide sup. 4. c. q. 2.

Alia causa est rationabilior, quòd iste fuerit Gabriel. s. quia iste specialiorem curam gerebat de Iudæis quam alii Angeli. nam quamquam alij essent principes Iudæorum, & Michael de principibus magnis: nullus agebat causam Iudęorum pugnans contra principem Persarum, nisi Gabriel. Et si obiiciatur de Michaele. Respondendum est, ꝙ ille non erat principaliter curam gerens, aut causam agens contra principem Persarum: sed erat fautor & adiutor Gabrielis, vt patet Danielis. 10. s. & ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meum. Et iterum in fine eiusdem. cap. dicitur, & nemo est adiutor meus in omnibus, nisi Michael princeps vester. Erat ergo Gabriel curam principalem agens gentis Hebræorum. vnde ipsi videtur conuenire. quòd nũc veniret auxiliator Iudęorum. Alij volunt, quòd fuerit Angelus iste Michael, quia ipse vocatur princeps Hebræorum, vt patet Daniel. 10. s. & nemo est &c. nisi Michael princeps vester, Quid autem tenẽdum sit non multum differt. si tamen dicere velis, ꝙ fuerit Gabriel, satis stabit. Et si obijcias, quòd dicitur hic princeps exercitus domini. i. Hebræorum, tamen Gabriel non erat princeps Iudæorum, sed Michael.

Respondendum est, quòd satis stare potest esse Gabrielem principem & Michaelem etiam: sed Michael vocatur princeps Iudæorum, quia erat de maioribus principibus Hebræorum, & conuenit sibi nomen per excellentiam, quòd satis colligi potest Danielis. 10. cum dicitur. & ecce Michael vnus de principibus primis. i. quòd ipse principalis erat. Gabrielem autem esse principem Iudęorum, etiã si non maximum, satis apparet, quia satis efficacius & diligentius procurabat causam Hebræorum, quàm cæteri, vt colligitur *Danielis.* 10. cap. Tamen non esset hoc, nisi pertinerent Iudæi ad eum.

Et forte dici debet conuenienter, quòd iste est Angelus qui ducebat columnam nubis per desertum ad dirigendum Iudæos. de quo Exo. 14. & ipse loquebatur Moysi, atque faciebat omnia quæ pertinebant ad illum pòpulũ, sicut ibidem declaratum est.

Quis erat Angelus qui deducebat colũnam nubis per desertũ

De modo quo animæ, vel Angeli formant corpora de aere, in quibus apparent. Et quod Angeli, siue boni, siue mali possunt facere naturaliter multa quæ ignaris viderentur miracula. Quæst. LXXII.

SCiendum autem de isto Angelo, quòd apparuerit Iosue in figura assumpta, formando corpus de aere & apparendo, & de eadem materia assumpsit ad formationem gladij euaginati. est enim aer materia multum obediens ad omnes istas transmutationes, quia est humidus & delicatus. cum autem condensatur, possunt in eo quęcunq; figuræ formari, & cuiuscunque coloris: inducitur tamen color varius in aere ex varia mixtione, & condensatione, sicut in omnibus elementalibus corporibus; ex diuersitate mixtionis sequitur varietas colorum tam specifica quàm gradualis, ita & in condensatione aeris varie condensando causantur varij colores, & possunt ibi colores apparere multum viuidi, quia est materia delicata, & non porosa, multum obediens agenti ad quemcunque gradum mixtionis. vnde in talibus formationibus corporum, nihil supra naturæ vires fit, sed omnia secundum principia qualitatum naturalium. Differt tamen in hoc, quia Angeli sapientes artifices sunt cognoscentes secreta naturę, ideo possunt varia efficere ex ipsis visceribus naturæ matris, quæ nobis ignaris horum, vera miracula comprobarentur. Iõ corpora illa velociter ad quamcunque figuram & colorẽ effingere poterant. si autem nobis aliquid de absconditis naturæ cognosci daretur, similia faceremus. Patet autẽ naturaliter hæc effecta fore, quia dęmones hęc efficiunt: per quos nulla miraculosa operatio administratur directe vel indirecte. Hæc autem admiranda celeritate fiũt, quia causas nouerunt propinquas, & passiua existentia in potentia propinqua, vt sic quasi sine motu producantur tales effectus. Et ob hoc dicimus operari Angelos repente. nos autem qui non sumus ita experti, per causas naturæ magis remotas, atque minus efficaces operantes, cum immediatas reperire nequeamus, tardius efficimus, quod optamus.

Angeli possunt formare corpora in præsentia illorum, quibus apparent illis non videntibus, vel in absentia, & moueri in illis, & quomodo. Quæst. LXXIII.

SCiendum autem circa formationem corporum aereorum quæ ad Angelos pertinent, esse hoc accidens, ꝙ ipsi corpora illa in præsentia eius cui apparent formare possunt, vel aliunde formata adducere. Quod autem aliunde ducant formata, patet de viris, qui apparuerunt Abrahæ sedenti sub ilice Mãbræ: nam visi sunt veniẽtes ad eũ.

Cum autem apparent stantes, sicut hic, potuerunt corpora in eodem loco formari. & in hoc non multum differt, sed tamen licet illa corpora aliunde formata veniant, & nos respiciamus contra illam partem vnde veniunt, nõ videbimus, nisi illi Angeli in corporibus assumptis videri velint.

Et licet formentur coram nobis illa corpora, non videbimus immutationes, quæ in aere fiunt ad tales formationes, sed videbimus ea, cum formata sunt.

Forte aliquis existimabit hoc fieri, quia mutationes istę sunt repentinæ, & non sunt perceptibiles. Sed non potest stare, quia non pateretur natura rerum tantam velocitatem in transmutatione ad inducendas tales figuras, & colores, & condensationes, vt percipi non possent motus. sed ista nobis occulta sunt, quia Angeli ea nobis occultare volunt. non est enim decens vt nos videamus tales mutationes fieri in aere, quia tunc reducentes ista ad operationem naturæ, minus veneraremur apparentes Angelos, & mysteria Dei, quæ per eos geruntur. Vult ergo Deus nobis quædam occulta esse, vt eum maiori colamus honore. ad hoc enim pertinebat occultatio arcæ in sancta sanctorũ, & velatio corporis latentis inter alas Cherubin super propitiatorium de quo grãdis est sermo, vt dictum fuit Exo. 25. Modus autem quo possunt ista coram nobis fieri, & non videamus, scilicet vt moueatur Angelus in corpore assumpto, & non videatur, vel formet coram nobis, & occultum sit: est percutiendo nos quadam passione quam aorosiam vocant, vt ait Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei. vel latini cęcitatem dicunt. non quidem quòd vera cęcitas sit: sed quòd dum omnia videamus quocunque nos conuerterimus, aliquid coram nobis positum non videamus, de quo Gen. 19. De Sodomitis percussis cæcitate, qui cum omnia viderent, non videbant ostium domus Loth.

Et nunc venio. Quasi dicat ante non eram hic, sed nũc venio ad adiuuandum.

An Angelus veniens ad Iosue dixerit, quòd veniebat tũc ad redargutionem Iudæorum de transgressione caremoniarum. Et an Angelus veniens ad Iosue dixerit, quod Moyses noluerat eum recipere, ideo nunc veniebat. Quæst. LXXIIII

QVidam Iudæi dicunt, quòd Angelus dixit nunc venio, scilicet ad increpandum vos, quia non obseruaueritis legem sacrificij vespertini & matutini, scilicet ꝙ in die illa qua erat celebratio Phase, non fuerant obseruati ritus sacrificij matutini & vespertini. Vel quòd venio nunc, scilicet ad increpandum vos, quòd non obseruatis legem Dei vniuersaliter.

Sed ista nihil attinent. nam si ad hoc venisset, non monstraret euaginatum gladium, quia iste magis est bellicus apparatus.

Item si hoc foret: posita fuissent aliqua verba de errore populi, & verba emendationis Angeli, alioquin superuacua esset

cus esset talis apparitio, sed nihil tale ponitur.

Item ad increpandum Iudæos de trāsgressione in sacrificijs, non vocasset se principem exercitus, quia ista pertinent ad ordinem bellicum, sed vocauit se sic

Itē non erat aliquid quare increparet Angelus Iudæos ex omissione sacrificiorum, quia nondum erant, obligari ad faciendum sacrificia & cæteras cæremonias: quousque pacifice possiderent terram Chanaā, vt colligitur Deuter. 12. Sed hoc nondum eis prouenerat. ergo non erant digni reprehensione.

Alij Hebrei, vt Ra. Salomon. dicunt, nunc venio. quasi dicat, ego veni ad magistrum tuum Moysen, et noluit me recipere, ideo nunc nouiter venio ad te. quasi dicat, si ille me recepisset, non venissem nunc nouiter: sed semper mansissem cum illo & tecum, Inducūt autem hoc, ex eo quod habetur Exodi 33. cum dixit Deus Moysi, & mittam præcursorem tui Angelum meum: & post multa sequitur in litera. facies mea præcedet te: & respondit Moyses, si non tu ipse præcedis, non educas nos de loco isto.

Sed istæ insaniæ sunt, quia non præcessit Deus magis Israelitas, quàm ante præcedebat, & Angelus semper præcessit eos in columna. per totum enim desertum nubes præcessit, vt patet Exodi 13. & tamen Angelus mouebat nubem, quia ipsa non poterat moueri motu naturali, sicut mouebatur, nisi ab aliquo moueretur. de hoc patet Exodi 14. & ibi declaratum est.

Est igitur sensus. nunc venio, scilicet ad adiuuandum. quasi dicat ante non erat necesse. nunc vero, quia opportunum fuit, veni.

Determinatio authoris.

Non est tamen intelligendum, quòd Angelus tunc nouiter veniret ad Iudæos, quia ante stabat cum eis. sed dicitur nunc venisse, quia nunc nouiter visibilis apparuit. ante hoc enim eos protegebat, sed visibilis eis non erat. nunc vero apparuit, quia ad confortandum necessarius fuit. erant enim Iudæi positi in loco maioris terroris, q̄ fuissent ante hoc. Iō nō solū egebant defensore, sed etiā cōsolatore. Angelus aūt inuisibilis existēs Iudæos ꝓtegebat, sed eos non consolabatur. ideo Deus, tunc fecit apparere Angelū suū: Sicut Iacob veniens de Mesopotamia custodiebatur ab Angelo, qui apparuit Laban in itinere exterrens eum ne noceret Iacob: tamen non apparebat ipsi Iacob, vt patet Gen. 31. cap. Cum vero venturus erat ante fratrem suum Esau quem timebat valde, vt patet Gen. 32. apparuerunt Angeli venientes obuiam & consolantes: ipse autem vocauit eos castra Dei. vt patet Gen. eodem cap. & quia adhuc maiori egebat consolatione, cum transire deberet Iordanem, luctabatur cum Angelo, & Angelus permisit se vinci ab eo, vt confortaret eum: vnde ait. si contra dominum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? vt patet eodem cap.

An Iosue ceciderit coram Angelo pronus ad adorandū, vel ex timore, quasi non valens se continere. Et an adorauit Angelum adoratione latria.

Quæst. *LXXV.*

CEcidit *Iosue pronus in terram*. Idest prostrauit se in terram, vt adoraret Angelum principem Iudaici exercitus honore debito, quamquam istud verbum cadere, non proprie hoc signat: sed magis cum quis impotentia ruit in terram.

Et tunc poterat esse sensus, quòd Iosue ex visione conterritus est, & cecidit in terram. forte enim erat visio horrenda. Sic enim Daniel videns Gabrielem. & audiens verba eius conterritus est, ceciditque in terram, vt patet Daniel. 8. cum dicitur. cumque venisset: pauēs in faciem meā corrui. & iterum ibi. cūque loqueretur, collapsus sum pronus in terram, & tetigit me, & statuit in gradu pristino. & iterum. 10. cap. & vidi visionem grandem, & nō remāsit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me & emarcui, nec habui quidquam virium.

Sed dicendum est, quòd Iosue non cecidit præ timore quia iste Angelus veniebat ad confortandum. non ergo esset terrificus.

Item quia cum vidit Iosue virum stantem euaginato gladio non timuit, sed perrexit contra eum inquirens, an

F esset ex aduersarijs, postea ergo non corruit timore.

Sed dicet aliquis, quòd potuit Iosue a principio non timere, cum putaret esse virum illum quem viderat. cum autem cognouit esse Angelum fortassis contremisceret. Sic patet de patre Samsonis Manue & matre eius, qui a principio videntes virum ad se venientem & prænunciantem de filio nascituro non timuerunt, cum vero cognouerunt, extimuerunt valde dicentes. moriemur, quia vidimus Angelum domini, vt patet Iudi. 13. cap.

Respondendum est, quòd Iosue antequam cognosceret hunc virum esse Angelum, vel postquam cognouit, nō timuit. & cum cecidit, non cecidit timore prostratus, sed ex reuerentia. quod patet, quia dicitur, & adorans ait.

Item si Iosue corruisset timore, non potuisset loqui, tamen cum cecidit in terram locutus est dicens, quid dominus meus loquitur ad seruum suum?

G Item dato, quòd Iosue cognosceret hunc esse Angelū, non est verisimile, quòd timuisset, quia timor fit ex insolito. Iosue tamen non erat insolitum audire verba Dei cum sæpissime ad eum fieret diuina locutio. & ista omnia fiebant per Angelos, quia Deus loqui non poterat, vt putatur, & declaratum fuit Exo. 23. & 25. cecidit ergo Iosue in terram. i. ipse se in eam prostrauit ad adorandum. *Et adorans ait.* Cū adorauit Iosue Angelū nō adoratione latriæ, quia hāc soli Deo impēdere tenemur & licitū est. sed quadā minori q̄ dulia vocatur, & hac ēt hoiēs adoramus nos coram eis inclinantes, & sic dr̄ Gen. 23. quia Abrahā adorauit regem. & alibi sæpe dicitur adorasse, vt quando venerūt ad eum viri tres sub ilice Mambre, vt patet Gen. 18. Est autem gradus in hac dulia, quia aliter adoramus homines, & aliter Angelos, & inter homines secundum excellentiæ dignitatem magis & minus adoramus. *Quid*
H *dominus loquitur ad seruum suum.* Quia apparuerat Angelus iste Iosue, intelligebat, quod aliquid ei proponere vellet. esset enim alioquin superuacua apparitio, ideo inquisiuit quid dominus meus loquitur ad seruum suum idest quid iubes mihi vt faciam. Ex quo patet, quòd Angelus non fuit locutus immediate Iosue, sed ipse cadēs ad pedes eius, cum videret illū nihil dicere, inquisiuit quid vellet.

Angeli in veteri testamento magis se permittebant adorari, quàm nunc, & cur hoc causa affertur pulcherrima. Et quod debemus adorare Angelos dulia.

Quæst. *LXXVI.*

COnsiderandum autem, quòd aliquis arguet circa istā adorationem scilicet quod fuerit adoratio latriæ. nā non licet adorari Angelos, nunc in statu noui testamenti,
I sicut licuit in veteri. quod patet, quia Angeli hic, & semp in veteri testamento adorati sunt, & tamen cum apparuit Angelus beato Ioanni in insula Pathmos non permisit se adorari, vt patet Apoc, 19. & 22. & cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum, & dixit mihi: cōseruus tuus sum & fratrum tuorum habentium testimonium in Iesu, Deum adora. Sed manifestum est, quòd adorari Angelos adoratione duliæ æqualiter, licet in nouo & veteri testamento, cum exhiberi duliam hominibus etiam pertineat, ergo ea quæ Angelis in veteri testamento exhibebatur latria erat.

Respondendum est, quòd in veteri testamento nemo Angelos adoratione latriæ coluit, semp enim illicita fuit. adoratione autem duliæ semper licuit adorari Angelos, nec magis nunc vetitum est exhiberi duliæ reuerentiā Angelis, quàm in veteri testamento. Et cum dicitur, quòd licuit in veteri testamento & adorati sunt, & nunc nequa-
K quam. Respondendum est, quòd nunc non magis vetitū est eos coli dulia quam tunc. sed tunc permittebant se ab omnibus coli. nunc vero nequaquam, etiam si illicitū non sit. Causa diuersitatis est, quia in statu veteris testamenti homines etiam boni, erant, minores Angelis. ideo in signū cuiusdam subiectionis permittebant se ab eis coli, iuxta illud Psalmi. 8. Minuisti eum paulo minus ab Angelis gloria & honore. in statu autem noui testamenti, postquam Christus in crucem ascendit e contrario factū est, quia natura humana in eo sublimata est super omnem conditionem Angelicam, cum illam sibi verbum diuinum vniebat, & non naturam Angelicam, iuxta illud. nusquam Angelos appre-

A los apprehendit semen autem Abrahæ apprehendit ad Hebr. 2. cap. Angeli ergo effecti serui illius hominis Christi, ab aliis hominibus se adorari non sinunt: videntes eorũ naturam exaltatam super Angelicam conditionem. Et hoc signabat Angelus loquens ad beatum Ioannem in præpositis verbis. s. caue ne feceris conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum testimonium Iesu Christi habentium, quasi dicat. ego sum seruus iam, sicut & vos, & solum seruus in Christo. q. d. ex eo, quod ipse assumpsit humanitatem vestram, & eam exaltauit, eo factus sum conseruus vester. cum ante essem dominus, Dicendum ergo, quòd nũc licet adorare Angelos, sicut adorauerunt veteris testamenti patres, q̃q̃ interdum non permittãt se a nobis adorari. Nobis autem æquum est, quòd si interdum Angeli apparuerint, atq; eos Angelos cognouerimus, eis reuerentiam B duliæ præbeamus, coram eis nos inclinantes. si autem ipsi non permiserint, iam quod arbitrii nostri est, executi sumus.

Ceremonia Sarracenorum nudis pedibus ingredientiũ loca sacra.

Solue inquit calciamentum de pedibus tuis. i. Angelus inquit ad Iosue: solue calciamentum. i. tolle cito sotulares. hoc fiebat in reuerentiam. sic. n. obseruant Sarraceni, vt cũ loca sacra intrant, nudis pedibus ingrediantur, ad fores calceos relinquentes.

Locus enim in quo stas sanctus est. Non erat locus iste sanctus ex aliqua qualitate sanctificationis, quæ ibi esset, vel propter aliqua quæ præcessissent ibidem, sed ex præsentia Angeli apparentis. totus enim locus in giro sanctificatus hoc modo dicebatur, quòd si attendatur in hoc aliquid quantum ad rem nihil differt. nam dato, quòd ipsa terra contraxerit aliquam sanctificationẽ, siue ex antiquo, siue ex noua præsentia Angeli nihil magis mũda est, si nudis pedibus humanis contingatur, quàm si calceis: sed solum ad opinionem nostram ita sunt. nam sicut loci sanctificatio non est aliqua qualitas ipsius loci, sed est aliquid ex opinione nostra propter præsentiam alicuius reuerendi, ita in te nihil magis honoris tribuitur, si in loco nudis pedibus steterimus quàm si calciatis. sed ad opinionem differt, quia cum calceos de pedibus soluimus ob alicuius præsentiam intelligimus ei nos præstare reuerentiam non paruam. simile factum est in mõte Synai, cum Moyses vidisset rubum ardentem, & non consumi, atque accederet: ait Deus ad eum. solue calciamentum de pedibus tuis. De sanctitate autem locorum, & hac reuerentia ibi magis dictum est.

Fecit Iosue, vt fuerat imperatum. Idest soluit calciamentum de pedibus.

Vsquequo Iosue tenuit pedes nudos. *Quæst. LXXVII.*

SEd dices vsquequo tenuit Iosue pedes nudos. Respondendum est semper dum Angelus ei loquebatur in reuerentiam. cum autem cessauit loqui. atque disparuit, resumpsit Iosue calceos suos.

Sciendum etiam, quòd iste locus non fuit semper sanctus, ita quòd semper haberetur in reuerentiam, & non accederent ad illum viri calciati, sed solum dum Angelus locutus est. & hoc non fuit propter locum, sed propter præsentiam specialem Angeli corporaliter apparentis, sicut erat de monte Synai, quia eo quod erat gloria Domini super totum montem fumantem, non licebat alicui tangere illum, vt patet Exo. 19. in datione legis. & quando Deus specialiter apparebat, locus accipiebat specialem sanctificationem, sicut fuit in die qua Deus debuit monstrare faciẽ E suam. & totum bonum suum Moysi. nam tunc non solũ illicitum fuit hominibus accedere ad montem, sed etiam non licebat in montibus oppositis esse boues, & iumenta, aut homines, vt patet Exo. 34. cum dicitur. nullus ascẽdet tecum, nec videatur quispiam per totum montem, boues quoque & oues non pascantur econtra. in aliis tamen diebus licebat hæc fieri. ergo præsentia specialis Angeli, vel Dei sanctificabat locum, qua non existente non manebat sanctificatio loci. disparente ergo Angelo, resumpsit Iosue calceos, reuersusque est in castra.

A *Quid fecit Angelus apparens circa Iosue, & ad quid ei calceos soluere fecerit.* *Quæst. LXXVIII.*

SEd quæret aliquis quid iste Angelus circa Iosue fecerit, vel ad quid ei calceos soluere fecerit. Respondendum est, quòd fuit ei locutus, quid autem fuerit locutus, aliquis dubitabit dicens hæc subticeri.

Sed dicendum est non esse hoc conueniens. nam cum sacra scriptura descripserit apparitionem, & eius apparatum, debuit describere quid inde secutum sit: alioquin apparitio frustra describitur.

Dicendum ergo est, quòd ea quę locutus fuit Angelus, sunt ea quæ habetur sequenti c. de lustratione Iericho per septem dies, & consonat valde. tum quia immediate po- B nuntur post istam apparitionem: tum quia consonat apparatui Angeli apparentis. ipse enim in bellico apparatu, cultu, scilicet habens euaginatum gladium, & ita sequuntur verba notantia robur, scilicet ecce tradidi in manu tua Iericho, & regem eius, & omnes fortes viros.

Quando facta est apparitio Angeli Iosue. *Quæst. LXXIX.*

CIrca istam apparitionem aliquis dubitabit, quando facta est. Respondendum est necessario fuisse factam post diem decimum mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto. nam fuit facta in Galgala, quæ vocatur hic ager vrbis Iericho. ad hunc tamen locum non venerunt Iudæi ante decimum diem mensis primi. ibi enim castrametati sũt in vespere, vt patet præcedenti cap. nec rursus dicendum C est fuisse factam in diebus sequentibus immediate, quia hic agitur de lustratione Ierichó. quam Iosue executus fuit immediate, vt colligitur sequenti cap. nam immediate, vt Iosue ista locutus est, populus fuit executus, cum dicitur: cumq; Iosue verba finiuisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam Domini &c. quasi dicat, quod immediate, vt Iosue dixit, executioni tradita sunt. sed Israelitæ non potuerunt ista efficere vsquequo sanarentur de vulneribus circuncisionis, cum dicatur supra. Postquam autem omnes circuncisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur. ergo reddita sanitate facta fuit ista apparitio, scilicet ad diem vigesimam mensis eiusdem, vel quasi. & tunc fecerunt, quod præcedenti. c. dicitur. non tamen propter hoc mouerunt castra de Galgalis, quia erat locus ille iuxta Iericho, & portantes arcam procedebant Israelitæ, & lustrabant vrbem D quolibet sex dierum. & deinde reuertebantur in castra in Galgalâ, vt patet sequenti cap. & adhuc magno tempore post, ibi manserunt castra, vt patet ex processu libri.

CAP. VI.

ERICHO autem clausa erat, atque munita timore filiorum Israel: & nullus egredi audebat, aut ingredi. Dixitque Dominus ad Iosue. Ecce E dedi in manus tuas Iericho, & regem eius: omnesque fortes viros. Circuite vrbem cuncti bellatores semel per diem. Sic facietis sex diebus. Septimo autem die sacerdotes tollent septem buccinas, quarum vsus est in Iubileo, & præcedent arcam fœderis. Septiesque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis. Cumque

23. q. 5. ca. remittuntur §. fin. ibi propter filios Israel.

insonuerit

insonuerit vox tubæ longior, atque concisior, & in auribus vestris increpuerit: conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis. Ingredienturque singuli per locum contra quē steterint.

ERICHO *autem*. In superioribus autem actum est de ingressu Israelitarum in terram Chanaan. Hic agitur de secundo principali huius libri. s. de conflictu contra hostes & terrę acquisitione. Et diuiditur in quatuor partes. Primo agitur de acquisitione Iericho. Secundo de acquisitione vrbis Hay. Tertio de bello contra quinque reges simul. Quarto de pugna contra multos congregatos in vnum. Secunda infra. 8. cap. Tertia infra. 10. cap. Quarta infra. 12. cap. Prima in duas. Primo ponitur pars principalis de Ierichontinę vrbis destructione. Secundo de anathematis deprehensione. cap. sequenti. Prima in duas. Primo ponitur anathematica præceptio. Secundo subditur Iudæorum executio, ibi. *Cumque Iosue*. Circa primum. *Iericho autem clausa erat*. Considerandum autem circa introductionem principij c. huius, quod Angelus apparēs Iosue in agro vrbis Iericho. s. in Galgalis, erudiuit eum in modo capiendi Iericho, vt habetur hic. & debebant ista quæ sequuntur de captionis modo poni tanquam verba dicta ab Angelo. sed fit hic quędam interpositio ad introducēdum ea quæ Angelus locutus fuit Iosue. s. *Iericho autem clausa erat*. Quasi dicat quamquam Deus vellet dare modum capiendi vrbem Iericho Iudęis: tamen non dedisset hunc modum qui infra sequitur de lustratione per septē dies, & ruina vrbis in septimo, nisi esset clausa vrbs. nam si egrederentur Ierichontini ad pugnandum cū Israelitis, sicut egressi sunt viri de vrbe Hay, non dedisset Deus hunc modum ad capiendum vrbem, & delendos habitatores, sed dedisset modum quem dedit pro habitatoribus vrbis Hay, vt patet infra 8. ca. vel aliquem alium. quod patet, quia si Ierichontini egrederentur in pugnam contra Israelitas in campo, eos delerent vel conuerterent in fugam. vel si ipsi aliquo modo se possent viribus tueri a Iudæi, dato quòd corruerent muri vrbis Iericho, intra vrbem compugnantes se tuerentur. nihil ergo proderat ruina vrbis. Ad hoc ergo profuit iste modus, quia Ierichontini non sufficiebant pugnare contra Israelitas in cāpo nec in vrbe. quia tamen nullus ingrediebatur, nec egrediebatur clausa vrbe, fuit conueniens modus, vt caderent muri vrbis, vt sic Israelitis esset aditus ad pugnandum contra Ierichontinos. & sic factum est, quia ingressis eis per ruinas murorum, non fuit vllus vigor in Ierichontinis ad resistendum. alioquin autem oportebat manere Israelitas magno tempore in obsidione vrbis Iericho: quousque vel diruerent muros eius, vel fame confecti ciues ad deditionem cogerentur.

Atque munita. Idest tota in circuitu firmis defensaculis constans. vel non solum portę clausæ erant, sed etiā sic munitæ & firmatę, vt aperiri non possent. In Hebræo dicitur. *Iericho autem clausa erat & reclusa*. Idest clausa & magis quàm clausa. quod notat dictio Hebraica repetita in modum additionis, & loco huius dixit litera nostra, & munita. s. portæ non poterant aperiri, vt cum portę vrbium interdum post clausionem lapidibus vel parietibus appositis obstruuntur & obserantur ad maiorem firmitudinem.

Litera Hebraica.

Timore filiorum Israel. Qui erāt in Galgalis apud vrbē Iericho, cū ibi existentes dicerētur esse in agro eius, vel ēt in cāpestribus, vt patet pręcedēti c. & hoc quia sciebāt eos hostes esse publicos, cum totam terrā deletum venirēt, qđ cognouerunt ex his, quæ fecerant duobus regibus Amorrhæorum Sehon, & Og, vt patet supra secundo cap. In He-

F breo dicitur. *Ante filios Israel*. Idest Iericho. erat clausa ante filios Israel, scilicet propter eos vel timore eorum.

Et nullus egredi audebat. Scilicet ad pugnandum cū filijs Israel. Obtinuerat enim eos timor, ita vt non remaneret in eis spiritus. vnde non audebant se opponere certamini, sed quomodolibet intra vrbis suæ mœnia, se ab hostibus contueri. sic patet supra secundo capitulo.

An viri vrbis Hay robustiores erant, quàm viri vrbis Iericho & animosiores, vel econtra. Quæst. I.

IN quo apparet robustiores valde, & animosiores fuisse viros vrbis Hay quàm Iericho. nam Ierichontini non audebāt egredi, nec egressi sunt. Habitatores autem vrbis Hay egressi sunt bis ad Israelitas, & semel expugnauerunt eos, vt patet infra octauo.

Et adhuc apparet ex alio fuisse animosiores viros vrbis Hay quàm Ierichontinos, quia Ierichontini non audierāt
G tanta de Iudæis propter quæ timerent, sicut viri vrbis Hay. ipsi enim audierunt de transitu Hebræorum per arētem alueū Iordanis, & cætera quæ Ierichontini. Amplius autem cognouerant aliud miraculum, s. quomodo cecidissent muri vrbis Iericho lustrantibus Israelitis cum arca, quod erat satis stupendum. & hoc nondum viso, Ierichontini non audebant congredi.

Sed dicet aliquis forsitan hoc euenisse, quia erant Ierichontini pauciores viris vrbis Hay. ideo isti confisi multitudine bellatorū egressi sunt ad pugnandū cōtra Iudęos.

Respondendum hoc non stare. plures enim valde fuerunt Ierichontini. viri autem vrbis Hay valde pauci erāt, vt patet sequenti cap. cum dixerunt exploratores: non ascendat omnis populus, sed duo, vel tria millia pergant, & deleant ciuitatem: quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? ipsi tamen pauci ausi sunt
H congredi cum tota multitudine Hebræorum, vt patet infra octauo cap.

Sed forte dicet aliquis Ierichontinos conterritos fuisse valde visa arcā domini lustrante vrbem, & audito clangore buccinarum, de quo infra. & hoc non viderant viri vrbis Hay.

Respondendum est nón fuisse ex hoc conterritos Ierichontinos, quia antequam Israelitę lustrarent vrbem, erat Iericho clausa muris, & non audebat quisquam ingredi, nec egredi, vt patet hic. & ob hoc fuit lustratio vrbis per dies septem.

Dicendum ergo necessario fuisse animosiores viros vrbis Hay quàm Ierichontinos. Vel dicitur. *Nec audebat egredi*. Idest nullus de existentibus in vrbe Iericho, audebat egredi, vt euaderent mortem. erat enim verisimile, quòd posuisset Iosue in circuitu vrbis aliquos vigiles, &
I custodes prohibentes ingredi, aut egredi. Ierichontini autem tanto fuerant timore conterriti, vt libenter recessissēt de vrbe, si eis daretur fugiendi locus, sed non erat egrediendi via.

Nec ingredi. Idest nullus de exterioribus audebat ingredi vrbem Iericho ad defensandam eā. licet .n. aliqui de finitimis vellent introire vrbem, vt ibi securius manerent, eamque tuerentur: non audebant accedere timore circunstantium Hebræorum.

Dixitque dominus ad Iosue. Ista sunt verba quæ dixit Angelus qui apparuerat Iosue, de quo supra præcedenti capitulo non est enim intelligendum, quod esset ista locutio distincta a superiori, quia tunc daretur, quòd Angelus apparens pręcedenti capit. nihil fuerit locutus, quod non conuenit, sicut ibi declaratum est: debuerant au-
K tem subiungi immediate ista verba ad illud, quod dixerat Angelus supra. s. solue calciamentum de pedibus tuis, sed fuerūt interposita ista quæ dicta sunt. s. Iericho clausa erat &c. & hoc vt introducerentur ista q̄ dixit Angelus de modo capiendi vrbem Iericho, vt introduximus supra, & tūc quia illis verbis interpositis illa, quæ sequuntur, non viderentur pertinere ad superiora, positum est hic tanquam caput orationis. s. dixitque dominus ad Iosue. Quod autē ista locutus fuerit Angelus non est dubium, quia Deus illa loqui non poterat cum ei repugnet, vt probatum est Exo. 23. & 25. cap.

An Ange-

An Angelus qui supra apparuit locutus fuerit hic. Regula data supra quarto cap. q. 2. quomodo intelligitur quando scilicet Angelus apparens vocetur Vir aut Deus. Quæst. II.

SEd an Angelus qui supra apparuit Iosue ista locutus fuerit, aliquis dubitabit. Sed dicẽdum est eũdem hęc dixisse, immo nisi ista dixisset, nihil diceret, vt inductum est pręcedenti cap. Sed tunc arguetur ex dictis sup. 4. cap. ibi enim data est regula, quòd quando apparebat Angelus in humana figura assumpta, nunquam vocabatur Deus, sed vir vel Angelus. Cum vero loquebatur occultus nube, vel alias non apparens, interdum vocabatur Deus, & interdum homo.

Respondendum est tenere semper verum regulam illã in eodẽ cõtextu orationis, in quo dicitur apparuisse Angelum in figura viri: ibi enim nõ vocabitur Deus, sed vir vel Angelus. Sed iterum in alio contextu qui iã videatur ad alterum pertinere, bene vocabitur Deus, & sic factũ est hic, quia præcedenti c. vbi dicitur apparuisse virum, non vocatur Deus, sed vir: nunc vero quibusdam interpositis, quasi iam ad alterũ pertineat ista narratio, vocatur Deus.

Ecce dedi in manu tua Iericho & regem eius. Idest nihil tibi pugnandum est, vt capias vrbem Iericho, quia ego tradidi eam. i. iam habes eã in manu tua, eo quòd paruo labore habenda erat, & modicum distabat, vt haberetur. *Et regem eius omnesque fortes viros.* Nomine Iericho sola munitio, vel locus intelligitur: ideo exprimuntur hic viri per se, & hanc tradiderat Deus in manu Iosue, quia nihil agentibus Iudæis muri vrbis corruerunt. Vel potest accipi Iericho, pro toto vulgo fœminarum & masculorũ, non potentium pugnare, & isti tradita vrbe capti erant non habentes vires resistendi. Viri autem fortes & rex nõ intelliguntur nomine vrbis, quia capta vrbe, vel diruptis muris, non erant capti isti, erat adhuc in eis vis aliqua resistendi: sed non restiterunt, quia nimis contriti fuerant, elanguerat enim cor eorum, liquefactum instar aquarũ.

De rege Iericho dicendum est, ꝙ mortuus fuerit morte communi. i. in ore gladii, sicut cæteri ciues sui, nec factum est ei vllum supplicium, aut dedecus speciale, sicut regi vrbis Hay, qui viuus comprehensus appensus est patibulo, vt patet infr. 8. cap. & sicut factum est quinque regibus pugnantibus contra Israelitas, & postea latentibus in spelunca, educti enim inde extensi sunt in terram, & Israelitæ posuerunt pedes super colla regum illorũ. Postea vero appensi sunt in patibulis vsque ad vesperum, vt patet infr. 10. cap. Cuius cã est, quia rex vrbis Hay mouit populum suum in pugnam bis cõtra Israelitas, & alii quinque reges mouerant multam terram, debuerunt ergo luere specialem pœnam. Ierichontinus autem rex nihil egerat contra Iudæos: non enim fuerant congressi cum eis, sicut viri vrbis Hay, vt patet hic: Ideo non debuit aliquid tolerare magis quam ciues sui. *Omnesque fortes viros.* Nomine virorum fortium vel ciuium vrbis, non intelligitur rex, quia princeps non est pars ciuitatis, sed caput, & nomine vniuersi non intelligitur Deus, quia ipse nõ est pars vniuersi sed dominus vel rector.

Circuite vrbem cuncti bellatores. Iste est modus quo capienda erat Iericho: non enim in clypeo & hasta: sed Deo pugnante pro eis, & diruente muros vrbis, ipsis nihil agẽtibus iuxta illud Exod. 14. dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: iubebat dominus, quòd circuirent vrbẽ. s. faciendo circulum perfectum redeundo a porta vrbis
E usque ad eandem portam.

Cuncti bellatores. Secundum Hebræos quosdam vocãtur hic bellatores viri de tribu Gad, & Ruben, & dimidia tribu Manasse, quia de istis dicitur supra 4. quòd pręcedebant de tribu Gad Ruben, & dimidia Manasse. 40. millia virorum armatorum, & reliquum vulgus sequebatur: sed non solum vocantur isti bellatores, sed omnes viri potentes pugnare de omnibus tribubus. & isti circuibant vrbem, & non solum procedebant istum circuitum ciuitatis, sed etiam tota alia multitudo Israelitarum virorũ siue potentium pugnare, siue non potentium. Etiam cum eis ibant sacerdotes portantes arcam, nam quidam præce-

A debant, alii sequebantur: hic tamẽ solum dicitur de viris bellatoribus, quia sacra Scriptura est breuiloqua deuitãs frequentes repetitiones, & quia immediate repetendum erat istud pręceptum in executione, non fuerunt hic omnes clausulę positæ, sed quædã, & postea supplentur omnes. Sic fit Exo. 12. ubi agitur de cæremoniis agni Paschalis, & primo ponuntur quædam cum datur præceptum, deinde superadduntur omnes quæ defuerunt, & si semper deberet enarrare res integre, cogeretur facere frequẽtes repetitiones inutiliter.

Semel per diem. Dicitur hoc, quia ciuitas multoties lustranda erat, scilicet tredecim uicibus, ut colligitur infra, & tamen non deberent omnes simul fieri continuato processu, sed qualibet die solum semel fiebat circuitus.

Sic facietis septem diebus. Idest quòd qualibet die ho-
B rum semel circuirent, nec fiebant aliquæ aliæ cæremoniæ, sed cum semel lustrata esset urbs fiebat regressus in castra.

Septimo autem die. Aliqui dicunt, quòd iste dies septimus erat sabbatum, sic enim uult Ra. Salomon, & necessarium quidem est, quod aliquis dies horũ septem esset sabbatum, sed an vltimus horum non constat. Dicunt tamen fuisse septimum diem sabbatum ad maiorem honorem sabbati, quia tunc plures circulationes factæ sunt, & quia tunc muri corruerunt a sedibus. Quicquid autem sit patet, quòd licebat in die sabbati tractare negotiũ bellicum, quia quælibet lustratio harum ad bellicum apparatum pertinebat: tamẽ in die Sabbati aliquis circuitus horum factus est, cum fuerint dies isti continui.

An septimus dies circuitus Iericho esset sabbatum.

Quare Deus iusserit toties circuiri vrbem Iericho, cum vni-
C *cus circuitus sufficeret. Et quod quatuor signa, quæ Deus dedit concludebant, quod ista ruina vrbis erat a Deo. Quæst. III.*

QVæret aliquis; quare dominus iusserit fieri tot circuitus, cum sufficeret vnus.

Respondendum est hoc fuisse factum ad monstrandum, quòd ruina murorum Ierichontinorum non fuisset a casu per aliquem terræ motum, sicut alias vrbes dirutæ sunt, & magna ædificia a sedibus eruta. Hoc tam ex historiis gentium, quàm experientia ipsa teste didicimus: Christus etiam cum cæteris incommodis, quę finiturum orbem prçuentura sunt, terræ motũ posuit, vt patet Luc. 21. capitul. scilicet surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræ motus magni erunt per loca. Hæc tamen naturaliter euentura sunt, quia cætera signa,
D quæ ibi Christus prędixit, naturaliter eueniunt, & philosophi ipsi horum manifestam causam tribuunt, vt patet per Arist. 2. Meteo.

Voluit ergo Deus dare signũ, per quod videretur ista murorum ruina fieri ab intetione, & viribus alicuius spiritualis agentis, & ad hoc dedit multas coniecturas, quæ simul collectę efficerent probationem.

Primum erat, quia arca domini præcedebat, cum Israelitis in lustratione vrbis Iericho; ipsa tamen non erat ad opus bellicum, quantum attinebat ad apparatum modo humano: sed quantum ad operationem diuinam, si forte quid efficeret pp eam, quia in illa erat gloria sui decoris.

Item si vna vice Israelitæ circuirent ciuitatem portantes arcam, & tunc ruerent muri vrbis: videretur factum a casu. Etiam videretur, quòd non circuibant hãc intentione Israelitæ vt ruerent, sed forte vt circundantes inuestigarent locum infirmiorem murorum, vt ex ea parte obsiderent depugnantes: cum autem sex diebus circundarẽt, & quotidie semel, nihil vlterius bellicæ operationis prætendentes, viderentur aliquid alterum præstolari, & cum fieret casus murorum, cognosceretur quòd ad hoc intendebant, qui toties circundederant vrbem.

Itẽ alia coniectura huius est, quòd in die septimo quo muri corruerunt, non fuit facta lustratio simplex, vt præcedentibus diebus, sed septies repetita est. Videntes ergo hoc Ierichontini mutatum a præcedentibus diebus, suspicarentur aliquid velle breuiter concludi per hanc frequentem repetitionem circuitus, & cum factum uiderẽt, suspicarentur Israelitas ad hoc attendisse ut fieret.

Item

Item aliud signum est, & satis causat præsumptionem F fortem, quia finito circuitu cum substiterunt, quasi iam nolentes amplius ambulare, corruerunt muri: in quo arguerent facta ruina murorum, & quod isti perceperant futuram ruinam, & ad hoc hęc faciebant, & ab hoc septimo finito circuitu substitisse, quia sciebant tunc diruendam a sedibus urbis munitionem. Si autem eis circueuntibus, nec habentibus imaginem standi fuisset facta ruina murorum, non tantum appareret eos attendisse ad hoc, ut caderent, uel si attendissent, non præcognouisse tempus futuræ ruinę.

Item aliud signum est magis signans determinatè, quod Iudæi ad ruinam murorum hoc facerēt, & pręcognoscerent, scilicet quia cum murus cadere debuit, totus populus Israel ad pręceptum Iosue cępit clamare, & ante semper subticuerant: illico autem muri corruerunt. Quod ergo per sex dies ante nunquam clamassent, & die septimo G cum omnes clamare cęperunt, caderent muri: signū erat Ierichontinis videntibus ea, quę fiebant, cognouisse Iudęos futuram murorum ruinam, & ob hoc tunc fortiter clamasse tanquam vocantes Deum suum, ad diruendum muros a sedibus. Si autem quolibet præcedentium dierum clamassent, vel saltem aliquo eorum, clamor diei septimi non fuisset euidens argumentum horum: sed taciturnitas præcedentium dierum cum valido clamore totius plebis cum cadere debuerunt muri, signum magnum est ab intentione hæc fieri, & cum pręcognitione futuri euentus.

Amplius autem aliud efficacissimum in demonstrando signum est, quod Israelitę corruentibus muris, illico vrbem ingressi sunt ex ea parte qua quisque stabat. Nam si Israelitæ non cognouissent ista facta a Deo suo, & hoc a principio intendissent; cum caderēt muri attoniti H essent, sicut Ierichontini, quia erat aliquid mirabile, existimantes hoc prouenisse naturaliter ex terrę motu, timerent ne etiam loca, in quibus ipsi erant, mouerētur sub pedibus, & ipsi terræ voragine absorberentur. & dato quod hoc non formidarent, tamen timerent transire per locum ruinę murorum, suspicantes ne aliqua ibi vorago pateret, non bene solidata terra. Et tamen Israelitæ illico intrauerunt in vrbem per locū contra quę quilibet stabat. Ergo videtur, quod cognoscerent istam ruinā murorum, & scirent non prouenisse ex terræmotu, aut aliqua naturali causa; sed ex Deo operante, & præmonstrante illis, quæ effecturus foret: singula ergo, quę facta sunt in circulationibus repetitis murorum fuerūt ex aliqua causa, vt ex prædictis patet: nihilq; superuacuum in his fuit.

Quare magis fuerunt septem circulationes, quam 5. vel 20. Et quod regula generalis Theologorum & Iuristarum est, quod de taxationibus certorum numerorum non potest ratio reddi. *Quæst. IIII.*

SI autem quęras: quare magis fuerunt circulationes septem dierum, quam quinque solum vel 20. & quare in die septimo fuerint septem circulationes determinate & in diebus aliis quotidie vnica.

Ratio reddi non potest: istud enim quasi commune est tam apud iura humana, quam diuina, & quælibet præcepta, quod de taxationibus certorum numerorum non posset ratio reddi. Vt quare magis dentur decem dies ad appellandum, quam vndecim vel nouem: Et quare magis præscriptio rerum immobilium decem annis inter præsentes fiat, & non requirantur duodecim, vel sufficiant octo. Et quare fiat vsucapio rerum mobilium per tres annos, K & sic de similibus, causa nulla est, quia quod principi placuit, legis habet vigorem, vt patet. ff. de constitutionibus omnium principium. l. quod principi. & institut. de iure naturali & ciuili. §. principium quoque placita. nam non omnium quæ a maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi potest, vt. ff. de legibus. l. non omnium.

De similibus in iure diuino satis patent exempla in taxationibus preciorum pro redemptione primugenitorū, & pro votis, vt patet Leuit. 27. & fere in pluribus cęremonialium pręceptorum. Hic autem similiter patet, quia aliquis numerus circuitum dandus erat, quicunque ergo id lectus esset, quæreretur quare ille magis quam alius numerus, & sic non poterit de aliquo reddi causa determinate: poterit tamen reddi ratio, quare pluries & non semel tantum vel quare multoties, & non paucis vicibus.

Septimo autem die. In hoc erat specialis apparatus qui sequitur, scilicet. *Sacerdotes tollant septem buccinas.* Non est intelligendum, quod in die septimo solum sacerdotes tollerent buccinas ad clangendum, quia in quolibet septē dierum etiam clangebant præcedentes arcam, lustrando ciuitatem. De die enim secundo & primo, in litera expresse ponitur quomodo clangerēt, & subditur, quod in aliis diebus sic factum est: hic tamen non exprimitur præceptum datum per singulas, quia postea declaratur, cum repetitur in executione, vt supra declaratum est.

An clamor buccinarum fuerit ante diem septimum. *Quæst. V.*

SEd dicet aliquis: forte ideo dici hic de buccinis in die septimo, quia non fuit clamor vllus vsque ad diē septimum, sic enim iussit Iosue. Non clamabitis nec audietur vox vestra, nec vllus sermo ex ore vestro egredietur, donec veniat dies, in quo dicam vobis, clamate, & vociferamini: & hoc fuit in die septimo cum fieri debuit ruina murorū Iericho: ergo recte dicitur de buccinis quod tolli deberent die septimo.

Respondendum est non posse stare, quia litera declarat infra, quomodo quolibet die fuerit clangor buccinarum. Quod autem dixit Iosue, nō clamabitis, nec audietur vox vestra &c. Respondendum est, hoc non intelligi de clangore turbarum, sed de vociferatione populi, & ista nō fuit vsque ad diem septimum in fine septimæ lustrationis, cū præcepit Iosue vt clamarent: & vociferante toto populo muri illico corruerunt; clangor tamen turbarū quotidianus erat.

Tollant septem buccinas quarum vsus est in Iubileo. Idest accipient septem buccinas de illis quæ paratę sunt ad tempora Iubilei.

An festiuitas Iubilæi potuerit aliquando obseruari in deserto: quia non, propter quatuor rationes. Et Iubileus quid erat apud Iudæos. Et quando fuit primus annus Iubilæi. *Quæst. VI.*

PRo quo sciendum est, quòd inter Iudæos erat vnum festum vel annus remissionis, qui erat de quinquaginta in quinquaginta annos; & in hoc tempore exibant in libertatem omnes qui fuerant in seruitute quocunque I modo, si de genere Israelitarum essent; secus de conuersis ad Iudaismum qui non gaudebant hoc priuilegio. De modo & causa festiuitatis Iubilei & vtilitatibus eius habetur Leuit. 25. & ibi late declaratum est; vocatur autem annus iste quinquagesimus Iubileus, idest annus tubæ: quia Iouelis in Hebręo signat cornu vel tubam: & in hoc anno clāgebatur tuba. nam erat Iubileus, & clangebatur tuba mense septimo per vniuersam terrā Iudæorum die decima mensis septimi in festo propitiationis, vt patet Leuit. 25. capit. vt omnes scirent aduenisse annum libertatis. De istis tubis dicitur, quòd assumerentur septem tubæ, quarum erat vsus in Iubileo. Ex quo necessario concluditur, tales tunc tubas extitisse, cum eas assumerent sacerdotes. Etiam alicui videtur colligi ex hoc, quòd iam facta fuerint festa Iubileorum, cum assumantur tubæ, quarum vsus est in Iubileo.

K Respondendum est: quòd nunquam fuerit ante tempus illud, factum festum aliquod Iubilei: sic enim probatum fuit Leuit. 25. cap.

Item patet: quia dato quòd Israelitæ vellent obseruare festiuitates & cæremonias quas non obligabantur obseruare, tamen Iubileum nunquam in deserto potuerunt obseruare: quia erat Iubileus annus remissionis, vt omnis qui in seruitute fuerat ex aliqua occasione, de qua Exod. 21. & Leuit. 25. & non fuerat liberatus in anno septimo remissionis, liberabatur anno quinquagesimo Iubilei.

Item si aliquis vendidisset possessionem suam, & tempore

pore medio eam non redimeret, redibat ad eam libere in Iubileo, secundum conditiones quæ habentur Leuit. 25. vnde dicitur ibidem. sanctificabis annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ: ipse enim est Iubileus: reuertetur homo ad possessioné suam, & vnusquisque ad familiam pristinam: quia Iubileus est, & quinquagesimus annus. Sed manifestum est, quòd in deserto nihil horum esse poterat: ibi enim nullus poterat alteri védere possessionem suam, quia nullus quicquam possidebat, cum essent in motu, & nondum venissent in terram quam possessuri erant: ergo quantum ad hoc non erat Iubileus.

Item non poterat ibi esse seruitus aliqua a qua liberarentur homines per Iubileum, quia non intelligitur liberatio a seruitute, nisi in illis qui sunt Iudæi ex genere, vt patet Leuit. 25. cap. conuersi autem ad Iudaismum vel nati eorum, si venderentur Iudæis, manebant serui in æternum, B & iure hæreditario transmittebantur ad posteros. Iudæi autem cum inter seipsos vendebantur, erat ex paupertate, vt daretur eis aliquod pretium: sic innuitur Exo. 21. & Leui. 25. & Deut. 15. sed in deserto nullus erat pauper vel diues, nec indigebat quis pecunia, cum omnia necessaria hominibus a Deo ministrarentur. nam cibus quotidianus de cœlo cadebat, vestes quoque vetustate nunquam defecerunt, & calciamenta nunquam attrita sunt quæ eduxerant de Aegypto per omnes quadraginta annos quibus fuit mansio in deserto: sic patet Deute. 8. non erat ergo aliquid propter quod esse deberet Iubileus in deserto: immo non erat aliquid in quo Iubileus locum habere posset.

Item dato quòd Israelitæ haberent aliquid in deserto in quo Iubileus locum haberet, tamé erat impossibile quòd fuisset aliquis Iubileus. nam ad hoc, quòd esset Iubileus, C Deus iubebat vt computarentur septem hebdomadæ annorum: quæ sunt septem septies, idest anni quadragintanouem, & in anno sequenti qui erat quinquagesimus fiebat Iubileus, vt patet Leuit. 25. Oportebat ergo quòd primus Iubileus qui esse posset, computari inciperet a tempore datæ legis de Iubileo: & post annum quadragesimumnonum sequens annus esset Iubileus: sed lex de Iubileo data fuit secundo anno ab exitu de Aegypto, cum fuerit data in tabernaculo testimonij in monte Synai: & fuit in mése primo anni secundi; sic enim fuit de omnibus legibus, quæ datæ sunt in Leuitico: de his declaratum fuit Leuit. 1. & 27. c. Sed in deserto solum steterunt Israelitæ annis quadraginta, ergo primus Iubileus qui esse poterat esset annis vndecim post ingressum terræ Chanaan. nam a tempore datæ legis de Iubileo vsque ad exitum de deserto fluxerút anni trigintanouem: deficiunt ergo vndecim ad complementum quinquagesimi anni Iubilei. Impossibile ergo D fuit in deserto fuisse aliquem Iubileum. potissime cum ibi nunquam fuisset dato quòd mansissent Israelitæ annis ducentis ex causis suprapositis.

Dicuntur autem istæ buccinæ quòd erat vsus earum in Iubileis, idest quòd Moyses fecerat eas in deserto ad vsú Iubileorum, scilicet, vt eas haberent Israelitæ postquam essent in terra promissionis ad vsum Iubileorum.

An tubæ istæ quibus clangebatur hic ante arcam fuerunt argenteæ, vel corneæ. Quæst. VII.

QVæret aliquis de istis tubis de quo essent, scilicet an de cornibus, an de metallo. nam apud Iudæos vtræque tubæ erant. sic patet Psal. 97. scilicet psallite Domino in cithara & cithara in voce psalmi in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. Ecce vocauit tubas ductiles & corneas: ductiles sunt factæ de metallo malleabili quod malleo extenditur, quod est ducere vel producere: cornea tuba est de cornibus facta.

Iudæi dicunt quòd istæ tubæ Iubilei erát de cornibus, quia Iouel significat cornu: sed ex hoc nihil probant: quia Iouel æquiuocum est æqualiter ad tubam corneam & quamcunque. Ideo quantum ex hoc indifferens est, an cornea vel metallina tuba foret. Sed dicendum est magis fuisse istas tubas argenteas, quia dicitur quarum vsus est in Iubileo. nam ex hoc innuitur, quòd erant factæ ad istum vsum, si tamen essent tubæ corneæ, non essent factæ: A nec portarent eas Israelitæ secum ex deserto pro multó posterioribus, quia tales tubæ vbicunque fieri poterant. Sed videtur, quòd istæ tubæ essent de argento, scilicet preciosæ: & istæ conseruatæ essent ad vsum Iubileorum. has. n. fecerat Moyses in deserto. Iusserat enim sibi Deus facere tubas ductiles, duas ad conuocandum multitudiné quando castra mouenda erant, vt patet Num. 10. scilicet, fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem quando mouenda sunt castra.

Plures erant tubæ, & plures vsus tubarum. Quæst. VIII.

SEd dicet aliquis ex hoc, quòd istæ tubæ non erant argenteæ ductiles, quia illæ solum erant duæ: cum hoc iusserit Dominus: istæ tamen erant septem. Respondendum est: B has tubas argenteas fore. nam quamquam Deus iusserat duas tubas fieri, hoc erat ad vocationem Israelitarum in motu castrorum, vt simul his duabus clangeretur. plures tamen tubæ argenteæ factæ sunt, quia erant plures vsus tubarum ad quos multæ tubæ requirebantur, scilicet ad bellum euntibus, & in festiuitatibus, & principijs mensium, & conuiuijs: & tamen ad hoc multæ tubæ necessariæ erant. sic patet Num. 10. cum dicitur, scilicet quando habueritis epulum, & dies festos, & calendas, canetis super holocaustis & pacificis victimis: vt sint vobis in recordationem Dei vestri. ergo præter duas tubas argenteas iussas fieri ad conuocandum populum in motu castrorú, erant aliæ tubæ argenteæ ad has ministrationes. Item patet specialiter de his tubis quòd fuerint argenteæ: quia Num. 10. iussum est vt cum iretur ad bellum, sacerdotes clangerent his buccinis: cum dicitur. Filij Aaron clan- C gent tubis, eritque vobis legitimum sempiternum. si exieris ad bellum de terra tua clangetis vlulantibus tubis, eritque recordatio vestra coram Domino. sed hic procedebatur ad opus bellicum, & sacerdotes clangebant: ergo de buccinis ductilibus argenteis intelligitur, & non de corneis: & consequenter his erat vsus in Iubileis. In prima autem die mensis septimi, cum erat festum clangoris, erat necesse clangi buccinis corneis: cum fieret ille clangor arietis immolati pro Isaac liberato a morte: de quo Gen. 22. cap.

Et præcedant arcam fœderis. Sacerdotes clangentes buccinis præcedebant arcam fœderis: quia erant ibi tanquá apud vexillum, cui omnes appropinquare debebant.

Septiesque circuibitis ciuitatem. Hoc erat in die septimo qui erat vltimus in circumeundo. Et intelligendú est, quòd isti septé circuitus erát simul, scilicet sine intermis- D sione: non sicut in alijs præcedentibus diebus, in quibus completis singulis circuitibus redibát in castra: Et ex hoc patet quòd vrbs Iericho non erat valde magna: quia si esset magna non possent circuire eodem die vrbem septies, potissime, quia motus ille non erat velox, cum portaretur arca humeris sacerdotum, qui non poterant velociter procedere, nec decebat. potissime, quia post septenarium circuitum corruente muro vrbis, deleuerunt Israelitæ omnes qui in vrbe erant in ore gladij, ab infante vsque ad senem tam masculos quàm fœminas. et ab homine vsque ad pecus: quod aliquanto egebat spatio temporis, & postea totam vrbem succenderunt. *Et sacerdotes clangent buccinis.* Scilicet buccinis argenteis, quæ erant ad vsum bellicú. vt patet Nu. 10. Sacerdotes autem clangebant tubis, quia constitutum erat ut semper sacerdotes tubis illis clangerent, siue in conuocatione castrorum, siue in sacrificijs, aut E festiuitatibus, calendis, aut bellis: sic patet Nu. 10. scilicet Filij Aaron clangent tubis: eritque vobis legitimum sempiternum. *Cumque insonuerit vox tubæ longior.* Hæc de clágore septimi diei solum agitur: quamquam in præcedentibus clangendum foret: & ponitur modus distinctus clágendi, patet. n. in ipsis tubicinis, quòd diuersos tonos & modos canendi faciant: & ad varia applicantur modi illi. posuit autem Deus duos modos clangendi. Num. 10. scilicet, quòd aliquando solum semel clangeretur, ita quòd esset vnus tonus æqualis canendi, & vox quasi continua & breuiter durans; & tunc veniebant principes ad Moysen ad consiliú aliquod. Alius modus canendi erat distinctus a priori in duobus

Circuitus isti septem an deberét esse simul.

Multiplex modus canendi cum buccinis.

duobus,scilicet in prolixitate,cum prior breuis esset.Secũ do distinguebatur in varietate toni: quia in primo modo clangoris tenetur vocis vnitas & continuitas: in secundo est vox concisa idest quòd fiunt voces minimæ, & vna est eleuata,& alia est depressa:vna fortis & acuta, alia grauis & depressior:& sic varij modi. istum secundum modum clangendi dicuntur hic habere sacerdotes.Pro quo sciendum quòd sacerdotes in quolibet sex dierum clangebant: sed iste clangor erat breuis & non concisus. in septimo quoque die in sex prioribus circulationibus tenebatur primus modus clangoris,& tunc populus subticere debebat. in septimo autem circuitu eiusdem diei erat in fine clangendum secundo modo clangoris, scilicet prolixe & concise, & tunc erat signum toti populo acclamandi:& fuit rationabile distingui duos modos clangoris hic, quia alias nescirent Israelitæ quando subticendum, & quando vociferãdum esset.*Cum insonuerit vox tuba*.Idest vox tubarum septem:non erat vnica tuba, sed septem sacerdotes clangebant:vt patet hic & infra. *Longior atque concisior*. Scilicet secundus modus clangendi qui est prolixus:quia durabat prolatio illa magis quàm cum est simplex prolatio.dicitur concisus,quia est vox diuisa, vel voces diuisę,scilicet non tenetur vnicus tenor vocis quasi vnica sit,sed mutatur in plures tonos graues & acutos:depressos & eleuatos:& quilibet eorum est paruæ durationis.*In auribus vestris increpuerit*.Idest sonuerit,s.quando audieritis vocem tubæ concisam & prolixam. *Conclamabit omnis populus*.Hoc erat in fine vltimæ lustrationis: quia in omnibus alijs circuitibus tam pręcedentium dierũ quàm ipsius diei septimi,non fuit auditus sonus prolixus & concisus.erat autem tota multitudo expectando, quando iste sonitus fieret,vt totus Israel simul acclamaret. Causa clamoris huius erat,vt videretur totus populus tunc inuocare Deum suum ad diruendum muros vrbis,& sic intelligerent Ierichontini,& cęteri postea audituri,quòd Iudęi ab intentione & præcognitione futuræ ruinæ ista facerẽt: & ista volebat Deus, vt magis innotesceret miraculum eius,ne putaretur factum a casu,vt in superioribus declaratum est.Et non solum fiebat clamor iste ad demonstrandum quod dictura est audituris rem hanc, sed etiam vt ad clamorem eorum Deus miseratus eorum dirueret murum.nam dicebatur Deus recordari Israelitarum,quando clamabant ad eum, & quando buccinis clangebant. sic patet Numeri 10. cum dicitur. Si exieris ad bellum de terra tua clangetis vlulantibus tubis, vt sit recordatio vestra coram Domino Deo vestro. ex hac causa iubetur etiam,vt cum fuerint celebranda festa vel calendæ clangeretur his tubis,vt patet eod.cap.

Quare totus populus alta voce clamauit.

Vociferatione maxima. Idest proferet magnas voces,s. quòd quilibet de populo emitteret voces fortissimas quã emittere posset. Vel dicitur vociferatio maxima,quia quã do tãta multitudo populi clamaret, dato quòd vox cuiuslibet magna non foret, esset vox magna & rauca atque horrenda,cum sit turbati populi.

Et muri funditus corruent ciuitatis. Idest immediate, vt totus populus simul acclamauerit, corruent muri,scilicet tam turres & męnia,quàm reliqua munitio. Et dicitur quod funditus corruent, scilicet, quòd non caderet aliqua pars murorum solum,vel caderet murus in omnibus partibus vrbis,& in nulla earum caderet murus vsque ad pauimentum, sed maneret parua munitio quasi ante murale: sed hoc etiam nõ fuit.quin potius totus murus vsque ad fundamenta & planitiem corruit,vt esset locus patens Iudęis ad intrandum. manente autem aliqualiter pariete murorum erecto,non faciliter intrarent,ita vt aliqualiter pateret Ierichontinis defensio contra eos.

Sciendum quòd quando corruerunt muri vrbis, non corruerunt ędificia aliqua ciuitatis,nisi forte essent super muros: quia hoc modo omnes Ierichontini obruti forent, & sepulti cadente vrbe sua super eos & Israelitæ non inuenirent postea quem occiderent, sed inuenerunt, vt patet infra.ergo corruerũt nõ ædificia,sed solus murus.

Quare Deus reuelauit Iudæis murorum ruinã.

Sciendum autem quòd Israelitis reuelauit Dominus murorum ruinam, & tempus ruinæ: & hoc vt ipsi attentius & animosius facerent istas lustrationes ciuitatis. si enim solum iussisset Deus lustrari vrbem,& non expressisset ruinam futuram:quamquam postea accideret, tamen

F ista Iudæi remisse agerent, nescientes ad quid agebant.

Item si Iudæi non cognouissent futuram ruinam murorum,quando postea accideret nescientes vnde proueniret, tantum ipsi quantum Ierichontini terrerentur:& nõ auderent ingredi per ruinam murorum, putantes relictã terræ voraginem, aut non solidatam terram præcedente terræmotu.decuit ergo vt diceretur eis.

Item dictum fuit vt amplius gauderent, quia antequã ista fierent,gaudebant de eo quod futurum erat: & postquàm facta sunt,gauisi sunt amplius quam si non præcognouissent. *Ingredienturque singuli*. Idest singuli de Israelitis in vrbẽ Iericho.*Per locum contra quem steterint*.Idest non ingrediebantur omnes Israelitæ per vnum locum,sed quilibet per partem illam in qua erat.& dicitur hoc,quia erant omnes Israelitę simul,sed in longo agmine: forte enim non magna in continentia murorum vrbs Ierícho.ut supra declaratum est: & cum Israelitæ essent in ordine,s.

G quòd quidam præcedebant arcam,& alii sequebantur,vt infra patet,erant in longo agmine sicut in processionibus ordinatis.tanta autem multitudo Israel circundaret illam paruam vrbem.si autem omnes per eundem locum ingredi deberent corruentibus muris vrbis, quibusdam necesse esset circundare dimidium vrbis antequàm intrarent vrbem venientes ad locum per quẽ cæteris ingressus erat.

Quare quilibet de Israelitis ingrederetur per eã partem cõtra quã erat.

Causa autem quare ingressi sunt Israelitæ per partem suam singuli,fuit,quia si omnes per eundem locum ingredi debuissent,cum muri vrbis penitus corruissent, poterãt Ierichontini fugere per alias partes vrbis antequam Israelitæ comprehenderent eos:omnes enim pedites erant. cũ autem singuli intrarent per eam partem quam eis sors obtulisset,esset tota ciuitas vallata Israelitis propter longitudinem agminis eorum: & non pateret exitus Ierichontinis per aliquam partem, sed quocunque se verterent, peri

H rent gladio Hebræorum.

Alia causa huius erat, quia Deus volebat demonstrare factum esse hoc ab intentione, & cum præcognitione Iudæorum, vt magis pareret miraculum eis. & quia si Iudæi omnes ex eadem parte ingrederentur,viderentur formidare aditus locorum; & consequenter arguerentur nõ cognoscere causam huius ruinæ. quòd si ex quacũque parte indifferenter ingrederentur, nihil formidare eos constaret:& esset liquidum illos cognoscere causam huius ruinę & præcognouisse futuram.

Item quòd omnes Israelitę ingrederentur per eandem partem vrbis erat,quia non auderent dispersi congredi cũ Ierichontinis,ne eos diuisim percuterent. & hoc quidem formidandum erat, si Israelitæ essent populus paruus, & Ierichontini essent populus magnus valde & fortis: sed econtrario erat.timore enim multiplici consternati Ieri

I chontini erant,potissime,cum vidissent muros vrbis suæ simul corruentes.Etiam quia populus non magnus erant: Israelitę autem plurimi viri,scilicet plures quàm sexcenta millia peditum armatorum.

Vocauit ergo Iosue filius Nun sacerdotes: & dixit ad eos. Tollite arcam fœderis: & septem alij sacerdotes tollant septem Iubileorum buccinas: & incedant ante arcam Domini. Ad populum quoque ait. Ite & circuite ciuitatem armati præcedentes arcam Domini.

Supra positum fuerat præceptum Domini datum ad Iosue. Hic datur præceptum istud recitatum Israelitis. *Vocauit autem Iosue filius Nun sacerdotes*. Non est intelligendum quòd iste fuerit ordo,quia hoc modo non cogno

K sceret populus quid facturus esset Iosue: & mirarentur quid sibi vellet talis mutatio:& non conueniebat,quia populus non bene exequeretur,nec confidenter quod ignorabat. Fuit autem ordo,quòd Iosue conuocauerit totum populum,vel maiores & principes,dixeritq; eis, quid Dominus iusserit.eis autem consentientibus & approbantibus,vocauit Iosue sacerdotes iubens eis exequi, quod dictum erat.*Tollite arcam fœderis*. Idest portate eam super humeros vestros.erat enim transducẽda in circuitu totius vrbis Ierícho.& quamquam portare arcam pertineret ad Leuitas & Caathitas, vt patet Numeri 3. & 4.cap. tamẽ

Quare sacerdotes portarũt arcã cũ esset proprium Leuitarum.

Deus

Deus iussit hic Sacerdotibus portare: & hoc ad maiorem honorem. sic quoque in transitu Iordanis ipsi transduxerunt eam humeris suis, vt patet supra 3. cap. Idem factum est in portatione in domum Domini, cum fugeret Dauid a facie Absalonis: vt patet 2. Regum 15. Iterum autem cum portaretur arca de domo Obethedon Gethei in ciuitate Dauid, Sacerdotes eam portabant: vt colligitur primo Paralip. 15. Et iterum duo filij Eli portauerũt eam in bellum, vt patet 1. Regum 4. Sed isti sunt casus speciales. generaliter autẽ arca ad Chaathitas pertinebat.

Quare sacerdotes portarunt arcam: cũ esset proprium Leuitarum.

Ec septem alij Sacerdotes. Scilicet preter Sacerdotes qui portant arcam. ad portandum autem illam saltem requirebantur quatuor Sacerdotes per duos vectes, duo ante, & duo retrorsum.

Septem Iubileorum buccinas: Idest septem Sacerdotes portent septem buccinas ad clangendum in eis. quantum ad hoc non accipiebant Sacerdotes officium Leuitarum, sicut in portatione arcę: quia clangere buccinis semper pertinebat ad sacerdotes, siue esset clangor in bello, siue in calendis, siue sacrificijs, aut conuiuijs. de his omnibus patet Num. 10. cap. cum dicitur. Filij Aaron Sacerdotis clangẽt tubis: eritque hoc vobis legitimum sempiternum in generationibus vestris. Et ex hoc colligitur: quòd in veteri testamento aliqui Sacerdotes ibãt ad bellum. nam cum irẽt Iudęi ad bellum, semper debebant portare buccinas argẽteas ad clangendum: vt patet Nu. 10. cum dicitur. Si exieris ad bellum de terra tua contra hostes, clangetis vlulantibus tubis: & erit recordatio vestra coram Domino Deo vestro: & tamen sacerdotes clangere debebant buccinis, et nemo alius: vt patet ibidem. ergo sacerdotes ibant ad bellum ad exhortandum. Iusserat enim Deus, vt quandocunque pugnandum foret, staret Sacerdos ante acies, & exhortaretur ad pugnam: vt patet Deuter. 20. cum dicitur. Appropinquante autem prælio stabit Sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum. Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis: non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos a periculo.

Inter Iudaeos sacerdotes ibant ad bellum.

Item aliquando sacerdotes ibant in bellum ad portandum arcam, vt magis confortarentur pugnantes, vt patet de duobus filijs Eli, Ophni, & Phinees: qui portauerunt arcam in bellum pugnantibus Israelitis contra Philistin: vt patet 1. Reg. 4. cap.

Confirmatio solutionis quęst. 7

Aliqtando autem Sacerdotes pugnabant. Sed an licitũ esset Sacerdotibus pugnare in veteri testamento. declaratum est Num. 1. cap. Ex hoc etiam patet, quòd tubæ quibus clangebatur in Iubileis erant argenteæ ductiles, & nõ corneæ: vt aliqui dicebant. quia clangendum erat hic in opere bellico buccinis quibus clangebatur in Iubileis: sed buccinæ bellicæ erant argenteæ, vt patet Num. 10. vbi mãdantur fieri tubæ ductiles: & postea subduntur vsus earũ, quorum vsus est clangere in bello. ergo in Iubileis eisdem argenteis clangebatur tubis.

Et incedebant ante arcam Domini. Scilicet clangentes buccinis. nam in qualibet die lustrationis Iericho clangebatur buccinis: sed differebat in modo, quia in omnibus sex diebus, et in septimo vsq; ad vltimum vrbis circuitum clangebatur buccinatione vnius toni, & breuiter cessante: sicut cum clangimus quasi vnica continuata voce. in vltimo autem circuitu vrbis in fine clangor fuit vlulantibus tubis, scilicet quando vox prolixa est & concisa, ita vt nũc eleuetur in acutam vocem, nunc vero deprimatur in grauem: & totus populus vociferaturus erat.

Ad populum quoque ait. Ista quæ dicta sunt, scilicet portatio arcę & tubarum clangor ad Sacerdotes pertinebant, & eis imperata sunt. nunc iubet Iosue quid populus facere debeat: & nomine populi non solum intelliguntur hic Israelitæ seculares, sed etiam Leuitæ. Nec valet si quis obijciat, quòd non licebat Leuitis ire ad bellum: nam debet responderi, quod Sacerdotibus licebat ire, cum ipsi portarent arcam & tubas. ergo magis licitum esset Leuitis qui minus ad sacra pertinebant, minusque distabant a popularibus.

Aliter autem responderi posset: quòd Leuitæ & Sacerdotes nunc ibant cum alijs Israelitis portantes arcam

A in circuitu Iericho. manifestum tamen est, quòd Sacerdotes cum arca non introirent in vrbem corruentibus muris cum ibi nihil proficerent: quia quilibet incedebat per vrbem cum impetu occisurus aliquem de Ierichõtinis quẽ inuenisset: arca autem non decenter ibi moueretur.

Item non erat ibi iam aliquis ordo procedentium, sicut cum omnes lustrabant vrbem Iericho: quia corruentibus muris quilibet intraturus erat in vrbem per eam partem, quam ei sors tunc obtulisset. Non introducta fuit ergo arca in vrbem Iericho corruentibus muris, sed Sacerdotes portantes eam cum ea manserunt, & alij qui clangebant tubis. De Leuitis autem sic dici posset, quòd ipsi quoque manerent cum arca Domini extra vrbem.

Sed quamquam dicatur, quod introierint Leuitæ cum alijs popularibus in vrbẽm ruentibus muris ad cędem Ierichontinorum: non est incõueniens, quia Sacerdotibus li-
B cebat pugnare, etiam ipsi Sacerdoti magno: vt patet de Iuda Machabęo, & de Ionatha fratre eius, & Simeone, & filio Simeonis, Ioanne Hircano. omnes enim hi fuerunt Sacerdotes magni, & de genere Mathathię Sacerdotis magni: vt patet 1. Mach. 2. & colligitur ex discursu totius libri primi. tamen ipsi fortiter pugnauerunt contra hostes, vt patet in duobus libris Machabæorum.

An sacerdotibus liceret pugnare.

Ite & circuite ciuitatem armati. Quamquam non essent ingressuri Israelitæ vrbem Iericho vsque ad diem septimum corruentibus muris: tamẽ omnibus diebus quibus lustrauerunt vrbem fuerunt armati, vt si forte Ierichontini vellent impetum facere subito apertis foribus vrbis, haberent resistentiam. Etiam erant armati potissime armis defensiuis, ne forte Ierichontini videntes eos inermes iacerent sagittas, & percuterent plures ex eis.

Praecedentes arcam Domini. Non est sensus, quòd om-
C nes Israelitæ præcederent arcam: sed solum illi qui erant præcincti ad bellum, & viri fortes. reliqui autem qui in vulgus computantur, subsequebantur: vt patet infra. hic tamen de armatis solum dicitur. Et quamquam hic non exprimatur de vulgo subsequente, tamen intelligendum est quod dixerit: alioquin illi non efficerent. postea tamen subditur, quòd vulgus reliquum subsequeretur arcam. ergo hoc iussit eis Iosue: tamen non exprimuntur hic omnia, quia postea exprimendum est, ne fiat crebra repetitio.

Cumque Iosue verba finisset: & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini, omnisque populus præcederet armati exercitus: reliquum vulgus arcã sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant. Præceperat autem Iosue populo dicens. Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque vllus sermo ex ore vestro egredietur, donec ve-
D *niat dies in quo dicam vobis. Clamate, & vociferamini. Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem semel per diem: & reuersa in castra mansit ibi.*

Hic ponitur secundum principale, scilicet pręcepti executio: & ponitur executio quantum ad tria. Primo quantum ad ciuitatis destructionem. Secundo quantum ad Raab meretricis saluationem. Tertio quantum ad Iosue imprecationem. Secunda ibi. *Duobus autem viris:* Tertia ibi. *In tempore illo.*

Circa primum. *Cumque Iosue verba finiuisset.* In hoc signatur promptitudo obediendi, quia immediate vt Iosue præcepit cuilibet quid facere deberet, est executio. *Et septem Sacerdotes septem buccinis clangerent.* Ista fuit inchoatio huius negocij, scilicet, quòd Sacerdotes primo acceperunt arcam super humeros suos, & alij septem buccinis clangere cœperunt.

E *Ante arcam fœderis Domini.* Non ibant tubæ in principio exercitus armatorum. *Omnisque populus præcederet armati exercitus.* Aliqui volunt per exercitum armatum hic intelligere solos viros de tribu Gad, & Ruben, & dimidia tribu Manasse, qui erant quadraginta millia. de his enim iussum erat, quod isti præcederent omnes Israelitas. sic dicitur supra. Primo transire armati ante fratres vestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis. & sic factum est postea in transitu Iordanis: isti enim transierunt ante cæteros. sic patet supra quarto, scilicet, Filij quoque Rubẽ & Gad, & dimidia tribus Manasse armati præcedebãt

An exercitus vocentur hic viri de duabus tribubus: & dimidia: et reliquum vulgus vocetur tribus Dan.

filios Israel, sicut eis pręceperat Moyses, quadraginta pugnatorum millia per turmas & cuneos.

Sed tunc non stat: quia vocarentur omnes alii Israelitæ vulgus, quod patet, quia dicitur: quòd omnis armatus exercitus pręcedebat, & reliquum vulgus sequebatur arcam: sed non conuenit vocari omnes alias tribus vulgus, quia vulgus dicit aliquid defectuosum & carens viribus: sed in reliquis tribubus nouem & dimidia ita erant viri ad pugnam fortissimi, sicut in duabus & dimidia, immo plures.

Item non stat: quia cum lustraretur vrbs Iericho, ita incedebant armati bellatores de nouem tribubus & dimidia, sicut de duabus & dimidia: ergo etiam vocarentur armatus exercitus. sed omnis armatus exercitus præcedebat ergo non solum præcedebant duæ tribus & dimidia, sed viri armati de duabus tribubus.

Item viri armati non coincidunt cum vulgo, cum distinguantur contra vulgus: sed solum vulgus subsequebatur arcam: ergo non solum præcedebant arcam viri armati de duabus tribubus & dimidia, sed etiam de omnibus alijs tribubus. *Reliquum vulgus arcam sequebatur.* Non est sensus, quòd vulgus proprie sumendo subsequeretur arcam, quia vulgus signat multitudinem promiscuam masculorum & fœminarum, tam senum quam paruulorum: sic dicitur Exo. 12. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis: & vocatur ibi vulgus multitudo Aegyptiorum, paruulorum. & magnorum, masculorum, & fœminarum. Hic autem non est sic intelligendum: quia paruuli, et vxores Hebræorum, et viri vetustissimi frustra irent cum arca: nisi dicatur, quòd isti ibât ad manēdū cū arca extra vrbē: cum reliqui introissent ruentibus muris.

Sed magis dicendum est: quòd exercitus armatus dicatur hic multitudo virorum robustorum & armatorum. Isti enim præcedebant arcam: erantque magis expediti ad bellum. Alii erant viri ætatis conuenientis ad pugnam, vt pote, quia erant annorum viginti, & supra. tamē non erāt ita electi ad bellum sicut pręcedentes, nec erant ita armati: sed ad pugnam vtrunque exigitur, scilicet robur corporis, & competentia armorum. isti autem subsequentes, quia deficiebant his, magis nominantur nomine vulgi quàm exercitus, vel bellatorum.

Nomine exercitus qui nam bellatores intelligantur hic secundum opinionem Rabbi Salom. & Nicolai. Et quo ordine procedebant tribus per desertum. Quæst. IX.

Nicolaus & Rabbi Salomon cum quibusdam aliis Hebræis dicunt, quòd nomine exercitus intelliguntur bellatores de tribu Dan & aliis duabus tribubus coniunctis sub vexillo suo, scilicet Aser & Nephtalim, vt patet Numeri 2. cap. & isti erant vltimi in motu castrorum vt patet Numeri 10. cap.

Sed hoc non stat, quia præcedentes vocantur hic exercitus armatus, subsequentes vocantur vulgus, scilicet in tribus tribubus quæ erant sub vexillo Dan erant pugnatores viri, sicut in aliis: ergo non debebant magis vocari vulgus quàm cæteri præcedentes.

Ad hoc aliquis respondebit, quòd hoc venit ex errore translationis nostræ, quæ habet *Reliquum vulgus sequebatur.* In Hebræo autem non dicitur: reliquum vulgus: sed *Aggregati, vel appropinquātes.* & hoc dicūt cōuenire, quia tres tribus manentes sub vexillo Dan vocantur aggregatio, vel aggregantes: quia quando aliqui manebant de alijs aciebus propter lassitudinem, vel ex alia causa non procedentis in cuneis & turmis suis, coniungebantur vexillo tribus Dan. Item dicunt: quòd cum illi qui præcedebant, aliquam rem perdidissent, qui erant in tribu Dan & sub vexillo suo habebant respicere vbi maneret, & dabant illud postea exercitibus pcedentibus. Sed isti in duobus errant. Primo, quia existimant hic manere ordinem pręcedendi lustrando vrbem qui fuerat in processu in deserto. & hoc falsum est, quia in deserto pręcedebant viri de tribu Iuda, & alię duæ tribus sub vexillo eorum: vt patet Num. 2. & 10. nūc vero duę tribus & dimidia, scilicet Gad & Ruben, atque dimidia tribus Manasse præcedebant, reliquos

F Israelitas. sic enim iusserat eis Moyses apud Iordanem in planioribus locis Moab: vt patet Numeri 32. & cum transituri essent Iordanem: idem eis pręcepit Iosue: cum vero transierunt, ipsi præcesserunt. sic patet supra 4. cap. ergo argumentum procedens ex ordine procedendi, qui erat in deserto, falso innititur.

Secundo, innititur falso positio istorū, quia existimant vexillum tribus Dan procedere apud arcā: sed dato quòd maneret ordo qui erat in deserto, manifestum est istos errare: quia ibi primo mouebatur vexillum tribus Iudæ cū tribus tribubus sub eo: secūdo loco vexillū Ruben cū totidem tribubus: tunc proficiscebantur Leuitæ cum omnibus vasis sanctuarij per turmas suas: deinde vexillum filiorum Ephraim cum tribus tribubus: vltimo vexillum filiorum Dan cum totidem tribubus.

Manifestum ergo est, quòd non erant viri de tribu Dan
G qui sequebantur arcam, sed viri de tribu Ephraim. Si ergo daretur iste modus in lustrando vrbem Iericho, dicendum esset: quòd duo vexilla cum sex tribubus præcederēt arcam, & sex reliquę subsequerentur cum duobus vexillis: non ergo ista positio stat. Sed dicendum est literam nostram recte transtulisse, scilicet, quòd exercitus omnis armatus pręcederet, scilicet de omnibus tribubus, & reliquum vulgus subsequebatur, scilicet eorum qui non erāt ita prompti ad bellum, sicut pręcedentes: & istud vulgus vocatur congregatio, idest multitudo: quia de popularibus non aptis ad pugnam vel non armatis est maior multitudo.

Ac buccinis omnia concrepabant. Idest valde magnus sonitus reddebatur sonantibus simul buccinis: Sacerdotes quippe septem simul clangebant buccinis suis, vt maiorē incuterent timorem Ierichontinis, & maiorem monstra-
H tent bellicum apparatum.

Præceperat autem Iosue populo dicens. non clamabitis. Istud continuatur superiori sentētiæ, scilicet buccinis omnia concrepabant, quasi dicat solus erat crepitus resonans buccinarum: viri tamen non clamabant, & hoc, quia Iosue præceperat vt non clamarent. *Non clamabitis.* Scilicet efferendo vocem vestram in altum secundum morem clamoris pugnantium.

Nec audietur vox vestra. Idest nihil loquimini ad habitores vrbis Iericho, scilicet forte aliqui se ponerent super muros ad videndum, quomodo Israelitę circuibant vrbē: & hoc dicitur, quia consueuerunt hostes cum se a propinquo vident, verba contumeliosa in alterutrum iacere.

Nec egredietur vllus sermo ex ore vestro. Ponuntur ista ad magnam cautelam ne clamarent, quia nisi eis ista multum commendarentur, vociferarētur, cum sit iste modus
I pugnandi, sed non est sensus, quòd nullus sermo deberet egredi de ore eorum, idest nihil omnino loquerētur, quia tunc non liceret alicui de Israelitis cum lustrarent vrbem loqui ad alterum communi locutione. Sed hoc nullus diceret, nec haberet tale pręceptum aliquem colorem: sed solum vetantur clamores bellici, vel locutiones contumeliosæ ad Ierichontinos.

Donec veniat dies. Erat ista dies in qua Iosue præcepturus erat Israelitis, vt vociferarentur, dies septima, cum muri a sedibus eruendi erant.

Causa autem quare vsque ad diem illam non erant clamaturi Israelitæ, erat, quia Deus volebat vt intelligeretur hoc euenisse eius nutu, & non a casu, vel naturali terręmotu: & quòd signaretur Israelitas intellexisse hoc euenturū fore: si tamen quotidie clamaretur, non esset aliquid signatiuum, quomodo vel Deus hoc faceret, vel Israelitæ hoc
K intelligerent. Cum autem subticerent semper, & in fine diei septimi vltimi circuitus acclamarent vociferatione magna, & muri illico ruerent, signum esset, quod Israelitę tunc clamabant ad Deū suum, vt dirueret muros, & Deus placatus hoc efficeret.

In qua dicam vobis. clamate & vociferamini. Scilicet die septima. tunc enim dixit Iosue populo hęc: Clamare & vociferari pro eodem sumitur hic: cum tamē distinguitur clamor & vociferatio, proprie est clamor magis conquerentium, vociferatio autem vocum eleuationem magnam notat. Etiam clamor est aliquis sonus confusus, vociferatio ad sermones articulatos & intelligibiles pertinet.

Quomodo

Quomodo poterat dicere Iosue omnibus Iudæis, quòd clamarent: cum esset tantus populus: & quòd hoc poterat esse triplici modo. *Quæst.* X.

QVomodo autem potuit dicere Iosue omnibus Israelitis quòd clamarent, quia erat tantus populus? Respondendum est, quòd poterat hoc effici tripliciter. Vno modo, quòd Iosue nunc diceret Israelitis. ecce in die septimo in fine septimi circuitus eiusdem diei, cum ego monstrauero vobis tale vel tale signum clamabitis: & tūc cum venit tempus illud, monstrante Iosue signum illud clamauerunt. quòd ergo Iosue monstraret signum erat, quòd diceret eis clamandum esse. sic erat cum pugnatum est contra vrbem Hay: quia fugientibus Israelitis simulate ciues vrbis Hay, leuauit Iosue clipeum suum ad insidias quæ latebant post vrbem Hay, & tunc illi introiêrunt vrbem, & succenderunt: vt patet infra 8.

Alio modo intelligi potest: quòd Iosue in die septimo diceret Israelitis quod clamarent demonstrando aliquod signum, & hoc esset in diuersitate clangoris buccinarum. nam in diebus primis vsque ad septimum clanxerunt Sacerdotes vno tono æquali, quasi vna voce cōtinuata. in die autem septimo in fine septimę lustrationis fuit clangor buccinarum vlulantium & vocum disparium, minutarū, grauium, & acutarum in cantum prolixum: & tunc Israelitæ cœperunt vociferari, & Iosue faciens vt tunc Sacerdotes clangerent vlulando & concise, dicebat Israelitis quòd vociferarentur, Iste sensus innuitur supra cum dicitur. Cū que in sonitu erit vox tubæ longior atque concisior in auribus vestris, acclamabit omnis populus vociferatione maxima. Alio modo intelligi potest, quod Iosue dixerit Israelitis vt clamarent, quia quamquam non posset totus Israel audire simul vociferationem Iosue, tamen audirent multi qui prope eum essent, & tunc eis incipientibus clamare reliqui conclamarent: sic enim edocti erant à Iosue. & iste sensus vltimus est multum conformis literę: quamquam duo superiores satis consonant. *Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem.* Secum iunctis Israelitis: sed nominatur arca, quia ipsam concomitabatur Israel: sicut cū mouetur exercitus dicitur moueri rex de aliquo loco, vel princeps belli, & de alijs nihil exprimitur: non tamen est sensus, quòd ipse solus moueatur inde.

Semel per diem. Hoc fuit in prima die, qua dixit Iosue Israelitis prędicta. tunc enim venientes de loco castrorum circuierunt vrbem, & reuersi sunt in castra. eadem namq. die nulla alia lustratio facta est, sed in die septimo fuerunt factę sex lustrationes. *Et reuersa est in castra.* Idest postquam circuiuit semel vrbem, redijt in locum castrorum: erant adhuc castra in Galgalis, & locus ille erat satis propinquus muris Iericho: quia stantes ibi dicebantur stare in agro Iericho, vel in campestribus eius: & manserunt ibi castra etiam post deletionem vrbis Iericho & Hay: & dicitur, quod reuersa est in castra, quasi dicat non manserunt Israelitę apud vrbem vt expugnarent. aut aliquid alterum facerent.

Mansitque ibi. Scilicet vsque ad diem sequentem cum reuersi sunt Israelitę, vt iterum lustrarent semel vrbem. *Igitur de nocte consurgente Iosue.* Hic ponitur de circuitu facto die secundo: & in hoc dicitur, quòd Iosue surrexerit de nocte, quia in die præcedenti non surrexerant in aurora Israelitæ ad lustrandum vrbem. sed in die præcedenti locutus fuerat Dominus ad Iosue de lustratione prædicta, & ipse dixit eis de hoc vt Deus iusserat, quòd mox executioni mandarunt: non ergo erat aurora die primo cum lustrata est vrbs Iericho: sed fuit aurora secundo die, quia iam erant præmoniti Iudæi quid facere deberent: & quamquam de alijs quatuor sequentibus diebus vsque ad septimum non exprimatur quomodo factum fuerit: dicendum tamen est de eis, quòd in quolibet eorū surrexerint in aurora Israelitæ ad lustrandam vrbem: qđ magis patet, quia etiam die septimo, de quo infra exprimitur, sic factum est, scilicet die autem septimo diluculo consurgentes circuierunt vrbem.

Igitur Iosue de nocte consurgente tulerunt Sacerdotes ar-

A *cam Domini: & septem ex eis septem buccinas, quarum in Iubileo vsus est: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos: vulgus autem reliquum sequebatur arcam: & buccinis personabāt. Circuieruntque ciuitatem secundo die semel, & reuersi sunt in castra: sic fecerunt sex diebus.*

In Hebręo dicitur: quòd surrexit de mane: sed ad diem pertinet, quia ipse surrexit in aurora quæ est confinium noctis & diei: ideo potest denominari a quolibet eorum, vel potest dici sicut dictum fuit supra tertio capit. vbi dicitur. *Igitur Iosue de nocte consurgens.* Nā potest intelligi nox & aurora: nox quidem referendo ad tempus quo surrexit Iosue: aurora autem vel mane referendo ad tempus quo circuierunt vrbem Iericho. nam inter tempus quo surrexit, & circuitū vrbis intercideret aliquod spatium, *Litera Hebraica.*

B dum se adhuc pararent. *Tulerunt Sacerdotes arcam Domini.* Hoc pertinebat ad officium eorum: & fuit idem ordo in procedendo hac vice, sicut in prima. *Et septem ex eis septem buccinas.* Forte essent illimet Sacerdotes qui ante lustrauerant clangentes buccinis. *Quarum in Iubileus vsus est.* Idest septem buccinas argenteas ductiles, quæ erant factę ad vsum Iubilæorum.

Non tamen est intelligendum, quòd aliquando sumptę fuissent ad vsum Iubilei alicuius: quia ante hoc nullus pręcesserat Iubileus. vt supra probatum est. sed quia Moyses in deserto ad istum vsum pro terra promissionis eas fecerat. Nec est intelligendum, quòd solum essent istæ tubæ ad vsum Iubileorum, quia etiam erant ad clangendum in bello, sicut hic factum est: & ad clangendum in calendis, scilicet mensium principijs: quia tūc erat magnum festum apud Iudæos: vt patet Psal. 80. cum dicitur, Buccinate in neomenia tuba in insigni die solennitatis vestræ. *Ad quos vsus erant istæ tubæ.*

C vocatur autem neomenia Luna noua, a qua Iudæi menses inchoant. Erant etiam pro sacrificiis, & pro tempore conuiuiorum: de omnibus his Numeri decimo, & fiebat clangor in omnibus istis ad recordationem Dei, quia dicitur quòd cum clangerent buccina, esset in recordationem Dei sui, vt patet eodem capitu. Erant etiam tubæ istæ, vt in Iubileis per vniuersam terram clangeretur in illis: vt patet Leuit. vigesimoquinto fuit tamen denominatio facta tubarum istarum a Iubileis, quia clangere in Iubileo est vnus de actibus principalibus & vsibus tubarum.

Præcedebantq; arcam Domini. Omnes septem Sacerdotes præcedebant arcam clangentes buccinis, ita quòd inter exercitum pręcedentem & arcam mediarent Sacerdotes clangentes. *Ambulantes atque clangentes,* Idest Sacerdo

D tes isti cum ambularent, semper clangebant quousque reuerterentur in castra.

Quomodo poterant clangere semper Sacerdotes lustrando vrbem: cum dicatur, quod solum facerent hoc die septimo. *Quæst.* XI.

SEd tunc arguet aliquis, quomodo poterant Sacerdotes semper clangere in lustrando vrbem cum dicatur: quòd solum in die septimo in fine vltimæ lustrationis vrbis debebat esse clangor tubarum prolixior, siuè longior atque concisior: & in alijs diebus non erat talis sonitus. quod patet: quia iubetur, quòd cum fuerit auditus iste sonitus, totus populus clamaret, vociferando altissime: & tamen nunquam clamor populi fuit vsque ad

E diem septimum: ergo ante non fuit sonitus ille prolixus & concisus.

Respondendum est, in die septimo solum fuisse sonitum longum, & tamen non vocatur sonitus longus, quia clangebatur magno spatio diei: sed quia clangor vnus continuates erat maior. nam in primis diebus quamquam esset clangor semper cum lustraretur vrbs, tamen non erat longus concentus, quia fiebat multiplex clangor repetitus, & quilibet illorum breuiter finiebatur. in vltima autem lustratione diei septimi clangebatur concise & prolixe: quia quilibet clangor longior erat clangoribus præcedentium dierum.

Et armatus populus ibat ante illos. Idest ante istos septem Sacerdotes portãtes buccinas, & ante arcam ibat populus armatus, scilicet omnes viri omnium tribuum, qui ad pugnã apti erant, & arma habebãt. In quo magis declaratur quod ante dicebatur scilicet, quòd isti præcedentes non sint soli viri de tribu Ruben & Gad, & dimidia tribu Manasse, quia vocatur hic populus: & populus nominat multitudinem. si tamen non essent in armatis his viri de nouẽ tribubus & dimidia, non vocarẽtur isti populus respectu aliorum: quoniam plures de armatis erant in nouem tribubus & dimidia, quàm in duab. & dimadia. *Reliquum autem vulgus.* Scilicet omnes viri qui non erant habentes pfectum robur ad bellum, nec habebant arma. Sciendũ autem, quòd isti vulgares erant de nouem tribubus & dimidia. nam de duabus tribubus & dimidia non erant aliqui qui vocarentur vulgus: sed omnes viri fortes, potentes, & electi ad bellum & armati. sic dixit illis Iosue, vt patet supra 1. scilicet vos autem trãsite armati ante fratres vestros omnes fortes manu: & pugnate pro eis. Et factũ est, quia cum esset magna multitudo virorũ bellatorum inter Gaditas, Rubenitas, & dimidiam tribũ Manasse, scilicet plures quam centum quinque millia virorum, vt colligitur ex numeratione quæ habetur Num, 26. quæ facta est sup Iordanem: soli tamen quadraginta millia pugnatorum armatorum transierunt cum reliquis Israelitis: vt patet supra 4. & hoc vt essent electi inter multos. reliqui autẽ qui non erant ad bella apti, siue qui non erant ita strenui bellatores, manserunt in terra duorum Regum Amorrhæorũ ad Oriẽtalem plagam Iordanis, quæ erat possessio eorum de solis ergo nouem tribubus & dimidia excrescebat vulgus quod hic nominatur, electis inde viribus bellatoribus armatis qui præcedebant. *Sequebatur arcam.* Isti ibant in parte posteriori adhærentes arcæ. de his vulgaribus dicendum est. quod non intrauerunt in vrbem Iericho corruentibus muris: quia qui intrauerunt in vrbem ibant ad occidendum Ierichontinos, sed isti non portabant arma. nam si armati essent, computarentur in numero populi armati & non nomine vulgi, quod dicit aliquid carens viribus & imbelle. ad intrandum tamen nihil proficiebant nisi armati: nisi forte dicatur factum fuisse sicut in destructione vrbis Sichem: Leui & Simeon occiderunt Sichimitas, & cæteri filii Iacob vrbem diripuerunt, scilicet spolia interfectorum & domorum, vt patet Gen. 34. capit. ita quòd hic vulgus ingrederetur ad prędam. Sed non stat, cum omnia posita fuissent sub Anathemate: & dictum fuisset ne quis raperet. Sed hic quoque Achan de stirpe Iudæ qui rapuit inde parum, lapidatus est, vt patet infra in litera & sequẽti cap. non ergo introiuit vulgus in ciuitatem, sed mansit cum arca foris. *Et buccinis personabat.* Hoc refertur ad vulgus: quia præter buccinas argenteas ductiles quas habebant septem Sacerdotes præcedentes arcam, habebat vulgus multas buccinas corneas, & his personabant. attendebant tamen ad clangorem tubarum Sacerdotalium, vt viderent quando esset concentus longior atque concisus, vt tunc omnes clamarent. Sed contra hoc aliquis arguet: quia dictum fuit supra, quòd vulgus non clamaret nec vociferaretur, nec exiret vllus sermo de ore eorum vsq; ad diem qua iuberet Iosue, qui erat dies septimus. Respõdendum est illud intelligi de vlulatu, atque clamore vocali: & de contumeliis non conficiendis in Ierichontinos: & hoc obseruauit populus: non tamen erat cautum, ne buccinis personarent: ideo ipsi quoque clangebant.

Vulgus nõ intrauit ĩ Iericho corruentibus muris & quare.

Circuierunt ciuitatem secundo die semel. Quia in omnibus sex primis diebus sola lustratio simplex fieri debebat. *Et reuersi sunt in castra.* Scilicet in Galgalam: qui erat locus castrorum apud vrbem Iericho, & tota illa die siluerunt: & sic faciebant omnibus sex diebus circundantes in aurora vrbem. *Sic fecerunt sex diebus.* Scilicet in duobus diebus primis, qui iam expressi sunt in litera: & in quatuor sequentibus, scilicet, quòd surgebant in aurora, & lustrata vrbe regrediebantur in castra.

Die autem septimo diluculo consurgentes circuierunt vrbem sicut dispositum erat septies. Cumque septimo circuitu clangerent buccinis Sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel. Vociferamini: Tradidit enim vobis Dominus ciuitatem. Sitque ciuitas hæc anathema, & omnia quæ in ea sunt Domino. Sola Raab meretrix viuat cum vniuersis quæ cum ea in domo sunt. Abscondit enim nuncios quos direximus.

2. q. 4. ita peccato ibi vt thesauri. supra 2.

Describitur ritus lustrationis diei septimi: quia fuit ritus iste diuersus à præcedentibus diebus. causa huius est ad expressius signandum quòd Deus ista faceret, & non rerum natura: & Iudæis præcognoscentibus & orantibus fieret. si autem accidisset ruina murorum in aliquo die simplicis circuitus, & in aliquo alio fuissent circuitus solenniores, quamquam Iudæi arguerentur hoc orauisse, tamen non arguerentur præcognouisse. cum autem in hoc die futuræ ruinæ fuerint cæremoniæ auctæ super cęteros dies, & in fine cæremoniarum muri corruerint: satis arguuntur cognouisse, & Deum exoratum ab illis hæc fecisse.

Diluculo consurgentes. Hoc fuit generale in omnibus diebus quod in aurora consurgerent ad lustrandum præterquam in die primo, cum nondum essent præmoniti ad hoc faciendum. aliis autem quia iam cognouerant, diluculo expediebant quod acturi erant.

Circuierunt vrbem sicut dispositum erat septies. Idest fecerunt lustrationes septem continue non reuertendo in castra: & in his non fuit aliquid immutatum a prioribus ad finem: & dicitur. *Sicut dispositum erat.* Idest sicut Deus iusserat: & totus populus postea inter se sic exequi conuenerat.

Cum septimo circuitu. Scilicet circa finem circuitus vel in fine. alioquin non dicerentur septem lustrationes die septimo factæ, sed sex solum.

Clangerent buccinis Sacerdotes. Iste clangor diuersus esset à cæteris clangoribus præcedentium lustrationum. Alioquin cum semper Sacerdotes clangerent ante arcam in procedendo, vt patet supra cum dicitur. Sacerdotes pręcedebant arcam Domini ambulantes atque clangentes: frustra hoc diceretur. Item patet quia supra dicitur. Cumque insonuerit vox tubæ longior atque concisior in auribus vestris, acclamabit omnis populus. ergo iste clangor quem nunc faciebant Sacerdotes erat specialis, scilicet longior atque concisior, qui vocatur vlulatus tubarum, scilicet eleuando, & deprimẽdo, atque formando voces minutissimas. iste enim est clangor belli: sic dicitur Numeri 10. cap. Si exieris ad bellum contra hostes clangetis vlulantibus tubis, in aliis autem non dicebatur vlulatus, scilicet in epulis, & sacrificiis, & conuocatione principum.

Dixit Iosue ad omnem Israel. Nicolaus dicit, quòd Iosue non potuit hoc dicere ad omnem Israel, quia omnes non poterant audire voces illius, cum esset tanta multitudo. Sed dicendum est hoc intelligi posse tripliciter, vt supra declaratum est: & veritas huius est, quod istud dicere Iosue fuit dupliciter, scilicet in signo & voce sua. Primo enim ipse erudiuit populum, quòd quãdo Sacerdotes clãgerent tubis vlulando prolixe atque concise, ipsi quoque clamarent omnes: & preter hoc ipse loqui debebat: quia tamen nõn poterat totus Israel audire vocem eius conuentum est, vt quando quidam clamarent, omnes alii audientes conclamarent. quod factum est. nam in fine septimi circuitus cum iussit Iosue, cęperunt clangere Sacerdotes cõcise: & tunc ipse dixit vt totus populus clamaret: qui autem apud Iosue erant, cœperunt illico clamare: & cęteri audientes voces quoque emiserunt: & sic vtrumque ponitur, signum, scilicet, & vox. Nec oportet poni vocem Iosue auditam fuisse miraculose a toto Israel: sicut dicimus de voce Moysi quę audita est ab omnibus Israelitis in recitatione Deuteronomii: vt declaratum est Deuteronomii primo, & magis 29. & satis ibidem colligitur hoc ex litera.

Erat tamen ibi necessarium vel multum vtile: & non poterat alias expleri quod intẽdebat Moyses, nisi totus populus audiret simul vocẽ eius: hic autem satis erat vt quidam audirent: quoniã illis audientibus & clamantibus cæteri conclamarent, ac si omnes audirent: miracula tamen nunquam sine necessitate ponenda sunt, quia peccatum est per plura fieri quod fieri potest per pauciora: vt patet 8. top. litera tamen non innuit quòd totus Israel audiret,

sed dicit

A sed dicit quòd Iosue dixerit ad totum Israel: vociferamini. & verum est, quòd ad totum Israel locutus est: sed non audiuit totus Israel vocem illius: tantum tamen profecit quantum si ab omnibus audita foret, quia omnes eo iubente clamauerunt.

Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem. Idest clamate fortiter, quia ciuitas vestra est: istud ponitur causa vociferationis, scilicet. *Tradidit enim vobis Dominus ciuitatem.* Quod dupliciter intelligi potest. vno modo in signum lætitiæ: s. magnum gaudium est vobis, quia tradita est vobis ciuitas. ideo vociferate ad exprimendū istud gaudium. Alio modo intelligi potest iste clamor tanquam vox cohortantium se ad bellum. sic enim bellatores clamare solent, vt patet Exo. 32. cum dicitur. non est clamor hortātium ad pugnam, nec vociferatio compellentium ad fugam: sed vocem cantantium ego audio. sic patet etiam infra 8. de viris Hay pugnātibus contra Iosue. s. at illi vocife B rantes, & pariter se mutuo cohortantes persecuti sunt eos. & iste sensus est conueniens, quia corruentibus muris ingressuri erant Israelitæ ad cædem Ierichontinorum: ideo hortabantur se ad hanc pugnam, vel magis cædem, vlulādo vociferatione magna. Et applicatur ad literam. s. vociferamini: quia tradidit vobis Dominus ciuitatem. q. d. ante hoc non erat tempus pugnandi, quia non erat capta ciuitas. nunc autem tradidit eam vobis Dominus, ideo cōfortamini ad pugnam. & hoc signabant voces. Adhuc potest esse alius sensus. s. quòd istæ voces essent solum, quia Deus iusserat eos clamare, cum ruituri essent muri vrbis: & hoc in significationem, vt intelligeretur quòd a Deo fiebat ista murorum dirutio ad preces & inuocationem Israelitarū. nam cum ante nunquam clamasșent per septem dies, & nunc totus populus simul clamaret quamquam tunc Ieri C chontini videntes nescirent causam, tamen cum illico muros a sedibus dirutos conspexerint, arguebant efficaciter hoc cognouisse Iudæos, & ad hoc clamasse. si autem ipsi tunc non clamarent, vel forte tunc clamarent, & alijs quoque diebus clamasșent, non argueretur eos quicquam intellexisse eius quod fiebat postea. *Sitque ciuitas hac anathema.* Hic ponitur edictum factum, nequis caperet quicquā de vrbe Iericho pro seipso, sed omnia cremarentur præter ea quæ separabantur in thesauros Domini.

Non fuit datum septimo die praceptum de anathemate Iericho, sed ante hoc. sicut & alibi reperiuntur talia dicta per recapitulationem. Quaest. XII.

COnsiderandum circa hoc, esse hic mutatum ordinem per recapitulationem. nam ista quę hic dicuntur de D anathemate Iericho non fuerunt dicta hic, sed antequam venirent die septimo ad lustrandum ciuitatem, immo forte in principio septem dierum dictum fuit, quia credēdū est, quòd Deus iusserat ponere anathema ipsi Iosue super cuncta quę erant in vrbe Iericho, alioquin non auderet ipse, anathema ponere priuando Israelitas tantis diuitiis q̄-tę erant in vrbe Iericho, quia quamquam non clare pateat hic Deum illa iussisse, tamen sic intelligendum est. similia enim alia habentur hic quæ Deus iussit fieri. Et tamen nō dicitur hic, quod Deus iusserit, sed solū narratur qūo Iosue fecerit, vt patet de ipsa imprecatione super ædificantē vrbem Iericho, & non dicitur hic, quòd hæc Deus iusserit dici. ipse tamen dixit ea Iosue. sic patet 3. Regū 16. vbi dicitur. in diebus illis ædificauit Ahiel de Bethel Iericho, & in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius, iuxta verbū domini quod E locutus est in manu Iosue filū Nun. sic ergo dicendum est de ista positione anathematis, quòd Deus eam Iosue prę-ceperit, licet non dicatur, & tunc dixisset eā Iosue ad Israelitas prima die qua locutus est eis de lustratione vrbis Iericho. quamquam in hoc non est tanta difficultas, scilicet, an in prima die, vel postea dixerit. sufficit tamen quòd nō fuerunt dicta, nec potuerūt dici hoc loco. nam hic dicitur qūo populus cępit clamare. sed cum populus clamauit illico corruerunt muri vrbis. & quilibet ingressus est per locum contra quē erat. non poterant ergo tunc audire Israelitę istud pręceptum, quia erant impetuosi ad intrandum in vrbem immediate, vt corruerunt muri.

A Item non potuit tunc dari tale pręceptum, quia necesse erat, vt istud pręceptum perueniret ad omnes, & determinate omnes attenderent. alioquin cum viderent spolia pulchra, raperent non putantes esse illicitum qui pręceptum non audierant, & tamen non poterat peruenire ad omnes Israelitas præceptum hoc, si datum fuisset cum clamauit totus Israel, quia tunc erant circunfusi omnes per diuersas partes vrbis in agro, vt sors obtulerat, cum dicatur infra, quòd quilibet ingressus est per cum locum contra quē erat, ergo in diuersis locis erant. Ad audiendū tamen istud pręceptum debebant esse congregati in vnum, & attenti. Dicendum ergo, quòd tunc pręceptum nullum datū est.

Item patet hic ordinis mutationem fore, quia immediate vt Iosue dixit Israelitis, quòd clamarent, clamauerūt nullo intercidente, cum supra iussum fuisset, cum insonuerit vox tubæ longior, atque concisior in auribus vestris, B omnis populus acclamabit. & tamen inter præceptum Iosue de vociferando, & vociferationem populi, narratur præceptum de anathemate Iericho, ergo non est ordo hic naturalis. Item dato quòd Iosue non dedisset præceptum istud ante septimum circuitum diei septimi, sed paulo ante ruinam murorum daret præceptum hoc: tamen prius daret præceptum, quàm diceret populo, quòd clamaret. Sed prius ponitur hic, quòd populo iusserit clamandum, & deinde apponitur præceptum, & concluditur in clamore populi. nullatenus ergo potest hic manere ordo naturalis. sed necesse est esse ordinis mutationē, & quòd sit recapitulatio, quia postponitur, quod debuisset præcedere.

Sitque ciuitas hac anathema. Idest omnia quæ in ciuitate ista sunt, sint sub anathemate, idest tota sit destructa & nemini liceat aliquid accipere.

C *Quomodo anathema significat tria in Hebraeo, scilicet Herem, & omnia facta sunt in vrbe Iericho. Et quomodo anathema applicitum Deo intelligatur. Et quod Iericho erat pulchra, & fertilis. Quaest. XIII.*

POnitur hic in Hebræo Herem, vbi nos dicimus anathema. & signat destructionem, vel consecrationem, vel separationem, & omnia ista tria facta sunt hic. Primo fuerunt ista destructa, quia tota ciuitas quantum ad muros, & domos destructa fuit. Homines quoque, tam masculi, quam fœminæ cum omnibus pecoribus & iumentis deleta sunt. omnia autem metalla destructa sunt, inquantum fuerunt domino applicata. cętera autem supellectilia cuiuscunque pretij, sicut vestes, & multa alia pretiosa destructa sunt, quia igne perierunt. de omnibus his patet, quia mortua & deleta sunt penitus, præter metalla quæ domino applicita fuere. de his tamen dicitur, quòd fuerunt de-D structa, vel occisa eo modo, quo rebus mori, vel occidi pertinet. sic enim datur regula Leuit. 27. s. omnis consecratio quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur, idest omnes res consecratę Deo occidentur, quomodo autem omnibus rebus oblatis occidi conueniat, & quomodo singulæ occidantur, late declaratum est Leuit. 27. c.

Secundum autem etiam erat hic, s. consecratio: omnia enim hæc consecrata dicebantur Deo, idest applicita ad eum, & semota ab humanis vsibus. de metallis satis patet, quia aurum, argentum, ferrum, & æs, quicquid inueniri potuit in vrbe Iericho reseruatum est in thesauris domini. omnia autem talia Deo specialiter applicita sunt. De alijs tamen dubium videbatur quomodo applicarentur Deo, quia cremabantur.

Respondendum est, quòd quædam res applicantur ad cultum Dei manentes, & aliæ deficiendo. Manendo ap-E plicantur Deo Leuitæ, & sacerdotes qui ministrant in his quæ ad Deum pertinent. cum vero moriuntur iam non sunt appliciti, quia nihil ministrant, nisi accipiamus applicationem pro futura fruitione, quæ fit per applicationem intellectus nostri ad maximum intelligibile euidenter cognitum, & applicationem voluntatis ad fontem totius boni, in quibus causatur fruitio. sed ista ad propositum nihil sunt. Identidem de vasis sacri ministerij dicendum, quòd ista applicantur Deo manendo, & vtendo eis.

Alia sunt quæ applicantur Deo, & moriendo, & dum sunt non possunt applicari. Et ista dupliciter, quædam applicantur Deo moriendo, quia eorum mors est dire-

Dei,& in ipsis mortuis exercetur aliquis actus Deo, sicut est in sacrificiis. Animalia enim quę immolantur, per suā immolationem Deo applicantur, quia per sacrificia in illis exhibita manifestamus naturam diuinam, cum sacrificia nunquam impensa fuerint a seculis ab aliqua gente quantumcunque rudis esset, nisi vero Deo, aut alicui qui verus Deus putaretur. maximum ergo expressiuum naturæ diuinę erat in exhibitione sacrificiorum. sicut igitur in aliis actibus nostris cęremonialibus, vt orationibus, & confessionibus laudum Deus honoratur: ita & in sacrificijs. sed horum sacrificiorum materia sunt ipsa animalia quę immolantur, ergo per immolationem applicantur Deo animalia. & ista cum viuunt non possunt Deo applicari, quia nihil in eis fieri potest, q̄d ad diuinū redūdet obsequium.

Nunquam aliqua gēs quantumcunque rudis obtulit sacrificiū, nisi Deo vero, vel secū dum opinionem.

Alia sunt quæ moriendo Deo applicantur, s. q̄ ex morte eorum honor quidam Deo exhibetur, nō quod directe talia sint diuinę laudis, vel honoris materia, sed quia occidentes ad honorem diuinum, & propter zelū eius faciunt sicut est in idolatris qui cum viuūt semper Deo displicēt, cum autem aliquis ob honorem Dei eos occidit, quia hostes eius sunt, honorat Deum. Et sic iubebat Deus, vt cum in aliqua ciuitate essent publici idolatræ, & frequentaret hoc totus populus, ceteri Israelitę consurgerent in eos delentes in ore gladii, atq; omnia quę in vrbe erāt, cremarēt ad honorem Dei, velut in sacrificium: vt patet Deuter. 13. cum de pęna ciuitatis idolatrantis agitur, subiungitur statim. percuties habitatores vrbis illius in ore gladii, & delebis eam, & omnia quæ in ea sunt vsq; ad pecora q̄q̄ enim supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa cōsumas domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Sic ergo habitatores Iericho, quia erant idolatræ, poterant occidi & cremari cum tota ciuitate in honorem Dei, velut sacrificium eius. Omnia ergo quę in vrbe Iericho erant, dicebantur esse sub anathemate, i. consecrata domino, quia delebantur propter eum. & hoc dicitur de consecratis Leuit. 27. omnis consecratio ab homine non redimetur, sed morte morietur. deletio autem ista per cremationem erat, tanquam mors. Erat quoque tertium in rebus vrbis Iericho, quod pertinebat ad anathema, s. abdicatio, quia abdicauerunt Israelitæ a se omnia quæ erant in vrbe Iericho, & iste videtur esse magis proprius sensus. omnia enim quę erant in vrbe Iericho, Israelitę habituri erant iure bellico: vniuersa tamen abdicauerunt propter Deum.

Primo abdicauerunt ipsam vrbem cū habitaculis suis, quę futura erat habitationem eorum, & abdicauerunt nō solum pro tunc ne in ea habitarent, sed etiam in æternum; quia imprecatus fuit Iosue, vt si quis ædificaret Iericho, maledictus esset, & in primogenito suo poneret fundamēta, in nouissimo autem liberorum suorum poneret portas illius, vt patet inf. Erat tamē valde bonæ habitationis vrbs ipsa, vt patet 4. Regum. 2. c. cum dicitur. dixeruntque viri ciuitatis ad Elisæum. ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse perspicis, sed aquę pessimę, & terra sterilis, & tunc sequitur quomodo miserit sal in aquas, & sanata est sterilitas aquę, atq; mansit ciuitas habitationis optimæ. & hoc fuit postquam Ahiel ędificauerat Iericho, vt patet 3. Reg. 16.

Iericho bonæ qualitates.

Erant autem in hac ciuitate fructus vberrimi, & maiores quàm in aliis locis, vt ait Bernardus in libro Speculi virginum.

Et præcipue erant ibi rosę ad magnitudinem scutellæ in amplitudine comę. vnde rosę Ierichontinę famosiores erant rosis aliorum locorum, & hoc videtur innui Eccles. 24. vbi ponitur excellentia plantationum arborum, & herbarum secundum varietates locorum, & dicitur quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plātatio rosę ī Iericho. Sed hoc non diceretur, nisi ibi famosiores rosę quàm in aliis locis essent. hanc tamen vrbem quamquam amęnę habitationis foret, Israelitę abdicauerunt.

Amplius abdicauerūt viros vrbis illius & fœminas. hos enim omnes iure bellico in seruos habituri erant, sed hos non abdicauerunt speciali pręcepto nunc dato, quia ante hoc iusserat dominus, vt de gentibus illis quarum terram possessuri erant nullum omnino permitterent viuere, vel aliqua conditione pacis tributi, vel seruitutis. sed omnes in

F ore gladii occiderent, scilicet septem populos Chananęos Amorrhęos &c. vt patet Deuterono. 20. & si qui de his remanerent, essent Iudæis, sicut lanceę in lateribus, & claui in oculis, atque eis omni tempore aduersarentur, vt patet Num. 34. & ita factum est, quia ex eo, quòd Israelitę reliquerunt quosdam de his tributarios sibi, vt patet inf. 16. & 17. Deus iratus dedit illos hostes Iudęis ad ruinam eorum, vt patet Iudicum, 2. & 3. cap.

Amplius abdicauerunt a se boues, & asinos, omnia iumenta, & pecora. hęc enim habituri erant iure bellico, vt factum est postea capta vrbe Hay, vt patet infr. 8. & sic in alijs locis terrę Chanaan. hæc enim omnia occiderunt, & postea cremauerunt: vt patet infra in litera.

Item autem abdicauerunt omnia vasa metallina, & ipsa metalla, quę in massa erant, sed hęc ad dominum peruenerunt reseruata in thesauris eius, vt patet infra.

Amplius omnia supellectilia pretiosa, quę erant in vrbe, siue in filis, siue in pellibus, aut quocunq; altero genere
G abdicata sunt ab Israelitis, & igne consumpta, ita vt nihil de tanto valore vrbis Ierichontinę peruenerit ad eos. & hęc omnia in reuerentiam Dei, fuit ergo anathema in vrbe Iericho, scilicet destructio, consecratio, & abdicatio.

An quandocunque poneretur anathema, sic poneretur vt in vrbe Iericho. Et quòd anathema sit multiplex. Quæst. XIIII.

Circa istud anathema vrbis Iericho aliquis quęret, an quandocunque fieret anathema, sic fieret, vt in vrbe Iericho, scilicet quòd ciuitas, nunquam habitaretur, & q̄ nihil de his quę in vrbe erant, capi posset.

Respondendū est, quòd anathema hoc, quod ponebatur in vrbibus, erat in modum sententię excōicationis. sententia autem excōicationis varie secundum volūtatem iu-
H dicis concipitur, & profertur: & secundum diuersum modum hunc varie ligat, dum tamen iusta sit, iniusta etiam ligat si contemnitur. Ita ergo poterat poni anathema in vrbibus captis varie, s. quātum ad solam vrbem ne vnquam habitaretur, & quantum ad sola spolia, vt cremarentur, & maneret vrbs ad habitationem. Et quantum ad spolia adhuc varie concipi, & poni poterat anathema, s. vt super spolia inanimata esset anathema, & non super pecora & iumēta. & sic quotcunque modis formare vellent anathema poterant, cum ista dependerent ex voluntate ponentiū, & nō sit aliqua regula assignata de modo ponendi anathema.

Nisi forte aliquis dicat, quod anathema nunquam ponebatur ab hominibus, sed a Deo. ideo ad ipsum pertinebat determinatio modi. Respondendum est, quòd anathema non ponebatur semper a Deo, sed aliquando ab hominibus. nam aliquādo poterant Israelitę ponere anathema
I super aliquas vrbes, vt patet Num. 21. cū dicitur. at Israel voto se obligans ait, si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius: & istud votum fuit de anathemate, vt patet postea in litera. exaudiuitque dominus preces Israel, & tradidit Chananęum quem ille occidit subuersis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius Horma, idest anathema. Poterant ergo cōcipere, & ponere homines anathema varie iuxta voluntatem suam. Sed quęret aliquis, dato quòd anathema varie poni posset, an quandocunque anathema positum fuit, eodem mō semper positum fuerit? Respondendum est, quòd non, quia aliquando sola ciuitas combusta est, & posita in tumulum ęternum, ita vt nullus in ea habitaret. spolia tamen inanimata capi licuit, sicut patet in vrbe Hay quę fuit secunda quam ceperunt Israelitę in terra Chanaan. prima quippe fuerat Iericho.
K in hac autem omnia spolia diuisa sunt pugnatoribus, vrbs tamen mansit in tumulum sempiternum, vt nunquam habitaretur. sic patet infra octauo cap. cum dicitur. Iumenta autem & prędam ciuitatis diuiserunt sibi filii Israel, sicut pręceperat dominus Iosue, qui succendit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum. ecce enim hic positum est anathema, & tamen sola ciuitas fuit in anathemate, & nō ea quę erant in vrbe. Sed aliquis dicet non fuisse anathema positum in vrbe Hay, quia nihil tale dr̄ in litera ibidē.

Respondendum est, quòd fuerit ibi positum anathema quod patet, quia facta est tumulus sempiternus, & combusta,

busta, vt nemo in ea postea habitaret, sed nihil aliud erat esse anathema. quod patet hic de vrbe Iericho, de qua dicitur. sitque ciuitas hæc anathema. Postea autem dicitur, quod vrbs succensa est. & Iosue imprecatus fuit maledictionem super illum qui eam suscitaret. sic etiam patet, quòd deletio vrbium facit vocari anathema vrbium, vt patet Num. 21. vbi cum dicitur, quòd deleuit Israel vrbes Chananæorum, sequitur quòd vocauit nomen loci illius anathema.

Item de vrbibus idolatrarum, quando Deus iubet, quod ponantur inhabitabiles in æternum: iubetur, quòd cremētur, & fiant tumuli æterni, & dicuntur esse sub anathemate: vt patet Deuter. 13. vbi, cum de his ciuitatibus dictum fuerit, subiungitur: non ædificabitur amplius, & non adhærebit in manu tua quicquam de illo anathemate. Sed in vrbe Hay fuit sic factus tumulus æternus, ergo fuit anathema, quamquam litera non exprimat nomen anathematis. ecce ergo in vrbe Hay fuit anathema. sola tamen vrbs fuit sub anathemate iumenta autem, & cuncta præda quæ ibi erant exercitui diuisa sunt.

Aliquando erat Anathema, ita quòd ciuitas esset sub anathemate, ne liceret cuiquam eam postea ædificare, aut morari in ea principalem fundando sedem, & omnia quoque quæ in illa erant sub anathemate essent, ita quòd nihil accederet pugnantibus, & tamen de rebus illis prouenitet Deo quicquid ad thesauros eius applicari poterat, s. aurū, & argentum, æs, & ferrum, & omnia vasa metallina. & hoc mō facta fuit hic positio anathematis. sola enim hæc Deo prouenerunt. cætera autem quæ ad eū non pertinuerunt, cremata sunt. & sic quantum ad ipsos bellatores anathema erat vniuersaliter.

Aliquando ponebatur anathema, ita quòd vrbs esset sub anathemate, & in tumulum sempiternum, & omnia quæ in ea erant cremarentur, occisis prius omnibus hominibus, & pecoribus, atque iumentis. & de thesauris auri, argenti, & reliquorum vasorum metallinorū nihil Deo prouenitet, nec pugnantibus, sed omnia cremarentur. sic erat in urbibus Israelitarum idolatrantium. nam illę cremandę erant cum hominibus, pecoribus, & iumentis, & cęteris quę ibi erant, vt patet Deut. 13. quare autē de illo anathemate nihil Deo reseruaretur, causa ibi declarata est.

De anathemate, quod fuit in vrbibus Chananęi regis Arath qui habitabat ad Meridiem, dubitabit aliquis ad quod istorum anathematum pertineret.

Qualo fuit vis anathema positū in vrbibus chananęis Regis Arath.

Respondendum est, quòd pertinuit ad tertium modū, s. vt tam vrbes, quàm habitatores, & quicquid in eis erat deleretur. nam Israelitę vouerunt delere vrbes: ergo istud votum ad aliquid proficiebat, alioquin non esset votum. si tamen solæ vrbes essent sub anathemate, de nullo seruiebat votum. quoniam non erant habitaturi Israelitę in vrbibus illis, cum non essent in terra promissiōnis: siue ergo deberent, siue non, nihil magis eis sic quàm aliter proderat. si autem delerent omnia spolia nihil inde sibi sumentes, votum erat aliquid, quia cum iure bellico deberent spolia sibi capere, & tamen propter Deum illa cremabant, aliquid votum continebat. non erat ergo anathema primi modi, sicut in vrbe Hay. Non erat etiam anathema pertinens ad secundum modum, sicut in vrbe Iericho, scilicet quòd cremarentur omnia prĕter aurum, & argentum, & æs, quæ reseruarētur in thesauris Dei. ibi enim nihil seruatum est, sed fuerunt omnia deleta. quare autem sic factum est, declarabitur Num. 21. c. patet ergo, quòd anathema non semper ponebatur eodem modo, sed varie concipiebatur, & ponebatur secundum voluntatem eorum qui ponebant.

Quare Israelitæ in captione Iericho consecrauerunt Deo aurum. & argentum, & omnia metalla. Et quòd Deus vult, vt ei gratiarum actiones reddamus non solum vocaliter, sed per operis exhibitionem, & quare. Quæst. XV.

NVnc autem aliquis quæret, quare Israelitæ consecrauerunt Deo in captione Iericho aurum, & argentum, & omnia metalla.

Aliquis respondebit, quòd hoc factum est, nō quidem quia Israelitę hoc vellent facere, sed quia Deus eis facere iussit. nam vt dictum fuit supra, Iosue ista fecit Dei mandato. A Respondendum est, quòd quamquam Israelitę ista fecerunt Deo iubente: tamen factum istud ita habet causam, ac si Israelitæ fecissent pure voluntarie non iubente Deo. sic enim patet de pręceptis datis aliis locis, quæ causam habent manifestam. *In q. 12.*

Causa autem fuit hæc, quia cū omnia nobis a Deo proueniāt, Deus vult vt nos gratiarum reddamus ei actiones pro collatis. & sic dicebat David cum consecrauit domino omnia quæ manserunt Salomoni filio suo ad fabricationem Sanctuarii. quis ego & quis populus meus, vt possimus tibi hæc vniuersa promittere? tua sunt omnia, & q̄ de manu tua accepimus dedimus tibi, vt patet 1. Paralip. 29. cap. Sic igitur vult Deus quantum ad omnia suscepta ab eo, vt ei partem conferamus. non quidem quasi data nostra aliquid ei conferant, quia bonorum nostrorum non eget, vt patet Psalm. 15. Et si esurierit non dicet nobis. eius B enim est orbis terrarum, & plenitudo illius, vt patet Psal. 49. sed pro his omnibus vult sacrificium a nobis laudis exhiberi. Nec quidem solam laudem vocalem, cum dicatur Psalm. 49. immola Deo sacrificium laudis, & consequenter adiunctum sint, & redde altissimo vota tua, reddere tamen vota ad realem pertinet exhibitionem. & hæc quidē vera laus est. Quia tamen ei aliquid impēdimus, aliquid nos suscepisse fatemur, & aliquid debere. Hęc autem confessio, magnæ laudis est, & magis in re quam in voce, quāto maiorem cōtinent fidem in moralibus, operationes, sermonibus, iuxta Aristotel. Ethicor. libr. decimo. ob hoc autem Deus voluit, vt de fructibus terrę ei decimas pro ministris suis tribueremus, quasi reddentes censualem exhibitionem annuam pro his quę continue confert. Amplius autem & primitias conferre præcipimur, quia primitiæ de primis, & melioribus magisque electis tribuuntur. & C hoc protestantes ad maiora, & meliora nos esse Deo obligatos que nos conferamus. Ita igitur in captione terræ Chanaan Iudęi non suis viribus, sed Dei operatione obtinuerunt, vt patet Deuteronom. octauo cap. scilicet, ne dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia contulerunt, sed recorderis domini Dei, tui, quod ipse tibi vires præbuerit, vt impleret pactum suum, quod promisit patribus tuis, quod patet in multis operationibus miraculosis, vbi non solum Deus quadam directione occulta, & auxilio Iudęorum actus prosperos efficiebat, sed interdum ipse totum, vel quasi totum efficiebat, iuxta illud Exo. 14. dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. idest ipse aget totam pugnam, & vos manebitis ociantes. debuerunt ergo dare Israelitę de locis quę capiebant in terra Chanaan, & de spolijs aliqua Deo in signum receptionis omnium horum ab eo.

Magis laudatur Deus a re quam in voce.

Quare Deus voluit, q decima & primitia tribuerentur ministris suis.

D

Cur potius Israelitæ dederunt domino vrbem Iericho cum eis quæ in ea erant, quam aliquam de alijs vrbibus. Et quæ nostra munera illi gratiora sint. Quæst. XVI.

SEd aliquis dicet, quare magis dederunt vrbem Iericho cum eis quæ in ea erant, quàm aliquam de alijs vrbibus? Respondendum est rationabilius fuisse dari istam vrbem quàm cęteras. Primo, quia sicut de fructibus terræ quos Deo agente colligemus, ei primitias offerimus, ita & de aliis operationibus nostris in quibus nos a Deo prosperatos cognoscimus, primitias dare valde dignum est. magis namque æstimantur primitiæ, quia de prioribus sunt, quam quæ cunque alia post data, licet ęque ponderantia sint. desiderant quidem homines naturaliter frui laborum suorum fructu, & in hoc quòd de eis quicquam percipiūt E releuantur. sic enim ait Apostolus ad Timot. 2. in c. 2 oportet agricolam de fructibus suis edere primum. cum ergo agricola priuat se hac iocunditate, s. quæ est comedere primo de fructibus suis, vt eos Deo cōsecret. laudabilius valde est, q̄ si postquam comedisset, & frueretur labore suo, aliquid Deo daretur. Primitię igitur p̄tiosiores sunt apud Deum, quā quęcunque alia æque ponderantis quātitatis postea data. Ita ergo in captione terrę Chanaan esse debuit scilicet quòd si primo caperent Iudęi pro se vrbes & deinde Deo tribuerent, non esset tam acceptum. ōcuenit ergo, quòd primam captā vrbem in primitias dn̄o darent. hæc autem fuit Iericho, qm̄ ante hanc nulla capta extiterat.

De operationib. nostris in quibus a Deo nos prosperatos cognoscimus primitias et dare valde dignū est.

Item quanto aliquis maiorem rem Deo dat, est magis F liberalis, & magis acceptatur, liberalitas autem non attenditur secundum æqualitatem datorum inter se relatorum aut maioritatem, sed secundum quòd aliquis ex pluribus aut paucioribus dat. ex multis non est magnum liberalitatis opus. si autem det ex paruis magna, quamquã non sint æqualia eis quæ quis ex valde magnis contulit, liberalior iure existimatur. sic ait Aristot. Ethico. lib. 4. cap. de liberalitate, s. secundum substantiam vtique liberalitas dicitur: non enim in multitudine datorum, quod liberale', sed in dantis habitu. hoc autem secundum substantiam. nihil autem prohibet liberaliorem esse minora dantem si a minoribus det. Hanc sentẽtiam solidauit Christus, vt patet Lucæ 21. capit. cum vidit diuersos offerentes in gazophilaciũ & vidua, quę minus secundum quantitatem obtulerat, amplius extulit dicens. Vere dico vobis, quòd hæc vidua pauper plus omnibus misit. nam omnes hi ex abundanti G sibi miserunt in munera domini. hæc autem ex eo, quod deest illi omnem victum suum quem habuit misit. Sic igitur in Iudæis fuit, quia cum ceperunt vrbem Ierichontinam, nihil præter illam ceperant, & illam totam domino Deo dabant. magnum ergo, & vere magnum munus erat. Si autem postquam cepissent totam terram dedissent multas vrbes domino ponentes sub anathemate, non tantum apud Deum appenderetur, quia iam ex multis dabant. a principio autẽ dantes Iericho non dederunt ex multis vel ex paucis, sed quicquid habuerunt dederunt; quoniã nec spolia, aut spoliorum partem sibi diripuerũt. Conuenit ergo magis dari Iericho quàm aliquam aliam vrbem.

Item cum nos demus Deo de laboribus nostris partem quia eo prosperante actus nostros scimus nos fuisse adeptos, quod habemus; dum aliquid lucidius Deo agente suscepimus, magis in illo, Deo tribuere teneremur. maiora H enim Deus de nobis promeretur, dũ magis adiuuat, quia maiora tunc beneficia confert, sed quandocunque magis expresse nos Deus in aliquo actu adiuuat, magis nos adiuuare dicitur, ergo in illo actu magis sibi tenemur quàm in alijs. Sic autem fuit Iudæis respectu ciuitatis Ierichontinę, & aliarum, quia quamquam ad capiendas alias adiuuit, ad nullam tamen æque vt ad vrbem Iericho. ibi enim Iudæis nihil agentibus Deus tradidit in manibus eorum ciuitatem, diruendo muros eius a sedibus, & tunc ipsi introierunt a domino edocti singuli per loca contra quę stabant, magis ad Ierichontinorum cędem quam depugnandum. tanto enim Ierichontini fuerant timore prostrati, vt non ausi fuerint contra Israelitas educere gladium, sed more ouium in suis domibus mactabantur, vnde litera nõ dicit hic, quòd pugnauerint quicquam contra Ierichontinos, sed quòd percusserint eos in ore gladii. De aliis vrbi- I bus dicitur, quod Iudæi pugnauerint, vt patet contra vrbem Hay infra 8. cap. & consequenter contra alias. in nulla autem vrbe postea sic factum est, quod muti fuerent. sed Iudęi vel per insidias capiebãt vrbes, vt patet in vrbe Hay infra 8. & in vrbe Bethel Iudic. 1. capit. in alijs autem quia expugnabant, & occidebant habitatores in campo: iõ magis patuit diuina operatio cum Hebræis in vrbe Iericho, quam in cęteris. & consequenter magis fuit obligata domino ista vrbs quam aliæ. conueniens ergo fuit magis dari vrbem Iericho domino cõsecrando ei posito anathemate, quàm aliquam de aliis vrbibus.

Quare filios Deo cõsecrare debemus, maxime; dum ab impotẽtibus nascuntur.

Simile autem est in aliis quæ Deo agente suscipimus, nam filios gignere non est libertatis nostrę, quamquã potentes simus ad effundendum semen, & quamquam ipsa generatio a natura proueniat, sed Deus aliquid agit in generatione filiorum dans eos cui vult. ideo cum generaliter K teneatur ad gratiarum actiones quilibet suscipiens filios, abundantius tamen ille tenebitur qui Deo magis agente eos suscepit, sicut si impotens erat, vel vxorem sterilem habebat, ita vt generatio impossibilis foret. Et ob hoc mater Sampsonis, quia genuit filium dante Deo, & ante nunquã gignebat, consecrauit eum ad votum Nazareorum in ęternum, vt patet Iudicum 13. Quid autem esset obseruantia Nazareorum habetur Num. 6. eadem autem fecit Anna mater Samuelis. ipsa enim erat sterilis, & quia Deus dedit ei filium, obtulit eum sibi, vt ministraret coram eo in sempiternum, vt patet 1. Regum, 1. cap.

Quare cum vrbs Iericho data est Deo, & de illa solum consecrata sunt Deo quadam metalla, reliqua quæ erant, non venerunt in partem Israelitarum. Quæst. XVII.

Sed adhuc quæret aliquis, dato quòd vrbs Iericho dari debuit, sicut supra declaratum est, quare cum de illa solum prouenirent domino aurum, & argentum, æs, & ferrum, vt patet in litera, cætera non manserunt in partem Israelitarum, scilicet vt ciuitas maneret ad habitandum, & iumenta, & pecora, atque omnia supellectilia diuiderentur inter eos.

Respondendum est, quòd Deus non solum voluit aurum, & argentum, æs, & ferrum dari sibi, sed etiam totã vrbem cum omnibus quæ in ea erant, cum omnia Deus tradidisset in manus eorum.

Et si dicas, quomodo dari potuerunt ea quæ combusta sunt?

Respondendum est, quòd sicut ad honorem Dei applicita sunt omnia metallica supellectilia, & massæ vrbis Iericho, ita & quæ cremata sunt. nam metalla applicita sunt fabricando ex eis vasa pro vsibus Sanctuarij qui sunt ad cultum Dei; ita ea quæ cremata sunt in vrbe Iericho fuerunt data Deo, quia propter honorem eius cremata sunt. Aliquã namque Deo dabantur quæ non proficiebant ad aliquem vsum, nisi quia propter diuinum honorem cremabantur. sic erat de omnibus sacrificiis, quia animalia cum viuerent, nullatenus applicabantur in cultum Dei. cum vero immolabantur, redundabant in honorem illius. *In q. 13.* de his autem & varietate applicationis rerum ad Deum supra declaratum est.

An ad honorem Dei proficeret, quòd exureretur vrbs gentilium idolatrarum, sicut vrbs Iudæorum idolatrantium. Et quod magis peccabant Iudæi idolatrando quam gentiles. Quæst. XVIII.

Considerandum autem, quod crematio facta vrbis Iericho dupliciter fuit ad honorem diuinum. Primo ex intentione dantium. nam Israelitæ, ideo cremauerunt vrbem, & omnia quæ in ea erant, vt in hoc Deum honorarent. cum autem aliquid agimus, vt Deus a nobis colatur, hoc ipso, quia talia agimus colitur: non enim proficiunt Deo data nostra, sed intentionem acceptat. vult tamen interdum exhibitionẽ realem ad comprobandam veritatẽ, & sinceritatem intentionis, quia magis creditur in moralibus rei quàm voci, vt patet Ethicor. 10. & quia Iudæi cremantes vrbem Iericho cũ pp Deum cremabant, & existimabant se impendere Deo obsequium, Deus acceptabat eorum intentionem, & cedebat hoc in honorem Dei. secũdum quòd quæcunque data sacrificia, quæ etiam solum ex voluntate offerentiũ acceptabantur. Amplius patet hoc magis, quia ea quę nunc Israelitæ offerebant, erant sibi carissima. tribuebant namque vrbem Iericho, & nullã aliam habebant: ex quo sibi erat carior, potissime, quia erat optimę habitationis, vt declaratum fuit supra, et tribuebant *In q. 13.* omnia spolia vrbis quę erant valde magni pretij quis. n. totam vrbem cum eis quę intus erant appretiari posset? magnum quidem foret pretium, magna aũt ista erant in oculis Iudęorum. & tamen Deo tribuebant, Deus ergo acceptare debebat. Secundo ista crematio vrbis Ierichontinę cum eis quæ intra erant, ad honorem Dei proficiebat aliqualiter ex ipsa re quę fiebat. nam sicut ipsa sacrificia præter intentionem offerentium protestantur virtutem quandam numinis, in eo cui offeruntur, ita & crematio facta Ierichontinę vrbis erat ad quendam honorem Dei, & Deus acceptabat; fiebat enim hoc in vindictam illatum gẽtium quę Deo repugnauerunt in idolatriis, & impudicitijs suis Sicut enim Deus occidit Sodomitas, & quatuor eorum ciuitates subuertit, quia eum valde offendebant, vt patet Gene. 18. & 19. ita & si quis vicem eius agens, vt vindicaret diuinam offensionẽ, occidisset illos infandos populos, Deo acceptus valde foret. De idolatris aũt pariformiter iudicãdum est, sic patet de idolatris inter Iudęos, nã si in aliqua ciuitate colerẽtur idola, insurgere debebat reliquus Israel,

Nota contra sperses simos Sodomitas.

& con-

& conſumere ciues,& pecora,atque iumenta in ore gladij eoſque poſtea cum tota ciuitate,& omnibus quę in ea eſſent conſumere igne, vt maneret ciuitas in tumulum ęternum.& in hoc dicebatur Deus delectari,atque acceptare. ſic patet Deut.13.cum dicitur ſtatim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, delebiſque eam, & omnia q̄ in ea ſunt vſque ad pecora, quicquid etiam ſupellectilis fuerit congregabis in medio platearum eius, & cum ipſa ciuitate ſuccendes,ita vt vniuerſa conſumas domino Deo tuo,& ſit tumulus ſempiternus. Ecce igitur cuncta conſumi domino Deo iubet,ideſt ad honorem Dei. ſic ergo & crematio vrbis Iericho ad honorem Dei proficeret. Sed arguet aliquis non eſſe ſimile, quia quando cremaretur vrbs idolatrantium Indęorum erat ad honorem Dei. qa erat lege cautum,vt patet Deut.13.de genobus tamen nō erat iuſſum,vt cremarentur ipſi,& vrbes eorum propter idolatriam.Item quia erat ibi maior offenſio. Iſraelitę nēpe pepigerant cum domino,vt eum colerent non ſuſcipiētes Deum alienum quod autem aliquem alium colerent in fringebant pactum,ideo cęteri Iſraelitæ deſtruentes huiuſmodi pacti violatores merebantur. de gentilibus non erat ſic,quia non pepigerant cum domino quicquam. Reſpondendum eſt, quòd Iſraelitæ colentes idola grauius peccabant,quàm gentiles ex cauſis aſſignatis. ſed non ex hoc tollitur gentiles non peccare idolatrando, ſicut probat Apoſtolus ad Rom. 1.ſ. quòd inexcuſabiles ſint gentes,quia Deum naturaliter cognoſcere potuerunt, & tamen coluerunt vana.Sicut ergo peccatum Indęorum idolatrantium maius peccato fuit gentium,ita & conſequenter pœna grauiori puniri debuerunt. gentibus tamen aliqua pęna manere debuit.hoc ergo dato qui zelo Dei cōmotus puniret gentiles,quia Deum non colerent, mereretur.Iudæi ergo poterant conuenienter ad honorem Dei cremare vrbē Ierichontinā,cum omnibus quę in ea erant.

Amplius autem patet hoc,qoia ſi Iudæi non exiſtimaſent ſe placere Deo deſtruere ſub anathemate vrbes gentilium,non vouerent Deo eas deſtruere,nec per hoc peterent a Deo ſibi aliquid conferri,quaſi in hoc domino ſpecialiter famulantes,ſed ipſi vouebant delere vrbes gentilium ſub anathemate,vt patet Num.21.ſ.ſi tradideris populum iſtum in manu mea,delebo vrbes eius, ergo intelligebant ſe Deo in hoc placere. Item ſi Deus non acceptaret talia vota tanquam rationabilia,non exaudiret ea, ſed exaudiuit,ergo acceptauit.ſic patet Num.21.ſ. exaudiuitq; dominus preces Iſrael,& tradidit Chananęum quē ille interfecit ſubuerſis vrbibus eius,& vocauit nomen loci illius horma,ideſt anathema,ecce quòd non ſolum erat honor Dei ſuccendere ciuitates Iſraelitarum idolatrātiū, ſed etiam ciuitates gentilium, ergo in Iericho hoc fuit. Patet igitur,quòd non ſolum acceptauit dominus aurū, argentum,æs,& ferrum data ſibi de vrbe Iericho, ſed etiā crematiónem vrbis cum omnibus quæ in ea erant.

Quare vrbs Hay quæ anathematizata eſt, non fuit ſic anathematizata,vt Iericho. Quæſt. XIX.

QVęret adhuc aliquis,cum vrbs Hav poſita fuerit ſub anathemate,vt ſupra probatum fuit, quia fuit ſuccenſa,& poſita in tumulum ęternum,quare non fuerit ſic anathematizata,vt vrbs Iericho? In vrbe quippe Iericho nihil prouenit Iudæis,ſed quædam Deo prouenerunt,reliqua vero ignis extinxit. in vrbe autem Hay ſola vrbs poſita fuit ſub anathemate,& in tumulum æternum, tota tamen præda exercitui diuiſa eſt,vt patet infra 8. Reſpondendum eſt,quòd non debuit ſic anathematizari illa vrbs ſicut Iericho,quia Iſraelitæ non veniebant in terram promiſſionis,vt eam in honorem Dei cremarent facientes tumulum æternum,ſed vt in ea habitarent. quamuis ergo vrbs Iericho in primitias domino applicari debuit: aliæ tamen non.& quia in vrbe Iericho nihil Iſraelitis prouenerat,ſed totum domino prouenerat,vt deſcenderetur gradualiter, decuit vt poſtea in aliquibus alijs vrbibus aliquid Deo daretur,& aliquid concederetur in partē Iſraelitarum,vt deueniretur vltimo ad id quod totaliter cedebat in ius Iſraelitarum. Ideo in vrbe Hay quæ capta eſt immediate poſt vrbem Iericho ſic factum eſt, quòd vrbs

A combuſta eſt in tumulum ſempiternum in honorem Dei: de præda tamen nihil ei prouenit,ſed inter bellatores diuiſa eſt,vt patet infra 8.cap. poſtea vero in reliquis ciuitatibus quæ capiebantur,nihil Deo proueniebat, ſed totum Iſraelitis,tam ipſæ vrbes ad habitandum,quàm tota præda animatorum,& inanimatorum.

Cum tota vrbs Iericho Deo fuerit applicata conſeruando quædam, & cremando alia: quare non fuerunt omnia conſeruata pro theſauris domini. Quæſt. XX.

SEd adhuc quæret aliquis, cum vrbs Iericho cum omnibus quæ in ea erant fuerit tradita domino partim applicando theſauris domini,& partim comburendo, quare non fuerunt applicata domino omnia manendo incom-
B buſta? Et primo quæritur de ipſa vrbe Iericho,quare nō ceſſerit in partem domini.

Reſpondendum eſt,quòd vrbs nō poterat cedere Deo manens incombuſta: nihil enim applicabatur Deo manens,niſi miniſtri,ſcilicet ſacerdotes,& Leuitæ,& apparatus miniſtrationis,ſ. vaſa, & veſtes.reliqua autem ad vſus ſacerdotum magis erant,vel pro ſacrificijs quæ applicabantur domino moriendo:ciuitas autem Iericho nō erat aliquid tale,quod ad miniſtrationem proficeret.ſi ergo deberet applicari Deo, hoc erat, quia traderetur miniſtris Dei,ſ.ſacerdotibus,& Leuitis.his enim iuſſerat Deus tradi ciuitates.ſed ad hoc non debebat dari Iericho, quia iā ad hoc obligati erant Iſraelitæ,vt ſepararent quadraginta octo ciuitates pro Leuitis,vt patet Numeri 35. nihil ergo ſpeciale,nunc offerrent tribuentes vrbem Iericho domino, tanquam vnam de vrbibus Leuitarum.

C Item quia hic non intendebant dare Iſraelitæ aliquid Deo,quod pro miniſtris eſſet eius, ſed quod in ipſius ſolius cederet honorem. manens tamen Iericho non applicabatur huiuſmodi ad Dei cultum,ergo cremari debuit,vt ſic in Dei ſolius cederet honorem.

An in hominibus vrbis Iericho fuerit poſitum anathema, ſicut in cæteris quæ erant in vrbe. Et arguitur, quòd non. Quæſt. XXI.

NVnc conſequenter quæretur de hominibus vrbis Iericho,quare non fuerunt applicati in cultum Dei viuentes,cum tota vrbs applicaretur eo modo quo poterat?

Reſpondendum eſt,quòd non poterant, quia iuſſerat Deus omnes Chananæorum populos deleri gladio,vt patet Deut.20.non erat ergo arbitrij Iudæorum relinquere
D aliquos ad cultum Dei viuentes.

Sed arguetur de Gabaonitis qui erant de Chananęis, & tamen facti ſunt ſerui Sanctuarij,vt patet inſ.9. cap. cū dicitur.decreuitque in die illo Ioſue eſſe eos in miniſterio populi domini,& altaris,cędentes ligna,& aquas portantes vſq; in præſens tempus,in loco quem dominus elegiſſet.poterat ergo ſic fieri de Ierichontinis.

Reſpondendum eſt non potuiſſe fieri,quia Iſraelitę nō poterant inire aliquod fœdus cum Gabaonitis ſub conditione ſeruitutis,ſiue eos ſeruos ſuos efficerent, ſiue ſeruos Dei,nec pactum conditionis tributariæ, aut cuiuſcunque modi,dummodo eos viuere ſinerent: Deus enim vetuerat. decepti fuerunt tamen Iſraelitę ab eis ſimulantibus ſe de terra veniſſe longinqua, & ſic pactum iuratum initum eſt. Cum vero cognitum eſt eos de Chananæis eſſe, voluit vniuerſus Iſrael eos occidere, ſed Ioſue & cęteri
E principes putantēs ſe ligatos iureiurando, liberauerūt eos de manu populi,& vt totaliter mortem non effugerent, ſubdiderunt eos ſeruituti altaris Domini,quę ſeruitus eſt mors ciuilis. De Ierichontinis autem ſic eſſe non poterat,quia cognitum eſt, quòd erant Chananæi: ideo non potuit populus tranſmutare eis mortem naturalem in ciuilem,efficiendo ſeruos ſanctuarij,ſed eos occidit.

Hic arguitur, quòd in viris Ierichontinis fuit positum anathema. Quæst. XXII.

SEd dicet aliquis, quòd cætera, quæ erant in vrbe Ierichontina applicata sunt specialiter Deo, & in eis fuit positum anathema: tamen in hominibus non, quia etiam si non fuisset positum anathema, illi debebant occidi, quia erant de Chananæis. Respondendum est, quòd etiam viri Ierichontini Deo specialiter applicati fuerunt, sicut cætera, quę erant in vrbe, & fuit in eis magis, quàm in cæteris Chananæis. Duo enim in eis facta sunt. Primo, quòd gladio occisi sunt. Secundo, quòd cum ipsa ciuitate corpora eorum exusta sunt, vt patet infra. Primum sufficiebat ad legem communem Chananæorum. Secundum fuit quantum ad conditionem anathematis. & in hoc ipsi etiam specialiter Deo applicati fuerunt, sicut cętera quæ in vrbe cremata sunt. Hęc autem duo fiebant in vrbibus quandocunque ponebatur perfectum anathema, scilicet, quod omnes homines, & iumenta occiderentur in ore gladij. deinde, quòd cum ipsa ciuitate succenderentur, & diruerentur super eas ædificia vrbis, vt esset tumulus æternus, vt patet Deut. 13. cap. in hac autem ciuitate positum fuit anathema, vt patet hic, & homines, & iumenta occisa gladio. postea incendio consumpta sunt. ergo hoc pertinebat ad legem anathematis positi.

Quare pecora non sunt accepta ad immolandum domino, ex vrbe Iericho. Et quomodo non licebat offerre Deo pecora de gentilibus. Quæst. XXIII.

ADdhuc quæretur quare in vrbe Iericho pecora non accepta sunt in partem domini. nam de pecoribus non potest responderi, sicut de viris, cum nõ iussisset Deus pecora & iumenta Chananæorum occidi, sed diuidi inter exercitus bellatores.

Respondendum est, quòd si pecora Ierichontinorum acciperentur in partem domini, aut cederent Deo, aut ministris eius, scilicet sacerdotibus & Leuitis. pro ministris autem non debuerunt accipi, quia non intendebant Israelitę applicare hic aliquid Deo pro ministris, sed quòd ad honorem eius solius cederet. non debuerunt etiam dari Deo, quia nunc Israelitæ non intendebant sacrificijs, sed bello. si tamen Deo pro parte sua traderentur, deberent immolari.

Et si arguas, quia Israelitæ paulo post hoc fecerunt sacrificia multa in monte Hebal & Garizin. Respondendũ est hoc fuisse factum, quia tunc fuerunt positę benedictiones, & maledictiones obseruantibus, & infringentibus legem in montibus his, & tamen sacrificia non fuissent facta, nisi quia iusserat dominus ea fieri antequam Israelitæ transirent Iordanem viuente Moyse, vt patet Deut. 23. ca. non igitur debuerunt dari pecora. Sed aliquis respondebit aliter dicens, quòd non licebat fieri sacrificium de pecoribus Chananæorum, quia omnia immunda iudicabãtur, vt patet Leui. 22. cap. Respondendum est falsum esse: de pecoribus n. Chananæorum, & quorumcunque gentilium, nihil minus licebat consecrari, quam de pecoribus Iudæorum. Solum tamen vetitum erat accipi de manu ipsorum gẽtiliũ, s. q̃ nõ offerret gẽtilis aliqua pecora, vel panes, quia nõ dẽbant recipi. si tñ Iudæi emisset a gentilibus pecora, & postea offerrẽt ea, licebat ea immolari. Cõformiter aũt si acciperẽt iure bellico, q̃a eodẽ modo efficiebant ipsorũ Iudæorũ capiẽtiũ. liceret igit offerri in sacrificium oĩa pecora Ierichontinorum postq̃ ab Israelitis capta erãt hoc enim solum vetatur. s. de manu gentilis accipi. & hoc dicit Leui. 22. c. s. de manu alienigenæ non offeretis panes domino Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit, quoniam corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea Quare autem liceat accipi ea quæ possidebant gentiles in sacrificium, & non de manu ipsorum: dicendum est eueniре, quia defectus est in persona offerente, & non in re oblata. quomodo autem hoc fit, declaratum est Leuiti. 22. Item patet, quòd liceret offerri de pecoribus quæ possederunt gentiles. nam cum Saul pugnauit contra Amalechitas, seruauit pecora eorum ad faciendum de illis sacrificiũ

F sic enim respondit Samueli quærenti, quæ est hęc vox gregum quæ resonuit in auribus meis, & armentorum quam audio, & ait Saul: de Amalech adduxerunt ea. pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis, vt immolarent ea domino Deo tuo. sic habetur 1. Reg. 15. Si tamen non liceret immolari pecora capta de manu gentilium, nõ sic respondisset Saul. Item non solum sic respondit, immo & de eis sacerdotes immolauerunt holocausta Deo, vt patet eodem cap. cum dicitur. venit Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum domino de initijs prædarum, quas attulerat ex Amalech. ergo licebat de eis offerri, alioquin sacerdotes non suscepissent talia ad holocaustum.

Item patet hoc ex responsione Samuelis ad Saulem. cũ enim diceret Saul se immolasse de præda Amalech: ait Samuel. nũquid vult dominus holocausta, aut victimas, & nõ potius, vt obediatur voci eius? melior est obediẽtia quàm G victima. Ecce si nõ licuisset offerri de pecoribus Amalech, aut gẽtilium omnium, increpuisset Samuel Saulem, quòd offerret de illicitis, sed non increpuit, quin potius consensit licitam esse oblationem, sed magis diligi a Deo obediẽtiam. licebat ergo offerri de pecoribus Amalech. & sic liceret de cuiuslibet gentis, pecoribus offerri domino. ergo et de pecoribus Ierichontinorum, sed non oblata sunt, nec Deo prouenerunt ex causa suprapolita.

Iumenta quare non prouenerunt in partem ministerij Domini. Quæst. XXIIII.

NVnc quæretur de iumentis quæ non immolantur, cur non prouenerunt in partem domini viuentia ad ministerium eius.

Respondendum est de his esse manifestiorem responH sionem quàm de pecoribus, quia non licebat iumenta immolari, cum non essent munda ad esum. si ergo darentur viuentia Deo, cederẽt in partem ministrorum. In Ierichõtina tamen destructione vel anathemate nihil factum est, vt applicaretur ministris Dei, sed soli honori diuino. Sed arguet aliquis de bello facto contra Madianitas, & de spolijs acceptis, quia de pecoribus, & iumentis atque hominibus prouenit pars Deo, s. de media parte pugnatorum de quingentis capitibus dabatur vnum, vt patet Num. 31. c. ergo sic debuit hic dari.

Respondendum est, quòd illæ partes prędę quæ domino prouenerunt de bello contra Madianitas, non prouenerũt Deo pro se, vel pro Sanctuario, sed cesserũt in ius sacerdotis magni Eleazari. sic patet eodẽ c. cũ dicitur, et separabis partẽ domino ab his qui pugnauerũt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tã de hominibus quàm I de asinis; et bobus, & ouibus: dabisque eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ domini sunt. hic autem non intendebant aliquid dare Israelitæ ministris Dei, sed soli diuino honori applicare.

Sed obijcies, quòd de præda contra Madianitas in bello aliquid prouenerit Deo non pro ministris, sed ad vsus Sanctuarij, quia totum aurum ei datum est. sic patet eod. cap. in fine. cum dicitur. susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monimentum filiorum Israel coram domino. Respondendum est, quòd nihil iussit Deus dari sibi de præda Israelitarum contra Madianitas pugnantiũ sed tota prouenit eis, & ministris Dei, sed ipsi gratis nullo iubente obtulerunt omne aurum, quod in præda habuerant. sic patet eod. cap. cum dicitur. nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne vnus quidem defuit. ob hanc causam offeri-K mus in donaria domini singuli, quod in præda auri potuimus inuenire periscelides, & armillas &c. Nihil ergo simile est de anathemate Iericho, ad diuisionem prędæ de Madianitis, quia hic constitutum fuerat dari omne metallum in thesauros domini. ibi autem nihil fuit constitutum, sed gratis impensum est: non debuit ergo de Ierichontinis pecoribus quicquam domino, aut de iumentis dari.

Quare cum in vrbe Iericho essent multæ materiæ profectura ad vsus Sanctuarij, non seruatæ sunt in thesauris Domini sicut metalla. Quæst. XXV.

ADhuc quæret aliquis, cum in vrbe Iericho essent multę materiæ pro rebus Sanctuarij, s. panni ad ministerium eius, & pelles: quare non fuerunt reseruata, sicut aurum, & reliqua metalla, quod declaratur, quia sicut in vsu Sanctuarij aurum, argentum, ęs, & ferrum proficiunt, vt patet Exo. 25. & 35. ita & proficiunt purpura, & hiacinthus, coccus bis tinctus, byssus retorta, & pili caprarū ad faciendum saga, & pelles rubricatæ, & hiacinthinę, vt patet eodem c. & de omnibus his obtulerunt Israelitæ in deserto in fabricatione Sanctuarij, vt patet ibidem. Sed dicet aliquis, quòd sicut oblatum est aurum, argentum, æs, & ferrum in thesauros domini, debuerunt omnes aliæ prędictæ materiæ offerri.

Forte aliquis respondebit, quòd non fuerunt tales materię in vrbe Iericho. Dicendum est non esse verisimile, quia in vrbe illa non esset aliquid horum. pręcipue, quia patet ibi fuisse aliquid tale. nam sequen. cap. dicitur de Achan, quòd furatus fuerit de anathemate pallium coccineum valde bonū, ergo erat ibi coccus bis tinctus de quo fieret pallium coccineum. ita de purpura, & bysso, cęterisque materijs credendum est, vel saltem coccus bis tinctus ibi repertus tolli deberet.

Respondendum est, quòd non debuerunt illa applicari Deo, quia ad hoc, quòd illa quæ fuerant in vsu gentiliū applicarentur Deo, debebant valde mundari, & ista munditia magna non poterat induci, nisi per ignem. illa ergo quæ potuerunt tolerare ignem, potuerunt in vsus Sanctuarij applicari. cętera autem nequaquam. sic enim fuit de auro, argento, ære, & ferro, quæ igne examinata sunt, atque purgata. ideo in thesauros domini applicita sunt. supellectilia autem de pellibus, aut filis non poterant tolerare ignem: ideo non fuerunt domino consecrata. simile patet in pręda facta de Madianitis. iussit enim dominus, vt aurum, & argentum, & quicquid poterat tolerare ignem, purgaretur igne, vt patet Num. 31. c. Sed contra hoc arguetur ex eodem fundamento, s. quòd non erat necessaria omnibus eadem purgatio, quia quibusdam ignis, s. metallis, alijs autem aqua lustrationis, s. supellectili pellitiæ, & de filis. sic dicitur eodem c. hoc est præceptum: quod mandauit dominus Moysi aurum, argentum, ferrum, æs, & stannum, & plumbum, & omne quod potest transire flammas: igne purgabitur: quicquid autem non potest sustinere ignem, aqua expiationis sanctificabitur. sufficiebat ergo, quòd purpura, hiacinthus, coccus bis tinctus, & byssus retorta, cætereq; in hunc modum materiæ applicatæ Deo, expiarentur aqua lustrationis, & seruarentur in thesauris Dei. Respondendum est, quòd ad applicandum vsui popularium res quę fuerant gentilium, sufficiebat purgare aqua lustrationis ea quæ non poterant transire p flammas ad applicationem tamen ad Deum, exigebatur munditia maior, ideo non sufficiebat purgatio in aquis lustrationis, sed supellex pellitia, & ex filis, non poterat sustinere aliam purgationem, ergo non poterat Deo applicari in thesauris eius. & cum dicitur Num. 31. quòd quędam igne alia aqua purganda erāt, intelligitur de illis quę erāt prouentura popularibus. nihil. n. de illa præda cōstituerat sibi dominus venire, sed vt tota diuideretur pugnatorib., & reliquo populo, perueniente quadam parte in thesauris Dei, vt supra declaratum fuit. id tamen quod domino applicuerunt sponte Israelitæ de pręda Madianitarum, poterat transire ignem. s. solum aurum, vt patet Num. 31. ca.

Conclusum ergo ex superioribus patet, q ex toto quod in vrbe Ierichōtina erat, nihil debuit reseruari ad cultum Dei, nisi aurum, & argentum, & æs, quamquam oīa fuerint cremata ad diuinum ministerium, vel honorem. *Sitq; ciuitas hæc anathema.* Idest ista ciuitas ponatur in destructionem, s. non habitetur, sed succendantur domus & diruantur. & loquitur hic de sola vrbe pro ædificijs, nam de alijs quę erant in vrbe infra subditur. Et sciendum, q nō solum vrbs Iericho fuit sub anathemate, q incenderetur, sed etiam q diruerentur ędificia domorum ad terram, ne maneret ciuitas, sed tumulus sempiternus, i. sepulchrū. Et

A tamen si solum fuisset combusta adhuc videretur ciuitas, quia multa ædificia integra manerent, s. ea quæ nihil faciliter cremabile habebant. & omnia quamq; cremarentur in lignis, tamen pro maxima parte ędificiorum, s. parietū manerent, & sic adhuc esset, tanquam vrbs. de alijs tamen ciuitatibus quæ anathematizabantur, videtur q diruebātur ad solum. nam Deut. 13. vbi dicitur, de ciuitatibus idolatrarum ponendis sub anathemate, iubetur quòd homines, & pecora post occisionem cum tota ipsa ciuitate succendantur, & subditur. non ædificabitur amplius. In quo præsupponitur ciuitatis muros, & cętera ędificia ad solū prosterni debere. nam si solum succenderetur ciuitas, non corruerent muri, nec principalia ædificia. ideo adhuc maneret ciuitas illa, & non diceretur: non ædificabitur, sed non habitabitur amplius. litera tamen dicit, non ædificabitur. ergo manifeste pręsupponitur incensa, & diruta. Itē

Iericho fuit fundit⁹ destructa.

B hoc patet, quia vocatur tumulus sempiternus, non tamen esset sibi conuenienter nomen tumuli, nisi super cineres virorum occisorum, & pecorum, parietes vrbis, & domorū prosternerentur, sicut cum humantur corpora, sed ciuitas Iericho sub anathemate posita erat. ergo muris dirutis a Deo, omnia etiam ciuitatis ędificia ad solum ab Israelitis prostrata sunt. quod satis facile erat tanto populo in quo erant plures viri, quàm sexcenta mille pugnatores. *Et omnia quæ in ea sunt.* Idest nullum de supellectilibus vobis applicabitur, sed omnia sint sub anathemate, idest in destructionem consecrata, & abdicatione, vt supra declaratum fuit. & magis accipitur pro abdicatione, quasi dicat omnia quæ in ciuitate hac sunt, nobis illicita sunt ad accipiendum pro nobis.

Sola Raab meretrix viuat. Intelligebatur istud pceptū quantum ad oīa, quæ erant in vrbe, siue animata, siue inanimata. nō

C excepta est Raab, ne occideretur. & in hoc patet anathema etiam poni pro morte, vel destructione, s. ciuitas hęc sit sub anathemate, & oīa quę in ea sunt, i. tā ciuitas, q̄ oīa quæ intus sunt, destruantur, & moriantur quę mori possunt. sola autem Raab non sit sub anathemate.

Sola Raab meretrix. Quomodo Raab meretrix vocetur supra cap. 2. declaratum est.

Cum vniuersis quæ in domo eius sunt. Ipsa Raab fuit liberata propter se, quia eripuerat a morte exploratores Iudęorum. alij autem qui cum ea erant, ob gratiam ipsius liberati sunt, & quamquam dicitur cum vniuersis quę in domo eius sunt, solum tamen intelligitur de cognatione illius, pro hac. n. ipsa petijt firmitudinem ab exploratorib., & ipsi iurauerunt, vt patet supra 2. c. & hi soli intra domū eius steterunt, vt patet infra, cùm hi solum dicantur educti de vrbe. nam non cōuenerunt aliqui alij in domū eius,

D cum nescirēt domum illam priuilegiatam fore, ipsa quippe Raab subticuerat, quæ facta fuerant. si tamen plures cōuenissent in domum Raab, exploratores qui ingressi sunt in domum Raab ad educendum eam cum cognatis suis, non eduxissent illos, sed occidissent. *Abscondit enim nuncios quos misimus.* Ponitur causa saluationis eius, s. quia abscōdit duos exploratores missos ab Israelitis in domo sua, cum inquirerent eos nuncij venientes a rege, vt eos caperent, de quo supra 2. cap. *Quos direximus.* Idest quos direximus ad vrbem istam explorandam.

Vos autem cauete ne de his quæ præcepta sunt vobis, quidpiam cōtingatis, & sitis præuaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint, atque turbentur. Quicquid autem auri, & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, domino consecretur, repositum in thesauris eius.

2. q. 4. § itē peccato ibi, vt thesauri sup. 2.

E Hic replicat præceptum de anathemate posito. & hoc vt magis infigatur mentibus Iudæorum, & solicite attendant. nam si leuiter dictum fuisset, nō curassent Israelitæ, & caperent aliquid de spolijs Iericho, quia desiderabilia erant nimis præcipue eis cupientibus ditari. Etiam fit ista repetitio ad magis declarandum præceptum. nam supra solum dictum fuerat, quòd ciuitas esset anathema cum omnibus quæ in erant. ex quo innuebatur, quòd deberent aurum, & argentum, ferrum & æs cum cæteris destrui illam cremando, sed immediate explicatur, quòd ista ad Deum debeant pertinere.

Ne de

Ne de his quæ præcepta sunt. Idest ne de his quæ vetita sunt. non accipiatur præceptum pro iubere, quia nihil hic iubebatur, sed interdicebatur, cum vrbs, & omnia quæ in ea erant, ponerentur sub anathemate.

Vel potest accipi præcipere proprie. & tamen tunc subintelligitur aliud, scilicet de his quæ præcepta sunt, scilicet, ne acciperetis.

Quidquam contingatis. Scilicet ad vsurpandum pro vobis occultando illud, sicut fecit Achan, vt patet sequenti capit. bene tamen licebat aliquid accipi pro thesauris domini. nam postquam omnes de urbe occisi sunt, ab homine vsque ad pecus, inquisitum est in tota illa quid esset argenti, & auri, æris, & ferri, & hæc inde educta sunt, vt ferrarentur in thesauris domini, deinde vrbs succensa est.

Vel potest accipi hoc, & conuenientius, pro omnibus supellectilibus, quæ non erant aurum, argentum, æs, & ferrum. nā hęc non licebat vllo modo educi vrbe: tamen non est intelligendum, quòd solum contingendo illa peccaret, sed peccatum erat si illa educerent de vrbe, contingi quippe hæc necesse erat ad inuestigandum aurum, & ferrum, & alia latentia metalla.

Item quamquam solum aurum, argentum, ęs, atq; ferrum licitum esset educi de vrbe pro domino, tamen qui aliquid sibi sumeret, ita peccabat sumendo de his quæ ad solum Deum pertinebant, sicut sumendo de his quæ erāt totaliter illicita educi de vrbe, sicut patet in peccato Achā, qui furatus fuit regulam auream, & ducentos siclos, palliumque coccineum, de pallio tamen manifestum erat, quòd non pertinebat ad res, quę applicandæ erant thesauris domini. *Et sitis præuaricationis rei.* Idest qui tale quidpiam arripuerit, erit reus præuaricationis, scilicet erit reus mortis. nam cum talia pręcepta Dei, vel principum ponerentur, transgredientes morte puniebantur. *Et omnia castra Israel sub peccato sint.* Idest non solum qui fecerit hoc erit mortis reus, sed etiam castra erunt sub peccato, idest omnes qui sunt in castris erunt sub peccato. Aliud est esse pręuaricationis reum, & aliud esse sub peccato. qui enim scelus committit, est præuaricationis reus, qui autem non peccat, & tamen subijcitur pęnæ peccati dicitur esse sub peccato, & sic castra Israelitarum non essent præuaricationis rea peccantibus quibusdam de Israelitis, sed tamen essent sub peccato, idest obligata ad aliquam pęnā. sic enim factum est peccante Achan, quoniam Israelitę pugnantes contra vrbem Hay versi sunt in fugam, & corruerunt vulnerati ex eis 36. viri, vt patet sequen. cap. Et non solum isti corruissent, sed etiam nunquam populus præualuisset contra hostes, quousque peccans puniretur. sic patet sequen. cap. cum dicitur, non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminauit scelere, in quo Iosue innuit etiam antequam fiat, quòd omnia castra pro vno peccante exturbarentur, quia sciebat istam esse conditionem Dei punientis.

Aliud est esse præuaricationis reum, & aliud esse sub peccato.

Quomodo aliquando pro peccato vnius punitur tota communitas, etiam si non fauit ei in hoc, & qui sunt modi ad hoc. Quæst. XXVI.

In quo sciendum, quòd cum aliquis peccat, & multitudo ei consentit directe, & fauet, tenetur multitudo rea sceleris, & quilibet de consentientibus tenetur directe ad pęnam, sicut ille qui principaliter cōmittit scelus, & tunc dato, quòd plectatur capite peccans, non erit ablata ira Dei, donec etiam pereant alij qui consenserunt, & Deus ita delebit eos qui particulariter cōsenserunt, sicut ipsum principaliter committentem, sic patet de immolatione de K semine suo idolo Moloch, quia si populus terrę cognoscēs paruipenderit huiusmodi hominem lapidare, Deus illum delebit, & omnes qui consenserunt ei peccanti, sic patet Le ui. 20. cap. cum dicitur, quòd si populus terrę, quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem qui dedit de semine suo idolo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponam faciem contra hominem illum, & cognationem eius, succidamque ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur idolo Moloch de medio populi sui. Aliquando autem aliquis de communitate peccat, & communitas ei non fauet nec consentit quia ignorat. Tunc solus peccās

F directe obligatus est ad pęnam, & est pręuaricationis reus. Communitas autem interdum quippe punitur, & interdum non. Cum autem punitur communitas, non punitur directe, sed impeditur ab aliquo bono, quod alias habitura erat, donec vlciscatur offensam Deo factam in ipsa, facta autem vltione nihil pęnę aut impedimenti est in communitate. Sic fuit peccante Achan, non enim cognouit hoc totus Israel. nam tunc non fuissent positę sortes corā domino ad inuestigandū personam peccantem, sed iubente domino vlcisci illud nefas, lapidaretur Achan, nulla facta inquisitione tanquam pro notorio scelere. fuit tamen facta exactissima inquisitio, ergo non cognouit Israel, impediuit tamen dominus castra Israel, ne possent pugnare contra hostes, donec funderetur sanguis peccantis, sicut dicitur sequen. cap. non poteris stare coram hostibus, donec deleatur qui contaminauit est hoc scelere, cum vero G sanguis illius effusus est, potuerunt Israelitę stare contra hostes, & fuerunt expugnatores vrbis Hay, nec Deus expetiuit aliam vltionem de Israelitis: si tamē consensissent Israelitæ, non solum punitus fuisset Achan, sed etiam omnes consentientes illi, & illo pereunte, adhuc non cessaret indignatio Dei, quousque cæteri delerētur. Est autem modus in hac ira Dei concitata contra communitatem pro peccato vnius, aut paucorum, sicut cum quis irascitur toti ciuitati pro aliqua iniuria quæ ibi ei ab aliquibus illata est. Et hoc modo comminabatur Deus se concitandum in iram contra totum populum peccantibus aliquibus, in quibusdam specialibus peccatis, quæ pertinebant ad ministrationem factam illi. sic dicitur Num. 1. ca. de castrametatione Leuitarum, et Israelitarum, scilicet, quòd Leuitę castrametarentur in circuitu Sanctuarij, et non accederet aliquis de extraneis, ne fieret indignatio super totam multitudinem. H Item Num. 18. de officio sacerdotali dicitur, quòd Aaron, & filij sui soli excubent in ministerijs sacerdotalibus, & non accedat aliquis de alienis, alioquin orietur indignatio super totam multitudinem.

De sex solutionibus seu modis, quos dat Beatus Augustinus: quomodo Deus puniat vnum pro peccato alterius, & quare non liceat hoc homini. Quæst. XXVII.

Sed adhuc dicunt aliqui: cum Deus iustus sit, quare punit quosdam pro peccatis aliorum, & communitatē pro peccato aliquorum singularium? Aliqui dicunt, quod Deus iuste puniendo hoc facit, quia licet hoc non sit iustū homini iudici, est iustum Deo. & ista est vna solutio, sic dicit Augustinus, quæri solet, quomodo iuste pro alterius peccato in alios vindicetur, cum in lege dictum sit, neque I patres pro filiorum, neque filios pro patrū iniquitatibus esse puniendos, & respondet, illud iudicantibus hominibus præceptum, ne quem quā pro altero puniat. Dei autem iudicia non sunt eiusmodi qui alta, & inuisibilia cō silio suo nouit.

Secunda solutio est, quòd Deus iuste facit hoc, vt admoneat homines curam habere in alterutrū ne peccent, quia non solum quisque pro suo puniendus est, sed Deus vnū pro altero punit, & sic dicit ibidem Augustinus. non enim aliquid durum quantum attinet ad vniuersi administrationem accidit mortalibus, cum moriuntur quandoque morituri, & tamen apud eos qui talia metuunt, disciplina sancitur, vt non solum se quisque curet in populo, sed inuicem sibi adhibeant diligentiam tanquam vnius corporis, & huius hominis, alta pro alijs sint membra sollicita.

Tertia solutio est, quòd Deus facit hoc ad signandum quanta vnitas debeat esse in populo, quia sunt tanquā partes vnius totius, in quo vna parte dolente transsumitur dolor ad alias, siue compassione, siue naturali coniunctione.

Quarta solutio est, quòd fit ad signandum magnum periculum, quod esset in peccato multorum. nam si peccante vno totus populus punitur, quid fieret si totus populus peccaret? de his duobus dicit Augustinus ibidem. Similiter ostenditur quantum connexa sit in populi societate ipsa vniuersitas, vt non in seipsis singuli, sed tanquam partes in toto existimētur, per vnius quoque peccatum mortem que paucorum admonitus populus vniuersus, tanquam in corpore vniuerso quętatur, quod admissum est. simul

etiam significatum est quantũ mali fieret si vniuersa multitudo peccaret, quando vnus quidem ita potuit vindicari, vt ab eo possent cæteri esse securi.

Quinta solutio est, quòd Deus facit istud in pœnis temporalibus, sed non in æternis, quia ibi non ponitur vnus pro alio. vnde dicit Augustinus ibidem. Nec tamen credẽdum est etiam in pœnis quæ post mortem irrogantur, aliũ posse damnari pro alio, sed in his tantum rebus hic irrogari pœnam, quæ finem fuerant habituræ.

Sexta solutio est, quòd Deus potest illud, & non homo quia Deus si pœnas dederit, poterit liberare ab eis, etiam si mortem inferat, homo autem non potest, ideo non licet ei punire vnum pro altero, sic dicit ibidem Augusti. At vero si Achan ab aliquo inuentus, & comprehensus, & criminis reus ad iudicium Iosue fuisset adductus, non putandũ est, hominem quẽquam alium qui societate facti eius nõ teneretur, pro illo, vel cum illo fuisse puniturum: nõ enim mandatum legis licebat excedere, quod datum est hominibus ne iudicio suo, quod in homine homini ingerat, vel permissum est, alterum pro altero arbitretur esse plectendum. longe autem secretiori iudicio iudicat Deus, qui potens est etiam post mortem, quòd homo non potest liberare vel perdere.

Conclusio aucthoris præcedentis quæsiti. Et quòd vnus nunquam punitur pro peccato alterius loquendo de pœna quæ infligitur a Deo. secus de pœnis consequentibus conditionem naturæ: vt fames: sitis, &c.
Quæst. XXVIII.

Dicendum: q́ secundum veritatem Deus non punit quemquam pro peccato alterius, sed anima quæ peccat ipsa punitur, & filius non portat iniquitatem patris, & pater non portat iniquitatem filij. Ezech. 18. cap.

Cum autem obijcitur, q́ Deus punit peccata patrũ in filios vsque in terram, & quartam progeniem. Exo. 34. & Num. 14. c. Dicendum, q́ licet circa hoc ab aliis, & a nobis soleant dari multæ limitationes quæ veræ sunt tamen certissime dici potest, q́ nunquam punitur vere vnus pro peccato alterius, loquendo de pœna quæ infligitur a Deo, secus de pœnis consequentibus conditionem naturę, vt fames, sitis, & huiusmodi, quæ verius dicuntur conditio naturæ quam pœna. nam istæ fuerunt etiam in Christo in quo nullum peccatum, neque etiam originale fuit, neque esse potuit.

Sed loquimur de pœnis inflictis a Deo quæ non sunt ex conditione naturæ. Et hoc adhuc intelligendo, quòd istę sint proprie pœnæ, quod dicimus propter id, quod quis voluntarie assumit, nam illud non est proprie pœna, licet ibi sit dolor, sicut fuit de passione Christi, quam quia spõte accepit, & non inuitus sustulit, non proprie dicimus esse pœnam, & ideo non oportet dici, quod tolerauit eam, aut punitus est pro peccato suo, vel peccato alterius, quia peccatum ipse non fecit. Neque etiam pro peccato alicuius alterius ipse punitus est, sed pro peccatis aliorum ipse dolores aut pœnas large dictas tolerare voluit Esa. 53. c.

De pœnis autem proprie dictis dicendum, quod vnus nunquam punitur pro peccato alterius, sed quicunq; sit, siue subditus pro domino, siue dominus pro subdito, prælatus pro ouibus, aut oues pro prælato, communitas pro singularib. pater pro filio, vel filius ꝓ patre, semper qui punitur habet peccatum, vel causam pro qua a Deo punitur, & etiam non existente alio pro quo punitur, Deus puniret iuste istum pro illo peccato, vel causa. Sed forte non puniretur tunc, nisi esset peccatum illius pro quo dicitur puniri, & differret Deus pœnam illam ad aliud tempus. de quo Matth. 5. cap. magis declarabimus.

Quomodo intelligitur, quòd puniuntur peccata patrum in filios & dominorum in subditos, & an vere puniantur, & quare hoc dicit scriptura. & quomodo intelligatur. Quæst. XXIX.

Maximum autem dubium circa hoc est de pœna filiorum pro peccatis patrum, quia de his dicit expresse scriptura, quòd Deus punit peccata patrum in filios

A Sed adhuc de his dicẽdum est, quòd quicunque filius punitur, peccatum habet pro quo iuste puniatur, non existẽte aliquo peccato patris, quia aut filius est paruus, aut adultus, si est paruus, habet debitum pœnarum consequentium pro peccato originali. nam his debita est mors, & aliquando dabitur etiam si patres sint iustissimi, a fortiori ergo quæcunque alia pœna, cum aliæ pœnæ sint minores. Si autem filius sit adultus, præter debitum peccati originalis habet aliqua actualia, quia nemo est qui non peccet; Re. 8. cap. & pro illis infligetur quæcunque pœna ei irrogetur & non pro peccato patris. Sed hoc solum est, quòd forte pro peccato patris dabitur pœna illo tempore, quo alias non erat eam daturus si pater non peccasset, & tamen etiã non peccante patre peccatum filij meretur illam pœnam sibi dari, siue illo tempore, siue quocunque alio. Deus tamẽ dilaturus erat pœnam ad alia tempora si pater non pecca- B ret. Causa autem huius est, quia tunc Deus puniens filios facit duo, s. ipsos iuste affligit pro eo, quod ipsi per se sine patribus meruerunt, quia apud Deum nullus per se innocens est Exod. 34. cap. & etiam affligit patres, qui ita cruciantur videndo filiorum pœnas, sicut si ipsi punirentur, eo, q́ nimis diligunt eos. Et ob hoc scriptura dicit specialiter de patrũ peccatis, q́ puniãtur in filijs, & non dicit cõmuniter de alijs hominibus, q́ peccata eorum puniãtur in alijs. Primo, quia nullus est naturaliter aliquid alterius sicut filius patris, quia est aliqua particula substãtiæ eius 8. Eth. Secũdo ꝓꝑ nimiã dilectionem, qua pater filiũ diligit, sicut seipsum, & ita dolet de pœna filij, sicut de pœna propria, quod non accidit regulariter in alijs hominibus. Etiã propter primum solet dici, q́ peccata dominorum puniãtur in subditis, eo q́ subditi sunt aliquid dominorum, licet, non eodem modo, sicut filius est aliquid patris, ideo C magis aut saltem directius punitur pater in filio quam dominus in subditis. Secundum etiam conuenit, quia dominus amat subditos, vel tanquam amicos, vel saltem, vt rem possessam, & vtilẽ sibi de cuius perditione tristatur, quia accidit inde sibi malum, & ideo vere punitur ipse quando subditi puniuntur.

Pro maiori declaratione huius vide inf. 7 c. q. 74.

Cum puniuntur peccata patrum in filios aut dominorum in subditos, tunc in vnico actu duo puniuntur. Et quare dicitur, quòd puniuntur peccata patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem, & non plus nec minus.
Quæst. XXX.

Vnde multum proprie dicitur, q́ puniũtur peccata patrum in filios: non q́ filij puniantur aliquando sine peccatis proprijs pro solis peccatis patrum, sed quia pa- D tres aliquando peccauerunt, & pro peccatis illis non dat eis Deus alias pœnas nisi in filijs, s. occidendo filios, vel alias affligendo eos, & hoc est, quia vere maiorem pœnam sustinent sic patres in pœna filiorum quam si aliter punirentur, vnde in vnico actu Dei infligentis pœnam, duo puniuntur, scilicet filius in se pro peccato suo, & pater in filio pro peccato proprio. Sic etiam peccata dominorum in subditis puniuntur, vt cum pro peccato Dauid quando numerauit populum, occidit Deus multa millia hominum peste de ipso populo. 2. Reg. 24. & 1. Paral. capit. 21. vbi pœna inflicta a Deo materialiter, vel regulariter erat vnica, s. occisio populi per Angelum, & tamen ibi puniebantur duo peccata, vnum populi, s. quia populus peccauerat, & merebatur illam pœnam tunc, vel alio tempore sibi inferri, etiã si Dauid non peccaret, & tamẽ forte Deus differret illam tũc dare si non peccasset Dauid. Aliud erat E peccatum Dauid, s. numerationis populi, pro quo sufficiẽter, & conuenienter puniebatur in occisione populi, quia perdebat multum de honore, & vtilitate perdendo populum, & etiam si nulla alia pœna inferretur Dauid, ista erat satis grauis, non solum pro peccato numerationis populi. sed etiam pro quocunque alio, quia forte magis affligeretur in illa pœna quam in aliqua alia, quod satis patet ex verbis eius. nam quando vidit Angelum percutientem euaginato gladio, ego sum q peccaui, ego sum qui inique egi, isti oues sunt quid fecerunt? vertatur obsecro ira tua contra me, & cõtra domum patris mei 2. Reg. 24. & Paralip. 21. c. Et ob hoc scriptura non dixit absolute, quòd Deus

punit peccata patrum in filios, sed limitauit tempus dicēs F vſque in tertiam, & quartam generationem, quia quantūcunque patres peccauerint, filij vltra quartam generationem non puniuntur pro eis, & hoc est, quia homines ad plus solent durare hoc tempore, s. vt videant tertiam, vel quartam generationem, & quandiu ipsi viuunt possunt sentire pœnam de pęna filiorum, aut nepotum, quos affligi vident, post mortem autem nihil istorum vident, ideo non possunt dolere de malo filiorum, quia neque illud cognoscunt, vt dicitur Iob. 14. ca. de mortuo, siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles non intelliget, & sic post mortem patrum, non puniuntur filij pro peccatis patrum, sed pro peccatis proprijs. Et ideo Deus interdum accelerat pęnas filiorum propter peccata patrum, s. vt patres videant pęnas filiorum, & in illis affligantur pro peccatis proprijs, qui si non cauerent forte Deus differret pęnam pro peccatis filiorum ad aliud tempus, neque tamen in hoc iniuriam filijs facit, quod propter peccata patrum non differt G pęnam ipsorum. nam filij cum iam peccauerint, iam merentur pęnam, siue pro illo tempore, siue pro alio in quo Deus voluerit illam inferre, & ita non facit iniuste quandocunque illam inferat post quam iam peccauerunt. Videatur autem facere iniustum si ante peccatum ipsorum puniret eos pro peccatis patrum, quia tunc pro solo peccato patrum punirentur quod nunquam fit. Quod autem Deus non expectet eos diutius, cum alias forte expectaturus foret si patres non peccarent, non est facere eis iniuriā, sed non facere gratiam. Sic etiam est, quando puniuntur peccata dominorum in subditis, quia peccauerunt subditi, & merebantur totam illā pœnā, quę pro peccato dominorum dicitur inferri, & etiam si Domini non peccarent inferretur illa pœna & tamen forte differretur inflictio eius nisi accidisset peccatum dominorum, propter quod non expectatur, sed irrogatur statim.

Nota cur in posteris in quo puni- tur filius pro peccata patris post mortē patris. q. 7. & q. 72. & 76.

Nunquam puniantur filij pro patribus, nisi viuentibus patribus, & nunquam populi puniuntur pro peccato dominorum, nisi viuētibus eis, & quare hoc. Et quod vſque ad tertiam, & quartam generationem tunc extendatur punitio, cum prima, & secunda generatio fuerit innocens, & sancta. Quæst. XXXI.

ET tamen sciendum, quòd quando punitur populus pro domino, nō expectatur vſque in tertiam, & quartam generationem, sed ipso domino viuente infertur pęna, quia ideo punitur populus pro peccato domini, vt Dominus de pęna populi affligatur, & illa afflictio sit ei in pęnam pro peccato suo, sicut supra de Dauid declarauimus, si tamen dominus iam mortuus esset, non sentiret malum, quod infligebatur populo, & ita non affligeretur de illo, non ergo poterant sic puniri peccata eius in popu- I lo. ideo generale est, quòd quantumcunq; peccauerit dominus, non punitur populus pro peccato eius, nisi eo viuēte, post mortem autem eius quicquid populo accidat, non est pro peccatis domini, sed pro peccatis proprijs. Et adhuc de patribus de quibus magis videtur dicendum est idem, s. quòd solum puniuntur peccata patrum in filios eis viuentibus, post mortem autem patrum quicquid accidat filiis iam non est pro peccatis patrum, sed pro suis, quia pater non posset puniri in filius post mortem, cum pęnam illorum non agnoscat, cum nesciat, an nobiles, vel ignobiles sint. Iob 14. c. Si autem obiicitur, quia dicitur vſque in tertiam, & quartam generationem. Exod. 34. cap. Dicendum, quòd non est sensus, quòd semper peccata patrum puniantur in filiis vſq; in tertiam, & quartam progeniem, quia sæpissime patres peccant, & non puniuntur K peccata eorum in filiis, vt si filii sint boni, & non habent aliqua peccata, propter quæ conueniat puniri peccata patrum in ipsis, vel dato, quòd filii habeant peccata, punit Deus ipsa peccata patrum in ipsismet, & non in filijs, sed est sensus, quòd quando Deus voluerit punire peccata patrum in filios, ad plus puniet vſq; in quartam generationem, & non extendet illam vlterius ad alias generationes, & tamen hoc non fit, nisi quia vt dictum est tanto tempore solent homines viuere, vt videant tertiam, & quartam generationem, & non amplius, ideo quandiu viuunt possunt in aliqua istarum generatione puniri. Si autem moriatur pater, etiam si multa peccata eius maneant punienda, non punientur in filiis, & aliis generationibus, sed ipse pater mortuus pęnas in seipso tolerabit. Dicitur autem in tertiam, & quartam generationem propter duo. Primo, quia licet nunquam puniantur peccata patrum in filiis, nisi quando ipsi habent propria peccata pro quibus puniantur, tamen interdum patres non habent filios, vt quia defuncti sunt, & habent nepotes, vel pronepotes, & sic cum non possunt puniri peccata in vna generatione, quia illa non est, puniuntur in alia quæ superest, & hoc vſq; ad quartam, quia vltra non extenditur pęna.

Est tamen regulare, quòd si pater habet filios, potius eius peccata punientur in filiis quàm in nepotibus, & pro nepotibus, eo quòd magis diligit filios quam nepotes, & magis pertinent ad eum, & sic acrius cruciabitur in pœna filiorum quam nepotum. similiter si non existētibus filiis sint nepotes. & pronepotes, potius punietur in nepotibus, quam in pronepotibus propter eandem causam, nisi aliquid obsistat.

Secundo & principaliter, quia licet puniantur peccata patrum in filios, nunquam fit, nisi ipsi filii propria peccata habeant pro quibus iuste puniri possint. accidet autē, quòd pater peccans habeat filios suos, in quibus nullum peccatum est expiandum, & habeat nepotes peccatores, tunc non poterit puniri peccatum patris in filius, sed punietur in nepotibus. & ita si filii, & nepotes sancti sunt, pronepotes autem peccatores, punietur peccatum in pronepotibus, & ita fit vſq; ad quartam generationem. Sciēdum autem, quòd licet puniantur peccata patrum in filios vſq; in tertiam, & quartam generationem, non solum fit hoc viuentibus eis dumtaxat, & non post mortem ipsorum, sed etiam fit istud statim, vt patres peccant, vel nō multo tempore post hoc. sic est enim ex conditione pęna-
H rum, vt patet Deut. 7. cap. s. dominus Deus custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se. & his qui custodiunt præcepta eius in mille generationes, & reddēs odiētibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat, protinus eis restituens quod merentur. Idem autem est, quando punitur peccatum domini in subditis, quia nō est post mortem domini, & etiam est pauco tempore post peccatum. Sicut fuit in Dauid tam inquantum pater quam etiā dominus. nam inquantum pater, ipse peccauit in adulterio Bersabeæ, & in morte Vrię 2. Reg. 11. c. & ob hoc paruulus natus de adulterio statim mortuus est 2. Reg. 13. c. s. veruntamen, quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morietur. De Dauid inquantum erat dominus patet, quia ipse peccauit numerando populum, & statim Deus intulit ei pęnam, & secuta est pestis grauissima in qua perierunt septuaginta millia 2. Reg. 24. c. & fuit ista pęna conueniens quantum ad Dauid, quia ipse gloriatus fuerat faciendo populum numerari, vt cognosceret multitudinem subditorum suorum. Deus autem puniuit eum auferendo istam gloriationem diminuendo populum eius, ipse tamen populus, & quilibet qui hoc patiebatur aliàs illud meruerat per peccata propria, vt dictum est.

De differentijs quæ sunt inter Deum, & hominem iudicē in iudicando. Et quare dicatur quis in iudicio Dei pro altero puniri, & non in iudicio humano. Quæst. XXXII.

DEclaratis præcedentibus redeundum est ad id, quod dicebamus, s. quod Deus nunquam peccatum vnius punit in alio, ita quòd aliquis qui nunquam peccauit, vel non habeat peccatum pro quo sit debitor pęnæ, puniatur solum pro eo in quo alius peccauit. nam hoc modo neque punitur filius pro patre, neque populus pro domino, neque aliquis pro alio, sed quilibet pro peccato suo. Ezech. 18. cap. vnde quando filius dicitur puniri pro peccato patris, ipse habet peccatum proprium pro quo illam pęnam meretur, etiam si pater non peccasset. Et ita nihil plus facit Deus quam iudex humanus. nam sicut iudex non occidit patres pro filijs, neq; filios pro patribus, Deut. 24. ca. ita neq; Deus, sed si occidit filios alicuius, ipsi peccauerūt

per quod

per quod illam mortem merentur, etiam ſi pater non peccaſſet. Sed differt Deus a iudice humano, primo q; a Deus cognoſcit delicta ſecreta hominum, tam ea quæ in opere, quàm quæ in ſola cogitatione perpetrata ſunt, & non indiget teſtibus ad probandum, ſed ipſe eſt teſtis, & iudex, ſicut ipſe dixit Hierem. 29. c. ego ſum iudex, & teſtis, dicit dominus. iudex autem, qui non cognoſcit ſecreta, indiget teſtibus. Secundo iudex, quia eſt homo potens errare ex ignorãtia, vel prauitate affectus, nõ irrogat pęnas quas vult, ſed taxatas a lege, quia ipſe non cognoſcit pęnam debitam pro peccato, lex autem nouit illam. Etiam ille interdum ex prauitate vellet maiorem, vel minorem debito pęnam inferre, cum autem taxatur per legem, vel aliquo modo de ea diſponitur, non eſt in quo iudex erret. Deus autẽ neque poteſt quicquam ignorare, neq; prauitatem voluntatis habere, ideo non eſt ei aliqua pęna taxata quam inferat, ſed quam vult infert, quia illam iuſtum eſt irrogari, quàm ipſe intulerit. Tertio, quia quando ſit infligenda pęna, & quando differenda, & generaliter de omnibus circunſtantiis circa pœnas, iudex tenetur ſequi legem, quia alias non appareret, an iuſtum, vel iniuſtum ageret. Deus autem non tenetur alicui legi, quia ipſe eſt iuſtior, & rectior quacunq; lege. Ex prædictis autem apparet, quòd iudex non debeat punire vnum pro alio, quia ille totam poteſtatem habet a lege, & illa determinat in ſingulis criminibus, quæ pœna imponenda ſit, & non concedit neq; ſtatuit puniri vnum pro altero, quia lex non cognoſcit peccatum vnius eſſe alterius, ideo facit, quòd delicta ſuos teneãt auctores. Deus autem cognoſcit peccata ſingulorum tam manifeſta quàm occulta, & poteſt differre pęnam peccãtis ad aliud tempus, & cognoſcit in quo peccatum vnius attineat ad alterum, vel ad peccatum eius. Et etiam nouit quantum quis ex qualibet pęna affligitur, ideo ille poteſt iuſtiſſime peccatum patris punire in filio, quia ſcit, an filius in ſecreto habeat aliquod peccatum pro quo iuſtum ſit ei inferri illam pęnam, quæ infertur peccante patre, & etiam ſcit quantum pater affligetur de iſta pęna filij, vt poſſit haberi commenſuratio ad peccatum patris, ſ. quòd tantum pater in ſe doleat de pęna filij, quantum menſura peccati ipſius patris exigit, & ipſe pro peccato proprio cruciaretur, quando filius non puniretur. Ex quo apparet, q; quantum ad veritatem rei, ita iuſte iudicat Deus puniendo peccata patrum in filios, & peccata dominorum in ſubditos, ſicut iudex humanus puniendo quemlibet ſolum pro peccato ſuo. neque facit aliquam exorbitãtiam ab eo, quod rectum, & iuſtum eſt, potius quam iudex humanus, quia ſicut iudex humanus quando quemlibet ꝓ ſuo ſe punit, dat ei ſolum pęnam pro peccato ſuo, & nõ pro peccato alterius. ita Deus cum punit filium pro patre, vel populum pro domino aut rectore, punit quemlibet pro peccato ſuo, & ſolum tantum punit quantum conditio peccati ſui exigit, etiam ſi nullus aliis peccaret, vt declaratũ eſt.

Nec in iudicio diuino, nec humano punitur aliquis pro peccato alterius sed pro suo & quod in hoc sunt aequalia.

Sed ſolum in hoc differt, quia Deus habet excellentiorem modum iudicandi ſecundum quem inuenitur hoc conuenire. Et non conuenit iudici humano, quia non poteſt accedere ad illum modum excellentem cognoſcendi, vt dictum eſt. Sicut eſt aliqua comparatio inter ſenſum, & intellectum, quia vterq; eſt potentia cognitiua, & idem cognoſcunt. ſenſus tamen non poteſt pertingere ad modũ cognoſcendi intellectus. vnde neq; cognoſcit immaterialiter, neq; ſine organo, neq; in abſentia rei cognitæ. Vnde ſi iudex humanus haberet ea quæ Deus habet de cognitione, & rectitudine, eſſet ei iuſtum punire filium pro peccato patris, ſicut eſt iuſtum Deo facere illud, ſed homo nõ poteſt iſtud habere propter infinitam diſſimilitudinem ad diuinam naturam. ergo homini eſt conueniens iudicare ſolum per legem puniendo quemlibet pro peccato ſuo, ſicut iuſtum eſt Deo punire filium pro peccato patris, & populum pro domino, & communitatem pro peccato ſingularis perſonæ. Et hoc eſt, quòd tenet Auguſtinus poſt omnes alias ſolutiones quas dare videbatur, cum ait. Viſibiles igitur afflictiones hominum, vel mortes, quoniam his quibus ingeruntur, & obeſſe, & prodeſſe poſſunt, nouit dominus in occulto prouidentiæ ſuæ quemadmodũ iuſte quibuſq; diſpenſet, etiam cum aliorum peccata in alios videtur vleiſci pęnas viſibiles quæ nocent, & non

A proſunt, ita nullus Deo iudice pro alienis peccatis luit, ſicut homine iudice nullus luere niſi ex propria culpa iſtas viſibiles debet. hoc enim præcipit homini iudici Deus in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicandis, q; iudicio ſuo facit ipſe, quo poteſtas humana non aſpirat. Et ſic concludit, quòd idem facit homo in iudicio humano, quòd Deus in iudicio diuino, ſed non poteſt homo pertingere ad excellentiam diuini iudicij.

Sex ſolutiones Auguſtini, quòd puniatur vnus pro alio apud Deum; ad hoc, quod vera ſint, quomodo debent intelligi. Et quòd Deus nunquam occidit filios pro patribus, nec patres pro filijs iuxta legem, tameſi Deus non obligatur legi. Quæſt. XXXIII.

B NVnc autem redeundum eſt ad ſolutiones alias Auguſtini quæ in principio dabantur ſupra q. 27. & reducendæ ſunt ad hanc vltimam, quia alias non continerent veritatem, aut æquitatem.

Prima erat hominibus iudicantibus præceptum eſt ne quemquam pro altero puniant, Dei autem iudicia non ſunt eiuſmodi, qui alta, & inuiſibilia nouit.

Dicẽdum autem, quòd iſtud abſolute eſt iuſtum, quòd nullus pro peccato alterius puniatur. ſed quilibet pro ſuo, & hoc tam homo in iudicio humano, quam Deus in ſuo iudicio obſeruat. nam etiam ſi videatur punire vnum pro peccato alterius, tamen quemlibet pro ſuo peccato punit.

Cum autem dicitur, quòd in lege iubetur ne patres occidantur pro filijs, nec filij pro patribus iſtud inquantum lege fuit cautum, ſolum obligat hominem cui data eſt lex. Deus autem qui eſt legis conditor non tenetur lege, & tamen vltra hoc, quod eſt cautum eſſe lege, eſt iſtud abſolu-

C te iuſtum tam apud Deum quam homines, ideo ẽt Deus illud in ſuo iudicio obſeruat. nam nunquã occidit filios ꝓ peccatis patrum ſolis, ſed quando illos occidit, ipſi meruerunt per peccata propria illam mortem ſibi infligi, etiam ſi patres non peccarent, vt declaratum eſt.

Cum autem dicitur. Dei autem iudicia non ſunt eiuſmodi, qui alta, & inuiſibilia nouit. non eſt intelligendum, quod ex eo, q; Dei iudicia ſunt alta & inuiſibilia, ſit iuſtũ apud ipſum occidere aliquem, qui nihil omnino peccauit pro ſolo peccato alterius, quia hoc etiam apud Deum eſt iniuſtum, vt patet Gen. 18. ca. in verbis Abrahæ ad Deum, ſcilicet abſit a te domine non facias rem hanc, vt occidas iuſtum cum impio, fiatque iuſtus ſicut impius, non eſt tuum hoc qui iudicas omnem terram, nequaquam facies hoc iudicium.

Cum autem dixit, non eſt tuum hoc, manifeſte oſtendit
D quòd repugnat Deo occidere iuſtos, ſicut impios, vel cum impijs, ſed adhuc videtur iniuſtius, quòd iuſtus puniatur pro peccato peccatoris, quàm quòd iuſtus abſolute puniatur. ergo Deus nullo modo puniret filios pro patribus, ſi filij nihil omnino mererentur, vel nullius pęnæ debitores eſſent.

Sed intelligitur, quòd Dei iudicia non ſunt eiuſmodi, ſ. talia qualia humana, quia homo ſolum iudicat per legem & non punit aliquem niſi conuictum de crimine. Deus autem nulli legi ſubijcitur. Cum vero dicit qui alta, & inuiſibilia cognoſcit, datur cauſa quare liceat Deo punire vnum pro altero, ſ. quia Deus cognoſcit ſecreta peccata hominum, & ſcit qua pęna digni ſunt. & cum videtur, quòd punit vnum pro peccato alterius. punit eum pro peccato ſuo, quod ille in ſecreto nouit, quia cognoſcit inuiſibilia; homo autem non poteſt cognoſcere inuiſibilia, ideo non
E eſt ſibi licitus talis modus puniendi, ſed Deo ſoli licet qui hæc cognoſcit.

Secunda ſolutio Auguſt. ſi de rigore intelligatur non poteſt ſtare, & quomodo recte interpretari debeat. Quæſt. XXXIIII.

SEcunda ſolutio erat, quòd Deus facit hoc, vt vnus homo habeat curam pro alio, quando non ſolum pro peccato ſuo, ſed etiam pro alterius peccato punitur. Dicendũ, quòd iſtud ſi ſolum ſic teneatur, non ſtat. Primo, quia nunquam eſt iuſtum, quòd ille qui nihil omnino peccauit, puniatur

niatur quantumcunque inde sequatur bona admonitio, quia non sunt facienda mala, vt veniant bona. Ad Roma. 3. cap. sed punire eum qui nihil omnino peccauit est semper malum, quia neq; ad Deum pertinet. Gene. 18. ergo pro bona significatione, vel admonitione quę inde sequitur, non est faciendum. Secundo, quia si ista esset causa iusta puniédi vnum pro alio, vt illa admonitio fieret, liceret etiam hoc in iudicio humano, quia eadem admonitio inde sequeretur. immo tãto maior quanto pluries, & in pluribus iudiciis puniretur quis pro peccato alterius, & tamen in iudicio humano non licet punire quemquam pro peccato alterius, vt dicitur Deut. 24. cap. & etiam Augustinus hoc dicit, quòd solum licet in diuino iudicio. ergo nõ erit licita talis punitio vt sequatur inde illa admonitio.

Dicendum, quòd illa non est causa reddens illum actũ licitum, neque Augustinus hoc intendit. sed est vna de cõmoditatibus quæ sequuntur ex hoc, quòd vnus ponatur pro alio. Id vero, quod reddit actũ iustum est, quòd Deus non punit aliquem solum pro peccato alterius. sed quando ipse habet peccata per quæ mereatur illam pęnam, & tamen, quia illa peccata non manifestantur hominibus, uidetur puniri ille pro peccato alterius, & tunc sequitur ista vtilitas ex tali punitione, s. quòd admonentur homines habere curam aliorum ne peccent, ne pro peccatis aliorum puniantur.

Tertia solutio non potest stare de rigore. Et quæ sit illius veritas, similiter se habet, & quarta solutio, & eius veritas. Quæst. XXXV.

ERat tertia responsio, quòd Deus facit hoc ad significandum quanta vnitas debeat esse in populo. Sed dicendum, quòd ista solutio non stat quia, sequuntur illa inconuenientia quæ sequebantur ad præcedentem solutionem, sicut declaratum est præceden. quæst. nam pro nulla significatione habenda committendum est quod malum est. Sed veritas est, quòd ideo est actus licitus, quia quando videtur puniri vnus pro alio, punitur pro peccato proprio, licet illud non sit notum hominibus, & ita videtur ille puniri pro alio, & tunc vna de vtilitatibus quæ sequuntur est quòd ostendit Deus quanta vnitas debeat esse in populo, ita quòd non sint, vt singuli, vel vt separati, sed vt partes vnius totius, & ideo vnus pro peccato alterius puniatur, sicut vna pars dolet in dolore alterius, vel compatitur ei. Quarta solutio erat, quòd istud fit ad significandum magnũ periculum, quod est in peccato multorum, quando pro peccato vnius punitur multitudo, quid fieret si peccaret tota multitudo? Dicendum quòd ista non est causa, vt vnus puniatur pro alio, quia quantumcunque sit bonum significari istud, semper manet iniustum, quòd vnus puniatur pro peccato alterius, si ille nihil omnino peccauit, vel si nullius pœnæ debitor est, cũ istud etiam apud Deũ non sit iustum. Gene. 18. c. & ita non licebit fieri pro illo. Secundo, quia hoc dato liceret idem in humano iudicio. nam tanto magis istud signaretur quanto in pluribus iudiciis, & pluries talis pęna inferretur.

Dicendum ergo, quòd non est ista causa, sed est vna de vtilitatibus consequentibus, quando talis pœna infertur, scilicet quòd signatur istud periculum, tamen ista significatio nõ facit talem punitionem esse licitam, sed id, quod iam diximus.

Quinta solutio August. non est satisfactoria. Et quid sentiendum sit circa eam solutionem. Et cum secundum veritatẽ Deus non puniat vnum pro alio pœna æterna, nec temporali quare conceditur, quod punit pœna temporali, & non, quod puniat pœna æterna. Quæst. XXXVI.

SOlutio quinta erat, quòd Deus facit istud in pęnis temporalibus, scilicet puniendo vnum pro alio, sed non facit in pęna æterna. Dicendum, quòd ista solutio non satisfacit. nam licet Deus non puniat vnum pro alio pęna ęterna, non redditur inde iustum, quòd cũ puniat pro alio pęna temporali, ideo hoc non est soluere incõueniens, sed dare doctrinam, vel limitationem. Est ergo dicendum, quòd secundum veritatem non punit Deus vnum pro alio pœ- F na temporali neque ęterna, scilicet quòd si nihil ipse peccauit, inferat ei pro alio pœnam temporalem aut ęternam quia sicut omnino esset iniustum, quòd Deus puniret aliquem pro altero pœna æterna, & hoc quilibet iudicaret iniustum, ita etiam esset iniustum si Deus puniret vnum pro alio pœna temporali, si ille nihil omnino meruisset. licet esset magis iniustum punire aliquem pro alio pœna ęterna quam temporali, inquantum pęna ęterna est incomparabiliter maior. Sed dicendum, quod concedimus Deũ punire vnum pro peccato alterius pęna temporali, & non cõcedimus de pęna ęterna, quia ad vnum sequitur inconueniens, & ad aliud non. Et patet, quia quando dicimus vnũ puniri pro peccato alterius, intelligitur quod ille qui punitur peccauit, & mereatur illam pęnam pro peccato proprio, etiam si non peccasset ille pro quo dicitur puniri, & tamen dicitur puniri pro peccato alterius ꝓp duo. Primũ G est, quia forte peccatum illius qui punitur est occultũ, & peccatum eius pro quo dicitur puniri est manifestum, & sic videtur puniri pro manifesto, q̃d est peccatũ alterius, & nõ pro occulto, quod est peccatũ suũ, pro quo tamẽ vere punitur. Secundum est, quia in pęna illius qui punitur, cruciatur etiam ille cui non infligitur pęna, ac si ei vere in seipso inferretur. sicut est, quando punitur filius pro peccato patris. nam in pęna quam filius tolerat pro peccato ꝓprio, cruciatur pater ac si ei vere in seipso inferretur, & ꝗa istam pęnam toleraret pater in malo filii, meruit pater ꝑ peccatum proprium, & illud dicitur puniri in filio. Data enim tali suppositione, non sequitur inconueniens aliqđ, quia non infertur ibi alicui pęna iniusta, & per talem modum sequuntur aliquæ vtilitates inquantum vnus videtur puniri pro peccato alterius, & ideo concedimus, quòd vnus puniatur pro peccato alterius iuxta modum loquen H di Scripturæ, & hoc quantum ad pęnam temporalem. In pęna autem æterna, non sequitur aliqua vtilitas concedendo hoc, ideo non concedimus vnum pro altero tali pœna puniri. Nam si dicamus aliquem sic puniri pro altero, aut dicemus, quòd ille qui punitur ęternaliter, meruit pœnã illam per actus suos aut nõ. si non meruit, sequeretur iniustum simpliciter, scilicet quod aliquis puniretur in eo, qđ nullo modo meruit, quòd est valde inconueniens. nam ẽt de pęna temporali non concedimus, quod aliquis qui nihil omnino meruit, puniatur pro alio, vt supra dictum est multo ergo minus concedemus hoc in pęna ęterna, q̃ valde grauior est. Si autem dicatur, quod ille qui punitur pęna ęterna meruit eã. Dicendum, quod non potest dici conuenienter, quod puniatur pro peccato alterius, quia ad hoc primum est necessarium, quod pœna eius qui punitur ꝓ alio sit nota, quia causa non appareبit an dicatur puniri ꝓ I peccato suo, vel pro peccato alterius, & tñ pęna æterna est occulta, cũ sit in alio seculo in quo nescimus qui sint, vel an puniantur, quia omnia illa nobis occulta manent. Et dato, quod sciremus aliquem ibi manere, nesciremus quantitatem, aut modum pęnæ. Secundum, quod est principale, s. quod quando vnus dicitur puniri pro peccato alterius in illa pœna quam tolerat qui patitur, cruciatur etiam ille ꝓ cuius peccato dicitur ille alius pati, sicut cum peccata patris puniuntur in filio, ipse pater cruciatur, & dolet valde de pęna filij, & ita in pęna filii sustinet ipse pater aliquid pro peccato suo. Sed in pena æterna non potest esse hoc, quia pęna illa non cognoscitur ab illis qui viuunt, quibus omnino manet occultus status mortuorum, ideo non potest dolere pater viuens de pęna filii in Inferno, & sic non dicetur puniri pro eo. Et ista fuit causa assignata supra q. 30. quare peccata patrũ non dicatur absolute puniri in filios, K sed vsque in tertiam, & quartam generationem solum, s. quia vsque ad illud tempus possunt homines viuere, & videre bona, vel mala filiorum suorum. post illud autem tẽpus non viuunt, ideo non puniuntur peccata ipsorum vlterius in filios suos. Sed eodem modo viui ignorant statũ defunctorum, sicut defuncti statum viuorum. ergo non dicetur quis mortuus tolerare pęnam ęternam pro peccato alterius, sed solum pro suo.

Tertium est, quia per hoc, ꝙ Deus dicit, ꝙ punit peccata patrum in filios, erudit homines ad non peccãdum, cũ videant, ꝙ peccata sua non solum in eis, sed etiam in posteris suis puniantur. nam ad hunc finem scriptura dixit,

Exo.34.& Nu.14.& similiter ad illud allicit Deut.7.ca.ꝙ omnia quæ scripta sunt ad nostrā doctrinam scripta sunt, ad Rom.15.c.& hoc bene fit, quando non solum qui punitur, & ille pro cuius peccato alius punitur, hoc videt, sed ēt multi alij q ex hoc admonētur, & tñ pœnam mortuorum nulli videntes vident qualis est pęna ęterna, iō non prodesset, ꝙ diceretur quis pati pro alio pęnam æternam.

Quartū est, quia Deus ita voluit nos in dictis, & factis suis instruere, quòd se non ostenderet crudelem, quod fieret si diceretur quis puniri æternaliter pro alio. pęnæ. n. tēporales quæcunq; sint tam acerbitate quā duratione paruæ sunt, quia aliquando finiuntur, & ita non sunt multū timendæ, sed pęnæ æternæ sunt valde timēdæ sicut Christus docuit Matth.10.c. nolite timere eos qui occidūt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum potius timete qui pōt corpus, & animam perdere in gehennam, & ita quòd pęnam trāsitoriam inferret Deus filio pro patre, non esset admirandum, quod autē æternam inferret, videretur crudele, ideo de temporali solum dicitur.

Quintum est, quia Deus voluit innuere, quòd pœna, q̄ ipse infert alicui pro alio, ad plus pōt durare tandiu quandiu viuit ille pro quo infligitur, cum dicatur solum dari vsque ad tertiam, & quartam generationem. Exodi 34.& Num.14.& tamen nemo tandiu viuit quandiu pęna ęterna, ideo non cōuenit vllo modo dici, quòd puniatur quis pęna æterna pro peccato alterius.

An concedi debeat, quòd Deus punit vnum pro alio pœna purgatoria post mortem, & quòd non est concedendum propter octo. Quæst. XXXVII.

Sed tunc quæreretur, an quis dicatur puniri pro alio pœna purgatoria. Aliquis dicet, quòd sic, quia solum negamus puniri aliquem pro alio pœna æterna. pęna tamen purgatoria non est æterna, quia aliquādo finitur: ergo punietur hac pęna vnus pro alio.

Sed dicēdum, quòd nullus pro alio tali pęna punitur: nā aut puniretur pro peccato alterius solum hac pęna, ita qđ ipse nihil mali meruisset, aut ipse mereretur illam pro peccato suo, & tamen diceretur ēt illam pati pro peccato patris. Si primo mō, hoc esset simpliciter iniustum, s. ꝙ innocens puniretur. nā in pęna temporali dicimus, ꝙ filius nō punitur pro peccato patris, nisi cum filius illam pęnā meruit. a fortiori ergo dicemus hoc de pęna purgatoria, quia illa maior est quam tpalis quā in corpore toleramus. Si secundo mō. non stat pp causas easdem quas posuimus pręceden. q. De prima patet, quia pœna quam quis dēt dici tolerare pro peccato alterius, dēt esse nota. pœna tamen purgatoria est ignota viuentibus, sicut & pęna æterna totus enim status post mortē vsq; ad resurrectione, iuxta illud Aug. tempus quod est inter hominis mortem, & eius vltimam resurrectionem, animas abditis receptaculis continet. ergo non dicetur vnus pro alio tolerare pęnam purgatoriam. Secundum etiam tenet, quia in tantum dicitur puniri peccatū patris in filio, vel alicuius in altero, inquantum ille pro quo alius dicitur puniri videt pœnam eius, & de illa ipse cruciatur, & tñ viuentes non vident neq; cognoscunt pœnas eorum, qui sunt in purgatorio, iō non poterunt dolere determinate pro illis, vel de illis, & sic nō dicetur aliquis ibi puniri pro alio pœna purgatoria. Tertiū etiam stat, s. pp eruditionē, s. vt qñ vnus dicitur ꝓ alio puniri non solū qui punitur, & pro quo punitur hoc videant sed etiam alii, vt ipsi quoq; instruantur. sed pœnas purgatorias non possunt videre viuentes, quia sunt post hanc vitam, & ēt sunt in sola anima quæ non est visibilis, ideo nō dicentur puniri hac pœna vnus pro alio. Sed obijcietur: ꝙ licet patre viuente nō debeat dici filius tolerare pro eo pęnas purgatorias, tñ mortuo patre si ambo fuerint in purgatorio, posset dici puniri filius pro patre. Dicendū, ꝙ nō stat. Primo, quia qñ vnus dicitur pro alio puniri, non punitur pęna actuali, nisi vnus eorum, & alius cruciatur cōdolendo ei, sed in casu dato tā pater q̄ filius puniuntur pęna purgatoria. ergo non conuenit dici, ꝙ vnus pro alio puniatur. Scdo, quia qñ vnus pro alio punitur, non solum debet hoc posse cognosci ab eis, sed ētab alijs, vt admoneantur, vt dictū est nunc in ratione tertia, & tamen in casu dato ēt

A si pater cognosceret de pœna filij non constaret viuentib. iō non conuenienter videtur, ꝙ punitur filius illa pęna ꝓ patre. Quartum quātum ad principale tenet, quia sicut videretur crudele, quòd Deus puniret aliquem pro alio pœna gehennę pp magnitudinem illius pęnæ, ita etiā videretur crudele si puniret vnum pro alio pęna purgatoria; qa licet pœna purgatoria non sit ita grauis, sicut pęna inferni quia non est æterna, tñ est valde maior quacūq; pœna tpali, sicut dicit Aug. & est 25.d.c. qui in aliud, s. qui in aliud seculum distulit fructū conuersionis prius purgabit igne purgationis, hic ignis, & si non sit æternus, miro tñ modo grauis est. superat. n. oēm pœnam quam hō vnq̄ passus est hac vita vel quam pati potest, & ita Deus talē pęnam nō infliget vni pro altero. Quintum ēt stat, quia pęna q̄ quis tolerat pro alio, non debet extēdi vltra vitam illius ꝓ quo eam tolerat, & tñ pęna Purgatoria extendit interdum lō-

B go tempore, ita vt maneat filius in purgatorio post mortē patris. ergo non dicetur tunc puniri pro illo, & ita pœnā purgatoriam nemo pro alio tolerare dicitur. Sextum pōt addi, quia pęna purgatoria secundum conditionem nominis sui est ad purificandum aliquid quod nobis in hoc seculo mansit emendadum, vt innuit Apostolus 1. Cor. 3. c. ubi dicit de igne, ꝙ probabit opus cuiuslibet, s. de igne purgatorio, & ita innuit Aug. in Homilia de Purgatorio. & Greg. similiter. & hr̄ 25. dist. §. alias ea. & c. qualis hinc. ergo in Purgatorio non punietur quis, nisi pro peccato ꝓprio. Septimū est, quia videtur inconueniēs & contra conditionem personarum, ꝙ puniatur quis post mortem pro alio siue in Purgatorio, siue gehenna quia qñ quis dicitur puniri pro peccato alterius, iō fit quia qui punitur est aliquid eius pro quo punitur, & ita dr̄ puniri filius ꝓ peccato patris, & subditi ꝓ peccato domini, & tñ nō dicitur pu-

C niri pater pro peccato filij, sicut dr̄ puniri peccatū patris in filios vsq; in tertiam, & quartam generationem, & hoc est, qa filius est aliquid patris li. 5. & 8. Ethic. & pater non est aliqđ filij, & tñ post mortē qñ sola anima manet, dissoluitur ista habitudo, quia filius nō est aliqđ patris, quia non relinquitur nisi anima q̄ ad patrem nullo modo pertinet, iō post mortem non est conueniens dici, quòd puniatur aliquis pro alio siue in gehenna, siue in Purgatorio.

Sed dicet aliquis, quòd non stat ista rō, quia non solum filij pro patribus, sed etiam patres pro filiis puniuntur, qa Heli mortuus est pro peccato filiorum 1. Reg. 2. & 4. cap.

Dicendum, quòd non puniuntur patres pro filiis, quia neque Heli sic punitus est, sed pro peccato proprio, s. quia noluit corrigere filios suos, cum sciret peccata eorū. vnde Deus de eo conqueritur dicens, dilexisti filios tuos plus q̄ me 1. Reg. 2. c. & ita peccatum erat eius de quo Deus con-

D querebatur, & pro quo ille punitus est, & nō peccatum filiorum. sic etiam patet extra de simonia c. licet Heli.

Octauum est, quia non conueniunt pœnæ mortuis pro viuentibus, quia illæ infligerentur, vt viuentes pro quib. infliguntur, de illis dolerēt, & tñ inter mortuos, & viuentes non manet ille affectus qui prius erat, licet aliquis sit, non tñ prorsus talis, cum neq; ipsi sint id quod prius erāt, neque habeant eundē statum, & ita non dolebunt inuicē tam viui pro mortuis quā mortui pro viuis, sicut si essent omnes viuentes. non igitur punietur quis post mortem ꝓ peccato alterius, siue viuentis, siue mortui.

Sexta solutio August. de rigore nō stat. Et quis sit rectus sensus. Item quomodo dicatur puniri populus pro peccato Prælati, & quòd secundum veritatem non punitur, & quomodo sunt ibi duæ pœnæ vna pro peccato populi, & alia pro

E *peccato pastoris. Quæst. XXXVIII.*

Sexta, & vltima solutio erat, ꝙ Deus pōt punire vnum pro alio, & nō homo, quia Deus potest liberare a quacunq; pęna ēt suscitare a morte, quod non potest homo.

Dicendum, ꝙ non stat, quia licet hoc possit Deus, non redditur inde iusta pœna quæ daretur alicui si solum daretur pro peccato alterius, quia puniretur innocens, quod est totaliter iniustum.

Secundo, quia sequeretur, quòd iudex humanus posset vnum pro peccato alterius punire, quando pęna ipsa talis esset a qua iudex qui inflixit posset liberare, & tamen fal-

sum est, quia nunquam licet iudici punire vnum pro peccato alterius. ergo neq; esset iustum in Diuino iudicio. Dicendum, quòd causa quæ facit iustam talem inflictionem pœnæ est, quia Deus non dat pœnam nisi ei qui meretur illam per peccatum proprium, etiam si non peccasset ille pro quo dicitur puniri. quòd autẽ Deus possit liberare a quacunque pœna quam inflixerit, & non iudex humanus facit ad aliqualiter apparere iustius quam si per hominem fiat. non est tamen ista causa iustificans actum.

Sed adhuc aliqui dicunt, quòd tunc punitur cõitas pro peccato vnius, quando pastor, vel Prælatus videns peccata populi nõ corripit, & ita venit ira Dei super totum populum. Sic dicit Adamantius, non otiose transcurrendũ est, quòd vno peccante ira Dei hic super totum popolum venit. hoc accidit, quãdo Sacerdotes qui populo præsunt erga delinquentes benigni videri volunt, & verentes peccantium linguas ne forte de eis male loquantur, Sacerdotalis seueritatis immemores peccantem coram omnibus nolũt publice arguere, vt cæteri timorem habeant, nec malũ auferunt de seipsis, nec tradunt huiusmodi Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit, & dum vni parcunt vniuersæ Ecclesiæ moliuntur interitũ ex vna enim oue morbida vniuersus grex inficitur. Sed dicendum est, ꝙ in isto casu non potest dici, nisi large vnus puniri pro peccato alterius, quia aut dicemus puniri pastorem pro peccato gregis, aut e contrario. Primum non est ad propositum horũ dictorum, & tamen si illud velimus dicemus, quòd nõ punitur pastor pro grege, sed potius pro peccato suo, s. quia ipse non exercuit solicitudinem necessariam circa gregem Si aũt dicatur, ꝙ punitur grex totus pro peccato pastoris quod facit ad propositum. Dicendum, quod non punitur pro peccato pastoris, sed pro proprio, licet illud habeat aliquam causam ex peccato pastoris, s. pastor vidit aliquem de suis peccare, & non corripuit, quem si corripuisset cæteri timerent, & non peccarent, sed quia non corripuit, alii ausi sunt committere grauia peccata propter quæ ira Dei venit super totum populum, & ita videtur venisse indirecte propter peccatum pastoris. vere tamen venit propter peccatum populi, ideo ipsi puniuntur pro peccato suo illa pœna, qua punirentur etiam si nõ haberent Prælatum, vel pastorem, & tamen in aliquo peccauit pastor indirecte, s. quia nõ adhibuit curam necessariam, quam si adhibuisset non fuisset illud secutum. Ideo cum sint ibi duo peccata, sunt duæ pœnæ vna populi, & alia pastoris, & vterque pro suo punitur, sic patet Ezec. 3. ca. s. fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo verbum, & annunciabis eis ex me, dicente me ad impium morte morieris, si non annũciaueris ei, nec locutus fueris, vt auertatur a via sua mala, & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur. sanguinem autem eius de manu tua requiram.

An Heli fuit punitus pro peccato filiorum, vel suo.

Sic fuit de Heli summo Sacerdote qui vidit filios suos peccantes grauiter contra Deum, & cum ad officium suũ pertineret eos corripere non correxit, ne contristaret illos, quia tenerrime eos diligebat, ita vt Deus de eo conquereretur, ꝙ diligeret filios suos plusquam ipsum. Et ita Deus intulit duplices pœnas, s. filiis Heli, quia peccauerant directe, intulit pœnam, s. ꝙ ambo in vna die occiderentur manu hostium, ipsi autem Heli, quia fuerat multũ negligens in castigando filios, dedit Deus, quòd tristaretur nimis audita captiuatione arcæ, & morte duorum filiorum suorũ, & præ tristitia, quod ipse caderet de sede sua, & moreretur 2. Reg. 4. cap. sic solet Deus facere in omnibus aliis, ꝙ nunquam punit vnum pro alio. sed quemlibet pro peccato suo, dicitur tamen punire vnum pro peccato alterius, intelligendo per modos supra declaratos.

Cum Deus semper iuste puniat, quare interdum nocet communitati pro peccato singularium personarum. Et quod lex, & modus puniendi Diuinæ iustitiæ est, quòd peccantes in omissione priuatiue puniat, peccantes in omissione, & positione vtroque modo puniat. *Quæst. XXXIX.*

SEd circa hoc quæret aliquis, cũ Deus iuste puniat, quare pro peccato singularium personarum nocet cõmunitati nihil peccanti? non enim intendo in eo casu in quo cõitas consensit peccantibus, quia tunc omnes consentien-

F tes rei sunt directe. sed quando cõitas ignorat, nec corrigere põt, sicut factũ est in scelere Achan. ignorauit enim totus Israel scelus istud. Respondendum est, quòd quando posita est lex, ne quis acciperet de anathemate Iericho, fuerunt admoniti omnes ne peccarent quicquam assumẽdo, & quòd quilibet diligenter respiceret, an quisquam alius sumeret quippiam. cum vero Achan sumpsit aliquid de anathemate, ipse principaliter, & directe peccauit, cõitas indirecte, quia non diligenter se habuit cauendo ne quis peccaret. hoc autem peccatum paruum erat, & non consistebat in commissione, sed in omissione, iõ nõ dedit Deus communitati Israelitarum pœnam in positione, sed in priuatione, s. ipsi præualituri erant contra hostes, & deleturi eos breuiter. Quod autem non possent hoc efficere, quousque deleretur qui sumpserat de anathemate, erat peccati pœna in priuatione boni. quod adepturi erant, & non erat
G pœna in priuatione simpliciter, s. quòd Israelitæ nõ essent habituri vnquam victoriam de hostibus, sed quod nõ haberent donec deleretur qui peccauerat. tunc enim purgaret communitas peccatum omissionis suæ, ideo tunc quoque Deus auferret ab ea pœnam positam in priuatione habendi victoriam de hostibus. Et iste est cõuenientissimus modus puniendi Diuinæ iustitiæ, vt peccantes in sola priuatione solum priuatiue puniat, peccantes autem in priuatione, & positione vtroq; puniat modo. Sic enim patet in paruulis decedẽtibus in originali reatu. ibi enim pura priuatio est non præcedente aliquo actu positiuo. ideo pœna eis in Limbo dat' in sola priuatione Diuinæ visionis nõ data aliqua pœna sensus. qui vero in actuali decedentes peccato Tartareis incendiis mancipantur, in priuatione, & positione reatum habent. nam ibi priuatio est quæ est deordinatio debitarum circunstantiarum in actu, quod ad omne
H peccatum generale est. Secundo est ibi positiuum, scilicet ipse actus qui est materialiter ipsum peccatum, ideo duplicia in inferno hi patiuntur, s. priuationem Diuinæ visionis, & pœnam acerrimæ sensationis: ita vt sit priuatio pro priuatione, & positio pro positione.

An peccato secundum omissionem debeatur pœna positiua. Et quod regula est generalis in Theologia quod omne peccatum adulti est positiuum. ideo meretur pœnam sensus. Et regula etiam superior confirmatur. *Quæst. XL.*

SEd arguet aliquis de adultis qui solum peccauerunt in peccatis omissionis, quia omiserunt agere, quod exequi tenebantur, & in his decesserunt solum, manifestum est, quòd puniuntur pœna sensus. & tamen peccatum eorum fuit in sola priuatione, cum omissio priuatio sit. Re-
I spondendum est infallibiliter tenere istam regulam, s. ꝙ peccantes solum priuatiue in sola priuatione puniuntur, peccantes priuatiue, & positiue vtroq; puniuntur mõ. nulli autem esse possunt peccantes solum positione, ideo nulli damnati sunt qui habeant pœnas positiuas sine priuatione Diuinæ visionis. Et cũ obiicitur de adultis qui in solo peccato omissionis decesserunt. Respondendum est peccatum omissionis esse actuale, & consistere in positione, sicut peccatum commissionis.

Sed sciendum, quòd peccatum consistit in duobus, in electione interiori, & in executione exteriori. Ideo quantum ad hæc duo suscipit peccatum, quod consistat in positione, aut priuatione. Peccatum autem originale quantum ad horum vtrunque consistit in priuatione. nam electio ei nulla competit, quia anima illa cum corpori vnitur incurrit originalem labem, & tamen nondum potuit ha-
K bere aliquam electionem, aut iudicium in ipso corpore in quo est, sed solum incurritur peccatum illud, quia vnitur anima illa, corpori deriuato per seminalem traductionem de corrupta massa in Adam. nam si peccatum originale consisteret in aliqua volitione, quam anima haberet cum vnitur corpori, quamquam contingeret quosdam incurrere huiusmodi labem, non tamen esset necessariũ nec cõtingens omnes male eligere, vt peccarent. pure ergo priuatiuum est originale quantum ad electionem interiorem, ita quòd non est aliqua electio in contrahentibus originalem reatum. Item est originale pure priuatiuum quãtum ad executionem exteriorem, quia non correspondet

in potentiis

in potentijs executiuis aliquis actus qui sit determinatus in originali peccato. Potissime, quia est impossibile, quòd non existente electione sit aliquis actus exteriorum potentiarum, quia illę non mouentur nisi per imperium interiorum, & ob hoc executiuæ appellantur. consistit ergo ex vtraq; parte originale peccatum in priuatione, ideo ei pœna priuatiua correspondet. Alia tamen sunt peccata quæ actualia dicuntur, & sunt quædam in omissione, quędam in commissione. Quæ autem sunt in omissione sunt positiua ex parte electionis, quia qui scit se obligatũ ad aliquid, & non exequitur, elegit non exequi. actus autem electionis siue sit de faciendo, siue de non faciendo, positiuus semper est. nec est magis positiuum eligere non currere, quam eligere currere, sed in re extra differt. Tamen quantum ad actum exteriorum potentiarum executiuarum peccatum omissionis consistit in priuatione, quia nullus actus exterior correspondet omittenti currere vel legere, aut aliquid alterum. Est ergo peccatum omissionis partim in commissione, & partim in omissione, & priuatione: nos tamen vocamus illud peccatum omissionis respicientes solum exterius, & ad differentiam alterius peccati quod in commissione ponimus. Tertium peccatum quod vocatur per commissionem est positiuum ex omni parte. nam ex parte interiori correspondet sibi electio ad operandum, quę est positiua. ex parte exteriori correspondet actus in potentijs executiuis, & sic est pure positiuum: nisi quantum ad culpam quę consistit in deuiatione debitæ rectitudinis: cum igitur sit peccatum omissionis positiuum, quia principale suum. s. actus interior est positiuus, debet ei correspondere pœna in positione. s. pœna sensus in gehēnali cruciatu ignis. Et sic est generale documētum, quòd omne peccatum hominis adulti est positium habens aliquid qualitercunque fiat: ideo omne peccatum hominis vtentis libertate meretur pœnas sensus.

Quare cum peccatum secundum omissionem sit medium inter peccatum originale, & actuale non datur pro eo pœna media inter pœnam pro vtroque. Et quòd pœna pro peccato commissionis est maior pœna pro peccato omissionis. Quæst. XLI.

SEd quæret aliquis cum peccatum secundum omissionem sit medium inter peccatũ originale, & peccatum commissionis, quare non correspondet ei pœna media? Quod declaratur, quia peccatum originale ex vtraque parte est in priuatione consistens: peccatum commissionis ex vtraque parte est consistens in positione: peccatum vero omissionis est priuatiuum quantum ad exteriora, & quantum ad interiora positiuum, debuit ergo esse pœna media pro illo inter pœnam pro originali, & peccato commissionis. Respondendum est, quòd necesse fuit dari pro peccato omissionis talem pœnam, qualem pro peccato commissionis. nam peccatum omissionis est positiuum, vt declaratum est: ergo debet ei pœna positiua correspondere. Item continet priuationem quantum ad culpam: ergo debet pro illo etiam dari pœnā in priuatione Diuinæ visionis. Talis ergo necessario debuit dari pœna in peccato cōmissionis, sicut in peccato omissionis. Item dato, quòd peccatum omissionis deberet habere aliam pœnam, quàm peccatum commissionis, tamen dari non poterat: quoniam non potest inueniri pœna media inter pœnam sensus consistentē in positione, & pœnam damni consistentem in priuatione, vel fingat, qui vult qualis illa erit. Ideo non fuit differentia aliqua secundum speciem in pœna data pro peccato omissionis, sed solum secundum quantitatem, quia maiora sunt peccata commissionis cæteris paribus peccatis omissionis: maior ergo correspondere debet pœna. Sicut differunt peccata, quæ in sola conceptione nostra sunt, & electione, ab his quæ sunt extra, sicut eligere occidere, & nondum efficere, vel eligere, & efficere illud. solum tamen ista habent pœnas distinctas secundum quantitatem, sed non secundum speciem. Et rationabile adhuc est non dari pœnam distinctam in specie peccato omissionis, & commissionis quia quamquam peccatum originale & commissionis differant in specie, inquantum talia, quia vnum est in pura priuatione, alterum autem ex vtraque parte cōtinet positionem, tamen peccatum omissionis, & commissionis, inquantum huiusmodi, non habent differentiam proprie specificam, sed magis secundum quantitatem, vel gradus, pœna ergo gradualiter differens eis dari debuit, sed non differens in specie, sicut originali, & actuali.

Si omnes viri Israelitæ, qui repræsentabant totam communitatem, posuissent diligentiam exactissimam ne quis furaretur de anathemate, & vnus furaretur, an pro hoc puniretur communitas, sicut punita est. Et quòd Deus non punit nos, quando peccamus, sed reseruat pœnas in alia tempora, vel expectat nos, vt conuertamur. Quæst. XLII.

SIc igitur de punitione Israelitarum erat pro Achan rapiente aliquid de anathemate Iericho, quia ipsi omiserunt facere diligentissimam curam inquirendo, ne quispiam acciperet aliquid de præda illa. Ideo Deus puniuit eos faciendo, quòd non possent contra hostes, & consequēter, quòd indirecte læderetur communitas positiue, quia in omissione illa, erat aliquid positiuum. Sed ponatur, quòd omnes viri Israelitæ, qui repręsentabant communitatem, posuerūt diligentem custodiam ne quis raperet aliquid, & tamen raptum est etiam posita exactissima diligētia. nihil ergo peccauit tunc communitas, tamen punitur, quia ob hoc non potest stare coram hostibus suis. Respondendum est satis esse verisimile, quòd communitas Israelitarum nihil committendo, vel omittendo peccauerit in scelere Achan, & tamen punita fuit. & tunc quia pœnę a Deo inflictæ iustissime dantur, necesse est, vt assignetur quomodo communitas meruerit pęnas istas. Pro quo sciendum est, quòd cōmunitas Hebræorum meruerat aliàs a Deo tantam pęnā quantam nunc sustinuit succumbendo, vel vertendo hostibus terga: Deus tamen tunc non dedit ei pęnam illā. nunc vero concitatus in iram propter scelus Achan, quod fuerat commissum in communitate Israelitarum, intulit illā pœnam. Et si Achan non peccasset, quamquam Israelitæ mererentur istam pœnam, quæ eis inflicta est vertendo terga hostibus, si tamen Achan inquam non peccasset, non fuisset tunc inflicta, sed distulisset Deus in alia tempora, vt aliter punirentur, vel forte placatus aliquibus eorum supplicationibus simpliciter remitteret. In punitione ergo facta in cōitate Israelitarum peccante Achan nihil iniuste actum est, sed beneficium Dei, quod alias mansurum erat apud eos, ablatum est. velut si aliqua ciuitas sit obligata alicui ad aliquid soluendum, ad quod differret tempus solutionis, vel nullo modo petit: postea autem offensus ab aliquo de vrbe illa, quamquam ciuitas in hoc nihil peccauerit, aufert beneficium, s. vt nolit differre tēpus solutionis debiti, vel petit debitum solui; quod aliàs petiturus non erat, nihil grauat vrbem, quia iuste petit, & tamen aufert beneficium quod aliàs facturus erat, si nullus de vrbe peccaret in ipsum. Fundamētum autem huius positionis est, quia Deus non punit nos quandocunq; peccamus, sed reseruat pęnas in alia tempora, vel expectat nos, vt conuertamur, & auferantur pœnę cum culpis, iuxta illud Isai. 30. Ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri, quia ergo expectat, & expectando non remittit debitas pœnas, potest eas infligere, quando voluerit. Ideo aliquando contingit, quòd homine nihil peccante, sed adhęrente Deo, inducat Deus repētinas calamitates multas quidem super ipsum, non quidem quia tunc peccauit, sed quia aliâs: & placuit Deo differre pœnam ad alia tempora. ideo Dauid quamquā vir factus Domino adhęreret, petiuit ne Deus recordaretur peccatorum adolescentię suæ. Psal. 24. dicens, Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Intelligebat ergo Dauid, quod Deus aliquando cōstitutus erat punire peccata adolescentiæ in senectute, vel virilitate, alioquin frustra oraret, ne Deus recordaretur peccatorum adolescentię suę, quæ iam transierant.

Nota pro consolatione Sanctorum causam, quare Sanctorum, & si non peccēt multas āquando patiuntur calamitates dicēte Gregorio nulla nobis nocebit aduersitas, si nulla dominatur iniquitas, de quo vide melius infra q. c. q 39.

Ex hoc autem causatur magna admiratio vulgi, & quidem non iniuste, quòd cum videant aliquem vere bonũ, nullique culpabili actui immixtum, cernunt eum interdũ magnis calamitatibus premi. Hæc tamen non iniuste eueniunt, quia iste aliàs promeruit, quæ nunc tolerat. Ex hoc autem vulgariter, & perperam intelligentibus occasio suboritur ad negādum Diuinam in rebus prouidentiam,

F de qua non parua quidem, sed satis grauis querela apud multos est, etiam apud Sãctos viros, sicut patet in Iob, & Hieremia. Aliquando autem aliter fit, vt quis pręcedentibus temporibus peccauerit, & Deus punitionem distulerit: postea vero in aliquod paruum peccatum incidat, & tunc Deus petat vltionem omnium præcędentium peccatorum simul. Hoc autem Deus frequẽtat, quando aliquos ad pœnitentiam expectat, & non conuertuntur, quoniam postea etiam pro paruis peccatis inducit iram suam super eos simul. Et alij sunt qui magis peccauerunt, sed nõdum tantum expectauit, ideo non simul punit: Sic patet Lucæ 23. vbi narrantibus quibusdam de Galilæis, Christo quòd miscuisset sanguinem eorum Pilatus cum sacrificijs suis, ait. putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt, quia talia passi sunt? non dico vobis, sed nisi pęnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Quod autem Deus peccata præteriti temporis puniat, patet Exo. 32. vbi cum rogaret Moyses Deum ne deleret Israelitas pro G peccato vituli, ait. ego autẽ in die vltionis visitabo, & hoc peccatum eorum, idest non solum, quæ tunc habuerint luent, sed etiam pro hoc peccato tunc luent pœnas. Manifestius autem hoc declarauit Christus, Matth. 23. vbi peccata a multis annis præterita dicit super aliquos ventura propter noua peccata, quę faciunt, sicut dixit Pharisęis, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zacharię filij Barachiæ, quem occidistis inter templum, & altare. Amen dico vobis venient hæc omnia super generationem istam. Sic igitur ex aliquibus peccatis pręteritorum temporum demeruit communitas Israelitarum pœnam, quam habuit peccante Achan. s. vt non posset stare contra hostes, quam tamen non tunc habuisset, nisi peccasset Achan. Sed adhuc aliquis arguet dicens, quod punita fuerit communitas Hebræorum peccante Achan, quòd non potuerit stare contra hostes, et hoc quidem rectè fuerit do H nec vlcisceretur scelus Achan, sed quomodo mortui sunt triginta sex viri de Israelitis, quia hoc videtur pertinere ad directam vltionem, vel punitionem pro peccato? Respondendum est, quòd pœna mortis horum triginta sex virorum non fuit pro peccato Achan, quia isti merebantur a Domino mortem ex alijs causis, & de morte Achan nihil ad eos attinebat: Deus tamen non permisisset eos manibus hostium, nisi peccasset Achan, sed ad alia tempora eos puniendos reseruasset, vel commutaret eis pęnam illam in aliud genus pęnæ. dedit autem tunc hanc pęnam inquantum isti erant partes populi Israel, & in eis puniebatur cõmunitas Hebræorum, vt sic punita incitaretur ad vlciscẽdum offensionem factam Deo. *Et omnia castra sint sub peccato*. Idest erunt castra Israelitarum, s. omnes Israelitę obligati ad pęnam pro peccato, quia inducet Deus in illos pęnas peccatorum antiquorum, quas non inducturus esset, I nisi aliquis de vobis peccasset. *Atque turbentur*. Turbari castra est poni in periculo, vel timore, sicut homines timẽtes carent integro iudicio, & dicuntur turbati. sic factum est peccante Achan, & corruentibus in bello contra vrbẽ Hay triginta sex viris. nam timuit totus Israel intelligens matus malum affuturum esse, atque clamauit Iosue dicẽs, Mi Domine Deus quid dicam videns Israelem hostibus suis terga vertentem? vt patet sequenti cap. & sic Iosue locutus est ad Achan cum lapidauit eum populus, quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac. *Quicquid autem auri, & argenti*. Hic ponitur quid non erat consumendum cum ciuitate, sed reseruandum in thesauris Domini, scilicet aurum, & argentum, æs, & ferrum.

Ad quid aurum, & argentum, as, & ferrum, reponebantur in thesauris Domini. Et quid fiebat de quolibet metallo. Quæst. XLIII. K

ALiquis quæret, quare non fuerunt in thesauris Domini, reseruata alia supellectilia preciosa, quæ erant in vrbe Iericho, & ad hoc iam responsum est supra. de singulis. Sed dicet aliquis ad quid ista assumebantur in thesauris Dei? Respondebit quispiam hęc sumi ad vsus tabernaculi, vt emerentur inde animalia ad sacrificia facienda, & alia quæ erant necessaria ad expensas Sanctuarij. sic erat de F medio siclo quem dabat quilibet transiens ad numerum, quia ponebatur ad vsus Sanctuarii. vt patet Exo. 30. & de hac moneta reædificabatur, vel de nouo fiebat quicquid in domo Domini fieri deberet. Sic enim patet 4. Regum 12. & 2. Paralip. 24. vbi Rex Ioas fecit de pecunia data in gazophilacio Domini sarta tecta templi, & omnẽ instaurationem. ita ergo daretur hic aurum, & argentum ad omnia hęc. Sic etiam factum est in bello Israelitarum contra Madianitas, quia omne aurum sumptum in præda datũ est ad vsus, vel expensas Sanctuarii, scilicet vt emerentur inde animalia ad sacrificia, vel fierent alii sumptus, qa hoc modo etiã sumpta fuissent alia supellectilia pretiosa, quę erant in vrbe Iericho. & quamquam non transirent in thesauros Domini per se, venderentur saltem, & reciperetur a popularibus pecunia pro ipsis; quæ reponeretur in thesauris Domini, sed non fuit factum, quia sola illa suscepta sunt de præda vrbis. Dicendum ergo, quòd ista assumebãtur, vt inde fierent aliqua vasa ad ministrationes Sanctuarij: de auro autem fierent vasa mensæ propositionis, & vasa candelabri, & de argento fierẽt bases pro tabulis Sanctuarii: fierent etiam tubæ ad clangendum in bellis, & Iubileis. Nec valet si aliquis dicat, qd Moyses fecit hæc omnia in deserto. Nã postea vasa ista multiplicabantur, quia ad decorem Sanctuarii non solum debebant vasa necessaria ad quotidianam ministrationem esse, sed etiam multa alia reseruata in thesauris eius, sicut est de thesauris Ecclesiarum, vbi vasa sunt multiplicata. Sic etiam patet de vasis, quæ obtulerunt duodecim Principes Israel in diebus dedicationis Sanctuarij, vt patet Nu. 7. Illa quidem erant talia qualia vasa Sãctuarii, scilicet mortariola, & acceptabula, & phialæ, & tamen ista fuerunt super ea, quæ fecerat Moyses. Similiter quoq; iussit Deus postea fieri tubas argenteas ductiles ad clangendum in motu castrorum, & festiuitatibus, & bellis. necesse erat ergo manere aliqd argentum in thesauris Domini ad hęc: & ad hoc datum est quod captum est in vrbe Iericho, & non ad expensas sacrificiorum. Cum autem arguebatur, quòd de eis, quæ reseruabantur in thesauris Domini, fiebant expensæ ædificationis, & reædificationis, & aliorum sumptuum necessariorum: concedendum est, sed ista metalla non fuerunt ad hoc data. *Et vasorum æneorum*. Ista vasa ænea non sic transibant in thesauros Domini, vt capiebantur in vrbe Iericho. sed prius conflabantur igne. & conuertebantur in massam, & sic reseruabantur in thesauris Dei: vt postea aliquid alterum fieret. quoniam non debebant seruire in eadem ministratione Deo in qua seruierunt gentibus. Accipiebãtur vasa ænea, quia de ęre in Sanctuario fiebant omnia vasa altaris holocaustorum, & omnia thuribula ad cremandum thimiam in altari thimiamatis, & ad faciendũ columnas atrii, & paxillos omnium operimentorum Sanctuarij, de quibus Exo. 27.

Determinatio auctoris.

Quid fiebat de ære.

Ac ferri. Assumebatur ferrũ, vt inde fierent instrumenta pro Leuitis ad erigendum, & deponendum tabernaculum, vt cum figendæ sunt columnę, & paxilli ęnei ad extẽdenda operimenta. hęc enim non fiunt sine instrumentis ferreis. Item instrumenta ferrea pro cęsoribus lignorum ad ignem Sanctuarii necessaria. ad multos ergo vsus necessaria erant vasa ferrea, & in quacunq; forma reperirentur accipienda erant, postea autem ad aliam figuram conuerterentur secundum genus ministrationis necessariæ. Sciẽdum autem circa ista metalla accepta de vrbe Iericho, quod antequã ponerentur in thesauris Domini purgabantur igne & illa, quæ liquefactibilia erant sicut aurum, & argentũ, & quoddam genus ęris, liquefiebant in conflatoriis: alia autem, quæ non liquefiunt, vt ferrum & quoddam genus K æris, ponebantur in igne, & depurabantur, & hæc ista est causa quare non suscepta sunt alia pretiosa supellectilia Ierichõtinæ vrbis in thesauris Dei, quia nihil aliud poterat pati ignem. Nec solum ea, quæ in thesauris Dei prouentura erant igne purgari debebant, sed etiã ea, quæ prouenerunt Israelitis, iussit Deus purgari in præda Madianitarum, vt patet Nu. 31. scilicet quòd quicquid poterat sustinere ignẽ, purgaretur per ignem, qd vero non poterat ignẽ tolerare, purgaretur aqua lustrationis. Ideo quamquam in vrbe Iericho esset aliqua moneta aurea, vel argentea, non sic translata est in thesauris Domini, sed conflata est igne, & relicta in

Quid de ferro.

Omnia metalla vrbis Ierico, antequam ut ponerentur in thesauris Domini fuerunt depurata, & purgata igne, & quare.

licta in massam. supellectilia autem ferrea variorum vsuū inuenta in vrbe, non manserunt in eisdem figuris, quia in sanctuario Domini non erāt necessaria ad eosdem vsus ad quos fuerant inter Ierichontinos: ideo conflata sunt, & in massam redacta, vt postea inde aliquid fieret. *Domino consecrētur*. i. offerantur ipsi vel separentur pro eo. s. vt sint ad vsum sanctuarij sui. *Reposita in thesauris eius*. Isti thesauri sunt quędam gazophilacia in quibus reponebantur ea, quæ dabantur Domino, & inde postea educebantur, secundum quod in Ecclesijs nostris sunt. quomodo autem educeretur de his pecunia ad impēsas Sanctuarij, patet 4. Re. 12. c. nūc autem erant thesauri domini penes Sacerdotes. s. quod isti custodiebant quicquid dabatur Domino.

An solum reposita fuerint in thesauris Domini ista quatuor metalla, s. aurum, argentum, æs, & ferrum, vel etiam omnia metalla vrbis Iericho.
Quæst. *XLIIII.*

SEd aliquis quæret circa ista quatuor metalla hic posita an essent plura data Deo. Et videtur, quod sic. nam q̄quam hic sola. 4. exprimantur, tamen intelliguntur omnia alia per illa, sicut mos est sacrarum Scripturarū. Item patet hoc, quia in præda Madianitarum factum est idē nō solum enim aurum, argentum, æs, & ferrum sumpta sunt sed omnia metalla cuiuscunque generis. sic patet Nu. 31. cum dicitur. hoc est preceptum, quod mandauit Dominus Moysi aurum, & argentum, ęs, & ferrum, stannum, plumbum, & omne quod potest transire flāmas igne purgabitur. ergo hic similiter omnia capta sunt metalla. Respondendum est ista quatuor solum fuisse capta. & hoc quia de his quatuor solum iussit Dominus, & non erat p̄termittenda forma mandati. Item quam quam omnia metalla poterant sustinere ignem quędam liquefacta, alia nō liquefacta: tamen non erant omnia conuenientia ad opera Sanctuarii, ideo non sumpta sunt. quod patet, quia plumbum, & stannum, & cuprum non erant ad aliquam necessitatem in operibus Sanctuarii, ut patet inquirēdo omnia, quę fiebant in sanctuario, nec de his iussum est aliquid cōsecrari Domino, & offerri, vt patet Exod. 25. & 35. hęc aūt quatuor, quæ ponuntur hic, proficiebāt ad vsum Sanctuarii: ideo iussa sunt venire in thesauros Domini. Cum autē agitur de præda Madianitarum in qua sumpta sunt omnia metalla, & in igne purgata. Respondendum est non esse simile, quia tota pręda capta in terra Madian diuisa est Israelitis, pręter illa quę ipsi Domino obtulerunt sponte. popularibus autem quęcunque licebat accipere, non solū hęc quatuor, sed omnia alia metalla, & non solum metalla, sed etiam omnem supellectilē, quæ alicuius valoris est. sic patet Num. 31. vbi boues, & oues, & asini inter pugnatores, & alios de multitudine diuisi sunt. hic autem dicitur de eis, quæ solum in thesauris Domini reseruanda erant. ideo solum debuerunt hic custodiri, & accipi, quę erant ad vsus Sanctuarij, & huiusmodi erāt ista quatuor. si autem licuisset Israelitis pro seipsis aliquid accipere de præda, non solum accepissent hęc metalla, sed etiam omnia alia.

Arguit contra prædicta, & resoluuntur obiecta.
Quæst. *XLV.*

SEd adhuc arguet aliquis hoc non stare. nam si solum acciperentur hic metalla, quæ proficiebāt ad vsus Sanctuarii, non acciperetur ferrum, sed solum aurum, argentum, & ęs. nullum quippe vas, aut supellex requireretur in toto Sanctuario de ferro factum: ideo cum Deus iussit offerri omnia, quę necessaria erant ad vsus Sanctuarii, non iussit quicquam de ferro, vt patet Exod. 25. & 35. vbi ponuntur hęc.

Respondendum est, quod ferrum fuit reseruatum in thesauris Domini, quia erat necessarium ad vsus sanctuarij. nam ex illo fiebant instrumenta pro Leuitis ad deponendum, & erigendum tabernaculum. nam sine his figere non possent æneos paxillos, & argēteas bases, & postea diuellere fixos, & ad tenenda ligna cęteraque ministeriorum genera, quæ satis patent. Cum autem dicitur, quod

A nullum vas in Sanctuario de ferro factum est. Respondetur, quod in vsu Sanctuarii, tam in partibus eius, quàm in vasis ministrationis illius non erat aliquod vas factum de ferro, sed omnia erant ænea, argentea, aut aurea. tamen ad subministrationem mediatam Sanctuarii, quę erat magis remota, necessaria erant instrumenta ferrea. ideo ferrum quoque seruandum erat in thesauris Dei. Cum autem arguitur, quod non iubetur offerri ferrum, sicut alia tria metalla. Respondendum est causam huius esse, quia ibi solū Deus iubebat offerri ea, quæ erant materialia ad Sanctuarium & ad vasa eius, & non ea quę erant ad instrumenta, quibus disponebantur res Sanctuarii, & quia ferrum non erat aliquid ex quo componeretur aliqua res, vel pars Sanctuarii, non iussum est de ferro. Nunc autem, quia erant necessaria instrumenta ferrea ad quasdam ministrationes remotas Sanctuarii, sicut supra declaratum est, iussit auferri, B & recōdi totū ferrum repertū. in Sanctuarii thesauris.

Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt, & ascendit vnusquisque per locum qui contra se erat. Ceperuntque ciuitatem, & interfecerunt omnia, quæ erant in ea a viro, vsque ad mulierem; ab infante vsque ad senem. Boues quoque & oues, & asinos, in ore gladij percusserunt.

Descripta positione anathematis super vrbem Iericho. hic redit litera ad declarandum destructionem vrbis. *Igitur vociferante populo*. Supra datum fuerat signum, quod cum clangerent Sacerdotes concise, & prolixe totus populus vociferaretur. & sic factum est. & tunc corruerunt muri vrbis. *Et clangentibus tubis*. Hoc erat prius. nā non erant C clamaturi populares quousq; audiretur clangor concisius vlulantium tubarum. & sic factum est. Nec accipitur hic clangere simpliciter, quia non vociferabantur populares ad omnem clangorem. qualibet enim die Sacerdotes præcedebant arcam ambulantes, atque clangentes cum lustraretur vrbs, vt supra patet, tamen nō clamabant populares vsque ad septimum diem. vocatur ergo hic clangor specialiter pro conciso, & prolixo, de quo supra dicebatur, cum que insonuerit vox tubæ prolixior, atque concisior, clamabit omnis populus: & declaratur hoc per id quod subditur, scilicet. *Postquam in aures multitudinis vox sonitus increpuerit*. In hoc notatur ordo, quia primo sonuit clangor quam populares. ille enim clangor erat eis signum pro tēpore clamādi. signatur etiam in hoc specialis clangor, quia dicitur, quod post quam sonitus increpuit vociferati sunt nam si acciperetur pro quocunque, qualibet die clamassent. D sed signum est, quod aliquis sonitus specialis increpuerit ad quem mouerentur populares. *Vox sonitus*. Superabundantia est. nam sufficiebat, vt diceretur sonitus, vel vox cū idem importetur per ea geminata. *Increpuit*. Idest sonuit. non descendit hic increpuit de increpo increpas, quod est redarguere: sed de increpo increpis: quod est sonare. & deriuatur de crepo crepis tertiæ coniugationis, idest sonare. & sic dicimus crepitum vocis, idest sonitum. *Muri illico corruerunt*. Quasi dicat non fuit aliqua mora media. sed ipsis clamantibus a sedibus muri disrupti sunt.

Muri Iericho æqualiter, & simul complanati sunt, & non pars post partem. *Quæst.* *XLVI.*

IN quo clarissime datur intelligi nō fuisse istū casum murorū ab aliqua naturali cā, sed a Deo agēte: quia ad pre E ces Iudæorum ipsis clamantibus factū est. Item patet Iudæos cognouisse istam ruinam. nam toto pręcedenti tpe sex dierum subticuerunt, & in toto septimo die vsq; ad septimum circuitum vrbis in fine, ibi enim clamauerūt, & ipsis clamantibus immediate corruerunt muri. quicunq; ergo ista vidissent, q̄q̄ dum fierēnt, causas eorum ignorarent, tamen factis eis satis arguerent Hebræos hæc omnia priusquam fierent cognouisse. Item sciendum est de istis muris, quod non ceciderunt inæqualiter, sed totus murus vrbis simul corruit, quod patet: quia iussum est in litera, quod omnes Israelitæ intrarent per eam partem muri contra quam starent. si tamen non corruissent omnes partes muri

F simul vnico ictu, ingrederētur quidam, & alij stātes apud alias partes murorum non corruentium non potentes ingredi per locum ipsum, confluerent ad locum illum per quem alij ingressi fuissent. litera tamen dicit, quòd quilibet ingressus est per eam partem contra quam stabat. ergo murus totius ciuitatis in circuitu simul a sedib. disruptus est. Item sciendum, quòd in omnibus locis ciuitatis murus æqualiter corruit, scilicet a fundamentis, ita q̄ non mansit aliqua pars inæqualis, vel eleuata muri, sicut cum parietes ædificiorum nō diruuntur vsque ad solum, sed totus locus murorum in circuitu complanatus est. Qd̄ patet, quia dictum est in litera, quòd quilibet ingrederetur per partem contra quam stabat. si tamen in aliqua parte murus corruisset vsque ad solum, & in aliis non, qui starent contra partem illam, quæ non æqualiter corruisset, non potentes ingredi per illam confluerent ad alias partes in quibus planius muri corruissent. non ergo intraret qui- G libet per eam partem muri contra quam erat, quod vult litera. Item si non esset ruina æqualis in omnibus locis, formidarent intrare Iudęi per loca inæqualia, vtpote si aliquæ foueæ paterent, & confluerent ad alias partes murorum, & sic sequeretur id quod ante. erat ergo tota ruina murorum simul facta, & ęqualiter complanati vndique muri in pauimento.

Casus murorum Iericho sufficienter apparebat supernaturalis, & quod non potuisset sic naturaliter euenire, & an corruerit domus Raab. Quæst. XLVII.

EX his autem patet, quòd ista ruina erat supernaturalis ab aliqua causa agente, ab intentione, & per liberta- H tem, & non a causa pure naturali, scilicet a causa terręmotus impellente interius ad rupturam, & diuisionem terrę. nā si fuisset aliqua causa naturalis, ruisset aliqua pars muri, & non totus murus, scilicet, quia spatium interius totū erat repletum grosso spiritu impellente, non solum corruissent muri, sed etiam tota ciuitas, quę intra illos continebatur, vel saltem maior pars ciuitatis. Vel etiam si hæc proteruientes diffiteamur, cogemur cōfiteri, quod domus quę hęrebant muro ruerent cum ipso muro; nisi quis confingere velit illum spiritum commouentem ad terręmotum, & ruinam, fuisse, ut ita dicam, in indiuisibili sub ipsa radice murorum. Satis enim confictum uideretur, nec cuiquam rationi consentaneum, quòd sub toto illo circulo muri foret spiritus impellens ad terręmotū, & ad partes propinquas interiores urbis, & exteriores nihil contingeret: & adhuc concesso isto absurdo, necesse erat quòd I domus hęrentes muris corruerent, quia etiam si non esset spiritus uēti sub eis, sed solum motis muris, quibus ipsę coniunctę erant, ruerent. Potissime, cum quædam domus Ierichontinę erant ita coniunctæ muro, vt murus esset unus paries, & latus domus, & in ipso muro fenestras haberent. istę ergo caderēt cum ipsis muris, si naturali impulsu terręmotus muri corruissent. sed nullę domus corruerunt. ergo non fuit ista ruina naturalis. Aliquis uolens effugere ista dicet, quòd muri Iericho corruerunt naturaliter, & cum eis corruit aliqua pars domorum coniunctarum muris. Et quamquam nos dicamus solos muros corruisse, cum de eis solum litera recolat, dicet domos corruisse, & subticeri. Respondendum est stare non posse, quia domus Raab erat coniuncta muro, & habebat fenestram in ipso muro, ita quod murus erat vnum latus, vel paries domus, ut patet supra 2. capitu. Nam per murum dimisit K Raab exploratores, & vt hoc esset verisimile quō fieret subiunxit litera. domus quippe eius hęrebat muro, & ista non corruit: ergo non corruerunt alię domus coniunctę muro: nisi forte assignare uelis miraculum, quòd alię corruerint, & ista non: sed hoc iam redit in id quod volumus, scilicet quòd in isto terręmotu, vel ruina fuerit operatio supernaturalis. Quòd autem non corruerit domus Raab, patet, quia tunc perijsset ipsa cum cognatione sua, quę intus erat. Sed falsum est, quia exploratores ingressi sunt in domum illius ad educendum eam cum cognatione sua, ut patet infra. ergo non corruit.

Replicatur quòd domus Raab corruerit cum muris, vt quidam volunt: quod tamen multipliciter refellitur. Et comprobatur etiam superior positio, quòd ruina fuerit supernaturalis. Quæst. XLVIII.

SEd aliquis forte proteruiens respondebit, quòd Raab habebat aliam domum, quæ nō erat adhærens, sed in medio ciuitatis: & in hac tunc mansit. domus autem eius apud murum corruit cum muro. Sed hoc stare nō potest. nam siue Raab habuerit in vrbe Iericho aliam domū, uel plures nihil differt. necesse tamen est dici, quòd ipsa esset in domo, quæ hærebat muro quando muri corruerunt, quod patet, quia quando exploratores dimissi sunt ab ea per murum de fenestra, & fecerunt cum ea pactum, dixerunt. Innoxii erimus a iuramento quo nos adiurasti, si ingredientibus nobis terram signū non fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestra per quam dimisisti nos. & postea sequitur quomodo hoc fecerit Raab, cū dicitur. Dimittensque eos vt pergerēt, appendit funiculum coccineum in fenestra. Si tamen non esset Raab in domo illa tempore quo muri ruerent, esset positum signum superuacue. ergo ibi erat cum tota cognatione sua. Item corruentibus muris ingressi sunt viri exploratores ad educendum Raab, & cognationem suam. si tñ non fuisset Raab in domo in qua positus erat coccineus funiculus, de qua dimiserat exploratores per murum, nescirent eam inuenire cum ad hoc solum positus esset funiculus coccineus, vt cognoscerent exploratores domum illam. ergo in illa erat tunc Raab corruente muro, & non corruit. ergo non corruerunt domus coniunctæ muro: & consequenter fuit supernaturalis ista ruina murorū, s. quia in toto ciuitatis ambitu muri æqualiter corruerunt. Nam si esset a causa naturali, cum hoc ex impetu spiritus ventorum ingrossatorum interius fiat, in partibus illis vbi maior est impulsus, fieret maior ruina. sed ad hoc quod fieret naturalis ista ruina, necesse erat vt spiritus ille esset regularis: & in omnib. partibus æqualiter incuteret, quod non potest stare, quia ad vnam partem versus quam impetus spiritus dirigitur est fortior terræmotus: in aliis autē minor. sed hic in omnibus partibus fuit murorum æqualis ruina. ergo fuit supernaturalis ab aliqua causa agente ab intentione, & per libertatem. Item patet fuisse supernaturalem ruinam. quia omnes partes murorum simul corruerunt. si tamē fuisset naturalis motus, primo esset ruina in vna parte, & deinde in alia secundum successionē impellentis spiritus interioris. fuit tñ simul vt inductū fuit. ergo manifeste patet fuisse supernaturalem ruinam murorum Ierichontinæ vrbis.

Quis fuit modus ruinæ murorum Iericho, & quot miracula ibi acciderunt. Et quod Angeli diruerunt muros vrbis Iericho. Et de potentia Angelorum agitur. Quæst. XLIX.

MOdus autem ruinæ fuit, non quod Deus poneret aliquam causam naturalem impellentem, s. ventum ingrossatum in parte inferiori murorum, quia ad hoc oporteret fieri multa miracula, scilicet Primum, quod crearetur, aut formaretur a Deo ille spiritus, qui ante non erat, in visceribus terræ Secundum miraculum: quia opere Angelorum dirigeret illum spiritum solum ad radices murorum concutiendas, vt non simul concuterentur partes ciuitatis propinquę, scilicet domus hærentes muro. Tertiū miraculum erat, quòd Angeli cōtinerēt domos muris hæ- K rentes, ne desilientibus ab eis muris ipsę quoque q̄q̄ non concussæ a subterraneo spiritu sequerentur in ruina. Alia quoq; huiusmodi si respiciantur. Sed quia peccatū est ponere pluralitatem vbi sufficit paucitas iuxta Aristot. 8. Topicorū Dedit Deus alium modū, quo solū poneretur vnica operatio, s. quòd Angeli prosternerēt muros vrbis applicantes se illis: nam q̄q̄ Angelus non sit virtus corporea extensa, virtutem tamen suam motiuam, vel portatiuam poterat applicare cuique rei extensę modo extenso, vt totam eam moueat, & in singulis eius partibus: & sic applicantes virtutem suam muris impulerunt eos contra partem exteriorem vrbis. Et quia Angeli sunt agentes causæ ab in-

tentione,

tentione,& per voluntatem,poterant multi Angeli simul applicantes virtutem suam muris Ierichontinis eos ad solum diruere,& poterant diruendo tenere domus vrbis cõiunctas muro, ne caderent. Et quia isti per intentionem agunt,& non ex determinatione alicuius virtutis naturæ: poterant diruere muros per medium altitudinis suæ: vel per partem supremam,vel per radices, & æqualiter, vel inæqualiter. factum est autem,vt æqualiter diruerent, ut inde,& hinc esset æque planus ingressus in vrbem,vt posset quilibet ingredi in vrbem per partem illam cõtra quã stabat, dicitur in litera. Nec debet alicui hoc videri quasi confictum quoniam hæc tam naturaliter constant,quàm testimonio Sacræ Scripturæ. Quòd enim Angeli applicent virtutem suam ad portandum, vel mouendum aliquam rem, patet de Angelo qui mouebat columnam nubis per desertum dirigens Israelitas, vt patet Exo.14. Illa enim nubes non poterat per se moueri tali motu,quali eam Angelus ille mouebat, hoc tamẽnon fieret,nisi applicaretur virtus Angeli ad mouendum. sic enim fit omnis localis motus,vt virtus mouentis applicetur rei motæ. Item patet hoc, quia Angelus quidam mouit Abacuch de Iudea euntem ad messores,atque portãtem cibos in alueolo suo, rapiens per capillum capitis quasi subito vsque ad Babylonem,& posuit eum super lacum leonum, vt patet Dan. 13.cap. ibi enim Angelus applicuit totam virtutem suam toti virtuti Abacuch,vt moueret eum:& vt contineret,ne caderet cito de nubibus. Nec credendum est, quod portauerit eum per capillum,sicut litera dicit, quia capillus nõ erat tanti roboris, vt posset te ner e pendentem Abacuch. sed Angelica virtus sustinebat eum applicita ei ex omni parte corporis. Et adhuc dato,quòd posset teneri Abacuch per capillum pendens,tamen dolor magnus valde esset si inde penderet, vt si quis alium arripiat per capillos. Sed dicit litera,quòd portabat eum per capillum, quòd videbatur ei quòd Angelus tenebat eum solum per capillum: ita enim leuiter applicabat virtutem suam toti corpori, vt non sentiret Abacuch se teneri per aliquam partem corporis. sensisset tamen si fuisset Angelus aliquid corporale stringens per applicationem quantitatis. Amplius autem ista patent ex fundamentis naturæ. nam Aristot. in 7. & 8. Physicorum, & 12. Meta. Cœlos ab intelligentijs, quas nos Angelos vocamus,moueri dicit. & hęc est positio omnium de natura loquentium. non enim potest reduci motus cœli ad aliquod alterum principium mouens,nisi ad intelligentiam:& illa applicat virtutem suam motiuã toti orbi,cum totus orbis cœlestis sit vnum: & ob hoc dicunt omnes Philosophantes intelligentiam mouẽtem aliquem orbem esse in toto orbe moto,quia toti orbi illi applicat virtutem. hęc autem positio non solum est Philosophãtium,sed etiam Sacræ Scripturæ testimonio confirmatur Iob 9.cap. vbi dicit Deus: orbem portari ab Angelis, idest moueri cęlos ab eis. Patet ergo conuenienter dictum quòd muri Iericho mouentibus Angelis diruti sunt.

Quomodo Angelus mouit Abacuch per capillũ de Iudaa in Babylonẽ, et eum portauit. Item Matthai 4. assumpsit Iesum diabolus in sanctam ciuitatem.

An Deus per se diruerit muros vrbis Iericho, vel Angeli iussu Dei. Et quòd ea ad quæ virtus Angelica sufficit non fiunt a Deo: & quare. Quæst. L.

Sed aliquis forte dicet,quòd Deus per se istos muros Ierichontinos prostrauerit. Deus enim per se aliqua agit sine ministris,sicut mundum creauit nullo ministrante,& mortuos suscitat cæteraq; miracula a se ipso agit. Ad hoc secundum modum loquendi magistri in aliquibus locis. 2.& 4.sent. dicendum esset non stare, quia quamquã Deus per se agat ea ad quę virtus Angelorum non sufficit, sicut creare,& mortuos suscitare: tamen ea ad quæ virtus Angelica sufficit,non faciet Deus per se,alioquin mutaret ordinem frustra. ipse enim fecit Angelos ministros. quòd ergo ipse faciat opera ministrorum non existente aliqua necessitate,videtur esse irrationabiliter dictum,sed diruere muros vrbis Iericho erat potentiæ Angelorum subiectum. ergo non faceret Deus per se,sed Angelis faciendum iuberet. hæc quidem ratio congruitatis cuiusdam est,necessitatem autem nullam inducit. Dicẽdum ergo aliter. s. quòd Deus nullo modo poterat muros Iericho diruere. nam dirutio murorum Iericho motus quidam est. Deus tamen sine motu operatur,& per motum operari est impossibile. ergo conformiter non poterat diruere vrbis Iericho muros. si enim Deus aliquid moueret, ageret per successionem, sed hoc repugnat Deo,quia cum esse Dei sit æternum, & æternum est totum simul iuxta Boetium de consolatione lib. 5. prosa vltima. ergo actus suus erit totus simul,& cõsequenter in instanti,quia nulla sunt tota simul,nisi quorum esse in instanti completum est,quæ autem mouent, non habent totũ esse simul,sed successiue. sicut enim motus qui est passio rei motæ,est aliquid successiuũ, ità mouere,quod est actio mouentis,est aliquid successiuum. nã non mouetur,aliquid,nisi dum mouens mouet illud. ergo motio actiua Dei qua moueret aliquid,esset in successione,sicut motio passiua ipsius rei quæ mouetur, & illa motio actiua non est aliquid extrinsecus adueniens Deo, vel denominans,sed aliquid quod esset a Deo. ergo poneremus in Deo successiuum aliquid, & quia quicquid in Deo est,ipse Deus est,diceremus esse Deum in successione,sicut de nobis dicimus,ꝙ q̃q̃ essentia nostra sit tota simul,esse tamen nostrum,quod est viuere non est totum simul,sed hæc falsa sunt. Deũ ergo impossibile est aliquid agere per motum,sed quidquid agit instantaneum est, sicut totum suũ esse simul est. Et hoc magis patet, quia omnia,quæ dicimus a Deo proprie fieri,sunt instantanea, sicut creatio mundi,& quælibet creatio animarum, & suscitatio mortuorum,& generaliter quælibet alia operatio pure miraculosa. de his latius dictum est. Exod. 23. & 25. c.& ibi vide. De muris autem Iericho sic factum est, quia ruina illorum esset motus. ergo non fuit a Deo,sed ab Angelis, Sed hoc an verum sit,quod Deus qui totus simul est non operetur aliquid per se,cuius fieri consistat in successione,declaratum est magis alibi. *Ascendit vnusquisq; per locum qui contra se erat.* idest corruentibus muris non confluxerunt omnes Israelitæ ad vnum locum,vt simul ingrederentur. sed locum contra quem quilibet erat ingressus est,vt hic dicitur. Hoc autem dictũ est,quia non erant omnes Israelitæ simul lustrando vrbem,sed in longo agmine, quasi vallantes totam vrbem,sicut in processionibus generalibus in quibus multi conueniunt,& tunc si omnes deberent per vnum locum introire oportebat,vt illi qui erãt ad vnam partem circuitus vrbis,confluerent ad aliam partem per quam alii ingrediebãtur. nunc autem dictum est, quod quilibet ingrederetur per partem illam contra q̃ essent,vt sic tolleretur circuitus,& vt citius ingrederentur.

Determinatio auctoris. sed ex alia est.

Impossibile est Deũ aliquid agere p motum, sed quicquid agit instãtaneũ est.

Causa autem præcipua huius erat,vt Ierichontini subito se viderẽt vallatos a Iudæis,& non daretur eis aufugiẽdi locus. si tamen omnes Iudæi ex eadem parte ingredi deberent,cum muri vndecunque corruissent, daretur locus fugiendi Ierichontinis per omnes alias partes,& eundi in montana,atque euadendi Iudæorum manus, cum autem per omnes partes Iudæi ingrederentur vrbem, nullus fugiendi patebat locus. immo & ob hoc muri ex omni parte corruerunt,vt per omnem partem Iudæis in vrbem liber pateret ingressus. Alia causa erat,vt magis appareret diuinum miraculum,& argueretur Iudæos præcognouisse casum murorum antequam fieret. nam si omnes Hebræi ad vnum locum ingrediendi confluerent, viderentur formidare ingredi per alia loca. qui formidat incertus est de re. si tamen ipsi cognoscerent hoc prouenisse a Deo in ipsorum beneficium,non formidarent, vt ergo cognoscerentur eos præintellexisse hoc, debebant introire per omnes partes ruentium murorum,vt viderentur nihil formidare. *Ceperuntque Ciuitatem.* scilicet introeuntes in eam nemine sibi potente resistere. non enim dicitur capta ciuitas quousque hostis intus sit,& alii non resistant. *Et interfecerunt omnia, quæ in ea erant.* scilicet omnia quæ erant interfectibilia. nam supellectilia inanimata non poterant occidi,& declaratur immediate quid hoc esset, & subditur, quòd homines,& iumenta.

Quare quisquam in vrbe Iericho occisus est, cum tota vrbs, cum omnibus, quæ in ea erant cremanda foret, & an sufficeret omnia cremari, cum etiam sit atrocius genus mortis. Et quæ esset anathematis conditio. Quæst. LI.

QVæret aliquis cum vrbs Iericho posita sub anathemate cremanda esset, vt maneret in tumulum æternũ cum omnibus, quæ in ea erant, quare quisquam occidebatur? sufficiebat enim comburi illos. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd Israelitæ quæsituri erant per totam vrbem Iericho vbi esset aurum, & argentum æs & ferrum. non poterant tamen ipsi secure prædari, quousq; occiderent omnes qui erant in vrbe. quoniam aliqui de Ierichontinis egredientes de latibulis occiderent multos de Iudæis, & ipsi non auderent inquirere omnia occulta vrbis, quousque occiderentur omnes qui erant in vrbe. Iste enim est mos belli, vt prius sit interfectio, deinde direptio, G & perscrutatio spoliorum. Item quia dum Israelitæ vacarent prædæ, effugerent Ierichontini de vrbe ad montium latibula, vel confugerent ad alia quæcunq; refugia, vtcunque, vel ad alias propinquas vrbes. Itẽ hoc potissime erat, quia iam locus non habebat muros. nam si muratus esset quibusdam de Hebræis manentibus ad portam vrbis, ne egrederentur de vrbe, poterant cæteri scrutari ciuitatem. Item ista ciuitas debebat cremari cum omnibus, quæ in ea erant iuxta positum anathema: tamen cremari non poterant, nisi prius occiderentur omnia viuentia. nam cum poneretur ignis vrbi, Ierichontini exeuntes magis vellent incurrere gladios Hebræorum, quam cremari cum vrbe. Est enim ferocius genus mortis exustio, sic quoque & ipsa bruta facerent. cogerentur ergo tunc Hebræi occidere gladio Ierichontinos, & non cremarentur. conuenientius ergo fuit, vt a principio gladio cæderentur. Item potest dici, quòd hoc fiebat ex conditione anathematis. nam ci- H uitas Iericho fuerat subiecta anathemati, vt patet. supra cum dicitur. Sitque ciuitas hæc anathema, & omnia quę in ea sunt. in ciuitatibus tamen anathematizatis obseruabatur, hoc quod prius occiderentur gladio omnia viuentia ibi, deinde succenderentur cum ipsa vrbe, vt patet Deuter. 13. cum dicitur. statimque percuties habitatores vrbis illius in ore gladii, & delebis eam, & omnia quæ in ea sunt. vsque ad pecora. quidquid autem supellectilis fuerit congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitatẽ succendes, ita vt vniuersa consumas domino Deo tuo *A viro vsque ad mulierem*. i. occiderunt omnes, tam viros, quàm mulieres.

Quare occiderunt Iudæi mulieres Ierichontinas, & non magis acceperunt eas in ancillas, vel vendiderunt. Et quam legem tenebant Iudæi in pugnando extra terram Chanaan. Quæst. LII.

SEd dicet aliquis, quare occiderunt Israelitæ mulieres vrbis Ierichontinæ, & non magis eas acceperunt in ancillas, vel vt venderent aliis gentibus? Sed dices. non licebat Iudæis accipere aliquam fęminam, vel virum: arguetur quia Deut. 21. cap. habetur, quòd Israelitæ poterant accipere de gentibus contra quos pugnabant, captiuos, & captiuas, & si inter fęminas appareret aliqua pulchra, poterat qui illam concupisceret accipere in vxorem factis cęremoniis, quæ ibi habentur. ergo liceret accipi mulieres Ierichontinas. Respondendum est, quòd lex pugnandi Iudæis ista erat, postquam fuerunt in terra Chanaan, quia aut pugnabant contra aliquam gentem, quæ eēt extra terram Chanaan, aut contra Chananæos. si contra aliquam K gentem extrinsecam, aut ciuitas contra quam Iudęi pugnabant, acceptabat oblatam ei conditionem pacis, & tributi: dicentibus Israelitis. aperite nobis portas, & date tributa, & non lædemus vos, vt patet Deute. 20. si autem istã conditionem recipiens ciuitas aperiret portas, non poterant Iudæi occidere, quẽquam de illa vrbe, sed accipiebãt ab eis annalia tributa. Si autem nollet recipere hanc conditionem pacis, pugnabat Israel, & expugnata vrbe occidebat omnes masculos, qui in ciuitate erant, pręter paruulos, quos cum fœminis reseruabant, & accipiebant in ser- F uos, & ancillas, atque diuidebant prædam. Si autem pugnarent contra Chananæos quorum terrã habituri erant, non poterant relinquere aliquam viuẽtem fœminam, aut masculum, sed omnes occidebãt gladio. de his patet Deut. 20. non ergo potuerunt reseruare mulieres Ierichontinas.

Ab infante vsque ad senem. i. cuiuscũq; ætatis esset vir debebat occidi.

An pueros Ierichontinos nondum aptos ad bellum debuissent Iudæi seruare a morte. Quæst. LIII.

SEd dicet aliquis, quòd videtur debere reseruari pueros non aptos vllo modo ad bellum. nam & in bello Madian sic factum est. Iussit enim dominus fœminas occidi: & tamen paruuli reseruati sunt, vt patet Num. 31. ca. Respondendum est, quòd non erat simile. nam bellum factũ contra Madianitas fuit bellum contra gentes non habitã- G tes in terra, quam Iudæi possessuri erant: ideo ex lege data Deut. 20. debebant soli masculi occidi relictis infantibus, & omnibus mulieribus, & sic fecerat populus adducens prædam Madianitarum. omnes enim fœminas abduxerant, Deus tamen postea increpuit illos, fœminas iubens occidere, & hoc quia ipsæ fecerant peccare, Israel in fornicatione in monte Phegor. vnde iussit occidi omnes fęminas, quæ cognouerant viros. virgines autem adultas, & omnes paruulas reliquerunt. vt patet Num. 31. si tamẽ illæ non fecissent peccare Israel, nulla de fęminis, siue cognitis a viris, siue non cognitis corruisset gladio. In Ierichontinis autem secus erat, quia erant de Chananæis quorum terram suscepturi erant Israelitæ. ideo tenebantur occidere omnes, tam viros, quàm fęminas paruulos. & adultos, ita vt non relinqueretur semen de eis. *Boues quoque, & asinos, & oues in ore gladij occiderunt*. Ierichontini, quia erant obsessi ab hostibus, ante aduentum Iudæorum recol- H legerant omnia hæc in ciuitate. ideo Iudęi ingredientes occiderunt intra, omnes boues, asinos, & oues, sicut viros, & per hæc intelliguntur omnia viuentia quæ erant in vrbe Iericho, ita vt nihil de illis superesset. non occiderunt Iudæi omnia pecora, & iumenta Ierichontinorũ, quasi obligati essent ex lege data. Deutero. 20. delere omnia pecora Chananæorum, sicut obligabantur occidere ipsos Chananæos, sed factum est ex lege anathematis positi, quia dictũ fuit, supra. sitq; ciuitas hæc anathema, & omnia quæ in ea sunt, sola Raab meretrix viuat. ergo omnia viuentia in vrbe Iericho debebant occidi. in alijs autem ciuitatibus Chananæorum omnia pecora, & iumenta diuidebantur exercitui, vt factum est in vrbe Hay, vt patet infrã 8. & cõsequenter in aliis locis terræ Chanaã, omnia autem in hac vrbe fuerunt consecrata Deo, & arserunt cum vrbe.

I *Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant dixit Iosue. Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt: sicut illi iuramẽto firmastis. Ingressique iuuenes eduxerunt Raab, & parentes eius, fratres quoque, & cunctam supellectilem, ac cognationem illius, & extra castra Israel manere fecerunt. Vrbem autem, & omnia quæ inuenta sunt in ea succenderunt, absque auro, & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini consecrarunt.*

Complet autem Israel hic iuramentum factum ab exploratoribus nomine totius Israel. s. quòd saluarent de vrbe Iericho Raab, & dixit Iosue his exploratoribus, quòd educerent Raab, quia alii de exercitu non cognoscebant Raab, nec sciebant domum in qua erat. nam isti non co- K gnouissent domum, nisi quia positus erat pendens coccineus funiculus, vt patet supra 2. c. Sciendum est aũt, ꝙ ista litera est hic mutata ab ordine naturali per recapitulationẽ. prius. n. Raab educta fuit de vrbe, ꝙ cęderẽtur Ierichõtini, alioquin Raab quoq; cũ eis perijsset, quia Iudæi non cognoscebant eam, & cognationem suam. ponitur tamen hic recapitulatum, vt enarretur conuenientius quõ Raab educta sit, & quõ vixerit in medio Israel. *Duobus viris*. Non est intelligẽdũ, ꝙ hi duo viri exploratores solũ introierint in vrbem, ad educendum Raab, & cognationẽ suã. nam cũ nondum occisi essent cęteri Ierichontini, cõsurge- *Hic est recapitulatio.*

rent in eos videntes eos solos, atque occiderent. sed cũ istis fuerunt plures alij dicitur tamen. quòd his mandauerit Iosue educere Raab, quia hi fuerunt ad quos preceptum factum est, quia ipsi soli eam cognoscebant. alios tamen secũ adduxerunt in defensionem a Ierichontinis. & vt educerent ea, quę possidebat Raab, & cognatio sua extra vrbẽ. *Ingredimini domum mulieris meretricis*. i. domum Raab, quæ erat meretrix, vel fuerat. sicut declaratum fuit supra 2. c. *Et producite eam*. i. educite eam de vrbe, ne cum cęteris pereat. *Omniaque quæ illius sunt*. Potest intelligi duobus modis: Vno modo, quòd educta fuerint omnia quæ erant Raab. i. omnia, quę possidebat. s. tota sua supellex, & pecora, & iumenta si quæ habuerat. Alio modo intelligitur omnia quę illius sunt. i. omnia quę pertinent ad cognationem eius. s. omnes de progenie sua. sic enim iurauerunt exploratores supra. 2. cap. cum dixit Raab. Quomodo feci vobiscum misericordiam, ita & vos faciatis mecum, & cum domo patris mei: detisq; mihi signum verum, vt saluetis patrem meum, & matrem, fratres, & sorores meas, & quamquam Raab solum expressisset has personas, exploratores obligauerunt se ad saluãdum has, & totam cognationem Raab, si forte aliquę aliæ erant de cognatione Raab, vt patet ex verbis exploratorum ibidem cum dicitur. Innoxii erimus a iuramento hoc quo adiurasti nos, si ingredientibus nobis terram signum non fuerit iste funiculus coccineus, & ligaueris eum in fenestra per quam dimisisti nos, & patrem tuum, & matrem, ac fratres, & omnem cognationem tuam congregaueris in domum tuam. Debet tamen ista litera, vtroque modo intelligi scilicet ꝙ isti viri exploratores educerent Raab, & omnia quæ illius erant idest totam cognationem suam, & omnia quæ possidebat. sic patet infra cum dicitur. Ingressique iuuenes eduxerunt Raab, & parentes eius, fratresque, & omnem supellectilem, ad cognationem illius. Ecce supellectilia educta sunt etiam. Et non solum intelligendum est educta fuisse omnia, quæ possederat Raab, sed etiam cuncta quæ possidebant cognati sui. sic enim iurauerant exploratores, vt patet supra 2. c. cum eis dixit Raab. Detisq; mihi signum verum, vt saluetis patrem meum, & matrem, fratres, & sorores meas, & omnia quæ eorum sunt. sed exploratores iurauerunt omnia seruare, quæ petiuit Raab. ergo etiam totam supellectilem cognatorum Raab tenebantur saluare. & sic factum est cum ipsi obseruauerint iuramentum.

In q. 14.

An Iudæi fecerunt contra interdictum positum de anathemate, & contra mãdatum Dei, reseruando Raab, & omnia quæ ad illam, & totam cognationẽ suam pertinebant. Et quòd quando Deus profert generaliter aliquam legem non tollit naturalem obligationem ex iure naturæ prouenientem, nisi expresse illud prohibeat, vt in casu de quo supra 2. cap. quæst. 41. Quæst. LIIII.

SEd quæret aliquis, cum Deus iussisset Israelitis, vt de terra Chanaan neminem permitterent viuere, quomodo permiserunt Raab cum tota cognatione sua, & quomodo contra interdictum positum in ciuitate Ierichontina Raab, & omnia quæ ad illam, & totam cognationem suã pertinebant, saluata sunt? Respondendum est, quòd q̃quam Deus legem illam posuisset, tamen non abstulit naturalem obligationem. s. quòd tenerentur Israelitæ benefacere benefactoribus suis. sic autem fuerat de Raab, quia ipsa eripuerat a morte exploratores, a morte ergo tenebantur eam eripere naturaliter. Item non solum obligabãtur naturaliter, sed etiam ex contientione, quia iurauerant ei, quòd eriperent eam cum tota cognatione sua: ergo tenebãtur ad hoc sub pęna periurij. Et si dicas, quòd non debuissent exploratores hoc promittere. Respondendum est, ꝙ licuit, quia alias ipsi occisi fuissent in vrbe Iericho, quod non solum redundaret in eorum pęnam, sed etiam in dãnum Israelitarum, qui non cognoscerent statum vrbis Ierichontinæ. Ad aliud quod dicitur de transgressione anathematis liberando Raab. & cognationem suam de totius ipsius vrbis destructione: Dicendum est, quòd in hoc nõ fuit factum contra anathema, quia ligabat anathema secundum, quòd fuerat positum, sed in positione sua fuit Raab cũm omnibus, quæ ad eam pertinebãt exclusa. ergo liberando eam non erat contra anathema positum, sic patet supra cum dicitur. Sitq; ciuitas hæc anathema cũ omnibus quæ in ea sunt, sola Raab meretrix viuat cũ vniuersis qui in domo eius sunt. Si autẽ fuisset positũ anathema generaliter, esset argumentum: quamquam etiã tunc subintelligeretur liberandam Raab, quia fuerat ei præstitum iuramentum de liberando eam. *Sicut illi iuramento firmastis*. q. d. ob hoc eam liberamus, quia iurauistis: alioquin occideremus eam cum vniuersis, vel cæteris de Iericho. *Ingressique iuuenes*. s. isti duo exploratores vocantur iuuenes, quia ita se prompte habebant sicut iuuenes, non tamen erãt iuuenes ætate. Nostri dicunt, ꝙ isti erant duo. s. Caleb, & Phinees. De Phinees an iuuenis vel senex esset non videtur ex litera. De Caleb tamen satis patet ꝙ non sit iuuenis, sed de Phinees satis dicendum est, ꝙ nunc esset annorum 38. vel 39. quia quando facta fuit numeratio Leuitarum in monte Synai, & consecratio, non erat natus Phinees, quia Num. 3. c. computantur 4. filij Aaron consecrati cum eo. s. Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar, & tunc mortui sunt in principio consecrationis suæ Nadab, & Abiu, offerentes ignem alienum, & dicitur de eis, quod mortui sunt sine liberis. cum ergo isti duo maiores non haberent filios, satis videtur quod duo minores. s. Eleazar, & Ithamar nõ haberent filios, sed Phinees fuit filius Eleazar, vt patet Numer. 25. ergo non erat natus tempore consecrationis illius, quæ fuit in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit Exod. 40. & Leuit. 1. ergo in exitu de deserto, & transitu Iordanis non haberet Phinees annos 39. & sic satis poterat vocari iuuenis tempore illo, de Caleb non poterat ita dici, ꝙ erat iuuenis, quia eo tempore erat annorum 80. fere, Quod patet, quia quando misit eũ Moyses de Cadesbarne cum alijs exploratoribus, erat annorũ 40. vt patet infra 14. cum dicitur 40. annorum eram quando misit me Moyses famulus Dei de Cadesbarne, & tamẽ ista missio fuit facta in secundo anno ab exitu de Aegypto ante medium anni ipsius, vt declaratur Num. 13. ergo nũc esset fere 80. annorum, quia deficeret vnus annus, & pars aliqua alterius. Dicunt tamen Iudæi, quòd quamquã isti essent ętate senes, tamen uocati sunt iuuenes, quia velociter agebant. quod patet de Caleb infra 14. s. Hodie 85. annorum sum ita potens, & valens, vt valebam eo tẽpore, quo ad explorandum missus sum: illius in me temporis vsque hodie fortitudo perseuerat, tam ad gradiendum, quã ad bellandum. Sed hoc dictum Iudæorum de istis duobus viris, ꝙ essent exploratores non multum habet apparentiã, sed ipsi ad placitum ista confinxerunt. Si autem vellemus illud defendere satis, patet locus p ea, quæ dicta sunt. Sed dici potest, ꝙ fuerint aliqui alii isti duo exploratores, qui iuuenes vocari possent, sicut eos hic litera iuuenes vocat. *Eduxerunt Raab, & parentes eius*. Vocantur parẽtes Raab pater, & mater, & pro istis ipsa principaliter rogauerat, & sic erat ordo debiti: magis enim tenebatur his, quam cuilibet alteri.

An Phinees esset iuuenis quando capta est Iericho, & cuius ætatis foret tũc Caleb.

Fratres quoque. Etiam intelligendum est de sororibus. nam ipsa Raab pro sororibus suis rogauerat. sic patet supra 2. c. s. detisque mihi signum verum, vt liberetis patrẽ meum, ac matrem, & fratres, atq; sorores meas, intelliguntur tamen hic sorores nomine fratrum, sicut intelligũtur filiæ appellatione filiorum, vel potest dici, quòd intelligãtur nomine cognationis, quæ infra nominatur.

Et omnem supellectilem. Vocatur tota supellex omnia, q̃ possidebat Raab, & non solum, q̃ ipsa possidebat, sed etiã quæ possidebãt cognati sui, quia hoc expresserat Raab exploratoribus dicens. Vt saluetis patrem meũ, & matrẽ, fratres ac sorores meas, & omnia, quæ eorũ sunt, vt patet supra 2. c. Hoc autem factum est, non tanquam non posset Raab maiora habere inter Israelitas, quam relinqueret in vrbe Iericho, cum coniuncta fuerit in matrimonium principi tribus Iudæ. scilicet Salmon, sed quia diligebat res, suas quas semper possederat, & doleret nimis si eas cum tota vrbe conflagrare videret, ideo eductæ sunt. Potissime, quia Raab fœmina erat, quæ habent teneriores affectus, & vberius ad res quas diligunt afficiuntur, atque pro eis profundius anxiantur amissis. *Ac cognationem illius*. Vocantur hic cognatio sorores Raab, quæ non expressæ fuerunt hic, & tamen liberatæ fuerunt, quia in pacto

cum ex-

cum exploratoribus nominatæ sunt, vt patet supra 2.cap. Vel vocatur cognatio alii cognati Raab si quos habebat, vel filij fratrum,& sororum suarum,de ipsa enim non recolitur.quòd haberet filios.nam de his expressisset, sicut de patre & matre expressit. nullus enim de pertinentibus ad Raab perijt, ne ipsa contristaretur de morte ipsius. *Et extra castra Israel manere fecerunt*.s.quòd dum vrbs cædebatur gladio.& fiebant omnia quæ ibi complenda erãt, manebat Raab extra castra Iudæorum per se cum rebus ad eam pertinentibus,quousque expleta cæde disponeretur de eis,vel forte factum est hoc,quia Raab,& qui cum ea erant,tenuerant ritum Gentilium,erantq; incircuncisi, & quia erant iungendi Israelitis,sicut patet infra in litera, circuncisi sunt primo masculi,vt sic conuerterentur ad; Iudaicas cæremonias,& quia antequam hoc fieret videbantur immundi,fecit Iosue,ne accederent ad castra Israelitarum donec ista fierẽt in eis.& hoc satis est verisimile, quia etiam Iudæi qui circuncisi erant,quando erant immundi manebant extra castra quousque lustrarentur. sic patet Num.5.de leprosis,& fluentibus semine,& pollutis super mortuo.Simile etiam patet,quia venientibus Israelitis de cæde Madianitarum iussit Dominus non intrare castra, quousque lustrarentur.sic patet Num.31.cap. Consumatis autem cæremoniis, quæ fieri debebant ad munditiam Raab,& cognationis suę suscepti sunt in castra.sic dicitur infra.s.habitauerũt in medio filiorum Israel,vsque in pręsentem diem. *Vrbem autem,& omnia quæ in ea erant succenderunt*.s.postquæ occiderunt homines, & iumenta, & ibi arserunt omnia ædificia vrbis cum cadaueribus hominum,& pecorum,& omnibus supellectilibus ciuitatis,ita quòd omnia cremarentur in honorem Dei,tanquam in sacrificium,vt patet Deut.13.de aliis anathematibus. *Absque argento,& auro,& vasis æneis,ac ferro*.Ita enim omnia conseruata sunt in thesauris Domini,& priusquam cremarentur vrbs post cædem Ierichontinorum, perquisita sunt omnia latibula,vt educeretur quidquid haberi posset de his quatuor metallis. *Quæ in ærarium domini consecrarunt*.i. separauerunt ea ad ponẽdum in thesauris Domini. consecrare signat applicare,& abdicare, quia id quod consecratur applicatur Domino, & abdicatur ab vsu popularium, sic factum est de his 4. metallis, quia fuerunt abdicata ab Israelitis.cum nihil de eis peruenerit ad illos. etiam abdicata sunt ab anathemate quia cętera, quæ in vrbe erant, incendio consumpta sunt his solis inde ablatis.& fuerunt autem applicita ad Deum,quia posita fuerunt in thesauris eius.vocatur autem hic locus thesaurorum Domini ærarium,quod ab ære nomen accepit, quia primum metallum inuentum æs fuit, vt ait Isidorus 16. Etymo.& de eo moneta,& vasa ad quamcunque ministra I tionem fiebant:ideo obtinuit vsus,vt omnes monetæ,atq; metalla æra vocarentur.inde autem repositorium horum ærarium dictum est. Alio autem nomine vocatur gazophilatium a gazis.i.diuitiis & philacte, quod est seruare, quia ibi gazæ seruantur,& ita vocatur thesaurus Domini gazophilatium.Luc.21.& sępe in 1.lib.Paralip.

Raab vero meretricem,& domum patris eius, & omnia quæ habebat fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel,vsque in præsentem diem,eo quod absconderit nuncios quos miserat,vt explorarent Iericho.

Raab vero meretricem.Ita per se nominatur, quia promeruit sibi,& aliis,vt non occiderentur cum vrbe Iericho *Et domum patris eius*.i.cognationem suam.s.patrem,matrem.fratres,& sorores,& cęteros descendẽtes inde.Quid K autem comprehendatur appellatione domus patris declaratum fuit supra.c.2.*Et omnia quæ habebat*.i. omnia, quæ possidebat Raab,& non solum,quę Raab ipsa possidebat sed etiam ea,quæ pertinebant ad cognatos eius. sic enim ipsa petiuit ab exploratoribus,vt liberaretur pater,& mater,fratres,& sorores,& omnia quæ eorum erant. *Fecit Iosue viuere*.i.seruauit a morte,vel a destructione.liberare enim a morte est dare vitam quodammodo. nam sicut, qui gignit dat esse simpliciter, quod ante non erat:ita qui conseruat a morte dat esse, quia facit continuari esse rei, quod interpolandum,& delendum erat. nisi liberaretur.

F Hebręi dicunt,quòd Iosue fecit viuere Raab,quia eam assumpsit in vxorem,sed hoc nihil est,vt infra dicetur.

Raab cum tota cognatione sua fuit conuersa ad Iudaismum. Et a quo illa fuerit accepta in vxorem. Quæst. LV.

ET habitauerunt in medio filiorum Israel.i.Raab,& omnes de cognatione sua vixerunt postea inter Israelitas transeuntes in nomen,& progeniem Israelitarum. Transierunt etiam in ritum Iudaicum.Non enim cõsensissent Israelitæ Raab & cognationem suam inter se, si vellẽt manere in ritu pristino colendo idola,quia hoc esset abominabile Iudæis,& magnum scandalum,sed necesse erat conuerti hos ad mores Israeliticos,cum transirent in cohabitationem populi illius.Item dato,quòd Israelitæ non cõ G pellerent Raab,& cognationem suam transire in Iudaicũ ritum,ipsa transijsset spontanea:cognoscebat enim Deum Israel esse verum Deum,quomodo ergo colere vellet amplius Idola?patet hoc supra 2.cum dicitur. Noui, quòd tradiderit Dominus terram.in quo cõcedebat potestatem subijciendi gentes,esse in Deo Hebræorum, & post hoc amplius subdidit dicens.Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cœlo sursum,& in terra deorsum. Ecce concedit eum Deum cœli,& terræ, sed nihil magis esse potest. nullatenus ergo mulier,quæ talia edocta erat a domino, manere vellet in ritu Iudęorum.Item illi qui erant cum Raab conuerti vellent ad Deum:ipsi enim viderant deletionem miraculosam murorum Iericho factam a Deo Hebręorum,in quo arguebatur eum esse Deum super alios Deos.De Raab dicendum est.quòd,quia tanta bona fecerat exploratoribus Hebræorum.non solum fuit liberata a H morte cum tota cognatione sua, sed etiam fuit assumpta in vxorem a Salmon principe tribus Iudæ filio Naason. qui fuerat princeps in deserto,vt patet Num.2.cap.& hoc patet Matth.1.cap.nam cum describitur linea Saluatoris dicitur.Naason aũt genuit Salmõ.Salmõ aũt genuit Booz de Raab:ergo vel fuit concubina Raab vel vxor Salmon. Non est autẽ dicendum,quòd acciperetur in cõcubinam: ergo in vxorem,& de ipsa venit Saluator : sic quoque de Ruth Moabitide Saluator deriuatus est,quia accepit eam in vxorem Boox filius Salmon,& sicut pater suus Salmon accepit vxorem alienigenam Raab, ita & Boox accepit vxorem alienigenam.s.Ruth,vt patet Ruth.4.c. & Matth.1.Iudæi autem dicunt,quòd accepit eam in vxorem Iosue. Sed hoc nihil est cum constet acceptam fuisse a Salmon.ipsi autem non habent aliquid,vnde fulcimentũ, vel colorem dicti sui recipiant,sed ex sola opinione loquũtur.

Christus descendit de Raab, & Ruth.

An Raab accepta fuerit in vxorem a Iosue. vt volunt Iudæi.

An licuit Salmon principi Iudæ accipere in vxorem Raab, quæ erat Chananæa sicut licuit Booz,& filijs Noemi,& Sampsoni. Quæst. LVI.

SEd nunc quæritur quomodo licuit Salmon principi filiorum Iudæ accipere in vxorem Raab, quæ erat de alienigenis?Aliquis arguet,quod non liceat, quia Nume.36.dicitur. Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua,& cunctæ fęminæ maritos de eadem tribu accipient.si tamen acciperet Salmon in vxorem Raab,non acciperat vxorem de tribu sua. ergo illicitum erat.Itẽ Deus vetuerat accipi vxorem de Chananæis,vt patet Exo.34.cũ dicitur,Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne postquã fuerint fornicatę faciant fornicari filios tuos. sic quoque Deut.7.sed Raab erat de alienigenis. ergo non licuit accipi in vxorem. Aliqui in contrarium arguent, quòd licuerit,quia licuit Booz filio huius Salmon accipere vxorem de alienigenis.nam accepit Ruth, quę erat de Moabitis,vt patet Ruth.1.c. & tamẽ non vituperatur,sed potius benedicebant ei omnes videntes in vrbe sua Bethleem,vt patet Ruth 4.Item licuit duobus filiis Noemi Mahlon, & Chelion accipere duas alienigenas vxores.s. Orphan,& Ruth,vt patet Ruth.cap.1. & non increpantur in sacra Scriptura.Item licuit Sampsoni accipere vxorem de alienigenis,.s. de Philisthin, quia Dalida erat de vna vrbe Philisthinorum,vt patet Iudi.14. & tamen dominus ob hoc non increpuit eum, sed prosperauit actus

eius.li-

eius. licebat ergo accipi vxores de alienigenis.

Soluit argumenta pro parte affirmatiua superioris quæsiti. Quæst. LVII.

SEd ista argumenta immediata nihil probant. Ad primum cū dicitur de Ruth accepta in vxorem a Booz, dicendum quomodo fuit vetitum a Deo, quia erat Ruth de mulieribus Moabitis vt patet Ruth. 1. c. Dominus aūt non vetuerat accipi de mulieribus Moabitarum, & aliarū gentium, sed de Chananæorum populis, vt patet Exo. 34. & Deuteron. 7. Nam omnes has cum masculis, tam adultis, quàm infantibus Iudæi occisuri erant, vt patet Deute. 20. Cum ergo non esset vetitum accipi vxores de alijs gentibus, videbatur esse concessum. Item quia Deus concesserat expresse Iudæis accipere vxores de mulieribus, quas in bello caperent in ancillas, vt patet Deut. cap. 21. de omnibus tamen gentibus licitum erat accipi mulieres captiuas cum pugnarent Israelitæ contra illas, preterquam de septem populis Chananæorum, vt patet Deut. 20. ergo licitum erat Iudæis de qualibet gente accipere vxores, præter quam de Chananæis, Ruth autem erat de Moabitis. Licuit ergo Booz illam accipere: Raab autem erat Chananęa: ideo valde erat dissimile, nec videbatur hoc licere. Ad secundam probationem, quando inducebatur de duobus filijs Noemi, qui acceperunt duas Moabitides in vxores Ruth, & Orpham, vt patet Ruth. 1. c. Aliquis respōdebit, vt nūc respōsū est de Ruth ducta in matrimoniū. p Booz. Sed valde dissimile est, & magis excusatur Booz, quam excusati fuerint Maalon, & Chelion, qui manētes in ritu Gētilico vxores acceperunt, & hoc nulli Iudæo licebat, quia tunc ipsæ conuerterent filios suos, qui erant filii Iudæorū ad ritum Gentilium, cum filij erudiantur apud matres, & ad faciendum bonos filios exigitur virtuosa mater, sicut declarat Aristot. in fine. 1. Politicorum. Et ob hoc vetabat Deus contractum matrimonii Iudæorum cum alienigenis. sic patet. Exod. 34. cum dicitur. Nec vxorem de filiab. eius accipias, ne cum fornicatæ fuerint fornicari faciant filios tuos. s. colēdo Idola. Quod autem Booz accepit Ruth iam conuersam ad ritum Iudaicum patet ex verbis suis Rut. 1. c. cum respondit socrui suæ Noemi dicens. Ne aduerseris mihi, vt relinquam te, & abeam, quocunque perrexeris pergam. vbi morata fueris pariter morabor, populus tuus, populus meus, & Deus tuus, Deus meus. ergo Deum Iudæorum susceperat in Deum Ruth cum venit in terram Iudæorum. Item patet ex verbis Booz ad Ruth in c. 2. Ruth. s. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedē recipias a Domino Deo Israel ad quē venisti, & sub cuius confugisti alas. Quod autem cum Maalō, & Chelion acceperunt in vxores Orpham & Ruth, essent in ritu Gentilico, & postea adhuc in eo permanserint patet, quia mortuis his dixit Noemi ad Ruth. Ecce reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos. sic patet Ruth. 1. si tamen fuissent istæ conuersæ ad ritum Iudaicum. quando assumptæ sunt in vxores a Maalon, & Chelion, non reuerterentur nunc ad Deos gentium. Item non diceret eis Noemi, quòd redirent in terram suam, sed dimitteret eas pergere secum, aut magis rogaret, ne manentes in terra Moab rursus ad Idola conuerterentur, sed non factum est ergo adhuc manebant in ritu Gentilico. Non ergo erat simile de coniugio Maalon, & Chelō cū Ruth, & Orpham, & de matrimonio Booz. nam coniugiū Maalon, & Chelion simpliciter erat illicitum, nisi aliquam habuisset causam excusantem. fuit autem hoc, quia erat Noemi cum filiis suis in terra Moab, in quam confugerant ,ppter famem, vt patet Ruth 1. c. & ibi non poterant inuenire aliquas mulieres Hebræas cum quibus contraherent, vel aliquas conuersas ad Iudaismum. Acceperūt ergo mulieres Moabitides quas habere potuerunt. libenter autem eas ad ritum Iudaicum conuertissent, si ipsæ consensissent: cogere autem illas non poterant, quia erant in terra earum. Et si dicas, quòd adhuc nō debuissent accipere mulieres illas in vxores, sed magis expectare donec reuerterērut in terram suam, & ibi acciperent Iudæas. Respondendum, quòd magno tempore morati sunt in terra Moab. s. decem annis, vt patet Ruth. ca. 1. quia semper vrgebat fa-

Ad faciendum bonos filios requiritur virtuosa mater.

A mes, & nesciebant, quando esset tempus redeundi in terrā suam. Vt ergo non elaberetur eis gignendi tempus, acceperunt eas quas potuerunt: si autem alias fecissent habentes vxores ad nutum, non posset excusari actus eorum. quocūque tamen modo res se habeat, non est similis casus de Raab, quia ista erat de Chananæis, aliæ autem erant Moabitides. de his dictum fuit Deut. 25. cap. Ad tertium, quādo probabatur de Sampsone qui accepit vxorem de Philistin, vt patet Iudic. 14. cap. & tamen non redarguitur. Dicendum est ad hoc responderi non posse, sicut ad precedētia, quia predictæ erant Moabitides. Dalida autem quæ erat de Philistin erat Chananæa, de quibus nō licebat accipi vxores. Et adhuc difficilior est casus iste. quam id quod dicitur de Raab. nam Raab erat iam conuersa ad ritū Iudaicum, vt declaratum est. Dalida tamen nondum erat cōuersa, quia ipsa semper mansit in domo patris sui in Thā-
B nata vrbe Philistinorum, & nō fuit tradita in potestate Sāpsonis, vt eam duceret in terram Israel: ideo colebat Idola sicut patres. Dicendum ergo, ꝙ matrimonium contractū a Sampsone cum Dalida erat illicitum simpliciter, nisi aliquid illud excusasset. vnde parentes Sampsonis increpabāt eum dicentes. Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in populo tuo, quia vis accipere vxorem, de Philistin qui incircuncisi sunt? Si tamen licuisset ei non increparent. fuit tamē Sampson excusatus, quia Deus mouebat eum ad accipiendum illam vxorem, vt sic quæreret occasionem contra Philistin ad percutiendum eos, sic patet Iudic. 14. cum dicitur. Dixitque Sampson ad patrem suum. Hanc mihi accipi, quia placuit occulis meis. parentes autem nesciebant, quòd res a Deo fieret, vt quæreret occasionem contra Philistin. Ex hoc igitur excusari debet factum Sampsonis, alioquin autem erat illicitū. De Raab
C autem ducta in vxorem a Salmon dicendum est, quòd licite eam duxit. Si enim aspiciatur, quòd ipsa Chananæa erat: non solum non debebat accipi in matrimonium ab aliquo Israelita, sed etiam debebat occidi cū cæteris Chananæis, vt patet Deut. 20. nullum quippe de eis vlla posita conditione vitæ donare poterat. cum Raab tamen, & tota cognatione sua ex causa supra posita, tam rationabiliter, quam ex necessitate dispensatum est. ideo sicut fuit causa sufficiens ad donandum ei vitam, fuit sufficiens ad recipiēdum eam in matrimonium ab aliquo Israelita. Potissime, cum esset iam in ritu Iudaico. nihil ergo illicitum egit Salmon accipiendo Raab in vxorem.

Respō. auctoris ad titu. q. 56.

D

Respondit ad argumenta pro parte negatiua superioris quæsiti. Vbi nota quomodo intelligitur lex, quod quilibet acciperet vxorem de tribu sua, de qua materia vide mirabiliter ipsum met dominum Abulen. Matth. 1. cap. q. 28. & Numer. 36. c. Quæst. LVIII.

AD argumenta duo in contrarium respondetur. Ad primum, cum dicitur Nume. 36. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, sed Raab non erat de tribu aliqua Israelitarum. ergo &c. Respondendum est, ꝙ ista lex non obligabat Israelitas ad hoc, ꝙ quilibet acciperet vxorem de tribu sua, sed ad hoc, vt non acciperet vxorem de alia tribu Israelitica, quàm de illa in qua erat. hoc autem obseruabatur in quolibet Israelita, cum accipiebat vxorem de alienigenis, quia nō accipiebat vxorem de alia tribu Israelitica, de qua non esset, cum de nulla acciperet. ꝙ autē sit iste sensus inductæ auctoritatis patet, quia istud præceptum inductum fuit, vt non turbarentur sortes hę-
E reditatis tribuum, & familiarum per matrimonia. nam si aliqua mulier de tribu Zabulon duceretur in vxorem a viro de tribu Ephraim, cum filii semper denominentur de familia patrum, & computentur per nomina generationū eorum: filii suscepti ex tali coniugio non pertinent ad tribum Zabulō, sed ad tribum Ephraim. ideo decedente fœmina illa, & succedentibus filiis in sortem hæreditatis trāsiret illa pars hæreditatis in sortem Ephraim, & diminueretur sors Zabulon, & hoc modo turbarentur possessiones omnium tribuum, nec manerent, vt primo diuisæ sunt. cū autem fęmina sumeretur in vxorem à viro tribus suæ, & familiæ, nō fiebat ista diuisio, & perturbatio sortium, quaquamquam

quamquam succederent filii semper manebat possessio in tribu in qua ante fuerat. Et fuit ista quæstio propter filias Salphaad, quæ erant fœminæ, & acceperunt hæreditatem patris sui, tunc conquesti sunt viri de tribu Manasse, quòd cum istę sumerentur in vxores a viris alterius tribus, transiret possessio eorum ad alteram tribũ, & cõsequenter possessio filiorum Manasse diminueretur, vt patet eodem 36. ideo Deus dedit hanc legem ad tollendum hoc inconueniens. Et patet, q̃ ista fuerit intentio ex litera legis cum dicitur. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & omnes fœminæ maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, vt a domino separatæ sunt. Non licebat ergo viro Iudæo accipere vxorem alterius tribus, cum tamen acciperet mulierem de alienigenis non sequebatur aliquod inconueniens, quia tunc non miscebantur sortes tribuum, cum fœmina suscepta non pertineat ad aliquam de tribubus. ideo hac lege non vetatur accipi vxorem de alienigenis, siue conuersam, siue non conuersam.

Ad secundum quando arguebatur, quòd Dominus iussferat non accipi vxorem de Chananæis, ne seducerẽt filios Israel. Respondendum est, quòd intentio legis huius erat ne acciperentur in vxores fœminæ Chananæorum manẽtes in ritu Gentilico, quia tunc converterent viros suos ad Idolatriam, vel saltem filios inde natos, vt patet Deut. 7. c. cum dicitur. Filiam tuam non dabis filio eius, & filiam illius non accipies filio tuo, quia seducet filium tuum ne sequatur me, sed magis seruiat Dijs alienis: si tamen istæ fœminę essent iam conuersę ad ritus Iudaicos, ita quòd non possent perducere ad idola suos viros, nec filios: licebat eas accipi in vxores. Sed tunc argues, quòd liceret Iudæis mulieres Chananęas conuertere ad Iudaismum, & post accipere in vxores. Respondendũ est, quod non licebat Iudęis aliquem de Chananæis virum, aut fœminam viuentem dimittere, cum Deus iussisset omnes occidi, vt patet Deuter. 20. ideo licitum non erat dimitti aliquam de Chananęis viuentem ad conuertendum illam ad ritus Iudaicos, & tunc acciperetur in vxorem. si tamen liceret aliquo modo manere aliquam de Chananęis viuentem, & conuerti ad Iudaismum, non minus licebat illam accipi in vxorem, q̃ aliquam de Moabitis, Idumęis, aut quibuscunque gentibus non pertinentibus ad Chananęos. De Raab autem sic factum est, quòd ex casu speciali supra posito licuit: immo necesse fuit illam dimitti viuentem cum cognatione sua: ideo licebat illam accipi in vxorem a quocunque Israelita; nec solum est hoc in Raab, sed etiam in sororib. suis, & in omnibus de cognatione sua: eadem quippe causa subsistit. non fuit ergo illicitum eam accipi in vxorem a Salmon principe tribus Iudæ.

Q̃uo intelligitur lex non accipere vxoré de Chananæis, & an esset licitum.

Vsque in præsentem diem. Refertur ad tempus quo scriptus fuit liber iste, & non est sensus, quòd habitauerit Raab, & cognatio sua in medio Israel vsquequo scriptus est liber iste: quia siue sit scriptus liber iste a Samuele, vt quidam volũt, siue ab Isaia, non mansit Raab vsq; ad tempus alicuius horum. Sed mansit Raab in medio Israel, vsque ad tempus illud, quia nati ab ea, & sororibus, & fratribus suis manebant in medio filiorum Israel, tunc cum scriptus est liber iste. nam de Raab descendit tota Regũ progenies in tribu Iuda: ipsa enim cõcepit Booz qui fuit proauus Dauid, vt patet Matth. 1. cap. ista autem linea mansit semper inter Israelitas vsquequo per Romanos deleta est. nam & Saluator noster de filijs Raab natus est. & forte vsque ad præsentem diem manet linea ista Raab inter Iudæos, vel inter conuersos ad Christum.

Eo quòd abscondit nuncios. Ista est causa quare ipsa liberata fuit: tenebantur enim naturaliter illi, vt sicut ipsa liberauerat eos a non dubia morte, ita ipsi quoque eam liberarent: tenebantur tamen magis ex iureiurando, quia intercesserat pactum iuramento firmatum de eripiẽdo eã.

Quos miserant, vt explorarẽt Iericho. Idest quos miserat Iosue de Sethim ad inquirendum statum vrbis Iericho, vt patet supra. cap. 2.

In tempore illo imprecatus est Iosue, dicens. Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit, & ædificauerit ciuitatẽ Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & F *in nouissimo liberorũ ponat portas eius. Fuit ergo Dominus cũ Iosue, & nomen eius vulgatum est in omni terra.*

Hic ponitur tertium. s. Iosue imprecatio de non ædificanda vrbe Iericho in sempiternum. *In illo tempore.* s. postquam Iericho diruta est, & exusta, ita vt nihil maneret in ea, sed esset quasi tumulus æternus.

An Iudæi completa cæde Ierichontinorum regressi fuerint in castra non præmissa aliqua purificatione, vel fuerint purificati. Quæst. LIX.

QVæret aliquis circa prædicta: an Israelitæ completa cęde Ierichontinorum reuersi fuerint in castra non præcedente aliqua cęremonia, vel fuerint primo lustrati. Et videtur, quòd non redierint immediate in castra. nam G cum aliquis erat immundus super mortuo iubebatur esse extra castra, vt patet Num. 5. cap. cum dicitur. Præcipe filijs Israel, vt eijciant de castris omnem leprosum, & qui fluit semine, pollutusque est super mortuo. durabat autẽ ista contaminatio diebus septem, vt patet Num. 19. & erat facienda aspersio die tertia & septima, sed de Israelitis occidentibus Ierichontinos patet quòd essent contaminati super mortuos, quia tangebant illos mortuos, & morientes, & aspergebantur sanguine eorum: ergo debebant manere extra castra. Respondebit aliquis forte. quòd illud de immunditia super mortuo, tenebat in mortuis, qui per se cadunt. secus autem in eis, qui occiduntur: sic enim patet in similibus: nam si aliquis tangeret carnes animalis liciti ad esum, cum occideretur ad comedẽdum, non incurrebat aliquam immunditiam: si autem tangeret carnes eius cum per se moreretur, efficiebatur immundus, vt pa- H tet Leuit. 11. Respondendum est: non esse simile, quia non erat de homine, sicut de animalibus licitis ad esum: immo ex eodem capit. patet contrarium, quia cum esset aliquod animal illicitum ad esum, qui tangeret carnes eius, siue per se moreretur, siue ab alio occideretur, efficiebatur immundus, vt patet eodem c. De homine autem sic erat q̃ non erat animal licitum ad esum: ergo nullatenus licebat tangi carnes eius, sine immunditia post mortem. Item patet hoc in bello facto contra Madian: nam bellatores venientes non ingressi sunt in castra, quousque lustrarentur secundum ritum legis: manserunt enim ibi diebus septem sic patet Numeri 31. cum dicitur. Manete extra castra septem diebus, qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit lustrabitur die tertio, & septimo, & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra ĩtroibitis: in pugna ergo Iericho sic fieri debuit. Respondetur, quòd I Israelitę occidentes Ierichontinos non expiati fuerũt, sed redierunt in castra: nec tamen infregerunt legem de purificatione. Non est autem simile de pugna cõtra Madianitas quia hic erant omnes viri Israelitę in circuitu Iericho, & plurimi eorum occiderunt aliquos de Ierichõtinis, vel saltẽ asinos, & canes, & alia animalia pusilla vrbis Iericho, vt nihil viuens maneret. nihil ergo manebat in castris quod immundũ non esset: immo ipsa castra immũda erãt: quia magis dicebantur esse castra vbi erãt omnes Israelitę inter vrbem Iericho, vel in circuitu illius, quàm vbi erant tentoria cũ fœminis, & infantibus in Galgalis. nõ poterant ergo manere extra castra immundi, cum omnia castra essent immundorum. In bello autem facto contra Madianitas. solum missi sunt duodecim millia virorum, vt patet Nu. 31. reliqui autem manserunt: & hi vocabantur castra. Cum ergo venerunt pugnatores de terra Madian, non in- K gressi sunt in castra, donec purgarentur: si tamen omnes Israelitæ iuissent ad Madian ad pugnandum, quamquam postea vellent se expiare non possent manere extra castra, sed potius vbi omnes ipsi erant, dicebantur esse castra. Itẽ mundicia vel immunditia dicebatur esse respectu sanctuarii: alioquin non consideraretur inter Iudæos aliqua immunditia, nisi ea quæ naturalis contagio est. s. lepra. ideo cum de immunditia agitur, dicitur, quòd caueant immundi, ne contaminent sanctuarium Dei: vt patet Leuit. 15. c. sed arca Domini in qua erat tota sanctificatio, erat cum Israelitis, nunc in bello apud muros Iericho. ergo non vetarentur ab ingressu castrorum, quia in castris non erat aliquid

Determinatio autoris.

quid sanctificatum respectu cuius deberent cauere. Non erat autem sic in pugna contra Madianitas,quia arca Domini,& totum Sanctuarium mansit in castris, ipsis euntibus in pugnam.cum ergo venerunt, viderentur polluere Sanctuarium si intrarent in castra.hic tamẽ ipsi Israelitæ immundi a cęde Iericontinorum portabant secum arcã. non erat ergo aliquid, quare deberent manere extra castra septem diebus in purificatione. Item alia causa principalis est,quia istæ leges cęremoniales non obligauerunt Israelitas quousque essent in pace:vt patet Deuteron. 12. Ideo quamquam obseruauerint aliquando ex mandato Dei ad dandum formam obseruationis earum,sicut Pascha celebratum est in deserto in monte Synai:vt patet Numer. 9. Manifestum tamen est in deserto non fuisse obligationem aliquam ad cęremonialiã.non igitur obseruauerunt post transitum Iordanis istam cęremoniam,quousque cessarẽt bella. Item non poterat conuenienter obseruari cęremonia ista,quia postquam transierunt Iordanem vsquequo data est pax erepta terra de manu Chananæorum semper vacauerunt Iudæi bellis.si autem obseruarent istam cęremoniam,necesse erat,vt quandocunque fecissent aliquam cędem,manerent dies 7.in purificatione: quod nimis eos distraheret ab actibus bellicis. Quanta autem inconuenientia datis his quotidianis purificationibus sequerentur,qui libet aduertere potest.non fuit ergo in cæde Iericontinorum seruata cęremonia lustrationis,nec postea toto tempore quo Iudæi vacauerunt bellis. Nec fuit simile in bello contra Madianitas,quia tunc non erant vacaturi Israelitæ alicui bello vsquequo transirent Iordanem.ideo vt toto illo tempore manerent mundi,lustrati sunt aquis iuxta ritum qui habetur Num. 19.& 31.& sic credendum est factum esse tempore Iosue cessantibus Iudæis a quotidianis bellis,quod facta fuerit lustratio omnium in aquis,vt possent accedere ad loca sacra, & vacare legalibus cæremonijs.

Imprecatus est Iosue. Imprecari est rogare quòd malum veniat super aliquem,vt dicẽdo rogo Deum, quòd deleat illum vel illum,vel det ei calamitates,aut angustias.& hoc fecit hic Iosue dicens. Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit,& ædificauerit ciuitatem Iericho.in Hebræo habetur verbum quod signat adiurare, vel compellere ad iurandum.s.quòd fecerit Iosue,vt omnes Israelitæ iurarent nunquam instituere vrbem Iericho.& istud iuramentum obligauit posteros.litera tamen nostra accepit in significatione imprecandi, scilicet quòd imprecatus fuerit Iosue malum super ædificantem Iericho.

Quare Iosue imprecatus est malum super ædificantem Iericho,& quòd id malum postea accidit Ahiel, qui Iericho reædificauit. Quæst. LX.

FVit autem Iosue imprecatus istud malum super ædificantem propter duo. Primo ad manendum memoriam diuini miraculi: acceperant Israelitæ vrbem illam miraculose diruente Deo muros illius. vt ergo tanti miraculi nunquam memoria deleretur, volebat Iosue manere Iericho factam in tumulum sempiternum.tunc enim videntes inquirerent quid illud fuisset,& cognouissent magnalia Dei. si autem Iericho reędificaretur,& habitaretur,sicut cęteręvrbes terrę Chanaã in quibus erant Iudęi,non haberent posteri aliquam causam ad inquirendum de vrbe illa cur sic staret. & consequenter aboleretur memoria diuini miraculi:maledixit ergo ædificantem. Alia causa erat ex positione anathematis. nam quando aliqua vrbs subijciebatur anathemati,diruebatur & succendebatur mansura tumulus in æternum, & iubebat Deus,quod nunquàm ędificaretur:vt patet Deute. 13. sed super Iericho positum fuerat anathema.ideo Iosue volẽs obseruare cæremonias omnes illius, imprecatus est ne quis ædificaret:& q̃ maledictus esset ædificans. *Maledictus vir corã Domino.* Idest, iste maledictus sit a Deo,qui ædificauerit vrbem istam. Sciendum autem,quòd non obstante ista imprecatione Ahiel de Bethel temporibus Regis Acab,qui regnauit in Israel, reædificauit vrbem Iericho.veneruntque super eũ omnia mala, quæ scriptæ sunt hic, scilicet quòd mortui sunt omnes filij eius. nam cum

A inciperet ponere fundamẽtum mortuus est primogenitus suus:& dum ædificaret, mortui sunt alij.cum autem consummaret,mortui sunt omnes filij sui:vt patet 3. Regum 16.cum dicitur. In diebus illis ædificauit Ahiel de Bethel Iericho in Abiran primitiuo suo fundauit eam:& in Segu nouissimo suo posuit portas eius. *Maledictus vir coram Domino.* Idest,ista maledictio non solum sit coram hominibus,sed etiam coram Deo,s. quòd Deus reputet huiusmodi virum maledictum. Vel maledictus vir corã Domino,idest,non solũ maledicamus nos ei, sed rogamus Deũ, quòd maledicat tali viro.& iste est sensus proprius maledictionis,vel imprecationis. Aliter potest intelligi:maledictus vir, idest maledictus est coram Domino,idest a Deo. q.d.Deus maledixit ei, qui istam vrbem ædificaturus est. Et tunc est sensus,quòd Deus reuelasset Iosue, quòd maledictus esset,q̃ ista faceret: & Iosue spiritu Prophetico ista

B dixit:sic patet 3.Regum 16.cum dicitur de Ahiel: in primitiuo suo fundauit eam,& in nouissimo liberorum suorum posuit portas eius,iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun. Apparet ergo,quòd Deus ista locutus fuerit. quamquam ergo ista dixerit per modum imprecationis,vt verbum notat,magis tamen dixit modo prænunciationis.prenunciauit enim quid futurum esset viro ædificanti Iericho. *Qui suscitauerit, & ædificauerit vrbem Iericho.* Suscitare Iericho erat incipere eã ad faciendum,vel reducere eam ad esse quę olim fuerat,et nunc iam nihil erat.& dicitur. *Suscitauerit,& ædificauerit* Quia suscitare dicit operis inchoationem. ędificare dicit prosecutionem, & expletionem. Maledictio autem hæc non erat ventura super eum,qui solum suscitaret, sed super eum qui suscitaret, & ædificaret, idest qui inciperet. & consummaret,quod magis apparet ex littera sequenti,

C scilicet in primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum eius ponat portas illius. sed qui ponit portas iam consummauit ędificium. si ergo aliquis suscitaret Iericho,& non consumaret,moreretur primogenitus eius:quia vrbs in primogenito fundanda erat, vt hic subditur.non tamẽ veniretur vsque ad nouissimum filiorum: nisi consummaretur ædificatio vrbis,cum in nouissimo ponendę essent portæ. *Et ædificauerit vrbem Iericho.*

An maledictio Iericho intelligatur tantum de muris,vel de domibus. Quæst. LXI.

SOlum intelligitur hoc de muris,scilicet qui faceret muros,& turres Iericho.secus autem de illis qui facerent domos in vrbe Iericho.quod patet,quia si omnium ædificantium in vrbe Iericho morerentur filij vsque ad nouissi

D mum,fuisset impossibile populari vrbem illam, quia morerentur filij omnium ædificantium:& non manerent aliqui successores patrũ.& tamen ista vrbs postea fuit populata,& bonæ habitationis:ergo non moriebantur filij omnium,qui ædificabant in vrbe Iericho. Item patet hoc ex litera,quia infra dicitur in primogenito suo fundamenta illius iaciat,& in nouissimo liberorum ponat portas eius. certum est hoc referri ad ipsam ciuitatem,scilicet ad muros, & mœnia,quod declarat istud relatiuum eius. Etiam quia cũ quis poneret fundamenta alicuius domus in vrbe Iericho, vel portas illius poneret,non diceretur ponere fundamenta,& portas vrbis Iericho,sed hic de vrbe dicitur. Itẽ multum differt ædificare Iericho,& ædificare in Iericho:nam qui ædificat Iericho,ædificat vrbem construendo muros, & turres.qui autem ædificat in Iericho,facit aliquam domum,vel aliquod aliud ædificium in vrbe Iericho. Hic

E autem dictum est de ędificantibus Iericho: ergo non erat ventura ista maledictio super ædificantes domos,siue ædificantes primas,siue vltimas. vnde cõstructa vrbe Iericho, vel dum construebatur,si aliquis construeret domum primam intra vrbem,non venirent super eum maledictiones istæ:quia ipse non suscitabat, nec ædificabat vrbem Iericho:sed aliquid in vrbe Iericho.litera autem solum loquitur de ædificantibus vrbem Iericho.

An aliqui

An aliquis faciendo domos sine ædificatione murorum esset maledictus. Quæst. LXII.

QVæretur tamen, quid si destructa vrbe Iericho, antequam fierent aliqui muri, aliquis faceret ibi domos ad habitandum, & habitaret, nunquid venirent maledictiones? Respondetur q; non, quia ille non cõstruebat muros vrbis: & tamen litera loquitur de illo, qui poneret fundamenta ciuitatis, & murorum portas, q; incurreret hęc.

An si fieret magnus populus in Iericho: & non construerentur muri, veniret maledictio. Quę. LXIII.

QVid si in Iericho fieret populus magnę habitationis: & tamen non ponerentur muri, nec portæ, nunquid incurreret aliquis has maledictiones, vel omnes habitatores loci? Respondetur, q; nullus ex causa supra posita, quia non erant ibi fundamenta ciuitatis, quibus iactis moriturus erat primogenitus: nec portæ vrbis, quibus positis nouissimus liberorum exanimandus erat. Item patet hoc: quia vrbs Iericho postea reædificata est, & habitauit ibi populus multus, sicut fuerat a principio, tamen super nullum eorum venerunt maledictiones hæ, nisi super Ahiel de Bethel, qui posuit muros, & portas. si ergo nullus fundamenta iecisset, nec posuisset portas, nullus incurreret maledictiones has, quia non faciebat contra imprecationem Iosue.

An Ahiel ponendo muros, & portas vrbis Iericho, peccauerit. Quæst. LXIIII.

QVæreret aliquis, an Ahiel qui ædificauit vrbem Iericho, ponendo portas, & faciendo fundamenta, peccauerit mortaliter. Respondetur quod sic. Primo, quia fecit contra istam imprecationẽ Principis Israel: nullus enim debebat facere contra mandatum Principis, sub pęna mortis, vt patet Deut. 17. Qui ergo transgrederetur præcepta Iosue, erat reus mortis, & consequenter peccabat. Potissime, quia pręcepta Iosue erant a Deo dictata, cum ipse esset Propheta, & sæpissime Deus illi loqueretur, quod Israelitis liquebat. facientes ergo contra præcepta Iosue intelligebant se facere contra præcepta Dei, & consequenter peccabant mortaliter. sic autem fuit de Ahiel, qui erat de vrbe Bethel, quæ est apud Iericho, & quamquam cognosceret et imprecationem positam ædificauit. Item pœna a Deo data, venit nobis ex meritis nostris, quia nemo iniuste patitur. sed iste Ahiel a Deo punitus est, et venerũt super eum omnia mala, quæ imprecatus fuerat Iosue: ergo peccauit, alioquin non venissent super eum pœnæ. Sed forte aliquis respondebit, istas pœnas venisse a casu, & non propter factum illud, & sic non arguetur peccatum. Sed non stat, quia non concedimus aliquas pœnas a casu alicui prouenire, sed omnia Deo dirigente proueniunt. sed ista grandis quæstio est, de qua Boetius de consolatione, lib. 5. Sed

Et vid. 6. dicet aliquis, quamquam istæ pœnę prouenerint Ahiel pro peccato, tamen venerunt pro alijs peccatis, & non pro hoc ideo non arguetur in hoc peccasse. Respondendum est, q; peccauerit, & pro hoc peccato ei pœnæ prouenerint, vt patet 3. Regum 16. Scilicet; in primitiuo suo fundauit eam, & in nouissimo liberorum suorum posuit portas eius, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue. Sed manifestum est, quòd verbum Iosue fuit, quòd ædificanti Iericho, prouenirent mala hæc: ergo pro ædificatione vrbis venerunt Ahiel mala hæc, & consequenter peccauit. & hoc concedendum est.

An illi, qui ædificauerunt domos in Vrbe Iericho ad habitandum, peccauerint mortaliter. Quæst. LXV.

QVæret aliquis, an illi qui ædificauerunt domos in vrbe Iericho, vt ibi habitarent, peccauerunt. Respondendum est, quòd non: quia ibi habitauerunt multi viri sancti, s. Helisæus, vt patet 4. Regum. 2. cap. Alij filij Prophetarum ibi cum eo: immo vt fieret locus ille conuenientioris habitationis, rogantibus filiis Prophetarum sanauit

F Heliseus sterilitatem aquarum misso sale in aquas, vt patet eodem ca. Si tamen peccatum esset habitare in Iericho, Heliseus qui erat Propheta Domini, habens duplicatum spiritum Heliæ, vt patet eodem cap. Cognosceret, atque recusaret habitare ibi, sed non recusauit quin potius dedit occasionem, & allicitiuum habitandi, cum sanauit sterilitatem aquæ: ergo non peccabant habitantes, & ędificantes domos. Item vrbs Iericho licita erat ad habitationẽ, sicut omnes aliæ vrbes terræ Chanaan, nisi Iosue imprecatus fuisset maledictionem, quæ habetur hic. sed ista maledictio non extenditur ad habitantes in Iericho, & construentes ibi domos, sed ad ædificantes vrbem. ergo non peccabant hi, quod patet ex forma imprecationis Iosue. dixit enim, Maledictus vir qui suscitauerit vrbem Iericho, sed habitare in Iericho non est eam suscitare: ergo non venit in hos maledictio.

G Item patet magis ex eodem, quod dicitur: in primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorũ suorum ponat portas illius, sed hoc ad habitatores non pertinet, nec ad constructores domorum, sed ad solos ædificatores murorum vrbis: ergo non peccabant alii. Dicendum ergo, q; in constructione Ierichontinæ vrbis solus Ahiel peccauit, & solus ipse pœnam passus est. *In primogenito suo fundamenta illius iaciat.* Idest, qui ædificauerit Iericho ponat fundamenta cum primogenito suo, scilicet, quòd moriatur primogenitus in principio ædificationis cum posuerit fundamenta. *Et in nouissimo liberorum ponat portas eius.* Idest, quando posuerit portas ciuitatis in consummatione ædificii moriatur vltimus filiorũ eius. & est sensus, quòd omnes filii ędificantis Iericho moriantur ante completam ædificationem, & sit successio in filiorũ morte, sicut in ædificatione, s. quod in principio ędificationis moriatur primogenitus, & succedente ædificatione H moriantur alij filij vsquequo consummata ædificatione in positione portarum, moriatur vltimus filiorum, etiam si valde multi essent. Sic factum est in filiis Ahiel ædificantis Iericho. nam cum poneret fundamenta, mortuus est Abiran primogenitus eius, & consequenter cæteri succedente ædificatione: cum autem ponerentur portæ, mortuus est Segub vltimus liberorum eius, vt patet 3. Regum 16.

An si ædificatores principales vrbis Iericho essent plures, an omnes incurrerent maledictionem. Quæst. LXVI.

SEd aliquis arguet, quid si iste ædificator Iericho, non esset vnus principaliter; sed essent multi æque principales in ędificando, tam mouendo ad ędificium, quam impendendo sumptum. Respondendum est, quod quam- I quam ista lex. ponatur in singulari de ędificatore Iericho, si tamẽ multi essent ædificatores principales, omnes incurrerent has maledictiones. quòd patet, quia quilibet istorũ suscitabat vrbem Iericho, & ędificabat eam, sed ędificatori ponitur pœna mortis filiorum: ergo quilibet istorum perderet filios. accidit tamen quòd vnicus esset ædificator, s. Ahiel. ideo ipsius solius mortui sunt filii. Item in ædificatione Iericho mori debebant filij alicuius, vt patet hic. erant tamen ex casu dato plures ædificatores, & non erat causa, quare magis morerentur filii vnius, quàm aliorum. ergo vel filii omnium. vel nullius morerentur: sed non potest stare, quod ædificaretur Iericho sine morte filiorum ædificatoris: ergo morerentur filij omnium ædificatorum æque principalium.

K *An ædificatores minus principales Iericho, scilicet conducti incurrerent maledictionem. Quæst. LXVII.*

QVæretur an istam pęnam incurrerẽt ędificatores minus principales, vel adiutores. Respondendum est quod non, quia manifestum est, quòd Ahiel de Bethel nõ ædificauit solus vrbem Iericho, immo forte ipse nihil fecit sed ministrabat impensas, & iubebat ædificari. tamen non refert Sacra scriptura mortuos filios aliorum, sed ipsius solum. si tamẽ filii aliorum mortui fuissent, etiam Sacra scriptura exprimeret: quia non magis videbatur de Ahiel, quàm de alijs: non tamen fuerunt filii aliorum mortui,

quia non

quia non dicuntur illi suscitatores, vel ædificatores Iericho, cum essent solum manuales artifices. qui autem iubet fieri aliquid, & impendit sumptus, dicitur proprie facere illud. sic patet de Salomone, qui dicitur ędificasse domum Domini: & non dicuntur fecisse artifices, ipse tamē cum Rex magnus foret, nihil manibus suis exequebatur. de hoc 3. Regum 6. cap.

Quæstio curiosa, scilicet, quid si ædificator Iericho non haberet multos filios, an morerentur filij.
Quæst. LXVIII.

SEd adhuc quæret aliquis, quid si iste qui ædificaret vrbem Iericho, esset non habens liberos multos, quomodo possent compleri ista maledicta in eo, s. quòd in primogenito suo fundamēta iaceret, & in nouissimo liberorum poneret portas eius? Respondendum est, quòd ista verba Iosue possunt intelligi dupliciter, s. aut per modum imprecationis, aut per modum pręnunciationis. Si tamen accipiantur ista verba per modum imprecationis, & tamen quod Deus exaudiuit Iosue: Dicendum est, quòd quamquam non haberet multos liberos, qui ædificaret Iericho, tamen complerentur in eo verba Iosue, quia intentio eius erat, quod morerentur omnes filij ædificantis Iericho, si ergo vnicū habebat, satis erat, quòd moreretur ille vnicus. Alio modo potest intelligi per modum pręnunciationis Propheticæ, scilicet, quòd Iosue locutus diuino spiritu prædixit id quod euenturum erat, scilicet quòd ædificatoris Iericho filij morerentur, & isti essent multi in quorum primogenito iacerentur fundamenta, & in nouissimo ponerētur portæ. & hoc dicendum est, scilicet, quod quia Deus presciebat Ahiel de Bethel ædificaturum esse Iericho, & ille habiturus erat multos filios, prædixit, quòd in primogenito ponerentur fundamenta, & in nouissimo illorum portæ.

An si ædificator Iericho non haberet aliquem filium, complerentur in eo maledictiones istæ.
Quæst. LXIX.

SEd quæret aliquis, quid si ille qui ædificaret Iericho non haberet aliquem filium, quomodo complerentur in eo maledictiones istæ? Respondendum est vt supra, scilicet quòd Deus mouerat Iosue ad dicendum ista verba per modum Propheticæ enunciationis, & quia Deus prænunciabat illa de Ahiel, qui habiturus erat multos filios, & sic certissime futurum erat, quòd Ahiel ædificaturus esset Iericho, non oportebat poni, nec concedi alium casum. Si tamen adhuc vellemus dicere ista verba fuisse dicta solum per modum imprecationis, esset respondendum, quod quamquam non morerentur filij ædificatoris, quia nullos haberet, tamen moreretur ipse, vel daretur alia pœna correspondens. Primum tamen magis tenendum est, & sic innuitur 3. Regum 16. s. in primitiuo suo fundauit eam, & in nouissimo liberorum posuit portas eius iuxta verbum Domini per manum Iosue: & sic ponitur, hęc verba Iosue fuisse verba Domini: ergo fuerūt verba Prophetice dicta, & sic erat certum quis ædificaturus esset, s. Ahiel, & ob hoc dictum est de primogenito, & nouissimo liberorum, quia iste multos filios habiturus esset, & omnes mori debebant in ædificatione vrbis. *Fuit ergo Dominus cum Iosue.* Idest, Deus prosperauit omnes actus Iosue, hoc refertur quantum ad ea, quæ facta sunt in vrbe Iericho, quia cum ipso regente facta fuerit murorum subuersio, & deletio vrbis, in quo prosperabatur populus Iudæorum, dicebatur hoc totum fieri ipsi Iosue: ergo cum illo erat Deus. q.d. quia ista non potuissent fieri pro Hebræis, nisi Deus esset illis propitius, quia omnia hæc Deo agente proueniunt. Et iste est modus communis loquendi in sacra Scriptura, quòd quādo aliqua negotia in manu viri alicuius prosperantur, dicitur Deus esse cum illo: sic patet de Ioseph manente in domo Putipharis magistri militum Pharaonis, de quo dicitur, quòd cognoscebat Aegyptius esse Deum cum eo, quia cuncta recte agebat: sic patet Genes. 39. c. scilicet, fuitque Dominus cum eo, & erat in cunctis prospere agens: habitauitque in domo domini sui, qui optime nouerat Deū esse cum eo, & omnia quæ gereret ab eo dirigi in manibus

A illius. *Et nomen eius in omnem terram vulgatum est.* Idest, & Dominus fecit, quòd haberet magnam famam per terram omnem, & hoc quia omnia facta nobilia, quæ fiunt in Ducatu alicuius, attribuuntur ei, & Iosue regente exercitum Iudæorum Deus fecerat grandia miracula, scilicet in diuisione Iordanis, & in diruendo muros Ierichontinæ vrbis, & post hæc alia maiora fecit. ideo vulgaretur nomē eius per omnes terras. Non tamē est intelligendum quòd vere per omnes terras vulgaretur nomen Iosue, quia ad paruum spacium terræ peruenit nomen eius. Sed dicitur, quòd vulgatum fuit in omni terra, accipiendo hyperbolice, cum parua signantes maiora exprimimus: sic patet ex modo loquendi sacrę Scripturæ frequenter, vt patet Genes. 41. cap. scilicet, Omnes Prouincię veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent, & tamen manifestum est, quòd non veniebant omnes Pro-B uincię in Aegyptum, quia non erat verisimile, nec Aegyptus suffecisset ad duos menses, vt daret escas toti mundo, sed dicitur omnes Prouincię, idest, multæ Prouinciæ, scilicet, quia Prouincię coniunctæ Aegypto, vt terra Chanaan, & Arabes, & similes terræ veniebant in Aegyptum.

> *An nomē Iosue fuerit vulgatū per omnem terrā accipere de omnem distributiue quia non, sed hyperbolice.*

An statio solis tempore Iosue potuit cognosci ab omnibus gentibus orbis: & dato quòd a quibusdam cognosceretur, an sufficienter ex hoc diuulgabatur nomen Iosue, per totum orbem. *Quæst.* LXX.

SEd obiicietur, quòd fama Iosue peruenerit in omnes terras, quia facta fuerunt magnifica in Ducatu eius, scilicet, quòd Sol steterit spatio vnius diei non motus, & fuerit facta maior dies quam vnquam fuerit, vt patet infra. 10. c. Hoc autem apud omnes gentes cognitum erat: etiam si cæ-C tera facta Iosue cognita non extitissent. nec est de hoc, sicut de cæteris magnifice factis, quia alia quantumcunque magnifica sint, non cognoscuntur apud alias gentes, nisi per aliquem referantur: hoc autem nullo alio referente apud omnes patebat, cum vbique terrarum Sol videatur.

> *Determinatio authoris.*

Respondendum est, quòd hoc non suffecit ad manifestandum nomen Iosue per vniuersam terram. Primo, quia hoc fuit in statione Solis, & quòd dies fuerit maior, quam dies omnes seculi. Quantum ad hoc, quod dies ista fuerit maior, quàm dies omnes seculi, non videretur miraculum apud quasdam gentes: nam istud videbatur miraculum in terra illa, vbi dies, & noctes sunt intra spatium duodecim, vel vigintiquatuor horarū: quia quòd vna dies, quę aliàs solebat esse horarum duodecim, vel tredecim, aut sexdecim, vel decem & septem horarum efficeretur nunc vigintiquatuor horarum, & amplius, satis erat admirabile.
D Sunt tamen quædam partes terrę, in quibus aliquando dies peruenit ad vnius mensis quantitatem, & alię terrę, in quibus peruenit ad quantitatem duorum mensium, & trium, & quatuor vsque ad dimidium annum. sic enim necesse est manentibus sub Polorum altero, quia totus annus sit vnus dies, & vna nox, & sex menses sint pro nocte, et sex pro die. hoc autem augmentum dierum contingit ad duo latera mundi, scilicet, declinantibus ab Aequinoctiali linea versus Polum Antarcticum, vltra Tropicum Capricorni, & declinantibus versus Arcticum, vel Septentrionalem vltra Tropicum Cancri, sicut manifeste declaratur per motum Sphæræ materialis, assignatis diuersis positionibus Orizontis, secundum varias mundi partes. Quòd ergo in aliqua terra, in qua durat dies per vnum mensem, & amplius, adderetur spatium duodecim horarum, non erat aliquod valde mirabile: quoniam nemo ad aliquid tale respi-E ceret. nam in vno mense triginta dierum sunt horæ septingentæ, & viginti, multiplicando triginta per vigintiquatuor, sed in septingentis, & viginti non videntur duodecim ponere aliquam notabilem quantitatem, nec respiceret ad hoc aliquis. In his ergo terris vbi est tanta magnitudo diei, non videretur miraculum vllum, quod augeretur dies, decem, vel duodecim horis.

Ad quæsitum superius, & quòd Hierusalem est in medio inter Indiam Orientalem, & vltimam Hispaniam, scilicet, Gallitiam seu Compostellam: & ita intelligitur prius quòd Christus est operatus salutem in medio terræ.

Quæst. LXXI.

SEd tunc diceretur, quòd quamquam non appareret miraculum in magnitudine diei insolita, appareret tamē in statione Solis, quia numquam Sol stare visus est, vel fuerat, quòd autem tunc staret erat manifestum miraculum.

Respondendum est, quòd ex hac parte videtur esse minus miraculum. Nam gentes illę apud quas tunc nox erat, non perciperent stationem Solis, & consequenter non iudicarent esse miraculum: & tamen necesse erat, quòd tunc in medietate mundi esset nox, aut magis quàm medietate. nā quantum Sol accedit ad quasdam terras secundum longitudinem, quę est ab Oriente in Occidentem, tātum distat ab aliis, & quando quibusdam occidit, oritur aliis. Ideo dicendum est, quòd cum stetit Sol orāte Iosue, erat iam nox in parte Orientali mundi, scilicet, in partibus Indiæ, & in tota latitudine frontis Orientis, quia sicut terra Chanaan in qua est Iericho, & Hierusalem est in medio mundi, scilicet terræ habitabilis, computando per latitudinem, scilicet ab Australi plaga in Aquilonarem. Ita incipiendo in puncto Orientali ab habitatione gentium vsque in punctum Occidentalem ipsa est per longitudinem in medio. Ideo cum ibi fuerit meridies, necesse est, quòd occidat in parte Orientali Indiana, scilicet, quòd sit in puncto Occidentis, sic necesse est considerata dispositione quatuor quartarum circuli. nam a puncto Meridiani circuli versus Zenith declinando ad punctum Orientis est vna quarta circuli, & declinando in Occidentis punctum, est alia quarta circuli, sed a puncto Orientis vsque ad medium terræ per longitudinem est vna quarta circuli, quod ponitur esse fere in terra Chanaan: ergo cum Sol esset in Meridiano terræ Chanaan, necesse est, quòd sit in puncto Occidentali, scilicet in Occasu respectu terræ Indianę: ita, quòd tunc illis incipiat nox, sed quando Sol incępit stare orante Iosue, erat plus quàm meridies in terra Chanaan, & iam multum declinabat Sol ad Occasum, ergo necesse erat, quòd incępisset nox eis, qui manebant in puncto Orientis in terra Indiana, ꝙ patet, quia si tunc esset meridies solum, aut ante meridiem non orasset Iosue, vt staret Sol, quia in parte residua diei poterat implere, quòd volebat, vel dato, quòd in spatio residuo non sufficeret implere, non haberet causam orādi quousque esset inclinata dies, & intercidérentur ea, quæ Iosue incępisset, nisi staret Sol. Ecce igitur, quod apud valde multas gentes esset tunc nox, & non videretur miraculum tactum in statione Solis.

An miraculum prædictum etiam apud gentes illas, quæ tunc noctem haberent, cognosceretur. Ex qua disputatione, & ex iis quæ habentur infra 10. & 4. Regum 20. & Matth. 4. quæst. 49. Poteris respondere ad nodosam illa, & inextricabilem hæreticorum quæstionem, cum Catholicis, scilicet, quare Eclypsis, seu verius tenebræ passionis Christi ab hora sexta, vsque ad nonam nō fuerunt visa per totum orbē, vel si sic, cur totus mundus viso tali, ac tam stupendo miraculo in Plenilunio, non fuit conuersus ad Christum, & quare Historiographi nullam penitus de illo Eclypsi fecerunt mentionem, licet Paulus Orosius lib. 7. cap. 3. aliter ad hoc respōdeat testem nullum citando. Vel quidam versus ex eo quod videtur, quòd omnis, vniuersus in sacra Scriptura nō distribuunt semper pro singulis generum, sed hyperbolice, seu pro generibus singulorū, sic potest dici quòd illud Matthæ. 27. Tenebræ factæ sunt, & cætera. Sumatur sicut hic omnis.

Quæst. LXXII.

SEd adhuc respondebitur, ꝙ etiam apud gētes illas, quę tunc noctē haberent cognosceretur miraculum illud, quia dato, ꝙ non cognoscerent, an Sol staret, vel moraretur, scirent tamen noctem illam esse maiorem cæteris noctibus per horas decem, aut duodecim: in quo manifestū erat miraculum cognosci debere. Respondendum est, qđ non potest distincte temporis quantitas cognosci per noctem, sicut per diem, quia apud dormientes non percipi-

F tur tempus, & consequenter nec quantitas temporis, & q̄quam esset maior nox non multum distinguerent. Sed ad huc dato, ꝙ cognosceretur quantitas temporis, & maioritas noctis illius super alias noctes, non poterat hoc esse in terris omnibus. Nā in terra illa vbi nox est vnius, vel duorum mensium, aut amplius, sicut necesse est esse in regionibus declinantibus nimis ad alterutrū Polorum iuxta magnitudinem dierum, dato, quòd nox esset maior solito horis decem, vel duodecim, non cognosceretur magnitudo insolita noctis, quia tam paruus numerus horarum inter horas tot, quot sunt in duobus, aut tribus mensibus nihil est notabile. ideo non cognosceretur statio Solis, quia non videbatur, nec cognosceretur insolita magnitudo noctis, quia tam parua quantitas non esset notabilis. ideo impossibile videbatur, quòd in omni terra, & gente cognosceretur fama Iosue per Solis stationem. Item dato, quòd omnes gentes viderent Solem stantem, non cognoscerent omnes gentes miraculum esse. G nam quædam gentes ita barbaræ, & cārentes vsu rationis sunt, vt vix a belluis differre videantur, sicut sunt versus extremitates mundi, s. in parte Septentrionali apud Oceanum, quia bestiales Arist. vocat 7. Ethicorum. & in parte Australi in desertis Aethiopicis varia monstra hominum, magis quàm homines sunt, de quibus Isidorus 11. Etymolog. & Solinus in Polistor. cap. de Aethiopia. apud hos ergo miraculum nullum sentiretur, nec iudicarent, an Deus, vel Natura hoc ageret, sicut nec belluæ iudicant. Item dato, ꝙ ista statio Solis esset cognita in toto orbe, & a gentibus illis, quæ aliquid discretionis habent, atque homines vocātur: cognosceretur esse miraculum, sed non cognosceretur ꝑꝑ quid Deus fecisset, an ꝑꝑ Chaldæos, vel Arabes, aut Indianos, vel Hebręos: cum plurimę gētes erāt, quæ nō nouerāt, an Hebræi aliq essent: ad hoc ꝙ cognoscerent omnes gentes fuisse istam Solis stationem factam propter Iosue, oportebat vt discurrerēt aliqui nuncij per omnes terras, H qui enarrarent, qūo gerente bellum Iosue cum Chananæis steterit Sol orante ipso ad Deum, vt staret.

Sed hoc redit ad id, quod circa alia contingit, s. quòd fama hominis esse non possit per multas regiones, quia non est aliquis, qui nomen & facta eius multis gentibus enarret. nam quædam gentes sunt ad quas difficultate itinerū peruenire non possumus: ideo nec famam alicuius nostrū erit possibile aduenire. Aliæ autem sunt ad quas & si peruentio facilis, commertium tamen rarum est, ex quo fit, vt etiam apud eas subticeantur facta nostra. sic ait Boetius de consolatione libro secundo Prosa. 7.

Adde, quòd hoc ipsum breuis habitaculi septum plures incolunt nationes lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes, ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diuersitate, tum commertij insolentia, non modo fama I hominum singulorum, sed ne vrbium quidem peruenire queat.

Ideo dicendum est, quòd fama Iosue de facto isto, non fuit per omnem terram vulgata, sed per aliquas terras in circuitu Chanaan, Hoc enim est, vt nullius vnquam fama in toto mundo fuerit potissime dum ipse vixerit. nam neque de magnis vrbibus, quæ maiorem permanentiam habent, vbique fama est. Sicut patet de vrbe Roma, quæ erat solennissima in toto orbe, eiusque valde ampla facta. Tempore tamen Tullii cum iam a condita vrbe transissent plures quam septingenti anni, non erat cognitum nomē eius vltra Caucasum montē, s. quòd non peruenerat in Indiā, sicut Boetius de consolatione libro secundo Prosa septima scilicet ætate denique Marci Tullij, sicut ipse quodam loco significat, nondum montem Caucasum Romanæ Rei-K publicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis cęterisque id locorum gentibus habitantibus formidolosa: non ergo diuulgatum est nomē Iosue per omnem terram per aliqua magnifica gesta eius.

Nec etiam propter stationem Solis. nam maius miraculum fuit, quòd retrogradaretur Sol in horologio Achaz lineis decem, & tamen factum est tēpore Ezechiæ propter ipsum, vt patet 4. Regum 20. & Isaiæ 38. tamen nō ex hoc fuit nomen vulgatum Ezechiæ. nam licet viderent hoc gētes, nesciebant propter quid hoc factum foret. Chaldæi autem, qui nimis vigebant in Astronomia, miserunt in Ierusalem, vt

falem, vt

salem, vt inquirerent quid hoc fuisset, & discerent a Rege Ezechia, vt patet 4. Regum 20. si tamen cognouissent, cum factum est, non inquisiuissent. Nec igitur cognoscerent de Iosue, cum fuit statio solis, an propter eum accidisset: cum nec cognitum esset Iosue esse in rerum natura: sed vulgatum est nomen eius per aliquas terras vicinas, sicut dicitur, quod in Aegyptum veniebant omnes prouinciæ, vt emerent escas, vt patet Gen. 41. c. sed non veniebant omnes.

Moralizatio quædam eorum quæ hic declarantur. Quæstio. LXXIII.

CIrca prædicta de vallatione Ierichontinæ vrbis potest breuis assignari Tropologia, quamquam intentionis nostræ non sit his intendere.

Vrbs enim Iericho signat ciuitatem Diaboli, de qua ait Augustinus. 14. de ciuitate Dei. Sicut ciuitatem Dei fecit B amor Dei perueniens vsque ad suipsius contemptum, ita ciuitatem Diaboli fecit amor suipsius perueniens vsque ad Dei contemptum. De hac vrbe dicitur quòd erat clausa atque munita in principio cap. in quo multiplex signatur murus: carnalis concupiscentiæ, temporalis affluentiæ mundialis excellentiæ: intra quos omnes ciues Diaboli clausi erant, vel tenentur: quia quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut cócupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, vt patet primo Ioannis capitu. 2. Iste murus subuertitur a sedibus clangentibus sacerdotibus, septem buccinis Iubileorum, & populo clamáte, idest ad sacerdotum deprecationem vel prædicationem, qui debent prædicantes quasi in tuba clamare iuxta illud Isaiæ quinquagesimooctauo. Clama nec esses, & quasi tuba exalta vocem tuam: & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Israel peccata eorum. In septem buccinis sacerdotes clan- C gunt, quia septenarius perfectionem notat: quia prædicatores totum nouum & vetus testamētum atque exempla sanctorum in conuersione peccatoris debent aduertere: sicut etiam buccinæ istæ Iubileorū, ut dicitur in litera. quia Iubileus annus remissionis est in quo liberatur homo a totali seruitute & debitis, vt patet Leui. 25. quoniam prædicatores annunciare debēt nobis quietem vitæ æternæ: vbi donata illa æterna fęlicitate liberabuntur ab omni seruitute peccati, & carnis, atque miseriæ, omnibus prioribus debitis dissolutis.

Hic modus præcipuus est quo prædicator Euāgelicus ciuitatem Diaboli dissipare valet. Ideo Christus qui ad pdicandum venerat, dixit se venisse ad prædicādum istum Iubileum vel remissionem qui est annus placabilis: & cū primo locutus fuit in auribus populi, ista verba proposuit sic patet Lucæ 4. cap. & intrauit in Synagogam secundum D consuetudinem diei sabbati, & surrexit legere atque traditus est illi liber Isaiæ: & vt reuoluit librum inuenit locum vbi scriptum erat. Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, & Euangelizare pauperibus iussit me, sanare cōtritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, & dimittere confractos in remissionē: prædicare annum acceptabilem Domini, & diem retributionis. sed acceptabilis annus est, Iubileusque, quod magis declarauit dicens: diem retributionis.

Ad diruptionem murorum Iericho nō sufficit clangor sacerdotum, sed exigitur clamor populi, quia ad reparationem lapsi non sufficit prædicator, nisi ipse populus corde contritus ad Deum orationum preces fundat.

Ciuitatem Iericho septies circundamus, quia vt de ciuitate Diaboli exeamus muros eius diruentes, propriam conscientiam circuire oportet eam excutiendo, & diligenter E inuestigando si quid sordis in ea pateat abstergendum.

Septem diebus circuitus iste fit, per quod tota vita signatur, quæ septem dierum circulo conficitur: quia dum homo viuit semper quid discutiat, & abstergat habet: quod signabatur in omnibus purificationibus legalibus, in quibus semper manebat immunditia vsque ad vesperum: vt patet Leuitici vndecimo, quia vsque ad finem mundi qui Solis occasu signatur, semper in aliquibus saltem paruis immunditiis manemus.

Fit quoque septies in die septimo iste circuitus quia qui ciuitatem Diaboli subuertit, a septem capitalibus vitiis se

A diligenter excutit, vel ab vniuersitate vitiorum, quæ per septenarium numerum designatur.

Hæc autem vrbs sub anathemate ponitur, ne quid de ea educamus, quia de vitijs ad dominum conuersi nihil antiquę conuersationis nobiscum gestare debemus, quod in vrbe Dæmonis habuimus, sed totam vrbem ignis vertit, quia omnia vitia quæ in nobis fuerunt, exurente charitate consumenda sunt.

Aurum tamen vrbis Iericho, argentum, & vasa ęnea, ac ferrum Domino consecrantur, quia quicquid Philosophicæ sapientiæ quæ aurum est, & eloquentię quę argentum lucens est, & æs, idest naturalis industria: ferrum, idest corporalis atque temporalis potentia Domino applicantur, quia sicut nobis in ciuitate Dęmonis conuersantibus fuerunt instrumenta vitiorum, ita ad ciuitatem Dei conuersis sint instrumenta bonorum. ista enim ad Deum applica B ta nimis valent.

In hac autem vrbe Raab, & qui cum ea sunt, saluantur propter opus pietatis, & misericordiæ: quoniam misericorditer operantes misericordiam consequentur, iuxta illud Matthęi 5. Beati misericordes, quoniā ipsi misericordiam consequentur. nec solum Raab, sed etiam qui cum ea sunt saluantur, quia omnes virtutes, quę cum misericordia coniunctæ sunt (cum omnes virtutes connexæ sint, iuxta Aristotelem 6. Ethicor.) nos a peccato, & morte æterna per Christum liberant, & defendunt.

In hoc magis applicando particulas singulas interdum ad Allegorias, atque Anagogias, atque Tropologias dilataremur, nisi intenderemus alias huic vacare, si Deo dante Historicum sensum totius sacræ Bibliæ expedierimus, tunc ab exordio moralitatibus super totam sacram Scripturam singillatim per capitula procedere, sicut in Histo- C rico sensu fecerimus.

Hæc morte præuentus non fecit.

C A P. VII.

Ilij autem Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate. Nam Achan filius Charmi filij Zabdi filij Zaræ de tribu Iuda tulit aliquid de anathemate. Iratusque D est Dominus contra filios Israel.

Infra 22. 1. Paral. 2

F*Ilij autem.* Fuerat in superioribus descripta deletio vrbis Iericho. Hic subiungitur casus incidentalis de morte, & furto Achan, & diuiditur in tres partes.

Primo, ponitur peccati perpetratio. Secundo, perpetrati cognitio. Tertio cogniti punitio. Secunda ibi. *Cumque mitteret.* Tertia ibi. *Misit ergo Iosue*

Quare hic describitur casus de morte Achan. Et quare peccante solo Achan, dicitur quòd filij Israel peccauerunt. Quæst. I.

CIrca primum considerandum est, quòd hic describitur casus de morte Achan, qui quamquam non per- E tineat ad principalem Historiam gestorum Iudaicorum, tamen describitur, quia supra dictum fuerat de anathemate posito in vrbe Iericho: Achan autem violauerat illud, ideo ponitur modus punitionis eius.

Item ponitur hoc principaliterque, vt continuetur Historia intenta de actibus Iudaicis sub Iosue de acquisitione terræ Chanaan, & quia Iudæi pugnauerunt contra ciuitatem Hay, & versi sunt in fugam, atque corruerunt vulnerati triginta sex, vt patet inf. ponitur hic causa huius, & quia istud euenerat, quia rapuit Achan de anthemate, debet describi quomodo rapuerit, & punitus fuerit.

Item fuit descriptum istud factū, quia tota Sacra Scri-

F ptura est vtilis ad erudiendum iuxta Apostolum, & quia nos dupliciter erudimur, scilicet, amore, & timore. amor autem qui perfectorum est, magis pertinet ad statum noui testamenti. timor autem conuenit statui veteris legis, & quia timor per punitionem concitatur, intendit describere Sacra Scriptura veteris testamenti punitiones factas, vt sic cæteros a malis arceat. sed istę punitiones Achan peccantis graues fuerunt, quia ipse cum tota domo sua perijt. ergo conueniens fuit hunc casum describi.

Circa primum ergo. *Filij autem Israel præuaricati sunt.* Iussum fuerat, ne quis contingeret quippiam de anathemate Ierícho, & quia vnus contingebat dicebatur facta præuaricatio, & dicitur, quòd filij Israel præuaricati sunt, ac si tota multitudo filiorum Israel peccasset, vel maior pars eorũ, aut saltem multi. vnus tamen fuit solum qui peccauit, scilicet Achan: dicitur tamen de filiis Israel, quòd peccauerunt, sicut interdum peccante aliquo de communitate dici G tur, quòd tota communitas illa peccauit. Et etiam Sacra Scriptura interdum sequitur istum modum loquendi. sic patet Matth. 26. vbi dicitur de vnguento super capite Redemptoris effuso. videntes autem discipuli indignati sunt, vnicus tamen fuit cui hoc indignum visum est, & moleste tulit, scilicet Iudas Iscariothes: vt habetur Ioann. duodecimo cap. quòd autem iste solus peccauerit patet per ea quæ sequuntur in litera, quoniam applicitis ad Dominum omnibus Tribubus, & familijs, atq; domibus, solus Achan deprehensus est, ipseque solus cum his quæ ad eum pertinebant deletus est.

Præuaricari quid sit

Præuaricati sunt mandatum. Idest peruerterunt, vel non tenuerunt. dicitur in Hebræo prçuaricari falsare, vel cum aliquis ponit fœdus cum alio de seruando aliquid tale, & postea non obseruat, dicitur prçuaricari, & est proprie falsare. Sic dicitur quarto Regum 1. c. prçuaricatus est Moab H in Israel. Fuit autem ista prçuaricatio falsatio, vel violatio initi fęderis. de quo quarto Regum. 3. capit. scilicet. Porro Mesa Rex Moab mittebat pecora multa, & soluebat Regi Israel centum millia arietum, & centum millia agnorum cum velleribus suis Regi Israel. Cumque mortuus esset Achab prçuaricatus est fœdus, quòd habebat cum Rege Israel. sic accipitur hic prçuaricari, quia positũ fuerat anathema super vrbem Iericho, ne quis tangeret de his quę in ea erant, vt patet præcedenti cap. & hoc omnes confirmauerunt. postea tamen infregerunt, quod erat falsare, vel prçuaricari. litera nostra expressit magis, scilicet, quòd præuaricati sunt mandatũ, idest transgressi sunt, vel peruerterunt.

Vsurpare q̃d signet.

Et vsurpauerunt de anathemate. Vsurpare est accipere, quod ad ius nostrum non pertinet. sic dicitur aliquis vsurpare res alterius, vel iurisdictionem, quia vtitur illis tãquam I suis cum ad eum nihil pertineant, & ponitur hic proprie vsurpare, quia id, quod erat in vrbe Iericho, eo quòd erat anathemati subiectum, erat abdicatum ab vsu omnium de populo: & applicatum ad honorem Dei, pars vt incendio conflagraretur, & pars, vt in thesauris Domini reponeretur. Accipientes ergo hi, quod ad Deum pertinebat, vsurpabant, & hic ponitur etiam in plurali vsurpauerunt, quãquam vnus esset solus, vt Deus infra declarauit, scilicet, nõ poterit stare Israel ante hostes suos, eosque fugiet, donec deleatur ex vobis qui hoc scelere contaminatus est. Et tamen ibi iterum expressit in plurali dicens. Peccauit Israel & prçuaricatus est pactum: tuleruntque de anathemate, & mentiti sunt, & absconderunt inter vasa sua. absconderat tamẽ solus Achan.

An Achan præuaricatus est pactum, quia tulit de auro & argento, quod erat consecratum Domino, vt dicit Nicolaus. Quæst. II. K

NIcolaus dicit, quòd Achan præuaricatus est pactum, quia tulit de auro & argento, quod erat consecratũ Domino, & quidem verum est: sed non fuit ob hoc præuaricatus, quòd tulit de consecratis Domino. nam dato quod tulisset pallium coccineum, quod tulit cum argento & auro, quod non erat de applicandis Domino, peccasset reus anathematis violati. dictum enim fuerat ꝙ ciuitas & omnia, quæ in ea erant subdita forent anathemati, nullusque ea contingeret. si ergo Achan vellet vsurpare bouẽ, aut asinum, vel vestem aliquam, quæ non erant de reseruandis in thesauris Domini, peccaret, & accidisset Israelitis, quod accidit, quia æque diceretur pollutus de anathemate, sicut nunc ablato argento & auro. Anathema est nomen Græcum, & habet similitudinem, cum nomine Hebræo, quod hic ponitur, scilicet Herem, quod notat consecrationem, vel deletionem, & abdicationem. Et aliquãdo litera nostra transfert istud nomen in Hebræo corrupte vocans Horma, vt patet Numeri 14. in fine. & magis. 21. vbi dicitur. Et vocauit nomen loci illius Horma. & immediate declarauit adiungens, idest anathema, & ponitur ibi Herem, sicut hic. Applicatur autem anathema aliquo modo ad hæc. nam dicimus aliquem anathematizari, idest excommunicari separãdo eum tota litera communicatione fidelium, & tunc est anathema abdicatio. Etiam signat ibi anathema destructionem, quia non vocatur in vsu nostro G quælibet excommunicatio anathema: sed vltima excommunicatio cum solennitate, in qua excommunicati maledicuntur, sicut Dathan, & Abiron, & Sodoma & Gomorrha, & cum alijs cæremonijs secundum diuersas formulas Prouinciarum: quoniam quælibet in suo sensu abundat. & tunc qui excommunicatur deletur, quia imprecatur Ecclesia super eum deletionem. Pro consecratione etiã accipitur: non pro consecratione, quæ est conficere Eucharistiam, aut consecrare Sacerdotes ordinando & vngendo sed pro consecratione, quæ est applicatio ad Deum separãdo aliquas res ab vsibus humanis & donando Deo. hoc solum est in translatione rerum profanarum ad Deum, & tunc abdicatio & consecratio materialiter idem sunt, cum in eadem re fiant, & per eundem actum donationis.

Anathema tria signat de quo supra 6. c. q. 13.

Vnde dicatur anathema.

Dicitur autem anathema ab ana, quod est sursum, & thesis quod est positio, quasi de supra positio scilicet quòd H maledictionem vel destructionem desuper scilicet a Deo super aliquam rem imprecamur, vel supernorum positio, quia ea quæ superna sunt idest ad Deum pertinentia reponimus abdicantes ab vsibus profanis, & applicantes Deo. *Nam Achan filius Charmi.*

Achan dici debet, & non Achor. Et an in isto nomine Achor, cum deberet vocari Achan errauerit Hieron. vel librarij, & quæ fuit occasio erroris. Quæst. III.

LItera nostra, vt plurimum est corrupta in hoc nomine dicens Achor, sed false scriptum est. Debet enim dici Achan, sicut patet ex litera Hebraica.

Et dicet aliquis: quòd forte hoc non est, quia scriptores errent: sed quia Hieronymus videns a principio quid I haberetur in Hebræo, noluit transferre Achã, sed Achor: quia nomina Hebræa vix vnquam in latino translata retinent eandem formam, quam in Hebræo: sicut patet de hoc nomine Galgala supra quinto, nam in Hebręo habetur Guilgala: tamen hoc quia non multum conuenit sonoritati Latinæ translatum est Galgala.

In qu. 66.

Sed dicendum est non ex hoc prouenisse, sed magis ex errore: quod non imputandum censeo Hieronymo, sed posterioribus librarijs, qui circa scripturam nominum Hebraicorum non nimis curant: quamquam ipse attentius hoc in Prologo super librum istum commendauerit dicens. Moneamusque lectorem vt siluam Hebraicorum nominum, & distinctiones per membra diuisas diligens scriptor obseruet: ne & noster labor, & illius studium pereat.

Quod autem sic factũ sit patet, quia non scribitur istud nomen eodem modo in omnibus Bibliis. sed quędam quę K correctiores videntur Achan habent: aliæ autem Achor: sed communius habetur Achor.

Causa huius erroris in posterioribus fuit id quod habetur in fine capituli huius, scilicet, & vocatum est nomen illius loci vallis Achor. & sic habet Achor in Hebræo. existimãt autem ab illo viro fuisset vallẽ nominatam Achor, quia ibi lapidatus sit. Sed falsum est: quia non nominatur ex nomine viri, sed ex verbis quæ dixit Iosue, s. quia exturbasti nos exturbet te Deus in die isto: & ab illa exturbatione vocatum est nomen vallis Achor. nam in Hebræo exturbatio vocatur Achor: & quia non possumus nos aspe-

re expri-

te exprimere sicut ipsi exprimunt vocamus Achor: & sic est in multis nominibus, s. in Rege Achab: qui in Hebræo vocatur Ahab: & sic quoque multæ Bibliæ nostræ habēt.

Et possibile hoc venit ex translatione Græca. nam vbi Latini ponunt h, ponunt Græci quandam literam vocatā chi, quę dure sonat sicut apud nos c, & h, simul. ideo vbi in Hebræo habetur Haram pro Mesopotamia in translatione nostra de Hebræo in Latinum interdum ponitur Mesopotamia per nomen Græcum: & interdum Haram per nomen Hebræum, vt patet Genesis vndecimo capitulo, & tamen in Actibus Apostolorū qui de Græco translati fuerunt, & nō erant in Hebræo, transtulit Hieronymus Charam pro Haram: quia pro h, posuit chi, literam Græcam quæ sonat vt ch, apud Latinos. de hoc patet Actuum septimo, in narratione Beati Stephani dicentis habitasse Abraham in Charan. in Hebræo ergo accipitur Ahor, id est turbatio: sicut cum nos turbamus aquam limpidā pede: & nos vocamus Achor ex consuetudine linguæ: & hoc quia ibi dixerat Iosue. quia turbasti nos exturbet te Deus; & magis patet hoc ex litera Hebræa: quia ibi istud verbum turbare deriuatur de Ahor, siue Achor: cum dicitur *Aser abartemi*. Siue iuxta linguam nostram *Achartemi*. Idest quia turbasti nos. Sed *Achartemi*. deriuatur de Achor apud Hebræos. est igitur corrupta litera non vitio Beati Hieronymi, sed Librariorum.

Filij Charmi filij Zabdi filij Zara. Istæ sunt generationes Achan, & reducitur vsque ad proauum, s. Zare vel Zaran. iste autem fuit filius Iudæ, quem suscepit de Thamar simul cum Phares, vt patet Genes. 38.

Quare ponitur hic Zare; & an positio coccinei fili in digito Zare significauerit, quod aliquis de stirpe sua furaturus erat coccineum pallium, vt ait Rabbi Salom. *Q. IIII.*

EX hoc patet, quot generationes transierint per istam lineam ab ingressu in Aegyptum vsque ad introitum in terram Chanaan transito Iordane, scilicet quatuor, nā Zare, & Phares introierunt paruuli cum patre suo Iuda in Aegyptum, vt patet Genesi. 46. paulo enim tempore ante hoc nati fuerant, vt patet ex declaratis Genes. 38. cap. Dicit Rab. Salom quòd ponitur hic Zare, quia iste fuit qui de vtero Thamar prior egrediebatur, & in cuius digito obstetrix ligauit coccineum dicens. Iste egredietur prior, vt patet Gene. 38. sed postea obstetrix videns, quòd alius rapuisset pelliculam, & egressus fuisset prior, ait. quare propter te diuisa est maceria? & vocauit nomen eius Phares, alius aūt vocatus est Zaran, i. oriens, vel lucens, quia in digito suo erat coccineum, vel quia prior oriebatur.

Dicit prædictus Rab. Salom. quòd positio coccinei in digito Zaræ signauit, q aliqs de stirpe sua furaturus erat pannum coccineum in anathemate Iericho. Sed hoc ridiculum est cum constet positū fuisse ob aliam causam. Dicit etiam, quòd narratur hic generatio vsque ad Zare, q̄a agebatur hic de furto Achan in auro, & argento atq; coccineo pallio, & Zare prætulit nascens in manu sua coccineum. Sed etiam hoc nihil est. magis autem fit narratio vsque ad Zare ad notificandum de qua tribu erat, & quot generationibus distabat à capite tribus. Si autem diceretur Achan filius Charmi filij Zabdi, & non adderetur aliquid, non cognosceretur adhuc Trib. eius. cum autem dictū est, filij Zarę cognitum erat esse de Tribu Iuda, quia constabat esse Zare filium Iudæ, vt patet Genes. 38. capit. Etiam erat alia causa. quia si non enarraretur vsque Zare, nesciretur quot essent generationes inter Achan, & Iudā qui erat caput Tribus, quia Charmi, & Zabdi nō sunt cognitī testimonio Sacræ Scripturæ. De Zare autem patet cuius filius esset, quia de eo, & fratre suo Phares habetur Genesi. 38.

De Tribu Iuda. Idest iste Achan erat de Tribu Iuda. vnde nobilior Tribus in furto deprehensa est.

Tullit aliquid de anathemate. Nō exprimitur quid tulerit Achan de anathemate, sed infra ponitur, quòd tulerit ducentos siclos argenti, & quinquaginta, & regulam auream, atque coccineum pallium.

Iratusque est Dominus contra filios Israel. Dicebatur iratus, non quod ira in eo vlla esse possit, sed quòd disponebat Israelitas percutere pro hoc facto. qui autem pœnas infligit iratus esse videtur quamquam non sit, quia ira ad inflictionem mali est. ipsi ergo qui punitur, videtur puni tor iratus, & dicitur iratus Dominus contra filios Israel, & non contra solum Achan qui peccauerat.

An fuerit iratus solum contra Achan Deus.
Quæst. V.

SEd forte dicet aliquis, quòd erat iratus solum contra Achan, sed dicitur contra filios Israel iratus, sicut dicitur in principio cap. Filii Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate, solus tamen Achan hæc fecerat.

Respondendum est, quod non potest stare iste modus quia non solum fuit iratus contra Achan, sed etiam contra totam multitudinem Israelitarum, & eam puniuit cum fecit terga vertere Israelem hostibus, & corruerunt vulnerati triginta sex viri, vt patet infra in litera. & magis adhuc patet ex verbis Dei ad Iosue infra, scilicet, non poterit stare Israel ante hostes, eosque fugiet, quia pollutus est anathemate.

Item patet, quia cum punitus fuit Achor dicitur in litera, & auersus est furor domini ab Israel. ergo contra Israel iratus erat, quamquam solus Achan peccasset. nam non potest accipi, quòd esset auersus furor Domini ab Israel, id est ab Achan, quia ipso mortuo non erat auersus furor, cum iam non esset Achan, sed superstes erat Israel a quo auersus erat furor Domini propter vindictā sceleris factam in Achan. sic enim dixerat Iosue, quòd si aliquis contingeret de anathemate, non solum ipse esset reus præuaricationis, sed etiam omnia castra essent sub peccato, idest subdita pœnæ peccati, vt patet præcedenti capitu. Erat autem rationabiliter Deus iratus Israelitis, ipsi enim fecerant pactum de non contingendo quiquam de anathemate, sed quòd omnia ad honorem Dei cremarentur, postea tamen contigerunt: iuste ergo iratus est Deus. Quare autem aliquando peccato unius tota communitas est in pęna, & quando veniat directè pœna communitati peccante aliquo de communitate, declaratum fuit præcedenti capitulo.

In q. 26. e/q; ad q. 32.

Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hay, quæ est iuxta Bethauem ad Orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis. Ascendite & explorate terram. Qui præcepta complentes explorauerunt Hay. Et reuersi dixerunt ei. Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem. Quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos.

24. dist. c. sed illi ¶ dis. c. si. qs diaconus, in si. 23 q. 4. cap.

Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet, peccati perpetrati cognitio, & diuiditur in duo.

Primo ponitur peccatum in generali.

Secundo denunciatur in speciali. Secunda ibi. *Surge sanctifica.* Et quia cognitio peccati Achan fuit per reuelationem factam Iosue deprecante ipso: ideo ponitur primo circa hoc deprecationis Iosue occasio.

Secundo ipsa deprecatio. Tertio Domini responsio. Secunda ibi. *Iosue vero.* Tertia ibi. *Dixitque dominus.*

Circa hoc considerandum est, quòd Israelitæ nunquam cognouissent peccatum Achan, nisi Deus reuelasset Iosue precanti, qui non precabatur pro reuelatione peccati alicuius, quia nihil tale existimabat, sed precabatur, quia erat totus Israel positus in timore. miserat nāq; Iosue pugnatores contra vrbē Hay, qui terga vertentes percussi sunt ab Amorrhæis, & corruerunt triginta sex viri gladio. tremefactus aūt Iosue, & corruens coram Dn̄o deprecatus est reuelari cur hoc esset, cui responsum est peccauisse Israel.

Quō Iud(ei) cognouerunt peccatum Achan.

Cumque mitteret Iosue de Iericho viros. Israelitæ intrabant ad adipiscendum terram Chanaan post Iordanē. primus aūt horum locorum erat Iericho, & hunc iam deleuerant. quo facto misit Iosue ad propinquam ciuitatem quę vocatur Hay, vt videret qualiter expugnanda foret. ipse autem non mouit castra de Galgalis, sed mansit expectās nuncios, sed adhuc post reditum nunciorum manserunt castra in Galgalis, et quando pugnauit Iosue contra quin-

que Reges, de quibus infra 10.ca. nam dicitur, quod completa cæde reuersi sunt in castra Galgalę. & hoc, quia quādo ibatur ad bellum, interdum mouebatur pars exercitus manente reliqua parte in castris in Galgalis, aliquando totus exercitus ibat ad pugnam manentibus fęminis, & viris, qui ad bellū apti non erant. castra tamen immota erāt in Galgalis. Isti viri qui mittebantur a Iosue erant exploratores, vt patet infra, cum dicitur. Qui præcepta complentes explorauerūt Hay, & reuersi sunt. & mittebat hos Iosue ad loca illa ad quæ iturus erat: quoniam ad prudentiam Ducis hoc pertinebat vt sciret, an totum exercitum, vel partem duci illuc oporteret. & qua via ascendendum esset vel pugnandum. & si non mitterentur exploratores interdum bellum valde periculose & inepte fieret. quod patet, quia Iosue volebat ducere totum exercitum contra vrbem Hay: exploratores tamen iudicauerunt solum duo millia vel tria millia virorum debere ascendere, vt patet infra: cum dicitur. Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia pergant & deleant ciuitatem, quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? *Contra Hay.* Idest ad ciuitātem Hay. an vero intrauerint exploratores Iudæorum in vrbem Hay, sicut intrauerunt in vrbem Iericho non patet. magis tamen dicendum videtur, quod non intrauerint, sed accesserint iuxta vrbem, & considerauerant magnitudinē vrbis, & coniicerent ex hoc quot erant habitatores: etiam scirent loca expugnandi, & latibula atque insidias, quæ satis erant ad hoc, quod congrederentur Israelitæ cum Chananæis.

Item non videtur quomodo possent introire Iudæi exploratores in vrbem Hay, quia omnia loca in circuitu clausa erāt timore Israelitarū. non ergo possent ingredi in vrbem. Non fuit autem sic de ingressu in vrbem Iericho. nam cum illuc venerunt exploratores, erant Iudęi ante Iordanem, & non timebant Ierichontini breuiter venturos eos. erat igitur patens vrbs Iericho. nunc vero capta vrbe Iericho atque deleta, omnes vrbes Chananęorum extimuerant. ideo diligenter clausę erant, nec possent in eas exteri introire.

Itē patet hoc ex litera, quia Iosue non misit viros istos, vt introirent in vrbem Hay, vt patet in litera scilicet vt respicerent territorium eius, & dispositionem locorum, & magnitudinem vel paucitatem populi. nam nec Iudęi auderent iam introire ad explorandum in ipsam vrbem, nec in aliquam aliam, timentes insidias & periculum habitatorum terræ, sicut accidisset in vrbe Iericho, nisi Raab abscondisset exploratores, sicut declaratum est supra 7. cap. *Quæ est iuxta Bethauem ad Orientalem plagam oppidi Bethel.*

I Hic ponitur situs terræ huius. s. quod vrbs Hay est, iuxta Bethauem, & ad Orientem Bethel. s. quod venientibus de Iordane qui est in fronte Orientali terræ Chanaā. vt patet Num. 34. est Hay prius quàm Bethel: ideo dicitur esse ad Orientalem plagam eius.

An Bethel & Bethauem sint idem locus vel diuersa. Quæstio. VI.

SEd dubitatur circa ista loca, scilicet Bethauem & Bethel. Aliqui enim dicunt esse eundem locum, qui vocetur Bethel & Bethauem. dicunt tamen esse ista nomina posita ex aliquibus accidentibus, scilicet quod Bethel nominatus fuerit locus ille, idest domus Dei, quia Iacob vadens in Mesopotamiam viderit ibi scalam pertingentem vsque ad cęlum & Dominum innixum scalæ, vt patet Genes. 28. dixitque, nihil aliud est hic, nisi Domus Dei, & porta cœli. vocatum est, ergo tunc nomen vrbis Bethel, vt ibi patet. Dicunt autem, quod vocata sit Bethauem, i. domus Idoli, quia in Hebręo beth domus est, auon aūt Idolatriā notat. hoc nomen volunt postea fuisse impositum, quia Ieroboam posuit ibi postea vnum vitulum aureum, & alterum in Dan, vt patet 3. Reg. 12. ab Idolatria ergo ibi celebrata vocatur Bethauem. Item Rab. Salo dicit super Osee cap. 10. vbi dicit litera. Vaccas Bethauem coluerunt: quod Bethauē sit idem qd Bethel. Sed dicendū est hoc non stare. sunt. n. duo loca Bethauē. & Bethel. qd patet primo ex litera, q̄ vult facere diuersitatē inter hęc, cū dicat: contra Hay quæ est iuxta Bethauem ad Oriētalē plagā oppidi Bethel.

F si autem voluisset designare esse eundem locum non dixisset habens ad Oriētalem plagam Bethel: sed dixisset: quæ est iuxta Bethauem ad Oriētalem plagam ipsius: sed subiunxit aliud nomen. ergo videtur manifeste signasse diuersitatem Bethauem & Bethel.

Item patet hoc solidius in diuisione terræ promissionis cum describitur sors Beniamin, quia ponitur ista esse diuersa loca, cum dicitur infra 18. & inde contra Occidentem ad montana conscendens & perueniens in solitudinem Bethauem atque pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel. Ecce diuersa loca ista sunt: cum ponantur diuersa participia pro illis, scilicet, quod sors Beniamin peruenit in Bethauem: & quod pertransit inde in Bethel. si tamen esset idem locus non poneretur pertransiens & perueniens. vnde est sensus hic, quod Hay ciuitas est iuxta Bethauem, scilicet, quod habet Bethauem apud se

G ad latus Aquilonare suum: & dicitur apud se habere, quia respectu termini Orientalis & Occidētalis terrę Chanaā, ista duo loca ęqualiter se habent, scilicet, quod non magis distat vnum quàm alterum: & si secundum longitudinē idem sunt ista loca, sed secundū latitudinē differunt: quia Hay est ad latus Meridianum declinans. Bethauem autem inclinatur in partem Septentrionalem. non tamen dicitur esse Hay iuxta Bethel, quia distant ista duo loca secundum longitudinem. non enim distant ęqualiter ambo a parte Orientali nec a parte Occidentali, quia Hay est ad Orientalem oppidi Bethel.

Responsio ad argumenta præcedentia tam secundam sententiam Nicolai quam Auctoris. Sed primo hic ad primam argutter particulam quæsiti. Quæst. VII.

AD argumenta facta respondetur. Ad primum: quando dicebatur quod iste sit idem locus, & vocatus fuerit Bethel, quia vidit ibi Iacob scalam: & Bethauem, quia positus fuit ibi vnus de vitulis aureis. Respōdet Nicolaus non stare. Primum cum dicitur: quod ibi viderat Iacob scalam. dicit enim quod non vidit ibi, sed in Ierusalem, vt tenent communiter omnes doctores. tamen Ierusalem & Bethel, de qua hic dicitur, sunt loca distincta: sicut patet, in diuisione terrę infra. Item dicit quod non sit eadem, quia Ieroboam posuit vnum vitulum aureum in Dan: & alium in Bethel ne iret populus ad adorandum in Ierusalem: ergo loca distincta erant. Sed dicendum est istam solutionem Nicolai non stare. nam verum est quod Bethel & Ierusalem sunt distincta loca, vt ipse probat: & magis adhuc probari posset ex alijs causis quæ causa breuitatis relinquuntur, tamen apparitio non fuit facta Iacob in Ierusalem, sed in Bethel vt declaratum fuit Gen. 12. & 28. & patet satis ex situ terræ: quia cum iret Iacob de loco habitationis patris sui Isaac, s. de Bersabe in Mesopotamiam tendebat versus partem Orientalem. quod patet, quia vadens & rediens transiuit Iordanem. vt patet Gen. 32. cum dicitur. In baculo meo transiui Iordanem istum: & nūc redeo comitatus duabus turmis. Iordanis tamen est ad Orientalem partem terrę Chanaan. vt patet Num. 34. si tamen deberet ire Iacob de Bersabe per Ierusalem oportebat vt regrederetur versus partem Occidentalem, cum Ierusalem non sit ad partem Orientalem terræ promissionis sicut Bethel, de qua hic dicitur.

Item patet, quia Bethel in qua apparuit Deus in scala Iacob vocatur Luza, & tamen ista Bethel quę hic ponitur vocatur Luza, & non Ierusalem, quod patet, quia ista Bethel de qua hic dicitur, iuxta Bethauem est, cum dicatur

K hic, quod est Hay apud Bethauem, & est ad Orientalem plagam Bethel: ergo coniuncta sunt alioquin non diceretur ad Orientalem plagam eius, tamen Bethel quæ est apud Bethauem vocatur Luza, vt patet infra 18. cum dicitur. Pergens iuxta latus Iericho Septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem ipsa est Bethel. ergo ista Bethel q̄ est iuxta Bethauē vocatur Luza. sed in Bethel q̄ vocat Luza vidit Iacob scalam, & dixit eam domum Dei. ergo vidit in hac Bethel de qua hic, & non in Bethel quæ est Ierusalē: immo nunq̄ vocat Ierusalē Bethel in sacra Scriptura.

No. contra multos ignorātes, quod Ierusalem nunquam vocatur Bethel.

Sed

Sed aliqui non attendentes in his ad locorum situs, nec ad nomina eorum in sacra Scriptura, adherentes quibusdam leuibus fundamentis Ierusalem Bethel vocant.

Determinatio auctoris. Dicendum est ergo concedendo, sicut arguebatur. scilicet quòd vocatur locus iste Bethel, quia ibi Iacob vidit dominum innixum scalæ, & tamen non est concedenda altera pars, scilicet quòd iste idem locus vocetur Bethauem.

Responsio ad alteram particulam superioris quæsiti ex opinione Nicolai, & solutione auctoris. Quæst. VIII.

AD aliam particulam cum dicebatur, quòd iste locus sit etiam vocatus Bethauem, quia ibi Idola culta fuerunt quæ posuit Ieroboam: Dicit Nicolaus nõ stare, quia hoc nimis extraneum est. nam Iosue scripsit librum istũ, & tamen a tempore Iosue vsque ad tempus Ieroboã Regis Israel, qui posuit vitulum in Bethel fluxerunt anni qngenti, vel quasi. quod patet, quia anno quadringentesimo octuagesimo ab exitu de Aegypto fundauit Salomon domũ Domini, anno 4. regni sui. vt patet 3. Reg. 6. c. ipse autem regnauit 40. annis. vt patet 3. Regum 11. ca. & post Salomonem facta diuisione regni incepit regnare super decem Tribus Ieroboã qui fecit vitulos aureos, & posuit vnum in Dan, & alterum in Bethel. vt patet 3. Regũ 12. & sic sunt anni quingenti. & viginti, ab exitu de Aegypto vsque ad finem regni Salomonis. a quibus si subtrahantur quadraginta, qui fluxerant ab exitu de Aegypto vsq; ad transitum Iordanis, & deletionem vrbis Hay, manebunt quadringenti, & octoginta vsq; ad fabricationem vitulorum aureorum, & positionem in Dan, & Bethel. non ergo poterat esse, ꝙ Iosue vocaret istã vrbem Bethauem ab eo, quòd accidere debebat postea. quasi per annos quingẽtos.

Dicendum est, quòd ista positio peccat, quia præsupponit, quòd Iosue istum librum scripserit. nã probatum fuit in Prologo primo auctoris, ꝙ non scripserit Iosue, & satis patet, quia in eo continentur aliqua que fuerunt post mortem Iosue, vt de funere suo, de quo Iosue 24. capit. Etiam in aliis locis libri huius narrantur alia. quæ referuntur ad tpa, quæ fuerunt magno tempore post Iosue, sicut cũ aliqñ dicitur vsque ad præsentem die, in quibus si diligẽter aduertantur tempora illa sunt posteriora temporibus Iosue. Aliquis ergo alius scripsit. Non obstãte tñ ꝙ respõsio ista peccet, tenendum est id, quod intendit concludere, scilicet, quòd non sit Bethel idem locus, quòd Bethauem.

Adhuc tamen tenendo positionem Nicolai respondendum est, quòd cum arguitur, quòd poterat esse, quòd Iosue scribens hæc nominasset locum istum Bethauem per anticipationem, sciens id quod futurum erat in eo.

Dicit Nicolaus, quòd ista est valde magna anticipatio, ideo non est tenenda.

Sed dicendum est, quòd adhuc tenendo positionẽ Nicolai aliter respondendum erat, scilicet quod non poterat hoc positum fuisse per anticipationem. nam solum nõ requirebatur, quòd Iosue spiritu Prophetico cognosceret quid futurũ esset in loco, sed quòd tota gens sciret ad hoc quod vocaret locum illum Bethauem. alioquin populus nesciens quid futurum erat, non mutaret nomen loci imponens de futuro euentu quod nesciebat. sed Israelitæ nõ cognoscebant quomodo ibi futurus esset vitulus aureus adorandus. ergo non vocaret nomen loci Bethauem. non potest igitur vllatenus stare hoc dictum per anticipationẽ magnitudo autem, vel paruitas temporis ad hoc nihil differt si populus cognoscere posset euentum rei ad imponendum nomen.

Vera solutio auctoris. Ad hoc ergo aliter dicendum est, scilicet quòd quamquam iste locus vocatus fuerit Bethel, quia ibi vidit Iacob Dominum innixum scalæ, tamen non vocabatur Bethauem, quia duo loca sunt distincta Bethel, & Bethauem, vt patet infr. 18. & supra declaratum est. Et quando dicitur, quòd Iosue vocauit Bethauem locum istum propter euentum posteriorem in loco illo.

Respondendum est procedere dictam positionem super falsum, scilicet quòd sit idem locus. nam si idem concederemus esse Bethel, & Bethauem, inquirendum esset, quomodo vocaretur vtroque nomine, & tamẽ cognitum

A est non esse eundem locum, non oporteet ergo inquiri de nominatione.

Obiectio quorundam contra Nicolaum. Et defensio eiusdem circa superius quæsitum simul quo a quo fuerit hic liber scriptus asseritur, & liber Iudicum atque Ruth. Quæst. IX.

SEd adhuc cõtra Nicolai positionem aliquis arguere potest, quòd vocaretur locus idem Bethel, & Bethauem, & quòd non sit aliqua anticipatio magni, aut parui temporis, sed narrantur res præteritæ, quia liber iste non fuit scriptus a Iosue, vt declaratum fuit supra in Prologo. Aliqui autem dicunt eum, & librũ Iudic. scriptum ab Isaia. sed tunc stat, quòd dicitur, quod Isaias. fuit post tempus B Ieroboam Regis magno tempore, scilicet tempore Ezechiæ Regis. vt patet cap. 1. Isa. ideo potuit vocare locum istum Bethauem a vitulo aureo ibi posito, quamquã tempore Iosue non vocaretur Bethauem, sed Bethel. Respondendum est. quòd quamquam ab aliquibus dicatur Isaiã scripsisse librum hunc, tamen non scripsit, sed magis Samuel. Idem etiam de libro Iudicum videtur, quia ibi sunt aliqua quæ repugnarent huic. sic habetur infra 15. scilicet Iebusæum autem habitatorem Ierusalem nõ potuerunt filii Iuda delere, habitauitque Iebusæus cum filiis Iuda in Ierusalem vsque in præsentem diem, & hoc referretur ad tempus quo scribebatur liber. tamen si referretur ad tempus Isaiæ falsum esset, quia iam deletus, & expulsus fuerat totaliter Iebusæus de Ierusalem, vt patet, quia tempore Dauid fuerunt expulsi. vt patet 2. Reg. 5. cap. & 1. Paral. 11. c. Isaias tamen multo tempore fuit post Dauid. non erC go ipse scripsit librũm hunc. Idem modus arguendi est, quòd non scripserit librum Iudicum, quia Iudicum ca. 1. habetur hoc testimoniũ, quod habetur infra. 15. ergo idẽ inconueniens est si poneretur scriptus liber Iudicum ab Isaia. Dicendum ergo verisimile scriptos hos duos libros cũ libro Ruth a Samuele Propheta, qui vnum de Iudicibus se computat. vt patet 1. Regum cap. 12. & in hoc nõ sequitur inconueniens, quod sequebatur si scripsisset Isaias quia fuit primo Samuel quàm Dauid. ideo tempore eius adhuc habitabat Iebusæus in Ierusalem non expulsus. Ad alterum argumentum cum dicebatur Oseæ. 10. cap. scilicet Vaccas Bethauem coluerunt. Et dicit ibi Rab. Sal. ꝙ Bethel vocetur Bethauem. Respondendum est: hoc posse intelligi dupliciter. Vno modo, quòd Bethauem sit nomẽ proprium loci. Alio modo, quòd sit nomen commune Accipiendo secundo modo est sensus, quòd Iudæi coluerunt D vaccas, quæ erant in domibus Idolorum: vocat vitulos aureos vaccas ad magis vituperandum, & istæ sunt in Bethauem. i. in domo Idoli, quia vna domus Idoli erat assignata in Dan, & alia in Bethel, & tunc vterq; locus horum vocatur Bethauem. i. domus Idoli, quia in quolibet erat vnus vitulus aureus, & non erit Bethauẽ nomen proprium alicuius horum locorum, sed commune. Et fundamentũ huius expositionis est, quia dicitur. Vaccas Bethauem coluerunt, & tamen in Bethel non erant vaccæ, vel vituli, sed vnus vitulus aureus tãtummodo, & alius in Dan. vt patet 3. Reg. 12. ca. Alio mõ potest intelligi, quòd accipiatur ibi Bethauem pro Bethel solum, & tunc dicemus, ꝙ Oseę. 10 vocatur Bethel Bethauem, non ꝙ Bethauẽ sit nomen quo ante vocaretur Bethel. nec vocaretur hic Bethauẽ aliquis locus propter illud, sed postea ipsemet locus Bethel a casu vocatus est Bethauem non tanquam nomine principali, E sed velut agnomine quod ab euentu ponitur.

An ista nomina Bethel & Bethauem essent istorum locorum ante introitum Iudæorum in terram Chanaan, vel fuerunt imposita ab Hebreis. Et an locus iste fuerit vocatus Bethel ex oratione quam faciebat ibi Abraham. Quæst. X.

AD principale quæsitum. s. quomodo vocaretur Bethel locus iste, & quomodo locus alius Bethauẽ. Respondet Nicolaus, quòd non fuit vocatus Bethel ex positione nominis a Iacob, quia vidit ibi Deum, sed quia Abraham

posuit tentorium suum,& construxit altare circa locũ ipsum,s.inter ciuitatem Hay,& oppidũ Bethel : erat autem ad Occidentem altaris sui Bethel,cum haberet ad partem Orientalem Hay.& sic dicitur in litera Genesi. 12. quòd altare illud habebat ad partem Occidentalem Bethel , & ad Orientalem Hay. sed Iudæi ad Occidentalem partem erant,ideo orabant contra Bethel.& ex hoc vocatus est locus Bethel,scilicet domus Dei.

Sed ista satis deficiunt.Primo,quia si locus iste,iõ fuisset vocatus Bethel , quia ad partem eius Orientalem erat construens altare Abraham,& adorans contra Bethel: diceretur in litera, Vocauitq; nomen loci illius Bethel , vel ob hoc vocatum est nomen loci Bethel,sicut Genes.28.dicitur,ꝙ qñ Iacob vidit scalam in loco,vbi dormiebat, vocauit nomen vrbis Bethel,quę prius vocabatur Luza . tñ Gen.12.vbi ponitur qũo construxerit altare Abraham habens a parte Occidentali Bethel,non dicitur,ꝙ ob hoc vocatum est nomen loci Bethel,vel ipse Abraham vocauerit Bethel.ergo non est vocatum ob hoc nomen illud.

Item si ex eo,ꝙ orabat Abraham contra partem illam vocatus est locus ille Bethel , magis debebat locus,in quo construxerat altare vocari Bethel,quia magis ibi Dei præsentia repręsentabatur,cum ibi offerret sacrificia quàm in vrbe Bethel,quæ erat distans.sed locus altaris propter orationes & sacrificia facta,non fuit vocatus Bethel.ergo nec ciuitas,quæ erat ad Occidentalem partem eius sumpsit ex hoc nomen.

Hoc confirmatur.quia quando cõstruxit Abraham altare,inuocauit ibi nomen Domini.vt patet Gen.12. s.ædificauit quoq; altare Domino & inuocauit ibi nomẽ eius : & tamen nõ dicitur quod inuocauerit in vrbe Bethel. magis ergo locus iste vocari debuit Bethel , quod factum nõ fuit.Item si ob id vocata est vrbs illa Bethel, quia Abrahã construens altare adorabat contra illam partem,etiam omnes ciuitates quas habebat ad partem Occidentalem contra quas tunc orabat debebant vocari Bethel:sed ridiculũ est.Et si dicas quòd iste locus fuit vocatus Bethel, q a erat propinquior illi loco in quo construxit altare Abraham: Arguetur quòd tunc magis deberet vocari Bethel totus locus medius inter altare & vrbem: quia magis coniungebatur altari.sed nihil tale est. Si autem obijcias quòd non vocabatur spatium medium Bethel,quia non erat aliqua ciuitas vel oppidum,sed campus.

Respondendum est non stare:quia locus vbi circumcisi fuerunt Hebręi,non erat vrbs,sed oppidum:& tamen impositũ fuit ei nomen Galgala.sic patet supra 5.Sic de agro vbi Iacob luctatus est cum Angelo, & vocauit nomen loci illius Phanuel.vt patet Gen.32.sic de quercu fletus Genes.35.& de planctu Aegypti Gen.50.& loco flentium Iudicum 2.ergo poterat imponi nomen Bethel agro illi propinquo Altari constructo. Item fundamentum dicti Nicolai est super aliquo valde infirmo,s.quòd Iudęi adorãt contra Occidentem:ideo adorauit Abraham contra Occidentem:& locus ad Occidentem contra quem orauit vocatus est Bethel,dato enim quòd concederentur pręcedẽtia,s.ꝙ locus ille contra quem orauit Abraham vocaretur Bethel,tamen non constat quem locũ habuerit cõtra quẽ oraret,an Bethel vel Hay.Et cum dicis ꝙ orauit ad Occidentem,quia Hebræi ad Occidentem orant.nihil est : nã quòd Hebręi ad Occidẽtem orarent institutũ fuit a Deo in fabricatura Tabernaculi,vbi iubebat introitum atrij & ostij Tabernaculi esse ad partem Orientalem,ad Occidentem vero Sancta Sanctorum cõtra quod orabatur:de quo Exo.26.& 29.& Leuitici 16.ante.hoc non constat contra quam partem orarent,an contra Orientem vel Occidentem,aut aliam mũdi positionem.non ergo aliquid ex hoc patet quare deberet vocari locus iste Bethel.

Quare Iudæi orant ad Occidentem.

Dicendum ergo quòd fuit locus iste vocatus Bethel nõ ex oratione aut adoratione quam faciebat ibi Abrahã,sed quia Iacob imposuit nomen istud vrbi,quia vidit ibi scalam:vt patet Gen.28.

Auctoris conclusio.

Nicolaus autem ista de Abraham dicit , quia vult esse duo loca quæ vocentur Bethel.vnum Bethel quod est Ierusalẽ, dicit vocatum Bethel propter ea quæ fecit Iacob , sed alterum dicit esse Bethel vocatũ ab oratione Abrahæ. Solum tamen est vnum Bethel, quia Ierusalem non voca

F tur in sacra Scriptura Bethel,licet aliqui vocent.istud autem quod hic dicitur,& est iuxta Hay , est Bethel secundum ea quæ habentur Genesis 28.c.De Bethauẽ dicit Nicolaus,ꝙ sic appelletur,quia gentes ibi Idola coluerunt .

Luza & Bethel sunt idem locus:& quare. Quæst. XI.

CIrca ista duo loca considerandum est : ꝙ q̃ q̃ ista duo nomina dicantur de eis ingredientibus Iudæis in terram,ac si prius fuissent eis imposita:dicendum est,ꝙ non sunt nomina quæ fuerint à Chananæis posita,quod deriuatio eorum notat.nam Bethel nomen compositũ in Hebræo est,s.domus Dei.& patet ꝙ fuerit impositum ab Hebræis,quia Iacob vadens in Mesopotamiam istud nomen imposuit,vt patet Genes.28.apud Chananæos autẽ aliud nomen erat loci,s.Luza,vt patet eodem c.s.appellauitque G nomen vrbis Bethel,quæ prius Luza vocabatur , & mansit istud nomẽ loci quandiu Chananæi in terra manserũt. nam ipsi nescierunt de nomine imposito vrbi, scilicet Bethel.& dato,ꝙ sciuissent impositum a Iacob,non curassẽt vti illo.venientibus autẽ Iudæis,vocatus est locus Bethel, sicut illum pater eorum Iacob appellauerat.

De Bethauem dicendũ est,ꝙ non vocaretur apud Chananæos sic,quia nomen Hebræum compositũ est , scilicet Beth,quod est domus,& Auon quod est Idolatria.& dato quòd tales voces essent in lingua Chananæorum, non vocassent illi locum Idolorum suorum Bethauem, idest domus Idoli,quod ad vituperium dicitur.sed Bethel , idest domus Dei,quia ad culturam Deorum suorum locum illum consecrassent.Nam Idola sua gentiles vocant Deos , dicere autem Idolum est dici imaginem rei,& nõ rẽ. Sed Hebræi postea istud nomen loco imposuerunt ex aliqua H proprietate,non quia ibi colebãtur Idola,vt ait Nicolaus, quia hoc generale erat in omnibus locis terræ Chanaan , quia non habebant gentiles vnicum locum ad adorandũ, sed sicut habebãt multos Deos,ita & multa altaria,& eiusdẽ Idoli multa altaria , sicut apud nos in quolibet loco est Ecclesia,vel Ecclesiæ multæ,& multa altaria in honorem multorum Sanctorum,vel eiusdem.

Iudæi autem vnicum habebant altare ad sacrificia in tota terra Chanaan,& vnicum locum in quo facerent sacrificia,de quo Deut. 12.cap.quilibet ergo locus posset vocari Bethauem in terra Chanaan,quia in quolibet colebatur aliquod Idolum.

Dicendum ergo,quòd aliter vocatur locus iste Bethauem,idest domus Idoli , quia erat inter Chananæos aliquis Deus maior cęteris,sicut inter omnes gentes Iupiter maximus Deorum habitus est.Vel esset aliquod Templũ I nobilius,& maioris deuotionis,sicut inter nos sunt aliquę Ecclesiæ ad quas maior deuotio est quam ad cęteras,sicut ad loca in quibus corpora Sanctorum sepulta sunt , quia loca illa deuotius celebrantur. Ita autem in terra Chanaã esset aliquis locus,in quo esset maior deuotio Chananæorum,& concursus atque maior cultus , siue quia ibi esset maior,& excellentior Deus,siue quia erat Templum nobilius,& ille locus vocabatur apud Hebræos Bethauem, idest domus Idoli specialiter,quia ibi aliquis Deus specialiter colebatur,vel specialiter erat ibi cultus Chananæorũ & vocaretur a Chananæis domus sancta , sicut nos vocamus Ierusalẽ domũ sanctitatis,quia ibi est gloriosum Redemptoris sepulchrum,& alia loca in quibus pro nobis aliquid specialiter aut egerit,aut passus est.

Apud Sarracenos sic sunt aliquæ domus sanctæ , scilicet domus de Mecha vbi Mahometum sepultum dicunt K & domus Cordubensis quæ nunc Ecclesia Cathedralis ipsius vrbis est.

Cathedralis Cordub. quæ hodie stat, erat quondam Sarracenorũ famosissimum ac deuotissimum templum post domum de Mecha secundũ obtinens locum in qua Ferdinandus III. Hi-

Apud gentiles quoq; specialia loca fuerunt ad quæ cõuenicbant multi populi,sicut templum Dianæ in Epheso vrbe Asiæ minoris,quod Amazones condiderunt , vt ait Paulus Orosius in libro de Ormesta mundi . in hoc tẽplo Dianæ tota Asia colebat,& magna pars orbis reuerentiã , & cultum exhibebat,de quo Actu.cap.19. Sic etiam erat aliud templum famosum in toto orbe , s. templum Apollinis in loco Delphorum in Gręcia. de omnibus enim terris illuc conueniebant homines pro responsis.dabantur autem ibi ad inquisita responsa.nam & Romani mul-

mani multotiens illuc ibant. de hoc Paulus Oroſius, libro 6. de Ormeſta mundi. paulo enim ante Saluatoris natiuitatem oracula huius defecerunt. Sic quoque erat Templũ. Dianæ Tauricę, cui offerebantur peregrini, quã rapuit Oreſtes filius Agamemnonis. Erat etiam famoſum templum Iouis Olympici. nam in monte Olympo Pelops auus maternus Herculis conſtruxerat templum Ioui, & ad radices illius montis de quadriennio in quadriennium congregabantur excellentes milites totius Græciæ ad ſpecialia certamina, & inde dicuntur Olimpiades ſpacia quatuor annorum, per quas Græci tempora ſua computant. De hoc tangit Ariſtotel. 1. Ethicor. & Seneca in Tragędia octaua. quæ dicitur Agamemnon, atque in vulgatis gentilium Hiſtorijs ſatis habetur. Erat etiam ſpeciale Templum Veneris in monte Cithero, vnde venus Citheriaca dicebatur. Sic quoque teplũ Cereris in Eleuſina ciuitate, de quo Seneca Tragædia decima, quę dicitur Hercules Oethęus. Multa quoque alia ſpecialia erant de quibus in Hiſtorijs gentium, & potiſſime apud Poetas celebris ſtilus eſt. Quia ergo locus iſte apud gentiles talis erat, quaſi domus ſuncta vocauerunt eum Iudęi Bethauem, id eſt ſpecialiter domum Idolorum.

ſpiciorum Rex virtute diuina roboratus eiecta omni ſpurcitia Mahometica ſecit Eccleſiam Dei genitricis Mariæ, poſsit tibi Catheda amſides, et Tyranam Pontificis exaltauit in eo poſſeſsionibus plurimis ditauit eã, & Luzernam cũ caſtris obtulit ei. Domi. an. 1225. 25. Iunij. hac eſt illa Hſpaniarũ inclita Corduba Marcelli. ædificium teſte Stra. & Coloma patricia, hominum ſapientia in toto orbe, maxime celebrata.

Aſcendite, & explorate terram. Quãdo Ioſue miſit iſtos exploratores ad vrbem Hay, neſciebat terram, nec nomina ciuitatum, cum nunquam ſtetiſſet in terra Chanaã, nec communicaſſet cum Chananæis qui ei dicere poſſent nomina locorum. niſi forte dicamus, quòd cognati Raab qui erant inter Hebræos, poſſent dicere vrbes propinquas & nomina.

Dixit autem Ioſue exploratoribus, quòd aſcenderent; quia euntibus de Iericho contra vrbem Hay aſcenſus eſt, nam Iericho eſt in vallibus. terra autem Hay, & Bethauẽ eſt montuoſa. ibi enim eſt mons magnus Hebal, Garizin: ibi quoq; campeſtria magna ſunt. Sic patet infra 18. cum dicitur, pergens contra latus Iericho Septentrionalis plagæ: & inde contra Occidentem ad montana conſcendens, & perueniens in ſolitudinem Bethauem, atque pertranſiens, iuxta Luzam ad Meridiem, ipſa eſt Bethel. Ecce quo modo euntibus de Iericho in Bethauem patet aſcenſus in montana.

Et explorate terram. Non dixit eis, quòd explorarent vrbem Hay, ſicut dixerat ſupra ſecundo capi. quod explorarent terram, & vrbem Iericho, & hoc quia iam timebant intrare in ciuitates propter pericula Chananęorum qui nimis in hoc cauebant, etiam quia portę non paterent, ſed ſolum ibant ad explorandum terram, ſcilicet ad videndũ, an vrbs Hay eſſet magna, multi aut parui populi, fortis, an infirma, & qui exitus, & ingreſſus in terram, & quę latibula, vt ſcirent conuenientia loca ad ineundum pugnam, vel ad latendum, ſicut factum eſt ſequenti cap. nam poſuerũt Iſraelitæ inſidias in vrbe Hay ad Occidẽtalem plagã eius.

Qui præcepta complentes. Scilicet peruenientes in vrbem Hay aſcenſu in montana ſolitudinis Bethauem.

Explorauerunt Hay. Non intrantes in vrbem, vt declaratum eſt. Sed inquirentes de acceſſu ad locum, & de infirmitate vel robore, & magnitudine populi, aut paucitate; & de vijs ingrediendi, aut egrediendi. iſtam vrbem vocat Ioſephus, libro quinto Antiquitatum Adom, poſitam ſuper Iericho. & tamẽ proprietas vocabuli eſt Hay, ſicut ponit litera noſtra, & ponitur in Hebręo. Ioſephus tamen ſecũdũ proprietatem locutionis Hebraicæ, non conueniens modo locutionis Latinæ; dixit Adom pro Hay.

Et reuerſi dixerunt ei. Reuerſi fuerunt conſiderato ſtatu vrbis Hay, & terra in circuitu ſecundum qualitates quæ ſupra expreſſæ ſunt.

Dixerunt ei. Scilicet Ioſue, qui eos miſerat: non referebant hoc toti populo, ſed Ioſue ſoli: ad ipſum enim pertinebat ordinare ingreſſus, & exitus illorum. cum autem ipſe volebat proponebat hęc populo.

Non aſcendat omnis populus. Hoc dixerunt exploratores Ioſue; quia caſtra Hebræorum erant fixa in Galgalis apud vrbem Iericho in campeſtribus eius. cũ vero ad pugnandum procedebatur, manebant fœminæ & paruuli, atque alij inepti ad bellum in caſtris; & omnes bellatores ibant in expeditionem. ſic factum eſt in deletione Ierichõtinę vrbis, quia totus exercitus bellatorum, & reliquum

A vulgus cucurrit ad vrbem delendam, vt patet præcedenti c. Exiſtimauerunt autem exploratores ſic nunc diſpoſuiſſe Ioſue: ideo dixerunt non aſcendat omnis populus, i. omnis populus bellatorum quaſi dicat fruſtra eſt: ſicut immediate dicitur: quare omnis populus fruſtra vexatur contra hoſtes pauciſſimos? & non accipitur omnis populus pro tota congregatione Hebræorum, quia manifeſtũ erat, quòd nõ erant illuc ituræ fœminæ cum paruulis ſuis. ſed dictũ eſt de toto populo. ſ. de toto populo bellatorum. *Sed duo, vel tria millia virorum pergant.* Intelligebant. n. exploratores, quòd ciuitas Hay erat pauci populi. ideo duo millia, vel tria millia pugnatorum ſufficerent. ſatis enim parua vrbs erat, de qua non putabant Iſraelitæ proceſſuros ad bellum duo millia peditum. Nõ. n. vocãtur hic pugnatores pro pugnantibus pugna equeſtri, quia talis pugna nondũ venerat in vſum Iudæorũ, nec Chananæorum: niſi quantum ad curB rus falcatos, qui erãt apud Aegyptios, & Chananæos atq; alias gentes. Iudæi aũt non habebant nunc aliquos currus falcatos: ſed tota eorũ pugna pedeſtris erat: immo nec aliquẽ equum habebant, ſed aſinos ſolum, & pecora. & hic dixerunt exploratores duo millia, vel tria millia, vt immediate patet, quia hoc ſecurius erat. *Et deleant ciuitatem.* De ſola ciuitate Hay loquuntur hic exploratores: quia hãc ſolum cum terra ei adiacente explorauerãt. & dicitur, quòd deleant hanc quaſi dicant iſti viri ſi vadant illuc, ſufficiẽt ad delendum eã. *Quare omnis populus fruſtra vexatur.* Id eſt quare tota multitudo bellatorum vexabitur eundo ad ciuitatem iſtam fruſtra? nam cum ſufficiens ſit ire duo, vel tria millia virorum, quòd eant tot millia ſuperuacuũ eſt. *Contra hoſtes pauciſſimos.* Quaſi dicat viri ciuitatis Hay ſunt pauci. nam exiſtimarunt exploratores non eſſe duo millia virorum, nec erant multi: nam cum interfecti fuiſC ſent omnes, qui erant in vrbe Hay tam viri, quam fœminæ, & paruuli, & ſenes: inuenta ſunt 12. millia, vt patet ſequen. ca. tamen in populo, vbi ſunt duodecim millia computatis omnibus ſic, non erunt duo millia, vel tria millia hominum procedentium ad bellum.

Aſcenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui ſtatim terga vertentes, percuſſi ſunt a viris vrbis Hay. Et corruerunt ex eis triginta ſex homines. Perſecutique ſunt eos aduerſarij de porta vſq; ad Sabarim: & ceciderunt per prona fugientes. Pertimuitque cor populi: & ad inſtar aquæ liquefactum eſt.

De conſe. di. 1. ca. in ſancta. 1. q. 4. c. Eccleſia.

Miſit ergo Ioſue, quod plus erat: quia alij petierũt duo millia, vel tria. ipſe autem accepit, quod amplius erat, & tutius, & iſti venerunt in vrbem Hay manente reliquo exercitu in caſtris Galgalæ.

D

Quomodo Ioſephus dicit fuiſſe virorum, qui fuerunt contra Hay 30. millia. Quæſt. XII.

SEd obijcietur: quia Ioſephus lib. 5. antiquitatum dixit, quòd Ioſue miſit 30. millia virorum contra vrbẽ Hay vel Adom, & littera noſtra ponit ſolum tria millia.

Aliqui reſpondent, quòd non eſt inconueniens, quia cum ſcriptura dixit tria millia non negauit plures mitti, & ita potuit eſſe, quòd mitterentur 30. millia, ſicut dixit Ioſephus, licet ſcriptura ponat ſolum tria millia, quia in hoc nõ eſt repugnantia aliqua. ſic enim interdum Sacra ſcriptura alicubi ponit paruum numerum hominum, & alibi narrãs eandem hiſtoriam ponit maiorem numerum, ſicut patet in numeratione populi, quam iuſſit fieri Dauid. nam dicitur. 2. Regum. 24. c. quòd inuenta ſunt 80. millia de Iſrael: ſed. E 1. Paralipom. 21. dicitur, quòd de Iſrael inuenta ſunt mille millia, & centum millia. & tamen neutra harum ſcripturarum eſt falſa, quia vtraque eſt Sacra ſcriptura.

Sed dicẽdũ, quòd hoc nõ ſtat, quia hoc poſſet ſtare ſi narratio eſſet ſimplex, & nõ pceſſiſſet aliquid qđ notificaret veritatẽ iſtius. nam ea quæ præcedunt oſtendunt, quòd fuerunt ſolum 3. millia, quia Ioſue volebat milites oẽs mittere in vrbem Hay ad pugnandum, exploratores aũt vrbis dixerunt. non aſcendat omnis populus, ſed duo, vel tria millia pergant & deleant ciuitatem, quare omnis populus fruſtra vexatur contra hoſtes pauciſſimos? & ita cum illi dicerent ſufficere duo millia, vel tria millia, non mitteret Ioſue triginta millia

An aliquis faciendo domos sine ædificatione murorum esset maledictus. Quæst. LXII.

QVæretur tamen, quid si destructa vrbe Iericho, antequam fierent aliqui muri, aliquis faceret ibi domos ad habitandum, & habitaret, nunquid venirent maledictiones? Respondetur q non, quia ille non cõstruebat muros vrbis: & tamen litera loquitur de illo, qui poneret fundamenta ciuitatis, & murorum portas, q incurreret hęc.

An si fieret magnus populus in Iericho: & non construerentur muri, veniret maledictio. Quæ. LXIII.

QVid si in Iericho fieret populus magnę habitationis: & tamen non ponerentur muri, nec portæ, nunquid incurreret aliquis has maledictiones, vel omnes habitatores loci? Respondetur, q nullus ex causa supra posita, quia non erant ibi fundamenta ciuitatis, quibus iactis moriturus erat primogenitus: nec portæ vrbis, quibus positis nouissimus liberorum exanimandus erat. Item patet hoc: quia vrbs Iericho postea reædificata est, & habitauit ibi populus multus, sicut fuerat a principio, tamen super nullum eorum venerunt maledictiones hæ, nisi super Ahiel de Bethel, qui posuit muros, & portas. si ergo nullus fundamenta iecisset, nec posuisset portas, nullus incurreret maledictiones has, quia non faciebat contra imprecationem Iosue.

An Ahiel ponendo muros, & portas vrbis Iericho, peccauerit. Quæst. LXIIII.

QVæret aliquis, an Ahiel qui ædificauit vrbem Iericho, ponendo portas, & faciendo fundamenta, peccauerit mortaliter. Respondetur quod sic. Primo, quia fecit contra iustam imprecationē Principis Israel: nullus enim debebat facere contra mandatum Principis, sub pęna mortis, vt patet Deut. 17. Qui ergo transgrederetur præcepta Iosue, erat reus mortis, & consequenter peccabat. Potissime, quia pręcepta Iosue erant a Deo dictata, cum ipse esset Propheta, & sæpissime Deus illi loqueretur, quod Israelitis liquebat. facientes ergo contra præcepta Iosue intelligebant se facere contra præcepta Dei, & consequenter peccabant mortaliter. sic autem fuit de Ahiel, qui erat de vrbe Bethel, quæ est apud Iericho, & quamquam cognosceret imprecationem positam ædificauit. Item pœna a Deo data, venit nobis ex meritis nostris, quia nemo iniuste patitur. sed iste Ahiel a Deo punitus est, et venerũt super eum omnia mala, quæ imprecatus fuerat Iosue: ergo peccauit, alioquin non venissent super eum pœnæ. Sed forte aliquis respondebit, istas pœnas venisse a casu, & non propter factum illud, & sic non arguetur peccatum. Sed non stat, quia non concedimus aliquas pœnas a casu alicui prouenire, sed omnia Deo dirigente proueniunt. sed ista grandis quæstio est, de qua Boetius de consolatione, lib. 5. Sed
Li eiũ 6. dicet aliquis, quamquam istæ pœnę prouenerint Ahiel ꝓ peccato, tamen venerunt pro alijs peccatis, & non pro hoc ideo non arguetur in hoc peccasse. Respondendum est, q peccauerit, & pro hoc peccato ei pœnæ prouenerint, vt patet 3. Regum 16. Scilicet; in primitiuo suo fundauit eam, & in nouissimo liberorum suorum posuit portas eius, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue. Sed manifestum est, quòd verbum Iosue fuit, quòd ædificanti Iericho, prouenirent mala hæc: ergo pro ædificatione vrbis venerunt Ahiel mala hæc, & consequenter peccauit. & hoc concedendum est.

An illi, qui ædificauerunt domos in Vrbe Iericho ad habitandum, peccauerint mortaliter. Quæst. LXV.

QVæret aliquis, an illi qui ædificauerunt domos in vrbe Iericho, vt ibi habitarent, peccauerunt. Respondendum est, quòd non: quia ibi habitauerunt multi viri sancti, s. Helisæus, vt patet 4. Regum. 2. cap. Alij filij Prophetarum ibi cum eo: immo vt fieret locus ille conuenientioris habitationis, rogantibus filiis Prophetarum sanauit

F Helisens sterilitatem aquarum misso sale in aquas, vt patet eodem ca. Si tamen peccatum esset habitare in Iericho, Heliseus qui erat Propheta Domini, habens duplicatum spiritum Heliæ, vt patet eodem cap. Cognosceret, atque recusaret habitare ibi, sed non recusauit quin potius dedit occasionem, & allicitiuum habitandi, cum sanauit sterilitatem aquæ: ergo non peccabant habitantes, & ędificantes domos. Item vrbs Iericho licita erat ad habitationē, sicut omnes aliæ vrbes terræ Chanaan, nisi Iosue imprecatus fuisset maledictionem, quæ habetur hic. sed ista maledictio non extenditur ad habitantes in Iericho, & construentes ibi domos, sed ad ædificantes vrbem. ergo non peccabant hi, quod patet ex forma imprecationis Iosue. dixit enim, Maledictus vir qui suscitauerit vrbem Iericho, sed habitare in Iericho non est eam suscitare: ergo non venit in hos maledictio.

G Item patet magis ex eodem, quod dicitur: in primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorũ suorum ponat portas illius, sed hoc ad habitatores non pertinet, nec ad constructores domorum, sed ad solos ædificatores murorum vrbis: ergo non peccabant alii. Dicendum ergo, q in constructione Ierichontinæ vrbis solus Ahiel peccauit, & solus ipse pœnam passus est. *In primogenito suo fundamenta illius iaciat.* Idest, qui ædificauerit Iericho ponat fundamenta cum primogenito suo, scilicet, quòd moriatur primogenitus in principio ædificationis cum posuerit fundamenta. *Et in nouissimo liberorum ponat portas eius.* Idest, quando posuerit portas ciuitatis in consummatione ædificii moriatur vltimus filiorũ eius. & est sensus, quòd omnes filii ędificantis Iericho moriantur ante completam ædificationem, & sit successio in filiorũ morte, sicut in ædificatione, s. quod in principio ędificationis moriatur primogenitus, & succedente ædificatione
H moriantur alij filij vsquequo consummata ædificatione in positione portarum, moriatur vltimus filiorum, etiam si valde multi essent. Sic factum est in filiis Ahiel ædificantis Iericho. nam cum poneret fundamenta, mortuus est Abiran primogenitus eius, & consequenter cæteri succedente ædificatione: cum autem ponerentur portæ, mortuus est Segub vltimus liberorum eius, vt patet 3. Regum 16.

An si ædificatores principales vrbis Iericho essent plures, an omnes incurrerent maledictionem. Quæst. LXVI.

SEd aliquis arguet, quid si iste ædificator Iericho, non esset vnus principaliter; sed essent multi æque principales in ędificando, tam mouendo ad ędificium, quam impendendo sumptum. Respondendum est, quòd quam-
I quam ista lex. ponatur in singulari de ędificatore Iericho, si tamē multi essent ædificatores principales, omnes incurrerent has maledictiones. quòd patet, quia quilibet istorũ suscitabat vrbem Iericho, & ędificabat eam, sed ędificatori ponitur pœna mortis filiorum: ergo quilibet istorum ꝑderet filios. accidit tamen quòd vnicus esset ædificator, s. Ahiel. ideo ipsius solius mortui sunt filii, Item in ædificatione Iericho mori debebant filij alicuius, vt patet hic. erant tamen ex casu dato plures ædificatores, & non erat causa, quare magis morerentur filii vnius, quàm aliorum. ergo vel filii omnium. vel nullius morerentur: sed non potest stare, quod ædificaretur Iericho sine morte filiorum ædificatoris: ergo morerentur filij omnium ædificatorum æque principalium.

K *An ædificatores minus principales Iericho, scilicet conducti incurrerent maledictionem. Quæst. LXVII.*

QVæretur an istam pęnam incurrerãt ędificatores minus principales, vel adiutores. Respondendum est quod non, quia manifestum est, quòd Ahiel de Bethel nõ ædificauit solus vrbem Iericho, immo forte ipse nihil fecit sed ministrabat impensas, & iubebat ædificari. tamen non refert Sacra scriptura mortuos filios aliorum, sed ipsius solum. si tamē filii aliorum mortui fuissent, etiam Sacra scriptura exprimeret: quia non magis videbatur de Ahiel, quàm de alijs: non tamen fuerunt filii aliorum mortui,

quia non

quia non dicuntur illi suscitatores, vel ædificatores Iericho, cum essent solum manuales artifices. qui autem iubet fieri aliquid, & impendit sumptus, dicitur proprie facere illud. sic patet de Salomone, qui dicitur ędificasse domum Domini: & non dicuntur fecisse artifices, ipse tamē cum Rex magnus foret, nihil manibus suis exequebatur. de hoc 3. Regum 6. cap.

Quæstio curiosa, scilicet, quid si ædificator Iericho non haberet multos filios, an morerentur filij.
Quæst. LXVIII.

SEd adhuc quæret aliquis, quid si iste qui ædificaret vrbem Iericho, esset non habens liberos multos, quomodo possent compleri ista maledicta in eo, s. quòd in primo genito suo fundamēta iaceret, & in nouissimo liberorum poneret portas eius? Respondendum est, quòd ista verba Iosue possunt intelligi dupliciter, s. aut per modum imprecationis, aut per modum pręnunciationis. Si tamen accipiantur ista verba per modum imprecationis, & tamen ꝙ Deus exaudiuit Iosue: Dicendum est, quòd quamquam non haberet multos liberos, qui ædificaret Iericho, tamen complerentur in eo verba Iosue, quia intentio eius erat, ꝙ morerentur omnes filij ædificantis Iericho, si ergo vnicū habebat, satis erat, quòd moreretur ille vnicus. Alio modo potest intelligi per modum pręnunciationis Propheticæ, scilicet, quòd Iosue locutus diuino spiritu prædixit id quod euenturum erat, scilicet quòd ædificatoris Iericho filij morerentur, & isti essent multi in quorum primogenito iacerentur fundamenta, & in nouissimo ponerētur portæ. & hoc dicendum est, scilicet, quòd quia Deus pręsciebat Ahiel de Bethel ædificaturum esse Iericho, & ille habiturus erat multos filios, prædixit, quòd in primogenito ponerentur fundamenta, & in nouissimo illorum portæ.

An si ædificator Iericho non haberet aliquem filium, complerentur in eo maledictiones istæ.
Quæst. LXIX.

SEd quæret aliquis, quid si ille qui ædificaret Iericho non haberet aliquem filium, quomodo complerentur in eo maledictiones istæ? Respondendum est vt supra, scilicet quòd Deus mouerat Iosue ad dicendum ista verba per modum Propheticæ enunciationis, & quia Deus prænunciabat illa de Ahiel, qui habiturus erat multos filios, & sic certissime futurum erat, quòd Ahiel ædificaturus esset Iericho, non oportebat poni, nec concedi alium casum. Si tamen adhuc vellemus dicere ista verba fuisse dicta solum per modum imprecationis, esset respondendum, ꝙ quamquam non morerentur filij ædificatoris, quia nullos haberet, tamen moreretur ipse, vel daretur alia pœna correspondens. Primum tamen magis tenendum est, & sic innuitur 3. Regum 16. c. in primitiuo suo fundauit eam, & in nouissimo liberorum posuit portas eius iuxta verbum Domini per manum Iosue: & sic ponitur, hęc verba Iosue fuisse verba Domini: ergo fuerūt verba Prophetice dicta, & sic erat certum quis ædificaturus esset, s. Ahiel, & ob hoc dictum est de primogenito, & nouissimo liberorum, quia iste multos filios habiturus esset, & omnes mori debebant in ædificatione vrbis. *Fuit ergo Dominus cum Iosue.* Idest, Deus prosperauit omnes actus Iosue, hoc refertur quantum ad ea, quæ facta sunt in vrbe Iericho, quia cum ipso regente facta fuerit murorum subuersio, & deletio vrbis, in quo prosperabatur populus Iudæorum, dicebatur hoc totum fieri ipsi Iosue: ergo cum illo erat Deus. q. d. q. a ista non potuissent fieri pro Hebræis, nisi Deus esset illis ꝓpitius, quia omnia hæc Deo agente proueniunt: Et iste est modus communis loquendi in sacra Scriptura, quòd quādo aliqua negotia in manu viri alicuius prosperantur, dicitur Deus esse cum illo: sic patet de Ioseph manente in domo Putipharis magistri militum Pharaonis, de quo dicitur, quòd cognoscebat Aegyptius esse Deum cum eo, quia cuncta recte agebat: sic patet Genes. 39. c. scilicet, fuitque Dominus cum eo, & erat in cunctis prospere agens: habitauitque in domo domini sui, qui optime nouerat Deū esse cum eo, & omnia quæ gereret ab eo dirigi in manibus

A illius. *Et nomen eius in omnem terram vulgatum est.* Idest, & Dominus fecit, quòd haberet magnam famam per terram omnem, & hoc quia omnia facta nobilia, quæ fiunt in Ducatu alicuius attribuuntur ei, & Iosue regente exercitum Iudæorum Deus fecerat grandia miracula, scilicet in diuisione Iordanis, & in diruendo muros Ierichontinæ vrbis, & post hæc alia maiora fecit. ideo vulgaretur nomē eius per omnes terras. Non tamē est intelligendum quòd vere per omnes terras vulgaretur nomen Iosue, quia ad paruum spacium terræ peruenit nomen eius. Sed dicitur, quòd vulgatum fuit in omni terra, accipiendo hyperbolice, cum paruo signantes maiora exprimimus: sic patet ex modo loquendi sacrę Scripturæ frequenter, vt patet Genes. 41. cap. scilicet, Omnes Prouincię veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent, & tamen manifestum est, quòd non veniebant omnes Pro-
B uincię in Aegyptum, quia non erat verisimile, nec Aegyptus suffecisset ad duos menses, vt daret escas toti mundo, sed dicitur omnes Prouincię, idest, multæ Prouinciæ, scilicet, quia Prouincię coniunctæ Aegypto, vt terra Chanaan, & Arabes, & similes terræ veniebant in Aegyptum.

An nomē Iosue fuerit vulgatū per omnem terrā accipiendo omnem distributiue quia non, sed hyperbolice.

An statio solis tempore Iosue potuit cognosci ab omnibus gentibus orbis: & dato quòd a quibusdam cognosceretur, an sufficienter ex hoc diuulgabatur nomen Iosue, per totum orbem. Quæst. LXX.

SEd obiicietur, quòd fama Iosue peruenerit in omnes terras, quia facta fuerunt magnifica in Ducatu eius, scilicet, quòd Sol steterit spatio vnius diei non motus, & fuerit facta maior dies quam vnquam fuerit, vt patet infra. 10. c. Hoc autem apud omnes gentes cognitum erat: etiam si cætera facta Iosue cognita non extitissent. nec est de hoc, sicut
C de cæteris magnifice factis, quia alia quantumcunque magnifica sint, non cognoscuntur apud alias gentes, nisi per aliquem referantur: hoc autem nullo alio referente apud omnes patebat, cum vbique terrarum Sol videatur.

Determinatio auctoris.

Respondendum est, quòd hoc non sufficit ad manifestandum nomen Iosue per vniuersam terram. Primo, quia hoc fuit in statione Solis, & quòd dies fuerit maior, quàm dies omnes seculi. Quantum ad hoc, quòd dies ista fuerit maior, quàm dies omnes seculi, non videretur miraculum apud quasdam gentes: nam istud videbatur miraculum in terra illa, vbi dies, & noctes sunt intra spatium duodecim, vel vigintiquatuor horarū: quia quòd vna dies, quę aliàs solebat esse horarum duodecim, vel tredecim, aut sexdecim, vel decem & septem horarum efficeretur nunc vigintiquatuor horarum, & amplius, satis erat admirabilę.
D Sunt tamen quædam partes terrę, in quibus aliquando dies peruenit ad vnius mensis quantitatem, & alię terrę, in quibus peruenit ad quantitatem duorum mensium, & trium, & quatuor vsque ad dimidium annum. sic enim necesse est manentibus sub Polorum altero, quia totus annus sit vnus dies, & vna nox, & sex menses sint pro nocte, et sex pro die. hoc autem augmentum dierum contingit ad duo latera mundi, scilicet, declinantibus ab Aequinoctiali linea versus Polum Antarcticum, vltra Tropicum Capricorni, & declinantibus versus Arcticum, vel Septentrionalem vltra Tropicum Cancri, sicut manifeste declaratur per motum Sphæræ materialis, assignatis diuersis positionibus Orizontis, secundum varias mundi partes. Quòd ergo in aliqua terra, in qua durat dies per vnum mensem, & amplius, adderetur spatium duodecim horarum, non erat aliquod valde mirabile: quoniam nemo ad aliquid tale respi-
E ceret. nam in vno mense triginta dierum sunt horæ septingentæ, & viginti, multiplicando triginta per vigintiquatuor, sed in septingentis, & viginti non videntur duodecim ponere aliquam notabilem quantitatem, nec respiceret ad hoc aliquis. In his ergo terris vbi est tanta magnitudo diei, non videretur miraculum vllum, quod augeretur dies, decem, vel duodecim horis.

Ad quę-

Ad quæsitum superius, & quòd Hierusalem est in medio inter Indiam Orientalem, & vltimam Hispaniam, scilicet, Gallitiam seu Compostellam: & ita intelligitur prius quòd Christus est operatus salutem in medio terræ.

Quæst. LXXI.

SEd tunc diceretur, quòd quamquam non appareret miraculum in magnitudine diei insolita, appareret tamẽ in statione Solis, quia numquam Sol stare visus est, vel fuerat, quòd autem tunc staret erat manifestum miraculum.

Respondendum est, quòd ex hac parte videtur esse minus miraculum. Nam gentes illę apud quas tunc nox erat, non perciperent stationem Solis, & consequenter non iudicarent esse miraculum: & tamen necesse erat, quòd tunc in medietate mundi esset nox, aut magis quàm medietate. nã quantum Sol accedit ad quasdam terras secundum longitudinem, quę est ab Oriente in Occidentem, tãtum distat ab aliis, & quando quibusdam occidit, oritur aliis. Ideo di G cendum est, quòd cum stetit Sol orãte Iosue, erat iam nox in parte Orientali mundi, scilicet, in partibus Indiæ, & in tota latitudine frontis Orientis, quia sicut terra Chanaan in qua est Iericho, & Hierusalem est in medio mundi, scilicet terræ habitabilis, computando per latitudinem, scilicet ab Australi plaga in Aquilonarem. Ita incipiendo in puncto Orientali ab habitatione gentium vsque in punctum Occidentalem ipsa est per longitudinem in medio. Ideo cum ibi fuerit meridies, necesse est, quòd occidat in parte Orientali Indiana. scilicet, quòd sit in puncto Occidentis, sic necesse est considerata dispositione quatuor quartarum circuli. nam a puncto Meridiani circuli versus Zenith declinando ad punctum Orientis est vna quarta circuli, & declinando in Occidentis punctum, est alia quarta circuli, sed a puncto Orientis vsque ad medium terræ per longitudinem est vna quarta circuli. quod ponitur esse fere in terra Chanaan: ergo cum Sol esset in Meridiano terræ Cha- H naan, necesse est, quòd sit in puncto Occidentali, scilicet in Occasu respectu terræ Indianę: ita, quòd tunc illis incipiat nox, sed quando Sol incępit stare orante Iosue, erat plus quàm meridies in terra Chanaan, & iam multum declinabat Sol ad Occasum, ergo necesse erat, quòd incępisset nox eis, qui manebant in puncto Orientis in terra Indiana, ꝙ patet, quia si tunc esset meridies solum, aut ante meridiem non orasset Iosue, vt staret Sol, quia in parte residua diei poterat implere, quòd volebat, vel dato, quòd in spatio residuo non sufficeret implere, non haberet causam orãdi quousque esset inclinata dies, & interciderentur ea, quæ Iosue incępisset, nisi staret Sol. Ecce igitur, quod apud valde multas gentes esset tunc nox, & non videretur miraculum factum in statione Solis.

An miraculum prædictum etiam apud gentes illas, quæ tunc noctem haberent, cognosceretur. Ex qua disputatione, & ex iis quæ habentur infra 10. & 4. Regum 20. & Matth. 4. quæst. 49. Poteris respondere ad nodosam illa, & inextricabilem hæreticorum quæstionem, cum Catholicis, scilicet, quare Eclypsis, seu verius tenebræ passionis Christi ab hora sexta, vsque ad nonam nõ fuerunt visa per totum orbẽ, vel si sic, cur totus mundus viso tali, ac tam stupendo miraculo in Plenilunio, non fuit conuersus ad Christum, & quare Historiographi nullam penitus de illo Eclypsi fecerunt mentionem, licet Paulus Orosius lib. 7. cap 3. aliter ad hoc respõdeat testem nullum citando. Vel quidem rursus ex eo quod videtur, quòd omnis, vniuersus in sacra Scriptura nõ distribuunt semper pro singulis generum, sed hyperbolice, seu pro generibus singulorũ, sic potest dici quod illud Matthæ. 27. Tenebræ factæ sunt, & cætera. Sumatur sicut hic K *omnis.*

Quæst. LXXII.

SEd adhuc respondebitur, ꝙ etiam apud gẽtes illas, quę tunc noctẽ haberent cognosceretur miraculum illud, quia dato, ꝙ non cognoscerent, an Sol staret, vel moraretur, scirent tamen noctem illam esse maiorem cæteris noctibus per horas decem, aut duodecim: in quo manifestũ erat miraculum cognosci debere. Respondendum est, ꝙd non potest distinctè temporis quantitas cognosci per noctem, sicut per diem, quia apud dormientes non percipi- F tur tempus, & consequenter nec quantitas temporis, & q̃ quam esset maior nox non multum distinguerent. Sed ad hoc dato, ꝙ cognosceretur quantitas temporis, & maioritas noctis illius super alias noctes, non poterat hoc esse in terris omnibus. Nã in terra illa vbi nox est vnius, vel duorum mensium, aut amplius, sicut necesse est esse in regionibus declinantibus nimis ad alterutrũ Polorum iuxta magnitudinem dierum, dato, quòd nox esset maior solito horis decem, vel duodecim, non cognosceretur magnitudo insolita noctis, quia tam paruus numerus horarum inter horas tot, quot sunt in duobus, aut tribus mensibus nihil est notabile. ideo non cognosceretur statio Solis, quia non videbatur, nec cognosceretur insolita magnitudo noctis, quia tam parua quantitas non esset notabilis. ideo impossibile videbatur, quòd in omni terra, & gente cognosceretur fama Iosue per Solis stationem. Item dato, quòd omnes gentes viderent Solem stantem, non cognoscerent om- G nes gentes miraculum esse. nam quædam gentes ita barbaræ, & cãrentes vsu rationis sunt, vt vix a belluis differre videantur, sicut sunt versus extremitates mundi, s. in parte Septentrionali apud Oceanum, quia bestiales Arist. vocat 7. Ethicorum. & in parte Australi in desertis Aethiopicis varia monstra hominum, magis quàm homines sunt, de quibus Isidorus 11. Etymolog. & Solinus in Polistor. cap. de Aethiopia. apud hos ergo miraculum nullum sentiretur, nec iudicarent, an Deus, vel Natura hoc ageret, sicut nec belluæ iudicant. Item dato, ꝙ ista statio Solis esset cognita in toto orbe, & a gentibus illis, quæ aliquid discretionis habent, atque homines vocãtur: cognosceretur esse miraculum, sed non cognosceretur ꝑꝑ quid Deus fecisset, an ꝑꝑ Chaldæos, vel Arabes, aut Indianos, vel Hebręos: cum plurimę gẽtes erãt, quæ nõ nouerãt, an Hebræi aliq̃ essent: ad hoc ꝙ cognoscerent omnes gentes fuisse istam Solis stationem factam propter Iosue, oportebat vt discurrerẽt ali- H qui nuncij per omnes terras, qui enarrarent, qũo gerente bellum Iosue cum Chananæis steterit Sol orante ipso ad Deum, vt staret.

Sed hoc redit ad id, quod circa alia contingit, s. quòd fama hominis esse non possit per multas regiones, quia non est aliquis, qui nomen & facta eius multis gentibus enarret. nam quædam gentes sunt ad quas difficultate itinerũ peruenire non possumus: ideo nec famam alicuius nostrũ erit possibile aduenire. Aliæ autem sunt ad quas & si peruentio facilis, commercium tamen rarum est, ex quo fit, vt etiam apud eas subticeantur facta nostra. sic ait Boetius de consolatione libro secundo Prosa. 7.

Adde, quòd hoc ipsum breuis habitaculũ septum plures incolunt nationes lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes, ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diuersitate, tum commercij insolentia, non modo fama I hominum singulorum, sed ne vrbium quidem peruenire queat.

Ideo dicendum est, quòd fama Iosue de facto isto non fuit per omnem terram vulgata, sed per aliquas terras in circuitu Chanaan, Hoc enim est, vt nullius vnquam fama in toto mundo fuerit potissime dum ipse vixerit. nam neque de magnis vrbibus, quæ maiorem permanentiam habent, vbique fama est. Sicut patet de vrbe Roma, quæ erat solennissima in toto orbe, eiusque valde ampla facta. Tempore tamen Tullij cum iam a condita vrbe transissent plures quam septingenti anni, non erat cognitum nomẽ eius vltra Caucasum montẽ, s. quòd non peruenerat in Indiã, sicut Boetius de consolatione libro secundo Prosa septima scilicet ætate denique Marci Tullij, sicut ipse quodam loco significat, nondum montem Caucasum Romanæ Rei- K publicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis cęterisque id locorum gentibus habitantibus formidolosa: non ergo diuulgatum est nomẽ Iosue per omnem terram per aliqua magnifica gesta eius.

Nec etiam propter stationem Solis. nam maius miraculum fuit, quòd retrograderetur Sol in horologio Achaz lineis decem, & tamen factum est tẽpore Ezechiæ propter ipsum, vt patet 4. Regum 20. & Isaiæ 38. tamen nõ ex hoc fuit nomen vulgatum Ezechiæ. nam licet viderent hoc gẽtes, nesciebant propter quid hoc factum foret. Chaldæi autem, qui nimis vigebant in Astronomia, miserunt in Ierusalem, vt

salem, vt inquirerent quid hoc fuisset, & discerent a Rege Ezechia, vt patet 4. Regum 20. si tamen cognouissent, cum factum est, non inquisiuissent. Nec igitur cognoscerent de Iosue, cum fuit statio solis, an propter eum accidisset: cum nec cognitum esset Iosue esse in rerum natura: sed vulgatum est nomen eius per aliquas terras vicinas, sicut dicitur, quod in Aegyptum veniebant omnes prouinciæ, vt emerent escas, vt patet Gen. 41. c. sed non veniebant omnes.

Moralizatio quædam eorum quæ hic declarantur.
Quæstio. LXXIII.

Circa prædicta de vallatione Ierichontinæ vrbis potest breuis assignari Tropologia, quamquam intentionis nostræ non sit his intendere.

Vrbs enim Iericho signat ciuitatem Diaboli, de qua ait Augustinus. 14. de ciuitate Dei. Sicut ciuitatem Dei fecit amor Dei perueniens vsque ad suipsius contemptum, ita ciuitatem Diaboli fecit amor suipsius perueniens vsque ad Dei contemptum. De hac vrbe dicitur quòd erat clausa atque munita in principio cap. in quo multiplex signatur murus: carnalis concupiscentiæ, temporalis affluentiæ mundialis excellentiæ: intra quos omnes ciues Diaboli clausi erant, vel tenentur: quia quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut cõcupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, vt patet primo Ioannis capitu. 2. Iste murus subuertitur a sedibus clangentibus sacerdotibus, septem buccinis Iubileorum, & populo clamãte, idest ad sacerdotum deprecationem vel prædicationem, qui debent prædicantes quasi in tuba clamare iuxta illud Isaiæ quinquagesimooctauo. Clama nec cesses, & quasi tuba exalta vocem tuam: & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Israel peccata eorum. In septem buccinis sacerdotes clangunt, quia septenarius perfectionem notat: quia prædicatores totum nouum & vetus testamẽtum atque exempla sanctorum in conuersione peccatoris debent aduertere: sicut etiam buccinæ istæ Iubileorũ, ut dicitur in litera. quia Iubileus annus remissionis est in quo liberatur homo a totali seruitute & debitis, vt patet Leui. 25. quoniam prædicatores annunciare debẽt nobis quietem vitæ æternæ: vbi donata illa æterna fęlicitate liberabuntur ab omni seruitute peccati, & carnis, atque miseriæ, omnibus prioribus debitis dissolutis.

Hic modus præcipuus est quo prædicator Euãgelicus ciuitatem Diaboli dissipare valet. Ideo Christus qui ad prædicandum venerat, dixit se venisse ad prædicãdum istum Iubileum vel remissionem qui est annus placabilis: & cũ primo locutus fuit in auribus populi, ista verba proposuit sic patet Lucæ 4. cap. & intrauit in Synagogam secundum consuetudinem diei sabbati, & surrexit legere atque traditus est illi liber Isaiæ: & vt reuoluit librum inuenit locum vbi scriptum erat. Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, & Euangelizare pauperibus misit me, sanare cõtritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, & dimittere confractos in remissionẽ: prædicare annum acceptabilem Domini, & diem retributionis. sed acceptabilis annus est, Iubileus, quod magis declarauit dicens: diem retributionis.

Ad diruptionem murorum Iericho nõ sufficit clangor sacerdotum, sed exigitur clamor populi, quia ad reparationem lapsi non sufficit prædicator, nisi ipse populus corde contritus ad Deum orationum preces fundat.

Ciuitatem Iericho septies circundamus, quia vt de ciuitate Diaboli exeamus muros eius diruentes, propriam conscientiam circuire oportet eam excutiendo, & diligenter inuestigando si quid sordis in ea pateat abstergendum.

Septem diebus circuitus iste fit, per quod tota vita signatur, quæ septem dierum circulo conficitur: quia dum homo viuit semper quid discutiat, & abstergat habet: quod signabatur in omnibus purificationibus legalibus, in quibus semper manebat immunditia vsque ad vesperum: vt patet Leuitici vndecimo, quia vsque ad finem mundi qui Solis occasu signatur, semper in aliquibus saltem paruis immunditiis manemus.

Fit quoque; septies in die septimo iste circuitus quia qui ciuitatem Diaboli subuertit, a septem capitalibus vitiis se

A diligenter excutit, vel ab vniuersitate vitiorum, quæ per septenarium numerum designatur.

Hæc autem vrbs sub anathemate ponitur, ne quid de ea educamus, quia de vitijs ad dominum conuersi nihil antiquæ conuersationis nobiscum gestare debemus, quod in vrbe Dæmonis habuimus, sed totam vrbem ignis vertit, quia omnia vitia quæ in nobis fuerunt, exurente charitate consumenda sunt.

Aurum tamen vrbis Iericho, argentum, & vasa ęnea, ac ferrum Domino consecrantur, quia quicquid Philosophicæ sapientiæ quæ aurum est, & eloquentię quę argentum lucens est, & æs, idest naturalis industria: ferrum, idest corporalis atque temporalis potentia Domino applicantur, quia sicut nobis in ciuitate Demonis conuersantibus fuerunt instrumenta vitiorum, ita ad ciuitatem Dei conuersis sint instrumenta bonorum. ista enim ad Deum applicata nimis valent.

B In hac autem vrbe Raab, & qui cum ea sunt, saluantur propter opus pietatis, & misericordiæ: quoniam misericorditer operantes misericordiam consequentur, iuxta illud Matthęi 5. Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequentur. nec solum Raab, sed etiam qui cum ea sunt saluantur, quia omnes virtutes, quę cum misericordia coniunctæ sunt (cum omnes virtutes connexæ sint, iuxta Aristotelem 6. Ethicor.) nos a peccato, & morte æterna per Christum liberant, & defendunt.

In hoc magis applicando particulas singulas interdum ad Allegorias, atque Anagogias, atque Tropologias dilataremur, nisi intenderemus alias huic vacare, si Deo dante Historicum sensum totius sacræ Bibliæ expedierimus, tunc ab exordio moralitatibus super totam sacram Scripturam singillatim per capitula procedere, sicut in Historico sensu fecerimus. *Hac morte præuentus non fecit.*

C

CAP. VII.

Filij autem Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate. *Infra 22. 1. Paral. 2.* Nam Achan filius Charmi filij Zabdi filij Zaræ de tribu Iuda tulit aliquid de anathemate. Iratusque D est Dominus contra filios Israel.

Filij autem. Fuerat in superioribus descripta deletio vrbis Iericho. Hic subiigitur casus incidentalis de morte, & furto Achan, & diuiditur in tres partes.

Primo, ponitur peccati perpetratio. Secundo, perpetrati cognitio. Tertio cogniti punitio. Secunda ibi. *Cumque mitteret.* Tertia ibi. *Misit ergo Iosue*

Quare hic describitur casus de morte Achan. Et quare peccante solo Achan, dicitur quod filij Israel peccauerunt.
Quæst. I.

Circa primum considerandum est, quòd hic describitur casus de morte Achan, qui quamquam non pertineat ad principalem Historiam gestorum Iudaicorum, E tamen describitur, quia supra dictum fuerat de anathemate positro in vrbe Iericho: Achan autem violauerat illud, ideo ponitur modus punitionis eius.

Item ponitur hoc principaliter, vt continuetur Historia intenta de actibus Iudaicis sub Iosue de acquisitione terræ Chanaan, & quia Iudæi pugnauerunt contra ciuitatem Hay, & versi sunt in fugam, atque corruerunt vulnerati triginta sex, vt patet inf. ponitur hic causa huius, & quia istud euenerat, quia rapuit Achan de anathemate, debet describi quomodo rapuerit, & punitus fuerit.

Item fuit descriptum istud factũ, quia tota Sacra Scriptura est

ptura est vtilis ad erudiendum iuxta Apostolum, & F quia nos dupliciter erudimur, scilicet, amore. & timore. amor autem qui perfectorum est, magis pertinet ad statum noui testamenti. timor autem conuenit statui veteris legis, & quia timor per punitionem concitatur, intendit describere Sacra Scriptura veteris testamenti punitiones factas, vt sic cæteros a malis arceat. sed istę punitiones Achan peccantis graues fuerunt, quia ipse cum tota domo sua perijt. ergo conueniens fuit hunc casum describi.

Circa primum ergo. *Filij autem Israel prauaricati sunt.* Iussum fuerat, ne quis contingeret quippiam de anathemate Iericho, & quia vnus contingebat dicebatur facta præuaricatio, & dicitur, quòd filij Israel præuaricati sunt, ac si tota multitudo filiorum Israel peccasset, vel maior pars eorũ, aut saltem multi. vnus tamen fuit solum qui peccauit, scilicet Achan: dicitur tamen de filiis Israel, quòd peccauerunt, sicut interdum peccante aliquo de communitate dici G tur, quòd tota communitas illa peccauit. Et etiam Sacra Scriptura interdum sequitur istum modum loquendi. sic patet Matth. 26. vbi dicitur de vnguento super capite Redemptoris effuso, videntes autem discipuli indignati sunt, vnicus tamen fuit cui hoc indignum visum est, & moleste tulit, scilicet Iudas Iscariothes: vt habetur Ioann. duodecimo cap. quòd autem iste solus peccauerit patet per ea quæ sequuntur in litera, quoniam applicitis ad Dominum omnibus Tribubus, & familijs, atq; domibus, solus Achan deprehensus est, ipseque solus cum his quæ ad eum pertinebant deletus est.

Preuaricari quid sit

Prauaricati sunt mandatum. Idest peruerterunt, vel non tenuerunt. dicitur in Hebræo prȩuaricati falsare, vel cum aliquis ponit fœdus cum alio de seruando aliquid tale, & postea non obseruat, dicitur prȩuaricari, & est proprie falsare. Sic dicitur quarto Regum 1. c. prȩuaricatus est Moab H in Israel. Fuit autem ista prȩuaricatio falsatio, vel violatio initi fȩderis. de quo quarto Regum. 3. capit. scilicet. Porro Mesa Rex Moab mittebat pecora multa, & soluebat Regi Israel centum millia arietum, & centum millia agnorum cum velleribus suis Regi Israel. Cumque mortuus esset Achab prȩuaricatus est fœdus, quòd habebat cum Rege Israel. sic accipitur hic prȩuaricari, quia positũ fuerat anathema super vrbem Iericho, ne quis tangeret de his quȩ in ea erant, vt patet præcedenti cap. & hoc omnes confirmauerunt. postea tamen infregerunt, quod erat falsare, vel prȩuaricari. litera nostra expressit magis, scilicet, quòd præuaricati sunt mandatũ, idest transgressi sunt, vel peruerterunt.

Vsurpare quid signet.

Et vsurpauerunt de anathemate. Vsurpare est accipere, quod ad ius nostrum non pertinet. sic dicitur aliquis vsurpare res alterius, vel iurisdictionem, quia vtitur illis tanquam I suis cum ad eum nihil pertineant, & ponitur hic proprie vsurpare, quia id, quod erat in vrbe Iericho, eo quòd erat anathemati subiectum, erat abdicatum ab vsu omnium de populo: & applicatum ad honorem Dei, pars vt incendio conflagraret, & pars, vt in thesauris Domini reponeretur. Accipientes ergo hi, quod ad Deum pertinebat, vsurpabant. & hic ponitur etiam in plurali vsurpauerunt, quanquam vnus esset solus, vt Deus infra declarauit, scilicet, nõ poterit stare Israel ante hostes suos, eosque fugiet, donec deleatur ex vobis qui hoc scelere contaminatus est. Et tamen ibi iterum expressit in plurali dicens. Peccauit Israel & prȩuaricatus est pactum: tuleruntque de anathemate, & mentiti sunt, & absconderunt inter vasa sua. absconderat tamẽ solus Achan.

An Achan prauaricatus est pactum, quia tulit de auro & argento, quod erat consecratum Domino, vt dicit Nicolaus. Quæst. II. K

NIcolaus dicit, quòd Achan prænaricatus est pactum, quia tulit de auro & argento, quod erat consecratũ Domino, & quidem verum est: sed non fuit ob hoc præuaricatus, quòd tulit de consecratis Domino. nam dato quod tulisset pallium coccineum, quod tulit cum argento & auro, quod non erat de applicandis Domino, peccauisset reus anathematis violati. dictum enim fuerat ꝙ ciuitas & omnia, quæ in ea erant subdita forent anathemati, nullusque ea contingeret. si ergo Achan vellet vsurpare bouẽ, aut asinum, vel vestem aliquam, quæ non erant de reseruandis in thesauris Domini, peccaret, & accidisset Israelitis, quod accidit, quia æque diceretur pollutus de anathemate, sicut nunc ablato argento & auro. Anathema est nomen Græcum, & habet similitudinem, cum nomine Hebræo, quod hic ponitur, scilicet Herem, quod notat consecrationem, vel deletionem, & abdicationem. Et aliquãdo litera nostra transfert istud nomen in Hebræo corrupte vocans Horma, vt patet Numeri 14. in fine. & magis. 21. vbi dicitur. Et vocauit nomen loci illius Horma. & immediate declarauit adiungens, idest anathema, & ponitur ibi Herem, sicut hic. Applicatur autem anathema aliquo modo ad hæc. nam dicimus aliquem anathematizari, idest excommunicari separãdo eum tota litera communicatione fidelium, & tunc est anathema abdicatio. Etiam signat ibi anathema destructionem, quia non vocatur in vsu nostro quælibet excommunicatio anathema: sed vltima excommunicatio cum solennitate, in qua excommunicati maledicuntur, sicut Dathan, & Abiron, & Sodoma & Gomorrha, & cum alijs cæremonijs secundum diuersas formulas Prouinciarum: quoniam quælibet in suo sensu abundat. & tunc qui excommunicatur deletur, quia imprecatur Ecclesia super eum deletionem. Pro consecratione etiã accipitur: non pro consecratione, quæ est conficere Eucharistiam, aut consecrare Sacerdotes ordinando & vngendo sed pro consecratione, quæ est applicatio ad Deum separãdo aliquas res ab vsibus humanis & donando Deo, hoc solum est in translatione rerum profanarum ad Deum, & tunc abdicatio & consecratio materialiter idem sunt, cum in eadem re fiant, & per eundem actum donationis.

Anathema tria significat de quo supra 6. c. q. 13.

Vnde dicatur anathema.

Dicitur autem anathema ab ana, quod est sursum, & thesis quod est positio, quasi de supra positio scilicet quòd maledictionem vel destructionem desuper scilicet a Deo super aliquam rem imprecamur, vel supernorum positio, quia ea quæ superna sunt idest ad Deum pertinentia reponimus abdicantes ab vsibus profanis, & applicantes Deo. *Nam Achan filius Charmi.*

Achan dici debet, & non Achor. Et an in isto nomine Achor, cum deberet vocari Achan errauerit Hieron. vel librarij, & quæ fuit occasio erroris. Quæst. III.

LItera nostra, vt plurimum est corrupta in hoc nomine dicens Achor, sed false scriptum est. Debet enim dici Achan, sicut patet ex litera Hebraica.

Et dicet aliquis: quòd forte hoc non est, quia scriptores errent: sed quia Hieronymus videns a principio quid haberetur in Hebræo, noluit transferre Achã, sed Achor: quia nomina Hebræa vix vnquam in latino translata retinent eandem formam, quam in Hebræo: sicut patet de hoc nomine Galgala supra quinto, nam in Hebrȩo habetur Guilgala: tamen hoc quia non multum conuenit sonoritati Latinæ translatum est Galgala.

In qu. 66.

Sed dicendum est non ex hoc prouenisse, sed magis ex errore: quod non imputandum censeo Hieronymo, sed posterioribus librarijs, qui circa scripturam nominum Hebraicorum non nimis curant: quamquam ipse attentius hoc in Prologo super librum istum commendauerit dicens. Monemusque lectorem vt siluam Hebraicorum nominum, & distinctiones per membra diuisas diligens scriptor obseruet: ne & noster labor, & illius studium pereat.

Quod autem sic factũ sit patet, quia non scribitur istud nomen eodem modo in omnibus Bibliis. sed quȩdam quȩ correctiores videntur Achan habent: aliæ autem Achor: sed communius habetur Achor.

Causa huius erroris in posterioribus fuit id quod habetur in fine capituli huius, scilicet, & vocatum est nomen illius loci vallis Achor. & sic habet Achor in Hebræo. existimãt autem ab illo viro fuisset vallẽ nominatam Achor, quia ibi lapidatus sit. Sed falsum est: quia non nominatur ex nomine viri, sed ex verbis quæ dixit Iosue, s. quia exturbasti nos exturbet te Deus in die isto: & ab illa exturbatione vocatum est nomen vallis Achor. nam in Hebræo exturbatio vocatur Achor: & quia non possumus nos aspere expri-

te exprimere sicut ipsi exprimunt vocamus Achor: & sic A est in multis nominibus, sicut in Rege Achab: qui in Hebræo vocatur Ahab: & sic quoque multæ Bibliæ nostræ habent.

Et potissime hoc venit ex translatione Græca. nam vbi Latini ponunt h, ponunt Græci quandam literam vocatã chi, quę dure sonat sicut apud nos c, & h, simul. ideo vbi in Hebræo habetur Haram pro Mesopotamia in translatione nostra de Hebræo in Latinum interdum ponitur Mesopotamia per nomen Græcum: & interdum Haram per nomen Hebræum, vt patet Genesis vndecimo capitulo, & tamen in Actibus Apostolorũ qui de Græco translati fuerunt, & nõ erant in Hebræo, transtulit Hieronymus Charam pro Haram: quia pro h, posuit chi, literam Græcam quæ sonat vt ch, apud Latinos. de hoc patet Actuum septimo, in narratione Beati Stephani dicentis habitasse Abraham in Charam. in Hebræo ergo accipitur Ahor, id est turbatio: sicut cum nos turbamus aquam limpidã pe- B des: & nos vocamus Achor ex consuetudine linguæ: & hoc quia ibi dixerat Iosue, quia turbasti nos exturbet te Deus; & magis patet hoc ex litera Hebraica: quia ibi istud verbum turbare deriuatur de Ahor, siue Achor: cum dicitur *Asser abartemi*. Siue iuxta linguam nostram *Achartemi*. Idest quia turbasti nos. Sed *Achartemi*. deriuatur de Achor apud Hebræos. est igitur corrupta litera non vitio Beati Hieronymi, sed Librariorum.

Filij Charmi filij Zabdi filij Zare. Istæ sunt generationes Achan, & reducitur vsque ad proauum, s. Zare vel Zaran. iste autem fuit filius Iudæ, quem suscepit de Thamar simul cum Phares, vt patet Genes. 38.

Quare ponitur hic Zare; & an positio coccinei fili in digito Zare significauerit, quod aliquis de stirpe sua furaturus erat coccineum pallium, vt ait Rabbi Salom. Q. IIII. C

EX hoc patet, quot generationes transierint per istam lineam ab ingressu in Aegyptum vsque ad introitum in terram Chanaan transito Iordane, scilicet quatuor, nã Zare, & Phares introierunt patuuli cum patre suo Iuda in Aegyptum, vt patet Genesi. 46. paulo enim tempore an te hoc nati fuerant, vt patet ex declaratis Genes. 38. cap. Dicit Rab. Salom quòd ponitur hic Zare, quia iste fuit qui de vtero Thamar prior egrediebatur, & in cuius digito obstetrix ligauit coccineum dicens. Iste egredietur prior, vt patet Gene. 38. sed postea obstetrix videns, quòd alius rupisset pelliculam, & egressus fuisset prior, ait. quare propter te diuisa est maceria? & vocauit nomen eius Phares, alias aũt vocatus est Zaran, i. oriens, vel lucens, quia in digito suo erat coccineum, vel quia prior oriebatur.

Dicit prædictus Rab. Salom. quòd positio coccinei in D digito Zaræ signauit, q aliqs de stirpe sua furaturus erat pannum coccineum in anathemate Iericho. Sed hoc ridiculum est cum constet positũ fuisse ob aliam causam. Dicit etiam, quòd narratur hic generatio vsque ad Zare, q a agebatur hic de furto Achan in auro, & argento atq; coccineo pallio, & Zare prætulit nascens in manu sua coccineum. Sed etiam hoc nihil est. magis autem fit narratio vsque ad Zare ad notificandum de qua tribu erat, & quot generationibus distabat a capite tribus. Si autem diceretur Achan filius Charmi filij Zabdi, & non adderetur aliquid, non cognosceretur adhuc Trib. eius. cum autem dicitur est, filij Zare cognitum erat esse de Tribu Iuda, quia constabat esse Zare filium Iudæ, vt patet Genes. 38. capit. Etiam erat alia causa. quia si non enarraretur vsque Zare, nesciretur quot essent generationes inter Achan, & Iudã qui erat caput Tribus, quia Charmi, & Zabdi nõ sunt cõ E gniti testimonio Sacræ Scripturæ. De Zare autem patet cuius filius esset, quia de eo, & fratre suo Phares habetur Genesi. 38.

De Tribu Iuda. Idest iste Achan erat de Tribu Iuda. vnde nobilior Tribus in furto deprehensa est.

Tulit aliquid de anathemate. Nõ exprimitur quid tulerit Achan de anathemate, sed infra ponitur, quòd tulerit ducentos siclos argenti, & quinquaginta, & regulam auream, atque coccineum pallium.

Iratusque est Dominus contra filios Israel. Dicebatur iratus, non quod ira in eo vlla esse possit, sed quòd dispone-

bat Israelitas percutere pro hoc facto. qui autem pœnas infligit iratus esse videtur quamquam non sit, quia ira ad inflictionem mali est. Ipsi ergo qui punitur, videtur puniri tor iratus, & dicitur iratus Dominus contra filios Israel, & non contra solum Achan qui peccauerat.

An fuerit iratus solum contra Achan Deus. Quæst. V.

SEd forte diceret aliquis, quòd erat iratus solum contra Achan, sed dicitur contra filios Israel iratus, sicut dicitur in principio cap. Filij Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate, solus tamen Achan hæc fecerat.

Respondendum est, quod non potest stare iste modus quia non solum fuit iratus contra Achan, sed etiam contra totam multitudinem Israelitarum, & eam puniuit cum fecit terga vertere Israelem hostibus, & corruerunt vulnerati triginta sex viri, vt patet infra in litera. & magis adhuc patet ex verbis Dei ad Iosue infra, scilicet, non poterit stare Israel ante hostes, eosque fugiet, quia pollutus est anathemate.

Item patet, quia cum punitus fuit Achor dicitur in litera, & auersus est furor domini ab Israel. ergo contra Israel iratus erat, quamquam solus Achan peccasset. nam non poterat accipi, quòd esset auersus furor Domini ab Israel, id est ab Achan, quia ipso mortuo non erat auersus furor, cum iam non esset Achan, sed superstes erat Israel a quo auersus erat furor Domini propter vindictã sceleris factam in Achan. sic enim dixerat Iosue, quòd si aliquis contingeret de anathemate, non solum ipse esset reus præuaricationis, sed etiam omnia castra essent sub peccato, idest subdita pœnæ peccati, vt patet præcedenti capitu. Erat autem rationabiliter Deus iratus Israelitis, ipsi enim fecerant pactum de non contingendo quicquam de anathemate, sed quòd omnia ad honorem Dei cremarentur, postea tamen contigerunt: merito ergo iratus est Deus. Quare autem aliquando peccato vnius tota communitas est in pęna, & quando veniat directe pœna communitati peccante aliquo de communitate, declaratum fuit præcedenti capitulo.

In q. 26. vsq; ad q. 32.

Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hay, quæ est iuxta Bethauem ad Orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis. Ascendite & explorate terram: Qui præcepta complentes explorauerunt Hay. Et reuersi dixerunt ei. Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem. Quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos.

23. dist. c. sed illi & dist. 5. si diaconus, in fi. 23. q. 4. cap.

Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet, peccati perpetrati cognitio, & diuiditur in duo.

Primo ponitur peccatum in generali.

Secundo denunciatur in speciali. Secunda ibi. *Surge sanctifica*. Et quia cognitio peccati Achan fuit per reuelationem factam Iosue deprecante ipso: ideo ponitur primo circa hoc deprecationis Iosue occasio.

Secundo ipsa deprecatio. Tertio Domini responsio. Secunda ibi. *Iosue vero*. Tertia ibi. *Dixitque dominus*.

Circa hoc considerandum est, quòd Israelitæ nūquam cognouissent peccatum Achan, nisi Deus reuelasset Iosue precanti, qui non precabatur pro reuelatione peccati alicuius, quia nihil tale existimabat, sed precabatur, quia erat totus Israel positus in timore. miserat nãq; Iosue pugnatores contra vrbẽ Hay, qui terga vertentes percussi sunt ab Amorrhæis, & corruerunt triginta sex viri gladio. tremefactus aũt Iosue, & corruens coram Dño deprecatus est reuelari cur hoc esset, cui responsum est peccauisse Israel.

Quõ Iudę cognouerunt peccatum Achan.

Cumque mitteret Iosue de Iericho viros. Israelitæ intrabant ad adipiscendum terram Chanaan post Iordanẽ. primus aũt horum locorum erat Iericho, & hunc iam deleuerant. quo facto misit Iosue ad propinquam ciuitatem quę vocatur Hay, vt videret qualiter expugnanda foret. ipse autem non mouit castra de Galgalis, sed mansit expectãs nuncios, sed adhuc post reditum nunciorum manserunt castra in Galgalis, et quando pugnauit Iosue contra quinque Reges

que Reges, de quibus infra 10. ca. nam dicitur, quod com F plera cæde reuersi sunt in castra Galgalę. & hoc, quia quãdo ibatur ad bellum, interdum mouebatur pars exercitus manente reliqua parte in castris in Galgalis. aliquando totus exercitus ibat ad pugnam manentibus fęminis, & viris, qui ad bellũ apti non erant. castra tamen immota erãt in Galgalis. Isti viri qui mittebantur a Iosue erant exploratores, vt patet infra, cum dicitur. Qui præcepta complentes explorauerũt Hay, & reuersi sunt. & mittebat hos Iosue ad loca illa ad quæ iturus erat: quoniam ad prudentiam Ducis hoc pertinebat vt sciret, an totum exercitum, vel partem duci illuc oporteret. & qua via ascendendum esset vel pugnandum. & si non mitterentur exploratores interdum bellum valde periculose & inepte fieret. quod patet, quia Iosue volebat ducere totum exercitum contra vrbem Hay: exploratores tamen iudicauerunt solum duo millia vel tria millia virorum debere ascendere, vt patet G infra: cum dicitur. Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia pergant & deleant ciuitatem, quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? *Contra Hay.* Idest ad ciuitatem Hay. an vero intrauerint exploratores Iudæorum in vrbem Hay, sicut intrauerunt in vrbem Iericho non patet. magis tamen dicendum videtur, quod non intrauerint, sed accesserint iuxta vrbem, & considerauerint magnitudinẽ vrbis, & conijcerent ex hoc quot erant habitatores: etiam scirent loca expugnandi, & latibula atque insidias, quæ satis erant ad hoc, quòd congrederentur Israelitæ cum Chananæis.

Item non videtur quomodo possent introire Iudæi exploratores in vrbem Hay, quia omnia loca in circuitu clausa erãt timore Israelitarũ. non ergo possent ingredi in vrbem. Non fuit autem sic de ingressu in vrbem Iericho. nam cum illuc venerunt exploratores, erant Iudęi ante Iordanem, & non timebant Iericho[n]tini breuiter venturos eos. erat igitur patens vrbs Iericho. nunc vero capta vrbe Iericho atque deleta, omnes vrbes Chananęorum extimuerant. ideo diligenter clausę erant, nec possent in eas exteri introire.

Itẽ patet hoc ex litera, quia Iosue non misit viros istos, vt introirent in vrbem Hay, vt patet in litera scilicet vt respicerent territorium eius, & dispositionem locorum, & magnitudinem vel paucitatem populi. nam nec Iudęi auderent iam introire ad explorandum in ipsam vrbem, nec in aliquam aliam, timentes insidias & periculum habitatorum terræ, sicut accidisset in vrbe Iericho, nisi Raab abscondisset exploratores, sicut declaratum est supra 7. cap. *Quæ est iuxta Bethauem ad Orientalem plagam oppidi Bethel.* Hic ponitur situs terræ huius. s. quod vrbs Hay est, I iuxta Bethauem, & ad Orientem Bethel. s. quòd venientibus de Iordane qui est in fronte Orientali terræ Chanaã. vt patet Num. 34. c. est Hay prius quàm Bethel: ideo dicitur esse ad Orientalem plagam eius.

An Bethel & Bethauem sint idem locus vel diuersa. Quæstio. VI.

SEd dubitatur circa ista loca, scilicet Bethauem & Bethel. Aliqui enim dicunt esse eundem locum, qui vocetur Bethel & Bethauem. dicunt tamen esse ista nomina posita ex aliquibus accidentibus, scilicet quòd Bethel nominatus fuerit locus ille, idest domus Dei, quia Iacob vadens in Mesopotamiam viderit ibi scalam pertingentem vsque ad cęlum & Dominum innixum scalæ, vt patet Gene. 28. dixitque, nihil aliud est hic, nisi Domus Dei, & porta cœli. vocatum est, ergo tunc nomen vrbis Bethel, vt ibi patet. Dicunt autem, quòd vocata sit Bethauem, i. domus Idoli, quia in Hebręo beth domus est, auon aũt Idolatriã notat. hoc nomen volunt postea fuisse impositum, quia Ieroboam posuit ibi postea vnum vitulum aureum, & alterum in Dan, vt patet 3. Reg. 12. ab Idolatria ergo ibi celebrata vocatur Bethauem. Item Rab. Salo dicit super Osee cap. 10. vbi dicit litera. Vaccas Bethauem coluerunt: quòd Bethauẽ sit idem qđ Bethel. Sed dicendũ est hoc non stare. sunt. n. duo loca Bethauẽ. & Bethel. qđ patet primo ex litera, q̃ vult facere diuersitatẽ inter hęc, cũ dicat: contra Hay quæ est iuxta Bethauem ad Oriẽtalẽ plagã oppidi Bethel. F si autem voluisset designare esse eundem locum non dixisset habens ad Oriẽtalem plagam Bethel: sed dixisset: quæ est iuxta Bethauem ad Oriẽtalem plagam ipsius: sed subiunxit aliud nomen. ergo videtur manifeste signasse diuersitatem Bethauem & Bethel.

Item patet hoc solidius in diuisione terræ promissionis cum describitur sors Beniamin, quia ponitur ista esse diuersa loca, cum dicitur infra 18. & inde contra Occidentem ad montana conscendens & perueniens in solitudinem Bethauem atque pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel. Ecce diuersa loca ista sunt: cum ponantur diuersa participia pro illis, scilicet, quòd sors Beniamin peruenit in Bethauem: & quòd pertransit inde in Bethel. si tamen esset idem locus non poneretur pertransiens & perueniens. vnde est sensus hic, quòd Hay ciuitas est iuxta Bethauem, scilicet, quòd habet Bethauem apud se G ad latus Aquilonare suum: & dicitur apud se habere, quia respectu termini Orientalis & Occidẽtalis terrę Chanaã, ista duo loca ęqualiter se habent, scilicet, quòd non magis distat vnum quàm alterum: & si secundum longitudinẽ idem sunt ista loca, sed secundũ latitudinẽ differunt: quia Hay est ad latus Meridianum declinans. Bethauem autem inclinatur in partem Septentrionalem. non tamen dicitur esse Hay iuxta Bethel, quia distant ista duo loca secundum longitudinem. non enim distant ęqualiter ambo a parte Orientali nec a parte Occidentali, quia Hay est ad Orientalem oppidi Bethel.

Responsio ad argumenta præcedentia tam secundam sententiam Nicolai quam Authoris. Sed primo hic ad primam argumenti particulam quæsiti; Quæst. VII.

AD argumenta facta respondentur. Ad primum: quando dicebatur quòd iste sit idem locus, & vocatus fuerit Bethel, quia vidit ibi Iacob scalam: & Bethauem, quia positus fuit ibi vnus de vitulis aureis. Respõdet Nicolaus non stare. Primum cum dicitur quòd ibi viderit Iacob scalam. dicit enim quod non vidit ibi, sed in Ierusalem, vt tenent communiter omnes doctores. tamen Ierusalem & Bethel, de qua hic dicitur, sunt loca distincta: sicut patet, in diuisione terrę infra. Item dicit quod non sit eadem, quia Ieroboam posuit vnum vitulum aureum in Dan: & altum in Bethel ne iret populus ad adorandum in Ierusalem: ergo loca distincta erant. Sed dicendum est istam solutionem Nicolai non stare. nam verum est quod Bethel & Ierusalem sunt distincta loca, vt ipse probat: & magis adhuc probari posset ex alijs causis quæ causa breuitatis re I linquuntur, tamen apparitio non fuit facta Iacob in Ierusalem, sed in Bethel vt declaratum fuit Gen. 12. & 28. & patet satis ex situ terræ: quia cum iret Iacob de loco habitationis patris sui Isaac, s. de Bersabe in Mesopotamiam tendebat versus partem Orientalem. quod patet, quia vadens & rediens transiuit Iordanem. vt patet Gen. 32. cum dicitur. In baculo meo transiui Iordanem istum: & nũc redeo comitatus duabus turmis. Iordanis tamen est ad Orientalem partem terrę Chanaan. vt patet Num. 34. si tamen deberet ire Iacob de Bersabe per Ierusalem oportebat vt regrederetur versus partem Occidentalem, cum Ierusalem non sit ad partem Orientalem terræ promissionis sicut Bethel, de qua hic dicitur.

Item patet, quia Bethel in qua apparuit Deus in scala Iacob vocatur Luza, & tamen ista Bethel quę hic ponitur vocatur Luza, & non Ierusalem. quod patet, quia ista Be K thel de qua hic dicitur, iuxta Bethauem est, cum dicatur hic, quod est Hay apud Bethauem, & est ad Orientalem plagam Bethel: ergo coniuncta sunt alioquin non diceretur ad Orientalem plagam eius. tamen Bethel quæ est apud Bethauem vocatur Luza, vt patet infra 18. cum dicitur. Pergens iuxta latus Iericho Septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem ipsa est Bethel. ergo illa Bethel q̃ est iuxta Bethauẽ vocatur Luza. sed in Bethel q̃ vocat Luza vidit Iacob scalam, & dixit eam domum Dei. ergo vidit in hac Bethel de qua hic. & non in Bethel quæ est Ierusalẽ: immo nunq̃ vocat Ierusalẽ Bethel in sacra Scriptura,

No. contra multos ignorãter, quòd Ierusalem nunquam vocatur Bethel.

Sed

Sed aliqui non attendentes in his ad locorum situs, nec ad nomina eorum in sacra Scriptura, adherentes quibusdam leuibus fundamentis Ierusalem Bethel vocant.

Determinatio auctoris.

Dicendum est ergo concedendo, sicut arguebatur. scilicet quòd vocatur locus iste Bethel, quia ibi Iacob vidit dominum innixum scalæ, & tamen non est concedenda altera pars, scilicet quòd iste idem locus vocetur Bethauem.

Responsio ad alteram particulam superioris quæsiti ex opinione Nicolai, & solutione auctoris. Quæst. VIII.

AD aliam particulam cum dicebatur, quòd iste locus sit etiam vocatus Bethauem, quia ibi Idola culta fuerunt quæ posuit Ieroboam: Dicit Nicolaus nõ stare, quia hoc nimis extraneum est. nam Iosue scripsit librum istũ, & tamen a tempore Iosue vsque ad tempus Ieroboã Regis Israel, qui posuit vitulum in Bethel fluxerunt anni quingenti, vel quasi. quod patet, quia anno quadringentesimo octuagesimo ab exitu de Aegypto fundauit Salomon domũ Domini, anno 4. regni sui. vt patet 3. Reg. 6. c. ipse autem regnauit 40. annis. vt patet 3. Regum 11. ca. & post Salomonem facta diuisione regni incepit regnare super decem Tribus Ieroboã qui fecit vitulos aureos, & posuit vnum in Dan, & alterum in Bethel. vt patet 3. Regũ 12. & sic sunt anni quingenti. & viginti, ab exitu de Aegypto vsque ad finem regni Salomonis. a quibus si subtrahantur quadraginta, qui fluxerant ab exitu de Aegypto vsq; ad transitum Iordanis, & deletionem vrbis Hay, manebunt quadringenti, & octoginta vsq; ad fabricationem vitulorum aureorum, & positionem in Dan, & Bethel. non ergo poterat esse, ꝙ Iosue vocaret istã vrbem Bethauem ab eo, quòd accidere debebat postea. quasi per annos quingẽtos.

Dicendum est, quòd ista positio peccat, quia præsupponit, quòd Iosue istum librum scripserit. nã probatum fuit in Prologo primo auctoris, ꝙ non scripserit Iosue, & satis patet, quia in eo continentur aliqua quę fuerunt post mortem Iosue, vt de funere suo, de quo Iosue 24. capit. Etiam in aliis locis libri huius narrantur alia. quæ referuntur ad tpa, quæ fuerunt magno tempore post Iosue, sicut cũ aliquñ dicitur vsque ad præsentem diẽ, in quibus si diligẽter aduertantur tempora illa sunt posteriora temporibus Iosue. Aliquis ergo alius scripsit. Non obstãte tñ ꝙ respõsio ista peccet, tenendum est id, quod intendit concludere, scilicet, quòd non sit Bethel idem locus, quòd Bethauem.

Adhuc tamen tenendo positionem Nicolai respondendum est, quòd cum arguitur, quòd poterat esse, quòd Iosue scribens hæc nominasset locum istum Bethauem per anticipationem, sciens id quod futurum erat in eo.

Dicit Nicolaus, quòd ista est valde magna anticipatio, ideo non est tenenda.

Sed dicendum est, quòd adhuc tenendo positionẽ Nicolai aliter respondendum erat, scilicet quòd non poterat hoc positum fuisse per anticipationem. nam solum nõ requirebatur, quòd Iosue spiritu Prophetico cognosceret quid futurũ esset in loco, sed quòd tota gens sciret ad hoc quod vocaret locum illum Bethauem. alioquin populus nesciens quid futurum erat, non mutaret nomen loci imponens de futuro euentu quod nesciebat. sed Israelitæ nõ cognoscebant quomodo ibi futurus esset vitulus aureus adorandus. ergo non vocaret nomen loci Bethauem. non potest igitur vllatenus stare hoc dictum per anticipationẽ magnitudo autem, vel paruitas temporis ad hoc nihil differt si populus cognoscere posset euentum rei ad imponendum nomen.

Vera solutio auctoris.

Ad hoc ergo aliter dicendum est, scilicet quòd quamquam iste locus vocatus fuerit Bethel, quia ibi vidit Iacob Dominum innixum scalæ, tamen non vocabatur Bethauem, quia duo loca sunt distincta Bethel, & Bethauem, vt patet infr. 18. & supra declaratum est. Et quando dicitur, quòd Iosue vocauit Bethauem locum istum propter euentum posteriorem in loco illo.

Respondendum est procedere dictam positionem super falsum, scilicet quòd sit idem locus. nam si idem concederemus esse Bethel, & Bethauem, inquirendum esset, quomodo vocaretur vtroque nomine, & tamẽ cognitum

A est non esse eundem locum, non oportet ergo inquiri de nominatione.

Obiectio quorundam contra Nicolaum. Et defensio eiusdem circa superius quæsitum simul quæ a quo fuerit hic liber scriptus asseritur, & liber Iudicum atque Ruth. Quæst. IX.

SEd adhuc cõtra Nicolai positionem aliquis arguere potest, quòd vocaretur locus idem Bethel, & Bethauem, & quòd non sit aliqua anticipatio magni, aut parui temporis, sed narrantur res præteritæ, quia liber iste non fuit scriptus a Iosue, vt declaratum fuit supra in Prologo. Aliqui autem dicunt eum, & librũ Iudic. scriptum ab Isaia. sed tunc stat, quòd dicitur, quod Isaias. fuit post tempus B Ieroboam Regis magno tempore, scilicet tempore Ezechiæ Regis. vt patet cap. 1. Isa. ideo potuit vocare locum istum Bethauem a vitulo aureo ibi posito, quamquã tempore Iosue non vocaretur Bethauem, sed Bethel. Respondendum est, quòd quamquam ab aliquibus dicatur Isaiã scripsisse librum hunc, tamen non scripsit, sed magis Samuel. Idem etiam de libro Iudicum videtur, quia ibi sunt aliqua quæ repugnarent huic. sic habetur infra 15. scilicet Iebusæum autem habitatorem Ierusalem nõ potuerunt filii Iuda delere, habitauitque Iebusæus cum filiis Iuda in Ierusalem vsque in pręsentem diem, & hoc referretur ad tempus quo scribebatur liber. tamen si referretur ad tempus Isaiæ falsum esset, quia iam deletus, & expulsus fuerat totaliter Iebusæus de Ierusalem, vt patet, quia tempore Dauid fuerunt expulsi. vt patet 2. Reg. 5. cap. & 1. Paral. 11. c. Isaias tamen multo tempore fuit post Dauid. non erC go ipse scripsit librum hunc. Idem modus arguendi est, quòd non scripserit librum Iudicum, quia Iudicum ca. 1. habetur hoc testimoniũ, quod habetur infra. 15. ergo idẽ inconueniens est si poneretur scriptus liber Iudicum ab Isaia. Dicendum ergo verisimile scriptos hos duos libros cũ libro Ruth a Samuele Propheta, qui vnum de Iudicibus se computat. vt patet 1. Regum cap. 12. & in hoc nõ sequitur incõueniens, quod sequebatur si scripsisset Isaias quia fuit primo Samuel quàm Dauid. ideo tempore eius adhuc habitabat Iebusæus in Ierusalem, non expulsus. Ad alterum argumentum cum dicebatur Oseæ. 10. cap. scilicet Vaccas Bethauem coluerunt. Et dicit ibi Rab. Sal. ꝙ Bethel vocetur Bethauem. Respondendum est: hoc posse intelligi dupliciter. Vno modo, quòd Bethauem sit nomẽ proprium loci. Alio modo, quòd sit nomen commune Accipiendo secundo modo est sensus, quòd Iudæi coluerunt D vaccas, quæ erant in domibus Idolorum: vocat vitulos aureos vaccas ad magis vituperandum, & istæ sunt in Bethauem. i. in domo Idoli, quia vna domus Idoli erat assignata in Dan, & alia in Bethel, & tunc vterq; locus horum vocatur Bethauem. i. domus Idoli, quia in quolibet erat vnus vitulus aureus, & non erit Bethauẽ nomen proprium alicuius horum locorum, sed commune. Et fundamentũ huius expositionis est, quia dicitur. Vaccas Bethauem coluerunt, & tamen in Bethel non erant vaccæ, vel vituli, sed vnus vitulus aureus tãtummodo, & alius in Dan. vt patet 3. Reg. 12. ca. Alio mõ potest intelligi, quòd accipiatur ibi Bethauem pro Bethel solum, & tunc dicemus, ꝙ Oseę. 10 vocatur Bethel Bethauem, non ꝙ Bethauẽ sit nomen quo ante vocaretur Bethel. nec vocaretur hic Bethauẽ aliquis locus propter illud, sed postea ipsemet locus Bethel a casu vocatus est Bethauem non tanquam nomine principali, E sed velut agnomine quod ab euentu ponitur.

An ista nomina Bethel & Bethauem essent istorum locorum ante introitum Iudæorum in terram Chanaan, vel fuerunt imposita ab Hebræis. Et an locus iste fuerit vocatus Bethel ex oratione quam faciebat ibi Abraham. Quæst. X.

AD principale quæsitum. s. quomodo vocaretur Bethel locus iste, & quomodo locus alius Bethauẽ. Respondet Nicolaus, quòd non fuit vocatus Bethel ex positione nominis a Iacob, quia vidit ibi Deum, sed quia Abraham

mani multotiens illuc ibant. de hoc Paulus Orosius, libro 6. de Ormesta mundi. paulo enim ante Saluatoris natiuitatem oracula huius defecerunt. Sic quoque erat Templũ Dianæ Tauricę, cui offerebantur peregrini, q̃ rapuit Orestes filius Agamemnonis. Erat etiam famosum templum Iouis Olympici. nam in monte Olympo Pelops auus maternus Herculis construxerat templum Ioui, & ad radices illius montis de quadriennio in quadriennium congregabantur excellentes milites totius Græciæ ad specialia certamina, & inde dicuntur Olimpiades spacia quatuor annorum, per quas Græci tempora sua computant. De hoc tangit Aristotel. 1. Ethicor. & Seneca in Tragędia octaua, quæ dicitur Agamemnon, atque in vulgaris gentilium Historijs satis habetur. Erat etiam speciale Templum Veneris in monte Cithero, vnde venus Citheriaca dicebatur. Sic quoque templũ Cereris in Eleusina ciuitate, de quo Seneca Tragædia decima, quę dicitur Hercules Oethęus. Multa quoque alia specialia erant de quibus in Historiis gentium, & potissime apud Poetas celebris stilus est. Quia ergo locus iste apud gentiles talis erat, quasi domus sancta vocauerunt eum Iudęi Bethauem, idest specialiter domum Idolorum.

Spanorum Rex virtute diuina roboratus cincta omni sapientia Mahometica secit Ecclesiam Dei genitricis Mariæ, posuit sibi Cathedram sedis, et Tyrannum Pontificis exaltauit in eo possessionibus pluribus dotauit eã. & Luzenam cũ castris obtulit ei. Domi. an. 1225. 25. Iunij. hæc est illa Hispaniarũ inclytaCorduba à Marcelli ædificium tuto Stra. & Colonia patricia, hominum sapientia in toto orbe, maxime celebrata.

Ascendite, & explorate terram. Quãdo Iosue misit istos exploratores ad vrbem Hay, nesciebat terram, nec nomina ciuitatum, cum nunquam stetisset in terra Chanaã, nec communicasset cum Chananæis qui ei dicere possent nomina locorum. nisi forte dicamus, quòd cognati Raab qui erant inter Hebræos, possent dicere vrbes propinquas & nomina.

Dixit autem Iosue exploratoribus, quòd ascenderent; quia euntibus de Iericho contra vrbem Hay ascensus est. nam Iericho est in vallibus. terra autem Hay, & Bethauẽ est montuosa. ibi enim est mons magnus Hebal, Garizin: ibi quoq; campestria magna sunt. Sic patet infra 18. cum dicitur, pergens contra latus Iericho Septentrionalis plagæ: & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens, iuxta Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel. Ecce quomodo euntibus de Iericho in Bethauem patet ascensus in montana.

Et explorate terram. Non dixit eis, quòd explorarent vrbem Hay, sicut dixerat supra secundo capi. quod explorarent terram, & vrbem Iericho, & hoc quia iam timebant intrare in ciuitates propter pericula Chananęorum qui nimis in hoc cauebant, etiam quia portę non paterent, sed solum ibant ad explorandum terram, scilicet ad videndũ, an vrbs Hay esset magna, multi aut parui populi. fortis an infirma, & qui exitus, & ingressus in terram, & quę latibula, vt scirent conuenientia loca ad ineundum pugnam, vel ad latendum, sicut factum est sequenti cap. nam posuerũt Israelitæ insidias in vrbe Hay ad Occidẽtalem plagã eius.

Qui præcepta complentes. Scilicet peruenientes in vrbem Hay ascensu in montana solitudinis Bethauem.

Explorauerunt Hay. Non intrantes in vrbem, vt declaratum est. Sed inquirentes de accessu ad locum, & de infirmitate vel robore, & magnitudine populi, aut paucitate, & de vijs ingrediendi, aut egrediendi. istam vrbem vocat Iosephus, libro quinto Antiquitatum Adom, positam super Iericho. & tamẽ proprietas vocabuli est Hay, sicut ponit litera nostra, & ponitur in Hebręo. Iosephus tamen scilicet proprietatem locutionis Hebraicæ, non conuenire modo locutionis Latinæ, dixit Adom pro Hay.

Et reuersi dixerunt ei. Reuersi fuerunt considerato statu vrbis Hay, & terra in circuitu secundum qualitates quæ supra expressæ sunt.

Dixerunt ei. Scilicet Iosue, qui eos miserat: non referebant hoc toti populo, sed Iosue soli. ad ipsum enim pertinebat ordinare ingressus, & exitus illorum. cum autem ipse volebat proponebat hęc populo.

Non ascendat omnis populus. Hoc dixerunt exploratores Iosue; quia castra Hebræorum erant fixa in Galgalis apud vrbem Iericho in campestribus eius. cũ vero ad pugnandum procedebatur, manebant fœminæ & paruuli, atque alii inepti ad bellum in castris; & omnes bellatores ibant in expeditionem. sic factum est in deletione Iericho tunc vrbis, quia totus exercitus bellatorum, & reliquum

A vulgus cucurrit ad vrbem delendam, vt patet præcedenti. c. Existimauerunt autem exploratores sic nunc disposuisse Iosue: ideo dixerunt non ascendat omnis populus, i. omnis populus bellatorum quasi dicat frustra est: sicut immediate dicitur: quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? & non accipitur omnis populus pro tota congregatione Hebræorum, quia manifestũ erat, q̃ nõ erant illuc ituræ fœminæ cum paruulis suis. sed dictũ est de toto populo. s. de toto populo bellatorum. *Sed duo, vel tria millia virorum pergent.* Intelligebant. n. exploratores, q̃ ciuitas Hay erat pauci populi. ideo duo millia, vel tria millia pugnatorum sufficerent. satis enim parua vrbs erat, de qua non putabant Israelitæ processuros ad bellum duo millia peditum. Nõ. n. vocãtur hic pugnatores pro pugnantibus pugna equestri, quia talis pugna nondũ venerat in vsum Iudæorũ, nec Chananæorum: nisi quantum ad cur-

B rus falcatos, qui erãt apud Aegyptios, & Chananæos atq; alias gentes. Iudæi aũt non habebant nunc aliquos currus falcatos: sed tota eorũ pugna pedestris erat: immo nec aliquẽ equum habebant, sed asinos solum, & pecora. & hic dixerunt exploratores duo millia, vel tria millia, vt immediate patet, q̃ a hoc securius erat. *Et deleant ciuitatem.* De sola ciuitate Hay loquuntur hic exploratores: quia hãc solum cum terra ei adiacente explorauerãt. & dicitur, q̃ deleant hanc quasi dicant isti viri si vadant illuc, sufficiẽt ad delendum eã. *Quare omnis populus frustra vexatur.* Idest quare tota multitudo bellatorum vexabitur eundo ad ciuitatem istam frustra? nam cum sufficiens sit ire duo, vel tria millia virorum, quòd eant tot millia superuacuũ est. *Contra hostes paucissimos.* Quasi dicat viri ciuitatis Hay sunt pauci. nam existimarunt exploratores non esse duo millia virorum, nec erant multi: nam cum interfecti fuis-

C sent omnes, qui erant in vrbe Hay tam viri, quam fœminæ, & paruuli, & senes: inuenta sunt 12. millia, vt patet sequen. ca. tamen in populo, vbi sunt duodecim millia computatis omnibus sic, non erunt duo millia, vel tria millia hominum procedentium ad bellum.

Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes, percussi sunt a viris vrbis Hay. Et corruerunt ex eis triginta sex homines. Persecutique sunt eos aduersarij de porta vsq; ad Sabarim: & ceciderunt per prona fugientes. Pertimuitque cor populi: & ad instar aquæ liquefactum est.

De conse. di. i. ca. in sancta. 1. q. 4. c. Ecclesia.

Misit ergo Iosue, quod plus erat: quia alii petierũt duo millia, vel tria. ipse autem accepit, quod amplius erat, & tutius. & isti venerunt in vrbem Hay manente reliquo exercitu in castris Galgalæ.

D

Quomodo Iosephus dicit fuisse virorum, qui fuerunt contra Hay 30. millia. Quæst. XII.

SEd obiicietur: quia Iosephus lib. 5. antiquitatum dixit, quòd Iosue misit 30. millia virorum contra vrbẽ Hay vel Adom, & littera nostra ponit solum tria millia.

Aliqui respondent, q̃ non est inconueniens, quia cum scriptura dixit tria millia non negauit plures missos, & ita potuit esse, q̃ mitterentur 30. millia, sicut dixit Iosephus, licet scriptura ponat solum tria millia, quia in hoc nõ est repugnantia aliqua. sic enim interdum Sacra scriptura alicubi ponit paruum numerum hominum, & alibi narrãs eandem historiam ponit maiorem numerum, sicut patet in numeratione populi, quam iussit fieri Dauid. nam dicitur. 2. Regum. 24. c. q̃ inuenta sunt 80. millia de Israel: sed.

E 1. Paralipom. 21. dicitur, quòd de Israel inuenta sunt mille millia, & centum millia. & tamen neutra harum scripturarum est falsa, quia vtraque est Sacra scriptura.

Sed dicẽdũ, q̃ hoc nõ stat, q̃a hoc posset stare si narratio esset simplex, & nõ p̃cessisset aliquid q̃d notificaret veritatẽ istius. nam ea q̃ præcedunt ostendunt, q̃ fuerunt solum 3. millia, quia Iosue volebat milites oẽs mittere in vrbem Hay ad pugnandum, exploratores aũt vrbis dixerunt non ascendat omnis populus, sed duo, vel tria millia pergant & deleant ciuitatem, quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? & ita cum illi dicerent sufficere duo millia, vel tria millia, non mitteret Iosue triginta millia

ta millia, quia superuacuum esset, & vexaret frustra tantã multitudinem; ideo misit solum tot quot dixerunt exploratores. & quia illi dixerũt duo vel tria millia, misit Iosue ad maiorem securitatem tria millia. & ita non habet locũ, quòd essent triginta millia. F

Decem mi- paria ex- ploru.

Alii dicunt, quòd erant triginta millia sicut Iosephus dicit: & non deuiat in hoc a Sacra scriptura, sed sunt illa triginta millia, quæ misit Iosue ad explorandum, & ponendum insidias urbi Hay sequenti. c.

Sed dicendum, quòd non stat; quia Iosephus vult fuisse istos primos, quia ascenderunt cõtra vrbem Hay, & de illis corruerunt triginta sex, vt ibidem adiungit. & tamen constat hic, ꝙ illi de quibus corruerunt triginta sex uiri, erant tria millia virorum, qui primo ascenderunt contra vrbem Hay, vt patet hic in littera.

Dicendum ergo, quòd Iosephus hic uidit veritatẽ Sacræ Scripturæ, & tamẽ voluit aliter ponere, quia sępe hoc facit; cuius causas declarauimus supra. 3. c. hic autem uoluit ponere triginta millia, & non tria millia quia putauit credibilius fieri his quibus scribebat. nam fortassis crederent illi imprudenter factum esse, quod de tanta multitudine pugnatorum mitterentur tam pauci: quia tunc iuste factum uideretur, quod hostes persequerentur eos, & caderent triginta sex viri. ideo posuit triginta millia. Et hoc conuenit narrationi Iosephi, quia ipse subticuit id quod ponitur hic, scilicet quòd missi fuerint exploratores cõtra vrbem Hay, & illi dixerunt esse hostes paucissimos, & ꝙ non oporteret mittere nisi duo, vel tria millia virorum. nã si hoc expressisset Iosephus non conuenienter adiunxisset missos esse viros triginta millia; sed tacitis omnibus satis conuenit hoc poni, vel quamcunq; aliam summam, & ita consueuit in multis ponere excessiuas multitudines supra id quod ponit Sacra scriptura, vt Iud. 4. ca. ponit litera nostra de rege Sabin, quod habebat nongentos currus falcatos, & Iosephus posuit tria millia curruum lib. 5. antiquita. non est ergo mirandum, quòd ipse similia faciat, cum non sit intentio sua exprimere totã veritatem Sacrę Scripturæ; sed Historiam, quam narrat credibilem facere his quibus narrat.

An Iudæi euntes contra vrbem Hay verterint terga solum timore virorum Hay: vel an Deus incusserit eis quẽdam timorem ex eo quod Deus imprimeret in phantasia Iudæorum terribiles species. *Quæst.* *XIII.*

Q*Vi statim terga vertentes.* Iudæi nõ restiterunt aliquo modo viris vrbis Hay. sed statim, vt illi direxerunt vultum suum contra eos egressi de foribus vrbis, verterũt terga Iudæi, & hoc eis in pęnam datum fuit, quia Achan rapuerat de anathemate. I

Poterat aũt intelligi hoc dupliciter. Vno mõ ꝙ Deus incusserit timorẽ cordibus Iudeorum proponens eis species Amorrhæorum tanq̃ aliquid valde terribile, ita vt nullo mõ auderent expectarę. Aliq̃n aũt dabat Deus istam pœnam Iudęis qñ in eum peccabant. sic patet Leu. 26. c. cum dicitur. & qui remanserint de vobis dabo pauorẽ in cordibus eorum: in regionibus hostiũ terrebit eos sonitus folii volantis: & ita fugient quasi gladium: cadent nullo sequẽte: & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugiẽtes. Idem patet Deut. 28. hoc autem est: quia cor hominis est in potestate Dei, & potest illud deprimere, vel eleuare ad timorem, vel audaciam. Alio modo potest intelligi, ꝙ Deus hoc fecerit nimis corroborando Chananæos, qui ante non auderent persequi Iudæos: Deo tamen eleuante animositatem eorum audebant in Iudæos; atq; eos ad internecionem persequebãtur. Quocunq; enim modo horum fieri poterat. nã cum aliqua duo ęqualia sunt possunt dupliciter fieri inæqualia. s. vni eorum aliquid addẽdo nihil alteri subtrahendo, aut vni eorũ aliquid subtrahendo nullo alteri tradito. Sed quis modus horũ conuenientius hic assignetur, dicendum est: quòd primus modus, s. ꝙ Deus posuit timorem terribilem in cordibus Iudæorum, ita qđ non auderent vllatenus respicere Chananęos. & hoc patet. nam si Iudæis relictum esset pristinum robur, dato quòd Chananæis, Deus addidisset animositatem magnã; & uires, tamen non fugerent a facie eorum, licet Chananęi animosius in eos ferrentur, quam alias congressuri forent: & Chananęi prę magnitudine collati roboris deuicturi erãt Iudæos. ipsi tamen non fugerent sed cæderẽtur gladio tanquam viri fortes resistentes aliis robustioribus. tamen Iudęi terga verterunt, & non solum fugerunt, sed etiam statim, vt viri de vrbe Hay egressi sunt de porta vrbis, terga verterunt Hebręi vt patet hic, quòd est signum magnę pauiditatis. s. quòd in facie virorũ vrbis Hay aliquid ita terribile visum est Hebræis, quòd nullo mõ resistere potuerunt. Quod aũt aliquid ita terribile eis appareret non fiebat naturaliter, sed Deo imprimente talẽ speciem in phantasia Iudæorũ. de quo magis declaratum est Leuit. 26. ca. K

Itẽ patet hoc: quia infra dicitur non poterit stare Israel ante hostes suos: eosque fugiet, quia pollutus est anathemate. non posse autem Israelem stare ante hostes, sed fugere a facie ipsorum, ad timiditatem pertinet, Israelitis inflictam, & non ad robur hostile. G

Qui statim terga vertentes. In hoc signatur magnus timor: & quod hic aliquid a Deo causatum foret. nã sicut Deo incutiente timorem Chananæis, non audebant resistere Israelitis, sed cædebantur in morem ouium sicut dictum est præcedenti. c. de Ierichontinis ita cum Iudæi tãto timore percussi sunt, vt nullatenus sustinere vultum hostium saltem ad minimum possent, uidetur, quod a Deo talis timor inflictus sit. nam si esset alius timor humanus, quamquam timerent, tamen nõ tantum quantum timuerunt scilicet vt non auderent saltem ad modicum resistere hostibus.

Percussi sunt a viris vrbis Hay. Videntes enim viri vrbis Hay fugientes Hebręos sine vllo impetu bellico persecuti sunt eos fugientes, & percusserunt occidentes de eis aliquos.

Et corruerunt ex eis. 36. homines. Scilicet de Iudæis, qui non potuerunt velociter fugam maturare: & dum hos occiderent Chananæi, cæteri Israelitæ fugiebant. De istis. 36 hominibus quomodo corruerint, & quomodo peccante Achan in anathemate isti puniri fuerint præced. c. declaratum est. De istis. 36. viris dicunt quidam, quòd consenserunt prauitati Achan vsurpantis de anathemate. ideo tradiri sunt in manibus hostium ipso peccante. sed hoc nihil est. nõ est enim verisimile quòd isti. 36. cognouerint, quia Achan abscondite valde fecerat sicut infra signatur. si tamen isti sciuissent non esset absconditum. *In q. 30. alias in q. 42.*

Dicendum tamen magis est, quòd isti nihil de hoc cognouerint, sed ipsi mortem alias meruerant. Deus autem nunc eis infligere noluit non fuisset tamen ita cito inflicta nisi præcessisset peccatum Achan, quo Deus in iram concitatus est. I

Dicunt aliqui, quòd sicut nunc propter peccatum Achan perierunt. 36. viri de Israelitis: ita de domo Achan incendio, & lapidatione. 36. perierunt, sed hoc non constat, solum enim dicitur, quòd ipse lapidatus est cũ omnibus, quæ ad eum pertinebant. ut patet infra.

Persecuti sunt eos aduersarij de porta vsque ad Sabarin. idest viri vrbis Hay persecuti sunt vsque ad Sabarin. dicitur autem porta. i. de porta vrbis, quia Israelitæ accesserãt ad portam vrbis Hay, vt delerent eam, sicut supra dixerãt exploratores. ascendant duo, vel tria millia virorum, & deleant ciuitatem. cum tamen aperta porta vrbis cęperunt egredi viri, tanto terrore Iudæi concussi sunt, ut nullatenus aut congredi, vel se defendere auderent: sed mox fugere incæperunt, & viri vrbis Hay cęperunt illos persequi. fuit ergo persecutio de porta vrbis si autem aliquandiu pugnauissent Israelitæ cum viris vrbis Hay resistentes, non fuisset fuga a porta ciuitatis vrbis Hay, sed de loco illo vbi cessarent se defendere inientes fugam. & quia à porta vrbis fugere cæperunt, ibi cæperunt Chananæi persequi Israelitas fugientes. K

Vsque Sabarin. Littera nostra ponit Sabarin tanquam nomen alicuius loci, vel agri, vsque ad quem viri de vrbe Hay persecuti sunt Israelitas. potest autem istud nomen esse proprium, vel appellatiuum. nam dicitur Sabarin confractio, vel lassitudo, & est pluraliter dictũ. s. lassitudines, vel confractiones. Et tunc est sensus, ꝙ viri vrbis Hay persecuti sunt Israelitas vsque ad confractionem. i. vsquequo frangerẽtur, vel lassarent psequẽdo, & tũc substiterũt. vel

vsque

vsque ad confractionem.s.Iudęorum: quia tamdiu persecuti sunt eos vsquequo contererent.s.occidentes.36.de eis. Sed melius dicitur, quòd ponatur hic Sabarin nomen proprium, quia si esset nomen commune cum sit pluraliter dictum, non importaret conuenientem sensum. sed si velis dicere esse appellatiuum.s. vt significemus confractiones non multum differt.

Et ceciderunt per prona fugientes. i. Israelitæ ceciderunt quia fugiebant per prona. Dicuntur loca prona, quæ sunt multum inclinata, vt descensus montis altissimi quando rectus est, ita vt vix descendere quis queat, vocatur pronus cum autem Iudęi fugerent, ceciderunt per prona: quod potest intelligi, quia nesciebant vias terræ: & direxerunt viã fugę suę contra quædam loca pręrupta, & prona, ad quę cum accessissent corruerunt in pręceps. Vel corruerunt per prona, quia uiri vrbis Hay persequentes contra partem illam direxerunt Iudęos, & tunc per prona illa ambulare non potentes corruerunt. Vel forte loca priora erãt plana. Iudęi tamen cum impetu venientes, accedentesq; ad loca prona sustinere se nequiuerunt, sed corruerunt per pręrupta, vel forte dici potest, quod Iudæi fugientes non potentes euadere Chananęorum manus dederunt se per pręrupta ruituros: vt sic viri de vrbe Hay non sequerentur eos. quicquid autem sit cum venerunt ad pręrupta atque prona, destiterunt Chananęi persequi fugientes.

Pertimuitque cor populi. Hic subintelligitur quomodo fugientes de bello venerunt in castra, & narrauerunt, quid eis acciderit. tunc viso hoc insolito, & inopinato elanguerunt corda Iudęorum, sicut prius elanguerat spiritus Chananæorum: de quo. s̄.2.& 5.cap. Et dicitur pertimuit cor populi. idest omnium de populo: quia multi erant, & omnes timebant. etiam quia populus non erat, vt vnus vir, qui haberet vnum cor, & timeret. sed timentibus eis, qui C sunt in populo, dicitur timere populus aut cor populi. & ista locutio multum signat. scilicet quòd omnes de populo vno animo timuerunt. sicut enim si populus esset aliquid verum vt vir, haberet vnum cor, & totaliter timeret aut nequaquam: ita cum nunc contriti sunt a viris Hay, omnes simul extimuerunt tãquam si vnum cor omnes ad timendum haberent, & uno timente cęteri timerent. Isti modi loquendi sunt vulgares, quia cor populi non timet. dato, quòd accipiatur cor populi pro corde cuiuslibet de populo. nam aut accipietur cor pro membro illo carneo, quę est primaria significatio, aut pro anima, vt nos vulgariter loquentes vtimur. Si autem assumatur pro instrumẽto carneo non stat: quia illud non timet. nec attribuitur ei aliqua talis actio, cum hę actiones rei animatę sint, vel quę sit spiritus. cor autem simpliciter est caro sicut manus, & pedes, atque cętetę partes. licet sit de nobilioribus mẽbris: D ideo non timet, sicut nec dicimus pedes aut manus timere Si autẽ accipiatur cor pro anima, vt vulgariter loquimur etiam non stat: quia anima non timet, nec amat, non gaudet nec dolet, quia iuxta Aristo.3.de anima. qui dicit animam tristari, dicit eam texere, & ędificare. Sed nemo dicit animam texere: adeo nec tristari affirmabit. sed ista dicũtur ex modo vulgari: actiones autem suppositorum sunt. ideo ipsum animal est quod timet, & non cor, nec anima, aut intellectus, vel aliquid in homine, aut quocunque animali.

Et instar aquæ liquefactum est. Idest dissolutum cor totius populi quasi aqua.

Est enim conueniens transumptio, quia animositas est per collectionem uirium in vnum, & cum quis totã iram recolligit, vt fortius exardescat, tunc impetuose agit. & sic de eo, qui fortiter aliquid agit aut profert, dicitur quòd agit illud collecto animo in uires. sic cum Boetius ex magno impetu contra philosophiam loqui vellet ait. tum ego collecto in vires animo dixi. vt patet de consola.li.1.prosa.4. econtrario autem cum aliqui timent, vires non sunt collectę, sed distantes vel dissolutę. Ideo de nimis timentibus dicitur, quòd dissolutum est cor eorum non manentibus viribus simul. sic patet. s̄.5. quia siccasset Dominus fluenta Iordanis coram filiis Israel donec transirent, dissolutũ est cor eorum, & non remansit in eis spiritus. cum autem timor maximus est, tunc vires prorsus diffugiunt: atque in varia dilabuntur, ita quòd nulla maneat copulatio. & quia nihil est, quòd magis effugiat, quam aqua, dicitur de maA xime timẽtibus, quòd cor eorum instar aquarum liquefactum est. Sic etiam quando aliquid maxime effunditur, ita vt nihil prorsus maneat, dicitur effusum sicut aqua. sic patet de Ruben cui nulla de benedictionibus primogenituræ mansit. & dicitur ad eum effusus es sicut aqua non crescas: vt patet Gen.49. Adhuc magis cohæret ista transumptio: quia dicitur cor instar aquarum liquefactũ est. aquę enim cum premente Aquilone gelidæ sunt. in vnam molem rigentem solidantur atque vnum efficiuntur. cum vero liquefiunt a seipsis labentes diffugiũt. ita & cor nostrũ cum collectæ vires sunt audet, cũ vero timet, vires dissoluũtur dilabentes instar aquarum.

Iosue vero scidit vestimenta sua: & pronus cecidit in terram coram arca Domini vsque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel. Miseruntque puluerem super capita sua. B *Et dixit Iosue. Heu Domine Deus. Quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluuium, vt traderes nos in manus Amorrhæi & perderes? Vtinã vt cœpimus mansissemus trãs Iordanem. Mi domine Deus quid dicam videns Israelẽ hostibus suis terga vertentem? Audient Chananæi et omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circundabunt nos, atq; delebunt nomen nostrum de terra. Et quid facies magno nomini tuo?*

Item peccato cum & S. item peccator Achor de intior.s.vno.lib. vi. infra 8. a 1.q. 4.S. item peccato Achor.

Iosue. Audita tribulatione hac vehemẽter afflictus est: quia ipse Princeps erat populi eique maior erat aduersitas. quia Princeps eminenter continet totum populũ. fuit autem conterritus, quia Deus dixerat ei q͂ non dimitteret: nec pauendum sibi erat aut timendum. sed sicut fuerat cũ Moyse sic semper cum eo esset, vt patet supra 1.c.

Ad signandam ergo magnam tristitiam scidit vestimẽ-C ta sua: quia mos erat antiquorum scindere vestes propter magnum dolorem. & sic vir veniens de castris Israel apparuit veste concissa & aspersus cinere in capite, quia annunciabat magnum dolorem de morte Saulis regis, & Ionathæ: & reliquorum de Israel: vt patet.2.Reg.1.c. Et Sacerdos magnus audiẽs quomodo Christus dixisset q͂ viderẽt filium hominis venientem in nubibus cœli, scidit vestimẽta sua in signum magnæ tristitię ac si Christus blasphemasset: vt patet Matth.26.c. Et cum de peccatis nimis dolere volebant, vestimenta sua scindebant in signum planctus: vt patet Ioel. 2.cap. scilicet scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.

Doloris indicia apud priscos.

An Deus tenuerit promissa facta ad Iosue, scilicet, quòd in diebus suis nemo posset resistere Israelitis cum fugauerint eos viri Hay. Et modus quo vtebatur Deus in Iudæos peccantes.

D *Quæst. XIIII.*

SEd dicet aliquis, q͂ videtur Deum non tenere promissa facta ad Iosue. nam supra 1.ca. dicit. nullus poterit vobis resistere omnibus diebus vitæ vestræ: sicut fui cũ Moyse, ita tecum erò: non dimittam te nec derelinquam. hic tamen reliquit Israelitas in manus Amorrhæorum, immo quod amplius est dixit eis quod non possent stare contra hostes.

Respondendum est: quòd promissiones Dei de faciendo bonum vel malum alicui, intelliguntur semper conditionaliter, licet non apponatur conditio: vt patet 1. Reg.2. & Hier.18.& fuit declaratum supra 5.c. sic autem promissiones factæ ad Iosue intelligebantur si populus non peccaret. & tamen populus prævaricatus est surripiens de aE nathemate Iericho. ergo conuertit Deus manum Amorrhæorum super eos quousque de peccato satisfactum foret, & immediate consisterent promissiones, vt ante fuerant. sic patet infra cum dicitur. non poterit stare Israel ante hostes suos, eosque fugiet, quia anathemate pollutus est. non ero vobiscum donec conteratis eum, qui huiusmodi sceleris reus est. & sic erat modus Dei cum Iudæis: quia q͂quam aliquando peccarent, non abiiciebat eos totaliter, sed puniebat aliqualiter. deinde miserebatur stantib. prioribus promissis. sic Patet Psal.88. vbi agitur de promissione facta Dauid.s. si autem dereliquerint filij eius legem meã, & in iudiciis meis non ambulauerint. si cæremonias

meas

meas prophanauerint, & præcepta mea non custodierint: F visitabo in virga scelera eorum: & in plagis iniquitates eorum: misericordiam aũt meam non auferam ab eo. sic patet Leui. 26. c. cum post punitiones infligendas pro peccatis sequitur: attamen cum essent in terra hostili non penitus abieci eos, nec dispersi, vt consumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Hæc autem vera sũt de Israelitis peccantibus, quando peccata eorum erant corrigibilia. cum autem facta est plaga desperata Deus dimisit eos totaliter in perditionem, sicut patet vsque hodie. Quod autem ista promissio facta Iosue intelligatur cum conditione, patet ex his quæ sequuntur. nam cum. s. 1. ca. positæ essent promissiones de prosperando actus totius Israelis, subditum est quòd Iosue attentus esset die, ac nocte in lege Domini. cum dicatur. non declines ab ea ad dexterã neque ad sinistram, vt intelligas cuncta, quæ agis: non recedat volumen legis huius de ore tuo, sed meditaberis in eo diebus G ac noctibus, vt facias cuncta, quæ in eo scripta sunt: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. q. d. sine hoc non poteris dirigere viam tuam, & prosperari in ea. sed cum peccauit Israel in anathemate non fuit obseruata lex: ergo nõ poterat dirigere viam suam.

Et cecidit pronus in terram coram arca. Hoc fuit ad orãdum Dominum, vt auerteret iram suam ab eis: dicitur cecidisse pronus in terram. i. toto corpore extento. flectere autem genua non est pronum esse. et hoc erat, quia inclinauit Iosue os suum vsq; ad terrã, & hoc ante arcam: quia Deus erat specialiter in arca: cum ibi gloria sua appareret inter Cherubin. erantque ibi tabulę fœderis sui.

Quomodo potuit Iosue iacere pronus coram arca cum arca erat intra Sancta Sanctorum, & illuc non introierit Iosue. Quæst. XV.

SEd dicet aliquis: quomodo potuit Iosue coram arca pronus esse, quia arca erat intra Sancta Sanctorum Iosue autem illicitum erat illuc introire: quia non licebat nisi Sacerdoti magno, imò nec in primam partem Tabernaculi ei ingredi licebat, sed solis Sacerdotibus.

Ad hoc respondebit aliquis, quòd liceret Iosue introire coram arca intra Sancta, quia erat Dux populi sicut Moyses. licitum autem erat Moysi ingredi Sancta Sanctorum ad inquirendum oraculum quandocunque vellet: vt patet Nu. 7. c. & respondebatur ei immediate. Dicendum est q non licebat Iosue introire in Sancta Sanctorum. nã Moysi non licebat intrare illuc, quia erat Princeps populi, sed quia erat specialiter electus a Deo in tota domo eius: vt patet ad Hebr. 4. nec erat Moyses, vt cæteri Prophetę, vt patet Nu. 12. c. tradiderat autem Dñs oĩa in manu eius, & ipse omnia dirigebat: iõ licere ei voluit Deus, q ingrederet in Sancta Sanctorum quandocunq; vellet. nã hoc erat necessarium, alioquin magnum sequeretur inconueniens, sicut declaratum est Leu. 16. De Iosue autem secus erat, quia licet Deus eum vellet esse successorem Moysi, tamen non fecit eum æqualem. ideo Moysi permisit introire in Sancta Sanctorum ad consulendum Dominum quotiescunque vellet: & ne putaret Iosue hoc sibi licere vt prædecessori suo Moysi, cum Deus fecit eum Moysi successorẽ dedit ei coadiutorem quantum ad ea, quæ Dei erant, ne inquam putaret ea sibi licere vt Moysi. & hoc fuit vt esset Eleazar sacerdos consulens Dominum pro ipso. sic enim patet Num. 27. c. pro hoc si quid agendum fuerit Eleazar sacerdos consulet Dominum. & dicitur ibi de Iosue si tamen liceret Iosue ingredi in Sancta Sanctorum, non consuleret Eleazar pro ipso: ergo non poterat Iosue intrare in K Sancta Sanctorum.

Determinatio auctoris, Respondendum est ergo aliter. s. q Iosue stetit coram arca non intrans in Sancta Sanctorum, vel in aliquã partẽ Sanctuarij, sed arca erat extra Sanctuarium, quia vt plurimum sola ferebatur in expeditionibus belli, & omnes poterant stare ante ipsam. tamen non videbant eam nudam, sicut patet in lustratione vrbis Iericho per dies septẽ buccinis Iubileorum, vt patet præced. c. etiam quando arca ferebatur in itinere motis castris sola ferebatur: & partes Sanctuarij per se, vt declaratum fuit Numeri 4. cap. & ibi patet in littera.

F Item quando ibant Israelitæ in bella, ferebant multotiens arcam secum: vt patet. 1. Reg. c. & tunc sola erat, atq; ab omnibus videbatur. ita ergo erat quando Iosue coram ipsa pronus cecidit: & non solum ipse sed etiam alii seniores Israel, vt patet immediate, tamẽ non pertinebat ad hos ingredi in Sancta Sanctorum.

Vsque in vesperum. s. a tempore illo quo audiuit hęc a fugientibus de bello, ipse & alij iacuerunt coram arca. cum autem iacerent orabat ad Dominum, & fundebat Iosue preces, quæ infra habentur expectabantque quid responderet Deus, nec surrecturi inde erant. quousque Deus explanaret, quid hoc esset. iussit autem tunc, quòd surgerẽt, & surrexerunt: & tamen ante vesperum non iussit, quòd surgerent, vt prius ibi abundanter peterent, & cum lachrymis Dei misericordiam. quia quamquam Deus libere nobis beneficia confert, tamen interdum orari vult: quia sic G disposuit vt non nisi Sanctorum precibus vel nostris quãquam indignis obtineantur, vt ait Gregor. 1. dialogorum: & toto hoc die non comederunt, nec biberunt iacentes proni ad magnam cordis amaritudinem, & vt Deus misereretur eorum. Sic. n. in signum tristitiæ magnæ pro morte Saulis, & Ionathæ, atque Israelis Dauid planxit, & ieiunauit vsque ad vesperum cum viris suis, vt patet. 2. Reg. 1. c. apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesque viri, qui erant cum eo, & fleuerunt, & planxerũt, & ieiunauerunt vsque ad vesperum.

Tam ipse, quam omnes senes Israel. i. sicut Iosue scidit vestimenta sua, & cecidit pronus coram arca, ita omnes senes Israel. vocantur hic senes secundum ætatem non tamẽ senes solum secundum ætatem, sed pariter secundum honorem, quia isti associabant Iosue. fecerunt ergo, sicut ipse. Tum quia ipsi eminentius cum Duce suo Iosue repræ- H sentabãt personam populi, & de calamitate populi ad eos maxima pars pertinebat. Tum quia ad ipsos pertinebat orare specialiter pro bono populi: quia bonũ populi erat specialius bonum ipsorum. Tum quia erant honoratiores in populo, & vt honorarent Ducem suum, comitati sunt ipsum prosternentes se coram arca.

Dolor edo indicãtia apud antiquos. *Miseruntque puluerem super capita sua.* Hoc faciebant in signum magnæ tribulationis, & calamitatis. nam sicut scindebant vestimenta ad exprimendam amaritudinem cordis, ita ponebant puluerem super capita sua ad signandam calamitatem, & depressionem magnam, scilicet, quod facti erant velut puluis aut nihil, maxima plaga, tamen signatur per reductionem in puluerem. iuxta illud Psalm. 17. & comminuam eos velut puluerem ante faciem venti: & vt lutum platearum delebo eos. Vel signatur magna humiliatio, vel depressio. s. q depressus sit ho- d mo vsq; ad puluerem, quia puluis iam super caput est.

Et dixit Iosue. Ista quæ sequuntur sunt verba Iosue prostrati ante arcam. cæteri quoque seniorum ad Dominum preces fundebant, quilibet vt concipere poterat iuxta insitam amaritudinem, & mæstorem. de verbis tamen Iosue solum mentio fit. Tum quia ipse erat Dux populi, & de eo maior mentio, quam de omnibus alijs fieri debebat. Tum quia Propheta erat, & verba sua certiora erant.

Heu Domine Deus. Heu interiectio dolentis est, & conquerentis. dolebat enim Iosue, quòd Deus introduxisset Israelitas in terram Chanaan trans Iordanem. & sicut ponitur hic interiectio, ita, & in Hebræo. Interiectiones autẽ non sunt voces determinatę alicuius linguæ, nec quid determinate signant: sed sunt ad inuenendos affectus, & non conceptus. ideo non magis vnius idiomatis, quam alterius sunt: quamquam quædam gentes quibusdam interiectio- K nibus vtuntur, aliæ vero alijs. Et ponitur hic in Hebręo aha quæ etiam apud nos interiectio est: sed non designat dolorem sicut heu. nec in Hebræo distincte designat dolorem, sed magis quoddam alterum. & ista eadem interiectio sc. aha ponitur in Hebræo. Hiere. 1. cap. vbi respondit Hieremias dicẽs a. a. a. domine Deus nescio loqui quia puer ego sum. & tamen ibi non pertinet ad dolorem. ideo litera nostra non posuit heu: sed a. a. a. nam videns Hieronymus diuersos affectus designari hic. & Hiere. 1. c. quamquam in Hebręo quodam indistincte ponuntur secundum morem idiomatis illius, diuersę tamen in litera nostra designantur interiectiones hic, & ibi. lingua enim Latina, quę vt communiter

muniter distinctior est, duas habet pro his interiectiones, A quas Hieronymus posuit.

Quid nos voluisti transducere Iordanem fluuium. q.d. si sic fieri nobis deberet, melius erat vt non transissemus Iordanem, quia ibi securiores eramus deletis hostibus possessoribus terrę. Et non dixit Iosue, vt quid nos adducere voluisti in terram hanc? sed vt quid nos voluisti transducere Iordanem, quia si mansissent in terra duorum regũ Amorrheorum, isti Chananęi qui erant ad Occidentalem plagã Iordanis non insurrexissent in eos, quia non inquietabant terram illorum. nunc vero, quia transierant Iordanem, qui erat terminus diuidens terras horum Regum, Chananęi existimabant venisse, vt acciperent terram de manu ipsorũ ideo congregati delerent eos ante Iordanem. Etiam si manerẽt nõ curarent Reges Chanaan, qui habitabant ad Occidentalem plagam Iordanis. melius ergo erat ibi mansisse si sic euenturum foret. B

Vt, an dicat hic causam finalem. Et que triplex sensus accommodatur. Quæst. XVI.

VT traderes nos in manu Amorrhæi, & perderes. Non ponitur hic vt, dicens causam finalem. s. quòd ad hoc transduceret Deus Israelitas Iordanem, vt daret in manus Amorrhęi. nam si perdere volebat eos, poterat sine Chananęis, & Amorrhęis perdere. nec enim Iosue quamquam merore depressus hoc intelligebat: sed tenebatur consecutiue. s. ad quid transduxisti nos Iordanem, & nunc tradis nos in manus Amorrhęi; q.d. frustra fuit fieri miracula in diuidendo aquas Iordanis, & delendo vrbem Iericho. melius erat nulla fieri miracula. & dicit Iosue, quòd Deus tradit eos in manus Amorrhęi. s. quòd facit, vt Amorrhęi destruant ipsos. s. augendo vires, & animositatem Amorrhęo- C rum. & deprimendo eorum robur. & sic factum est: ut. s. fuit declaratum. s. ꝙ Deus incusserit timorem Iudęis vt nõ possent stare cõtra faciem Chananęorum; sed visis eis fugerent. Alio modo potest intelligi vt traderes nos in manus Amorrhęi. i. vt nos tradi permitteres in manus illorũ. q.d. nos non fuimus ingressi terram confidentes viribus nostris, sed viribus Dei. nunc autem si relaxat protectionẽ suam a nobis tradit nos in manus hostiles. & iste est sensus communiter talium orationũ. Et dicitur in manu Amorrhęi. quod dupliciter intelligitur. vno modo quòd Amorrhęus assumatur specialiter pro quodã de septem populis Chananæorum. & quamquam ante transitum Iordanis essent duo Reges Amorrhæi, trans Iordanẽ erãt alij Reges Amorrhęorum, & alia pars populi huius Amorrhæi. Sic patet sup. 5. scilicet postquam ergo audierũt Reges Amorrhæorum qui habitabant trans Iordanem ad Occidenta- D lem plagam: & cũcti Reges Chanaan &c. Ecce. n. quosdã de Amorrhæis ad Occidentem Iordanis dixit: & isti erant coniuncti Iordani, qui Amorrhęus erat vnus populus vel gens quæ habitabat simul sicut Ethęus, Euæus, Iebusæus & cæteri. & quia Iordanis intersecabat terram eius ab Aquilone præterfluens in Austrum, relinquit quandam partem ad Occidentem, & quandam ad Orientem. sicut ergo terra coniuncta Orientali parti Iordanis erat terra Amorrhæorum, ita terra coniuncta ei a parte Occidentali erat Amorrhæorum. vnde vƺ quòd viri vrbis Hay & alię ciuitates coniunctæ erant de populo Amorrhæorum: & quia ab eis percussi fuerant Israelitæ dicebantur traditi in manus Amorrhæi. Alio modo accipi potest, ꝙ sit Amorrhæus tota gens Chananæorum. nam aliquando generaliter vocantur omnes Chananæi Amorrhæi: vt patet Genes. 15. s. nondum enim completæ sunt iniquitates E Amorrhęorum vsque in præsens tempus. nõ enim loquebatur Deus de Amorrhæis specialiter, sed de omnib. Chananæis: quorum terram promiserat dare Abrahę: sed non dum dabat eam: quia non erant adhuc completæ iniquitates Amorrhæorum. sic etiam accipitur infra. 9. vbi vocantur quinque reges Amorrhęorum: & tamen non erãt omnes de populo Amorrhæorũ: quia Rex Hierusalem qui est vnus de ipsis nõ erat Rex Amorrhęorum; sed Iebusęorum. habitabant namquam Iebusæi in vrbe Hierusalem: vt patet. 2. Reg. 5. & 1. Paral. 11. Sic ergo põt accipi. hic ꝙ Deus vellet tradere Israelitas in manus Amorrhæi, i. in A manus omnium Chananæorum: quia omnes congregarẽtur super eos & delerent illos. & quamquam sensus primus sit satis conueniens: tamen iste sensus est conuenientior: quia dicitur infra. audient Chananæi & omnes habitatores terræ, & conglobati circundabunt nos atque delebunt nomen nostrum. sed Israelitę dicebant se traditos in manus eorum, qui conglobati circundarent eos atque disperderent: ergo non intelliguntur Amorrhęi pro solis Amorrhæis, sed pro omnibus populis Chananęorum. *Et perderes.* i. deleres nos, non dicebant se perditos. i. destruendos ab Amorrhęis Iudæi: sed a Deo. quia si Deus non permitteret Chananæorum populos præualere contra ipsos non pręualerent. si autem dimitteret, ipse tradebat in mortem, & non Chananæi.

Vtinam sicut cœpimus mansissemus post Iordanem. i. si sic futurum erat nobis: magis vellem ꝙ mansissemus trãs Ior- B danem sicut manere cœperamus. quasi dicat post subuersionem duorum Regum Amorrhæorum mãserunt Israelitæ ante Iordanem in terra illorũ vsque ad mortẽ Moysi, & postea ibi planxerunt eum, atq; compleuerunt annum quadragesimum ab exitu de Aegypto. In principio autem anni. 41. ingressi sunt terram aliam transeuntes Iordanem decima die mensis primi, vt patet supra 4. c. incœperũt ergo manere trãs Iordanẽ scilicet postquam acquisierant terram Og & Sehon Regum Amorrhæorum. Vel potest intelligi de mansione in deserto: & manserant ibi annis. 40. sicut ergo cœperant his. 40. annis manere: ita semper manere voluissent magis, quam tradi in manus Amorrhęi.

An peccauerit Iosue cum dixit quòd magis desiderabat quòd manerent in deserto quam, quòd transissent Iordanem. Et quòd verba ex amaritudine, & tristitia cordis dicta quandoque tolerantur a Deo: sed cauendum est ne proferantur ad extra. Quæst. XVII.

SEd aliquis quæret circa hoc: an Iosue peccauerit, quia dixit se magis desiderasse quod manerent in deserto ante Iordanem.

Et videtur quòd peccauerit grauissime. nihil enim amplius dixerunt illi qui condemnati sunt vt morerentur in deserto, & non ingressi sunt in terram, vt patet Num. 14. s. & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filii Israel dicentes. vtinam mortui essemus in Aegypto, & nõ in hac vasta solitudine. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores ac liberi nostri ducantur captiui. nonne melius erat reuerti in Aegyptũ? dixerũtq; alter ad alterũ, constituamus D nobis Ducẽ & reuertamur in Aegyptum. illi tamẽ omnes mortui sunt in deserto. ergo debuit Iosue ex hoc puniri: & grauiter peccauit. Rñdẽdum est, quòd verba Iosue nõ fuerunt ita dura vt verba illorum. habent enim molliorẽ sensum: scilicet vtinam vt cœpimus mansissemus trans Iordanem. i. si sic futurum nobis erat pręelegissem quòd mãsissemus trans Iordanem.

Item differunt verba Iosue ab illis: quia ista verba sunt amarè dolentis: & tamen confidentis. illa autem, sunt verba populi desperantis. nam cum Israelitæ murmurati sũt: vt patet Numeri 14. dixerunt quòd volebant reuerti in Aegyptum & fecissent quidem. sed non erat eis locus. ideo enim duxerat eos Deus per uiam deserti vt non possent redire in Aegyptum consurgentibus bellis in se. sic patet Exod. 13. cum dicitur. igitur cum emisisset Pharao populum, non eos duxit Dominus per uiam terrę Philistim quę E uicina est: reputans ne forte pœniteret eum si vidisset aduersum se bella consurgere & reuerteretur in Aegyptum. sed circunduxit per viam deserti quæ est contra mare Rubrum. Iosue tamen non dixit reuertamur in Aegyptum, vel reuertamur trans Iordanem: sed magis confisus de Diuina misericordia iacuit coram arca eius, orando pro populo. Israelitæ autem cum murmurauerunt non iacuerũt coram arca: sed luxerunt tota nocte desperantes introituros se in terram Chanaan. non ergo peccauit Iosue vt illi murmuratores.

Determinatio authoris.

Dicendum tamen est quòd uerbum Iosue fuit malum. fuit tamen toleratum: quia ex amaritudine magna cordis

dicebat:

dicebat: qui non dixisset sine amaritudine in tranquillita- F
te manens. quia tamen confidens de Dei pietate dicebat, nõ fuit ei ad malum imputatum: sicut de Moyse quando orans pro toto populo dixit. aut dimitte eis noxam hanc, aut dele me de libro in quo me scripsisti. illud enim male dictum erat: quia petebat contra charitatem. tamen quia zelo succensus, & in dolore manens dixit: ad malum imputatum non est. Quod autem Iosue bono animo diceret, patet ex eis quę fecit; quia in hac amaritudine recurrit ad Dominum prostratus coram arca. si tamen non consideret bonitati eius non oraret ad ipsum.

Item patet ex verbis suis sequentibus, quę sunt uerba orantis, & suadentis, & non desperantis.

Mi Domine Deus quid dicam. Modus plangentis & cõquerentis est: ad ipsum enim conuertitur conquerendo: quia ipse solus est qui saluare potest.

Quid dicam videns Israelem hostibus suis terga vertentẽ. G
Quasi dicat nõ possum pręsumere aut iudicare bonũ esse, quòd Israel terga vertat hostibus: quia tu dixisti quòd nemo nobis resistere posset tota vita nostra: vt patet supra. 1. c. Et dicit hic videns Israelem terga vertentem, non totus Israel terga verterat, quia solum erant tria millia Israelitarum vertẽrũ terga de quibus corruerũt vulnerati. 36. sed tantum erat acsi totus populus terga verteret & hoc propter duo. Primo quia pugnatores vrbis Hay erant valde pauci sicut dixerant ad Iosue ante hoc exploratores Israelitarum. & oportebat totum populum vexari illuc eundo contra hostes paucissimos. sed irent duo vel tria millia. iuerunt tamen tria millia, & verterunt terga, quę alias etiam pugna communi humana suffecissent ad delendum vrbẽ Hay. tãtum ergo erat ac si totus Israel terga verteret. quia sic faciliter omnes Israelitę terga verterent pluribus Chananęis congregatis, sicut nunc illi dederũt terga viris Hay. H

Secundum erat, quia pugna non erat in paucis. vel multis, sed in Diuino adiutorio. sic patet ex verbis Ionathæ ad armigerum. veni transeamus ad stationem incircuncisorũ hominum: si forte faciat pro nobis Dominus: quia non est difficile saluare Deo vel in multitudine, vel in paucis. sic etiã patet. 1. Macha. c. 3. f. & ait Iudas facile est cõcludi multos in manu paucorum. & non est differentia in cõspectu Dei cęli liberare in multis vel in paucis: quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cęlo fortitudo est. sic igitur cum bellum Iudæorum non esset agendum viribus eorum, sed virtute Dei: & Deus permittebat cadere tria millia Israelitarum in manus hostium, ita permitteret cadere oẽs Israelitas: erat ergo Israel terga vertẽs.

Audient Chananæi. Hoc ponitur inconueniens, quod sequebatur, quia Israelitæ verterunt terga hostibus. suis scilicet, quòd venirent super eos oẽs habitatores terrę. nam I
cum audierunt Chananæi, quòd transissent Israelitę mare Rubrum sicco pede, & quòd interfecissent duos Reges Amorrhęorum elanguit cor ipsorum, vt patet 3. 2. c. cum autem audierunt diuisum fuisse Iordanem coram eis ad transeundum, amplius extimuerunt, & dissolutum est cor eorum: vt patet supra. 5. non audebant igitur quamquam multi essent venire super ipsos. nunc ergo audientes, quòd Israelitę victi fuissent a viris vrbis Hay qui pauci erant, intelligerent eos derelictos a Deo suo, & congregarentur super eos ad delendum. *Audient Chananæi.* Hic possunt accipi Chananęi dupliciter scilicet pro omnibus septem gentibus Chananæorum, aut pro speciali populo, qui nominatur inter septem. Si velimus accipere pro populo speciali: confirmabitur sensus iste, quia dicitur: & cuncti habitatores terrę: quod intelligetur de aliis sex populis, qui large vocantur Chananęi, quia habitabãt in terra illa sicut Cha K
nanęi. sed dicitur de Chananæis: quia isti erant apud Israelitas. cum Chananęus populus habitet apud mare, & fluẽta Iordanis: vt patet Num. 13. cap.

Alio modo potest accipi hic, quòd vocentur Chananęi generaliter omnes septem populi. & isti audirent quomodo Israelitæ fugissent a facie virorum vrbis Hay atque mouerentur, vt irruerent super eos, & tunc uocantur cuncti habitatores terræ, non Chananæi septem populi, sed alii scilicet Ammonitæ, & Moabitę, qui conduxerunt Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis, vt patet Numeri vigesimo secundo, & Deuteronomii vigesimotertio capitulo, si autem potuissent eos armis delere, libentius delesissent. nunc vero cum viderent fugisse a facie virorum Hay, non solum populi septem Chananęorum, sed etiam Ammonitę, Moabitę, Idumęi, & cęteri, qui habitabant in circuitu irruerent super Iudæos.

Et omnes habitatores terræ. Dupliciter intelliguntur habitatores terræ sicut dupliciter accipiuntur populi Chananæi: vt supra declaratum est. Quis autem modus istorũ conuenientior sit, dicendum videtur, quod secundus: quia non solum Chananæorum gentes irruere vellent super gẽtem Iudaicam si scirent eam infirmari, sed etiam alii habitatores terræ, qui erant hostes Iudæorum, & potissime Amalechitæ, qui bis pugnauerant contra Israelitas. de prima vice patet Exodi 17. Scilicet in Raphidim. de secunda patet Numeri. 14. apud Cadesbarne. & erant Amalechitę coniuncti terræ huic. nam apud Chananæos habitabant. nam dicitur Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus. Et iterũ Amalechites, & Chananæus ante vos sunt. & postea, descenditque Amalechites, & Chananæus, qui habitabat in montibus.

Atque conglobati circumdabunt nos. Quia Israelitæ erant multi. s. sexcenta millia pugnatorum, & amplius: ideo nõ venirent pauci de his gentibus, sed omnes conglobarẽtur idest iungerentur in vnum globum, & sic delerẽt facilius, & securius Hebræos. vel dicitur conglobati, quia quamq; soli Chananęi sufficerent ad delendos Hebręos, quia tamẽ omnes gentes illæ habebant Israelitas exosos tanquam hostes congregarentur super eos ad delẽdum vt se omnes de illis vindicarent.

Atque delebunt nomen nostrum de terra. Idest congregati occident omnes nos, non relinquentes aliquem de semine nostro, qui suscitare posset nomen nostrum, sed totaliter peribimus ita, q; non maneat vlterius nomen Israel in terra nullo de genere nostro superstite.

Hæc facies nomini tuo magno. Idest nunquid facies talia pro nomine tuo magno? quasi dicat non expedit. Est sensus nomen Dei est gloriosum. s. quod erat Deus omnipotens in cœlo, & in terra sicut dixerat Raab. & patet supra secundo capitulo: si autẽ non defenderet Iudęos quos introduxerat in terram Chanaan, non iudicaretur omnipotens a gentibus, quod cedebat in dedecus nominis Dei. ideo non expediebat, quod talia faceret Deus nomini suo id est, quod non inferret talem ignominiam nomini suo. ideo dicit hæc facies nomini tuo magno idest nunquid talia decet fieri pro nomine tuo magno, vt sit magnificatũ? quasi dicat non decet. nam tunc dicerent Aegyptii, & alię gentes, quod dixit Moyses Exodi 32. c. & Numer. 14. f. q; non poterat eis tradere terram, quam promiserat patribus eorum. Ideo dimittebat in manus gentium.

Est autem ista oratio nimis efficax circa Deum ad nimis suadendum. nam licet Deus non mutet sententiam suam, neque suadeatur aliquibus dictis cum aliquid diffinierit, vt patet ex verbis Samuelis 1. Reg. 15. tamen vult, quod nos impetremus aliqua, quæ nobis diffiniuit dare orando. in orationibus autem tanto aliqua efficacior est, quanto magis in Deum dirigitur. cum autem nos precantes principaliter attendimus honorem Dei, aut adducimus aliquid in confirmationem, quod honori Dei nimis apponit, magnę efficacię in suadendu Deo est: quia tunc nos causam illius agimus. s. pro illo procurantes. Nam licet honor Deo a nobis exhibitus in se nihil sit, aut Deo ꝓsit, quia bonorum nostrorum non eget. Psa. 15. tamen quãtum ad nos, qui tenemur hoc impẽdere, quòd possumus, aliquid valde magnũ est. Et quia nimis procurabatur honor Dei, quòd ipse liberaret Iudæos, ne nomen suũ apud infideles infamaretur: qui hoc modo orabat magnam habebat efficaciam in suadendo Deo. Ideo Moyses cum instanter orabat Deum, incumbebat huic modo orationis potissimum: vt patet Exod. 32. & Numeri. 14. Iosue ergo, qui discipulus fuit Moysi, hunc quoque suasionis modum secutus est.

Quid Iosephus circa supradicta dicat. Quæst. *XVIII.*

SEd Iosephus lib. 5. antiquita vt orator hęc aliqualiter exornauit dicens. Et congressis hostibus ceciderunt ex eis sex,

eis sex,& triginta.cumque hoc nunciatum fuisset Israeli-tis magnam tristitiam & crudelem protinus habuerũt angustiam.non enim propter cognatos amissos, licet omnes viri boni,& nimis exercitati perissent, quantum pro desperatione sua,credentes enim se iam terram obtinuisse,& prelijs iam exercitum vacare Deo totaliter promittente, potiores inopinabiliter videbant hostes. & saccos super induentes stolis suis tota die erant in lachrymis constituti nulla re inhęrentes cibo:casu siquidem,qui contigerat grauissime videbantur afflicti.videns autem Iosue exercitum ita percussum,& ex omnibus iam rebus pessima desperatione deiectum,audacter accessit ad Deum,& ait.non nostra petulantia venimus , vt hanc terram armis subigeremus,sed Moyse famulo tuo ad hoc nos adhortante processimus:dum multis signis possessionem huius terrę prębiturum te nobis esse promiseris,& exercitum armis hostiũ facere meliorem.Quæ sunt hęc, quæ nobis repente venerunt?nunc autem pręter spem decepti videmur, & tanq̃ non firma sint tua promissa,quę Moyses prędixit, afficimur : & deterior de futuris metus nunc nos desperabilis habet primo experimento talia sustinentes. Sed tu Domine quoniam tibi virtus est malis his adhibere medicinam & pręsentis nostrę tristitię prębere victoriam etiam de futura desperatione tuo fauore nos libera. Sic equidẽ Iosue pronus in terra deprecabatur Deum cui responsum datũ est a Deo vt surgeret.

Alias portauit. *Dixitque Dominus ad Iosue.Surge : cur iaces pronus in terra; Peccauit Israel,& prauaricatus est pactum meum:tuleruntq; de anathemate,& furati sunt,atque mentiti: & absconderunt inter vasa sua. Nec poterit Israel stare ante hostes suos,eosque fugiet:quia pollutus est anathemate. Non ero vltra vobiscum,donec conteratis eum,qui huius sceleris reus est.Surge sanctifica populum: & dic eis.Sãctificamini in crastinum. Hac enim dicit Dominus Deus Israel. Anathema in medio tui est Israel. Non poteris stare coram hostibus tuis,donec deleatur ex te,qui hoc contaminatus est scelere. Accedetisque mane singuli per tribus vestras, & quamcunq; tribũ sors inuenerit,accedet per cognationes suas, & cognatio per domos,domusque per viros. Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus , comburetur igni cum omni substantia sua:quoniam prauaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israel.*

Dixitque. Hic ponitur cognitio perpetrati peccati.& fit ista cognitio per Diuinam responsionem, & quia Diuina responsio dupliciter.s.in generali , & in speciali data est: fuit dupliciter modus cognoscendi hoc scelus.de secundo modo dicitur ibi.Surge sanctifica. *Circa primum. Dixitque Dominus*.idest respondit Deus de arca.

An Iosue loquutus fuerit hic Deus,vel Angelus,& quis fuerit modus loquutionis,Et quòd impossibile est,quod Angelus formet vocem sine eo,quod assumat corpus. Quæst. XIX.

QVęret aliquis circa hoc,quomodo responderit Deus Iosue.Et dicendum est,quòd iste respondens fuerit Angelus,quia Deus non potest loqui : vt sępe probatũ est.

Sed de isto Angelo etiam dubitabitur quomodo fuerit locutus.s.an apparuerit in aliqua figura:sicut dicitur. sup. 5.quòd apparuit Angelus Domini in spẽ viri, qui dixit se Principem castrorum Domini. Dicendum est quod non apparuerit in figura assumpta , quia vt declaratum fuit sup.4.capitulo,quando dicitur, quòd apparuit Dominus nunquam fit apparitio in assumpto corpore sed in voce abscondita in nube,vel alias. Cum autem dicitur,quòd apparuit Angelus,potest intelligi factam apparitionem in figura aliqua vel alias.sed hic dicitur,quòd locutus fuit Dominus:ergo non fuit in figura apparente.

Item quia vox facta ad Iosue fuit hic facta coram alijs senioribus.& tota multitudine, quæ erat cum ipso tamen non erat alia multitudo digna videre figuram apparentẽ Iosue.propter hoc enim non intrabat in Sancta Sanctorum Sacerdos magnus,nisi assumpto thimiamate emittente fumum , vt operiretur propitiatorium , & nihil videret de

A corpore latente in propitiatorio,vt patet Leui.16.c. quanto magis ergo indigna esset tota multitudo videre loquentem Angelum palam?

Aliquis forte dicet,quòd Angelus locutus fuerit Iosue hic in assumpta figura,tamen nõ fuit coram cæteris Israelitis locutus,sed segregatim,ita vt ipse solus eius contemplaretur effigiem.

Sed non potest stare : quia ista vox ad eum facta dixit quòd surgeret quare iacebat pronus coram arca.ergo tunc cum loquebatur Angelus iste ad eum,iacebat coram arca, sed cum ipse prostratus esset, alij quoque seniores iacebãt cum eo scissis vestibus , & aspersi puluere super capita.ergo si ei apparuit Angelus in assumpta figura, cęteris quoque visus est.

Dicendum,quòd ista locutio necessaria fuit desuper arca:quia erant seniores cum Iosue prostrati coram arca ; & ibi audita est vox,quod surgeret Iosue.vt ergo non videretur figura assumpta,dicent aliqui , quod non fuit assumptum corpus aliquod,sed vox formata ab Angelo desuper arca sine figura assumpta.ideo videri non potuit.

Respondendum est , quòd Angelus quilibet formare potest vocem non assumendo , aut formando de aere aliquod corpus humanum.Quod tamen vocem formet non fabricato aliquo corpore est impossibile, quia vox debet formari per collisionem.Angelus tamen non habet in quo collisionem faciat,nisi aliquod corpus de aere condensando fabricet.Et non solum requiritur collisio ad formandã vocem,quia hoc in sono non articulato sufficit. in vocibus tamen,quæ articulatę sunt,s.cum determinatione litterarum,& syllabarum, necesse est specialia atq; determinata esse instrumenta , & non quæcunq; ideo bruta non possunt formare articulatas voces vt homo , quia non habent organa determinata vt homo: sed Angelus loquens profert verba articulata,vt homo.ergo necesse est, vt aliqua talia organa de aerea materia fabricet in quibus loquatur, & hæc esse non possunt nisi solida,& condensata. necesse est ergo fuisse vnum de duobus modis.s. vel quòd Angelus formauerit aliquod corpus de aere tale quale humanum,& posuerit illud intra aliquam nubem dẽsam, & obscuram super arcam,ne conspici posset latens corpus , aut quòd loqueretur sub coopertura arcæ , s. quòd arca quæ nunc coram Israelitis erat,non apparebat nuda. quia moreretur omnes;sed erat operta tribus pallijs. s. velo quod pendebat ante Sancta Sanctorum, & vestimento de pellibus hiacinthinis,& pallio toto hiacinthino : vt patet Nume.4.sic enim operiebatur,quando mouebãtur castra.manebat ergo nunc super propitiatorium inter alas Cherubin concauitas,in qua latere posset corpus formatum de aere,sicut probauimus late Exod.25.& Leuit.16.cap.inde ergo formarentur voces Angeli,in corpore assumpto:& tamen non videretur,quia latebat sub opertimentis arcæ. & hoc est conuenienter dictum magis,quam quòd nubes nigra,& densa, in qua lateret corpus formatum poneretur super arcam:quia hoc esset ad populi terrorem.& isto modo dicendũ est,quòd Deus locutus fuerit Iosue, vel Moysi quandocunque erant coram arca tecta opertimentis.*Surge cur iaces pronus.*Ista fuerunt prima verba Angeli ad Iosue:& locutus est ad eum,quia quanquam omnes seniores populi cum ipso iacerent,ipse solus erat Dux, & excellentior.*Surge*.i.non iaceas in puluere, quia hoc non prodest.sed magis surge ad vlciscendum iniuriam factã Deo. *Cur iaces pronus*.idest nihil sic proficies, quia non tolletur aduersitas Israel sic iacendo,sed occidendo peccantem.iõ etiam si multum pronus iaceret ibi Iosue, non exaudiret Deus vt misereretur Israeli , quousque contereretur , qui peccauerat:sicut infra patet.& hoc non fieret tamen ibi, cum Iosue pronus iaceret.*Peccauit Israel*. Hic ponuntur sex verba,quæ idem signant.s.quòd referuntur ad eandẽ rem signatam.s.quod Israelitę tulerint de anathemate.ponuntur tamen multa verba ad persuasionem : quia est iste color Rhetoricus,cum volumus aliquid exaggerare.s.demonstrando esse valde malum,vel valde bonum, quamq̃ enim per vnicum verbum signaretur ipsa rei substantia, tamen singulæ conditiones eiusdem rei non exprimuntur eodem verbo.cum autem multa fuerint posita abundantius signatur conditio rei.Item proficit ad persuasionem, quia

quia quodlibet verbum auditum proficit ad aliquam p-suasionem. cum autem iterantur verba ad eandem rem, maior fit impressio. & ob hoc vti synonimis nimis proficit ad prouocationem passionalium affectuũ sic dicit Isido. in principio synonimorum suorum, quia libellus quẽ synonimum vocant perueniens in manus eius, eum prouocauit in lamentum. & vere talis liber iste est, quod profecto non efficeret, si simplicibus & solis pro quacunque re verbis, descriptus foret. nimis enim artificiosa eloquentia ad permutationem affectuum confert, sicut est de melodiis iuxta Aristot. 8. Politic. volens ergo Deus mouere Iosue ad diligenter puniendum, proposuit peccatũ Israelitarum per multa verba. Sic iterum fecit, cum Israelitæ coluerunt vitulum aureum Moyse absente, Deus proposuit diligenter peccatum eorum exprimens per singulas circunstantias, vt magis moueret ad punitionem: de quo Exod. 32. cap.

Peccauit Israel. Quia accipiendo de anathemate peccatum fuit cum iussum esset, ne quis contingeret quippiam de his, quæ erant in vrbe Iericho. & dicitur, quòd peccauit Israel. non q; totus Israel peccauerit, aut magna pars eius, quia solus Achan peccauit: sed ex peccato eius dixit Deus peccasse totum Israel: & pro illo peccante toti populo infligebat pœnam.

Et præuaricatus est pactum. i. falsauit, vel trãsgressus est pactum. pepigerant enim cum Domino, quòd nihil acciperent de anathemate vrbis Iericho: postea tamen acceperunt: & hoc est proprie præuaricari. sic dicitur. 4. Regum 2. prçuaricatus est Moab in Israel id est fregit pactum, q; habebat cum Israel.

Tulerunt que de anathemate. Istud non fuit aliquid alterum præter peccare, & præuaricari pactum. sed in tollẽdo de anathemate fecerunt omnia hæc. & ponitur tollere de anathemate, quia hoc per se erat peccatum etiam si nihil aliorum poneretur. & ponuntur omnia ista pluraliter signantia, vt referantur ad totum Israel, qui dicitur peccasse peccante Achan.

Et furati sunt. Istud quod positum est tulerunt de anathemate est substantia facti. cętera autem ponuntur tanquam limitationes vel conditiones actus.

Quomodo Iudæi dicantur furati fuisse de anathemate: & an fuerit proprie furtum vel rapina. Quæst. XX.

Dicuntur furati Israelitę, qui tulerunt de anathemate. furtum autem est contrectatio rei alienę inuito Domino animo lucrãdi facta quod accidit hic. Nam ea quę erant in vrbe Iericho quamquam iure bellico prouenissent Israelitis, quia tamen dederant ea Deo abdicantes a se per anathematis positionem fecerunt ea esse aliena. cum ergo postea vellent ea contrectare, non contrectabant res suas sed alienas. Ideo committebant in eis furtum; sicut si quis donasset alicui quippiam transit in dominium illius: si autem postea nesciente illo & nolente, iste qui donauerat, vteretur re illa animo lucrandi committeret furtum: sed simpliciter transierant in potestatem Dei ea quæ erat in vrbe Iericho per anathema impositum. ergo quicunq; de Israelitis postea contrectaret aliquam de rebus illis, vtebatur re aliena. Item hoc erat inuito domino, quia Deus non permiserat alicui de Israelitis quòd acciperet de anathemate Iericho. Item erat animo lucrandi facta ista ablatio. nam Achan vidit hæc quæ accepit pulchra esse, & concupiuit illa atque abscondit, vt patet infra cum dicitur, & concupiscens abstuli, & abscondi in terram. ergo lucrum eorum habere volebat. Sed an esset furtum specialiter dictum illa ablatio, an rapina, non clare patet: quia furtum cum distinguitur contra rapinam, est contrectatio rei alienæ ne sciente domino & non præbẽte consensum, nec qui accepit credidit dominum permissurum. Rapina vel latrocinium est cum res palam domino inuito aufertur nõ potenti eam defendere. neutrum autem horum totaliter conuenit ablationi de anathemate Iericho. nam non possumus dicere Deum nescientem, quia omnia videt & oculi eius in omni loco contemplantur bonos & malos: vt patet Prouer. 15. cap. Cum ergo Deo auferebatur aliquid de

F eo quod erat in vrbe Iericho ad eum pertinens scienti auferebatur. quia videbat & cognoscebat: non est igitur furtum totaliter dicendum. Item rapina aut latrocinium dici non potest, quia rapina est cum domino non defendere potenti rem suam aufertur. Deus autem potens erat ad defendendum ne Achan aliquid auferret de anathemate Iericho: ergo non fiebat rapina. Dicendum ergo est proprie assumendo vt nos diffinimus, non fuisse hic furtum nec rapinam, sed quandã ablationem rei alienę quam large vocamus furtum.

An dici possit quòd Achan non commisit furtum vel latrocinium: quia Deus cuius erãt res, vidit, & consensit, cum aliter iste facere non posset. Et quod Deus influit & coadiuuat omnibus peccantibus circa omnia quæ agunt siue bona siue mala, non tanquam rector sed tanquam prima
G *causa. Quæst. XXI.*

Sed adhuc dicet aliquis quòd non incurrit Achan crimen furti vel latrocinij auferendo aliquid de Iericho quia Deus cuius erant res illæ vidit & consensit: consentiente tamen domino non est furtum nec rapina: nec fuit consensus iste coactione aliqua inductus aut extortus sed simpliciter: quia Deum nemo ad aliquid adigere potest. Quòd consenserit patet: quia nisi ipse consentiret, & ad agendum vires præberet, non potuisset facere Achan nec velle. quia Deus est prima causa, & ab eo defluit tota perfectio in nos per continuationem actualem. Si autem desineret nos conseruare, caderemus in nihilum. ita nisi ipse ad omnia vires influxerit, nihil fieri possibile erit: ergo Deus tribuit Achan vires ad agendum: ergo non furatus est nec peccauit. Respondẽdum est dupliciter. vno modo
H ciuiliter, s. quòd quamquam Deus viderit aut cognouerit Achan accipere de rebus suis, quæ erant in vrbe Iericho, & prohibuerit non consensit. nam dato quòd aliquis videat alium accipientem res suas clandestine, & non prohibeat vt postea accusare possit de furto, vel ob aliam causã, non tollitur quin ille furatus fuerit: quia iste contrectauit rem alienam & hoc inuito domino, idest quia credebat non permissurum. quamquam ergo permitteret, quia nõ constabat isti: sed ob hoc accipiebat clandestine, quia putabat palam non permissurum dominum, furtum committit quod ex animo pendet. nec permissio domini tollere potest quin iste furetur. E contrario autem si iste qui accepit rem, credidit verisimiliter dominum permissurum & accepit: quamquam dominus non permiserit, nec postea consentiat, non commisit furtũ. Sic ergo erat in Achã accipiente de rebus Iericho, quia quamquam Deus prę-
I sens esset, & non prohibuisset eum accipere, potuissetque prohibere: tamen quia Achan credidit quòd non permitteret Deus, & se illicitum agere existimabat, vere commisit furtum. Alio modo responderi potest magis Theologice, s. quòd Deus non consensit ablationi rerum factæ ab Achan. Et quando obijcitur quòd Deus consensit, alioquin nihil facere potuisset. Respondendum est q; Deus voluit furtum Achan secundum voluntatem beneplaciti non tamen secundum voluntatem signi: quin potius contrarium se velle signauit, quando iussit Iosue facere anathema super Iericho, vt supra præcedenti cap. declaratum est. vel saltem illud factum ab Israelitis acceptauit: & hæc est voluntas, quam nos sequi debemus quæ nobis cognita est. Voluntas autem beneplaciti est nobis incognita: ideo de hac nihil ad nos. sed Achan fecit contra voluntatẽ signi quia Deus signauerat se nolle quod aliquis acciperet de re-
K bus vrbis Iericho: ergo nolente Domino abstulit. Sic est si aliquis iubeat seruo non accedere ad aliquam rem, & tamen desideret quòd seruus accipiat illam rem, si seruus acceperit criminis reus est: fecit enim contra voluntatem signi domini sui, & tamen non contra voluntatem beneplaciti, sed magis illam executus est; ita ergo in Deo per omnia est. Et quando arguis quòd Deus præbuit isti vires ad agendum, quia alioquin non potuisset accipere aliquid immo nec velle accipere. Respondendum est hoc nõ obstare: quia Deus inquantum causa prima influit in omnia causata indesinenter, & quantum ad hoc non iubet aliquid, nec vetat. nec aliquid est malum, quòd fit in compa

ratione

ratione eius nec bonum. Quia habet hoc modo habitudinem capitis,& principij naturæ: & non tanquam rector in ordine rationis. Malum autem & bonum accipiuntur in ordine ad rationem, quia ſunt per variationem debitarum circunſtantiarum, vel per inexiſtentiam earum: hæc tamen ſecundum rationem ſunt. ſed Deus inquantum rector hęc vetat, nec præbet vires: ideo quamquam Deus omni agenti ſiue bonum ſit, ſiue malum, vires pręheat (quia hoc agit vt cauſa naturæ, & non determinat illud robur datum ad aliquid malum: ſed nos data fortitudine & continua influentia Dei abutimur in malum conuertētes. ſicut cum pecunias, & cætera bona fortunę a Deo largita in malorum fomenta deducimus) Deus tamē ad malum illa nobis non dedit: quamquam ipſa indifferentia erant an ad bonum vel ad malum verterentur. non poteſt ergo dici Deum conſenſiſſe peccato, ꝙ fecit Achan, q̄ q̄ ipſe ei agenti vires præbuit. peccauit ergo ſiue eum furium ſiue qualitercumque feciſſe dicere eligamus. B *Atque mentiti*. Etiam in auferendo de anathemate dicuntur Iſraelitæ mentiti ſemper referendo ad ſolum Achan. & dicuntur mentiti non quòd poſt ablationem factam de anathemate commiſerint aliquod mendacium, ſed in auferendo mentiti ſunt. nam ponentes anathema promiſerunt, quòd non acciperent aliquid de vrbe, cum autem abſtulit aliquid Achan mentitus eſt, & ipſo mentiente mentitus eſt Iſrael. *Et abſconderunt inter vaſa ſua* Solus Achan abſcondit quę abſtulit: & dicitur inter vaſa, id eſt inter res ſuas. nam in medio tabernaculi ſui foſſa humo abſcondit quæ furatus eſt: vt patet infra in litera.

Non poterit ſtare Iſrael ante hoſtes ſuos. Hic transfertur

A q. 26 vſque ad q. 71. pœna pro peccato Achan in totum Iſrael. Achan. enim ꝓ ſe punitus eſt, vt infra patet: totus tamen Iſrael quia ipſe C peccauit, primo pęnas luit. Quomodo autem transferatur peccatum vnius in communitatem, & quomodo communitas non punita fuit hic pro peccato Achan ſed pro peccato ſuo, & quid fecerit peccatum Achan declaratū fuit pręced. c. Ponitur autem hic valde magna pæna timoris, ſcilicet, quòd non poſſet Iſrael ſtare contra hoſtes, quod dupliciter intelligi poteſt. Vno modo quòd non poſſent ſtare Iſraelitæ contra hoſtes, id eſt quòd quamquam conarentur ſtare coram eis, non poſſent ſe defendere, quia alij confringerent eos. & hoc modo minus malum eſt nō poſſe ſtare corā hoſtibus quàm fugere, quia iſti non poſſunt ſtare cum robore hoſtium premantur & cadant: animos tamen viriles & bellicos gerunt. Alij vero qui fugiunt nōdum confracti prementibus hoſtibus, corde pauitante, cōtra viriles animos atque bellicos fugam petunt. Alio modo poteſt intelligi quod non poterit ſtare Iſrael coram ho D ſtibus, id eſt non poterit conſiſtere eis viſis. & eſt ſenſus ꝙ Iſraelitæ anteꝗ̄ videant hoſtes habebunt animoſitatem, & ibunt ad loca hoſtilia: ſed cum viderint vultus hoſtium tanto concutientur pauore, quòd conſiſtere non poterunt ſic factum eſt in vrbe Hay. Nam Iſraelitæ illuc iuerunt irritantes hoſtes ad pugnam: ſed cum viderunt vultus hoſtiles, illico terga verterunt nihil omnino reſiſtentes, vt patet ſupra: & hoc eſt, quia vultus hoſtiles videbantur eis terribiles propter magnum timorem, quem eis Deus incuſſerat. & ſubito quidem incutiebat ad viſum hoſtium, ac ſi in vultu hoſtium aliquid horrendum eſſet: nam cum irēt Iſraelitę in vrbem Hay nihil timebant, ſed cum hoſtium vultus primo viderunt. *Eo quo fugiet*. Quia cum non potuerit eis reſiſtere ſed magis eis viſis conterrebitur, & fugiet. Eſt autem iſta fuga non ex defectu virium Iſraelitarum, ſed ex timore à Deo incuſſo in pœnam: vt patet cum E ſequitur. *Quia pollutus eſt anathemate*. Id eſt quia coinquinauit ſe peccando capiens de anathemate, quaſi dicat peccatum ſiut, vt hæ calamitates ei proueniant. dicitur pollutus propter Achan ſemper transferēdo in populum peccatum illius. dicitur pollutus quia omnia peccata coinquinant: ſunt enim quædam ſordes animæ velut magna corporum inquinamenta.

Non ero vltra vobiſcum. Id eſt non adiuuabo vos ad expugnandum hoſtes ſicut ſemper adiuui, quouſque fiat quod ſequitur in litera: non ſolum non erat Deus cum Iſraelitis adiuuans eos ſpecialiter, ſed magis ſpecialiter impediebat eos incutiendo terrorem viſis

A hoſtibus. Nam dato quòd Deus non adiuuiſſet ſpecialiter Hebręos, ſicut a principio adiuuerat, ſed ſolum pręberet vires communi influxu, vt alijs gentibus confert, non fuiſſent deuicti ab hoſtibus qui in ciuitate Hay erat. nam illi erant inferiores robore, & numero Iudęis. Deus tamē incuſſit eis timorem, ſicut alias incutiebat Chananæis, & terga verterunt. ſic enim Chananęorum gentes a Iudæis ſuperatæ ſunt, cum multo maiores & fortiores eſſent, & valde maioris numeri quam Iudęi: vt patet Deut. 7. miſit enim Deus terrorem ſuum in eos, vt fugerēt viſis Iudęis: vt patet Exod. 23. ſcilicet terrorem meum mittam in pręcurſum tui, & occidam omnem populum ad quem ingrederis: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. magis ergo hic Deus intelligi voluit quàm expreſſit.

B *Donec conteratis eam*. Non dixit donec occidatis, ſed cōteratis: quia conterere eſt in minutiſſimas partes frangere, vel totum frangere. & hoc fuit in Achan, qui non ſolum occiſus eſt, ita vt ipſe ſolus periret in ſcelere ſuo, ſed etiam contritus, id eſt totus fractus, ſ. quòd ipſe cum omnib. quę ad eum attinebant, deletus eſt omnibus lapidatis & combuſtis: vt patet infra: hoc etiam ſignat delere vel diſperdere: vnde in hoc iuſſit Deus quòd cuncta delerentur quę pertinebant ad eum qui peccauerat.

Qui huius ſceleris reus eſt. Id eſt qui peccauit in hoc ſcelere. vocatur hoc ſcelus, quia eſt præuaricatio pacti conſtituti cum Deo vt ipſe Deus dixit, ſcilicet & pręuaricatus eſt pactum.

Surge ſanctifica. Hic ponitur cognitio peccati perpetrati in ſpeciali: & hoc quantum ad duo, ſ. quantum ad peccatricem perſonam, & quantum ad culpam determi- Surgere qd ſignet C natam. Secunda ibi. *Et ait Ioſue*. Circa primum. *Surge*. Nō dixit Dominus Ioſue. quòd ſurgeret, quaſi tūc iaceret: ſed ponitur ſurge ad excitationem ad faciendum aliquid. & iſte modus eſt in tota Sacra Scriptura, vt dicatur alicui, qđ ſurgat vel egrediatur, quando iubetur ei quod faciat aliquam rem, quam ante non faciebat. ſic patet Exod. 32. ſurge fac nobis Deos, qui nos præcedant. non enim tunc iacebat Aaron, quando Iſraelitæ congregati iſta dixerūt. ſed dicitur quòd ſurgeret, id eſt quòd velociter faceret. ſic dicitur Exod. 2. egreſſus eſt poſt hęc vir de domo Leui accepta vxore ſtirpis ſuæ, non dicitur ibi quòd egreſſus eſt, quaſi de aliquo loco egreſſus fuerit, ſed quòd tunc cœpit cognoſcere vxorem ſuam quàm ante metu Pharaonis cognoſcere non audebat. Poteſt tamen accipi hic ſurgere ꝓprie, ſ. quòd quamquam a principio dixerit Deus Ioſue, quòd ſurgeret, tamen ipſe ex humilitate iacuit pronus in terra. D & nunc ei iuſſit ſecundo quòd ſurgeret. *Surge ſanctifica populum*. Id eſt conuoca vel fac eſſe paratos. Dictio quę hic Sanctificare quomodo accipiatur. ponitur, apud Hebræos eſt æquiuoca ad conuocare, vel parare, aut facere ſanctum. Dictio tamen Latina non capit iſta ſignificata, & vt communiter ponitur pro parare. Sic accipitur ſupra 3. c. ſ. ſanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia, id eſt parate vos per deuotionem ad mirabilia videnda quæ Deus facturus eſt. Et Numer. 11. ſanctificamini: cras comedetis carnes, i. parate vos ad comedendum carnes, ſ. vt capiatis coturnices aſcendentes de mari. Accipitur enim aliquando pro facere ſanctū: ſic dicitur Leui. 21. ego Dominus qui ſanctifico vos, id eſt facio eſſe ſanctos, vel volo eſſe ſanctos. ſic etiam Hiere. 1. cap. antequam exires de vulua ſanctificaui te, id eſt mundaui te ab originali, vt exponunt doctores Catholici. hic autem ſanctificare videtur accipi pro conuocare, ſ. ſanctifi E ca populum, id eſt conuoca eos, vt mane pręſto ſint ad cognoſcendum quis de eis peccauerit.

Et dic eis ſanctificamini in craſtinum. Id eſt ſitis vocati pro mane, vt omnes veniatis coram arca Domini ad videndum quis peccauit. vel ſanctificamini, id eſt eſtote parati per deuotionem ad videndum ſententiam Domini mane inter vos.

Quomodo ſumitur hic ſanctificatio quia pro apparatione. Quaſt. XXII.

DIcendum autem ꝙ in his locis ſanctificatio pro apparatione accipitur. ſed iſta apparatio non fiebat ſem-

per

que Reges, de quibus infra 10. ca. nam dicitur, quod com F pleta cæde reuersi sunt in castra Galgalę. & hoc, quia quando ibatur ad bellum, interdum mouebatur pars exercitus manente reliqua parte in castris in Galgalis, aliquando totus exercitus ibat ad pugnam manentibus fęminis, & vitis, qui ad bellū apti non erant. castra tamen immota erāt in Galgalis. Isti viri qui mittebantur a Iosue erant exploratores, vt patet infra, cum dicitur. Qui præcepta complentes explorauerūt Hay, & reuersi sunt. & mittebat hos Iosuę ad loca illa ad quæ iturus erat: quoniam ad prudentiam Ducis hoc pertinebat vt sciret, an totum exercitum, vel partem duci illuc oporteret. & qua via ascendendum esset vel pugnandum. & si non mitterentur exploratores interdum bellum valde periculose & inepte fieret. quod patet, quia Iosue volebat ducere totum exercitum contra vrbem Hay: exploratores tamen iudicauerunt solum duo millia vel tria millia virorum debere ascendere, vt patet G infra cum dicitur. Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia pergant & deleant ciuitatem, quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? *Contra Hay.* Idest ad ciuitatem Hay. an vero intrauerint exploratores Iudæorum in vrbem Hay, sicut intrauerunt in vrbem Iericho non patet. magis tamen dicendum videtur, quòd non intrauerint, sed accesserint iuxta vrbem, & considerauerint magnitudinē vrbis, & conijcerent ex hoc quot erant habitatores: etiam scirent loca expugnandi, & latibula atque insidias, quæ satis erant ad hoc, quòd congrederentur Israelitæ cum Chananæis.

Item non videtur quomodo possent introire Iudæi exploratores in vrbem Hay, quia omnia loca in circuitu clausa erāt timore Israelitarū, non ergo possent ingredi in vrbem. Non fuit autem sic de ingressu in vrbem Iericho. nam cum illuc venerunt exploratores, erant Iudęi ante Iordanem, & non timebant Ierichontini breuiter venturos eos. erat igitur patens vrbs Iericho. nunc vero capta vrbe Iericho atque deleta, omnes vrbes Chananęorum extimuerant. ideo diligenter clausę erant, nec possent in eas exteri introire.

Itē patet hoc ex litera, quia Iosue non misit viros istos, vt introirent in vrbem Hay, vt patet in litera scilicet, vt respicerent territorium eius, & dispositionem locorum, & magnitudinem vel paucitatem populi. nam nec Iudęi auderent iam introire ad explorandum in ipsam vrbem, nec in aliquam aliam, timentes insidias & periculum habitatorum terræ, sicut accidisset in vrbe Iericho, nisi Raab abscondisset exploratores, sicut declaratum est supra 7. cap. *Quę est iuxta Bethauem ad Orientalem plagam oppidi Bethel.* Hic ponitur situs terræ huius. s. quod vrbs Hay est, I iuxta Bethauem, & ad Orientem Bethel. s. quòd venientibus de Iordane qui est in fronte Orientali terræ Chanaā. vt patet Num. 34. c. est Hay prius quàm Bethel: ideo dicitur esse ad Orientalem plagam eius.

An Bethel & Bethauem sint idem locus vel diuersa. Quæstio. VI.

SEd dubitatur circa ista loca, scilicet Bethauem & Bethel. Aliqui enim dicunt esse eundem locum, qui vocetur Bethel & Bethauem. dicunt tamen esse ista nomina posita ex aliquibus accidentibus, scilicet quòd Bethel nominatus fuerit locus ille, idest domus Dei, quia Iacob vadens in Mesopotamiam viderit ibi scalam pertingentem vsque ad cęlum & Dominum innixum scalæ, vt patet Gene. 28. dixitque, nihil aliud est hic, nisi Domus Dei, & porta cæli. vocatum est, ergo tunc nomen vrbis Bethel, vt ibi patet. Dicunt autem, quòd vocata sit Bethauem, i. domus Iaoli, quia in Hebręo beth domus est, auon aūt Idolatriā notat. hoc nomen volunt postea fuisse impositum, quia Ieroboam posuit ibi postea vnum vitulum aureum, & alterum in Dan, vt patet 3. Reg. 12. ab Idolatria ergo ibi celebrata vocatur Bethauem. Item Rab. Salo dicit super Oseę cap. 10. vbi dicit litera. Vaccas Bethauem coluerunt: quòd Bethauē sit idem qd Bethel. Sed dicendū est hoc non stare. sunt. n. duo loca Bethauē. & Bethel. qd patet primo ex litera, q̄ vult facere diuersitatē inter hęc, cū dicat: contra Hay quæ est iuxta Bethauem ad Oriētalē plagā oppidi Bethel. si autem voluisset designare esse eundem locum non dixisset habens ad Oriētalem plagam Bethel: sed dixisset: quæ est iuxta Bethauem ad Oriētalem plagam ipsius: sed subiunxit aliud nomen. ergo videtur manifeste signasse diuersitatem Bethauem & Bethel.

Item patet hoc solidius in diuisione terræ promissionis cum describitur sors Beniamin, quia ponitur ista esse diuersa loca, cum dicitur infra 18. & inde contra Occidentem ad montana conscendens & perueniens in solitudinem Bethauem atque pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel. Ecce diuersa loca ista sunt: cum ponantur diuersa participia pro illis, scilicet, quòd sors Beniamim peruenit in Bethauem: & quòd pertransit inde in Bethel. si tamen esset idem locus non poneretur pertransiens & perueniens. vnde est sensus hic, quòd Hay ciuitas est iuxta Bethauem, scilicet, quòd habet Bethauem apud se G ad latus Aquilonare suum: & dicitur apud se habere, quia respectu termini Orientalis & Occidētalis terrę Chanaā, ista duo loca ęqualiter se habent, scilicet, quod non magis distat vnum quàm alterum: & si secundum longitudinē idem sunt ista loca, sed secundū latitudinē differunt: quia Hay est ad latus Meridianum declinans. Bethauem autem inclinatur in partem Septentrionalem. non tamen dicitur esse Hay iuxta Bethel, quia distant ista duo loca secundum longitudinem. non enim distant ęqualiter ambo a parte Orientali nec a parte Occidentali, quia Hay est ad Orientalem oppidi Bethel.

Responsio ad argumenta præcedentia tam secundam sententiam Nicolai quam Authoris. Sed primo hic ad primam argumenti particulam quæsitis. Quæst. VII.

AD argumenta facta respondetur. Ad primum: quando dicebatur quòd ille sit idem locus, & vocatus fuerit Bethel, quia vidit ibi Iacob scalam: & Bethauem, quia positus fuit ibi vnus de vitulis aureis. Respōdet Nicolaus non stare. Primum cum dicitur: quòd ibi viderit Iacob scalam. dicit enim quod non vidit ibi, sed in Ierusalem, vt tenent communiter omnes doctores. tamen Ierusalem & Bethel, de qua hic dicitur, sunt loca distincta: sicut patet in diuisione terrę infra. Item dicit quod non sit eadem, quia Ieroboam posuit vnum vitulum aureum in Dan: & alium in Bethel ne iret populus ad adorandum in Ierusalem: ergo loca distincta erant. Sed dicendum est istam solutionem Nicolai non stare. nam verum est quod Bethel & Ierusalem sunt distincta loca, vt ipse probat: & magis adhuc probari posset ex alijs causis quæ causa breuitatis relinquuntur, tamen apparitio non fuit facta Iacob in Ierusalem, sed in Bethel vt declaratum fuit Gen. 12. & 28. & patet satis ex situ terræ: quia cum iret Iacob de loco habitationis patris sui Isaac, s. de Bersabe in Mesopotamiam tendebat versus partem Orientalem. quod patet, quia vadens, & rediens transiuit Iordanem. vt patet Gen. 32. cum dicitur. In baculo meo transiui Iordanem istum: & nūc redeo comitatus duabus turmis. Iordanis tamen est ad Orientalem partem terrę Chanaan. vt patet Num. 34. si tamen deberet ire Iacob de Bersabe per Ierusalem oportebat vt regrederetur versus partem Occidentalem, cum Ierusalem non sit ad partem Orientalem terræ promissionis sicut Bethel, de qua hic dicitur.

Item patet, quia Bethel in qua apparuit Deus in scala Iacob vocatur Luza, & tamen ista Bethel quę hic ponitur vocatur Luza, & non Ierusalem, quod patet, quia ista Be- K thel de qua hic dicitur, iuxta Bethauem est, cum dicatur hic, quod est Hay apud Bethauem, & est ad Orientalem plagam Bethel: ergo coniuncta sunt alioquin non diceretur ad Orientalem plagam eius, tamen Bethel quæ est apud Bethauem vocatur Luza, vt patet infra 18. cum dicitur, Pergens iuxta latus Iericho Septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem ipsa est Bethel. ergo ista Bethel q̄ est iuxta Bethauē vocatur Luza. sed in Bethel q̄ vocat Luza vidit Iacob scalam, & dixit eam domum Dei. ergo vidit in hac Bethel de qua hic, & non in Bethel quæ est Ierusalē: immo nunq̄ vocat Ierus. de Bethel in sacra Scriptura.

No. contra multos ignorantes, quod Ierusalem numquam vocatur Bethel.

Sed

Sed aliqui non attendentes in his ad locorum situs, nec ad nomina eorum in sacra Scriptura, adherentes quibusdam leuibus fundamentis Ierusalem Bethel vocant.

Determinatio auctoris.

Dicendum est ergo concedendo, sicut arguebatur, scilicet quòd vocatur locus iste Bethel, quia ibi Iacob vidit dominum innixum scalæ, & tamen non est concedenda altera pars, scilicet quòd iste idem locus vocetur Bethauem.

Responsio ad alteram particulam superioris quæsiti ex opinione Nicolai, & solutione auctoris. Quæst. VIII.

AD aliam particulam cum diceretur, quòd iste locus fit etiam vocatus Bethauem, quia ibi Idola culta fuerunt quæ posuit Ieroboam: Dicit Nicolaus nõ stare, quia hoc nimis extraneum est. nam Iosue scripsit librum istũ, & tamen a tempore Iosue vsque ad tempus Ieroboã Regis Israel, qui posuit vitulum in Bethel fluxerunt anni quingenti, vel quasi. quod patet, quia anno quadringentesimo octuagesimo ab exitu de Aegypto fundauit Salomon domũ Domini, anno 4. regni sui. vt patet 3. Reg. 6. c. ipse autem regnauit 40. annis. vt patet 3. Regum 11. ca. & post Salomonem facta diuisione regni incepit regnare super decem Tribus Ieroboã qui fecit vitulos aureos, & posuit vnum in Dan, & alterum in Bethel. vt patet 3. Regũ 12. & sic sunt anni quingenti. & viginti, ab exitu de Aegypto vsque ad finem regni Salomonis. a quibus si subtrahantur quadraginta, qui fluxerant ab exitu de Aegypto vsq; ad transitum Iordanis, & delectionem vrbis Hay, manebunt quadringenti, & octoginta vsq; ad fabricationem vitulorum aureorum, & positionem in Dan, & Bethel. non ergo poterat esse, q Iosue vocaret istã vrbem Bethauem ab eo, quod accidere debebat postea. quasi per annos quingẽtos.

Dicendum est, quòd ista positio peccat, quia præsupponit, quòd Iosue istum librum scripserit. nã probatum fuit in Prologo primo auctoris, q non scripserit Iosue, & satis patet, quia in eo continentur aliqua que fuerunt post mortem Iosue, vt de funere suo, de quo Iosue 24. capit. Etiam in aliis locis libri huius narrantur alia, quæ referuntur ad tpa. quæ fuerunt magno tempore post Iosue, sicut cũ aliqñ dicitur vsque ad præsentem diẽ, in quibus si diligẽter aduertantur tempora illa sunt posteriora temporibus Iosue. Aliquis ergo alius scripsit. Non obstãte tñ q respõsio ista peccet, tenendum est id, quod intendit concludere, scilicet, quòd non sit Bethel idem locus, quòd Bethauem.

Adhuc tamen tenendo positionem Nicolai respondendum est, quòd cum arguitur, quòd poterat esse, quòd Iosue scribens hæc nominasset locum istum Bethauem per anticipationem, sciens id quod futurum erat in eo.

Dicit Nicolaus, quòd ista est valde magna anticipatio, ideo non est tenenda.

Sed dicendum est, quòd adhuc tenendo positionẽ Nicolai aliter respondendum erat, scilicet quod non poterat hoc positum fuisse per anticipationem. nam solum nõ requirebatur, quòd Iosue spiritu Prophetico cognosceret quid futurũ esset in loco, sed quòd tota gens sciret ad hoc quod vocaret locum illum Bethauem. alioquin populus nesciens quid futurum erat, non mutaret nomen loci imponens de futuro euentu quod nesciebat. sed Israelitæ nõ cognoscebant quomodo ibi futurus esset vitulus aureus adorandus. ergo non vocaret nomen loci Bethauem. non potest igitur vllatenus stare hoc dictum per anticipationẽ magnitudo autem, vel paruitas temporis ad hoc nihil differt si populus cognoscere posset euentum rei ad imponendum nomen.

Vera solutio auctoris.

Ad hoc ergo aliter dicendum est, scilicet quòd quamquam iste locus vocatus fuerit Bethel, quia ibi vidit Iacob Dominum innixum scalæ, tamen non vocabatur Bethauem, quia duo loca sunt distincta Bethel, & Bethauem, vt patet infr. 18. & supra declaratum est. Et quando dicitur, quòd Iosue vocauit Bethauem locum istum propter euentum posteriorem in loco illo.

Respondendum est procedere dictam positionem super falsum, scilicet quod sit idem locus. nam si idem concederemus esse Bethel, & Bethauem, inquirendum esset, quomodo vocaretur vtroque nomine, & tamẽ cognitum, est non esse eundem locum, non oportet ergo inquiri de nominatione.

Obiectio quorundam contra Nicolaum. Et defensio eiusdem circa superius quæsitum simul que a quo fuerit hic liber scriptus asseritur, & liber Iudicum atque Ruth. Quæst. IX.

SEd adhuc cõtra Nicolai positionem aliquis arguere potest, quòd vocaretur locus idem Bethel, & Bethauem, & quòd non sit aliqua anticipatio magni, aut parui temporis, sed narrantur res præteritæ, quia liber iste non fuit scriptus a Iosue, vt declaratum fuit supra in Prologo. Aliqui autem dicunt eum, & librũ Iudic. scriptum ab Isaia. sed tunc stat, quòd dicitur, quod Isaias. fuit post tempus Ieroboam Regis magno tempore, scilicet tempore Ezechiæ Regis. vt patet cap. 1. Isa. ideo potuit vocare locum istum Bethauem a vitulo aureo ibi posito, quamquã tempore Iosue non vocaretur Bethauem, sed Bethel. Respondendum est, quòd quamquam ab aliquibus dicatur Isaiã scripsisse librum hunc, tamen non scripsit, sed magis Samuel. Idem etiam de libro Iudicum videtur, quia ibi sunt aliqua quæ repugnarent huic. sic habetur infra 15. scilicet Iebusæum autem habitatorem Ierusalem nõ potuerunt filii Iuda delere, habitauitque Iebusæus cum filiis Iuda in Ierusalem vsque in præsentem diem, & hoc referretur ad tempus quo scribebatur liber. tamen si referretur ad tempus Isaiæ falsum esset, quia iam deletus, & expulsus fuerat totaliter Iebusæus de Ierusalem, vt patet, quia tempore Dauid fuerunt expulsi. vt patet 2. Reg. 5. cap. & 1. Paral. 11. c. Isaias tamen multo tempore fuit post Dauid. non ergo ipse scripsit librum hunc. Idem modus arguendi est, quòd non scripserit librum Iudicum, quia Iudicum ca. 1. habetur hoc testimoniũ, quod habetur infra. 15. ergo idẽ inconueniens est si poneretur scriptus liber Iudicum ab Isaia. Dicendum ergo verisimile scriptos hos duos libros cũ libro Ruth a Samuele Propheta, qui vnum de Iudicibus se computat. vt patet 1. Regum cap. 12. & in hoc nõ sequitur incõueniens quod sequebatur si scripsisset Isaias quia fuit primo Samuel quàm Dauid. ideo tempore eius adhuc habitabat Iebusæus in Ierusalem, non expulsus. Ad alterum argumentum cum diceretur Oseæ. 10. cap. scilicet Vaccas Bethauem coluerunt. Et dicit ibi Rab. Sal. q Bethel vocetur Bethauem. Respondendum est: hoc posse intelligi dupliciter. Vno modo, quòd Bethauem sit nomẽ proprium loci. Alio modo, quòd sit nomen commune Accipiendo secundo modo est sensus, quòd Iudæi coluerunt vaccas, quæ erant in domibus Idolorum: vocat vitulos aureos vaccas ad magis vituperandum, & istæ sunt in Bethauem. i. in domo Idoli, quia vna domus Idoli erat assignata in Dan, & alia in Bethel, & tunc vterq; locus horum vocatur Bethauem. i. domus Idoli. quia in quolibet erat vnus vitulus aureus, & non erit Bethauẽ nomen proprium alicuius horum locorum, sed commune. Et fundamentũ huius expositionis est, quia dicitur. Vaccas Bethauem coluerunt, & tamen in Bethel non erant vaccæ, vel vituli, sed vnus vitulus aureus tãtummodo, & alius in Dan. vt patet 3. Reg. 12. c. Alio mõ potest intelligi, quòd accipiatur ibi Bethauem pro Bethel solum, & tunc dicemus, q Oseę. 10 vocatur Bethel Bethauem, non q Bethauẽ sit nomen quo ante vocaretur Bethel. nec vocaretur hic Bethauẽ aliquis locus propter illud, sed postea ipsemet locus Bethel a casu vocatus est Bethauem non tanquam nomine principali, sed velut agnomine quod ab euentu ponitur.

An ista nomina Bethel & Bethauem essent istorum locorum ante introitum Iudæorum in terram Chanaan, vel fuerunt imposita ab Hebreis. Et an locus iste fuerit vocatus Bethel ex oratione quam faciebat ibi Abraham. Quæst. X.

AD principale quæsitum. s. quomodo vocaretur Bethel locus iste, & quomodo locus alius Bethauẽ. Respondet Nicolaus, quòd non fuit vocatus Bethel ex positione nominis a Iacob, quia vidit ibi Deum, sed quia Abraham

mani multotiens illuc ibant. de hoc Paulus Orosius, libro 6. de Ormesta mundi. paulo enim ante Saluatoris natiuitatem oracula huius defecerunt. Sic quoque erat Templű Dianæ Tauricæ, cui offerebantur peregrini, q̄ rapuit Orestes filius Agamemnonis. Erat etiam famosum templum Iouis Olympici. nam in monte Olympo Pelops auus maternus Herculis construxerat templum Ioui, & ad radices illius montis de quadriennio in quadriennium congregabantur excellentes milites totius Græciæ ad specialia certamina, & inde dicuntur Olimpiades spacia quatuor annorum, per quas Græci tempora sua computant. De hoc tangit Aristotel. 1. Ethicor. & Seneca in Tragœdia octaua, quæ dicitur Agamemnon, atque in vulgaribus gentilium Historijs satis habetur. Erat etiam speciale Templum Veneris in monte Cithero, vnde venus Cytheriaca dicebatur. Sic quoque templű Cereris in Eleusina ciuitate, de quo Seneca Tragœdia decima, quę dicitur Hercules Oethęus. Multa quoque alia specialia erant de quibus in Historiis gentium, & potissime apud Poetas celebris stilus est. Quia ergo locus iste apud gentiles talis erat, quasi domus sancta vocauerunt eum Iudęi Bethauem, idest specialiter domum Idolorum.

Hispanorum Rex virtute diuina roboratus electa omni spurcitia Mahometica fecit Ecclesiam Dei genitricis Mariæ, posui tibi Cathedram sedi, et Tyrannum Peni ficis exaltauit in ea possessionibus pluri mis dita uit eā, & Luzenam cũ castris obtulit ei. Domi. an. 1225. 25. Iunij. hæc est illa Hispaniarű inclyta Cordub a Marcelli. ædificium tosto Stra. & Colonia patricia, hominum sapientia in toto orbe, maxime celebrata.

Ascendite, & explorate terram. Quãdo Iosue misit istos exploratores ad vrbem Hay, nesciebat terram, nec nomina ciuitatum, cum nunquam stetisset in terra Chanaã, nec communicasset cum Chananæis qui ei dicere possent nomina locorum. nisi forte dicamus, quòd cognati Raab qui erant inter Hebræos, possent dicere vrbes propinquas & nomina.

Dixit autem Iosue exploratoribus, quòd ascenderent; quia euntibus de Iericho contra vrbem Hay ascensus est. nam Ierícho est in vallibus. terra autem Hay, & Bethanẽ est montuosa. ibi enim est mons magnus Hebal, Garizin: ibi quoq; campestria magna sunt. Sic patet infra 18. cum dicitur, pergens contra latus Ierícho Septentrionalis plagæ: & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens, iuxta Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel. Ecce quo modo euntibus de Ierícho in Bethauem patet ascensus in montana.

Et explorate terram. Non dixit eis, quòd explorarent vrbem Hay, sicut dixerat supra secundo capi. quod explorarent terram, & vrbem Ierícho, & hoc quia iam timebant intrare in ciuitates propter pericula Chananęorum qui nimis in hoc cauebant, etiam quia portæ non paterent, sed solum ibant ad explorandum terram, scilicet ad videndű, an vrbs Hay esset magna, multi aut parui populi, fortis an infirma, & qui exitus, & ingressus in terram, & quę latibula, vt scirent conuenientia loca ad ineundum pugnam, vel ad latendum, sicut factum est sequenti cap. nam posuerũt Israelitæ insidias in vrbe Hay ad Occidẽtalem plagã eius.

Qui præcepta complentes. Scilicet peruenientes in vrbem Hay ascensu in montana solitudinis Bethauem.

Explorauerunt Hay. Non intrantes in vrbem, vt declaratum est. Sed inquirentes de accessu ad locum, & de infirmitate vel robore, & magnitudine populi, aut paucitate, & de vijs ingrediendi, aut egrediendi. istam vrbem vocat Iosephus, libro quinto Antiquitatum Adom, positam super Ierícho. & tamẽ proprietas vocabuli est Hay, sicut ponit litera nostra, & ponitur in Hebręo. Iosephus tamen sciẽs proprietatem locutionis Hebraicæ, non conuenire modo locutionis Latinæ, dixit Adom pro Hay.

Et reuersi dixerunt ei. Reuersi fuerunt considerato statu vrbis Hay, & terra in circuitu secundum qualitates quæ supra expressæ sunt.

Dixerunt ei. Scilicet Iosue, qui eos miserat: non referebant hoc toti populo, sed Iosue soli: ad ipsum enim pertinebat ordinare ingressus, & exitus illorum. cum autem ipse volebat proponebat hęc populo.

Non ascendat omnis populus. Hoc dixerunt exploratores Iosue, quia castra Hebræorum erant fixa in Galgalis apud vrbem Ierícho in campestribus eius. cű vero ad pugnandum procedebatur, manebant fœminæ & paruuli, atque alii inepti ad bellum in castris; & omnes bellatores ibant in expeditionem. sic factum est in deletione Iericho tunc vrbis, quia totus exercitus bellatorum, & reliquum

A vulgus cucurrit ad vrbem delendam, vt patet præcedenti. c. Existimauerunt autem exploratores sic nunc dispossuisse Iosue: ideo dixerunt non ascendat omnis populus, i. omnis populus bellatorum quasi dicat frustra est: sicut immediate dicitur: quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? & non accipitur omnis populus pro tota congregatione Hebræorum, quia manifestű erat, q̄ nõ erant illuc ituræ fœminæ cum paruulis suis. sed dictű est de toto populo. s. de toto populo bellatorum. *Sed duo, vel tria millia virorum pergant.* Intelligebant. n. exploratores, q̄ ciuitas Hay erat pauci populi. ideo duo millia, vel tria millia pugnatorum sufficerent: satis enim parua vrbs erat, de qua non putabant Israelitæ processuros ad bellum duo millia peditum. Nõ. n. vocatur hic pugnatores p̄ pugnantibus pugna equestri, quia talis pugna nondű venerat in vsum Iudæorű, nec Chananæorum: nisi quantum ad currus falcatos, qui erãt apud Aegyptios, & Chananæos atq; B alias gentes. Iudæi aũt non habebant nunc aliquos currus falcatos: sed tota eorű pugna pedestris erat: immo neç aliquẽ equum habebant, sed asinos solum, & pecora. & hic dixerunt exploratores duo millia, vel tria millia, vt immediate patet, q̄ a hoc securius erat. *Et deleant ciuitatem.* De sola ciuitate Hay loquuntur hic exploratores: quia hãc solum cum terra ei adiacente explorauerãt. & dicitur, q̄ deleant hanc quasi dicant isti viri si vadant illuc, sufficiẽt ad delendum eã. *Quare omnis populus frustra vexatur.* Idest quare tota multitudo bellatorum vexabitur eundo ad ciuitatem istam frustra? nam cum sufficiens sit ire duo, vel tria millia virorum, quòd eant tot millia superuacuű est. *Contra hostes paucissimos.* Quasi dicat viri ciuitatis Hay sunt pauci. nam existimarunt exploratores non esse duo millia virorum, nec erant multi: nam cum interfecti fuissent omnes, qui erant in vrbe Hay tam viri, quam fœminæ, C & paruuli, & senes: inuenta sunt 12. millia, vt patet sequen. ca. tamen in populo, vbi sunt duodecim millia computatis omnibus sic, non erunt duo millia, vel tria millia hominum procedentium ad bellum.

Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes, percussi sunt a viris vrbis Hay. Et corruerunt ex eis triginta sex homines. Persecutique sunt eos aduersarij de porta vsq; ad Sabarim: & ceciderunt per prona fugientes Pertimuitque cor populi: & ad instar aquæ liquefactum est.

De conse. di. 1. ca in sancta. 1. q. 4. c. Ecclesia.

Misit ergo Iosue, quod plus erat: quia alii petierũt duo millia, vel tria. ipse autem accepit, quod amplius erat, & tutius. & isti venerunt in vrbem Hay manente reliquo exercitu in castris Galgalæ.

D *Quomodo Iosephus dicit fuisse virorum, qui fuerunt contra Hay 30. millia. Quæst. XII.*

SEd obiicietur: quia Iosephus lib. 5. antiquitatum dixit, quòd Iosue misit 30. millia virorum contra vrbẽ Hay vel Adom, & littera nostra ponit solum tria millia. Aliqui respondent, q̄ non est inconueniens, quia cum scriptura dixit tria millia non negauit plures mitti, & ita potuit esse, q̄ mitterentur 30. millia, sicut dixit Iosephus, licet scriptura ponat solum tria millia, quia in hoc nõ est repugnantia aliquã. sic enim interdum Sacra scriptura alicubi ponit paruum numerum hominum, & alibi narrãs eandem historiam ponit maiorem numerum, sicut patet in numeratione populi, quam iussit fieri Dauid. nam dicitur. 2. Regum. 24. c. q̄ inuenta sunt 80. millia de Israel: sed. E 1. Paralipom. 21. dicitur, quòd de Israel inuenta sunt mille millia, & centum millia. & tamen neutra harum scripturarum est falsa, quia vtraque est Sacra scriptura.

Sed dicẽdű, q̄ hoc nõ stat, q̄a hoc posset stare, si narratio esset simplex, & nõ p̄cessisset aliquid q̄d notificaret veritatẽ istius. nam ea q̄ præcedunt ostendunt q̄ fuerunt solum 3. millia, quia Iosue volebat milites oẽs mittere in vrbem Hay ad pugnandum, exploratores aũt vrbis dixerunt. non ascendat omnis populus, sed duo, vel tria millia pergant & deleant ciuitatem, quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? & ita cum illi dicerent sufficere duo millia, vel tria millia, non mitteret Iosue triginta millia

vsque ad confractionem.s.Iudæorum: quia tamdiu persecuti sunt eos vsquequo contererent.s.occidentes.36.de eis. Sed melius dicitur, quòd ponatur hic Sabarin nomen proprium, quia si esset nomen commune cum sit pluraliter dictum, non importaret conuenientem sensum. sed si velis dicere esse appellatiuum.s. vt significemus confractiones non multum differt.

Et ceciderunt per prona fugientes.i. Israelitæ ceciderunt quia fugiebant per prona. Dicuntur loca prona, quæ sunt multum inclinata, vt descensus montis altissimi quando rectus est, ita vt vix descendere quis queat, vocatur pronus cum autem Iudęi fugerent, ceciderunt per prona: quod potest intelligi, quia nesciebant vias terræ: & direxerunt viã fugę suę contra quædam loca pręrupta. & prona, ad quę cum accessissent corruerunt in pręceps. Vel corruerunt per prona, quia uiri vrbis Hay persequentes contra partem illam direxerunt Iudęos, & tunc per prona illa ambulare non potentes corruerunt. Vel forte loca priora erãt plana. Iudęi tamen cum impetu venientes, accedentesq; ad loca prona sustinere se nequiuerunt, sed corruerunt per pręrupta, vel forte dici potest, quod Iudæi fugientes non potentes euadere Chananęorum manus dederunt se per pręrupta ruituros: vt sic viri de vrbe Hay non sequerentur eos. quicquid autem sit cum venerunt ad pręrupta atque prona, destiterunt Chananęi persequi fugientes.

Pertimuitque cor populi. Hic subintelligitur quomodo fugientes de bello venerunt in castra, & narrauerunt, quid eis acciderit. tunc viso hoc insolito, & inopinato elanguerunt corda Iudęorum, sicut prius elanguerat spiritus Chananæorum: de quo.s̃.2.& 5.cap. Et dicitur pertimuit cor populi. idest omnium de populo: quia multi erant, & omnes timebant. etiam quia populus non erat, vt vnus vir, qui haberet vnum cor, & timeret. sed timentibus eis, qui sunt in populo, dicitur timere populus aut cor populi. & ista locutio multum signat. scilicet quòd omnes de populo vno animo timuerunt. sicut enim si populus esset aliquid verum vt vir, haberet vnum cor, & totaliter timeret aut nequaquam: ita cum nunc contriti sunt a viris Hay, omnes simul extimuerunt tãquam si vnum cor omnes ad timendum haberent, & uno timente cęteri timerent. Isti modi loquendi sunt vulgares, quia cor populi non timet. dato, quòd accipiatur cor populi pro corde cuiuslibet de populo. nam aut accipietur cor pro membro illo carneo, quę est primaria significatio, aut pro anima, vt nos vulgariter loquentes vtimur. Si autem assumatur pro instrumẽto carneo non stat: quia illud non timet. nec attribuitur ei aliqua talis actio, cum hę actiones rei animatę sint, vel quę sit spiritus. cor autem simpliciter est caro sicut manus, & pedes, atque cęterę partes. licet sit de nobilioribus mẽbris; ideo non timet, sicut nec dicimus pedes aut manus timere Si autẽ accipiatur cor pro anima, vt vulgariter loquimur etiam non stat: quia anima non timet, nec amat, non gaudet nec dolet, quia iuxta Aristo.3.de anima. qui dicit animam tristari, dicit eam texere, & ędificare. Sed nemo dicit animam texere: ideo nec tristari affirmabit. sed ista dicũtur ex modo vulgari: actiones autem suppositorum sunt. ideo ipsum animal est quod timet, & non cor, nec anima, aut intellectus, vel aliquid in homine, aut quocunque animali.

Et instar aquæ liquefactum est. Idest dissolutum cor totius populi quasi aqua.

Est enim conueniens transumptio, quia animositas est per collectionem uirium in vnum, & cum quis totã iram recolligit, vt fortius exardescat, tunc impetuose agit. & sic de eo, qui fortiter aliquid agit aut profert, dicitur quòd agit illud collecto animo in uires. sic cum Boetius ex magno impetu contra philosophiam loqui vellet ait. tum ego collecto in vires animo dixi. vt patet de consola. li.1. prosa.4. econtrario autem cum aliqui timent, vires non sunt collectę, sed distantes vel dissolutę. Ideo de nimis timentibus dicitur, quòd dissolutum est cor eorum non manentibus viribus simul. sic patet.s̃.5. quia siccasset Dominus fluenta Iordanis coram filiis Israel donec transirent, dissolutũ est cor eorum, & non remansit in eis spiritus. cum autem timor maximus est, tunc vires prorsus diffugiunt: atque in varia dilabuntur, ita quòd nulla maneat copulatio. & quia nihil est, quòd magis effugiat, quam aqua, dicitur de ma-

A ximè timẽtibus, quòd cor eorum instar aquarum liquefactum est. Sic etiam quando aliquid maxime effunditur, ita vt nihil prorsus maneat, dicitur effusum sicut aqua. sic patet de Ruben cui nulla de benedictionibus primogenituræ mansit. & dicitur ad eum effusus es sicut aqua non crescas: vt patet Gen.49. Adhuc magis cohæret ista transumptio: quia dicitur cor instar aquarum liquefactũ est. aquę enim cum premente Aquilone gelidæ sunt. in vnam molem rigentem solidantur atque vnum efficiuntur. cum vero liquefiunt a seipsis labentes diffugiũt. ita & cor nostrũ cum collectæ vires sunt audet, cũ vero timet, vires dissoluũtur dilabentes instar aquarum.

Iosue vero scidit vestimenta sua: & pronus cecidit in terram coram arca Domini vsque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel. Miseruntque puluerem super capita sua. B *Et dixit Iosue. Heu Domine Deus. Quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluuium, vt traderes nos in manus Amorrhæi & perderes? Vtinã vt cœpimus mansissemus trãs Iordanem. Mi domine Deus quid dicam videns Israelẽ hostibus suis terga vertentem? Audient Chananæi et omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circundabunt nos, atq; delebunt nomen nostrum de terra. Et quid facies magno nomini tuo?*

Item peccato eiusdẽ & §. item peccatur Achor de vnius.c.vno.lib. vi. infra 8. a 1.qu.4.§. item peccato Achor.

Iosue. Audita tribulatione hac vehemẽter afflictus est: quia ipse Princeps erat populi eique maior erat aduersitas. quia Princeps eminenter continet totum populũ. fuit autem conterritus, quia Deus dixerat ei q̄ non dimitteret: nec pauendum sibi erat aut timendum. sed sicut fuerat cũ Moyse sic semper cum eo esset, vt patet supra 1.c.

Ad signandam ergo magnam tristitiam scidit vestimẽ- C ta sua: quia mos erat antiquorum scindere vestes propter magnum dolorem. & sic vir veniens de castris Israel apparuit veste concissa & aspersus cinere in capite, quia annunciabat magnum dolorem de morte Saulis regis, & Ionathæ: & reliquorum de Israel: vt patet.2.Reg.1.c. Et Sacerdos magnus audiẽs quomodo Christus dixisset q̄ viderẽt filium hominis venientem in nubibus cœli, scidit vestimẽta sua in signum magnæ tristitię ac si Christus blasphemasset: vt patet Matth.26.c. Et cum de peccatis nimis dolere volebant, vestimenta sua scindebant in signum planctus: vt patet Ioel.2.cap. scilicet scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.

Doloris indicia apud priscos.

An Deus tenuerit promissa facta ad Iosue, scilicet, quòd in diebus suis nemo posset resistere Israelitis cum fugauerint eos viri Hay. Et modus quo vtebatur Deus in Iudæos peccantes. D

Quæst. XIIII.

SEd dicet aliquis, q̄ videtur Deum non tenere promissa facta ad Iosue. nam supra 1.ca. dixit. nullus poterit vobis resistere omnibus diebus vitæ vestræ: sicut fui cũ Moyse, ita tecum erò: non dimittam te nec derelinquam. hic tamen reliquit Israelitas in manus Amorrhæorum, immo quod amplius est dixit eis quod non possent stare contra hostes.

Respondendum est: quòd promissiones Dei de faciendo bonum vel malum alicui, intelliguntur semper conditionaliter, licet non apponatur conditio: vt patet 1. Reg.2. & Hier.18. & fuit declaratum supra 5.c. sic autem promissiones factæ ad Iosue intelligebantur. si populus non peccaret. & tamen populus prævaricatus est surripiens de a- E nathemate Iericho. ergo conuertit Deus manum Amorrhæorum super eos quousque de peccato satisfactum foret, & immediate consisterent promissiones, vt ante fuerant. sic patet infra cum dicitur. non poterit stare Israel ante hostes suos, eosque fugiet, quia anathemate pollutus est. non ero vobiscum donec conteratis eum, qui huiusmodi sceleris reus est. & sic erat modus Dei cum Iudæis: quia q̃quam aliquando peccarent, non abiiciebat eos totaliter, sed puniebat aliqualiter. deinde miserebatur stantib. prioribus promissis. sic Patet Psal.88. vbi agitur de promissione facta Dauid.s. si autem dereliquerint filij eius legem meã, & in iudiciis meis non ambulauerint. si cæremonias

meas

meas prophanauerint, & præcepta mea non custodierint: F visitabo in virga scelera eorum: & in plagis iniquitates eorum: misericordiam aūt meam non auferam ab eo. sic patet Leui. 26. c. cum post punitiones infligendas pro peccatis sequitur: attamen cum essent in terra hostili non penitus abieci eos, nec dispersi, vt consumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Hæc autem vera sūt de Israelitis peccantibus, quando peccata eorum erant corrigibilia. cum autem facta est plaga desperata Deus dimisit eos totaliter in perditionem, sicut patet vsque hodie. Quod autem ista promissio facta Iosue intelligatur cum conditione, patet ex his quæ sequuntur. nam cum. s. 1. ca. positæ essent promissiones de prosperando actus totius Israelis, subditum est quòd Iosue attentus esset die, ac nocte in lege Domini. cum dicitur. non declines ab ea ad dexterā neque ad sinistram, vt intelligas cuncta, quæ agis: non recedat volumen legis huius de ore tuo, sed meditaberis in eo diebus G ac noctibus, vt facias cuncta, quæ in eo scripta sunt: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. q. d. sine hoc non poteris dirigere viam tuam, & prosperari in ea. sed cum peccauit Israel in anathemate non fuit obseruata lex: ergo nō poterat dirigere viam suam.

Et cecidit pronus in terram coram arca. Hoc fuit ad orādum Dominum, vt auerteret iram suam ab eis: dicitur cecidisse pronus in terram. i. toto corpore extento. flectere autem genua non est pronum esse. et hoc erat, quia inclinauit Iosue os suum vsq; ad terrā, & hoc ante arcam: quia Deus erat specialiter in arca: cum ibi gloria sua appareret inter Cherubin. erantque ibi tabulæ fœderis sui.

Quomodo potuit Iosue iacere pronus coram arca cum arca erat intra Sancta Sanctorum, & illuc non introiuit Iosue. Quæst. XV. H

SEd dicet aliquis: quomodo potuit Iosue coram arca pronus esse, quia arca erat intra Sancta Sanctorum Iosue autem illicitum erat illuc introire: quia non licebat nisi Sacerdoti magno, immo nec in primam partem Tabernaculi ei ingredi licebat, sed solis Sacerdotibus.

Ad hoc respondebit aliquis, quòd liceret Iosue introire coram arca intra Sancta, quia erat Dux populi sicut Moyses. licitum autem erat Moysi ingredi Sancta Sanctorum ad inquirendum oraculum quandocunque vellet, vt patet Nu. 7. c. & respondebatur ei immediate. Dicendum est q non licebat Iosue introire in Sancta Sanctorum. nā Moysi non licebat intrare illuc, quia erat Princeps populi, sed quia erat specialiter electus a Deo in tota domo eius, vt patet ad Hebr. 4. nec erat Moyses, vt cæteri Prophetę, vt patet Nu. 12. c. tradiderat autem Dñs oīa in manu eius, & ipse omnia dirigebat: ió licere ei voluit Deus, q ingrederet in Sancta Sanctorum quandocunq; vellet. nā hoc erat necessarium, alioquin magnum sequeretur inconueniens, sicut declaratum est Leu. 16. De Iosue autem secus erat, quia licet Deus eum vellet esse successorem Moysi, tamen non fecit eum æqualem. ideo Moysi permisit introire in Sancta Sanctorum ad consulendum Dominum quotiescunque vellet: & ne putaret Iosue hoc sibi licere, vt prædecessori suo Moysi, cum Deus fecit eum Moysi successorē dedit ei coadiutorem quantum ad ea, quæ Dei erant, ne in quam putaret ea sibi licere vt Moysi. & hoc fuit vt esset Eleazar sacerdos consulens Dominum pro ipso sic enim patet Num. 27. f. pro hoc si quid agendum fuerit Eleazar sacerdos consulet Dominum. & dicitur ibi de Iosue si tamen liceret Iosue ingredi in Sancta Sanctorum, non consuleret Eleazar pro ipso: ergo non poterat Iosue intrare in K Sancta Sanctorum.

Determinatio auctoris, Respondendum est ergo aliter. s. q Iosue stetit coram arca non intrans in Sancta Sanctorum, vel in aliquā partē Sanctuarij, sed arca erat extra Sanctuarium, quia vt plurimum sola ferebatur in expeditionibus belli, & omnes poterant stare ante ipsam. tamen non videbant eam nudam, sicut patet in lustratione vrbis Iericho per dies septē buccinis Iubileorum, vt patet praeced. c. etiam quando arca ferebatur in itinere motis castris sola ferebatur: & partes Sanctuarij per se, vt declaratum fuit Numeri 4. cap. & ibi patet in littera.

Item quando ibant Israelitæ in bella, ferebant multotiens arcam secum: vt patet. 1. Reg. c. & tunc sola erat, atq; ab omnibus videbatur. ita ergo erat quando Iosue coram ipsa pronus cecidit: & non solum ipse sed etiam alii seniores Israel, vt patet immediate, tamē non pertinebat ad hos ingredi in Sancta Sanctorum.

Vsque in vesperum. s. a tempore illo quo audiuit hęc a fugientibus de bello, ipse & alij iacuerunt coram arca. cum autem iacerent orabat ad Dominum, & fundebat Iosue preces, quæ infra habentur expectabantque quid responderet Deus, nec surrecturi inde erant. quousque Deus explanaret, quid hoc esset. iussit autem tunc, quòd surgerēt, & surrexerunt: & tamen ante vesperum non iussit, quòd surgerent, vt prius ibi abundanter peterent, & cum lachrymis Dei misericordiam. quia quamquam Deus libere nobis beneficia confert, tamen interdum orari vult: quia sic G disposuit vt non nisi Sanctorum precibus vel nostris quā quam indignis obtineantur, vt ait Gregor. 1. dialogorum: & toto hoc die non comederunt, nec biberunt iacentes prꝫ ni ad magnam cordis amaritudinem, & vt Deus misereretur eorum. Sic. n. in signum tristitiæ magnæ pro morte Saulis, & Ionathæ, atque Israelis Dauid planxit, & ieiunauit vsque ad vesperum cum viris suis, vt patet. 2. Reg. 1. c s. apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesque viri, qui erant cum eo, & fleuerunt, & planxerūt, & ieiunauerunt vsque ad vesperum.

Tam ipse, quam omnes senes Israel. i. sicut Iosue scidit vestimenta sua, & cecidit pronus coram arca, ita omnes senes Israel. vocantur hic senes secundum ætatem non tamē senes solum secundum ætatem, sed pariter secundum honorem, quia isti associabant Iosue. fecerunt ergo sicut ipse. Tum quia ipsi eminentius cum Duce suo Iosue repræ- H sentabāt personam populi, & de calamitate populi ad eos maxima pars pertinebat. Tum quia ad ipsos pertinebat orare specialiter pro bono populi: quia bonū populi erat specialius bonum ipsorum. Tum quia erant honoratiores in populo, & vt honorarent Ducem suum, comitati sunt ipsum prosternentes se coram arca. *Dolorem indicātia apud antiquos.*

Miseruntque puluerem super capita sua. Hoc faciebant in signum magnæ tribulationis, & calamitatis. nam sicut scindebant vestimenta ad exprimendam amaritudinem cordis, ita ponebant puluerem super capita sua ad signandam calamitatem, & depressionem magnam, scilicet, quòd facti erant velut puluis aut nihil, maxima plaga, tamen signatur per reductionem in puluerem. iuxta illud Psalm. 17. & comminuam eos velut puluerem ante faciem venti: & vt lutum platearum delebo eos. Vel signatur magna humiliatio, vel depressio. s. q depressus sit homo vsq; ad puluerem, quia puluis iam super caput est.

Et dixit Iosue. Ista quæ sequuntur sunt verba Iosue prostrati ante arcam. cæteri quoque seniorum ad Dominum preces fundebant, quilibet vt concipere poterat iuxta insitam amaritudinem, & maerorem. de verbis tamen Iosue solum mentio fit. Tum quia ipse erat Dux populi, & de eo maior mentio, quam de omnibus alijs fieri debebat. Tum quia Propheta erat, & verba sua certiora erant.

Heu Domine Deus. Heu interiectio dolentis est, & conquerentis. dolebat enim Iosue, quòd Deus introduxisset Israelitas in terram Chanaan trans Iordanem. & sicut ponitur hic interiectio, ita, & in Hebræo. Interiectiones autē non sunt voces determinatę alicuius linguæ, nec quid determinate signant: sed sunt ad innuendos affectus, & non conceptus. ideo non magis vnius idiomatis, quam alterius sunt: quamquam quædam gentes quibusdam interiectionibus vtuntur, aliæ vero alijs. Et ponitur hic in Hebręo alia quæ etiam apud nos interiectio est: sed non designat dolorem sicut heu. nec in Hebræo distincte designat dolorem, sed magis quoddam alterum. & ista eadem interiectio. s. alia ponitur in Hebræo. Hiere. 1. cap. vbi respondit Hieremias dicēs a. a. a. domine Deus nescio loqui quia puer ego sum. & tamen ibi non pertinet ad dolorem. ideo litera nostra non posuit heu: sed a. a. a. nam videns Hieronymus diuersos affectus designari hic. & Hiere. 1. c. quamquam in Hebręo quędam indistincte ponuntur secundum morem idiomatis illius, diuersę tamen in litera nostra designantur interiectiones hic, & ibi. lingua enim Latina, quę vt com-

muniter

muniter distinctior est, duas habet pro his interiectiones, A quas Hieronymus posuit.

Quid nos voluisti transducere Iordanem fluuium.q.d.si sic fieri nobis deberet, melius erat vt non transissemus Iordanem, quia ibi securiores eramus deletis hostibus possessoribus terrę. Et non dixit Iosue, vt quid nos adducere voluisti in terram hanc? sed vt quid nos voluisti transducere Iordanem, quia si mansissent in terra duorum regũ Amorrhęorum, isti Chananęi qui erant ad Occidentalem plagã Iordanis non insurrexissent in eos, quia non inquietabant terram illorum. nunc vero, quia transierant Iordanem, qui erat terminus diuidens terras horum Regum, Chananęi existimabant venisse, vt acciperent terram de manu ipsorũ ideo congregati delerent eos ante Iordanem. Etiam si manerẽt nõ curarent Reges Chanaan, qui habitabant ad Occidentalem plagam Iordanis. melius ergo erat ibi mansisse si sic euenturum foret. B

Vt, an dicat hic causam finalem. Et quo triplex sensus accommodatur. Quæst. XVI.

VT *traderes nos in manu Amorrhæi, & perderes*. Non ponitur hic vt, dicens causam finalem. s. quòd ad hoc transduceret Deus Israelitas Iordanem, vt daret in manus Amorrhęi. nam si perdere volebat eos, poterat sine Chananęis, & Amorrhęis perdere. nec enim Iosue quamquam męrore depressus hoc intelligebat: sed tenebatur consecutiue. s. ad quid transduxisti nos Iordanem, & nunc tradis nos in manus Amorrhęi; q.d. frustra fuit fieri miracula in diuidendo aquas Iordanis, & delendo vrbem Iericho. melius erat nulla fieri miracula. & dicit Iosue, quòd Deus tradit eos in manus Amorrhęi. s. quòd facit, vt Amorrhęi destruant ipsos. s. augendo vires, & animositatem Amorrhęo C rum. & deprimendo eorum robur. & sic factum est: ut. s. fuit declaratum. s. ꝙ Deus incusserit timorem Iudęis vt nõ possent stare cõtra faciem Chananęorum; sed visis eis fugerent. Alio modo potest intelligi vt traderes nos in manus Amorrhęi. i. vt nos tradi permitteres in manus illorũ. q.d. nos non fuimus ingressi terram confidentes viribus nostris, sed uiribus Dei. nunc antem si relaxat protectionẽ suam a nobis tradit nos in manus hostiles. & iste est sensus communiter talium orationũ. Et dicitur in manu Amorrhęi. quod dupliciter intelligitur. vno modo quòd Amorrhęus assumatur specialiter pro quodã de septem populis Chananæorum. & quamquam ante transitum Iordanis essent duo Reges Amorrhæi, trans Iordanẽ erãt alij Reges Amorrhęorum, & alia pars populi huius Amorrhæi. Sic patet sup. 5. scilicet postquam ergo audierũt Reges Amorrhæorum qui habitabant trans Iordanem ad Occidenta- D lem plagam: & cũcti Reges Chanaan &c. Ecce. n. quosdã de Amorrhæis ad Occidentem Iordanis dixit: & isti erant coniuncti Iordani, qui Amorrhęus erat vnus populus vel gens quæ habitabat simul sicut Ethęus, Euæus, Iebusæus & cæteri. & quia Iordanis intersecabat terram eius ab Aquilone præterfluens in Austrum, relinquit quandam partem ad Occidentem, & quandam ad Orientem. sicut ergo terra coniuncta Orientali parti Iordanis erat terra Amorrhæorum, ita terra coniuncta ei a parte Occidentali erat Amorrhæorum. vnde vꝫ quòd viri vrbis Hay & alię ciuitates coniunctæ erant de populo Amorrhæorum: & quia ab eis percussi fuerant Israelitæ dicebantur traditi in manus Amorrhæi. Alio modo accipi potest, ꝙ sit Amorrhæus tota gens Chananæorum. nam aliquando generaliter vocantur omnes Chananæi Amorrhæi: vt patet Genes. 15. s. nondum enim completæ sunt iniquitates E Amorrhęorum vsque in præsens tempus. nõ enim loquebatur Deus de Amorrhæis specialiter, sed de omnib. Chananæis: quorum terram promiserat dare Abrahę: sed nondum dabat eam: quia non erant adhuc completæ iniquitates Amorrhæorum. sic etiam accipitur infra. 9. vbi vocantur quinque reges Amorrhęorum: & tamen non erãt omnes de populo Amorrhæorũ: quia Rex Hierusalem qui est vnus de ipsis nõ erat Rex Amorrhęorum; sed Iebusęorum. habitabant namquam Iebusæi in vrbe Hierusalem: vt patet. 2. Reg. 5. & 1. Paral. 11. Sic ergo pôt accipi. hic qd Deus vellet tradere Israelitas in manus Amorrhæi, i. in A manus omnium Chananæorum: quia omnes congregarẽtur super eos & delerent illos. & quamquam sensus primus sit satis conueniens: tamen iste sensus est conuenientior: quia dicitur infra. audient Chananæi & omnes habitatores terræ, & conglobati circundabunt nos atque delebunt nomen nostrum. sed Israelitę dicebant se traditos in manus eorum, qui conglobati circundarent eos atque disperderent: ergo non intelliguntur Amorrhęi pro solis Amorrhæis, sed pro omnibus populis Chananęorum. *Et perderes*. i. deleres nos, non dicebant se perditos. i. destruendos ab Amorrhęis Iudæi: sed a Deo. quia si Deus non permitteret Chananæorum populos præualere contra ipsos non pręualerent. si autem dimitteret, ipse tradebat in mortem, & non Chananæi.

Vtinam sicut cœpimus mansissemus post Iordanem. i. si sic futurum erat nobis: magis vellem ꝙ mansissemus trãs Ior B danem sicut manere cæperamus. quasi dicat post subuersionem duorum Regum Amorrhæorum mãserunt Israelitæ ante Iordanem in terra illorũ vsque ad mortẽ Moysi, & postea ibi planxerunt eum, atq; compleuerunt annum quadragesimum ab exitu de Aegypto. In principio autem anni. 41. ingressi sunt terram aliam transeuntes Iordanem decima die mensis primi, vt patet supra 4. c. incæperũt ergo manere trãs Iordanẽ scilicet postquam acquisierant terram Og & Sehon Regum Amorrhæorum. Vel potest intelligi de mansione in deserto: & manserant ibi annis. 40. sicut ergo cæperant his. 40. annis manere: ita semper manere voluissent magis, quam tradi in manus Amorrhęi.

An peccauerit Iosue cum dixit quòd magis desiderabat quòd manerent in deserto quam, quòd transissent Iordanem. Et quòd verba ex amaritudine, & tristitia cordis dicta quandoque tolerantur a Deo: sed cauendum est ne proferantur ad extra. Quæst. XVII.

C SEd aliquis quæret circa hoc: an Iosue peccauerit, quia dixit se magis desiderasse quod manerent in deserto ante Iordanem.

Et videtur quòd peccauerit grauissime. nihil enim amplius dixerunt illi qui condemnati sunt vt morerentur in deserto, & non ingressi sunt in terram, vt patet Num. 14. s. & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filii Israel dicentes. vtinam mortui essemus in Aegypto, & nõ in hac vasta solitudine. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores ac liberi nostri ducantur captiui. nonne melius erat reuerti in Aegyptũ? dixerũtq; alter ad alterũ, constituamus D nobis Ducẽ & reuertamur in Aegyptum. illi tamẽ omnes mortui sunt in deserto. ergo debuit Iosue ex hoc puniri: & grauiter peccauit. Rñdẽdum est, quòd verba Iosue nõ fuerunt ita dura vt verba illorum. habent enim molliorẽ sensum: scilicet vtinam vt cœpimus mansissemus trans Iordanem. i. si sic futurum nobis erat pręelegissem quòd mãsissemus trans Iordanem.

Item differunt verba Iosue ab illis: quia ista verba sunt amarè dolentis: & tamen confidentis. illa autem, sunt verba populi desperantis. nam cum Israelitæ murmurati sũt: vt patet Numeri 14. dixerunt quòd volebant reuerti in Aegyptum & fecissent quidem. sed non erat eis locus. ideo enim duxerat eos Deus per uiam deserti vt non possent redire in Aegyptum consurgentibus bellis in se. sic patet Exod. 13. cum dicitur. igitur cum emisisset Pharao populum, non eos duxit Dominus per uiam terrę Philistin quę E uicina est: reputans ne forte pæniteret eum si vidisset aduersum se bella consurgere & reuerteretur in Aegyptum. sed circunduxit per viam deserti quæ est contra mare Rubrum. Iosue tamen non dixit reuertamur in Aegyptum, vel reuertamur trans Iordanem: sed magis confisus de Diuina misericordia iacuit coram arca eius, orando pro populo. Israelitæ autem cum murmurauerunt non iacuerũt coram arca: sed luxerunt tota nocte desperantes introituros se in terram Chanaan. non ergo peccauit Iosue vt illi murmuratores.

Determinatio auctoris.

Dicendum tamen est quòd uerbum Iosue fuit malum. fuit tamen toleratum: quia ex amaritudine magna cordis dicebat:

dicebat:qui non dixisset sine amaritudine in tranquillitate manens. quia tamen confidens de Dei pietate dicebat, nõ fuit ei ad malum imputatum:sicut de Moyse quando orans pro toto populo dixit.aut dimitte eis noxam hanc, aut dele me de libro in quo me scripsisti. illud enim male dictum erat:quia petebat contra charitatem, tamen quia zelo succensus,& in dolore manens dixit:ad malum imputatum non est.Quod autem Iosue bono animo diceret, patet ex eis quę fecit: quia in hac amaritudine recurrit ad Dominum prostratus coram arca.si tamen non confideret bonitati eius non oraret ad ipsum.

Item patet ex verbis suis sequentibus, quę sunt uerba orantis,& suadentis,& non desperantis.

Mi Domine Deus quid dicam. Modus plangentis & cõquerentis est: ad ipsum enim conuertitur conquerendo: quia ipse solus est qui saluare potest.

Quid dicam videns Israelem hostibus suis terga vertentẽ. Quasi dicat nõ possum pręsumere aut iudicare bonũ esse, quòd Israel terga vertat hostibus:quia tu dixisti quòd nemo nobis resistere posset tota vita nostra:vt patet supra.1.c.Et dicit hic videns Israelem terga vertentem, non totus Israel terga verterat,quia solum erant tria millia Israelitarum vertẽtiũ terga de quibus corruerũt vulnerati.36. sed tantum erat acsi totus populus terga verteret. & hoc propter duo. Primo quia pugnatores vrbis Hay erant valde pauci sicut dixerant ad Iosue ante hoc exploratores Israelitarum. & oportebat totum populum vexari illuc eundo contra hostes paucissimos.sed irent duo vel tria millia.iuerunt tamen tria millia,& verterunt terga, quę alias etiam pugna communi humana suffecissent ad delendum vrbẽ Hay.tãtum ergo erat ac si totus Israel terga verteret.quia sic faciliter omnes Israelitę terga verterent pluribus Chananęis congregatis,sicut nunc illi dederũt terga viris Hay.

Secundum erat,quia pugna non erat in paucis. vel multis,sed in Diuino adiutorio. sic patet ex verbis Ionathæ ad armigerum.veni transeamus ad stationem incircuncisorũ horum:si forte faciat pro nobis Dominus:quia non est difficile saluare Deo vel in multitudine,vel in paucis. sic etiã patet.1.Macha.c.3.s. & ait Iudas facile est cõcludi multos in manu paucorum.& non est differentia in cõspectu Dei cęli liberare in multis vel in paucis:quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cęlo fortitudo est. sic igitur cum bellum Iudæorum non esset agendum viribus eorum, sed virtute Dei: & Deus permittebat cadere tria millia Israelitarum in manus hostium,ita permitteret cadere oẽs Israelitas:erat ergo Israel terga vertẽs.

Audient Chananæi. Hoc ponitur inconueniens,quod sequebatur,quia Israelitæ verterunt terga hostibus. suis scilicet,quòd venirent super eos oẽs habitatores terrę. nam cum audierunt Chananæi,quòd transissent Israelitę mare Rubrum sicco pede, & quòd interfecissent duos Reges Amorrhęorum elanguit cor ipsorum,vt patet s.2.c. cum autem audierunt diuisum fuisse Iordanem coram eis ad transeundum,amplius extimuerunt,& dissolutum est cor eorum:vt patet supra.5. non audebant igitur quamquam multi essent venire super ipsos.nunc ergo audientes,quòd Israelitę victi fuissent a viris vrbis Hay qui pauci erant, intelligerent eos derelictos a Deo suo, & congregarentur super eos ad delendum. *Audient Chananei.* Hic possunt accipi Chananęi dupliciter scilicet pro omnibus septem gentibus Chananæorum,aut pro speciali populo,qui nominatur inter septem.Si velimus accipere pro populo speciali: confirmabitur sensus iste,quia dicitur:& cuncti habitatores terrę:quod intelligetur de aliis sex populis, qui largè vocantur Chananęi,quia habitabãt in terra illa sicut Chananęi.sed dicitur de Chananæis:quia isti erant apud Israelitas.cum Chananęus populus habitet apud mare, & fluẽta Iordanis:vt patet Num.13.cap.

Alio modo potest accipi hic,quòd vocentur Chananęi generaliter omnes septem populi.& isti audirent quomodo Israelitæ fugissent a facie virorum vrbis Hay atque mouerentur,vt irruerent super eos, & tunc uocantur cuncti habitatores terræ,non Chananæi septem populi, sed alii scilicet Ammonitæ,& Moabitę,qui conduxerunt Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis, vt patet Numeri vigesimo secundo,& Deuteronomii vigesimotertio capitulo,si autem potuissent eos armis delere, libentius deleuissent.nunc vero cum viderent fugisse a facie virorum Hay, non solum populi septem Chananęorum, sed etiam Ammonitę,Moabitę,Idumei,& cęteri,qui habitabant in circuitu irruerent super Iudæos.

Et omnes habitatores terræ. Dupliciter intelliguntur habitatores terræ sicut dupliciter accipiuntur populi Chananæi:vt supra declaratum est.Quis autem modus istorũ conuenientior sit,dicendum videtur,quod secundus:quia non solum Chananæorum gentes irruere vellent super gẽtem Iudaicam si scirent eam infirmari,sed etiam alii habitatores terræ,qui erant hostes Iudæorum,& potissime Amalechitæ,qui bis pugnauerant contra Israelitas. de prima vice patet Exodi 17.Scilicet in Raphidim.de secunda patet Numeri.14.apud Cadesbarne.& erant Amalechitę coniuncti terræ huic.nam apud Chananæos habitabant. nam dicitur Amalechites,& Chananæus habitant in vallibus.Et iterũ Amalechites,& Chananæus ante vos sunt. & postea,descenditque Amalechites,& Chananæus, qui habitabat in montibus.

Atque conglobati circumdabunt nos. Quia Israelitæ erant multi .s.sexcenta millia pugnatorum,& amplius: ideo nõ venirent pauci de his gentibus,sed omnes conglobarẽtur idest iungerentur in vnum globum,& sic delerẽt facilius, & securius Hebræos.vel dicitur conglobati,quia quamq; soli Chananęi sufficerent ad delendos Hebręos,quia tamẽ omnes gentes illæ habebant Israelitas exosos tanquam hostes congregarentur super eos ad delẽdum vt se omnes de illis vindicarent.

Atque delebunt nomen nostrum de terra. Idest congregati occident omnes nos,non relinquentes aliquem de semine nostro,qui suscitare posset nomen nostrum, sed totaliter peribimus ita, q̃ non maneat vlterius nomen Israel in terra nullo de genere nostro superstite.

Hac facies nomini tuo magno. Idest nunquid facies talia pro nomine tuo magno? quasi dicat non expedit. Est sensus nomen Dei est gloriosum.s.quod erat Deus omnipotens in cœlo,& in terra sicut dixerat Raab. & patet supra secundo capitulo:si autẽ non defenderet Iudęos quos introduxerat in terram Chanaan, non iudicaretur omnipotens a gentibus,quod cedebat in dedecus nominis Dei. ideo non expediebat,quod talia faceret Deus nomini suo id est,quod non inferret talem ignominiam nomini suo. ideo dicit hæc facies nomini tuo magno idest nunquid talia decet fieri pro nomine tuo magno, vt sit magnificatũ? quasi dicat non decet.nam tunc dicerent Aegyptij, & alię gentes,quod dixit Moyses Exodi 32.c.& Numer.14.s. q̃ non poterat eis tradere terram, quam promiserat patrib. eorum.Ideo dimittebat in manus gentium.

Est autem ista oratio nimis efficax circa Deum ad nimis suadendum. nam licet Deus non mutet sententiam suam,neque suadeatur aliquibus dictis cum aliquid diffinierit,vt patet ex verbis Samuelis 1.Reg.15.tamen vult, quod nos impetremus aliqua, quæ nobis diffiniuit dare orando. in orationibus autem tanto aliqua efficacior est, quanto magis in Deum dirigitur.cum autem nos precantes principaliter attendimus honorem Dei, aut adducimus aliquid in confirmationem, quod honori Dei nimis apponit, magnę efficacię in suadendo Deo est: quia tunc nos causam illius agimus.s.pro illo procurantes. Nam licet honor Deo a nobis exhibitus in se nihil sit,aut Deo p̃sit,quia bonorum nostrorum non eget. Psa.15.tamen quãtum ad nos,qui tenemur hoc impẽdere, quòd possumus, aliquid valde magnũ est.Et quia nimis procurabatur honor Dei,quòd ipse liberaret Iudæos, ne nomen suũ apud infideles infamaretur:qui hoc modo orabat magnam habebat efficaciam in suadendo Deo. Ideo Moyses cum instanter orabat Deum, incumbebat huic modo orationis potissimum:vt patet Exod.32.& Numeri.14. Iosue ergo, qui discipulus fuit Moysi, hunc quoque suasionis modum secutus est.

Quid Iosephus circa supradicta dicat. Quæst. XVIII.

SEd Iosephus lib.5. antiquita. vt orator hęc aliqualiter exornauit dicens.Et congressis hostibus ceciderunt ex eis sex,

eis sex,& triginta.cumque hoc nunciatum fuisset Israeli- A tis magnam tristitiam & crudelem protinus habuerũt angustiam.non enim propter cognatos amissos, licet omnes viri boni,& nimis exercitati periissent, quantum pro desperatione sua,credentes enim se iam terram obtinuisse,& prelijs iam exercitum vacare Deo totaliter promittente, poriores inopinabiliter videbant hostes. & saccos super induentes stolis suis tota die erant in lachrymis constituti nulla re inhęrentes cibo:casu siquidem,qui contigerat grauissime videbantur afflicti.videns autem Iosue exercitum ita percussum,& ex omnibus iam rebus pessima desperatione deiectum,audacter accessit ad Deum,& ait.non nostra petulantia venimus, vt hanc terram armis subigeremus,sed Moyse famulo tuo ad hoc nos adhortante processimus:dum multis signis possessionem huius terrę præbiturum te nobis esse promiseris,& exercitum armis hostiũ B facere meliorem.Quæ sunt hęc, quæ nobis repente venerunt?nunc autem præter spem decepti videmur, & tanq̃ non firma sint tua promissa,quę Moyses prędixit, afficimur: & deterior de futuris metus nunc nos desperabilis habet primo experimento talia sustinentes. Sed tu Domine quoniam tibi virtus est malis his adhibere medicinam & pręsentis nostrę tristitię prębere victoriam etiam de futura desperatione tuo fauore nos libera. Sic equidẽ Iosue pronus in terra deprecabatur Deum cui responsum datũ est a Deo vt surgeret.

Alias portauit. *Dixitque Dominus ad Iosue.Surge: cur iaces pronus in terra; Peccauit Israel,& preuaricatus est pactum meum:tuleruntq; de anathemate,& furati sunt,atque mentiti: & absconderunt inter vasa sua. Nec poterit Israel stare ante hostes suos,eosque fugiet:quia pollutus est anathemate. Non ero* C *vltra vobiscum,donec conteratis eum,qui huius sceleris reus est.Surge sanctifica populum:& dic eis.Sactificamini in crastinum.Hac enim dicit Dominus Deus Israel. Anathema in medio tui est Israel.Non poteris stare coram hostibus tuis,donec deleatur ex te,qui hoc contaminatus est scelere. Accedetisque mane singuli per tribus vestras, & quamcunq; tribu sors inuenerit,accedet per cognationes suas, & cognatio per domos,domusque per viros.Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua:quoniam preuaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israel.*

Dixitque. Hic ponitur cognitio perpetrati peccati.& fit ista cognitio per Diuinam responsionem, & quia Diuina responsio dupliciter.s.in generali, & in speciali data est: fuit dupliciter modus cognoscendi hoc scelus.de secundo D modo dicitur ibi.Surge sanctifica. *Circa primum. Dixitque Dominus*.idest respondit Deus de arca.

An Iosue loquutus fuerit hic Deus,vel Angelus,& quis fuerit modus loquutionis,Et quòd impossibile est,quod Angelus formet vocem sine eo,quòd assumat corpus. Quaest. XLX.

QVeret aliquis circa hoc,quomodo responderit Deus Iosue.Et dicendum est,quòd iste respondens fuerit Angelus,quia Deus non potest loqui: vt sepe probatũ est. Sed de isto Angelo etiam dubitabitur quomodo fuerit locutus.s.an apparuerit in aliqua figura:sicut dicitur, sup. 5.quòd apparuit Angelus Domini in spẽ viri, qui dixit se Principem castrorum Domini. Dicendum est quod non apparuerit in figura assumpta, quia vt declaratum fuit E sup.4.capitulo,quandò dicitur, quòd apparuit Dominus nunquam fit apparitio in assumpto corpore sed in voce abscondita in nube,vel alias. Cum autem dicitur,quòd apparuit Angelus,potest intelligi factam apparitionem in figura aliqua vel alias.sed hic dicitur,quòd locutus fuit Dominus:ergo non fuit in figura apparente.

Item quia vox facta ad Iosue fuit hic facta coram alijs senioribus,& tota multitudine, quæ erat cum ipso tamen non erat alia multitudo digna videre figuram apparentę Iosue.propter hoc enim non intrabat in Sancta Sanctorũ Sacerdos magnus,nisi assumpto thimiamate emittente fumum, vt operiretur propitiatorium. & nihil videret de corpore latente in propitiatorio,vt paret Leui.16.c. quanto magis ergo indigna esset tota multitudo videre loquentem Angelum palam?

Aliquis forte dicet,quòd Angelus locutus fuerit Iosue hic in assumpta figura,tamen nõ fuit coram cæteris Israelitis locutus,sed segregatim,ita vt ipse solus eius contemplaretur effigiem.

Sed non potest stare: quia ista vox ad eum facta dixit quòd surgeret quare iacebat pronus coram arca.ergo tunc cum loquebatur Angelus iste ad eum,iacebat coram arca, sed cum ipse prostratus esset, alii quoque seniores iacebãt cum eo scissis vestibus, & aspersi puluere supercapita.ergo si ei apparuit Angelus in assumpta figura, cęteris quoque visus est.

Dicendum,quòd ista locutio necessaria fuit desuper arca:quia erant seniores cum Iosue prostrati coram arca: & ibi audita est vox,quòd surgeret Iosue.vt ergo non videretur figura assumpta,dicent aliqui, quod non fuit assumptum corpus aliquod,sed vox formata ab Angelo desuper arca sine figura assumpta.ideo videri non potuit.

Respondendum est, quòd Angelus quilibet formare potest vocem non assumendo,aut formando de aere aliquod corpus humanum.Quod tamen vocem formet non fabricato aliquo corpore est impossibile, quia vox debet formari per collisionem.Angelus tamen non habet in quo collisionem faciat,nisi aliquod corpus de aere condensando fabricet.Et non solum requiritur collisio ad formandã vocem,quia hoc in sono non articulato sufficit. in vocibus tamen,quæ articulatę sunt.s.cum determinatione litterarum,& syllabarum, necesse est specialia atq; determinata esse instrumenta, & non quæcunq; ideo bruta non possunt formare articulatas voces vt homo, quia non habent organa determinata vt homo: sed Angelus loquens profert verba articulata,vt homo.ergo necesse est, vt aliqua talia organa de aerea materia fabricet in quibus loquatur, & hæc esse non possunt nisi solida,& condensata. necesse est ergo fuisse vnum de duobus modis.s. vel quòd Angelus formauerit aliquod corpus de aere tale quale humanum,& posuerit illud intra aliquam nubem densam, & obscuram super arcam,ne conspici posset latens corpus, aut quòd loqueretur sub coopertura arcæ, s. quòd arca quæ nunc coram Israelitis erat,non apparebat nuda. quia moreretur omnes:sed erat operta tribus palliis. s. velo quòd pendebat ante Sancta Sanctorum, & vestimento de pellibus hiacinthinis,& pallio toto hiacinthino: vt patet Nume.4.sic enim operiebatur,quando mouebãtur castra. manebat ergo nunc super propitiatorium inter alas Cherubin concauitas,in qua latere posset corpus formatum de aere,sicut probauimus late Exod.25.& Leuit.16.cap.inde ergo formarentur voces Angeli,in corpore assumpto:& tamen non videretur,quia latebat sub operimentis arcæ. & hoc est conuenienter dictum magis,quam quòd nubes nigra,& densa, in qua lateret corpus formatum poneretur super arcam:quia hoc esset ad populi terrorem.& isto modo dicendũ est,quòd Deus locutus fuerit Iosue, vel Moysi quandocunque erant coram arca tecta operimentis. *Surge cur iaces pronus*. Ista fuerunt prima verba Angeli ad Iosue:& locutus est ad eum,quia quamquam omnes seniores populi cum ipso iacerent,ipse solus erat Dux, & excellentior. *Surge*.i.non iaceas in puluere, quia hoc non prodest.sed magis surge ad vlciscendum iniuriam factã Deo. *Cur iaces pronus*.ideit nihil sic proficies, quia non tolletur aduersitas Israel sic iacendo,sed occidendo peccantem.iõ etiam si multum pronus iaceret ibi Iosue, non exaudiret Deus vt misereretur Israeli, quousque contereretur, qui peccauerat:sicut infra patet.& hoc non fieret tamen ibi, cum Iosue pronus iaceret. *Peccauit Israel*. Hic ponuntur sex verba,quæ idem signant.s.quòd referuntur ad candẽ rem signatam.s.quòd Israelitę tulerint de anathemate. ponuntur tamen multa verba ad persuasionem: quia est iste color Rhetoricus,cum volumus aliquid exaggerare.s.demonstrando esse valde malum,vel valde bonum, quamq̃ enim per vnicum verbum signaretur ipsa rei substantia, tamen singulæ conditiones eiusdem rei non exprimuntur eodem verbo.cum autem multa fuerint posita abundantius signatur conditio rei.Item proficit ad persuasionem,

quia

quia quodlibet verbum auditum proficit ad aliquam persuasionem. cum autem iterantur verba ad eandem rem, maior fit impressio. & ob hoc vti synonimis nimis proficit ad prouocationem passionalium affectuũ sic dicit Isido. in principio synonimorum suorum, quia libellus quẽ synonimum vocant perueniens in manus eius, eum prouocauit in lamentum. & vere talis liber ille est, quod profecto non efficeret, si simplicibus & solis pro quacunque re verbis, descriptus foret. nimis enim artificiosa eloquentia ad permutationem affectuum confert, sicut est de melodiis iuxta Aristot. 8. Politic. volens ergo Deus mouere Iosue ad diligenter puniendum, proposuit peccatũ Israelitarum per multa verba. Sic iterum fecit, cum Israelitæ coluerunt vitulum aureum Moyse absente, Deus proposuit diligenter peccatum eorum exprimens per singulas circunstantias, vt magis moueret ad punitionem: de quo Exod. 32. cap.

G

Peccauit Israel. Quia accipiendo de anathemate peccatum fuit cum iussum esset, ne quis contingeret quippiam de his, quæ erant in vrbe Iericho. & dicitur, quod peccauit Israel. non quod totus Israel peccauerit, aut magna pars eius, quia solus Achan peccauit: sed ex peccato eius dixit Deus peccasse totum Israel: & pro illo peccante toti populo inferebat pœnam.

Et præuaricatus est pactum. i. falsauit, vel trãsgressus est pactum. pepigerant enim cum Domino, quod nihil acciperent de anathemate vrbis Iericho: postea tamen acceperunt: & hoc est proprie præuaricari. sic dicitur 4. Regum 2. præuaricatus est Moab in Israel id est fregit pactum, quod habebat cum Israel.

Tulerunt quæ de anathemate. Istud non fuit aliquid alterum præter peccare, & præuaricari pactum. sed in tollẽdo de anathemate fecerunt omnia hæc. & ponitur tollere H de anathemate, quia hoc per se erat peccatum: etiam si nihil aliorum poneretur. & ponuntur omnia ista pluraliter significantia, vt referantur ad totum Israel, qui dicitur peccasse peccante Achan.

Et furati sunt. Istud quod positum est tulerunt de anathemate est substantia facti. cetera autem ponuntur tanquam limitationes vel conditiones actus.

Quomodo Iudæi dicantur furati fuisse de anathemate: & an fuerit proprie furtum vel rapina. Quæst. XX.

Dicuntur furati Israelitæ, qui tulerunt de anathemate. furtum autem est contrectatio rei alienæ inuito Domino animo lucrãdi facta quod accidit hic. Nam ea quæ erant in vrbe Iericho quamquam iure bellico prouenissent Israelitis, quia tamen dederant ea Deo abdicantes a se per anathematis positionem fecerunt ea esse aliena. cum ergo postea vellent ea contrectare, non contrectabant res suas sed alienas. Ideo committebant in eis furtum, sicut si quis donasset alicui quippiam transit in dominium illius: si autem postea nesciente illo & nolente, iste qui donauerat, vteretur re illa animo lucrandi committeret furtum: sed simpliciter transierant in potestatem Dei ea quæ erãt in vrbe Iericho per anathema impositum. ergo quicunque de Israelitis postea contrectaret aliquam de rebus illis, vtebatur re aliena. Item hoc erat inuito domino, quia Deus non permiserat alicui de Israelitis quod acciperet de anathemate Iericho. Item erat animo lucrandi facta ista ablatio. nam Achan vidit hæc quæ accepit pulchra esse, & concupiuit illa atque abscondit, vt patet infra cum dicitur, & concupiscens abstuli, & abscondi in terram. ergo K lucrum eorum habere volebat. Sed an esset furtum specialiter dictum illa ablatio, an rapina, non clare patet: quia furtum cum distinguitur contra rapinam, est contrectatio rei alienæ ne sciente domino & non præbẽte consensum, nec qui accepit credidit dominum permissurum. Rapina vel latrocinium est cum res palam domino inuito aufertur nõ potenti eam defendere. neutrum autem horum totaliter conuenit ablationi de anathemate Iericho. nam non possumus dicere Deum nescientem, quia omnia videt & oculi eius in omni loco contemplantur bonos & malos: vt patet Prouer. 15. cap. Cum ergo Deo auferebatur aliquid de

F eo quod erat in vrbe Iericho ad eum pertinens scienti auferebatur. quia videbat & cognoscebat: non est igitur furtum totaliter dicendum. Item rapina aut latrocinium dici non potest, quia rapina est cum domino non defendere potenti rem suam aufertur. Deus autem potens erat ad defendendum ne Achan aliquid auferret de anathemate Iericho: ergo non fiebat rapina. Dicendum ergo est proprie assumendo vt nos diffinimus, non fuisse hic furtum nec rapinam, sed quandã ablationem rei alienæ quam large vocamus furtum.

An dici possit quod Achan non commisit furtum vel latrocinium: quia Deus cuius erãt res, vidit, & consensit, cum aliter iste facere non posset. Et quid Deus influat & coadiuuat omnibus peccantibus circa omnia quæ agunt siue bona siue mala, non tanquam rector sed tanquam prima causa. Quæst. XXI.

Sed adhuc dicet aliquis quod non incurrit Achan crimen furti vel latrocinii auferendo aliquid de Iericho quia Deus cuius erant res illæ vidit & consensit: consentiente tamen domino non est furtum nec rapina: nec fuit consensus iste coactione aliqua inductus aut extortus sed simpliciter: quia Deum nemo ad aliquid adigere potest. Quod consenserit patet: quia nisi ipse consentiret, & ad agendum vires præberet, non potuisset facere Achan nec velle. quia Deus est prima causa, & ab eo defluit tota perfectio in nos per continuationem actualem. Si autem desineret nos conseruare, caderemus in nihilum. ita nisi ipse ad omnia vires influxerit, nihil fieri possibile erit: ergo Deus tribuit Achan vires ad agendum: ergo non furatus est nec peccauit. Respondẽdum est dupliciter. vno modo H ciuiliter, s. quod quamquam Deus viderit aut cognouerit Achan accipere de rebus suis, quæ erant in vrbe Iericho, & prohibuerit non consensit. nam dato quod aliquis videat alium accipientem res suas clandestine, & non prohibeat vt postea accusare possit de furto, vel ob aliam causã, non tollitur quin ille furatus fuerit: quia iste contrectauit rem alienam & hoc inuito domino, idest quia credebat non permissurum. quamquam ergo permitteret, quia nõ constabat isti: sed ob hoc accipiebat clandestine, quia putabat palam non permissurum dominum, furtum committit quod ex animo pendet. nec permissio domini tollere potest quin iste furetur. E contrario autem si iste qui accepit rem, credidit verisimiliter dominum permissurum, & accepit: quamquam dominus non permiserit, nec postea consentiat, non commisit furtũ. Sic ergo erat in Achã accipiente de rebus Iericho, quia quamquam Deus præ- I sens esset, & non prohibuisset eum accipere, potuissetque prohibere: tamen quia Achan credidit quod non permitteret Deus, & se illicitum agere existimabat, vere commisit furtum. Alio modo responderi potest magis Theologice, s. quod Deus non consensit ablationi rerum factæ ab Achan. Et quando obiicitur quod Deus consensit, alioquin nihil facere potuisset. Respondendum est quod Deus voluit furtum Achan secundum voluntatem beneplaciti non tamen secundum voluntatem signi: quin potius contrarium se velle signauit, quando iussit Iosue facere anathema super Iericho, vt supra præcedenti cap. declaratum est. vel saltem illud factum ab Israelitis acceptauit: & hæc est voluntas, quam nos sequi debemus quæ nobis cognita est. Voluntas autem beneplaciti est nobis incognita: ideo de hac nihil ad nos. sed Achan fecit contra voluntatẽ signi quia Deus signauerat se nolle quod aliquis acciperet de re- K bus vrbis Iericho: ergo nolente Domino abstulit. Sic est si aliquis iubeat seruo non accedere ad aliquam rem, & tamen desideret quod seruus accipiat illam rem, si seruus acceperit criminis reus est: fecit enim contra voluntatem signi domini sui, & tamen non contra voluntatem beneplaciti, sed magis illam executus est: ita ergo in Deo per omnia est. Et quando arguis quod Deus præbuit isti vires ad agendum, quia alioquin non potuisset accipere aliquid immo nec velle accipere. Respondendum est hoc nõ obstare: quia Deus inquantum causa prima influit in omnia causata indesinenter, & quantum ad hoc non iubet aliquid, nec vetat. nec aliquid est malum, quod sit in comparatione

ratione eius nec bonum. Quia habet hoc modo habitudinem capitis, & principij naturæ: & non tanquam rector in ordine rationis. Malum autem & bonum accipiuntur in ordine ad rationem, quia sunt per variationem debitarum circunstantiarum, vel per inexistentiam earum: hæc tamen secundum rationem sunt. sed Deus inquantum rector hęc vetat, nec præbet vires: ideo quamquam Deus omni agenti siue bonum sit, siue malum, vires pręb eat (quia hoc agit vt causa naturæ, & non determinat illud robur datum ad aliquid malum: sed nos data fortitudine & continua influentia Dei abutimur in malum conuertentes. sicut cum pecunias, & cætera bona fortunę a Deo largita in malorum fomenta deducimus) Deus tamē ad malum illa nobis non dedit: quamquam ipsa indifferentia erant an ad bonum vel ad malum verterentur. non potest ergo dici Deum consensisse peccato, quod fecit Achan, quamquam ipse ei agenti vires præbuit. peccauit ergo sine eum furtum siue qualitercumque fecisse dicere eligamus. *Atque mentiti*. Etiam in auferendo de anathemate dicuntur Israelitæ mentiti semper referendo ad solum Achan. & dicuntur mentiti non quòd post ablationem factam de anathemate commiserint aliquod mendacium, sed in auferendo mentiti sunt. nam ponentes anathema promiserunt, quòd non acciperent aliquid de vrbe, cum autem abstulit aliquid Achan mentitus est, & ipso mentiente mentitus est Israel. *Et absconderunt inter vasa sua* Solus Achan abscondit quę abstulit: & dicitur inter vasa, idest inter res suas. nam in medio tabernaculi sui fossa humo abscondit quæ furatus est: vt patet infra in litera.

B

Non poterit stare Israel ante hostes suos. Hic transfertur pœna pro peccato Achan in totum Israel. Achan. enim per se punitus est, vt infra patet: totus tamen Israel quia ipse peccauit, primo pęnas luit. Quomodo autem transferatur peccatum vnius in communitatem, & quomodo communitas non punita fuit hic pro peccato Achan sed pro peccato suo, & quid fecerit peccatum Achan declaratū fuit pręced. c. Ponitur autem hic valde magna pœna timoris, scilicet, quòd non posset Israel stare contra hostes, quod dupliciter intelligi potest. Vno modo quòd non possent stare Israelitæ contra hostes, idest quòd quamquam conarentur stare coram eis, non possent se defendere, quia alij confringerent eos. & hoc modo minus malum est nō posse stare corā hostibus quàm fugere, quia isti non possunt stare cum robore hostium premantur & cadant: animos tamen viriles & bellicos gerunt. Alij vero qui fugiunt nōdum confracti prementibus hostibus, corde pauitante, cōtra viriles animos atque bellicos fugam petunt. Alio modo potest intelligi quod non poterit stare Israel coram hostibus, idest non poterit consistere eis visis. & est sensus quod Israelitæ anteq̃ videant hostes habebunt animositatem, & ibunt ad loca hostilia: sed cum viderint vultus hostium tanto concutientur pauore, quòd consistere non poterunt sic factum est in vrbe Hay. Nam Israelitæ illuc iuerunt irritantes hostes ad pugnam: sed cum viderunt vultus hostiles, illico terga verterunt nihil omnino resistentes, vt patet supra: & hoc est, quia vultus hostiles videbantur eis terribiles propter magnum timorem, quem eis Deus incusserat. & subito quidem incutiebat ad visum hostium, ac si in vultu hostium aliquid horrendum esset: nam cum irēt Israelitę in vrbem Hay nihil timebant, sed cum hostium vultus primo viderunt. *Eos que fugiet*. Quia cum non potuerit eis resistere sed magis eis visis conterrebitur, & fugiet. Est autem ista fuga non ex defectu virium Israelitarum, sed ex timore à Deo incusso in pœnam: vt patet cum sequitur. *Quia pollutus est anathemate*. Idest quia coinquinauit se peccando capiens de anathemate, quasi dicat peccatum fuit, vt hæ calamitates ei proueniant. dicitur pollutus propter Achan semper transferēdo in populum peccatum illius. dicitur pollutus quia omnia peccata coinquinant: sunt enim quædam surdes animæ velut magna corporum inquinamenta.

A q.26. vsque ad q.71.

C

D

E

Non ero vltra vobiscum. Idest non adiuuabo vos ad expugnandum hostes sicut semper adiuui, quousque fiat quod sequitur in litera: non solum non erat Deus cum Israelitis adiuuans eos specialiter, sed magis specialiter impediebat eos incutiendo terrorem visis

A

hostibus. Nam dato quòd Deus non adiuuisset specialiter Hebręos, sicut a principio adiuuerat, sed solum prębere vires communi influxu, vt alijs gentibus confert, non fuissent deuicti ab hostibus qui in ciuitate Hay erat. nam illi erant inferiores robore, & numero Iudęis. Deus tamē incussit eis timorem, sicut alias incutiebat Chananæis, & terga verterunt. sic enim Chananęorum gentes a Iudæis superatæ sunt, cum multo maiores & fortiores essent, & valde maioris numeri quam Iudęi: vt patet Deut. 7. misit enim Deus terrorem in eos, vt fugerēt visis Iudęis: vt patet Exod. 23. scilicet terrorem meum mittam in pręcursum tui, & occidam omnem populum ad quem ingrediens: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. magis ergo hic Deus intelligi voluit quàm expressit.

B

Donec conteratis eam. Non dixit donec occidatis, sed cōteratis: quia conterere est in minutissimas partes frangere, vel totum frangere. & hoc fuit in Achan, qui non solum occisus est, ita vt ipse solus periret in scelere suo, sed etiam contritus, idest totus fractus, s. quòd ipse cum omnib. quę ad eum attinebant, deletus est omnibus lapidatis & combustis: vt patet infra: hoc etiam signat delere vel disperdere: vnde in hoc iussit Deus quòd cuncta delerentur quę pertinebant ad eum qui peccauerat.

Qui huius sceleris reus est. Id est qui peccauit in hoc scelere. vocatur hoc scelus, quia est præuaricatio pacti constituti cum Deo vt ipse Deus dixit, scilicet & pręuaricatus est pactum.

Surge sanctifica. Hic ponitur cognitio peccati perpetrati in speciali: & hoc quantum ad duo, s. quantum ad peccatricem personam, & quantum ad culpam determinatam. Secunda ibi. *Et ait Iosue*. Circa primum. *Surge*. Nō dixit Dominus Iosue. quòd surgeret, quasi tūc iaceret: sed ponitur surge ad excitationem ad faciendum aliquid. & iste modus est in tota Sacra Scriptura, vt dicatur alicui, quod surgat vel egrediatur, quando iubetur ei quod faciat aliquam rem, quam ante non faciebat. sic patet Exod. 32. surge fac nobis Deos, qui nos præcedant. non enim tunc iacebat Aaron, quando Israelitæ congregati ista dixerūt. sed dicitur quòd surgeret, id est quòd velociter faceret. sic dicitur Exod. 2. egressus est post hęc vir de domo Leui accepta vxore stirpis suæ, non dicitur ibi quòd egressus est, quasi de aliquo loco egressus fuerit, sed quòd tunc cœpit cognoscere vxorem suam quàm ante metu Pharaonis cognoscere non audebat. Potest tamen accipi hic surgere proprie, s. quòd quamquam a principio dixerit Deus Iosue, quòd surgeret, tamen ipse ex humilitate iacuit pronus in terra. & nunc ei iussit secundo quòd surgeret. *Surge sanctifica populum*. Idest conuoca vel fac esse paratos. Dictio quę hic ponitur, apud Hebræos est æquiuoca ad conuocare, vel parare, aut facere sanctum. Dictio tamen Latina non capit ista significata, & vt communiter ponitur pro parare. Sic accipitur supra 3. c. s. sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia, id est parate vos per deuotionem ad mirabilia videnda quæ Deus facturus est. Et Numer. 11. sanctificamini: cras comedetis carnes, i. parate vos ad comedendum carnes, s. vt capiatis coturnices ascendentes de mari. Accipitur enim aliquando pro facere sanctū: sic dicitur Leui. 21. ego Dominus qui sanctifico vos, idest facio esse sanctos, vel volo esse sanctos. sic etiam Hiere. 1. cap. antequam exires de vulua sanctificaui te, id est mundaui te ab originali, vt exponunt doctores Catholici. hic autem sanctificare videtur accipi pro conuocare, s. sanctifica populum, id est conuoca eos, vt mane pręsto sint ad cognoscendum quis de eis peccauerit.

Surgere qd signet

C

Sanctificare quomodo accipiatur.

D

E

Et dic eis sanctificamini in crastinum. Id est sitis vocati pro mane, vt omnes veniatis coram arca Domini ad videndum quis peccauit. vel sanctificamini, id est estote parati per deuotionem ad videndum sententiam Domini mane inter vos.

Quomodo sumitur hic sanctificatio quia pro apparatione. Quæst. XXII.

DIcendum autem quod in his locis sanctificatio pro apparatione accipitur. sed ista apparatio non fiebat semper

per

per eodem modo, sed aliquando per lotionem vestium & abstinentiam ab vxoribus, sicut fuit in datione legis. nam cum Deus iussisset Moysi, vt sanctificaret populũ venientes ad populum dixit. estote parati in diem tertium: & ne appropinquẽtis vxoribus vestris. ante hoc autem dixerat de lotione vestium. aliquando fit sanctificatio, idest paratio per ieiunium, sicut in condemnatione Naboth Iezrahelitæ, quem cum vellet impia Iezabel condemnare ad mortem, vt coloraretur iniquitas eius, indixit ieiunium toti vrbi, vt postea videretur data sententia magis ex voluntate Dei. sic patet 3. Reg. 21. cap.

Aliquando fiebat sanctificatio ista sine apparatione per orationem, sicut in mittendis sortibus super Matthiam & Barnabam, vt alterum eorum acciperent in Apostolatum, vt patet Actuum primo. hic autem aliqua cæremonia fortassis fieret in apparatu ad diem sequentem, sed nõ exprimitur quæ fuerit. saltem esset apparatus per deuotionem, & attentionem: vt ad ea, scilicet, quæ sequenti die futura erant, essent attenti, & fuit eis nunc prædictum, ne sequenti die nouiter conuocandi essent.

Hæc dicit Dominus Deus Israel. Proposuit hic Iosue verba Dei toti populo, vt scirent quid illud esset, super quo vocandi & applicandi ad Deum erant cras.

Ad quid Iosue replicuit ista verba, quæ iussu Domini euulgauerat. *Quæst.* X X I I I.

ET si dicas ad quid Iosue replicuit ista verba coram populo, quia iam audierant illa loquentem Angelum Domini desuper arcam? Respondendum est quod reperi oportuit, quia ista vox non fuit audita a toto populo. nam quamquam Iosue coram arca pronus iacuerit, vel ceciderit, & cum eo seniores Israel, tamen cæteri pro reuerentia non ausi sunt accedere. ideo non audierunt: nũc autem Iosue repetente cunctis innotuit.

Sed dices quomodo totus Israel potuit audire uocem Iosue ad hoc, quòd se pararet in sequentem diem?

Dicet aliquis quòd forte hoc voce præconum proclamatum est, sed non multum refert quomodo fuerit, quia dato quòd non audierint omnes Israelitę vocem istam de ore Iosue, quidam postea alijs declararent, quod sufficiebat ad sanctificationem omnium in crastinum.

Anathema in medio tui est Israel. Ista vox est ad totum populum, & magis propriè locutio fit hic quàm supra, quia non dicitur peccasti in anathemate Israel. sed anathema est in medio tui, idest in te: quia erat Achan vnus de Israelitis, qui anathemate pollutus erat: & accipitur in medio tui, idest in te in quacunque parte esset. nam medium non accipitur hic pro æqua distantia a quolibet extremorum, sed pro interpositione. Et est sensus: anathema est in medio tui, quasi dicat de vrbe Iericho anathemarizata sũptum fuit aliquid quod est in medio tui, idest in te.

Non poteris stare coram hostibus tuis. Idest non poteris resistere hostibus tuis, quia delebuntur te. vel non poteris stare contra hostes, scilicet non poteris consistere viso vultu eorum: quia immediate formidabis & terga vertes, vt supra expositum fuit.

Donec deleatur ex te. Supra dicebatur donec conteras: ad idem ista pertinent, quia conterere est totaliter frangere, & signat destructionem non solum eius qui malũ egit, sed etiam omnium quæ ad eum pertinent. & hoc idem disperdere signat atque delere.

Qui hoc contaminatus est scelere. Idest qui peccauit auferens aliquid de anathemate. Istud peccatum contaminationem facit sicut pollutiones quæ corpori accidunt.

Accedatisque mane singuli per tribus vestras. Hic ponitur modus quo venturi erant eras Israelitæ ad comparendum coram Domino, scilicet, vt distincti venirent. erant namque distincti in deserto per tribus suas, & familias, & domos patrum: quia erant per quatuor vexilla distincti omnes Israelitæ, & sub quolibet erant tres tribus distinctæ: & in qualibet tribu familiæ quoque distinctæ erant, de quo Numeri secundo capitulo. Postquam autem venerunt in terram Chanaan non fuit totaliter obseruatus iste modus singillarim in procedendo, vt patet ex dictis supra primo capitulo, & quarto capitulo. & tamen dato, quòd

F essent distincti per tribus, & familias & domos sicut in deserto, forte quando venirent apparituri coram arca, cõmiscerentur, ita quòd non distinguerentur viri vnius tribus ab altera. ideo iussum est, vt venirent distincti per tribus & familias.

An in istis tribubus quæ veniebant corã Domino ad deprehensionem furti computarentur Leuitæ. Et quando Leuitæ intelligantur comprehendi in duodecim tribubus. *Quæst.* X X I I I I.

SEd quæret aliquis an in istis tribubus quæ veniebant coram domino computarentur Leuitæ. Et dicet aliquis quòd non: quia hic iussum est, quòd Israelitæ venirent per tribus suas: sed Leuitæ non constituebant aliquã de duodecim tribubus Israel: ergo non veniebant hic. pa-

G tet hoc, quia quando computantur tribus Numer. 1. & 2. non ponuntur Leuitæ tamquam tribus.

Item quando de singulis tribubus computati sunt viri ad lustrandum terram Chanaan. non fuerunt ibi computati Leuitæ: vt patet Num. 13. cap.

Dicendum est: quòd Leuitæ fuerunt hic ducti coram Domino, alioquin nõ potuisset fieri sufficiens perscrutatio de illo qui surripuisset de anathemate. nam potuisset aliqs de Leuitis surripuisse, & quamquam cæteri astarent. non inueniretur qui reus erat. necessarium erat igitur adduci etiam Leuitas.

Item hoc satis patet ex litera, quæ non dixit accedant mane omnes tribus Israel, sed accedite singuli per tribus vestras: in singulis autem Leuitæ comprehendebantur.

Et cum dicitur quòd Leuitæ non erant de duodecim tribubus Israel, potest responderi dupliciter. Vno modo

H ꝙ hoc non obstat, quia hic non dicitur ꝙ accedant per tribus duodecim Israel, sed quòd omnes accedãt per tribus suas: Leuitæ autem de tribu aliqua erant, quamquam nõ computarentur in duodecim tribubus Israel: ergo ipsi quoque accedere debebant.

Alio modo responderi potest, quòd quamquam diceretur hic, ꝙ accederent duodecim tribus Israel, intelligeretur quòd Leuitæ accederent. nam interdum Leuitæ computantur vt vna tribus de duodecim, interdum autẽ non: quando enim tribus duodecim accipiuntur ad aliquid sacrum, vel obligationem alicuius legis, nomine duodecim tribuum Israel intelliguntur etiam Leuitę. Sicut erant ad describendum nomina duodecim tribuum Israel in rationali: & ad ponendum duodecim lapides in memoriam duodecim tribuum Israel in alueo Iordanis, & totidem

I in Galgalis: aliquando accipiebantur tribus ad aliquid temporale, scilicet ad computandum bellatores, vel ad dandũ eis sortem terræ, vel distribuendum castrametationes: & tunc nomine duodecim tribuum non computabantur Leuitæ qui erant separati ad sacra, & Deus iusserat vt nõ computarentur cum Israelitis, vt patet Num. 1. sed ponerentur in officiis Sanctuarij: de his magis declaratum fuit supra 3. cap. & Deuteron. 27. Hic autem erat aliquid pertinens ad Deum, s. quis peccauisset contra Deum. ideo non solum debebat inquiri inter alios Israelitas, sed etiam inter Leuitas. Et ipsi venerunt coram Domino distincti per familias suas tres principales: & quilibet per alias minores, sicut habetur Num. 3. cap.

De quo dixit supra 3. ca. q. 31.

Singuli per tribus vestras. Idest quilibet veniat per trib. suas, vel cum tribu sua, ne misceatur alteri tribui.

K *Quare Deus iussit applicari Iudæos per tribus, & tribus per familias, & familias per domos; & non omnes simul.* *Quæst.* X X V.

SEd dicet aliquis, quare Deus iussit applicari omnes Israelitas per tribus suas, & tribus per familias. & non omnes simul? Respondendum est, quòd hoc fiebat vt facilius detegeretur peccatum istud vbi esset. nam siue hoc inquireretur per sortes, vt aliqua litera dicit, siue per lapides rationalis, vt volunt quidam: necesse erat vt si totus Israel simul veniret, pro quolibet eorum poneretur sors, vt accederet quilibet singillatim coram Domino ad videndum, an obscurarentur lapides rationalis vel Ephod. hoc

autem

autem difficillimum erat. ergo debuit dari alius modus, ne in tanta multitudine pro quolibet poneretur sors, aut quilibet specialiter applicaretur ad rationale iudicij: Fuit autem facilis modus iste, quem Deus posuit. s. vt accederent oẽs Trib. Israel, & poneretur pro qualibet Tribu vna sors, & caderet super vnam Tribum: deinde illa applicabatur coram Domino distincta per familias, & pro qualibet familia ponebatur vna sors, & cadebat super vnam familiam. deinde familia applicabatur per domos, & cadebat super vnã. Extrema applicatio erat virorũ illius domus, & cadebat super vnum: & ille erat qui peccauerat. Erat autem iste modus valde facilis, quia aliter oportebat fieri sortes valde multas. & esset magna confusio.

Cum Leuitæ computentur hic vt vna Tribus, quomodo computantur Manasse, & Ephraim. Et an detur pro eis vna sors vel duæ. Quæst. XXVI.

SEd adhuc quæret aliquis cũ hic Leuitæ applicentur vt vna Tribus, quo filij Ephraim cõputentur, & an det pro eis vna sors, vel duæ. Respondendũ est in hoc nõ multum differre. Poterant. n. poni duæ sortes pro ambab. Tribubus vel vna. nã si hic diceretur q applicaretur Israel per duodecim tribus suas, & deberet computari Leui pro vna Tribu, erat difficultas de Ephraim & Manasse: quia tunc necesse erat vt solum poneretur vna sors, sicut factum fuit supra 3. & 4. vbi dictum est q eligerentur duodecim viri de Tribubus duodecim ad educendos lapides duodecim de Iordane. ibi. n. Ephraim & Manasse fuerunt vt vna Tribus, & vnicus lapis pro eis positus est. hic tñ non dictũ est, q accederet Israel per duodecim Tribus suas: sed singuli per Tribus suas: poterant ergo venire Ephraim & Manasse vt duæ Tribus: vel vt vna. Si autem veniant vt duæ Tribus, non est aliqua difficultas, quia fiet de eis sicut de qualibet aliarum, quia diuidentur per familias, & familię per domos, & domus per viros. Si tamen dicatur quòd venit vt vna Tribus, inquiretur cũ vnica sors data fuerit, an fuerit nomine Ephraim vel Manasse.

Ad quòd respondere debet quòd daretur sors nomine Ioseph. quia cum computantur isti, vt vna Tribus, redeũt in vnitatem patris, qui erat vnus filiorum Iacob sicut cæteri & vocabitur Tribus Ioseph.

Cum poneretur vna Tribus pro Ephraim & Manasse nomine Tribus Ioseph, si deprehenderetur Ioseph: quæ Tribus deprehendebatur. Quæst. LXVII.

SEd tunc quæretur si cecidisset sors super Trib. Ioseph, quæ Tribus deprehendebatur ex hoc, an Manasse vel Ephraim. Respondendum est q hoc dato non deprehendebatur harum aliqua determinate: sed ponebãtur rursus sortes, quod fieri poterat dupliciter. Vno modo q sicut q̃libet alia Tribus diuidebatur per familias, quæ sunt maiores diuisiones, & immediatę sub Tribu, ita cadẽte sorte super Tribum Ioseph, diuideretur primo in duas magnas diuisiones, s. in Ephraim & Manasse, & deprehẽderet sors aliquam harum Tribuum: & tunc illa diuideretur per familias, sicut in cæteris fieri deberet.

Alio modo poterat fieri, q cum deprehẽdisset sors Tribum Ioseph, diuideretur in familias, s. q omnes familię Ephraim & Manasse computarentur, & pro qualibet daretur sors, atque applicarẽtur Deo: & tunc super vnam de illis familijs siue Ephraitarum siue Manassitarum cecidisset sors, & illa applicaretur Deo, & deinde per domos suas vsque ad viros.

Cum applicabatur totus Israel per Tribus suas, an applicarentur hic fœminæ, vel soli viri. similiter an & paruuli applicarentur. Quæst. XXVIII.

QVęretur adhuc an in ista applicatione ad Deũ venirẽt fœminæ. nam dictum fuit hic singuli per Tribus, q de solis masculis videtur intelligendum.

Aliquis respondebit q tam masculi q̃ fœminæ veniebant in hac applicatione. nam ita poterant peccare fœminæ sicut viri: ergo erant applicãdæ sicut viri, maxime quia

A agitur de furto in quo ita peccant fœminę sicut viri.

Item qñ aliqua lex datur sub hac forma, s. quicunq; furatus fuerit suspendatur, etiam fœminę tenentur hac lege, q̃q̃ verborum forma videatur de solis masculis eo q masculinum genus concipit fœmininum. ita cum dicitur singuli per Tribus suas, quamuis ponatur in masculino, tamen intelligetur etiam de fœminino genere.

Respondendum tamen est, q in hac applicatione nõ veniebat aliqua fœmina: nec ex hoc poterat euitari, quin sciretur peccans. cuius cã est, quia fœminæ non potuerunt in hoc peccare. Quęrebatur. n. qui accepisset aliquid de anathemate Iericho: sed in vrbem non intrauerunt fœminæ, quia illæ in castris manserunt: soli viri bellatores qui lustrabant ciuitatem sequentes arcam ingressi sunt in vrbẽ singuli per loca murorum, contra quæ erant ruentib. muris; vt patet præcedenti c. Fœminas ergò aliquid hinc suscepisse non erat possibile: & dato q post ablationem de vrbe Iericho tradidisset Achã vxori suæ, illa quæ furatus fuerat, illa non commiserat scelus rapiendo de anathemate, sed qui rapuerat, ideo non erãt fœminæ applicandæ.

B

Idem dicendum est de paruulis & pueris qui non ibãt ad bellum, q isti non fuerunt applicati: quia non poterant rapere, cũ non intrassent in vrbẽ. Soli ergo viri bellatores, qui in vrbem Iericho ingressi sunt, poterant furari. ergo hi soli per Trib. & familias, atque domos applicati sunt. Erat aũt conueniens applicatio, vt leuius expediretur q intẽdebatur. sicut cum Saul consuleret Dñm, & non respõderet, inquisiuit per sortes ob cuius peccatum hoc euenisset; & separatus est Saul, & Ionathas in partem vnã, & totus populus in alteram: & cadente sorte super Saul & Ionatham diuisi sunt, & cecidit super Ionatham, vt patet 1. Reg. 14. si tamen pro singulis viris debuisset ponere sortem, oportebat cuilibet de populo distinguere sortem vnam, quod

C esset valde magnę occupationis.

Et quamcunque Tribum sors inuenerit accedet per cognationes suas. Hic est grãmatica vetus. s. impropria atque inusitata antiptosis. sicut dicitur Psal. 117. Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes, cum debuisset dici lapis, quẽ reprobauerũt. Ita hic deberet dici: & quæcunque Tribus quam sors inuenerit accedet per cognationes suas.

An sortes istæ fuerint quid applicaretur Tribus coram Domino: & non rationali cognosceretur quæ Tribus peccauerat, secundum Rabbi Salomon. Quæst. XXIX.

CIrca hoc q dicitur de deprehẽsione Tribus & familiarũ videt esse dubiũ: litera nostra dicit q familia inueniebatur p sortes, & Tribus, & domus & vsq; ad virũ: sed de his sortibus quis modus esset non videtur manifestum

D Rab. Salom. aliter dicit, scilicet, quòd per mandatũ Dei duxit Iosue omnes Tribus Israel corã rationale iudicij: q ornamẽtũ Põtificale erat in Sacerdotis pectore in quo erãt 12. lapides preciosi, sculpti atq; celati duodecim nominibus filiorũ Israel. vt patet Exo. 28. Et obscurato lapide Tribus inde cognitũ est eã peccasse, atq; sic dicitur deprehensa. Ibi tamẽ nõ erat aliquis lapis pro familijs, domibus, & viris: ideo quæ familia peccasset, & quę domus atque vir, non potuit ibi deprehendi, sed sortibus perquisitum est.

Sed Nicolaus arguit cõtra Rabbi Salom. dicẽs esse fictitium dictũ in prima parte sui, quia in litera dicitur q Tribus etiam per sortes deprehensæ fuerint, scilicet quamcunque Tribum sors inuenerit, accedet per cognationes suas.

Sed istud argumẽtũ nõ est efficax cõtra Rab. Salo. quia non habetur in Hebręo sicut hic. non enim fit mentio vl-

E la de sortibus, sed dicitur. *Quamcunque Tribum Deus ceperit, accedet per cognationes suas.* Et sic in omnibus sequentibus semper in Hebręo dicitur: quòd quemcunque Deus ceperit vel deprehenderit: & de sorte nihil agitur. Ideo dictum Rabbi Salom. non repugnat literæ Hebraicæ sed nostræ: de qua non sumitur efficax, nec apparens argumentum contra ipsum. non stante autem litera ista nec Hebraica, sed ex fundamento rationis, dictum Rabbi Salomo. videtur continere aliquid probabilitatis quia rationale quod erat in pectore Sacerdotis habens lapides duodecim dicebatur rationale iudicij. vt patet Exod. vigesimo octauo. Ergo aliquid iudicabatur per illud: vel

Litera Hebraea variatio.

inquirebantur aliquæ veritates. & hoc erat q̃tum ad ea q̃ F pertinebãt ad filios Israel. Sic dicitur eodem cap. portabit semper Aaron corã Dño iudicium filiorũ Israel in pectore. ergo p lapides istius rõnalis poterat cognosci aliquid de statu duodecim Tribuũ, cũ in duodecim lapidibus eius essent descriptæ Trib. duodecim, vt patet eo. ca. nec est hoc absurdũ. Quid aũt cognosceretur p rõnale iudicii, & qũo & quid per duos onichinos qui erant in Ephod declaratũ fuit Exo. 28. c. Litera tamẽ nostra ponens sortes rõnabiliter trãstulit, quia q̃q̃ de Tribubus fingi posset, q per fulgorẽ vel obscurationem lapidum in rationali cognosceretur q̃ Tribus peccasset: tamen non poterat cognosci de familiis, & domibus & viris. sed de his cognoscendum erat per sortes, vt etiam ipsi Hebræi dicunt: & tamen litera dat vnisormitatem dicens quòd ista cognitio semper erat a Deo, scilicet si Tribus quam Deus ceperit, & familia quam Deus ceperit, & domus. ergo videtur quòd erat idem modus ca- G piendi, scilicet per sortes.

Quis modus erat applicandi ad Dominum Tribus & familias, & ponendarum sortium ad hoc, q deprehenderentur Tribus, vel familia, vsque ad virum. Et quod in sortibus fortuna veritas est valde dubia. Quæst. XXX.

CIrca modum ponendarum sortium dubium videtur, quia dicitur hic q applicabatur Tribus, vel familiæ ad Dominum: & q deprehendebatur sorte. nam si solum diceretur, q inuentum est hoc sorte, diceremus quòd accipiebatur sors pro qualibet Tribu, & illis collectis educebatur vna: & Tribus illa erat a Deo capta. sic autem de Tribuum familiis, & domibus, atque viris. hic tamen dicitur quòd applicabatur ad Dominum, quod non videtur quomodo se habeat cum sortibus. H

In quo dicendum est modum fuisse hunc, s. acciperentur cartulæ duodecim æquales, & eiusdem figuræ, scilicet quadratæ vel rotundæ, & in qualibet earum scriberetur nomen vnius Tribus: & illa poneretur in aliquo inuolucro, vel in sinu. iuxta illud Prouerb. 16. s. sortes in sinum mittuntur, sed a Domino temperantur: & tunc cõuolutis eis applicabantur duodecim Tribus coram Domino, s. coram arca, vt Deus in cuius speciali præsentia erant, redderet testimonium veritati faciens exire sortem Trib. illius, quæ criminis rea erat: & tũc Iosue vel Sacerdos magnus, aut aliquis alius quem elegissent, inuocato nomine Domini ad reddendum testimonium veritati mittebat manum in inuolucrũ, vt educeret inde sortem vnam: & cuius sors exiret erat criminis rea. Tunc autem Deus temperabat sortes ita, vt manus missa non apprehenderet aliam sortẽ, nisi illam quam habebat Tribus rea criminis. Iuxta illud Pro- I uer. 16. Sortes in sinum mittantur, s. in quoddam inuolucrum: sed a Domino temperantur. i. ipse taliter temperat eas, & volui facit, vt illa eueniat quam ipse vult euenire.

In eductione autem sortis credendum est, q aliqua oratio deuota diceretur, vt Deus demonstraret veritatem in sortibus missis: sicut dixit Saul cum sortes positæ sunt inter ipsum, & Ionatham, & totum populũ, s. Domine Deus da iudicium quid est q non responderis seruo tuo hodie, si in me aut in Ionatha filio meo hæc iniquitas est da ostẽsionem: aut si est in populo tuo hæc iniquitas, da sanctitatem. Fiebat autem applicatio harum Tribuum corã Deo vel familiarum, vt Deus vellet designare veritatem eius, quod inquirebatur in sortibus. nam totus status sortium pendet a Deo, vt ipse velit demonstrare id quod quæritur per sortes. si autem sortes relinquantur fortunæ, non reperietur aliqua veritas, aut erit dubia saltẽ: sed Deus ea quæ K facit interdum precibus nostris facere disposuit. ideo orandum est ad eum cum talia fieri debent: & quia magis considerent Israelitæ hoc fuisse factum a Deo, cum essent in præsentia arcæ, iubebat Deus applicari Trib ante se apud arcam cum ponerentur sortes, & deinde familiæ. sortibus autem datis, & inuenta per sortem Tribu Iuda, computatæ sunt familiæ eius quæ erant quinque, s. familia Selaitarum, Pharesitarum, Zareitarum: Amulitarum, Esronitarum. vt patet Num. 26. c. & nomina horum quinque fuerunt scripta in quinque cedulis eo modo quo dictum est de Tribubus: & tunc separatis de conspectu Domini aliis Tribubus, & manente sola Tribu Iuda cũ educeretur sors de inuolucro, inuenta est familia Zareitarum: & hãc dicebatur Deus deprehendisse: tunc semotis cæteris familijs mansit illa corã Dño, & diuisa est p domos factis cedulis vt ante. & cũ educeret sors inuẽta est domus Zabdi: deinde illa diuisa est p capità virorũ, & cum poneretur p quolibet cedula exijt sors Achor: & ille deprehensus est atque lapidatus. iste est modus sortium & deprehensionis Dei.

Si peccassent plures Tribus vel familia aut viri, quomodo possent deprehendi sortibus: quia non proderat iste modus iam dictus. Quæst. XXXI.

SEd adhuc quæreret aliquis circa istã formã positarũ sortiũ, quid si peccauissent plures Trib. qũo deberet inquiri sorte. nã hic solũ dabatur forma pro vna Tribu, cũ applicitis omnib. ante Dominũ debebat vnius solũ educi sors.

Rñdendum est q iste modus fuit datus Iosue a Deo, quia ipse sciebat vnam duntaxat Tribum peccasse, & educta vna sorte educeretur nomẽ Tribus peccatricis. si tñ Iosue non consulto Deo vellet inquirere peccatum populi, hoc modo nesciret an bene inquireret, quia poterat esse q plures Tribus peccassent. & tunc non proficiebat iste modus. De familijs autem idem modus erat, quia dato quòd vna præcise Tribus peccasset, tamen illa habebat multas familias, quarũ quælibet poterat peccasse vel multæ. quomodo ergo inueniretur veritas per has sortes? idem de domibus cuiuslibet familię argui licet.

Dicendum est ad omnia hęc q non hñt certitudinẽ nisi ex Deo, qui dedit istum modum Iosue ad inquirendũ peccatum. ipse. n. cognouerat vnam præcise Tribũ, & vnã familiam, & vnã domũ peccasse, quæ sic faciliter inueniret.

H De viro aũt peccãte idẽ dicendũ est, quia ille vnus erat: poterant tñ in eadem domo multi peccauisse. vnde educta vna duntaxat sorte nõ inueniret sufficienter veritas. sed q a vnus erat solũ inuenta est. & hoc signauit Deus in verbis suis dicẽs. non poterit stare Israel corã hostib. suis, eosq; fugiet donec cõteratis eũ, qui huius sceleris reus est. Ecce vnũ dixit esse reũ, & nõ dixit quousque conteratis reos huius criminis. si tñ fuissent plures Trib. peccantes, & viri diuersarũ Tribuũ, vel si esset eadẽ Tribus, & multi viri eiusdem Tribus non posset stare iste modus inquirendi extracta vna sorte: sed aut Deus pderet peccatores, aut dedisset alium modũ. solum. n. iste modus prodest vnico peccãte.

I *Quomodo sortes a Deo diriguntur: & an in eis sit aliqua efficacia ad hoc, vt homines eis vtantur. quia sortes & fortuna atque casus habent causas licet non nobis cognitas, & determinatas. Quæst. XXXII.*

CIrca istas sortes magis cõsiderandũ est, q hoies volũt eis vti, eo q limitantur sic iurgia humana: & vr̃ hoc a Deo factũ. Vnde sciendũ, q si in sortib. oibus fraus absit, sicut & in proiectione taxillorũ, necessariũ est sortes exire sic vel sic nõ a fortuna, sed a Deo dirigẽte. & licet nobis qui futuros rei euẽtus ignoramus, sortes a fortuna & sine cã prouenisse videant: in sine Diuina ordinatione non proueniunt. si. n. aliquid iõ fortuitum esse dicamus, quia illud futurum esse nescimus, nullãq; eius cõprehendimus cãm, ea q̃ natura constant fortuita assererent. Sicut si quis nescit Eclipsim futurã vsq; ad vnum annũ, ea a fortuna euenisse putabit. Nullus tñ nescit Eclipsim certa naturæ regula atque inuariabili euenisse. Nobis tñ qui vulgariter solum sapimus, incognita est, eis qui circa Mathematicas insudant K Eclipsis futura p̃cognita est q̃tum ad tp̃s, & durationẽ, & figurã, & cæteras proprietates. Ita ergo de sortibus est, q m̃ cãm dirigentẽ hñt determinantẽ eas ad sic euenire, & non aliter. sicut de fortuna vel casu probat Boetius de consola. li. 5. prosa 1. s. q si fortunã aut casum dicamus euẽtũ temeraríe nullo motu cãrũ prouenientẽ, casus nihil erit, sed erit casus vel fortuna aliquid, si dicantur esse inopinati euẽtus ex confluentib. inuicem causis. Ita de sorte quam fortunã dicunt, vnde sors in cõi Latinorum locutione pro fortuna accipitur. Ideo dicendum easdem esse causas sortis & fortunæ: vtrũq. quidem hẽt cãs & confluentes, sed non determinatas & cognitas nobis. Qđ patet, quia non põt sors es-

se ex

se ex non ente. Omne enim quod est, ex altero est: & nihil est ex nihilo prout dicit principium efficiens & non materiale: sed sors aliquid est. ergo ex altero est. quod magis patet, quia quicquid est, aut est factum aut non factum: si sit non factum Deus est necessario. si autem factum sit, ex altero factum est: quia a seipso nihil fit, licet a seipsis res conseruentur. Iuxta Arist. 2. de anima. Sors autem aliquid est, & non est ingenitum vel non factum. ergo est factum ex altero: & sic habebit causam. sunt autem causæ in sorte sicut in fortuna: dicimus enim fodientem in agro thesaurũ inuenisse a fortuna esse. & tamen sine causis non est, quia qui fodiebat agrum thesaurum non inuenisset, nisi depositor pecuniam suam in agro obruisset, & fossor ibi foderet. Sunt ergo istæ duæ causæ euentus fortuiti, & quantũ ad hoc quod iste posuerit thesaurum in agro, & alius fodiens inueniat thesaurum in loco quo alius obruit, nõ est fortuitum. sed fortuitum dicimus, quod contigerit hunc fodisse, nisi contingeret alium suam pecuniam abscondisse. In cõfluxu ergo causarum qui incognitus est, fortuna ponitur. ita in sortibus ꝙ positis pluribus sortibus in aliquo inuolucro ponatur simul illa quę postea extrahitur, non est fortuna: & ꝙ mittens manum aliq̃ sortem educat non est fortuna. sed ꝙ hanc contingat educi & non illam est fortuna & sors. habet ergo sors causas, s. ꝙ sors in aliquo inuolucro posita fuerit, & ꝙ alius manum mittat ad educendum aliquam. confluunt autem istæ causę quando contingit manum missam hanc sortem accepisse, & non alteram.

Cum sors, & fortuna causas habeant quæ contingenter confluunt: & an confluxus ille causarum sit ab aliqua causa vel a nulla, & quod necessario sit a Deo. Q. XXXIII.

SEd adhuc cum sors & fortuna causas habeant quę contingenter confluunt, dicet aliquis illum confluxũ non habere causas, sed accidere quòd confluant causę istæ: vel quòd non cõfluant. & tunc manebit quòd fortuna & sors non habeant causas. Sed dicendum est, nõ posse stare, quia quæretur de illo confluxu causarum in sorte & fortuna an sit ens vel non. Et tamen respondeatur quòd sit ens. inquiretur an sit non factum: & tunc erit Deus. si est factum vel causatum oportet dari causas. & sic necesse est esse ꝙ confluxus causarum habeat aliquam causam. & sic non manebit aliquid in fortuna & sorte quod non habeat causam. nam in fortuna & sorte duo sunt, s. causę & confluxus causarum. Quantum vero ex parte causarum fortuna & sors habent causas, quantum autem attinet ad concursum causarum etiam ipse causatus est. ergo nihil est in fortuna & sorte sine causa. Quę autem sit causa confluxus causarũ fortunæ, idest faciens coniungi causas producente euentum fortuitum: Dicendum est ꝙ sit Deus. ipse enim coniungit causas secreto suo iudicio ignorantibus nobis, vt cum alicubi thesaurus defossus est, & inuenitur, euẽtus fortuitus est. causæ tñ eius sunt thesaurum hic esse defossum, & fodere hic vbi est thesaurus. ꝙ aũt contingat hũc fodere vbi erat thesaurus absconditus, & non in distanti inde loco est confluxus causarũ. fit autem hoc a Deo: quia ipse mouet nos vt cũ nesciamus vbi fodere debeamus, fodiamus magis hic q̃ ibi. Sic dicit Boetius de consola. lib. 5. prosa prima. s. concurrere atq; confluere cãs facit ordo ille ineuitabili connexione procedens, qui de prouidẽtiæ fonte descẽdens cuncta suis locis temporibusq; disponit. De sortibus aũt conforme iudicium est. habent. n. causas, s. ꝙ in sinum mittantur siue in aliquod inuolucrum: & ꝙ aliquis manũ mittat educturus aliq̃ de illis. Confluxus causarum est ꝙ contingat hanc eduxisse q̃ eduxit, & non aliq̃ alterã. iste confluxus a Deo est, quia cum aliquis manũ mittit ad sortes, nescit quare magis accipiat vnam vel alterã, nec habet specialem inclinationem in alterã earum. & tñ determinatur in alteram earum, & non in oẽs. Ergo necesse est ꝙ ista determinatio sit causata ab aliquo superiori agenti mouẽte intellectum nostrum & voluntatem: nam voluntas nostra sequitur iudicium intellectus: cum aũt intellectus habet manifestum bonum quod iudicat eligendũ, determinatur ad illud: & non est indifferens ad hoc vel ad illud: & cã huius determinationis partim ab ipso est, partim ab obiecto. Cum tñ res secundum se sunt indifferentes nõ ha-

A bentes aliquid, pp quod magis debeat eligi vna q̃ altera, et tñ determinatur ad vnã, necesse est hanc determinationẽ ab alio prouenisse. quia cũ ens sit, causatũ est: quia non est Deus, & tñ superior intellectu nostro qui directe agat in illũ, nemo est nisi Deus. ergo ipse est qui nos determinat ad accipiendũ hanc vel illã sortem. confluxus ergo causatum in sortibus a Deo est. Sic dr Prouer. 16. Sortes in sinũ mittuntur, sed a Dño temperatur. i. mittere sortes in sinum siue inuolucrũ ad nos pertinet, qđ est vna de causis sortium, etiã mittere manum ad educendã aliq̃ de sortibus ad nos pertinet, sed a Domino temperantur, i. mouere, vel disponere eas taliter, vt ista occurrat manui accipientis, & non alia, a Deo fit. & iste est confluxus causarum in sortibus. De confluxu causarũ in fortuna, ꝙ Deus eũ causet, patet in Sacra Scriptura vt in homicidio facto casualiter, si quis enim iaciat sagittas vel lapides ad aliquẽ locum, vbi nemo

B erat, nec intendebat percutere quemquam: aliquis autem transeat & occidatur, fortuitũ homicidiũ est: cuius causæ sunt ꝙ iste sagittas iecerit, & alius per eundẽ locũ transierit. Confluxus aũt causarum, s. ꝙ iste iaceret sagittas ad locum per quem ille transiturus erat, aut ille transiret p locũ ad quẽ ille sagittas iaciebat, a Deo est. Sic patet Exod. 21. vbi de homicidio casuali dicitur quòd factũ est a Deo. s. si quis per insidias occiderit proximũ suum &c. & postea sequitur. qui vero non est insidiatus, sed Deus tradidit eum in manus eius, constituã tibi locum in quẽ fugere debeat. Ecce dicit hunc qui casualiter occisus est, traditũ a Deo in manus occisoris: sed hoc est facere quòd ille transiret p locum per quẽ iste iaciebat sagittas. Ecce ergo qualiter euentus sortium non est relictus fortunæ quasi a temeritate. sine vllo dirigente sit, sed Deus semper in sortibus mouet manum missam in sinum vel inuolucrũ, vt hanc vel illam sortem accipiat: & ob hoc frequẽtant quidam sortes, quia

C quod sortibus determinatur, a Deo diffinitũ arbitrantur. Et hoc quidem verum est nisi fraus fiat in sortibus, quia tunc mouetur manus missa determinate ad hãc vel illam ex proposito, & non indeterminate.

Cum sortes a Deo dirigantur: & Deus vult sic sortes euenire an per sortes scire possimus, quid Deus vere determinet sicut si nobis responderet. Et quòd Deus per sortes iratus: sæpe facit prouenire contrarium eius quod significat velle: & fieret si sortes non essent. Et quomodo & quando per sortes possimus cognoscere voluntatem signi & beneplaciti Dei simul. Quæst. XXXIV.

SEd tunc dicet aliquis, quòd cum sortes a Deo dirigantur, & non relinquantur fortunæ, omnia quæ determinantur sortibus certa erunt ex voluntate Dei: & cum aliquid sortiendo alicui prouenerit, ita nobis constabit Deũ

D voluisse illud, sicut si consultus Deus a nobis oraculo Prophetico responderet: & non erit necessarius processus in inquirendo veritates a Deo, sed omnia sortibus determinata constabunt. Respondendũ est quòd cum aliqua sors alicui prouenit, Deus vult illam sortem & non aliam prouenire: & cum aliquid sorte declaratum fuerit, manifestũ erit illud Deum voluisse. non tñ ex hoc nobis determinata voluntas Dei constat, quia Deus vult quod fit vno modo, quod non fieret alio mõ. nam si aliquo absente res eius auferantur clam, Deus illud voluit: imò Deus fecisse dicitur, vt patet Amos 3. capitul. Non est malum in ciuitate quod Dominus non faciat. tamẽ si ipse fuisset semper pręsens in custodia rerum suarum, nõ fuissent ablatæ res eius, nec Deus voluisset eas surripi clam, sic quoq; patet de om-

E nibus quæ fiunt. nam nihil fit quod Deus non vult fieri. nam contra eius voluntatem nemini operandi facultas foret: tamen multa mala fiunt quorum contraria Deus fieri iuberet. Nihil ergo est scire quid Deus voluit fieri, quia quodcunque nos fecerimus siue bonum siue malum, Deus illud voluit: nec ad hoc sortibus egemus. Hoc tamen est quod nobis constat per sortes diuisorias vel cõsultorias simpliciter positas. nam licet Deus moueat manum missam ad hanc vel illam sortem, non manifestatur nobis totaliter determinata voluntas Dei, quia fortassis id quod sortiendo sic euenerit, si consultu Diuino aut humana concordia fieret, quæ omnia a Deo sunt, aliter proueni-

ret: sed tunc sortes aliquid proficiunt. & voluntaté determi- P natam Dei demonstrant, quando signant voluntaté signi, & beneplaciti illius, s. quid Deus signet se velle, & quid determinate uelit sicut in re prouenit. Hoc autem non semper signatur per sortem positam: sed aliquando Deus facit prouenire cōtrarium eius, quod signat se velle, & fieret, nisi demerita nostra in alterum inducerent. Sic enim Deus signabat se nolle, ꝙ Iudæi facerēt Regem, vt patet 1. Reg. 8. & 12. c. Et id esset voluntas beneplaciti Dei, nisi demerita & nequitia Iudæorum aliter efficeret: voluit tamen Regem fieri, licet increpauit. vt patet 1. Reg. 12. Ita in sortibus cum vsus earum non sit multum licitus, potissime in consultoria sorte, & Deus nolit illas, si inquireretur alio modo consulendo eum, aut ratione humana conueniendo, forte placatus, aliud de rebus disponeret, quam iratus ꝓpter sortes disponit: & tunc fieret secundum voluntatem suam signi & beneplaciti, quod nunc secundum voluntatem be- G neplaciti disponit, quando tamen Deus oratur, vt demonstret quid velit per sortes in causis, quibus sit licitū vti sortibus, mouet taliter sortes, vt pateat voluntas signi & beneplaciti: quia ipse specialiter mouet sortes vt vult simpliciter, & non vt vult secundum demerita nostra. Sic factum est in positione sortium ad electionem Apostoli vnius, qa ieiunio præmisso, & facta oratione positæ sunt sortes, vt Deus declararet quem vellet per sortem: & factum est qa cecidit sors super Matthiam, quem Deus determinate eligi volebat, & quem elegissent Apostoli, si innocato Spiritu sancto congregarentur ad eligendum: quia sicut Deus declaraturus erat in sortibus, quem vellet, ita declararet mouendo uoluntates eorum in vnum ad concorditer eligendum: & ob hoc, vt uideretur quòd Deus declarabat illum peccasse super quem sors caderet, & non uideretur esse factum leuiter, sicut in communibus sortibus diuisorijs, iussit H vt applicarentur ante Dominum, scilicet, vt ipse redderet testimonium veritati. Sic quoque Saul quando per sortes inquisiuit quis peccasset in Israel, & quare non redderet Deus sibi quærenti responsum, fecit congregari omnes ante Dominum. vt patet 1. Regum 14. Hic autem quamquam non fuissent congregati Israelitæ ante Dominum, dedisset Deus testimonium veritati, signans quis peccasset, cum ipse iusserit istas sortes poni, vt tamen Israelitę crederent ista a Deo euenisse, & non a casu, iussit fieri cū magna solennitate, & applicitis omnibus ante arcam.

De sorte quæ cecidit super Matth. & iust q. 41.

An Iosue peccauerit inquirendo peccantem sortibus, et an nobis sic inquirere liceat: & de sortibus consultorijs diuisorijs quid sint, & quomodo, & quando licita, Quæst. XXXV.

I Sed nunc aliquis quæret an Iosue peccauerit inquirendo peccantem per sortes. Ad quod manifesta est responsio s. ꝙ non peccauerit, quia siue vti sortibus huiusmodi consultorijs licitum esset siue non, quia Deus mandauit licitū erat. Nam quodcunque Deus fieri iubeat licitum est, nec solum licitum, sed etiam necessarium, si manifeste constet Deum illa iubere: vnde si Deus iubeat alicui occidere alterum etiam si pater suus sit, tenetur. sic mandauit Abrahę occidere filium suum, & ipse eum iam occidere parabat extendens gladium super eum nisi Angelus venisset. vt patet Gen. 22. c & in hoc magis meruit Abraham quam in omnibus quæ fecit vnquam. Item si Deus alicui nostrum iubeat cognoscere carnaliter vxorem proximi sui, tenetur. de quibus magis dictum est Gen. 22. & Exod. 3. Deus autem mandauit Iosue ponere has sortes. ergo licite agebat & meritorie ponendo illas: & peccaret si non poneret K quia necessitabatur. ideo quamquam sortes secundum se essent illicitæ: quia tamen Deus iubebat Iosue vt vteretur eis, tenebatur.

Sortes diuisoriæ secundum se malæ non sunt, sed a malo proueniunt. Et quæ sortes sint licitæ. Et quamquam omnia hominum corda sint in manu Dei: specialius tamen sunt corda Regum & Principum. Quæst. XXXVI.

Sed dubium est an ipsæ sortes illicitæ sint. de quo quomodo sint quædam sortes diuisoriæ, & quædam consultoriæ: & quid vtræque agunt, & quando consultoriæ licitę sunt, & quando illicitæ: & sic de diuisorijs declaratur Num. 26. vel 34. vbi de hoc. Sed in generali de sortibus dicendum est, quòd ipsæ malę non sunt secundum se, sed a malo proueniūt. ideo interdum illis vti illicitum est. nam sortes diuisoriæ sunt ad distinguendum quid cui proueniat, s. quando plures partes sunt, & plures qui suscipiant, atque sorte dirimitur quid cui proueniat: ideo ponuntur autē istæ sortes nisi quia conuenire partes nequeunt, quid cui proueniat: sed hoc non conuenire malum est. & tunc vti sortibus diuisorijs, quamquam secundum se malum non sit, tamen a malo est, idest a discordia partium de prouenientibus portionibus quæ mala est: cū pro his paruis, & terrenis contendendum nullis fore debet.

Dicendum ergo de sortibus diuisorijs, quòd malæ nō sunt, sed a malo: nisi quædam alia intercidant pp quæ non solum a malo sunt, sed etiā malę. de quibus disseritur Nu. 26. Consultoriæ autem sortes sunt ad vnum. & in hoc distat consultoria a diuisoria, quia diuisoria ad duos vel plurimos est. consultoria autem ad vnicum, vt cum in electionibus quæratur quis debeat assumi in Episcopum, vel ad aliquid alterum, & generaliter in omni electione siue Ecclesiastica siue seculari si sortes sumantur. nam ibi nō sunt plura distribuenda pluribus, sed vni dādum est id de quo dubitatur. Vocatur autem hæc sors consultoria, quia per eam Deus consulitur, quem eligi velit in dignitatem illā, vel officium, vel quodcumque de quo agitur. ista sors est magis illicita quàm diuisoria: ideo ista est a malo & est aliqualiter mala.

Primo est à malo, quia prouenit ex non concordia plurium ad idem. Deberent namque conformare se homines quando tales electiones celebrandæ sunt inuicem: vt omnes habentes oculos in directum cessante omni cordis prauitate eligerent, quem existimarent aptiorem ministerio de quo agitur. sed quia non est oculus omnium in bonū, sed plurimorum oculus nequam est, & totum corpus tenebrosum iuxta testimonium Saluatoris, discordant filii lucis a filiis tenebrarum, nec communi consensu electio celebratur. velle ergo vti sortibus ob defectum communis consensus a malo est.

Amplius autem est a malo sors consultoria magis quā diuisoria, quia est ob defectum fidei. nam in electionibus prælatorum ad res magnas, vbi status Politici vertitur periculum, aut lucrum, præcipue in electionibus Ecclesiasticorum Prælatorum, qui specialius ad Deum pertinent, deberent homines committere se Deo, confidentes quòd ipse regens ista, & habens curam omnium istorum magis quàm nos, qui ista administramus, nos dirigeret, cum sine voluntate illius, nec vnus de paruis passeribus cadat. iuxta testimonium Saluatoris Luc. 12. quamquam quinque illorum dipondio veneant. ibi autem de nobis curam esse dixit patri nostro cælesti, quanto magis in rebus magnis, vbi versatur status communitatum? & quanto maioris multitudinis agatur negocium, tanto habet Deus maiorem curam. ideo specialius facta magna ꝑ eum administrantur. Ideo cum Hieremias dixisset, quòd cor hominis erat in manu Dei, & via nostra non est in nobis, vt patet Hieremias decimo capitul. scilicet scio Domine, quòd non est hominis via eius, nec viri, vt ambulet & dirigat gressus suos. Salomon in prouer. 21. capit. solum dixit de corde & via Regis scilicet cor Regis in manu Domini, & quocunque voluerit vertet illud. q. d. quòd quamquam omnia corda hominum sint in manu Dei, specialius tamen sunt corda Regum, quia isti propter sublimitaté potestatis plurima facere possunt aut prohibere. iō Deus infrenat corda ipsorum, vt contra voluntatem eius non moueantur efficaciter.

Sors consultoria quando fugienda.

Est igitur sic in electionibus Prælatorum, ꝙ Deus magnam curā de illis gerit, considere ergo debemus, ꝙ Deus qui fidelis est, & seipsum negare non potest, si in eum mētem nostram dirigamus, & iactamus in eum curam nostram, ipse nos enutriet non dando nobis fluctuationē, sed confirmabit corda nostra, & diriget in illum quem ipse specialiter secundum voluntaté signi & beneplaciti præesse vult populo suo, & non oportet poni consultorias sortes. s. vt p illas voluntas Dei de eo quem eligi vult, pateat.

sed pro-

sed prouenit ista sors ex fidei paucitate. Quia si consideremus, ꝙ Deus moueret corda nostra ad eligendum eū quē vult ipse pręesse populo suo, non confugeremus ad alias certificationes, sed quia bonitati eius non bene cōfidimus, conuertimur ad sortes. & tamen si prorsus rōne non careamus, sortes in hoc nihil nobis notificant. quia cum ponimus sortem ad electiones Prælatorum faciendas, aut ponimus, vt Deus per eam nobis declaret, quē eligi vult, an vt tollatur humana discordia. Si aūt solum fit, vt tollatur humana discordia, non est ex paucitate fidei, est tamen ex alio malo, ꝙ est discordia humana. Si autem fiat ad vidēdum quem Deus eligat, sicut Apostoli fecerūt in electione Matthiæ, dicētes. tu Domine qui nosti corda hominum ostende, quem elegeris ex his vnum accipere ministerium huiusmodi & Apostolatum. vt patet Act. 1. cap. Nihil magis proficiunt sortes quam electio, quia sicut credimus Deū B mouere, vt cadat sors super hunc, vel illum, ita rationabile credi est, quòd si rogauerimus eū, mouebit corda nostra, vt concorditer eligamus eum quem ipse eligi vult. non est enim maior ratio de motu cordium, quā de motu sortiū.

Consentaneum fidei & rationi fuit, vt sortes consultoriæ in electionibus Prælatorū tollerentur & quare.

Ideo valde fuit consentaneum fidei & rationi, vt sortes consultorię in electionibus tollerentur: potissime in Ecclesiasticis electionibus valde spiritualibus, de quibus alibi dicetur. nam hoc modo magis eruditur homo ad confidendū Deo quàm alias. In veteri autem testamento aliquando pmittebat Deus sortes, & aliquando eas iubebat. Iussit autē eas hic & Leuit. 16. & Num. 26. & 34. Sed illæ quæ habentur in Numero ad diuisorias pertinent, & ad res terrenas, ideo magis licitæ sunt quàm istæ. Istę autem quæ habentur Leuitici 16. etiam diuisoriæ sunt, quia ponebātur duæ sortes per duos hircos. s. quis hircus proueniret Deo, & quis in caprum emissarium. ideo istæ minus licitæ erant quàm diuisoriæ, quæ ad terram diuidendam pertinebant. C Istæ tamen ponebantur super duos capros ad tollendum dubium Iudæorum, quia vnus eorum mittendus erat in solitudinem portans iniquitates totius populi, super se, & quia credebant hoc efficere non posse, nisi esset ille, quem Deus ad hoc specialiter eligeret, vt securi de hoc essent, iubebat Deus de hoc poni hic sortem.

De sortibus quæ habentur hic ad inquirendum peccantem, dicendum est, quòd erant licitę ex mandato Dei, quāquam non essent licitæ alias, & ipse eas faciebat certas venire, sicut postea confessus est ille, super quem sors cecidit. vt patet infra. si tamen Deus non iussisset nunc poni has sortes, non fuisset licitum vti eis, nec nunc licet his vti. s. ꝙ inquiramus quis in iudicio condemnari debeat per sortes, vel inquiramus delictum occultum per sortes. Sunt enim hę sortes incertæ valde, & periculosę, quia poterit forte cōdemnari in iudicio qui innocens est, vel in inquisitione oc D culti peccati poterit cadere sors super eum qui innocens est relicto nocente, quo nihil iniustius, vt taliter distribuātur pęnæ & honores. Aliquando autem Deus veritatem in his declarat. sicut in Iona propheta, qui sortibus datis deprehensus est sorte, vt mitteretur in mare ad placādum Deum, vt quiescerent fluctus. vt patet Ionæ 1. cap. Non tamen semper sic veritas declaratur. nam hoc modo omnes veritates sorte inquirere possemus.

Quomodo potest accidere, quòd sors falsum dicat, cum Deus semper temperet sortes missas iuxta Salomonē, & faciat, quod sic eueniant. Quæst. XXXVII.

Sed dicet aliquis cum Deus temperet sortes missas in sinum. vt patet Prouerb. 16. & semper illas temperet, quomodo potest accidere, ꝙ sors ab eo mota falsum dicat? E

Respondendum est, quod id quod Deus facit non est falsum, vel id quod per sortem designat. Falsum namque esset si aliud in re esset, & aliud ipse signaret, sed Deus non designat per sortem apparētē id, quod nos intendimus, nec aliquid alterum. nam licet nos ponamus sortes ad inquirendum quis peccauit: Deus tamen non dicit nobis, ꝙ mouebit manum missam in sinum, vt educat sortem eius qui peccauit: sed mouet manum ad educendum hanc, vel illam sortem ex alia causa: ideo qualitercunque eueniat, Deus non signat hic verum vel falsum per sortem eductā de inuolucro, cum nihil designare nobis intendat. si au- A tem nobis dixisset, quòd faceret educi sortem peccatoris, vel quòd manifestaret peccatorem per sortem, necesse esset, quòd sors peccatoris exiret, & tunc si daremus, quòd non exiret illa, diceremus, quòd Deus falsum designabat per sortem. Et sic erat hic, quia ipse iusserat applicari omnes Israelitas, vt declararet quis inter eos peccasset, & hoc sorte missa. Si ergo non fuisset Achan peccans, cum sors super eum cecidisset, signaret falsum sors illa a Deo data. in nobis autem vtentibus huiusmodi sortibus nihil tale est, quia Deus non dixit se quippiam declaraturum per sortem. ideo quæcunque sors exierit, nec verum, nec falsum signat.

Obiectio contra prædicta. Et quòd Deus mouendo sortes falsas influit, vt causa vniuersalis, & non vt rector aut index, ideo non facit malum, simile sup. in hoc ca. q. 21. & de hoc vide etiam sup. c. 6. q. 27. & 32. & 42. Quæst. XXXVIII.

Sed adhuc dato, quòd Deus non signet hic falsum per sortem, si nō eueniat peccatori, tamen arguetur, quòd malum agat, quia mouet, vt eueniat illi, qui non peccauit, & per hoc moriatur. hoc autem æque inconueniens est, sicut superius.

Respondendum est, quòd Deus non facit in hoc malum, quia vtitur iure suo. ipse enim est causa suprema influens super omnia causata. sui iuris est, vt in his moueat cor nostrum, & membra nostra, ad talia, vel talia agenda.

Si autem arguas, quòd ex hoc malum sequitur, quia occiditur ille, qui non est mortis reus superstite illo, qui sceleris actor est. Respondetur, quòd ad hoc non præstat causam Deus immediatam, sed magis isti qui huiusmodi sor C tibus vtuntur in culpa sunt. quis enim eis iussit, vt hoc modo incertissimo inquirerent peccatorem occultum? cum ergo committant se manifesto discrimini, quodcunque malum inde prouenerit ipsorum culpa est, & Deo non est ascribendum.

Aliter autem responderi potest & conuenienter valde, quòd datis sic sortibus ad inquirendum peccatorem, quāquam Deus moueat manum missam, vt accipiat aliam sortem, quam viri peccatoris: tamen malum non agit, quia ille cuius sors educta est de inuolucro, licet non sit reus huius, quod nunc in quęstione est, tamen aliorum forte maiorum reus est. Deus autem vult nunc eum puniri reseruans eum, qui tunc peccauit pro suo tempore puniendum. vel forte differt punitionem, vt cōuertat eum ad se vt misereatur illius, iuxta illud Isa. 30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. puniendo autem illum bene agit, quia si il D lius scelera iudicibus cognita forent eum acriori supplitio plectendum darent. tradidit ergo nunc eum occidendum hac sorte, iudicibus ignorantibus quare occidatur. & sic Deus nobis ministrantibus, iustitiæ suæ modum explet, ignaris tamen nobis horum, quę per nos geruntur. Sic autem in homicidio causali: quia tradidit Deus in manus nostras, vt occidamus eum quem nos occidere nollemus, & satis dolemus: ipse tamen mortis huius reus est, quia scelera sua hoc promeruerunt.

Si ponantur sortes inter aliquos ad inquirendum delictū, nūquid poterit sors comprehendere illum, qui penitus coram Deo, & hominibus innocens est. Quia ista conclusio videbitur alicui minus docto difficilis: tamen in corroborationē eius facit dictum beati Greg. in oratione fer. 6. post cin. s. nulla nobis nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas, & omnia illa quæ late prosequitur Boetius quarto de consol. prosa. 6. & si arguas contra: de dicto Iob non peccaui & in amaritudinib. &c. & de dicto magistri Sent. in 4. di. 15. dicentis, ꝙ Deus dat mala alicui sæpe sine peccato &c. Et de Christo & Abrahā & multis Martyrib. et cōfessorib. qui multa passi sunt sine vllo peccato. Ad hæc facile respondebis ex his, quæ Dominus Abul. dicit hic, & præcedenti q. & seq. & 72. & sup. 6. c. q. 27. & 37. cum alijs, et in 2. parte sui defensorij ca. 34. Quæst. XXXIX.

Sed dices, ponatur quòd sortes sumantur per aliquos ad inquirendum peccatū, & exeat sors illius, qui totaliter corā Deo, & hominib. innocēs est morietᵣ, & Deus moueat

sortē illius qui nihil peccauerat, relicto nocēte superstite. F

Respondendum est, quòd non est talis casus admittendus, nam si aliquis fuerit simpliciter innocens, non mouebit Deus sortē eius, nec occidi faciet. & quod amplius est dato, quòd iniqui conarentur per fraudem opprimere eū datis sortibus, vt exiret sors illius facto dolo, non exiret, quia Deus non permitteret. Deus enim facit nos contrariū agere eius, quod volumus interdum, & loqui contrarium eius, quod optamus, atque proponimus, sicut patet in Balaam propheta qui venerat ad maledicendum Iudæis. vt patet Numer. 22. cap. & tamen cum conaretur maledicere benedicebat, eo dolente quòd benediceret. vt patet Num. 23. & 24. Vnde cum conquereretur Balach rex Moabitarum, quod vocauerat eum ad maledicēdum hostibus, quibus ipse econuerso benedicebat: respondit se non posse facere aliud. vt patet ibidem. sic ergo quamquam iniqui conentur delere iustum, non poterunt, quia Deus non sinet. G

Et si aliquando exiret sors eius, qui videtur prorsus innocens? Respondendum est, quòd ille non est totaliter innocens, quia licet in oculis nostris sic videatur, Dei tamen iudicium valde distans est. & quamquam inter nos viri prudentissimi aliquos iudicent innocentes, non ex hoc firmiter tenendum est esse innocentes, quia Deus interdum contrarium iudicat. Catoni enim viro iustissimo ac prudentissimo Romanorum placuit causa Pompeij, Deo tamen placuit causa Iulij Cæsaris. Sic ait libr. 1. de Bello ciuili Lucanus.

Victrix causa Deis placuit, sed victa Catoni.

Et Boetius de consol. lib. 4. prosa. 6. ait. nam vt pauca, quæ ratio valet humana de Diuina profunditate perstringam, de hoc quem tu iustissimum & æqui seruantissimum putas, omnia scienti prouidentiæ diuersum videtur, & victricem causam Dijs, victam vero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. H

Sed aliqui aliter respondere volunt dicentes, quòd quāquam educeretur sors hominis penitus innocentis, & moreretur, propter hoc non videbatur aliquod inconueniens, quia Christus innocens fuit, cum nihil impie vnquam egerit, neque labem originalem contraxerit: passus tamen fuit acriter.

Respondendum est ex hoc nihil sequi. quia Christus passus est, quia ad patiendum venerat. nā oblatus est, quia ipse voluit. ad nihil enim in mundum venerat, nisi vt nos redimeret: redemptio autem morte & pœnalitatibus eius consummanda erat. ideo non est ad consequentiam cæterorum trahendus, quia de alijs nemo ad hoc natus est. Sed adhuc instabitur de Virgine benedicta, quæ non venit, vt pro nobis pateretur, multas tamen sustulit pœnalitates: ipsa tamen nihil peccauit. Ad quod aliquis respondebit, ꝙ contraxit originalem labem, & ex hoc passa est pœnalitates, licet nihil actuale commiserit. Dicendum est, quòd quamquam non contraxerit originale, vt supponitur a nobis, tamen digne passa est, & iuisset in Limbum si mortua fuisset ante passionem Saluatoris, de quo late dictum fuit in libro nostro de quinque metaphoricis paradoxis. Quāquam in hoc iuxta antiquorum nostrorum sententiam satis dici potest, quòd pœnæ quædam proueniant bonis nō meritis, vt meliores fiant, vel vt in malum non decidant. sed istæ sunt velut quædam tentationes & passiones. sic ait Boetius de consolat. libro quarto prosa. 6. Si quosdam remordet ne longa fælicitate luxurient, alios duris agitari sinit, vt virtutes animi, patientiæ vsu atque exercitatione confirment. I

Ex his ergo patet, quòd quāquam Deus moueret manum missam in inuolucrum ad sortium eductionem, ad educendum sortem hominis, qui illius criminis, de quo agebatur reus non erat, non faciebat malum. nos tamen si sortibus in inquisitione criminū vtamur, peccamus, quia exponimus nos discrimini. hoc enim modo eum qui reus non est, reum efficiemus. Sunt igitur sortes consultoriæ ad inquirendum peccantem magis illicitæ quā in electionibus, & omnibus alijs modis. In veteri tamen testamento permissæ fuerunt ex paucitate fidei, vel quia Deus volebat se conformare, sic illi populo, qui ad maiora non poterat eleuari. Vnde quia istæ sortes secundum se incertæ erant, quamquam cum Deus illas iuberet poni, propter Deum K

F mandantem efficiebantur certæ, Iosue non solum stetit determinationi sortium, sed postquā sors venit super Achā, inquisiuit ab eo quid fecisset, & coegit eum confiteri, nec eum condemnauit ad mortem antequam confiteretur, & confessus est. Hoc quidem non quasi Iosue hæsitaret, an sortes verū determinassent, & confessione, rei pateriet veritatem exposceret, sed vt totus populus videret, quomodo Achan iuste occidebatur ex confessione sua.

Item vt in hoc appareret gloria Domini, quæ per sortes veritatem fecerat inquiri, & certissime inueniri. & hoc patet, quia cum peteret Iosue ab Achan, quòd confiteretur peccatū suum ait. fili mi da gloriam Deo Israel idest demonstra gloriam eius confitendo, quòd sors ab eo sorte missa verum signauerit.

G *Sortes consultoriæ pertinent ad homines imperfectos, ideo non ponuntur in nouo testamento. Et quòd firmiter confidere debemus, quod quotiescunque in Prælatorum electionibus Deum puro inuocauerimus corde, mouebit affectus nostros, vt eum in Rectorem eligamus, quem ipse populo suo præesse velit. Quæst. XXXXI.*

NVnc autem in nouo testamento, quia est status perfectior & maioris fidei, non permittuntur sortes consultoriæ ad electiones, & multo minus ad inquirendū peccatum, vel quæcunq; occulta: sed electiones inuocato Spiritu sancto per vota singulorum fiunt, de quo confidendū est, quòd cum eum puro inuocauerimus corde, moueat af-
H fectus nostros, vt eum in Rectorem, aut præpositum eligamus, quem ipse populo suo præesse velit. Et si obijciatur de electione Matthiæ ad Apostolatum facta per sortes. quæ pertinet ad nouum testamentum.

Respondendum est, quòd Apostoli adhuc erant imperfecti in fide, habentes reliquias conuersationis veteris testamenti, & quamquam eorum sincera foret intentio, tamen fides adhuc pauca erat. sicut enim Dei voluntatem inquirere conati sunt per sortes, & certissime cognouerunt, ita confidere debuissent, quòd eis in charitate non ficta coniunctis Spiritus sanctus adesset mouens corda eorum ad eligendum eum, quem per sortes acceperunt. s. quē Deus in Apostolatum assumi dignaretur. Hoc aūt fuit, quia nōdum confirmati erant in fide, & charitate. nam licet cum Christo conuersati essent per tres annos fere, aut vt quidā
I volunt per tres & dimidium, tn̄ non confirmauerat corda eorum. solum enim eis, vt cæteris prædicabat, & aliqua secreta declarabat, quæ alijs abscondita relinquebat. iuxta illud Matth. 13. s, vobis datum est nosse mysteriū regni Dei, cæteris aūt in parabolis, tamen non tangebat corda eorum in Christo, tamen nihil proderat exterior cōicatio, sed interior tactus. nam ēt si per mille annos mansisset cum eis prædicans, & non tetigisset specialiter corda eorū, nunquā in aliquo profecissent, quia nondum a Deo trahebantur. nemo tn̄ ad eum venire potest, nisi primo trahatur. vt patet Io. 5. Fuerunt aūt in hac conuersatione imperfecta, & secūdum carnem, toto tempore, quo cum Christo manserunt. vnde sæpe ipse increpabat eos, vt patet Matth. 17. cum ait. O generatio incredula & peruersa quousque ero vobiscū, & quousque patiar vos? & paululum post hoc inter se, absente Christo cōtendebant, quis eorum maior esset, quod ad manifestos gloriæ amatores pertinet. de hoc Matth. 18. c. Nec solum Christo viuente hoc fecerunt, sed etiam cum
K pateretur, omnes adhuc infirmi, & nō bene credentes abierunt eo relicto, vt patet Matth. 26.

Nec hoc suffecit, sed etiam cum cognouisset negauit Petrus, vt patet eodem cap. & ter quidem, sic omnes Euangelistæ testantur. Sed & hoc nō tantum imputandū erat, quia timore humano inducti faciebant: sed & cum surrexisset, nō credebant eum surrexisse, vt patet Luc. 24. & Io. 20. & 21. vnde eis ad hoc signa dedit, vt patet eisdem locis: conuersatus est autem post resurrectionem Christus cum discipulis suis apparens illis 40. diebus in multis argumentis vsque ad diem, quo assumptus est, vt patet Actu. primo.

& tamen

& tamen adhuc erant rudes & imperfecti in fide: nam cũ ascenturus foret interrogauerunt eum dicẽtes: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel. ecce quoniam loquebantur de Israel secundum carnem.

Dicendum autẽ vt aliquis, quòd illud non inquirebant Apostoli, sed aliqui alii, quia dicitur Act. 1. in litera, igitur qui conuenerant interrogabant eum dicentem, Domine si in tempore hoc &c. Respondendum est, ꝙ isti erant Apostoli, quod patet ex verbis Saluatoris, quæ sequuntur immediate. s. non est vestrum scire tempora & momẽta, quę pater posuit in sua potestate, sed accipietis Spiritum Sanctum superuenientem in vobis, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad extremum terræ: hoc tamen de Apostolis intelligi necesse est q missi sunt ad prędicandum per totum orbem. Ecce ergo manifeste patet, ꝙ vsq; ad ascensionẽ Christi erant Apostoli nimis imperfecti in fide, & post eam semper fuerunt vsq; ad Spiritum sanctum superuenientem, qui tetigit corda eorum, & in fide confirmauit atque charitate inflammauit. Vnde postea alteri viri effecti, iam non vt prius loquebantur, & hoc quia insilierat in eos Spiritus Domini, & mutati fuerant in viros alteros: ideo iam fortib. vsi nũquã sunt, sed per electionem. Sic enim paulo post factum fuit in electione septem virorum, vt præessent viduis. nam elegerunt eos & imponentes manus ad collationem spiritalis gratiæ cõfirmauerũt eos, vt patet Act. 6. c. de quib. primus fuit Stephanus. electio autem Matthiæ fuit ante aduenientem Spiritum sanctum in Pentecoste. Ideo sortibus facta est, quia adhuc imperfecti erant. Deinde iam multum confidentes Deo cum congregarentur in charitate, cõfidebãt, & credebant Spiritum sanctum esse cum illis. Vnde dicebant placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in vnũ &c. vt patet Act. 15. postea etiam prouenientę & multiplicata fide eorum in successoribus sortes abolitæ sunt, & iã eas Ecclesia detestatur: si tamen in aliquibus casibus eis liceat vti declaratur Num. 26. vel 34.

Quare Achan audiens Deum dixisse esse anathema in Israel, & inquirendum sequenti die, cum sibi conscius huius esset non fugit. *Quæst.* *XLII.*

QVęret aliquis circa Achan, cum audiuit, ꝙ Deus dixerat esse anathema in Israel, & ꝙ sequenti die erat declarandum, eratque sibi conscius huius sceleris, quare non fugit. Aliquis forte respondebit, ꝙ Achan non putauit pœnam magnam esse infligendam quamquã reperiretur furtum: ideo non recessit de castris. Sed non stat, quia in litera expressum est, ꝙ ille qui reus erat criminis huius, delendus foret, vt patet infra cum dr. quicunque in hoc facinore deprehensus fuerit, comburetur igni cum omni substãtia sua. Deus quoque ante hoc dixit, nõ poterit stare Israel coram hostibus suis, eosque fugiet, quia anathemate pollutus est: non ero vobiscum vltra donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est: nõ ergo ob hoc stetit in castris. Alio modo respondebit aliquis, ꝙ non potuit Achan fugere, quia quando sortes positæ sunt, erant omnes coram Domino, & cecidit super eum sors: si autem fuisset alibi fugisset. Respondendum est hoc non stare, quia istud fuit denũciatum per vnum diem ante, & iussum est, ꝙ sequenti die omnes venirent coram Domino ad declarandum quis peccasset. vnde dixit eis Iosue, sanctificamini in crastinum. i. estote parati pro mane ad veniendum, & subditur: accedetisque mane singuli per tribus vestras: Achan ergo audiẽs hoc cum esset sibi conscius sceleris potuisset fugere ipsa nocte de castris. Dicendum est, ꝙ quamquam Achan sciret pœnam mortis esse infligendam peccatori, & quamq̃ cognouisset ante hoc per diem vnam tamen nõ fugit, & hoc quia forte non habebat quò fugeret: nam tota gens in circuitu erat Chananęorum. & putarẽt eum exploratorem, atque occiderent extra suos, ergo clementius sibi quodcũque futurum opinabatur inter suos.

Item forte dato, ꝙ conaretur fugere Achã de castris, nõ posset, quia erant custodes castrorum in extremitatib. ne quis de exercitu fugiat, aut ne hostes repentino incursu pcurrant castra, & hic non sinerent eum profugere.

Item forte Achan quamquam audisset verba de decla-

A rando peccatore coram Domino, non credidit futurum, quia nunquam simile viderat: non enim fuerat simile factum aliquid ante tempora sua. ideo magis putauit hoc esse comminationem quam veritatem futuræ rei: vnde fugere nõ curauit. Aliter forte dici potest, ꝙ quamquam Achã timeret futuram sibi mortem, tamen Deus peccauerit cor eius, ita vt non maneret ei consilium neque vires, quia volebat in eo monstrare gloriam suam, sicut dicitur de Pharaone, quòd ideo Deus posuerat eum, vt monstraret fortitudinem suam in eo, vt patet Exo. 9. cap. & ad Rom. 9. stetit ergo quia Deus eum stare fecit, licet aliter potuisset sibi inquirere subterfugia.

Accedetisque mane singuli. Idest omnes de populo. s. soli viri, quia fęminę non accedebant cum non potuissent peccare in anathemate, vt supra declaratum est. Etiam intelligetur de viris numeratis ad bellum a 20. annis & supra, *Inq. 28.*

B quia alii minores non introierunt vrbem Iericho, ideo nõ poterant rapuisse de anathemate: sed viri bellatores qui poterant rapuisse applicabãtur. *Per Tribus suas.* Idest non venient omnes commixti, sed quilibet vir veniet cum eis q sunt de Tribu sua, vt distincta omnia sint. Cã huius erat, quia primo ponendę erant sortes per Tribus, & deinde p familias Tribuum, postea vero per domos: ad extremũ autem per viros. Si autem aliquis de vna Tribu esset cum viris alterius Tribus, non posset sors verum dicere, quia aut tunc caderet sors super Tribum illam, de qua erat vir peccator, aut super Tribum illam cum qua tunc erat. Si primo modo non reperiretur ibi, cum tota Tribus diuideretur in familias, domos, & viros. Si autem secundo modo etiam non conuenienter assignaretur, quia debebat tunc p familias suas Tribus illa diuidi, & familię per domos, & domus per viros. tamen in viris illius Tribus non inueni-

C retur peccator. Debebant ergo singuli esse per Tribus suas & cum his Tribubus erat Tribus Leui: quia Leuitę etiam potuissent peccare in anathemate Iericho. ideo de eis, sicut de cęteris inquirebatur an peccassent. *Et quamcunque Tribum sors inuenerit.* Sors dicebatur inuenire Tribũ, q a primo fuerunt pręsentatę omnes. 12. Tribus coram arca, & scriptę fuerunt cedulæ. 12. æquales: eiusdemque figuræ nominibus. 12. Tribuum: missęque sunt cedulæ in aliquo inuolucro, de quo missa manu Iosue vel aliq s de aliis educturus erat vnam, & cuius Tribus cedula exiisset, erat rea huius criminis, & dicebatur eam inuenire sors. i. Deus eã inueniri faciebat per sortem. *Accedet per cognationes suas.* Cum comprehensa esset vna Tribus sorte cæteræ erãt immunes, nec in eis aliquid inquirebatur, sed illa Tribus diuidebatur per familias. vocantur autem hic cognationes familiæ, quia sunt quædã cognationes sub Tribubus: om

D nes enim istę diuisiones sunt cognationes, quia Tribus cognationes sunt, sed maximę. Familię quoque cognationes quędam minores sunt: domus etiam sunt minimę cognationes, quę diuidebantur, & tunc istę familię erant inscribendę cedulis totidem quot erant familię & ponendæ in inuolucro, & missa manu, cedula mõstrabat extracta, quę esset trib. illius, familia criminis rea. *Et cognatio per domos.*

Domus quot modis capitur in Sacra scriptura, quia quintuplicíter. vide supra 2. c. q 51. *Quæst.* *XLIII.*

SVb familiis in Tribubus sunt alię minores diuisiones, quę vocantur domus. ℣. Accipitur enim varie domus: aliquando pro toto vno magno genere, & sic omnes Iudęi vocantur vna domus scilicet domus Iacob, vt patet Psal. 113. scilicet domus Iacob benedicite Dominũ. Et sic apud

E Poetas accipitur. vnde congregatio omnium Romanorũ vocatur domus Assaraci, vel domus Aeneæ, sic accipit Virgil. primo Aeneidos scilicet.

Cum domus Assaraci Phthiam clarasque Micenas.
Imperio reget & victis dominabitur Argis.

Hoc autem de omnibus Romanis intelligi voluit. Aliquãdo accipitur domus pro vna Tribu, vt patet Psalmo centesimodecimotertio domus Leui benedicite Dominum. Aliquando accipitur domus pro familia, vt dicimus domum Aaron. erant autem Aaronitę de familiis Leuiticę Tribus sub maxima familia Chaathitarum. Alio mõ accipitur domus pro vna œconomia scilicet pro coniunctione

viri vxoris & filiorum, in qua ponuntur sex minima vel termini.s.Dominus & seruus, vir & vxor, pater & filij, vt patet 1. Politicorum.c.2.hæ tamen sex ad quatuor personas reducuntur, quia qui est Dominus est vir, & est pater: sed ad aliud & aliud sumptus. Alio mō accipitur domus pro congregatione aliquorum descendentium ab eodem patre vel auo, qui non faciunt vnam œconomiam, sed multas. non accipitur hic domus pro primo nec 2. nec 3. nec 4. modo sed 5. De primo satis patet, quia alias non fieret distinctio: sed omnes Hebræi essent vna domus. De 2. & 3. patet, quia distinguitur hic domus contra tribum, & familiam: etiam quia dicitur, quòd Achan erat de tribu Iuda, & familia Zaræ, & domo Zabdi. Quòd nō accipiatur. 4. modo patet, quia viri dicuntur hic qui faciunt distinctas œconomias: nam Achan habebat vnam œconomiam per se quæ vocatur domus, quia habebat vxorem, & filios atque filias, & suppellectilia, & iumenta. Erat ergo hic domus in 5. modo.

Domusque per viros. In hoc patet, quòd non fuerint fœminæ applicitæ ad eum, vt inuestigaretur etiam inter eas peccatum, quia domus per viros diuidebantur, & non per viros & fœminas. & fiebat eodem modo, vt in præcedentibus, quia considerabatur in qualibet familia quot essent domus, & totidem fiebant cedulę modo quo supra dictum est. inuenta autem domo computabantur viri illius domus, & describebantur per singulas cedulas, atque positis eis in inuolucro educebatur cedula vna, & quæ esset, faciebat virum ibi descriptum criminis reum: vnde ad vltimum exijt cedula Achan. *In q. 28 et 30. huius*

Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur. Prædicebat hic pœnam Iosue ad maiorem terrorem, vt attenti essent, & parati ad videndum, quem Deus comprehenderet ex Israel. i. cuius cedula ad vltimum exierit morietur. *Comburetur igni.* Ista pœna dabatur, quia omnia quæ erant in vrbe Iericho posita fuerant sub anathemate, erantque cremanda, sicut ipsa vrbs cum eis, quę ibi fuerunt, exusta est, vt patet præceden. cap. Achan autē impediuit hoc furando partem eorum quæ ibi erant: debuit ergo cremari ab igne qui peccauit auferendo ea, quæ cremanda erant igni.

Cur Achan lapidatus est cū cremaretur igne. Et ad hoc opinio Nicolai, de qua latius infra q. 65. tamen qua hic affertur, nō videtur esse opinio propria auctoris, vt patet infra in quæstionibus supra textum. Quæst. XLIIII.

SEd dicetur quomodo ergo postea lapidatus est, vt patet infra in litera. Quidam dicunt, quòd peccauit dupliciter Achan. s. in auferendo de anathemate Iericho, et infringendo sabbatum. Propter primū debebat comburi Achā sicut peccauerat in rebus comburendis, ut per quæ quis peccat per hęc torqueatur, vt patet Sap. 11. cap. Peccauit etiam infringendo sabbatum, quia dies septimus, in quo vrbs Iericho corruit, & capta sūt de anathemate hęc quæ infra habentur, dicitur fuisse sabbatum: sed infringentibus sabbatum pęna erat, quòd lapidarentur, vt patet Nu. 15. de illo qui colligebat ligna in deserto die sabbati. sed an fuerit non constat. satis tamen rationabile aut uerisimile est. Potest aliter dici, quòd ad terrorem maiorem populi factum est, vt magis timerent inflictis multis pęnis quàm vna.

Item ut ipsemet populus vindicaret offensam Dei in Achan, cum a Deo fuerit punitus propter eius peccatum, si tamen solum combureretur, non poterat populus per se infligere mortem. Data fuit ergo alia pęna, in qua omnes possent. s. in lapidatione, quia totus populus mittebat lapides in Achan, & uindicabat iniuriam & offensionem factam Deo, qua cōtra Israel concitatus fuerat, & dānū illatum eis. s. quia de eis propter peccatum Achan mortui fuerant. 36. viri, vt sup. patet.

Item leuius fiebat hoc Achā: est enim leuius genus mortis atque uelocius, & cum minori sensatione lapidatio, q̄ crematio, nec in paruum: fuit autem lapidatus, & cum defecisset oppressus lapidibus, crematus est. sed hęc quomodo vera sint disputabitur latius infra quæstionibus supra textum. *Cum omni substantia sua.* Idest cum omnibus quę *In qu. 55. 61. & 65.*

F ad eum pertinent. substantia proprie hic possessas res notat, & non filios, & filias atque vxorem, quia ista non possidentur. non tamen solum substantia peccanti exusta est, sed etiam filij, & filiæ, vt patet infra. hoc autem non uidetur expresse Deus dixisse, satis tamen colligitur ex uerbis cum dixit. non ero ultra uobiscum donec conteratis eum, qui hoc scelere contaminatus est. Iussit enim illum conteri: sed contritio signat totalem & simultaneam destructionem, ideo non solum ipse, sed etiam omnia quæ eius erant destruenda erant: alioquin occisus diceretur, sed non contritus aut deletus.

Quare combusta fuit tota substantia domus Achan. Et quòd rapiens aliquid de anathemate efficiebatur anathema. Quæstio. XLV.

G SEd quæret aliquis quare combusta fuit tota substantia Achan? Respondendum est, q̄ illud peccatū fuit in peruertēdo anathema: fuerat. n. urbs Iericho cum oībus quę in ea erant subiecta anathemati. ipse autē accipiendo quę intra habentur præuaricatus est illud: ideo debuit ipse fieri anathema sicut id, quod sumpsit de anathemate, vt con similis modus punitionis per omnia esset, sicut fuit transgressionis. cum autem aliquis ponebatur sub anathemate, totus ipse erat anathema, ergo debebant omnia quę pertinebant ad Achan esse anathematizata. Quòd autē rapiens aliquid de anathemate efficiatur anathema, patet Deuter. 7. scilicet ne auferas quippiam ex Idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est.

Item fiebat ad maiorem terrorem, quòd nō solum peccantes, sed etiam quæ ad eos pertinent, deleantur. Ita etiā secundum leges humanas aliquando peccantes delentur H cum rebus suis. et in criminibus læsæ maiestatis, vt patet ext. de hæred. cap. vergentis. & quia longe magis est ęternam quàm temporalem offendere maiestatem, si pro læsione maiestatis terrenæ infliguntur deletiones peccantium, & rerum suarum, multo magis pro lęsione æternæ maiestatis infligi iustum est, sed hanc offenderat Achan, ergo dignum erat eum cum rebus suis perire. Alij vero hoc aliter exponunt, de quo dicetur infra in quæstionibus supra textum.

Quoniam præuaricatus est pactum Domini. Ista est causa quare inflicta fuit pœna hæc. dicitur Achan præuaricatus pactum Domini. i. falsauisse, vel peruertisse, quia fuerat initium fędus cum Domino, vt esset super totam vrbem Iericho anathema cum rebus suis. Achan autem accepit, de rebus illis, ergo pręuaricatus est pactum quod ad scelus pertinet, sicut inter homines qui falsant fędera cōposita, magnis supplicijs digni habentur.

I *Et fecit nefas in Israel.* Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd fecit Achan nefas in Israel. i. magnum peccatum, quòd nefas vel scelus vocatur, & fecit in Israel. idest inter Israelitas: iō maiori pęna mulctandus est quā si fecisset in alio populo, quia iste populus est sanctior, & in eo grauius peccata debent puniri. Sic dicitur de puella, quæ manens in domo paterna fornicata est, & postea cum desponsaretur subticuit se esse defloratam. Sponsus autē accepit eam tanquam virginem: si postea obijciatur ei, q̄ non est inuenta virginitas, iubetur lapidari puella. & subiungitur, quia fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in domo patris sui, ut patet Deut. 22. cap. *In q. 56.*

Alio modo accipi potest, quia fecit nefas in Israel, i. fecit magnum damnum, vel peccatum contra Israelitas. scilicet quod propter actum eiusdem conuertit Israelitas in fugam apud vrbem Hay. & corruerunt vulnerati de eis. K 36. viri, vt patet supra in litera. Sed primus sensus melior est, quia quamquam rationabilis causa esset, vt puniretur qui præuaricatus fuerat pactum, quia læserat Israelem: tamen istud nomen nefas, non potest importare pęnam, sed culpam.

Surgens itaque Iosue mane, applicuit Israel per tribus suas, & inuenta est tribus Iuda. Qua cum iuxta familias suas esset oblata, inuenta est familia Zara. Illa quoque per domos offerens reperit Zabdi. Cuius domum in singulos diuidens viros inuenit Achan filium Charmi, filij Zabdi, filij Zara de tribu Iuda.

Surgens itaque Iosue mane. Hic ponitur executio prædictorum. s. surgens Iosue sequenti die ad exequendum ea quæ Deus iusserat. *Applicuit Israel.* Idest fecit applicari totum Israel ante arcam. quare autem applicarentur ante arcam supra data est causa scilicet vt intelligerent Israelitæ hoc fuisse factum Deo iubente, & reddente testimoniũ veritati, quòd non sic intelligerent si sine solennitate, & non ante arcam fieret. *Per tribus suas.* Idest applicuit totũ Israel applicando tribus eius scilicet 12. tribus, & cum eis tribum Leui, quæ non computabatur communiter tanquam vna de tribubus. sed applicita est, vt etiam inquireretur si esset in ea iniquitas, & ne cæteri Israelitæ conquererentur. Dicerent enim, quòd poterat esse vir peccator inter Leuitas, qui si non applicarentur necesse erat cadere sortem super vnam de alijs tribubus, quæ nihil peccauerant: adhibita autem ea sicut cęteris non esset causa dubitandi & conquerendi. *Et inuenta est tribus Iuda.* s. cum ponerentur sortes. 12. pro 12. tribubus educta est de inuolucro cedula, in qua erat descriptum nomen tribus Iuda.

Qua cum iuxta familias suas esset oblata. Cum positis sortibus inter omnes Tribus inuenta est tea Tribus Iuda, cæterę recesserunt, & mansit Tribus Iuda, quæ tunc diuisa est per familias suas, vt sciretur in qua familia esset iniquitas. Fuit autem distincta in quinque familias suas, scilicet Zareitarum, Pharesitarum, Ephronitarum, Amulitarum, Selaitarum, quæ habentur Num. 26. cap. deriuatę & nominatæ a filijs Iudæ, & pro his quinque datæ sunt 5. cedulæ inscriptæ nominibus singularum, & positæ in inuolucro. *Inuenta est familia Zara.* Ista erat vna de familiis Iuda denominata a Zare filio Iudę: fuerunt enim duo filij illius nati de Thamar nuru sua scilicet Phares & Zaram, vt patet Gen. 38. & a Zaram vocatur familia Zareitarum, de qua erat Achan. fuit autem inuenta ista familia, quia fuit educta cedula inscripta nomine eius de inuolucro.

Quomodo intelligitur, quòd familia Zara diuisa fuit per viros. *Quæst.* *XLVI.*

ILlam *quoque per viros offerens.* Capta familia Zaræ separatæ fuerunt reliquæ familiæ: mansitque illa quæ rursus diuisa est per domos: nam quælibet familia continebat domos. sed in litera dicitur, quòd familia Zaræ diuisa fuit per viros. Dicendum est, quòd primo diuisa fuit per domos, & domus per viros: sic enim supra dixit Iosue quamcunque tribum sors inuenerit accederet per cognationes suas, & cognatio per domos: ergo per domos diuisa est familia Zaræ. hic tamen subijcitur, quia est modus sacræ scripturę, quòd cum aliquid debet bis narrari, semel, enarrentur quædam quæ secundo non dicuntur, vt euitetur longitudo sermonis, sicut patet præceden. cap. ex declaratis ibi. sic ergo hic, cum supra fuerit posita illa examinatio plene, cum hic repetitur, ponitur non plene, quia subintelligitur.

Dicendum est ergo, quòd modus fuerit iste scilicet ꝙ primo applicitis Tribubus coram Domino inuẽta est sorte Tribus Iudæ: de inde illa applicita inuenta est familia Zaræ: quæ postea per domos diuisa inuenta est domus Zabdi. & postea diuisa illa per viros inuentus est Achan, quod signatur infra cum dicitur: inuenit Achan filium Charmi, filii Zabdi, filii Zarę de Tribu Iuda: expressit. n. ibi omnes in quibus computari possunt domus & familię Et tamen si adhuc clarius inspiciamus nihil hic dimissum est, licet quidam existiment, quòd etiam fuerunt computatę hic domus. & in hac cõputatione reperta domus Zabdi, vt patet in litera: nam si ista diuisio, quæ hic dicitur per viros esset vltimata diuisio per viros, non diceretur, quòd inuentus est Zabdi, sed Achan: dicitur tamen Zabdi. Item quia postea dicitur, ꝙ domus Zabdi diuisa est per viros, ergo diuisio ista Zaræ per viros non est proprie distinctio per viros, sed p domos. Sed dices, quõ ergo dicitur, ꝙ diuisa est familia Zaræ p viros? R ñdendum est, ꝙ non vocantur hic viri psonæ singulares, in quas vltimata resolutio fit sed vocantur viri qui sunt capita domorum, sicut alii sunt capita familiarum, & alij capita Tribuũ, & poterat dici, quòd quęlibet harum diuisionum fiebat per viros, quia ponerentur. 12. viri principes tribuum pro. 12. tribubus,

A & viri Principes familiarum pro familijs, & sic de domibus. Est ergo sensus. *Illam quoque.* Idest familiam Zarę. *Per viros offerens.* Non per viros qui sunt personæ singulares, sed per viros qui sunt capita domorum.

Reperit Zabdi. Idest forte inuentus est Zabdi. s. domus sua, quia vir inuentus forte fuit solus Achan in quem diuisio terminata est.

An Zabdi fuerit hic positus tanquam caput domus. *Quæstio.* *XLVII.*

NEc etiam intelligi potest, quòd Zabdi fuerit hic positus tanquam caput domus suæ, & cecidit super eũ sors: nam iste a multis temporibus mortuus est, quia Zabdi fuit filius primogenitus Zarę, cum ab eo denominetur domus. Zare autẽ ingressus est in Aegyptum cum patre
B suo Iuda, vt patet Gen. 46. qui 20. annis post aut ante gigneret filium suum Zabdi: haberet ergo Zabdi tot annos quot effluxerunt ab ingressu Iacob in Aegyptum vsque in diem hanc pręter. 20. aut pauciores annos. s. qui effluxissent ab ingressu in Aegyptum vsque ad natiuitatem eius. sed hoc non stat, quia non posset tot viuere annis secundũ cursum illius temporis, ergo non viuebat tunc. Quod patet, quia ab ingressu Iacob in Aegyptum vsque ad exitum Israelitarum fluxerunt anni ducẽti & quindecim, vt fuit declaratum, Genes. 15. & Exo. 12. quibus addantur. 40. anni, qui fluxerunt ab exitu de Aegypto vsque ad transitũ Iordanis, & pauci dies qui superexcrescebant, erunt anni ducenti quinquaginta quinque, a quibus subtrahantur, 20. qui fluere poterant ab ingressu in Aegyptum vsq; ad natiuitatem Zabdi, manebunt ducenti triginta quinque anni quos ageret tunc Zabdi si viueret: sed ad hanc ætatẽ nemo accedebat tempore illo. nam ętas maior erat cẽtum
C viginti annorum, vel paulo amplius.

Dicendum ergo, quòd Zabdi tunc non viuebat, immo nec exierat de Aegypto, quia essent plures quàm centum annis morte sua vsque ad tempus illud: non ergo fuit hic repertus Zabdi tanquam super eum caderet sors pro domo sua, sed repertus fuit Zabdi. i. domus Zabdi. scilicet quòd diuisa familia Zaræ per sortes inuentus est Zabdi. s. cecidit sors supra domum Zabdi.

Cuius domum in singulos diuidens viros. Zabdi erat domus, & post domum non est alia diuisio, nisi per singulas personas domus illius, idest cognationis. Ideo non dicitur hic, quòd diuisa est domus Zabdi per viros, sicut dicebatur de familia Zaræ: sed quòd fuit diuisa per singulos viros, idest singulariter per personas, non existente alia diuisione vlteriori. & pro quolibet horum virorum posita fuit vna cedula, sicut supra dicebat' de tribub' & familijs.

D *Inuenit Achan.* Iste est cui prouenit vltimate sors, & propter hunc fuerunt positę omnes sortes, quæ supra habitæ fuerunt.

Filium Charmi, filij Zabdi, filij Zara de tribu Iuda. Hic ponitur tota linea generationis Achan vsque ad caput tribus, quę erat Iudas, & sunt quattuor generationes, quæ effluxerant a principio tribus ipsius: erat Charmi pater Achan, & Zabdi pater Charmi, scilicet auus Achan, & Zarę proauus. Iudas autem caput erat totius generationis & cognationis magnæ, quę est vna tribus.

Et ait Iosue ad Achan: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Responditque Achan Iosue, & dixit ei. Vere ego peccaui Domino Deo Israel, & sic feci. Vidi enim inter spolia pal-
E *lium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti: regulamque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei: argentumque fossa humo operui.*

1. q. 4. §. ista peccato. nec. Item populus. 26. q. 1. §. i. ibi Sorg. descendit. de pe. di. 5 c. in summa. nec. alij.

Et ait Iosue ad Achan. Hic ponitur cognitio peccati q̃tum ad culpam determinatam: nam iam persona cognita erat. s. Achan. Inquisiuit tamen hic Iosue ab Achan de facto suo. s. quomodo accepisset de anathemate. Nam per sortem a Deo missam manifestum erat, quòd peccasset Achan. sed modus non fuerat declaratus. etiam inquisiuit Iosue, vt non videretur solum cõdemnari iste ex datis sortibus, sed

tibus,sed ex ore,vt sic condemnatio iustior videretur. Itẽ ad dandum gloriam Deo,vt supra dictum est,& sequitur immediate. *Fili mi da gloriam Deo Israel*. Vocauit Iosue Achan filium suum. est enim modus dulcis ad suadendũ conueniens, & hoc vt induceret eum ad confitendũ,quid fecisset,postquam tamen confessus est non vocauit eum filium,sed dure locutus est dicens, quia turbasti nos exturbet te Deus in die hac. *Da gloriam Deo Israel*. Idest confitere peccatum tuum,& modum eius,& sic dabis gloriam Deo Israel. Est sensus,quòd sors venerat super Achan, ꝙ ipse sceleris reus esset.& ista sors a Deo prouenerat:si enim ista sors manifestam diceret veritatem, erat gloria Deo.s. quòd declarasset veritatem absconditam per sortes datas, an tamen verum esset,quòd sors signabat.s. quòd peccasset Achan vel non,nemo sciebat nisi Achan. Nemo ergo poterat dare gloriam illi declarando, quòd sors verum designaret nisi Achan. Rogando ergo quòd confiteretur, qđ G fecerat,rogabatur quòd daret gloriam Deo.sic est quando aliquis profert aliqua verba sententiarum continentia pondus,& alij ea approbant,datur ei gloria,quia constat eum verum protulisse,quod non constabat a principio.

Et confitere atque indica mihi quid feceris. Iosue bene nouerat,quòd peccasset Achan rapiẽdo de anathemate. quid tamen determinate fecisset non cognoscebat, quia Deus non prouiderat.ideo petebat hoc declarari per verbũ suũ. etiam proficiebat hoc,vt sciretur quę erant ea quæ rapuisset Achan de anathemate,& cremarentur, sicut cætera in vrbe Iericho fuerant combusta. *Ne abscondas*.s. aliquid tã de facto quam de modo facti,quia iam nihil proficiebat, quòd Achan absconderet,quia Deus declarauerat,ꝙ peccauisset Achan,& reus mortis esset.ideo etiam si non confiteretur,moreretur.erat ergo melius confiteri. *Respondit Achan Iosue*. Non recusauit Achan confiteri delictũ,quia H iam Deus manifestauerat eum peccauisse,cuius auctoritas maxima est:nec ei quisquam restagari potest negando, ꝙ ipse asseruerit,& nihil magis sic ei pænalitatis inuligendũ erat. *Vere ego peccaui Domino Deo Israel*.

Aliquando peccamus directe contra Deum & solum contra eum. Interdum autem peccamus contra Deum, sed non directe. et quòd ad primum modum pertinent præcepta primæ tabulæ. ad secundum præcepta secundæ. Et quod in præceptis primæ tabulæ est duplex Dei offensio, in præceptis vero 2. vna tantum. Quæstio. XLVIII.

COnfitetur Achan primo in vniuersali peccatum suum & postea illud explanat in particulari. dicit se peccauisse Deo Israel,non quòd hoc aliquid nouum,& incognitum sit,quia quicunque peccat,in Deum Israel peccat:sed quia aliquid specialiter in Deum egit. Quandocunque.n. aliquis peccat,necesse est,quòd agat contra legem Dei positam,aut contra dictamen rectæ rationis: quocunque dato peccatur in Deum.nam qui agit contra legem a Deo datam manifestum est,quòd in Deum peccat, quia offendit eum contemnendo legem illius, sicut offendit legislatorẽ qui aliquam legem eius infringit.si autem agat contra dictamen rectæ rationis,etiam peccatum est contra Deum, quia ipse dedit dictamen rationis, quod pertinet ad conscientiam & ius naturale,vt patet ad Roma.2. ideo agẽtes contra hoc,Deum actorem huius offendunt.in omni ergo peccato offensio Dei est. Est autem alia offensio specialis.s. quia damnum vel vtilitas eius,quod fit alicui prouenit. sicut cum aliquis occidit proximum suũ, Deus offenditur, quia dedit mandatum contrarium.læsio tamen ipsius proximi est.aliquando autem vtrunq; horum ad Deum est.s. K quòd peccando offenditur ipse tanquam legislator, & offenditur tanquam persona singularis,cui prouenit damnũ vel vtilitas ex re quæ fit. Est autem hoc in decalogo, nam in præceptis primę tabulæ quicunque Deum offendit peccat in eum,vt in legislatorem,& vt in personam singularẽ & sic est duplex offensio. In præceptis autem tabulę secundæ quicunque peccat solum offendit Deum vno modo.s. vt legislatorem. quòd patet. si aliquis colat Deos alienos peccat in prima tabula,& dupliciter offendit Deum. Primo quia Deus iussit non coli Deos alienos, & cõtemnitur lex eius. Secundo peccatur in eum tanquam in personam

F singularem, quia colendo Deos alienos tollitur Deo honor suus vnicus.s.quòd ipse solus sit,cum hoc aliis ascribatur,qui non sunt Dii. Idem si nomen eius ad inania transferamus, vel sabbatum perfregerimus eius legem contemnimus, & honori eius detrahimus tollentes nominis decus, & cultum sabbati. In præceptis autem secundę tabulæ vnica offensio Deo fit. nam si occiderimus proximum,aut furati fuerimus res illius,vel vxorem abstulerimus,Deum legislatorem contemnimus legem eius violantes damnum autem vel iniuria ex actu ipso, specialiter Deo non irrogatur, sed proximo, & sic est in omnibus pręceptis secundæ tabulæ. Ex quo sequitur, quòd maior offensio Deo irrogatur extensiue,aut plurificatiue in pręceptis primę tabulę,quam secundę:quia in quolibet præcepto secundæ tabulę Deum simpliciter offendimus. in pręcepto autem quolibet primæ tabulæ offendimus du- G pliciter. Sic autem est in hoc peccato,quia pertinet ad primam tabulam reducendo in secundum pręceptum. nam fit nomen Dei irritum cum pactum promissum nomini eius violatur.sic dicebatur supra.s.peccauit Israel, & pręuaricatus est pactum.& magis declaratur,quia auferendo de anathemate Iericho erat peccatum:ideo necesse erat, ꝙ esset contra Deum tanquam conditorem legis, aut rectę rationis,contra quam omne peccatum est. Secundo erat offensio Dei specialis in hoc crimine tanquam contra personam singularem,quia auferebantur res vrbis Iericho q̃ ad Deum pertinebant.nam per anathema positum res illę erant Dei.ideo accipiendo eas Deo irrogabatur offensio, sicut proximo infligitur cum res eius auferuntur. tota ergo huius facti offensio contra Deum erat.ideo nõ erat solum istud peccatum generaliter contra Deum, sicut sunt omnia alia peccata,sed etiam speciali modo.vnde proprie di- H cetur, quòd Achan peccans in anathemate, vere peccauit Deo Israel.

Et sic feci. Hic declaratur modus,s. modus peccandi fuit sic,& sic,scilicet sicut immediate declaratur in litera.

An Achan præuaricatus fuit anathemata quinque, vt putat Ra. Sal. quia non. Et quot bella Iudæorum fuerint ante transitum Iordanis,& in quibus locis fuit positum anathema,& in quibus non. Quæst. XLIX.

RAbbi Sal. dicit. *Sic,& sic feci*. Idest non feci ego nouiter peccatum in anathemate,sed ego iam feci multoties sic.& quia geminatur hic sic & sic,dicit Ra. Sal. quòd peccauit Achan in aliis.4.anathematibus,& iam erãt quinque:sed hoc non habet aliquem colorem. Et litera etiam I non potest stare,quia non fuerunt vnquam tot anathemata posita.nam in terra Arad Regis Chananæi fuit anathema,cum deleuit Israel vrbes illius.& tamen ibi nullus rapuit.nam si rapuisset fuisset iratus Deus contra Israel, & fecisset sicut nunc factum est. Vel dato, quòd velimus aliquos ibi peccauisse,& fuisse de eis Achan: tamen illud vnum anathema erat,& nòn.4. Non erant autem alia bella,in quibus cõmitti posset anathema.nam in primo bello facto in deserto.s.contra Amalechitas nõ fuit positum aliquod anathema.de quo Exo.17. In secundo quoque bello contra Chananæos & Amalechitas non fuit positum anathema,nec poni potuit, quia Israelitæ superati sunt, & hostes eorum occiderunt de eis vsq; in Horma, vt patet Nu.14. Tertium bellum fuit cõtra Chananęum Regem Arad cum ipse audiuit venisse Israel per viam exploratorum,& pugnãs superauit Israelem,atque cępit prędã: in hoc quoque non poterat poni anathema, quia Israelitę superati sũt vt patet. Nu.21.c. Quartum bellum fuit contra eundem Chananæũ Regem Arad, vbi Israel voto se obligãs Dño ait. Si tradideris in manum meam populum istum,delebo vrbes eius,& sic factum est,atq; fuit anathema. nec quicquam captum est de vrbibus illis, quòd si velis astruere Achan inde quicquam vsurpasse habebit vnum anathema. Fuerunt quoque alia duo bella contra duos Reges Amorrhæorum.s. Og,& Sehon,cum tota eorum terra capta est.ibi tamen non fuit positum aliquod anathema:sed licuit cuicunque capere de præda.nam iumenta in partem venere prædantium.vt patet Deut.3. & 4. non poterat er-

ge ibi

go ibi instringere anathema.

Aliud autem post hoc bellum fuit contra Madianitas, de quo Numeri 31. sed in hoc non fuit positum anathema, quin potius tota terræ præda capta est a Iudæis & diuisa inter ipsos. & datum fuit de ea Sacerdotibus, & Domino, vt patet eod. cap. non poterat etiam hic præuaricari Achan. Post hoc autem non fuit aliquod bellum vsque ad transitum Iordanis in vrbe Iericho, vbi peccauit Achan. non potuit ergo peccare Achan in quinque anathematibus, vt ait Ra. Sal. sed in vnico ante hoc.

Dicendum tamen est, quòd ibi non peccauerit. nam tunc iratus Deus percussisset Israelitas tradens in manus hostium, sicut hic tradidit. & adhuc erat maior causa tradendi quàm hic: nam ibi Israelitę fecerunt votum de anathemate ponendo antequam Deus traderet gentem, vt patet Numeri 21. c. dicens si tradideris gentem hanc in manu mea délebo vrbes eius, & ante hoc dicitur. at Israel voto se obligans Domino ait &c. hic autem in vrbe Iericho non fuit votum sic factum, sed consensus totius populi de anathemate posito a Iosue. magis ergo peccarēt infringentes illud anathema, quàm si hoc infringerent. & consequenter magis Deus puniuisset, sed nihil tale factū est, aut in Israel, aut in Achan: ergo nemo ibi peccauit infringendo anathema. *Vidi enim inter spolia pallium coccineum.*

Quare pallium coccineum vocatur hic in Hebræo de terra Senaar, seu pallium Babylonicum: Quæst. L.

POnitur in speciali modus peccandi. s. quòd vidit Achā & concupiuit. accepit enim pallium coccineum. vocatur coccineum. i. de cocco bis tincto. est. enim sericum rubeum valde tinctum, sicut in vestibus Sacerdotis magni ponebatur coccus bis tinctus, vt patet Exod. 28. erat preciosum istud pallium, vt infra dicitur: ideo cū multa alia spolia videret, istud specialiter concupiuit. hoc erat quando Israelitæ cæsis omnibus Ierichontinis incedebant per totam vrbē inquirētes aurum, & argentum, & vasa ænea, atque ferrea, vt ducerent in thesauros Domini, sicut iussū fuerat præced. c. Achan vero hæc videns abscondit. Non erat pallium istud vestimentum, siue chlamys, quia non potuisset occultare Achan exiens de vrbe Ierichontina & reuertens in castra: sed erat aliquid paruum, sicut sudariū quod faciliter abscondi potuisset: in Hebræo dicitur hic. *Pallium Babylonicum.* Dicit Ra. Sal. quòd omnes Reges terræ, in vrbe Iericho habebant palatia. ideo Rex Senaar, qui dicitur Rex Babylonis habebat palatium ibi, in quo erant vestes Babylonicæ, & ibi inuentum est pallium Babylonicum, siue de Senaar. Sed hoc satis apparet falsum. s. quòd in terra vnius Regis alij Reges habeant palatia ad habitandum ibi: quomodo ergo Rex Babylonis haberet palatium in vrbe Iericho, quia illa pertinebat ad alium Regem? potissime, quia valde distabat inde Babylon, siue terra Senaar. Sed quamquam non poneretur sic, aliter poterat dici, ꝙ erant ibi pallia de terra Senaar. s. adducta de terra Senaar, sicut in terra hac dicimus esse pannos Anglicos, aut Gallicos, vel Britannos, quia de terris illis huc perducuntur. Vel vocaretur pallium Babylonicum, quia esset tale qualia illa quę primo in Babylone fuerunt, sicut in terra hac dicimus esse vestes Burgundianas, aut Germanicas, vel Italorum, cum tamen de terris illis vestes factæ ad nos non aduehantur: sed quia nos tales in figura vestes formamus, quales apud Anglicos, Germanos, aut Italos sunt.

Hieronymus transtulit coccineum, vbi Hebręi dicunt Babylonicum, vel de Senaar. Causa mutationis fuit ex similitudine dictionis, quia in Hebræo ponitur hic palliū de Senaar: similis huic et alia dictio, s. (Seni) quę signat bis tinctum, & putauit Hieronymus Senaar deriuari de Seni, & tunc ad bis tinctum pertineret, & hoc nos coccineum vocamus, quia coccus est qui bis tinctus est: sic patet Exod. 25. & 28. vbi litera nostra dicit coccumque bis tinctum. litera Hebraica dicit Tolaad Seni. i. vermis bis tinctus: dixit ergo pallium coccineum, vel bis tinctum, vbi Hebręi communiter Babylonicum dicunt. *Valde bonum.* Idest preciosum, & ista fuit causa, quare ita desiderauit Achan illud habere: litera Hebraica dicit. *Vnum & bo-*

A *num.* Sed ad vnum sensum pertinent ambo. nam vnitas signat singularitatem. s. ꝙ pallium istud erat specialiter bonum, & ideo vnice bonum dici poterat. vel vnum & bonū, quasi ipsum solū bonū esset. *Et ducentos siclos argenti.* Ipsa est moneta valde vsitata, ꝗ erat inter Iudæos, & erat inter Chananæos, & per hanc fiebant oēs appreciationes & æstimationes in lege. sic patet Leuiti. 27. s. oēs ęstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur. etiam in redemptione primogenitorum que erat lex perpetua, ponebantur quinque sicli, quasi ista moneta duratura semper esset apud Iudęos vt patet Num. 3. & 13. cap. Consistebant autem sicli in figura & pondere, quia omnis moneta debito charactere insignitur. Consistebat etiam in determinata quantitate pōderis, quia erat moneta de materia preciosa que etiam sine charactere valoris magni est. vnde siclus interdum pro determinato pōdere ponitur, interdū vero pro moneta solū.

B *Regulamque auream.* Idest aliquam virgam de auro factam in modum regulæ. in Hebræo dicitur. *Linguam auream.* Sed idem est, s. quòd ista regula erat in modum linguę fabricata, vel si principaliter vocemus eam linguam, poterimus vocare consequenter regulam, quia illa lingua aurea erat ad aliquid regulandum.

Quinquaginta siclorum. Idest ponderis quinquaginta siclorum. Ecce solum ponitur hic siclus pro pondere, quia cum siclus qui est moneta, sit argenteus non poterat regula aurea continere aliquos siclos, sed erat ponderis quinquaginta siclorum.

Et concupiscens abstuli. Hæc omnia pulchra erant, scilicet aurum, & argentum, & pallium coccineum valde pulchrum. ideo motus fuit Achan cupiditate eorum. maxime quia vidit opportunitatem ad tollendum de loco in quo erant, cum nemo illa videret. Erantque paruæ quantitatis ita, vt faciliter abscondite portari possent. quod non fecisset
C Achan si hęc essent magnę quantitatis. quoniam non posset educere de vrbe, vel introducere in castra non videntibus aliis Israelitis, qui eum prohiberent.

Et abscondi in terra cōtra medium tabernaculi mei. Postquam duxit Achan ista de vrbe Iericho, non ausus fuit illa ponere coram aliis Israelitis, ne cognoscerent illa esse de anathemate Iericho, & lapidarent eum, sed abscondit, vt postea in alijs locis quæ capturi essent, posset se dicere accepisse de præda. *Contra medium tabernaculi mei.* Non ausus est alibi defodere ne ab aliis inuenirentur. in tentorio autem suo nemo posset illa tollere quia ipse diligenter cernebat. Habebat Achan tabernaculum, quòd erat tentoriū factum de pellibus, vel panno, & sic singuli Israelitæ habebant. Extendebatur autem istud tentorium funibus & paxillis, sicut patet in tentoriis quę ducuntur ad bellicas expeditiones. erant enim domus portatiles, & postea istud tē
D torium cum ipso Achan crematum est.

Argentumque fossa humo operui. Repetitur hic de argento, idest de siclis, quia non erat ibi aliud argentum. regula namque erat aurea. Et fit repetitio, quia forte nō erat argentum in eodem loco, in quo cętera. & hoc forte ne si vnum reperiretur, nō reperiretur, alterum. & hoc signatur infra, quia eodem modo fit repetitio cum dicitur. & inuenerunt omnia abscondita in eodem loco, & argentum simul, idest circa illa, licet forte non essent in eodem loco.

Misit ergo Iosue ministros, qui currentes ad tabernaculū illius repererunt cuncta abscondita in eodem loco & argentum simul. Auferentesq́; de tentorio tulerunt ea ad Iosue, & ad omnes filios Israel proiecerunt que ante Dominum. Tollens itaque Iosue Achan filium Zara, argentumq́;, et palliū
E *& auream regulam: filios quoq́;, & filias eius, boues, et asinos & oues: ipsumq́; tabernaculum, & cunctam supellectilem, & omnis Israel cum eo: duxerunt eos ad vallem Achor. Vbi dixit Iosue. Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac.* 2. Reg. 18.
Lapidauitque eum omnis Israel, & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. Congregaueruntque super eum aceruū Iudic. 2.
magnum lapidum: qui permanet vsque in præsentem diem. Et auersus est furor Domini ab eis. Vocatumque est nomen loci illius vallis Achor vsque hodie.

Misit ergo Iosue ministros. Hic ponitur tertium principale. s. peccati cogniti punitio. Et hoc fuit, quia primo du-

cta sunt

cta sunt ea quæ rapuerat de anathemate, & postea cum eo F combusta sunt. *Misit ergo Iosue ministros.* Idest aliquos executores ad ducendũ ea, quæ absconderat in terra Achã. *Qui currentes ad tabernaculum illius.* Vt diligenter, & solicite expedirent quæ iussa erant.

Cuncta abscondita in eodem loco.

Quomodo res illa furtiua erant abscondita in eodem loco. Quæst. LI.

Dicebantur omnia esse in eodem loco, quia argentum erat circa pallium coccineum, & regulam auream. tamen non erant totaliter simul, alioquin non fieret repetitio de argento immediate, scilicet & argentum simul, sed erat aliquanta distantia. Potest aliter intelligi, quòd erant cuncta in eodem loco, nõ in eodem loco terræ, sed in eodẽ loco in quo dixerat ea esse Achan. *Et argentum simul.* i. G & ducenti sicli de argento erant simul, idest iuxta vel circa pallium coccineum, & regulam auream. Vel sicut habetur in litera Hebraica, argentum erat infra. s. infra pallium & regulam auream, s. quod primo defoderit siclos argenti Achan in profundo loco, & operuit humo: deinde in eodem, humo interiecta posuit regulam, & pallium, atque rursum operuit, & sic erant omnia in eodem loco, s. in eadem fossa, sed distabat aliqualiter argentum, & ob hoc fit repetitio, s. quòd postquam dictum est omnia esse in eodem loco subiungitur, & argentum simul: & tamen non esset repetitio ad aliquid vtilis, nisi aliqua distantia esset inter hæc. *Auferentesque de tentorio tulerunt ad Iosue.* Quia ipse sic intulerat ad hoc, quod illa cremarentur. *Et ad omnes filios Israel.* Scilicet, quòd præsentata sunt coram Iosue, & omnibus Israelitis, vt viderent propter quid eis turbationes præpositæ acciderant. *Et proiecerunt ante Dominum.* In hoc satisfaciebant Israelitæ Deo, quia peccatum fuit in hoc, quòd Achan tulit de anathemate, quia res illę pertinebãt ad Deum, sicut patet cum alicui res auferuntur, satisfit ei cum res ducuntur ad potestatem eius, ita cum res ablatæ de anathemate Iericho essent Dei, quia per anathematis positionem transierant in ius illius, postea autem Achan abstulerat in quo fiebat offensio, nunc vero proiiciendo ea coram Domino reducebantur ad eum, vt essent illius. sicut cum anathematizata sunt, & quia istæ res non proficiebãt iam ad vsus Dei, ductæ sunt vt cremarentur cum ipso peccante. Et dicitur, quòd proiecerunt ante Dominum, idest ante arcam, quia ibi sortes positæ fuerant, & ibi manserũt dum viri iuerunt in tabernaculum Achan ad ducendum ea quæ furatus fuerat.

Tollens quoque Iosue. Postquam perfecte manifestata I fuerunt omnia, sola pœna infligenda restabat, & ad hoc accepit Iosue Achan ducẽs eum ad vallem in qua lapidatus est. dicitur Iosue accepisse, vel tulisse Achan, quia iussit eũ teneri, & captum duci. *Achan filium Zara.* Vocatur Achã filius Zarę, non quòd filius eius immediatus sit, quia erat filius Charmi, & pronepos Zaræ, quia supra dicitur Achã filium Charmi, filij Zabdi, filij Zaræ: vocatur tamẽ filius Zaræ, quia fuit de familia eius, sic poterat vocari filius Iudæ, quia erat de Tribu eius.

Argentumque. Vocatur argentum ducenti sicli, quos furatus fuerat de anathemate Iericho.

Pallium, & auream regulam. Omnia ista tulit Iosue, & combussit cum ipso Achan.

Quare Iosue cremauit ea que furatus fuerat Achan. Quæst. LII.

Sed quæret aliquis, quare Iosue cremauerit hęc. Respõderi poterit de pallio coccineo, quòd cremari debuit, nam ista fuerant ablata de anathemate Iericho. omnia autem quæ ibi erant cremari debebant. pallium ergo, quia non fuit crematum cum vrbe auferente illud Achan, nunc cum ipso cremari debuit, ne superesset quicquam de anathemate. De siclis tamen argenti, & aurea regula non stabat idem, quia hęc debebant seruari in thesauris Domini, iussum quippe fuerat omne aurum, & argentum, vasa ænea atque ferrum seruari in thesauris Domini, vt patet præcedent. ca. Dicendum est, quòd hęc non fuerunt seruata in thesauris Domini, sed cremata cum Achan propter duo. Primo, quia Achan peccauerat in auferendo hæc de anathemate. ideo iustum fuit, vt materia peccandi cum ipso peccatore periret. Secundo, quia non debebat transire in thesauros Domini, sicut reliqua metalla sumpta in vrbe, quia ista fuerant vilia nimis cum vsurpata sunt ab Achan. ideo iam non erant apta ad thesauros Domini, sed magis vt perirent cum Achan. *filios eius, & filias.* Etiam ducti sunt ad mortem filij, & filię Achan, vt cum ipso lapidarẽtur, atque cremarentur. Dicunt quidam doctores Hebręorum, quòd filii, & filię Achan ducti sunt, non ad occidendum, sed ad hoc, quòd viderent pęnam patris, & arcerentur a similibus peccatis. Sed hoc stare non potest, vt inferius dicetur in quęstionibus.

Quare filij Achan lapidati sunt pro peccato patris. Et opinio quorundam, quòd filij emancipati non possunt puniri pro peccato patris. Quæ opinio confirmatur infra quæst. 71. Quæst. LIII.

Item circa istos filios, & filias Achan est dubium quomodo proprie perierint, nihil equidem peccauerant, potissime, quia Scriptura dicit Deuteronomij 24. non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus.

In hoc respondendum est breuiter, quãtum attinet ad expositionem litteræ illam legem, secundum quosdam intelligi in iudicio humano, s. quòd iudices non occidant patres pro filiis, nec econuerso: Deus tamen faciet quomodo voluerit. patet, quia illud est lex cum dicat nõ occidentur, id est non occidantur. lex tamen non imponitur Deo ab ipso, nec ab alio. ergò de eo nihil tangitur. de hoc. s. quando secundum legem Dei, vel humanam filij possint pro patribus occidi, declaratum fuit Deuteronomij 24. c. satis late.

Hic autem dicendum est secundum opinionem quorũdam, quòd Deus nõ occidit pro patribus omnes filios, sed solum filios paruulos. Si autem filii sint emancipati non manentes in domo, nec in potestate paterna, sed per se, nõ occidet Deus illos, nec iubebit occidi, quod patet Ezech. 18. per totum cap. vbi dicitur, quòd anima quæ peccauerit ipsa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filii. sed si pater fuerit nequam morietur, & si genuerit filium declinantem a viis patris ille non morietur, quòd si pater ambulans in viis Domini genuerit filium in contrarium. morietur, & non liberabitur propter patrem.

Ponit causam huius, quia quilibet secundum merita, & demerita sua punietur, & præmiabitur, & quia in filiis adultis est necessario meritum, vel demeritum, non morientur pro peccatis patrum, quia si mali fuerint, & moriantur, pro peccatis suis pereunt, si autem boni fuerint, quantumquam patres mali fuerint, Deus non occidet filios. De filiis paruulis manentibus in potestate paterna secus est, quia ipsi non habent aliquid secundum quod, mereantur, aut demereantur. ideo punit illos Deus, vt res pertinẽtes ad patrem suum, & nun nocet eis quæcunque mors euenerit, quin potius innocentibus mortis atrocitas ad coronã est: patribus autem eorum est pęna mors ipsorum, quia eos tenero diligunt cordis affectu, & ferè vt se ipsos. Sic factum fuisse videtur in filijs, & filiabus Achan. s. quòd filii sui paruuli, & filiæ mortui sunt. Quod aliter inducitur, quia dicitur hic, quòd tulerunt filios, & filias, & tabernaculum: & sic videtur, quòd isti adhuc manebant cum Achan in tabernaculo suo. unde paruuli essent in potestate paterna.

In q. 68. Pro maiori declaratione huius vide, quod scripsi supra. 6. huius a q. 27. vsque ad q. 45.

K si autem habuisset maiores filios, qui iam viri per se essent non occiderentur, vel si habuit non occisi sunt. nam si habuisset Achan aliquos filios magnos iam vxoratos, & habentes familiam, & ipsi cremarentur, non solum ipsi cremarentur, sed etiam filij eorum, scilicet nepotes Achan, & tabernacula sua, sicut tabernaculum Achan, vt patet hic. vnicum tamen tabernaculum crematum recolitur. s. tabernaculum solius Achan: ergo non habuit filios maiores, s. coniugatos qui cremarentur cum eo, sed paruulos qui pertinebant ad familiam illius. Filij autem magni emancipati non pertinent iam ad familiam paternã, sicut nec ad patriam potestatem. Rationabile ergo est, quòd dicit hæc opinio, quòd Deus occidat paruulos filios alicuius

pro

pro peccato illius sed non magnos, quia sicut alicui pecca ti rationabiliter auferuntur res, & delentur, & ipse punitur, ita & de filijs paruulis est, qui sunt, vt res eius, vel partes illius, iuxta Aristotelem quinto Ethicorum, s. filius est pars patris donec sit Pelicon, idest, donec sit magnus, vel emancipatus: filij autem magni vel emancipati non sunt iam partes, vel res patrum, ideo non est rationabile pati pro patribus. De his filijs, & filiabus Achan dicendum est, quod ista mors fuerit ad maiorem coronam: nihil enim mali pro meruerant, nunc autem Deus percusserat eos atroci morte propter patrem: debebat ergo hoc eis recompensare in maioritate gloriæ in vita æterna. Vtrum tamen hæc quæ sic in expositione huius literæ dicta sunt habeant veritaté, latius disputabitur infra in quæstionibus super húc téxtú.

An uxor Achan lapidata fuerit cum eo.
Quæst. LIIII.

SEd circa vxorem Achan inquiretur, an ipsa quoque lapidata fuerit, & cremata cum Achan.

Respondendum est, quòd nó fuit lapidata, & nec quicquam mali passa est, quia solus Achan cum rebus suis perijt. vxor autem Achan non erat aliquid ipsius Achan, nisi eo modo quo Achan erat aliquid ipsius vxoris, quia vir et vxor ad paria iudicantur. sicut ergo peccante sola Achan vxore, non occideretur a Deo Achan, ita peccante Achan non debuit perire vxor eius.

De filijs autem & filiabus longe distans est, quia isti pertinent ad patrem cum ab eo particulæ decisæ sint. ideo de vxore nihil dictum est, sed de solis filijs, & filiabus. *Et asinos, & oues.* Hæc cum eo combusta sunt ad maiorem delicti punitionem, & vt populus magis timeret videns ista fieri, etiam quia cum peccasset Achan anathemate, efficiebatur ipse anathema. Sic patet Deuter. 7. s. ne inferes quippiam ex Idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est, sed in anathemate omnia destruuntur, vt patet Deut. 13. ergo non solum Achan effectus erat anathema, sed etiam omnes res eius, erantque cremandę.

Ipsumq; tabernaculum Etiam tabernaculum pertinebat ad res Achan: ideo cremandum erat, vt nihil de pertinentibus ad eum maneret. Erat autem tabernaculum istud portatile: si enim haberet domum Achan, illa dirueretur; atque incenderetur sicut factum est de vrbe Iericho quæ tota succensa est, quia fuit posita sub anathemate, & non habitaret quisquam in domo illa in æternum, in exemplum criminis, & punitionis. Sic etiam fit in committentibus crimen lęsę maiestatis, circa Principes magnos, nam ipsi cum rebus suis pereunt diruptis habitaculis eorum; atque interdictis habitari in æternum.

Et cunctam supellectilem. Idest omnia bona mobilia. intelligendum est hoc de eis quæ pertinebant ad Achan, nam de possessione vxoris suæ ad quam nihil attinebat peccatú Achan, nec ipsa perijt, nihilque combustum est. ideo licet Achan dum viueret, possidebat atque disponebat bona vxoris tamen quia ipse peccauit, res suæ solum perierunt reseruatis rebus vxoris.

Et omnis Israel cum eo. Idest Iosue duxit Achan ad locum lapidationis, & etiam omnis Israel cum Iosue duxit Achan, quia non tenebat Iosue vinctum Achan, sed alij ministri illum tenerent. vel magis ipse ibat cum cæteris non vinctos, quoniam frustra conaretur fugere inter tantam multitudinem. *Et duxerunt eos ad vallem Achor.* Ibi fuit lapidatus Achan, & omnia quæ ad eum pertinebant combusta sunt. & ista vallis fuit sic nominata, non quod ante nominaretur vallis Achor, sed tunc nouiter nominari cœpit, nec tamen ideo nominata est, quia vocaretur Achor vir ille, sed ex eo, quod dixit Iosue nominata est. Falluntur enim in hoc ex similitudine nominis non attendentes, quia non est idem nomen viri combusti & vallis. Sed vallis vocatur Achor, & vir vocatur Achan. sed vocatur vallis Achor ab eo, quod dixit Iosue, nam Achor in Hebręo turbationem notat, sicut cum turbatur aqua. & quia Iosue dixit, quia turbasti nos, exturbet te Deus. vocatur nomen vallis Achor, idest turbatio. vir tamen non vocatur Achor, sed Achan. Et patet ex similitudine dictionum, nam dixit Iosue. *Aser Achor temu.* Idest quia turbasti nos. vocatur ergo inde vallis Achor, idest turbatio. & ex hoc quidam turbantur, & habent occasionem corrumpendi dictionem hanc, quia reperiunt in Hebræo Achor in nomine vallis; & quia existimant esse deriuatum a nomine viri, vocát ipsum virú Achor, vt supra declaratú est.

Vnde vallis Achor fuerit sic nominata: vide supra quæst. 35.

Sciendum autem, quòd ponitur hic istud nomen per anticipationem, quia nondum vocabatur vallis illa Achor sed postea vocata est, vt patet infra, quia tamen immediate factum est, scriptor qui post hæc omnia, scripsit, anticipando, vocauit nomen vallis Achor. *Et dixit Iosue.* Hoc fuit cum poneretur Achan in loco lapidationis.

Quia turbasti nos, exturbet te Deus. Turbauerat Achan Israelitas, quia propter peccatum eius fuerant dati in manus hostium, & corruerant vulnerati triginta sex viri, vt patet supra, nec solum hoc malum esse putabant Israelitæ sed etiam alia maiora mala, scilicet, quòd audirent Chananæi, & omnes habitatores terræ, atque conglobati circumdarent eos & delerent, vt patet supra in litera. erant ergo nimis turbati magnas timentes calamitates, & certissime sibi euenturæ erant, nisi cæde Achan scelus expiaretur. Dixerat enim Deus nó poterit stare Israel contra hostes suos eosque fugiet donec deleatur ex te, qui huiusmodi sceleris reus est.

Exturbet te Deus. Idest ponat te in turbatione, scilicet quod ipse tibi hanc pœnam procurauit, in qua nunc turbaris, & dicitur hoc quasi per modum optandi. tamen magis intelligendum est per modum indicandi, & in præsenti, scilicet, quòd Deus exturbat te.

In die hac. Idest, nunc est turbatio tua, vel pœna, sicut fuit turbatio nostra propter te diebus præcedentibus. Vel dicitur in die hac, idest nunc sit pœna tua, & non reseruet in futuro seculo tibi cruciatus. sed hoc magis alienú est.

Lapidauitque eum omnis Israel. Non solum fuit Achan lapidatus, sed etiam combustus. ná lapidibus pressus mortuus est, postea vero combustus. & sicut de eo dicitur, quod lapidatus est, ita etiam de filijs eius, & filiabus.

Cur Iosue mutauit pœnam quam Deus infligi iusserat præuaricatori. Et an vocetur ignis qualibet pœna: tamen hæc quæstio non est eadem cum quæstione 44. & 61. Et quod Achan non fuit damnatus æternaliter, quia pœnituit, et doluit de peccato, vnde supra 2. cap. q. 6. *Quæst.* LV.

ET si arguat aliquis, quòd filii & filiæ non fuerunt lapidati, sed combusti, quia de solo Achan dicit, quod lapidatus est, & de cunctis qui ad eum pertinebant, dicit quod igne cremata sunt.

Dicendum, quòd vtrunq; debet referri ad Achan, & vtrunque ad res suas, nam manifestum est, quòd Achan crematus est, quia iussit eum comburi, vt supra patet: litera tamen dicit hic, quòd fuit lapidatus, & non tangit, an fuerit combustus. intelligendum ergo, quòd vtranque pœnam passus sit. ita de rebus suis é côuerso dicitur, quod crematæ sunt, & quod non lapidatæ: tamen dicendum, quòd fuerint lapidata viuentia, & postea cremata. supellectilia autem & cætera quæ non viuebant, igne consumpta sunt.

Sed dicet aliquis, quomodo Iosue transgressus est præceptum Domini de pęna præuaricationis? dixerat enim, quicunque in hoc facinore fuerit deprehensus comburetur igni. hic tamen dicitur, quòd fuit lapidatus.

Respondent quidam Iudæi, quòd crematio non est aliqua pęna specialis, sed quamcunque afflictionem, vel pœnalitatem signat. sic patet Deuter. 4. & Hier. 6. vbi seruitus Aegypti vocatur fornax ferrea. fornax tamen ab igne dicitur. ita dicunt quamcunque pœnam datam Achan, intelligi nomine cremationis, siue sit lapidatio, siue alia. Sed hoc non stat, quia iussit Dominus, vt cremaretur Achan cum omni substantia sua. & sic factum est de substantia, vt patet hic. ergo intelligendum est, quòd fuerit a Deo iussum, vt cremaretur Achan. Item non solum iussum est, quòd cremaretur Achan, sed etiam tota substantia eius. tamen si nomine cremationis intelligeretur hic pœna quæcunque, & non esset combustio, non posset hæc infligi omnibus rebus eius. nam res inanimatæ Achan nihil pati poterant, nisi quod cremarentur. ergo crematæ sunt, sed eadem pœna dicta est a Domino de Achan, & de rebus suis: ergo etiam

Achan

Achan vere crematus est. Aliqui adhuc volentes responde F re dicunt, quòd Deus dixit de Achã, ꝙ crematetur. i. igne Inferni pro hoc scelere. Iosue autem qui erat hic iudex debebat dare pœnam temporalem, ideo dedit lapidationem. Dicendum est breuiter hoc non stare, vt inferius in quæstionibus supra textum latius disputabitur. Primo quia non videtur, quòd iste fuerit ęternaliter damnatus, quia pro peccato suo condignam pœnam hic tulit. non ergo videbatur, ꝙ post mortem puniendus foret, potissime quia videtur doluisse de peccato suo Achan, & illud confessus est humiliter petente Iosue dicens. vere ego peccaui Domino Deo Israel, & in hoc dabat gloriam Deo in se ipso. ideo satis erat hoc ad liberationẽ a pœna futuri seculi. sic enim dixerat sibi Iosue: fili mi da gloriam Deo Israel.

In q. 61. & 65.

Item dato, quòd Achan cremandus esset igne æterno, non denunciaret illud Deus Iosue, & aliis Israelitis, quia non pertinebat hæc pęna ad Iudęos, cum illa infligatur ex G tra forum nostrum. solum autem ipse loquitur nobis de his quæ ad nos attinent. de illis autem nihil reuelaret, sed magis diceret, non est vestrum nosse tempora, & momenta quæ pater posuit in sua potestate, vt patet Actu. 1. sed expressit de combustione Achan, ergo ista intelligebatur esse crematio in præsenti seculo.

Item secundus patet, ꝙ non intelligatur de crematione in gehenna, quia dicitur quicunque deprehensus fuerit cõburetur igni cum omni substantia sua. sed manifestũ est, quod substantia Achan non poterat cremari in igne æterno, quia pœna illa animarum est. ergo necessario intelligitur de crematione in præsenti. Item eadem pęna iussa est dari ipsi Achan, & rebus suis. sed in rebus Achan fuit crematio, ergo etiam fuit crematus Achan, & intelligebatur de præsenti crematione.

Item nõ potest intelligi de pęna in igne ęterno, quia an- H tequam sortes ponerentur dixerat Deus, quicunq; deprehensus fuerit igne comburetur. quod potest intelligi per modum imperij, vel indicationis. Si per modum imperij manifeste pertinet ad cremationem præsentis temporis, nam de futura crematione nihil iuberet Deus Iosue, quia nihil ibi exequi poterat.

Si autem intelligatur per modum indicationis, pertinebit ad futurum seculum. & tamen hoc non conuenit, quia tunc certissime Deus designaret eum periturum igne ęterno. quo dato non posset Achan effugere pęnam gehennæ, quod falsum est, quia poterat conteri tempore medio, & tunc vitam ęternam adipisceretur. non ergo dictum est p modum indicationis de punitione in igne futuro, sed de igne cremationis præsentis.

Item huic consonat litera ex verbis Iosue scilicet, quia I turbasti nos exturbet te Deus in hac die, & sic solum dicebat de præsenti tempore, & non de futuro.

Intelligitur ergo crematio de pręsenti. & sic factũ est, quod fuit Achan lapidatus, & crematus. In quo dicit Nicolaus, vt tetigimus supra. quòd Achan peccauit dupliciter, scilicet quia abstulit de anathemate, & quia violauit Sabbatum. fuit enim dies sabbati, vt aiunt quum corruit vrbs Iericho, & ablatum fuit de anathemate. propter pręuaricationem anathematis data est Achan prima pœna q̃ supra ponebatur, s. ꝙ crematetur, & fuit posterior ordine propter violationem sabbati fuit alia pœna, scilicet lapidatio. nam qui violabat sabbatum lapidabatur, vt patet Nu. 15. de colligente ligna in sabbato. Primam pœnam, scilicet cremationem Deus iussit, quia iste erat casus specialis, scilicet præuaricatio anathematis, de quo ante non fuerat posita lex. De alia, scilicet lapidatione Deus non expressit, quia violantis sabbatum pœna cognita erat. scilicet, quod lapidaretur, cum posita fuisset lex Num. 15. cap.

In q. 44.

Authoris determinatio.

Aliter responderi potest, quòd Deus vtramque pœnam imponi iussit, sed non exprimitur vtraque, quia frequenter sacra Scriptura cum aliquid bis ponendum est, ne fiat frequens, & inutilis repetitio, ponit semel incomplete, & postea non enarrando totaliter supplet aliquas partes, quę omissæ fuerat in prima narratione: ita quòd ex duabus narrationibus fiat vna plena narratio. sicut patet in libris Regum, & Paralipomen. quia duo libri Paralipomenon, sunt supplementa eorum quę omissa fuerant in libris Regum, tamen non narratur Historia complete in libris Regum, nec complete in libris Paralipomen. sed particulæ omissę in libris Regum supplentur in libris Paralipomenon. Ita ergo supra expressum est de crematione & non de lapidatione, hic autem de lapidatione Achan, subiunctum est, & non fuit dictum de crematione. sed de hoc disputabitur latius infra in quęstionibus super istum textum. In q. 61. & 65.

Quare res inanimatas Achan, vt supellectilia, & omnia alia quæ nec sentiunt, nec peccauerunt, Deus iussit cremari. Quæst. LVI.

AD huc vltra prędicta in superficiali literę expositione est dubium quare Deus iussit cremari cuncta quę erat ipsius Achan, nã res inanimatę non peccauerant, ideo neq; puniri debebant, aut vastari. Secundo, quia superuacuum videbatur hoc esse, quia pęna inferenda est sentiẽti sed inanimata non sentiebant, vt tabernaculum, & supellectilia Achan, ergo frustra erat ea cremari.

Aliqui dicunt, quòd hoc verum est. ideo dicunt, quòd Deus non iubet ista inanimata cremari, sed intelligitur de operibus hominis, scilicet, quòd non solum cremandus erat Achan, sed etiam opera eius. nam per ignem purgatorium cremantur opera nostra, quę vocantur lignum, fęnũ & stipula, primo Corinth. tertio cap. & ad hoc mouentur. quia dicitur in litera cuncta quæ illius erant, & exponunt isti, idest cuncta opera. Sic exponit Gloss. ordinar. scilicet, nec mouere debet, quòd non ipsum tantum, sed etiam omnia quæ sunt eius, Deus igni cremanda prędixerit: ait enim igni cremabitur, & omnia quęcunque sunt eius: omnia enim opera possunt intelligi quę cum illo dixit esse cremanda, nam sicut Apostolus dicit de quibusdam operibus igne consumptis ipse saluus erit, sed huius peccatum intelligendum est, ita vt etiam ęterno igne puniatur.

Sed dicendum est, quòd iste sensus est mysticus, & nõ literalis, quia necesse est intelligi, quòd vere omnia quę pertinebant ad possessionem Achan, cremata fuerint vt litera innuit.

Et cum volunt isti dicere, quòd intelligatur de peccatis cremandis in pœna purgatoria. Dicendum, quòd non potest hoc conuenire isti literę, Primo patet ex verbis mandati Diuini, nam dicitur, quicunque in hoc facinore fuerit deprehensus comburetur igni cum omni substantia sua. sed substantia signat res possessas, & non peccata, sic accipitur Luc. 15. cap. de filio prodigo qui viuendo luxuriose dissipauerat omnem substantiam suam. Secundo patet ex modo executionis, quia dicitur in litera: tollens itaque Iosue I Achan filium Zaræ argentumque, & pallium, & auream regulam, filios quoque, & filias eius: boues, & asinos, & oues, ipsumque tabernaculum, & cunctam supellectilem & omnis Israel cum eo duxerunt eos ad vallem Achor. vbi dixit Iosue, quia turbasti nos exturbet te Deus in die hac. lapidauitque eum omnis Israel, & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. & ita fuit ibi crematio realis, quia nominatur ibi locus, & singillatim res ipsæ quę crematæ fuerunt, quod nullo modo potest intelligi de pœna purgatoria. Tertio patet, quia ista executio dicitur facta p Iosue, & totum Israel. & tamen si intelligeretur de igne purgatorio non fieret executio per Iosue, & Israelitas, sed per Deum, quia ea quæ pertinent ad aliud seculum non administrantur per homines, qui illuc nondum peruenerunt, sed per Angelos, aut Dæmones, aut per ipsam creaturam obedientem Diuino mandato, scilicet per ignem. Dicendum ergo, quòd omnia quæ ad Achan pertinebant realiter cremata sunt, quia ita Deus iussit propter rationes di K ctas supra in literæ expositione. q. 45. & 52.

Quod est regula aurea, & quare pro tam paruo furto fuit, tam grauis pœna. Et quod opinio ensium Adamantij, & Gloss. fuit, quòd lingua aurea quam furatus est Achan, est eloquentia Philosophorum, & Poetarum: & quomodo caute legendi sunt libri Poetarum & Philosophorum. Quæst. LVII.

SEd quæreretur specialiter circa quędam istorum bonorum, s. circa regulam auream quare cremata est, & quomodo

quomodo propter furtum tam paruę rei fuit tanta indignatio Dei. Aliqui dicunt quòd non intelligitur de regula, vel lingua aurea, vt aurum & metallum; quia non erat tunc causa tanti peccati, sed dicunt, quòd lingua aurea est ipsa eloquentia fulgens, sicut aurum, per quam multi decipiuntur, siue accipitur eloquentia Philosophorum iuncta sapientiæ mundanæ quæ multos decipit, & auertit: sic enim Corinthij decepti fuerũt a Philosophis, vt recederent ab obseruatione Euangelij, vt ait Hieronymus in Prologo super Epistolam ad Corinthios, & ipse videns has deceptiones admonebat Colossenses ne attenderent ad verba Philosophorum. ad Colossen. 2. capit. scilicet videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum secundum elementa huius mundi, & non secundum Christum. Etiam decipiuntur Christiani per eloquentiam gentilem legendo libros Philosophorum, & maxime Poetarum, vbi multa turpia de vitijs, & multa falsa, & execranda de Dijs suis continentur, quæ turbant animos Christianorum pauca intelligentium, talia autẽ dicuntur Christiani furari, quia non sunt sua, idest non pertinent ad doctrinam Euangelicam, quando autem talia absconduntur, idest in corde retinentur cum desiderio quodam, & placere incipiunt, vacillat doctrina Euangelica in cordibus istorum, & hoc grauissima damna toti Ecclesię facit, quia posset totam fidem subuertere.

Sic exponit Adamantius, & Glo. ordinar. scilicet furatus est autem regulam auream, & posuit in tabernaculo suo, non puto in illo furto parui auri tantam vim fuisse peccati, vt tam numerosam Dei macularet Ecclesiam, & respondet, sed multus decor est in verbis, multa in Philosophorum, vel Rhetorum sermonibus pulchritudo, qui omnes sunt de ciuitate Iericho, idest de hoc mundo, si ergo inuenias apud Philosophos peruersa dogmata, idest luculenti sermonis assertionibus decorata ista est lingua aurea. sed vide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis aurea pulchritudo: memento quòd Iosue anathema iussit esse omne aurum, quod in Iericho fuerit inuẽtũ. si Poetam legeris fulgenti carmine Deos Deasque texẽtẽ, ne delecteris eloquentiæ suauitate, lingua aurea est. si eam sustuleris, & posueris in tabernaculo tuo, idest si intro duxeris in cor tuum quæ ab illis asseruntur pollues omnem Ecclesiam Domini. debemus autem diligenter discutere, ne quis habeat in tabernaculo suo Ierichontinam linguam absconditam, & abijciamus malum ex nobis ipsis, quia etiam si cessamus, arguet Deus vt sponte confiteatur, & dicat: furatus sum auream linguam.

Dicendum, quia ista verba sunt quantum ad periculũ, quod prouenit ex eloquentia, & sapientia gentilium: tamen non est iste sensus literalis, sed mysticus.

Primo, quia apparet manifeste, quòd ista erat lingua aurea, quam inuenit Achan in Iericho, & accipiens illam abscondit, postea autem cremata apparet ex litera.

Secundo, quia si intelligitur de eloquentia gentilium, non peccaret in hoc Achan, quia nihil tale accipiebat, neque propter hoc occideretur, & tamen iubente Deo occisus est, ideo debet intelligi de furto materiali linguę aureę, & non de eloquentia gentilum.

Cum autem obijcitur quomodo pro furto, tam paruę rei tanta indignatio Dei secuta est.

Dicendum, quòd furtum fuit paruum, sed peccatum fuit magnum, & pro magno peccato iuste secuta fuit magna indignatio. Erat peccatum valde graue, quia Deus valde vetuerat accipi aliquid de anathemate Iericho. cum autem Achan accepisset regulam auream, cõtemnebat Deũ vetantem, ideo erat graue peccatum: non enim iudicatur grauitas peccati secundum quantitatem rei in qua delinquitur, sed iuxta cõditionem eius in quem peccatur, sicut fuit in taxationibus iniuriarum. & ideo Aristoteles dixit libro quinto Ethicorum. contra passum non esse simpliciter iustum, quia si Rex percutiat rusticum non oportet repercuti, & si rusticus percutiat Regem non satis est repercuti, sed oportet occidi. vnde cum in his peccetur contra Deum, siue res in qua delinquitur, sit magna vel parua, non multũ differt cum sit peccatum contra Deũ. iuxta illud Tullij in Paradoxis, in Paradox. quę incipit par

A na, inquit culpa, scilicet, quòd gubernator euerat nauem auri, vel paleę; in re quidem multum differt, in arte vero nihil. & ita siue res sit parua, siue magna in qua peccatur, quia peccatum est contra Deum, semper habet magnum errorem.

Quare regula aurea, & sicli, & pallium coccineum cremata sunt. Et quod Deo non debent applicari, nisi ea quæ munda sunt, & pretiosa.

Quæst. LVIII.

SEd adhuc quæretur. quare aurum quod accepit Achã, idest regula aurea, & quinquaginta sicli, & pallium coccineum cremata sunt?

Dicendum, quòd fuit primo, quia cum Achan occideretur pro delicto, erant omnia quę illius erant vastanda in
B detestationem criminis. sed ista iam erant aliquo modo effecta ipsius Achan cum vsurpasset ea, & posuisset inter sua. ideo cum cæteris quę illius erant cremari debuerunt.

Secundo, quia ista accepit Achan de anathemate Iericho, & si non accepisset cremarentur ibi saltem pallium. ideo & nunc cum per Israelitas inuenta fuerint cremãda erant.

Sed aliquis dicet cur non ponebantur in thesauris Domini cum cęteris ibi reconditis? Dicendum, quòd quędã illorum non poterant poni in thesauris Dei, scilicet palliũ coccineum, quia non ponebantur ibi, nisi quatuor, metalla, s. aurum, argẽtum, ferrum, ęs, pallium autem non erat metallum regula tamen aurea, & quinqnaginta sicli poni poterant, & positi fuissent si Achan non accepisset eos de anathemate, nunc tamen non debuerunt poni. Primo, quia Deus non vult pertinere ad se peccata. A-
C chan autem peccauerat accipiendo ista de anathemate, ideo vt videatur, quòd non solum peccatum, sed etiam ea quæ ad peccatum aliquo modo pertinent Deus detestatur, voluit quòd non applicarentur ista, ea ponendo in thesauris suis, sed cremarentur.

Secundo fuit, quia Deo non debent applicari, nisi ea quę munda sunt, & pretiosa. & ideo Deus conqueritur. Malach. 1. capitu. de Sacerdotibus qui offerebant ei animalia clauda, & cęca, & macra qualia non placebant Principibus terrenis. sed ista regula aurea, & sicli erant iam, vel reputabantur immunda, eo quòd contrectasset ea Achan cum peccato, & abscondisset inter res suas, per quod iam ista vilia facta erant. vt ergo ostendat, quòd non placent ei quę abiecta sunt, sed mundissima, noluit quòd in thesauris suis ista ponerentur, sed cremarentur cum cęteris immundis.

D

Quare tabernaculum Achan, & omnia quæ eius erant, igne cremata sunt, cum non peccassent. Et quod nihil est quod polluat hominem, nisi peccatum cordis tametsi antiqui putabant pollui res exteriores ex peccato peccantium.

Quæst. LIX.

SEd quæretur de cęteris rebus Achan, scilicet tabernaculo, & supellectili vniuersa, & bobus, atque ouibus, quare lapidata aut cremata sunt.

Aliqui dicunt. quòd ista non debuissent cremari, quia pallium coccineum, & regula aurea, atque sicli cremari debuerunt, quia erepta sunt de anathemate. ea tamen quę possidebat Achan non pertinebãt ad anathema, ideo non debuerunt cremari.

Dicendum, quòd omnia hęc debuerunt cremari, quia
E Deus illud iussit supra in litera, s. quicunq; in hoc facinore deprehensus fuerit, comburetur igni cum omni substãtia sua.

Sed quęretur, quare Deus mandauit ista cremari?

Dicendum quòd fuit primo ad ostendendum magnitudinem delicti, scilicet, quòd tam graue fuit delictum istud, quòd non sufficiebat mors Achan pro illo expiando ad auertendam iram. ideo non solum ipse pati debuit, sed etiam quicquid aliud cum ipso, & propter ipsum pati posset. vnde ex hac causa non solus Achan, sed etiam filij sui fuerunt lapidati, vt patet in litera, qui tamen in hoc dure cruciabantur. & ista est causa pręcipua quę videtur

signari

signari ex verbis Dei, cum dicitur quicunque in hoc facinore deprehensus fuerit, igne comburetur cum omni substantia sua, quasi dicat, nihil maneat de eo propter magnitudinem delicti.

Secundo fiebat ad detestationem criminis, scilicet reputabatur, tam graue istud delictum, ꝙ ad detestationē illius debebat totaliter deleri memoria peccatis. & hoc erat quòd neque ipse maneret, neque aliquid eius, ideo omnia cremarentur: similiter enim quędam sunt quæ non peccauerunt, & tamen propter detestationem criminis occiduntur, aut delentur, sicut si quis coiret cum pecore, iubebat Deus lapidari hominem, & adiunxit pecus quoque occidite. Leuiti. 20. ca. certum est tamen, quòd pecus non peccauerat cum irrationabile sit.

Tertio factum est ad magnam admonitionem populi: nam videntes ipsi, quod Achan licet solus peccasset, non solus peribat, sed etiam omnia quæ ad illum pertinebant, timerent nimis, & cauerent talia committere. nam propter timorem incutiendum multa fieri iubentur, sicut in veteri testamento Deus iussit filium contumacem coram omnibus occidi, vt incuteretur ceteris timor, & non auderēt similia committere. Deuteronom. 21. cap. lapidibus obruet eum populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat. Similiter & in nouo testamēto correctiones criminosorum fieri debebant, vt alij timerent. Sic dicit Apostolus, prima Timoth. 4. ca. peccantes enim, coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.

Quarto factum est, quia omnia pertinentia ad Achan reputabantur immunda. tam abominabile enim iudicabatur istud peccatum, quod non solum committens, sed etiā omnia sua reputabantur polluta, & maculata ab immunditia ipsius criminis, ideo ad quęcunque venirent aliqua illorum bonorum, videretur pollui ex illis. vt ergo non posset aliquis in existimatione aliorum pollutus esse possidendo, aut contingendo aliquid eorum quę pertinuerunt ad Achan, iussit Deus omnia illa cremari, ita vt a nullo possideri possent.

Et hoc verum est, quòd ita putabatur apud antiquos. nam licet secundum veritatem nihil est, quod hominem polluat, nisi peccatum, quod est in corde. Matth. 15. & illud solum inficit peccantem, quia est res spiritualis, & non facit contagionem materialem. tamen antiqui qui non satis cognoscebant conditionem peccati, putabant pollui res exteriores ex peccato peccantium. & secundum istum modum loquebatur eis Deus, vt patet Leuit. 22. cap. de manu alienigenæ nō offeretis panes Domino Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. & ita reputabantur polluta quæ tangebat gentilis, & sic non recipiebantur in oblationem. Et adhuc manifestius apparet in casu dato, vbi ex magnitudine peccati censebantur polluta omnia, quæ possidebat peccans, & locus in quo morabatur, ita vt non liceret iam alijs tangere res illas, sicut erat de ciuitatibus Idolatrarum in terra Israel. nam occidebantur omnes habitantes ibi, & iumenta, & cremabantur cum ipsa ciuitate, cuius ædificia diruebantur ad solum, ita vt nihil inde liceret accipi, neque habitare in vrbe. Deut. 13. cap.

Quinto fuit, quia Deus solet punire grauissime ipsa peccata in principio sui, vel in principio legis alicuius ab eo datę, siue in generali, siue in speciali. In generali patet, vt in diluuio. nam dicitur, quòd omnis caro corruperat viam suam. Gene. 6. cap & Deus non solum ipsos puniuit peccatores, sed omnes homines quotquot erant occidit, animalia quoque omnia, ita vt nihil maneret viuens, & ipsa quoque terra disperdita est cum animalibus eodem capitu. & Gene. 7. & 8.

Quare Deus grauissime solet punire peccata in principio. alicuius legis ab eo datæ, tam in generali quàm in particulari.

De peccatis in particulari patet, vt de peccatis Sodomorum. nam deleuit Deus peccatores cum vrbibus. Gen. 19. cap. sæpe tamen postea homines generaliter corruperunt vias suas, sed Deus non immisit diluuium, neque aliquam generalem pœnam, quia illud fuit in principio. similiter & fuerunt postea, & sunt nunc ciuitates multæ Sodomitarum, sed neque ciuitates, neque ipsos peccatores Deus acriter punit, sed misericorditer expectat. illud autem fecit, quia videbatur ibi sumpsisse originem illud flagitium, &

F Deus voluit illud in suo exordio dure castigare.

Sic Deus orientem nouiter simoniam acerrime puniuit nam Giezi accipiens pretium pro spirituali dono incurrit lepram a Domino, & tota posteritas eius. 4. Regum 5. cap. multi tamen quotidie maiores simoniaci sunt qui in nullo læduntur a Deo.

Sic quoq; Petrus occidit, aut potius iubente Domino mori fecit Ananiam & Saphiram, quia mētiti sunt occultantes partem pretij agri, vt patet Actu. 5. cap. sed multi quotidie mentiuntur, & fraudant, qui nihil mali patiūtur illud tamen fuit, quia erat ibi principium status noui testamenti. Ita nunc Deus tam dure punire voluit Achan pro scelere præuaricationis anathematis, quia nunc erat primum anathema positum a Deo, & qui illud violaret deberet dure puniri, & forte non fieret, tam acerba castigatio, si quis delinqueret in alijs anathematibus sequentibus

G ponendis a Deo, vel ab homine.

Sexto fuit, quia omnia pertinentia ad Achan reputata sunt esse de anathemate, & causa est, quia qui accipiebat aliquid pollutum, vt de anathemate, iudicabatur ipse anathema, & domus sua in quam inferebat rem de anathemate, vt patet Deuteronom. 7. capit. non inferas quippiam ex Idolo in domum tuam, ne fias anathema sicut, & illud est. & tamen quando aliquis, & domus eius fiebāt anathema, omnia quæ ad illum pertinebant cremabantur, & nihil inde accipi licebat. Deut. 13. cap. sed ita fuit de Achan, quia accepit aliquid de anathemate Iericho, & consequenter factus est ipse anathema cum rebus suis, ergo debuerunt omnia quæ ad eum pertinebant, cremari.

Quare totus Israel exiuit ad lapidandum Achan, & cremandum omnia quæ illius erant. Et quòd ad quemlibet de

H *populo pertineret solicite vindicare Diuinas iniurias, & minus eas tolerare quam proprias.*

Quæst. LX.

QVæretur, quare totus Israel exiuit ad lapidandum Achan, & cremandum omnia quę illius erant.

Dicēdum, ꝙ hoc fuit: Primo, quia talis erat cōsuetudo in lege Moysi, ꝙ totus populus iret ad lapidandum illū, qui lapidandus erat. Leuiti. 24. & Nu. 15. sed nunc Achan lapidandus erat, ideo debuit a toto Israel lapidari. Secūdo fiebat, vt omnes timerent, nā volebat Deus, ꝙ in pœna vnius alij castigarētur. & adhuc oportebat quòd omnes viderent, quando aliquis puniretur, vt tamen magis inde admonerentur, volebat ꝙ non solum viderent, sed etiam ipsi pœnam infligerent. sic patet Deuter. ca. 21. quando

Propter sex rōnes totus populus exiuit ad lapidandum Achan.

I filius contumax lapidandus erat, s. lapidibus obruet eum populus ciuitatis, & morietur, vt auferas malum de medio tui, & vniuersus Israel audiens pertimescat.

Tertio fiebat, vt ostendat Deus, quòd ad quemlibet de populo pertinet procurare ne in populo fiat peccatum, quia ex peccato vnius inficiuntur alij, & posset eis pœna euenire: ideo vt hoc non accidat debent ipsi diligenter inquirere qui sint peccatores, & illos extermiāre expellēdo eos de consortio suo. Sic patet Deuter. 17. cap. quando in aliqua ciuitate erat aliquis qui suaderet alijs colere Deos alienos. nam inuenta veritate iubebatur a toto populo lapidari peccator. & cōcluditur ibi, & auferes malum de medio tui. & idem dicitur Deuteronom. 21.

Quarto fiebat; quia Deus volebat innuere, quòd ad omnes homines pertineat solicite vindicare Diuinas iniurias, quia adhuc minus debent tolerare Diuinas iniurias q̃ proprias. sed per peccatū cōtemnitur Deus, & irrogatur ei quædam iniuria, & ita peccatori totus populus debet

K inferre pœnam vindicando iniuriam Dei sui. Et non solū debet hoc fieri, sed etiam si nō fiat indignatur Deus cōtra populum, qui non vindicat eius iniurias, vt patet Leuit. 19. cap. de illo qui dabat de semine suo Idolo Moloch. nā si populus terræ contemneret illum lapidibus obruere, obfirmabat Deus vultum suum contra totum populum, sicut contra ipsum peccatorem.

Quinto fiebat specialiter hoc ex conditione pœnę. nā quędam pœnę sunt quę non infliguntur a multitudine, sed ab vno vel paucis, sicut suspensio, crematio, flagellatio quædam sunt quæ de cōditione sua debēt inferri a multitudine,

tudine,& non ab uno solo, sicut lapidatio. primæ pœnæ, quando inferebantur, non dicitur, ꝙ totus populus illud efficeret, uel ad illud conueniret. de secundis pœnis dicis, quòd totus populus conueniat. De primo patet in suspendio. nam nō dicitur, quòd a toto populo, sed solum, quòd appendetur in ligno. Deut. 21. cap. de crematione non dicitur ibi, quòd a toto populo, sed ꝙ cremabitur Leuit. 21. c. s. filia Sacerdotis si deprehensa fuerit in stupro, & uiolauerit nomen patris sui flammis exuretur. De flagellatione solum dicitur, quia iudices facerent ante se prosterni eū qui flagellandus erat, & flagellaretur. Deuterono. 25. capitul. uel dicitur interdum, quòd seniores urbis flagellabunt eū qui flagellandus est, sicut est de illo qui calūniabatur uxori suę dicens, non est inuenta in ea uirginitas. Deute. 22. & tamen intelligitur, quòd flagellarent eum, idest facerēt flagellari coram se, iuxta illud Deuteron. 25. quia illi seniores erant iudices. De secundo, scilicet de lapidatione apparet, B quòd ex conditione sua debeat inferri a multis, quòd fit, ne quis diutius torqueatur, quod esset quędam crudelitas, cum autem a multis fit lapidatio, ipse lapidatus subito obruitur, & expirat. Et non solū in lege Dei, sed & nunc secūdum humanam legem, quando quis lapidandus est, totus populus conuenit ad illud efficiendum, & sic quandocunque de ista pœna mentio fit in ueteri testamento, dicitur ꝙ totus populus lapidaret peccatorem, ut Leui. 24. & Num. 15. & Deut. 17. & 21. & 22.

Sexto factum est hic ex causa speciali in Achā, quia pręter offensam Deo irrogatam contemnendo pręceptū eius, adhuc offenderat ualde Achā populum, quia propter peccatum eius deseruerat Deus populum, & perierant triginta sex homines, pręsenti cap. & sic erat Achan effectus hostis populi. unde ad populum pertinebat sumere uindictā de illo, quod factum est conuenienter, quando totus populus eum lapidauit. & ita Deus uidetur uoluisse cum dixit sequen. cap. non ero uobiscum, donec conteratis eum qui huius sceleris reus est. & ita uoluit Deus, quòd Achan a toto populo contereretur, quod factum est, quando eum totus populus lapidauit.

An Achan fuerit in pœna inflictum, quod Deus iussit, vel Iosue mutauerit pœnam, & de tribus opinionibus circa mortem Achan, an fuerit lapidatus, vel crematus, & an fuerint duæ pœnæ vel vna.
Quæst. LXI.

QVęretur quomodo in pœna Achan, non fuit inflictū quod Deus iussit. nam ille dixit. quicunque in hoc facinore deprehensus fuerit comburetur igni cum omni substantia sua. & tamen Iosue fecit eum lapidari.

Aliqui dicunt, ꝙ Achan fuit lapidatus, & non crematus, quia Deus hoc iussit, & non fuerūt uiolata uerba eius, sed cum dixit, quod cremaretur intellexit lapidationem per crematiouem. & ad hoc uolunt, quòd omnis pœna signetur nomine ignis, eo quòd omnis pœna cruciat, sicut ignis urit. & est modus loquendi Scripturę uocare quamcunque pœnam ignem, & durissimam pœnam uocare fornacem ferream ardentem, ut Deutero. 4. ca. Dominus eduxit uos de fornace ferrea Aegypti, quod dixit ad signandā maximam pœnam, quam tolerabant Iudæi in Aegypto. Et hoc tenet August. cum dicit. quęritur cum Dominus eum qui furtum fecerat, cum fuisset comprehensus, igni cremari præceperit, cur Iosue potius lapidari fecerit, an E ita eum mori oportuit, quomodo Iosue uerba iubentis intellexit. ideo quærendum magis cur Dominus lapidationem ignem dixerit, quàm credendum Iosue aliud quàm Dominum, iussisse. nam ad intelligendum uerba Domini quis potuit esse sapientior, uel ad faciēda obedientior? sed nomine ignis potuit pęna significari, sicut ibi, qui eduxit uos de fornace ferrea, scilicet de tribulatione,

Secunda opinio est, quòd lapidatus est Achan, & hoc Deus uoluit, sed uocauit istam lapidationem ignem, quia per istam lapidationem euasit Achan pœnam ignis futuri. & ita accipiunt ambæ pœnæ idem nomen, quia una pęna subrogatur in locum alterius.

Istud tenet Adamantius, scilicet duę mihi causæ occurrunt, ut non ambæ sint, sed altera ex eis: cur non ille cum

A omnibus suis euidenti igne crematus sit: si enim peccatum eius Dominus tale iudicauit, quod supplicio illo expiatū non puniret in æternum, propter ipsam purgationem pœna illa data est ignis, neque ad hūc intellectum quisquam tendere moueretur si eum inuisibilis ignis exureret. nunc vero cum propter verba Dei, & factum Iosue, qui prævaricari uerba illa nō posset, recte dicitur lapidationem ignē fuisse, vt agnoscatur pœna illa hominem illum fuisse purgatum, ne puniretur in posterum, quod significant vasa in Leuitico, quę iubentur igne purgari. Tertia opinio est, ꝙ Deus iussit Achan lapidari, & non cremari: & ita impletum est. cum autem obijcitur, quòd dixit Deus igne cremabitur, dicunt quòd intelligitur de pœna quam prænūciauit Deus futuram esse in alio seculo ipsi Achan, & non de aliqua quę hic deberet inferri. & hoc ostendunt inquātum dicitur igne cremabitur, & non dicitur igne cremabitis. & ita secundum hanc opinionem uerba ista Dei non debent accipi imperatiue, sed prænunciatiue. Et istam etiam opinionem ponit Adamantius cum præcedenti dicens. si autem tale peccatum fuit illud propter quod eum etiam post hanc uitam gehenna ignis susciperet, ideo Iosue uoluit eum lapidari. vt quod a Domino sic dictum est igni cremabitur, intelligeretur quod Dominus faceret, non ꝙ ab ipsis esset faciendum. non enim dictum est ignis cremabitis eum. cū vero ita dictum est, vt magis uideatur Deus, quod ei futurum erat prędixisse, quàm quòd ei ab hominibus fieret præcepisse, non potuit melius facere Iosue q Diuina uerba, sicut Propheta intellexit, qui hoc ipsum Prophetice fecit, quam ut illum lapidibus magis, quàm flammis perimeret, ne in illis ignibus verba Domini viderentur completa, quæ ob aliud dicta uolebat intelligi.

C *Prima opinio Aug. de morte Achan, non potest stare propter tres rationes.* *Quæst. LXII.*

SEd dicendum, quòd istæ opiniones non stant, licet inter eas rationabilior est, & quæ magis teneri posset prima opin. quæ est August. & tamē adhuc illa non uidetur stare, quia illa ponit unicam fuisse pœnam, s. lapidationis, & illam vocari ignem. Primo quia non starent proprie ista verba, sed per metaphoram, scilicet, quòd lapidatio vocaretur ignis, sed istud non conuenit circa mandata Dei quæ secundum verba plana debent poni, & ita impleri. & nusquam inuenitur in aliquo præcepto dato a Deo talis modus loquendi metaphoricus, vt pœna quęlibet per ignem intelligatur, licet in narrationibus rerum gestarum non sit istud inconueniēs, quia ibi metaphora habet locum, eo ꝙ ex ipsa re gesta cognoscitur sententia uerborum, & tale est D illud. eduxit nos Dominus de fornace ferrea Aegypti, quia narratio est, & non præceptum. sed hic est præceptum. iō cum dicatur de igne, sic debet intelligi ad literam.

Secundo quia si iste modus loquendi haberet locum in Diuinis mandatis, fieret confusio pœnarum a Deo iussarum. nam aliquando iubet Deus peccantes cremari, aliquādo inferri alias pœnas. si autem nomine ignis intelligeretur quęcunque pœna, posset inferri una pro alia contra intentionem Dei, quòd est magnum inconueniens ergo non potest intelligi ignis, nisi pro igne. Et patet hoc, quia aliquando imponitur pęna ignis, sicut Leuit. 21. capit. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro flammis exuretur & Deut. 13. cap. de ciuitatibus Idolatrarum iubebatur, quòd cum omnibus quæ in eis erant, cremarentur.

Tertio patet, quòd non possit accipi mandatum Dei de lapidatione, quia si de solo Achan diceretur, posset aliquo modo concedi. & tamen dicitur de eo, & rebus suis. s. quicunque in hoc facinore deprehensus fuerit comburetur igni cum omni substantia sua. & ita oportebat, quòd ista pœna ignis esset communis ad Achan & ad omnes res eius. & tamen accipiendo lapidationem non pro igne, non poterat esse pęna communis. quia inanimata & supellectilia, maxime res molles, vt vestes, non possunt lapidari. possunt autem omnia cremari, tam dominus quàm res possessę, non ergo intelligitur lapidatio nomine cremationis.

Secunda opi. Adamantij non stat propter septem rationes. Et quòd Deus nunquam determinate reuelat alicui viuenti, quòd debet damnari, vel non damnari post hanc vitam.
Quæst. LXIII.

SEcunda & tertia opiniones non stant. De secunda patet, quia ista præsupponit id quod prima, & addit aliquid: id quod præsupponit est, s. quòd hic fuerit vnica pœna, s. lapidationis, & illa intelligatur nomine ignis. & quãtum ad hoc militant eædem rationes tres quæ ponuntur præcedenti quæst.

Aliud est, quod addit, s. φ ista pœna lapidationis vocetur crematio per ignem, eo φ ista pœna erat ad purgandũ loco pœnæ æternæ quæ erat in igne.

Sed dicendum, φ non stat. Primo, quia iste modus loquendi est multum alienus. nam si non recipitur metaphora in præceptis Dei de vna re temporali ad aliam propter dubitationem intelligendi, multo minus recipietur de re temporali ad rem spiritualem, & pertinentem ad aliud seculum, de quo minor cognitio est, & maior dubitatio esse poterat. & tamen tale esset hic, scilicet accipiendo, φ euitaretur æterna crematio.

Secundo, quia scriptura debet taliter proponi, φ intelligatur ab eis quib. proponitur, & maxime illa quæ cõsistit in præceptis. & tñ si intelligeretur, φ lapidatio vocaretur crematio, quia supplebat locum æternæ cremationis, non intelligeretur a Iudæis, quia illi ignorabãt prorsus ea quæ pertinebant ad futurum seculum, & ad statum animarum corporib. solutarum: ideo non intelligeretur de hoc. patet istud, quia adhuc tempore Christi, quando finiebatur status Iudaicus, & præcesserant omnes sapientes Iudæorum, & tanta exercitatio in lege, adhuc Hebræi erant incerti de futuro seculo. Nam Saducæi dicebant, φ non erat resurrectio mortuorum, neque aliquis Angelus, neque Diabolus, siue spiritus. Pharisæi autem confitebantur asserentes vtrunque. Actu. 21. c. & tolerabantur istæ opiniones. & sic patet, quod non erat certitudo aliqua inter Iudæos de his, quia si esset certitudo non toleraretur tantus error Saducæorum. sed qui ignorat immo negat resurrectionem, & Angelum, & spiritum, negat necessario statum animarum corporib. solutarũ quãtum ad pœnas & gaudia, cũ anima corpore soluta sit spiritus. ergo non poterant scire esse pœnam ignis post mortem. multo minus ergo istud notum esset tempore Iosue, quando incipiebat status legis, & non præcesserat exercitatio circa cognitionem eorum quæ pertinebant ad legem, & ad alia inde dependentia, & sic Deus non loqueretur de hoc.

Tertio, quia Deus nunquam loquitur aliquid superuacuum, & inordinatum, cum ipse sit regula totius ordinis. & tamen superuacuum erat, φ Deus loqueretur ad Israelitas de eo quod nullo modo pertinebat ad eos, ergo non loqueretur. tale autem erat, φ diceret Deus de commutatione pœnę æternæ in istam temporalem, quia ista commutatio nullo modo fit per nos, sed per solum Deum, cum ista commutatio pertineat ad iudicium futuri seculi, ergo non intelligeretur verbum Dei de hoc.

Quarto, quia non videtur hoc conuenire literæ. nam dicitur quicunque deprehensus fuerit in hoc scelere igne cremabitur. & ita certificaret Deus, φ quicunque ille esset, nõ puniretur in Inferno, sed solum puniretur hic, quod non est conuenienter dictum, quia poterat esse, φ qui deprehẽderetur in hoc facinore non doleret de hoc peccato, & sic moreretur in peccato mortali, & talem nunquam Deus liberaret a pœna æterna per quancunque pœnam temporalem, ergo non certificaret Deus sic. Sed ad hoc aliquis diceret, quòd Deus poterat de hoc certificare, quia ei omnia sunt nota, & potest conuertere, vel auertere corda hominũ, quocunque ille voluerit. Prouer. 15. & 21. cap. Dicendum, quòd non stat, quia licet hoc verum sit, tamen Deus de talibus nunquam vult certificare ne videatur libertatem arbitrii tollere ad se vertendum ad vnum, vel ad alterum, & patet hoc Ezech. 3. c. vbi Deus dicit Prophetæ, & dices ad eos, hæc dicit Dominus si forte, vel ipsi audiant, si forte quiescant, & iterum ibidem, loqueris ad eos verba mea si forte audiant, & quiescãt. certum est aũt, φ Deus sciebat an loquente Ezechiele ad Israelitas audirent, & quiescerent, vel

F non. & tñ dixit si forte, ad saluandum liberum arbitrium, vt innuatur, φ in potestate eorum erat audire, & quiescere vel non, quia alias frustra fieret exhortatio, & sermo Prophetæ ad eos, & ita solet Deus loqui in similibus, nõ ergo certificaret hic. Quinto, quia erratur in fundamento. nam pœna temporalis nunquam succedit loco æternæ. nam nullus obligatus ad pœnam ęternam liberatur per temporalem pœnam, neque Deus recipit talem commutationem, sed qui obligatus est ad pœnam æternam liberatur ab illa per contritionem solam de peccato, quia tũc gratificatur, & efficimur in charitate. impossibile est aũt existentẽ in charitate esse obligatum ad pœnam æternã, quę est pœna hostium, & non filiorum. pœna aũt temporalis non põt satisfacere nisi pro alia tpali siue istius seculi, siue alterius, & ita Achan nõ liberaretur per istam pęnã lapidationis ab igne æterno. Sexto, quia non valet ẽt si aliquis dicat, φ intelligi G tur de liberatione a pœna ignis Purgatorij quę pœna grauissima est, vt ait Greg. 25. di. c. qui in aliud seculum. nam etiam pro pœna purgatoria non satisfacit hic aliquis per quancunque pœnam. nisi illam sustineat existens in charitate, quia satisfactio non fit sine charitate per quancunque pœnam, vel opus. ideo etiam pro igne purgatorio non poterat satisfacere Achan per lapidationem istam nisi esset in charitate. non ergo diceret Deus, φ commutaretur lapidatio ista pro igne purgatorio. Septimo, & maxime ad literam, quia nullo modo potest stare ista interpretatio. nam si de solo viro diceretur, φ cremaretur igni, idest φ per lapidationem liberaretur ab igne Inferni, vel Purgatorij, posset aliquo modo stare, tamen dicitur de homine cum rebus suis, s. igne cremabitur cum omni substantia sua, & tamen ad res possessas non conuenit aliqua mutatio pęnæ æternæ, vel purgatoriæ, ergo neq; in Achan põt ita intelli H gi, cum illa crematio a Deo dicta sit communiter, tam de Achan quam de rebus eius, & ita non stat ista secunda op.

Nullus obligatus ad pœnã æternam liberatur ab illa per pœnam tẽporalem, & per consequens a pœna Inferni non liberatur quis per pœnã purgatorij sed per propriã contritionẽ charitate informatã

Tertia opinio etiam Adamantij non potest stare. Et quòd grauius, & periculosius est certificare de aliquo, quòd condemnabitur quàm, quòd saluabitur, & quare.
Quæst. LXIIII.

TErtia opinio etiam non stat. ista .n. præsupponit aliquid quod prima, s. φ Achan solum fuit lapidatus, & addit aliquid. Quantum ad primum dicendum, φ non stat, sicut neq; prima, sed nõ omnino per eas rationes per quas prima, quia illæ procedebant ad ostendendum, φ lapidatio vocaretur crematio, quod prima opinio asserit, & tñ I ista tertia nõ asserit, φ lapidatio vocetur crematio, ideo dicendum, φ id, quod pręsupponit ista opinio, s. φ pœna Achan fuerit vnica, s. lapidationis est falsum, quia fuerunt duæ pœnæ, vt ostendetur infra. Aliud est quod addit ista opinio, scilicet, quòd crematio Achan intelligitur vere de crematione non de aliqua temporali, sed de igne Inferni. Et dicendum, quòd istud non stat. Primo, quia si ita Deus intelligi vellet, non intelligerent Israelitæ, cum ipsi nescirent esse talem ignem post mortem, immo an erat aliquis status animarum corporibus solutarum, vt ostensum est supra. ergo non intelligitur de hoc. Secundo, quia hoc esset superuacue dictum. nam quòd ille qui reus erat huius criminis, puniretur pœna æterna, vel non, erat superuacuũ dici Israelitis, cum per eos fieri nõ deberet, sed per Deum secreto iudicio, ergo non diceret illis hoc. Tertio, quia Deus non prænunciaret sub certitudine, quòd reus huius K criminis arderet in Inferno, quia in hoc videretur tolli libertas arbitrij. nam poterat ille dolere de peccato suo, & sic non puniretur æternaliter. de talibus autem esset inconueniens, quod Deus certificaret. Quarto, quia dato, φ sit inconueniens quomodocunq; de his cum futura sunt certificare, multo est grauius certificare de aliquo, φ condẽnabitur, quam φ saluabitur, quia magis repugnat libertati arbitrij, & bonitati Dei: nam quantumcunque sit aliquis aggrauatus magnis peccatis, & non det operam, vt resurgat, tantæ sunt diuitiæ bonitatis Dei vocantis hominem ad pœnitentiam, ad Roman. 2. c. quòd excitabitur, & trahetur, vt velit bonum, & sic saluabitur, & sic adiuuatur in hoc liberum arbitriũ, & magnificatur bonitas Dei Cum aũt pręnunciatur de aliquo certissime, φ dãnabitur, minuitur val

In q. seq.

In q. præc.

de libertas arbitrij, quia innuitur quasi, quòd non possit de peccato resurgere, & bonitati Dei vr̃ p̃iudicari, quia signatur, ꝙ Deus non mouebit efficaciter illum qui est in peccato ad hoc, ꝙ resurgat. nunquam ergo Deus de aliquo manifeste prænunciat, ꝙ cōdemnabitur, vnde neque faceret nūc de Achan. Quinto, quia non pōt hoc concordare literæ. nā dixit Deus igne cremabitur cum omni substātia sua, & sic pœna cremationis erat cōis peccatori, & rebus eius, & tñ res possessę non possunt cremari igne æterno, vel purgatorio, sed temporali, ergo non intelligitur illud verbum Dei de igne Inferni. Cum autem ista opi. fulcitur, quia dicitur igne cremabitur, in quo innuit quid ipsi Achan eueniret, & non quid Iudæi illi inflicturi essent. Dicendum, ꝙ motiuum non stat, quia etiā si non videantur dirigi verba ista ad iudices, vel ad populum, ad ipsos vere diriguntur. nam ante hoc Deus dixerat. non ero vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est, & sic populus illum conterere debebat. Quod uero obijcitur de isto modo loquendi non obstat, quia tales modi loquendi sunt sæpe in Sacra Scriptura, & tamen ibi certum est pœnas nominatas inferri per iudices. sicut Exodi 22. c. ubi de occidente furem agitur, dicitur, quod si orto Sole occiderit quis furem morte moriatur, & tamen certum est, quòd ista mors non infligebatur a Deo, sed a iudicibus.

Itē adhuc patet omnino simile, vt in casu nostro de crematione, quia Leuitici 20 c. dicitur qui supra uxorem filiā duxerit matrem eius scelus operatus est, uiuus ardebit cū eis. non dicitur uiuum eum combureris, & tamen certum est, quòd iudices hoc facere debent.

Item patet Leuiti. 21. cum dicitur Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & uiolauerit nomen patris sui, flammis exuretur, & non dicitur ibi flammis eam cremabitis, & tamen certum est, ꝙ hoc facerent iudices, & non Deus, & tamen nihil plus est dici igne cremabitur, vel cōburetur quàm dici flammis exuretur, sed cum dicitur flāmis exuretur nemo dubitat quin ad iudices pertineat, & non ad Deum. ergo cum dicitur hic igne comburetur intelligitur, ꝙ iudices hoc facerent, & non quòd Deus, & sic non potest intelligi de pœna Inferni. unde ista opinio non potest stare in ueritate.

Auctoris determinatio quantum ad punitionem ipsius Achan præter opiniones præmissas, & opinionem Nicolai, & Rab. Sal. Quæst. LXV.

Dicēdum autem, ꝙ ueritas huius est, ꝙ nihil mutatum fuit de eo, quod Deus dixerat unde, sicut Deus dixit igne comburetur cum omni substātia sua, ita factū est. nā crematus est ipse, & omnia quæ ad eum pertinebant. Sed obijcietur, qūo dr̃ in litera, ꝙ lapidauit eum omnis Israel, & sic non fuit crematus. Dicendū, ꝙ Achan, utranque pęnam sustinuit: crematus enim fuit, & lapidatus est, & fuit ordo, quod Achan prius lapidatus fuit, & sic mortuus crematus est cum omnibus, quę ad eum pertinebant, et tunc stat tota Scriptura: et nō est aliqua dubitatio. Sed tūc obijcietur, qūo ausus est Iosue inferre duas pœnas Achan, cum Deus unam iussisset, s. ꝙ cremaretur. punire tñ supra id, ꝙ Deus iubebat, erat crudelitas, et uideretur peccare Iosue.

In q. 44. & 55. Dicunt quidā, ꝙ inflicta fuit duplex pœna, quia Achā peccauit in duob. s. furatus est de anathemate, & violauit Sabbatum, quia dies ille quo hoc accidit erat sabbatum, sicut tactum est supra in expositione literali textus. Et tunc diceretur, ꝙ solum Deus iniunxit pœnam de violatione anathematis, & ista fuit crematio, & expressit illam Deus, qa non erat per legem aliquam determinata: quantum ad violationem sabbati Deus nihil iniunxit, sed iudices illam per se intulerunt. Si autem hoc concederetur poterat esse causa duplex. vna quia pœna violationis Sabbati erat statuta per legem, cuius iudex est executor, ideo ad eum pertinebat inferre illam. erat autem pœna illa lapidationis, vt patet Num. 15. de illo qui colligebat ligna in sabbato, ideo lapidatus est. Secunda causa est, quia cum Deus non loquatur aliquid superfluum, & pœna violantis sabbatum erat iam statuta a lege, eratq; superfluum illam repeti, Deus nihil de illo iussit, quia etiam illo non iubente lapidaretur q cunque violaret sabbatum. de præuaricatione anathematis non erat pœna imposita a lege, ideo Deus illam expressit. Et tunc cum dicebatur, ꝙ erat crudelitas inferre ipsi Achan plures pęnas q̃ Deus iusserat. Dicendū, ꝙ erat, quia iam illæ pęnæ cōstitutę erāt per legem, & Deus illas iusserat, licet non nunc, sed prius. Sed tn̄ adhuc dicēdum, ꝙ nō fuerunt datæ istæ duę pęnæ pp istas duas causas. Primo quia si propter violationem sabbati lapidaretur, cū illa esset pœna principalis, quia crematio post mortem inferebatur, poneretur causa illius, & tamen nihil exprimit de violatione sabbati, ergo intelligendum est, ꝙ non fuit propter hoc Secundo, quia præsupponitur, quòd dies ille erat sabbatum, & tamen hoc non constat, & sic videtur diuinatio.

Tertio, & principaliter, quia siue illa dies esset sabbatū, siue non esset, non poterat Achan violare sabbatum, quia illa fuit dies in qua corruerunt muri Iericho, & præcepit Deus, ꝙ quilibet intraret per locum in quo staret, & occiderent omnes habitatores in vrbe, cremarentque omnia q̃ ibi erant præter aurum, argentum, ferrum, & æs, quæ collecturi erant, & reseruaturi in thesauris Dei, & ita in omnibus illis operationibus nō violabatur sabbatum. sed Achā nihil aliud fecit, quia inquirere ista in vrbe Iericho, & accipere non erat peccatum, neque violatio sabbati, quia necesse erat illa accipi ad ponēdum in thesauris Domini, sed solum fuit peccatū Achan, quia cōcupiuit ista, & retinuit sibi, sed ista non erat aliqua operatio per quam violaretur sabbatum, ergo non peccauit in hoc, neque fuit pro hac pęna imposita. Aliter ergo dicitur a multis, sicut diximus supra in expositione textus, s. ꝙ factū est ad terrorem pp magnitudinem peccati, quia magis terrerentur vidētes, & audientes inflictis duabus pęnis quam vnica. In q. 44.

Item factum est, vt populus in eum vindicaret per seipsum. quod non fieret si solum cremaretur, sed in lapidatione totus populus concurrebat.

C Item quia non erat maior pęna Achan inflictis duabus pœnis quam vnica. quia primo lapidaretur, & postea mortuus cremaretur. durior tamen est pœna cremationis quā lapidationis.

An Iosue de corde suo posuerit pœnam lapidationis Achan, vel Deus illud iusserit, & quod Deus illud iusserit. Quæst. LXVI.

Sed tunc est dubium, an istam pœnā lapidationis Deus imposuit, vel Iosue ex corde suo illam inflixit. Aliqui putāt, ꝙ Iosue de corde suo istud fecit, & hoc quia nō constat in litera de Diuino pręcepto. Sed dicendum, ꝙ nō stat conuenienter, quòd Iosue istud fecerit Deo non iubente.

Primo, quia si Deus non determinasset pœnā, cōuentēs erat, ꝙ Iosue q erat Princeps populi eā imponeret, vt ei videretur. tñ cū Deus p̃fixisset certā pęnā, s. cōburetur igne, adhuc Iosue audere aliquid aliud facere addendo, vel minuēdo nō est incōueniēs. nā Iosue laudatur valde, ꝙ nō p̃teriuit vnū de verbis Moysi ĩ. 10. c. & solicite admonetur obseruare oīa verba Moysi s. 1. c. a fortiori ergo conaretur obseruare verba expresse dicta a Deo, ita vt de illis nihil mutaret, neq; adderet. Scdo, quia forte aliq s diceret, ꝙ Iosue seruauit præceptū. nā ille cremauit Achan. sicut Deus iusserat, & insuper eum lapidauit, & sic non præuaricatus est, quia non omisit quicquam, sed supererogauit.

Sed dicendū, ꝙ hoc nō cōuenit, quia p̃cepta Dei ita stricte obseruāda sunt, ꝙ sicut non licet omittere aliquid de eis, ita neq; licet aliquid addere. & maxime hoc tpe veteris testamenti, vbi erat exactissima taxatio rerū, vt dr̃ Deu. 12. c. s. quod pręcipio tibi hoc tm̄ facito Domino Deo tuo, E neque addas quicquā, neq; minuas, & ita nō liceret Iosue aliquid addere. Tertio, quia per hoc Iosue videbatur non obseruare, quod Deus iubebat. nam dixit igne comburetur, & hoc erat in pœnam si autem mortuus esset Achan, quando cremaretur non sentiret pęnam, ideo non compleretur mandatum secundum intentionem Dei.

Quarto, quia quando aliqui iubentur cremari intelligitur quòd viuentes crementur, vt Leui. 20. cap. de illo quā accepit matrem, & filiam in vxores, dicitur viuus ardebit cum eis. & Leuit. 21. capitul. de filia Sacerdotis deprehensa in stupro idem signatur. ergo cum diceretur hic igne comburetur, nisi aliud asseratur; oportebat intelligi

de crematione in vita. & sic Iosue cremans illum mortuum non videbatur implere mandatum Dei.

Quinto, quia etiá videbatur facere Iosue contra intentionem Dei inferendo minorem pęná quam Deus imponebat. Deus enim dixerat igne cremabitur, & ista est grauissima pœna. Iosue autem lapidauit eum, & postea mortuú combussit nihil de combustione sentientem. sed lapidatio est pena minor quam combustio. ideo Iosue sic faciens minorem pęnam irrogauit quam Deus imposuisset: peccatú tamen erat minuere de eo, quod Deus iusserat, quia nullus debet esse clementior Deo. sic enim peccauit Saul contra Amalechitas minuendo aliquid de pœna, & vltione, quá Deus iusserat, & a Deo reprobatus est. 1. Regum 15. capit. & ita esset hic.

Sexto, quia ponẽdo istas duas pœnas pro vna, videtur ꝙ nullo modo poterat benefieri, quia aut ambæ erant aliquid maius q̃ pœna cremationis a Deo imposita, aut non: sed aliquid minus. Si aliquid maius peccaret Iosue per crudelitatẽ puniendo acrius q̃ Deus iusserat. si aút esset aliquid minus peccaret, quia non implebat totam pœná a Deo impositam. iõ dicẽdum est, ꝙ nó fecit hoc Iosue a seipso, sed Deo iubente. Et vr̃, ꝙ fuerit iste modus, s. ꝙ Deus vtramque pęnam imposuit, tñ Scriptura non expressit vtramque, quia interdum est breuiloqua tacendo aliqua eorum quæ dicta fuerant aut facta. Et causa videtur huius, quia Deus volebat, ꝙ non solum periret peccator, sed oĩa quæ ad eú pertinebant, & quia poterat esse quędam pœna cóis ei, & rebus suis illam expressit Scriptura, s. igne comburetur cum omni substantia sua. pœna autem lapidationis non poterat esse communis. ideo non expressit eam Scriptura in mádato sed expressit in executione, s. ꝙ lapidatus fuerit Achan. Adhuc potest alio modo dici, s. ꝙ Deus a principio antequam deprehenderetur peccatum Achan, dixerit solum de vna pœna, s. igne comburetur. & ideo illud solum potuit tunc exprimere Scriptura. postea vero deprehenso scelere eius, Deus iusserit eum etiam lapidari, & de verbis Dei tunc nihil expressit Scriptura.

Quare Deus iussit duas pœnas inferri Achan, & an sufficeret vna. Et quomodo intelligitur non iudicat Deus bis in idipsum, & est pulcher intellectus. Quæst. LXVII.

SEd tunc dicetur, quare Deus voluit, ꝙ inferrentur Achan istę duæ pœnę, quia videtur, ꝙ altera earum sufficiebat. Item quia Deus non iudicat bis in idipsum. ergo neq; debẽt duæ pęnę ꝓ eodẽ pc̃tõ inferri. Aliq dicũt vno modo, s. ꝙ datę sunt duæ pœnę, vt populus posset vindicare se de Achan qui offenderat eos, & tñ cremando eú solú non se vindicabat populus, quia non efficiebant ipsi hoc, ideo debuit etiam lapidari, quod populus faceret.

Dicendum, ꝙ ista per se non est causa sufficiens. nam si propter hoc fiebat poterat lapidari Achá, & ꝙ non cremaretur. & sic satisfieret populo. & tamen non ita factú est. Est ergo dicendum, ꝙ fuit primo, quia iudicauit Deus nó sufficere alteram istarum pœnarum, siue pp magnitudinẽ peccati, siue ad magnitudinem terroris, quę imponere volebat Israelitis ex pęnis Achan. ideo voluit potius esse duas quam vnicam, & ista est veritas.

Secundo fuit ad ostendendum differentiam inter peccãtem, & res eius. omnia enim pertinentia ad Achan propter ipsum delebantur. ideo debuit esse maior pœna eius quam illorum. & sic voluit Deus, ꝙ Achan lapidaretur, & cremaretur. res autem suę solum cremarentur.

Tertio potuit esse pp conditionem anathematis. peccauerat enim Achan in anathemate, & ita videbatur ipse cum rebus suis factus anathema. sed in anathemate vrbiú erat modus, quòd homines occiderentur, deinde cum omnibus rebus quæ erant in vrbibus cremarentur Deutero. 13. cap. ita ergo Achan núc prius lapidatus, & occisus est: postea vero crematus est.

Ad primam rationem in contrarium dicendum: quòd Deus voluit inferri pœnas istas duas, quia nulla per se sufficere iudicata est, siue propter magnitudinem criminis, siue propter magnitudinem terroris, qui incutiendus erat, & incuti conueniens erat.

Ad secundum dicendum, ꝙ Deus non iudicat bis in

F idipsum, idest non punit bis pro eodem crimine pœna sufficienti, quia hoc esset simpliciter iniustum, & tamen, quádo non est vna pœna sufficiens, infert multas, ita vt omnes suppleant vnam pœná condigná peccatis. & hoc fit tam in iudicio Diuino q̃ in humano. uoco nunc iudicium humanum ubi iudicatur per legem datam solum ab hoie, & nó a Deo, quia sępe imponuntur multæ pœnæ simul, vt ꝓ aliquo delicto infertur pœna capitis, & confiscantur bona: similiter in iudicio Diuino multæ pœnę inferuntur pro eodem delicto, qñ non est quęlibet sufficiẽs. & dico iudiciú Diuinú tá vbi solus Deus iudicat, q̃ vbi per legẽ ab eo impositá iudicatur. De primo, sicut qn pro aliquo peccato punit Deus hic hoies, & in eodẽ ipso peccato illos morientes cremat igne ęterno. De secundo patet in legib. a Deo datis. nam qui seduxerit virginẽ dupliciter punitur, s. dotat eá, & accipit in vxorẽ. Exo. 22. c. similiter qui imponit vxori

G suæ falsum nomen dicens, non inueni eam virginem tripliciter punitur, s. flagellatur, soluit 50. siclos & priuatur licẽtia repudiandi. Deut. 22. c. & hic similiter erat. vnde nó inferebatur Achan vnica pœna, sed multæ. s. lapidabatur, cremabatur, res suæ delebantur. & tñ in oĩb. his nó iudicabat Deus bis in idipsum, quia omnes istę pœnæ simul sumptę non erant tale quid maius quam peccatum Achan.

An filij Achan occisi fuerunt cum eo, vel solum ducti ad videndum mortem patris, vt quidam Hebræi asserunt. Quæst. LXVIII.

SEd nunc est dubiú de filijs Achan, qũo occisi sunt cum non peccassent. Aliqui dicũt, ꝙ non fuerút occisi, quia neq; litera illud asserit, & ita dicũt aliqui Hebræi. Cú aút obijcitur, ꝙ Iosue tulit filios, & filias. dicũt ꝙ nó tulit eos

H ad occidendum, sed ad hoc, ꝙ viderent mortem patris, & admonerentur abstinere a similib. Sed dicendú, ꝙ nó stat. Primo quia hoc tenetur cóter ab oĩb. sapientibus expositoribus, quòd tam filij quàm filię perierunt. sic tenet Adamantius, & Gloss. ordin. dicens filios eius, & filias cum pecoribus, & omnibus quę habebat populus obruit.

Secundo, quia Deus vr̃ significare, ꝙ Achan cum filijs suis periturus erat, inquãtú dixit. non ero vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est, & tñ non delet, vel conteritur qui solus occiditur. nam licet ipse moriatur non moritur omnino si manent filii eius, quia manet nomen eius & domus, iuxta illud Ecclesi. 30. ca. mortuus est pater illius, & quasi non est mortuus. similem enim sibi reliquit post se. ad hoc ergo, quòd cótereretur, idest penitus deleretur Achan, debebant occidi filij eius.

I Tertio, quia non põt stare expositio illa q̃ dãt, s. ꝙ ducerentur isti ad videndú mortẽ patris, vt admonerentur non cómittere similia. ná hoc mõ non ipsi soli, sed totus Israel iuit ad videndú mortẽ Achan, cú dicatur in litera. lapidauit eum omnis Israel. ergo cum fiat mentio de filiis, & filiabus vr̃, ꝙ ducti sunt ad mortem. Quarto, quia fit differẽtia inter oẽs Israelitas qui iuerunt ad mortem Achan, & filios atque filias eius. ná de filiis, & filiab. dr̃, ꝙ ducti sunt. de Israel dicitur, quòd duxit istos. s. ꝙ Iosue, & oĩs Israel tulerunt filios, & filias Achan. ergo Israel iuit ad occidendum Achan. & uidendum mortem eius, filii autem, & filiæ Achan non iuerunt, sed dicitur, quód ducti sunt, s. ad hoc, quod occiderentur.

Quinto, quia fit mentio de filiis, & filiabus, & nõ fit mẽtio de vxore eo, quòd omnes tenent, ꝙ non fuerit occisa ꝓ peccato Achan, quia Deus dixit, ꝙ puniebat peccata, patrum in filios Exo. 34. c. sed non dixit, ꝙ puniebat peccata virorum in vxores, & sic declarauimus, ꝙ nó occisa fuerit In q. 54.

K supra. & tamen si ad uidendum mortem Achan intelligerentur isti ducti, etiam duceretur uxor, sed non dicitur de ipsa, ꝙ ducta sit, sed solum de filiis, & filiabus. ergo fuerút ducti ad hoc, quòd occiderentur.

Sexto, quia dicitur, quòd Iosue tulit filios, & filias, boues, oues, & asinos, & tabernaculum, cunctamque supellectilem. & tamen cóstat de oĩb. aliis rebus ꝙ ductæ fuerint ad hoc, ꝙ perirent. cú dicatur in litera, & cuncta quæ illius In q. 53. erant igne consumpta sunt. ergo etiam de filiis, & filiabus Achan dicendum est, ꝙ occisi fuerint, & ista est ueritas. & sic tetigimus supra in literæ expositione.

An

An filij Achan occiderentur cum eo, quia fuerint conscij criminis. & quod non fuerunt conscij, nec propter hoc occisi sunt. *Quæst.* LXIX.

SEd tunc quæretur, quomodo isti occiderentur cum nõ peccassent. Aliqui dicunt, ꝙ erant filij, & filię conscij huius peccati, ideo occisi sunt.

Sed dicendum, quòd non satis conuenit, quia litera nõ exprimit eos fuisse conscios, sed solum, quòd occisi fuerunt, sicut cæteræ res Achan deletę sunt.

Secundo, quia non videtur, quòd Achan manifestasset hoc alicui de domo sua, sed potius, ꝙ celaret ne ab Israelitis sciretur. nam dicitur, quòd ipse abscondit in terra in medio tabernaculi sui, & ibi postea res inuentæ sunt, vt patet in litera.

Tertio quia si aliquis conscius esset huius sceleris, B potius videtur, quòd vxor Achan conscia esset, quam ꝙ filij, & filiæ. sed ipsa non ducta est ad mortem, sed solum filii, & filiæ. ergo non fuit hoc quasi essent conscij criminis.

Quarto, quia dato, quòd aliquis de filiis, aut filiabus Achan conscius esset huius rei, non est verisimile, ꝙ omnibus filiis, & filiabus manifestasset, quia sic facile erat publicari peccatum Achan, & periret. & tamen omnes filij, & filię perierunt cum Achan. ergo non fuit hoc quasi essent conscij criminis.

Quinto, quia etiam si essent conscij criminis non videbantur rei alicuius pœnæ. nam ipsi non fuerunt in consilio, vt Achan raperet illa de anathemate, sed viderunt ea postquam Achan illa adduxisset in tabernaculum. sed tũc nihil isti poterant facere nisi forte accusare patrem apud populum de facto illo, sed filii non tenebantur accusare pa C trem ad mortem, immo non licebat eis propter maximũ debitum naturale. ergo nihil peccabant occultando, & ita non occiderentur pro hoc.

Vide de hac latius ubi de. Abul. Deuteron. 13.

Sed aliquis dicet, quòd forte isti filij fuerunt in consilio rapiendi ista de anathemate, & ita quasi fautores criminis morte digni erant. ad Rom. 1. c.

Dicendum, quòd non stat, quia non solum isti non fuerunt in consilio rapiendi aliquid de anathemate, immo & ipse Achan, quando iuit ad vrbem Iericho vastandam, & diripiendam, non deliberauerat furari aliquid de anathemate, sed postea casu vidit hęc, & videns concupiuit atq; rapuit. sic dicitur supra in litera vidi enim inter spolia pallium coccineum, & ducentos siclos argenti, regulam quoque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi. & ita non potuerunt peccare filii Achan in hoc, neque tanquam conscij sceleris occisi sunt. Sed di D cendum est, quòd ad terrorem, & ostendendum magnitudinem criminis voluit Deus, quòd filij cum patre nũc occiderentur. & patet ex modo literæ, quia dicitur, quòd Iosue tulit filios, & filias, & boues, & omnia alia, & tamẽ certum est, quòd alia non deleta sunt quasi in aliquo peccassent, sed solum ad terrorem, & ostendendam grauitatem criminis. ergo de filiis, ita factum est. & non quasi aliquid ipsi peccauerint in furto Achan.

Probatio quorundam, quòd soli filij parui puniantur a Deo pro peccato patrum, filij autem emancipati non puniantur. vt & quæst. 53. *Quæst.* LXX.

SEd tunc manet illud dubium quod prius, s. quomodo Deus voluit, ꝙ isti occiderentur, cum non peccassent. Dicunt aliqui, ꝙ filii occiduntur pro peccatis patrum in iudicio Dei, non autem iudicio humano, ita hic. nam Io- E sue non fecit hoc quasi a seipso, sed quia Deus illud iussit. nam secundum legem qua Deus iusserat iudicibus iudicare, non erant occidendi filii pro patribus, vt patet Deut. 24. cap. & hoc verum est. Sed adhuc istud non satisfacit, quia dicetur, quare Deus voluit, quòd innocentes occiderentur? Aliqui dicunt, quòd filiós paruulos quandiu sunt in potestate patris Deus occidit pro peccato patris. ipsos autem filios magnos qui iam sunt emancipati, non facit mori pro patribus. & ita dicunt fuisse in præsenti, s. quòd omnes isti filii Achan erant paruuli. Sed dicendum est, ꝙ hi sunt duo. vnum est, quod pertinet ad præsens. s. an omnes filij Achan essent parui, & in potestate patris, an essent A aliqui adulti, & emancipati. & quantum ad hoc non est manifestum satis, an fuerint omnes filii parui. satis tamen potest dici, quòd erant omnes paruuli, vel saltem nõ emãcipati sed manentes in potestate, & domo paterna, quia dicitur tulit Iosue filios, & filias, boues, & oues, & asinos, ipsumque tabernaculum, & ita innuitur, quòd filii, & filiæ Achan erãt omnes parui, & manentes in tabernaculo eius, & ita non habebat Achan filios aliquos, & filias coniugatas. vel si habuit non fuerunt nunc occisi pro peccato patris, quia magis pertinent ad patres, & reputantur res sua filij paruuli manentes in domo, quam coniugati, & emancipati, & hoc satis tetigimus supra in expositione literę.

Aliud erat generale, s. ꝙ filii adulti, vel emancipati non puniantur pro peccato patrum. Et dicendum, ꝙ ita solet teneri in omnibus distinctionibus, quę fiunt ab aliis, & a nobis post eos, vt tactum est supra in litera. Et hoc videtur habere aliquam rationem. Primo, quia non videretur quomodo concordarentur auctoritates Sacræ scripturæ. nam quemadmodum dicitur Exod. 34. c. quòd Deus punit peccata patrum in filios, ita dicitur Ezech. 18. cap. anima quę peccauerit ipsa punietur, & filius non portabit iniquitatẽ patris. vt autem concordentur auctoritates istæ dicunt, ꝙ illam de translatione peccati patrum in filios intelligunt de paruulis qui peccare nesciunt. & ideo pro solis patrib. puniuntur. illam autem Ezech. 18. c. intelligũt de adultis, & emãcipatis, quorum per se est actus, & ita pro peccato suo puniri possunt, & pro bono opere præmiari.

In q. 53.

In q. 53.

Secundo patet hoc, quia multum differt inter filios paruos, & filios adultos extra potestatem patris, quia paruuli non sunt aliquid separatum a patre, sed vt pars eius. adulti autem sunt, vt homines separati per se existentes. Sic dicit C Arist. libr. 5. Ethicor. scilicet filius est pars patris donec sit pelicon, idest magnus, vel emancipatus, quasi dicat, postea non est, vt pars, sed vt homo per se existens. & tamen ad hoc, ꝙ homo puniatur in aliqua parte corporis sui, non oportet, quòd illa pars peccet, sed satis est, ꝙ homo peccet, quia tunc iuste inferetur pœna in quacunque parte q̃ non est separata, sed non ideo iuste punietur quicunque alius homo. ita cum filius paruulus sit, vt pars patris, potest puniri pro patre, sicut pars pro toto. filius autem adultus non est, vt pars, sed vt aliquid separatum, ergo non punietur pro peccato patris.

Tertio patet hoc, quia hic vbi erat iudicium Dei puniti fuerunt paruuli filij Achan pro eo, sed non aliqui magni, vt dictum est præced. q. ita igitur fiet in omnibus aliis.

D *Contra assertionem præcedentem probat, quia uere tam filij parui quàm adulti & emancipati puniantur pro peccato patrum. Et non solum secreto Dei iudicio puniantur filij emancipati pro peccato patrum; sed etiam quando Deus iubet hominibus exequi pœnam in illos.*

Quæst. LXXI.

SEd dicendum, quòd istud non stat, immo filij puniuntur pro peccato patrum tam parui quam adulti.

Primo quia Sacra scriptura Exod. 34. & Num. 14. & in aliis locis dicit, quòd Deus punit peccata patrum in filios nihil distinguens. ideo videtur, quòd neque nos distinguere debeamus.

Secundo, quia vt ostensum est præcedent. capi. ideo dicuntur puniri peccata patrum in filios, quia in eadem pœna duo cruciantur, scilicet filius cui infligitur, & pater qui ita de illa affligitur, & tristatur, sicut filius qui tolerat. in E aliis autem hominibus qui ex lege naturę non copulantur tanto amore, non dicitur puniri vnus pro alio. & tamẽ pater, ita diligit filium adultum, sicut paruulum, immo magis dolet de morte adulti quam paruuli ergo ita punietur adultus pro peccato patris, sicut paruulus.

In q. o. & 31.

Tertio, quia vnus punitur pro peccato alterius propter quãdam punitionem quæ inter illos est, ita vt vnus videatur esse alius. puniuntur autem subditi pro peccato domini, sicut quando pro peccato computationis populi quam fecit Dauid occidit Deus peste, vel gladio Angeli percutiẽtis septuaginta millia virorum, & tamen magis pertinent filij adulti ad patrem quam subditi ad Dominum. ergo punientur filij adulti pro peccato patrum.

Quarto,& principaliter patet,quia Exodi 34.c.dicitur, ꝙ Deus punit peccata patrum in filios vsque ad tertiam, & quartam generationem. & ita Deus punit peccata patrum in nepotes,& pronepotes.sed non habet nepotes,nisi qui habet filios adultos a quibus gignantur, & nepotes non pertinent ad auum,nisi propter patrem qui est filius aui ideo si Deus punit peccata patrum,idest auorum in nepotes,a fortiori puniet ea in filios adultos quorum sunt filij ipsi nepotes,quia propinquior est patri filius adultus q̃ filii illius filij, idest nepotes non est ergo dubium quin Deus puniat peccata patrum in filios adultos.

Aliqui conuicti a ratione confitētur,ꝙ Deus punit peccata patrum in filios adultos,quātum ad hoc,ꝙ secreto iudicio suo puniat filios pro peccatis patrum sine aliquo ministerio humano.& tamen quantum ad hoc, ꝙ iubeat per homines occidi pro peccatis patrum filios,dicunt ꝙ fit aliquando in filiis paruulis,sed nunquam fit in adultis. G

Sed dicendum,ꝙ ista distinctio non stat. Primo, quia non videtur habere fundamentum, sed ficta est de intentione istorum, qui volunt euadere rationem, & ideo non est admittenda.

Scdo,& efficacius patet,ꝙ Deus puniat ministerio humano filios pro peccato patrum,immo & nepotes.sicut patet 2.Reg.21.c.vbi fuit fames per trienniū pp peccatū Saulis,quia occiderat Gabaonitas,& nō cessauit quousq; Dauid ex responso Dei occidit duos filios Saulis faciens illos suspendi,& quinque nepotes eius. Isti autem erant viri adulti,quia scriptura vocat eos septem viros,& fuerūt suspensi,quod non fieret si essent paruuli.& tamen certū est, ꝙ factum est iubēte Deo,licet illud fecit Dauid. ꝙ patet, quia immisit famē trium annorū in terrā,vt fieret ista vindicta, & qñ quæsitū est ab eo de cā famis, dixit esse, quia non erat vltio data Gabaonitis de domo Saulis,& quando H Dauid occidit illos septem cessauit fames: nam dicitur,ꝙ repropitiatus est Dominus terrę eod.cap.

Ex hoc patet efficacius, quàm ex omnibus locis, quòd punit Deus peccata patrum in filios tam paruulos quam adultos,cum isti essent viri.

Etiam patet, ꝙ puniantur peccata patrum in nepotes, quia quinque nepotes Saulis,s.filii Michol filiæ eius suspēsi sunt pro Saule.& hoc non inuenimus, ita expressum in alio loco Scripturæ.& quod ibi dicitur de nepotibus,qui sunt in secunda generatione,factum fuisset de pronepotibus qui sunt tertia generatio, & de abnepotibus qui sunt quarta generatio,si fuissent ibi inuenti. & tamen non fuerunt aliqui alii inuenti de domo Saulis nisi isti præter Miphiboseth filium Ionathæ nepotem Saulis, quem non potuit occidere Dauid propter iuramentum præstitum Ionathę.2.Regum 21.cap. I

Et iste est specialis casus in quo punitur filius pro peccato patris post mortem eius.nam generale est, ꝙ filii non puniantur pro peccatis patrum nisi viuentibus eis,& vidētibus,quia tunc dolent patres de pœna filiorū. & afflictio illorum est pœna patribus,ac si ipsi paterentur, quod non accideret si punirentur filij post mortem patris. Et ista est cā quare vsq; ad quartā gñationem solū puniuntur peccata patrū in filios.Exo.34.c.s.quia vsque ad illā generationē solēt homines videre ad plus posteros suos,& nō amplius viuere.vt declaratum est pcedenti c.hic tamen post mortē Saulis fuerunt suspensi isti.& fuit specialis casus,s.quia aliter non poterant vindicari Gabaonitæ de domo Saulis, ꝙ tamen Deus volebat eod.c.alias autem viuentibus patrib. fiunt punitiones,tam in filios quam nepotes,vsque ad generationem tertiam, & quartam. *In q 30.*

Ad obiecta illa quæ supra quæstione septuagesima proposita fuerunt. Et concordia auctoritatum Scripturæ sacræ quæ videntur de directo contradicere,scilicet punit peccata patrum in filios,& filius non portabit iniquitatem patris.
Quæst. LXXII.

EX his responderi potest ad ea quæ obijciebantur supra q.70. Ad primum de concordia auctoritatum dicendum,quòd possunt concordari sine limitatione ista,& aliqui dicunt,quòd possunt intelligi sic, scilicet cum dicitur,quòd puniuntur peccata patrum in filios intelligatur F in iudicio Dei,cum dicitur Ezech. 18. filius non portabit iniquitatem patris intelligatur in iudicio humano. quia ita mandatum est in lege,non occidentur patres pro filiis, neque filii pro patribus Deut.24. cap.

Sed dicendum,quòd non stat, quia necesse est intelligi in iudicio Dei,& non humano. & patet quia Ezech. 18. cap.in principio respondet Deus ad prouerbium, & querelam filiorum Israel, scilicet patres comederunt vuam acerbam,& dentes filiorum obstupescunt.& subditur.viuo ego dicit Dominus non erit parabola hęc in prouerbium in Israel.ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita & anima filij mea est. anima quę peccauerit ipsa morietur, & ita apparet, quòd Deus loquatur de iudicio suo,cum dicat omnes animę meę sunt.

Etiam si esset hoc secundum humanum iudicium, & non secundum iudicium Dei,maneret semper calumniosum prouerbium Israelitarum contra Deum, scilicet patres comederunt vuam acerbam,& dentes filiorum obstupescunt.& tamen Deus vult auferre illud prouerbium. ergo in iudicio suo intelligitur,quòd filius non portabit iniquitatem patris.Item patet,quia eod.cap.circa finem dicitur,quòd Israelitę dicebant.non est æqua via Domini,audite ergo domus Israel,nunquid non est æqua via mea,& non magis viæ vestrę prauæ sunt? & sic ostendit Deus, ꝙ omnia illa quæ ibi dicta sunt,scilicet, quòd Deus non puniat filium pro patre,& e cōtrario,pertineat ad viam suā, idest ad iudicium suum. Aliter ergo concordandę sunt auctoritates,s.quòd una loquitur de rigore veritatis, & alia de quadam apparentia. vel vna loquitur quando peccata sunt,& alia quando nulla peccata sunt.nam secundum veritatem Deus nunquam punit vnum hominem pro alio, neque filium pro patre,si alias non sit ipse debitor pro aliquo peccato,pro quo etiam si nullum patrem haberet puniretur,vt ostensum est præcedent.capitul.Sed dicitur puniri filius pro peccato patris,quando pater peccauit, & filius etiam peccauit,& Deus infert aliquam pœnam filio, quantam ipse pro peccato suo meretur,vel saltem non maiorem infert,tamen illam principaliter propter peccatum patris,scilicet vt patet qui peccauit uidens pœnam filij affligatur de illa,ac si vere inflicta esset ei.& per hoc ipse pro peccato suo punitur, quia in pœna filij ipse punitur non minus quam si in seipso torqueretur.& hoc est vere puniri peccata patrum in filios,idest quia filius punitur,vt pater in eo puniatur pro peccato suo. Si tamen filius in nullo peccauit,vel non manet debitor alicuius pœnę, non inferret ei Deus pœnam aliquam, vt in illa pater puniatur. Et secundum hoc concordantur istæ auctoritates, quia cum dicitur, quòd punit Deus peccata patrum in filios, intelligitur si ipsi filii peccauerunt,propter quod mereantur pœnam illam sibi infligi, & sic simul puniantur pro peccato suo,& patres in eis. Quod autem habetur Ezechiel.decimo octauo. capitul. intelligitur, quando filius non peccauit,vel non est debitor alicuius pœnæ.quia tunc non inferret Deus aliquam pœnam eis, vt patres puniantur in illis,quia hoc esset punire immerentem. & hoc innuitur eodem capitul.vbi enumerantur peccata pro quibus Deus punit homines.& postea concluditur,quòd si filius non egit aliquod illorum,non punietur etiam si pater peccauerit valde. Ad secundum dicendum, quòd aliqua differentia est ad patrem inter filios paruulos, & adultos, quia paruuli sunt pars patris,& non magni, vel emancipati.& tamen non infertur ex hoc,quod sit iustum paruulos puniri pro peccatis patrum, vel vt partes, quasdam ipsorum,adultos vero nequaquam,quia tam iniustum est puniri paruulos sicut adultos.vnde nulla lex humana est quę K puniat filios paruulos p peccatis patrū.& si punit paruos punit quoq; adultos,vel emācipatos,sicut fit in crimine læsæ maiestatis, in quo filii aliq̃ pœnā saltē exhæredationis,& infamiæ sustinent pro patre.extra de hæreti.cap. vergentis.& tamen illa,ita ad adultos,& emancipatos, sicut ad paruulos extenditur.Et Aristoteles, qñ filios dixit esse partes patrū,quousque sint emancipati,uel magni, & non postea,nō dixit volēs innuere,ꝙ paruuli possint puniri pro peccatis patrum,& nō emācipati.sed ꝙ inter patrē, & filios paruos non sit iustū simpliciter,quod vocatur iustū politicum,sed vel nullum iustum,vel iustum,quod vocatur

Auctoris concordia.

In q. 29. & 30.

Responsio ad auctoritatē Arist. q filius est pars patris

catur paternum. inter patrē autem, & filios emancipatos, A qui desinūt esse in potestate paterna, est iustū simpliciter, quod est politicum. Et huius rei dat Aristote. causam lib. 5. Ethic. cap. politici autem iusti, s. quòd non sit iustum simpliciter hominis ad filios paruulos, quia sicut non est iustum aliquod hominis ad partes corporis sui, quia sunt aliquid eius, licet non sit dominus earū, ita non erit iustū simpliciter patris ad filios paruos. quia sunt velut partes quędam patris. magni autem non sunt iam pars patris. & tamen quantum ad puniendum filios pro peccato patris ęquale est de adultis, & paruulis. quia vel neutri punietur, vel vtrique. quia vtrosque pater diligit, & de vtrorūque pęnis affligeretur.

Loquitur per verbū ptē quod nota.

Ad tertium dicendum, quòd non est omnino certum, an filij, & filiæ Achan nunc fuerint paruuli. cum puniti sunt, & nulli emancipati, vel magni puniti fuerint. & tamen potest concedi, quòd omnes fuerunt paruuli, vel saltē B non emancipati, qui nunc cum patre puniti sunt, vt tactū est supra. hoc tñ non fuit quasi non liceret occidi maiores, sed quia nulli tales inuenti sunt, s. quia non habuit eos tūc Achan, idest quia nunquam habuerat, vel quia defuncti erant. & sic soli parui filij cum eo tunc inuenti sunt.

In q. 53. & 70.

Quare filij Achan occisi sunt pro patre cum ipsi non peccauerint. & an fuit eis pro peccato patris mors inflicta, vel accelerata. Quæst. LXXIII.

SEd nunc manet adhuc dubium, quomodo puniti sunt isti filij Achan pro peccato patris, cum ipsi non peccauerint. Aliqui dicunt, quòd filij non occisi fuerunt, sed solum ducti fuerunt ad videndum pęnam patris, sed istam opinionem supra improbauimus.

In q. 68.

Alij dicunt, quòd non occisi fuerunt, sed solum Achan. C & quòd per filios, & filias, & cuncta quæ possidebat Achan, intelliguntur opera eius. sic tenet Adamantius in vna expositione.

Sed dicendum est, quòd iste sit sensus mysticus. nam secundum literam necesse est concedi; quòd filij Achan cū patre occisi fuerint, vt ostensum est supra.

Alij dicunt, quòd filij Achan pro patre puniti sunt, sed non pęna æterna, sed solum temporaliter occisi sunt.

In q. 68.

Sed dicendum, quòd isti narrant veritatem, sed non soluunt quęstionem, neque tollunt difficultatem, quia licet verum sit, quòd filij non puniantur ęternaliter pro patribus, non iustificatur inde, q̀ puniantur temporaliter ꝓ illis, quia esset ibi pęna sine causa. & sic videretur iniusta. quare tamen possit dici, q̀ filij puniantur pro patribus pęna temporali, & non æterna, neq; purgatoria, declaratum est præceden. ca. Istam tamen solutionem inter alias tenet D Adamantius. Alij autem dicunt, quòd factum fuit hoc iudicio Dei occulto, vt sicut occisi sunt triginta sex viri pro peccato Achan, ita & occiderentur filij eius.

In q. 36. et 37.

Alij dicunt, q̀ filijs Achan non fuit hic mors inflicta ꝓ peccato patris, sed accelerata, quia etiam non peccante patre erant ipsi debitores mortis. & istas etiam solutiones tenet Adamantius, & Glo. ord. dicens filios, & filias eius cū pecoribus, & omnibus quę habebat, populus obruit. non tamen hoc iudicio humano, sed spiritu prophetico fecit Iosue. siue intelligens omnia quę sunt eius, vt neque filios censeret exceptos, siue opera eius quę post mortem fuerat Deus in illo crematurus, non solum per cętera quę illius erant, sed etiam per filios significans, nec iō credēdum est E pro peccato patris, a quo innocentes erant, post mortem igne Inferni esse cremandos: mors. n. quę omnes manet q̄uis de primo peccato veniat, quia ita nati sumus, vt necessario moriamur, accelerata quibusdā est, vnde, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. quo ergo iudicio, vel misericordia fuerit irrogata filiis eius, vel illis triginta sex viris, cum omnes fuerint a peccato eius alieni, latet apud Deum apud quem non est iniquitas, secundū illud impio peccatum etiam est, q̀ plus terribiliter oportebat quęrere quod admissum est, & tanto timuerunt cæteri factum eius imitari, quanto horrerent in tam magnum, & tam iustum populi odium dari, & eis quos ad spem propagandi generis se relicturum putabat, peccato suo secum consumptis mori.

Ista sunt verba Adamant.

Quòd non fuit aliquid iniustum, quòd occiderentur filij Achan pro peccato eius, & quomodo dicatur illis mors accelerata pro peccato patris, & non inflicta. Et hic nota conclusionem, scilicet, quòd filij Achan paruuli erant debitores mortis etiam si pater eorum non peccasset & quare hoc. Quæst. LXXIIII.

SEd dicendū, q̀ non fuit aliqua iniquitas in hoc, q̀ filij Achan nunc pro peccato patris occiderentur, & fuerūt aliquæ causę ad hoc mouentes. Primū patet, quia filij Achan debitores mortis erant, ēt si pater eorum non peccaret, iō illo ad huc nō peccante poterant ipsi iuste occidi iudicio Diuino, quo illorum debita, vel peccata cognita erāt non tamen iudicio humano. nam siue essent paruuli siuę adulti, certum est, q̀ habebant aliquod peccatū pro quo erant debitores pęnę. nā si erant paruuli haberent saltē reliquias peccati originalis, quia licet sit expiatum illud ꝑ Sacramenta, vel fidē, vel alias, semper tamē manet obligatio ad mortē, cum statutum sit vnumquemq; hominē semel mori. ad Hebræ. 9. c. Si aūt essent adulti, pręter debitū mortis, quod est ex peccato originali, vel q̄ūlibet ex decreto Dei, haberent aliqua alia peccata per q̄ obligati esse poterant ad alias pęnas, ita vt illis posset ista inferri ēt patre non peccante. Et secundum hoc sunt conuenientes vltimę duę solutiones. vna est, q̀ mors fuit accelerata ꝓ hoc peccato, & non inflicta nam verum est, q̀ isti filii Achan erant debitores mortis, ēt si pater eorum non peccasset, & hoc inquantum mors consequitur, vt pęna debita pro peccato originali. vel vt prouenit ex decreto Dei, quo ēt moriuntur illi qui non contraxerunt originale peccatum, sicut fuit de Christo qui non contraxit originale peccatū, neque fuit possibile eū incurrere aliquod peccatū, & tamē fuit obligatus ad mortē, vel saltem mortuus est pp illud Diuinum statutū. quo decretum est vnumquemq; hominem semel mori. ad Hebrę. 9. c. Sed cum dicitur, q̀ accelerata est illis mors pro peccato patris, non est intelligendū, q̀ isti ꝑ peccatū suum non mererentur mori tunc, sed postea. & tamen pp peccatum patris abbreuiata fuerit illis vita: nam tunc non possemus euadere difficultatem, s. quia infligeretur eis pęna aliqua q̄ non mererentur. nam abbreuiari vitam pęna quędam est, & sic esset iniusta, quia solū pro peccato alieno. Sed dicendum est, q̀ sicut isti erant debitores pęnę, ita erant debitores pro quocunq; tpe. nam erant debitores sine præfinitione temporis. & quod debetur sine præfinitione temporis statim debetur, ideo poterat Deus ab istis repetere pœnam istam, vel mortem quandocunque vellet, & non faciebat eis iniuriam. Est tamen verum, quòd Deus non petiuisset ab eis tunc mortem, nisi pater illorum peccasset, & ita propter peccatum illius dicitur mors accelerata, & hoc sine illorum iniuria.

Alia solutio erat de occulto Dei iudicio. & verum est, q̀ occultum iudiciū est, q̀ unus puniatur pro peccato alterius, & iō non fit in iudicio humano, sed in solo diuino. in humano. n. iudicio debent nota esse crimina pro quibus quis punitur, quia alias non recte agitur. occultum aūt iudicium est, vbi pęna est nota, & causa latet. iō ad solū Deū pertinet tale iudicium, quia delicta illa quæ hominib. occulta sunt, nota sunt ei cui non est inuisibilis vlla creatura ad Hebr. 5. c. & ita erat hic, quia qñ fecit Deus, q̀ pro peccato Achan perirēt triginta sex viri de populo, ignota erāt illorum peccata pro quibus occidebantur. similiter cūm filij, & filię Achā pro eo mortui sunt, ipsi q̄ūdem in aliquo peccauerāt, & debitores pœnę erāt, sed peccata illorū quæ essent pro quib. patiebantur, occultum erat, sed licet occultū esset, iudiciū iustū erat, immo pp hoc erat iustum, quia pctā q̄dā hoc exigebant, sed illa occulta erant, & ita apparet, q̀ non erat iustum occidi nunc filios, & filias Achan.

Causa seu motiua quatuor quare occisi sunt filij Achan pro peccato patris sui: Vbi notandus est casus specialis in quo filius post mortem patris punitur pro patre, & supra q. 71. Quæst. LXXV.

SEcundum erat: quòd aliqua motiua erāt ad hoc, quòd nunc occiderentur filij, & filiæ Achā cum eo. erat aūt primum ipsā magnitudo peccati, vt innueretur tam graue fuisse

ue fuisse peccatum, vt ad illius expiationem non sufficeret mors solius Achan, nisi etiam filij morerentur cum eo.

Secundum erat, & principale, ad incutiendum magnũ timorem populo Israelitarum, vt abstinerent a similibus, quando viderent, ꝙ pro peccato non solum occidebatur peccans, sed & tota eius posteritas delebatur. & hoc est, quod maxime mouere poterat Israelitas, quia nihil magis quam filios diligebant.

Tertium fuit ad magis satisfaciendum populo: nam pro peccato Achan occisi fuerant triginta sex viri de populo, pro quo nimis Israelitæ indignarentur ipsi Achã, & vltionem de eo vellent sumere. & quia pro tot occisis non satisfaciebat mors vnius, vellent quoque filios occidere, & sic satiaretur ira illorum.

Quartum erat, vt magis puniretur, quia licet satis erat grauis pęna ipsi Achan, ꝙ ipse occideretur, grauior erat cum etiam filios suos, quos vt seipsum diligebat, coram se occidi cerneret. & ista est proprie causa quare filij puniantur pro peccatis patrum, s. vt ipsi patres videntes filiorum pœnas affligantur de ipsis, sicut si ipsi eas in seipsis sustinerent. Sunt tamen duæ causæ solæ quare filij puniantur pro patribus.

Prima est quæ dicta est, s. vt patres crucientur de pœna filiorum. & ob hoc regulariter nunquam puniuntur filij, nisi viuentibus patribus atque videntibus, vt sic ipsi affligantur, quod non accideret si patres non viuerent. vel filiorum pœnas nescirent. & ob hoc Deus dixit, ꝙ punirentur filij pro patribus solum vsque in tertiam, & quartam progeniem, s. quia vsque ad illud tempus ad plus solent homines superuiuere. & quia sequentem posteritatem videre non solent, non dixit Deus, quod punirentur vsque in sextam, & septimam generationem.

Secunda causa est ad dandum vltionem aliquibus hominibus, qui aliter non possunt sumere vindictam nisi occidantur aliqui de progenie illorum, a quibus iniurias susceperunt. & hoc fit interdum mortuis illis qui peccauerunt, & occiduntur tunc filij pro peccato patrum non videntibus patribus, & ideo neque de hoc dolentibus.

Et istud est rarissimum. nam non legimus illud factum nisi pro peccato Saulis occidentis Gabaonitas. nam post mortem eius occisi fuerunt duo filij eius, & quinque nepotes, vt satisfieret Gabaonitis 2. Reg. 21. c.

Est autem tale iudicium pure diuinum. quia iudex humanus nõ auderet talia facere, neque ei liceret. vnde si Gabaonitę conquesti fuissent David tunc regnanti de crudelitate, quam in eos exercuerat Saul, non auderet Dauid occidere aliquem de posteris Saulis, quia repugnabat lex, s. non occidentur patres pro filijs, neque filij pro patribus. Deuterono. 24. c. ideo cum non superuiueret Saul qui peccauerat, non posset eis Dauid dare vltionem. Deus tamen iussit eis dari uindictam, immo pro hoc afflixit fame tribus annis Israelitas 2. Reg. c. 21. & tunc occisi sunt septẽ viri, s. duo filij, & duo nepotes Saulis volente Deo.

Sed in præsenti concurrebant ambæ causæ. Prima erat, quia filij, & filiæ Achan occidebantur præsente patre, & dolente de eorum pœna. Secunda quoque erat quia fiebat hoc ad satisfaciendum Israelitis de malo, quod passi fuerant, & non putarent se habere sufficientem vltionem si solum Achan occiderent. ideo etiam filij vocati sunt ad illos occidendum.

Sed sciendum, ꝙ licet fuerint quatuor motiua ad puniendum filios Achan pro peccato eius, vt dictum est, duo tamen illorum tanguntur solum hic, s. primum, & tertiũ. De primo patet, cum Deus dixit. non ero vltra vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est, vt patet supra in litera. & tamen cum dixit. non ero vobiscum, significauit magnam indignationem suam, & velle ultionem de offensa sibi facta. cum autem dixit donec conteratis, significauit ꝙ non solus Achan. sed etiam filij sui morerentur, quia aliàs non erat conterere eum, idest totaliter delere.

Tertium motiuum signatur ex uerbis Iosue, quãdo uolebat lapidare ipsum Achan. nam dixit, quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac, s. quia fecisti nobis turbationẽ faciendo, ꝙ caderent uiri triginta sex de populo, exturbet te Deus, id est inferat tibi hanc pœnam quam statim pateris. & sic signauit, ꝙ ideo occidebant eum, & filios suos,

F quia ipse fecerat perire de populo illos uiros.

De filijs, & filiabus Achan qua morte perierint, scilicet an lapidati, vel cremati, vel vtraque pœna.
Quæst. LXXVI.

CVm constet filios, & filias Achan perijsse pro peccato patris, quæritur qua morte perierunt. Aliqui dicũt, ꝙ fuerunt cremati. primo quia de solo Achan dicitur, quòd lapidauit eum omnis Israel. ergo uidetur, ꝙ filij non fuerunt lapidati, sed alia pœna affecti. & tamen non erat alia nisi crematio. quia de duabus solis pœnis hic agitur, scilicet lapidatione, & crematione, ut patet in litera, ergo cremati sunt.

Secundo patet, quia dicitur hic in litera. & cuncta quę illius erant igne consumpta sunt. sed filij erant ipsius A-
G chan, ergo cremati sunt.

Dicendum, ꝙ non fuerunt cremati, quia hoc erat valde irrationabile. nam filij Achan puniebantur nunc pro peccato patris, & minus rei criminis erant quam pater. ideo iniquum erat infligi eis maiorem pœnam quam patri, & tamen pater lapidatus est, & non fuit crematus uiuens. minor autem pœna est lapidatio quam crematio, iõ non cremarentur filij eius.

Rationes autem in oppositum non probant. De prima patet. nam licet non dicatur, quòd lapidati sunt, non sequitur, ꝙ non fuerunt lapidati, quia scriptura multa subticet quæ facta sunt, & potissime, quando ex alijs possunt colligi. quia si pp hoc ꝙ non exprimitur de lapidatione, diceremus non fuisse lapidatos, ac etiam non exprimitur de crematione, neque de alia pęna, diceremus, ꝙ nulla pœna fuerunt puniti. sed hoc falsum est, quia mortui sunt pro pctõ
H patris, vt ostensum est supra. Secunda etiam ratio non pro *In q. 68.*
bat, quia dicitur. Et cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. quod manifeste accipitur de rebus possessis. filij autem non sunt aliquid patris, quia non possidentur ab eo & ideo filios nostros vocamus liberos, quia nullius sunt. et ideo nomine cunctorum quæ erant ipsius Achan non possunt intelligi filij, & filiæ.

Sed dicendum secundum veritatem, quòd filij Achan lapidati fuerunt, sicut Achan, quia crematio erat maior pęna. ideo simul cum Achan fuerunt lapidati, & postea mortui existentes cremati sunt, sicut ipse Achan crematus est post mortem, vt supra probauimus.

Et hoc tenet Adamantius, & Glos. ordin. scilicet filios ergo eius, & filias cum pecoribus, & omnibus quę habebat, populus cum puniret lapidibus obruit. nõ tamen hoc
I iudicio humano, sed spiritu prophetico fecit Iosue, sine intelligens omnia quæ sunt eius, vt neque filios censeret exceptos, lapidationis pœnam pro igne ingerens.

Et dicendum, quòd ista fuit causa quare Scriptura tacuit de pęna filiorum Achan, scilicet, quia cum de patre diceret, quòd lapidatus est, intelligebatur de filijs, quòd eandem pœnam paterentur cum essent homines, & non res possessę inanimatę.

Secundo, quia Scriptura tacite hoc innuit, nam cum expressit dicens. & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt, & agatur de rebus possessis, innuitur quòd res non possessę non combustæ fuerunt. sic autem erant filij. ergo non fuerunt cremati, sed alia pœna affecti, & ista est pęna lapidationis, quia nulla alia pęna erat.

De rebus pertinenntibus ad Achan tam animatis quam
K *inanimatis qualiter fuerint consumpta.*
Quæst. LXXVII.

SEd de cęteris rebus pertinentibus ad Achan est dubiũ qualiter deletę fuerint. Dicendum quòd rerum Achã quædam erant inanimatę, vt tabernaculum, & supellectilia. alię erant animatę. vt oues, boues, & asini.

De primis dicendum est, quòd igne consumpta.

Primo, quia talia non sunt subiectum alterius deletionis, neque alicuius pœnæ nam lapidari non poterant, & si lapidarentur nihil fiebat, quia sic neque sentiebant, neque consumebantur. fuerunt ergo cremata, quia licet sic non sentirent pęnam, tamen consumebantur, ita vt esse

desinerent

desinerent. & hoc satis erat, quia ista erat intentio Dei, vt nihil illorum maneret, neque cedere posset in vsum Israelitarum.

Secundo, quia dicitur in litera. & cuncta quę illius erãt igne consumpta sunt, sed inanimata erant proprie ipsius Achan, ergo igne consumpta sunt.

De alijs rebus, scilicet animatis est dubium quid fuerunt passę. Aliqui dicunt, quòd non est dubium quin fuerint crematæ, quia dicitur, & cuncta quæ illius erant igne cremata sunt, sed oues, boues, & asini, & alia aiata, erant res possessę ab Achan. ergo combusta sunt. Dicendũ videtur, quòd non cremata fuerint ista viuentia, quia difficile erat cremari sic, sed occisa sunt alio genere mortis scilicet lapidatione, vt aliqui putant. & post mortem fuerunt cremata.

Sed dicendum, quòd non est satis rationabile, quòd eodem genere mortis perirent iumenta, & homines, vt non viderentur esse eiusdem dignitatis. Secundo, quia sicut isti dicunt, quòd non cremarentur ista animalia viuẽtia, quia difficile erat ea cremari, ita neq; lapidarẽtur, quia difficile erat multa animalia huiusmodi lapidari viuẽtia.

Tertio, quia aliquando lapidãtur boues, & tamen hoc est quando est quasi culpa propria, sicut si bos cornupeta est, & occidit virum, aut mulierem, obruitur lapidibus. Exo. 21. c. & tamen hic non pręcessit aliquid tanquã culpa, vel damnum datum ab istis animalibus, sed solum occiduntur in detestationem criminis Achan domini sui, ergo non debebant lapidari. Sed dicendum est, quòd ista omnia animalia occisa sunt gladio, & fuit modus, ꝙ prius Achan, & filij sui, atque filię lapidarẽtur, postea animalia omnia gladio occiderentur, deinde tam Achan, quam filii mortui, & animalia occisa cum omni supellectile, atque tabernaculo Achan cremarentur. Et patet primo, C quia Achan, & pertinentia ad eum perierunt, quasi res pertinentes ad anathema. nam Achan per hoc quòd de anathemate rapuerat, factus erat anathema ipse, & cuncta quę ad eum pertinebãt, & tamen in anathemate animalia omnia occidebantur gladio, & postea cremabantur, sicut factũ est in anathemate Iericho pręce. c. s. ceperunt ciuitatem, & interfecerunt omnia quæ in ea erant a viro vsque ad mulierem, ab infante, vsque ad senem. boues quoq;, & oues, & asinos in ore gladii percusserunt. Secundo patet, quia iste erat generaliter modus anathematum. nam quando aliqua ciuitas Idolatrarum in terra Israel erat, subijciebatur anathemati, & occidebantur omnia viuentia in illa, & postea cremabantur cum ipsa ciuitate. Deut. 13. c. ita ergo nunc occiderentur ista animalia in ore gladii, & postea cremarentur. Si aliquis dicet, quòd ex hoc sequeretur, quòd etiam filii Achan occiderentur gladio, & non D lapidarentur, quia tam in vrbe Iericho, quàm generaliter in omni vrbe supposita anathemati occidebantur gladio viri & mulieres, vt patet supra 6. & Deute. 13. c. Dicendũ est, ꝙ non est hic eadem causa, quę in illis duobus. nam in anathemate Iericho erant Ierichontini, vt hostes, & defendebant se contra Iudęos, ideo non possent eos occidere aliter. etiam quia illos non occidebant Iudæi, quasi pro aliquo peccato quod comisissent. sed velut hostes. est autẽ occisio hostilis, vt gladio pereant. De habitatoribus autẽ ciuitatum Idolatrarum, dicendum quòd occidebantur pro peccato commisso, & non velut hostes, quia tamen multi erant, & non permitterẽt se occidi velut peccatores in quos fit executio iustitiæ. agẽdum erat cõtra eos, quasi contra hostes, & sic occidebantur gladio. De Achan. & filiis eius aliter erat, quia non occidebantur, vt hostes, sed vt peccatores præuaricantes mandatum Dei, siue pro E præuaricatione ipsius Achan, & rursus ipsi erant pauci, & in quos poterat fieri executio iustitiæ: ideo non occisi sunt morte hostili. s. percussi gladio, sed pęna legali. s. lapidati, sicut aliqui alii peccatores lapidabantur.

Et cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. Ideo ea quæ pertinebant ad vxorem suam, quamquam ab ipso regerentur, & disponerentur dum viueret, ex habitudine œconomica, tamen cum ipse perijt non consumpta sunt, quia non pertinebant ad eum, sed ad vxorem suam. dicuntur igne consumpta nõ solum igne, quia etiã lapidatio fuit in filiis & filiabus Achan, & postea cum ipso Achan A cremati sunt. in rebus autem inanimatis fuit sola cõbustio. *Congregaueruntque super eum aceruum magnum lapidum.* Postquam fuit lapidatus Achan, & crematus cum rebus suis, super cinerem illũ fuit magnus lapidũ congregatus aceruus, vt maneret in memoriam æternam, quòd ibi lapidatus fuerit Achan pro anathemate Iericho, & ut alij, penarum memores a similibus arcerentur. *Qui permanet vsque in præsentem diem.* s. vsque ad tempus quo liber iste descriptus est. s. sub Samuele, vt verisimilius est, nec solum, vsque ad illud tempus durasse credendum est, sed etiam toto tempore quo Iudęi mãserunt in terra illa, quia tumulus ille erat testimoniũ punitionis iustę a Deo, facta & qui dispergeret eum, tolleret memoriã iustitię diuinę. *Et auersus est furor Domini ab eis.* Idest postq̃ Israelitæ occiderunt Achan delentes oia quę ad eum pertinebant, auersus est furor Domini ab eis. nam autẽ erat pro peccato B Achan toti Israeli iratus, & tradiderat eum in manus hostium dixerat quoque, quòd nunquam esset cum Israelitis quousque contererent peccatorem. *Vocatumque est nomen loci illius Vallis Achor.* Ibi vallis erat, sed ante hoc nõ erat nominata vallis Achor. nunc vero nomen assumpsit ex eo quod ibi factum est. s. quòd occisus est Achan. nec tamen vocata est vallis Achor, quasi vir ibi occisus vocaretur Achor, sed ex verbis Iosue. s. Quia turbasti nos exturbet te Deus. In Hebræo autem Achor turbatio est, & sic vocata est vallis illa turbationis, quia turbatus est ibi Achan iuxta verba Iosue. *Vsque hodie.* Semper Iudæi postea vocauerũt vallem illam eodem nomine ad cõtinuationem memoriæ rerum gestarum. & causa nominis huius vallis est, sicut causa aceruι facti de lapidibus, quia sic facta Deo melius a posteris recolebantur.

C

CAP. VIII.

DIXIT autem Dominus ad Iosue. Ne timeas, neque formides. Tolle tecũ omnem multitudinẽ pugnatorum, & cõsurgens ascẽde in oppidũ Hay. Ecce tradidi in manum tuã Regem eius, et populum, vrbemque & terram. Faciesque vrbi Hay D & Regi eius sicut fecisti Iericho, & Regi illius. Prædam vero, & omnia animãtia diripietis vobis. Pone insidias vrbi post eam.

Dixit autem. Descripta deletione vrbis Iericho, & destructione Achan, sequitur de destructione ciuitatis Hay, & diuiditur in duo. Quia primo ponitur ciuitatis Hay destructio. Secundo totius terræ Chanaan inde secuta trepidatio infra. 9. c. Prima in tres. Quia primo ponitur captionis modus. Secundo executionis actus. Tertio immolationis cultus. Secunda ibi. *Surrexitque Iosue.* Tertia ibi. *Tunc ædificauit Iosue.*

E *An esset conueniens, quòd Deus nunc confortaret sermone Iosue timorem expellendo,*

Quæst. I.

CIrca primum, quia supra ex præuaricatione Achan Israelitæ ceciderant in aduersitatem hostilem, nunc autem scelus illud punitum erat, restabat, vt Deus conuerteretur ad Iudæos, ita vt primo fuerat. nam dixerat præceden. cap. Non ero vltra vobiscum donec conteratis eum, qui hoc scelere contaminatus est. nunc autem, quia executi fuerant illud Israelitæ, Deus tollit eis timorem, & loquitur ad Iosue, vt non timeat. nam dato, quòd executi fuissent mor-

sent mortem Achan, adhuc timerent forte, q Deus placatus non esset: ideo formidarent hostes suos de vrbe Hay, cum primo incurrissent in manus eorum. fuit ergo conueniens, vt Deus tolleret eis timorem certificando, q iam nõ traderet eos in manus hostium, sicut primo.

Sed dicet aliquis, quòd non erat necessarium, aut expediens, q Deus loqueretur Iosue confortans eum ne timeret, quia præceden. cap. dictum fuerat, q auersus fuerat furor Domini ab Israel.

Respondendum est, q illud non cognoscebatur a Iosue nec Israelitis, donec Deus locutus fuit Iosue, quòd non timeret, sed scriptor libri ex his quæ postea dicta sunt colligit, quòd furor Domini auersus fuerat ab Israel, & expressit supra. si tamen Iosue non audisset a Domino ea quæ dicuntur hic, non fuisset certificatus, an Deus adhuc esset iratus contra Israel. *Dixit autem Dominus ad Iosue.* Ista locutio facta fuit, postquam Achan cum omnibus, quæ ad eum pertinebant deletus est, & satis cito post illam deletionem, & forte in die eadem. De modo autem locutionis huius responderi potest, sicut de præcedentibus, q potuerit fieri super arcam, vel in aliqua nube loqui, vel in assumpta humana imagine in secreto loco. quis autem horum fuerit nihil hic differt. *Ne timeas nec formides.* q.d. ante formidandum erat tibi, & toti Israel propter peccatũ Achan nondum punitum, nunc autem illo punito nihil tibi extimescendum est, quia adiuuabo te, propter completam executionem. & duplicatur hic verbum pertinens ad idem. s. ad timorem secundum morem linguæ. etiam quia non signant idem totaliter. timere enim signat timorem quemcunque, pauere autem signat magnum timorem, & sic Hebræi exponunt: ne timeas, nec extremiscas. *Tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum.* Soli pugnatores ituri erant cum Iosue. fœminæ vero, & viri inepti ad pugnã non ibãt, sed manebant in castris in Galgalis, vbi primo fixerant tentoria transeuntes Iordanem, nam etiam postea cum pugnarent contra quinq; Reges, de quibus infra 10. manebant castra in Galgalis. nam post cędem factam reuersi sunt in castra Galgalæ, vt patet ibidem. *Omnem multitudinem pugnatorum.* In castris autem nullus de pugnatoribus manebat, & tamen adhuc Iudæi non formidabant, q aliqui de Chananeis insilirent in castris. Tum quia castra erãt apud vrbem Iericho, & non erant aliqua loca propinqua illis, vt inde egredientes Chananæi inuaderent castra Hebræorũ. Tum quia omnes Chananæi extimuerant, & tota terra siluerat in conspectu Iudæorum: vnde non auderent prosilire in castra Israel etiam si propinqua forent. Iussit autem tolli Deus omnem multitudinem pugnatorum, quamq̃ viri vrbis Hay pauci essent, vt nõ timeret populus Hebręorum. prius enim dixerant exploratores. Non ascendat totus populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem, quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? vt patet preced. cap. & tunc fugerunt Israelitæ terga vertentes. si autem nunc quoque pars pugnatorum ascenderet, timerent ne sibi simile eueniret, ideo iussum est, vt ascenderent omnes pugnatores. *Et consurgens ascende in oppidum Hay.* Dicebatur Iosue ascendere, quia euntibus de Iericho versus Hay est ascensus, cum Hay sit in locis montanis circa Bethauem, & Iericho sit in vallibus. sic patet infra 18. s. fuitque terminus eorum contra Aquilonem ad Iordanem pergens, iuxta latus Iericho Septentrionalis plagæ, & contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem, quæ est Bethel. Ecce a Iericho in Bethauem, & Hay, & Bethel ascẽsus est, sed intermedius locus est Bethel, Hay: ergo etiam ad illum est ascensus de Iericho.

Hay est in locis montanis.

Ecce tradidi in manu tua Regem eius, & populum. In hoc dabat confidentiam Deus Iosue de euentu belli scilicet quod Rex Hay traderetur in manus Iosue, & totus populus eius: habebat enim vrbs Hay Regem. nam isti non erant Reges, sed Reguli, quia valde paruam terram habebant. nam Iericho apud Hay erat, tamen in Iericho erat Rex vnus, & in Hay Rex alius, vt patet infra 12. Item in parte quadam terræ promissionis, quam cepit Iosue, relicta adhuc magna parte eius erant 31. Reges, vt patet infra 12. vbi singulorum locorum Reges enumerantur. hi autẽ

Reges Chanaan erãt Reguli.

F magis ex nomine, quam ex potentia regnatiua Reges appellantur. vnde Scriptura interdum eos Regulos vocãt. sicut patet Io. 4. Erat quidã Regulus cuius filius infirmabatur. *Vrbemque & terram.* Tradito toto populo, & Rege satis intelligebatur de vrbe, quòd tradita foret, quia vrbs nulla sine pugnatoribus fortis est, sed dictum est ex superabundantia. *Et terram.* idest loca coniuncta oppido Hay. nam quamquam Hay esset parua ciuitas, vt signatur præced. c. tamen, quia erat ciuitas regalis, habebat talẽ aliqua pauca loca, quæ vocantur viculi, siue rura sub ditione sua.

Faciesque vrbi Hay sicut fecisti vrbi Iericho, & Regi eius. Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit indicatio futurorum. s. sic eueniet tibi, quòd facies vrbi Hay, sicut fecisti vrbi Iericho, & Regi eius. s. q occides populum cum Rege, & capies vrbem. Alio intelligitur per modum precepti, & est sensus quòd faceret Iosue vrbi Hay, & Regi eius, sicut fecerat vrbi Iericho. i. sicut

G posuerat anathema in vrbe Iericho, ita poneret in vrbe Hay & iste sensus est conueniens. sic patet infra, vbi ista facta enarrantur, s. quòd incensa est vrbs Hay, & posita in tumulum æternum. sed hoc ad anathema pertinet. Item patet, quia declaratur immediate hoc, scilicet prędã vero, & omnia animãtia diripietis vobis. q.d. facietis sicut vrbi Iericho ponentes interdictum, vel anathema, tamen non totaliter, vt in vrbe Iericho, sed prædam tolletis de vrbe atque iumenta.

Ciuitas Hay posita est sub anathemate, vt vrbs Iericho, sed non similiter ambæ pari anathemate.
Quæst. II.

H Circa hoc considerandum est, quòd Deus iussit poni vrbem Iericho sub anathemate, & vrbem Hay, sed non similiter, quia in vrbe Iericho, tam ipsa vrbs ad habitandum fuit interdicta, quàm omnia, quæ erant in ea ad capiẽdum præter ea, quæ in thesauris Dñi reseruata sunt, vt patet supra 6. c. In vrbe autem Hay fuit positum anathema, quia non licuit alicui habitare in vrbe, quia cõbusta est tota, atque turres, & mœnia diruta, & posita in tumulum æternum. non tamen fuit, vt in vrbe Iericho, quia hic pręda sumpta est tam rerum, quæ supellectilia appellantur, quàm iumentorum, ita vt nihil de his exustum est. Item in vrbe Iericho aurum, & argentum, ęnea vasa, & ferrũ cesserunt Domino, cæteris igne cõsumptis. in vrbe autem Hay nihil Domino cessit, sed tota præda, tam auri, quam argenti, quam cæterorum bellatoribus distributa est, vt patet infra.

I

Quare non fuit tale anathema omnino positum in vrbe Hay, sicut in vrbe Iericho.
Quæst. III.

Quæret aliquis quare in vrbe Hay interdictum positum est, & quare non tale quale in vrbe Iericho? Respondendum est, quod Deus introducebat Israelitas in terram Chanaan, vt faceret eos habitare ibi, & non vt terram illam totam sibi faceret anathema, atque consecraret, quia hoc modo non possent in ea habitare totam Domino consecrantes sub anathemate. non ergo debuit poni anathema in omnibus vrbibus terræ Chanaan.

Et si aliquis dicat, quòd poterant Israelitæ omnes vrbes Chanaan subiicere anathemati sicut fuit in vrbe Iericho, & tamẽ habitarẽt in terra illa loca alia cõdentes, & vrbes.

Rñdendum est non stare. aliter. n. Deus de eis determinauerat, s. q habitarent in vrbibus Chanæorum. sic patet

K Deut. 6 Cumq; introduxerit te dominus Deus tuus in terrã, &c. & dederit tibi ciuitates magnas, & optimas quas non ædificasti, & domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, &c. ergo has ciuitates possessuri erant. Item quia dicitur Num. 35. quòd 48. ciuitates de eis quas acciperent darent Israelitæ pro Leuitis. non debebant ergo omnes vrbes Chananæorum subijci anathemati Ierichontino. fuit tamẽ vrbs Iericho posita sub anathemate tanquam primitiæ omniũ vrbium, vt Deo cõsecraretur, quia prima erat. & quia Deus specialia miracula ibi pro Israelitis fecerat, & decuit fieri, vt declaratum fuit. supr. 6. cap. om.

In q. 16.

cap. omnes autem alias vrbes non decuit anathemetizari, quia tamen in vrbe Iericho omnia fuerant data Deo quibusdam repositis in thesauris eius, aliis vero crematis propter Deum, si immediate in vrbe Hay omnia prouenirēt populo, nullo tradito Deo, esset transitus magnus. s. a toto in nihil. decuit ergo poni medium. s. vt quia in vrbe Iericho, tam vrbs, quam omnia quæ in vrbe erant fuerāt Domino data, in vrbe Hay, quæ erat secunda aliquid daretur Deo, & aliquid Israelitis, vt postea perueniretur ad nihil dandum Deo, & totum Israelitis. nam in vrbe Hay data est ipsa vrbs Deo, ita vt cremaretur tota propter eum, & poneretur in tumulum æternum ne vnquam habitaretur cessit autem Israelitis reliquum, quod erat in vrbe. s. omnia spolia. & iumenta.

An sic fuerit vrbs Hay posita sub anathemate, sicut Iericho. s. vt iuberetur ne quis in ea habitaret. Quæst. IIII.

DE hac autem vrbe an quantum ad locum sic fuerit posita sub anathemate, sicut Iericho. s. vt iuberetur ne quis in ea habitaret, dubium videtur. nam quòd cremata fuerit & diruta infra patet. Sed an Iosue dixerit ibi verba, quę dixerat super Iericho. s. maledictus vir, qui suscitauerit, & ędificauerit vrbem Iericho, non constat. Dicendum videtur, quòd ita fuerit positum anathema ne quis eam in æternum suscitaret, sicut in vrbe Iericho, quamq̃ non exprimantur hic verba illa, quod patet primo, quia dicitur hic. Faciesque vrbi Hay sicut fecisti vrbi Iericho, & postea subditur. Prædam vero, & omnia animantia diripietis vobis. q. d. ꝙ omnia debebant fieri in vrbe Hay, sicut in vrbe Iericho, præter hoc, quòd prȩda cederet Israelitis, alioquin frustra poneretur ista clausula. sed vrbs Iericho fuit diruta, & succensa, & super posita æterno anathemati, ne quis eam habitaret. ergo sic factum est de oppido Hay. Item quia infra. dicitur, quòd Iosue succēdit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum. ergo nūquam in ea esse debebat habitatio, sed semper futura erat tumulus. In hoc autem, quod dicitur eā fecisse tumulum æternum. subintelligitur quòd dixerit, maledictus qui suscitauerit, & ędificauerit vrbem Hay. postea vero nullæ vrbes in terra Chanaan anathemati suppositæ fuerunt, sed tam vrbes ad habitandum quam spolia vrbium ad diripiendū licebant exercitui. *Prædam vero & omnia animatia diripietis vobis.* Idest non facietis hic tale anathema quale in vrbe Iericho, vbi nihil licuit vobis accipere. nam hic totum, quod in vrbe fuerit accipi licitum est pro vobis. Si aliter Deus iussisset, nimis moleste ferrent Israelitæ. s. quòd de toto, quod erat in vrbe Hay nihil acciperent, & quamquam nihil raperent timentes iram Domini, sicut fuerat pro violato anathemate Iericho, tamen grauiter ferrent, quòd eis cuncta auferrentur. permisit ergo eis Deus, ꝙ inter se diuiderent. *Diripietis vobis.* i. rapietis pro vobis, nam si solum dixisset diripietis, adhuc nō auderent Israelitæ accipere spolia vrbis pro se, sicut in vrbe Iericho licuit aurum, & argentum, & ænea vasa, atque ferrum diripi, sed in thesauris Domini reseruata sunt, ita intelligerent hic nisi expressum foret. dixit ergo. diripietis vobis. i. pro vobis, nihil quippe Deo datum est de argento, atque reliquis.

Differētia inter prædam. & animantia. Differentiam facit litera inter prædam & animantia, quia vocat prædam omnia supellectilia inanimata. animantia autem vocat pecora, & iumenta in quibus est tota prȩda, vel spolia bellica. *Pone insidias vrbi post eam.* Hic datur modus capiendi Hay per insidias. s. quòd ad partem Occidētalem eius ponerentur insidiæ. & cum egrederunt viri de oppido Hay in pugnā contra eos qui aperte veniebant a fronte Orientalis vrbis, atque sequerentur eos simulantes fugam, insidiæ, quæ laterent post vrbem introirent in eam, & regredientibus Chananęis non pateret aditus vrbis, sed interciperentur vndique ab hostibus, atq; faciliter cæderentur. Si autem totus exercitus Israelitarū occurrisset viris Hay a fronte, quamquam egrederentur ab vrbe, non potentes postea sustinere pōdus belli regrederentur, atque laterent. ideo non esset Israelitis facile comprehendere viros, sed oportebat vt obsiderent quousque deficerent in vrbe alimenta, aut Deus dirueret muros

A Hay, sicut fecerat in muris Iericho. ad faciliter ergo cōprehendendum dedit modum hunc. s. quod ponerentur insidiæ. *Post eam.* i. a parte Occidentali.

Quomodo sumitur ante & retro, dextrum, & sinistrum in cælo, & in omnibus rebus creatis. Quæst. V.

IN quo considerandum, quòd quædam sunt, quæ habēt ante & retro, dextrum & sinistrum, & hoc secundū naturæ determinationem, quia sunt aliquę virtutes in his partibus secundum quas vocantur sic partes, vt in animalibus vultus vocatur pars anterior, quia contra partem illam est impetus motus animalis, & non versus caudam. ideo dato quòd animal sit conuersum ad Occidentem, vel quodlibet latus mundi, ea pars dicetur anterior eius ad quam vultus illius conuersus est. sic de supra, & infra. Nā
B caput animalis est supina pars eius, & pedes sunt inferior pars, quia in capite est virtus deriuata per totum corpus a cerebro ad sentiendum: deriuatio autem a superiori ad inferiora est. ideo quamquam animal pendeat pedibus erectis in sublime, pars eius superior vocatur semp caput. in cęlo quoq; naturaliter sunt determinatæ istę positiones. s. quòd pars Orientalis est anterior mundi, vel cęli pars quia ibi patet specialiter vis motus, quia ab ea parte incipit motus mundi. s. primi mobilis, omnium cęlorum inferiorum quantum ad motum raptus, qui est principalior, & manifestior motus mundi. Aliæ autem res sunt, quæ secundum se non habent ante & retro, dextrum & sinistrum, quia non sunt in eis aliquæ determinatæ virtutes, secundum quas accipiantur istę positiones. Recipiunt tamen istas denuminationes ex duobus. s. ex conparatione ad nos in quibus sunt istæ positionum differentiæ proprię, vel ex mundo. ideo pars rei quæ est ad partem no-
C stram anteriorem vocatur anterior in re, & quæ est nobis dextra vocatur dextra in illis, & sic de cæteris differentijs. Vel accipiuntur ex comparatione ad partes mundi, s. quòd illa pars rei, quæ est versus partem anteriorem mundi. s. Orientalem vocatur anterior in re, & sic de cæteris positionibus. Ita ergo in vrbe Hay, ipsa secundum se non habebat aliquam partem anteriorem, vel posteriorem, quia nulla virtus sit quæ determinet sibi vnam partem, vel alteram, & denominari faciat, sed dicebatur pars anterior illa, quæ erat versus partem anteriorem Iudęorum venientium in Hay, & posterior illa, quæ erat ex opposito. Ideo venerunt Iudæi ex opposito vrbis in manifesta pugna, & fecerunt partē eorum per latibula circuire ciuitatem, & manere in parte opposita parti illi contra quam ipsi ibant. Vel vocabatur ante & retro in vrbe Hay secundum comparationem ad partes mundi. s. quòd pars vrbis
D Hay, quæ erat contra Orientem vocabatur anterior, & pars quæ erat contra Occidentem vocabatur posterior. Israelitæ autem veniebant a parte orientali. s. a Iericho, & Iordane in Hay. nam introierant in terram Chanaan per frontem orientalem eius, scilicet per Iordanem, qui est ad orientem terrę Chanaan, vt patet Num. 34. c. & cum irent versus Hay introeuntes magis interram Chanaan necesse est, quòd intrarēt versus Occidentem, & pars locorum opposita eis ad quę ibant erat Oriētalis locorum: ipsa autem erat pars anterior. pars vero Occidentalem erat posterior, sed insidię erant ad partem Occidentalis vrbis. ergo erant post vrbē, sic patet infra. s. sederūt inter Bethel, & Hay ad Occidentalem plagam vrbis Hay.

An liceat in bellis poni insidias, & vti alijs cautelis ad capiē-
E *dum hostes. Et quod veritas & fides seruanda est hostibus, & inimicis etiam infidelibus, & Ethnicis, quia est de iure natura, fallit tamen in aliibus. Quæst VI.*

CIrca hoc, quod de insidijs ponēdis hic dicitur inquirēdum est, an liceat in bellis vti insidiis, & aliis cautelis ad decipiendum hostes. Aliquis dicet, quòd non, quia contra præceptum commune naturæ est, quòd quis alteri non faciat, quod sibi fieri nolit. nemo tamen vult poni sibi insidias. ergo non est licitum in bellis poni aliquas. Item insidiæ ex abscōdito fiunt. nā in manifesto nullę ponūtur insidiæ iuxta illud Prouerb. 1. c. frusta rete ponitur ante oculos

oculos pennatorum, sed qui tenebras, & abscondita petit malus est, iuxta illud Iob c. 24. Oculus adulteri diligit caliginem, & Luc. 6. Qui male agit odit lucem. ergo poni insidias malum est. Item insidiæ pertinẽt ad fraudes. sunt autem fraudes pertinentes ad iniustitiam. ergo, qui ponit insidias iniuste agit. In contrarium videtur, quòd Deus iussit hic Iosue, vt poneret insidias, sed Deus nihil iubet iniustum. ergo licitũ est vti insidiis in bello. Itẽ Glo. beati August. super locum istum dicit, quòd insidiis vti licitũ sit. Ad hoc considerandum est, quòd de iure gentium bella introducta sunt, & iura bellorum, atque artificia. nimis enim differt in regimine exercitus, quia habet suam prudentiam, sicut operationes singulę. Ad directionem autem bellicam pertinet positio insidiarum in decenti loco. Ideo an insidiis vti iustum, vel iniustum sit, ex hoc depẽdet, quòd bellum sit iustum, vel iniustum. si enim bellum iustum sit, cuncta quæ ad prudentiam bellicam pertinent

Authoris responsio.

G iusta erunt. Si vero bellum iniustum sit, cuncta quæ bellice fiunt, siue ad prudentiam bellicam pertineant, siue non, illicita sunt. Pro quo considerandum, quòd insidiæ sunt ad fallẽdum hostes. Possunt autem hostes falli dupliciter. Vno modo, quia eis falsa exprimuntur, vel quia pacta conuenta non obseruantur, & tunc illicitum est, nec talibus insidiis, aut magis fraudibus vtendum est. nam ad hostes etiam veritas tenenda est, nisi ipsi primo fidem fregerint. nam tunc generale est, quod frangenti fidem fides frangatur eidem, vt patet extra de iureiu. c. peruenit 2. Sunt enim quædam iura bellorum, quæ agentibus sine aliqua positione legis latorũ introducta, & obseruata sunt, vt quod legati sint securi, & q̃ treguæ obseruentur, & omnia pacta iuuta, vt ait Ambro. in lib. de offi. contra hæc autem nemini agere licet. Alio modo hostes decipimus, quia id, quod agimus, aut in factis, signis, aut verbis occul-

H tamus, vt quod veritatem eis non pandimus, licet tamen falsum non exprimamus. Nec solum licet occultare, quod agimus aut intendimus, sed etiã fingere nos aliud facere, quam facimus, vt eos capiamus. Et si quis obiiciat, quòd non liceat decipere in alterutrum. Respondendum est, q̃ hostes sibi cauere debent ab hostibus, quia non procurant in alterutrum bonum, sed omne malum. semper ergo suspicari debent malum ex eis euenturum, & vigilanter eis resistendum est. Nec si quicquã nobis ab hoste proueniat fraudi, aut dolo ascribere debemus, quoniam dolus, aut fraus non est, nisi in eo, a quo nobis cauendum esse nescimus: cum enim pugnare contra hostes, licet, nihil differt ex insidiis pugnare, aut manifeste, nisi vt secreta nostra hostibus pãdamus, vel nequaquam, sed nemo tenetur pande-

I re secreta sua hosti. ergo cum licuerit pugnare, licebit tã ex insidiis, quam manifeste pugnare. vnde Aug. super locum istum ait. Si quis bellum iustum ceperit, nihil differt, an aperte an ex insidiis vincat quantum ad iustitiam. Si autem bellum est illicitum, non solum pugnare ex insidiis malum est, sed etiam manifeste pugnare. peius tamẽ est ex insidiis, quam manifeste. Ad argumẽta in contrariũ. Ad primum cum dicebatur, quòd naturale pręceptũ est, vt quis non agat cõtra alterum, quòd contra se fieri nollet. Dicendum est non esse large intelligendum. non enim peccat quilibet faciendo contra alterum, quęcunque sibi fieri nollet, vel non faciendo, quæcunque sibi fieri, vellet, quod patet, quia vellem, q̃ nemo me aliquo modo de crimine accusaret, vel corrigeret: tamen si accusauero quempiam de crimine, vel correxero non pecco, quin potius interdũ

No. primũ præceptum iuris naturalis, quod tibi nõ vis alteri non facias quo intelligitur.

K tenemur ad contraria. Item ego vellẽ a quolibet honorari, & mihi impendi obsequia. tamen non teneor quemlibet honorare, nec famulari illi. Sed est sensus, quęcunq; volumus nobis fieri rationabiliter, eadẽ debemus velle facere aliis, & faciemus: & quęcunque iuste nolumus nobis fieri, tenemur non facere aliis. De insidiis ergo tunc dicendum est, quòd quãquam quilibet vellet, quòd nemo pugnaset contra eum ex insidiis, tamen non tenetur non pugnare contra alios ex insidiis. nam si sic arguatur dicetur. Ego nollem, quòd aliquis contra me pugnaret vllo mõ iuste, aut iniuste. ergo teneor non pugnare contra aliquem, siue iuste siue iniuste, sed falsum est. ideo est sensus, quòd nos tenemur non pugnare ex insidiis contra alios eo modo, quo nollemus rationabiliter pugnari contra nos. tamen,

F quòd nos nolimus omni mõ pugnari cõtra nos ex insidiis iniustum est, cum aliquando liceat pugnari contra nos ex insidiis. s. quando est iustum bellum. solum ergo tenemur non pugnare contra alios ex insidiis in bello iniusto, quia tunc etiam tenemur non pugnare manifeste. Ad aliud argumentum cum dicebatur, quòd insidiæ ponuntur in tenebris, & occulto, sed quę in occulto fieri volumus mala sunt. ergo &c. Respondendum est, quòd ea quæ mala sunt nolumus manifeste fieri, q̃a fugimus erubescere. de malo tamen erubescendum est. non tamen conuertitur, quòd omne, quod facimus in abscondito malum sit. quędam namque in absc̃odito fiunt, quæ publice facta verecũdię magnę sunt, sicut de copula coniugali. alia quoque secrete fiunt, quamquam bona sint, vt cautius fiant, & ne ab aliis impediantur: sic de insidiis in bello iusto. non enim fiunt in occulto, quia malę sunt, sed quia non ita caute, aut faciliter perueniretur ad id, quòd petitur, sicut data pugna ex insidiis. Immo si proprie dicere velimus non est aduersus hostes insidiarum positio. nam ad alios insidię sunt, qui ab insidiis cauere non debent, sed hostes debent formidare semper sibi latere insidias, cum hostile sit aliis mala semper inquirere. ergo quęcunq; insidię positę hostibus, tanquam bella manifesta sunt. in bello ergo iusto insidiæ iustæ erunt. Ad tertium quãdo dicitur, quòd insidiæ sunt, quædam fraudes, sed fraudibus vti non licet, quia sunt partes iniustitię. ergo &c. Respondendum insidias nõ esse fraudes, quia fraus non solum dicit aliquid occulte contra alterum agere, sed occulte, & iniuste agere. qui aũt struxit insidias in bello iusto, quamquam occulte agit, iniuste non agit. ergo insidię illę fraudes non sunt. cum vero bellum est iniustum, insidię sunt aliquid iniustum, & occultum: ideo ad fraudes pertinent, patet ergo qualiter in-

Quædam iuste in abscondito fiunt, quæ publice facta male forent.

H sidiæ licitę, & qualiter illicitę sint.

Surrexitque Iosue, & omnis exercitus bellatorum cum eo vt ascenderent in Hay. Et electa triginta millia virorum fortium misit nocte: præcepitque eis dicens. Ponite insidias post ciuitatem, nec longius recedatis, & eritis omnes parati. Ego autem, & reliqua multitudo, quæ mecum est ascẽdemus ex aduerso contra vrbem. Cumque exierint contra nos, sicut ante fecimus, fugiemus, & terga vertemus donec persequẽtes ab vrbe longius protrahantur. Putabunt enim nos fugere sicut prius. Nobis ergo fugientibus, & illis persequentibus consurgetis de insidiis, & vastabitis ciuitatem, tradetque eã Dominus Deus vester in manus vestras. Cumque ceperitis, succendite eã: & sic omnia facietis vt iussi. Dimisitque eos,

23. q. 2. c. Dominus.

I *& perrexerunt ad locũ insidiarum, sederuntq; inter Bethel, & Hay ad Occidentalem plagam vrbis Hay.*

Surrexitque Iosue. Hic ponitur secundum, scilicet executionis actus, sicut enim iusserat Dominus de captione vrbis Hay Iosue executus est, & diuidit' in duo. Quia primo ponitur exercitus ordinatio. Secundo vrbis captio. Secunda ibi. *Abiit ergo Iosue.* Circa primum. *Surrexitque Iosue.* Potest intelligi de surrectione a somno. s. quòd diluculo surrexit omnis exercitus pugnatorum ad eundum contra vrbem Hay, vel quòd surrexit Iosue, idest recessit de castris Galgalæ in quibus nunc erat, vt iret in vrbem Hay. *Et omnis exercitus bellatorum cum eo.* Idest omnes viri qui erant armati, potentes exercere opera bellica. non enim fuit factum, sicut prima vice quando iuerunt tria millia contra vrbem Hay, & terga verterunt, quare autem iuerit nunc totus exercitus supra declaratum est. *Vt ascẽde-*

K *rent in Hay.* Idest vt ascenderent contra ciuitatem Hay. erat enim hæc ciuitas in montanis, & solitudine Bethauẽ, vt supra declaratum fuit. ideo a Iericho illuc pergentibus ascensus erat. *Et electa triginta millia virorum.* Isti iuerunt ad ponendum se in insidiis post vrbem ad Occidentalem partem, sicut iusserat Dominus, vt cum recto vultu eunte Iosue cum reliquo exercitu Israelitarum in vrbem Hay, exirent viri de vrbe, ipsi intrarent, & delerent ciuitatem. Misit autem Iosue triginta millia virorum, quamquam pauciores sufficerent ad insidias vt non timerent, & vt exeuntibus pugnatoribus vrbis Hay contra Iudęos venientibus ex aduerso, possent intrare confidenter vrbẽ, & pugnarent contra eos qui manerent in vrbe.

Misit nocte. Dicitur quòd misit, quia nõ iuerunt simul

cum

cũ Iosue isti qui latuerũt in insidiis, sed præcesserũt, vt pri- A
mo ipsi laterent, quàm veniret Iosue cũ reliquo exercitu ex aduerso vrbis ad Orientalem plagam. Et dicitur, quòd misit nocte, quia insidię ponendę erant ad partem Occidẽtalẽ vrbis Hay, vt patet hic, & supra Israelitę autem veniebãt ex parte Oriẽtali vrbis, ideo necesse erat, vt circũdarẽt latera ciuitatis, scilicet dimidiam ciuitatem, scilicet circueundo a puncto Orientali per Septẽtrionale latus ad Occidentem. si tamen per diẽ venirent qui latere debebant in insidiis, viderent eos viri vrbis Hay, & scientes esse insidias nollent egredi de vrbe. factũ est ergo per noctem.

Præcepitque eis ponite insidias post ciuitatem. Idest latere post ciuitatem ad Occidentalem partem eius in insidiis. *Nec longius recedatis.* Dixit hoc, vt cum Iosue mostraret eis signum intrãdi in vrbem intrarẽt. etiam vt immediate quo exiuisẽt viri vrbis Hay, possent ingredi. si autẽ lõgius abirent non possent immediate ingredi, sed fortassis prius B
regrederentur viri vrbis Hay. *Et eritis omnes parati.* s. vt cum egressi fuerint viri de vrbe ingrediamini in eam, & incipiatis cremare, atque prędari, & vt exeatis postea ad percutiendum terga hostium. *Ego autem & reliqua multitudo, quæ mecum est.* Quia omnes pugnatores de castris veniebant cũ Iosue, de quibus mittebat. 30. millia virorũ ante se, reliqui autem bellatores cum eo ibant. *Ascendemus ex aduerso contra vrbem.* q. d. nos non ascendemus eadem via qua vos, vt simus in insidiis, sed palam contra vrbem ex aduerso. i. a fronte vrbis. s. a fronte Orientali. nam ab ea parte procedebant Israelitę contra vrbem Hay, cum vrbs Iericho sit ad Orientalem plagam vrbis Hay. *Cumque exierint contra nos.* Non intendebat Iosue cum bellatoribus suis accedere ad vrbem Hay, vt non intelligerãt viri vrbis Hay esse insidias, quia tantũ audebant Israelitæ cum prius victi fuissent. & sic factum est, quia manserunt C
in valle, & illuc exierunt contra eos viri vrbis Hay. & hoc intelligebat Iosue futurum, scilicet, ꝙ isti hostes ex priori victoria nimis elati, atque confidentes egrederentur cõtra Iudeos. *Sicut ante fecimus fugiemus.* Non est sensus, quòd Iosue fugisset prius cum missis tribus millibus ad vrbem Hay, quia ipse mansit in castris, & postea audiuit, quòd factum fuerat, sed loquitur Iosue de his in persona sua, quia illi repræsentabant omnes pugnatores Israel, quorum Iosue Princeps erat. ideo illis prius terga vertentibus dicitur Iosue, & Israel terga vertisse. *Et terga vertemus.* Ad idem ista pertinent. nemo enim fugit, nisi terga vertat, quia qui non vertit terga licet currat fuga non est. prius autem est terga vertere, quam fugere, sed mutatur ordo, sicut cum dicit Virgil. 2. Aeneid. moriamur mediaq; in arma ruamus. prius enim in arma ruere, quã mori, sed mutatũ est. *Donec ab vrbe longius protrahantur.* i. longe recedãt. D
hoc erat, vt haberent tempus interim insidię latentes post vrbem ingrediendi in vrbem, & succendendi. si autem immediate, vt Israelitæ vertisẽt terga, conuerterentur ad pugnandum contra viros Hay, illi non potentes resistere ecõtrario terga verterent, & ingrederentur vrbem nondũ ingressis insidiis, & tunc non posset capi ciuitas. *Putabunt enim nos fugere sicut prius.* Iste est modus quo posset colorari hoc, quòd Israelitæ fugerent viros Hay, & quòd illi persequerentur eos. s. quia prius volentes resistere nõ poterunt, & corruerũt vulnerati. 36. viri Ex hac ergo victoriã viri vrbis Hay elati contra Hebręos, atque cõfidentes non considerauerunt an laterent insidiæ, sed vt sciuerunt eos esse in valle apud vrbem, egressi sunt contra eos. *Nobis. n.* E
fugientibus. s. simulantibus fugã ad decipiẽdos viros istos. Ecce enim iste modus cautelosus est, tamen quia contra hostes est, licitus est. nec distat de hoc ad insidias. nam, & iste modus erat insidiarum principiũ. sic enim facilius hostes capiuntur. Immo dato quòd non fuissent positę insidiæ hoc modo, potuissent Israelitæ delere viros vrbis Hay si fugiendo protraherẽt eos longe ab vrbe, & postea cõuertentes se super eos irruerent in illos, & in mutua fuga comprehenderentur, quod non fieret si nõ fugissent, quia tũc viri vrbis Hay non potentes sustinere faciem Hebræorum conuerterentur in vrbem non inde recedẽtes procul. *Et illis sequentibus.* i. persequentibus nos ad delendum, sicut prius fuerant persecuti, nunc tamen aliter fuit fuga Hæbræorum, quã ante. s. quòd longe stantes ab vrbe Hay,

mox, vt viderunt egressos viros de vrbe verterunt terga, vt sic non accederent ad eos Chananæi. alioquin oportebat, vel ab eis cædi, vel resistere illis conuertẽdo super eos, quorum neutrum licebat, nec factum est. Prima vice Israelitæ nihil timentes, nec fugam simulare intendentes accesserũt ad portas vrbis, & tunc hostes egressi persequentes illos cito comprehenderũt occidentes trigintasex, vt patet præced. cap. *Consurgetis de insidiis.* Idest, de loco insidiarum, quia isti iacebant absconditi post vrbem Hay in aliquo loco abscondito nihil moti, vt non posset hostes percipere insidias. *Et vastabitis ciuitatem.* Scilicet occidentes eos quos ibi reperierunt, & succẽdentes eam. *Tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.* Scilicet, quia reperietis eã apertam, & nullo resistente eam occupabitis. hoc aũt a Deo factum dr̃, quia ipse dedit in cor omnibus de vrbe Hay, vt egrederentur de oppido ad persequendum Israelitas. nullusq; maneret in vrbe, & ianuæ essent patẽtes nam in hoc manifestum erat eos fore incautos, sed Deus fecit errare illos, vt traderentur in manus Israelitarum. *Cumque ceperitis succendite eam.*

An vrbs Hay succensa est mox, vt fuit capta, vel postquam Iosue reuersus est a cæde. Quest. VII.

Circa hoc dubitant aliqui, an immediate foret ciuitas succendenda. Et videtur quibusdam quòd non, quia iussum est, quòd Israelitæ omnia spolia vrbis acciperent, & omnia iumenta. tamen si mox vt ciuitatem Hay intrauerunt, succendissent eam, combusta fuisset tota præda, q̃ erat in domibus. vnde nihil de spoliis diriperent sibi. tamen postea diripuerunt, & diuiserunt, vt patet infra. ergo non succenderunt ciuitatem immediate, vt intrauerunt. Item non potest hoc stare, quia postquam Iosue occidit omnes viros Hay in campo, reuersus est in vrbem Hay, & succendit eam, vt patet infra. ergo non erat ante succensa. Sed in contrarium aliquis dicet, quia iussit hic Iosue, vt isti succenderent vrbem immediate, vt intrarent. Item patet, quia infra cum enarrantur ista executioni tradita, dicitur quòd immediate, vt insidiæ intrauerunt in vrbem Hay succenderunt eam. Item patet, quia ista succensio fiebat ad hoc quòd Israelitæ existentes extra vrbem, & ipsi viri Hay viderent fumum eleuatum in vrbe, vt sic esset signum Israelitis conuertendi vultum suum contra viros Hay, & viri Hay conterrerentur. si tamen nõ incendissent immediate vrbem, non possent esse ista signa Israelitis. ergo succenderunt vrbem immediate, vt intrauerunt. & patet hoc: quia infra dicitur, quòd cum viderunt fumum vrbis viri vrbis Hay, & Iudæi, non potuerunt se defendere Chananæi, & verterunt terga. ergo immediate, vt introierunt Israelitæ in vrbem Hay illam succenderunt. Dicendum est, quòd Israelitę succenderunt vrbem Hay immediate, vt in eam introierunt, sed non succenderunt eam totã, sed erat aliqua pars illius segregata: & illius spolia breuiter diripientes succenderunt, vt qui extra erãt cognoscerent conflagrare vrbem per fumum eleuatum in cœlum: non cremauerunt tamen totam vrbem ad hoc quòd non perirent spolia eius. & illam partem postquam deleti sunt viri vrbis Hay, succẽderunt Israelitæ. & tunc stant omnia prædicta, scilicet quòd spolia non combusta fuerint, sed postea diuisa, & vrbs succensa fuerit post aduentum Iosue, & omnium aliorum Israelitarum, in vrbem. Etiam stant omnia, quę supra dicebantur, quòd vrbs incensa est, & quòd immediate, ut in eam ingressi sunt Israelitæ fumus fuerit signum eis, qui extra erant, captę ciuitatis. Sed aliquis dicere poterit alias. scilicet quòd Israelitæ intrãtes urbem, totam urbem succenderint, ereptis primo omnibus spoliis eius. Sed hoc non stat, quia ad inquirendũ omnia spolia urbis Iericho requirebatur magnum spatium, ut perquirerentur omnia domorum latibula, quod si breuiter fieret, multa relinquerentur igne exurenda, quia ea quæ meliora sunt, magis semper recondita sunt, sed si hęc diligenter perquiri deberent, necesse erat, ut forte per totã unam diem, aut amplius manerent Israelitæ in urbe post ingressum. Sed hoc non stat, quia tunc valde sero ascenderet fumus, ut esset signum Israelitis existentibus extra reuertendi

Virgil. 2. Aeneid.

Determinatio authoris.

de crematione in vita. & sic Iosue cremans illum mortuum non videbatur implere mandatum Dei.

Quinto, quia etiã videbatur facere Iosue contra intentionem Dei inferendo minorem pęnã quam Deus imponebat. Deus enim dixerat igne cremabitur, & ista est grauissima pœna Iosue autem lapidauit eum, & postea mortuũ combussit nihil de combustione sentientem. sed lapidatio est pena minor quam combustio. ideo Iosue sic faciens minorem pęnam irrogauit quam Deus imposuisset: peccatũ tamen erat minuere de eo, quod Deus iusserat, quia nullus debet esse clementior Deo. sic enim peccauit Saul contra Amalechitas minuendo aliquid de pœna, & vltione, quã Deus iusserat, & a Deo reprobatus est. 1. Regum 15. capit. & ita esset hic.

Sexto, quia ponẽdo istas duas pœnas pro vna, videtur ꝙ nullo modo poterat benefieri, quia aut ambæ erant aliquid maius q̃ pœna cremationis a Deo imposita, aut non: sed aliquid minus. Si aliquid maius peccaret Iosue per crudelitatẽ puniendo acrius q̃ Deus iusserat. si aũt esset aliquid minus peccaret, quia non implebat totam pœnã a Deo impositam. iõ dicẽdum est, ꝙ nõ fecit hoc Iosue a seipso, sed Deo iubente. Et vr̃, ꝙ fuerit iste modus, s. ꝙ Deus vtramque pęnam imposuit, tñ Scriptura non expressit vtramque, quia interdum est breuiloqua tacendo aliqua eorum quæ dicta fuerant aut facta. Et causa videtur huius, quia Deus volebat, ꝙ non solum periret peccator, sed oĩa quæ ad eũ pertinebant, & quia poterat esse quędam pœna cõis ei, & rebus suis illam expressit Scriptura, s. igne combureretur cum omni substantia sua. pœna autem lapidationis non poterat esse communis. ideo non expressit eam Scriptura in mãdato sed expressit in executione, s. ꝙ lapidatus fuerit Achan. Adhuc potest alio modo dici, s. ꝙ Deus a principio antequam deprehenderetur peccatum Achan, dixerit solum de vna pœna, s. igne combureretur. & ideo illud solum potuit tunc exprimere Scriptura. postea vero deprehenso scelere eius, Deus iusserit eum etiam lapidari, & de verbis Dei tunc nihil expressit Scriptura.

Quare Deus iussit duas pœnas inferri Achan, & an sufficeret vna. Et quomodo intelligitur non iudicat Deus bis in idipsum, & est pulcher intellectus. Quæst. LXVII.

SEd tunc dicetur, quare Deus voluit, ꝙ inferrentur Achan istę duæ pœnę, quia videtur, ꝙ altera earum sufficiebat. Item quia Deus non iudicat bis in idipsum. ergo neq; debẽt duæ pęnę ꝓ eodẽ pctõ inferri. Aliq dicũt vno modo, s. ꝙ datę sunt duæ pœnę, vt populus posset vindicare se de Achan qui offenderat eos, & tñ cremando eũ solũ non se vindicabat populus, quia non efficiebant ipsi hoc, ideo debuit etiam lapidari, quod populus faceret.

Dicendum, ꝙ ista per se non est causa sufficiens. nam si propter hoc fiebat poterat lapidari Achã, & ꝙ non cremaretur. & sic satisfieret populo. & tamen non ita factũ est. Est ergo dicendum, ꝙ fuit primo, quia iudicauit Deus nõ sufficere alteram istarum pœnarum, siue pp magnitudinẽ peccati, siue ad magnitudinem terroris, quẽ imponere volebat Israelitis ex pęnis Achan. ideo voluit potius esse duas quam vnicam, & ista est veritas.

Secundo fuit ad ostendendum differentiam inter peccantem, & res eius. omnia enim pertinentia ad Achan propter ipsum delebantur. ideo debuit esse maior pœna eius quam illorum. & sic voluit Deus. ꝙ Achan lapidaretur, & crematur. res autem suę solum cremarentur.

Tertio potuit esse pp conditionem anathematis. peccauerat enim Achan in anathemate, & ita videbatur ipse cum rebus suis factus anathema. sed in anathemate vtriũ erat modus, quòd homines occiderentur, deinde cum omnibus rebus quæ erant in vrbibus cremarentur Deutero. 13. cap. ita ergo Achan núc prius lapidatus, & occisus est: postea vero crematus est.

Ad primam rationem in contrarium dicendum: quòd Deus voluit inferri pœnas istas duas, quia nulla per se sufficere iudicata est, siue propter magnitudinem criminis, siue propter magnitudinem terroris, qui incutiendus erat, & incuti conueniens erat.

Ad secundum dicendum, ꝙ Deus non iudicat bis in
F idipsum, idest non punit bis pro eodem crimine pœna sufficienti, quia hoc esset simpliciter iniustum, & tamen, quãdo non est vna pœna sufficiens, infert multas, ita vt omnes suppleant vnam pœnã condignã peccatis. & hoc fit tam in iudicio Diuino q̃ in humano. uoco nunc iudicium humanum ubi iudicatur per legem datam solum ab hoie, & nõ a Deo, quia sępe imponuntur multæ pœnæ simul, vt ꝓ aliquo delicto infertur pœna capitis, & confiscantur bona: similiter in iudicio Diuino multæ pœnę inferuntur pro eodem delicto, qñ non est quęlibet sufficiẽs. & dico iudiciũ Diuinũ tã vbi solus Deus iudicat, q̃ vbi per legẽ ab eo impositã iudicatur. De primo, sicut qñ pro aliquo peccato punit Deus hic hoies, & in eodẽ ipso peccato illos morientes cremat igne ęterno. De secundo patet in legib. a Deo datis. nam qui seduxerit virginẽ dupliciter punitur, s. dotat eã, & accipit in vxorẽ. Exo. 22. c. similiter qui imponit vxori
G suæ falsum nomen dicens, non inueni eam virginem tripliciter punitur, s. flagellatur, soluit 50. siclos & priuatur licẽtia repudiandi. Deut. 22. c. & hic similiter erat. vnde nõ inferebatur Achan vnica pœna, sed multæ. s. lapidabatur, cremabatur, res suæ delebantur. & tñ in oĩb. his nõ iudicabat Deus bis in idipsum, quia omnes istę pœnæ simul sumptę non erant tale quid maius quam peccatum Achan.

An filij Achan occisi fuerint cum eo, vel solum ducti ad videndum mortem patris, vt quidam Hebræi asserunt. Quæst. LXVIII.

SEd nunc est dubiũ de filijs Achan, qũo occisi sunt cum non peccassent. Aliqui dicũt, ꝙ non fuerũt occisi, quia neq; litera illud asserit, & ita dicũt aliqui Hebræi. Cũ aũt obijcitur, ꝙ Iosue tulit filios, & filias. dicũt ꝙ nõ tulit eos
H ad occidendum, sed ad hoc, ꝙ viderent mortem patris, & admonerentur abstinere a similib. Sed dicendũ, ꝙ nõ stat. Primo quia hoc tenetur cõiter ab oĩb. sapientibus expositoribus, quòd tam filij quàm filię perierunt. sic tenet Adamantius, & Gloss. ordin. dicens filios eius, & filias cum pecoribus, & omnibus quę habebat populus obruit.

Secundo, quia Deus vr̃ significare, ꝙ Achan cum filijs suis periturus erat, inquãtũ dixit. non ero vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est, & tñ non delet, vel conteritur qui solus occiditur. nam licet ipse moriatur non moritur omnino si manent filii eius, quia manet nomen eius & domus, iuxta illud Ecclesi. 30. ca. mortuus est pater illius, & quasi non est mortuus. similem enim sibi reliquit post se. ad hoc ergo, quòd cõtereretur, idest penitus deleretur Achan, debebant occidi filij eius.
I Tertio, quia non põt stare expositio illa q̃ dãt, s. ꝙ ducerentur isti ad videndũ mortẽ patris, vt admonerentur non cõmittere similia. nã hoc mõ non ipsi soli, sed totus Israel iuit ad videndũ mortẽ Achan, cũ dicatur in litera. lapidauit eum omnis Israel. ergo cum fiat mentio de filiis, & filiabus vr̃, ꝙ ducti sunt ad mortem. Quarto, quia fit differẽtia inter oẽs Israelitas qui iuerunt ad mortem Achan, & filios atque filias eius. nã de filiis, & filiab. dr̃, ꝙ ducti sunt. de Israel dicitur, quòd duxit istos. s. ꝙ Iosue, & oĩs Israel tulerunt filios, & filias Achan. ergo Israel iuit ad occidendum Achan. & uidendum mortem eius, filii autem, & filiæ Achan non iuerunt, sed dicitur, quòd ducti sunt, s. ad hoc, quod occiderentur.

Quinto, quia fit mentio de filiis, & filiabus, & nõ fit mẽtio de vxore eo, quòd omnes tenent, ꝙ non fuerit occisa ꝓ peccato Achan, quia Deus dixit, ꝙ puniebat peccata, patrum in filios Exo. 34. c. sed non dixit, ꝙ puniebat peccata virorum in vxores, & sic declarauimus, ꝙ nõ occisa fuerit In q. 54.
K supra. & tamen si ad uidendum mortem Achan intelligerentur isti ducti, etiam duceretur uxor, sed non dicitur de ipsa, ꝙ ducta sit, sed solum de filiis, & filiabus. ergo fuerũt ducti ad hoc, quòd occiderentur.

Sexto, quia dicitur, quòd Iosue tulit filios, & filias, boues, oues, & asinos, & tabernaculum, cunctamque supellectilem. & tamen cõstat de oĩb. aliis rebus ꝙ ductæ fuerint ad hoc, ꝙ perirent. cũ dicatur in litera, & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. ergo etiam de filiis, & filiabus In q. 53.
Achan dicendum est, ꝙ occisi fuerint, & ista est ueritas. & sic tetigimus supra in literæ expositione.

An filij Achan occiderentur cum eo, quia fuerint conscij criminis. & quod non fuerunt conscij, nec propter hoc occisi sunt. Quæst. LXIX.

SEd tunc quæretur, quomodo isti occiderentur cum nõ peccassent. Aliqui dicunt, ꝙ erant filij, & filię conscij huius peccati, ideo occisi sunt.

Sed dicendum, quòd non satis conuenit, quia litera nõ exprimit eos fuisse conscios, sed solum, quòd occisi fuerunt, sicut cæteræ res Achan deletę sunt.

Secundo, quia non videtur, quòd Achan manifestasset hoc alicui de domo sua, sed potius, ꝙ celaret ne ab Israelitis sciretur. nam dicitur, quòd ipse abscondit in terra in medio tabernaculi sui, & ibi postea res inuentæ sunt, vt patet in litera.

B Tertio quia si aliquis conscius esset huius sceleris, potius videtur, quòd vxor Achan conscia esset, quam ꝙ filij, & filiæ. sed ipsa non ducta est ad mortem, sed solum filij, & filiæ. ergo non fuit hoc quasi essent conscij criminis.

Quarto, quia dato, quòd aliquis de filiis, aut filiabus Achan conscius esset huius rei, non est verisimile, ꝙ omnibus filiis, & filiabus manifestasset, quia sic facile erat publicari peccatum Achan, & periret. & tamen omnes filij, & filię perierunt cum Achan. ergo non fuit hoc quasi essent conscij criminis.

Quinto, quia etiam si essent conscij criminis non videbantur rei alicuius pœnæ. nam ipsi non fuerunt in consilio, vt Achan raperet ista de anathemate, sed viderunt ea postquam Achan illa adduxisset in tabernaculum. sed tũc nihil isti poterant facere nisi forte accusare patrem apud populum de facto illo, sed filij non tenebantur accusare patrem ad mortem, immo non licebat eis propter maximũ C debitum naturale. ergo nihil peccabant occultando, & ita non occiderentur pro hoc.

Vide de hac latius in q. Abul. Deuteron. 23.

Sed aliquis dicet, quòd forte isti filij fuerunt in consilio rapiendi ista de anathemate, & ita quasi fautores criminis morte digni erant. ad Rom. 1. c.

Dicendum, quòd non stat, quia non solum isti non fuerunt in consilio rapiendi aliquid de anathemate, immo & ipse Achan, quando iuit ad vrbem Iericho vastandam, & diripiendam, non deliberauerat furari aliquid de anathemate, sed postea casu vidit hęc, & videns concupiuit atq; rapuit. sic dicitur supra in litera vidi enim inter spolia pallium coccineum, & ducentos siclos argenti, regulam quoque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi. & ita non potuerunt peccare filij Achan in hoc, neque tanquam conscij sceleris occisi sunt. Sed dicendum est, quòd ad terrorem, & ostendendum magnitu D dinem criminis voluit Deus, quòd filij cum patre nũc occiderentur. & patet ex modo literæ, quia dicitur, quòd Iosue tulit filios, & filias, & boues, & omnia alia, & tamẽ certum est, quòd alia non deleta sunt quasi in aliquo peccassent, sed solum ad terrorem, & ostendendam grauitatem criminis. ergo de filiis, ita factum est. & non quasi aliquid ipsi peccauerint in furto Achan.

Probatio quorundam, quòd soli filij parui puniantur a Deo pro peccato patrum, filij autem emancipati non puniantur. vt & quæst. 53. Quæst. LXX.

SEd tunc manet illud dubium quod prius, s. quomodo Deus voluit, ꝙ isti occiderentur, cum non peccassent. Dicunt aliqui, ꝙ filij occiduntur pro peccatis patrum in iudicio Dei, non autem iudicio humano, ita hic. nam Io- E sue non fecit hoc quasi a seipso, sed quia Deus illud iussit. nam secundum legem qua Deus iusserat iudicibus iudicare, non erant occidendi filij pro patribus, vt patet Deut. 24. cap. & hoc verum est. Sed adhuc istud non satisfacit, quia dicetur, quare Deus voluit, quòd innocentes occiderentur? Aliqui dicunt, quòd filios paruulos quandiu sunt in potestate patris Deus occidit pro peccato patris. ipsos autem filios magnos qui iam sunt emancipati, non facit mori pro patribus. & ita dicunt fuisse in præsenti, s. quòd omnes isti filij Achan erant paruuli. Sed dicendum est, ꝙ hi sunt duo. vnum est, quod pertinet ad præsens. s. an omnes filij Achan essent parui, & in potestate patris, an essent

A aliqui adulti, & emancipati. & quantum ad hoc non est manifestum satis, an fuerint omnes filij parui. satis tamen potest dici, quòd erant omnes paruuli, vel saltem nõ emãcipati sed manentes in potestate, & domo paterna, quia dicitur tulit Iosue filios, & filias, boues, & oues, & asinos, ipsumque tabernaculum, & ita innuitur, quòd filij, & filiæ Achan erãt omnes parui, & manentes in tabernaculo eius, & ita non habebat Achan filios aliquos, & filias coniugatas. vel si habuit non fuerunt nunc occisi pro peccato patris, quia magis pertinent ad patres, & reputantur res sua filij paruuli manentes in domo, quam coniugati, & emancipati, & hoc satis tetigimus supra in expositione literę.

Aliud erat generale, s. ꝙ filij adulti, vel emancipati non puniantur pro peccato patrum. Et dicendum, ꝙ ita solet teneri in omnibus distinctionibus, quę fiunt ab aliis, & a B nobis post eos, vt tactum est supra in litera. Et hoc videtur habere aliquam rationem. Primo, quia non videretur quomodo concordarentur auctoritates Sacræ scripturæ. nam quemadmodum dicitur Exod. 34. c. quòd Deus punit peccata patrum in filios, ita dicitur Ezech. 18. cap. anima quę peccauerit ipsa punietur, & filius non portabit iniquitatẽ patris. vt autem concordentur auctoritates istæ dicunt, ꝙ illam de translatione peccati patrum in filios intelligunt de paruulis qui peccare nesciunt. & ideo pro solis patrib. puniuntur. illam autem Ezech. 18. c. intelligũt de adultis, & emãcipatis, quorum per se est actus, & ita pro peccato suo puniri possunt, & pro bono opere præmiari.

In q. 53.
In q. 53.

Secundo patet hoc, quia multum differt inter filios paruos, & filios adultos extra potestatem patris, quia paruuli non sunt aliquid separatum a patre, sed vt pars eius. adulti autem sunt, vt homines separati per se existentes. Sic dicit C Arist. libr. 5. Ethicor. scilicet filius est pars patris donec sit pelicon, id est magnus, vel emancipatus, quasi dicat, postea non est, vt pars, sed vt homo per se existens. & tamen ad hoc, ꝙ homo puniatur in aliqua parte corporis sui, non oportet, quòd illa pars peccet, sed satis est, ꝙ homo peccet, quia tunc iuste inferetur pœna in quacunque parte q̃ non est separata, sed non ideo iuste punietur quicunque alius homo. ita cum filius paruulus sit, vt pars patris, potest puniri pro patre, sicut pars pro toto. filius autem adultus non est, vt pars, sed vt aliquid separatum, ergo non punietur pro peccato patris.

Tertio patet hoc, quia hic vbi erat iudicium Dei puniti fuerunt paruuli filij Achan pro eo, sed non aliqui magni, vt dictum est præced. q. ita igitur fiet in omnibus aliis.

D *Contra assertionem præcedentem probat, quia vere tam filij parui quàm adulti & emancipati puniantur pro peccato patrum. Et non solum secreto Dei iudicio puniantur filij emancipati pro peccato patrum; sed etiam quando Deus iubet hominibus exequi pœnam in illos.*
Quæst. LXXI.

SEd dicendum, quòd istud non stat, immo filij puniuntur pro peccato patrum tam parui quam adulti.

Primo quia Sacra scriptura Exod. 34. & Num. 14. & in aliis locis dicit, quòd Deus punit peccata patrum in filios nihil distinguens. ideo videtur, quòd neque nos distinguere debeamus.

Secundo, quia vt ostensum est præcedent. capi. ideo dicuntur puniri peccata patrum in filios, quia in eadem pœna duo cruciantur, scilicet filius cui infligitur, & pater qui ita de illa affligitur, & tristatur, sicut filius qui tolerat. in E aliis autem hominibus qui ex lege naturę non copulantur tanto amore, non dicitur puniri vnus pro alio. & tamẽ pater, ita diligit filium adultum, sicut paruulum, immo magis dolet de morte adulti quam paruuli ergo ita punietur adultus pro peccato patris, sicut paruulus.

In q. o. & 31.

Tertio, quia vnus punitur pro peccato alterius propter quãdam punitionem quæ inter illos est, ita vt vnus videatur esse alius. puniuntur autem subditi pro peccato domini, sicut quando pro peccato computationis populi quam fecit Dauid occidit Deus peste, vel gladio Angeli percutiẽtis septuaginta millia virorum, & tamen magis pertinent filij adulti ad patrem quam subditi ad Dominum. ergo punientur filij adulti pro peccato patrum.

çatur paternum.inter patrē autem,& filios emancipatos, A qui desinūt esse in potestate paterna,est iustū simpliciter, quod est politicum.Et huius rei dat Aristote.causam lib. 5.Ethic.cap.policici autem iusti,s.quòd non sit iustum simpliciter hominis ad filios paruulos,quia sicut non est iustum aliquod hominis ad partes corporis sui,quia sunt aliquid eius,licet non sit dominus earū,ita non erit iustū simpliciter patris ad filios paruos,quia sunt velut partes

Loquitur per verbū pōt quod etia.

quędam patris.magni autem non sunt tam pars patris.& tamen quantum ad puniendum filios pro peccato patris ęquale est de adultis,& paruulis.quia vel neutri punietur, vel vtrique.quia vtrosque pater diligit,& de vtrouūque pęnis affligeretur.

Ad tertium dicendum,qnòd non est omnino certum, an filij , & filiæ Achan nunc fuerint paruuli.cum puniti sunt,& nulli emancipati,vel magni puniti fuerint . & tamen potest concedi,quòd omnes fuerint paruuli, vel saltē B non emancipati,qui nunc cum patre puniti sunt, vt tactū est supra.hoc tñ non fuit quasi non liceret occidi maiores, sed quia nulli tales inuenti sunt,s.quia non habuit eos tūc Achan, idest quia nunquam habuerat , vel quia defuncti erant.& sic soli parui filij cum eo tunc inuenti sunt .

In q.53.& 70.

Quare filij Achan occisi sunt pro patre cum ipsi non peccauerint.& an fuit eis pro peccato patris mors inflicta, vel accelerata. Quæst. LXXIII.

SEd tunc manet adhuc dubium , quomodo puniti sunt isti filij Achan pro peccato patris,cum ipsi non peccauerint. Aliqui dicunt,quòd filij non occisi fuerint, sed solum ducti fuerunt ad videndum pęnam patris , sed istam opinionem supra improbauimus.

In q. 68.

Alij dicunt,quòd non occisi fuerunt,sed solum Achan. C & quod per filios,& filias , & cuncta quæ possidebat Achan,intelliguntur opera eius.sic tenet Adamantius in vna expositione .

Sed dicendum est,quòd iste sit sensus mysticus.nam secundum literam necesse est concedi, quòd filij Achan cū patre occisi fuerint,vt ostensum est supra.

Alij dicunt,quòd filij Achan pro patre puniti sunt,sed non pęna æterna,sed solum temporaliter occisi sunt.

In q. 68.

Sed dicendum , quòd isti narrant veritatem , sed non soluunt quęstionem,neque tollunt difficultatem , quia licet verum sit,quòd filij non puniantur ęternaliter pro patribus,non iustificatur inde, ꝙ puniantur temporaliter ꝓ illis,quia esset ibi pęna sine causa. & sic videretur iniusta. quare tamen possit dici,ꝙ filij puniantur pro patribus pęna temporali,& non æterna,neq; purgatoria, declaratum est præceden.ca. Istam tamen solutionem inter alias tenet D Adamantius.Alij autem dicunt,quòd factum fuit hoc iudicio Dei occulto, vt sicut occisi sunt triginta sex viri pro peccato Achan,ita & occiderentur filij eius.

In q.36.et 37.

Alij dicunt,ꝙ filijs Achan non fuit hic mors inflicta ꝓ peccato patris,sed accelerata,quia etiam non peccante patre erant ipsi debitores mortis.& istas etiam solutiones tenet Adamantius,& Glo.ord.dicens filios, & filias eius cū pecoribus,& omnibus quę habebat,populus obruit . non tamen hoc iudicio humano , sed spiritu prophetico fecit Iosue.siue intelligens omnia quę sunt eius , vt neque filios censeret exceptos,siue opera eius quę post mortem fuerat Deus in illo crematurus , non solum per cętera quę illius erant,sed etiam per filios significans , nec iō credēdum est E pro peccato patris , a quo innocentes erant, post mortem igne Inferni esse cremandos:mors.n.quę omnes manet q̃uis de primo peccato veniat,quia ita nati sumus,vt necessario moriamur,accelerata quibusdā est, vnde, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius.quo ergo iudicio, vel misericordia fuerit irrogata filiis eius,vel illis triginta sex viris,cum omnes fuerint a peccato eius alieni , latet apud Deum apud quem non est iniquitas,secundū illud impio peccatum etiam est,ꝙ plus terribiliter oportebat quęrere quod admissum est , & tanto timuerint cæteri factum eius imitari, quanto horrerent in tam magnum , & tam iustum populi odium dari,& eis quos ad spem propagandi generis se relicturum putabat, peccato suo secum consumptis mori .

Ista sunt verba Adamant.

A *Quòd non fuit aliquid iniustum , quòd occiderentur filij Achan pro peccato eius,& quomodo dicitur illis mors accelerata pro peccato patris,& non inflicta . Et hic nota conclusionem,scilicet,quòd filij Achan paruuli erant debitores mortis etiam si pater eorum non peccasset & quare hoc. Quæst. LXXIIII.*

SEd dicendū,ꝙ non fuit aliqua iniquitas in hoc , ꝙ filij Achan nunc pro peccato patris occiderentur, & fuerūt aliquæ causę ad hoc mouentes.Primū patet , quia filij Achan debitores mortis erant,ēt si pater eorum non peccaret,iō illo ad huc nō peccante poterant ipsi iuste occidi iudicio Diuino,quo illorum debita,vel peccata cognita erāt non tamen iudicio humano. nam siue essent paruuli siue adulti,certum est,ꝙ habebant aliquod peccatū pro quo erant debitores pęnę.nā si erant paruuli haberent saltē re- B liquias peccati originalis , quia licet sit expiatum illud ꝑ Sacramenta,vel fidē,vel alias, semper tamē manet obligatio ad mortē,cum statutum sit vnumquemq; hominē semel mori.ad Hebræ.9.c.Si aūt essent adulti,pręter debitū mortis,quod est ex peccato originali , vel quolibet ex decreto Dei,haberent aliqua alia peccata per q̃ obligari esse poterant ad alias pęnas,ita vt illis posset ista inferri ēt patre non peccante.Et secundum hoc sunt conuenientes vltimę duę solutiones.vna est,ꝙ mors fuit accelerata ꝓ hoc peccato,& non inflicta nam verum est , ꝙ isti filii Achan erant debitores mortis,ēt si pater eorum non peccasset, & hoc inquantum mors consequitur,vt pęna debita pro peccato originali.vel vt prouenit ex decreto Dei , quo ēt moriuntur illi qui non contraxerunt originale peccatum , sicut fuit de Christo qui non contraxit originale peccatū , neque fuit possibile eū incurrere aliquod peccatū,& tamē C fuit obligatus ad mortē , vel saltem mortuus est pp illud Diuinum statutū.quo decretum est vnumquemq; hominem semel mori.ad Hebrę.9.c.Sed cum dicitur , ꝙ accelerata est illis mors pro peccato patris, non est intelligendū, ꝙ isti ꝑ peccatū suum non mererentur mori tunc,sed postea. & tamen pp peccatum patris abbreuiata fuerit illis vita:nam tunc non possemus euadere difficultatem,s.quia infligeretur eis pęna aliqua q̃ non mererentur.nam abbreuiari vitam pęna quędam est,& sic esset iniusta, quia solū pro peccato alieno.Sed dicendum est,ꝙ sicut isti erant debitores pęnę , ita erant debitores pro quocunq; tpe.nam erant debitores sine præfinitione temporis. & quod debetur sine præfinitione temporis statim debetur,ideo poterat Deus ab istis repetere pœnam istam,vel mortem quandocunque vellet,& non faciebat eis iniuriam . Est tamen verum,quòd Deus non petiuisset ab eis tunc mortem,nisi D pater illorum peccasset,& ita propter peccatum illius dicitur mors accelerata,& hoc sine illorum iniuria.

Alia solutio erat de occulto Dei iudicio.& verum est,ꝙ occultum iudiciū est,ꝙ vnus puniatur pro peccato alterius,& iō non fit in iudicio humano,sed in solo diuino. in humano.n. iudicio debent nota esse crimina pro quibus quis punitur,quia alias non recte agitur.occultum aūt iudicium est,vbi pęna est nota,& causa latet.iō ad solū Deū pertinet tale iudicium,quia delicta illa quæ hominib. occulta sunt,nota sunt ei cui non est inuisibilis vlla creatura ad Hebr.5.c.& ita erat hic,quia qn̄ fecit Deus, ꝙ pro peccato Achan perirēt triginta sex viri de populo,ignota erāt illorum peccata pro quibus occidebantur.similiter cum filij,& filię Achā pro eo mortui sunt,ipsi quidem in aliquo peccauerāt,& debitores pœnę erāt,sed peccata illorū quæ essent pro quib. patiebantur,occultum erat,sed licet occultū esset,iudiciū iustū erat,immo pp hoc erat iustum, quia pctā q̄dā hoc exigebant,sed illa occulta erant, & ita apparet,ꝙ non erat iustum occidi nunc filios,& filias Achan.

Causa seu motiua quatuor quare occisi sunt filij Achan pro peccato patris sui:Vbi notandus est casus specialis in quo filius post mortem patris punitur pro patre,& supra q.71. Quæst. LXXV.

SEcundum erat:quòd aliqua motiua erāt ad hoc , quòd nunc occiderentur filij,& filiæ Achā cum eo. erat aūt primum ipsā magnitudo peccati,vt innueretur tam gra-

ue fuisse peccatum, vt ad illius expiationem non sufficeret mors solius Achan, nisi etiam filij morerentur cum eo.

Secundum erat, & principale, ad incutiendum magnũ timorem populo Israelitarum, vt abstinerent a similibus, quando viderent, ꝙ pro peccato non solum occidebatur peccans, sed & tota eius posteritas delebatur. & hoc est, quòd maxime mouere poterat Israelitas, quia nihil magis quam filios diligebant.

Tertium fuit ad magis satisfaciendum populo: nam ꝓ peccato Achan occisi fuerant triginta sex viri de populo, pro quo nimis Israelitæ indignarentur ipsi Achã, & vltionem de eo vellent sumere. & quia pro tot occisis non satisfaciebat mors vnius, vellent quoque filios occidere, & sic satiaretur ira illorum.

Quartum erat, vt magis puniretur, quia licet satis, erat grauis pęna ipsi Achan, ꝙ ipse occideretur, grauior erat cum etiam filios suos, quos vt seipsum diligebat, coram se occidi cerneret. & ista est proprie causa quare filij puniantur pro peccatis patrum, s. vt ipsi patres videntes filiorum pœnas affligantur de ipsis, sicut si ipsi eas in seipsis sustinerent. Sunt tamen duæ causæ solæ quare filii puniantur pro patribus.

Prima est quæ dicta est, s. vt patres crucientur de pœna filiorum. & ob hoc regulariter nunquam puniuntur filii, nisi viuentibus patribus atque videntibus, vt sic ipsi affligantur, quod non accideret si patres non viuerent. vel filiorum pœnas nescirent. & ob hoc Deus dixit, ꝙ punirentur filii pro patribus solum vsque in tertiam, & quartam progeniem, s. quia vsque ad illud tempus ad plus solent homines superuiuere. & quia sequentem posteritatem videre non solent, non dixit Deus, quòd punirentur vsque in sextam, & septimam generationem.

Secunda causa est ad dandum vltionem aliquibus hominibus, qui aliter non possunt sumere vindictam nisi occidantur aliqui de progenie illorum, a quibus iniurias susceperunt. & hoc fit interdum mortuis illis qui peccauerunt, & occiduntur tunc filii pro peccato patrum non videntibus patribus, & ideo neque de hoc dolentibus.

Et istud est rarissimum. nam non legimus illud factum nisi pro peccato Saulis occidentis Gabaonitas. nam post mortem eius occisi fuerunt duo filii eius, & quinque nepotes, vt satisfieret Gabaonitis 2. Reg. 21. c.

Est autem tale iudicium pure diuinum. quia iudex humanus nõ auderet talia facere, neque ei liceret. vnde si Gabaonitę conquesti fuissent Dauid tunc regnanti de crudelitate, quam in eos exercuerat Saul, non auderet Dauid occidere aliquem de posteris Saulis, quia repugnabat lex, s. non occidentur patres pro filijs, neque filij pro patribus. Deuterono. 24. c. ideo cum non superuiueret Saul qui peccauerat, non posset eis Dauid dare vltionem. Deus tamen iussit eis dari uindictam, immo pro hoc afflixit fame tribus annis Israelitas 2. Reg. c. 21. & tunc occisi sunt septẽ viri, s. duo filii, & duo nepotes Saulis volente Deo.

Sed in præsenti concurrerunt ambæ causæ. Prima erat, quia filij, & filiæ Achan occidebantur præsente patre, & dolente de eorum pœna. Secunda quoque erat quia fiebat hoc ad satisfaciendum Israelitis de malo, quod passi fuerant, & non putarent se habere sufficientem vltionem si solum Achan occiderent. ideo etiam filij vocati sunt ad illos occidendum.

Sed sciendum, ꝙ licet fuerint quatuor motiua ad puniendum filios Achan pro peccato eius, vt dictum est, duo tamen illorum tanguntur solum hic, s. primum, & tertiũ. De primo patet, cum Deus dixit. non ero vltra vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est, vt patet supra in litera. & tamen cum dixit. non ero vobiscum, signauit magnam indignationem suam, & velle ultionem de offensa sibi facta. cum autem dixit donec conteratis, signauit ꝙ non solus Achan. sed etiam filij sui morerentur, quia alias non erat conterere eum, idest totaliter delere.

Tertium motiuum signatur ex uerbis Iosue, quãdo uolebat lapidare ipsum Achan. nam dixit, quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac, s. quia fecisti nobis turbationẽ faciendo, ꝙ caderent uiri triginta sex de populo, exturbet te Deus, id est inferat tibi hanc pœnam quam statim pateris. & sic signauit, ꝙ ideo occidebant eum, & filios suos, quia ipse fecerat perire de populo illos uiros.

De filijs, & filiabus Achan qua morte perierint, scilicet an lapidati, vel cremati, vel vtraque pœna.
Quæst. LXXVI.

CVm constet filios, & filias Achan perijsse pro peccato patris, quæritur qua morte perierunt. Aliqui dicũt, ꝙ fuerunt cremati. primo quia de solo Achan dicitur, qđ lapidauit eum omnis Israel. ergo uidetur, ꝙ filij non fuerunt lapidati, sed alia pœna affecti. & tamen non erat alia nisi crematio. quia de duabus solis pœnis hic agitur, scilicet lapidatione, & crematione, ut patet in litera, ergo cremati sunt.

Secundo patet, quia dicitur hic in litera. & cuncta quę illius erant igne consumpta sunt. sed filij erant ipsius Achan, ergo cremati sunt.

Dicendum, ꝙ non fuerunt cremati, quia hoc erat ualde irrationabile. nam filij Achan puniebantur nunc pro peccato patris, & minus rei criminis erant quam pater. ideo iniquum erat infligi eis maiorem pœnam quam patri, & tamen pater lapidatus est, & non fuit crematus uiuens. minor autem pœna est lapidatio quam crematio, iõ non cremarentur filij eius.

Rationes autem in oppositum non probant. De prima patet. nam licet non dicatur, quòd lapidati sunt, non sequitur, ꝙ non fuerunt lapidati, quia scriptura multa subticet quæ facta sunt, & potissime, quando ex alijs possunt colligi. quia si pp hoc ꝙ non exprimitur de lapidatione, diceremus non fuisse lapidatos, ac etiam non exprimitur de crematione, neque de alia pęna, diceremus, ꝙ nulla pœna fuerunt puniti. sed hoc falsum est, quia mortui sunt pro pctõ patris, vt ostensum est supra. Secunda etiam ratio non probat, quia dicitur. Et cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. quod manifeste accipitur de rebus possessis. filij autem non sunt aliquid patris, quia non possidentur ab eo & ideo filios nostros vocamus liberos, quia nullius sunt. et ideo nomine cunctorum quæ erant ipsius Achan non possunt intelligi filij, & filiæ. *In q. 68.*

Sed dicendum secundum veritatem, quòd filij Achan lapidati fuerunt, sicut Achan, quia crematio erat maior pęna. ideo simul cum Achan fuerunt lapidati, & postea mortui existentes cremati sunt, sicut ipse Achan crematus est post mortem, vt supra probauimus.

Et hoc tenet Adamantius, & Glos. ordin. scilicet filios ergo eius, & filias cum pecoribus, & omnibus quę habebat, populus cum puniret lapidibus obruit. nõ tamen hoc iudicio humano, sed spiritu prophetico fecit Iosue. siue intelligens omnia quæ sunt eius, vt neque filios censeret exceptos, lapidationis pœnam pro igne ingerens.

Et dicendum, quòd ista fuit causa quare Scriptura tacuit de pęna filiorum Achan, scilicet, quia cum de patre diceret, quòd lapidatus est, intelligebatur de filijs, quòd eandem pœnam paterentur cum essent homines, & non res possessę inanimatę.

Secundo, quia Scriptura tacite hoc innuit, nam cum expressit dicens. & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt, & agatur de rebus possessis, innuitur quòd res non possessę non combustæ fuerunt. sic autem erant filij. ergo non fuerunt cremati, sed alia pœna affecti, & ista est pęna lapidationis, quia nulla alia pęna erat.

De rebus pertinentibus ad Achan tam animatis quam inanimatis qualiter fuerint consumpta.
Quæst. LXXVII.

SEd de cęteris rebus pertinentibus ad Achan est dubiũ qualiter deletę fuerint. Dicendum quòd rerum Achã quædam erant inanimatę, vt tabernaculum, & supellectilia. alię erant animatę, vt oues, boues, & asini.

De primis dicendum est, quòd igne consumpta.

Primo, quia talia non sunt subiectum alterius delerionis, neque alicuius pœnæ. nam lapidari non poterant, & si lapidarentur nihil fiebat, quia sic neque sentiebant, neque consumebantur. fuerunt ergo cremata, quia licet sic non sentirent pęnam, tamen consumebantur, ita vt esse desinerent

desinerent. & hoc satis erat, quia ista erat intentio Dei, vt nihil illorum maneret, neque cedere posset in vsum Israelitarum.

Secundo, quia dicitur in litera. & cuncta quę illius erāt igne consumpta sunt, sed inanimata erant proprie ipsius Achan, ergo igne consumpta sunt.

De alijs rebus, scilicet animatis est dubium quid fuerunt passę. Aliqui dicunt, quòd non est dubium quin fuerint crematæ, quia dicitur. & cuncta quæ illius erant igne cremata sunt, sed oues, boues, & asini, & alia aiata, erant res possessę ab Achan. ergo combusta sunt. Dicendū videtur, quòd non cremata fuerint ista viuentia, quia difficile erat cremari sic, sed occisa sunt alio genere mortis scilicet lapidatione, vt aliqui putant. & post mortem fuerunt cremata.

Sed dicendum, quòd non est satis rationabile, quòd eodem genere mortis perirent iumenta, & homines, vt non viderentur esse eiusdem dignitatis. Secundo, quia licut isti dicunt, quòd non cremarentur ista animalia viuētia, quia difficile erat ea cremari, ita neq; lapidarētur, quia difficile erat multa animalia huiusmodi lapidari viuētia.

Tertio, quia aliquando lapidātur boues, & tamen hoc est quando est quasi culpa propria, sicut si bos cornupeta est, & occidit virum, aut mulierem, obruitur lapidibus. Exo. 21. c. & tamen hic non pręcessit aliquid tanquā culpa, vel damnum datum ab istis animalibus, sed solum occiduntur in detestationem criminis Achan domini sui. ergo non debebant lapidari. Sed dicendum est, quòd ista omnia animalia occisa sunt gladio, & fuit modus, q prius Achan, & filij sui, atque filię lapidarētur, postea animalia omnia gladio occiderentur, deinde tam Achan, quam filii mortui, & animalia occisa cum omni supellectile, atque tabernaculo Achan cremarentur. Et patet primo, quia Achan, & pertinentia ad eum perierunt, quasi res pertinentes ad anathema. nam Achan per hoc quòd de anathemate rapuerat, factus erat anathema ipse, & cuncta quę ad eum pertinebāt, & tamen in anathemate animalia omnia occidebantur gladio, & postea cremabantur, sicut factū est in anathemate Iericho pręce. c. s. ceperunt ciuitatem, & interfecerunt omnia quæ in ea erant a viro vsque ad mulierem, ab infante, vsque ad senem. boues quoq;, & oues, & asinos in ore gladii percusserunt. Secundo patet, quia iste erat generaliter modus anathematum. nam quando aliqua ciuitas Idolatrarum in terra Israel erat, subijciebatur anathemati, & occidebantur omnia viuentia in illa, & postea cremabantur cum ipsa ciuitate. Deut. 13. c. ita ergo nunc occiderentur ista animalia in ore gladii, & postea cremarentur. Si aliquis dicet, quòd ex hoc sequeretur, quòd etiam filii Achan occiderentur gladio, & non lapidarentur, quia tam in vrbe Iericho, quam generaliter in omni vrbe supposita anathemati occidebantur gladio viri & mulieres, vt patet supra 6. & Deute. 13. c. Dicendū est, q non est hic eadem causa, quę in illis duobus. nam in anathemate Iericho erant Ierichontini, vt hostes, & defendebant se contra Iudęos, ideo non possent eos occidere aliter. etiam quia illos non occidebant Iudæi, quasi pro aliquo peccato quod comisissent. sed velut hostes. est autē occisio hostilis, vt gladio pereant. De habitatoribus autē ciuitatum Idolatrarum, dicendum quòd occidebantur pro peccato commisso, & non velut hostes, quia tamen multi erant, & non permitterēt se occidi velut peccatores in quos fit executio iustitiæ. agēdum erat cōtra eos, quasi contra hostes, & sic occidebantur gladio. De Achan. & filiis eius aliter erat, quia non occidebantur, vt hostes, sed vt peccatores prævaricantes mandatum Dei, siue pro prævaricatione ipsius Achan, & rursus ipsi erant pauci, & in quos poterat fieri executio iustitiæ: ideo non occisi sunt morte hostili. s. percussi gladio, sed pęna legali. s. lapidati, sicut aliqui alii peccatores lapidabantur.

Et cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. Ideo ea quæ pertinebant ad vxorem suam, quamquam ab ipso regerentur, & disponerentur dum viueret, ex habitudinę œconomica, tamen cum ipse perijt non consumpta sunt, quia non pertinebant ad eum, sed ad vxorem suam. dicuntur igne consumpta nō solum igne, quia etiā lapidatio fuit in filiis & filiabus Achan, & postea cum ipso Achan cremati sunt. in rebus autem inanimatis fuit sola cōbustio.

Congregaueruntque super eum aceruum magnum lapidum. Postquam fuit lapidatus Achan, & crematus cum rebus suis, super cinerem illū fuit magnus lapidū congregatus aceruus, vt maneret in memoriam æternam, quod ibi lapidatus fuerit Achan pro anathemate Iericho, & ut alij, penarum memores a similibus arcerentur. *Qui permanet vsque in præsentem diem.* s. vsque ad tempus quo liber ille descriptus est, s. sub Samuele, vt verisimilius est, nec solum, vsque ad illud tempus durasse credendum est, sed etiam toto tempore quo Iudęi māserunt in terra illa, quia tumulus ille erat testimoniū punitionis iussę a Deo, fieri & qui dispergeret eum, tolleret memoriā iustitię diuinę. *Et auersus est furor Domini ab eis.* Idest postq̄ Israelitæ occiderunt Achan delentes oia quę ad eum pertinebant, auersus est furor Domini ab eis. nam autē erat pro peccato Achan toti Israeli iratus, & tradiderat eum in manus hostium dixerat quoque, quòd nunquam esset cum Israelitis quousque contererent peccatorem. *Vocatumque est nomen loci illius Vallis Achor.* Ibi vallis erat, sed ante hōc nō erat nominata vallis Achor. nunc vero nomen assumpsit ex eo quod ibi factum est. s. quòd occisus est Achan. nec tamen vocata est vallis Achor, quasi vir ibi occisus vocaretur Achor, sed ex verbis Iosue. s. Quia turbasti nos exturbet te Deus. In Hebræo autem Achor turbatio est, & sic vocata est vallis illa turbationis, quia turbatus est ibi Achan iuxta verba Iosue. *Vsque hodie.* Semper Iudæi postea vocauerūt vallem illam eodem nomine ad cōtinuationem memoriæ rerum gestarum. & causa nominis huius vallis est, sicut causa aceruui facti de lapidibus, quia sic facta Deo melius a posteris recolebantur.

CAP. VIII.

IXIT autem Dominus ad Iosue. Ne timeas, neque formides. Tolle tecū omnem multitudinē pugnatorum, & cōsurgens ascēde in oppidū Hay. Ecce tradidi in manum tuā Regem eius, et populum, vrbemque & terram. Faciesque vrbi Hay & Regi eius sicut fecisti Iericho, & Regi illius. Prædam vero, & omnia animātia diripietis vobis. Pone insidias vrbi post eam.

Dixit autem. Descripta deletione vrbis Iericho, & destructione Achan, sequitur de destructione ciuitatis Hay, & diuiditur in duo. Quia primo ponitur ciuitatis Hay destructio. Secundo totius terræ Chanaan inde secuta trepidatio infra. 9. c. Prima in tres. Quia primo ponitur captionis modus. Secundo executionis actus. Tertio immolationis cultus. Secunda ibi. *Surrexitque Iosue.* Tertia ibi. *Tunc ædificauit Iosue.*

An esset conueniens, quòd Deus nunc confortaret sermone Iosue timorem expellendo,
Quæst. I.

Circa primum, quia supra ex prævaricatione Achan Israelitæ ceciderant in aduersitatem hostilem, nunc autem scelus illud punitum erat, restabat, vt Deus conuerteretur ad Iudæos, ita vt primo fuerat. nam dixerat præcedenti cap. Non ero vltra vobiscum donec conteratis eum, qui hoc scelere contaminatus est. nunc autem, quia executi fuerant illud Israelitæ, Deus tollit eis timorem, & loquitur ad Iosue, vt non timeat. nam dato, quòd executi fuissent mor-

sent mortem Achan, adhuc timerent forte, quod Deus placatus non esset: ideo formidarent hostes suos de vrbe Hay, cum primo incurrissent in manus eorum. fuit ergo conueniens, vt Deus tolleret eis timorem certificando, quod iam nō traderet eos in manus hostium, sicut primo.

Sed dicet aliquis, quòd non erat necessarium, aut expediens, quod Deus loqueretur Iosue confortans eum ne timeret, quia præceden. cap. dictum fuerat, quod auersus fuerat furor Domini ab Israel.

Respondendum est, quod illud non cognoscebatur a Iosue nec Israelitis, donec Deus locutus fuit Iosue, quòd non timeret, sed scriptor libri ex his quæ postea dicta sunt colligit, quòd furor Domini auersus fuerat ab Israel, & expressit supra. si tamen Iosue non audisset a Domino ea quæ dicuntur hic, non fuisset certificatus, an Deus adhuc esset iratus contra Israel. *Dixit autem Dominus ad Iosue.* Ista locutio facta fuit, postquam Achan cum omnibus, quæ ad eum pertinebant deletus est, & satis cito post illam deletionem, & forte in die eadem. De modo autem locutionis huius responderi potest, sicut de præcedentibus, quod potuerit fieri super arcam, vel in aliqua nube loqui, vel in assumpta humana imagine in secreto loco. quis autem horum fuerit nihil hic differt. *Ne timeas, nec formides.* q.d. ante formidandum erat tibi, & toti Israel propter peccatū Achan nondum punitum, nunc autem illo punito nihil tibi extimescendum est, quia adiuuabo te, propter completam executionem. & duplicatur hic verbum pertinens ad idem. s. ad timorem secundum morem linguæ. etiam quia non signant idem totaliter. timere enim signat timorem quemcunque, pauere autem signat magnum timorem, & sic Hebræi exponunt: ne timeas, nec extremiscas. *Tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum.* Soli pugnatores ituri erant cum Iosue. fœminæ vero, & viri inepti ad pugnā non ibāt, sed manebant in castris in Galgalis, vbi primo fixerant tentoria transeuntes Iordanem, nam etiam postea cum pugnarent contra quinq; Reges, de quibus infra 10. manebant castra in Galgalis. nam post cędem factam reuersi sunt in castra Galgalæ, vt patet ibidem. *Omnem multitudinem pugnatorum.* In castris autem nullus de pugnatoribus manebat, & tamen adhuc Iudæi non formidabant, quod aliqui de Chananęis insilirent in castris. Tum quia castra erāt apud vrbem Iericho, & non erant aliqua loca propinqua illis, vt inde egredientes Chananæi inuaderent castra Hebræorū. Tum quia omnes Chananæi extimuerant, & tota terra siluerat in conspectu Iudæorum: vnde non auderent prosilire in castra Israel etiam si propinqua forent. Iussit autem tolli Deus omnem multitudinem pugnatorum, quamquā viri vrbis Hay pauci essent, vt nō timeret populus Hebręorum. prius enim dixerant exploratores. Non ascendat totus populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem, quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? vt patet preced. cap. & tunc fugerunt Israelitæ terga vertentes. si autem nunc quoque pars pugnatorum ascenderet, timerent ne sibi simile eueniret, ideo iussum est, vt ascenderent omnes pugnatores. *Et consurgens ascende in oppidum Hay.* Dicebatur Iosue ascendere, quia euntibus de Iericho versus Hay est ascensus, cum Hay sit in locis montanis circa Bethauem, & Iericho sit in vallibus. sic patet infra 18. s. fuitque terminus eorum contra Aquilonem ad Iordanem pergens, iuxta latus Iericho Septentrionalis plagæ, & contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem, quæ est Bethel. Ecce a Iericho in Bethauem, & Hay, & Bethel ascēsus est, sed intermedius locus est Bethel, Hay: ergo etiam ad illam est ascensus de Iericho.

Hay est in locis montanis.

Ecce tradidi in manu tua Regem eius, & populum. In hoc dabat confidentiam Deus Iosue de euentu belli scilicet quod Rex Hay traderetur in manus Iosue, & totus populus eius: habebat enim vrbs Hay Regem. nam isti non erant Reges, sed Reguli, quia valde paruam terram habebant. nam Iericho apud Hay erat, tamen in Iericho erat Rex vnus, & in Hay Rex alius, vt patet infra 12. Item in parte quadam terræ promissionis, quam cepit Iosue, relicta adhuc magna parte eius erant 31. Reges, vt patet infra 12. vbi singulorum locorum Reges enumerantur. hi autē

Reges Chanaan erāt Reguli.

F magis ex nomine, quam ex potentia regnatiua Reges appellantur. vnde Scriptura interdum eos Regulos vocāt. sicut patet Io. 4. Erat quidā Regulus cuius filius infirmabatur. *Vrbemque & terram.* Tradito toto populo, & Rege satis intelligebatur de vrbe, quòd tradita foret, quia vrbs nulla sine pugnatoribus fortis est, sed dictum est ex superabundantia. *Et terram.* idest loca coniuncta oppido Hay. nam quamquam Hay esset parua ciuitas, vt signatur præced. c. tamen, quia erat ciuitas regalis, habebat saltē aliqua pauca loca, quæ vocantur viculi, siue rura sub ditione sua.

Faciesque vrbi Hay sicut fecisti vrbi Iericho, & Regi eius. Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit indicatio futurorum. s. sic eueniet tibi, quòd facies vrbi Hay, sicut fecisti vrbi Iericho, & Regi eius. s. quod occides populum cum Rege, & capies vrbem. Alio intelligitur per modum pręcepti, & est sensus quòd faceret Iosue vrbi Hay, & Regi eius, sicut fecerat vrbi Iericho. i. sicut G posuerat anathema in vrbe Iericho, ita poneret in vrbe Hay & iste sensus est conueniens. sic patet infra, vbi ista facta enarrantur, s. quòd incensa est vrbs Hay, & posita in tumulum æternum. sed hoc ad anathema pertinet. Item patet, quia declaratur immediate hoc, scilicet prędā vero, & omnia animātia diripietis vobis. q.d. facietis sicut vrbi Iericho ponentes interdictum, vel anathema, tamen non totaliter, vt in vrbe Iericho, sed prædam tolletis de vrbe atque iumenta.

Ciuitas Hay posita est sub anathemate, vt vrbs Iericho, sed non similiter ambæ pari anathemate.

Quæst. II.

H Circa hoc considerandum est, quòd Deus iussit poni vrbem Iericho sub anathemate, & vrbem Hay, sed non similiter, quia in vrbe Iericho, tam ipsa vrbs ad habitandum fuit interdicta, quàm omnia, quæ erant in ea ad capiēdum præter ea, quæ in thesauris Dn̄i reseruata sunt, vt patet supra 6. c. In vrbe autem Hay fuit positum anathema, quia non licuit alicui habitare in vrbe, quia cōbusta est tota, atque turres, & męnia diruta, & posita in tumulum æternum. non tamen fuit, vt in vrbe Iericho, quia hic pręda sumpta est tam rerum, quæ supellectilia appellantur, quàm iumentorum, ita vt nihil de his exustum est. Item in vrbe Iericho aurum, & argentum, ęnea vasa, & ferrū cesserunt Domino, cæteris igne cōsumptis. in vrbe autem Hay nihil Domino cessit, sed tota præda, tam auri, quam argenti, quam cæterorum bellatoribus distributa est, vt patet infra.

I

Quare non fuit tale anathema omnino positum in vrbe Hay, sicut in vrbe Iericho.

Quæst. III.

Quæret aliquis quare in vrbe Hay interdictum positum est, & quare non tale quale in vrbe Iericho? Respondendum est, quod Deus introducebat Israelitas in terram Chanaan, vt faceret eos habitare ibi, & non vt terram illam totam sibi faceret anathema, atque consecraret, quia hoc modo non possent in ea habitare totam Domino consecrantes sub anathemate. non ergo debuit poni anathema in omnibus vrbibus terræ Chanaan.

Et si aliquis dicat, quòd poterant Israelitæ omnes vrbes Chanaan subiicere anathemati sicut fuit in vrbe Iericho, & tamē habitarēt in terra illa loca alia cōdentes, & vrbes.

Rn̄dendum est non stare. aliter. n. Deus de eis determinauerat, s. quod habitarent in vrbibus Chanæorum. sic patet K Deut. 6 Cumq; introduxerit te dominus Deus tuus in terrā, &c. & dederit tibi ciuitates magnas, & optimas quas non ædificasti, & domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, &c. ergo has ciuitates possessuri erant. Item quia dicitur Num. 35. quod 48. ciuitates de eis quas acciperent darent Israelitæ pro Leuitis. non debebant ergo omnes vrbes Chananæorum subiici anathemati Ierichontino. fuit tamē vrbs Iericho posita sub anathemate tanquam primitiæ omniū vrbium, vt Deo cōsecraretur, quia prima erat. & quia Deus specialia miracula ibi pro Israelitis fecerat, & decuit fieri, vt declaratum fuit supr. 6. cap. om.

In q. 16.

cap. omnes autem alias vrbes non decuit anathemetizari, quia tamen in vrbe Iericho omnia fuerant data Deo quibusdam repositis in thesauris eius, alijs vero crematis propter Deum, si immediate in vrbe Hay omnia prouenirẽt populo, nullo tradito Deo, esset transitus magnus. s. a toto in nihil. decuit ergo poni medium. s. vt quia in vrbe Iericho, tam vrbs, quam omnia quæ in vrbe erant fuerãt Domino data, in vrbe Hay, quæ erat secunda aliquid daretur Deo, & aliquid Israelitis, vt postea perueniretur ad nihil dandum Deo, & totum Israelitis. nam in vrbe Hay data est ipsa vrbs Deo, ita vt cremaretur tota propter eum, & poneretur in tumulum æternum ne vnquam habitaretur cessit autem Israelitis reliquum, quod erat in vrbe. s. omnia spolia. & iumenta.

An sic fuerit vrbs Hay posita sub anathemate, sicut Iericho. s. vt iuberetur ne quis in ea habitaret. Quæst. IIII.

DE hac autem vrbe an quantum ad locum sic fuerit posita sub anathemate, sicut Iericho. s. vt iuberetur ne quis in ea habitaret, dubium videtur. nam quòd cremata fuerit & diruta infra patet. Sed an Iosue dixerit ibi verba, quę dixerat super Iericho. s. maledictus vir, qui suscitauerit, & ędificauerit vrbem Iericho, non constat. Dicendum videtur, quòd ita fuerit positum anathema ne quis eam in æternum suscitaret, sicut in vrbe Iericho, quamq̃ non exprimantur hic verba illa, quod patet primo, quia dicitur hic. Faciesque vrbi Hay sicut fecisti vrbi Iericho, & postea subditur. Prædam vero, & omnia animantia diripietis vobis. q. d. q̀ omnia debebant fieri in vrbe Hay, sicut in vrbe Iericho, præter hoc, quòd prędа cederet Israelitis, alioquin frustra poneretur ista clausula. sed vrbs Iericho fuit diruta, & succensa, & super posita æterno anathemati, ne quis eam habitaret. ergo sic factum est de oppido Hay. Item quia infra dicitur, quòd Iosue succẽdit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum: ergo nũquam in ea esse debebat habitatio, sed semper futura erat tumulus. In hoc autem, quod dicitur eã fecisse tumulum æternum. subintelligitur quòd dixerit, maledictus qui suscitauerit, & ędificauerit vrbem Hay. postea vero nullæ vrbes in terra Chanaan anathemati suppositæ fuerunt, sed tam vrbes ad habitandum quam spolia vrbium ad diripiendũ licebant exercitui. *Prædam vero & omnia animatia diripietis vobis.* Idest non facietis hic tale anathema quale in vrbe Iericho, vbi nihil licuit vobis accipere. nam hic totum, quod in vrbe fuerit accipi licitum est pro vobis. Si aliter Deus iussisset, nimis moleste ferrent Israelitæ. s. quòd de toto, quod erat in vrbe Hay nihil acciperent, & quamquam nihil raperent timentes iram Domini, sicut fuerat pro violato anathemate Iericho, tamen grauiter ferrent, quòd eis cuncta auferrentur. permisit ergo eis Deus, q̀ inter se diuiderent. *Diripietis vobis.* i. rapietis pro vobis, nam si solum dixisset diripietis, adhuc nõ auderent Israelitæ accipere spolia vrbis pro se, sicut in vrbe Iericho licuit aurum, & argentum, & ænea vasa, atque ferrum diripi, sed in thesauris Domini reseruata sunt, ita intelligerent hic nisi expressum foret. dixit ergo. diripietis vobis. i. pro vobis, nihil quippe Deo datum est de argento, atque reliquis.

Differẽtia inter prædam, & animantia.

Differentiam facit litera inter prædam & animantia, quia vocat prædam omnia supellectilia inanimata. animantia autem vocat pecora, & iumenta in quibus est tota pręda, vel spolia bellica. *Pone insidias vrbi post eam.* Hic datur modus capiendi Hay per insidias. s. quòd ad partem Occidẽtalem eius ponerentur insidiæ. & cum egrederentur viri de oppido Hay in pugnã contra eos qui aperte veniebant a fronte Orientalis vrbis, atque sequerentur eos simulantes fugam, insidiæ, quæ laterent post vrbem intrarent in eam, & regredientibus Chananęis non pateret aditus vrbis, sed interciperentur vndique ab hostibus, atq; faciliter cæderentur. Si autem totus exercitus Israelitarũ occurrisset viris Hay a fronte, quamquam egrederentur ab vrbe, non potentes postea sustinere põdus belli regrederentur, atque laterent. ideo non esset Israelitis facile comprehendere viros, sed oportebat vt obsiderent quousque deficerent in vrbe alimenta, aut Deus dirueret muros

A Hay, sicut fecerat in muris Iericho. ad faciliter ergo cõprehendendum dedit modum hunc. s. quòd ponerentur insidiæ. *Post eam.* i. a parte Occidentali.

Quomodo sumitur ante & retro, dextrum, & sinistrum in cælo, & in omnibus rebus creatis. Quæst. V.

IN quo considerandum, quòd quædam sunt, quæ habẽt ante & retro, dextrum & sinistrum, & hoc secundũ naturæ determinationem, quia sunt aliquę virtutes in his partibus secundum quas vocantur sic partes, vt in animalibus vultus vocatur pars anterior, quia contra partem illam est impetus motus animalis, & non versus caudam. ideo dato quòd animal sit conuersum ad Occidentem, vel quodlibet latus mundi, ea pars dicetur anterior eius ad quam vultus illius conuersus est. sic de supra, & infra. Nã B caput animalis est supina pars eius, & pedes sunt inferior pars, quia in capite est virtus deriuata per totum corpus a cerebro ad sentiendum: deriuatio autem a superiori ad inferiora est. ideo quamquam animal pendeat pedibus erectis in sublime, pars eius superior vocatur semp̃ caput. in cęlo quoq; naturaliter sunt determinatæ istę positiones. s. quòd pars Orientalis est anterior mundi, vel cęli pars quia ibi patet specialiter vis motus, quia ab ea parte incipit motus mundi. s. primi mobilis, omnium cęlorum inferiorum quantum ad motum raptus, qui est principalior, & manifestior motus mundi. Aliæ autem res sunt, quæ secundum se non habent ante & retro, dextrum & sinistrum, quia non sunt in eis aliquæ determinatæ virtutes, secundum quas accipiantur istę positiones. Recipiunt tamen istas denominationes ex duobus. s. ex conparatione ad nos in quibus sunt istæ positionum differentiæ proprię, vel ex mundo. ideo pars rei quæ est ad partem no- C stram anteriorem vocatur anterior in re, & quæ est nobis dextra vocatur dextra in illis, & sic de cæteris differentijs. Vel accipiuntur ex comparatione ad partes mundi, s. quòd illa pars rei, quæ est versus partem anteriorem mundi. s. Orientalem vocatur anterior in re, & sic de cæteris positionibus. Ita ergo in vrbe Hay, ipsa secundum se non habebat aliquam partem anteriorem, vel posteriorem: cui nulla virtus sit quæ determinet sibi vnam partem, vel alteram, & denominari faciat, sed dicebatur pars anterior illa, quæ erat versus partem anteriorem Iudęorum veniẽtium in Hay, & posterior illa, quæ erat ex opposito. Ideo venerunt Iudæi ex opposito vrbis in manifesta pugna, & fecerunt partẽ eorum per latibula circuire ciuitatem, & manere in parte opposita parti illi contra quam ipsi ibant. Vel vocabatur ante & retro in vrbe Hay secundum comparationem ad partes mundi. s. quòd pars vrbis D Hay, quæ erat contra Orientem vocabatur anterior, & pars quæ erat contra Occidentem vocabatur posterior. Israelitæ autem veniebant a parte orientali. s. a Iericho, & Iordane in Hay. nam introierant in terram Chanaan per frontem orientalem eius, scilicet per Iordanem, qui est ad orientem terrę Chanaan, vt patet Num. 34. c. & cum irent versus Hay introeuntes magis in terram Chanaan necesse est, quòd intrarẽt versus Occidentem, & pars locorum opposita eis ad quę ibant erat Orietalis locorum: ipsa autem erat pars anterior. pars vero Occidentalem erat posterior, sed insidię erant ad partem Occidentalis vrbis. ergo erant post vrbẽ, sic patet infra. s. sederũt inter Bethel, & Hay ad Occidentalem plagam vrbis Hay.

E *An liceat in bellis poni insidias, & vti alijs cautelis ad capiẽdum hostes. Et quod veritas & fides seruanda est hostibus, & inimicis etiam infidelibus, & Ethnicis, quia est de iure natura, fallit tamen in alibus. Quæst VI.*

CIrca hoc, quod de insidijs ponẽdis hic dicitur inquirẽdum est, an liceat in bellis vti insidijs, & alijs cautelis ad decipiendum hostes. Aliquis dicet, quòd non, quia contra præceptum commune naturæ est, quòd quis alteri non faciat, quod sibi fieri nolit. nemo tamen vult poni sibi insidias. ergo non est licitum in bellis poni aliquas. Item insidiæ ex abscũdito fiunt. nã in manifesto nullę ponũtur insidiæ iuxta illud Prouerb. 1. c. frustra rete ponitur ante

oculos

oculos pennatorum, sed qui tenebras, & abscondita petit malus est, iuxta illud Iob c. 24. Oculus adulteri diligit caliginem, & Luc. 6. Qui male agit odit lucem. ergo poni insidias malum est. Item insidiæ pertinẽt ad fraudes. sunt autem fraudes pertinentes ad iniustitiam. ergo, qui ponit insidias iniuste agit. In contrarium videtur, quòd Deus iussit hic Iosue, vt poneret insidias, sed Deus nihil iubet iniustum. ergo licitũ est vti insidiis in bello. Itẽ Gl. beati August. super locum istum dicit, quòd insidiis vti licitũ sit. Ad hoc considerandum est, quòd de iure gentium bella introducta sunt, & iura bellorum, atque artificia. nimis enim differt in regimine exercitus, quia habet suam prudentiam, sicut operationes singulę. Ad directionem autem bellicam pertinet positio insidiarum in decenti loco. Ideo an insidiis vti iustum, vel iniustum sit, ex hoc dependet, quòd bellum sit iustum, vel iniustum. si enim bellum iustum sit, cuncta quæ ad prudentiam bellicam pertinent iusta erunt. Si vero bellum iniustum sit, cuncta quæ bellice fiunt, siue ad prudentiam bellicam pertineant, siue non, illicita sunt. Pro quo considerandum, quòd insidiæ sunt ad fallẽdum hostes. Possunt autem hostes falli dupliciter. Vno modo, quia eis falsa exprimuntur, vel quia pacta conuenta non obseruantur, & tunc illicitum est, nec talibus insidiis, aut magis fraudibus vtendum est. nam ad hostes etiam veritas tenenda est, nisi ipsi primo fidem fregerint. nam tunc generale est, quod frangenti fidem fides frangatur eidem, vt patet extra de iureiu. c. peruenit 2. Sunt enim quædam iura bellorum, quæ agentibus sine aliqua positione legis latorũ introducta, & obseruata sunt, vt quod legati sint securi, & quod treguæ obseruentur, & omnia pacta iura, vt ait Ambro. in lib. de offi. contra hæc autem nemini agere licet. Alio modo hostes decipimus, quia id, quod agimus, aut in factis, signis, aut verbis occultamus, vt quod veritatem eis non pandimus, licet tamen falsum non exprimamus. Nec solum licet occultare, quod agimus aut intendimus, sed etiã fingere nos aliud facere, quam facimus, vt eos capiamus. Et si quis obiiciat, quòd non liceat decipere in alterutrum. Respondendum est, quod hostes sibi cauere debent ab hostibus, quia non procurant in alterutrum bonum, sed omne malum, semper ergo suspicari debent malum ex eis euenturum, & vigilanter eis resistendum est. Nec si quicquã nobis ab hoste proueniat fraudi, aut dolo ascribere debemus, quoniam dolus, aut fraus non est, nisi in eo, a quo nobis cauendum esse nescimus: cum enim pugnare contra hostes, licet, nihil differt ex insidiis pugnare, aut manifeste, nisi vt secreta nostra hostibus pãdamus, vel nequaquam, sed nemo tenetur pandere secreta sua hosti. ergo cum licuerit pugnare, licebit tã ex insidiis, quam manifeste pugnare. vnde Aug. super locum istum ait. Si quis bellum iustum ceperit, nihil differt, an aperte an ex insidiis vincat quantum ad iustitiam. Si autem bellum est illicitum, non solum pugnare ex insidiis malum est, sed etiam manifeste pugnare. peius tamẽ est ex insidiis, quam manifeste. Ad argumẽta in contrariũ. Ad primum cum dicebatur, quòd naturale pręceptũ est, vt quis non agat cõtra alterum, quòd contra se fieri nollet. Dicendum est non esse large intelligendum. non enim peccat quilibet faciendo contra alterum, quęcunque sibi fieri nollet, vel non faciendo, quæcunque sibi fieri, vellet, quod patet, quia vellem, quod nemo me aliquo modo de crimine accusaret, vel corrigeret: tamen si accusauero quempiam de crimine, vel correxero non pecco, quin potius interdũ tenemur ad contraria. Item ego vellẽ a quolibet honorari, & mihi impendi obsequia. tamen non teneor quemlibet honorare, nec famulari illi. Sed est sensus, quęcunq; volumus nobis fieri rationabiliter, eadẽ debemus velle facere aliis, & faciemus: & quęcunque iuste nolumus nobis fieri, tenemur non facere aliis. De insidiis ergo tunc dicendum est, quòd quãquam quilibet vellet, quòd nemo pugnaret contra eum ex insidiis, tamen non tenetur non pugnare contra alios ex insidiis. nam si sic arguatur dicetur. Ego nollem, quòd aliquis contra me pugnaret vllo mõ iuste, aut iniuste. ergo teneor non pugnare contra aliquem, siue iuste siue iniuste, sed falsum est. ideo est sensus, quòd nos tenemur non pugnare ex insidiis contra alios eo modo, quo nollemus rationabiliter pugnari contra nos. tamen,

Auctoris responsio.

No. primũ præceptum iuris naturalis, quod tibi nõ vis alteri non facias quõ intelligatur.

F quòd nos nolimus omni mõ pugnari cõtra nos ex insidiis iniustum est, cum aliquando liceat pugnari contra nos ex insidiis. s. quando est iustum bellum. solum ergo tenemur non pugnare contra alios ex insidiis in bello iniusto, quia tunc etiam tenemur non pugnare manifeste. Ad aliud argumentum cum dicebatur, quòd insidiæ ponuntur in tenebris, & occulto, sed quę in occulto fieri volumus mala sunt. ergo &c. Respondendum est, quòd ea quæ mala sunt nolumus manifeste fieri, quia fugimus erubescere. de malo tamen erubescendum est. non tamen conuertitur, quòd omne, quod facimus in abscondito malum sit. quędam namque in abscõdito fiunt, quæ publice facta verecũdię magnę sunt, sicut de copula coniugali. alia quoque secrete fiunt, quamquam bona sint, vt cautius fiant, & ne ab aliis impediantur: sic de insidiis in bello iusto. non enim fiunt in occulto, quia malę sunt, sed quia non ita caute, G aut faciliter perueniretur ad id, quòd petitur, sicut data pugna ex insidiis. Immo si proprie dicere velimus non est aduersus hostes insidiarum positio. nam ad illos insidię sunt, qui ab insidiis cauere non debent, sed hostes debent formidare semper sibi latere insidias, cum hostile sit alius mala semper inquirere. ergo quęcunq; insidię positę hostibus, tanquam bella manifesta sunt. in bello ergo iusto insidiæ iustæ erunt. Ad tertium quãdo dicitur, quòd insidiæ sunt, quædam fraudes, sed fraudibus vti non licet, quia sunt partes iniustitię. ergo &c. Respondendum insidias nõ esse fraudes, quia fraus non solum dicit aliquid occulte contra alterum agere, sed occulte, & iniuste agere. qui aũt struxit insidias in bello iusto, quamquam occulte agit, iniuste non agit. ergo insidię illę fraudes non sunt. cum vero bellum est iniustum, insidię sunt aliquid iniustum, & occidrum: ideo ad fraudes pertinent, patet ergo qualiter in- H sidiæ licitę, & qualiter illicitę sint.

Quædam iuste in abscondito fiunt, quæ publice facta male fierent.

Surrexitque Iosue, & omnis exercitus bellatorum cum eo vt ascenderent in Hay. Et electa triginta millia virorum fortium misit nocte: præcepitque eis dicens. Ponite insidias post ciuitatem, nec longius recedatis, & eritis omnes parati. Ego autem, & reliqua multitudo, quæ mecum est ascẽdemus ex aduerso contra vrbem. Cumque exierint contra nos, sicut ante fecimus, fugiemus, & terga vertemus donec persequẽtes ab vrbe longius protrahantur. Putabunt enim nos fugere sicut prius. Nobis ergo fugientibus, & illis persequentibus consurgetis de insidiis. & vastabitis ciuitatem, tradetque eã Dominus Deus vester in manus vestras. Cumque ceperitis, succendite eã: & sic omnia facietis vt iussi. Dimisitque eos, I *& perrexerunt ad locũ insidiarum, sederuntq; inter Bethel, & Hay ad Occidentalem plagam vrbis Hay.*

23. q. 2. c. Dominus.

Surrexitque Iosue. Hic ponitur secundum, scilicet executionis actus, sicut enim iusserat Dominus de captione vrbis Hay Iosue executus est, & diuidit in duo. Quia primo ponitur exercitus ordinatio. Secundo vrbis captio. Secunda ibi. *Abiit ergo Iosue*. Circa primum. *Surrexitque Iosue.* Potest intelligi de surrectione a somno. s. quòd diluculo surrexit omnis exercitus pugnatorum ad eundum contra vrbem Hay, vel quòd surrexit Iosue, idest recessit de castris Galgalæ in quibus nunc erat, vt iret in vrbem Hay. *Et omnis exercitus bellatorum cum eo.* Idest omnes viri qui erant armati, potentes exercere opera bellica. non enim fuit factum, sicut prima vice quando iuerunt tria millia contra vrbem Hay, & terga verterunt; quare autem iuerit nunc totus exercitus supra declaratum est. *Vt ascẽde-* K *rent in Hay.* Idest vt ascenderent contra ciuitatem Hay. erat enim hæc ciuitas in montanis, & solitudine Bethauẽ, vt supra declaratum fuit. ideo a Iericho illuc pergentibus ascensus erat. *Et electa triginta millia virorum.* Isti iuerunt ad ponendum se in insidiis post vrbem ad Occidentalem partem, sicut iusserat Dominus, vt cum recto vultu eunte Iosue cum reliquo exercitu Israelitarum in vrbem Hay, exirent viri de vrbe, ipsi intrarent, & delerent ciuitatem. Misit autem Iosue triginta millia virorum, quamquam pauciores sufficerent ad insidias vt non timerent, & vt exeuntibus pugnatoribus vrbis Hay contra Iudęos venientes ex aduerso, possent intrare confidenter vrbẽ, & pugnarent contra eos qui manerent in vrbe.

Misit nocte. Dicitur quòd misit, quia nõ iuerunt simul

cum

cũ Iosue isti qui latuerũt in insidiis, sed præcesserũt, vt primo ipsi laterent, quàm veniret Iosue cũ reliquo exercitu ex aduerso vrbis ad Orientalem plagam. Et dicitur, quòd misit nocte, quia insidię ponendę erant ad partem Occidẽtalẽ vrbis Hay, vt patet hic, & supra Israelitę autem veniebãt ex parte Oriẽtali vrbis, ideo necesse erat, vt circũdarẽt latera ciuitatis, scilicet dimidiam ciuitatem, scilicet circueundo a puncto Orientali per Septẽtrionale latus ad Occidentem. si tamen per diẽ venirent qui latere debebant in insidiis, viderent eos viri vrbis Hay, & scientes esse insidias nollent egredi de vrbe. factũ est ergo per noctem.

Præcepitque eis ponite insidias post ciuitatem. Idest latere post ciuitatem ad Occidentalem partem eius in insidiis. *Nec longius recedatis.* Dixit hoc, vt cum Iosue mostraret eis signum intrãdi in vrbem intrarẽt. etiam vt immediate quo exiuissẽt viri vrbis Hay, possent ingredi. si autẽ lõgius abirent non possent immediate ingredi, sed fortassis prius regrederentur viri vrbis Hay. *Et eritis omnes parati.* s. vt cum egressi fuerint viri de vrbe ingrediamini in eam, & incipiatis cremare, atque prędari, & vt exeatis postea ad percutiendum terga hostium. *Ego autem & reliqua multitudo, quæ mecum est,* Quia omnes pugnatores de castris veniebant cũ Iosue, de quibus mittebat. 30. millia virorũ ante se, reliqui autem bellatores cum eo ibant. *Ascendemus ex aduerso contra vrbem.* q. d. nos non ascendemus eadem via qua vos, vt simus in insidiis, sed palam contra vrbem ex aduerso. i. a fronte vrbis. s. a fronte Orientali. nam ab ea parte procedebant Israelitę contra vrbem Hay, cum vrbs Iericho sit ad Orientalem plagam vrbis Hay. *Cumque exierint contra nos.* Non intendebat Iosue cum bellatoribus suis accedere ad vrbem Hay, vt non intelligerẽt viri vrbis Hay esse insidias, quia tantũ audebant Israelitæ cum prius victi fuissent. & sic factum est, quia manserunt in valle, & illuc exierunt contra eos viri vrbis Hay. & hoc intelligebat Iosue futurum, scilicet, ꝙ isti hostes ex priori victoria nimis elati, atque confidentes egrederentur cõtra Iudęos. *Sicut ante fecimus fugiemus.* Non est sensus, quòd Iosue fugisset prius cum missis tribus millibus ad vrbem Hay, quia ipse mansit in castris, & postea audiuit, quòd factum fuerat, sed loquitur Iosue de his in persona sua, quia illi repræsentabant omnes pugnatores Israel, quorum Iosue Princeps erat. adeo illis prius terga vertentibus dicitur Iosue, & Israel terga vertisse. *Et terga vertemus.* Ad idem ista pertinent. nemo enim fugit, nisi terga vertat, quia qui non vertit terga licet currat fuga non est. prius autem est terga vertere, quam fugere, sed mutatur ordo, sicut cum dicit Virgil. 2. Aeneid. moriamur mediaq; in arma ruamus. prius enim in arma ruere, quã mori, sed mutatũ est. *Donec ab vrbe longius protrahantur.* i. longe recedãt. hoc erat, vt haberent tempus interim insidię latentes post vrbem ingrediendi in vrbem, & succendendi. si autem immediate, vt Israelitæ vertissẽt terga, conuerterentur ad pugnandum contra viros Hay, illi non potentes resistere ecõtrario terga verterent, & ingrederentur vrbem nondũ ingressis insidiis, & tunc non posset capi ciuitas. *Putabunt enim nos fugere sicut prius.* Iste est modus quo posset colorari hoc, quòd Israelitæ fugerent viros Hay, & quòd illi persequerentur eos. s. quia prius volentes resistere nõ potuerunt, & corruerũt vulnerati. 36. viri. Ex hac ergo victoria viri vrbis Hay elati contra Hebręos, atque cõfidentes non considerauerunt an laterent insidiæ, sed vt sciuerunt eos esse in valle apud vrbem, egressi sunt contra eos. *Nobis n. fugientibus.* s. simulantibus fugã ad decipiẽdos viros istos. Ecce enim. iste modus cautelosus est, tamen quia contra hostes est, licitus est. nec distat de hoc ad insidias. nam, & iste modus erat insidiarum principiũ. sic enim facilius hostes capiuntur. Immo dato quòd non fuissent positę insidiæ hoc modo, potuissent Israelitæ delere viros vrbis Hay si fugiendo protraherẽt eos longe ab vrbe, & postea cõuertentes se super eos irruerent in illos, & in mutua fuga comprehenderentur, quod non fieret si nõ fugissent, quia tũc viri vrbis Hay non potentes sustinere faciem Hebræorum conuerterentur in vrbem non inde recedẽtes procul. *Et illis sequentibus.* i. persequentibus nos ad delendum, sicut prius fuerant persecuti, nunc tamen aliter fuit fuga Hæbræorum, quã ante. s. quòd longe stantes ab vrbe Hay

Virgil. 2. Aeneid.

A mox, vt viderunt egressos viros de vrbe verterunt terga, vt sic non accederent ad eos Chananæi. alioquin oportebat, vel ab eis cædi, vel resistere illis conuertẽdo super eos, quorum neutrum licebat, nec factum est. Prima vice Israelitæ nihil timentes, nec fugam simulare intendentes accesserũt ad portas vrbis, & tunc hostes egressi persequentes illos cito comprehenderũt occidentes trigintasex, vt patet præced. cap. *Consurgetis de insidijs.* Idest, de loco insidiarum, quia isti iacebant absconditi post vrbem Hay in aliquo loco abscondito nihil moti, vt non possẽt hostes percipere insidias. *Et vastabitis ciuitatem.* Scilicet occidentes eos quos ibi reperierunt. & succẽdentes eam. *Tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.* Scilicet, quia reperietis eã apertam, & nullo resistente eam occupabitis. hoc aũt a Deo factum dr, quià ipse dedit in cor omnibus de vrbe Hay, vt egrederentur de oppido ad persequendum
B Israelitas. nullusq; maneret in vrbe, & ianuæ essent patẽtes nam in hoc manifestum erat eos fore incautos, sed Deus fecit errare illos, vt traderentur in manus Israelitarum. *Cumque ceperitis succendite eam.*

An vrbs Hay succensa est mox, vt fuit capta, vel postquam Iosue reuersus est a cæde. Quæst. VII.

Circa hoc dubitant aliqui, an immediate foret ciuitas succendenda. Et videtur quibusdam quòd non, quia iutium est, quòd Israelitæ omnia spolia vrbis acciperent, & omnia iumenta. tamen si mox vt ciuitatem Hay intrauerunt, succendissent eam, combusta fuisset tota præda, ꝗ erat in domibus. vnde nihil de spoliis diriperent sibi. tamen postea diripuerunt, & diuiserunt, vt patet infra. ergo
C non succenderunt ciuitatem immediate, vt intrauerunt. Item non potest hoc stare, quia postquam Iosue occidit omnes viros Hay in campo, reuersus est in vrbem Hay, & succendit eam, vt patet infra. ergo non erat ante succensa. Sed in contrarium aliquis dicet, quia iussit hic Iosue, vt isti succenderent vrbem immediate, vt intrarent. Item patet, quia infra cum enarrantur ista executioni tradita, dicitur quòd immediate, vt insidiæ intrauerunt in vrbem Hay succenderunt eam. Item patet, quia ista succensio fiebat ad hoc quòd Israelitæ existentes extra vrbem, & ipsi viri Hay viderent fumum eleuatum in vrbe, vt sic esset signum Israelitis conuertendi vultum suum contra viros Hay, & viri Hay conterrerentur. si tamen nõ incendissent immediate vrbem, non possent esse ista signa Israelitis. ergo succenderunt vrbem immediate, vt intrauerunt. & patet hoc: quia infra dicitur, quòd cum viderunt fumum vr-
D bis viri vrbis Hay, & Iudæi, non potuerunt se defendere Chananæi, & verterunt terga. ergo immediate, vt introierunt Israelitæ in vrbem Hay illam succenderunt. Dicendum est, quòd Israelitę succenderunt vrbem Hay immediate, vt in eam introierunt, sed non succenderunt eam totã, sed erat aliqua pars illius segregata: & illius spolia breuiter diripientes succenderunt, vt qui extra erãt cognoscerent conflagrare vrbem per fumum eleuatum in cœlum: non cremauerunt tamen totam vrbem ad hoc quòd non perirent spolia eius. & illam partem postquam deleti sunt viri vrbis Hay, succẽderunt Israelitæ. & tunc stant omnia prædicta, scilicet quòd spolia non combusta fuerint, sed postea diuisa, & vrbs succensa fuerit post aduentum Io-
E sue, & omnium aliorum Israelitarum, in vrbem. Etiam stant omnia, quę supra dicebantur, quod vrbs incensa est, & quòd immediate, ut in eam ingressi sunt Israelitæ fumus fuerit signum eis, qui extra erant, captę ciuitatis. Sed aliquis dicere poterit alias. scilicet quòd Israelitæ intrãtes urbem, totam urbem succenderint, ereptis primo omnibus spoliis eius. Sed hoc non stat, quia ad inquirendũ omnia spolia urbis Iericho requirebatur magnum spatium, ut perquirerentur omnia domorum latibula, quod si breuiter fieret, multa relinquerentur igne exurenda, quia ea quæ meliora sunt, magis semper recondita sunt, sed si hęc diligenter perquiri deberent, necesse erat, ut forte per totã unam diem, aut amplius manerent Israelitæ in urbe post ingressum. Sed hoc non stat, quia tunc valde sero ascenderet fumus, ut esset signum Israelitis existentibus extra reuertendi

Determinatio auctoris.

uertendi

uertendi in urbē, & conuertendi uultus contra uiros Hay. non ergo sic factum est. Et dato quòd omnia ista ueliciter fieri potuissent, tamen non potest dici, quòd sic acciderit. non enim consentit litera, quia infra dicitur, quòd cæsis viris Hay intrauit Iosue in vrbem & succendit eam. ergo antea non erat succensa. intelligendum ergo vt declaratum est. *Sic facietis omnia vt iussi.* Dat epilogum ad magis imprimendum. s. ꝙ non transgrederentur formam horum, quæ dicta fuerant.

Dimisitque eos. i. misit Iosue istos triginta millia virorū ad locum insidiarum, & hoc fuit de loco castrorum. s. ꝙ erat ibi Iosue quando isti viri recesserunt ab eo. *Et perrexerunt ad insidiarum locum.* i. ad locum in quo iusserat Iosue, vt laterent insidiando. s. vt manerent ad Occidentalem plagam vrbis Hay. *Sederuntque inter Bethel, & Hay.* Erāt istæ duæ ciuitates propinquæ, & in medio erat vallis in qua posuerat Abraham altare Domino, & habitauit, quā do venit nouiter de terra Mesopotamiæ in terram Chanaan. de quo Gene. 12. cap. postea recessit inde in Aegyptū premente fame, & iterum reuersus est in eundem locum, vt patet Gene. 12. in hac autem valle latuerunt, & tamen non uiderunt eos uiri qui erant in urbe Bethel, quamquā ipsi exiuissent ad pugnandum contra Iudæos adiuuantes uiros de oppido Hay, ut patet infra. s. cumque recessissent de ciuitate, nec unus quidem remansisset in urbe Hay, & Bethel, qui non persequeretur Israel, sicut eruperant, aperta oppida relinquerunt.

Ad Occidentalem plagam vrbis Hay. Et erat ista Orientalis plaga Bethel, quia Bethel ad Occidentalem plagam Hay est.

Iosue autem nocte illa in medio mansit populi. Surgensque diluculo recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitus vallatus auxilio pugnatorum. Cumque venissent & ascendissent ex aduerso ciuitatis, steterunt ad Septentrionalem vrbis plagam, inter quam & eos vallis erat media. Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidijs inter Bethauem, & Hay ex Occidentali parte eiusdem ciuitatis. Omnis vero reliquus exercitus ad Aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouissimi multitudinis Occidentalem plagam vrbis attingerent.

Iosue autem nocte illa. s. nocte qua dimisit exploratores. nam ut supra dictum est per noctem transierunt Israelitæ ad insidiarum locum inter Bethel, & Hay ne uiderent eos uiri de his duobus oppidis, & quia urbs Iericho cum castris Galgalæ modicum distabat ab urbe Hay, per noctē Israelitæ recesserunt de castris, & per noctem uenerunt ad insidiarum locum post urbem Hay. *In medio populi mansit.* s. in castris Galgalæ ubi totus populus Israelitarum erat præter eos qui missi erant ad insidias, & in hac nocte non mouit Iosue de castris cum exercitu suo, quia ipse pugna aperta processurus erat contra urbem Hay; & melius erat ire per diem ne præsumerentur insidiæ. *Surgensque diluculo.* Sequenti die postquam misit 30. millia virorum ad insidias contra vrbem Hay. *Recensuit socios.* Numerauit Iosue omnes bellatores, cum mouere debuit de castris. nam in bellis multitudo non prodest, nisi ad ordinem redacta, sed numerus ad ordinē ptinet, quia ea, q̄ determinata nō sunt non possunt poni in ordine. numerus autem omnia diffinit, quia ipse prima mensura rerum est. ergo oportet, vt cognoscantur bellatores quot sunt: etiam, quia acies disponēdæ sunt sub certis Ducibus, & vexillis, atque varijs modis sed in his omnibus numerus est necessarius, etiam vt sciatur si quis de bello fugiat: nec solum est necesse numerari viros bellatores, sed etiam sciri nomina, eorum, & cognosci illos in vultu a Ducibus suis. hæc autem omnia Iosue fecit recensendo socios ituros ad bellum. *Et ascendit cum senioribus.* Dicitur ascendisse Iosue, quia de loco castrorum versus vrbem Hay erat ascensus, cum Bethel, & Hay sint in montanis, vt patet infra 18. *Cum senioribus.* Ascenderūt seniores cum Iosue non ad pugnandum, sed ad consulendum: & vocantur hic seniores non omnes viri prouectæ ætatis Iudæorum, sed illi solum qui erant honorabiliores cæteris. hi enim comitabantur semper Iosue ad honorādū eum. sic patet cap. præceden. quòd seniores cum Iosue co-

Ordo numeris necessarius in bellis.

F rā arca prostrati sunt. *In fronte exercitus.* Idest Iosue ibat in prima parte exercitus, quæ est frons, & cum eo ibi seniores. & hoc vt daret cæteris fiduciam eundi. Et sic dixerat Deus, ꝙ Iosue transiret ante Israelitas, vt patet Deut. 31. s. Iosue iste transibit ante te. Sic enim petierat Moyses quando ei mors prenunciata est, quòd prouideret Deus hominem, qui esset super multitudinem illam, & posset ingredi, & exire ante eos, & introducere: ne sit populus Domini, sicut oues sine pastore, vt patet Num. 27. ca. *Vallatus auxilio pugnatorum.* Quia ex omni latere eius circumstabant multi bellatores. totus enim exercitus bellatorum ibat cum Iosue, præter 30. millia virorum quos miserat p̄cedenti nocte ad locum insidiarum. *Cumque venissent.* scilicet circa ciuitatem Hay. *Et ascendissent ex aduerso.* Idest per aliqua loca montuosa, & eleuata, quæ erant ex aduerso ciuitatis, idest a fronte, scilicet a parte Orientali, quod

G dicitur: quia immediate sequitur, quomodo descenderint deflectentes se in partem Septentrionalem vrbis. quæ iam non erat ex aduerso ciuitatis, sed ex latere. ex aduerso autē est quod a fronte est. *Steterunt ad Septentrionalem plagam vrbis.* Idest non ascenderunt directe, sed deflexerunt se in Septentrionem. nam a principio veniebant Israelitæ a parte Orientali vrbis Hay: & si vellent ad eam directe ire, debebant ascendere directe per cliuum ad altitudinem vrbis; & cum venissent circa vrbem non ascenderunt cliuum sed manserunt declinantes in Septentrionalem partē in valle, in qua ipsa nocte quieuerūt, donec cognito hoc viri Hay sequenti die descenderunt ad eos in pugna. *Inter quam & eos vallis media erat.* Idest vrbem Hay, & Hebræos declinantes ad Septentrionalem plagam Hay erat quædam vallis: quia vrbs erat in cliuo posita. In hac autē valle mansit nocte illa Iosue cum toto exercitu, vt patet

H infra cum dicitur. Abiit ergo Iosue, & nocte illa stetit in vallis medio. *Quinque millia autem viros elegerat, & posuerat in insidijs.*

An hic sit contraria litera, quoad numerum eorum qui ad insidias missi sunt. Quæst. VIII.

ALiquis dicet istam literam repugnare, quia supra dicitur, quòd triginta millia virorum fuerant electi, vt irent ad ponēdum insidias post vrbem Hay. Rabbi Salomon respōdet quòd erant duplices insidiæ. Primæ erāt triginta millia virorum, de quibus supra dicitur, & isti erant magis distantes. Et erant quinque millia virorum de quibus hic. isti autem minus distabant ab vrbe. Sed hoc non stat conuenienter dictum, quia superfluum videbatur poni duplices insidias, sed magis videtur quòd eędem

I insidiæ erant, quod demonstratur ex identitate loci. nam sicut dicitur de triginta millibus virorum quòd ad Occidentalem plagam vrbis Hay excubare debebant, ita de quinque millibus dictum est. Item patet magis, quia de alijs dicitur, erant inter Hay, & Bethel. eodem modo dicitur hic de Hay, & Bethauem: nam Bethel, & Bethauem erant coniuncta loca. Expositores autem nostri rationabilius dicunt quòd fuerāt eædem insidiæ, & quòd isti quinque millia viri fuerunt de triginta millibus missis a Iosue primo, sed de eis manserunt solum quinque millia in insidijs post vrbem, alij autem, scilicet, vigintiquinque millia regressi sunt ad pugnandum, vt adiuuarent Iosue, & reliquos Israelitas, sed isti non erant coniuncti Israelitis, qui erant cum Iosue in valle, sed latebant. Egressis autem viris de vrbe Hay, illi vigintiquinque millia coniuncti sunt Io-

K sue, & reliquis Israelitis ad eos iuuandum. Misit tamen Iosue triginta millia virorum ante se occultanda in insidijs, vt viri urbis Hay non terrerentur magna multitudine Israelitarum, atque recusarent aggredi. Manserunt ergo pauci in valle, & triginta millia latebant in posteriori parte urbis, scilicet Occidentali: postea exierunt ad iuuandū Israelitas. Modus autem quo omnes isti vocantur insidiæ est, quia Iosue misit triginta millia, vt manerēt in insidijs post vrbem Hay, & omnes quidem erant insidiæ, & in eodem loco, sed cum egressi sunt Chananæi de vrbe Hay vigintiquinque millia istorum cōgregati sunt reliquis Israelitis manentibus cum Iosue in valle, quod quidem facile erat, quia exercitus Iosue erat diffusus per vallem, nam ca

Expositio Catholicorum.

strame-

A ſtrametantes in Septentrionali plaga vrbis extendebant ſe vſque ad Occidentalem partem vrbis, vt patet infra cum dicitur. Reliquus exercitus ad Aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouiſſimi multitudinis Occidentalem plagã vrbis attingerent, & ſic extremitas caſtrorum Ioſue erat circa locum inſidiarum, quæ manebant in Occidentali parte vrbis inter Bethel, & Hay. Ideo cum egreſſi ſunt viri vrbis Hay contra Iſraelitas, viderunt iſti vigintiquinque millia qui latebant in inſidiis, & ſecuti ſunt caſtra Ioſue. Manſerunt autem quinque millia virorum, qui iuerunt in vrbẽ Hay egreſſis habitatoribus, & ſuccenderunt vrbem, atque ceperunt. Poſtea vero exierunt ad percutiẽdum terga Chananæorum, & ſic omnes triginta millia viri vocantur inſidię, & omnes ad Occidentalem partem Hay, ſed vigintiquinque millia, vt ſolum laterent, ne viderent eos viri dę vrbe Hay. quinque millia autem, quia latuerunt ne viderentur, & etiam poſtea exeuntes de latibulis introirent ciuitatem Ad ſuccendendum eam. *Quinque millia autem viros elegerat*. Scilicet, ex triginta millibus elegit quinque millia, vt laterent in inſidiis ad ſuccendendum vrbem, & quamquam ſupra dictum eſt, quod Ioſue miſit triginta millia virorum. vt manerent in inſidiis, & dixit eis: vt egreſſis viris de vrbe ingrederentur ipſi eamque ſuccenderent. pro ſolis quinq; millibus intelligebatur, quòd introirent ad ſuccendendum vrbem, alii autem non erant poſiti in inſidiis ad hoc. *Et poſuerat in inſidijs*. Ideſt iuſſerat, qđ manerẽt in inſidijs, quia quamquam alij vigintiquinque millia etiam partes eſſent inſidiarum, tamen non inſidiabãtur ad exeundum, & cremandum vrbem, ſed vt exeuntib. viris de vrbe Hay coniungerentur reliquis Iſraëlitis. *Inter Bethauem, & Hay*. Aliquę Bibliæ habẽt hic inter Bethel,

C & Hay: ſed cõmunior litera eſt inter Bethauem, & Hay: ſed non multum differt. Idem enim ſignatur per vtrunque. nam ſic ſupradictum fuerat, quòd maneant inſidiæ ad partem Occidentalem Hay inter eam, & Bethel. hic autem dr̃ inter Bethauẽ, & Hay, quia Bethauem, & Hay & Bethel ſunt tria loca coniuncta, vt patet, & declaratum eſt

In 9.6. in principio præceden. cap. Erat autem Bethel ad Occidentalem partem Hay. Bethauem autem etiam erat ad Occidentem, ſed non ita ſicut Bethel, ſed declinabat aliqualiter in Septẽtrionalẽ partem. ideo præcedenti cap. dictum eſt, quòd Hay eſt iuxta Bethauem, ad Occidentalem autẽ partem eſt Bethel: quia Bethel eſt locus magis directe Occidẽtalis, erat tamen vterque Occidentalis. ideo inſidiæ latẽtes poſt vrbem Hay ad Occidentalem eius plagam poterant dici inter Hay, & Bethel, vel inter Hay, & Bethauem. *Ex Occidentali parte eiuſdem ciuitatis* Ideſt, a parte Occiden-

D tali vrbis Hay, & Orientali parte Bethauem aliqualiter, & aliqualiter ex Septentrionali parte. *Omnis vero reliquus exercitus*. Scilicet omnes præter quinque mille viros inſidiarum, qui erant ad partem Occidentalem cum aliis viginti quinque millibus, qui in eodem loco latentes magis declinabant verſus Septentrionale latus, vt coniungerentur exercitui reliquo Ioſue, qui verſus partem Aquilonarem inclinabatur, vt patet immediate. *Ad Aquilonem aciem dirigebat*. Iſte erat exercitus, qui manebat cum Ioſue in valle, quę erat ad Septentrionalem plagam vrbis Hay. ſic enim dictum fuerat ſupra, quòd cum aſcendiſſent ex aduerſo vrbis, ſteterunt ad Septentrionalem plagam eiuſdem, & non intelligitur, quòd exercitus dirigebat aciem contra Septẽtrionem, ideſt, quòd moueretur contra Septentrionem, ſed quòd manſerunt contra Septentrionem vrbis, & ibi erant acies bellicæ ordinatę, quæ verſus Septentrionem di-

E rigebantur. *Ita vt nouiſſimi multitudinis*. Ideſt, extremi de toto exercitu Ioſue, & non vocantur nouiſſimi, ideſt citeriores, ſed vlteriores, quia Iſraelitę veniebant a frõte Oriẽtali verſus Occidentem, cum intrauiſſent per frontem Orientalem terræ Chanaan. Procedendo igitur habebat faciem ſuam contra Occidentem: ideo qui magis eſſent ad partem Occidentalem, eſſent vlteriores, & anteriores: qui verọ magis Orientales, erant poſteriores: hic tamen nouiſſimi dicuntur, qui magis Occidentales ſunt: ideo dicuntur nouiſſimi caſtrorum, ideſt extremi: quia in vna extremitate erant, ſcilicet in anteriori. *Occidentalem plagam vrbis attingerent*. Erat vrbs Hay in quodam iugo, apud quã erat vallis in qua manebant Iſraelitæ diſtincti per acies. extendẽbatur autem agmen per vallem, ita quòd vna extremitas eius eſſet in parte Septentrionali vrbis, reliqua autẽ erat in Occidentali plaga, ſcilicet, quòd vallis illa erat circundans vrbem, & perueniebat longitudo acierum Iudæorum a parte Septentrionali, vſque ad Occidentalem, & ſic extremitas caſtrorum erat circa locum inſidiarum, quæ erant in parte Occidentali. ideo quãdo ingreſſi ſunt viri de vrbe Hay, potuerunt faciliter inſidiatores cõiungi reliquo exercitui Ioſue, & alii quinque mille viri adhuc manentes in inſidiis potuerunt videre, quando Ioſue eleuauit clypeum, vt ipſi aſcenderent in vrbem Hay ad vaſtandum eam, & ſuccendendum.

Abijt ergo Ioſue nocte illa, & ſtetit in vallis medio. Quod cum vidiſſet Rex Hay feſtinauit mane, & egreſſus eſt cum

B *omni exercitu ciuitatis, direxitque aciem contra deſertum ignorans, quod poſt tergum laterent inſidiæ. Ioſue vero, et omnis Iſrael ceſſerunt loco ſimulantes metum, & fugientes per ſolitudinis viam. At illi vociferantes pariter, & ſe mutuo cohortantes perſecuti ſunt eos. Cumque receſſiſſent a ciuitate, et ne vnus quidem in vrbe Hay, & Bethel remanſiſſet, qui non perſequeretur Iſrael, ſicut eruperant aperta oppida relinquẽtes, dixit Dominus ad Ioſue. Leua clypeum qui in manu tua eſt contra vrbem Hay, quoniam tibi tradam eam.*

Hic ponitur executio quantum ad ciuitatis captionem. *Abijt ergo Ioſue*. Scilicet, de loco caſtrorum Galgalæ ad ciuitatem Hay vſque ad vallem, quę erat in Septentrionali latere vrbis. *Nocte illa*. Hoc non eſt referendum ad abire, ſed ad ſtare, ſcilicet, quod ſtetit nocte illa in medio vallis. Nam Ioſue non iuit per noctem in vrbem Hay, ſed per

C diem. inſidiæ autem iuerunt per noctem: niſi forte dicatſ, quòd Ioſue receſſit cum exercitu ſuo per diem, & non acceſſit tunc ad vrbem Hay, ſed per noctem venit in vallem. *Et ſtetit in vallis medio*. Scilicet, cum toto exercitu dormiuit ibi nocte illa. noluit enim accedere ad vrbem Hay, ne ſubito exterreret eos, & non auderent egredi de vrbe, ſed mãſit in valle, vt ſequenti diluculo videntes viri vrbis Hay de cliuo vrbis manentes Iſraelitas in valle exirẽt ad eos, & inſidiæ latentes egredientes de latibulis introirent ciuitatem illis egreſſis. *Quod cum vidiſſet Rex Hay*. Hoc fuit ſequenti die. nam viri de vrbe uidentes ibi acies Iudęorum dixerunt Regi Hay. habebat enim Hay Regem: quamq; ipſa eſſet de paruis locis Regalibus, ſicut ſignatur inſ. 10. cum dicitur. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna regalium ciuitatum maiorque oppido Hay. *Feſtinauit mane*. Quia in mane hoc viderãt, & tunc feſtinauit Rex, ſcilicet,

D parare viros vrbis ſuæ ad bellum, & omnes quidem parati ſunt. nam vt infra dicitur, Omnes exierunt nullo manente in vrbe: nec ſolum vrbs Hay parauit ſe contra Iſraelitas, ſed etiam viri de vrbe Bethel. exieruntque omnes, atque ipſam vrbem apertam reliquerunt, vt patet infra, ſicut ipſi de vrbe Hay. & tamen de viris vrbis Bethel, an cœſi fuerint hoc impetu, non patet, cum nihil de eis dicatur: conſtat tamen eorum vrbem non fuiſſe tunc captam, nec toto tempore Ioſue, ſed poſtea tempore Iudicum, vt patet Iudicum 1.c. & hoc quia forte viri de vrbe Bethel non fuerunt coniuncti viris de vrbe Hay, ſed per ſe fuerunt perſecuti in altera acie Iſraelitas, qui cum verterent vultum ſuum in viros Hay, vidiſſentque inſidias, regreſſi ſunt forte in locũ ſuum. ideo nec ipſi gladio corruerunt, nec vrbs eorũ capta eſt. *Et egreſſus eſt cum omni exercitu ciuitatis*. Ideſt, omnes viri potentes pugnare egreſſi ſunt cum Rege: vnde non re-

E manſit aliquis in vrbe. tamẽ enim illis perſequendi Iudęos cupido erat, quòd nemo eorum mãſit ad cuſtodiam vrbis, nec etiam inſidias cauere, aut intelligere potuerunt, quod magis eis in pœnam proueniebat, ſcilicet, quòd tradiderat illos Deus in manus Hebræorum, nihilque cauere, aut attendere ſinebat. *Direxitque aciem contra deſertum*. Scilicet contra partem Septentrionalem vrbis, quæ erat montuoſa, & deſerta. conſederant autem in ea caſtra Hebræorum, & Ioſue quoque contra eandem partem, ſcilicet Septentrionalem inſidioſe fugam iniuit, vt patet infra. *Ignorans quod poſt tergum laterent inſidiæ*. Ideſt, Rex urbis Hay cũ egreſſus eſt contra Iudæos neſciebat, quòd poſt tergum, id eſt ad ciuitatis partem Occidentalem laterent inſidię. nã

ſi ſciuiſſet

si sciuisset nõ egrederetur de vrbe. existimabat enim se posse Israelitas superare, sicut primo superauerat, si autem contingeret ab eis effugari, rediret in vrbem suam, quę satis erat vicina, & sic futurum erat conuersis Israelitis sup eos, sed insidiæ in parte posteriori manentes impedierunt intercipientes eos in medio. Vel dicitur quòd insidiæ laterent post tergum, idest post tergum ipsius Regis, & exercitum suum cum insidiæ manerent post vrbem, & exituræ erant de latibulis, egressis viris de vrbe Hay dicebantur manere post eorum tergum. *Iosue vero, & omnis Israel cesserunt loco*. Id est cum vidissent Israelitę descendentes viros Hay de cliuo vrbis, fugam inierunt dimittentes locũ vallis, & castrorum. potuissent quidem Israelitę, quia multi erant faciliter percutere viros Hay, sed timuerunt, quòd si resisterent mox confugerent viri illi in vrbem suam. cesserunt ergo loco, vt protraherent longe ab vrbe eos, vt tũc spatium haberent, qui erant in insidiis ingrediẽdi vrbẽ, atque succendendi antequam retrocederẽt uiri de vrbe illa.

In d. vrbis fuerunt decepti viri vrbis Hay.

Simulantes metum. Debuissent viri vrbis Hay intelligere esse fallaciam, quòd tot viri fugerent a facie eorum, qui pauci erant, potissime, nondum commissa pugna, sed duo eos deceperunt. Primum, quia primo fugissent Israelitæ, & illa non fuerat fuga simulata. nam corruerant de eis vulnerati. 36. viri, vt patet pręceden. c. nunc ergo sic existimabant. Secundum erat, & principalius, quia Deus volebat tradere viros vrbis Hay in manus Iudæorum. sic enim dixerat supra in litera. Ecce tradidi in manu tua Regẽ Hay, & populum eius, vrbemque, & terram. adiecit quoq; hũc modum insidiarum, ideo vt efficax esset pręter hoc, quòd ipse in se artificiosus erat, Deus virorum illorum perturbauit cor, vt non cauerent, quę alias cauere, & timere debuissent, vel potuissent. *Et fugientes per viam solitudinis*. Scilicet ad partem Septentrionalem vrbis Hay. nam ibi erat solitudo, quæ vocatur solitudo Bethauem, & per illam fugã iniuit Israel: non tamen nimis festinans, quia non erat vera fuga, sed vt protraherent ab vrbe viros Hay. *At illi vociferantes pariter*. s. viri vrbis Hay cum primo viderũt Israelitarum acies in valle circa vrbem, existimauerunt eas fugituras, sicut primo, & hac fiducia ducti egressi sunt. cumq; cœpissent se dirigere versus acies Iudæorum illis cedentibus loco, atque fugientibus, confirmata est opinio virorũ vrbis; ideo sumpta maiori audacia cœperunt clamare, qui clamor erat ad bellicam cohortationem, vt patet immediate. *Et se mutuo exhortantes*. i. viri de vrbe Hay exhortabantur adinuicem seipsos ad persecutionem, & cędem Iudæorum, cum viderent eos fugere. est enim hæc cohortatio in viris bellantibus, quando seipsos ad animositatem cohortantur, vel loquuntur ad hostes compellentes eos ad fugã. sic est Exod. 32. cum dixit Iosue ad Moysen. tumultus belli auditur in castris: cui Moyses. non est clamor adhortantium ad pugnam, nec vociferatio compellentium ad fugã, sed vocem cantantium ego audio. *Persecuti sunt eos*. Quousque protraherentur longe ab vrbe, & Iosue conuerteretur super eos. In ista autem persecutione non accedebãt viri vrbis Hay ad Israelitas, sed lõge illi pręcedebãt, & hoc, quia vel cæderentur a Chananæis si appropinquarent, vel cogerentur conuertere se super eos, vt resisterent, & expugnarent. Neutrum autem licebat. nam si conuerterentur Israelitę super viros Hay, illi regrederentur in vrbem, antequam insidię intrarent in eam vnde non caperẽtur. *Cumque recessissent a ciuitate*. s. viri vrbis Hay, etiam viri vrbis Bethel. nã sicut egressi sunt viri vrbis Hay contra Iudæos, ita viri vrbis Bethel, quia Iudæis communes hostes erant. etiam quia ipsi viderunt eos, sicut viri vrbis Hay. nã erat vrbs Bethel ad Occidentalem partem vrbis Hay, vt patet pręceden. c. & hic. Exercitus autem Iudęorũ partim erat inter Hay, & Bethel, quia cum esset in valle ad Septentrionalem plagam vrbis Hay, extendebantur acies vsque ad Occidentalem partem vrbis, ita vt essent inter Hay, & Bethel, quod patet supra cum dicitur. omnis vero reliquus exercitus ad Aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouissimi multitudinis Occidentalem plagam attingerent. exierunt ergo tam uiri Hay, quàm Bethel. erat etiam Bethauem satis in propinquo, sed non legitur, quòd aliqui tunc inde exiergint. *Et ne vnus quidem in vrbe Bethel, & vrbe Hay remansisset*. De quolibet horum duorum oppidorum con

F citati fuerant animo viri ad persequendum Israelitas, ita vt non relinquerent in vrbe aliquos custodes. in quo innuitur, quòd etiam viri de urbe Bethel non uiderunt insidias positas ubi Hay, alioquin timuissent, & non fuissent persecuti Israelitas fugientes. hoc non est intelligendum sic, sed per hyperbolem. nam sicut in excessu magno est hyperbole, ita in hac diminutione, quę tamen ex hac parte excessus est. s. quòd nullus remanserit, quia saltem fœminæ paruuli, & decrepiti senes manerent. hi enim ad pugnam inepti sunt. Sed dicendum est, quòd non est hyperbole, sed ueritas; refert tamen ad superiora, scilicet quòd Rex Hay egressus est cum toto exercitu suo ad Israelitas, & ne unus quidem remansit in vrbe, quia de his qui pertinebant ad vrbis pugnatores, nullus manserat in vrbe, sed omnes venerant in exercitum: & ita factum est, vt in vrbe Bethel, ꝙ omnes potentes pugnare egressi sunt manente uacua vrbe.

An hic sit intellectus per hyperbolem.

G *Qui vt persequerentur Israel*. Ad hoc egressi fuerant viri de his duabus vrbibus: dicebantur persequi Israel, idest totũ exercitum Israel qui erat hic. *Sicut egressi fuerant aperta oppida relinquentes*. Idest quando egressi sunt isti de vrbibus manebãt apertę portę, vt egrederent, eis aũt egressis nemo clausit portas, sed manserunt patentes, quia non erãt in vrbe aliqui qui tuerentur urbem, & nihil magis uidebatur esse clausam portam, quam apertam. hoc forte factum est, quia uiri de his ciuitatibus uoluerunt sic manere portas, ut si contingeret eos effugari ab Israelitis, reuerterentur in urbem: eamque patentem inuenirent. Vel forte nemo fuit in urbe, qui curam haberet claudendarum portarum. hoc autem dicitur propter insidias, quæ latebant post urbem. nam si mulieres saltem manentes in oppido Hay clausissent portas, uenientes insidiæ non potuissent ingredi in urbem: resisterent enim sibi saltem paruuli existentes in mœ
H nibus, quousque regrederentur uiri urbis illius, unde non haberetur intentum Iosue. manentibus autem portis patẽtibus acceleratum est negociũ. *Aperta oppida derelinquentes*. Dicitur de urbe Hay, & urbe Bethel. de qualibet enim exierant uiri persequentes Iudæos, & reliquerunt ciuitates apertas, tamen solum hoc fuit utile Iudæis, quantum ad captionem urbis Hay. Bethel namque non capta fuit tunc. *Dixit Dominus ad Iosue*. Hic ponitur locutio Dei ad Iosue erudiendo eum, ut incitaret latentes in insidijs ad intrandum in urbem Hay, & succendendum eam, quia iam erant uiri distantes ab urbe: nec possent regredi antequam insidiæ intrarent in urbem, eamque succenderent.

Quando ista locutio Dei ad Iosue fuit facta, & quomodo. Quæst. IX.

I

SEcundum, ꝙ ista locutio Dei ad Iosue fuit facta fugiente ipso cum toto exercitu a facie Chananæorum. Ideo de modo huiusmodi locutionis, & apparitionis dicendum est, quòd nõ potest intelligi fuisse in arca, sicut dictum est pręcedent. capit. quòd locutus fuerit Angelus Domini inter Cherubin sub uelamentis arcę. hic autem non erat arca; quia portabant eam Israelitę in hac expeditione, sed mansit in castris Galgalæ. non enim decebat portari eã ad fugiendum. Sed dicendum est, quòd Angelus Domini apparuit ei aliter. scilicet in aliqua nube loquens circa eum, ut eleuaret hastã suam, uel quòd formauerit aliquod corpus humanum de aere, in quo ei appareret. Sed primum rationabilius est. nam ut supra 4. cap. declaratum est, quandocunque apparet Angelus in aliquo corpore assumpto, uocatur Angelus, uel uir, & nunquam Deus. cum autem loquitur uelatus, uocatur Deus: sed hic dicitur qd Deus locutus fuerit ad Iosue. ergo non uidetur quòd apparuerit
K in assumpta figura manifesta. Item quia si sic apparuisset, etiam alii qui cum eo erant uiderent eum. quod forte non concederet Angelus alicui præter Iosue, quia alii erant indigni uidere figuram apparẽtem. Rationabilius ergo erat, quòd apparuerit Angelus aliqua nube uelatus, ita ꝙ non uideretur aliquod corpus humanum, uel alia specialis figura. Quamquam si quis tenere uellet, quòd apparuit in forma humana non uelatus nube, dici posset quòd cęteri Iudæi percussi sunt Aorisia, ut ait August. scilicet, cæcitate ita, ut cætera uidentes non uiderent illam figuram apparentem; sicut factum est de uiris Sodomorum, qui uidero

In q. 2.

non

non potuerunt ostium domus Loth, ut patet Gen. 19. cap. De uoce autem, quòd eam audierint, non est inconueniēs, quia aliàs audierant, sed de figura non conuenit. *Leua clypeum qui in manu tua est.*

Quomodo intelligitur, quòd Iosue eleuauerit clypeum. Quæst. X.

Dicunt Hebræi: eleua hastam, uel eleua uexillum. & dicunt hoc intelligi rationabilius, quàm de clypeo, quia Iosue non posset multum eleuare clypeum, ita ut uiderent qui erant in insidijs, & exirent: tamen ad hoc factū est. & sequitur infra, ꝙ qui erant in insidijs uiderunt clypeum eleuatum, & ascenderunt in vrbem Hay, atque succenderunt eam. Hasta autem, uel uexillum poterat eleuari in sublime, ita ut uideretur à manentibus in insidijs. Sed dicendum est, quòd cōuenientior litera est ista, quàm ꝙ ponatur uexillum: nam uexillum non esset in manu Iosue, quia Principes belli non portant in manibus suis uexilla, sed alij coram eis. non ergo haberet Iosue uexillum. De clypeo autem manifestum est, ꝙ haberet in manu clypeum ad pugnandum. Item non conuenit dici de uexillo, quia per uexillum eleuatum illi, qui erant latentes in insidijs non possent habere aliquod conueniens signum ad egrediēdum, quia uexillum semper est eleuatum, sed hoc quod erat in manu Iosue, non erat semper eleuatum, sed tunc solum eleuatum est. ergo nō erat uexillum istud, qd eleuauit Iosue. Item non poterat intelligi de hasta, quia si eleuasset Iosue hastam, non uiderent eam à longè manentes in insidijs. nam hasta est tenuis, & res graciles à longè uideri nequeunt, cū conus pyramidis eorum quando peruenit ad oculos sit valdè acutus, & consequenter pyramis radiosa faciat paruā immutationē. non ergo possent uidere insidiatores. Potissime, quia quando eleuauit Iosue signum istud ad incitandas insidias, non erat propè illos, sed longè protraxerat viros ab vrbe. vt non possent regredi antequam introirent insidiæ. non erat ergo hasta.

Dicendum ergo quod propria litera est, ꝙ dicatur clypeus. s. eleua clypeum qui in manu tua est. nam non sequūtur aliqua de præpositis inconuenientibus, quia Iosue in manu sua haberet clypeum ad bellicam operationem, etiā illud in sublime eleuari posset, & non erat sicut de uexillo quod semper erat eleuatum. Et quando dicebatur, quòd clypeus modicum posset eleuari in manu Iosue. Respondēdum est, quòd uerum est si ipse eleuaret manu sua. Sed dicendum est, quòd appendit clypeum in hasta, & leuauit in sublime, ita quòd uidere possent, qui procul stabant de insidijs. ideò quamquam communius nomen positū hic in Hebræo exponatur ab ipsis pro lancea, uel uexillo, tamē multotiens pro clypeo sumitur. *eleua clypeum qui in manu tua est.* Quia habebat Iosue clypeum ad pugnandum, & hunc leuauit in hasta. *Contra vrbem Hay.* Scilicet, ponendo dorsum scuti contra Hay, & hoc, quia contra illam partem erant insidię, ut exirent de latibulis. *Quoniam tibi tradam eam.* Sciebat. n. Iosue, quòd Deus in manu eius erat traditurus vrbē Hay, & quòd ipse tūc ostensurus erat aliquod signum insidijs, ut ingrederentur vrbem, & hoc eis dixerat. nesciebat tamen quando erat tempus eleuandi signum. Deus autem dixit sibi, quòd nunc erat tempus, quia nunc traderet ei vrbem. non ei, quia ipse foris manere debebat, donec conterrerentur omnes uiri vrbis Hay, sed insidijs, quæ nunc ingressuræ erant in vrbem, atque succensuræ eam.

Cumq́; eleuasset clypeum ex aduerso ciuitatis, insidiæ quæ latebant surrexerunt confestim, & pergentes ad ciuitatem ceperunt, & succenderunt eam. Viri autem ciuitatis, qui persequebantur Iosue respicientes, & uidentes fumum vrbis ad Cœlum usque conscendere, non potuerunt vltra huc illucque diffugere: præsertim cum hi qui simulauerant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissime restitissent. Vidensq́; Iosue, & omnis Israel, quod capta esset ciuitas, & fumus vrbis ascenderet, reuersus percussit viros Hay. Si quidē & illi, qui ceperant, & succenderant ciuitatē, egressi ex vrbe contra suos, medios hostium ferire cœperunt. Cum ergo ex vtraque parte aduersarij caderentur, ita vt

A *nullus de tanta multitudine saluaretur, Regem quoque vrbis Hay apprehenderunt uiuentem, & obtulerunt Iosue.*

Cumq́; eleuasset clypeū. s. appendendo eū in hasta, ut leuaretur in sublime. *Ex aduerso ciuitatis.* i. cōtra vrbē Hay, qūocunque eleuaretur clypeus, erat cōtra vrbē Hay, quia quilibet punctus signatus est contra omnē partē mūdi, & ab eo in quālibet partē contingit duci lineā rectā. Est. n. petitio in 1. lib. Elem. Eucl. s. a puncto, in punctū cōtingit rectā lineā ducere, sed dicebatur ex aduerso vrbis, quia facies scuti. s. superficies exterior erat contra vrbē Hay. Dicitur aūt quælibet res esse specialiter contra eum locum, cōtra quē facies sua est. *Insidiæ quæ latebant surrexerūt confestim.* Latebant insidiæ post vrbem Hay ad Occidentalem eius partem, quæ mox ut pendentē clypeum uiderunt, surrexerunt, vt ingrederētur vrbem. Et sciendum est, ꝙ istud
B signum eis prius fuerat notificatum, alioquin non immediatè, ut viderent clypeum surrexissent. super tamen nō exprimitur hoc, sed solum dicitur. Nobis. n. fugientibus, & illis persequentibus cōsurgetis de insidijs, & vastabitis vrbem: tamen si hoc solum dictum fuisset nescirent hi quādo cōsurrecturi erant de insidijs. s. an immediatè, vt inciperent fugere Israelitæ, uel postq̄ valde multum fugissēt, & sic sequeretur error, quia Iosue cum exercitu suo semp terga versurus erat viris de vrbe Hay, quousq; vrbs conflagraret. Dicendum ergo necessario, ꝙ Iosue anteq̄ mitteret viros in insidias prædixerat eis istud signum. iō immediatè ut uiderunt, cōsurrexerunt de insidiarum loco. Scriptura tamen sacra nō narrat oīa, q̄ gesta sunt. potissime, cū ex litera cōcludunt, q̄ q̄ non enarrentur. *Et pergentes ad ciuitatē.* Erant. n. circa ciuitatē ad Occidentalē partē vrbis. *Et ceperunt, atq; succenderunt eā.* Non pugnauerunt viri isti
C Iudæi ad capiēdū vrbē, q a porta vrbis aperta erat. sicut. n. exierant pugnatores egredientes, ita patens mansit, vt patet supra cū dr̄, sicut exierāt apetta oppida derelinquētes.

An vrbs Hay fuerit succensa ab ijs, qui ex insidijs introierunt: an pars aliqua tantum. Quæst. XI.

Dicitur, ꝙ succenderunt eam: non quidē totam, sed aliquā eius partē segregatā, ita ut trāsirent inde aliquas vrbis partes. nam prius tota prēda capienda erat, q̄ cremaretur ciuitas. alioquin enim non possent capi omnia, & diuidi exercitui ad scrutandum tamen magno spatio indigebant, et expectarent tantum insidiæ, quia Israelitæ semp fugituri erant quousq; viderent fumū vrbis, & sic factum est, ut patet infra. Si tamen nō cremaretur ciuitas quousq; tota præda diligenti scrutinio haberetur, possent fugere
D Israelitæ tota vna die. quod nequaq̄ est dicēdum, quia parū fugerunt, postea uerò conuerterunt se super viros Hay, retrocedere eos facientes contra vrbem. Item, quia dato, ꝙ hęc oīa non esent incōuenientia, tamen nō pōt stare, quia infra dr̄, ꝙ postq̄ Iosue venit in vrbem Hay combussit illam. si tamen cōbusta fuisset tota ab insidijs, Iosue postea veniens non potuisset eam cremare. Solum ergo aliquid de illa crematum est in signum, ut fumus emitteretur, & Israelitæ, qui extra erant scirent captam vrbem. nam aliter scire non poterant, nisi magno ascendente fumo. Et potissime, quia non erat solum, ut cognoscerent Israelitæ, sed etiam ut viri vrbis Hay cognoscerent vrbem captam, & consternarentur mente. Erat autem pro Israelitis necessarium hoc signum, quia quousque scirent vrbem captam, non expediebat uertere uultum contra uiros vrbis Hay. nam cum Israelitæ se conuerterent super eos, ipsi non po-
E tentes ferre impetum eorum retrocederent in vrbem terga uertentes. Et tunc si nondum esset capta ab insidijs vrbs Hay, conuertentes uiri intrarent in eam, & uenientes postea Israelitæ non posent illam expugnare. non erat ergo expediens, quòd Israelitæ uultum suum uerterent ad viros Hay quousq; scirent eam captam. & hoc erat per fumū ascēdentē in excelsū. ergo imediatè, ut ingressi sūt insidiæ in vrbē Hay, debuerūt succēdere eā, vt uideret fumus à fugiēte exercitu Israelitico ad hoc, ꝙ cōuerterēt se sup viros Hay. & sic solū fuit cremata aliqua pars vrbis, vt forrè aliqua suburbana, vel aliqua segregata à cæteris in vrbe, in quibus nihil rapiendū esset, vel quod rapiendum erat cito

ablatum est. *Viri autem ciuitatis, qui persequebantur Iosue,* F Idest viri vrbis Hay qui fuerant egressi post Iosue, & exercitum Israel persequẽtes. *Videntes fumum vrbis ad cœlum vsque conscendere.* Idest, ꝙ fumus magnus eleuabatur de vrbe, qui videbatur conscendere in cœlum. s. quia erat ad magnam altitudinem, & in hoc cognouerunt, ꝙ non esset fumus, qui consuetus esset aliàs egredi de domibus vrbiũ, sed fumus cremationis ipsius vrbis. Est autem hic hyperbole. s. transcensus veri vsitatus ad exprimendum magnitudinem rei. sic dicit Alex. in Doct. transcensus veri hyperbole tibi fiet, & ponit exemplum.

Astra ferit clangor.

Et sic dicitur Alexandrei, lib. 3.

Aurea fœmineus perstringit sydera clamor.

Non potuerunt vltra huc illucque diffugere. Idest, postquã G videtunt fumum exhalantem de ardente vrbe, consternati animo non potuerunt moueri in diuersa ad pugnandũ, sed illico omnibus viribus destituti sunt. non dicebatur hic diffugere pro fuga, quia tunc innueretur, ꝙ antequàm vidissent viri Hay ardentem vrbem, fugerent, & visa ea nõ possent fugere, sed accipitur diffugere, idest discurrere. s. quòd ante hoc viri vrbis Hay persequebantur Israelitas fugientes, & discurrebant huc, & illuc ad comprehendẽdum facilius Israelitas, vel mittendum eos per eam partẽ viæ, quam ipsi vellent. sicut prima vice viri vrbis Hay insecuti sunt Iudæos coegerunt eos declinare per prærupta, atque conciderunt ibi vulnerati de Iudæis trigintasex, vt patet præced. cap. Forte autem nunc viri vrbis Hay ad hoc discurrebant per varia loca, vt concluderent Iudæos in aliquo loco, in quo eos faciliter occiderent, aut tenerent. cum autem viderunt conflagrare vrbem destituti viribus non potuerunt discurrere huc, & illuc persequentes Iudæos.

Præsertim cum hi qui simulauerant fugam. Hic ponitur H alia causa, quare non potuerunt viri vrbis Hay amplius discurrere per varia loca. quia ante hoc fugiebant Israelitæ non resistentes viris Hay. nunc vero cęperunt conuertere vultum suum contra eos ad pugnandum, quia sciebant vrbem esse captam, & quamquam isti regrederentur in vrbem nihil obstabat, quia iam eam cęperant insidiæ Israelitarum, & succenderant. Dicuntur hic simulasse fugam Israelitæ, quia ipsi vere non fugiebant cum non timerent, ideò se fugere simulabant, vt caperent vrbem procul educentes ab vrbe viros illius. Erant namque multi, qui cum Iosue militabant ita, vt faciliter capere possent, vel occidere viros Hay, sed nolebant ne fugerent, atque regrederentur in vrbem, antequam insidię caperent eam. *Extendebatur ad solitudinem.* Scilicet, ꝙ Iosue cum exercitu suo fugiebat contra solitudinem, idest contra partem Septentrionalem vrbis, in qua erat solitudo. nam versus eam posuerat I Iosue acies in valle, vt supra patet. & versus eam fugerat.

Contra persequentes fortissime restitissent. Scilicet, quòd postquam viderunt fumum de vrbe exhalantem incęperũt se vertere cõtra hostes. *Vidensq́; Iosue, & omnis Israel, quòd capta esset vrbs.* Hoc uiderunt per fumum eleuatum ab vrbe, qui manifestè denotabat vrbem captam cum arderet. *Et vrbis fumus ascenderet.* Qui eleuabatur in sublime propter multa, quæ ardebant. & iste designabat captã vrbem. *Reuersus percussit viros Hay.* Idest cępit percutere eos. nam nõ occidit eos totaliter quousque qui excusserant vrbem, ex aduerso uenientes eos in medio comprehenderent. Fuit autem nunc conuersus Israel super uiros Hay persequentes se: non ꝙ nunc nouiter possent eis resistere, & ante hoc non, sed quia nunc securum erat conuerti super eos, prius uerò nequaquam. Quod patet, quia Israelitæ erant multi, potentes faciliter delere uiros Hay, K qui paucissimi erant, ut dixerant exploratores Hebræorũ præced. cap. Scilicet, quare uexatur totus populus contra hostes paucissimos? tamen si conuerterentur super eos ipsi fugerent in urbem, antequã illuc introirent insidiæ Hebręorum, postea uero non esset eis ingrediendi locus. nunc autem capta iam vrbe ab insidijs Iudæorum quandocunque erat opportunum ad percutiendum uiros Hay. *Si quidem & illi qui ceperant, & succenderant ciuitatem.* Isti erãt quinque millia uirorum manentium in insidijs ad Occidentalem plagam vrbis, quæ mox, ut Iosue dedit signum eleuato clypeo in sublime, ingressi urbem eam succenderũt, alij autem uigintiquinque millia, qui in insidijs quoque fuerant, non manserunt ad delendum vrbẽ, sed cum Iosue iuerunt cum fugeret totus exercitus, ut supra declaratum est. *Egressi ex vrbe.* Postq̃ succenderũt partẽ eius, non est dicendum, ꝙ oẽs egressi sunt ex urbe. manserũt. n. aliqui in urbe ad custodiam, ut si quouis modo uiri urbis uenirent ad eam, non pateret eis aditus. & ne fœminæ, & paruuli, atque alij, qui manebant in urbe, fugerent. nã non fuerunt occisi omnes de urbe tunc, sed postea cum uenit Iosue in eam deletis omnibus pugnatoribus eius, ut patet infra cum dicitur: Reuersi filij Israel percusserunt ciuitatem, ueruntamen pauci essent, quia nemo erat in urbe, qui eis resistere posset. *Contra suos.* Idest, isti egressi sunt contra suos, idest contra alios Israelitas. s. obuiam illis. nã ante hoc Israelitæ fugiebant persequentibus uiris Hay. nunc uerò conuersi sunt contra eos, tunc uero retrocedentib. uiris Hay uersus urbem Israelitæ persequebantur eos. Alij ergo Israelitæ, qui cremata urbe inde exierant. ueniebant contra suos, idest contra faciem Iosue, & exercitus sui.

Medium hostium ferire cœperunt. Idest, cęperunt percutere hostes in medio inuentos. nam Iosue cum exercitu a tergo premebat eos fugientes: insidiæ autem eorum uultum percutiebant intercipientes fugam ipsorum. *Cum ergo ex vtraque parte aduersarij cæderentur.* Idest, uiri urbis Hay qui erant aduersarij Iudæorum, ex tergo percutiebantur ab exercitu Iudæorum, & ab anteriori oppugnabantur ab exercitu de insidijs. *Ita vt nullus de tanta multitudine saluaretur.*

An in pugna Hay essent soli viri Hay, vel cum eis viri Bethel. Quæst. XII.

Contra hoc aliquis obijciet, quia uiri urbis Hay pauci erant. nam uenerunt exploratores Hebræorum, & dixerunt reuersi. non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia, & deleant urbem, quare uexatur populus contra hostes paucissimos? Aliquis fortè respondebit, ꝙ in hac pugna non solum erant uiri de urbe Hay, sed ẽt de oppido Bethel; quod patet supra, cum dicitur: Cumq; recessissent à ciuitate ne unus quidẽ in urbe Bethel, & Hay remansit, qui non persequeretur Israel, sicut exierant aperta oppida relinquentes, &c. Ideò quamquã uiri urbis Hay paucissimi essent, tamen coniunctis eis omnibus uiris de vrbe Bethel esset grandis multitudo: & hi à Iudæis cæderentur. ideò diceretur cæsa magna multitudo. Respondẽdum est non posse stare, quia de uiris urbis Bethel nemo interfectus est, sed solum de uiris urbis Hay, & hoc, quia uiri de Bethel non coniunxerunt acies suas uiris de oppido Hay, sed per aliam partem sequebantur Iudæos. & hi uel ante fugerunt, q̃ uiri urbis Hay: uel forte insidias contẽplati sunt, & regressi, ita ut nemo de eis in hac strage caderet. quod patet, quia infra dicitur. Erantq; qui in eodẽ die conciderunt à uiro usque ad mulierem duodecim millia hominum omnes urbis Hay. ergo in eadem die nemo mortuus est de uiris Bethel, sed tota ista multitudo grandis, quæ hic dicitur fuit de urbe Hay. Respondendũ ergo est, quòd erant Israelitis comparati uiri de urbe Hay pauci, sed in seipsis, uel simpliciter magna multitudo erat, qđ patet, quia cum Israelitæ primo in pugnam cõtra eos ituri erant, dixerunt exploratores, ut non ascenderet totus populus, sed duo uel tria millia uirorum. Et subiungitur. Quare uexatur totus populus contra paucissimos, q. d. in cõparatione totius populi rari erant, tamen in se erãt multi, quia fortè essent quatuor millia uirorum, uel saltem duo millia: & hi multi sunt. potissime, quia hoc non est magna difficultas, quia aliquando uocatur aliquis numerus paruus in aliquo loco, qui alibi uocatur magnus secundum, quòd ad alterum, & alterum comparatur.

Determinatio autoris.

Ita, vt nullus de tanta multitudine saluaretur. Quia intercepti sunt inter utrosque hostiles cuneos, & non patuit eis aliquis fugiendi locus. ad resistendum autem uiribus impares erant: ideò omnes qui ad pugnandum fuerant egressi cęsi sunt in pugna acerrima. *Regem quoque Hay apprehenderunt uiuentem.* Erant Iudæi multi, & undiq; concluserant uiros Hay. iõ uel capere, uel occidere ad libitũ eis prõs erat; maxime, quia hostes erant mente con-

territi

territi visa vrbis conflagratione. Potuerunt ergo comprehendere viuentem Regem Hay, nec eum occiderunt certamine bellico, vt insignius eum punirent. s. eum suspendentes, vt infra patet. *Et obtulerunt Iosue*. Qui ceperunt Regẽ hunc potauerunt se obsequium præstare Iosue, quòd ei offerrent viuentem Regem, & obtulerunt.

Igitur omnibus interfectis, qui Israel ad deserta tendentẽ fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reuersi filij Israel percusserunt ciuitatem. Erant autem, qui in eodem die conciderant a viro vsque ad mulierẽ duodecim millia hominum omnes vrbis Hay. Iosue vero non contraxit manum quam in sublime porrexerat tenens clypeum donec interficerentur omnes habitatores Hay. Iumenta autẽ, & prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israel, sicut præceperat Dominus Iosue. Qui succendit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum. Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperũ, & Solis occasum: præcepitque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce: proieceruntque in ipso introitu ciuitatis congesto super eo magno aceruo lapidum, qui permanet vsque in præsentem diem.

Igitur omnibus interfectis. Scilicet in campo. *Qui Israelem, per deserta fuerant persecuti*. Isti erant viri pugnatores de vrbe Hay. hi. n. persequebantur Israelem tendentem ad deserta. i. exercitum Israelitarum simulantem fugam cum Iosue, & ista fuga erat versus desertum. s. ad partem Septẽtrionalem vrbis Hay, quæ erat deserta, cum ibi esset solitudo Bethauem. *Et in eodem loco gladio corruentibus*. Scilicet in loco in quo insidię exeuntes de vrbe iam incensa, obuiã habuerunt viros Hay fugientes, qm̃ ibi conclusis eis vndique nullus euadere potuit. *Reuersi filij Israel*. Id est reuersi sunt. s. in vrbem Hay postquam in campo occiderunt oẽs bellatores eius. *Percusserunt ciuitatem*. Percutere occidere est. Dicuntur percussisse ciuitatem. i. occidisse omnes, qui erant in vrbe. s. senes, & paruulos, atque fœminas. nam de his regionib. Chananæorum neminem viuentem relinquere poterant aliqua conditione pacis, aut seruitutis, vel quomodocunque, sed occidere cogebantur, vt patet Deute. 20. c. Ex hoc etiam patet quod supra dicebatur: s. ꝙ insidię de Iudæis ingredientes vrbem Hay non succenderunt eam totam. nam si totam succendissent, omnes qui in vrbe erant combusti fuerent, vel nemo in ea maneret. tamen post hoc reuersi sunt Israelitæ in eam, & occiderunt ibi viros, & fœminas. ergo non fuerat tota cremata, sed aliquid eius in signum eis qui extra erant, ꝙ capta foret vrbs. Item patet ex hoc, quod dicebatur supra. s. ꝙ aliqui de viris Israelitis, q fuerant in insidijs, manserunt in vrbe Hay post cõbustionem. nam si nulli mansissent viri, & feminę, & paruuli, q erant in vrbe Hay transfugissent ad vrbem Bethel, quæ vicina erat ad partem Occidentalem, ne occiderentur, & tamen non transfugerũt, sed postea reuerso Israel a cæde pugnatorum vrbis Hay, occisi sunt ipsi qui erant in vrbe. *Erant autem omnes*. Hic ponitur summa mortuorum die illo. *Qui eodem die conciderunt*. Idest qui corruerunt gladio Israelitarum: omnes. n. hanc gustabant mortem. *A viro vsque ad mulierem duodecim millia*. Omnes. n. occidebant. s. viros: & fęminas, paruulos, & adultos. & hoc quia erant de Chananęis. si autem essent de alijs gentibus præter has septem, solum deberent occidere viros pugnatores, fęminas autem, & paruulos reseruabant, vt patet Deuterom. 20. c. Ex hoc autem patet, ꝙ in vrbe Hay pauci erãt, ipsaque erat parua ciuitas, quia computatis omnibus tam magnis, quàm paruulis vtriusque sexus solum accedebant ad 12. millia, sed in vrbibus solent communiter tot feminæ quot viri esse, interdum plures. ideo essent in vrbe Hay sex millia virilis sexus. auferẽdo aũt ab his omnes senes, & paruulos, qui vt cõiter multi sunt, nõ manerent duo millia, vel tria millia potentiũ exire ad pugnã. iõ exploratores Israelitarũ cũ explorauerũt vrbẽ Hay retulerunt dicentes. Nõ ascendat totus populus, sed duo, aut tria millia, & deleãt ciuitatẽ. intelligebãt ergo ꝙ nõ essent tot in vrbe Hay, cũ duo millia, vel tria millia possent delere vrbẽ. *Oẽs vrbis Hay*. In hoc patet, quod de viris vrbis Bethel nullus illa die occisus est, ĩj q̃ exierint in pugnam contra Israelitas. nã sicut viri Hay isti viri Bethel egressi sunt ad psequendum A Iudęos, & vrbẽ apertã reliquerunt, vt patet s̃. tñ ipsi non iuerunt simul cũ viris Hay, sed per se aciem fecerunt. iõ reuersi sunt qñ voluerũt, ita vt nullus de eis bello caderet. si n. cõiũcti essent viris vrbis Hay, sicut illi conclusi sunt vndiq; a Iudæis, atq. cæsi, ita & hi, sed de his nemo perijt, sed solũ de viris Hay. ergo non erat aliquis de viris Bethel cũ viris Hay, & fuit hoc adiunctum, quia cũ s̃. dictũ fuisset, ꝙ oẽs de vrbe Bethel, & vrbe Hay egressi fuerunt ad persequendũ Iudæos, & reliquerũt oppida aperta, & hic dr̃, ꝙ occisi sunt pugnãtes contra Iudęos, intelligeretur ẽt de viris Bethel. iõ dicitur, ꝙ oẽs hi fuerunt de vrbe Hay. *Iosue autem non contraxit manum quam in sublime erexerat tenens clypeum*. Cũ fugientes Israelitę viros Hay distraxissent eos longe ab vrbe, dedit Iosue signum latẽtib. in insidijs, ꝙ erũpentes inde, occuparẽt vrbẽ, ad quod erexit clypeũ in sublime appẽdens in hasta, vt videretur ab his, qui B longe erãt. Eleuauerat ergo ad hoc Iosue manus, nec tamẽ contraxit. i. curuauit manum quousq; occiderent oẽs, qui erant pugnantes contra ipsos. A principio cã eleuandi clypeũ fuit, vt egrederentur insidię de loco suo ad capiendũ vrbem postea autem tenebat erectũ in sublime, vt insidiæ exusta vrbis parte haberent signum veniendi contra pugnatores vrbis Hay. Postea etiam tenuit quousque occiderentur omnes viri Hay, quia si depressisset videretur esse signum cessandi a pugna uel cæde, semper ergo tenuit quousque omnes gladio corruerunt. Ex quo patet, quòd Iosue nihil pugnauit, nec occidit quemquam de viris Hay quia anteq̃ committerent Israelitæ pugnam contra eos, leuauit clypeum, & postea nunquam curuauit manum quousque mortui sunt omnes, q erant de vrbe pugnatores. ergo non potuit pugnare, sed ista eleuatio clypei erat magna pugna, q̃a incitabat, & dabat alijs signum ad pugnandum.

Iosue non pugnauit.

Donec interficerentur omnes habitatores Hay. Non intelligitur C de habitatoribus, idest de omnibus qui morabantur in vrbe, sed de omnibus pugnatoribus qui in vrbe morabantur: isti enim fuerunt in campo occisi, antequam irẽt Israelitę in vrbem Hay. Iosue autem priusquam in vrbem Hay iret, contraxit manum deponens clypeum, quia iam non erat signum ad aliquid. *Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israel*. Nunc enim cum regressi sunt Israelitę in vrbem, occiderunt omnem hominem vtriusque sexus. omnem autem supellectilem alicuius valoris, quam secum portare poterant, diripuerunt, omniaque metalla, & vestes, nihil enim in hac vrbe anathemati subiectum fuit nisi ipsa vrbs, scilicet locus, quia tota ciuitas combusta est. & posita in tumulum æternum, ita quòd non habitaretur, vt patet infra. reliqua vero sumpta sunt. Nec tamen hinc aliquid assumptum est, vt poneretur in thesauris Domini, sicut in vrbe Iericho, vbi D Deo prouenit totum aurum: & argentum, & vasa ænea, ac ferrum, vt patet supra sexto capitu. hic autem omnia cesserunt plebi, nec vltra quicquam de captis in bello Deo consecratum est, nisi quispiam speciali deuotione ductus offerre voluisset.

Iumenta autem, & prædam. Vocantur iumenta omnia animantia capta in vrbe Hay, sicut pecora, & animalia ad seruitium humanum, vt asini, & equi, quę iumenta appellantur. præda dicitur tota congeries supellectilium, & omnium inanimatorum, quę in vrbe Hay capta sunt.

Diuiserunt sibi filij Israel. Non intelligitur, quòd diuiserunt filij Israel, idest omnes filij Israel, quia non est data pars de pręda manentibus in castris Galgalæ, sed soli exercitui pugnatorum diuisio facta est. Quod patet, quia hic dicitur. sicut iusserat, Dominus, sed Dominus iussit soli exercitui E diuidi, vt patet. supra in princip. ca. prædam autem, & oia aĩantia diripietis vobis. idest pro vobis. s. q ea rapietis

Quæst. 7.

Vrbs Hay erat parua ciuitas.

Quare in bello contra vrbem Hay non fuit diuisa præda inter euntes, & manentes in castris, sicut in præda contra Madian. Quæst. XIII.

Aliquis autem obiiciet de pugna facta contra Madian quia tũc diuisa fuit pręda inter euntes ad bellum, & non euntes, vt patet Nu. 31. Rñdendum est, ꝙ non stat eadẽ rõ. nã cum Israel pugnauit cõtra Madianitas nõ pugnauit totus populus, sed soli 12. millia virorum iuerunt cum

Iosue, vt patet Num. 31. mansit autem in castris valde maior numerus pugnatorū. ideo quia videretur graue, quòd non daretur aliquid de præda toti populo, & hi pauci haberent totam, datum est aliquid populo non eunti ad bellum, medietas namque prædæ data est 12. millibus viris euntibus ad bellum, & medietas reliquo populo. Etiā fuit hoc ad tollendam contentionem & insultum, quia forte totus populus insiliret in 12. millia virorum venientium de bello, nisi darent eis partem prædæ. Item quia illi qui manserunt in castris erant prompti ad eundum ad bellū, sed non iuerunt, quia sola 12. millia virorū electa sunt. non debebāt ergo cæteri priuari iure suo, quod eis prouenisset, si iuissent ad bellū. Hic aūt ad eos qui in castris manserunt nihil tale erat, quia non manserūt in castris Galgalę aliqui pugnatores, oēs. n. ascenderant cum Iosue, vt patet supra in litera. Rationabile ergo erat, ꝙ solū diuideretur prēda inter ascendentes ad pugnā. Potissime, quia illi qui manserūt in castris, non erant apti ad pugnam. non habebant igitur aliquid de diuisione hac, quia ēt si ipsi venirent in expeditionem nihil possent proficere. Item nō erat hic occasio tumultus, si non diuideretur prēda inter manētes in castris, & ascendentes ad pugnam, quia in pugna cōtra Madianitas valde plures pugnatores relicti fuerāt in castris, q̄ iuissent in bellū. vnde poterant eos opprimere, nisi diuiderēt cū illis prēdā. illi aūt qui manebant nūc in castris Galgalæ nō erant bellatores, quia de bellatorib. nullus mansit. ergo non possent iurgari, aut bellū agere cōtra euntes in pugnā, si nō darent eis partē prēdę. *Sicut praeceperat Dominus Iosue.* i. diuisa est præda inter bellatores, q a sic iusserat Deus. Vel dr̄ sicut iusserat Dominus ad monstrandum actū hūc esse licitum, quia in vrbe Iericho non licuit diuidi prædā, sed tota cum vrbe cremari quadam parte reseruata Deo, s. in metallis, vt patet supra 6. c. ita ergo intelligeretur esse faciendum in vrbe Hay, & di[illegible] prædam viderentur esse illicitum. Idō Deus dixit supra. iumentia aūt & prædam diripietis vobis. i. non cremabitis, sicut in vrbe Iericho, sed occidetis hoīes, & totam prędam vobis diripietis. *Quā succendit vrbem.* Postq̄ Iosue cū toto exercitu reuersus est in vrbem Hay, diligenter inquisitæ sunt oēs partes eius, vt erueretur inde tota præda, post aūt succensa est tota vrbs; & diruerunt Israelitæ muros eius. s. prosternentes oia ædificia ad terram, quia dr̄ posita in tumulū sempiternū, vt immediate patet, tn̄ non videret esse tumulus si adhūc starēt muri, męnia, & turres, & partes reliquorum ædificiorū præter ea q̄ ignis deuorasset, oportebat ergo deiici in terra oia stantia ædificia. Si ēt ponitur: Deut. 13. de ciuitatib. Idolatrarum, ꝙ ponēdūt in tumulum sempiternum, & tūc subiungitur. non ædificabitur amplius. in quo innuitur, ꝙ nō solum comburitur, sed etiam diruitur tota vrbs alioquin non diceretur non ædificabitur, quia nō indigeret nō ædificari ciuitas, nisi diruta foret, ergo de hac quoq; vrbe intelligendū est, ꝙ diruerentur męnia eius, & ædificia, q̄ vocantur eodē mō tumulus æternus. *Et fecit eam tumulum sempiternum.* i. fecit eā esse sepulchrū semper manens. Nā vocatur ciuitas sepulchrum, quia diruitur nunq̄ reædificāda, quia sepulchrū dr̄ vbi quispiam sepelitur, sed quia sepulchrū dicit humum fossam ad cadauera contegenda, & in ciuitatibus huiusmodi sic est. Nā cū aliqua ciuitas Idolatrarum ponebatur in tumulū æternū, occidebātur in ea oia viuentia ab hoīe vsq; ad pecora, cæteraq; viuentia, postea autē cremabantur, & diruebantur oia ædificia super puluerem mortuorum. iō ipsa ciuitas dicebatur sepulchrū oium, qui ibi occidebantur. sic quoque vrbs Iericho in tumulum æternū posita est, vt patet supra 6. quia omnia viuentia in ea gladio cōsumpta sunt, & ēt pecora & canes, postea cū urbe conflagrauerunt, & cuncta ædificia corruerunt super illos. Sic quoq; in hac vrbe Hay: nam q̄q̄ omnes viri bellatores corruissent gladio in campo, postea tamen omnes senes & paruuli, atq; fęminæ perierūt gladio, & super eos ruentibus ædificiis domorum, & mœnibus vrbis, sepulti dicuntur in ipsa ciuitate, tanquam ipsa ciuitas eorum sepulchrum sit. dicitur ęternum sepulchrum, quia non habitabitur illa ciuitas, nec mouebitur terra ad sepeliendum alios, uel aliquid ibi faciendum, sed manebunt in sempiternum quiescentes qui sepulti fuerint.

Regem quoq; eius suspenderunt in patibulo Iste Rex fuit F magis afflictus, q̄ oēs viri de vrbe Hay. nam cum ipse esset Princeps ciuitatis, excidium, & mala, atq; ruinę gentis suę in eius miseriam redundabant. vidit autem ipse oia hæc, quia vrbem suā conflagrare, & vniuersos de vrbe Hay perire gladio vidit. & subiici terrā hostili potestati: ad extremum aūt vilissimo mortis genere. s. in patibulo appensus exanimatus est. Erat autem ista magna ignominia Regis, quia nō solet talis mors infligi, nisi hominibus infimæ cōditionis, generosis autem non infligitur talis cruciatus.

Quare Iudæi suspenderunt Regem Hay inferentes ei specialius supplicium quam cæteris. Quæst. XIIII.

SEd quæres, quare Israelitæ suspenderunt Regem Hay inferentes ei speciale supplicium, & ignominiam: Regem autem Iericho simpliciter occiderunt gladio, sicut cæ- G teros? Respondendum est, quòd Rex Iericho nihil nocuerat Israelitis, quia nullam contra eos pugnam inierat, sed magis omnes Ierichontini ouium more cæsi sunt. Rex vero Hay bis pugnam commiserat contra Israelitas, & in primo conflictu corruerunt. 36. viri, vt patet præced. cap. Hęc autem ipse Rex Hay faciebat, quia erat Princeps ad faciendum ea. ergo magis affici merebatur Rex Hay, q̄ Rex Iericho. Fuit igitur simpliciter mortuus Rex Iericho, sicut ciues sui. Rex autem Hay ignominiosa suspēdij morte assumptus est. Quamq̄ aliquis ad hoc respondere posset, ꝙ Rex Iericho non fuit suspensus, quia forte non captus fuit viuens, nec cognitus est, sed cū cæteris ciuibus suis morte vulgari corruit. si aūt inuenissent eū suspendissent. sic. n. consueuerat facere Iosue Regibus quos capiebat. nam infra dicitur de quinque Regibus. c. 10. quòd capti sunt viuentes in spelunca, & suspensi sunt in patibulis, H vsque ad Solis occasum. sed quomodocunque respondeatur non multum differt. *Vsque ad Vesperam, & Solis occasum.* Vsque ad istud tempus solū suspendebat Iosue quēcunque suspenderet. sic etiam patet de quinque Regibus, infra 10. quos suspendit Iosue in patibulis, vsque ad Solis occasum. hoc autem erat, quia præceptum erat inter Iudæos, quòd quandocunque aliquis appenderetur patibulo non debebat permanere cadauer in eo, sed in vespere ad Solis occasum erat auferendum, & sepeliendum. vt patet Deuteronom. 21. capitu. sic ergo tam in Iudæis, quam in alijs obseruabat Iosue.

Quare Iosue appendit cadauera istorum Regum, vsque ad Solis occasum. Quæst. XV.

I SEd aliquis dicet non ob hoc solum appendisse Iosue cadauera istorum Regum vsque ad Solis occasum, q a ista lex data erat Iudæis, & solum erat pro eis, & conuersis ad Iudaismum. Reges autem isti erant Chananæi. ergo lex non obligabat in eis, sed alia fuit causa faciendi hoc. Respondendum est. quòd non solum erat obseruanda ista lex de suspensione in Iudæis, & conuersis ad Iudaismum, sed etiam in omnibus Gentilibus, quos suspenderent Iudæi si eos suspenderent in terra possessionis suæ, quia non erat hoc datum principaliter propter honorem, vel diminutionem dedecoris eius qui suspendebatur, sed propter incontaminationem terræ. si enim manerent cadauera in patibulis aliquanto tempore, terra pollueretur, euitabatur ergo hoc ne pollueretur. Sic patet Deuteronomio. 21. scilicet non permanebit cadauer eius in ligno, sed sepelietur, quia maledictus homo qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram, quam tibi Dominus Deus dedit in possessionem. Quomodo autem contaminatur terra si pendeK rent cadauera pluribus dieb. in patibulo, declaratum fuit Deuteronom. 21. cap. Fuerunt ergo isti Reges solum pendentes in patibulis vsque ad Solis occasum propter hanc legem. *Vsque ad vesperam & Solis occasum.* Pro eodem accipiuntur ista duo hic. nā licet vespera aliqualiter dici posset, postquam Sol incipit declinare à circulo Meridiano, vsque ad Occidentem, cum propriè Sol cadit sub Orizonte vespera est.

Præcepitque & deposuerunt cadauer eius. s. post Solis occasum, ne contra legem Domini aliquod cadauer maneret in patibulo vltra diem.

De cruce.i.de ligno vel patibulo, non ponitur aliud nomen in Hebræo pro ligno cruce, & patibulo, idem. n. ista sunt, sed lignum signat ista absolute, patibulum autem à patiendo dicitur, quia ibi patiuntur homines. crux autem a cruciando, quia ibi cruciatus tolerant.

Proiecerumtquè in ipso introitu ciuitatis.i.sepelierūt apud portam vrbis Hay, vt ipse cum tota vrbe Hay videretur pertinere ad anathema vrbis.

Congregato super eum magno aceruo lapidum.i.super eū posuerunt lapides multos, vt sic saltem infelix illud cadauer tumulatum foret. & hoc fuit, vt sciretur ibi esse sepulchrum Regis Hay. hæc enim erant ad memoriam posterorum, & vt sic laudarent Deum qui eis terram illam acquisitam sanguine illorum tribuerat.

Vsque in præsentem diem.i. q̃ illi aceruus lapidū in sepulchro Regis Hay manebat tempore quo scriptus fuit liber iste.s.tempore Samuelis à quo rationabiliter scriptus dicitur. & mansit posterioribus temporibus in memoriam factorū Dei. Potissime, quia vrbs Hay erat sub anathemate posita in sempiternum tumulū: vnde nullus haberet occasionem accedendi ad sepulchrum Regis, quod erat in introitu vrbis ad delendum illud. nō.n. erat ad hoc aliqua occasio, si habitata fuisset vrbs illa postea forte ablati fuissent lapides sepulchri testes, quia impedirent ibi non parum, cum essent in introitu vrbis.

Tunc ædificauit Iosue altare Domino Deo Israel in monte Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini filijs Israel, & scriptū est in volumine legis Moysi: altare de lapidibus impolitis quos ferrū non tetigit, & obtulit super eo holocausta Domino: immolauitquè pacificas victimas. Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat corā filijs Israel. Omnis aūt populus, & omnes maiores natu, Ducesq; ac Iudices stabant ex vtraq; parte arcæ in conspectu Sacerdotū, qui portabant arcam fœderis Domini, vt aduena, ita & indigena. Media pars eorum iuxta montē Garizin, & media iuxta montem Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primū quidem benedixit populo Israel. Post hoc legit omnia verba benedictionis, & maledictionis, & cuncta, quæ scripta fuerant in legis volumine. Nihil ex his, quæ Moyses iusserat, reliquit intactū, sed vniuersa replicauit coram omni multitudine Israel, mulieribus, ac paruulis, & aduenis qui inter eos morabantur.

Exod. 20.
Deu. 27.a

Tunc ædificauit Iosue. Hic ponitur tertium, s.immolationis cultus, qūo Iosue cum toto Israel fecit solemnes victimas in monte Hebal, & Garziu scribens Deuteronomium; & ponens maledictiones, & benedictiones.

Cum altare non esset mansiurum ad vsum immolationis postea in monte Hebal, quare pro vnica immolatione fiebat. Quæst. XVI.

Dicit Nicolaus, q̃ ista immolatio, & altaris cōstructio facta est ad reddendum Deo gratias de victoria habita, & ad complendū mādatum Moysi. sic.n.iusserat Deut. 27. cap. Sed dicendum est, q̃ nullo modo fuit immolatio ista victimarum ad reddēdum gratias de victoria habita, quia in Iericho maius miraculū fecerat Deus, pro Israelitis, quā in vrbe Hay: tamen non obtulerunt ibi vllas victimas. Item maior victoria fuit quando pugnauit Iosue cōtra quinq; Reges, & occidit populū eorum, atque eos viuentes cōprehendit. vt patet infra 10.cap. quā cum obtenta est vrbs Hay, quia erant ibi hostes paucissimi, vt patet præced.c. Item fuit facta ista victoria cum maximo miraculo.s.quia tunc stetit fere Sol spatio vnius diei immotus, vt patet infra 10.cap. & tamen non fuerunt tunc factæ aliquæ victimæ, nec in alijs victorijs celeberrimis. nam occidit Iosue 31. Reges, vt patet infra 12. ergo nec hic fuit facta immolatio pro victoria, sed quia iusserat Moyses. Deuteronom. 27. Item patet hoc ex litera, quia cum hic subditur causa horū, quæ fiebant, dicitur sicut præceperat Moyses famulus Domini, & scriptū est in volumine legis, ergo non fiebat propter victoriā habitā, sed quia iusserat Deus per Moysen. non. n. vacauerūt Israelitę sacrificijs, vel alijs cęremonialibus obseruationibus vsq; ad tēpus, quo à bel- A lis cessatum est, nec obligabantur vsquequo pacificè possiderent terrā, vt patet Deuter. 12. nunc ēt non fecissent sacrificia, nisi quia iusserat Moyses, q̃ postquam transirent in terram promissionis obligabātur in monte Hebal, & Garizin facere cæremonias has, vt patet Deuter. 27.c.

An sit hic mutatio ordinis secundum Rab. Sal. vbi traditur, quæ sunt dictiones, quæ excludunt anticipationem, & recapitulationem. Quæst. XVII.

Notandum, q̃ Rab. Salom. dicit hic esse mutationem ordinis, quia ista lectio, vel particula poni debebat post transitū de Iordane, antequā venirent, & castrametarētur in Galgalis. Sed valdè erat, quia nō pōt dici hic anticipatio, aut recapitulatio, vel aliquis alius modus mutati ordinis, quia quædā dictiones sunt, quæ excludunt omnē B talē mutationē, sicut dictiones consignantes tēporaliter, vt nūc tunc ante hoc, post hoc, in eodē tempore, & sic de cæteris. nam tunc si velimus facere recapitulationem, aut anticipationē, faciemus literā falsam, quæ tunc dicit esse aliquid factū, vel post, & non mutatum ordinē, sed hic ponitur aduerbiū tēporis tunc. ergo non est mutatus ordo, sed factū fuit hoc immediatè post captā, & deletā vrbē Hay. de hoc declaratū fuit latè supra 4. vbi dicebatur, an in die qua Israelitę transierunt Iordanē venissent in montē Garizin, & Hebal ad faciendum, quæ hic dicuntur, vel si venerunt primo, & castrametati sunt in Galgalis. *Tunc ædificauit Iosue altare*. Ad offerendum ibi victimas quas oblaturi erant in solēnitate confirmationis legis, & cū ponerētur maledictiones, & benedictiones pro obseruatorib. & violatoribus legis. & istud altare postea mansit in loco eodē toto tēpore, quo manserunt Iudęi in terra, vt non periret memoria factorū sacrificiorū ibidē, & positarum maledi- C ctionū, atque benedictionū, nunquā tamen postea ibi fuit aliquod sacrificiū factū, quia nō licebat alicui facere sacrificiū, tanq̄ Sacerdoti, nec licebat cuiq̄ offerre victimas extra atriū Tabernaculi, sub pęna mortis, vt patet Leuit. 17. & Deut. 12. Si quis aūt extra immolasset, ita imputabatur ei, sicut si hoīem occidisset. Sacrificia aūt, quæ offerebantur intra Tabernaculi atrium, cremabātur super altare holocaustorū, iō nunq̄ postea licuit immolari ibidē, nec Iosue ad aliquē aliū vsū fecit, sed solū, q̄a iusserat Moyses fieri altare de lapidib. quos ferrū nō tetigit, vt patet Deut. 27.

Aq. 21. vsque ad 24.

Ad quid ædificauit Iosue altare Domino in monte Hebal pro vnica immolatione, cum non esset amplius ibi mansiurum. Quæst. XVIII.

Sed quæretur ad quid ædificauit nunc Iosue altare Do- D mino? Aliqui dicunt, q̃ fuit ad offerendū ibi hostias in gratiarum actionē pro victoria habita, quia solebāt homines in lege veteri offerre sacrificia in gratiarū actionē pro susceptis beneficijs, quæ vocantur pacifica pro gratiarum actione. de quorum cæremonijs habetur Leu. 7.c. & aliqñ erant holocausta in gratiarū actionē, & sic fecit Noė, qñ liberatus de diluuio in egressu de arca obtulit Deo sacrificia Gen. 8.c. ita nunc Iosue in gratiarū actionē pro victoria habita de Rege Hay obtulit sacrificia, & ad hoc cōstruxit altare, quia sacrificia nunq̄ fiebant, nisi in altari. Leu. 1. & 3. & 4. & istud tenet Gl. ord. interlinearis, quia super illo verbo tunc ædificauit Iosue altare dicit Gl. quia oportebat eū aliquid Deo dignū tāta victoria offerre. Sed dicendū, q̃ nō stat. Primo, quia multas aliās victorias habuit Iosue, sed pro nulla legitur obtulisse sacrificia, & altare construxisse. E Secundo, quia si Iosue non offerret sacrificiū pro oībus victorijs, sed pro aliqua, maximè deberet fieri pro victoria p̄cipua, sed p̄cipua fuit illa qñ pugnauit fere cū oībus regibus Chananęorū ad aquas Meron. inf. 11. c. & alia similis fuit illa qua pugnauit contra quinq; Reges die quo stetit sol inf. 10.c. & in nulla harū obtulit hostias, neq; cōstruxit altare. & tñ ista qua vicit Regē Hay erat de minimis, quia habitatores vrbis Hay vocātur hostes paucissimi p̄ced.c. ergo nō obtulit p̄ hoc hostias, neq; cōstruxit altare. Tertio, q̄a si p̄ hoc vellet offerre holocausta, nō cōstrueret altare, q̄a habebat altare holocaustorū ad ostium Tabernaculi, in quo Deus iubebat offerri oīa sacrificia. Leuit. 17.c. & tamē

construxit altare de nouo, ergo fuit ad alium finẽ. Quarto, quia Iosue laudatur, ꝙ impleuit omnia, q̃ locutus est Moyses. infra. 11. c. & ita Deus valde admonet eum agere. supra 1. c. & tñ Moyses dixit in lege esse detestabile, & reum esse sanguine, si quis sacrificia offerret alibi, q̃ super altare holocaustorum ad ostium tabernaculi. Leui. 17. c. ergo nõ cõstrueret ipse nunc altare ad immolandũ sacrificia. Quinto, quia ipse Iosue valde hoc detestabat. vnde qñ duæ Tribus & dimidia construxerunt altare magnum iuxta Iordanẽ, putans Iosue, ꝙ hoc facerent ad offerẽda sacrificia iussit fieri bellum contra illos quousq; se excusauerunt viri illarũ Tribuũ ostẽdẽtes, ꝙ nõ fecissent altare ad sacrificia. j. 22. c. non ergo Iosue faceret nunc cõtra id quod vetabat. Sexto, qa ex litera apparet, ꝙ nõ ad hũc finẽ fuisset cõstructũ altare, cũ dr̃ tũc ædificauit Iosue altare Dño Deo Israel in mõte Hebal, sicut pceperat Moyses famulus Dñi filiis Israel, & scriptũ est in volumine legis, sed nihil præcepit Moyses de immolatione facienda, & construendo altari pro victoria habita de vrbe Hay. ergo non fuit ad hunc finẽ. Dicẽdũ ꝙ veritas fuit, ꝙ Iosue nõ fecit istud altare ad immolandũ hostias in actionẽ gratiarũ pro aliqua victoria. nã si hoc voluisset non cõstrueret altare. sed offerret in altari holocaustorum, quod fecerat Moyses. Leui. 17. sed fuit ad implendum legem. quia Deus præceperat, ꝙ qñ Israelitæ trãsito Iordane venirent ad montes Garizin & Hebal cõstruerent ibi altare, & offerrent victimas, & ponerent bñdictiones & maledictiones ibi. vt patet Deut. 11. & 27. c. sed iuxta vrbem Hay est mõs Hebal & Garizin. ideo habita victoria de vrbe Hay, cum ad istos montes venerũt Israelitę cõstruxerunt ibi altare, & fecerunt omnia sibi imperata. Et patet hoc, qa dr̃ in littera. tũc ędificauit Iosue altare Dño sicut pceperat Moyses famulus Dñi. certũ est tñ istud mãdatũ esse ibi. Scdo, quia hic commemorantur facta ea, quæ leguntur infra; Deut. 11. & 27. nihil omittendo, vt patet comparãdo ea, quę hñr hic ad ea quæ ibi dicuntur. ergo ad hunc cõstructum fuit istud altare, & non ad aliquẽ alium finem. Ad dictum Glo. dicendum, ꝙ non multum est standum ei cum constet de veritate in contrarium.

An debuerit fieri istud altare, cum pro vnica tantum immolatione sit factum. Quæst. XIX.

SEd dicet aliquis cum non esset istud altare mansurum in posterum ad aliquem vsum sacrificiorum, quare fiebat pro vnica immolatione? nam poterat ibi conuenienter fieri immolatio in altari holocaustorum, quod erat in Sanctuario, & non construeretur altare de lapidibus superflue. Ad hoc responderi potest dupliciter. Quidam. n. dicunt, ꝙ lapides in quibus fuit scriptus Deuteronomius, de quibus infra dr̃, erant lapides altaris, ita ꝙ in eodem sacrificia facta sint, & Deuteronomius scriptus. Et secundũ hos rñderi dẽt, ꝙ fuit altare necessarium de lapidibus, qa q̃uis non esset necessarium ad faciendum sacrificia, erat ad scribendum in eo verba Deuteronomii, cum tñ fuit fabricatum ad vtrunque vsum aptum fuit, & victimæ fuerunt ibi immolatæ. Alii tenẽt, ꝙ aliud fuerit altare, & alii fuerũt lapides ad scribendũ Deuteronomium. Et secundum hoc rñdendũ est, ꝙ fuit factum ibi altare de lapidib. ad offerendum ibi victimas, quia sicut lapides magni positi sunt ad scribendũ ibi Deuteronomiũ, & vt maneret hoc in memoriã, ꝙ fuerat ibi confirmata lex, & positæ maledictiones & benedictiones, ita altare maneret ibi in memoriã, ꝙ fuerint tunc positæ maledictiones, & bñdictiones, facta sacrificia 10 solennitatẽ eorũ, q̃ fiebant. sic factum est in mõte Synai. nam constructum est altare ad faciendũ ibi victima 10 cõfirmationem legis, & positi fuerunt 12. tituli in memoriã 12. Tribuum Israel qui steterunt ad confirmationem illã: an tamen fuerint iidem lapides altaris, & in quibus Deuteronomius scriptus fuit, infra declarabitur.

An immediate post captionem vrbis Hay illud altare ædificauerit Iosue, vel fuerint aliqua intermedia. Quæst. XX.

COnsiderãdum, quia dr̃ hic, ꝙ tunc Iosue ędificauit altare. s. post captionem vrbis, quia post illam factũ est sed non immediate, fuerunt enim aliqua intermedia, quod patet, quia qñ Iosue cum exercitu erat in vrbe Hay, solum erant ibi bellatores viri: reliquus aũt populus senũ, paruulorum, & fœminarũ nõ venerat illuc, sed manserat in Galgalis, cum solus populus pugnatorum venisset cum Iosue. nam cum ipse recessit de castris, recensuit socios, qui cũ eo ibant, vt patet. supra in lra, si tñ totus Israel mouisset castra de Galgalis, & venisset in vrbẽ Hay non erat opus recẽseri socios Iosue: quia tunc numerarent̃ oẽs, qui erãt in castris, cũ tñ factę sint victimę, q̃ ponunt̃ hic, & positæ bñdictiones, atq; maledictiones in monte Hebal & Garizin q̃ sunt apud Hay & Bethel: fuerũt ibi castra Israel & oẽs tã paruuli q̃ magni viri & fœminæ. Sic patet j. cũ dr̃. sed oĩa replicuit corã omni multitudine Israel mulierib. ac paruulis, & áduenis q inter eos morabant̃. Necesse erat ergo ꝙ postq̃ Iosue cũ exercitu deleuit vrbẽ Hay: redierit in castra Galgalę & mouerit inde castra, vt venirẽt oẽs in montẽ Hebal & Garizin apud Bethel & Hay: & ibi hæc corã tota multitudine facta sunt. Deinde aũt reuersi sunt oẽs Israelitę in Galgalã vbi prę fuerant: & ibi fixerunt castra: nã in bellis factis post hoc, cũ pugnauit Israel contra Reges quinque dr̃ ꝙ redierunt ad castra in Galgalã. vt patet j. 10. hoc aũt fuit, quia Galgala erat locus magis semotus ab hostibus in principio terrę Chanaã. *Domino Deo Israel.* Nulli alteri licebat erigi altare, quia altaria sunt ad offerẽdũ ibi sacrificia. soli aũt Deo sacrificia offerẽda sunt. ergo soli Deo erigẽnda erãt vel construenda altaria: & iste erat Deus Israel, quia ipse solus Deus est. Dii aũt gentium Dæmonia. *In mõte Hebal.* Iste mons est apud ciuitatẽ Bethel & Hay. vt patet in lra de descri. terræ Sanctæ. erant aũt duo montes qui aliquo modo idem mõs sunt. s. Garizin & Hebal. & in his sunt positę maledictiones & benedictiones.

H *Sicut præceperat Moyses famulus Domini.* Moyses dixit dũ viueret: ꝙ cũ transirent Israelitę terram Chanaã ponerent maledictionem & benedictionem super montem Hebal & Garizin. Vocatur Moyses famulus Domini: qa erat valde acceptabilis Deo: ideo sæpe sic vocatur. *Et scriptum est in volumine legis Moysi.* s. Deut. c. 11. & 27.

Quid appellatur hic lex Moysi. Et quod volumen legis Moysi dupliciter accipitur. Quæst. XXI.

VOcat̃ volumẽ legis Moysi dupliciter. s. totus Pentateuchus quẽ Moyses scripsit, & vocat̃ lex eius; qa licet ipse nõ cõdiderit leges illas, tñ dabant̃ populo a Deo mediãte ipso. s. ꝙ nihil loquebatur Deus populo per se, sed Moyſi, & ipse postea populo referebat. Alio mõ põt vocari lex

I Moysi ipse Deuteronomius, qa illũ spãliter fecit Moyses. ipse. n. ex oĩb. aliis libris legalib. recapitulauit, vel recollegit librũ illũ: & ibi declarauit legem. vnde dr̃ Deut. 1. ꝙ cœpit Moyses declarare legẽ: & ista est alia lex ab ea lege q̃ data est in monte Synai. sic patet Deut. 29. cũ dr̃. Hæc sunt verba fœderis quæ præcepit Dñs vt feriret cũ filiis Israel, pręter illud fœdus ꝙ cũ eis pepigit in Oreb. Et iste sensus secũdus est quẽ facit hic lra. s. ꝙ in volumine legis Moysi. i. in Deuteronomio qui est liber legis Moysi, erat scriptũ pręceptũ istud. s. c. 11. & 27. q̃q̃ ista lra põt referri ad id qđ dictũ est hic. s. ꝙ ędificaret altare, aut q̃tũ ad cõditionẽ altaris. s. ad ea quę j. subdunt̃. s. altare de lapidib. impolitis. Accipiẽdo primo mõ istud pręceptũ solũ hr̃ Deut. 27. qa ibi iubet̃, ꝙ poneretur altare de lapidib. in monte Hebal. nam Deut. 11. solũ dr̃ de maledictione & bñdictione ponẽda in hoc mõte, sed de sacrificiis, & altari nihil dr̃. Si aũt istud referat̃ ad id qđ hr̃ inferius, in quo ponit̃ cõditio altaris. s. ꝙ esset de lapidib. quos non tetigisset ferrũ. Dicendũ ꝙ hr̃ in

K volumine legis Moysi, scilicet in Deuteronomio qui est liber Moysi specialiter, vel volumen legis eius. vt habetur 27. capit. Habetur etiam Exodi vigesimo. vbi quamquam non agatur specialiter de hoc altari fabricando in Hebal, dicitur, ꝙ altare de terra fabricabitur, quod sic de lapidib. illud feceritis, non sunt poliendi nec dolãdi Et Exodus etiam dicatur volumen legis Moysi non specialiter sicut Deuteronomius, sed generaliter vocando volumẽ legis totum Pentateuchum cuius pars est Exod.

Altare de lapidibus impolitis quos ferrum non tetigit. i. altare istud quod factum fuit erat ſm legem Moysi de lapidibus

dibus

dibus non politis, quia sic iussit Moyses. s. q̄ essent saxa informia, & impolita. quare aût hoc sit, declaratū fuit Deut. 27. & Exod. 20. s. ne dolando, & poliendo lapides altaris inducerentur ad poliendum statuas quas colerent.

Quos ferrum non tetigit. Nō dr̄ q̄ nō tetigit ferrum illos lapides accipiendo stricte. nā quamquam tangerētur a ferro, licebat poni in altari, dum tñ non polirentur: sed accipitur pro poliri vel fabricari. Etiā non prohibebatur in hoc q̄ lapides scinderentur ferro de lapidicina. nam si vellent Iudæi fabricare altare de lapidibus, & non possent eos habere nisi de lapidicina, poterant eos ferro secare, & ponere in altari: dum tñ non ducerent ad politionē, vel certā figuram quadraturæ, aut cuiuscunque lineationis politę. nam saxa rudia & informia poni iubentur. talia. n. sunt quæ de lapidicina educuntur, dum tñ postea non poliantur.

Et obtulit super eo holocausta Domino. Istæ victimæ iussę fuerant offerri in solennitatem benedictionum, & maledictionum, quæ ponebantur in eodem monte Hebal., vt viderentur omnia fieri ad Dei reuerentiam. Fuerunt autem holocausta oblata: quia hæc sunt principalia sacrificia, quæ directè in Deum sunt; scilicet ad laudem eius. Alia autem sunt ex causis alijs. ideo in hoc sacrificio omnes carnes animalis Deo proueniunt. in hostia aût pacifica & hostia pro peccato soli adipes cū sanguine. vt declaratum fuit Leui. 1. ca. *Immolauitque pacificas victimas.* i. ēt obtulit ibi hostias pacificas. Quid aût sit hostia pacifica, & quare sic vocetur, & q̄ iura inde proueniant Deo, & q̄ Sacerdotibus & quæ offerentibus laicis: declaratum fuit Leuit. 3. & 7.

Quæ sunt hostiæ pacificæ. Et quare Deus eas sibi iusserit immolari. Quæst. XXII.

SVnt autem pacificæ hostiæ quæ vel ad pacificādum nobis Deum sunt, vel pro eo nobis pacificato offeruntur. & de his soli adipes Deo proueniebāt cum sanguine. vt patet Leui. 3. Sacerdotib. aût pectusculum, & armus dexter; offerentib. aût reliquæ carnes. vt patet Leui. 7. Fuerunt aût istę victimę tunc oblatæ, quia Deus iussit eas immolari. vt patet Deuter. 27. Iussit aût Deus pp duo. Primo ad notandum q̄ ipse eis pacificatus erat confirmata lege, & positis maledictionibus, & benedictionib. super obseruatores, & transgressores. Secūdo: ad lętitiam populi: quia de hostijs pacificis pertinet maxima pars carnium ipsis offerentibus lætarentur ergo cum offerrent Deo suo, & postea ipsi quoque de sacrificiorum partib. comederent. & sic dr̄ de venientibus in Sanctuarium, & offerentib. q̄ epularētur coram Domino & lętarentur. vt patet Deut. 12. & 16. hic aût fuit facta immolatio oīum istorū sacrificiorū, & in oīb. multa aīalia cæderent: quia erant sacrificia pro populo. Et q̄q̄ de his nihil vltra addatur, intelligendum est de libamētis eorum. s. de simila, oleo, vino, thure, & sale, hęc. n. erant sacrificiorū libamēta: & in quibusdā eorū ponebatur certa mēsura, in aliis vero non. nā de sale & thure non est determinata quantitas, sed vt placeret. De simila aūt oleo, & vino, determinabatur secundum varietatem aīaliū. vt si esset agnus, anniculus, vel aries, aut bos. pro quolibet aût horum datur certa mensura in trib. prędictis libamentis. Nu. 15. c. & secundū illud oblata sunt libamenta, sed non exprimuntur: quia generale erat q̄ semp cū holocaustis & hostijs pacificis offerrentur libamēta: ideo iubendo q̄ offeratur holocaustum non erat necesse subiici de libamento, quia subintelligebantur necessitate concomitantiæ. Sciendum, q̄ hic fuit facta confirmatio legis. nā positę sunt maledictiones infringentibus, & benedictiones obseruantibus, & ad hoc totus populus conuenit, & respondit amen in singulis. Immo & ipse populus per se ponebat maledictiones, & benedictiones. s. sex Tribus benedicebāt, & sex maledicebāt, vt patet infra. & Deut. 27. ca. Fuit autem facta iterum confirmatio in monte Synai cum suscepta fuit lex, venit Moyses de monte portans omnia pręcepta Dei, & recitauit coram toto populo, qui consensit omnibus, atque cōfirmata sunt fuit autem ibi fœdus initum inter Deum, & Israelitas de seruando leges datas, & ad hoc facta sunt sacrificia, & confirmatum est testamentum sanguine. s. partem sanguinis effundendo super populum, & partem sub altare, & librū legis, vt patet Exod. 24. & ad Heb. 9. c. In illa autem confir-

A matione fuerunt facta holocausta, & victimæ pacificæ sicut hic, & non pro peccato.

Cum fuerit confirmata lex in monte Synai, quare iterum confirmata fuit in monte Hebal. Quæst. XXIII.

QVæret aliquis. cum lex fuerit confirmata in monte Synai, quare fuit hic confirmata iterum? sufficere. n. videbatur prima confirmatio. Respōdendum est, q̄ fuit valde conueniens, & quasi necessarium confirmari nunc legem. Primo, quia in monte Synai non fuit confirmata tota lex. nam declaratum fuit Exod. 24. Moyses stetit cum Deo die qua data est cum clangore lex in monte Synai, quia Deus iussit, q̄ ascenderet Moyses in locum caliginis, vt patet Exo. 20. & Deut. 5. c. tunc aût data sunt Moysi sub silentio in caligine omnia præcepta, quę habentur in

B Exodo a princ. 20. c. vsque ad finem 23. tunc aût descendit, & recitauit hæc coram toto populo, & confirmauit ea, vt patet Exod. 24. omnia ergo, quę postea data sunt in eodem Exodo, & in toto Leuitico nondum confirmata erant. idē aût, & in li. Nu. atq; in toto Deut. sed hæc pertinebant ad legem, sicut ea quę habentur in Exodo. ergo debuerūt cōfirmari: sicut illa, sed nō cōfirmata fuerant in toto deserto. ergo conueniens erat, q̄ confirmarentur in introitu terrę Chanaan post Iordanem. Et dato, q̄ aliquis vellet dicere, q̄ oīa q̄ hn̄r in Exodo, Leuitico, & libro Numerorum fuerint confirmata eadem confirmatione, quę fuit in monte Synai, non quidem q̄ prius data fuerint quam venerit cōfirmatio, sed quia omnia fuerant data in eadem mansione, & per confirmationem primam intelligebantur esse cōfirmata omnia alia, tñ adhuc ea, quę hn̄r in li. Deut. non poterant esse confirmata hac confirmatione. nam hęc non fue-

C runt data in monte Synai. sed Moyses, recitauit ea in vltima mansione, s. Belserhim in qua mortuus est Moyses, & fuerunt hęc circa finem 40. anni. ea aût quę in monte Synai data fuerunt, erāt partim in anno primo egressionis de Aegypto, partim in anno 2. vt declaratum fuit Leuit. 1. & 26. atque 17. Quod Deuteronomius datus fuerit ad finem anni 40. s. mense 11. eiusdem anni, patet Deuterono. 1. non ergo pertinebant ad eandem confirmationem. Item lex data in toto Exodo, Leuitico, & libris Numerorum est alia a lege, quæ habetur in Deute. quamquam ergo pro illis tribus libris conueniret eadem cōfirmatio, tamen non conueniebat pro Deut. Quod autem non sit eadē lex patet Deut. 29. s. Hæc sunt verba fœderis, quę pręcepit Dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel in terra Moab, præter fœdus illud, quod pepigit cum eis in Oreb. diuersis tamen legislatoribus non correspondet eadem confirmatio. ergo debe-

D bat nunc esse alia confirmatio saltem pro Deuteronomio. Item rationabile erat, quod dato, quod tota lex confirmata fuisset in monte Synai, nunc nouiter confirmaretur quia in monte Synai suscepta est: & ibi confirmata est, tanquam nouiter suscepta, vt esset lex: nunc vero debuit nouiter confirmari ad operandum per illam. nam in deserto lex data est, tamen non habuit obligationem, nec fuit obseruata: sed obseruari debebat in terra Chanaan, cum essent Iudæi in possessione sua. vt patet Deuterono. 12. cum dicitur. Non facietis ibi, quæ nos hodie hic facimus, singuli, quod sibi rectum videtur: nec enim vsque in præsens tēpus venistis in requiem, & possessionem, quam Dominus Deus daturus est vobis. nunc ergo tanquam iam obseruanda debuit confirmari, & in terra illa in qua confirmanda erat. Et quamquam nondum obligaret lex quousque essent Israelitæ in pace adepta terra: tamen quia in terra ista

E in qua nunc intrabāt, obseruanda erat in posteris semper, lex debuit nunc confirmari tanquam videretur reduci nouiter lex vel dari, quia ante hoc non erant in terra in qua deberent legem obseruare, nunc vero erant. Incipiebant enim Iudęi nunc habere alium statum quem nunquam habuerant, quia ante hoc semper fuerant peregrini in deserto vagantes, nunc vero introibant in terram possessionis suæ in qua semper mansuri erant. rationabile ergo erat, quod legem, secundum quam victuri erant, olim susceptā nunc confirmarent.

Quare in hac confirmatione legis solum fuerunt oblata holocausta, & hostia pacifica. Et pro quibus personis illa debebant offerri, *Quæst.* XXIIII.

QVæret aliquis quare in hac confirmatione legis solũ fuit oblatio holocaostotum, & victimarum pacificarum, & non pro peccato.

Respondendum est; quòd in holocaustum offerri aliquid debuit, quia holocaustum erat sacrificium directius pertinens ad Dei laudem, cum ad hoc solum offerretur: cętera autem sacrificia quamquam ad honorem Dei pertinerent sicut omnia cæremonialia, tamen alios fines habebant magis particulares, & immediatos; sicut declaratum est Leuit, 1.c.& 3. in confirmatione autem legis cum offerrentur sacrificia ad solennitatem legis confirmatæ, debebat offerri holocaustum, quod erat ad Dei laudem de ho- G stijs autem pacificis quare offerrentur supra declaratũ est. De hostijs pro peccato dicendum, quòd non erat decens offerri, quia pro personis singularibus nunquam offerebatur hostia pro peccato, nisi cum incidissent in aliquod peccatum, vel per ignorantiam, vel aliàs; de quo Leuit. 4. & 5. Nam secundum quòd essent diuersa genera peccatorum, offerebantur diuersa animalia in sacrificium. vt patet in eisdem locis. Aliquando autem offertur hostia pro peccato siue pro delicto pro illis, qui inciderunt in aliquas immunditias, vel irregularitates corporales, quando emundantur ab eis, tunc offertur sacrificium pro peccato, id est pro inquinatione, quam incurrit ille, qui emundatur, vt reputetur mundus a Deo. sic pro leprosis, quando mundabantur offerebantur sacrificia, vt patet Leuit. 14. sic quoque pro viro spermatico siue fluente semine, & pro muliere, quę magno tempore fluit sanguine, vt patet Leuit. 15. sic etiam ꝑ H Nazareo quando esset pollutus, & in similibus de quo Numeri 6. Cum autem pro toto populo offertur sacrificium pro peccato, non offerebatur pro emundatione ab aliqua immunditia, sed pro alia causa. quia totus populus non poterat incurrere aliquam de illis immunditiis, pro quibus offertur hostia ꝑ peccato; quia nec totus populus poterat lepram incurrere, aut esse fluẽs semine; & sic in cęteris; sed cum offerebatur pro toto populo hostia pro peccato, oportebat, quòd esset pro aliquo peccato: & hoc erat dupliciter: siue pro peccato vniuersaliter, aut pro peccato aliquo determinate. Pro peccato in vniuersali. s. pro omni genere peccatorum totius populi fiebat solum semel in anno sacrificium, scilicet in die expiationis. de quo Leuit. decimo sexto, vbi pro toto populo sacrificium expiationis pro peccato offertur. Si autem esset pro peccato in speciali, istud non erat nisi peccatum ex ignorantia, vt declaratũ fuit Le- I uit. 4. & 5. & tunc offerebatur tale sacrificium quale habetur Leui. 4. In confirmatione autem legis non erat aliquid horum, quia non erat dies expiationis ita, vt tunc offerretur sacrificium indeterminate pro peccato totius populi; nec erat aliquod peccatum io populo, propter quod deberent offerre victimas pro peccato. ideo solas has obtulerũt. Causa autem quare non oblatum fuit hic sacrificium pro peccato fuit, quia ipsi sequebantur hic per omnia, mandati formulam, Deus tamen solum iusserat holocausta, & victimas pacificas offerri. Sic patet Deut. 27. cum dicitur. Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, & epulaberis coram Domino. causa tamen quare Deus non iusserit sacrificia ꝑ peccato fieri in hac confirmatione, fuit quę sup. posita est. *Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi,* id est fecit ibi Iosue scribi Deuteronomium in lapidibus, Iusse- K rat enim Moyses, quòd erigerentur lapides ingentes, rudes, & impoliti: atque læuigarentur calce, vt super eos scribi posset; & ibi scriptus est Deuteronomius. Sic patet Deuteron. 27. s. Cumque transieritis Iordanem in terram, quã Dominus Deus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce læuigabis: vt possis scribere omnia verba legis huius. *Scripsit super lapides.* Cum isti lapides essent informes, & impoliti, non poterat in eis fieri litterarum forma. ideo iussum est, vt læuigarẽtur calce: & sic in superficie eius posset scribi. Sic dicitur Deut. 27. Eriges ingentes lapides, & calce læuigabis, ut possis scribere omnia verba legis huius,

¶ *Quare scribebatur Deuteronomius super lapides calce linitos, & non super lapides politos.* *Quæst.* XXV.

SEd quæret aliquis quare scribebatur Deuteronomius super lapides calce compactos, & desuper linitos, ita vt superficies esset plana. & non super lapides politos. nam similem reddunt superficiem lapides politi, & coniuncti ordine suo, quam lapides informes calce cõpacti reddunt, calx quippe interfusa eorum informitatem tollit reddens planam superficiem. Respondendum est, quòd hoc fiebat propter duo. Primo; ad euitandum occasionem Idolatriæ. nam cum polirentur lapides isti redacti ad quadraturam, vel aliam certam figuram cum planicie superficiei, erat similitudo in politura statuarũ: inducerẽtur igitur ad hoc, non ergo debuit consentiri. Adhuc autem ista ratio magis procedit secundum eos, qui ponunt fuisse eosdem lapides G in quibus fuit descriptus Deuteronomius, & in quibus fabricatum fuit altare. nam altare de sectis lapidibus fieri nõ licebat. vt patet Exod. 20. & Deuterono. 27. litteræ autem non poterant describi nisi in superficie plana. debuit ergo informitas lapidum reduci ad planitiem per calcem interfusam, quę superficiem planam redderet. Alia causa huius est, laboris magni excusatio. nam si deberent lapides planari ad sculpendum totum Deuteronomium. & deinde totus ibi litteraliter describeretur, satis grauis labor esset: in calce autẽ leuius poterat fieri hoc. Tollebatur enim vterque labor. s. labor poliendi lapides, quia nullus sic poliretur: & labor sculpendi eos pro litterarum cauatione, & designatione: sed in calce leuius ista fiunt. ideo calx debuit apponi lapidibus informibus,

An sint ijdem lapides Deuteronomij, & altaris. *Quæst.* XXVI.

H CIrca lapides istos quęret aliquis, an sint ijdem lapides in quib. descriptus fuerit Deuteronomius & de quibus factum est altare. nam Deuteron. 27. iussum est, quòd erigerentur lapides grandes, & scriberetur ibi Deuteronomius, & postea iussum est, quòd erigerentur lapides, & fieret altare ad offerendum sacrificia. de hoc autem non multũ videtur, an essent lapides ijdẽ, de quib. factũ est altare, & scriptus est Deuteronom. vel non. Sed super Deuteronomium diximus, quòd erant alii lapides pro altari, & alij ad describendum Deuteronomium, quod satis stat ex litera ibidem. 27. capit. quia dicitur, quod erigerentur lapides ingentes ad scribendum ibi Deuteronomium: deinde dicitur, quòd erigerentur lapides pro altari. & de vtrisque dicitur, quòd calce linirentur. ergo videtur assignari quædã I diuersitas. Si tamen contrarium velimus tenere, non multum differt. nam etiam hoc satis rationabiliter stat: quia si in lapidibus in quibus fabricatum est altare, nõ fuisset scriptus Deuteronomius, frustra calce linirentur. nam cremarentur carnes animalium super lapides non cõpactos calce sicut si compacti essent; sed de lapidibus altaris iussum est, quòd calce linirentur. ergo dici potest quòd in eis scriptus fuerit Deuteronomius, & non fuerunt aliqui alii lapides. *Et scripsit super lapides,* s. super lapides altaris, vel super alios lapides grandes calce linitos, qui essent apud altare. *Deuteronomium legis Moysi.* i. scripsit in illis lapidibus calce linitis Deuteronomium legis Moysi. s. totum Deuteronomium, qui vocatur lex Moysi.

K *Quid scriptum erat in lapidibus de quibus hic dicitur, & an essent solum decem præcepta, vel solum maledictiones, & benedictiones: vel omnia præcepta affirmatiua, & negatiua, vel totus Deuteronomius, & quomodo potuit scribi.* *Quæst.* XXVII.

CIrca scripturam, quæ erat in his lapidibus, dubitatur quid ibi scriptum fuerit. Quidã vt Nicolaus, & multi de Hebręis dicunt, quod erant solum scripta pręcepta decem, & ista vocatur lex. vnde dicimus esse duas tabulas legis. i. continentes legem, s. decem præceptorum. Horum ratio est ad euitandum magnum laborem, & magnitudinem lapidum in quibus scribebatur: erat enim difficile tãta scribi. Alij voluit, quod in lapidibus illis solum erant

scriptæ

[A] scriptæ maledictiones, quę habētur hic: cū huius est, quia istæ maledictiones, & benedictiones positæ sunt in monte Hebal solum: ergo non expediebat pòni aliquid alterum in lapidibus in monte eodem. Alii Iudæi volunt, quòd in lapidibus his scripta fuerint omnia præcepta, quæ habentur in lege tam affirmatiua, quam negatiua, quæ in vniuerso coniuncta sunt sexcenta, & tredecim detractis omnibus aliis narrationibus historicis. Horum autem ratio est, quia iste liber Deuteronomii scriptus per extensum magnam contineret quantitatem in lapidibus. Si autem sola præcepta ponerentur, pauca essent in continentia, quia non continerent forte quintam partem libri. & videtur aliqualiter positio istorum, quia lex proprie dicitur, quæ in iubendo aut vetando est, quod ad præcepta pertinet: quæ vero historica sunt, non pertinent ad legem. vbi ergo omnia continentur præcepta: lex tota contineri dicetur. Sed nulla istarum positionum conuenienter stare possunt. [B] Prima dicebat, quòd solum erant decem præcepta inscripta lapidib. sed non stat: quia hic non solum dicitur, quòd erat le[x] Dei scripta in lapidibus illis, sed quòd omnia uerba legis scripta erant. sed manifestum est præter decalogum multa ptinere ad legem, cum sint multa alia pręcepta: ergo vltra decalogum aliquid hic scribēdum erat. hoc patet, quia Deuteronom. 27. & hic iubetur omnia verba legis scribi. Et si obiicias, quòd in lapidibus illis erant omnia verba legis decalogi, non dicitur conuenienter, quia non iubentur poni omnia uerba decalogi, sed omnia verba Deut. nam Deute. 27. vbi ponitur præceptum istud dicitur: scribens omnia verba legis huius in lapidibus plane, & lucide.

Item nullo modo potest hoc intelligi de præceptis decalogi solum, quia non iussit Deus scribi verba legis, sed specialiter verba legis huius, id est Deuteronomij, sed illa erat alia lex distincta a legis latione Deuteronomij, quod patet Deuteron. 29. cum dicitur. hęc sunt verba fęderis, quæ pręcepit Dominus Moysi, vt feriret cum filiis Israel in terra Moab, præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Oreb, [C] sed Deut. 27. iubetur, quòd scribantur verba legis ipsius, ergo non scribebantur præcepta decalogi solum, quia illa distincta erant a legis latione Deuteronomii, cum essent data in Oreb. Item patet ex hoc, quod hic dicitur. s. scripsit Deuteronomium legis Moysi, sed manifestum est, ꝙ decem præcepta non vocantur Deuteronomius Moysi cum distinguatur a legis latione habita in Oreb, ergo non fuerunt ipsa scripta.

Nec valet si aliquis dicat accipi Deuteronomium pro quadam parte eius. s. pro decalogo qui habetur Deuter. 5. quia dicitur hic Deuteronomium legis, quod ille digesserat coram filiis Israel, sed Moyses nō digessit coram Israelitis solum præcepta decem, sed totum Deuteronomium, ergo totus Deuteronomius erat descriptus.

[D] Item patet, quòd non essent solum præcepta decē scripta, quia Deuteron. 27. iubetur, quod acciperentur lapides ingentes, & læuigarentur calce ad scribendum super eos. si tamen sola decem præcepta scribi debuissent, non iuberentur poni lapides magni. In paruis enim scribi potuissent, cum in duabus tabulis Moyses decē præcepta a Deo susceperit, quas ipse poterat manibus suis faciliter portare descendens de monte. vt patet Deuteronom. 9. Iussit tamē Deus erigi lapides ingentes, ergo aliquid valde magnum scribendum erat.

Erat secunda positio, quòd in lapidibus istis solū essent maledictiones, & benedictiones, quæ positæ sunt in ipso monte, quæ habentur Deuteron. 27.

[E] Sed hoc non stat, quia maledictiones, & benedictiones non sunt legis uerba. nam lex ad iubendum, aut vetandū est. Maledictiones tamen & benedictiones non vetant, nec precipiunt: ergo non erant ipsæ specialiter scribendæ.

Item dato, quòd maledictiones, & benedictiones vocarentur lex, tamen non sunt omnia verba legis. hic tamen in lapidibus erant omnia verba scripta, vt patet Deuteron. 27. ergo nō intelligitur de maledictionibus & benedictionibus solum.

Item quia dicitur hic, quòd Iosue in lapidibus illis descripsit Deuteronomium. sed non vocantur maledictiones & benedictiones Deuteronomius: ergo non erant ipsæ solæ scriptæ.

Erat autem positio tertia, quæ est Rab. Abraham Aben Ezra scilicet, quod in his lapidibus essent scripta omnia pręcepta, tam affirmatiua, quàm negatiua legis, quę sunt sexcenta, & tredecim.

Sed non stat. primo quia Deut. 27. dicitur, ꝙ omnia verba legis Deuteron. scribi debebant in lapidibus, sed illa pręcepta non dicuntur verba legis Deuteronomij, quia nō solum continentur in illis omnia pręcepta, quæ sunt in Deuteronomio, sed etiam omnia quæ sunt in Exod. Leuitico, & Numeris. Deuteronomius enim pertinet ad aliam legē, vel fœdus, quam omnes alii libri legales: ergo nō erāt illa pręcepta scripta in lapidibus.

Item dato ꝙ illa præcepta dicerentur Deuteronomius, tamen non poterant vocari omnia verba Deut. sed Deuter. 27. dicitur, quòd omnia verba legis illius scriberētur in tabulis illis: ergo non erant scripta pręcepta hoc modo. Antecedens patet, quia in tabulis quas faciunt Iudæi de omnibus præceptis affirmatiuis, & negatiuis non sunt exhortationes, beneficiorum narrationes, pœnarum inflictiones, bonorum, & malorum imprecationes: immo nihil de his ponitur in tabulis illis, quæ scribuntur in Deutero. præter quædam pręcepta. s. omnia verba legis huius Moyses iussit scribi in lapidibus: ergo non erant scripta solum hic illa præcepta.

Arguit contra prædicta. Et quòd fuerit in illis lapidibus scriptus totus Deuteronomius, concluditur.
Quæst. XXVIII.

Sed dicet aliquis, quòd quamquam iubeātur scribi omnia verba legis huius, non iubentur scribi omnia verba libri, sed omnia uerba libri, quę pertinent ad legem, sed lex solum est in præceptis. ergo sola præcepta, quæ in hoc libro habentur, iubentur scribi, cum dicitur, ꝙ scribantur omnia verba legis huius. Respondendum est non stare argumentum. nam non solum scripta fuerunt omnia verba pręceptiua, & prohibitiua. sed etiam omnia verba libri, ꝙ patet hic cum dicitur, ꝙ scripsit Iosue in lapidibus Deuteronom. sed Deutero. totum librum designat, & non solam partem pręceptiuam: ergo totus descriptus est. Item nihil magis scriptum fuit in lapidibus hic erectis, quam quod iussit Moyses. s. Deut. ut patet hic, & Deut. 27. sed in tabulis illis Hebræorum, vbi ponuntur præcepta omnia affirmatiua, & negatiua, multa habentur, quæ non ponuntur in Deute. quia multa præcepta de fabricatione Tabernaculi, & de aliis cæremonijs scripta sunt in Exodo, quę non sunt in hoc libro, & multa de sacrificijs in Leuitico. & sic de libro Nu. sed omnia pręcepta, tam affirmatiua quam negatiua sunt breuiter scripta in tabulis suis. ergo non fuerunt illa pręcepta in lapidibus istis scripta. Item dicitur, ꝙ Deuteronomius scriptus fuerat in lapidibus, quem digessit Moyses, sicut dicitur hic, sed constat, quòd ipse non digessit. i. declarauit scripta, quę habentur in illis tabulis Iudæorum, sed digessit librum Deuteronomium, vt patet Deut. 1. cap. ubi dicitur, quod Moyses cępit coram filiis Israel explanare legem, & dicere ea, quæ habentur ibidem: ergo non fuerunt in lapidibus illis scripta uerba illorum præceptorum, quę Iudęi scribunt in tabulis suis, sed verba Deuteronomij. Item dato, quòd diceremus tabulas illas Iudęorum continere pręcepta, quæ in hoc libro habentur, nondum bene diceretur, quòd ista solum fuerunt scripta in lapidibus, quia quando aliquis extrahit flores alicuius libri, vel facit tabulationem, aut repertorium, non vocantur ista opera eodem nomine, quo principalis liber, nec sunt idem, vt decretum, & abbreuiatio decreti, & repertorium decreti. Sed pręcepta, quę habentur in tabulis Iudęorum sunt extracta, & abbreuiata de libris legis. ergo nō vocantur nomine alicuius istorum librorum, sed in lapidib. illis fuit scriptus Deuteronomius, vt patet hic. ergo nō fuerunt scripta in his lapidibus præcepta, quæ isti Iudæi fabulantur in tabulis suis. Necessario ergo colligitur ex prædictis, ꝙ hic fuerit scriptus totus Deuteronomius in lapidibus illis, quia dicitur, ꝙ Iosue scripsit in lapidibus Deuteronomium, sed Deut. totum denominat.

Itē quia dicitur. quod digesserat Moyses, sed nihil est, quod digessit, idest declarauerit Moyses, nisi liber iste. nā

cum

cum moriturus esset, vt patet Deut. 1. incæpit explanare le- F gem, vt patet ibidem. & hoc maxime declaratur, quia dicitur, quód scriptus est Deuteronomius super lapides quemadmodum digessit eum Moyses, sed Moyses eum totaliter digessit. i. declarauit explicite singulas proponens partes: igitur sic scriptus fuit in his lapidibus.

Cum vero aliquibus videtur difficile esse, quód tanta scriptura super lapides designari posset: hoc non satis obstat. Potest enim stare hoc, primo: quia Deuter. 27. dicitur, quod erigerétur lapides ingentes. s. valde magni, sed in magnis satis lapidibus hæc scriptura conuenienter caperetur. Secundo stare poterat, & sine graui labore: quia scriptura Deut. non fiebat super lapides immediate, quia illi erát informes, vt patet Deuter. 27. sed super calcem eis interlitam ad compaginandum, & reddendum superficiem planam. Calx autem erat temperata ita, vt in eis posset sine magno labore scribi, & litteræ non essent valde magnæ sed aliquátæ, ita vt distincte legi posset, quod scriptum erat: sicut iubetur Deut. 27. *Quod ipse digesserat coram filijs Israel.* id est Moyses declarauerat, siue distincte protulerat hunc Deut. coram filijs Israel. nam cum moriturus esset, incæpit explanare legem, & dixit ea, quæ habentur in toto Deute. vt patet Deut. 1. c. *Coram filijs Israel.* id est coram omnibus filijs Israel, & non solum coram eis, sed etiam coram aduenis, & peregrinis. Fuerunt enim omnes congregati ad audiendum, vt patet Deuteron. 29. cum dicitur. vos statis hodie coram Domino Deo vestro, Principes vestri, ac Tribus & maiores natu, atque doctores, omnis populus Israel, liberi, & vxores vestræ, aduena qui tecũ moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus, & his, qui cõportant aquas. *Omnis populus, & omnes maiores natu.* Hic ponitur ordo maledicentium, & benedicentium quantum ad Israelitas. Iusserat enim Moyses, quód starent sex Tribus super montem Hebal, & sex super Garizin, sex ad benedicendum, & totidem ad maledicendum, vt patet Deutro. 27. & dicitur hic quód omnis Israel erat in circuitu arcæ. s. quod stabat media pars populi in monte Hebal, & media in mõte Garizin & in medio eorum arca in valle. Vocatur omnis populus. s. tota gens communis non subintelligendo Principes, & maiores in populo, quia isti non exprimũtur nomine populi. *Et maiores natu.* i. seniores, qui in maiori tempore nati sunt, & non vocantur hic seniores, qui solum erant senes ætate, sed sensu, ita quód essent viri valde honorabiles. nam esse solum senem non dicit aliquam excellentiam, secũdum quam debeat specialis fieri nominatio. *Ducesque atque iudices.* i. etiã erant præsentes iudices, & duces Israelitarum. Duces dicuntur Israelitarum ipsi Principes Tribuum. erãt enim Principes per singulas Tribus, quibus ipsæ Tribus subiectæ erant. in familijs etiam, & domib. Principes assignantur, qui præsint, & erant in bellis maiores: iõ Duces vocari possunt. Iudices dicuntur hic ipsi, qui cõstituti erant ad iudicandum in populo sicut cõstituerat Moyses in deserto decanos, quinquagenarios, centuriones, atq; tribunos, vt patet Exod. 18. & Deut. 1. *Stabant ex vtraque parte arcæ.* Erant Sacerdotes cum arca in medio duorum montium. populus autem diuisus in duas magnas turmas erat apud duos montes. s. Hebal & Garizin. ideo stabat ex vtraq. parte arcæ, quia sex Tribus stabant ex vna parte, & sex ex altera. *In conspectu Sacerdotum qui portabant arcam fœderis.* Dicebantur esse omnes isti in conspectu Sacerdotum, quia erant Sacerdotes in medio vallis cum arca, & respiciebant versus eam omnes populares, quia erat in illa satisfactio Dei: ergo coram ea stare dicebantur. Portabant hic Sacerdotes arcam, id est tenebant eam ad magis honorandum: quamquam portatio eius regulariter pertineret ad Leuitas, & Caathitas: vt patet Nu. 3. & 4. & sic aliquoties factum est, vt in transitu Iordanis, vt patet supra 3. & 4. cap. Sacerdotes enim arcam portauerunt. item cum lustrata est septẽ diebus vrbs Iericho Sacerdotes portabant arcam, vt patet supra 6. ca. Item cum exibat Dauid de Hierusalem fugiens a facie Absalonis filii sui, quia Sacerdotes portabant arcam: vt patet. 2. Reg. 16. c.

Item cum ducta fuit de Cariathiarim in domum Obedon: & postea in domum Dauid, de quo innuitur aliqualiter. 2. Regum 6. & 1. Paralip. 13. & 15. hic quoque Sacerdotes eodem modo portauerunt arcam.

Vt aduena ita, & indigena. i. in circuitu arcæ. s. circa duos montes erant de Israelitis omnes, siue qui erant Israelitæ ex genere, siue qui erant conuersi ad Iudaismum. Vocãtur aduenæ, qui ad Iudaismum de alijs gentibus cõuersi erãt: & isti erant, qui ascenderant de Aegypto cum Iudæis. nã vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis, vt patet Exod. 12. Isti nunc fuerunt præsentes ad confirmandã legem, & suscipiendum super se maledictiones, & benedictiones sicut cæteri Iudæi. Causa est, quia iam isti transierant in cultum Iudaicum: ideo obligabantur ad omnia præcepta Iudaica. vnde quando lex fuit declarata a Moyse in Deuteronomio, & firmatum est fœdus illud cum Israelitis, quod erat alterũ a fœdere firmato in Oreb, vocati fuerunt etiam aduenæ ad audiendũ omnia illa. Sic patet Deuteronomio 29. cum dicitur. vos statis hodie coram Domino Deo vestro, Pricipes vestri, ac Tribus, & maiores na- G tu, atque doctores: omnis populus Israel, liberi, & vxores, vestræ, & aduena qui tecum moratur in castris. Vocantur hic indigenę idest Iudæi ex genere: qa indigenæ respectu alicuius terræ illi dicuntur, qui ibi nati sunt: quasi inde geniti. aduenæ autem a veniendo aliunde dicitur. nunc non proprie poterant inueniri in Iudæis aduenæ, & indigenæ, quia non erant in aliqua terra manentes respectu cuius quidam vocarentur aduenę. quasi ad eam venientes: alii indigenę id est de ipsa terra geniti. sed est ista denominatio respectu gentis, s. quod quidam erant venientes de ipsa linea Iudæorum, & isti vocantur indigenæ, alii erant ad gentẽ Iudæorum venientes, vt eius cęremonias sequerentur, & isti vocabantur aduenæ. omnes autem erant in circuitu arcæ ad confirmationem legis nunc.

Media pars eorum iuxta montem Garizin, & media iuxta montem Hebal. Iusserat enim Moyses, quod diuiderentur H Israelitæ ad maledicendum, & benedicendum scilicet medietas eorum hic, & medietas eorũ ibi. nam sex Trib. s. Simeon, Leui, Iudas, Isachar, Ioseph Beniamin stabant in monte Garizin ad benedicendum sex aliæ tribus. s. Rubẽ, Gad, Aser, Zabulon, Dan, Nephtalin stabant in monte Hebal ad maledicendum: vt patet Deut. 27.

An aduenæ steterunt ad maledicendum, & benedicendum cum Israelitis: & quomodo steterunt, an cum benedicentibus, vel maledicentibus. Quæst. XXIX.

SEd aliquis quæret de aduenis conuersis ad Iudaismum, quomodo steterint ad maledicendum vel benedicen- I dum: vel an steterint.

Aliquis respondebit, quod positio maledictionum, vel benedictionum ad solos Israelitas pertinebat tanquam ad principaliores. alienigenæ autem de hoc nihil agebant, qa videbatur hoc pertinere ad dignitatem quandam.

Sed dicendum est, quód aduenæ stabant ad ponendum maledictiones, & benedictiones. nam hic confirmabatur lex obseruanda in terra illa, quam nunc Iudęi capere incipiebant, & inuocabantur maledictiones super transgressores, & benedictiones super obseruatores. si autem aduenæ non essent ad inuocãdas maledictiones, & benedictiones, existimarent non habere potestatem super eos maledictiones, aut benedictiones illas, siue legem obseruarẽt, siue nõ. ideo debuerunt esse Principes ad inuocandum vtrunque: & ipsi cum cęteris maledictiones, & benedictiones protulerunt.

K

An conuersi maledictiones, & benedictiones de gentilibus protulerunt. Quæst. XXX.

SEd tunc videtur, quomodo isti protulerunt? quia benedictiones proferre pertinebat ad sex Tribus scilicet Simeon, Iudam, Leui, Isachar, Ioseph, & Beniamin. maledictiones autem proferebantur ab alijs sex residuis Tribubus: de quibus Deuteronom. 27. cap. aduenę autem non erãt de his sex Tribubus, aut alijs: ergo nec maledicebant, nec benedicebant.

Respondendum est, quód aduenæ conuersi ad Iudaismum maledictiones, & benedictiones posuerunt cum cæteris Israelitis. & erant quidã ipsorum cum sex Tribubus,

alij autem cum aliis totidem. nam Deus iusserat castrametari omnes Israelitas sub vexillis suis per cognationes, atque domos patrum suorum: vt patet Numer. 2. & tamen cum eis erant mixti in castris, & sub vexillis aduenæ, vt declaratum fuit ibidem, & innuitur Deut. 29. cum dicitur. & aduena, qui tecũ moratur in castris. ergo ita essent hic distincti in duas partes aduenæ, & vna pars eorum esset cũ sex Tribubus ad maledicendum.

Et hoc aliqualiter conuincitur ex littera cum dicitur, quod hic erat omnis populus Israel tam aduenæ, quam indigenæ, & postea dicitur, quòd media pars eorum erat iuxta montem Garizin, & media iuxta montem Hebal. tunc ergo aut aduenę erant cum Iudæis mixti, aut non. Si erant aduenę cum Iudæis, dabitur quod volumus. s. vna pars Israelitarum erat ad montem Garizin, & alia ad mõtem Hebal. & cum qualibet istarum erant aliqui aduenæ.

Si autem dicas, quòd aduenæ erant per se: cùm tota gẽs esset diuisa in duas partes, necesse erat, omnes Israelitę essent ad vnam partem, & omnes aduenę ad aliam. Sed hoc falsum esset, quia Israelitæ in duas partes diuisi sunt. s. sex Tribus apud mõtem Hebal, & sex apud mõtem Garizin, vt patet Deut. 27. ergo non erant omnes aduenæ in vna parte. sed quidam in vna parte cum sex Tribubus, & alia medietas eorum in alia parte cum totidem Tribubus.

Iuxta hoc adhuc aliquis diceret, quod dato quod Israelitæ essent diuisi in duas partes, adhuc poterant esse aduenę ad vnam partem Israelitarum, & non commixti vtrique parti.

Dicendum est, quòd non conueniret. nam tunc aut essent aduenę cum Israelitis maledicentib. aut cũ bñdicẽtib. Si cũ primis videretur solũ ptinere benedictiones ad aduenas si obseruarẽt legem maledictiones aũt non, et si infringerent. Si autem essent cum maledictiones ponentibus, viderentur ad eos pertinere maledictiones si infringerent legem & si obseruarent, non viderentur pertinere benedictiones. Fuisse ergo eos in duas partes diuisos, ita vt quidã de eis essent cum maledicenibus, & alii cum benedicentibus rationabilius erat: nam ob hoc diuisus est Israel in duas partes. s. vt medietas esset cum maledicentibus & medietas cum benedicentibus, & sic vtrunque ad eos pertinere videretur. *Iuxta montem Garizin.* Isti erant ad benedicẽdum, & erant sex Tribus. s. Simeõ, Leui Iudas, Isachar, Ioseph, & Beniamin. & media iuxta montem Hebal, scilicet, Ruben, Aser, Gad, Dan, Nepthalim. & Zabulon, & isti erant ad maledicendum: cum primis erat medietas aduenarum, & cum alijs alia medietas.

Quomodo media pars populi erat iuxta Garizin media iuxta Hebal quando benedictiones, & maledictiones proferebantur. Quæst. XXXI.

SEd arguetur, quia dr hic, quod media pars populi stabat iuxta montem Garizin, & media iuxta montẽ Hebal, tamen Deut. 27. dicitur quòd erant in monte Hebal, & Garizin: sed ista diuersa sunt. Respondendum est, quòd idem est hic esse in monte Hebal, & iuxta mõtem Hebal: & in monte Garizin & iuxta, quia mons Garizin, & Hebal est vnus mons magnus: cuius vna pars, id est vnum caput dicebatur esse mons Garizin, & alia pars dicebatur esse mons Hebal, in medio autem horum duorum capitum erat aliqua planities vel vallis: & ibi erant in medio Sacerdotes cum arca. Reliquus autem populus diuisus in duas partes appropinquabat duobus capitibus montium. quia autẽ declinabant versus Hebal dicebantur esse iuxta montem Hebal: qui vero declinabant ad montem Garizin dicebantur esse iuxta montẽ Garizin, & hoc quia tanta multitudo gentis non posset esse in capitibus montium. Ideo stantes iuxta montes dicebantur esse in montibus, qui erãt in latere, & descensu montis Garizin erant in monte Garizin, cum essent in aliqua parte eius: & qui erant in latere montis Hebal erant in mõte Hebal. *Sicut præceperat Moyses*, id est Moyses iussit quòd diuideretur totus Israel in duas partes ad ponendum maledictiones, & benedictiones, & sic factum est. Iussit etiam quòd medietas esset in monte Hebal, & medietas in monte Garizin, hic autem dicitur, quòd fuit medietas iuxta montem Garizin, & medietas iuxta montem Hebal. tamen dicitur, quòd faciendo

A hoc complebatur id quod iusserat Moyses: in quo manifestatur quòd idem sit esse iuxta montem Hebal & in monte Hebal. *Et primum quidem benedixit populo Israel.* Id est primum fecit poni benedictiones super totum populum, vt aliqui volũt: & postea fecit proferri maledictiones. Sed non est iste sensus. nam hic non intelligitur de benedictionibus, quas iussit poni Moyses, cum immediate & post hęc legit verba benedictionis. ergo antequam ponerentur maledictiones & benedictiones, fuit facta benedictio super totum Israel. ista ergo non fuit aliqua de benedictionibus quas iussit poni Moyses. sed Iosue imprecatus fuit aliquã benedictionem super totum Israel, vel fecit quòd Sacerdotes eam imprecarent quibus magis competebat ex officio: & ista proferretur absolute in quo esset proprie benedictio. Alię autem sunt quæ proferuntur cum quibusdam cõditionibus aut quasi: & istę magis vocantur adiurationes

B vel obsecrationes, quàm benedictiones, & istæ sunt quas iussit poni Moyses. ideo ante has Iosue posuit, aut fecit poni aliquam benedictionem absolutam super totum populum. Esset autem forte ista benedictio quam Deus iubebat Sacerdotibus, vt proferrent super Israelitas: de qua Num. 6. cũ dicitur. sic benedicetis filiis Israel: benedicat tibi Dominus & custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. *Post hoc legit omnia verba maledictionis & benedictionis.* s. postquam fuit imprecatus super populum benedictionem absolute: & non est intelligendum quod Iosue legerit verba benedictionis & maledictionis: quia iussum fuerat quòd Leuitæ pronunciarent ea: vt patet Deut. 27. & totus populus responderet. sed dicitur Iosue legisse verba maledictionis & benedictionis, quia ipse erat Princeps, & faciebat hæc omnia fieri. vnde omnia q̃

C hic facta sunt attribuuntur Iosue. Sic patet cum dicitur in fra. nihil ex his quæ Moyses iusserat reliquit intactum, sed omnia replicauit coram omni multitudine Israel. Erat tamen modus huius quòd Iosue præcepit Sacerdotib. qui erant in medio populi in valle cum arca, maledictiones, & benedictiones proferre: & Israel cum aduenis respõdebãt. Nam sex Tribus quæ erant in monte Hebal cum aduenis sibi coniunctis, respondebant Amen, quando proponebantur maledictiones. Aliæ sex Tribus stantes apud montem Garizin respondebant Amen, cum proponebantur benedictiones, cum aduenis eis coniunctis: & pro istis responsionibus dicebantur stare ad benedicendum & maledicẽdũ. sed vere Sacerdotes erant qui pronunciabant maledictiones & benedictiones. *Cuncta quæ scripta erant in legis volumine.* Scilicet in Deuteronomio qui vocatur volumen legis Moysi. omnes enim maledictiones, ibi positas recitari

D fecit Iosue coram populo, & non solum quę erant scripta in legis volumine, sed etiã aliqua alia. nam hic positæ fuerunt maledictiones & benedictiones: tamen in Deuteron. solæ maledictiones habentur. benedictiones autem nõ fuerunt scriptæ, quia per maledictiones leuiter cognoscũtur benedictiones, cum dentur pro actibus contrariis: ideo ex qualibet maledictione resultat benedictio vna. Cum autẽ dicitur, quòd omnia, quæ erant in volumine legis Moysi recitata sunt hic, intelligendum est iuxta materiam de qua agitur hic: dicebatur de maledictionibus, & benedictionibus: & in his intelligendum est, quòd omnia, quæ erant in volumine legis dicta sunt hic, id est omnes maledictiones, & benedictiones, quæ erant in Deut. alia autem non fue

E runt repetita, quia non fuerat iussum, sed solũ scripta sunt. *In legis volumine.* Dupliciter accipitur volumen legis. Aliquando accipitur pro toto pentateucho Moysi. s. pro quinque libris. tota enim ista congregatio vocatur lex, & Hebraice vocatur Chorath, vt patet in prologo galeato Hieronymi super libros Regũ. Alio modo accipitur volumẽ legis pro Deuteron. qui erat specialiter lex Moysi: quia ipse eam declarando totam aliam legem Dei dixit, & est alia lex ab ea quæ continetur in alijs tribus præcedentibus libris legalibus, vt patet Deutero. 29. hic autem accipitur secundo modo, quia non fuerunt positæ omnes maledictiones, & benedictiones, quæ habentur in aliis libris Moysi: sed solum illæ, quę habentur in Deut. nec etiam omnes, q̃ habentur in Deuteron. sed solum illæ, quæ habentur. 27. c has enim duntaxat Moyses iussit poni super montem Hebal, præter

bal, præter has tamen multæ aliæ tam benedictiones, quã F maledictiones habentur Deut. 28. sed hęc non fuerunt hic positæ, quia non fuit de his iussum. *Nihil ex eis quæ Moyses iusserat reliquit intactũ.* q. d. omnia obseruauit, quæ iussit Moyses hic fieri tam in sacrificijs, quam in scriptura super lapides, quam in maledictionum, & benedictionum positione. hoc faciebat Iosue, quia Deus nimis commendauerat ei custodire legem Moysi. dixit enim quòd tunc dirigeret viam suam, vt patet. s. 1. c. s. vide vt custodias, & facias omnẽ legem, quam præcepit Moyses seruus meus: nec declines ab ea ad dextrã, nec ad sinistram, vt intelligas omnia, quæ agis: non cadat volumẽ legis huius de ore tuo, sed meditaberis in eo diebus, ac noctib. vt custodias, & facias omnia, quę pręcepta sunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

Sed omnia replicauit coram omni multitudine. Dicitur Iosue replicasse omnia quæ iusserat Moyses. s. quia omnia, G quę Moyses iussit dici in monte Hebal, & Garizin ipse primo dixit tradens formam. cum autem Iosue nunc ea executioni tradidit, dicitur replicuisse, quia iterum facta erant. *Coram omni multitudine Israel.* Quia ad faciendum ea, quæ dicuntur hic, totus Israel conuenerat. nam post delectionem vrbis Hay Iosue cum exercitu iuerunt redeuntes in Galgalam, & tunc totus populus, qui erat in castris tam virorum, quam fœminarum, magnorum, & pusillorum venit in montem Hebal, & Garizin apud vrbem Hay, & Bethel, & facta sunt ibi hæc coram tota multitudine: & non manserunt ibi castra Israel. sed redierunt in locũ Galgalę apud Iericho his expletis. quòd patet, quia post dicũtur fuisse castra Israel in Galgalis, vt patet infra 10. *Mulieribus ac paruulis.* Isti exprimuntur hic, quia de viris maioribus. s. potentibus ad pugnam satis notum esset, quòd in loco illo essent. nam cum Iosue ipsi iuerant in pugnam contra Hay. sed de mulieribus, & paruulis, quia manserãt in castris Galgalæ apud Iericho, dubium erat an venissent ad duos montes istos, ideo exprimitur, ꝙ isti fuerint hic.

Qui erant aduenæ in castris Hebræorum.

Et aduenis qui inter eos morabantur. Idest etiam aduenæ qui morabantur cum Israelitis, steterunt in hac confirmatione legis. Dicuntur aduenæ Aegyptij, qui descenderant cum Iudæis, & iam ad Iudaismum conuersi erãt: ad quos pertinebant omnes legales obseruationes sicut ad Iudęos ex genere. Erant etiam hic Ierichontini, qui euaserant delecta vrbe. s. Raab cum cognatione sua, quia isti etiam ad Iudaismum conuersi erant vt declaratum fuit. sup. 6. cap. De his fit mentio specialis propter duo.

Primo, quia volebat hic Sacra scriptura nominare om- I nes, qui fuerant pręsentes, & dixerat esse totam multitudinem Israel. nomine autem totius multitudinis non intelliguntur expresse omnes de conuersis, qui vocantur aduenę: ideo expressi sunt.

Secundum est: quia de aduenis non magis dubitabatur, quam de alijs, an interessent huic actu, propter duo.

Primo: quia videbatur ista positio maledictionis, & benedictionis pertinere ad quandam dignitatem: sed in aduenis non erat aliquid dignitatis respectu Israelitarum. ergo dubium esset an deberent interesse.

Secundum, quia hoc erat ad confirmationem legis Dubium autem erat an confirmatio pertineret ad aduenas ad quos non directe pertinebat lex. Expressum fuit ergo, qđ essent hic aduenæ.

Qui inter eos morabantur. Dicebantur morari aduenæ inter Iudæos, quia manebant in castris eorum, & sub vexil K lis atq; signis ipsorum. erat enim distincta tota castra metatio Israelitarum sub quatuor vexillis principalib. & extra illa nullus manebat, vt patet Num. 2. ideo conuersi de Aegyptiis etiam manebant sub his vexillis, quia non constituebant per se castra, aut vexilla ponebant. Sic patet Deut. 29. cum dicitur. & aduena, qui moratur tecum in castris. accipitur hic morari large. i. castra figere. s. ꝙ conuersi locabant tentoria sua inter tentoria Israelitarum.

CAP. IX.

QVibus auditis cuncti Reges trans Iordanem, qui versabã tur in mõtanis, & campestribus, in maritimis, ac littore Magni maris. Hi quoque, qui habitabant iuxta libanum Ethæus, & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus, & Iebusæus congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosue & Israel, vno animo eademq; sententia.

Q*Vibus auditis.* In superioribus descripta ciuitatis Hay deletione, hic agitur de circunstantiis populi formidatione. Incidebat enim timor Iudæorum super Chananæos, secundum, quod facta mirabilia a Deo pro eis exigebant, aut quæ pro eis quotidie fiebant.

Et diuiditur in duas, secundum quod Chananæi timore ducti ad Israelitas dupliciter se habuerunt. quidam eis conuenti resistere parauerunt, alii autem cum eis pactum pacis sagaciter firmauerunt. Secunda ibi. *Et hi qui erant in Gabaon.* Ista secunda diuiditur in 4. partes. Primo ponitur falsitatis confictio. Secundo fœderis fraudulenter obtenti confirmatio. Tertio dolositatis detectio. Quarta pacti facti moderatio. Secunda ibi. *Susceperunt igitur.* Tertia ibi. *Post dies autem tres* Quarta ibi. *Qui responderunt.*

Quod hic ponitur causa confœderationis Chananæorum ad hoc, vt introducatur historia dolosa pactionis Gabaonitarum. Quæst. I.

CIrca primum intendit hic auctor enarrare casus, qui venerunt in subiugatione terræ Chanaan, de quibus fuit dolosa pactio Gabaonitarum cum Israelitis. Ideo ad introducendam istam historiam ponitur hic causa huius confœderationis & fuit quòd omnes Chananæi timuerũt valde capta vrbe Iericho, & deinde euersa funditus vrbe Hay: ideo inter eos Gabaonitæ, qui erant propinqui Israelitis manentibus in castris Galgalæ non potentes se defendere, aut saltem diffidentes posse, & maxime Deo mouente eos ad hoc excogitauerunt fraudulentam, aut potius sapientem deceptionem ad componendum fœdus cum Israelitis. & ob hoc ponitur hic primo de aliis Regib. quomodo timuerint, & quid timentes fecerint: & postea subditur de Gabaonitis.

Quibus auditis. Hoc potest referri ad omnia præcedentia scilicet ad transitum Iordanis, & deletionem Ierichontinę vrbis, atque ciuitatis Hay. & sic exponit Nicolaus. sed magis videtur referendum solum ad destructionem Iericho, & ciuitatis Hay: quòd patet ex duobus. Primo quia de transitu Iordanis iam audierant omnes Chananæi, & supra refertur, quòd audierunt. 5. capitu. & ibi dicitur, ꝙ contetriti sunt audientes, & dissolutum est cor eorum, nec remansit spiritus in illis, De vrbe Iericho deleta, & ciuitate Hay non fuerat dictum supra quòd audierint Chananęi. ideo dicendum est, quòd intelligatur solum de vrbe Iericho, & Hay: de quibus non fuerat dictum, quòd audissent Chananæi. Item patet magis, quòd idem fuerit, ꝙ audierunt omnes istæ gentes propter quòd conturbatæ sunt. sed de Gabaonitis non ponitur, quòd audierunt nisi deletionem vrbis Hay, & Iericho. ergo hoc solum intelligetur hic, quòd audierint cæteri Israelitarum hostes, de quibus infra patet antecedens, quia infra dicitur. & hi, qui habitabant in Gabaon audientes cuncta, quæ fecerat Iosue Iericho, & Hay callide cogitantes &c. Solum ergo refertur iste auditus ad deletionem Iericho, & Hay. *Cuncti Reges trans Iordanem.* q. d. timor iste solum peruenit ad Reges,

ges, qui erant trãs Iordanẽ.s.in terra Chanaan. Hoc põt intelligi dupliciter. Primo modo, quòd solum peruenerunt ista, quæ hic facta sunt, ad Reges, qui habitabant trans Iordanem in terra Chanaan, & non ad alias gentes; ideo hi soli timuerunt. Alio modo, quòd alij Reges aliarum gentium audierunt, quę fecerant Israelitę, tamen non timuerunt: quia sciebant, quòd non inquietarẽt terram eorum Israelitæ. Chananæi autem scientes, quòd Israelitæ vellent disperdere eos de terra timuerunt. ideo de his solum fit hic mensio, quòd timuerint: quamquam aliæ gentes audirent. Nõ est autem intelligendum, quod non audierint aliarum gentium Reges: quia Rex Moabitarum audiret cum terra Moab esset valde propinqua Iericho: cum campestriã Moab tangant Iericho terminos. s. Iordanem: vt patet Nu. 26. & 33. iam tamen iste Rex, & cæteri, qui erant ante Iordanem liberati erant a timore, cum dicerent Israelitæ terram Chananæorum solum eis pertinere.

Qui versabantur in montanis. Aliqui de Regibus Chananæorum morabantur in montibus quia terra hæc montuosa, & campestris est, vt patet Deut. 11. erat autem quædam pars magna terræ Chanaan montuosa excellentius, quam reliqua. & in hac morabant̃ tres Reges. s. Ethæi, Iebusæi, & Amorrhęi: vt patet Nume. 13. s. Amalech habitabat in Meridie. Ethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus in montanis. de harum ergo gẽtium Regibus intelligitur. *Et campestribus.* Aliæ partes terræ Chanaan erant campestres. i. planæ, vel habentes valles. nam terra Chanaan montuosa atq; campestris est, & non sicut Aegyptus quę tota plana est, ita vt fere ex eodem flumine tota irrigua est de hoc Deuter. 11. *In maritimis.* Volebat hic ponere auctor quomodo omnes habitatores terræ Chanaan tremuerunt auditis his: & ob hoc assignantur hic multę terræ ad signandam totam ipsam terram Chanaan. Vocantur hic maritima loca coniuncta mari, & quia in terra Chanaan erant multiplicia maria. s. mare Magnum, & alia: debebat excellentius intelligi de mari Magno: quia tamen exprimitur immediate de mari Magno, necesse est intelligi de maritimis aliorum mariũ. s. de mari Mortuo, quòd alio modo vocatur mare Salsissimum, vel mare Deserti, & est mare Sodomorum. s. in valle in qua quondam fuit vallis habens quinq; ciuitates Sodomorum, de quib. 4. submersę sunt in momento. una autem. s. Segor mansit illęsa, vt declaratum fuit Ge. 19. & Deut. 29. Apud istud mare habitabant aliquæ gentes Chananęorum, quia ibi est terminus Chananæorum, & Idumęorum. ideo Hie. cap. 49. vocat Idumęam vicinam Sodomæ: & apud istud mare habitabat vnus de septem populis, qui specialiter vocabatur Chananęus, quòd patet Nu. 13. s. Amalech habitabat in Meridie, Ethæus, Iebusæus, & Amorrhęus in montanis. Chananæus vero iuxta mare. & fluenta Iordanis. nam licet intelligi possit illud de mari Magno, tamen de mari Sodomorum magis intelligitur quia in terra eius est mare illud. Etiam vocantur hic maritima loca coniuncta mari Tyberiadis, quòd alio nomine vocatur mare Genesareth, & aliquando mare Cenereth: de quo dictum fuit. supra. 3. & magis dicitur Num. 34. ca. *Et littore maris Magni.* Vocatur hic mare Magnum, non quidem mare Oceanum, quòd circundat omnem terrã in lateribus & extremitatibus mundi. terram autem Chanaan non tangit Oceanus, quia est in medio terræ secundum latitudinem, & longitudinem quasi, sed vocatur mare Magnum ipsum Mediterraneum, quòd de mari Magno paruo strictoq; terrarum hiatu emittitur, & tangit terram Chanaan in parte sua Occidentali. ideo cum agitur de terminis terrę Chanaan, ponitur mare istud Magnum terminus Occidentalis terræ illius. Sic patet Deut. 11. omnis locus quem calcauerit pes vester erit vester, a deserto, & Libano, & flumine magno Euphrate, vsq; ad mare Occidentale erunt termini vestri. Sic quoq; patet. supra. 1. cap. s. omnis terra Ethæorum vsq; ad mare Magnum ad Solis occasum erit terminus vester. Vocatur autem istud mare Palæstinorum, quia apud illud morantur Philistini. & Tyrij atq; Sidonij. Sic patet Exo. 23. cum dicitur. ponam autem terminos vestros a mari Rubro vsq; ad mare Palęstinorũ, & vocantur Palęstini. i. Philistini, & de istis Regibus qui morabantur apud mare Magnum, etiam dixerat supra. 5. quòd audiuissent transitum Iudæorum per arentẽ Iordanem: cum dicitur. & cuncti Reges Chananęorum, qui propinqua possidebant Magni maris loca. De habitantibus circa littus maris Magni ponitur vltimate, quòd audierint quia isti maxime distabant in tota terra Chanaan a Iericho & vrbe Hay, cum mare Magnum esset terminus Occidentalis terræ Chanaan. Ista autem duo loca, quę deleta fuerãt de quibus erat fama, apud frontem Orientalem terræ Chanaan erant. De Iericho patet, quia erat circa Iordanem, & Iordanis erat frons Oriẽtis terrę Chanaan: vt patet Num. 34. cap. De vrbe Hay patet, quia erat satis propinqua Iericho. Vocatur autem mare istud Magnum, quia in comparatione maris Salsissimi, & maris Genesareth, quę sunt in terra Chanaan magnum valde est hoc: quia illa maria sunt solum lacus magnæ. mare autem Mediterraneum est uere mare, quia fluit a mari Oceano. *Hi quoque qui habitabant iuxta Libanum.* Hic ponitur alia pars terrę promissionis

Quæ loca maritima sint hic

Hic mare Magnum, dicitur Mediterraneũ

A

B scilicet terra, quæ erat iuxta Libanum. est autem Libanus mons altissimus habens semper niues, vt patet Hiere. 18. & ponitur tanquam vnus terminus terræ Chanaan scilicet Septentrionalis & cũ ipso fluuius Euphrates. Sic patet Deuteronomij 11. scilicet a deserto, & Libano, & fluuio magno Euphrate vsque ad mare Occidentale erunt termini vestri. Sic patet. supra primo. s. a deserto, & Libano erunt termini vestri. & ponuntur ibi solum duo termini terræ Chanaan Australis in quantum dicitur a deserto: Septentrionalis in quantum dicitur, Libano. ad radices istius nascitur fluuius Iordanis: vt fuit declaratum. supra. 3. c. Iste mons erat altissimus, & apparebat ex Iordane: ideo videns eum Moyses petiuit a Deo, quòd dimitteret eum transire Iordanẽ vt videret mõtem Libanũ, vt patet Deut. 3. c. apud istum montem in extremitate terrę Chanaã fuit sors filiorum Ioseph. s. Tribus Ephraim, vt patet infra. 17.

C & 18. *Ethæus, Amorrhæus, Chananæus, Heuæus, Iebusæus.* Hoc potest dupliciter intelligi. vno modo, quod referatur ad id, quod immediate dictum est, quòd hi qui habitabant iuxta Libanum timuerunt, scilicet Ethęi, Amorrhęi, Chananæi, &c. Alio modo, quod referatur ad omnia prædicta, scilicet, quòd qui habitabant in montanis, & campestribus, & maritimis, atq; littore maris Magni, & iuxta Libanum timuerunt: & isti erant Ethęi, &c. Et iste secundus sensus est quem facit hic litera. nam in tota terra Chanaan nulla gens erat. præter istos populos nominatos, & Gergesęos. Si ergo diceretur, quòd omnes hi morarẽtur apud Libanum, non esset aliquis Chananęorum populus qui moraretur in tota residua terra, ergo nõ intelligitur hoc modo.

Item patet, quòd multi de his populis habitabant in diuersis locis terræ Chanaan, & non habitabant omnes apud

D Libanum. nam Chananęi iuxta maritima habitabãt. Ethęi autem, Amorrhęi, & Iebusęi in montanis erant, vt supra declaratum est, vt patet Numeri. 13. cap. ponuntur ergo omnes hi populi, scilicet, quòd isti sunt qui timuerunt auditis eis quæ supra dicebantur. vnde primo ponuntur loca habitationis ipsorum, deinde subduntur nomina.

Quomodo Chananęorum populi audire potuerunt, quæ fecisset Iosue Iericho. Quæst. II.

QVæret aliquis, quomodo isti populi Chananæi audire potuerunt, quę fecisset Iosue vrbi Iericho, & Hay nam ista nõ audiunt nisi aliquo referente. sed de Iudæis nemo ibat ad terras istas Chananæorum, qui referret cum non communicarent, quia erant hostes. Etiam de gẽ-

E tilibus nemo veniebat ad Israelitas, quia occiderent eum. De viris quoque Hay, & Iericho nemo effugere potuit, qui enarraret reliquis populis, nam si effugisset nesciret ista enarrare, quia non viderat consummationem rerum.

Respondendum est, q; reliqui populi Chananæorum, non quidem, quòd illi a Iudæis didicerint, aut ab vrbibus deletis effugerint, sed illi qui erant in locis coniunctis Iericho, & Hay, videbant ea quæ passæ fuissent ciuitates istæ. Sic enim fuit de aquis Iordanis diuisis, quia illi qui erant in vrbe Adom, viderunt aquas intumescentes, & eleuatas in sublime, vt patet supra 3. cap. De vrbe Iericho potuit faciliter cognosci, quia qui erant in locis coniunctis, viderẽt deletam ipsam ex vrbibus suis, vel ex alijs latibulis, in quibus ma-

bus manerent ad contemplandū hæc, quia Iudæi qui non cognoscebant terræ semitas atque latibula, non possent tollere indigenis manere in illis. De vrbe Hay forte leuius fuit scire quomodo fuerit deleta. nam vrbs Bethel erat propinqua oppido Hay, vt patet supra 7. quia & ipsi qui erāt in Bethel simul exierunt ad pugnādum contra Iosue, quomodo exierunt viri de vrbe Hay, vt patet præcedenti cap. ergo ipsi ex vrbe sua videre poterant quomodo cremabant Israelitæ vrbem Hay, & delebant omnia quæ in ea erant, & quamquam non possent isti cognoscere distincte ea quæ fiebant in his locis, quia nec audiebant ea referri a videntibus, nec ipsi illa per singula speculati sunt videntes sed solum viderunt quomodo vrbes deletæ erant, & hoc sufficiebat.

Quare cum hic litera voluerit exprimere de omni gente Chananæorum non expressit de Gergesæis. Et quomodo facta tanta congregatione Chananæorum contra Israel, non fuit aliquod bellum secutum. Quæst. III.

QVæretur, quare cum hic litera exprimere voluerit de omni gente Chananæorum, quare non expresserit de Gergesæis: sunt enim hi unus de populis terræ Chanaan, vt patet Gene. 15. & Deuteron. 7.

Aliqui respondent, quòd iste populus Iudæis introeuntibus cessit, uel antequam Iudæi introirent in terram. unde contra eum pugna nulla commissa est, & ob hoc non numeratur inter cæteros populos, quia contra illos pugnatum est.

Respondendum est hoc non stare. nam contra Gergesæum, sicut contra cæteros populos pugnauerunt Israelitę, & Deus deleuit illum a facie eorum. Sic patet supra 3. c. cum dicitur: in hoc inquit scietis, quod dominus Deus uester sit, & disperdet in conspectu uestro Chananæum, Ethæum, Heuæum, Iebusæum, Pherezæum, Amorrhæū quoque, & Gergesęum. si ergo isti omnes delendi erant a facie Israelitarum, pugnaturi erant Israelitæ contra Gergesæos. de hoc tamen populo rarissima mentio fit. uel forte, quia paruus populus erat, uel quia expressis aliis satis ipse subintelligebatur.

Congregati sunt pariter. Scilicet ad inuadendum Iosue ne sic paulisper destrueret totam terram Chanaan, & non est intelligendum totaliter, quòd congregati fuerint omnes isti populi contra Iosue ad expugnandum. Nam tunc etiam Gabaonitæ consurrexissent ad pugnam: ipsi enim erant de his populis, de eis tamen immediate dicitur, quod sagaciter pepigerunt fœdus cū Israelitis. dicitur tamen hoc de omnibus aliis populis terrę Chanaan. tota namque fere terra Chanaan fuit congregata, ut uenirет super Iosue.

Sed dicetur de ista cōgregatione omnium Chananęorum quomodo fuerit, quia nō fuerit secutum aliquod bellum ex hac; nec fit aliqua mentio postea de tali congregatione, sed solum post confœderationem Gabaonitarum quinque Reges pugnauerūt contra Israel, de quibus sequen. c.

Respondendum est, quòd omnes fere Reges Chanaā uno animo, ut hic dicitur, contra Iosue cōgregati sunt. nō fuit autem ista congregatio facta realiter, ita quòd conuenissent in unum locum, sed mutuis literis, aut nunciis se exhortati sunt, ut omnes simul procederent contra Iudęos, non tamen fuit facta ista congregatio realiter super Iosue, sed substiterunt ad modicum tēpus, & interim facta sunt ea, quæ habentur de Gabaonitis. tunc quidā illorum omnium regum Chananæorum qui concitati fuerant contra Iosue, scilicet quinque reges mouerunt se in pugnam contra eum, & debellati sunt, vt patet sequenti cap. Deinde tota illa multitudo regum, quæ vna sententia conuenerat ad pugnandum contra Iosue, & tamen hucusque substiterāt moti sunt, & contra eum venerunt, de hoc patet infra 11. cap. Quod autem tota multitudo regum Chananæorū ibi conuenerit patet, quia ibi nominantur omnes populi terræ Chanaan, scilicet Chananæi, Pherezæi, Iebusęi, Heuęi, Amorrhæi, Ethæi, & tamen præter hos non erant alii in terra Chanaan. Quod autem sit illa multitudo regum congregatio magna, de quā hic dicitur, patet ex identitate locorum de quibus mouebantur, & ex identitate nominum. De nominibus patet, quia hic nominantur sex populi con-

F gregati contra Iosuē, scilicet Ethæi, Amorrhęi, &c. & isti iidem enumerantur infra 11. cap. sed præter hos non erāt alij populi, qui sic nominarentur. ergo illi ijdem qui dicūtur congregati hic, dicuntur congregati infra 11. ca. Item patet hoc ex identitate locorum habitationis horum. nam dicitur hic, quòd Reges qui habitabant in montanis, & cāpestribus, & maritimis atque in littore maris Magni, & apud Libanum conuenerunt contra Israel. Istæ quinq; designationes locorum habentur infra 11. capit. quamquam non totaliter per ista uerba, sed per ęquiualentia, cum dicitur. ad Reges quoque Aquilonis qui habitabāt in montanis, & planitie cōtra mare Cenereth, in campestribus quoque & regionibus Dor iuxta mare, Chananæum quoque qui habitabat ab Oriente & Occidente, Amorrhæum, Ethæum, & Iebusęum in montanis. Heuæum quoque q habitabat ad radices Hermon. Ecce omnia loca sunt nomi-
G nata quæ habentur hic pręter Libanum. tamen intelligitur ibi Libanus per duo scilicet primo cum dicitur ad Reges Aquilonis: Libanus tamen est in parte Aquilonis terrę Chanaan. claudit enim terram illam ab Aquilonari latere. Intelligitur etiam per Hermon, quia vt quidam volunt Hermon & Libanus idem sunt. hic tamen dicitur de Heuęo, qui morabatur ad radices Hermon, & tamen quamquam non sit Hermon Libanus sunt in eadem parte, & plaga terrę Chanaan scilicet in Aquilonari, & vnus coniūgitur alteri. ideo populi qui per longitudinem lateris Septentrionalis habitant in terra Chanaan, dicuntur habitare apud Libanum vel Hermon. nominato ergo Hermon intelligebatur de Libano.

Quare conciliabulum Regum Amorrhæorum contra Iudæos Deus distulit. Et quòd Iudæi dupliciter fuerunt confortati ante illud tempus magni belli. Quæst. IV.

DIcēdum ergo quòd omnes Reges, de quibus hic dicitur, auditis de deletione Iericho, & Hay conuenerūt animo vno, vt delerent Iosue, & conuenturi erant realiter in breui, sed Deus distulit, vt daret primo in manus Iudęorum ciuitates Gabaonitarum confœderatas, & non perirent. elegerat enim eas a morte saluare, vt seruirent in ministerijs portandarum aquarum, & cædendorum lignorum pro Sāctuario, sicut factum esse narratur infra in litera. & quia forte auditis his conuenisset vno impetu multitudo tota Chanaan contra Israelitas, non fuisset locus Gabonitis fallendi Israel, & consequenter eripi a morte nequiuissent.

I Secundo & principaliter factum est ad maiorem confortationem Hebræorum; nam hucusque non insurrexerant contra eos bella magna. nam in hoc libro solum habetur de bello Hay, in quo paucissimi hostes erant. vt patet supra 7. Hic autem congregata tota multitudine terræ Chanaan pertimuisset cor populi. Sic enim dixerat Iosue. supra. 7. Audient Chananæi & omnes habitatores terræ, atque pariter conglobati circundabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra. Si ergo immediate post euersam vrbem Hay euenisset Israelitis hoc inextricabile infiniti populi bellum, liquefieret cor eius instar aquarum. ideo valde fuit expediens, vt primo confortarentur per alia bella, quæ licet non essent maxima essent de valde magnis. Fuerunt autem dupliciter confortati ante tempus illius magni belli. Primo in bellica exercitatione, quia pugnaue-
K runt contra quinque Reges Chananæos, de quibus seq. c. & occiderunt eos cum populis suis. calcare fecit etiam Iosue Israelitas super colla Regum illorum viuentium, vt discerent non timere Chananæos. Fuerunt secundo confortati in signo admirabili. & illud fuit duplex Primum erat de lapidibus magnis de cęlo cadentibus, qui occiderunt plures de hostibus quam Israelitæ, vt patet seq. c. Secundū signum fuit admirabilissimum, & omnibus seculis ante incognitum, quòd Sol steterit spatio vnius diei. hæc autē videntes Iudæi fieri in fauorem suum exaltati sunt valde animo, manifestissime videntes Deum illis effectum propugnatorem. Si vero ante hæc omnia ineundum foret bellum contra totam multitudinem Chananæorum, quæ postea conuenit, formidasset cor populi. ideo fuit valde decens, quòd non permitteret Deus immediate congregari,

& iret uere

& irruere super Israelitas totam multitudinem Chananæorum, sed primo confortarentur per hæc quæ præcesserunt. Item hoc fuit valde expediens ex parte Chananæorum populorum. Chananæi enim cum plura signa videbant, magis reddebantur attoniti, & minus ad bellum audaces. signa autem quæ facta fuerunt manifeste in fauorem Israelitarum, postquam isti Reges conuenerunt contra eos, fuerunt maxima. potissime signum quod est in statione Solis. valde ergo magis contremuerũt habitatores Chanaan hoc viso, quàm si non vidissent. ideo si immediate vt conuenit tota multitudo Regum Chanaan, fuisset permissa irruere super Israelitas, confidentius pugnasset contra eos. Israelitæ autem magis attoniti forent. vnde grauarentur sup eos maximum onus belli. Dicendum ergo ꝙ quamquam omnes isti Reges conuenerunt vno animo & vna sententia, vt irruerent super Israel, & immediate hoc effecturi erant: tamen Deus fecit eos differre aliquantum temporis, donec fierent ea quæ medio tempore gesta sunt, scilicet de confœderatione Gabaonitarum, & de pugna contra quinque Reges.

Congregati sunt pariter. Non realiter, sed per litteras, vel nuncios designantes in alterutrum intentionem suã conuenerunt in hanc sententiam, ꝙ omnes simul irruerent super Iosue & Israelitas. nam si omnes conuenissent, etiam quinque Reges de quibus sequenti cap. dicitur, conuenissent cum eis, & non pugnassent per se contra Israel, sed cũ tota multitudine aliorum Regum.

Vt pugnarent contra Iosue & Israel. Idem bellũ erat contra Iosue & Israel: cum Iosue esset Dux Israelitarũ. sed nominatur primo Iosue, quia erat dignior cum esset Dux. sicut cum nominatur aliqua gens, nominatur primo rex illius: & cum nominatur aliqua vniuersitas præponitur Rector eius. hęc enim sunt capita. sed in capitibus excellẽtius est quàm in tota re.

Vno animo eademque sententia. Ad idem pertinent hæc duo. nam qui vnam sententiam habent, vnum animum habent, quia non accipitur hic animus pro ipso animo. non est enim idem animus in aliquibus duobus. sed qui habẽt eundem actum animi, dicuntur habere eundem animum. sed actus iste animi est consentire aut dissentire ergo idem est dici vno animo & eadem sententia. sed possunt poni ista duo tanquam differentia, quia habere vnum animum pertinet quantum ad actum interiorem: & habere vnam sententiam pertinet ad actum exteriorem. & est sensus ꝙ antequam Reges Chananæorum aliquid sibi inuicem per nuncios aut literas designarent, habebant idem propositum, s. insurgendi in Hebræos. & quia tamen nulli constabat de altero an haberet eandem conceptionem, significauerunt sibi mutuo, & conuenerunt in hoc, vt irruerent super Israelitas. cum autem iste conceptus idem omnibus mutuo designatus est, facta est vna sententia, q̃ fuit consensus mutuus. Sic enim est in his qui contrahunt matrimonium, quia interdum antequam contrahant vnus cõsentit in alium, & alius in alium: tamen neutri constat de altero. ideo non sufficit ad matrimonij fędera, quia nondum mutuus consensus est. cum vero vterque alteri quod intendit reuelat, efficitur mutuus: & tunc stant fœdera: ita hic.

At hi qui habitabant in Gabaon audientes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho & Hay, callide cogitantes tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & vtres vinarios scissos atque consutos: calciamentaque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pitatijs consuta erant, induti veteribus vestimentis, panes quoque quos portabant ob viaticum duri erant, & in frusta comminuti. Perrexeruntque ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgala, & dixerunt ei atque simul omni Israeli. De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes.

At hi qui. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet de fędere contracto Gabaonitarum cum Israelitis, & cum descriptum fuerit quid fecerint cęteri populi Chanaan, scilicet, quòd conuenerunt in hanc sententiam, quòd vno impetu irruerent in Israelitas, ponitur quid fecerint Gabaonitæ, scilicet, quòd non fuerunt in hac A vnitate sententiæ, vt cum cęteris populis pugnarent contra Israel, sed magis, vt confęderarent se eis atque subijcerent. & diuiditur in. 4. partes quæ supra assignatæ fuerunt.

At hi qui habitabant in Gabaon. Non solum fuit hoc quantum ad habitatores Gabaon, sed ad alias ciuitates etiam, erant enim quatuor ciuitates quæ hoc fœdus cum Iudæis inierunt, scilicet Gabaon, Caphira, Beroth Chariathiarim, vt patet infra in litera. nominantur tamen omnes hę Gabaon, & ea nominata cęterę intelligebantur. *Audientes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho, & Hay.* Hic ponitur motiuum Gabaonitarum ad ineundum fędus cum Israelitis scilicet quia audierant ea quæ fecerant vrbi Hay, & Iericho. solum ponitur hic de his quæ facta sunt in his duabus vrbibus, scilicet, Iericho, & Hay. infra tamen non dicitur, quòd propter hoc fuerint B moti Gabaonitæ ad ineundũ fœdus cum Israel, sed quia audierunt ea, quę facta erant in deserto & mari Rubro, cũ dicitur, de terra longinqua valde venimus serui tui in nomine Dei tui. audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quę fecit in Aegypto, & duobus Amorrhęorũ Regib. trãs Iordanem Selion regi Esebon, & Og Regi Basan &c.

An Gabaonitæ moti fuerunt ad ineundum fœdus cum Israelitis propter omnia quæ audierant facta esse, pro eis ab exitu de Aegypto vsque ad diem illum. *Quæst. V.*

ALiquis forte dicet, quòd Gabaonitę moti sunt ad poscendum fœdus cum Israelitis propter omnia quę audierant facta a tempore egressionis de Aegypto usque ad diem illum. & sic etiam mouerentur propter deletionem vrbis Hay, & Iericho, sed non exprimuntur infra, C & exprimuntur hic.

Respondendũ est non stare, quia si ipsi dixissent se fuisse motos ad faciendum fœdus cum Israelitis propter deletionem Iericho, & Hay in eorum artificiosa propositione exprimeretur hoc, quamquam hic non exprimeretur, sed solum exprimitur de mari Rubro, & de Regib. Amorrhæis duobus, de transitu autem Iordanis subticetur, & de omnibus quę postea facta sunt. Dicendũ ergo est, quòd id quod mouit Gabaonitas ad ueniendum, ut ponerent fœdus cum Israelitis, fuit, quia audierant terram totam Chanaan tradendam esse in manus Iudęorum, & delẽdos habitatores eius, ipsi autem hoc crediderunt, quia Deus illos ad hoc mouit, & noluerunt cõtendere, sed componere fędus. Hoc patet in fi. c. cum detecta fraude Gabaonitarũ responderunt Iosue onde dicentes. nunciatum est nobis seruis tuis, quòd promisisset dominus Deus tuus Moysi seruo D suo, vt traderet vobis omnem terram, & disperderet omnes habitatores eius. timuimus ergo valde, & prouidimus animabus nostris vestro timore compulsi, & hoc consiliũ iniuimus. Istud ergo fuit motiuum Gabaonitarum ad faciendum fœdus. sed nõ venissent nunc ad faciendũ fędus cum eis propter hęc sola, sed quia audierant deletionem vrbis Iericho, & Hay. Nam si propter ea quę audierunt de apertione maris Rubri, venissent nunc ad componendum fędera cum Iudęis, & non ex alia causa magna immediata non venissent nunc, sed immediate, vt audierunt diuisionẽ maris Rubri, vel duorum Regum Amorrhęorum deletionem, sed nunc solum venerũt: ergo non fuit ista causa, sed immediata causa fuit deletio Iericho, & Hay. nam q̄quam audissẽt ea quę dicebantur de mari Rubro, & Regibus Amorrhæis, si manerent adhuc Israelitę in deserto nõ E transeuntes Iordanem, nunquam pro componẽdo fędere ad eos venissent. Nunc autem cũ audierunt destructionẽ Iericho, & Hay, videbant eos propinquos sibi, ideo moti sunt, vt nunc venirent. & sic Gabaonitę fuerunt moti ad veniendum, vt ponerent fędus propter illa quę infra habentur. & tamen ad nunc veniendum solum moti sunt, quia audierunt deletionem Ierichontinorum, & vrbis Hay. ideo litera ista rerum gestarum veritatem contexens dixit, quòd hi qui erant in Gabaon audierunt, quòd Iosuę destruxisset Iericho, & Hay, & inierunt consilium ad veniendum composituri fędus. In propositione tamen Gabaonitarum facta ad Israelitas non fuit expressum aliquid de transitu Iordanis, nec de vrbe Iericho, & Hay: nec di-

cendum

cendum est, quòd ipsi proposuerunt, & tamen Scriptura subticet non enim proposuerunt, quod fuit ex industria factum, vt Gabaonitę colorarent mendacium suum. Verum enim erat, quòd ipsi audierunt deletionem Hay, & Iericho, vt hic litera exprimit: ipsi tamen subticuerunt, quia ista fuerat forte solum decem diebus, aut paucioribus ante istam compositionem fęderis Gabaonitarum. Ipsi tamen dixerunt se venisse de terra longinqua valde, vt patet infra. cum dicitur. de terra longinqua valde venerunt serui tui. si tamen essent de terra longinqua, non potuissent audire famam deletionis Iericho, & Hay, ita cito. nam ad hoc, quòd perueniret fama in regionem illam longinquam, & ipsi cõsilium inirent, & postea itinerarent per tantam viæ longitudinem, vt vtres in quibus portabant vinum quos nouos sumpserant de terra sua, iam consumpti forent vetustate, vestimenta quoque eorum, vt patet infra, multum tempus esset necessarium. comprehenderentur ergo in manifesto mendacio si dicerent se audiuisse deletionem Iericho, & vrbis Hay. subticuerunt ergo, & retulerunt ea quę vetustiora erant, s. transitus maris Rubri qui iam a 40. annis effluxerat: occisionem quoque duorum Amorrhæorum Regum qui ante hoc quasi per annum, aut saltem magis quã per dimidium occisi fuerant, retulerunt. in his enim argui non poterant, quòd non de terra propinqua essent. *Callide cogitantes.* Idest prudenter ineuntes consilium. fuit enim callidum consilium, quia sic euadere potuerunt mortem. aliter autem nequiuissent. duxit autem illos Deus in hanc cogitationem, vt euaderent mortem, & famularentur ad obsequia Sanctuarij in portandis lignis & aquis. nam cęteri Chananæi audierunt hæc quæ Gabaonitæ audierunt, tamen non crediderunt esse dandam terram in manibus Hebræorum. aut si crediderunt, non dedit eis Deus in cor, vt aliquem modum, exquirerent, quo possent mortem effugere, sicut fecerunt Gabaonitæ, quia Deus aperuit corda Gabaonitarum ad hoc mouendo, & non corda aliorum Chananęorum. sed potius dicebantr Deus in hoc corda illorũ indorare, vt traderentur in manus Iudęorum sicut dicitur excęcasse vel indurauisse cor regis Sehon, vt caderet in manus Israel, vt patet Deuteron. 2. s. quia non mouit eum ad accipiendum sanum consilium. vt eruerentur a morte. *Tulerunt sibi cibaria.* Tota sagacitas Gabaonitarum ad hoc tendebat, quia ipsi volebant pactum inire cum Israelitis ne occiderent eos. credebant autem hoc leuiter fieri posse, si ipsi non essent de terra Chanaan. si autem essent de illa, audierant quòd non possent liberari, quia Deus iusserat omnes hos occidi, vt patet Deut. 20. vt ergo erui possent cum essẽt de terra Chanaan, inquirebant modum quomodo cælari posset, quòd essent de terra Chanaan. Et quia quæcunque pars terræ Chanaan quantumcunque distãs non erat multum distans a loco, in quo tunc erant Israelitæ, conati sunt Gabaonitę, vt effingere possent, quomodo viderentur de terra valde longinqua. & hoc est quod monstrare volunt in cibis, & omnibus, quę hic exprimuntur.

Sagacitas Gabaonitarum.

Quare volebant Gabaonitæ fraudulenter inire fœdus cum Israelitis, quia necesse erat, quòd ista fraus postea constaret. Et quòd moti fuerint a Deo, sicut etiam bene fortunati agunt quædam, de quibus reddere rationem nesciunt. de quo latius Henricus in quolibet. Quæst. VI.

QVæret tamen aliquis ad quid volebant Gabaonitæ cõponere fędus cum Israelitis in fraude ne eos occiderent, quia necesse erat, quòd ista fraus postea constaret, cum venirent Israelitæ ad quatuor vrbes Gabaon, & tunc videntes sed delusos magis incandescerent ira in illos atque delerent.

Respondendum est dupliciter in hoc dici posse. Primo modo, quòd Gabaonitę hoc fecerint moti a Deo, qui volebat eos a morte per istum modum eruere. ideo dedit eis hoc in corde, vt sic se haberent, ad Iudęos. & hoc eis uisũ est bonum, quia Deus mouebat eos, ut bonum illis videretur. & in istis non est arguendum de iudicio humano, quia non agunt pure, ut uolunt, sed ut alij monent. Sic dicit Aristot. primo libro de Bona Fortuna, quòd bene fortunati agunt quædam, de quibus reddere rationem nesciunt sed dicunt se similia pati his, quæ a Deo fiunt. non aduerte

F runt ergo, Gabaonitæ ad inconuenientia, nec aliqua eis videbantur. sed sicut Deus illis in corde dabat, ita operabantur. Quòd autem a Deo moti fuerunt Gabaonitę, dubium non est, quia cæteri Chananæi audierunt ea, quæ Gabaonitæ, & tamen nulli de ipsis crediderunt, nec ad inquirendũ modum aliquem fœderis conati sunt. Isti autem crediderunt, quòd Deus Iudęorum, qui hæc promiserat Moysi, posset efficere: ideo timuerunt, & ad hoc conati sunt. non possent tamen ipsi credere, nisi Deus illos moueret ad credendum. Sic patet Ioan. 5. nemo potest ad me venire nisi pater; qui misit me, eum traxerit. Sed ad Deum per fidem venitur, quę est fundamentum bonitatis totius. ergo non potest credere, nisi qui a Deo trahitur ad credendum. De Gabaonitis, ergo qui crediderant Deum Israel hoc efficere posse, dicendum est, quòd Deus illos traxerit ad credendum. nulli enim de alijs Chananæis hoc credebant.

G Alio modo responderi posset, quòd etiam dato, quòd consilio humano Gabaonitę hoc fecissent, conuenienter in hoc se habebant. nam cum crederent omnes gentes terrę illius delendas esse ab Israelitis, & terram tradendam illis crederent etiam se delendos a Iudæis. Nunc autem pacto inito nihil peius euenire poterat quàm aliter euenturum erat Gabaonitis. nam si Iudæi irati occiderent Gabaonitas, quia eos fefellerant, hoc etiam euenturum erat alias.

Poterat tamen accidere, & satis poterat pręsumi, quòd postquam Israelitæ iurarent non nocere Gabaonitis quamquam inuenirent esse illos de terra Chanaan propter iuramentum pręstitum non occiderent, sicut factum est, vel aliquo modo misererentur eorum, quòd aliàs non posito fędere nequaquam futurum erat. erat ergo sanum consilium hoc efficere, quia inde damnum sequi nullum poterat, præter id quod aliàs necessario euẽturũ erat

H salus autem magna poterat prouenire. Magis tamen dicendum est quòd a Deo moti fuerint ad hæc faciendum, quãquam ipsi non existimabant: sed solum se humano consilio agere timore coactos, vt infra ex verbis eorum declarari videtur. si autem Deus non mouisset volens saluare, magis ipsi vellent cum aliis Chananæis ad bellum coniungi, quam inito tali fœdere expectare futuram super se cognita fraude indignationem Hebræorum.

Tulerunt sibi cibaria. Idest tulerunt panes ad cibaria in itinere. Isti panes erant valde duri ad declarãdum ex hoc, quomodo terra eorum erat valde longinqua: quia quãdo inde recesserunt acceperunt eos calidos, nunc vero vetustate indurati & comminuti erant. Acceperũt etiam aliquos panes ad cibos in itinere, quamquam iter satis breue esset a Gabaon in Galgalam vbi tunc erat Iosue. Per ista cibaria

I non solum intelliguntur panes, qui ad experientiam magis erãt, sed etiam alia quæ ad eorum sustentationem conueniebant.

Saccos veteres asinis imponentes. Isti sacci erant ad continendum panes, & alios cibos: & portabantur veteres ad significandum quòd acceperant eos nouos de domibus suis, longitudine tamen itineris vetustas eos corroserat.

Et vtres vinarios scissos atque consutos. Portabãt Gabaonitę vtres scissos, idest ruptos præ vetustate, & postea consutos, vt non effunderetur vinum. proficiebant autem isti vtres ad duo, scilicet ad portandum vinum, quod biberent in itinere, & ad signum longitudinis vię per suam vetustatem. Amplius etiam proficiebant, vt in his portarent Gabaonitæ vinum, quod traderent exercitui Israel, vt sic magis eos propitios haberent. sic enim fecerũt. nam postea illis de cibis suis obtulerunt, vt patet infra cum dicitur. susceperunt ergo de cibariis eorum. in vino autem non osten

K debant Gabaonitæ longitudinem viæ sicut in panibus & cæteris. quia siue nouum siue vetus sit, nihil demonstraret breuitatis aut longitudinis viæ.

Calciamentaque perantiqua. Id est sotularibus valde veteribus omnes se calciauerant, vt sic etiam pateret quòd de longinqua venissent terra, & in itinere defecissent calciamenta.

Quæ ad indicium vetustatis pitatijs consuta erant. Id est non solum erant attrita uetustate calciamenta & perforata, sed vt magis eorum probaretur vetustas, pitatijs erant consuta. *Induti veteribus vestimentis.* Idest etiam Gabaonitę erant induti vestibus valde veteribus, vt maior signaretur ve-

tur vetustas.s. quòd itinerando vetustas corrosisset illa.

Panes quoque quos portabant ob viaticum. Idest ad nutrimentum vel cibos in uia. *Duri erant, & in frusta comminuti.* Induruerant enim instar lapidum, & signabant, quòd longitudo viæ fecerat in eis hanc duritiem, atq; motu itineris, & comp ressione comminuti fuerant. non erant isti panes ob viaticum solum, sed magis ad ostensionem, vt viderentur venisse de terra valde longinqua, sed ad vtrũque proficiebant.

Opinio quorundam. Et an Gabaonitæ portauerint panes teneros pro exercitu Iudæorum, cum tamen pro seipsis portauerint duros, & attritos. Quæst. VII.

ALiqui dicent, quòd non solum portauerunt isti Gabaonitæ panes duros, qui essent ad ostensionem coram Israelitis, sed etiam portauerunt teneros ad comedendum in via. nam nulla sibi vtilitas erat comedere de duris in itinere. etiam quod portauerint panes teneros ad dandum Iudæorum exercitui. nam infra dicitur, quòd sumpserint Iudæi de cibis Gabaonitarum. si tamen essent panes, ita duri, vt ferebant Gabaonitæ in signum longitudinis viæ, nihil proficerent ad cibos Iudæorum.

Dicendum est primum satis stare. nam licet portarent Gabaonitæ quosdam panes duros ad monstrandum, poterant alios portare ad comedendum: sed litera hoc non videtur consentire, quia dicit panes quos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti, & hoc dicendũ est, quia cum parua esset via à Gabaon in Galgalam, etiam si duri panes sumerentur in Gabaon, modicum de eis in itinere sumendum erat in cibos. De panibus autem quos obtulerunt Gabaonitæ Israelitis, dicendum est, quòd duri valde erant. nam cum pro se in via portarent duros, a fortiori portarent, vt demonstrarent Israelitis. nam litera solũ duros panes eos portauisse meminit. & adhuc daro, quòd Gabaonitæ in itinere pro se portauissent panes teneros, Israelitis tamen solum offerrent panes duros ad cibaria. nã si panes teneros exhiberent, aut signarent se illos portasse de Gabaon, aut in via emisse. si autem dicerent se portasse de vrbibus Gabaon, repugnabant sibi: dixerant enim se venisse de terra longinqua, & hæc omnia adduxerant in testimonium vetustatis. panes tamen recentes, aut aliqualiter teneri, non poterant adduci de terra longinqua valde. si autem dicerent se emisse in via, eodem modo non conueniebant, quia tunc dicerent Israelitę, quòd sic de omnibus alijs panibus erat, scilicet, quòd etiam panes duros in uia emisent. vnde non inducerent aliquam præsumptionem longitudinis viæ per duritiem panũ. debuerunt ergo omnes panes, quos Gabaonitæ præsentauerunt Iudæis, duri esse, & quòd signarent omnes adductos fore de Gabaon, vt sic aliquatenus conuinceretur viæ longitudo. Et cum dicitur, q̃ Iudæi sumpserunt de cibarijs istis ergo non erant ita dura, quia non proficerent sic ad cibum. Respondendum est, Iudæis grata esse ista cibaria, quia cum Iudæi essent semper in bellica expeditione, non poterant abundare cibis. Potissime, cum ipsi intrarent in terram hostilem, & non haberent aliquam gentem sibi confœderatam, de qua ducerentur tuto cibaria Iudæis. gratanter ergo susciperent quicquid daretur, siue durum, siue qualecunq; foret. Etiam quia cibaria illorum non solum erant in panibus, sed etiam in vino. nam vtres veteres, & consutos attulerant Gabaonitæ, in quibus vinum portaretur ad fomentum viæ, & inde propinare poterant Israelitis. alia quoque sunt cibariorum genera, quæ de longinqua terra portari queunt, & de his Gabaonitæ portare poterant, atque exhibere Israelitis.

De omnibus commentis Gabaonitarum ad fallendum Israelitas, quid singula proderant. Et an aliqua ostenderent de eo, quod ipsi volebant. Et quæ probarent, & quæ non de eis. Quæst. VIII.

CIrca istum modum sagacitatis Gabaonitarum considerandum est, quòd hæc fecerunt ad considerandam viæ longitudinem, & aliquam effigiem huius poterant monstrare: tamen non concludebant eam, & nec hoc so-
A lum, sed etiam non causabant probabilem præsumptionẽ. fuit tamen rude illud seculum, quod talibus datis, vel decipere, vel decipi potuit. satis enim rudes fuerunt Gabaonitæ, si his se elusuros Iudæos æstimabant, satisque indocti Hebræi erant qui talibus decipi potuerunt. nam multa horum, & ferè omnia præsumptionem nullam aliquatenus efficacem reddunt.

In panibus enim argumentum nullum erat. nãm poterant eos sumere Gabaonitæ duros valde de domibus suis, sicut sumpserunt, sicut poterant sumere teneros. quid ergo præsumptionis de longitudine viæ faciebant panes? Item dato, q̃ panes recentes de domibus suis sumpsissent, breuiter in itinere indurarentur calore, & motu itineris, atq; cõpressione, præsertim cum terra Chanaan nimis calida sit. Item quia dato, quòd de domibus suis attulissent panes teneros, poterant in via emere durissimos, quos Israelitis ex-
B hiberent, in quo nihil argueretur.

Item, quia quõ præsumi deberet magis portasse Gabaonitas panes siue teneros, siue duros de vrbibus suis, quàm in via emisse? Item calciamenta in breui terræ spatio atteruntur. nam si quis ambularet ab extremitate terræ Chanaan ad alteram, calciamenta attrita forẽt, & adhuc citius, quõ ergo ex sotularibus conuinceretur non esse illos de terra illa, sed de longinquiori? Item quia poterãt de terra sua illos sotulares sic attritos, & pitacijs consutos attulisse: cur enim magis præsumendum erat, quòd noua sua calciamẽta in exitu fuerint de vrbibus suis, nunc vero longo progressu attrita, quàm quòd de terra sua sic vetera illa sustulerint? nihil inquam magis ad alterutrum mouet.

Item argumentum de vestimentis, & saccis, atque vtribus veteribus scissis, atque pitaciis consutis non multum mouet, quia poterant talia vestimenta, vtres, & saccos de
C terra sua sustulisse. nihil ergo in re est, quòd efficacem aliqualiter debeat facere præsumptionem, sed quia valde creduli Iudæi fuerunt.

Quòd præsumptiones Gabaonitarum non cohærebant, sed inuicem discrepabant. Quæst. IX.

ITem præter hoc istæ præsumptiones non cohærent. nã vestimenta vetera, & attrita, & facci atque vtres vinarii magni temporis valde notant præsumptionem, quia vestimenta quę nunc noua sunt, non sunt attrita, idest totaliter fracta, vel rupta vsque ad vnum, vel duos annos, vel amplius. De vtribus quoque quos nouos se suscepisse dixerunt, & nunc erant veteres atque pitaciis consuti, idem argumentum est. nam magno tempore durant vtres etiã si
D portentur in via. Ad hoc ergo, quòd eos nouos suscepissẽt, & longitudine viæ attererentur, ita vt pitaciis indigerent, signabatur quòd ambulauissent Gabaonitæ vno, aut duobus annis in via.

De sacci idem argumentum est, sed non conuenit hoc cum præsumptione quam faciunt panes duri. nam non erat verisimile, quòd si tantum distabat terra Gabaonitarum a loco in quo erat Iosue, vt vno anno conficiendum iter foret, portarent cibos in via pro omnibus necessitatibus suis: nam indigerent multitudine enormi iumentorum ad tanta cibaria portanda, & forte non portabant tot ipsi Gabaonitæ, ita vt argui posset sufficisse ad portanda cibaria pro viris Gabaonitis ad necessitatem vnius, aut dimidii anni. ergo istæ duæ præsumptiones aliqualiter obuiantes sibi quis inspexisset, scilicet, quòd Gabaonitæ portassent sufficiens viaticum de ciuitatibus suis vsque ad
E locum illum, & adhuc amplius cum de cibarijs suis dederint Israelitis, & quòd tanta esset longitudo viæ, quod vestimenta noua attrita forent, & vtres qui in exitu noui erant, nunc inueterati nimis atque rupti pitacijs consuti forent?

Item non erant conuenienter positę vestes veteres, & vtres, atque sacci ad faciendum præsumptionẽ, quòd via fuisset longinqua, quia aut Gabaonitæ signarent semper recto cursu processisse, ex quo vrbes suas egressi sunt, aut nõ.

Si vero innuerent se non semper processisse, aut non recto itinere, nullum longitudinis vię argumentum vestes attritæ & veteres vtres præstabant. nam in vna

dieta potuissent per duos annos morari si nô esset processus quotidianus, vel si esset per circulationem factus. Ideò nihil magis de longitudine viæ arguebat vetustas vestium quàm nouitas. Si autem significarent se continue, & recto cursu progressos fuisse, cum dicerent, habuisse vtres nouos in exitu de vrbibus suis, & vestimenta noua, nũc verò omnia vetustate consumpta erant, signaretur amplius esse quàm vnum annum, ꝙ de terra sua ipsi recessissent: sed hoc nulli erat credibile. nam si quis ab extremo terræ habitabilis, siue per longitudinem, s. à puncto Orientis versus Occidentem, vel per latitudinem climatum, s. ab Austro in Aquilonem progredi voluerit quotidiano itinere, ante vnum annum totam terram siue in longitudine, siue in latitudine perambularet, & multo quidem ante vnum annum consummatum. poterant ergo à finibus orbis vsq; ad alterum extremum progredi Gabaonitæ, & nondum

G rupti forent vtres, quos portassent nouos, nec vestimenta attrita essent.

Item adhuc minus stat, quia Iosue erat nunc in terra Chanaan, quæ ferè est in medio totius terræ habitabilis. à quacunque parte ergo mundi illuc veniretur, non erat iter magni temporis. non ergo tantum morari poterant, vt vestimenta, & vtres dirumperentur.

Præsumptiones Gabaonitarum non erant verisimiles, quòd de terra valdè longinqua venirent. Quæst. X.

Item non erat aliquo modo verisimile, quòd Gabaonitæ venirent de terra valdè longinqua. nam ipsi supponebant in verbis (vt patet infra litera) quòd Iudæi habituri erant terram Chanaan, & possessuri eam, & quòd ibi manerent, nec ituri erant ad alias gentes ad delendum eas. si ergo ipsi tantum distabant, vt in uia media conficienda v-

H tres qui noui fuerant rumperentur, atque pitacijs consui indigerent, & vestimenta attrita forent, distarent per tantum spatium, quòd nunquam eis futura esset ulla communicatio. Ad quid ergo tanti itineris laborem assumerent, vt confœderarentur Iudęis, cum fędera hæc nihil profectura forent? nam hęc fędera ad duorum alterum proficere poterant, scilicet ad securitatem, vel ad amicitiam. Ad securitatem, vt si componerent Gabaonitæ cum Israelitis, quòd non occiderent eos, nec pugnarent contra illos: erant autem fœdera amicitiæ si componerent inter se Gabaonitæ, & Israelitæ, quòd cum aliquod bellum insurgeret contra Iudæos, adiuuarent Gabaonitæ, & si bellum ingrauaretur super Gabaonitas, in eorum præsidium Iudæi proficiscerentur. Ad neutrum tamen horum proficiebat fœderum initio gentium tam distantium.

I De primo patet. nam Israelitę non erant progressuri ad extremitates orbis, vel ad tantam viarum longitudinem, vt Gabaonitas, qui se ita distanter habitare fingebant, possent attingere: nam ipsi Gabaonitæ hoc in verbis suis prodiderunt, scilicet, quòd Israelitæ mansuri essent in terra Chanaan, & possessuri eam.

Etiam non proficiebant ista fędera ad compugnationes scilicet, vt Israelitæ adiuuarent Gabaonitas, & Gabaonitæ Iudæos, sicut inierunt fœdus Romani cum Iuda Machabęo Principe Iudæorum, vt patet, 1. Mac. 10. cap. Nam si tam longinqua distantia erat inter vtrosque, vt in conficienda uia vestes nouę atterentur, & vtres noui scinderentur, atque pitacijs egerent, non possent se mutuo adiuuare, quia prius perire possent, quàm malum suum in alterutrum significare, & quamquam significatum esset, valdè serus succursus esset. nihil ergo talia fœdera proderant.

K Nec igitur est verisimile, quòd Gabaonitæ si tantum distarent, fœdera cum Iudæis inire vellent. Potissime, tantos longissimę viæ perferendo labores. Iudæi ergo, nisi nimis simplices essent, aduertere debuerunt, quòd ea quæ Gabaonitæ proferebant, satis conficta videbantur.

Item non potest hoc stare rationabiliter, quia si in longitudine viæ vestes, quæ in egressu fuerunt nouæ, erant nunc veteres, & vtres noui rupti, esset vnus annus saltem: tamen ex verbis Gabaonitarum concluditur, quòd non erant tres menses, quibus venerant de terra sua primo recedẽtes. quod patet, quia ipsi dixerunt, vt infra patet,

F quòd audierant quid fecisset Dominus in mari Rubro, & quid fecisset Iosue duobus Regibus Amorrhęorum, scilicet, Sehon, & Og: hoc tamen fuit circa finem anni quadragesima ab exitu de Aegypto. qđ patet, quia Aarõ mortuus fuit in monte Hor anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense quinto. vt patet Numeri trigesimotertio, & tamen tunc nondum occisi fuerant duo Reges Amorrhæi: prius enim venerunt Israelitæ in montem Hor, quã in terram duorum Regum Amorrhæorum. vt patet ex ordine mansionum Numeri trigesimo tertio capitulo. mors ergo duorum Regum Amorrhæorum esset in septimo, vel octauo mẽse anni quadragesimi ab exitu de Aegypto, ita vt ad plus dimidius annus, & à fine illius anni quadragesimi vsque ad tempus, quo steterunt cum Israelitis Gabaonitæ, forte nondũ transierat integer mensis primus anni quadragesimi primi. transierunt enim Israelitæ Iordanem, & venientes in Iericho deleuerunt eam: & postea in vrbem Hay in quo, parui temporis mora fuit, vt patet ex discursu superiorum. De tempore transitos Iordanis patet supra quarto capitulo. Fuisset ergo vnus mensis, & dimidius elapsus à fine quadragesima anni vsque nũc, quã do fuerunt Gabaonitæ cum Israelitis. Erunt ergo septem mẽses, & dimidius, vel ad plus octo à tẽpore mortis duorum Regum Amorrhæorum vsque ad tempus compositionis fęderum Gabaonitarum cum Israelitis, quo dato antequam illa deletio duorum Regum Amorrhæorũ narrari posset Gabaonitis, si inde distarent longe, transissent multi dies, ad minus tot quot morarentur veniendo Gabaonitæ de terra sua ad locum, in quo erat Iosue. Etiam si diceremus paratum esse nuncium, qui mortem Regum Amorrhæorum mox, vt fuit, ad narrandum Gabaonitis paratus erat, quod fictitium videtur.

Sed adhuc dato hoc cum à tempore illo vsque istud nõ fluxissent octo menses integri, prius trãsissent quatuor mẽses quàm nouissent Gabaonitæ hæc, quæ facta erant.

Post hæc autem deliberando quid facerent, & parando se ad iter aliquanto tempore morarentur, & sic manerent de toto hoc tempore tres menses solum, in quibus hæc via necessario confici deberet. sed in tribus mensibus, aut quatuor non poterant vestimenta noua fieri attrita, & vtres noui educti rumpi, & cõcidi ita, vt pitacijs consuti postea forent. Non erat ergo conuenienter dispositum ad causandum præsumptionem de longitudine viæ id, quod faciebant Gabaonitæ, scilicet dicere vestes suas fuisse nouas, & vtres, ac saccos: nunc verò longitudine viæ omnia attrita fore. Nec ergo fuerũt satis prudentes Gabaonitę, qui istas præsumptiones rectè effingere nequiuerunt, nec Israelitæ aliqualiter fuerunt docti, vt non viderent manifeste ista cõficta esse, sed rude illud seculum omnia hæc pertulit, nisi forte dixerimus Iudæos nihil mali suspicantes potuisse faciliter decipi, sicut omni homini inopinatis euentibus fieri solet. Sed de Iudęis dici non potest hoc. ipsi nãq; de Gabaonitis malum aliqualiter suspicabantur, cum dixerunt eis. ne forsitan in terra, quæ nobis sorte debetur habitetis, & non possimus inire fędus vobiscum: tamen hęc suspicãtes nõ valuerunt eludere fraudem Gabaonitarum, quę faciliter eludi poterat, nisi forte dicamus, quòd Deus volebat saluare de manu Israelitarum Gabaonitas, & ob hoc fecit, vt non multum attenderent ad signa, quæ dabant Gabaonitæ de longitudine viæ, ne sic eorũ cognoscentes fraudem non componerent cum eis fędera, sed magis occiderent, & ob hoc videtur, ꝙ ipse excęcauerit Iudęos, ne inquirerent ab eo, an componenda essent fędera cum Gabaonitis, sic dicitur. & os Domini non interrogauerunt, s. de ineundis fęderibus.

Perrexeruntque ad Iosue. Ad totum Israel perrexerũt, quia tamen erat Iosue Princeps, dicebantur perrexisse ad Iosue. & non est intelligendum, quòd omnes Gabaonitæ venissent in castra Israel, sed solum nuncij eorum, sicut Reges, vel ciuitates mittere solent ambasciatores suos repræsentantes personam ipsorum. *Qui tunc morabatur in castris Galgala.* Ex hoc patet, quòd redierat Iosue in Galgalam.

A

Galgala quid sit an campus, vel ciuitas. Et quomodo itinerationem Iosue, & castrametationem, disposuerit, postquam transierunt Iordanem.
Quæst. X I.

PRo quo sciendum est, q Galgala est quædam vallis, siue campus apud vrbem Iericho, quæ sic vocata est, quia ibi Iudæi circuncisi sunt. vt patet supra 5. c. ibi autem locauerunt primo castra post trãsitum Iordanis, s. die qua transierunt Iordanem, & posuerunt ibi duodecim lapides erectos, quos de Iordanis alueo eduxerunt ad memoriam duodecim Tribuum Israel. de hoc supra 4. c. Cum autem per septem dies Israelitæ lustrauerunt vrbem Iericho, reuertebantur quotidie in castra Galgalæ. vt patet supra 6. c. Cum vero Iosue venit in vrbem Hay cum bellatoribus, manserunt ibi castra, & omnes qui non erant de bellatoribus. B Expugnata autem vrbe Hay, omnes qui erant in castris, tam fœminæ q̃ paruuli, tam aduenæ, q̃ indigenæ venerunt apud vrbem Hay in montẽ Hebal, & Garizin, ad ponendum maledictiones, & benedictiones. vt dictũ fuit præced. c. cum dicatur ibi, q ibi erant mulieres, & paruuli aduenæ & indigenæ. Facta autem hac solennitate benedictionum, & maledictionum, redierunt in castra in Galgalam, vt ibi forte quiescerent, donec Deus eis aliquid iuberet, & eis ibi manentibus venerunt Gabaonitę ad ineundũ fędus. ideo dicitur, q Iosue morabatur, tunc in castris in Galgala. Post hæc aũt etiam manserunt castra ibi, quamq̃ irent pugnatores in bellum, sicut cum iuerunt contra quinque Reges. de quibus seq. c. nam ibi dicitur, q postea regressi sunt in castra in Galgalam: erat enim ibi conueniẽs locus pro fixione castrorum, & quia non expediebat omnes Israelitas cum rebus suis moueri ad quemcunque locum, C cum in pugnam eundum foret (esset .n. magni laboris portare fęminas, & paruulos, & omnia supellectilia, ac greges, & armenta ad expeditiones bellicas) manebant omnia hæc simul in loco segregato ab hostibus, s. in Galgala vbi erat fixio castrorum, & cum Iosue cessabat aliquando ab impetu bellico, redibat illuc in castra atq; manebat.

Dixeruntque ei atque omni simul Israeli. Idest; nuncij Gabaonitarum ad eum, & ad totum Israelitarum cœtum simul locuti sunt verba ambasciatæ suæ: non; .n. erat simul totus Israel, quia omnes non possent audire verba nunciorum, sed erat Iosue cum senioribus Israel, & cæteri q erãt maioris auctoritatis in populo, & hi principaliter audiebant, de alijs autem audiebant qui poterant. parum enim differebat, quòd audirent, aut non audirent.

Qua lingua Gabaonitæ locuti sunt Iudæis. Et quomodo potuerunt eos intelligere.
Quæst. X I I.

QVæret aliquis qũo Gabaonitæ locuti sunt Israelitis, s. qua lingua, & qũo eos Israelitæ potuerunt intelligere. nam si loquerentur sermone terræ Chanaan, non videretur quomodo possent intelligere Israelitæ, qui huic sermoni assuefacti non fuerant. Aliquis dicet forte, quòd Gabaonitæ locuti sunt sermone Hebraico, vt totus populus Israelitarum intelligere posset. sic enim de ambasciatoribus interdum solet esse, qui eruditi sunt in lingua illa, ad cuius gentem destinantur.

Sed hoc non multum stat: non enim videtur aliquis modus, qũo Gabaonitæ nossent Hebraicum sermonem: non enim est affinis Hebræus sermo linguæ Chananæorũ, Gabaonitæ tamen non fuerant eruditi inter Iudæos, ita vt eorum E nouissent linguam: Si enim essent Aegyptii, stare posset, quia in terra eorum manserant Israelitæ magno tẽpore, vnde poterant cognoscere ipsorum linguam.

Item dato, q Gabaonitæ aliquo casu scirent linguã Hebraicã, non loquerentur ea, quia sic darent locum præsumendi Iudęis, q essent de gentibus propinquis, qui ex assuetudine aliqua in Aegypto cum Iudæis, didicissent linguã Hebraicam. non ergo fuerũt locuti Hebręo sermone.

Sed dicendum est, quòd locuti fuerunt Chananæorum lingua, quam nouerunt.

Gabaonitæ locuti sunt lingua Chananæa. Et quomodo ab Israelitis intelligi potuerunt.
Quæst. X I I I.

SEd tunc diceretur, quomodo Israelitæ intellexerunt verba eorum. Aliquis respondebit, quòd intellexerũt Gabaonitarum verba Israelitæ per interpretes, & erant interpretes alij Chananęi, scilicet Raab Ierichontina, & qui de cognatione eius erant. hi namque erant tunc inter Israelitas, quia Iosue fecit eos viuere, & habitauerunt semper in medio Israelitarũ, vt patet supra 6. capitu. nouerãt enim isti linguam Chananęorum in qua nati fuerant, & quia Gabaonitę parum distabant ab vrbe Iericho, cognoscerent eorum linguam, quia forte omnibus Chananæis esset lingua eadem, vel multum propinqua, per quam se intelligere possent, vnde Ierichontini interpretarentur Iudęis verba Gabaonitarum.

Sed hoc non stat propter duo. Primo quia non est dicẽdum, quòd Raab, & alij Ierichontini essent pręsentes, cũ Gabaonitæ ista proponerent. nam ipsi cognoscentes esse illos de Gabaon dicerẽt Iosue, & Israelitis, esse vrbes Gabaõ propinquas in terra Chanaan, & non inirent pactum cũ eis de conseruando illos a morte.

Et si dicas quòd Ierichontini subticuerunt, quamquã cognoscerent Gabaonitas esse de Chananęis, vt saluarent illos a morte. Non potest stare, quia Iosue dixit Gabaonitis ne forsitan in terra, quę nobis in possessione debetur habitetis, & non possimus fędus inire vobiscum. timerent ergo Ierichontini, scilicet Raab & cognati sui si pręsentes essent ad interpretandum, cum Iosue ista diceret, si non reuelarent Gabaonitas esse de Chananæis in terra satis propinqua habitantes. Potissime si ponerentur ipsi tanquam C interpretes. nam rationabile erat pro hoc eis mortem infligi, cognito quòd Gabaonitę erant Chananęi & de terra tam propinqua, de qua nullatenus ignorarent Raab & cognati sui, sed pro hoc eis nullum malum postea inflictum est. ergo non erant interpretes, immò nec erant præsentes cum loquebantur Gabaonitæ.

Item patet hoc. nam si Raab & alij Ierichontini fuissent interpretes, priusquam illi ducerentur ad interpretandum cognosceretur q Gabaonitę erant Chananęi, nam Raab & cognati sui qui Chananęi erant, non ducerentur ad interpretandum verba Gabaonitarum, nisi sciretur quòd hi intelligerent verba illorum: sed hoc non poterat intelligi nisi pręsupponeretur esse Gabaonitas Chananęos sicut sciebatur de Raab & cognatione sua. ergo non fuit Raab interpres cum alijs Ierichontinis, quia non extitit D cognitum de Gabaonitis quòd Chananęi essent.

Dicendum est igitur q Israelitę audierant verba Chananæorum Gabaonitarum, & intellexerunt ea, nam patet de duobus viris exploratoribus missis in Iericho q intelligerent linguam Chananæorum, & scirent vti illa: nam locuti sunt ad Raab. vt patet supra 2. ca. sic igitur de alijs intelligi posset scilicet quòd omnes Iudæi scirent linguam terræ Chanaan, vel plurimi eorum. *Determinatio auctoris.*

Modus autẽ quo scire poterant, erat, quia Israelitæ mãserãt in Aegypto pluribus quàm ducentis annis, vbi Aegyptia loquebantur lingua. vnde quando iuit Moyses in terram Madian, filiæ sacerdotis Madian vocauerunt eum Aegyptium virum dicentes. Vir Aegyptius liberauit nos de manu pastorum. vt patet Exod. 2. capit. hoc autem non erat nisi quia eum lingua Aegyptia loqui viderunt. sic etiam de cæteris erat. Lingua autem Chananæorum E erat multum propinqua linguæ Aegyptiæ: ideo intelligentes linguam Aegyptiam cognoscebant linguam Chananæorum. *Lingua Chananæorum erat similis linguæ Aegyptia.*

Alio mõ hoc esse poterat scilicet quòd terra Aegyptiorum modicum distat a terra Chanaan. possent ergo ex communicatione Chananęorum cum Aegyptijs didicisse Israelitę linguam Chananæorum, ita vt intelligerent, & loquerentur ea.

Primum magis videtur. nam Gabaonitæ ibant ad Israelitas propalaturi ambasciatam suam confidentes, quòd ab eis intelligerentur: non ibant enim sub spe habendi interpretes aliquos de Chananæis apud Iudæos,

cum moriturus esset, vt patet Deut.1. incæpit explanare legem, vt patet ibidem. & hoc maxime declaratur, quia dicitur, quòd scriptus est Deuteronomius super lapides quéadmodum digessit eum Moyses, sed Moyses eum totaliter digessit.i.declarauit explicite singulas proponens partes: igitur sic scriptus fuit in his lapidibus.

Cum vero aliquibus videtur difficile esse, quòd tanta scriptura super lapides designari posset: hoc non satis obstat. Potest enim stare hoc, primo: quia Deuter.27. dicitur, quod erigerētur lapides ingentes.s. valde magni, sed in magnis satis lapidibus hæc scriptura conuenienter caperetur. Secundo stare poterat, & sine graui labore: quia scriptura Deut. non fiebat super lapides immediate, quia illi erāt informes, vt patet Deuter.27. sed super calcem eis interlitam ad compaginandum, & reddendum superficiem planam. Calx autem erat temperata ita, vt in eis posset sine magno labore scribi, & litteræ non essent valde magnæ sed aliquātæ, ita vt distincte legi posset, quod scriptum erat: sicut iubetur Deut.27. *Quod ipse digesserat coram filijs Israel.* id est Moyses declarauerat, siue distincte protulerat hunc Deut. coram filijs Israel. nam cum moriturus esset, incæpit explanare legem, & dixit ea, quæ habentur in toto Deute. vt patet Deut.1.c. *Coram filijs Israel.* id est coram omnibus filijs Israel, & non solum coram eis, sed etiam coram aduenis, & peregrinis. Fuerunt enim omnes congregati ad audiendum, vt patet Deuteron.29. cum dicitur. vos statis hodie coram Domino Deo vestro, Principes vestri, ac Tribus & maiores natu, atque doctores, omnis populus Israel, liberi, & vxores vestræ, aduena qui tecū moratur in castris, exceptis lignorum cęsoribus, & his, qui cūportant aquas. *Omnis populus, & omnes maiores natu.* Hic ponitur ordo maledicentium, & benedicentium quantum ad Israelitas. Iusserat enim Moyses, quòd starent sex Tribus super montem Hebal, & sex super Garizin, sex ad benedicendum, & totidem ad maledicendum, vt patet Deutro.27. & dicitur hic quòd omnis Israel erat in circuitu arcæ.s. quod stabat media pars populi in monte Hebal, & media in mōte Garizin & in medio eorum arca in valle. Vocatur omnis populus.s. tota gens communis non subintelligendo Principes, & maiores in populo, quia isti non exprimūtur nomine populi. *Et maiores natu.* i. seniores, qui in maiori tempore nati sunt, & non vocantur hic seniores, qui solum erant senes ætate, sed sensu, ita quòd essent viri valde honorabiles. nam esse solum senem non dicit aliquam excellentiam, secūdum quam debeat specialis fieri nominatio. *Ducesque atque iudices.* i. etiā erant præsentes iudices, & duces Israelitarum. Duces dicuntur Israelitarum ipsi Principes Tribuum. erāt enim Principes per singulas Tribus; quibus ipsæ Tribus subiectæ erant. in familijs etiam, & domib. Principes assignantur, qui præsint, & erant in bellis maiores: iō Duces vocari possunt. Iudices dicuntur hic ipsi, qui cōstituti erant ad iudicandum in populo sicut cōstituerat Moyses in deserto decanos, quinquagenarios, centuriones, atq; tribūnos, vt patet Exod.18. & Deut.1. *Stabant ex vtraque parte arca.* Erant Sacerdotes cum arca in medio duorum montium. populus autem diuisus in duas magnas turmas erat apud duos montes.s. Hebal & Garizin. ideo stabat ex vtraq. parte arcæ, quia sex Tribus stabant ex vna parte, & sex ex altera. *In conspectu Sacerdotum qui portabant arcam fœderis.* Dicebantur esse omnes isti in conspectu Sacerdotum, quia erant Sacerdotes in medio vallis cum arca, & respiciebant versus eam omnes populares, quia erat in illa satisfactio Dei: ergo coram ea stare dicebantur. Portabant hic Sacerdotes arcam, id est tenebant eam ad magis honorandum: quamquam portatio eius regulariter pertineret ad Leuitas, & Caathitas: vt patet Nu.3. & 4. & sic aliquoties factum est, vt in transitu Iordanis, vt patet supra 3. & 4. cap. Sacerdotes enim arcam portauerunt. item cum lustrata est septé diebus vrbs Iericho Sacerdotes portabant arcam, vt patet supra 6. ca. Item cum exibat Dauid de Hierusalem fugiens a facie Absalonis filii sui, quia Sacerdotes portabant arcam: vt patet. 2. Reg.16. c.

Item cum ducta fuit de Cariathiarim in domum Obethedon: & postea in domum Dauid, de quo innuitur aliqualiter. 2. Regum 6. & 1. Paralip.13. & 15. hic quoque Sacerdotes eodem modo portauerunt arcam.

F *Vt aduena ita, & indigena.* i. in circuitu arcæ.s. circa duos montes erant de Israelitis omnes, siue qui erant Israelitæ ex genere, siue qui erant conuersi ad Iudaismum. Vocātur aduenæ, qui ad Iudaismum de alijs gentibus cōuersi erāt: & isti erant, qui ascenderant de Aegypto cum Iudæis. nā vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis, vt patet Exod.12. Isti nunc fuerunt præsentes ad confirmandā legem, & suscipiendum super se maledictiones, & benedictiones sicut cæteri Iudæi. Causa est, quia iam isti transierant in cultum Iudaicum: ideo obligabantur ad omnia pcepta Iudaica. vnde quando lex fuit declarata a Moyse in Deuteronomio, & firmatum est fœdus illud cum Israelitis, quod erat alterū a fœdere firmato in Oreb, vocati fuerunt etiam aduenæ ad audiendū omnia illa. Sic patet Deuteronomio 29. cum dicitur. vos statis hodie coram Domino Deo vestro, Pricipes vestri, ac Tribus, & maiores na
G tu, atque doctores: omnis populus Israel, liberi, & vxores vestræ, & aduena qui tecum moratur in castris. Vocantur hic indigenę idest Iudæi ex genere: qa indigenæ respectu alicuius terræ illi dicuntur, qui ibi nati sunt: quasi inde geniti. aduenæ autem a veniendo aliunde dicitur. nunc non proprie poterant inueniri in Iudæis aduenæ, & indigenæ, quia non erant in aliqua terra manentes respectu cuius quidam vocarentur aduenę, quasi ad eam venientes: alii indigenę id est de ipsa terra geniti. sed est ista denominatio respectu gentis, s. quod quidam erant venientes de ipsa linea Iudæorum, & isti vocantur indigenæ, alii erant ad gentē Iudæorum venientes, vt eius cęremonias sequerentur, & isti vocabantur aduenæ. omnes autem erant in circuitu arcæ ad confirmationem legis nunc.

Media pars eorum iuxta montem Garizin, & media iuxta montem Hebal. Iusserat enim Moyses, quod dividerentur
H tur Israelitæ ad maledicendum, & benedicendum scilicet medietas eorum hic, & medietas eorū ibi. nam sex Trib. s. Simeon, Leui, Iudas, Isachar, Ioseph Beniamin stabant in monte Garizin ad benedicendum sex aliæ tribus. s. Rubē, Gad, Aser, Zabulon, Dan, Nephtalim stabant in monte Hebal ad maledicendum: vt patet Deut. 27.

An aduena steterunt ad maledicendum, & benedicendum cum Israelitis: & quomodo steterunt, an cum benedicentibus, vel maledicentibus.
Quæst. XXIX.

SEd aliquis quęret de aduenis conuersis ad Iudaismum, quomodo steterint ad maledicendum vel benedicen-
I dum: vel an steterint.

Aliquis respondebit, quod positio maledictionum, vel benedictionum ad solos Israelitas pertinebat tanquam ad principaliores. alienigenæ autem de hoc nihil agebant, qa videbatur hoc pertinere ad dignitatem quandam.

Sed dicendum est, quòd aduenæ stabant ad ponendum maledictiones, & benedictiones. nam hic confirmabatur lex obseruanda in terra illa, quam nunc Iudęi capere incipiebant, & inuocabantur maledictiones super transgressores, & benedictiones super obseruatores. si autem aduenæ non essent ad inuocādas maledictiones, & benedictiones, existimarent non habere potestatem super eos maledictiones, aut benedictiones illas, siue legem obseruarēt, siue nō. ideo debuerunt esse Principes ad inuocandum vtrunque: & ipsi cum cęteris maledictiones, & benedictiones protulerunt.

K

An conuersi maledictiones, & benedictiones de gentilibus protulerunt. *Quæst. XXX.*

SEd tunc videtur, quomodo isti protulerunt? quia benedictiones proferre pertinebat ad sex Tribus scilicet Simeon, Iudam, Leui, Isachar, Ioseph, & Beniamin. maledictiones autem proferebantur ab alijs sex residuis Tribubus: de quibus Deuteronom. 27. cap. aduenę autem non erāt de his sex Tribubus, aut alijs: ergo nec maledicebant, nec benedicebant.

Respondendum est, quòd aduenæ conuersi ad Iudaismum maledictiones, & benedictiones posuerunt cum cæteris Israelitis. & erant quidā ipsorum cum sex Tribubus,

alij

alij autem cum aliis totidem.nam Deus iusserat castrametari omnes Israelitas sub vexillis suis per cognationes, atque domos patrium suorum: vt patet Numer.2.& tamen cum eis erant mixti in castris,& sub vexillis aduenæ,vt declaratum fuit ibidem, & innuitur Deut.29.cum dicitur. & aduena, qui tecũ moratur in castris. ergo ita essent hic distincti in duas partes aduenæ,& vna pars eorum esset cũ sex Tribubus ad maledicendum.

Et hoc aliqualiter conuincitur ex littera cum dicitur,quod hic erat omnis populus Israel tam aduenæ, quam indigenæ,& postea dicitur, quòd media pars eorum erat iuxta montem Garizin,& media iuxta montem Hebal.tunc ergo aut aduenę erant cum Iudæis mixti, aut non. Si erant aduenę cum Iudæis,dabitur quod volumus.s.vna pars Israelitarum erat ad montem Garizin,& alia ad mõtem Hebal. & cum qualibet istarum erant aliqui aduenæ.

Si autem dicas,quòd aduenæ erant per se: cum tota gẽs essent diuisa in duas partes,necesse erat,omnes Israelitę essent ad vnam partem,& omnes aduenę ad aliam. Sed hoc falsum esset,quia Israelitæ in duas partes diuisi sunt.s. sex Tribus apud mõtem Hebal, & sex apud mõtem Garizin, vt patet Deut.27.ergo non erant omnes aduenæ in vna parte.sed quidam in vna parte cum sex Tribubus,& alia medietas eorum in alia parte cum totidem Tribubus.

Iuxta hoc adhuc aliqs diceret,quod dato quod Israelitæ essent diuisi in duas partes,adhuc poterant esse aduenę ad vnam partem Israelitarum,& non commixti vtrique parti.

Dicendum est,quòd non conueniret. nam tunc aut essent aduenę cum Israelitis maledicentib.aut cũ bñdicẽtib. Si cũ primis viderẽtur solũ ptinere benedictiones ad aduenas si obseruarẽt legem maledictiones aũt non, ẽt si infringerent.Si autem essent cum maledictiones ponentibus,viderentur ad eos pertinere maledictiones si infringerent legem & si obseruarent, non viderentur pertinere benedictiones.Fuisse ergo eos in duas partes diuisos; ita vt quidã de eis essent cum maledicenibus, & alii cum benedicentibus rationabilius erat. nam ob hoc diuisus est Israel in duas partes.s.vt medietas esset cum maledicentibus & medietas cum benedicentibus,& sic vtrunque ad eos pertinere videretur. *Iuxta montem Garizin.* Isti erant ad benedicẽdum,& erant sex Tribus.s.Simeõ,Leui Iudas,Isachar,Ioseph,& Beniamin.& media iuxta montem Hebal,scilicet, Ruben,Aser,Gad,Dan,Nepthalim.& Zabulon, & isti erant ad maledicendum:cum primis erat medietas aduenarum,& cum alijs alia medietas.

Quomodo media pars populi erat iuxta Garizin media iuxta Hebal quando benedictiones,& maledictiones proferebantur. Quæst. XXXI.

SEd arguitur,quia dicitur hic, quod media pars populi stabat iuxta montem Garizin,& media iuxta montẽ Hebal,tamen Deut.27.dicitur quòd erant in monte Hebal,& Garizin: sed ista diuersa sunt. Respondendum est,quòd idem est hic esse in monte Hebal,& iuxta mõtem Hebal: & in monte Garizin & iuxta,quia mons Garizin, & Hebal est vnus mons magnus:cuius vna pars, id est vnum caput dicebatur esse mons Garizin,& alia pars dicebatur esse mons Hebal,in medio autem horum duorum capitum erat aliqua planities vel vallis:& ibi erant in medio Sacerdotes cum arca.Reliquus autem populus diuisus in duas partes appropinquabat duobus capitibus montium. quia autẽ declinabant versus Hebal dicebantur esse iuxta montem Hebal:qui vero declinabant ad montem Garizin dicebantur esse iuxta montẽ Garizin, & hoc quia tanta multitudo gentis non posset esse in capitibus montium. Ideo stantes iuxta montes dicebantur esse in montibus,qui erãt in latere,& descensu montis Garizin erant in monte Garizin, cum essent in aliqua parte eius: & qui erant in latere montis Hebal erant in mõte Hebal. *Sicut præceperat Moyses*, id est Moyses iussit quòd diuideretur totus Israel in duas partes ad ponendum maledictiones, & benedictiones, & sic factum est. Iussit etiam quòd medietas esset in monte Hebal,& medietas in monte Garizin,hic autem dicitur,quòd fuit medietas iuxta montem Garizin, & medietas iuxta montem Hebal.tamen dicitur,quòd faciendo

A hoc complebatur id quod iusserat Moyses:in quo manifestatur quòd idem sit esse iuxta montem Hebal & in monte Hebal. *Et primum quidem benedixit populo Israeli:* Id est primum fecit poni benedictiones super totum populum, vt aliqui uolũt:& postea fecit proferri maledictiones: Sed non est iste sensus.nam hic non intelligitur de benedictionibus, quas iussit poni Moyses, cum immediate & post hęc legit verba benedictionis.ergo antequam ponerentur maledictiones & benedictiones,fuit facta benedictio super totum Israel.ista ergo non fuit aliqua de benedictionibus quas iussit poni Moyses.sed Iosue imprecatus fuit aliquã benedictionem super totum Israel,vel fecit quòd Sacerdotes eam imprecarent quibus magis competebat ex officio: & ista proferretur absolute in quo esset proprie benedictio. Alię autem sunt quæ proferuntur cum quibusdam cõditionibus aut quasi: & istę magis vocantur adiurationes

Ve. ut sen- s. litteræ huius.

B vel obsecrationes, quàm benedictiones, & istæ sunt quas iussit poni Moyses.ideo ante has Iosue posuit, aut fecit poni aliquam benedictionem absolutam super totum populum.Esset autem forte ista benedictio quam Deus iubebat Sacerdotibus,vt proferrent super Israelitas:de qua Num.6.cũ dicitur.sic benedicetis filiis Israel: benedicat tibi Dominus & custodiat te:ostendat Dominus faciem suam tibi,& misereatur tui:conuertat Dominus vultum suum ad te,& det tibi pacem. *Post hoc legit omnia verba maledictionis & benedictionis.* s.postquam fuit imprecatus super populum benedictionem absolute:& non est intelligendum quod Iosue legerit verba benedictionis & maledictionis: quia iussum fuerat quòd Leuitæ pronunciarent ea: vt patet Deut.27.& totus populus responderet. sed dicitur Iosue legisse verba maledictionis & benedictionis, quia ipse erat Princeps,& faciebat hæc omnia fieri. vnde omnia q̃

C hæc facta sunt attribuuntur Iosue.Sic patet cum dicitur infra.nihil ex his quæ Moyses iusserat reliquit intactum,sed omnia replicauit coram omni multitudine Israel.Erat tamen modus huius quòd Iosue præcepit Sacerdotib. qui erant in medio populi in valle cum arca,maledictiones, & benedictiones proferre:& Israel cum aduenis respõdebãt. Nam sex Tribus quæ erant in monte Hebal cum aduenis sibi coniunctis,respondebant Amen,quando proponebantur maledictiones.Aliæ sex Tribus stantes apud montem Garizin respondebant Amen,cum proponebantur benedictiones,cum aduenis eis coniunctis:& pro istis responsionibus dicebantur stare ad benedicendum & maledicẽdũ. sed vere Sacerdotes erant qui pronunciabant maledictiones & benedictiones. *Cuncta quæ scripta erant in legis volumine.* Scilicet in Deuteronomio qui vocatur volumen legis Moysi.omnes enim maledictiones, ibi positas recitari

D fecit Iosue coram populo,& non solum quę erant scripta in legis volumine,sed etiã aliqua alia.nam hic positæ fuerunt maledictiones & benedictiones:tamen in Deuteron. solæ maledictiones habentur.benedictiones autem nõ fuerunt scriptæ,quia per maledictiones leuiter cognoscũtur benedictiones,cum dentur pro actibus contrariis: ideo ex qualibet maledictione resultat benedictio vna. Cum autẽ dicitur,quòd omnia, quæ erant in volumine legis Moysi recitata sunt hic,intelligendum est iuxta materiam de qua agitur hic:dicebatur de maledictionibus,& benedictionibus:& in his intelligendum est,quòd omnia,quæ erant in volumine legis dicta sunt hic,id est omnes maledictiones, & benedictiones;quæ erant in Deut. alia autem non fue-

E runt repetita,quia non fuerat iussum,sed solũ scripta sunt. *In legis volumine.* Dupliciter accipitur volumen legis. Aliquando accipitur pro toto pentateucho Moysi.s.pro quinque libris.tota enim ista congregatio vocatur lex, & Hebraice vocatur Chorath,vt patet in prologo galeato Hieronymi super libros Regũ.Alio modo accipitur volumẽ legis pro Deuteron.qui erat specialiter lex Moysi:quia ipse eam declarando totam aliam legem Dei dixit,& est alia lex ab ea quæ continetur in alijs tribus præcedentibus libris legalibus,vt patet Deutero.29.hic autem accipitur secundo modo,quia non fuerunt positæ omnes maledictiones,& benedictiones, quæ habentur in aliis libris Moysi: sed solum illæ,quę habentur in Deut.nec etiam omnes, q̃. habentur in Deuteron.sed solum illæ,quæ habentur.27.c has enim duntaxat Moyses iussit poni super montem Hebal,præter

bal,præter

bal, præter has tamen multæ aliæ tam benedictiones, quā F maledictiones habentur Deut. 28. sed hęc non fuerunt hic positæ, quia non fuit de his iussum. *Nihil ex eis quæ Moyses iusserat reliquit intactū.* q.d. omnia obseruauit, quæ iussit Moyses hic fieri tam in sacrificijs, quam in scriptura super lapides, quam in maledictionum, & benedictionum positione. hoc faciebat Iosue, quia Deus nimis commendauerat ei custodire legem Moysi. dixit enim quòd tunc dirigeret viam suam, vt patet. 1. c. s. vide vt custodias, & facias omnē legem, quam præcepit Moyses seruus meus: nec declines ab ea ad dextrā, nec ad sinistram, vt intelligas omnia, quæ agis: non cadat volumē legis huius de ore tuo, sed meditaberis in eo diebus, ac noctib. vt custodias, & facias omnia, quę pręcepta sunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

Sed omnia replicauit coram omni multitudine. Dicitur Iosue replicasse omnia quæ iusserat Moyses. s. quia omnia, G quę Moyses iussit dici in monte Hebal, & Garizin ipse primo dixit tradens formam. cum autem Iosue nunc ea executioni tradidit, dicitur replicasse, quia iterum facta erant. *Coram omni multitudine Israel.* Quia ad faciendum ea, quæ dicuntur hic, totus Israel conuenerat. nam post deletionem vrbis Hay Iosue cum exercitu iuerunt redeuntes in Galgalam, & tunc totus populus, qui erat in castris tam virorum, quam fœminarum, magnorum, & pusillorum venit in montem Hebal, & Garizin apud vrbem Hay, & Bethel, & facta sunt ibi hæc coram tota multitudine: & non manserunt ibi castra Israel. sed redierunt in locū Galgalę apud Iericho his expletis. quòd patet, quia post dicūtur fuisse castra Israel in Galgalis, vt patet infra 10. *Mulieribus ac paruulis.* Isti exprimuntur hic, quia de viris maioribus. s. potentibus ad pugnam satis notum esset, quòd in loco illo essent. nam cum Iosue ipsi iuerant in pugnam contra Hay. sed de mulieribus, & paruulis, quia manserāt in castris Galgalæ apud Iericho, dubium erat an venissent ad duos montes istos, ideo exprimitur, q̄ isti fuerint hic.

Qui erant aduenæ in castris Hebræorum.

Et aduenis qui inter eos morabantur. Idest etiam aduenæ qui morabantur cum Israelitis, steterunt in hac confirmatione legis. Dicuntur aduenæ Aegyptij, qui descenderant cum Iudæis, & iam ad Iudaismum conuerfi erāt: ad quos pertinebant omnes legales obseruationes sicut ad Iudęos ex genere. Erant etiam hic Ierichontini, qui euaserant deleta vrbe. s. Raab cum cognatione sua, quia isti etiam ad Iudaismum conuersi erant vt declaratum fuit. sup. 6. cap. De his fit mentio specialis propter duo.

Primo, quia volebat hic Sacra scriptura nominare om- I nes, qui fuerant pręsentes, & dixerat esse totam multitudinem Israel. nomine autem totius multitudinis non intelliguntur expresse omnes de conuersis, qui vocantur aduenę: ideo expressi sunt.

Secundum est: quia de aduenis non magis dubitabatur, quam de alijs, an interessent huic actui, propter duo.

Primo: quia videbatur ista positio maledictionis, & benedictionis pertinere ad quandam dignitatem: sed in aduenis non erat aliquid dignitatis respectu Israelitarum. ergo dubium esset an deberent interesse.

Secundum, quia hoc erat ad confirmationem legis Dubium autem erat an confirmatio pertineret ad aduenas ad quos non directe pertinebat lex. Expressum fuit ergo, q̄d essent hic aduenæ.

Qui inter eos morabantur. Dicebantur morari aduenæ inter Iudæos, quia manebant in castris eorum, & sub vexillis atq; signis ipsorum. erat enim distincta tota castra metatio Israelitarum sub quatuor vexillis principalib. & extra illa nullus manebat, vt patet Num. 2. ideo conuersi de Aegyptiis etiam manebant sub his vexillis, quia non constituebant per se castra, aut vexilla ponebant. Sic patet Deut. 29. cum dicitur. & aduena, qui moratur tecum in castris. accipitur hic morari large. i. castra figere. s. q̄ conuersi locabant tentoria sua inter tentoria Israelitarum.

CAP. IX.

QVibus auditis cuncti Reges trans Iordanem, qui versabātur in mōtanis, & campestribus, in maritimis, ac littore Magni maris. Hi quoque, qui habitabant iuxta Libanum Ethæus, & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus, & Iebusæus congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosue & Israel, vno animo eademq; sententia.

QVibus auditis. In superioribus descripta ciuitatis Hay deletione, hic agitur de circunstantiis populi formidatione. Incidebat enim timor Iudæorum super Chananæos, secundum, quod facta mirabilia a Deo pro eis exigebant, aut quæ pro eis quotidie fiebant.

Et diuiditur in duas, secundum quod Chananæi timore ducti ad Israelitas dupliciter se habuerunt. quidam eis coniuncti resistere parauerunt, alij autem cum eis pactum pacis sagaciter firmauerunt. Secunda ibi. *Et hi qui erant in Gabaon.* Ista secunda diuiditur in 4. partes. Primo ponitur falsitatis confictio. Secundo fœderis fraudulenter obtenti confirmatio. Tertio dolositatis detectio. Quarta pacti facti moderatio. Secunda ibi. *Susceperunt igitur.* Tertia ibi. *Post dies autem tres* Quarta ibi. *Qui responderunt.*

Quod hic ponitur causa confœderationis Chananæorum ad hoc, vt introducatur historia dolosa pactionis Gabaonitarum. Quæst. I.

CIrca primum intendit hic auctor enarrare casus, qui venerunt in subiugatione terræ Chanaan, de quibus fuit dolosa pactio Gabaonitarum cum Israelitis. Ideo ad introducendam istam historiam ponitur hic causa huius confœderationis & fuit quòd omnes Chananæi timuerūt valde capta vrbe Iericho, & deinde euersa funditus vrbe Hay: ideo inter eos Gabaonitæ, qui erant propinqui Israelitis manentibus in castris Galgalæ non potentes se defendere, aut saltem diffidentes posse, & maxime Deo mouente eos ad hoc excogitauerunt fraudulentam, aut potius sapientem deceptionem ad componendum fœdus cum Israelitis. & ob hoc ponitur hic primo de aliis Regib. quomodo timuerint, & quid timentes fecerint: & postea subditur de Gabaonitis.

Quibus auditis. Hoc potest referri ad omnia præcedentia scilicet ad transitum Iordanis, & deletionem Ierichontinę vrbis, atque ciuitatis Hay. & sic exponit Nicolaus. sed magis videtur referendum solum ad destructionem Iericho, & ciuitatis Hay: quòd patet ex duobus. Primo quia de transitu Iordanis iam audierant omnes Chananæi, & supra refertur, quòd audierunt. 5. capitu. & ibi dicitur, q̄ K contriti sunt audientes, & dissolutum est cor eorum, nec remansit spiritus in illis, De vrbe Iericho deleta, & ciuitate Hay non fuerat dictum supra quòd audierint Chananęi. ideo dicendum est, quòd intelligatur solum de vrbe Iericho, & Hay: de quibus non fuerat dictum, quòd audissent Chananæi. Item patet magis, quòd idem fuerit, q̄ audierunt omnes illæ gentes propter quòd conturbatæ sunt. sed de Gabaonitis non ponitur, quòd audierunt nisi deletionem vrbis Hay, & Iericho. ergo hoc solum intelligetur hic, quòd audierint cæteri Israelitarum hostes, de quibus infra patet antecedens, quia infra dicitur. & hi, qui habitabant in Gabaon audientes cuncta, quæ fecerat Iosue Iericho, & Hay callide cogitantes &c. Solum ergo refertur iste auditus ad deletionem Iericho, & Hay. *Cuncti Reges trans Iordanem.* q.d. timor iste solum peruenit ad Reges,

ges, qui erant trãs Iordanẽ.s.in terra Chanaan. Hoc põt intelligi dupliciter. Primò modo, quòd solum peruenerunt ista, quæ hic facta sunt, ad Reges, qui habitabant trans Iordanem in terra Chanaan, & non ad alias gentes; ideo hi soli timuerunt. Alio modo, quòd alii Reges aliarum gentium audierunt, quę fecerant Israelitę, tamen non timuerunt: quia sciebant, quòd non inquietarẽt terram eorum Israelitæ. Chananæi autem scientes, quòd Israelitæ vellent disperdere eos de terra timuerunt. ideo de his solum fit hic mentio, quòd timuerint: quamquàm aliæ gentes audirent. Nõ est autem intelligendum, quod non audierint aliarum gentium Reges: quia Rex Moabitarum audiret cum terra Moab esset valde propinqua Iericho: cum campestria Moab tangant Iericho terminos.s. Iordanem: vt patet Nu.26. & 33. iam tamen iste Rex, & cæteri, qui erant ante Iordanem liberati erant a timore, cum dicerent Israelitæ terram Chananæorum solum eis pertinere.

Qui versabantur in montanis. Aliqui de Regibus Chananæorum morabantur in montibus quia terra hæc montuosa, & campestris est, vt patet Deut. 11. erat autem quædam pars magna terræ Chanaan montuosi excellentius, quam reliqua. & in hac morabanẽ tres Reges.s. Ethæi, Iebusæi, & Amorrhęi: vt patet Nume. 13. s. Amalech habitabat in Meridie. Ethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus in montanis. de harum ergo gẽtium Regibus intelligitur. *Et campestribus.* Aliæ partes terræ Chanaan erant campestres. i. planæ, vel habentes valles. nam terra Chanaan montuosa atq; campestris est, & non sicut Aegyptus quętota plana est, ita vt fere ex eodem flumine tota irrigua est de hoc Deuter. 11. *In maritimis.* Volebat hic ponere auctor quomodo omnes habitatores terræ Chanaan tremuerunt auditis his: & ob hoc assignantur hic multę terræ ad signandam totam ipsam terram Chanaan. Vocantur hic maritima loca coniuncta mari, & quia in terra Chanaan erant multiplicia maria. s. mare Magnum, & aliud debebat excellentius intelligi de mari Magno: quia tamen exprimitur immediate de mari Magno, necesse est intelligi de maritimis aliorum mariũ. s. de mari Mortuo, quòd alio modo vocatur mare Salsissimum, vel mare Deserti, & est mare Sodomorum. s. in valle in qua quondam fuit vallis habens quinq; ciuitates Sodomorum, de quib. 4. submersę sunt in momento. una autem. s. Segor mansit illęsa, vt declaratum fuit Ge. 19. & Deut. 29. Apud istud mare habitabant aliquæ gentes Chananęorum, quia ibi est terminus Chananæorum, & Idumęorum. ideo Hie. cap. 49. vocat Idumęam vicinam Sodomæ: & apud istud mare habitabat vnus de septem populis, qui specialiter vocabatur Chananęus, quòd patet Nu. 13. s. Amalech habitabat in Meridie, Ethæus, Iebusæus, & Amorrhęus in montanis. Chananæus vero iuxta mare, & fluenta Iordanis. nam licet intelligi possit illud de mari Magno, tamen de mari Sodomorum magis intelligitur quia in terra eius est mare illud. Etiam vocantur hic maritima loca coniuncta mari Tyberiadis, quòd alio nomine vocatur mare Genesareth, & aliquando mare Cenereth: de quo dictum fuit. supra. 3. & magis dicitur Num. 34. ca. *Et littore maris Magni.* Vocatur hic mare Magnum, non quidem mare Oceanum, quòd circundat omnem terrã in lateribus & extremitatibus mundi. terram autem Chanaan non tangit Oceanus, quia est in medio terræ secundum latitudinem, & longitudinem quasi, sed vocatur mare Magnum ipsum Mediterraneum, quòd de mari Magno paruo strictoq; terrarum hiatu emittitur, & tangit terram Chanaan in parte sua Occidentali. ideo cum agitur de terminis terrę Chanaan, ponitur mare istud Magnum terminus Occidentalis terræ illius. Sic patet Deut. 11. omnis locus quem calcauerit pes vester erit vester, a deserto, & Libano, & flumine magno Euphrate, vsq; ad mare Occidentale erunt termini vestri. Sic quoq; patet. supra. 1. cap. s. omnis terra Ethæorum vsq; ad mare Magnũm ad Solis occasum erit terminus vester. Vocatur autem istud mare Palæstinorum, quia apud illud morantur Philistini. & Tyrij atq; Sidonij. Sic patet Exo. 23. cum dicitur. ponam autem terminos vestros a mari Rubro vsq; ad mare Palęstinorũ, & vocantur Palęstini. i. Philistini, & de illis Regibus qui morabantur apud mare Magnum, etiam dixerat supra. 5. quòd audiuissent transitum Iudæorum per arentẽ Iorda-

Quæ loca maritima sint hic.

Hic mare Magnum, dicitur Mediterraneũ.

A nem: cum dicitur. & cuncti Reges Chananęorum, qui propinqua possidebant Magni maris loca. De habitantibus circa littus maris Magni ponitur vltimate, quòd audierint quia isti maxime distabant in tota terra Chanaan a Iericho & vrbe Hay, cum mare Magnum esset terminus Occidentalis terræ Chanaan. Ista autem duo loca, quę deleta fuerãt de quibus erat fama, apud frontem Orientalem terræ Chanaan erant. De Iericho patet, quia erat circa Iordanem, & Iordanis erat frons Oriẽtis terrę Chanaan: vt patet Num. 34. cap. De vrbe Hay patet, quia erat satis propinqua Iericho. Vocatur autem mare istud Magnum, quia in comparatione maris Salsissimi, & maris Genesareth, quę sunt in terra Chanaan magnum valde est hoc: quia illa maria sunt solum lacus magnæ. mare autem Mediterraneum est uere mare, quia fluit a mari Oceano. *Hi quoque qui habitabant iuxta Libanum.* Hic ponitur alia pars terrę promissionis B scilicet terra, quæ erat iuxta Libanum. est autem Libanus mons altissimus habens semper niues, vt patet Hieremi. 18. & ponitur tanquam vnus terminus terræ Chanaan scilicet Septentrionalis & cũ ipso fluuius Euphrates. Sic patet Deuteronomij 11. scilicet a deserto, & Libano, & fluuio magno Euphrate vsque ad mare Occidentale erunt termini vestri. Sic patet. supra primo. s. a deserto, & Libano erunt termini vestri. & ponuntur ibi solum duo termini terræ Chanaan Australis in quantum dicitur a deserto: Septentrionalis inquantum dicitur, Libano. ad radices istius nascitur fluuius Iordanis: vt fuit declaratum. supra. 3. c. Iste mons erat altissimus, & apparebat ex Iordane: ideo videns eum Moyses petiuit a Deo, quòd dimitteret eum transire Iordanẽ vt videret mõtem Libanũ, vt patet Deut. 3. c. apud istum montem in extremitate terrę Chanaã fuit sors filiorum Ioseph. s. Tribus. Ephraim, vt patet infra. 17. C & 18. *Ethæus, Amorrhæus, Chananæus, Heuæus, Iebusæus.* Hoc potest dupliciter intelligi. vno modo, quod referatur ad id, quod immediate dictum est, quòd hi qui habitabant iuxta Libanum timuerunt, scilicet Ethęi, Amorrhęi, Chananæi, &c. Alio modo, quod referatur ad omnia prædicta, scilicet, quòd qui habitabant in montanis, & campestribus, & maritimis, atq; littore maris Magni, & iuxta Libanum timuerunt: & isti erant, Ethęi, &c. Et iste secundus sensus est quem facit hic litera. nam in tota terra Chanaan nulla gens erat præter istos populos nominatos, & Gergesęos. Si ergo diceretur, quòd omnes hi morarẽtur apud Libanum, non esset aliquis Chananęorum populus qui moraretur in tota residua terra, ergo nõ intelligitur hoc modo.

Item patet, quòd multi de his populis habitabant in diuersis locis terræ Chanaan, & non habitabant omnes apud D Libanum. nam Chananęi iuxta maritima habitabãt. Ethęi autem, Amorrhęi, & Iebusęi in montanis erant, vt supra declaratum est, vt patet Numeri. 13. cap. ponuntur ergo omnes hi populi, scilicet, quòd illi sunt qui timuerunt auditis eis quæ supra dicebantur. vnde primo ponuntur loca habitationis ipsorum, deinde subduntur nomina.

Quomodo Chananæorum populi audire potuerunt, quæ fecisset Iosue Iericho. Quæst. II.

QVæret aliquis, quomodo isti populi Chananæi audire potuerunt, quę fecisset Iosue vrbi Iericho, & Hay nam ista nõ audiunt nisi aliquo referente. sed de Iudæis nemo ibat ad terras istas Chananæorum, qui referret cum non communicarent, quia erant hostes. Etiam de gẽ- E tilibus nemo veniebat ad Israelitas, quia occiderent eum, De viris quoque Hay, & Iericho nemo effugere potuit, qui enarraret reliquis populis, nam si effugisset nesciret ista enarrare, quia non viderat consummationem rerum.

Respondendum est, q reliqui populi Chananæorum, non quidem, quòd illi a Iudæis didicerint, aut ab vrbibus deletis effugerint, sed illi qui erant in locis coniunctis Iericho, & Hay, videbant ea quæ passæ fuissent ciuitates istæ. Sic enim fuit de aquis Iordanis diuisis, quia illi qui erant in vrbe Adom, viderunt aquas intumescentes, & eleuatas in sublime, vt patet supra 3. cap. De vrbe Iericho potuit faciliter cognosci, quia qui erant in locis coniunctis, viderẽt deletam ipsam ex vrbibus suis, vel ex aliis latibulis, in quibus ma-

bus manerent ad contemplandũ hæc, quia Iudæi qui non cognoscebant terræ semitas atque latibula, non possent tollere indigenis manere in illis. De vrbe Hay forte leuius fuit sciri quomodo fuerit deleta. nam vrbs Bethel erat propinqua oppido Hay, vt patet supra 7. quia & ipsi qui erãt in Bethel simul exierunt ad pugnãdum contra Iosue, quomodo exierunt viri de vrbe Hay, vt patet præcedenti cap. ergo ipsi ex vrbe sua videre poterant quomodo cremabãt Israelitæ vrbem Hay, & delebant omnia quæ in ea erant, & quamquam non possent isti cognoscere distinctè ea quæ fiebant in his locis, quia nec audiebant ea referri a videntibus, nec ipsi illa per singula speculati sunt videntes sed solum viderunt quomodo vrbes deletæ erant, & hoc sufficiebat.

Quare cum hic litera voluerit exprimere de omni gente Chananæorum non expressit de Gergesæis. Et quomodo facta tanta congregatione Chananæorum contra Israel, non fuit aliquod bellum secutum. *Quæst. III.*

QVæreretur, quare cum hic litera exprimere voluerit de omni gente Chananæorum, quare non expresserit de Gergesæis: sunt enim hi unus de populis terræ Chanaan, vt patet Gene. 15. & Deuteron. 7.

Aliqui respondent, quòd iste populus Iudæis introeuntibus cessit, uel antequam Iudæi introirent in terram. unde contra eum pugna nulla commissa est, & ob hoc non numeratur inter cæteros populos, quia contra illos pugnatum est.

Respondendum est hoc non stare. nam contra Gergesæum, sicut contra cæteros populos pugnauerunt Israelitę, & Deus deleuit illum a facie eorum. Sic patet supra 3. c. cum dicitur. in hoc inquit scietis, quòd dominus Deus uester sit, & disperdet in conspectu uestro Chananæum, Ethæum, Heuæum, Iebusæum, Pherezæum, Amorrhæũ quoque, & Gergesęum. si ergo isti omnes delendi erant a facie Israelitarum, pugnaturi erant Israelitæ contra Gergesæos. de hoc tamen populo rarissima mentio fit, uel forte, quia paruus populus erat, uel quia expressis aliis satis ipse subintelligebatur.

Congregati sunt pariter. Scilicet ad inuadendum Iosue ne sic paulisper destrueret totam terram Chanaan, & non est intelligendum totaliter, quòd congregati fuerint omnes isti populi contra Iosue ad expugnandum. Nam tunc etiam Gabaonitæ consurrexissent ad pugnam: ipsi enim erant de his populis, de eis tamen immediate dicitur, quòd sagaciter pepigerunt fœdus cũ Israelitis. dicitur tamen hoc de omnibus aliis populis terrę Chanaan. tota namque fere terra Chanaan fuit congregata, ut ueniret super Iosue.

Sed dicetur de ista cõgregatione omnium Chananęorum quomodo fuerit, quia nõ fuerit secutum aliquod bellum ex hac; nec fit aliqua mentio postea de tali congregatione, sed solum post confœderationem Gabaonitarum quinque Reges pugnauerũt contra Israel, de quibus sequen. c.

Respondendum est, quòd omnes fere Reges Chanaã uno animo, ut hic dicitur, contra Iosue cõgregati sunt. nõ fuit autem ista cõngregatio facta realiter, ita quòd conuenissent in unum locum, sed mutuis literis, aut nunciis se exhortati sunt, ut omnes simul procederent contra Iudęos, non tamen fuit facta ista congregatio realiter super Iosue, sed substiterunt ad modicum tẽpus, & interim facta sunt ea, quæ habentur de Gabaonitis. tunc quidã illorum omnium regum Chananæorum qui concitati fuerant contra Iosue, scilicet quinque reges mouerunt se in pugnam contra eum, & debellati sunt, vt patet sequenti cap. Deinde tota illa multitudo regum, quæ vna sententia conuenerat ad pugnandum contra Iosue, & tamen hucusque substiterãt moti sunt, & contra eum venerunt, de hoc patet infra 11. cap. Quod autem tota multitudo regum Chananæorũ ibi conuenerit patet, quia ibi nominantur omnes populi terræ Chanaan, scilicet Chananæi, Pherezæi, Iebusęi, Heuęi, Amorrhæi, Ethæi, & tamen præter hos non erant alii in terra Chanaan. Quod autem sit illa multitudo regum congregatio magna, de qua hic dicitur, patet ex identitate locorum de quibus mouebantur, & ex identitate nominum. De nominibus patet, quia hic nominantur sex populi con-

F gregati contra Iosue, scilicet Ethæi, Amorrhęi, &c. & isti idem enumerantur infra 13. cap. sed præter hos non erãt alij populi, qui sic nominarentur. ergo illi iidem qui dicũtur congregati hic, dicuntur congregati infra 11. ca. Item patet hoc ex identitate locorum habitationis horum. nam dicitur hic, quòd Reges qui habitabant in montanis, & cãpestribus, & maritimis atque in littore maris Magni, & apud Libanum conuenerunt contra Israel. Istæ quinq; designationes locorum habentur infra 11. capit. quamquam non totaliter per ista uerba, sed per ęquiualentia, cum dicitur. ad Reges quoque Aquilonis qui habitabãt in montanis, & planitie cõtra mare Cenereth, in campestribus quoque & regionibus Dor iuxta mare, Chananæum quoque qui habitabat ab Oriente & Occidente, Amorrhæum, Ethæum, & Iebusęum in montanis. Heuæum quoque qui habitabat ad radices Hermon. Ecce omnia loca sunt nominata quæ habentur hic pręter Libanum. tamen intelligitur ibi Libanus per duo scilicet primo cum dicitur ad Reges Aquilonis: Libanus tamen est in parte Aquilonis terrę Chanaan. claudit enim terram illam ab Aquilonari latere. Intelligitur etiam per Hermon, quia vt quidam volunt Hermon & Libanus idem sunt. hic tamen dicitur de Heuęo, qui morabatur ad radices Hermon, & tamen quamquam non sit Hermon Libanus sunt in eadem parte, & plaga terrę Chanaan scilicet in Aquilonari, & vnus coniũgitur alteri. ideo populi qui per longitudinem lateris Septentrionalis habitant in terra Chanaan, dicuntur habitare apud Libanum vel Hermon. nominato ergo Hermon intelligebatur de Libano.

Quare conciliabulum Regum Amorrhæorum contra Iudæos Deus distulit. Et quòd Iudæi dupliciter fuerunt confortati ante illud tempus magni belli. *Quæst. IV.*

DIcẽdum ergo quòd omnes Reges, de quibus hic dicitur, auditis de deletione Iericho, & Hay conuenerũt animo vno, vt delerent Iosue, & conuenturi erant realiter in bellum, sed Deus distulit, vt daret primo in manus Iudęorum ciuitates Gabaonitarum confœderatas, & non perirent. elegerat enim eas a morte saluare, vt seruirent in ministeriis portandarum aquarum, & cædendorum lignorum pro Sãctuario, sicut factum esse narratur infra in litera. & quia forte auditis his conuenisset vno impetu multitudo tota Chanaan contra Israelitas, non fuisset locus Gabonitis fallendi Israel, & consequenter eripi a morte nequiuissent.

I Secundo & principaliter factum est ad maiorem confortationem Hebræorum; nam hucusque non insurrexerant contra eos bella magna. nam in hoc libro solum habetur de bello Hay, in quo paucissimi hostes erant, vt patet supra 7. Hic autem congregata tota multitudine terræ Chanaan pertimuisset cor populi. Sic enim dixerat Iosue. supra 7. Audient Chananæi & omnes habitatores terræ, atque pariter conglobati circundabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra. Si ergo immediate post euersam vrbem Hay euenisset Israelitis hoc inextricabile infiniti populi bellum, liquefieret cor eius instar aquarum. ideo valde fuit expediens, vt primo confortarentur per alia bella, quæ licet non essent maxima essent de valde magnis. Fuerunt autem dupliciter confortati ante tempus illius magni belli. Primo in bellica exercitatione, quia pugnauerunt contra quinque Reges Chananæos, de quibus seq. c.

K & occiderunt eos cum populis suis. calcare fecit etiam Iosue Israelitas super colla Regum illorum viuentium, vt discerent non timere Chananæos. Fuerunt secundo confortati in signo admirabili. & illud fuit duplex Primum erat de lapidibus magnis de cęlo cadentibus, qui occiderunt plures de hostibus quam Israelitæ, vt patet seq. c. Secundũ signum fuit admirabilissimum, & omnibus seculis ante incognitum, quòd Sol steterit spatio vnius diei. hæc autẽ videntes Iudæi fieri in fauorem suum exaltati sunt valde animo, manifestissime videntes Deum illis effectum propugnatorem. Si vero ante hæc omnia ineundum foret bellum contra totam multitudinem Chananæorum, quæ postea conuenit, formidasset cor populi. ideo fuit valde decens, quòd non permitteret Deus immediate congregari,

& irruere

& irruere super Israelitas totam multitudinem Chananęorum, sed primo confortarentur per hæc quæ præcesserunt. Item hoc fuit valde expediens ex parte Chananæorum populorum. Chananæi enim cum plura signa videbant, magis reddebantur attoniti, & minus ad bellum audaces. signa autem quæ facta fuerunt manifeste in fauorem Israelitarum, postquam isti Reges conuenerunt contra eos, fuerunt maxima. potissime signum quod est in statione Solis. valde ergo magis contremuerũt habitatores Chanaan hoc viso, quàm si non vidissent. ideo si immediate vt conuenit tota multitudo Regum Chanaan, fuisset permissa irruere super Israelitas, confidentius pugnasset contra eos. Israelitæ autem magis attoniti forent. vnde grauarentur sup eos maximum onus belli. Dicendum ergo ꝙ quamquam omnes isti Reges conuenerunt vno animo & vna sententia, vt irruerent super Israel, & immediate hoc effecturi erant: tamen Deus fecit eos differre aliquantum temporis, donec fierent ea quæ medio tempore gesta sunt, scilicet de confœderatione Gabaonitarum, & de pugna contra quinque Reges.

Congregati sunt pariter. Non realiter, sed per litteras, vel nuncios designantes in alterutrum intentionem suã conuenerunt in hanc sententiam, ꝙ omnes simul irruerent super Iosue & Israelitas. nam si omnes conuenissent, etiam quinque Reges de quibus sequenti cap. dicitur, conuenissent cum eis, & non pugnassent per se contra Israel, sed cũ tota multitudine aliorum Regum.

Vt pugnarent contra Iosue & Israel. Idem bellũ erat contra Iosue & Israel: cum Iosue esset Dux Israelitarũ. sed nominatur primo Iosue, quia erat dignior cum esset Dux. sicut cum nominatur aliqua gens, nominatur primo rex illius: & cum nominatur aliqua vniuersitas præponitur Rector eius. hęc enim sunt capita. sed in capitibus excellẽtius est quàm in tota re.

Vno animo eademque sententia. Ad idem pertinent hæc duo. nam qui vnam sententiam habent, vnum animum habent, quia non accipitur hic animus pro ipso animo. non est enim idem animus in aliquibus duobus. sed qui habẽt eundem actum animi, dicuntur habere eundem animum. sed actus iste animi est consentire aut dissentire ergo idem est dici vno animo & eadem sententia. sed possunt poni ista duo tanquam differentia, quia habere vnum animum pertinet quantum ad actum interiorem: & habere vnam sententiam pertinet ad actum exteriorem. & est sensus ꝙ antequam Reges Chananæorum aliquid sibi inuicem per nuncios aut literas designarent, habebant idem propositum; s. insurgendi in Hebræos. & quia tamen nulli constabat de altero an haberet eandem conceptionem, significauerunt sibi mutuo, & conuenerunt in hoc, vt irruerent super Israelitas. cum autem iste conceptus idem omnibus mutuo designatus est, facta est vna sententia, q̃ fuit consensus mutuus. Sic enim est in his qui contrahunt matrimonium, quia interdum antequam contrahant vnus cõsentit in alium, & alius in alium: tamen neutri constat de altero. ideo non sufficit ad matrimonij fędera, quia nondum mutuus consensus est. cum vero vterque alteri quod intendit reuelat, efficitur mutuus: & tunc stant fœdera: ita hic.

At hi qui habitabant in Gabaon audientes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho & Hay, callide cogitantes tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & vtres vinarios scissos atque consutos: calciamentaque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pitacijs consuta erant, induti veteribus vestimentis, panes quoque quos portabant ob viaticum duri erant, & in frusta comminuti. Perrexeruntque ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgala, & dixerunt ei atque simul omni Israeli. De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes.

At hi qui. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet de fędere contracto Gabaonitarum cum Israelitis, & cum descriptum fuerit quid fecerint cęteri populi Chanaan, scilicet, quòd conuenerunt in hanc sententiam, quòd vno impetu irruerent in Israelitas, ponitur quid fecerint Gabaonitæ, scilicet, quòd non fuerunt in hac
A vnitate sententiæ, vt cum cęteris populis pugnarent contra Israel, sed magis, vt confęderarent se eis atque subijcerent. & diuiditur in. 4. partes quæ supra assignatæ fuerunt.

At hi qui habitabant in Gabaon. Non solum fuit hoc quantum ad habitatores Gabaon, sed ad alias ciuitates etiam, erant enim quatuor ciuitates quæ hoc fœdus cum Iudæis inierunt, scilicet Gabaon, Caphira, Beroth Chariathiarim, vt patet infra in litera. nominantur tamen omnes hę Gabaon, & ea nominata cæterę intelligebantur. *Audientes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho, & Hay.* Hic ponitur motiuum Gabaonitarum ad ineundum fędus cum Israelitis scilicet quia audierant ea quæ fecerant vrbi Hay, & Iericho. solum ponitur hic de his quæ facta sunt in his duabus vrbibus, scilicet, Iericho, & Hay. infra tamen non dicitur, quòd propter hoc fuerint
B moti Gabaonitæ ad ineundũ fœdus cum Israel, sed quia audierunt ea, quę facta erant in deserto & mari Rubro, cũ dicitur, de terra longinqua valde venimus serui tui in nomine Dei tui. audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quę fecit in Aegypto, & duobus Amorrhęorũ Regib. trãs Iordanem Sehon regi Esebon, & Og Regi Basan &c.

An Gabaonitæ moti fuerunt ad ineundum fœdus cum Israelitis propter omnia quæ audierant facta esse, pro eis ab exitu de Aegypto vsque ad diem illum. Quæst. V.

ALiquis forte dicet, quòd Gabaonitę moti fuut ad poscendum fœdus cum Israelitis propter omnia quę audierant facta a tempore egressionis de Aegypto usque ad diem illum. & sic etiam mouerentur propter deletionem urbis Hay, & Iericho, sed non exprimuntur infra,
C & exprimuntur hic.

Respondendũ est non stare, quia si ipsi dixissent se fuisse motos ad faciendum fœdus cum Israelitis propter deletionem: Iericho, & Hay in eorum artificiosa propositione exprimeretur hoc, quamquam hic non exprimeretur, sed solum exprimitur de mari Rubro, & de Regib. Amorrhæis duobus, de transitu autem Iordanis subticetur, & de omnibus quę postea facta sunt. Dicendũ ergo est, quòd id quod mouit Gabaonitas ad ueniendum, ut ponerent fœdus cum Israelitis, fuit, quia audierant terram totam Chanaan tradendam esse in manus Iudęorum, & delẽdos habitatores eius, ipsi autem hoc crediderunt, quia Deus illos ad hoc mouit, & noluerunt cõtendere, sed componere fędus. Hoc patet in fi. c. cum detecta fraude Gabaonitarũ rnderunt Iosue onde dicentes. nunciatum est nobis seruis tuis, quòd promisisset dominus Deus tuus Moysi seruo
D suo, vt traderet vobis omnem terram, & disperderet omnes habitatores eius. timuimus ergo valde, & prouidimus animabus nostris vestro timore compulsi, & hoc consiliũ iniuimus. Istud ergo fuit motiuum Gabaonitarum ad faciendum fœdus. sed nõ venissent nunc ad faciendũ fędus cum eis propter hęc sola, sed quia audierant deletionem vrbis Iericho, & Hay. Nam si propter ea quę audierunt de apertione maris Rubri, venissent nunc ad componendum fędera cum Iudęis, & non ex alia causa magna immediata non venissent nunc, sed immediate, vt audierunt diuisionẽ maris Rubri, vel duorum Regum Amorrhęorum deletionem, sed nunc solum venerũt: ergo non fuit ista causa, sed immediata causa fuit deletio Iericho, & Hay. nam q̃quam audissẽt ea quę dicebantur de mari Rubro, & Regibus Amorrhæis, si manerent adhuc Israelitę in deserto nõ
E transeuntes Iordanem, nunquam pro componẽdo fędere ad eos venissent. Nunc autem cũ audierunt destructionẽ Iericho, & Hay, videbant eos propinquos sibi, ideo moti sunt, vt nunc venirent. & sic Gabaonitę fuerunt moti ad veniendum, vt ponerent fędus propter illa quę infra habentur. & tamen ad nunc veniendum solum moti sunt, quia audierunt deletionem Ierichontinorum, & vrbis Hay. ideo litera ista rerum gestarum veritatem contexens dixit, quòd hi qui erant in Gabaon audierunt, quòd Iosue destruxisset Iericho, & Hay, & inierunt consilium ad veniendum compositori fędus. In propositione tamen Gabaonitarum facta ad Israelitas non fuit expressum aliquid de transitu Iordanis, nec de vrbe Iericho, & Hay: nec dicendum

cendum est, quòd ipsi proposuerunt, & tamen Scriptura subticet non enim proposuerunt, quod fuit ex industria factum, vt Gabaonitę colorarent mendacium suum. Verum enim erat, quòd ipsi audierunt deletionem Hay, & Iericho, vt hic litera exprimit: ipsi tamen subticuerunt, quia ista fuerat forte solum decem diebus, aut paucioribus ante istam compositionem fęderis Gabaonitarum. Ipsi tamen dixerunt se venisse de terra longinqua valde, vt patet infra. cum dicitur. de terra longinqua valde venerunt serui tui. si tamen essent de terra longinqua, non potuissent audire famam deletionis Iericho, & Hay, ita cito. nam ad hoc, quòd perueniret fama in regionem illam longinquam, & ipsi cōsilium inirent, & postea itinerarent per tantam viæ longitudinem, vt vtres in quibus portabant vinum quos nouos sumpserant de terra sua, iam consumpti forent vetustate, vestimenta quoque eorum, vt patet infra, multum tempus esset necessarium. comprehenderentur ergo in manifesto mendacio si dicerent se audiuisse deletionem Iericho, & vrbis Hay. subticuerunt ergo, & retulerunt ea quę vetustiora erant, s. transitus maris Rubri qui iam a 40. annis effluxerat: occisionem quoque duorum Amorrhæorum Regum qui ante hoc quasi per annum, aut saltem magis quā per dimidium occisi fuerant, retulerunt. in his enim argui non poterant, quòd non de terra propinqua essent. *Callide cogitantes.* Idest prudenter ineuntes consilium. fuit enim callidum consilium, quia sic euadere potuerunt mortem. aliter autem nequiuissent. duxit autem illos Deus in hanc cogitationem, vt euaderent mortem, & famularentur ad obsequia Sanctuarij in portandis lignis & aquis. nam cęteri Chananæi audierunt hæc quæ Gabaonitæ audierunt, tamen non crediderunt esse dandam terram in manibus Hebræorum. aut si crediderunt, non dedit eis Deus in cor, vt aliquem modum, exquirerent, quo possent mortem effugere, sicut fecerunt Gabaonitæ, quia Deus aperuit corda Gabaonitarum ad hoc mouendo, & non corda aliorum Chananęorum. sed potius dicebatur Deus in hoc corda illorū indurare, vt traderentur in manus Iudęorum sicut dicitur excęcasse vel indurauisse cor regis Sehon, vt caderet in manus Israel, vt patet Deuteron. 2. s. quia non mouit eum ad accipiendum sanum consilium. vt erueretur a morte. *Tulerunt sibi cibaria.* Tota sagacitas Gabaonitarum ad hoc tendebat, quia ipsi volebant pactum inire cum Israelitis ne occiderent eos. credebant autem hoc leuiter fieri posse, si ipsi non essent de terra Chanaan. si autem essent de illa, audierant quòd non possent liberari, quia Deus iusserat omnes hos occidi, vt patet Deut. 20. vt ergo erui possent cum essēt de terra Chanaan, inquirebant modum quomodo cælari posset, quòd essent de terra Chanaan. Et quia quæcunque pars terræ Chanaan quantumcunque distās non erat multum distans a loco, in quo tunc erant Israelitæ, conati sunt Gabaonitę, vt effingere possent, quomodo viderentur de terra valde longinqua. & hoc est quod monstrare volunt in cibis, & omnibus, quę hic exprimuntur.

Sagacitas Gabaonitarum.

Quare volebant Gabaonitæ fraudulenter inire fœdus cum Israelitis, quia necesse erat, quòd ista fraus postea constaret. Et quod moti fuerint a Deo, sicut etiam bene fortunati agunt quædam, de quibus reddere rationem nesciunt. de quo latius Henricus in quolibet. Quæst. VI.

QVæret tamen aliquis ad quid volebant Gabaonitæ cōponere fędus cum Israelitis in fraude ne eos occiderent, quia necesse erat, quòd ista fraus postea constaret, cum venirent Israelitæ ad quatuor vrbes Gabaon, & tunc videntes sed delusos magis incandescerent ira in illos atque delerent.

Respondendum est dupliciter in hoc dici posse. Primo modo, quòd Gabaonitę hoc fecerint moti a Deo, qui volebat eos a morte per istum modum eruere. ideo dedit eis hoc in corde, vt sic se haberent, ad Iudęos. & hoc eis usū est bonum, quia Deus mouebat eos, ut bonum illis videretur. & in istis non est arguendum de iudicio humano, quia non agunt pure, ut uolunt, sed ut alij monent. Sic dicit Aristot. primo libro de Bona Fortuna, quòd bene fortunati agunt quædam, de quibus reddere rationem nesciunt sed dicunt se similia pati his, quæ a Deo fiunt. non aduerterunt ergo, Gabaonitæ ad inconuenientia, nec aliqua eis videbantur. sed sicut Deus illis in corde dabat, ita operabantur. Quòd autem a Deo moti fuerunt Gabaonitę, dubium non est, quia cæteri Chananæi audierunt ea, quæ Gabaonitæ, & tamen nulli de ipsis crediderunt, nec ad inquirendū modum aliquem fœderis conati sunt. Isti autem crediderunt, quòd Deus Iudeorum, qui hæc promiserat Moysi, posset efficere: ideo timuerunt, & ad hoc conati sunt. non possent tamen ipsi credere, nisi Deus illos moueret ad credendum. Sic patet Ioan. 5. nemo potest ad me venire nisi pater, qui misit me, eum traxerit. Sed ad Deum per fidem venitur, quę est fundamentum bonitatis totius. ergo non potest credere, nisi qui a Deo trahitur ad credendum. De Gabaonitis, ergo qui crediderunt Deum Israel hoc efficere posse, dicendum est, quòd Deus illos traxerit ad credendum. nulli enim de alijs Chananæis hoc credebant.

Alio modo responderi poset, quòd etiam dato, quòd consilio humano Gabaonitę hoc fecisent, conuenienter in hoc se habebant. nam cum crederent omnes gentes terrę illius delendas ese ab Israelitis, & terram tradendam illis crederent etiam se delendos a Iudæis. Nunc autem pacto inito nihil peius euenire poterat quàm aliter euenturum erat Gabaonitis. nam si Iudæi irati occiderent Gabaonitas, quia eos fefellerant, hoc etiam euenturum erat alias.

Poterat tamen accidere, & satis poterat pręsumi, quòd postquam Israelitæ intrarent non nocere Gabaonitis quamquam inuenirent ese illos de terra Chanaan propter iuramentum pręstitum non occiderent, sicut factum est, vel aliquo modo misererentur eorum, q̄ aliàs non posito fędere nequaquam futurum erat. erat ergo sanum consilium hoc efficere, quia inde damnum sequi nullum poterat, præter id quod aliàs necessario euēturū erat salus autem magna poterat prouenire. Magis tamen dicendum est quòd à Deo moti fuerint ad hæc faciendum, quāquam ipsi non existimabant: sed solum se humano consilio agere timore coactos, vt infra ex verbis eorum declarari videtur. si autem Deus non monuisset volens saluare, magis ipsi vellent cum aliis Chananæis ad bellum coniungi, quam inito tali fœdere expectare futuram super se cognita fraude indignationem Hebræorum.

Tulerunt sibi cibaria. Idest tulerunt panes ad cibaria in itinere. Isti panes erant valde duri ad declarādum ex hoc, quomodo terra eorum erat valde longinqua: quia quādo inde recesserunt acceperunt eos calidos, nunc vero vetustate indurati & comminuti erant. Acceperūt etiam aliquos panes ad cibos in itinere, quamquam iter satis breue esset a Gabaon in Galgalam vbi tunc erat Iosue. Per ista cibaria non solum intelliguntur panes, qui ad experientiam magis erāt, sed etiam alia quæ ad eorum sustentationem conueniebant.

Saccos veteres asinis imponentes. Isti sacci erant ad continendum panes, & alios cibos: & portabantur veteres ad significandum q̄ acceperant eos nouos de domibus suis, longitudine tamen itineris vetustas eos corroserat.

Et vtres vinarios scissos atque consutos. Portabāt Gabaonitę vtres scissos, idest ruptos præ vetustate, & postea consutos, vt non effunderetur vinum. proficiebant autem isti vtres ad duo, scilicet ad portandum vinum, quod biberent in itinere, & ad signum longitudinis vię per suam vetustatem. Amplius etiam proficiebant, vt in his portarent Gabaonitæ vinum, quod traderent exercitui Israel, vt sic magis eos propitios haberent. sic enim fecerūt. nam postea illis de cibis suis obtulerunt, vt patet infra cum dicitur. susceperunt ergo de cibariis eorum. in vino autem non ostendebant Gabaonitæ longitudinem viæ sicut in panibus & cæteris. quia siuę nouum siue vetus sit, nihil demonstraret breuitatis aut longitudinis viæ.

Calciamentaque perantiqua. Id est sotularibus valde veteribus omnes se calciauerant, vt sic etiam pateret quòd de longingua venissent terra, & in itinere defecissent calciamenta.

Quæ ad indicium vetustatis pitatijs consuta erant. Id est non solum erant attrita uetustate calciamenta & perforata, sed vt magis eorum probaretur vetustas, pitatijs erant consuta. *Induti veteribus vestimentis.* Idest etiam Gabaonitę erant induti vestibus valde veteribus, vt maior signaretur ve-

tur vetustas.s. quòd itinerando vetustas corrosisset illa.

Panes quoque quos portabant ob viaticum. Idest ad nutrimentum vel cibos in uia. *Duri erant, & in frusta comminuti.* Induruerant enim instar lapidum, & signabant, quòd longitudo viæ fecerat in eis hanc duritiem, atq; motu itineris, & compressione comminuti fuerant. non erant isti panes ob viaticum solum, sed magis ad ostensionem, vt viderentur venisse de terra valde longinqua, sed ad vtrũque proficiebant.

Opinio quorundam. Et an Gabaonitæ portauerint panes teneros pro exercitu Iudæorum, cum tamen pro seipsis portauerint duros, & attritos. Quæst. VII.

ALiqui dicent, quòd non solom portauerunt isti Gabaonitæ panes duros, qui essent ad ostensionem coram Israelitis, sed etiam portauerant teneros ad comedendum in via. nam nulla sibi vtilitas erat comedere de duris in itinere. etiam quod portauerint panes teneros ad dandum Iudæorum exercitui. nam infra dicitur, quòd sumpserint Iudæi de cibis Gabaonitarum si tamen essent panes, ita duri, vt ferebant Gabaonitæ in signum longitudinis viæ, nihil proficerent ad cibos Iudæorum.

Dicendum est primom satis stare. nam licet portarent Gabaonitæ quosdam panes duros ad monstrandum, poterant alios portare ad comedendum: sed litera hoc non videtur consentire, quia dicit panes qnos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti, & hoc dicendũ est, quia cum parua esset via à Gabaon in Galgalam, etiam si duri panes sumerentur in Gabaon, modicum de eis in itinere sumendum erat in cibos. De panibus autem quos obtulerunt Gabaonitæ Israelitis, dicendum est, quòd duri valde erant. nam cum pro se in via portarent duros, a fortiori portarent, vt demonstrarent Israelitis. nam litera solũ duros panes eos portauisse meminit. & adhuc datu, quòd Gabaonitæ in itinere pro se portauissent panes teneros, Israelitis tamen solum offerrent panes duros ad cibaria. nã si panes teneros exhiberent, aut signarent se illos portasse de Gabaon, aut in via emisse. si autem dicerent se portasse de vrbibus Gabaon, repugnabant sibi: dixerant enim se venisse de terra longinqua, & hæc omnia adduxerant in testimonium vetustatis. panes tamen recentes, aut aliqualiter teneri, non poterant adduci de terra longinqua valde. si autem dicerent se emisse in via, eodem modo non conueniebant, quia tunc dicerent Israelitę, quòd sic de omnibus alijs panibus erat, scilicet, quòd etiam panes duros in uia emisent. vnde non inducerent aliquam præsumptionem longitudinis viæ per duritiem panũ. debuerunt ergo omnes panes, quos Gabaonitæ præsentauerunt Iudæis, duri esse, & quòd signarent omnes adductos fore de Gabaon, vt sic aliquatenus conuinceretur viæ longitudo. Et cum dicitur, ꝙ Iudæi sumpserunt de cibarijs istis ergo non erant ita dura, quia non proficerent sic ad cibum. Respondendum est, Iudæis grata esse ista cibaria, quia cum Iudæi essent semper in bellica expeditione, non poterant abundare cibis. Potissime, cum ipsi intrarent in terram hostilem, & non haberent aliquam gentem sibi confœderatam, de qua ducerentur tuto cibaria Iudæis. gratanter ergo suscipérent quicquid daretur, siue durum, siue qualecunq; foret. Etiam quia cibaria illorum non solum erant in panibus, sed etiam in vino. nam vtres veteres, & consutos attulerant Gabaonitæ, in quibus vinum portaretur ad fomentum viæ, & inde propinare poterant Israelitis. alia quoque sunt cibariorum genera, quæ de longinqua terra portari queunt, & de his Gabaonitæ portare poterant, atque exhibere Israelitis.

De omnibus commentis Gabaonitarum ad fallendum Israelitas, quid singula proderant. Et an aliquid ostenderent de eo, quod ipsi volebant. Et qua probarent, & qua non de eis. Quæst. VIII.

CIrca istum modum sagacitatis Gabaonitarum considerandum est, quòd hæc fecerunt ad considerandam viæ longitudinem, & aliquam effigiem huius poterant monstrare: tamen non concludebant eam, & nec hoc so-

A lum, sed etiam non causabant probabilem præsumptionẽ. si fuit tamen rude illud seculum, quod talibus datis, vel decipere, vel decipi potuit. satis enim rudes fuerunt Gabaonitæ, si his se elusuros Iudæos æstimabant, satisque indocti Hebræi erant qui talibus decipi potuerunt. nam multa horum, & ferè omnia præsumptionem nullam aliquatenus efficacem reddunt.

In panibus enim argumentum nullum erat. nam poterant eos sumere Gabaonitæ duros valde de domibus suis, sicut sumpserunt, sicut poterant sumere teneros. quid ergo præsumptionis de longitudine viæ faciebant panes? Item dato, ꝙ panes recentes de domibus suis sumpsissent, breuiter in itinere indurarentur calore, & motu itineris, atq; cõpressione, præsertim cum terra Chanaan nimis calida sit. Item quia dato, quòd de domibus suis attulisent panes teneros, poterant in via emere durissimos, quos Israelitis ex-
B hiberent, in quo nihil argueretur.

Item, quia quõ præsumi deberet magis portasse Gabaonitas panes siue teneros, siue duros de vrbibus suis, quàm in via emisse? Item calciamenta in breui terræ spatio atteruntur. nam si quis ambularet ab extremitate terræ Chanaan ad alteram, calciamenta attrita forẽt, & adhuc citius, quõ ergo ex sotularibus conuincerentur non esse illos de terra illa, sed de longinquiori? Item quia poterãt de terra sua illos sotulares sic attritos, & pitacijs consutos attulisse: cur enim magis præsumendom erat, quòd noua sua calciamẽta in exitu fuerint de vrbibus suis, nunc vero longo progressu attrita, quàm quòd de terra sua sic vetera illa sustulerint? nihil inquam magis ad alterutrum mouet.

Item argumentum de vestimentis, & saccis, atque vtribus veteribus scissis, atque pitacijs consutis non multum mouet, quia poterant talia vestimenta, vtres, & saccos de
C terra sua sustulisse. nihil ergo in re est, quòd efficacem aliqualiter debeat facere præsumptionem, sed quia valde creduli Iudæi fuerunt.

Quòd præsumptiones Gabaonitarum non cohærebant, sed inuicem discrepabant. Quæst. IX.

ITem præter hoc istæ præsumptiones non cohærent. nã vestimenta vetera, & attrita, & sacci atque vtres vinarij magni temporis valde notant præsumptionem, quia vestimenta quę nunc noua sunt, non sunt attrita, idest totaliter fracta, vel rupta vsque ad vnum, vel duos annos, vel amplius. De vtribus quoque quos nouos se suscepisse dixerunt, & nunc erant veteres atque pitacijs consuti, idem argumentum est. nam magno tempore durant vtres etiã si
D portentur in via. Ad hoc ergo, quòd eos nouos suscepissẽt, & longitudine viæ attererentur, ita vt pitacijs indigerent, signabatur quòd ambulauissent Gabaonitæ vno, aut duobus annis in via.

De sacci idem argumentum est, sed non conuenit hoc cum præsumptione quam faciunt panes duri. nam non erat verisimile, quòd si tantum distabat terra Gabaonitarum a loco in quo erat Iosue, vt vno anno conficiendum iter foret, portarent cibos in via pro omnibus necessitatibus suis: nam indigerent multitudine enormi iumentorum ad tanta cibaria portanda, & forte non portabant tot ipsi Gabaonitæ, ita vt argui posset sufficisse ad portanda cibaria pro viris Gabaonitis ad necessitatem vnius, aut dimidij anni. ergo istæ duæ præsumptiones aliqualiter obuiantes sibi quis inspexisset, scilicet, quòd Gabaonitæ portassent sufficiens viaticum de ciuitatibus suis vsque ad
E locum illum, & adhuc amplius cum de cibarijs suis dederint Israelitis, & quòd tanta esset longitudo viæ, quod vestimenta noua attrita forent, & vtres qui in exitu noui erant, nunc inueterati nimis atque rupti pitacijs consuti forent?

Item non erant conuenienter positę vestes veteres, & vtres, atque sacci ad faciendum præsumptionẽ, quòd via fuisset longinqua, quia aut Gabaonitæ signarent semper recto cursu processisse, ex quo vrbes suas egressi sunt, aut nõ. Si vero innuerent se non semper processisse, aut non recto itinere, nullum longitudinis vię argumentum vestes attritæ & veteres vtres præstabant. nam in vna

A

Galgala quid sit. an campus. vel ciuitas. Et quomodo circa rationem Iosue, & castrametationem, disposuerit, postquam transierunt Iordanem.
Quæst. X I.

PRo quo sciendum est, quod Galgala est quædam vallis, siue campus apud vrbem Iericho, quæ sic vocata est, quia ibi Iudæi circuncisi sunt. vt patet supra 5.c. ibi autem locauerunt primo castra post trãsitum Iordanis, s. die qua transierunt Iordanem, & posuerunt ibi duodecim lapides erectos, quos de Iordanis alueo eduxerunt ad memoriam duodecim Tribuum Israel. de hoc supra 4.c. Cum autem per septem dies Israelitæ lustrauerunt vrbem Iericho, reuertebantur quotidie in castra Galgalæ. vt patet supra 6. c. Cum vero Iosue venit in vrbem Hay cum bellatoribus, manserunt ibi castra, & omnes qui non erant de bellatoribus. Expugnata autem vrbe Hay, omnes qui erant in castris, tam fœminæ quam paruuli, tam aduenæ, quam indigenæ venerunt apud vrbem Hay in monte Hebal, & Garizin, ad ponendum maledictiones, & benedictiones. vt dictũ fuit præced. c. cum dicatur ibi, quod ibi erant mulieres, & paruuli aduenæ & indigenæ. Facta autem hac solennitate benedictionum, & maledictionum, redierunt in castra in Galgalam, vt ibi forte quiescerent, donec Deus eis aliquid iuberet, & eis ibi manentibus venerunt Gabaonitæ ad ineundũ fœdus. ideo dicitur, quod Iosue morabatur, tunc in castris in Galgala. Post hæc aũt etiam manserunt castra ibi, quamquam irent pugnatores in bellum, sicut cum iuerunt contra quinque Reges. de quibus seq. c. nam ibi dicitur, quod postea regressi sunt in castra in Galgalam: erat enim ibi conueniẽs locus pro fixione castrorum, & quia non expediebat omnes Israelitas cum rebus suis moueri ad quemcunque locum, cum in pugnam eundum foret (esset .n. magni laboris portare fœminas, & paruulos, & omnia supellectilia, ac greges, & armenta ad expeditiones bellicas) manebant omnia hæc simul in loco segregato ab hostibus, s. in Galgala vbi erat fixio castrorum, & cum Iosue cessabat aliquando ab impetu bellico, redibat illuc in castra atque manebat.

B

Dixeruntque ei atque omni simul Israeli. Idest, nuncij Gabaonitarum ad eum, & ad totum Israelitarum cætum simul locuti sunt verba ambasciatæ suæ: non. n. erat simul totus Israel, quia omnes non possent audire verba nunciorum, sed erat Iosue cum senioribus Israel, & cæteri qui erãt maioris auctoritatis in populo, & hi principaliter audiebant, de alijs autem audiebant qui poterant. parum enim differebat, quòd audirent, aut non audirent.

C

Qua lingua Gabaonitæ locuti sunt Iudæis. Et quo modo potuerunt eos intelligere.
Quæst. X I I.

QVæret aliquis quo Gabaonitæ locuti sunt Israelitis, s. qua lingua, & quo eos Israelitæ potuerunt intelligere. nam si loquerentur sermone terræ Chanaan, non videretur quomodo possent intelligere Israelitæ, qui huic sermoni assuefacti non fuerant. Aliquis dicet forte, quòd Gabaonitæ locuti sunt sermone Hebraico, vt totus populus Israelitarum intelligere posset. sic enim de ambasciatoribus interdum solet esse, qui eruditi sunt in lingua illa, ad cuius gentem destinantur.

Sed hoc non multum stat: non enim videtur aliquis modus, quo Gabaonitæ nossent Hebraicum sermonem: non enim est affinis Hebræus sermo linguæ Chananæorũ, Gabaonitæ tamen non fuerant eruditi inter Iudæos, ita vt eorum nouissent linguam: Si enim essent Aegypti, stare posset, quia in terra eorum manserant Israelitæ magno tẽpore, vnde poterant cognoscere ipsorum linguam.

Item dato, quod Gabaonitæ aliquo casu scirent linguã Hebraicã, non loquerentur ea, quia sic darent locum præsumendi Iudæis, quod essent de gentibus propinquis, qui ex assuetudine aliqua in Aegypto cum Iudæis, didicissent linguã Hebraicam. non ergo fuerũt locuti Hebræo sermone.

Sed dicendum est, quòd locuti fuerunt Chananæorum lingua, quam nouerunt.

Gabaonitæ locuti sunt lingua Chananæa. Et quomodo ab Israelitis intelligi potuerunt.
Quæst. X I I I.

SEd tunc diceretur, quomodo Israelitæ intellexerunt verba eorum. Aliquis respondebit, quòd intellexerũt Gabaonitarum verba Israelitæ per interpretes, & erant interpretes alij Chananæi, scilicet Raab Ierichontina, & qui de cognatione eius erant. hi namque erant tunc inter Israelitas, quia Iosue fecit eos viuere, & habitauerunt, s. inter in medio Israelitarũ, vt patet supra 6. capitu. nouerãt enim isti linguam Chananæorum in qua nati fuerant, & quia Gabaonitæ parum distabant ab vrbe Iericho, cognoscerent eorum linguam, quia forte omnibus Chananæis esset lingua eadem, vel multum propinqua, per quam se intelligere possent, vnde Ierichontini interpretarentur Iudæis verba Gabaonitarum.

Sed hoc non stat propter duo. Primo quia non est dicẽdum, quòd Raab, & alij Ierichontini essent præsentes, cũ Gabaonitæ ista proponerent. nam ipsi cognoscentes esse illos de Gabaon dicerẽt Iosue, & Israelitis, esse vrbes Gabaõ propinquas in terra Chanaan, & non inirent pactum cũ eis de conseruando illos a morte.

Et si dicas quòd Ierichontini subticuerunt, quamquã cognoscerent Gabaonitas esse de Chananæis, vt saluarent illos a morte. Non potest stare, quia Iosue dixit Gabaonitis ne forsitan in terra, quæ nobis in possessione debetur habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum. timerent ergo Ierichontini, scilicet Raab & cognati sui si præsentes essent ad interpretandum, cum Iosue ista diceret, si non reuelarent Gabaonitas esse de Chananæis in terra satis propinqua habitantes. Potissime si ponerentur ipsi tanquam interpretes. nam rationabile erat pro hoc eis mortem infligi, cognito quòd Gabaonitæ erant Chananæi & de terra tam propinqua, de qua nullatenus ignorarent Raab & cognati sui, sed pro hoc eis nullum malum postea inflictum est. ergo non erant interpretes, immò nec erant præsentes cum loquebantur Gabaonitæ.

Item patet hoc. nam si Raab & alij Ierichontini fuissent interpretes, priusquam illi ducerentur ad interpretandum cognosceretur quod Gabaonitæ erant Chananæi, nam Raab & cognati sui qui Chananæi erant, non ducerentur ad interpretandum verba Gabaonitarum, nisi sciretur quòd hi intelligerent verba illorum: sed hoc non poterat intelligi nisi præsupponeretur esse Gabaonitas Chananæos sicut sciebatur de Raab & cognatione sua. ergo non fuit Raab interpres cum alijs Ierichontinis, quia non extitit cognitum de Gabaonitis quòd Chananæi essent.

D

Dicendum est igitur quod Israelitæ audierant verba Chananæorum Gabaonitarum, & intellexerunt ea, nam patet de duobus viris exploratoribus missis in Iericho quod intelligerent linguam Chananæorum, & scirent vti illa: nam locuti sunt ad Raab. vt patet supra 2. ca. sic igitur de alijs intelligi posset scilicet quòd omnes Iudæi scirent linguam terræ Chanaan, vel plurimi eorum. *Determinatio auctoris.*

Modus autẽ quo scire poterant, erat, quia Israelitæ mãserãt in Aegypto pluribus quàm ducentis annis, vbi Aegyptia loquebantur lingua. vnde quando fuit Moyses in terram Madian, filiæ sacerdotis Madian vocauerunt eum Aegyptium virum dicentes. Vir Aegyptius liberauit nos de manu pastorum. vt patet Exod. 2. capit. hoc autem non erat nisi quia in eum lingua Aegyptia loqui viderunt. sic etiam de cæteris erat. Lingua autem Chananæorum erat multum propinqua linguæ Aegyptiæ: ideo intelligentes linguam Aegyptiam cognoscebant linguam Chananæorum. *Lingua Chananæorum erat similis linguæ Aegyptiæ.*

E

Alio mõ hoc esse poterat scilicet quòd terra Aegyptiorum modicum distat a terra Chanaan. possent ergo ex communicatione Chananæorum cum Aegyptijs didicisse Israelitæ linguam Chananæorum, ita vt intelligerent, & loquerentur ea.

Primum magis videtur. nam Gabaonitæ ibant ad Israelitas proposituri ambasciatam suam confidentes, quòd ab eis intelligerentur: non ibant enim sub spe habendi interpretes aliquos de Chananæis apud Iudæos,

Iudæos, nam tunc ipsi fugerent, quia comprehenderentur in mendacio Chananæis interpretibus declarantibus ipsos pertinere ad terram Chanaan. ergo confidebant Israelitas intelligere linguam ipsorum, quia sciebant ipsi propinquam eam esse linguæ in qua Iudæi semper conuersati fuerant. s. Aegyptię.

Si Israelitæ intelligebant linguam Chananæorum quomodo non cognouerunt pertinere Gabaonitas ad Chananæos cum haberent eandem linguam.
Quæst. XIIII.

SEd tunc quæretur cum isti locuti fuerint intelligentibus Israelitis linguam eorum, & scientibus eadem respondere, quõ non cognoscebant eos pertinere ad terram Chanaan? quia cum quis loquitur in lingua gentis suæ cognoscitur de qua terra oriundus sit. Respondendum

G est, quòd Israelitæ cognoscebant illam linguam esse talem sicut lingua terræ Chanaan. nam sic videbant loquentes Ierichontinos qui erant de Chananæis, scilicet Raab, & cognationem eius: tamen existimauerunt, quòd etiam ista lingua erat communis alijs terris, sicut aliquæ gentes sunt satis distantes, quæ concordant in lingua: tamen quia Iudæi viderunt magnam similitudinem ad linguam terræ Chanaan, quæ vere erat eadem, dubitauerũt, & aliqualiter suspicati sunt istos esse Chananæos: ideò dixerunt eis. Ne forsitan in terra, quæ nobis sorte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum. postea tamen auertit Deus ab hoc cor eorum, ne nimis circa hoc scrutantes reperirent eos Chananæos, & nollent cum eis fœdera inire, Considerandum est in hoc, ꝙ qñ Gabaonitæ venerunt ad Israelitas, non putauerunt esse cum eis Ieri-

H chontinos. s. Raab, & cognationem suam: putabant. n. ꝙ omnes delerent sicut iussum fuerat illis, & erat fama apud omnes de terra illa: si enim scirent esse Raab, & cognationem suam cum Israelitis, non iuissent illuc, quia putarent se cognoscendos in Chananæos ab illis, qui scirent vrbem Gabaon pertinere ad terram Chanaan: cum tamen venerunt ad Israelitas, nõ erãt pręsentes collocutioni illi Raab, & cognati sui; ideò non potuerunt scire fraudem Gabaonitarum. si autem præsentes fuissent, detexissent fraudem ne fallerentur Israelitæ: si enim præsentes subticuissent, potuissent Iosue, & Israelitæ eos iustè criminari, quòd non obseruarent salutem, & honorem populi Israelitarũ: vnde rei mortis forent: sed postea nihil tale oppositum est Raab & cognationi suæ, sed postea semper vixerunt inter Israelitas. ergo non erant præsentes cum ista proposuerunt Gabaonitæ.

I Secundum etiam, quòd cum venerunt Gabaonitæ ad Israelitas, ut inirent fœdus, dixerunt se esse de terra lõginqua, tamen nominauerunt vrbes suas quatuor. s. Gabaon, Caphira, Beroth, & Cariathiarim. nam nisi expressissent Gabaonitæ ciuitates suas, pro quarum tuitione fœdus iniebatur, non valeret quicquam fœdus, quia cum venirent Israelitæ in vrbes illas delerent eas, quia non tenerẽtur fœdere, cum non esset factum fœdus pro eorum liberatione, sed expresserunt Gabaonitæ se esse de quatuor ciuitatib. quarum nomina expresserunt, tamen fefellerunt in distãtia, quia dixerunt eas esse in terra valdè longinqua. Postea vero Israelitę inquirentes de vrbe Gabaon fortè à Raab, & alijs Ierichontinis qui erãt inter eos, comperierunt pertinere Gabaon ad terram Chanaan.

An Gabaonitæ peccauerint fallendo Israelitas in fœdere composito. In quo statuitur regula generalis in Theologia, quòd quicunque potest se liberare à morte modo honesto sibi possibili, & non facit, peccat mortaliter: dum tamen honestiorem non prætendat finem, vt Martyres.
Quæst. XV.

QVæret aliquis, an Gabaonitæ peccauerint faciendo hæc, & sic fallendo Hebræos. Respondendum est, ꝙ hic erant duo, scilicet desiderare se liberare à morte, & se per aliquem modum liberare. Quantum ad primum dicendum est, quòd non erat aliquod peccatum velle se liberare à morte. nam prima, & maxima cura omniũ

F mortalium est se conseruare in vita, sicut ait Boetius de consolatione libro secundo, prosa quarta. & istud desiderium maximè naturale est, naturalia autem non dicũt aliquod crimen. ergo non peccabant. Immo si contrarium vellent, scilicet nolentes se à morte liberare per quemcunque modum honestum sibi possibilem, peccarent contra naturalem, & rationabilem affectum agentes, nullo honestiori prætento fine. Sed aliquis arguet, quòd peccabant volendo euadere mortem, & contrarium efficientes bene agerent, quia Deus adiudicauerat morti omnes Chananæos, & ipsis Gabaonitis hoc erat cognitum. ergo malum faciebant volentes viuere contra Diuinam voluntatem.

Respondendum est: Gabaonitis non constabat, quòd Deus vellet illos occidi. nã licet ipsi audissent, quòd Deus iussisset omnes Chananæos occidi, tamen applicando ad

G singulares Chananæos, non cõstabat determinate de quolibet Chananæorum, quòd Deus vellet illum occidi. nã iusserat omnes Chananæos occidi: tamen Raab, & cognati eius liberati sunt. ita poterat esse de multis alijs: vnde nulli constabat determinate de hoc Chananæo, vel illo, an Deus vellet illum occidi: vnde ipsis Chananæis non constabat euidenter, an eos vellet occidi: ideò poterant licite desiderare vitam: immo peccatum erat si mori vellent ex hoc solum.

Item dato, quòd constaret Gabaonitis determinate, ꝙ Deus vellet illos mori non obligabantur velle mori: sed poterant virtuose agentes contrarium desiderare, & quantũ possent procurare. Sicut est regula generalis, quòd non tenemur conformari Deo in volito, sed in modo volendi. de quo magis declaratum est supra cap. 2.

Secundum erat de ipsa liberatione, & modo liberationis, scilicet qualiter se liberantes bene agerent. Et dicen- In q. 38.

H dum est, quòd cum liceat cuilibet immo sit necessarium vitam desiderio habere, nisi aliqua rationalis causa distrahat: licebit quocunque modo illam procurare, qui non vergat in offensam Dei, & proximi. Gabaonitæ autem volentes à morte liberari prętento colore, nõ offendebãt Deũ quia nihil agebant, quod esset directè Dei offensiuum exequentes licitum desiderium. Iudęis quoq; iniuria nõ erat. nam cum ius suum prosequerentur volentes se liberare à morte quamquam fraudes quascunque excogitarent, nõ peccabant. nam licebat eis contra Iudæos pugnare, quia licet Deus terram tradidisset Israelitis, Chananæi iustã habebant causam defendendi, quia iure humano sua esset, cum ipsi semper possedissent, & licitum fouebant bellum: Iudæi etiam iuste pugnabant, quia Deo iubente agebant; vtrinque enim bellum iustum erat: cum propria, & rebus

Vtrinque bellum iustũ ex parte Chananæorũ quam Iudæorum erat iustũ & quã.

I defendendis liceret, Chananæis contra Israelitas bellũ gerere: multo magis licebat pro vitæ tuitione. si igitur hostile bellum agi licebat, quanto magis nullo damno inflicto Iudæis, sed quodam prætento colore se quoad possent tueri ab aduersis? non peccauerunt ergo hoc vtentes colore. Sed quoniam mentiti sunt dicentes se esse de terra longinqua, & non de terra Chanaan, peccauerunt aliqualiter, sed mendacium, quia officiosum erat, de minimis peccatis est. potissime, quia est ad tuitionem vitæ: ideò quasi nullius culpæ est. De Gabaonitis ergo dicendum est, quòd facientes parum, aut nihil peccauerunt: nihil enim peccassent si ut liberarentur, omnes Israelitas occiderent vitæ propriæ consulentes. *De terra longinqua venimus*. In signis, quæ præferebant Gabaonitæ, scilicet saccis veteribus & vestibus attritis, atque vtribus scissis, & pitacijs consutis, signabatur eos de valdè longinqua venisse terra. Potis-

K sime, cum ipsi restarentur ea, quæ tunc attrita erant in exitu de terra sua fuisse noua, sed vt declaratum fuit, non cõueniebat ista significatio, quia maior viæ longitudo designabatur quàm ipsi competeret: sed volebant ipsi signare esse de aliqua terra satis longinqua, scilicet, quòd non essent de terra Chanaan: non tamen tantum longinqua, quòd nullo modo communicaret cum terra Chanaan. Si enim esset distantissima non indigeret confœderari Israelitis, sed ipsi Gabaonitæ nescierunt inquirere aliqua designatiua conueniens longitudinis viæ suæ.

Pacem vobiscum facere cupientes. Ista pax poterat esse ad duo. Primũ erat ad hoc, quòd Israelitæ nunquã essent

contra

contra eos. Intentio autem Gabaonitarum erat, vt si quoquo modo per hoc fœdus a morte eripi valerent, quę alias eis certissime eueniret: tamen quantum ad ea quæ ipsi prætendebant, poterant dicere se exoptare confœderari Iudęis propter duo. Primum, vt non pugnarent contra eos Israelitæ aliquando, nec ipsi contra Israelitas. Secundum erat, vt si quis contra Israelitas insurgeret ipsi Gabaonitæ iuuarēt, & si quis de gentibus pugnaret contra Gabaonitas adiuuarent Israelitæ. Primum tamen horum solum composuerunt Gabaonitæ cum Israelitis. quod patet ex verbis, cum dixerunt: pacem vobiscum facere cupientes. Pax enim solum tollit aduersitates in alterutrum, sed non dicit obligationem ad compugnandum. nam hoc ad amicitiæ fœdera pertinet. Etiam patet, quia si talia, fœdera pura forent, Gabaonitæ immediate venissent ad adiuuandū Israelitas, vel dicerent se venturos: sed habito fœdere pacis immediate recesserunt. ergo non fuit factum pactum de compugnādo. B

Responderuntque filij Israel ad eos, atq; dixerunt. Ne forte in terra quæ nobis sorte debetur, habitetis: & non possimus fœdus inire vobiscum. At illi ad Iosue: serui inquiunt tui sumus. Quibus Iosue ait. Qui nam estis vos, aut vnde venistis? Responderunt. De terra longinqua valde venerunt serui tui in nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius: cuncta quæ fecit in Aegypto, & duobus Regibus Amorrhæorum, qui fuerunt trans Iordanem Sehon Regi Esebon, & Og Regi Basan, qui erant in Astaroth: dixeruntque nobis seniores & omnes habitatores terræ nostræ. Tollite in manibus vestris cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite. Serui vestri sumus, fœdus inite nobiscum. Et panes quando egressi sumus de domibus nostris, vt veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimia comminuti. Vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt & soluti. Vestes & calciamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus ob longitudinem longioris viæ trita sunt. & penè consumpta. C

Responderuntque filij Israel ad eos. Israelitæ faciliter concederent cuilibet genti pacis indutias, dum tamen non esset de terra illa quam ipsi possessuri erant, quia cum his nulla poterant inire fœdera. *Ne forsitan in terra quæ nobis sorte debetur habiteris.* i. cauete ne sitis de terra illa quam in sortem accepturi sumus. nam non poterimus vobiscum inire federa. dixerunt hoc Israelitę, quia suspicati sunt illos esse de terra Chanaan. nam licet satis alicui diligenter aduertenti, pateret istos conficte locutos fuisse, vt fuit declaratum, tamen non cognoscebant hoc Israelitæ, sed solum suspicati sunt esse illos Chananæos ex similitudine linguæ. Poterant etiam dici ista verba ad quandam eruditionem. s. vt si Gabaonitæ non cognoscerent conditionem Iudæorum. s. quòd non poterant confœderari cum hominibus terræ Chanaā, intelligerent atque scirent quid eis expeditet, & tunc dicerent an forte essent de terra illa, ne pactum fieret in fraudem. & postea non teneret. Et dato quòd tunc Gabaonitæ confiterentur se esse de Chananęis, non occiderent eos ibi Israelitę, quia isti erant ambasciatores aliorum, qui manebant in 4. ciuitatibus Gabaonitarum. Iure enim gentium atque communi omnium consuetudine inualuit, vt legati apud hostes securi sint, postea tamen cum irent Israelitę in vrbes eorum delerent eos. D

In terra quæ nobis sorte debetur. i. in terra quę debetur nobis, & sorte diuidenda est inter nos. potest iste ablatiuus sorte, determinare illud verbum debetur, & tunc est sensus, quòd debebatur sorte Israelitis terra Chanaan. & iste sensus non stat, quia intelligeretur, tunc quòd aliquę terræ diuisæ fuerant sorte, & de eis prouenerat per sortem Israelitis terra Chanaan. sed hoc non stat, quia nulla talis diuisio facta extiterat. Pōt determinare iste ablatiuus sorte, illum datiuum nobis. cum illo verbo debetur scilicet in terra quæ debetur Israelitis, & ista debetur nobis sorte. idest nobis debita est, quia Deus illam nobis tradidit promittens & iubens ingredi ad possidendum, & nobis sorte prouentura est, quia iussit vt inter nos sorte diuideretur. vt patet Nu. 26. & 24. *Et non possimus fœdus inire vobiscum* idest si in hac terra habitatis, non possumus vobiscū inire E

Ablatiuus forte quid determinat.

Alph. Tost. super Iosue.

A fędus de saluando vitam vestram vlla apposita cōditione. nam nec in tributarios eos accipere poterāt, nec amicos efficere, nec subijcere in seruos: sed occidere omnes tā viros quam fœminas, tam magnos quā paruulos. vt patet Deut. 20. *At illi ad Iosue.* Respondebant Gabaonitæ ad Iosue, q a ipse erat Dux, & diffiniturus in causa. *Serui inquiunt sumus tui.* idest isti dixerunt serui sumus tui. q. d. fac de nobis, sicut volueris, quia serui tui sumus. Ista respōsio est indirecta. nam quærebant Israelitæ de terra Gabaonitarum, in qua regione esset, ipsi vero ab intētione volentes permutare loquendi materiam. vt non cogerentur respondere ad inquisitum dixerunt: serui tui sumus, & iste est quorundā modus, vt non inducantur ad respondendū, quod nolunt, Israelitæ tamen institerunt quærentes semper de qua terra essent: ideo coacti sunt respondere, quòd erant de terra longinqua. vt infra patet.

B *Qui nam aut estis vos.* Non quærebat Iosue de personis, quia pñtes inspiciebat eos: sed de terra sua scilicet an multum distaret, vel vbi esset: nec tamen ex hoc quisquam intelligat, quòd Gabaonitæ non expressissent ciuitates, vel regna a quibus mitterentur, quia aliàs non vocarent se ambasciatores alicuius gentis, nec scirent Israelitæ, cum quo essent contrahenda fędera. nullatenus ergo taliter Iosue fecisset fędus: sed ipsi ciuitates suas. 4. expresserunt & terrā earum: tamen hoc solum mutauerunt, quòd dixerūt illas distare nimis, nec esse de terra Chanaan: erant tamen propinqui & de Chananæis. Patet etiam quod expresserunt nomina ciuitatum, de quibus erant, & pro quibus contrahebāt. nam infra dicitur, quod tertio die post contractum fędus audierunt Israelitæ esse viros, cum quibus fuerant confœderati, de terra Chanaā, & venerunt ad 4. ciuitates eorum, nec expugnauerunt eas, quia erant alligati iuramento: si tamen non expressissent Gabaonitæ Israelitis nomina ciuitatum, non cognoscerent, cum quibus pepigissent, nisi cum viderent viros illos, cum quibus fuerat fędus initum: sed cum iuerunt Israelitæ in Gabaon, nōn erant cū eis Gabaonitæ, sed cum ciuibus suis. ergo ipsis fuerant expressa nomina illarum. 4. ciuitatum pro quarum pace agebatur. Item cum ciuitates istæ Gabaonitarum essent in terra Chanaan, si ambasciatores istarum vrbium non expressissent nomina vrbium, pro quibus fędus componebatur, cum Israelitæ venirent ad eas, delerent illas, non existimantes se eis ad quicquam obligatos: cum de eis expressum nihil extitisset: Israelitæ tamen putauerunt se coactos iuramento ad obseruandum fidem istis quatuor ciuitatibus, ne pugnarent contra illas. ergo illæ fuerant expressæ ab ambasciatoribus earum.

Responderunt: de terra longinqua valde venerunt serui D *tui.* Idest nos qui sumus serui tui venimus de terra valde longinqua. Ecce enim quamq̃ rude esset istud seculum, tñ lepiditatem quandam in modo loquēdi obseruabat, ita vt de seipsis in tertia persona loquerētur, quod ad maiorem p tinet exaltationem eius ad quē locutio fit, quàm si in secunda persona fiat sermo. de quibus super Gen. c. 42. dictum est. Dicunt Gabaonitæ se venisse de terra longinqua valde. s. de terra, quæ esset vltra terram Chanaan: nec tamen tantum volunt signare Gabaonitę q̃tum verba sua designant non enim exigebatur, quod Gabaonitæ multum distarent a terra Chanaan: satis enim erat, quòd non essent de terra Chanaan, vt cum eis possent inire fędus, sed vt ipsi magis tollerent hanc suspitionem non solum dixerunt se non esse de terra Chanaan. sed etiam esse de terra valde longinqua: non tamen conueniebat Gabaonitis dicere se de terra valde longinqua, nec tantum se distantes signare quantum signabant. nam hoc ipso quo nimis se longinquos testabantur, suspitionem de se ipsis causabant, quia valde distantes inde non egebant aliqua confœderatione cum Israelitis: sed verba Gabaonitarum non sunt intelligenda, vt valde magnam distantiam signent. E

Locutio in tertia persona gratior ad maiorē exaltationē eius ad quem locutio fit quā si fieret in secunda.

In nomine Domini Dei tui. Hic captāt beneuolentiā Gabaonitę Israelitarū, laudātes Israelitarū Deū. s. q. venerunt in nomine Dei Israel. i. venerūt pp famā Dei Israel, siue nomē eius. Fama enim est dilatatio nominis eius. cū ergo aliquis in alicuius venit famam, venit ad nomen eius, sic erat de Gabaonitis qui audierant quæ fecerat Deus Israel, & ꝓpter hanc famam veniebant ad eum: sic ipsi declarant im-

mediatè dicentes. Audiuimus.n.famam potentiæ eius,cũcta quæ fecit in Aegypto,&c.In hoc Gabaonitæ duo persuadent. Primum est in captando beneuolentiam;nam cũ Israelitæ desiderarent cultum, & gloriam Dei sui, qñ audiebant aliquem laudantem Deum eorum,gaudebant,& magis inclinabantur ad faciendũ bonum illi ꝙ aliàs. Ideò citius sic inducerentur Israelitæ ad concedendum fœdera petita a Gabaonitis, quàm aliàs.

Modus persuadendi Gabaonitarũ.

Item erat ista laus Israelitarum.nam magna laus ipsorũ erat,ꝙ haberent meliorem Deum,quàm aliæ gẽtes, & sic laudabiles eos dicit Moyses,vt patet Deuter.4.c.cum dicitur.nec est alia natio tam grandis,quæ habeat Deos appropinquantes sibi,sicut adest Deus vester cunctis obseruationibus vestris;sed Gabaonitæ dicentes se venisse in nomine Dei Iosue,siue propter famam eius,laudabant in hoc Deũ Israel.ergo consequenter Israelitas, vt sic facilius eis cõsentirent ad fœdera ineunda. Alio modo persuadent in hoc Israelitæ facientes probabilia, quę petebant.nam fortè diceret aliquis de Israelitis ad quid velint confœderari Gabaonitæ Israelitis si de terra extra regna Chanaan erãt, ad quæ non erat accessurus Iosue.

Ex hoc autem responderi posset, ꝙ Gabaonitæ audierunt famam Dei Israel, & ob hoc confœderari voluerunt genti, quæ talem Deum habebat, vt eis sic bene esset. Ita factum est de Geraritis, qui ad Isaac uenerunt inituri fœdus cum illo,ut patet Gen.24.cum dixit. Quid uenistis ad me hominem quem odistis, & expulistis à vobis? qui responderunt. Vidimus tecum esse Dominum, & idcircò diximus.sit iuramentum inter nos,& ineamus fœdus.Videntes ergo Israelitæ hoc,crederent Gabaonitas in veritate loqui; ipsi tamen hoc prætextu velabant fraudem ad alligandum eos posito fœdere.

Audiuimus enim famam potentiæ eius. Hic ponebãt Gabaonitæ quid mouebat eos ad Israelitas venire, vt cum eis fœdus inirent,& dicitur,quòd hoc fuit fama potentię Dei Iudæorum. Verè enim famam audierunt de factis mirabilibus Dei Israel, & tamen non erat istud, quod inducebat eos ad ueniendum,ut inirent fœdus cum Israelitis.Sed motiuum primum fuit, ne occiderentur,aut expellerẽtur de terra:audierant.n.quòd Deus promisisset terram Chanaan Israelitis dare in possessionem. Quòd autem traditurus esset crediderunt,quia audierant magnam famã potentiæ eius,s.quæ fecerat in mari Rubro,& in duobus Regibus Amorrhæis. Si autem putauissent hanc terram non deuenturam in manibus Israelitarum,quãquam audissent maiorem famam Dei Israel non curassent uenire, ut cõfœderarentur Israelitis, sed necessitate compulsi veniebant. sic patet infra,cum detecta fraude eorum dixerunt. Nunciatum est nobis seruis tuis, ꝙ promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo,quòd traderet vobis omnem terrã, & disperderet omnes habitatores eius.timuimus ergo valdè, & ꝓuidimus animabus nostris vestro terrore cõpulsi.

Nunc autem non reuelabant Gabaonitæ veritatem intentionis suæ, quia sic non possent attingere, quod intendebant,sed sub hoc colore. Causa tamen veniẽdi uĩc fuit, quia audierant deletionem Iericho,& Hay,quę paulo ante hoc fuerat,& sicut de his vrbibus dicebatur, ita de Gabaonitis fieri posset,ideò festinauerunt ad componendum fœdera.Et hanc causam ueniendi ponit supra litera. s. & hi qui habitabant in Gabaon audientes cuncta, quæ fecerat Iosue Iericho,& Hay,callidè cogitantes tulerunt sibi cibaria,&c. Hic tamen,vt declaratum est,non ponunt causam veram Gabaonitæ motus sui, sed eam quæ cõgruebat intentioni eorum.

Audiuimus enim famam potentiæ eius. Inter Deos gentilium non erat quisquam, qui talia ageret, aut facere videretur.cũ ergo Gabaonitæ talia cognouerunt admirati sũt, & hoc dicuntur per famam se cognouisse.q. d. ꝙ non cognoscebant hoc ex fundamento fidei, nec ex naturali cognitione de Diuinis proprietatibus uia naturæ inquirendo secundum ea, quæ naturaliter essent cognita, ut dicit Apostolus ad Rom. 1.c.sed solum ex relatione aliorum cognoscebãt istam Dei magnitudinẽ,sicut cognoscuntur facta notabilia virorum per auditũ. *Cuncta quæ fecit in Aegypto.* Hic declaratur quid erat, quòd de Dei magnalibus per famam peruenisset ad Gabaonitas. Et primo dicũt de

F omnibus quæ fecerat Deus in Aegypto. s.pro liberatione Iudæorum infligendo magnas pęnalitates Pharaoni, & seruis suis.de quibus à c.7.Exod.vsq; ad 15.& ista ponuntur prima,quia ista verè sunt,quæ fecit Deus primo pro Israelitis,ante hoc.n.licet ab antiquo aliquid fecisset pro patribus eorum,tamẽ nec ita magnũ,nec celebre erat: ideò hoc solum enarratur. *Et duobus Amorrhæorum Regibus.* Isti erant Sehon,& Og,duo Amorrhęi Reges cõtra quos pugnauerunt Israelitæ,& deleuerunt eos.vt patet Nu. 21. & Deut.2.& 3.c. *Trans Iordanem.* Dicitur de Regib. Amorrhæis trans Iordanem. i. ante Iordanis transitum ad partẽ Orientalem eius accipitur trans,varie.nam qui ad partem vnam sunt Iordanis esse alios dicunt trans Iordanem,& q ad aliam partem manent, dicunt eodem modo esse alios trans Iordanem. Et sic in sacra Scriptura aliqñ accipitur trans Iordanem pro parte Oriẽtali,& aliqñ pro parte Oc-
G cidentali.sic patet supra 5.c.cum dicitur.Postq̃ ergo audierunt oẽs Reges Amorrhęorum,qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam.Aliquando dicitur trans Iordanem.i.ad partem Orientalem.sic patet supra 1.c.quã vobis dedit Moyses famulus Dei trans Iordanem.i.ad partem Orientalem siue contra Solis ortum.De vtroq; simul patet exemplum Num. 32. hic dicitur de Regib. Amorrhæorum trans Iordanem ad Orientalem. s. partem: non ꝙ non percussisset Iosue Reges Amorrhæorum ad Occidentalem plagam trans Iordanem,sed ipsi hoc se ignorasse finxerunt.nam percusserat Iosue Regem Iericho, Regem quoque Hay suspendit. vt patet sup.8.Sed Gabaonitæ non expresserunt de his,ut colorarent mendacium: nã dixerant se venisse de terra longinqua valdè,in cuius testimonium oĩa attrita portabant,quæ in exitu de vrbib. suis noua fuerant:occisio tamẽ Regis Iericho,& Hay,& dele-
H tio ciuitatum ipsorum paulo ante hoc fuerat, & fortè non per 10.dies.si igitur dixissent se in terra sua audiuisse famã horum, argueretur manifestè eos esse de terra propinqua satis,vnde mendacij rei essent: subticuerunt igitur: istud tamen fuit quod mouit eos ad veniendum, vt patet supra cum dicitur. & hi qui in Gabaon habitabant audiẽtes q d fecisset Iosue Iericho,& Hay, callidè cogitantes, &c.

Sehon Regi Esebon. Iste erat de Regibus Amorrhæis, & primus, venientib. à fronte Orientali terræ illius: ideò Iudæi venientes per partem Orientalem ingressi sunt primo terram Sehon: iste vocatur Rex Esebon, quia ciuitas sua Metropolis erat Esebõ,quæ fuerat olim de terra Moabitarum cum alijs ciuitatibus: Rex autem Sehon accepit illam,& vocatus est Rex Esebon.sic patet Num.21.cũ dicitur.Vrbs Esebõ fuit Regis Sehõ Amorrhæi,qui pugnauit contra Regem Moab,& tulit omnem terram,quæ di-
I tionis illius erat vsq; Arnon:vnde dicitur in prouerbio.venite in Esebon ædificetur ciuitas Sehon.

Et Og Regi Basan. Iste erat alius Rex Amorrhæus ante Iordanem de genere Gigantum. vt patet Deuter.3.c. s. solus quippè Og restiterat de stirpe Gigantum. Vocatur autem Rex Basan, quia erat in regno eius quædam terra specialis à qua ipse nomen traxerat. s. terra Basan: erat enim hic de gigantibus, & terra Basan fuerat olim tota gigantum.vt patet Deuter.3. cap. ab ea igitur conueniens nomẽ Regno eius datum est. Nec existimandum est Basan esse ciuitatem sicut Esebon.nam de Esebon patet,ꝙ sit ciuitas Nu.21. De Basan dicendum est,ꝙ sit Regio.vt patet Deuter.3.c.cum dicitur.& oẽm Basan Og tradidi mediæ Tribui Manasse,& iterum.cuncta Basan vocatur terra gigantum. præter Basan tamen alias terras habuit Rex Og, vt colligitur Deut.3. sicut Rex Sehon habuit vrbes alias prę-
K ter Esebon. *Qui erat in Astaroth.* i.morabatur Og in Astaroth:nomen ciuitatis est,& vocatur Astaroth Camayn. vt patet Nu.32. erat hic præcipua sedes eius, sicut Regis Sehon erat ciuitas Esebon. *Dixeruntq́; nobis seniores.* Declarant Gabaonitæ hoc factum esse cum consilio magno. s.ꝙ quia audierant famam potentiæ Dei Israel, consuluerunt seniores bonum esse confœderari genti, quæ talem Deum hẽt. Et dicitur de senioribus,quia ipsi sunt apud quos cõsilium est:pertinet enim consilium ad prudentiam, prudẽtia autem perfecta iuuenum non est, quia experientia indiget,& tempore. vt ait Arist.6. Ethic. ideò Mathematicos contingit iuuenes esse,prudentes autem, & Physicos non.

Prudentia & consilium semper est apud seniores, & non

vt

vt patet ibidem quia Mathematicæ nullam experientiam supponunt: sed sola imaginatione comprehenduntur, cum abstrahantur a materia & motu. Physicum esse est de entibus materialibus, & in motu ideo de his tardius certificamur: ideo tẽpore indigemus. Prudentia tamen adhuc magis indiget tempore, quia est de factis humanis quę sunt variabilia magis, nec habent ullam certitudinem, cum dependeant a principijs pure liberis & varijs, nisi quis maxima experientia in eis quicquam deprehendere valuerit. seniorum ergo consilium rectum est. Vocant autem seniores Gabaonitę eos, qui in tota terra sua maioris habebantur auctoritatis in consiliando.

apud inuestigantes, & quę est cũ hominis.

Et dicitur quòd dixerunt nobis, quod potest referri ad omnes Gabaonitas, vel ad istos solum qui missi erant. Primo modo est sensus, ꝙ congregatis Gabaonitis in commune consilium quid agendum foret; senes dixerunt nobis. i. toti genti Gabaonitarum: Isti autem loquebantur nomine omnium Gabaonitarum, quia eorum erãt ambasciatores. vel intelligitur de ipsis solum. s. ꝙ Gabaonitæ cæteri & seniores dixerunt istis, ꝙ tollerent in manibus suis cibaria. & hoc quia constituerant eos ambasciatores & procuratores suos ad supplicandum pro fœdere ineundo cum Israelitis. *Et omnes habitatores terræ*. Id est omnes de his. 4. ciuitatibus pro quibus petimus pacem, diffinierunt hoc congregati in commune consilium, & tunc præceperũt nobis, vt veniremus ad vos.

Tollite in manibus vestris cibaria. Hoc ponebãt Gabaonitę ad colorandum mendacium suum. nam Gabaonitæ qui erant in vrbibus inserũt portare isti panes, vt possent eos monstrare Israelitis testes longitudinis vię. Hi aũt qui venerant tanquam ambasciatores ex mandato aliorum Gabaonitarum, habebant occasionem colorãdi factum. nam dicerent Israelitæ. Quomodo portatis panes istos ita duros? & si dicerent vẽnisse illos de terra sua quæ longinqua valde erat, possent respondere Israelitæ, nunquid forte in via non eratis panes inuenturi? Responderũt tunc Gabaonitæ. seniores nostri iusserũt nobis portare panes, ideo portauimus, & ecce iam viæ longitudine inueterati sunt, & induruerunt nimis. *Ob longissimam viam*. Id est quia valde longam viam ambulaturi estis, tollite cibaria. Sciendum quòd ista determinatio ob longissimam viam, nõ refertur solum ad illud dictum, tollite cibaria: sed ad aliquid vltra. nam hoc modo non correspõderet intentioni Gabaonitarum. ipsi enim volebant ex hoc inferre, quomodo duxissent de terris suis panes illos, & indurati nimis essent propter vię longitudinem: si tamen solum diceretur tollite cibaria, poterant Gabaonitæ tollere cibaria, quæ non sufficissent ad medietatem vię, & sic nõ peruenissent panes durissimi ad Israelitas: sed subintelligitur tollite multa cibaria in manibus vestris, & tunc conuenit quod sequitur. s. ob longissimam viam. q. d. in longissima via cibaria multa fuerunt necessaria, maxime cum ipsi innuant consumptis omnibus, quæ in illa longissima via necessaria fuerant, excreuisse ea quę Israelitis nunc monstrabant, & quorum partem magnam gratis obtulerunt, sicut infra dicitur. susceperunt ergo de cibarijs eorum. & dicitur: tollite in manibus vestris, non quòd in manibus tollerent, quia non poterant pro via tam longinqua, vt ipsi fingebant, portare in manibus cibaria.

Item quia ex facto suo contrarium apparebat: nam in Asinis ista cibaria portabant. vt patet supra. s. tulerunt ergo cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & vtres vinarios scissos. sed dicuntur portare cibaria in manibus suis. i. prompta ad manum suam. s. ꝙ non oporteret illa inquirere per loca viæ, sed quandocunque vellent præsto haberent. *Et occurrite eis*. Non dixerunt Gabaonitæ, ite ad illos, tanquam manerent in aliquo loco vel terra, vt quiete possidentes: sed occurrite illis. i. exire illis obuiam. q. d. ipsi sunt semper in motu laborantes in acquisitione terræ, & veniunt versus terram hanc: occurrite ergo illis. *Et dicite: serui vestri sumus*. Hoc dicebant Gabaonitæ ex cõi modo lepiditatis, quia verba dulcia & quodã delibuta lepore animos permulcent, vt sic q̃dam pars Rhetoricę suasionis effecta sit, nec tamen quis se ex hoc seruum alterius confitetur, quo seruum se illius vocat. sic tamen euenit eis, quia serui effecti sunt Sanctuarij, & totius populi Israel, ad cõ-

Verba dulcia & lepore delibuta animos permulcent.

A portandas aquas, & cędenda ligna.

Gabaonitæ autẽ non opinabantur se subijciendos in seruos, sed aut occidendos non constituto, aut rupto fœdere, vel in plena libertate mansuros. & hoc quidem, quia audierant Israelitas prohibitos a Deo ponere fœdus aliquod cum Chananęis, siue tributariorum, siue seruorum, sed quòd occiderentur, vt patet Deuteronom. vigesimo capitul. elegissent tamen potius Gabaonitę seruire Iudęis quam eorum gladio lacerari, sic enim fecerunt comperta eorum fraude per Israelitas. Dixerunt enim nunc autem in manu tua sumus, quod bonum tibi videtur fac: si tamẽ horruissent seruitutem magis quàm gladium, elegissent potius viriliter morientes euadere ignobilem seruitutem, q̃ mortem marcenti animo pauitantes certissimæ subijci seruituti. *Et fœdus inire nobiscum*. Idest ponatur nobiscũ pactum de non occidendo nos. nam non cõposuerunt fœdus de compugnatione, sed solum de pace tenenda. vt supra declaratum fuit. *En panes*. Hic Gabaonitarum ambasciatores tolhunt suspitionem Hebrçorum demonstrãtes quibusdam coniecturis se non esse de terra Chanaã, sed de terra valde longinqua, & q̃ q̃ istæ coniecturæ efficaces nõ erant aduertentib. ad eas, vt supra est inductum, tamen Iudæi persuasi sunt illis datis. Dixerunt autem Gabaonitæ hoc, quia videbant Israelitas aliqualiter hęsitare in concedendo fœdera arbitrantes, quòd essent de terra Chanaã. vt patet supra ex verbis eorum. s. ne forsitan in terra quæ forte nobis debetur, habitetis, & non possimus fœdera inire vobiscum. ponunt autem suasiones Gabaonitæ ostendendo viæ longitudinem per signa hęc. Primo per panes q fuerant recentes in exitu vrbis Gabaon, nunc vero erant durissimi. *En panes*. Idest ecce panes qui coram oculis vestris sunt. protulerunt enim illos de saccis suis, vt viderẽt Israelitæ, & vt offerrẽt eis partem ciborum in subsidium, sicut infra patet, quòd susceperint de illis.

Quando egressi sumus de domibus nostris. Scilicet de vrbe Gabaon, Caphira, Beroth, & Cariathiarim, nam pro istis. 4. ciuitatibus fœdera inita sunt, quæ vocantur nomine Gabaon, quia illa erat Metropolis, & subintelligitur hic, ꝙ Gabaonitæ recto cursu, & continuo processu venerant vsque in castra Galgalæ, vbi erant nunc Hebręi. nam si circuitibus anfractibus illuc peruenissent, etiam si via esset breuissima, possent magno tempore immorari, in quo nullũ argumentum de distantia terrę inde daretur Israelitis, etiã si non fuisset cursus in via continuus, non inducerẽt quod intendebant Gabaonitæ. Ideo quamquam hæc duo non proferantur subintelliguntur, & forte Gabaonitæ expressẽrũt Israelitis, sed Scriptura subticet, quia in his, quæ subintelligi possunt, breuiloqua est.

Calidos sumpsimus. Et mox profecti vsq; nunc ambulauimus, & ecce in magnam duritiem lapideam. consolidati sunt, aut siccitate comminuti: non valde arguebant Gabaonitæ in hoc. nam si pañis calidus sumptus foret, & positus in saccis in viam portatus est, citius in duritiem transirent, quàm si post decoctionem paululum mansisset non portatus in via.

Nunc sicci facti sunt. Scilicet in tanta siccitate, vt satis euidenter monstrent diuturnitatem a tempore recessus. nam erant isti panes tam duri, vt tantam viæ longitudinem demonstrarent quantam volebant in quibusdam alijs signis monstrare. erant tamen satis duri, quia elegerunt in terra sua duriores panes quos inuenire potuerunt, & itineris motu atque calore adhuc magis indurati sunt atque comminuti.

Et vetustate nimia comminuti. Non erant panes Gabaonitarũ comminuti vetustate, sed motu itineris, in quo frequẽti cõcussione particulæ scissę inuicẽ discinderent: dixerunt tñ esse cõminutos vetustate, quia veraciter ex nimia vetustate panis comminui põt. nam compactio partiũ est per aliqualem humiditatem bonę commixtionis farinę, cum aqua in formatione panum: diuturnitate tẽporis consumitur ista humiditas, & tunc a se partes dissiliunt. Sic autem fit in terra, quę continuo subiecta calori in magnitudine temporis conuertitur in arenas, dissilientibus a se inuicem etiam minutissimis particulis, humido tenaci calore exurente penitus absumpto.

Vtres vini nouos impleuimus. Id est quando de terra sua recesserunt

sent Gabaonitæ de Chananæis, respondisset Deus quòd erant, & recusarent fœdera, vnde non saluarentur Gabaonitę: nunc verò non cognoscētes terrã eorum inierũt fœdus. De modo interrogandi Deũ dicẽdũ est, quod erat duplex, vnus quod Sacerdos introiret in Sanctuarium, & inquireret a Domino, quia apud ostiũ Tabernaculi dicebat se appariturum. vt patet Exo. 29. c. Intra Sancta sanctorum etiã super propitiatorium loquebatur Angelus: sed nõ erat Sacerdoti magno licitum illuc ingredi, nisi in die propitiationis, vt patet Leui. 16. & ad Heb. 9 c. Moysi autẽ licebat introire quãcũque vellet, & patet Nu. c. 7. vbi dr, q̄ qñ Moyses volebat consulere oraculum audiebat vocem ad se loquentem de propitiatorio inter duo Cherubin.

Modus interrogandi Deum in veteri testō erat duplex.

Alius modus erat cõueniẽtior Sacerdoti ad vsum quotidianum. s. quod applicaret rationale & Ephod, & ibi consulebat Dominum & cognoscebatur veritas, sicut cum esset Dauid in Ceila, iussit Abiathar Sacerdoti applicare Ephod, quo applicato inquisiuit an traderetur in manum Saulis, & respondit Deus quod traderetur si ibi maneret, vt patet 1. Reg. 23. cap. & ob hoc vocatur rationale iudicij quia in eo iudicabatur id, quod erat absconditum. de hoc magis declaratum est Exod. 28. cap.

Fecitque Iosue cum eis pacem. Dicitur fecisse Iosue pacẽ non, q̄ ipse solus fecerit, sed totus Israel, ipse tñ erat Princeps: ideo omnia quæ faciebat totus populus ipsi attribuebantur. In hoc patet, q̄ non inierunt fœdus de mutua compugnatione. s. q̄ adiuuarẽt Gabaonitæ Israelitas, & Israelitæ Gabaonitas: sed solum, q̄ non occiderent eos.

Et inito fœdere. Dicebatur inire fędus, idest componere pactum de pace tenenda cum Israelitas: in fęderibus autẽ componendis apud antiquos occidebãtur pecora. nam & quando cum Deo faciebant Israelitę fœdus obseruabant has cęremonias. vt patet. Hiere. 35. cum fecerunt pactum tempore Sedechiæ cum Domino, & occiderunt vitulum secantes in duas partes, atque transeuntes per medias diuisiones. an vero aliqua animalia in signum fœderis hic fuerint occisa non constat.

Pollicitus est, quod non occiderentur. Idem est hoc, inire fędus, & quantum ad hoc determinate ponebatur pactũ, & non de compugnando: intelligebatur tamen per hoc, q̄ etiam non infligeretur eis aliquod damnum, aut pęna, nec auferretur terra possessionis eorum: pro hoc enim specialiter orabant Gabaonitæ. nam si solam vitam conseruare cuperent, tradita etiam patria in manus Israelitarum poterant non incurrẽtes aliquam seruitutem, nec erat eis opus componere fœdera cum Israelitis: poterant quippe ablatis rebus suis ante aduentum Iudæorum in Gabaon, terrã dimittere, alias sedes inquirentes; amor tamen patriæ eos tenuit, & pro hac fœdus inierunt, vt si quomodo in ea manere possent. Fuit autem istud fœdus confirmatum iuramento Iosue & Principum, & quamquam non exprimatur hic de Iosue iuramento, intelligendum est, sicut de iuramento Principum.

Principes quoque multitudinis iurauerunt eis. Id est postq̄ iurauit Iosue, etiam Principes populi iurauerunt: isti erãt. 12. Principes Tribuum qui erant Principes totius multitudinis, quia in tota multitudine nõ erant nisi. 12. Tribus; iurauerunt isti nomine totius multitudinis, quia continebant totam multitudinem eminenter & in virtute: etiam quia tota multitudo non poterat iurare, nisi singuli de populo iurarent, quòd difficillimum erat: vnde postea comperto q̄ Gabaonitæ essent de Chananæis multitudo voluit delere eos: Principes autem populi restiterunt allegantes, q̄ iurassent, si autem omnes de multitudine iurauissent non moti fuissent ad occidendum eos, sed oẽs æqualiter defendissent Gabaonitas a morte. Sic patet infra cũ responderunt Principes multitudinis ipsis popularibus dicẽtes. Iurauimus eis in nomine Domini Israel: ideo non possumus eos contingere. *Post dies autem tres.* Hic ponitur tertium huius secundæ partis. s. mendacij Gabaonitarum detectio: erat enim necessario detegendum mendacium Gabaonitarum, quia cum ipsi habitarent in terra Chanaan Israelitæ peruenturi erant in terram illam, & cognoscerent mentitos Gabaonitas: ipsi tamen volebant quomodocunque inducere Israelitas ad fœdus; inito enim pacto fortassis misererentur eorum, aut iuramentum putantes tenere,

A non contingerent illos, ideo leuius eis affuturum expectabãt quam si nullum cõtraheretur fędus: si autem aliquid mali eueniret etiam aliter euenturum erat: prælegerunt ergo se exponere in illis dubiis fędera facientes, quam nullo facto pacto non dubiam mortem expectare. *Post dies autẽ tres initi fœderis.* Idest post tres dies a fœdere inito. *Audierunt, quòd in vicino habitarent.* Istud audire poterant Israelitæ a Ierichontinis qui erant inter eos. s. a Raab & cognatis suis: isti enim erant in castris Israel, & cum venerũt Gabaonitæ ad ponendum fędus cum Israelitis non erant præsentes locutioni: ideo non potuerunt notificare Israelitis, quomodo ipsi erant de Chananæis: non enim tacuissent. vt supra declaratum fuit: postea dictum est his quomodo venissent ad faciendum fędus cum Israelitis quidam viri q̄ vocabantur de Gabaon, & Caphira, Beroth, & Cariathiarim: tunc dixerunt istos esse Chananæos Ierichontini, &
B in propinquo habitare: fuit autem hoc post tres dies a contracto fœdere, quia forte non fuit prius nõtificatum Raab & cognatis suis venisse Gabaonitas ad ponendum fędus cum Israel.

Posset autem aliquis dicere, quòd Israelitæ audierunt hoc a quibusdam alijs, sed non videtur quomodo. nam non cõicabant Iudæi cum aliquibus Chananæis, qui eis significare possent hoc. Erant enim omnes hostes Israelitarum, quia non poterant Israelitæ dimittere viuentem aliquem horum, vt patet Deut. 20. ergo rationabiliter dictum videtur, quòd Raab & cognati sui hoc reuelauerint nam circa Iericho erat Gabaon. quod patet, quia fœdera inita fuerũt in castris Galgalę, vt patet supra cum dicitur, quòd venerunt Gabaonitæ ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgalę. sed Galgala erat apud Iericho. s. in cãpo apud Iericho. nam existentes Iudæi in Galgalis dicebãtur
C esse in campestribus Iericho, vel in agro Iericho. vt patet supra 5. c. Dicebatur tamẽ Gabaon in propinquo ad castra Galgalę, vt patet hic cum dicitur. audierunt, quòd in vicino habitarent. ergo Iericho in vicino erat ad vrbem Gabaon, possent ergo consequerenter Ierichontini cognoscere an esset Gabaon in terra Chanaã, & an in propinquo vel in distanti.

Quòd in vicino habitarent. Hoc erat contra dictum Gabaonitarum. Dixerant enim se venisse de terra longinqua, in cuius testimonium ostenderant omnia signa supra posita, & tamen in hoc nihil præiudicabatur Israelitis, dum tamen non essent in terra Chanaan, poterant autem esse de terra propinqua, & quòd non essent de terra Chanaã. nam in circuitu terræ Chanaan erant multæ regiones propinquæ in quibus potuissent habitare Gabaonitæ, & non essent de terra Chanaan, & tunc cum terra illa non pertine-
D ret ad Israelitas, possent inire fędus cum illis. Nec etiam Gabaonitæ dixerunt, atque in habitu finxerunt se venisse de terra longinqua: tanquam necesse esset eos esse de terra Chanaan, si essent de terra propinqua: sed posuerunt hoc ad magis elidendum suspitionem illam. nam si dicerent se esse de terra propinqua, erat indifferens ad esse eos de terra Chanaan, vel esse de terra aliena. cum autem dicerent se esse de terra longinqua, nimis elidebant efficaciter præsumptionem, quia non poterant esse de terra nimis longinqua, & quòd essent de terra Chanaan.

Et inter eos futuri essent. Idest audierunt, quod si post fędera ipsi Gabaonitæ mansuri essent in terra, in qua tunc erant, quòd necessario moraturi erant inter ipsos Israelitas, quia vrbs Gabaon, & aliæ tres erant in medio terræ Chanaan. nam Gabaonitæ erant de genere Heuæo-
E rum, qui erant vnus de septem gentibus. Sic patet infra ca. 11. s. non fuit ciuitas, quæ se non traderet filijs Israel præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon: in hoc iam præiudicauerunt Gabaonitæ Israelitis, quia si non læderent eos, non tollerent eis possessionem terrarum, in quo diminuebatur sors Israelitarum: etiam quia iusserat Deus omnes Chananæos occidi, nec erat fas Israelitis componere cum eis fędus. nunc autem iurauerant non occidere istos, vnde erant implicitι iuramentum contra preceptum Dei. *Moueruntque castra filij Israel.* s. recesserunt de Galgalis ad veniendum in ciuitates Gabaon. iam enim innotuerat eis vbi essent ciuitates illę, quia notificauerant Ierichõtini. s. Raab & cognati sui. Ideo vt viderent quomodo hoc factum esset, & an

set,& an aliquam causam huius haberent Gabaonitæ iuerunt illuc Israelitę. Et dicitur, quòd mouerunt castra. s. de Galgalis. nam in Galgalis erant quando fędera facta sunt, & postea non mouerunt inde castra usquequo iuerunt in Gabaon. potissime, quia tribus diebus post facta fædera mouerunt castra, vt hic patet. Et non est intelligendum, ꝙ mouerint castra. i. ꝙ totaliter recesserunt de Galgalis. nam seq. c. dicitur de Iosue & Israel exercitu, quomodo reuerterentur in Galgalam in locum castrorum: sed dicitur, quòd mouerunt castra. i. Iosue cum viris bellatoribus recesserũt de Galgalis in Gabaon. *Et venerunt in ciuitates eorum die tertio.* Iste dies tertius potest dupliciter intelligi. vno modo ꝙ sit dies tertius, & computetur a die quo facta sunt fędera, quia dicitur, quòd post tres dies facti fęderis cognouerunt Israelitę falsitatem Gabaonitarum, & ꝙ in hoc tertio die venerint in Gabaõ. Alio modo accipitur dies tertius. s. computando a die, quo mouerunt castra de Galgalis recedentibus inde bellatoribus viris solum. & iste sensus est cõuenientior, quia ista determinatio die tertio, videtur referri ad iumenta scilicet mouerunt castra filij Israel. n. si referretur ad illum diem tertium, in quo cognouerunt Israelitæ fraudem Gabaonitarum non diceretur, quòd venerũt die tertio in Gabaon, sed quòd venerunt eodem die. Dicẽdum ergo, ꝙ tertia die a recessu de Galgalis peruenerunt in Gabaon, quia non multum inde distabat. *Venerunt in ciuitates eorum.* Istæ ciuitates erant propinquæ inter se, eratque earum Metrópolis Gabaon: ideo Gabaonitæ facere dicebantur omnia quæ fecerunt istæ quatuor ciuitates: cum autem peruenerunt ad eas Israelitæ, aperuerunt Gabaonitæ eis portas tanquam amicis. quia nihil eis aliud agere expediebat. nam si clausis ianuis eis resistere vellent, nihil prodesset pristinum fędus quia pro hoc erãt rei mortis, & melius eis foret non iniuisse fędus quam inire, & postea portas claudere. Et satis apparet, quòd si ipsi intellexissent aliquando claudere portas Israelitis illuc euntibus, nũquam ante hoc per nuncios suos iniuissent fędus cum eis: nunc aũt cũ Israelitæ ad eos iuerunt locuti sunt eis, ergo gratis aperuerunt portas. *Quarum hæc sunt nomina, Gabaon, & Caphira Beroth, & Chariathiarim.* Istæ quatuor ciuitates erant simul; & forte pertinebant ad vnam communitatem vel regimen, quia non nominantur habuisse regem, sicut ciuitates alię, & erant propinquæ pertinentes ad terram Heuæorum, quia infra, 11. Gabaonitę vocantur Heuęi. Et forsitan dicas Gabaonitas esse Heuęos, sed non constare de aliis, an sint de genere Heuæorum. Respondendum est oẽs quatuor ciuitates pertinere ad Heuęos, quia infra. 11. dicitur. non fuit ciuitas, quæ se non traderet filiis Israel. pręter Heuæum, qui habitabat in Gabaon: omnes bellando cepit: sed manifestum est, quòd non deuicit Israel pugnãdo eos qui habitabant in Caphira. Beroth & Cariathiarim. ergo nomine Gabaon intelliguntur etiam istę tres ciuitates: alioquin non stabit litera, & cum Gabaon dicatur pertinere ad Heuæos. & ẽt alię tres ciuitates dicentur esse Heuęorũ, Istę quatuor ciuitates postea non sunt diuisę forte inter Israelitas, quia sicut Gabaonitę incolumes seruati sunt, ita & ciuitates eorum, & ẽt cuncta quę possidebant, eis reseruata sunt in quibus manerent *Et non percusserunt eos.* i. non occiderunt eos. s. quia Principes tenuerunt populum ne irrueret in eos. nam populus voluerat delere illos, & quia nõ permiserunt Principes repugnauit murmurans populus. *Eo quòd iurassent eis Principes multitudinis.* Vt non infringerent iuramentum non occiderunt, alioquin occidissent, & doluerunt, ꝙ eis iurauissent, quia desiderabant occidere eos. dicuntur iurasse Principes multitudinis. s. Iosue, qui erat maior in toto populo, & principes. 12. tribuũ qui erãt Principes totius multitudinis, quia in 12. tribub. tota multitudo Israelitarum erat, sic vocantur Nu. 4. & 7. c. populares autem non iurauerunt, quia non exigebatur. sufficiens enim erat, quòd Principes iurarent, qui continebant eminenter totam multitudinem. *In nomine Dei Israel.* Non dicitur hoc tanquam si iurassent in nomine alterius Dei, nõ esset iuramentum obligatorium. nam quomodocunq; quis iuret siue per Deum siue per aliquã de creaturis iuramẽtũ tenet. Iudæis tamen non licebat iurare per nomen alterius quam Dei sui. immo nec licebat nominari per os eorũ aliquem de aliis Dijs. sic patet Exod. 23. scilicet per nomẽ exF ternorum Deorum nolite iurare, nec audiantur ex ore vestro. etiam refertur in hoc veritas facti, quia Israelitæ iurauerunt in nomine Dei sui, & non alterius: sic enim Gabaonitæ petierant.

Murmurauit itaque omne vulgus contra Principes. Volebat vulgus irruere in Gabaonitas delendo eos, quia Chananæi erant, & quia fefellerant eos, & quia Principes vetuerunt pp iuramentum præstitũ, murmurauerunt. Cã murmurandi erat dupliciter. prima, quia agebatur hic contra mandatum Dei. nam præceperat omnes Chananæos occidi, ita vt nullus eorum maneret sub aliqua conditione, vt patet Deuter. 20. c. hic autem seruabantur Gabaonitæ.

Item damnum inferebatur magnum ipsis Israelitis, quia diminuebatur possessio eorum. nam totam terram Chanaam ipsi accepturi erant in possessionem, in qua erãt quatuor ciuitates Gabaonitarum. cum autem isti permitterentur G uiuere, etiam ciuitates eorum relinquebantur eis: erãt tamen istæ ciuitates magnæ, vt patet seq. c. Magnum ergo damnum infligebatur Israelitis adimendo. 4. ciuitates eorum. *Qui responderunt.* Hic ponitur quartum, s. pacti temperatio, quomodo pactum initum cũ Gabaonitis non mãsit totaliter in viribus suis, sed quantum ad aliquid obseruatum est, & hoc, quia vtrinque causa vrgens erat: nam populus murmurabat, ꝙ dimitterentur impuniti: Gabaonitæ tamen delendi erant, quia Chananæi erant, & nisi aliqualiter consentiret populo, magnus tumultus fieret. Rursus non decebat, nec iustũ visum est Principibus Israel infringi pacta inita cum Gabaonitis, quia erant iuramento firmata: ideo temperata sunt, quia non occisi sunt: nec eorum vrbes illis ablatæ fuerunt: in seruitutem tamen redacti sunt scilicet quòd semper essent in cultu multitudinis & Sanctuarij, vt patet infra. *Iurauimus eis in nomine Domi*H *ni Israel, idcirco non possumus contingere eos.* i. iurauimus eis per Deum, quòd non occideremus eos, nec noceremus illis. ideo non possumus contingere idest tangere illos ad nocendum eis, nisi incurramus pęnam periurii. *In nomine Domini Israel.* In hoc consistit vis rationis scilicet nomen Dei Israel est excellens, nec illud in vanum sumi decet, sed in nomine eius iurauimus. ideo non decet irritum fieri iuramentum. *Idcirco non possumus eos contingere.* Idest obligati sumus ad non contingendum, scilicet inferendum aliquam lęsionem.

Cã murmurandi de Gabaonitis fuit duplex.

An iuramentum præstitum Gabaonitis ab Israelitis fuerit obligatorium, vbi arguitur primum pro parte negatiua, deinde pro affirmatiua. Quæst. XVII.

I Circa hoc considerandum est, quia principes dicebant se non posse contingere Gabaonitas. s. non incidendo in periurium, inquirendum est, an iuramẽtum pręstitum ab Israelitis Gabaonitis fuerit obligatorium. nam si obligat, rectè dicebant Principes non posse contingere Gabaonitas: si autem non erat obligatorium, poterant occidere eos non incidentes in periurium. Et videtur, quòd non obligaret, quia iuramentum pręstitum contra legem Dei nõ tenet, imò obseruari non debet sub pœna mortalis peccati, sed istud iuramentum erat contra legẽ Dei, vt patet Deut. 20. s. ꝙ de gentibus quarum Israelitę terram in possessionem accepturi erant, nullam dimitterent occidentes in ore gladii tam viros quam fœminas, paruulos, & senes. Idem patet Nu. 34. ergo iurm pręstitũ Gabaonitis de non occidendo eos, quia erant Chananęi (vt patet hic) nõ tenebit.

Item iuramẽtũ cum pręstatur sub cõditione, non obligat, nisi existat conditio: sed Gabaonitis pręstiterũt IsraeliK tę iurm sub cõditione, ne essent de terra quam ipsi in possessionem accepturi erant, vt patet supra cum dicitur: ne forsitan in terra quę nobis forte debetur, habitetis, & non possimus vobiscum inire fędus: sed Gabaonitę erant de terra illa. ergo non tenebat iuramentum.

Item fraus & dolus nemini patrocinari debent: sed Gabaonitę fraudulenter induxerunt Israelitas ad iurandum, ne eis noceretur, quod non fuissent consecuti nisi fraudibus vterentur. ergo non debuit in eorum fauorem tenere iuramentum, sed magis in odium viribus carere.

In contrarium arguitur ex verbis Principum, quæ habentur hic, scilicet iurauimus eis in nomine Domini Dei

mini Dei Israel. ideo non possumus eos contingere. q.d. in A extremus periurium si tetigerimus sed non incurrerent periurium, nisi iuramētum esset obligatoriū. ergo obligabat.

Item si Principes isti non intellexissent se teneri iuramēto, occidissent Gabaonitas, cum populus tumultuaretur contra eos, quia non permittebant occidi Gabaonitas. sed Principes non permiserunt, etiamsi populus quantuncunq; tumultuaretur, dicentes se iurauisse. ergo intelligebant se astrictos iuramento.

Item dicitur infra, reseruentur quidem, vt viuant, ne cōtra nos ira Domini concitetur. sed ira Domini non concitatur, nisi contra eos qui male agunt. ergo si Iudæi Gabaonitas occiderent, malum agerent. Sed hoc non erat malum, nisi quia iurauerant eos conseruare a morte. nam aliàs licitum erat, immo præceptum eos occidi: ergo iuramentum istud obligauerat.

Item contra Dei præceptum erat aliquem de Chana- B neis reseruare viuentem. si ergo non obligasset iuramentum, Israelitæ non reseruassent eos, sed reseruauerunt. ergo obligauit.

De tribus rationibus quas ponit Nicolaus propter quas iuramentum præstitum Gabaonitis erat seruandum, & an teneat. *Quæst. XVIII.*

AD hoc respondet Nicolaus, quòd iuramentum præstitum Gabaonitis fuit obseruandum triplici ratione. Prima sumitur ex parte Gabaonitarum, quia venerunt ad Iosue in nomine Domini volentes eius cultui subiici. ideo præceptum Domini de interfectione habitatorum terrę Chanaan non videbatur contra eos currere, quia erat datum propter malitiam habitantiū in terra, & obstinationem eorum in malis. vnde infra. 11. c. dicitur de obstinatio C ne illorum. Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac sic perirent, sicut pręceperat Dominus Moysi. ex quo patet, ꝙ Gabaonitæ meruerūt clemētiā Dei, nec currebat cōtra eos sentētiā Domini. Secunda causa accipitur ex parte Israelitarum, quia istud fuit primum iuramentum, quod fecerunt extraneis gentibus, excepto tamen iuramento quod fecerunt Raab, quod fuit magis particulare. istud autem fuit magis cōmune. ideo si fregissent iuramentum Gabaonitas occidendo, quibus iurauerant ne occiderent illos, fuisset hoc diuulgatum per omnes terras in circuitu, & reputati fuissent filij Israel infideles, & iuramentorum transgressores in magnū scandalum illius populi, & per consequens in irreuerentiā, & blasphemiam Dei, cuius dicebatur peculiaris populus, & a Deo electus: iō ad emtandum hoc debuit obseruari iu D ramentum. Tertia accipitur ex parte Dei, qui pronior est ad indulgendum quam ad puniendum. ideo credendum est, quòd Iosue ex familiari consilio Dei mortem eorum mutauerit corporalem in ciuilem, & sic de suis mendacijs punirentur, quod de morte corporali eis non infligenda intelligebant. Quod autem Dominus hāc sententiam approbauerit patet, quia propter afflictionem factam iniuste Gabaonitis a Saul, Deus dedit famem magnam tribus annis in Israel, & non cessauit ira Dei, quousque ad petitionem Gabaonitarum suspensi sunt septem viri de stirpe Saul, sic patet 2. Re. 21. cap. Item patet ex glo. B. Aug. super c. sequēs super partem illam, in manus tuas tradidi illos: ait nec consultus est Dominus vtrum eundum esset, sed vltimo suis subuenire volens futuram prænunciauit victoriam. sic posset de Gabaonitis inconsultus monere qui essent cum mentirentur, nisi ei placeret illa iuratio, quę E subiectis parcere cogeret. crediderant enim Deo, quoniam audierant promisisse quòd gentes illas suberterent, & terram eorum obtinerent: & hanc eorum fidem quodammodo remunerauit, quia non perdidit.

Solutiones Nicolai.

Ad argumenta respondet. Ad primum. s. ꝙ Deus iusserat occidi omnes Chananęos, dicit quòd non currebat cōtra Gabaonitas ista sententia. Ad secundum respondet: ꝙ quamquam a principio dixerunt Israelitæ Gabaonitis, ne forsitan essent de terra quæ eis debebatur: tamen in iuramento postea non fuit interposita aliqua conditio, sed simpliciter iurauerunt illos non occidere. Ad tertium argumentum dicit, quòd mendacia & fraus quando ordinantur ad malum finem, non debent prodesse: mendacia antē & fictiones Gabaonitarum licet essent de se mala, tamen non erant ad malum finem, sed ad bonum, scilicet ad corporalem salutem & spiritualem.

Confutatio opinionis Nicolai. Et quòd iuramentum præstitum Gabaonitis non obligauit: sed putauerunt Israelitæ quod obligabat ideo seruauerunt. Item quòd iuramentum præstitum contra legem Dei, siue affirmatiue, siue negatiue siue ignoranter, siue scienter, non obligat. *Quæst. XIX.*

NOn obstantibus his dicendum est, quòd Israelitę non fuerunt obligati per iuramentum præstitum Gabaonitis, sed poterant eos occidere non incurrentes aliquod periurium, nec aliqualiter peccantes. quod patet, quia iuramentum contra legem Dei præstitum nunquam obligat: & dato quòd aliquis obligari velit, non obligatur, sed magis e contrario peccat iurando. vnde si Israelitis constitisset Gabaonitas esse Chananæos, quando venerunt ad eos, non iurassent illos conseruare. Et dato quòd vellent iurare, non teneret iuramentum: quia ipsi non poterant per aliquod iuramentū, aut aliquod alterum vinculum inducere obligationem contra legem Diuinam. sed si aliquis iurans contra ea quæ Deus iubet, posset se obligare ad faciendum, per iuramentum tolleret legem Diuinam exuens obligationem illius super se, & inducens contrariam obligationem: & hoc modo posset tota lex Diuina destrui. Absurdum ergo est, nec quisquam nisi insanus fatebitur iurantem contra ea quæ sunt in lege Diuina, siue affirmatione, siue negatione teneri iuramento. Iuramentum autem Israelitarum huiusmodi erat de saluandis Gabaonitis, quia Deus legem dederat vniuersalem de Chananæis delendis de quibus erant Gabaonitæ. ergo si per iuramentum præstitum eis potuissent se obligare ad non occidendum eos, possent tollere legem Diuinam per iuramentum suum, ꝙ absurdum est. Nec valet si dicas quòd Israelitę iurauerunt nescientes esse Gabaonitas de Chananæis, sed potius credentes esse de alijs gentibus. nam hoc est ad excusandum Israelitas a peccato, scilicet, quia iuramentum pręstiterunt nescientes: quod si præstitissent scientes, non erat dubium eos valde grauiter peccare: tamen ex hoc non tollebatur quin esset iuramentum contra legem Dei. ideo sicut iuramentum præstitum contra ea quæ sunt manifeste in lege Dei, non obligat, quia non potest tollere obligationem legis Diuinæ, ita nec potest obligare iuramentum præstitū contra ea quæ sunt in lege Dei nobis hoc ignorantibus, siuę hoc proueniat ex ignorantia iuris, siue ex ignorantia facti. quia tunc daretur quòd ipsa ignorantia nostra tolleret obligationem iuris Diuini. nam quocunque modo detur quòd iuramentum factum contra legem Dei teneat, siue præstetur ignoranter, siue scienter, tolletur obligatio legis Diuinæ. nam cum obligatio iuramenti & legis Diuinę sint contrariæ, includunt contradictionem tenere vtramque. sed necesse est vnam tolli per alteram. Dicendo ergo quòd iuramentum præstitum contra legem Diuinam tenet, siue scienter præstitum, siue ignoranter, dicimus quòd obligatio legis Diuinæ per iuramentum illud sublata est, quod est falsum. ergo nullo modo iuramētum præstitum ab Israelitis Gabaonitis tenebat, quia erat contra legē Dei. Quòd autem nescirent Israelitæ hoc, solum operabatur ꝙ putabant se obligatos, ac si non iurasent contra legē Dei: cum tamen constiterit illos iurasse contra lege Dei, constabit eis quòd non tenet iuramentum. sic autem fuit cū nunciatum est Israelitis, quòd Gabaonitæ erant de Chananęis nam tunc sciebant se contra legem Dei iurasse: ergo cognoscere debebant se non teneri. Et si dicatur quòd Deus dedit consensum ad illud iuramentum. Dicendum est ꝙ non ex hoc iuramentum tenebat, quia aut Deus approbauit iuramentum cum fiebat, scilicet, quòd non imputabat Iudæis ad culpam aut malum, quòd præstarent huiusmodi iuramentum: autem fuit post iuramentum factum, scilicet, postquam cognouerunt Israelitæ Gabaonitas esse de Chananæis. Si autem primo modo dicas, non ex hoc fiebat illud iuramentum licite.

nam

nam non constabat Israelitis an Deus factum eorũ approbaret, vel reprobaret: cum dicatur supra quòd os Domini non interrogauerunt, idest non sciuerunt a Deo an liceret, vel expediens esset inire fędus cum Gabaonitis, vel non. postea etiam antequam scirent a Deo aliquam confirmationem præcedentem, vel quę postea fieret, cognouerunt Gabaonitas esse Chananęos. & consequenter cognoscere debuerunt iuramentum esse factum contra legem Dei, & non tenere. Si autem dicas quòd Deus postea dixerit Iosue, quòd non occideret Gabaonitas: non ex hoc arguitur tenuisse iuramentum, quia iã nõ erat licitum Gabaonitas seruari, quia iuramentum fuerat factum, sed quia Deus iubebat. & dato qđ Deus diceret quod Israelitæ seruarent iuramentum suum, non arguebatur quod tenuerit, quia istud pręceptum erat superueniens. Iuramentum autem a principio factum si obligatorium fuit, semper obligauit. si autem non obligauit a principio, nunquam postea obligauit, etiam si Deus diceret, quod seruarent illud: quia iam non erant vires iuramenti ad obligandum, sed diuina iussio: & ita obligarentur per hanc iussionem, etiam si nullum præcessisset iuramentum.

Respondet ad fundamenta Nicolai, seu causas positas q. 18. Et quòd Gabaonitæ non venerunt ad Iosue ad subijciendum se cultui Dei Israel, vt putat Nicolaus, sed solum terrore compulsi. Et quod nobis facere non licet aliquid ex eo quod apud Deum id rectum sit, & illud fieri velit.

Quæst. X X.

AD fundamenta Nicolai quibus inducere uidetur, quòd istud iuramentum obseruandum fuit: Respondendum est. primo dicit quòd Gabaonitę venerunt ad Iosue in nomine Domini, ideo non debebat currere cõtra eos præceptum de interfectione Chananæorum: venerant enim vt subijcerentur Deo. Dicẽdum quod Gabaonitæ venerunt ad Iosue in nomine Domini Israel, non quidem ad subijciendum se ei, sed ad famam Dei, scilicet, quòd nomen Dei Israel, idest fama sua erat magna, & Gabaonitæ venerunt in nomine Domini, idest in fama vel per famam Dei. Et hoc patet ex litera sequenti, cum ipsi declarant intentionem suam dicentes. de terra longinqua valde venerũt serui tui ĩ nomine Dñi Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius cuncta quę fecit in Aegypto &c. de fama igitur intelligitur, & non quòd ipsi tunc venirent ad subijciẽdum se cultui Dei Israel. Item non venerũt Gabaonitę vt subijcerent se Deo vllo modo, sed solum terrore compulsi: vt patet infra cum dicitur, nunciatũ est nobis seruis tuis, quod promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo, vt traderet vobis omnem terram, & disperderet omnes habitatores eius, timuimus valde, & prouidimus animabus nostris vestro terrore compulsi: ergo non merebantur quicquam tanquam venientes ad subijciendum se cultui Dei. Item patet quia si venissent ad subiiciẽdum se cultui Diuino, inquisissent ab Israelitis de cęremonijs, & didicissent eas: sed non fecerunt quin potius pro solo fędere exorantes eo obtento abierunt: ergo non veniebant ad hoc. Item dato quòd venissent Gabaonitę ad subijciendum se cultui Diuino, tamen nõ tollebatur quin curreret contra eos lex posita de occidendis Chananæis: quia lex posita erat quòd nequaquam permitterent viuere aliquem de Chananæis: ergo nullo fœdere aut conditione posita, aut propter nullum finem licebat dimittere Chananæos viuentes. nam hoc dato necesse esset, quòd si omnes Chananæi vellent conuerti ad Dominum cęremonias eius acceptantes, quòd dimitterentur viuentes, & terras eorum illis. & sic nullum locum possessionis haberent Iudæi: & posita lex a Deo non haberet locum quantum ad aliquid. nam quamquam Chananæi non desiderarent conuerti ad cultum Dei Israel animo, tamen videntes se impares Iudæis fingerent se velle subijci Deo Israel, vt sic viuere permitterentur. vnde si semel videretur inter Chananæos, qđ aliqui de eis liberabantur a morte propter hoc, quòd se Deo Israelitarum subiiciebant, omnes alij se sic Deo subiicere ficte possent, & per fraudem viuerent, atque manerẽt in terra: sicut multi de Iudæis ad Christum timore conuersi, vel vt gloriosius præsentem agerent vitam, qui ni-
F hil de vita Iudaica recepta a cunabulis perdiderũt: & hac occasione inter nos interdum vt filii seculi pollent in seculo. Quamquam ergo diceret aliquis de Chananæis Israelitis, quòd volebant Deo eorum subiici, non dimitterent eũ viuentem. Item patet ex hoc quod fecerunt Israelitæ. nam quamquam Gabaonitæ dixerint se venisse ad eos in nomine Dei eorum audita fama, tamen quæsiuerunt an essent de Chananæis dicentes, quòd si de terra illa essent, non possent cum eis fœdus inire. vnde si confiterentur se esse de Chananæis, non suscepissent eos ad fœdus. ergo non iurauerunt Israelitæ Gabaonitis, quia veniebant ad se subiiciẽdum Deo, sed quia putauerunt eos esse de gentibus extraneis. non ergo tollitur quin sententia Dei curreret contra eos, quia veniebant ad colendum Deum. Si tamen non curreret, quia volebant subiici Deo, non oportebat qđ Gabao-
G nitæ fingerent se esse de terra longinqua, sed solum, quòd dicerent se venisse ad subiiciendum Deo Israel. & dato qđ Gabaonitæ nescientes hoc, fingerent se esse de terra longinqua, ut qualitercunque euaderent, tamen Israelitæ non debebant quærere an essent de Chananæis vel non: sed an essent volentes subijci Deo vel non, & si venissent vt subiicerentur Deo, siue essent de Chananæis siue non, inirent cum eis fœdus. sed institerunt diligenter quærentes an essent de Chananæorum terra vel non. & non quæsierunt an essent volentes se Deo subijcere. ergo quamquam dicerent se velle subiici ritibus Iudaicis, non liberarentur a morte si confiterentur se esse Chananæos. Item patet ex hoc quod fecerunt Israelitæ cognito quòd Gabaonitæ essent de Chananæis. nam populus voluit eos delere nisi Principes restitissent. Dixerant tamen ipsi primo, quòd veniebant in nomine. Domini Israel. Item quòd Deus voluerit Gabaonitas esse saluos, non iustificabat iuramentum Israelitarum: nec
H faciebat illud valere. nam quamquam Deus velit id, quod nos agimus, non iustificatur actus. nam hoc modo nullus actus iniquus esset, cum nullus contra voluntatem eius sit. non posset quicquam fieri, nisi ipse vellet. sic patet. Sap. 11. cap. tamen multos actus iniquos dicimus. Item Deus operatur iudicio suo occulto distribuens pęnas. & p̃mia ſm qđ nouit expedire, & merita nostra exigere. nos autem secundum legem datam nobis, solum operamur, quomodocunque se res habeat. ideo aliqua iusta sunt Deo operante, quę à nobis fieri illicitum est si fierent deliberate sicut Deus nouit aliquem meritum mortem sibi infligi, & vult ei infligere per manus nostras tradens eum nobis, & occidimus eum a casu: vt si iaciamus lapides vel sagittas ad locum certum, & transeat aliquis corruet vulneratus: nos tamen percutere non vellemus. Ecce enim occisio illa quãtum ad id quòd Deus iudicat, & agit, iusta est: tamen si voluntarie
I nos efficeremus, peccaremus. Item patet hoc: quia quandocunque aliquis patitur aliquam pœnam, illam iuste patitur quia meretur. nam in aliquo Deũ offendit pro quo puniri meretur: tamen non iuste pœnam infert quicunque occidit alium, alioqui in nemo peccaret quicquam in proximum, quicunque tamen in alterutrum pœnã infligimus, Deo dispẽsante facimus: quia nisi ipse vellet eũ pati quæ patitur, & ad aliquem bonum finem proficeret, non puniri permitteret: vt declarat Boetius de consola. libr. 4. prosa 6. Non ergo recte dicitur quòd ex eo quòd aliquid apud Deum rectum est, & ipse illud fieri uult, nobis facere liceat. quamquam ergo Deus iudicio suo occulto Gabaonitas dimittere vellet ex aliqua causa: Israelitis tamen non licebat hoc, quia legem habebant secundum quam agerent .s. quod occiderent omnes habitatores terræ Chanaan. nõ
K licebat ergo eis contrafacere, donec lex alia, aut speciale p̃ceptum poneretur de seruando eos.

De hoc dixit excellenter supra 7 cap. q. 39.

Solutio ad confirmationem primi fundamenti Nicolai positum q. 18. Quæst. X X I.

CVm autem confirmatur, s. quòd non curreret contra eos sententia Dei de occidendis habitatoribus terrę, quia alios tradiderat in manus Israelitarum, vt non mererentur aliquam misericordiam: vt patet infra 11. cum dicitur. Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent sicut præceperat Do-

rat Dominus Moysi.ergo contra Gabaonitas nō currebat ista sententia, quia Deus non indurauerat eos: sed venerūt ad confirmandum fœdera cum Israel. Responderi potest vno modo quòd non probatur ex hoc. nam quamquā sententia Domini fuit contra istos, vt in pœnam malorū suorum indurarentur,& non mererentur vllam misericordiā, non sequitur quòd sententia Dei data contra Chananæos non curreret contra Gabaonitas,nisi forte dicas.quòd sententia Dei solum erat contra illos,de quibus eod. capit.11. mentio fit. Sed hoc falsum est, quia etiam erat sententia Dei contra omnes,qui postea perierunt de Chananęis. Manifestum est enim quod multi de Chananæis postea perierunt,scilicet,illi quos deleuerunt Israelitæ post mortem Iosue,vt patet Iudic.capit.1.& 19.& Reges Israel multos postea occiderunt,scilicet Saul: cuius toto tempore fuit bellum potens contra Philistin:vt patet 1. Reg. 14. & Dauid multos occidit de his:vt patet 2.Regum quinto,& 8. si tamen non cucurrisset sententia Dei contra illos, nō fuissent occisi.Ergo dicendo quòd sententia Dei fuit contra eos,de quibus habentur infra 11.cap.quòd perirent non tollitur de alijs quòd curreret contra eos Domini sententia:huiusmodi autem contra Gabaonitas erat.Item dato quòd veraciter sententia Dei non curreret contra Gabaonitas,vel cōtra multos alios de Chananęis:hoc tamen non constabat Israelitis,sed potius apparebat manifeste quòd contra oēs currebat:quia Deut.20.& Num.34.dicitur de his terris, quas Hebræi accepturi erant in possessionem.nullum omnino viuere permitterent. donec ergo Deus determinaret eis aliquam gentem, vel aliquos homines de Chananæis, quos non occiderent,sententia eius contra omnes currere videbatur.Sed ista sententia non fuerat limitata in Gabaonitis,quòd non curreret.ergo non erat aliquid quare non curreret contra eos,quamquam Deus apud se ipse determinasset quòd non curreret contra eos.Et cum dicit Nic.ꝙ Gabaonitę inuenerunt clementiam,ita vt non curreret cōtra eos sententia Dei.Respondendum est quòd inuenerūt, tamen non sequitur ex litera allegata per eum,quia idem tunc sequerentur de omnibus alijs,qui tunc non fuerunt occisi.Sed falsum est quia multi eorum qui tunc non perierunt,postea deleti sunt.Item illud quid dicitur infra 11.& allegatur per Nicolaum fuit post pactum factū cū Gabaonitis, & pręstitum iuramentum. ergo ante non constabat qui inuenturi essent misericordiam,vel an aliquis hoc inuenturus esset.Item quāquam Gabaonitæ misericordiā a Deo consecuti fuerint,tamē nō constabat Israelitis:ideo tantum erat ac si non fuissent consecuti.

Solutio ad secundum fundamentum seu causam Nicolai,de quo q.18.Et quòd aliquando ea quæ contra mandata Dei fiunt.postquam facta sunt,ipse confirmat. *Quæst. XXII.*

Secunda ratio quā ponit Nicolaus ex parte Israelitarū non multum tenet,scilicet,quia istud erat primum iuramentum quod præstiterant genti alicui,& redūdaret in magnam infamiā ipsorum si nō obseruarent & in contumeliam Dei.Respondendum est,quòd non redundaret in aliquam infamiam,sed potius reputaretur eis ad iustitiam quia si manifeste præstitissent iuramentum Gabaonitis de conseruando vitam eorum cognito qui essent,& non obseruarent,esset magna infamia.Gabaonitæ tamen per fraudē ab eis hoc exegerant quærentibus ipsis primo,an essent de terra Chanaan,& negantibus veritatem.& si veritas fuisset expressa nullo modo tale pactum fuisset factum:ergo propter fraudem quam Gabaonitæ committebant in Israelitas,poterant eos occidere,& nullus populus ad malum imputasset. Nec etiam cedebat in Dei offensam.nam si iuramentum fuisset præstitum in nomine Domini Israel, & sine aliqua fraude,non obseruantibus Iudæis dehonestaretur nomen Dei:nunc tamen fraus intercideret:ergo non infringebatur iuramentum,nec irrogabatur offensio nomini Dei. Etiam tertia ratio Nicolai ex parte Dei non multum tenet.nam quamquam Deus reuelauerit Iosue, quòd non occiderentur Gabaonitæ,& commutaretur pęna eorum corporalis mortalis in seruitutem, non validabatur iuramentum.nam a principio iuramentum carebat viribus ex causis assignatis,quia non poterat obligare contra legem Dei. Israelitæ tamen putabant illud valere,quia nesciebant aliquod impedimentum quare non valeret. cum autem cognouerunt Gabaonitas esse Chananęos,notum eis esse debebat non tenere iuramentum. Quòd autem Deus postea diceret,quòd non occiderentur, non validabat iuramentum.sed ex isto nouo præcepto obligabantur non occidere,etiam si nullum fuisset præstitum iuramentum.nam cū semel iuramētum nullas tenuit vires, nunq̄ postea poterit esse obligatorium:sed ex aliquo alio insurget vinculum ad obligandum,si aliqua obligatio fuerit ad talem actum.Cū autem confirmat,s.quòd Deus approbauit hoc,quia tempore Dauid misit magnam famem super Israel propter iniuriam factam Gabaonitis a Saul. Responderi poterat nihil sequi ex hoc.nam aliquando ea quæ contra volūtatem & mandatum Dei fiunt, postquam facta sunt ipse confirmat,vt patet de constitutione Regis:nam Samuel ex parte Dei dixit Israelitis, quòd non eligerent Regem, & quòd erat contra voluntatem Dei hoc, vt patet 1. Reg. 8. tamen postquam electus fuit Saul Deus approbauit.& quamquā Israelitæ vellent retrocedere,s. quod non haberēt Regem, Deus noluit:vt patet 1.Reg.12.quamquā ergo Deus vindicasset postea iniuriam factam Gabaonitis, non sequebatur quòd a principio factū esset recte, & de voluntate eius. Sed relicta adhuc ista solutione possumus aliter respōdere, scilicet quòd licet Deus approbaret Gabaonitarum liberationem,tamen quando iurauerunt eis Israelitæ,non constabat an Deus approbaret,vel an malum bonumve facerent. ideo approbatio Dei non faciebat eos recte agere.Item auctoritas B.Aug.quæ dicit Deo placuisse liberationem Gabaonitarum,nihil ad hoc agit.nam cū Deus tradit aliquē male meritum in manus alterius nescientis quid agit,vt occidat illum,vult quòd ille occidatur alioquin non traderet ipse,tamen tradit:vt patet Exod.21.capit.non tamen recte agit qui sic occidit.nam si deliberate ageret,mortaliter peccaret & puniretur.& tamen Deus adhuc mouet eū aliquo modo,vt puniatur ille qui deliquit.sicut Deus mouet malos ad persecutionem bonorum,ut mereantur,tamē in hoc mali peccant:ex hoc ergo consensu Dei per taciturnitatem non fit actus licitus.qui aliàs licitus non erat. non ergo ex aliquo horū inducitur tenuisse iurm Gabaonitis pręstitū ab Israelitis.Item ꝙ magis est:Israelitæ nō tenuerūt iurm præstitū Gabaonitis.nam iurauerāt eis ꝙ non occiderent eos,vt dicit litera.& non solū hoc,sed et ꝙ nullo modo nocerent eis nec rebus suis, quamquam supra non exprimatur.Intelligitur enim ex hoc quod dicitur hic.s.quòd dixerunt eis Principes.iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel,ideo non possumus eos contingere.sed hic punierūt eos capitis diminutione.s.efficiendo seruos:ergo non obseruabant iuramentum.Item factum erat pactum cum Gabaonitis, quia existimabantur esse extra terram Chanaan habitantes,& si sic inuentum fuisset non nocuissent eis Israelitæ reducendo eos in seruitutem. nunc autem comperto quòd essent Chananæi fecerunt illos seruos:ergo non stetit iuramentum in viribus suis.Solutiones autem argumentorum factæ ab ipso per hunc modum impugnantur.

Quamuis Deus moueat malos ad persecutionem bonorum. vt mereantur:non tamen in hoc mali merētur . immo grauiter peccant.

Ad.3.fundamentum Nicolai.

Solutiones argumentorum facta a Nicolao refelluntur, & determinatio aucloris ad quæstionem principalem:de qua q.17.Et quòd Principes Israel per ignorantiam iuris cum seculum illud rude fuerit errauerunt valde,obseruando Gabaonitis præstitum iuramentum,et in sabbatis non pugnando infra q.seq. *Quæst. XXIII.*

Dicendum autem est ad quæstionem quòd iuramentū præstitum Gabaonitis ab Israelitis non tenuit, quia erat contra legem Dei contra quam nulla obligatio consistere potest.Israelitę tamen putauerunt istud iuramentum tenere, quia putabant se iurare illis qui essent extra terram Chanaan, quod ipsi iurare possent. ignorantia tamen non faciebat iuramentum obligare:quia quomodocunque obligaret,tollebat obligationem legis Diuinę quæ nullo modo tolli potest.cum autem cognouerunt esse Gabaonitas de Chananęis, notum esse debuit illis quòd non obligauerat iuramentum nec tenebat.Principes tamen populi qui non multum erant docti circa hoc.s.quando iuramentum

mentum esset obligatorium vel non, quia adhuc seculum F illud erat rude, obseruauerunt illud quantum ipsi intelligebant, & ob hoc dixerunt populo murmuranti. iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel: ideo non possumus contingere eos. si tamen non putarent se teneri iuramento non dixissent hoc, sed sua credulitas vel ignorãtia iuris nõ validabat iuramentum. nam sicut ignorantia facti in eis non poterat dare vires iuramento, vt valeret, ita nec ignorantia iuris. Erat autem ignorantia iuris nescire, quãdo iuramentũ tenet, vel quando non. Simile habetur de Iudæis tempore Machabęorum: quia enim erat præceptum datum de custodia sabbati, existimabant se non posse pugnare in sabbatis inuadendo, nec resistendo hostibus. ideo cum contra eos in sabbatis ex industria pugnarent hostes, non se defenderũt, & mortui sunt vsque ad mille animas: vt patet 1. Machab. 2. cap. & tamen manifestum est, quod licebat se defendere ab hostibus in sabbatis, quia tamen G existimauerunt hi simplices infringi sabbatum si defenderent se, mortui sunt in simplicitate sua inuocantes super se cœlum & terram in testes. sed immediate alii Iudæi determinauerũt cum Sacerdote magno Matathia qui tũc erat, licere pugnare in sabbatis se defendẽdo: & sic fecerunt: vt patet eod. cap. Sic ergo in his Principes intellexerunt se iuramento astrictos, cum tamen non essent astricti. ideo si occidissent Gabaonitas non peccassent, quia non infringebãt iuramentum, cum nullum esset. Errauerunt autem adhuc isti Principes per ignorantiam iuris, quia putantes se obseruare iuramentum, subiecerunt in seruitutem Gabaonitas. & quia non occidebant eos, intelligebant se tenere iuramẽtum; sed si iuramentum mansisset in viribus suis, non solum non potuissent occidere eos, sed etiam non potuissent eis quicquam inferre molestiæ, quia non debebant eos contingere. ipsi tamen existimauerunt quod propter fraudem H Gabaonitarum potuerunt istam pœnam seruitutis eis imponere, & quòd maneret iuramentum: cum non occiderent eos. istam tamen limitationem non poterãt facere manente iuramento. nam vel in totũ teneret vel in nihilo, cũ totum esset cõtra legem Dei. An vero ista fuerint facta ex mandato Dei, s. q̃ non occiderentur Gabaonitæ. & quòd

In q. 30. poneretur eis ista pœna inferius dicetur.

An Principes populi & Iosue peccauerint imponendo Gabaonitis onus seruitutis æternæ. Quæst. XXIIII.

SEd istis suppositis quęreret aliquis, an Principes populi et Iosue peccauerint imponendo Gabaonitis onus seruitutis æternæ. nam iuramentum erat, vt non nocerẽt eis aliqualiter. sed istud est de maximis nocumentis, quia est capitis diminutio, immo ab eis qui recte considerant, & ho- I noris seculi huius amatores sunt, habẽtes cor generosum grauior est ęterna seruitus quacunque morte honeste suscepta: ergo peccabant inferendo illud. Dicendum est, q̃ si iuramentum præstitum Gabaonitis tenuisset, non solum non poterant Israelitæ Gabaonitas occidere, sed etiam non poterant eis quicquam mali aliter inferre, non tenuit tamẽ vt probatum est, quia erat contra legem Dei. ideo siue ignoranter præstaretur, siue aliter, nõ poterat validari: quia quocunque modo tollebatur obligatio legis Diuinę. potuerũt ergo Israelitę licite occidere Gabaonitas, & consequenter quodlibet malum minus inferre potuerunt cuiusmodi erat seruitus perpetua. Sed tunc argues de Principibus. qui putabant se obligatos iuramento, & tamen inflixerunt pęnam seruitutis. Respondendum est: quòd si quis recte saperet credens quòd istud iuramentum obligabat, debebat credere quòd non poterat infligi aliqua pęna, aut dam- K num Gabaonitis. Israelitarum tamen Principes in duobus per ignorantiam iuris errauerunt. Primo, quia existimauerunt se obligari iuramento illo, cum tamen non obligarentur: vt supra declaratum fuit. Secundum fuit, quia cum credidissent tenere iuramentum, putauerunt se posse agere

In q. 49. et præcedenti. contra illud in aliqua parte, s. subijciendo Gabaonitas in seruitutem, cum tamen non posset iuramentum ex parte obligare, & ex altera non: cum totum sit contra legem Dei quod in eo promissum est. debuissent tamen facere conscientiam de hoc, cum intelligerent se obligatos iuramento.

Respondit ad argumenta posita q. 17. Et quomodo intelligitur regula iuris, fraus & dolus alicui patrocinari non debent. Quæst. XXV.

NVnc ad argumenta principalis quęstionis respondẽdũ est, & ad ea quæ probant non tenuisse iuramentum non est respondendum, quia ista pars tenenda est. Ad ea tamen respondet Nicolaus, quia tenet contrariam partem. Ad primum dicens quòd sententia Dei data de omnibus habitatoribus terræ Chanaan occidendis non currebat cõtra Gabaonitas, quia Deus miserebatur eis: sed hoc supra In q. 26. improbatum fuit satis. nam licet Deus vellet illos liberare, tamen non tollebatur quin lex illa data Israelitis de occidẽdo omnes habitatores Chananęorum obligaret eos ad occidendum Gabaonitas, si cognoscerent eos esse de Chananæis. Ad secundum argumentum respondet quòd nõ fuit apposita aliqua conditio in iuramento præstito Gabaonitis: in quo dicendum est, quòd ista duo argumenta vltima erant impertinentia. & q̃q quod intendebatur erat verum tamen vltima duo argumenta non concludunt. nihil enim prohibet esse veram conclusionem, & inconuenientem modum arguendi. ideo sic dici debet hic, quòd non fuit posita aliqua conditio in iuramento: & ex hac parte iuramentum non infirmabatur. tamen infirmabatur, quia erat contra legem Dei præstitum, contra quam nullum vinculum vel obligatio est efficax. Ad argumentum tertium de fraude & dolo quòd non debent patrocinari, sed sic fuit in Gabaonitis. Respondet Nicolaus, quòd fraus & dolus facta ad malum finem non debẽt patrocinari, secus in Gabaonitis, qui non fecerunt ad malum finem, sed ad salutẽ corporalem & spiritualem. In quo dicendum est, q̃ fraudem & dolum patrocinari accipiendo stricte falsum est indistincte. nam siue ad bonum finem, siue ad malum finem nunquam patrocinantur, id est nunquam tribuũt aliquod ius. & sic Gabaonitæ quamquam fecerint dolum istum, tamen non assecuti sunt ex hoc quòd esset illicitum Israelitis occidere eos, quia potuissent occidere eos si vellent licite. & dato quod tenere vellemus iuramentum istud fuisse obligatorium, non infertur fraudem Gabaonitarum fuisse patrocinatam: quia non ideo liberabãtur Gabaonitæ de manu Israelitarum, quia fraudem & dolum commiserãt, quia hoc fuit medium: sed quia Israelitæ eis iuramentũ pręstiterunt de non cõtingendo eos. Alio modo accipitur quod fraus & dolus non debent patrocinari, idest semper debent nocere ei qui committit, & tunc aliquo modo stat distinctio Nicolai, scilicet quòd fraus facta ad bonum finem, id est sine præiudicio alterius non nocet agenti. si tamen sit ad malũ finem, idest præiudicio tertij, semper debet pręiudicare agenti.

Respondit ad argumenta pro parte affirmatiua posita q. 17. Quæst. XXVI.

NVnc restat respondere ad argumenta alterius partis in quibus inducebatur, quod tenuit iuramentum. Ad primum cum arguebatur ex litera ex dicto Principiũ, scilicet iurauimus eis in nomine Domini: ideo contingere eos non possumus. Dicendum est q̃ ista litera procedit ex intentione Principum, s. q̃ ipsi intelligebãt se obligatos iuramento. ideo q̃ non possent occidere. errabant tñ vt supra fuit declaratũ. sic dicitur de viris simplicib. tpe Machabęorum, q̃ intelligebant esse illicitum pugnare se defendẽdo diebus sabbatorum: tamen falsum est. nam licitum erat vt K postea alij sapientiores declarauerunt. Ad aliud argumẽtũ ex eadem litera, s. conseruentur quidem, ne pereant, ne cõtra nos ira Domini concitetur. sed ira Dñi non cõcitatur nisi pro peccato: ergo peccatum erat si eos occiderent. Dicendum est eodem modo procedere ex intentione Principum. nam cum intelligerent se astrictos iuramẽto, credebant quòd si contra venirent, Deus irasceretur: & verum quidem erat quòd si iuramentum esset obligatorium, & principes contra venientes occidissent Gabaonitas peccarent, atque ira Dei exardesceret super illos: tamen iuramentum non tenuit. Ideo quamquam contravenissent nõ esset furor Dei super eos: multa enim Sacra scriptura sic

refert,

A refert, quę a multis per ignorantiam dicta sunt, & sunt falsa. sic patet Iudi. 13. de Manue patre Sāpsonis qui ait. morientur, quia vidimus Angelum Domini. putabant enim certissime mortem secuturam ex visione illa, sed nihil tale erat. Ad aliud argumentum. quando dicitur quòd si Principes non intellexissent se obligatos iuramento, occidissent Gabaonitas. Respondendum est totum debere concedi, s. q̧ Principes existimabant se obligatos obseruare iuramentum istud: tamen non sequitur ex hoc, quòd obligati erant quia per imperitiam istud existimabant. & ex facto vel existimatione hominum non nimis eruditorum non est arguendum ad veritatem iuris. Ad aliud argumentum, s. cōtra præceptum Domini erat reseruare aliquem de Chananæis viuentem. si enim non tenuisset istud iuramentum, non seruassent Israelitæ Gabaonitas: sed seruauerunt: ergo tenebat. Respondendum est non tenere consequentiam. sed magis e conuerso arguendum erat, s. quòd quia iuramentum istud non tenebat, non obligabantur Israelitę seruare vitam Gabaonitarum, sed poterant eos occidere. tamen quia putabant se teneri ad iuramentum præstitū obseruandum, non occiderunt. Istud autem argumentum p̄supponit infallibiliter q̧ scirent Israelitæ quid erat de lege Dei, & quid obligabantur facere, & quòd infallibiliter facerent id ad quod operandum obligabātur, sed primum falsum erat: quia vt probatum fuit hic, ipsi errauerunt putantes se obligatos ad obseruationem iuramenti: cum tamen non essent obligati. Secundum autem erat dubium. nam dato quòd cognoscerent quid facturi erant, tamen adhuc possent declinare ad alterū nisi ponantur impeccabiles. nō ergo tenet consequentia. & sic manet q̧ iuramentum præstitum Gabaonitis non fuit obligatorium, sed poterant facere quod vellent occidentes eos.

An peccauerint Iudæi non occidendo Gabaonitas: cum non obligarentur iuramento. Et quid ignorantia iuris excusat Principes Iudæorum quòd non occiderunt Gabaonitas.
Quæst. XXVII.

NVnc cum dictum sit non tenuisse iuramentum istud præstitum, & sic quòd poterant Israelitæ occidere Gabaonitas, quæritur an peccauerint quia non occiderūt. Respondendum est, quòd per legem datam de occidendo omnes Chananæos, de qua Deuteronom. 20. & Nume. 33. cap. tenebantur Israelitæ occidere omnes Gabaonitas, q̄ erant de Chananæis nisi Deus specialiter vetuisset. & quia Deus non vetuerat de his, tenebantur illos occidere. iuramentum autem superuenit, quod nisi superuenisset certissime Principes occidissent ciues Gabaon. sic enim se excusauerunt hic, s. iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel. ideo non possumus eos contingere. istud autem iuramentum non tenuit: ideo ita eos occidere debebant præstito iuramento sicut si non præstitissent. non peccauit tamen populus in non occidendo. voluit quippe delere illos, sed non permiserunt Principes, vt patet supra in litera. Principes autem in hoc videbūtur aliqui peccasse, sed ignorantia iuris eos excusauit. quia adhuc seculum illud erat rude, & non erant eruditi circa iuramentum quando teneret, aut quando non. & ignorantia ista aliqualiter eos excusauit facientes secundum conscientiam suam. An vero Deus eis reuelauerit hoc esse beneficium vel non, ex litera non constat. sed quōcunque se habeat, satis innuitur q̧ non fuerit reuelatio facta a principio, quādo cognito quòd Gabaonitæ erant Chananæi noluerunt eos occidere, propter iuramentum præstitum. nam cum populares tunc arguissent contra Principes tumultuantes, quia non permitterēt occidi Gabaonitas, responderunt, quòd non poterant eos contingere, quia iurauerant illis. si tamen haberent aliam excusationem ponerent, s. si Deus iussisset quòd non occiderentur. Principes tamen videntur in hoc solum aliqualiter deliquisse, quia cum cognouerunt Gabaonitas esse Chananæos, & putauerunt se esse perplexos, debuerant inquirere à Deo quid agendum esset de illis: & non quæsiuerunt, sed ligauerunt se ad iuramentum dicentes quòd non poterant percutere Gabaonitas, quia iurauerant eis.

Quare Iosue recepit Raab & cognatos eius, & permisit manere liberos in Israel: Gabaonitas vero non permisit liberos, sed subiecit seruituti: & an inhumaniter egerit.
Quæst. XXVIII.

ALiquis quęret: quare Iosue recepit Raab & cognatos eius, & permisit manere liberos in Israel: Gabaonitas vero recepit, & non permisit liberos, sed subdidit seruituti? Dicendum quòd aliqui accusant in hoc Iosue dicentes quòd crudeliter se habuerit, quia homines ad se humiliter venientes seruituti subiecit. Sic refert Adamantius & Glo. ordi. s. notandum quòd Hæretici qui vetus testamentum non recipiunt, in hoc loco dicunt videre, quia nihil humanitatis habuit Iesus Naue filius, vt hominibus qui ad se supplices venerant salutem concedens, notā infa-

B mix, & iugum seruitutis infigeret. Sed dicēdum quod Iosue hoc iuste fecit, quia non erat eadem causa in Raab & cognatis eius, quæ fuit in Gabaonitis. Primo quia Raab beneficium præstitit Iudæis liberans duos exploratores eorum a morte, in quo non solum illis benefecit, sed etiam toti exercitui Iudæorum, quibus sequeretur magnus timor & dubitatio aggrediendi Chananęos, si eorum exploratores capti a Ierichontinis occiderentur, Secundo præstitit beneficium toti genti Iudæorum, quia propter eos prodidit patriam suam, & instruxit exploratores de timore omnium Chananæorum: & quomodo tota terra tradita erat in manus eorum. & ex hoc Iudæi valde confortati sunt supra 2. cap. Gabaonitæ autem nullum beneficium pręstiterunt Iudæis: ideo magis tenebantur Iudæi Raab & cognatis eius, quam Gabaonitis. Tertio: quia exploratores nomine totius Israel iurauerunt, quòd liberarent eam & cogna-

C tionem suam, & fuit pactum initum pro beneficio præstito supra 2. & istud pactum & iuramentum videtur postea confirmatum a toto populo dicente Iosue, sola Raab meretrix viuat supra 6. c. cum Gabaonitis autem non fuit initum pactum pro beneficio, sed solum præstitum fuit iuramentum de non nocendo eis. & istud iuramentum non videtur confirmatum auctoritate plebis. sed potius reclamauit populus petens Gabaonitas ad mortem, & soli Principes defenderunt eos: vt patet supra in litera. ideo non fuit idem in vtrisque. Quarto & præcipue, quia Raab non decepit Israelitas negans conditionem suam, s. se esse Chananeam, quia hoc manifestum erat. ideo iuramentum illi præstitum non habuit causam vt dissolueretur, quia scienter illud fecerant Israelitæ. & sic non contrauenerunt in aliquo. Gabaonitæ autem mentiti sunt Israelitis decipientes eos, & dicentes quòd essent de longinquo. si autem ve-

D ritatem expressissent, non facerent Iudæi cum eis fędus vetante lege, Deuteron. 20. cap. cum ergo per mendacium induxerunt Israelitas ad iurandum, non tenebat iuramētum, & licuisset Israelitis occidere Gabaonitas non obstante iuramento præstito si voluissent. in iuramento Raab non interuenerat dolus, ideo non licebat contrafacere: ideo cum licuisset Iudæis occidere Gabaonitas, licuit eis subiicere illos seruituti quod videbatur minus. Quinto & etiam principaliter fuit propter scandalum. nam quòd obseruaretur iuramentum præstitum Raab nullus contradixit, sed omnes consenserunt. quantum ad Gabaonitas fuit econtrario, quia populus indignatus est, & volebat occidere illos: Principes autem opposuerunt se propter iuramentum. vt ergo Iosue tolleret scandalum tenuit mediam viam. s. voluit q̧ viuerent Gabaonitæ propter iuramentum Principum, &

E subiecit illos seruituti altaris Dei, & populi, vt sic satisfaceret populo. & hæc fuit tota causa seruituris Gabaonitarū. nam cognita fraude eorum si populus non reclamasset, permitteret eos Iosue viuere, & non subiiceret alicui seruituti vel pœnæ: sed quia populus petebat eos ad mortem, non potens aliud facere Iosue, subiecit seruituti, vt non sequeretur mors ipsorum. Ex his ergo apparet contra assertionem Hereticorum dicentium fuisse Iosue inhumanum, quia supplices sibi factos subiecit seruituti. nam non fuit inhumanus, immo abundanti humanitate vsus est, quia quātū potuit, eos a morte liberauit. & quia non potuit per alium modum, imposuit eis quandam seruitutem quam ipsi mitiorem iudicauerunt, quam q̧ occiderentur sicut populus petebat.

Quare Iosue subiecit Gabaonitas seruituti.

petebat. Sexto, quia præiudicabatur aliqualiter Israelitis F
ex pacto Gabaonitarum, sed in nullo preiudicabatur ex pacto inito cum Raab. quia Gabaonitæ habebant quatuor vrbes magnas. s. Gabaon, Caphira, Beroth, Cariathiatim, vt patet supra in litera. & istas habituri erant Israelitæ in possessionem si occiderent Gabaonitas, quia tota terra diuidẽda erat per sortes. Num. 26. & 34 cap. si autem totaliter seruaretur pactum Gabaonitis, non possent Israelitę has vrbes habere. ideo præiudicabatur eis. secus de Raab. quia illa non habebat vrbem, neque hæreditatem: & si quid habebat illud erat in vrbe Iericho, de qua nihil habituri ert Iudęi: quia erat supposita anathemati ne habitaretur, & ne acciperetur aliquid de illa supra 6. cap. ideo non præiudicabatur in aliquo Israelitis ex pacto Raab. vnde non reclamauerunt de illo, sicut reclamauerunt de iuramẽto præstito Gabaonitis. Septimo dicunt aliqui factum fuisse, quia Gabaonitæ non habuerunt plenam fidem in Deo Israel. Raab au G
tem habuit fidem plenam: ideo aliter cum illa agi debuit. Octauo, quia dicunt ꝙ Raab ex deuotione venit ad Deũ Israelitarum. Gabaonitæ autem ex solo metu: ideo debuerunt seruire Gabaonitę & non Raab. De his duobus loquitur Adamantius & Glo. ordi. s. sed Iesus secundum mensuram fidei ipsorum competenter iudicauit, sed Raab meretrix fide integra credidit cum omni domo sua, & exploratores cum omni deuotione suscepit: ideo integre in societatem populi suscepta est, & apposita ad filios Israel. Isti vero qui non tam Israelitę plebis, consortia dilexerunt, quam suę perditionis metu accesserunt ad Iesum fraudulenter, quo poterant libertatẽ vitæ & regni cõsortium de his seruilibus promereri Præterea cũ dicerent, audiuimus quanta fecit Dñs vobis in mari Rubro, & per desertũ: nihil tamen fidei dignum, nihil tantarũ virtutum admiratione dignũ fecerunt. Iesus vero videns in fide eorũ angustũ propo H
situm, moderationem erga eos iustissimã seruat, vel salutẽ mereantur: quia parum quid fidei habent, nec tamen summam regni vel libertatis accipiant: quia fides eorum nullo operũ nobilitatur accessu. Dicendum aũt ꝙ istæ duæ rationes aliqualiter sunt suasoriæ: sed rationes cogentes sunt tertia, quarta, & quinta supra positæ.

Quare sic se habuerunt Iudæi circa Gabaonitas: & an opinio Gratiani circa iuramentum præstitum possit sustineri. Quæst. XXIX.

ADhuc vltra suprapósita de iuramento dubium est de Gabaonitis, cur omnia ista sic facta sunt circa illos, quia videtur ꝙ aut Israelitæ tenebantur iuramento præstito Gabaonitis: & tũc sicut non licebat occidere illos, ita ne- I
que subiicere seruituti. aut non tenebantur iuramento, & tunc non seruituti erant subdendi, sed occidendi iuxta legem cõem aliorum Chananæorum. Nu. 33. & Deut. 20. c. Dicendum ꝙ in nullo istorum obseruatus est rigor iuris, sed quædam moderatio habita est q̃ partim prouenit ex ignorantia illius temporis, partim ex dispensatione Dei. Considerandum enim quòd iuramentum præstitum Gabaonitis non tenebat, quia p fraudẽ extorserant illud: & si Israelitæ veritatẽ sciuissent, neq; istud promitterent, neq; obseruarent: iõ comperta fraude iudicari debebat iuramentum non esse obligatorium. Scdo: quia Israelitæ iurauerunt nũc aliquid contra legem Dei, s. non occidere Chananæos, cum Deus vetuisset fieri talia pacta. Deut. 20. c. iuramenta antẽ facta contra legem Dei non sunt obligatoria. & ideo certũ est non tenuisse iuramentum istud, & sic licuisse Israelitis pugnare cõtra Gabaonitas, sicut si non iurassent. & ita ostẽ K
dimus supra. Tertio, quia si aliqua gens esset extra terram Chanaan, q̃ Israelitæ putarent esse in terra Chanaan, & ob hoc iurarent pugnare cõtra illã: postea comperto ꝙ esset illa terra extra Chananæos, scirent Israelitæ se non obligatos ad pugnandũ, & ita non pugnarent: cum ergo nunc iurauissent non pugnare contra Gabaonitas, quia dicebatur eos esse de longinquo, cõperto quòd essent de terra Chanaan, certum est quòd licebat pugnare. De his dicit Aug. in hoc loco. s. quæritur quõ iurationẽ, q̃ seruandã crediderunt Hebræi Gabaonitis, quibus ita iurauerunt tanq̃ de longinqua terra venientibus, sicut illi mentiti sunt. sciebãt enim se debellãdos si cognitum esset Hebręis se in ea terra habitare, quam recepturi erant. mentientibus ergo quòd de longinqua terra venerunt iurauerũt: postq̃ vero cognouerunt eos habitatores, vbi omnes, quos inuenerunt secundum Dei p̃ceptum debellare deberent, noluerunt tamen frangere iurationem: quamuis eos mentitos didicissent. & post pauca dicit. nam si econtrario iurassent aliquos se interfecturos, quos in terra promissionis esse putassent, & postea didicissent eos ab ea terra esse extraneos, & de longinquo ad se venisse, non arbitrandum est quòd essent debellaturi eos causa iurationis implendæ: cum propter ipsam parcẽdi clementiam Sanctus Dauid, postquam iurauit se interfecturum Nabal, sciens vtique quem erat interfecturus, parcere maluit, nec in re duriore implere iuramentũ, magis placere Deo existimans si quod ita perturbatus iurauerat, non fecisset quam si perfecisset. Et ita Aug. manifeste dicit non tenuisse iuramentum istud, & licuisse Israelitis pugnare cõtra Gabaonitas, sed non fecerunt. Sed obiicitur quòd Gratianus tenet contrarium, scilicet quòd iuramentum istud obligauit Israelitas ad non delendos Gabaonitas, nam ipse 22. q. 4. §. si cum his: obiicit de iuramento præstito Gabaonitis, quod non debet obseruari: quia erat illicitum: & postea ibidem in §. illicitum. respondet dicens quòd iuramentum quod scitur esse illicitum quando iuratur, non est seruandum. sed iuramentum quod putatur esse licitum cum patratur, & postea inuenitur esse illicitum obseruandũ est: quia ignorantia facti ibi excusat. vnde dicit ibi. seniores autem Israel non ignorabant gentes terræ promissionis ex p̃cepto Dei esse delendas, sed ignorabant Gabaonitas esse incolas terrę promissionis ignorabant siquidem factum, sed non ignorabant ius facti: atq; ideo & si illicitum esset qđ iurauerunt, tñ licite seruari debuit, quod iuramento firmauerunt. Et ita non solum dicit quòd licuit Israelitis seruare hoc iuramentum, sed ẽt quòd debuerunt seruare. Sed dicendum quòd non est verum, quia nulla ignorantia facti potuit eos obligare ad faciendum contra legẽ Dei, q a tũc ignorantia nostra tolleret obligationẽ legis Dei, qđ est absurdum. vnde non tenetur Gratianus in hac parte. Et glos. Ioannis illud ibi dicit, scilicet ratio videtur suadere quòd non debuerunt seruare iuramentum. tum quia erat ibi error personæ. tum quia dolus dedit causam iuramẽto. tum quia non poterant se obligare aliquo iuramento contra legem Dei. Et iõ certissime tenendum est quòd illud iuramentum non tenuit. & ideo licuit Israelitis pugnare contra Gabaonitas. Etiam Gratianus non potest saluare Israelitas, sed potius condamnat: quia si illud iuramentum tenuit, erant fœdera inter Israelitas & Gabaonitas: ideo non poterant eis in aliquo nocere sicut amicis: sed nocuerunt valde subiiciendo perpetuæ seruituti: ergo non seruauerunt iuramentum.

Attende lector quòd valde necessaria fuit ista retentio ve collectio & additio ad q. 17. vt nihil relinqueretur intactum.

In q. 17. et 19. & 23.

Opi. Gratiani decretorum compilatoris.

Cum iuramentum præstitum non obligauerit Iudæos ad saluandum Gabaonitas, quare non occiderũt eos: & an Deus hoc iusserit, vel Iosue motu proprio istud egerit. Vbi etiam ponitur differentia inter inspirationem & reuelationem Dei, & quid vtraque operetur. Quæst. XXX.

SEd nunc manet dubium, cum iuramentum istud non tenuisset, quomodo Israelitæ non occiderunt Gabaonitas. Dicendum quòd primo prouenit ex ignorantia iuris. nam iuramentum erat illicitum, Principes tamen populi qui nesciebant distinguere de iuramento, putabant omne iuramentum pręstitum in nommine Domini obligare. vnde dixerunt. iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel: id circo non possumus eos contingere, vt patet in litera. & ita diximus supra. Et tamen an ista ignorantia iuris excusaret Principes ab hoc, ꝙ nõ occiderent Gabaonitas, quos tenebantur occidere, dictum etiam est supra, & satis patet magna ignorantia illorum Principum, qui ex vna parte putantes se iuramento astrictos non occiderunt Gabaonitas: & ex alia parte violabant iuramentum subiiciendo Gabaonitas seruituti, in quo etiam aliquo modo peccabant: vt declaratum est supra. Secunda causa & præcipua, quare Gabaonitæ non fuerunt occisi, fuit Diuina dispositio. vnde aliqui dicũt ꝙ reuelatum fuit Iosue & senioribus populi a Deo, ꝙ non occiderentur Gabaonitę. sic tenet Ioannes in

glo. 22.

glo:22.q.4.§.sed cum his,ſ. ad hoc dicunt plurimi ꝙ fuit A eis diuinitus inſpiratum ꝙ deberent eis parcere, ſed tñ iuramentū fuit illicitum. Dicendum ꝙ ſatis concedi poteſt eis fuiſſe inſpiratum,ſed non ꝙ fuerit reuelatū ſaltē a principio. Eſt enim differentia magna inter inſpirare & reuelare: quia inſpirare eſt,in ſpiritu ponere,ſ.in voluntate. reuelare aūt pertinet ad intellectū.vnde inſpirati, ſunt vel poſſunt eſſe ignorantes eius quod faciūt quare agant,ſed tolū ſentiūt ſe inclinatos valde ad aliquid agēdū. ſic dicit Ariſ. lib.de bona fortuna,ſ.ꝙ bene fortunati patiuntur aliquid ſimile eorū quæ a Deo fiunt,ſ.quia ſentiunt ſe moueri ad aliquid quod bene eis proueniet, & tñ neſciunt aliq̄ cām quare faciant. Sic erat de Sampſone qñ petebat ſibi a parētibus dari in vxorem mulierem de terra Philiſtinorum;& dixerunt ei pater & mater nunquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorum,& in omni populo tuo, quia vis accipere vxorem de Philiſtin qui incircuncisi ſunt? Sampſon B autem videbat ſe ratione hortari,& neſciebat dare cauſam aliq̄ quare vellet,ſed ſolū dixit hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Sampſon aūt ardenter hoc volebat, quia Deus mouebat animum eius ad iſtud deſiderandū. Sic dr̄ Iudi.14.c.ſ.parētes aūt eius neſciebant ꝙ res a Dño fieret, vt quæreret occaſiones contra Philiſtin. Et ſic patet quòd Sampſon licet a Deo moueretur ad hoc, neſciebat ſe moueri a Deo: quia ſi ſciret diceret hoc parentibus ſuis, qñ petebant cām,quare vellet mulierem de Philiſtin: & tñ non dixit,ſed ſolum ꝙ placebat oculis eius:ideò non ſciebat an a Deo mouebatur:& ſic erat inſpiratio quædā:i. quia Deus dabat aliquid in ſpiritum eius,i.voluntatem,ſ.deſiderium accipiendi vxorē Philiſtinā. non tñ erat reuelatio cum nó cognoſceret ſe a Deo moueri. Eſt aūt reuelatio qñ Deus manifeſtat aliquid alicui agendum vel non agendum: & tunc ille ſcit ſibi illud reuelari,& ſcit dare rōnem de eo ꝙ C facit:& differt inter reuelationem & inſpirationem: quia inſpiratio non reddit opus totaliter licitum,neq; oīno excuſat a peccato ſi opus aliàs ſit illicitū:eo ꝙ inſpiratus neſcit ſe a Deo moueri.de reuelatione ſecus eſt,quia iſta reddit opus ſimpliciter bonum; & excuſat a peccato ſi opus erat alias illicitum,eo ꝙ reuelatio hēt vim cuiuſdam diſpēſationis. Et nunc dicendum ꝙ ſi Ioſue & ſeniores ſolū fuerunt a Deo inſpirati,non excuſantur totaliter in omnibus quæ fecerunt,cum videantur repugnantia egiſſe,ſ.quia ex vna parte pp obſeruantiā iuri non occiderunt Gabaonitas ex alia parte iuſm violabant ſubiiciendo ſeruituti Gabaonitas. Si autem fuit reuelatio excuſantur totaliter, quia recte agerent non occidendo Gabaonitas,quia Deus illud ſic fieri iubebat:& etiam non peccarent imponendo ſeruitutem Gabaonitis,quia Deus illā imponendā dicebat. Prędicta aūt vera ſunt accipiendo ſtricte,& proprie reuelationē D & inſpirationem,vt diſtinguitur inſpiratio contra reuelationem. aliquando tamen accipitur large inſpiratio pro reuelatione & tunc omnia quæ concedimus de reuelatione, concedemus de inſpiratione. ſic accipitur.2.Petri.1.cap.ſ. non.n.voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei hoīes,& ita Prophetas dicit inſpiratos. certū eſt tñ Prophetas ſcire ſibi aliq̄d a Deo dici & intelligere illud: vt patet Dan. 10. c.ſ.intelligentia opus eſt in viſione. ergo inſpiratio qua dicuntur Prophetæ inſpirati,eſt vera reuelatio. Et loquendo de tali inſpiratione verum eſt, ꝙ inſpirati a Deo excuſantur de oībus q̄ faciunt per inſpirationē, quia inſpiratio eſt ibi vera reuelatio.& tamen nos cum diſtinguamus inſpirationem & reuelationem,non accipimus ſic inſpirationē.

Bene fortunati ſentiūt ſe moueri ad aliquid quòd bene eis eueniet: & tamen neſciunt aliquam cauſam quare ſic faciāt.

Iſraelitæ fuerunt a Deo inſpirati ad ea quæ fecerunt circa E *Gabaonitas, & non fuit eis facta reuelatio aliqua ſuper hoc tunc,quando iſta facta ſunt,nec poſtea.*

Quæſi. XXXI.

NVnc ergo manet dubium, an Ioſue & Principes populi circa obſeruationem iuramenti præſtiti Gabaonitis fuerint inſpirati,vel fuerit eis facta reuelatio. Dicendum eſt non eſſe dubium, quin illis fuerit facta inſpiratio quædam ad omnia,quæ fecerunt circa Gabaonitas:& tamen an fuerit reuelatio,non eſt certum:immo dicendum quòd conſtat ſaltem a principio quando erat contentio in A ter populum & Principes ſuper vita Gabaonitarum,nondum fuiſſe factam aliquam reuelationem. Et patet hoc, quia populus murmurabant contra Principes vt occiderentur Gabaonitæ:ad quod habebant motiuum ex lege,ſcilicet quia erant Gabaonitæ Chananæi, & de terra poſſeſſionis eorum. Principes autem videntes ſe ratione conuictos non potuerunt aliud reſpondere populo niſi hoc, ſcilicet iurauimus eis in nomine Dei Iſrael,idcirco non poſſumus eos contingere, & tamen ſi fuiſſet eis reuelatio facta circa Gabaonitas quid agendum eſſet,dicerent Deus mandauit & iſta erat reſponſio conuenientior quam allegare iuramētum,de quo an teneret non conſtabat.& tamen non allegauerunt aliquid de hoc:ergo nondum erat eis ſuper hoc facta reuelatio. Etiam patet,quia ſi populus murmuraret,& Ioſue vellet ſedare ſcandalum ſatisfaciendo intentioni populi,ſubiecit Gabaonitas ſeruituti:& tenuit iſtam viā me B diam dicendo,reſeruentur & viuant ne contra nos ira Domini concitetur ſi peierauerimus eis.ſed ſic viuant,vt in vſus vniuerſæ multitudinis ligna cædant,aquaſque cōportent. ſunt iſta verba Ioſue & Principum. & non ſciuit Ioſue aliq̄ cauſam iſtius mediæ viæ,niſi quia nō licebat peierare. quod tamen erat falſum,quia non erat periurium nō ſeruare hoc iuramentum. ergo videtur quòd neq; ipſi Ioſue fuerat aliquid tūc reuelatū,quia aliàs diceret, ſic Deus iuſſit fieri:& iam non eſſet contentio vlla in populo. An vero poſt hoc,i. impoſita ſeruitute Gabaonitis & reſeruata illis vita,fuerit facta aliqua reuelatio de hoc, ſcilicet quòd Deo placeret id quod factum erat,& quòd ſic firmū maneret,non apparet. Aliqui dicunt quòd non,quia nō erat iam vtilis reuelatio. nam a principio quando erat dubitatio quæ poterat tolli per reuelationem,non fuit facta reuelatio:non ergo erat veriſimile quòd poſtea fieret. Dicendū C quòd licet non conſtet de reuelatione,tamen ſatis erat veriſimile quòd fieret: quia in multis aliis ſic facta eſt, ſcilicet quòd a principio non fieret reuelatio quid agendum eſſet, & poſtquam res facta erat, reuelabatur per Deū quòd ſic vellet manere.& hoc erat, quia re facta dubitarēt aliqui an Deo placeret hoc,& conarentur forte in contrarium putātes non placere Deo,& ſequerentur in hoc bella & ſcandala. vt autem iſta euitarentur, reuelabat Deus illud eſſe de intentione ſua,& tunc ceſſabant ſcandala. Sic patet quando tempore Roboam filii Salomonis diuiſum eſt regnū, & decem Tribus acceperunt Ieroboam in Regem. nam Deus non iuſſit aut conſuluit illis hoc agere. & ideo Roboam cum duabus Tribubus quę remanſerant, voluit pugnare contra decem Tribus ad reducendū eas ad ſe. Deus autem miſit Prophetam ad dicendum quòd non pugnarent. nam Semeias Propheta dixit ad populum,non aſcen D detis neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſrael: reuertatur vir in domum ſuam.a me enim factum eſt verbū hoc,vt patet 3.Reg.12.vel mea voluntate hoc geſtum eſt. 2.Paralip.11.cap.& ſequitur ibi.audierunt ſermonem Domini,& reuerſi ſunt de itinere ſicut pręceperat eis Dominus. Etiam ſic factum eſt quando Iſraelitæ petiuerunt Regem.1.Reg.8.& datus eſt eis Saul in Regem.1.Reg.10.& quia crederent illi non eſſe peccatum in hoc,cum Deus dediſset illis Regem, Deus fecit eos conuocari.& oſtēdit mirabiliora coram illis,ſcilicet tonitrua & fulgura de cęlo,vt cognoſcerent peccatū ſuum,& cognouerunt illud.1. Reg. 12.c.& quia cognito hoc volebant recedere a Rege ſuo, reuelauit illis Deus quòd non recederent eod. c. Sic poterat eſſe in pręſenti, quia nunc reſeruata fuerat vita Gabaonitus contra legem Dei prætextu iuramenti pręſtiti eis repugnante populo,poterat aūt poſtea dubitatio oriri an recte E hoc actū eſſet, & forte populus vellet aliud diſponere de Gabaonitis,ut autem hoc non ſequeretur, reuelaret Deus Ioſue vel Iſraelitis hoc de ſua voluntate geſtum eſſe,vt poſtea contra hoc nihil attentarent. Sed dicendum ꝙ hoc nō obſtante videtur,quòd Deus nō reuelauerit ſuper hoc aliquid poſtea.& patet,quia ſi reuelaſſet,non fuiſſet aliquid in contrariū attentatum:& tamē factum eſt. nam Saul occidit poſtea plurimos de Gabaonitis pp hoc:patet 2.Reg. 21.c.ſ.porro Gabaonitę nō ſunt de filiis Iſrael,ſed reliquię Amorrheorū. filii quippe Iſrael iurauerant eis ne perimerēt eos,& voluit Saul percutere eos zelo quaſi pro filiis Iſrael.ſ.zelo illo quo Iſraelitę voluerūt eos occidere,& occi

Determinatio auctoris.

Determinatio auctoris.

dissent nisi repugnassent Principes. voluit eos Saul occidere, & fecit occidendo de eis multos. & tamen si reuelatum esset, ꝙ ista erat voluntas Dei, non cõmotus fuisset Saul ad occidendum Gabaonitas, quia sciret se agere contra volũtatem Dei, & tamen dicitur, ꝙ cõmotus fuerat zelo pro filiis Israel, s. zelo bono quo illi mouebantur a principio cõtra Gabaonitas: ergo non fuerat facta talis reuelatio. Secũdo patet, quia si fuerat facta reuelatio de hoc, dato ꝙ Saul illud vellet facere, manifestum est, ꝙ peccaret, quia contra iuramentum Dei agebat. & tamen nõ fuit cognitum hoc, quia nesciebatur an fuisset peccatum ista occisio Gabaonitarũ, quousq; immissa fame per trienniũ, & consulto Domino reuelatum est, ꝙ fames illa erat pro peccato Saulis, quia occiderat Gabaonitas, 2. Reg. 21. cap. ergo non fuerat quicq̃ reuelatum de Gabaonitis, neq; ante, neq; post vsq; ad tempus, quo Deus iussit puniri domum Saulis pro peccato eius, quia Gabaonitas attriuerat.

De modo quo Deus mouit Israelitas ad ea, quæ fecerunt circa Gabaonitas. Et quòd propter octo rationes constat, quòd Israelitæ fuerunt inspirati Diuinitus in liberatione Gabaonitarum. Quæst. XXXII.

EX prædictis apparet, quòd non fuit Iosue, & Principes populi in facto Gabaonitarum moti per reuelationem aliquam, sed solum dicendum est, quòd fuit aliqua inspiratio. Et fuit modus. Deus voluit quòd Gabaonitæ non perirent morte cõi aliorum Chananæorum, quia forte præuiderat eos meliores futuros, & elegerat eos meliores facere, voluitq; applicare alicui cultui suo. & ad hoc dedit in animum eorum, quòd cogitarent aliqua ingenia, per quę possent fallere Israelitas, & inducere ad pręstandũ iuramentũ, & ineunda fędera, & dedit eis cõfidentiam in aĩo, ꝙ hoc possent obtinere. nam si non confiderent nõ attentarent. & hoc fuit inspiratio quædam facta a Deo Gabaonitis, licet ipsi non intelligerent: & tamen mouebãtur a Deo ad hoc faciendum. Et ad hoc faciendum Deus mollificauit corda eorum, vt supplices fierent Israelitis. & sic possent euadere mortem. In aliis autem Chananæis quos Deus præuiderat futuros malos, & non elegerat eos applicare alicui cultui suo, non fecit sic: sed indurauit corda eorum, i. non mollificauit, vel potius indurauit, sed mouit ardenter ad desiderandum pugnam contra Israelitas: & sic non possent obtinere fędera eorum, sed ab eis tanquã hostes occiderentur. sic innuitur supra 11. c. vbi ponitur dña illorum Chananæorum, qui pugnantes cum Israelitis corruerunt gladio, & eorum qui non pugnantes saluati sunt, scilicet Domini, n. sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, vt pugnarent contra Israel, & nullam mererentur clementiam: ac perirẽt sicut præceperat Dominus Moysi. & ita apparet, ꝙ ex parte Gabaonitarum inspiratio Dei fuit ad non pugnandum, & tractandum fędera cum Israel. Ex parte quoq; Israelitarum fuit Diuina inspiratio ad hoc, ꝙ ista fierent: quia Deus sic mouit corda eorum, vt ista fierẽt. Et primo fuit in turbando corda eorũ, & distrahendo, ne peterent a Domino cõsilium super hoc. nam super aliis rebus minoribus soliti erant consulere Dominum, an agerent vel nõ, & nũc super ista re magna non aduerterunt, vt consulerent Dominũ. & hoc fuit, quia Deus aliquo mõ distraxit, & infatuauit corda eorum ne istud quærerẽt: sicut dixit Dauid. infatua quęso Domine consiliũ Achitophel. 2. Reg. 15. c. & ita nõ cõsulentibus Israelitis Dominũ, fuit locus, vt deciperentur a Gabaonitis. nam si quęrerẽt Israelitæ de Gabaonitis, an essent Chananæi, rñderet Deus esse Chananæos: & sic non inirentur fędus cum eis: sed q̃a nõ quæsierunt, errauerunt.

Secundo fuit in eo, ꝙ moti fuerunt Principes populi ad defendendum Gabaonitas contra voluntatem populi dicentes, non possumus eos cõtingere. & istud a Deo fiebat. nam si Principes nõ fuissent moti ad istam defensionẽ, occidisset illos populus, vt patet supra in littera. Tertio fuit in quantum fecit errare Principes super obseruatione iuramenti. nam illud non erat obligatorium, cum esset præstitum contra legem Dei. & si hoc putarent Principes, permisissent illos occidi a populo. crediderunt tamen se obligatos iuramento dicentes, iurauimus eis in nomine Dei F Israel, idcirco non possumus eos contingere. & forte Deus compunxit corda eorum, vt hoc crederent.

Quarto videtur fuisse inspiratio, quia etiã auertit Deus corda eorum, vt nunc quoq; non cõsulerent. nam prius nõ quæsierant, an Gabaonitæ essent Chananæi, & ideo decepti inierant fędus. nunc autem erat iam discordia inter populum, & Principes, quia populus putabat non se obligari iuramento, & licere occidi Gabaonitas, ideo eos petebãt ad mortem. Principes autem dicebant se obligatos iuramento, & ideo non licere contingere Gabaonitas. tunc ergo insurgente isto dubio saltem consulere debebant Dominum, an teneret iuramentum, vel non, & non consuluerunt, sed potius ipsi se concordauerunt quasi modo humano dando medium, vt aliquo modo satisfieret populo, & Principibus. Quinto fuit inspiratio, inquantum Deus mouit populum ad petendum mortem Gabaonitarum. nam G cum Principes putarent se teneri iuramento, si populus nõ peteret Gabaonitas ad mortẽ, nihil mali inferrent eis Principes, neque subijcerent seruituti, & ita non sequeretur id, quod Deus volebat, scilicet, quòd Gabaonitæ ministrarẽt in portando aquam, & cędendo ligna pro altare Domini. ideò fecit, quòd esset ista contentio, vt sic surgeret inde illa conclusio, scilicet, quòd Gabaonitæ ministrarent in cædendo ligna, & comportando aquas. Sexto in quantum dedit in cor Principum, & Iosue, vt tale medium inuenirẽt, scilicet, quòd reseruarentur Gabaonitæ, & seruirent in ministerio altaris, & populi.

Septimo in quãtum placauit cor populi ad assentiẽdum huic modo dato. nam populus pertinaciter petebat mortem Gabaonitarum, quòd autem statim cederent a rigore suo non facto eo, quòd ipsi petebant, quòd non fieret faciliter. nisi quia mollificabat Deus corda illorum. Octauo H colligitur, quòd fuerit hoc de volũtate Dei, & ipso aliqualiter inspirante, quia approbauit Deus id, quod factũ fuerat, quia quãdo Saul quasi zelo motus pro filijs Israel occidit multos Gabaonitarum, Deus iratus immisit famem trium annorum, neque cessauit fames, quousque data est vltio Gabaonitis occidendo filios, & nepotes Saulis, secũdo Regum 21. cap.

De his dicit Augustinus, noluerunt tamen frangere iurationem, & quamuis eos mẽtitos didicissent, parcere maluerunt, cum possent dicere se tanquam illis iurasse, quos esse crediderunt, idest de longinquo venientes, cum verò illos cognouerunt, pręceptum Domini circa illos implendum fuit, vt sicut cæteri expugnarentur, Deus autem hoc approbauit, nec parcentibus consensit quamuis illum non interrogassẽt qui illi essent, & nõ eos fallere maluissent, vnde credendi sunt, & si fallere pro sua salute voluerunt, nõ I tamen fallaciter Deum timuisse in populo eius, ideò autem Dominus non consensit iurantibus, vel parcentibus, & Gabaonitas ipsos postea tanquam populi sui homines, de domo Saul vindicauit, sicut Regum ostendit Historia. & quia iuratio sic seruata est quamuis hominibus mentitis, vt ad clementiam sententia flecteretur, non displicuit Deo.

Dicendum etiam, quòd licet iuramentum illud pręstitum Gabaonitis nõ teneret, placuit Deo, quòd putaretur, vt sic esset occasio liberandi Gabaonitas, & ob hoc Deus non reuelauit Israelitis, qui essẽt Gabaonitæ. nam licet Israelitæ non quærerent qui essẽt illi, Deus ipse reuelaret eis admonens illos, ne contra legem suam pactum inirent, sed quia liberare voluit tacuit, vt sic deciperentur Israelitæ. Item ostendit Deus voluntatem suam de vita Gabaonitarum, quia quando obsessi fuerunt a quinque Regibus, vt K patet capit. sequen. potuisset Deus illos permittere perire in manibus eorum: tamẽ noluit, sed adiuuit miraculose ipsum Iosue, mittẽdo terrorẽ in Chananæos, vt fugerẽt a facie Iosue, & postea illos fugientes persecutus est Deus mittens lapides grãdinis magnos de cęlo, ita vt perirent multi Chananæorũ. vt patet c. seq. & vt magis esset victoria completa, tenuit Deus solem immobilẽ quasi spatio vnius diei vt non fugerent hostes occidente Sole, eod. cap.

De his dicit Augustinus, cum obsessi Gabaonitæ a Regibus Amorrhæorũ misissent ad Iesum, vt sibi subueniret, ascendit Iesus de Galgalis ipse, & omnis populus bellatorũ cum illo, omnipotens fortitudine: & dixit Dominus ad

Iesum.

Iesum. noli timere illos, in manus. n. tuas tradidi illos, vbi A neque consultus est Dominus vtrum eundum ad eos esset, sed vltro suis subuenire volentibus futuram pronunciauit victoriam. sic etiam posset de Gabaonitis insultus monere qui essent, cum mentirentur, nisi ei placuisset illa iuratio, quæ subiectis parcere cogeret. crediderant. n. Deo quem audierant populo suo promisisse, quòd illas gentes subuerteret, & earum terram obrueret, *& hanc eorum fidem quodammodo remunerauit, quia non perdidit.

Cum autem dixit Augustinus de iuratione, q subiectis parcere cogeret. videtur innui, q obligatoria erat si cogebat. Dicendum quòd accipit hoc Augustinus secundum intentionem principum, & non secundum veritatem, s. q principes putabant se teneri hoc iuramento, licet secundū veritatem non tenerentur, sicut ipse August. supra dixit.

Sed hoc eis faciemus. Hic ponitur temperatio pacti facti, quasi dicat, licet non possimus infligere eis aliquā pęnam occisionis, quia iurauimus, imponemus tamē eis aliū modum pęnalitatis, s. vt seruiant Sanctuario, & multitudini. Et in hoc etiam rursus errabant principes, quia primo cognito, q Gabaonitæ essent Chananæi, putauerunt se teneri ad iuramentum: deinde quantum ad aliquid putauerunt sibi licitum mutare promissum, sed non licebat, quia vel totum tenebat, vel nihil, cum totum iuramentum cōtra legem Dei esset. *Reseruentur quidem, & viuant.* Idest seruentur à morte: & viuant inter nos. In hoc non solum dicebatur: quòd reseruaretur eis vita, sed etiam q seruarētur ciuitates eorum pro eis, & terræ ad colendum.

Ne contra nos ira Dei concitetur. Idest hoc faciamus, ne Deus irascatur nobis immittendo super nos aliquā pęnam. intelligebant principes se teneri ad iuramentum pręstitum Gabaonitis, & q si illis nocerent, agerent contra iuramentum, & tunc verum est, q Deus puniret eos, quod erat concitari iram Dei.

Si periurauerimus. Verum dicebant isti principes, scilicet, quòd concitaretur contra eos ira Dei si periurarent, ipsi autem intelligebant, quòd periurarent, quia putabant se alligatos iuramento, tamen non erant.

Sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant. Ex aliqua parte Principes vitam permittebant, & ex aliqua parte vitam eis adimebāt, quia subijciebant in ęternam seruitutem, quæ mors ciuilis est, & hoc modo putabant se satisfacere iuramento, & popularibus, sed non satisfaciebant. nam quia eos non occidebant, putabant se satisfacere iuramento, quia vero eos in seruitutem subijciebant, putabant se satisfacere populo petenti deleri illos, sed non satisfaciebant iuramento si teneret. nam tunc non solum obligarentur non occidere illos, sed etiam non nocere eis aliquo modo. Etiam non satisfaciebant plebi, quia populus volebat occidi Gabaonitas secundum diuinam iussionem. erat autem mandatum illud datum de morte temporali, & de obligatione omnium bonorum. Israelitæ autem non irrogabant Gabaonitis mortem temporalem, nec eis ciuitates auferebant, aut contingebant quicquam de rebus illorum, ergo nō satisfaciebant populo, quia tamen nō præualuit vulgus contra iussa principum quicquam efficere, statum est sententiæ principū de non occidendis Gabaonitis, sed subiiciendis in seruitutem. *Vt in vsus multitudinis ligna cadant, & aquas comportent.* Quia conquerebātur populares, quòd isti effugerent mortē, & perderent ciuitates eorum, quas aliàs habituri essent, principes, vt satis placare possint concitatos animos populi, dicunt de vtilitate eis procuranda, s. de seruitio Gabaonitarum præstando populo in cædendo ligna, & portando aquas. & quamquā dixerūt principes de applicatione faciēda ad vtilitatē multitudinis, magis tamen applicandi erant, & appliciti sunt ad obsequia Sanctuarii, quam ad obsequia multitudinis. sic patet infra cum dicitur. decreuitque Iosue in die illo esse eos in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cędētes ligna, & aquas portantes vsque ad præsens tempus, in loco quem elegisset Dominus. de hoc tamen non fecerunt aliquam mētionem Principes, vt magis placarent animos populi applicantes eis totam vtilitatem obsequiorum Gabaonitarū, vt sic cessaret primus ille, & fortis impetus animositatis populi. cū aūt iste relanguerit, cæteri mitiores sunt, & poterat ordinari de Gabaonitis quicquid Principes vellēt.

Gabaonitæ manserunt toto tempore bellorum, s. quasi per septem annos in ministerio totius multitudinis, postea verò fuerunt in ministerio Sanctuarij. Quæst. XXXIII.

DIcitur, q isti cæderent ligna, & comportarent aquas in vsus multitudinis, i. ad vsum totius populi. hoc intelligitur de tempore illo in quo Israelitæ manerent in bellicis expeditionibus ante diuisionem terræ, & possessionē singulorum, atq; habitationem per singulas ciuitates, & loca. Nam magno tēpore dum durauit bellum contra Chananæos nondū deuictis eis, nec capta terra, habitabāt Israelitæ in castris, s. in tentoriis in bellica expeditione, & erantque ibi omnes præter quam cum eundum erant contra aliquē locum, vel gentem ad pugnam, quia tunc omnes viri pugnatores. aut pars eorum ibat in pugnam, reliqua aūt mul-
B titudo manebat in castris, & hoc fuit aliquanto tēpore donec Deus dedit pacem Israelitis subiecta eis terra, & recesserūt Rubenitæ Gaditæ, & dimidia tribus Manasse in terram suam. de quo infra 21. & 22. & hoc fuit spatium annorum septem, vt historici antiqui referunt, quod satis colligi pōt ex his, quæ infra habentur. nam non fuit data pax, & habitatio Israelitarum per loca sua, vsquequo factū est, quod dr̄ infra 21. & 22. cap. sed ante hoc locutus est Caleb ad Iosue id quod habetur infra 14. c. Tunc tamen non cessauerant bella, cum postea fiat mentio de pugna contra gigantes qui erant in Hebron. vt patet inf. 14. & de pugna cōtra Cariach Sephet. de qua infra 15. in tēpore tamen quo locutus fuit Caleb ad Iosue ea, quæ habentur infra 14. effluxerant iam anni sex cum dimidio, aut fere. ergo, aut fuissent anni 7. aut amplius ab ingressu terræ Chanaā vsque ad pacem habitam, & reuersionem Rubenitarū, Ga-
C ditarum, & dimidiæ tribus Manasse in terram suam. Antecedens patet, quia quando loquebatur infra 14. Caleb ad Iosue dixit 85. annorum sum hodie sic valens, vt eo valebā tempore, quo ad explorandum missus sum. Iterum in eo. c. dicit Caleb ad Iosue 40. annorum eram, quādo misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne ergo a die qua missus fuit Caleb ad explorandum cum cæteris vsque ad diem, qua locutus est Iosue effluxerunt anni 45. cum ipse tunc esset annorum 85. sed à tempore, quo missus fuit ad explorandum Caleb vsq; ad ingressum terræ Chanaā trans Iordanem trāsierūt anni 38. & dimidius, aut parum plus. ergo ab ingressu in terram Chanaan post Iordanem vsque ad diem, quo loquebatur Caleb ad Iosue, effluxerunt anni sex, & quasi dimidius. Patet consequentia subtrahendo 38. & dimidium, aut parum plus à 45. Quod autem a tēpore, quo missus est Caleb ad explorandum, vsque ad trā-
D situm Iordanis effluxerūt solum anni 38. & dimidius, aut parum plus patet, quia ab exitu de Aegypto vsque introitum in terra Chanaan, & ad transitum Iordanis transierūt anni 40. vt manifestum est Exod. 16. & Deut. 8. ab his detrahatur tempus, quod effluxerat, quando missi sunt exploratores, fuerunt enim missi anno secundo ab exitu de Aegypto. nam de Cadesbarne missi sunt, vt patet infra 14. & Nume. 13. & ista mansio est distans a monte Synai per 21. mansiones, vt patet in Catalogo mansionum Num. 33. c. in quibus morarentur plusquam per mensem ad minus. nam præter tempus, quo steterunt in sepulchris concupiscentiæ ad comedendum de coturnicibus, quod secūdum quosdam est vnus mensis, vt aliqualiter conijcitur Num. 11. mansit Israel in Aseroth ad minus septem diebus, quibus Maria soror Moysi fuit leprosa. vt patet Nume. 12. In
E his ergo 21. mansionibus cum tempore, quo manserunt nihil ambulando, effluxissent eis ad minus menses quasi duo, vel plus, vt quidam computant, sed de monte Synai recesserunt Israelitæ anno secundo, ab exitu de Aegypto mense secundo, die vigesima mensis. vt patet Numer. 10. Ergo cum fuerunt missi exploratores de Cadesbarne, transierant menses fere quarta, anni secundi ab exitu de Aegypto, ita vt esset fere dimidius annus. restabant ergo anni 38. & dimidius, & parum plus vsque ad introitum terræ Chanaan transito Iordane, sed his demptis de 45. manent sex, & fere dimidius. ergo sex, & dimidius fere fluxerunt a transitu Iordanis vsque ad tempus, quo locutus fuit Caleb ad Iosue ea, quę habentur inf. 14. sed tunc non erat da-

Quot ānis durarent bella, & quot ānis steterunt dua trib. & dimidia cū nouem.

ta pax Israelitis, cum postea fuerint aliqua bella, vt supra [F] dictum est. ergo ad minus septem anni fluxerunt a transitu Iordanis, vsque ad tempus quo data est pax, & recesserunt Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia Tribus Manasse a reliquo Israel reuertentes in terram suam.

Aliqui tamen aliter dicunt, scilicet, quòd Israelitæ morati sunt pugnando contra Chananæos annis 7. & postea in diuidendo terram morati sunt aliis 7. annis. De primis 7. annis satis constat ex Scriptura secundum modum probationis supra positum. De secundis aũt non constat, quicquid autem fuerit, s. siue 7. siue 14. mansit toto hoc tẽpore Israel in castris, & vocabatur multitudo, quia erant cõgregati, cum vero distributa terra sorte recesserunt singuli in ciuitates suas, non vocata est multitudo, & toto hoc tẽpore Gabaonitæ, s. de Gabaon, Caphira, Beroth, & Cariathiarim manserunt in famulatu totius multitudinis cædentes ligna, & comportantes aquas, applicuerunt autem Princi- [G] pes ipsos Gabaonitas ad istum vsum totius multitudinis, quia non erat aliquis vsus qui ita conueniret toti multitudini, sicut portatio aquarum, & lignorum pro castris, & erat hoc magni laboris, & continui, pro tanta multitudine aquas sufficienter comportare, & ligna. Et quando nõ habebant Israelitæ seruientes Gabaonitas, multi de eis continue implicabantur huic officio, scilicet, vt portarẽt in castra aquas, & ligna, & tam cõtinua erat ista vacatio, quòd non poterant venire ad audiendum, quando proponebantur leges Domini coram toto populo congregato. nam & quando Moyses moriturus totum Deuteronomium corã cuncto Israel recitauit, non erant præsentes qui portabãt ligna, & aquas. sic patet Deuter. 29. cap. cum dicitur. Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, Principes vestri, ac Tribus, & maiores natu, atque doctores, omnis populus Israel, viri, & vxores vestræ, & aduena qui tecum [H] moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus, & his q comportant aquas. Seruiuit autem populus 4. ciuitatũ Gabaon toti multitudini Israel in his iam dictis duabus ministrationibus, quando erant coniuncti, cum vero data pace recesserunt in ciuitates suas, desierunt illis sic ministrare, & manserunt hæc eadem facientes in obsequium Sanctuarii vbicumque essent, vt patet infra, cum vero Israelitæ erant in expeditionibus bellicis congregati, iidem seruiebant Sanctuario, & toti multitudini, quia ministratio in Sanctuario tunc parua erat, donec daretur pax, & vacarent cæremoniis.

22.q.4.c. innocens, & c. inter cætera.§. sed cũ his, De elec. c. venerabilẽ ante fi.

Quibus hæc loquentibus vocauit Gabaonitas Iosue, & dixit eis. Cur nos decipere fraude voluistis, vt diceretis, procul valde habitamus a vobis, cum in medio nostri sitis? Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cadens, aquasque comportans in domum Dei mei. Qui respõderunt. Nunciatum est nobis seruis tuis, quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo, vt traderet vobis omnem terram, & disperderet cunctos habitatores eius. Timuimus igitur valde, & prouidimus animabus nostris vestro terrore compulsi, & hoc consilium iniuimus. Nunc autem in manu tua sumus, quod tibi bonum, & rectum videtur, fac nobis.

Quibus hæc loquentibus. Idest dum populus murmurãs, & tumultuans loqueretur, quæ dicta sunt contra Principes, & Principes responderent. *Vocauit Iosue Gabaonitas.* Scilicet eos qui erant in Metropolitana vrbe Gabaon dicta, & hoc vt placaret corda populi tumultuantis contra Principes infligendo pœnam quandam Gabaonitis, & applicando eos ministerio populi. *Et dixit eis. Cur nos decipere fraude voluistis?* Idest quare laborastis, vt nos decipe- [K] retis, & hoc in fraude, scilicet præposita quadam fictione in habitu, ad signandum sedes suas esse nimis inde distantes. nam si Gabaonitæ solis verbis decipere conati fuissent, & decepissent, non tantum erant culpabiles, quia non tantum operam dedissent, vt fallerent Iudæos. cum autem in opere quasdam fictiones posuerint, magis onerosum Iudæis erat, quòd tantum laborassent ad eos fallendũ. Sciendum, quòd Gabaonitæ iuste agebant se quomodocunque a morte tuentes sine aliorum iniusta offensa, & quia erant Iudęi hostes Gabaonitarum, licebat Gabaonitis contra illos vti quibusdam fraudibus, quibus non liceret vti aduer-

[F] sus alios. nam licebat eis occidere Iudęos, & fouebant iustum bellum, cum terram suam ab eis, & proauis eorum semper possessam tuerentur. si ergo licet hostibus contra hostem in bello iusto pugnare ex insidijs, vt declaratum fuit pręcend. cap. & Deus illud iussit Iosue, scilicet vt poneret insidias vrbi Hay, magis licebat vti quibusdam aliis fictionibus ad fallẽdum hostes, quam poni insidias ad pugnandum. nam insidiæ Gabaonitarum non erant ad occidendum Israelitas, sed ad defendum se ab eis, vt mortem quoquo modo effugerent. insidiæ autem Iudæorum positæ in vrbe Hay erant ad occidendum viros vrbis, fuerunt tamen istę licitę. ergo magis insidiæ positæ a Gabaonitis in quibusdam fictionibus. In hoc solum peccauerunt Gabaonitę, quòd mentiti sunt dicentes se de terra longinqua valde. in cæteris autem iure suo vtebantur, nemini iniuriã inferentes, Iudæi tamen, quia decepti erant, quamquam [G] alias iuste egissent, conquerebantur, ideo dixerunt, cur eos decipere voluissent. *Vt diceretis valde procul habitamus a vobis.* Idest a terra quæ vobis debetur, quia tunc nondum habitabant Iudæi in terra aliqua, sed erant in continua expeditione bellica manentes in castris: quamquam fecissent Gabaonitę alia, scilicet ducentes veteres saccos, & pannos vestium, ac cibaria antiqua, nihil horũ retulit Iosue, quia ista omnia erant in confirmationem dicti illius, scilicet de terra longinqua venimus, hoc ergo solum repetit. Etiam licebat Gabaonitis quamcunque fictionẽ facere in habitu ad fallendum Israelitas, in verbis tamen fallere non licebat. ideo iustius conqueri potuit Iosue de mendacio in verbis, quam de cæteris fictionibus. *Cum in medio nostri sitis.* Idest cum habitetis inter nos non ponitur medium pro æquidistantia, quia non erant Gabaonitæ in medio totius terræ Chanaan per ęquidistantiam, sed in medio per [H] interpositionem, & hoc illicitum erat, & grauabantur Iudęi. Primo, quia si staret iuramentum pręstitum, irent cõtra legem datam a Deo de occidẽdis omnibus Chananęis quod erat satis molestum Israelitis, scilicet quòd cogerentur agere contra legem Dei, Secundo, quia priuabantur possessione ciuitatum eorum. erãt enim quatuor ciuitates, scilicet Gabaon, Caphira, Beroth, & Chariathiarim, vt patet supra in litera. & magnæ ciuitates erant, in quo satis grauabantur perditis quatuor ciuitatibus de possessione sua. *Itaque sub maledicto eritis.* Idest sub pœna maledictionis eritis semper, s. diminuti omni bono. maledictio enim importat diminutionem, & benedictio augmentationem, vel multiplicationem. sic patet Deuterono. 28. vbi benedicuntur horrea, & fruges, & fructus iumentorum, atque aliarum rerum, s. vt crescant, & perueniant ad magnum numerum. maledicuntur enim ibi econuerso omnia ista ad [I] diminutionem, s. vt ad nihilum reducantur. & Apostolus 2. ad Corinthi. 9. benedictionem vocat augmentationem, vel largitatem, s. qui parce seminat, parce metet, & qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus, & metet, id est qui parum dat, parum recipiet, qui vero abundanter, recipiet abundantissime. maledictio autem, vel diminutio sub qua futuri erãt Gabaonitæ, erat, vt semper essent in seruitute. nulla autem diminutio boni maior esse potest, quia potissimum bonum nostrum est in libertate qua ablata nihil nobis manet nisi vita non honeste ducẽda. virum enim fortem magis decet fortiter mori, quam effœminate viuere. *Et non deficiet de stirpe vestra ligna cadens aquasque portans.* Quasi dicat ista seruitus vobis perpetua inducitur, q vos, & posteri vestri serui sitis, & opus vestrum erit in cædendo ligna, & comportando aquas. nam assignati sunt, vt semper in quocunque loco esset Sanctuarium, seruirent in [K] his ministrationibus.

An Gabaonitæ manserint in gentilitate, vel conuersi fuerint ad Iudaismum. Quæst. XXXIIII.

Circa istos Gabaonitas aliquis inquiret, an manserint in gentilitate, vel conuersi fuerint ad Iudaismum. Respondendum est, quòd ad Iudaismum cõuersi fuerint, q cum Iudæi habebant aliquos seruos, cogebant eos circuncidi, & conuerti ad Iudaicum cultum. in mercenarijs autem, & inquilinis secus erat, de quo Exodi 12. capit. s. omnis seruus emptitius circuncidetur. & sic comedet illud,

idest

idest Phase. Gabaonitę aũt erant serui effecti in æternũ, ergo Iudæi cogerent eos conuerti ad Iudaicos ritus, s. vt circuncidterentur, & cætera obseruarent legalia. Item Gabaonitæ habitabant inter Israelitas. sed Israelitæ non permitterent vllatenus in terra sua cultũ idolorum, quia sic maximè pollueretur terra. si tñ Gabaonitæ non fuissent cõuersi ad Iudaismũ, manerent in cultu idolorum in ipsa terra Iudæorum, quod nullo modo permitterent Iudæi, ergo cõuersi fuerunt. Item magis patet hoc quia Gabaonitę ministrabant ad vsus Sanctuarij, s. portantes aquas, & cędentes ligna, quorũ cã necesse erat introire in Sanctuarium, nõ tñ permitterentur introire, aut accedere ad Sanctuariũ si in gentilitate manerent, ergo conuersi sunt. Patet antecedens, quia Deus vetuerat, ne quis de gẽtilib. introiret in Sãctuarium, vt habetur Ezech. 44. c. s. sufficerunt vobis oia scelera vestra domus Israel, eo ꝙ inducitis filios alienos incircuncisos carne, vt sint in Sanctuario meo, & polluant domum meã. De hoc ẽt Threnorũ 1. s. quia vidit gentes ingressas in Sãctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent Ecclesiã tuã. Gabaonitæ aũt intrabant, ergo nõ manebant in gentilitate. & tamen quamquam cõuersi fuerint ad iudaismum, non fuit eis ablata conditio seruitutis. nam poterant serui esse in ęternum conuersi ad iudaismũ, & filij conuersorum, vt patet Leu. 25. cap. s. serui, & ancillę sint tibi de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, & de aduenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra. hos habebitis in seruos, & hæreditario iure transmittetis ad posteros, atque possidebitis in æternum. Potissime autem hoc de Gabaonitis erat, qui erãt dẽ Chananæis, quibus maior erat imponenda pęna, quàm cęteris gentibus. & quamquam Gabaonitæ manerent in hac ęterna seruitute, cogebantur obseruares omnes cæremonias legis, sicut cuncti Iudæi ex genere. *In domum domini Dei mei.* i. ad Sanctuarium, quod vocatur domus Dei.

Ex communi decreto Gabaonitæ tum ad seruitium multitudinis, tum Sanctuarij destinati sunt. Quæst. XXXV.

ECce contrario modo dixit Iosue quam principes. nam principes dixerunt, quòd Gabaonitæ applicarẽtur ad vsum multitudinis, vt comportarent ligna, & aquas, nihil autem de Sanctuario expresserunt. Iosue verò dixit, ꝙ applicarentur ad hæc ministeria pro Sanctuario, nihil dicẽs de multitudine. vtrunq; tamen fuit. nam pro multitudine ligna cędebant, & comportabant aquas, pro Sanctuario eodem modo, vt patet infra. s. decreuitque Iosue die illo esse eos in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, dixit aũt Iosue de ministerio domus Domini, quia istud erat semper manens. ministerium autẽ quantum ad multitudinem Israel solum futurum erat, cum manerẽt Israelitæ in bellica expeditione, antequam daretur pax in circuitu ab hostibus terræ Chanaan. Et dixit Iosue, ꝙ essent Gabaonitæ ad portandum aquas, & ligna pro Sanctuario Domini. Ligna. n. erant pro altari holocaustorum, quia in eo erat semper ignis, & supponebantur ligna per singulos dies ad fouendũ eum. sic patet Leu. 6. s. ignis in altari meo semper ardebit, quem mitteret Sacerdos mane per singulos dies subijciens ligna. Ad nullum autem aliũ vsum erãt ligna necessaria, nisi pro sacrificijs in altari holocaustorum & pro coquendis partibus hostiarum pacificarum peruenientibus Sacerdotibus, & offerentibus. nam in Sãctuario ista coquebantur, & comedebantur, qd satis patet 1. Reg. 2. ca. Aquæ portabantur in Sanctuarium ad ponendum in labro ęneo, & vasis, vt lauarẽt ibi Sacerdotes manus, & pedes, quando ad ministrandũ accederent. non lotis. n. manibus, & pedib. si quis ministraret, moreretur: vt patet Exo. 30. c. Erant etiam aquæ istæ ad lauandum carnes sacrificiorum. nam in holocaustis cum omnes carnes cremãdę erãt, primo lauabantur intestina, caput, & pedes quam cremarentur, vt patet Leu. 1. Sed an carnes sacrificiorum lauarentur in labro ęneo, in quo lauabantur Sacerdotes, non videtur signatum ex litera. Magis tamen dicendum est, ꝙ lauarentur in aliquibus alijs vasis, quia immunditia pecorum non infunderetur in vase mundissimo, in quo lauabantur Sacerdotes, s. in labro ęneo. Vnde in Templo per Sacerdotes sacrificia facta non lauabantur intra Templum in aliquibus vasis, sed extra in quadam lacuna, quæ erat apud Templũ, quæ vocabatur probatica piscina, i. lacuna ouiũ, & Hebraice dr̃ Bethsaida, i. domus ouium, de qua Io. 5. c. Vocatur autem lacuna ouium, quia lauabantur ibi carnes ouium, & aliorum pecorum ad sacrificia. hoc. n. sic multi asserunt, & quòd nulla vasa essent in quibus lauarẽtur carnes sacrificiorum. & tamẽ, an verũ sit, vel an in labro ęneo magno, quod fecit Salomon, vel in luteribus decẽ, aut alijs vasis Templi lauarentur carnes sacrificiorum, dicetur magis lib. 3. Reg. 7. c. & Leu. 1. & Io. 5. c. quomodocũque autem dicatur, Gabaonitæ comportabant omnem aquã necessariam ad usus Sanctuarij.

Ligna, & aqua ad quid erant pro Sãctuario.

Tollitur contradictio, quæ videtur in verbis de seruitio Gabaonitarum. Quæst. XXXVI.

B SEd dicet aliquis, quare dicitur hic, quòd Gabaonitę seruituri erant ad necessitates populi, & altaris, hic autem dicitur, quòd comportabunt ligna, & aquas in domũ domini Dei? ministrare autem pro domo Dei maius est, quã pro solo altari.

Respondendum est, quòd ministratio Gabaonitarum, siue ad vsus totius multitudinis, siue Sanctuarij, solũ erat in cędendo ligna, & comportando aquas. & quia pro toto Sanctuario non erat aliquid necessarium de ministratione Gabaonitarum, nisi pro altari, dicebantur seruire ad ministerium altaris. quod patet, quia ligna ad nihil proficiebãt in toto Sanctuario, nisi ad altare, vt cremarentur ibi.

Aquæ quoque nõ proficiebant, nisi ad altare, scilicet vel vt carnes sacrificiorum cremandę super altare lauarentur, vel vt Sacerdotes, qui ministraturi erant in altari, lauarentur, non solum autem lauabantur Sacerdotes ad ministrãdum in altari holocaustorum, sed ad omnem ministrationem sanctam, sed quia ministratio in altari erat frequentior, & maxima, & illi qui faciebant cæremonias sacrificiorum faciebant cæteras ministrationes sanctas, quando lauabatur Sacerdos ad opera altaris holocaustorum, lauabatur ad omnia opera sancta sequentia. *Qui responderunt.* Iosue dixerat Israelitarum nomine Gabaonitis. Cur nos decipere fraude voluistis? Ad hoc respondent hic per singula Gabaonitæ ne videantur quicquam irrationabiliter egisse.

Nunciatum est nobis seruis tuis. Hic respondetur ad quęstionem, s. quare deceperunt, deinde ad maledictionem, & pęnam impositam. Et quantum ad primum excusant se, quòd cõmiserint illã fraudem propter terrorem, quia nesciebant, qũo possent euadere aliter manus Iudæorum, & in hoc iustificant Gabaonitæ factum suum, s. quòd nõ male egerint committendo hanc fraudem. nam dicunt se nõ egisse ad malum finem, s. vt nocerent Iudęis tanquam hostibus, sed solum vt euaderent manus eorum, sed velle euadere, & procurare modum, est vti iure suo in quo nemini pręiudicatur. si autem intendissent per hoc delere Iudęos, non merebantur veniam cum comprehenderentur in fraudem. *Nunciatum est nobis.* In hoc verum dicebant Gabaonitæ, quia non poterant ipsi hoc aliquando scire, nisi quisquam eis aliquando nunciasset.

Quomodo potuerunt audire Gabaonitæ, quòd Deus promisisset dare Iudæis totam terram Chanaan. Quæst XXXVII.

SEd dicet aliquis, quomodo potuit peruenire ad Gabaonitas, quòd Deus promiserat Moysi dare Israelitis totam terram Chanaan, & disperdere omnes habitatores eius? Respondendum est, quòd ex multis hoc potuit peruenire, nam licet dum Israelitę per desertum procederent, omnes populi timerent eos, scilicet, quando transierunt mare Rubrum, de quo timore patet Exodi 15. timebant etiam eos post, sicut patet de Moabitis, & Idumæis, & cęteris gentibus Deuteron. ca. 2. tamen adhuc multæ gentes erant, ex quibus poterant hæc cognosci. Primo poterat audiri ex Aegyptijs. nam licet ista non reuelarentur publice in Aegypto, vt non detinerentur ibi Israelitæ: tamen à multis de Aegypto ista audita sunt: alioquin non ascendissent aliqui de Aegyptijs cum Israelitis, cum nescirent quo irent, & quid habituri essent: multi tamen ascenderunt

de Aegyptiis,vt patet Exodi 12.c.s. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis: non est tamen credendum,ꝙ omnes quibus reuelata sunt verba hæc,ascendissent cum Iudæis,sed multi manerent in Aegypto: illi autem postea aliis gentibus, referre possent ea quæ dixissent Hebræi. Poterat etiã hoc cognosci a Madianitis, quia Ietro Sacerdos Madian iuit in desertum Synai ad Moysen portans ei vxorem suam Sephoram,& duos filios, & tunc retulit ei beneficia quæ Deus Israelitis contulisset. vt patet Exod.18.& non est verisimile,quòd Moyses beneficia pro missa illis subticuerit. Potissime,quia Num.10.cap.hoc significat,cũ dicitur.dixit Moyses Obab filio Raguelis cognato suo Madianiti;proficiscimur ad locum quem Dominus Deus daturus est nobis,veni nobiscum, vt benefaciamus tibi,quia Dominus bona promisit Israel;iste tamẽ non iuit cum Israelitis,sed reuersus est in terram suã Madian,vt patet ibidem.ergo iste poterat postea notificare gẽtibus Madian,quid Deus promisisset Israelitis,& inde reliqui audire poterant.

Etiam ipsi Israelitæ notificauerunt hoc Regi Seyt mittentes nuncios,vt dimitteret eos transire in terram quam Deus eis daturus erat,per terram suam,vt patet Num.20.

Item adhuc magis hoc cognoscere potuerunt Idumæi, & Moabitæ,quia transierunt Israelitæ per terrã Idumęorum & Moabitarum,& ab eis cibaria susceperunt .vt patet Deut.2.c.non erat autem verisimile,quòd tunc non dicerent eis in quam terram pergebant,& sub qua spe obtinendi. Hinc ergo in omnes gentes finitimas & longinquas diuulgari potuit verbum istud,ita vt Gabaonitæ, & cæteri Chananæi cognoscere possent referentibus aliis. *Nobis seruis tuis.* Hoc loquebantur Gabaonitæ lepido affatu consueti,sic enim mos est minoribus loqui ad maiores,præsertim cum sunt excellentes aliquantum:ad rem tamen euenit,quòd Gabaonitæ essent serui.nam iam eis Iosue imposuerat onus seruitutis dicens.Itaque sub maledictione eritis,& non deficiet de stirpe vestra ligna cędens, aquasque comportans in domum domini Dei mei. *Quod promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo.* Promissiones istę primo factæ sunt Abrahæ,s.ꝙ possideret totam terram Chanaan,vt patet Genes.15.ca. & postea Isaac.vt patet Genesi. 26.& sic omnibus posteris,promissio tamen facta Moysi fuit vltima,& magis explicita,ideo de hac dicitur, quòd facta est existentibus Israelitis in deserto, promissiones autem factę Abrahæ.Isaac,& Iacob fuerunt in ipsamet terra Chanaan,cum habitarent in ea peregrini, & erant pauci valde.nam Abraham nullum de stirpe sua habebat cum factæ fuerunt ei promissiones,ideo non erant famosi tunc Israelitæ,nec etiam istæ promissiones factæ tunc gentibus reuelabantur.vnde non cognouerunt tunc Gabaonitę & aliæ gentes,nisi de promissionibus factis Moysi: ei enim sæpe promissiones factæ sunt,vt patet in quatuor vltimis li. Pentateuch.quarũ prima habetur Exodi 3. vbi apparuit ei in rubo Dominus. *Vt traderet vobis omnem terram.* Nõ promiserat Deus tradere Iudæis omnem terram, nec etiã sic narratum fuerat Gabaonitis, sed quòd daret eis omnẽ terram Chanaan,gentes septem quæ sæpe nominantur, s. Ethæi,Amorrhæi &c.quia tamen morabantur Gabaonitę in terra hac,vocabant eam omnem terram, s.omnẽ terram habitationis eorum. nam sermones applicari debent materiæ de qua agitur,& quia tunc Israelitæ in terra Chanaan,& Gabaonitæ dicebãt,quòd promisisset Deus Moysi,quòd traderet omnem terram Israelitis,scilicet omnem illam in qua tunc erant.

Et disperderet omnes habitatores eius. i.Qd occideret oẽs habitatores terræ Chanaan,nã si manendũ esset eis in terra,q̃q̃ sub Israelitarum ditione manerent,non erat tã durum;erant tamen simul vitam cum patria perdituri, hoc etiam relatum erat Gabaonitis,s.ꝙ iusserat Deus Israelitis occidere omnes Chananæos,vt nullus eorum maneret. sicut patet Num.33.& Deut.20. *Timuimus ergo valde.*

Ex quibus poterant conuinci Gabaonitæ, quòd Deus daret Iudæis totam terram. Quæst. XXXVIII.

Iste timor fuit in Gabaonitis, quia crediderunt, quòd Deus daret terram illam Israelitis sicut promiserat: si

F enim non credidissent,non suspicarentur malum nec timerent,quòd autem crederent hoc poterant conuinci dupliciter. Primo modo per ea quæ videbant, sciebant enim ꝙ Deus fecerat pro Israelitis maiora,scilicet, quomodo aperuerit Iordanem,& aquas eius suspenderit in sublime apparentes a longe, & quomodo muros vrbis Iericho nemine illos tangente diruerit,& quid fecerit duobus fortissimis Amorrhæorum Regibus,scilicet Og,& Sehon.hæc enim maiora erant quàm totam terram Chanaan.illis subijcere sed hæc certissima relatione cognouerant. ergo satis rationabile erat,quòd crederent Gabaonitæ verissime euentura quæ promissa fuerant,hoc enim conterriti erant omnes habitatores terrę Chanaan,vt patet supra 2.& 5.cap. Gabaonitæ ergo hoc modo induci potuerunt ad credendũ,s. per alia quæ viderant,vel audierant. Alio modo induci po-

G terant a Deo,scilicet,quòd Deus daret in corda eorum, vt crederent terram tradendam in manum Israelitarum, & quòd ad eos confugerent inituri quoquo modo fœdus. Et hoc secũdum efficacius fuit,nam q̃q̃ primum rõnabiliter mouere debuisset sufficienter ad credendum,quidã tamen nõ moti sunt,s.omnes Reges & populi, de quibus dicitur seq.c.& infra 11.& hoc,quia Deus non mouit illos iõ mãserunt in duritie cordis sui. Sic patet infra 11.cum dicitur sententia enim Domini fuerat, vt indurarentur corda eorum,& pugnarent contra Israel,& caderent,& non mererentur vllam clementiã:si tamen Deus eis dedisset in cor, vt confugerent ad Israelitas confugissent. De Gabaonitis ergo dicendum est,quòd Deus illos mouerit, vt crederẽt, & inirent consilium,quo cum Israelitis fœdera inire possent. *Et prouidimus animabus nostris.* Idest inquisiuimus, quomodo possemus nobis prouidere ne moreremur.

H *Quid vocatur hic anima. Et quòd anima in sacra Scriptura aliquando accipitur pro vita,aliquando pro spiritu, aliquando pro toto homine. Quæst. XXXIX.*

Anima vocatur hic vita,nam non accipitur pro spiritu, quia de hoc nulla cura erat Chananæis: & dato quòd cura esset, nõ prouidebatur spiritui eorum sic in aliquo,sed vitę prouidetur:quia ipsa defectura erat si Gabaonitæ non confugissent ad Israelitas, vt ipsi existimabant, & sic verissime futurum erat. Accipitur enim multoties anima pro vita,sicut accipit Christus Matth.16. scilicet si quis voluerit animam suam saluam facere perdet eã, qui autem perdiderit animam suam propter me inueniet eã. Idem Ioann.12.capit.scilicet qui amat animam suam pro pter me inueniet eam,& qui odit animã suam in hoc mũ-

I do in vitam æternam custodit eam. Non potest hic accipi pro spiritu,quia nullus eum perdere debet,vt postea inueniat,nec odisse,vt in vitam æternam custodiat,sed qui animam suam,idest spiritum,exosam habuerit in æternum perdet,quia agit contra ordinem Charitatis,sed de vita intelliguntur,scilicet quòd vita nostra nobis debet esse perdita,vel odiosa,scilicet sub angustiis,& laboribus posita, vt in æternum gaudia consequamur incognita, & vita nobis ibi delectabilis conseruetur.

Accipitur anima aliquando pro toto homine, vt est vnum ens tertium compositum,& viuens:& sic dicitur, ꝙ septuaginta animæ egressę sunt de femore Iacob,& ingressæ in Aegyptum.de quo Genes.46.& Exo.1.ca.constat tãmen animam non posse accipi pro spiritu, quia non deriuatur de femore Iacob,sed a Deo prouenit:homo autẽ ip-

K se a patre nascitur,& de femore eius deriuari dicitur.& sic dicitur Leuiti.2.animatum obtulerit sacrificium. & Leu. 4.si peccauerit anima de populo terræ:anima tamen,i.spiritus non offert sacrificium sed homo,& non dicitur peccare anima de populo,i.spiritus,sed homo popularis,

Alio modo accipitur anima pro solo corpore, quando iã est cadauer,& sic dr,ꝙ aliquis est immundus super animã hominis,idest,cõtingẽdo cadauer hominis, sic patet Nu.9.cap.de his qui dixerunt,immundi sumus super animã hominis,s.cõtingẽdo cadauer hominis,& quare fraudamur,vt nõ valeamus offerre oblationem domino in tempore suo? non tamen erant isti immundi in aliquo spiritu hominis,quia ille tangi nõ potest,sed cõtingẽdo cadauer.

Potest

A Potest autem etiam hic accipi anima pro toto ipso homine, ita vt dicatur prouidimus animabus nostris, idest nobis vt viueremus. *Vestro terrore compulsi.* Idest non fecissemus hoc, nisi quia timuimus valde, ideo excusari debuimus a culpa. Duo ponuntur hic, secundum q gabaonitæ volunt inducere se non esse culpabiles, quamquam fecerint quæ supra habentur. Primum est, quia non faciebant ad inferendam vllam offensionem Iudęis, sed solum, vt prouiderent animabus suis. s. vt liberarentur a morte, cuilibet autē valde licitum est ad defensionem suam agere. Secundum erat quia Gabaonitę non fecerunt hoc pure eligentes, sed necessitate compulsi. nam nisi hęc fecissent infligeretur eis mors ab Israelitis. terrore ergo compulsi fecerunt, quæ alioquin nequaquam fecissent. Per timorem autem licita multa fiunt, quæ si pure libere fiant illicita reputabuntur. *Et hoc consilium inuimus.* Idest fecimus consilium istud, quod vidistis, iudicantes sic posse euadere manus vestras.

B *Nunc autem in manu tua sumus.* Verba suasoria loquebātur Gabaonitæ, quæ Iudæorum animos ad pietatem possent prouocare. Magna enim eloquentiæ vis est, vt duras animositates, q̄ viribus succūbere nesciunt, flectere queat. Vnde Prouerb. 15. responsio mollis frāgit iram, sermo durus suscitat furorem. Decebant autem ista verba Gabaonitis. nam vere ipsi erant in manibus Israelitarum, his tamē verbis molliebant eorum animos, vt mollius tractarentur, scilicet nos fecimus hæc, vt euaderemus mortē aliquo modo, nunc vero manibus tuis traditi sumus, si vis potes nobis donare vitam. *Quod tibi bonum & rectum videtur fac nobis.* Idest secundum voluntatem tuam de nobis dispone rectum iustitiam notat, bonum notat æquitatem, vel complacentiam, & est sensus quod tibi videtur iustum esse, vt de nobis facias, & placet, fac.

C *Fecit ergo Iosue, vt dixerat: & liberauit eos de manu filiorum Israel, vt non occiderentur. Decreuitq; in illo die eos esse in ministerio cunctis populi, & altaris Domini, cadētes ligna, & aquas comportantes vsque in præsens tempus, in loco quem Dominus elegisset.*

Fecit ergo Iosue, vt dixerat. Ipse enim eis primo dixerat, q quia deceperāt Israel, sub maledicto, idest, sub maledictione semper essent, & nunquam deficeret de stirpe eorum, q cæderet ligna, & comportaret aquas in Sanctuarium Domini, sic fecit, s. assignando eos ad æternam seruitutem, vt portarent aquas, & ligna in Sanctuarium, & dicitur fecisse Iosue, quia ipse erat Princeps populi, & ad eū huius rei pertinebat diffinitio.

D *Et liberauit eos de manibus filiorum Israel.* Scilicet de manibus popularium: ipsi. n. volebāt delere illos, principes autē. n eos defenderunt suadentes populo murmuranti, & tumultuanti, q manerent ad obsequia totius multitudinis. de manu ergo principum liberati non sunt, cū non vellent eos occidere, sed de manu popularium qui vocantur filii Israel, quia ipsi erant plurimi, & recipiebant nomen oium Israelitarum. Et sic aliqn̄ cum comparantur omnes trib. duodecim Israelitarum ad Leuitas, vocantur ipsi filij Israel & Leuitę non. vt patet Nu. 1. c. s. noli numerare Leuitas, nec ponas summam eorum cum filiis Israel. & hoc, quia duodecim Tribus erant quasi omnes Israelitæ.

Vt non occiderentur. Volebant eos occidere populares, vt implerent Domini iussionem, & vt acciperent eorum vrbes, nunc vero, quia eos viuentes relinquebant, eis quoque vrbes donabant.

E *Decretum Iosue de saluandis Gabaonitis fuit approbatum a Deo, & quare. Quæst. XL.*

D*Ecreuitq; Iosue in die illo.* Tanquam Princeps populi, ad cuius verbum iusserat Dominus, vt ingrederetur, & egrederentur, filii Israel, i. mouerentur, poterat diffinire de statu horum. de hoc Nu. 27. Etiā ipsi Israelitæ dixerant quòd quicunq; eius verbis repugnaret moreretur s. vt patet supra 1. c. s. qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cūctis sermonibus quæ præceperis ei moriatur: pręsertim, quia assensus totius populi fuit ad hoc, q̄q̄ a principio magis vellent, q occideretur tota gens Gabaonitarum. Istud decretū Iosue mansit postea in toto tpe, nā fuit a Deo tacite, vel expresse approbatum, & maxime, quia hoc cedebat in cultū Dei, s. vt essent qui subministrarent Sanctuario Domini in comportatione aquarum, & lignis cædendis. Ista enim videtur fuisse satis rationabiliter causa, quare Deus fecerit relinqui Gabaonitas, aut dederit eis in corde, vt tale inirent consilium, quo possent manus effugere Hebræorum, s. vt essent ad ministrationem Sanctuarij. nam postq̄ essent Israelitæ in pace in terra Chanaan, vacare debebant cæremonijs legalibus, quæ erant potissime in sacrificiis, & quia multa erant sacrificia in Sanctuario, exigebantur continui subministrantes in cædendis lignis, & comportandis aquis, quorum erat vtrunq; necessarium ad altaris ministrationē. Et quia Deus nolebat, vt Israelitæ his laboriosis, & infimis ministeriis manciparentur, elegit de Chananæis aliq̄ gentem quę in his ministraret, & hi fuerunt Gabaonitę, ideo eos fecit conseruari a morte. nam q̄q̄ expresse nō iusserit, fecit tamen, s. dando Gabaonitis consilium, quod inierunt, & animos veniendi ad Israelitas, s. vt sic expectarent se posse liberari de manu Israelitarum, ipsosq; Israelitas fecit nō aduertere, vt deciperentur, & crederent eos esse de terra longinqua. Facile namque erat, vt cognosceretur fraus ipsorū Gabaonitarum, quia ea quæ ipsi ponebant, vt euasoria intētionis eorum, non inferebant efficaciter, sed potius quædā eorum ad oppositum, vt supra declaratum est, iō si aduertissent, manifeste deprehendissent eorum fraudem, & non pepigissent cum eis fœdus de non occidendo illos: Deus tamē conuertit intellectum eorum ne ad hoc aduerterent, etiam cognita fraude Gabaonitarum mollificauit corda Israelitarum, vt non irruerent in eos vno impetu. tum quia Chananęi erant, tum quia fefellerant eos, ideo siue expresse, siue tacite hoc approbauit, & omnes posteri intellexerunt esse recte factum, ideo nō ausi sunt contra ire. Saul autem multo post tempore grauia damna intulit Gabaonitis: Deus autē in vindictam huius misit famem magnam in Israel tempore Dauid, quousque septē viri qui restabant de stirpe Saulis suspenderentur, vt patet 2. Regum 21. cap. *Esse eos in ministerio cunctis populi.* Idest, vt Gabaonitæ ministrarent toti multitudini Israelitarum comportando pro eis aquas, & cędendo ligna. hoc autem non intelligitur pro toto tempore, sed solum pro eo tempore quo manebāt Israelitæ in bellica expeditione, & erant omnes simul in castris. cum vero data est pax Israeli subiectis hostibus, & distributa terra, secesserunt singuli in ciuitates suas, & non mansit multitudo nec castra. & tunc non seruierūt Gabaonitæ Israelitis, quia non vocabatur tunc totus Israel populus, sicut cum erant omnes congregati in castris. Etiā quia tunc oportuisset Gabaonitas distribui per singulas vrbes ad seruiendum. Falsū tamen est, quia infra dicitur, quod iussit esse Gabaonitas in ministerio altaris in loco, quemcunque Dominus elegisset, solum ergo fuerunt Gabaonitæ seruientes Israelitis quousque cessatum est a bellis, & distributa est terra, atque redierunt in terras suas Rubenitæ, & Gaditæ, atque dimidia tribus Manasse. de quo supra declaratum est.

Iu q. 1. Iu q 33.

Et altaris Domini. Idest iussit, quòd essent Gabaonitæ in ministerio altaris.

Duplex erat ministratio altaris in offerendo sacrificia. Quæst. XLI.

ERat duplex ministratio altaris. Vna erat ministrare in ipso offerendo sacrificia, scilicet iugulando, & cremando super altare, atque expiando in sanguine. Alia est ministratio altaris, scilicet ducere ligna necessaria ad cremandū in altari, & aquas pro ministris altaris, vt lauarentur, & sacrificiorum carnes abluantur.

Prima ministratio est solum sacerdotalis. nam etiam Leuitis non licebat accedere ad ministrationem, s. faciendo sacrificia, vel saltem disponere ligna super altare. Si quis enim tentasset hæc facere moreretur. sic patet Num. 3. cap. scilicet Aaron vero, & filios eius constitues super cultū sacerdotii, externus qui ad ministrandum accesserit morietur. idem patet Nu. 18. c. sic etiam factum est de Chore, qui erat de Leuitis de familia Caathitarū, & conatus est ipse cū

complicibus suis vsurpare sacerdotale ministerium, & cõ F
busti sunt a Domino vt patet Num. 16. ad hanc ergo altaris ministrationem non accedebant Gabaonitæ.

Secunda erat ministratio in portando ligna, & aquas aliaque necessaria ad ministrationem altaris, & ista pertinebãt ad Gabaonitas, non tamen vllatenus accedebant ad tãgendũ altare, aut alia vasa sancta, & ista vocatur ministratio, vel ministerium altaris, sed non ministratio in altari, quia isti nihil agebant super altare. ministratio autem sacerdotum erat in altari, quia ipsi cremabant hostias super altare, & expiabant in illo, vnde recte ministratio sacerdotalis vocatur ministratio, quod vero Gabaonitæ efficiebãt non vocatur ministratio, sed subministratio, quia subseruiebant ad ministrationem, quam faciebant sacerdotes in altari, scilicet necessaria præparantes in materialibus.

Et si dicatur quare dicitur hic, quòd Gabaonitæ futuri erant in ministerio altaris, cum supra dicatur, quòd portarent aquas, & ligna in domum Domini? G

Respondẽdum est, quòd Gabaonitarum officium erat solum in duobus prædictis, & ista portabãtur in Sanctuarium: tamen non proficiebant ibi ad aliquid alterum, nisi ad altare, scilicet altare holocaustorum, quia ligna solum cremabãtur in altari ꝓ sacrificijs, cũ ignis semper futurus erat in altari, atque quotidiana lignorum appositione fouẽdus, vt patet Leuitici, sexto capit. ad nullam autem aliam ministrationem proderant, de qua identidem supra declaratum fuit.

In 9.35.

Cum essent duo altaria, de quo illorum intelligebatur, quòd Gabaonitæ seruituti erant in ministerio altaris. Et quòd inter ea, quæ in honorem Diuinum fiunt, nihil magis attestetur Deitati, quam sacrificium. Quæst. XLII.

QVæret aliquis, cum in Sanctuario essent duo altaria, scilicet altare holocaustorum, & altare thimiamatum, & hic non exprimatur in cuius altaris ministerio mancipandi erant Gabaonitæ, de quo intelligendũ sit.

Aliquis dicet forte intelligendum esse de altari thimiamatum, quia cum hic ponatur altare nulla data connotatione, intelligitur de altari, quod vocatur altare secundum excellentiam, & hoc est altare thimiamatum, quod erat aureum, vt patet supra 4.e. scilicet, quia erat totum opertũ laminis aureis, vt patet Exod. 30. cap. altare autem holocaustorum erat æneum, scilicet opertum laminis æneis, vt patet Exodi 27. cap. in hoc autem satis notabatur excellentiæ differentia.

Item patet ex assignatione locorum, nam altare thimiamatum erat intra Sanctuarium circa velum Sancti sanctorum. vt patet Exod. 30. altare autem holocaustorum foris erat in atrio tabernaculi ad hostium eius. vt patet Exo. 29. & in multis locis. erat autem excellentior locus tabernaculum quam atrium eius, nam in atrium tabernaculi, tã viri quàm fœminæ, tam sacerdotes, quàm non sacerdotes, ingredi poterant ad offerendum, & comedendum ibi corã Domino. In tabernaculum autem solũ ingrediebantur sacerdotes ad ministrationes quotidianas, vt patet ad Hebræ. 9. c. ergo erat excellentior locus altaris thimiamatum.

Determinatio anctoris.

Respondendum est, quòd altare, cuius ministerio subiiciebantur Gabaonitæ, erat altare holocaustorum, qđ satis patet ex his quæ dicuntur. nam iussit nunc Iosue esse Gabaonitas in ministerio altaris ad comportandas aquas, & cædenda ligna, sed ista nullatenus attinebant ad altare thimiamatum. ergo non erant in ministerio altaris thimiamatum, sed holocaustorum. quod patet, quia in altari thimiamatum nullum fiebat sacrificium, neque libatio, aut effusio sanguinis. vt patet Exodi 30. sed quotidie in mane, & vespere ponebatur thimiama in thuribulo, & cremabatur coram Domino. ad hoc autem nulla erat ministratio in aqua necessaria. Etiam nulla ligna, nam quamquam thimiama crem aretur super prunas, illæ non erant in ipso altari thimiamatum, sed sumebantur de altari holocaustorum in thuribulo, & ponebantur super altare thimiamatum. Quod aũt ad vsus altaris holocaustorum necessaria essent ligna & aqua, declaratũ fuit. solũ ergo ministratio Gabaonitarum erat pro hoc altari, & nõ pro altari thimiamatũ.

In 9.35. et praeceden.

Cum vero arguebatur, quòd erat dignius altare thimiamatum. ergo de illo intelligendum erat, cum hic nihil exprimatur.

Respondendum est tenere argumentum, si non constaret ex aliqua euidenti, aut probabili coniectura de quo intelligeretur, quia tunc recurri debebat ad id, quod erat dignius: constat tamen ex dictis manifeste debere intelligi de altari holocaustorum. nihil ergo agit argumentum de dignitate.

Aliter responderi potest, ꝙ altare holocaustorum erat dignius altari thimiamatum, vel saltem non erat inferius dignitate. quod patet, quia altaria erant vasa sacræ ministrationis, & sortiuntur dignitatem ex ministerio, quod in eis fit, sicut omnia artificialia sortiuntur figuram & dignitatem ex vsu ad quem sunt, cum solum sint propter illum finem, sed ministratio quæ fiebat in altari holocaustorum erat dignior ministratione, quæ fiebat in altari thimiamatum. ergo erat altare holocaustorum dignius. quod patet, quia omnia sacrificia fiebant in altari holocaustorum, in altari autem thimiamatum nullum: inter ministeria tamẽ facta in honorem diuinum nullum erat dignius sacrificiis quia nihil magis attestatur deitati quam sacrificium: cæteri quippe honores quos Deo impendimus, antiqua gentilitas indifferenter hominibus, & Deo tribuit, sacrificiũ autem a nulla vnquam gente quantumcunq; rudi, alicui nisi Deo vero, aut ei qui Deus verus existimabatur, datũ est.

Cũ vero probatur dignius esse altare thimiamatũ altari holocaustorum ex materia. s. quia erat opertũ laminis aureis, altare aũt holocaustorum laminis æneis. Respondendum est non tenere argumẽtum, nã altare holocaustorum ex auro tectum fuisset, nisi ministratio ibi facta repugnasset, s. quia erat semper magnus ignis super illud ad cremãdas sacrificiorum carnes, sed hoc modo liquefieret aurum H eius: Debuit ergo poni aliud metallum, quod non liquefieret, sicut est quoddam genus æris. Si autem ministratio altaris thimiamatum similis foret, ipsum quoque non laminis aureis, sed æneis tegeretur: ministratio tamẽ succẽdẽdi thimiamatis nihil obstabat laminis aureis. Ad aliud argumentum, quando arguebatur ex conditione loci; s. quia erat altare thimiamatum intra Sanctuarium, & altare holocaustorum erat extra Tabernaculum. Respondendũ est, non concludi ex hoc maiorem dignitatem alterius. nã etiam altare holocaustorũ fuisset in Tabernaculo, nisi eius ministratio repugnaret: fiebat enim in eo magnus ignis, & continuus, de quo magnus & crassus exhalabat fumus. Si vero intra Tabernaculum poneretur, cum solum altitudo Tabernaculi esset cubitorum decẽ. vt patet Exo. 26. (quia quælibet tabula eius erat huius altitudinis solum) cremaret ignis sacrificiorum operimenta omnia Taberna- I culi, quia altare erat eleuatum cubitis, tribus, vt patet Exo. 27. c. perueniret autem flamma, vel calor nimius ignis magni, altaris ad septẽ cubitos, ita vt pertingeret ad cortinas Tabernaculi, & exurerentur: fumus tamen crassus valde exhalatus de crematis adipibus quotidianis ascenderet, & inficeret omnia operimenta, & totam Tabernaculi pulchritudinem repleret fuligine. debuit ergo extra Tabernaculum poni. In altari autem thimiamatum nihil erat, quod pulchritudini Sanctuarij obstaret. nam nec ignis magnus, nec fumus crassus & infectiuus exhalabat, sed fumus aromaticæ rei qui nunquam inficit. sicut fumus thuris, & potissime, quia ille paruus erat. Si autem talis ministratio fuisset in altari thimiamatum, sicut in altari holocaustorum, neutrũ fuisset in Tabernaculo. non ergo concluditur ex hoc maior dignitas altaris thimiamatum quàm holocaustorum: erat tamen ministratio in altari thi- K miamatum munda. in altari vero holocaustorum immunda & aliqualiter inquinans,

Quomodo Gabaonitæ poterant esse in ministerio totius populi, & altaris, cum vix sufficerent ad ministrationem populi. Quæst. XLIII.

QVæret aliquis quomodo Gabaonitæ poterant esse in ministerio cuncti populi & altaris, cum vix sufficerẽt ad subministrandum toti populo in cædendis lignis, & cõportandis aquis: litera tamen dicit eos ascriptos ministerio cuncti populi, & altaris, Ad hoc aliquis respondebit, quòd Gabaoni-

A Gabaonitæ multi erant,& poterant in vtroq; subministrare: præsertim quia necessitas subministrationis pro altari erat parua. Sed ex hac parte non stat, nam dicitur infra, ꝙ Gabaonitæ esse debebant in ministerio Sanctuarij in loco, quem Dominus elegisset. quomodo ergo stare poterant ibi,& manere in ministerio cuncti populi? Respondendũ est, quòd ad hæc duo ascripti fuerunt Gabaonitæ, sed non pro eodem tempore. nam subministratio cuncti populi erat prior, illa autem desinente incipiebat ministratio altaris. Pro quo sciendum, vt supra dictum est, quòd Gabaonitæ non fuerunt semper in ministerio Israelitarum, sed solum, quando erat totus Israel collectus in vnum agmen,& manebat in castris ad bellicam expeditionem: tunc enim vocabatur multitudo, vel populus. Postea autem diuiso Israel in vrbibus,& locis suis, non mansit congregatio illa, nec Gabaonitæ amplius manserunt in obsequio eorum, quia hoc modo oportebat, vt diuiderentur per singulas vr- B bes villas,& viculos in quibus habitarent Israelitæ, sed tũc totaliter ascripti manserunt altari Domini, vt subministrarent in cędendis lignis,& comportandis aquis, et ad quemcunq; locum transiret Sanctuarium Domini, transibant Gabaonitę, tanquam ascriptitij serui. Diuisa autem multitudine Israelitarum per loca sua, situatum est Sãctuariũ Domini in Sylo. vt patet ĩ.18. ibi.n. fuit primo in tota terra Chanaan, eratque in sorte Ephraim. Cum vero maneret multitudo Israel congregata in castris ad bellicas expeditiones, nondum assignatis aliquibus locis ad manẽdũ erat Sanctuarium Domini in castris.& mouebatur cũ eis, tunc enim non fiebant subministrationes Gabaonitarum pro Sanctuario, quia dum erant bella non obligabantur Iudæi ad cęremonias, sed data pace. vt. declaratum fuit pręced. capit. & Deuter. 12. Cum ergo Sacerdotes non vacarent sacrificijs, nec erat necessaria aut conueniens sub- C ministratio Gabaonitarum pro altari. Solum igitur tũc ministrabant toti multitudini cędendo ligna,& comportando aquas: cum vero cessauit ministratio quam faciebant toti multitudini, situato Sanctuario in Sylo, incęperunt cæremonię sacrificiorum,& tunc fuit necessaria subministratio Gabaonitarum ad cędenda ligna,& comportandas aquas.

Io.9.23.

Ad argumenta hoc modo respondetur. Ad primum cũ dicebatur, quòd Gabaonitæ vix sufficerent subministrare toti multitudini, quomodo ergo multitudini seruientes, subministrarent altari?

Respondendum est, quòd non erant simul istę subministrationes. nam quando toti multitudini seruiebant nihil ministrationis impendebant altari, quia erat tunc tempus bellorum,& non vacabant sacerdotes sacrificijs. consequenter ergo, nec Gabaonitæ cædebant ligna aut compor- D tabant, aquas sed cessante subministratione quę fiebat populo, cępit vsus cæremoniarum Sanctuarij,& consequenter subministratio Gabaonitarum.

Ad secundum argumentum; scilicet quomodo possent esse Gabaonitæ in loco quemcunque Dominus elegisset,& esse in ministratione totius populi:

Respondendum, quòd esse non poterat, nec fuit vnquã simul, quia quando erat tota multitudo Israel collecta in castris ad quotidiana bella, nondum fuerat positum Sanctuarium in aliquo loco, sed mouebatur cum ipsis castris. cum vero data est pax,& recessit totus Israel singuli in vrbes,& oppida sua, positum fuit Sanctuarium in Sylo in sorte tribus Ephraim,& ibi mansit vsque ad tempus Heli sacerdotis, quando arca portata in bellum capta est a Philisthęis,& mansit in regione sua mensibus septem, vt patet 1. Reg. 6. Postquam vero inde redijt, venit in Bethsames. E vt patet eod. cap Inde translata est in Cariathiarim. vt patet 1. Reg. 7. cap.& postea ad domum Obedhedon Gethei vt patet 2. Reg. 6. Inde in domum Dauid in Ierusalem. vt patet eod. cap. & ibi mansit postea in Templo Salomonis translata de domo Dauid. vt patet 2. Paralip. 1. capit. Sanctuarium quoque ipsum totum cum altaribus, & vasis suis non mansit in Sylo, sed trãslatum est in ciuitatem Nobe: ibi enim erat tempore Regis Saulis quando ipse destruxit ciuitatem, & occidit 85. Sacerdotes Domini vestitos Ephod. vt patet 1. Reg. 22. ibi autem ministrauerunt Gabaonitæ iuxta opera sua. Postquam vero semel cęperunt Sacerdotes Domini esse in loco dedicato ipsi Sanctuario, Gabaonitæ subministrantes nunquam fuerũt in obsequijs multitudinis. *Cædentes ligna,& aquas portantes.* Istud fuit semper ministerium Gabaonitarum, siue cum ministrarẽt multitudini Israelitarum, siue cum manebant in Sanctuarii loco quem Dominus elegisset.

Vsque in præsens tempus. Idest semper fuerunt Gabaonitæ in ministerio eis assignato vsque ad tempus, quo iste liber scriptus est, scilicet tempore Samuelis. nam cum Iosue astante toto Israel confirmasset,& ascripsisset Gabaonitas ministerio altaris, nullus quantęcunque auctoritatis,& potestatis postea repugnare ausus est, tũ quia Iosue hoc præceperat toto populo assentiente, tum quia Gabaonitę erãt Deo dicati,& qui eos tolleret de ministerio Domini, Deũ offenderet subtrahens ministros,& consequenter cultum eius diminuens.

In loco quem Dominus elegisset. Idest decreuit Iosue, vt manerent Gabaonitæ semper in loco quem Dominus elegisset ad subministrandum.& dicitur quem elegisset, quia non erat certum, an Deus vellet manere Sanctuarium suũ in eodem loco. nam per varia loca mutatum est, arca quoque disiuncta a Sãctuario postquam reducta fuit de terra Philisthin, mansit multo tempore in locis segregatis. De locis autem in quibus stetit Sanctuarium,& de causis mutationis per loca illa,& de tẽporibus quibus mansit in quolibet horum locorum vsquequo vltimo perijt tempore captæ Hierosolymæ a Romanis,& de arca similiter in quib. locis steterit seiuncta a Sanctuario,& quanto tempore,& quis fuerit eius exitus, declaratum est late Exod. 20. cap. & Deuteronom. 12. cap. ibi vide. Manebant autem Gabaonitæ de quatuor ciuitatibus in loco quem Dominus elegisset, vt ibi præsto essent ad semper subministrandum, sicut Sacerdotes,& Leuitæ manebant in loco quem Dominus elegisset.

De his quoque quamquam nihil expressum sit, s. quid eis daretur in sustentationem. Credẽdum tamen est, quod aliquid daretur, quia cum ipsi in ministratione quotidiana altaris Domini essent, nõ poterant vacare operibus suis agriculturæ, sicut igitur Sacerdotibus,& Leuitis erant assignata certa iura in quibus sustentarentur, de quibus Numeri 5.& 18.& Deut. 18. ita Gabaonitis essent assignata aliqua ad sustentationem, quæ postea Principes statuerent, s. de eleemosynis,& denariis datis Sanctuario. nam iuxta Apostolum. qui altari seruit de altari viuere debet. vt patet 1. ad Corinth. 9. cap. Gabaonitæ autem seruiebant altari subministrantes illi aquas,& ligna ad necessitates suas, ergo de altari viuere debebant, id est de aliquibus redditibus, aut prouentibus Sanctuarij, Deus tamẽ de his statuit, sed solum de redditibus Sacerdotum,& Leuitarum, quia tempore quo Deus statuit, scilicet in deserto, nondum erant assignati Gabaonitę tanquam ministri, alioquin iussisset eis quicquam dari.

An Gabaonitis daretur aliqd ad sustentationem.

An Gabaonitæ morarentur in vrbibus suis, vel in loco Sanctuarij,& an vrbes eorum datæ fuerint Israelitis. Quæst. XLIIII.

QVæret aliquis, circa Gabaonitas an morarentur in loco Sanctuarii, vel in vrbibus suis quatuor, s. Gabaon Beroth, Caphira,& Cariathiarim. Quod autem aliqui eorum morarentur in loco Sanctuarij manifestum est, nam quotidiana erat subministratio eorũ portando aquas,& cædendo ligna, non possent tamen venire in locum quẽ Dñs elegisset ad ministrandum, si in ciuitatibus suis manerent, præcipue cum locus Sanctuarii distaret a Gabaon.

Aliquis autem dicet, ꝙ non habitabant omnes Gabaonitæ in loco quem Dominus elegisset, sed in vrbibus suis quatuor supradictis. Horum tamen aliqui erant qui manerent in loco Sanctuarij ad subministrandum in cæsione lignorum,& aquarum comportatione. Et cum expletum esset tempus horum, alij veniebãt ministraturi, scilicet, quod essent distributi Gabaonitæ per sortes,& vna sors eorum ministraret vno tempore anni,& alia alio tempore. vt hoc modo temporibus æqualibus,& alternatim ministrarent, paucique eorũ morarentur in loco quẽ Dominus elegisset.

Sic erat de Sacerdotibus,& Leuitis. nam Sacerdotes

erant

erant diuisi in 24. sortes, vel vices, & vna pars eorum mini- F strabat vno tempore, alia autem alio tempore. vt patet 1. Paralip. 24. cap. & dum isti ministrabant manebāt in vrbe quam Dominus elegisset. Postquam vero consūmassent tēpus ministerij sui, redibant in loca sua quæ erant extra locum Sanctuarij, vt patet de Zacharia patre beati Ioannis qui sorte exijt, vt offerret incensum. vt patet Luc. 1. cap. cū esset ipse Sacerdos de vice Abia. Et postea dicitur ibidem. Et factum est, vt impleti sunt dies officii eius abiit in domum suam. erat autem domus sua extra vrbem Ierusalem in quadam villa montana Iudææ. vt patet eodem cap. cum dicitur de beata Virgine, quòd venerit ad domum Zachariæ, scilicet exurgens autem Maria in diebus illis abijt cū festinatione in montana in ciuitatem Iudæ, & intrauit in domum Zachariæ.

Item patet hoc ex ciuitatibus assignatis Sacerdotibus, & Leuitis. 48. namque vrbes illis assignatæ sunt, vt patet G Num. 35. ergo manebant extra locum Sanctuarij, quia nō poterat esse Sanctuarium in qualibet earum, cum esset vnicum Sanctuarium. sic quoque erat in Leuitis, quia ipsi seruiebant in Sanctuario statutis temporibus secundum officia sua. erant namque ipsi in 24. sortes diuisi, sicut Sacerdotes, de quo 1. Paralipom. 25. & singuli manebant in vrbib. suis. cum vero tempus ministerij eorum aduenisset, pergebant ad locum Sanctuarij manētes ibi tempore officii sui, quo expleto redibant in vrbes suas singuli, ita vt nūquam deficerent ministri in domo Domini, tamen non erāt omnes simul. hoc idem signatur Deuteronomij 18.

Et propter hoc poterat aliquis vouere seipsum de Leuitis, vel sacerdotibus ad manendum in Sanctuario tota vita sua. vt patet de Anna matre Samuelis, quæ eū vouit Domino, vt ministraret coram eo tota vita sua, & erat de Leuitis. vt patet 1. Reg. 1. cap. Si tamen omnes Leuitæ, & Sa- H cerdotes manere cogerentur in loco Sanctuarij, non caderet hoc sub voto, quia votum est de his ad quæ alias nō existentes obligati, nos spontanee obligamus.

Item aliquando sacerdotes, & Leuitæ poterant sine voto venire ad Sanctuarium, vt semper ibi manerent, & tūc alij tenebantur dare illis partem iurium, quæ eis proueniebant ad sustentationem pręter ea quę ei in vrbe sua ex paterna successione debebantur. vt patet Deuteronom. 18. capitu. Nihil tamen horum esset, si omnes sacerdotes, & Leuitæ cogerentur in loco Sanctuarij manere.

De Gabaonitis vero sic videbitur, quòd in vrbibus suis habitarent, & statutis temporibus per vices, & sortes subministrarent Sanctuario Domini. ita vt nunquam deficerent aliqui de Gabaonitis ministrantes in loco Sanctuarij.

Aliæ rationes, quòd Gabaonitæ ministrarent per vices. Quæst. XLV. I

ITem hoc videbitur rationabiliter dictum, quia Gabaonitæ erant multi, scilicet viri quatuor ciuitatum nominatarum in litera cum viculis suis. Manifestum tamen est, quòd non essent necessarij omnes hi ad ministrationem cędendorum lignorum, et aquarum comportandarum cum solum portare debebant hoc ad vsus altaris holocaustorū.

Item non videtur stare vllo modo, quòd omnes Gabaonitæ habitarent in loco quem Dominus elegisset, quia isti viri erant de quatuor ciuitatibus cum viculis suis, & oppidis. locus autem Sanctuarij erat vnicus semper, ergo non possent capi in illo loco Sanctuarij, immo nec medietas eorum. Potissime, quia vrbes Gabaonitarum erant magnæ, præcipue ipsa vrbs Gabaon, vt patet sequen. cap. in nulla ergo vrbe terræ Chanaan caperētur amplius, quia in vrbe K in qua erat Sanctuarium semper esse debebant sacerdotes multi ministrantes per vices suas. Etiam debebant esse Leuitæ identidem in officijs suis ministrantes, vt patet ex dictis. Quomodo ergo caperentur hi in aliqua vna ciuitate? Præter hæc, quia adhuc habitabant populares alij, qui nō erant de ministris Domini in loco Sanctuarij, sicut cum erat in Ierusalem Sanctuarium. nam ibi manebat Rex, & Principes, populares quoq; de tribu Beniamin, cum ibi esset sors Beniamin. nequaquam ergo manere poterant omnes de quatuor vrbibus Gabaon in loco quem Dominus elegisset. Potissime, cum esset locus paruus, sicut ciuitas Sylo in sorte Ephraim in qua primo stetit Sanctuarium. vt patet infra 18. postea etiam in alijs paruis ciuitatibus, vt in ciuitate Nobe. Item non potest stare. nam si omnes Gabaonitæ de quatuor vrbibus manerent in loco quem Dominus elegisset in tempore Saulis, cum tempore eius manserit Sanctuarium in ciuitate Nobe, necesse erat, quòd ibi essent omnes Gabaonitæ, non tamen fuerunt, quia hoc tempore omnes occisi fuissent a Saule. quod patet, quia cum audiuit Saul, quòd Achime lech Sacerdos magnus dedisset Dauid panes, & gladium Goliath, occidit eum, & 85. sacerdotes Domini vestitos Ephod, omnes etiam qui erant in vrbe occidit, & euasit vnus solus, scilicet Abiathar. vt patet 1. Reg. 22. cap. cum dicitur. Nobe autem ciuitatem Sacerdotū in ore gladij percussit viros, & mulieres, paruulos & lactantes, bouem, & asinum. Euadens autem vnus filius Achimelech, &c. si ergo ibi fuissent omnes Gabaonitę, nō mansisset ex eis vestigium, manserunt tamen tempore Regis Dauid, & conquesti sunt de Rege Saule, q̄ attriuisset eos, atque facta est fames tribus annis propter eos, & suspēsi sunt viri septem de domo Saulis. vt patet 2. Reg. 21. c. ergo non erant omnes Gabaonitæ in eodem loco in quo erat Sanctuarium, sed quidam de eis seruiebant vno tempore, quidam vero alio, & sic nunquam deficiebant ministri de Gabaonitis in domo Domini.

Aliquis in contrarium diceret, scilicet. quòd non manerēt Gabaonitæ omnes in vrbibus suis, sed in loco Sanctuarij. nam si manerent in locis suis valde grauarentur Israelitæ: dimittēdo 4. vrbes magnas illis, de quibus nihil acciperēt.

Item non potest stare, quia istæ vrbes datæ sunt Israelitis in distributione totius terræ Chanaan. ergo non manserunt in eis Gabaonitæ. patet hoc, quia tres vrbes harum datæ sunt in diuisione tribui Beniamin, scilicet Caphira, Gabaon, Beroth, vt patet infra 18. Quarta vero harum vrbiū, scilicet Cariathiarim cessit tribui Iudæ, vt patet eodem c.

Item Gabaon fuit ciuitas data Sacerdotibus, vt habitarent in ea. ergo non manserunt ibi Gabaonitæ. patet hoc infra 21. vbi de ciuitatibus, quæ erant in sorte tribus Beniamin, dicitur quòd data est Gabaon.

Determinatio auctoris ad superius quæsitum. Quæst. XLVI.

REspondendum est, quòd Gabaonitæ manserunt in vrbibus suis, vt ante erant, sed seruiebant semper ministerio Domini in comportandis aquis, & cędendis lignis, non quidem omnes, sed quidam eorum per sortes, sicut supra declaratum est, & rationes ibi assignatæ hoc conuincunt.

Cum autem arguebatur, quòd grauarentur Israelitæ si manerent Gabaonitæ in vrbibus suis. Respondendum est quòd non grauabantur, quia cum mansuri essent Gabaonitæ ad subministrationem Sanctuarij, Israelitæ daturi erāt eis loca ad manendum, sed Gabaonitæ replebant 4. ciuitates suas in quibus erant. ergo aut manerent in eis, aut darētur eis loca alia eiusdem capacitatis ad manendum. Quid autem magis differebat Israelitis dare Gabaonitis loca illa cum si illa auferrent, alia æqualia daturi erāt? nihil quippe differebat. ergo nec factum est.

Ad aliud, quando arguebatur, quòd tres ciuitates harū datæ sunt tribui Beniamin, & quarta data est tribui Iudæ. Respondendum est, quòd ex hoc non sequitur, quòd inde Gabaonitæ exclusi fuerint. nam modus diuisionis fuit, vt tota terra diuideretur ad possessionem tribuum 12. Postea autem de his diuisionibus datæ sunt aliquæ ciuitates sacerdotibus. vt patet infra 21. & non habitabant in eis Israelitę seculares, sed soli sacerdotes, aut Leuitæ. dicebantur tamen esse ciuitates istæ alicuius de tribubus, quia dominium p̄tinebat ad tribū, alij vero in eis quasi ex eleemosyna habitabant, manebat tamen hoc in æternum. Ita de Gabaonitis erat, quia vrbes istæ cesserunt in partes diuisionum tribuū Israel, manserunt tamen in eis habitantes Gabaonitæ, & cum eis quoque manebant aliqui de Israelitis. Nec solū hoc, sed etiam aliquæ vrbes dicebantur pertinere ad possessionem alicuius de tribubus, & tamen nullus de illa tribu, aut de alia morabatur in illis ciuitatibus, sicut patet de Iericho, ipsa enim fuit posita sub anathemate, vt in ęternū

non

non habitaretur. vt patet supra 6. In diuisione autem quæ A cessit tribui Beniamin posita est vrbs Ierichо vna, & prima. ita ergo poterit de Gabaonitis dici, quòd 4. vrbes earũ ceciderunt in sortem Beniamin, & Iudę, tamen nemo de Iuda, & Beniamin habitauerit in eis, vel si habitauerint ali qui alij, poterant manere cum ipsis Gabaonitis.

Ad aliud argumentũ de Sacerdotibus, scilicet Gabaon data est Sacerdotibus. de quo infra 21. Respondẽdum est, quòd cecidit Gabaon in sortem filiorum Beniamin. vt patet infra 18. & cum dare deberet Tribus ista vrbes aliquas Sacerdotibus, vel Leuitis, fuit vna de ipsis Gabaon, in ipsa tamen vrbe habitauerunt Sacerdotes cum Gabaonitis. nã & qui dicunt Gabaonitas omnes habitasse semper in Sanctuarij loco, dicunt cum eis habitare Leuitas, & Sacerdotes necessario. Nam in loco Sanctuarij erant semper Sacerdotes ministrantes, erant quoque Leuitæ. ergo quomodo B cunque dicatur, semper dabitur, quòd Gabaonitæ, & Sacerdotes habitarent simul in loco eodem. non potest ergo poni aliquis modus quo magis euitentur inconuenientia, quam dicendo commoratos fuisse Gabaonitas in vrbibus suis, alij etiam cum eis habitare cęperunt, scilicet Sacerdotes in ciuitate Gabaon, in Caphira autem, Beroth, & Cariathiarim habitare possent aliqui de Tribu Beniamin.

In ciuitate Gabaõ habitauerũt simul Sacerdotes cũ Gabaonitis.

CAP. X.

VAE cum audisset Adonisedech Rex Ierusalem, quòd scilicet cepisset Iosue Hay, & subuertisset eam, sicut enim C fecerat Iericho, & Regi eius, sic fecit Hay, & Regi illius: & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israel, & essent fœderati eorum, timuit valde. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna ciuitatum regalium, & maior oppido Hay, omnes bellatores eius fortissimi. Misit ergo Adonisedech Rex Ierusalẽ ad Ohã regem Hebron, & ad Phatan Regem Hierimoth, ad Iaphie quoque Regem D Lachis, & ad Dabir Regem Eglon, dicens. Ad me ascendite, & ferte præsidiũ vt expugnemus Gabaõ, quare transfugerit ad Iosue, & ad filios Israel.

QVæ cum. In superioribus declaratum extiterat, quid timore ductus egerat Gabaonitarum populus, hic consequenter ponitur quid ob eorum timorem egerit quinque Regum cætus, s. quod committere voluerit bellum contra Gabaonitas, quia confugerant ad Israelitas. Et diuiditur in duo. Primo ponitur occasio belli. Secundo subditur actus & bellandi. ibi. *Ascenditque Iosue*.

Secunda diuiditur in duas, quia primo ponitur debella E latio hostium. Secundo occupatio ciuitatum ibi. *Eodem die Macedam quoque cepit*.

Prima in duas, quia primo ponitur modus pugnæ. Secundo manifestatio victoriæ ibi. *Reuersus est omnis exercitus*.

Iterum in duas, quia primo ponitur diuinum auxiliũ. Secundo subditur humanum studium ibi. *Irruit itaque*.

Motiua quibus ad confœderationem sunt adducti Chananæi contra Israelitas, & ad oppugnandum Gabaonitas. Quæst. I.

CIrca primum considerandum est, q. audierant Chananæi, q. Deus promisisset Israelitis tradere illis totam terram Chanaan, & disperdere habitatores eius, sicut retulerunt Gabaonitæ Israelitis sibi fuisse nunciatum, vt patet præcedenti cap. & sicut eis nunciatum fuerat, ita & in aures totius terrę Chanaan insonuit. vnde Chananæi inter se erant confœderati, vt resisterent vno animo, & impetu Israelitis, sicut patet de quinque Regibus de quibus hic, & de multis aliis de quibus sequenti cap.

Si autem aliqui de Chananęis se traderent, aut confœderarent Israelitis, dissoluebãt corda omnium aliorum. ideo erant iam isti hostes cæterorũ Chananæorum, sicut Israelitæ. Gabaonitæ autem confœderati fuerant cum Israelitis, vt patet in præcedenti capitulo. Congregati fuerunt ergo contra eos reges isti quinque, ut delerẽt eos, ne qui de Chananæis ad similia haberent exemplum, & ut urbes illæ redirent in Chananæorum dominium. Gabaonitæ autem non valentes resistere, a Iosue auxiliũ petierunt, qui irruẽs in hos quinque Reges deleuit eos cum populis suis.

Quæ cum audisset. Scilicet confœderationem Gabaonitarũ cum Israelitis, hoc potuit satis manifestari, qui erant Gabaonitæ inter cæteros Chananæos. Redeunte ergo Iosue cum exercitu in castra Galgalæ, poterant alii Chananæi cõmunicare cum Gabaonitis, & perferre verba hæc ad Adonisedech Regem Ierusalem. & tunc ipse congregauit alios quinque Reges absente Iosue: si enim fuisset Iosue apud Gabaon, non ausi fuissent Reges isti venire super Gabaõ, sed existimauerunt, quòd antequam Iosue ueniret de Galgalis in succursum eorum, delerent eos vno impetu. innotuit tamen res Gabaonitis, & mittentes petierunt auxiliũ a Iosue, qui festinus uenit auxilium impensurus.

Adonisedech Rex Ierusalem. Aliqui libri habent hic Adonibezech. sed litera est corrupta, quia Adonibezech erat alius Rex quem occiderunt Israelitæ post mortem Iosue, cęsis summitatibus pedum, & manuum, ut patet Iudic. 1. ca. litera autem Hebraica habet Adonisedech. multum. n. in compositione secundum idioma Hebręum differũt, q. a Adonisedech interpretatur dominus meus iustitię, uel domini mei iustitia. sunt enim duo nomina Hebræa, scilicet Adoni, iste dominus meus, & Sedech, idest iustitia. sic dicitur Melchisedech, idest rex iustitiæ, qui etiam fuit rex Ierusalem, vt patet Genes. 14. Adonibezech de quo Iudic. 1. interpretatur dominus meus tonitrui, uel domini mei tonitruum, quia deriuatur, & componitur de Adoni, id est dominus meus, & Bazach, idest tonitruum. similitudo autem quędam in nomine decepit plerosque Latinorum scriptorum, ad hęc parum aduertentes, & inexpertos in Hebraico sermone.

An iste Rex Ierusalem appelletur Adonisedech, vel Adonibezech.

Rex Ierusalem, Est Ierusalem vrbs quę cecidit in sortẽ Tribu Beniamin, & uocatur alio nomine Iebus, vt patet infra 18. cap. iste Rex Ierusalem cõgregauit istos quatuor reges, vt venirent contra Gabaon, quia erat Rex magnus, unus de principalibus regibus totius terrę Chanaan, & ad ipsum tanquam principalem pertinebat tractare, & conuocare alios reges: vel forte quia alij reges erant suffraganei Regis Adonisedech, & non distabat multum Gabaõ ab vrbe Ierusalem. & forte ista est causa, quare conuocabat reges alios in subsidium contra Gabaonitas, quia confœderatio Gabaonitarum principaliter erat nociua Regi Adonisedech, quia cum esset propinqua terrę suę, per illã partem haberent Israelitę locum ad inuadendum terram Adonisedech.

Alii dicunt aliter, scilicet, quòd vrbes Gabaon erãt pertinentes ad aliud Regnum Regis Adonisedech, & quia confœderatę fuerant Israelitis, subtraxerant se a dominio eiusdem, ideo volebat pugnare contra eas ad reducendum in pristinam subiectionem, aut ad delendas eas in vindictã illatę offensę.

Sed hoc non videtur, quia Ierusalem pertinebat ad populum Iebusęorum, vt patet 2. Regum 6. ca. & ob hoc vocatur Iebus, vt patet infra 18. cap. Gabaonitæ tamen erant

de populo

de populo Heuçorum, vt patet sequenti cap. Regna tamē erant distincta in his populis, quia non pertinebant duę gentes ad vnum Regem, sed potius in qualibet harum septem gentium multi erant Reges, vt patet infra 12. ca. vbi de quadam parte harum gentium subiecta Israelitis, occisi sunt triginta vnus Reges, manebant autem adhuc multi alii. non ergo erant Gabaonitæ pertinentes ad Regnum Adonisedech Regis.

Item quia videtur, quòd Gabaon habuerit Regem, quia dicitur infra in litera. vrbs enim magna erat Gabaon, & vna regalium ciuitatum. ergo regem habebat. tenendum est igitur quod dictum est.

Quod cepisset Iosue Hay. Hic ponitur quomodo timuerit Rex iste Adonisedech & timori prouidere voluerit. nam si solum vellet assignare scriptura, quomodo voluerit Adonisedech delere Gabaon, quia transfugerat ad hostes, & non describeret timorem eius, suffecisset dici, quòd cū G audisset Adonisedech, quòd Gabaon fugisset ad Israelitas, irruit super eam, aut vocauit Reges ad delendum eam. sed retulit de omnibus aliis, scilicet, quod cepisset Hay, & Iericho, quasi dicat quia cepit Iosue istas vrbes, & confœderati fuerunt ei Gabaonitæ timuit Rex Adonisedech, & voluit delere Gabaonitas, ne alii Chananæi similia attentarent, & dissoluerent cor omnium Chananæorum. Vrbs Hay non fuit habitata, quia posita est in tumulum sempiternum, vt patet supra 8. capitu. tamen cecidit in sortem Beniamin, sicut Iericho quæ non erat habitanda. Computatur tamen prima inter omnes ciuitates Beniamin. Hay autem non nominatur in terminis Beniamin nec in ciuitatibus eius. satis tamen constat, q fuerit in diuisione sua, q a Bethel, & Bethauen ponuntur in terminis Beniamin. tamen inter hæc loca est Hay. vt patet supra octauo ca. cum dicitur, quòd Hay est iuxta Bethauen ad Orientalem pla H gam vrbis Bethel. De Bethel tamen, & Bethauen, quòd pertineant ad terminos Beniamin, patet infra decimo octauo cap. ergo sic erit de vrbe Hay.

Vrbs Iericho, & Hay in qua sorte.

Et subuertisset eam. De subuersione vrbis Hay dicitur supra octauo cap. & dicitur subuersa quia tota cremata est & diruti muri vrbis, atque ædificia ad solum prostrata, ita vt tota vrbs tumulus videretur ęternus.

Sicut enim fecerat Iericho, & regi eius, ita fecit Hay, & regi illius. Idest sicut deleuit Iericho, & regem atque totū populum eius, ita & in vrbe Hay fecit. non est intelligenda totalis similitudo quantum ad vrbem, nec quantum ad regem, sed solum in vniuersali, scilicet, quod rex Iericho occisus est, & rex Hay eodem modo, & vrbs Iericho deleta est, & vrbs Hay etiam fuit subuersa: Rex tamen Iericho vulgari suorum morte assumptus est, scilicet, quod gladio perijt, sicut alij Ierichontini. Rex autem Hay apprehen- I sus est viuens, & suspensus in patibulo ad introitum vrbis suæ, vt patet supra cap. octauo. ciuitas quoque non passa est eundem anathematis modum. nā in vrbe Iericho omnia cremata sunt, pręter aurum, & argentum, ęs & ferrum quę fuerunt seruata in thesauris Domini. bellatoribus autem nihil de spolijs vrbis capere licuit. Achan vero quia regulam auream, & siclos, atque pallium coccineum accepit, a populo lapidatus est. vt patet supra 7. cap.

Et, quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israel. Dicebantur transfugisse Gabaonitæ, quia cum essent de Chananęis fœdus posuerunt cum Israel. ex quo sequebatur, quòd ipsi non pugnarent contra Israelitas, nec darent fauorem alijs Chananęis pugnantibus contra Israel, sed magis adiuuarent Israelitas contra Chananęos.

Et essent fœderati cum eis. Idest, quòd posuissent fœdera scilicet, quòd non occiderent Israelitę Gabaonitas, & e cō K uerso, quòd ipsi non adiuuarent aliquā gentē cōtra Israel.

Timuit valde. Scilicet, quòd sicut deleuerat Iosue Iericho, & Hay, ita posset delere cęteras Chananęorum vrbes. & quod sicut confugerant Gabaonitę ad Israel, ita possēt confugere, vel transfugere multi alij, quo dato faciliter Israelitę caperent cæteros Chananęos

Ideo ne aliqui alij confugerent ad illos, volebant delere Gabaonitas. & fit hic mentio specialis de Gabaonitis, quia forte erat Metropolis Gabaon, & vna excellens inter alias ciuitates, quia erat Rex in Gabaon qui dominus erat aliarum trium ciuitatum. Sic innuitur cum dicitur immedia-

Gabaon erat Metropolis.

F te. vrbs enim magna erat Gabaon, & vna regalium ciuitatum. Iste timor compulit regem ad conuocandum alios quatuor, vt venirent contra Gabaon.

Vrbs enim magna erat Gabaon. Hoc intelligitur solum de vrbe ipsa quę vocabatur Gabaon, & erat Metropolis aliarum ciuitatum, & ob hoc de ea mentio specialis fit, & ista erat vrbs magna, & regalis.

Dicitur hoc ad exprimēdum magis causas timoris Regis Adonisedech, scilicet, quòd Gabaon erat vrbs magna. ipsa tamen transfugerat ad hostes, ergo a fortiori alię minores possent transfugere, & deberent, & ob hoc subiungitur infra, maior oppido Hay, idest, quòd ista erat ciuitas famosa, & maior ciuitatibus, quę captæ fuerant. cum ergo transfugerent ad hostes, alię minores magis transfugerent.

Et vna regalium ciuitatum. Dupliciter intelligi potest. G Vno modo, q erat vna de ciuitatibus regalibus, idest de ciuitatibus quę habebant reges, quasi dicat, q in terra Chanaan multę erant ciuitates, non tamen habebant singulę reges, sed illę quę maiores erant. sic etiam Gabaon erat, q a erat vrbs magna, ideo erat vna de regalibus vrbibus.

Aliqua ciuitas dupliciter dicitur regalis.

Alio modo intelligi potest, q esset vna de vrbibus regalibus, idest de vrbibus magnis, quę quamquam non haberet regem, erat tamen tanta, vt vrbes habentes Reges.

Et maior oppido Hay. Idest, maior erat quā ciuitas Hay. in hoc exprimitur causa timoris Adonisedech regis. s. q a Gabaon quæ erat vrbs magna, & vna de regalibus maior, quàm oppidum Hay transfugerat ad Hostes: ita transfugerent vrbes reliquæ. Non vocatur hic Hay ciuitas, sed oppidum, quia oppidum pertinet ad loca parua ciuitas autē ad magna, & ob hoc, vt communiter vocatur Hay oppidū sed non semper obseruatur ista differentia. nam aliquando H vocantur ciuitates magnæ oppida, vt patet Threnorum, secundo cap. scilicet, cum deficeret paruulus, & lactans in plateis oppidi. ibi tamen vocatur ciuitas Ierusalem oppidum, quæ erat ciuitas magna in tota terra Chanaan.

In quo differunt ciuitas, & oppidum.

Omnesque bellatores eius fortissimi. Et hoc inducitur ad signandum maiorem timorem Regis, s. q omnes viri Gabaon erant fortissimi viri, & famosi inter pugnatores alios terræ Chanaan, s. q si ibi qui erant multi, cum esset ciuitas eorum magna, & aliæ tres ei adiunctæ vrbes, erantque fortissimi timuerunt, ita vt ad hostes transfugerent, quanto magis transfugerent ciuitates alię minores, & quę non habebant viros ita bellicosos?

Misit ergo Adonisedech ad Oham Regem Hebron. Hic potest teneri ergo, vt dicit consequentiam, vel dicit inceptionem. Si dicat consequentiam, est sensus, q quia Adonisedech timuit valde transfugientibus Gabaonitis ad Is- I raelitas, vt fecit vocari contra eos quatuor Reges in auxilium, vt deleterent illos, & non esset occasio alijs Chananęis, vt essent transfugæ. Vel potest teneri, vt dicit inceptionē, sicut tenetur igitur sępissime, quamquam sit nota consequentiæ, Et quoniam quamquam sit causalis, magis tamē ponitur hic in propria vi, vt dicit notam consequentiæ. Istæ Adonisedech vocauit cæteros propter cām supra positam.

Ergo quot modis potest teneri.

Ad Oham Regem Hebron. In Hebron habitabant gigātes de genere Enach, vt patet Nu. 13. & infra decimoquinto capitu. Habitauit autem in hac vrbe Abraham aliquando cum esset in terra Chanaan, s. in valle quadam in terris eius, vt patet Gen. 23. cap. ibi enim mortua est Sarra vxor Abrahæ in hac vrbe sepultus est Adam, vt patet infra 14. cap. & cessit locus iste in possessionem sortis Iudæ, vt patet infra 14. & 15. cap. Deinde in locis, quæ data sunt Sacerdotibus ad habitandum fuit vnus, vt patet infra 21. cap. Fuit K autem ibi locus orationis, & Sacrificiorum tempore Dauid. nam Absalon petijt licentiam a Dauid, vt iret ad offerendum munera sua in Hebron, & fere totus Israel conuenit illuc, vt patet 2. Regum, cap. 15. In hac autem ciuitate cępit Regnum Dauid. nam regnauit septem annis in vrbe Hebron super Iudam, & Beniamin. postea super totum Israel regnauit annis 33. vt patet 3. Regum 2. capitu. Ad hunc Regem misit Adonisedech, quia erat ei propinquus, & attinebat ad eum pars damni. vel quia erat confœderatus illi ad adiuuandum eum, vel forte erat subditus illi, & eędem causæ, vel aliquę harū poterāt esse ad reliquos tres Reges, quos conuocauit in subsidium contra Gabaō.

Quæ notabilia sunt in ciuitate Hebron.

In Regno Chanaan erant parui Reges alias Reguli.

Et ad Pharan Regem Hierimoth. Iste erat alius Rex veniens contra Gabaon cum Adonisedech. erant autem parui Reges, quia paucam terram habebāt. nam cum aliquis habebat vrbem vnam vocabatur Rex. quod patet, quia in terra promissionis essent plures quàm quinquaginta Reges. nam Iosue occidens quandam partem Chanaan deleuit triginta vnum Reges, vt patet infra 12. capitu. A

Item patet in Rege Adonibezech, de quo Iudicum primo capi. nam ipse habebat sub mēsa sua Reges septuaginta comedentes micas cadentes de mensa abscissis, summitatibus manuum, & pedum. tamen si essent septuaginta Reges magni, vt nunc sunt in terris his, forte in medietate mundi non reperirentur, sed erant Reguli domini paruarum ciuitatum, & paucorum locorum. Iste Rex denominatur a ciuitate quadā dicta Hierimoth, quæ erat Metropolis regni sui. vel forte ipsa sola erat in regno suo cum aliquibus oppidis, & viculis. cessit autem ista in sortem Tribus Iudæ, vt patet infra 15. cap. B

Et ad Iaphie quoque Regem Lachis. Similiter erat ista Metropolis regni Iaphię. cessit autem tribui Iudę, vt patet infra 15. cap.

Et ad Dabir Regem Eglon. Dabir nomen Regis est: Eglon vero nomen vrbis. hæc est coniuncta vrbi Lachis: & est in sorte Iuda, vt patet infra decimoquinto capitu. Vnde cum nominantur ciuitates tribus Iudæ quæ erant in cā pestribus, ponitur simul Lachis, & Eglon, vt patet ibidē.

Dicens ascendite ad me.

Istæ quatuor vrbes erant Australes, scilicet Ierusalem Hebron, Hierimoth, & Lachis, sed Ierusalem magis Aquilonaris. Quæst. II.

Dicebat Adonisedech, vt venirent alij Reges ad ipsum, quia forte locus suus, scilicet Ierusalem erat magis propinquus Gabaonitis quam Lachis, Hebron, & Hierimoth. erāt enim istę vrbes quatuor magis australes, quàm Ierusalem cuius erat Rex Adonisedech. Quod patet, quia istæ quatuor vrbes erant in sorte tribus Iudæ, vt patet ex dictis. & habetur infra decimoquinto capit. Ierusalem autem erat in sorte Beniamin, vt patet infra decimo octauo cap. Sors tamen Iudæ erat magis Meridiana in terra Chanaan, quia ipsa tenebat latus australe terræ Chanaan perueniens ad Cadesbarne, & torrentem Aegypti, qui erant termini maxime Meridiani, vt patet infra decimoquinto capitu. Cęteræ autem sortes erant incipientes ab ea versus Aquilonem, & prima erat sors Beniamin, erant enim coniunctæ, vt patet infra decimo octauo capit. Et ista erat adhuc occasio quare filij Beniamin coniungerentur cum filijs Iudæ. nam post mortem Saulis, vt quidam volunt, cū omnes tribus Israel haberent Isboseth filium eius in Regem, Tribus Iuda, & Beniamin habuerunt Dauid de Tribu Iuda: vt patet secundo Regum, secundo capitu. Sed falsum est, quia Tribus Beniamin fuit, tunc cum Isboseth cōtra Dauid: immo illa erat principalis in hoc, quia Saul, & Isboseth erant de tribu Beniamin, vt patet eodem c. Et postea in diuisione Regnorum tempore Roboam filij Salomonis declinauerunt decem Tribus ad Ieroboam filium Nabath. Tribus autem Iuda, & Beniamin manserunt cū Roboan: vt patet tertio Regum, duodecimo capitulo. Erat ergo Ierusalem magis Aquilonaris quàm aliqua de alijs quatuor vrbibus. Quod autem magis propinqua esset Ierusalem vrbi Gabaon, & reliquis consociis eius quā Hierimoth, Hebron, Lachis, Eglon, saltem secundum latitudinem climatum computando, s. a Meridie in Septentrionem, patet, quia Gabaon, Caphira, Beroth erant in sorte Tribus Beniamin: vt patet infra 18. c. & in hac erat Ierusalem; vt patet eodem c. Lachis autem Hierimoth, Eglon, & Hebron erant in sorte Iudæ, vt patet infra 18. cap. necessario ergo minus distabat Gabaon a Ierusalem secundum latitudinem climatum, quàm aliæ vrbes horum quatuor Regum. an vero secundum longitudinem quæ consideratur ab Oriente in Occidentem, idem fuerit, non potest ex hoc patere. satis tamen verisimile est, ꝙ etiam secundū longitudinem minus distet. Ideo alii Reges ad ipsum conuenire rationabile erat magis quàm e conuerso. C D E

Item quia Adonisedech Rex Ierusalem erat principaliter pugnans contra Gabaonitas, & alij reges veniebāt ad adiutorium eius, sicut dicitur infra. Ferte præsidium, ad eum pertinebat igitur ordinare bellum, & ꝙ alij conuenirent ad eum: dato ꝙ ipse non esset excellentior eis. Et dicitur hic, ascendite ad me, quia a locis in quibus habitabant reges isti, ad locum in quo manebat Adonisedech in Ierusalem erat ascensus, quia isti reges erant in sorte Iudæ quæ est terra magis Meridiana, q̄ sit in tota terra Chanaan. sed eundo in Meridiem ab Aquilone semper est descensus. pręsertim, quia aliqui reges istorum dicebantur habitare in campestribus, siue in vallibus, sicut, rex Eglon, & Lachis: vt patet infra 15. capitul. Ierusalem tamen, quia est magis Septentrionalis est ascensus contra eam a ciuitatibus istorum regum.

Et ferte præsidium. Idest adiuuate me ad expugnādum Gabaonitas. & hoc aliqualiter innuitur, quòd adiutorium precibus exorabat Adonisedech, & non tanquam iubens, ideo magis videtur, quod isti reges vocati fuissent, quia erant amici eius, vel confœderati illi, quàm quia erant subditi ei: alioquin diceret iubens, & non quòd ferrent præsidium, quia hæc exorantis vox est.

Vt expugnemus Gabaon. Idest, vt deleamus illam ne sit exemplum aliis vrbibus terræ Chanaan transfugiendi ad hostes.

Quia transfugit ad Iosue.

Transfugisse ad Iosue de quibus vrbibus intelligatur. Quæst. III.

Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo Gabaon & aliæ vrbes quæ cum ea transfugerant ad Israel, pertinebant ad regnum Adonisedech Regis, & ipse propter offensam irrogatam volebat delere Gabaon, & conuocabat alios Reges: quia Gabaon erat vrbs magna, & omnes viri eius fortissimi bellatores, vt patet supra in littera. ideo non poterat eam faciliter delere, nisi conuocaret alios. & ad hoc etiā potest poni, quod supra dicebatur, scilicet vrbs enim magna erat Gabaon, & vna de regalibus ciuitatibus, & maior oppido Hay, scilicet, quòd quia magna erat, egebat Adonisedech adiutorio ad expugnandum eam.

Potest autem accipi aliter, scilicet, quòd istæ vrbes non pertinebant ad Regnum Adonisedech. erant tamen eis satis propinquæ: ex quo sequebatur magnum damnum regno suo, quia per illam partem possent Israelitæ ingredi in Regnum Ierusalem, & pugnare de terra Gabaon habētes ibi defensacula. ideo vt extirparet Gabaonitas statuerat super eos venire in pugnam, vel quia sicut cōfugerat vrbs Gabaō cum socijs ciuitatibus, nisi prouideret possent transfugere alię vrbes Chanaan. vt ergo tanti mali aboleretur exemplum delere parabat vrbes has Adonisedech.

Potest autem accipi hic Gabaon pro sola ciuitate, vel ꝓ omnibus quatuor. Si accipiatur primo modo forte dicetur hoc, quia pertinet ad regnum Adonisedech.

Accipiendo tamen Gabaon pro omnibus his quatuor vrbibus: non stabit iste sensus, s. quòd pugnaret contra eas Adonisedech, quia transfuissent de regno suo. nam nō poterant omnes pertinere ad regnum Adonisedech. de tribus enim aliqualiter dici poterat, s. de Gabaon, Caphira, & Beroth quæ erant simul, & in sorte Beniamin. Sed de quarta, scilicet Cariathiarim stare non poterit, quia pertinebat ad sortem Tribus Iudæ, vt patet infra decimoquinto, & decimo octauo capit.

Determinatio auctoris.

Hoc enim quidam dicunt, sed iste modus arguendi nullus est, quia esse aliquas vrbes de sorte Iudæ, vel Beniamin posterius fuit, s. postquam Israelitæ acquisierunt terram: hoc ergo nihil attinebat ad Chanananeos qui primo habitauerunt in terra. multæ namque ciuitates quę prius pertinuerant ad vnum regnum, vel gentem, postea diuisæ sunt in plures sortes secundum ꝙ ceciderunt funiculi sortium.

Sed aliter dicendum est, ꝙ nullo modo potest stare, ꝙ Rex Adonisedech pararet delere Gabaon, quia transfugisset de regno suo, siue intelligatur de sola ciuitate Gabaon, siue de omnibus quatuor. nulla enim earum pertinebat ad regnum Adonisedech, quia erant diuersarum gentium ciuitates istę. nam Gabaonitæ de omnibus quatuor ciuitatibus erant de genere Heuæorum, vt patet seq. ca. cum dicitur, quòd

tur, quod non fuit ciuitas quae bellando nō caperet Iosue, pręter Heuæū qui morabatur in Gabaon, & accipitur ibi necessario Gabaō, pro oībus quatuor illis ciuitatib. alioquin diceretur necessario, quod alias tres ciuitates, s. Beroth, Caphira, & Cariathiarim ceperit Iosue pugnādo, quod falsum est. Rex autem Adonisedech erat Rex in gente Iebusæorum: quia in Ierusalem habitabant Iebusæi, vt patet secūdo Regum, 5.c. & ob hoc vocata est Iebus, ergo nulla harum ciuitatum ab eius regno trāsfugerat. sed transfugerat a Chananæis ad Israelitas in magnum scandalum omnium Chananæorum, quia cæteri sic facere possent.

Transfugit ad Iosue, & ad filios Israel. Confœderando se eis istud transfugere erat idem. sed nominatur primo Iosue, quia erat Dux Israelitarum.

Congregati igitur ascenderunt quinque Reges Amorrhaeorum. Rex Ierusalem, Rex Hebron, Rex Hierimoth, Rex Lachis, Rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon oppugnantes eam. Habitatores autē Gabaon vrbis obsessæ: miserunt ad Iosue, qui tūc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei. Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum. Ascende cito, & libera nos, ferque præsidium Conuenerūt enim aduersum nos omnes Reges Amorrhaeorum, qui habitant in montanis,

Congregati igitur ascenderunt quinque Reges. Reges conuocati ab Adonisedech conuenerunt ad eum in Ierusalem vt tractarent de bello, & ibi dispositis exercitibus suis ascēderunt contra Gabaon.

Ascenderunt quinque Reges. Dicuntur ascendisse, quia forte vrbs Gabaon ad quam expugnādam pergebant erat altior quàm Ierusalem. Est autem Gabaon ciuitas magis Orientalis vrbe Ierusalem. nam quando computantur ciuitates quę erāt in sorte tribus Beniamin, incipit computatio ab Orientali parte terræ Chanaā, scilicet a Iericho quæ prima ponitur. & ponitur processus versus occidentem. Gabaō & tres alię vrbes, scilicet Caphira, & Beroth prius ponuntur quam Ierusalem. & est Ierusalem de vltimis in sorte illa, vt patet infra 18. cap. ad partem autem illam forte erat processus ad maiorem altitudinem terræ.

Quinque Reges Amorrhaeorum. Accipiuntur Amorrhęi dupliciter. Vno modo pro quodam speciali populo qui est de septem, & vocatur Amorrhæus, vt patet in computatione eorum.

Alio modo pro omnibus gentibus istis septem. Primo vocantur Amorrhæi duo Reges qui erant ante transitum Iordanis, s. Schon, & Og. Eodem modo accipitur supra 5. cap. de Regibus Amorrhæis, & de aliis Regibus terræ Chanaan, vbi distinguuntur Reges Amorrhæi contra Reges aliorum populorum Chananæorum.

Hic autem dubitatur de istis Regibus quomodo vocētur Amorrhæi, scilicet, an large, vel stricte.

Dicendum est, quòd vocantur hic Amorrhæi large, id est populi de terra Chanaan. nam non erant omnes isti de Amorrhæis: quin potius dubium est, an quispiam horum fuerit de Amorrhæis. Quod autem non fuerint omnes de Amorrhęis patet, quia rex Adonisedech erat vnus horum ipse tamen de Iebusæis erat, cum Ierusalē ad Iebusęos pertineret: vt patet infra 15. & 2. Regum, 5. cap. & hoc modo accipiuntur aliquando Amorrhæi. Sic patet Amos, 3. cap. cum dicitur. & ego expuli a facie eorum Amorrhæum: cuius altitudo, vt altitudo cedrorum. ibi tñ non accipitur pro solis Amorrhæis, sed pro omnibus gentibus Chananæorum, quas Deus expulit a facie Israel. sicut etiam accipitur Genes. 48. ca. cum dicitur. do tibi partem extra fratres tuos quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. & intelligitur de vrbe Sichen, vt ibi fuit declaratum, & satis apparet infra 24. cap. Ipsa tamen non pertinebat ad Amorrhęos, sed ad Heuæos, vt patet Genes. 33. cap. vbi Rex Hemor Principes Sichen vocatur Heuæus: vocatur tamen terra illa Amorrhæorum large, idest Chananæorum.

Rex Ierusalem Rex Hebron. Computantur hic Reges qui omnes erant satis propinqui in ciuitatibus, in quibus autem sortibus fuerint vrbes eorum supra declaratum est & valde quidem propinquæ erant. Nam in vna quidē die pugnauit Israel contra vrbem Lachis & cepit eam, & inde profectus cepit eādem die vrbem Eglon, vt patet infrà in litera. Si tamen aliqualiter distarent, non solum non possent Israelitæ pugnare, & capere has duas vrbes die eadē, sed etiam nec peruenissent ab vna vrbe in alteram, erant ergo propinquæ nimis.

Quòd fuerint illæ vrbes Lachis, & Eglon propinquæ. Et contrariæ obiectiones tolluntur.
Quæst. IIII.

NEc obstat si quis dicat fuisse hoc in die magna, quando stetit Sol iubente Iosue, quia nō fuit, die illo, sed die altero, vt patet infra in litera. Et de Eglon ascendit Israel in Hebrō, & oppugnauit eam. & sic Hebron quoque his duabus propinqua erat. nam si fuisset aliqualiter distans, & in medio fuissent ciuitates vllæ, non venissent Israelitę post Lachis immediate, in Eglon, & post Eglon in Hebron, sed iuissent ad expugnandas ciuitates quę erant in medio.

Sed aliquis dicet, quòd erant istę ciuitates aliquātulum distantes, & inter eas erant alię vrbes. Israelitæ tamē de Lachis iuerunt in Eglon. de Eglon autem in Hebron profecti sunt, quia occiderāt Reges ciuitatum harum, cum eos in spelunca inuenissent. vnde tanquam destitutas pręsidio propter defectum bellatorum qui corruerant vulnerati cū Regibus suis, & quia terrore consternatæ erant, intelligebatur posse facilius eas capere, quasi improuisas prius quā vndique corrogarent præsidia ad tutandas illas.

Dicendum est non stare hoc, quia si ob hoc fecissent Israelitę, ad has ciuitates omnes primo iuissent, quam ad aliquas alias.

Sed primo ad alias iuerunt, scilicet in Macedam, & oppugnauerunt eam, atque deleuerunt. postea autem venerunt in Lebna, & similiter destruxerunt, non relinquentes in ea vllas reliquias: ergo non processerunt de Lachis in Eglon. & inde in Hebron, vt consequerentur aliquid alterum, sed quia istæ ciuitates erant coniunctissimę, & sic reges isti erant coniunctissimi. & ob hoc erant confœderati inter seipsos. Rex quoque Adonisedech erat propinquus his. nam Hebron satis propinqua est Ierusalem, scilicet decem & sex milliaribus distans, quę sunt octo leucę vulgares, vt patet in libro de diuisione Terræ sanctę. Ab aliis autem Regibus, scilicet Eglon, Lachis, & Hierimoth, eodē modo dicendum est, quòd esset valde propinquus. & de his vrbibus dicendum est, quod vrbs Gabaon erat magis Orientalis quàm istæ quæ hic nominātur ab his Regibus.

Distantia istarum ciuitatum inter se.

Sed adhuc in his magis est Orientalis Lachis quàm Eglon, & magis Eglon quàm Hebron, & Hebron magis quā Ierusalem, quod conuincitur aliqualiter ex processu Israelitarum per has ciuitates delendo habitatores earum. Nam procedebant Israelitæ ab Oriente versus Occidentem. & ab hoc processu fuerunt primo in Lachis quàm essent in Eglon: & postea in Hebron. qui ergo posterior in his erat magis Occidentalis videbatur. De Hierimoth non patet hic, quia non fuit deleta hoc impetu pugnæ cū cæteris, quia forte aliqualiter distans erat, aut in transuersum posita.

An isti quinque Reges vere fuerint Amorrhæi. Et quod ista duo nomina Chananaus, & Amorrhaus sunt specialia, & quandoque generalia omnibus populis totius terræ promissionis, quos delere tenebantur Israelitæ.
Quæst. V.

ADhuc est dubium, circa id quod dicitur in litera, scō gregati ascenderunt quinque Reges Amorrhęorū, an vere sint Amorrhęi.

Aliqui dicunt, quòd non poterant esse omnes Amorrhęi stricte accipiendo, sed solum large, vt accipitur Amorrheus pro omni Chananęo, quia si esset vnus, aut duo Reges: poterat credi, quòd essent Amorrhęi accipiendo stricte. & tamen erant hic quinque Reges: & duo alii qui iā fuerant occisi ad Orientem Iordanis. non poterat ergo de omnibus his septem dici, quòd erant proprie Amorrhęi, sed large.

Dicendum, quòd hoc non stat, quia adhuc plures poterant esse Reges de Amorrhęis proprie dictis. nam septem

erant populi Chananæorum, s. Ethęus Heuæus, Iebusęus, Pherezęus, Chananæus, Gergesæus, Amorrhęus. Deut. 7. cap. & non erant omnes isti ęquales multitudine genti, & magnitudine terræ possessæ. & ita forte aliquis illorum esset duplus ad alium. & tamen in his septem populis erant forsitan sexaginta Reges, aut plures, quia iam occisi erant triginta, & vnus per Iosue, & duo per Moysen infra 12. & 13. cap. & manebant multi de istis populis qui nondũ fuerant subiecti Israelitis, scilicet quinque Reges Philisthinorum, & terra alia latissima, vt patet infra 13. cap. in qua forte essent plures quam viginti Reges. & ita etiam si illi septem populi Chananæorum essent ęquales multitudine gentis, & magnitudine terræ possessæ, posset quilibet populus habere decem Reges. uel quasi, quanto magis illi populi de istis septem qui essent aliis maiores. & sic populus Amorrhęus non solum septem Reges, sed etiam decẽ aut plures habere poterat. vnde ratio ista nihil conuincit, & poterant esse omnes isti septem Reges vere Amorrhęi.

Determinatio auctoris.

Sed his non obstantibus dicendum, quòd non erant isti quinque Reges de quibus hic dicitur vere Amorrhæi: immo forte nullus de eis erat Amorrhæus, quia de aliquibus eorum patet, ꝙ non erant Amorrhæi. sicut de Rege Ierusalem de quo certum est, ꝙ erat Iebusæus, quia Iebusæi morabantur in Ierusalem secundo Regum, 5. cap. & de aliquibus aliis Regibus coniunctis sibi de his, ita credendũ est, quòd essent Iebusęi, & non Amorrhæi.

Dicendum est, ꝙ septem erant populi terrę Chanaan, vt dictum est, & habent nomina specialia in quibus non communicant, sunt tamen de istis populis duo nomina q̃ ita sunt specialia vni populo, ꝙ etiam cõueniunt omnibus populis, s. Chananęus, & Amorrhęus. nam secundum proprietatem, ita est Chananæus vnus populus, ꝙ non est Pherezęus, neque Iebusæus, neque aliquis de aliis. & tamen secundum consuetudinem sacræ Scripturæ Chananæus accipitur aliquando pro vno de septem populis, & connumeratur cõtra alios, & tũc Pherezęus nõ est Chananæus. aliqñ Chananęus accipitur generaliter, & cõpetit oĩbus illis septem populis, vt dicãtur omnes Chananæi, vel oẽs populi Chananæorum. Sic est de Amorrhæis. nam Amorrhæus accipitur aliquando pro vno populo qui connumeratur contra alios, & tunc Iebusęus non est Amorrhęus. Aliquando autem accipitur communiter pro omnibus septem populis, & sic Iebusæi, & Pherezęi, vocantur Amorrhęi. & hoc sæpe Scriptura facit, vt illud Amos 3. ca. expuli a facie eorum Amorrhęum, cuius altitudo erat, vt cedrorum. certum est autem accipi ibi pro omnibus septem populis. nam Deus non gloriaretur de vnius solius expulsione, cum septem expulisset a facie Israelitarum, sed vocantur ibi Amorrhęi ipsi omnes septem populi.

Etiam aliquando Heuęi vocantur Amorrhęi vt Genes. 48. cap. cum dixit Iacob filio suo Ioseph. do tibi partem extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhei in gladio, & arcu meo. & intelligitur de vrbe Sichem, vt patet infra 24. cap. tamen habitatores Sichem non erant Amorrhęi, sed Heuęi, vt patet Gen. 33. c. etiam apparet hoc circa Gabaonitas qui erant Heuęi infra 11. c. s. pręter Heuęum qui habitabat in Gabaon omnes pugnando cepit. & ita omnes Gabaonitæ erant Heuæi, & tamen vocantur aliquando Amorrhæi, vt patet 2. Regum 21. ca. scilicet porro Gabaonitæ non sunt de filijs Israel, sed reliquiæ Amorrhæorum, & ita sępe fit: in pręsenti sic fuit, quòd Iebusęi, & alij Reges vocantur Amorrhei.

Heuæi aliquãdo vocantur Amorrhæi,

De hoc dicit Augustinus, quęritur quõ Rex Ierusalem Adonisedech, & cęteri cum quibus obsedit Gabaonitas E secundum septuaginta interpretes, primo vocantur Reges Iebusęorum, cum ad eos obsidendos conuenerunt. postea Reges Amorrhęorum dicãtur ab ipsis Gabaonitis quando eũtes miserunt ad Iesum, vt sibi subueniret. sicut enim perspeximus secundum Hebręum vtrobique dicuntur Amorrhęorum, cum constet Iebusęum Regem fuisse Ierusalem, quæ dicta est Iebus tanquam illius gentis Metropolis, & septem gentes sępe Scriptura commemorat exterminandas, quarũ vna phibetur Amorrhæorũ, nisi forte hoc nomen vniuersale fuit omnium, aut potius maioris partis, vt non vna, sed plures in his septem hoc nomine cẽserentur, quamuis esset vna de septem quę

A Amorrhęorum proprie vocaretur. sic est quædã pars quę proprie dicitur Libya, quamuis hoc nomen vniuersæ Africæ conueniat. & pars quædam est quæ proprie dicitur Asia. quamuis Asiam alii dimidium orbem terrarum, alii tertiam partem posuerunt. Chananæi quoque tanquam vna gens in illis septem commemorantur, & tamen vniuersitas illa originaliter terra Chanaan vocatur.

Consideradũ aũt, ꝙ in his duobus nominibus Chananæus & Amorrhæus istud inuenitur, ꝙ aliquando specialiter, & aliquando communiter pro omnibus accipiantur. In aliis autem quinque nunquam inuenitur, quod accipiatur, nisi stricte pro vno populo. sed adhuc dicẽdum, quod licet ambo inueniantur communiter accepta, magis tamẽ & sæpius accipitur hoc nomen Chananæus communiter quàm Amorrhęus.

Et satis est causa manifesta, quia Chananæus potest du- B pliciter accipi. Vno modo, vt dicitur a Chanaan, alio modo, vt a Chananæo. Primo modo semper accipitur communiter. Secundo modo semper accipitur specialiter. Pro quo sciendum, quòd Chanaan filius Cham, & nepos Noe genuit septem viros, a quibus nominantur isti populi, vt colligitur Genes. 10. cap. & insuper genuit Sydonem primogenitum suum, & Aracheum, Aradium, Cyneum, Samarithem, & Amatheum, a quibus nominati sunt populi quidam omnes autem isti populi, inquantum descẽdũt a Chanaã patre primo vocantur Chananæi, & terra vocatur Chanaan, & non potest tunc Chananæus vocari specialiter aliquis populus sed omnes, & ita ponuntur generaliter termini terræ Chanaan. Gene. 10. cap. scilicet facti sunt termini Chanaan venientibus a Sydone Geraram &c.

Terra Chanaã appellatur sic a Chanaan nepote Noe.

Sed rursus ab isto Chanaã denominatur vnus populus connumeratus contra alios septem, & est velut vna familia in Tribu Chanaã, & iste vocatur populus Chananęus. & quando accipitur Chananæus isto modo semper accipi- C tur specialiter pro vno populo solo: & ideo est causa variandi in hoc nomine. Sed circa nomen Amorrhæorum non est eadem causa, quia Amorrhæus fuit vnus de filiis Chanaan, scilicet quartus, vt patet Gene. decimo cap. & ita nominat populum specialem, & non habet causam aliquam, vt omnes septem populi, vel multi illorum dicãtur Amorrhæi. & tamen Scriptura sępe vocat omnes septem Amorrhęos, vt dictum est. & non apparet causa, nisi forte, quòd iste populus erat maior, & nobilior alijs, & sic acceperunt alij nominationem eius.

Populi Amorrhæorum denominantur sic ab Amorrhæo quarto filio Chanaan.

Simul cũ exercitibus suis. Quilibet gentẽ suã in bellũ acciuerat, vt sic facilius deleret Gabaõ. *Et castrametati sũt circa Gabaon.* Scilicet fixerũt ibi tẽtoria sua ad faciẽdũ bellũ graue vrbi. hic accipit̃ necessario ꝑ vna vrbe Gabaõ. nã isti qnq; Reges obsidebãt vnã vrbẽ simul, & ita erat Gabaõ. et sic dicitur infra, ꝙ habitatores obsessę vrbis miserũt ad D Iosue. Ex hoc autem aliquis dicet, ꝙ Adonisedech Rex solum fuerat motus, vt deleret vrbem Gabaon, de socijs eius nihil curans: ideo eam obsedit. sed an verum sit non constat. tamen quomodocunque se habeat non cõstat ex hoc, ꝙ solum venerit Adonisedech contra vrbem Gabaõ. nam quamquam nunc solam Gabaon obsideret, postea tamen posset obsidere alias vrbes, nec poterat ipse simul obsidere vrbes has quatuor, quamquã vellet, quia exercitus paruus erat. & si diuideretur nõ sufficeret ad delendas vrbes istas: potissime, quia Gabaon erat vrbs magna, in qua multi habitabant, omnesque bellatores eius erant viri fortissimi, vt patet supra in litera. ideo nihil magis constat, ꝙ vellet delere solam vrbem Gabaon, quam omnes quatuor.

Oppugnantes eam. Idest cœperunt pugnare contra Gabaon, vt subuerterent eam. nec tamen potuerunt mox comprehendere eam, quia in vrbe erant bellatores fortissimi q̃ se defenderunt, dum venit Iosue quem in auxilium venire fecerant.

Habitatores autem Gabaon vrbis obsessæ. Idest habitatores solum vrbis illius, quæ vocabatur, Gabaon, quæ erat obsessa ab his Regibus quinque.

Miserunt ad Iosue. Nam quamquam in vrbe vndique clausi forent, mittere tamen potuerunt nuncios ad Iosue. qui erat in Galgalis: multæ enim sunt artes belli, & variæ sagacitates.

Qui tunc morabatur in castris apud Galgalam. Scilicet quando

quando Reges quinque obsidebãt Gabaon, erat Iosue cũ toto Israel apud Galgalam: ibi enim fuerant posita castra ab initio quando Israelitæ trãsierunt Iordanem, vt patet supra quarto c.& postea, quamquam ad aliqua loca tẽderent in pugnam manebant castra in Galgala,& ibi erant omnes qui ad bellum impotentes erant, sicut fœminæ, paruuli,& senes. finito autem bello reuertebatur exercitus, vt maneret in castris in Galgala, eratque ibi donec ad bellum iterum redeundum foret,& quamquam aliquando castra inde totaliter non mouerẽtur: reuertebãtur illuc. sicut fuit cum iuerunt omnes Israelitæ in montem Hebal, & Garizin ad confirmandũ legem ponẽdũq; ibi maledictiones, & bñdictiones vt patet 5.8. ibi nãq; totus populus erat: fœminæ cum paruulis, aduenæ,& indigenę. postea tamen reuersa sunt castra in Galgalis cõsummatis cęremoniis istis, vt patet supra 8. cap. Nam cum post expletas cæremonias illas venissent Gabaonitæ in castra Israel, inuenerunt illos G in Galgalis, vt patet pręcedenti capit. Reuersis autem Gabaonitis in terram suam expleto fœdere mansit Iosue cũ toto Israel in Galgalis, quia tunc vacabãt a prœliis. Interim autem Rex Adonisedech cognito fœdere Gabaonitarum cum Israel conuocauit quatuor Reges de quibus hic, vt procederent contra Gabaon,& venerũt ad eam. quo facto miserũt Gabaonitæ ad Iosue,& ille adhuc manebat apud Galgalam in castris cum toto Israel. *Et dixerunt ei.* Scilicet nuncii Gabaonitarum.

Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum. Id est non cesses nos defendere qui sumus serui tui. retrahere manum ab auxilio est cum quis primo adiuuabat, vel ad adiuuandum promptus erat,& postea non adiuuat, vel ab adiuuando cessat. vocant se serui Iosue Gabaonitæ.& hoc secundum humilitatem ad suadendum ei, vt adiuuet: secundum veritatem tamen etiam sic erat, quia Iosue impo H suerat eis onus æternę seruitutis in cędendis lignis,& comportandis aquis pro tota multitudine,& pro altari Domini, vt patet præcedenti cap.

Quomodo Gabaonitæ potuerunt mittere ad Iosue manentem in Galgalis, vt adiuuaret eos manentibus eis in vrbibus suis.

Quæst. VI.

Sed aliquis quæret, quomodo Gabaonitæ potuerunt mittere ad Iosue manentem in Galgala ipsis manentibus in vrbibus suis. nam hoc præsupponitur hic. tamen secundum decretum datum pręcedenti ca. non videtur posse. pręceperat enim Iosue, vt Gabaonitę manerent serui in æternũ cõportando aquas pro tota multitudine,& cædendo ligna: quomodo nunc nõ manebant in his ministeriis? I

Responderi posset, quòd quamquam decreuisset hoc Iosue, tamen non immediate tradidit executioni subijciẽs eos ministerio totius multitudinis,& hoc quia si mãcipasset eos huic seruituti, manerent ciuitates eorum desertę,& alij Chananęi venientes occuparent eas, quod inconueniẽs magnum erat. ergo in eis manere debuerunt bellatores ad defensionem ipsarum. nulli autem magis conuenienter manebant quam ipsi ciues antiqui: ergo manere debuerũt donec hostes, qui in circuitu erant, delerentur,& tunc possent Gabaonitæ esse in ministerio totius multitudinis.

Vel potest dici, quòd aliqui de Gabaonitis de omnibus quatuor ciuitatibus erant in castris Israel in ministerio totius multitudinis: alij autem manebant in ciuitatibus, ne In 9.44. manerent loca vacua propter insidias vicinorum Chananæorum. hoc modo supra declaratum est præcedenti. cap. q Gabaonitæ ministrabant in Sanctuario Domini, non ta K men erant ibi semper omnes, sed per vices seruiebant.

Et ascende cito,& libera nos. A loco in quo erat Iosue versus Gabaon erat ascensus. ipse quippe erat in Galgalis apud Iericho,& est locus iste humilis, quia est in valle Iordanis. inde autem contra alias partes terræ Chanaan est ascensus. vnde de castris Galgalæ ad vrbem Hay dicebãtur ascendere Israelitæ, vt patet supra 7. cap.& cum computantur sortes, a Iericho incipiens sors Tribus Beniamin ascendere dicitur, vt patet infra 18. Gabaon tamen Caphira,& Beroth, quæ erant ciuitates Gabaonitarum, erant in Sorte Beniamin, vt patet eod. capit. ergo a castris Galgalæ versus F Gabaon erat ascensus.

Ascende cito. Ne ipso moram faciente Reges quinque oppugnantes Gabaon caperent eam.

Et libera nos. Scilicet de manu hostili, quia ipsi non sufficiebant se defendere de illis: ideo non audebant congredi cum eis bello aperto in campo.

Ferque præsidium. i. Adiuua nos, vel defende nos.

Conuenerũt enim aduersum nos omnes Reges Amorrhæorum. Iste est modus excessiuus dicendi. Solum enim conuenerant contra ipsos Reges quinq. qui supra nominati sunt. Sed potest hoc intelligi, quia forte Gabaonitæ, quamquã cognoscerent multos reges obsidentes vrbem eorum, nesciebant tamen quot erant, quia forte non erat determinatus eis numerus propter non esse eorũ exercitus distinctos.

Aliter dici potest, quòd Gabaonitæ cognoscebant quot erant Reges, qui obsidebant eos, vt tamen magis mouerẽt Iosue ad velociter veniendũ, dixerunt illos esse valde multos, scilicet omnes Reges Amorrhæos. Alio modo intelligi potest, quòd ista verba sint expressiua timoris magni. Pertinet autem ad timentes, vt res horrendas maiores existiment, quàm sint.

Omnes Reges Amorrhæorum. Non erant isti omnes Amorrhæi. forte enim nullus de eis erat Amorrhæus prout Amorrhæus dicit specialem populum de septem populis Chananæorum. De Rege tamen Ierusalem constat, quòd non esset de Amorrhæis, cum esset vnus de Regibus Iebusæorum. nam in Ierusalem habitabant Iebusæi, vt patet secundo Regum, sexto cap. vocantur tamẽ isti Reges Amorrhæi, idest de gente Chananæorum, quia Amorrhæus est nomen generale Chananæorum pro omnibus septem populis interdum, sicut istud nomen Chananæus.

Qui habitabant in montanis. Non habitabant omnes isti in mõtanis, sed magis in vallibus, quia ciuitas Hierimoth, & Eglon, atque Lachis in campestribus sunt, vt patet infra 15. vocant autem Iudæi campestria valles,& nos vocamus terram planam,& si non sit vallis. de vrbe autem Hebron magis patet, quia in valle sit. nam Abraham habitãs iuxta eam dicebatur morari in conualle, vt patet Gen. 18.& 23. cap. *Quo intelligitur, q̃ isti Reges habitabãt in montanis cũ habitarent in vallibus.*

Item patet, quia quando Rex Ierusalem cõuocauit omnes Reges istos, vocauit vt ascenderent ad eum. ergo ipsi in vallibus, aut locis planis habitabant. sed dicebantur morari in montanis forte in comparatione ad locum, in quo erat Iosue. s. in Galgalis, quia iste erat locus humilior aliis. s. declinãs ad fluenta Iordanis in valle illa magna.& quamquam essent loca Regum istorum in vallibus respectu Ierusalem, tamen respectu terræ Galgalę erant in montanis.

Alio modo dici potest, quòd Gabaonitæ dixerunt Reges istos habitare in montanis, quia forte non cognoscebant qui Reges essent, sed putabant eos esse Reges aliorum locorum.

Et si arguas, quia dicitur hic de istis quinque Regibus, ponendo cuiuslibet eorum nomen specialiter, ergo isti cognoscebant illos. non sequitur, quia ista post ea multo tempore scripta sunt quam facta. scriptura autem distinxit nomina illorũ Regũ, quia postea patuerunt ex euentu belli.

Ascenditque Iosue de Galgalis,& omnis exercitus bellatorum cum eo viri fortissimi. Dixitque Dominus ad Iosue. Ne timeas eos. In manus enim tuas tradidi illos. Nullus enim ex eis tibi resistere poterit. Irruit itaque Iosue super eos repente, tota nocte ascendens de Galgalis. Et conturbauit eos Dominus a facie Israel, contriuitque plaga magna in Gabaon; ac persecutus est eos per viam ascensus Bethoron,& percussit vsque ad Azecha,& Maceda. Cumque fugerent filios Israel,& essent in descensu Bethoron, Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo, vsque ad Azecha. Et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israel.

Ascenditque Iosue. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet hostium debellatio.& primo promittitur hic Dominum adiutorium contra hostes. *Ascenditque Iosue.* Mox vt Gabaonitarum nuncii retulerunt hæc Iosue ascendit de Galgalis, vt veniret in vrbem Gabaon,& dicitur, quòd ascendit, quia locus Galgalæ erat valde humilis in vallibus

in vallibus Iordanis, Gabaon autem in montanis erat. *De Galgalis.* Aliquando vocatur locus iste castrorum Galgala & aliquando Galgalę, arum. pluraliter, sicut Hierosolyma & Hierosolymis, nihil in hoc differt. Iste locus Galgalę pertinuit ad sortem Tribus Iudæ, & Beniamin, quia est Galgala campus Iericho, sed Iericho fuit in sorte Beniamin, vt patet infra 18. cap. *Et omnis exercitus bellatorum cum eo.* i. omnes viri potentes pugnare: non fuerunt hic aliqui pauci missi, sicut cõtra vrbem Hay prima vice fuerunt missi tria millia virorũ, vt patet supra septimo. Hic autem erant multi hostes, s. Reges quinque, & ipsi Gabaonitæ hoc amplia uerant dicentes: omnes Reges Amorrhęos habitantes in montanis venisse contra eos.

Viri fortissimi. i. viri potentes fortiter pugnare, quasi dicat, licet essent de Israelitis aliqui transeuntes ad numerum bellatorum, qui viribus imbecilles essent, non ibant ad bellum, sed manebant in castris Galgalæ.

Dixitque Dominus ad Iosue. Hic ponitur Diuina confortatio. poterat enim Iosue contemnscere, quia dixerant Gabaonitæ, quòd venerant omnes Reges Amorrhæorum. Non enim habuerat tam graue bellum in terra Chanaan solum quippe pugnauerat contra viros vrbis Hay, qui valde pauci erant. vt patet supra 7. contra Ierichontinos autẽ non fuit pugna, sed cędes, cum corruentibus muris eorum vndique ipsi attoniti, & indefensi more ouium trucidati sunt. hoc ergo quod imminebat erat graue bellum, quale non fuisset prius in terra Chanaan: habuerat tamen Iosue alia bella, ita ferocia. s. cum ipse habens secum duodecim millia virorum pugnauit contra quinque Reges Madianitarum, deletisque illis & occisis, totam terram Madiam euertit, occiditque viros omnes vt patet Nu. 31. c. fuerat tamen hoc viuente Moyse, & precibus eius quędam æstimaret Iosue sibi a Deo prouenire, quæ nunc ei eius precibus destituto nequaquam euentura putaret. ideo ad hoc bellũ ferox conferendum cum quinque Regibus, eguit Dei consolatione speciali.

Quomodo Deus locutus est Iosue.

De modo autem locutionis huius non constat, poterat esse, quòd appareret ei Angelus in humana effigie, sicut apparuit in agro Iericho. s. in Galgalis, vt patet supra 5. c. Sed non est hoc dicendum, quia hic vocatur Deus iste loquens cum tamen Angelus in humana effigie apparebat nunquã vocabatur Deus, sed vir, aut Angelus, vt probatum fuit supra 4. c. ergo apparuit hic alio modo, scilicet, quòd Angelus in aliqua nube formato corpore interius, quod non apparet, locutus est & tunc poterat vocari Deus. *Ne timeas eos.* Si timeret Iosue formidaret congredi, aut valde pigre & pusillanimiter congrederetur, ita vt hoc forte conspecto verterentur hostes super eum, & totus populus eius timeret. nam cum Dux timet, nihil manet exercitui eius, nisi quòd timeat.

In q. 2.

Littera duplex sensus.

In manus enim tuas tradidi illos. Nondũ tradiderat, sed traditurus erat. Dicit tamen ꝙ tradidit, quia modicũ laborandũ erat Iosue ad capiendum Reges istos, ac si iam eos in manibus teneret, sic enim factum est, quia Deus pugnauit pro illo misso timore in Chananæos. vt fugerent a facie Israelitarum deinde cadentibus lapidibus magnis de cœlo multo plures occisi sunt, ꝗ̃ Iudæorum gladio occidissent, vt patet infra. postea autem stante Sole persecutus est Iosue, & cepit Reges, atq; deletus est exercitus eorum. Vel dicitur tradidi illos, idest iam determinaui tibi tradere.

Nullus tibi ex eis resistere poterit. Hic magis de facilitate victoriæ adiungitur, nã dato, ꝙ Reges isti ad vltimum in manus Iosue tradendi forent, poterant resistere ei, & multos de Israelitis occidere, ad extremũ aut gladio caderent, & tunc tanta poterat esse Israelitarũ ruina, ꝙ victoria esset lamentum. Iõ excluditur hoc, & dr̃ ei, ꝙ tradentur Reges isti in manus eius, & cum nullo suorũ discrimine, quia nullus de his Regibus poterit resistere Iosue, s. se aliquo modo tenere, aut stare contra faciem illius. sic dicitur infra, ꝙ turbauit eos Dñs a facie Israel. *Irruit itaque super eos.* Hic ponitur humanũ studium, s. qualiter Iosue diligenter executus fuerit, quod Deus iussit. nam, ꝗ̃q̃ Deus promiserat tradendos Chananæos in manus Iosue, ipse negligere non debebat, sed pugnare fortiter ac si nulla esset facta promissio. *Irruit itaque super eos Iosue repente.* i. Reges isti quinque erãt quieti apud Gabaon, nondũ pugnãtes, nec aliquid hu-

A iusmodi sibi futurum suspicantes. Irruit aũt super eos Iosue, i. subito cecidit super eos, ita quod non potuerunt se ad bellum parare ideo conturbati subito fugerunt, & est ista magna eruditio in bellis. s. quod si quis potest irruat super hostes nihil mali expectantes, sic enim a paucissimis magna castra indigne deleta sunt, sicut patet ex vulgaribus Historiis, et cõsissimum in bellis est, & ita repente apparuit Gedeon super Madianitas manentes in valle, & perterruit eos atq; in fugam versi sunt. *Tota ascendens nocte de Galgalis.* i. ascensus Iosue de Galgalis fuit per totam noctem. erat namq; vrbs Gabaon propinqua Galgalis, & vt Chananæi manentes in circuitu non cognoscerent Iosue venire in succursũ Gabaonitarũ, ambulauit tota nocte cũ exercitu suo, in aurora aũt accedentes ad castra quinque Regum apud Gabaon, cum illi manerent in castris quiescentes nondum accincti ad pugnandum contra vrbem, viderunt subito super se irruentem Iosue, & conterriti sunt, atque confusi.

Mag. eruditio in bellis exemplo Iosue.

B *Et conturbauit eos Dominus a facie Israel.* i. turbauit mẽtes Regum istorum Deus, vt nescirent qualiter sibi prouidendum esset in hac hostili occupatione, sed corda eorum subegit ad timorem nimium.

Quomodo misit Deus terrorem super quinque Reges pugnantes contra Gabaon. Et quomodo solet Deus mouere corda hominum ad timorem, & quamcunque passionem.

Quæst. VII.

Ista conturbatio prouenicbat dupliciter, s. a Deo, & ab homine: ab homine prouenicbat, quia dato, ꝙ Deus nihil specialiter hic fecisset, satis rationabiliter Reges isti turbari poterant, quia erant quiescentes in castris nihil mali suspicantes, & viderunt subito super se irruentes hostes suos Israelitas. ita vt non possent se parare ad pugnandum: nec Reges possent recolligere, & parare exercitum, sed quilibet hoc viso pauitans fugeret: nihil ergo istis manebat, nisi vt fugerent, vel vt manentes velut inermes cæderentur.

C

Amplius autem fuit conturbatio a Deo immissa, quia ipse specialiter misit in corda eorum quendam timorem, secundum quem nesciebant quid faciendum esset, & quãquam aliquod remedium illis superesset, ignorarent. Hoc autem facile est, quia Deus habet dominium directum super corda nostra, & potest in illa agere quid voluerit. sic patet Prouerbiorum. capitu. 21. Cor Regis in manu Domini, & quocunque voluerit vertet illud. Sicut autem de cordibus Regum est, ita & de cordibus omnium aliorum hominum. Potest ergo dare turbationem incutiendo validum timorem. Sic patet de Iudæis Leuitic. vigesimosexto, vbi in pœnam dabatur ei excellens timor, cum dicitur. Qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium: terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Ita potest mouere cor quantum ad omnes alias passiones, & desideria. sic patet. quarto Regum decimonono, de Rege Senacherib, cum dixit, quòd non pugnaret contra Ierusalem, sed iret in terrã suam, s. ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam. Ille spiritus quem Deus dicebat se missurum in Senacherib erat aliquod desiderium quod causaret in corde eius ad reuertendum in terram suã & recedendum de Ierusalem, ita hic misit spiritum in corda Chananæorum ad conturbandum eos, vt nescirent sibi consulere in hoc casu. Sic misit Deus perturbationem in castra Madian, quando Gedeon venturus erat super illa.

D

E nam misit somnium in Madianitas, in quo ipsi interpretarentur Gedeonem deleturum castra Madian, & tunc apparentibus subito per noctem trecentis viris cum trecentis buccinis, & amphoris habentibus interius faculas, conterriti sunt, & conuertit quilibet gladium ad proximum suũ gladijsque mutuis concidebant nihil pugnante Gedeone, vt patet Iudicum septimo. Magna enim erat turbatio, quod pugnarent Madianitæ contra seipsos, & corruerent alterius gladijs putantes se perire ad hostibus cum illis confligentes. Maior tamen adhuc iterum turbatio fuit in hostibus pugnante Iosaphat Rege Iuda contra Moab, Ammon, & habitatores mõtis Seyr, multasq; gentes. Hæ

enim conuenerant ad delendum exercitum Israel, sed cum F posuissent insidias ad capiendum Iudęos in medio, stantibus Iudæis a longe canentibus laudes Deo suo, consurrexerunt qui erant in insidijs contra alios qui pugnauerant, & putantes se esse hostes, tam diu congressi sunt quousque nec vnus eorum relinqueretur, vt patet secundo Paralipomenon vigesimo: hic enim nihil egerunt Iudæi, sed hostes se inuicem occiderunt, & fuit magis quid, quam tempore Gedeonis, quia conflictus mutuus Madianitarum fuit per noctem, & non cognoscebant se mutuo videbant autē trecentas tubas clangentes, & faculas latentes in amphoris, vnde putabant super se esse infinitam multitudinem hostilem: pugna tamen facta tempore Regis Iosaphat fuit per diem, & hostes aberant, nimis ergo isti a Deo turbabantur vt talia facerent.

In Chananęos autem Reges Deus turbationem misit, sed illa minor fuit, quia solum fugerunt in seipsos mutuo G non confligentes.

Conturbauit eos a facie Israel. Idest conturbauit eos, vt non possent sustinere vultum Israelitarum, sed mox, vt viderunt terga verterunt.

Contriuitque plaga magna in Gabaon. Hoc refertur ad Israel scilicet, quod contriuit Reges istos magna plaga in Gabaon, i. occidendo multos de exercitu illorum apud vrbem Gabaon, antequam recedere possent de castris, nam subito irruit totus Israel super Reges hos: ideo antequam ad fugam saltem se pararent, multi corruerunt.

Vel potest hoc referri ad Deum, s. q contriuerit plaga magna, quia ipse faciebat omnia hæc cum eo dirigente, & vires præbente operarentur Israelitæ, sicut patet Deuter. 8. cap. sne diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Dñi Dei tui, q ipse tibi vires præbuerit, vt impleret pactū, &c. H

Ac persecutus est. Israelitæ occiderunt multos de exercitu Regum horum in Gabaon, antequam inde possent discedere, cum subito irruissent super eos, sed dū super quosdā cædes patrabatur cæteri fugiebant, hos persecutus fuit Israel, vt deleret eos. Non enim fuit contentus, quòd abstulisset hostes obsidentes Gabaon, & multos eorum deleuisset, sed voluit omnes exterminare. hoc enim iussum fuerat Israelitis, vt nemini ei. s. de terra Chanaan quam in possessionem accepturi erant, viuere permitterent, vt patet Deu. 20. & Num. 33. cap. *Per viam ascensus Bethoron.* Contra hanc partem Israelitę persecuti sunt Reges hos, quia contra hanc partem fugerunt Reges isti. Forte hoc fuit, quia locus ille fugiendi eis propior erat, quia ab illa parte non vallabantur ab hostibus, vel forte, quia Bethoron erat locus satis propinquus, vt possent illuc confugere, & dicitur per viam ascensus Bethoron, quia a Gabaon versus Bethoron erat ascensus, cum esset Bethoron in loco sublimi. I

Et percussit vsque ad Azecha. Israelitæ persequentes Reges istos percutiebant eos in via, vsque ad ciuitatem quandam, quæ dicebatur Azecha. ista ciuitas erat post Bethoron. nam Reges isti fugientes ascenderunt in Bethoron, & manserunt ibi, quia forte non patuit eis aditus vrbis: inde autem descenderunt versus Azecha, & in isto descensu ērt Israelitę persequebantur fugientes Chananęos. Deus autē misit lapides magnos super illos, qui occiderūt multos ex eis. Sciendum autem, quòd Bethoron est duplex. quędam est Bethoron, quę vocatur Bethoron inferior, idest magis declinans ad partem Meridianam, & alia est Bethorō, quę vocatur superior scilicet magis declinans ad partem Septentrionalem.

Bethoron duplex, inferior, & superior.

Prima Bethoron est in sorte Tribus Iudę, vt patet infra 15. vbi vocatur Bethoron, & ista est in extremitate terrę K Chanaan, quantum ad latus Meridianum, & apud istum locum coniungitur linea terræ Chanaan, vt patet in libro de diuisione terræ Sanctæ.

Alia est Bethoron superior, & ista est in sorte Tribus Ephraim, vt patet infra 19. nam in parte Orientali sortis Ephraim est Bethoron superior. Hic accipitur Bethoron pro inferiori, quæ est in latere Meridiano terræ Chanaan, & in sorte Iudæ, quod patet, quia Bethoron est apud vrbē Azecha, vt patet hic ex littera cum dicatur, quod de Bethoron descenderunt in Azecha, & ibi venerunt lapides magni super Chananæos, sed Azecha est in sorte Iudæ. ergo Bethoron de qua hic dicitur est in sorte Tribus Iudæ. & consequenter est inferior scilicet apud latus Meridianum. De Azecha, quod sit in sorte Iuda, patet infra [illegible] circa Bethoron est.

Vsque ad Azecham, & Macedam. Descendentibus Regibus istis de Bethoron persecuti sunt eos Israelitæ, & [illegible] rauit ista persecutio vsque Azecham, & Macedam vrbes, nam in hac via descensus Bethoron misit Deus lapides magnos ad occidendum Chananæos, & peruenerunt vsque ad Azecham cædendo eos, & inde peruenerunt in Macedam, quæ distantior erat. Ponitur autem Maceda vltimo, quia apud illam latuerunt Reges quinque in spelunca [illegible] lius, & comprehensi sunt, vt patet infra. Post hoc autem exercitus illorum dispersi sunt, & persecuti fuerunt illos Israelitæ, antequam introirent in vrbes suas.

Cumque fugerent filios Israel. idest Reges isti Chananæi fugerunt a facie filiorum Israel.

Et essent in descensu Bethoron. Fugerant primo isti Reges versus vrbem Bethoron scilicet Bethoron inferiorem, quæ erat in sorte Tribus Iudæ in latere Meridiano terræ Chanaan apud Idumæam, vt patet ex superioribus, & dicuntur esse in descensu, quia primo ascenderunt ad hanc vrbem, cum dicatur supra, quòd Israelitæ persecuti sunt Reges illos per viam ascensus Bethoron, & non potuerunt ingredi in eam, quia non patuit eis aditus. Descenderunt ergo de Bethoron per aliam viam versus Azecham, & Macedam, vt ibi euaderent. Ista vrbs Bethoron erat in montibus altissimis, quia dicitur hic habere descensum, & [illegible] & hoc, quia terra Chanaan in latere Meridiano, vbi coniungitur Idumææ, & alijs terris, est montuosa, vt patet Num. 34. & in distributione sortis Iudæ: non tamen vocatur [illegible] hoc Bethorō superior, quia illa est in sorte Tribus Ephraim, vt patet infra 16. sed vocantur Bethoron superior, & inferior secundum, quòd magis aut minus accedunt ad Aquilonarem partem. nam terra in parte Aquilonis dicitur esse altior, terra autem in parte Meridiana est depressior, [illegible] versus Meridiem semper est descensus. Quamquam igitur ista Bethoron sit in montibus altissimis, quia tamen est magis Meridiana, quam illa quæ est in sorte Ephraim, vocatur inferior.

Deus misit super eos lapides magnos de cælo. Isti lapides missi sunt, vt occiderētur multi de Chananæis, vt patet infra, & vt cæteri turbarentur, & ita inciderent in manus Iudæorum. nam Iudęi tota nocte ambulauerant de Galgalis venientes ad vrbem Gabaon super hostes, vnde [illegible] Chananęi autem qui ante hoc quieti erant, velociores [illegible] ad fugam: effugissent igitur manus Iudæorum, vt [illegible] gerent Deus plurimos lapidibus occidit, alios autem conturbauit, ita vt nō fugerent velociter, sicut prius, & [illegible] credendum est, quod Deus miserit lapides istos ante faciem Chananęorum fugientium; vt metu cadentium lapidum transire non auderent, & sic maneret Iudæis spatium ad comprehendendum eos, & occidendum plurimos.

Terra versus Aquilonem est altior & versus Meridiem est depressior.

Lapides venientes super Chananeos ab Angelis missi sunt, et non a Deo, & quia non veniebant naturaliter isti lapides. Et quare ea, quæ ab Angelis fiunt sacra Scriptura [illegible] fieri a Deo. Quæst. VIII.

CIrca istos lapides dicendum est, quod Deus illos de cælo miserit. i. de altitudine aeris: non q Deus miserit [illegible] sed Angeli: Deus enim horum per se nihil fecit. Potissime cum ista ad motū pertineāt, & in Deo nullus sit motus. [illegible] ptura sacra tamen ea, quæ ab Angelis fiunt, a Deo fieri dicit, quia sunt substantię spirituales, & nō videntur [illegible] vel ab eis fiant. Potissime, quia ea quæ Angeli faciunt, Deo iubente faciunt: etiam quia interdum quædam facta ab Angelis sacra Scriptura subticet, & [illegible] facta esse a Deo, quia sunt quędam opera magni beneficij, quæ si ab Angelis facta dicerentur, viderentur homines obligati Angelis ad maxima, & forsitan apud ueterentes [illegible] tates beneficiorum, tantum obligati viderentur [illegible] Deo, vt autem gloria singularis Deo detur in omnibus [illegible] ctus isti qui ab Angelis Deo iubente facti sunt, a [illegible] dicuntur. Et si aliquis de Gentilibus non afferet [illegible] Scripturæ diceret lapides istos non fuisse missos [illegible]

sed naturaliter euenisse, non staret rationabiliter, quia solū dirigebantur ibi lapides in Chananæos, & cū Iudæi Chananæis fugientibus propinqui essent, lapides plurimos de Chananæis occidētes neminem de Iudæis tetigerunt. hoc ergo non vř factum naturaliter, sed ab aliquo agente secūdum rationem, & intentionem, & iste est Deus, vel Angeli, qui ministrant ei. Item magis patet hoc, quia lapides isti non cadebant ad aliàs partes locorum, sed solum per eam partem dirigebantur per quam Chananæi transibant, & quod amplius est cum aliqui Chananæi fugerent semper lapides cadebant per loca illa, per quę ipsi fugiebant, & nō in loca illa in quæ ante cadebant. nam per eum locum, per quem transierant Chananæi, immediate transibant Iudęi, sed cum transibant Iudæi, nulli lapides cadebant, & in locis illis, quæ Chananęi fugientes nondum attigerant, non cadebant lapides. cum vero illuc accederent, lapides cadebant: ita vt consequerentur eos lapides quocunque irent, quasi essent iacula hostilia. Nemo ergo, qui attendisset, poterat dicere hoc naturaliter fieri, sed a Deo specialiter volēte Israelitas adiuuare premendo Chananæos. Et ipsi Chananæi videntes hoc confiterentur Deū pugnare contra eos sicut cōfessi sunt Aegyptii, cum ingressi fuissent in mare Rubrū persequentes Israel dicentes: fugiamus Israelem, qa Dominus pugnat pro eis contra nos, vt patet Exod. 14. cap.

An lapides isti essent lapides grandinis, vel erant saxa, quæ aliquando fuerant in terra. Quæst. IX.

Circa istos lapides dubitabitur, an fuerint lapides de cęlo cadentes, qui geniti essent in loco grandinis, vel si erant de saxis, quæ in terra sunt.

Aliquis forte dicet, ꝙ erant de saxis, quę sunt in terra. nam si essent lapides grandinis non possent occidere homines, occiderunt tamen plures de Chananæis, quam Iudæi gladio occidissent, vt patet in litera, ergo erant lapides saxei.

Respondendum est ex hoc nihil concludi, quia sicut lapides qui in terra sunt, propter ponderositatem suam grauiter lędunt, & occidunt, & ita lapides grandinis interdū, ita magni, & duri ceciderunt, quòd possent homines occidere, & occiderint: sic fuit de lapidibus grandinis, qui ceciderunt in Aegypto. nam homines, & iumenta occiderunt, vt patet Exod. 9. c. Ad occisionem tamen iumentorum adhuc maioris quantitatis lapides erant necessarij. isti ergo qui super Chananæos ceciderunt, satis poterant esse lapides grandinis, & quòd occiderent eos.

Aliquis dicet, ꝙ fuerint lapides grandinis, quia dicitur hic, ꝙ misit Deus de cęlo lapides, & accipitur cœlum pro aere in quo formantur grandines. Iuxta illud Ps. 8. Volucres cęli, & pisces maris. Et Matth. 12. Aues cęli comederunt illud. ergo non erant isti lapides saxei, alioquin nō diceretur de cœlo.

Ad hoc responderi potest, ꝙ etiam non tenet hoc argumentum. nam mitti lapides de cęlo potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd mittebantur de cęlo, i. quòd geniti erant in parte aeris, vbi gignuntur grandines, & inde cadebant. Alio modo, quòd mittebantur lapides de cęlo, idest quòd veniebāt lapides super Chananæos de superiori parte aeris, siue ibi geniti fuissent siue non. nam poterant Angeli subito de terra sumere saxa quotquot vellent, & illa mittere super Chananæos, & tūc venirent de cęlo, licet nō essent genita in cœlo. *Determinatio auctoris.*

Dicendum tamen est verisimilius esse, quòd lapides isti in loco grandinis geniti essent, & ipsi essent grandines. Angeli autem Dei illos sumptos miserunt super Chananęos. Causa huius est, quia Deus volebat manifestare miraculū suum in his, tam Iudæis, quam Gentilibus, pro Iudæis autem nihil differebat, quia siue essent lapides saxei, siue grādinis, scirent illos missos esse a Deo in adiutorium ipsorū. ideò semper cognoscerent esse miraculum. Gentiles autē fortassis non cognoscerent si aliter fieret. nam si mitterentur lapides saxei, forsitan putarent opere incantatorum, aut maleficorum per Dæmonum suffragia hoc fieri. Ipsi quippe talia faciliter explere queunt, & quia Chananæi maleficorum artibus insistebant, sicut patet Leuitic. vige- *Lapides isti fuerūt grandinis.*

A simo, & magis Deuteronom. decimo octauo, cognoscere possent hoc fieri posse Dæmonum artibus. vnde nec crederēt opere Dei venisse super illos malum illud graue, sed Dęmonum opere, & maleficorum actionibus. cum autem essent lapides grandinis, non erat verisimile, quòd Dæmones illos facerent, aut facere possent, quia Dęmonibus non est potestas sup entia naturalia, quod enim natura nequit, Dæmones nequeunt, & quod natura efficit, ipsi facere nequeunt, sed solum vtuntur rebus factis a natura. Sed ꝙ lapides grandinis tanti essent, forte non crederent Chananæi a natura prouenisse, quia nullos vnquam tantos viderent, sed aliqua speciali virtute eguisse ad tātos lapides efficiendos. Cum vero mitterentur lapides saxei quantumcunque magni essent, non crederentur ob hoc missi a Deo *Potentia Dæmonis ad quæ se extendit.*

B quia magni erant. maiores enim illis Dæmones mittere poterant: formare tamen nequibant lapides grandinis, nisi quos natura parens formasset, sed lapides magnos grandinis non crederent formatos naturaliter. ergo necessario intelligerent ibi latere aliquam Diuinam virtutem, quod non pateret in lapidibus saxeis. De potestate autem operatiua Dæmonum, & an aliquam rem producere possint, declaratum fuit Exod. 7. c.

Item patet manifeste ex litera, quòd non fuerint lapides saxei, quia infra in litera dicitur, quòd multo plures mortui sunt lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israel.

Item aliqualiter apparet ex litera, quòd isti fuerint lapides grandinis. nam dicitur, quòd Deus misit de cœlo lapides grandes: si autem isti essent lapides saxei, non oportebat dici, quòd essent magni. nam propter magnam duritiem interdum lapides satis parui occidunt, præsertim, quia isti lapides ab Angelis missi erant, qui magno impetu illos iacularentur. Sed dictum est, quòd erant magni ad notandum, quòd erant lapides grandinis, & si essent parui lapides grandinis, sicut cōiter euenire solent, quantumcunque forti impetu iacularentur, frāgere quidem poterant, nocere autem ad mortem nequibant, sed dictū est, quòd erant lapides magni ad notandum, quòd quamquā essent lapides grandinis tamen occidere poterant. vt ergo ista particula aliquid signet, magis intelligendum est de lapidibus grandinis, quam de lapidibus saxeis.

An lapides isti grandinis naturaliter fuerint facti ad tantam quantitatem, vel nunc nouiter facti fuerint, vel augmentati, cum prius essent ipsi minores.

D *Quæst. X.*

Nunc quoque circa istos lapides quærendum est, an naturaliter facti essent ad tantam quantitatem, vel nunc nouiter facti sint, aut augmentati.

Respondendum est, quòd satis dici poterat, quòd isti lapides naturaliter facti fuissent: nam generatio lapidis, & grandinis secundum naturam est, tam ad causam suam materialem, quam ad causam efficientem. Solum erat ergo difficultas quantum ad magnitudinem, an natura ad tantam magnitudinem potuerit lapides grandinis formare, & non est in hoc magna difficultas. nam quamquam in entibus perfectis, & viuentibus potissime constet determinata magnitudo rei secundum quantitatem, & determinata periodus quantum ad durationem. iuxta Aristot. secundo de Anima. Tamen in rebus Homogeneis velut in

E elementis non est determinata magnitudo rei, sed quantumcunque fuerit magna res poterit effici maior, sicut ignis per appositionem lignorum continuam, & aqua per additionem partium similium. Animal tamen quamquam continue alatur, non potest peruenire ad magnitudinem insolitam super suam speciem, nec semper augmentabitur quandiu nutritur. De entibus autem omnibus imperfectis, quæ secundum speciem non differunt ab elementis, aut si differant sunt mixta de prima mixtione, quæ imperfecta sunt, dicendum est, ꝙ possunt venire ad quantamcunque magnitudinem. Sic est de lapidibus saxeis. nam sunt ista immediata mixta post elementa, quæ sunt composita, & non mixta. ideo lapides possunt peruenire ad quantamcunque magnitudinem. Idem de humoribus. nam sunt entia imperfecta, ideo quantumcun- *In reb. homogeneis non datur maximū, sed bene i etherogeneis. 2. de gene. & 1. Physic.*

que augmentata non est contra eorum naturam. De entib. aût Meteoricis sic est, sicut de grandine, niue pluuia, rore, & cæteris. nam ista sunt entia imperfecta, quæ non differunt secundum speciem a principio suo materiali, quia nõ sunt in eis tales mixtiones, in quibus inducatur forma substantialis distincta a forma principij materialis, præterq̃ pluuia, quæ cum sit ens Meteoricũ est perfectum, s. distinctum a suu materiali, quia est verum elementũ aquæ. ideò sicut elementa pñt crescere per additionem ad quantácunque magnitudinem, ita ista entia imperfecta. De grandinibus sic est, ꝙ sunt entia Meteorica imperfecta, non habentia formam substantialem distinctam a forma suæ causæ materialis. ergo sicut ipsa elemẽta, quę sunt materialia horum, pñt recipere augmentum per additionem, ita & ipsa causata ex eis per illas leues mixtiones. imò generale est, ꝙ omnia Homogenea in partibus suis non habent determinatam magnitudinem secundum spẽm, sed pñt quantumcũque augeri. sic est de oibus Meteoricis. ergo lapides grádinis per appositionẽ principij materialis maioris in quantitate, & per continuationẽ actionis principii effectiui possunt effici continue maiores. Ideò non solum tantæ quantitatis lapides, quantæ missi sunt super Chananęos fugiẽtes, natura facere poterat, sed etiam maiores.

Lapides isti non sunt facti tunc naturaliter. Et quòd in terra calida impressiones Meteorica sunt rarissime.
Quæst. XI.

SEd an fecerit dubitatur. magis. n. vr̃ oppositum. nam si naturaliter lapides ad tãtam quantitatem peruenissent, iam cecidissent. nisi forte dicatur, ꝙ Deus seruabat eos lapides naturaliter genitos pro tempore, in quo eis vteretur, tanq̃ instr̃is suæ iustitiæ, & tunc semper redibitur ad aliquam operationem diuinam. Item non est credendum, ꝙ lapides illi facti fuerint naturaliter in terra illa. nam in terra hac quæ est frigidior illa valde, tantos lapides gigni est admirabile, & fortassis a seculis visum non est. Quãto magis in terra Chanaan, quæ est satis calida. & fiunt in ea tariores impressiones Meteoricæ, quam in hac, atque minoris quantitatis? sicut in Aegypto, quæ terræ Chanaan propinqua est, aut horum nihil fit, aut rarissime valde fit, & quantum ad omnes terras differentes in maiori, & minori caliditate hoc differre videmus, ꝙ in terra, quæ magis calida est, paucioris atque minoris quantitatis impressiones Meteoricæ sunt, quàm in terra frigida. In regionibus autem valde frigidis econuerso ista eueniunt. In terra ergo Chanaan, quæ valde calida est, non videtur, ꝙ naturaliter tantæ quantitatis lapides gigni potuissent. Sic. n. est de terra Aegypti, quæ est satis vicina terræ Chanaan secundum latitudinem climatum: in ea. n. quãdo fuit grando magna missa a Domino in tempore decem plagarũ, vt patet Exo. 9. c. dicitur, ꝙ fuit grando tantæ quantitatis, quanta antea nunquam fuerat visa in Aegypto ex die, quo condita est. si tamen naturaliter ad tantam quantitatem gigni potuisset grando in terra Aegypti, aliqñ ante illam grandinẽ alia similis accidisset, aut quasi similis. ergo natura loci nõ permittebat talem magnitudinem grandinum. ergo conformiter in terra Chanaan, quæ vicina est Aegypto, videtur ꝙ tanta grãdo gigni non potuerit, vt occideret bellatores; sed ꝙ Deus eam fecerit. Sed dicendum est, quamquã ista grando diceretur naturaliter formata ad tantam quantitatem: tamen non fuit missa naturaliter, s. cadens põdere suo vel ex impotentia contentiui, sed ab Angelis missa est. nam litera dicit, ꝙ Deus misit lapides, & dato quòd aliquis nõ assentiret literę huic, necessario cogeretur dicere a Deo factum esse, si vidisset modum missionis iuxta ea, quę supra data sunt. Dicendo autem, quòd fuerit formatio grandinũ a Deo potest intelligi dupliciter. Vno modo per viam additionis. Alio modo per totalem formationem. Primo modo, vt si diceremus, quòd aliqui lapides essent geniti in terra Chanaan in alia parte aeris, de qua Angeli ducerent eos, & illi essent in parua quãtitate, sicut lapides, & grandines communes, & Deus illos subito efficeret maiores ad quãcunque quantitatem vellet, per additionem materię subito conuersæ ad naturam grandinis. Et hoc non poterant facere Dæmones, nec Angeli boni, quia ista operatio est a

Grãdines formari a Deo põt intelligi dupliciter.

F causa naturali determinata ad hoc, vel ex aliquo, quod cõtinet totam ipsam naturã in potentia, & virtute. Angeli autem nullũ istorũ modorũ habent, quia non sunt causę naturales determinatæ ad aliquẽ effectũ cum sint substantię spirituales. habere aût determinationem naturalem ad aliquod genus operis, pertinet ad causas, quæ sunt entia corporalia: nec ẽt Angeli, aut Dæmones continent in virtute totam naturam, cum nõ sit ab ipsis natura rerum. ergo nõ poterant grandines formare, augmentare, nisi forte vterentur instr̃is naturæ, & tunc ipsa natura est operatrix, & causa. Angeli aût solũ sunt ministri, sicut natura rerũ est sanatiua morborum, aut causatiua ęgritudinũ. medicus aût solum est minister, vt ait Galenus. Sic in Magis Aegypti factum est, quia opere Dęmonum efficiebant aliqua naturalia applicãdo actiua passiuis, quę erant in propinquissima dispositione, vt confestim sequeretur effectus. Sed adhuc
G isto modo Angeli facere nõ poterant, vt lapides paruos ipsi subito magnos valde efficere possent, quia hoc requirebat efficaciam tantæ frigiditatis, quanta forte non esset in tota natura rerum. Item quia natura in successione operatur: ista aût operatio esset subito, s. quòd lapides grandinis qui erant in parua quantitate, fierent subito magni. Alio modo intelligi poterat, quòd isti lapides antea non extitissent, nec in quantitate, ita magna, vt ceciderunt, nec in aliqua, sed quòd a Deo subito totaliter facti fuerint. Et tunc põt stare dupliciter, s. quòd Deus illos lapides creauerit de nihilo fabricans, vel quòd de aliqua materia illos fecerit. quocunque aût modo dato fierent lapides in instanti, quia operationes Dei non habent aliquam successionem, cũ totum esse sit Dei simul, quicunq; aût horum modorum satis conuenit. *Vsque Azecha.* Est vrbs vltra Bethoron, & in descensu Bethoron, vsquequo accederent Chananæi Aze-
H chã ceciderunt lapides de cęlo super eos. nam in descensu Bethoron Chananæi iam fugiebant manus Iudæorum, & effugissent, nisi Deus misisset lapides magnos, qui quosdã de Chananæis occiderunt. alios verò ne velociter mouerẽtur, turbauerunt, & hoc durauit, vsque ad vrbem Azechã persecutio tamen Iudæorum post Chananæos continuata est vltra ad vrbem Macedã. vt patet supra, & ibi latuerunt Reges quinque in spelunca ante vrbem.

Et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis. Erant lapides magni, poterãtque faciliter occidere quemlibet percussum, præcipue, quia fortibus viribus iaciebantur, s. manibus Angelorũ, vnde in hac persecutione fere totus exercitus horum quinq; Regum perijt. nam quidam lapidib. grandinis, alij vero gladio Hebræorum conciderunt. pauci autem potuerunt confugere in pręsidia.

I *Tunc locutus est Iosue Domino in die qua tradidit Amorrhaum in conspectu filiorum Israel. Dixitque coram eis. Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallẽ Aialõ.*

Tunc locutus est Iosue Domino. Fuerat positum vnum signum a Deo datum in adiutorium Israelitarum, quod erat de cęlo aereo, scilicet de lapidibus grandinis. Hic subiungitur aliud de cęlo æthereo, siue sydereo in statione Solis. & petiuit hoc confidenter Iosue, quia sicut supra Domino miraculose adiuti fuerant, ita & nunc adiuuari confidebant. Et dicitur, quòd tunc locutus est, idest tunc quãdo accesserunt Chananæi ad vrbem Azechã. nam dicitur supra, quòd Deus misit lapides grandinis super Chananæos in descensu Bethoron, vsque ad Azechã vrbem, & tunc locutus fuit Iosue rogans Deum, quòd teneret Solẽ. videbat Iosue, quòd plurimi de hostibus cęsi fuissent, qui-
K dam lapidibus grandinis, alii vero gladio Hebræorum, sed adhuc multi supererant, & quia superueniente nocte non possent persequi illos, ipsis ad oppida sua confugientibus, orauit vt staret Sol, vt sic possent eos comprehendere, & delere.

Qua hora diei erat quando Iosue petiuit à Deo, vt staret Sol. Quæst. XII.

CIrca hoc inquirendum est, quæ hora diei erat, quando Iosue petiuit a Domino, vt staret Sol. Et respondebunt quidam fuisse vesperã, ita ꝙ esset Sol, quasi in occasu,

vt non superesset lux ad persequendum hostes. nã non est verisimile, q̧ petiuerit Iosue hoc a Domino circa horã secundam, aut tertiam diei, quia tunc cum superesset, quasi totus dies, frustra erat petere, q̧ staret Sol. Nec etiam hoc in meridie peteret, quia cum superesset media dies, manebat spatium ad delendum hostes. vel si forte nõ sufficeret tota dies, poterat petere cum iam esset articulus diei, ita vt nihil superesset. In aurora autem petere erat frustratoriũ, vel in meridie, potissime, quia sicut cum in descẽsu Bethoron essent, misit Deus lapides magnos grandinis, & deleuit plurimos de illis. ita poterat in media die, quæ superesset, simile alterum facere, ita vt omnes interirent. non ergo habebat causam Iosue tunc petendi stationem Solis, sed in occasu eius, vel parum ante. Item patet hoc ex verbis Iosue. dixit. n. Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. ergo quando Iosue petiit ista, apparebat Luna. si tamen Sol esset in meridie, non posset Luna apperere, quia tunc lumine suo eam offuscaret, cum tunc sit maxima Solis lux. a fortiori. si esset in parte anteriori ad Meridianum. non potest enim Luna apparere, nisi cum Sol incipit ire sub Orizontẽ, vel est in Orizonte, aut parum ante, sed cum Iosue ista dixit vidit Lunam, qa dixit Luna ne mouearis contra vallem Ahialon. ergo erat tunc tempus occubitus Solis. s. parum ante. In contrariũ aliquis arguet dicens, quòd esset tunc meridies, quia tunc Sol erat in medio cęli. vt patet infra cũ dicitur. stetit itaque Sol in medio cęli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Dicendũ videtur, quòd tempus petitionis Iosue fuit ad Solis occubitum, vel paulo ante. vt patet ex auctoritate, & ratione satis conuincente.

Determinatio authoris.

Ad id quòd dicitur in contrarium Respondendum est quòd non accipitur medium, secundum æquidistantiam. idest, q̧ Sol esset tunc in puncto medii cęli. s. in puncto circuli Meridiani. nam certificare de hoc erat difficillimũ. Sed accipitur medium secundum interpositionem. & hoc modo omnes partes cœli, quæ sunt super Orizontem nostrum, vocantur medium cœli, prout distinguuntur contra partes, quæ contingunt Orizontem, quę sunt extremitates Hemisphærii, & iste modus loquendi est frequentatus in sacra Scriptura. Sic patet supra 7. s. anathema in medio tui Israel, idest inter vos est aliquid raptum de anathemate Iericho. Et Isaię. 6. in medio populi labia polluta habentis ego habito. Non intelligebatur aliquid istorum per ęquidistantiam, sed medium per interpositionem. & sic dicitur hic, q̧ stetit Sol in medio cęli, i. in parte Hemisphęrii nostri, quę est inter vtrasque extremitates Hemisphærii, scilicet Orientalem, & Occidentalem.

De hoc infra q. 36 c.

Medium quot modis sumatur.

Tunc locutus est Iosue Domino. Scilicet orans ad Dominum, vt faceret stare Solem, & quamquam verba videantur dirigi ad Solem cum dicitur: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. tamen per modum orationis intelligenda sunt verba dirigendo illa in Deum. In Hebræo dicitur.

Tunc loquetur Iosue. Sed istud est per barbariem idiomatis huius mutantis inconcinne tempus pro tempore, numerum pro numero, & genera, & omnes alias habitudines dictionum in oratione ad constructionem. nam futurum hic ad nihil erat cum res gesta esset.

Litera Hebraica.

In die qua tradidit Amorrhæum coram filys Israel. Dies ista fuit qua super Chananæos irruerũt simul Israelitæ super vrbem Gabaon, & persecuti sunt eos per viam ascẽsus Bethoron, & in descensu versus vrbem Azecha, & vsque Macedam. sed verba dicta sunt in extrema parte diei illius cum essent Iudæi persequentes Chananæos apud vrbem Azecham. In hac die Deus tradidit Amorrhęum coram filiis Israel, quia perterruit Amorrhęum, & vulnerauit cũ maxima ex parte. reliquos autem tradidit vulnerandos in manus Israelitarum. sicut dicitur sequenti cap. Cras enim in hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel. & vocantur isti Amorrhęi large idest de terra Chanaan, sicut large vocantur Chananęi omnes illæ septem gentes. tamen non erant omnes isti Amorrhęi cum de Rege Ierusalem, & exercitu eius constet, quod nõ essent Amorrhęi, sed Iebusæi.

In conspectu filiorum Israel. idest dedit ipsis Israelitis Amorrhæum occidẽdum, vel in conspectu ipsorum, quòd

A ipsis videntibus Deus misit lapides grandinis, & deleti sunt plurimi de Chananæis his.

Dixitque etiam eis. idest coram filiis Israel scilicet audiẽtibus ipsis, vt sic magis Dei miraculum manifestaretur, & cognoscerẽt Israelitæ, quòd propter eos Deus hæc omnia efficeret. si enim Iosue non clamasset aliis audientibus hoc quamquam Sol staret non cognoscerent Israelitæ an factum esset precibus Iosue. Ideo licet esset beneficiũ eis, & hoc ipsi cognoscerent, tamen non tñ determinatè cognoscerẽt, an Deus fecisset pp eos, vel propter aliã causam, nũc vero, quia sciebant precibus suis hoc fuisse factum, magis cognoscebant Deum sibi esse beneficum. Potest aliquis referre hoc ad Amorrhęos. s. q̧ dixit hoc Iosue corã Amorrhæis scilicet vt ipsi audientes verba Iosue, & videntes, q̧ Deus consentiret verbis illius magis expauescerẽt. Sed nõ stat iste sensus, q̧ non poterat hoc dicere Iosue corã Amorrhęis cum ipsi verso tergo præcederent fugientes. nihil tamen coram aliquo fieri dicitur, nisi ipse illud aduertat. Item

B non stat, quia istud relatiuum eis, refertur ad immediata, sed immediate dictum fuerat de filiis Israel. ergo de eis intelligitur, scilicet, quòd coram ipsis dicta sint hæc.

Item quia si intelligeretur de Amorrhæis nõ diceretur dixitq; coram eis, sed coram eo, quia supra dictum fuerat in die qua Deus tradidit Amorrhæum. ergo necessario intelligitur de Israelitis. *Sed contra Gabaon ne mouearis.* Idest, o Sol stans ex opposito Gabaon non mouearis ad cadendum sub Orizonte. In Hebręo dr̃. *Sol tace contra Gabaon.*

An Sol omni hora cantat aliquid ad laudem Dei, vt affirmat Rab. Salom. & multi Philosophi Platonici, & quòd non potest canere etiam si sit animatus, nec in corporibus cœlestibus potest causari vox aliqua propter q. rationes.

C *Quæst. XIII.*

ET dicit Rab. Salom. q̧ Sol qualibet hora canit aliquid in laudem Dei, & tunc canebat. iussit autem Iosue, q̧ taceret a cantu. Sed hoc ridiculum est, quia Sol non canit, pertinet enim cantus ad rem animatam habentem organa vocatiua, & intentionem formandi harmonicas voces. Sol autem non est corpus animatum. ideo canere non poterat. Et si aliquis obiiciat contra hoc, quòd Sol sit aliquid animatum, Philosophorum plurimorum hæc est positio. sic enim tenet Commentator, & dicit sentire Aristot. 2. de anima in c. vbi distinguit gradus animæ. vbi quasi sub dubio tangit an sit aliquis gradus animæ excellentioris anima rationali. humana. Sic etiam videtur Psal. 134. qui fecit cęlos in intellectu, i. cœlos cum intellectu; si tamen intellectum habent; animati sunt. necesse est ergo, q̧ animati sint. & si-

D cut dicitur de ipsis cœlestibus orbibus, ita & de corporib. planetarum, & cæterarum fixarum stellarum sentiẽdum videtur, q̧ animata sint per se, quia per se motum habent. Ad hoc respondendum est corpora cœlestia non esse animata, sicut tota Catholica positio tenet, & rationibus naturalibus conuincitur. de quibus ad præsens nihil, sed dicetur Psal. 134. satis late, & ibi soluentur contraria.

Sed adhuc dato quòd, corpora cęlestia animata essent, & Sol per se animam haberet; canere non posset, quia ad canendum requiritur potentia vocatiua. aut interpretatiuã, vt alij vocant. corpora tamen cœlestia nullam harũ haberent. Ergo non possent canere. quod patet, quia ipsi Philosophi, qui corpora animata dicunt cęlestia, solas duas potentias ipsis animabus tribuunt. s. intellectiuam, & desideratiuam, & ita non efficiunt corpora cœlestia animalia, q̃quam sint corpora animata. sed potentia vocatiua pertinet

E ad potentias animales. ergo non est in corporibus cœlestibus, vnde nec formare vocem possunt.

Item dato, quòd corpora cœlestia hanc vocatiuam haberent potentiam, non possent vocem formare, quia ad formationem vocis requiruntur organa determinata; tã in figura, quàm in qualitatibus humidi, & sicci, vel calidi. in corporibus autem cœlestibus organa nequaquam sunt, cum sint corpora totaliter sphærica, & vniformia, & omnes partes similes.

Item non possunt esse organa propter diuersitatem qua-

litarum, quia organum vocatiuũ determinat sibi quandã complexionẽ specialem secũdũ qualitates elemẽtales, sed in corporibus cælestibus nullæ harum qualitatum sunt. ergo non possunt esse organa, nec quis vnquam quantumcũque rudis concessit in corporibus cælestibus esse organa, sed vniformitatem corporis; solum autem differre secundum maiorem & minorem aggregationem lucis.

Item Arist. 2. de anima. c. de voce dicit, ꝙ sola animalia vocant, quamuis quædam instrumenta vocare videantur, sicut Lyra. corpora tamen cęlestia non sunt animalia. ergo non possunt vocare, & consequenter nec canere.

An in cœlo sint voces, quæ dicantur concentus. Et quomodo est verum, quòd in cœlo sunt toni, & hemitonia, & omnes proportiones, & harmonia musicorum. *Quæst. XIIII.*

NIsi forte quis dixerit cantum non esse vocem formatam ab aliquo animali, sed sonum quendam causatũ ex contactu corporum cęlestium in motu poliendo vnum super alterum, & ibi dicunt resultare omnes proportiones musicas tonorum, de quo videtur dici Iob 36. & cõcentus eius, quem dormire non faciet? & loquitur de cælo, & hoc tenẽt multi Philosophorum potissime Platonicorum. *De quo Arist. 2. cæli.* Dicendum est, quòd dato, quòd fieret cantus ex contactu, & politura cęli super cęlum, tamen non diceretur ex hoc canere Sol, sed cęlũ. ad Solem tamen ista verba directa sunt. Sed adhuc dicendum est, ꝙ in motu corporum cęlestium non causatur aliquis cantus, nec sonus qualiscunq;, nec est possibilis, de quo magis dicetur super Iob in loco suo. nã cantus, aut sonus, qui causatur in plaustris, qui a plaudẽdo idest canendo dicuntur, fit pp durorum contactum, quæ sunt vocem emittentia, large dicendo. In corporibus tamẽ cœlestibus non est contactus durorum, nec mollium, quia istæ sunt qualitates elementorum, & elementatarum rerũ. ideo nec concentus causari potest. Philosophi tamen dicũt esse in cęlo omnes proportiones harmonicas musicorũ, & esse tonos, atque semitonia, non quidem, quòd ibi sit aliqua vox secundum quã considerentur illæ proportiones. Sed accipiũtur isti toni, & semitonia, vel proportiones vocum secundum duo scilicet secundum magnitudinem & proportionem distantiæ cęli vnius ab altero computando a superficie concaua cuiuslibet, vsque ad conuexam, & qa non sunt omnes cœli æquales in magnitudine, est proportio magnitudinis, & distantiæ planetæ a planeta, & secundum hoc a quibusdam planetis ad alios sunt semitonia, ab alijs vero ad alios sunt toni integri. sicut describit Martianus Minens felix capella li. 2. de nuptiis Mercurii, & Physiologiæ. Alio modo possunt computari toni, & semitonia & diapente, diatesseron, atque diapason, cęteræque consonantiæ proportiones, tam musicæ, quàm geometricę, secũdum proportionem motus. non enim est omnibus corporibus cęlestibus æqua velocitas. nec est aliquod cęlum qd æqualis velocitatis cum alio sit. ĩõ multiplices proportiones assignari necesse est, & quantum ad hoc consideratur concentus cœli idest concordia motuum secundum proportiones melodicas in velocitate.

Item adhuc dato, quòd Sol esset animal, & caneret, non diceret ei Iosue, quòd taceret, quia taciturnitas Solis nihil proderat. nam quamquam taceret poterat moueri, & non consequeretur intentio Iosue, & cum staret, siue caneret, siue taceret, nihil nocebat, aut proderat, ideo nõ peteret hoc Iosue, sed quòd staret.

Item hic dicitur Sol sta contra Gabaon. Si autem diceretur tace, non consonaret litera, quia tunc signaretur, ꝙ Sol ante hoc canebat aliquid contra Gabaon. & nũc quòd taceret cõtra Gabaon, sed adhuc tacere contra Gabaon nõ est aliquid intelligibile. Ideo dicendum. ꝙ litera Hebraica ex modo loquendi communi dixit tace. idest non mouearis. sic enim nos dicimus silete idest non moueamini, & sic habetur Exo. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis idest vos non mouebimini, quia Deus conuertit aquas maris super Aegyptios nihil agentibus Israelitis. *Sol contra Gabaon non mouearis, & Luna contra vallẽ Ahialon.* idest Sol qui stas ex opposito Gabaon non mouearis, & Luna quæ stas ex opposito Ahialon non mouearis.

F

Quæ erat dispositio Solis, & Lunæ eo tempore quo locutus est Iosue, vt staret Sol. Et quomodo intelliguntur verba Iosue. *Quæst. XV.*

DIspositio istorum duorum planetarum erat hoc modo quando Iosue iubebat hoc quòd ipse videbat vtrunque, & ex hoc sequitur, quod supra dicebatur, scilicet quòd quando ista dixit Iosue, erat vespere ad Solis occubitum paulo antequam subintraret Orizontem, & tunc videbatur Sol in vna extremitate Hemisphęrii scilicet in Occidente apud Orizontem, & Luna erat in alia extremitate Hemisphęrij ad punctum Orientalem, ita vt quasi distarent per diametrum cęli, sed non erat perfecta distantia diametri cæli, quia tunc esset centrum Solis in puncto Ori-

G zontis ad Occidentem, & Luna in puncto Orizontis ad Orientem. sed hoc non dicitur cõuenienter, quia tunc neutrum horũ bene videretur, quia nõ bene videretur Sol cuius medietas esset sub Orizonte. nec Luna cuius medietas sub reliqua parte opposita Orizontis. Nec est credendum quòd ita sero Iosue oraret Solem stare, sed ante orauisset, quam Sol descenderet ad Orizontem: hoc tamen accidit in vero plenilunio, si contingat tunc esse plenilunium cum descendit Sol ad Orizontem occasus, quia tunc distabunt Sol & Luna per verum, & integrum diametrum cęli, & sic fixo centro Solis in Orizontis parte Occidentali, erit cẽtrum Lunæ fixum in parte Orizontis Orientali. Nunc autem ad hoc quòd Iosue videret Lunam, & Solem tempore, quo ista dixit, sicut in litera innuitur, oportebat vtrunque esse super Orizontem, vnde non distarent per integrũ diametrum cęli, & hoc est ante plenilunium, scilicet in 12 die, vel 13. lunationis, apparebit vterque super Orizontẽ:

H Sol super Occidentalem partem Orizontis, & Luna cõtra Orientalem partem Orizontis. & forte tunc erat sic. ideo vtrunque satis videri potuit. Dixit autem Iosue quòd staret Sol contra Gabaon, non quidem quòd staret Sol super Gabaon in suo Meridiano; quia tunc non diceretur stare contra Gabaon, sed super Gabaon, sed contra, dicit oppositionem a fronte. Et ex hoc patet adhuc quod dicebamus supra, scilicet quòd non esset meridies, quando Soli locutus fuit Iosue ista verba, sicut videt̃ signare litera infra dicens. stetit itaque Sol in medio cęli. nã si fuisset Sol in medio cęli per æquidistantiam ab Occidente, & Oriente, non diceretur, Sol non mouearis contra Gabaõ, sed Sol nõ mouearis super Gabaon idest Sol stans super Gabaon nõ mouearis. ergo nõ erat in meridie, sed magis circa punctum Occidentis, ita vt diceretur esse contra Gabaon, idest oppositus ei a fronte per lineam rectam ductam super pla-

I nitiem Orizontis. Et debet exponi ista litera per subintellectum, scilicet Sol contra Gabaon non mouearis. nam si nihil subintelligatur non potest intelligi litera, quia tunc diceretur, quòd non moueretur Sol contra Gabaon, idest, quòd non veniret contra Gabaon, in quo necessario sequeretur, quod ista dicerẽtur ante meridiem, quod falsum est quia tunc non posset assignari, quomodo videretur Sol cõtra Gabaon, & Luna contra vallem Ahialon, quia ista dispositio Solis, & Lunę ad hoc, quòd ambo videãtur super Orizontem in partibus oppositis, non contingit ante meridiem, nec post aliquantulum, sed solum cum sit Sol circa occasum. consequentia patet, quia Sol dicitur moueri contra aliquem locum, quando nondum accessit ad eum, hoc est ante meridiem, cũ Sol perambulat primam quartam circuli cęli ab Oriente, vsq; ad punctum meridiani, *Nota expositionẽ huius Sol contra Gabaon ne mouearis.*

K & cũ illuc peruenerit est meridies loci illius, cuius est circulus ille meridianus, & tunc accessit Sol ad locum illum, quia est super eum, quamquam non sit in suo Zenith. ante hoc ergo semper dicebatur moueri contra locum. cum vero transierunt meridianum iam est vltra locum, & non mouetur contra locum illum. sed recedit ab eo, sed cũ fuit locutus ista Iosue erat dies inclinata ad occasum Solis. ergo non potest intelligi sine suppletione, sed debet subintelligi, Sol qui stas contra Gabaon, idest a fronte ei oppositus ne mouearis, ita vt illa præpositio contra, non determinet casuale retorquẽdo ad illud verbum mouearis, sed ad verbum subintellectum. *Scilicet, stas.*

Quare

A

Quare Iosue dixit magis, quòd staret Sol contra Gabaon, quàm contra aliam vrbem, cum non solum esset contra Gabaon, sed contra omnes alias vrbes. Et in quo loco ea dixerit. Quæst. XVI.

SEd dices quare dr̄ hic Solē nō moueri cōtra Gabaō, s. qui stat contra Gabaon. nā nō erat Sol magis cōtra Gabaon, q̄ contra alia loca. poterat. n. dici stare contra quemlibet locum, cū sit positio in Geometria in primo elementorū a puncto in punctū rectā lineam ducere, i. φ a quolibet puncto vbicunq; assignato ad punctū aliū vbicunq; positū pōt duci linea recta, sed oppositio per lineā rectam facit hic contrarietatē, i. esse contra. ergo non magis erat Sol cōtra Gabaon, q̄ contra alia loca. Aliquis dicet hoc dixisse Iosue, quia erat tunc apud vrbē Gabaō, & loquebatur de vrbe apud q̄ erat. Sed hoc non stat, qa qn̄ ista dixit Iosue nō B erat apud Gabaō, sed magis apud vrbē Azechā, quia, postq̄ accessit ad vrbē Azechā persequens Amorrhæos dixit, Sol ne mouearis contra Gabaon. Sed ad hoc dicetur, φ nō fuit dictū qn̄ erat Iosue apud Azecham, sed quando erat apud Gabaon. Et quādo dicitur, φ primo dicitur hic, φ accesserūt ad vrbē Azechā, & postea Iosue ista dixit. Respōdebitur, φ ex hoc ordine literę non patet. quia pōt esse anticipatio, vel recapitulatio, sicut frequētatur in sacra Scriptura. potissime, quia dicitur hic, φ Iosue locutus fuit Domino in die qua tradidit Amorrhæū in conspectu filiorū Israel, Sol non mouearis cōtra Gabaon. ergo ad q̄libet partē diei referri pōt, sed in eadem die steterūt Israelitę apud Gabaon, & apud Azechā. ergo in quocunq; horū locorū dici poterat de his verbis, φ protulerit ea Iosue. Respondēdum est non posse stare, quia Israelitæ venerunt tota nocte de Galgalis, & in aurora irruerunt subito sup Amorrheos manentes apud Gabaon. ibi aūt nō māserunt aliquāto spatio, quia immediate, vt Israelitę irruerūt sup eos, turbauit C Deus illos, & fugerunt a facie Israel per viā ascēsus Bethoron. Hęc patēt, quia dicitur ī. irruit itaq; sup eos Iosue repente tota nocte ascendens de Galgalis. ergo qn̄ stetit Iosue apud Gabaon, aurora erat, aut saltem prima pars diei, & immediate Amorrhęi conturbati fugerunt. ergo nō dixit Deo Iosue apud Gabaon, φ faceret stare Solē, quia non erat opus tunc dicere cū superesset tota dies, in qua poterāt Israelitę vlcisci de hostib. Itē, quia non posset assignari, qūo Sol staret contra Gabaon, & Luna cōtra vallē Ahialō. Nisi forte aliquis diceret, φ erat Sol in pūcto Orizōtis in parte Oriētali, & Luna in puncto Orizōtis, aut ꝓpe circa Occidentē, & possent sic videri. sicut cū ponebamus nos illa esse disposita ecōuerso, s. Solem in Occidente, & Lunam in Oriente.

Sed hoc non stat, quia adhuc nō stantib. oībus supra positis probationib. de tpe, quo ista verba dicta sunt, necesse D est, φ fuerint dicta in Meridie, aut post Meridiē, quia dr̄ infra: stetit itaq; Sol in medio cęli, & non festinauit occūbere spatio vnius diei. si. n. acciperemus mediū cęli ibi secūdū ęquidistantiā, cogeremur dicere esse dicta ista verba in articulo Meridiei, sed nō accipitur, vt diximus, quia tn̄ dr̄, & non festinauit occūbere spatio vnius diei. ergo vr̄, φ Sol iā occūbebat. Sol aūt occūbit, postq̄ incipit declinare a pūcto Meridiani circuli, sicut ascendit semper a pūcto Oriētis quousque est in puncto Meridiani circuli, imò ab angulo terræ vsque ad angulum medii cęli, siue punctum Meridiani circuli, semper est ascendere, sed dicitur hic, quòd Sol non festinauit occumbere, ergo iam occumbebat, & consequenter erat post Meridiem in quacunque hora vo- E luerimus, sed apud Gabaon non fuit Iosue post Meridiē, sed in Aurora, & confestim fugerunt Amorrhęi, ergo non fuerunt ibi dicta ista. Post hoc persecuti sunt Israelitæ Amorrhęos per viam ascensus Bethoron, & deinde descendentibus de Bethoron versus Azecham ceciderunt de cęlo lapides magni super Amorrhæos. cum autem venturus esset in Azecham, dies inclinata erat, vsque ad Solis occubitum fere. Ideo Iosue habuit occasionem precandi, vt staret Sol, ne effugerent hostes de manibus eius adiuti ope noctis, ideo non erant Israelitæ apud Gabaon cum ista dicta sunt, sed apud Azecham, ergo magis ex hoc dicere debuisset Sol ne mouearis cōtra Azechā, quàm contra Gabaon.

Alia expositio quorundam, circa sensum illorum verborum, quæ dixit Iosue ad Solem, & eorum confutatio cum determinatione auctoris. Quæst. XVII.

ALiqui dicunt, φ intelligitur Sol non mouearis contra Gabaon. i. nō mouearis contra vtilitatē Gabaonitarū q. d. istud bellū initū fuerat, vt tolleretur obsidio vrbis Gabaon, & eius hostes delerentur. si aūt Sol occumberet non occiderentur hostes. ergo moueretur contra vtilitatē Gabaon. Imprecabatur ergo Iosue ne moueretur contra Gabaon. Sed non stat, quia hoc modo non diceretur Sol moueri solum contra Gabaon, sed contra Iudæos, quia Iudæi iam non persequebantur Amorrhęos, tanq̄ hostes Gabaonitarū, sed tanq̄ hostes suos, iam. n. obsidio Gabaon ablata fuerat. solum tn̄ persequebātur Israelitę illos, quia ad hoc B venerant in terram Chanaan, vt delerent om[illegible]s habitatores eius, & possiderēt terram, & sic dicitur infra. stetit itaque Sol in medio cęli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei, donec vlcisceretur se gens de hostibus suis. Itē non concordat litera, quia dicitur de Luna, & Luna cōtra vallem Ahialon, i. Luna non mouearis contra vallem Ahialon. si tn̄ intelligeretur, φ motus iste erat contra vtilitatem Gabaon, non solum de ipso diceretur, φ esset contra Gabaon, sed etiam de motu Lunæ, quòd nō moueretur cōtra Gabaon, & nihil diceretur de valle Ahialon, quia nulla vtilitas, aut damnum pertinebat ad vallem Ahialon. Dicendum est, φ tunc quando Iosue locutus fuit Soli, vt staret, non magis erat contra Gabaon, quàm contra alium locum: imò contra omnem locum stabat, sed Iosue dixit de Gabaon, quia forte tunc erat conuersus contra Gabaon, & ob hoc venit sibi in mentem dicere de Gabaon, & non de alio loco. Vel forte Gabaon erat in aliquo loco eminenti, & magis videbatur cæteris locis manentibus in valle, & C Sol descendens ad occubitum videbatur magis directe esse oppositus Gabaon, quàm alijs locis, quia propter altitudinem vrbis Gabaon videtur esse oppositio secundum lineam rectam ductam per planitiem Orizontis. ad alia autem loca non videbatur esse, ita oppositio à fronte. Vel aliter dicendum, quòd quamquam Sol quando ista dixit Iosue, esset contra omnia loca, & non magis contra Gabaō quam cætera: tamen cuilibet intuēti Solem videtur, quòd ei sit oppositus a fronte, alus autem locis, quæ lateraliter se habent ad ipsum respicientem videtur inspicienti, quòd Sol opponatur lateraliter, & quia Gabaon tunc forte erat in directo Iosue post tergum, videbatur Iosue, quòd erat Sol directe oppositus contra Gabaon a fronte, & non Bethoron, nec ad vrbem Azecham, aut Macedam, aut alia loca, quia forte ista se habebant lateraliter respectu Iosue, & iste modus exponendi est conueniens.

Determinatio auctoris.

D *Et Luna contra vallem Ahialon.*

Quomodo intelligitur, quòd Luna sit contra vallem Ahialon. Quæst. XVIII.

IDem modus inquirendi circa hoc erat, s. quomodo Luna sit contra vallem Ahialon. nam non magis videtur contra vallem illam esse, quam contra omnia quæcunque alia loca. Sed ex supradictis patet modus respondendi, scilicet qđ Luna esset modicum eleuata ab Orizonte Oriētalis partis, & videret eam Iosue per aliquam vallem, tanquam nondum multum eleuatam, & sic videtur esse directius contra vallem illam quam contra aliam partem. & E hoc in comparatione ad Iosue, quia erat illa vallis contra Iosue, & Luna erat etiam contra Iosue, ideo videbatur opposita esse valli Ahialon, quasi a fronte, cæteris autem locis, quæ in circuitu erant, videbatur opposita lateraliter, & potuisset dicere Iosue, φ Luna etiam non moueretur contra Gabaon. i. Luna stans contra Gabaon, nō mouearis, sed dixit contra vallem Ahialon, quia videbatur sibi per illam vallem. ideo magis visum est ei, φ esset opposita valli Ahialon, quam Gabaon. Est aūt Gabaon aliquis locus, & Ahialon similiter, a quo denominaretur vallis ista, sicut nominatur vallis Mābrę. Gen. 14. & 18. i. vallis Hebrō, & iste locus erat satis propinquus loco in quo erat Iosue. non tamē reperitur in diuisione locorum terræ Chanaan aliquis,

Ahialō locus sicut Gabaō in quo forte,

tur, quod non fuit ciuitas quam bellando non caperet Iosue, prętet Heuæū qui morabatur in Gabaon, & accipitur ibi necessario Gabaō, pro oibus quatuor illis ciuitatib. alioquin diceretur necessario, quod alias tres ciuitates, s. Beroth, Caphira, & Cariathiarim ceperit Iosue pugnādo, quod falsum est. Rex autem Adonisedech erat Rex in gente Iebusæorum: quia in Ierusalem habitabant Iebusæi, vt patet secūdo Regum, 5.c. & ob hoc vocata est Iebus, ergo nulla harum ciuitatum ab eius regno trāsfugerat. sed transfugerat a Chananæis ad Israelitas in magnum scandalum omnium Chananæorum, quia cæteri sic facere possent.

Transfugis ad Iosue, & ad filios Israel. Confœderando se cis istud transfugere erat idem. sed nominatur primo Iosue, quia erat Dux Israelitarum.

Congregati igitur ascenderunt quinque Reges Amorrhaorum. Rex Ierusalem, Rex Hebron, Rex Hierimoth, Rex Lachis, Rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon oppugnantes eam. Habitatores autē Gabaon vrbis obsessa: miserunt ad Iosue, qui tūc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei. Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum. Ascende cito, & libera nos, ferque præsidium Conuenerūt enim aduersum nos omnes Reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis,

Congregati igitur ascenderunt quinque Reges. Reges conuocati ab Adonisedech conuenerunt ad eum in Ierusalem vt tractarent de bello, & ibi dispositis exercitibus suis ascēderunt contra Gabaon.

Ascenderunt quinque Reges. Dicuntur ascendisse, quia forte vrbs Gabaon ad quam expugnādam pergebant erat altior quàm Ierusalem. Est autem Gabaon ciuitas magis Orientalis vrbe Ierusalem. nam quando computantur ciuitates quę erāt in forte tribus Beniamin, incipit computatio ab Orientali parte terræ Chanaā, scilicet a Iericho quæ prima ponitur. & ponitur processus versus occidentem. Gabaō & tres alię vrbes, scilicet Caphira, & Beroth prius ponuntur quam Ierusalem. & est Ierusalem de vltimis in sorte illa, vt patet infra 18. cap. ad partem autem illam sorte erat processus ad maiorem altitudinem terræ.

Quinque Reges Amorrhaeorum. Accipiuntur Amorrhęi dupliciter. Vno modo pro quodam speciali populo qui est de septem, & vocatur Amorrhæus, vt patet in computatione eorum.

Alio modo pro omnibus gentibus istis septem. Primo vocantur Amorrhæi duo Reges qui erant ante transitum Iordanis, s. Schon, & Og. Eodem modo accipitur supra 5. cap. de Regibus Amorrhæis, & de aliis Regibus terræ Chanaan, vbi distinguuntur Reges Amorrhæi contra Reges aliorùm populorum Chananæorum.

Hic autem dubitatur de istis Regibus quomodo vocētur Amorrhæi, scilicet, an large, vel stricte.

Dicendum est, quòd vocantur hic Amorrhæi large, id est populi de terra Chanaan. nam non erant omnes isti de Amorrhæis: quin potius dubium est, an quispiam horum fuerit de Amorrhæis. Quod autem non fuerint omnes de Amorrhęis patet, quia rex Adonisedech erat vnus horum ipse tamen de Iebusæis erat, cum Ierusalē ad Iebusęos pertineret: vt patet infra 15. & 2. Regum, 5. cap. & hoc modo accipiuntur aliquando Amorrhæi. Sic patet Amos, 3. cap. cum dicitur. & ego expuli a facie eorum Amorrhæum: cuius altitudo, vt altitudo cedrorum. ibi tn̄ non accipitur pro solis Amorrhæis, sed pro omnibus gentibus Chananæorum, quas Deus expulit a facie Israel. sicut etiam accipitur Genes. 48. ca. cum dicitur. do tibi partem extra fratres tuos quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. & intelligitur de vrbe Sichen, vt ibi fuit declaratum, & satis apparet infra 24. cap. Ipsa tamen non pertinebat ad Amorrhęos, sed ad Heuæos, vt patet Genes. 33. cap. vbi Rex Hemor Princeps Sichen vocatur Heuæus: vocatur tamen terra illa Amorrhæorum large, idest Chananæorum.

Rex Ierusalem Rex Hebron. Computantur hic Reges qui omnes erant satis propinqui in ciuitatibus, in quibus autem sortibus fuerint vrbes eorum supra declaratum est & valde quidem propinquæ erant. Nam in vna quidē die pugnauit Israel contra vrbem Lachis & cepit eam, & in-

F de profectus cepit eadem die vrbem Eglon, vt patet infra in litera. Si tamen aliqualiter distarent, non solum non possent Israelitæ pugnare, & capere has duas vrbes die eadē, sed etiam nec peruenissent ab vna vrbe in alteram, erant ergo propinquæ nimis.

Quòd fuerint illa vrbes Lachis, & Eglon propinqua. Et contraria obiectiones tolluntur.
Quest. IIII.

NEc obstat si quis dicat fuisse hoc in die magna, quando stetit Sol iubente Iosue, quia nō fuit, die illo, sed die altero, vt patet infra in litera. Et de Eglon ascendit Israel in Hebrō, & oppugnauit eam. & sic Hebron quoque his duabus propinqua erat. nam si fuisset aliqualiter di-

G stans, & in medio fuissent ciuitates vllæ, non venissent Israelitę post Lachis immediate, in Eglon, & post Eglon in Hebron, sed iuissent ad expugnandas ciuitates quę erant in medio.

Sed aliquis dicet, quòd erant istę ciuitates aliquātulum distantes, & inter eas erant alię vrbes. Israelitæ tamē de Lachis iuerunt in Eglon. de Eglon autem in Hebron profecti sunt, quia occiderāt Reges ciuitatum harum, cum eos in spelunca inuenissent. vnde tanquam destitutas pręsidio propter defectum bellatorum qui corruerant vulnerati cū Regibus suis, & quia terrore consternatæ erant, intelligebatur posse facilius eas capere, quasi improuisas prius quā vndique corrogarent præsidia ad tutandas illas.

Dicendum est non stare hoc, quia si ob hoc fecissent Israelitę, ad has ciuitates omnes primo iuissent, quam ad aliquas alias.

Sed primo ad alias iuerunt, scilicet in Macedam, & op-

H pugnauerunt eam, atque deleuerunt. postea autem venerunt in Lebna, & similiter destruxerunt, non relinquentes in ea vllas reliquias: ergo non processerunt de Lachis in Eglon. & inde in Hebron, vt consequerentur aliquid alterum, sed quia istæ ciuitates erant coniunctissimę, & sic reges isti erant coniunctissimi. & ob hoc erant confœderati inter seipsos. Rex quoque Adonisedech erat propinquus his. nam Hebron satis propinqua est Ierusalem, scilicet decem & sex milliaribus distans, quę sunt octo leucę vulgares, vt patet in libro de diuisione Terræ sanctę. Ab aliis autem Regibus, scilicet Eglon, Lachis, & Hierimoth, eodē modo dicendum est, quòd esset valde propinquus. & de his vrbibus dicendum est, quod vrbs Gabaon erat magis Orientalis quàm istæ quæ hic nominātur ab his Regibus. *Distantia istarum ciuitatum inter se.*

Sed adhuc in his magis est Orientalis Lachis quam Eglon, & magis Eglon quàm Hebron, & Hebron magis quā Ie-

I rusalem, quod cōuincitur aliqualiter ex processu Israelitarum per has ciuitates delendo habitatores earum. Nam procedebant Israelitæ ab Oriente versus Occidentem. & ab hoc processu fuerunt primo in Lachis quàm essent in Eglon: & postea in Hebron. qui ergo posterior in his erat magis Occidentalis videbatur. De Hierimoth non patet hic, quia non fuit deleta hoc impetu pugnæ cū cæteris, quia forte aliqualiter distans erat, aut in transuersum posita.

An isti quinque Reges vere fuerint Amorrhai. Et quod ista duo nomina Chananaus, & Amorrhaus sunt specialia, & quandoque generalia omnibus populis totius terra promissionis, quos delere tenebantur Israelita.
Quest. V.

K ADhuc est dubium, circa id quod dicitur in litera, s. cōgregati ascenderunt quinque Reges Amorrhęorū, an vere sint Amorrhęi.

Aliqui dicunt, quòd non poterant esse omnes Amorrhęi stricte accipiendo, sed solum large, vt accipitur Amorrhęus pro omni Chananęo, quia si esset vnus, aut duo Reges: poterat credi, quòd essent Amorrhęi accipiendo stricte. & tamen erant hic quinque Reges: & duo alii qui iā fuerant occisi ad Orientem Iordanis. non poterat ergo de omnibus his septem dici, quòd erant proprie Amorrhęi, sed large.

Dicendum, quòd hoc non stat, quia adhuc plures poterant esse Reges de Amorrhęis proprie dictis. nam septem

erant

erant populi Chananæorum, s. Ethęus Heuæus, Iebusęus, Pherezęus, Chananæus, Gergesæus, Amorrhęus. Deut. 7. cap. & non erant omnes isti ęquales multitudine genti, & magnitudine terræ possessæ. & ita forte aliquis illorum esset duplus ad alium. & tamen in his septem populis erant forsitan sexaginta Reges, aut plures, quia iam occisi erant triginta, & vnus per Iosue, & duo per Moysen infra 12. & 13. cap. & manebant multi de istis populis qui nondũ fuerant subiecti Israeliris, scilicet quinque Reges Philisthinorum, & terra alia latissima, vt patet infra 13. cap. in qua forte essent plures quam viginti Reges. & ita etiam si illi septem populi Chananæorum essent ęquales multitudine gentis, & magnitudine terræ possessæ, posset quilibet populus habere decem Reges, uel quasi, quanto magis illi populi de istis septem qui essent aliis maiores. & sic populus Amorrhęus non solum septem Reges, sed etiam decẽ aut plures habere poterat. vnde ratio ista nihil conuincit, & poterant esse omnes isti septem Reges vere Amorrhęi.

Determinatio auctoris.

Sed his non obstantibus dicendum, quòd non erant isti quinque Reges de quibus hic dicitur vere Amorrhæi, immo forte nullus de eis erat Amorrhæus, quia de aliquibus eorum patet, quod non erant Amorrhæi. sicut de Rege Ierusalem de quo certum est, quod erat Iebusæus, quia Iebusæi morabantur in Ierusalem secundo Regum, 5. cap. & de aliquibus aliis Regibus coniunctis sibi de his, ita credendũ est, quòd essent Iebusęi, & non Amorrhæi.

Dicendum est, quod septem erant populi terrę Chanaan, vt dictum est, & habent nomina specialia in quibus non communicant, sunt tamen de istis populis duo nomina quæ ita sunt specialia vni populo, quod etiam cõueniunt omnibus populis, s. Chananęus, & Amorrhęus. nam secundum proprietatem, ita est Chananæus vnus populus, quod non est Pherezęus, neque Iebusæus, neque aliquis de aliis. & tamen secundum consuetudinem sacræ Scripturæ Chananæus accipitur aliquando pro vno de septem populis, & connumeratur cõtra alios, & tũc Pherezęus nõ est Chananæus. aliquãdo Chananęus accipitur generaliter, & cõpetit oibus illis septem populis, vt dicãtur omnes Chananæi, vel oẽs populi Chananæorum. Sic est de Amorrhæis. nam Amorrhæus accipitur aliquando pro vno populo qui connumeratur contra alios, & tunc Iebusęus non est Amorrhęus. Aliquando autem accipitur communiter pro omnibus septem populis, & sic Iebusæi, & Pherezęi, vocantur Amorrhęi. & hoc sæpe Scriptura facit, vt illud Amos 2. ca. expuli a facie eorum Amorrhęum, cuius altitudo erat, vt cedrorum. certum est autem accipi ibi pro omnibus septem populis. nam Deus non gloriaretur de vnius solius expulsione, cum septem expulisset a facie Israelitarum, sed vocantur ibi Amorrhęi ipsi omnes septem populi.

Etiam aliquando Heuęi vocantur Amorrhęi vt Genes. 48. cap. cum dixit Iacob filio suo Ioseph. do tibi partem extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhei in gladio, & arcu meo. & intelligitur de vrbe Sichem, vt patet infra 24. cap. tamen habitatores Sichem non erant Amorrhęi, sed Heuęi, vt patet Gen. 33. c. etiam apparet hoc circa Gabaonitas qui erant Heuęi infra 11. c. s. pręter Heuęum qui habitabat in Gabaon omnes pugnando cepit. & ita omnes Gabaonitæ erant Heuæi, & tamen vocantur aliquando Amorrhæi, vt patet 2. Regum 21. ca. scilicet porro Gabaonitæ non sunt de filijs Israel, sed reliquiæ Amorrhæorum, & ita sępe fit: in pręsenti sic fuit, quòd Iebusęi, & alij Reges vocantur Amorrhęi.

Heuæi aliquãdo vocantur Amorrhæi.

De hoc dicit Augustinus, quęritur quõ Rex Ierusalem Adonisedech, & cęteri cum quibus obsedit Gabaonitas secundum septuaginta interpretes, primo vocantur Reges Iebusęorum, cum ad eos obsidendos conuenerunt. postea Reges Amorrhęorum dicãtur ab ipsis Gabaonitis quando eutes miserunt ad Iesum, vt sibi subueniret. sicut enim perspeximus secundum Hebręum vtrobique dicuntur Amorrhęorum, cum constet Iebusęum Regem fuisse Ierusalem, quæ dicta est Iebus tanquam illius gentis Metropolis, & septem gentes sępe Scriptura commemorat exterminandas, quarũ vna phibetur Amorrhæorũ, nisi forte hoc nomen vniuersale fuit omnium, aut potius maioris partis, vt non vna, sed plures in his septem hoc nomine cẽserentur, quamuis esset vna de septem quę

A Amorrhęorum proprie vocaretur. sic est quædã pars quę proprie dicitur Libya, quamuis hoc nomen vniuersæ Africæ conueniat. & pars quædam est quæ proprie dicitur Asia. quamuis Asiam alii dimidium orbem terrarum, alii tertiam partem posuerunt. Chananæi quoque tanquam vna gens in illis septem commemorantur, & tamen vniuersitas illa originaliter terra Chanaan vocatur.

Considerãdum aũt, quod in his duobus nominibus Chananæus & Amorrhæus istud inuenitur, quod aliquando specialiter, & aliquando communiter pro omnibus accipiantur. In aliis autem quinque nunquam inuenitur, quod accipiãtur, nisi stricte pro vno populo. sed adhuc dicẽdum, quod licet ambo inueniantur communiter accepta, magis tamẽ & sæpius accipitur hoc nomen Chananæus communiter quàm Amorrhęus.

B Et satis est causa manifesta, quia Chananæus potest dupliciter accipi. Vno modo, vt dicitur a Chanaan, alio modo, vt a Chananæo. Primo modo semper accipitur communiter. Secundo modo semper accipitur specialiter. Pro quo sciendum, quòd Chanaan filius Cham, & nepos Noe genuit septem viros, a quibus nominantur isti populi, vt colligitur Genes. 10. cap. & insuper genuit Sydonem primogenitum suum, & Aracheum, Aradium, Cyneum, Samarithem, & Amatheum, a quibus nominati sunt populi quidam omnes autem isti populi, inquantum descendũt a Chanaã patre primo vocantur Chananæi, & terra vocatur Chanaan, & non potest tunc Chananæus vocari specialiter aliquis populus sed omnes, & ita ponuntur generaliter termini terræ Chanaan. Gene. 10. cap. scilicet facti sunt termini Chanaan venientibus a Sydone Geraram &c.

Terra Chanaã appellatur sic a Chanaan nepote Noe.

Sed rursus ab isto Chanaã denominatur vnus populus connumeratus contra alios septem, & est velut vna familia in Tribu Chanaã, & iste vocatur populus Chananęus. & quando accipitur Chananæus isto modo semper accipi-

C tur specialiter pro vno populo solo: & ideo est causa variandi in hoc nomine. Sed circa nomen Amorrhæorum non est eadem causa, quia Amorrhæus fuit vnus de filiis Chanaan, scilicet quartus, vt patet Gene. decimo cap. & ita nominat populum specialem, & non habet causam aliquam, vt omnes septem populi, vel multi illorum dicãtur Amorrhæi. & tamen Scriptura sępe vocat omnes septem Amorrhęos, vt dictum est. & non apparet causa, nisi forte, quòd iste populus erat maior, & nobilior alijs, & sic acceperunt alij nominationem eius.

Populi Amorrhæorum denominantur sic ab Amorrhæo quarto filio Chanaan.

Simul cũ exercitibus suis. Quilibet gentẽ suã in bellũ acciuerat, vt sic facilius delerẽt Gabaõ. *Et castrametati sunt circa Gabaon.* Scilicet fixerũt ibi tẽtoria sua ad faciẽdũ bellũ grauius vrbi. hic accipit necessario pro vna vrbe Gabaõ. nã isti quinque Reges obsidebãt vnã urbẽ simul, & ita erat Gabaõ. ei, sic dicitur infra, quod habitatores obsessę vrbis miserũt ad

D Iosue. Ex hoc autem aliquis dicet, quod Adonisedech Rex solum fuerat motus, vt deleret vrbem Gabaon, de sociis eius nihil curans: ideo eam obsedit. sed an verum sit non constat. tamen quomodocunque se habeat non cõstat ex hoc, quod solum venerit Adonisedech contra vrbem Gabaõ. nam quamquam nunc solam Gabaon obsideret, postea tamen posset obsidere alias vrbes, nec poterat ipse simul obsidere vrbes has quatuor, quamquã vellet, quia exercitus paruus erat. & si diuideretur nõ sufficeret ad delendas vrbes istas potissime, quia Gabaon erat vrbs magna, in qua multi habitabant, omnesque bellatores eius erant viri fortissimi, vt patet supra in litera. ideo nihil magis constat, quod vellet delere solam vrbem Gabaon, quam omnes quatuor.

E *Oppugnantes eam.* Idest cœperunt pugnare contra Gabaon, vt subuerterent eam. nec tamen potuerunt mox comprehendere eam, quia in vrbe erant bellatores fortissimi qui se defenderunt, dum venit Iosue quem in auxilium venire fecerant.

Habitatores autem Gabaon vrbis obsessa. Idest habitatores solum vrbis illius, quæ vocabatur, Gabaon, quæ erat obsessa ab his Regibus quinque.

Miserunt ad Iosue. Nam quamquam in vrbe vndique clausi forent, mittere tamen potuerunt nuncios ad Iosue. qui erat in Galgalis: multæ enim sunt artes belli, & variæ sagacitates.

Qui tunc morabatur in castris apud Galgalam. Scilicet

quando

in vallibus Iordanis, Gabaon autem in montanis erat. *De* A *Galgalis.* Aliquando vocatur locus iste castrorum Galgala & aliquando Galgalę, arum. pluraliter, sicut Hierosolyma et Hierosolymis, nihil in hoc differt. Iste locus Galgalę pertinuit ad sortem Tribus Iudæ, & Beniamin, quia est Galgala campus Iericho, sed Iericho fuit in sorte Beniamin, vt patet infra 18. cap. *Et omnis exercitus bellatorum cum eo.* i. omnes viri potentes pugnare: non fuerunt hic aliqui pauci missi, sicut cōtra vrbem Hay prima vice fuerunt missi tria millia virorū, vt patet supra septimo. Hic autem erant multi hostes, s. Reges quinque, & ipsi Gabaonitæ hoc ampliauerant dicentes: omnes Reges Amorrhęos habitantes in montanis venisse contra eos.

Viri fortissimi. i. viri potentes fortiter pugnare, quasi dicat, licet essent de Israelitis aliqui transeuntes ad numerum bellatorum, qui viribus imbecilles essent, non ibant ad bellum, sed manebant in castris Galgalæ.

Dixitque Dominus ad Iosue. Hic ponitur Diuina confortatio. poterat enim Iosue contremiscere, quia dixerant Gabaonitæ, quòd venerant omnes Reges Amorrhæorum. Non enim habuerat tam graue bellum in terra Chanaan solum quippe pugnauerat contra viros vrbis Hay, qui valde pauci erant. vt patet supra 7. contra Ierichonitinos autē non fuit pugna, sed cędes, cum corruentibus muris eorum vndique ipsi attoniti, & indefensi more ouium trucidati sunt. hoc ergo quod imminebat erat graue bellum, quale non fuisset prius in terra Chanaan: habuerat tamen Iosue alia bella, ita ferocia. s. cum ipse habens secum duodecim millia virorum pugnauit contra quinque Reges Madianitarum, deletisque illis & occisis, totam terram Madiam euertit, occiditque viros omnes vt patet Nu. 31. c. fuerat tamen hoc viuente Moyse, & precibus eius quędam æstimaret Iosue sibi a Deo prouenire, quæ nunc et eius precibus destituto nequaquam euentura putaret. ideo ad hoc bellū ferox conferendum cum quinque Regibus, eguit Dei consolatione speciali.

Quomodo Deus locutus est Iosue. De modo autem locutionis huius non constat, poterat esse, quòd appareret ei Angelus in humana effigie, sicut apparuit in agro Iericho. s. in Galgalis, vt patet supra 5. c. Sed non est hoc dicendum, quia hic vocatur Deus iste loquens cum tamen Angelus in humana effigie apparebat nunquā vocabatur Deus, sed vir, aut Angelus, vt probatum fuit supra 4. c. ergo apparuit hic alio modo, scilicet, quòd Angelus in aliqua nube formato corpore interius, quod non apparet, locutus est & tunc poterat vocari Deus. *In q. 2.* *Ne timeas eos.* Si timeret Iosue formidaret congredi, aut valde pigre & pusillanimiter congrederetur, ita vt hoc forte conspecto verterentur hostes super eum, & totus populus eius timeret. nam cum Dux timet, nihil manet exercitui eius, nisi quòd timeat.

Litera duplex sensus. *In manus enim tuas tradidi illos.* Nondū tradiderat, sed traditurus erat. Dicit tamen q tradidit, quia modicū laborandū erat Iosue ad capiendum Reges istos, ac si iam eos in manibus teneret, sic enim factum est, quia Deus pugnauit pro illo misso timore in Chananæos. vt fugerent a facie Israelitarum deinde cadentibus lapidibus magnis de cœlo multo plures occisi sunt, q Iudæorum gladio occidissent, vt patet infra. postea autem stante Sole persecutus est Iosue, & cepit Reges, atq; deletus est exercitus eorum. Vel dicitur tradidi illos, idest iam determinaui tibi tradere.

Nullus tibi ex eis resistere poterit. Hic magis de facilitate victoriæ adiungitur, nā dato, q Reges isti ad vltimum in manus Iosue tradendi forent, poterant resistere ei, & multos de Israelitis occidere, ad extremū aut gladio caderent, & tunc tanta poterat esse Israelitarū ruina, q victoria esset lamentum. Iō excluditur hoc, & dr ei, q tradentur Reges illi in manus eius, & cum nullo suorū discrimine, quia nullus de his Regibus poterit resistere Iosue, s. se aliquo modo tenere, aut stare contra faciem illius. sic dicitur infra, q turbauit eos Dn̄s a facie Israel. *Irruit itaque super eos.* Hic ponitur humanū studium, s. qualiter Iosue diligenter executus fuerit, quod Deus iussit. nam, q̄q̄ Deus promiserat tradendos Chananæos in manus Iosue, ipse negligere non debebat, sed pugnare fortiter ac si nulla esset facta promissio. *Irruit itaque super eos Iosue repente.* i. Reges isti quinque erāt quieti apud Gabaon, nondū pugnātes, nec aliquid huiusmodi sibi futurum suspicantes. Irruit aūt super eos Iosue, i. subito cecidit super eos, ita quod non potuerunt se ad bellum parare ideo conturbati subito fugerunt, & est ista magna eruditio in bellis. s. quod si quis potest irruat super hostes nihil mali expectantes, sic enim a paucissimis magna castra indigne deleta sunt, sicut patet ex vulgatibus Historiis, et cōissimum in bellis est. & ita repente apparuit Gedeon super Madianitas manentes in valle, & perterruit eos atq; in fugam versi sunt. *Magna eruditio in bellis exemplo Iosue.* *Tota ascendens nocte de Galgalis.* i. ascensus Iosue de Galgalis fuit per totam noctem. erat namq; vrbs Gabaon propinqua Galgalis, & vt Chananæi manentes in circuitu non cognoscerent Iosue venire in succursū Gabaonitarū, ambulauit tota nocte cū exercitu suo. in aurora aūt accedentes ad castra quinque Regum apud Gabaon, cum illi manerent in castris quiescentes nondum accincti ad pugnandum contra vrbem, viderunt subito super B se irruentem Iosue, & contriti sunt, atque confusi.

Et conturbauit eos Dominus a facie Israel. i. turbauit mētes Regum istorum Deus, vt nescirent qualiter sibi prouidendum esset in hac hostili occupatione, sed corda eorum subegit ad timorem nimium.

Quomodo misit Deus terrorem super quinque Reges pugnantes contra Gabaon. Et quomodo solet Deus mouere corda hominum ad timorem, & quamcunque passionem.

Quæst. VII.

Ista conturbatio prouenicbat dupliciter, s. a Deo, & ab homine: ab homine prouenicbat, quia dato, q Deus nihil specialiter hic fecisset, satis rationabiliter Reges isti turbari poterant, quia erant quiescentes in castris nihil mali suspicantes, & viderunt subito super se irruentes hostes suos C Israelitas. ita vt non possent se parare ad pugnandum: nec Reges possent recolligere, & parare exercitum, sed quilibet hoc viso pauitans fugeret: nihil ergo istis manebat, nisi vt fugerent, vel vt manentes velut inermes cæderentur.

Amplius autem fuit conturbatio a Deo immissa, quia ipse specialiter misit in corda eorum quendam timorem, secundum quem nesciebant quid faciendum esset, & quāquam aliquod remedium illis superesset, ignorarent. Hoc autem facile est, quia Deus habet dominium directum super corda nostra, & potest in illa agere quid voluerit. sic patet Prouerbiorum. capitu. 21. Cor Regis in manu Domini, & quocunque voluerit vertet illud. Sicut autem de cordibus Regum est, ita & de cordibus omnium aliorum hominum. Potest ergo dare turbationem incutiendo validum timorem. Sic patet de Iudęis Leuitic. vigesimosexto, vbi in pœnam dabatur ei excel- D lens timor, cum dicitur. Qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium: terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Ita potest mouere cor quantum ad omnes alias passiones, & desideria. sic patet. quarto Regum decimonono, de Rege Senacherib, cum dixit, quòd non pugnaret contra Ierusalem, sed iret in terrā suam, s. ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam. Ille spiritus quem Deus dicebat se missurum in Senacherib erat aliquod desiderium quod causaret in corde eius ad reuertendum in terram suā & recedendum de Ierusalem, ita hic misit spiritum in corda Chananæorum ad conturbandum eos, vt nescirent sibi consulere in hoc casu. Sic misit Deus perturbationem in castra Madian, quando Gedeon venturus erat super illa. E nam misit somnium in Madianitas, in quo ipsi interpretarentur Gedeonem deleturum castra Madian, & tunc apparentibus subito per noctem trecentis viris cum trecentis buccinis, & amphoris habentibus interius faculas, conterriti sunt, & conuertit quilibet gladium ad proximum suū gladijsque mutuis concidebant nihil pugnante Gedeone, vt patet Iudicum septimo. Magna enim erat turbatio, quod pugnarent Madianitæ contra seipsos, & corruerent alterius gladijs putantes se perire ad hostibus cum illis confligentes. Maior tamen adhuc iterum turbatio fuit in hostibus pugnante Iosaphat Rege Iuda contra Moab, Ammon, & habitatores mōtis Seyr, multasq; gentes. Hæ

enim conuenerant ad delendum exercitum Israel, sed cum posuissent insidias ad capiendum Iudæos in medio, stantibus Iudæis a longe canentibus laudes Deo suo, consurrexerunt qui erant in insidijs contra alios qui pugnauerant, & putantes se esse hostes, tam diu congressi sunt quousque nec vnus eorum relinqueretur, vt patet secundo Paralipomenon vigesimo: hic enim nihil egerunt Iudæi, sed hostes se inuicem occiderunt, & fuit maius quid, quam tempore Gedeonis, quia conflictus mutuus Madianitarum fuit per noctem, & non cognoscebant se mutuo videbant autẽ trecentas tubas clangentes, & faculas latentes in amphoris, vnde putabant super se esse infinitam multitudinem hostilem: pugna tamen facta tempore Regis Iosaphat fuit per diem, & hostes aberant, nimis ergo isti a Deo turbabantur vt talia facerent.

In Chananæos autem Reges Deus turbationem misit, sed ista minor fuit, quia solum fugerunt in seipsos mutuo non confligentes.

Conturbauit eos a facie Israel. Idest conturbauit eos, vt non possent sustinere vultum Israelitarum, sed mox, vt viderunt terga verterunt.

Contriuitque plaga magna in Gabaon. Hoc refertur ad Israel scilicet quod contriuit Reges istos magna plaga in Gabaon, i. occidendo multos de exercitu illorum apud vrbem Gabaon, antequam recedere possent de castris, nam subito irruit totus Israel super Reges hos, ideo antequam ad fugam saltem se pararent, multi corruerunt.

Vel potest hoc referri ad Deum, s. quod contriuerit plaga magna, quia ipse faciebat omnia hæc cum eo dirigente, & vires præbente operarentur Israelitæ, sicut patet Deuter. 8. cap. ne diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Dñi Dei tui, quod ipse tibi vires præbuerit, vt impleret pactũ, &c.

Ac persecutus est. Israelitæ occiderunt multos de exercitu Regum horum in Gabaon, antequam inde possent discedere, cum subito irruissent super eos, sed dũ super quosdã cædes patrabatur cæteri fugiebant, hos persecutus fuit Israel, vt deleret eos. Non enim fuit contentus, quòd abstulissent hostes obsidentes Gabaon. & multos eorum deleuisset, sed voluit omnes exterminare. hoc enim iussum fuerat Israelitis, vt neminem s. de terra Chanaan quam in possessionem accepturi erant, viuere permitterent, vt patet Deu. 20. & Num. 33. cap. *Per viam ascensus Bethoron.* Contra hanc partem Israelitę persecuti sunt Reges hos, quia contra hanc partem fugerunt Reges isti. Forte hoc fuit, quia locus ille fugiendi eis propitior erat, quia ab illa parte non vallabantur ab hostibus, vel forte, quia Bethoron erat locus satis propinquus, vt possent illuc confugere, & dicitur per viam ascensus Bethoron, quia a Gabaon versus Bethoron erat ascensus, cum esset Bethoron in loco sublimi.

Et percussit vsque ad Azecha. Israelitæ persequentes Reges illos percutiebant eos in via, vsque ad ciuitatem quandam, quæ dicebatur Azecha. ista ciuitas erat post Bethoron. nam Reges isti fugientes ascenderunt in Bethoron, & manserunt ibi, quia forte non patuit eis aditus vrbis: inde autem descenderunt versus Azecha, & in isto descensu eos Israelitę persequebantur fugientes Chananæos, Deus autẽ misit lapides magnos super illos, qui occiderũt multos ex eis. Sciendum autem, quòd Bethoron est duplex. quędam est Bethoron, quę vocatur Bethoron inferior, idest magis declinans ad partem Meridianam, & alia est Bethorõ, quę vocatur superior scilicet magis declinans ad partem Septentrionalem.

Bethoron duplex, inferior, & superior.

Prima Bethoron est in sorte Tribus Iudę, vt patet infra 15. vbi vocatur Bethoron, & ista est in extremitate terrę Chanaan, quantum ad latus Meridianum, & apud istum locum coniungitur linea terræ Chanaan, vt patet in libro de diuisione terræ Sanctæ.

Alia est Bethoron superior, & ista est in sorte Tribus Ephraim. vt patet infra 19. nam in parte Orientali sortis Ephraim est Bethoron superior. Hic accipitur Bethoron pro inferiori, quæ est in latere Meridiano terræ Chanaan, & in sorte Iudæ, quod patet, quia Bethoron est apud vrbẽ Azecha, vt patet hic ex littera cum dicatur, quod de Bethoron descenderunt in Azecha, & ibi venerunt lapides magni super Chananæos, sed Azecha est in sorte Iudæ. ergo

F Bethoron de qua hic dicitur est in sorte Tribus Iudæ. & consequenter est inferior scilicet apud latus Meridianum. De Azecha, quod sit in sorte Iudæ, patet infra 15. [illegible] circa Bethoron est.

Vsque ad Azecham, & Macedam. Descendentibus Regibus istis de Bethoron persecuti sunt eos Israelitæ, [illegible] rauit ista persecutio vsque Azecham, & Macedam vrbes, nam in hac via descensus Bethoron misit Deus lapides magnos ad occidendum Chananæos, & peruenerunt vsque ad Azecham cædendo eos, & inde peruenerunt in Macedam, quæ distantior erat. Ponitur autem Maceda [illegible], quia apud illam latuerunt Reges quinque in spelunca [illegible] lius, & comprehensi sunt, vt patet infra. Post hoc autem exercitus illorum dispersi sunt, & persecuti fuerunt illos Israelitæ, antequam introirent in vrbes suas.

Cumque fugerent filios Israel. idest Reges isti Chananæi

G fugerunt a facie filiorum Israel.

Et essent in descensu Bethoron. Fugerant primo isti Reges versus vrbem Bethoron scilicet Bethoron inferiorem, quæ erat in sorte Tribus Iudæ in latere Meridiano terræ Chanaan apud Idumæam, vt patet ex superioribus. & dicuntur esse in descensu, quia primo ascenderunt ad hanc vrbem, cum dicatur supra, quòd Israelitæ persecuti sunt Reges illos per viam ascensus Bethoron, & non potuerunt ingredi in eam, quia non patuit eis aditus. Descenderunt ergo de Bethoron per aliam viam versus Azecham, & Macedam, vt ibi euaderent. Ista vrbs Bethoron erat in montibus altissimis, quia dicitur hic habere descensum, & [illegible] & hoc, quia terra Chanaan in latere Meridiano, vbi [illegible] gitur Idumææ, & alijs terris, est montuosa, vt patet [illegible] 34. & in distributione sortis Iudæ: non tamen [illegible] hoc Bethorõ superior, quia illa est in sorte Tribus Ephraim,

H vt patet infra 16. sed vocantur Bethoron superior, & inferior secundum, quòd magis aut minus accedunt ad Aquilonarem partem, nam terra in parte Aquilonis dicitur esse altior, terra autem in parte Meridiana est depressior, [illegible] versus Meridiem semper est descensus. Quamquam igitur ista Bethoron sit in montibus altissimis, quia tamen [illegible] magis Meridiana, quam illa quæ est in sorte Ephraim, vocatur inferior.

Deus misit super eos lapides magnos de cælo. Isti lapides missi sunt, vt occiderẽtur multi de Chananæis, vt patet in [illegible] sta, & vt cæteri turbarentur, & ita inciderent in manus Iudæorum. nam Iudæi tota nocte ambulauerant de Galgalis venientes ad vrbem Gabaon super hostes, vnde fessi erant. Chananæi autem qui ante hoc quieti erant, velociores [illegible] ad fugam: effugissent igitur manus Iudæorum, vt non [illegible] gerent Deus plurimos lapidibus occidit, alios autem con-

Terra versus Aquilonem est altior & versus Meridiem est depressior.

I turbauit, ita vt nõ fugerent velociter, sicut prius, & [illegible] credendum est, quod Deus miserit lapides istos ante faciem Chananæorum fugientium, vt metu cadentium lapidum transire non auderent, & sic manerent Iudæis spatium ad comprehendendum eos, & occidendum plurimos.

Lapides venientes super Chananæos ab Angelis missi sunt, et non a Deo, & quod non veniebant naturaliter isti lapides. Et quare ea, quæ ab Angelis fiunt sacra Scriptura [illegible] fieri a Deo. Quæst. VIII.

Circa istos lapides dicendum est, quod Deus illos de cælo miserit. i. de altitudine aeris: non quod Deus [illegible] sed Angeli: Deus enim horum per se nihil facit. Potissime cum ista ad motũ pertineãt, & in Deo nullus sit motus. [illegible] ptura sacra tamen ea, quæ ab Angelis fiunt, a Deo fieri di-

K cit, quia sunt substantię spirituales, & non videntur [illegible] vel ab eis fiant. Potissimie, quia ea quæ Angeli faciunt, Deo iubente faciunt: etiam quia interdum quædam facta ab Angelis sacra Scriptura subticet, & dicit facta esse a Deo, quia sunt quędam opera magni beneficij, quæ si ab Angelis facta dicerentur, viderentur homines obligari Angelis ad maxima, & forsitan apud nescientes distinguere [illegible] titates beneficiorum, tantum obligari viderentur [illegible] Deo, vt autem gloria singularis Deo detur in omnibus [illegible] ctus isti qui ab Angelis Deo iubente facti sunt, [illegible] dicuntur. Et si aliquis de Gentilibus non [illegible] Scripturæ diceret lapides illos non fuisse missos a Deo,

sed naturaliter euenisse, non staret rationabiliter, quia solū dirigebantur ibi lapides in Chananæos, & cū Iudæi Chananæis fugientibus propinqui essent, lapides plurimos de Chananæis occidētes neminem de Iudæis tetigerunt. hoc ergo non vr factum naturaliter, sed ab aliquo agente secūdum rationem, & intentionem, & iste est Deus, vel Angeli, qui ministrant ei. Item magis patet hoc, quia lapides isti non cadebant ad aliās partes locorum, sed solum per eam partem dirigebantur per quam Chananæi transibant, & quod amplius est cum aliqui Chananæi fugerent semper lapides cadebant per loca illa, per quę ipsi fugiebant, & nō in loca illa in quæ ante cadebant. nam per eum locum, per quem transierant Chananæi, immediate transibant Iudęi, sed cum transibant Iudæi, nulli lapides cadebant, & in locis illis, quæ Chananęi fugientes nondum attigerant, non cadebant lapides. cum vero illuc accederent, lapides cadebant: ita vt consequerentur eos lapides quocunque irent, quasi essent iacula hostilia. Nemo ergo, qui attendisset, poterat dicere hoc naturaliter fieri, sed a Deo specialiter volēte Israelitas adiuuare premendo Chananæos. Et ipsi Chananæi videntes hoc confiterentur Deū pugnare contra eos sicut cōfessi sunt Aegyptii, cum ingressi fuissent in mare Rubrū persequentes Israel dicentes: fugiamus Israelem, qa Dominus pugnat pro eis contra nos, vt patet Exod. 14. cap.

An lapides isti essent lapides grandinis, vel erant saxa, quæ aliquando fuerant in terra. Quæst. IX.

CIrca istos lapides dubitabitur, an fuerint lapides de cęlo cadentes, qui geniti essent in loco grandinis, vel si erant de saxis, quæ in terra sunt.

Aliquis forte dicet, ꝙ erant de saxis, quę sunt in terra. nam si essent lapides grandinis non possent occidere homines, occiderunt tamen plures de Chananæis, quam Iudæi gladio occidissent, vt patet in litera, ergo erant lapides saxei.

Respondendum est ex hoc nihil concludi, quia sicut lapides qui in terra sunt, propter ponderositatem suam grauiter lędunt, & occidunt, & ita lapides grandinis interdū, ita magni, & duri ceciderunt, quòd possent homines occidere, & occiderint. sic fuit de lapidibus grandinis, qui ceciderunt in Aegypto. nam homines, & iumenta occiderunt, vt patet Exod. 9. c. Ad occisionem tamen iumentorum adhuc maioris quantitatis lapides erant necessarij. isti ergo qui super Chananæos ceciderunt, satis poterant esse lapides grandinis, & quòd occiderent eos.

Aliquis dicet, ꝙ fuerint lapides grandinis, quia dicitur hic, ꝙ misit Deus de cęlo lapides, & accipitur cœlum pro aere in quo formantur grandines. Iuxta illud Ps. 8. Volucres cęli, & pisces maris. Et Matth. 13. Aues cęli comederunt illud. ergo non erant isti lapides saxei, alioquin nō diceretur de cœlo.

Ad hoc responderi potest, ꝙ etiam non tenet hoc argumentum. nam mitti lapides de cęlo potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd mittebantur de cęlo, i. quòd geniti erant in parte aeris, vbi gignuntur grandines, & inde cadebant. Alio modo, quòd mittebantur lapides de cęlo, idest quòd veniebāt lapides super Chananæos de superiori parte aeris, siue ibi geniti fuissent siue non. nam poterant Angeli subito de terra sumere saxa quotquot vellent, & illa mittere super Chananæos, & tūc venirent de cęlo, licet nō essent genita in cœlo.

Determinatio authoris.

Dicendum tamen est verisimilius esse, quòd lapides isti in loco grandinis geniti essent, & ipsi essent grandines. Angeli autem Dei illos sumptos miserunt super Chananęos. Causa huius est, quia Deus volebat manifestare miraculū suum in his, tam Iudæis, quam Gentilibus, pro Iudæis autem nihil differebat, quia siue essent lapides saxei, siue grādinis, scirent illos missos esse a Deo in adiutorium ipsorū. ideò semper cognoscerent esse miraculum. Gentiles autē fortassis non cognoscerent si aliter fieret. nam si mitterentur lapides saxei, forsitan putarent opere incantatorum aut maleficorum per Dæmonum suffragia hoc fieri. Ipsi quippe talia faciliter ea piere queunt, & quia Chananæi maleficorum artibus insistebant, sicut patet Leuitic. vige-

Lapides isti fuerūt grandinis.

A simo, & magis Deuteronom. decimo octauo, cognoscere possent hoc fieri posse Dæmonum artibus. vnde nec crederēt opere Dei venisse super illos malum illud graue, sed Dęmonum opere, & maleficorum actionibus. cum autem essent lapides grandinis, non erat verisimile, quòd Dæmones illos facerent, aut facere possent, quia Dęmonibus non est potestas sup entia naturalia, quod enim natura nequit, Dæmones nequeunt, & quod natura efficit, ipsi facere nequeunt, sed solum vtuntur rebus factis a natura. Sed ꝙ lapides grandinis tanti essent, forte non crederent Chananæi a natura prouenisse, quia nullos vnquam tantos viderent, sed aliqua speciali virtute eguisse ad tātos lapides efficiendos. Cum vero mitterentur lapides saxei quantumcunque magni essent, non crederentur ob hoc missi a Deo

Potentia Dæmonis ad quæ se extendit.

B quia magni erant. maiores enim illis Dæmones mittere poterant: formare tamen nequibant lapides grandinis, nisi quos natura parens formasset, sed lapides magnos grandinis non crederent formatos naturaliter. ergo necessario intelligerent ibi latere aliquam Diuinam virtutem, quod non pateret in lapidibus saxeis. De potestate autem operatiua Dæmonum, & an aliquam rem producere possint, declaratum fuit Exod. 7. c.

Item patet manifeste ex litera, quòd non fuerint lapides saxei, quia infra in litera dicitur, quòd multo plures mortui sunt lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israel.

Item aliqualiter apparet ex litera, quòd isti fuerint lapides grandinis. nam dicitur, quòd Deus misit de cœlo lapides grandes: si autem isti essent lapides saxei, non oportebat dici, quòd essent magni. nam propter magnam duritiem interdum lapides satis parui occidunt, præsertim, quia isti lapides ab Angelis missi erant, qui magno impetu illos iacularentur. Sed dictum est, quòd erant magni ad notandum, quòd erant lapides grandinis, & si essent parui lapides grandinis, sicut cōiter euenire solent, quantumcunque forti impetu iacularentur, frāgere quidem poterant, nocere autem ad mortem nequibant, sed dictū est, quòd erant lapides magni ad notandum, quòd quamquā essent lapides grandinis tamen occidere poterant. vt ergo ista particula aliquid signet, magis intelligendum est de lapidibus grandinis, quam de lapidibus saxeis.

D

An lapides isti grandinis naturaliter fuerint facti ad tantam quantitatem, vel nunc nouiter facti fuerint, vel augmentati, cum prius essent ipsi minores. Quæst. X.

NVnc quoque circa istos lapides quærendum est, an naturaliter facti essent ad tantam quantitatem, vel nunc nouiter facti sint, aut augmentati.

Respondendum est, quod satis dici poterat, quòd isti lapides naturaliter facti fuissent: nam generatio lapidis, & grandinis secundum naturam est, tam ad causam suam materialem, quam ad causam efficientem. Solum erat ergo difficultas quantum ad magnitudinem, an natura ad tantam magnitudinem potuerit lapides grandinis formare. & non est in hoc magna difficultas. nam quamquam in entibus perfectis, & viuentibus potissime constet determinata magnitudo rei secundum quantitatem, & determinata periodus quantum ad durationem. iuxta Aristot. secundo de Anima. Tamen in rebus Homogeneis velut in

E elementis non est determinata magnitudo rei, sed quantumcunque fuerit magna res poterit effici maior, sicut ignis per appositionem lignorum continuam, & aqua per additionem partium similium. Animal tamen quamquam continue alatur, non potest peruenire ad magnitudinem insolitam super suam speciem, nec semper augmentabitur quandiu nutritur. De entibus autem omnibus imperfectis, quæ secundum speciem non differunt ab elementis, aut si differant sunt mixta de prima mixtione, quæ imperfecta sunt, dicendum est, ꝙ possunt venire ad quantamcunque magnitudinem. Sic est de lapidibus saxeis. nam sunt ista immediata mixta post elementa, quæ sunt composita, & non mixta. ideo lapides possunt peruenire ad quantamcunque magnitudinem. Idem de humoribus. nam sunt entia imperfecta, ideo quantumcun-

In reb. homogeneis non datur maximū, sed bene in heterogeneis, 2. de gene. & 1. Physic.

que augmentata non est contra eorum naturam. De entib. aūt Meteoricis sic est, sicut de grandine, niue pluuia, rore, & cæteris. nam ista sunt entia imperfecta, quæ non differunt secundum speciem a principio suo materiali, quia nō sunt in eis tales mixtiones, in quibus inducator forma substantialis distincta a forma principij materialis, prætereq̄ pluuia, quæ cum sit ens Meteoricū est perfectum, s. distinctum a suo materiali, quia est verum elementū aquæ. ideò sicut elementa pn̄t crescere per additionem ad quantācunque magnitudinem, ita ista entia imperfecta. De grandinibus sic est, ꝙ sunt entia Meteorica imperfecta, non habentia formam substantialem distinctam a forma suæ causæ materialis. ergo sicut ipsa elemēta, quę sunt materialia horum, pn̄t recipere augmentum per additionem, ita & ipsa causata ex eis per illas leues mixtiones. imò generale est, ꝙ omnia Homogenea in partibus suis non habent determinatam magnitudinem secundum spēm, sed pn̄t quantumcūque augeri. sic est de oībus Meteoricis. ergo lapides grādinis per appositionē principij materialis maioris in quantitate, & per continuationē actionis principij effectiui possunt effici continue maiores. Ideò non solum tantæ quantitatis lapides, quantæ missi sunt super Chananęos fugiētes, natura facere poterat, sed etiam maiores.

Lapides isti non sunt facti tunc naturaliter. Et quòd in terra calida impressiones Meteorica sunt rarissime.
Quæst. XI.

SEd an fecerit dubitatur. magis. n. vr̄ oppositum. nam si naturaliter lapides ad tātam quantitatem peruenissent, iam cecidissent. nisi forte dicatur, ꝙ Deus seruabat eos lapides naturaliter genitos pro tempore, in quo eis vteretur, tanq̄ instrūs suæ iustitiæ, & tunc semper redibitur ad aliquam operationem diuinam. Item non est credendum, ꝙ lapides illi facti fuerint naturaliter in terra illa. nam in terra hac quæ est frigidior illa valde, tantos lapides gigni est admirabile, & fortassis a seculis visum non est. Quāto magis in terra Chanaan, quæ est satis calida. & fiunt in ea rariores impressiones Meteoricæ, quam in hac, atque minoris quantitatis? sicut in Aegypto, quæ terræ Chanaan propinqua est, aut hominum nihil fit, aut rarissime valde fit, & quantum ad omnes terras differentes in maiori, & minori caliditate hoc differre videmus, ꝙ in terra, quæ magis calida est, paucioris atque minoris quantitatis impressiones Meteoricæ sunt, quàm in terra frigida. In regionibus autem valde frigidis econuerso ista eueniunt. In terra ergo Chanaan, quæ valde calida est, non videtur, ꝙ naturaliter tantæ quantitatis lapides gigni potuissent. Sic. n. est de terra Aegypti, quæ est satis vicina terræ Chanaan secundum latitudinem climatum: in ea. n. quādo fuit grando magna missa a Domino in tempore decem plagarū, vt patet Exo. 9. c. dicitur, ꝙ fuit grando tantæ quantitatis, quanta antea nunquam fuerat visā in Aegypto ex die, quo condita est. si tamen naturaliter ad tantam quantitatem gigni potuisset grando in terra Aegypti, aliqñ ante illam grandinē alia similis accidisset, aut quasi similis. ergo natura loci nō permittebat talem magnitudinem grandinum. ergo conformiter in terra Chanaan, quæ vicina est Aegypto, videtur ꝙ tanta grādo gigni non potuerit, vt occideret bellatores; sed ꝙ Deus eam fecerit. Sed dicendum est, quamquā ista grando diceretur naturaliter formata ad tantam quantitatem: tamen non fuit missa naturaliter, s. cadens pondere suo vel ex impotentia contentiui, sed ab Angelis missa est. nam litera dicit, ꝙ Deus misit lapides, & dato quòd aliquis nō assentiret literę huic, necessario cogeretur dicere a Deo factum esse, si vidisset modum missionis iuxta ea, quę supra data sunt. Dicendo autem, quòd fuerit formatio grandinū a Deo potest intelligi dupliciter. Vno modo per viam additionis. Alio modo per totalem formationem. Primo modo, vt si diceremus, quòd aliqui lapides essent geniti in terra Chanaan in alia parte aeris, de qua Angeli ducerent eos, & illi essent in parua quātitate, sicut lapides, & grandines communes, & Deus illos subito efficeret maiores ad quācunque quantitatem vellet, per additionem materię subito conuersæ ad naturam grandinis. Et hoc non poterant facere Dæmones, nec Angeli boni, quia ista operatio est a causa naturali determinata ad hoc, vel ex aliquo, quod cōtinet totam ipsam naturā in potentia, & virtute. Angeli autem nullū istorū modorū habent, quia non sunt causę naturales determinatæ ad aliquē effectū cum sint substantię spirituales. habere aūt determinationem naturalem ad aliquod genus operis, pertinet ad causas, quæ sunt entia corporalia: nec ēt Angeli, aut Dæmones continent in virtute totam naturam, cum nō sit ab ipsis natura rerum. ergo nō poterant grandines formare, augmentare, nisi forte vterentur instrūs naturæ, & tunc ipsa natura est operatrix, & causa. Angeli aūt solū sunt ministri, sicut natura rerū est sanatiua morborum, aut causatiua ęgritudinū. medicus aūt solum est minister, vt ait Galenus. Sic in Magis Aegypti factum est, quia opere Dęmonum efficiebant aliqua naturalia applicādo actiua passiuis, quę erant in propinquissima dispositione, vt confestim sequeretur effectus. Sed adhuc isto modo Angeli facere nō poterant, vt lapides paruos ipsi subito magnos valde efficere possent, quia hoc requirebat efficaciam tantæ frigiditatis, quanta forte non esset in tota natura rerum. Item quia natura in successione operatur: ista aūt operatio esset subito, s. quòd lapides grandinis qui erant in parua quantitate, fierent subito magni. Alio modo intelligi poterat, quòd isti lapides antea non extitissent, nec in quantitate, ita magna, vt ceciderunt, nec in aliqua, sed quòd a Deo subito totaliter facti fuerint. Et tunc pōt stare dupliciter, s. quòd Deus illos lapides creauerit de nihilo fabricans, vel quòd de aliqua materia illos fecerit. quocunque aūt modo dato fierent lapides in instanti, quia operationes Dei non habent aliquam successionem, cū totum esse sit Dei simul, quicunq; aūt horum modorum satis conuenit. *Vsque Azecha.* Est vrbs vltra Bethoron, & in descensu Bethoron, vsquequo accederent Chananæi Azechā ceciderunt lapides de cęlo super eos. nam in descensu Bethoron Chananæi iam fugiebant manus Iudæorum, & effugissent, nisi Deus misisset lapides magnos, qui quosdā de Chananæis occiderunt. alios verò ne velociter mouerentur, turbauerunt, & hoc durauit, vsque ad vrbem Azechā persecutio tamen Iudæorum post Chananæos continuata est vltra ad vrbem Macedā. vt patet supra, & ibi latuerunt Reges quinque in spelunca ante vrbem.

Et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis. Erant lapides magni, poterātque faciliter occidere quemlibet percussum, præcipue, quia fortibus viribus iaciebantur, s. manibus Angelorū, vnde in hac persecutione fere totus exercitus horum quinq; Regum perijt. nam quidam lapidib. grandinis, alij vero gladio Hebræorum conciderunt. pauci autem potuerunt confugere in pręsidia.

Tunc locutus est Iosue Domino in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel. Dixitque coram eis. Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallē Aialō.

Tunc locutus est Iosue Domino. Fuerat positum vnum signum a Deo datum in adiutorium Israelitarum, quod erat de cęlo aereo, scilicet de lapidibus grandinis. Hic subiungitur aliud de cęlo æthereo, siue sydereo in statione Solis. & petiuit hoc confidenter Iosue, qoia sicut supra Domino miraculose adiuti fuerant, ita & nunc adiuuari confidebant. Et dicitur, quòd tunc locutus est, idest tunc quādo accesserunt Chananæi ad vrbem Azechā. nam dicitur supra, quòd Deus misit lapides grandinis super Chananæos in descensu Bethoron, vsque ad Azecha vrbem, & tunc locutus fuit Iosue rogans Deum, quòd teneret Solē. videbat Iosue, quòd plurimi de hostibus cęsi fuissent, quidam lapidibus grandinis, alii vero gladio Hebræorum, sed adhuc multi supererant, & quia superueniente nocte non possent persequi illos, ipsis ad oppida sua confugientibus, orauit vt staret Sol, vt sic possent eos comprehendere, & delere.

Quæ hora diei erat quando Iosue petiuit à Deo, vt staret Sol. Quæst. XII.

CIrca hoc inquirendum est, quæ hora diei erat, quando Iosue petiuit a Domino, vt staret Sol. Et respondebunt quidam fuisse vesperā, ita ꝙ esset Sol, quasi in occasu,

vt

Grādines formari a Deo pōt intelligi dupliciter.

A vt non superesset lux ad persequendum hostes. nã non est verisimile, q petiuerit Iosue hoc a Domino circa horã secundam, aut tertiam diei, quia tunc cum superesset, quasi totus dies, frustra erat petere, q staret Sol. Nec etiam hoc in meridie peteret, quia cum superesset media dies, manebat spatium ad delendum hostes. vel si forte nõ sufficeret tota dies, poterat petere cum iam esset articulus diei, ita vt nihil superesset. In aurora autem petere erat frustratoriũ, vel in meridie, potissime, quia sicut cum in descẽsu Bethoron essent, misit Deus lapides magnos grandinis, & deleuit plurimos de illis. ita poterat in media die, quæ superesset, simile alterum facere, ita vt omnes interirent. non ergo habebat causam Iosue tunc petendi stationem Solis, sed in occasu eius, vel parum ante. Item patet hoc ex verbis Iosue. dixit. n. Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. ergo quando Iosue petiit ista, apparebat Luna. si tamen Sol esset in meridie, non posset Luna apparere, quia tunc lumine suo eam offuscaret, cum tunc sit maxima Solis lux. a fortiori. si esset in parte anteriori ad Meridianum. non potest enim Luna apparere, nisi cum Sol incipit ire sub Orizonte, vel est in Orizonte, aut parum ante, sed cum Iosue ista dixit vidit Lunam, q dixit Luna ne mouearis contra vallem Ahialon. ergo erat tunc tempus occubitus Solis. s. parum ante. In contrariũ aliquis arguet dicens, quòd esset tunc meridies, quia tunc Sol erat in medio celi. vt patet infra cũ dicitur. stetit itaque Sol in medio cęli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Dicendũ videtur, quòd tempus petitionis Iosue fuit ad Solis occubitum, vel paulo ante. vt patet ex auctoritate, & ratione satis conuincente.

Determinatio auctoris.

. Ad id quòd dicitur in contrarium Respondendum est quòd non accipitur medium, secundum æquidistantiam, idest, q Sol esset tunc in puncto medii celi. s. in puncto circuli Meridiani. nam certificare de hoc erat difficillimũ. Sed accipitur medium secundum interpositionem. & hoc modo omnes partes cœli, quæ sunt super Orizontem nostrum, vocantur medium cœli, prout distinguuntur contra partes, quæ contingunt Orizontem, quę sunt extremitates Hemisphærii, & iste modus loquendi est frequentatus in sacra Scriptura. Sic patet supra 7. s. anathema in medio tui Israel, idest inter vos est aliquid raptum de anathemate Iericho. Et Isaię. 6. in medio populi labia polluta habentis ego habito. Non intelligebatur aliquid istorum per ęquidistantiam, sed medium per interpositionem. & sic dicitur hic, q stetit Sol in medio cęli, i. in parte Hemisphęrii nostri, quę est inter vtrasque extremitates Hemisphærii, scilicet Orientalem, & Occidentalem.

De hoc infra q. 86. c.

Medium quot modis sumitur.

Tunc locutus est Iosue Domino. Scilicet orans ad Dominum, vt faceret stare Solem, & quamquam verba videntur dirigi ad Solem cum dicitur: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. tamen per modum orationis intelligenda sunt verba dirigendo illa in Deum. In Hebræo dicitur.

Tunc loquetur Iosue. Sed istud est per barbariem idiomatis huius mutantis inconcinne tempus pro tempore: numerum pro numero, & genera, & omnes alias habitudines dictionum in oratione ad constructionem. nam futurum hic ad nihil erat cum res gesta esset.

Littera Hebraica.

In die qua tradidit Amorrheum coram filijs Isael. Dies ista fuit qua super Chananæos irruerũt simul Israelitæ super vrbem Gabaon, & persecuti sunt eos per viam ascẽsus Bethoron, & in descensu versus vrbem Azecha, & vsque Macedam. sed verba dicta sunt in extrema parte diei illius cum essent Iudæi persequentes Chananæos apud vrbem Azecham. In hac die Deus tradidit Amorrhęum coram filiis Israel, quia perterruit Amorrhęum, & vulnerauit eũ maxima ex parte. reliquos autem tradidit vulnerandos in manus Israelitarum. sicut dicitur sequenti cap. Cras enim in hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel. & vocantur isti Amorrhęi large idest de terra Chanaan, sicut large vocantur Chananęi omnes illæ septem gentes. tamen non erant omnes isti Amorrhęi, cum de Rege Ierusalem, & exercitu eius constet, quòd nõ essent Amorrhęi, sed Iebusæi.

In conspectu filiorum Israel. idest dedit ipsis Israelitis Amorrhæum occidẽdum, vel in conspectu ipsorum, quòd ipsis videntibus Deus misit lapides grandinis, & deleti sunt plurimi de Chananæis his.

Dixitque etiam eis. idest coram filiis Israel scilicet audiẽtibus ipsis, vt sic magis Dei miraculum manifestaretur, & cognoscerẽt Israelitæ, quòd propter eos Deus hæc omnia efficeret. si enim Iosue non clamasset aliis audientibus hoc quamquam Sol staret non cognoscerent Israelitæ an factum esset precibus Iosue. Ideo licet esset beneficiũ eis, & hoc ipsi cognoscerent, tamẽ non tñ determinate cognoscerẽt, an Deus fecisset pp eos, vel propter aliã causam, nũc vero, quia sciebant precibus suis hoc fuisse factum, magis cognoscebant Deum sibi esse beneficum. Potest aliquis referre hoc ad Amorrhęos. s. q dixit hoc Iosue corã Amorrhæis scilicet vt ipsi audientes verba Iosue, & videntes, q Deus consentiret verbis illius magis expauescerẽt. Sed nõ stat iste sensus, q non poterat hoc dicere Iosue corã Amorrheis cum ipsi verso tergo præcederent fugientes. nihil tamen coram aliquo fieri dicitur, nisi ipse illud aduertat. Itẽ B non stat, quia istud relatiuum eis, refertur ad immediata, sed immediate dictum fuerat de filiis Israel. ergo de eis intelligitur, scilicet, quòd coram ipsis dicta sint hæc.

Item quia si intelligeretur de Amorrhæis nõ diceretur dixitq; coram eis, sed coram eo, quia supra dictum fuerat in die qua Deus tradidit Amorrhæum. ergo necessario intelligitur de Israelitis. *Sed contra Gabaon ne mouearis.* Id est, o Sol stans ex opposito Gabaon non mouearis ad cadẽdum sub Orizonte. In Hebręo dr. *Sol tace contra Gabaon.*

An Sol omni hora canat aliquid ad laudem Dei, vt affirmat Rab. Salom. & multi Philosophi Platonici, & quòd non potest canere etiam si sit animatus, nec in corporibus cœlestibus potest causari vox aliqua propter 5. rationes.

C *Quæst. XIII.*

ET dicit Rab. Salom. q Sol qualibet hora canit aliquid in laudem Dei, & tunc canebat. iussit autem Iosue, q taceret a cantu. Sed hoc ridiculum est, quia Sol non canit, pertinet enim cantus ad rem animatam habentem organa vocatiua, & intentionem formandi harmonicas voces. Sol autem non est corpus animatum. ideo canere non poterat. Et si aliquis obiiciat contra hoc, quòd Sol sit aliquid animatum, Philosophorum plurimorum hæc est positio. sic enim tenet Commentator, & dicit sentire Aristot. 2. de anima in c. vbi distinguit gradus animæ. vbi quasi sub dubio tangit an sit aliquis gradus animæ excellentioris anima rationali humana. Sic etiam videtur Psal. 134. qui fecit cęlos in intellectu, i. cœlos cum intellectu, si tamen intellectum habent, animati sunt. necesse est ergo, q animati sint. & sicut dicitur de ipsis cœlestibus orbibus, ita & de corporib. D planetarum, & cæterarum fixarum stellarum sentiẽdum videtur, q animata sint per se, quia per se motum habent. Ad hoc respondendum est corpora cœlestia non esse animata, sicut tota Catholica positio tenet, & rationibus naturalibus conuincitur. de quibus ad præsens nihil, sed dicetur Psal. 134. satis late, & ibi soluentur contraria.

Sed adhuc dato quòd, corpora cęlestia animata essent, & Sol per se animam haberet, canere non posset, quia ad canendum requiritur potentia vocatiua. aut interpretatiuã, vt alii vocant. corpora tamen cœlestia nullam harũ haberent. Ergo non possent canere. quod patet, quia ipsi Philosophi, qui corpora animata dicunt cęlestia, solas duas potentias ipsis animabus tribuunt. s. intellectiuam, & desideratiuam, & ita non efficiunt corpora cœlestia animalia, q̃quam sint corpora animata. sed potentia vocatiua pertinet E ad potentias animales: ergo non est in corporibus cœlestibus, vnde nec formare vocem possunt.

Item dato, quòd corpora cœlestia hanc vocatiuam haberent potentiam, non possent vocem formare, quia ad formationem vocis requiruntur organa determinata, tã in figura, quàm in qualitatibus humidi, & sicci, vel calidi. in corporibus autem cœlestibus organa nequaquam sunt, cum sint corpora totaliter sphærica, & vniformia, & omnes partes similes.

Item non possunt esse organa propter diuersitatem qualitatum,

litatum, quia organum vocatiuũ determinat sibi quandã F complexionẽ specialem secũdũ qualitates elemẽtales, sed in corporibus cælestibus nullæ harum qualitatum sunt. ergo non possunt esse organa, nec quis vnquam quantumcũque rudis concessit in corporibus cælestibus esse organa. sed vniformitatem corporis: solum autem differre secundum maiorem & minorem aggregationem lucis.

Item Arist. 2. de anima. c. de voce dicit, ꝙ sola animalia vocant, quamuis quædam instrumenta vocare videantur, sicut Lyra. corpora tamen cęlestia non sunt animalia. ergo non possunt vocare, & consequenter nec canere.

An in cælo sint voces, quæ dicantur concentus. Et quomodo est verum, quòd in cælo sunt toni, & semitonia, & omnes proportiones, & harmoniæ musicorum. * *Quæst.* *XIIII.*

NIsi forte quis dixerit cantum non esse vocem formatam ab aliquo animali, sed sonum quendam causatũ ex contactu corporum cęlestium in motu poliendo vnum super alterum, & ibi dicunt resultare omnes proportiones musicas tonorum, de quo videtur dici Iob 36. & cõcentus eius, quem dormire non faciet? & loquitur de cælo, & hoc tenẽt multi Philosophorum potissime Platonicorum. Dicendum est, quòd dato, quòd fieret cantus ex contactu, & politura cęli super cęlum, tamen non diceretur ex hoc canere Sol, sed cęlũ. ad Solem tamen ista verba directa sunt. Sed adhuc dicendum est, ꝙ in motu corporum cęlestium non causatur aliquis cantus, nec sonus qualiscunq;, nec est possibilis. de quo magis dicetur super Iob in loco suo. nã cantus, aut sonus, qui causatur in plaustris, qui a plaudẽdo idest canendo dicuntur, fit pp durorum contactum, quæ sunt vocem emittentia, large dicendo. In corporibus tamẽ cœlestibus non est contactus durorum, nec mollium, quia istæ sunt qualitates elementorum, & elementatarum rerũ. ideo nec concentus causari potest. Philosophi tamen dicũt esse in cęlo omnes proportiones harmonicas musicorũ, & esse tonos, atque semitonia, non quidem, quod ibi sit aliqua vox secundum quã considerentur istæ proportiones. Sed accipiũtur isti toni, & semitonia, vel proportiones vocum secundum duo scilicet secundum magnitudinem & proportionem distantiæ cęli vnius ab altero computando a superficie concaua cuiuslibet, vsque ad conuexam, & quia non sunt omnes cœli æquales in magnitudine, est proportio magnitudinis, & distantiæ planetæ a planeta, & secundum hoc a quibusdam planetis ad alios sunt semitonia. ab alijs vero ad alios sunt toni integri. sicut describit Martianus Mineus felix capella li. 2. de nuptiis Mercurii, & Physiologiæ. Alio modo possunt computari toni, & semitonia & diapente, diatesseron, atque diapason, cęteræque consonantiæ proportiones, tam musicæ, quàm geometricę, secũdum proportionem motus. non enim est omnibus corporibus cęlestibus æqua velocitas. nec est aliquod cęlum qđ æqualis velocitatis cum alio sit. sõ multiplices proportiones assignari necesse est, & quantum ad hoc consideratur concentus cœli idest concordia motuum secundum proportiones melodicas in velocitate.

De quo Arist. 1. cæli.

Item adhuc dato, quòd Sol esset animal, & caneret, non diceret ei Iosue, quòd taceret, quia taciturnitas Solis nihil proderat. nam quamquam taceret poterat moueri, & non consequeretur intentio Iosue, & cum staret, siue caneret, siue taceret, nihil nocebat, aut proderat, ideo nõ peteret hoc Iosue, sed quòd staret.

Item hic dicitur Sol sta contra Gabaon. Si autem diceretur tace, non consonaret litera, quia tunc signaretur, ꝙ Sol ante hoc canebat aliquid contra Gabaon. & nũc quòd taceret cõtra Gabaon, sed adhuc tacere contra Gabaon nõ est aliquid intelligibile. Ideo dicendum. ꝙ litera Hebraica ex modo loquendi communi dixit tace. idest non mouearis. sic enim nos dicimus silete idest non moueamini, & sic habetur Exo. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis idest vos non mouebimini, quia Deus conuertit aquas maris super Aegyptios nihil agentibus Israelitis. *Sol contra Gabaon non mouearis, & Luna contra vallẽ Ahialon.* idest Sol qui stas ex opposito Gabaon non mouearis, & Luna quæ stas ex opposito Ahialon non mouearis.

Quæ erat dispositio Solis, & Lunæ eo tempore quo locutus est Iosue, vt staret Sol. Et quomodo intelliguntur verba Iosue. *Quæst.* *XV.*

DIspositio istorum duorum planetarum erat hoc modo quando Iosue iubebat hoc quòd ipse videbat vtrunque, & ex hoc sequitur, quod supra dicebatur, scilicet quòd quando ista dixit Iosue, erat vespere ad Solis occubitum paulo antequam subintraret Orizontem, & tunc videbatur Sol in vna extremitate Hemisphęrii scilicet in Occidente apud Orizontem, & Luna erat in alia extremitate Hemisphęrij ad punctum Orientalem, ita vt quasi distarent per diametrum cęli, sed non erat perfecta distantia diametri cæli, quia tunc esset centrum Solis in puncto Ori- G zontis ad Occidentem, & Luna in puncto Orizontis ad Orientem. sed hoc non dicitur cõuenienter, quia tunc neutrum horũ bene videretur, quia nõ bene videretur Sol cuius medietas esset sub Orizonte. nec Luna cuius medietas sub reliqua parte opposita Orizontis. Nec est credendum quòd ita sero Iosue oraret Solem stare, sed ante orauisset, quam Sol descenderet ad Orizontem: hoc tamen accidit in vero plenilunio, si contingat tunc esse plenilunium cum descendit Sol ad Orizontem occasus, quia tunc distabunt Sol & Luna per verum, & integrum diametrum cęli, & sic fixo centro Solis in Orizontis parte Occidentali, erit cẽtrum Lunæ fixum in parte Orizontis Orientali. Nunc autem ad hoc quòd Iosue videret Lunam, & Solem tempore, quo ista dixit, sicut in litera innuitur, oportebat vtrunque esse super Orizontem, vnde non distarent per integrũ diametrum cęli, & hoc est ante plenilunium, scilicet in 12 die, vel 13. lunationis, apparebit vterque super Orizontẽ: H Sol super Occidentalem partem Orizontis, & Luna cõtra Orientalem partem Orizontis. & forte tunc erat sic. ideo vtrunque satis videri potuit. Dixit autem Iosue quòd staret Sol contra Gabaon, non quidem quòd staret Sol super Gabaon in suo Meridiano; quia tunc non diceretur stare contra Gabaon, sed super Gabaon, sed contra, dicit oppositionem a fronte. Et ex hoc patet adhuc quod dicebamus supra, scilicet quòd non esset meridies, quando Soli locutus fuit Iosue ista verba, sicut videt̃ signare litera infra dicens. stetit itaque Sol in medio cęli. nã si fuisset Sol in medio cęli per æquidistantiam ab Occidente, & Oriente, non diceretur, Sol non mouearis contra Gabaõ, sed Sol nõ mouearis super Gabaon idest Sol stans super Gabaon nõ mouearis. ergo nõ erat in meridie, sed magis circa punctum Occidentis, ita vt diceretur esse contra Gabaon, idest oppositus ei a fronte per lineam rectam ductam super pla- I nitiem Orizontis. Et debet exponi ista litera per subintellectum, scilicet Sol contra Gabaon non mouearis. nam si nihil subintelligatur non potest intelligi litera, quia tunc diceretur, quòd non moueretur Sol contra Gabaon, idest, quòd non veniret contra Gabaon, in quo necessario sequeretur, quod ista diceretur ante meridiem, quod falsum est quia tunc non posset assignari, quomodo videretur Sol cõtra Gabaon, & Luna contra vallem Ahialon, quia ista dispositio Solis, & Lunę ad hoc, quòd ambo videãtur super Orizontem in partibus oppositis, non contingit ante meridiem, nec post aliqu antulum, sed solum cum sit Sol circa occasum. consequentia patet, quia Sol dicitur moueri contra aliquem locum, quando nondum accessit ad eum, hoc est ante meridiem, cũ Sol perambulat primam quartam circuli cęli ab Oriente, vsq; ad punctum meridiani, K & cũ illuc peruenerit est meridies loci illius, cuius est circulus ille meridianus, & tunc accessit Sol ad locum illum, quia est super eum, quamquam non sit in suo Zenith. ante hoc ergo semper dicebatur moueri contra locum. cum vero transierunt meridianum iam est vltra locum, & non mouetur contra locum illum. sed recedit ab eo, sed cũ fuit locutus ista Iosue erat dies inclinata ad occasum Solis. ergo non potest intelligi sine suppletione, sed debet subintelligi, Sol qui stas contra Gabaon, idest a fronte ei oppositus ne mouearis, ita vt illa præpositio contra, non determinet casuale retorquẽdo ad illud verbum mouearis, sed ad verbum subintellectum.

Nota expositionẽ huius Sol contra Gabaon nõ mouearis.

Scilicet, stas.

Quare

A

Quare Iosue dixit magis, quòd staret Sol contra Gabaon, quàm contra aliam vrbem, cum non solum esset contra Gabaon, sed contra omnes alias vrbes. Et in quo loco ea dixerit. Quæst. XVI.

SEd dices quare dr̃ hic Solē nō moueri cōtra Gabaō, .i. qui stat contra Gabaon. nā nō erat Sol magis cōtra Gabaon, q̄ contra alia loca. poterat. n. dici stare contra quemlibet locum, cū sit positio in Geometria in primo elementorū a puncto in punctū rectā lineam ducere, .i. ꝙ a quolibet puncto vbicunq; assignato ad punctū aliū vbicunq; positū pōt duci linea recta, sed oppositio per lineā rectam facit hic contrarietatē, .i. esse contra. ergo non magis erat Sol cōtra Gabaon, q̄ contra alia loca. Aliquis dicet hoc dixisse Iosue, quia erat tunc apud vrbē Gabaō, & loquebatur de vrbe apud q̄ erat. Sed hoc non stat, qa qn̄ ista dixit Iosue nō B erat apud Gabaō, sed magis apud vrbē Azechā, quia postq̄ accessit ad vrbē Azechā persequens Amorrhæos dixit, Sol ne mouearis contra Gabaon. Sed ad hoc dicetur, ꝙ nō fuit dictū qn̄ erat Iosue apud Azecham, sed quando erat apud Gabaon. Et quādo dicitur, ꝙ primo dicitur hic, ꝙ accesserūt ad vrbē Azechā, & postea Iosue ista dixit. Respōdebitur, ꝙ ex hoc ordine literę non patet. quia pōt esse anticipatio, vel recapitulatio, sicut frequētatur in sacra Scriptura. potissime, quia dicitur hic, ꝙ Iosue locutus fuit Domino in die qua tradidit Amorrhæū in conspectu filiorū Israel, Sol non mouearis cōtra Gabaon. ergo ad q̄ libet partē diei referri pōt, sed in eadem die steterūt Israelitę apud Gabaon, & apud Azechā. ergo in quocunq; horū locorū dici poterat de his verbis, ꝙ protulerit ea Iosue. Respondēdum est non posse stare, quia Israelitæ venerunt tota nocte de Galgalis, & in aurora irruerunt subito sup Amorrheos manentes apud Gabaon. ibi aūt nō māserunt aliquāto spatio, quia immediate, vt Israelitę irruerūt sup eos, turbauit C Deus illos, & fugerunt a facie Israel per viā ascēsus Bethoron. Hęc patēt, quia dicitur ī. irruit itaq; sup eos Iosue repente tota nocte ascendens de Galgalis. ergo qn̄ stetit Iosue apud Gabaon, aurora erat, aut saltem prima pars diei, & immediate Amorrhęi conturbati fugerunt. ergo nō dixit Deo Iosue apud Gabaon, ꝙ faceret stare Solē, quia non erat opus tunc dicere cū superesset tota dies, in qua poterāt Israelitę vlcisci de hostib. Itē, quia non posset assignari, quō Sol staret contra Gabaon, & Luna cōtra vallē Ahialō. Nisi forte aliquis diceret, ꝙ erat Sol in pūcto Orizōtis in parte Oriētali, & Luna in puncto Orizōtis, aut ꝓpe circa Occidentē, & possent sic videri. sicut cū ponebamus nos illa esse disposita ecōuerso, s. Solem in Occidente, & Lunam in Oriente.

Sed hoc non stat, quia adhuc nō stantib. oībus supra positis probationib. de tpe, quo ista verba dicta sunt, necesse D est, ꝙ fuerint dicta in Meridie, aut post Meridiē, quia dr̃ infra: stetit itaq; Sol in medio cęli, & non festinauit occūbere spatio vnius diei. si. n. acciperemus mediū cęli ibi secūdū ęquidistantiā, cogeremur dicere esse dicta ista verba in articulo Meridiei, sed nō accipitur, vt diximus, quia tn̄ dr̃, & non festinauit occūbere spatio vnius diei. ergo vr̃, ꝙ Sol iā occūbebat. Sol aūt occūbit, postq̄ incipit declinare a pūcto Meridiani circuli, sicut ascendit semper a pūcto Oriētis quousque est in puncto Meridiani circuli, imò ab angulo terræ vsque ad angulum medii cęli, siue punctum Meridiani circuli, semper est ascendere, sed dicitur hic, quòd Sol non festinauit occumbere. ergo iam occumbebat, & consequenter erat post Meridiem in quacunque hora vo- E luerimus, sed apud Gabaon non fuit Iosue post Meridiē, sed in Aurora, & confestim fugerunt Amorrhęi, ergo non fuerunt ibi dicta ista. Post hoc persecuti sunt Israelitæ Amorrhęos per viam ascensus Bethoron, & deinde descendentibus de Bethoron versus Azecham ceciderunt de cęlo lapides magni super Amorrhæos. cum autem venturus esset in Azecham, dies inclinata erat, vsque ad Solis occubitum fere. Ideo Iosue habuit occasionem precandi, vt staret Sol, ne effugerent hostes de manibus eius adiuti ope noctis. ideo non erant Israelitæ apud Gabaon cum ista dicta sunt, sed apud Azecham, ergo magis ex hoc dicere debuisset Sol ne mouearis cōtra Azechā, quàm contra Gabaon.

A

Alia expositio quorundam, circa sensum illorum verborum, quæ dixit Iosue ad Solem, & eorum confutatio cum determinatione auctoris. Quæst. XVII.

ALiqui dicunt, ꝙ intelligitur Sol non mouearis contra Gabaon. i. nō mouearis contra vtilitatē Gabaonitarum q. d. illud bellū initū fuerat, vt tolleretur obsidio vrbis Gabaon, & eius hostes delerentur. si aūt Sol occumberet non occiderentur hostes. ergo moueretur contra vtilitatē Gabaon. Imprecabatur ergo Iosue ne moueretur contra Gabaon. Sed non stat, quia hoc modo non diceretur Sol moueri solum contra Gabaon, sed contra Iudæos, quia Iudæi iam non persequebantur Amorrhęos, tanq̄ hostes Gabaonitarū, sed tanq̄ hostes suos, iam. n. obsidio Gabaon ablata fuerat. solum tn̄ persequebātur Israelitę illos, quia ad hoc B venerant in terram Chanaan, vt delerent omnes habitatores eius, & possiderēt terram, & sic dicitur infra. stetit itaque Sol in medio cęli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei, donec vlcisceretur se gens de hostibus suis. Itē non concordat litera, quia dicitur de Luna, & Luna cōtra vallem Ahialon, i. Luna non mouearis contra vallem Ahialon. si tn̄ intelligeretur, ꝙ motus iste erat contra vtilitatem Gabaon, non solum de ipso diceretur, ꝙ esset contra Gabaon, sed etiam de motu Lunæ, quòd nō moueretur cōtra Gabaon, & nihil diceretur de valle Ahialon, quia nulla vtilitas, aut damnum pertinebat ad vallem Ahialon. Dicendum est, ꝙ tunc quando Iosue locutus fuit Soli, vt staret, non magis erat contra Gabaon, quàm contra alium locum: imò contra omnem locum stabat, sed Iosue dixit de Gabaon, quia forte tunc erat conuersus contra Gabaon, & ob hoc venit sibi in mentem dicere de Gabaon, & non de alio loco. Vel forte Gabaon erat in aliquo loco eminenti, & magis videbatur cæteris locis manentibus in valle, & C Sol descendens ad occubitum videbatur magis directe esse oppositus Gabaon, quàm alijs locis, quia propter altitudinem vrbis Gabaon videtur esse oppositio secundum lineam rectam ductam per planitiem Orizontis. ad alia autem loca non videbatur esse, ita oppositio à fronte. Vel aliter dicendum, quòd quamquam Sol quando ista dixit Iosue, esset contra omnia loca, & non magis contra Gabaō quam cætera: tamen cuilibet intuēti Solem videtur, quòd ei sit oppositus a fronte, alijs autem locis, quæ lateraliter se habent ad ipsum respicientem videtur inspicienti, quòd Sol opponatur lateraliter, & quia Gabaon tunc forte erat in directo Iosue post tergum, videbatur Iosue, quod erat Sol directe oppositus contra Gabaon a fronte, & non Bethoron, nec ad vrbem Azecham, aut Macedam, aut alia loca, quia forte ista se habebant lateraliter respectu Iosue, & iste modus exponendi est conueniens.

Determinatio auctoris.

D *Et Luna contra vallem Ahialon.*

Quomodo intelligitur, quòd Luna sit contra vallem Ahialon. Quæst. XVIII.

IDem modus inquirendi circa hoc erat, s. quomodo Luna sit contra vallem Ahialon. nam non magis videtur contra vallem illam esse, quam contra omnia quæcunque alia loca. Sed ex supradictis patet modus respondendi, scilicet qđ Luna esset modicum eleuata ab Orizonte Oriētalis partis, & videret eam Iosue per aliquam vallem, tanquam nondum multum eleuatam, & sic videtur esse directius contra vallem illam quam contra aliam partem. & E hoc in comparatione ad Iosue, quia erat illa vallis contra Iosue, & Luna erat etiam contra Iosue, ideo videbatur opposita esse valli Ahialon, quasi a fronte, cæteris autem locis, quæ in circuitu erant, videbatur opposita lateraliter, & potuisset dicere Iosue, ꝙ Luna etiam non moueretur contra Gabaon. i. Luna stans contra Gabaon, nō mouearis, sed dixit contra vallem Ahialon, quia videbatur sibi per illam vallem, ideo magis visum est ei, ꝙ esset opposita valli Ahialon, quam Gabaon. Est aūt Gabaon aliquis locus, & Ahialon similiter, a quo denominaretur vallis ista, sicut nominatur vallis Mābrę. Gen. 14. & 18. i. vallis Hebrō, & iste locus erat satis propinquus loco in quo erat Iosue. non tamē reperitur in diuisione locorum terræ Chanaan aliquis,

Ahialō locus sicut Gabaō in quo forte,

qui sic denominetur. inuenitur autem Ahialō in sorte Tribus Aser, vt patet infra 19. Sed illa est septima sors, vt patet eod. c. ideo erat apud partem Sptentrionalē lateris Chanaan, quia omnes sortes tendebant ab Oriente in Occidentem, ita quòd prima sors, quæ erat filiorum Iuda, ab Oriēte in Occidentem perueniens cōiuncta erat toti lateri Meridiano terræ Chanaan. & super eam sors Tribus Beniamin, & sic cōsequenter, vsque ad sortem filiorū Ephraim, qui erant coniuncti toti lateri Septentrionali; sors aūt filiorum Aser erat circa eos, ergo multum erat Septētrionalis. Nunc aūt Iosue erat in sorte filiorum Iuda, quia erat apud Azecham, quæ est in sorte filiorum Iuda, vt patet infra decimoquinto cap. sed Sol, & Luna erant hic, quasi directè oppositi, ergo non videretur Luna per vallem Ahialō, quę est in sorte Aser. sed per aliam vallē, quæ esset in sorte Tribus Iuda, aut Beniamin, & illa vocaretur vallis Ahialō ab aliquo loco ibi existente sic dicto.

Item dato, quòd Luna non esset soli opposita secūdum directionem latitudinis cęli, sed vnus eorum ad Septētrionalem partem declinaret, & alius versus Meridiem, sicut interdum est, cum Sol declinat versus alterum Tropicorū. adhuc non posset stare, quia Iosue stans nūc circa latus Meridianum terræ Chanaan in sorte Iudæ non videret vallē Ahialon, quæ esset in terra sortis Aser, quia ista terra multum inde distaret, s. per totam latitudinem fere terræ Chanaan, s. a latere Meridiano, in Septentrionem. oportet ergo intelligi, quòd sit vallis Ahialon in sorte Iuda, vel Beniamin, & esset apud Gabaon, vel propè, & de Ahialon, quę est in terra sortis Aser nihil hic intelligitur.

Quare Iosue petiuit, vt Luna non moueretur, quia videtur superfluum, cum Luna nihil ageret ad intentionem suam. Et an Iosue fuerit imperitus circa orbes cœli, ideoquè vulgariter locutus fuerit. Quæst. XIX.

QVæret aliquis quare dixit hic Iosue, Luna non mouearis. videtur enim superfluum, quia ipse intendebat a Deo petere, vt Sol non occumberet, ita vt haberet spatium se vlciscendi de Amorrhæis, quod non contingeret si occumberet. fugerent enim ad præsidia, vel laterent in montibus, & cauernis terræ. ideo erat necessaria Solis statio ad id quod petebat Iosue. Lunæ tamen motus nihil impediebat, quia sine Luna moueretur super nostrum Hemisphærium, siue consisteret, dum tamen Sol maneret, semper esset dies.

Respondendum est, quòd Iosue istud dixit forte, quia erat imperitus circa astrorum doctrinam sentiens, vt vulgares sentiunt. Putant enim vnicum esse cœlum, & in illo esse omnes planetas, & astra. Item existimant esse omnia sydera, & planetas fixa in cęlo illo, sicut claui fixi sunt in rota, & quia sicut mota vna parte rotæ necesse est moueri omnes aliàs propter continuitatem, & soliditatem, ita moto cęlo necessario putant moueri omnia astra. vnde tūc, quia credunt Lunam infixam esse cęlo, sicut clauum, si ipsa moueretur, necesse erat totum cęlum moueri, & Solem qui infixus erat moueri similiter, & sic quamquam oraret Solem stare, quia tamen si moueretur Luna, credebat necesse esse moueri Solem, orauit etiā, vt staret Luna cōtra vallem Ahialon, nō quidem quasi statio sua aliquid proficeret ad id quod intendebat Iosue., sed vt non impediret si moueretur. Et necesse erat, quòd Iosue pręsupponeret hęc duo, s. esse vnicum cęlum, & omnia astra in eo infixa esse, sicut clauos in rota, nam si alterum horū diffiteretur, erat intentio sua cassa, quia si esset vnicum cœlum tamen non essent astra fixa, possent singula moueri singillatim alijs manentibus, & sic stante Sole posset moueri Luna. & sic non esset opportunum, vt peteretur, quòd staret Luna ad hoc, quod staret Sol. Si autem diceret esse plures cęlos, quamquam crederet infixa esse in eis astra, sicut clauos in rota, tamen moto vno astro non erat necesse moueri alterum, quia moueretur, aut staret astrum ad motum, vel stationem cęli sui, & quia moto vno cęlo, aut stante non erat necesse moueri, aut stare reliquum, poterat vnum astrū moueri non moto reliquo. oportebat ergo, vt crederet Iosue hæc duo simul. De quolibet tamen eorum arguere non est intentionis nostrę, ne cogamur amplius euagari, quam

An sit vnū cœlū, vel plures.

F materia suppetat: tamen an vnum cęlum, vel multi sint, dependet ex hoc, quod quidam dubitant, s. an sit cęlum totum continuum, vel contiguum, & quamquam quidam continuitatem asserant, tamen contiguitas solum est, & diuersitas orbium.

An planetæ infixi sint in cœlo, vt clauus in rota, contra quod arguitur secundum Astronomos: planetarumq́; exponuntur cursus. Quæst. XX.

DE stellis an sint fixæ, vt clauus in rota etiam quidam dubitant, sed euidentissima conclusio apud omnes Astronomos est, planetas non esse infixos orbibus, & satis ipsa experientia docet, quia planetæ habent declinationē de Tropico in Tropicum, & amplius, quia quamquā Sol sub Eclyptica moueatur, tamen cæteri planetæ arcuāt la-
G titudinem Zodiaci facientes caput, & caudam Draconis & maiorem habent latitudinem declinationis. Hoc tamen erat simpliciter impossibile si essent infixi orbibus suis, sicut claui in rota, quia tunc nunquam declinarent ad vnam, & alteram partem. Quidam sic concludere moliūtur, quòd planetæ non sint infixi orbibus suis. Sed fallūtur nimis in modo probandi, quia ista declinatio, & latitudo non fit propter motum naturalem planetarū, sed propter motum raptus, & quia poli planetarū sunt egredientes a polo axis mūdi, necesse est, vt sit declinatio planetarum ab ęquatore diei, vbi est medium motus mundi. Ideo dato, quod planetæ ponantur infixi orbibus suis, tamen habebunt istā declinationem, potissime de Sole qui non declinat ab Eclyptica. nec quicquam declinationis minoris habebit si sit infixus, quam nunc habet: cum tanta sit declinatio ab æquatore diei, quanta est declinatio polorum axis mundi a po-
H lis axium planetarum. Aliter ergo probandum est, quod non sint planetæ infixi orbibus suis, vt claui, s. per Epiciclos, quia eleuantur, & deprimuntur, diriguntur, & retrogradiuntur secundū illos. ista tamen vulgares non attendunt, nec capiunt. satis tamen patet in Lucifero, & Sole, quia aliquo tempore antecedit Solem, aliquo tempore subsequitur: alio vero æqualis est: motus tamen Solis, & cuiuslibet astri est regularis motus. non potest ergo saluari, aut dari quid hoc sit, nisi posito Epiciclo Veneris, & sic in alijs planetis præterquam in Sole. Item patet hoc in arcuatione, quam faciunt planetæ, sub Zodiaci latitudine. nam cum ponatur idem Polus Zodiaci, & omnium planetarum, si essent infixi in orbibus suis planetæ, non possent facere arcuationē sub Zodiaci latitudine, sed planeta qui semel esset sub Eclyptica, quæ est medium octaui cęli diuidens in duas dimidias Sphęras, sicut ęquator diei est dimidium tenēs in
I primo mobili, nunquam posset exire ab illa, & qui semel eēt in vna extremitate latitudinis Zodiaci, semper sub illa moueretur. in nullo tamen planeta hoc fit præterquam in Sole. Alij autem interdum sunt versus extremitatem Meridianam latitudinis Zodiaci, interdum vero sunt sub Aquilonari extremitate. aliquando autem declinant, aut veniūt ad medium tangentes lineam Eclypticam. Et hoc modo fit Draco in Zodiaco per motum planetarum, & assignatur caput, & cauda Draconis, quæ vulgata sūt apud Astronomos, & hæc quidem non sunt secūdum motum raptus, sed motu naturali. ergo necesse est planetas poni non infixos orbibus, sed motum habere distinctum a motu orbiū suorum. vulgares tamen hæc non respiciunt. De alijs astris orbis octaui an fixa sint, vt claui in rota, cum vocentur cōmuniter astra fixa, dubium est. quātum ad declinationem manifestum est, quòd nullam habeant: ponunt tamen qui-
K dam eis Epiciclos, quos si habeant non poterunt esse infixa, quia eleuabuntur, & deprimentur in suo orbe, & habebunt motum præter motum orbis sui, de his autem si præsentis esset speculationis inquirere delectabile erat, sed suffecerit, quod dictum est. Et tamen quamquam vulgares qui rudissimi sunt quodlibet horum per se tenere possunt, & non possumus conuincere eos palpabilibus argumentis, secundum eorum capacitatem, tamen nō possunt tenere vtrumque simul quin manifeste conuincamus eos. Nam si dicant, quod vnicum cęlum est, & omnia astra, & planetę sunt infixa ibi, tanquā clauus in rota: necessario dicēt, quod omnes stellę ęqualiter distent semper, s. quòd stellę, quę semel

Oēs planetæ habent epiciclum Sole excepto.

An stellæ cœli octaui sint infixę vt clauus in rota.

semel distant per integrum diametrum cęli semper per diametrum distent, & quę distant per semidiametrum, semper tãtum distabunt. ergo Sol, & Luna semper ęqualiter distabunt, quia non possunt moueri, nisi moto cęlo in quo sunt: ergo in parte cæli illius, in qua semel fuerit Sol, vel Luna semper erit: quo dato nunquam esset nouiluniũ, nec oppositio, & quadratura aliiq; aspectus, sed si semel essent in oppositione, ęterna esset eis oppositio: idẽ de cęteris habitudinibus, qđ manifeste apparet falsum: ergo non sunt omnia astra in eodem cęlo, & in fixa sicut claui aut, impósita, sed oportet alterum istorum negari, aut vtrunque, Iosue tamen vtrunque tenuit, & ita procedebat deprecatio sua: tamen hoc nõ est admirandum, quia nõ erat assuetus doctrinæ astrorum, sed magis legi Dei, & operi militari.

Cum Iosue orauerit stare Lunam, quia mota ea credebat necessario moueri Solem, quare non orat idem de cæteris astris fixis, & planetis. Quæst. XXI.

QVęret aliquis cum Iosue orauerit stare Lunam, quia mota ea credebat mouendum Solem, quare non orauerit stare cætera astra, quia etiam eis motis mouerentur Sol, & Luna necessario secundum suam positionem.

Respondere posset aliquis, quòd ista duo sunt maxima luminaria, ideo quamquam de reliquis dicere posset, tamen de his præcipue locutus est, sed hoc nihil est. Dicendum autem, ꝙ Iosue locutus fuit ad Solem, & Lunam, ne mouerentur, quia ista duo astra solum vidit, erat. n. tunc Sol super Orizontem apud occasum, ideo quamquã Luna apparere posset, quæ maiori lumine Solis indiget ad hoc, ꝙ non appareat: stellæ tamen paruo Solis lumine hebetant. vnde non poterant videri stante Sole super Orizontem. ad hæc duo ergo luminaria, quæ uidit, locutus est.

Alia causa adhuc forte conuenientior assignari potest circa superiora, quare Iosue orauerit stare Lunam. s. quòd Deus mouerit ipsum ad orandum hoc. Volebat. n. Deus, vt non mutaretur Luna, ne perturbaretur ordo cœlestis in motibus corporum stellarum & orbium: & dato ꝙ non orasset Iosue facturus erat, quòd staret Luna, cum faceret stare Solem, & tunc, quia Iosue non orauerat de Luna, videretur forte factum hoc totum a Deo ex alia causa. ipse tamen volebat videri hęc facta esse propter Iudæos: ideo voluit, vt cuncta, quæ fieri viderentur, apparerẽt facta precibus Iosue. mouit ergo eum ad precandum pro statione Lunæ, cętera autem corpora cœlestia eodem modo steterunt. de eis tamen non orauit Iosue, nec Deus mouit eũ ad orandum, quia Sole stante super Orizonte non erant vidẽda, nec pateret, an starent, vel mouerẽtur. ideo frustra erat implorare miraculum, vbi apparere non poterat, quamq̃ fieret. Deus ergo noluit quòd Iosue pro hoc oraret.

An stante Sole cessauerit omnis motus omnium cælorum, vel solum Luna, & Sol. Quæst. XXII.

QVæret aliquis an stante hic Sole cessauerit totus motus cœli, vel solum Sol, & Luna. De duobus cœlis aut planetis eorum manifestum est, quòd steterint scilicet de Sole & Luna cum dicat litera. Sol cõtra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. de aliis autem est dubium. Tamen satis videtur dicendum, quòd non fuerint moti, sed quòd stante cœlo Solis tota cœlestis machina steterit, & etiam ipsum primum mobile. Quod coniicitur ex litera cum dicatur, quòd steterunt Sol & Luna. manifestum est enim, quòd Deus nihil frustra facit, tamen statio, aut motus Lunę nihil faciebat ad id quod petebat Iosue scilicet vt vlcisceretur se de hostibus suis, cum Sol sufficęret ad hoc, siue Luna staret, siue moueretur. Deus fecit tamen stare Lunam, quòd identidem erat miraculum sicut statio Solis. ergo ad aliquem finem factum est. hoc autem non videtur, nisi quia volebat Deus stare totam machinam cęlestium corporum, vt non turbaretur ordo cælestis propter illud miraculum. Alia autem corpora cælestia non visa sunt stare, quia non poterant patere cum lumine Solis earum lumina hebetentur: si tamẽ videri potuissent apparuisset quomodo stabant. Et hoc cer-

A tissime tenendum est. nam non poterit reperiri aliquid alterum ad quid Luna steterit. Quòd autem Sole stante potuerint moueri cętera cælestia corpora, manifestum erat, quia sunt corpora plura contigua, & vnum non retinet alterum, nec impedit a motu. Item dato, quòd esset vnum corpus continuum, adhuc poterant cæterę partes illius corporis cælestis moueri stante cælo, in quo stabat Sol, sicut partes aquæ quædam mouentur alijs quiescentibus, & tamen non tollitur continuitas, & sicut concedimus motus contrarios in cælo, quamquam fateamur continuitatem, ita & facilius concedere poterimus, ꝙ moto vno corpore cælesti, aut vna parte illius cæli reliqua maneat. Item dato, quòd moueretur totus ille orbis cęlestis qui vnicus esset, posset stare Sol, quia quilibet planeta habet motum proprium pręter cœlum in quo est. ergo quiescere posset non quiescente cœlo in quo esset. Ideo nemini du-

B bitandum est cætera corpora cœlestia moueri potuisse stante Sole: immo necessarium esse, ꝙ fuerint mota, nisi Deus miraculose illa detinuerit, sicut tenuit Solem. Quod autem debuerint stare cętera, pręter hoc quod probatum est, ꝙ steterint: adhuc dici potest, ꝙ erat valde rationabile ꝙ starent. nam Deus volebat miraculo suo Iosue adiuuare, vt se de hostibus vlcisceretur, nolebat tamen naturę totum ordinem peruertere. Et quamquam pro tunc cũ Sol stabat, natura cedente, miraculo, peruertebatur ordo vsitatus naturę, tamen postquam Sol inciperet moueri cursu soluto, non erat miraculum, maneret tamen tunc perturbatio ordinis naturę, & pro aliquanto tempore. hoc autem erat inconueniens, ꝙ sine aliqua causa ordo totius naturæ qui dependet ex motu corporum cœlestium perderetur. ergo Deus non permitteret illum manere turbatum, non enim pertinebat ad magnam Dei sapientiam, vt quod tã

C elegantissime constituerat, tam enormiter turbaretur: ad hoc autem, quòd non turbaretur oportebat, ꝙ dum stabat Sol, non mouerentur alia cœlestia corpora. ergo non mota sunt. consequentia infra probabitur inducendo per multa.

Quæ inconuenientia sequebantur si stante Sole moti fuissent alij cæli, & quomodo posset corrigi secundum quosdam, & an illa correctio teneat. Quæst. XXIII.

SEd forte aliqs dicet, ꝙ tolleretur ista deordinatio alio modo. s. quòd quamquã cętera cœlestia corpora mouerentur, dum Sol stetit: tamen quòd postea Deus faceret moueri Solem, ita velociter, vt attingeret breuiter cętera cœlestia corpora ad habitudinem motus, quam cum

D eis habebat prius cum cœpit consistere. Sed ista positio non potest stare, quia tunc deordinatio corporum cœlestium corrigeretur per aliam deordinationem, & insuper erat miraculum, scilicet, quòd Sol moueretur velocius, q̃ consuetum erat moueri. Nam sicut stare Solem erat contra consuetum cursum naturæ, quia nihil vnquam tale visum fuerat, ista deordinatio naturę, quia cuilibet planetæ data est certa proportio velocitatis. vel tarditatis in motu, quòd ergo nunc fieret motus velocior valde, erat peruersus naturę status.

Item fieret aliquid valde mirabile. s. ꝙ dies vnus, & nox vel duo, aut tres, quousque Sol rediret ad statum priorem, essent valde paruæ quantitatis propter velocitatem insolitam Solis, & sic ex necessitate apparerent maiora miracula post stationem Solis, quam in ipsa statione, quod etiam

E Scriptura narraret: nihil tamen vnquam tale meminit. Itẽ valde maius miraculum erat, ꝙ Sol haberet maiorem velocitatem in motu, quam prius, quam ꝙ staret quia quamquam stare Solem erat contra statum naturæ, & vsum cũ nunquam ab exordiis seculorum stetisset: tamen non erat miraculum, quod requireret potentiæ magnitudinem. Angeli namque mouent cœlos, sicut Philosophi tenent, & sacra Scriptura asserit. cum ergo liberi sint, & agentes ab intentione, facile est sibi cessare a mouendo, & tunc stabit corpus cœleste, quod Angelus quiescens prius mouebat: cum autem cessare a motu nullius potentiæ sit: non videtur miraculum quantum ad ipsum motorem, quòd cesset motus cœli. Tamen, ꝙ moueatur aliquod cœlum in maiori velocitate

Maius miraculũ est, quod Sol moueatur, velocius, quã prius quã quod Sol staret.

Angelus mouẽs cælum nõ fit mouere id in maiori velocitate quam mouet nunc, & quare.

citate quam prius mouebatur, est manifestum miraculũ, quia Angelus qui mouet, quamquam non sit virtus fatigabilis, tamen non potest mouere in maiori velocitate, & cũ semper agat, iuxta vltimum de potentia, mouebit semper in æquali velocitate cœlum. Et hoc modo Aristo. & cæteri Philosophice loquentes ponunt vniformitatem, & regularitatem in motu cœlesti. si autem Angelus mouens aliquod cœlum, posset mouere in maiori velocitate, aliquando contingeret eum in maiori mouere velocitate, aut minori, quod nunq̃ contingit. ergo oportet poni, q̃ Angelus quilibet mouens cœlum non posset mouere maius cœlum illo in eodem gradu velocitatis, & q̃ illud cœlum non possit moueri in maiori gradu velocitatis. in minori aũt nunquam mouet, quia nunquam fatigatur, & semper agit iuxta vltimum de potentia. Ergo si daremus hoc modo Solẽ moueri valde velocius quam prius, vt corrigeretur peruersio ordinis naturæ; oportebat poni alium Angelum motorem illius cœli ad maiorem velocitatem, & hoc iam dicit miraculum, quod non dicebat cessatio a motu, quod non præsupponit aliquam potestatem. Item datis omnib. his adhuc non posset corrigi hoc modo inordinatio derelicta ex motu aliorum stante Sole, quia cum moueretur Sol impetuose, vt perueniret cito ad statum illum, quem habebat cum aliis cœlis cum mouebatur, mouebit omnes inferiores cœlos ad motum suum rapiendo eo modo, quo primũ mobile rapit cœlum sibi coniunctum, & illud rapit alterum, & aliud consequenter vsque ad vltimum, & tunc nõ posset corrigi iste error, nisi vsque ad tãtũ tempus, in quo naturali motu cœli, corrigi posset. Corrigeretur tamen si moto cœlo Solis non raperentur inferiores orbes ad motum eius, ideo nihil prodesset ista velocitas motus, cum sic necesse esset moueri rapiendo inferiores, & non peruenire ad statum pristinum, nisi in tanto tempore, in quanto perueniretur naturaliter. ad hoc igitur nullum fieret miraculum. Plura alia induci possunt faciliter, quæ quilibet aduertere potest, non est ergo dandus talis motus ad correctionem peruersitatis ordinis naturę: cum ipse motus multo plures peruersitates includat.

Determinatio auctoris circa præcedens quæsitum. Et si fuisset Luna mota dum stabat Sol, quæ inconuenientia sequerentur. Item cessante a motu Sole an posset moueri Luna. Quæst. XXIIII.

SEd dicendum est, q̃ stãte Sole omnes cœlestes orbes steterint, & tunc non sequebatur aliquod inconueniens de assignatis. solum enim esset cessatio a motu, sed eadem habitudo maneret, quę foret mansura si Sol, & cætera corpora semper mouerentur, & consequenter non erit opus aliqua emendatione, aut correctione peruersitatis: cũ peruersitas nulla sit. sequitur tamen necessario peruersitas, si stante Sole cætera cœlestia corpora mouerẽtur. Ad Lunam autem nulla peruersitas sequi poterat, quia manebat sicut Sol. ideo eadem habitudo esset inter vtrunque si sic manerent sicut si ambo mouerentur. Si tamen daremus q̃ Luna moueretur stante Sole, & concederemus in ea omnem motum, qui prius erat, cum Sol manserit quasi horis 12. aut amplius. s. fere spatio diei vnius temporis illius: Luna posset moueri per diametrum cœli. nam Sol mouetur per diametrum cœli. i. per vnum Hemisphæriũ horis 12. Luna autem in 12. horis, & dimidia fere mouebitur per diametrum cœli, & sic cum Iosue loquente ista Sol esset apud Orizontem partis Occidentalis, & Luna apud Orizontem in parte Orientali: peruenisset Luna motu raptus in illis 12. horis aut quasi, quibus Sol mansit, a loco in quo erat vsque ad locum in quo tunc erat Sol, scilicet super Orizontem Occidentalem, quia non erat perfectũ diametrum cœli, sed quasi.

Ex quo sequitur magna peruersitas ordinis naturæ. scilicet quòd in die quo Sol stetit erat lunatio. 13. dierum, vel aliquid amplius, quia nondum peruenerat ad perfectã oppositionem ad Solem, aut esset quasi. 14. dierũ, & post 12. horas cum iterum Sol moueri inciperet, esset Luna in coniunctione, & sic daretur aliqua lunatio, quæ solũ esset dierum tredecim, aut quatuordecim. & cùm nondum venisset ad plenilunium rediret ad coniunctionem, quod ma-

F gnam inordinationem dicit in motu cęlorum.

Si autem dicamus, quòd Luna non mouetur motu raptus. sed solum motu naturali solum, magis moueretur, q̃ alias moueri posset, si raperetur, & tunc cum moueretur in illis 12. horis, aut quasi quibus Sol nõ fuit motus, citius attingeret eam Sol motu raptus, quam alias attingere posset conueniendo cum ea, & sic foret ista lunario paucorũ dierum, quam aliæ. Item sequebatur magnum aliud inconueniens si Luna moueretur Sole stante, quia ipsa non posset moueri motu raptus, cum motus raptus sit, quia primum mobile rapit omnes alios inferiores cęlos motu suo, & fit iste raptus per contactum, sicut omnes actiones naturales, scilicet quòd primum mobile tangit cęlum sibi immediatum scilicet quòd octauum cęlum, & illud tangit aliud cõiunctum: ita cõsequenter vsque ad vltimum, & motus iste à primo mobili deriuatur tamen per media. Si ergo aliqđ
G istorum cęlorum mediorũ cessaret a motu, necesse erat omnes inferiores cessare a motu raptus, quia virtus primi mobilis non potest deriuari in illos, cum non sit contactus ꝓp esse aliquod cęlum immobile in medio, & sic si Sol staret totaliter, dato, q̃ Deus non faceret stare cęlum Lunæ, non posset moueri ad motum raptus. s. ab Oriente in Occidentem. immo esset miraculum si Sol staret, & moueretur motu raptus Luna ab Oriente in Occidentem. Iõ necesse erat nisi Deus miracula miraculis super adderet, quòd cum staret Sol, nisi Deus faceret stare Lunam, q̃ cessaret motus raptus eius ab Oriente in Occidentem manẽte motu suo naturali ab Occidente versus Orientem. Et sic Luna quę apparebat super Orizontem in parte Orientali quãdo ista locutus est Iosue, cum dixerit Sol contra Gabaon nõ mouearis. & Luna contra vallem Ahialon: motu suo retrogradaretur per partem Orientalem, & caderet sub Orizonte. &
H hoc erat mirabilius cæteris: atque coinciderεmus cũ stultitia cuiusdam gentis Aegypti, quæ dicit se a maiorib. suis accepisse, q̃ vbi nunc Oriens est, olim fuit Occasus, vt ait Solinus in polis. c. de Aegypto. Hoc tñ sequi necesse erat, quia ablato motu raptus, non auferetur motus naturalis. nam motus raptus est ab aliquo superiori. s. a primo mobili deriuante virtutẽ suã per media. motus aũt naturalis cuiuslibet cęli planetici est ab Angelo, qui est coniunctus illi orbi, & hoc non requirit virtutem deriuatam a cęteris.

Stultitia Aegyptiorũ de quo Solinus, et Pomponius Mella, cap. de Aegypto.

Stante Sole impossibile erat aliquod de tribus cœlis inferioribus moueri motu raptus. Et quod stante Sole poterant moueri cœli superiores motu raptus tamen sequeretur mutatio qualitatum temporis in frigore, & calore, quæ causatur ex diuersis aspectibus Planetarum ad Solem. Q. XXV.

I ITem sequeretur inconueniens si stante Sole mouerẽtur alii cœli. Nam cœli qui erant sub Sole non poterãt moueri motu raptus, vt probatum est de Luna, quia virtus primi mobilis rapientis eos, non poterat continuari ꝑ medium: cum medium esset immobile. solum ergo maneret in eis motus naturalis, qui non cessaret propter motum raptus, & tunc retrocederent planetæ istorum cœlorũ cũ magna velocitate ad partem Orientalem, quia non impedirentur ꝓp motum raptus, & pertransirent valde plus de spatio motu naturali in 12. horis quam alias pertransituri erant. Sed in istis non appareret inconueniens ad oculum, cum propter fulgorem Solis non appareret retrogradatio istorum ad partem Orientalem, sed posset deprehendi ista ordinatio per motum Veneris sequentibus diebus. nam si esset Venus in parte anteriori epicicli sui, ita vt esset Lucifer etiam si multum distaret, tantum retrocederet motu natu
K rali non impedita versus medium epicicli, vt sequenti die, vel esset circa Solem, vel iam a radijs eius obumbrata. ita vt non esset Lucifer neque Hesperus, cùm in die sequenti, aut valde citius, quam soleret, veniret ad stationẽm mediũ epicicli, ita vt non videretur. In quacunque ergo parte epicicli esset Venus, necesse erat mutari legem apparitionis eius in habitudine ad Solem, & cognosceretur manifeste illa deordinatio. In planetis autem qui erant supra Solem, non poterat assignari iste modus peruersitatis, quia non cessaret motus raptus in eis, quamquã Sol cessaret ab omni motu cũ ipsi sint superiores Sole, & non deriuetur virtus aliqua motus in illos per Solem. Sequeretur tamen aliud inconueniens,

miens.s.mutatio qualitatum temporis in frigore, & calore,& cæteris,quia ista causantur secundum diuersos aspectus,coniunctiones,& oppositiones planetarũ aliorum ad Solem,& q a mouerent Mars,Iupiter, & Saturnus stante Sole quasi p diametrum cęli integrũ,cũ fuerit statio Solis quasi horarũ 12.necessariũ est,vt valde diuersũ aspectũ haberent ad eum,quã ante habebant,& consequenter qualitas tẽporum mutaretur.nec quidem per vnum, aut duos dies,sicut in oppositionibus, aut quadraturis Lunæ, vel coniunctionibus euenire solet. quia ista habitudo cito acquiritur,& deperditur propter velocem motum Lunæ naturalem,& circulum paruum,& tardum motum raptus, sed duraret per multos dies, quia Mars Iupiter, & Saturnus velocem motum raptus habent aliqualiter magis, quam Sol:ergo transiret satis de tempore, quousque Sol rediret ad primam dispositionem,& sic mutatio temporis esset magna, quod identidem erat contra naturam tẽporis,quod tunc erat.

Sole stante poterant superiores cœli moueri motu raptus,mutaretur tamen tempus a priore qualitate, idest frigore, & calore,& distaret vnus dies ab alio sequenti in qualitate quantum dies medij Iunij distant a diebus medij Decemb.
Quæst. XXVI.

ITem erat magnum inconueniẽs,quia mutaretur adhuc valde tempus ex alijs causis.Sol enim secundum quòd in diuersis signis est,ita causat distemperationem calorem aut humiditatem,vel frigora magis abundãtia,quia signa omnia diuersarum complexionum sunt,& Sol sub eis existens suscipit diuersitatem virtutis influxiuæ.Si tamen Sole stante moti fuissent alij cęli,etiam cœlum stellatum fuisset motum suo naturali motu,& motu raptus:tempus tamen stationis Solis fuit 12.horarum,aut parum plus:cum in 24.horis pertranseat illud cœlum stellatum a puncto in punctum motu raptus:necesse esset, quod discurreret per cęli diametrum integrum hoc est per quantitatem vnius Hemisphærii,quæ est quantitatis sex signorum,& tunc si stante Sole non desineret moueri octauum cœlum, in quo est Zodiacus,& Sol esset tunc sub vno signo,transisset Sol signa sex,quæ sunt medietas Zodiaci,& esset Sol in septimo signo distanti inde, vtpote tempus in quo factum est hoc,secundum q doctores continuant,& aliqualiter colligi potest ex supra enarratis in hoc libro: esset principium Iunii,vel circa medietatem,vt magis infra declarabitur,& tunc Sol est in fine Geminorum, vel in principio Cãcri cũ sunt dies maiores anni. In terra tamen Chanaan non sunt magni dies,quia est multum Meridiana,sed peruenire nõ possunt ad 13.horas,& dimidiam,vel quasi 14.& cum hic non steterit Sol vna die artificiali,quia Eccle.46.dr,q sub Iosue facta est vna dies,quasi duo,esset statio Solis 12. horarum,aut parũ plus,& in hoc spatio mouerẽtur signa sex Zodiaci.s.medietas,quia in 24. horis totus Zodiacus motu raptus transit.Ideo cum staret Sol sub fine Geminorũ, vel principio Cancri, transirent sex signa.s. totus Cancer, Leo,Virgo,Libra,Scorpius,Sagittarius, & veniret principium Capricorni.Et tunc si dicas, q Sol sit sub principio Capricorni,cũ Capricornus sit valde differẽtis complexionis a Cancro,sequer,q non maneret eadẽ complexio tpis tunc,cũ Sol cœpit stare, & sequenti die, sed sicut cum Sol est in principio Capricorni.s.in medio Decẽbris,sunt magna frigora,& turbatio tpis:ita cum sequenti die dicas fore Solem sub Capricorno,ex necessitate motus Zodiaci distabit tantum vnus dies ab alio sequenti in qualitate,quantum dies medii Iunii,cum torrida æstas omnia siccat, distant a diebus medii Decembris, cum frigida hyems oĩa indurat.Item si hoc fatearis,sequeretur,q cũ dies in principio Capricorni sunt minimi totius anni,q fuissent maximi dies anni ante Solis stationem,& sequerentur minimi dies non transeundo per medium: hęc enim sequentur si decursis sex signis a Cancro,vsque ad Capricornum dum stabat Sol,diceres eum fuisse immediate sub Capricorno: ista tamen erant maxima inconueniẽtia in peruersitate naturæ,& toti vulgo manifesta.

A

Stante Sole 12.horis poterant moueri cœli superiores,& per consequens cœlum stellatum in quo est Zodiacus sequeretur tamen quòd non esset Sol sub aliquo signo, seu sub Zodiaco,immo distaret a parte directe apposita,plusquam quadraginta gradibus. Q. XXVII.

SEd secundum veritatem sequeretur aliud incõueniẽs,s. q posito isto casu superiori,ita q dũ Sol staret qui ante mouebat sub Cãcro trãsirẽt sex signa vsq; ad principiũ Capricorni,non esset Sol sub aliquo signo, & consequeret nec sub Zodiaco,sed valde declinaret a toto Zodiaco, sed potius distaret a parte directe opposita Zodiaci plusquam
B 40. gradibus. prima pars patet, quia quando Sol est in principio Cancri est in Tropico Septentrionali, & maxima declinatione ab Aequinoctiali: tunc ergo si moueatur Zodiacus,& non moueatur Sol,non manebit Sol sub aliquo signo Zodiaci:non enim manet sub Cancro, donec finita circulatione iterum redeat. Sub alijs autem esse non potest,quia nullum signum tantum declinat ab Aequinoctiali,vt Sol existens sub Tropico Cancri,si maneat,possit illo transeunte sub illo esse. Nullum enim signum transit tangens Tropicum Septentrionalem, nisi caput Cancri. Ideo si Sol esset sub Tropico Cancri, & non moueretur aliquo motu,etiam si in ęternum ibi maneret, nunquam posset transire super illud aliquod signum, nisi extremitas capitis Cancri:ergo cum per motum recesserit inde caput Cancri non manebit Sol sub aliquo signo, donec iterum redeat caput Cancri.Sic ergo necesse foret in Sole, si esset
C medietas Iunij,quando fuit ista statio,& eo stante moueretur Zodiacus.nam immediate,vt inciperet stare,inciperet non esse sub aliquo signo; & in illis duodecim horis, aut parum plus,transirent sex signa,ita quòd caput Capricorni esset in directo ad Solem, scilicet super Orizontem ad Occidentem,sicut Sol erat,sed non esset Sol sub Capricorno,nec sub aliquo alio signo,quod patet, quia Sol erat tunc in maxima declinatione ad partem Septentrionalem cum paulo ante fuisset sub capite Cancri:cętera autem signa non tantum declinant versus Septentrionem:ideo sub nullo eorum esse posset.Pars secunda patet,scilicet, quòd pars Zodiaci directe sibi opposita per latitudinem distaret ab eo plusquam quadraginta gradibus,quia tunc cum ex hipothesi Sol esset in declinatione maxima, scilicet vbi tangit caput Cancri Tropicum, distat ab Aequinoctiali gradibus 23.& quibusdam minutis, qui non perueniunt
D ad vnum gradum integrum sed est quasi vnus gradus tanta autem declinatio est ab Aequinoctiali ad caput Capricorni vbi tangit Tropicum,& sic coniũcta illa declinatio, faciet gradus,quasi 48.scilicet plusquã 47. tanta enim est declinatio a Tropico ad Tropicum, sed Sol erat nunc in eleuatione Tropici Cancri,quamquam non esset sub Tropico Cancri,& super Orizontem in parte Occidentali,vbi erat Sol,erat quoq; caput Capricorni.ergo latitudo media esset graduũ 47.& amplius quasi 48.sed non erat illa pars magis coniũcta Soli in Zodiaco directe opposita, sed magis extremitas interior Zodiaci opposita capiti Cancri, & quia latitudo Zodiaci est graduũ sex,subtrahãtur gradus isti a distantia,manebit distãtia Solis a parte magis cõiuncta directe opposita gradib. quadraginta vno, & amplius, & sic erit Sol extra Zodiacum:si tamẽ mansisset Sol horis 24.rediisset totus Zodiacus de puncto ad punctum transcurrentibus signis duodecim, & sic rediret illud signum
E in quo Sol ante erat,scilicet,vt esset in Cancro sicut prius.

Dato autem hoc cum Sol per horas 12.motus non fuerit,& manserit extra Zodiacum,totum tempus illud non esset de complexione præcedentis temporis, quia Sol habet diuersam virtutem influendi secundum quòd est in diuersis signis,& quia tunc non esset sub aliquo signo,nõ haberet aliquem modum influendi,sicut alias solebat habere.Ex hoc dato, scilicet, q a principio cum inciperet stare Sol, staret super Orizontem in parte Occidentali principij Cancri, & fluxissent sex signa, vsque ad principium Capricorni,& moueret Sol super Orizontem cum principio Capricorni,& inciperet tunc moueri,tam motu naturali,quam raptus,non posset intrare sub signis Zodiaci,vs

que ad

signis, necesse erat, vt cum Sol descendisset a maxima declinatione sui deferentis, scilicet a Tropico Cancri, & peruenisset ad Aequinoctialem, q non descenderet ad aliam extremitatem deferẽtis in maxima declinatione Meridiana, scilicet sub capite Capricorni, sed conuerteretur rursus ad ascendendum ad declinationem Septentrionalem. Hoc autem est impossibile, quia iam defereret Sol suum deferentẽ, & moueretur per suum circulum, & istud erat deterius omnibus, quia in cæteris natura videbatur turbata:
Io. q. 27. in hoc autem erat destructa, quia non haberet Sol in orbe suo aliquem circulum per quem moueretur. Necesse ergo erat, q Sol contingens Aequinoctialem, & caput Arietis intersecando, nõ moueretur sub illo, sed declinaret ad extremitatem Meridianam deferentis sui, & tunc dum transiret Sol ab Aequinoctiali, vsque ad maximam declinationem suam Meridianam sub Tropico Capricorni, quę est vna quarta eius, transiret alia quarta Zodiaci, scilicet tria signa, Aries, Taurus, & Gemini, & tunc haberet Sol declinationem maximam Meridianam, & tamen non esset sub Capricorno, nec sub aliquo signo, sed haberet directe oppositum caput Cancri: distans a se plusquam 41. gradibus sicut probatum fuerat supra de distantia Solis a parte opposita Capricorni, & tunc inciperet Sol redire per deferẽtem suum versus Aequinoctialem per quantitatem vnius quartæ circuli sui, & interim transibit alia quarta Zodiaci. s. tria signa, Cancer, Leo, & Virgo, & intersecabũtur iterum deferens Solis, & Zodiacus ab Aequinoctiali in principio Libræ, & tamen nõ intrabit Sol in Libram, quia Sol ascendit tunc de parte Meridiana sui deferentis, ad maximam declinationem Septentrionalem: signa tamen, quę simul currunt sunt Australia. s. Libra, Scorpius, Sagittarius, & hoc modo Sol perambulabit quolibet anno totũ suum deferentem, & intersecabit bis Zodiacum, & Aequinoctialem in Libra, & Ariete in principiis suis, & tamen nunquam intrabit in Zodiacum, sed etiam si in æternum mouerentur, nunquam conuenient, vt Sol moueatur sub Zodiaco quia quando super eosdem axes, & polos sunt aliqui duo circuli, qui semper mouentur ęqualiter, impossibile est, q conueniant in ęternum, vt sit vnus totaliter sub altero, sed ad quamlibet perfectam perambulationem necesse est esse duas intersectiones, & ita de Sole, & Zodiaco sic ret, nisi quantum ad hoc corrigendum, motus octaui cæli in quo est Zodiacus adiuueret, sed hoc nihil est, quia in triginta sex millibus annorum consummatur, vnde est quasi non motus.

Obiectio contra prædicta. Arguendo quòd non sunt motus Zodiaci & circuli deferentis Solem æquales. Eiusdem solutio Prætera quæ inconuenientia sequerentur in eclipsibus solaribus ac lunaribus si Sole stante mouerentur alij Cæli, & quibus temporibus fierent eclipses. Quæst. XXX.

NEc valet si aliquis arguat, quòd non sunt motus Zodiaci & circuli deferentis Solem ęquales, quia quãquã quantum ad motum raptus aliquo modo possemus eos comparare in æqualiter, tamen in motu naturali nequaquam, quia in 36. millibus annorum octauum cęlum complet cursum suum motu naturali, Sol autem complet anno vno.

Respondendum est, quòd si Sol & Cęlum octauum haberent motum raptus penitus æqualem, & motum naturalem non sequerentur ista quæ dicta sunt, sed alia incõuenientia alterius modi. nam existente hipothesi, quòd dum stetit Sol transierunt signa. 6. s. vsque ad principium Capricorni, & ipse quando cępit stare erat in capite Capricorni, semper esset Sol in directo capitis Capricorni in æternum & non sub illo. quod patet, quia non poterat præcedere Sol caput Capricorni procedendo ab oriente versus occidentem, quia ex hipothesi æquales sunt motus raptus in illis. Non potest etiam magis retrocedere ab occidente versus orientem Sol quàm caput Capricorni, quia iste processus est secundum motum naturalem & tamen ex hipotesi motus naturales istorum sunt æquales. ergo impossibile erat, quòd Sol præcederet, aut succederet ad caput Capricorni, sed ambo simul mouerentur in æternũ, quia tamen concedimus esse inæqualitatem motus tam secun-

A dum motum raptus, quàm secundum motum naturalem, retrocedet in vno anno Sol per quantitatem omnium signorum Zodiaci complendo suum deferentem tamen non introibit sub Zodiaco, & sic erit sibi motus, ita quòd nunquam conueniant vt vnum sub alio sit: sed solũ fient duę intersectiones in quolibet anno, & si non esset nunc Sol sub Zodiaco. falsum tamen est, vt probatum fuit quia semper mouetur nunc sub Zodiaco, vt apparet ad oculum per signa quæ manent sub Orizonte, occumbente Sole.

Item dato hoc sequeretur perturbatio in eclipsibus Lunaribus, & Solaribus. nam cum reperimus Lunam in tempore perfectę oppositionis ad Solem, quòd fiet in capite, vel cauda Draconis, iudicamus Eclipsim futuram, & ad experientiam sic prædicimus ante quàm fiat, & postea ope
B re comprobatur: quo nullum est fortius argumentum in tota natura rerum, & tamen dato quòd Sole stante per horas. 12. vel quasi motus fuisset Zodiacus, non fieret Eclipsis Lunæ stante Luna in capite, vel cauda Draconis, dato q esset perfecta oppositio. Causa huius est, quia Eclipsis Lunæ fit, quia ipsa necessario eclipsatur, nisi cum a Sole illuminatur, semper autem illuminatur, nisi cum subintrat ipsa terrę vmbram: nunquam autem subintrat illam, nisi cũ peruenit ad omnimodam oppositionẽ, scilicet, quòd non magis declinet vnus eorum ad Austrum quàm alius, vel ad Septentrionem, cum vero vnũ est in declinatione australi, & aliud in aquilonari, vel ambo in eadem, tamen secundũ magis & minus, nunquam Luna potest subintrare vmbrã Terræ, quia vmbra Terrę dirigitur ad illam partem cui directe Sol oppositus est, sed Sol est sẽper sub ecliptica, ergo nunquam potest dirigere vmbram Terrę, nisi versus eclipticam, ergo Luna nunquam erit opposita Soli ad hoc,
C quòd subintret vmbram Terræ, nisi cum fuerit in ecliptica: sed Luna sẽper declinat ab ecliptica per duos ventres Draconum, nisi cum peruenit ad caput & caudam quæ sunt intersectiones Eclipticę: ergo nunquam Luna eclipsatur nisi cum fuerit in capite vel cauda Draconis. hęc autem omnia solum dependent ex hoc, quòd Sol semper est sub Ecliptica sub medio Zodiaci. si autem ibi non esset cũ nos inquirimus eclipsim, & inuenimus Lunam in capite vel cauda Draconis iudicantes Eclipsim, nõ accideret eclipsis: semper tamen sic accidit: necesse est igitur quòd Sol sub Ecliptica semper sit. si tamen concederemus quòd fuerit motus Zodiacus non mutato Sole per duode cim horas, sequeretur quòd non esset Sol sub Zodiaco, nec vnquam intraret sub illũ, sed solũ intersecaret bis in quolibet anno.

Luna nunquam eclipsatur, nisi cum est in capite vel cauda draconis, & quomodo causatur eclipsis lunæ.

Secundum & tertium inconueniens. quid sequeretur in Luna quoad eclipsim. Quæst. XXXI.

D

EX hoc sequeretur quòd eclipses essent rarissimæ in Luna, & forte quòd in mille annis non accideret vna eclipsis. nunc tamen frequenter accidunt. patet consequẽtia quia eclipsis non fit nisi Sol & Luna sint in prefecta oppositione, ita quòd non habeat aliquis eorũ maiorem declinationem ad aliquam partem mundi quàm alius, sed ea quę sunt extra Zodiacum & ea quæ in Zodiaco, non habent declinationem æqualem siue perfectam oppositionem: ergo si Sol fuerit extra Zodiacum & Luna in Zodiaco, erit impossibilis eclipsis: sicut cum dicamus nunc semper Solẽ & Lunam esse sub Zodiaco, & tamen nunquam est eclipsis, nisi sit Luna sub linea media Zodiaci quæ vocatur ecliptica, a fortiori si vnus eorum in Zodiaco sit, alius vero
E extra Zodiacum nunquã erit eclipsis. sed ex suppositione data, vt supra inductum est, sequebatur quòd semper esset Sol extra Zodiacũ nisi in duabus intersectionibus quolibet anno. ergo impossibile esset quòd fieret Eclipsis nisi cum Sol est in illis intersectionibus: in eis autem non maneret Sol aliquanto tempore, cum nõ moueatur directe sub Zodiaco aliqualiter his datis. ergo solum erit per quendã quasi indiuisibilem contactũ, sed nunc existente Sole sub Ecliptica, & nunquam inde exeunte, non fiunt multoties lunares Eclipses: quanto magis si solum Sol esset in Zodiaco quolibet anno bis intersecando: esset enim satis accidentale & mirabile fieri vnquam eclipsim.

Item sequeretur aliud. quod est manifeste falsum. scilicet quòd

cet quòd nunquam posset fieri eclipsis lunaris nisi in æquinoctio in medio Martij & Septembris quod falsum est, quia alijs tēporibus frequenter accidunt. Patet consequentia, quia nunquam Sol & Luna faciunt eclipsim nisi cum sunt in plena oppositione, sed impossibile est esse eorum pfectam oppositionem altero existente in zodiaco, & altero extra zodiacum: ergo nunquam tunc erit eclipsis. sed ex superioribus inductum est quòd Sol semper esset extra Zodiacum, nisi cum bis in anno intersecaret illum & Aequinoctialem, scilicet in capite Arietis descendendo ad maximam declinationem australem sui deferentis, & in principio Libræ in ascensu eius ad maximam declinationem septentrionalem. ergo in his duobus temporibus fieri poterit, sed primus contactus horum est in medio Martij fere, secundus est in medio Septembris fere, igitur solum possibile esset esse eclipsim, sed falsum est. ergo non moueretur Sol extra Zodiacum, & consequēter non fuit mutatus Zodiacus per duodecim horas stante Sole contra Gabaon.

Probat quòd eadem inconuenientia in Sole sequerentur.
Quæst. XXXII.

Item de eclipsibus solaribus eadem inconuenientia sequerentur, nunquam enim fit Eclipsis Solaris, nisi in coniunctione Lunæ, cum ipsa est coniuncta Soli directè posita sub eo, vt nos ad oculum experimur in ipsis Eclipsibus videntes quomodo Luna abscindit quandam partem Solis, & pars quæ abscissa est lucere nequit, nec apparere, alia vero apparet, alioquin in qualibet lunatione in coniunctione esset Eclipsis Solis, ergo nunquam contingit etiam Solis Eclipsis nisi stante Luna in capite, vel cauda Draconis, & Sol in eadem, Sole autem existente extra Zodiacū, & Luna in Zodiaco, non potest esse directè opposita Luna sub Sole, ergo impossibile est Solarem fieri Eclipsim, nunquam tamen esset Sol sub Zodiaco, nisi bis in anno, non manendo, aut directè gradiendo, sed intersecando. ergo impossibile etiā Solarem fieri Eclipsim, nisi cum coniunctio fieret in illis duabus intersectionibus. fieri autem ibi rarissima esset, cum Sol solum per vnicum contactum fit in qualibet harum intersectionum, ergo non essent Solares Eclipses frequentes, vt sunt.

Item non possent fieri, nisi in medio Martij, & Septembris in æquinoctijs, quia nunquam alias Sol esset in Zodiaco, nisi tunc. Et coniunctio perfecta ad hoc, quòd esset Luna directè sub Sole, esse non poterat, nisi cum ambo essent in Zodiaco in eadem parte. sed hoc falsum est, quia alijs temporibus contingit fieri eclipsim Solarem, nec magis his temporibus quàm alijs fit.

Item sequeretur ex hoc aliquod maximum incōueniēs scilicet, quòd raro in fine lunationis in coniunctione pro noua lunatione obscuraretur Luna, siue absconderetur. Nunc tamen semper absconditur in qualibet lunatione, quod patet, quia causa occultationis Lunæ in qualibet lunatione est, quòd lumen magnum Solis obscurat abscondendo sub radijs Solis omnes Stellas propinquas. Cum autem Luna venit ad æqualitatem Solis, quia ambo sunt sub Zodiaco, dato quòd non supponatur directè vnus alteri tamen propter paruam latitudinem Zodiaci, & stationem Solis in medio, scilicet sub Ecliptica, & quod quamcunq; partem Luna declinet in ipso Zodiaco, non potest multum distare a Sole. non enim erit declinatio sex graduum, & hoc quidem quantum ad latitudinem. In his vero radijs Solis absconduntur sidera sibi coniuncta, & non solum quantum ad latitudinem, sed etiam quantum ad præcessionem K & subsecutionem. nam non potest Luna apparere immediate, vt Sol incœperit eam præcedere, sed aliquandiu manet sub radijs Solis occultata, & ob hoc non apparet in prima die, in qua celebratur coniunctio: cum tamen aliqualiter effugerit radios Solis, incipit apparere: non potest autem Sol abscondere sub radijs Stellas distantes gradibus quindecim. Ideo si aliqua Stella distet a Sole quindecim gradibus subsequendo Solem, & cadat Sol sub Orizontem, incipiet apparere Stella illa, quia iam effugit radios Solis, ergo quando fuerit Luna a Sole in distātia per quindecim gradus, vel vltra, non poterit eam abscondere sub radijs.

Sol nō pōt abscondere sub radijs suis Stellas distantes gradibus quindecim.

Hoc dato si Sol moueretur extra Zodiacum semper, p-

F terquā in duabus coniūctionibus quolibet anno, sicut sequitur si stāte Sole mutatus fuerit Zodiacus, vt supra patet, rarissime erit in noua lunatione obscuratio Lunæ sub radijs Solis. Est enim vna lunatio cū Luna cōplet circulū suū. Si aūt cōpleret in Cancro, & conueniret ibi cū Sole in capite Cācri, tūc staret Sol in extremitate maximæ declinationis Meridianæ sub Capricorno, quamquam non esset sub Capricorno, nec sub aliquo signo, vt supra probatum est. Et tunc distantia Solis a Luna existente in capite Cācri secundum antecessionem, vel subsecutionem nulla foret, sed secundum latitudinem distarent plusquam 40. gradibus. nam a Tropico Cancri ad Tropicum Capricorni est quasi declinatio graduum 48. ergo existente Sole sub Tropico illo, & Luna in capite Cācri, siue esset in ipso Tropico scilicet sub Ecliptica, siue in extremitate exteriori, siue interiori. distantia esset plusquam graduum 40. sed ad G tantam distantiam non posset Sol sub radijs abscondere Lunam, & sic in lunatione ibi inchoata non obscuraretur, vel absconderentur Luna. Idem fieret in lunationibus omnibus factis in Cancro toto, & econuerso si esset Sol in maxima declinatione Australi, in extremitate deferentis, sub Tropico Cancri, quamquam non sub Cancro, nec sub aliquo alio signo, & Luna cōueniret ita vt eēnt simul: necesse erat, vt ipsa esset in capite Capricorni, & tunc eodem modo non posset obscurari in noua lunatione, quia tanta est distantia hic eorum, sicut in casu præcedenti, cum solum sit permutatio. Ex hoc apparet, quòd in lunationibus nouis nunquam abscondi posset Luna, si Sol esset in tanta distantia in quanta est Cancer, vel Gemini, aut Leo, & Capricornus, Sagittarius, & Aquarius: & fere de omnib. signis, nisi cum Sol declinans a Meridie in Septentrionem, vel a Septentrione in Austrum esset iuxta intersectiones, & Luna H ibi, ita vt esset parua distantia eorum. in omnibus vero alijs nunquam fieret abscōsio Lunę sub radijs Solis, quia distantia magna erat, vt patet intuenti, & sic in toto anno nunquam obscuraretur Luna sub radijs, nisi in duabus lunationibus, vel tribus, quę fierent in Martio, & Septēbri circa ęquinoctia, quia tunc Sol & Luna appropinquarent ad intersectiones, & contingeret aliquis annus, in quo nūquam in noua lunatione Luna abscōderetur sub radijs, vt si cōtingeret quod noua lunatio aliqualiter distans ab ęquinoctio sed hoc est falsissimū ad experientiam: ergo nō moueretur Sol extra Zodiacum.

Item sequeretur, quod Sol faceret maximum Draconem in motu suo, magis quam alij planetæ: Luna enim & cæteri planetæ præter Solem faciunt Draconem in motu suo, quia declinant ad extremitatem Zodiaci secundum latitudinem eius, & faciūt caput, & caudam Draconis huius in I locis, vbi intersecant Eclipticam lineam, sub qua mouetur semper Sol. Si autem Sol moueretur hoc modo, vt probatum est, extra Zodiacum, & cum intersecaret Zodiacum bis quolibet anno, faceret ventrem Draconis toto tempore quo moueretur extra. Cum vero intersecaret, faceret in vna intersectionum caput Draconis, in alia vero caudam eius. Dracones autem reliquorum planetarum ad comparationem huius Draconis nulli essent, cum illi sint intra Zodiaci latitudinem, multa quoque alia inconuenientia ex hoc sequerentur.

Cœli planeta habent Dracones.

Omnia inconuenientia assignata sequuntur si stante Sole duodecim horis, vel quindecim, vel quotcunque mouerentur alij Cœli, vel si forte staret 24. horis, vel quadraginta octo, quia tunc nullum inconueniens sequeretur, & quæritur.
Quæst. XXXIII.

Si tamen stante Sole cæteri cœli steterint, non sequitur aliquod horum inconuenientiū. Ergo non motu sunt dum Sol stabat, & non solum sequuntur ista inconuenientia, dato quòd Sol steterit duodecim horis, & interim cæteri cœli moti fuerint, sed etiam si Sol steterit quinque, vel sex horis, vel decem, & quotcunque. dum tamen non steterit vigintiquatuor: nam si stetisset vigintiquatuor horis, & interim mouerentur alii cœli, fieret perfecta circulatio aliorum celorum superiorum motu raptus, & rediret idem signum, quod steterat cum Sole cum cœpit stare, ad illum cum cœpit moueri. Si autem fuerit maius tempus quàm 24. horarum: esse vltra vnam circulationē perfe-

perfectam, & maneret inconuenientes quodcunque ante A inducebatur. Si autem fuerit minus tempus quàm. 24. non erit vna perfecta circulatio. Ideo semper manebit inconueniens, vt si dicamus, quòd mansisset Sol horis. 20. & mouerentur cæteri cœli transiret Zodiacus quasi totus. s. signa decem: quia in 24. horis est perfecta circulatio, & tunc si Sol esset in principio Cancri cum cœpit stare, rediret principium Tauri ad æqualitatem Solis, & non posset esse Sol sub Tauro, quia cum Sol fuisset sub capite Cancri quando cœpit stare, & ista sit maxima declinatio meridiana, non poterat redire caput Tauri, vt esset ad æqualitatem Solis, & esset Sol sub illo, cum non tantum declinet Taurus, sicut Cancer, & cum postea inciperet Sol moueri mouerentur simul motu raptus Sol & Taurus, licet non esset sub Tauro & retrogradiendo descenderet per deferentem suũ a declinatione maxima, quam habebat sub Tropico Cancri versus extremam partem deferentis meridianam, vt B intersecaret æquinoctialem & Zodiacum. non in principio Arietis vt prius, quia finiebantur ibi duæ quartæ simul, scilicet vna quarta deferentis, & alia quarta Zodiaci, & quia simul, incipiebant, simul terminabantur, scilicet simul incipiebat Sol in maxima altitudine sua sub Tropico Cancri, in suo deferente, & caput Capricorni. Ideo dum transirent tria signa vsque ad Arietem, transiret Sol vnam quartam sui deferentis, & veniret intersectio in capite Arietis: si tamen principium Tauri esset cum Sole, quando Sol inciperet moueri retrogradiendo, & moueretur per vnam quartam sui deferentis, transiret alia quarta Zodiaci, scilicet tria signa, Taurus, Gemini, & Cancer, non tamen fieret intersectio in fine Cancri, quia quarta deferentis terminatur in intersectione æquinoctialis, cum ibi sit medium latitudinis meridianæ & Septentrionalis; in fine tamen Cancri non est contactus æquinoctialis. Ideo hoc Sol interseca C ret Zodiacum, scilicet in signo Geminorum in principio, & compleret quartam suam cum mouerentur tria signa p̄dicta, & tunc ista intersectio deferentis Solis, & Zodiaci non fieret super lineam æquinoctialem, & postea declinaret per aliam secundam quartam sui deferentis Sol, vsque ad maximam declinationem meridianam, & interim transiret aliqua quarta Zodiaci, scilicet Leo, Virgo, & Libra, tunc Sol rediret versus Aequinoctialem declinando versus Septentrionem, & pertransiret quartam vnam, quę est vsque ad Aequinoctialem, & interim transirent signa tria, scilicet Scorpius, Sagittarius, & Capricornus, ante tamen quam transiret istam quartam intersecaret Zodiacũ, non in fine istorum trium signorum, sed in Sagittario, cum ista intersectio non posset fieri super Aequinoctialem vbi consummatur quarta, sed in medio, scilicet cum Sol ascendēs versus Aequinoctialem obuiaret principio Sagittarii. Post D ea vero ab Aequinoctiali declinaret per vltimam quartam sui deferentis vsque ad Tropicum Cancri, & cum pertransibat illam quartam transiret vna quarta Zodiaci, quæ erat vltima, scilicet Aquarius, Pisces, & Aries, vsque ad principium Tauri, & hoc modo in æternum moueretur Sol, & nunquam sub Zodiaco, sed solum intersecando bis in anno Zodiacum in principio Geminorum, & Sagittarii. Ita de omnibus aliis modis, siue per duas, siue per tres horas, siue. 15. aut quomodocunque Sol stetisset motis aliis cęlis sequerentur ista inconuenientia. sola autem diuersitas est in intersectionibus, sed in aliis similis modus arguendi est: Hæc autem omnia nullo modo euitare possemus, si dicamus quòd Sole stante moti sunt alii cęli, scilicet octauum cœlum, & alii superiores: ergo dicendum est, quod Sole stante cæteri quoque steterint.

An posset dici quòd stante Sole alij Cœli moti sunt, & postea fecit Deus stare alios Cœlos & moueri Solem, vt rediret status prior: & quæ inconuenientia sequantur.
Quæst. XXXIIII.

NIsi quis dicat quòd alij Cœli moti sunt stante Sole, & tamen postea fecit Deus stare alios cœlos, vt Sol motu suo æquaret ad motum eorum consequendo eos in statu, in quo fuerat quando cœpit stare. Sed hoc non dicitur conuenienter: quia tunc fierēt duo miracula, scilicet quòd Deus faceret stare Solem, & postea ipso moto faceret stare omnes alios Cœlos, vt Sol æquaretur cum eis: frustra autem erat poni duo miracula cum vnum sufficiat, scilicet quod Sole stante cætera quoque corpora cœlestia steterunt. Deus tamen nihil vnquam frustra efficit. Item oportebat adhuc poni aliud miraculum, scilicet, quòd daretur quidam motor nouus Cœlo Solis. nam dum Cœlum Solis stetit, moti essent alij Cœli motu raptus, & quantum ad habitudinem quam habebat Sol cum alijs per motum raptus debebat restaurari: quòd nō poterat per motum naturalem, quia isti duo motus multum differunt, cum sint penitus contrarii ad terminos contrarios: ergo necesse erat moueri motu raptus. Fit autem motus raptus in omnibus corporibus cœlestibus per contactum primi mobilis trahentis cęlum sibi immediatum motu suo, & illud trahit alterum: & sic continue vsq; ad vltimum, quod totum fit deriuata virtute primi mobilis in omnes illos per continuitatem & contactũ. B Si autem ponatur quòd omnes alij Cęli stent, postea dum Sol mouetur ad hoc, quòd reducatur ad statum quem habebat cum eis, non poterit moueri Sol motu raptus ad motum primi mobilis, cum dicamus illud cum cæteris stare: & dato quòd moueatur cum cœli medij non moueantur, non poterit deriuari vis impetus illius in Cœlum Solis ad hoc quòd moueatur; sed oportebit poni aliquem nouum motorem ipsi Cęlo Solis, quia ille Angelus qui primo mouebat illud, solum mouebat motu naturali, nunc quoque eodem motu mouebit. nam motus naturalis semper est necessarius Soli ad influentiam, quia non frustra illi datus est. Idem autem Angelus nō potest mouere motu naturali & motu raptus: quia isti motus sunt cōtrarii. Impossibile est autem quòd aliquod agens simul principiet duos actus cōtrarios. Item dato quòd cessaret mouere Angelus ille motu naturali, & moueret vellet motu contrario, qui est mo- C tus raptus, non posset: quia quilibet Angelus mouens aliquod Cęlum mouet illud secundum vltimum suæ virtutis, & non posset mouere maius Cęlum: nec posset mouere illud quòd mouet maiori velocitate, sed motus raptus velocior valde est motu naturali, cum per motum raptus compleat Sol Circulum in 24. horis per motum autem naturalem non compleat ante fluxum anni: ergo Angelus mouēs Cœlum Solis motu naturali non posset mouere illud motu raptus, sed necesse erat dari alium nouum motorem.

Idē Angelus non potest mouere Cœlum motu naturali & motu rapto.

Quare Sol non posset moueri motu raptus & naturali etiam datis pluribus motoribus, nisi mouerentur alij cœli superiores, & ipsum primum mobile. Quæst. XXXV.

ITem adhuc quamquam darentur duo motores Cœlo D Solis vel mille, non posset moueri motu raptus & naturali, nisi mouerentur alij Cœli superiores, & ipsum primũ mobile. nam vnum corpus solum impossibile est moueri duobus motibus contrariis simul. sed cum sunt duo mota contrariis motibus, & vnum alteri applicatur, potest vnũ illorum moueri duobus motibus. sicut musca cum mouetur per rotam potest moueri duobus motibus, vel homo cum mouetur in naui. sed homo solus sine naui non potest duobus motibus mutari, nec nauis. Item musca si non sit in rota vnico motu mouebitur, in rota tamen duobus motibus agitatur. Vnde si non mouerentur alij Cœli, & duo motores vellent mouere Cœlum Solis contrarijs motibus aut essent æquales in virtute, aut inęquales. si æquales nullus eorum moueret. si autem inæquales, potentior eorum moueret ad duas partes tamen illud moueri erat impossibile. Ideo si cæteri Cęli starent impossibile erat moueri Cę E lũ Solis motu raptus, quo dato non posset alijs ęquari qui per motum raptus illud excesserant, cum motus raptus, & naturalis sint ad contrarias partes. Si ergo Sole stante cęteri cœli moti fuerant, & debebat eis ęquari Sol, ita vt eis quiescentibus moueretur Cœlum Solis, necesse erat, vt cessaret motus naturalis eius ab Occidēte in oriētē. Sed alius Angelus fortior eo qui mouebat illud, motu naturali moueret ab Oriente in Occidentem, & hoc solum vsquequo ęquaretur alijs Cœlis. Et tunc iste motus non erat motus naturalis, nec motus raptus. non naturalis, quia iste fit ab Occidente in Orientem, iste autem econtrario est. non est motus raptus, quia iste fit contra motum naturalem, sed non ha-

Regula Philosophica de motu.

non haberet tunc aliquem motum ex hypothesi, ergo non poterit dici motus raptus, sed erit quidam motus distinctus ab illis duobus, qui nunquam fuisset in cœlo illo, vel alio.

Istæ autem sunt multæ varietates, & difficultates peruertendo ordinem naturæ, & inutiliter, quarum nulla sequeretur ponendo, quod Sole stāte cętera corpora cęlestia steterint: Ergo Sole stante contra Gabaon. Dicendum est, quòd totus cœlestis ordo steterit, & Sole incipiente moueri omnia corpora simul moueri cęperint, & non fuit necessaria, nec possibilis aliqua emendatio, cum non steterit aliqua peruersitas ordinis in eis. Et sic dicendum est tempore Ezechiæ factum esse cum Sol decem gradibus retrocessit, quia cum illo quoque cętera corpora cœlestia retrogressa sunt, vt non turbaretur ordo, de quo latissime declarabitur super 4. Reg. 20. c. vel super Isa. 38. c. qui autem ad pauca aduertunt, existimant Sole stante cętera corpora mota fuisse pręter Lunam de qua exprimitur, quod steterit, sed non stat. nam & nescirent assignare ad quid Luna steterit, si cętera corpora cœlestia mota sunt.

[margin:] ...Iosue. ... ole stante contra Gabaon totus cœlestis ordo stetit, similiter recedente Sole retrocessit tēpore Ezechiæ.

An si Sol magno tempore stetisset, sequeretur aliqua diuersitas in statu rerum elementalium. Et an tota variatio rerum sit ex motu Solis. Et quomodo sit generatio, & corruptio ex accessu, & recessu Solis. Quæst. XXXVI.

NVnc quoque quęrendum est, an ad stationem Solis, & cæterorum corporum cœlestium sequeretur aliqua diuersitas in rebus elementatis, & elementis a statu priori.

Et respondendum est, quòd stante Sole, & aliis astris, necesse erat aliam complexionem esse temporis, & habitudinem rerum quam fuisset primo. nam secundum Aristotelē secundo de generatione, & corruptione propter accessum Solis, & recessum in circulo obliquo, id est in Zodiaco causantur omnes generationes, & corruptiones in terra, idest secundum motum Solis, & aliorum astrorum discurrēdo per signa Zodiaci declinando ad latitudinem Meridianā, & Septētrionalē, causantur generationes, & corruptiones. nam fiunt generationes, & corruptiones in elemētis, & elementatis secundum contrarias qualitates, prout interdum inualescunt, interdum vero deficiunt.

Cum inualescunt producuntur res ad esse, & fit generatio atque conseruatio, cum vero deficiunt corrumpuntur. Istę tamen qualitates elementorum, & elementatorum adiuuantur per motum Solis, quia cum ad vnam partem orbis declinant dant in eo caliditatem & frigiditas perit, iō tunc ea quæ per caliditatem consistunt generantur, vel permanent, quæ vero per frigiditatem corrumpuntur. Cum autem Sol declinat ad aliam partem mundi, illa, quam ante calefecerat, ex absentia eius frigescit, & corrumpuntur quæ genita erant, & alia quę per frigiditatem existunt, gignuntur, in ea autem parte mundi ad quam Sol tēdit erat frigiditas, & genita erant quæ frigore consistunt. Adueniē te autem Sole gignuntur, quæ caliditate permanent, et corrumpuntur quorum permanentia est in frigore.

Et hoc modo semper est generatio, & corruptio in elementis, & elemētatis, & hoc per accessum, & recessum Solis in circulo obliquo, idest in Zodiaco, scilicet, quia Sol habet latitudinem Meridianam, & Septentrionalem, et nunc declinat ad vnam partem mundi, postea vero ad aliam.

Si autem non haberet Sol istum accessum, & recessum in Zodiaco, sed semper moueretur per eandem lineam, vtpote per æquinoctialem, non posset fieri generatio, & corruptio, quia terra quæ semel esset frigida, in ęternum frigore premeretur, quæ vero calida perpetuis ardoribus æstuaret, quia Sol nunquam magis accedebat ad aliquam terram, aut recedebat ab ea. Nūc vero, quia propter latitudinem Zodiaci, & obliquitatem sui deferentis, atque polorum axis sui varietatem, a polo mundi, accedit, & recedit respectu cuiuslibet regionis, quæ non est valde ad extremum mundi, generatio causatur, & corruptio. Et sicut motus Solis accedendo, & recedendo, causat diuersitatem qualitatum in rebus, per latitudinem suam Meridianam, & Aquilonarem, ita causat secundum longitudinem motus, s. transeundo. nam cum per diem Sol transit super to-

F tum nostrum Orizontem in Hemisphęrio isto calefacit omnia, quæ in eo sunt, & confortatur caliditas, vt agat contra frigiditatem. Cum vero cadit sub Orizontem, & absentia eius frigiditas præualet ipsius terræ, & ipsa quæ frigida sunt, agunt contra calida, & est sic continua actio, & reactio, generatio, & corruptio.

Si autem Sol semper staret super Orizontem nō motus causaret caliditatem, & frigiditas omnino deperiret, vnde non esset actio, & reactio, generatio, & corruptio, sed præualente caliditate omnino consisterent ea quę caliditate cōsistunt, frigida autem deperirent, & nihil gigneretur, cum sit generatio, & corruptio per contrarietatem qualitatum. cum vero vnum extremum contrarietatis totaliter præualet, non est actio, & reactio, sed consistit illud.

G *Stante Sole non fuit facta aliqua notabilis variatio in rebus, quia fuit parum tempus. si tamen fuisset aliquanto tempore, necesse erat omnia animalia mori, & quare. Quæst. XXXVII.*

IDeo cum antequam Iosue loqueretur, moueretur semper Sol, & cætera cœlestia corpora, & post eius verba steterunt, necesse erat, vt mutaretur prior status rerum, nec esset tunc talis complexio temporis, qualis prius fuerat, vel post futura erat. non enim esset mutatio in actione qualitatum, sicut prius, sed quia durauit pauco tempore, scilicet. 12. horis, aut parum plus vel minus, non apparuit aliqua notabilis mutatio, quia qualitates quę prius existebant, nō potuerunt in 22. horis valde deperdi, aut vigorari. Si tamē durasset magno tempore, necesse erat omnia animalia vbique terrarum perire, & plantatiua: sola mixta imperfecta manerent. Cuius fundamentum est, quia omnia quę sunt

H mixta perfecta potissime animata consistunt in 4. qualitatibus elementalibus habentibus quandam harmoniam: qua deperdita non manet res, sicut est in homine, qui requirit certum gradum caloris, & humiditatis. Si autem inducatur in eo maior siccitas morietur, sicut cum corrumpitur humidum radicale, vel ex maxima parte deperditur. Itaque requirit certum gradum caliditatis, quia caliditas est instrumentum animę operantis, nam frigiditas nō ponit pedem in aliqua operatione naturę in animali, nisi per accidens, vt ait Auicenna. Si autem deuenerit homo ad valde magnū frigus, ita vt deperdatur calidum naturale, deperibit homo & ita est in quolibet animali: omnia enim in certa harum. 4. qualitatum harmonia consistunt: sed non est eadem harmoniam omnium. Quędam quippe magis de calido quā alia, Quędam vero de humido magis, & sic in varijs modis vertuntur.

Frigiditas nō ponit pedem in aliqua operatione animalis secundum Auicennam.

I De plantatiuis quoque est, idem modus, quia omnia illa requirunt certam humiditatem: illa autem destructa in totum, vel ex maxima parte per siccum, aut calidum, non poterit manere plantatiuum. sed stante Sole per magnum tempus, & cæteris corporibus cęlestibus necesse erat destrui harmoniam omnium istorum. Quod patet, quia in terris illis ad quas non accederet Sol secūdum latitudinē, s. ad extremitatem Meridianam & Aquilonarem, necesse erat, vt ex conditione terrę insurgeret frigiditas, & cum illa nūquam reprimeretur per accessum Solis, vel motum aliorum astrorum, necesse est, vt illa veniret vsque ad maximū gradum frigiditatis quam habere poterat elementum, & quia ista est excessiua, non possent manere ibi quę ante viuebant, quoniam destrueretur omne calidū, quòd in eis erat, quia per nullum adiuuans conseruarentur.

K In terra quoque illa sic est, quæ est circa polum mundi Arcticum, tanta enim ibi frigiditas est, vt nihil ibi gigni posset, nec genitum conseruari, quia non reperitur ibi gradus aliquis caliditatis, & hęc sequerentur in Hemisphęrio illo, in quo Sol existeret, ita vt videretur. quia quamquam semper videretur stans, tamen non posset calefacere, cum non moueretur versus aliquam terram accedendo & recedendo.

In terra infra polum Arcticum nulla est generatio etiam lapidum, de quo latius dixi in repertorio de optima politia.

In terra autem illa quæ esset in alio Hemisphęrio, cum non videretur Sol, sicut cum nobis est nox manente Sole in alio Hemisphęrio sequeretur magnum frigus, & adhuc intolerabilius quàm in extremitatibus Meridianis & Aquilonaribus Hemisphærij illius, in quo est Sol stās: quamquam

quamquam

quamquam Sol non accedat ad extremitates illas, mittit A tamē aliquos radios, qui saltem remissum calorē causarēt, vel gradum saltem aliquem. Ad hemisphērium autem illud cui non apparet Sol, non emittuntur aliqui radii: ideò nullatenus potest ibi causari aliquis gradus caloris: vnde omnia, quæ consistunt in proportione. 4. qualitatum corrumpentur, cum non maneat aliqua harmonia, quia frigiditas perueniet vsq; ad summum gradum frigiditatis elementalis, & non manebit ibi calor quisquam, vel in gradu ita remisso, quòd non potest conseruari in illo vita alicuius animalis. necessario ergo omnia huiusmodi peribunt. Nec perirent ista subito, sed sicut ægritudine animal successiue conficitur, ita & incipientibus deficere qualitatib. ab harmonia, & recedente vna, paulisper corrumperetur animal, quia nō subito ista qualitas ad talem gradum perducitur, in quo vita consistere nequeat. nec qualitas, quæ in harmonia extiterat, non subito deficit ab harmonia.

Si Sol staret impossibile erat aliquid gigni, aut corrumpi: & quomodo nunc fiunt generationes, & corruptiones. Quæst. XXXVIII.

IN parte autē hemisphērii quod illuminatur a Sole super quam Sol directè est, magna erit caliditas propter continuam assistentiam Solis, & directionem radiorum. Magna quoque fiet reflexio propter radios esse multū cadentes perpendiculares, & acutiem angulorum reflexionis: & sic omnia magno calore soluentur, ita vt nihil humiditatis, aut frigiditatis proportionem habeat: & quia non pōt manere vita animalis nisi in harmonia, necessario omnia animalia morerentur. De vegetabilibus singulis idem modus est: quia cuncta suis consistunt harmoniis. Est autem terra quædam in qua calor Solis manentis esset temperatus, vtpote in terra quæ aliqualiter distans est, & radii non sunt perpendiculares, nec multum ascendunt ad perpendicularem: sicut nunc Sole moto per circulos suos quędam terræ sunt, quæ temperato calore vegetantur. Et in C his adhuc dicendum est, quòd non possent manere animalia nec plantæ, quia omnia hęc consistunt in proportione debita qualitatum, & cum in illa terra sit caliditas Solis, quamquam temperata sit, quia semper manens est, semp inualescet, & frigiditas nunquam adiuuabit: ideò necessario peribit, sed pereunte frigiditate quantacunque sit caliditas non manet temperata, cum destructum sit extremū vnum contrarietatis: ergo non manebunt ea quorum substantia consistit per harmoniam qualitatum. item ista, quę sunt generabilia, & corruptibilia per generationem, & corruptionem perpetuantur. Sed dato quòd Sol staret sic: in hac terra solus calor maneret extirpata humiditate, & frigiditate. ergo non fiet generatio nec corruptio, cū ista prę-supponat contrarietatem, & contrarietas nunquam est, qn D deficit alterum extremum. Dato ergo quòd Sol staret, necessario in quibusdam partibus mundi frigiditas vigoraretur, vbi non esset operatio Solis, vel esset valde remissa, in quibus necessario periret omnis caliditas, & tunc impossibile erat generationem, & corruptionem continuari: quia ista solum sunt per contrarietatem. ablato autem vno extremo contrarietatis non manet contrarietas, & consequēter nec actio: cum simile nunquam agat in simile, sed in cōtrarium: vt patet 5. Physic., quamquam omnis actio terminatur in similitudinem. In terra autem in qua Sol magnā habet operationem, erit caliditas valde intensa. Vel dato quòd sit temperata a principio, quia tamen est continua, excedet proportionem, & deficiet frigiditas: & eodem modo non erit generatio, & corruptio, cūm deficiat alterum extremum contrarietatis.

Prædicta autem procedunt supposito, quòd Sol stās su- E per Hemisphērium aliquod etiam si non moueatur, calefaciat radiis suis ea, quæ contingit: potissimum vbi sui radii diriguntur aliqualiter ad perpendicularem. Sed istud satis dubium est, quia corpora cęlestia calefaciunt per calorem, & motum, & quia stante Sole deficit motus, fortasse sis neque calefaciet deficiente altero principio. Sic enim patet de eo, quod erit post diem iudicii innouato mundo: nā Sol, & Luna, & cætera astra stabunt: & tamen certum est quòd illud Hemisphērium super quod Sol steterit, nō calefiet, neque oppositum infrigidabitur per actionem alicuius astri in frigidantis: quia tunc maneret actio alteratiua. Sed hoc falsū est, quia ista actio repugnat ppetuitati rerū & tamen post iudicium innouato mundo res habebūt perpetuam consistentiam. ideò non erit ibi actio alteratiua, & consequenter Sol stans super Hemisphętium non calefaciet, & ita radii soli non sufficiunt ad calefaciendum, nisi simul sit motus. Sed quidquid accideret, si Sol diutius staret tempore Iosue, siue calefaceret, siue non partem illam super quam staret, certū est, quòd sequerentur omnia prędicta, idest, quòd non possent viuere diù animata, & fieret modo sequ.

Ex quo sequitur, quòd si Sol stare inciperet magno tēpore, ea quæ nunc viuunt, paulisper deficerent, & penitus consumarentur. postea alia viuentia gigni, siue animalia siue plantatiua erat impossibile, cum generatio sit per alterationem præcedentem in materia rei generabilis. alteratio autem sine extremitatibus contrarietatis non fit. Impossi- B bile erat ergo aliquid gigni, aut amplius corrumpi.

Ad generationem, & corruptionem, & conseruationem orbis fuerunt necessarij duo motus Solis, & Planetarum, scilicet naturalis, & raptus, & diuersitas Polorum mundi, & Zodiaci. Et ad quid proficit in rerum natura primum mobile. Quæst. XXXIX.

ET ob hoc summa Dei prouidentia disposuit diuersitatem circulorum in orbibus, & principaliter diuersitatem Polorum, vt sub motu mundi possent Stellæ habere latitudinem in motu, & declinate ad diuersas partes mundi. Ob hoc enim fuerunt necessarii duo motus contrarii in mundo, s. motus naturalis in Planetis, & motus raptus causatus a primo mobili rapiente omnia inferiora. nam primum mobile ad nihil alterum in rerum natura proficit nisi ad motum raptus inferiorum cęlorum. Nam si nō esset primum mobile, planetę solūm mouerentur motu naturali ab Occidente in Orientem, & secundum istum motum non posset stare rerū generatio, & corruptio, atq; continuatio, quia sequerentur fere omnia inconuenientia, quæ supra ponebantur. Nam tunc motus Planetarum non haberet latitudinem declinationis ad Septentrionem, & Meridiem, sed in ęternum mouerentur per eandem lineam. & sic terra illa super quam mouerentur, non esset habitabilis, quia super eādem semper mouerentur, sicut nunc Torrida zona nō est habitabilis, quia Sol semper mouetur circa eam, vel super eam. Terra quoque quæ esset aliqualiter propinqua, non esset ad vitam animalium, quia in ea esset continuus calor, cum nunquam ab ea Sol magis recederet vno tempore quàm alio, quia mouetur semper per eandē lineam. nunc vero quamquam Sol accedat ad aliquam terram, quia tamen non stat semper in eadem habitudine, ꝙ in vno tempore recipit de superfluo calore, alio tempore recedente Sole deficit in calore, & augetur in frigore, & sic alterando non pereunt res. Necesse ergo fuit ad generationem, & corruptionem rerum, & conseruationem, & vitam, ꝙ Planetę, & principaliter Sol haberent latitudinem in motu suo, scilicet declinando nunc ad Meridiem, nunc ad Septentrionem, vt si accedere possent ad diuersas terras calefaciendo: & postea succedente alio motu ad aliam partem mundi frigescerent. Non poterant tamen Planetę habere motus latitudinem si solum haberent motum suum. Ideo datum est aliud Cęlum per cuius motum raperētur, & haberent alium motum cōtrarium motui suo, & istud est primum mobile, quod rapit Cœlos ab Oriente in Occidentem, cū ipsi moueantur ab Occidente in Orientem.

Auctor loquitur de torrida Zona secūdū antiquorū opinionē hodie tamen nauigatione Hispanica patet contrarium.

Probat necessitatem Polorum, vt non sint ijdem Poli axium. Quæst. XL.

ET tamen adhuc non sufficiebat hoc ad latitudinē motus Planetarum, & accessum, & recessum ad terras multas, quia licet moueret primū mobile omnes alios Cęlos cōtra motum eorum, si tamen haberent eosdem Polos axium cū primo mobili, impossibile esset, ꝙ haberēt latitudinem

A Sequeretur tamen alterũ, quòd in latitudine valde magna declinationis Planetarum anguli æquales reflexionis non causarent tantum calorem sicut nunc causant. ideò nõ esset tantum de terra habitabile, vt nunc. causa est, quia circulationes a quibus radij reflectendi emitterentur, magis inter se distarent cum fierent circulationes centum octuagintatres Solis in latitudine centum graduum, vel cẽtum viginti ex hipothesi datæ latitudinis supra. Si autem esset minor latitudo declinationis Planetarũ ab Aequinoctiali, quàm nunc, radij reflexionis, ita acuti, vt nunc causarent maiorem calorem, quam nunc propter maiorem spissitudinem circulationum Solis, a locis quarum emittuntur radij reflectendi: & maior spissitudo causat maiorem continuationem, & consequenter maiorem efficaciam in calefaciendo.

Aliud inconueniens.

Vnde data virtute Solis ad calefaciendum, vt nunc est, B & Cœlo, & terra quantum ad situm suum sic dispositis vt nunc, quamquam sapientiæ Dei nihil detrahamus, videtur quod nihil magis de terra bonæ habitationis esse potuit, quàm nũc est. Patet ex dictis, quia siue poneretur maior declinatio, vel minor Planetarũ ab Aequinoctiali, semper quantum adderetur versus Polos, subtraheretur versus Aequinoctialem ampliata torrida Zona. non fuit tamen aliquis modus conuenientior quantitatis latitudinis declinationis Planetarum ab Aequinoctiali, quàm iste qui positus est, & dato quòd Sol maioris esset efficaciæ in calefaciendo, nõ esset tamen magis habẽs de habitabili, quàm nunc habet, quia quanto magis calefaceret, tanto Zona torrida maior efficeretur: & sic semper maneret, quòd si ex efficacia maiori Solis in calefaciendo aliquid augebatur versus Polos, diminuebatur versus Aequinoctialem. Apparet autem ex prędictis, quòd fuit necessaria latitudo de- C clinationis Planetici motus ad conseruandum genita, & continuandam generationem, & corruptionem, sine eis. n. esse non posset. declinatio autẽ non poterat esse sine diuersitate Polorum Planetarum, & primi mobilis, duo ergo requirebantur ad generationem, & conseruationem rerũ, scilicet diuersitas Polorum, & Cœlum motum contra motum Planetarum, & astrorum. Istud autem Cęlum, quod mouet alios rapiendo illos vocatur primum mobile, & nõ est ad alterum in natura (vt incępimus dicere) nisi ad mouendum Planetas contra motum ipsorum rapiendo eos. Nam motus primi mobilis si per se esset non proficeret ad aliquid, quia non habet aliquod astrum cuius virtute influat. virtus autem influendi non est in orbib. sed in astris, vnde si essent Cęli simpliciter se habentes sine astris, nihil nobis proficeret motus eorum. Nam si esset primum mobile per se proficiens ad aliquid siue raptu aliorum Cęlo- D rum, dato quòd habuisset motum sicut alij Planetę, proficeret: tamen non videtur ad quid: patet ex aliis Cęlis, quia Cęlum Solis totum orbem tegit, nihil tamen influit in aliquam partem orbis. Nam versus Polos mundi, ita est Cęlum, sicut ad medium terræ. nihil tamen ibi Cęli efficiũt, quia neque fiunt generationes, nec corruptiones velut si nihil esset influens. Primum mobile in toto ambitu suo sine astris est, ergo non potest influere, sed solum proficit ad mouendum cęteros Cęlos motu raptus, vt sic causetur declinatio, & latitudo in motu Planetarum, & in hoc nimis proficit: nam omnes Cęli Planetici simul sumpti non proficerent ad quicquam, nisi haberent declinationem in motu accedendo, & recedendo, erat tamẽ impossibile, nisi daretur corpus cęleste alterum rapiens illos contrario motu, & diuersitas Polorum, vt declaratum est.

Nihil magis de terra bona habitationis est potuit quã nunc est, & per consequẽs mũdus est perfectissime creatus.

Duo requisita necessaria ad generationẽ, & conseruationẽ rerum.

Primũ mobile dumtaxat fuit creatũ ad mouendũ alios Cœlos motu raptus, & ad nihil aliud quia nullã hăt stellã.

E *Mundus fuit, & est perfectissime ac sapientissime ordinatus, & dispositus; vnde Sal. omnia in sapiẽtia fecisti, & in numero ponderet, &c. Et infra quæstione 46.*

Quæst. XLIII.

HOc autem modo prouidit Deus rebus corporalibus elementatis a se creatis, vt manerent: nam dato alio modo non potuissent, & quia latitudo, & eccentricitas, siue diuersitas Polorum saluat res, disposuit Deus, quòd secundum quòd res generabiles, & corruptibiles potissime, quæ habent perfectam mixtionem, consistunt 4. qualitatibus habentibus harmoniam, ita in latitudine motus Planetarum essent aliqua per quæ conseruarentur singulę harum qualitatum ne perirent. Et quia si semper corpora cęlestia adiuuarent vnam qualitatem, cęterę perirent quę habent aliquam contrarietatem directam, vel indirectam, oportuit, vt sic disponeretur, quòd qualitates in successione adiuuarentur. non. n. decebat, vt etiam qualitates semp essent in ęqualitate: nam sic erat impossibilis actio generatio, aut corruptio, quæ causantur ex superabũdantia vnius ad reliqua. Non ergo debuit etiam dari dispositio secundũ quam omnes qualitates essent ęquales, aut in dispositione secũdum quam non possent agere in alterutrum, quia sic tolleretur status earum, sed dispositio secũdum quam nõ essent ęquales, sed vna agere in alterã diminuendo, & corrumpendo, non tamen penitus. Hoc autem esse non poterat, nisi vt vna qualitas vno tẽpore præualeret contra alias agendo. postea verò alia, vt confortarentur contraria vicissim, & sic vicissim agerent, & repararentur, atq; continuaretur generatio, & corruptio in ęternũ in eis. Et quia quatuor qualitates contrariæ sunt datum est, vt Sol secũdum latitudinem motus sui habeat quatuor quartas, in quarũ qualibet habet vim confortandi qualitatem vnam super alias, assignamus. n. Soli motum in suo deferenti sub Zodiaco, quem in quatuor quartas diuidimus. Prima quarta habet tria signa. s. Arietem, Taurum, Geminos. & in his Sol currens habent virtutem confortandi humiditatem. Secunda quarta est trium signorum, s. Cancri, Leonis, & Virginis, & in hac Sol confortat caliditatem super cæteras. Tertia quarta est continens tria signa, scilicet Libram, Scorpium, Sagittarium, & in hac confortatur siccitas cõtra alias. Quarta vltima est aliorum trium signorum, s. Capricornii Aquarii, Piscium. & in hac frigiditas adiuuatur & secundum has mutationes semper agunt, & reparãtur istæ qualitates, tamen nunquam totaliter pereunt, quia cũ aliqua qualitas incipit totaliter succumbere, vt pereat, redeunte Sole ad quartam illius qualitatis confortatur, & incipit agere contra cęteras, quæ quõdam inualuerant in ipsam.

De quatuor quartis Zodiaci significantibus, & quõ istę 4. dominantur quatuor qualitatib. corporum, & causant quatuor tẽpora anni.

Ex quatuor autem quartis declinationis Solis secundũ duas confortantur istæ qualitates, nominantur quatuor tẽpora anni, in quę tota ætas nostra voluitur, sicut Sol in solas illas quatuor quartas regiratur, & quodlibet istorum temporum vnam qualitatem sortitur. Nam primæ quartę correspondet ver, in qua confortatur humiditas, & omnia naturaliter humida conualescunt. quamquam autem hyems videatur humidior propter pluuiam, tamen nõ est nisi secundum accidens, magis. n. frigiditas ibi quam humiditas est. Nec est. n. ibi proprie natura humiditatis, quia aer est humidior quam aqua, cum de natura humiditatis est, quòd se infundat: & penetret: humiditas tamen aquæ non penetrat, sicut humiditas aeris, vt patet ad experientiam in corporibus nostris, quia nobis non sentientib. ex contactu aeris capita nostra humiditatibus replentur, & corpora.

Prima quarta Zodiaci.

Ver est humidior hyeme, licet videatur cõtrariũ, sic aer aqua.

Secundæ quartæ latititudinis motus Solis correspõdet ęstas, & in hac confortatur calor ad magnam quantitatem valde, ita vt omnia nimiis ardoribus exurantur.

Tertiæ quartæ correspondet autumnus in quo confortatur siccitas, & huius signum est, quia tunc fructus grossæ substantiæ qui in toto ęstatis feruore stiptici, & duri fuerant, maturantur, folia quoq; arborũ humiditatẽ glutinosam perdunt pręualente siccitate. & cum manerent alligata arborib. glutinosa humiditate illa cõsumpta decidũt. prius aũt viriditatẽ amittunt mutato in albidũ colore, qđ quidem ex siccitate est consumente humiditatem, per quã viredo consistebat, quæ in nimio ęstatis feruore illęsa cõstiterat, quia directius siccitas viredini repugnat quam caliditas. immo caliditas nihil repugnat, nisi ex adiuncta siccitate: si tamen caliditas aliqua sine siccitate sit, sicut est caliditas aerea, illa non repugnat viridi, & humido. Vltimæ quartæ respondet hyems in qua frigida confortantur. Iõ tunc omnia mortificantur, quia frigiditas qualitas mortificatiua est: caliditas autẽ viuificat, & vegetat, & sicut Sol in qualibet quarta habet tria signa, ita quodlibet quatuor temporum tres menses habet.

Frigiditas est inimica natura

Quatuor qualitates faciunt contrarietates solidas, & simplices, & quid in quatuor quartis Cæli non coniunguntur, habentia contrarietatem solidam, sed simplicem, & quare. Item quid sit contrarietas solida, & simplex, de quo infra quæst. 48. F *Quæst. XLIIII.*

COnsiderandum autem, quòd quamquam qualitates quatuor faciant duas contrarietates solidas, s. frigiditas, & caliditas, humiditas, & siccitas; tamen quartæ latitudinis motus non sunt coniungentes extrema contrarietatis; sed per media transeunt. Prima quarta de humido est cui siccum opponitur, tamen non sequitur post quartã de humido quarta de sicco, s. post ver autumnus, sed post humidum sequitur calidum; & est quarta secunda ęstas, quę calidum confortat. post secundam quartam, quæ est de calido non sequitur quarta de frigido, quod est extremũ cõtrarietatis; sed quarta de sicco. Et post hanc non sequitur G quarta de humido, quæ est opposita, sed de frigido, quæ est hyems; & non sequitur post autumnũ ver: sed hyems. post hanc verò quartam vltimam, quæ est de frigido, non sequitur quarta de sicco, quod repugnat, sed de humido, s. post hyemem ver, & nõ ęstas. sed ligantur extrema solidæ contrarietatis per iuncturas mediarum qualitatum, s. calidum, & frigidum ligantur per humidum: ideò inter hyemẽ, & ęstatẽ quæ sunt extremitates calidi, & frigidi, ponitur ver quod est humidũ. Siccum aũt, & humidum sunt duo extrema, ideò ligantur per medium, quia per calidum: ob hoc ver, & autumnus non sunt simul, sed intercidit mediũ quod est ęstas. Fit quoq; adhuc quædam ligatio in ipsis tẽporib. secundum quædam media similitudinis: vt ver, & ęstas quamq̃ non habeant contrarietatem solidam, cũ ver sit principaliter humidum, & ęstas principaliter calida, & habẽs siccitatem admixtam, ligantur tñ qualitate quadã, H quæ vtrũque communicat. s. caliditate. deinde ęstas, & autumnus ligantur media qualitate, quia ęstas est calida, & sicca, autumnus siccus, & frigidus; si tantam verò haberẽt repugnantiam sicut duo extrema contrarietatis, non ligarentur; & est siccitas medium, quia ęstas est calida, & sicca autumnus quoque siccus est. hyems autem, & ver coniunguntur: haberent tamen aliquam repugnantiam, quia ver est aliqualiter calidum. ideò ligantur media qualitate. s. humiditate; hyems quippe humida est. & ver idẽtidem. hoc modo ea, quæ contraria sunt a tota contrarietate nunquã desinunt, nec tamen penitus se corrumpunt.

Ponit causas prædictorum, s. ordinationis quatuor qualitatũ, & sequentium: & ipsorum temporum se inuicem consequentium, & quod contraria non ponantur simul. Et quæ tempora habeant inter se contrarietatem solidam, & quæ simplicem; & quod tempora habentia contrarietatem solidam non possunt coniungi, sed medium habent simplicem contrarietatem. I *Quæst. XLV.*

CAusa huius ordinationis, & quòd contraria non ponãtur simul est propter cognationem naturæ: quia contraria extremitates dicunt, & nullam cognationem habẽt. De extremo autem ad extremum nunquam est motus nisi ponatur medium, quia aliàs non esset continuitas in motu: nullus tamen motus est nisi continuus: necesse est igitur ad faciendum processum aliquem in natura, quòd inter duo extrema contrarietatis ponatur medium, per quod transeatur ab vno in alterum.

Alia causa est, quia positis contrariis simul non possent conseruari genita, vt si a maxima frigiditate transeatur ad maximam caliditatem, & a maxima siccitate in maximã K humiditatem; vt si esset apud hyemem immediate ęstas, cum hyems frigida, & humida sit, ęstas verò calida, & sicca, haberent duas solidas contrarietates. Ideò ea, quæ in hyeme conseruantur, adueniente mox suo contrario in summo corrumperentur. ita si de humido ad siccum transiretur, vt de vere ad autumnum. Est enim ver calidum, & humidum, autumnus autem frigidus, & siccus: existentibus ergo duabus solidis contrarietatibus non ligatis medio necessario, quæ in vno tempore conseruarentur, aduenientibus immediate contrariis penitus soluerentur. Nũc verò omnia ista ligata sunt, quia tempora, quæ habent duas solidas contrarietates, alijs temporibus intermedijs copulantur, vt sic duabus solidis cõtrarietatibus correspõdeant duæ qualitates mediæ ligantes, s. ver. & autumnus habent duas solidas contrarietates. Ideò intercidit media ęstas habens duas qualitates quib. copulentur, s. per calidũ copulantur humidum veris, & siccum autumni, per siccũ ęstatis colligantur frigidum autumni, & calidũ veris, quia siccũ in se calidum recipit, & frigidũ. Sic hyems, & ęstas duas solidas habent contrarietates, s. ęstas calida, & sicca, hyems frigida, & humida. Ideò intercidit tempus mediũ, scilicet ver quod habet duas qualitates, quibus colligãtur duæ contrarietates solidæ horũ. Est. n. ver calidum, & humidum, per calidum veris siccum ęstatis, & humidũ hyemis copulantur, quia calidum vtriusq; susceptiuum est. Interdum quippe suscipit humida, aliquando verò sicca. Per humidum veris ligantur frigidum hyemis, & calidũ ęstatis, quia humidum quodlibet eorum suscipit. Tempora aũt alia, quæ consequuntur se, non habent totalem contrarietatem, cum nõ repugnẽnt omnes eorum qualitates: ideò quamq̃ non dicatur de eis simpliciter, quod habent solidam contrarietatem, dicetur tamen, quòd habent vnã solidam contrarietatem. Ver & ęstas se consequuntur: in his aũt est vna contrarietas solida, s. ver est humidum, & calidum: ęstas calida. & sicca: humidum tamẽ veris, & siccum ęstatis habent solidam contrarietatem, tamen temperantur siue colligantur media qualitate, s. quòd est ver calidum, & ęstas calida. Nec habent ista duo tempora nisi tres qualitates, s. calidum, humidũ, & siccum, & vna earum est media, quia copulat ambo. s. humidum, & siccum. Inter ęstatem, & autũnum non est solida contrarietas, quia ęstas calida. & sicca est, autumnus verò siccus, & frigidus. hic solum sunt tres qualitates dissimiles. s. calidum, siccũ, & frigidum, & ligantur duo extrema vnica sola qualitate, s. sicco. Autumnus, & hyems non habent solidam contrarietatem, quia cum autumnus sit frigidus, & siccus, hyems verò humida, & frigida, tres qualitates dissimiles sunt, s. frigidũ, humidũ, siccũ, & copulãtur duę cõtrarię vnica media. s. frigiditate, quę in vtroque est. Hyems autẽ, & ver non habent solidam contrarietatem, est quippe hyems frigida, & humida, ver autem calidum, & humidum. Sũt in eis solum tres qualitates, s. frigidum, humidum, & calidũ & colligantur duæ contrariæ qualitates vnico medio. s. humido. Et secũdum hunc modum est continuus processus naturę ab extremis per media, ita vt semper similitudo, & contrarietas sit, s. cum transitur a vere in ęstatem, transitur a calido in magis calidum, & in hoc seruatur similitudo: transitur etiam ab humido in siccum, & quantum ad hoc contrarietas est cum similitudine: & propter similitudinẽ est transitus continuitas, & conseruatio: propter contrarietatem est generatio, & corruptio: cum transitur ab ęstate in autumnum, venitur a sicco in siccum, & quantũ ad hoc est similitudo; transitur etiam simul a calido in frigidum, & quantum ad hoc est de contrario in contrarium, & est ad generationem, & corruptionem. Cum verò peruenitur ab autumno in hyemem, transitur a frigido in frigidum, & est similitudo, atque continuitas motus: transitur etiam simul a sicco in humidum, & est contrarietas. Ab hyeme autem cum fit transitus in ver, venitur ab humido in humidum, & sic est similitudo, & continuitas motus. Venitur etiam a frigido in calidum, & in hoc venitur a contrario in contrarium: & sic est semper contrarietas, & similitudo, vt secundum vnam res habeant cognationem, & maneant, secundum aliam verò. s. contrarietatem agant, & patiantur, generentur, & corrumpantur: & sic manebit naturæ machina incorrupta.

Vniuersum ita bene ordinatum est, quod melius ordinari nequit inf. q. 53. De contrarietate simplici, & solida in elementis, & quomodo ligantur, et quæ elementa possunt coniuncta esse, & quæ requirunt necessario medium, & de varia habitudine eorum. Et quod nullum elementum nec tẽpus habet simplicem qualitatem, sed quodlibet habet duas. Quæst. XLVI.

HOc autem modo res optime ordinatæ sunt, ita vt in æternum manere possent in tali artificio consistentes,

vnde

vnde quamquã infinitæ sapientiæ Dei nihil detrahamus, cui mensuram apponere non possumus, nec debemus, quę in quantacunque perfectione dignata est res producere, tamen aliqualiter videtur rectè dictum, quòd antiqui philosophorum magis naturales, quam Catholici locuti sunt, s. quòd vniuersum ita bene ordinatum est, quòd melius ordinari nequit, & in his consentit Arist. in fine. 12. Metaf. entia nolunt male disponi .i. in entibus vniuersi nulla inordinatio est. sed maxime conueniens dispositio.

Ob hoc aũt sequitur, & alterum, q̃ tam in temporibus quam in elementis est, scilicet q̃ nullum tempus hẽt simplicem qualitatem nec elementũ, sed quodlibet hẽt duas. Sunt enim quatuor tempora, & quatuor elementa; qualitates quoque, quæ sunt totius naturæ instrumenta, & machinæ tam in agendo, quam in consistendo, 4. sunt. Si autẽ essent simplices in elementis, vel temporibus, ignis esset solum calidus, aer solum humidus, aqua solum frigida, terra solum sicca. Sic quoque de temporibus ver esset humidum solum: æstas vero solum calida: autumnus solum siccus hyems solum frigida. & tunc haberẽt ista per quid cõtrariarentur: & non per quid similarentur nec continuarentur. Sicut enim frigidum, & calidum contraria sunt, & nõ est transitus ab vno in alterum propter esse contraria sine medio: ita calidum, & siccum sunt dissimilia, & nõ est trãsitus ab vno in alterum propter esse disparata, & non habere aliquid commune: & propter hoc dicitur, quòd partes continuorum terminantur ad aliquem terminum cõmunem. in distinctis vero nequaquã possibile est: motus autem de continuis est. ergo semper requirit aliquid commune. Sed sicut frigidum, & calidum nihil habent commune: ita calidum, & siccum non habent quicquam commune, si nihil aliud accipiatur. ergo sicut nõ posset esse trãsitus secundum naturam de hyeme in æstatem, si hyems esset solum frigida, & æstas solum calida, ita non posset esse transitus ab æstate in autumnum quia æstas esset solum calida, & autumnus solum siccus: quibus solis existentib. nihil commune est. Et sicut ab humido in siccum non est transitus, sine medio, quia contraria sunt: ita ab humido in calidum non potest esse transitus, quia dissimilia sunt, & non habent secundum se aliquid commune. ergo sicut a vere in autumnum non est transitus, si ver solum humidum esset, & autumnus solum siccus. ita a vere in æstatem non esset transitus, quia in æstate est sola caliditas, ver autẽ solum humidum: & hæc nullum habent medium similitudinis. Ad hoc ergo, ut esset motus secũdum naturam in operatione secundum conditionem temporis, necesse fuit vt in temporalibus qualitatibus esset cõtinuitas, vt posset esse transitus. continuitas autem non est nisi in similibus, aut potius in his, quæ sunt totaliter idem. non potuit autẽ dari continuitas, nisi daretur cuilibet tẽpori duplex qualitas, quia ver est calidũ, & humidum: quantum ad calidũ continuatur æstati. transitur autem ab ipso in æstatem: quantum ad humidum continuatur hyemi, vt transeatur ab hyeme in ipsum. Aestas est calida. & sicca, vt continuetur duobus: quantum ad calidum transeatur a vere in ipsam, & quantum ad siccum transeatur ab ipsa in autumnum. Autumnus autem habet duas qualitates. scilicet siccum, & frigidum, vt quantum ad siccum continuetur trãsitus ab æstate in ipsum: quantum ad frigidum continuetur transitus ab ipso in hyemem. Habet quoque hyems duas qualitates scilicet frigidum, & humidum, vt quantum ad frigidum continuetur transitus ab autumno in hyemem: quantum ad humidum continuetur transitus ab ipsa in ver. Iste autem est conueniens ordo, ita vt semper sit similitudo, & continuitas, & tamen nunquã omittatur contrarietas: vt ex altero sit principium actionum, & ex altero sit continuitas in eis.

Secunda causa, quare sic ordinantur tempora secundum quartas Zodiaci. Quæst. XLVII.

ALia causa quare sic ordinãtur tempora secundũ quartas cęli est propter similitudinem elemẽtorum, quæ sunt primordia omnium corruptibilium, & generabiliũ scilicet secundum varietatem istorum quatuor temporũ confortentur, & vegetentur ad manendum quatuor ele-

A menta. Sed in elementis est talis ordo: ergo in temporibus conformiter. patet in elementis, quia quędam habent solidam contrarietatem, & quædam simplicem: quæ vero habent solidam contrarietatem ligantur vno medio elemento, quæ autem simplicem, ligantur vnica qualitate media nullo intermedio elemento. Terra, & aer solidam habent contrarietatem, quia sunt duæ contrarietates in eis scilicet terra est frigida, & sicca: aer vero calidus, & humidus. Idõ intercidunt duæ mediæ qualitates, & vnum elementum. scilicet aqua in qua sunt duę qualitates. nam caliditas aeris, & frigiditas terræ ligantur per mediam humiditatem aquæ, nam humidum cuilibet horum copolatur. Humiditas autem aeris, & siccitas terræ ligantur per medium vnum scilicet per frigiditatem aquæ: nam cuilibet horum conuenit: est enim humidum interdum frigidum, interdum siccum est frigidum. Sic quoque aqua, & ignis solidam habent contrarietatem: B quia aqua est frigida, & humida: ignis est calidus, & siccus: ligantur vno elemẽto medio, quod duas habet qualitates, scilicet vt per quamlibet earum colligetur vna contrarietas: nam calidum ignis, & frigidum aquæ colligantur per humidum aeris, quia humido calidum conuenit, & frigidũ. Rursus siccitas ignis, & humiditas aquæ copulantur per medium, quòd est caliditas aeris, quia calido conuenit humidum & siccum. Terra autem, & aqua non habent solidam contrarietatem quia habent qualitatem aliquã similem, sunt enim in eis tres qualitates scilicet humiditas, frigiditas, & siccitas, cũ aqua sit frigida, & humida, terra sit frigida, & sicca. sunt in eis duę qualitates contrariæ scilicet humidum, & siccũ, & colligantur vno medio solum scilicet frigido, quia vtrumque est frigidum elementum.

Item aqua, & aer non habent solidam contrarietatem, C quia aqua est frigida, & humida, & aer est calidus & humidus, habent autem tres qualitates scilicet caliditatẽ. frigiditatem, & humiditatem, & sunt duę contrariæ scilicet calidum, & frigidum quę colligantur vno medio scilicet humido. Aer, & ignis non habent solidam contrarietatẽ, quia aer est calidus, & humidus, ignis est calidus & siccus sunt in eis tres qualitates scilicet calidum, siccum, humidum, & colligantur duæ contrarię qualitates vno medio, scilicet humidum, & siccum copulantur per calidum.

Regula Platonica vbicunq; est solida contrarietas colligatio est per duo media: vbicunque est simplex colligatio est per vnum. Idque patefit inductione in qualitatibus elementorum inter se colligatorum. Quæst. XLVIII.

ET in hoc est regula Platonica de habitudine contrariorum, quòd vbicunque est solida cõtrarietas, oportet D esse colligationem per duo media: vbi autem est contrarietas simplex, vel plana, solum est colligatio per medium, vt aqua, & ignis habent solidam contrarietatem, ideo duobus mediis copulantur. Dicitur solida contrarietas in aliquibus quando totaliter sunt contraria, ita quod non sit aliqua qualitas in vno, quę non sit contraria qualitati, quę est in altero: & sic est in igne ad aquam, quia quodlibet duas contrarias qualitates habet eis, quæ sunt in altero: ideo ponuntur duo media ligamenta pro quibus constituitur, vnum medium elementum. s. aer. Nam caliditas ignis, & frigiditas aquæ sunt totaliter contraria: ideo indigent medio vno, quia est vna contrarietas: colligantur autem per humiditatem cui conuenit vtrumque. s. calidum, & frigidum, quia res humidę interdum frigidæ interdum calidę sunt. Manet autẽ alia contrarietas in eis. s. in siccitate ignis ad humiditatem aquæ: ideo indigeret media qualitate E copulante, quia nunquam contraria copulantur sine medio, Ista autem nõ est, quæ ponebatur medium frigidi, & calidi. s. humiditas: quia quamquam ipsa sit medium horum, tamen non est mediũ sicci, & humidi: sed magis est alterum extremũ. ergo dabitur necessario alia qualitas media. s. caliditas: huic enim conuenit siccum, & humidum: quia calida interdum sicca, interdum humida sunt, & sic necessario erũt duæ qualitates mediæ inter ea, quæ solidã habent contrarietatem: & ex hoc necesse est quod inter aq̃ & ignem sit vnum medium elementum. s. aer, quia sunt duę qualitates medię: sed duæ sufficiunt ad vnum elemẽtum: ergo erit elementum medium.

Obiectio contra prædicta, & solutio.

Et si dicat aliquis quòd poterit poni alia qualitas media F quam istę quę positæ sunt.s. vt ponatur inter calidum & frigidum ignis,& aquę medium humidum,quod vtrumque recipit, & inter siccum , & humidum ignis , & aquæ ponatur medium frigidum,quia frigidum recipit vtrunque,s.interdum frigida sunt sicca,& interdum humida.

Dicendum est , quòd non potest hic poni medium frigidum,sed calidum,quia cum ponantur hic duæ qualitates mediæ,& vna sit humiditas, si ponatur aliud medium frigiditas,id quod fuerit medium inter ignem, & aquam erit humidum,& frigidum,& hoc non erit medium, sed extremum, quia ignis est calidus, & siccus, quòd verò est humidum est frigidum,& solidam contrarietatem habet cum igne,& non est medium .

Item quia id quod est frigidum,& humidum elementum est aqua,cum istæ sint qualitates aquæ.ergo quod est G medium inter ignem,& aquam, non est frigidum, & humidum,quia tunc aqua esset mediū inter ignem, & aquā, sed solum medium est calidum,quod humidum, & intercidit inter frigidum,& humidum,calidum, & siccum,& huiusmodi est aer. Necesse est autem inter ignem,& aquā intercadere medium elementum , quia vt probatum est, illa sunt solida contraria , & non possunt copulari nisi per medias qualitates duas ; sed neutrum horum elementorū participat aliquid de eo,quod est in alio,cum sit solida cōtrarietas . ergo oportet, quòd communicatio fiat per aliquid quod sit medium;necessario ergo dabitur aliqua natura corporalis media inter ignem, & aquam , cum non possint ista copulari sine medio. Et ista erit necessario habens duas qualitates,quia cum inter ignem , & aquam sit solida contrarietas non possunt copulari inuicem vnica qualitate,sed sicut duę contrarietates in eis.s.frigidi ad calidum,& humidi ad siccum,erunt necessario duo colliga- H menta singularium pro singula contrarietate.Erit quoque ista substantia corporalis materię inter ignem , & aquam calida,& humida:quia est vna contrarietas caliditatis ad frigiditatem pro qua datur medium humiditas ; & in eis alia contrarietas siccitas ad humiditatem , & pro hac datur medium caliditatis:habet autem naturam informatā ignis,& aqua in aere : quia colligatio sēper fit per aliquid simile ad continuitatem motus,& naturæ rerum & quia aqua habet aliquid simile in aere.s.humiditatem,per illud ab aqua in aerem transitur ignis vero copulatur aquæ per aerem,quia habet in aere simile.s.caliditatem: & per hanc transitur ab igne in aquam mediante natura aeris.colligatio enim contrariorum non est nisi ad cōtinuationem motus,& vnitatis in natura. De terra,& aqua huiusmodi est, quia habent solidam contrarietatem.i.in eis est tota natura contrarietatis,quia præter qualitates , quæ in eis sunt, I nullæ alię sunt extremitates contrarietatis:est enim aer calidus,& humidus,& terra sicca , & frigida:humidum in aere,& siccum in terra cum sint vna contrarietas,indigent medio per quod copulentur,& quia est vna contrarietas, erit sola vna qualitas media.s.frigiditas,quia quę frigida sunt,interdum sunt humida,& interdum sicca.

Est alia contrarietas.s.calidi in aere ad frigidum , quod est in terra,& medium horum est humidum,quia humida interdum sunt frigida,& interdum calida:hoc existente colligabuntur aer,& terra vno medio habente duas qualitates,s.humidum,& frigidum . Non potest autem dici, ꝙ sint aliqua alia media:quia inter calidum,& frigidum, in aere & terra,non potest poni medium siccum, quia tūc illud ꝙ est medium aeris,& terræ erit siccum, & frigidū, siccum.s.pro medio inter calidum,& frigidum,& erit fri K gidum pro medio inter humidum , & siccum , nam tunc non erit hoc medium sed extremum, quia aer est calidus, & humidus,& quòd frigidum,& siccum est solidam cōtrarietatem habet ad aerem, qui est calidus , & humidus, ergo non est medium.

Item terra est frigida,& sicca.si ergo poneretur siccum, & frigidum medium inter aerem , & terram , esset terra media inter aerem,& terram,quod falsum est. Nec potest poni humidum,& calidum medium inter aerem , & terram,quia aer est calidus,& humidus,& est extremum,ergo medium non erit calidum,& humidum , sed frigidū, & humidum inter hæc.

An inter aerem,& terram possit dari medium elementum, quòd sit calidum,& siccum,& per consequens quinque elementa. Quæst. XLIX.

ET si dicas,quòd non est sufficiens diuisio , quia potest dari medium,quod sit calidum ,& siccum.

Respondendum est quòd non potest dari , quia iā alia natura talis data est,scilicet ignis.

Item si inter aerem,& terrā daretur aliqua natura materiæ,quæ esset calida , & sicca, quæritur quæ sit qualitas principalis illius, Non potest dici,quòd sit caliditas , quia tunc coincideret cum igne cuius est potissima qualitas caliditas.Si autem dicatur,ꝙ sit siccitas coincideret cū terra, cuius potissima virtus est siccitas.Non ergo erit medium G illud calidum, & siccum,sed frigidum,& humidū,& tūc non coincidet cū igne,quia nullā eius habet qualitatē,nec cū aere,quia potissima qualitas aeris est humiditas.Huius aut mediæ naturæ præcipua qualitas est frigiditas , nec coincidit cum terra , quia illius potissima uirtus siccitas est:huius autem frigiditas.

Item si daretur medium inter aerem,& terrām:calidū, & siccum:non possent conseruari elementa,quia aer solueretur:nam ignis agit in aerem propter suam magnam siccitatem,& corrumpit partem eius:quantum tamen patitur ab igne , tantum adiuuatur ab aqua propter grossam humiditatem eius qua irroratur. Si autem non esset inter aerem,& terram aqua,sed elementum calidum,et siccum ageret in aerem sicut ignis,& necessario cum vndique corrumperetur,secundum idem penitus solueretur:nam ratamen rerum sic ordinari debuit,vt penitus non periret. ergo non debuit poni elementum calidæ , & siccę comple- H xionis inter terram,& aerem,sed frigidum,& humidum. Est igitur necesse,vt inter aerem , & terram ponatur medium aliquod præter ista duo elementa: quia sunt habentiā contrarietates integras,& vnum non communicat aliquam qualitatem alterius.ergo necesse est , ꝙ sit aliquod medium,in quo fiat vtriusque participatio.

Item necesse est,ꝙ illud mediū habeat duas qualitates, quia inter aerem,& terrā est solida cōtrarietas , quę dicit duas integras cōtrarietates,& pro qualibet cōtrarietate est vna qualitas necessaria tāꝙ mediū.ergo erūt duæ qualitates medię,& istę necessario sūt frigidū,& humidū mediū ergo natura media elementalis inter aerem,& terrā est necessario frigida,& humida:& ista est aqua quæ necessario inter aerem,& terram consistit.

Inter elementa autem,quæ habent contrarietatem non solidam idest, quæ quamquam contrarientur, tamen non I contrariantur secundum omnes qualitates suas,datur medium in quo colligentur.sed illud est vna qualitas sicut inter terram,& aquam est contrarietas quædam: quia aqua humida est,terra vero sicca,sed non est solida.i.totalis contrarietas,quia terra est frigida,& sicca,aqua autem est frigida,& humida.quantū ad frigidum non repugnant , sed quantum ad siccum . in omni autem contrarietate solida sunt.4.extrema cōtrarietatis dissimilia.vt in igne,& aqua sunt calidum,& siccum,frigidum,& humidum.

In contrarietate autem elementorum non solida ponūtur solum tres qualitates dissimiles:sicut in aqua , & terrā solum sunt siccum , frigidum , humidum in duabus autē harum qualitatum est contrarietas.s.humido,& sicco . Idō aqua,& terra quorum alterum siccum alterum humidū est,non potest ligari sine medio : & quia est vnica contra- K rietas vnicum est medium scilicet frigiditas: ei quippe cōuenit humidum,& siccum aduenire : & istud medium in quo conueniunt non est in alio,sed in ipsismet ; quia terra est sicca,& frigida,& aqua est humida,& frigida.Ideo impossibile est poni elementum medium inter aquam,& terram:quia si medium esset,communicaret naturam vtriusque:& quia in quo colligantur aqua, & terra , est vnicum medium,quia contrarietas non est solida,id quod poneretur inter aquam,& terram,vnicam qualitatem necessario haberet:nullum tamen elementum vnicam habet qualitatem,sed quodlibet duas.ergo impossibile est poni elementum medium inter aquam,& terram.

Item impossibile est medium elementum poni inter aquam,

aquam,& terram,quia quodlibet elementum duas habet A qualitates:terra ergo,& aqua.4.habebunt.sed duæ earum repugnant.'ergo duæ aliæ erunt similes, ita quòd qualitas vnius sit qualitas alterius. Si autem esset colligatio eorũ in aliquo medio distincto ab eis, non possent cõmunicare in se ipsis: sed cõicant in se ipsis, ita quòd qualitas vnius est qualitas alterius. ergo non possunt communicare in aliquo medio distincto.

Item aqua,& aer habent contrarietatem simplicem:solum.n.sunt in eis tres qualitates dissimiles,s.frigidum calidum,& humidum.nam aer calidus,& humidus est:aqua verò frigida, & humida:ideò non põt ligari nisi vnico medio:& istud est vna de illis tribus qualitatibus,s.humidũ. nam frigidum aqueum,& calidum aereum repugnant,ergo dabitur vnicum medium,s.humiditas,quæ frigiditati conuenit,& calori, & quodlibet eorum humidum erit. Non potest autem poni elementum medium inter aquã, B & aerem.quia cum illud sit in quo communicant aqua,& aer,& in quo ligantur:non possunt tamen ligari in duabus qualitatibus,cum non habeant solidam contrarietatem.ergo illud elementum, quòd medium esset, solum haberet vnam qualitatem,quòd impossibile est. Omne.n.elementum duabus consistit qualitatibus,& repugnat toti ordini naturæ,& continuitati rerum atque motus,quòd aliquod elementum, aut tempus vnicam habeat qualitatem: non est ergo elementum medium in quo communicant,sed in se ipsis suscipiunt communicationem eiusdem qualitatis, scilicet,quòd ambo habeant humiditatem.

An elementa,quæ simplicem contrarietatem habent possint copulari duabus qualitatibus. Quæst. L.

Dicet aliquis,quòd elementa, quo habent contrarietatem non solidam,sufficienter colligari põt vnica me- C dia qualitate, non tamen tollitur quin colligari possint in duabus.Respondẽdum impossibile esse,quòd ea,quę simplicẽ contrarietatem habent, duabus medijs qualitatibus copulentur,sicut impossibile est etiam ea,quę solidam habent contrarietatem vnica ligari qualitate. Nam si in duabus colligarentur,aut colligarentur communicando in se ipsis,aut in aliquo tertio. Si autem dicatur, quòd in seipsis colligantur,est impossibile dictum,quia tunc habebit vnũ elementum duas qualitates quas habet alterum, vt quòd aer habeat duas qualitates quas habet aqua, & quòd esset frigidus,& humidus sicut aqua.sed tunc aqua,& aer essẽt idem elementum. Impossibile est igitur duo elementa habere per omnia similes qualitates. Nec potest dici, quòd colligẽtur in aliquo medio per duas qualitates, quia si inter aquam,& aerem esset medium elemẽtum aliquod par- D ticipans duas qualitates horũ, aut illud haberet duas qualitates aquæ,aut duas qualitates aeris, aut vnam qualitatẽ aeris,& aliam aquæ.non est.n.aliter possibile, aut imaginabile.Si primo modo,s.quod acciperet duas qualitates aqueas, quòd esset frigidum,& humidum sicut aqua,iam non esset elemẽtum medium inter aerem,& aquam,sed esset vera aqua. Si autem diceremus, quòd illud haberet qualitates aeris duas,non esset medium elementum,sed verus aer. Si autem dicatur,quòd haberet vnam qualitatem aeris,& aliam aquæ,aut diceretur,quòd habebat qualitatem illam in qua communicabant solum,scilicet humiditatem,quia aer est humidus,& aqua est humida, & hoc est impossibile, quia tunc constaret aliquod elementum vnica qualitate,quòd improbatum est. Si verò dicatur,quòd sumeret vnam ab aere,& aliam ab aqua, & tunc aut sumeretur caliditas aeris,& frigiditas aquę,& hoc est impossibile,quia E nullum corpus duas contrarias simul habet qualitates. Si verò sumeretur caliditas aeris,& humiditas aquę,nõ posset tale elementum medium dari,quia istud esset calidum & humidum,& non esset medium,sed esset ipse aer. Si autem sumeretur humiditas aeris,& frigiditas aquæ, etiam non poterit stare,quia tunc illud elementum erit humidũ & frigidum,& consequenter erit aqua. Est igitur impossibile,quòd inter aquam,& aerem detur medium elementum,& iste modus arguendi est per omnia,quòd inter terram,& aquam non possit dari, & inter aerem, & ignem, nec quicq̃ mutatur,nisi quia sunt diuersę qualitates ipsorũ.

Idem econtrario sequitur inter elementa,quæ hñt contrarietatem solidam, quod necesse sit poni aliquod medium elementum:nam aqua,& ignis solidam habent contrarietatem.si aũt nullum esset elementum medium, esset transitus,& continuitas naturæ ab vno in alterum:sed cum contrarietatem solidam habeant nullam naturæ habent cognationem.ergo non est vlla continuitas inter ea,sed in rebus naturæ est continuitas, vt totum vniuersum in quadã consistat vnitate.ergo non poterunt stare sine medio. Si autem colligantur cum sit in eis contrarietas, nõ possunt vnica qualitate colligari, vt si contrarietas frigidi,& calidi,colligaretur per vnicam qualitatem in igne,& aqua, maneret adhuc contrarietas humidi, & sicci in eisdem sine aliqua colligatione, sed a contrario in contrarium in natura non fit transitus sine medio. ergo necesse erat etiam istam secũdam contrarietatem colligari,ideò erant necesse duæ qualitates in quibus colligentur.Et nunc aut colligabuntur in istis qualitatibus in seipsis,aut in aliquo medio, quòd habeat duas qualitates. Si autem in seipsis est impossibile, quia tunc haberet vnum eorum duas qualitates quas hẽt alterum,& sic non maneret contrarietas solida imò nec aliqua contrarietas,sed totalis similitudo,& iam non erat cõparatio contrariorum.hoc aũt est impossibile.Item quia si vnum haberet duas qualitates,quæ essent alterius,esset penitus idem,sed duo elementa non sunt idẽ. necesse est igitur, quòd colligatio illa sit in aliquo medio habente duas qualitates,& illud necessario est elementum.

De aere quoque,& igne dicendum est,quòd habẽt simplicem contrarietatem, quia solum reperiuntur in eis tres qualitates dissimiles,s.caliditas,siccitas,& humiditas: In duobus eorum repugnant in quibus est simplex contrarietas:ideò vnico medio necesse est colligari, vt supra inductum fuit in cæteris.s.siccitas ignis,& humiditas aeris cõtrariantur,& colligãtur vnico medio,s.caliditate.quæ vtrique conuenit,& istud medium colligans non est in aliquo distincto ab eis,& intercidente,sed in ipsismet,quia quodlibet eorum est calidum.nec potest poni aliquod medium elementum,quia in elementis habentibus simplicem contrarietatem impossibilis est copulatio per aliquod mediũ elementum, vt supra declaratum est.

An quodlibet elementum habeat in se simplicem contrarietatem,& solidam,& an quodlibet habeat contrarietatem ad tria ad vnum solidam,& ad duo simplicem, & de regulis Platonicis de quadratis, & cubis. Quæst. LI.

Sciendum est circa supradicta,quòd omnia elemẽta habent inter se contrarietatem solidam, & simplicem, ita quòd quodlibet elementum habet simplicem contrarietatem,& solidam.

Est autem ista regula,quòd quodlibet elemẽtum habet contrarietatem solidam ad aliquod alterum:sed nullũ habet contrarietatem solidam ad immediatum sibi:terra.n. habet solidam contrarietatem ad aerem, vt supra probatum est,quia habet.4.extremitatas dissimiles. Aqua habet solidam contarietatem ad ignem, ex eadem causa aer habet solidam contrarietatem ad terram:ignis habet solidam contrarietatem ad aquam. Quod autem nullum habeat contrarietatem solidam ac elementum immediatum patet,quia terra immediatum est aquæ, & simplicem habent contrarietatem,quia solum habent tres extremitates, vel qualitates dissimiles. Aquæ aer immediatus est, & inter eos simplex est contrarietas: aeri vero igni cõiungitur, & solidam contrarietatem nequaquam habent. Quare autem,quæ solidam contrarietatem habent, non coniungantur siue sint tempora siue elementa,supra declaratũ fuit. s. ad dandum continuitatem in processu naturæ, & in ipso vniuerso.Considerandum autem circa istam colligationẽ contrariorum siue in elementis siue temporibus,quòd colligatio contrariorum est, vt ipsa contraria per aliquid sic disponantur,quòd ab vno ad alterum sit processus. Natura autem non potest facere processum nisi per continua, quia motus de genere continuorum est quantum ad aliquid Incontinuis autem vltima sunt idem, cum partes continuorum copulentur ad terminum communem. ergo si motus fieri debet ab aliquo in alterum, oportet quòd illa *In q. 46.* *Notabile.*

quòd illa duo aliquo modo sint idem: & hoc non põt esse F nisi per continuitatem, ita vt copulentur quęcunque assignatæ partes ad terminum cõem. In contrariis aũt si ipsa sola accipiantur, est impossibile, quia non hñt aliquã vnitatem neq; identitatem, cum non copulentur partes eorũ ad aliquid cõe. Si ergo debet fieri motus ab vno contrario in alterum, oportet quòd ponatur aliquod mediũ in quo reducantur ad identitatem, ita vt ipsa contraria, quæ sunt partes, & extremitates reducantur ad hoc, ꝙ copulẽtur in termino cõi. sed elementa, quæ hñt contrarietatem, vt ipsa tpa sunt entia in natura. Ad hoc ergo, ꝙ fiat motus per ipsa tanq̃ per continuum ab vno in alterum, necesse est, ꝙ aliquod medium intercidat in quo contraria iam nõ sint cõtraria, sed copulentur, & sint idem atque similia, & tunc fiet motus per illa. De hoc dr̃ in habentib. solidã contrarietatem, ꝙ copulantur duob. mediis qualitatibus. i. quòd ad hoc ꝙ fiant similia, & de vno ad alterũ sit cõtinuitas, opor G tet poni duo media, vt patet de aqua, & igne quæ habẽt solidam contrarietatem, non posset poni aliquod medium, qd haberet vnicam qualitatem. Nã si illa esset, aut esset media in contrarietate calidi aquei ad frigidum aqueum, aut in contrarietate humidi ad siccum. Si primo modo poneretur medium humidum, cui conuenit vtrunque, & esset illud elementum medium humidum solum: sed tunc non esset continuitas in processu de vno elemento ad alterum, quia ab aqua versus ignem procedi posset per medium illud, quòd erat humidum, vt. s. ab humido aqueo transiretur ad humidũ medii elementi, sed ab illo non posset transiri in ignem, quia non est aliqua similitudo cum ibi nõ sit aliquod humidum. Si aũt ponatur mediũ alterius cõtrarietatis, s. humidi, & sicci aquei, & ignei, erit illud calidũ, sed tunc non erit continuitas nec transitus ab vno in alterũ quia poterit ab igne ad illud mediũ esse trãsitus. s. a calido H igneo ad calidũ aereum, sed non poterit esse cõtinuitas inde ad aquam, cum nõ repertatur aliquid calidum in aqua. Ad hoc ergo, quòd sit continuitas, & transitus ab vtroque in alterum, oportet dari duo media pro duabus contrarietatibus, quas dicit solida contrarietas. Erit autem medium illud calidum, & humidum: calidum vt sit medium contrarietatis sicci, & humidi. humidum vt sit medium contrarietatis calidi, & frigidi, & tunc transibitur ab vtroq; in alterum: quia transibitur ab aqua in medium illud, quia humidum est, vt transeatur ab humido aqueo in humidũ aereum, quòd est per continuitatem, & identitatem. Transibitur etiam ab illo medio in ignem, quia illud medium est calidum, & trãsibitur a calido aereo in calidum igneũ in quo transitu est continuitas. Aer igitur, qui medius est aquę, & ignis, duas habet qualitates medias: vnam, vt possit transire ab igne versus aquam per continuum, & aliam I vt transeatur inde ad aquam, vel ab aqua versus ignem.

Idem transitus in terra, & aere, quòd non possunt ligari vnico medio. Item quod diuersum est in aqua, & terra. Et etiam in aere, & igne eo, quòd vnum medium ad colligandum illa est. Quæst. LII.

IDem autem in terra, & aere est solida contrarietas, & non possunt ligari vnico medio, quia illud tunc esset solum ad vnam contrarietatem, est enim terra sicca, & frigida, aer verò humidus, & calidus. Si autem ponatur vnicũ medium solum erit ad colligandum vnam contrarietatẽ, vt ponatur inter terram, & aerem vnum mediũ, quòd sit frigidum, solum erit ad colligandum contrarietatem, quæ est humidi aerei, & sicci terrei. nam vtrique harum qualitatum frigidum conuenit: hanc tamen solum existente nõ K posset fieri transitus ab vno in alterum cum nõ esset continuitas, quia quamquam a terra posset fieri transitus in mediũ illud frigidum, propter, quod terra est frigida, & fieret motus per continuum, tamen non posset inde fieri motus ad aerẽ, quia non esset continuitas. nam de frigido non transitur ad aerem cum nihil ibi tale sit. Si autem ponatur medium alterius contrarietatis. s. humidum, non erit continuitas, nec transitus a terra in aerem, & econuerso, quia licet ab aere posset transiri versus terram ad illud mediũ, scilicet vt transeatur ab humido aereo in humidũ aqueũ, conuenienter positum est. sed inde non poterit fieri transitus in terram, quia terra est frigida, & sicca. Nulla autem est similitudo humidi ad hæc. A terra etiam versus medium illud non est transitus aliquis, quia non est similitudo. ideò necesse est, vt dẽtur duo media, s. frigidum, & humidum, & propter frigidum poterit transiri a terra versus aerem per illud medium, quia est frigidum, & fiet transitus a frigido in frigidum. s. a frigido terreo in frigidum aqueum. Deinde poterit transiri in aerem per aliud medium, s. per humidum, & sic transibitur ab humido aqueo in humidum aereum, & fiet totus motus per continuum, & idem. In elementis autem, quę hñt contrarietatem non solidam vnum medium ad colligãdum illa est, s. quòd ad hoc quòd transeatur ab vno in alterum per continuitatẽ, & similitudinem, solum est necessaria vna qualitas media vt inter aquam, & terram: habent enim simplicem contrarietatem. s. vnam sicci, & humidi ideo est necessarium vnũ medium. s. frigiditas, quod est in vtroque, quia terra est sicca, & frigida, & aqua humida, & frigida, & a frigido terreno fit motus in frigidum aqueum, nec possunt dari duo media, vt supra declaratum est.

In aqua quoque, & terra similiter est, quia sunt non habentia contrarietatem solidam. Fit autem transitus ab vno in alterõ per vnicũ mediũ. iõ vnico medio colligantur est, enim aqua frigida, & humida, aer calidus, & humidus: istud medium, quòd est humidum reperitur in vtroque, & est sufficiens ad hoc, quòd fiat transitus, & continuitas ab vno in alterum, quia transibimr ab humido aqueo in humidum aereum. In aere etiam, & igne idem reperitur, quia sunt contraria non solida habentia vnicum medium, quia illud est sufficiens, vt transeatur ab vno in alterũ. Est enim aer humidus, & calidus, ignis vero siccus, & calidus, transibitur igitur ab vno in alterum. s. a calido aereo in calidum igneum, nec requiratur aliquod alterum, vt transeatur ab vno in aliud: ideo vnico medio copulantur. Et per hunc modum est continuitas, & motus per elementa ab vno in alterum, s. a frigido terreno in frigidum aqueum, & inde ab humido aqueo in humidum aereum, & inde a calido aereo in calidum igneum, & inde a sicco igneo in siccum terreum per circulum.

Quod in colligatione elementorum altitudo diuitiarum sapiẽtia, & scientia Dei declaratur sup. q. 46. Et de quadratis, & cubis explanatio cum Platonicis, vt elementorum intelligatur proportionalis ligatio. Quæst. LIII.

ECce enim quam magna est sapientia dispositionis Dei in colligatione elementorum, quia quædam colligantur vnico medio, quædam verò duobus, & hoc est, quòd dicit Boetius de consolatione lib. 3. Met. 9. s.

Tu numeris elementa ligas, vt frigora flammis.
Arida conueniant liquidis: ne purior ignis.
Euolet: & mersæ deducant pondera terras.

Idest, quòd elementa colligata sunt numeris. i. numeralibus proportionibus.

Est aũt in numeris proportionandis regula, ꝙ duo numeri solidi. i. cubici sic se habent, ꝙ inter quoscunq; duos necesse ẽ reperiri duos numeros cõtinuo ꝓportionales, & nõ possunt coniungi per vnicum continuo proportionalẽ.

In numeris planis quadratis est regula, quod inter quoscunq; duos numeros planos est reperire vnum continuo proportionalem, & non poterunt reperiri duo. Exemplũ de primo, vt bis duo bis. s. octo est cubus, vel solidus, quia tribus dimensionibus cõstat sicut solidæ quantitates, quæ vocãtur corpora in quantitate. Secundus cubus immediatus est, qui consurgit ex numero ternario, s. ter tria, ter, s. 27. hi duo sunt primi cubici numeri: isti non possunt ligari vnico numero continue proportionali eis, sed est necesse ligari duobus. nam non est inter 8. & 27. aliquis vnus numerus, qui se habeat ad 8. in eadem proportione in qua se habeat ad 27. s. quòd si fuerit duplus ad 8. sit subduplus ad 27. & sic de aliis nominibus proportionum. Reperiuntur tamen duo, qui sunt continue proportionales, ꝙ ita sicut se habet octo ad primum eorum, ita se habet secundus ad 27. & isti sunt 12. & 18. quia octo se habet ad 12. in sub sexquialtera. & 12. ad 18. & in sub sexquialtera: idem 18. ad 27. vt patet inspiciendo.

Regula Platonica de dando varia media quadratis, & cubis, & sic in habẽtib. simplicẽ cõtrarietatẽ, & solidam, vel cubicam.

Si accipiantur alij duo cubi.s. ex quaternario fiat vnus. quatuor quater sunt.64.ex quinario fiat alius cubus.quinquies quinq; quinquies,s.125.isti duo cubi sunt immediati:quia radices eorum sunt numeri lineales immediati: & non reperietur aliquis numerus continuo proportionalis inter eos si sit vnus.vt patet si omnia intermedia diligenter quis inspiciat. Reperiet tamen duos numeros continuo ꝓportionales octoginta,& centum,quia.64.se habet ad 80. sub sexquiquarta &.80.ad centum sub sexquiquarta, & centum ad.125. sub sexquiquarta: & sic de omnibus numeris cubis.

In numeris autem planis necesse est ꝙ inter quoscunque numeros planos reperiatur vnus numerus proportionalis solum: vt bis duo sunt quatuor:& est primus quadratus. Fiat alius quadratus immediatus.s. ter tria.s.9. sunt duo plani immediati:quia radices eorum sunt numeri simplices lineales immediati.inter hos est vnicus proportionalis.s.6.quia.4.ad.6.sub sexquialtera:& 6.ad 9. sub sexquialtera. Accipiātur alii duo quadrati.s. ter tria sunt.9.& quater quatuor sunt.16. solum est vnus numerus continuo proportionalis.s.12.quia.9.est in sub sexquitertia ad 12.& 12. ad.16.in sub sexquitertia. Semper igitur in solidis numeris immediatis necesse est duos numeros continue proportionales reperiri, & in planis solum vnum inter duos immediatos:hæc est regula de proportione numerorum.

Eadem autem est in elementis.s.ꝙ quęlibet duo elemēta habentia solidam contrarietatē hn̄t necessario duas qualitates medias quibus copulentur:& quęlibet duo elementa habentia planam contrarietatem habent vnicam qualitatem continuo proportionalem in qua copulentur. De solidis patet vt inter terram, & aquam, quę habent solidam contrarietatem dantur duæ qualitates mediæ sicut duo numeri medii inter cubos:& istæ sunt frigidum,& humidum in aqua: & tunc sicut se habet Terra ad Aquā in frigiditate, quia frigiditas aquę est maior frigiditate Terræ,ita se hēt humiditas aquæ ad humiditatem aeris. nam si frigiditas terrę est subdupla ad frigiditatē aquę: erit humiditas aquę subdupla ad humiditatem Aeris,& sic quocunq; nomine proportionis. Quid autem maior sit frigiditas aquæ, quam terræ manifestum est,quia qualitas principalis aquæ est frigiditas. in terra autem non est principalis,sed secundaria: ita humiditas in aqua est minor,quàm in aere, quia qualitas principalis est in Aere humiditas, in aqua autem est secundaria.

Prosequitur adhuc proportionalia media, quæ conueniunt in in elementorum ligationem secundum eorum contrarietates ad inuicem.
Quest. LIIII.

IN aqua autem. & igne est idem modus,quia sunt cōtraria solida.vt declaratum est,cum hēant quatuor extremitates contrarietatis:& dantur inter ea duo media proportionalia.s. humidum,& calidum in Aere,quę sunt proportionalitēr se habentes,quia sicut se hēt humiditas aquæ ad humiditatem aeris: ita se habet caliditas aeris ad caliditatem ignis:& sunt.4.termini discontinue proportionales.nam minor est humiditas Aquę humiditate aeris: & caliditas aeris caliditate ignis: & si humiditas aquæ est subdupla ad humiditatem. aeris, caliditas aeris erit subdupla ad caliditatem ignis. Quod sit maior humiditas aeris,quam aquę patet,quia in aere est qualitas principalis,in aqua vero est secundaria. Quod calor maior sit in igne,quā in aere eadem ratio est fundamentalis. In elementis habentibus contrarietatem non solidam est vnica qualitas medio modo proportionalis scilicet inter terram & aquam non habentes solidam contrarietatem medium est frigiditas,in qua communicant siccitas terrea,& humiditas aquea & est proportionalitas trium terminorum, vt videtur continue proportionabilium scilicet quòd sicut siccitas terrea se habet ad frigiditatem terream: ita se habet frigiditas aquea ad humiditatem aqueam. Velut si dicamus sicut se habet.9.ad 6.ita se habet.6.ad 4. nam siccitas terræ est maior frigiditate terræ: ita frigiditas aquæ est maior humiditate aquæ. Quod sit siccitas terræ maior frigiditate eiusdem patet: quia siccitas est qua-

A litas principalis terrę:frigiditas autem est secundaria. Qđ in aqua frigiditas sit maior humiditate patet:quia frigiditas est principalis qualitas aquę humiditas vero secundaria:ideo si siccitas in terra est dupla ad eius frigiditatem, erit frigiditas in aqua dupla ad eius humiditatē. Ita aqua ad aerem habet contrarietatem non solidam: ideo est vnicus terminus medius proportionalis,vt videtur scilicet frigiditas,humiditas,caliditas. Est autem proportionalitas: quòd sicut se habet frigiditas aquæ ad humiditatem suā, ita se habet humiditas aeris ad caliditatem suam, sed frigiditas aquæ est maior humiditate eius in aliqua proportione.ergo humiditas aeris erit maior caliditate sua in eadem proportione,in qua frigiditas aquæ se habebat ad humiditatem. Item aer & ignis habent contrarietatem non solidam,& sunt vt videtur in eis tres termini proportionales dato vno medio scilicet humiditas caliditas,siccitas:in
B quibus est proportionalitas continua.s.ꝙ sicut se habet humiditas aeris ad caliditatem eius, ita se hēt caliditas ignis ad siccitatem illius. Maior est enim humiditas in aere,quā caliditas: ita in igne maior est caliditas, quam siccitas. Item in igne,& terra per circulum est contrarietas non solida:quia ignis est calidus, & siccus:terra vero frigida & sicca:& datur in eis vnum medium proportionabile.scilicet siccitas:& tunc sicut se habet caliditas ignis ad siccitatem eius: ita se habet siccitas terrę ad frigiditatem eius: sed maior est caliditas ignis siccitate sua.ergo siccitas terrę frigiditate terræ maior est in eadem proportione. Aliqui falluntur in hoc putantes in elementis habentibus solidā contrarietatem esse duos terminos medio modo proportionales:in habentibus autem contrarietatem non solidam esse vnicum terminum continue proportionalem. Sed falsum est:quia vtrobique sunt duo termini continue propor
C tionales:ideo vtrobique est proportionalitas discontinua: nam vtrobique sunt quatuor termini.sed in hoc differt quia in habentibus contrarietatem solidam sunt duę qualitates mediæ re,& nomine differentes,& ita sunt quatuor termini omnino differentes,& proportionales in proportionalitate discontinua. In quibus autem est contrarietas non solida est vna qualitas secundum nomen sed non secundum rem,quia non accipitur eadem qualitas in vno elemento, ideo non sunt tres termini proportionales sed quatuor, & isti non sunt proportionales continue sed discontinue. Sicut dicendo,sicut se habet frigiditas aquę ad humiditatē aquę,ita se habet humiditas aeris ad calorem aeris, sunt enim soli tres termini quantum ad nomen.s.frigiditas humiditas caliditas,& tamen humiditas non est vnicus terminus,quia accipitur bis.s. in aqua, & in aere, & ita non est eadem humiditas,vnde neque est continua proportio-
D nalitas. Fieret autem continua proportionalitas si diceretur,sicut se habet frigiditas aquæ ad humiditatem aquæ, ita se habet humiditas aquæ ad calorē aeris.& tamen hoc falsum est,quia humiditas aquæ,& caliditas aeris nō sunt proportionales in aliqua proportione cognita, & sal[?]ē nō se habent inter se sicut frigiditas,& humiditas aquæ,quæ sunt qualitates eiusdem elementi,etiam hoc modo maneret vna qualitas aeris scilicet humiditas non proportionata alicui,ideo debet fieri proportionalitas vbique. & sunt quatuor termini sicut dictum est. In auctoritate Boetii adde batur de ponderibus elementorum scilicet ne ignis euolet,& pondera deducant mersas terras,de quo ita est altissima speculatio in proportionibus ponderum sicut in proportionibus actiuarum & alteratiuarum qualitatum, sed hoc sequestratum est a pręsenti inquisitione.

E *De contrarietate solida,& simplici 4.temporum anni:& de proportione,& colligatione illorum per quæ media consistat.* *Quæst. LV.*

SIcut autem de proportionibus qualitatum in elemētis quatuor dictum est, ita & in quatuor tēporibus anni, quia in eis reperitur solida contrarietas in quibusdam,& in aliis plana. Inter ver & autumnum est solida contrarietas; ideo necesse est dari duo media proportionalia, ver.enim est calidum,& humidum, autumnus frigidus, & siccus,in quibus sunt quatuor extremitates dissimiles, quę faciunt solidam cōtrarietatem,& necesse est uniri per duo

duo media, nã quęlibet contrarietas exigit unum mediũ ad copulandum.s.caliditas veris, & frigiditas autumni sunt contrarię, & habent medium.s.siccum, quia siccum frigiditati, & caliditati conuenit. Si autem non detur mediũ aliud, manebit alia contrarietas.s.humidi, & sicci, cõtraria tamen nunquam possunt copulari nisi per medium ergo dabitur alia qualitas media.s.calidum, vtrique enim conuenit. Ex quo sequitur quòd necessario inter ver & autumnum intercidit vnum tempus medium, quòd sit siccum, & calidum, quia sine his duabus qualitatibus non vniuntur ver, & autumnus, & istud tempus est æstas. sunt autem istæ duę qualitates ęstatis tanquam duo termini ꝓportionales inter ver, & autumnum, cũ habebant cõtrarietatem solidam. Et fit sic proportionalitas. sicut se habebãt caliditas veris ad caliditatem æstatis, ita se habet siccitas ęstatis ad siccitatem autumni, sed caliditas veris est minor caliditate ęstatis. ergo siccitas æstatis est minor siccitate G autumni. Veritas proportionalitatis patet, quia minor est caliditas veris, quam ęstatis, quòd ad experientiam patet, & in maturatione quoque fructuum: ita minor est siccitate autumni. Hoc apparet etiã ex maturatione, quia fructus, qui sunt styptici, & duri in tota æstate, in autumno decoquuntur. quod adhuc magis apparet ex fluore foliorum. nam illud fit ex desiccatione humidi glutinosi, quod haberent folia ipsis ramis, & nõ fuit desiccatum istud humidum in tota æstate, & magis apparet in desiccatione foliorum in seipsis, quia in tota ęstate erant viridia in autumno autem deperdita viriditate albescunt; viriditas tamen ex abundantia siccitatis perditur.

Item patent prædicta, quia caliditas est propria qualitas æstatis: veris autem econtrario: ita siccitas est qualitas principalis autumni, & secundaria æstatis. ergo minor in ęstate quam autumno. Ideo si caliditas veris est subdupla H ad caliditatem ęstatis, erit siccitas æstatis subdupla ad siccitatem autumni. vnde ligantur ver & autumnus proportionalibus cuborum numerorum per duo media cõtinue proportionalia.

Item æstas ad hyemem habet solidam contrarietatem: quia sunt in eis.4.extremitates dissimiles calidum, & siccum, frigidum, & humidum: & ligantur necessario duabus mediis qualitatibus. nam contrarietas, quæ est calidũ ęstatis, & frigidum hyemis ligãtur vno medio scilicet siccitate quę vtrique conuenit; quia calida interdum sicca sunt, & frigida quoque interdum sicca: & humidum hyemis, & siccum ęstatis ligãtur alio medio frigido, quia vtrique frigidum conuenit. si autem poneretur vnicum de his pro medio non posset esse inter hęc: quia esset medium in vna contrarietate, & non in alia. tunc vbicunque manet cõtrarietas non potest esse continuitas: necesse est ergo etiam I pro alia contrarietate poni medium.

Item causa est, quia si vna qualitas poneretur solũ media, non posset esse medio modo proportionalis inter hyemem, & ęstatem, quia si ponatur medium siccum quamquam habeat aliquam proportionalitatem ad siccum æstatis, tamen non habet proportionem ad hyemem: quia non est aliqua qualitas hyemis ad quã sic se habeat siccitas autũni, sicut se hẽt siccitas æstatis ad siccitatem autumni: nã si conferatur siccitas ęstatis ad siccitatẽ autũni est minor illa. Ita siccitas autũni comparata ad aliquam qualitatẽ hyemis, deberet esse minor illa in eadẽ proportione. sed falsũ est, quòd patet, quia siccitas autumni, non est minor frigiditate hyemis. nam sicut frigiditas hyemis est principalis qualitas sua, ita siccitas est principalis qualitas autumni. ergo non erit vna maior alia.

Item non potest dici, quòd siccitas autumni sit minor humiditate hyemis: quia humiditas non est principalis: qualitas hyemis: siccitas autem est principalis qualitas autumni. ergo non est minor siccitas autumni humiditate hyemis, sed potius est maior: ideo data vnica qualitatẽ materiæ inter autumnum, & hyemem non poterit esse alia medio modo proportionalis. Detur autem alia.s.frigiditas quæ sit media inter hyemem, & æstatem non poterit esse medio modo proportionalis, quia si dicamus sic: sicut se habet caliditas æstatis ad frigiditatem autumni, ita se habet frigiditas autumni ad frigiditatem hyemis: non est ibi aliqua proportionalitas, quia caliditas æstatis habet se F ad frigiditatem autumni vt ad minus, quia caliditas est principalis qualitas æstatis, & frigiditas non est principalis qualitas autumni. frigiditas autem autumni non se habet in eadem proportione ad frigiditatem hyemis, quia maior est frigiditas hyemis frigiditate autumni, quia frigiditas est principalis qualitas hyemis, & non autumni.

Si fiat alio modo ista proportionalitas. scilicet sicut se habet caliditas æstatis ad frigiditatem autumni, ita se habet frigiditas autumni ad humiditatem hyemis, non est verũ, quia non est ibi vera proportionalitas, quia frigiditas autũni est minor caliditate æstatis: vt sup. probatum est. Frigiditas tamen autumni non est maior hyemis humiditate, cum sit frigiditas qualitas secundaria autumni, & humiditas similiter qualitas secundaria hyemis. ergo æqualiter vel similiter se habent, & non secũdũ habitudinẽ excessus.

Si fiat aliter proportionalitas ex parte æstatis.s. sicut se G habet siccitatem autumni, ita se habet siccitas autumni ad frigiditatem hyemis. non est enim ibi vera proportionalitas, quia siccitas æstatis ad siccitatem autumni habet se vt minor, cum sit siccitas principalis qualitas autumni, & secundaria qualitas æstatis: sed siccitas autumni non se habet sic ad frigiditatem hyemis, quia ista sunt æqualia. nam sicut est principalis qualitas autumni, siccitas, ita principalis qualitas hyemis est frigiditas.

Fiat aliter proportionalitas, sicut se habet æstatis siccitas ad siccitatem autumni: ita se habet frigiditas autumni ad humiditatem hyemis, sed non est ibi vera proportionalitas: quia siccitas æstatis ad siccitatem autumni habet se vt minor: siccitas tamẽ autumni ad humiditatem hyemis habet se vt maior, quia siccitas est principalis qualitas autumni: & humiditas non est principalis qualitas hyemis. Non poterit ergo reperiri aliqua vna qualitas media pro- H portionalis inter ęstatem, & hyemem, quia est in eis solida contrarietas, sed datis duabus mediis qualitatibus proportionalib. reperietur colligatio, vt quòd ponatur frigiditas & siccitas tanquam media duo inter hæc proportionalia: & tunc sicut se habet siccitas æstatis ad siccitatem autumni: ita se habet frigiditas autumni ad frigiditatem hyemis: & est vera discontinua proportionalitas, quia siccitas æstatis est minor siccitate autumni, ita frigiditas autumni est minor frigiditate hyemis. Omnia hęc supra inducta sunt. Iste modus est ad probandum de vere, & autumno, quòd necesse est intercidere duas qualitates medio mõ proportionales, ita de igne, & aqua, & de terra, & aere, quia inter quęcunque istorum est solida contrarietas, ideo nõ potest dari vnicum medium inter hæc continue vel discontinue proportionale. In temporibus autem habentibus contrarietatem non solidam vnica qualitas media proportiona- I lis discontinue datur, sicut inter ver, & ęstatem, in quibus sunt tres extremitates dissimiles, scilicet calidum, humidum, & siccum, medium est calidum, quòd conuenit humido veris, & sicco æstatis, & habet se medio proportionale inter hęc, quia sicut se habet humidum veris ad calidũ eius, ita se habet calidum ęstatis ad siccum eius. Et quamquam videantur hic esse quatuor termini: tamen solum sunt tres, scilicet calidum, siccum, & humidum intelligendo, vt declarauimus præcedenti. q. scilicet quòd sunt tres termini quantum ad vocem, & quantum ad speciem, sed quantum ad rem sunt quatuor termini. Et tenet verũ ista proportionalitas, quia humidum est maius in vere, quam calidum, ita calidum est maius in æstate, quam siccum. & si velimus ponere duos terminos medios proportionales nõ poterunt poni: sicut inter duo quadrata immediata nõ K potest poni ꝙ sint duo numeri continue proportionales.

Inter bina tempora anni non potest dari medium tempus.

Item quia cũ non sit contrarietas sulida est vnica, & illa non põt colligari nisi vnico medio, ideo impossibile est inter ver, & ęstatem esse tempus medium, quia omne tẽpus habet duas qualitates, sed inter ver, & æstatem nõ possunt esse duæ qualitates mediæ, cum solum sit contrarietas vnica, ergo impossibile est intercidere tempus medium inter ver, & æstatem nec inter æstatem & autumnum. Eodẽ.n. modo est contrarietas non solida, quia sunt tres termini solum, s. calidum siccum & frigidum: & medium est siccum quod conuenit caliditati æstatis & frigiditati autumni. est autem proportionale, quia sicut se habet caliditas æstatis ad siccitatem suam, ita siccitas autumni ad frigiditatem

tatem suam.caliditas æstatis maior est siccitate eiusdem, A cum caliditas sit principalis qualitas eius,& siccitas sit secundaria, ita qualitas principalis autumni est siccitas,& frigiditas est secundaria:nec potest intercidere tēpus medium inter æstatem & autumnum,quia habent vnicam qualitatem mediam in qua colligantur,sed nullum tempus hēt vnicā qualitatē. Inter autumnū & hyemem ēt nō est solida contrarietas,quia sunt tres extremitates solū,s.siccū frigidū,humidū,& habent se proportionaliter: quia sicut se habet siccitas autumni ad frigiditatem eius,ita frigiditas hyemis ad humiditatem illius, quia siccitas autumni est maior frigiditate sua,quia siccitas,est principalis qualitas & frigiditas secūdaria,ita in hyeme frigiditas est maior humiditate,quia est principalis frigiditas & secūdaria humiditas:nec intercidit tempus medium inter hæc ex causa dicta in superioribus. Inter hyemem & ver non est contrarietas solida,quia sunt tres extremitates solum,s.frigidum,humidum,calidum:& medium proportionale est humidum,quia sicut se habet frigidum hyemis ad humiditatem eius,ita humidum veris ad caliditatem eius,nā frigiditas hyemis est principalis qualitas & humiditas secundaria:in vere humiditas est principalis qualitas,& caliditas secundaria.

De contrarietate quatuor humorum solida & simplici:et colligatione illorum,& quæ requirant medium et quæ non in quo habet quid speculetur philosophus & medicus.

Quæst. LVI.

Sicut autem de quatuor elementis,& temporibus maioris mundi dictum est, ita de quatuor humoribus hominis qui est minor mundus conformiter dicendum est: quod sunt duo eorum habentes solidam contrarietatem adinuicem, & rursus inter eos successiue est contrarietas non solida:sunt enim menlacholia, phlegma, sanguis,cholera:& ista a quatuor qualitatibus elementalibus principaliter denominationem habet,s.cholera a calore,sanguis ab humiditate,phlegma a frigiditate,melācholia a siccitate,Non tamen sunt solæ istæ quatuor qualitates in his,sed quilibet humor duas habet : nā si quilibet haberet vnicā, nulla esset continuitas vnius ad alterum in processu naturæ,nec in motu,cum non sit similitudo,quia si melancholia solum sit sicca,erit phlegma frigidum. Cum istæ duæ qualitates absolute non habeant aliquam cognationē quia sunt disparatæ,non poterit esse continuitas inter eas , necerit trāsitus ab vno in alterum,sed erunt tanquam duo distincta,& disparata non habentia inuicem aliquem ordinem,sed non possunt esse in eodem quod habet vnitatem simpliciter aliqua, quę non habeant aliquem ordinem,nec harmoniam,aut continuitatem: quia tunc esset sicut aceruus lapidū.ergo non erit melācholia sicca solum, & phlegma solum frigidum,sed habent alias qualitates. Idem de sanguine & cholera dicendum est,sicut probabatur supra impossibile esse aliquod elementum vel tempus quod vnicam haberet qualitatem,sed duas necessario. Et in his inter melancholiam & sanguinem est solida contrarietas, quia sunt ibi quatuor extremitates,s. calidum, & frigidū, & humidum,& siccum: cum melancholia sit frigida & sicca, sanguis vero calidus & humidus. ista duo non possunt ligari vnico medio,quia ad hoc quod detur continuitas,oportet quòd inter contrarietatem aliquo mō detur similitudo & identitas,sed inter melancholiam & sanguinē sunt duæ contrarietates, quia inter calidum sanguinis & melancholię frigidum est contrarietas. Similiter humidū in sanguine ad siccitatem in melancholia repugnat. Ad primam contrarietatem necessarium est vnum medium, scilicet humidum.nam humidum conuenit calido & frigido.si autem non poneretur alia qualitas media, manet alia contrarietas secunda non ligata. humidum & siccum in sanguine & melancholia: & ista duo non possunt ligari mediante primo medio.scilicet humido, quia tunc humidum esset medium & extremū nec pōt manere non ligata,quia tunc non esset continuitas,cū duo contraria secundum se non habeant aliq̄ similitudinem nec continuitatē,sed potius repugnantiā & disparationē nisi detur aliqd alterum medium, in quo ipsa suscipiant similitudinē

In q. 46. Inter sanguinem & melancho. l tam contrarietas quæ sit, & probatur qui sit humor medius eis ligans.

& identitatem. Dabitur ergo aliud medium pro humido & sicco,& istud erit frigidum quod vtriq; conuenit:ligatur ergo melancholia & sanguis duabus qualitatibus medijs,s.humiditate,& frigiditate,& istud est in phlegmate Et ex hoc patet quod inter melancholiam & sanguinem necesse est dari humorem medium,quia non possunt colligari sanguis & melancholia nisi duabus medijs qualitatibus vt dictum est,sed istę duę qualitates non possūt esse in eis ergo sunt in medio aliquo distincto ab eis. Quod nō sint in eis patet:quia tūc quilibet eorum haberet illas duas qualitates,cum dicantur in duabus cōicare, sed impossibile est,quia tunc ambo essent idem humor,quia humores qui per omnia easdem qualitates habent sunt idē, sed isti duo cōicant ex fundamento dato. ergo sunt idem humori. Item si ambo cōicarent istas duas qualitates medias cum istę sint frigidū & humidum,& istę faciunt humorē phlegmaticū,sequeretur quēlibet horum esse humorē phlegmaticū,vnde melācholia & sanguis essent phlegma B Item si quilibet istorum cōicaret illas medias qualitates, iam non maneret solida contrarietas,immo nulla sed esset identitas. Ideo non diceretur quòd habētia solidam cōtrarietatem colligantur duabus medijs qualitatibus si efficiūtur vnum:sunt ergo necessario in medio aliquo distincto ab vtroque,quia duę qualitates faciunt humorem vnum. Ideo necesse est quod inter melacholiā & sanguinem detur vna tertia media natura quæ sit humor,& sit humida & frigida:& hoc est in phlegmate,illud medium datum inter ambos humores non potest habere vnicā qualitatem quia non esset transitus,nec continuitas ab vno in alterum nam si esset iste humor medius solum frigidus posset a melancholia transiri in illum per continuum,s.a frigido melancholico in frigidum phlegmaticum,non tamen posset inde transiri ad sanguinem in quo nihil de frigido est, vel veniendo de sanguine versus melancholiam trāsiri nō C posset,quia nulla erat conuenientia. Si autem illud mediū solum ponatur humidum,non posset esse transitus,quia licet a sanguine in phlegma transiri posset,s.ab humido sanguineo in humidum phlegmaticum,tamen inde in melancholiam transiri non posset,quia in melancholia nihil est de humido:necesse ergo fuit dari duo media,& tūc est continuitas & transitus,quia a melancholia transibitur versus sanguinem,s.a frigido melancholico in frigidum phlegmaticum.& ab humido phlegmatico transibitur ut humidum sanguineum.

Alia ratio ad idem. Et de proportione phlegmatis ad sanguinem & melancholiam & illorum inter se.

Quæst. LVII.

Item necesse erat dari duo media,quia cum ista duo haberēt contrarietatem solidam,non poterat dari vnicū D medium continuo proportionabile, sicut nec inter duos cubos immediatos nunquam datur vnicus numerus continuo proportionalis,sed duo. Nam ponatur vnicum medium in phlegmate,s.frigidum,non poterit istud esse continuo proportionale,vt si dicatur sicut se habet siccitas melancholiæ ad frigiditatem phlegmatis,ita se habet frigiditas phlegmatis ad caliditatem sanguinis:non stat ista proportionalitas,quia siccitas est principalis qualitas melancholiæ,ideo non est maior quàm frigiditas phlegmatis cum etiam sit frigiditas principalis qualitas phlegmatis: sed est proportio ęqualitatis,ideo sic se debet habere frigiditas phlegmatis ad caliditatem sanguinis: & tunc cum non sit simpliciter æqualitas in caliditate sanguinis, non est medium proportionale in proportionalitate continua vel discontinua. Si autem fiat aliter proportionalitas,s.sicut se habet siccitas melancholiæ ad frigiditatem phle- E gmatis,ita frigiditas phlegmatis ad humiditatem sanguinis.hic enim istæ qualitates sunt principales in his humoribus,ideo habent æqualitatem, & consequenter non est continua proportionalitas nec proprie proportionalitas. Hoc putant aliqui,sed falsum est,quia sicut est proportionalitas continua inter tria inęqualia,scilicet tria,sex, duodecim,ita est proportionalitas continua inter tria ęqualia, siue in numeris , siue in magnitudine , sed non sufficit illud medium vnicum proportionale pro duabus contrarietatibus,

Secunda ratio

rietatibus: ideo necesse est dari etiam aliam qualitatem medio modo proportionalem. Si autẽ fiat aliter, scilicet sicut se habet frigiditas melancholię ad frigiditatem phlegmatis, ita frigiditas phlegmatis ad caliditatem sanguinis, non est proportionalitas continua, quia frigiditas melancholiæ est minor frigiditate phlegmatis, cum in phlegmate frigiditas sit qualitas principalis, in melancholia autem est secundaria, sed non se habet frigiditas phlegmatis ad caliditatẽ sanguinis in proportione minoritatis, sed maioritatis, quia frigiditas phlegmatis est principalis qualitas eius, caliditas autem sanguinis non est principalis eius qualitas. Si autem fiat aliter proportionalitas, scilicet sicut se habet frigiditas melancholiæ ad frigiditatẽ phlegmatis, ita frigiditas phlegmatis ad humiditatem sanguinis: non tenet proportionalitas, quia frigiditas melancholiæ est minor frigiditate phlegmatis, & frigiditas phlegmatis sit æqualis humiditati sanguinis, cum vtraque sit in humore G suo qualitas principalis. Idem modus arguendi per omnia est, si ponatur aliud medium solum, scilicet humidũ phlegmatis, quia nunquam reperietur continua, neque discontinua proportionalitas tot modis variando proportionalitatem, quot supra variauimus. Necesse est igitur medium humorem, s. phlegma habere duas qualitates secundum quas sint proportionales isti humores, & tunc fiet ibi vera proportionalitas, s. sicut se habet frigiditas melancholię ad frigiditatem phlegmatis, ita se habet humiditas phlegmatis ad humiditatem sanguinis: est habitudo similis, quia frigiditas melãcholiæ est minor frigiditate phlegmatis, cum in phlegmate sit qualitas principalis, & in melancholia secundaria, ita se habet humiditas ad humiditatem, s. humiditas phlegmatis ad humiditatem sanguinis, quia humiditas in sanguine est qualitas primaria, & in phlegmate est secondaria. Alio modo potest fieri ista con- H tinua proportionalitas, s. sicut se habet siccitas melancholiæ ad humiditatem phlegmatis, ita frigiditas phlegmatis ad caliditatem sanguineam: & hoc verum est, quia siccitas est principalis qualitas melancholiæ & est maior humiditate phlegmatis, quia illa est cõditio eius minus principalis. Ita frigiditas phlegmatis ad caliditatem sanguinis, qoia frigiditas est principalis qualitas phlegmatis, & caliditas est minus principalis qualitas sanguinis.

Inter phlegma & choleram necessario datur humor medius, idest sanguis. Quæst. LVIII.

DE phlegmate ad choleram eodem modo dicendum est, quòd sunt habentes solidam contrarietatem, quia sunt in eis quatuor extremitates dissimiles. s. phlegma frigidum & humidum: cholera calida & sicca: ista I duo non possunt ligari vnico medio, qoia sunt in eis duæ contrarietates, sed duplici medio, s. humido & calido: nã quęlibet contrarietas vna qualitate media indiget ad colligandom. frigidũ ergo in phlegmate & calidum in cholera colligantur humido, quia humidum vtrique eorum conuenit. Manet secunda contrarietas, scilicet sicci & homidi: & ista non potest sine medio relinqui, quia tunc daretur discontinuatio: & consequenter tolleretur motus, q. fit per continuum: nec potest primum medium etiam esse medium pro hac continuitate, quia tunc idem esset mediũ & extremum, sed dabitur aliud medium, s. calidom quia huic conuenit tam siccum quam humidũ. duæ ergo qualitates sunt mediæ colligantes colerã & phlegma, sed istæ non sunt in eis, quia tunc sequerentur omnia inconuenientia quæ supra inducebantur de melancholia, & sanguine, K sed sunt in quodam tertio distincto, & ex hoc necesse est, quod sit inter phlegma & choleram medius quidã alius humor calidus & humidus, & iste est sanguis, & habet ille duas qualitates medias, secundum proportionalitatẽ inter phlegma & choleram. Non potest enim vnicus esse, quia tunc ponatur quòd sit illa humiditas, non erit continuitas, neque transitus inter hæc duo, nam poterit a phlegmate transiri versus choleram, s. de humido phlegmatico ad humidum sanguineum, inde tamen non poterit transiri, quia non est aliquod humidum in cholera, & a cholera versus sanguinem non poterit esse transitus, quia non habet aliquid cholera a quo transeatur per continuum in hu-

In q. 56.

F midum sanguineum.

Si autem ponatur aliud medium solum. s. calidum, poterit esse transitus a cholera in sanguinem. s. a calido cholerico in calidum sanguineum: non tamen poterit transiri inde in phlegma, quia in phlegmate nihil caliditatis est. & a phlegmate non poterit transiri in sanguinem, quia non erit aliquid simile.

Necesse est igitur dari duo media, s. calidom & humidum, & tunc erit continuitas & transitus, qoia transibitur ab homiditate phlegmatica in humiditatem sanguineam, & a caliditate sanguinea in caliditatem cholericam. aut e contrario ex caliditate cholerica ad sanguineam &c. Item hoc patet, qoia cum isti duo humores sint duo solidam cõtrarietatem habentia, necesse est intercidant inter ea duo medio modo proportionalia. nam dato vno non poterit reperiri: patet exemplificando sicut supra exemplificatũ est G de melancholia & sanguine.

De proportione sanguinis & phlegmatis ac cholera inter se.

Datis duobus est manifesta proportionalitas, s. sicut se habet humiditas phlegmatis ad humiditatem sanguinis, ita se habet caliditas sanguinis ad caliditatem choleræ, qa homiditas phlegmatis est minor humiditate sanguinis, cũ sit humiditas principalis qualitas in sanguine in phlegmate autem est minus principalis: sic in caliditate, quia est maior in cholera quam in sanguine: cũ sit principalis qualitas choleræ & non sanguinis: & in eadem proportione in qua se habet humiditas phlegmatis minor quam humiditas sanguinis, est minor caliditas sanguinis caliditate choleræ.

Secundus modus proportionalitatis istorũ inter se.

Alio mõ potest fieri ista proportionalitas, scilicet sicut se habet frigiditas Phlegmatis ad caliditatem sanguinis, ita se habet humiditas sangoinis ad siccitatem choleræ, qoia frigiditas phlegmatis est maior caliditate sanguinis, H quia in phlegmate frigiditas est principalis qualitas, in sanguine autem caliditas est minus principalis, ita in sanguine humiditas est maior quàm sit siccitas cholerę, quia in sanguine humiditas est qualitas principalis, & in cholera siccitas est minus principalis, & in eadem proportione diminutionis se habet.

In humoribus in quibus est contrarietas solida datur vnicum medium. Quæst. LIX.

IN humoribus autem habentibus contrarietatem non solidam datur vnicum medium proportionale secundum legem numerorum quadratorum: sicut inter melancholiam & phlegma est contrarietas simplex, quia sunt tres extremitates solum, scilicet siccum, frigidum & humidum: & medium est frigidum quod vtrique conuenit. I Et quantum ad hoc est similitudo & transitus a melãcholia in phlegma, qoia transitur a frigido melancholico in frigidum phlegmaticum, & est istud medium continuo vel discontinuo proportionale, quia sicut se habet siccitas melancholiæ ad frigiditatem suam, ita se habet frigiditas phlegmatis ad humiditatem suam, quod patet, quia siccitas melancholię est maior frigiditate eius, cum præcipua qualitas sua sit siccitas, frigiditas autem est minus principalis, ita frigiditas phlegmatis ad humiditatem suam quia est maior, cum frigiditas sit principalis qualitas phlegmatis: humiditas autem est minor. Nec potest poni aliquis humor medius inter melancholiam & phlegma, quia ista duo sola ligantur vnico medio. ergo neque humor medius solum posset habere qualitatem illã mediam in qua ligantur ambo humores, vel si haberet ali- K quam vltra illam, iam coincideret cum aliquo duorum extremorum, quia aliam quandam qualitatem reciperet ab aliquo duorum extremorum: vnde vtranque caliditatẽ illius extremi reciperet. Si autem solum habeat vnicam mediam qualitatem non poterit esse vnus humor, quia quilibet humor, quodlibet elementum, & quodlibet tempus duas necessario habet qualitates, alioquin tolleretur similitudo & continuitas omnis, vt supra declaratum est. nullus ergo humor poterit mediare inter melancholiam & phlegma. potissime, quia qualitas illa qua colligantur non est in aliquo medio distincto, sed in eis. Inter phlegma quoque & sanguinem est contrarietas non solida quia habent tres extremitates solum differentes, s. frigidum humidum,

Inter melancholiã & phlegma non datur aliquis humor medius.

In q. 46. & 56.

Cõparatur phlegma ad sanguinem.

midum, calidum: & colligantur vnico medio proportionali, s. humido: quod tam phlegmati quam sanguini conuenit: & illo dato fit transitus conueniens a phlegmate in sanguinem, s. ab humido phlegmatico in sanguineum humidum. Est autem medio modo proportionale humidū, quia sicut se habet frigidum phlegmaticum ad humidū eiusdem, ita humidum sanguineum ad calidum eiusdem & hoc est esse medio mō proportionale siue in proportionalitate continua, vt cum dī sicut se hēt quatuor ad sex, ita se hēt sex ad nouem, hic inter duo quadrata immediata, s. quatuor & nouem datur vnicus numerus medio mō proportionalis. Ita hic in istis quando non habent solidam cōtrarietatem excedit humiditas sanguinis caliditatem suā, sicut excedit frigiditas phlegmatis humiditatem suam, et terminus medio modo proportionalis est hic humiditas. Non possūt autem assignari duo media proportionalia inter phlegma & sanguinem, quia sicut non potest reperiri vnicum medium proportionale inter duo quæ habent solidam contrarietatem, ita non potest reperiri duplex numerus medio modo proportionalis, vel duplex medium proportionale in habentibus simplicem contrarietatem. Si aūt darētur inter phlegma & sanguinem duæ qualitates proportionales, aut essent in istis duobus humoribus, aut in aliquo medio distincto ab eis. si autem essent in ipsis communicarent in duabus qualitatibus, & quilibet humor haberet alterius qualitates. nā quilibet istorum duorum humorum habet duas qualitates. si ergo communicarent in duabus qualitatibus in seipsis, quilibet haberet duas qualitates alterius & esset idem, & hoc non erat colligare vel communicare, sed esse eundem humorem. Si autē dicatur quòd illę duę qualitates medio modo proportionales erant in aliquo medio: quæritur de illis qualitatibus quæ essent. vna earum esset qualitas media in qua communicant, s. humidum: alia autem non poterat esse nisi ipsius phlegmatis vel cholerę, quia aliàs non esset qualitas media. cum ergo istud medium sit humidum, si detur ei qualitas phlegmatis, s. frigidum erit humidum & frigidum sicut phlegma, & non differret a phlegmate. Si autem dicatur quòd erat caliditas sanguinis: cum illud medium, vt dictum est, sit humidum, addita ei caliditate erit humidū & calidum sicut sanguis, & non differret a sanguine, & tunc non erit medium, sed extremum. Ideo non poterit dari aliquod medium quod habeat duas qualitates, & ob hoc impossibile est inter phlegma & sanguinem intercidere aliquem humorem, quia ille necessario haberet duas qualitates, sed non possunt esse duæ qualitates mediæ inter hæc, vt probatum est. ergo non potest cadere medius humor. Inter sanguinē quoque & choleram non est solida contrarietas, quia solum sunt tres extremitates differentes, s. calidum, humidum, siccum: medium est calidum, & copulantur ambo in illo, quia conuenit sanguini & cholerę, & est sufficiens ad hoc, quòd fiat transitus, quia transibitur a calido sanguineo in calidum cholericum, & econtrario. est etiam in medio modo proportionale, quia sicut se habet humiditas sanguinea ad caliditatem suam, ita se habet caliditas cholerica ad siccitatē suam, quia humiditas in sanguine est maior caliditate, quia est humiditas principalis qualitas in sanguine, caliditas vero minus principalis. In cholera autem ita se habet calor ad siccitatem, quia qualitas principalis cholerae est ipsa caliditas, & minus principalis est siccitas. Idem modus inter choleram & melancholiam assignatur, quia eodem modo habent planam contrarietatem. Et hoc modo est continuitas transitus inter humores, quia a melancholia transitur in phlegma, s. a frigido melancholico in frigidum phlegmaticum, & inde ab humido phlegmatico in humidum sanguineum, & postea a calido sanguineo in calidum cholericum, ita vt semper sit continuitas.

Inter phlegma & sāguinē non datur aliq̄s humor medius.

Quæ est cōtinuitas transitus inter humores.

Quodlibet de quatuor elementis, quatuor temporibus, quatuor humoribus necessario habet solidam contrarietatem ad vnum: & simplicem ad duo sui generis: & cur hoc.
Quæst. L X.

Considerandum autem quòd in quatuor elementis, quatuor temporibus & quatuor humoribus, quilibet humor, quodlibet elementum, quodlibet tempus habet contrarietatem solidam ad vnum, & contrarietatem planam ad duo.

De elementis primo patet, quia terra habet contrarietatem solidam ad vnum, scilicet ad aerem, cum sint in eis quatuor extremitates differentes, s. terra frigida & sicca, aer calidus & humidus, habet contrarietatem planam ad duo, s. ad ignem & ad aquam. Primo ad aquam, quia aqua est frigida & humida, & terra frigida & sicca, habēt enim tres extremitates solum differentes quod non perficit solidam contrarietatem. habet etiam contrarietatem ad ignē planam, quia ignis est calidus & siccus, terra est frigida & sicca, tres extremitates solum sunt.

Item aqua habet ignem pro contrario secundum solidam contrarietatem, & aeri & terræ opponitur secundū planam contrarietatem, quia in aqua & igne sūt quatuor extremitates differentes in eis, s. calidum, frigidum, humidum, & duę earum sunt contrariæ. Etiam aqua ad terrā habet planam contrarietatē, quia sunt tres extremitates; s. humidum, frigidum, siccum. Aer habet solidam contrarietatem ad terram, & habet ad ignem & aquam planam cōtrarietatem. Ignis habet contrarietatem solidam ad aquā, & cōtrarietatem planam ad aerem & terram, quia in quolibet primorū sunt quatuor extremitates, in alijs vero tres.

In temporibus autem conformiter reperitur, quia ver habet contrarietatē solidām ad autumnum, & planam ad hyemem & ad ęstatem. Primum patet, quia ver est calidū & humidum, autumnus est siccus frigidus, quę sunt quatuor extremitates causantes duas integras contrarietates. Veris ad æstatē est cōtrarietas plana, quia sunt tres extremitates solum, scilicet calidum, & humidum, & siccū: veris ad hyemē simplex est contrarietas in solis tribus extremis, scilicet calido, humido, & frigido. Aestatis ad hyemem est solida contrarietas, quia sunt ibi quatuor contrarietatis extremitates complentes solidam contrarietatem. Aestatis ad autumnum est simplex contrarietas, quia sunt ibi solum tres extremitates: ita de æstate ad ver, quia sunt ibi humidum, calidum & siccum. De autumno quomodo ad ver solidam contrarietatem habeat, & ad ęstatē & hyemem solam simplicem: patet ex dictis. Idem patet de hyeme respectu aliorum temporum.

Probat idem in tēporibus.

In humoribus idem est: quia sanguinis cum melancholia est solida contrarietas: cum sint quatuor extremitates, s. sanguis est humidus & calidus: melancholia frigida & sicca; sanguinis autem ad choleram est contrarietas simplex, quia sunt tres extremitates solum, s. calidum, humidum, siccum: cum sanguis sit calidus & humidus, cholera calida & sicca. Sanguinis ad phlegma est simplex cōtrarietas, quia sunt tres extremitates, s. calidum, humidum, frigidū. Choleræ ad phlegmam est solida contrarietas, quia sunt ibi quatuor extremitates, s. calidum & siccum in cholera, frigidum & humidum in phlegmate. Choleræ ad sanguinem est simplex contrarietas, quia sunt tres extremitates differentes, s. calidum, siccum, & humidum. Cholerę ad melancholiam simplex contrarietas est, existētibus tribus solum extremitatibus. s. calidum, siccum, frigidū. De melancholia ad sanguinem solida est contrarietas, & ad phlegma & choleram simplex. Phlegmatis ad choleram solida est contrarietas: ad melancholiam autem & sanguinem est simplex, vt patet ex dictis.

Probatio in humoribus.

An necesse sit esse tantum quatuor elementa: & quatuor tempora anni: & quatuor humores: vel sit possibile esse plura vel pauciora his. *Quæst. LXI.*

Ex præmissis colligi potest quòd necesse est esse elemēta quatuor datis quatuor qualitatibus: & nō est possibile esse plura nec pauciora. In quo cōsiderandū est quòd elementa secundum qualitates eorum accipiuntur. si autem qualitates simplices essent in elementis, scilicet, quod in quolibet eorum esset vnica secundum quòd sunt quatuor qualitates essent quatuor elemēta: habet tamen quodlibet elemētum duas qualitates necessario: vt supra probatum est: quia aliter non esset in naturalibus continuitas nec harmonia: quia quælibet qualitatum elementalium esset in summo, & non haberent secundum quòd se excederent;

rent: habet autem quodlibet duas, sed quodlibet eorum F habeat vnam principalem, & secundum quòd sunt quatuor ita sunt in quatuor fundamentis, scilicet, quod igni debetur caliditas summa: aeri summa humiditas: aquæ summa frigiditas: terræ extrema siccitas. Ad hoc autem quod ista elementa contemperentur, recipiunt secundarias qualitates, quia quodlibet elementum præter qualitatem quę in eo est in summo, habet aliam secũdariã quæ est minor.

Nunc ergo dato quòd in quolibet elemento necesse est poni duas qualitates, non possunt esse pauciora elementa quàm quatuor. Non enim potest esse vnicum elementum quia non possunt esse in vno elemento nisi duæ qualitates, tamen qualitates elementales sunt quatuor. ergo oportet dari plura quam vnum. nam in vno non possunt poni quatuor qualitates cum faciant duas integras contrarietates: nihil tamen potest habere in se non solum duas contrarietates, sed etiam neque vnam: hæc enim est natura cõtrario G rum, vt in eodem subiecto esse non possint. Non possunt etiam in eodem elemento poni tres qualitates, quia tunc necesse erat poni vnam contrarietatem nam in quatuor qualitatibus sunt duę integrę contrarietates. ergo quando fuerint tres qualitates in aliquo, necesse est vt sint ibi duo contraria, vt si ponatur calidum, siccum, & frigidum in aliquo, aut qualitercunque aliter varietur: duę autem qualitates esse possunt sine contrarietate, vt calidum & humidum: frigidum & siccum, vel calidum & siccum, frigidũ & humidum, sed tres quęcunque illæ sint non possunt esse sine contrarietate nullum ergo elementum potest constare pluribus quàm duabus qualitatibus non contrarijs, sed quatuor sunt qualitates. ergo necesse est ad minus poni duo elementa: quorum vnum sit calidum & siccũ, vel calidum & humidum, & aliud sit siccum & frigidum, vel frigidum & humidum. Si detur quòd sint duo elemẽ H ta quorum vnum sit calidum & siccum, et aliud frigidum & humidum, erũt ista vt ignis & aqua quæ habent huiusmodi qualitates. Sed ista non possunt esse sola, quia contraria si sola sint non habent aliquam cognationem, nec possunt aliqualiter colligari: natura tamen requirit vnitatem & continuitatem, cum vniuersum habeat in se ordinem, et res eius habent inter se aliquam vnitatem & conformitatem naturæ secundum aliquid, sed contraria sine medio continuari & colligari nequeunt.

Necesse est igitur quòd detur medium inter talia duo elementa, & non erit vnica qualitas, quia vbi est solida contrarietas, necesse est dari duo media colligantia sicut inter duos numeros cubos proximos necesse est reperiri duos numeros medio modo proportionales ad illos in continua proportionalitate, vt supra satis declaratum est. Et erunt istæ qualitates humidum & calidum, quia caliditas ignis I & frigiditas aquæ indigent vna qualitate media colligante, & ista est humiditas, quia vtrique conuenit humiditas, cum interdum calida sint humida, & interdum frigida sint humida.

Ista qualitas non sufficit ad colligandum vtranque contrarietatem, quia siccum & humidum non possunt colligari humido, cum sit humidum extremitas. Est ergo necessaria alia qualitas, scilicet calidum, & in hac copulantur siccum & humidum, cum interdum sicca calida sint, & interdum humida sint calida. Istæ duæ qualitates necessario supponunt aliquam naturam mediã inter duo illa elementa data, & in illis colligabuntur. nam in eis non possunt esse istæ duę qualitates: quia tũc quodlibet horũ duorum elementorum esset calidum & humidũ, & tũc ambo essent vnum elementum: quia haberẽt easdem qualitates penitus. Item non staret solida contrarietas nec ali- K qua: ideo necesse est vt manentibus his duobus elemẽtis in suis qualitatibus, s. in calido & sicco: humido & frigido, detur extra ipsa aliqua alia natura elementalis habens duas qualitates, s. calidum & humidum: & sic erunt saltẽ tria elementa.

Probat quartum elementum dari necessario, s. ignis. Quæst. LXII.

SEd adhuc necesse est poni alterum elementum, quòd potest sic probari: quia qualitates quatuor sunt in ele- F mentis, & quælibet qualitas habet quòd sit summa in aliquo elemento. In elementis tamen istis tribus solum sunt tres qualitates principaliter, quia in calido & sicco, s. igne est caliditas in summo: in frigido & humido est frigidum in summo, s. in aqua: in medio autem elemento, s. calido & humido quod est aer, est humidum in summo: siccum autẽ in nullo adhuc est in summo. oportebat ergo adhuc dari aliquod aliud elementum, in quo sit in summo siccũ & istud est terra. Sed aliter probari potest fundamẽtalius; quia in natura est continuitas propter motum & processũ qui non fit sine continuitate. Sed datis his tribus elemẽtis non datur continuitas. nam ab aqua in aerem proceditur, s. ab humido aqueo in humidum aereũ: & ab aere in ignẽ s. a calido aereo in calidum igneum, sed a sicco igneo in nihil procedi posset, sicut est de duabus qualitatibus aeris, quarum vtraque est medium procedendi ab aqua in ignẽ, G sed esset ista siccitas ignis superflua. Idem de frigiditate aquæ, quia a frigiditate aquæ non proceditur ad aliquid, sed solum ab humiditate eius in aeream humiditatem. Nec potest dici quòd per circulum redeatur a sicco igneo in frigidum aqueum, quia motus fit per continuum, sed inter frigidum & siccum non est continuitas, quia non copulantur ad terminum communem: ipsa autem sunt disparata. debet ergo poni aliqua natura media elementalis, per quam copulentur: & fit progressus continuus per omnes istas qualitates: & ista erit frigida & sicca, scilicet terra & tunc erit continuitas. nec erit quicquam superfluũ, aut diminutum, quia ab humiditate aquea proceditur in humiditatem aeream, & a caliditate aerea in caliditatem igneam, & a siccitate ignea in siccitatem terream. & a frigiditate terrea in aqueam frigiditatem. & hoc modo fiet conuersio quotiescunque voluerimus semper per continuum H Ista probatio procedit si dederimus quatuor qualitates elementales in duobus elementis, scilicet calidum & siccũ frigidum & humidum. Sed detur aliter, scilicet quòd illa duo elementa sint vnum calidum & humidum: & aliud frigidum & siccum, scilicet aer & terra: hic sunt quatuor qualitates elementales, & sic non videtur necesse esse poni plura elementa. Sed necesse est poni plura, quia terra & aer solidam habent contrarietatem, & non possunt ligari contraria sine medio, nec vnico medio ligabũtur sed duobus quia sunt contraria solida. nam caliditas aeris & frigiditas terrę sunt vna contrarietas, humiditas aeris & siccitas terræ sunt alia contrarietas. Prima contrarietas ligatur vnica qualitate, scilicet humidũ, q a humidũ cõuenit calidis & conuenit frigidis: ista qualitas nõ potest esse mediũ in alia cõtrarietate humidi & sicci: cum ipsa sit vnũ extremum, sed erit medium frigidum. Cum ergo istę qualita- I tes sint ad colligandum duo contraria solida, necesse est vt vel sint in ipsis duobus elementis, quę habent solidã contrarietatem, vel in aliquo alio inter ipsa. Non possunt esse in ipsis, quia tunc easdem haberent qualitates duo contraria solida, quòd includit contradictionem, quia non solũ, non manerent contraria solida, sed neque manerent cõtraria, sed essent idem ergo dabuntur istę duæ qualitates aliquo subiecto medio, & istud erit tertia natura media elementalis, scilicet humida & frigida, & est aqua.

Alia probatio melior.

Datis his tribus probabitur necessarium esse quartum elementum, scilicet ignis, quia aliàs non daretur continuitas processus in natura. nam procederetur a frigido terreo in frigidum aqueum, & ab humido aqueo in humidum aereum: tamen a calido aereo in nihil posset procedi: non enim continuaretur alicui. Idem de sicco terreo: nulli enim continuaretur. oportet ergo dari naturam aliam me- K diam secundum quam omnia ista continnẽtur, & ista erit ignis: & tunc erit processus continuus, quia a frigido terreo procedetur in frigidum aqueum: & ab humido aqueo procedetur in humidum aereum, & a calido aereo in calidum igneum, a sicco autem igneo ad siccum terreum, & sic erit perfecta continuitas. quocunque ergo modo detur necesse est concludi esse quatuor elementa.

Esse plura vel pauciora elementa quam quatuor est impossibile,& quare. Et quod inter terram, & aquam non potest intercidere aliquod elementum. *Quæst. LXIII.*

ESse autem plura elementa est impossibile, quia inter ignem & aquam vnicum intercidere posse necesse est plura vero impossibile.nam sicut in numeris cubis fit colligatio per duo media proportionalia, & non potest fieri per vnicum, nec est possibile inter duos cubos proximos intercidere tres numeros continue proportionales,aut plures,ita cum ignis & aqua sint solida in contrarietatem, nõ poterit intercidere vnicum medium:nec tamen plura duobus,sed duo media sunt duæ qualitates proportionabiles, & illæ faciunt vnum elementum. ergo non potest inter ignem & aquam intercidere nisi vnicum elementum. Et quia media colligantia solidam contrarietatem ignis & aquæ sunt calidum & humidum, fiet elementum calidũ & humidum,& istud est aer. Si autem inter ignẽ & aquã darentur duo elementa,necesse erat dari quatuor qualitates in eis:cum quodlibet elementum vnam habeat qualitatem principalem,& aliam secundariam:& istæ quatuor qualitates essent continuo proportionales inter aquam & ignem,sed hoc est impossibile,quia non possunt intercidere in solida contrarietate nisi duo termini medij continue proportionales. Accipiantur alia duo contraria solida,s.aer & terra,non poterit intercidere nisi vnum elementum inter illa,quia ista habent quatuor extremitates contrarietatis,quæ sunt humidum,calidum,siccum & frigidum:inter hæc non possunt intercidere nisi duæ qualitates mediæ ad colligandum duas contrarietates:& erunt frigidum & humidum,sed solę duę qualitates vnicum efficiunt elemẽtum.ergo inter aerem & terram elementum vnicum est,s. C aqua. Si autem darentur duo elementa media necesse erat intercidere quatuor qualitates quæ essent cõtinuo medio modo proportionales,nulla tamen contrarietas solida põt recipere nisi duos terminos medios continuo proportionales.non dabuntur ergo nisi quatuor elementa. Aliter probari potest & euidentius per ipsa elementa habentia simplicem contrarietatem,s.inter ista quatuor elementa non possunt intercidere alia.ergo non possunt esse nisi quatuor elementa.nã si plura essẽt elementa,necesse erat vt cõtinuaretur vnum ad alterum,& efficerent vnam naturæ cõtinuitatem:aliàs non ordinarentur ad vnũ.nec daretur cognatio in rebus naturæ:& tunc non essent ad generationẽ nec ad corruptionem,cum ista fiant secundũ quandã harmoniam similitudinis & dissimilitudinis. Inter terram autẽ & aquam quæ simplicem habent contrarietatem,impossibile est intercidere aliquod elementum:quia ista habent D contrarietatem planam,s.siccum terreum & humidum aqueum:in habentibus tamen huiusmodi contrarietatem vnicum medium necesse est ad colligandum, sicut inter duos quadratos quoscunque proximos vnicum numerũ medio modo proportionalem reperiri necesse est. Et ista est vnica qualitas,vt inter siccum terreum & humidum aqueum intercidat frigidum,quod conuenit vtrique,& non possunt plura media esse:quia simplex contrarietas non potest ligari nisi vnico medio,vt supra satis probatũ est,sed vnica qualitas non efficit elementũ.ergo nõ potest intercidere aliquod inter terram & aquã:presertim quia qualitas illa media qua colligantur est in ipsismet.ergo nõ poterit intercidere aliquid quo colligentur:seipsis enim sufficienter colligantur qualitate illa media.

Alia probatio clarior.

In q.55. et 56.

Inter aquam & aerem non potest intercidere aliquod elementum medium:& quare. Et quod idem in aere arguitur. Similiter etiam inter aerem & ignem. *Quæst. LXIIII.* E

ITem arguendum est de aqua & aere,quòd non possit intercidere aliquod medium elementum: quia ista habent contrarietatem simplicem.in tribus enim extremitatibus differentibus consistunt,s.frigido,& humido,& calido:quarum duæ contrarietatem habent simplicem. tertia autem est media colligans:ideo non poterit intercidere medium alterum. Tum quia medium colligans contrarietatem est in ipsismet:ideo non indigent alio. Tum quia A vnica qualitas media est,sed illa non potest efficere elemẽtum quod semper duabus consistit qualitatibus. Idem in aere & igne arguetur q nullum possit intercidere mediũ, quia simplicem habent contrarietatem. Idem in igne & terra. Aliter argui potest si aliquod medium intercideret inter terram & aquam illud deberet esse medio modo proportionale:alioquin non daretur continuitas,& ordo processus in natura,si autem sit medio modo proportionale, oportet quòd accipiat de qualitatibus eorum; accipiet autem mediam qualitatem,s.frigiditatem quæ conuenit tã sicco terreo quàm humido aqueo.accipiet etiam aliã qualitatem:quia non potest consistere vnica qualitate: et tunc aut erit illa de qualitatibus terrę,aut de qualitatibus aquę si assumat de qualitatibus terræ assumet siccum: & sic erit medium illud frigidum & siccum,sed tunc non erit medium sed extremum,quia erit terra quę est frigida & sic- B ca. Si autẽ cum medio quod est frigidum, assumatur alia qualitas,quę sit qualitas aquę,erit humidum, & dicetur medium frigidum & humidum:sed istud est extremum, quod est aqua.ergo non potest poni medium elementum.

Si autem dicas quòd vis ponere frigido, quod est medium,aliam qualitatem quę non sit de qualitatibus aquę & terrę:necessario illa erit caliditas:cum præter humiditatem & siccitatem nulla sit coniungibilis nisi caliditas, sed frigidũ calido copulari nequit propter cõtrarietatem, ergo impossibile est medium dari inter terram & aquam. Inter aquam & aerem idem modus est inducendi:ista .n. sunt contraria simplicia habentia extremitates tres, scilicet frigidum,humidũ,calidũ,& colligantur calidũ aereũ & frigidum aqueum qualitate media quæ est humidum.

Si autem velimus ponere medium elementum habebit primo qualitatem mediam,quæ est humidum: & tũc C quæritur quam de alijs tribus qualitatibus habebit. Si dicas quòd habet frigidum,erit humidum & frigidum, & istud est aqua. Si autẽ dicas quòd habet calidum, erit humidum & calidum: & istud est ipse aer quod erat alterũ extremum. Si autem sit siccum non poterit dari, quia tũc iungerentur humidum & siccum:& iste modus est euidẽtior alijs prioribus,quanquam omnes sit necessarij.

Inter aerem & ignem identidem non potest esse medium elementum, quia ista sunt contrarietatem simplicẽ habentia in tribus differentibus extremitatibus,humido, calido,& sicco:& colligantur per calidum. Si autem velimus ponere medium elementum,necesse est vt habeat primo qualitatem mediam,scilicet caliditatem quæ mediat: & tunc cum illa aut habebit frigidum,aut humidum,aut siccum. Non potest habere humidum,quia esset tunc calidum & humidum:& istud est aer quod est extremum. Si D autem habeat siccum,erit calidum & siccum, & istud est ignis,qui est extremum. Si autem detur quòd habeat frigidum est impossibilis colligatio,quia contraria in eodem non sunt. Non ergo potest intercidere medium elementũ inter aerem & ignem reducendo per circulum: quia ipsa sunt habentia simplicem contrarietatem in tribus differentibus qualitatibus,scilicet calido,sicco,frigido: & modus erit in excludendo medium,sicut in prædictis.

Secundus modus probandi quòd est impossibile quòd sint plura quam quatuor elementa vel pauciora.
Quæst. LXV.

ALiter autem induci potest impossibilitas pluriũ quã quatuor elementorum, quia quatuor sunt qualitates elementales,& nullum elementum potest habere vnicam,sed quodlibet in duabus est:& tunc quot fuerint possibiles combinationes qualitatum,tot erunt possibilia elementa,sed non sunt possibiles, nisi quatuor cõbinationes istarum qualitatum.ergo non erũt possibilia nisi quatuor elementa,quod patet inducendo.

Accipiatur calidum & coniungatur humido, & fiet vnum elementum,scilicet aer. Coniungatur calidum sicco, & fiet alterum elementum,scilicet ignis. Coniungatur calidum frigido & est impossibile.

Accipiatur frigidum & combinetur humido, & fiet vnum elementum,s.aqua. Combinetur frigidum sicco, & fiet aliud elementum,s.terra. Combinetur frigidum calido:hoc

A deret cum æstate quæ est extremum, & est calida & sicca: si autem sit humiditas non poterit fieri combinatio, quia contraria non coniunguntur. Item inter autumnum & hyemem non potest etiam tempus medium intercidere: quia ista sunt simplicem contrarietatem obtinentia in tribus extremitatibus, s. frigido, sicco, humido, quorum medium est frigidum: ideo necesse est vt tempus illud quòd esset medium, frigidum esset: & quia non potest constare vnica qualitate, necesse est vt superaddatur alia: & illa aut erit siccitas: & tunc medium erit frigidum & siccum, & coincidet cum extremitate quę est autumnus. Si autem ponatur alia qualitas. s. humidum, erit medium frigidum & humidum, & erit extremitas quæ est hyems. Si autem detur alia qualitas, s. calidum non erit possibilis combinatio, quia contraria non simul stabunt: impossibile est igitur inter autumnum & hyemem intercidere tempus medium. B Inter hyemem autem & ver necesse est quoque esse nullum medium: quia in his est contrarietas simplex in tribus extremitatibus, s. frigido, humido, calido, medium autem est humidum: quod vtrique conuenit: ideo si aliquod tempus medium deberet intercidere, necesse erat vt illud esset humidum, aliam quoque haberet qualitatem: & tunc aut illa esset frigiditas, & sic esset frigidum: & humidum: atque coincideret cum altero extremo, scilicet cũ hyeme. si autem esset caliditas cum humiditate in medio illo coincideret cũ altero extremo, scilicet cũ vere quod calidum & humidum est. si autem combinetur siccitas humiditati est impossibilis combinatio: quia sunt contraria. nullum ergo tempus mediũ intercidere potest. Inter ver quoque & ęstatem medium tempus esse est impossibile; quia sunt contrarietatem simplicem obtinentia in tribus extremitatibus, scilicet calido, humido, sicco, medium au C tem est calidum, si ergo daretur aliquod tempus mediũ, illud esset necessario calidum: sed non poterat solam hanc qualitatẽ habere: haberet ergo aliq; de aliis: sed tũc esset siccitas cum caliditate: & sic coincideret cum altero extremò, scilicet cum æstate quæ est calida & sicca. Si autem esset humiditas, coinciderett cum altero extremo. scilicet cũ vere quod est calidum & humidum. Si vero sit frigiditas est impossibilis combinatio, quia sunt contraria & non consistunt in eodem. non ergo poterit intercidere tempus aliquod inter ver & ęstatem, & consequenter patet quòd non possunt esse plura quam hæc.

Alia probatio. Amplius patet alio modo: quia tempora sunt varia secũdum diuersas qualitatum proportiones in eisdem: sed nõ possunt dari plures combinationes qualitatum quam hæ quatuor: ergo non possunt esse plura tempora. Patet; quia solum sunt quatuor qualitates temporis, idest rerũ D temporalium secũdum varias partes successionis temporis, sicut ipsorum elementorum sunt quatuor qualitates; & non possunt qualitates istæ esse simpliciter idest solæ secundum successiones temporum. sed combinatæ. Accipiatur autem calidum & combinetur ei humidum, & fiet tempus vnum quod est ver. Accipiatur cũ calido siccum, & fiet aliud tempus, scilicet æstas. Accipiatur autem frigidum cum calido, & ista est impossibilis combinatio: cum sint contraria. Accipiatur frigidum & combinetur sicco, & fiet tertium tempus, scilicet autumnus: cõbinetur frigidum humido & fiet quartum tempus scilicet hyems: combinetur frigidum caldo: & est impossibilis vnio. manebunt ergo sola quatuor tempora ex his mixtionibus. Accipiantur aliæ duæ qualitates scilicet siccum & combinetur frigido, & erit vnum tempus scilicet autumnus: de quo dictum est. Combinetur siccum cali- E do, & fiet aliud tempus, scilicet ęstas. Combinetur siccũ humido: & ista est impossibilis mixtio. Accipiatur humidum & combinetur calido & fiet vnum tempus, scilicet ver. Coniungatur humidum frigido. & fiet aliud tempus, scilicet hyems. Combinetur humidum sicco: & ista est impossibilis: ideo non poterunt reperiri nisi istę quatuor combinationes: & consequenter nec plura quatuor temporibus. Quòd autem non sunt alia tempora præter ista, siue sint quatuor, siue pauciora patet: quia tempora fiunt secundum diuersas combinationes qualitatum. sicut elementa sunt diuersa per varias qualitatum combinationes: sed impossibile est plures esse combinationes, nec esse alias est possibile siue tot siue pauciores. sicut ergo quia non sunt plures combinationes, nõ sunt plura tẽpora neque elementa: ita quia non sunt aliæ nisi istę, s. alio modo facta non sunt alia tempora in substantia, nisi ista siue tot in numero, siue pauciora.

Oportet quatuor humores dari, & plures fore est impossibile. Nec possunt esse alij quam isti, siue plures, siue pauciores ponantur.

Quæst. LXVIII.

IN humoribus eadem est speculatio, scilicet quòd necesse est esse humores solum quatuor quod ex superioribus satis induci posset: sed vt saltem detur formula breuiter inducetur: sicut in elementis sunt quatuor qualitates ita & in humoribus: quia nihil in natura simplicẽ habet qualitatem ex causis supra positis: sed sunt qualitates istæ combinatæ in humoribus. Non possunt autẽ esse omnes in subiecto vno ita quòd esset vnicus humor: quia ille haberet duas cõtrarietates integras: quod impossibile est, cum nec vnam habere queat. Non possunt etiam in eodẽ esse tres qualitates elementales: quia quęcunque illæ sint facient vnam integram contrarietatem, duæ autem sunt compossibiles: vt calidum & siccum in eodem: & frigidũ & humidum: vel aliis modis: & sic saltem dabuntur duo elementa. sed non sufficiunt. quia necesse est dari mediũ copulatiuum inter hæc, cum sint contraria solida, & illa semper colligentur ex causis supra assignatis. Si ergo dederimus calidum & siccum in vno, & in alio frigidũ & humidum necesse est poni duu media pro duabus contrarietatibus. Erunt autem illa duo extrema cholera & phlegma, quia in his conueniunt qualitates hæ: & pro calido cholerico & frigido phlegmatico dabitur medium, s. humidum: quod vtriq; conuenit. pro sicco cholerico & humido phlegmatico est aliud medium, s. calidum quod vtriq; conuenit: & sic dabitur necessario mediũ inter choleram & phlegma, quod sit humidum & calidum: & istę est sanguis: vnde erunt necessario tres humores.

Sed adhuc est necessarius alius: quia non esset continuitas & progressus in humoribus si non detur alius; & erunt aliquæ qualitates superfluæ. quod patet, quia ab humido phlegmatico procedetur in humidum sanguineum, & a calido sanguineo procedetur in calidũ cholericum: sed a sicco cholerico non poterit procedi in aliquid per circulum vel alias.

Item a frigido phlegmatico non potest in aliquid deueniri, neque ab aliquo in illud. nam a sicco cholerico non potest veniri in frigidum phlegmaticum, quia non habẽt identitatem vel continuitatem, progressus autem per continua fit. Ideo oportet esse aliquid medium, ita vt neque siccum cholericum, nec frigidum phlegmaticum superfluum sit, & hoc est, vt ponatur hnmor s. qui sit frigidus & siccus, & tunc transibitur per circulum a sicco cholerico in siccum illius humoris, & a frigido illius procedetur in frigidum phlegmaticum ita vt fiat perfectus circulus, & iste quartus humor est melancholia. qui necessario est frigidus & siccus.

Esse autem plures est impossibile, quia inter melancholiam & phlegma non potest dari medius humor cum sint in eis solum tres extremitates. s. siccum, frigidum, & humidum: medium autem est frigidum. & si aliquis humor medius daretur, necessario ille esset frigidus & haberet aliam qualitatem. si autem esset siccitas esset frigidus & siccus: ideo esset vnum extremum. s. melancholia. Si autem esset humidum, esset medium illud frigidum & humidum, & sic esset phlegma, quòd est alterum extremũ: non potest esse calidum, quia nõ combinatur calidum & frigidum. Inter phlegma autem & sanguinem intercidere medium humorem est impossibile, quia consistunt in simplici contrarietate, & medium eorum est humidum: extremitates duæ sunt calidum sanguineum & frigidum phlegmaticum. Si ergo daretur aliquis medius humor necessario esset ille humidus, & tunc aut combinaretur cum hoc frigidum, & sic esset phlegma, quod est frigidum & humidum, aut combinaretur ei calidum, & tunc esset sanguis, qui est calidus & humidus: non potest combinari ei siccitas, quia contraria sunt.

nō est ergo possibile intercidere medium humorem inter Phlegma, & sanguinem. De sanguine, & cholera idem modus est, quia ista duo sunt contraria non solida, & habent medium calidum: extremitates cōtrariæ sunt, siccum chollericum, & humidum sanguineum: si autem esset mediū esset calidum, & non posset esse siccum, quia tunc coincideret cum cholera; esset.n. calidum, & siccum, nec pōt combinari huic medio humidum, quia coincideret cum sanguine, non potest etiam combinari ei frigiditas, quia sunt contrariæ, sed in vnica qualitate non potest subsistere aliquis humor. ergo non poterit esse medium inter sanguinem, & choleram. idem de cholera, & melancholia, q̄ idētidem sunt contraria simplicia. Alij modi per sufficientē diuisionem combinationum qualitatum induci possunt: sed satis patent ex superioribus, apparet ergo ex prædictis necessario esse, 4. elementa nec plura, & 4. tempora, & 4. humores, nec plurificari potuisset, nec diminui. Hæc autem omnia dependent ex 4. qualitatibus secundum combinationes earum.

Si aliquando per possibile, vel impossibile daretur, quòd Sol staret, & nunquam postea moueretur, quæ accidentia sequerentur. Quæst. LXIX.

NVnc autem redeuntibus nobis ad id vnde paululum digressi fueramus, ad inquirendum ordinem in istis naturalibus: dicendum est, quòd fiunt mutationes in reb. secundum qualitates propter motum cęlorum, & principaliter propter motum corporis Solis. Et quia hēt in circulo suo 4. quartas secundū quas declinat, causat. 4. varietates combinationum qualitatum in rebus secundum successionem temporum discurrendo quartas illas, & si Sol non haberet aliquam latitudinem in motu versus Septentrionem, & Austrum, non causaretur aliqua diuersitas istarum qualitatum in regionibus ad aliquam partem mundi, sed manerent semper sub eisdem qualitatibus quęcunque illæ essent, quia influentia semper esset eiusmodi, & identificata causa impossibile est variari effectum, & si Sole non habente declinationem non fieret diuersitas in regionib. adhuc magis essent res sub eadem qualitate si Sol maneret immotus totaliter: tunc.n. nihil gigni, aut corrumpi posset, quia nunquam esset alteratio secundum contrarietatem qualitatum, quę necessario præsupponitur ad generationem, & corruptionem: cum qualitates semper essent eędem, s. vbi semel esset frigiditas semper esset frigiditas, & vbi caliditas eodem modo, quia non esset adiuuās aliquid ab extra ad intensionem, & remissionem. quod ergo genitum non esset nunquam gigneretur, quod autem genitum esset si constaret in harmonia magna qualitatum necesse erat perire, sicut omnia animata tam animalia quā plantatiua, quia semper vna qualitas inualesceret cæteris pereuntibus, & sic cessaret harmonia, & consequenter ipsa quæ per harmoniam consistunt. Ideo si sicut stetit Sol tēpore Iosue paruo tempore. s. per 12. horas, aut quasi, vel parum plus, stetisset per duos, vel tres menses, aut plus, necesse erat omnia viuentia perire: quia fortificaretur semp in eis vna qualitas, & destrueret harmoniam, & accideret hominibus, & omnibus animantibus, sicut in his, quæ aliqua diuersa valetudine tacti paulatino conficiuntur langore: arbores autem, & cętera vigentia si procul a regione illa super quam Sol stabat, essent, duro frigore, & velut autūni siccitate marcescerent defluentibus foliis, versisque in alborem, bruma premente: ipsa quoq; virtus arboris in qua fundatur tota vitalis operatio, & substantia, nullo calore adiuta periret. Si vero sub terra illa essent quam stans Sol premeret, aut ei appropinquarent, intemperato exurerentur calore toto humido naturali soluto.

Post diem iudicij cessabit Cæli motus, & omnis generatio, & corruptio, & quare.

Prouidit tamen Deus, vt quamquam potentissimū brachium suum ostendisset tenendo cęlum, tamen non fecit magno tempore detineri; ne rerum status, aut periret, aut ex aliqua parte labefactaretur. Sic autem post diem iudicii cessabit omnis corruptio, & generatio in elementali regione non existentibus animalibus, nec plantis, aut aliquibus vegetalibus, nam stabit Sol, & Luna, & totus apparatus Cœli, quia iam priora transierunt. Erant enim magnifici Dei nostri artificia quędam ad conseruationem, & ge- F nerationem nostram in hoc sęculo: cum vero hæc consumata erunt, nihil iam proficeret motus cęlorum, nec generatio, & corruptio, nō ergo erit. Et quamquam substantia elementorum non cesset; omnes tamen species viuentium peribunt, quia ista immediate erant ad hominem: substātia autem elementorum ad honorem Dei, & pulchritudinem operis sui. Et quia si in die iudicii constaret motus cęli, ex quo consequenter omnia viuentia perirent: aliquanta successione manerent cadauera super terram ipsorum animalium, quæ licet mouerentur, consumi tamen cadauera non possent, quia non erat aliqua qualitas dissoluens, sicut nunc est calor, nisi forte essent sub Sole stante (vt aliqui volunt) perpendiculariter, aut in propinquo manerent quoque arbores desiccatę non resolutę, quæ omnia satis ma- G gnam præstarent deformitatem elemēto terræ. Ideo Deus in die iudicii mittet ignem, qui omnia animalia, & viuentia incinerabit, & plantatiua omnesque alias mixtiones imperfectas, & hæc quæ combustione illa soluentur, claudentur intra terrę hiatus per quasdam infernorum (vt aiunt) portas, & tota terra, atque elemētorum facies manebit purissima. De combustione hac dicit beatus Petrus Canon. 2. cap. 3. s. cęli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi, sunt igni reseruati in diem iudicii, & perditionis impiorum hominum. Et postea subditur. Aduenient autē dies Domini, vt fur, in qua cęli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ea sunt opera exurentur. Ex prædictis autem patet, quid sequeretur si Sol stetisset vlterius, sicut cęperat stare tempore Iosue, & dato q̄ mouerentur cæteri cęli, & planetarum corpora, si tamen Sol in æternum staret, necesse erat sequi H omnia inconuenientia, quæ supra posita sunt, quia cæteri planetæ sine Sole non sufficiunt ad gubernationem, est.n. a Sole fere tota virtus influxiua, & cæteri a Sole lumen recipientes ad influendum adiuuantur, non tamen sequerētur ita velociter inconuenientia prædicta stante Sole, & motis omnibus planetis, sicut si omnia simul starent.

An quando stetit Sol orante Iosue fuerit tempus. Quæst. LXX.

QVæret autem adhuc aliquis, an quando stetit Sol orāte Iosue fuerit tempus. Aliquis forte dicet, quòd nō: quia tempus est passio motus, & fundatur in cœlo, sed tunc cęlum stetit. ergo non erat tempus. nam secundū quòd probat Arist. 4. Physic. quamquam oīa, quæ mouentur sunt in tempore, tn̄ non est tempus in quolibet eorum I sicut in subiecto: quia tunc quot sunt res motæ tot essent tempora, sicut quot sunt res albæ tot sunt albedines: sed est tempus subiectiue in vnico, quod mouetur, & in cæteris, vt in mensurato: ideo licet omnia mobilia dicantur esse in tempore: non tamē est ponendum, quòd in quolibet sit aliquod tempus: sed ipsum quod est primum in motu, & causa motuum aliorum, ponetur solum subiectum tēporis, & existendo in illo subiectiue mensurabit illud, & omnia alia, quæ sunt cum duratione illius, sicut posita mēsura in aliqua re mensurabili mensurabit illam, & multas alias in quibus non fit, sicut posita vlna super pannum, & ille sit complicitus in mille partes æquales mensurando superiorem mensurat omnes inferiores, nec oportet, quòd cuilibet illarum plicarum specialiter applicetur: si tamen mensura deberet esse subiectiue in quolibet quod mensuratur, necesse erat vt fieret specialis applicatio ad quamli- K bet plicā. Ita cū primū mobile habeat fundamentū totius motus, & motus suus sit antiquior, & durabilior alijs motib. ponitur in eo tp̄s quasi in subiecto. sic diffinit Arist. in 4. Physic. & tenent omnes alii, qui de natura loquuntur. cū ergo cessauerit stante Iosue motus cęli non potuit esse tempus, quia non existente subiecto, s. motu cęli nō stabit passio illius, s. tempus.

Aliquis diceret, quòd tempore Iosue stetit Sol, & quia per motum illius causantur nox, & dies, poterant ista tunc cessare: tamen non erat necesse totum tempus cessare, nec valet ista consequentia. dies, & nox non sunt. ergo nullum tempus est, quia dato, quòd cessent ista per cessationem Solis a motu: tamen non cessabit ideo motus primi mobilis, in quo fundatur tempus, & non in cœlo Solis moto: ideo

cum non dicamr ftetisse, nisi Sol, & Luna, non fequebatur A fuisse ablatum motum, & tempus.

Sed dicendum est, quòd ex hac parte non potest respóderi, quia non solum steterunt Sol, & Luna, sed etiam cætera cœlestia corpora, vt supra declaratum fuit. ergo non fuit motus, in quo fundabatur tempus. Sed videtur dicendum, quòd hoc non obstante fuerit tempus, quia Scriptura dicit, quòd vna dies facta est, quasi duo dies, vt patet Eccl. 46. Sed non essent duo dies, nisi esset tempus. ergo stante Sole fuit tempus.

Item dicitur in hoc c. quòd non fuit vnquam tam longa dies obediente Deo voci hominis. ergo dum stetit Sol fuit additum aliquid diei. Non potest autem addi aliquid tempori, nisi tempus, sicut non potest addi quantitati, nisi quantitas. ergo tunc fuit tempus.

Item tempus est duratio quędam rerum consistentium in motu secundum prius, & posterius: sed dum stetit Sol B durabant Iudęi, & durabant hostes sui. ergo erat tempus.

Item omnes actus nostri, & successiue mensurantur, & quantitate temporis: sed Iudæi aliquid faciebant dum Sol stabat, & hostes sui. ergo erat tempus: alioquin darentur operationes nostrę in instanti.

Item quandocunque est motus, est tempus, sed tempore quo Sol stetit erat motus, quia Iudæi persequebantur hostes suos, & occidebant eos. ergo tempus erat. patet antecedens, quia licet non sit tempus subiectiue in quocunque motu: tamen necesse est, quòd quandocunque motus fuerit sit tempus, sicut non est necessario poni mensuram immediate super quamlibet rem mensuratam, siue sit in illa, siue in alia: ideo siue in motibus Iudæorum, & hostium suorum fundaretur tempus, siue non: inquirendum non curo: necesse tamen erat, quia erant motus illi, quòd esset aliquod tempus. C

Ad superius quæsitum determinatio auctoris. de quo etiam infra q. 80. Et quod vnicum est temporis subiectum, quo mensurantur omnia temporalia, scilicet primum mobile: vnde quandocunque est motus, est tempus, sed non in quocunque est motus, est tempus. Quæst. LXXI.

AD hoc respondendum est, quòd cum stetit Sol tempore Iosue, ita fuit tempus, sicut ante illud. nam si nó esset tempus nihil profuisset Iosue, id quod petierat, quia ipse volebat, vt daretur ei tempus lucidum ad vlciscendú se de hostibus suis, & tamen si stetisset Sol, & non esset tépus, nó haberet quòd volebat: nihil enim tunc facere posset, cum omnis actio nostra mensuretur tempore. fecit tamen quod intendebat delendo hostes. ergo tempus tunc fuit. D

Considerandum autem circa hoc, quòd si in omnibus rebus, quæ mouentur assignaretur tempus, sicut assignatur motus: non esset dubium, an tempus fuisset Sole stante tempore Iosue, quia manifestum esset, quòd fuisset, quia tempus tunc fuisset, quia erat motus: tamen non fundatur tempus in omni motu, sed in vno: & reliqui motus quantum ad durationem suam mensurantur tempore quod subiectiue in illo vnico est, sed in quolibet mensuratiue. Et causa huius est, quia non est necesse, quòd ad hoc, quòd mensuretur duratio motus alicuius, sit in eo subiectiue, & realiter mensura illa qua mésuratur, sed habeat motus successionem, & mensurando durationem vnius mensurat tépus durationem alterius, sicut cum mouetur cœlum, mouentur omnes aliæ res siue motu locali, siue aliis modis motuum, & dum tempus mésurat durationem illius motus, scilicet, 20. vel. 30. annos: mensurat quoque 20. vel 30. E annos in qualibet alia re, quæ tantum durat: vnde a principio anni vsque ad finem est tempus vnius anni, & istud tempus est subiectiue in motu cęli & sicut mensura: quęlibet autem alia res, quæ interim viuit aut est, vnum habet annum, sed non sunt tot anni, quot res durantes in illo anno, sed vnum esse dicimus. Si tamen diceremus, quòd tépus esset in qualibet re temporali subiectiue, tot essent anni quot res durantes in anno illo, cum connumerarentur accidentia ad connumerationem subiectorum. Ideo diceremus, quod dum est vnus annus sunt plures quàm 20. millia annorum, & esset quilibet horum annorum distin- A ctus ab alio realiter, sicut distinguitur subiectum a subiecto: nemo tamen hoc confitetur, sed dicet esse vnum annum solum a principio vsque ad finem. ergo non est annus ille, siue tempus subiectiue in qualibet re temporali, sed necesse esse in vnica, sicut dicimus ipsum esse vnicum.

Item si res quælibet temporalis, haberet tempus suum subiectiue in motu fundato in ea, secũdum varios motus rerum variarentur. annus autem & mensis, dies & nox nó causantur per motum alicuius rei elementalis, sed solius cœli. ergo non est in aliquo nisi in cęlo: si autem in aliis rebus ponitur non est subiectiue, sed mensuratiue.

Item duratio nostra non est distincta, sicut motus cęli. ergo si nos haberemus tempus, non esset tempus determinatiuum, sicut dies & annus, quia in duratione nostra nó est aliquid per quod fiat distinctio, sicut in tempore causato a motu cœli. nos ergo si viueremus per tempus, quod B in nobis esset, non viueremus per annos & dies, sed per quoddam alterum tempus: quia dies & annus non sunt in nobis. Est igitur tempus quandocunque motus est, sed non est tempus in quocunque est motus, sed vnum erit, quod habebit tempus, & per durationem illius mensurabuntur cętera.

Explicat duas conditiones subiecti temporis, & quomodo ista competunt primo mobili. Et quod non est ipsum adaquatum subiectum temporis contra Philosophos. Quæst. LXXII.

SEd ad hoc oportet, vt illud habeat duas conditiones. Prima est, quòd motus illius rei sit permanentior motibus aliarum rerum, & fuerit aliquis motus ante motú illius. nam si ponamus in aliquo tempus, per quod cætera mensurentur, per partes durationis illius mensurabuntur C cætera, & dum cęlum durat cętera durant, quamquã non tantum durent quantum cęlum, & res quæ totam periodum suam habet in 20. annis vel 30. non habet illos 30. annos in se, sed mésuratur quędam parte durationis motus cęli. nam dum motus cęli durat per 30. annos: etiam homo iste durat per 30. annos, & non sunt alii anni numero, quibus durat iste homo, quàm illi quibus durat cęlum: esset tamen distinctio istorum annorum si in qualibet re q̃ durat 30. annis essent 30. anni subiectiue. & in hoc in quo fundatur tempus, necesse est, vt non fuerit motus aliquis ante motum illius. nam si fuit cum non possit esse motus sine tempore, necesse esset; vt tunc fundaretur tempus in aliquo alio, & illud esset primum subiectum temporis. Eodem modo necesse est, vt post illud non sit motus aliquis, quia tunc etiam dabitur tempus, & requiret aliud subiectum quàm primum.

D Alia conditio subiecti temporis erat, vt illud conferat aliquam causalitatem ad motum propter quod est tempus. nam motus proprietas est rei motæ, & deriuatur ab aliqua causalitate in re: ita cum tempus consequatur motum, pullulabit a causa illa a qua deriuatur motus. Cum ergo aliquid fuerit positum tanquam subiectum primũ temporis quo omnia mensurantur, oportet vt sicut tempus omnium est tempus illius subiecti, ita motus omniũ rerum deriuetur aliquo modo ab illo subiecto temporis. Et ista conueniunt totaliter primo mobili scilicet nono cęlo: ante ipsum enim non est aliquis motus secundum Philosophos, qui ponunt nó fuisse creationem, aut principiũ productionis rerum. secundum modum loquendi veritatis Catholicæ aliud est primo: fuit enim materia corporalium rerum creata, vel in prima die, s. cum ipsa prima die, vel ante omnem diem. cęli autem facti sunt die secunda, E cum intelligantur nomine firmamenti: sed dum erat materia rerum, necesse erat esse motum aliquem alterationis, cum ponantur ibi contrariæ qualitates, & dato quòd non poneretur ipsa materia alterari. non habebat totum esse simul, ideo erat successio aliqua in esse, & motus quidam, & iste fuit ante motum primi mobilis: licet non comparetur secundum idem, quia primum mobile solum mouetur motu locali secundũ situm, quia nulla alteratio in cęlestibus est. materia autem elementalis mouebatur motu alteratiuo, vel secundum alios motus.

Primũ mobile est nonum cęlũ, quod Alphonsus 9. Hispaniarũ Rex via Astrologica in tabulis perfecit & post adinuenit.

Sed adhuc ante motum localem primi mobilis fuit alius motus localis secundum positionem Catholicorum.

Nam dicunt, quòd cum prima die, siue ante omnem F diē creata est ipsa lux, quæ erat quædā nubecula mota per mediam regionē materiæ illius, & illa fecit noctem & diē quousq; Sol motu suo hæc faceret. Ideo tam motus locales quàm alii præcesserunt ad motum primi mobilis, nec ideo vocatur primum mobile, quia primo motū fuit, sed quia ab ipso est deriuatio totius motus in alia.

An ante motum primi mobilis fuerit aliquis motus localis Catholice loquendo.

Item primum mobile non est, quod vltimo cessabit a motu, quia ex fundamentis Catholicis post diem iudicii cessabit motus cœlorum, tamen non poterit tunc cessare omnis motus & tempus. nam manebunt adhuc res corporales, quæ motum aliquem habebunt, quia manebunt in eis qualitates actiuæ & passiuæ in tali gradu, vt aliquo tēpore agere possint & pati postquam steterit cœlum. Et adhuc stantibus astris post diem iudicii, licet tollatur actio & passio per euidentem excessum & defectum vicissitudi G ne quatuor qualitatum, tamen non simpliciter poterit tolli, vt multi volunt, quia Sol influet contra illam partem, in qua fuerit perpendiculariter: Luna quoq; & cætera astra secundum qualitates suas influent, & virtutes aliquæ elementales necessario ibi augmentabuntur alio modo, quā olim fuerant, in quo est motus & tempus; sed tunc nō erit motus primi mobilis. ergo nec est primum mobile in motu ante omnia, nec post omnia: sed aliquid est ante ipsum, & aliquid post ipsum mouebitur, & habebit tempus. Nā dato adhuc, quòd tolleretur omnis actio & passio qualitatum contrariatum secundum quas est motus alterationis, & cessaret motus localis: adhuc non tollebatur quin res essent temporales, quia cum durationem aliquam habeant, necesse est, vt vel æternitatem, vel æuum, aut tp̄s habeant pro mensura: non quidem æternitatem, quia æternitas est interminabilis vitæ tota simul possessio: sed res illæ non habent totum suum esse simul, quia aliqua pars effluxit, & H aliqua effluxura est. Aeuum autem eis non concedimus, quia hoc solum substantiis spiritualibus tribuimus. s. Angelis. corporibus, ergo tempus manet tanquam mensura, sed istud tempus non erit tempus primi mobilis, cū non sit propter motum, aut aliquam conditionem eius magis, quàm aliarum rerum.

Quare nonum cœlū appellatur primū mobile.

An post diem iudicii cessabit omnis motus & tempus: actio & passio.

Aeuum cuius sit mēsura.

Opinio Philosophorum de motu primi mobilis & subiecto temporum. Quæst. LXXIII.

HOrum autem nihil Philosophi intelligentes primū mobile dicunt subiectum motus, quia omnes conditiones ei conformari reperiūt; est enim ipsum in motu primum: nō quidem, q̄ cætera in motu præcesserit, quia hoc ipsi non fatebuntur; sed quia nullus motus præcessit motum illius, cum sint omnia hæc ab infinita duratione.

Item non erit aliquis motus post motum illius, nec aliquod tempus, quia motum æternitatem durationis siue infinitatem consequi dicunt. Quantum ad hæc duo mobile nullum præcedebat ipsum primum mobile; tamen nec ipsum præcedit cætera: ita enim ex modo Philosophorum motus cœli Saturni, aut Veneris est ab æterno, sicut motus primi mobilis, & ita durabit in æternum, & idem de duratione elementali, quæ nec cœpit, nec finiet, & in elementis semper est motus; præcedit tamen quantum ad præcipuam conditionem, scilicet, quia primum mobile est causa temporis & motus in omnibus aliis rebus. nam in rebus est tempus, quia est motus, cum sit tempus mensura motus. id ergo quod præstat alteri rei, vt sit in motu, præstat vt sit in tempore: sed a primo mobili est causalitas omnis motus in cætera. ergo ab ipso est causalitas temporis pro omnibus rebus, & consequenter in ipso erit tempus omnium tanquam in causa & subiecto. Causa quidem, quia in cæteris causat motum, subiecto autem, quia pp suū motum est in eo tempus tanquam cadens in subiecto. In elementali autem regione non potest poni ob hoc tempus tāquam in subiecto, quia ipsa non est causa motus & tēporum aliis rebus. Motus enim localis est primus secundum naturam, & causa omnium aliorum motuum. vt probat Arist. 1. de Cœlo & mundo. Sed motus localis in cœlo est primo, cum ibi solum sit iste motus, & nullus alius: in rebus autem elementalibus quæ mouentur, primo est motus alterationis, cum ipsa res non moueatur localiter, do-

F nec fit: fit tamen motus secundum alterationem ad hoc quòd res fit per generationem, quam necessario præcedit alteratio motus, ergo cœlestis primo erit. nam & istæ alterationes fiunt a qualitatibus contrariis: istæ autem suscipiunt augmentum & fortificationem, vel aduersitatē ab influentia cœli ad hoc, quòd agendi instrumenta sint & patiendi. in cœlo ergo fundabitur tempus.

Rursus autem dato, quòd fundetur tempus in cœlo, & non in elementis, adhuc non fundatur in omnibus cœlis, quia sunt diuersa corpora, & non possunt habere vnicum accidens numero: tempus tamen vnicum est, vt fuit declaratum. Et dato quòd contendas omnes cœlos vnum corpus esse continuum. adhuc non obstat, quia motus fundatur immediate in corpore velut subiecto, tempus autē est non immediate in corpore: sed immediate in motu cuius G est passio. ergo cum in cœlo sint manifeste plures motus, & multi eorum contrarii, sicut patet de motu raptus cuiuslibet planetæ, & de motu naturali. non potest ergo fundari immediate tempus in motu cœli, aut totius cœli, sed in motu cœli primi mobilis, quia inde deriuatur influxus in reliquos cœlos.

Quodquā subiectum temporis sit cœlum: tamē nō quodlibet cœlū sed vnicū. & quare primū mobile.

In quo considerandum, quòd omnes cœli præter primū mobile habent duplicem motum scilicet naturalem, & motum raptus: naturalis eorum est contra orientem procedendo ab occidente. motus raptus est econuerso. Quantum ad primum motum non est aliqua subordinatio, nec causalitas: quia quodlibet cœlum habet intelligentiā mouentem, nec mouet vnum cœlum alterum contra Orientem, sicut mouet primum mobile omnes cœlos cōtra Occidentem: non enim vocarentur sic motus naturales planetarum, quia quod ab extrinseco est non cōferente vim passo non est naturale, sed aliquo modo cadit in violentū. At- H tribuitur autē cuilibet cœlo vnus Angelus mouens, & isti sunt inæquales viribus, vt quilibet moueat secundum vltimum de potentia sua, & tamen nō sint motus æquales, & sicut in quolibet orbe ponitur Angelus mouens illum orbem contra Orientem, ita in primo mobili ponitur vnus Angelus cæteris fortior, & ille mouet cælum illud ab Oriēte in Occidentem, & est motus ille naturalis illi cælo, sicut cœlis Planetarum ab Occidente versus Orientem moueri est necessarium & naturale. In hoc autem, nec est primo motus in primo mobili, nec in cæteris, cum sint diuersa principia motus cuilibet eorum.

Quodlibet cœlum propter primū mobile habet necessario duos motus. s. naturalē & raptus, & q̄ quantum ad naturalē non est subordinatio cælorū inter se, nec ad primū mobile, quantum ad secundū subordinātur primo mobili.

Est autem subordinatio quantū ad motum raptus, q̄a primum mobile mouetur contra Occidentem ex natura sua, cæteri autē econuerso, & tamen viribus suis trahit omnes cælos versus Occidentem, in quo subordinantur ei, q̄a ab ipso solum virtutem mouendi recipiunt. cum ergo pri- I mum mobile nihil recipiat a cæteris cælestibus corporib. de virtute motiua, & aliquo modo eis omnibus tribuat cāsalitatem motus, in ipso erit magis fundamētum motus & temporis quàm in cæteris. Potissime adhuc comparando ad res elementales, quia mutantur elementalia secundum actionem & influxum cælestium corporum, & magis fit ista immutatio secundū motum diurnū Planetarum, qui est motus raptus, q̄ secundum motū naturalē: iō motus raptus est principalior ad causationem temporis, cum sit præcipuus ad causandum contrarietatem & motum in rebus secundum quem sunt in tempore. Primum mobile igitur erit magis fundamentum temporis quàm cætera corpora cælestia.

Item adhuc patet, quia vt supra probatum est, tempus non est in qualibet re, sed in vna, & cum in illa sit mensu- *In q. 71.*
K rat omnia quæ mouentur. Ideo si in lapide esset tempus subiectiue mensurando motum & durationem illius, mēsuraret motus alios, & non esset in cœlo, aut cæteris rebus. Cum ergo necesse est existente motu esse tempus, & illud non sit in quolibet, sed in vno motu: necesse est, quòd sit in illo motu, qui primus fuerit, quia ille immediate cœpit habere tempus, cum sine tempore esse non potuit, & postquam in illo fuit tempus subiectiue, non poterat esse in aliquo alio subiectiue illo existente: necesse est igitur, quòd in illo solo sit tempus subiectiue, & quamquam non detur secundum modum loquendi Philosophorum aliquid quod in motu cætera præcesserit quantū ad durationem, propter quod deberet esse subiectum temporis;

poris: tamen precedit aliquid cætera in motu quantum ad causalitatem, & istud erit subiectum motus; scilicet primum mobile.

Quid dicant Philosophi de subiecto temporis, & quid Catholici, & an supposita creatione cogantur dicere materiam elementalem esse subiectum temporis, vel aliquid alterum. Et quamquam omnis motus tempore mensuretur, tamen non est subiectum temporis motus alterationis, vel aliquis alius, sed solus localis, & quare. Quæst. LXXIIII.

ISta manifesta sunt quantum ad modum loquendi Philosophorum. Nunc autem dubitatur, an nos sic confiteri debeamus. Aliqua.n.nos de tempore, & rebus temporalibus confitemur, quæ ipsi nullo modo confitentur. nam nos dicimus cępisse omnes res temporales, & cępisse motum, atque ipsum tempus quod Philosophi negant. Sed hoc non multum differt ad diuersitatem subiecti temporis. nam etiam hoc existente manifestę apparet primũ mobile esse primum subiectũ motus. si diceremus, quòd ante ipsum non fuit aliqua materialis natura facta, aut creatura, quæ moueretur aliquo modo, & haberet tempus, sed dicimus, quòd ante primum mobile aliquis motus fuit, & tempus, & post primum mobile aliquod tempus erit, vt supra declaratum est in q.73. quæ satis videntur obstare ad hoc, quòd primum mobile sit subiectum motus, vel aliquid alterum.

Aliquis dicere posset, quòd subiectum temporis nõ est ipsum primum mobile, sed aliquid alterum, quòd fuit ante omnes motus, aut saltem nõ fuit ante ipsum aliquis motus, & post motum illius non erit aliquod tempus. Istud autem est natura elementalis, quia ista a principio condita est cum mutabilitate, & motu alterationis cuiusdam, existentibus ibidem qualitatibus quibusdam: motum autem omnem consequitur tempus. Etiam post motum istius naturæ elementalis non est aliquis motus, quia dum corpora celestia mouentur, ipsa quoque elementa mouentur. Cum antẽ cęlorum motus defecerit, adhuc quidam motus manebit in elementis, vt supra tactum est, & quamq̃ in corporibus cęlestibus interrumpatur motus, tñ non interrũpitur in elementali, & consequenter tempus suum nunq̃ cessat, & tunc erit sublata qõ de eo, quòd sterit Sol Iosue orante, an tunc fuerit tempus, quia manifestum erit, quòd fuerit tẽpus, cũ semper fuerit motus in materia elemẽtali.

Nota bene Philosophi infra scripta 4. Physic.

In q.73.

Sed adhuc dicendum est, quòd suppositis his quæ ex fide habentur de inceptione motus, & temporis, & his, quę doctores Theologi dicunt: est dicendum necessario, quòd non sit subiectum temporis elementalis natura, sed primũ mobile. Quod patet ex fundamentis positionis catholicæ. licet enim sint simul multæ res, quę tempore mensurãtur, non est tempus in qualibet subiectiue, sed in vna. cum autem dentur multa simul moueri, necesse est, vt detur tempus in illo, in quo est magis natura motus: magis proprie autem reperitur natura motus in locali, quàm in cæteris, quia ipse est prior cæteris, & causa aliorum, vt patet in primo de cęlo, & mundo: sed a principio conditionis rerum cum ipsis rebus cępit motus localis, sicut motus alterationis. ergo tempus non debebat fundari subiectiue in motu alterationis. sed in motu locali, & si natura elementalis nõ cœpit in motu locali, sed alterationis: cępit autem simul motus localis, quia vulgariter quatuor ponuntur coęua in prima die creata, de quibus est lux: hanc autem dicunt doctores fuisse nubeculam paruam, quę mouebatur in circuitu, & nunc mouetur Sol explens illius officium. Ante hãc non fuit natura elementalis, siue materia illa tota in forma corporea, non fuit ergo subiectum temporis aliquid præter illam nubeculam ab exordio.

Supposita creatione, natura elemẽtalis nõ est subiectũ tpis sed primũ mobile.

Item patet, quia cum sacra Scriptura computat ab exordio seculi tempora, non computauit per aliquam limitationem durationis materiæ elementalis factæ, sed per durationem motus nubeculæ: cum dixit Gen. 1. cap. factum est vespere, & mane dies vnus, & ita in sequentibus: tamen dies nõ causabatur ibi per durationem materiæ creatę, sed per durationem motus nubeculę circundantis in mouendo. Si aũt ista nubecula semper durasset, nõ est dubiũ quin in motu illius fundaretur tempus subiectiue, cum a prin-

A cipio in ea fuisset: sed non mansit, nam in quarto die factis astris cessauit nubecula, vel cõuersa in Solẽ, vel qd aliquid alterum ex ea factum fuit, de quo diximus late Gen. 1.

Probatur quòd tempus non debuit fundari in materia elemẽtali, sed in primo mobili cum cessauit nubecula, quæ initio mundi putatur fuisse distinctiua temporis. Quæst. LXXV.

SEd quamquam ista nubecula cessauerit, non ex hoc materia elementalis fuit subiectum temporis, quia ista nubecula nunquam cessauit de officio suo, quousq; factus est Sol, & tunc factum erat primum mobile, siue dicamus illud factum in secunda die, cum diuisæ sunt aquæ quæ erãt sub firmamento, ab aquis quæ erant super firmamentum, siue dicamus factũ in die quarto, cum oĩa astra, & luminaria magna facta sunt. & tunc incępit fundari tẽpus in motu primi mobilis. Nec est hic aliqua difficultas quin inciB peret fundari in primo mobili, & nõ in materia creata elementali, quia nondum fuerat vnquam tempus in materia ista velut in subiecto, sed in nubecula: cessante autem illa, erat indifferens, an fundaretur in primo mobili, vel alio cęlo, siue in materia elementali. Necesse autem erat, vt fundaretur in mobili primo, quia manet eadẽ ratio, quæ fuerat primo in nubecula, & elemẽtali materia: nam cessante nubecula, quæ erat subiectum temporis, manebant oĩa condita, ac si nullum tempus fuisset: sed tunc deberet incipere, sicut quatuor diebus ante inchoauerat, & quia in materia elementali erat motus alterationis, in cœlo autem erat motus localis, qui est principium omnium aliorum motuum, necesse erat, vt ibi fundaretur tempus, & non in materia elementali.

Item successerat motus cęlestis in locum nubeculę prioris, & adhuc perfectius explebat officium illud, quã nube C cula, sed a principio cũ essent coęua motus nubeculæ, & elementalis materię, non fuit subiectum motus elementalis materiæ, sed motus nubeculę. ergo postea in motu primi mobilis idem accidit, nec vr̃ in hoc cã dubitandi. Esset aũt dubiũ si cessante nubecula, nõ immediate cępisset primũ mobile, sed fuisset materia creata subiectum temporis aliquandiù, quia tũc erat difficilius, vt motus ille, qui erat subiectum tpis, permaneret, & tñ desineret esse subiectũ tpis, & inciperet alius motus esse subiectũ tpis. Sed adhuc necessarium erat hoc, quia tẽpus est mensura durationis rerũ quæ mouentur secundum prius, & posterius, vt patet in 4. Physic. mensura aũt est de natura determinantis, & certificatiuis, & ob hoc ea q̃ sunt notissima, sunt mensuræ eorũ, q̃ nõ sunt ita manifesta, cum per mensurã ignota rerũ quantitas ad certitudinem deducatur. Et ista quoq; est cã quare in numeris est prima rõ mensuræ, quia natura diD scretionis facit maxime cognosci. continua aũt nõ cognoscuntur, nisi per relationem ad discreta, vt fundatur in eis numerus, vel proportio denominata a numero: sed sic est in motibus, ꝙ non est aliquis, ita distinctus, sicut motus localis. ergo tẽpus, qđ mensura est durationis determinatiua & certificatiua, in motu locali fundari debet. nam duratione alterationis alicuius nõ cognoscimus, nisi per relationẽ ad motum aliquem localem. motus autem localis quantitas magis determinata est. Vnde dato, quòd non comprehendamus tempus per motum Solis, aut astrorum, nec ꝑ motum alicuius instrumenti, vt horologii, adhuc cognoscere poterimus aliqualiter per motum nostrum localem, vt si quis moueatur per duas leucas, cognoscere poterit aliqualiter quantum de tempore, tunc permansit: & non poterit hoc cognoscere per quãtitatem alterius alterationis. Causa est, quia magnitudo spacii quo mensuratur magniE tudo motus, est distincta. Alteratio autem non habet aliquid secundum quod cognoscatur eius magnitudo, si subtrahatur limitatio temporis per motum corporum cœlestium, vel per instrumenta determinatiua temporis. Et sic cum motus localis regularis distinctiuus tẽporis, sit in corporib. cęlestibus, & non est in materia elementali, debet tẽpus fundari in primo mobili, & nõ in materia elementali. vnde quamquã aliquando cessaret motus primi mobilis, ex quo sequebatur, quòd esset tempus in motu elementalium rerum, tamen si rediret iterum primum mobile, vel

Quare in numeris ẽ prima rõ mensura.

si ponatur determinatiuum illius, & hoc est horologium: tamen accipiendo in ipsa mensura naturali quę est tēpus, hora non est spacium inter percussionem & percussionē horæ assignatiuam, sed spacium transitus vel ascensionis. 15. graduum ęquinoctialium est hora vna. Nos autem videntes ortum istorum non cognosceremus distinctam quantitatem temporis: ideo factum est horologiū, & sic est de omnibus aliis mensuris nostris, siue aridorū siue liquidorū: illę enim non sunt mensuræ, sed determinatiua mēsuratum ipsarum rerū, quia quęlibet q̄titas mēsurata est, nisi sit infinita. De tali ergo horologio dicendum, ꝙ in ipso solum esset motus, & in ipso solum tempus, & ipsummet mensuraret, vel determinaret quantitatem motus sui notificando q̄q̄ nō mensurando, & omnia horologia nūc suorum motuum quantitates determinant, sicut motus aliarum rerum. Et non est inconueniens idem esse mensurans & mensuratum, vel determinans & determinatum: sed non secūdum idem: quia motus horologii secundum quòd habet magnitudinem terminatā certo termino, determinatur ab ipso horologio, & secundum ꝙ est motus regularis factus artificiosè ad certum motū vel spaciū, est mensura & motum mensurat. Nisi autem hoc negetur, sequitur quòd de motu horologii inter percussionem & percussionem nesciamus quanto tempore durat. nam horologium factum est, vt determinet magnitudinem durationis cuiuslibet motus, & motus cuius magnitudo non determinatur similibus instrumentis, est incognita. Si igitur non mensuratur horologii quātitas motus inter signa horarum erit incognita, sed falsum est, quia illa est notior alia quantumcunq; alię notificentur per illam: sed secundum aliud, & aliud est determinans & determinata. Si autem diceretur, ꝙ istud horologium non haberet motum medium rotatum inter percussionem & percussionem ꝓ signo horarum. Dicendum est. ꝙ in percussionibus illis erat motus & tempus, & tamen illę percussiones signatiuæ horarum non determinant horas, ita ꝙ inter percussionem & percussionē non intercidit tempus alicuius horæ, nec dimidiæ horę. Immo dicendum, quòd cum pulsator in horologio illo, est tempus propter motum, qui tūc fit: sed inter percussionem & percussionem tempus nullum est, quia nullus est motus in ipso horologio, quia nō est motus horarum ex casu dato: non est etiam motus in aliis rebus ex priori hypothesi, & consequenter nec tempus. ergo non intercidet tempus inter percussiones. De tēpore ergo an post diē iudicij aliquod futurum sit taliter determinatum sit. De tempore autem, quod nunc est, dicendum est, quòd in primo mobili fundatur & vnicum est, quamuis res temporales multæ sint.

Annus, dies, mensis, hora non dependent a motu Solis principaliter: sed a motu primi mobilis, & in ipso fundantur, & non in cœlo Solis. Quæst. LXXVIII.

SEd tunc aliquis dubitabit de die anno & mense, qa ista sunt tempora nostra, & tamen ista non fiunt per motum primi mobilis: sed per motum Solis: cœlum autē Solis, & primi mobilis sunt distincti, vel saltem motus sunt distincti, & hoc sufficit ad hoc, quòd non sit idem tempus numero subiectiue in vtroque.

Respondendum est, ꝙ hora & dies fiunt per motū Solis non principaliter: sed tanquam per instrm. Principaliter autem fiunt per primum mobile. actio autem semper imputatur principali agenti. Patet primum, quia hora & spaciū ascensionis. 15. graduū æquinoctialiū cū in 24. horis transeant 12. signa faciendo perfectam reuolutionē, & sic in duabus horis transit vnū signum, & quia quodlibet hēt. 30. gradus in qualibet hora transibunt. 15. Non tamē est computandum per ascensiones signorū, quia quædam oriuntur velocius, & quædam tardius, vt patet ex differentia sphærarum magis obliquarum, aut minus: computantur ergo gradus in ęquinoctiali, & quantitas signorum secundum ęquinoctialem, ita vt quælibet longitudo graduum. 30. in æquinoctiali diceretur vnum signum. ergo non sunt horæ secundum motum Solis aut circuli eius. Item dies non fiet principaliter secūdum motum Solis & cœli sui: sed magis secundum motum primi mobilis. Fit

A enim dies per motum raptus Solis ab Oriente in Occidentem, siue accipiatur pro die artificiali qui facit semicirculum, siue pro die naturali, qui dicit integram reuolutionē a puncto in punctum: est enim vtraque per raptum: sed tota vis rapiendi est a primo mobili, quod motu suo rapit, Sol autem rapitur: solum ergo causans diem, est primum mobile. Instrumentum autem suum ad hoc est motus Solis, & quia nunquam imputatur actio instrumēto, sed mouenti, iste motus, in quo fundatur dies non erit in corpore Solis aut in orbe suo: sed in primo mobili.

Arguit contra prædicta de anno qui fundatur in primo mobili. Et vnus annus quomodo peragatur a cœlo stellato. Et quantus esset vnus annus si non esset primum mobile. Quæstio. LXXIX.

B DE anno forte maius videbitur alicui dubium, quia videtur causari secundum motum naturalem Solis. Est enim annus spacium quo Sol pertransit totum suum deferentē a puncto ad punctum, & hoc pertinet ad motum naturalem ad quem primum mobile nihil adiuuat; sed potius turbat. ergo non fundabitur annus in motu primi mobilis, sed in motu Solis aut deferentis sui. Respondēdum est, quòd annus est tempus, & fundatur in primo mobili, & nequaquam in motu Solis aut orbis sui, quia annus nihil est, nisi. 366. dies sibi succedentes, vel annus nihil est, nisi tempus limitatū cōtinēs sub se certos dies tāq̄ partes integrales: sed oēs dies sunt in ipso primo mobili. ergo annus qui est tp̄s nihil continens præter dies, nō fundabitur in motu Solis vel orbis sui, sed in motu primi mobilis. Nō est. n. excogitabile quo omnes partes anni fundarentur in primo mobili, & tamen annus ipse constans in illis partibus

C fundaretur in motu Solis. Et quando dicitur, ꝙ annus causatur ex motu naturali Solis perueniētis in suo circulo suo a puncto in punctum. Respondēdum est hoc verum esse: sed est per accidens. nam quamquam annus consumetur quando Sol consummat circulum suum: tamen non ideo causatur annus quia Sol finit circulum suū: sed quia primum mobile toties rotauit Solem quousq; motu naturali compleuit circulum suum. Dato tamen quòd nō compleuisset circulum suum, si tamen fierent tot rotationes esset annus, & patet in duobus exemplis. Primo ponatur, quòd primum mobile moueret Solem rotationibus quot nunc rotat, & non haberet ille motum naturalē contrarium motui primi mobilis: sed nullum motum hēret, nisi quem reciperet a primo mobili, vel hēet motum naturalem, tamen non contrarium primo mobili, & nō posset moueri tanta velocitate in quanta mouetur a primo mo-

D bili rapiendo: tunc datis tot rotationibus Solis quot nunc quamquam non esset motus naturalis Solis, esset annus. ergo non dependet annus a motu naturali Solis. Item quandocunque fiunt. 366. dies dempto quadrante est annus: sed isti dies poterant effici sine motu naturali Solis. ergo non est annus in motu naturali Solis. Secundum exemplū est. Detur ꝙ Sol hēet motum naturalem in suo deferente, & non esset aliquis motus raptus, non esset annus illo motu completo: nam si Sol nō impediretur rapiendo ipsum cōtra motum suum, velocius finiret circulum. Quod patet, quia omnes cœli planetici quanto sunt superiores, & magis coniuncti primo mobili magis rapiunt, & tardius mouentur in motu suo, & qui magis distant a primo mobili velociores sunt, citiusq; circulum suum complent. sic est de cœlo astrorum fixorum, quod immediatum est primo mobili, & in cētum annis motu naturali peragit gradum

Celū stellatum vno anno peragit gradū vnum.

E vnum: in 36. millibus annorum totum circulum finiet perueniendo a puncto in punctum. Saturnus autē magis distat: ideo motus suus naturalis non est ita tardus: in annis enim 30. complet circulum, & sic semper diminuēdo, donec deueniatur ad Solem, qui velocior est in motu naturali: nam in vno anno complet. Luna autem quæ maxime distat est velocissima in motu naturali: ideo conficit circulum secundum medium motum diebus vigesiminonē, & aliquid plus. Si igitur tolleretur omnis raptus impediens necesse esset, vt quilibet planeta, velocius valde circulum suum pertransiret, & tunc Sol forte ante vnum mensem, aut dies, decimumquintum pertransiret motu

naturali totum suũ deferentẽ, & tñ non esset q̃titas istius transitus vnus annus: cum ergo per motum primi mobilis principaliter, nõ existente motu naturali Solis causari possit annus, & per motum naturalem Solis non existẽte motu raptus non possit causari annus: relinquetur quòd non est annus tempus fundatum in corpore Solis, aut in cœlo eius, sed in primo mobili. Cum autem dicitur, quòd Sol tunc pertransit totum circulum suum motu naturali. Respondendum est hoc esse per accidens. substantiale enim anno est, quòd in eo sint tot rotationes dierum quot fiunt scilicet 365. & quadrans. Quòd autem istæ compleãtur in tanto tempore quanto Sol pertransit totum suum circulum motu naturali, vel maiori, aut minori, est per accidẽs: nam si tardior esset motus naturalis Solis, non esset vnus annus, dum moueretur Sol naturali motu per totum circulum: sed forte fierent duo vel tres anni. Sicut dum mouetur Saturnus complens circulum suum, sunt. 30. anni, & si motus Solis naturalis esset velocior, dum moueretur complens totum circulum non esset vnus annus. Fundatur ergo necessario annus in primo mobili.

Si nõ esset primũ mobile vnus dies esset vnus annus, & vnus annus non haberet forte durationẽ vltra 15. dies aut parum plus vel minus

Respondet in forma ad titulum quæstionis positæ supra quæst. 70. scilicet an esset tempus dum stetit Sol tempore Iosue. Et si non esset primum mobile nõ esset distinctum tempus per menses & annos dies & noctes, & quare.

Quæst. LXXX.

HIs visis potest responderi ad qõnem scilicet an esset tempus dum stetit Sol tempore Iosue. Et dicendum quod fuit, & dato quòd postea sic stetisset tempus, si sic fuisset motus localis, vel secundum alterationem, vt erat pugnante Iosue contra hostes, quia ibi erat verus motus. Ad motum autem necessario cõsequitur tempus, quia est passio sua. Sed dicendum, quòd si semper sic mansisset rerum status, aut saltem magno tempore, quamquam semp fuisset tempus, non tamen fuissent anni & menses, quia menses fiunt per vnum signũ transitus Solis, & sicut sunt. 12. signa in Zodiaco, ita sunt. 12. menses in anno. non tamẽ sunt menses æquales quamquam Sol moratur æqualibus temporibus in transitu omnium signorum, quia omnia signa sunt æqualia, & Sol vniformẽ habet motum: vnde necessario tantum de tempore expendit in transitu vnius signi, sicut in transitu alterius. Menses tñ inæquales sunt, de causa cuius aliquid tactum est Exo. 12. Nec etiã principia mensium sunt in principiis ortus signorum, sed magis circa medium cuiuslibet mensis intrat Sol in signũ quodlibet, nec ponit semper esse idem, quia per tempora mutarentur ortus signorum a diebus. vnde fieret vt ortus signi, qui erat in prima die mensis fieret ad diem. 10. vel 12. aut amplius, sicut factum est ex tempore natalis Christi. Nã vt ait Beda, natalis Domini fuit in solstitio hyemali, & tamen solstitium nunc distat a die natalis pluribus, quã duodecim diebus, & cum magnus temporis fluxus fuerit, necesse est plus distare, nisi computationes mensium corrigãtur rectificando secundum motum cœli. Menses autem secundum Iudæos computantur per lunationes: ideo non essent tunc menses de latinis, quia non essent 30. dies ad cõplendum mensem. nec esset motus Lunæ, vt vna lunatio efficeret mensem, sicut dixit Iosue Sol contra Gabaon non mouearis, & Luna contra vallem Ahyalon. Esset tamen tẽpus non distinctum per menses, & annos, dies, & noctes, & efficerentur homines seniores successione temporum: non tamen haberet vnus plures annos quam alius, vel dies aut menses, quamquam haberent spatia quæ æquarentur magnitudine diebus, mensibus, & annis. Et tunc dicendũ est, quòd fuit tempus, & subiectum suum non erat primũ mobile: sed dicetur, quòd motus materię elementalis, vel motus localis erat subiectum temporis, quia tamen non erat tunc aliquis vnus motus localis, qui semper mansisset quo mensurarentur magnitudines aliorum motuum, nisi ipse motus elementalis materię secundum alterationem continuam ad inuicem, ideo videtur magis dicendum, q̃ fundabatur tunc tempus in motu alterationis elementorum. Cum autem cœpit moueri cœlum, postquam Sol stetisset, tempus desiit esse in motu materiæ elementalis, & cœpit esse in motu cœli primi mobilis, quia ille motus est magis distinctiuus cum sit localis, & est regularior, omnibus motibus aliis.

De motu Solis & diuersitate dierũ mensium & nõ. Ibid. vide net dom. Abulen. Exo. 12. et in 2. parte 'us defensorij circa finem.

Item quia nunc redierunt dies, & noctes, anni, & menses sicut prius fuerant, sed isti fundantur in motu cœli. Ex prædictis patet quomodo stante Sole tempore Iosue tempus non cessauerit. Ad argumentum in contrarium respõdetur, cum dicebatur, quòd nunquam est passio sine subiecto suo, sed tempus est passio motus primi mobilis. ergo sine illo non reperietur.

Dicendum, quòd verum est passionem nunquam esse siue subiecto suo primo, si sit primum & adęquatum, si tamen deficiat aliqua harum conditionum stabit passio sine subiecto. De primo Sortes est subiectũ risibilitatis, tamen non est subiectum primum eius, quia non primo cõuenit Sorti quam Platoni & cæteris. ideo deficiente hoc subiecto adhuc manet risibilitas. Item dato quòd sit primum subiectum, si tamen non sit conuertibile adhuc deficiente illo non deficiet passio, sicut tempus conuenit motui, & primo conuenit motui cœli primi quam omnibus aliis, quia magis est causalitas motus & temporis quam in cęteris, & tñ non est adęquatum tempus motui primi mobilis, quia non solum motus ille tempore mensuratur, sed etiam singuli motus: ideo deficiente motu illo adhuc manebit tempus, quia manerent mensurandi cæteri motus, & sic deficiente illo mansit tempus, quia mansit motus in his inferioribus.

Solutio ad argum. de quo supra q. 79.

An Dæmones potuerint facere omnes cælos, & astra stare.

Quæst. LXXXI.

QVæret adhuc aliquis: an istam stationem Solis, & cęterorum planetarum, atque cælorum potuerint facere Dæmones. Aliquis respondebit, q̃ sic: Dæmones possunt in natura rerum operari quantum ad productionem formarum non virtute sua, sed applicando actiua passiuis. In his autem quæ pertinent ad motiuam potentiam Dęmones per se possunt, & est maior potentia eorũ motiua, quam cuiuslibet rei naturalis: Possunt enim mouere vnam turrem per aerem si ipsa non frangeretur, & aliquid quod sit maioris ponderis quam turris. Dicimus etiam, q̃ Dęmones possunt sistere flumina, & tenere quascunque aquas, atque diuidere. vnde malefici artibus suis dicuntur interdum fecisse consistere flumina. motus autẽ corporum cęlestium pertinet ad motum corporalem. ergo Dęmones poterant sistere cælum Solis, & alios orbes planeticos. Dicendum est, q̃ Dęmones non possunt tenere cælum ne moueatur: non quidem tãquam esset valde magnæ potestatis tenere cælum ne moueatur, cum potius sit magnæ potestatis mouere illud, & dantur ad hoc intelligentiæ motrices. Sed non poterant Dæmones tenere cælũ, quia motus cęli est instrumentum quo regũtur omnia inferiora corpora quantum ad naturalem vegetationem, & mediante actione cælestis motus deriuatur influxus naturalis causæ primę in corporalia entia. Deus vero non permitteret, quòd aliquis sisteret motum illorum, nec Dęmonibus suberit permutare motum, quia sic subesset eis statum totius naturæ permutare.

Item non liceret hoc Dæmonibus, quia cæli tam secundum modum loquendi philosophorum, quàm sacrę Scripturæ veritatem. mouentur ab intelligentijs: & quodlibet cœlum habet vnam intelligentiam secundum modum loquendi Arist. 12. Metaph. Nulla ergo intelligentia mouere poterit cælum, nisi illa quæ ad mouendum coniuncta est Dęmones non sunt intelligentiæ coniunctæ orbibus cœlestibus ad mouendum, ergo non possunt illas sistere, nec mouere.

Item non licet magis Dæmonibus nunc in statu dãnato quàm licuisset in statu perfectionis & felicitatis, si mansissent, sed pauciora licent eis: tamen si mansissent, non licuisset mouere cælos, nec sistere, cum solum hoc fiat ab intelligentijs coniunctis illis orbibus. ergo non licet nunc.

Item quia si hoc per Dæmones fieri posset, aliquando fecissent, vt magis colerentur, qui tamen de natura loquũtur, & omnes magici reputant hoc impossibile, ergo non possunt facere Dæmones.

An Angeli boni potuerint facere cessare cœlum a motu. Quomodo Angelus mouet cœlum per modum amantis, & desiderantis. Et quid secundum philosophos, & quid secundum theologos de cœlorum motu, & cessatione concedi debet. Quæst. LXXXII.

QVæret adhuc aliquis, an Angeli boni possent tenere Solem & Lunam, cæteraque astra, & cœlestes orbes ne moueantur. Respondendum est quosdam esse Angelos ad quos pertinet mouere cęlos, & dicuntur intelligentiæ coniunctę cœlestibus orbibus, aliæ sunt quæ non mouent. eis autem quæ non mouent non competit, quòd possint sistere, vel mouere. De alijs qui sunt coniuncti orbibus dicendum est, quòd quantum est ex virtute requisita ad sistendum cęlum ipsi possent, & aliquid adhuc valde maius, quia maius est cælos mouere quàm sistere, cũ ad mouendum requiratur virtus motiua: ad sistendum autem solum requiritur cessatio a motu impulsionis. Et si forte dicatur, quòd cęlum secundũ seipsum habet aliquẽ motum, & dato quòd Angelus non moueret moueretur: ideo sistere motum illum est alicuius potentię. Respondere potest, quòd quamquam cęlum sit formam habens aptam ad motum, tamen non potest moueri, nisi ab aliquo extrinseco moueatur, quia non habet animam mouentem. Sed adhuc dato, quòd corpora cęlestia secundũ seipsa sine intelligentijs haberent aliquos motus, & ponerentur intelligentię ad mouendum velocius, esset facilius impedire impetum rotæ motę quã mouere eam velocitate magna, sed Angeli motores in hac velocitate quam experimur mouent. ergo ipsi possent sistere orbes ne mouerentur. Dicendum tamen est, quòd non possunt sistere, nisi Deus iubeat, quia Deus est causa primaria in natura. Influentia autem sua in naturã corporalem, & modus motus, & naturę non potest deriuari, nisi per motum cœli, ideo non poterit aliqua de causis medijs sistere, nisi ipse sistat, aut sisti iubeat. Potissime, quia etiam secundum modum loquendi Aristo. in 12. Metaph intelligentię secundę mouent in ratione amantis, & desiderantis, s. quia amant primam volentes participare bonitatem illius, inquantum ipsis possibile est. Et quia prima intelligentia summe bona est, maxime se communicat in omnia ex natura primæ causalitatis. Ipsę quoque volentes participare hanc bonitatem volunt suã bonitatẽ diffundere in omnia entia minoris perfectionis, s. in corporalia, & quia non potest spiritus influere directe in substantiam corporalẽ, nisi sit formaliter vnitus, vt anima corpori, vel contineat naturam in virtute, sicut prima intelligenta, volũt influere per corpora tanquã per instrumenta, & hoc est mouendo corpora cælestia: sic enim in totam naturam corporalem influunt. cum ergo naturale & inuariabile desiderium substantiarum motricium sit similari primę intelligentiæ, tanquam ei in quo est earum felicitas, non poterunt desistere a motu. vnde secundum modum loquendi Arist. non est concedendum, quòd aliqua intelligentia possit cessare a motu. Nos vero aliter dicere debemus, quia non ponimus intelligentias naturaliter assignatas mouendis orbibus, sicut physici ponunt, sed diuino iussu tanquam ministros assignatas huic operationi. Sicut enim Angeli ex mandato Dei sunt ministri inter nos eorum qui hæreditatem vitæ æternæ capiunt, vt dicit Apostol. ad Hebr. 1. scilicet sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui capere habent hæreditatem salutis. Ita erunt ministri quantum ad motum cęli, & ex obedientia mandati eius mouent. Sic innuitur Iob 9. scilicet coram eo incuruantur qui portant orbem, idest coram Deo incuruantur, vel humiliantur omnes Angeli qui portant orbem, idest mouent orbes cœlestes. Incuruari tamen ad obedientiam pertinet, & tunc quia secundum naturam non sunt Angeli determinati ad motum cœlestium orbium, nec consistit sua beatitudo in hoc, nec etiã per hoc magnam bonitatem acquirunt diffundendo virtutem suam, sed solum quia quod iussum est exequuntur. Possent ergo ex seipsis desistere a motu quandocunq;, sed nunquam desistunt, quia vident quòd Deus semper vult vt moueant, & aliter Deo placere nequeant.

A

An posito quòd Angeli mouentes orbes cœlestes, ita deprauarentur, vt nollent eos mouere, nunquid propterea possent cessare a motu eorum. Et quis sit modus quo Angeli, & animæ confirmantur in bono. Quæst. LXXXIII.

SEd dicas, ponamus quòd Angeli isti deprauarentur nolentes mouere, nunquid possent cessare a motu: Respondendum est, quòd non est admittendus casus loquendo theologice, quia iam Angeli confirmati sunt in bono, ita vt impossibile sit eis apparere bonum nisi quod diuino iudicio bonum iudicatur, sed impossibile est, quòd ipsi operentur, nisi quod iudicauerint, & elegerint, cum sint agentia secundum rationem, ergo impossibile est, quod agant, nisi quod Deus iusserit, nec erit possibile, quòd desistant a motu, nisi Deus iubeat, cum autem iusserit, mox desistent.
B sic factum est tempore Iosue stantibus orbibus: tunc enim cessauit motus omnium Angelorum. Aliter adhuc responderi posset etiam si non concederetur quòd Angeli boni erant confirmati, sed adhuc potentes repugnare voluntati diuinæ. Et dicendum, quòd licet aliquis Angelus de motoribus cœli posset deprauari, ita vt nõ vellet mouere Deo iubente, non cessaret motus cœli, nec ipse posset cessare a motu quamquam vellet, quia omnis creatura Deo subiicitur, ideo & vis motiua Angeli, & poterit operari per illam qualiter, & quando voluerit etiam inuito Angelo, & mouebit Angelus dolens quod mouet, velut si quis manu mea percuteret. Hoc patet, quia non est difficilius Deo nec secundum naturam facere, quòd Angelus moueat ẽt si nolit, quàm quòd homo loquatur id quod disposuerit nullo modo loqui, sed Deus cogit nos interdum loqui id, quod nullo modo volumus. ergo poterit facere, quòd An-
C gelus moueat cœlum etiam si nolit. Patet hoc in Balaam, quia ipse volebat maledicere Israelitis, & tamen cum aperiret os suum incipiebat benedicere, & dolebat, quòd benediceret, sic patet Numer. 23. & 24. & Deuteronomij 23. De Angelo autem non est dissimile, quia utrobique est potentia libera imperans potentiæ executiuæ, scilicet motiuæ, vel interpretatiuę. Alio mõ dici potest, scilicet quòd Deus poterat Angelum cogere, vt vellet mouere, quia & voluntas nostra cum sit creatura Deo subiicitur, & quamquam nos libere velimus, poterit nos Deus determinare ad aliquid, quod velimus, & non possimus velle contrarium, & hoc non est tollere libertatem. vt pote quòd Deus faciat nobis aliquid apparere bonum, & quodcunque contrarium faciat totaliter apparere malum. voluntas autem in malum ferri nequit, ideo tunc non poterimus velle contrarium. ipsi tamẽ voluntati libertas manet, quia
D in ipsa non fit aliqua impressio, sed determinatur intellectus noster ad aliquem modum intelligendi de bono. Et iste est modus quo confirmati fuerunt Angeli in bono, & confirmantur animę beatorum existentium in vita ęterna quia voluntas sequitur necessario intellectum naturaliter, s. quia ipsa non est potentia iudicatiua, & præsupponit iudicium intellectus. nec potest velle, quòd intellectus iudicauerit malum esse. ergo quòd nos aliquid malum eligamus, ex hoc dependet, quòd intellectus noster iudicare potest aliquid quod malum est, esse bonum. Si igitur intellectus noster deuenerit ad hunc statum, vt nullo modo posset iudicare esse malum quod est bonum, non poterit volũtas nostra eligere malum, & consequenter erimus impeccabiles, & hoc est esse confirmatos. Intellectus autem noster consequetur, quòd non posset iudicare esse bonum qđ est malum per hoc, quòd applicatur ad summum lumen
E veritatis. s. ad beatificam veritatem in qua non potest contingere aliquis error, alioquin non esset clarissima veritas. Ideo postquam homines semel fuerint diuinam visionem clarissime consecuti, non possunt iudicare bonum esse qđ malum est. Et hoc modo potest Deus facere de quolibet Angelo, quòd non posset velle non mouere, aut cessare a motu ostendendo ei in ratione magni mali cessare a motu. Et quia malum cognitum malum non potest appeti, non poterit ille Angelus velle cessare a motu, & consequenter nequibit cessare a motu, & libertas arbitrij semper intemerata manet, nec sunt sub ob hoc minus liberi. nam voluntas Dei liberrima est, malum ta-

men

men velle non potest. De libertatis ergo ratione non est esse vertibilem in hoc, vel illud, sed nõ cogi ad hoc vel illud; quia potius esse vertibile in hoc, & illud est defectus libertatis. quia incidit voluntas per accidens, & in particulari in malum, quod ab intentione naturę, & in vniuersali fugit. esset autem ablatio libertatis arbitrij si ego vellem diligere hominem, & non possem velle diligere hominē, sicut potentia mea motiua coacta est si moueri volo, & moueri nequeo, & tunc diceremus, quòd ego uellem comedere, & tamen non possem velle comedere. ista directa ablatio liberi arbitrij est, & hæc omnino est impossibilis, nec solum hnc sed etiam includit contradictionem, quia pręsupponit me velle currere, & tamen non posse velle currere implicat tunc. Patet ergo ex prædictis, quòd etiam Angeli boni qui mouent cælos, non poterant desistere a mouendo nisi Deus iuberet. ergo erat illud plenum miraculum cum a solo Deo fieri posset.

Steteruntque Sol, & Luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro iustorum? Stetit itaque Sol in medio cæli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Non fuit antea, & postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis. & pugnante pro Israel.

Steteruntque Sol, & Luna. Nõ solum steterunt ista duo corpora planetica sed etiam orbes eorum, nec solum, hæc sed etiam omnia corpora cælestia tam stellarum quam orbium, vt supra probatum est. Dicitur tamen solum, quòd

In qõ.22. cum sequ. steterunt Sol, & Luna, quia duo hæc corpora solum visa sunt stare Sol, s. in occidente parum super orizontem, Luna vero in Oriente parum eleuata super orizontem, stellæ fixę, & alij planetæ stabant, tamen lumine Solis impediente non videbantur, sicut totum Hemisphęrium quod per diem super nos est, stellatum est, tamen non videntur stellę per diem, nisi fieret eclipsis solaris valde magna. Quare autem petierit Iosue, quòd Sol, & Luna solum starent, cũ cætera quoque cęlestia statura erant supra declaratum est.

In qõ.21. *Donec vlcisceretur se gens de inimicis suis.* Idest donec Iudæi deleuissent hostes: ob hoc enim petierant, vt staret Sol quia quamquam multos eorum ipsi deleuissent, plurimos vero Deus lapidibus grandinis. adhuc tamen valde multi restabant, & quia propinqua nocte laterent, petijt Iosue, vt staret Sol, alioquin confugerent, & laterent. Nec tamen est intelligendum, quòd omnes Iudæi occiderint, quia dũ hos persequebantur, fugerunt multi ad præsidia vrbium, vt patet infra, scilicet hi qui Israel effugere potuerunt ingressi sunt ciuitates munitas. Dicebatur tamen quòd stetit donec vlti sunt de hostibus suis, idest donec occideretur fere totus exercitus. Pauci autem qui remãserunt quasi pro nullis computantur. vel dicitur, quòd stetit Sol donec vlciscerentur Israelitæ se de hostibus suis, quia antequam Sol stetisset, licet plurimi de Amorrhæis corruissent grandine vel gladio, nullus tamen de quinque regibus occisus, aut captus fuerat. & cum Sol staret a principio nondum vlti erant, quia latebant reges in spelunca vrbis Maceda. Inuẽtis autem eis poterant dici Israelitæ vlti dato, quòd fugeret reliquus populus in præsidia, quia isti erant principaliter hostes, quia mouerant reliquos ad veniendum contra Iudæos, ideo dato, quòd caperentur, vel occiderentur reliqui hostes, si tamen euaderent isti quinque reges, adhuc manerent hostes, nec essent vlti Iudæi. Vtrunque tamen factum est, quia reges capti sunt, & clausi eis in spelunca vrbis Maceda persecuti sunt Israelitę omnes fugientes, & occiderunt omnes præter eos qui in vrbium præsidijs recepti sunt. *Nonne hoc scriptum est in libro iustorum.* Inducit scriptura probationem huius ex libro iustorum, quasi dicat, quòd istud non erat nunc nouum, quia prænunciatum prius extiterat in libro iustorum. In Hebræo dicitur in lib. iuris: sed ad idem pertinent quia iusti ex iure nascuntur, aut ius ex iustis. iste liber iustorum multum auctenticus est: nam & sacra scriptura ipsum in testimonium adducit, quòd non contingeret, si nõ esset auctenticus valde.

F *Qui sit liber iustorum, & an sit Genesis, vel Abacuch, vel quis alius. Et primum quod non sit liber Abacuch.*
Quæst. LXXXIIII.

DVbitatur autem quis sit liber iste. Aliqui doctores nostri dicunt, quòd iste liber quamquam apud Hebręos fuerit, ad latinos tamen non peruenit, quia non trãslatus est. Sed dicit Nicolaus non fore conuenienter dictum, quia etiam apud Hebræos non est, cum ipsi non habeant plures libros sacræ scripturæ quam nos, & nunc verum est, quòd non est apud eos si apud nos non est, sed q apud ipsos aliquando fuerit, & ad nos non peruenit. negari non potest, quia quando allegabatur a scriptore libri huius, necessarium est, quod esset apud Iudæos, alioquin nõ intelligerent auditores, vel lectores temporis ipsius quid allegabatur, & non proficeret eis, etiam non faceret aucto-

G ritatem. Item necesse est, quòd fuisset tempore quo scribebatur liber secundus Regum, quia ibi quoque allegatus est. Aliqui dicunt, quòd fuerit liber 12. minorum prophetarum, qui apud Iudęos propter angustias verborum sub vno volumine coarctantur, vt patet in Prologo beati Hieronymi super 12. prophetas, & hoc, quia in libro ipso describuntur verba Abacuch: in enim 3. cap. dicitur Sol, & Luna steterunt in habitaculo suo, quod videtur conuenire huic tempori cum steterunt Sol, & Luna, vt patet hic.

Sed hoc non conuenit, quia liber 12. prophetarum valde magno tempore fuit descriptus post Iosue. nam ipsi prophetæ incęperunt valde magno tempore post Iosue, scilicet non multo tempore ante regem Achaz, cuius temporibus fuit Osee: fuit quoque Isaias qui de primis prophetis sunt, vnus in maioribus primis, & alius in minoribus, & fuerunt contemporanei, vt ait Hieronymus in Pro-

H logo 12. prophetarum minorum, & patet ex principio cuiuslibet eorum conferendo reges sub quibus incęperunt prophetare. Nec solum intelligẽdum est, quòd liber Abacuch, & 12. prophetarum minorum fuit posterior tempore Iosue, sed etiam fuit posterior tempore quo scriptus est liber iste Iosue: nam non scripsit eum Iosue, sed Samuel propheta, vt declaratum est in Prologo paruo huius operis Iosue. Præcessit autem Samuel multo tempore librum Abacuch, quia fuit Samuel ante tempora regum, vt patet primo Regum cap. 1. Abacuch autem fuit post tempus captiuitatis Babylonicæ, ergo non poterat allegare dicta illius. hoc declarat Hieronymus in Prologo sup Abacuch.

Et si aliquis dicat, quòd istud fuit additum a translatore nostro postquam scriptus fuit Abacuch, non stat, quia etiam sic habetur in Hebræo.

Nec valet si dicas additũ ab Esdra scriptore legis post

I destructam Bibliam tempore destructionis Ierusalem, cũ ipse postea eam restaurauit: nam ipse non fuit commentator sed translator, ideo seruauit veritatem prioris scripturæ secundum, quòd Spiritus Sanctus dabat illi scribere.

Obiectio, quòd fuerit ipsius Abacuch quidem, sed tamen hic fuerit prophetice nominatus, id quod refellitur. reprobatur etiam, quod fuerit liber Genesis. Quæst. LXXXV.

ALiquis forte respondebit, quòd liber iustorum sit Abacuch, & fuit magno tempore post scripturam libri huius Iosue, tamen potuit allegare librum Abacuch, quia spiritu prophetico poterat scire quid dicturus esset Abacuch: nam necesse est, quòd dicamus scriptorem libri huius fuisse prophetam, cum dicat ali-

K quid de futuro, scilicet non fuit ante, nec post tam longa dies obediente Deo voci hominis. Si autem dicere volueris, quòd istud non est dictum scriptoris libri, sed in libro iustorum habetur, necessario concedes, quòd non sit liber Abacuch liber iustorũ, quia in tota prophetia Abacuch nihil tale habetur, sed solum, quòd steterunt Sol, & Luna in habitaculis suis. ergo non est ille. Si autem concesseris esse dictum scriptoris libri huius, dicetur etiam, quòd potuit prophetice pręcognoscere quid dicturus esset Abacuch, & hic scribere.

Respondendum est, quòd scriptor libri huius fuit propheta, & pręcognoscere potuit quid dicturus esset Abacuch, sed quamquam pręcognosceret non poneret hic. cuius

causa

causa est, quia istud dictum libri iustorũ allegabatur hic A in testimonium eius, quod hic dicebatur de statione Solis oportebat ergo, quòd legentes cognoscerent librum illũ, si tamen esset liber iustorum liber Abacuch, nullus de illis qui erant tempore scriptoris libri huius cognosceret q d erat, quod scribebatur, quia non erant prophetæ: ergo non proficeret, sed potius turbaret, & daret occasionem suspicandi aliquid, & consequenter non scriberetur. Item non potest intelligi de libro Abacuch, quia omnes dicunt totã istam clausulam, vel contextum vsque ad illam partem reuersusque est Iosue de libro iustorum, & tñ non potest reperiri in libro Abacuch ista clausula, scilicet non fuit ante, nec post tam longa dies obediente Deo voci hominis, ergo non est iste liber. Item litera nostra præsupponit, quòd liber ille iustorum iam scriptus erat, cum dicat, nonne hoc scriptum est in libro iustorum, sed liber Abacuch nondũ erat scriptus, ergo nõ intelligitur de eo. Item scriptura ad B ducit hic auctoritatem libri iustorum in probationem huius, quia loquitur specialiter de hoc casu cum dicat, quòd steterunt Sol, & Luna obediente Deo voci hominis, & pugnante pro Israel, quod manifeste conuenit tempori Iosue, nec potest applicari alteri tempori. Id tamen quod habetur in Abacuch, non dicitur de tempore Iosue, sed de bello Persarum contra Babilonios in vindictam malorum quæ intulerant Caldæi Israelitis, vt colligitur ex loco eodẽ & præcedenti serie literæ Abacuch, ergo non allegaret scriptura hic locum illum, quia nihil agebat ad propositum. Item si liber Abacuch esset liber iustorum, continerentur ibi ea quæ dicuntur alibi esse in libro iustorum, sed non continentur. quod patet 2. Regum primo. cum dicitur, sicut dicitur in libro iustorum, & præcepit, vt docerent filios Israel planctum, & considera Israel pro his qui mortui sunt super excelsa tua, & vulnerati, sed hoc nõ habetur C in libro Abacuch, ergo non est ipse liber iustorum.

Iudæi autem, vt communiter, & Nicolaus cum eis dicunt, q iste liber est Gen. quia ibi scribuntur facta Abraham. Isaac, & Iacob qui fuerunt iusti, & propter eorum merita facta sũt beneficia multa populo Israel, vt patet sæpe in sacra Scriptura. Et dicũt, q hoc scriptũ est Gen. 48. vbi ponit bñdictio Iacob sup Manasse, & Ephraim, & de Ephraim dicit, & semẽ eius crescet in gẽtes, vel semẽ eius congregatio gentiũ, quod fuit impletum in Iosue qui fuit de Tribu Ephraim, vt patet Nume. 13. quia quando dixit Sol contra Gabaon ne mouearis, filij Israel fuerunt congregati ad audiendum istud verbum, sicut dicitur in litera, dixitque coram eis Sol contra Gabaon, &c.

Sed hoc non conuenit, quia tota ista expositio est valde extorta, vt patet cuilibet consideranti: nam Gene. 48. videbat D Iacob maiorem multitudinem in Ephraitis quàm filijs Manasse, ideo dixit quòd Manasse multiplicaretur: sed minor frater, scilicet Ephraim maior esset, & addidit, quia semen eius cresceret in gentes. & istam eandẽ expositionẽ tenuit Moyses postea cũ benedixit Tribubus Israel Deutero. 33. c. dicens hæ sunt multitudines Ephraim, & hæc, sunt millia Manasse, quod non potest applicari ad Iosue, nisi valde distorte.

Item adhuc concesso isto nõ stat, quod dicitur, quia hic dicitur, quòd in libro iustorum scriptum est, stetit itaque Sol in medio cæli, & nõ festinauit occũbere spatio vnius diei, sed manifestum est nihil tale haberi in tota Gene.

Item, quia dicitur hic non fuit ante, & post tam longa dies, &c. sed etiam nihil horum directe, aut saltem distortissime haberi poterit ex tota Gen. Item si liber Gene. esset liber iustorum, continerentur ibi omnia quæ scriptura dicit esse in libro iustorum. sed non sunt, quia id quòd habe E tur. 2. Regum primo. & allegatum fuit supra, nõ habetur ibi de planctu Israelitarum, & mortuis in excelsis. ergo non est ipse liber iustorum.

Determinatio auctoris, quis fuerit iste liber iustorum, qui & bellorum Domini liber appellatur.

Quæst. LXXXVI.

Dicendum est igitur necessario alium esse librum iustorum, & de isto libro dicendum est, quod sit valde magnæ auctoritatis, cum sacra Scriptura allegет illum in testimonium eorum quæ dicit. Et dicendum est valde rationabiliter, quòd istum librum Moyses fecerit, & ista sit causa quare tantam accepit auctoritatem. Erat autem totus prophetice conscriptus de euentibus futuris in statu veteris testamenti, sicut nunc apud nos est Apocalypsis in quo nobiliora quæ in Ecclesia facta sunt a tempore reuelationis factæ beato Ioanni, & vsque ad diem iudicij futura sunt, describuntur: sicut patet ex sententia expositorum libri illius, & sunt quædam per modum præteriti, quędam per modum futuri, quamquam quando scripta sunt omnia futura erant, sed modus prophetiens talis est. Ita per omnia in libro iustorum scribuntur prophetice enunciata aliqua de principalibus, quæ accidere debebant Iudæis, & quædam per modum præteriti enarrantur velut gesta, quamquam fuissent forora tempore Moysi, vt patet hic cum dicitur, stetitque Sol in medio cæli, & non festinauit occumbere, &c.

Aliquando autem ibi describuntur quędam per modũ imperij, vel exhortationis: vt patet secundo Regum, primo cap. & præcepit, vt docerent filios Hebræorum planctum, sicut scriptum est in libro iustorum, cõsidera Israel pro his qui mortui sunt super excelsa tua, & vulnerati.

Iste idem est qui vocatur liber bellorum Dñi, quia ibi erant descripta bella quæ Deus facere debebat pro Israel, sicut in scopulis Arnõ fecit inclinare scopulos super Amorrhæos ad occidendum ipsos, & hoc Deus solus fecit nihil agentibus Iudæis, & in mari rubro similiter Deus pugnauit pro Israel contra Aegyptios nihil agentibus Iudæis, vt patet Exodi 14. scilicet Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et ibidem: dixerunt Aegyptij fugiamus Israelem, quia Dominus pugnat pro eis contra nos. cum ergo ista bella a solo Deo futura prænunciantur, vocatur ipse liber bellorum Domini, sicut patet Numeri 21. capit. scilicet sicut scriptum est in libro bellorum Domini, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon, scopuli torrentium inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Amorrhæi. Et ipsemet Moyses allegabat hunc librum, quia cum scripsit eum scribebat, vt propheta, cum vero scripsit librum Numerorum erat magis historiographus quam propheta.

Liber bellorum Domini quis est.

Iste liber magno tempore mansit publice inter Iudęos, & habebatur magnę auctoritatis: nam quando scribebantur loca ista, in quibus allegatur liber iustorum, necesse erat, vt haberetur in vsu liber ipse: alioquin non faceret vllũ testimonium si non cognoscerentur dicta eius. tempore Iosue habebatur, & tempore Regum ante Babylonicam captiuitatem cum in primo cap. secundi regum allegatus sit. Post captiuitatem autem Babylonicam non visus est inter Iudęos, & forte, quia Esdras non illum transtulit, aut si transtulit postea suppressus est: non enim peruenit ad tempus translatorum latinorum, quia translatus foret in latinum cum scriptura sacra illum approbauerit, imo ex eius dictis confirmationem inducat: nec ipsi septuaginta interpretes tempore Ptolomæi regis sacrã Scripturã in Græcã vertentes linguam, illũ habuerunt, ideo translatus nõ est.

Nec dici potest, quòd non est translatus, quia auctoritas eius minus sufficiens reputata est, vt inter sacras Scripturas poneretur, quia quod semel, vt verum susceptũ est, nunquam vt falsum reputabitur, nisi in approbãdo erratũ fuerit: sacra tamen Scriptura approbauit, ergo non dimissus fuit ob hoc. Sed ideo non fuit translatus, quia ab antiquo peritissimi Hebræorum vel doctores nostri in Ecclesia primitiua de illo non curauerunt. vel ab hæreticis, aut imperitis aliquibus corruptus fuit, ita vt eius auctoritas minus idonea fit: nec recipi, aut legi debuerit, sicut fuit de libro iusti Enoch in quo plurima prophetice dicta sunt, vnde eum in epistola sua Iudas Apostolus allegauit. Hebręi tamen periti. & antiqui doctores nostri videntes hũc librum hæreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri, hæretici sua falsa dogmata miscentes, totaliter veritatem, & auctoritatem corruperunt, vnde nunc Ecclesia veritates eius in canone scripturarum non recipit, ne occasione verorum falsa pariter confiteri cogatur. de hoc Augustinus, de ciuitate Dei, lib. 15. cap. & in illo libro hoc scriptum est, & cætera similia: ideo iam credimus Scripturæ solum ex auctoritate sua, & non, quia allegat librum iustorum,

Liber iusti Enoch quare non recipitur ab Ecclesia.

15 Al. sancta Romana Ecclesia.

longa dies,nisi per stationem Solis, aut retrocessionem,sed A non fuit vnquam facta aliqua fatio,vel retrogradatio,nisi tunc & tempore Ezechiæ.ergo non fuit ante,nec post tam longa dies,nisi forte hæc fuerit dies qua retrocessit Sol tẽpore Ezechiæ,sed hæc non fuit,ergo nec illa.Hoc intelligitur de diebus in terra Chanaan,quia aliç terræ sunt in quibus dies maiores sunt,sicut in illis quæ multum declinant versus vtrunque polum.nam terræ multæ sunt vbi dies peruenit ad quantitatem mensis vnius & amplius,& aliæ vbi ad duos,& tres,& vsque ad dimidium annum,nam necesse est in terra quæ habet quemcunque polorũ pro Zenith, esse diem quantitatis dimidij anni,et noctem æqualem,vt dies vna,& vna nox compleant annum,sicut apparet ex dispositione orizontis secundum sphæram magis & minus obliquam,quod magis manifestatur in tractatu de sphæra Si autem comparare aut dies illa ad omnes terras falsum esset,quia in alijs terris erat maior, sed adhuc in quacunque B terra tunc esset dies,necesse esset,vt maior esset dies, quàm aliàs propter staticaiem Solis.

Quis fuerit maior,scilicet dies,quo stetit Sol petente Iosue vel dies quo stetit ægrotante Ezechia,secundum communem,& Nicolai opinionem,& Dionysij expositionem. Quæst. LXXXVIII.

SEd circa diem in quo retrocessit Sol tempore Ezechię est dubium,an fuerit maior,vel minor,quàm ista.Dicunt communiter loquentes maiorẽ fuisse hanc,qua stetit Sol tempore Iosue quia dicitur hic non fuit ante,nec post tam longa dies.Sed obijcitur,quia tempore ęgritudinis Ezechiæ Sol reuersus est gradibus decem per cælum in horologio Achaz regis.Er iterum ambulauit illos,sed decem gradus faciunt horas decem.ergo essent 20.horæ C euntes,& redeunte Sole per hos gradus,& præter hos fuit tota quantitas diei illius,quo facta est retrogressio Solis. ergo essent in die illa plures quam 32.horæ.In die autem qua stetit Sol sub Iosue,non fuit tanta quantitas,quia statio Solis fuit quasi vnius diei , vt patet Ecclesiast.46. vel fuit dies integra,vt patet hic, & tamen dies illa artificialis duplicata non perueniret ad triginta duas horas, sed esset vigintiquatuor horarum,aut parum plus.

Ad hoc respondent quidam fuisse maiorem diem sub Iosue.et dicunt de die sub Ezechia,quòd ille dies artificialis erat duodecim horarum,& quando Deus dixit, quòd faceret redire Solem decem gradibus,vel lineis in horologio Achaz erat decima hora diei,& fecit Deus redire Solem vsque ad ortum per decem lineas, quæ erant spatium horarum decem . Et tamen dicunt,quod retrogressio ad ortum per decem lineas illas fuit subito virtute diui D na,& in redeundo ad locum in quo prius fuerat Sol, cum retrocessit,moratus est horis decem , & deinde descendit vsque ad occasum per duas horas, & hoc modo fuerunt in die illa 22.horæ,scilicet duodecim horæ diei artificialis,& decem horę quibus moratus fuit Sol retrocedendo per lineas decem , dies autem sub Iosue maior fuit, quia, vigintiquatuor horarum extitit,nam ipsa dies erat duodecim horarum,& diei vnius spatio stetit Sol non occũbens in quo fuerunt vigintiquatuor horæ. vnde duabus supera bundauit horis.Alij autem aliter assignant hoc dicentes, quòd retrocessio Solis tempore Ezechię fuit solenne miraculum,ideo vt appareret magnũ verisimilius est, quòd retrocessio fieret successiue, quia hoc erat mirabile minus , & ad ponendum solùm decem horas excessus illius retrogradationis & reuersionis,dicunt,quòd redijt per illas decem lineas horologij,sed quælibet linea faciebat solum dimidiam horam:ideo in quinque horis retrocessit, E & in totidem facta est reuersio,vnde decem horę abundabunt ad diem artificialem solum,vt sint viginti duo. ideo dicunt,φ dies sub Iosue excessit duabus horis, quia fuit vigintiquatuor horarum,cum fuerit dies duplicata.

Alij dicunt secundum Dionysium , quòd fuerit maior dies sub Ezechia:dicit enim Dionysius in epistola ad Polycarpum , quòd dies sub Ezechia fuit fere triplicata ad diem artificialem , & hoc quia quamlibet linearum decẽ dicit facere vnam horam,& in retrocedendo moratus est Sol horis decem,in redeundo autem iterum horis decem.

Fuerunt ergo in excessu ad diem artificialem viginti horę & ipsa dies continebat horas duodecim:essent ergo 32.horæ diei illius,illa autem quæ fuit sub Iosue solum fuit duplicata.Ad illud quod dicitur in litera hic,scilicet nõ fuit ante,nec post tam longa dies,dicunt quòd hoc intelligitur referendo ad tempus,quo scriptus est iste liber, scilicet, quòd Iosue scripsisset librum istum in senectute sua longo tempore postquam ista euenerunt, & tunc diceret non fuit ante,s.antequam staret Sol,tam longa dies , nec post,idest postquam stetit in toto residuo tempore vsque ad mortem Iosue , siue vsque ad tempus scripturæ libri huius non fuit aliqua tam longa dies,quòd tamen postea fuerit non negat.

Sed non potest sic responderi,quia non scripsit Iosue librum hunc,vt probatum fuit supra in Prologo paruo huius libri,quia computantur in eo aliqua quæ fuerunt post mortem Iosue,& multa alia dicuntur, quæ nequaquam conueniunt tempori Iosue,sed posterioribus.

Sed dicẽdum,quòd Samuel Propheta hunc librũ scripserit,& tamen ipse nequaquàm fuerit multo tẽpore post Iosue tamen ante tempus Ezechiæ sub quo retrocessit Sol magno tempore fuit.Et eodem modo dicere poterat, φ non fuit ante,scilicet ante stationem illam Solis, tam longa dies,nec postea in toto tempore,quod fuit inter Iosue, & Samuel.

Hæc positio, seu solutio aliqualiter videtur stare , sed non stat, quia præsupponit ista verba esse scriptoris libri huius,sed non sunt,quin potius in libro iustorum scripta sunt,vt satis patet ex tenore eorum,& tunc cum liber iustorum fuerit scriptus ante librum Iosue,vt supra probatum est:necesse est,quòd φ feratur hoc ad omnia tempora,quę futura erant post Iosue, scilicet , quòd in nullo eorum fuerit tam longa dies.

Explicatur ratio Nicolai pro prima opinione contra Dionysium.° Quæst. LXXXIX.

ADhucautem Nicolaus contra dicta Dionysij vult ,φ bare,quòd non fuerit maior dies sub Ezechia etiam præsuppositis omnibus fundamentis Dionysij.

Et ad hoc præsupponit, quòd fuerit ista statio Solis in medio Iunij, vel circiter cum dies sunt maximi in terra, quæ est post æquinoctialem versus boream, & hoc inducit per ea quæ facta sunt in his temporibus: nam Israelitæ transierunt Iordanem die decima mensis primi,qui est Martius apud Iudęos,& incipit aliquando post medietatem Martij nostri,circa principium Aprilis. & 15.die mensis illius celebrauerunt phase in Galgalis,vt patet supr.5.postea sanati a vulneribus circuncisionis obsederunt Iericho lustrantes per dies septem,& ceperunt eã vt patet supra.6.post hæc miserunt exploratores in vrbẽ, Hay,& fugiẽtibus eis atque occisis 36.viris propter furtũ Achan de anathemate,lapidatus est Achan,& ventum est in Hay & capta est.Post hęc factis sacrificijs in mõte Hebal venerunt in Galgalam,vbi prius steterant:quibus ibi manentibus venerunt ad eos Gabaonitæ,& confęderati sunt,de quibus a c.7.supra.vsque ad 9.occasione autẽ huius confęderationis quinque reges moti sunt ad expugnãdos Gabaonitas,quos adiuuãte Iosue cum persequeretur Amorrhęos stetit Sol,vt patet hic.In his autem omnibus posset esse fluxus a principio Aprilis vsq;ad medietatem Iunij,aut quasi.& tunc dicit,quòd dies artificialis est 18. horarum,cum ergo fuerit duplicata dies essent 36.horæ. Dies autem sub Ezechia quamq́ sit fere triplicata fuit ad plus 32.horarum,vt patet ex supradictis,ideo excessit eã, dies sub Iosue horis 4.quamquam concedantur omnia fundamenta Dionysij,& sic putat Nicolaus conclusisse contra Dionysium.Sed argumentatio Nicolai nequaquã procedit,primo enim errat circa notissima in astrologia. Dato enim , quòd dies in qua stetit Sol tempore Iosue, esset maxima dies anni, stante Sole in principio capitis Cãcri in medio Iunij,tamẽ erat impossibile peruenire diem ad 18.horas.immo nec ad 14.nã maxima pars terrę Chanaan est in tertio climate,sed ibi nõ accedit dies maximus ad horas 14.quia sub ęquinoctiali est dies semper 12. horarum,& cum receditur versus polum quemlibet,ef- ficiuntur

Nicolaus defecit in ignorantia Astrologię

ficiuntur dies maiores, & procedendo per omnia climata est regula, quòd sẽper in climatibus quę magis cõiuncta sunt æquinoctiali, minores sunt dies. ita quòd in tertio sũt minores, quam in quarto, & in secundo minores quam in tertio, sed in climate isto quinto, vbi nos habitamus, non peruenit dies ad 15. horas integras: ergo in tertio climate a Fortiori non perueniet, nec ad 14. ergo quamquam esset maxima dies anni tunc in terram Chanaan, non poterat excedere 14. horas, quomodo ergo perueniret ad 18? Sed existimauit Nicolaus vbiq; esse dies æquales, & sicut Parisius erat, & in alijs locis magis appropinquantibus ad polum, ita & in tota terra contingere. sed falsum est, ideo dato quòd esset maior dies anni, tunc in terra Chanaan, esset 14. horarum, & duplicata perueniret ad horas 28. Sed adhuc maior esset dies sub Ezechia ex dictis Dionysij, quia erat dies triplicata fere habens 32. horas. Item errat argumentatio ista, quia adhuc concesso, quòd essent 18. horæ in maxima die terrę Chanaan, & illa esset quando stetit Sol sub Iosue, non sequeretur quòd fuerit maior, quam dies sub Ezechia, quia non est determinatum quo mense facta fuit retrogressio Solis sub Ezechia. Potest ergo dici, quod etiam esset in medio Iunij, vel quasi, cum sint maximi dies. & tunc ex fundamento Nicolai diceremus esse 18. horas diei illius, & 20. in retrocedendo, & redeundo sunt 38. vnde semper dies sub. Ezechia excederet diẽ sub Iosue. non tenet igitur probatio.

Nicolaus de Lira scripsit Parisius & fuit natione gallus & monachus de Seraphico ordine minorum, in sacra Scriptura, maxime in hebraica lingua peritissimus, & Sanctissimus. Auctor tamen quandoq; ipsius confutat opiniones pp honorem veritatis. 1. Ethic.

Auctor decidit superius quæsitum, & dubium, & rationibus improbat opinionem Dionysij sentientis diem fuisse pene triplicatam tempore Ezechiæ, ideoque maiorem die quo Sol stetit. Quæst. XC.

SEd dicendum videtur, quod dies sub Iosue fuerit maior quàm dies sub Ezechia, de quo forte dicetur latius cum peruentum fuerit ad eundem locum. Et hoc quia litera dicit hic, quòd non fuit antea, nec post tam longa dies, & non sunt ista verba scriptoris libri, sed libri iustorũ, sicut pręcedentia, & cum pręcesserit scriptura libri illius ad librum hunc Iosue, necesse est quod intelligatur de omnibus tẽporibus, quæ postea fuerunt, quòd in eis nonquam fuerit aliqua tam longa dies: non potest tamen poni dies qui fuit sub Iosue, maior 28. horarum, quia in terra illa dies maximus non peruenit vltra 14. horas. & dato quòd non esset adhuc medietas Iunii, sed finis Madij, vel medietas eius, saltem esset dies 13. horarum, & aliæ tresdecim, vel quasi quibus stetit Sol, facient 26. horas quę essent in die illa. Cũ vero Dionysius dicit, quòd fuerit dies fere triplicata, non multum ei assentire debemus, cum dicat contra scripturã, & non probet ratione, aut scriptura. nam ipse supponit decem gradus, aut decem lineas horologij esse decem horas, sed hoc non stat manifestum, non constat, an facerent decem illæ lineę decem horas, vel vnam, aut duas, siue dimidiam. Ideo quantumcunque tempus paruum voluerimus poterimus intelligere per illas decem lineas per quas retrocessio facienda erat: in totis enim horologiorum puncta multa sunt, quę non faciunt horam, nec dimidiam, sed valde paruum tempus. non ergo infertur ex hoc, quòd fuerit dies sub Ezechia fere triplicata, scilicet, horarum 32. quod cõcluderet si lineę horologij Achaz facerẽt horas singulas

Item probatur, quòd sit impossibile lineas singulas facere horam vnam in horologio illo ex verbis Isaiæ ad Ezechiam. dixit enim quarto Regum, vigesimo capitu. vis vt ascẽdat vmbra decem lineis, an vt reuertatur totidem gradibus? & ait Ezechias facile est vmbram crescere decem lineis, nec volo vt hóc fiat, sed vt reuertatur retrorsum decem gradibus.

In hoc præsupponendum est, quòd ea hora, qua Isaias dixit ista, erat Sol in tali statu, quod posset ascendere per decem lineas, scilicet procedendo vlterius subito, aut reuerti posterius decẽ lineis, sed hoc erat impossibile, si quęlibet linea in horologio Achaz de quo dicitur, faceret vnã horam, ergo non faciebat vnam horam.

Præsuppositum patet, scilicet, quòd cum dixit ista Isaias Ezchiæ erat Sol in tali statu, in quo posset vlterius procedere gradibus decem, vel retrocedere totidem, quia alioquin diceret Isaias, quòd fieri non posset, vtpote si Sol es-

F set tunc in puncto orizontis Orientalis, non diceret Isaias vis vt reuertatur Sol decem lineis, quia non videretur, an reuerteretur saltem media.

Hoc supposito arguitur sic, quãdo Isaias dixit ista Ezechiæ quæritur, an erat ante meridiem, vel punctus meridiei, vel post meridiem. Si autem esset ante meridiem, vtpotè in secunda hora diei, posset Sol ascendere gradibus decem, vel lineis in horologio, idest subito transire tantũ de cælo quantũ transiturus erat per horas decem, quæ essẽt lineæ decem horologij, & perueniret subito a loco in quo esset hora secunda diei, ad occasum, quod intermedium spatium in horis decem pertransiturus erat, sed tunc non poterat retrocedere lineis decem in horologio, quia cum retrocederet per duas lineas quæ facerent duas horas, esset in puncto orizontis Orientalis, & tunc non posset videri, an retrocederet vel non, sed Isaias taliter dabat signum, G quod videri posset quomodo retrocedebat.

Hoc intelligitur præsupponẽdo quòd dies sub Ezechia esset 14. horarũ vel parum plus, vel minus, vt est in terra Chanaan.

Si autem dicatur, quòd esset post meridiem, etiam stare nõ posset. nam dato quod esset iam Sol ante occasũ per duas horas, & transijsset reliquas partes cæli in horis decem, poterat tunc stare vna pars signi, scilicet, quòd retrocederet Sol lineis decem in horologio, i. decem horis, quas facerẽt decem lineę, & tunc rediret vsq; ad pũctũ orientis, in quo fuerat in principio diei, & maneret in retrocedendo decẽ horis, sed non stat, tunc alia pars signi, s. quòd posset Sol ascendere decem lineis in horologio, quia hoc erat in partem contrariam, s. versus eam ad quam mouebatur. nam cum pertransiret Sol a loco ipso versus orizontem partis Occidentalis, spaciũ cęli duarum horarum esset in orizõte Occidentali, & transiisset duabus lineis, nec pateret vltra, an transiret, cum esset sub orizonte. ergo nullo istorũ modorum stant verba Isaię possibilia, si faceret quęlibet H linea spatium, quod pertransit hora vna. Si autem dicatur quòd esset punctus meridiei, cum verba ista dicta sunt; adhuc non stat, quia quęritur de die illo quot horarum esset: & non potest dici, quòd esset maior, quàm horarum 13. aut 14. quia in terra Chanaan non accedunt dies ad maiorem quantitatem, & tunc superessent de die horę sex & dimidia, vel quasi septem ad plus, & neutrum fieri posset de partibus signi, quia si Sol ascenderet, idest iret decẽ gradibus contra eam partem; ad quam est motus suus, s. ad Occidentem, non posset ascendere lineis decem, sed solum septem, si quælibet linea faceret horam vnam, nam immediate vt transiret spatium horarum septem, caderet sub orizontem ad Occidentem, & non videretur, an pertransibat gradibus decem, vel quot. si autem reuerteretur non posset retrogradi decem lineis, si facerent horas decem, quia cum retrograderetur spatium linearum septem I facientium horas septem, intraret sub orizontem Orientalem, & non posset videri, an magis retrocederet. si ergo esset quælibet linea spatium transitus horę vnius, non diceretur, quod retrocederet, vel ascenderet decem lineis, sed solum quinque vel sex, aut ad plus septem, necesse est igitur ad hoc, quod verba Isaiæ stent, quòd non faceret quęlibet linea spatium horæ vnius. non poterat enim hoc suppositum consistere in veritate, nisi esset dies illa ad minus 20. horarum, & esset tunc punctus meridiei, cum dicta sunt verba patet, quia tunc staret Sol a quolibet orizonte, siue Orientali, siue Occidentali spacio horarũ decem, quæ facerent Meridiem. Dicta tamen Dionysii fundantur in hoc, quòd quælibet linea contineret spacium horæ vnius, quia tunc videretur dies triplicata, sed non potest signare quælibet linea in horologio Achaz vnam horã, vt declaratum est. er K go nec stare potest dictum istud Dionysii. Dicendũ ergo est cum littera ista, quòd non fuit dies sub Ezechia tanta sicut ista, quia non fuit ante, nec post, tam longa dies, vt patet hic. *Obediente Deo voci hominis.* i. condescendente ad supplicationem Iosue, quia hoc facere solius Dei erat, vt supra probatum est. sed factum est: ergo Deus cõdescẽdit homini clamanti, quia nullus nihil agere potest. & accipitur obediente Deo pro condescendente, quia Deus nõ poterat obedire voci hominis, cum obedientia semper sit ad maiorem, & ad habentem iurisdictionem; sed hoc non est hominis ad Deum. *Et pugnante pro Israel.* Idest, cum Deus fecit stare Solem, pugnauit pro Israel dans ei locum ad occidẽdum hostes miraculose, si enim fuisset dies clausus na-

Iu q8. 8z.

fus naturaliter, Sol erat iam in obitu, & latuissent Amorrhæi fugientes per noctis tenebras, & si Iudæi vellent eos persequi, non possent. aut inducerentur in loca incognita in quibus perirent: stante autem Sole persequi potuerunt & delere illos. Et dicitur Deus hic pugnare, quia adiuuit dans locum pugnandi, & tempus: sed ipsi Iudæi gladio suo occidebãt hostes. Aliquando enim pugnabat ꝑ Israel. ipse totaliter pugnãs nihil pugnantibus Iudæis, sicut fuit in mari Rubro, cũ eductis ex eo Iudæis in littore conuertit Deus fluctus maris super Aegyptios, opprimẽs oẽs illos, vt patet Exodi 14. sic.n. dixerat Moyses, s. dñs pugnabit pro vobis & vos tacebitis, idest nihil agetis, sic quoque fuit contra Amorrhęos apud torrentem Arnon, vbi fecit Deus inclinari scopulos torrentis, & Amorrhęos latentes sub scopulis ad occidendum Iudęos cum trãsirent, oppresserunt: vt patet Num. 21. cap. Et in his nihil fecerunt Iudęi, quãobrem vocantur ista duo bella Domini, & Nu. 21. cum dicitur, de his dicitur. vnde dicitur in libro Bellorum Domini, sicut fecit mari Rubro, ita faciet torrẽtibus Arnon.

Reuersusque est Iosue cum omni Israel in castra Galgala. Fugerant enim quinque reges, & se absconderant in spelunca vrbis Maceda Nunciatumque est Iosue, quòd inuenti essent quinque reges latentes in spelunca vrbis Maceda. Qui præcepit socijs, & ait. Voluite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios qui clausos custodiant. Vos autẽ nolite stare, sed persequimini hostes: & extremos quosque fugientium cædite. Ne dimittatis eos vrbium suarum intrare præsidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras. Cæsis ergo aduersarijs plaga magna, & vsq; ad internecionẽ penè consumptis, hi qui Israel effugere potuerunt ingressi sũt ciuitates munitas. Reuersusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, vbi tunc erant castra; sani & integro numero, Nullusque contra filios Israel mutire ausus est.

Hic est anticipatio i narratione

Reuersusque est Iosue cum omni Israel in castra Galgala. Istud ponitur anticipatiue, nam non rediit Iosue in castra Galgalę quousque facta sunt ea quę dicuntur infra. s. ꝙ ceperint quinque reges, & suspenderent eos. nam eadẽ die acceperunt eos latentes in spelunca vrbis Maceda, et suspẽderunt vsque ad occasum Solis. etiam eadem die ceperunt vrbem Macedam, vt infra patet, & deleuerunt hostes, qui venerant cum his quinque regibus: & sequenti die adhuc non cessantes a pugna ceperunt alias ciuitates, de quibus postea dicitur in litera, ita vt non cessauerint a pugna toto die illo, & sequenti. nec reuerti potuerunt in castra Galgalę. nam Galgala inde procul erat, s. apud Iericho, & non posset illuc Iosue ire cum toto Israel, nisi aliqui dies intercidérint. Item quia dum ipsi irent, hostes intrarent in præsidia, nec possent in die eadem comprehendere eos, & suspendere reges, sicut factum est, vt patet immediate. Item quia non reuerteretur Iosue in castra Galgalæ, nisi ad quiescendum ibi, sicut faciebat alias cum cessaret a bellis, sicut post bellum contra vrbem Hay redierunt in castra Galgalæ: ibi enim erant, quando iuerunt Gabaonitę ad faciendũ fœdus cum eis, vt patet pręced. c. sed ponitur hic per anticipationem. deberet enim poni infra in fine c. vbi dicitur, reuersus est cum omni Israel in locum castrorum in Galgalam. Hic autem ponitur hoc, quia dictum fuerat, quod stetit Sol quousq; gens vindicaret se de hostibus suis, sed postquam vlti sunt, quod fuit sequenti die post stationem Solis. reuersi sunt in castra Galgalæ, & istę anticipationes vsitatę sunt. *Fugerant autem quinque reges.* Dũ persequerẽtur Israelitæ Amorrhæos in ascẽsu Bethoron, & descẽsu versus vrbẽ Azecham, reges quinque fugerunt de reliquo exercitu tanquam priuati viri, vtpote quia soli recesserunt ne cognoscerentur, & ingressi sunt in speluncam quandam magnã apud vrbem Macedam, & ibi latuerunt, nec ingressi sunt vrbem, quòd forte fuit, quia vrbs aliquantulum distabat, & poterant in medio itinere capi ab hostibus, aut quia forte putabant, quòd non paterent eis portę vrbis. nam erant aduersarij apud vrbem, & possent cum eis ingredi hostes. Latuerunt autem in vrbis spelunca, quia intellexerunt, quòd superuenientis noctis auxilio inde exeuntes per tenebras fugerent. *Et se absconde-* A *rant in spelunca vrbis Maceda.* Ista ciuitas erat propinqua eis venientibus de Bethoron, & Azecha. & non erat ista ciuitas alicuius quinque regum horum, quia ipsa habebat alium regem, quem eadem die cepit Iosue cum ipsa vrbe, & occidit, vt patet infra & ob hoc forte, non ausi fuerunt fugere reges isti in Macedam. Non enim putauerunt, ꝙ eis portæ paterent, si tamen esset alicuius regum horum pateret eis aditus. ista vrbs Maceda fuit postea in sorte tribus Iuda, vt patet infra 15. ca. *Nunciatumque est Iosue, quod inuenti essent quinque reges latentes in spelunca Maceda.* Cum Israelitę fere ad internecionem perduxissent omnes hostes, viderunt non esse cum eis quinque reges, nec viderunt eos fugientes cum his qui pręcedebant de Amorrhęis. Ideo aliqui de Iudæis dederunt operã solicite perquirendo illos, atque introeuntes in vrbis Macedam spelũcã repererunt eos ibi, vel forte aliqui eorum viderunt eos il- B luc intrare. Sed magis dicendum est, quòd non viderunt introeuntes. sed cũ perquirerent, casu peruenerunt in speluncam, & repererunt ibi illos. Tunc nunciatum est Iosue, quòd inuenti essent reges quinque, quia forte ipse illos perquiri iusserat. *Latentes in spelunca Maceda.* Idest apud vrbem Macedam existente, & forte non ausi sunt introire, quia timebant, quòd Israelitę ipsa die peruenięntes ad vrbem Macedam eam delerent, & eos ibi caperent, sicut & postea factum est. *Qui præcepit socijs, & ait.* Idest Iosue præcepit aliquibus de exercitu suo, vt voluerent saxa. Iosue noluit morari apud speluncam educendo reges quinque, eosque occidendo, quia interim fugerent hostes quos persequebantur, sed iussit custodiri, vt cum cæteros hostes deleuissent, redirent ad cędem quinque regum. *Voluite saxa ingentia ad os spelũca.* Idest ponite valde magna saxa, ne ipsi a parte interiori impellentes ea discutere pos- C sint. *Et ponite viros industrios qui clausos custodiãt.* Nõ sufficiebãt saxa ingentia: nã si nemo custodiret clausos, possẽt forte per aliam speluncæ partem portam sibi fodere, & exire, & potissime positi sunt viri, vt custodirent, ne qui forte de Amorrhæis venientes eos educere conarẽtur *Vos autem nolite stare.* Hic autem Iosue prouidens ad totum exercitum loquitur, quòd non manerent ad eos speluncę, ne elaberentur de manibus eorum hostes quos persequebantur, etiam quia facile erat a paucis obseruari os speluncæ. *Sed persequimini hostes.* Scilicet Amorrhæos, qui venerant cum quinque regibus contra Gabaon. Et sciendum, quòd dum hęc omnia fierent, stabat Sol, & stetit vsquequo cessauerũt Israelitę persequi Amorrhęos, & redierũt in vrbem Macedam, vbi erant loca castrorum, suspenderũtque reges, & tunc steterunt vsque ad vesperũ diei ipsius.

Et extremos quosque fugientium cædite. Idest vltimos in D fugiendo qui non possunt fugere in primis. & hi sunt qui velut lassi resident, vel labore confecti sunt.

Nec dimittatis eos vrbium suarũ intrare præsidia. Idest intrare in vrbes suas, quę erant præsidia, idest defensiones contra impugnantes, & hoc erat, quòd persequerentur indesinenter illos. nam si desisterent persequi, illi fugerent in præsidia vrbium. & tñ ad vltimum aliqui introierunt in præsidia fugientes, quia dum Iudęi quosdam occidebant, alij fugiebant, nec destiterunt persequi illos, quousque intrauerunt in præsidio vrbium.

Quos tradidit Dominus Deus in manus vestras. Idest, cũ Deus tradiderit istos in manus vestras, si effugerint, vestra negligentia effugient, eritque in vobis irritum diuinum beneficium: dicitur tradidisse in manus eorum, quia fugere potuissent Amorrhæi ope vicinæ noctis, nisi Deus fecisset stare Solem, in quo dabat spacium Iudæis persequẽ- E di hostes: quos igitur postea occidissent, Deus in manus eorum tradere dicebatur. *Cæsis igitur aduersarijs plaga magna.* Satis erat magna plaga, cum quinque reges horum Amorrhęorum capti fuissent, & totus exercitus fere deletus. *Et vsque ad internecionem penè consumptis.* Idest omnes fuerunt consumpti fere vsque ad mortem. non est sensus, quod consumebantur fere vsque ad mortem. nam qui consumebantur, verissime vsque ad mortem consumebantur, sic dicitur vsque ad internecionem, idest vsque ad totalem deletionem. fuit enim in eis deletio, sed non totalis, & hanc signat internecio, vel accipitur totus populus quasi vnus vir, & sicut post mortem viri nihil de eo viro super-

ro superest, & si adhuc superest nõ est perductus ad mortem, ita cum totus popolus deletur, est internecio populi, cum vero aliqui de populo supersunt, non est internecio. i. mors populi, sed dicitur pene esse ad internecionem perductus. *Hi qui Israel effugere potuerunt ingressi sunt ciuitates munitas.* Dum Israelitæ occidebãt extremos agminis, qui præcedebant fugiebant in longinquum, & sic priores quidam in fuga intrare potuerunt io præsidia vrbium, & cum omnes occidisset Israel, quos in persecutione occidere potuit, ingressis reliquis in præsidia, regressus est in castra. *Reuersusque est.* Hic ponitur manifestatio victoriç Iudæorum, & fuit ista victoria satis excellens, & manifesta, signa habens quod a Deo solo fuerit. Et ponuntur duo principaliter, s. ꝙ redierint omnes Iudæi incolumes, s. ꝙ cum tot hostes cecciderint die illa, de Iudęis nemo, aut corruit, aut vulneratus est. Secundum erat, quia tantus timor inuasit hostilia agmina, quod nec saltem parum resistere ausa sunt Iudæis inuasoribus: si enim fuisset humanitus factum, quamquam deuincerentur Amorrhęi; tamen nõ tantum perterriti forent, vt saltem aliquid resistere non auderent.

Reuersusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda. Postquam occiderunt quos occidere potuerunt, persecuti sunt hostes. cum vero oullus superesset, qui vel nõ corruisset gladio, vel non ingressus esset in vrbium præsidia, destiterunt a pugna, & regressi sunt in castra: tamen nondum erat nox, cum postquam redierunt, suspenderint Reges quinque qui latebant in spelunca vrbis Maceda, & tenuerunt suspensos illos vsque ad Solis occasum diei ipsius, vt patet infra. fiebant autem omnia hæc stante adhuc Sole.

An Iosue inierit in pugnam, & ad persequendum hostes quinque Regum fugientium: cum videatur scriptura innuere quod resederit in castris apud Macedam. Quæst. XCI.

ET dicitur, quòd reuersus est omnis exercitus ad Iosue in Maceda. ex quo forte videbitur, quòd Iosue non iuit contra hostes in persecutione, sed mansit in castris, alioquin non diceretur, quòd reuersus est onlois. exercitus ad Iosue in Maceda, sed cum Iosue. Sed dicendum est, ꝙ Iosuę inerit in pugnam, quia oon decebat totum exercitũ ire ad pugnandum duce manente in castris, nisi forte aliqui pauci mitterentur ad expugnandum paucos hostes, sicut factum est cum missi fuerunt tria millia virorum de castris Galgalæ ad expugnandum vrbem Hay, & postea fugerunt, vt patet supra 7. cap. Hic tamen totus exercitus iuit in pugnam, vel io bellum, cũ dicatur, ꝙ vniuersus exercitus reuersus est ad Iosue in Maceda. ergo non decebat manere Iosue in castris. potissime, quia cũ Iosue audiuit, ꝙ inuenti sunt reges quinque in spelunca vrbis Maceda: noluit sistere: sed dixit, vt ponerentur aliqui viri industrii ad custodiendum os speluncæ; reliquus vero exercitus persequeretur hostes. si tamen ipse mansisset in castris apud Macedam vrbem, ipse maneret ad ostium spelũcę in qua reges latebant, sed non fuit. ergo non mansit in castris, sed iuit in pugnam persequendo fugientes Amorrhæos. Dicitur tamen exercitus totus rediisse ad Iosue in Macedam, quia cum incœperunt fugere Amorrhęi post descensum Bethoron, non fugeruot simol, sed quidam huc, alii vero illuc diffugiebant, quo eos pauoris impetus ferret, tũc Iosue fecit, vt ad persecutionem hostium exercitus quoque suus diuideretur, vt sic valerent consequi omnes fugientes, constituitque, vt cum quęlibet turma Israelitarũ cessaret a persecutione hostium, rediret ad vrbem Macedã, apud quam castra poni pręceperat. Ipse autem Iosue iuit in vna parte exercitus, & cum ipse cum turma sua destitissent a persecutione hostium, redierunt in castra, reliquæ vero partes exercitus finita persecutione etiã cateruatim venerunt ad ipsum Iosue qui iam venerat de bello in castra, & necesse est poni hunc modum, quia si totus Israel persequeretur simul fugientes hostes, cum ipsi in multas scinderentur turmas. non persequeretur Israel, nisi paucos eorum, & cæteri fugerent, sed hoc imprudentia magna erat. Quod vero Amorrhęi diuiderentur in multas turmas fugiẽdo patet, quia quinque Reges non fugerunt cum re-

F liquis, sed per se fugientes latuerunt in spelunca vrbis Maceda, & non viderunt Israelitę vbi intrauerunt, quousque diligenter persequentes inuenerunt in spelunca, non tamẽ fieret hoc si tota concio hostium simul fugeret. Itẽ patet, quia dicitur, quòd Israelitæ omnes occiderunt pręter eos, qui in præsidia vrbium confugerunt. ergo in plures vrbes fugientes intrauerunt. si tamen omnes contra eandem partem, & simul fugerent, omnes qui euaderent, in eandem vrbem vel oppidum introissent, nec solum ipsi qui euaserunt introierunt in diuersas vrbes, sed etiam a principio cum fugerent, videbat eos Iosue in plures turmas diuidi, & ob hoc iussit dicens, extremos quosque fugientium cędite, nec dimittatis eos vrbiũ suarum intrare præsidia. si tamen contra eandem partem fugerent, non sic dixisset.

Item hoc signat litera hic cum dicit, quòd omnis exer-
G citus redut ad Iosue in Maceda. si autem exercitus simul persecutus fuisset hostes, non diceretur, quòd omnis exercitus regressus est in Maceda. sed diceretur, ꝙ exercitus reuersus est, sed dicitur omnis exercitus ad signandũ omnes partes exercitus, quia illæ reuersæ sunt, nullusque fuit de Israelitis qui non reuerteretur illuc completa cęde, quia fuerat omnibus sic assignatum, vt illhic redirent.

In Maceda. Non ad ipsam vrbem, quia non intrauerũt in eam quousque postea ceperunt illam expognantes, sed redierunt ad castra quę erant apud vrbem illam, vt patet immediate. *Vbi erant tunc castra.* Idest ibi fecerat Iosue figi castra Israelitarum.

Quæ castra erant illa apud Macedam, cum iam essent Israelitarum castra in Galgalis. Quæst. XCII.

NOn est hoc intelligendum de castris Israelitarum to-
H tius plebis, vbi erant paruuli, & mulieres, greges, & armenta: quia ista castra non mouebantur de Galgalis: potissime cum erat eundum in bellum, quia ista non erant conuenientia bellatoribus. sed Iosue quandocũque in bellum ire debebat, remanebat vulgus in castris apud Galgalam, & assumptis secum viris pugnatoribus ibat in aciem. Vocantur autem huiusmodi castra, quia quando mouebãtur pugnatores, portabant secum aliquos breues apparatus, tam pro cibis, quàm ad manendum per noctem, reliquis in castris Galgalæ relictis, & illos apparatus fecit poni Iosue apud vrbem Macedam. Et ideo ad illum locum omnes redituri erant finita hostium cęde. Item non poterat intelligi, quòd castra Israelitarum omnium tũc essent apud Macedam, quia supra dicitur in litera, quòd cũ miserunt Gabaonitæ ad Iosue, vt auxiliarentur eis, erat in castris apud Galgalam: & dicitur, ꝙ assumpto secum exerci-
I tu bellatorum ascendit per noctem in Gabaon tota nocte ambulans: in aurora autem irruit super quinque Reges Amorrhæorum, & in ipsamet die persecutus est eos, stetit que Sol. non poterant ergo omnia castra Israelitarum venire ita cito, vt essent apud vrbem Macedam, cum paruulis, mulieribus, & gregibus.

Item quia dicitur, ꝙ cum Iosue ascendit solum exercitus pugnatorum. ergo tota alia multitudo nõ apta ad bellum mansit in castris apud Galgalam.

Item quia facto isto bello, & sequenti die expugnatis quibusdam ciuitatibus, rediit Iosue in locum castrorum in Galgalam. ad quid ergo vtile esset, vt castra Israelitarũ frustra laborarent veniendo in Macedam, ad manendũ ibi solis diebus duobus, cum immediate in Galgalam futura esset reuersio? non ergo intelligitur de castris totalib. Israe-
K litarum, sed solum de castris bellatorum, in quibus portabantur aliqui leues apparatus ad comedendum, & breuiter manendum, & ista castra figebantur quandocunque ibatur in bellum, & tunc erant apud Macedam, quia forte Iosue præcepit ea figi ibi a portatoribus, dum exercitus sequebatur hostes. *Sani & integro numero.* In hoc laudabilis valde atque felix victoria est, quia magna hostium clades, & penè vsque ad internecionem facta est, & dẽ Israelitis nemo periit. interdum enim cum hostes vtrinque sunt viri fortissimi, licet altera pars vincat, ita amara victoria est, quòd fere nihil distat vincere, & victum fuisse, nisi in honore, cum vtrinque æqualis, aut fere æqualis iactura sit. hic autem non sic accidit, quia omnes Israelitæ sani

fuerunt,

fuerunt, ita vt nemo de eis ab hostibus saltem leuiter percussus fuerit: etiam integro numero redierunt, quia nemo de eis, qui ad pugnandum exierant, mansit ab hostibus captus aut cęsus. *Nullusque contra filios Israel mutire ausus est.* Idest non fuit aliquis ausus pugnare contra Iudæos, nec saltem quicquam loqui. Mutire signat latratum, vel mugitum canum, sicut dicitur Exo. 11. Apud omnes filios Israel non mutiet canis, i. non latrabit, s. non erit aliqua commotio, vel clamor, nec enim canes mutiēt; quod esse solet ad quamlibet commotionem: & dicitur hic, quod nullus ausus est mutire, idest loqui contra filios Israel.

Mutire pro quia est.

Præcepitque Iosue, dicens. Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque reges, qui in ea latitant. Feceruntque ministri vt sibi fuerat imperatum. Et adduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Ierusalem, regem Hebron. Regem Ierimoth, Regem Lachis, Regem Eglon. Cumque adducti essent ad eum, vocauit omnes viros Israel: & ait ad principes exercitus qui secum erant. Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum. Qui cum perrexissent, & subiectorum colla pedibus calcarent rursum ait ad eos. Nolite timere, nec paueatis, confortamini, et estote robusti. Sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, aduersum quos dimicabitis. Percussitque Iosue, et interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites, fueruntque suspensi vsque ad vesperum.

Præcepitque Iosue dicens. Hic ponitur tertium in quo fuit victoria ista multum gloriosa, s. quod ceperunt quinque Reges qui erant duces hostium, & posuerūt pedes Israelitæ super colla ipsorum. Istud præceptum Iosue fuit reuerso toto exercitu in castra apud Macedā vrbē, vbi spelunca de qua producti fuerunt Reges. *Aperite os speluncæ.* Erat obstructum ingentibus saxis. sic enim iusserat Iosue, s. voluite saxa ingentia ad os speluncæ. *Et producite ad me quinque Reges qui in ea latitant.* Sciebat eos ibi latere, quia deprehensi primo fuerunt, & post obstructū os speluncę.

In quo, & quomodo Hebræi cognouerunt eos esse Reges, qui latebant in spelunca. Quæst. XCIII.

SEd dicet, in quo cognoscebant Israelitæ istos esse quinque Reges qui latebant? nunquam enim viderant eos. Et si dicatur, quòd in bello viderunt, etiā hoc non est valde verisimile, quia mox, vt irruerūt Iudæi super Amorrhæos apud Gabaon fugam petierunt, & non potuerunt considerare vultus eorum. Sed forte dici posset, quod deprehenderunt eos esse Reges per apparatū, quia habebant regium apparatum. Sed adhuc non multum hoc constat, quia non est verisimile, quod illi fugientes retinerent apparatum regium. Sic enim maior super eos verteretur impetus hostilis, sed abiecerūt magis, vt liberius fugā peterēt. Item quo poterant cognoscere Israelitæ quod erant quinque Reges, vel quatuor? quia nō viderant vnquam distinctas acies, vel habuerant aliquid, per quod cognoscerent. Sed magis dicendum est, quòd aliqui de Gabaonitis ibant cū Iosue persequendo Reges illos quinque, qui cōtra eos venerant, & isti cognoscebant quot Reges erant, & determinate quemlibet eorum, quia erant de terra illa. Etiā credēdum est, quod illi Gabaonitæ fuerint qui inuenerunt in spelunca Reges, quia Israelitę nesciebant speluncam, quia nunquam steterant in terra illa. Gabaonitæ autem inquirētes loca sibi nota inuenerunt. *Feceruntque ministri, vt eis fuerat imperatum.* Subditur immediate; quid hoc fuerit, quod fecerunt, s. *Eduxerunt ad eum quinque Reges de spelunca.* Scilicet prostrauerūt eos coram Iosue, vt forte aliquid inquireret ab eis Iosue, vel vt contemplarentur eos Israelitæ. Sed in hoc apparet, vel Reges istos fuisse infelicissimos virorum, qui se turpiter latitantes ad maximā ignominiam suā turpius educi passi sunt ab Hebręis de speluca. vel fuit terror dñi super eos non sinens eos mutire contra Israel: erat. n. eis felicius in spelunca mori ne educerentur; quàm quod se ignominiose educi permitterēt ab hostib. illudendos. Potissime cum scirent se grauius afficiendos; quā si pugnando in spelunca morerentur. nam de Rege Iericho cognouerunt, quod a Iudæis occisus foret, de Rege quoque Hay acceperant, quod turpiter patibulo expirasset appēsus. Quid ergo sibi post hęc affuturum expectabant? infe-

Regum est potius occumbere, quam se committere dum viuus ad ignominiosum supplicium.

A licissimi ergo hoc facto fuerint. felicior enim erat Saul, licet per illicita hoc acquisierit, quia ne ab hostibus ingruētibus illuderetur; incubuit super gladium suum. vt patet primo Regum, 31. cap. *Regem Ierusalem.* Ille erat principalis rex dictus Adonisedech, qui reliquos conuocauerat in pugnam, eratque de Iebusęis.

Regem Hebron. Iste vocabatur Ochran, vt patet supra, erat Hebron prope Ierusalem per octo leucas, & postea fuit in sorte Iuda, vt patet infra 15. & data est Sacerdotib. ad habitandum, vt patet infra 21.

Regem Ierimoth. Iste vocabatur Pharam, eratque ciuitas sua in sorte Iudæ. *Regem Lachis.* Iste vocabatur Iaphie. vt patet supra. *Regem Eglon.* Iste vocabatur Dabir, vt patet supra, de ciuitatibus istorum dictum est supra.

Cumque educti essent ad eum. Idest præsentati corā ipso. *Vocauit omnes viros Israel.* Scilicet omnes pugnatores, B quia non erant ibi tunc omnes Israelitæ, cum mansissent castra in Galgalis, sed soli pugnatores, & quia isti erant dispersi per tentoria sua in castris ipsis apud vrbem Macedā & quia valde magna castra erāt multus exercitus, nō aderant oēs Iosue educenti reges de speluca. Fecit aūt vocari oēs, vt contēplarentur reges illos viētentes, & discerent nō esse formidandos Chananæos, & vt viderent, quomodo principes sui ponebant pedes super colla regum.

Et ait ad principes exercitus qui secum erant. Quamquā esset Iosue princeps belli, & omnium Iudæorum: tamen totus populus non erat immediate sub ipso, quia non posset ipse regere omnes in bello, sed diuidebantur in multos ducatus, vt quilibet dux haberet specialem curam de suis, & sic melius regerentur in acie, & ille modus est in oībus bellis, hos aūt principes minores Iosue secum habebat. *Ite & ponite pedes super colla Regum istorum.* In hoc dabatur C ipsis principibus maior audacia contra hostes & toti exercitui videnti hæc, ad quod fecit Iosue, vt reges illi extenderentur in plano, & principes ponerent pedes super colla transeuntes, & conculcantes eos velut lutum.

Qui cum perrexissent ad calcandum colla regum, & subiectorum pedibus colla calcarent. i. principes calcauerunt colla, s. regum subiectorū, idest qui subiacebāt eis extenti in plano.

Rursus ad eos ait. Vt confortaret eos ex eo, quod fecerant. *Nolite timere, nec paueatis.* Ad idē videntur illa duo pertinere, sed timere signat quemcunque timorē, pauere signat magnū timorē, cū hō contremiscit, & nō dixit Iosue. Nolite timere, nec paueatis, s. istos reges quorū colla calcauerāt quia isti iacebant in terra velut exanimati inter totam multitudinem Israel. Potissime, quia iam calcauerant eos. nā antequam calcarent, adhuc poterat dici aliqualiter, quod non D timerent, quia forte recusarent eos tangere, sicut cum Gedeon cōprehendisset duos principes Madiam, s. Zebee, & Salmana. Iussissetque primogenito suo Iether, quod occideret eos: non eduxit gladiū: timebat. n. quia puer erat, vt patet Iud. 8. cap. sed in istis non erat, quia viri erant, et iam calcauerant colla ipsorum. Sed dixit non timendū, nec pauēdum hostes residuos, quia sic facerent eis, sicut istis, & hoc valdè fuit cōueniens Israelitis, quia maximum bellum instabat illis, paululum post hoc congregatis fere oībus regibus terræ ad aquas Meron. si autem hæc non præcessissent pauitarent corde cuncti Israelitę. & ob hoc et Deus impetum illorum regum distulit vsque ad ipsum tempus pugnæ, quia prius conuenerunt vna sententia, & vno animo, vt pugnarent contra Israel, vt patet supra preced. c.

Confortamini, & estote robusti. Idest sitis viri fortes animo non pauentes ad occursum hostilē. cōfortari, & robu- E stū esse ad idē pertinet, sed confortari pertinet ad acquirere fortitudinē, esse robustum ad manendū in ea, & solum intelligitur de robore, scilicet animositate, quā homo potest facere maiorem, vel minorem magis, aut minus se prouocādo, & non de robore corporis, quia hoc non est in potestate nostra, an maius, vel minus sit. *Sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris.* Idest omnibus Chananęis quorum terram accepturi erant, nullam autem gentem tunc præter hos habebant hostilem. quamquā deletis his obligabantur pugnare contra Amalechitas ad delendum eos, quia Dominus iusserat Deuteronom. 26. c. scilicet memento quid fecerit tibi Amalech, quando egrediebatis de

Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui lassi residebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus, & non timuerit Dominum: cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes in terra quam tibi pollicitus est, delebis nomen eius sub cælo, caue ne obliuiscaris. Et sic etiam factum est de rege Amalechitarum, sicut de his quinque regibus, quia Saul deleuit Amalechitas ducens Agag regem eorum in terram Israel, ubi quidem Samuel insiliens in eum trucidauit ipsum vt patet primo Reg. 15. ca. & dicit, quod Dominus faceret hæc, quia ista bella non erant Israelitarum, sed Dei. *Aduersum quos dimicatis.* Non dimicabant Israelitæ tunc actualiter contra aliquos, sed erant semper in bellica expeditione. ideo idem erat, ac si actualiter dimicarent. *Percussitque Iosue, & interfecit eos, atque suspendit super stipites.* Non est sensus, quod Iosue percussisset, & occidisset eos vulnerans illos, & postea suspenderet: frustra enim tunc suspensio esset, quia suspensio ad mortem est, sed iuberet eos poni in spelunca postquam percussisset, sicut cum depositi fuerint fecit eos ibi poni, sed ponuntur ista omnia ad signandum idem, sicut sæpe scriptura facit, sic patet supra in litera cum dicitur, fecerunt mandatum, vt sibi fuerat imperatum, & eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, ubi tamen manifestum est, quod nihil aliud sit facere quod iussum fuerat, quam educere reges de spelunca, quia hoc fuerat imperatum. Ita hic percussio, & occisio signant ipsam suspensionem solam.

Suspendit super stipites. Genus istud mortis vile est, nec datur nisi hominibus nullius dignitatis. Iosue tamen sic faciebat regibus quos viuentes apprehendebat. Sic enim fecerat regi Hai, vt patet supra 8. in Hebræo dicitur. *Super quinque stipites.* Ita, quod singulos reges per singulas furcas suspendebat, satis autem litera nostra hoc signat, cum dicat eos suspensos super stipites. *Fueruntque suspensi vsque ad vesperum.* Idest vsque ad Solis occasum, vt patet immediate.

Stipites isti hodie appellantur furcæ, quod genus mortis in Hispania datur villanis, & rusticis, hic autem Venetijs datur indifferenter.

An Iosue, & totus exercitus post suspensionem regum steterit vsque ad vesperam. Quæst. XCIIII.

Nec tamen est intelligendum, quod Iosue, & totus exercitus Israel, post suspensionem regum starent ibi vsque ad Solis occasum, quia eodem die ceperunt Macedam vrbem, vt patet infra, ceperunt quoque vrbem Lebna. & inde transeuntes oppugnabant vrbem Lachis, quam sequenti die comprehenderunt, vt patet infra. ergo non expectauit ibi Iosue cum toto exercitu vsque ad Solis occasum, ad deponendum reges, & sepeliendum in spelunca, quia non potuisset facere quod fecit.

I Sed dicendum est, quod cum totus exercitus Israel post cædem fugientium congregatus esset in castra apud Macedam, & reges fuissent appensi patibulis, inceperunt oppugnare Macedam, ceperuntque eam, & inde transeuntes in Lebna ceperunt illam, postea venerunt in Lachis. cum tamen recessisset Iosue de loco appensionis regum, dimisit ibi aliquos de Israelitis, qui deponerent reges de patibulis ad Solis occasum, atque ponerent in spelunca, sicut prius dimiserat manere viros industrios ad os speluncæ custodientes, cum reges ibi latebant. ipsi autem non erant prius cum depositi sunt de patibulis.

Sed dicet aliquis aliter hæc accidisse, scilicet quod reuerso toto exercitu a cæde fugientium, & suspensis regibus recesserit de castris apud Macedam, & oppugnauerunt eam capientes, & postea vrbem Lebnam, deinde venerunt in Lachis quam similiter oppugnauerunt, & postea regressi sunt in castra apud Macedam, vbi erant reges appensi, ante Solis occubitum, & cum Sol occumberet iussit eos deponi. K

Sed non stat, quia Iosue die ipso quo suspendit reges, & cepit Macedam, atque Lebnam incepit oppugnare Lachis, sed non cepit eam die eadem, sed in sequenti, vt patet infra. Quomodo ergo facta obsidione eadem die, & nondum capta vrbe, recederet Iosue de loco ipso rediens in castra apud Macedam? non est rationabiliter dictum: quia interim poterant hostes habere subsidia maiora ab extraneis, ita vt vrbs difficilius capi posset. Potissime, quia, vt fieret modus alligatus ab illis, necesse est, quod Iosue rediret in castra apud Macedam ante Solis occasum, vt iuberet deponi Re-

F ges de patibulis. non est autem verisimile, quod incipiens Iosue oppugnationem Lachis nondum expleta ea desineret oppugnare multo ante Solis occasum, maxime discedens de loco oppugnationis. secus si desinens oppugnare ad sumendam quietem maneret in eodem loco, non permittens subsidia recipi in ciuitatem. Ideo tenendus est primus modus. scilicet, quod non rediret ipse cum exercitu in castra apud Macedam. vbi erant Reges appensi, sed reliquisset ibi aliquos qui iussa explerent.

Cumque occumberet Sol præcepit socijs, vt deponerent eos de patibulis. Qui depositos proiecerunt in speluncam in qua latuerant, & posuerunt super eos saxa ingentia, quæ permanent vsque in præsens. Eodem die Macedam quoque cepit Iosue, & percussit in ore gladij: Regemque illius interfecit, & omnes habitatores eius. Non dimisit in ea saltem paruas reliquias. Fecitque Regi Maceda, sicut fecerat Regi Iericho. Deut. 21.
G *Transiuit autem cum omni Israel de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam. Quam tradidit Dominus cum Rege suo in manus Israel. Percusseruntque vrbem in ore gladij, & omnes habitatores eius. Non dimiserunt in ea vllas reliquias. Feceruntque Regi Lebna, sicut fecerant Regi Iericho. De Lebna transiuit in Lachis cum omni Israel. Et exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam. Tradiditque Dominus Lachis in manus filiorum Israel, & cepit eam die altero, atque percussit in ore gladij, omnemque animam, quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna. Eo tempore ascendit Horam Rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis. Quem percussit Iosue cum omni populo eius vsque ad internecionem. Transiuitque de Lachis in Eglon, & circumdedit, atque expugnauit eam in eadem die, percussitque in ore gladij omnes animas, quæ erant in ea iuxta omnia, quæ fecerat Lachis. Ascendit quoque cum omni*
H *Israel de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam, cepitque, & percussit in ore gladij: Regem quoque eius, & omnia oppida regionis illius, vniuersasque animas, quæ in ea fuerant commoratæ. Non reliquit in ea vllas reliquias. Sicut fecerat Eglon, sic fecit, & Hebron: cuncta quæ in ea reperit consumens gladio. Inde reuersus in Dabir, cepit eam, atque vastauit: Regem quoque eius atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladij. Non dimisit in ea vllas reliquias, sicut fecerat Hebron, & Lebna, & Regibus earum, sic fecit Dabir, & Regi illius. Percussit itaque Iosue omnem terram montanam, & Meridianam, atque campestrem, & Aseroth cum Regibus suis. Non dimisit in ea vllas reliquias, sed omne quod spirare poterat interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israel a Cadesbarne vsque Gazam. Omnem terram Gosen vsque Gabaon, vniuersosque Reges, & regiones eorum, vno impetu cepit atque vastauit: Dominus enim Deus Israel pugnauit pro eo. Reuersusque est cum omni Israel ad locum castrorum in Galgala.*

Cumque occumberet Sol. idest cum iam occubuisset Sol sub Orizonte incidens. *Præcepit socijs.* Idest aliquibus militibus suis quos vocat socios in bello. etiam, & ipsi Duces omnes alios militantes sub eis socios appellare solent, & ipsi Imperatores Romani vocabant milites suos commilitones, idest socios in militia, vt patet in Legend. Sanctorum, & Historijs. *Vt deponerent eos de patibulis.* Non erat prius Iosue cum ista facta sunt, sed relictis quibusdam militibus ibi ista præcepta dedit.

Quare fecit Iosue deponi de patibulis 5. reges ante solis occasum. & an obligarentur ex lege ad hoc faciendum ex eo, quod præcepta moralia, & iudicialia semper obligarent Iudæos etiam in deserto, non tamen cæremonialia. Quæst. XCV.

Fecit autem Iosue deponi eos ad Solis occasum, quia in lege iussum erat, vt quandocunque aliquis suspenderetur, non maneret in patibulo magno tempore, sed in vespere deponeretur, vt patet Deuteronom. 21. obligabantur autem Iudæi ad hoc, quamquam illi essent Chananæi, quia lex illa non dabatur fauore personarum, sed propter terram in qua Iudæi habitaturi erant, vt patet eod. cap. cum dicitur. Non permanebit cadauer eius in ligno, sed eadem die sepelietur, quia maledictus a Deo est qui pendet in li-

in ligno,& nequaquam contaminab is terram tuam quã A Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem. sed ita contaminabatur manentibus cadaueribus Hebræorum, ergo etiam obligabantur deponere ad Solis occasum cadauera Regum istorum suspensorum.

Sed aliquis dicet, quòd qoamquam obligarentur Iudęi in terra illa obseruare legem hanc ad omnes, tamen non obligabantur in tempore hoc, quia nondum erant in pace, obligatio tamen legis non fuit quousq; Israelitę pacifice possederunt terram Chanaan, vt patet Deut. 12. scilicet non facietis ibi quæ nos hodie facimus hic singuli, quod rectum sibi videtur, neque dum enim vsque in præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quam Dominus daturus est vobis. & postea subditur, q̃ postea quã esset eis pax in terra illa a cunctis hostibus, qui in circuitu essent, obseruarent legem, sed nunc non erat pax, sed maximum, & quotidianum bellum. ergo non tenebãtur. B Respondendum est, quòd tenerentur. Et cum dicitur de obligatione tempore pacis. Respondendum est verum esse de præceptis cæremonialibus, præcepta tamen moralia, & iudicialia semper obligauerunt. de moralibus non est dubium, quia sunt naturalia, & ista semper, & vbique habent eandem potentiam iuxta Arist. 5. Ethi. potissimæ, quia ista non obligant ex voluntate legislatoris, sed ex natura quæ semper eadem est. De pręceptis autem iudicialibus magis videbatur dubitandum, quia non sunt ex natura, sed legislatoris voluntate.

Precepta moralia[?] obligant, & quare.

Sed adhuc de his dicendum est, quòd obligauerunt in introitu in terram Chanaan antequam haberetur pax aliqua, etiam in deserto obligauerunt. Quod antẽ obiicitur Deuterono. 12. vbi dicitur, quòd quilibet faciebat, quod volebat, solum intelligitur quantum ad cęremonialia pręcepta, & de his solum exemplificabatur ibi, scilicet quòd C illuc ferrent holocausta sua, & munera, & in toto 12. c. de cæremoniis agitur. Iudicialia aũt semper habebant promptitudinem ad hoc, quòd vbique obseruari possent, quia materia eorum, scilicet ipsi qui puniebantur, vel condemnabantur, aut absoluebantur per ea, ita erant in deserto, sicut in terra Chanaan, & causæ super quibus iudicandum erat, ita erant in deserto, sicut in terra Chanaan. ergo vbique obseruanda erant. De cęremonialibus non erat sic, q̃a requirebant determinatum locum, & materiam, quæ nõ erat in deserto, nec in terra Chanaan donec daretur pax in circuitu. ergo non erant obseruanda vsque tunc.

Item patet, quòd iudicialia obseruata fuissent ante ingressum in terram Chanaan. nã in deserto constituti sunt iudices in monte Synai decani, quinquagenarij, centuriones, atque tribuni, vt patet Exod. 18. & isti iudicabant populum omni tempore, vt patet eod. cap. Tunc ergo aut iu D dicabant isti secundum legem, aut contra legem. Non est dicendum, quòd cum iudicarent, per alias leges iudicarent quam per eas, quę positę erant, sicut si in deserto sacrificia fierent, obseruarentur cęremoniæ iussæ circa sacrificia, non tamen obseruabantur illę cæremonię, quia non fiebant aliqua sacrificia, sed iudicia quotidie fiebant. nam & post ordinationem iudicum in monte Synai Moyses conquestus est se grauari magnis negociis populi, & dati sunt sibi 70. iudices coadiutores, vt patet Num. 11. c. ergo semper erant iudicia in populo, & consequenter obseruarentur leges iudiciales. nam esset valde absurdum, quòd post datam legem Israelitis, haberent ipsi causas forales, & nõ iudicarent eas per leges eis datas. Sicut si diceretur, quòd susceptis legibus de cęremoniis sacrificiorum facerent sacrificia, & non secundum illas cęremonias. Ideo dicẽdum, quòd post datas leges per Moysen iudiciales, sem E per fuerunt Iudæi obseruare illas obligari, adueniente eis casu in quo secundum illas iudicari posset. Et ita cum in suspensione 5. Regum fuisset casus legis, quæ habetur Deut. 21. obligabantur illam obseruare.

Quibus depositis proiecerunt eos in speluncam in qua latuerant. Vt daretur eis honor quidam sepulchri, vt esset aliqua distantia eorum, & cæterorum qui in acie ruerant, & ita fecit Iosue Regi Hay, quia postquam suspensum deposuit de cruce, fecit sepeliri aggregato lapidum cumulo super eum, vt patet supra 8.

Et posuerunt super os eius saxa ingentia. Hoc fuit, vt vide *Alph. Tost. Super Iosue.*

retur locus sepulchri, & nemo intraret in speluncam. nã si quis de Iudęis introiret in eam, fieret immundus, quoniã qui tangeret ossa, vel cadauer, vel speluncam, erat immundus septem diebus, vt patet Numer. 19. cap. Si tamen non clauderetur spelunca aliqui introirent illuc, & fierent immundi, & ob hoc super Regem Hay sepultum in porta ciuitatis suæ positus est aceruus magnus lapidum, vt videretur locus sepulchri, & nemo tangeret eum.

Qui permanet vsque in præsens. Idest, & ille aceruus lapidum, vel illa saxa ingentia quę fuerunt posita ad hostium speluncæ manent vsq; in pręsens, i. vsque ad tempus quo fuit scriptus liber, scilicet tempore Samuelis. nam de eis quę præcepto Iosue facta sunt, cæteri Israelitæ nihil postea mutauerunt, & hoc quia ille erat Propheta, & omnia facere credebatur instinctu Dei. Item quia hoc erat ad laudem Dei, scilicet vt maneret memoria quomodo tradidisset Deus in manu Israel illos quinque Reges.

Eodem die. Hic consequenter describitur occupatio ciuitatum. nam deletis his regibus cepit Iosue quasdam ciuitates continuato eodem bello, s. in die eodem, & in sequenti quasi vno impetu, sicut dicitur infra.

Eodem die. Hic ponitur istud per recapitulationem quia prius describi debebat quam ea quæ suprapofita sunt, & patet hoc ex ipsa litera. nam dicitur hic, quòd eodem die quo facta sunt superiora, capta est vrbs Maceda, & Lebna de qua infra, & obsessa est Lachis, si tamen fuissent ista facta post illa quę supra scripta sunt cum dicatur supra, q̃ reges depositi sunt de patibulis ad Solis occasum, & positi in spelunca, necesse esset, quòd post Solis occasum caperetur Maceda, & pugnaretur contra Lebnam, & caperetur. deinde obsiderertur atque oppugnaretur Lachis, sed non conuenit, quia per noctem nõ viderent Israelitę quomodo oppugnarent.

Item adhuc concesso hoc, scilicet quòd per noctem oppugnarent. non stat, quia dicitur, quod eodẽ die capta est Maceda. nam id, quod fit ante Solis occasum, & quod fit sequenti nocte, non dicuntur fieri eodem die more vulgari, nec more sacræ Scripturę. Ideo dicendũ necessario hic esse recapitulationem. Fuit autem ordo, quòd in hac die primo Israelitæ in aurora apparuerunt subito quasi ex insidiis, super exercitum quinque Regum manentiũ apud Gabaon, & persecuti sunt eos per ascensum Bethoron, tũc cum non inuenissent refugium in vrbe illa, descenderunt versus vrbem Azecha, & in hoc descensu pluit Deus lapides grandinis super Amorrhęos vsque Azecha, & inde diuisi sunt hostes fugientes in plures turmas, & orauit Iosue stare Solem, cum iam esset prope occasum, & diuisit quoque exercitum suum in plures turmas ad persequendum hostes, iubens vt completa cęde reuerterentur in castra apud Macedam, quo facto educti sunt reges de spelunca, & appensi patibulis, tunc collecto exercitu manentibus regibus in patibulis, & stante Sole, iuit Iosue contra Macedam, & cepit eam, deinde transiens in Lebnam vrbẽ cepit eam, postea transiuit in Lachis quam cum oppugnaret, facta obsidione occubuit Sol qui hactenus steterat, & non potuerunt eadem die Israelitę capere vrbem Lachis, sed manserunt vsque ad sequentem, & capta est, vt patet infra.

Hic est recapitulatio, & non ordo continuus.

Processus Iosue in captione vrbium, & stãte Sole.

Reges autem eadem die qua Sol stetit, depositi sunt de patibulis, capta vrbe Maceda, & Lebna, manente exercitu Israel in oppugnatione Lachis, sed non deposuit Iosue reges, quin potius quidam manentes ad iussa eius ibidem vsq; ad vesperum, vt supra declaratum est, scriptura tamẽ facit hic recapitulationem, quia sępissime necesse est vti recapitulatione, & anticipatione, ne minuantur historię: si enim in omnibus rectum ordinem temporis obseruare vellemus, impossibile erit res gestas aliquas plene narrari, sed necessario interciderent diminutiones, vt vna res gesta alteri insereretur, quod acumen legentium perturbaret. conueniens ergo fuit interdum his vti transmutationibus ordinis.

Macedam quoque cepit Iosue. Ista ciuitas erat apud locũ castrorũ, vbi suspensi fuerant reges, & breuiter oppugnata est: irruerat enim terror Dei super eos, potissime cũ tũc staret Sol, quo conterriti videntes mutatum ordinem naturę consternati animo, hostibus resistere nequibant.

Et percussit in ore gladij. Scilicet omnes habitatores vrbis gladio peremit, nec fuit hic cõbustio, sicut in Iericho, & vrbe Hay, nec positum est anathema, licuit enim iã habitari in hac ciuitate, & fuit ista ciuitas tertia capta in terra Chanaan, cum ante eam solę duę Iericho, & Hay captę essent. nam Gabaonitarum ciuitates 4. non fuerunt captæ, sed confęderatæ Iudæis, & licuit iam populo Israel habitare in hac vrbe, quod in nulla priorum licuerat.

Regemque illius interfecit. Scilicet in ore gladij, non fuit rex vrbis huius de quinque regibus captis in spelunca, & suspensis, vt patet ex litera supra. ideo non suspendit hunc, sed vulgari ciuium suorum eum morte peremit,

Et omnes habitatores eius. Mors generalis fuit in ore gladii. *Non dimisit in ea saltem paruas reliquias*. Quia tàm viros, quàm fęminas, senes, & paruulos interfecit nullo remanente; nec enim poterant Israelitę parcere alicui de vrbe, quia erant Chananæi, & iussum erat, quòd omnes istos tàm viros, quàm fęminas occiderent, vt patet Deut. 20. si autem essent in terra alia, dimittere deberent viuentes paruulos, & omnes, fęminas, vt vederent, vel ipsi sumerent in seruos, vt patet eo. c. Sed non intelligitur hoc quantum ad animalia bruta, quia omnia animãtia tàm iumenta, quàm greges exercitui peruenerunt, sicut in vrbe Hay, & ita semper fuit in omnibus aliis ciuitatibus, & ista erat generalis regula præterquam in vrbe Iericho, quæ interdicto supposita est, vt patet supra 6.

Fecitque regi Maceda, sicut fecit regi Iericho. Idest occidit eum, sicut occiderat regem Iericho, & dicitur de rege Iericho, quia alii fuerant intermedii reges, sed non periit eodem genere mortis rex Maceda; rex enim Hay occisus est, sed non morte suorum, quia patibulo appensus est, vt patet supra 8. reges quoque quinque supra positi fuerunt occisi, sed affixi crucibus, vt patet supra: nunc autem, vt non intelligeretur idem genus mortis in rege Maceda, expressum est de rege Iericho, sed non dicitur, quòd fecit vrbi Maceda, sicut fecerat Iericho, quia Iericho sub anathemate posita est, Maceda autem nequaquam.

Transiuit cum omni Israel de Maceda in Lebna. Cum capta esset ista vrbs adhuc stante Sole Iosue diuertit ad ciuitatem Lebnam, quæ propinqua erat, vt eam quoq; oppugnaret. tunc enim erat tempus accommodum gerendis rebus, quia terror Dei attonitos reddiderat habitatores locorum, & dicitur, quòd transiuit cum omni Israel, idest cum toto populo pugnatorum, paruuli enim, & fęminæ, atque veterani non veniebant cum eis, ista enim nequaq̃ erant opportuna bello, sed nimis impeditiua, omnes tamẽ pugnatores vocabantur totus Israel, quia in eis erat tota virtus populi. *Et pugnabat contra eam*. Idest obsedit eam, & pugnabat ad capiendum illam.

Nota quã facta fuerũt Iosue in tẽpore quo stetit Sol, & quã post.

Quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israel. Ista ciuitas, sicut, & Maceda breuiter in manus Iudęorum tradita est, cum in breuissimo spatio cęperit Iosue Macedam, & postea Lebnam, & postea cęperit oppugnare Lachis, & hæc omnia postquam cępit stare Sol præter omnia, quæ prius facta fuerant in cęde fugientium hostium. Et dicitur, quòd Deus tradidit vrbem hanc in manus Israel, quia licet, quando alicui victoria prouenit, a Deo proueniat, cum victoria sit de cęlo, vt patet primo Mach. c. 3. scilicet non est in multitudine exercitus victoria belli, sed fortitudo de cęlo est. Aliquando tamen specialius dicitur esse victoria de cęlo, vel a Deo, s. quando apparent aliqua signa, ex quibus arguatur aliquid super humanam virtutem, vt quòd pauci valde vincant multos; potissime si plurimi sunt viri bellatores fortissimi, vel si faciliter explicantur aliqua quæ magno egebant processu, sic fuit de captione harum vrbium, scilicet, quòd ista velociter caperentur.

Cum rege suo. Non erat iste de quinque regibus supra captis, & suspensis, vt patet ex nominibus ciuitatum suarum. *Percusseruntque vrbem in ore gladij*. Scilicet omnes habitatores in vrbe, ipsa autem vrbs non poterat in ore gladii destrui, cum non sit aliquid gladiabile.

Et omnes habitatores eius. Ponitur hic, & expositiue, & non copulatiue, s. & omnes habitatores, idest omnes habitatores, quia non possunt hic distingui habitatores contra ciuitatem, cum ciuitas non habeat aliquid, quod posset occidi gladio, nisi habitatores, nam pecora, & iumenta F non ceciderunt gladio, sed exercitui seruata sunt.

Non dimiserunt in ea villas reliquias. Scilicet de habitatoribus, quia tam viros, quàm fęminas, quàm senes, quam paruulos occiderunt, cum essent Chananæi, & non possent cũ eis facere aliquod pactũ pacis, aut seruitutis, nec queq̃ eorũ vitæ donare, vt patet Deu. 20. reliquię aũt non attẽdutur q̃tũ ad aĩalia, quæ possidebantur, quia de his nihil gladio periit, sed quãtum ad homines de quib. nullus mãsit.

Feceruntque regi Lebna, sicut fecerunt regi Iericho. Erat rex iste in vrbe sua, & morte vulgari cum ciuibus suis cõcidit, sicut factum est de rege Iericho, sic etiam fuit de rege Maceda, sed rex Hay cum 5. regibus supra positis quodam alio genere cruciatus assumpti sunt.

De Lebna transiuit cum omni Israel in Lachis. Capta velociter vrbe ista sicut Maceda, adhuc stabat Sol, ideo festinauit Iosue, vt declinaretur in Lachis, quæ vicina erat, G huius aũt rex non erat in ipsa, quia iam perierat cum alijs regibus stipite affixus, vt patet supra: multus quoque exercitus de hac vrbe perierat, qui cum rege suo ascenderat cõtra Gabaon, & dicitur, quod transiuit Iosue cum omni Israel, idest cum toto exercitu pugnatorum, alii autem qui non erant ad pugnam manserunt in castris apud Galgalam. vt supra declaratum est. De ista vrbe dicendum est, quòd fuerit in sorte tribus Iuda. vt patet infra 15. cap.

Et exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam. In hac paucus erat exercitus, quia ascenderant cum rege suo Iaphie contra Gabaon, vt patet supra: tamen voluerunt se defendere, sciebãt enim viri Lachis, quòd qualitercunque se haberent ad Israelitas, non poterant effugere mortem. nã etiam si eis se sine bello dederẽt gladio cędendi erant. maluerunt ergo viriliter resistere quoad vsque valuerunt, & non capta est Lachis eadem die, sicut Maceda, & Lebna, H non quia durius isti dimicarent, quia pauciores erant, sed quia cum Iosue venit in Lachis occubuit cito Sol, & deposita obsidione cessauit oppugnatio vsque ad sequẽtem diẽ. Dicitur quòd erat exercitus per gyrum dispositus, s. ad oppugnandum vrbem ex omni parte, vt sic facilius eam caperent. nam cum habitatores vrbis manentes in ea pauci essent, dum versus vnam partem pugnarent, discuterent muros Israelitæ ex alia, vel infringerent portas, aut comburerent, vel ascenderent męnia.

Cæpitque eam die altero. Iste erat dies sequens post eum in quo steterat Sol, & nõ cępit die quo structa est obsidio ex causa supra data.

Et percussit in ore gladij omnem animam, quæ fuerat in ea. Idest occidit gladio omnes inuentos in vrbe, vocantur hic animę, i. homines, vel res animatæ, quia animæ non occiduntur, sic dr̃ primo Mach. 2. c. s. occiderunt vsq; ad mil I le aĩas hominum, & nõ accipiuntur aię pro omnibus reb. animatis, quia non occidebant pecora, & iumenta cum tota præda exercitui seruaretur. & non supponebatur interdicto, nec cremabatur iam aliqua ciuitas harum, sicut factum fuerat in Iericho, & Hay. vt patet supra. 6. & 8.

Sicut fecerant Lebna. Idest ita fecerunt ciuitati Lachis sicut Lebna vtramque delentes in ore gladii.

Eo tempore ascendit Iram rex Gazer. Iste erat de terra Chanaan confęderatus regi Lachis, venit autem in auxiliũ eorũ, cũ sciuit Iosue declinare illuc, & ipse quoq; cũ populo suo deletus est. Gazer est prope ciuitatem Lachis, & sic potuit scire, qñ declinabat Iosue contra Lachis, nam cũ in eadẽ die pugnasset cõtra Macedã, & Lebnam, & incępisset oppugnare Lachis, si rex Gazer inde distaret, prius deleti essent viri Lachis quam perueniret rumor ad regẽ Gazer de bello Israelitarum contra Lachis, sed immediate ve K nit. ergo vicinę vrbes erant Lachis, & Gazer.

Vt auxiliaretur Lachis. Vel reges earum confęderati erant, sicut nunc multę ciuitates, vel regna conueniunt inter se de compugnationibus faciendis.

Quam percussit Iosue cum omni populo eius. Regem hunc morte vulgari cõmilitonum suorũ peremit: *Populumq; qui cũ eo ascenderat, vastauit*. Dicitur Rex Gazer ascendisse ad auxiliandum, quia forte est Gazer magis Meridiana quam Lachis, & a parte Meridiana versus Septentrionem est ascensus, vel quia forte est in vallibus Gazer, & Lachis in montanis, quędam namq; ciuitatum harum quas nunc oppugnauit Iosue, erant in montanis, & aliæ in campestribus,

An Gazer sit magis meridiana quam Lachis.

bus, vt patet infra, s. percussit Iosue omnem terram montanam, & Meridianam, atque campestrem. A

Vsque ad internecionem. Idest vsque ad mortem, uel totalem deletionem, s. q non relicti sunt aliqui de pugnatoribus eius. *Transiuitque de Lachis in Eglon.* An iste transitus esset in die quo capta est Lachis non constat. Satis est autem sciendum, quòd non fuit aliqua interpolatio dierum: omnia enim quę in hoc capitu. enarrantur, sub uno impetu facta sunt, scilicet, non interpositis aliquibus diebus quietis, sic dicitur infra, quòd Iosue cepit omnes regiones has atque uastauit uno impetu, transiuit autem in Eglon post Lachis, quia erat ciuitas uicina, & non iuit in Gazer, quamquam occidisset ante hoc regem Gazer quia erat propinquior Eglon quam Gazer: rex istius urbis Eglon iam perierat, quia erat unus de 5. regibus captis in spelunca, ut patet supra. est autem ista ciuitas in sorte tribus Iudæ, ut patet infra 15. cap. tota enim hęc terra fere in B qua nunc uersabatur Iosue, pertinuit ad tribum Iuda, q a erat Meridiana, & Iuda hęreditauit latus Meridianum.

Et circũdedit atq; expugnauit eadem die. s. die qua expugnata fuit Lachis, præcedenti. n. die reges harum duarum ciuitatum suspensi fuerant apud Macedam, ut patet supra: & faciliter expugnata est ista urbs: tum quia eam terror Dei apprehenderat, tum quia paucus in ea populus manserat, cum ascendissent bellatores eius cum rege contra Gabaon.

Percussitque in ore gladij. Idest occidit gladio, quia non inferebat nunc alia genera suppliciorum. *Omnes animas quæ erant in ea.* Idest omnes homines qui erant in Eglon, uocatur anima solum pro homine, quia nihil aliud in bello cæsum est.

Iuxta omnia quæ fecerat Lachis. Idest fecit Iosue destructionem totalem in urbe Eglon, sicut fecerat in urbe Lachis, quam deleuerat usque ad internecionem. C

Ascendit quoque cum omni Israel. Scilicet cũ toto exercitu pugnatorum. nam reliquum uulgus non ascendit, sed mansit in castris in Galgalis.

De Eglon in Hebron. Erant enim istę duæ ciuitates coniunctę, ideo ab una processit Iosue in alteram quasi motu continuo ad pugnandum, sed hic quoque reges harum iuerunt cum rege Ierusalem super Gabaon.

Pugnauit contra eam cepitque.

An Hebron fuerit capta a Iosue, vel a Caleb in quo reijcitur opinio Nicolai. Quæst. XCVI.

HIc est difficultas, quia Hebron capta dicitur a Iosue, & deleti habitatores, tamen infra 15. dicitur de Caleb, quòd ipse ceperit Hebron, expuleritque ex ea tres gigantes. ergo non fuerat capta a Iosue. D Posset dici, quòd est duplex ciuitas Hebron, vnam earum cepit Iosue, de qua dicitur hic, alteram vero cepit Caleb delens inde gigantes vt patet infra 15. c. Item ad hoc est aliud motiuum, quia dicitur hic de rege Hebron, quia etiam occisus sit, si tamē esset eadem Hebron, non videretur quomodo posset hic occidi rex Hebron, quia præced. die in bello fuerat occisus suspẽsus in stipite, vt patet supra, ipse enim erat vnus de quinque Regibus latentibus in spelunca, datis autem duabus vrbibus quarum vtraq; vocetur Hebron, stant omnia hæc plane, sed non multum conuenit, quia in diuisionibus ponuntur omnes ciuitates quæ proueniebãt cuilibet tribui, non reperitur tamen nisi vnica Hebron in tribu Iuda, in alijs vero nulla. ergo non erant duæ. Item quia quandocunq; sacra Scriptura loquitur de Hebron simpliciter loquitur, si tamen essent duę ciuitates loqueretur cũ E aliqua connotatione determinãte, sicut de Bethoron, quia est duplex Bethoron, & vna vocatur Bethoron superior, & alia inferior. Item non stat quantum ad regem, quia si istæ essent duæ ciuitates, necessario haberent duos reges essetque vnus qui in quinque regibus fuerit, & alius qui postea cum ipsa ciuitate in Hebron periret, & illum qui suspensus est, diceremus esse de vrbe Hebron quam cepit Caleb, & alia Hebron quæ postea capta est habuerit aliũ regem, de quo hic dicitur. sed non stat hoc, quia cum enumerantur reges qui occisi sunt in terra Chanaan, solum ponitur vnus rex Hebron, vt patet infra 12. c. ergo non sũt

Hebrõ est duplex secundum quosdam.

duę ciuitates habentes duos reges. Aliter autem dici potest, q Hebron est vnica in terra Chanaã, & ista est quam cepit Iosue, & quam cepit Caleb postea: sed ista ciuitas habebat duas partes. s. vnam in plano, & illam deleuit Iosue faciliter, erat autem alia pars in altissimo sicut in vrbibus consueuerunt esse castra fortia, & ad illum locum confugerunt aliqui de Hebrotinis, & manserunt quousque postea Caleb deleuit eos inde, sic in multis ciuitatibus fit, vt prius magno tempore tradãtur plana, quàm fortalitia: sic enim in Ierusalem fuit. nam ceperunt Israelitę vrbem, sed non potuerunt accipere montem Syon, qui erat locus altissimus ciuitatis, & ibi magno tempore manserunt Iebusęi habitantes. In planis autem locis ciuitatis habitabãt Israelitę. vt patet infra 15. c. s. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere. habitauitque Iebusęus cum filijs Iuda in Ierusalem vsque in pręsẽtem diem, & postea tempore Dauid pugnatum est contra Iebusæos, & pręualentes Israelitæ expulerunt eos inde, vt patet 2. Reg. 6. c. Dicit Nicol. dici posse, quòd hoc fuerit per anticipationem positum, s. q Iosue fecit id, q dictum est, idest, q concessione eius fecit illud Caleb. Sed non potest stare, quia ista quę ponuntur hic manifeste repugnat anticipationi, quia dicitur q ascendit Iosue cum omni Israel in Hebrõ post Eglon, vel de Eglon in Hebrõ, necesse est igit. q ipse de Eglon in Ebron ascẽdit: si enim attribueretur hoc Caleb necesse est, q ipse ascẽderet de Eglon in Hebron.

Auth. rñ.

Hebron est vnica, & nõ plures.

Snia Nic. de Lyra.

Item quia dicitur, q de Hebrõ reuersus est Dabira, necesse est igitur pertinere ad idem tempus, & non esse anticipationem. Item quia dicitur, q ascẽdit illuc cum omni Israel, sed manifestũ est non posse intelligi de Caleb, quia ei specialiter tradita est Ebron, & ipse cum familia sua oppugnatam expugnauit, sic enim petijt a Iosue, vt daret ei Hebrõ, vt si forte Deus adiuuaret eum, & posset delere habitatores Hebron. non ascendit ergo omnis Israel cum eo, ex quo consequenter infertur, q Iosue expugnauerit Hebron, & non sit aliqua anticipatio. de hoc tamen quid sit verum vide seq. c. circa fi. ibi dicã. *Regem quoque eius.* Idest deleuit etiam Iosue regem Hebron.

Quomodo hic dicitur, quòd captus est rex Hebron, cum supra fuerit suspensus. Quæst. XCVII.

DE hoc rege est dubium quomodo accipiatur, si essent duæ ciuitates manifestũ est, q fuissent duo reges, & planum esset, sed hoc improbatum est. Ideo dicit Nicolaus, q dupliciter potest intelligi de isto rege. Vno modo, q intelligatur de rege, qui die præcedenti fuerat suspensus cum alijs 4. regibus apud vrbem Macedam. Alio modo, q intelligatur de nouo rege, s. q filius regis illius mortuo eo assumptus fuerat in regem die eadem, & tunc solum regnauit vna die, vel forte non dimidia, vel si erat per electionem principatus regnatiuus, q populus accepérit sibi regem defuncto alio, & iste in bello mortuus fuerit cum capta est vrbs. Sed hoc non est verisimile, quia vix scirent de morte alterius, cum Iosue venit cum toto exercitu in Hebron. quomodo ergo haberent regem iam nouum? Item non potest stare, quia quamquam ista Hebrõ sit eadem ciuitas, si tamen esset iste rex alius ab illo, quem crucifixerat Israel apud Macedam cum alijs 4. vt patet supra, duo essent reges Hebron occisi ab Israelitis, sed infra 12. c. enumerantur omnes reges quos occiderunt Israelitę in terra Chanaan inter quos ponitur solum vnus rex Hebron. ergo non fuerunt duo reges vrbis illius occisi ab Israel successiue. Sed dicendum, q scriptura agit hic de rege illo, qui fuerat suspensus cum alijs 4. regibus, repetiuit tamen hic, quod non fecit in alijs, s. Lacis, & Eglõ. *Et omnia oppida regionis illius.* Vocatur oppida terrę illius castra parua, quę erant apud ciuitates has quas deleuerunt Israelitæ, & de quibus supra dicitur. vel vocantur loca non munita, quę vocantur villulæ infra in diuisionibus terrę Chanaan, & nunquam ponuntur nomina illorum, quia non erant principalia loca. *Vniuersasque animas quæ in ea fuerant commoratæ.* Idest omnes tam viros quam fœminas, magnos & paruulos. Intelligendum est de his qui in planitie habitabant, qui vero manserunt in superiori loco vrbis, s. for-

Determinatio auth.

bis, scilicet fortalitia euaserunt, nec curauit Iosue manere cum toto Israel ad expugnationẽ fortalitij Hebrõ, sed reliquit capta reliqua vrbe, postea magno tempore cui data fuerat ciuitas, expulit inde habitatores fortalitij. *Non reliquit in ea vllas reliquias.* s. de his qui habitauerant in plano, quia omnes tam magnos quam paruos occidebat cum ad hoc ex lege obligaretur Deuter. 20. sed de fortalitio, nec tetigit quicquam, nec dimisit reliquias, quia non potest aliquis reliquias dimittere, nisi qui quicquam abstulerit. *Sicut fecit Eglon sic fecit Hebron.* In Eglon omnes occisi fuerant in ore gladij nõ relictis vllis reliquiis, sic, & in Hebron, quamquam in Eglon non relictũ est aliquòd fortalitium, quòd postea caperetur sicut in Hebron.

Cuncta quæ in ea reperit consumens gladio. Istud est expositio pręcedentis, s. quòd deleuit Iosue in ore gladij omnia quæ erant in Hebron, & nõ intelligitur vñr, quia multa erant in Hebron quę gladio deleri non poterant, sicut suppellectilia, & cætera inanimata, quę in partem venere prędantiũ, sed de solis animatis quæ gladio consumi poterant intelligitur: nec tamẽ omnia animalia deleta sunt sed soli homines. nam pecora & iumenta non fuerunt deleta, sed prædanti exercitui prouenerũt in tota terra Chanaan præterquam in Iericho. vt patet supra. 6. quia ibi fuit generale positum anathema. *Inde reuersus in Dabira.* De ista ciuitate, an ceperit eam Iosue, vel post mortem suam fuerit capta, vide seq. c. circa fin. ista est alia ciuitas, quæ non pertinebat ad aliquem de regibus 5. suspensis supra, quia ibi vbi ponuntur reges occisi ab Israelitis, ponitur rex Dabir per se, & in litera immediate apparet, quòd regem habuerit, & ista ciuitas aliqñ vocatur Dabir aliqñ Dabira quòd patet, quia cum hic vocetur Dabira immediate vocatur infra Dabir. & infra. 12. vocatur etiam Dabir, hoc autem non prouenit ex consuetudine Latinorum, sed ex more Hebraici Idiomatis, in quo aliquando sic dictiones variè terminantur, sicut pro Aegypto Hebręi Misrayn dicunt, siue Mesrayn iuxta literam nostram Gene. 10. c. Aliquando tamen per additionem vocatur Mizrayma addita vnita litera terminali, & licet hoc apud Hebręos frequentissimum sit, nostra tamen litera raro curauit, quia hoc non pertinet ad veritatem scripturæ, sed ad modum idomatis. *Cepit eam atque vastauit.* Oppugnauit, & cepit eam, nam omnes istę ciuitates resistebant quantum poterant, scientes, quòd etiam si sesponte absque bello traderent, nullum esset eis viuendi remedium, cum Israelitę obligarentur occidere omnes Chananæos ex lege. *Regem quoque eius.* Ista ciuitas regem habebat. nam fere quęcunque magna ciuitas Regem habebat, quia hi non proprie Reges, sed Reguli erant. de rege. huius patet infra. 12. q vnus de regibus Chananęorum occisis ab Israelitis fuit rex Dabir.

Hieron. diligẽter trãstulit sacrã scripturam ex hebræo. curans de veritate, et non de verbis finxis.

Et omnia per circuitum oppida percussit in ore gladij. Vocantur oppida parua loca quę erãt apud Dabir, sicut nunc sunt rura apud vrbes, aut villulæ, & hęc faciliter capta sunt. vel vocantur oppida castra aliqua, vel fortalitia in quibus pauci habitabant, & ob hoc non vocabantur ciuitates.

Non dimisit in ea vllas reliquias. Idest, nec in vrbe Dabir, nec in oppidis adiacentibus reliquit Iosue vllas reliquias, scilicet habitatores superstites, nam de animalibus brutis nihil tetigit, quia ista in partem prædantium prouenerunt.

Sicut fecit Hebron, & Lebna. Duæ ciuitates sunt supra positę quas deleuit Iosue cum omni Israel, nec solum sicut fecit his, sed etiam sicut fecit Maceda, & Lachis, & Eglon: omnibus eadem lex fuit pereundi quantum ad habitatores suos, nec positæ sunt istæ tanquam magis fuerit deletio vrbis Dabir conformis his quã alijs, sed quia voluit aliquas nominare.

Et regibus earum. Harum duarum ciuitatum reges ab Israelitis occisi sunt, sed nõ perierunt eodem genere mortis, quia rex Hebron suspensus fuit cum alijs quatuor Regibus apud vrbem Macedam, de quo supra. Rex autem Lebna non fuit de illis quinque, & vulgari suorum morte assumptus est. non poterat ergo fieri Regi Dabir, sicut

F factum est Regi Hebron, & Lebna, quia tunc necesse erat vt suspendio periret, & gladio cæderetur, quod non stat, sed accipitur in generali comparatio, scilicet, quòd factũ est, sicut Regi Hebron, & Lebna, & vterque occisus est, rex quoque Dabir occisus est.

Sic fecit Dabir, & regi illius. Quia Dabir cum habitatoribus suis, sicut cæterę vrbes deleta est, rex eius gladio cæsus est.

Percussit itaque Iosue omnem terram montanam. Hic ponitur terra quam deleuit Iosue, nec accipitur de tota terra quam cepit omnibus alijs temporibus, sed solum de terra quam cepit quasi vno impetu, vt infra dicitur. Et ponuntur hic tres differentiæ, s. mõtana, meridiana, campestris.

Tres differentie terrarum s. montana, meridiana campestris.

Et sciendum, quòd quantum ad situm tota terra, quã nunc cepit Iosue, erat meridiana, quia in latere meridiano terrę Chanaan erat. quod patet, quia sors meridianum

G latus tenens fuit sors tribus Iudę, omnes tamen hæ ciuitates quę captę referuntur hic. sunt in parte Iudę, vtrunque patet infra decimoquinto capit. vbi ponuntur omnes istæ ciuitates. Postea autem accepit partem terræ Aquilonaris cum pugnauit contra reges qui ponuntur sequen. capit. Ista pars meridiana diuidebatur in partem montanam & capestrem, quia circa extremitatem erat terra Chanaan montuosa, cum haberet deserta magna in latere. campestris autem terra magis declinabat contra aquilonem.

Poterat alio modo accipi, scilicet, quòd meridiana dicatur esse connotario distincta ab alijs duabus, & tũc est sensus, quòd istius regionis quam nunc occupauerat Iosue, erant quędam partes meridianæ, & quædam non, scilicet Aquilonares, & istarum Aquilonarium erant quędam campestres, aliæ vero montanæ, sed prima expositio est verior, quia tota terra quam occupauerat vsque nunc Iosue

H erat meridiana, scilicet, circa latus meridianum, cum fuerit in sorte Iuda tota, vt patet infra 15. capitu. & tamen illa erat meridiana sors, vt patet eodem capit. & tunc non distinguitur meridiana contra montanam & campestrẽ, sed est communis, & istę duę differunt inter se.

Et Aredoth. Istud potest esse nomen proprium prouincię, sicut dicitur regio Basan, vel Argob. vt patet Deuteronom. 3. & in isto sensu litera nostra translata est. vel potest esse nomẽ appellatiuum, & signat vicos, vel rura: & est sensus, quòd Iosue cepit omnem regionem cum omnibus oppidis paruis, siue ruribus, aut villulis, & in hoc sensu exponunt Hebręi.

Cum regibus suis. Refertur ad istas prouincias quę habebant reges multos, cum essent in eis multi reges, & fere quęlibet ciuitas vnum haberet regem.

Non dimisit in eadem vllas reliquias. i. non dimisit vllos

I superstites de Chananęis habitatoribus terrę illius.

An Iosue dimiserit aliquos superstites de Chananæis. Quæst. XCVIII.

SI obijciatur, quia infra 15. dicitur de filijs Iuda, quod non potuerunt delere Iebusęum qui habitabat in Ierusalem, sed inter eos habitauit.

Item de filijs Ephraim dicitur infra 16. capi. quòd non occiderunt Chananæum qui habitabat in Gazor, sed habitauit tributarius in medio eorum. Idem de filijs Manasse qui Chananæos terrę suæ fecerunt tributarios, vt patet infra 17. cap. & habitauerunt inter eos.

Respondendum est, quòd hoc intelligitur de bellis, q̃ fecit Iosue contra regiones, et ciuitates istas Chananęorũ, de quibus dicitur hic in litera, & tunc erat cum eo totus

K Israel, nec erat facta aliqua diuisio terrę, nec relinquebat tunc aliquos de Chananęis. in vrbib quas cepisset, & hoc est nullas manere reliquias. Postea autem diuisa est terra, & quędam ciuitates occupatę adhuc ab hostibus proueniebant cuilibet tribui, & illi de tribu illa pugnabãt, & aliquando subiicientes eos sibi faciebant tributarios, aliquãdo autem delebant, & sic intelliguntur de Iuda, Ephraim & Manasse, quod habetur infr. 15. & 16. atq; 17. c. Iosue tamen non sinebat vllas reliquias. *Sed, omne quod spirare poterat interfecit.* Idest omne quòd viuebat, spirare est spiritũ habere, vel flare: sola autem viuentia spirãt nec tñ omnia viuentia spirant quia pisces non spirant, cum aqua sit eis, sicut aer attractus est reliquis animalibus ad pulmonem propter cordis calorẽ & est sensus, quòd omnes

Pisces non expirant, et per consequens non omnia viuentia.

nes

nes homines interfecti sunt. De pecoribus autem, & iu- A
mentis non intelligitur, quia diuidebantur pugnatori-
bus. *Sicut praeceperat ei dominus Deus Israel*. i. non interfi-
ciebant Israelitæ omnes Chananæos, quia desiderabant
occidere, sed quia iusserat dominus: alioquin aliquos eorũ
fecissent sibi seruos, & ancillas, alios vero vendidissent in
alias nationes. Præceptum huius habetur Deuter. c. 20. s.
ꝙ cum pugnatum fuerit contra Chananæos qui erant in
terra, quam accepturi erant Israelitæ, non possent cum eis
aliquod fędus inire, sed si essent in terra extranea, non occi
debant fęminas, nec paruulos, sed solum viros potentes
pugnare aliquo modo. *A Cadesbarne vsque Gazam.*

Quanta erat magnitudo terra qua capta est. tam secundum longum quam latum. Et Cadesbarne vbi est.
Quæst. XCIX.

Hic ponitur magnitudo terrę quæ capta est, & poni- B
tur primo longitudo, quia Cadesbarne quamquã
sit in latere meridiano terra Chanaan in deserto Syn, ta-
men est circa coniunctionem lateris orientalis & meridiani.
Gaza autem est circa extremitatem occidentis, quia est in
terra Philisthim, & sunt omnia oppida ista apud mare ma
gnũ, qd vocatur mare Palesthinorũ, i. Philisthiorũ, vt pa
tet Exod. 23. c. & tñ istud mare est terminus Occidentalis
terrę Chanaan: vt patet in pass. c. tota ergo lõgitudo terræ
captæ est inter duo loca hæc. De Cadesbarne est sciendũ,
ꝙ est in extremitate terræ Chanaan in latere meridiano,
& est in capite lateris huius, s. in coniunctione lateris me-
ridiani ad latus orientale. quod patet, quia Cadesbarne est
in deserto Syn, vnde aliquãdo vocatur Cades deserti Syn,
& aliquãdo Cadesbarne. De primo patet Nu. 13. & 14. &
20. De secundo patet Deut. 1. & hic, & inf. 13. & 14. Deser C
tum autem Syn est in latere meridiano in principio eius,
s. vbi coniungitur latus meridianũ orientali, sic patet Nu.
34. s. cum ingressi fueritis terram Chanaan his finibus ter
minabitur, pars meridiana incipiet a solitudine Syn, & ha
bebit terminos contra orientem mare salsissimum. Ecce
qualiter apud desertum Syn sunt termini orientales ter-
rę illius, & inde incæpit Iosue acquirere terram, s. a Ieri-
cho qui est circa latus orientale. s. apud Iordanem & ma-
re salsissimum. Gaza est ciuitas vna de quinq; principali-
bus Philisthinorum. vt patet 1. Regum, ca. 6. & tota terra
Philisthinorum est apud mare magnum, quod vocatur
mare Palęsthinorum, idest Philisthinorum. Exod. 23. &
istud est mare occidentale terrę illius. vt patet supra 1. &
Deuter. 11. ca. Specialiter autem de vrbe Gaza, quod sit
apud mare magnum, patet infra. 15. vbi cum ponuntur
cõtinia eius, i. villulę suæ, & oppida, dicitur, vsque ad ma D
re magnum & torrentem Aegypti. Isti modi terminorũ
ponuntur Gen. 10. ca. cum dicitur. Factique sunt termini
Chanaan venientibus a Sidone Geraram vsque ad Gazã,
donec ingrediaris Sidoniam. & Gomorrham Adama, Se
boym, & vsque Lesa. Ponitur Sidon in extremitate lateris
aquilonaris vbi coniungitur illud latus occidentali. quod
patet quia Sidon est in littore maris magni, quod ponitur
terminus occidentalis Chanaan. Gaza est terminus meri-
dianus in extremitate lateris meridiani, vbi coniungitur
meridianum latus occidentali, quia etiam Gaza est super
mare magnum occidentale. Sodoma, Gomorrha sunt in
latere orientali, vbi ponitur coniunctio lateris meridiani
& orientalis. Lesa est ciuitas adhuc magis in extremitate
lateris meridiani, & confinio orientalis, & ibi coniungi-
tur terrę Moab terra Chanaan. *Omnem terram Gossen vs*
que Gabaon. Ista est mensura secundum latitudinem, s. ac- E
cipiendo a latere meridiano versus aquilonem, quia Gos-
sen est meridiana terra. Gabaon autem est magis Septen-
trionalis, cũ sit in sorte Beniamin. vt patet infra 18. & sors
Beniamin est magis septentrionalis q̃ sors filiorũ Iuda, cũ
super sorte filiorũ Iudæ sit immediate sors Beniamin, &
tñ terra q̃ nunc cepit Iosue, magis est meridiana, cũ tota
fere sit in sorte Iudę quæ est maxime meridiana. vt patet
infra 15. non accipitur hic Gossen pro quadã terra in qua
habitauerunt Israelitę in Aegypto, quæ erat opportuna
pastoribus, vt patet Genes. 47. hanc petiuit Ioseph a Pha-
raone pro patre suo, & fratribus, atq; concessa est. Ista ter-

Mensura terra capta a Iosue secundum latitudinem

ra de qua hic dicitur erat in terra Chanaan.

Vniuersos Reges, & regiones eorum vno cepit impetu. Idest in terra supradicta fuerunt omnes regiones, & po-
puli cum regibus suis deleti, fere vno impetu, quia non
fuit quies Israelitarum, dum totam istam terram acqui-
sierunt. potissime de his ciuitatibus quæ hic expressæ fue
runt, quia non intercidit aliqua dies media in qua non
pugnarent.

Quot ciuitates erant in hac terra a Iosue capta. Et quomodo intelligitur, quod Iosue omnia cepit vno impetu. Et an acquisitio totius terra inter Cadesbarne, et Gazam fuerit ante pugnam contra reges istos.
Quæst. C.

Sciendum autem, ꝙ in terra ista cuius magnitudo desi
gnatur hic, plures sũt quam sexaginta ciuitates, quia
designatur tota longitudo terræ Chanaan ab oriẽte vsque
in occidentem, & includuntur fere omnes ciuitates pro-
uenientes tribui Iudæ, quę valde multę fuerunt. vt patet
infra 15. sed non nominauit hic de captione aliarum ciui-
tatum scriptura, nisi de his sex, quia illę fuerunt in duo-
bus, aut tribus diebus captę de manu hostium alię autem
maiori successione deletę sunt.

Sciendum etiam, quod non dicitur hic vno impetu
quasi nulla dies quietis intercideret, quia quamquam ad
capiendas istas sex vrbes nulla dies media intercideret, ta-
men ad capiendum totam hanc terram multę dies fuerũt
quietis medię. nam cum fecisset Iosue aliquod bellum, re
dibat in Galgalam, vbi erat locus castrorum, sicut factum
est post bellum contra Hay, vt colligitur supra. præced.
quia ibi repererunt Gabaonitę Israelitas, quando eos in-
quisierunt ad confœderationem, & post hoc bellum fa-
ctum etiam rediit in castra ad manendum Galgalæ, vt pa
tet infra in litera, sed dicitur vno impetu, quia non inter
ciderunt magna interualla temporum, cum non habitas-
sent Israelitę in aliquibus locis terrę illius. sed quamquã
non quotidie pugnarent, semper tamen erant in bellica ex-
peditione manentes in castris. Ideo ex quo cœperunt esse
in castris parati ad bellum, vsquequo cœperunt habitare
per loca, quæ acquisiuerant, semper fuit vnum bellum cõ
tinuum, sicut hostes qui sunt in castris, quamquam non
quotidie pugnent, quia tamen sunt dispositi ad pugnam,
dicitur semper inter eos esse indesinens bellum.

Ex quo sequitur, ꝙ ex eo tempore quo Israelitę tran-
sierunt Iordanem venientes contra Iericho vsque ad die
quo desierunt esse in castris habitantes diuisim per vrbes
& oppida, fuit vnus impetus belli, quia nunquam cessaue
runt ab expeditione bellica, & castris. Et ob hoc dicendũ
est, ꝙ nõ solum fuit iste impetus ex tempore, quo cœperũt
pugnare contra quinque reges, qui cõuenerant super Ga
baon, & cõtinuato bello pugnauerunt contra ciuitates su-
pra positas, sed dicitur esse impetus iste etiam contra Ieri
cho, & contra Hay, & totum tempus medium fuit sub
hoc impetu. Sciendum etiam, quod quamquam dicatur.
cap. seq. de pugna Iosue contra multos reges simul, nõ est
intelligendum, quod acquisitio totius terræ quæ est inter
Cadesbarne, & Gazã, fuerit ante pugnam contra Reges
istos. quod patet, quia Reges de quibus sequen. c. pugna-
uerunt contra Israel immediate, vt fuerant deleti quinq;
Reges, & ciuitates quæ nominãtur hic, scilicet 6. vt patet
in prin. eiusdem cum dicatur, scilicet quę cum audiuisset
Iabin Rex Asor, & refertur ad ista quæ facta fuerant de
deletione Regum quinque, quod fuit aliquid subitanũ,
& peruenit annunciatio eius ad Iabin Regem Asor. ergo
post captionem. 6. ciuitatum supra nominatarum mox fa
ctum est, sed acquisitis ciuitatibus illis non erat acquisita
tota terra a Cadesbarne vsque Gazam, in qua magnitudi
ne ciuitates multæ sunt, ergo post bellum Israelitarũ con
tra Reges, de quibus sequen. capit. fuit acquisita maxima
pars terrę hic dictæ. Nisi quis dicat, quod ciuitates hic
nominatæ fuerunt vltimæ in acquisitione totius istius ter
ræ, quæ hic designatur, a Cadesbarne vsque in Gazam.
Sed non stat, quia non leguntur Iudęi aliquã terram an-
te hac acquisiuisse ante has ciuitates, nisi Iericho, & vrbẽ
Hay, vt patet ex processu superiori libri huius, & satis ap
paret,

paret, quia cum acquisiuissent Israelitę Iericho ascenderunt in vrbem Hay quæ satis vicina est. de hoc supra. 7. c. postea accepta vrbe Hay, vt patet supra. 8. redierunt Israelitæ in castra in Galgalam, & ibi venerunt viri Gabaô ad eos, vt confœderarentur eis, tunc tamen solum audierant quæ fecerat Iosue Iericho, & Hay. vt patet supra 9. cap. & post hoc immediate 5. Reges conuenerunt contra Gabaonitas, quia confœderati fuissent Israelitis vt patet hic, & G conuocauerunt Gabaonitæ Iosue, qui persecutus est Reges illos, & deleuit, atq; die eodem & seq. cepit ciuitates, quæ hic habentur. ergo antequam caperentur illæ vrbes, non fuerat capta tota terra a Cadesbarne vsque Gazam, sed solum Iericho, & vrbs Hay, sed post istas vrbes hic expressas fuit bellum mox contra Reges, qui habentur seq. H c. ergo illud fuit antequam complerentur omnia quæ habentur hic. ponitur tamen hoc, quia tota acquisitio istorũ locorum pertinet ad idem, & de locis acquisitis præter ciuitates sex non erat aliquod bellum ponendum, ideo simul posuit hic, bellum autem quod sequitur ad aliud pertinet, ideo conclusum est supra. de captione tota terrę meridianæ. *Dominus enim Deus Israel pugnabat pro eo.* idest I ideo Iosue cepit totam terram istam quasi vno impetu, quia Dominus pugnabat pro eo, s. dando vires Israelitis ad pugnandum, vt patet Deut. 8. & quod maius erat, terrebat hostes eorum, ita vt conuerterentur in fugam, & nõ possent stare ante Israel. sic patet Exo. 23. s. terrorem meũ mittam in pręcursum tuum, & occidam omnem populũ ad quem ingredieris, cunctorumq; inimicorum tuorum K terga vertam. hęc fuit causa, vt Iosue ita velociter capere posset tantam terram, s. vt in eadem die 5. Regum exercitum deleret, eos quoq; capiens, & suspendens: postea vero

F debellauit tres ciuitates, s. Macedam, & illa capta accepit Lebna, & postea obsedit Lachis, quam Sole occidente nõ potuit eadẽ die capere, sed sequenti. Admirabile enim nobis hoc est, si autem humanis viribus ista agenda forẽt non ita cito facta forent. *Reuersusque est cum omni Israel in locum castrorum in Galgala.* Idest consummatis his rediit Iosue cum omnibus bellatoribus in castra Galgalæ, G non refertur ad omnia supra posita, s. quod ceperit Iosue omnem terram a Cadesbarne vsq; ad Gazam. nã hoc magno tempore eguit, sed refertur solum ad captionem ciuitatum suprapositarum sex, quę in paucissimis diebus captę sunt, & immediate in castra Galgalę reuersus est Iosue, vt ibi quiesceret aliquantulum a bellis, cum autem ibi esset, congregati sunt reges de quibus se. c. & Iosue iuit H contra eos. Et dicitur, quòd reuersus est cum omni Israel. i cum toto exercitu Israel. nam non erant ibi omnes Israelitæ, cum fœminæ, & paruuli, atq; senes non venirent in bellum, sed manebant cum pecoribus, & iumentis, totaq; supellectili in loco alio in Galgalis, & reuertebatur illuc Iosue quamquam prius ibi fuisset, quia ibi manebant fœminæ, & senes, atq; paruuli Israel, totaq; substantia eorũ, I ideo quando illuc ibãt, erat eis velut si de bello in domos proprias remearẽt, & postea sumpta ibi paululũ quiete, aut ex mandato Dei, vel iudicio suo bellum cœptum repetebant: totum autem vulgus non mutabat inde locum castrorum, quia ibi erat eis locus conueniens tã pro se quã pecoribus, & iumentis, erantque ab hostilitate diuisi, & sicut fecerunt in bello contra Hay, quia consummato eo re K dierunt in castra in Galgalam, ita hic fecerunt, & multoties, licet de aliis non repetatur.

Quo intelligitur, q reuersus Iosue cum el Israel in Galgalam.

Expositionis Literalis Alponsi Tostati in Primam partem Iosue Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Omnes sunt Quaterniones, præter Z qui sunt Duerniones.

VENETIIS, Ex Typographia Giorgij Bizzardi.
M DC XIIII.